152-4

DIDACI

COVARRVVIAS

A LEYVA TOLETANI,

EPISCOPI

SEGOBIENSIS,

PHILIPPI SECVNDI,

HISPANIARVM REGIS,

SVMMO PRÆFECTI PRÆTORIO,

Opera omnia, multo quàm prius emendatiora, ac multis in locis auctiora: in duas diuisa tomos: quorum quid Vnusquisque contineat, proximo folio reperies. Index rerum omnium notabilium locupletissimus. Quæ autem addita sunt in hac editione, hisce notis includuntur, [ ]

TOMVS PRIMVS

BIBLIOTECA PONTIFICIA DE COMILLAS
BIBLIOTECA MADRID
117729

1802

VENETIIS,
Apud Hæredem Hieronymi Scoti,
M D LXXXI.

TITVLORVM NOMENCLATVRA.

Primi Tomi.

De testamentis. fol.1
De successionibus ab intestato, breuis resolutio. fol.125.
Epitome in quartum librum Decretalium. fol.131.
In Caput, Quamuis pactum. de pactis. relectio. fol.271.
In Bonifacij octaui Constitutionem, cuius est initium, Alma mater. Commentarij. fol. 357
In Regulam, possessor malefidei. de reg. iur. lib. 6. relectio. fo.452.
In Regulam, Peccatum, de reg. iur. lib. 6. relectio. fol. 523
In Clementis Quinti Constitutionem, Si furiosus. sub rubrica de homicidio, relectio. fol. 589
Collatio veterum numismatum. fol.6 39

Tomi Secundi.

Variarum resolutionum lib. quatuor. folio 1
Practicarum quæstionum liber vnus. fol.416

Huic editioni quamplurima addita fuere ab ipso authore, quæ vt facilius dignoscerentur, hisce notis ( ) includimus.

LOCORVM, QVÆ TAM EX IVRE REGIO, QVAM EX COMMVNI, IN HOC VOLVMINE EXPLICANTVR, INDEX.

EX PRIMO TOMO.

Ex iure Regio.

INtellectus ad l. 5. Tauri. fol. 19. nu. 12
Intellectus ad l. 16. Tauri. 158. nu. 4
Intellectus ad legem Regiam partitarum. 205. numero 8
Intellectus ad legem Regiam, legem. 26. Tauri. 114. nume. 4
Intellectus l. 1. titu. 1. lib. 3. ordinatio. 504. num. 7
Intellectus ad 44 l. Tauri. 4. nu. 7
Intellectus ad regiam legem 49. Tauri. 76. nu. 21
Intellectus Regiæ legis 6. titu. 1. lib. 3. ordinat. 286. nu. 8
Intellectus legis Regiæ 12. titu. 5. part. 6. latissimè discutitur. 97. numero 7
Intellectus ad legem Regiam, an legatum vxori à marito relictum imputetur in arras. 66. num. 4
Lex Taurina 49 defenditur. 181. num. 17
Lex regia de vsuris defenditur. 181. num. 10
Lex Tauri 49. in praxim deducitur & variè intelligitur. 181. nu. 21. & 22
Lex Regia Tauri explicatur. 139. nume. 14
Lex 45. Tauri intellectus traditur. 257. num. 6
L. 46. Tauri intellectus. 257. num. 7
L. 40. eisdem constitutionibus explicatur. 258. num. 8
Regia lex Tauri explicatur. 239. nu. 4 & 5. 240. num. 7. 248. nu. & 252. num. 6
Regia lex penultima titu. 9. part. 5. examinatur. 578 nu. 8
Regia lex 1. tit. 2. l. 4. ordin. & lex 44. Tauri explicatur. 89. numero 4
Regia lex 1. tit. 2. libr. 5. ordinat. explicatur. 52. num. 2
Regia lex prima, tit. de excommunicatis libr. 8. ordinat. intelligitur. 194. num. 17
Regia lex 4. tit. de exceptio lib 3. ord. explicatur. 263. num. 5
Regia lex 21. Tauri explicatur. 127. nume. 2
Regia lex 3. & 4. tit. 13 lib. 3. ord. explicatur. 500. num. 1
Regia lex secunda tit. 13 lib. 8. ordinat. ad vnguem exponitur. 153. numero 15
Regia constitutio de thesauris defenditur etiam ad animæ præiudicium. 586. num. 4
Regia constitutio vltima, tit. 13 lib. 3. ordinat. de præscriptione iurisdict. examinatur. 470 num. 4
Regiæ Partitarum leges quæ præter ius Cæsareum statuerint. 4 num. 4

Ex iure Ciuili.

Baldi opinio in l. 2. C. de vsuris examinatur. fo. 247. nu. 3
Bartoli sententia in l. sed si lege. §. scire. de peti. hared. examinatur. 486 num. 6
Bartoli verba in §. diuus intellecta atque exactè perpensa.
Bartoli in l. Centurio. verba quædam dubia explicantur. 95. numero 2
Intellectus ad legem si frater. C. de fideicommiss. 77. nu. 4
Intellectus l. si mortis ff. de donatione causa mortis. 17. nu. 5
Intellectus ad l. Græc. §. illud ff. de fideiuss. 340. nu. 3
Intellectus l. miles. § defuncto. ff. de adul. 237. num. 8
Intellectus ad l. si quis pro eo. ff. de fideiuss. 282. nu. 5
Intellectus ad l. 2. ff. si qui sine manumiss. ad liber. peruenerint. 22 numero 24
Intellectus legis vlt. ff. qui satisd. cog. 286. nu. 9
Intellectus legis vltimæ C. de non nume. pecu. 287. nu. 10
Intellectus ad l. conuenerit. ff de iurisdict. omn. iudi. 291. nu. 7
Intellectus legis si quando. C. vnde vi. 296. nu. 7
Intellectus l. 1. § si parens. ff. si quis à paren. fuerit manumiss. 355. numero 10
Intellectus l. ii. C. de rescindenda venditione. 353. nu. 4
Intellectus l. ii. §. sed etsi extraneum ff. de vulga. 84. nu. 3
Intellectus ad Lcũ tale. §. rescriptũ. ff. de cõd & dem. 168 n. 3
Intellectus ad l. viduæ. C. de nuptijs. 168. nu. 4
Intellectus ad l. non sine. C. de bonis quæ liberis. 132. nu. 5
Intellectus ad l. Gallus. in prin. ff. de liber. & posthu. 82 nu. 9
Intellectus l. Titia Seio. §. seia ff. de legat. 1. & l. vel singularis. ff. de vulga. 92. nume. 1
Intellectus ad l. fundus quem. ff. de annuis lega. 10. nu. 8
Intellectus ad legem senatus. § legatum. ff. de lega. 1. 62. nu. 8
Intellectus ad l. fideicommissa. §. sic fideic. ff. de leg 3. 63. nu. 9
Intellectus l. nihil interest. ff. de adulte. 160. nu. 10
Intellectus ad l. stipulatio hoc modo concepta ff. de verborum obligationibus & cap. gemma. de sponsalib. 9. nu. 17
Intellectus l. 3. C. de liberis præter. 72. num. 2
Intellectus ad l. finalem. C. de non numerata pecunia & ad legem quæro. §. inter locatorem. ff locati. 6. nu. 12
Intellectus ad l. in lege ff. ad l. Aquiliam. 193. nu. 12
Intellectus ad l. qui contra. C. de incest. nupt. 195. nu. 23
Intellectus ad l. si vxor. versi. quamuis. ff de adul. 222 num. 3
Intellectus l. nec vsufructuarius C. de vsufr. 493 nu. 2

Intellectus l. quod principi. ff. de legatis 2. 70 nu. 4
Intellectus legis vltimæ C. de sacrosanct. eccles 469. nu. 9
Intellectus ad l. Titia §. fi. ff. de manumiss. testam. 176. nu. 9
Intellectus l. ad egregias. ff. de iureiur. 313. nu. 8
Intellectus ad l. quibus diebus §. quidam Titio. ff. de condition. & demonstra. 176. nu. 10
Intellectus ad leg. liberti octuagesima. ff. de bonis libert. 121. n. 13
Intellectus ad §. ex imperfecto. l. hac consultissima C. de testam. 77. nu. 3
Intellectus authenticæ sive à me. C. ad Velleia. 118. nu. 10
Intellectus nouus ad auth. ex complexu. C. de incest. nupt. & ad cap. cum haberet de eo qui duxit matri. 147. nu. 8
Intellectus ad l. 1. §. si quis ff. de verb. oblig. 340. num. 1
Intellectus ad text. in l. quoties C. de rei vend. 289. nu. 2
Intellectus ad textum in l. 1. & l. quemadmodum. C. de agricol. & censit. lib. 11. 315. nu. 2
Intellectus ad l. Senatus ff. de contrahenda empt. 315. nume. 3
Intellectus l. si constante ff. solu. matrimonio. interpretatio Imi scientiss. in l. 4. C. de rebus 467. num. 6
Interpretatio l. adigere. §. vlt. ff. de iure patro. & l. si inquilinos §. vlt. ff. de legat. 1. & l. vlt. ff. ad municip. 287. nu. 11
Interpretatio l. 1. ff. de legib. 419. nu. 17
Intellectus ad legem si is qui. ff. de iure fisci.
Intellectus ad l. Titius de hæredib. instituend. 91. nu. 2
Intellectus l. nuptias. ff. de reg. iurit. 145. nu. 7
Intellectus l. vlt. C. de donationib. 64. nu. 11

Ex iure Canonico.

Cap. filius noster. communis intellectus. 41. nu. 8 & 9
Cap. relatum. & c. verum sensus. 60. nu. 4
Cap. Raynaldus, hæc verba, hoc modo, qualiter accipiantur. 109 numero 1
Cap. requisiti. intellectus. 70. nu. 8
Cap. requisiti sunt. de sponsa. vera interpretatio. 155. nu. 5
Cap. si tibi absenti, de prabend. in 6. intellectus.
Cap. sacris, de his quæ vi metus ve causa fiunt, vera interpretatio. 374. nu. 8
Cap. sicut. 16 quæst. 3 intellectus. 464. nu. 1
Cap. rursus, & cap. quicunque. 1 quæst. 4. intellectus. 59[illegible]. numero 10
Cap. à nobis. tit. 1 de sentent. excommu. & cap. Romana. §. caueant. eod. tit. intellectus. 408. nu. 2
Cap. 1. de except. in 6. intellectus. 371. num. 1
Cap. perueni. de sententia excommun. intellectus. 404. nu. 2
Cap. primi, de adulteriis, intellectus. 194. nu. 15
Cap. si verò. in 1. de sententiis excommu. intellectus. 21. nu. 10
Cap. Raynutius. & cap. si pater ille tit. in 6. intellectus. 99. numero 19
Cap. debitores. de iureiu. intellectus. 25. nu. 2
Cap. iura. de iure patronat. intellectus. 495. num. 1
Cap. veritatis. de iureiurando. intellectus. 195. num. 5
Cap. vltimi, de foro competent. in 6 intellectus. 296. nu. 6
Cap. significante. de rescriptis. in 6. intellectus. 225. num. 3
Cap. si significauit. de sententia excommunicat. intellectus. 372. numero 4
Cap. nuper. & cap. 1. si concubinæ. de sententia excommun. intellectus. 5
Cap. quanquam. de vsuris. in 6 intellectus. 18. n. 11
Cap. cum contumacia. de hæret. in 6. intellectus. 399. n. 11
Cap. diaconi. 28. dist. intellectus. 154. nu. 19
Cap. cùm contingat intellectus. 102. num. 10
Cap. si virgo. 34. quæst. 1. intellectus. 484. num. 4
Cap. ij. de conuers. coniug. intellectus optimus. 139. nu. 16
Cap. cum societas. 17 quæst. 4 intellectus. 216. nu. 14.
Cap. cum ab homine. de iud. intellectus. 403. nu. 8
Cap. ad hæc. intellectus. 47. num. 5
Cap. inter cætera xxii. quæst. 4. intellectus. 163. nu. 5
Cap. cum tibi. & Taurina legis 32. 63. nu. 10
Cap. Raynutius. verus & communis intellectus. 78. nu. 8
Cap. licet de voto. intellectus. 45. num. 10
Cap. intellecto. de iureiu. intellectus. 319. nume. 4
Cap. fina. de dinor. intellectus. 149. num. 3
Cap. contra. 21 quæstione prima intellectus. 197 nu. 5
Cap. si diligenti. de foro compet. intellectus. 314. num 9
Cap. ad nostram, de iureiu. 191. num. 8
Cap. qui peierare. § ex his. xxii. quæstio. 5 intellectus. 294. numero 1
Cap. si vero. in ii. de sententia excommunicationis intellectus. 47. numero 15.
Intellectus ad text. in c. vlt. 22. q. 4. 301 num. 8
Intellectus ad textum in regula non est obligatorium. de regul. in 6. 309 num. 1
Intellectus ad textum in cap. vnico §. 1. de despon. impub. in 6. exactè perpenditur. 141. n. 4
Intellectus cap. de quarta. de præscrip. 65. num. 1
Intellectus ad textum in cap. primo. de præscript. & in cap. placuit quicunque episcop. 16. q. 3. 304 num. 4
Intellectus ad textum in cap. 1. de voto in 6. 217. num. 8
Intellectus glossæ c. quod quidem, de pœnitent. & remiss. 381. numero 12
Intellectus ad clementinam vnicam de consanguinitate. 156. numero 8
Intellectus ad constitutiones excommunicantes eos qui contrahunt clandestina coniugia. 179. num. 9
Interpretatio text. in cap. quicunque. 16. quæstione 3. 453. numero 2.
Intellectus omnes causationes. extra soluto matrimonio. 218. numero 6

EX SECVNDO TOMO.

Ex iure Regio.

Intellectus l. 8 Tauri. 50. nu. 8
Intellectus Regiæ leg. tertii. titul. octauo lib. 3. ordinat. 78. num. 15
Intellectus regiarum constitutionum, quæ de rebus iure sanguinis promisso tractant. 84. numero 8
Intellectus Regiæ & Taurinæ constitutionis 57. de dote data filiæ à patre soluto matrimonio, an censeatur data de acquisitis, matrimonio constante. 323. num. 3
Intellectus l. Regiæ 7. titu. 4. part. 5. 75. nu. 5
Intellectus Regiæ constitutionis 74 Tauri.
Intellectus regiarum constitutionum, quæ de comitijs loquuntur. 64. num. 7
Interpretatio vera l. vlti. tit. vlt. part. 6. 26. num. 14
Interpretatio vera ad l. vltim. de renoc. 65. nume. 8
Interpretatio constitutionis Regiæ quæ de censibus à Carolo Cæsare condita sunt. 85. numero 11
Regia

Regia Taurina lex 61. examinatur. 508. nu. 8
Intellectus ad l. 6. tit. 21. part. 4. 989. nu. 9
Regia Taurina lex. 63. examinatur. 508. nu. 8
Regia lex 21. Tauri. 127
Regia lex vltima ex ordine iudiciario examinatur. 184. nu. 6
Regia legis praxis. 179. nu. 2
Regia lex vltima ex ordine iudiciario examinatur. 184. nu. 6
Regia lex Guadalaiaræ examinatur. 417. nu. 7
Regia partitarum conflictus expenditur. 153. numero 2. & 157. numero 10
Regiarum constitutionum intellectus quo ad vxores quæ sine licentia mariti contrahere non possunt. 544. nu. 10
Regiarum constitutionum iustitia examinatur. 584. nu. 5

Ex iure ciuili.

Intellectus l. quoties. C. de donat. quæ sub mod. 74. nu. 2
Intellectus l. patri pro filio. ff. de minoribus. 36. nu. 5
Intellectus l. licet. C. qui potior. in pignor. habeat. 39. nu. 2
Intellectus l. prima. C. de donationib. 314. nu. 12
Intellectus l. 2. C. de pactis inter empt. 83. nu. 7
Intellectus l. 1. C. de donat. quæ sub mod. 75. nu. 4
Intellectus l. quod si minor. §. Scæuola. ff. de minorib. 33. nu. 7.
Intellectus l. 2. C. de pradus, & omnibus rebus nauicularior. lib. 11. 47. nu. 3
Intellectus legis, quod si nolit. §. quid si ita venierit. ff. de ædilitio edic. 51. nu. 4
Intellectus l. claudius. ff. de contrahend. empt. 313. nu. 11
Intellectus l. 1. C. de donat. Item partitarum & Taurinæ constitutionis 314. nu. 12
Intellectus l. fructus pendentes ff. de rei vendicatione. 0. nu. 2
Intellectus l. 3. §. item si reipublicæ. ff. ad l. Falcidiam, & de vsura centesima. 278. nu. 6
Intellectus ad tex. in l. qui scit. §. vlt. ff. de vsur. & in l. qui mihi bona. ff. de acquiren. rerum domi. 22. num. 7
Intellectus l. penultim. §. vltimo ff. de pigno. 288. nu. 2
Intellectus legis hæreditatum. ff. ad l. falcid. 279 nu 8
Intellectus l. cum Titio. ff. ad l. Falcid. 280. num. 9
Intellectus l. is à quo. ff. de rei vendic. 48[illegible]. nu. 3
Intellectus l. 2 C. de partibus, qui filios distrax. 298 nu. 4
Intellectus ad text. in l. emptorem. §. vltimo. ff. de actio. empt. in l. qui libertate. ff. de quæstio. 315. nu. 2
Intellectus ad text. in l. si cum fundum ff. de pact. 76. num. 8
Intellectus gl. in l. assiduus. C. qui potio. in pig. hab. 40. num. 4
Bartoli decisio examinatur in l. 3 ff. de annuis legatis, de promissione soluendi centum tribus terminis. 180. nu. 5
Intellectus ad legem si decem cum petiero. ff. de verborum obligationibus. 599 nu. 6
Intellectus l. à diuo Pio. §. si super rebus. ff. de re iudicata. 489. numero 4
Intellectus l. qui Romæ. ff. de verborum obligationibus. 597. numero 5
Intellectus l. suspecta. ff. de inofficioso testamento. 469. nu. 3
Intellectus l. si æstimatio. ff. solut. matrimonio. 538. nu. 4
Intellectus l. fundi venditor. §. vlt. ff. de acquirend. possess. 458. numero 2
Intellectus l. cum annus ff. de condictio & demonstratio. 592. numero 13
Interpretatio in l. sæpe. ff. de re iudica. in versic. sed scientibus. 473. nume. 7

Ex iure Canonico.

Intellectus cap. restitutus. de in integ. restit. 37. nu. 6
Intellectus ad textum in capit. si contra vnum. de officio delegati. in 6. 534. nu 4
Intellectus ad textum in c. 1. de priuileg in 6. 460. nume. 5
Intellectus cap. vlt. de iudic. in 6. 34. numer. 8
Intellectus cap. ad quæstiones de rerum permut. 34. num. 9.
Intellectus cap. ad nostram. de rebus ecclesiast. 20. num. 4
Intellectus cap. si tibi absenti. de præbend. in 6. 308. nu. 1
Intellectus ad text. in cap. si gratiosè. de rescrip. in 6.
Intellectus cap. potuit. de locato. 317. num. 4
Intellectus cap. illo vos. de pignorib. 277. numer. 2
Intellectus ad textum in cap. primo, de emp. 199. num. 5
Cap. super eo. de officio delegat. intellectus. 481. nu. 5
Gratiani locus in cap. non imputatur. 1. quæstio. 3. examinatur. 162. nume. 6.
Cap. cumolim. de causa poss. & propriet. intellectus. 477. nu. 2
Cap. penult. de re iudicata, intellectus. 475. nu. 8

F I N I S

AD ILLVSTRISSIMVM ACREVERENDISSIMVM DOMINVM D. FERNANDVM VALDESIVM, HISPALENSEM ARCHIEPISCOPVM, SVMMVM IN CAROLI CAESARIS

Hæreditarijs prouincijs de fidei Catholicæ negotijs cognitorem, censoremque diligentissimum, Didaci Couarruuias Toletani, Regij in Granatensi prætorio Iudicis in Commentarios de Testamentis, Prefatio.

QVANQVAM maximè scirem, Præsul amplissime, illustrissime Princeps, magnis te, et his grauissimis Reipublicæ nostræ curis, atq; negotijs impeditum esse, nõ sum veritus tibi magistratuũ omnium antisiuti Laborum meorũ primitias, de Sponsalibus & matrimonijs Epitomen summo, certoq; animi iudicio dicare. Is enim es, qui studiosos omnes, honestas, ac publico regiminij admodum vtiles disciplinas magno fauore prosequeris, qui prudentissimum, exploratissimumque consilium, & in rebus gerendis dexteritatem nactus, propensissimo affectu, iuris vtriusq; consultissimos viros maximo in honore habueris, eosq; ad publica munera ingenti omnium applausu euexeris, benigneq; susceperis si quid ex priuatis vigilijs tuo nomini consecratum fuerit. Fit etenim ea ratione, vt facilius acti labores, & bi in re literaria, nostraq; iuris Pontificij & Cesarei professione omnino indefessi oblitioni tradantur: nec otio indulgere commodè possit is, cui hæc scribendi ala fœliciter cessevit. Experti equidem ipse sum, postquam iam ante annũ opus illud exacto diuturno iuris studio, & continuæ lectionis exercitio, tuo nomine altissimo nuncupatum emisi, plausibilius quàm par meis studijs fuerit, tui nominis ergò ab omnibus susceptũ fuisse. Quam ob rem periculum primati studij industriaq; facturus, nec laboribus frangor, nec assiduis meditationibus cedo: quin Heroicas virtutes tuas eodem animi iudicio cõsiderans in Gregorij Noni tractatum de Testamentis breuem quãdam interpretationem concinnare, camq; amplissimæ tuæ dignitati nuncupare constitui, non ignarus quantum hinc decoris & ornamenti eisdem lucubrationibus sit accessurum. Nec tamen ab instituto animum auertam, obseruatissime Præsul, quòd Christiana Reipublicæ commodo Hispalensis Archiepiscopalis dignitate Caroli Cæsaris nutu insignitus eodem iudicio omnibus ipsius Cæsaris regnis, ac prouincijs, summus de rebus fidei Consecrãdus Pontifice Maxi. electus, nullum otium habiturus esse videaris, quo possis quandoque hoc sc. nostros commentarios legere. Scio etenim me te præditum benignitate eoq; animo erga me affectum esse, vt planè inter tot ac tanta negotiorum vndiq; confluentium examina has nostris, vel tantillum temporis sis præstiturus. Quod si id minimè contigerit, nec tamen hoc conatibus meis deesse possum quæ tua humanitas est, illud tandem consequar, eritque mihi pro impensi muneris facti vsum præmium, quòd liber hic candido animo à viris & doctis, & acerrimo ingenio præditis manibus versabitur benevolq; iudicio eam quam optem, censuram accipiet. Vnde mihi illud nec præter spem obuenerit, vt cauere possim, ne ad eundem lapidem offendens, iterum corruam. Huius sanè audaciæ cõ liberius timorem excussi, quòd certò sciam tibi molestum esse, quemquã à tuo præclarissimo consessu timore aueri. Nostrum n. est excelsam tuam dignitatem reuerenter adire: nam vero alarij, atq; iucundo vultu nostros admittere. Eamq; comitate Augustũ Cæsarem imitaris, qui libellum ipsi trepidè porrigenti, qui mannm nunc proferret, nunc retraheret. Quid, inquit, an putas te dare asseni elephanto? quasi molestum esset optimo principi, quod timeretur. Eoq; magis venia dignus sum, Præsul Reuerendissime, quòd hos qualescunque labores tibi obtulerim cum ob meam erga te plurimam, ac perpetuam obseruantiam, meumq; tibi deditissimum animum: tum ob tuam clementiam, benignitatem, atque animi candorem quibus virtutibus ita emines, vt iure, ac merito tota Hispania tempsum suspiciat, ac veneretur. Verum si hac quoque in parte Catonum aliquis, & is rigidus in me censor insurgat, meumque conatum accuset satis esse inquiens, culpa vacare, quàm deprecari grauiter, ac molestè ferat, me nondum senem, sed in ipsa iuuenili ætate eiusmodi esse inter pretia officium assumere, quæ potiùs iure optimo deceret ex aliorum scriptis, vel mediocrem eruditionem ad quæuis exercitationes me tueri meam, pro viribus, & facultate fecisse, quo magnis laboribus, non absque propriæ valetudinis graui periculo continuis vigilijs annis in hac turis versusq; disciplina absoluerim ea, quæ aliquo si consuetis otijs vacandum esset, perspecta humanæ ingenuitatis, atque prolixa, perplexaque interpretũ traditione, triginta annis minimè confecissem. Hoc verò illud omne compendio paulò diligentiùs, vt eò propensius deliberarem, quòd vita brevis, ars verò longa sit, ratione oporteat hæc nostra studia ita disponere, vt summo labore quæ intrò breuior esse possit hæc ipsa legalis professio efficiatur. Si verò & hac excusatione munere satisfecerim, his certè mihi ventam dabunt qui sciunt quòd hominis est errare: atque his præsertim, qui & ipsi hoc scribendi, edendiq; scripta fluctibus fuerint aliquando agitati. Ingenui siquidem animi est venientibus, atq; maxime veli Reipublicæ literariæ prodesse. Atq; his tandem rationibus, quibus vt ipsum tutari conabor, veluti tutissimam aijdam constanter adueniam tuam amplissimam nuncupationem hac ipsa meritissimè dicam. Accipe igitur illustrissime Princeps, hæc nostra quæcunque tibi nomini consecrata, quæ tuis auspicijs tota liberè tutatorum calumnijs fore speramus. Vale. Ex Granatensi Prætorio Idibus Martijs, Anno 1 5 5 4.

INDEX OMNIVM EORVM, QVAE IN OPERIBVS DIDACI COVARRVVIAS CONTINENTVR, LOCVPLETISSIMVS.

Primus numerus Tomum, Secundus Folium, Tertius substantiam rei designat.

EDICATIO quid sit. 1.fo. 76. numero 12.
Absolutus semel ab obseruatione iudicij potest iterum eiusdem criminis accusari, & idem vbi accusatio diuerso iure repetitur, 2.fol. 171. nu.1.
Absolutus indulgẽtia principis, iterum accusari non potest. 2 fol.171.num.2.
Absolutus in foro animæ potest in foro exteriori eiusdem criminis accusari, & ibi quæ sit
penitentia publica & quę solennis. 2.fo. 171.nu.3.
Absolutus in foro ecclesiastico, si crimen sit mixti fori, potest apud iudicem iterum accusari. 2.fol.173.nu.6.
de Absoluto iudicio inquisitionis, aut denũciationis, tranlactionis cauta aut delatione iuramenti. 2.fo. 171. nu.5.
Absolutio an sit necessaria à iuramento præstito contra bonos mores. 2.fo.310.nu.1.
Absolutio necessaria est, ab excommunicatione, quæ lata sunt ad tempus tacitum vel expressum. 1.fol.420.nu.3.
Absolutio ab excommunicatione, an possit dari sub conditione, & ad reiiciendum. 1.fol.410. nu.6.
Absolutio præfica absque iuris canonici forma an teneat. 2. fol. 421.numero 7.
Absolutio ab excommunicatione iuris, & canonis ab Episcopo regulariter dari potest. 1.fol 430. nu.4.
Absolutio ab excommunicatione hominis, à quo possit concedi. 1.fol.429.num.2.
Absolutio ab excommunicatione obtenta in foro conscientiæ ex potestate subdiai, aut bullarum, an habeat vim, in foro exterio ri. 1.fol.428.nu.16.
Absolutio ab excommunicatione, an possit dari ab eo qui presbyter non est. 1.fo.423. nu. 10.
Absolutio ab excommunicatione, qualiter sit danda: & quibus præmissis. .fo.424. nu.11.
Absolutio ab excommunicatione minori, pertinet etiam ad presbyterum parochialem. 1.fol.431.nu.6.
Absolutio ad cautelam, quando sit concedenda. 1.fo.431.n.7.
Absolutio ad cautelam à quo iudice dari possit: & an delegato Apostolico. 1.fol. 431.nu.8.
Absolutio iuramento quandoque citationem requirit, quandoque ex omnia potest concedi. 2.fo. 28. nu.5
Absolutio à iuramento ad effectum agendi quid operetur. ibidem numero 6.
Absolutionem simplicem petens, an videatur fateri se excommunicatum esse. 1.fol.428.nu.1
Acceptatio libras cui collatum est beneficium omnino necessaria est, ut ille acquiratur. 2.fo.309. nu.4
Acceptatio non potest fieri per procuratorem absque speciali mandato. & quid de laico & excommunicato. 2. fol. 309.nu 3
Acceptatio facta absq; qui mandatum non habet, rata haberi potest, modo ratificatio fiat intra tempus datum ad acceptandum. 2.fol.310.num 4
Accusari an possit is cui iniuriam offensus remisit, & de ea satisfactione iniuriæ quò ad honorem, dãna & expensas. 2.fol.173. n.7.
Acquisitum per metum etiam leuem, an sit necessariò restituendum metum passo. 1.fo.343.nu.7
Acquisita ex contractu nullo ob defectum solennitatis legis humanæ restituenda sunt in conscientiæ beneficio. 1.fo. 344. nu. 9.
Acquisita in ludo, etiam illicito, non sunt in animæ iudicio restituenda. 1.fo.345.nu.1
Actio personalis an sicut tertio acquiretur, an etiã adquiratur dominium absque rei traditione. 2.fol.61. nu.3
Actio temporalis qualiter perpetua fiat. 1.fo. 307.nu 6
Actio ex leg.2.C. de reiciend. vendi. intra quod tempus sit proponenda. 2.fol.26 nu.13
Actio ex eadem constitutione sine admittenda aduersus tertium rei vendicę possessorem. 2.fol.33.n.20
Actio non oritur ex contractu habente conditionem incertam quando, certam tamen quo ad euentũ, donec conditio eueniat, licet statim obligatio oriatur. 1 fo.157.nu.11
Actio quæ non cõperat pro donatione causa mortis. 1.fo.10.n.17
Actio competent pro donatione causa mortis, an sit bonæ fidei. 1.fol.11.num.18.
Actio vbi absenti per alterum ius quæritur sine cessione, necessaria est ipsius absentis ratihabitio. 1 fo.78.nu. 11
Actionis hypothecariæ, & in ea prosequenda sententiæ formula 2. fo.46.nu.1.& sequen.
Actione reali an condemnetur qui non possidet, suscepit tamen lis tem. 1.fol. 117. nu. 4
An actione iniuriarum teneatur is qui alterum verum crimen vitiumve obiecerit. 2.fol. 64.num.6
Actiones redhibitoriæ, & quanto minoris, an tempore legibus definito excludantur, etiam in foro Pontificio. 1.fo.303. nu.5
Actor ad iudicium vocatus ex diffamari & similibus, potest eligere alterum ex duobus iudicibus ipsius rei. 2.fol.308.nu.6
Actus beati Syluestri quam authoritatem habeant de Baptismo Constantini Magni. 2.fo.374 nu 8
Actus contra iuramentum gestus an valeat. 1.fo. 8.nu.13
Actus spirituales contra iuramentum, an valeat. 1 fo.321.nu 5
Actus deficiens ratione probationis loco nitatis minime validus efficitur iuramento præstito. 1.fo.439.nu.1
Actus deficiens in forma non confirmatur: & ibi intellectus ad l. 5. si quis. ff. de verbo, obligatio. 1.fo.340.nu.2
Actuum de quibusdam, & Euangelijs Apostolorum Apocryphis, & Pastoris libro. 1.fo.380 nu.1
Administratione à præterita qui liberatur vel contractu vel testamento tenetur ad id quod actione reali vendicari potest. 2. fol. 190.numero 1
aduiter clericus qua pœna iure pontificio sit puniendus. 1. fol. 217.numero 19.
Aduiter laicus an per iudicem ecclesiasticum puniri possit. 1. fol. 216.numero 20
Adulterium quo iure pœna mortis puniatur, atque inibi adulterij pœna explicatur. 1.fo.316. num. 6
Adulterium quocunque, cum vxore deprehensum occidere legi legi mariti licet, immo & ipsam vxorem propria authoritate. 1.fo.324.num.
Adulterium nisi nomine communi cum alterius sponsa quam de facto appellamus. 1.fol.311.n.8

Adulteri in accusatione ciuili, pariter iudicantur vir & vxor 1. fol. 211. nu. 5.
Adulterij probationem an inducant oculum alijque tactus impudici. 1. fo. 220. nu. 5
Adulteros occidendi an patet vel marito possint licentiam propria authoritate alteri committere. 1 fo. 224. nu. 5
Aequitas & rigor, qualiter distinguantur, & de summo atque stricto iure. 1. fo. 230. num. 3
Aestimatio quorundam rerum dotalium facienda, à iure constituitur 2. fo. 540 numero 6.
Aestimatio sine certa quantitate, an faciat emptionem. 2. folio. 540 numero 7.
Aestimatio rerum dotalium emptionem facit in dubio, etiam si pretium in arbitrium alterius conferatur. 2. fo. 537. nu. 1
Aestimatio an faciat emptionem, quoties apponitur clausula, qd dos restituatur eodem modo quo data fuit. 2. fol. 548. nu. 2
aestimatio an faciat emptionem quoties pretium non est iustum & inibi intellectus ad l. 16. ff. 21. part 4. 2. fol. 541. nu. 9
Aetas conueniens Reipublicæ ad matrimonium contrahendum 2. fol 176. num. 1.
Aetas ad matrimonium iure canonum necessaria. 1. fol. 177. nu. 5
Aetas à canonibus requisita ad matrimonium malitia præueniri potest, atque inibi declaratur quid sit hæc malitia. 1. fo. 177. n. 3.
Aetas si prem. annorum ad sponsalia requisita præmaturo iudicio, ac malitia suppleri & præueniri potest. 1. fol. 173. nu. 1
Aetas an sit è die conceptionis vel natiuitatis computanda. 1. fol. 231. numero 3
Aetate maioribus aduersus præscriptionem datur in integrum restitutio ex causa iustæ & probabilis ignorantiæ. 1. fol. 316. num. 1
Aera Cæsaris quid sit. & inibi latè traditur quo pacto computata sit eo ab ea sumi contenerit apud Hispanos. 1 fol. 66. nu.
Affinitatis impedimento sublato per dispensationem, publica honestas etiam tollitur. 1 fol 189 num. 5
affinitas ante matrimonium contingens, impedit illud contrahi, non tamen si post contractum accidat, illud irritum facit. 1. fol. 181. numero 1
Affinitas matrimonium impedit, solum in primo genere & intra quartum gradum. 1. fol 189 nu. 6
Affinitas an detur inter virum & vxorem. 1. fol. 190 nu 7
Affinitas vnde dicatur. 1. fol. 189. nu. 2
Affinitas ex coitu etiam illicito oritur. 1. fol. 189 nu. 3
Affinitas frequentes concurrit cum publica honestate. 1. f. 189. n. 4
Affinitatis definitio. 1. fol. 189. nu. 1
Agape quid sit in canonibus à Gratiano condemnatis. 1. f. 224. n. 1
Agens contrarium prohibitioni legis humanæ an peccet mortaliter, vel venialiter, an non, & ibi rursus de opinione Bar. quod primam huius. §. concludentem. 1. fol. 323. num. 7
Agiographi libri qui dicantur. 2. fol. 369. num. 1
agri priuati dominus libere potest mutare eiusdem agri iuram 2. fol. 581. numero 5
Agri communes duabus ciuitatibus an possint ab altera earū colli, si per hanc culturam impediatur communis pastus, altera minime consentiente. 2. fol. 581. nu. 6
Agro in priuato quidquid nascitur, etiam absque labore, & industria dominus, ex tunc omnino pertinet. 2. fol. 579. num. 3
Alienare simpliciter prohibitus aliquam rem, non prohibetur eam rem vel legare, vel extraneo hæredi relinquere. 1. fol. 110. nu. 5
alienare aliquam rem prohibitus etiam in hæredem extraneum, non potest eam extraneo etiam hæredi relinquere. 1. fo. 110. n. 7
alienare rem extra familiam prohibens, addens, volo eandem rem in familia permanere, excludit successorem legitimum qui non sit de familia. 1. fol. 110. nu. 9
In alienandis rebus monasterij non sufficit regulariter Abbatis authoritas. 1. fol. 23. nu. 9.
Alienatio domini tantum vtilis non facit locum retractui. 2. fol. 285 numero 3.
alienatio rerum ecclesiæ vbi fit pro satisfaciendis mutuatis ecclesiæ pecuniis, oportet probari pecuniam versam fuisse in ecclesiæ vtilitatem. 2 fol 204. nu. 4
Alienatio rei socialis non confirmatur iuramento vbi mulier prius iuuerat dotem non alienare, & inibi expenditur glo. celebr. de iureiur. 6. & per totum. §. 1. fo. 319. nu 2
alienatio rerum patrimonialium fieri potest absque iuramento. 1. fol. 318. numero 9.
alienationis prohibitio extra familiam, minimè excludit legitimum succ. si res, etiam si is nec de familia. 1. fol 110. nu 8
alienationis prohibitio extra familiam, impedit extraneū hæredis relictor nocm. 1. fol. 110. nu. 6
Alienationis prohibitio facta ab arbitris non impedit translatio
nem dominij. 1. fol. 109. nu. 4
In alienatione rerum ecclesiæ non satis est formam seruatā fuisse, nisi & alienatio facta fuerit ex eā à iure permissa. 1. f. 204. nu. 2
Alimenta quibus ex cautis filijs negantur. 1 fol. 449. nu. 7
alimenta filijs spurijs debita lege aliqua tolli non possunt. 1. f. 1. 246. numero 4
Alimenta filijs data an ad eorum hæredes pertineant. 1. fol. 240. numero 15
alimenta liberis præstanda sunt, perfecta parentum & filiorum qualitate. 1 fol. 247. num. 7
Alma sibillantiue & adiectiue quid significet. 1 fo. 431. nu. 2
Ambrosij text. apud Gratianum restituitur. 1 fol. 204. num 2
Amicitia consanguinitati comparatur. 1 fol 70. nu. 7
de Anastasio secundo Romanæ ecclesiæ Pontifice tradita à Gratiano an vera sint. 2 fol. 351. ca. 3
anathema quid sit, & huius dictionis declinatio. 1 fo. 401 n. 6
ancillarum partus non sunt in fructu. 1. fol. 135. num. 6
animus ad occisionem ex quibus colligitur. 1 fol. 351. nu. 1
animus occidendi an consideretur. vbi vulnus mortiferum non est, & tamen vulneratus ab alijs occidatur. 1. fol. 611. nu. 6
Annotatio quædam nouiter animaduersa ex c. de illis. & l. 1. de de sponsal. impuberum, refellitur. 1 fol. 144. nu. 6
annus solaris ex Romanorum institutione. 2 fol. 228. nu. 1
anni ab iortio mundi secundùm Hebraicam veritatem, & septuaginta interpretes. 2. fol. 182 num. 2
anni à diluuio, & vniuersali cataclysmo. 2. fol. 389. nu. 3
anni initium quo tempore apud Hebræos. 2. fol. 89. num. 4
anni à Nabu. hdonosor, & Magno Philippo. 2. fol. 390. nu. 1
anni ab Alexandro Magno, & à Cæsare. 2. fol. 290 num. 6
anni Arabum à Mahomete. 2. fol 390. num. 7
Annorum Domini in quolibet instrumento, mentio fieri debet. Item diei mensis in quo factum fuerit. 2. fol. 506. num. 2
Annorum computatio à Christi natiuitate qualiter apud Græcas quasque nationes fiat. 2 fol. 66. nu. 1
Annorum numeros ab incarnatione Christi quandoque sumitur, & ibi quam varie hoc fiat. 2. fol. 66. nu. 2
Annorum redituum redemptio fieri debet non tantum soluto precio, sed & de redditibus decursis pro rata temporis. 2. fol. 24 numero 10
Annua præstatio facta à vasallis domini, non acquirit ipsius rectorum illum exigendi. 1. fol. 475. num. 5
annua præstatio & vniformis, an longo tempore inducat titulū & causā præscriptionis. 1. fol. 474. nu. 2
Annua præstatio vniformis, iure annui redditus triginta annis soluta, inducit acquisitionem redditus perpetui. 1. fo. 475. nu 3
annua præstatio contingens tempore immemorabili absque vllius causæ allegatione, inducit annui redditus acquisitionem. 2. fol. 675. numero 4.
anuli traditio an consensum coniugalem præ se ferat. 2. fol. 172. numero 3
appellare ab eo iudice an liceat, qui super reductione ad arbitrium boni viri cognouerit. 2. fol. 382. num. 3
Appellari potest iure Regio ad Regem omisso medio. 1. f. 434. n. 3
Appellari potest à Iudice, etiam quoties aliquid eius arbitrio committum est. 2. fol. 123. nu. 5
Appellandum est ad Regem à prælatis & episcopis temporalem iurisdictionem exercentibus. 2. fo. 430. n. 2
appellandum est à legato ad delegantem. 2. fol. 433. num. 8
Appellatio an possit tolli à principe, vel lege humana, & inibi de citatione. 1 fol. 321. nu. 6
Appellatio an admittatur, à sententia lata in iudicio posteriorio. 2. fol 322. numero 8
Appellatione attentata pendente ab interlocutoria non reuocantur ante omnia, etiam si articulus appellationis sit connexus principali. 2. fol. 514. num. 1
Appellatione pendente, attentata sunt reuocanda per Iudicem appellatum, & possunt reuocari per iudicem a quo. 2. f. 517. nu. 1
apochryphi libri qui dicantur. 2. fo. 379. nu. 5
Argentum postulatum, quid. 1. fol. 431. nu. 7
Argenti libra, qualiter intelligatur. 1. fol. 636. n. 1
Argenti bonitas inde dignoscitur. 1. fol. 630. nume. 6
Argentei Turonenses qui fuerint. 1. fol. 634. nu. 8
Arra in contractibus quid sit. 1 fol. 167. nu. 6
Arra in sponsalibus permittitur, siue tradatur in quantitate, siue in specie. 1. fol. 167. nu. 7
Arræ imputantur, permittuntur in hoc contractu, promissæ verò excludentur. 1. fol. 167. nu. 10
Arræ matrimonio secuto, ad dantem reuertuntur: eo verò citra culpæ non contracto, amittuntur. 1. fol. 167. nu. 11

Arræ

Arræ apud Hispanos quæ sint, atque ibi de donatione propter nuptias. 1. fol. 167. nu. 12
Arrarum traditio in sponsalibus, cuiuscunque sit quantitatis licita est. 1. fol. 167. nu. 9
Arrarum traditio permissa est in sponsalibus, etiamsi strictè fiat. 1. fol. 167. numero 8.
Arrarum promissio vltra summam lege præfinitam, non confirmatur iuramento. 1. fol. 324. nu. 8
Arras vxor cenetur probare sibi promissas non excedere decimā bonorum mariti partem. 2. fol. 150. nu. 7
Aristotelis locus expenditur ad intellectum Iurisconsulti in l. 1. ff. de contrahen. empt. 2. fol. 510. num. 2
Ascendentes rogati hæreditatem restituere possidiem, caddē duas portiones deducunt. 1. fol. 105. nu. 6
Assassini an immunitate ecclesiarum sint defendendi, ne abducantur à templis. 2. fol. 218. nu. 9
Assassinorum materia late exponitur. 1. fol. 269. nu. 10
Asses quod pondus habuerint apud Romanos, & quòd nostris Maiuedinis conueniant. 1. fol. 640. nu. 3
Attentata non reuocantur, vbi appellatum est à sententia lata in per agris communibus, iuxta legem Tolletanam, vel super executione publici instrumenti. 2. fol. 514 n. 9
Attentata per tertium, non sunt ante omnia reuocanda. 2. fol. 525. numero 4
Attentata post appellationem extra iudicialem an sint ante omnia reuocanda. 2. fol. 515. nu. 5
Attentata post appellationem ab interlocutoria quo ad legem ipsam etiam ante inhibitionem, nulla sunt, & irrita. 2. f. 525. nu. 2
Attentata non reuocantur, quoties appellatio non habet effectū suspensionis. 2. f. 522. nu. 7
Auditores Regij, & Legatus Romani Pontificis non habent ius auocandi causas ab inferioribus. 2. fol. 449. num. 3
Auocatio causæ cum decreto irritanti quid operetur. 2. f. 451. nu. 7
Auocatio causæ ad alterius petitionem quonam modo sit intelligenda. 2. f. 452. n. 9
Auocatio causarum quid sit, & cui iure competat. 2. fo. 448. nu. 1
Astrum obryzum quid. 1. fol. 630. num. 5
Auri libra quonam modo æstimetur in iure. 1. f. 636. nume. 2
Auri ad argentum & argenti ad aurum quæ fuerit hactenus proportio. 1. fo. 648. nu. 3.
Auri bonitas traditur, & qua ratione cognosci ea possit. 1. fo. 649. numero 4
Aureus apud Romanos non fuit semper eiusdem ponderis, nec eiusdem bonitatis, quamuis multo tempore fuerit quarta vnciæ pars. 2. fo. 651. num. 1
Aureus numus apud Romanos, quo tempore fuerit percussus. 2. fol. 636. numero 1
Aureus, quòd sexta fuerit unciæ pars multis probatur rationibus. 1. fol. 647. numero 1
Aureus à solido differt, & quartam efficit unciæ partem. 1. fol. 648 numero 2
Aureus quo tempore fuerit diminutus ad sextam unciæ partem. 1. fol. 651. numero 2
Aureus dictus est solidus, etiam eo tempore quo erat quarta unciæ pars. 1. fol. 651. nu. 3
de Aureis numis quos signari iussernot Reges Catholici Ferdinandus & Elizabeth, eorumque nepos Carolus inuictissimus. 1. fo. 646. numero 2.

B

Baldi opinio in l. 1. C. de vsuris examinatur, an lex curabit, ob tineat vbi ab emptore nulli pecuniæ fructus è re empta percipi. 2. fol. 147. numer. 1
Bartoli sententia in l. fi d si lege. 5. ff. ire. ff. de pecu. hared. examinatur. 1. f. 486. nu. 6
Bartoli verba in §. diuus. intellecta atque exactè perpensa. 1. fol. 103. numero 3
Bartol. in l. centurio. verba quædam dubia explicantur. 1. fol. 95. numero 2.
Bartoli decisio examinatur in l. 3. ff. de annuis leg. de promissione soluendi certum tribus terminis. 1. fo. 222. num. 5
Bastardus quis dicatur, atque ius Regia perpenditur. 1. f. 240. nu. 8
Bellum an possit esse vtrinque iustum. 1. fo. 374. num. 6
Bellum iure maioris non potest adduci ius eis qui communia contra naturam committunt. 1. f. 375. n. 4
Bellum iuste vel iniuste an efficiat quoad irregularitatem, & an clericus possit ingredi propria manu. 1. f. 3. num. 2
Bello iniusto capta à subditis ea iuste. 1. fo. 374. num. 1

Benedicti de Plomb pulchra distinctio explicatur. 1. fol. 251. nu. 4
Beneficium simplex habens, an possit libere in testamento reditus ecclesiæ distribuere. 1. fol. 47. num. 6
Beneficiu iurispatronatus laicorum vel patrimoniale, & his simile, quid sit in curia vacauerit. 1. fol. 977. nu. 4
Beneficium regulare an sit conferendum clericis secularibus. 1. fol. 32. numero 2
Beneficij possessio apprehensa, ipsā ecclesia à qua titulum & nomē beneficium habet, transfert etiam possessionem omnium rerū ad beneficium pertinentium. 2. fo. 314. nume. 14
Beneficij titulus canonicus an possit præscriptione acquiri, & an teneatur quis Episcopo exigenti illum ostendere. 1. f. 498. nu. 9
Beneficij collatio simoniacè facta ignoranti, an tencat ipso iure. 1. fol. 560. num. 8.
Beneficij collatio excommunicato facta est nulla ipso iure: & idē de electione & præsentatione 1. f. 393. nu. 1
Beneficij possessionem an possit quis propria authoritate capere. 2. fol. 311. num. 7.
Beneficij collatio potest fieri ea conditione, si vacat. 1. f. 309. nu. 2.
Beneficij possessio apprehendi potest per procuratorem habentē mandatum generale. 1. fol. 312. nu. 2
beneficij possessio qualiter acquiratur, & an per inuestituram tradatur. Item an possit in conspectu beneficij apprehendi. 2. fol. 313. numero 10.
Beneficio per sententiam priuandus, vel alia qualibet re, vtrum faciat fructus suos post commissum delictum. 1. fol. 161. nume. 7
Beneficio ecclesiastico renunciari. 1. fol. 311. num. 6
Beneficia ecclesiastica, manuteneæ publica indigais conferentes, tenentur ad restitutionem illius damni, ac mortaliter peccant. 1. fol 553. numero 2.
Beneficia tæcularia an possint conferri religiosis. 1. fol. 32. num. 3
De Beneficiorum vnione iuris patronatus laicorum. 2. f. 377. n. 11
Bigamia quid sit, & vnde originem hæc irregularitas sumpserit. 1. fol. 596. numero 1
ex Bigamia vel homicidio irregularitatem ante contractam an Baptismus tollat. 1. fol. 598. num. 5
Bigamiam religionis professio non tollit. 1. f. 538. num. 6
Bigamus quis dicatur, & quot modis vitium hoc contrahatur. 1. fol. 597. nume. 2
Bigamos non est qui à sciplo vitiatam vxorem duxerit. 1. fol. 597. numero 3
cum Bigamo Romanus Pontifex dispensare potest, non Episcopus. 1. fol. 598. n. 4
Blasphemia quid sit, & eius grauitas. 2. fo. 505. num. 8
Blasphemus an repellatur a testimonio tanquam infamis. 1. fol. 508. numero 12.
Blasphemi qualiter puniendi sint, & quæ pœna veteribus legibus fuerint posiri. 1. f. 508. nu. 10
aduersus Blasphemos quæ sit iure regio pœna statuta. 1. f. 508 n. 11
Bona fides etiam absque titulo dari potest. 1. fo. 489. nu. 1
Bona fides in dubio præsumitur, etiamsi nullus titulus probetur, 1. fo. 489. num. 2.
Bona fides præsumitur in matrimonio. 1. f. 229. nume. 4
Bona fides in matrimonio præsumitur, etiam lite pendente. 1. fo. 219. numero 5
Bona fides parentum verum reddat prolem naturalem. 1. fo. 233. numero 17
Bona fides secundi emptoris necessaria est, vt is possit vti l. quoties. cs. porris. 2. f. 212. nu 5
Bona fides figmentum quoddibet, & dolum excludit. 1. fo. 479. n 1
Bona fides parumque significat quod æquum & bonum in. 1. fol. 480. numero 2
Bona fides quo tempore sit necessaria ad præscribendum. 1. fol. 506. numero 3.
Bonæ fidei contractus, vnde hanc appellationem habuerint, late traditur. 1. f. 480. num. 4
Bonæ fidei contractus an iure canonico ab strictis iuris contractibus distinguantur. 1 fo. 482. nume. 5
Bonæ fidei contractus, quamobrem ipso iure nulli dicantur dolo dante causam contractui, non sic stricti iuris. 1. fol. 482. nu. 6
Bonam fidem an habeat dubitans an res sit sua vel aliena, & an possit eam rem vsucapere. 1. f. 484. nume. 3
Bona per prælatum acquisita, an præludantur ex reditibus ecclesiæ habita, & quid de acquisitis per vxorem matrimonio contracte. 1. fol. 26. nu. 6
Bona relicta per prælatum, an censeantur acquisita ab eo post digressum ab ecclesiam. 1 fol. 27. nu. 7
Bona acquisita per clericum ex reditibus ecclesiæ, an teneatur in ecclesiæ lucrum reuertenda. 1. f. 60. nu. 2

Bona

Bona quæsita per Episcopum occasione ecclesiæ, cui competant, canonicorum collegio, an successori in dignitate. 2.f.60.nu.3
Bonorum appellatione an veniant iura & actiones. 2.f.59.num.1
Bonis qui cessit tenebitur nihilominus ars alicuium soluere, dum peruenerit ad pinguiorem fortunam. 2.fo.121.nu.6
Bonis privatus ipso iure, à dignitate delicti, ne alienare possit, imò rem alienatam fisci vendicat non soluto emptori pretio. 1.fo.191. numero 9

C

CAlciatus præfectus apud Iurisconsultum, quis sit intelligendus, & de militari calciamento. 2.fol.342.c 3
de Cambio ad pecuniæ permutationem, & de campsoribus 1.fo.123.nu 5
Canones qualiter sint accipiendi quibus ecclesiæ, & quadraginta passibus circum immunitas conceditur, & de palatio Episcopi. 2.fol.116.numero 1
de Canonibus Apostolorum, an sint apocryphi. 2.f 583.nu.6
Canonici qui fuerint & propheticarum librì. 2.fol.311.nu.3
canonici libri qui dicãtur, & quæ ratione cognitum sit nobis esse canonicos. 2.fol.353. num.1
Capitis huius, filius noster. intellectus communis. 1.f.41.nu.8
Capitis huius filius noster. verus intellectus. 1.f.42. nu.12
Capitulum vacante sede potest exequi testamenta, sicut poterat Episcopus. 1.fo.123.nu.2
Capituli, relatum &c. verus sensus in verbe. licet. 1.fo.60.num.4
Cap. Raynaldus, hæc verba, hoc modo, qualiter accipiantur. 1. fol. 109. numero 1.
Cap. requisiti. intellectus. 1.fo. 70. nu.8
Capre quisiti sunt, de sponsalib. vera interpretatio. 1.f.135.n.5
Capratoris voluntas quæ sit, & vnde dicatur ex communi Doct. interpretatione. 1.fol.61. num.1
Captatoria voluntas an permittatur pietatis causa, & an possit ex consuetudine, aut statuto infici. 1.fo. 64. nu.13
Captus qui dicitur per ecclesiam, quid de eo, & quid de eo qui se exemit à familia iudicis, vel fugerit à carceribus, ad eccleham. 2.fol.210.numero 13
Captus ab hostibus promittens pro sua redemptione aliquod pretium, illud soluere tenetur. 1.fo.160. num.15
Capti in bello apud Christianos non efficiuntur serui, & quid de Christianis captis à Sarracenis, vel Turcis. 1.f. 377.n.2
carnalis commixtio cum sponsa etiam incerta, coniugij præsumptionem inducit. 1.f.140.n.13
Cassiani, Arnobij, Tyconnij, Victorini, & Faustini opera apocrypha. 2.f.385.nu.10
Castellana, in Repub. an populi possint iudices eligere. 1.fol.431. numero 3
Castellanæ Reipublicæ tota iurisdictio penes regem est. 2.fol.421.
castellanum regnum iure Gentilitæ successionis primogenitis defertur. 2.fo.420. n.7
castra à Rege concessa, an censeatur concessa iurisdictio, & quid de mero, ac mixto imperio. 2.f.422. nu.10
causa coniugalis an possit cum promitti. 1 fo.161.nu.2
causa piorum legatorum etiam apud Iudicem secularem, tractanda est iusta canonicas sanctiones. 1.fol. 35.nu.1
causa sine qua non, qualiter intelligenda sit, quò ad reintegrationis tractatum. 1.fol.380. num.2
causæ meri & mixti imperij, an iure Pontificio possint delegari. 2.fol.325.num.1.
cautela quædam hic in re à doctoribus tradita, caute admittenda est. 1 fo. 154.num.16
cautio an sit danda de restituendo, alimentis & expensis quas reus dives coactus sit pauperi actori ministrare. 2.fo. 441.nu.7
cautio idonea quæ sit, & an bona viuarij tam hypothecæ titulo obligata pro viuarium restitutione. 2.f. 242.numer.6
cavere, haredem non, pro adire, discrete antiqui. 2.fol.152.
cessatio à diuinis qualem admittat suspensionem. 1.f. 448.nu.3
cessatio à diuinis an ad hanc celebrationem diuinorum officiorum hac seruata forma. 1. f.446.nu.7
cessatio à diuinis quid sit, & an suspendatur per appellationem te quaritem. 1.fol. 439.nu.1
cessio bonorum liberat à carceribus debitorem, & inde qualiter iure Regio cessio fiat, & de bonis cedentis. 2.fo 121.nu.5
chrisma an sit necessarium ad sacramentum confirmationis, & inibi intellectus ad cap. 1. de sacra. vnction. 2.f.16. numer.4
christianus accipiens vxorem infidelem, etiam iure communi ponitur. 1.fol. 20. numero 3
chirographum plene probat quoties constat de scriptura, vel inhibetur falsitas ab eo, aut mandato eius, contra quem producitur 2.fol.513.numero 2.
circumstantia temporis festi an sit necessario considerada. 1 fo. 384. numero 3.
ciues an præferantur exteris in emptione frumenti tempore publicæ inopiæ. 2.fo.301.nu.6
clarissimi viri qui dicantur. 2.fol. 340. nu.13
clausula ex certa scientia, nihil operatur, vbi in principe potestas deficit. 2.f.261. num.9
clausula codicillaris operatur repetitionem legatorum, à successoribus testari. 1.fo.119 nu.8
clausula appellatione remotam nocet tertio, & traditur late in tellectus cap. super eo. de officio delegati. 2.f. 482. nu.5
clausula illa, quorum tenor pro expresso habeatur, quem effectum habeat. 1.fol 10 nu.10
clausula ratihabitionis quid operetur in mandatis, & an ea inducat speciale mandatum. 2 fo. 36.nu.4
clausula quòd res restituantur eodem pretio, quo fuerint æstimatæ, an impediat venditionem fieri per æstimationem. 2.fol. 538.numero 3.
clausula codicillaris an censeatur appolita in testamento inter liberos, & inibi intellectus ad l. si frater. c. de fideicomm. 1.fol.78. numero 4
clausula exponitur quæ adijci solet in contractibus, qua alter alteri donat quicquid res valuerit vltra pretium conuentum, etiã si dimidiam excesserit. 2.fo. 138. nu.6
clausula, hæc præiudicio successorum, quibus hæreditas intestati parentis defertur, adiecta legitimationi filiorum quid operetur. 1.fol.260.numero 1
clausula motu proprio, an efficiat validam collationem beneficij factam excommunicato. 1.f.393. n.2
Clementis Alexandrini opera, & Aphricani, & commodiani. 2. fol.395.numero 9.
clericus in sacris constitutus, quando puniri possit per Iudicem secularem, absque degradatione, & traditione. 2.f.554. num. 2
clericus primæ tonsuræ puniri potest quandoque per secularem Iudicem, absque vlla solenni degradatione. 2.fo 554. nu. 3
clericus secretos rationes Iudicis & bullarum apostolicarum aliquem absoluens an censeatur eum absoluisse à peccato obstato cuius causa erat excommunicatus. 1.f. 425. nu.12
clericus qui interfuit clandestino coniugio, qualiter puniatur. 1. fol.180.num ero 13
clericus, qui esse non potest, an sit admittendus in testem, contra clericum in criminalibus.
clericus coniugatus an sit cogendus soluere gabellas, censum, & alia munera in dicta per secularem Principem. 2.f.551.num.9
clericus in peccato mortali dicens horas canonicas sanctissimæ præcepto ecclesiæ. 1.fo 384. nu.2
clericus minor ipsius in patrimonialibus non potest petere in integrum restitutionem coram Iudice ecclesiastico, & inibi an bona clericorum patrimonialia habent priuilegia bonis ecclesiarum concessa. 2.fo.28. nu.6
clericus laici hæres litem coram seculari Iudice cæptam cum defuncto, apud eundem Iudicem prosequi tenetur. 2.f.445.nu.2
clericus laici hæres nondum cæpta lite apud secularem cum defuncto vocandus est pro actione hæreditaria ad iudicem ecclesiasticum, & quid iure Regio partitarum. 2.fo. 447.num 4
clericus habens patrimonium potest id conseruare, & reditus ecclesiasticos in proprios vsus expendere. 2.fol.55.num.2
clericus non tenetur bonis cedere, nec debet in carcerem pro ære alieno mitti. 2.f.123.nu.9
clericum percutiens cum sponsa fornicantem, an sit excommunicatus sententia canonis. 2.f.132.nu.12
clerici primæ tonsuræ, qui semel Regiam & secularem iurisdictionem declinauerint, quot patiantur iure Regio incommoda. 2. fol.553.numero 6
Clerici arma portantes, an possint per iudicem secularem puniri. 2.fol.559.numero 7
clerici etiam à Iudice ecclesiastico non sunt euellendi ab ecclesia, si ad eam fugerint 2 fol.222.num.16
clerici, & monachi, an possint esse rebelliones. 1.f.1.904. num.8
clerici habentes beneficia viuificatuarium, an viuarium iuri similes. 1. fol.45.numero 1
clerici in certis locis ecclesiarum id tantùm iuris habent, quod eis à canonibus concessum est. 1.fol.45.nu.1
clerici habentes beneficia vltra sumptum sibi ipsis & familiæ necessarium, ecclesiæ reditus expendentes in prophanos vsus, an teneantur ad restitutionem. 1.f.46.nu.4

clerici

Clerici coniugati quo ad ciuiles causas subditi sunt iudicibus sæcularibus. 2.fol. 551. n.7
Clerici in minoribus ordinibus constituti eodem iure censentur. 2.fol.10.numero 3
Clerici hæretici bona, an ad fiscum sæcularem pertineant. 2. fol. 170.numero 12
clerici habentes beneficia ecclesiastica, qua pœna cogantur horas canonicas dicere. 2.fo.396.nu 10
clericorum exemptio à potestate Iudicis sæcularis an sit iure diuino vel humano instituta. 2.fol.547.num.1
clericatus quo modo probari possit. 2.fo.557. nu.3
calibatum apud veteres probrosum fuisse. 1.fo.229.num.7
cognatio spiritualis non oritur ex illicito coitu. 1.f.185. nu.3
cognatio spiritualis deducitur ex baptismate, etiam collato à laico, tempore necessitatis. 1. fol.185.num.4
cognatio spiritualis solùm contrahitur cum leuante, vel suscipiente à sacro fonte, licet plures illi actui intersint. 1.f. 185. nu.5
cognatio spiritualis nec per nuncium, nec per procuratorem contrahitur. 1.fo.185.n.6
cognatio spiritualis an contrahatur sine responsione ipsius suscipientis, vel leuantis à sacro fonte. 1.fo. 185. nu. 7
cognatio spiritualis ascendit, non tamen descendit. 1. fol.186. numero 10
cognatio spiritualis non oritur ex catechismo. 1.f. 186. n.11
cognatio legalis qualiter contrahatur. 1.fol. 186. num.1
cognatio legalis etiam oritur inter filiam adoptantis, vel arrogantis, & ipsum adoptatum vel arrogatum. 1.f.186. nu 2
cognatio legalis an perpetua sit. 1.f.186. nu. 3
cognationis spiritualis prima species. 1.fo. 185.nu.2
cognationis spiritualis secunda species. 1.f.186.n.8
cognationis spiritualis tertia species. 1.fol. 186. nu.9
cognatorum coniunctio matrimonialis, in recta linea, an sit perpetuo prohibita. 1. fol. 188.nu.11
cognitio summaria tantùm est ad huius interdicti pronunciationem necessaria. 2.fol. 492.nu.4
cohabitatio coniugalis, adducta Rom. Pont. dispensatione, scienter contingens, matrimonium quod nullum erat, validum efficit. 1.fol.173.numero 5.
coitus sponsalia præcedés nihil conducit ad coniugalis consensus præsumptionem, 1.f 139. num.13
coitus prædictam matrimonij præsumptionem inducit, etiamsi metu conditionali concingat. 1.fol.139.nu.11
coitus damnatus quis dicatur iure Regio. 1.fo.145.nume.18
coitus damnatus quis dicatur iure Cæsareo. 1.fol.144. num.16
coitus inter virum & fœminam qualiter probetur. 1. fol. 153. numero 14
collatio canonica absque corporali possessione ius perfectum tribuit post acceptationem, & inibi intellectus cap. si tibi absenti. de præbend. in 6. 2.f.308.n.1
collatio beneficij potest fieri ea conditione, si vacat. 1.fol.309.n.2
collatio canonica absque corporali possessione, ius perfectum tribuit post acceptationem. 1.fol.308. nu.2
collationem canonicam habens potest administrare propria authoritate ante apprehensionem possessionis. 2.fol.310. n.6
commodatarius qui vitiat re commodata ad aliud quàm quod sibi fuerat commodata, an teneatur furti actione. 2.fol.307.nu.8
communicans potest, & tenetur dicere horas canonicas ratione sacri ordinis. 1.fo.373. nu.8
communicans cum excommunicato per merum an exculetur à culpa, & pœna iuris, atque inibi late expenditur vera interpretatio ca. sacris de his quæ vi metusve causa fiunt. 1.f.373. nu 9
communicans cum excommunicato regulariter minori excommunicatione, quandoque maiori à iure afficitur. 1.fo.371.n.3
communicans cum excommunicato, an mortaliter peccet vel venialiter. 1.f 372. nu. 7
communicatio cum excommunicatis etiam per epistolam aut nuntium prohibita est. 1.fol. 565.nu.1
communio cum excommunicatis prohibita est iure, non tantùm humano, sed diuino. 1.fo. 361. num.1
communio inter christi fideles triplex est, 1.f 558.nu.2
communio cum excommunicato ad eius salutem iure permissa. 1.fo.305.nu.10
compendiosa à Pagano verbis directis facta, ante pubertatem est papillaris, postea omnino extinguetur. 1.f.98. nu.15
compendiosa facta à Pagano verbis communibus ante pubertatem est papillaris, postea verò fideicommissaria. 1.fo. 90. nu.17
compendiosa à milite verbis communibus facta, ante puberta. est papillaris, postea verò fideicommissaria. 1.fo.90.nu.3
compensatio quando ex voluntate legantis fiat, & ibi nouus canonis intellectus. 1.fo. 62. nu.11
compromissum factum à prælato, an transeat ad successorem. 2. fol.70.numero 5
compromissi iurati prorogatio, an censeatur facta cum iuramenti qualitate. 1.fol.273.nume.6
conatus qualiter sit in atrocioribus puniendus. 1.fo.604. n.6
conclusiones quinque traduntur, quibus constat, quando diuino, vel humano iudicio quis ob alterius culpam sibique criminis labe puniatur. 2.fol 158. num.1
concubina quæ dicatur, & quo pacto meretrices in republica tolerentur. 1.fol.156.nu.9
condemnatus actione reali, vbi & in fructibus condemnatio facta fuerit an teneatur ad fructus perceptos, ex melioratonibus per eum factis. 2. fol, 48. num.4
condemnatus appellationem omittens an possit contra iudicem agere ex iniquitate sententiæ. 1.f.167.n.18
condemnatus ad restituendum rem alteri censetur eo ipso damnatus, vt usufructus ex ea perceptos restituat ex sententia Bald. quæ inibi examinatur. 2.fol.20. nu.4
conditio contra substantiam matrimonio adiecta, tunc demum ipsum vitiat, quando adijcientes non suspendunt contractum in cuentum conditionis. 1.fo.152.nu.7
conditio cuius euentus obligationem ortri aperè impedit, ipsum contractum matrimonij vitiat. 1.fol.153.nu.15
conditio suspendit matrimonij contractum. 1.fol.149.nu.2
conditio impossibilis, aut turpis fauore matrimonij à contractu coniugali excluditur. 1.fol.155. nume.1
conditio impossibilis de præterito, tollitur à matrimonio, turpis verò in præteritum concepta toleratur. 1.f. 155. n.2
conditio impossibilis ex aliquo accidenti, possibilis tamen ex sua natura, non excluditur à matrimonij contractu. 1.f.155. num.3
conditio impossibilis aut turpis nullum præse ferunt matrimonij contractum deficiente consensu. 1.fo.156. nu.4
conditio hæc, si sine liberis decesserit, non excludit fœminas. 1. fo.109.numero 2
conditio illa, si negaueris debitum quoties mihi non licet exigere, est contra substantiam matrimonij. 1.fol.151.num.6
conditio, si te virginem inuenero, tollitur à matrimonij contractu. 1.f. 157. nu.12
conditio omnino extitura an ipsum matrimonij contractum vitiet. 2.fol. 157. nu. 10
conditio turpis, quam tamen adijciens honestam esse credit, contractum matrimonij vitiat. 1. fol. 156.nu.6
conditio impossibilis etiam de iure, manente contractu matrimonij, prorsus ex eo tollitur. 1.fo. 156.nu.7
conditio iniqui est, quòd annui reditus intra certum diem, & nõ postea redimantur, non tamen efficit contractum vsurarium. 1. fol.53.numero 9
conditio seu pactum apponi potest donationi etiam in vsufructu tertij, & ei ex hoc actio quæritur, traditurque inibi intellectus l. quoties. C. de donatio. quæ sub mod. 2.fo.74.nu.2
conditio præteriti aut præsentis temporis, licet sit contra substantiam matrimonij, ipsum minimè vitiat. 1. fol. 152. nu 9
conditio contra matrimonij substantiam, etiam quæ sit resolutiua actus, ipsum contractum vitiat. 1.f.152.n.10
conditio contra matrimonij substantiam ab vno adiecta, altero refragante, an irritum faciat coniugium. 1.f. 152. nu. 11
conditio lucri ex causa dotis vel alia honestà in contractu matrimonij adiecta, omnino admittenda est. 1.f.158. num.1
conditio contra substantiam matrimonij, & sic contra aliquod ex matrimonij tribus bonis, ipsum contractum vitiat. 1.f 151. n.1
conditio illa, si te adulterandam tradideris, est contra matrimonij substantiam aduersus Ange. de Clauasio. 1 fol.151. num.2
conditio quæ substantiæ coniugali repugnat, etsi honesta sit, ipsum matrimonium destruit, contra Paludã. 1 f.151.num.3
conditionis euentus etiam præmissa opinione matrimonium nõ efficit, si ante illum euentum consensus conditionalis fuerit reuocatus. 1.fol.150.n 6
conditionis euentus in coniugali contractu absque nouo consensu tacito, vel expresso, matrimonium non efficit, contra receptissimam nostrarum opinionem. 1.fo.150.num. 5
conditione, si Papa dispensauerit, eueniente matrimonium minime celebrat contractum, sed tantum sponsalia de futuro. 1.fol. 150.numero 7
conditione matrimonio adiecta, si permiserit fœmina se carnaliter à eodem viro cognosci, secuta copula, matrimonii perficitur. 1.fol.157.numero 13
conditione contraria substantiam appolita, in quo coniugalis contractus à cæteris differat. 1.f 154. nu.7
conditione prædilectio adiecta, ex qua habere propria bona prohibeatur, an ipso profecto valeat. 1.fo. 154. nu.18

conditione contra coniugij ſubſtantiam adiecta, nullum effectum habere coitum ſubſecutum 1.f.153. nu. 12
conditiones an ſint omnino adimplendæ in forma expreſſa, & ſecundùm eius ſuperem. 2.fol.34.nu.9
conditionalis matrimonij contractus purus efficitur ex ſolo coitu precedente defectum conditionis 1.fol.153. nu.13
conductoribus an liceat à conductis migrare domibus, ex eo quòd terris imaginibus nocturnis, illusionibus, & tumultibus inquietentur. 2.fol.345. ca.6
conductio ad longum tempus tranſit in ſucceſſores etiam ſingulares. 2.fol.194.num.2
conferre aut dimittere per reſignationem beneficia iure ſanguinis an ſit illicitum vel ſimoniacum. 2.f.28. nu.4
confeſſio in ciuilibus, & criminalibus, an impediat appellationē 2.fol.520.numero 5
confeſſio ſacramentalis, eſt ad ſalutem neceſſaria iureque diuino inſtituta. 1.f. 103. nu. 6
confeſſio probat aduerſus præſumptionem iuris, & de iure. 2. fol. 136.nu 3
confeſſio in cauſa matrimoniali an ſit probatio legitima. 1.fo.237 numero 4
confeſſio abſente parte facta, iure canonico præiudicat confitenti. 1.fol.319 nu.1
Confeſſio minimè eſt admittenda contra præſumptionem confenſus coniugalis, ex coitu precedentem. 1.fo.138. num.6
Confeſſio doris recepta an veram numerationem ſaltem præſumptione probat. 2.fo.45. nu.6
confeſſionis ſacramentalis arcanum non eſt reuelandum ad matrimonij probationem. 1.fo 165. nu.9
Confeſſionis ſacramentalis ſecretum non eſt detegendum etiam quò ad crimen committendum in perniciem Reipublicę, ſaltē nominato authore. 1.f.165.nu.10
confeſſionis ſacramentalis ſecretum verum de licentia conſentientis reuelari poſſit. 1.fol.266.num.11
confirmationis ſacramentum non poteſt ab alio quàm ab Epiſcopo miniſtrari, etiam ratione immemorialis præſcriptionis . 2. fol.60.numero 14
confirmationem ſacramentum eſſe nouæ legis, id que ex facta ſcriptura, probatur. 2.fol.44.num.1
coniugatus ſuſcipere non debet ſacrum ordinem, alioqui punitur ſi eum ſuſcipiat. 1 fo.183.num.2
Coniugatus an poſſit ex conſenſu vxoris ſacrum ordinem recipere. 1.fo. 184.num.5
coniugatus in minoribus conſtitutus amittit regreſſus, acceſſus, & alia iura, ad beneficia eccleſiaſtica, ſibi competentia ante matrimonij contractum. 1.f.84. nu.5
Coniugium ad contrahendam an poſſit conſuetudo aliquot perſonas inhabiles reddere. 1.f.203.nu.18
Coniugia clandeſtina an teneant, quæque ratione prohibeantur. 1.fol 179.numero 7
coniugalis coitus an ſit peccatum ante ſolennem nuptiarum benedictionem. 1.fol 210. nu.2
coniugalis coitus intra locum ſacrum illicitus eſt. 1.f. 210. nu.3
coniugalis cauſa verum poſſit compromitti. 1.f.262. num.2
Coniugale debitum ſibi inuicem reddere vir & vxor tenentur. 1. fol.210.numero 1
coniugale debitum licitè denegatur, propter incertum, nec poteſt exigi. 1.fo.210.nu.5
Coniugale debitum an licitè exigatur, vel reddatur ab eo, qui dubitabat matrimonium valuiſſe. 1 f 311.nu.7
coniungalem cōtractum prohibere qua ratione poſſit Romanus Pontifex. 1.fol. 103. nu.17
Coniugali in contractu quis prius interrogetur, vir, an fœmina nō refert. 1.fol. 171.nu.6
Coniugali ſubſtantiæ modus qui refragatur, etiam matrimonij contractum nullum reddit. Secus tamen eſt in pacto. 1.fol.151. numero 8
Conſanguineus non poteſt petere, etiam cum cautione, de rato, in integrum reſtitutionem, & inſtat intellectus l. patri pro filio. ff. de minoribus. 2.fol.16. num.5
conſanguinei quo gradu matrimonium contrahere veteri iure prohibeantur. 1.fol.188. num.9
conſanguineorum matrimonialis coniunctio, quibus rationibus ſit prohibita. 1.fol.188.nu.12
conſanguinitas nouo iure ad coniugia definita. 1.f.188.n.10
conſanguinitatis definitio. 1.f. 187.nu.1
conſanguinei vnde dicantur, & ibi de proximis, cognatis & agnatis. 1.fo. 187.num.2
conſanguinitatis antiquorū definitiones refelluntur. 1.f. 187.n. 3
conſcientię in foro defectus continens allegationē ipſius contentis probatur, atque ideo non iudicatur matrimonium ex copula quæ ſponſalia ſubſequitur. 2.f.138. nu.9
conſenſus in iudicio exteriori quandoque præſumitur, in interiori verò nun quamne quæ ideo iudex exterior interdum fallitur. 2.fol.138.num.2
conſenſus in coniugio non eſt neceſſarius expreſſe ad carnalem copulam, ſed erit ſufficiens in mutuam corporum traditionē 1.fo l.149.numero 1
conſenſus interior an ad impedimentum ſit neceſſarius. 1.fol. 182 numero 3
Conſenſus patris in donatione cauſa mortis, debet eſſe ſpecialis. 1.fol.18.numero 10
conſenſum omnino eſſe neceſſarium ad matrimonium in exteriori, atque interiori iudicio. 1.fo.148. nu.2
conſilium vel auxilium quando ad reſtitutionem obliget in conſcientiæ iudicio. 1. fol. 579. nu. 2
conſilium quando irregularitatem inducat, & quid quò ad alias pœnas committi criminis. 1.fo. 613. num.2
conſilij verba quando præceptum inducunt. 1.fol.28. nu. 12
an conſors eiuſdem litis poſſit ſine ſpeciali mandato petere in integrum reſtitutionem, & inibi intellectus e. conſtitutus. de in in integ. reſtitu. 2. fo.37.nu.6
conſtitutio an ſit admittenda contra expreſſam teſtatoris voluntatem. 2.fol.111. num.8
conſtitutio l. quoties. an ſit admittenda in contractu locationis. 2 fol.213.numero 8
conſtitutio l. curabit. an ſit admittenda in ſpacto & promiſſione. vendenti, traduntus que in hoc capite vigenti intellectus ad eandem conſtitutionem. 2.fo.250.num.8
conſtitutio puniens percutientem non obtinet aduerſus conuiciantem verbis. & inibi, Ananię ſententia non indiligenter examinatur. 1.fo.63. num.5
conſtitutio humana non punit nec punire poteſt actus interiores mentis. 1.f. 532.num.7
Conſtitutio huius c. quamuis. eſt ſeruanda etiam in foro ſeculari. 1.fol.355.numero 9
Conſtitutionum Regiarum iuſtitia examinatur, quæ de rebus inuentis tractauerunt. 1.f.184.num.5
conſuetudo quæ exigat ſcientiam Romani Pontificis. 1.fol. 203. numero 19
conſuetudo vniuerſalis eccleſiæ, quæ permitti clericis de reditib. eccleſiarum teſtari, defenditur. 1.fol.48 nume.9
conſuetudo an valeat excuſare quem à reſidentia, vt is percipiat reditus principales beneficij. 2.f 365.num.9
conſuetudo an poſſit aliquot perſonas reddere inhabiles ad coniugium contrahendum. 1.f.203 nu.18
conſuetudo an poſſit inducere, vt in electionibus eccleſiaſticis incertus ex certis eligatur. 1.f.163.num.9
conſuetudo, an poſſit hanc clericorum exemptionem reſtringere. 1.fol. 550. num.5
conſuetudo, & præſcriptio differunt. 1.fol.470. nume.2
conſuetudine ſublata, an & immemoriabilis ſit reuocatio. 2.fol. 292.numero 5
contemptus quis verè dicatur, vt culpam mortalem efficiat. 1.fo. 395.numero 6
Contellatio litis an ſit neceſſaria in cauſa matrimoniali. 1. fol. 264.numero 6
contrahens cum ſerua, quam tamen liberam eſſe putauit, detecta ſeruitute non tenetur, etiam præcipiente iudice, ei debitum reddere. 1 fol.211.nu.11
Contractus à lege prohibitos conceptis prohibitionis verbis in ipſam perſonam, non confirmatur iuramento. 2.fo. 319.nu.1
contractus à lege in odium creditoris prohibitus, minime confirmatur iuramento: licet ipſum iuramentum ſeruandum ſit. 1. fol.315 num.1.
contractus ab vxore geſtus, non obtenta licentia mariti, ex l. Tauri non tenet, etiamſi fuerit iuratus. 1.f.207. nu. 3
Contractus prohibitus fauore debitoris, concepta tantum prohibitione in perſonam creditoris, an confirmetur iuramento. 1.fol. 318.numero 6
contractus prohibitus alioqui cum prodigo, an eiuſdem prodigi iuramento confirmetur. 1.fol. 318. num.8
contractus conditionalis ad heredes tranſmittitur. 1.fol.195. nu.5
2.f.286. nu.
Contractus naturā
Contractus venditionis, & permutationis an ſit ubi res, & pecunia ſimul cum alia re permutantur. 1.fol.139. num.9
contractus factus cum excommunicato validus eſt. 2.fo.365.nu.9
contractus innominatus, etiam factus in fauorem pię cauſæ, pro integram re integra admittit. 2.fol.80.num.5
locet Contractus ſalvis iuribus eius eſt ſi eius ibidem reperiatur, vt in eo tractatur,

eo tractatur, de contractu reſcindendo, atque ita de reſtitutione in integrum concedenda. 2.fo.27.nu.1.
Contractum promittens agere, licet modum ex hoc contraxerit, contra eum tenetur. 1.fo.135.nu.1
Controuerſiæ definitio ex conſenſu litigantium poterit committi, in alterius ex litigantibus, vel vnius teſtis veritatis teſtimonium. 2.fol.184.nu.1
Contumacia in re leui contingens an ſit digna excommunicatione, & inibi late traditur quomodo inobedientia ſit ſpeciale peccatum. 1.fo.404.nu.3
Conuentio conditionalis relata in futurum fortunæ euentum valet. 1.fol.545.n.2
Conuitium qualiter apud Hiſpanos puniatur. 2.fol.61.nu.2
Copulæ nixus hanc præſumptionē minimè inducit. 1.fo.140.n.19
Copulæ nixus circa ſponſalia iuris interpretatione de futuro, verbis tamen de præſenti, an aliquid operetur. 1.fo.140.nu.20
Corporis funus non impeditur ob ęs alienum 1.fol.117.num.3
Creditor prior habens ſpecialem & generalem hypothecam, non poteſt in præiudicium poſterioris creditoris, vti generali hypotheca niſi prius fiat excuſſio in ſpeciali. 2.fo.320.nu.2
Creditor prior hypothecam & priuilegium prælationis habens, poteſt agere contra poſteriorem creditorem, cui fuit ſoluta pecunia, etiam ſi ea ſit bona fide conſumpta. 2.fol.543.num.1
Creditor habens hypothecam abſque priuilegio, vel priuilegium abſque hypotheca, in actione perſonali an eodem iure vti poſſit. 2.fol.543.nu.3
Creditor poſterior habens cauſam onerioſam quid. 2.fol.543.nu.3
Creditor, cui per ſententiam iudicis eſt addicta res, vt eam obtineat iure hypothecæ, & pignoris poterit iterum petere eiuſdem rei iudicialem ſubhaſtationem. 2.fol.322.num.4
Creditoribus futuris competit ius reuocandi ea, quæ in eorū fraudem facta fuerint. 2.fo.45.num.7
Cretionum quæ fuerit apud veteres ſolennitas ex Vlpiano, & alijs authoribus. 2.fo.349.nu.10
Criminis eiuſdem repetitio ex interuallo, vel eodem impetu, pluribuſve pœnis ſit punienda. 2.fol.175.num.8
Criminis accuſatio non tollitur per baptiſmi ſuſceptionem. 2. fol.171.num.4
de Criminis purgatione vulgari, quę ſit candenti ferro. 2.fol.411 cap.13
in Criminalibus remiſſio faciendi eſt ad locum delicti, & ibi rationes huius decitionis traduntur. 2.fol.459.nu.3
Crucis ſupplicium à Conſtantino Magno abrogatum. 2.fol.340. numero 4
Crucis ſignum & character olim ſaluationis nota, Hieroglyphica ſignificatione. 2.fo.345.nu.3
Crucis ſupplicium an idem quod furca fuerit. 2.fol.424.nu.2
de Crucis ſanctæ inuentione & capite diui Ioannis Baptiſtæ. 2.fo. 376.num.9
Curia regis quę dicatur, & ib. de cancellarijs & regijs auditorijs ac de Cancellarij dignitate. 2.fol.435.nu.10
Cyprianus quo tempore ſcripſerit, & de beato Athanaſio. 2.fol. 570.num.2

D

Damnatus ad mortem, vt euadat pœnam, mererricem accipiens vxorem, non poteſt ratione illius timoris à contractu recedere. 1.fo.161.nu.17
Damnatus ad mortem, vel ad perpetuum carcerem an poſſit teſtari. 1.fol.24.nu.17
Damnum culpa leui, vel leuiſſima illatum, an in iudicio interiori ſit reſarciendum. 1.fo.193.n.12
Debitor an poſſit differre ſolutionem eo quòd creditor ſit excommunicatus. 1.fol.550.num.8
Debitor ratione delicti non admittitur ad ceſſionem bonorum 2. fol.122.num.3
debitor capi non pōt, niſi prius bonorū excuſſio fiat. 2.f. 129.nu.2
debitoris cadauer non debet inſepulcrum detineri pro debiti ſolutione, ſeu donec ſoluatur debitum. 2.f.124.nu.19
debitorem in vinculis habere, an creditori liceat vnquam, aut ve licet, & an liber homo poſſit dari in pignus pro debito pecuniario. 2.fo.119.nu.1
debitores an poſſint ab eccleſia abduci. 2.fo.221.nu 14
debiti ad ſatisfactionem res ſpecialiter obligata ſufficiens præſumitur. 2.fol.320.nu.1
debiti remiſſio donatio eſt, quæ & intimationem requirit. 2. fol. 138. nume.8
decidendi ratio adrem in cauſa de condic. ppo it. in vltima parte, longe ſatisque perpenſa 1.fol. 56 nu.9
nec mirum, cauſa quandoque poſſe apud Iudicem laicum expedire. 2.fo.168.nu.2
decurionatus & publica officia matrimonio conſtante acquiſita, communicantur vxori, quo ad æſtimationem. 2.fol.324.nu.4
decurionatus & familia officia empta à patre filio, imputantur in legitimam, & conferuntur quò ad æſtimationem. 2 fo.345.nu.6
defectus notorius iuris an impediat reuocationes attentatorum. 2.fol.519.nu.4
defectus conſenſus qualiter poſſit colligi adictis his conditionibus. 1.fol.156.nu.5
defenſio iure naturali, diuino, & humano licita eſt, nec imputatur homicidium, ex cap. 1.fol.634.nu.1
defenſio ob occiſionē an licitè omittatur ab illo, qui poterat ſe defendere, occidendo inuatorem. 1.fo.267.nu.17
defenſionis exceſſus non punitur pœna ordinaria, licet irregulare efficiat ipſum homicidam. 2.fol.634 nu.3
defenſiones, an poſſint à reo criminis renuntiari. 1.fol.167.nu.16
definitio Iuriſconſulti, quæ de vſucapione tractat, defenditur. 1. fol.454.num.1
definitio rei an recte fiat per effectus. ibidem
Defunctorum in exequijs celebrandis varij mores. 1.fo.124.nu.1
delegatus ad ea quæ principi reſeruata ſunt, non poteſt ſub delegare. 2.fo.319.nu.10
delegatus legati cardinalis à latere Romani Pontificis deſtinati, non poteſt ſubdelegare. 2.fo.319.nu 11
delictum ex quo fuerit ſecuta publica vtilitas, an ſit puniendum 1.fol.603.nu.4
delicta voluntate diſtingui, qualiter ſit aliter intelligendum. 1.fol. 602.num.2
denarius olim cudebatur ex argento puro, quandoque ex miſto. 1.fol.642.nu.6
denarij & Quinarij pondus examinatur. 1.f. 912.nu.7
denarij & Seſterij valor traditur, & intellectus l. vlt. C. de donat. 1.fol.645.nu.11
denuntiatio litis mortę quo tempore fieri debeat. 2.fol.319.nu.8
derogatio iuris patronatus laicorum, an ſit admittenda vbi beneficium erat in curia litigioſum. 2 fol.572.num.7
ad derogationem iuratæ depoſitionis, neceſſaria eſt mentio iuramenti. 1.fo.285.nu.6
derogationes iuris patronatus laicorum, in Hiſpaniarum Regnis minime admittuntur. 2.fol.569.nu.3
dicis gratia, qua in ſignificatione apud Iuriſconſultos, Ciceronē, Varronem, & alios accipiatur hæc verba. 2 fol.3 74.n.8
dictiones ſunt interpretandæ iuxta cum ſenſum qui vulgari, & communi vſu, ac legum prouinciæ ſignificatione receptus ſit. 2.fol. 251.num.1.
dies à lege datus ad retrahendum rem venditam ſub cōditione, currit in euentu conditionis. 2.fo.280.nu.1
Dies datus ad retractum, vbi venditio pure concepta fuerit, currit à die contractus, etiam ante traditionem, & pretij ſolutionem. 2.fol.285.nu.2
dies qui ſint à Chriſtianis religionis cauſa obſeruandi, ad ius pontificum humanum pertinent. 2.fol.392.nu.5
diffamari, quid differt à li ſi cōtendat ff de fideiuſſorib. 2.f.107.nu.3
diffamanti vt perpetuum imponatur ſilentium & nolenti agere, bina admonitio requiritur. 2.fo.206.nu.2
differentia inter contractus & vltimas voluntates, in his quæ ad conditionem tranſmittendam pertinent. 2 fol.595.num.4
difficultates an excuſent a mora, in obligationibus ad factum, ſpeciem, vel ad genus. 1.fol.337.n.4
dilatio translationis domicilij donec pretium ſoluatur, non facit contractum conditionalem. 2.fo.186.nu.6
diſcrimen quod ſit inter precarium & commodatū 2.fo.307 n.7
diſpendere quis poſſit cum corpore vitiato. 1.fo.592.num.7
diſpendere quid ſit, & de diſpēſatione, ac diſpenſatore, 1.f.196.n 1
diſpendere cum eo qui fuit excommunicatus eo tempore quo obtinuit beneficium quis poſſit. 1.fo.489.nu.8
diſpendere poteſt Papa ſuper ſtatutis à iure humano. 1.f. 197.nu.6
diſpendere quis poſſit ſuper irregularitate contracta ex homicidio voluntario. 1.fo.619.nu.3
diſpendere poteſt Epiſcopus cum homicida voluntario, occulto tamen. 1.fo.620.nu.4
diſpendere cum homicida caſuali quo ad irregularitatem quis poſſit. 1.fol.621.nu.5
Diſpendere poteſt epiſcopus cum homicida voluntario quo ad receptionem beneficij. 1.fol.621.nu.6
diſpenſatio in iure humano, tamen ſine cauſa facta, an reddat quę tutum quo ad diem. 1.fol.197.nu.7
diſpenſatio ſine iuſta cau a facta valet, licet inique concedatur. 1. fol 391.nu.10

Dispensatio ab inferiori à principe, sine causa iusta concessa, non tenet. 1.fol.198.nu.11
Dispensatio in iuramento quomodo possit concedi, & an sit iusta causa necessaria, & quid de absolutione. 1.fo.284.nu.5
Dispensatio non potest contingere in iuramentis assertorijs, licet quãdoque locum habeat in iuramentis promissorijs. 1.f. 83.n.3
Dispensatio, vt matrimonium iure canonico prohibens cõtractũ sit legitimum, prolem suscepta ante approbationem legitimam reddit, si eius mentio principi facta fuerit. 1.fol.257.nu.18
Dispensatio & declaratio quid differant. 1.fol.196.nu.2
Dispensatio etiam Romani Pontificis, non habet effectum in iure naturali 1.fol.197.nu.3
Dispensatio Papæ non potest dari contra ius dicentẽ. 1.f.167.n.4
Dispensatio an extendatur ad connexa. 1.fol.197.nu 6
Dispensationis impetratio non tenet, si taceatur matrimonium cõtractum fuisse scienter inter prohibitos. 1.fo.201.n.14
de Dispensatione ad retinendũ bñficiũ vacaturum. 2.fo 577.nu.12
in Dispensatione circa iurahumanum facta, cur subsistere iusta dispensandi causa, authoritas pricipis sit necessaria. 1.fo.197.nu.8
in Dispẽsatione principis circa ius humanum concessa, causa præsumitur. 1.fo.197.nu.9
Dissentus protestatio non impedit dictam præsumptionem oriri. 1.fol.140.num.18
Dictionis huius textus an procedat in donatione inter vivos facta 1.fol.71.nu.9
Distributio immissa à testatore post diem certum, an possit ante diem fieri 1.fol.107.num.5
Distributiones quotidianæ clericis acquiruntur, quò ad liberã eorum dispositionem. 1.fol.47.nu.4
Distributiones quotidianæ an veniant appellatione fructuum beneficiorum. 2.fol.191.nu.1
Distributiones quotidianæ etiam ex consuetudine absentibus dari non debent. 2.fo 191.nu 2
Distributiones quotidianæ simplices, & non duplices dantur habenti in eadem ecclesia duo beneficia. 2.fo.193.nu.6
Distributiones absentium an præsentibus accrescant. 2.f.193.n.7
Diuisio æqualis bonorum filij intestati inter patrem & matrem an fiat. 1.fo.126.nu.2
Diuisio rei communis, quomodo fieri debet. 1.fol.101?.nu.5
Dinortium duplex est. 1.fol.114.num.12
Dinortium Romanorum legibus qua ratione fuerit permissum. 1.fol.214.num.2
Dubia Cardellina de que peso y valor aya sido. 1.f.668.nu.3
Dæmones nihil operari secundum naturæ suæ potentiam posse, nisi quod Deus permiserit. 2.fol.345.c.6
Dæmones quandoque à Deo ad puniendos homines mittuntur sicut missus fuit spiritus à Deo ad puniendos hoies mittuntur, sicut missus fuit spiritus mẽdax ad puniendũ Achab. 2.f.345.c 6
Dolos recipiã contingens ob lationem grauissimam, an operetur rescissionem contractus iusti. 1. fo.732.nu.3
Dolus dans causam matrimonio an illudentiũ faciat. 2.f 160.n.3
Dominus agri petauri an possit eundem agrum ratum efficere. 2. fol.578.num.2
Dominus qualiter possit acquirere ius cogendi subditos vt ad eius molendina deferant triticum molendum. 1 fol.475.nu.6
Dominicæ diei celebratio an sit de iure diuino, an pontificio humano institutæ. 2.fo 393.nu 6
Dominium rei legatæ à morte testatoris transit in legatarium. 2. fol.112.num.1
Dominium vtile vel directum an ex præscriptione acquiratur. 2. fol.509 num.2
Dominium rei donatæ causa mortis, quando transeat in eum, cui facta sun absque traditione. 1.fol.20.nu.16
Dominium vtile acquisitum præscriptione maximos effectus habet. 1.fol.511.nu.6
Dominium à priuato auferri per principem non potest absque publica vtilitate. 2.fol.259.nu.6
Dominium in ecclesiã an transierit absq; traditione ex pacto dicãt l.quoties. 2.fol.79.num.14
Domicilij mariti lex an habeat locum in existentibus extra illud territorium. 1.fol.207.nu.9
Domicilij mariti, an vxoris lex sit attendenda in his quæ tanguntdistributionem bonorum, aliudve simile. 1.fo.206.nu.7
Donatio causa mortis ad exigat præsentiam, & expressum consensum illius, cui fit. 1.fo.19.nu.13
Donatio omnium bonorum cur non valeat, & an iuramento firmetur. 1.fol.4.nu 4
Donatio causa mortis an libere possit reuocari, quibuscunq; verbis contrahat appositis. 1.fol.7.nu.13
Donatio omnis bonorum ecclesiæ facta an teneat. 1.fol.4.num.6
Donatio facta ecclesiæ susceptis liberis tantum reuocatur quo ad legitimam eis iure debitam. 2.fol.210.nu.5
Donatio remuneratoria quem effectum habeat 1.fo.49.n.10
Donatio inter viuos, non imputatur in debitũ legale. 1.10.67.n.9
Donatio potest etiam matrimonio cõtrahendo à viro fieri, vel ignobili, vxori fieri causa remunerandæ iuuentutis, vel nobilitatis. 1.fol.118.num.2
Donatio ita ab vxore secundas nuptias contrahente non debet seruari filijs primi matrimonij. 2.fol.158.nu.3
Donatio illa, tametsi dotis nomen habeat, priuilegia dotis minime consequitur. 1.fol.158.num.5
Donatio causa mortis an reuocetur secuta alienatione rei donatæ. 1.fol.21.n.19
Donatio omnium bonorum præsentium tñ iure regio minimè valida est: & infra interpretatio l.69. 2.fol.190.num.4
Donatio causa mortis quoad eius initium contractui potius, quã vltimę voluntati accedit. 1.fol.17.nu.1
Donatio causa mortis an permissa sit inter virũ & vxorẽ. 1.f.17.n.7
Donatio inter coniuges traditionem præuiam exigit, vt morte cõ firmetur. 1.fo.17.nu.3
Donatio causa mortis an pereat deportatione, aut pœna capitali donantis. 1.fol.17 nu.4
Donatio inter coniuges morte confirmata, an trahatur retro, & inibi intellectus l.b mortis.ff.de donat.causa mor. 1.fol.17.nu.5
Donatio facta filio, quem pater tunc vnicũ habeat, aliis postea susceptis liberis, reuocatur tñ quò ad legitimam. 2.fol.108.nu.1
Donatio facta à patre filio, quẽ vnicũ habeat, reuocatur aliis susceptis liberis quo ad tertiam bonorum partẽ. 2.fo.109.n.1. & 4
Donatio vera an in renunciationibus sub sit, quæ, insinuationem exigat. 2.fol.158.nu.7
Donatio causa mortis nudo pacto fieri potest. 1.fo.10.nu.14
Donatio causa mortis quo ad effectum vltimę voluntatis similis est. 1.fol.20.num.15
Donatio simplex ab initio valida non imputatur filio in legitimam, quod ibidem late tractatur. 1.fol.115.nu.6
Donatio facta alicui familiæ ad consequendos sacros ordines non imputat in legitimã author Fabro, à quo dissentitur. 1.f 115.n.7
Donatio inter coniuges an iuramento firmetur, & qualiter sit intelligenda, 1.fol 5.nu.10
Donatio cũ mortis iusto cõfirmata, an possit reuocari 1.f.6.nu.11
Donatio causa mortis qualiter cognoscatur. 1.fol.23.nu.25
Donatio causa mortis quo ad confirmationem contractibus similior est, quam vltimę voluntati 1.fol.21.nu.12
Donatio causa mortis quo pacto reuocetur. 1.fol.24.nu.23
Donatio reuocatur naiuitate filiorũ etiã naturaliũ. 1.f. 241.n.14
Donatio iuramento firmata, an reuocetur natiuitate filiorum authoritate l. vnquam.C de reuoc.donat. 1.fol.190.nu.3
Donatio fieri potest concubinæ præterquam à milite & clerico. 1. fol.538.num.2.
Donationi perfectæ incontinenti potest adiici conditio modusve non ex interuallo. 2.fo.74.nu.1
Donationem reuocandi ex capite l.si vnquam.C de reuoc.donat. an ex titulo inofficiosæ donationis quis referat? 2.fo.113.nu 12
Donationem ex renunciationibus deduci, & vere constitui, si verum esset, quid sequeretur. 2.fol.141.n.12
Donator pactum appositum in fauorem tertij absentis an possit reuocare. 1.fo.75. nu.7
Dormiens an sit irregularis si hominem occiderit. 1.fol.631. nu.6
Dos à patre filiæ spuriæ data maior quam par sit, qualiter sit restituenda. 1.fol.248.n.12
nos vxoris hæreticę cui sit adiudicanda, maritone an fisco. 1.fol. 218. num.5
nos à lege emili, taxari potest, atque ex hoc lex Regia defenditur. 2.fo.170.n.3
nos, adulterij vxore cõmittẽte, cui adiudicãda sit. 2.fol.220.nu.4
notalis hypotheca tacita vel expressa, quando prioribus hypothecis præferenda sit. 2.fo.48.nu.1.
notalis rei probata alienatio impedit naturalem obligationem oriri & tamen alienatio iuramento confirmatur. 1.f.731.n.7
nubius qualiter quis possit esse. verum liceat sibi aliquid agere. 1. fol.211.nu.8
Dubium speculationis à dubio practico differt. 1.fol.211.nu mero 10
ex duobus necessario imminentibus, quæ tamen illicita esse videtur, non peccat qui alterum modo tutius eligit. 1.fol.221.nu mero 9
de Dupondio, semisse, quadrante, triente, semiuncia, & sextula. 1. fol.640.num.4

Ebrius coniugium minime contrahit. 1.fo.149.nu.9
Ebrius hominem occidens an sit punitndus, & an sit irregularis. 1.fol.630.nu.3
Ebrius an sit irregularis, vbi culpa sua inciderit in ebrietatem. 1.fo.630.nu.4
Ecclesia, & prælatus fiscum habere dicuntur. 2.fol.170.nu.11
Ecclesia non consecrata qualem habeat immunitatem, & quid de hospitalibus. 2.fol.215.nu.4
Ecclesia an constituat debitorem in mora, sine interpellatione. 2. fol.316.nu.4
Ecclesia nec vult nec potest secluso consensu eorum qui coniungendi sunt matrimonium efficere. 1.f.135.nu.4
Ecclesia instituta hæres à filato, an teneatur alienationẽ rei ecclesiæ per eũ factã approbare, & quid in filio hærede. 1.fol.28.nu.13
Ecclesia institura hæres, an teneatur eo modo quo extraneus inuentarium facere. 1.fol.23.nu.14
Ecclesia tolerat quandoque minus malum, vt maius euitetur. 2. fol.135.num.7
Ecclesia subintrata sub prmissa conditione, an præferatur fœminis. 1.fol.109.num.3
Ecclia an cõstituat debitorẽ i mora sine interpellatiõe. 2.f.316.n.4
Ecclesia non potest nouum fidei articulum constituere, nec item ipse Romanus pontifex. 2.fo.354.nu.2
Ecclesia an habeat priuilegium vocandi quemcunque ad curiã regis, quo ad primam causarum cognitionem. 2.fol.442.nu.3
Ecclesia contra ecclesiam iure veteri plicrabat triginta annorũ spatio. Et inibi intellectus c.ficut. 16. quæstio.3. 1.fo.464.nu.1
Ecclesia potest petere restitutionem in integrum corã iudice ecclesiastico, etiam aduersus laicum. 2.fol.27 num.1
Ecclesia post quadriennium restituitur in integrum ob enormissimam læsionem. 2.fo.24.nu.10
de Ecclesia Catholica, & quid hoc nomen significet. 2.fo.302.n.10
in Ecclesia & ecclesiasticis personis vendentibus locus est decisioni l.quoties.C.de rei vendic. 2.fol.212.nu.4
Ecclesiæ consecratio valet reiecta conditione, quæ episcopum ab eius cura excludit. 1.f.155.n.20
Ecclesię sæculari qui se & sua obtulit, an possit ad aliam ecclesiam transiens, bona illa secum deferre. 1.fol.30 nu.19
Ecclesiæ res hodie non licet vltra triennium locare, etiam cum pacto de renouanda locatione. 2.f.195.nu.4
Ecclesiæ sola authoritas sufficiens est testimonium in his quę ad religionem & fidem pertinent. 2.fo.54.nu.2
Ecclesiarum res, an possint hypothecæ titu obligari. 2.fo.201.n.7
Ecclesiarum bona possunt dari in pignus, & alienari ad captiuorum redemptionem & pauperes alendos. 2.fo.201.n.8
Ecclesiarum res an possint alienari ad redimendos à publicis exactoribus hos, qui ob crimina & scelera in eã ftarum deciderunt. 2.fol.202.nu.9
Ecclesiarum res è quibus toto triennio vnicus fructus colligitur, locari possunt ad nouem annos. 2.fo.200.nu.6
Ecclesiarum res dari possunt in emphyteusim ea solennitate, quæ moribus & consuetudine in hisce contractibus recepta fuerit. 2. fol.204.nu.4
Ecclesiarum res ad vitam locari non possunt. 2.fol.198.nu.3
Ecclesiarum res iure veteri non poterant ad longum tempus alienari, & sic nec ad decennium. 2.fo.197.nu.1
Eligẽs dignũ omisso digniori an teneat ad restitutionẽ. 3.f.555.n.6
Eligẽs an sit digniori quo ad oñicia, & munera publica, & an iure humano electio digni omisso digniori valida sit. 2.fo.555.nu.3
Electus à lurgante vel à iudice to testem tenetur iuratus respondere, & inibi quid de eo qui sponte eligitur, vt exponat quid sibi visum fuerit. 2.f.185.nu.3
Electio an possit fieri vel vltima voluntate vtra tempus datum ad eius executionem. 1.fol.36.nu.7
Electio hæredis incerti ex certis eiusmitti alteri potest. 1.fo.65.n.11
Electio in legatis cuius sit, legatarij an hæredis. 1.fol.49.nu.3
Emphyteuta qui iuram in contractu præstitit, an priuetur emphyteuti, si canonis solutionem intra biennii omiserit. 1.f.290 nu.5
Emphyteusis ecclesiastica an tranleat in hæredes extraneos, & an egrediatur tertiam generationem. 2.fo.204.nu.5
Emphyteusis ecclesiastica qualiter sit interpretanda, cuius origo non constat, nec de eius conditionibus apparet. 2.fol.205.nu.6
Emphyteusis accepta simpliciter, ad mares & fœminas defertur, si ue ea prima sit, sive ecclesiastica. 2.f.206.nu.1
Emphyteusis quando ad filios hæredes & non ad alios perueniat. 2. fol.206.nu.2
Emphyteusis, cuius origo non apparet an præsumatur perpetua vel temporalis. 2.fo.283.nu.4
Emphyteusim patet posse quandoque vni hęredum vel filiorum prælegare, 2.fol.207.nu.3
Emphyteusim hæreditariam ad obtinendum institutus in re certa nec habet ius nec nomen hæredis. 2.fo.209.n.5
Emancipationis & suitatis differentia an hodie duret facto testamento. 2.fol.72.nu.5
Emptorrei alienæ sciẽter, quamque scit venditoris non esse, ea cui ita poterit ad præsium agere. 2.f.315.nu.2
Emptor conuictus ex l.secunda.c.de rescindenda venditione.qui rem restituere elegerit, an sit condemnandus, vt eam cum fructibus reddat. 2.fol.134.nu.9
Emptor tenetur stare colono fisci venditoris. 2.fol.83.nu.5
Emptor quando re euicta ad pretium agere possit. 2.fol.389 n.2
Emptor contumacia quando priuet eum iure & actione euictionis. 2.f 319.nu.9
Episcopus nec legatus à latere, non possunt dispensare in prohibitione c.non debet, de consang. & affinit. 1.f.202.nu.11
Episcopus potest intra tempus arbitrarium, etiam ante annum cogere executores vel hæredes ad exequendam vltimam voluntatem. 1.fol.42.nu.4
Episcopus solus, non sacerdos simplex est huius sacramenti minister. 2.fol.56.nu.6
Episcopus vel sacerdos an possit esse delegatus principis secularis in causa criminali. 1.fol.619.n.8
Episcopus non potest communicare cum excommunicato etiam à seipso, ante fidenem absolutionem. 1.fo.367.nu.2
Episcopus excludi non potest à cura ecclesiæ alicuius, et am si patronus tempore constructionis hoc expressim disposuerit. 1. fol.108.nu.8
Episcopus habens patrimoniam, potest in eo quem voluerit hæredem instituere, etiam omissa propria ecclesia. 1.fol.26 nu.3
Episcopus an possit absoluere excommunicatum à prælato inferiori. 1.fo.153.n.3
Episcopi & vrbium prætores vicarios constituere possunt ad causas, & criminalia negotia. 2.f.326.nu.4
Episcopi Romæ habitantes non possunt in eadem vrbe beneficia ecclesiastica conferre. 2.fol.328.nu.9
Episcopi & sacerdotes qualiter iuramentum præstare debeant. 2. fo.276.num.3
Episcopatus an sit vere ordo ab alijs distinctus 2.fo.62.n.15
Epistola recognita probat, & quid si non fuerit recognita. 2.fol. 516.nu.7
de epistola Leonis Papæ, & de epistolis. 2.fol.371.nu.6
Error iuris an bonam fidem inducat in matrimonio, quo ad legitimationem prolis 1.fo.330.nu.9
Error personæ, conditionis, alteriusve qualitatis an impediat matrimonium. 1.fol.165.nu.1
Eucharistiæ sacramentum an possit ministrari fœminis prægnantibus interditi tempore 1.fol.443.nu.2
Eucharistiæ sepultus, vsque in octauum diem interdictum ecclesiasticum suspendit. 1.fo.448.n.1
de Eutichij historia Pamphili Cæsariensis. 2.fol.383.nu.7
Eutichij in historia ecclesiastica locus animaduersus. 1.fo.201. n.8
Eutrarij Aristotelici interpretis error atque verba Aristotelis aliter intellecta. 1.fol.159.n.3.
Examinan se muchas leyes de las partidas, y del fuero, quæ habłan de matauedis, y otras monedas. 1.fol.169.nu.5
Exceptio donec expressim probata fuerit pro regula iuris præsumitur. 2.fol.181.n.5
Exceptio declinatoria fori proponi poterit à clerico apud iudicẽ secularem etiam post sententiam, quæ transierit in rem iudicatam. 1.fo.692.nu.2
Exceptio solutionis an sit vere & propriè exceptio. 1 fo.453.nu.5
Exceptionis definitio late examinatur, & quo pacto differat à defensione. 1.fol.453.n.4
Exceptiones regulam ipsam firmam faciunt in non exceptis, excipiuntur tamen ad similes. 2.fo 145.nu.6
Excommunicare quis possit & quòd hæc potestas iurisdictionis sit, non ordinis. 1.fol.429.nu.1
Excommunicatus in vna prouincia vitandus est. 1.fol.371.nu.2
Excommunicatus sacramenta ecclesiæ suscipiens aut administrãs peccat mortaliter. 1.fol.389.n.5
Excommunicatus minori excommunicatione etiam si celebret, non est irregularis. 1.fo.400.nu.1
Excommunicatus minori excommunicatione peccat celebrando diuina officia, & conferendo sacramenta. 1.fol.400.nu.1
Excommunicatus minori excommunicatione, non potest eligi ad ecclesiasticum beneficium. 1.fol.390.nu.3

Index

Excommunicatus pluribus excommunicationibus quando possit ab omnibus absolui. 1.fo.425.nu.13
Excommunicatus non potest beneficium conferre, nec eligere, nec presentare. 1.fol.98.nu.9
Excommunicatus iure veteri statim vitandus erat occulcus quidem occulte, publicus vero publice. 1.fol.366 nu.3
Excommunicatus qua ratione anathema dicatur. 1.fo.408.nu.7
Excommunicatus an possit testari. 3.fol 9.nu.18
Excommunicatus si contrahat matrimonium, valet ipse contractus, idem de professione religionis ab eo facta. 1.fol.378.nu.3
Excommunicatus semel presumitur in eadem manere donec constet de absolutione. 1.fol.367.nu.6
Excommunicatus in vita, post mortem etiam potest absolui: & quid de absolutione, in mortis articulo. 1.fo.421.nu.8
Excommunicatus an possit excommunicare. 1.fol.410.nu.4
Excommunicatus non est admittendus, si velit vti auxilio dictarum legum, & ibi de exceptione excommunicationis in foro seculari opposita: 2.fol.107.nu.5
Excommunicatus per annum persistens in excommunicatione, qua pœna sit afficiendus: & inibi intellect. c. ursus. & c quicunque. 1.fo.298. nu.10, que.1.q.4.
Excommunicatus an sit sacramenti pœnitentiæ minister in articulo mortis. 1.fol.391.nu.5
Excommunicatus maiori excõicatione celebrans irregularis est, & inibi de celebrante coram excõitato, & de excommunicato, qui authoritatem præstat celebrationi. 1.fol.291.nu.9
Excommunicatus potest acceptare beneficium ecclesiasticum. 2.594.nu.4.
Excommunicatus quis dicatur nominatim. 1.fo.368.nu.8
Ao possit quis pro excommunicato excommunicatione maiori orare, & quid pro mortali peccatore. 1.fo.389. nu.4
Excommunicari ex constitutione Basilien si nullam consequetur vtilitatem idcirco tenentur à communione abstinere, & alios vitare etiam ante denunciationem 1.fol.369.nu.11
Excommunicatio non est tantum pœna externa, aduersus Luther um. 1.fol. 319 nu 7
Excommunicatio quibus ex causis dicat medicinalis. 1.f.360.n.9
Excommunicatio maior definitur. 1.fol 359.nu.3
Excommunicatio lata absque trina monitione est inanita. 1.fol. 407.num.7
Excommunicatio lata à iudice delegato, cui in mandatis traditus est trinæ monitionis ordo.an sit nulla. 1.fo.407.nu.8
Excommunicatio an ferri possit pro futuris culpis. & ibi intellectus c.à nobis.in 1.de sentenc.excommu.& c.Romana.§.caueant eod.tit.1. 1.fo.408.nu.1
Excommunicatio lata à iure, differt ab ea quæ sententia iudicis lata sit. 1.fo.408.nu.2,
Excommunicatio lata in communicantes cum excommunicato non præmissis iuris monitionibus est nulla iure. 1.fo.171.nu.6
Excõmunicatio, an probetur per denunciationem vel literas denũciatorias: & ibi intell.c.pia.de exceptiõe.in fexto.1.f.370.n.1
Excommunicatio maior magis nocet excommunicato quam peccatum mortale, propter quod excõmunicatur. 1.fol.358.nu.6.
Excommunicatio quomodo differat ab interdicto ecclesiastico.1. fol.438.nu.10.
Excommunicatio & absolutio ex falsa causa obtenta, an vim habeant & effectum. 1.fol.426.nu.14
Excommunicatio in dubio, de maiori est intelligenda, 1.f.401.n.5
Excommunicatio an sit ferenda, vbi verisimiliter non est peccato ri pœnitentiæ vtilitatem allatura 1.fol.361.n.10
Excommunicatio quare in vniuersitate ferri nõ possit, 1.f.164.n 9
Excommunicatio in genere definitur: traditurque huius dictionis origo, & significatio. 1.fo.357.nu.1
Excommunicatio maior qua suffragiorum communione quempiam priuet. 1.fo.388.nu.2
Excommunicatio an præsumatur in dubio lata ante appellationem. 1.fol.366.nu.5
Excommunicatio nulla vel iniusta quæ effectũ habeat. 1.f.294 n.5
Excommunicatio conditionalis an trahat retro ad diẽ quo lata fuerit. 1.fol.411.nu.6
Excommunicatio nusquam afflixit nec ligat ignorãtes 1.f.411.n.7
Excommunicatio auferri potest sub conditione si intra certum diem non satisfecerit. 1.fol 409.nu.4
Excommunicationis sententia, ferenda non est præ grauicolpa quæ mortalis sit. & ex hoc multa inferuntur. 1.fo.404 nu.1
intellect.c.peruenit.de sentent.excommunicatio.1 .fo.497.nu.2
Excommunicationis minoris definitio 1.fo.358.nu.4
Exemplum vt probet qua ratione & forma sit transcribendum ex originali. 2.fol.510.nu.4
Exemplum traductum ex originali pp antiquitatem exemplatio nis tidem quandoque facit, etiam si de solemnitate traductionis non appareat, quod late disputatur 2.fo.511.nu.7
Exemplum & exemplar quomodo differant. 2.fo.501.nu.4
Exemplis regulariter fides non adhibenda, etiam ab ipso principe 2.fol.509.nu.2
Exemplatio priuilegij. 2.fol.511.nu.8
Exemptio clericorum potuit à Romano Pontifice iure humano induci, etiam si non fuerit diuino institura. 2.fo.548.nu.2
Exemptio clericorum, & eorũ priuilegia quo ad forum & canonẽ an possit tolli vel limitari p Romanũ Pontificem. 2.f.549.nu.4
Exhæredatio iusta causa facta an tollatur amicitia postmodum inter patrem & filium contracta. 1 fol.75.nu.17
Exigere prohibitus an coniicatur prohibitus accipere à sponte soluente. 1.fo.75.nu.17
Expensarum condemnatio est omittenda vbi victus habuerit iustam litigandi causam. 2.fo.535.nu.3
Expensarum condemnatio tunc fieri debet, cum fuerint petitæ. 2. fol.536.nu.5
Expensarum taxatio quo pacto fieri debet. 2.fol.536.nu.6
Expositus promouendus ad sacros ordines. 1.fol.593.num.9
Exprimi cõsueta an cẽseant expressa, si omissa fuerint. 2.f.84.n.9
Executio summaria etiam arbitrorum & arbitratorũ iudicijs & definitionib.ex lege competat, non censet eis attributa iurisdictio, & inibi Regiæ constitutiones explicantur. 2.fol.182.nu.2
Executio quandoque apud Supremæ Regis tribunalia partim reuocatur, partim benignitate quadam tẽperatur. 2.fol.179.n.3
Executio facta à religioso, eo casu quo non potest esse executor, an valeat. 1.fol.107.nu.2
Executio fieri non debet pendente lite super nullitate sententiæ, nisi trium sententiarum conformium. 2.fol.518 .nume.1
Executio instrumenti publici, an possit peti lege regia contra clericum & coram quo iudice petenda. 2.fol.547.num.5
Executor testamentarius potest esse minor vigintiquinque annis, maior decem & septem. 1.fol. 107.num.4
Executor non potest agere. 1.fol.124.nu.5
Executor an possit vendere res hæreditarias, 1.fol.124.nu.6
Executor in testamento designatus, an cogatur id officium accipere 1.fol.124.nume.3
Executore nullo per testatorem nominato, cui competat executio atque etiam restitutio malè ablatorum. 1.fol.36.nu.8
Exteri non possunt in his regnis ecclesiastica beneficia obtinere. 2.fol.566.nu.5.

F

Fabrica quid sit, & de priuilegio legati pro ecclesiæ fabrica relicti. 1.fol:125.nu.4
Falcidia an deducatur à donatione cẽ mortis. 1.fol.21.nu.10
Falcidia deducitur ex legatis pœnalibus: 1.fo.113.nu.5
Falsi testis ratio & criminis gravitas 2.fol. 303.num.5
Fama excommunicationis, an sufficeret ad vitandum excommunicatum. 1.fol.566.num.4
Fama an probet filiationem. 1.fol 238.nu.9
Familiares & ministri clericorum, an sint admittendi ũ laici sint, & quid de clericis exteris, & quod de coniugatis & infantibus. 1.fol.445.nu.5
Fauor publicus & priuatus quo pacto consideranda in legib. con 1.fol.16.nu.6
fixuendis.
Fauore religionis ad ecclesiam constituendam vel ampliandam, cogitur quis rem propriam vendere iusto pretio. 2.fo. 302.nu.7
Fauore vtilitatis publicæ cogendus est priuatus res proprias iusto precio vendere. 2.fol.302.num.8
Fauorabilis est dilpolicio, per quam ad ius commune reducimur 2.fol.259.nu.4.
Fera ab vno percussa, & ab alio capta, cuius efficiatur. 1.f.563.n.14
Ferramenta Samiata quæ dicantur. 2.fo.342.c.1
Festum conceptionis virginis Mariæ idem priuilegium habet. 2. fol.43 nu.2
Festorum dierum in celebrationibus qua nunc ratione dies consideretur. 2.fol.395.num.1,
Festorum obseruatio etiam est iure diuino Euangelico institura. 2.fol.391.nu.4.
Festorum dierum celebritas iure diuino veteris testamenti instituta fuit. 2.fol.391.nu.1
Festiuitatum aliquarum origo quæ Christianis solennes fuer, & olim fuere 2.fol.394.nu.8.
Feudi successio vsque ad quem gradum deferatur proximioribus 1.fol.113.nu.11
Feuda emphyteutis, & ius patronatus an admittant representationem in filium locum patris prgmortui obtineat cum patruo

Index

patruo vel eum excludat. 1.f.397.num.13
Fideicommissario vniuersali quod remedium detur aduersus hæredem. 1.fol 100.nu.4
Fideicommissum relictum ab his qui in conditione nominantur, an valeat 1.f.81.nu.4
Fideicommissum familiæ, vel agnationi relictum vt proximiores, admittantur, an proximiori testatoris primi, vel vltimi possello rit deferatur. 1.f.995.num.1
Fideicommissum conditionale non transmittitur ad hæredes. 1 fol.111.num.2
Fideicommissum purum transmittitur ad hæredes mortuo fideicommissario, etiam ante aditionem hæreditatis 1.f.112.n.3.
Fideicommissi an facta verbali restitutione, dominium directum transeat in fideicommissarium. 1.f.100.n.5
Fideiussor an ratione iuramenti amittat beneficium excussionis. 1.fol.190.num.4
Fideiussor iuramento præstito, an possit dari in plus quàm fuerit principalis obligatio, & ibi traditur intellect. ad l.Græc.§.illud ff.de fideiussoribus. 1.f.140. num.3
Fideiussori an liceat mercedem aliquam stipulari à debitore pro ipso offitio fideiussionis. 2.fol. 237.nu.6
Fideiussori non aliter licitum est pactum legis commissoriæ, quã ipsi creditori. 2.fol. 237.nu.7
Fideiussio prohibita accedere promissioni dotis restituendæ, iuramento confirmatur. 1.fo.324. nu 9
Fidei interpositio an sit iuramentum. 1.fol. 281.num.2
Fidem inter bonam & malam an medium dari possit, & inibi qua liter contrariorum sit eadem disciplina. 1.f.434.nu.2
Filius non exequens voluntatem patris quo ad pia legata, an amittat legitimam portionem. 1 fo.44.nu.9
Filius secundogenit. mortuo primogenito absque liberis præfertur patruo filio tertiogenito vltimi possessoris. 2.f.589 n.9
Filius non potest repudiare hæreditatem patris, retenta legitima portione. 1.f.105. n.11
Filius pendente filiationis causa ex summaria cognitione an percipiat mandato iudicis à patre alimenta. 2. fo.441. nu.8
Filius emancipatus causa inferta præteritus non dicit nullam testamentum patris, sed habet contra id bonorum possessionem contra tabulas. 1.f.72. nu.3
Filius in maioratibus patrem repræsentat, & ideo nepos patruo præfertur etiam si omnino agatur de succedendo tranluersalibus. 2.f.530. n. 10
Filius suus hæres veniens ex capite vnde agnati, præscribit titulo pro hærede. 1.fo.479.num.4
Filius iuris hæres repudiat hæreditatem simpliciter, an possit postea eam accipere ex ne vnde agnati. 1.f. 479.nu.5
Filius frater præmorti uitatur cum patruo ad fideicommissum familiæ relictu bi intellectus glo. in d.§. in fideicommisso. 2.f. 585. num 4
Filius qualiter possit rem aduentitiam à patre alienatam in vita, vel post mortem patris reuendicare. 2.fo.48 nu.5
Filius spurius an possit aliquid à patre capere. 1.f.142. num.3
Filius spurius, etiam ex subsitutione pupillari, bona patris capere non potest. 1.f.145. nu.4
Filius suus præteritus, etiam inserta præteritionis causa, habet ius dicendi nullum testamentum patris. 1.f.72.num.1
Filius pacticens cum patre eo modo qui traditur in c. quamus pactum. iuramento præstito pactionem confirmat. 1.f 314.num.1
Filius qui à patre accepit eo tempore legitimam integram, an possit post mortem patris petere eam sibi supplere ex bonis postmodum acquisitis. 1.f. 344. nu.2
Filius ex bona fide parentis legitimus, vere & non ficte legitimus est, & ad feuda admittendus. 1.fo.219.num.3
Filius naturalis qualiter matri etiam iure Regio valeat succedere. 1.fol 241.nu mero 15
Filius potest absque iusta causa ex proprio consensu exhæredari. 2.fol.214.numero 2
Filius an possit patrem ad iudicium prouocare. 1.f.108 nu.4
Filius natus ex fornicatione cum alterius pœnitente de futuro contrahenti adulterium non est. 1.f.133. n.13
Filius spurius quibus cautelis possit iure bona patris adquirere. 1.fol.143. numero 11
Filius spurius an possit in stitui sub conditione, si legitimus à Principe fuerit effectus. 1.f.144.num. 12
Filius spurius lege municipali non potest effici capax successionis, vel donationis paternæ. 1.f.143.num.9
Filius naturalis non dilegitimus qui habet ex principe facultatem ius sum succedendi, ex testamento, & ab intestato, potest agere contra patris testamentum secundum quidam. 2.fo.503.n.1
Filiusfamilias an fiat liber à patris potestate per sacerdotium, aut episcopalem dignitatem. 1.fo.511. nu.5
Filius emancipatus præteritus, nulla inferta causa, habet ius dicẽdi nullum testamentum patris. 1.fo. 71.nume.4
Filius quicunque etiam spurius parentes occidens, lege Pompeia occidatur. 1.f.246.n.2
Filius clerici in sacris ordinibus constituti an dicatur natus ex incestu. 1.f.244.nume.14
Filius an possit patriam defendens, patri violentas manus inferre. 1.fol.74.numero 9
Filius vxorem patris percutiens, an possit exhæredari. 1.f.74.n.10
Filius patrem accusans publico iudicio exhæredari potest. 1.folio 74.numero 11
Filius veneficus exhæredari potest, & qui dicantur venefici. 1.folio 74.numero 12
Filius clerici sacris ordinibus insigniti an succedat matri, etiam in re regio. 1.f.245.nu.17
Filius ex subsequuti matrimonio, ita egitimus efficitur, vt sit quo ad omnia legitimus confendus. 1.f.134.nume.10
Filius rogatus post diem hæreditatem restituere, deducit portionem legitimam, & quartam Trebellianicam. 1.f. 105.nu.5
Filius ẽt iure canonico, eũ titulo hæreditis honorandus. 1.f.77.nu.1
Filius an sit hæres instituendus necessario in testamento condito inter liberos. 1.fo. 77.num.2
Filius accedens carnaliter ad vxorem, aut patris concubinam, exhæredari iustè potest. 1.f.74. num. 14
Filius exhæredari potest ex alijs causis, quæ similes sunt expressis in iure. 1.f.76. n.16
Filius natus ex matrimonio contracto, dispensatione Romani Pontificis, legitimus est omnino, etiam in foro Cæsaris. 1.folio 257 numero 12
Filius tunc à patre alendus, quando non habet vnde alimenta possit percipere. 1.f. 145 n.9
Filius exhæredatus nulla causa inferta habet ius dicendi nullum testamentum patris. 1.f 72.num.6
Filius vel filia, licet honestè exigat patris consensum ad matrimoniũ, tñ eo non petito tenet contractus coniugalis. 1.f. 169. nu.1
Filiusfamilias an testari possit, & ibi tractatur an testari valeat sed pias causas. 1.f. 24. nu.28
Filiusfamilias, qui iuramento præstito mutuum contraxit, an possit opponere exceptionẽ Senatusconsulti Macedo. 1.f 316.n.4
Filiusfamilias, an ioti patri possit donare causa mortis, absque iudicis authoritate. 1.f. 18. nu.7
Filiusfamilias non potest absque consensu patris donare causa mortis, etiam illa bona, quorum vsusfructus patri nõ quæritur. 1.fol.18.numero 8
Filiusfamilias vtrum possit testari de bonis aduentitijs, quorum vsusfructus patri non quæritur. 1.f. 18.nu.9
Filiusfamilias & vxori in rebus paraphernis quandoque præscripto nocet, eaque curtit aduersus eos, quique intelle.l.§. Tauriq. 1.fol.52.numero 8
Filio intestato atque sine liberis defuncto, succedunt pater & mater simul. 1.f.116. nu.1
Filio præterito inserta causa præteritionis, si causa probetur, vires recipit testamentum. 1.f.73 nu.8
Filium esse spurium non sufficit experiri, sed natiuitatis vitium est in specie exprimendum. 1.f. 258. n.2
Filium ex duplici adulterio natum an sit princips experimendum. 1.fol.258.numero 3
Filij illegitimi qualiter distinguantur. 1.f.237. nu.1
Filij quicunque etiam ex damnato coitu concepti, à parentibus tunt alendi. 1.f.246. nu.1
Filij ex matrimonio orti ab infidelibus, contracto iure tamen humano inualido, sunt legitimi, si eorum parentes christi fidem profitentur. 1.f 259. n.1
filij qui legitimi sunt per matrimonium subsequens, siue natiuitatis, siue conceptionis tempore, peculiter parentes contrahere matrimonium. 1 f. 231. n.2
filij nati ex concubina clerici in minoribus ordinari, & beneficiũ ecclesiasticum habentis, legitimi sunt per subsequens matrimonium. 1.f.231. n.5
filij legitimi sunt per matrimonium subsequens, etiam sine parentum consensu, imo ipsis contradicentibus. 1.f.235.num.12
filij concepti ex matrimonio etiam si sit pendente, sunt legitimi ex bona fide parentum. 1.f.235 nu.6
filij ex matrimonio pendente appellatione, super matrimonio sunt legitimi. 1.f.230.nu.7
filij nati ex concubina Iudæa vel Saracena non sunt legitimi, ratione matrimonij, legitime subsequentis. 1.f.235.nume.6

Index

Excommunicatus pluribus excommunicationibus quando possit ab omnibus absolui. 1.fo.415.nu.13
Excommunicatus non potest beneficium conferre, nec eligere, nec præsentare. 1.fol.198.nu.9
Excommunicatus iure veteri statim vitandus erat occultus quidem occulte, publicus vero publice. 1.fol.366 nu.3
Excommunicatus qua ratione anathema dicatur. 1.fo.408.nu.7
Excommunicatus an possit testari. 3.fol 9.nu.18
Excommunicatus si contrahat matrimonium, valet ipse contractus, idem de professione religionis ab eo facta. 1.fol.118.nu.3
Excommunicatus semel præsumitur in eadem manere donec constet de absolutione. 1.fol.367.nu.6
Excommunicatus in vita, post mortem etiam potest absolui: & quid de absolutione, in mortis articulo. 1.fo.422.nu.8
Excommunicatus an possit excommunicare. 1.fol.420.nu.4
Excommunicatus non est admittendus, si velit vti auxilio dictarum legum, & ibi de exceptione excommunicationis in foro seculari opposita: 2.fol.107.nu.5
Excommunicatus per annum persistens in excommunicatione, qua pœna sit afficiendus: & inibi intellect. cuius & c quicunque.1 1.q.4. 1.fo.198. nu.10,
Excommunicatus an sit sacramenti pœnitentiæ minister in articulo mortis. 1.fol.391.nu.3
Excommunicatus maiori excõicatione celebrans irregularis est, & inibi de celebrante coram excõicato, & de excommunicato, qui authoritatem præstat celebrationi. 1.fol.191.nu.9
Excommunicatus potest acceptare beneficium ecclesiasticum. 2.394.nu.4.
Excommunicatus quis dicatur nominatim. 1.fo.368.nu.8
An possit quis pro excommunicato excommunicatione maiori orare, & quid pro mortali peccatore. 1.fo.389. nu.4
Excommunicati ex constitutione Batiliensi nullam consequitur vilitatem idcirco tenentur à communione abstinere, & alios vitare etiam ante denunciationem 1.fol.369.nu.11
Excommunicatio non est tantum pœna externa, aduersus Luthe rum. 1.fol. 319 nu 7
Excommunicatio quibus ex causis dicat medicinalis. 1.f.360.n.9
Excommunicatio maior definitur. 1.fol 359.nu.3
Excommunicatio lata absq; trina monitione est inualida. 1.fol. 403.num.7
Excommunicatio lata à Iudice delegato, cui in mandatis traditus est ordo monitionis ordo an sit nulla. 1.fo.407.nu.2
Excommunicatio an ferri possit pro futuris culpis. & ibi intellectus c à nobis in 1.de sentent.excommu.& c.Romani.§.caueant eod.tit.1. 1.fo.408.nu.1
Excommunicatio lata à iure, differt ab ea quæ sententia iudicis lata sit. 1.fo.408.nu.1.
Excommunicatio lata in communicantes cum excommunicato non præmissis iuris monitionibus est nulla iure. 1.fo.171.nu.6
Excõmunicatio, an probetur per denunciationem vel literas denũciatorias: & ibi intellect.pia.de exceptione.in fin.to. 1.f.370.n.1
Excommunicatio maior magis nocet excommunicato quam peccatum mortale, propter quod excõmunicatur. 1.fol.358.nu.6.
Excommunicatio quomodo differat ab interdicto ecclesiastico. 1. fol.438.nu.10.
Excommunicatio & absolutio ex falsa causa obtenta, an vim habeant & effectum. 1.fol.416.nu.14
Excommunicatio in dubio, de maiori est intelligenda. 1.f.401.n.5
Excommunicatio an sit ferenda, vbi verisimiliter non est peccato ripœnitentia vtilitatem allatura 1.fol.361.n.10
Excommunicatio quare in vniuersitate ferri nõ possit. 1.f.164.n 9
Excommunicatio in genere definitur: traditurque huius dictionis origo, & significatio. 1.fo.357.nu.1
Excommunicatio maior qua iuffragiorum communione quempiam priuet. 1.fo.388.nu.1
Excommunicatio an præsumatur in dubio lata ante appellationem. 1.fol.366.nu.1
Excommunicatio nulla vel inualida quê effectû habeat 1.f.294 n.5
Excommunicatio conditionalis an trahat retro ad diê quo lata fuerit. 1.fol.411.nu.6
Excommunicatio nullquam afficit nec ligat ignorãtes 1.f.411.n.7
Excommunicatio auferri possit sub conditione si intra certum diem non satisfecerit. 1.fol.409.nu.4
Excommunicationis sententia, terenda non est præ grauis culpa quæ mortalis sit. & ex hoc multa inferuntur. 1.fo.404 nu.1
intellect. peruenit. de sentent.excommunicatio.1 .fo.497.nu.2
Excommunicationis minoris definitio 1.fo.358.nu.4
Exemplum vt probet qua ratione & forma sit transcribendum ex originali. 2.fol.510.nu.4
Exemplum traductum ex originali pp antiquitatem exemplario nis fidem quandoque facit, etiam si de solemnitate traductionis non appareat, quod late disputatur 3.fo.511.nu.7
Exemplum & exemplar quomodo differant. 2.fo.501.nu.4
Exemplis regulariter fides non adhibenda, etiam ab ipso principe 2.fol.509.nu.2
Exemplatio priuilegij. 2.fol.511.nu.8
Exemptio clericorum potuit à Romano Pontifice iure humano indoci, etiam si non fuerit diuino instituta. 2.fo.548.nu.2
Exemptio clericorum, & eorũ priuilegia quo ad forum & canonẽ an possit tolli vel limitari p Romanũ Pontificem. 2.f.549.nu.4
Exhæredatio iusta causa facta an tollatur amicitia postmodum inter patrem & filium contracta. 1.fol.75.nu.17
Exigere prohibitus an conficatur prohibitus accipere à sponte soluente. 1.fo.75.nu.17
Expensarum condemnatio est omnitenda vbi victus habuerit iustam litigandi causam. 2.fo.535.nu.3
Expensarum condemnatio tunc fieri debet, cum fuerint petitæ. 2.fol.536.nu.5
Expensarum taxatio quo pacto fieri debet. 2.fol.536.nu.6
Expositus promouendus ad sacros ordines. 1.fol.593.num.9
Exprimi cõsueta an cẽseant expressa, si omissa fuerint. 2.f.84.n.9
Executio summaria etiam arbitrorum & arbitratorũ iudicijs & definitionib. ex lege comperat, non cenfet eis attributa iurisdictio, & inibi Regiæ constitutiones explicantur. 2.fol.182.nu.2
Executio quandoque apud Suprema Regis tribunalia partim reuocatur, partim benignitate quadam tẽperatur. 2.fol.179.n.3
Executio facta à religioso, eo casu quo non potest esse executor, an valeat. 1.fol.107.nu.2
Executio fieri non debet pendente lite super nullitate sententiæ, nisi trium sententiarum conformium. 2.fol.518.nume.1
Executio instrumenti publici, an possit peti lege regia contra clericum & coram quo iudice petenda. 2.fol.547.num.5
Executor testamentarius potest esse minor vigintiquinque annis, maior decem & septem. 1.fol. 107.num.4
Executor non possit agere. 1.fol.114.nu.5
Executor an possit rendere res hæreditarias, 1.fol.114.nu.6
Executor in testamento deligatus, an cogatur id officium accipere? 1.fol.123.nume.3
Executore nullo per testatorem nominato, cui competat executio atque etiam restitutio malè ablatorum. 1.fol.36.nu.8
Exteri non possunt in his regnis ecclesiastica beneficia obtinere. 2.fol.566.nu.5.

F

Fabrica quid sit, & de priuilegio legati pro ecclesiæ fabrica relicti. 1.fol.125.nu.4
Falcidia an deducatur à donatione cẽ mortis. 1.fol.21.nu.10
Falcidia deducitur ex legatis pœnalibus: 1.fo.128.nu.5
Falsi testis ratio & criminis gravitas 1.fol. 303.num.5
Fama excommunicationis, an sufficeret ad vitandum excommunicatum. 1.fol.366.num.4
Fama an probet filiationem. 1.fol 238.nu.9
Familiares & ministri clericorum, an sint admittendi ii laici sint, & quid de clericis externis, & quod de coniugatis & infantibus. 1.fol.445.nu.5
Fauor publicus & priuatus quo pacto considerantur in legib. contenendis. 1.fol.16.nu.6
Fauore religionis ad ecclesiam constituendam vel ampliandam, cogitur quis rem propriam vendere iusto pretio. 2.fo. 302.nu.7
Fauore vtilitatis publicæ cogendus est priuatus res proprias iusto pretio vendere. 2.fol. 302.num.8
Fauorabilis est dispositio, per quam ad ius commune reducimur 1.fol.259.nu.4.
Fera ab vno pecuda, & ab alio capta, cuius efficiatur. 1.f.563.n.14
Ferramenta Samiata quæ dicantur. 2.fo.342.c.1
Festum conceptionis virginis Mariæ idem priuilegium habet. 2. fol.4 8 nu.2
Festorum dierum in celebrationibus quæ nunc ratione dies consideretur. 2.fol.395.num.1.
Festorum obseruatio etiam est iure diuino Euangelico instituta. 2.fol.391.nu.4.
Festorum dierum celebritas iure diuino veteris testamenti indicta fuit. 2.fol.391.nu.1
Festiuitatum aliquarum origo quæ Christianis solennes sunt, & olim fuere 2.fol.394.nu.8.
Feudi successio vsque ad quem gradum deferatur proximioribus 1.fol.123.nu.12
Feuda emphyteutica, & ius patronatus an admittant repræsentationem in, vt filius locum patris prægressi obtineat cum patruo

Index

patruo vel eum excludat. 1.f.595.num.13
Fideicommissario vniuersali quod remedium detur aduersus hæredem. 1.fol 100.nu.4
Fideicommissum relictum ab his qui in conditione nominantur, an valeat 1.f.81.nu.4
Fideicommissum familiæ, vel agnationi relictum vt proximiores, admittantur, an proximiori testatoris primi, vel vltimi possessoris deferatur. 1.f.995.num.1
Fideicommissum conditionale non transmittitur ad hæredes. 1 fol.112.num.2
Fideicommissum purum transmittitur ad hæredes mortuo fideicommissario, etiam ante additionem hæreditatis 1.f.112.n.3.
Fideicommissi an facta verbali restitutione, dominium directum transeat in fideicommissarium. 1.f.100.n.5
Fideiussoran ratione iuramenti amittat beneficium excussionis. 1.fol.190.num.4
Fideiussor iuramento præstito, an possit dari in plus quam fuerit principalis obligatio, & ibi traditur intellect. ad l.Græcè.§.illud ff.de fideiussoribus. 1.f.140. num.3
Fideiussori an liceat mercedem aliquam stipulari à debitore pro ipso officio fideiussionis. 2.fol. 137.nu.6
Fideiussori non aliter licitum est pactum legis commissoriæ, quã ipsi creditori. 2.fol. 137.nu.7
Fideiussio prohibita accedere promissioni dotis restituendæ, iuramento confirmatur. 1.fo.324. nu 9
Fidei interpositio an sit iuramentum. 1.fol. 281.num.2
Fidem inter bonam & malam an medium dari possit, & inibi quæ liter contrariorum sit eadem disciplina. 1.f.434.nu.2
Filius non exequens voluntatem patris quo ad pia legata, an amittat legitimam portionem. 1 fo.44.nu.9
Filius secundogenit. mortuo primogenito absque liberis præfertur patruo filio tertiogenito vltimi possessoris. 1.f.559 n.9
Filius non potest repudiare hæreditatem patris, retenta legitima portione. 1.f.106. n.11
Filius pendente filiationis causa ex summaria cognitione an percipiat mandato iudicis à patre alimenta. 2. fo.441. nu.5
Filius emancipatus causa inferta præteritus non dicit nullum testamentum patris, sed habet contra id bonorum possessionem contra tabulas. 1.f.72. nu.3
Filius in maioratibus patrem repræsentat, & ideo nepos patruo præfertur, etiam si omnino agatur de succedendo tranuersalibus. 2.f.590. n. 10
Filius suus hæres veniens ex capite vnde agnati, præscribit titulo pro hærede. 1.to.479.num.4
Filius suus hæres repudiat hæreditatem simpliciter, an possit postea eam accipere ex capite vnde agnati. 1.f.479.nu.5
Filius fratres præmortui succedat cum patruo ad fideicommissum familiæ relicti vbi intellectus glo. in d.§.in fideicommisso. 2.f.585. num 4
Filius qualiter possit rem aduentitiam à patre alienatam in vita, vel post mortem patris reuendicare. 1.fo.43 nu.5
Filius spurius an possit aliquid à patre capere. 1.f.142. num.3
Filius spurius, etiam ex substitutione pupillari, bona patris capere non potest. 1.f.143. nu.4
Filius suus præteritus, etiam inserta præteritionis causa, habet ius dicendi nullum testamentum patris. 1.f.72.num.1
Filius pacisceus cum patre eo modo qui traditur in cæsaraugustana pactum iuramento præstito pactionem confirmat. 1.f 34.num.1
Filius qui à patre accepit eo tempore legitimam integram, an possit post mortem patris petere eam sibi supplere ex bonis postmodum acquisitis. 1.f. 344. num.1
Filius ex bona fide parentis legitimus, vere & non ficte legitimus est, & ad feuda admittendus. 1.fo.229.num.3
Filius naturalis qualiter matri etiam iure Regio valeat succedere. 1.fol.241.nu.mero 15
Eius potest absque iusta causa ex proprio confessa exhæredari. 2.fol.114.numero 2
Filius an possit patrem ad iudicium prouocare. 1.f.206 nu.4
Filius natus ex fornicatione cum alterius sponsa de futuro contingenti adulterinus non est. 1.f.135.n.13
Filius spurius quibus cæteris possit iure bona patris adquirere. 1.fol.144. numero 11
Filius spurius an possit institui sub condione, si legitimus à Principe fuerit effectus. 1.f.144. num. 12
Filius spurius lege municipali non potest effici capax successionis, vel donationis paternæ. 1.f 143 num.9
Filius naturalis sui illegitimus qui habet ex principis rescripto ne ius succedendi ex testamento, & ab intestato, petere agere contra patris testamentum secundum quosdam 2.f.407.n.1
Filius familias an fiat liber à patris potestate per sacerdotium, aut episcopalem dignitatem. 1.fo.51.nu.5
Filius emancipatus præteritus, nulla inserta causa, habet ius dicendi nullum testamentum patris. 1.fo. 72.nume.4
Filius quicunque etiam spurius parentes occidens, lege Pompeia occidatur. 1.f.146.n.2
Filius clerici in sacris ordinibus constituti an dicatur natus ex incestu. 1.f.244.nume.14
Filius an possit patriam defendens, patri violentas manus inferre. 1.fol.74.numero 9
Filius vxorem patris percutiens, an possit exhæredari. 1.f.74.n.10
Filius patrem accusans publico iudicio exhæredari potest. 1.folio 74.numero 11
Filius veneficus exhæredari potest, & qui dicantur venefici. 1.folio 74.numero 11
Filius clerici sacris ordinibus insigniri an succedat matri, etiam in re regia. 1.f.245.nu.17
Filius ex subsequenti matrimonio, ita legitimus efficitur, vt sit quo ad omnia legitimus censendus. 1.f.134.nume.10
Filius rogatus post diem hæreditatem restituere, deducit portionem legitimam, & quartam Trebellianicam. 1.f. 105.nu.5
Filius ẽ iure canonico, est titulo hæredis honorandus. 1.f.77.nu.1
Filius an sit hæres instituendus necessario in testamento condito inter liberos. 1.fo. 77.num.2
Filius accedens carnaliter ad vxorem, aut patris concubinam, exhæredari iuste potest. 1.f.74. num. 14
Filius exhæredari potest ex alijs causis, quæ similes sunt expressis in iure. 1.f.76. n.16
Filius natus ex matrimonio contracto, dispensatione Romani Pontificis, legitimus est omnino, etiam in foro Cæsaris. 1.folio 257.numero 12
Filius tunc à patre alendus, quando non habet vnde alimenta possit percipere. 1.f. 146 n.9
Filius exhæredatus nulla causa inserta habet ius dicendi nullum testamentum patris. 1.f 72.num.6
Filius vel filia, licet honestè exigat patris consensum ad matrimoniũ, sine eo non potest tenere contractus coniugalis. 1.f. 168. nu..1
Filiusfamilias an testari possit, & ibi tractatur an testari valeat ad pias causas. 1.f. 24. nu.28
Filiusfamilias, qui iuramento præstito mutuum contraxit, an possit opponere exceptionẽ Senatusconsulti Macedo. 1.f 326.n.4
Filiusfamilias, an ipsi patri possit donare causa mortis, absque iudicis authoritate. 1.f. 18. nu.7
Filiusfamilias non potest absque consensu patris donare causa mortis, etiam illa bona, quorum vsusfructus patri nõ quæritur. 1.fol.18.numero 8
Filiusfamilias vtrum possit testari de bonis aduentitijs, quorum vsusfructus patri non quæritur. 1.f. 18.nu.9
Filiusfamilias & vxori in rebus paraphernis quandoque præceptio nocet, eaque currit aduersus eos, ibique intellect.l.8 Tauric. 1.fol.51.numero 8
Filio interdicto atque huc liberis defuncto, succedunt pater & mater simul. 1.f.126. nu.1
Filio præterito inferta causa præteritionis, si causa probetur, vires accipit testamentum. 1.f.73 nu.8
Filium esse spurium non sufficit exprimere, sed naturalitatis vitium est in specie exprimendum. 1.f. 258. n.2
Filium ex duplici adulterio natum an sit principi exprimendum. 1.fol.158.numero 3
Filij illegitimi qualiter distinguantur. 1.f.135. nu.1
Filij quicunque etiam ex damnato coitu concepti, à parentibus sunt alendi. 1.f.246. nu.1
Filij ex matrimonio nati ab infidelibus, contracto iure tamen humano inualido, sunt legitimi, si eorum parentes christi fidem profitentur. 1.f.229. n.1
filij qui legitimi fiunt per matrimonium subsequens, siue naturalis, siue conceptionis tempore, potuerint parentes contrahere matrimoniam. 1.f. 231.n.2
filij nati ex concubina clerici in minoribus ordinati, & beneficiũ ecclesiasticum habentis, legitimi fiunt per subsequens matrimonium. 1.f.231. n.5
filij legitimi fiunt per matrimonium subsequens, etiam sine parentum consensu, imo ipsis contradicentibus. 1.f.135.num.12
Filij concepti ex matrimonio etiam si sit pendente, sunt legitimi ex bona fide parentum. 1.fo.231 nu.6
filij ex nati pendente appellatione, super matrimonio, sunt legitimi. 1.f.230.nu.7
filij nati ex concubina Iudæa vel Saracena non sunt legitimi, ratione matrimonij legitimè subsequentis. 1.f.231.nu.6

Filij per coniugium sequens legitimi efficiuntur etiam si nati fuerint ante matrimonium contractum. 1.f.232.num.7
Filij efficiuntur legitimi subsequuto inter parentes matrimonio, etiam si non intercesserint nuptialia instrumenta. 1.f.232. nu.8
Filij matrimonio secuto, legitimi efficiuntur, etiã si parentes sint vel genere, vel fortuna dispares, vel fortuna & genere. 1. folio 138 numero 9
Filij matrimonio secuto, inter eorum parentes etiam lenes & mortis extremo tempore constitutos, legitimi censentur. 1. fol. 232. numero 10
Filij concepti ex coniugato, ipsa matre soluta & ignorante, an legitimi fiant per matrimonium legitimè secutum. 1.f.233.nu.16
Filij illegitimi etiam continentur sub legibus punientibus delinquentium filios. 2.fo.160.num.3
Filij hæreticorum non puniuntur in hoc, quòd priuentur beneficijs ecclesiasticis iam obtentis tempore commissi criminis. 2. fol. 160.numero 4
Filij spurij an sint à matre alendi. 1.fo.148. nu.13
Filij spurij etiam ab hæredibus parentum sunt alendi, & quid de aliis successoribus. 1.f.249.nu.14
Filij nati ex fornicatio coitu qui poterat coniugalis esse, si consensus accessisset, per subsequens matrimonium efficiuntur legitimi. 1.f. 231.nu.1
Filij an possint viuente patre, qui religionem fuerit professus, legitimam portionem petere. 1.f.33.nu.7
Filij legitimi censentur ex matrimonio secuto inter eorum parentes, etiam si post nuncupationem eorum, aliud matrimonium sequatur. 1.fo.233.nu.15
Filij nati ex concubina, etiam non retenta domi, efficiuntur legitimi ratione sequentis matrimonij. 1.f.231. nu.4
Filiorum legitimatio, requirit parentum & filiorum consensum. 1.fol.233 numero 13
Filius hæreticorum pœna indicta per legem & canonem eos etiã complectitur qui ante crimen nati fuere. 2.fo.161.nu. 5
Filia minor vigintiquinque annis, iuramento præstito confirmat pactum renunciationis hæreditatis paternæ: & quid de impubere proxima tamen pubertati. 1.fo.345. n.3
Filia paciscens cum patre iuramento præstito, an possit allegare ignorantiam legis, quæ pactum prohibuit. 1.f.345. num.4
Filia constituta in patris potestate, potest cum patre, iuramento præstito pacisci circa hæreditatem futuram ipsius patris. 1. fol. 341.numero 5
Filia spuria an possit dotem à patre exigere. 1.f.248.num.11
Filia dotata renuncians cum iuramento paternæ hæreditati, potest petere portionem sibi à patre in testamento relictam. 1. fol. 343.numero 8
Filia renuncians hæreditati paternæ, non prohibetur bona patris petere, vt hæres fratris. 1.f.349. num.2
Filia meretrix à patre exhæredari potest. 1.f.173.nu.15
Filia renuncians paternæ hæreditati, non excluditur à bonis feudalibus. 1.fo 331.nu.6
Filia contrahens matrimonium sine licentia patris, non potest ab eo exhæredari. 1 fol. 168. nu. 5
Filiam & adulterum quemcunque licet patri occidere lege Iuli. de adulteris marito autem permissum est vtrum adulterum occidere &c. 1.f. 175. nu.1
Filiatio testibus probanda. 1 fol.243.numero 5
Filiatio an per tractatum probetur. 1.fol.237. num.6
Filiatio an probetur per nominationem. 1.fol.237.num.7
Filiatio probatur quo ad patrem, si filius natus sit ex eius vxore, atque inibi de intellectu l. miles. §. de iunctio. ff. de adulter. 1. folio 237.numero 8
Filiationis causa coram quo iudice tractanda sit. 1.f.237 n.4
Filiationis legitimæ quæstio tractari potest etiam post quinquennium à morte parentum. 1.f. 236. num.2
aduertus Filium in dubio est iudicandum vbi is agit de exigenda pœna. & ibi intellectus l. non puto. ff. de iure fisci. 2.f 87. n. 1
Fœmina potest esse testis in testamento causa peccatis facto. 1.folio 56.numero 5
Fœmina, an possit esse fideiussor iuramento præstito, non obstante beneficio senatusconsulti Velleiani. 1.f 327.n.5
Fœmina an possit iure canonico esse testis in testamento. 1. folio 56.numero 14
Fœmina pro debito pecuniario in carcerem mitti non debet, etiã ratione administratæ tutelæ. 1.f 110.num.3
Fœmina per principis concessionem potest in feudum succedere. 1. fol.268 numero 3
Fœmina potest esse executrix vltimarum voluntatum. 1 fol. 107. numero 3
Fœmina an possit excommunicare. 1.f.420.num.2
Fœmina verbis fallacibus decepta, & stupro vitiata, quid agere debeat. 1.fo 148.nu.4
Fœmina virgo quæ cœlibem vitam egit, an habeat priuilegium viduæ. 2.fo.442.numc.2
Fœminam aliquam promittens ducere in vxorem etiam absque iuramento, eam accipere tenetur præstito coniugali consensu, alioquin mortale crimen committit. 1.fo.135.num.2
Fœminæ an iustè excludantur à successione parentum, in regnis atque primogenitis. 1.fo.76.nu.14
Fœnus nauticum etiam iure Pontificio licitum est. 2.f.235.num.5
Fornicans cum alterius sponta de futuro in interiori animæ iudicio non tenetur hanc qualitatem iponfalitorum sacerdoti iudicare. 1.fo.133.n.14
Fornicatio simplex peccatum mortale est, & iure naturali prohibita. 1.fol.135.num.8
Fornicationis causa dimitti potest vxor, & econuerso maritus. 1. fol.238.numero 8.
In Foro conscientiæ non fortitur quis forum ratione delicti 2.fo 460.numero 4
Francos que moneda aya sido, y de que peso y valor. 1.folio.671. numero 6
Frater vtrinque coniunctus an præferatur in iure accrescendi: & ex pupillari substitutione. 1.f 995. num.2
Fratres intestato decedentibus an admittantur, simul cum eius parentibus. 1.f.225.n.5
Fratres quibus aut quorum causa filia dotata renuntiat paternæ hæreditati an debeant esse præsentes 1.fo.342.nu.6
Fratres naturales vel spurij an sint admittendi ad mutuam successionem quæ ab intestato defertur. 1.fo. 246.nu.19
Frates qualiter succedant intestato qui non relictis parentibus mortem obierit. 1.f.127.numero 7
Fratres non admittuntur cum parentibus ad successionem intestati iure regio. 1 fol.127.nu.6
fratrum filij an admittantur in stirpem, an in capita. 1.f.127.nu.8
Fraus in ludo commissa, quando inducat obligationem restituendi, & inibi de ludente qui non habet potestatem alienandi id, quod ludo apponit. 1.f.545. n. 4
Fraus legis fit, si in, cui aliquid donatum est incontinenti, id filio spurio donatoris dederit. 1.f. 243. nu.5
Fructus maioratus, seu primogenij, eius anni quo possessor mortẽ obijt, an pro rata temporis pertineant ad eius hæredes licet nõ dum percepti fuerint. 2.fol.86. nu. 14
Fructus naturales & industriales qui sint, & quo pacto eos lucri faciat bonæ fidei possessor. 2.fo.11. num.6
Fructus dicuntur non tantùm deductis expensis, sed & iusta mercede laboris in eis colligendis impensi. 2.fol.10. nu.3
Fructus pendentes qualiter pars ipsios rei esse dicantur. 2. folio 81. numero 1
Fructus percepti ex hæreditate à liberis primi gradus non imputantur in Trebellianicam, etiamsi duæ portiones deducantur. 1.fol.105.numero 8
Fructus bonorum quibus quis ipso iure priuatur à die commissi criminis, sunt fisco adiudicandi. 1.fo.191.num.8
Fructus post vendicionem percepti, an ad emptorem pertineant. 2.fol.249.numero 7
Fructus percipiens ex re quæ potest speciali auxilio in integrum restitutionis ab eo euinci, an habeat malam fidem. 1.f.211.num. 5
Fructus beneficij ecclesiastici qualiter diuidantur inter defuncti hæredes. 2 fo. 85.nu.12
Fructus rerum, quas dicimus parapherna, an spectent ad maritũ. 1.fol.207.numero 2
Fugiens ad ecclesiam an qui ab ea iure abduci non potest, possit ei ibi vinculis ligari, aut obsideri, ne alimenta ad eum deferantur. 2.f.l. 223 numero 17
Fugiens ad ecclesiam quem iudex aspectu, & cursu persequitur, ab ea extrahi non potest. 2.fol. 210. nu.12
Fugiens an à foribus ecclesiæ possit ad eam adduci, & an in ecclesia delinquens ex hoc fiat fori ecclesiastici, vel possit à iudice laico puniri. 2.fo.223.num.18
fugitius ad Eucharistiam, quam sacerdos extra ecclesiam ferat, an sit defendendus hac immunitate. 2.fo. 216.nu.6
fundus emptus ex pecunia ad eius emptionem expressim mutua ea, non est pro eius solutione pignori obligatus. 2.f.19.n.2
fundo vendito an transeat in emptorem ius patronatus ecclesiæ, quod venditor habebat in ecclesia facta ipsius limites, confiteri. 2.fol.70.num.3
funeris impensa quo pacto detrahenda sit. 1.fol.217. nume.2
furor alterius coniugis præbet diuortio causam. 1.f. 218.num 3
Furiosus

Furiosus nemo præsumitur, & ideo qualiter furor probetur, ibidem tractatur. 1.fo 148 nu.6
Furiosus interuallis quibusdam legitimè contrahit eo tempore, quo furor cessat. 1.f.149. nu.7
furiosus contrahere matrimonium non potest. 1.f.148. nu.5
furiosus committens crimen ante furorem, an possit in furore puniri. 1.f.630.nu.2
furca quid significauerit apud Latinos. 2.f.343. nume.1
furcarum erectio capitalis, & criminalis iurisdictionis signum. 2. fol.345.numero 6
furcarum supplicium an olim apud veteres fuerit in vsu, & de eruicis patibulo. 2.fo. 343. num.2
fur seu violentus rei alienę occupator, tenetur in animæ iudicio re stituere rem, etiamsi ea perierit absque eius culpa, modò nó foret eodem pacto apud dominum peritura. 1.f.551. num.1
fur an teneatur rem extinctam iam restituere eius æstimationis, cuius maximè fuerit à die commissi criminis. 1.f.551. nu.2
fur & iniquus rei alienæ inuitus, an possint in animæ iudicio retinere expensas vtiles & meliorationes dedocere. 1.f.552.nu.3
fur & inuitus possessor qualiter in iudicio conscientiæ teneantur ad restitutionem fructuum perceptorum, & eorum qui potuere percipi. 1.f. 552. nu.4
fur rem furtiuam alió deferens, an sit remittendus. 2.f.462.nu.9
furtum vel rapinam oneribus simul committentibus, an quilibet teneatur insolidum ad restitutionem. 1.f.580.num 3
furtum pluribus committentibus, si vnus eorum restituat solidũ, an cæteri teneantur hunc pro æquis portionibus satisfacere. 1. fol.580.numero 4
furtum quid sit, & ibidem Iurisconsultorum definitio examinatur. 1.f 535.nu.1
furtum iustè potest puniri pœna mortis, & inibi de tribus furtis, & de vno graui, & enorme puniendo. 2.f. 168. num.7
furti actio re minima non datur, & an in re minima committatur furtum. 2.fo.25.nu.12
furtiuam rem esse dubitans, an possit licitè eam emere. 1. folio 581.numero 4
furtiuæ rei emptor eo tamen animo, vt eam domino restituat, an possit pretium à domino repetere. 1.f.582.nu.5
furtuæ rei emptor mala fide tenetur ad restitutionem eius, si extet, & ea perempta ad æstimationem, etiamsi res sit de his, quæ functionem cum suo genere recipiunt. 1.f.581. nu. 2
furtuę rei emptor bona fide tenetur ad eius extantis restitutionem, ea verò alienata, ad id in quo factus sit locupletior. 1. folio 582.numero 2.

G

Genuflexio in precibus Deo exhibendis quibus diebus sit prohibita. 2.fo 393.nu.7
de Geneſi parua, de Cœlometro, & de quibuſdam reuelationibus, quæ Apocalypſes dicuntur. 2.f.321.n.4
Gothi qua ratione, & quo tempore Hiſpaniarum Imperium obtinuerint. 2.f. 416. num.1
Gradus quid ſit in cognatione. 1.fo. 187.nu.6
Gradus nullus iure diuino hodie prohibitus eſt, qui non ſit & lege naturali vetitus. 1.fo.199.num.1
Gradus remotior à ſtipite, tantùm conſiderandus eſt in prohibitione coniugali, & in diſpenſatione. 1.f. 202. nu.12
Gradus primus in recta linea, ſecundùm omnes, & vteriorem, iuxta tutiorem opinionem, iure naturæ prohibentur. 1.f.193. nu.4
Gradus primus in tranſuerſa linea, iure naturæ prohibetur. 1.fol. 200.numero 3
Graduum computatio canonica an in vtroque foro ſeruanda ſit. 1.fol. 188.numero 8
Graduum ex regulis computatio. 1.fo. 188.num.7
Graduum prohibitiones Leuitici c.18. expreſſim factæ, non omnes ſunt iuris naturalis. 1.f.199. nu.1
Gratia gratis data auxilium ſpeciale Dei, & gratia gratificãs, qua liter diſtinguantur. 1.f.176.nu.1
Gratiani locus in c.noa imputatur. 1.quæſtione 3. examinatur. 2. fol.162 numero 6.
de Gregorio Nazanzeno, Baſilio & chryſoſtomo. 2.fo.370.num.3

H

HAbens in aliquot oppidis Iuriſdictionem, an habeat ius in paſcuis publicis ratione ipſius Iuriſdictionis. 1.fol.388. numero 1
hæres ſcripetus, an teneatur, data cautia fide de reſtituendo ſpurio, illa bona eidem reſtituere, vel ad fiſcum deferre. 1.folio 142.numero 9
Hæres eius qui precario poſſidebat, an intelligatur titulo domini poſſidere.
Hæres ex teſtamento ad factum obligatus, cogitur præciſè facere. 2.fol.340.nume.14
Hæres nutu pietatis cauſa inſtitui poteſt. 1.f. 62. num.6
Hæres non conficiens inuentarium, non tenetur ad legata vltra vires hæreditarias. 1.fol.29. nu.16
Hæres an poſſit nutu inſtitui, & quid ſi teſtator reſpondeat ad alterius interrogationem. 1.fol.61.num.4
Hæres inſtitutus licet teneatur dato vſufructuario omnium bonorum, debita ſoluere, id tamen onus expenditur ex bonis, ſquorum vſusfructus eſt alteri legatus. 2.fo 128.nu.6
Hæres debitoris an poſſit repudiare legatum debitori delatum in præiudicium creditorum. 1.f. 122.nu.14
Hæres agit petitione hæreditatis, fideicommiſſarius autem fideicommiſſaria hæreditatis petitione. 1.f.101. nu 6
Hæres donatoris non poterit reuocare pactum donationi appoſitum in fauorem tertij. 2.f.31.n.17
Hæres qui hanc ſidem dedit teſtatori iuramento præſtito de non reuelando, an teneatur vocatus à iudice et rem ipſam exprimere. 1.fol.243.nu.10
Hæres conficiens inuentarium. 1.fol.609.nu.5
Hæredis inſtitutio pietatis cauſa, poteſt in liberam alterius voluntatem conferri. 1.fol 63.nu.12
Hæredes mariti, an poſſint accuſare vxorem de adulterio. 1. folio 221.numero 9
Hæreditas quę monacho defertur ſine ipſius monachi adítione an monaſterio acquiratur. 1.f.38 nu.21
Hæreditas paternæ aut fraternę pars repudiata ab vno ex ſucceſſoribus, qualiter alijs accreſcat. 1.f. 128 n.10
Hæreditatem alterius tanquam inteſtati petens, ſatis probat intentum deceſſiſſe eo ipſo quòd allegat, nihi contrarium probetur. 2 fo.149.nu.5
Hæreditatem alterius qui petit, dicens ſe illi inteſtato eſſe conſanguineum proximiorem, eo ipſo hoc probat donec aliud appareat. 1.fol.150.nu.6
Hæreſis crimen quo ad thorum coniugum poteſt ſeparare. 1.fo 11. 218 numero 2.
ad Hæreſim an ſit neceſſarium eius aſſertorem Chriſti fidem facro baptiſmate ſuſcepiſſe. 1.f. 225 nu.2
hæreticus an ſit remittendus. 2.f.404.num.12
hæretici quo iure in pœnam criminis comburantur. 2.f.177. nu 12
de hilario, Ambroſio, Auguſtino, Hieronymo, & Proſpero Aquitanico. 2 fol.371.nu.5
hippocentauri qui dicantur. 2.fol.341
hiſtoria quædam Valerij maximi & Titi Liuij tractatur obiter. 2. fol.334.numero 4
de hiſtoria tripartita Caſſiodori cenſura. 2.f.381. nu. 13
homicida beneficio eccleſiaſtico priuandus per ſententiam an poſſit interim ante priuationem eidem beneficio renunciare. 1.fo. 621.numero 7
homicida proditorius poteſt ab eccleſia euelli. 2.fol.216.nu 7
homicidę, vel irregulares an ſint omnes eundem hominem vulnerantes. 1.f.214.num.3
homicidium presbyteri, an impediat matrimonij contractum. 1. fol.178.numero 5
homicidium quid ſit, & de homicidio voluntario. 1.fo 621. n.1
homicidium commiſſum à fauoui is, vel conſanguineis, an imputetur ei, cuius gratia perpetratum fuerit. 1.f.617. num. 8
homicidium commiſſum ad rerum defenſionem, an efficiat quem irregularem: quod late diſputatur, ſimul & an liceat occidere furem aut raptorem ad defenſionem rerum. 1.f 631. n.6
homicidium non punitur pœna ordinaria, ſi defecerit animus ad occidendum. 1.f 610. nu.1
homicidium an iuſtè puniri poſſit pœna tantùm pecuniaria. 1. fo. 106 numero 2
homicidium caſuale, quid ſit. 1.fo.622.num.1
homicidium ad caſuale de opera licita & illicita multa traduntur. 1.fol.624.numero 10
homicidij tentatum mandatum facit quem irregularem. 1 fol.611. numero 3
homicidij tentatio an efficiat quem irregularem. 1.f.611 n.4
homicidij indulgentia à principe impetrata reuelari facere motum priorem vtique à principe illo alicui homicidij occiſo. 2.f.117.n 8
Horatius

homicidio auxilium vel opem præstans, quandoque irregularis efficitur. 1.fol. 614.nu.1
homicidio ab aliis committendo qui non obuiat, an sit irregularis. 1.f. 616. nu.7
honestatis publicæ impedimentum non oritur ex sponsalib.sub conditione etiam quæ à iure inest, contractis. 1.fo.182.n.4
horæ canonicæ an habeant vim ex opere operato. 1.f.386.num.7
hospitalia habent etiam huius c.privilegium.sicut ecclesiæ & monasteria. 1.f.245.nu.v
hostis etiam priusquã fidem hosti datam seruare teneatur, saltuo semper iure reipublicæ. 1.fo.161.nu 14
hypotheca generalis etiam tacita, futura bona debitoris complectitur. 1 fol.544. num.4
hypotheca dotalis non est admittenda, nisi præmissa excussione, quam induxit text.in authe hoc si debitor.de pignoribus.1. folio. 321.numero 3
hypotheca prior dotalis etiam tacita, præfertur expressæ posteriori,etiam ratione mutui ad refectionem, vel emptionem rei competentis & inibi intellectus l.licet.C.qui potiores in pignore habeantur. 2.fol.39.nu.ñ
hypotheca quoties in locatione & conductione adest, non potest colonus expelli à successore singulari. 2.fol. 194.nu.p
hypotheca specialis pro legato à testatore constituta,non tollit ius legis tacitam hypothecam. 1.f. 101. nu.
hypothecaria consentus,si rem ipsam meliorauerit, poterit offerre actori ipsius rei veram æstimationem demptis meliorationibus. 2.fo. 46.nu.2

I

Idolatria an sit iusta causa indicendi bellum idolatris. 1. folio 573.numero 5
Iconomastes de quibus cibis interdicuntur. 2.fo.406.nu.25
Iejunium ecclesiasticum maxime differt à communi vita, & exercitio moralis abstinentiæ. 2.f.398.n.1
Iejunium an sit iure naturali, diuino vel institutum. 2.fo.398.nu.2
Iejunium qua ratione sit iure humano indictum.2.f.399. nume.3
Iejunij in die an tertium vel quartum prandium nouæ transgressionis reatum inducat. 2.f 403. nu.13
Iejunij in diebus vnicum tantum prandium licitum est, & an eius iejunij quantitas legibus aduertatur. 2.f.403. nu.11
de Iejunio quadragesimæ,& eius institutione. 2.fo. 399 nu.4
e Iejunio rogationum,& de illo tradito. 2.f.403.n.16
de Iejunio quatuor temporum. 2.fol.401.nu.8
de Iejunio præceptum oblig t eius transgressores ad mortalem culpam. 2.fol.401. num.10
Iesu ad Abagarum epistola,& Abagari ad Iesum. 2.f. 186.nu. 11
Ignorantia excommunicationis an conferat excommunicatum capacem beneficii ecclesiastici. 1.f.394. nume.3
Ignorantia iusta qua ratione excuset à peccato & eius pœna.1 fo. 414.numero 11.
Ignorantia iusta qualis excusat à peccato, quod ratione illius aliquo contrahitur. 1.f.415.n. 15
Ignorantia constitutionis excommunicantis pro actu aliquo dimisso,an excuset quem ab exco mmunicatione. 1.f.. 12. nu 8
Ignorantia pœnæ non efficit quem ab ea liberum.1.f.411.num.9
Illegitimi intestato decedentes, quos successores habere possint. 2.fol.218.numero 13
Immunitas ecclesiarum licet excommunicato prosit, non tamen infideli nec hæretico. 2.fol.220.num.11
Immunitas ecclesiarum & sacrorum templorum,an iure naturali,aut lege diuina statuta sit,& ib. veterum de hac re exempla. 2.folio 214 numero 2
Impediens quòd beneficium aut officium publicum alteri detur, an teneatur ad restitutionem.Et quid de impediente legatum, dationem,vel heredis institutionem. 1.f. 556.nume 8
Imperator an sit totius mundi dominus, etiam quo ad protectionem. 1.f. 366.nu.5
Impetrare multa potest quis alteri a benignitate diuina: & an priùs gratiam. 1.f. 423.nu.4
Impossibile quando iudicetur illud quod à principis voluntate pendet. 1.fo.150.num.3
Impubes contrahens sponsalia præstito iuramento, nunquid possit ab eis resilire. 1.fo.142.nu.3
Incendium,quam culpam præ se ferat,ex legis præsumptione. 1. fol.193.numero 14
Incestus propter crimen clericus est perpetuò deponendus.1.fol. 190.numero 3
Incestus propriè non dicitur, si quis cognouerit consanguineam sponsæ nondum ab eo cognitæ. 1.f.191.nu.4
Incestus nuptias contrahens, qua pœna sit puniendus. 1. fol.o. 191.numero 5
Incestus crimen quo pacto patrimonium impediat. 1.f.178.nu 4
Incestus definitio,eiusque denominatio. 1.fo.190. nu.1
Incestæ nuptiæ in legibus cas, puniendibus ex Pontificio iure sint considerandæ. 1.f.195.n.18
Incestum laici committentis pœna. 1.f.190.n.2
Incestas nuptias contrahentes bona fide,sed postea decreto impedimento in eis perseverantes,nec legalibus pœnis puniuntur. 1.fol.195.numero 19
Incestas nuptias contrahentes à pœnis prædictis liberi sunt,si matrimonium nondum est carnali copula consummatum.1. folio 191.numero 20
Indefinita negatiuè concepta,vniuersalis significationem habet. 2.fol.71.numero 7
Indebita à lege prolata vniuersali æquipollet,& quid in prolata à statutis. 1.f. 71. nu 8
Indefinita ab homine prolata,an habeat vim vniuersalis,& inibi, varii iurisconsultorum loci examinantur. 2.f.72. nu 8
Indictionis adiectio precisè necessaria non est, & quid si ea differat ab anno domini,ipsi instrumento appositio. 1.f 69. n.7
Indictionum vsus quo tempore initium habuerit & quam originis rationem. 1.f 68.n.5
Indictionum calculus eiusque obseruatio & à qua anni parte incipiat. 1.f. 68.num.6
de Indictionibus,& penitentionum generibus. 1.fo. 84. nu.4
Infans an sit irregularis si hominem occiderit, & an sit puniendus pro delicto,& quid de minori ætate. 1 fo.931.num.5
infans an possit matrimonium contrahere, malitia præueniente ætatem, vt Hostiensis existimat. 1.f. 177. n.4
inferior qui legem principis tollere non potest,addere tamen potest legi superioris,optimè poterit. 1.fo.180.nu.18
infideles an possint à Christianis bello impeti ex eo quòd infideles sint. 1.f.571.num.1
infideles quatuor casibus possunt à Christianis bello impeti 1 fol. 573.numero 3
infidelitas non primat quem iure naturali,nec diuino,dominio rerum,nec prouinciarum. 1 f.571. nume.1
infirmus prope ipsam mortem existens matrimonium iure optimo potest contrahere. 1.f.171. nu. 15
infirmi qualiter excolentur à præsentia in choro vt percipiat distributiones quotidianas,& quid de excommunicatis.2.foli. 194.numero 8
ingratitudo an remittatur pœnitentia filij. 1.f.75.nu. 18
ingratitudo an sit remissa religionis professione. 1.f 75. n.10
ingratissimis causa non repellit filium à successione patris intestati,& ibi quid de fratre. 1.fo. 73.nu 7
Inhibitio non aliter operatur effectum,quàm si fuerit canonicè facta & quæ dicatur canonica. 2.f. 525. nu.3
inimicus à testimonio repellitur : & quomammodo hæc conclusio sit intelligenda. 2.fo.495.num.3
Iniuria verbis facta,honoris præfatione non tollitur 2.f 61. nu 1
innocens quamuis statuto,consuetudine vel lege non polit corporis pœna puniri ob crimen alterius, potest tamen pœna pecuniaria. 2.f.163.nu.7
innocentes ob alterius culpam plerunque interdicto ecclesiastico subiiciuntur. 2.fo. 165.n.10
inopia mariti an impediat præfumi emptionem ex æstimatione, 2.fol.540.numero 2
inquilino alicuius domus,an sit facienda remissio,pensionis propter pestem,similemve causam,cuius ratione res non potuit domo conducta. 2 fo. 546.nu.3
inquisitores hæreticæ prauitatis qua ratione excusentur ab irregularitate,tradentes reos iudici sæculari. 1.f 629.n.6
interpretis quædam apud Gratianum expenditur, veraque eius lectio reperitur. 2.fo.352.nu.11
insidiari parentum vitæ iustam præbet exhæredationi causam. 1 fol.74.numero 13
instantia an pereat triennio non obstante pacto partium,etiam in rato. 1.f. 325.n.4
institutus in re certa an sit verus hæres. 1.f. 79 nu 9
institutus in re certa an deducat Trebellianicam, & quid in filio testatoris. 1.fol.79.nu.10
institutio patris,& filij concepta per copulam, &. cum intellectu habet,vt simul pater & filius admittantur, non ordine successionis & gradus. 1.f.79. num.4
institutio plurium an fiat per dictionem,& an per dictionem cum aliis

nihil refert,contra Bar. 1.fol.80.nu.3.
Institutio filij & nepotis ex eo ceu.setur facta ordine gradus,& successionis,non simul. 1.fol.80.nu.4.
Institutio Semronij & eius filij heredis est accipienda ex ordine successionis,non vt simul admittantur. 1.fo.80.nu 4.
Institutio vnius,& plurimum nomine collectiuo facta,ordine,successionis & gradus est intelligenda. 1.fol.80.nu.6
Instrumentum non liquidum,an ex lege Regia & statutis Italiæ executionem paratam habeat. 1.fol.177.nu.1
Instrumentum exhibere nolenti,mandante iudice,denegatur ius id in posterum in iudicio ad fidem obtinendam producendi.2. fol.106.nu.1.
Instrumẽtum publicum,qua forma, & qua solennitate conficiendum sit,ex prothocolo tabellionis mortui. 2.fol.509.nu.5
Instrumentum publicum quot testibus reprobari possit. 2.fo. 507. nume.6.
Instrumentum semel in iudicium ab vno prolatum etiam aduersario suffragabitur. 2.fol.507.nu.1.
Instrumẽtum publicum quam fidem faciat inter extraneos,à quibus confectum non est. 2.fol.508.nu 9.
Instrumenti publici fides,an periclietur ex eo quod prothocolli non inueniatur. 2.fo.500 nu.3
Instrumenti publici executio an possit peti lege regia contra clericum,& coram quo iudice petenda sit. 1.fo.447.nu.5.
Instrumenti traditio an inducat acquisitionem possessionis.2.fol. 314.nume.12.
Instrumenti traditio,an inducat acquisitionem possessionis.&inibi intellectus l.1. C.de donatio. 2.fo.314.nu.12
Instrumenti prima ac potissima authoritas, ex eo deducitur, quod eius author fuerit à principe tabellio constitutus. 2.fol. 505.nume.9
Instrumenta publica,quo tempore litis fint perferenda.2.fo.507. nume.8
de Instrumentis conditionalibus. 2 fo.179.nu.2.
Intellectus ad leg.si quis pro eod.ff.de fideiussoribus.1.fol.222. numero.5
Intellectus ad l.1.ff.qui sine manumissi.ad libertat.peruen. 1.fol. 22.nume.24.
Intellectus l.2.C.de pact.inter.empt. 2.fol 83.nu. 7.
Intellect.l.vlt.ff.qui testificd.cog. 1.fol.236.nu.6.
Intellect.l.vlt.C.de non numerata pecun. 1.fo.287.nu.10
Intellectus ad l.si conuenerit.ff.de iurisd.dict.omn.iudic. 2.fol.291. nume.7
Intellectus,l.si quando.C.vnde vi. 1.fol.360.nu.7
Intellectus ad l.si decem cum petiero.ff.eo,tit. 1.fol. 1013. nu.6
Intellectus l.1.C.de don.quæ iub mod. 2.fol.75.nu.4
Intellectus l.quod si minor.§.Scæuola.ff.de minoribus. 2.fol.33. nume.7
Intellectus l.is à quo.ff.de rei vendicat. 2.fol.488.nu.5
Intellectus l.2,diuo Pio.§.si super rebus.ff.de re iudicata,& eorum, quæ Bar.ibi scripsit. 2.fol.489.nu.4.
Intellectus l.2.C.de prædijs & omnibus rebus nauicularioru.li. 11.2.fol.47.nu 3
Intellectus l.qui Romæ.§.Augerius.ff.de verborum obligationibus.2.fol.597.nu.1
Intellectus l.si suspecta,ff.de inofficio.& an procedat illud respon sum ignorantibus legatarijs. 2.fol.469.nu.3
Intellectus l.1.§.si parens.ff. si à parente quis fuerit manumiss.1. fol.335.nu.10.
Intellectus l.quod si nolit.§.si quid ita venierit.ff. de ædil. edicto. 2.fol 51.nu.4.
Intellectus l.claubus,ff.de contrahenda emp. 2.fo.313.nu.11
Intellectus l.si æstimatu.ff.solut.matrimo, 2.fo.538.nu.4
Intellect.l.2.C.de rescind.an habeat locum ea decisio in contractu iurato. 1.fo.353.nu.4.
Intellectus l.2.& sed etsi extraneum.ff.de vulga. 1.fo.81.nu.3
Intellectus ad l.1. 1.fol. 100. nu.3.
Intellectus l.1.C.de donatio.Item Partiarum, & Taurinæ constitutionis. 2.fo.313.nu.12.
Intellectus ad l.eum tale.§.rescriptum.ff.de condi & demonstr.1. fol.168.nu.3.
Intellectus ad l.viduæ.C.de nupt. 2.fo.168.nu.4
Intellectus ad l.nou sine.C.de bonis quæ liberis. 1.fo.132.nu.5
Intellectus l.fructus pendentes.ff de rei vindicatione. 2.fol.20. nume.1.
Intellectus ad l.gallus in princip ff.de lib.& posth. 2.folio.322 numero 9
Intellectus l. Titia Seio.§.Seia.ff.de legat.2.& l.vel singulatis.ff.de vulgar. 1.fol.91.num.1

Intellectus l.cum anus.ff.de cond. & demonstrat. 2.fo.592.nu.12
Intellectus ad l.fundus quem.ff.de annuis legat. 1: fo.10.num. 8.
Intellectus ad l.Senatus.§.legatum.ff.de legat. 1.fo.62. nu.8
Intellectus ad l.fideicommissa.§ sic fideicommissum, ff.de legat. 3. 1.fol.63.nu.9.
Intellectus l.nihil interest.ff.de adulter? 1.fol. 160.nu.10
Intellectus ad l.45.Tauri. 1.fo.19.nu.11
Intellectus ad l.16.Tauri. 1.fol.158.nu 4.
Intellectus ad l.dipulatio hoc modo concepta.ff.de verbo. obliga 1.fol.9.nu.16.
Intellectus ad l. Titia.ff.de verborum obliga.& c.gemma.de sponsalibus. 1.fo.9.nu.17
Intellectus l.2.C.de liberis præteritis: 1.fo.72.nu.1
Intellectus ad l.fin.C.de non numerata pecunia. & ad l.quæro.§. inter locatorem.ff.locati. 1.fol.6.nu.12
Intellectus ad l.in lege.ff.ad l.Aquiliam. 1.fo.193.nu.13
Intellectus ca.primi.de adulter. 1.fo.194.nu.15
Intellectus l.4.§.item si reipublicæ.ff.ad l.falcidiam. & de vsura centesima. 2.fol.178.nu,6
Intellectus ad l.Regiam Partitarum. 1.fol.206.nu.8
Intellectus ad tex.in l.qui scit.§.vlt.ff.de vsur.& in l.qui mihi bona.ff.de acqui.rerum domin. 2.fo.22.nu.7
Intellectus l.penultimæ.§.vlt.ff.de pignor.circa pecuniam mutuo 2.fol.183.nu.2
Intellectus ad l.qui contra.C.de incest.nupt. 1.fol.195.nu.22
Intellectus Regiæ.l.3.titu.8.lib.3.ordinat. 2.fol.78.num.13
Intellectus ad leg.si vxor.verficu. quamuis.ff.de adulter. 1.foli. 212.nume.11.
Intellectus ad l.quod aut lex.ff.ad l.Iuliam de adulter. 1.fol.214. nume.3.
Intellectus leg.nec vsufructuarium.C.de vsufructua. 1 fol.493. numero.
Intellectus l.hæreditatum.ff.ad l.falcid. 2.fo.279.nu.8
intellectus l.cum Titio ff.ad l.falcid. 2.fo.280.nu.9
intellectus l.quod principi.ff.de legat.2. 1.fo.72.num.4
Intellectus l.vltimo,C.de sacrosanctis ecclesijs,an cœnetaria præscriptio sit necessaria contra principem secularem. 1.fol.469. numero.9.
intellectus l.2.c.de pactibus qui fil.distrax.& quonam pacto possit pater filium vendere. 2.fo.198.nu.4
intellectus ad l.Titia.§.fin.ff.de manumissis testamento.1.fo.176. numero 9
intellectus a.l.l.quibus diebus.§.quidam Titio.ff.de conditionibus & demonstrationibus. 1.fo.176.nu.10
intellectus ad regiam legem.27.Tauri: 1.fo.114.num.4
intellectus ad leg.liberto octuaginta.ff.de bonis libert. 1.fol.121. nume.7
intellectus l.1.tit.14.lib.4.ordin. 2.fo.504 nu.4
intellectus ad 44.l.Tauri. 1.fo.4.n'um 7
intellectus leg.claubus.ff.de contrahenda empt. 2.folio 383. numero 11
intellectus ad §.ex imperfecto.l.hac consultissima. C.de testamen 1.fol.77.num.3.
intellectus auth.hue a me.C.ad Vellcia.& ibi de donatione propter nuptias & eius alienatione. 2.fol.18.nu.10
intellectus nouus ad auth.ex complexu.C. de incest.nup.& ad ea cum haberet.de eo qui duxit in matrimo 1 fo.247.nu.8
intellectus c.si vero in 2.de sent.excom. 2.fol.225.nu.10
intellectus cap.Raynutius.& cap.si pater.isto tiu.in 6. 1.fol 99.nume.19.
intellectus c.debitores.de iureiurando 1.f.l.325.nu.2
intellectus ad c.si vero.de sententat.excom.in primo.1.fol. 225.numero 12.
intellectus c.cura.de iure patronatus. 1:fol.495.nu.1
intellectus c.veritatis.de iureiurando. 1.fol. 291.nu.5
intellectus c. vlt. de foro competenti in 6. 1.fol.196.num.6
intellect.c.significante.de pignoribus.& inibi de pacto legis.commissoriæ in pignoribus. 2.fo.225.nu.5
intellectus cap. si significauit. de sententt.excommun. 1.fo.372: nume.4.
intellectus cap.nuper.& si concubinæ.de sentent.excommunt.fol. 372.nume.5
intellectus c.cum contumacia.de hær.in 6. 1.fo.399.num.11
intellectus in c.vlt.de iudic.in 6. 2.fol.34.num.6
intellectus cap.ad quæstiones.de rerum permutatione. 2.fol.34 numero 9
intellectus c.Diaconi.23. distinct. 1.fo.154.nu.19
intellectus c.ad nostram de reb.eccles.alienatis, & numero 6. 1.fol. 20.nume.4

intellectus c.cum contingat. 2.fo.102.nu.10
intellectus c.fi virgo.14.quæstione prima. 1.fol.481.n.1
intellectus optimus ad c.2.de conuerſ.coniug. 2.fo.139.nu.16.
intellectus c.cum ſecuta 27.q.2. 2.fol.216.nu.14
intellectus c.ſi tibi adeſt.de præbin 6 2.fol.305.num.1
Intellectus ad tex.in cap.ſi gratioſe. de reſcrip.in texto.2. fol.336 numero 2
Intellectus cap.cum non ab homine.de iudic.& eorum quæ inibi notat Panorm.& quid ſignifi cet Thera ſignificet 1.folio 403. numero 8
Intellectus c.ad hæc.ſi fo tit.1 1.fol 47.num.5
Intellectus c.potuit.de locato 2.fol.391.nu.4
intellectus c.inter cætera.13.q.4 1.fo.163.nu.5
Intellectus c.illo vos.de pignoribus. 2.fol.277.nu.2
intellectus c.cum tibi & Taurinæ.legis 32. 2.fol.63.nu.10
intellectus cap.cum olim.de cam.poteſt.& propt. 1.fol.863. numer.2
Intellectus verus & communis c.Raynutius 1.f.78.nu.7
intellectus c.licet.de voto 1.fo.15.nu.10
intellectus c.intellecto.de iureiuran.& an Rex poſſit alienare res 1.fo.319.nu.4
ipſius Regni.
Intellectus c.finalis.& de diuort. 1.f.246.nu.3
intellectus ad textum in leg.quoties.C.de rei vind.an is obtineat quando prima venditio fuit iurata. 1.fol.289.nu.2
Intellectus ad textum in capitulo primo de empt. quod peregrini res ad victus neceſſitæ iuſto prætio vendantur,& an clemo ſina ſit in præcepto,item & an cogatur quis eam pauperibus ex habere. 2.fo.199.nu.5
intellectus ad tex.in c.contra.25.q.1. 1.fo.224.nu.5.
intellectus & ratio tex.in cap.ſi diligenti.de foro compet. 1.f.314. numero 9
intellectus ad text.in capi.ad noſtram. de iureiuran. 1.foli.291. numero 8
intellectus ad tex.in c.penul.de re iudica. 2.fol.475.nu 8
intellectus ad text.in d.l.ſæpe.verſi.nam & ſi libertus, & inibi,an ſententia lata contra vaſallum præiudicet domino ſcienti.2.fo. 475.num.9
intellectus ad tex.in cap.qui peiorare.5.ex his.22.quæſt.5. 2.fol. 294.numero 2
intellectus ad tex.c.penul.de iureiur. 1.fol.27.nu.5
intellectus ad text.in c.ſi vero.6.in 2.de ſent.excommun. 1.fol. 417.numero 15
intellectus ad tex.in l.1.& l.quemadmodum C.de agricol. & cenſit.lib.11. & inibi explicatur,qui ſint coloni cenſiti, adſcripti, & originali. 1.fol.315.num.2
intellectus ad legem, ſenatus.ff.de contrahen.empt. 2.fol.315. numero 3
intellectus ad textum in c.vlt.22.q.4 1.f.301.nu.8
Intellectus ad textum in regula, non eſt obligatorium.de regul. iur.in 6 1.fol.369.num.1
intellectus ad textum,in c.ſi contra vnum.de officio delegati.in 6 quid agendum quoties vnus ex pluribus iudicibus delegatis re cuſatur. 2.fo.534.nu.5
intellectus ad textum.in l.emptorem.§.vlt.ff.de actio. empt.in l. qui libertatis.ff.de euictio 1.fol.315.nu.2
intellectus ad tex.in l.ſi cum fundum.ff.de pact. 2.folio 76.numero 3
intellectus ad textum,in c.vnico.§.1.de deſponſat. impuber. in 6. exacte perpenditur 1.fo.141.n.4
intellectus ad textum,in capitulo 1.de priuilegiis in 6 2.fo.460. numero 5
intellectus ad tex.in c.1.de præſcrip.& in c.placuit quicunque epiſcopi.16.q.3 1.fo.304.nu 8
intellectus ad textum in capitulo primo de voto in 6 1.fol.215. numero 8
intellectus glo.in l.alſidius.C.qui pot.in pignoribus habe.dicentiſ.tur,an ex conſtitutio locum habeat in dote,cuius numeratio ſola confeſſione meriti probatur 2.fol.40.nu.4
intellectus traditur glo.in c.quod quidem.de pœnitent. & remiſſione 1.fo.382.num.12
intellectus ad clement.vnicam,de conſanguinitat. 1.fol.156.nu mero 8
intellectus Regiarum conſtitutionum, quæ de retractu iure tan gentis,promiſſo tractant. 2.fol 84.numer.8
intellectus ad regiam l.49. Tauri 1.fol.94.num.21
intellectus Regiæ & Taurinæ conſtitutionis 54.de dote data filiæ à patre ſoluto matrimonio an cenſeatur data de acquiſitis matrimonio conſtante 2.fol.311.nu.1
intellectus Regiæ l.6 ta.1.lib 3.ordin. 1 fol 280 num 8
intellectus l.Regiæ ſeptimo tit.4.Variar.5. 2 fol.75.n.58
intellectus Regiæ conſtitutionis 74.Tauri 2.fo.287.n.1
intellectus ad conſtitutiones excommunicantes eos qui contra hunc clandeſtinæ coniugia. 1.fol.179.nu.9
intellectus legis Regiæ 11.tit.5.par.6.latiſſime diſcutitur, 1.fol: 97.nu.7.& fol.99.nu.16
intellectus Regiarum conſtitutionum quæ de comitijs loquuntur.1.fo.63.num.7.
intellectus ad legem Regiam,an legatum vxori à marito relictum impetetur in arras. 2.fol.66.nu.4
interdicere quid ſit. 1.fol.434.nu.1
interdictus ab ingreſſu eccleſiæ,quid poſſit agere,& quæ ſint ei vetita. 1.fo.434.nu.3
interdictum eccleſiæ,vel iudicis an irritum faciat matrimonium, poſt prohibitionem contractum 1.fol.178.nu 8
interdictum eccleſiaſticum decernitur ſæpiſſime in locum vel plebem ob vnius culpam. 1.fol.435.nu.4
interdictum & ceſſationes à diuinis quis poſſit diſcernere. 2.fol: 441.numero 6
interdictum eccleſiaſticum,an poſſit ferri ob debitum pecuniæ.1. fol.435.num.5
interdictum eccleſiaſticum an ſuſpendi poſſit. 2.fo.440.nu.4
interdictum eccleſiaſticum,an poſſit ad cautelam remitti. 1.fol. numero 5
interdictum eccleſiaſticum, qualiter definiri poſſit. 1.fol.434.
interdictum hoc quandoque in locum, quandoque in perſonas pronuntiatur:& quid hoc referat. 1.fo.425.nu.6
interdictum particulare non patitur,nec admittit huius capituli formam in celebrandis officijs diuinis. 1.fol.445.nu.1
interdictum quoddam eſt ſpeciale,quoddam generale. 1.fo.438 numero 9
interdictum omnino requirit poſſeſſionem,& quæ poſſeſſio requiratur. 2.fol.491.n.3
interdictum hoc quo practici vtuntur,vnde originem duxerit,& in quo differat ab interdicto,vti poſſideris. 2.fol.491.nu.1
interdictum hoc an ſit concedendum poſſeſſori,cui reſiſtit iuris communis præſumptio. 2.fo.493.n.6
interdicti tempore ſeruata forma huius conſtitutionis quæ in illa rum ſolennia ſint permiſſa. 1.fo.445.nu.3
interdicta ciuitate,an ſuburbia cenſeantur interdicta,& inibi late intellectus c.ſi ciuitas.eod.tit. 1.f.437.nu.8
interpretatio tex.in l.ſæpe.ff.de re iud.in verſi ſed ſciendum. 2.fo 233.nume.7
interpretatio tex.in c.ecce dico.22.q.5.& inibi quid ſit ſuper lapidem iurare. 2.fol.178.nu.8
interpretatio vera l.vlt.par.6. 2.fol.26.nu.14
interpretatio iuriſconſulti in l.4.ff.pe petitione hereditatis.2 fo. 467.num.6
interpretatio vera ad l.vlt.C.de reuoc. 2 fol.65.num.8
interpretatio tex.in c.quicunque.16.q.3. 1.fol.465.nu.2
interpretatio conſtitutionis Regiæ,quæ de cenſibus à Carolo Cæſare condita ſunt. 2.fol.85.nu.12
interpretatio l.adigere §.vlt.ff.de iure patron.& l.ſi quis inquilinos §.vlt.ff.de legat.2.& l.vlt.ff.ad municipal. 1.f.287.nu.11
interruptio ciuilis quæ ſit,& quæ ſint eius vires. 1 fo.506.nu mero 4
inuentor rei alienæ an iuſtè poſſit aliquid capere ob eiuſdem rei reſtitutionem. 2.fo.542.num.2
inuentarium aduerſus tutorem non conficientem iuratur in litem propter dolum præſumptum. 2.fo.193.nu.5
inuentarij confectio poteſt à teſtatore tutori remitti. 2.fol.192. numero 4
iob liber à quo fuerit ſcriptus, & Thobiæ liber,an fuerit canonizatus. 2.fol.256 nu.4
irregularis eſt qui abortioni cauſam dederit,& ibi de huius criminis pœna, 1.fo.618.n.1
irregularis an ſit iudex duro carcere morte ſecuta. 1.fol.629.nu mero 7
irregularis eſt qui quum poterat mortem fuga vitare,occiderit aggreſſorem. 1.fol.631.nu.4
irregularis an ſit qui ad alterius defenſionem hominem occiderit. 1.fol.635.nu.5
irregularis non eſt qui aggreſſorem occiderit, ad defenſionem,ne incubio aliquo nutriretur. 1.fo.634.n.2
irregularis an ſit habens leonem, aliamve feram quæ hominem occiderit. 1.fo.636.nu.17
irregularis eſt laicus,vel clericus abſque proteſtatione criminali iudicio aliquem accuſans,ſi accuſatus à iudice occidatur. 1.fol. 627.numie.1

irregularis

Irregularis quando ſit corpore vitiatus. 2.fol.590.num.5
irregularis no n eſt qui tempore ceſſationis à diuinis celebrat eſſicax diuina. 1.fo.439.nu.2.& nu.3
Irregularis ex quibus actibus quis efficiatur tempore interdicti.1 fol.439.nu.3
Irregularem aliquem an latiſſima culpa efficiat, 1.fol 624.nu.9
irregulares ac. ſint qui tempore interdicti ordinem ſuſcipiunt.1. fol.4 4.nu.5
irregulares an ſint eunuchi,& quid.de his qui ſibi virilia abſciderunt. 1.fo.591.n.6
Irregularitas oritur ex homicidio caſuali,cum diſtinctione operis illiciti,& licici. 1.fol.622.nu.2
irregularitas iure tantum humano Pontificio ſtatuta eſt. 1.fol: 589.nume.2
irregularitas mentalis,an poſſit contingere. 1.fo.590.nu.4
Irregularitas an contrahatur,ſi non ieruentur omnia,quæ in forma huius capitis continentur. 1.fo 440.nu.6
Irregularitas a voluntate occidendi,etiam perfectiſſima,non cõtrahitur. 1.fol.604.nu.5
irregularitatis definitio,& vnde ſic dicta fuerit. 1.fol.589.nu.1
iſidori verba in c.quædam.ſecunda diſtinctio,aliterque ab Alciato perpenſa atque emendata. 1.fo 228.nu.4
De iudicio quod iuramenti comes eſt,atque ibi de iurandi neceſſitate. 1.fo.293.nu.4
Iudex quicunque requiſitus tamen tenetur remittere reum ad locum delicti,& quid ſi ipſe prænouerit requirentem in cauſa cognitionem 2.fo.461.n.6
Iudex quis competens,ad cauſam coniugalem tractandam.1.fol. 283.num. 1
Iudex eccleſiaſticus,qui de cauſa abſolutionis à iuramento cognouerit,non poteſt ipſam principalem cauſam tractare. 2.fo.291 numero 8
Iudex eccleſiaſticus ſolus eſt competens in lite ſuper diuortio etiã ratione adulterij tractanda. 1.fol.221.n.8
Iudex ipſius rei principalis adeundus eſt, cum alterum ex his remediis in iudicio proponitur. 2.fo.106.n.4
Iudex appellationis poteſt ſententiam primam ſuppletre in his, quę natura lis,& cauſæ poſtulat. 1.fo 102.nu.1
Iudex quando poterit ferre ſententiam ex his quæ habet iudici manifeſta ſunt,etiam ſi illorum allegatio omiſſa fuerit. 1.fol. 101.nume.1
Iudex eccleſiaſticus poteſt quandoque pœnis pecuniarijs deliquentes mulctare,& inibi quo pacto ipſa pœna ſit diſtribuenda. 1. fol.169.num.9
Iudex eccleſiaſticus,non ſecularis,cognoſcit de quæſtione illiciti clericus ſit renuntiandus ad forum eccleſiaſticum. 1.fol.356.
Iudex laicus an poſſit iudicare cauſam matrimonialem cognoſcere 1.fol.265.nu.3
Iudex,etiam delegatus an poſſit teſtem etiam exemptum, etiam clericum,propter crimen quod in ferendo teſtimonio committerit, 2.fol.498.nu.3
Iudex ſecularis,& eccleſiaſticus mutuo ſibi præſtare & præſtare tenentur auxilium in exequendis mandatis,& ſententijs. 2.fo. 453.num.1
Iudex eccleſiaſticus an poſſit mittere in carcerem laicos propria authoritate. 2.fo.453.nu.2
Iudex an poſſit verbalè citationem intra territorium alterius propria exequi authoritate. 2.fol.456.nu.7
Iudex qui alteri in officio ſucceſſit,tenetur exequi literas requiſitorias ad eius anteceſſorem deſtinatas. 2.fol.457.nu.1
Iudicis arbitrium plurimum verſatur in inquirendo an bona per prælatum quæſita ex eius induſtria,an ex reditibus eccleſiæ ob ueneriat 1.fo.27.nu.10
Iudici datum vt iuſtam ſententiam pronunciet an poſſit repeti,& an is qui dedit perdat litem. 1.fo.541.nu.1
Iudici obedire promittens vel iurãs ipſius nomine propria expreſſo,tenetur ex promiſſione ſuccedenti obtemperare. 1.fol.70. numero 6
Iudices ſeculares quandoque tractant litem ſuper contractu iureo,adnittuntque actorem aductus eum agentem,etiam nulla præcedente abſolutione. 2.fo.29.nume.7
de Iuliano Cæſare quædam obſeruatione digna adnotantur apud Gratianum. 2.fo 31.c.12
Iulianus Cæſar apoſtata Chriſtianos habuit qui pro imperij Romani tranquillitate ſibi eos miſcuerant. 2.fol.55.nu.12
Iurare an liceat per membra Chriſti. 1.f.237.nu.6
Iurare per meritum compulſus, mortaliter peccat,ſi ante abſolutionem id iuramentum violet. 1.fo.462.nu.4
iurans,ſoluere certam quantitatem, an poſſit compenſationem obiicere. 1.fol 291.nu.9
Iurans alteri nullum grauamen inferre,an poſſit eum in iudicio vel extra conuenire. 1.fo.297.nu.10
Iurans contrarium veritati,an poſſit laſus vltra dimidiã agere ad pretium tantum. 1.fo.454.nu.8
Iuramentum an operetur,quod ex pollicitatione oriatur iure ciuili obligatio,& actio detur. 1.fo.336.n.16
Iuramentum in interiori iudicio animę ſemper intelligendum eſt ſecundum iuranti mentem. 1.fo.194.nu.1
Iuramentum & ſacramentum,an ſint ſynonyma, & quid hæc dictio ſacramentum ſignificet. 1.fol.271 nu 2.
Iuramentum aſſertorium & promiſſorium an diſtinguantur ſpecie. 1.fo.271.nu.3
Iuramentum præſtitum per falſos deos an habeat rationem veri iuramenti. 1.fol 278.nu.7
Iuramentum appoſitum venditioni efficit,vt venditori ſcienti nõ ſit neceſſario denunciandæ litis quæſtio. 2 fol.337.nu.5
Iuramentum præſtitum alicui an tranſeat ad ſucceſſores iuranti, vel eius cui præſtatur. 1.fo.69.nu.2
Iuramentum an poſſit præſtari per nuncium vel procuratorem. 1.fol.296.num.8
Iuramentum lege Euangelica prohibitum non eſt. 1.fol.298. numero 1
Iuramentum ab alio exigens quandoque peccat 1.fol.298.nu.2
Iuramentum quandoque officium eſt ad Religionis virtutem pertinens. 1.fo.298.nu.3
Iuramentum metu extortum ante abſolutionem obligat. 1.fo. 297.nume.3
Iuramentum eſt perſonale ex parte iuranti,non ita ex parte eius cui iuramentum fit. 1.fol.295.nu.4
Iuramentum quo ad eius vim, vt iuris effectus maxime differt à ſimplici loquela,& promiſſione,quę iurata non fuerit. 1.fol. 280.nume.1
Iuramentum quid efficiat in hac ſpecie quo ad fori renunciationẽ 1.fol.456 num.6
Iuramentum proprium & primordialem naturam actus, cui accidit,ſortitur. 1.fol 289.nu.1
Iuramentum habet vim clauſulæ codicillaris. 1.fo. 19.nu.10
Iuramentum ab impubere,doli tamen capace præſtitum,ipſum in tantum obligat,contra alium vero ab eo factum minime firmat. 1.f.l.144.num.4
Iuramentum adeo confirmat contractum ob priuatum fauorem prohibitum,vt non tantum ſit ipſum ſeruandum,ſed & ipſe cõtractus. 1.fo.316.nu.7
Iuramentum an habeat hanc vim confirmandi contractum prohibitum à legeſquoties lex ipſa hanc confirmationem expreſſim impedit. 1.fo.317.num 8
Iuramentum donatoris impedit reuocationem pacti ſeu conditionis adiectę donationi. 1 fol.77.num.10
Iuramentum appoſitum venditioni,efficit vt venditori ſcienti nõ ſit neceſſario denuntianda litis quæſtio. 2.fo.337.nu.5
Iuramentum metu præſtitum valet,& ideo indiget abſolutione. 1.fol.162 nu.2
Iuramentum metu vel dolo extortum non confirmat pactum illud,quo paterna hæreditas renunciatur. 2.fol.352.nu.2
Iuramentum ſi contineat promiſſionem non mutandi, aut non ſi deliberandi,non eſt obligatorium. 1.fol.300 nu.7
Iuramentum,non confirmat actum prohibitum propter fauorem publicum 1.fol.314.nume.1
Iuramentum cui deficit iuſtitia comes an vere ſit pertractum. 1. fol.301.nu.9
Iuramentum confirmat contractum prohibitum principalem in fauorem priuatum. 1.fol.310.num.5
Iuramenti definitio explicatur. 1.fol.271.nume.1
Iuramenti ad veram religionem,an ſit neceſſarium quod fiat tactis rebus ſacris. 1.fol.275.nu.1
Iuramenti mentio eſt neceſſaria ad derogationem iuraræ diſpoſitionis. 1.fol.285.nu.6
Iuramenti delatio in coniugali controuerſia ſit admittenda,an nõ 1 fol.137.nu.5
Iuramento promittens non reuocare procuratorem,ſi eum reuocauerit,reuocatio tenet,licet periurus ſit. 1.fol 319.nu.3
Iuramento præiudicio præſumitur teſtem reſpondiſſe, & notarius ſcripſerit eum iuramento teſtimonium exhibuiſſe. 2.fol.185. numero 2
Iuramento ex permiſſorio an naſcatur obligatio vt actio competat iure poſitiuo, 1.fo.28.nu.3

inſtitutorum

Index

Iusiurandum potest remitti ab eo cui præstitutum fuerit. 1 fol. 283.numer.1

Iurisconsulti responsum expenditur in l.Luciu.ff de donationibus. 2.fol.306.nu.5

Iuridictio voluntaria,an delegari valeat. 2.fo.317.n.6

Iurisdictio à Principe concessa in aliquo castro an extendi debeat ad ipsius castri augmentum. 2.fo.423.n.1

Iurisdictio in præiudicium inferioris à Principe præscribitur tempore ordinario. 1.fo.471.n.c

Iurisdictio an concessa censeatur à Principe in castri donati aut venditi augmento. 2.fol.425.nu.i

Iurisdictio & mixtum imperium præscriptione possunt acquiri.1. fol.469.num.1

Iurisdictio voluntaria,an possit extra territorium exerceri.2.fol 228.numero 8

Iurisdictio suprema,quam maiorem dicimus, non censetur ullo casu à Rege in alium translata. 2.fol.430.nu.1

Iurisdictio merum & mistum imperium in præiudicium Principis non acquiuntur minori tempore quam eo cuius initium memoriam hominum excedit. 1.fol.470.nu.3

Iurisdictio pluribus dominij iure,in eodem territorio competés, quomam pacto sit exercenda. 2.fol.602.nu.1

Iurisdictio voluntaria exercetur aliquando extra territorium. 1. folio 259.num.15

Iurisdictionis quæ pluribus communis est,commoda & emolumẽta,qualiter sint diuidenda. 2.fol.60 .num.2

Iurisdictionem temporalem in actu vel in habitu an habeat summus Pontifex. 1.fo.570.n.7

Ius & priuilegium reuocandi domum,quibus competat, cũ apud iudices contrx contenduntur. 2.fol 416.nu.1

Ius alendi spurios,pacto partium tolli non potest. 2.fol.246.numero 3

Ius accrescendi admittitur inter fideicommissarios. 1.fol.112. numero 4

Ius agendi non dari contra testamentum patrie ex sola concessione succedendi,ex testato,& ab intestato ex propria verborum significatione probatur. 2 fo.408.nu.3

Ius adimplendę conditionis etiam potestatiuæ ad hæredes trãsit, aduersus vulgo receptam sententiam. 1.fol.84.nu.2

Ius succedendi ex testamento,ius succedendi ab intestato, ius agẽdi contra testamentum diuersa,ac distincta esse probatur. 2.fol. 408.numero 2.

Ius conditionis implende si potestatiua sit,ad hæredes non transit,secundum communem. 1.fol.86.num.1

Ius ciuile nec adiuuit,nec reluit adulationi quæ alteri per alterũ fit. f.1.133.nu.10

Ius Italicum quid apud Iurisconsultos. 2.fo.339.nu.11

Ius naturale an possit tolli in parte,vel casu: 1.fol.575.numero 3.

Ius gentium qua ratione à naturali iure distinguatur. 1.fol.576. numero 4.

Iuspatronatus ecclesiasticum non potest per patronum in aliquẽ transferri in præiudicium eorum qui ad id,etsi hæredes nõ sint, ex prima institutione vocantur. 1.fol.260.nu.10

Iuspatronatus ecclesiastici ad hæredes etiam extraneos transit, & an transeat ad subditutum ex directa militari. 2.folio.98. numero 11.

Iuri officendi an præscribatur. 2.fol.51.nu.3

Iuspatronatus ecclesiasticum matrimonio contracto à marito ac quibusdam,communicatur vxori. 2.fol.324.nu.5

Iuspatronatus ecclesiasticum ad hæredes,etiam extraneos ex propria natura pertinet. 2.fol.203.nu.6

Iuspatronatus ecclesiasticum non transit in patroni filium, qui eius hæres non sit,etiamsi fuerit patronus,& eius filius declaratus. 2.fol 209.numer.7

Iuspatronatus vendita hæreditate ad emptorem etiam extraneũ defertur,& ille qualiter ad fideicommissarium non transeat. 2. 2.fol.210.numer 8

Iuspatronatus non pertinet ad filium institutum in legitima,nec vendita legitima transit in emptorem. 2.fol.210.num.9

Iuspatronatus laicorum quo pacto ab ecclesiastico distinguatur. 2.fol 368.num.2

Iuspatronatus in ecclesia libera præscriptione à laicis acquiri non potest. 1.fol.495.num.2

Iuris patronatus præscriptio quantum temporis requirat. 2.fol. 498.numer.7

Iuspatronatus præsentandi à laicis potest in ecclesia quæ patronum habet,& olim habuit,atque inibi tractatur de tempore huic prescriptioni necessario. 2.fol.198.nu 8

Ius præsentandi rectorem in ecclesia libera non possunt præscribere parochiani. 1.fol.496.num.3

Iuris error an ignorantia crassa an excuset à pœnis contrahentes incestus nuptias. 1.fol.195.nu.11.12

Iuris error bonam fidem producit quo ad fructuum acquisitionem. 1.fol.23.nu.3

Iuris humani ignorantia,an habeat culpam. 1.fol.486.nu.7

Iuris error maxime dubij & perplexi non impedit præscriptionẽ 1 fol.488.nu.9

Iuris error simul cum errore facti contingens an impediat præscriptionem. 1.f.l.488 nu.10

Iuri reuerentiali an possit quis renunciare, & ibi de intellecto l. ad egregias ff.de iureiurando. 1.fol.413.nu.8

Iuripatronatus laicorum licet Papa derogare possit,non censetur derogatum nisi expressa eius mentio fiat. 1.fol.562.nu.1

Iuri offerendi pretium ad redimendum an mala fide,vel ex certa scientia emptoris præteribatur:& inibi examinatur opinio Ancha.de hærede præscribente legatum. 2.fol.51 nu.3

quid de Iure patronatus acquisito per præscriptionem aut priuilegium,& de patrono possidente. 2.fo.471.nu.6

de Iurepatronatus,petent'alicui fraternitati laicorum.2.fol.575. numero 8.

quid Iure patronatus ecclesiastico quod habuit à laicis,& eorum patrimonio originem, & de iure patronatus, clerici & laici. 2. fol.470.nume.5

Iure diuino & naturali prohibita & illicita an aliqua circumstantia fiant licita. 1.fo.536.nu.7

Iusiurandum potest remitti ab eo cui præstitum fuerit. 1.fol.283. numero 1.

Iustitia comes est iuramenti,& ibi de iuramento, quo res illicita promittitur,quando mortalem,aut venialem culpam reuocat 1.fol.400.nume.6

Iustitia distributiua à commutatiua differt. 1.fol.553.num.1

Iustitiæ publicæ honestatis impedimentum etiam ex nullis (non talibus,consensu tamen præsticis contractis oritur. 1.fol.182 numero 1.

Iustitiæ publicæ honestatis impedimentum,oritur ex matrimonio,vel sponsalibus à monacho contractis. 1.fo 182.nu.2

Iustum bellum non tantum dicitur ex authoritate indicentis,sed & causa. 1.fol.565.num.2

Iustum bellum est,quod sit ad defensionem,vel vindictam,vel punitionem. 1.fol.565.nu.3

Iustinianus à calumnia Vallæ defenditur. 1.fol.1.nu.2

Iustiniani & Celsi Iurisconsulti responsa,de Hippocentauri fopulatione.ex varijs authoribus examinantur. 1.fol.741.nu.2

Iuuenalis locus,ex Satyra nona explicatus. 1.fol 225.nu.6

Iuuentutis cauta dispensatio Episcopo,vt is qui incestum commisit possit exigere debitum coniugale. 1.fo.210.nu.6

L

Actio etiam intra iustũ præsij dimidiam in animæ iudicio, donatio non præsumitur,imo reparanda & restitutione tollenda est. 2.fo.140.nu.11

Læsio enormissima an faciat locum l.2.de rescin.ven,in cõtractu iurato. 2.fol.353.nu.5

Læsio vltra dimidiam in grauissimo excessu contingens,non comprehenditur sub speciali renunciatione, nec iuramento, imo his non obstantibus erit compensanda. 2 fo.137.nu.4

Læsionem considerandi vera ratio vltra dimidiam iusti pretij. 1. fol.104.nu.8

Laicus non potest excommunicare. 1.fo.420.nu.3

Laicus in mortis articulo,an possit absoluere ab excommunication. 1 fol 427.nu.9

Laici non sunt admittendi ad missarum solennia,quæ sub hac forma celebrantur 1.fo.465.nu.4

Legatum omnium bonorum, vel rerum testatoris, aut legatum frumenti,argenti,lanæ,& similium,an ea quę testator vænalia habebat,contineat. 2.fo.142.nu.1

Legatum annuum ciuitati uel ecclesiæ relictum,an finiatur centum annis,& quid de annuo legato priuatis relicto. 2.fol.181 numero 10.

Legatum relictum parrochiali ecclesiæ,an imputetur in quartam eidem ecclesiæ iure debitam. 1.fol.67.nu.6

Legatum conceptum his verbis,vt nihil exigat legatarius de bonis meis,an inducat compensationem. 1.fol.67.num.7

Legatum relictum canonicis, collegio canonicorum acquiritur, non ecclesiæ. 1.fo.71.nu.10

Legatum,ad ecclesiæ ędificium non efficitur caducum,ex eo quòd locus

Index

locus non fuerit ædificationi designatus. 1.f.538.nu.12

Legatum relictum vxori,illi tantum debetur quæ vxor erat tempore testamenti. 1.f.69.n.4

Legatum rei hæredis quem effectum habeat. 1.f.40.n.5

Legatum rei alienæ,etiam ab ignorante relictum consanguinei, & coniunctis efficium habet. 1.f.40.n.4

Legatum rei ecclesiæ an teneat,& possit effectum sortiri, & quid de legato rei dotalis. 1.f.41.n.5

Legatum relictum ecclesiæ diuæ Mariæ,cui ecclesiæ ex pluribus debeatur. 1.f.39.n.1

Legatum relictum creditori quando compensetur cum debito cõuentionali,vel legali. 1.f.66.n.1

Legatum virgini factum,si Titio nupserit,minime amittit,si ipsa legataria alteri nubat ex consensu patris. 1.f.63.n.1

Legatum an possit fieri nutu. 1.f.61.n.5

Legatum a marito vxori factum,recte illam admittit conditionem,si viduitatem seruauerit. 1.f. 171. nu. 11

Legatum a marito vxori factum,si caste vixerit,perditur si ipsa secundo nubat. 1.f 171.n.12

Legatum dotis potest in alterius voluntatem conferri 1.f.65.n. 15

Legatum vel hæreditatem an aliquis repudiare possit in præiudicium litis. 1.f.121.n.11.

Legatum pro dote alicuius puellę est conditionale. 1.f.47.n.11.

Legatum vlusfructus omnium bonorum, hærede instituto, post obitum vlufructuarij validum est,& inibi qualiter sit intelligendum. 2.fo.18.n.5

Legatum ea conditione,si non nupserit,an liceat legatario nubẽti,in conscientię foro accipere. 1.f.121.n.10.

Legatum quib.formulis olim fieri solebat, & inibi de verbo,lego. 1.f.100.n.1

Legatum tertiæ vel quartę partis bonorum mobilium, & immobilium particulare censetur,ac si certa res legata fuerit 1.f.127.n.3

legati non habent ius reuocandi domum pro contractib. tempore legationis factis. 2.f.436.n.2

Legati vel alij simile ius habentes quid si contraxerint vt aduenę an habeant ius reuocandi domum. 2.f 437.n.3

Legato fundo simpliciter,vel parte communis fundi pro indiuiso non adiecto pronomine meam veniet in legatum quod rei legatæ post testamentum accesserit. 1.f.424.n.3

Legato fundo,vel parte fundi communis pro indiuiso appositio pronomine meum,an veniat in legatũ quod ipsi testatori ex ea parte socij accesserit post testamentum. 1.f.424.n.4

Legato fundo,qui certus est in testamento limitibus designatus, an veniat legatum quod post testamentum eidem fundo adiectũ fuerit a testatore. 1.f.425.n.7

Legato in dubio an comprehendatur quod maximum,an quod minimum est,& quid in legatis pijs. 1.f.39.n.4

Legata pia ad exequenda quod tempus detur a iure 1.f. 46.n.6

Legata pia hæres qui soluere neglexerit quam pœnam patiatur.a. f.23.num.5

Legata prophana aduersus soluere aut exequi negligentes quæ sit pœna statuta. 1.f.43.n.6

Legata in minus solenni testamento relicta, an in iudicio animæ debeantur. 1.f.42.n.4

Legata pia an peti possint ex testamẽto minus solenni,facto tamẽ principaliter ad aliam quam piam causam. 1.f.56.n.3

Legata pia possunt ab hærede laico peti,etiam coram iudice ecclesiastico. 1.f.59.n.13

Legata pia debentur hæreditate non adita,& inibi Reg.1.tit. 2.li bro ordinat.explicatur. 1.f.120.nu.11

Legata pia vt soluantur,& effectum habeant, quilibet potest iudicem adire. 1.f.42.n.2

Legata soluere quis teneatur,vbi hæres quidam instituitur, alteri legato vlufructu omnium bonorum. 2.f 128.n.7

Legata pia debentur ex testamento perfecto, ratione voluntatis, quamuis ad legata prophana procedum a testatore non sit impediente morte. 1.f57.n.10

Legatis a patre mille pro maritanda filia,& ea postmodum ab ipso patre nuptui tradita: ouilium adiore ex quingentis, an reliqua quingenta possint exigi. 1.f.63.n. 10

legatis ducentis filiæ,si nupserit,centum vero si ingressa fuerit religionẽ,an ei profitenti religionẽ debeantur ducenta.2.f.186.n.9

in legatis quis sit electio, legatarij an hæredis. 1.f.39.n.3

legatario competunt actio personalis & hypothecaria. 1.f.100.n.2

legitima debita filijs an lege humana tolli possit 1.f.147.n.5

legitimæ quæstio an tractari possit post quinquennium a morte parentum. 1.fo.50.n.2

legitimare an habeas authoritatem a Principe,possis propriis filijs legitimare. 1.fo.56 n.13

legitimare Romanus pont.an possit aliquo casu etiã quo ad temporalia subditum Principi sęculari. 1.f.257.n.16

egitimare potest Princeps sibi subiectos extra territorium. 1.for 257.num.17

legitimare non potest Princeps sæcularis quo ad Ecclesiastica: sic nec Papa quo ad temporalia 1.f.257.n.18

legitimandi potestas a principe cõcessa an sit fauorabilis, vel odiosa. 1.f.255.nu.6

legitimandi potestas a principe concessa non operatur vt quis prius filios legitimare possit. 1.f.258 nu.21

legitimandi filios potestatem a Principe habens an possit legitimare filias. 1.f.256.n.7

legitimandi adulterinos authoritatem a Principe habens an possit etiam incestos filios legitimare. 1.f.256.num.9

legitimatus per subsequens matrimonium,an sit dicendus natus ex matrimonio legitimo. 1.f.246.n.10

legitimatus per matrimonium subsequens,an sit primogenitus cẽsendus,excluso fratre,postea ex matrimonio legitimo ante tecum duxi coniugium nato. 1.f.235.n.28

legitimatus per matrimonium subsequens,est vere legitimus.1.f. 235.numer.26

legitimatus per subsequens matrimonium,etiam iurib. municipalibus censetur. 1.f.235.nu.35

legitimatus per subsequens matrimonium,admittitur ad ecclesiasticam emphyteusim. 1.f.234.nu.25

legitimatus per subsequens matrimonium in Episcopum eligi potest. 1.f.234.n.24

legitimatus per subsequens matrimonium ad retractum admittendus est. 1.f.234 nu.22

legitimatus per matrimonium subsequens ad feuda admittendus est. 1.f. 235.n.27

legitimatus præscripto principis,verum sit non tantum percutibus,sed etiam cognatis & agnatis legitimus factus.1.f. 260. n.2

legitimatus rescripto principis admittitur ad retractum ex Reg. lege: 1.f.261.nu. 3

legitimatus verum sit vere legitimus. 1.f.252.nu.3

legitimatus tanquam incestus non censetur legitimus si fuerit ex tali adulterino. 1.f.256.n.11

legitimatus in quibus differat ab eo cum quo princeps dispensauit. 1.f.255.nu.5

legitimato debetur legitimarique ei cõperit ius dicendi testamẽtum inofficiosum. 1.f.251.n.2

legitimato patrem vtram nepotes ex eo lętuo censeantur legitimi. 1.f.261.nu.5

legitimatio quid sit,& in quo differat a dispensatione. 1.f.251.n. 2

legitimatio ratione ingratitudinis filiorum,non reuocatur, q ratione secuti matrimonij a iure facta fuit. 1.f.253.n.14

legitimatio ratione secuti matrimonij,est institutra iure humano. 1.f 254.nu.13

legitimatio per subsequens matrimonium,reuocat donationem, ex constitutione l.si vnquam.C.de reuoc.donat. 1.f.256 nu.29

legitimatio vtrum cõcedatur ad Cardinalium dignitatem,& quo ad prætorium Rotæ. 1.f.261.nu.4

legitimatio vtrum possit a principe concedi his qui sibi non sunt subiecti. 1.f.257 n.14

legitimatio a quo sit concedenda filio clerici, in sacris constituti 1.f.157.nu.16

legitimationis in rescripto qualiter sit legum,& canonum derogatio facienda. 1.f.259.nu.6

legitimationis in petitione,gradus in quo commissus fuerit incestus est designandus. 1.f.259.nu.4

legitimationis petitione qualitas fil ij Principi exprimenda. 1.fol. 258.num.1

in legitimatione an mortuis parentib. sint vocandi agnati & cognati. 1.f.60. nu.9

ad legitimationem,quæ fit viuis parentib.vtrum sint vocandi parentum cognati,& agnati. 1.f.259.nu.7

ad legitimationem,quæ fit viuis parentib.vtrum sint vocandi parentum cognati,& agnati. 1.f. 259. n.7

ad legitimationem,vtrum sit vocandus substitutus sub ea cõditione,si sine libertis institutus decesserit. 1.f.259.nu.8

legitimum dilegans esse.id probare debet. 1.f.250.nu.1

lego omnes res meas,hæc oratio,an sit generalis,an vniuersalis.2. f.69.nu.1

lego,verbum adiectum vniuersitati bonorum,an reuocet hæredis institutionem. 1.f.112.n.5

læsio enormissima,an faciat locum l.2.in contractu iurato. 1.fol. 353.num.5

lex humana non omnibus ciuitatib. conuenit. 1.f.344.n.3

Index

Lex humana poteſt contractus quoſdam pro communitatis vtili tate prohibere,qui iure naturali non ſint improbati.1.f.331.n.6
Lex humana aliquid prohibes,vel præcipiens cum pœnę adiectio ne,an obligettranſgreſſorem ad culpam mortalem,vel venialé. 1.f.348.n.2
Lex humana obligat tranſgreſſorem ac culpam quandoque mor talem,quandoque venialem. 1.fo.348.nu.3
Lex pure pœnalis ex ſeipſa indicat obligationem ad culpã mor talem,vel venialem. 1.f.349.n.4
Lex Regia intelligitur,q.6.ex ti.5.lib.8.in Regijs ordin. 1.f.214. num.7
Lex ciuilis permittens patri,& marito occidere propria authorita te,ipſam occiſionem non approbat. 1.f.225.nu.13
Lex ciuilis permittens patri,& marito adulteros occidere propria authoritate,hanc ipſam occiſionem approbans eſt nulla. 1.f. 226 num.14
Lex ciuilis in iudicio interiori animæ ligat,atque ſeruanda eſt. 1. f.234.nume.9
Lex Taurina 40.defenditur. 1.f.181.n.17
Lex regia de viuis defenditur. 1.f.181.nu.20
Lex Tauri 49.ſuctus in praxim deducitur,& varie intelligitur. 1. f.181.n.21.& 22
Lex Regia Tauri explicatur. 1.fo.139.num.14
L.45.Tauri intellectus traditur, & an eadem conſtitutio obtineat in maioratib.abſque regia licentia inſtitutis,item de poſſeſſione,quam noſtrates ciuilitatem appellant. 1.f.155.n.6
L.46.Tauri intellectus. 1.f.157.n.7
L.49.eſdem conſtitutionibus explicatur. 2.fo.257.nu.8
L.quotiens,ſponſi.tuto an ſit admittenda in contractu locationis. 2.f.213.nu.8
L.45.Tauri intellectus. 1.f.257.nu.7
L.40.interpretatio traditur ex eiſdem conſtitutionibus.2.fo. 257. numero 8.
L.ſciendum.verus ac germanus ſenſus.ff.ad l.Pompo. de parricid. 1.f.133.nu.16
Lex Regia octaua ti.1.1.par.explicatur. 1.fo.169.n.8
Lex improbans conſuetudinem,an reprobare cenſeatur præterita tantum,vel futuram ſimul. 1.f.291.n.4
Lex eadem humana non omnib.ciuitatibus conuenit.1.f.434. nu mero 3
an L.1.C.de don.quæ ſub modo,habebat locum contra Eccleſiam donatariam. 2.f.75.n.6
L.quoties.C.de rei vendic.habere locum,etiamſi prima venditio fuerit iurata. 1.f.143.n.10
Lex ciuilis inducens ſolennitatem teſtamentariam iuſta eſt.1.fo. 53.numer.6
Legis finis an includatur,& contineatur ſub præcepto. 1.f.104. num.12
Leges ciuiles præſcriptionem inducentes cum mala fide inducentes ac permittentes,an & in foro Pontificio excluſę,ſaltem in foro ſæculari obtineant. 1.f.502.n.4
Leges ciuiles præſcriptionem inducẽtes cum mala fide,an poſſint procedere iure Pontificio,& quid de actionibus perſonalibus.1. fo.502,nu.2
Leges quædam Regiæ intellectæ. 1.f.169.nu.6
Leges ciuiles alimenta ſpuriis negantes iniquas eſſe, & ideo iure canonum abrogari. 1.f.147.nu.6
Leges ciuiles & ſęculares an poſſint vinculum iuramenti remittere. 1.f.285.nu.7
Legum deciſio admittenda eſt etiam in criminalibus. 1.f.108.n.7
Legum veterum mutatio & correctio nullißima eſt. 1.f.433.n.2
Legum veterum mutatio,& correctio. 2.f.433.nu.2
Libellus qualiter concipiatur ad legatum,cui fuit addita pœna.1. f.113.num.9
Liberatio a reddendis rationibus,vel ab actione futurę adminiſtrationis quid operetur. 2.f.191.n.3
Liberatione legata a reddendis rationib. & ab actione præterita adminiſtrationis an cenſeantur reliqua remiſſa. 2.f. 191. n.2
Liberi primi gradus nõ computant in quartã Trebellianicam fructus perceptos hæreditate ante moram. 1.f.104.nu. 4
Liberorum procreationem in Republica præmia habuiſſe. 1.fol. 227.nu.1
Liberti quod ius apud Romanos ex manumiſſione haberint, & de Latinis,ac de diuitijs libertis. 2.f.737.n.7
Liberti olim in tribu Romana conſcribantur ,in eaque ſuffragium ferebant. 2.f.737.n.8
Libertas ſeu immunitas a ſoluendis indictionibus & collectis,quo tempore præſcribatur. 1.fo.467.nu.8
Libertas & immunitas eccleſiaſtica an idem ſint. 2.f.214.n.1
Libra quandoque non pondus ſed numus eſt. 1.f.656.n.3
Libra vetus diuiditur,& expenditur,& inibi de grania.1.f.641.n.3
Libra vetus & grania. 1.f.641.nu.3
de Libro qui tranſitus ſanctę Marię dicitur. 2.f.382.n.5
Libri rationum,quam probationem faciant. 2.f.516.n. 8
Libri Eſdræ,Heſter,& Iudith, an fuerint apud Hebræos canonici. 2.f.256.num.5
Licentia teſtandi eſt intelligenda de primo teſtamento,& re integra morte concedentis habitur. 1.f.48. nu.8
Linea cognationis quid ſit. 1.f.187. nu. 4
Linea paterna,vel materna,quos ex cognatione contineat. 1.fol. 187.numero 5
Lite reſtitutionis in integrum pendente, an ſit locus executioni trium ſententiarum conformium. 1.f.300.nu. 7
Lite pendente apud iudicem eccleſiaſticum clericus detineri debet reclusus in carceribus. 1.f.963.n.4
Lite pendente inter fiſcum & priuatum nequaquam eſt priuatus poſſeſſione rei de qua agitur priuandus. 2.f.89.n.9
Lite pendente ſuper nobilitate,quam dicimus Hidalguiam an cogatur quis contribuere. 2.f.90.n.11
Litera T.ſupplicij nota. 2.f.344. n. 7
Literæ ad beneficium,cui cura animarum non incumbit, hoc expreſſo,qđ curam habeat animarum,an iure valeant.2.f. 116.n.6
Litis cõteſtatio in cauſa appellationis an ſit neceſſaria.1.f. 113.n.1
Litigioſa res quando vere ac proprie dicatur. 2....435.n.6
Locatio facta vltra tempus permiſſum an valida ſit, quoad trien nium ſaltem. 2.f.199.num.5
Locus inſigniter vitioſus apud Bar.in Lector qui repertorium. ff. de adm.tuto expenditur. 1.f.238.nu.6
Locus eſt expreſſim commemorandus in publicis inſtrumentis.2. f.506.nu.3
Lucrum reſtituere an teneatur is qui certo ſciens ſe potiores ludi, & tartarum partes habere,augeat ſponſionem. 1.f.671.n.5
Lucrum cauſa matrimonij alicui, ab alio quam ab vxore datum ſoluto matrimonio an ſit marito vel vxoris. 1.f.158.n.9
Lucri acquiſitio delata,ſi in matrimonio vxor deceſſerit, locum habet viro & vxori ſimul ruina pereuntibus. 2.f.153. nu.3
Lucri iam fere acquiſiti vbi reuolutio hi præmortẽte altero ex duobus, qui tamen ſimul ruina vel incendio perierint, adhuc obtinet conditio lucri,nec defecta cenſetur. 2.f.154.nu.4
Lucri ad acquiſitionem quoties neceſſarium eſt alterum ex duob. præmoti altero ſuperſtite,tunc ambobus extinctis deficit conditio lucri. 2.f.156.n.7
Lucri ſpe poteſt quis adiecta conditione inuitari ad matrimonium contrahendum. 1.f.158.nu.6
Lucri ſpe poteſt quis adiecto modo inuitari ad contrahendum matrimonium,vt eo non contracto lucrum illud amittat.1.fo. 158.num.7
Lucro quem priuati an ſit pœna. 1.f.158.nu. 8
Lucra matrimonio conſtante viro & vxore cohabitantibus acquiſita Regio iure ipſis communia ſunt. 1.f.208.nu. 6
Lucra cõſtante putatiuo matrimonio acquiſita an ſint viro & vxori communia. 1.f.208.nu.7
Lucra matrimonio cõſtante ex Reg. lege delata,an poſſit alter cõiux ex renunciatione repudiare. 1.f.209.n.10
Lucrorum renunciatio facta ab altero coniuge,an poſſit per eius creditores reſcindi. 1.f.209. nu.12
Lucrorum pars dimidia,iure Regio acquiſita,eſt filijs prioris cum iugij reſeruanda. 1.f.171.n.8
Ludens pecunia credita an teneatur promiſſam pecuniam lucrati ſoluere in animæ iudicio. 1.f.546.nu.8

M

Machabæorum libri. 2.f.250.n.7
Maioratus dictio,qualiter in his regnis accipiatur.1.fol. 251.nu.2.
Maioratus bona ad vnum tantum & indiuiſe pertinent. 2.f.251.nu.3
Maioratus ex cauſa facta alienationis prohibitio perpetua cenſetur,& inibi quid de fideicommiſſis. 2.f.252.nu.4
Maioratus & primogenij bona ex ipſa propria dictionis ſignificatione maſculis deferuntur excluſis fœminis. 2.f.253.n.5
Maioratus titulo etiam res ſubiectæ reſtitutioni an poſſint ob dotem alienari,& an Princeps valeat derogare voluntati teſtatoris,qui expreſſim prohibuit bona alienari ex cauſa dotis.1.fo. 323.nu.10
Maioratum conſtituendi licentiam a Rege petens an teneat mentionem facere filiorum omnium quos habet,eorum numerum exprimens. 2.f.118.nu.9

Maioratibus

Maioratib. conſtitutionibus,& legibus licentia Principis inſtitutis derogari poterit reſcripto Principis. 2.fo.258.nu.1
Mala fides reſpectu vnius an impediat præſcriptionem reſpectu alterius. 1.fo.461.nu.5
Mala fides præſumpta vel facta ipſius defuncti, non nocet hæredi 1.fol.494.nu.6
Mala fides authoris an noceat ſucceſſori ſingulari. 1.fol.494.nu.7
Mala fides defuncti non obſtat hæredi bona fide præſcribenti annis triginta. 1.fol.493.nu.4
Malæ fidei præſumptio an tollatur ſpatio triginta annorum. 1.fol. 489.num.3
Malam fidem an habeat errans in iure nec aſſidens nec reſiſtens. 2.fol.485.nu.5
Maleficium ad diſſoluendũ,vel ad bonum opus,an liceat alterius maleficio vti. 1.fol.279.nu.10
Maleficij cauſa datum & turpis finis an ſit neceſſario reſtituendum danti,qui in eadem turpitudine verſatur,an pauperibus, vel an poſſit retineri ab accipiente. 1.fo.541.num.7
Maleficia quo in ſenſu,ſine & proposito diſtinguãtur.1.fo.602.n.2
Mandatum ſpeciale ſufficit ad petendam in integrum reſtitutionẽ licet cauſa,in qua petenda eſt,non exprimatur. 2.fol.35.nu.2
Mandatum habens cum libera adminiſtratione poteſt petere in integrum reſtiturionem,ſine mandato ſpeciali. 2.fol.36.nu.3
Mandatum morte mandantis expirat, etiam ſi præſtitum fuerit ad plas cautas. 2.fol.30.num.16
Mandatum in re neceſſaria,an morte mandantis expiret. & inibi intellectus l.fundi venditor.5. vlt. ff. de acquir. poſſeſ. 2.fol. 457.nume.2
Manus vbi eſt amputanda in criminis pœnam,& delinquens vnã tantum habet manum,quid agendum ſit. 2.f.167.nu.5
Manus abſciſſionis alterius ve membri,& mortis pœna vbi eũ à lege definita,an incipiendum ſit ſupplicium à minori.2.f.176.n.9
Manzeres filij,qui dicantur. 1.f.142.nu.2
Marauedi bueno,y marauedi de oro como ſe han de eſtimar. 1.fo. 662 numero 4.
Marauedi Caſtellano nuevo,y viejo,como ſe han de eſtimar, y appreciar ſegun vna opinion. 1.f.661.nu.1
el Marauedi de oro que peſo,y valor aya tenido en los tiempos paſſados.1. 1.f.668.n.4
Marauedinorum huius Regni cognitio traditur ad plurium legum interpretationem. 2.f.61.n.5
Marcha pondus quid ſit. 1.f.642. nu.4
Maritus an poſſit cum vxore excommunicata communicare licite. 1.f.364.nu.8
Maritus vel vxor matrimonium ſecundum contrahere nequeunt, etiamſi primum non ſit carnalt copula cõſummatũ.1 f.213. n.5
Maritus occidens adulteros,lege Regia ſibi a iudice,traditos, an peccet mortaliter. 1.f.227.nu.18
Maritus occidens propria authoritate vxorem non acquirit dotẽ nec arras,q̃ propter adulterium ei lege adiudicantur.1.f.224.nu.7
Maritus in ſicte cohabitare valeat cũ vxore adultera 1.fo.210.n.4
Maritus licet poſſit vxorij nocorię adulterę negare coniugale debitum propria authoritate, non tamen poteſt eam a domo expellere abſque iudicis ſententia. 1.f.219.nu. 12
Maritus propria authoritate vxorem adulteram expellens a domo, an acquirat dotem vxoris. 1.f.219.num.5
Maritus & vxor ſunt cogẽdi ſimul cohabitare,auxilio etiam a Iudice ſæculari petito. 1.f.205.nu.1
Maritus an poſſit expellere a domo vxorem propter dotẽ non ſoluatur. 1.f.205. n.2
Maritus an poſſit excuſare vxorem de adulterio,ſi illius criminis conſcius eam carnaliter cognouerit. 1.f.2..1. nu.7
Maritus an poſſit excludere ex iure ſuo,vxorem dotem reperentem in quę nuptias inceſtus ſciencer contraxerit. 1.f.191.n 23.
Maritus in dote putatiua ſoluenda non habet annuam dilationem 1.f.196.n.24
Maritus nõ lucratur, fructus dotis putatiuæ. 1.f.196.n.25
Maritus ad dotem putatiuam cõcurrere vltra quam facere poſſit. 1.f.196 n.26
Marito rei vendicatio vxoris datur adiecta cauſa ex iure canonico. 1.f.206.nu.4
Martyrium Petri & Pauli apoſtolorum. 2.f.363.n.12
de Martyrum hiſtoria & de vitis Patrum. 2.f.375.n.7
Maſculi quorum ſit mentio in conditione, adhuc non cenſentur vocati ex teſtamento. 1.f.81.n.5
Maſculi ex fœminis deſcendentes an veniant appellatione generationum,ſobolis,ſuccſſionis,aut progeniei. 1.f.111.n. 13
Mater ſecundo nubens,non pereo ratione filij,nec racionis reddendi,puniri poteſt a iure ciuili narratis. 1.f.171.n.6
Mater ſecundo nubens,atque etiam pater tenentur filijs ex primo matrimonio ſuſceptis,reſeruare lucra,ſibi ex illo matrimonio delata. 1.f.171.n.7
Mater turtix an poſſit in carcerem mitti pro pecunia debita filijs 1.f.312.n.7
Matrimonium metu contractum eſt nullum omnino,etiamſi vim paſſus coactus ſit eam vxorem accipere, cui prius coniugalem conſenſum promiſerat. 1.f.135.n. 6
Matrimonium contrahi non debet ab exiſtenti in peccato mortali contractum tamen tenet. 1.f.178.n.1
Matrimonium contrahens cum meretrice,opus pium agit atque indulgentiam peccatorum conſequitur. 1.fo.362.nu.3
Matrimonium impedit cognatio ſpiritualis ex conſtitutione eccleſiæ 1.fo.184.nu.1
Matrimonium contractum,lite pendente ſuper primo,an ceſſet bona fide contractum. 1.f.230.n.8
Matrimonium non dicitur quælibet maris,& fœminę coniunctio 1.fo.181.n.6
Matrimonium quo ad thorũ ſeruitię cauſa põt ſeparari.1.f.217.n.1
Matrimonium a pubere contractum ,ſponſalia cum impubere põcedentia diſſoluit,licet is pubes a ſponſalibus diſſentire nequeat. 1.f.145.nu 7
Matrimonium non conſummatum an poſſit diſſolui ex Romani Pontificis diſpenſatione. 1.f.216 n.13
Matrimonium carnali copula conſummatum non diſſoluitur a Romano Pontifice. 1.f.217.n.13
Matrimonium etiam non conſummatum,minime diſſoluitur per ſacri ordinis ſuſceptionem,nec item per Epiſcopi dignitatem.1 fol.216.nu.9
Matrimonium violenta copula conſummatum an religionis profeſſione diſſoluatur. 1.f.216.nu.10
Matrimonium omino impedit,& irritum facit ſacerdos. 2.fol. 283 nu.1
Matrimonium contrahere, cum catholica hæreticus poteſt. 1. fol. 205.num.4
Matrimonium contrahi præcedentib.ſponſalib. iuratis an fama, vel vnicus teſtis impediat. 1.f.252.n.12.
Matrimonium contrahere cum infideli Chriſtianus non poteſt ex antiqua eccleſiæ prohibitione. 1.f.204.n.2
Matrimonium clandeſtinum quod dicatur. 1.f.179.n. 10
Matrimonium clandeſtinum etiamſi probetur legitime, non præfertur ſecundo,in facie eccleſiæ contracto. 1.f.179. num.11
Matrimonium clandeſtinum dato aliquo impedimento, prolem illegitimam reddit,obſtante vtriuſque parentis bona fide. 1.fol. 180.nu.12
Matrimonium in legitimum,ratum & conſummatum diſtinguitur. 1.f.147.nu. 4
Matrimonium contractum per procuratorem,an ſit ſacramentũ. 1.f.147.nu.5
Matrimonium,a quo,& qua ratione fuerit inſtitutum. 1.f.147. num.6
Matrimonium contractum propter non conuenientem finem valet,licet illicite contrahatur. 1.f.147.nu.7
Matrimonium qualiter ſit legitimus actus,qui conditionem nec diem recipiat. 1.f.149.nu.3
Matrimonium ex coitu cum ſponſa præſumitur, etiamſi ſponſa ab alio,quam ſponſo cognita fuerit. 1.f.138. n.8
Matrimonium minime cenſetur,nec dici poteſt conſummatum, propter copulam precedentem. 1.f.139.n.15
matrimonium metu contractum etiam iuramento præſtito, eſt nullum ipſo iure. 162. nu.3
Matrimonium iure canonum non præſumitur ex diuina mariti & fœminæ cohabitatione. 1.f.146.n.5
matrimonium metu contractum,eſt nullum ipſo iure. 1.f. 162. num.1
Matrimonium eſt indiuiduum vinculum,ex inſtitutione diuina.1. fol.146.nu.8
Matrimonium eſt ſacræ rei ſignum,vel quid ſignificet,explicatur. 1.f.1..6.n.9
Matrimonium ante carnis copulam perfectum quo ad vinculum & ſanctitatem ſacramenti,non tamen quo ad ſignificationem.n. f.147.num.1
Matrimonium ſacramentum eſt nouæ legis. 1.f. 147. nu.2
Matrimonium vnde ſic dicatur,& eius definitio. 1.f.145.nu.1
Matrimonium inter carnale & ſpirituale nullam eſſe differentiam & in quibus contra communem. 1.f.163. num.8
Matrimonium clandeſtinum,an ſit peccatum mortale. 1.f.179. num.8

Matrimonium ad contrahendum quæ verba sufficiant. 1.f.174.n.1
Matrimonium verum cõtrahitur inter duos habiles, licet alter eorum fubeſſe impedimentum ſallo opinetur. 1.f.166.n. 2
Matrimonio dolus clãs cautam, in illud irritum facit. 1.f.169. n.3
Matrimonium contractum bñe prudente ſuper primo quod nullum eſt, valet etiam ſi aliter ex contrahentibus credat primum matrimonium validum eſſe. 1.f.106.n.4
Matrimonij a contractu penè omnino reijcienda eſt. 1.f.167.n.4
Matrimonium contractum etiam iuramento præſtito, eſt nullũ ipſo iure. 1.f. 161. n.3
Matrimonium ad contrahendum verba non eſſe præciſe neceſſaria, ſed ſufficere ſigna. 1.f.171.nu.1
Matrimonium contrahitur frequenter per interpretem. 1.f 174.n. 3
Matrimonium tecum contrahere volo, verba hæc an efficiant ſponſalia de præſenti. 1.f 174.n.4
Matrimonium an inducant verba illa, Habeo te in vxorem. 1. fol 175.nu.5
Matrimonij etiam copulati appellatione illud quod ex ſolo conſenſu conſtat, contra cuꝫ licet conſummati non ſit. 2.f.145.n.2
Matrimonij vinculum religionis profeſſione ante copulam diſſoluitur, ex authoritate diuina. 1.f.215.nu. 2
Matrimonij contractum ordo minor non impedit: contrahens tamen amittit beneficia eccleſiaſtica. 1.f.184.nu.4
Matrimonij ſacramentum gratiam confert. 1.f. 174. n.3
Matrimonij quę ſit ſubſtantia forma, & materia. 1.f. 48.n.8
Matrimonij impedimentum an probet fama. 1.f.203.nu. 20
Matrimonij impedimentum teſtis vnicus an probet. 1.f.203.n.21
Matrimonij præſumptionem ab eccleſia inductam ex copula poſt ſponſalia tecum iuris & de iure confert. 1.f.137.n.2
Matrimonio contracto apud infideles, ſi alter eorum Chriſti fidẽ profiteatur, an matrimonium diſſoluatur. 1.f 215.n. 5
Matrimonio in gradu prohibito contracto, ad quem pertineant vtrinque donata vel acquiſita. 1.f.108.nu.8
Matrimonio contracto plura contingunt, quę ſi ab initio intercederent, matrimonium ipſum irritum facerent. 1.f.152.n. 5
Matrimonio conſtante quo pacto acquiſita acquirantur pro parte dimidia vxori quo ad dominium & poſſeſſionem. 2. fo. 313.n.2
Matrimonia prohibere lex ciuilis non poteſt. 1.f.203.n.16
Meliorare alios poteſt vnum ex pluribus, nepotibus ſuſceptis a filio quem vnicum habet, etiam patre viuente. 2.f.409.n.4
Melioratio non poteſt vere fieri filio, quem vnicum habet. 2.fo. 109.nu.3
Mentiꝫ modus quando non rei principali, ſed accidentiq adiicitur, quid dicendum ſit. 1.f.302. nu.4
Mentiram ante adhibitam, an ſit rei periculum vendentis vel emptoris. 2.f.428.nu.6
Mente captus matrimonium contrahere nequit. 1.f.149.n.3
Mercatorib. an liceat carius merces vendere pecunia credita, quã ſtatim numerata vendidiſſent. 2.f.131.n.6
Merces vel ius poteſt quicquam alteri ex condigno. 2.f.379.nu.6
Mereri nemo poteſt alteri, nec ſibi ex bonis operib. primam gratiam ex condigno: & ibi vnde proceda: meritum condigni. 1.f. 375.num.1
Meretrix petere poteſt apud iudicem exteriorem mercedem ſibi promiſſam ob fornicationem. 1.f.537.n.1
Meretrix, an ſit publica, an occulte fornicatrix nihil refert quantũ ad donationem, nec quo ad pretium fornicationis. 1.f.538.n.3
Meretrix publica, an ſit cogenda quemlibet admittere, & de violentia ei illata. 2.f.197. nu.2
Meretrix quę dicatur. 1.f.262.n.4
Meretrici datum an ab ea retineri poſſit ſeclusa causa donationis 1.f.539.n.4
Metropolitanus non poteſt cauſam a ſuffraganeis auocare, nec de ea cognoſcere abſque appellatione. 2.f.448 n.2
Metus reuerentialis cum grauis ſit bonę, an operetur contractus rescindendos. 1.f.354.n. 7
Metus cæteris quando contractum vitiet, atque ibi agitur de intellectu legis in carcere ff. quod met. cauſa. 1.f.161.n.15
Metus illatus a fortuna contractum minime vitiat. 1.f.111.n.16
Metus cadens in conſtantem virum irritum facit matrimonium, ex propria actus natura, non tantum ex conſtitutione humana. 1.f.163.n.6
Metus matrimonium irritum facit, etiam ſi contrahens dederit cauſam metus. 1.f.163.n.3
Metus contractum coniugalem vitiat, etiam ſi quis cogatur iocari tam ex certis exordij ibi accipere. 1.f.163.nu.8
Metus minor cadens conſtans in fœmina, quam in vno. 1.f.160. numero 9
Metus præſtatio neceſſaria non eſt, plerumque tamen coadiuuat
moris probationem. 1.f. 164.n.12
Metus præcedens purgatur ex cohabitationes pontanea. 1.fo.164. numer. 1
Metus inferendi præſumptio, eſt iuſta cauſa deponendi fœminam in loco honeſto, vt libere conſentiat matrimonio. 1.f.164. nu.2
Metus reuerentialis, an impediat matrimonium carnale. 1.f.164. n.3.& f.165..n.5
Metus ſolus reuerentialis, non reſcindit cæteros ℨctus. 1.f.165.n.4
Metus reuerentialis impedit matrimonium contrahi ex tacito cõſenſu. 1.f.165.n.6
Metus reuerentialis an impediat matrimonium ſpirituale. 1.fol. 165.num.7
Metus amiſſionis bonorum omnium, vel maioris partis, cenſetur cadens in conſtantem virum. 1.f.161. n. 18
Metus excommunicationis an dicatur cadẽs in conſtantẽ virum. 1.f.160.nu.12
Metus cadens in conſtantem virum arbitrio iudicis diſcernitur. 1.fo.160.nu.8
Metus definitio, atque ſubi explicatur iuriſ. in l. 1. ff. quod met. cauſ. 1.f. 159. n.1
Metus cadens in conſtantem virum quis dicatur. 1.f.159.n.2
Metus nunquam excuſat nec a mortali, nec a veniali crimine. 1.f. 159.num.3
Metu matrimonium contrahens, nec tamen conſentiens, mendax non eſt. 1.f.159.n.4
Metu committens aliquod crimen an ſit venia dignus. 1.f.160.n.7
Milites armatæ militię, nec nõ & nobiles eodem priuilegio vtuntur. 2.f.121.n.4
Minor lætus in renuntiatione beneficij eccleſiaſtici reſtituendus eſt, etiam poſtquam beneficium alteri fuerit collatum, & n.3. 2.f.31.n.1 veri contrarium.
Minor quandoque reſtituitur in integrum, etiam ſi de lucro qđ læſio abſtulerit tractetur. 2.f.31.n.2
Minor qui ſe læſi opponit, ad coadiuuandum, an poſſit reſtitui in integrum. 2.fo.478.nu. 3
Minor iurans contractum, an videatur renunciare beneficio ætatis, & remedio dicti l.2. 1.f. 353.nu.6
Minor & eccleſia an ſint in integrum reſtituendi ad præponendam cauſam reſtitutionis. 2.f.533.n.4
Minor 24.annis, maior 17. poteſt eſſe executor teſtamentarius. 2. f.107.nu.4
Miſerabiles perſonæ poſſunt vocare quoſlibet ad curiam Regis in prima cauſę inſtantia, & an poſſint & apud Iudicem eccleſiaſticum eos conuenire. 2.f 418.n.1
Miſſa, dictio, vnde originem habuerit, quæ pro ſummo ſacrificio authores eccleſiaſtici vtuntur. 2.f 409.c. 22
Miſſarum ſolennia, an ſint audienda a notoro fornicatore. 1. fol. 369.num.10
Miſſus in poſſeſſionem ex cauſa noxali, vel damni infecti, an prę ſcribat mala fide. 1.f.494.n.8.
Monachus factus Epiſcopus, an liberetur a religionis regulis & ſtatutis. 1.f.30.n.18
Monachus a primo monaſterio ad ſecundum recedens, an deferat ſecum bona primo monaſterio iam quæſita. 1.f.30.n.20
Monachi tenentur quartam portionem ſoluere parochiali eccleſiæ, etiam de legatis hic expreſſis. 1.f.125.nu.6
Monaſterium quod non poteſt in loco per teſtatorem electo conſtrui, alibi conſtruendum. 1.fol.39. nu.9.
Monaſterium quod quis ingreditur, an ei ſit loco filij. 2.f.11 1.nu.6
Monaſterij in prælatum an poſſit aſſumi is, qui eiuſdem religionem profeſſus non fuerit. 1.f.39. nu.4
Monaſterio an acquiratur hæreditas quæ monacho defertur, ſine ipſius monachi additione. 1.f. 31. n. 21
Moneta falſa quæ dicatur. 1.677.nu.1
Moneta de Vellon quæ dicatur. 1.f. 40.nu.1
Monetam falſam cudens qua pœna puniatur. 1.f.677.n.5
Monetã falſam ſcienter expendens qua pœna puniat. 1.f.675.nu.4
Monetam fundens vel radens, ac tingens qualiter puniatur. 1.fol. 675.nume.5
Monitio neceſſaria eſt, ad excommunicationem infligendam, & vbi an debeat eſſe perſonalis. 2.f. 406. num.4
Monitio ad excommunicationem ferendam trina ſit. 2.f.406.nu.5
Monitio trina, an neceſſaria ſit ad excommunicationẽ in notoriis 1.f.407.nu.6
Mors ſecuta ex imperitia medici vel culpa vulnerati, an efficiat vulneratorem irregularem. 2.f. 617. nu.9
Mors mariti abſentis qualiter probetur. 1.f.213.n.4
Mortis cauſa capio quid ſit. 1.f.143.n.26
Mulas calcaſſe apud Suetonium, quid ſit. 2.f.342.c.3
Mulier
Mulier ſecundo nubens intra annum non eſt alenda ab hæredib. mariti, etiam nolentibus doris bona mobilia reſtituere. 1. fol.171.numer.9
Mulier ſecundo nubens amittit veſtes lugubres, ab hæredibus mariti ſibi præſtitas. 1.f.171. n.10
Mulier contrahens matrimonium, vel ſponſalia, an cenſeatur dediſſe in dotem marito, vel ſponſa propria bona. 1.fol.142.n.5
de Mulliere peꝛgnante Adriani Cæſaris reſcripeum ab Aegyptiorum & Garcorum legib. deductum fuiſſe. 2.fol 341.c.4
Mutilatio membri æquipollet homicidio quo ad irregularitatem, & quod dicatur membrum. 1.f. 633. n.8

N

Natura contractus. 2.fo.186.nu.5
Natur alis qualiter ex teſtamento, patri habenti legitimos poſſit ſuccedere etiam iure Regio. 1.f.241.nu.1
Naturalis filius an habeat teſtamentum matris, querelam inofficioſi teſtamenti. 1.f.241.nu. 16
Naturalis filius quis dicatur. 1.f.239. nu.2
Naturalis filius, etiam in diſpenſatione a Principe obtenta, is intelligitur, qui ex concubina etiam non domi cohabitante conceptus fuerit. 1.f.239. n. 3
Naturalis non exiſtentib. legitimis, nec legitimatis, patri inteſtato, in duabus vncijs ſuccedit. 1.fo.240.nu.9
Naturalis an poſſit ex teſtamento patri habenti legitimos parentes ſuccedere, etiam Regia lege. 1.f.241.n.12
Neceſſitas extrema quãdo liciram faciat rei alienæ acceptionem. 1.fo.534.nu.3
Neceſſitas extrema non excuſat a peccato fornicationis. & quę ſit ratio late examinatur. 1.f. 535.n.5
Neceſſitati extremæ ratione acceptum reſtituendum erit, ſi accipiens pinguiorem nactus fuerit fortunam. 1.f.535.n.4
Negotiua oratio ex ſeipſa nihil affirmat. 1.f.218 nu.7
Neophytus an ſit recipiendus ad officia ſecularia, & quid de his, q genus, ac nomen, a Iudæorum deducunt gente. 1.f.600.n.8
Neophyti an ſint ad ordinis ſacramentum admittendi, & ad beneficia eccleſiaſtica eligendi. 1.f.599.n.7
Nepos reſcripto Principis auo legitimus efficitur, etiam poſt patris mortem. 1.f.234.nu.10
Nepos præferꝛi patruo in maioratib. etiam ſi poſt primogenitum expreſſim vocatus fuerit ſecundogenitus. 1.f.98.n.11
Nepos legitimus, vel naturalis ex filio ſpurio an poſſit ab auo inſtitui hæres, & quid de nepote ex filio, qui fuit ex incæſtu cõceptus. 1.f.144.n.13
Nepos etiam ætate minor præfertur in primogenio, & maioratu patruo ætate maiori. 1.f.82. nu.7
Nepos ex filio naturali, non aliter auo inteſtato ſuccedit, quã eius pater ſuccederet. 1.f.140. n. 10
Nepos ex filio præmortuo, an ſtat legitimus, ex matrimonio inter auum & auiam contracto. 1.fo.234.n.19
Nepotes delinquentes afficiuntur pœna quæ per legem filijs inflicta eſt ob crimen læſę maieſtatis humanæ & diuinæ. 1.fol. 158.nume.2
Nepotis in maioratu patruo etiam præferenda eſt. 1.f.82.n. 8.
Nicena ſynodus, quo tempore fuerit celebrata. 2.f.365.nu.1
Nili dictio quabter ſit explicanda. 1.f.175.n.8
Nilibi eam eſſe vrbem Euſebius exiſtimauit quæ in ſacris Bibliis dicitur Ninive. 2.f.316.ca.4
de Nilibi vrbe, & an ea dicta fuerit Antiochia a veterib. authoribus. 2.fol.346.c.7
Nobilis vbi de pœna pecuniaria agitur, grauius punitur, quam plebeius: vbi vero de corporali, minus 2.fo.. 67.n.3
Nobilis hidalgus in tabellionis officio conſtitutus, & eo fungens non cogitur cum plebe contribuere in regalibus ſubſidijs. 2. fo.504.numero 7
Nobilis vel hidalgus an poſſit renũciare beneficio, quod habet, ne in carcere pro debito mittatur. 1.f.32.n.5
Nobiles non fuit turpendi, nec pœna ignominioſa afficiendi, ſi cur plebeij. 2.f.367.n.4
Nobiles habentes ius ſdictionem, an habeant ius hoc, vt ad eoꝛũ poſita a iudicib. ordinarijs appellari. 2.f.433.nu. 6
Nomen Domini an debeat in priuilegijs cuiuſque inſtrumenti publicis inſcribi, & de imperatoris nomine. 2.f.506.nu. 1
Nominis proprij diſtinctio ab appellatiua, vt actus reales, vel pignoris iudicetur, colligi omnino ex coniecturis, quib. aliqđ deprehendi poſſit. 1.f.[illegible].nu.1
Nominatio ſolennis filij, an efficiat eum legitimum. [illegible] 149 numero 1
Nominatio filij ad cum efficiendum legitimum an exigat quod pater profiteatur ſimul eſſe. 1.f.250.n.2
Nominatio filij, abſque eo quod hæres inſtituatur, cum reddit legitimum. 1.f.150. n.3
Nominatum in conditione eſſe, vel non eſſe ex teſtamento vocatũ quid referat ſcire. 1.f.81.nu.1
Notale an particulare alguas coſas conforme a eſta opinion. 1.f. 662.num.3
Notorium an ſit neceſſario allegandum, atque ibidem agitur de intellectu gl. in cle. appellanti de appel. 1.f.104.n.4
Notus quis dicatur. 1.fo.24.n. nu 8
Nouendiale tolet pro defunctis celebrari. 1.fo.125.nu.3
Nouerca iure naturę in coniugium admitti non debet. 1.fol. 201.num.6
Nobilitas euidenter ex actis conſtans impedit executiones trium ſententiarum conformium. 1.f. 528.n.2
Nullitas procedens ex defectu iuriſdictionis, impedit executionẽ trium ſententiarum conformium. 2.fo.529.n.4
Nullitatis quæſtione pendente, an ſit aliquid nouandum, & an attentata ſint omnia reuocanda. 1.fo.526.nu.6
Nullitas quando dicatur tractari principaliter, & quando incidenter. 2.f. 526.nu.7
Numi argentei, quo tempore primum Romæ ſignati. 1.f.i. 941.num.1
Numi argentei apud Hiſpanos ſignati, quib. modo vtimur. 1.fol. 641.num.2
Numi falſi Latine & Græce quib. dictionib. ſignificentur. 1.fol. 677.num.2
de Numis æreis qui percuſſi fuerunt iuſſu Regum Catholicorum Fernandi quinti, & Elizabeth. f.f 63 genus.1
Numiſmata an poſſint pluris æſtimari, quam materia ex qua fuerint ſignata. 1.f.672. n.1
Numiſmata an ſint cudenda publicis expenſis. 1.f 674. nu.5
Numiſmatum bonitas extrinſeca quomodo ſit obſeruanda quo ad ſolutionem debiti. 1.f.675.nu. 3
Nuntiorum Apoſtolicorum poteſtas o ſu nmis Regis conſiliarijs examinari poteſt. 2.f.566.n.4
Nupciæ ſecundę verum ſint benedicendę. 1.f.261. nu.2
Nuptiarum ſolennia an iure pontificio prohibeantur. 1.fol. 261.num.1
Nupcias ſecundas qotrahens viuente primo coniuge, qua pœna puniatur. 1.f.313.n.6

O

Obedire an ſit neceſſe literis Apoſtolicis falſe impetratis. 1.f. 567.num.6
Obiectiones contra teſtes admiſti poterunt, etiam in cauſa appellationis, etiam contra teſtes, ante ſententiam productas. 2.f.496 num.5
Obligati & conuenti qualiter differant. 1.f.447.n.8
Obligatio curię filium naturalem legitimum efficit. 1.f.230. numero 4.
Obligatus ſoluere in certa numorum ſpẽ, an poſſit in alia ſoluere. 1.f.675.n.1
Obligatus ad factum, an ratione iuramenti cogat preciſe facere. 1.fol.190.n.6
Obligatio naturalis dupliciter conſideratur quo ad intellectum iuris humani. 1.f. 30.nu. 5
Obligatio naturalis in delictis non oritur a conſenſu delinquentis in pœnam 1.f.412.n.10
Obligatio naturalis quæ ſufficiat ad impediendam repetitionem ſcienter ſoluti pertinis erroreꝫ. 1.f.331.n.8
Obligatio voti an ſit ex lege diuina. 1.f.34.nu. 12
Occidens Sempronium errore quodem iuſſo putans eum eſſe Titium quem volebat occidere, an ſit puniendus. 1.fol.416.nu. 14
Occidens adulteros propria authoritate in locis quo ad tempora ſa eccleſię ſubditis puniendis eſt. 1.f.216.n.15
Olim poſſeſſor præſumitur hodie poſſidere ſi præſentem poſſeſſionem allegauerit. 2.f. 102. nu.2
Olim poſſeſſor hodie præſumitur poſſeſſor. 1.fol. 401.numero 1
Olim poſſeſſor an præſumatur hodie poſſe decennium poſſidere. 1. fol 401.num.3
Olim poſſeſſor, an præſumatur hodie poſſidere quoad interdictum vnde vi. 1.f.402.num.4
Opera bona facta extra charitatem, quandoque vtilia ſunt. 1.f. 81. nu.11
Opera extra charitatẽ facta, nõ ſãt ex rigore iuſtitiæ ſatisfactoria.

Index

etiam recedente fictione. 1.f.480.n.8
Opera extra charitatem facta etiam iniuncta in pœnitentiam sacramentalem,non sunt de Iustitia satisfactoria,adhuc accedente charitate. 1.fol.380.n.8
Opera habentia valorem ex opere operato,quæ fiat,& initio de sacrificio Missæ. 1.f.381.n.9
Opera bona iustorum dupliciter considerantur:& item meritum condigni distinguitur. 1.f.377.nu.5
Opera bona nulli meritoria sunt ex condigno vitæ æternæ. 1.f.377.nu.4
Opera facta in charitate, & per peccatum mortificata a charitate accedente priorem effectum recipiunt. 1.f.381.nu. 10
Operam rei licitæ vel illicitæ dantis distinctio an sit admittenda, & vbi adest ignorantia probabilis & iusta. 1.f.417.n.16
Oppositor tertius & litis def. nior ad coadiuuandum admissus ad sumere debet litem in eo statu quo erat. 2.f.468.nu.1
Oppositor tertius qui ad iudicium accedit,actorem vel reū vel vtrunq; a re petita excluturus,non cogit assumere litem in statu quo versatur,& tamen non potest impedire dehinc nem eius inter actorem,& reum,nec differre. 2.f.488.n.4
Oratio illius non est admittenda qui se opponit ad executioni ad eam impediendam quoties calumnia præsumitur ipsius oppo nentis. 2.f.408.n.2
Oratio indefinita ex propria significatione nō æquipollet vniuer sali. 2.f.70.n.5
Oratio indefinita in materia necessaria vel impossibili,an æquipollet vniuersali. 2.f.71.nu.6
Ordo librorum noui testamenti,& de quib. apud veteres Theologos olim fuerit dubitatum. 2.f. 360.num 9
Ordo ecclesiasticus post delictum assumptus quādo liceat quem à iurisdictione iudicis secularis. 2.f 555.nu.4
Ordinis sacramentum non potest celebrari tempore interdicti, et ianuis clausis,vel specialibus festiuitatibus. 1.fol 444.nu.4
Ordines minores an sint Sacramentum. 2.fo. 58.nu.10
Originis mariti locus an sit considerandus. 1 fol.207. nu.10
de Orosio,Sedulio,& Iuuenco. 2. f. 378. nu.11

P

PActum reuendendi ad voluntatem emptoris,non semper efficit contractum viturium. 2.f.177 nu.1
Pactum renunciationis hęreditatis paternæ,facili et eo ipe quo filia nuptui non tradebatur,an teneat. 1.f.346.n.1
Pactum renunciationis hęreditatis paternæ, iuramento præfulto factū a filia,quę religionem ingredi vult,an teneat. 1.f.346.n.1
Pactum quo filia dote contenta renunciat paternę hæreditati, q bus rationibus improbetur. 1.f.341. n.1
Pactum dotale, quo pater pollicetur filios equis portionib.institurum,iuramento confirmatur,& mihi an possit libere hoc pactum renocari & nu.8. 1.f.341.n.1
Pactum in fauorem tertij donationi appositum, etiam inuito donatore, potest a donatario seruari. 2.f.77.n.9
Pactum a filia factum quo paternæ hæreditati renunciat ipli patri abienti an valeat. 1.f.342.n.4
Pactum redimendi annuos redditus,nō tollitur præscriptione.1. f. 73.nu8.
Pactum nudum iure pontificio obligationem & actionem habet. 1.f 335.n.14
Pactum illud redimendi quid sit iuratum,& an iuramentum perpetuam efficiat actionem. 2.fo.53.n.7
Pactum de retrouendendo pars pretij centetur,ipsamq; initā emptionem minuit. 1.f.282.num.1
Pactum nudum quod sit,& vnde eo nomine appellet. 1 f.333.n.12
Pactum nudum iure ciuili nec obligationem,nec actionem producit,quid si iuratum? 1.f.33.nu.14
Pactum redimendi appositum tractatui abiq; diei definitione, qd tempus habeat 1 f.50.n.1
Pactum an debeat ex eo quod pater consensum ei præstitum reuocauerit. 1.f.343.nu.7
Pactum quo hæreditas patet na renunciatur,excludit filiam a bonis patris etiam intestati. 1.f.351.nu.5
Pactum renunciationis hæreditatis paternæ renunciantis, & eius filijs ac hęredib.nocet. 1.f.351.nu.7
Pacti legis commissoriq materia compendiose examinatur. 1.f. 132.num.8
Pactio valere potest mō subeuntis periculum vel ex ipso lucro maior pars cedat,vel alunde merces solcepti periculi detur. 1.f. 234.nu.4
Pactio futurę successionis,qua ratione sit contraria bonis morib. 2.f 310.num.1
Parentes illegitimi an possint contrahere matrimoniū absq; principis consensu. 1.f.259.n°5
Parentes succedunt liberis in stirpem non in capita. 2.f.116.nu.1
an Pater per alienationem voluntariam rei aduenticię statim vsū fructum amittat,isque filio deferatur. 2.f.49 nu.7
Pater potest quandoque alienare rem aduenti iam filijs familiæ sine decreto iudicis. 2.fo.48.nu.6
Pater & mater auis præferuntur in successione filii intestati 1.fo. 116.nu.3
Pater cogitur dotem constituere filiæ,quę absque eius consensu nuptię viro digno. 1.fo.169.nu.7
Pater ex lege Regia meliorans filium dignum, vel indignum pter nullo dignori,an peccatum ex hoc commiserit. 1.f.556.n.7
Pater an teneatur pœnam pecuniariam qua mulatur filius soluere 2.f.163.nu.7
Pater potest in testamento,etiam minus solenni, filium naturalē hęredem instituere,non existētibus filijs legitimis.1.f.241.n.13
Pater non potest iubere filijs rogatis hæreditatem restituere, vt fructus ante moram percepti computentur in Trebellianic. 1. f.105.nu.9
Patris consensus sufficit,& requiritur, vt filiusfam ilias possit cā morti donare. 1.f. 17. nu°6
Patre accipiente emphyteusim pro se,& filijs suis masculis,& fœminis,an eo mortuo a masculis excludantur fœminæ. 1.f. 79.nu.2
Patria potestas Regia l. per contractum matrimonij tollitur. 1.f. 209.num.13
Patronus tenetur dignorem præsentare episcopo ad beneficij institutionem. 1.f.554.n. 5
Patronus etia ex præscriptione potest acquirere ius præsentandi rectorem in ecclesia collegiali 1.f.496.n.4
Patruus iure naturę potest neptem accipere vxorem,& ideo nūc poterit ex Romani Pontificis dispensatione 1.f.202.n.9
Patrui qualiter nepotib.incestatis succedant. 1.f.128 nu.9
Patriarcharum de quatuor sedib.& quo ordine olim fuerint con numeratæ. 2.fo.446
Papa an possit permittere clericis liberam testandi facultatem de reditibus ecclesiarum. 1.1.47.n.7
Papa an teneatur semel in anno confiteri. 1.f. 362.n. 5
Papa potest dispensare in aliquot gradibus ex contentis c.12.Leuit. 2.f.202.nu.10.
Papa potest monachis testandi licentiam concedere. 1.f. 34.nume.10.
Papa an possit votum solenne continentiæ propria dispensatione remittere. 1.fo.34.n.11
Papia Popea lex a quo lata fuerit. 1.f.131.nu.3
Papinians non inelegans intellectus in l.miles.§.quærebatur.ff. de adult. 1.f.132.n.15
Paralitis ob verbera promissum,vel ob alapas an peti possit. 1.f. 539.numero.5.
Parricidij crimen expenditur,& lex Pompeia de parricidijs explicatur. 2.f.608.n.12
Parochiani possiant præscribere ius præsentandi rectorem in ecclesia libera. 1.f.496.nu.3
Pauli Castrensis pecunia late examinatur de donatione omnium bonorum reservato vsufructu. 2.f.188.nu.1
Pauperi litiganti an cogatur actuarius diues litis expensas exhibere. 2.f.439.nu.5
Pauperes idem ius habent quod orphani ac pupilli. 2.fo.438. numero 5.
Pauperum hæredum institutio incerta an valeat,& qualiter sit intelligenda. 1.f.65.n.14
Pauperib.litigantib au sint publico stipendio dandi aduocati, & an teneatur quis gratis eis patrocinari. 2.fo.439. nu.4
Paupertas qualiter probetur,& ibidem late examinatur à Barto. scripta in l.si constante.ff.fol.mat.q.1.& 2. 1.f.151.n.8
Paupertas probatur eo ipso quod allegatur Titium habere tot bona,& non plura nih contrarium probetur. 1.f.149.nu.3
Paupertatem allegans,vel divitias proprias,seu alterius, tenetur eam qualitatem probare 2.f.148.nu.2
Peccatum mortale,an priuet suffragiorum ecclesiæ communione. 1.f.188.nu.3.
Peccatum an possit contingere per ignorantiam,& an iuste punitur,atque inibi vera interpretatio l.1.ff.de legib. 1.f.419.n.17
Peccatum mortale est,& dicitur excommunicatio. 1.f.352.n°5
peccatum veniale an hat per consuetudinem mortale? 1.f. 396.num. 7
Peccator in mortali exulēs eligi potest ad ecclesiasticum beneficiū. 1.fol.402.n 4

Peccator

Index

Peccator publicus an sit irregularis,si celebret, & quid de notorio concubinario. 1.fol.595.nu.5
Peculium quod in cæteris filijsfamilias aduenticium,in clericis filijsfamilias erit castrense,vel quasi castrense. 1.fol.50.num.1
Pecunia an possit plurisæstimari in priuatis commercijs,quam publice sit æstimata. 1.fol.673.nu.2
Pecunia non potest alteri ex pacto dari, vt lucrum ex ea acquisitū communiter,periculum vero ipsius immineat exercenti nego 1.fol.233.nu.7
Pecunia reliqua constructo opere,per testatorem iniuncto, an sit hæredi adiudicanda. 1.fol.36 nu.10
Pecuniæ mutuo sacrinfecæ an sit considerandæ iuxta tempus contractus,vel solutionis. 2 fol.675.num.2
Pensio an possit constitui super beneficio iuris patronatus laicorum absque eorum consensu. 2.fo.256.n.10
Pensio ecclesiastica pensionario defuncto pro rata temporis debetur,etiam si dies solutionis nondum esset elapsus. 2.fo.85.nu.13
Pensiones an vacent per matrimonij contractum. 1.fol.184.nu.6
pensiones rei venditæ an pertineant ad emptorem quando tempore venditionis nondum dies solutionis esset lapsus. 2.fo.82.nu.3
pepiones quæ monedayo fido. 1.fo.663.nu.5
percussor alterius, membrum efficiens debile, an sit irregularis. 1.fol.634 num.9
periculum & commodum rei venditæ, post perfectam venditionem ad emptorem pertinent. 2.fo.82.nu.2
periurus matrimonium contrahere non debet, si tamen contrahat,tenet contractus. 1.fo.178.n.2
periurus qualiter iure canonico priuatur. 1.fo.303.nu.3
periurus an sit infamis infamia iuris. 1.fo.303.nu.4
periurus ratione iuramenti de calumnia an sit puniendus. 1.fol. 305.numero 7
periurium lege pontificia & seculari puniri potest. 1.fo.303.nu.2
periurium etiam in re leuissima contingens mortale crimen est. 1.fol.277.nu.4
periurium propriè non committitur ab eo, qui peruerse per falsos deos iurat. 1.fol.279.n.11
periurij gravitas,& an sit malus crimen homicidij.1.fol.302.nu.1
in permutatione beneficiorum ecclesiasticorum locus non est auxilio l.2,C.de rescind vend. 2.fo.71.num.3
de perfarum regibus ex Methasthene, philone,& Græcis historiographis ad Sacræ scripturæ intelligentiam. 2.fol.358.nu.6
de pernigilationibus & nocturnis sacrificijs. 2.fol.480.nu.10
peso y valor del real Castellano en tiempo del rey don Henrique fecundo,y despues,y antes. 1.fol.668.nu.3
petitio hæreditatis cū iudicium vniuersale,& inibi quonam modo proponenda sit. 2.fo.465.num.11
petitio hæreditatis cur non dicatur contra titulo possidētē.2.f.465.n.2.
petitio hæreditatis datur contra possidentem titulo acquisito post mortem testatoris 2.fol.466.nu.3
Petitio hæreditatis an detur contra possidentem titulo putativo. 2.fol.466.num.4
petitio hæreditatis non datur contra possidentem titulo acquisito ab eo,qui potest petitione hæreditatis conueniri.2.fo.467. numero 5.
phylacteria quæ dicantur,& quæ reprobentur. 1.fol.386.n.12
pifcatoræ & venationis interesse etiam dari potest 1.fol 563.nu.12
pœna legis partim remittitur propter iustum dolorem delinquentis 1.fol.215.num.14
pœna auth.hoc amplius.an sit statuta ipso iure. 1.fol.43.num.8
pœna a contracta matrimonij omnino retinenda. 1 fo.167.nu.5
pœna an præscribi possit mala fide. 1.fol.194.nu.6
pœna amissionis bonorum ipso iure inducta,etiam ab hæredibus delinquentis exigitur. 1.fo.191.nu.6
pœna mortis pro adulterio an iuste a lege inferri possit. 1.fo.216. numero.17
pœna ipso iure inducta,an locum habeat in foro conscient. 1.fol. 191.numero 10
pœna conuentionalis an debeatur in foro cōscientiæ.1.f.193.n.11
pœna adiecta in testamento,qualiter commutatur, & an hæreditas possit a testatore adimi in pœnam. 1.fol.113.nu.7
pœna appolita pro fœdere pacis conservando,an possit remitti in præiudicium filij vel ecclesiæ. 2.fol.fol.81.n.18
pœnæ adiectio nulla est,si principalis ipse contractus sit nullus.1. fol.110.nume.4
pœnę a legibus statutę contra fœminam,intra annum luctus nubentem,nisi canonice corrigantur,extinguuntur,extincta autem mutine cessant. 1.f.179.num.5
pœnum certum etiamsi lex sit stricta, nihilominus iudex poterit eam ex causa,vel augere,vel minuere. 1.fol. 69 nu.8
pœnitentia solo levissimo efficit quem irregularem. 1.fo.591.nu.10
pœnitentiæ sacramentum non tantum ægrotis,sed & sanis tempore interdicti potest ministrari. 1.fol.443. nu. 1.
pollicitatio an iure canonico obligationem & actionem inducat. 1.fo.335.nu.15.
pollutio nocturna quando inducat abstinentiam a celebratione & communione Eucharistię. 1.fo.631.nu.7.
pontifex summus errare non potest in canonizatione sanctorum. 1.fo.19.nu.13.
pontifex summus in his quę ad fidem pertinent errare nequit. 1. fo.56.nu.12.
pontifex summus iuste potuit priuilegium fori quo ad clericos cōcedere.c.vnico de cler.coniug.in 6 2.fo.550.nu.6.
pontifex Romanus,an possit licite absque peccato communicare cum excommunicatis. 1.fo.361.nu..
pontifex Romanus an possit dispensare aut permittere quod communicet quis cum excommunicato. 1 fol.362.nu.2.
pontifex Romanus ex quo pacto possit in voto dispensare. & ibi de voti commutatione. 2.f.214.nu.4
pontificia iura in tractatu de ecclesiarum immunitate præterea sunt legitima secularib. 1.fo.128.n.3
popeę Iulię legis caput vnum ex Gellio,atque item alterum. 2. fo.128.nu.5.
portio quarta non debetur ex his, quæ executor testamentarius distribuerit in ea opera quorum hic testamentum. 1.fo.125.n.7.
portio quarta duplex potest ab uno & eodem legato deduci. 1. fol.125.nu.8.
portio legitima an sit deducenda in vna tantum re,vel ex omnib. hereditatis reb. 1.fo.115.nu.5.
portio legitima,& quarta trebellianica qualiter deducuntur? 1. fol.116.nu.1
portio legitima a patre filio tradita recipit augmentum. si patrimonium parentis creuerit. 1.fo.78.n.8.
portioni legitimę verum apponi possit grauamen ex consensu filij late disputatur. 1.f.114. n. 3.
positus in condatione non vocatur ex illo testamento,etiamsi instituto non succedit de iure ab intestato. 1.f 81. nu.7.
positi in legatis in conditione,an censeantur positi in dispositione.1.fol.81.nu.6.
positi in conditione non censeri positi in dispositione.1.f.81.n. 1.
positi in conditione non censentur vocati ex testamento, etiam si nominatim a testatore grauentur secundum communem. 1. fol.81.nu.3.
possessio beneficij apprehendi potest per procuratorem habentem mandatum generale: 2.f. 386.n.9.
possessio beneficij qualiter acquiratur,& an per inuestituram tradaturrelem an possit in conspectu beneficij apprehendi.1.f.,12.nu. 10.& 11.
possessio ficta,an sufficiat ad præscriptionem. 1.fo.463 nu.5
possessio quandoque habet plurimum iuris, quandoque plurimū facti,& huius distinctionis examinatio. 1.fo. 63.n.6
possessio beneficij apprehensa in ipsa ecclesia a qua titulum & nomen beneficium habet,transfert etiam possessionem omnium rerum ad ciuitatem pertinentium. 2.fo.314.n.14
possessio similis an sufficiat ad obtinendum in hoc interdicto. 1.f. 493.num.5.
possessio an recte distinguatur in naturalē,& ciuilem.1.f.457. n.4.
possessio quæ sit necessaria,& sufficiens ad præscriptionem: 1. fo.164 num.7.
possessionis corporalis traditio ad quem pertineat in beneficijs.2. fo.312.num8.
possessionis corporalis traditio in beneficijs ad quem pertineat 2. fo.312.nu.8.
possessionis acquisitio quid sit. 1.f.456.num.1
possessionis retentio debetur. 1.fo.457.nu.2
possessionis actualis traditur & qualiter. 1.fo.457.nu 3
possessionis præteritę confessio,an inducat præsentis possessionis præsumptionem. 1.f. 462.nu.2.
possessor olim præsumitur hodie possidere,si præsentem possessionem allegauerit,& sui tractatur,intellectus Regiæ in 10.etc. 14.par.3. 1.f. 101..nu.2.
possessor quis dicatur bonę fidei. 1.fo.484.nu.1
possessoria causa rei spiritualis an sit temporalis,& an possit per iudicem secularem tractari. 1.fo. 970.nu. 1
potestas absoluta quo pacto in principe distinguatur ob ordenaria. 2.f.200.n 3
potestas spiritualis in quo a temporali differat. 1.f.109.n 6
potestas temporalis, eiusque iurisdictio penes ipsum Reipublicæ sit,& apud eos,quib.& ipse id muneris cōmiserit, in quo

ab eccleſiaſtice differt. 2.fo.417.nu.2
Præceptum de non inferenda moleſtia,aut de non mouenda quæ ſtione,an intelligatur de quæſtione iuris. 1.fol.113.num.8
Præceptum decalogi de Sabbatis ſanctificandis partim eſt morale,partim ceremoniale. 2.fol.391.nu.2
Præceptum hoc,qua ex parte morale cenſetur,& eſt iuris natura lis. 2.fol.391.nu.3
Præceptum diuinum vel humanum regulariter ſeruatur per opera extra charitatem facta ad hunc effectum,ne quis nouam violati præcepti culpam contrahat. 1.fol.383.nu.1
Prægnantis mulieris quę damnata,ſit pœnam differri quoad pariat,nec etiam torqueridam. 2.fol 342 c.4
Prælatus an teneatur inuentarium de rebus eccleſię facere. 1.fol. 27 numero 9
Prælatus an poſſit differre bonorum eccleſiæ repetitionem ob vitandum ſcandalum. 1.fo.528.n.6
Prælatus qui iurauit non alienare res eccleſiæ periurus non eſt, etiamſi ea locauerit ad longum tempus. 2 fol.198.nu.2
Prælatus ſuccedens alteri an teneatur ſtare locationi factæ per prædeceſſorem. 2.fo.196.n.6
Prælati eccleſiæ habent iure diuino poteſtatem excommunicandi. 2.fol.359.nu.3
Præſcribo domum,præſcripſi fundum,hic loquendi vſus an Latinitati congruat. 2.fol.454.nu.6
Præſcribantur quo tempore res ad fiſcum ſæculatem pertinentes. 2.fol.467.num.7
Præſcribere non aliud eſt quam excipere,atque idzo verbale nomen præſcriptio,exceptionem ſignificat. 1.fol.451.num.1
Præſcribere non poteſt filius ſuus hæres titulo pro hærede etiam iure nouellarum. 2.fol.478.nu.3
Præſcribere rem à defuncto mala fide poſſeſſam ſucceſſor vniuerſalis non poteſt. 2.fol.492.nu.1
Præſcribi quandoque poteſt his quę ſunt facultatis.2.fol.511.nu.2
ad Præſcribendum quo tempore ſit neceſſaria bona fides,& inibi Locus pyni inſigniter vitiolus emendatur. 2.fol.506.nu.3
Præſcripto rei vetus dominus ratione dominij directi poterit agere contra tertium poſſeſſorem,qui non habet cauſam à præſcribente. 1.fol.511.nu.3
Præſcripto rei ob delictum præſcribentis an dominus directus poſſit impedire confiſcationem. 1.fol.513.nu.6
Præſcriptio non tantum de dilatoria,ſed & peremptoria exceptio ne dicitur. 1.fol.451.nu.2
Præſcriptio & exceptio qua ratione differant. 2.fo.452.nu.2
Præſcriptio iuxta leges humanas perfecta,etiam in animæ iudicio præſcribentem defendit,quamuis ipſe poſt completam præſcriptionem habeat ſcientiam rei alienæ. 1.fo.514.nu.1
Præſcriptio immemorialis mala fide non procedit, imo requirit bonam fidem. 2.fo.490.nu.4
Præſcriptio quadragenaria,centenaria,& tricennalis. 1.f.516.n.2
Præſcriptio centenaria quomodo probetur. 1.fol.472 nu.8
Præſcriptio centenaria eſt contra Romanam eccleſiam. 1.fol.466 numero 6
Præſcriptio contra Romanam eccleſiam non interrumpitur per excommunicationem à Romano Pontifice latam die Iouis ſancti. 1.fol.507 nume.5
Præſcriptio quadragenaria aduerſus eccleſiam eſt accellaria.1.fo.405.numero.3
Præſcriptio bona fide, & titulo procedens tribuit præſcribenti actionem ad vendicandam rem ab ipſo veteri domino, & an idem ſit in præſcriptione bona fide abſque titulo tamen præcedenti. 2.fol.512.num.1
Præſcriptio an det ius proprietatis præſcribẽti,& an ipſe habeat rei proprietatem. 2 fo.511.nu 2
Præſcriptionis centenariæ ad probationem an ſit lata quòd im memorialis legitime probetur. 1.fol.473.nu.9
Præſcriptionis exceptio etiam ab arbitratore admittenda eſt.1.fol.125.num.4
Præſcriptionis definitio expenditur, veraſque traditur ad materiæ cognitionem. 2.fo.455.nu 2
Præſcriptionis interruptio, qualiter diſtinguatur ab aliis fere ſimilibus terminis. 1.fol.505.nu.1
Præſcriptionem inter immemorialem,& centenariam late diſcutitur differentia. 1.fol.471.nu.6
Præſcriptio immemorialis quo pacto probatur.& ibi intellectus Taurinæ conſtitutionis. 1.fol.472.num.7
Præſcriptionem iuſtæ perfectam contingens mala fides quocunque tempore,interrumpit præſcriptionem. 1.fo.505.nu.2
Præſcriptionem legis inducentis tritum,an in animæ iudicio ceſſet 2.fol.514.num.2
per præſcriptionem dominium acquiſitum,an poſſit tolli per principem. 1.fol.513.nu.5
Præſcriptione per in integrum reſtitutionem extincta, an ſit natius vel datius actio,quæ veteri domino competit. 1.f.528.n.4
Præſcriptione ſemel interrupta ceſſante interruptione, iterum non poteſt inſtitui,& continuari. 1.fol.507.nu.7
de Præſcriptione aduerſus eum,qui nullam negligentiæ culpam habuit. 1.fol.515.nu.5
Præſens,& tacens eo tempore quo eligitur ad executioam, non cenſetur id munus recipere. 1 fo.124.nu.4
Præſide mortuo,an eius vicarius poſſit iuriſdictione vti.2.fol.124 numero 4
Præſumptio iuris trãsfert in aduerſarium onus probationis.etiãſi is reus ſit. 2.fo.142.nu.1
in Prætorijs ſtipulationibus facti alieni,an ſit ſatis commiſſionem diligenter feciſſe,& curaſſe quod alter faceret. 1.f.339.n.7
Precarium ſimpliciter conſitorum morte concedentis non extinguitur,donec ab hærede reuocetur. 1.fol.304.nu.1
Precarium expreſſum conſtitutum donec reuocatum fuerit,non expirat morte concedentis. 2.fo.305.nu.3
Precarium conſtitutum expreſſim ad voluntatem concedentis,ipſius morte iure finitur. 1.fo.306.nu.4
Precarium &.commodatum in quo differant. 2.fol.407.num.7
Precarium non poteſt ſtatim abſque cauſa reuocari.2 fo.306.n.6
Presbyter propria bona habeus in Epiſcopum eligi poteſt, & illa bona iure retinet: atque explicatur quis fuerit authorcanonis,manifeſta.3.q.1 1.fol.25 nu.1
Presbyter qui non eſt,an poſſit in Epiſcopum conſecrari, atq; ita conſecratus an recipiat epiſcopalem dignitatem. 2.fol.61, numero.16
Pretium vnicum,vel pro menſurę modo diſtributum, an conſtituat hac in re diſcrimen aliquod. 2.fo.427.nu.5
Pretium iuſtum cuiuſque rei non conſiſtit in puncto indiuiſibili, ſed latitudinem habet. 2.fol.129.num.1
Pretium iuſtum cuiuſque rei non ex natura ſua,ſed ex communi hominum æſtimatione ſtatuendum eſt,ex quo plura deducuntur. 2.fol.131.nu.4
Pretium fauore Reipublicæ, & inopię communis taxari poteſt, eorumque quis cogitur vendere. 2.fol.132.nu.5
Primatus Petri,& eccleſię Romanæ à Gelaſio ex diuino elogio deducitur. 1.fol.162.nu.11
Primogenium à duobus conſtitutum,an ab altero tantum reuocari poſſit. 1.fol.4.num.8
in Primogenijs alijſque ſimilibus diſpoſitionibus poteſt adijci cõditio,ſi nec premoriatur,nec monachus fuerit. 2.fo.112.n.11
Primogenitur æ ius deferetur omnino nepoti patruo excluſo, & ibi Regia Tauri lex traditur. 1.fol.1000.n.6
Princeps an poſſit mutare pecuniæ valorem, 1.fol.674.nu.6
Princeps ſuperiorem minime recognoſcens ius habet indicendi bellum. 1.fo.565.nu 1
Princeps poteſt filium illegitimum, & ſpurium ad feudi ſucceſſionem per priuilegium admittere. 1.fo. 138.nu.2
Princeps an venditionis,donationis,aut priuilegij titulo dominium transferat ſine traditione. 2.fo.212.n.3
Princeps an teneatur ſeruare leges humanas, vel ſit ſolutus ab eis. 1.fo.362.num.4
Principis diſſimulatio an habeat vim diſpenſationis. 1.f.203.n 15
Principi an ſit ſignificandum id quod eum,etſi certus eſſet, minime auerteret à conceſſione. 2.fol.114.nu.1
Principem vitimis teſtatorum voluntatibus derogare non poſſe probatur efficacter,ſi abſque principis authoritate teſtamenta facta fuerint. 1.fo 159.nu.5
Principia quæ ſint apud Martianum iuriſconſultum. 2.f.411.n.7
Priuatus an liceat in agro proprio nouellare. 1.fo.580.nu.4
Priuilegium reuocandi domum,non cõperit his qui in curia alios ad iudicium vocauerint. 2.fol.437.nu.4
Priuilegio an poſſit quis vti aduerſus habentem ſimile priuilegiũ 1.fol.465.nu.4
Probatio indirecta aduerſus præmiſſam pręſumptionem admittenda eſt. 1.fol.138.nu.7
Probationes vbi ſunt pares,pro fiſco etiam actore eſt pronuntiandum. 2.fol.87.num.3
in Probationibus,indefinita vniuerſali nequaquam ſimilis eſt.1 fol.72.numero 10
Procurator habens mandatum ad id ſpeciale nomine alterius poteſt matrimonium contrahere. 1.fol.173.nu.6
Procuratoris mandatum ad matrimonium contrahendum etiam ſimatum à reuocetur,matrimonium non poteſt contrahi. 1.fol.173.numero 10

Procuratoris

Procuratoris mandatum ad contrahendum matrimonium,facile reuocatur. 1.fol.173.nu.11
Procuratoris mandatum ad renuntiandum beneficio eccleſiaſtico,etſi reuocari poſſit,hæc tamen reuocatio, licet taciſe fiat,eſt ipſi procuratori denuntianda. 1.fo.173.nu.12
Procuratore,& eo cum quo contrahendum eſt coniugium,ignorãtibus eis mandatum reuocari poteſt. 1.fol.174.nu.9
Prohibitus exigere,an cenſeatur prohibitus accipere ab ipſorte ſoluente. 1.fol.328.nu.7
Prohibitionis verba vniuerſalia,etiam ſucceſſorem legitimũ repellunt. 1.fo.111.nu.11
Proles ex conſanguinea ſuſcepta poteſt eſſe diſpenſandi cauſa. 1.fol.302.num.14
Promittens vel iurans obedire iudici ipſius nomine proprio expreſſo,tenetur ex promiſſione ſucceſſori obtemperare. 1 fo.70 numero 6
Promittens ſe facturum & curaturum factum alienum liberatur, poſſibilem diligentiam exhibens. 1.fo.337.nu.3
Promittens cum iuramento non reuocare procuratorem,ſi reuocauerit,reuocatio tenet licet ſit periurus. 1.fol.319.nu.3
de Promittente ſe facturum & curaturum cum effectu quid dicendum. 1.fo.338.nu.6
Promiſſio facti alieni iure canonico reducitur ad illam qua quis promittit ſe facturum & curaturum. 1.fol.336.nu.1
Promiſſio facti alieni iuramento pręſito eandem interpretationem habet,vt promiſſor faciat & curet 1.f.337.nu.2
Promiſſio facti alieni directe concepta,& pœna appoſita, an liceat,ſi diligentiſſime fecerit? 1.fo.338.nu.5
Promiſſio ſolutionis in certa pecunia ſub certa æſtimatione, quo pacto ſit obſeruanda. 1.fol.676.nu.4
Promiſſio arrharum vitra ſummam lege pręfinitam non confirmatur iuramento. 1.fol.324.nu.8
Promiſſio de renuntianda paterna hæreditate cum iuramento eidem præſtito,quid operetur? 1.fo.342.nu.3
Promiſſio facta alteri per alterum,iure canonico valida eſt. 1.fol. 329.numero 2
Prorogatio compromiſſi iurati an cenſeatur facta cum iuramenti qualitate. 2.fo.173.nu 6
Proteſtatio,altero conſentiente,præcedens verba conſentium experimentia,defectum ipſius conſenſus probat etiam in exteriori iudicio. 1 fol.142.nu.3
Proteſtatio accuſatoris,etiam animum habentis quòd occidatur reus,eum liberat ab irregularitate. 1.fo.617.nu.2
Proteſtatio excuſat,etiamſi iudex inique reum morti tradiderit, 1.fol.618.numero 3
Proteſtatio an excuſet accuſantem pro aliena iniuria. 1.f.618.n.4
Proteſtatione præmiſſa aduocatus in cauſa ſanguinis an efficiatur irregularis.& quid de teſte 1.fo.628.nu.5
Prothocollium quid ſit,& vnde originem habuerit,& inibi de matricibus ac matricula. 2.fol.499.nu.2
Propoſitio indefinita,vniuerſalis,particularis,& ſingularis quę ſit 2.fol.69 num.1
Proprietas vendita vſufructuario iure ſanguinis abſque ipſo vſufructu retrahitur. 2.fol.287.nu.7
Proximiores ſuccedunt decedentibus ab inteſtato poſt parentes &fratres,vſque ad decimum gradum. 1.fol 128.nu 11
Pubertati proximus quis in matrimonio,cæteriſque actibus.1.fo. 177.numero 5.
Publiciana etiam iure pontificio admiſſa cenſetur. 1.fo.622.nu.6
Punitio criminis mixti fori facta ab Eccleſiaſtico iudice non impedit punitionem iudicis ſæcularis. 2.fol.75.nu.19
Pupillus & orphanus hoc priuilegium habent, vt poſſint reos ad curiam trahere quo ad primam cognitionem. 1.fo.438.nu.2
Pupillaris ſubſtitutus non eſt admittendus,niſi probet pupillum intra pupillarem ætatem obiiſſe. 2.fo.153.nu.1
pupillaris expreſſa quam vulgarem contineat, & an ea expiret finita pupillari. 1.fo.35.num.5
Pupillaris ſubſtitutio quibus verbis fiat. 1.fol.84 nu.4

Q

Quadriennium ad petendam in integrum reſtitutionem non currit ignorãti. 2.fol.516.nu.3
Quæſtio per prælatum & eius induſtria,& cauſa pertinę an ſubijciatur teſtamento, & hęreæ diſpoſitioni. 1.fol. 18.nu.11
Quarta canonica portio,an deberatur epiſcopo ex legatis fraternitati alicui. 1.fo.65.nu.12
Quarta portio ex quibus debeatur epiſcopo,& à quibus, vbi etiã intellectus cap.de quarta.de præſcript. tractatur. 1.fol.65.nu.1
Quaſi poſſeſſio quid ſit. 1.fol.158.num.6

R

Rapta libere poteſt matrimonium contrahere cum ipſo raptore. 1 fo.170.nu.1
Rapta contrahens matrimonium cum raptore,non amittit bona à lege ſibi delata propter iniuriam raptus. 1.fo.170.nu.2.
Rapina quid ſit,& an ſit ſpecies diſtincta à furto. 1.fo.154.nu.2
Ratihabitio in delictis quid operetur, & qua pœna conueniendo ſit. 1 911.n.m.5
Ratihabitio criminis non commiſſi nomine ratum habentis, an ſit peccatum mortale an veniale. 1.fol.613.nu.6
Ratio ad l.Regiam 16.Tauri. 1.fo.67.nu.57
Ratio vera ad text. in cap. vnico.§.1. de deſponſat. impuber.in 6. 1.fol.134.num.3
Ratione ceſſante quando ceſſet lex. 1.fo.54.nu.9
Rebapcizatus irregularis eſt, & quid de confirmationis ſacramento. 1.f.l.592.n.8
Rebellio eſt iuſta cauſa gerendi bellum, & inibi traduntur alię iuſtæ belli cauſæ. 1.fo.565.nu.4
Rectores ciuitatum an inuitis populis & non perennibus dari poſſint. 2.fo.432.nu.5
Reciproca ſubſtitutio vnica oratione cõcepta,eas ſubſtitutiones comprehendit,quæ pariter vtrique inſtituto conueniunt:ſecus ſi diuerſa oratione conſtituatur. 1.fol.92.nu.4
Reciprocæ ſubſtitutionis definitio. 1.fol.91.nu.1
Recognitio ſcripturę priuatæ,quonam modo fiat a teſtibus. 2. fol.513.nu.1
Redemptio redituum annuorum fieri debet non tantùm ſoluto pretio,ſed & reditibus decurſis pro rata tẽporis. 2.fo.84.n.10
Reditus annui licitè conſtituuntur, & inibi verſuſque partis rationes. 2.fo.165.nu.1
Reditus annui ad vitam poſſunt conſtitui. 2.fo.216.num.3
Reditus annui perpetui quodnam ſit iuſtum pretium 2. fo.278. numero.5
Reditus annui iuſtum pretium ad vitam conſtituti qualiter determinatur. 2.fo.279.nu 7
Reditus annui non poſſunt licitè conſtitui, cum pacto redimendi ad voluntatem primi emptoris 2.fo.277.nu.4
Reditus annui redimibles,quo pretio iuſtè conſtituantur. 2. fo. 281.numero.1
Reductio ad arbitrium boni viri coram quo iudice petenda ſit 2.fol.181.nu.1
Reduzenie à concorrere in algunas leyes Reales cerca de ella materia. 1 fo.662.nu.
Regius principatus, vel libera electione populorum vel hæreditaria Gentilitij primogenij ſucceſſione,moribus,aut lege probata,iuſtus omnino cenſetur. 2.fo.5 8.nu.4
Regnum omnium Reumpublicarum eſt præſtantiſſimum. 2. fol.419.num.5
Rex vtrum poſſit legitimare proprios filios. 1.fo.158.n.10
Regis aduentus habet hoc priuilegium quod inter dictum ſuſpendatur. 1.fol.442.nu.4
Reges Hiſpaniarum immunes ſunt,& liberi à Cæſarum imperio. 1.fo.571.nu.9
Regia lex Tauri exprimitur. 1.fol.196.nu.7
Regia lex Tauri explicatur. 2.fol.148.nu.10
Regia lex Tauri explicatur. 1.fo.262 n.6
Regia lex Tauri exprimitur. 1.fo.239 nu.4
Regia lex Tauri exprimitur. 1 fo.240.nu.5.& 7
Regia Taurina lex.65.examinatur. 2.fo.508.nu.8
Regia lex Tauri explicatur. 2.fol.262.nu.6
Regia lex.11.Tauri. 1.fo.127.nu.2
Regia l.penult.tit.nono.parte quinta examinatur. 1.fo.538.n.8
Regia l.praxis. 1.fo.179.nu.2
Regia lex vlt.ex ordine iudiciario examinatur. 2.fol.184.n.2
Regia l.1.tit.2.lit.5.ordin.l.44.Tauri explicatur. 1.fo.89.nu.6
Regia l...tit.2.lib.5.ordinatio.explicatur. 1.fo 34.nu.4
Regia Taurina l.65.examinatur. 2.fo.508.nu 2
Regia l.primaz.tit.de excommunicatis.lib. 8.ordinat.intelligitur 1.fol.194.nu.17.
Regia lex 4.titul.exceptionibus.libr.3.ordinat explicatur. 1.fol. 267.num.5
Regia lex 11.Tauri explicatur. 2.fol.127 nu.2
Regia lex 3.de quinta.l.de.l.ordi: at explicatur. 1 fo.500 nu.1
Regia lex 63.Tauri examinatur. 1.fo.760.n.2

Regia

Regia lex vltima ex ordine iudiciario examinatur. 2.fol.134.n.6
Regia lex 2 tit.15.lib 3.ordinat.ad vnguem exponitur. 1.fol.133. numero 15
Regia les Guadalaiarz examinatur. 2.fol.427.nu.7
Reg 2 portitarum conſtitutio expenditur. 2.fol.153. numer.2.& 157.numero 10
Regia conſtitutio de theſauris defenditur etiam ad animæ præiudicium. 1.fol.586.nu.4
Regia conſtitutio vltima,tit.14.lib.3.ordinat.de præſcriptionibus reſtitui examinatur. 1.fo.470.nu.4
Regiæ leges 16.& 29.inter Taurinas conſtitutiones explicantur.
Regiæ Partitarum leges quid præter ius Cæſarcum ſtatuerint. 1. fol.224.numero 4
Regiarum conſtitutionum intellectus quo ad vxores quæ ſine licentia mariti contrahere non poſſunt. 2.fol.544.n.10
Regiarum conſtitutionum tuſſitia examinatur. 2.fol.584.nu.5
Regia & ſuprema tribunalia,ius habent in his Regnis tollêdi vim & violentiam quæ à iudicibus eccleſiaſticis appellantibus fieri ſolet. 2.fol.565.nume.3
Regia poteſtas ex Dei & naturæ ordinatione ſtabilitur. 2.fo.420: numero 8
Regiæ quædam leges intellectæ 1.fol.49.nu.11
Regius principatus vel libera electione populorum, vel hæreditaria Gentilitij primogenij ſucceſſione,moribus, aut lege probatur,nullus omnino eſt dictus. 2.fol.418.nu.4
Regnum omnium Reſpublicarum eſt præſtantiſſimum. 2. fol.419. nume 5
Regnum Caſtellanum iure Gentilitiæ ſucceſſionis primogenitis defertur. 2.fol.420.nu.7
Rei dotalis prohibita alienatio impedit naturalem obligationem oriri,& tamen alienatio iuramento confirmatur.1.fol.331.n.7
Regula ipſa non extenditur ratione exceptionis ad ea quæ alioquin non continerent,niſi exceptio fiat de his,quæ regula non cõprehendit. 2.fo.146.nu.7
Relictam fratris poteſt quis ſecluſo iure humano in vxorem accipere. 1.fol.201.nu.3
Relictum pro legitima,an inſtitutionem præ ſe ferat.2.fol 78.n.6
Religionis profeſſione an matrimonium violenta copula conſummatum diſſoluatur. 2.fol.216.n.10
Religionis profeſſio bigamiam non tollit. 1.f.599.nu.6
Religionis profeſſione matrimonij vinculum ante copulam diſſoluitur,ex authoritate diuina. 215.nu.6
Religioſi quomam pacto poſſint eſſe executores vltimarum voluntatum,& an electio poſſit eis committi? 107.num.1
Remiſſio libera vſurarum,liberat omnino creditorem à reſtitutione,etiamſi is non habeat animum reſtituendi. 1.fo.532.n.5
Remiſſio clerici cuius expenſis fieri debeant 2.fol.558 num.5
Remiſſio debiti donatio eſt,quæ & inſinuationem requirit. 2.fol. 138.nu.8.& 141.nu.12.
Remiſſio non eſt facienda abſque ſummaria delicti cognitione.2. fol.462.num.8.
Remiſſio an fieri debeat ex diuerſo principatu, & maiori ad minus tribunal. 2.fol.463.nu.10
Remuneratoria donatio quem effectum habeat. 1.fol.59.num.10
Renuntiato hæreditatis paternæ cum iuramẽto à patre recepta, dote facta,an noceat eius filijs petentibus hæreditatem aui qui poſt filium mortem obtenit? 1.fo.147.148.nu.4.& 6
Renuntiatio hæreditatis paternæ,an extinguatur mortuis fratribus maſculis viuo patre? 1.fo.349.nu.4
Renuntiato hæreditatis paternę an confirmetur iuramento præſtito ab infideli,vel per falſos deos. 1.fol.252.num.1
Renuntiatio hæreditatis maternæ,iuramento præſtito facta à filio familias,an præiudicet patri. 1.fol.346.nu.3.& 4
Renuntiatio iurata hæreditatis paternæ,non reuocatur nactu tate filiorum. 1.fol.352.nu.8
Renuntiatio proprij domicilij quid in contractibus operatur, & deinde ſolutio in aliquem locum deſignata? 2.fo.455.nu.5
Renuntiatio ſpecialis ſufficit & neceſſaria eſt vt deceptus vti non poſſit l.2.auxilio. 2.fo.136.nu.1
Renuntiatio hæreditatis paternæ filium excludit etiam à legitima. 2.fol.349.nu.3
Renuntiatio facta cum iuramento à filia ingrediente religionem, an reſcindi poſſit à monaſterio cauſa grauiſſimæ religionis.1. fol.348.num.5
Renuntiatio facta à filia cum iuramento nulla recepta dote, an valeat.2.fol.348.numẽ.6
Renuntiatio beneficij eccleſiaſtici abſque prælati authoritate an valeat. 2.fo.29.nu.5
Renuntiatio futurorum alimentorum, an iuramento firmetur.1. fol.340.num.4
Renuntiatio hæreditatis paternæ non excludit filiam à bonis, quæ propter ſecundas nuptias pater tenetur ſeruare filijs primo matrimonij. 1.fol.349.nu.1
Renuntiatio ſpecialis etiam eidem contractui adſcripta, hoc breue ſi.io & actioni renunciantę priuat.& inibi de exceptione non numeratæ pecunię. 2.fol.136.num.3
Renuntiatio huius beneficij,nempe ceſſionis bonorum an valeat? 2.fol.122 num.7
Repetitio eiuſdem criminis ex interuallo,vel eodem impetu,plurium poenis ſit puniendã? 2.fol.175.nu 8
Repudium an fuerit licitum apud Iudæos. 1.fo,215.n.4
Repudij libellus apud Iudæos quo pacto dabatur.1.fol.214.nu.3
Res ab hoſtibus captæ,quæ prius per hoſtes fuerant bello cuaſi ita,an ſint priori domino reſtituendæ. 1.fo.578.nu.7
Res eccleſiarum iure veteri non poterant ad longum tempus alienari,& ſic nec ad decennium. 2.fol.107.nu.1
Res eccleſiarum è quibus toto triennio vnicus fructus colligitur, locari poſſunt ad nouem annos,& inibi de intellectu extraurg.
Pauli ſecundi,& an ea vſu recepta ſit. 2.fol.200.nu.7
Res vendita cum pacto de non alienando, appoſitaque hyperbole,non tranſit per traditionem in dominium ſecundi emptoris 2.fol.113 nume.7
Res ſubiectæ reſtitutioni,etiam titulo maioratus, an poſſint ob dotem alienari?& an princeps valeat derogare voluntati teſtatoris, qui expreſſim prohibuit bona alienari ex cauſa dotis.2. fol.261.num.10
Res eccleſiarum an poſſint titulo hypothecæ obligari. 2.fol.201. numero 7
Res aliena nec iure ciuili nec canonico tradi debet ab hærede legatario inuito domino. 1.fol.41 num.7
Res empta ex pecunia eccleſiæ,non tamen eius nomine, an eccleſiæ dominio acquiratur. 1.fo.26.n.5
Res eccleſiarum ad vitam locari non poſſunt. 2.fo.158.nu.3
Res alicui inuentor an iuſte poſſit aliquid capere ob eiuſdem rei reſtitutionem. 1.fol.641.nu.3
Reipublicæ fauore,& inopiæ communis pretium taxari poteſt, eoſdemque cogitur quis vendere. 2.fol.132.num.5
Res vendita demum apud emptorem extincta, locus non eſt contractui ex ſecunda. C.de reſciud. vend.quod ibi varie explicatur. 2.fol.142.n.13
Reſtitutio in integrum poteſt nomine alterius poſtulari inciderit abſque ſpeciali mandato. 2.fol.35.nu.1
Reſtitutio ſtatim fieri debet,congruo tamen loco & tempore.1. fol.525.num.1
Reſtitutio acquiſitorum in ludo,quæ humana lege ſtatuta eſt,poteſt conſuetudine tolli. 1.fo.545.nu.4
Reſtitutio cuius expenſis ſit facienda. 1.fo.550.nu.7
Reſtitutio quid ſit,atque vnde procedat,qualque radices habeat. 1.fol.531.nu.1
Reſtitutionis in integrum lite pendente,an ſit locus executioni trium ſententiarum conformium. 2.fol.531.nu.7
Reſtitutionem in integrum poteſt petere habens mandatum cõ libera adminiſtratione ſine mandato ſpeciali. 2.fol.36.nu.3
Reſtitutionem in integrum poteſt petere eccleſia coram iudice eccleſiaſtico etiam aduerſus laicum. 2.fo.17.n.2
ad Reſtitutionem an teneatur qui potuit proximam a damno illato defendere. 1.fo.543.nu.5
Reſtituitur littera Canonis Epiſcopus qui filios.12.quæſt 1. 1.fol. 25.numero 4
Reſtituere tenetur venator in animę iudicio animalia per venationem capta,quæ propria erant alterius. 2.fol.503.nu.14
Reſtituere quis tenetur ablatum ratione acceptionis inuitæ. 1.f. 531.numero 2
Reſponſum Iuriſconſulti examinatur in l.ſi in venditione.n.1.ff. de petit.& commod.rei vend. 2.f.430.n.10
Reſolucion de lo dicho y examinado conforme alas dos opiniones. 1.fo.665.nu.8
Rex an poſſit legitimare proprios filios. 1.fol.158.n.10
Romanus Pontifex an poſſit diſpenſare, quod communicet quis cum excommunicato. 1.fol.362.nu.2
Romanus Pontifex an poſſit licite abſque peccato communicare cum excommunicato? 1.fo.362.nu.3
Romanus Pontifex ex quo pacto poſſit in voto diſpenſare, & ibi de voti communicatione. 1.fol.283.nu.4
Romanus Pontifex poteſt cum bigamo diſpenſare, non Epiſcopus. 2.fol.598.num.4
Romanus pontifex an poſſit aliquo caſu legitimare etiam quo ad temporalia ſubditum principis ſæculari. 1.fo.57.n.17

Romanus Pontifex qua ratione poſſit prohibere coniugalem cõtractum. 1.fol.203.nu.17
Romana reſpub,omne Imperium in Cæſarem Auguſtum & eius ſucceſſores tranſtulit. 2.fol.417.nu.3
Rurſus traditur,aureum a ſolido differre,& quartam efficere vnciæ partem. 1.fol.648.num.2
Rurſus traditur interpretatio l.40.ex eiſdem conſtitutionibus.2. fol.257.numero 8
nurſus probatur,ex propria verborum ſignificatione nõ dari ius agendi contra teſtamentum patris ex ſola conceſſione ſuccedẽdi ex teſtamento & ab inteſtato. 2.fol.408. nu.3
nurſus non debet iudex,nec tenetur ſententiam dicere ex his quæ priuatim cognouerit,ſed ex his quæ vt iudex ex proceſſu percepit. 2.fol.3.num.4

S

Acuitię cauſa poteſt quo ad thorum matrimonium ſeparari. 1.f.217.nu.1.
Sacerdos etiam ſolenniter degradatus,conficit hoc ſacramẽtum.2.f.57.n.8.
Sacerdos parochialis an poſſit abſoluere ab excommunicatione maiori lata a iure. 1.f.430.n.5.
an Sacerdos ſimplex ſit huius ſacramenti miniſter ex Romani Põtificis commiſſione. 2.f.57.n.7
Sacerdos electus ad confeſſionem pœnitentialem, virtute Bullarum,aut ſubdelegari poſſit abſoluere & ab excommunicatione cauſa hæreſis inflictæ. 1.f.427.n.15.
Sacer ordo matrimonium impedit omnino & irritum facit. 1. fo.183.nu.3.
Sacra ſcriptura cur nouum & vetus Teſtamentum dicatur? 1. fol.3.num.7
Sacramentum hoc confirmationis an ſit præciſe neceſſarium ad ſalutem,an ex ratione præcepti. 2.f.56.n.5.
Sacramentum ordinis ſuſceptum vel ablatum ab excommunicato,quem effectum habeat. 1.f.389.nu.6.
Sacramentum pœnitentię ab excommunicato ſuſceptum, vel miniſtratum an reneat vel ſit iterandum. 1.f.390.nu.7.
Sacramentum non ab alio quam a chriſto inſtitui non poſſe.2.fo: 55.numero 3.
Sacramentum Euchariſtię poterit tempore interdicti dari damnatis ad mortem. 1.fo 444.nu.3.
Sacrm pœnitentię an ſicut baptiſmus recedẽte fictione ſortiat ſuũ effectum.& quid de aliis ſacramentis. 1.f.381.n.13.
Sacramenta quę poterant ante conſtitutionem iſtam miniſtrari tempore interdicti,& inibi de infantibus decedentibus abſque baptiſmo. 1.f.441.nu.7.
Sacramenti pœnitentiæ quis ſit verus miniſter. 2.f.58.nu.11.
Salica lex apud Gallos quę ſit. 2.f.421.nu.8.
Sanctificationis dierum præcepto externus cultus non internus præcipitur. 2.f.396.n.11.
Sarracenorum nomen hoc quam originem habuerit & vnde Arabes dicti fuerint Sarraceni,ad interpretationem Regię particulæ legis. 2.f.345.c.9.
Satisfacere poteſt quis pro alio de rigore iuſtitiæ pro pœna temporaria: modo veraque ſit in charitate. 1.f.379.n.7.
Scandali materia quæ. 1.f.525.nu.4.
Scientia & patientia in furiis,corporalib. præſcribendis an ſit neceſſaria. 1.f.439.nu.2
Scriptura priuata quandoque habet ius executionis ſummariæ.2. fo.280.num.4
Scriptura ſacra cur nouum,& vetus teſtm dicatur.1.fol.3.num.7
Scriptura præſumitur prior quę dotis cauſam habet,etiam aduer ſus fiſcum. 2.f 82.n.6.& nu.7
Scriptura priuata quando ſimplene probet. 2.fo.515.n.6
Scriptura priuata quo ad hypothecariam,an ſit publico inſtrumento poſteriori præferenda. 2.fo.515.nu.4
Scripturę priuatæ recognitio quoniam modo fiat. 2.f.513.nu.1
ex Scripturis duab.eadem die confectis ex præſumitur potior,quę in fici veritatem tendit. 2.fo.87.nu.2
Sententia quæ inter alios lata ignoranti nocet, non poteſt tertio prouocare. 2.fo.481.nu.1
Sententia lata ſuper hoc interdicto, vere ac proprie interlocutoria eſt. 2.f.492.nu.1
Sententia egregia Bar.diſcutitur in l.& iurisiurandi.§. ſi liberti. ff. de oper.liber. 1.fol.42.nu.2
Sententia a iudice lata veritate compertа authoritatem habet in iudicio interiori. 1.f.53.n.7
Sententia inter alios dicta plerumq,ex propria vi & natura nocet, & prodeſt omnino alijs. 2.fo.470.nu.5
Sententia declaratoria an ſit neceſſaria in notorijs. 1.f.469.nu.
Sententia vltima quæ aliquid præcedentibus addit vel detrahit,an ſit cõformis primis,& ibi exponitur opinio.Ang.in l.vnic. C. ne liceat tertio prouocare. 2.f.430.n.6
Sententia contra emptorem lata per imprudentiam iudicis, non nocet venditori. 2.fo.530.nu.10
Sententia lata inter alios,an ſit exequẽda directo contra illum in quem ſit tranſlatio rerum lite pendente. 2.f.485.n.7
Sententia lata contra præſentatum vel electũ, vel inſtitutum, an præiudicet præſentanti,electori vel conferenti. 2.fo.477.n.1.
Sententia in matrimonio an tribuat iuſtam cauſam præmunendi bonam fidem. 2.f.230.n.10
Sententia contra emptorem lata per imprudentiam iudicis nõ nocet venditori. 2.fo. 310.nu.10
Sententia iniqua an reddat victorem rerum ſconſcientię iudicio. 1.fo.167.nu.19.
Sententia diuortij quo ad tori ſeparationem,an tranſeat in rem iudicatam. 2.fo.263.n.10
Sententia lata in cauſa matrimoniali a qua prouocatum non eſt an tranſeat in rem iudicatam? 1.fo.266.nu.12
Sententia a qua non eſt appellatum,,qualiter ex eo ipſo tacite cõdemnati vires aſſumat rei iudicatæ. 1.f.166.n.13
Sententia in cauſa matrimonij ſpiritualis vtrum tranſeat in rem iudicatam. 1.f.266.n.14
Sententia in criminali cauſa an tranſeat in rem iudicatam. 1.f.167.nu.5.
Sententia iuſta qualiter in definitione intelligatur. 1.f.2.n.5
Sententia lata ſup primogenio,cum legitimo cõtradictore,an alijs noceat. 2.fo.472.nu.6
Sententia in cauſa filiationis an noceat his cum quib. actum non fuerit. 1.f.237.n.3.
Sententię tres conformes etiam in criminalib.executioni mandã dæ ſunt. 2.fo.530.nu.5
Sententijs ex duab.contrarijs,illa prior eſt quę pro fiſco lata fuit. 2.fo.87.nu.4
Sextertium generis neutrius expenditur, aliquotque loquendi forme traduntur. 1.f.657. n.4.
de Sextertio,libella,& obolo numis argenteis. 1.f.343.nu.8
Sepultura eccleſiaſtica,an poſſit in his feſtis dari,& quid de ſacra mentis. 1.f.449.nu.6
Sepulchrorum iura an ſpectent ad ſubſtitutum ex directa militari ſubſtitutione. 1.f.98.n.11
Seruitus aliqua an fuerit ab ipſa natura inſtituta. 1.f.577.n.5
Seruitus poſt matrimonij contractum aliqua ex cauſa cuenerit, ipſum non vitiat, 1.f.182.n.2
Seruitus an ſit inducta iure gẽtii cõtra ipſam naturã. 1.f.574.n.2
Seruus legatus fugiens,cuius induſtria,& ſumptib.ſit inquirendus, hæredis,an legatarij. 2.f.39.nu.6
Seu dictionis examinatur propria ſignificatio. 2.f.147.nu.10
Siclus argenteus apud Hebræos cuius ponderis fuerit,& item aureus. 1.f.644.nu.9
Sigillum publicum vel priuatum quando probet. 2.f.516.n.9
Signa exteriora eſſe omnino de eſſentia matrimonij. 1.f.172.nu.2
Solaquam Accurſius falſo ſolidum interpretatur,& quinos ſolidos decem, 1.f.655.nu.10
Simonia qualiter impediat acquiſitionẽ beneficij eccleſiaſtici, qđ ſimoniace collatum ſit. 1.fo. 559.nu.7
Simoniæ crimen an efficiat quem ipſo iure ſuſpenſum,ita vt eccleſiaſtica ſit irregularis. 1.fo59.nu 7
per Simoniam cum Papa conuentam de eo qui beneficium ab ipſemet Papa habuit. 1.f. 561.n.9
Solidus aureus,cuius mentio ſit à Iuſtiniano, quod pondus habuerit. 1.f.646.n.3
Solidus qua ratione ſic dictus fuerit.& inibi de tremiſſib.& ſemiſſibus. 1.fo.647.n.4
Sueldos qui moneda ayan fido,como correſponden a las monedas que agora vſamos. 2.f.541.nu.7
Solidi aurei in Sacris Bibliis,& inibi de ſiclis aureis. 1.f.656.n.11
Solidi æſtimatio & valor. 1.f.653. n.5
Solidorum æſtimatio varie expenditur,ſiue hi ſint aurei,ſiue ærei ad intellectum iuris Cæſarei,& Regij atque ibi de aureorũ valore. 2.f.84.n. 3
Societas bonorum ex iure communi non contrahitur inter virũ, & vxorem. 1.f.208. n. 3
Societas ex vnius pecunia & induſtria alterius ita coiri poteſt,vt lucrum & damnum ęque lance communia ſint. 2.f.233.n.2
Societatis contractæ ex titulo,an tranſeat dominium abſque traditione,& quid de poſſeſſione. 2.f.3.2.n.1
Socratis ſubterfugii locus expenditur. 2.f.309 num 5.

Sodomita an sit irregularis, si ante dispensationem celebrauerit. 1. f 395. nu. 6

Sodomiæ crimen iustam causam præbet diffidationi matrimonij quo ad thorum, atque ibi tractatur intellectus ca. omnes cantationes. 1.f.218 n.6

Sodomiæ vitium etiam cum fœmina committitur, & tunc qualiter puniatur. 1.f.278.nu.7

Solennitas quæ sit necessaria in alienatione rerum ecclesiæ. 2.fo. 107.num.1

Solennitas a testamento, vel codicillis remissa, an censeatur in dotatione causa mortis. 2.f 21.n.21

Sozomeni locus in historia tripartita illustratur vera traductione. 1.f 218.nu.5

Sphæræ lusus apud Homerum exponitur ad Iulij Pollucis interpretationem aduersus Erasmum. 1.f.219.n.10.

Spoliato à comprouincialibus an fit statim danda restitutio, si opponatur notorium matrimonij impedimentum. 1.fol.219.n.11

Sponsalia dissoluuntur adueniente re, quæ fuit matrimonio contrahendo præfigenda. 1.f.143.n.8

Sponsalia per matrimonium omnino soluuntur, etiamsi fuerint iuramento firmata. 1.f.143.nu.9

Sponsalia minime dissoluuntur propter superuenientem sponsæ paupertatem. 1.f. 142.nu.4

Sponsalia quæ sine secuta carnis copula matrimonium efficiantur. 1.fol 137.num.1

Sponsalia de futuro, traductione sponsæ ad domum, nõ efficiuntur matrimonium. 1.f 140.n.1

Sponsalia quæ re & verbis de futuro appellamus per oscula, pamplexus, & similia signa sequaquam transeunt in matrimoniũ. 1.f 141.n.2

Sponsalia iuris interpretatione de futuro, verbis aũt de præsenti an per predicta signa matrimonium efficiantur. 1.f.140.nu.7

Sponsalia iuris tantum interpretatione de futuro contractu à puberes, & impuberes, non effici matrimoniũ ex consensu impuberis ætate non legitimam antegenis, nisi & pubes consentiat. 1. f.141.num.8.

Sponsalia maior contrahens cum minore ab eis recedere nequit. 1.fol.144.nu.5

Sponsalia de præsenti, an sub matrimonij dictione significentur, copula non secuta. 1 f.143.nu.3

Sponsalia ante septennium contracta ex consensu tacito, post septennium consummantur. 1.f.134.n.3

Sponsalia contrahuntur verbis, ex quibus futurus coniugalis consensus promittitur. 1.f. 13 . n.1

Sponsalia verbis præsenti consensui aptis contracta, quæ tamen ætate impediente non possunt effici de præsenti, ex eorum interpretatione erunt de futuro. 1.fo.138.nu.2

Sponsalia etiam dicti munera, quæ a sponso sponsæ dari solent. 1. fo 131.nu.2

Sponsalia proprie dici quę de futuro appellamus, quandoq; tamẽ & id vsu frequentiori, quę de præsenti iuris pontificij professores appellant. 1.f.131.n 3.132.nu

Sponsalia ex religionis professione rumpuntur. 2.f.147.n.41

Sponsalia quando indicio ecclesiæ tollantur, interdum ipso iure absque sententia euanescunt. 1.f.144.nu.12

Sponsalia impuberes contrahens poterit adueniente pubertate abeis recede 1.fo.144. num.1

Sponsalia etiam iurata soluuntur mutuo consensu contrahentiũ. 1.fo.142.nu.1

Sponsaliorum dissolutionem potest petere sponsus, si fuerit sponsa ab alio cognita post sponsalia etiam ex præcia 2.fo.141.n. 2

Sponsaliorum contractus annus septenuis tra compierum exigit ex inceptu tamine efficiat. 1.f.138.n.10

Sponsaliorum definitio, & eiusdem nominis ratio 1.fo 131. nume.1

Sponsalib.duob.contractis, secunda in matrimonium transeunte per carnalem copulam. 1.f.138.num.10

Sponsalib.contractis a duob.impuberib.qui primo ad ætatem pertectam accesserit, potens illatis hoc contractui refragari. 1. f.ol.144 numer.2

Sponsus & sponsa de præsenti sub viri & vxoris nominib. comprehenduntur. 1.fo.145.nume.1

Sponsos cognoscens carnaliter per vim propriam sponsam, an sit puniendus. 1.f.116.nu.11

Sponsa religionem professa, an amittat sponsalitium donationem quam propter oculum lege Taurina acquirit. 1.f.116. nu. 12

Sponsa de futuro an secum expectare spõsum absentẽ. 1.f.142. n.7

Sponsa de præsenti ante nuptias virum potest contrahere incertis matri, non obstante Taurina lege. 1.f.108.num. 4

Sponsa ante nuptiali benedictionem, vel carnis copulam, vxor vero postea a sacra scriptura, canonib. & communi appellatione dicitur. 1.f.132.nu.4

Sponsio prima futuri coniugalis consensus præferatur secundæ etiã iurate? 1.f. 134. n.3

Spurius an matri succedere debeat & valeat. 1.f.144.n.13

Spurius an possit in conscientiæ foro possidere bona parẽtum ex facta a fide vel alias ab hærede legitimo sibi restituta. 1.f.143. numer.8.

Spurius poterit esse tabellio & decurio. 2.f.504.n.6

Spurius filius quis sit, & vnde idem nomen deductum fuerit. 1.f. 241.num.1

Spurius legitimare qui poterit, poterit eum legitimum efficere, qui simul sit adulterinus & incestus. 1.f.256.n.8

Stater aureus varius vbique. 1.f.656.n.12

Statutum municipale conueniens iuri communi, an habeat speciam vim præter ius commune. 2.f.536.n.4

Statutum an fieri possit, quod subditi pro molendo tritico ad alia quam ipsius Reipublicæ molendina accedere non valeant. 1 fo. 476.numero 7.

Statutum illud etiã validum sit, an molendinis ecclesiarum præiudicet. 1.f.477.nu.8

Sterlingus, quis numus fuerit. 1.fo.646.nu.12

Sterilitas quando dicatur contingere ad effectum remittendi pensionem. 1.fol.544.nu.1

Stipulatio alteri per alterum concepta iuramento valida sit, & cõfirmatur. 1.f.333.nu.11

Stipulatio pœnalis apposita promissioni de non reuocando testamento: & item de contrahendo matrimonium, contraria est bonis moribus. 1.f 301.nu.3

Stipulatio potest concipi, quæ alteri per alterum fit. 1.fo.331. numero 9

Stipulatio quæ alteri per alterum fit, an relinquat ius ciuile, & an oriatur ex ea naturalis obligatio. 1.f.310.n.3. & n. 4. & 10.

Stipulatio notarij donatoriue, nomine absentis concepta an impediat renocationem prædictæ conditionis, vel modi. 2.f.77. numero 11

Subditus flatoretis ecclesiæ non tenetur extra territorium, an ligetur excõmunicatione? 1.f.409.nu.3

Subditus non ad sacrificium missarum nec iura sepulchrorum nec patronatus transfeunt 1.f.97.nu.8

Subditus vulgaris quib.verbis fiat. 1.f.33.nu. 4

Subditutio compendiosa quib.verbis fiat. 1.f.56.n.3

Subditutio exemplaris fieri potest filio exhæredato. 1.fo.89 n.2

Subditutio pupillaris an conteruetur per actus ex cautela. C. de lib. præter. & quid de exemplari. 1.f.33. n.3

Subditutio reciproca vnica oratione concepta, eas substitutiones comprehendit, quę partes vtrique hæredi conueniunt: secus si diuersa oratione conflituatur. 1.f.91 n.4

Subditutio reciproca qualiter extinguatur. 1.f.91.nu.5

Subditutio exemplaris quib.verbis fiat. 1.f.90.n.5

Subditutio exemplaris matrem furiosi excludit. 1.f.90.nu.6

Subditutio exemplaris qualiter extinguatur reliquorum. 1. fo.91.nume.7

Subditutio vulgaris, an si fideicommissaria sit eo casu admittenda quo plures ordine successionis vocantur. 1.f.80.nu.7

Subditutio pupillaris quib.verbis fiat. 1.f.91.n.4

Subditutio reciproca quib.verbis fiat, & ibi intell ectus ad l. Titius de hæredibus. 1.f.91.n.2

Subditutio quid sit, & quare hoc nomen habeat. 1.f.81.n.1

Subditutio pupillaris expressa matrem excludit & in foro animæ. 1.f.91.n.1

Subditutio compendiosa verbis obliquis a Pagano constituta, omni tempore erit fideicommissaria. 1.f.99.n.18

Subditutio compendiosa facta a milite verbis obliquis, omni tempore erit fideicommissaria. 1.f 98.nu.14

Subditutio, & mociatur, hæc literba sunt communia. 1.fo 96.nu.5

Subditutio compendiosa facta a milite verbis directis intra puberem eã pupillarem, posita directa militaria. 1.fo.96 nu.6

Subditutio facta vltimo morienti in tota hæreditate, reciprocam inter instituendos præmittit. 1.f. 92. n.2

Subditutio facta vltimo morienti indefinite reciprocam inter instituendos inducit. 1.f.93.n.3

Subditutio fideicommissaria, post mortem plurium constituta, ẽt in tota hæreditate non inducit reciprocam inter institutos, imo post quemlibet obitum admittitur substitutus. 1.f.93.n.4

Subditutio pupillaris facta pluribus pupillis, non operatur inter eos reciprocam substitutionem, sed eo manet ius legitimæ successionis illorum. 1.f.93. n.5

Subditutio

Subditutio pupillaris facta vltimo morienti in tota hæreditate inducit reciprocam inter instituendos. 1.f.94.n.6

Subditutio pupillaris facta vltimo morienti in tota hæreditate, operatur fideicommissariam substitutionem inter institutos, si alter primo factus pubes decesserit. 1.f.94. n.7

Subditutionis compendiosæ diffinitio, & ex ea plura inferuntur, quę cognitionem eius facti aperiunt. 1.f.94.n.1

Subditutionis reciprocæ diffinitio. 1.f.91.n.1

Subditutionis pupillaris diffinitio. 1.f.84.nu. 1

Subditutionis pupillaris ad effectum quo tempore requiratur patria potestas. 1.f.84.n.2

Subditutionis directæ distinctio ab obliqua. 1.f.83.n. 2

Subditutionum quot contineat reciproca, & an contineat fideicommissarias.

Subditutionis pupillaris aliquot effectus. 1.f.85.nu.6

Subditutionis exemplaris definitio, & cui fieri possit. 1.f.89.n.1

Subditutionis vulgaris definitio. 1.f.83.nu.3

Successor singularis tenetur stare colonis & inquilinis, quoties eorum ius exceptum fuit in contractu donationis vel venditionis 2.fol. 194.num.1

Successor vniuersalis non potest præscribere rem a defuncto male possessam. 1.f.492. n.1

Successor vocatus ad primogenium, potest iudicis officium implorare viuente ipso possessore, cui succeditus est, vt pronuncietur primogenium ad eum morte possessore pertinere. 2.f. 108.numero 8

Successor legitimus admittitur ad rem alienari prohibitam, etiam si non sit de familia nec institutus hæres, modo alius scriptus hæres non fuerit. 1.f.111.nu.12

Successor legitimus non potest consequi rem alienari prohibitam, si ipse sit ex illis, in quos prohibita fuit alienatio. 1.f.111.n.10

in successione descendentium, ergo ipsos descendentes, an filius repræsentet personam patris & in eius locum admittatur. 2.f.527 numero 5

Suffragium factum pro multis, non ita cuilibet prodest, ac si pro vno tantum foret ministratum. 1.f.387.n.6

Suffragia quo ad effectum operis operantis dupliciter consideratur. 1.f. 386.nu.8

Suffragiorum communio dupliciter consideratur. 1.f. 388.nu.1

Suffragia per viuos exhibita, etiam prosunt exilentib. in purgatorio. 1.f.387.num.11

Suffragiorum & orationum, triplex valor constituitur. 1.f.383.n.5

Superioris authoritatem, in quolibet iuramento excepta esse. 1. f.283.nu.2

Superioribus obediendum non est quoties sequeretur alioqui scandalum. 1.f.527.nu. 5

Suspensus ab officio, an sit suspensus a beneficio. 1.f.320.n.14

Suspensus ab officio per quem actum irregularis efficiatur, si in eo ministrauerit. 1.f.594.num.1

Suspensio facit ministrantem irregularem, quando a iure vel ab homine sit propter delictum quo ad se, & quo ad alios in foro exteriori. 1.fol. 594.nu.2

Suspensus ob corporis vitium, etiamsi celebret, non est irregularis. 1.f.594.nu.3

Suspensus ex eo quod ante legitimam ætatem promotus fuerit, non est irregularis, est in officio ministri. 1.fo. 594.nu.4

Suspensio ad tempus, finito tempore, tollitur absque absolutione, secus est in excommunicatione. 1.f.320.n.16

Suspensionis pœnam tollere an possit episcopus propria dispensatione. 1.f.320.nu.15

Synodus Ariminensis & Itinerarium Petri. 2.f. 380. n.2

Synodus secunda Constantinopolitana. 2.f. 367. n.2

Synodus tertiæ plenina. 2.f.368.n.3

Synodus quarta Calcedonensis. 2.f.369.n.4

Synodi textus canon intelligitur. 2.fol.400.nu.6

T

Tabellionis officium an sit vile, & an infamis possit illud obtinere? 2.f.502.num.5

Tabellionum sub scriptio necessaria est. 2.f.507.nu.5

Taceus & præsens consentire videtur matrimonio, ab eius parente, pro bus taceus nomine contracto. 1.f.172.n.4

Talenta varia examinantur ad rationem valoris, & ponderis. 1.fol 659.num.5

Talionis pœna vnde originem habuerit, & an ea hodie obtineat. 1.f.105.num.1

Tempus datum ab episcopali constitutione ad executionem vltimarum voluntatum currit ab earum hæreditate. 2.f.33.nu. 3

Tempus datum ad executionem vltimarum voluntatum, non currit ignoranti nec impedito. 1.f.33.n.4

Tertius cui sententia inter alios nocet ratione scientię, quando appellare possit? & an prouocare possit a sententia. 2.f.487.n.8

Tertius an possit impedire trium sententiarum executionem ex causa nullitatis? & ibi intellectus ad cle. primam de re iud. 2.fo. 437.num.6

Tertius, qui executionem sententię impedire vult, docere intra breue tempus ius contradicendi. 2.f.488.n.1

Tertius seipsum opponens executioni, an sit admittendus a iudice quibus requisitionem vel iudicium alterius sententiam exequitur. 2.fol.490.nu.5

Tertius appellans, causam exponere debet, q̃ appellationem illã iustificet. 2.f 480.n.1

Tertius cui sententia nocet ex propria vi, & natura potest appellare intra decem dies a tempore scientiæ. 2.f.480. n.2

Tertulani & Lactantij Firminiani opera.

Tesseræ legatum explicatur. 2.f.338.n. 9

Testari an possit damnatus ad mortem vel ad perpetuum carcerem. 1.f. 13.nu.2

Testandi libertas iure naturali & gentium permittitur, & cuilibet competit. 1.f. 259.n.7

Testandi libertatem tolli, an sit contrarium iuri naturali. 1.fol.4. nu.5

Testanti quando data est tacita vel expressa licentia restituendi bona filio spurio, quid agendum sit. 1.fo.199. n.7

Testamentum apud quem iudicem sit insinuandum. 1.f.341. n.3

Testamentum quando possit in voluntatem alterius conferri. 1.fo 62.num.7

Testamentum a notario scriptum distante testatore, & testib. præsentib. an sit iterum legendum ipsi testatori & testib. 1.fo.58. nume.11

Testamentum factum ante profectionem, non potest post eam renocari. 1.f.34.n.9

Testamentum imperfectum ratione voluntatis etiam ad pias causas, non valet. 1.fol.57.n.9

Testamentum primum iuratum an possit renocare. 1.fo.1. n. 9

Testamentum principaliter ad pias causas factum minus solenniter, etiam quo ad legata prophana validum est. 1.f.56.n.2

Testamentum habens clausulam derogatoriã qualiter possit mutari aut renocari, late tractatur. 1.fo.10.nu. 16

Testamentum factum ante profectionem, an secuta profectione rumpatur. 1.f.32.n.5

Testamentum solenne per secundum minus solenne & inutile, an renocetur. 1.f.14.nu.12

Testamentum an possit referri ad scripturam quæ tunc coram testib. non legitur. 1.f. 62. nu.5.

Testamentum clerici an possit rumpi ex causa preteritionis, vel exheredationis. 1.f.31.nu.6

Testamentum militis, an sit liberum a querela, & inofficiosi vitium. 1.f.31.nu.7

Testamentum græca lingua, quam dictionem habeat? & quid græce Latine significet. 1.f 3.nu.9

Testamentum primum coram viginti testib. factum per secundũ, cui adfit solennitas iure ordinario sufficiens, renocat. 1. f 3.n. 1.

Testamentum coram Cæsare factum, per secundum fabiarum cẽsetur. 1.fo.4.nu.2

Testamentum an sit irrenocabile ex decreto, aut privilegio principis. 1.fo.4.nu.3

Testamenti vera etymologia. 1.f.1.nu.1

Testamentum publicatio fieri debet apud iudicẽ secularem, etiamsi clericus sit institutus hæres. 1.f.4 5. num.1

Testamenti definitio ex Vipiano. 1 fol 2.n.3

Testamenti definitio integra offenditur aduersus Accursium, & Paulum Castrensem. 1 fol.2. nu.4

Testamento ex minus solenni an sit permissa renocatio, nisi precium ex vi, aut contra id agere, ac denique sit locus denunciationi Euangelicæ. 1.f.54.nu.10

Testamento minime ruptu per profectionem, an fiscus præferatur bona possint ab hærede peti. 1.f.33.n.6

Testamento ex minus solenni naturalis obligatio oritur, ac ruptus non oritur, vt in responsione probatur. 1.f.53.nu.5

Testator an possit remittere hæredi confectionem inuentarij. 1.fo. 19.num. 17

Testator legans rem, in qua aliquod ius habet, etiam eius obitu perfecte utilitatis legare censetur. 1.f.40.nu.2

Testatori non potest derogare potestas episcopo competens circa executionem vltimarum voluntatum. 1.f.108.n.6

Testator si legauit omnia ea, quæ domi habet, excepta lana vestis

nulli tunc ratione exceptionis, vt de contentis in regula fiat ., vt venalia continentur. 2.f.144.n.4
Testator an possit statuere, vt legata debeantur, etiam hęreditate non adita, & quid ea dispositio operetur. 1.f. 119. n 9
Testatoris ex pratum pia voluntate quandoque nominati in conditione vocati censentur, ex dispositione. 1.f.81.nu.8
Testatore legante omnes res, quas domi habet, non contentur legatę res quę domi venales testator habebat, quod varie intelligitur. 1.f 143.n.1
Testis qualiter sit interrogandus in causa filiationis 1.f.138.n.10
Testis an possit interrogari de his quæ ad eludendam testimonij fidem aduersus ipsum obijciuntur. 2.f.497.n.7
Testis an possit testificari per scripturam, & quid de eo qui in iudicio interiori peccata confitetur. 2 f.186.num.6
Testis an sit repellendus a testimonio ob vilem eius opinionem. 2. fol.494.nu.1
Testis in iudicio falsum dicens, quo pacto sit puniendus. 1.f.304. numero 6.
Testi vni metum testificanti non creditur. 1. 1.f.164.n.11
Testis an possit pro ferendo testimonio aliquid accipere. 1.f.547. num.2
Testi contraria respondere cui responsioni standum sit .2.f.178. num.7
Testes plures quam duos in aliquo acto exigere, an sit aduersus legem diuinam 1.f.52.n.3
Testes quot sint necessarij iure ciuili & Regio in testamentis, 1. f. 52.nu.1
Testes in testamento an sint de solemnitate substantiali, formali, an probatoria. 1.f.327.n.8
Testes legitimos nulla præmissa probatione in casu huius canonis a nemo præsumatur. 1 f.59.n.6
Testes an præsumantur idonei, Angeli opinio elegans tractatur. 1.f.57.num.7
Testes duo efficiunt in legatis pijs eius qualitatis quam in testib. canones communiter requirunt. 1.f. 57.n.8
Testes esse rogatos in testamento ad pias causas non est necessarium. 1.f. 56.n.4.
Testes quatuor sufficiunt iure canonico esse testes in testamento 1.f.55.n.13
Testes in causa matrimoniali qui sint admittendi. 1.f.265. n. 7
Testes o mni exceptione maiores qui sint & dicantur. 1.f. 265. nu.8
Testes necessarij sunt ad solemnitatem cuiuslibet instrumenti publici. 2.f.506.n. 4
Testes an sint admittendi super eisdem articulis & directo contrarijs, in causa appellationis, & quid ibi agitur de nobilitate quã hidalguiam dicimus. 2.f.496.n.6
Testes quot sint necessarij ad priuatam scripturam: 2.f.414.n.1
Testium subscriptorum recognitio an sufficiat ad probationem priuatæ scripturę.
Testib. paucoribus metum probantibus an sit danda fides iudex aut ea personarum & rerum qualitas hoc ipsum arbitratur. 1.f.164. numer.10
Textus in canone primo, 2.q.5. & in hoc can. ex epistolis diui Gregorij resumuntur 1.f 27.n.8
Theophili, Bolœi, & Cantiunculæ error annotatur, atque verus sensus restituitur Imperat. ff. de reg. iur. 1.f. 146.n.7
de Theophilo & Cyrillo Alexandrinis. 2.f.271.n.4
Thesaurus quis proprie ac vere dicatur. 1.f.585.n.1
Thesaurus ad quem pertineat, breui quadam distinctione traditur 1.f.585.nu.2
Thesaurus in loco religioso vel sacro inuentus, cuius sit. 1.f.585.n. 1
Titi Liuij locus ex Plinio, ac Iustus Plinius ex Macrobio expenditur. 2.f.331. num.2
Titulus in materia præscriptionis quid sit. 1.f.478.nu.1
Titulus quando in præscriptionem ex accidentibus quinque cõclusionibus expenditur. 1.fo.478.nu.2
Trebellianica portio an amittatur non confecto inuentario. 2. fo. 106 num.10
Trebellianica prohiberi potest, sicut falcidia, & qualiter falcidia deducatur contra voluntatem testatoris.
Trebellianica non deducitur ex fideicommisso pio. 1.f.119 nu.7
trebellianica an deducatur ex testamento militis. 1.f.111. n 6
Trebellianica non potest prohiberi institutis hæredib. liberis primi gradus. 1.f.103. n.7
Tribus quę fuerit prærogatiua. 2.f.335. nu.5
Trib. quot Athenæ habuerunt, & earum nomina ex Græcis auctoribus. 2.fo.336.nu. 6
trib. quam vultus rem liberto attulerit, legatum apud Sęculam. 2.f.338.nu.10
tribus Romanæ quæ nomina olim habuerint. 2.f.333.num.3
tonsura prima an sit ordo. 1.f.50. n.4
Tormentorum quæstio a fœmina potius incipienda est quam a viro. 1.f. 160. n.11
tutor quamuis non teneatur, nec possit pecuniam pupillarem in fœnus improbum dare tenetur tamen eam expendere in emptionem prædiorum, vel in aliam honesti lucri negotiationem. 1.f. 231.num 1
tyrannus an licite occidatur priuata authoritate. 1.f 160. n.6

V

VAgabundus an remittendus sit, & quid in criminib. leuib. 2.f 462.nu.7
Vagabundum virum an teneatur vxor sequi. 1.f.206.n.5
Valor talius in literis expressus quandoque eidem non vitiat. 2.f. 117.nu.7
Valor sui ipsius cuiusque rei qualiter per testes probetur, & ibi Baldi sententia examinatur. 2.f. 132.n.3
Valor suffragiorum publicorum & priuatorum vnde procedat, quo ad vim operis operantis. 1.f. 387.n.10
Valorem iustum rei qui vere scit tempore contractus, non potest agere ad læsionis restitutionem. 2.f. 136.n.2
de Vasallorum onerib. (quæ impositiones appellantur) constitutio regia examinatur. 2.f.149.n.1
Vectigal quid sit, & item ius Regale, quod Hispani dicimus Alcauala. 1.f. 140.n.1
Vectigal principis licite fraudare nemo potest, imo tenetur in iudicio animę ad restitutionem. 1.f. 150.n. 5
Venator tenetur restituere in animę iudicio animalia per venationem capta, quę propria erant alterius. 1.f.563. nu.14
Venator clericus contra canonis prohibitionem, acquirit animalia, quæ venatus fuerit. 1.f. 5 58. nu. 3
Venator ingrediens fundum domino prohibente, an acquirat sibi feras quas acceperit. 2.fo.559. n. 1.f.561.n.9
Venatores acquirunt animalia, quæ nullius propria sunt, etiamsi venatio fuerit iusta ex causa prohibita. 1.f. 558.n.2
Venatio an possit per principem, aut iudicem inferiorem in locis publicis prohiberi. 1.f.557.n.1
per Venationem a iudice prohibitam capta non sunt in animę iudicio restituenda. 1.f. 559.n.4
Venationem prohibentes & venatores, tenentur restituere damnum illatum alienis agris. 1.f.562.n. 11
Vendere res proprias cogitur quis, quæ ad victum pertinent, quoties respublica grauatur annonę inopia. 2.fo.198.nu.1
Venditæ rei traditio cui facta præsumatur. 2.f.213.n.6
Vendita res cum pacto de nõ alienando, appositaque hypotheca, non transit per traditionem in dominium secundi emptoris. 2. fo 215.nu.7
Vendita re ex pacto de reuendendo, fructus pendentes pro rata sunt diuidendi. 2.fo.8 2 nu.6
Vendita eadem re duob. quorum prior dominium speciali iure ac quibusdam absque traditione, is præfertur posteriori, cui realis facta fuerit traditio. 2.f.211.n.2
Vendita re demum apud emptorem extincta, locus non est constitutioni secundæ C. de rescind. vendit. 2.f.142.n.13
Venditor qui rem ipsam possidet, præcise cogendus est ad traditionem. 2.f.211.n.1
Venditor tenebitur de euictione etiam non denunciata lite, modo emptor probetur iustitiam euincentis. 2.f. 393. num.6
Venditor promittens euictionem quocunque casu, & modo fecerit res euicta tenebitur de euictione, etiam in casib. quib. alioqui non teneretur. 2.f.312.n. 7
Venditor quando appellare possit a sententis lata contra emptorem. 2.fo.482.nu.4
Venditori etiam scienti den uncianda est licis 96, & quidem iolem 2.f.316.nu.3 nter.
Venditio facta in fraudem portionis legitimę, an reuocari possit. 1.f.101.nu 9
Venditio omnium bonorum an includat ius patronatus. 2.f.70. numero 4
Venditio feodi certis limitib. circunscripti, etiamsi mensuræ & quantitatis mentio fiat, censenda est non ad mensuræ, sed ad corporis rationem. 2.f.226.n.3
Venditionis actus legati, vel donationis an fiat ad mensuræ rationem, vel corporis certi & limitati pluribus interest. 1.fo.416. nu.1
Venditionis actum constituunt tot ingera ex certo fundo vendita ad

ad rationem mẽsuræ. 2.f.416.n.3
Venditioni res proprias publice exponens cogitur eas iusto pretio vendere. 2.f.297.nu.1
Venditione resoluta ex pacto, an fructus interim percepti sint emptoris, an venditoris. 2.f.276.n.1
Veneni præparatio aut ipsius propinatio animo occidendi contigens an sit punienda, morte non secuta. 1.f.608.nu.11
Veneni præparatio ad conatum occidendi deducta erit iusta causa diuortij. 1.f. 218.n. 2
Verbum, iuro, an sit necessarium ad veram religionem iuramenti. 1.f.175.nu.7
Verba quę ex vsu notariorum contractibus adscribuntur quem effectum habent. 5.f.7.n.14
Verba consilij quandoque præceptum inducunt. 1.f.28.n. 12
Verba non esse necessaria precise ad matrimonium contrahendũ, sed sufficere signa. 1.f.172.nu.1
Verba an sint præcise necessaria ad iuramentum. 1.f.472.numero 4
Verba directa & obliqua, & communia quę sint. 1.fo.96. num.4
Verba illa, Nudis verbis infit venundari, qualiter intelligantur. 1. f.39.num.1
Verba hæc, Non habebo aliam in vxorem, nisi te, quo pacto sint intelligenda. 1.f.175.n. 6
Verborum communis sensus, qualitas, & conditio personarum ut tendenda sunt. 1.f.174.nu.2
de Veritate, quę item est comes iur amenti. 1.f.300.n.5
Vestes clericales quę dicantur, & quid in hoc possit conferendo et ficere. 2.f.552.n 8
de Vestibus clericalibus Alexandi sexti constitutio. 2.fo.2 53. nume.1
Vicarius episcopi an possit conferre beneficia ecclesiastica ex generali commissione. 1.f.328.n.7
Vicus exemptus a ciuitate an retineat ius pascendi quod ante exemptionem habebat, in territorio. 1.f.992.nu.7
Victus condemnatur in expensis victori etiam si absque dolo temere litigauerit, etiam si iuramentum calumniæ præstiterit. 2.f. 535.numero 1
Victus in criminalibus victori condemnatur in expensis, 2.fol. 535.num.2
vidua, populus, & alij habentes fori priuilegium vtrum possint ea vti aduersus similes, & pares habentes. 2.f.443.nu.4
vidua habet priuilegium declinandi forum propsij domicilij, & petendi, quod causa tractetur in curia Regis. 2.f. 444. n.5
vidua habet priuilegium vocandi ad curia Regis eius aduersarios modo honesta sit. 2.f.441.nu.1
vidua stuprum committens, an pœna adulterij punienda sit. 2.fol. 221.nu.10
vidua stuprum committens amittit ex Regia lege dimidiam lucrorum partem. 1.f.221.n. 12
virgo beatissima qualiter in matrimonium consenserit, ac virginitatem fuerit professa 1.f.151.nu.4
de virginum raptoribus, quid. 2.f 218.n.8
viro & fœmina simul extinctis, an præsumatur fœminam prægnor eam esse, & ibi Regia partitarum constitutio expenditur. 1. f. 253.n.2. & 157.n.10
viribus naturalibus solis nemo potest absque speciali Dei auxilio ea efficere quę sunt ad iustificationem necessaria: & tamẽ cum hoc extat liberum arbitrium. 1.f.376.n.3
vlpiani verus sensus in §. diuus. 1.f.132.nu.9
vlpiani interpretatio in §. fi minor. sub eadem lege. 1.f.132.n.10
vlpianum in l. si vxor. §. diuus. ff. de adulterijs in iponia de futuro intelligendum esse. 1.f.132.nu.6
vncia quot drachmas appendat. 1.f.642.nu 5
voconię legis capita, & ibi defensus aliquantulum Theophilus ab Alciati censura. 1. f.76. nu.22
voluntas coacta qualiter voluntas sit, atque ibi explicant tex. in c. merito. 15.q.1 1.f.139.n.12
voluntas captatoria quæ sit & vnde deducatur, ex communi Doctorum interpretatione, & quæ aduersus communem. 1.fol.61. nu.1. & 2
voluntas testatoris sola principis authoritate mutari potest, sine sufficit consensus Episcopi. 1.f.108.n.7
voluntas testatoris est executioni mãdanda intra tempus ab eo diffinitum a die aditæ hæreditatis. 1.f.35.n.1
voluntas vltima propria manu defuncti sola pietatis causa seruanda est licet non sit coram testibus publicata. 1.f. 59.n.12
voluntatem vltimam ad exequendam dator a iudice annos a die monitoris. 1.f.35.n.2
voluntatem vltimam exequendi potestas an ante annum transferatur in Episcopum. 1.f.36. nu.5
voluntates vltimæ defunctorum vt executioni mandentur ad ciuilem iudicem pertinet. 1.fol.41.num.1
voluntatum vltimarum executio pertinet non tantum ad Episcopum, sed ad quemlibet alium habentem Episcopalem iurisdictionem. 1.f.33. nu.1
votum solẽnesa simplici, & ex ipsa actus natura differt. 1.f.215.n.7
voto penali absoluere quis possit, & ibi de proposito ingrediendi religionem. 1.f. 288 nu.12
vsucapio matrimonio constante completa, an efficiat rem vsucaptam communem viro & vxori. 1.fol.209.nu.10
vsucapio & præscriptio, an sint ratione iusta legibus humanis introducta. 1.f. 508.nu 7
vsucapio an reb. etiam immobilib, conueniat iuxta iuris Cæsaret responsa. 1.f.455.nu.2
vsucapio triennalis, & similes præscriptiones aduersus ecclesiam admittuntur. 1.f.466.n.5
vsucapionis iniitia ex summa æquitate & rectitudine deducitur. 1.f.456.n.5
vsucapionis & præscriptionis discrimen consideratur. 1.f.455.n. 3.
vsucapionem triennalem è longi temporis præscriptione perpetua distingui quo ad dominij directi, vel vtilis acquisitionem, 1.fo. 510.num.3
per vsucapionem vel præscriptionem, etiamsi ex eisi translatur dominium directum, an fiat iniuria, aut derogetur iuri naturali 1.f.511.n.5
vsus forensis quo fertur excommunicatio conditionalis defendit. 1.f.410.nu.5
vsusfructus matrimonio constante acquisitus, an sit viro, & vxori communis. 1.f.209.nu.9
vsusfructus bonorum quæ filiofamilias clerico acquiruntur, patri non competit. 1.f 50.n.2
vsusfructus quem pater habet in bonis aduentitijs filij, an reuertatur ad proprietatem patre religionem profitente. 1.f.33. nu. 2
vsusfructus non efficit, vt proximior consanguineus possit eum retrahere. 2.f.385.n.4
vsusfructuarius an habeat naturalem. 1.f. 458.n.5.6
vsusfructuarius omnis non tenetur ad æris alieni solutionem. 2. f.127.n.4
vsufructuarius quartæ petitæ partis bonorum non tenetur ad æris alieni solutionem & inibi perpenditur Regia lex 21. Tauri. 2.f.226.n.2
vsura licita non est, etiam dispensatione & priuilegio Romani pontificis. 2.f.231. nu.8
vsura an est licita ex voluntate testatoris. 2.f.232.n.9
vsura a iure ciuili Cæsarum prohibita non est, tametsi Regia lege sit improbata. 2.f.251.n.6
vsuræ definitio. 2.f.224.n.1
vsuram iure naturali & diuino esse prohibitam ostenditur 2. fol. 226.num.4
Vsurarium quem esse an testes singulares probent. 1.f.299.n.5
vsurarium crimen potest per leges cuiles puniri. 1.f.181.n.19
vsurarum quantitas vel eius quod interest potest in pacto definiri. 1.f.307. nu.6
vsurarum crimen an sit mere ecclesiasticum. 2.f.259.n.1
vsurarum absque labe id quod creditoris interest tam ratione lucri cessantis, quam damni emergentis licite ab eo exigitur absque vsurarum labe: 2.f.246.n.1.247.n.2
vsuras pretij non soluti æquitatis ratione præstare cogitur emptor ibidem n.2
vsuras pretij non soluti an dominij translatio impediat. 2.f.248. nume.4
ad vsuras pretij non soluti non tenetur emptor, nec possunt in cõuentionem & pactum a venditore deduci pro eo tempore quo durat dilatio ab eo concessa ibidem.nu.5
vsuras exercere an vnquam iudęis licuerit erga alienigenas. 2 f. 231.num.7
vsurarius manifestus an possit donare causa mortis: & ibi intellectus cuiusmodi manifesti vsurarij in 6. 1.f.18.11
vsurarius pœna infamię punitur iure ciuili, & qua pœna lege Regia sit puniendus. 2.f.240.n.2
vsurarius clericus qualiter iure Pontificio puniatur. 2.f.241.nu.3
vsurarius manifestus quis dicatur ad interpretationem c. quemquam. de vsur. in 6 2.f.241.n.4
vsurarius an sit censendus qui rem vendiderit carius iusto pretio ob dilatam solutionem. 2.f.13.n.7
vsurarius mercatis quis sit, & quo pacto possit in foro exteriori cogi ad restitutionem. 1.f. 53. n.8

Index

vfurarij hæredes coguntur vsuras restituere: & inibi, an ex delicto defuncti hæres teneatur. 2.f.244 n.7
vfurarij hæredes non confecta inuentario, non tenentur ad vsuras restituendas, vltra vires hæreditarias. 2.f.245.n.8
vfurarij manifesti testamentum nullū est, nisi fiat seruata forma eque ac quam. 2.f.245 nu.9
vulgaris in vnum casum concepta ad alium extenditur. 1.f.83.n.5
vulgaris expressa continet tacitam pupillarem, quæ tamen illa recem pupilli non excludit. 1.f.83.nu.6
Vulgaris cadca matrem reliquis minime repellit. 1.f.87.n.7
vulnus ab vno illatum, quādo existimetur ad homicidium, si vulnerati ab alio examinatus fuerit. 1.f.615.n.4
vulnus mortiferum ab vno tantum illatum, an omnes præsentes conflictu efficiat irregulares. 1.f.616.n.5
vxor tenetur absentē maritum omnino expectare. 1.f.211 n.3
vxor nomine adultera, & ob id a marito expulsa, non restituitur ex interdicto vnde vi. 1.f.219.nu.9
vxor quo pacto teneatur stare locationi rerum dotalium factæ p maritum, & quide contracto. 2.f.196.n.5
vxor etiam potatiua propter adulterium docē amittit. 1.f.220.n.11
vxor propter adulterium perdit arras atque paraphernā. 1.f. 220. nume.2
vxor ex Taurina lege non potest contrahere sine licentia mariti. 1.f.207 nu.1
vxor a viro dimissa ex causa fornicationis an possit vir aliam priori viuente vxorem accipere. 1.f.222.n.11
vxor sortitur domicilium viri, atque ibi agitur de intellectu legis, exigere. ff. de iud. 1.f.206.nu.6
vxorem & adulterum in crimine deprehensos an liceat marito occidere ante legem Iuliam de adulteriis. 1.f.223.nu 1
vxorem & adulterum propria authoritate occidere, an liceat in foro conscientiæ. 1.f.122.nu.8
vxorem aliquam accipere iurans, an teneatur contrahere cum ea matrimonium, si cum ipsa diues sit, nolit ei dotem assignare. 1.f. 142.nu.6
vxore a viro dimissa, ex causa fornicationis, an possit aliam, priori viuente, vxorem ducere 1.f.222.num.13
vxores plures habere, an sit iure naturali, vel diuino prohibitum: 1.f.211 nu.1
vxores plures habere qua tōne sanctis patrib. licuerit. 1.f. 213. n.2

FINIS INDICIS.

Series Chartarum.

*** A B C D E, F G H I K L, M N O P Q R S T V X Y Z,

Aa Bb Cc Dd Ee, Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss, Tt Vu Xx Yy Zz,

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll,

Omnes sunt terniones excepto *** Quaterniones,

VENETIIS,
Apud Hæredem Hieronymi. Scoti.
M D L X X X I.

DIDACI COVARRVVIAS
A LEYVA TOLETANI
EPISCOPI CIVITATENSIS,

DVM IN INSIGNI DEI MAX. SALVATORIS collegio Salmanticæ iura Pontificia publico munere profitetur, titulo de Testamentis interpretatio.

EXPRIMA RVB. PAR.

SVMMARIVM.

1 *Dictionis testamentum vera etymologia.*
2 *Defenditur Iustinianus a calumnia Vallæ.*
3 *Testamenti definitio ex Vlpiano.*
4 *Eadem definitio integra ostenditur aduersus Accursium, & Paulum Castrensem:*
5 *Iusta sententia qualiter in definitione intelligatur.*
6 *Testamentum Græca lingua, quam dictionem habeat, & quid Græcè & Latinè significet.*
7 *Sacra scriptura cur nouum, & vetus Testamentum dicatur.*

PRIMA RVB. PARS.

NIHIL est, optime Lector, quod nodosos, atq; perplexos iuris vtriusque locos tractanti sit ipsius differēdæ rei cognitione cōducibilius, præstantiusve, cum ob facilem, expeditā & seipsam qualibet in dubitatione offerentem simplicitatem, tum ob legentis continuam, eandemq; beneuolam in hisce libris euoluendis operam minimè pœnitendam.

Hinc etenim Iurisconsulti quoties rem difficilem aggrediuntur, eādem ab etymologia, & definitione auspicantur, in quo video non ita passim iuris Pontificij cōditores hanc diligentiam nobis exhibere. Vnde fit, vt potissima laboris pars in ipsis explicandis præludijs frequentissimè cōtingat. Qua ratione de Testamentis acturus, ipsius dictionis notitiam a Iurisconsultis ēq libentissime petam. Siquidem Iustinianus Testamentū ideo dictum fuisse existimat, q testantio mentis sit, sicuti ipse alterit in prin. Instit. de testa. vbi Accurs. & alij hanc esse dictionis etymologiam, apertissime fatentur, Seruium Sulpitium Iurisconsultum sequuti, qui lib. de testamen. 2. testamentum duplex esse uerbum, scripserit, compositum inquam a mentis cōtestatione. Cui tamē Aulus Gellius lib. 6. c. 12. & Laurent. Valla, Latinæ linguæ acerrimus assertor libro Elegant. 6. c. 36. omnino refragantur, deductionem hanc deridentes, cum non magis a mente dicatur testamentum, quàm calciamentum, fullamentum, & ornamētum, quibus consentit Catellianus Cotta in memoriali dictione, testamētum. Verum si etymologiam, quam Cicero ueriloquium appellat, spectemus, plenum est, non recte a Sulpitio nomē hoc deductum fuisse, in-

1

2

deque à vero abhorret, dictionem hanc duplicem esse. Est enim simplex, eaq; à testator, deriuatur, ac testamē fit, & tum, syllabam assumit, diciturque testamentū, vt vestimen, vestimentum, velamen, velamentum, nutrimen, nutrimentum, regimen, regimētum: qua dictione vtitur Iurisconsultus in l. j. ff. de of. præfec. præt. Testamentum ergo dicitur quasi vltimæ voluntatis testimonium. Hinc Vlpianus in l. qui testamento hæres: §. fi. ff. e. scribit, Et veteres putauerunt eos, qui propter solennia testamenti adhibeantur, durare debere, donec suprema contestatio peragatur. Quò fit vt testari sit etiam testamentum facere, cùm testari sit proprie testes nominare & vocare, quasi testator iudicio ordinato sit solitus dicere: Testes estote huius vltimæ voluntatis. Potest ēt testari in hoc sensu intelligi, pro denunciare, ac palam facere, illam esse propriam ipsius testantis voluntatem. Quod si non tam etymum inspiciamus, q̄ vocis similitudinem, quam Fabius tractat lib. 9. c. 3. nō abhorrens erit huius nominis appellatio, quod mentis contestatio sit, quod & ipse Gellius animaduertit, idque probat Iustinianum tab hoc crimine defendens Alcia. lib. 4. de uerb. sig. & in l. tabernæ. ff. eo. tit. Clar. Cantiun. in prin. Instit. de, testa. potissimum etenim in testamentis dominatur mens. Sic possessio dī quasi pedum positio Labeoni, & Paulo in l. j. ff. de acquir. pos. in princ. cum Celsus dicat in l. quod meo. § si venditorem. ff. de acquir. poss. si vicinum mihi fundum mercatum venditor ex mea turre demonstret, vacuamq; possessionē se tradere dicat, nō minus possidere cepi, q̄ si pedē finibus intulissem. Tametsi Alcia non a pedibus, sed a sedij positione deduci possessionē existimet, li. j. dispunct. c. j. Sic non etymologiam, sed vocis similitudinē attendens dixit Trebat. lib. 2. religionibus, sacellum, quasi sacram cellam denominari, cū sacellū sit diminutiuum à sacro. Nec decet ob id Iurisconsultos calumniosè infectari, cum & ueteres Latinæ linguæ diligentissimi cēfores in his deriuationib. & etymologijs luserint quandoque, a vera nominis deductione longe discedentes.

Potest ēt non incongrue dici Iustinianum in hac etymologia testamenti, solam testationē considerasse, adiectumq; mētis, ad maiorem expressionem, sicuti in explicando nouationis etymo Vlp. adiecit obligationem dicens in. l. j. ff. de nouat. nouationem deduci quasi a noua obligatione. Idem fit in donatione: Donatio, inquit Paul. in l. Senatus. § donatio. ff de don. cau mor. dicta a dono, quasi doni datio, vbi cum à solo dono donatio dicatur, additur ad declarationem maiorē quasi doni datio, sic ergo dī a testatum testatio, & a sola testatione testamētum, adiecta tñ vox mentis est, nec temere, nā & Theodosius in nouellis tit. 7. illud, inquit, proprie testamentū est, quod testantis meram obtinet uoluntatem, atque ita Vigilius hanc Iustiniani deductionem tutatur.

Definitio vero testi ab Vlp. traditur in l. j. ff. e. dicẽte, testamẽtum est voluntatis nostræ iusta sñia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult. Dixi autem testamentum esse voluntatis sñiam, loco generis, nam præter testamentum plures actus dici possunt fisse voluntatis, atque intelligere oportet definitionem de voluntate regẽte intellectum, quia sententia est actus intellectus, quod sensit Bal. in d. l. j. in fi. sol. sñ voluntas q̃que regit intellectum, ita vt ipse aliquid intelligi, quia id velim, ex his, quæ Thomas explicat in 3. sent. distinct. 23. q. j. artic. 2. (Idem S. Thom. hoc explicat lib. 3. contra gentiles, c. 26. col. vlt. & ille Ferrariensis, idem Tho. j. par. q. 82. art. 3. & de veritate, q. 22. art. 11. Regere autẽ in hac parte monere intelligimus. Nã & hic loquuntur proprie, qui hãc tractant materiam, quod in dicta q. 82. art. 4 idem Tho. & Cajet. diligenter probant, tametsi q̃que his dictionibus, quæ regimen & imperium significãt plane vtantur, quo apertius rem ipsam lectoribus exponant.)

Dẽ vero iusta sñia, eo q̃ perfecta sit scd̃m Bar. & Arc. in d. l. j. & Marcũ Ant. in prin. Inst. de test nu. 40. nõ. n. est plecta volũtas añ hæredis institut. §. añ hæredis, Inst. de leg.

Iustum ergo voluntatis nostræ sñiam Vlp. illam appellat, quæ hærede instituto decernitur. Nulla. n. alia morientium dispositio actiones directe in successores vniuersa les transmittit. Lquis ergo cõsus. ff. de pec. Cui interpretationi accedit l. cum filiofamilias. §. fi. ff. de leg. 3. quæ ætatẽ perfectã iusta appellat. ad idem l. quod Scrinius. ff. de cond. cau. data. verũ huic definitioni ita intellectæ illud oberit, q̃ codicilli, donatio cãmortis, ac similes vltimarum voluntatum actus, testamentum dici possint, cũm sñiæ perfecte sint. quod Paul. Cast. in d. l. j. animaduertit. Perfectum. n. vnumquodque secundum suum genus dr̃. Nec ideo imperfectũ animal musca dr̃, q̃ sit minor elephante, vt Viglius in prin. Inst. de test. nu. 24. argumentatur. Quamobrem ipse Viglius nu. 29. hunc nodum aliter dissoluit, intelligens testamentum esse sñiam iustam. i. solemnem. Cuius intellectui Iurisconsultus patrocinatur in l. j. ff. de iniust. rup. dicens non iure factum testamentum, cui solemnia iuris defuerunt. In codicillis verò ordinandis nulla vt solemnitas introducta. §. fi. Inst. de codicillis vbi testi solemnitatem substantialẽ in hæredis institutione cõsistere probatur, ex Theophili interpretatione. Quo fit, vt si iusta, i. solemnis intelligatur, congruus sit Vlpiani definitio. Sed & ante Viglium Accur. ita definitionis verba intellexit in d. l. j. in prin. quibus mirè conci nit Theop. in prin. Inst. de hared. quæ ab intestato dicit, Accursium, non iure ciuili factum omnibus his, quæ ad solẽnem testamenti ordinationem spectant. idem Theophili. in prin. quib. mod. test. infirmatur, dicens, Sed si quid eorũ quæ ad solennitatem, obseruationemq; spectant omissũ fuerit, dr̃ testamentum non iure ciuili factum, aut verbi compendio, iniustum. q̃us idẽ Accur. in d. l. j. & in prin. Inst. de testam. quem Paul. Cast. in d. l. j. sequitur, addiderit definitioni Cum hæredis institutione.

5 Potest etiam dici testamentum ex eo ab Vlp. appellari iustam sñiam, de eo, quod quis &c. q̃ per excellentiã illud nomen, de quo agitur, mereatur. Est. n. vera atque omnibus modis absoluta ætatis definitio, cum nihil possit esse huic uitæ in cumulus, q̃ ut uoluntas regnet in bonis a testatore relictis ẽt extincto corpore. siquidẽ morientes testõ sñiam suam ita fortiter exprimit, vt post mortem perpetua sit. Nã & si sint alij modi, quibus vltimæ uoluntates enunciantur, hic tñ qui testõ fit potissimus est, & ob id iustæ sententiæ nomen meretur. Sic apud Iurisco sul. in l. 3. §. fi. ff. pro socio, iusta hæditas dr̃ illa, quæ iure sanguinis, & sic iure legitimo obuenit, i. verè, & ita planè hæditas, vt hoc nomen sapiẽs habeat. Iusta item vxor ea dr̃, q̃ verè vxor, & solenniter dicta est, & oĩ iure coniugij pacta, non occulto cõsensu, aut simplici. l. si vxor, vbi Budæus adnotauit. ff. de adul. Cice. lib. j. Tusc. q. Metellus, inquit, honoratus quatuor filijs, at quinquaginta Priamus, quibus decem & septem iusta vxore natis, in vtroque eandem habuit fortuna potestatẽ, sed vsa in altero est. Caius ẽ. Iurisconsl. in l. 2. ff. de adop. iustũ filium appellat eum, qui omnibus partibus filiationis, veri filij vicem obtineat. Ad idem plurimum conducit l. Paulus. ff. de statu homi. vbi probatur, non esse iustum filium eum qui natus sit ex coniugio à filia, patre ignorante contracto, cũm natus non sit ex nuptijs solenniter peractis, pluraq; his similia Guliel. Budæ. concessit in d. l. 3. § sin. & Alcia. in lege obuenire. ff. de verb. sig. Est etiam frequentissimus apud Liu. hic sensus, vt iustum dicat illud, quod omni parte plenũ est, atq; perfectũ, & quod ꝓprie nomine illo, de quo agitur, censeri possit. Hinc apud cũ, iustũ pluũ, iustus dux, iustus miles, iusta classis, iusta pugna, iustæ stationes, iusta obsidia, iustus exercitus, iustus itẽ cõploratus lib. 5. dec. 3. iusta legio, lib. 8. ciusd. dec. iustũ ẽt pondus eodem sensu, apud Ouid. 2. Metam.

Vrſi labant cornua iuſta ſine pondere nauis.

Iusta igit sñia in testi definitione intelligit plena, perfecta & solennis, cuiꝰ maior diligentia addi non possit, quod & Alc. probat lib. 4. para. c. 7. Sed & Pet. Loriotus de iuris arte, tract. j. axiomate 2. iustã sñiam ex eo dici existimat q̃ testamentum omni iure, uerum, & firmum fuerit, q̃d Theophi. expositum de iure naturali. §. j. codicilli autẽ ante Augustum admissi non erant. in prin. instit. de codicillis. Cæterum q̃ interpretationẽ in conuentionibus, & alijs actibus verba hæc, iusta, seu legitima hæreditas, admittant quo ad q̃nam definitionem, non obstante stricta Alcia., Budæi, & aliorum dr̃ia tradit diligenter Arius Pinellus Lusita. in l. 2. nu. 4. C. de bonis maternis.

Subdũpterea Vlpianus in definitione de eo, q̃d quis post mortem suam fieri uult, ad discrimen constituendũ inter testamentum, & contractus, qui inter uiuos celebrantur, ut nondum expectata contrahentiũ morte effectum fortiantur. Ex quiꝰ. consta t testamentum à codicillis maxime differre. Nam in codicillis hæres instituti nõ potest. Distat ẽt testamentũ a cæteris vltimis voluntatibus, nempe a mortis cã capione, donatione cã mortis, de quib. in vltima huius rubricæ parte tractabimus, vt manifestius horum omnium differentia constet.

6 Dẽ aũt testamẽtum Græce διαθήκη. quasi dispositio, à verbo Græco διατίθημι dispono, testamentum facio, quo in hoc sensu vtitur Iurisconsultus in l. cũm quis de cedens. §. Titia testamento. ff. de leg. 3. & in l. ex ea scriptura. ff. de testam. l. 4 ff. de alimen. & cibaria. leg. l. qui filiũ & filiam. ff. ad Treb. in cuius significationis testimoniũ ex Isocrate, Demosthene, & Aci chine plures authoritates adduxit Budæus in commentarijs linguæ Græcæ, pagina 428. ex prælo Asceusiano. Vtraque vero dictio, tam Latina, q̃ Græca, non tantum morientis ultimam testationem, sed & viuentiũ pacta significat, sicuti de dictione Græca probatur in l. h. ff. de colleg. illicit. atque inde factũ est, ut in sacris monumentis pollicitatio diuina ab ipso Deo Patriarchę Abrahamo facta Act. Apost. c. 3. testamẽcum dicatur. idem ex c. 26. Gene. adnotauit Aug. lib. 1. locutionis de Gen. nu. 93. Amant, inquit, scripturę pro pacto ponere testamentum. Idem Aug. lib. 16. de ciuit. Dei. c. 27. idẽ in enarratione psalmi 82. col. 3. idẽ lib. 5 locutionis de Deuteronomio, num. 22. Testamentum inquit pro pacto posuit. Quo in loco adhuc in codicib. Parisiensibus mendose, facto, legitur. Nam & Malachię 2. vbi Hebræi luit, vt esse pactũ meum cũ Leui, Septuaginta interpretes legunt, vt esset testamentum meũ ad Leuitas, vbi Hierony. profitetur, id in plerisque scripturarũ locis cõtingere. Idem Hierony. in epist. ad Galat. c. 3. sic illud Pauli intelligit. Hoc autẽ dico testamentũ cõfirmatum à Deo. Aſſumitur ẽt testamentũ in ſacra ſcriptura

ptura q̃nque pro præcepto, Iosue c. 7. Peccauit populus, & transgressus est testamentum meum, ita enim illum locum interpretatur August. lib. 6. locutionis de Iesu Naue. quamuis in vulgata editione ita legatur, Et trãsgressus est pactum meum.

Ex his facillimum erit intelligere, qua ratione diuinæ scripturæ nouum, & vetus testamentum appellẽtur. Potest & alia ratio colligi ex sacræ paginæ interpretibus. Quã in re Lactãtij verba adscribere, libet: is inquam lib. 4. diui. inst. c. 20. Idcirco, inquit, Moyses, & idem ipsi ꝓphetæ legem, q̃ Iudæs data erat, testamentum † vocant, quia nisi testator mortuus fuerit, nec confirmari testamẽtum potest, nec sciri quid in eo scripti sit, quia clausum & obsignatum est. Itaque nisi Christus mortem suscepisset, aperiri testamentũ, i. reuelari & intelligi mysterium Dei non potuisset. Verum scriptura omnis in duo testamenta diuisa est illud quod aduentum Domini, passionẽq; antecessit, id est, Lex, & Prophetæ, vetus dr̃. Ea verò, q̃ post resurrectionem eius supra scripta sunt, nouum testamentũ nominatur. Iudæi veteri uuntur, nos nouo. Sed tñ diuisa non sunt quia nouũ veteris adimpletio est, & in vtroque idem testator Christus, qui pro nobis mortem suscepit, nos hæredes æterni regni fecit, abdicato & exhæredato populo Iudæorum: sicuti Hieremias propheta testatur Hactenus Lactantius: Cui conueniunt q̃ diuus Aug. scripsit lib. vno de spũ, & litera, c. 19. & 20, idem lib. 21. de ciuitate Dei, c. cũ 5. atque alibi sꝑpissime idẽ Augustinus & Hieronymus hoc ipsum manifestissimẽ docent. Græca item dictio διαθήκη. authore Budæo, ipsam hæreditatem quandoque significat.

EX SECVNDA PARTE RVB.

SVMMARIVM.

1 *Primum testamẽtum coram viginti testibus factum, per secundum, cui adsit solennitas iure ordinario sufficiens, reuocatur.*

2 *Testamentum coram Cæsare factum, per secundum fabulam censetur.*

3 *Testamentum an sit irreuocabile ex decreto, aut priuilegio principis.*

4 *Donatio omnium bonorum cur non ualeat, & an iuramento firmetur?*

5 *An sit contrarium iuri naturali tolli libertatem testãdi.*

6 *Donatio omnium bonorum ecclesiæ facta, an teneat?*

7 *Intellectus ad l. 44. Tauri.*

8 *Primogenium a duobus constitutum, an ab altero tanũ reuocari possit.*

9 *Primum testamentum iuratum an possit reuocari.*

10 *Donatio inter coniuges an iuramento firmetur, & qualiter sit intelligenda?*

11 *Donatio causa mortis iuramento confirmata, an possit reuocari?*

12 *Intellectus ad l. fi. C. de non num. pec. & ad l. quæro. §. inter locatorem. ff. locati.*

13 *Donatio causa mortis an libere possit reuocari, quibuscũque verbis contractus apponatis.*

14 *Verba quæ ex usu notariorum contractibus adscribuntur, quem effectum habeant.*

15 *Actus contra iuramentum gestus an teneat?*

16 *Intellectus ad l. Stipulatio hoc modo concepta. ff. de ver. obliga.*

17 *Intellectus ad l. Titia ff. de verb. oblig. & cap. Gemma. de sponsal.*

18 *Excommunicatus an possit testari.*

19 *Late tractatur qualiter testamentum habens clausulam derogatoriam possit mutari, aut reuocari.*

20 *Clausula illa, quorum tenor pro expresso habeatur, quem effectum habeat?*

21 *Testamentum solenne per secundum minus solenne, & inutile, an reuocetur.*

SECVNDA PARS RVB.

INter alia verò, quæ testamentis & vltimis voluntatibus conueniunt, illud maximè aduertendũ est, testamenta usq; ad mortem mutari, minui, corrigi, ac reuocari posse. c. vlti. voluntas, 13. q. 2. l. 4. ff. de adim. leg. c. cũ Marthe. de celebra. missa. vbi gl. in verbo non valet. l. si quis in princ. testi. ff. de leg. 3. l. omnium C. de test l. si quis. C. qui testam. fac. pos. pulcher. tex in l. cũ hic status. §. penitentiam. ff. de don. inter vir. & vxor. Vñ primum testamentum † ꝑ secundum reuocatur, etiã si in primo sint viginti testes, in fœdo autem solum sit numerus testium a iure requisitus, vti notat Bart. quem ibi sequũtur doct. in l. hæredes palam. § si quid post. ff. ifto tit. nu. 3. optimus tex in l. militis codicillis. §. fi ff. de test. milit. Ale. cons 103. 4 vol. incip. viso, & diligenter considerato. Pau. Cast cons 327. dubium facit, j. vol. dicens in specie testamentum ad pias cãs factum coram septẽ testibus, ꝑ secundũ tolli, ẽt si secundum ad pias cãs factum sit corã duobus testibus, quam sñiam sequitur Ias. in l. si ita scriptum nu. 29 ff. de leg. j. & Ale. cons. 146 viso the mite supra scripto. in 2. vol optimus tex. iuncta gl. scd̃m Abb. in c. ex insinuatione. de proc. vbi mandatum per literas concessum solo verbo reuocatur. Imo testamentũ † factum præsente ipso Cæsare, vel rege supremo, & si validũ sit absque solenni testium num Lomniũ C. de testam. regia l. 5. tit. 1. par. 6. qua quidẽ decisione probatur opinio Pau. Fulg. & Ias in d. l. omnium, dicentiũ nullum testem esse necessariũ in testõ facto coram Cæsare, aduersus Bar. Bal. & Alex qui duos in eo testes exigunt præter Cæsarem. quorum opinio cõis est, authore Soc Iun. cons. 138. col fi. j. vol. reuocari tñ hoc testamentum liberè potest quod probat tex. in d Lomniũ verſic. voluntates. vbi hoc notant eiusdẽ legis interpretes. Bal. ẽt in c. j. col. 2. de consi. vti. Fel. & Dec in c. cum accessissent. de constitu. 2. col. hoc ipsum probantes ẽt quũ Cæsar non tantum præsens fuisset actui testi, sed & ipsam testantis voluntatem principali authoritate cõfirmasset. quod sensit Bar. cõiter receptus in d. Lomnium. Nec oberit tex. ibi, quia locum habet vbi princeps ita confirmaret testamẽtum, vt expressim prohiberet id mutari aut reuocari, sicut respondẽs Ias. aũaduertit Dec. in d. c. cũ accessissent. 2. col.

Verùm Arch. in c. vlti. voluntas. 15 q. 2. aufus est asserere ex priuilegio principis fieri posse, ne testamentum semel ab aliquo conditum mutari queat. cui consentit Bar. a Bellenzinis, in additionibus ad Abb. in d. c. cũ Marthæ. notab. 6. ex eo q̃ princeps consensu testantis derogauerit oĩbus legibus hanc libertatem testandi concedẽtibus. & idem sensum notauit Dec. in d. coll. 2. Sed si hæc libertas testandi ad mortẽ vsq; naturalis est, ab ipso principe ꝓauferri non põt, & iõ dubius est de hac Archid. assertione Guli. Bene. in c. Rayn. isto tit. verbo testamentũ. 2. nu. 25. Nã & pacto hanc libertatẽ tolli nõ posse cõstat ex l. fi fratres. §. idem ñdit. ff. pro socio. l. pactũ qđ dotali. C. de pact. l. illa institutio quos. §. de hære. inst. l. ex eo. C. de inuti. stip. Ex quib. toĩum bonorũ donatio a iure omnino improbatur, quippe quæ liberã testãdi ptãtẽ donãti adimat l. stipulatio hoc mõ concepta. ff. de uerb. obli. vbi Bar. & doct. hoc notãt cõiter, & in l. fi. C. de pact. l. hæreditas. C. de pact. conuent adeo ut regia l. 49. Tauri ꝓhibita sit, & nulla oĩno iudicetur donatio oĩum bonorũ ẽt, põtiũ. Qua in re illud omittendũ non est, oĩum bonorũ donationẽ adeo irritam esse, vt nec iuſo donantis valida sit, cũ bonos mores, quib. testandi libertas inuitatur, prorsus euertat. c non est obligatorium. de reg. iur. in 6 Li

quis inquilinos.§.fi.ff.de leg.j.& in hac specie Bart. hoc asserit in d.l.stipulatio hoc modo. quem cæteri doct. ibi sequuntur.Abb.cons.48.2.vol.Bat. in l. si quis in princi. testamenti.col.fi.ff.de leg.3.Corn. cons.66.vol.2. 3. col. dicens hanc sententiam Bar.communem esse. idem asserit eam sequutus Cur.Iun.in l.fi.C. de pac. num.57.Pau. Castr. cons.82.in fi.2.vol.Ripa lib.3. resp. c.14. Hieron. Cagn.in d.l.fi.nu.220.& ibi Iac.nu 37.Purpu.num.240. Cur.Iun.cons.35.Claudius in l.licet.C. de pac. Io. Lupi. & Did.a Caste.in d.l.69. Tauri. fatet & eandem opinionem cõem esse Aymon Saulli,cons.139.colum.fina.

5 Hic tamen oportet perpendere,an liberat testandi facultas,ita a iure naturali procedat, vt contrarium bonis moribus sit quenquam eam sibi auferre,quod proculdubio dicendum non est.Imo nullum vitium committit is, qui sibi tollit liberam testandi potestatẽ. Si.n.contra bonos mores esset libertatem testandi tolli, mortale crimẽ aut saltem veniale committeret, qui animo deliberato seipsum hoc iure testandi priuaret, quocunque ad id qũis tolerare,quod dicendum non est, siquidẽ voluntati humanæ põt quis renunciare.c. si religiosus. de elect. in 6. c.fi.isto ti.co.lib c.non dicatis.12.q.1.Nec proderit dicere,id ex causa religionis permitti,cum ea, quæ cõtra bonos mores fiunt,vel illicita censentur, minime permittãtur ob quancunque piam causam.c.super eo,de vsur.Eadem etiam conclusio probatur ex eo, quod quis potest iure naturali bona omnia,quæ habet,quæque habere vnquam poterit & habuerit,omnino donare,auth. ingressi.C.de sacrosanct.eccl l.Deo nõbis.C.de episco.& cler. Præterea clausula,quæ futuris testis derogat,non iudicatur turpis,imo tanquam licita testis adiecta,vtroque iure defenditur ex his,quæ notantur in l.fi quis. in prin.ff. de leg.3.& in l.fi mihi & tibi.§.fi. ff de leg. j.& si turpis esset talis adiectio,nequaquam iure probaretur. His ergo rõnibus Fortu.in tract.de vlt.fine illat.20.verti. Tertius casus,asserit non esse contra bonos mores naturales tolli testandi libertatem, quo fit posse iuro firmam esse omnium bonorum donationem,non tantum præsentiũ sed etiam futurorum, quod parum sibi constans asserit Panorm.cons.18.vol ver.plus dico.Corn. consi. 252.3. col.vol.3.Dec cons.655.nu.12.idẽ Dec.in l.pactum, qđ dotali.C.de pact.col.1. dicens hanc opinionẽ veriorẽ esse,quam probat Bart. Capo. cons.ciuili.8.col.4.Aymon Saulli.cons.129.col.fi.Soc Iun.cons.65. nu. 49. & cons. 143.nu. 36.j.vol.Bal.licet rem magis dubiam explicet in c.j.§.morib.fi de feu.fuer controuer. inter do. & agnat. vas.His accedit, q donatio omnium bonorũ facta eccle fiæ valida est, authore Bar.in d.l.fi.col.pe. C. de pact. cui consentiunt Fulg.o.Ias.Iac.Lance.& alij,quos ibi refert Dec.num 31.Cagnol.s nu.203.Purpu nu.242.dicentes hanc sententiã cõem esse,quam & Bal.admisit in auth. si qua mulier.col.fi.C.de sacrosc. eccl.sf. authoritate tex. in l.iubemus nulli.§.j.C.eod.tit.Abb.per tex.ibi in c.fin.de successi.ab intest.Vel in c.præsentia.de probat.o.nu.5.dicens eam in praxi recipiendam fore, atq; inibi. Dec. nu. 5.eam tutatur,existimans cõem esse,licet nõ desint, qui ab hac creberrima omnium assertione discedant. Sed

6 si † ecclesiæ donatio omnium bonorum fieri potest, ex eo quidem apertissimè constat eam non esse contra bonos mores, vel saltem illos, qui turpitudinem præterferunt,si violentur.quod præfati doc.passim fatentur,igit quid vetat,hãc donationem ex iuramento vires accipere?Imo donationem simplicem omniũ bonorum præsentiũ & futurorum iure ualidam esse & refragante Bar. tenuerunt Dinus in reg.quod semel.de reg.iur.in 6.col.fi Angel.& Bal.in d.l.stipulatio hoc mõ.Saly. in d.l. fi. quibus subscribunt ibi Alc.& Cosmas Guimier in pragm. Sanctio.titu.de fabla.cle literis.verb.cuicunque. quorũ rõnes expendit Alc.in d.l.stipulatio hoc mo concepta. nu. 16. Verum his omissis minime discedere licet à frequentissima doct.sniã, qua omnium bonorũ donatio inualida censetur,quæ & regia l.ita confirmatur, vt ét locum obtineat in præsentium tantum bonorũ donatione. Cõtendimus tñ non temere,ni fallimur, eandem donationẽ iure communi,vel regio improbatam,iuramento præstito admittendam esse, nec iure naturali vetitum opinamur posse libertatem testandi tolli ex consensu rerũ domini. Nam & statuto liberam hanc testandi potestatem posse tolli,& pacta,quibus hæc libertas auferur, approbari,expressim scribit Bal.in l.cum Archimedoram.fin. col.C.vt in posse.legat.idem in l.de quib.2 col.ff de leg. Imo.in Lillæ autẽ.ff.de hæred.inst.in fi. Decius in l.pactũ quod dotali.C.de pact.col.j.idem cons.655.2.col.idem adnotauit.Vigilius per illũ tex in § accessit,in fi. instit.de test.hoc aũt fieri non posset,si id iuri naturali contrariũ foret.Ex quibus,ut rem cœptam diffinimus, verum apparet,quod ex Arc. retulimus,nẽpe ex privilegio, & expressa principis concessione fieri posse accedente consensu testatoris,vt testamentum semel conditum mutari nequeat.Pro quo satis constanter adduci põt l.omniũ. C de testa.voluntates,inquit Imperator, hominum audire volumus non iubere,ne post finem nostrũ, inhibitũ videatur commutationis arbitrium.Vnde si princeps ex consensu testantis in spẽ ,phibuisset commutationis arbitriũ,cõno esset mutandi testamentum sublata libertas.

7 Hinc t deduci pot est intellectus ad regiam legem Tauri,44.qua sancitum est,constitutionem primogenij, ét authoritate principis factam revocari libere posse, siue fiat in ultima voluntate,siue in actu viuentium .Cui accedit & alia l.7. inter eosdem Taurinas leges,statuens mediationem,hac etenim dictione interim vtar,a patre filio factam in tertia,& quinta bonorum parte,ét inter vivos,revocari libere posse. Est.n. prædicta regia ordinatio intelligenda,qã princeps simplicem authoritatẽ primogenio præstitit,secus vero,si Rex, præstito consensu constituentis primogenium,statuerit actum illum irrevocabilẽ esse,atque eius mutationem vetuerit expresse, tunc equidem minime posset author illius primogenij penitere.Quod ex eadem regia lege coadiuuatur, q in tribus casibus non admittit præfati actus revocationẽ. Nempe si possessio rerum, ex quibus actus ille constat, tradita fuerit ei,qui ad primogenium vocatur,vel instrumentum ipsius actus eidẽ traditũ fuerit, aut ex eã oneratis idẽ actus sit gestus.Nõ ergo erit mirũ,si idem dicam' ex principis authoritate expressim ad hoc accedẽte, cõsensu ét illi',qui eũdẽ actũ rescidere potuisset,i id pstito.

Porrò,vt id obiter agamus, aliqua pnotanda sunt circa leges illas regias,quæ pœnitentiam in pdictis actibus ipsis agentibus concedunt.Primum,† constituto a duo-

8 bus primogenio,ex vtriusq; patrimonio,vel facta meliore ratione,posse alterũ,quo ad ,ppria bona, alio inuito pœnitere,cũ & idẽ in testõ pmissum sit,in quo Oldr. sic respondit cons.174.dicens eandem revocationẽ fieri posse,ét altero mortuo,quia sub una scriptura hic duo testamenta continentur.idem Corne. præmittit, cons.159.4. vol.col.2.tradit diligenter Petrus Pechius lib.j.de testa. cõ.c.18.& in hac spẽ,q̃ tractamus, hoc ipsum sensit Rodericus Suares in repe.l.9.ti. 5 lib.3. For.5 limit.col. 12.ver.ad pdicta.idẽ insinuat Alc.in l licet C. de pac.Cõtrariã tñ sniam in cõstitutione primogenij aperte ,phat Lodo.Bolog.cons.62.col.4.dicẽs, primogeniũ à viro & vxore ex cõi patrimonio factũ, altero vita functo, non posse a superstite revocari,ét ex parte, q̃ ad superstitis bona spectat,ne illusio fiat ipsi mortuo,qui rõne illius cõis cõsensus,illũ actũ egit,alioqui minle actur'. eãdẽ opinionẽ ,phat Aud. Tiraq.in trac. de primogen.q.8.Cui additus egregia Bal.opin.in l.,p hrditarijs.col. fi. C.de hædit. act.incẽtus donationẽ cã mortis à duobus inuicem factã,altero

tero inuito non posse revocari,quia illius interest, ne illb dispositio mutetur,& idem not.Ias.in l.quæ dotis.nu mer.45.ff.sol.matr.quis Alex.ibi.nu.8. de Bald. sniã dubitauerit.Sed Bal.si Ias.credimus, ea rõne scripsit, q ex dicto contractu,etiam facta mentione mortis sit donatio inter viuos . Et tñ licet qõne nra id ipsum fateamur, actum præfatum inter diuos gestum censeri, lex tñ regia eius liberẽ permutationem permittit . Et præterea Bal.loquitur,qñ ex causa matrimonij talis pactio sit, quo casu & lex regia actum irrevocabilem constituit, quib. adducor,vt existimem, primogenium, ac melioratione factam à duobus simul ex vtriusque bonis, ab vno eorũ, altero vel mortuo vel inuito posse libere mutari. Nec in iuria cuiquam fit,cùm notum sit omnibus eam condõnem actum illum, quem gerunt ex lege regia sortiri. at que ita idem Tiraq.in tract.de primogeniis q.68.diligẽtius rem istam examinans à Bolognino discedit . Aliud deinde considerandum est circa eandem legum interpretationem, ut si maritus ex legitimo consensu vxoris maiprarum (ita.n.in hoc tractatu loquimur frequentissime)instituat, bonis utriusque in illud vinculum deductis, actus iste à morte mariti confirmationem recipit, nec viro mortuo ab vxore disiũgi potest, solus.n.vir pœnitere potuisset,si viueret, auctore Roderic. Suares in d. lim.5.col. 15. cui suffragatur Iurisconsultus in l. sicut.§. venditionis.ff.quib.mo.pig.vel hyp. solua. quẽ tex. Bal. commendat in l.nec fratris. C. de don. cau.mor. Ias.in l. cum alienam.2.col.C.de leg. idem in l.cum ,pponas. in 1.col.fi.C.de pact.ex eo notãtes testamentum, quo quis de re aliena ex consensu domini disponit, morte testantis confirmari, ét inuito ipsius rei domino. (Idem ,pbat docte,& cum iudicio Petrus Pechius in d.c.18.)

9 Ex quibus insinuat sese quæstio illa, †num primum testamentum,quod testator iurauit se non revocaturum, per secundum revocari valeat, & subinde an ipse testator ex hac pœnitentia sit periurus . Qua in re libet tres opiniones referre, quarũ prima authores habet Guliel. Dur and.in Spec.titu.de instru. editio. §. compendiose. versi.quid si quis iurauerit.nu.25.& Host. in summa.ti. de sepult.§.an licitum. versi.quid si quis eligat, dicentes adeo non posse primum testamentum iuratum revocari, vt secũdum inualidum omnino sit, nec subsistere possit,quia iurmactum alioqui mutabilem, firmum & irrevocabilem,efficit.c.cum contingat.de iureiur. Nam & pactum,quo iurisdictio prorogatur,libera voluntate paciscentis ante litis contestationem dissolvitur.l.si convenerit.ff.de iurisd.om.iud.ex creberrima omnium interpretatione,quam modo exactè perscrutari nõ licet. Et tñ si pactum illud iuro præstito hat, mutari voluntas paciscentis non potest.Ang.Fulg.Paul.Alex.Ias.in d.l.si cõvenerit.Immo.Bar.Fel.num.6.& Ripa. nu.57.in c.1.de iudi.quam opinionem fatentur ibi esse cõem ipse Ripa. Dec.nu.23.& Alciat.nu.45. idem Dec. in d.l. convenerit.nu.9.Ant.Cor.in rub.de iureiur.privileg.16.& Tho. Ferra.cau.30.tametsi Abb. & Anto.in d.c. 2. refragentur . quorum sniam defendi iure posse ibi asseruit Dec. Huic etiam Spec.assertioni,& illud concinit , quod licet in contractibus innominatis re integra locus sit pœnitentiæ,si tñ iurm in eisdem contractibus præstitum fuerit minime licet,etiam re integra pœnitere.glo. insignis.in l.b pecuniam.verb.necesse. ff. de condict. ob cau. quam docto.ibi recipiunt commoniter,& dixit sing. esse. Immolen.in c.1.de iud.col.pen.Ias.in §.actionum. Insti.de action.nu.47.eamq; defendit Fortun.in c. 1. de pact. nu. 16.& 17.ex his ergo constat iu.anti non licere pœnitere in eo actu, in quo non præsito iuro a lege permissa foret pœnitentia. Vñ Spec.opinio probari videtur, cui ét accedunt, q̃ Fortu.d.illat. 20.tradit vers. Tertius casus. Eandem Spec.sniam sequitur Io. Corasius in præludiis ad l.admonendi.nu. 51.ff.de iureiu.Hæc tñ Spec.assertio falsa apparet,ex eo q̃ iurm fortitur naturam illius actus cui adhæret.l.fi.ff.de lib.cau.c.quemadmodum.de iureiu.l.fi.ff.qui satisf.cog.l.sed & si posseslori.§. item si iuraverò.ff.de iureiur.tex.celebris in l.fi.C.de non nu. pecu. quem existimat sing.esse Abb.in c.cum contingat.num. 14.de iureiu.Bal.in c.cum omnes. de constit. pe. col. & Tiraq.in prin.l.si unquam.C.de revo. dona.nu. 160.explicant eius intellectum Bal.in d.c.cum contingat. in 2. col.Alex.cons.89.2.vol.col.7.Fely.in c.si cautio.de fide instrum.nu.58.idem Fely.in c.inter monasterium.de re iud.nu.23.Igitur iurm in testamento præstitum nõ redit cum actum irrevocabilem ,cum eius propria natura sit , vt ad mortem vsque libere mutetur . Qua in re duo

10 potissime sunt expendenda,vt alia omittamus,quæ non ita huic disputationi congruerent.Primum † equidẽ cõstat donationem inter vir.& vxor. a lege vetitam,iuro pstito validã esse.vti Bar.adnotauit in l.si quis pro eo.,fin. col.ff.de fideiuss.idem Bar.in l.Seyus.ff.ad l.Fal. Fed. consil.140.Abb.cons.95.2.vol.Aret. cons.74.3. col. Cæpo. cons.ciuili 8.Imo. in c.cum contingat. de iureiu. nu. 85. Pau.& Ias.in l.pacta,quæ contra.C.de pac.quam opinionem fatentur communem esse, & eam sequuntur Abb. & Præp.in c.fi.de don.int.vir.& vxo. Alex.cons.8.lib.2. Cornel.in auth.sacramenta puberum.C.si aduer. vendi. nu.42.Io.Lupi.in rub.de don.inter vir.& vxo.§. 51.col. 2.For.in tract.de vl.fi.illat.20.col.3.Dec.cons.202.Franciscus Ripa,lib.3.rñ.c.6.& 17. & Rode.Suares in l. 1.tit. de Arist.foro legum.q.3.Dec.cons.232.col.pen. Alex.in d.l.Seyus.Ias.in d.l.pacta,quæ contra.Guido Papa cons. 204.col.3.Quin & Alcia. parum huic conclusioni propitius,eandem asserit communem in d.c.cum contingat nu.198.Nec.n.hoc iuramentum contra bonos,mores pstatur,vt Fortu.eleganter explicat, licet moribus civilibus Romanorum aduersetur.l.j.ff.de don.int.vir. & vx. quæ hanc donationem his verbis prohibet . Moribus apud nos receptum est,ne inter vir.& vxor.donatio valeret.Hoc autem receptum est,ne mutuo amore se inuicẽ spoliarent,donationibus non obtemperantes, & profusa erga se facilitate vtentes.Hactenus Vlpianus ad Sabinum.Cui & illa rõ addi potest,quod nefas esse putantur videri aliquid inter virum' & vxorem, quod commune non esset. vti Alciat.adducit libro. 3. disp. capitu. 14.ex Plutarcho in præceptis connubialibus.c.20.Vñ Bar.in l. quod meo.ff.de acq.pos.dicebat , hanc prohibitionẽ nõ carere rõne nãli.nõ tñ ifthæc prohibitio iuris nãli est eo sensu quo ius nãle a Iurisconsultis, & Theologis assumit. Pollet etenim lege, seu consuetudine talis donatio permitti,ergo nõ est hæc donatio cõtra bonos mores,quos frangere absque turpitudinis nota minime liceret,secus a lege humana,atque in d.l.j.non dixit Vlpianus, eã donationẽ bonis moribus improbari,sed morib. Romanæ verbis receptũ esse' ne fieret inter coniuges donatio. sicut in l.j.ff.de vulg.inquit Iurisconsultus,moribus receptũ est,& idem in l.more.ff.de acq. hær. Igitur iuro hæc donatio confirmatur,q̃uis Bar.contrariũ asserat in d.l.j. vbi Sal.Fulg.& Bal.idẽ Bar.in l.cum quis decedens. §. Titia.ff.de leg.3.Ang.in l.si quis pro eo .ff.de fideiuss. Henri.in d.c.fi.Socy.in consi.65.1.volu.dicens hanc opinionem cõem esse,eamq; defendat Chassa.in consuetu. Burgun.rub.4.versi.sed tñ istud. eademq; opinio impetrata absolutione placeat.Alciat.in d.c.cum contingat. num. 98.& eandẽ iure ciuili probet, q̃uis iure Pontificio non admittat Pyrrhus,post consuetudines Aureliæ qõ.de pactis.Nã his omissis primam opinionem sequutus, eam intellig- ex sniã Philippi Decij,qñ donator ante donatarij moriatur,secus vero si superstite donatore, is cui donatio facta fuerit,decesserit, quia ,pprium est huius donationis,vt morte donantis pcedente traditione confir-

metur, superstite donatario. c. fi. de don. inter vir. & vx. l. cum hic status. in princ. & in §. si ambo. ff. de dona. inter virum & vxorem. l. fi is fervus. l. Padinianus. ff. eo. l. si inter. ff. de reb. dub. l. à marito. C. de dona. inter virum, & uxorem regia l. 4. titulo. 11. parte. 4. Hanc ergo conditionem non excludit iusm, imo secundum eam est intelligendum, sicuti in hac specie respondit Dec. consi. 240. Sed eius opinio ex eo corruit, q̃ donatio inter virum, & vxorem hanc conditionem habeat, & recipiat, qñ est inualida, vt in dictis iuribus probatur, si autem valida sit, qualis est ex communi sententia iuramento firmata, nul libi in iure hanc conditionem patitur, imo pure valet, quo fit, vt præmissa communi sententia, minime sit admittenda Decij opinio, auctore Alciat. in d. c. cum contingat nu. 204. eandem opinionem aduersus Dec. præmittit Paul. Cast. consi. 82. in 2. vol. quo non citato optime Dec. conuincit Aymon Sauilli. consi. 102. dicens eandem assertionem contra Dec. tenuisse Francis. Purpura. & Anto. a Ripa. Ex quo ipse Aymon deducit, donationem inter coniuges iuxta præsito reuocari non posse, q̃ ipse fatetur ex communi doct. conclusione. Item infert ipse donationem inter patrem & filium, si ex iuramento vires assumat, non exigere illam conditionem, si donator præmoriatur. quod est contra Dec. consi. 536. 2. col. quem ipse Aymon pluribus rationibus refellit. Secundũ quod in hanc controuersiam adducere libuit, ab eodem Decio petendum est, is, inquam, consi. 305. 2. col. scribit.

11 † donationem causa mortis, etiam factam præsito iuramento, posse ex donantis pœnitentia reuocari, habet. n. dicta donatio tacitam condõnem, nisi donantem pœnitet, ergo iusm est intelligendum secundum illam, ex d. l. fi. & iuribus similibus. Et in hanc sententiam aduocat Dec. Corn. consi. 126. col. 2. 3. volu. tex. in l. quæro. §. inter locatorem. ff. locati. vbi locator promittens conductorem a domo non expellere, poterit hoc facere si conductor per biennium cessauerit à pensionis solutione. Ad id etiam adducit Bal. in l. cum quis. ff. de condic. ob caus. qui eandem opinionem probat. & idẽ Dec. in l. nõ omnis. ff. si cer. pet. Ex quibus omnibus apparet, promissionem non reuocandi donationem, causa mortis oportere intelligi, nisi totius voluntatis pœnitentiam, qđ & Angel. asserit, consil. 254. col. 2. post gl. in l. si alienam. §. Marcellus. ff. de dona. cau. mor. verb. acceperit. quam dicit ordinariam Ias. consi. 6. 3. vol. col. 7. & in l. quæ dotis. ff. solu. matri. nu. 33. Hic tn intisstendum est perpẽtis Martini verbis. ff. de don. ea. mor. l. vbi ita donat. mortis causa, vt nullo casu reuocatur, cũ donandi magis sit, q̃ mortis cã donatio, & iõ perinde haberi dẽt, atque alia quis inter viuos donatio. Nam ex his Bar. ae exteri cõiter adnotarunt, promissionem non reuocandi donationem cã mortis efficere, vt ipsa donatio censeri debeat facta inter viuos. & ita illum tex. commendac Aret. in l. nemo potest. colum. 3. ff. de leg. j. dicit singul. Corn. consi. 158. 4. vol. Commendant Alex. & Ias. in l. quæ dotis. ff. solu. matr. latius Gabel. Benedic. in c. Raynutius. ifto ti. verb. testamentum. 4. nu. 25. atque erit satis promittere non reuocare donationem cã mortis factã, cum ex hac clausula actus ipse transeat in donationem inter viuos, cuius propria est. Nec verba illa causa mortis hoc impedirent, quia illum intellectum patiũtur, vt donatio fiat inter viuos, & irreuocabilis, sed ex causa mortis donator ad donandum inducatur, sicuti Bartol. notat. in d. l. vbi ita donatur, cuius intellectum doc. ibi, & alibi f. pissime approbant. licet Io. Crot. repet. l. stipulatio hoc mõ concepta. ff. de verb. obl. nu. 48. adderẽs hanc communem teneat, esse necessariem ad hoc, vt ista donatio inter viuos censenda sit, donãtem promittere nullo casu reuocare, nec sat esse, si promittat nõ reuocare. ex verbis dictæ l. vbi ita donat. & in l. si alienã. §. Marcellus. & in l. Senatus. §. donatio. ff. e. Cui opinioni ipse nõ assentior, quippe qui existimẽ donõnem inter uiuos irreuocabilẽ simpliciter dici, non q̃ nullo casu renocari nequeat, id etenim verum non est, sed q̃ regulariter rescindi non possit ex donatoris contraria voluntate. Sic ergo promissio non reuocandi donationẽ, ita simpliciter facta, potius conuenit donationi inter viuos, q̃ donationi cã mortis, à qua abhorret plurimũ, igitur ex hac simplici promissione trãsit donatio cã mortis in donõnem inter viuos. Nec verba Iurisconsultorũ Crotti opinionem adiuuant, quia intelliguntur in eo sensu, vt ex eis constet secus esse, si exprimatur aliquis casus, ex his, quibus donõ cã mortis revocatur, nam quo ad illum erit perpetua, quo ad alios vero mutabilis omnino manet, & donatio causa mortis adhuc est iudicanda, quod ipse colligo ex d. §. Marcellus. adiuncta Bart. interpretatione. Quibus omnib. animadversis, quod Decius in d. consilio tradit, falsum videri potest. & contra Dec. est Francis. Aretinus consil. 74. col. 3. quem Ias. sequi vr in l. non omnis. ff. si cer. peta. idẽ

12 præmittit Guido Papæ cõsi. vlt. 2. col. illud † vero quod ex l. fi. C. de non nu. pec. adduci solet, facillimẽ soluitur, quia iusm in illius l. decisione intelligitur iuxta iurantis consensum, nec vnquam præter iurantis intentionem iuramentum interpretandum est. Vnde intra consensus limites iusm obligationi addit religionis vinculum, vt in simili qõne rndet Bar. in l. Titia. §. Imperator. ff. de leg. 2. Cy. Bal. & Saly. in l. j. C. commod. Barto. in l. si quis p eo. ff. de fideiuss. nu. 15. Andr. Tiraq. in l. si vnquam. C. de in princ. nu. 142. idem in tract. de legib. connu. in glo. 5. in 4. genere expres. qui omnes, & alij a Tiraq. citati d. l. fi. ad hoc ipsum expressim notant, siquidem iurans contractum literarum, & promittens pecuniæ solutionẽ, q̃uis obligationi consentiat, sub spẽ futuræ numerationis consensit, & ob illam cãm, q̃ si cã illa cessauerit, nec numeratio sequuta fit, recte absq; labe periurii non numeratæ pecuniæ exceptionem obijciet, cum ipse minimẽ iurauerit, nec consenserit in illã obligationẽ, eo casu, quo pecunia numerãda nõ esset, qđ apertius cæteris ostẽdit Fortu. in l. si vnus. §. pactus. ff. de pact. nu. 11. fenserat Iason in l. si conuenerit. col. 3. ff. de iurisdict. om. iudic. At in nostra quæstione constat, iurantem consentire omnino in perpetuam & irreuocabilem donationẽ, igitur esi reuocare non poterit. Eodẽ fere pacto tollitur obiectio facti ex l. q̃ro. §. inter locatorem. cum ibidẽ promittens conductorẽ non expellere, in hanc promissionem consentiat, pp futuram pensionis solutionẽ, q̃ si per biennũ cessauerit, ab hac ꝓmissione ꝓmittentẽ liberat, hæc. n. fuit eius intẽtio, hic ciusdẽ cõsensus est, nec cõtractus ipse aliud conijcere patit. Nec tñ tu ptlua est existimãda dicti ꝓmissio. Nã ea nõ facta cõductor pẽs, & nõ solu uẽs pẽsionẽ añ biennũ expelli posset, ea tñ facta expectandũ est biẽnij tps. Bar. & alij in d. §. inter locatorẽ. & doc. in l. Aedẽ. C. locati. vbi Ang. alium effectũ huius ꝓmissionis adnotavit, cuius ipse memini lib. 2. Varia. resol. c. 15. nu. 14. Aliter tñ q̃ Bar. leges regiæ distinguunt intellectũ §. inter locatorẽ. in l. 5. & 6. tit. 8. partita 5. Iõ est cõsiderãdũ ex Bar. finis conductoré ad biẽniũ statim expelli posse a domo conducta, eo ipso q̃ à solutione pẽsionis statuto tpe cessauerit, si vero cõductio sit facta ad lõgius tps, breuius tñ decennio, idẽ erit dicendũ, hoc addito, q̃ facta ꝓmissione a locatore non expellendi conductorem, expectãda est cessatio a solutione per biennũ, ét si cõductor sit pis, atq; hoc ipsum operatur pactũ illud de non expellendo conductore, ex d. §. inter. is aũt, qui ad decẽniu conduxerit absq; pacto expectari dẽt ét pũs per biẽniũ, sicuti & quicunque conductor abiens p id tps expectat. l. cũ diui. ff. locẽti. Hæc etenim est Bar. in d. §. inter. huius qõnis dissolutio, cui accedere vñr Abb. in 3. col. & latius Imol. nume. 23. in c. propter, de locat. dicens hanc esse

esse communem opinionem. & idem fatetur Ias. in l. 2. C. de iure emphy. nu. 37. & probatur ex gl. in d. §. inter. Regiæ tñ leges absque vllo pacto statuerunt conductorem cessantem à solutione pensionis expectandum esse per biennium, qñ conductio fuit facta ad quadrienniũ, vel longius tps, si vero facta fuerit ad breuius tps, expectabitur per annum, quod magis accedit ad intellectum & opinionem glo. in d. c. p. p. §. verum tametsi tex. ibi, indistinctẽ sanxerit expectandum esse conductorem p biennium. vñ ne ille tex. cõi sententiæ aduersetur, potest commodè intelligi secundum præmissam distinctionẽ, vel erit à communi opinione discedendum. Sed & gl. in d. §. Marcellus. nihil obstat, quia aduersus Iurisconsultũ ibidem loquitur, & ab Oldrado, Dyno, Alberi. & Bar. reprobatur, & est contraria gl. in l. senatus. §. mortis. ff. eo. quam Paul. Cast. approbat in consil. 75. & consi. 82. in 2. vol. glo. etiam in d. §. Marcellus. reprobat Ias. in d. l. q̃ dotis. nu. 33. & in d. l. non omnis. 2. col. His igitur perpensis perplexa adhuc apparet huius nodi dissolutio, & ppes, vt nostram in hac re sententiam & liberius ad diffinctius explicemus, quinque assertiones nõ inutiles ꝓponimus.

Prima conclusio. Donatio causa mortis, quam donator voluit irreuocabilem esse, eamq; promisit non reuocare, in ea clausula, q̃ donationẽ inducit, transit in donationem inter viuos, nec illam patitur conditionem, nisi tutius voluntatis donantem pœniteat, ét aullo adiecto iuro, tex. insignis in d. l. vbi ita do natur. vbi Bar. & cæteri doct. idem Bar. in l. fi. C. de pact. vbi Dec. id not. ex Barto. nu. 21. Aag. consi. 179. nu. 6. Alex. consi. 141. volum. Paul. Castren. consi. 138 vol. 1. & consil 6. in 2. vol. Ias. in l. non omnis. ff. si cer. pet. col. 3. glo. recte intellecta in l. senatus §. mortis. verb. decesserit. ff. de dona. cau. mor. quã paulò ante retuli. Socin. consi. 53. 1. vol. Cur. Iunior consil. 39. numero 6.

Secunda conclusio. Donatio causa mortis, quam donator promisit ratam habere, nec ei refragari, in ea clau

13 sula, quæ donationem inducit, transit in donationẽ † inter viuos, nec donator pœnitere poterit. tex in d. l. vbi ita donator, quem in specie iti intellexere Paul. d. consi. 75. nu. 7 2. vol. & in consil. 61. 2. vol. Ias. in l. non omnis col. 3. ff. si cert. pet. Dec. in d. l. fi. de pact. nu. 21. Ias. in l. quæ dotis. nu. 33. ff. solu. matr. Nihil etenim refert, an donator velit donationem esse irreuocabilem, an promittat eam ratam habere, nec vllo tpe se ei refragaturum. quã sñam Bald. asserere vẽ in l. cum quis. ff. de cond. cau. data. tametsi Alexand in d. l. quæ dotis. nu. 11. ex Bal. notauerit contrariam opinionem dicens, non esse donationem inter viuos, si facta donatione cã mortis, illa clausula sit adiecta, q̃ omnia promisit rata habere, omnino seruare, nec vnquam eis cõtrafacere. idẽ no. Guliel. Bened. in c. Raimutius infra, eo. ver. testamentu m. 4 gu. 27. Cæteri Dec. in d. l. non omnis. col. 3. idẽ in d. fi. de pact. nu. 21. & in consi. 305. præfatam Alex. opinionem veram esse opinatur, qñ dicta verba, quib. donator promittit nõ reuocare donationẽ, apponẽtur inter verba exequutionẽ contractus inducentia, secus vero si apponerentur in ipsius donationis dispositione, tunc etenim secundã hãc conclusionem, quam tractamus, procedere existimat, quod altius repetere oportet. & ideo,

Tertia conclusio, authore Decio, sit. Promissio nõ revocandi donationẽ cã mortis factam, adiecta exequutioni contractus, nõ reddit ipsum actũ irreuocabilẽ, nec operatẽ effectũ donationis inter uiuos. Quæ quidẽ assertio primo ea rõne cõprobat, q̃ ea, q̃ in exequutione exprimũtur, ipsius actus dispositionẽ minime augere, vñr. tex. celebratissimus in clementi. j. de prebendis. quem text. dicit aureũ Felyn in d. licet. col. 4. de offi. ord. commendat Dom. consi. 92 & consi. 86. Abb. in c. cum nostris. nu. 21. de concess præb. Dec. consil. 500. col. 3. Imol. in c. quoniã Abbas. col. fi. de offi. deleg. Hieron. Grat. consil. 111. 1. vol. & sing. Cur. Iun. consi. 3. 1. col. & Ias. cõsi. 6. 3. vol. col. 6. notat eundem tex. Imo. in l. qui Romæ. §. duo fratres. col. 4. ff. de verb. obli. Dec. consi. 2. nu. 9. & consi. 313. col. fi. optimus tex. in l. quidam testõ. in princ. ff. de leg. j. quẽ præter doct. ibi, not. Rom. sing. 430. Bal. in l. ẽt. C. de fals. cansi. adiecta legat. Paul. Castrens. in l. fedi fideicommissum. §. j. ff. de iud. Hæc † ergo verba in exequutione

14 donationis expressa ipsius actus naturam nequa quã mutare debent, quo fit, vt hac prima rõne tertia conclusio procedere possit. Sed & alia rõ eandem confirmat, prædicta etenim uerba potius ex tabellionum voluntate, q̃ ex contrahentium consensu adiiciuntur ipsis contractibus, vt in simili specie fatẽtur Bar. in l. 1. 6. q. ff. de iure codicil. Bal. in l. quoties. C. de hæred. inst. col. 1. Imo in l. vlt. quemadmo. testa. aper. Dec. consi. 180. col. pen. Abb. in c. cum contingat. de iureiur. num. 24. Dec. consi. 399. col. pen. & plures alij, quos ad nauseam vsque citat Tiraq. in l. si vnquam. C. de reuoca. dona. in prin. num. 122. dicens hanc opinionem communem esse, idem fatetur Thomas Grammatici. decis. 62. nu. 22. Et quamuis non desint qui contrariam sñam sequantur ex eo, q̃ consueta opponi in instrumentis censentur ex contrahentiũ voluntate a notarijs expressa. Bal. per tex. ibi. in l. fi. C. de fideiussori Socy. col. pen. in l. Gallus. §. idem credendum. ff. de lib. & posth. vbi Alex. 3 col. dicit sing. text in d. l. fi. & meliorẽ iuris Ias. in l. certi condicto. §. si nummos. ff. si cer. pet. nu. 24. Soc. consil. 101. 3. vol. Felyn. not. in c. cum M. de cõst. nu. 6. & ibi Dec. col. 2. Ias. in l. fi. C. de iure emphy. 10. notab Alex. in l. hmõi. ff. de leg. 1. in fi. prin. Castell. Cott in vltimis memorialib. dictione, Notarius. Et Io. Arelatanus in l. gñaliter. par. 1. C. de secun. nup. num. 61. qui omnes cæteruatim asserunt, notarium a contrahentibus rogatum, vt conficiat certi contractus iusm censeri omnino rogatũ consuetas clausulas eidem actui adijcere. optimus tex. in d. c. cum M. quem existimat meliorem iuris Bal. 4. col. & sing. Fel. ibi. idem Felyn. in c. ex literis. col. 5. de fide instr. quod disputari longius poterat ex his, quæ dicti docti scribunt. & Ripa in d. c. cũ M. 57. notab. Ias. in l. vt liberis. C. de colla. Hippo. singu. 123. Socin. consi. 85. 1. vol nu. 5. Dec. in l. semper in stipulationibus. ff. de reg. iur. Euerard. in locis legalibus. c. 63. Alex. consil. 1. col. 6. vol. 5. & ex Iurisconsulto in l. quod si nolit. §. qui alidu. ff. de ædil. edict. Verum quæstionẽ ista nimis a re, quam tractamus, remotam omittentes, id. tã tùm admonemus lectorem, uerba contractui adiecta, q̃ tñ notarijs communia, ac frequentissimẽ obuia sunt, tũc demum præter voluntatem contrahentium adiecta censeri, qñ ipsum actum, qui geritur mutant, inq; aliã spẽm transierunt. Nam si clausulæ solitæ apponi in contractibus, a notario scribi possunt absque cõtrahentiũ expressi iussione, quia earum adiectio ex præsumpta contrahentiũ mente fit, quis vnq̃ dicet eadem clausulas ex hac ꝑsumpta voluntate contractibus addi, qñ ex his verbis plurimum ipsius actus vis mutatur, aliamq; naturã assumit, q̃ ex verbis principalib. a contrahentib. ꝓbatis ꝑ se ferat? Hinc ẽt ꝓcedit qđ Anto. & Abb. in c. quintauallis. nu. 32. de iureiu. scribunt dicentes, p q̃cunq; verba ét amplissima cõpromisso adiecta, non videri renũciatũ reductioni ad arbitriũ boni viri rõne valde enormis læsionis, quia potius ex notariorũ facili calamo. q̃ ex cõpromittẽtiũ consensu solent scribi, nec cõpromittentes cõsuesse cẽsendi sunt in tãe læsionis lcãm, arbitris cõcedendã, idẽ licet in dissimili spẽ ꝓbat Abb. in c. cũ cõtingat. nu. 24. de iureiu. non alia rõne, q̃ q̃ cõsueta exprimi à tabellionib, si in contractu scribantur illã effectũ inducũt, qui nõ abhorret a verisimili cõtrahentiũ intẽtione, sicuti existimat Lancellotta in l. j. col. 2. ff. de usu ob. Alex. in l. j. §. si quis ita. j. not. Ex quo fit, vt ijus procurator his ꝑsalemandis-

mandatum cum libera potestate, ea, quæ exigunt spāle mandatum possit agere.c.qui ad agendum.in fi.de procur.in 6.l.procurator,cui generaliter.ff.e.l.transactio.C.de transact.Regia.l.19.tit.5.parti. 3. id tñ non procedit in valde præiudicialib.ꝓp abusum notariorum,qui passim absque mandatorum consensu,& eis prorsus ignoranti bus dicta verba inserunt,quæ magis ad stylum cōem, q̄ ad actus dispositionem spectant, quod pulchrē animad uertit Carol. in consuetud. Parisien. titu. j.§.10.quæst. 3.Idem Carolus in Alexandri consi.28.lib.2.ex Angelo in l.licet.col.1.C.de locat.Bal. in rub. C. de his q̄ in frau. credit.Abb.in c.1.vt lit.non conte.nu.28. à quibus autoribus,& eorum sñia tria Carolus infert,q̄ apud eum legi facillime pōt.His ergo iure admitti potest hæc tertia,& principalis conclusio, quam Ias.optimè explicat & admittit in consil.6.3.volu. & secundum hanc declaratio nem potest defendi opinio Alex.in d.l.quæ dotis,& alio rum,quos in prin.huius quæstionis citavimus.

Quarta conclusio, donatio causa mortis facta, in donationem inter vivos transit, si donator etiam in verbis executionem actus inducentibus,promittat iuro præstito eandem donationem seruare, firmamq̄e habere, & eam ipsum non reuocaturum . Iurm etenim non potest à notario absque cōtrahentis expresso consensu ad scribi.c.pen. de iureiu. & ideo in isto cessat rō,quæ in præcedenti conclusione adduximus ex abusu notariorum.Præterea ratio ex cle.j.de pbend.non vendicat sibi locum in iuro , cum id,quacunque in parte contractus fiat,semper maturē sit,ac deliberatio animo, & ea mente,vt effectum sortiatur,atque ita in specie hanc conclusionem tenet Ias.in l.non omnis.col.3.ff.si cer.pet.Arct. in consil.74.c.13.Gpid.Pap.consi.vlt.2.col. Ias.in l. quæ dotis.ff.sol.ma.r.nu.33.& Lud.Goz.consil. 87.nu.9. Ferrat.caut.30.Paul consil.75.2.vol. licet contrarium nota uerit Dec.d. consil.305.Corn. consil.126.vol. 2.col.Ias. consil.6.in 3.vol.col.7.Parisius.consi.6.nu.17.lib.2.quibus non possum assentire,attenta vi iuramenti.

Quinta conclusio. Donatio causa mortis reuocabilis est,nec transit in donationem inter vivos,etiam si donator simpliciter iurm addiderit eidem , non tñ promisit eam non reuocare. hoc.n. iurm simpliciter præstitū iux ta ipsius actus naturam est intelligendum , vti in specie opinatur Bal.in rep.l.2.ff.de iureiu.col.42. versi.iuxta p̄ dicta.quem refert & sequitur Didacus à Segura in l.vnū ex familia.§.sed si fundū.ff.de leg.2.fol.9.col. 3. ex quo, si testator simpliciter iurm præstitit,nec promisit testamentum non reuocare,absque periurij metu liberē potuerit,q̄ prim⁹ disposuerat mutare, consetur.n.iurasse illam esse potentiam,liberam,& non coactam eius volun tatem.Hactenus ergo de donatione causa mortis,quam quis non reuocare iurauit,in testamento verò dicta verba,etiam⁹ iuro præstito, non impediunt eius reuocationem ex opinione,quam aduersus Spec.probamus.

Nec ex his verbis hic actus transit in aliam speciē,nec in contractum inter vivos, quia verborum significatio non patitur,vt testamentum transeat in donationē irrevocabilē,sicut patif donatio cā mortis facta:potuit.n.fieri donatio occasione mortis quia mortis cā induxit donatorē ad donādū . & tñ inter vivos,& ió diuersum cēsetri debet,vt explicat Bar.in l.vbi donatur.ff.de don. causa mor.& Ias.in consil.6.col.1.in 3.vol.& probatur in l.eum precario.ff.de precar.

Iſi & alia ratio aduersus Specu.actus siquidem cōtra iurm factur,etiā si agens periurus sit,validus est,si prior actus cuius causa iurm præstitum fuit,nec perfectus est, nec ex iuramento eam perfectionem assumpsit, vt mutari nequeat,ex glo.percelebri in c. fi. de procurat.in 6.q̄ præter Doct.ibidem tenent.Socin. consil.48. volum.3.Ias. in l.si non sortem.§.si centum.col 3.ff. de condic.indeb. idem in l.si ita quis promiserit. §. ea l.nu. 24. ff. de verb. oblig.idem in l.duob.§.fi.2. col.ff.de iureiuran. commē dat Felyn.in c.edoceri.num.7.& in c.ex parte decanimu me.12.de refer.cuius & nos meminimus in Epitome.2. parte.c.4.nu.9.& c.6.nu.2.& ad istam quæstionem mirè conducit.si quis etenim testamentum fecerit,idque iura uerit non reuocare,si postmodum pœnitentia ductus, id testamentum mutauerit, hæc correctio aut mutatio seruanda erit, cum ad mortem vsque primum testamentū perfectionem non acceperit,ac omnino pendeat, & ideo dum ita pēderet , potuit optime tolli ab ipso testante, ex c.cum Marthe.de celeb.nāl mis.& testamentū in mortuis ratum est, q̄quidem nec valet dū viuit testator , & vbi testamentum est, mors testatoris intercedat necesse est,teste Paulo ad Hebreos c.9. Iure etiam compertum est,mortem testantis ratum facere testamentum , quod nondum certum habet robur, quamdiu viuit qui condidit,cui liberum est,si velit, mutare.l. si quis in prin.ff.de leg.3.cum similib.Hanc verò opinionem, vt secundum teneat,& præferatur primo , quod testator iurauit non reuocare,asserunt Bar.in d.l.si quis in princip.ff.de lega. 3.col.si.idem in l.si quis inquilino 8. §.fi.ff. de leg.1.& in l.eum duobus. §. idem respondet.ff. pro socio. Oldrad. consil.127.Ital.in rep.l.1.C.de sacrof. eccl. col.si.Saly.in l.fancimus.C.de testam. Io. And. in reg. quod semel.de reg.iur.in 6.gl.in c.vltima voluntas.13.q.2.Bald.consil. 148..a 1.vol.Alberic.in d.l.si quis in principio testi.col. pen.Ias.in l.si conuenerit.ff.de iurisp.om.iud.nu.5.idem Ias.in l.si ita quis promiserit.§.ea l. nu.23.ff.de verb.ob. Guliel.Maynerius in l.quandiu.nu.117.& in l.nemo potest mutare.num.93.ff.de reg.iur.And. ab Exea in rub. ff.de pact nu.524.& est communis opinio secundū Alexā.in l.stipulatio hoc modo.nu.5.ff.de verb. obl.& Corne.consi.294.vol.4.eandem sequitur Ripa in c. 1.nu.58. de iudic.Quæ quidem sñia adhuc vera est, etiam si primum testamentum, quod iurauit testator non reuocare,ad pias causas conditum fuerit.Bald.consil.211.vol. Stepha.Bertrand.in consil.388.2.volu.

Secunda opinio partim ex præmissis constat, quibus probatur in hac controuersia , secundum testamentum primo præferendum esse,partim à Bar. augetur, qui nō tantum hoc tenet,sed & addit nec periurum esse reuocā tem primum testamentum,curamentum accessit.ita ip se in d.l.stipulatio.& in d.l. si quis in principio testi. col. fi.dicens,iurm quo quis promisit non reuocare testamē tum,esse contra bonos mores, & ideo iurātem ex eo mi nime obligari. quod probatur in d. l. stipulatio hoc mō concepta.Secundum eum,cui adhærent Boatinus,quem Alberic.refert in d.l.si quis in princ.col. pen. Angel.in l. si quis pro eo.ff.de fideiuss.Bal.in consi.22.& 148.1.vol. & esse hanc cōem sñiam fatentur Cinus in l.1. col.fi.de sacrof.eccl.Alex.in d.l.stipulatio.nu.5.Ang. Aret. in tra cta.de test.verbo,& iurauit non reuocare. & eam defendunt Io.Crottus in d.l.stipulatio.nu.18.& Guliel. Mayneri.in d.l.quandiu.nu.121.& eandem asserit glo. in c.j. de pace tenenda & iuram.firman.§.item facta.verbo,super. contracti b. quasi hoc iurm non tantum sit contrarium bonis moribus ciuilibus,sed & canonicis,cum iure Pontificio votum captandæ mortis reprobetur. c.2.ne captandæ.de concess.præb.in 6.c.nulla.100.tit.

Sed hæc opinio omissis aliorū argumentis ex eo conuincitur,q̄ bonos mores non est ꝓmissio non reuocandi testū,q̄ supra probauimus ex fortunio. Nam si promissio non reuocandi testū ablq; iuro toleratur, cur iureiurando cadē promissio firmari nequit? Dices ió tolle non esse ita periculosum, aīe promissionem simplicem frāgere sicut iuratā, & ob id magis tolli adiecto iuro testandi libertatē, q̄ simplici promissione,id.n.fateor, negotamen bonis moribus repugnare, vt quis sibi ipsi toll. r testan-

testandi libertatē, tametsi pacta, p quæ hæc libertas auferetur.a iure ciuili improbentur ea rōne, q̄ leges ægrè ferant,ac odio habeant,esse quem solicitum de viuentis hæreditate.l.si.l.pactum quod dotali. C.de pact.l.pactū dotali.C.de colla.Quod si dixeris occasionem captandæ mortis à l.tolli,vtq; improbam, bonisq; morib. cōtrariā refelli,fatebor vtique occasionem hanc lege improbari, quasi hoc ipsum legum latoribus vtile visum fuerit reipublicæ,ne priuatim vitæ humanæ insidiaretur , nec cō sectum sequitur id ita contra bonos mores esse , vt peccatum sit pacta prædicta iniri , cùm dicta occasio non sit admodum crimini proxima,quippe quæ praui animi p̄sumptionem maximā exigat,quæ in Christiana religione nō est facilster admittenda. Constat etenim ex substitutionib.ac bonorū vinculis, quæ ex primogenijs oriuntur,vt post mortem vnius alteri bona obueniant , occasionem captandæ mortis quodammodo prauis, ac scelestis hominib.exhiberi,& tñ passim prædictæ substitutiones,& primogenia licite fiunt, & honestissimè ꝓmittuntur. Nam licet in d.l.vlt.C. de pact.ex eo pactum contrarium bonis moribus iudicetur , q̄ occasionem præbeat captandæ mortis,ea tñ ratio non est principalis ad hoc, sed illa,quod turpe sit agere de bonis illius,cui succedendum forsan est,eo viuente,ac non consentiente, vt in eadem constituti ne probatur. Siquidem iuxta illius constitutionis sñiam pactio illa turpis nō sit , si accesserit cōsensus illius,cui succedendum est. eademq; rōne est intelligenda decisio tex.in l.ex eo.C.de inutilib.stipula.

Præterea,nonne maior libertas in matrimonio exigit q̄ in testō.c.cum locum.de sponsi.Et tandem iurm, quo quis aliquam fœminam accipere in aliquam fœminam accipere in vxorem pollicetur, validum est, & periurio irritetur is,qui id nō seruauerit.c.sicut ex literis. de spōsalib.quibus rōnib.Bar.opinio, quæ à iuris ciuilis professoribus crebro recipitur,falsa apparet.

Tertia igitur opinio,licet concedat testamentū secundum primo præferri. testatorem tamē periurum esse ꝓfitetur,ex prædictis rationibus . quam sententiam asserūt Ioann. Andr.in regu.quod semel.de regul.iur.6.Archid. in d.c. vltima uoluntas.Ancharan.in c.cum clles.columpen.Ioan.Imo.in c.dilecto.2.col.de præb. Salyc.in d.l.fancimus.col.fi.Corsi.consi.294.vol.4.Fran.in c. j. de sepul.in 6.col.j.Bal.in l.j.in repe.col.fin. C. de sacruf.eccle.Fort.de vltimo fine.illat.20.ver. Tertius casus: Alex. consi.16.coll.2.vol.3. idem in d.l. stipulatio hoc mō concepta.col.2.Old.consi.127.Imol.in c. cum contingat. de de iureiuran.nu.35.Felin.in c.in pōtia. de probat. nu. 6. Soc.Iun.consi.65.nu.50.vol.1. & hæc est communis opinio secundum Alc.in doct.c. cùm contingat. nu.77. Philip.Probum in c.de procur.in 6.col.fi. & Guli. Mayner. in l.nemo potest.nu 93.&in l.quidam.ff.de reg.iur.nu.121.

Quid ergo dicemus ad l.stipulatio? vbi Iulianus Iurisconsultus ita scribit:Stipulatio hoc † mō cōcepta, si hæredem me non feceris,tantum dare spondes,inutilis est, quia,contra bonos mores est. Verum lex illa pœnalem stipulationem contra libertatem testādi adiectam , bonis moribus contrariam esse asserit , siquidem illicitum, & inhonestū est pœnæ adiectione quemquam uelle alterum adstringere ad certā hæredis institutionē . Et huic auidæ ambitioni eorum,qui aliorum hæreditates & patrimonia consequi nimia cupiditate contendunt, lex occurrit,quo eorum insatiabilem auaritiam reprimat, nō tñ ex his sequitur,promissionē simplicē uel iuratam ablque pœnæ adiectione bonis moribus aduersam esse.sicut in simili spē ꝓmissio matrimonij contrahendi licita est, siue fiat simpliciter,siue cū iuro,& tñ ꝓmissioni huic pœna addi bonis morib.refragatur.l Titia. ff.de verb.obli. Ex quo infero pœnalem stipulationem, cuius meminit d.l.stipulatio,iuramento firmari non posse . quod ibidē Bar.& cæteri Doctores concedunt.

Sed o intero,promissionem pœnalem, quæ in d.l. Titia.& in c.Gemma.de sponsil.reprobatur , nequaquam iuro uires accipere.authore Bar in d l. Titia.nu.11.& in l si quis pro eo.ff.de fideiussori.nu.6.Licet Corn. contrarium consulendo responderit.consi.29.3.in 4.vol.& Fortu.dubitauerit in dicta illatione 20.versi. vñ et singulariter.& ver.dico ergo Hinc probari poterit,donationē ictam in pœnam mutationis, aut reuocationis testū minime valere,ex cōi omnium sñia in d.l.stipulatio. sicut asserit & probat Alex.consi.30.lib.3.Imo ejusdem Bal. in l.fancimus.C. ifto titu. Paul. & Alex.in d.l.stipulatio. Frācus in reg.quod semel.de reg.iur.in 6.& plerique alij frequēter dixerint,hanc pœnam posse adiici reuocationi certi legati,licet non possit apponi reuocationi totius testi,p pensa declaratione Claudij in d.l.stipulatio.nu.5.Et licet itidem eandem pœnam fauore piæ cāæ admittat Ias. in d.l.stipulatio.& consi.169.vol.4.nihilominus Carol.in d. consi.25.cōcm opinionem etiam in his duobus casib.non uisime sequitur.cuius opinio satis ex ꝑmissa consideratione defenditur.

Porro illud erit præter alia & hic considerandum, q̄d Cœpola animaduertit cautela 117.dicens, posse in prædicto casu fieri,ut testamentum secūm sit nullum , si is,qui iurauit primum testamentum non reuocare, a iudice ecclesiastico admoneatur , petente hī de scripto in primo testamento,trina canonica monitione,ut testamentum illud seruet illæsum,& ne illud reuocet, indicta excōicatione aduersus eū,si id testamentū mutauerit, tunc etenim testamentū † posterius erit nullū , quippe quod factū sit ab excōicato , qui testari non pōt . ut existimant Io.Mona.in c q̄q̄.de usur.Host.in ca.pia. de excep. in 6. gl.in c.decernimus.ce sent.excom.eo.lib. q̄ dixit singul. Fran.in rub.ista lib.6.casu 16.quasi deportato æquiparetur excōicatus.Hoc tñ non est admittendum , quia falsa rōne iuuatur,cùm excōicatus testari possit regulariter. quod probatur ex eo,q̄ oēs testari possunt, qui iure expressim non ꝓhibentur.l.si q̄ramus.ff.eo.§.fi.inst. quib. nou est permissum facere testam.l.j.C.de fact.eccle. Sed excōicatus nō ꝓhibetur testari, igitur pōt testamentū facere.Præterea ſpalle est in excōicato p̄p hæresim.c.excōicamus.§.credentes.de hæret.auth.credētes. C. de hæret.is.n.testari non pōt,sicuti nec excōicatus ex percussione cardinalium.c.Fœlicis.de pœn in 6. ergo excōicatis ob alias cās non est interdicta testandi potestas . atq; ita hanc sñiam ueriorem esse opinantur Arch.in d.c.pia. Io.And.ac cæteri in d.c decernimus. Fred.consi.74.Bart. in d.l.si quæramus.Bal.in l.fi.col.3.C.si a non comp.iudice.Abb.in c.ueritatis.de dolo & cont.nu.32.Abb. hic 2. hic 2.col.Imo.in c.2.infra eo.post alios Guil.Bene. in c. Raimūtius.verbo,mortuo itaque testatore.in 1.nu.288. eo.titul.Io.a Sel.de beneficio,3.par.q.4.col.1.q̄ opinionem sequuti fatentur communem esse Fely.in cap. cum voluntate,de senten.excommu. idem in c. ad probandū de re iud.col.2.Barba.in d.c.2.Franc.in d. rubr. casu.16. Aret.in d.l.si quæramus. & Gualde. in libello de arte testandi.tit.1.caut.10.nec refert an sit publicè uel occultè excommunicatus,secundum eos,quibus accedit gl.in c. pastoralis.§.verum. de appel. quæ excōmunicatum simi lem esse ait relegato,& tñ relegatus testari potest. l. relegatorū.§.j.& seq.ff.de interd. & releg. Huius etiam cōmunis sententiæ author fuit Inn. in d.c. cum uoluntate. qua perpensa Cœpolæ cautelam reprobat And.ab Exea. in rub.ff.de pact.nu.525.

His vero,q̄ de libertate mutandi testamenta diximus, aptissimè conuenit disputare,quo pacto fiē testamentum,cui testator in primo derogauit, validum sit.quam quidem rem egregie tractauit Bartol.in l.si quis in principio testamenti.ff.de legat.3.cuius uerba variis in locis adnota-

adnotarunt, qui post eum scripsere. Nec tñ verebimur nos ea pro viribus explicare, quasdam ex Bart. cæterisque conclusiones colligentes, quibus hic tractatus, ni fallimur, apertissime expedietur.

Prima conclusio. Primum testamentum simpliciter sequentibus derogans tollitur per secundum, in quo specialis sit revocatio primi, licet in eo nulla mẽtio fiat clausulæ derogatoriæ. Atq; exempli gratia fit derogatio in primo testamento in hunc modum concepta.

Quod si aliud testamentum fecero, nolo illud valere. Specialis autem mentio primi in secundo hoc modo fit, non obstante priori testamento, quod præsente F. Notario condidi. Est.n hæc mentio necessaria & sufficiens, vt notat Bar. in d.l.si quis in princ. nu.8. per tex. ibi. & licet Paul. Cast. cons. 182. 1. vol. col. 3. aduersus Bart. exigat in secundo testamento verba illa, Non obstantibus quibuscunque verbis derogatorijs in priori testõ appositis, tñ sñia Bart. veriot est, cũ in specie & nominatim primum testamentum tollatur. Eadem verba Bar. Ias. retulit, nec ausus est improbare in l.si mihi & tibi. §. in legatis. 2. lectione. col. pe ff. de leg. 1. & subdit Corn. consi. 86. 3. vol. col. pe hanc esse communẽ opinionem post Cyn. in l. sancimus. C. de testam. Imo satis erit in secundo testamento hæc apponere verba, Non obstante quocunque alio testõ sub quacunque verborum forma cõcepto, ex Arc. in c. j. de refer. col. 6, hanc opinionem in derogatione legum, & canonum asserente per tex. quem sing. appellat in c. alma mater. § si de sent. excom. in 6. quem Fel. sequitur in c. nonnulli. col. 7. vers. 2. fallit de rescrip. additque ipse Arct. hanc esse communem opinionem.

Secunda conclusio. Testamentum primum, cui adiecta fuit clausula derogatoria ptãtis testandi, seu revocandi illud testamentum, per secundum tollitur etiam simpliciter factũ, nulla adhibita mentione, nec gñali primi testi. quod probatur, quia derogatio ptãtis testãdi a iure ciuili improbatur, & inutilis cẽsetur. l. stipulatio hoc mõ concepta. ff. de verb. ob. qua rõne Bar. in d §. in legatis. hanc conclusionẽ ꝓbat, camq; cæteri cõiter recipiunt, vt ibi testatur Ias. 1 lec. & Soc. 2. col. eandem tenent Cin. Fulg & doct. communiter. in d.l sancimus. & Corn. communem hanc professus dicto consil. 86. 3. volu. colũ pen. Accurs. tamen in d.§ in legatis. & in d. l. si quis in princi. verbo, nemo. n. nullam in hac re dfiam constituit inter verba derogatoria voluntatis & ptãtis, imò idem vtrobique seruandum fore apertissime censet. Cuius opinionem Io. ab Imol. in d.§. in legatis. defendit, & Sal. in l sancimus. Disputat ẽt Soc. in d.§. in legatis. quod iure verius esse apparet ex eo, q rõ, cui innititur cõis sñia, minime procedit, perpenso intellectu vero d.l. stipulatio hoc mõ concepta, quẽ paulo ante tradidimus.

Tertio conclusio. Primum testamentum habens clausulam sequentis derogatoriam, non tantum simplicem, & gñalem, sed & specialẽ, certisque limitibus circunscripta, per secundũ tollitur, in quo fit gñalis mentio primi, & illius clausulæ derogatoriæ commemoratio indefinita. Fit.n. tunc mentio spãlis primæ voluntatis, quod est necessariũ, & sufficit, quis in specie verba clausulæ derogatoriæ minime repetantur quod Barto. not. in d.l.si quis in prin. 3. col. quem ibi cæteri Doct. & in d.l. sancimus. cõiter sequuntur, ficuti fatentur Corne. cons. 86. 3. vnl. Alberi. in d.l. si quis in prin. testi. nu 7. & 16. Alex cõ sil. 134. vol. j. Soc. & Ias in d.§. in legatis. 2. lect. col 3. Cardi. cons. 102. Alex & Ias in d.l. sancimus. Barba in c. cum esses. ifto ti. nu. 18. Ant. Rub. cons. 24 Soc. cons. 143. vol. 2. pen. col. quam ẽt ꝓbat Dũic. cons. 115. & asserit esse cõem Soc. Iun. cons. 124. vol. col. 2. & 3. super qua disputant Barba. in d. nu. 18. idẽ cons. 72. volu. 3. & Ias. in d. §. in legatis. inquirentes an ex vera iuris rõne sit necessaria in pñti dubio specialis mentio verborum clausulæ derogatoriæ, ꝙ testator primo testamento adiecerat. Sed Doct. sñia ex illis amplissimis verbis defenditur, non obstante quocunque testõ a me condito, quæcunque verba derogatoria habente. Hic.n. fit mentio specialis clausulæ derogatoriæ, quamuis ad verbũ nõ repetatur. quo sufficit, & probatur in l. oẽs. C. de pœter. 20. vel 40 annor. & iul. Titius. ff. de lib. & posthu. Ex quib sequentia corollaria deducuntur.

Primum, in quæstione præcedentis assertionis, quæ tertia est, minime sufficere primi testi mentionẽ, nisi & clausulæ derogatoriæ faltem in gñe testator meminerit. Nec.n. sat erit dicere, volo hoc testamentum valere, non obstante alio quocunque testõ per me facto, seu cassum & irritum faciens quodcunque aliud testamentũ. oportet siquidem addere, sub quibuscunque verbis derogatorijs conditum. ex mente glo. & Doct. in d.§. in legatis. Bar. & aliorum in d.l si quis in princ. testi. 3. col. & probatur per tex. ibi. licet Iacob. de Aret. cuius opinionẽ aduersus vulgo receptam veriorẽ esse existimat Albe. in d. l.si quis nu. 7. & 16. asserat, non esse necessariam mentionem clausulæ derogatoriæ, nec in specie, nec in genere. & Bald. expresim teneat in l. humanum. C. delegi. colum. penul. sufficere, testatorem in sco testõ scribere illa verba, cassum & irritum faciens quodcunque aliud testamentũ, quæ quidẽ dicta reprobat Soc. in d. §. in legatis. col. 4. & Paul. Cas. cõs. 206. vol. 1. Nam revocatio primæ voluntatis præcipue in ipsa testatoris consistit contraria volũtate, cũ non ꝓsumitur, nisi in spe prioris actus mentionẽ fecerit, vt in ead. l. si quis in principio testi. Iurisconsultus scribit, cuius verba hanc communem opinionem acerrime tutantur.

Secundum, nõ esse necessariam clausulæ derogatoriæ ita spãlem mentionem, vt ad verbum referatur ipsius derogationis qualitas, quod cõis omnium sententia probatur, vti Soc. refert in d.§. in legatis. col. 4. pter alios, quos nominatim citauimus. Tametsi refragentur glos. in d.§. in legatis. Saly. in d.l. sancimus. col. pen. Dinus in reg. qd semel. de reg. iuris in 6. Barb. in d.c. cum esses. col. pen. & fi. eod. tit. licet Ias dubitet in d.§ in legatis. 2. lect. col. 3.

Tertiũ, hanc tertiã cõclusionẽ procedere opinamur, ẽt si unicũ tantũ testamentũ præcesserit, nec erit satis in sco in gñe irritũ facere, cassumq; decernere quodcunque aliud præcedens testamentum, nisi saltẽ gñalis verborum derogantiũ mentio fiat. contra Bar. in d.l, si quis in prin. 3 col. cuius verba si sensum perpendimus, ac cõctoribus eum allegantibus exhibenda fides est, depravata circũferunt. Nam dum dicit nu. 9. cassans omne aliud testamentum meum, in quo sunt verba derogatoria, vel sunt hæc ultima verba, in quo sunt verba derogatoria omnino delenda, vel referenda ad Bar. non ad ipsum testantẽ, & contra Bar. tenent Ang. Pau. Imo. Alex. & Arc. in l. 2. ff. de lib. & posth. Mar. Soc. cons. 163. in 2. vol. Bar. Soc. in d.§. in legatis col 4. Pau. Cast. cons. 284. 1. uol. col. 4. Bald. in auth. hoc inter liberos. C. de testa. Ale. cõs. 25. vol. 3. col. 2. Guil. Bened. in c Rayn. ifto tit. verb. testamẽtũ. 2. nu. 22. Ant Rub cons. 24. col. 4. & esse eã cõem asserũt ipsam sequuti Ias. in d.l sancimus. col 3. Cur. Iun. cõs. 26. col. 2. & Alex. in d. cõs. 25. Nec.n. hic prioris sit voluntatis spãlis mẽtio, licet vnicum testamentũ pcesserit, cũ sit necessaria mẽtio non tantũ testi, sed & clausulæ derogatoriæ in eo cõtentæ, qd non est necessariũ in d.l. 2. q Bar. ꝓ se adducit, quia ibi requirit solũm certa & nominata expresio. Vũ verior apparet cõmunis opinio, licet Barto. conentur defendere Socyn. & Ias. in d.l. idẽ Soc. cons. 2. in 3. volum.

Quartũ, ex his cõstat primũ testamentũ hãs clausulã derogatoriã spãlẽ, non tolli p sctm, in quo noiatim fiat primi testi mẽtio, nisi testõr saltẽ in gñe clæ derogatoriæ meminerit, cũ cius clausulæ revocatio requirat o imo, ex

tertia conclusione, ex qua licet dubius hoc infert Socy. in d.§. in legatis. col. 5. contra Bal. in l. humanum. C. de legi. dicentem satis esse si in secundo testamento dictum sit, Non obstante alio testõ per me coram F. notario cõdito. quæ quidem verba nequaquam sufficiunt si aduertamus ad tex. in d.l. si qui in principio testamenti. & ad prædictam omnium doct. sententiam.

Quarto conclusio. Primum testamentum hãs quæcũ que verba derogatoria, etiam admodũ specialia, p secũ dũ tollitur, nulla prioris voluntatis, nec specialis, nec generali mentione facta, mõ constet ex coniecturis testantem prioris voluntatis pœnituisse. Bal. cõiter receptus in d.l. sancimus. vbi post alios Ias. 2. col. Et probatur ea rõne, q revocatio primi testi vtcumque facti a voluntate testantis pendet, ipso Iurisconsulto teste in d.l. si quis in principio testi. Igitur si eius voluntas coniecturis deprehendi potest, minimè dubia erit actus mutatio. quod & Bar. ip e in d.l. si quis In principio. sæpissime fatetur. Cui opinioni, quã cõem esse fatentur, aliquot adducunt coniecturas Pau. Pari. cons. 10. vol. 3. nu. 21. & Soc. Iun. cõs. 124. vol. j. nu. 52. & seq. vltra eas, quas Doct. in d.l. sancimus, adnotarunt, eandẽ sñiam ꝓbantes, ex quibus & ex alibi consideratis, sequentes illationes explicare libuit.

Prima, testamentum primum hãs quęcunque uerba derogatoria, etiam specialia, per secũdum, adiecto iuro tollitur, nulla facta mentione prioris voluntatis. Bald. in d.l. sancimus. cui cæteri Doct. assentiuntur ibi. & Soc. cõ si. 73. vol. 2. col si. Guid. Pap. decis. 128. Anto. Rub. cons. 24. col. 3. Corse. in rub. de iureiu. 24. & 26. priuilegio iuramenti, quorum omnium concors est rõ illa, quæ a præmissa cõclusione colligitur, si quidẽ is, qui iuro præstito secundum testamentum condit, ob religionem iuri, vt cuiuscunque prioris voluntatis contrarię pœnitere, atq; hęc est maxima coniectura, quæ hanc mutationem manifestam facit. Quo fit, vt isthęc prima illatio sit admittenda, ẽt si in testõ sco nec gñalis primi revocatio fiat, illis verbis, cassum & irritum decernes, quodcunq; aliud testamentum ꝓ me factum, aduersus Ias. in d.§. in legatis j. lect. col. pen. & Soc. dubitantem ibi pen. col. Ant. Rub. d consl. 23 nu. 9. & Guli. Bened. in d.c. Raynutius, verbo, testamentum. in 2. nu. 19. Nam & ipse Ias. ingenuè fatetur sibiipsi communem sententiam obstare, a qua recedendum non esse Soc. admonet. in d. col. pen.

Secundo infertur ex eadẽ rõne, Primum testamentũ, quod testator iurauit revocare, vel cui iurm addidit, ex hoc clausulã derogatoriã sequentis, & spãlẽ habere. Bar. in d.l. si quis in principio. fi. col. Alex. & Iun. in d.l. sancimus. & in d.§. in legatis. Ias. in §. item si quis postulante. Inst. de act. nu. 14. Quorum opinio plurimum probatur ex glo in d.c. cum non deceat. de elec. in 6. quæ asserit, generalem canonũ, vel statutorũ derogationem minime tollere statutum iuratum. quam gl. existimant esse sing. Rom sing. 7. Alex. in l. j. col. pe. ff. ad l. Fale. Ias. cons. 173. C. si contra ius. col. fi. commendant Abb. col. 3. Fel. col. 2. in c. constitutus. de rescr. Ale. cõs. 38. in 3. vol. optime Ludo. Gomez. post Crot. in c. j. de const. in 6. nu. 20. de spons. Notant Bar. & Io. Crot. in Lomnes populi. ff. de iusti. & iure. 3. q. prin. Io. Staphi. de liter. gra. & iust. fo. 99. col. 2. & plures alij, quos Repu. citat in forma mandati apostolici, verbo, iurm. qui post alios ad hanc rẽ meminit gl. in cle. dudum. §. fi. de sepul. verb. pacta. quam dicit sing. Cremen. sing. 39. hoc tñ procedit in iuro spãli, non in generali, sctm Dom. in cons. 83. Car. in cons. Alex. 27. lib. 3. ad fi. quibus exacte perpensis, ita erit necessaria in secundo testõ mentio iuri, vt non sufficiat mentionẽ facere primi testamenti, & derogatoriæ clausulæ spãliter p illa verba, cassum & irritum decernens quodcunq; aliud testamentum, quibuscunq; verbis derogatorijs a me cõ ditum, qd expresim no. Pau. Cas. 284. vol. 1. col. 2. & Fulgo. cons. 36. Cæterum si in secundo testõ ita scriptũ sit, non obstante quocunque alio testõ à me facto, & hãte quæcunque verba derogatoria, quę hic forent ad uerbũ referenda, ea etenim pro expressis habeãtur, vt hac clausula interim vtamur, poterit quibusdã videri adhuc nõ esse sufficientẽ prioris voluntatis mentionẽ, quia vbi ex presio spãlis exigitur, prædicta clausula nõ sufficit. Pau. Cast cons. 278. vol. 1. Card. cons. 136. Calde. cons. 11. tit. de priuileg. Frederi. cons. 133. & alij quos retulit Fely. in c. accedentes. de præscript. ese enim mentio specialis necessaria, quæ in dictis verbis non est ex not. in clemen. appellanti. de appellanti. de appel. & in l. certũ. ff. cer. pet. & fatentur hanc esse opinionẽ communẽ Fely. in d.c. accedentes. idẽ in c. nonnulli nu. 6. de refer. Ias. in cõs. 121. & 155. vol. 4. Selua de Benef. 4. par. q. 14. Dec. cõs. 165. col. 2. idem cons. 373. fi. col. And. Tiraq. de iure maritali. in in glo. 5. ad finem. Tho. Gram decis. 20. quibus accedit tex. optimus in c. qui ad agendum. de procur in 6.

Rursus erunt qui contrarium respondere non dubitent, eo qd ꝓdicta verba satis tollant priorem derogationẽ, cuius spãlis expresio requiratur. l. omnes. C. de præscrip. trig. vel quadra. anno. ubi Bal. & Ang. hoc notant, eamq; legem miris laudibus efferunt quotquot hac in re scripsere. idem Abb. in c cum instantia. de censi. Ant. Bu. cons. 49. Collect. & Bal. in c. cũ dilecta. de rescrip. Alber. in l. j. C. qñ imper. inter pupil. & vidu. Bald. cõs. 409. vol. 5. Soc. in tract. de uisitat. nu. 45, Anto. cons. 2. Paul. cons. 3. vol j. Felyn. in c. humanũ genus. j. dist. col. 4. & in hac spẽ testõrum Albert. Brun. in tract. de form 2. col. 24. & esse hanc opinionem cõem asserit Fred. cons. 47. Anani. cons. 55. & idẽ Tiraq. in d.gl. 5. Rebuf. in forma mandati Apost. verbo ꝓ expresis. Aymõ Sauilli. cõl. 126. col. fi. Bar. Soc. cõs. 3. vol. 3. col. 4. Chofmas in pragm. sanct. tit. de collatio §. qd si quis ver. ad verbũ. ac cæteris diligentius insigni breuitate Præceptor meus obseruãdissimus Martinus ab Azpilcueta Nauar. in c. si qñ. de refer. col. 4. Qua in re oportet maximã hanc controuersiã quibusdã explicitis, q cõsulte tradunt, distinctã lectorib. exhibere.

Primũ equidẽ constat, hãc vltimã sñiam frequentiori calculo receptã esse, atq; seruandã fore, absq; dubio si curiæ Romanæ praxis eã admiserit. Nã huius styli sunt testes Ant. cons. 2. Collectar. in d.c. cũ dilecta. Probus in c. colla. col. 3. de of. leg in 6. Lud. Gomez. in ꝓœmio reg. cãc. q. 6. nu. 8. Dõi. cõl. 65. col. 6. & cõs. 120. col. 2. Io. Staphil. de lit. grat. & iust. fol. 103. col. 2. qd ꝓbari vr in c. j. de transac. & c. quia sæpe. de elect. in 6. c. alma mater. de sent. excom. co. lib. in fi. extraug. rẽ non nouã, de iol. & con. Fel. in d.c. nõnolli. nn. 6. & in d.c. accedentes. col. 3.

Sctm ẽt ex iuris rõne seculo stylo procedit, nępe dicta verba priorẽ clausulã cuius spãlis, & ad verbũ expresio requirit, oino tollere, si in lege, canone, vel cõstitutione exprimat, sic.n. ꝓcedunt iura, q mõ citauimus, & fatentur Ang. Ale. & Ias. in l. sed & si quis. §. qsitum. ff. si quis caut. & ex his qui priorẽ sñiam approbant, Fely. in d.c. nonnulli. nu. 6. & in d.c. accedẽtes. Dec. cõs. 165. & cõs. 273. Ias And. Tiraq. Rebuf. quos superius adduximus, in quo video doctores oẽs consentire. sic & idẽ erit si in sco rescripto, aut priuilegio principis ꝓdicta verba motu ꝓprio apponant. vt fatentẽ Fel. in d.c. accedẽtes. Dec. in dictis locis. Cal. cõl. 11. de priuil. Ro. cõs. 327. Ang in d.§. qsitũ. in fi. ubi Ale. & Ias. & Fel. in d.c. fedes. col. 8. de rescri. Ripa in c. j. de refer. nu. 8. Soc. cons. 3. vol. 3. col. 4.

Tertiũ ad disputationis discrimen recidit, & tñ iuris rõne examinata, verius esse arbitror in priuilegio sco, aut rescripto petitionẽ alicuꝰ cõcesso nõ sufficere ꝓfatã clam, vt tollant priora, & ita spãlia verba derogatoria, quo sequor priorẽ illã sñiã, q ex Cald. & alijs autorib. re tuli, tãetsi refragẽtibus, qui posteriorẽ opinionẽ frequẽs sequun-

sequuntur, eamq; in hoc ipso casu procedere existimãt.

Quartum nostræ quæstioni propius accedit. Nã hęc verba, non obstante quacunque alia dispositione, cuius ad verbum esset mentio faciendi, eam expressam censentes, non tollunt priorem actum iuro firmatum, ex glo. in d. c. cum non deceat. adiunctis his, quæ ad eam notauimus in hac ipsa quæstione, nisi reuocatio prioris actus fiat per legem, aut constitutionem, vel addatur in reuocatione clausula, motu proprio, vt notant Ias. in l. fi. C. si contra ius vel vtilit. pub. fi. col. & Felyn. in c constitutus. col. 3 de rescrip. hi tñ loquuntur in gñali clausula, nõ obstanrib. non aũt in ista, qua expressa finguntur ea, quæ in spẽ exprimenda forent. Vũ Ias in d. l. fi in fi. sentit iurm p eam tolli, & aperte no. Soc. cons. 196. vol. 2 col. 2. qui huius opinionis rõnem constituit, & deducit ab illa ista, q̃ in praxi, & vsu receptam esse diximus, & cõmuniorem secimus, & ideo quæ in ea dicta sunt ẽt ad derogandum iuro erunt prænotanda, atq; ex his satis fieri potest dubitationi, quę proposita fuit circa derogationem primi testamenti iurati.

Quinto ea, quæ diximus intelligẽda sunt in principe, qui potest supplere illam specialem mentionem in actu requisitam, ac fingere eam factã fuisse, inferior uerò non tractum gerens non potest fingere expressum fuisse, id quod ex lege nominatim est exprimendum tex. admodum singu in c. qui ad agendum. de procu. in 6. l. sed & si quis. §. quæsitum. ff si quis caut vbi Ang. Ale. S. Ias. 2. col. hoc ipsum not. Ias. in cons. 173. vol. 4 col. fi. Ale. in l. quic quid. 2. col. ff. de uerb. ob. Tiraq & Rebuf. paulò ante ci tati, quorum opinio in testis non procedit circa verba derogatoria, ex eo q̃ eorum mentio principaliter ex hominis, nõ legis dispositione requiritur. Atq; de his satis.

Tertio ex principali conclusione deducitur, testamẽtum primu, cui iurm accessit, non tolli per secundũ itẽ iuratũ, nisi primi, eo mõ, quem diximus, mentio fiat, qñ per reuocationem primi tendit testator ad periurij crimen, quod probatur. Non. n est præsumendum, quenq; velle mortale crimen committere, nisi euidenter hoc constiterit l. merito. ff pro socio, maxime in actu, qui p pe mortem fit. c. literas. & ibi glo. verb. tam graue. de p sump. Vnde cum reuocatio prioris voluntatis consistat in præsumpta, vel euidenti testantis intentione, dicendum est non videri primum testamẽtum sublatum per secundum in casibus, quibus ex hac reuocatione testator periurus esset, nisi id appareat manifeste.

Quarto constat ex eadem assertione, primum testamentum habens clausulam derogatoriam specialem, nõ censeri per secundum sublatum, etiam si in secundo fiat mentio specialis derogatoriæ clausulæ, si testator in primo dixerit, velle primum illud testamentum reuocari non posse, aut irritum minime censeri per secundũ, ẽt si in eo specialiter primo derogetur, est enim necessarium non tantum prioris clausulæ derogatoriæ reuocationẽ adscribere, sed & addere derogationem secundæ clausulæ, verba verissima verba, ex quibus manifestum sit, testatorem a priori uoluntate cessisse. cuius illationis sit exẽplum primi testamenti. Et nolo mecum hoc testamentũ firmum, ac perpetuum esse, nec censeri reuocatum per aliud, quod fecero, testamentum, nisi in eo ad verbũ scripta sit angelica salutatio. etiam si nominatim huius primæ uoluntatis meminero. Oportet n. ad hæc verba derogatoria tollenda, in secũdo mentionẽ facere huius derogationis in hunc modum, non obstante quocunque alio testamento p me facto, quæcunque uerba derogatoria habente, quacunque uerborum forma concepta. Nã per illa verba, quæcunque uerba derogatoria habẽte, tollitur prima clausula derogatoria, & per sequentia reuocatur secũda. vt animaduertit Paul. Cast in cons. 284. col pen. vol. 1. Anto. Rub. cons. 24. col. pen. & si sic ergo erit intelligẽdus Bar. in d. l. si quis in principio testi. col. 3. & 4. dicẽs, testamentũ primũ habens derogatoriã clausulã, & derogationis futuri testi reuocationẽ, tolli per secũdum, in quo fit specialis mentio prioris derogationis.

Hinc scribit Pau. in auth. hoc inter liberos C. de testã. primum testamentum factum inter liberos, adiecta spã li clausula derogatoria, non tolli per secundum, in quo dictum sit: Non obstante alio quocunque testamento, etiam inter liberos facto, nisi additum sit etiam si in eo sit clausula derogatoria, quia duplex derogatio tolli debet specialiter. Nec sit erit reuocari derogationem, quę ex liberorum priuilegio insurgit, nisi alia secunda tollatur. idem notat Cur. Iunior consil. 189. col. 3. & est communis opinio, authore Rubeo, d. cons. 24 col. 3. qui ex hoc, illud considerat, testamentum hũs iurm, & clausulã derogatoriam spãlem, non tolli per secundũ, in quo iurimentio fiat, nisi & in eo prior clausula derogatoria expressim retractetur. quod etiam Ful. adnotauit cons. 39. ex diuerso hanc dubitationem expendens.

Quintò ex præmissis apparet, voluntate testantis perpensa, primum testamentum, quamcunque specialẽ derogationem hũs, per secundum reuocari, in quo gñalis tantum mentio primo fiat, si post primum testamentũ orta sit inimicitia inter testatorem, & hæredẽ in primo testõ nominatum. l. 3. §. non solum. l. ex parte. iuncta gl. ff. de adimen leg. l. fi cum Cornelius. ff. de solut. notat in specie Bald. in d. l. sancimus. Socy. in d. §. in legatis. col. fi. Guli. Bene. in c. Raynutius verbo, testamentum. 2. num. 20. eleganter Mari. Socy. cons. 163. vol. 2. col. 6. Bar. Soc. cons. 2. vol. 3. col. 3 idem dicens in quacũque alia cã post primum testamentum cõtingenti, ex qua mutatio prioris uoluntatis præsumi possit. quod explicant late Paul. Pari. cons. 10. vol. 3. nu. 21. Socy. Iun. cons. 124. num. 52. vol j. atque erit hoc arbitrio iudicis relinquendum, vt Barth. Socy. existimat in d. §. in legatis. Cæterum & hac in re aduertendum est, nam hæc quinta illatio uera erit, qñ inimicitia orta fuerit culpa hæredis, quod si culpa testatoris sequuta fuerit, non erit locus huic præsumptioni. ex Bar. in l. cum tabulis. §. j. ff. de his, qui. vt ind quem sequuntur Rom sing. 196. Hippol. in l j. §. præterea. nu. 59. ff. de q. & in §. cum quis. eiusdem legis Thom. Gram 59. ff. de q. & in §. cum quis. eiusdem legis Thom. Gram ma. voto 30 nu. 19. a quo tñ discedunt Ias. in l. fi filiã. C. de inof. testam. & in l. hæreditas. 2. col. C. de his qui, vt in dig. Ripa l. vlti. C de reuo. dona. q. 45. Io. Lupi in rub. de don. §. 78. nu. 27. idem Io. Lupi in eadem rub. § 70. nu. 9. rursus idem Ripa in c. j. de iud. nu. 14. Gerard sing. 5. Io. ab Amicis cons. 4. quib. accedo ob plumptam testatoris uoluntatem, q̃ locum sibi vendicat, inimicitia eius ẽt culpa sequuta, quod probat tex. in l. 4. ff. de adim. leg. verbo pœnituerit Etiam si Bar. opinio a multis recepta fuerit, quorum meminit diligenter Catellianus Cotta dictione, inimicitiæ. vers. secũda dubitatio. Qui sorori proprię patrocinatus eam sequitur, asseuerans communem esse.

Sextò deducitur ex præsumpta uolũtate mutandi primum testamentum nõ inutilis assertio, qua profitemur primum testamentum hũs spãlem clausulam derogatoriam per secundum inter liberos factum mutatum penitus censeri, non facta prioris clausulæ speciali mentione, gl. iuncta tex. in auth. de testa. imper. d. & si quidẽ. ver. p fecta. in fi. quã dicit sing. Ias in d. §. in legatis. j. lectione. col. pen. & idẽ notauit Bal. in auth. hoc inter liberos. C. de test. quẽ frequentius Doct. ibi, & in d. §. in legatis. sequunti. & Guilelmus Benedict. in d. testamentum. 2. nu. 20. Ias. in l fancimus. 7. fallent. C. eo. tit. Soc. Iun. cõs. 124. nu 31. quorũ opinio probari vt in d. aut. hoc inter liberos cui cõuenit regula 18. ti. j. par. 6. vbi statuitur, primũ testamentum inter liberos factum, habere ad sequentia testamenta clausulam specialem derogatoriam, quod tamen locum habet, quando in sequenti testamento

instituuntur extranei, secus vero si idem testamentũ solem liberos testantis hæredes habeat, tunc etenim dato pari fuore in vtroque testamento, posteriori standum erit. gl. sing. in auth. de testam. imperf. in princ. & § & siquidem. verbo perfecta. quam Bal. Saly. & communiter doctores sequuntur in d. auth. hoc inter liberos Ale. consi. 134. vol. 1. col. 7. Rom. cons. 79. col. 6. Crottus in c. 1. col. 8. de constit. in 6. dicens hanc opinionem esse communẽ licet dubitet ibi Lud. Gomez. nu 171. eandem opinionẽ, quam communem esse diximus, probat & explicat Soc. Iun. dic. cons. 124. nu. 33. & cons. 127. nu. 90. 1. vol. & Roman. cons 385. Verum dicta decisio auth. hoc inter liberos. ita fauorabilis est, vt procedat, ẽt si testamentum inter liberos sit factum per nũcupationem cõram duobus testibus. Ias. cons. 223. 2. vol. Rom. cons. 179. col. 6. Crot. in d. c. j. col. 9. Doct. communiter in d. auth. hoc inter liberos. vbi hanc esse cõem fatentur Ang. Alex. & Ias. idẽ post eos asserit expresse Guliel. Benedict. in d. verbo, testamentum 2. nu. 20. Barb. cons. secundo. vol. 1. col. 2. q̃ conclusionem probare vł gl in d. verbo, perfecta. in authen. de testam. imperfec. quamuis contrarium asserant Ange. & Barb. in dictis locis, qui omnes latè tractant dictæ authen. hoc inter liberos. intellectum. & Dec. consil. 244. Igitur si testamentum factum inter liberos censet habere specialem sequentium testamentorum derogationem, eadem ratione idem erit dicendum in testamẽto secundo inter liberos condito, vel derogationem specialem habeat cuiuscunque præcedentis testamenti.

Hanc vero opinionem improbant Soc. conf. 163. col. pen. vol. 2. Bar. Soc. in d. §. in legatis. col pen. Alex. consil. 146. vol 2. Anto Rub. cons. 24. non enim secundum eos sequitur testamentum inter liberos habere derogationem præcedentium testamentorum, eo quòd sequentiũ derogationem ex lege habeat. Item derogatio, quæ fauore liberorum conceditur, non est ita efficax, vt illa quæ ex clausula speciali derogatoria insurgit, cum hęc sit expressa, illa tacita. l. fi. in priu. ff. de leg. 2. Sat etenim est ad euitandam priorem derogationem dicere, nõ obstante quocunque testamento, etiam facto inter liberos: at in derogatione expressi reuocanda oportet vti illis verbis, non obstante etiam clausula derogatoria in primo testamento expressa, sicuti frequentissime doct fatentur.

Præterea d. authen. hoc inter liberos. exorbitãs est, & ideo restringi potius debet, quàm extendi. His ergo rõnibus ab ea sententia, quæ communi consentũ recipitur, Soc. & cæteri discessere.

Sed adhuc communis opinio verior apparet, ex præsumpta testantis voluntate, quæ in hoc est semper considerandа Nec in contrarium adducta procedunt, si voluntas testantis attẽdenda est, nam ex ea Doctorum opinio comprobatur. atque l. fi. ff. de leg. 2 non loquitur in clausula derogatoria legis, qualis est ista, & iuramenti, siquidem à lege hæ derogationes sunt constitutæ. Alia etiam ratio cessat, quia ita expressa est illa derogatio, non obstante quocunque testamento facto inter liberos, uel iuramenti religione adhibita sicut illa, non obstante quocunque testõ, & clausula derogatoria in eo expressa. Et si testamentum primum factum inter liberos cum derogatione speciali, non potest tolli per secundum, in quo fiat mentio testamenti huius facti inter liberos, nisi etiã tollatur expressa prior derogatio, hoc procedit, quia est istiæc derogatio duplex, non ex eo, q̃ sit fortior derogatoria hominis, q̃ derogatoria a lege, fauore filiorum, & ex præsumpta mente testantis inducta.

Septimo, eadem rõne existimant quidam, testamentum primum habens specialem clausulam derogatoriã, tolli per secundum ad pias causas factum, etiam si in eo primæ derogationis specialis mentio non fiat, quod sentit Oldra. cons. 129. expressit Soc. cons. 229. vol. 2. col. fi.

Alex. cons. 103. vol. 4. Ias in d. authẽ. hoc inter liberos. 2. col. quibus accedit, q̃ testamentum inter liberos, & ob piam causam, equalia in iure censentur. ca. relatum. in 1. isto tit iuncta l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. eo. Et potissime ratio præsumptæ uoluntatis mutandi primum testamentum hanc sententiam defendit, licet dubitauerit in hoc Io. Crottus in d. c. 1. de const. in 6. col. 9. & contrarium asserat Anto. Rub. cons. 24.

Octauo idem ius erit, si in testamento secundo instituatur hæres aliquis valde dilectus testatori, nã per hoc tolletur prima clausula specialis derogatoria, ẽt si in secundo testamento huius specialis derogationis mentio non fiat, quod notat Rom. cõs. 179. col pen. dum allegat glo. sing. in l. in testõ. ff. de fidetc. liber. & quanuis hoc displiceat Iasoni, in l. non dubium. C. de testam. in fi. & Guliel. Bened. in uerb. testamentum. 2. nu. 21. Defendi tñ iure põt pensata testantis voluntate ex prædictã coniectura, quæ maximam amicitiam, aut dilectionem requirit erga hũdem in secundo testõ nominatum, quod iudex prudenter arbitrabit, secundũ Tho. Grã. deci. 62. nu. 27.

Nono non erit his dissimile testamentum primũ hãs specialem derogationem, minime tolli per secundum, in quo prioris derogationis sufficiens mentio non fit, ẽt si post primum testamentum decẽnium sit elapsum. Aret. & Ias. in l. fancimus. C. eo. Guliel. Bened. d. verbo, testamentum. 2. nu. 20. Ant. Rub. cons. 24. quasi non præsumatur mutata derogatio prima ex decennij transcursu, quod probari potest in d. l. fancimus. vbi non censet ex solo transcurso decennii mutatum primum testamentum. Rursus ex eadem lege quibusdam contrariis sñia placuit, dum ibi probatur, primum testamentum solenne tolli per secundum minus solenne factum post decennium a primo testamento. Ex quo Bal. Fulg. Pau. & cæteri in d. l. fancimus. notant primum testamentum habens clausulam derogatoriam specialem tolli per secundum, in quo mentio specialis primi non fit facta, si id testamẽtum post decennium a primo conditum fuerit. idem notat Soc. in d. §. in legatis. fi. col. quod est memoriæ commendandum pp Bakli authoritatem secundum Corne. in d. l. fancimus. Bal. ẽt sequitur Alex. cõs. 603. vol. 4. col. 2. & Pau. Paris. dicens hanc sciam communem esse. cons. 10. vol. 3. col. 3. ex ea item ratione, q̃ testator post longũ tẽpus immemor præsumatur prioris derogationis. l. peregrè. ff. de acq. pos. qua ratione ego malem primã opinionem sequi, quia si memor esset testator primę derogationis, forsan secũdum testamentum minime fecisset. Nec vrget ex aduerso d. l. fancimus. cũ ibi euidenter constet voluntas mutandi primum testamentum.

Decimo sunt qui existiment, primum testamentũ habens specialem derogationem, per secundum sublatum censeri nulla facta mentione prioris derogationis, modo testator in eo dixerit, uelle hoc testamentum præcise ualere. ita Iaco. Arenæus in Iomnes populi. ff. de iusti. & iure. Io. Bapti. & Ias. in d. l. fancimus. col. 3. Soci. in d. §. in legatis col. fi. Gul. Bene. in d. uerbo, testamentũ. 2. nu. 22. ea rõne, q̃ dictio precise, habet uim specialis derogationis. Abb. fel. & Dec. in c. 2. de rescr. vlt. not ab. Barba. cons. 6. col. 12. vol. 4. q̃ perpensa uoluntate testantis ex eadem coniectura admittendum est, non alias.

Vndecimò, quando sic libuit interiorem testantis mẽtem ex signis exterioribus coniecturi, idem dicendum erit, si in secundo testamento dictum fuerit, cassum & irritum decernens quodcunque aliud testamentum à me conditum, quo non obstante, hoc testamentum volo omnino ualere. per hęc enim uerba prima clausula derogatoria tollitur, absque expressa eius mentione. ita Baptis. de S. Seuerino in d. l. fancimus. quem sequitur Soc. in d. §. in legatis. Bal. referens, ut opinor, cons. 389. vol. 5. qui tamen non loquitur, quando in primo testamento esset

specialis clausula derogatoria, sed simplex, cuius in prima conclusione memini. Quin & ipse Bald. scribit dicta verba eundem effectum habere, quem illa, Non obstantibus quibuscunque testamentis, quacunque verborum forma conceptis. Et tũ per hæc vltima non censetur sublata prior specialis derogatio, vt Paul. Castren. existimat cons. 284. vol. j neque sequitur, testator vult omnino valere testamentum, hoc ergo vult derogare prius facto testamento maxima cum solennitate, & speciali clausula derogatoria. Vnde ab hac illatione discedunt Ias. in d. l. sancimus. & Gulielmus Bene. d. nu. 22. oportet ergo exactissima diligentia voluntatem testantis perscrutari.

Duodecimo, ab eodem fonte procedit, quod Mar. Socyn. scribit in cons. 173 col fi. volum. 2. atque item eius filius Barth. Soc. in d. §. in legatis. col. penul. circentes, primum testamentum non tolli per secundum, in quo fit adiecta clausula codicillaris, nisi fiat mẽtio in specie derogatoriæ clausulæ, quam habet primum testamentum. Siquidem testator apponens clausulam codicillarẽ vult id testamentum ratione deficientis solennitatis minime perire, non tamen ex hoc profitetur illud nec periclitari posse ex defectu voluntatis, qui præsumitur eo ipso, ꝙ prioris derogationis non meminerit

Decimotertio, si quo casu probari, aut præsumi possit, derogationem specialem primo testamento adiectã fuisse præter consensum testantis, id testamentum per secundum omnino revocatum censebitur, etiam si in eo mentio non specialis prioris derogatoriæ orationis & clausulæ, sicuti eleganter Barb. rẽdit consil. 72. vol. 3. & not. Guli. Bene. in d verb. testamentum. 2. nu. 16.

Decimoquarto, eodem iure & præsumpta voluntate testantis consulit Dom. cõs 115. Primum testamentum hãs spãlem clausulam derogatoriam, per secundum mutatum cẽseri, in quo expressa fuere verba hęc, volo istud testamentum penitus valere. non obstante quocunque alio testõ per me facto, & imprecor mala cuicũque hãc meam voluntatem impugnanti. hoc etenim præsumpta testantis intentione procedit, & iure defendi potest.

Decimoquinto, hinc pensitari potest quod scribit Saly. in l. 2. C. de codi. dicens sublata, aut revocata speciali clausula derogatoria primi testi per codicillos, tolli id testamentum per secundum, in quo nulla fiat mentio illius clausulæ derogatoriæ, quæ p codicillos sublata nullum præstat impedimentum futuris testamentis. refert, & sequitur Saly. Ias. in d. l sancimus col 4. idem Ias. in l. si ita scriptũ. nu. 24. ff. de leg. 1. Ang. in §. pen. inst. de codi.

Decimosexto, ex eadem conclusione principali, quæ præsumptæ testantis volũtati inniti tur, defendi potest sentẽtia Bal. qui in d. l sancimus. dixit primum testamẽtum hãs specialem derogationem tolli per secũdum cõ dirum coram principe, vel apud acta iudicis, licet in co nulla in specie mentio fiat prioris clausulæ derogatoriæ, quasi qui sic testatur, velit ita firmiter testari, vt & spãlẽ derogationem prioris testamenti tollere præsumatur. idem asserũt Fulg. & Cast. in d. l. sancimus. & Soc. in d. §. in legat. col. fi. tametsi dissentiant Alex. & Ias. in d. l. sancimus. idem Ias. in l. omnium. C. de testam. col. 3. Gabiel. Bened. in d verbo testamentum. 2. nu. 20.

Decimoseptimo, ex præmissis necessario admittendus est intellectus Bar. ad l. diuus. §. licet. ff. de iure codi. vbi cum testator in primis codicillis dixillet: Nolo secũdos codicillos alias valere, q̃ si mea manu signati, & subscripti sint, scribet Iurisconsultus per secũdos codicillos etiam non signatos, nec propria manu subscriptos tolli primos, quia ea, quæ postea geruntur, ꝙ priorib. derogant. Hoc etenim intelligendum est, modo in secundis codicillis prioris derogationis meminerit. ita, vt illud Iurisconsulti ritum sit supplendũ, ex d. l. si quis in princ. testamenti. ff. de lega. 3. vbi Bar. hunc intellectũ approbat col. 1. & ibi Fulg. eum asserit esse communem. Ias. in d. §. in leg. 2. lect. Dec. in l. j. nu. 5ꝑ. ff. de off. eius, cui est mand. iurisd. eundem intellectũ vt sequi Alb. in d. §. licet. quanuis Oldr & And. Pisa. quos Soc. & Ias. in d. §. in legatis. se quuntur, ab hoc intellectu discedant, aliam Iurisconsulto interpretationem exhibentes, quæ, ni fallamur, nimis abhorret a vera huius materię cognitione.

Decimooctauo, ex his, quę scripsimus, inferri potest, testamentum primum habens spãlem derogationem sequentis, non tamen expressam, sed tacitã, & per sensum à contrario inductam, tolli per secundum, etiam non facta speciali mentione prioris derogationis. tex. in l. fi. in prin ff de leg. 2. quem dicit notabilem Bal. in l. humanũ. col. 2. C. de leg. singularem. Soc. cons. 163. pen. col. 2. vol. Aret. in l. j. ff. de tesita. 6. col. Ias. in l. filio. col. 2. ff. de lib. & posthu. Idem Ias. in l. seruũ filij. §. si idem. ff. de leg. j. col. fi. Io. Crot. in c. j. de cõsi. in 6. col. 8. vbi Lud. Gomez. nu. 155. alios prædictæ legis intellectus explicans hunc esse communem fatetur, sic eundem veriorem, & communẽ esse asserit Iacob. à Nigris in l. ff. de offi. eius, cui est mandata. iurisd. col. 29. vbi Alex. col. 2. tenet eandem opinionẽ atque ét Ias. nu. 54. citens tex. in d. l. fi. esse sing. cui similem esse in c. dilectus in 2. de præb. existimat Crott. in d. col. 8. in quo libenter ab ipso dissentio, quippe qui existimẽ in d. c. dilectus, hoc nõ ꝓbari. Et erit huius tacitæ derogationis exẽplũ, si quod testamẽtum fecero inserta in eo salutatione Angelica, id volo huic meo testõ præferri.

Quinta conclusio. Prima † voluntas etiam nullã hãs derogationem specialem, tollitur quo ad legata, & alia præter heredis institutionem per secundam minus solennem & inualidam, si in ea fiat mentio primæ expressa, ita ut tacita non sufficiat. cuius assertionis pars prima probatur in l. si transferã. ff. de adim. leg. l. plane in princ. ff. de leg. 1. quib. iuribus probatur, legatum primum revocari per translationem rei legatæ in alium. ęquis incapacem legatarium. Secunda pars probatur in l. si iure. ff. legat. 3. qua expressim constat, testamentum primum in dubio non revocari per secundum minus solenne, & inualidũ. & Bart. ibi hãc conclusionẽ ꝓbat, quẽ sequuntur Paul. & Alex. & Ias. in d. l. planè. 2. col. Ex quibus constat translationẽ legati esse expressam revocationem primi legati, non tacitã. Obstat tñ tex. in d. l. sicut. ff. de adimẽ. leg. qui probare videtur legati translationẽ, tacitam potius, q̃ expressam revocationẽ conferi. Vñ Cum. in d. l. si iure. & Ias. in l. re coniuncti. ff. de leg. 3. nu. 165. à Bart. discedunt, quib. tñ non assentior, cum videam expresse, & in spẽ revocari legatum primum ex translatione, siquidem testator dicens, quod Sempronio legaui, transfero in Titiũ, satis aperte primũ legatum tollit. Nec oberit d. l. sicut. cum ibi non transtulerit testator legatum à primo in secũdum, sed dixerit, quod legaui Sẽpronio, lego Titio, & licet Iurisconsultus appellet illam translationẽ, non tñ est ꝓpria & vera trãslatio, quippe q̃ totũ legatũ a primo legatario non adimat, sed illi cõstituat socũ in legato, qui quidẽ socius re cõiunctus partẽ habebit legati. Hęc uerò pars tacitè a primo fuit adẽpta, vti verba illius legis ꝓbant, ita intellecta ab Accursio & Bart. ibidẽ Bar. col. j. Ang. de Perigbs in l. re cõsũcti. ff. de leg. 3. Paul. in l. nõ ad ea. & ibi Cum. ff. de cond. & dem. Bal. & Alex. in l. si Fortidianũ. C. de leg. Aret. in l. si plurib. ff. de leg. j. vbi Alex. hanc opinionẽ latetur cõem esse, sicuti Ias. in d. l. re coniuncti. nu. 24. & ibi Crot. col. 3. idẽ Ias. in l. si legata. C. de leg. candẽ opinionẽ sequitur Alex. cons. 169. vol. 5. cui suffragant tex. in §. si eadẽ res. inst. de leg. & i d. l. planè. § si cõiunctim ver. sed & si in pupillari, optimus tex. in l. Iulianus. ff. de hĩd. inst vbi cũ testõr dixisset: Ex qua parte Seiũ institui, ex eadem parte Sẽpronius hæres esto, rndit Iurisconsultus, Sẽpronũ & Seiũ cõiunctim institutos videri, ꝛc. ibi Io. ab Imo. Bar. opinionẽ sequitur. Ad id etiam

id etiam conducit plurimum l. si plurib. ff. de leg. 1. qua cõstat eadem re diuinctim duobus legata, non esse præsumendam ademptionem, nisi euidentissime constet adimendi volũtas. Verum hac in re aduersus Bar. tenet Dinus, quem ipse Bar. retulit per legatũ eiusdẽ rei alteri factum, sub commemoratione primi legati, rẽ legatã in totum a primo legatario ad ꝑm transferi. ex d. l. sicut & l. non ad ea. ff. de cond. & demonst. Cinus. Faber, Sal. Fulg. Paul. & Corne. in d. l. si Fortidianũ. C. de leg. Crott. col. 1. in d. l. re coniuncti. Alciat. in l. triplici. ff. de verbo. signifi. Christopho. in §. 1. Insti. de ademp. leg. vbi. Theophi. eandẽ sententiã manifestissime probat ex eodem tex. qui, si recte consideretur, conuincit omnino Bart. opinionem, q̃ etiam a d. l. sicut. euertitur prorsus. & a l. sequenti. vbi si testator qđ a Titio hærede legauit, id a Mæuio det, à Titio ademptum onus legati censeẽ, sic ergo si quod Titio legauit, Sempronio leget, cur non ui debitur & id ex euidenti testantis cõsensu a Titio totũ legatũ in Sẽproniũ translatũ esse, Nec mihi persuaderi põt cõis opinio, cui non suffragantur textus in d. §. si eadẽ res. & in d. §. si coniunctim, quia non loquuntur quãdo in secundo legato fit commemoratio primi. Item nec d. l. si plurib. cũ ex translatione legati satis euidenter uoluntas testantis appareat. Necẽt eandem sententiã cõem adiuuat d. l. Iulianus. ibi etenim fit cõmemoratio primæ institutionis p illa uerba ex eadẽ parte q̃ ui dentẽ coniunctionẽ potius, quã ademptionẽ, aut trãslationẽ inducere ut respõdent fac. Butri. Saly. & Petr. Bertutio quos in d. l. re cõiuncti. Ias. retulit. nu. 24. sic etiã respondet Alciat. in li. 7. Parerg. c. 8. quali uerba concepta per illud relatiuũ potius repetitionẽ, quã ademptionẽ significent. Hæc tñ solutio displicet Iasoni in di. nu. 24. & merito, siquidem in d. l. triplici, ponit eadẽ Iurisconsulti responsio, q̃ in d. l. Iulia. nec tñ ibi concipiunt uerba per illud relatiuũ, ex eadẽ uel eandẽ, quamobrem nullũ discrimen constituens inter heredis institutionẽ & legatum, existimo cõem sententiã uerã esse ita conceptis uerbis, in qua parte Seiũ institui, in ea Titiũ instituo, non. n. inconuenit in eadem parte duos institui hęredes. idẽ erit si dixero, Quã rem Sempronio legaui, eã Titio lego, cũ eandem rem duobus legari posse manifestũ sit. At si dixerit testator, Qđ Sẽpronio legaui, Titio do, erit locus opinioni Dini, cum illa res dari Titio nõ possit, nisi prius a Sempronio adimat. ꝙ maximè cõuenit d. l. sicut, & i l Alciat. adnotauit in d. l. triplici. Verũ, ut ad institutũ redeã, in d. l. sicut ademptio, q̃ fit p trãslationem, tacita appellat, quoad uerba adimendi specialia, expressa tñ censeri uebet, quoad mentẽ testatoris.

Secundo huic quintę conclusioni repugnat tex. in §. ex eo. inst. quib. modis testamen. infir. quo constat primũ testamentũ solenne non posse tolli per ꝑm minus solenne, & inualidũ, quẽ tex. dixit esse meliorem iuris Ias. in d. l. plane. in princ. Sed tñ assertio principalis est intelligenda quoad legata, q̃ licet reiecta sint in testamento, possunt adimi in codicillis postea factis. gl. recepta ab eõbus in l. fideicommissum. C. de fideicommiss. text. in princ. & §. 1. inst. de ademp. leg. Bar. Bal. & Aret. in l. hæredes pali. §. si quis post. ff. de Testamen. Aret. in l. si ita scriptũ. ff. de l. t. ubi Alex. & Ias. hanc esse communem sententiam asserunt, contra glos. ibi idem Alex. in l. datum legatum. C. de legi. & Paul. Castren. in d. §. si quis post hanc esse communem profitentur.

Quod si codicilli sint solenniter facti, ademptio fit ipsorture, ꝑm communem, si uero solennes non sint, ope exceptionis censentur legata adempta. gl. in d. l. fideicõmissum. & in l. datum. C. de leg. notant Imol. Alexan. & Aret. in d. l. si ita scriptum, arg. l. 4. in fine. ff. de admin. legat. notat Albert. Brunus tracta. de effect. formal. 23. effectu. di. untur autem codicilli non solennes quo ad istum effectum illi, quibus legata adimuntur, nõ tamẽ dantur. Codicilli etenim minus solennes centent, si in eis legata nõ dentur. l. militis. §. veteranus. ff. de testam. milit. ex intellectu Alex. & aliorũ in d. l. si ita scriptũ. 2. col. Constat etiã ex origine codicillorum, quę extat in princ. instit. de codicil. ubi Theophi. Oportet tñ coram quinq; testib. hanc ademptionem legatorũ fieri, ita ut in nu. testiũ integri & solennes codicilli dici ualeãt, alio qui non esset hic actus, p quem ademptio fit ultima uoluntas. l. fi. in fin. C. de codicil. Requirit uero ad expressam ademptionẽ ultimæ uoluntatis actus, ex mente legũ, q̃ rem istam tractauere. Vnde in spẽ Paul. Castr. in d. §. si quis post. verti. secundoe st videndum. & idem in d. l. datum. & in d. l. fideicommissi. asserit hanc expressam ademptionem quinq; testib. probandam esse, licet tacita ademptio, q̃ ex inimicitia uel simplici actu inducit, duobus probari possit, iuxta cõem Doc. senten. in d. §. si quis post quã Bar. etiã probat ꝓdicto mõ distinguens in d. l. fideicomiss. quanuis idem Bar. in d. §. si quis post. ex Dino adnotauerit, causam tacitę ademptionis, & sic inimicitias esse probandã omnino quinq; testib. Cuius ꝓbationem expressim Bal. scribit in l. errore. C. iuro tit. & in eãdem senten. tendit Are. in d. §. si quis post. col. 1. ubi idẽ asserit, qđ in ꝓdicta d. ex. Pau. retulimus. Quo fit, vt a uero deuiet Saly. in d. l. fideicõmissum dicẽs, expressam adẽptionem legatorum duobus tantum testibus posse probari, falso hoc tribuens Azoni in summa huius titu. Nã huic opinioni Saly. c. Bart. Paul. Aretin. & ni fallor. communis omnium interpretum mens refragantur.

Tertio, principali & quintæ assertioni obiicitur tex. in l. lega. §. pater. ff. de admen. leg. vbi authore Bar. probatur ꝓactum inualidum inutilem, uel minus solennem tacitè non tñ expressè fieri ademptionem legatorum, ita ut non sit necessaria expressa reuocatio primæ uolũtatis. quem tex. commendat Ludouic. Roma. sing. 137 Ias. in l. certi conditio. §. quoniam. nu. 8. ff. si cer. pet. l. si quis ante conduxit ff. de acquir. poss. in quo ꝺ̃ abultimis uoluntatibus differunt. Bar. in l. si transferã. ff. de admen. leg. Imo. & Alex. 1. col. in l. si cum dotem in prin. ff. solu. matri. Ias. in l. q̃ de legato. col. 2. ff. de leg. 2. & in l. plane. in princ. ff. eo. tit. Fortior etenim est actus qui contrahendo geritur ꝓp duorũ consensum, quãuis q ultima uoluntate unius tñ consensũ sit. Quin & ex ea ratione deducitur, ultimam uoluntatem, etiã tacitè per actũ inter uiuos, non solũ utilem, sed & inutilem, ac infirmũ, oĩno tolli, atq; hoc ipsum est, qđ in d. §. pater. Iurisconsultus rndet. & idem in l. cũ dñs. §. fi. ff. de pec. leg. ubi. Bar. idem. Bar. in l. fi. ff. de aur. & arg. de. Ale. in l. plane in prin. Ias. in l. re coniuncti. nu. 166. ff. de leg. 3. idem Ias. dubius tamen in d. l. plane. Et hic est communis omnium intellectus. unde etiam intelligi põt tex. in l. fi. §. fi. ff. de auro & arg. leg. ibi etenim species legata, inutiliter ꝑm actũ non auferẽ a legato generis prius utiliter facto, quia tractat de derogatione prioris actus per ultimam uoluntatem, non p actũ inter uiuos. Sic ergo est intelligenda d. l. fi. §. fi. quam dicit sing. Ale. in l. si plurib. ff. de leg. 1. Hinc ergo & illud apparet, primũ testamentũ quoad hęredis institutionem non tolli p ꝑm inualidũ, & ex quo hæreditas adiri nequeat. §. ex eo. inst. quib. mod. restam. infir. Sed si in conditione. §. fi. ff. de hęre. aniti. siue sit ꝑm inualidũ, quia deficiat hæredis in stituto, siue ꝙ desit testiũ numer⁹ a Lregiitus, qđ ꝓbat arg. ab speciali in l. sancimus. C. iur. tit. notat Bart. communiter receptus in l. si iuro. ff. de le. 3. Bal. cons. 354. nol. 5 etiam si secundum expressim primũ reuocauerit, secũdum eos. & Ias. in dict. l. plane in princip. optimus text.

in l.militis.§.veteranus.ff.de milit.testam.tatet si Barbati.aduersus hanc opinionem communem responderit, consil.9.volum.2.

Sexta conclusio.Prima hæredis institutio solenniter facta,per testamentũ ſm itidem solenne,absque tamen hæredis expressa institutione revocatur,si testator primo derogauerit,& addiderit velle decedere intestatũ. l.1.§.bihares.iuxta vnum sensum gl.ff.si tabu. testa. nulę extab.Bar,in d.l.si iure.Alex.cons.104.vol.2.idẽ Ale. in l.si ita scriptum.§.regu.ff.de lib.& post hu. col.v. vbi Aret,&idem Kret.in d.l.hęredes pallam.§.si quis post. col.3.ff.isto tit.Cor.consi.39.vol.2. Lauren. Calcã.con. 91.col.5.Cor.2.col.& Riminal.singu.in l.sancimus. C. isto tit.vbi Alex.hanc esse cõem opin.profitetur & idẽ Alex.cons.30.vol-3.& Deci.coosi.582.col.1.vĩ etenim hæredes instituere eos,qui eidem succesſuri erant in testamento,sicuti prædicti Doc.asserunt frequentissimẽ.

Sed etsi in primo testamẽto institui essent hęredes extranei,sat esset revocare primum testamentum, & p dicta verba addere coram quinque testib.Bar.in d.§.veteranus.Barb.cons.60.vol.2.nu.12.Alex.in d.§. regula. col.3.& in d.l.sancimus.Cor.cons.39.vol.3.ex tex.in l. hac consultissima.§.si quis autem.C. de testamen.qui ex prædictis extenditur,vt procedat etiam si successores ex causa intestati tacite instituantur hęredes.

Septima conclusio.Quo ad hæredis institutionẽ, primum testamentum minime revocatur per ſm invalidum ex alia,quam pteritionis,vel exhęredationis causa etiamsi in eo fiat expressa revocatio primi,adiecta clausula codicillari,quod probatur ex eo,q virtute huius secundi testamenti hęreditas non põt adiri. Est etenim necessarium vt primum testamentum quo ad hæredis institutionem tollat p ſm,posse hæreditatẽ adire iure secundi testamenti,licet non adeat vere.& actu.l cum in secundo.ff.de iuriſt.rep.l.pater filio.ff.de hære. instit. Paul.& Alex.col.h.in d.l.sancimus.Bal.& Imol. in l.sed si in conditione.§.si.ff.de hęre.instit.idem Alex. in cõl. 27.vol.1.col.2.dicens hanc opinionem communẽ esse.

Hucusque omnes Bar.reprobant,qui dixerit ad confirmandam revocationẽ.prima hęredis,oportere actu hæreditatem adiri ex secunda vltima voluntate, cum satis sit,ſm eos,posse hæreditatẽ adiri ex secundo testamento,quamuis actu non adeatur,cui censuræ animam pbuere verba ipsius Bar.male conceuata in d.l.si iure.& in d. l.sed si in conditione.§.si cum tũ Cor.in d.l.sancimus.2 col.animaduerat Bar.in sensu & intellectu minime desciſſe a vera & cõi Doct.sent. Ex quo deducitur primum testamentum etiam quo ad hęredis institutionẽ per ſm,in quo sit expressa vel tacita hæredis institutio omnino revocari,si ex eo hęreditas adiri possit, licet adita non sit. Qd si in secundo testamento desit hæredis institutio,saltem tacita,vel solẽnitas testium, primum non tollitur quo ad hæredis institutionem,tametsi hęredis defuncti,qui ex causa intestati succedunt,ipsam hæreditatẽ adierint,qua in re illud est aduertendũ, ex clausula codicillari a posita in testamento solenni,qd tamen ex cã pteritionis aut exhęredationis rumpitur, nihilominus successores ex cã intestati vocari,& tacitẽ instituti,cum illa clausula ex recepta ab omnibus sit,p auth.ex cã conseruetur.sicut affert Alex.in d.cons. 37. col.2.vol.1.ex quibus vltima hæc assertio plane intelligitur.His oib.adde quid dicendum sit in illa quẽstione singulari p fecto,& egregia,an legatum traditione rei legatę vera,vel ficta,scilicet per constitutum, quia testator cõstituit seipsum nomine legatarij possessorẽ, fiat ex hoc irrevocabile,& non possit a testatore revocari. Nã glan l.legatũ.in §.1.ff.de l.2.scribit in hac spẽ legatũ irrevocabile esse.allegat ad hoc duos tex.qui parum eius opinionem probant, & sane dubia est ad modum eius opinio. Donatio etenim cã mortis, quæ similis est legato,quo ad eius revocationem,& aliquando fortior ẽt si a traditiõe incipiat,revocari põt.l.lenatus.in principi.si mortis causa res donata.cum l.seq.ff.de donat. caus.mort.l.non omnis.ff si cer.pe.l videamus.§. idem que est si mortis.ff de usur.atq;ibi Alb.post Raine. Accursij sententiã falsam esse existimat in d.l.lega.quibus accedit Bal.in l.1.C.si quis omiſ.caus.testa.nu.8.& in l. ult.C.de usur.& fruct.leg.dicens hoc legatũ,cuius traditionem testator fecerit,censeri donationem cã mortis,quę revocabilis est.idẽ adnotauit Gremens.sing.15. Dinus tã gl.ex eo sequitur , q traditio hęc rei legatæ mutet omnino legatum ipsum in donationem inter uiros,quę irrevocabilis est,quod minime probatur iure Quamobrẽ satis erit,si gl.& Dini sententiã verã esse arbitremur, quoties traditio post testamentum fit simpliciter,nulla mentione vltimę voluntatis facta , nec eius rõne,quod si traditio facta fuerit ex cã ultimę voluntatis,proculdubio adhuc legatũ revocabile est,& ultimæ voluntatis naturã obtinet.sic Bar.Imo.& Cum contro uerſiam istam diffinere in d.l.leg.idẽ Paul.de Cast.in l. 3.de leg.2.Ferdi.Lozzes in rep.§.diui.ff.de leg.3.nu.22. dicens hãc opinionem cõem esse,cui illud est addicẽdum,traditionẽ rei legatæ,etiã timpr factã,& iõ irrevocabile ut iuxta pnotatã resolutionẽ,effectum habere extinguendi ipsum legatum,ita quidem,vt pro eius executione facta censeatur,sicuti probat tex.in d.l.Lucius Nec pdictis obstet pulchra Alberici decisio,qui in rub. C.de donat.scribit,traditionẽ rei legatæ verã , uel fictã, ita irrevocabil esse ut prior hęc traditio posteriori ex ultimi secundi testamenti factæ pterenda sit.quod Ias.cõmendat in l.quoties.C.de rei uendi.col.5.Nã uere Alber. & Ias.loquũtur in re donata inter uiros,ipla donatione in testacti.facta,sicuti fieri põt.ex gl.& cõi in l. hęredes palã.§.ulti.ff.de testam.non autem in re legata,& iure ultimę voluntatis relicta,sic.n. intellexit Alber. sententiã And. Iraq.in libello de constituto.part.1.nu.23.

EX TERTIA RVB. PARTE.

SVMMARIVM.

1 *Donatio causa mortis quo ad eius initium contrahi potius,quam vltimæ voluntati accedit.*
2 *Causa mortis donatio an permissa sit inter virum & vxorem.*
3 *Donatio inter coniuges traditionem precipuam exigit, vt morte confirmetur.*
4 *Donatio causa mortis an pereat deportatione,aut pœna capitali donantis.*
5 *Donatio inter coniuges morte confirmata, an trahatur retro,& imbi intelle.l.si mortis.ff.de donatio.causa mort.*
6 *Patris consensus sufficit & requiritur, vt filius familiæ possit causa mortis donare.*
7 *Filius familias an ipsi patri possit donare causa mortis, absque iudicis authoritate.*
8 *Filiusfamilias non potest absque consensu patris donare causa mortis,etiam illa bona,quorum vsusfructus patri non quæritur.*
9 *Filiusfamilias vtrum possit testari de bonis aduentitijs, quorum vsusfructus patri non quæritur.*
10 *Consensus patris in donatione causa mortis,debet esse specialis.*
11 *Vsurarius manifestus an possit donare causa mortis? & ibi intellecta quæstione de usur.in 6*
12 *Intellectus ad l.35.Tauri.*
13 *Donatio causa mortis,an exigat præsentiam , & consensum expressum illius,cui fit.*
14 *Donatio causa mortis nudo pacto poteſt*

15 *Donatio causa mortis quo ad effectum vltimæ voluntatis simi is est.*
16 *Dominium rei donatæ causa mortis, quando transeat in eum,cui facta fuit absque traditione.*
17 *Actio quanam competat pro donatione causa mortis.*
18 *Actio competẽs pro donatione cã mortis,an sit bonæ fidei.*
19 *Donatio causa mortis an revocetur sequuta alienatione rei donatæ*
20 *Falcidia an deducatur a donatione causa mortis.*
21 *Solennitas à testamento,vel codicillis remissa, an censeatur in donatione causa mortis.*
22 *Donatio causa mortis quo ad confirmationem contractibus similior est,quam vltimæ voluntati.*
23 *Donatio causa mortis quo pacto revocetur.*
24 *Intellectus ad l.ff.qui sine manumiſ.ad libertatem perue.*
25 *Qualiter cognoscatur causa mortis.*
26 *Mortis causa capio quid sit.*
27 *Damnatus ad mortem,vel ad perpetuum carcerem an possit testari.*
28 *Filiusfamilias an testari possit,& ibi tractatur an testari valeat ad pias causas*

IN ipso huius tractatus titulo id aperte constat,non tantum de testis hic esse agendũ, sed & de cæteris ultimis voluntatib.quib. donatio causa mortis adnumeratur,cũ id expresim constet ex fl.1.inſt.de don.l. fi. C.de codicil.adiuncta l.fi.C.de dona.causa mort.l.non vĩ ff.de don.caus.mort.Rursus hanc donationẽ actib.viuentiũ,& corũ contractib.similẽ esse probat tex.in l.tã is.ff.de donat.caus.mortis.l.post legatum. §.fi.ff.de his quib.vt indiguis.gl.infig.in l.2.ff.de dot.p leg.q̃ præter Doct.ibi dicunt sing. Ale.in l.2.ff.de legat. 1.Bal.in l.2.ff.de pactis.idem Bal.in l.cũ hi. in 2. lectio. ff.de translatio.& notab.Ias.in §.omnium.de actionib. Quę quidem controuersia sequentib.assertionib. est diffinienda.

1 Prima assertio. Donatio causa mortis, quo ad eius initium,& ordinationem,potius cõtractui,qua vltimæ voluntati accedit,ita vt non omnia,quę in agenda aut constituenda vltima voluntate exiguntur in actu donationis caus.mort sint necessaria ea tũ q̃ in ẽm tib. ineũdis requiruntur,in eadẽ donatione adhiberi oporteat Bal. cõiter receptus in d.l.2.vbi Ias.scribit a nemine non recipi hanc sententiam.Ex qua plurima a iuris vtriusque professorib.deducuntur.

Primũ,Donationem causa mortis factã inter coniuges minime valere,atque in hoc similem esse donationi inter uiros.l.mortis.ff.de donat.inter vir.& ux.gl. ab oib probata in d.l.2.ff.de dote pleg.vti constat ex Doct. in d.l.2.ff de leg.1.vbi Franc.a Ripa a cõi inia discedens
2 asserit,potius in hoc casu donationem causa mortis vltimæ voluntati,quam actui inter uiros similem esse,ex eo,quod sicut legatum tacitũ a uiro vxori valet,& morte a uiro confirmatur,ita donatio causa mortis facta a viro vxori,valebit,ac morte confirmabitur.l.mortis.in 4.ff.de do.caus.mort.Ergo magis conuenit donatio cã mortis hoc in exemplo legato,quam donatio caus.mortis hoc in exemplo legato,quam donationi inter viuos coniuges,vt constat. Fallitur tamen ipse Ripa , nam licet donatio causa mortis inter non coniuges facta morte confirmetur,non sic facta inter coniuges, nisi traditio præcesserit,sicuti Iurisconsultus præmittere videtur in l.sed interim,per totã legẽ.cum sequentib.ff. de don. inter virũ.& vxorem, Bald.in l.executorem.numer.34. C.de execut.rei.ad quæ ita re Io Lupi diuersum opinat
3 in rubr.de donationibus §. 77. Sic etiam cæteræ donationes inter uiros coniuges factæ traditionẽ exigunt vt morte cõfirmentur.l.fi.iuncta gl.C.de donatio inter virum & vxor.l.Papinianus.ff.eo.titu.vbi gl.quam esse communiter approbatã fatetur Ias.in l.frater.ff.de condi. tio.indebit.col.pe.notat Boer.in consue.Biturican. tit. de consue,concernente matri.§.1.col.2.Bal.in l.1. C. de summa tri nu.18.pau.Cast.cons.138.dicta donatio.nu. 2.vol.1.dicẽs hanc esse cõem sententiẽ,cui accedit tex. in l.si seruus.ff.de donatio.inter uirum & uxorẽ. Idem notat Ferdinandus Lozzes Ilerdensis pleu.in l.filiusfamilias.§.diui.nu.31.ff.de leg.1.Pan.cõsi.193.vol.2.& cõl. 82.Hæc vero traditio in legato non requirit,igit aduersus Ripam Doctorũ opinio recipienda est.Hinc infert
4 donationẽ causa mortis a viro vxori factã.nulla existente suspicione pœnę,ipsius viri deportatione non extinguj,imo quo ad dominiũ cõfirmari,licet revocari possit a donante vsq; ad mortẽ naturalẽ.l.sed si mors.vbi gl. ff.de donatio inter virũ & vxorã.Bal.in d.l.executorem. Pau.in l.post ẽm tũ.in fi.ff.de donatio.Ias.in l.si stipulatus fuerim.§. .pe.col.ff.de verb.oblig.in l.idẽ Ias.in auth.in gressi.C.de sacrolan.eccle.nu.30.licet ipse nimis extendat senten.Bal.qd locum habet in donatione facta cã tacta inter viuos coniuges.l.res vxoris.C.de donat.inter virum vxorem.Imo.in l.si aliquis.ff.de donatio.cã mortis. Cũ tã donatio mortis inter extraneos facta per capitalem sentiam euanescat,etiam facta absque metu pœnæ,d.l.si aliquis,vbi hoc notant Paul.Castre.Imola,& Doctores cõter.Io.Hannibal post Barto.ibi,in l.post contractum. ff.de donatio.nu.349. Ex his etiam deducitur, donationem cã mortis inter cõiuges factã pmissa trãditione,ac morte donantis secuta,retro trahi ad tempus traditionis,quo ad fructus,licet non quoad dominium, cum in his q̃ diximus,donationi inter viuos coniuges factę similis sit,in qua mariti donãtis deportatio nõ rescindit donationẽ.licet ad mortem vsque eam valeat maritus revocare.l.res vxoris.C.de donatio.inter virum & vxo-
4rem.Et ptereà donatio inter coniuges facta pmissa traditione morte secuta,retrotrahitur ad tẽ traditionis quoad fructus,non tã quoad dominiũ.l.donationes quas parentes.C.de donation.inter virum & vxorem.vbi gloss. Bar.in l.nec vtilẽ.ff.de quib.causis ma.idem Bar.in l. sub conditione.col.2.ff.de solu.Io.Lupi in rub.de donatio. inter virum & vxo.§.72.gl.& ibi Saly.in l.2.C.de inoffi. dona quorum opinio cõis est,ſm Alex. in l.talis scriptura.col.3.ff.de leg.1.& Io.Crottum in l.si is qui pro emptore.col.11.ff.de vsucap.apud quem est huiusce qũstionis diligens disputatio.Quo fit vt in hoc sensu fit intelligendus Papi.dicens,si mortis causa inter virum & vxorẽ donatio facta sit,morte secuta reducitur ad id tẽpus donatio,uuo interposita fuit.l.mortis.ff.de donat.caus mort.Est.n.ad verum quoad fructus a tempore traditionis perceptos,non quoad dominiũ, ex l.sed interim. in princ & per totã l.ff.de donatione inter virum & vxor. nec rectè a gl.Paulo,& alijs intelligitur.d.l.si mortis.dũ Doctores cã intelligunt qñ in donatione causa mortis apponitur promissio non revocandi,quia tunc esset donatio inter viuos,nõ causa mortis,esset etiam prohibita inter coniuges.l.vbi ita donatur.ff.de donatione causa mortis. Porro ante orationem diui Marci, qui obtinuit donationem inter coniuges morte donantis pura, traditione effectum sortiri,donatio mortis causa inter coniuges valebat,quia in tẽpus dissoluti coniugij conferebatur.l.si cũ vxori.in fine.& l.quia.ff.de donatio.inter virum & vxorẽ atque morte donantis confirmabatur, nulla revocatione ex pœnitentia donantis præmissa. Secundo,hinc potest perpendi tũ ad l.tamis. §.fin.ff. de don.caus.mort.& Regiam l.fi.tit.4.part.5.quibus expressim decisum est,filiumfamilias posse patre consentiẽte donare causa mortis,quamuis testari etiam ex patris cõsensu non possit. id etenim contingit, quia donatio

cā mortis quoad initium ꝟ Aui æquiparatur, ſm cōem doctorū ſnīam, cui illud oberit, qđ filiusfamilias quem libet ꝟ Aū agere pōt ſine cōſenſu patris ꝓter ꝟ Atum mutus & voti l.tam ex ꝟ Atib.ff.de iudic. Igitur hac in redifert donatio cā mortis a ꝟ Atib. Nec prodeſt rñdere cum Iaſ.in l.fenium.C.qui teſt.face.poſſ.col.pen-conſenſum patris in donatione cā mortis exigi à lege pp, patris præiudicium, non ad ſolennitatem actus, cum id fallſum ſit ſiquidem conſenſus patris requiritur in donatione cā mortis ad authoritatem, & ſolennitatem actus, vti fatē tur Doct, cōiter teſte Socino in l.1.ſ. fuit quæſitū.colu. 4.ff.ad Treb. Et conſtat ex hoc, non poſſe filiū cā mortis ipſi patrifamilias donare, cum authoritas cuiquā patrocinari nequeat in cā.propria.l.1.ff.de authori.tut.vbi gl. & Bar.in hac.ſpēt donationis cā mortis a filio patri fa-
7 ctæ, eandem opinionē tenēr.ij eſſe cōem aſſerūt Imol. in d.ſ.fuit quæſitum.& Soc.ibi in d.4.col. Cor.cōſ.194. vol.1.Dec.conſ.245.col.3.& conſi.279.col.2.idē in l.ſenium.C.qui teſt.face.poſ.col.fi.& licet ibi quadā diſtinguendo poſt alios, aſſerit tū eſſe hanc opinionē cōem, dicens debere fieri hanc donationē authoritate iudicis qđ & Crot.cōmēdat in l.frater.q. 11.ff.de cond. indeb. vbi refert. Ale.in d.ſ.fuit quæſitū.& alios Doc. qui aduerſus Bar.tenent ꝓdictā donationem a filio patri factā ex conſenſu datris validam eſſe quos etiam retulit Dec. in d.conſ.279.& in d.l.ſenium.vbi Pau.Caſt. eandē approbat,& profitetur eſſe communem.Franc.a Ripa in d.ſ fuit quæſitum.nu.2.a priori tū ſententia non arbitror eſſe recedendum. Nam hic cōſenſus patris, vt filius donet cā mortis, ab initio actus debet p̄ ri, vt authoritas Bal.in c.cum conſue.2.col.de conſue.Fran.Cremen. ſing.69.conſenſus etenim, qui ad actus ſolennitatē requiritur, eſt ſufficiens ante actum, vel in ipſo actu. Ale.& Iaſ poſt Imol.ibi in l.ſiquis mihi bona.ſ. iuſtum col. pe. ff. de acqu.hære. Bal in l.1.C.qui admitti.col.col.pe.& fin.

His vero & illud eſt adiungendum, Cuma.in d.l.tam is.ſ.ſi.dixiſſe filiusfamilias bona ipſius filij, ēt patre conſentiente, non poſſe donare cauſa mortis, atq; tex. illū procedere in donatione bonorum ipſius patris, quam ſnīam defendit Crot in d.l.frater.col.pe & diſputant de ea Iaſ.in d.l.ſenium.nu.8.& Dida.i Segura in l. Imperator fol.9.ff.ad Treb. admonentes ꝟrā eſſe veriorē & cōem, a qua non video cur ſit diuertendū. Igitur dicendum erit donationem cauſa mortis a filiofamilias factā, nec omnino eſſe ſimilem vltimæ voluntati, cum nec ex conſenſu patris teſtari poſſit filiusfamilias. nec ꝟ Atui ſiquidem ꝟ here filiusfamilias poteſt abſq; conſenſu patris, ſed aſſumit in hac ſpecie donatio cauſa mortis mediam viam, & ita lex requirit parentis conſentum, vt explicat optime Soc.in d § fuit quæſitum ad fi.& idem in l.2.ff.de leg.1.

8 Cęterum, nec bona audientia, in qb. vſufructus patri non competit donare, poteſt filiusfamilias cā mortis abſq; patris conſenſu, cum patris conſenſus ad authoritatē & ſolennitatem actus exigatur ita expreſſim notat Ale.in l.pe.C.qui teſt.face.poſ.Ioan.Crot.in d.l. frater a fratre.13 col. Dicit tū ꝟ iam opinionem magis cōmunem eſſe, quam tenuere pau.& Iaſ.in d.l. feniū col. fi.Rimin.al.& Iaſ.in d.l.pe.Lud-Com. in auth. ſimiliter C.ad Falc.ſpeciali.19.Cuma.in d.l.tam is.ſ.ſi quali patris conſenſus exigatur in donatione cauſa mortis ob ipſius pattis præiudiciu, non ad ſolennitatē actus qđ ſuperius improbauimus. Vñ verior vī Ale. opi. quæ maximæ coadiuuatur ex l.filiusfamilias.ſ.ſi.ff.de donat. vbi filiusfamilias caſtrenſia bona donare pōt cā mortis ſine patris conſenſu, quia teſtm. facere ea poteſt. Igitur illa bona, quorum diſpoſitio in teſtō ei minime permittitur, donare non poterit cā mortis abſque conſenſu patris. Bona aduentitia etiam ſi eorum vſusfructus patri non competat, minime ſubiacent teſtō filisfamilias, q̄ nec de eis teſtari poteſt, vt eſt concors, omnium ſentētia in l.pen.C.qui teſta.face.poſſ.vbi Bart.Cor. Rimi. Ale. & Iaſ.gl.Bar.& cōis in l.qui in poteſtate.ff.iſt.tit. gloſ.& Doct.in l.1.ſ.in l.1.ſ.in filijs.ff.ad Treb.& probatur in l.pen.iuncta l.fi. ſ. filij autem C.de bono.quæ libr. pulchre Viglius in ſ.qui alieno.num.16.quib.non eſt permiſ.facere teſta.quamuis contrarium teneat Zanetinus in diſpu.1.col 17.verſi.uel dic.in rñſione ad 7.& defendat eius opinionem Dec.in d.l.pe.& Crot. in l. frater a fratre col.fi.ff.de cond.inde. poteſt tamen filiusfamilias hęc bona aduentitia in quib.pater non habet vſumfructum, donare inter vivos ſine patris conſenſu Auth. ut liceat matri, & auiæ.in princ.vbi Bar.Pau & Iaſ.col.8.in d.l.tam is §.2.Roma.conſi.412.quam opi.eſſe commu. aſſerit Aymon Sauilli.conſi.92.

10 Eſt autem in donatione cauſa mortis adeo neceſſarius expreſſus conſenſus patris, vt non ſufficiat, filium patre conſentiente teſtari adiecta clauſula codicillari. Nec enim valeret hæc diſpoſitio, vt teſtamentum, nec vt codicillus, nec vt donatio cauſa mortis, cuius nulla mentio facta fuit. C in. Ang.& Rapha.in d.l.ſenium. Iaſ. in l.1.ſ.ſi quis ita nu.22.& ibi Alc.18.optimus tex. in l. filiusfamilias.2 erſi.niſi ſpecialiter.ff.de dona. Bar.in d.l. tam is.n.ſi. Abb-conſ.40.vol.2. Nec ſufficiat clauſula generalis in modum teſtamenti, codicilli, ſeu cuiuſcunq; alterius vltimæ voluntatis, donatio etenim cauſa mortis vt vltima voluntas ſub his verbis non includitur, ex eo quod a filiofamilias fieri non poteſt etiam conſentiente in ſpecie patre ſi, vt vltima voluntas vt iudicatur. Qđ ſi dictum eſſet, valeat hic actus iure teſtamenti, ſeu cuiuſuis alterius vltimæ voluntatis, vel diſpoſitionis, patre conſentiente, ipſo etiam præſente, in quem actus iure dirigitur, donatio cauſa mortis cenſeretur valide facta. ex Imol.in d.l.tam is.§.ſi.Corn.& Alex. in d.l. ſenium. Quo caſu non eſt neceſſaria ſtipulatio, vt prædicti Doc. ſentiunt, licet. Dec. conſi.245.col.pe.& Aymon cōſ.130 ſi.col. exiſtiment neceſſariam eſſe in prędicto caſu ſtipulationem, quod paulo poſt diligentius tractabitur.

11 Tertio, hinc ego infero intellectū au tex. in ca. quanqua.n.ſi.de vſur. in 6. quo vſurarius manifeſtius teſtari prohibetur, poterit.n.cauſa mortis donare. Bal.in l.exe cutorem.nu.11.C.de exec.rei iudic. Imol.in d.l.tam is. in prin. quanuis dubius, & idem notat Dec. conſil. 196. Probus in d.c.quanquam.nu.15.& eſt communis opinio teſte Ripa in l.2.ff.de leg.1.nu.7.& verior ſecundū Soc.ibi nu.9. Sed gloſſ.in d.c.quanquam. tenet tex. illum procedere in qualibet vltima voluntate, quam approbant Doct. communiter, vt fatetur Imol.in d.l. tam is. Vnde idem Bal.parum ſibi conſtans. conſi.294.vol.2.vo luit donationem cauſa mortis a manifeſto vſurario factam, non ſeruata canonis forma, nullam eſſe. idē Lapus alleg.125.Laurent.de Rodulphis in tract.de vſuris. q. 100.Io.Anan.in c.quia in omnib.col.16.de vſur. Fran. in rub.ff.to.tit.in 6.nu.34.a hua opinione recedendum non eſt, authore Socin.in l.2.nu.6.eo quod fauorem animarum concernat dicta prohibitio teſtandi in d.c.quanquam, a concilio generali facta. Vnde mirum non erit ſi extendatur, tametſi prior opinio maxima ratione iuuetur, cum in his quæ initium donationis concernunt, hæc ipſa donatio contractui accedat potius, quam vltimæ voluntati. Atque ideo donatio cauſa mortis a manifeſto vſurario facta valebit, niſi fiat illhęc donatio oīum bonorum, vel maioris partis, tunc etenim præſumitur in fraudem canonis facta, ex mente omnium. arg. l. cōſ.§. Lucius. ff. quæ in fraudem credit. vel niſi ſit in teſto, quia eo ipſo vltima voluntas vere iudicatur. Soc. & Hippol.in d.l.2.Dom.in capitu. quanquam.§. final. poſt. Pau.Lap.& Imol.ibi. quib accedere videtur Abbas.

conſ.40.col.1. Hic tñ vltimus intellectus procedit, quādo nec donatarij, nec notarij eius nomine interceſſit ſtipulatio, alioqui donatio cauſa mortis etiam facta in teſti facta in contractu cenſenda foret. Cec.conſ.199. Illud vero ꝓ dici ſolet eum, qui teſtari non poſſit, nec donare cauſa mortis poſſe. gl.& Bart.in d.l.tam is. in prin. quod ſing. eſſe exiſtimat Calca.conſ.12.Jocum habet in eo, qui ex defectu naturali teſtari non valet. le.1.ſ.1.ff. de tut.& ra.diſtr. Imo.& Rip.in d.l.2.nu.13.ff.de.leg.1. Qui nec inter vivos donare poſſet. gl. ſingul. in l. qui id quod. ſ. mutus. ff de don. ſm Ale.& Iaſ.in l.diſcretis. C. qui teſta.face. poſſ. Nota: præpol.in cap. cum apud. de ſponſ.col.1.quod maximē notandum eſſe cenſemus.

12 Hinc infero intellectum ad Regiam l.55. Tauri, qua vxor prohibetur contrahere abſque mariti licētia, idē enim erit in donatione cauſa mortis, cum hæc contrahui ſimilis ſit quoad ordinationē, & initium, Is igit̄, qui contractū agere abſq; certa ſolennitate nō pōt, nec donare cauſa mortis poterit. Anch.conſ.384. Abb. conſil. 40.in vol.2. Alex.& Aret.in l.2.in princ.ff.de verbo.obligationib. Iaſ.in §.1.de actio.col.4. Ale in d.l.2. col. fi.ff. de legat.1. vbi Rip.nu.10. idem probat, dicens hāc opinionem eſſe communē, licet Iaſ.ibi ab ea vel diſcedere.

13 Quarto, in hanc eandem diſputationem inducit rō in l. inter mortis.ff.de donatio. cauſ.mort. vbi Iuriſconſultus, vt valeat cauſa mortis donatio, exigit p̄ſentiam donatarij, ſicuti & in donatione inter vivos requiritur, q̄ ſi abſenti fiat, nemine eius nomine eam acceptante, minime valet ante abſentis acceptationē, ſiquidem tūc reuocari poterit. gl. communiter ibi probata in l. illud. C. de ſacrolan. eccleſ. fi. q̄ loquitur etiam in donatione, q̄ in piam cauſam, vel in eccleſiam confertur. & eam dicit ordinariā Ro.conſ.295.& Ant.Rub. conſ.132, hic eā intelligens poſt Aret.conſ.17.col.6.verſ.ex nono notat Soc.in l.1.ff.ſi ex noxa.cauſa aga. in princ. & Iaſ.in l.qui Ro.§. Flauius.nu.22.ff.de verb.oblig.& probatur in l.abſenti.ff.de donat. l.ſi ego.& ibi Dec.ff-ſi ceat.pet.l.in omnib.in fi.ff.de actio.& oblig.l.ſi quis in 1.D.de donatio atque hanc eſſe cōem ſententiam, & frequentiſſimum p̄dictę gl. intellectum fatetur Rub.in d.cōſ,132.& Pau. Pariſ.conſ.77.nu.15.lib.1. Vnde intelliges, qua ratione Ro.in d.conſ.295. dicat ſufficere abſentis acceptationē donationis vtcunque ab initio factæ. Sed ſi notarius nomine abſentis eam donationem acceptauerit, acquiritur abſenti actio vtilis ſine ceſſione. Bar.in l.ff.rem pupilli ſaluam fore. Ro.conſ.513. Are.conſ.74.col.3. Corconſ.50.vol.1.ccl.4. Alex.conſ.31.nu.16.vol.6. Dec.cō. 293. Lud. Goza d.conſ.87.co.3. Nec reuocari hæc donatio poterit. Paul.conſ.195.vol.2.col.3. Gozad. in d.cōſ. 87. Aufrer.in dec.capel. Tolof.45. Bal.in l.cum a ſocero C.de iure dot. Dec.in conſ.266. col.ii. Aret. d. conſ.74. col.3. Soc.Iuni.conſ.118.vol.2.col.oc. dicens hanc opinionem communem eſſe. & idem eſſe ex mente omniū quos allegaui. quidquid tenere velit Hieronym. Grat. conſil.25.vol.1.col.pe.& fin. intelligens exactē quid hac in re dictet communis opinio.

Eſt tamen neceſſaria, vt actio vtilis abſenti ſine ceſſione acquiratur ex notarij acceptatione ipſius donatarij ratihabitio. Bal.in l.nec ei.§. ſatisfatio. qui e.6.6.ff. de adoptio. Idem notant. Albe.in l. illud. C. de ſacroſan. eccleſ. & ibi Pau. de Caſt. col.2. Ale.in l.quod meo. col.2. ff. de acquir. poſſ. Pau. Parthen. in d.conſ.27.nu.26.li. 1. late And. ab Exea in rub. de pact. nu.188. optimus text. in d.l.ſi ego.ff. de negot. geſt. Quorum quidem opinio in Francię regno conſtitutione Regia coprobatur, teſte. Alius in d. Alex. conſ.31.& in additionib. ad Dec. in l. contractus. nu.22. ff. de regu. iur. ipſa vero lex manifeſta eſt inter Franciſci primi conſtitutiones. nu.133. Pau. c. conſ. conſ.195. col.3. Dec. conſ.193. col.2. & conſ.126 in quo Pau.& Dec. expreſſim notant, ante ratihabitionem abſentis, poſſe dictam donationem, quam notarius abſentis nomine acceptauerit, cuiuſque rōne, ficta traditio facta fuerit per conſtitutum, omnino tolli ſi p donatorem alteri fiat & rei donatæ traditio in ſm donatarium ſequatur. idem Dec. in l. cōtractus. nu. 16. ff. de reg. iur. Curt. Iuni. conſ.55. col.3. argu. l. quoties. C. de rei vendic. quam. opinionē ſequitur Galiaula in rub. ff. de verb. oblig. fol.12. col.2. dicens ita reſpondiſſe in quadam controuerſa q. idem Soc. in l.1.§. ſi iuſſerim. col. fi. ff. de acqui. poſſ. Et oīum latiſſimē And. Tiraq. in tract. de conſtitutio. 3. par. limi. 30. nu. 8. & 51. quo in loco pluribus authoribus citatis aſſeuerat opinionē p̄cedentem in ver. eſt tñ neceſſaria, quā ex Bal. Pau. Alberico, & alijs adnotauimus verā eſſe, eamq; frequentiori calculo probari. Eandē opinionē tenet Alber. in l. non. n. ff. de adoptionib. col.1. & Alciat. eā eſſe cōem aſſeuerans in c. cū contingat. de iureiu. nu.234. licet Cor. in d. conſ.50. & conſ.2. li.4. col.2. probare conetur, per ſtipulationē notarij acquiri abſenti actionem vtilē, ēt ante acceptatiōnē nec reuocari poſſe p̄dictam donationē, etiam nondū ſequuta ratihabitione, q̄ eſt notandū, nam & idem tenent Ant. Rub. conſ.117. nu.4. & Galiaula in d. rub. cōcluſ.12. atq; eſſe hanc opinionem cōem fatetur Caroalus in d.l. contractus. nu.22. Hi vero, qui ab eo citantur non tenent in ſpē opinionem illā, ſed q̄ facta abſenti donatione ſtipulāte notario, ſola reuocatio donatoris minime impediat donatarij acceptationem, q̄ item tenet Paul. Caſtren. in d. conſi.195. col.3. verſi. ꝓterea non intereſt. Bal. in l. cum a ſocero. verſi. caue tibi. C. de iure doti. Dec. conſi.58. col.2. & d. conſ.226. iu ſi. Alex. Aret. & Iaſ. in d.l. qui Ro. §. Flauius. & alij, quorū And. Tira. meminit in d. limita. 30. nu.49. ex quibus dubio procul cōis opinio in hunc ſenſum deducitur, quod nomine abſentis ſtipulante notario, etiam ante ratihabitionē, hoc ius quæritur abſenti, vt nec donatio, nec venditio reuocari poſſit, ſola voluntate donatoris aut venditoris. Idem & nos tradidimus lib.1. vari. reſolu. c. 14. nu. 11. licet Andreæ Alciat. in d.c. cūm contingat. nu. 238. exiſtimet ante acceptationem abſentis poſſe donationem reuocari ab eo, qui donauit, etiam ſi ſtipulatio notarij in fauorem abſentis præceſſerit. Eerū ſi donatarius ipſe donatione præſens ſit. & taceat, ſcribit Dec. in rub. C. de pact. minimē valere donationē idem aſſerit Tira. in l. ſi vnquam, C. de reuo. dona. verb. libertis. nu. 54. Eſt .n. neceſſaria ipſius donatarij acceptatio, qđ fallum eſt, cūm hęc ſit donatio expreſſa ex parte donantis, nec ſit tacita, nec præſumpta, & ideo tal erit præſentem donatarium tacere. l. qui patitur. ff. mandati. nec gl. in d.l. illud exigit aliud quā præſentiā donatarii, qui tacens cōſentire cenſendus eſt in his, q̄ ad eius vtilitatē ſpectant. d.l. qui patitur. Vnde ſufficit p̄entiā ſola ipſius cui donatio fit ang. conſi.183. col.2. Curt. Iun. in rub. C. de pact. 2. col. & Fran. Purpur. ibi. & idem in l. rogaſtis. §. ſi. ff. ſi cert. pet. nu.64. Galiaula in rub. ff. pe verb. obl. fo. 5 col. 1. Ex quibus conſtat donationē, q̄ hodie fieri pōt pacto nudo, ex l. ſi qdis argentum, C. de dona. poſſe fieri p̄ſenti, & tacenti, nec talis eſt donatio p̄ſumpta, ſed expreſſa contra Dec. in d. rub. & in conſ. 145. col. pen. & io Iſenium. col. 4. C. qui teſta. fac. poſſ. & eundē in l. ſemper. qui non prohibet. ff. de reg. iur. & Aret. in l. 3. col. 2 ff. de leg. 1. & Alciat. in rub. ff. de verbor. oblig. num. 3. Et eſſe opinionem Ang. communem aſſerit Cur. iun. in d. rub. C. de pact & Andr. ab Exea in rub. de pact. ff. num. 98. & Alciat. d. nu. 3. & Iaſ. in ea rub. pe verbor. oblig. col. 3. idem Alciat in rub. C. de eact. quam etiam Soc. ſequitur conſ. 112. col. 4. verſ. aliquando, vol 1. Illud profectō prætermittendum non eſt quod Paulus Caſtr. in dict. conſ. 195. lib. 2. colum. 3. ſcripſerit, donationem abſenti-

ti stipulante notacio factam, & ideo ab initio validã, minime posse à donatario acceptari post mortẽ donatoris, quia iam alteri, l. hæredib. donantis res est acquisita atq; iõ in pnãdictũ iuris alteri quæsiti, donationis acceptatio fieri nequit. hoc ipsum probat in l. si ego. §. si res. ff. de iur. dot. & in l. 1. §. sed si quis. ff. de don. subscripsit Paulo in hac spẽ Anto. Rub. cõl. 133. Chassan. cõl. 7. nu. 38. & And. Tiraquel. in tract. de constit. limit. 30. nu. 73. Quibus minime accedendũ esse cẽseo, quippe q exitiosissimẽ eorũ sniam falsam esse ea rõe, q ante acceptationẽ absentis prẽfata donatio quo ad donatorẽ oĩno p fecta sit, nec revocari ab eo possit, licet ablenti quæsita nõ sit. c. si tibi absenti. de jubẽ. in 6. Ariet. ff. de donat. l. p fundum. ff. de fertil. rustic. pdi. Et fatentẽ expressim idem Paulus Cast. in d. consil. 193. Anto. Rube. consil. 217. nu. 4. Corne. & Galiaula paulo ante citati sentiunt, ac præmittunt Doc. quorũ ipse memini d. li. 1. varia. resp. c. 14. nu. 11. Ergo, & quo ad donantis hæredes pfecta donatio, censebit, cũ hi defuncti psonã repræsentẽt. l. 2. §. ex his. ff. de verb. oblig. Quamobrem hæredes isti non poterũt donatario acceptanti refragari, imo donationi stare tenebuntur, sicuti & defunctus teneret. Nec obstat d. l. si bi ego. §. si res. nam ibidẽ agitur de donatione cõditionali, & ad alium effectum, quẽ ipse explicuĩ in d. ca. 14. nu. 16. Similiter in l. 2. §. sed si quis. tractatur de mandato ad donandum, quod morte mandantis expirat. Hic verò disputamus de donatione pura, cui nulla cõditio apposita fuerit. Nec item refert, q ante acceptationem fuerit in re donata ius alteri quæsitum, quia id procedit qñ ex titulo spãli esset dõium rei donatæ in alterũ translatum, vt in singularem successorẽ. l. quoties. C. de rei vẽ. tradunt Deci. in d. consil. 226. & alij à me nominatim relati superius, ver. Est tñ necessaria. non idem erit vbi ante acceptationẽ dominium translatum fuerit in successorem donatoris vniuersalem, qui saltem actione personali tenet oĩno ẽctus, & donationes à defuncto factas exactè seruare. Hinc ẽt diffiniri poterit altera quæstio huic similis, quã Tiraque. tradit in d. limit. 20. nu. 73. & 75. scribens ad eius decisionẽ, nõ posse donatarij hẽdes, ẽt viuente donatore acceptare donationẽ defuncto factam absenti, notario pro eo stipulante, & accipiẽte cõfectam absenti, notario pro eo stipulante, & accipiẽte cõfectam, ex eo, quidem q hæres non potuit quoad possessionem ratificare factum noĩe defuncti, quãuis eo vivente id actũ fuerit. l. 3. §. acquirere. ff. de bon. poss. l. li is cui. & l. bonorũ. ff. rem rat. hab. Ang. in l. eius qui col. 2. ff. n cert. pe. idem quod Tiraq. notat ẽt Ant. Rub. in l nõ solum. §. morte. nu. 59. ff. de nouĩ. op. nun. qui hac in re citat Paul. Cast. in d. consil. 193. qui in admodum diuerla spẽ loquitur, ipse verò hanc sniam probo quoad possessionem, & dominium ex ea acquirendum, etenim mortuo donatario ante acceptationẽ, fateor ex hæredis ratihabitione nec dõium, nec possessionem acquiri. Dominium, quidem in defunctum translatum non est, qa mortuus est priusquã ratum haberet quod eius noĩe gestum fuit, nec item possessio vnde hæres eius acquirere sola rat habitione eam nõ poter. t. d. §. acquirere, eadẽ rõne, nec dominium, quod precedente possessione acquiremdum est. At quantum ad hoc, vt donatio valeat, nec revocari possit à donãte, vtque actio vtilis sine cessione acquiratur, opinor posse hæredes donatarij ratã habere acceptationem notarij noĩe defuncti factã. Nã in re, quæ ad hæredes pertinet, potest hæres ratũ habere, quod noĩe defuncti fuerit actum. l. si fine. §. si procurator. ff. rem rat. habe. vbi. in reg. ratum. pen. q. de regu. iur. in 6. Deci. in l. eius qui. § placebat. col. vlt. & Cur. Iunior. col. 4. ff. si cert. pet. post alios ibi. Bar. in l. bonorũ. & in d. l. si cui. ff. rem rat. hab. Ex quibus infertur in quæstione hac posteriori tradita per And. Tiraque. eius responsionem veram esse in his donationibus, quę ad earum vim requirunt præcisè possessionẽ, & traditionẽ, cũ eam, minimè cõtingat per ratihabitionem hæredis, cũ eam, minimè cõtingat per ratihabitionem hæredis, mortuo iam donatario. (Quamuis in vniuersum eandẽ opinionem, quam probat Tiraquellus, verã esse conteo dat Alciatus in d. c. cùm contingat. nu. 287. etiam quoad effectum donationis irrevocabilis, & validæ.)

14 Quibus omnibus addendum est, donationem, causa mortis posse fieri hodie pacto nudo, & ex hoc sequitur mortis posse fieri hodie pacto nudo, & ex hoc sequitur d. l. si quis argentum. in donatione causa mortis locum habere. gl. in l. cum pater. §. Mœtuio. ff. de leg. 2. quã Bar. & Doct. ibi approbant, & dicit esse sing. Bal. in l. vna. §. finaũt. in fi. C. de cadu. toll. Paul. in l. qui 10 ptãte. ff. de testam. Alex. in d. l. 2. ff. de leg. j. Corne. consil. 107. in 4. vol. 2. col. Ias. in d. §. in personam. de actio. nu. 61. dicit nor. Bal. in l. cum hi. 2. lect. ff. de trãl. & vẽ similis gl. in l. 2. C. de iure doti. & in l. vt hæredib. ff. de leg. 2. quas Bal allegat consil. 248. vel. 5. quam opinionem fatẽtur esse cõem Ale. & Are. in d. l. 2. col. 2. idem Ale. in l. in tps. ff. de re iudi. Ias. in d. nu. 61. & ibi Gomez. nu. 43. Corn. in d. consil. 107. & eam defendit Fortu. in l. Iurigentium. §. quinmo. ff. de pa. dol. pe. & fi. licet dissentiat Io Igne. in l. 3. §. quod ad cãm. ff. ad Sillani. nu. 26. q. uinimo sufficit donatarium esse præsentem & tacere. sicuti Cur. iunior tradit in rub. C. de pac. col. 2. & alii, quos paulo ante adduxit aduersus Deci. qur consil. 245. col. penul. & fin. contrarium probare conatur. Regia verò l. 13. tit. 8. lib. 3. ord. nec in donatione simplici, nec in donatione causa mortis, præsentis donatarij requiritur.

His tandem constat, quoad initium actus donationem causa mortis similiorem esse cõtractui, quã vltimę voluntati. Tametsi quandoque etiam in his assumat ultimę voluntatis conditiones, cum 5. testes exigat, nec insinuationem requirat. l. si. C. de don. causa. mort.

15 Secunda principalis conclusio. Donatio cã mortis quoad effectus, potius vltimis voluntatibus, quàm contractibus accedit. Bal. in d. l. 2. quẽ sequunt frequentissimę iuris utriusq; professores, ex quo plura deducuntur.

16 primum, Dominium rei donatę cã mortis, statim à die mortis transit in donatarium sine ulla traditione. l. j. & 2. ff. de pub. in rem act. quam. dicit sing. Ana. in c. 9a in oĩb. col. 15. de usur. Io. Lupi. in rub. de don. inter vir. & uxo. §. 77. commendant Ale. & Ias. in d. l. 2. ff. de leg. 1. quod si tradita fuerit res donata à donante ipti donatario statim transfert dõium. l. senatus. in prin. ff. de donat. cauf. mort. redit tamen ad donantem, eo ipso, q causa donandi cessat, vel ipsa donatio perit & euanescit, saltẽ quoad utilẽ actionẽ in rem. l. si mortis cã res donata. & l. seq. ff. de don. cauf. mort. ubi Bar. & Pau. hoc notare videntur, & Fran. à Ripa in d. l. 2. in tertia conclusione.

Secundò, ex eadem conclusione perpendi pòt. quęnam actio competat ex donatione cã mortis, qua in re eòis est Doct. sniã, competere actionem ex testò, si donatio fiat in testò, vel codicillis. l. 1. C. de donatio. causa mortis. Si verò fiat extra testamentum, vel codicillos. p missã stipulatione competit actio ex stipulatu, ea verò non præmissa, condictio, ex l. si quis argentum. C. de donat. in quo video non omnino etiam quoad effectũ hãc donationem causa mortis sequi naturam ultimæ voluntatis. Imo si donatio hęc fiat in testamẽto accedente stipulatione, ut contractus iudicatur, & actionem habet ex stipulatu, nõ ex testò. Salicetus in d. l. j. Doct. cõl. 196. ad finem, & est ex mente Bar. in l. tam is. §. fi. ff. de donat. Bar. in l. cũ qs decedẽs. §. codicillis. ff. de le. 3. Rom. consil. 513. & est cõis opinio, teste Nicolao Boerio, decisione 153. col. 2. Non tñ competit tacita hypotheca legis primę. C. commu. de leg. pro donatione causa mortis, cùm id non sit in iure expressum. Bald. consil. 248. vol. 5. quem sequitur Franciscus a Tipa in d. l. 2. nu. 16.

Tertio, eadẽ rõne dicendũ est actionem ex donatione cã mortis cõperentem in plurib. bonæ fidei actoni 18 parẽ esse, licet verè stricti iuris sit gl. in l. Seya. §. bonæ fidei. verb. constituto. ff. de don. cã mortis, q vitra doct. ibi dicit singularem Roma. sing. 117. Ias. in d. §. actionũ. nu. 14. de actio dicit notab. Dec. in ca. cum venerabile. de excep. col. 5. Sicuti actio ex testamento, quanuis sit stricti iuris, in melius tamen actioni bonæ fidei similis censet. l. in minorũ. vbi gl. C. in quib. caut. in integ. restit. non est necess. Bar. in l. si hæres. ff. de eo quod certo loco.

Quarto, his proximè accedit quæstio illa, an donatio cã mortis per alienationẽ rei donatę factam a donatore revocetur. Nam legatum quanuis per alienationem 19a testatore factã, rei familiaris inopia cogente non revocetur. tñ si alienatio voluntarie fiat, censetur eo ipso adẽptum. l. rem legatã, & ibi docto. ff. de adim leg. l. fideicõmissa. §. si rem. ff. de leg. 3. Regu. 17. tit. 6. par. 6. Ias. in l. q post. C. de lega. col. 1. etiã si alienatio pacta, & ex voluntate facta fuit inualida & inutilis sit. d. legatũ. §. pater hortos. ff. de adi. lega. ẽt tu rem ipsam post venditionẽ testator redemerit. l. cũ seruus. & Bar. ibi. ff. de adimẽ. leg. Angepaul. & Ias. in d. l. qui post. Nec refert an legatũ sit expressim factũ, qa ẽt voluntaria alienatiõe, & si tacitè fit, revocatur. Imol. Ale. & Are. in l. seruũ filij. §. idem seruus. ff. de leg. 1. licet dissentiãt ibi Ang. Paul. & Ias. in hoc vlr. Sic ergo donatio causa mortis expirat per eandẽ voluntariã alienationẽ. l. quidã. ff. de don. cauf. mor. Dec. in l. Stichum, qui meus erit. ff. de leg. 1. vbi Bal. Imol. Raph. Are. Ale. & Ias. idem Ias. in d. l. qui post. 2. col. idem in d. l. 1. col. fi. post Ale. ibi. Hippol. in sing. 136. dicens tex. in l. 3. in fi. ff. de adimen. leg. locũ sibi vendicare, etiã in donatione, cã mortis. Hinc vero opinionẽ, Dini sequitur eam profectus cõem esse Ale. in l. non omnis. ff. si cert. pet. contra. Dec. ibi. Nec tñ indistincte vera est sniã cõis. quidem procedit in dispositione speciali de re donata. nã si facta donatione cã mortis alicuius rei fiat gẽralis hæredis scripto, non censẽtur ex hoc derogatũ donationi cã mortis. aliter ita dicendum. erit in qualibet alia gẽrali dispositione. Ex Are. cons. 74. col. pe. quẽ sequitur Aymon Sauilli consil. 144. nu. 2. quib. illud sustragatur, q facta a viro vxori alicuius rei donatione, quæ morte viri confirmari põt, non revocatur ita donatio per gẽralẽ omnium bonorum viri hypothecam, tametsi per specialẽ illius rei donatæ revocaretur, ita vt per mortẽ confirmari nequiret. l. 3. C. de leg. l. cũ hic status. §. si marius. ff. de don. inter vir. & ux. & in hac specie Bar. in l. rem legatam. ff. de adi. leg. Ias. in d. l. 2. Imol. Anton. a Fano in tra. de pig. 2. par. membro. 1. nu. 4. Quib. vt propositam materiam vberius explicemus, addendum est, legati revocationẽ tacitè fieri, non tm per alienationem subsecutã ex ẽctu oneroso, sed ẽt si alienatio hæc ex cõtractu gratuito, nempe donatione. l. si rem legatam. ff. de adimen. leg. etiam si donatio eiusmodi sit. 21 ex ea dominium per traditionem minime transferatur. l. legatũ. §. ff. de adim. leg. Nam alienatio vtcunque inutilis facta per testatorẽ inducit tacitam legati præcedentis ademptionẽ, vt paulo ante adnotauimus, & latius in 2. huius rub. par. nu. 21. Nec refert quod hanc revocationẽ, q possessio rei legatæ tradita non fuerit virtute alienationis secutę. tex. optimus in d. l. legatum. §. pater hortos. ff. de adimen. leg. vbi traditio facta virtute donationis non transtulit dominium in donatarium, & tamen remanente dominio apud donatorem existimat Iurisc õ solitus legatum rei donatæ ex donatione ipsa revocari, quinimo & in cã libertatis manumissio data seruo in testamento, revocata censetur per ipsius serui alienationem, venditionem, aut donationem alteri post testamentũ factam. l. verum est. ff. de manumiss. testa. quod si libertas data fuerit in testò verbis directis hoc additio, q seruus manumissus ab illo die testi facta sit liber, adhuc libertas ista effectũ non habebit in vita testantis, donec ipse mortem obierit, atq; imo expresse vel tacite revocari poterit, sicuti probat tex. ii. iuxta intellectũ gl. lac. de Aret. Oldr. Alber. & Plãbon. in l. qui duos. §. vl. ff. de hæc manumissio facta fuit in testò, cuius hęc est propria natura vt anteã diem mortis nullam habeat firmitatẽ. Hinc sane non incongrue quæritur ad interpretationem tex. in l. nostr. e. C. de test. an ea constò admittenda sit in testò inter liberos vel ad pias causas. Nam apẽ inibi de quadã tacita revocatione testi, quoties testator testm iã clausũ sigilloq; signarũ ipse aperuit, tollens ab eo sigilla, vel scindẽs linũ, vẽ etenim testm illud revocare, ac uelle in testatus decedere, illudq; rũpere testm, qua in re est cõsiderãdũ ẽ n Ale. Ias. & alios in d. l. nostrã. quod plus operãr factũ illud ad revocationẽ testi, quã cãcellatio, inductione, quia per hoc factũ totũ testm rũpit, nec est tractandũ in hac spẽ, an hoc testator fecerit, ut aliud tstm testator conderet, qđ tñ perficere nõ potuit. etenim tũc nihilominus intestatus moriet, nullusque locus erit decisioni Bar. in l. si iure. in fi. ff. de leg. 2. cũ in casu tradito p Bar. diuersa rõ sit ex eo q revocatio testi, nec perficitur nec probari pòt, plene ea forma, q requirit in §. ex eo. instit. quib. mod. test. infirmẽ. Deinde si rupas sigillis iuxtã fictã constõnẽ nostrã testator corã sufficienti ad testandũ nuncupatiue numero testiũ dixerit vel corã tabellione solẽniter, se velle decedere cũ illo priori testò, cuius sigilla ruperat absolute, vel condonare, illud testm est adhuc seruandum ẽ in ea, q hoc tur. scribimus in c. cui tibi. nu. 5. His deniq; pmissis, quoad propositã dubitationẽ, Ang. & Ale. in d. l. nostrã. existimãt eius decisionẽ nõ pcedere in testò inter liberos, ex ea rõne, quo testm cõtentũ inter liberos nõ tollat per ẽ n, nili in eo fiat mẽtio primi. tex. optimus i auth. hoc inter liberos. C. de te. Huic sniæ suffragatur tex. optimus in l. pxime. ff. de his q in test. delen. vbi gl. Bar. & Doct. adnotarunt cancellationẽ uel inductionem fauore pix causæ præsumi inconsulẽ factam fuisse, atque ideo minime præiudicare causę pig, vt libertatis. idem notant Abb. in c. 3. col. 1. de fide instr. & Corser. in sing. uerbo, cancellatio. Ex hac tamen inductione non omnino conuincitur idem in casu d. l. nostram. quia factum, de quo inibi magis vrget ad signaficandam mutationem voluntatis consulto quidem, non temere factam, quam testamenti cancellatio. Nec auth. inter liberos concludit, cum loquatur in secũdo testamento, ex quo fauore liberorum, & piæ causæ non præsumitur mutatio primi, sed in præsenti casu fit eiusdem testamenti mutatio per eius incisionẽ aut sigillorũ fractionem per actum tunc facti, qui potentior est quã actus uerbi. Item in hac specie l. nostrã. factum specialiter pertinet ad testamentum conditum inter liberos. in d. auth. hoc inter liberos. verbalis actus gẽralis ẽ, vnde mihi uerior videtur opinio Paul. Castren. & Cornei in d. l. nostrã. qui existimant, eã constitutionem procedere etiam in testò inter liberos, & ad piam causam. quod probatur ex eadem ratione, & quia testamentum illud per factum de quo inibi mentio fit, rumpitur.

20 Quinto ex his deducitur, locũ esse Falcidiæ in donationibus cã mortis. glos. per tex. ibi in l. donationib. C. ad l. Falc. vbi Bal. Salyc. & alij, Roma. consil. 75. Ex ea tamẽ limitatione l. donationes, quas parentes. C. de donatio. inter virum & vxorem. §. penul. id tu telligendum est, quando donatio causa mortis fit in testamento, vel codicillis, non autem si fiat extra testamentum, & codicillos ex his, quę notat Ioan. Hannibal in l. post contractum. ff. de donatio. nu. 346.

Sexto, hinc ẽt oritur rõ tex. in l. Marcellus in prin. de donat. cauf. mort. vbi solennitas testamento, vel co-

cillis

21 cillis remissa censetur a donatione cā mortis sublata, nō tñ augeri in donatione cā mortis tametsi in vltimis voluntatib.aucta fuerit lege noua.dicit singul.Rom.in gu.523.Ex quo infero Regiam l.1.tit.de test.lib.5.ord. adiuncta l.4.Tauri procedere in donatione causa mortis.Sed si remittatur a testis certa solennitas,vel pars solennitatis iure requisitæ,non censetur pro portione eadē, vel tanta pars remissa a solennitate, quę in codicillis, vel in donatione causa mortis requiritur. Quo fit,vt si lege noua in testamento sufficiant quinq; testes,non ex hoc in codicillis vel donatiōe causa mortis sufficient tres.Bar.in l.2.ff.de leg. 1.cuius opinio cōis est,vt latentur nouiores ibi.& Alber.Brunus in tract.de forma & solenni.§.vlt.q.10.cui mire cōuenit Regia l. 3. Tau.ex qua manifestum est solennitate iuris a testō nūcupatiuo remissa per d.l.1.tit.de testa.li.5.ordina.nihilo minus in codicillis solennitatem eandem, quæ in testō nuncupatiuo requiritur.Ieruandam esse non minorem Verū Franc.a Ripa in d.l.2.in fi.& in tract. de peste. 2. part.parti.2.in fi.Bar.conatur reprehendere ex d.l.Marcellus,quæ ipse minime patrocinatur, cū id tm probet solēnitatis remissionē factē a testis, videri eādē factā a codicillis,nō tñ minorē ꝓportione.Vñ licet tpe pestis testm fieri possit corā quinq; testib.l.fi.C.de test.ex qua hoc argumentis quibusdam deducunt Bal.Salyc.& Ias. ibi Dec.cons.284.Rube.cons.165.& cons.72.Ripa in d. parti.2.col.2.licet Paul.Are.& Ale.ac Rimin.al.in d.l.fi. ꝛrium opinentur id frequentiori Docto.calculo recipi Ale.Ripa & Rube.fateantur, quod non est admodum expedituum,nec iure admittendum si pestis ita grauis sit,vt facta diligēti inquisitiōe maior testiū numerus reperiri nō valeat,donatio in cā mortis tpe pestis ita nō fit corā trib.testib. in quo fallit Ripa ꝛrium opinatus.

Tertia principalis conclusio.Donatio cā mort. quoad eius confirmationem potius ꝛctib.quam legatis ac
22 cedit.Nā legata requiunt hereditatis additionem,vt cō fi mētur l.memo.ff.de regular.Donatio vero cā mortis solamorte abiq; additione confirmatur gl.in l.legatū.§. pen.ff.de his,qui vt indig.quam Bar.ibi ꝓbat.Dicit Ias. Ale.in 12.col.2.ff.de leg.1.Imol.in l.fi.ff. de donat. caus. mort.Ale.in l.qui Romæ.§.Plautius.nu.10.ff.de verb.oblig.dicit esse hanc opinionem communem Paul.a Moate Pico in l.in quattuor.col.12.ff.ad l.Falc.Ripa in d.l.2. col.8.dicens post Imol.in d.l.fi.hoc esse verum,quādo donatio fit extra testamentum,nam si in testō fiat, additionem hereditatis requirit,atque ita intelligenda est cōis assertio,quam existimant dubiam esse.Imol.in d.l. fi.& Anan.in cęputa.in oib.de viur.14.col.Co autem casu quo adito hęreditatis necessaria non est, donatarius agere debet aduersus curatorem hęreditati iacenti petitum,& datum,vel ꝑ hæredes intestati.Bal.in l.cum virum.C.de fideic.Ripa in d.col.8.Iure autem Regio, ēt si donatio causa mortis fiat in testamento,non requirit præcise additionem hæreditatis,iuxta regulam l.1.tit. de testam.lib.5.ordina.in fi.

Reuocatur vero donatio causa mortis per pœniten-
23 tiam donantis.l.mortis causa in 4.ff.de donat.caus.mortis etiam si fit per donatarii acceptationem sicuti probatur ibi. & in l.2.ante gl.ff.cod.tit.etiam si non consualuerit donator,quod ex d.mortis contrar,quanuis Barb. consil. 54.vol.2 tenere uelit,donationem causa mortis ab ipso donatario acceptam,vel cui ipse stipulatio accessit, reuocari per pœnitentiam non posse.

Secundo,reuocatur donatio cā mortis,secuta donantis conualescentia.l.si mortis cā res donata.ff.de donatione causa mortis quod procedit,quando,donatio fuit facta occasione imminentis periculi.tertia.cum gloss.& legib.ibi quentib.ff.de donatio.caus.mort.qđ si donatio fiat nullo imminente periculo,etiā necessaria expressa reuocatio,vt mors donatarij cōtingens prius,quā donator decedat. Paul.Cast.in d.l 3.Nec satis erit donatorem in aliquod mortis periculū incidere,ac demū ab eo euadere. Paul. Ias.& Dec.in l.non oīs.2.col.ff.si cert. pet. vbi Ale. per tex.vbi asserit ex sequenti valetudine reuocari donationē cā mortis factā instāti periculo,eāq; opinionem cōmunem esse fatetur,Decio paululum refragante.

Ex quib.est intelligenda Regia l.fi.tit. 4. par. 5. quæ expressim probat donationem causa mort.reuocari,sequenti donatoris valetudine,vel per pœnitentiā,aut donatario præmoriente.Est uero notandum contingere posse donationem caus.mor.nec per pœnitentiā,nec ꝑmoriente donatario reuocari,si facta & cōcepta sit donatio existenti in aliquo mortis periculo in hunc modū,vt donata res omnino non reddat, donatore ex illo periculo moriente,tex.a gl.& Doc.ibi ita intellectus in l.fi alienam.§.Marcellus ff.de donatione causa mortis.

Itē,donatio hæc cā mortis, ēt si expressim donator pœnituerit,minime cessat,nec reuocatur,donatore ipso decedente sine aliquo hærede ex testō,nec ab intestato.arg.l.1.ff.qui sine manumiss.ad liber. perue. vbi si
24 seruus venditor cum pacto,vt post certum tempus liber sit a tabliq; hęrede decesserit, seruus liber post tēpus efficit licet uenditor illā uolūtatē mutauerit.& in ꝑpetua hoc asserunt.Ang.in disputatio. Alteris mutuis dē Ang.Imo. Aret.& Ale.nu.10 in l.qui Romę.§. Plautius.ff de uerb. obl.idē Ale.in l.1.ff.de leg.1.idē & Soc.fi.col.in l.no oīs. ff.si cert.pet.Hipp.in nou.62.Ale.in l quotiens col. 3. ff. de leg.1.Sed ex aduerso oppositam sniam probant Ias. in d.§ Plautius.nu.31.Idem Ias.& Dec.in d.l.non omnis col.3.Ripa in d.l.2.col.fi.& præ cæteris Corne.cons.68. col.5.volu. 3. quamuis dicat in praxi durum esse a tali Ang.recedere manifeste tamen ostendam Cornei dispūtationem,secutus opinionem Ange.quam frequentius receptam esse existimo, minime ueram esse, imo prorsus aduersam Iurisconsulto in d.l.1.cui ipsa communis opinio innititur.Scribit enim Paul.

Si seruus venditus est, vt intra certū tempus manumittatur,etiam si sine hærede decesserit, & venditor, & emptor seru. liberas cōcesit,& hoc dixit Marcus re,cessit.

His mehercle verbis included casus quo venditor cū hærede decesserit si quidem dictio etiam includit & ꝛplicat casum minus dubium.l.fi contendant.ff de fideic. gl.in cle.2.verb.ecclesiæ.de hęre.Subdit ītatim Paulus Iurisconsul.in d.l.prima.

Sed & si mutauerit voluntatem venditor ,nihilominus libertas competit.

Igitur hic versi.est intelligendus,sive venditor decesserit cū hærede,vel sine hęrede,sicuti ,principalis eiusdem legis pars loquitur.Dictio etenim,sed & si, aduersativa est,& in specie præcedenti intelligenda gl.& Bar. in l.mariti. ꝑ.fi.ff.de adult.vnde constat uēditore seruo, vt posit certum diē manumittat,eum seruum manumissū censeri posit diem iliam,decedente ante diem venditore,cum hærede,vel sine hærede,licet voluntatem mutauerit,quia mutatio voluntatis debet adesse tempore,in quod manumissio confertur tex.elegans in l.1.C.fi mā cipata fue,aliena.Cuius hæc sunt uerba,

Si Patroclus posset quā te Hermia donatiōe causa dedit legē dicta.vt si quis decem annis continuis seruisset ad libertatē perduceretur,si modo Patroclus nō contraria voluntatis fuerat,aut ēt si ea decesserat,ad libertatem perueniss.

Quib.verbis constat,perpensa alternatiuæ dictionis conditione,decedente uēditore,vel donatore ante diē manumissiōis,mutationē volūtatis minime obesse manumissioni.adē probat tex.in l.mancipia.ff.qui sine mā.

Mancipia

Mancipia,inquit Papinianus[3] *mater filia donauerat, vt filia curatet ea post mortem suam libera esse,cum donationis lex non esset obtemperatum, ex sententia constitutionis diui Marci, libertatem obtinere,matre consentiente respondi,quod si ante filiam mater decesserit, omnimodo.*

Vbi Accur.addit, etiam si mater mutauerit voluntatem.Ergo in d.l.j.siue cum hærede, siue sine eo decesserit venditor serui,idem erit, nullaque constituitur dīa, atq; ideo cōis opinio probatione destituta refellit, & cā nouissime re,ꝓbat And.ab Exea ī rub.ff.de pac.nu.159.

Fit autem donatio causa mortis expressim, ita vt du-
25 bitari necesse non sit.Quod si non ſ dicatur eam fieri cā mortis, fiat tñ ab existenti in aliquo periculo, ita vt donet post mortem, his quidem verbis donatio cā mortis censetur.l.2.ff de don.cau.mor.& Bar.ibi Bald.& cæteris Alex.nu.6.in l.quæ dotis.ff.sol.matr.& Guil. Bene. in c.Rainuntius.ista tit.verbo,testamentum 4.num.23. Sed si fiat ab eo,qui nullo periculo conterritus est, his tñ verbis dono post mortem, esse donationem inter viuos. Oldra.opinatur cons.139.ex §.post mortem.insti.de inutilibus stipulat. l. nam & si cum moriar. ff. de condict. indeb.Bal.in l.2.C.de iure do.Guil.Bened.in d. num.23. Hæc tñ opinio procedere non potest ex l.2.ff.de don.cā mor.& probatur ea rōne, ꝙ donatio cā mortis dī, vbi donator vult,magis ipsum,quàm donatarium rem donatam habere,ipsumq; donatarium magis ꝙ hæredem.l.j. ff.de don.cau.mor.& l.senatus.ff.eo. tit. qua ratione hāc vltimam opinio.tenent Alberi.in d l. nā & si cū moriar. Ias in l.quæ dotis.nu.43.ff.sol mat. idem Ias. cons.6.vol. 3.col.5.Prima vero opinio locū habere potest, qñ mors esset dilationis,causa adiecta, ex iuribus ibi allegatis, utpote si uerbis executionem donationis inducētibus mēto mortis fieret.Soc.cons.53.vol.1.col.3.Alex.cons.14. vol.1.col.2.Bald.in d.l.2.Bocrius decis.353.nu.12.

Ex quibus apparet, non omnino esse eam donationē cā mortis, in qua mentio mortis facta sit. Nempe si fiat mortis mentio in verbis executionem actus inducentibus,quod ēt probauimus in 2.huius rub.par.nu.13.Erit & alius casus,in quo ēt facta mentione mortis in ipsa dispositione, erit donatio inter viuos si fiat alienis, & eius hæredibus. Hæc.n.actio donationi causa mortis non cōuenit,cum illa donatario præmoriente ad hæredes minime transmittatur,ergo est hæc donatio inter viuos.Bal. in l.2.C de iure dot.col.3.Ale.cōs.14.vol.1.nu.12.Aret. cons.74 col.3.Claud.col.4.& Ins.nu.48.in d.l.quę dotis. Ferra.caut.30.in fi.Boeri.decis.353.nu.12 Ias. & Dec. in l.non omnis.ff.si cert.pet.Bald.cons.118.vol.3. Andr.ab Exea in rub.ff.de pact.nu.504. quorum opinio in praxi frequentissimo authorum consensu potius obtinebit, q̄ contraria,quæ ab eod.Bal.probatur cons 391.3.vol. & Alciat.in d.l.non omnis 3.col.& eam defendit Dec. cōs. 470.col.pe.quasi prædicta adiectio hæredum hunc sensum habeat,vt prǫmoriente donatore, donatio ipsi donatario,& eius hæredibus competat.

Cæterum donatio in qua mentio mortis non fit, etiā si ab ægroto vel constituto in aliquo periculo fiat, inter viuos est censenda l.Seya.§.ram pater.& ibi Bar.& Pau. hoc existimans esse singulare.ff.de donat.cau.mor.Imo. Alex.nu.7.& Ias.nu.26.in d.l quæ dotis. & Soc.cons.54. col.1.vol.2.Rom.cons.229.Hoc tamen est verum,si talis donatio inter viuos valere potest. Nam si vt donatio cā mortis procedere valeat,nō tñ vt donatio inter uiuos præsumenda erit potius donatio cā mor.l.apud Celsum. 5.Iulianus ff.de do li except.quam dicit sing Soc.consil. col.pe.vol.3.Rom.in d.l.quæ dotis.no.Corne.cons.124. vol.4.& Ripa in tract.de pestc.2.par.nu.170.Soc.Iunior cons.21.vol.2.in addit.tametsi gl in d 9.Iulianus,existimet ibi factā tuisse mentionem mortis, quam Ias. sequi in l.quæ dotis,& ibi Ale.nu.13.dicens, in iudicādo & cō sulendo ab eius intellectu non esse recedendū. Est tñ prima opinio maxime notanda. Porro & coniecturis quibusdam, nulla facta mentione mortis, possumus deprehendere donationem causa mortis, nēpe si donator vtatur uerbo,relinquo. Dinus in l.1.C.de reuoc.dona.& Guid.Pap. sing.457. vel si facta donatio sit ab infirmo, vel existenti in aliquo periculo, facta ipsius infirmitatis vel periculi mentione.Corn.cons.124.volu.4 & Ripa in d.2.part.nu.175.optimus tex.in l.2.ff.de don.cau.mort.

Est & alia ultima volūtas,cuius meminit l. licet. C.de pact.vbi doct. omnium consensu eam appellant vltimā voluntatem innominatam,& in gñe,atq; ita Accur.eā legem intellexit,& Ang.in l.3.§.gener.ff.de acqu poss.col. 1.licet Dec.in d l.licet.col.fi.contendat,illam legem loqui de donatione causa mortis respū militum, in quo a communi sententia discedit.

26 Mortis aūt cā capiot est acquisitio occasione mortis alicuius, quæ speciale nomen non habet. l. qui precio.l. mortis cā capitur.l.inter mortis.ff.de don.cē.mor.Bart. in d.l.qui pretio.Bal.in auth.si quas ruinas. C. de sacrof. eccl.nu.7.is etenim mortis causa capit, qui aliquid consequitur cā conditionis implendæ ab hærede,vel legatario,aut statu libero.Ex quo Bar.infert in d.l.mortis cā capitur.patre accipiente rem aliquam in emphyteusim ꝓ se,& filijs, mortuo patre filios aliam emphyteusim consequi a domino directo ex mortis causa capionē,& ió inter eos esse locum iuri accrescendi, quod alioqui in contractibus propriis locum non habet.l.si mihi & Titio.ff. de uerb.obl cōpetit tñ in mortis causa capione l. Thais. §.Stichus ff.de fideic.liber.quam opinionē mire exaltat Ias.in l.2.C.de iure emphy.nu.210. ex ea colligens, non posse patrem priuare aliquem filium hoc iure emphyteutico,cum id non a patre, sed a uero dño filius occasione mortis patris capiat.quam illationem Bar.asseruit in l.& iusiurandi.§.si liberi.ff.de oper.liber.Federi.cons. 228.Factum tale est,& alijs,quos adducunt Io.Crot.in l. si constante.2.lect.col.7.ff solu. mat.& Ias.in d.nu. 210. dicens hanc opinionem esse communem, quam latissimè omnium explicat Andr.ab Exea in rubr. de pact. nu. 211.Cur.in tract.de feudis,3 parte,1.reg.q.pen.versi.ex prædicta.Zasius tit.de feudi alien.fol.6.ad verō qđ Bart. opinatur, hanc esse mortis cā capionē falsum est manifeste,quia filii hāc emphyteusim capiunt ex uero,speciali & nominato titulo emphyteusis,sicuti & in feudo nocati censentur,& inuitati ab ipso primo concedente ipsi si lij positi in dispositione,& ab ipso domino titulum,ius, & cām capiunt.tex.in c.vnico.& ibi Hernia & Bal.de feudo Marchiæ.c.vnico,de gradib.succes.in feu. & in c. vnico.de natura succes.feu. Et licet idem Bar. cons.58.& in d.l.si mihi & Titio.num 5.eandem decisionem repetat, quam ipse in d.l.mortis,scripserat,ab ea tñ recedere vī, dicens in ꝓdicto contractu filios emphyteusim cōsequi ex prima concessione, & ex illo contractu, qđ pulchre aīaduertit Lugdunensis in consue.Paris tit.j ꝓ.22.q.25. Quod uerò Bar.dixerat inter filios esse locum iuri accrescendi, id recipiendum est oīno non ex proprio iure accrescēdi,sed vi taciti pacti,& lege concessionis, uti not. Alex.in d.l.si mihi & Titio col.5.Cur.Sen. cōs.49. col.3. & in 2.arti. fundō 111.& cons.50. col.7.& 8.Curt.Iun. in tract.de feud.2.par.q.fi uer.2.principaliter.Ias.cōs.117. col.7.vol.3.idē in l.re cūcti.de le.3.nu.230.& sentit Bar. in d.l si mihi & Tit.nu.5.ubi Are.& Ias. eādē materiā explicant.Imo satis dubium est,an in mortis cā capione sit locus iuri accrescendi,nam id falsum esse censet Matth. Matthei.not.153 quod modo non disputo.

Postremò illud omittēdū nō est,quēlibet testari posse, atque in ultima uoluntate, bona propria post mortem distribuere,nisi speciatim a lege prohibitus sit l. fi quaramus.ff.isto tit. Abb. in hac rubri. Ancharan. Imol.& Barba.

Barb.in c.2.eo.tit.latius Franc.in rub.huius titu.libro 6. Regia l.13.tit.1.par. 6. ex quibus plures personæ colligi pñt,quibus est interdicta libera testandi potestas.

Iure autẽ antiquo damnatus ad mortem, in metallũ, ad bestias,vel deportatus,libertatem & ciuitatem amittebat,& ió testari non poterat.qui vlt.ff.de pœnis.l.eius qui.§.i.qui a latronibus. ℣.ff.ff.ist.tit.l.si quis filio exhæred.§.sed & si quis.ff.de inoffi.test.rup.quod in his,qui ingenui nascuntur iure Codicis abrogatum est, cum nemo bene natus seruus pœnæ efficiatur.auth. sed hodie C.de dona.int.vir.& vxo.quę procedit ét in damnatis ad mortem naturalem.gl.in d.l.eius qui.§.fin.& in d.§.sed & si quis.Saly.in d. auth. sed hodie. Hæc tñ opinio minimè placet,quia auth.sed hodie.non loquitur in damnatis ad mortem.quod apertius apparet ex auth.de nup.§. quod autem,quæ est in nouellis constitutionibus, nu.22. quo fit,vt receptum sit etiam hodie iure Cæsareo, damnatũ ad naturalem mortem minimè testari posse. Bart. in d.l. qui vltimo.& idem in d.l.eius.§.fi.& ibi Pau.Imo. & Aretin.dicens hanc esse communem opinionem.quam ꝓbat glo.in d.auth. sed hodie. & repetit Bar. in d.l.si quis filio exhæredato.§.irritum.Regia.l.13.tit. 1. par.6. Prima verò opinio recepta fuit lege lata in Taurino conuẽtu à Regina Ionna Caroli Cæsaris matre.l.4. Ex qua cessat & illa dubitatio, an damnatus in perpetuum carcerẽ testari possit. qua in re Bar. in l.ij. ff. de his,quæ pro non scrip.asseruit,eum testari non posse.tex.in l.j.C.qui non pos.ad liber.perue.vbi hoc not.Bal. & idem Imo. in l.2. col.3.ff.de publ.iud.Bal.cons.448. vol.1.Guli. Bened.in c.Raynutius,verb.mortuo testatore. nu.129. Barb.col. 10.Imo.nu.23.in c.quia ingredientibus.ist.tit. Hipp.singu.565.quam sententiam in laicis communem esse existimat Abb.in hac rub.2.col.dicens etiam in clericis veriorem esse.Lege autem Taurina ab hac opinione prorsum disceditur,quod in specie asserit Ioan.Bernar.à Luco,vir moribus & doctrina excellens,atque Calagurita næ ecclesiæ antistes ornatissimus in prac. crim.c.29. in fi.Quin & ipse opinor ante præfatam legem damnatum in perpetuum carcerem testari licuisse,secutus Alber.in l.aut damnum.§.fi.ff.de pœnis.Anch.& Franc.in c.cuamuis.de pœnis.in 6.Bal.in l.j.in repetitio.col.4.C.de sacro sanc.eccl.Abb.in c.tuæ.de pœnis.Franc. in rub. ist.tit.in 6.vers.10.quorum opinio manifestissime comprobatur ex eo,q̃ frequentissimo omnium consensu hodie nemo intestabilis ratione pœnæ efficitur, nisi ad mortem damnetur.Igitur si damnatus in metallum testari potest,cur damnatus in perpetuum carcerem non testabitur? Nec quicquam facit d.l.j.C.qui non pos.cum in feruis loquatur,& præterea statuta fuit ante iura authenticorum, & Iustiniani Nouellas.

Præmissa tandem Taurina lege dubium est, an damnatus ad mortem naturalem testari possit circa illa bona,quæ cum alioqui fisco Regio competerent,referuantur tamen filijs,ac descendentibus ab ipso delinquente, alijsque personis,quarum meminit auth.bona damnatorum.C.de bonis proscrip. l.5.tit.31.l.8.tit.10.l.6.titu.7. parti.7.in quo illud iure respondendum est, posse hunc damnatum inter illos, quibus prædicta bona præseruantur a lege,testari,ita vt prælegare minimè possit, nec unum ex vocatis a lege hæredem instituere, cæteris exclusis,vti probat efficaciter Roderic.Suares in rep.l. 9. titu. de leg.lib.3.Fori.10.limit.ad fi.cuius responsum coadiuuatur ex eo,q̃d nec damnatus ad mortem poterit ad piã causam testari de illis bonis,quæ per anth. bona damnatorum.quibusdam ibi nominatis deseruntur.Bar. & alij doct.in l.j.C.de sacrosan.eccl.iu repeti.4.q.nu.26. & est communis opinio teste Panor.in hac rub.fi.col.

(Cæterum post huius operis tertiam editionem legi eruditissimos in Partitarum leges commentarios Gregorij Lopez,in quibus ad legem 5.tit.31. par.7. ab opinione Roderici planè vir eruditissimus ex Taurina constitutione discedit,& apertius, ac verè cum iudicio Tellus Ferdinandus ad prædictã l.4. Tauri nu.14. cuius hac in cõne disputatio mihi profectò,quod ingenuè fateor, summopere placet,vt libenter eius opinioni assentiar.Illud tamen addiderim probari fortassis posse Roderici opinionem, eo casu quo ipse videor in prima editione intellexisse, etiamsi is auctor generaliter responderit, eiusque sniam fuerim sedulo secutus. Existimo siquidem,vbi ex lege damnati bona fuerint fisco delata, & ea speciali fauore filiorum,ipsis reseruẽtur,locum esse opinioni Roderici.Sed & tunc minimè agendum erit de ipsius damnati libera,quo ad ea bona,facultate testãdi. Atque ideo is casus non videtur ad Taurinam constituti onem,neque ad Roderici responsum pertinere rectè posse,cum illic agatur de testandi facultate damnatis permissa,quo ad ea bona,quę fisco deferuntur.)

28 Prohibetur ét testamentũ† condere filiusfamilias, circa bona aduentitia,etiam consentiente patre.l.qui in potestate.l.filiusfamilias.ff.ist.tit.l.senium.C.qui testa. fac. pos.Regia l.13. tit.1.par. 6.etiam si in his bonis pater vsumfructum non habeat, secũdum communem opinionem in d.l.seniũ.cuius & nos superius meminimus. Imo nec in piam causam testari poterit filiusfamilias, patre non consentiente,si circa bona aduentitia velit testari,licet eorum vsusfructus patri non sit quæsitus, tametsi in piam causam,patre consenciente indistincte testari valeat.c.licet.de sepult.in 6.Calde. cons.10.huius tit. Abb. hic nu.10.Dom.in d.c.licet.Angel.Sali.Rom.Alex.Dec. & Corn.post Bal.in d.l.senium.Freder.cons.298. Bal.in l.1.col.2.& in repet.col.6.C.de sacrosc.eccl. quorum opinio communis est,vt asserunt Alex.l.j.§. hoc autẽ Senatusconsultum.ff.ad Treb.Iaf.& Dec.in d.l.senium. & verior de iure secundum Laurent.Calea. cons.12. col.pen. Et licet res sit digna disputatione,communis tamen opinio defendi potest,recte perpensis verbis d.c.licet. ℣.fi. iuncta glo.ibi.atque ita in consulendo & iudicando erit exacte seruanda,etiam si refragentur Io.Andr.in c.si pater.ist.tit.in 6.Franc.in rub.col.21.Anch. in d.c. licet. & in c.2.infra eo.& alij,quos Alex.Iaf.& Dec. referũt. Nec admittenda est distinct.Bar.qui in l. qui in potestate. ff. eo.communem intelligit, in bonis aduentitijs, quorum vsusfructus patri non quæritur, non in alijs. Nam & si non desint,qui in eandem iuerint sententiam Bar. commentum ratione omnino destituitur, & ideo hactenus nondum est receptum.Hic profectò sistendum est,siquidem l.5. Tauri cautum extat,filiumfamilias testari posse liberè, patria potestate non impedicnte de bonis illis, quorum proprietas patri non sit iure quæsita, nec patris consensus est necessarius. Vnde in his regnis non est anxiè inquirendum de testamento filijsfamilias, modò filiusfamilias testetur seruata iuris solennitate; ex Bart in l.1.5.q.princ.C.de sacrosc.eccles.Alex. in l. si quis priore. col.3.ff.ad Treb.notat Iaf.col.j. per tex. ibi in l. si quande inofficio.testamen. Regia l.5.titu.j.part.6.Nihilominus de filiofamilias clerico dicemus aliqua in c.quia nos. infra eod.titul.

FINIS.

HACTENVS TRACTAVIMVS EA, QVAE AD HVIVS TITVLI QVALEM QVALEM COGNITIONEM PERTINERE VIDEBANTVR.

Nunc verò, Deo duce, ipsas constitutiones interpretabimur.

EX CAPITE I.

SVMMARIVM.

1 *Presbyter propria bona habens in Episcopum eligi potest, & illa bona iure retinet, atque inibi explicatur quis fuerit author canonis, manifesta. 11.q.1.*

2 *Clericus habens patrimonium potest id conseruare, & reditus ecclesiasticos in proprios vsus expendere.*

3 *Episcopus habens patrimonium, potest in eo, quem voluerit hæredem instituere, etiam omissa propria ecclesia.*

4 *Restituitur littera Canonis, Episcopus qui filios. 12.*

5 *Res empta ex pecunia ecclesiæ, non tamen eius nomine, an ecclesiæ dominio acquiratur.*

6 *Bona ꝓ prælatũ acquisita, an præsumantur ex reditibus ecclesiæ habita, & quid de acquisitis per vxorem matrimonio constante.*

7 *Bona relicta per prælatum an censeantur acquisita ab eo, post dignitatem obtemptam.*

8 *Textus in can. 1.12.q. 5. & in hoc can. 1. ex epistolis diui Gregorij restituuntur.*

9 *Prælatus an teneatur inuentarium de reb. ecclesiæ facere.*

10 *Iudicis arbitrium plurimum versatur inquirẽdo, an bona per prælatum quæsita ex eius industria, an ex reditibus ecclesiæ obuenerint.*

11 *Quæsita per prælatũ ex eius industria, & causa personæ, an subijciantur testamento, & liberæ dispositioni.*

12 *Verba consilij quandoque præceptum inducunt.*

13 *Ecclesia instituta hæres a prælato, an teneatur alienationem rei ecclesiæ per eum factam approbare, & quid in filio hærede.*

14 *Ecclesia instituta hæres, an teneatur eo modo quo extraneus inuentarium facere.*

15 *Hæres non conficiens inuentarium, non tenetur ad legata vltra vires hæreditarias, de quibus constat ex confessione legatariorum.*

16 *Hæres non conficiens inuentarium, an in foro animæ teneatur vltra vires hæreditarias.*

17 *Testator an possit remittere hæredi confectionẽ inuentarij.*

18 *Monachus factus Episcopus, an liberetur a religionis regula, & statutis.*

19 *Qui se & sua dedit ecclesiæ seculari, an possit ad aliã ecclesiam transire, bona illa secum deferre.*

20 *Monachus a primo monasterio ad secundum recedens, an deferat secum bona primo monasterio iam quæsita.*

21 *An monasterio acquiratur hæreditas, quæ monacho defertur, siue ipsius monachi additione.*

PRIMO, ex hoc c. colligere licet post Panor. posse clericum habere proprium, ac licitè in episcopum eligi,& denique electũ ad tantam dignitatem illud retinere, quod Gratianus ext concilio Agathensi,c.48.cõ probat in c.Epi.12.q.1. plures ad id authoritates doctissime congerens, idem probatur in c. manifesta. ea.q. ex Græcis Synodis,quas Mart.Bracharẽ.episc. collegit sub Honorio Papa primo.c. 15. a quib.plurima decreta per eundem Gratia.desumpta fuere,q̃ tñ falso in uulgatis codicib Gratiani,Martino papæ tribuũtur, atque is error frequentissimus est in eo libro,& maxime in d.c.manifesta.cæterum,q̃is nouus ille populus ecclesiæ catholicæ, sub fortissimis ducibus fœlicissima Apostolorum charitate.res omnes cões haberet, earũq; distributio fida syncritate peraqeretur,vti perhibet testimonium liber Actuũ Apostolorum c.2.& c.3.non tñ dãnandus est, imo ad clericatum recipiendus is, qui propria bona habere curat,& retinere contendit.c.certe.& seq.12.q.1 Diuus Augustinus sermone 52.& 53.ad fratres in eremo. Quinimo clericus hãs ecclesiasti cum bõificiũ,& patrimoniũ põt in proprios vsus beneficij reditus expendere, & licite propria bona conseruare,authore Inno.in c.Epũs.de præb.quem Abb. ibi sequitur. idem Abb. in disputatione incipienti, Titius clericus.4.dubio, & in c.3.de pign. idem Abbas & Card col.fi.in c.postulasti. de refer & ibi Fel.6.Soc.cõl.91. vol.3. hoc ipsum ex verbis Thomæ deducere conatur Caietanus in 2.2.q.185.art.7. respõ. ad 3.digne etenim sacerdos seruiens altari,& ecclesiæ illam mercedem percipit, q̃ a canonib.aut prælatis sibi distribuitus.c.pe.1.q.2.ex concilio Agathensi.c.36. & c. cum secundum.de præb igitur potest stipendia sanctis laboribus debita & in præmium concessa in alimenta vsusq; necessarios ipsius, sacerdos ecclesiam hñs licitè expendere.Nec oportet ab hac sententia discedere, nam & eam esse communem fatentur Decius in d.c. Episcopus Feli. & Barb.col.pen.in d.c.postulasti.quo in loco idẽ Barbo. & Dec.ab hac opinione discedunt, quibus suffragantur duo. Primum, quod ex Hieronymo ad Damasum Gratianus retulit.3.q.2.c.clericos.Is enim inquit:

Clericos autem illos conuenit ecclesiæ stipendijs sustentari, quib.parentum & propinquorum nulla suffragantur bona.Qui autẽ bonis parentũ & opib.suis sustẽtari possunt, si quod pauperũ est,accipiunt,sacrilegium profecto cõmittũt.

Idẽ ex Hieron.repetitũ est in reg. monac. c. de paupertate.Alterũ ex Prospe.adducit 12.q.1.c. illi autem. dum Prosper scribit,

Illi autem,qui tam infirmi sunt, vt suis rebus renunciare non possint,si ea quæ accepturi erant dispensatori reliquunt,nihil habentibus conferenda, sine peccato possident suas,quia & ipsi quodammodo sua relinquunt,quando pro pris contentis rebus, nihil eorum quæ liberi vel ordini suo deberi arbitrantur, accipiunt.

His igitur sententia communis improbatur, quibus satisfacere oportet,ne tot sacerdotum animas in discrimen conijciamus, tutissimam assertionem anxie nimis omittentes.

Prima etenim authoritas Hieronymi vel consilium potius,q̃ præceptum exprimit,vel proba tilla bona,quæ ex reditibus ecclesiasticis pauperũ alimenta vtere ta-

 simo

Barb.in c.2.eo.tit.latius Franc.in rub.huius titu.libro 6. Regia l.13.tit.1.par.6. ex quibus plures personæ colligi pñt,quibus est interdicta libera testandi potestas.

Iure autē antiquo damnatus ad mortem, in metallū, ad bestias,vel deportatus,libertatem & ciuitatem amittebat,& iō testari non poterat,qui vlt.ff.de pœnis.l.eius qui.§.j.qui a latronibus. & si.ff.ifi.tit.l.si quis filio exhæred.§.sed & si quis.ff.de iniust.rup.quod in his,qui ingenui nascuntur iure Codicis abrogatum est, cum nemo bene natus seruus pœnæ efficiatur.auth. sed hodie C.de dona.int.vir.& vxo.quę procedit & in damnatis ad mortem naturalem.gl.in d.l.eius qui.§.fin.& in d.§. sed & si quis.Saly.in d. auth. sed hodie. Hæc tñ opinio minimè placet,quia auth.sed hodie.non loquitur in damnatis ad mortem.quod apertius apparet ex auth.de nup.§. quod autem.quæ est in nouellis constitutionibus, nu.22. quo fit,vt receptum sit etiam hodie iure Cæsareo, damnatū ad naturalem mortem minime testari posse. Bart. in d.l. qui vltimo.& idem in d.l.eius.§.fi.& ibi Pau.Imo. & Aretin.dicens hanc esse communem opinionem.quam ꝓbat glo.in d.auth. sed hodie. & repetit Bar. in d.l.si quis filio exhæredato.§.irritum.Regia.l.13.tit. 1. par.6. Prima verò opinio recepta fuit lege lata in Taurino conuē tu à Regina Ioana Caroli Cæsaris matre.l.4. Ex qua cessat & illa dubitatio, an damnatus in perpetuum carcerē testari possit. qua in re Bar. in l.ij. ff. de his,quæ pro non scrip.asseruit,cum testari non posse.text.in l.j.C.qui non pos.ad liber.perue.vbi hoc not.Bal. & idem Imo. in l.2. col.3.ff.de publ.iud.Bal.cons.448. vol.1.Guli. Bened.in c.Raynutius,verb.mortuo testatore. nu.129. Barb.col. 10.Imo.nu.23.in c.quia ingrediemibus.ifi.tit. Hipp.in gu.565.quam sententiam in laicis communem esse existimat Abb.in hac rub.2.col.dicens etiam in clericis veriorem esse.Lege autem Taurina ab hac opinione prorsum disceditur,quod in specie asserit Ioan.Bernar.à Luco,vir moribus & doctrina excellens,atque Calagurita næ ecclesiæ antistes ornatissimus in prac. crim.c.29. in fi.Quin & ipse opinor ante præfatam legem damnatum in perpetuum carcerem testari licuisse,secutus Alber.in Laut damnum.§.fi.ff.de pœnis.Anch.& Franc.in c.quamuis.de pœnis.in 6.Bal.in l.j.in repetitio.col.4.C.de sacro sanc.eccl.Abb.in c.tuæ.de pœnis.Franc. in rub. ifi.tit.in 6.vers.10.quorum opinio manifestissime comprobatur ex eo,ꝙ frequentissimo omnium consensu hodie nemo intestabilis ratione pœnę efficitur, nisi ad mortem damnetur.Igitur si damnatus in metallum testari potest,cur damnatus in perpetuum carcerem non testabitur? Nec quicquam facit d.l.j.C.qui non pot.cum in seruis loquatur,& præterea statuta fuit ante iura authenticorum, & Iustiniani Nouellas.

Præmissa tandem Taurina lege dubium est, an damnatus ad mortem naturalem testari possit circa illa bona,quæ cum alioqui fisco Regio competerent,reseruantur tamen filijs,ac descendentibus ab ipso delinquente, aliisque personis,quarum meminit auth.bona damnato rum.C.de bonis proscrip. l.5.tit.31.l.8.tit.10.l.6.titu.7. parti.7.in quo illud iure respondendum est, posse hunc damnatum inter illos, quibus prædicta bona præseruantur a lege,testari,ita vt prælegare minime possit, nec unum ex vocatis a lege hæredem instituere, cæteris exclusis,vti probat efficaciter Roderic.Suares in rep.l. 9. titu. de leg.lib.3.Fori.10.limit.ad fi.cuius responsum coadiuuatur ex eo,ꝙd nec damnatus ad mortem poterit ad piā causam testari de illis bonis,quæ per auth. bona damnatorum,quibusdam ibi nominatis deseruntur.Bar. & alij doct.in j.j.C.de sacrosan.eccl.in repeti.4.q.nu.26. & est communis opinio teste Panor.in hac rub.fi.col.

(Cęterum post huius operis tertiam editionem legi eruditissimos in Partitarum leges commentarios Gregorij Lopez,in quibus ad legem 5.tit.31. par.7. ab opinione Roderici planè vir eruditissimus ex Taurina constitutione discedit,& apertius, ac verè cum iudicio Tellus Ferdinandus ad prædictā l.4. Tauri nu.14. cuius hac in qōne disputatio mihi profectò,quod ingenuè fateor, summopere placet,vt libenter eius opinioni assentiar.Illud tamen adiiciam probari fortasis posse Roderici opinionem, eo casu quo ipse videor in prima editione intellexisse, etiamsi is auctor generaliter responderit, eiusque sñam fuerim sedulo sequutus. Existimo siquidem,vbi ex lege damnati bona fuerint fisco delata, & ea speciali fauore filiorum,ipsis reseruētur,locum esse opinioni Roderici.Sed & tunc minimè agendum erit de ipsius damnati libera,quo ad ea bona,facultate testādi. Atque ideo is casus non videtur ad Taurinam constituti onem,neque ad Roderici responsum pertinere rectè posse,cum illic agatur de testandi facultate damnatis permissa,quo ad ea bona,quę fisco deferuntur.)

28 Prohibetur ét testamentū† condere filiusfamilias, circa bona aduentitia,etiam consentiente patre.l.qui in potestate.l.filiusfamilias.ff.ifi.tit.l.senium.C.qui testa. fac. pos.Regia l.c3. tit.1.par.6.etiam si in his bonis pater vsumfructum non habeat, secūdum communem opinionem in d.l.seniū.cuius & nos superius meminimus. Imo nec in piam causam testari poterit filiusfamilias, patre non consentiente,si circa bona aduentitia velit testari,licet eorum vsusfructus patri non sit quæsitus, tametsi in piam causam,patre consentiente indistinctè testari valeat.c.licet.de sepult.in 6.Calde. cons.10.huius tit. Abb. hic nu.10.Dom.in d.c.licet.Angel.Sali.Rom.Alex.Dec. & Corn.post Bal.in d.l.senium.Freder.cons.298. Bal.in l.1.col.2.& in repet.col.6.C.de sacrosf.eccl. quorum opinio communis est,ut asserunt Alex.l.j.§. hoc autē Senatusconsultum.ff.ad Treb.Iaf.& Dec.in d.l.senium. & verior de iure secundum Laurent.Calca. cons.12. col.pen. Et licet res sit digna disputatione,communis tamen opinio defendi potest,rectè perpensis verbis d.c.licet. ff. fi. iunctā glo.ibi.atque ita in consulendo & iudicando erit exactè seruanda,etiam si refragentur Io.Andr.in c.si pater.ifi.tit.in 6.Franc.in rub.col.21.Anch. in d.c. licet & in c.2.infra eo.& alij,quos Alex.Iaf.& Dec. referūt. Nec admittenda est distinct.Bar.qui in l. qui in potestate. ff. eo.communem intelligit, in bonis aduentitijs, quorum vsusfructus patri non quæritur, non in alijs. Nam & si non desint,qui in eandem iuerint sententiam Bar. commentum ratione omnino destituitur, & ideo hactenus nondum est receptum.Hic profectò sistendum est,siquidem l.5. Tauri cautum extat,filiumfamilias testari posse liberè, patria potestate non impedięnte de bonis illis, quorum proprietas patri non sit iure quæsita, nec patris consensus est necessarius. Vnde in his regnis non est amplius inquirendum de testamento filijsfamilias, modò filiusfamilias testetur seruata iuris solennitate; ex Bart in L.1.5.q.princ.C.de sacrosf.eccles.Alex. in l. si quis priore. col.3.ff.ad Treb.notat Iaf.col. j. per tex. ibi in l. si quando inoffi.testamen. Regia l.5.titu.j.part.6. Nihilominus de filiofamilias clerico dicemus aliqua in c.quia nos. infra eod.titul.

FINIS.

HACTENVS TRACTAVIMVS EA, QVAE AD HVIVS TITVLI QVALEM QVALEM COGNITIONEM PERTINERE VIDEBANTVR.

Nunc verò, Deo duce, ipsas constitutiones interpretabimur.

EX CAPITE L

SVMMARIVM.

1 *Presbyter propria bona habens in Episcopum eligi potest, & illa bona iure retinet, atque inibi explicatur quis fuerit author canonis, manifesta. 11.q.1.*
2 *Clericus habens patrimonium potest id conseruare, & reditus ecclesiasticos in proprios vsus expendere.*
3 *Episcopus habens patrimonium, potest in eo, quem voluerit hæredem instituere, etiam omissa propria ecclesia.*
4 *Restituitur litera Canonis, Episcopus qui filios. 12.*
5 *Res empta ex pecunia ecclesiæ, non tamen eius nomine, an ecclesiæ dominio acquiratur.*
6 *Bona ꝓ prælatū acquisita, an præsumantur ex reditibus ecclesiæ habita, & quid de acquisitis per vxorem matrimonio constante.*
7 *Bona relicta per prælatum an censeantur acquisita ab eo, post dignitatem obtemptam.*
8 *Textus in can. 1. 12.q. 5. & in hoc can. 1. ex epistolis diui Gregorij restituuntur.*
9 *Prælatus an teneatur inuentarum de reb. ecclesiæ facere.*
10 *Iudicis arbitrium plurimum versatur inquirēdo, an bona per prælatum quæsita ex eius industria, an ex reditibus ecclesiæ obuenerint.*
11 *Quæsita per prelatū ex eius industria, & causa personæ, an subijciantur testamento, & libera dispositioni.*
12 *Verba consilij quandoque præceptum inducunt.*
13 *Ecclesia instituta hæres a prælato, an teneatur alienationem rei ecclesiæ per eum factam approbare, & quid in filio hærede.*
14 *Ecclesia instituta hæres, an teneatur eo modo quo extraneus inuentarium facere.*
15 *Hæres non conficiens inuentarium, non tenetur ad legata vltra vires hæreditarias, de quibus constat ex confessione legatariorum.*
16 *Hæres non conficiens inuentarium, an in foro animæ teneatur vltra vires hæreditarias.*
17 *Testator an possit remittere hæredi confectionē inuētarij.*
18 *Monachus factus Episcopus, an liberetur a religionis regulis, & statutis.*
19 *Qui se & sua bona ecclesiæ sæculari, an possit ad aliā ecclesiam transire, bona illa secum deferre.*
20 *Monachus a primo monasterio ad secundum recedens, an deferat secum bona primo monasterio iam quæsita.*
21 *An monasterio acquiratur hæreditas, quæ monacho defertur, sine ipsius monachi additione.*

PRIMO, ex hoc c. colligere licet post Panor. posse clericum habere proprium, ac licitè in episcopum eligi,& denique electū ad tantam dignitatem illud retinere, quod Gratianus ex 7 concilio Agathensi,c.58.cō probat in c.Epi.12.q.1. plures ad id authoritates doctissime congerens, idem probatur in c. manifesta. ea.q. ex Græcis Synodis,quas Mart.Bracharē.episc. collegit sub Honorio Papa primo.c. 85. a quib.plurima decreta per eundem Gratia.desumpta fuere,ꝙ tñ falso in vulgatis codicib Gratiani, Martino papæ tribuūtur, atque is error frequentissimus est in eo libro,& maxime in d.c.manifesta.cæterum,ꝙis nouus ille populus ecclesiæ catholicæ, sub fortissimis ducibus fœlicissima Apostolorum charitate.res omnes cōes haberet, earūq; distributio fidā syncritate peragēretur,vti perhibet testimonium liber Actuū Apostolorum c.2.& c.3.non tñ dānandus est, imo ad clericatum recipiendus is, qui propria bona habere curat,& retinere contendit.c.certe.& seq.12.q.1 Diuus Augustinus sermone 52.& 53.ad fratres in eremo. Quinimo clericus hñs ecclesiasticum bñficiū,& patrimoniū pōt in proprios vsus beneficij reditus expendere, & licite propria bona conferuare,authore Inno.in c.Epis.de præb.quem Abb. ibi sequitur. idem Abb. in disputatione incipienti, Titius clericus.4.dubio, & in c.3.de pign. idem Abbas & Card col.fi.in c.postulasti. de refer & ibi Fel.6.Soc.cōs.91. vol.3. hoc ipsum ex verbis Thomæ deducere conatur Caietanus in 2.2.q.185.art.7. respō. ad 3.digne etenim sacerdos seruiens altari,& ecclesiæ illam mercedem percipit, ꝙ a canonib.aut prælatis sibi distribuitus,c.pe.1.q.2.ex concilio Agathensi.c.36. & c. cum secundum.de præb igitur potest stipendia sanctis laboribus debita & in præmium concessa in alimenta vsusq; necessarios ipsius, sacerdos ecclesiam hñs licitè expendere Nec oportet ab hac sententia discedere, nam & eam esse communem fatentur Decius in d.c. Episcopus Feli. & Barb.col.pen.in d.c.postulasti.quo in loco idē Barba. & Dec.ab hac opinione discedunt. quibus suffragantur duo. Primum, quod ex Hieronymo ad Damasum Gratianus retulit.3.q.2.c.clericos.Is enim inquit:

Clericos autem illos conuenit ecclesia stipendijs sustentari,quib.parentum & propinquorum nulla suffragatur bona.Qui autē bonis parentū,& opib.suis sustētari possunt,si quod pauperū est,accipiunt,sacrilegium profecto cōmittunt.

Idē ex Hieron.repetitū est in reg monac. c. de paupertate.Alterū ex Prospe.adducit 12.q.1.c. illi autem. dum Prosper scribit,

Illi autem,qui tam infirmi sunt, vt suis rebus renunciare non possint,si ea quæ accepturi erant dispensatori relinquunt,nihil habentibus conferenda, sine peccato possident suas,quia & ipsi quodammodo sua relinquunt,quando propriis contenti rebus, nihil eorum quæ Laberi vel ordini suo deberi arbitrantur,accipiunt.

His igitur sententia communis improbatur, quibus satisfacere oportet,ne tot sacerdotum animas in discrimen conijciamus, tutissimam assertionem anxie nimis omittentes.

Prima etenim authoritas Hieronymi vel consilium potius,ꝙ præceptum exprimit,vel probat illa bona,quæ ex reditibus ecclesiasticis pauperū alimentis vetere in-

stituto desinantur, non debere distribui in alendis clericis, qui ex parentum bonis vel a propinquis commodè victum & vestitum, aliaque sibi necessaria consequi possint, non tñ loquitur de his bonis, quæ in obsequij & laboris mercedem digne presbyteris debentur, iustus etenim corũ labor pro operis mercenarijs hæc stipendia petit. q uo fit, vt apud Hieronymum ipse accipiam stipendia, pro decimis oblationibus, & alijs reb. q̃ a Christianis viris in ecclesiã conferuntur, non autem pro mercede, q̃ ab ecclesia clerico ministranti & seruienti in cultu diuino exhibenda est. Aut, si malis, ita accipienda sunt verba Hieron vt vere locum habeant, data maxima, & extrema in pauperibus inopia, vt intellexit Th. 2. 2. q. 185. art. 7. ad 3. quo casu clerici peccarent in abusu, non subuenientes pauperibus ex illis bonis, nec tñ tenerentur ad restitutionem, quod Caietan ibi probat, & nos alibi diximus. Prosperi verò dictum est referendum ad illud tẽpus quo incipiebat floretissima ergo Deũ religio vt cebat spretis mundani fastus cupiditatib quo clericorum vita mundissima, nullis labefactata vitijs Euangelicam doctrinã referebat, sicuti diuus Hieronymus ad Nepotianum pientissime admonet, & idem in Epistola ad Pammachiũ de morte vxoris, & Grat. in c. posto. 1. q. 2. cãdẽ Inno. opinionẽ asserit cõem. & eam sequitur Sylue. verb. cleric. 4. q. 16. Soc cõs. 91 vol. 3. col. 4. Abb. in disp. 4. dubio 4. Idẽ ꝓbat Dõ. Sot. li. x de iust & iu. q. 4. ar. 3. ad fi.

Secundò, ex eodẽ capite colligo Epm in bonis patrimonialibus, & in his, quæ ab ecclesia nõ habuit testamẽtum facere posse, & hæredem, quem uelit instituere, ita vt ecclesiam nõ teneatur hæredem relinquere Abb. hic probat hoc ipsum can. 40. Apostolor. a quo Grat. assumpsit c. finit manifestæ. 1. q. 1. ibi, sicut voluerit. quę uerba satis ẽt in c. quia nos. ifi. titu. & in c. 1. tit. prox infra, vbi idem in episcopis & presbyteris statuitur. ad idẽ tex. in c. fixum. 12. q. 5 & in c. quicunque. 12 q 3. not. glo. in c. Episcopus qui filios. 12. q. 2. etiam si Episc. filios & propinquis careat, quam opinionem Imol. præ cæteris asserit in d. c. quia nos. vbi Barb. num. 7. & hic col. 3 asserit eã dem communem esse. & in tract. de peste Cardin. 1. par. q. 3 nu. 76. cãdẽ sententiã sequitur Abb. in c. si quis Epus. de hæret. vbi glo. Anto. & cæteri Doct. cõiter hoc ipsum approbant. His tñ refragatur tex. in d. c. si quis cpus. dum disiunctive dixit: Episcopũ instituentẽ hæreticos, aut extraneos a sanguine, esse excommunicãdum post mortẽ, ergo non põt extraneos a sanguine, instituere hæredes. Is uero tex. ita intelligendus est, vt in eo Epus locũ hẽat, qui hæreticos cõsanguineos, aut extraneos hæreticos hæredes instituit, glo. recepta cõiter ibi. & Rom. sing. 735. dicens idem esse in quocunque alio Christiano, quod in epo. tex. optimus in c. sane profert. vers item multa. 24. q. 2. gl. insignis in c. Iudæis. Præterea adueniens cõem opinionẽ tex. est i c. Epus qui filios. 2 q. 2. inquit. nulle canõ.

3 *Episcopus, qui filios aut nepotes non habuerit, alium quã ecclesiam non relinquat hæredem.*

Ergo ecclesiã tenetur instituere hæredẽ. Sed ille text. consilium non necessitatem inducit, secundum gl. & cõmunẽ: Quod si attendamus ad verba illius text. q̃ multo integrius extant in cons. Agathensi c. 33. parũ obest ille canon opinioni tam diu receptæ, ita. n. legitur.

4 *Epus † qui filios, aut ne, otes non habens alium quam ecclesiam relinquat hæredem, si quid de ecclesia, non in ecclesiæ causa, aut necessitate assumpserit, quod dereuaxit, aut donauit, irritũ hẽatur. Qui uero filios habẽs, de bonis, quæ reliquit ob hæreditas eius ædificatis, ecclesia consolatur.*

Hactenus igitur ille tex. non cogit præcise Epm filios carentẽ ecclesiã instituere. Vnde ista Doc. verior est, & expressius optime Henri. sequitur in d. c. si quis epus.

Tertio ex ultimis huius c. uerbis probat, res emptas a 5 prælato ẽ pecunia ecclesiæ, † dicto ipius ecclesiæ acquiri, ẽt si propriis prælati nomine fiat emptio. Abb. & Docio. hic. & idẽ tenet sustinuit in c. fixum. 12. q. 5. c. 1. in quirendũ. de pecul. clerico. Verũ in his iuribus id tantũ dr, debere prædictas res in iura ecclesiæ conferri, nõ tñ esse a die emptionis, & in ecclesiæ dictum translatas: & ideo Host. in d. c. inquirendũ fatetur hanc tertiã conclusionẽ aperte in iure non ꝓbari, licet Doct. maxima authorita te satis sit præmunita. Cõis tñ assertio ex verbis huius c. ẽt refragante Host. optime colligitur, & in auth. hcẽtiã. C. de epis. & cler. Nec oberit iuris ciuilis regula dictãs, emptum ex pecunia aliena emẽti acquiri, nõ ei cuius est pecunia. l si ex ea. l. si ex ea. C. de rei uendi. quia in ecclesia erit speciale, vt emptum ex eius pecunia, non ementis sed ecclesiæ dominio acquiratur. gl. singu. secundum Card. & Barb. ibi col. 1. in d. c. inquirendum. quo in loco cæteri Doct. idem approbant, quibus accedit Regia. l. 40. tit. 5. gl in c. apostolicos. 11. q. 2. Cons. in sing. ver. emptio. Rom. in auth. similiter. C. ad l. Falc. col. 6. Bal in l. si quis presbyter. C. de episc. & cler. Are. in l. cum hæredes. in prin. ff. de acq. poss. gl. in l. vxor marito. ff. de donat. int. vir. & vx. & in l. ff. 2. qñ ex fact. tu. & in l. si vt ꝓponis. C. de rei vend. vbi idem dr in re empta ex pecunia militis, sicuti in re empta ex pecunia pupilli, aut minoris. l. 2 ff. qñ ex fact. tuto. l. 3. C. arbitr. tute. Idem vr in prælato, qui emit ex pecunia ecclesiæ. gl. in l. 1. C. si quis alteri uel sibi. cuius opinionem affert cõem esse Ripa in l. senatusconsulto. nu. 16. ff. in quib. caus. pig. vel hypoth. Est tñ dubiũ an id sit dicendum, qñ res pecunia ecclesię emitur, suppresso nõe ecclesiæ ab eo, qui ecclesiæ prælatus non est, nec administrationem rerum ecclesię tractat, & ex argumento minoris ad ecclesiam. c. 1. & c. auditis. de integr. restit. l. orphanotrophos. C. de episc. & cle. Regia l. 1. tit. vl. par. 6. C. Bar. Albe. Bal. Sal. & Paul. dd. si vt proponis. asserunt, non esse idem, immo rem ex pecunia ecclesiæ emptã ab eo, qui rerum ecclesię administrationem non gerit, effici emptis, nõ ecclesię, nec vendicare ab ecclesia posse, nisi in subsidium, sicuti in re empta ex pecunia minoris, idem est l. 3 ff. de reb. e. au prin. l. filiæ. & ibi Bar. ff. de sol. Paris. cons. 80 li. 1. nu 19. quo in loco hanc dubitationẽ explicat Regia l. 46. ti. 5. par 5. quæ expressius in ecclesia & minore Bar. Cini. & aliorũ opi. recepti, licet ĩ pecunia militis absq; vlla distinctione ꝓbet, rẽ ex ea emptã, ẽt ab eo qui militis res non administrat, effici ipsius militis, quod Cy. Bar. & alij exceptis Cul. de Cun. & Bal. in d. l. si vt proponis. in spẽ adnotant. Et quis ꝓtis in locis Berna. & Accur. a multe ad ecclesiã argumentent, atque latius Euerar. c. 27. Id tñ argumentũ ita recipiendũ est, ut minimũ est, ut nimiũ a regulis iuris non discedam, quo fit Barb. snĩam in d. c. inquirẽdũ. col. 2. a uero dissentire, dũ itẽ ĩ ece a qđ in multis dicẽdũ fore existimat.

Quartò, ex eodẽ c. colligo, oĩa bona, q̃ ꝓlatus hẽt, ꝓsumi acquisita fuisse rõne bonorũ ecclesiæ, & ob id pro 6 ecclesia esse maximã iuris ꝓsumptionẽ, & cpi hẽdes ꝓbare dẽre, bona ab epo relicta ex patrimonio, alioue titulo, q̃ ecclesiæ cã obuenisse, qđ suaderi potest ex l Quintus ff. de don. int. vir. & vx. l. et. C. eo. tit. Regia l. 2. ti. 14 par. 3. quib. constat, res, quæ penes vxorẽ mortuo marito reperiunt, ꝓsumi esse ipsius mariti, & iõ oportet ipsam vxorẽ cõtrariũ ꝓbare, qua ĩ re sunt qui id intelligãt verũ cẽ se in his reb. quas cõtat, vel ꝓbat mariti hęres fuisse acquisitas mrmonio cõtãte, hę etenĩ res ꝓsumunt acquisitę ex bonis mariti, ne sit ioc fuspicioni libidinis, & adultery, cui cã eas vxor acquisierit ut iquit ipsa lex. Hac vero ꝓbõne cessante, nõ est ꝓtæ ꝓsumptioni, locus ita visũ est Bal. in l. si vxorẽ. C. de cond. inter Sal. in d. l. et. & in d. l. Quintus. Aym. Sanct. cons. 61. nu. 7. Alex. cons. 42. vol. 5. Alc. de ꝓsumptionib. reg. 3. ꝓsum. 26. nu. 6. Quib. tñ obstat Aret. qui contrariũ tndet col. 31. post Alb. in d. l. et. dicẽs ꝓsumi illa bona cõstante matrimonio q̃sita fuisse, & ex

& ex mariti bonis. Nam cum bona reperiantur tpe dissolutionis matrimonij penes vxorem, presumendum est bona illa esse mariti, cui subdita fuit in coniugali consortio ipsa uxor, ex eo etiam q̃ fœmine non ita honeste ac licitè patrimoniũ ex industria solent acquirere, sicut viri. Et præterea cùm ad maritorum consortium accedunt, res, quas secum deferunt, in libellum & repertoriũ redactas, maritis tradunt. l. si ego. §. fi. ff. de iur. do. Ex quibus, q̃is cesset rõ ꝓsumptionis dictę. l. Quintus. adsunt tamẽ aliæ coniecturæ, quib. opin. Aret. potius q̃ contraria placet. Nec sequitur, res matrimonio constante acquisitæ, præsumuntur ex bonis esse mariti, ergo bona, quæ vxor possidet, acquisita fuerunt ante matrimonium. id verò consequitur optimè, igitur ante matrimonium res habitas ab vxore ipsius esse, non mariti, censendum est. Atque in his regnis omnia bona, quæ reperiuntur tpe, quo matrimonium soluitur, iudicantur eodem matrimonio constante acquisita, & ob id cõia sunt. l. 203. styli. Minime tñ insicior Sal. opinionẽ posse admitti ex aliquot cõiecturis, quæ animum iudicantis inducerent ad credendum vxorem bona illa, quæ possidet, ante coniugiũ habuisse. quod Alcia. post Aret. animaduertit. In prælato tãdem id apertissimi iuris erit, res acquisitas post dignitatem adeptam, præsumi cã ecclesiæ habitas fuisse. text. gl. & Doct. in c. 1. de pecu. cleri. id ẽt in hoc capite omnino 7 probatur. Ad id tandem disputatio tendit, an † in dubio res presumãtur acquisitæ ante dignitatẽ, an post. qua in re Goffred. in sum. tit. de succes. ab intest. scribit, epi hæredibus incumbere probationẽ ecclesia possidente, at è contrario possidentibus ipsis hæredibus oportere ecclesiam probare, res illas acquisitas fuisse post dignitatem. idẽ Abb. hic. & in c. 3. de pec. cler. in fi. Barb. in c. 1. col. fi. de pecul. cleric. tex. elegans in c. 1. 12. q. 5 vbi hæc assertio Goffredi probari vr. Obiter tñ admonendus lector 8 est † illius canonis inscriptionem depravatam esse, siquidem is canon est apud diuum Gregorium in epistola ad Deodatum Epm Mediolanensem libro epistolarum 10. epist. 43. ĩ lib. verò decretorũ Gregorio ad Lucidũ epm falso tribuitur, constat item ex eadẽ epistola: Luminosã, cui bona quędam Constantius cps reliquerat, fuisse filiã fratris eiusdem epi. Nã dum legitur apud Gratianũ, Luminose ancillæ Dei, & fratribus suis, apud Gregoriũ multo rectius legitur, Luminose ancillæ Dei filiæ fratris sui, siquidem de sola Luminosa in eadem epistola tractatur. Item ex epistola apparet bona, quæ epa ille Luminosæ reliquit, immobilia fuisse, cũ ex Gratiano mobilia esse colligatur. Addit præterea diuus Gregorius, bona illa non esse auferẽda a legataria, nisi ecclesiæ actores probauerint post ipsam dignitatẽ ab epo acquisita fuisse, quibus verbis, adhuc Goffredi snĩa fortior reddit, quam Abb. ẽt sequitur in repe. c. cum esses. ifto. tit. nu. 24. Saly. in d. auth. Ieiun. gl. in c. sint manifestæ. 12. b. 1. & in d. c. 1. 12. q. 5. Bertac. de epo. 4. lib. 4 par. nu. 6. Rom. cõs. 159. fi. co. Ecce qua rõne Goff. nitatur ad concordiam reducere canonẽ illũ, & huius primi c. verba, q̃ eiusdem authoris sunt, dicit nempe Gregorij papæ primi, li. epist. 7. epist. 52. ad Anthemium Campanum subdiaconum de testamento Importuni Attellanę ciuitatis episcopi, cũ tñ inscriptio vulgaris caput hoc dictet esse Gregorij Papę tertij ad Antoniũ subdiaconũ. Nec eadẽ oĩno litera est utrobiq; scriptũ. n. est in hoc c. Hortamur igitur, vt solicite discutias, & quicquid ipsum habuisse patuerit, a qualibet pona detineri nullatenus patiaris, nisi hoc solũ, qđ cũ ante epatus ordinẽ ꝓpriũ habuisse constiterit. Apud Gregorium verò, Hortamur ergo experientiam tuã, vt solicita inquisitione discutias, & quicquid ecclesiæ ipsius esse patuerit, a qualibet pona detineri nullatenus patiaris, nisi hoc solum, quod eum ante epatus ordinem ꝓprium habuisse constiterit. Quod si hæc litera uere est ipsius Gregorij, minimè in hoc tex. ꝓbatur quarta hęc Doct. adnotatio. Cęterũ Io. And. in c. 3. de pecu. cler. oĩno contendit in dubio bona ab Epo vel prælato dimissa, ex ꝓsumptione iuris canonici conferi post ipsam dignitatẽ acquisita fuisse, siue possideat ecclesia eadẽ bona, siue prælati hęs. idẽ Ant. Card. & Io. ab Imo. in d. c. 3. vbi Abb. hanc esse cõem snĩam ꝓfitetur. quam parũ sibi cõstans sequit Barba. hic nu. 2. Henr. in c. fi. de pec. cleric. Anch. col. 2. Imo. col. 3. in c. cum infficijs. ifi. tit. Bal & Alberic. post glo in auth. Ieiam. C. de epis. & cle. Areti. cons. 31. col. p. n. qui opinionem ẽt fatentur cõem esse Corn. cons. 314. vol. 3. Soc. cons. 91. col. 3. vol 3 & Alb. in d. auth. Ieiam. vbi pro hac cõi opinione est tex. insignis. & in auth. de eccl. tit. §. interdicimus. col. 9. & in c. sint m nitestæ. 12. q. 1. Eandẽ 9 snĩam † coadiuuat ratio illa. nã licet sit dubiũ, an Eps vel ꝓlatus teneatur repertoriũ, seu inuentariũ rerũ ecclesiæ facere, quibus fiam dicentibus eũ ad hoc teneri, quia tutori similis est glo. in c. qualiter. in 2. verbo. redde. de accusatio. & in c. auditis. de in integ. rest. & in c. nulli de rebus eccle. & in c. ea quæ. de offi. Arch. & in specie gl. in c. manifeste. 12. q. 1. Pau. Castr. in l. orphanotrophos. C. de epis. & cler. Bertach. de Epo. lib. 4. par. 3. nu. 28. sentiunt Anch. Imo. & alij Doct. in d. c. cum in officijs. Areti. in d. cons. 31. col. pen. Alijs vero contrarium asserentibus, eo q̃ nullibi in iure cautum sit, ꝓlatum teneri ad conficiendum inuentarium rerum ecclesiæ. ita Abb. eleganter in q. 3. dub. 4. Fely. in c. cum deputati. col. fi. de iudicijs. Barba. in d. c. cum in officijs. nu. 10. Nec oĩno ꝓcedit similitudo ꝓlati, & tutoris. vti notat gl. in c. fi. 5. q. 3. Abb. in d. c. auditis. idẽ in c. 2. de dona. nouiores, maximè Dec. in c. reprehensibilis. de appel. Anani. in d. c. qualiter. in princ. col. pen. Bal. in l. fi. ff. de tut. & curato. datis ab his. Fely. in d. c. cum deputati. Tñ Eps tenetur tpe, quo dignitatẽ illã consequitur, inuentarium facere rerum, quas ipse ex patrimonio, aliove titulo acquisiuit tex. in c. de Syracusanæ 28. dist. c. manifesta. & c. sint manifestæ. 12. q. 1. quod Abb. in d. dub. 4. conceder vr. Igitur si prælatum inuentarium nõ fecerit Epus, presumptio fraudis minime cessat, & ob id opinio Io. And potius q̃ Goffredi mihi placet. Non obstat tex. in c. 1. 12. q 5 quę pro Goffr. Abb & cæteri eius sequaces allegant, quia ut cõstat ex epistola diui Gregorij, non tñ ꝓsumptio possessionis pro ipsa legataria, sed & fama detulit ad Romanũ Pontificem, illa bona, de quibus erat controuersia, ante epatum quæsita fuisse, & hic est uerus intellectus illius canonis.

Secundo, potest Goffredi opinio maximè procedere qñ constaret tpe promotionis ad epatum ipsum ꝓmotum bona aliqua habuisse, ita vt ex hoc, & ex possessione oriat ꝓsumptio q̃dam ad transferendũ probandi onus in actorẽ, qui ecclesia non possidente noĩe ecclesiæ illa bona petit, sc ẽm Io. And. & alios, qui cõiter sic intelligunt opinionẽ Goffr. Est deniq; maxima iuris canonici ꝓsumptio ꝓ ecclesia, ut bona relicta a prælato censeatur cã ecclesię, seu ex eius bonis acquisita. qđ & Dyn. notauit in reg. ratũ. in fi. de reg. iur. lib. 6. Hæc vero ꝓsumptio aliis 10 aduersis ꝓsumptionibus eliditur. Nã si Eps, tpe quo habuit dignitatẽ, habebat patrimoniũ iudex arbitrabitur attenta q̃titate & qualitate patrimonij, & rerũ ecclesiæ, an bona postmodũ acquisita, sint ecclesiæ, aut epi hẽdib. adiudicanda, vel inter ecclesiã & hẽdes diuidenda. text. quem glo. ibi ita intellexit in ca. sacerdotes. 12 q. 4 dicit sing. Rom sing. 267. Barb. in tract. de præst. Card. 1. par. q 3. num. 47. commendat Abb. in c. 3 de pec. cleric. & in rep c. cum esses. ifto tit. nu. 24. Item si Prælatus gessit negotia publica in aliquo magistratu, ex quo percipiebat aliquot reditus, his ꝓpensis iudex arbitrabitur, an bona pcũ acquisita fuerint ex illis reditib. empta. arg. tex. in c. ea nos. & c. relatũ in 2. ist. ti. qđ ꝓdicti Doc. fatenẽ, & ex plicãt alias notãtes cõtrarias Corn cõs. 314 vol. 3 Card.

consil.79.in fi.Soc.cons.61.vol.3.Nicol. Boer. decis.20. Quibus illud addere non omittam,quod Andre. Alciat. scripsit.reg. 1. de præsump. ad finem dicens res emptas a fratre,vel consanguineo Episcopi, quem ipse prælatus procuratorem constituerat ad percipiendos reditus ecclesiasticos, non præsumi emptas fuisse ex redditibus ecclesiæ,ratio.n.præsumptionis,quæ in ipso Episcopo cõsideratur, cessat in consanguineo episcopi, qui quidem consanguineus potuit ex proprio labore, industria, aut patrimonio res illas acquirere. Erit tñ a iudice attẽte ac discrete perpendendum,an ex hoc fraus fiat ecclesiæ.

Cæterum,dubium illud explicare oportet,an quælita
11 per episcopũ post dignitatem, † ex propria tñ industria sint eiusdem,ita vt liberè valeat de eis testari? & in presbyteris,qui curam habent ãiarũ in aliqua ecclesia, aliave obtinẽt bñficia ecclesiastica,expressim id est statutũ, eisque permissum est liberè de ita acquisitis bonis testamentum facere.c.quia nos.c. relatum. in 2. ilt. titu. ẽt si presbyter ea bona fecerit consequutus ratione ordinis sacri, nullo tamen [illegible] beneficij, vel bonorum ecclesiæ:nempe pro celebrandis missarum solennib. aut ex stipẽdia alicuius prælati,alteriusve , cui presbyter vti capellanus seruit.Gemi. & Doct.in auth.Iciam.C.de episc. & cleric.Host. Ant. Anch.Card.& Imo. in d.c. quia nos. Abb.in c.cum in officijs.col.2.& ibi Barb. col.4.ifto.tit. Bocr.decis.20.Sylue.ver.clericus.4.§.8.Abb.in repet.c. cum clerici.ist.titu.nu.29.Dom.in c.pñti.de offi.ord.in 6. Bolog.in cons.Ananiæ 87.ex quibus constat, hanc opinionem esse communem,quod Barb.fatetur in d.c.quia nos.col.fi.Corne.& Socin.paulo post citandi. In Epis vero Iaco. Butr.in l.sacrosanctæ.C.de episco.& cler. diuersum opinatur,dicens,ipsos testari nõ posse de bonis post episcopatum,ẽt ex propria industria personę vtcunque acquisitis.Cui suffragari vi tex.in d.auth.Iciam. dicens: Epõ acquiri bona ei post episcopum obuenientia a cognatis, cæteris bonis ipli Ecclesię reseruatis. Præterea tex.hic & in cap.primo,duodecima qõne quinta, solum permittit episcopis testari de bonis, quę habuerunt ante cpalem dignitatem,acquisitis postea negant omnino iura Pontificia testandi licẽam,nisi bona illa iure sanguinis acquisierit.Eandem opinionem Iacobi defendit Barba.hic,& latius idem in tract.de peste.Card.par.1.q.3.

Sed si rationem prædictorum canonũ consideremus, idem erit dicendum in epis,quod in presbyteris ecclesiarum rectoribus,ea etenim quę post dignitatem a prælatis acquiruntur,ex eo ecclesiæ a canonibus adiudicãtur, quod præsumatur ex bonis,ac reditibus ecclesiæ acquisita fuisse,tex.iuncta vlo.in c.j.de peculi. cler.quam rõnẽ iam superius notauimus,& probatur efficaciter in c. fixum. 12.q.5.Vnde tex.in hoc ca.& in d. auth.licentiam. ita intelligendi sunt,vt idem dicamus de rebus,quas constat epm ex industria propria nactum fuisse, quod de illis,quæ manifeste ei iure sanguinis obuenerunt, atq; ita idem prorsus in epo,quod in cæteris presbyteris no. Abbas hic in fi. ex gl.vltima,idem Abb.in c. cũm in officijs. Corn.cons.314.col.3.vol.3. dicens cõiter reprobari opinionem Iacobi Butrig. idem testatur eandem communem secutus Soc.consi.91.3.volum.& Sylvest. verb.clecus.4.q.6.Ex qua opinione infert Soc.posse Cardinalem testari de illo stipendio, quod a Romano pontifice dat rõne Cardinalitij galeri , cũm id nõ daretur respectu alicuius ecclesię,sed personæ ipsius Card. qui ipsum Romanum pontificem in regimine ecclesiæ,consilio, & industria coadiuuat.Hinc ẽt ipse infered.pos testari posse de his bonis,q̃ acquirunt ex his,quæ ipsis offeruntur, & dãtur ab his, qui sacris ordinibus initiantur & intigniunt.

Clo.in verbo, Hortamur. dum exponit præcipimus.
12 est prenotãdũ,quia licet verba exhortationis non inducant præceptum.c.quod præcipitur.14.q.1.alias in ca.fi. §.quod precipitur.optimus.text.in c.2. de spon. ex quo colligunt ibi Anto.Abb.Præpos.& Felin.per hæc verba, moneas,& inducas,simpliciter in rescripto Principis apposita,non conceditur potestatem compellendi ei, qui nullam ad compulsionem iurisdictionem habebat.c. exlitteris.in 2.de spon.idem no.vlt.glo.in c.cum nostris. de cõcess.prẽben. Io. And. Anch. Dom.& Franc.in c. si pauper. de præben.in 6.& Io.de Imo.in d. c. cum nostris. penul. col.asserit hanc opinionem mente tenendam esse, contrariam tamen magis eõem cum Archi.in d.c.si pauper. quod ipse non habeo expeditum. Nam & Cardin.in cle. 1.q.11.de off.deleg.primam sententiam sequitur. Verũ si uerqa exhortationis sint adiecta rei aut dispositioni,q̃ ex propria natura necessitatem obtẽperandi præ se fert, pro præceptis assumuntur,ita gl.hic.cui simil. in cle.j. de test.ubi Card.& Imol.alia in c.ad aures.de ẽta.& qualit. Fely.col.6.Dec.nu.13.in c.1.idem Fely.in c. nam & concupiscentiam.col.1.de constitu.

Glossa in uerbo,patiaris,probat ecclesiam prælati heredẽ omnino debere approbare pro ea parte qua sit hæ-
13 res alienationem rei ecclesiasticæ factam ab † ipso prælato absque iuris solennitate,vel eo casu,quo alienari res illa non poterat,nisi inuentarium fecerit:tunc etenim ecclesia alienationem ratam habebit ex ea quantitate,quã ab hæreditate accepit.similis gl.in c.episcopus qui filios. 12.q.2. quas communiter Doct.hic approbant. Bart.in l.cum vir.2.col.ff.de vsuca.Ale.cons.30. col.2. vol.6.l.1. ff.de excep.rei uend.l.venditrici.C de reb. alie. non alie. l.cum a matre.C.de rei vend.l.fi. §. in computatione.C. de iure deli.quib.adde Paris.cons.63. lib.1. Et idem erit in filio hęrede, qui ẽt confecto inuentario tenetur stare alienationi rei propriæ per patrem factę,eo casu,quo pater alienare non potuit,facta ad hoc, si necesse id fuerit, compensatione legitimę cum ipsa re alienata.glos.& ibi Doct.in d.l.cum a matre.Abb.Imo.& Doct.hic. Regia. l.24.tit.13.par.5. & est communis opinio , teste Ias. in d.§. in computatione.aduersus glo. ibi eidem etiam sententiam communẽ defendit Roderic.Suar.in rep.l. quoniam in priorib.C.de inof.test.7.extensione.col.8.

Eadem gl.verbo,patiaris,fatetur ecclesiã alicuius he-
14 redem,non † conficientem inuentarium teneri vltra vires hęreditarias ad debita,& onera defuncti,sicuti quilibet extraneus teneretur inuentario non confecto.ex l fi. C.de iure delib.in quo gl.ista singu.est secundũ Abb.& eam sequuntur Imo.Anto.& Barb.hid.idem Imo, in c.j. de solutio Saly .in auth. sed cum testator. C. ad legẽ Fal. Ias.dicens hanc opinionem esse eõem in l.fi. § fi.C. de iure delib. restituitur tñ ecclesia ad conficiendum hoc inuentarium aduersus lapsum tpis secundum eos. Et probatur hęc conclusio in auth.de hęred. & Fal. §. pupillis. ubi statuitur,pupillum teneri ultra uires hęreditarias, si non confecerit inuẽtarium. nec petierit restitutionẽ ad id conficiendum,ergo eodem iure ecclesia tenebitur.no tat Rom.in rub.ff.de acq.hęre.Contrariũ tñ,imo ecclesiam ultra uires hæreditarias non teneri, ẽt si inuentariũ non confecerit, afferũt Card.& Abb.hic.& in d.c. 1.Bar. in l.fi.nu.46.C.de sacrof. eccl.Bal.in l.fi.in prin. C. de iure delib.col.1.Abb.in rep.c.ecclesia S.Marię.de cõst.nu. 18.Ang.in auth.de aliena. & emphy. § si vero quilibet. idẽ Ang.in d.l.fi.§ si uero post quam.Anan. in c. in literis.col.6.de rapto. Fely.dicens hanc opinionẽ eõem esse in c.de quarta.de pñcr.col.3.idem profitetur Aret. in rubri.ff.de acqu.hęre.col.pen.pro quibus adduci solet tex. in l.1.an bona.ff. de iure fisci. ubi fisc⁹ hoc priuilegiũ habet,ergo & ecclesia arg.gl. in c.1. de in integrum restit. Item suadetur hoc ea rõne , q̃ pręsumptio subtrahendi res hęreditarias,ex qua statuit obligato hęredis nõ faciẽtis inuentariũ ultra uires hęreditarias ad legata , & onera defuncti.tex.in auth.de hęred.& falc. §.sanciamus.cessat in ecclesia:

ecclesia,igitur ipsa obligatio cessabit.

His vero respondetur, & primo text in d. §. an bona. non habere locum, qñ bona deueniunt ad fiscum,non iure hæreditario,sed iure dcuolutionis, quia vacãtia sunt, vel alio simili titulo,vt explicat Bart.in d.rub ff.de acqu. hæred.illi autem,qui non sunt veri hęredes,sed vniuersalis alio titulo succedunt, non tenentur conficere inuentarium.Inno.in c.in pñtia. de prob. Franciscus Porcellinus in tract.de inuentario.c.4.ad fi.Secundo respondeo, argumentum illud,rõne cessante minime conuincere. Nã & in pupillo cessat rõ,& tñ in eo locum habet iuris pñti dispositio.Clerici ẽt eadem lege censent, ęquis alieni sint a fraudis suspitione, vt in eadẽ cõstitutione de hær. & falc.expressum est.Nec rõ vltima & principalis dictæ decisionis i pñsumptione fraudis cõsistit, dictione etenim, forte,qua Iustinianus ibi vtitur,cãm impulsiuã legis, nõ principalem inducit.tex & ibi glo.Imol. & alij in cle. 1. de appel.gl.in l.in cõmodato.§.licet.ff cõmod.Alex.in l. in rõne.§.qđ vulgo.ff.ad l.Falc.nu.13.Fel.in c 2.col.fi.vt lit non conteft.Dec.in super literis.col.8. de rescrip.quibus diligenter inspectis,qõ ista dubia censetur. Nisi dixerimus primam opinionem,quã glo. hic asseruit, quo ad creditores hæreditarios procedere, cum quibus hæres, qui sine repertorij auxilio adit hæreditatem, quasi contrahit.l.apud Iulian.§.fi.ff.ad Treb,& iõ adhuc cessante qualibet fraudis suspicione tenetur eis satisfacere,vt defunctus tenebatur,ẽt ultra uires hæreditarias. Secũda rõopinio poterit admitti quoad legatarios, quibus hñs non conficiens inuentarium integra legata soluit etiam iure canonico.c.Ramaldus.ad finem ,isto tit. ex præsumptione fraudis,& spicionis,quæ in ecclesia, & eius ministris cessat.atque ita dubium istud dissoluunt Alexan. & Corne in d.§.fi& Aret.in d.rub.ff.de acq. hæredit. quibus accedit Bal.in l.filium.fi.C.fam.hercis.col.pen.dicẽs
15 † hæredem non conficientẽ inuentarium non teneri ad soluendum legatariis integra legata, si legatariorum cõfessione constiterit patrimoniũ hæreditarium sufficiẽs non esse ad integram solutionẽ.idem Alex.& Are.2.col. in d.rub.ff.de acq.hæred. & Ias. in l.j.§. si is,qui quadraginta.ff.ad senatusconsul. Treb.& quis Soc.ibi dubitet, Bald.sequuntur Alex.& Ias in l. fi.§.1. C. de iure delibe. Feli in c.quoniam.de proba.num.30.& Ca telli.Cotta in vlti.Memor. dictione, Inuentarium.vbi plures citat de hac decisione dubitantes qua in re miror Gualden.de arte test.titu.de acq.hęred.caute.8.hanc sententiam Bald. etiam in creditorib.intellexisse.quod a sensu Bald.valde alienum est Ex his etiam quęstio illa diffiniri poterit,in hæres,non confecto inuentario in ũã &, conficientię iu
16 dicio sit † obligatus ad soluẽda onera defuncti ultra vires hæreditarias. Nam Bar.in d.rub.ff.de acq. hæred. & alij.quos ibi referunt Alex.& Ias.Bald in d.l.filium,quem habentem.col.pe idem Bar.in l. 1.nu.45 C. de sacrof.eccle.Io.And.& docti in c.q̃q̃.de vsur. in 6. Felyn. in c.j de const.nu.43.tenent in foro conscientię hęredem,non cõfecto inuentario,minime esse obligatum ad onera hæreditaria ultra uires patrimonij a defuncto relicti,quasi in eo foro pręsumptio fraudis cesset.quam opinionẽ cõmẽ esse fatetur Ias.in d.rub.& Carol. Ruinus cons. 20. lib. 4.Rursus Freder.Senensis in cons 21.& Paul.a Castro in eadem rub.diuersum opinantur, ac nullum esse inter cõscientiæ forum , & iudiciale discrimen existimant. Lex etenim humana,quæ iusta est,ẽt in foro animæ est seruãda.glo.recepta communiter in cap.ę in ecclesiarum de const. titu. Thom. 2.2.q.96.art.4 Ea uero lex ciuilis,q̃ cõfecto inuentario cogit hæredem hæreditaria onera subire,iusta est,nec in prælumptione confidit, ut modo diximus, ergo in iudicio interiori seruantur . Verum, hãc ratio quoad creditores admittenda est, ita ut in
17 eis locus sit opinioni Frederic. Sed † quo ad legatarios communis sententia sibi locum uendicabit.quod visum est Aret.in d.rub.ff.de acq.hæred.His proximum est, qđ not.Paul.Aret.& Alex.in l.nemo potest.ff.de leg 1. Bal. in l.fi.§ cum igitur.col.pe.C de iure delib.Ias.in l.nemo potest.lect.1.nu.55.& ibi Crot.col.19. Deci. cons.418. col.3.Aymon cons.174.Ferdi.Loazes Illerdensis præsul in l.filiusfamilias §.diui.ff.de lega.1. nu. 71. Guido Pap. cons.63.col pen.vnanimi consensu dicentes,testatorem non posse remittere hæredi confectionem inuentarij in prejudicium creditorum,quibus ipse testator præcise satisfacere tenetur,nec potest eis præiudicium inferre. Poterit tñ testator prędictam remissionem facere in prĩudicium legatariorum.quod expressim not. Paul. Aret. Ale Deci.Aymon,paulo ante citati,& Bald. in l. cum tale.§. Titius.ff de cõd.& dem.quorum opinio communis est sicuti Alex. asserit in d.l.nemo pot. col.5.& Aymon d. cons.74.col.fi. Tametsi Bal.in l.fi.C.arb. tuto. contrariũ teneat.cui assentiuntur Ias.in d.l.nemo.j lect.in fi.Crot. ibi.19.col.& Guido Pap.d.cons.63.col.pe. Quin & Aymõ in d.cons.174. rñdit, testatorem posse hæredem gratiam facere, ut etiam confecto inuentario eius beneficio non vtatur,ac teneatur creditoribus, & legatariis satisfacere perinde ac si inuentarium non fecisset,quod notandũ est & se existimo.His vero alia proximè aptari quæstio poterit.Nam iure satis compertum est, iurm in litem deferri aduersus tutorem, qui inuentarium conficere omiserit,l.tutorem,qui inuentarium conficere omiserit.l. tutor qui repertoriũ.ff.de administr. tut.tradit Ias. in l. in actionib.ff de in lit.iur.& in l.fi qñ.C.unde vi. Est etenim dubium,an idem sit dicendum contra eum , qui se hæredem esse alicuius existimans,cius hæreditatem obtinuit, vel ea rõne,ut deliberare possit, de hęreditate adeunda bona accepit,qui quidem hæreditatem omittens,aliave de causa a ueris hæredibus conuenitur , controuertitur, sitne locus iuro in litem aduersus eum,qui repertorium facere omiserit?& Raph.Fulg. in l. vltima. §. sed ti post deliberationẽ.C.de iure delib. scribit locum esse delationi iurĩ in litem aduersus eum, qui hæreditatẽ alicuius defuncti,cuiusq; bona accepit.atque occupauit, nec tñ inuentarium confecerit, etenim si postea contra eum actum fit petitione hæreditatis,& obtentum , cogẽdus erit reddere rõnem bonorum per inuentarij seriem, aut contra ipsum in litem iurabitur,sicuti aduersus tutorem,qui repertorium facere omiserit.Sic etiam Iustinianus scribit:

Si quis autem temerario proposito deliberationem quidem petierit inuentarium autem minime conscripserit,et nec adierit hereditatem,nec minime eam repudiauerit, nõ solum creditoribus insolidum teneatur , sed et legis Falcidiæ beneficio minime utatur, quod si post deliberationẽ recusauerit inuentario minime conscripto , tũc res hereditarias creditoribus uel his, qui ad hereditatẽ uocãtur, legib. reddere compelletur , quatinate earũ sacramento res accipientũ manifestada,ẽi taxatione tamẽ a iudice facienda.

Hactenus Codicis tex.a quo Fulg. prædictam opinionem deducit. Accursius tñ verbo, sacro , eam decisionem usus est:intelligere,non de iuro in litem circa rerũ ẽtitatẽ,sed de iurõ in litem quo ad æstimationem rerũ, quas habuisse reus ipse ab hæreditate confiterit.In litẽ, inquit , si non restituat omnes res,quas constat eum habuisse,& licet Corn.exponat Accursij verbum cõstat,id est per iurm in litem , ea expositio admodum est violenta,& sensui gl.ac Do.communo contraria. Nam uere cõstitutio ipsa Iustiniani & gl. de iurõ in litem loquuntur. tex.quidem quod rerum ẽtitatem, glos. quoad earum æstimationem,q̃ admodũ diffincta var. Nos uero existimamus,iurm in litem quoad rerum hæreditariarum ẽtitatem,non confecto inuentario,cõtra actori a iuersus eũ qui bona defuncti & hæreditatem eius accepit, in ea ipsã tantum,cuius mentio fit in d.§.di quis aũt. id etiam nega-

ri non poteſt, quandoquidem ea conſtitutio ſatis expreſſa eſt ablaq; vlla interpretum calumnia, idemq; aſſeuerãt inibi dicentes id ſpeciale eſſe in eo caſu Petrus a Bellaptica, Cyn. Alex. & Corn. quorum ſnĩam quicquid gl. dixerit, ita eſſe accipiendum cenſeo, vt in ſpecie d. §. non confecto inuentario iuĩm deferatur in liẽ, taxatione iudicis præmiſſa ſuper quantitate bonorum ipſius hæreditatis, non ſuper æſtimatione. Hoc autem ideirco ſtatutũ fuiſſe opinamur ob teneritatem illius, qui abſolute bonorũ & rerum repertorio hæreditatẽ nondum certus de eius acceptatione receperit, eiuſq; res occupauerit. Item eo q̃ maxima ſit doli præſumptio aduerſus eum, qui repudiat hæreditatem, quam ſemel obtinuit, & accepit, cũ termino & facultate deliberãdi, forſan. n. ex ea plura ſurripuit. Atq; ideo æquiſimũ eſt, qđ ratione bonorũ hæreditariorũ ex repertorio reddat. Nec eadẽ conſtitutio in vniuerſum accipienda eſt, nec extendenda ad quæcunque bona defuncti, vel hæreditatem alterius obtinentẽ, ſiquidẽ quod de tutore Fulg. adducit, maxime verũ eſt, pp conſeruandum pupilli & minoris patrimonium, qđ nullum alium præter tutorem defenſorem habet, in quo maior eſt præſumptio doli. vnde Fulg. opinio admittenda non eſt extra caſum d. §. ſi quis autem, vel forſan erit eidem locus aduerſus eum, qui mala fide vera hæreditatẽ alienã, nec ad eũ pertinentẽ iniquiſsime occupauerit.

Gloſſa penultima duplici intellectu text. interpretat, quorum prior minimẽ conuenit literæ, qua exprimitur hunc Epm̃ potuiſſe iure optimo teſtari de reb. propriis, igitur non erat monachus, nec renunciauerat propriis bonis religionem profeſſus, quia tunc teſtari non poſſet. Poſterior autem intellectus applaudet ex his, quæ iã ſatis latẽ tradidimus. Nam Epm̃ teſtari non poterat de acquiſitis poſt ipſam dignitatem, ipſius eccleſiæ cauſa, & ex eius bonis, quod in dubio præſumit. Poteſt tñ de his bonis, quæ vel ante dignitatẽ Epãlem habuit, vel poſt dignitatem acquiſiuit, quæ tñ probantur ex perſonæ induſtria, vel alias q̃ ex reditib. eccleſiæ acquiſita fuiſſe, ſaltem ſufficientibus coniecturis, quæ poſſeſſorem hñdem aut legatarũ legatarium defendant. Ex priori tamen intellectu huius glo. colligitur, monachum promotum ad Epãtum acquirere eccleſiæ cuius curam gerit, & ſi ex induſtria perſonæ aliqua bona adſequatur, cuius aſſertionis difficultas tria expoſcit. Primum, an monachus factꝰ Epiſcopus ſit immunis ab oneribus religionis.

Secundum, an bona per eum quæſita poſt obtentam dignitatem ex ind uſtria, acquirantur monaſterio, an eccleſiæ?

Tertium, cui monaſterio ſint adiudicanda bona illiꝰ monachi, qui, facta ꝓfeſſione, ad aliã religionẽ trãſierit.

Quo ad primum cõiter traditur, monachum factum
18 Epm̃, nec ad delationẽ habitus, nec a tribus votis ſubſtãtialibus liberum eſſe, quod probatur in c. clerici officia. de vita & honeſ. cleri. vbi ſtatuitur monachum factum Epiſcopum debere monachi habitum deferre. glo. in c. noua. 16. q. 7. & in c. de monachis. in 1. 16. q. 1. adeo, vt talis monachus habitum religionis dimittẽs, & exteriorem Epãlem tunicam aſſumens ſit excõicatus. quod Sylueſ. ſentit verbo, religio. 7. q. 1 1. arg. tex. in c. 2. ne cleric. vel monac. in 6 not. in hac ſpẽ Iaſ. in authẽ. ingreſſi. C. de ſacroſ. eccleſ. col 2. quod apud me dubium eſt. non. n. eſt aliquo canone excõicatio indicta monacho, qui prætextu epiſcopalis dignitatis, non dimiſſo habitu monachorum, aſſumit albam illam & candidã veſtẽ, q̃ ab epis exterius defertur, tametſi male faciat monachus epiſcopus ea utens. Ab his vero, q̃ ſubſtantialia nota ſunt, non eſt exemptus monachus p dignitatẽ Epiſcopalẽ, licet a ꝓhibitione carnium, a iuriſdõne Abb. ab aliiſq; ipſius religionis ſtatutis ſit liber. glo. in d. c. de monachis. & in c. 1. 18. q. j. Iaſ. in d. authẽ. ingreſſi. 2. col. Card. in cle. 2. in prin. q. 2. de cenſibꝰ aũt, qđ dẽ in d. c. 1. exemptum eſſe monachũ epm̃ a iuriſdõne Abbatis, non eſt ex eo, q̃ ſit exẽptus a voto obedientiæ, quia adhuc illi ſubiectus eſt, ſed quia Abbatem non habet, cui obediat, dicimus eum a iuriſdictione prælati regularis liberum eſſe. ex diuo Tho. 2. 2. q. 185. ar. 8 ibi tñ idem Tho. aſſerit aduerſus ꝓmiſſã ſolutionem monachum factum Epm̃ ſubditum eſſe omnibus religionis regulis, & ſtatutis, q̃ officium Epãle minime impediunt, a reliquis vero eximi. quamuis ex cauſa poſſit Eps monachus ſibi indulgere, ſicut prælati religionum. Atque ex hoc not. ibi Caiet. a ieiuniis, a prohibitione eſus carniũ, nõ eſſe monachũ factũ Epm̃ omnino exẽptũ. Et infert eum peccare mortaliter, ſi in ſexta Feria, q̃ua dies natalitius Dñi noſtri Ieſu Chriſti ab eccleſia colitur, carnes comederit. c. expliciari. de obſer. ieiunio, eandẽ ſnĩam Tho. probat Sylueſt. verb. religio. 6. q. 10. Idẽ vero Caiet. in opere 17. q. c. 22. a cõi ſententia parum diſcedens, aliter opinionem diui Thomę intelligit, dicens, monachum per Epãlẽ dignitatẽ non eximi a tribus votis ſubſtantialibus, a regulis aũt, & ſtatutis quo ad obligationem legalẽ, & eius coactionẽ immunẽ eſſe, nõ tñ quoad morale vinculum ipſorũ ſtatutorũ, quaſi monachus Eps teneatur ex morali vinculo ſeruare ſtatuta religionis, & regulas ipſius ordinis monachorum, a pœnis vero ipſorum ſtatutorũ, ac ſubinde à mortali peccato liber ſit, cum coactioni legali non ſit ſubiectus, quod ipſe Caietan. latius tradit dicens, monachum Epm̃ non peccare mortaliter, ſi ſexta feria qua natiuitas Dñi celebratur, carnes comederit. idem probat Dñi. Soto lib. 10. de iuſt. & iurq. 5. art. 7. & hoc verius eſſe exiſtimo, attenta frequentiori noſtrorum ſnĩa. His ergo conſtat, monachum Epm̃ teſtari non poſſe, cum id repugnet pauperta tis voto, a quo non eſt liber, ſecundum communem hic. Bald. Pau. & alios in auth. Icĩm. C. de epiſcop. & cleri. & Thom. in d. artic. 8. Iaſ. in d. auth. ingreſſi, 2. col.

Ad ſecundũ præmitto eum, qui ſe, & ſua bona obtule
19 rit eccleſiæ † ſeculari, res illas, quas obtulit, ſecundũ ad aliã eccleſiã trãsferre poſſe, in quã ſeipſum licitẽ cõuert. tex. vbi Anto. Abb. & Imo. in c. 3. de renunc. Card. Abb. Imo. & Doc. in c. quod a te. de cleric. coniug. Is aũt, qui a monaſterio ad Epatum tranſit, bona ante tranſitum acquiſita, monaſterio uere acquiſiuit, illa aũt, quæ poſtea habuerit, ẽt ex induſtria pſonę, Epali eccleſiæ acquirit, c. ſtatutum. 18. q. 1. Io. And. Abb. & Doct. hic cõiter. qđ ex ſequenti diſputatione apertius explicabitur. Maior vero eſt dubitatio, qñ monachus tranſit a primo monaſterio ad alterũ diuerſę religionis in caſu a iure vel a Ro
20 mano Pontifice permiſſo, & tunc bona tacitẽ † primo monaſterio acquiſita trãſmitti ad ſecundũ cũ pſona, aſſeruntur Arch. in c. 1. 17. q. 4. Collecta. in c. 3. de renuntiatio Hoſt. Io. And. Anto. Henric. Card. & Abb. in d. c. qđ a te. a quib. adducitur tex. in c. ſi quis rapuerit. 17. q. j. & in auth. de ſanctiſ. epiſc. §. ſi. col. a. 9. q̃ tñ iura locũ hint, qñ ſecundum monaſteriũ cõpellitur recipere monachũ, vt ipſe pœnitentiã agat alicuius criminis p eũ cõmiſſi, & ſterea in eo caſu bona quoad vſumfructũ eũ pſona trãſmittunt, non quoad dñium, ſed ad vitã ipſius monachi, ex Imo. in d. c. quod a te. & Hoſt. in ſumma de cleric. coniug. §. ſi. Nos vero loquimur qñ ex lcĩa iuris vel principis libentiſsime a ſcẽo monaſterio monachus recipit, quod diſtinctum eſt. Itẽ adducitur pro Arch. ſnĩa tex. in d. ca. ſtatutũ. 18. q. j. quem Abb. inducit ex eo quod ſpes ſuccedendi parentib. monacho comoctens tpe, quo primum monaſterium fuerit ingreſſus, tranſit cum monacho ad ſecundum monaſterium, & tñ illa ſpes ſuccedendi q̃ſita fuit primo monaſterio. Cui inductioni rñderi poteſt ſi aduertamus ſpem ſuccedendi ante mortem non eſſe vere acquiſitam, ita vt illa hñditas, q̃ expectamus, inter bona iam q̃ſita connumerari valeat. Nam in dicto capitulo

ſtatutum pater monachi non obiit mortẽ tpe, quo monachus prioris monaſterij religionem profitebatur, ſed poſtea eodem monacho ad monaſterium ſecũdum trãſlato, atque ita animaduertit Corne. conſ. 88. vol. 2. ſentit glo. in d. c. ſtatutum. dicens, illam ſpem ſuccedẽdi primo monaſterio quæſitam deficere, ex eo quod perſona monachi ab illo monaſterio diſcedit ante veram acquiſitionem. Ex quo infertur verum eſſe quod Pau. & Cardin. q. 16. in clemen. ſi. de electio. & ibi Imo. col. 2. & Bonifac. nu. 38. reſpondent dicentes, legatum factum monacho ſub cõditione, acquiri illi monaſterio, in quo monachus vitam agit tempore facti legati commorabatur. Idem Fel. in c. in preſentia. de probat. num. 56. & Collecta. in c. cum in officiis. iſco tit. quamuis ſit ſecus in promiſſione facta ſub conditione, in qua attenditur quoad tranſmiſſionem tempus contractus. Nam in vltimis voluntatib. ſpes non tranſmittitur ad heredes. l. cũ hæredes. ff. quã. dies leg. cedat. In contractibus vero bene tranſmittitur. l. ſi filius familias. ff. de uerb. obli. Vnde ſi eo tpe, quo monachus eſt in primo monaſterio, ei ex alterius morte de-
21 feratur hereditas, ipſi monaſterio ſit acquiſitio, nec trã ſit hæreditas ad ſecundum cum monacho ipſo, ita vt ſi ſit parentum hæreditas, tranſmittatur in monaſterium primum, etiam mortuo monacho, hæreditate nõ adita, ac poterit aditio fieri a monaſterio. Cy. in l. Deo nobis. C. de epiſc. & cler. Bal. conſ. 494. vol. 5. Guliel. Bene. in c. Rainutius. de teſtam. verb. mortuo. in 2. nu. 150. Imo idẽ erit dicendum in alia quacunque hereditate monacho delata, vt monacho delata, vt monacho mortuo ius adeundi in monaſterium tranſmittatur, & monaſterio acquiratur ſine aditione monachi. Io. Andr. Anto. Abb. & Doc. cõiter in d. c. in pſentia. & hæc eſt opinio cõis apud iuris Pontificij profeſſores, vt teſtantur Soc. conſ. 83. lib. 2. col. 1. Corne. d. conſ. 272. lib. 3 idem Corn. d. conſ. 88. 2. col. & Ale. dicẽs forte eam veriorem eſſe in l. 1. nu. 26. ff. de vulg. & inhibi Ripa nu. 150. vbi Bar. nu. 24. contrarium probat, & Soc ibi. & idem Soc. cõſ. 52. vol. 4. dicẽs Bar. ſnĩam a iuris Cæſarei interpretibus frequentiori calculo receptam eſſe. Tutior tñ eſt opinio præcedens, teſte Guliel. Benedict. in c. Rainnutius. tit. de uulg. nu. 91. & eam ſequitur Bal. conſ. 494. vol. 5. Nec poterit monachus ad aliud monaſterium translatus adire hæreditatẽ, in prẽiudicium primi monaſterii, cui delata fuerat.

Quod ſi velis effugere Bar. opinionem, poterit monaſterium primum petere reſtitutionem in integrũ aduerſus omiſſam aditionem hereditatis, cum mõnachus ad ſecundũ monaſteriũ tranſiens eſſet cogendus hæreditatem illam adire, quod Corn. conſuluit d. conſ. 88. Tamet ſi per hoc non ſit cautum illi damno, quod immineret monaſterio attẽta Bar. opinione, ſi monachus iã mortuꝰ eſſet nõ adita hẽditate, quo fit, vt Canoniſtarum opinio ſit potius admittenda, quidquid dixerit Socin. conſ. 51. colum. fina. volum. 4.

Hactenus uerò id egimus, vt opinio Abb. & aliorũ in d. c. ſtatutum minime probetur. Eſt denique in hac ipſa qõne alia & ſecunda opinio, quę aſſerit, bona acquiſita a monacho ipſi monaſterio ex eius profeſſione, ita religioni & monaſterio illi acquiri, vt eorũ ꝓprietas ad aliud monaſteriũ, quo ſe monachus transferat, nequaquã pertineat, niſi quatenus ad ipſius monachi alimẽta ſint neceſſaria. Hoſt. in ſumma tit. de cleric. coniug. §. ſi. Imol. in d. c. quod a te. col. 4. optimus tex. in auth. de monachis §. ſi uero relinquẽs. col. 2. & in d. c. ſtatutũ. gl. in c. ſi quis rapuerit. 17. q. 1. & in c. de lapſis. 16. q. 6. Spec. tit. de ſtamona. §. 1. verſ. Sexto. Cald. conſ. 23. tit. de reg. Anto. cõſi. 75. Corn. conſ. 88. volu. 2. Pau. Caſtr. in l. 3. ſi quis in ff. depoſiti. idem in Linter antiquos. C. de vſufru, ubi Bal. & Saly. idem notant, & Petrus a Perulio in d. ca. qđ a te. Sylueſt. uerbo. religio. 4. j. 10. Floren. 2. par. tit. 16. c. 4. §. 3. Soci. dicens hanc opinionem communem d. conſ. 52. volum. 2. cui opinioni cõſentire vr Conſtan. Herm. lib. 5 titu. 4 in fine.

Hi etenim oẽs unanimi iudicio negãt quoad proprietatẽ, bona, quæ monachus tempore profeſſionis primæ habebat, ad ſecm monaſterium pertinere. Nã iſta bona, quę monachus acquiſiuit, dũ in primo monaſterio habitauit, non tranſire ad ſecm, fatentur Doct. qui primam ſnĩam defendũt, maxime Abb. & Card. & probatur idẽ in d. c. ſtatutum. Apud Gallos conſuetudine & praxi, ſublatę & antiquatę ſunt deciſiones tex. in auth. ingreſſi. C. de ſacroſ. eccle. & in l. Deo nobis. C. de epiſc. & cleri. Nã bona ingredientis religionem, niſi ex pacto monaſteriis reſeruentur, ad conſanguineos proximiores pertinent, nec monaſterium ex perſona monachi ſuccedit patri, nec conſanguineis inteſtatis, quemadmodũ teſtatur Reboffus in prœmio Regiarum conſtitutionũ. glo. 5. nu. 21. & 22. qui & alios authores citat.

EX CAPITE SECVNDO.

SVMMARIVM.

1 *An poſſit aſſumi in prælatum monaſterij is, qui eiuſdem religionem profeſſus non fuerit.*
2 *Beneficium regulare an ſit conferendum clericis ſecularibus.*
3 *Beneficia ſecularia an poſſit conferri religioſis.*
4 *Quis fuerit huius canonis author.*
5 *Teſtamentum factum ante profeſſionem, an ſecuta profeſſione rumpatur.*
6 *Teſtamento minime rupto per profeſſionem, an ſtatim profitentis bona poſſint ab hærede peti.*
7 *Filij an poſſint uiuente patre, qui religionem fuerit profeſſus legitimam portionem petere.*
8 *Vſusfructus, quem pater habet in bonis aduentitiis filij, an reuertatur ad proprietatem patre religionem profitente.*
9 *Teſtamentum factum ante profeſſionem, non poteſt poſt eam reuocari.*
10 *Papa poteſt monachis licentiam teſtandi concedere.*
11 *Papa an poſſit uotum ſolemne continentiæ proprio diſpenſatione remittere.*
12 *Obligatio noti an ſit ex lege diuina.*

CAPVT SECVNDVM.

Rincipaliter ex hoc c. in ſumma deducit, Abbatiſſam non poſſe teſtamentũ facere, ẽt ut de patrimonio diſponat, licet habitũ monaſticum non acceperit. Cui concluſioni obſtant duo. Primum, q̃ in prælatum monaſterii non põt aſſumi is, qui eãdem religionem expreſſe profeſſus nõ ſit. tex. in c. nullus. de electio in 6. Scdm, q̃ ingreſſus monaſterium põt liberẽ teſtari, interim dũ non ꝓfitetur. auth. ingreſſi. auth. ſi qua mulier. C. de ſacr. eccl. & not. in l. generali. C. e. tit. & in c. beneficium. de reg. in 6.

1 His uerò obiectionib. quidam rñdent, † hanc fœminã ex eo, quod conſenſit ſeipſam in Abbatiſſam eligi, ꝓfeſſionẽ tacite feciſſe. c. vidua. de regula, quia ſe immiſcuit actui profeſſionem exigenti, & qui ſolis profeſſis conuenit. quod ẽt probatur in c. j. de reg. in 6. in princ. quo cautũ eſt, in monaſterio vbi habitus profeſſorum, & novitiorum ſunt indiſtincti, profeſſionem factã cenſeri ab eo, qui per annũ integrũ habitum illius religionis geſſerit, neque impedit hanc ꝓfeſſionẽ diſtinctio latẽs ipſius habitus. tex. in cle. ſi. de regulari. ſufficit tñ diſtinctio latens ad inducendã ꝓfeſſionẽ, q̃ tacite facta effectur ab eo qui ſcienter ꝓfeſſorũ habitũ p triduũ geſſerit in ea religione, quã an annũ probationis ꝓfiteri quis põt. c. conſtitutionem

stitutionem ad finem. de regu. in 6. neque requiritur ad hanc professionem inducendam distinctio parens in ipsis verbis monachorum, nempe in scissura, colore, vel forma. & licet hunc articulum confuse tractet Sylue. verbo, religio. 3. §. 19. gl. communiter recepta in d. clem. fi. verbo, deinceps hoc ipsum probat, & latius explicat.

Hæc tñ solutio non procedit, quia professio tacita nó sufficit, sed expressa requiritur, vt quis eligi possit in Abbatem alicuius monasterij. tex. in d. c. nullus. & idē quoad Abbatissam tex. in eisdem nititibus. de elect. in 6. Et ideo Io. And. Abb. & doct. hic magis communiter tex. in d. c. nullus intelligunt in electione. Hūc autem tex. in prouisione, collatione, aut postulatione. Nam is, qui expresse professus non est religionem, eligi non potest in abbatē, poterit tñ pōt aut per collationem, seu prouisionem ad hanc dignitatem assumi. ide not. Selua in tract. de beneficio. 3. par. q. 51. Oportet ergo fateri in hac decretali hanc dignitatem non esse ex his, q̄ solent p electionem dari. nam tunc solus Romanus Pontifex posset cā concedere alicui in electorū p̄iudicium. Potest ēt dici non incongruē, tpe capitis potuisse in Abbatem eligi presbyterum secularem, aut diaconum, vel subdiaconū, licet electionis tpe p̄fessio minimē contigerit ex Greg. Epist. 11. lib. 3. Epist. cuius meminit Gratian. c. presbyteros. 16. quæstio. 1. tametsi postea statutum fuerit contrarium in cap. nullus. & in eisdem nititibus. de elec. in 6. & in c. cum ad nostram. c. officij. eo. tit. supra. & in cle. 1. de elect. Vñ bñficia regularia secularibus clericis non sunt conferenda. tex. in cle. ne in agro. §. sane in 2. de stat. mon. sc. † Aegid. a Bellamera decis. 76. optimus tex. in c. cū de bñficio. p̄ben. in 6. probans, rescriptum Romani Pontificis clerico seculari concessum, vt Prioris dignitate, q̄ secularis sit, non de regulari. Solet tñ beneficium regulare seculari clerico concedi a Romano Pontifice in commendam ad certū tps, intra quod religionem profiteat, & secuta professione illud habeat in titulum, sicuti testatur Io. Staph. de liter. grat. & iust. fol. 21. col. 1. Lud. Gomez. in reg. de infirmis resig. q. 13 nu. 7. idem in tract. de expect. nu. 71. Sic cōcessio beneficia secularia nō sunt
3 cōcedenda † religiosis. d. c. cum de beneficio. c. 2 de stat. monac. c. in nona actione. 16. q. 7. c. monachus. & c. placuit. 16. q. 1. quod p̄cedit in bñficijs simplicib. nā ad ea tñ religiosus eligi pōt. c. 1. 18. q. 3. c. fi Abbatē. c. fi religiosus. c. quorundam. de elec. in 6. de. 1. de elect. in fi. in quo oēs conueniunt. Item ad ecclesiā parœcialē assumi pōt religiosus, mō id fiat, suadente utilitate, nec possim, nec temere, & ex licētia prælati ipius monachi. tex. quem ita intelligunt gl. & Doc. in c. q̄ Dei timorē. de stat. monach. c. parœcia. vbi gl. 16. q. 1. & esse hāc communem opinionē sectati sunt Abb. in d. c. qd Dei timorem. col 2. & Selua. 3. par. de benefi. q. 70. Verū decisio Rotæ in nouis. 483. contrariam sñiam p̄bat dicens, non posse bñficiū secularē conferri monacho, aut religioso absq; dispensatione Romani Pōtificis, vel ejus, cui monach' ille subditus est, idē not. Alex. cons. 70. ad fi. vol 3. imo nec solet frequenter id cōcedi, vt scribūt Io. Staph. de lite. grat. & iust. fol. 20. col. 2. & Lud. Gomez in tract. de expec. nu. 70. tñetsi idē Staph. primā & cōem sñiam sequatur in codē lib. fol. 76. col. 1. & 2. His accedit tex. in c. beneficiū. de reg. in 6.

Sed a sūt obiectio ex eo cessat, q̄ professione secuta monachus tetari non pōt. auth. ingressi. C. de sacro. eccl. auth. si qua mulier. C. eo. tit. glo. hic vlt. Prof. illo verō fācta sunt à Sirica, cuius hic fit mentio, per assumptionē huius dignitatis, poliquā solenni more Abbatissa ab ēpo
4 fuit ordinata, qd manifestius cōstat ex epistola † dicti Gregorii. ad Ianuariū Epm Caralitanū, lib. 1. epist. 72 qua. c. quia ingredientib. 19. q. vltim & simul assumpta fuere, cō cesse nimis, ligdē a Gregorio huius rei series lōgiori narratione tractatur. Cæterum, ingressus monasterium antē p̄fessionē testari pōt, imo & si testm̄ ante ingressum fecerit, p̄ professionem non rescinditur, neque rumpitur. auth. de monachis §. illud. §. nunc autē. sub c. si qua mulier. 19. q. vlt. auth. nūc autē. C. de epis. & cle. & in auth. si qua mulier. C. de sacrosanct. eccl. vbi probat, monasteriū portionem legitimā obtinere in bonis p̄ientis, ēt quibus habeat, qñis ante ingressum de bonis propriis minime disposuerat, qua rōne, testamentum ante professionem † factū ab eo, qui cogitauit, & animo conceperat ingressum religionis, p̄ professionem non rūpitur, nec monasterio aliqua in eius patrimonio portio cōpetit. Bart. in d. auth. si qua mulier. nu. 7. Bal. 2. col. Fau. Castr. post Iac. Butri. ibi quorū opinionem dicit esse veriorē Imol. in l. 1. ff. isto. tit. nū. 12. vbi Aret. nu. 5. eandem approbat Anto. Rosel. in d. auth. ingressi. nu. 16. Abb. nu. 52. & ibi Dec. nu. 61. in c. in pōtia. de probā. & esse hanc opinionē cōem fatentur Dec. cons. 31. col. 2. & Ripa in l. fi vnquā. C. de reuo. don. q. 55. Sunt tñ, qui existimēt, testamentū vtcunque factum professione religionis rūpi tanq; agnatione postliumi. l. posthumorū. ff. de iniust. testam. Monasterium etenim loco posthumi censetur auth. nisi rogati. C. ad Treb. Vnde oportet, ne hoc testamentum rūpatur portionem legitimā titulo institutionis monasterio relinqui, vt no. Fred. cōl. 165. glo. in d. auth. si qua mulier. & Ia. §. illud. & in d. c. si qua mulier. Pet. Cy. & Rap. Fulg. ī d. auth. si qua mulier. quorū opinio cōis est, sed in Imo. in l. j. ff. de iti. ac. nu. 11. & Isa. ī d. auth. si qua mulier. nu. 7. Sed hæc sñia iure nō p̄bat, quia testari pōt ex legis permissione ingressurus religionē, vt in d. §. illud. & in d. c. quia ingredientib. igitur lex ipsa expressim statuit tale testamentū rumpi non posse per ingressum religionis, alio qui vanā foret testandi licētia, q̄ volēti religionē p̄fiteri liberimē a legibus & canonib. cōcedit ex his q̄ tradit Cōcluditur ex his, q̄ tradit Constantinus Harmenop. lib. 5. tit. 4. nec valet argumētū ab agnatione postliumi, quia monasteriū nō fortē filij, vel successoris locū, in his bonis, q̄ monachus ab̄ p̄fessionē p̄prio testō distribuerat. auth. si qua mulier. glo. cōmib. reclist p̄fata opinio, atq; eisdem minori negotio tollit hac in re qd Saly. in d. auth. si qua mulier. p̄bare nitit, dicēs, testamentū ēt factū ab eo, qui cogitauerat religionis p̄fessionē, ēt portione lūma monasterio titulo institutionis dimissa, p̄ professionē rumpi, quali p capitis diminutionē. l. cōficiunt. §. post testamē tū. ff. de iure codicil. §. alio aūt mō. & §. leg. inst. quib. mod. test. infir. Nā & si testor se in adoptionē alteri dederit, & in ea morte obierit, irritū fit eius testamentū, qd ibidē p̄bat, & Reg. l. 18. tit. 1. par. 6. eandē opinionē existimat esse veriorē Fulg. col. 7. & Isa. nu. 21. in d. auth. si qua mulier & defendit ēt cā Rom. cons. 237. Huius vero sñiæ rō apertissime tollitur ex eo, q̄ constat iure ciuili hanc capitis diminutionē, q̄ p religionē contingit, irrita nō facere testamēta. tex. in d. §. illud. & in d. aut. si qua mulier. Vñ in hac controuersia frequentius recipit Bar. dist. quā primo retuli, ita ut si nulla religionis cogitatione testamentū conditū fuerit, secuta p̄fessione reuocet, qua si ex noua volūtate. ar. l. Iancinus. C. ēt. ti. cādē Bar. distinctionē Dec. defendit ī c. ī pōtia. de p̄bat. nu. 61. vbi Imo. fi. col. dicit eā esse veriorē, & ab ea nō esse recedēdū ī iudicādo, nec ī cōsulēdo, ēm ulig. & Isa. in d. auth. si qua mulier. nu. 21 licet Ant. Ab. nu. 52. & Fel. nu. 54. teneāt, mihi me reuocari testm̄ p̄ professionē, ēt si fiat ab eo, q nulli p̄ misit religionis cogitationē. Nec l. sācim'. Bar. opinionē p̄bat, q̄ & Are. re p̄bat in l. j. ff. de iti. tit. nu. 4. nouaq; addicta Leonis constitutione Viglius in prin. quib. mod. testam. infirmentur. Ipse vero, quis videam Bar. distinctionem magis cōter recipi, mallem Abb. & Areti. conclusionem defendere, aut Barto. sequi ad effectum ut testamentum factū ab eo, q religionis professionē minimē cogitauerat, p̄fessione secuta rūpat solū, quoad legitimam

mam portionem monasterio competentē, quod placuit Ant. in d. c. in pōtia. His uero addendum in dubio ex interuallo rpis a testamento ad religionis professionem, p̄ sumi iudicis arbitrio religionis professionem testatorē p̄meditatum fuisse vel non, quod ab omnibus probat. Sed & illud erit obseruandum, testamentum factū ab ingresso religionē, tñ ante professionē, etiam sine consensu prælati validū esse, nec professione reuocari, vtpote factum eo tpe, quo testator liberam habuit testandi potestatem, in cuius conclusionis probationem est tex. optimus in c. 4. de regulari. in 6. quāuis cōtrariū teneat Roderic. Xuarez in allegatio. 20. col. vlt. post Arch. in c. nūc
6 autem. 19. q. 3. Sic ēt facto testamento, quod † per professionem rumpi non possit, statim ipsa facta professione bona hæreditaria ad institutum pertinere, si monasterium sit bonorum incapax, q̄ si capax sit bonorū, ipsum hæreditatē morte naturali ipsius monachi ad hæredem pertinere, in eius vero vita ad monasterium. not. Anto. Abb. nu. 58. & Dec. 97. in d. c. in pōtia. Imo. in d. l. j. vbi Aret. nu. 6. dicit hanc opinionē esse communē & idē not. Anton. Rub. cons. 153. Alex. cons. 13 volu. 3. dicens hanc opinionem communem esse. Bar. nu. 9. & alij, quos ibi retulit. Isa. num. 26. in authen. si qua mulier. idē Bar. in l. res vxoris C. de don. int. vir. & ux. idem in simili qōne in tract. minori. 3. par. versi. ifti hæredes. Soc. cons. 92. vol. 1. dicens fideicommissum relictum sub illa conditione, si institutus decesserit sine liberis, statim deberi fidei commissario, eo quod institutus profitetur religionē, q̄ etiam communium bonorum incapax sit, atque ita est intelligendus tex. in auth. nisi rogati. C. ad Treb. & c. in pōtia. de probat. vbi hæc est cōis sententia, quam tuetur eleganter Fortu. in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de liber. & posth. colla. 32. ex quibus constat prima cōis sententia, quæ probatur in l. Statius. §. Cornelio. ff. de iure fisci. quam Bart. vbique ad eandem conclusionem inducit. eandem opinionem scribit communem esse Roderic. Xuares in dicta allegatio. 20. columna septima. Igitur si monasterium capax bonorum est in vita monā-
7 chi, excluso hærede instituto, bona † hæreditaria possidebit, adeo vt quibusdam placuit, in vita patris religionem professi filio legitimam bonorum portionē minime deberi, nec monasterium cogi posse eandem partem filio post professionē patris, eo viuente tradere. glo. Bar & Doct. in d. auth. si qua mulier. per tex. ibi, quo p̄batur, post mortē patris filium posse legitimam portionem a monasterio petere, si pater ante obitum bona p̄pria non diuiserat inter filios. quam opinionem testanē esse magis cōem Saly & Isa. in d. auth. si qua mulier. col. 14. Dec. d. c. in pōia. nu. 67. & esse ueriorem Abb. in c. cū simus. de regul. Alex. in l. si cum dotem. num. 13. ff. solu. matrimo. & Fely. in d. c. in pōia. nu. 56. Quibus refragat tex. in d. c. cum simus, quo probatur, tradendam esse filio portionem legitimam ex bonis patris religionem professi, statim non expectata patris morte. Nec oberit, si quis dixerit in eo c. patrem mortuum esse, cum de eius successione mentio fiat. Nam monacho viuenti successio datur. c. fi. 30. q. 3. & ex integra decretali constat, patrem uiuere eo tpe, quo portio legitima filio tradenda erat. Vnde tex. in d. c. cum simus. probat hanc secundam opinionem, & est sing. secundum Abb. ibi. commendat Bal. in d. auth. si qua mulier. col. fi. idem Io. And. & Doct. in d. c. cum simus. glo. quæ alibi non est secundum Abb. ibi. in c. transmissæ. qui filij sint legitimi. singularis secundum Arctinum in l. 1. nu. 6. ff. isto titu. quam opinionem defendit Corset. in sing. verb. legitima. Anani. in c. 2. col. pen. de delict. puero. Pyrrhus post consuetudines Astrel. c. 2. col. 4. Bal. Nouel. de dote. par. 1. j. colu. 3. dicens hanc opinionem cōem, pro qua induci potest tex. in dicta authen. sic qua mulier. qui permittit parti religiosam p̄fesso portiones legitimas filiis assignare, quod minime promittere, si bona illa a monasterio patre uiuente quo ad legitimas filiorum portiones auferri nō possent. Nec inficior rem dubiam esse, fateor tñ opinionem ultimam æquiorem esse, & utroque foro seruari oportere, pp maximam æquitatem, cui innititur ista hæc opinio, ut fatet præter alios Abbas in d. c. in præsentia. nu. 19. Potest etenim tex. in d. auth. si qua mulier. dum innui. expectanda fore mortem patris religionem professi intelligi, vt loquatur enunciatiuē, quali mortuo patre non facta inter filios diuisione bonorū, nec ab ipsis filiis petita, sit a monasterio danda filiis portio legitima. Quòd si nostrates in hac sñia non falluntur, in simili quæstione erit dicendum, usumfructum, quem pater † religionem professus habuit in bonis filiifamilias rōne patriæ potestatis, ad ipsum monasterium non transire, sed statim professione secuta ad proprietatē redire, cum sit patria potestas extincta. Martinus Silim. Saly. q. 7. Isa. col. fi. in auth. ingressi. C. de sacrosanct. eccl. Cinus & Alber. in authē. idem est. C. de bonis quæ lib. Hippo. sing. 668. & hæc est cōis opinio, authore Salyce. in d. auth idem est. Tametsi glo. ibi teneat, vsumfructum ad monasterium uiuente patre pertinere, quam sequuntur Bal. Paul. & Corne. ac Dec. in d. c. in pōtia. nu. 66. & Bar. in d. auth. inhressi. ifi rep. nu. 49. Anto. Rosellus illic nu. 18. Guido Papæ. q. 595. Augustinus Berous in d. c. in pōtia. nu. 158 Io. Lup. in rub. de donat. §. 52. & Fulg. dubius tñ in d. auth. idem est. Nam & idem Bart. in d. auth. idem est. asserit, dimidiam usufructus pertinere, alteram uero dimidiam ad filium. arg l. cum oportet. §. cum autem. C. de bon. quæ lib. idem notat Abb. in d. c. in pōtia. nu. 57. & in d. c. cum simus. Ego equidē non video, cur integre ususfructus ad filium non pertineat, statim facta professione, cum & ipse filius ex patris bonis petere possit legitimam portionem adhuc uiuēte patre, ac si is mortem obisset. Qua rōne in prima, & secunda huius operis editione conatus sum Silimani opinionem probare, non ignarus eam dubiam esse, certus tñ equitatem quandam præ se ferre, quæ iure quidem posset, falsē Pontificio defendi. Cæterum Arius Pinellus Lusitanus, cuius diligentiam & cāndorem in aliorum scriptis præstandis non possum non mirari, in l. 1. C. de bonis quæ lib. 1. par. nu. 47. egregio profecto. & eruditissimo examine qōnem istam expendens gl. opinionem sequitur in d. authē. idem est. Silimani sñia reprobata. Quæ fortassis aliorum authorū suffragio nec olim defituitur, nec p̄sus repulsam patitur. Existimo etenim distinguendam esse opinionē glo. in d. auth. ingressi. ab illa, quam gl. d. expressim tradit in d. auth. idē est. Siquidē prior uerū esse contendit, p ingressum religionis, usumfructum, quem monachus habebit, minime fuisse extinctū, imo eundē monasterio quoad utilitatē deberi, & acquiri. Quod ipse tenor rectissimi iuris esse, sequutus glo. Cin. nu. 12. Alber. nu. 22. Bar. nu. 42. & alios in d. auth. ingressi. Inn. in d. c. in pōtia. nu. 5. Imo. in l. cū filio. nu. 8. ff. de leg. 1. quorum opinio cōis est, secundū Abb. in c. vit. col. 2. ff. de pignori. Soc. cons. 10. lib. 1. in 6. q. & Io. Crottum in l. Gallus. §. & quid si tñ. nu. 3. ff. de lib. & posthu. Qui deniq; authores Silimani sñiam non vūr olim improbare, quū nec de ea in specie tractauerint. Sed nec ipse Silimanus cōē hāc opinionē negat, imo eā admittit in vsufructu, quē quis alia ex cā, qua iure patriæ potestatis hēt eo tpe, quo religionē profitetur. Quo tenduut oīa, quę a prędictis authorib. traduntur, posterior aūt glo. censet, vsumfructū patri iure patriæ potestatis cōperentē, si pater ipse religionē p̄fiteat, adhuc ipso uiuēte quoad utilitatē monasterio acquiri, nō filio, qd Silimanus & q. eū sequuti sunt negāt, tñetsi gl. opinio recepta fuerit ab his, quorū paulo ante mentionē fecimus, dū adduximus gl. in d. auth. idē est. reliqui vero authores, ni fallor ipsi, Silimano minime refra-

refragantur. Nam Gyn. & Alber. in d. auth. idem est. Silimani distinctionem referunt, lectoremque remittunt ad ea, quæ ipsi scripsere in d. auth. ingressi. quo in loco ipsi plo. illius constitutionis, quæ Silimano non obstat, simpliciter sequuntur, atque ideo potius videntur Silimani distinctionem admisisse, q̃ reprobasse. Sed & Alex. in cons. 139. lib. 2. nu. 3. atque item Cœpol. cons. 22. nu. 4. q̃ uis meminerit gl. in d. auth. idem est. eorũ tamen rõnes generalem qõnem attingunt, quæ ab Accur. in d. authẽ. ingressi. fuit expedita. (His accedit quod paulo ante obiter adnotauimus, nempe filiumfamilias per professionẽ religionis a patre factam effici sui iuris, & a patria potestate liberum esse. Sicuti existimant, & vere Dyn. Bart. Bald. Angel. & Fulgosius in l. patre furioso. ff. de his, qui sunt sui. Abb. in c. 2. de regular. quorum opinionẽ cõem esse, pulchra tradita illatione afleuerat Emanuel a Costa in c. si pater. de testis in 6. par. 2. in verbo testatore mortuo, nu. 9. & sequenti. ex Dec. in c. in pũtia. de probat. nu. 66. Alber. in d. auth. ingressi, & Corn. in d. auth. idẽ est.) id vero, quod post Bar. & communem diximus, monasterium, uiuente monacho, qui ante professionem hæredem alium instituerat, bona testatoris obtinere, iusteq; possidere, & eis vti & frui posse, est intelligendum, nisi testator expressim in testõ cauerit, velle hæredem institutum bona accipere, cisq; vti & frui statim post religionis ingressum. Nam tunc monasterium, ét uiuẽte monacho testatore, excludit, authore Imo. in l. 1. nu. 14. ff. de testã. idé probat eo nó citato Lud. Goz. cons. 41. nu. 11. & 17.

9 His etiam adiungere libet, testamentum† factum ante professionẽ, post eam mutari, aut reuocari non posse, siquidem professus testari non valet, ét si professus fuerit eam religionem, quę cõis bona habere possit, quod hic probatur. & in d. c. quia ingredientibus. & in auth. de monachis. § illud. & in ispẽ not. Abb. in d. c. in præsentia. nu. 61. Imo. & Ang. in l. 1. ff. de ist. tit. Ias. in d. auth. si qua mulier. nu. 27. contra Bar. ibi cuius opinionẽ & Dec. reprobat in d. c. in d. c. in pũtia. nu. 68. & Rub. cons. 155. col. fi. tradit latè August. Bero. in d. c. in præsentia. num. 537. qui Bart. sententiam falsam esse censet. rursus & idem Dec. in d. auth. ingressi nu. 13. a Bar discedit. etiamsi opinionem Bar. secuti fuerint Are. nu. 5. in d. l. 1. Roder. Xuar. in alleg. 20. fol. pen. Antro. a Rosel. in d. auth. ingressi. col. vlt. Ant Butrig. in d. c. in præsentia. nu. 34. & in cons. 69. Guli. Bene in c. Rainutius de test. uerb. mortuo; testatore. in primo. nu. 297. & sequentib. quorũ authoritate non possum a priori sũa nec transuersum, quod aiũt, discedere, quippe qui existimem Bart. maxime aduersari iuris Pontificij, & Cesarei constitutionibus, earumq; veris, & pprijs rationibus. Vñ licet reuocatio testi fiat in fauorem monasterij, ea minime valebit, nec iure subsisset, qđ expressim Aug. Bero. adnotauit ex eorum mente, qui priorem opinionem pbarunt. tametsi Ias. in d. authen. si qua mulier. nu. 33. post Bal. ibid. nu. 8. & Paul. Castr. col. pen. Dec. in d. c. in pũtia. nu. 68 rideant, testamẽtum factum ante professionẽ etiam prętia cogitatione ingressus, posse ab ipso monacho reuocari post professionem, in fauorẽ tñ monasterij, iuxta decisionem, q̃ traditur in d. auth. si qua mulier. quæ tãtum abest ab huius opinionis probatione, vt minimè dignum sit, eam induci ad propositę qõnis diffinitionẽ, cum in propria ſpẽ, & casu sit seruanda, nempe cum inter proprios liberos legitimos, & naturales, quib. pater nocere non potest, monachus fiari uult, & propria bona inter eos diuidere. His etenim nusquam potuit pater præiudicare quoad portionem legitimæ debitam. Monasterio autem potuit p test imentum factum cogitatione prędicta ipsius ingressus præiudicare, etiam tacite instituendo extraneum ante professionẽ. Quod nõ impedit d. auth. si qua mulier. nec Regia lex ei similis in l. 17. tit. 1. par. 6.

10 Solet tñ Romanus pontifex † monachis cõcedere ius testandi, ita vt modica quantitas eorum testamẽto distribuitur, ét ad hoc accedente prælati monachorum consensu, sicuti asserit Io. Staphi. de lite. grat. & iust. fol. 188. col. 1. Potest enim papa licentiam testandi religiosis cõcedere. arg. l. si qñ. in princ. C. de inof. testam. & respondit Soc. cons. 13. vol. 1. Franc. in rub. isto tit. in 6. col. pen. Ias. & alij per eum adducti in auth. ingressi. 2. col. C. de sacrosc. eccl. Bal. in d. l. si qñ. Barba. in c. cum in officijs. sisto tit. col. pen. Bapt. de S. Seuerino in tract. de pensionibus. q. 19. in fi. quib. ac cedit illa rõ, qp Papa potest monachũ a voto continentiæ eximere propria dispensatione. Inn. Io. And. & alii in c. cum ad monasterium. de stat. mo. vbi Abb. 3. col. & Soc. d. cons. 13. nu. 19. asserunt hanc opinionem esse cõem, quam Caie. profitetur 2. 2. q. 88. art. 11. Io. Mai. in 4. dist. 38. q. 14. & ibi Durand. q. 2. Palu. q. 4. ar. 4. conclu. 11. & Card. a Turrem. in d. c. de illo clerico. 32. d. & probatur pluribus rationibus, quas adducit Thom. hanc partem secutus in distin. 58. q. 1. ar. 4 (tradit mult a ad hanc opinionem Claudius Spencæus lib. 5. De incontinentia c. 4. & sequentibus.)* & hæc est magis cõis opinio secundum Fel. in c. si qñ. col. 3. de rescript. qui plures authores huius foiæ diligenter congessit. & idem fatet Paris. cons. 68. vol. 4. nu. 148. semper. n. in his uotis authoritas Romani pontificis excepta censetur. c. 1. c. debitores. c. venientes. de iureiu glo. vbi late Felin. in c. constitutus. de rescr. Abb. in c. quãto. de iureiur. post gl. ibi. Tho. 2. 2. q. 89. art. pen. Poterit ergo Romanus Pontifex, si id viderit expedire reipublicę, aut animarũ saluti, voti obligationem remittere, quoad continentiam. ergo & quoad paupertatem. Ant. Rub. cõs. 147. Nec † me latet diũ

11 Tho. 2. 2. q. 88. art. 11. prænia maxima deliberatione asserere, Romanum Pontificem non posse propria dispẽsatione continentię solenne monachorum votum tollere, ex authoritate c. cum ad monast. de statu monach. in fi. vbi Papa ptofitetur, non posse ipsum uoti obligationẽ tollere dum dixit, contra castitatẽ, aut paupertatem monachorum Romanum pontificem lcĩam indulgere non posse. idem glo. in c. sunt quidam. 25 q. 1. gl. in d. c. cũ ad monasterium & Altisiod. lib. 3. tract. 22. Card. a Turrecrem. in libello septuagintatrium qõnum. q. 35. Alma in tract. de potest. Papæ. c. 15. Sylue. verbo votum. 4. §. 5. & Amb. Cathar. contra Gaie. lib. 6. c. 2. & diligẽter Rober. Arbori. Eps in tract. pro tuendo sacerdotum cœlibatu. 4. tomo. ex eo ét. qp seruare solẽne uotum, quo quis seipsum tradidit religioni, sit iuris diuini, cui propria dispensatione non potest Romanus Pontifex derogare, & eadẽ rõne, quæ ex dicta Decretali colligitur, idem erit dicendum in voto paupertatis hãc opinionẽ diui Thomæ defendit optime, ac pbat Dñi. Soto. lib. 8. de iust. & iu. q. 4 ar. 2. Qui ex eodẽ Tho. & aliis deducit, hanc dispensationẽ permitti super continentia sacerdotum. Oportet tñ primam opinionẽ defendere, ne quæ passim fiãt, euertantur omnino, licet reipublicæ Christianę maxime conueniat, summũ ecclesiæ Principẽ hisce iurib. rarò, & ex euidenti vtilitate Catholicę religionis vti. Sed verba illa c. cũ ad monasteriũ vel pcedunt manente ipso voto, nõ. n. posset Papa monacho indulgere, ut existẽs monach' vxorẽ ducceret, posset tñ eũ eximere a voto, & religione, ut sic exẽptus vxorẽ ducere ualeat, & ppriũ primoniũ hẽre, & testari, vel intelligẽda sunt ex modestia Romani Põtificis, ad cõuincẽdũ illu Abb. ne existimaret seipsum

* monachus lcĩa cõcedere posse aduersus votũ paupertatis.

12 Id vero, qđ tdĩ, uoti obligationẽ esse iuris diuini, atq; id nõ posse tolli p principẽ eccl'æ, nõ pceđit, qa hęc obligõ p uenit ex voluntate humana, licet ex iure diu. sit executioni tradẽda, act' uerò humani Principib. subiciunt, vt cõstat. Hinc etenim fit, votũ filii parẽtis iudicio submitti, q id pt irritũ facere. Mirũ ergo nõ erit ti Ro. Põt. votũ subiciat

vt is possit eius obligationem remittere si id viderit expedire reipublicæ, sicuti probat Io. a Medina in tract. de confessione. c. de dispensatione super reuelanda confessione. Præterea iuris diuini est obligatio voti in cõi & gñali obligatione, quia tenemur vota seruare iure diuino, nõ tñ peculiare quodlibet votum est iuris diuini. Sic obedire legibus præceptum est a Deo, lege diuina, non tamen quælibet lex humana est ius diuinum, qua rõne passim omnium cõsensu receptum est, posse licite & in re dispensare Romanum Pontificem in voto simplici, etiam continentiæ, & religionis. Quod & idem Dom. Soto. in d. q. 4. ar. 1. longius explicat & probat.

EX CAPITE III.

SVMMARIVM.

1 *Voluntas testatoris est executioni mãdanda intra tempus ab eo diffinitum a die aditæ hæreditatis.*
2 *Ad exequendam ultimam uoluntatem datur a iure annus a die monitionis.*
3 *Tempus datum ab episcopali constitutione ad executionem ultimæ uoluntatis currit ab aditione hæreditatis.*
4 *Tempus datum ad executionem ultimarum uoluntatum, non currit ignoranti, nec impedito.*
5 *Potestas exequendi vltimam uoluntatem, an ante annum transferatur in episcopum.*
6 *Ad exequenda legata pia, quod tempus detur a iure.*
7 *Electio an possit fieri ex ultima uoluntate ultra tempus datum ad eius executionem.*
8 *Nullo executore per testatorem nominato, cui competat executio, atque etiam restitutio male ablatorum.*
9 *Monasterium, quod non potest in loco per testatorem electo construi, alibi est construendum.*
10 *Pecunia residua construendo opere, per testatorem iniuncto, an sit hæredi adiudicanda.*
11 *Legatum pro dote alicuius puellæ est conditionale.*
12 *Legatum ad ecclesiæ ædificium non effici caducum, ex eo quod locus non fuerit ædificationi designatus.*

CAPVT III.

Educitur hæc decretalis ab Epistola diui Gregorij lib. 3. epistol. 10. ad Ianuarium Episcopum Caralitanum, et ex epistola 8. ade undem. Ex quibus addi possunt aliqua, q̃ hic desunt ad pfectam cognitionem huius cõtrouersiæ. Habet tandem hoc caput in summa, annum præscribi ad executionem vltimarum voluntatum, idque tempus cedere a die monitionis per iudicem factæ. ad idem authen. hoc amplius. C. de fideicõ. cui assertioni obicio ea, quæ in Nouel. statuta sunt, nempe ad exequendam ultimam voluntatem sex menses dari a die intimationis testamenti. authen. de eccles. tit. §. si autem legatum. Rursus ibi in §. si quis ædificationem. quinque anni constituuntur ad exequẽdã vltimam uolũtatem. Quamobrem ad intellectum huius capitis liber aliquot axiomata proponere, quibus exponemus aliqua ex parte tractatum de executione vltimarum volũtatũ.

1 Prima conclusio. Testatoris uoluntas † est executioni mandanda intra tempus ab eo diffinitum, idque currit a die aditæ hæreditatis. Abb. hic 2. colu. probat hoc ipsum tex. in l. sta tuliberos. §. si quis hæredi. ff. de statulibe. quẽ dicit esse solennem Bartol. in l. genero. ff. de his, qui not. infa. & censetur is ab omnibus ling. secundum Alex. in l. ij mihi, & tibi. §. j. ff. de leg. 1. iustum etenim est ante aditam hęreditatem diem datum ad exequendum non currere.

2 Secunda conclusio. Nullo † pacto a testatore ad exequẽdum constituto, a iure annus datur hæredi vel executori testamentario, ad soluenda quæcunque legata, quæ non sint causa pietatis relicta, & ad exequẽdam in cæteris rebus vltimam uoluntatem. l. nulli. C. de episc. & cler. quo anno lapso ad episcopum transfertur ius exequendi. tex. ibi, & late Fel. in c. si quis contra. 2. col. de foro competẽ. si testator in casum negligentiæ alium executorem substituerit. Bald in l. si fundum. §. Stichum. ff. de leg. 1. Barbat. in c. tua nobis. isto ti. nu. 14. Cœpola cautela. 294 idẽ Bald. in l. j in prin. 2. col. C. de caduc. toll. & in auth hoc. C. de episc. & cler. hic annus currit a die monitionis factæ per iudicẽ, quod hic probatur, sicuti asserunt Card. Anchar. Abb. & Imol. hic. Bal. in l. quod pauperib. nu. 11. C. de episc. & cler. Iaco. a Canibus in tract. de executo. vlti. vol. 2. par. q. 3. nu. 11. quorum opinio communis est secundum Bal. in d. nu. 11. Abb. cõs. 11. vol. 2. & cons. 59. vol. 1. & Rochum de iure patron. verb. construxit, q. 10. Barb. cons. 8. vol. 1. col. 4. licet ipse ibi & hic, num. 33. cõtrarium defendere velit, cuius opinio pbatur in Regia. l. 6. tit. 10. par. 6. qua exprimitur tps datum a iure ad exe cutionem ultimæ volũntatis currere a die mortis testatoris. Posset tñ lex illa intelligi in exequendis legatis, quę non exigunt aditionem hæreditatis.

3 Quin & constitutio Episcopalis annum † a die mortis executioni testamentorum constituens intelligenda est, ut hic annus a die aditæ hęreditatis & sciętiæ currat. Ab bas hic 2. col & Roma. cons. 228. col. 2. & probatur. Nã ante aditam hereditatem impeditur executio testi, ét si testator intestatus decesserit. gl. in l qui filio. §. j. ff. de hęred insti. quam dicit sing. Alex. in l. 3. col. 1. ff. de leg. 1. no tabilem idem Alex. in l. nemo põt ff. eo. col. 2. solennem Ias. in l. eam quam. C. de fideicom. col. 6. Notat Bart. per tex. ibi in l. alio. ff. de alimen. & cibar. leg. Ang. Are. in tracta. de testam. uerbo, & executores. Ad id etiã plurimũ conducit l. nemo. ff. de test. tut. Vnde fit, ut executor testamentarius possit hęredem compellere iudicis pcepto ad adeundam hẽreditatem. Spec. titu. de instr. editio. §. nũc vero aliqua. Iacob. a Canibus in d. tract. part. j. §. 2. quod si legata sint pia, an possint tradi executioni, nõ adita hæreditate, scribam in c. Raynaldus. ad fi. isto tit. His ét adiungitur, qp impedito agere non labitur tps assignatũ ad aliquid agendum. c. quia diuersitatem. de concess. pben. l. j. C. de anna excepitque in hac spẽ, executionis tps nõ currere ignoranti, aut impedito, probatur in hoc ca. ubi diuus Gregorius negligentiam hęredis perpẽdit, quod animaduertit Abb. in repetit. c. eum esse isto tit. col fina. Freder. cons. 129. Hostiens. Imo. hic. col 3. Rom. hãc opinionem communem esse afleuerans cons. 228. Nec obest, qp tps datum in fauorem alicuius ad agendum actum non in odium ipsius, cui datur, ſcurrit ignoranti, & impedito. glo. in c. statutum. de præben. in 6. ingu. secundum Barb. hic nu. 33 & in c. plerunq; de rescrip. 3 col. & Abb. in d c cum esses. col. pen. And. Tiraq. lib. 1. de retract. §. 35. in glo. 4. nu. 25. pulchra legis Regiæ decisio. in l. 7. tit. 7. lib. 5. ordinatio. quia id pceđit, quoties dies datur in merũ alicuius fauorem, secus qñ constituitur ét ad conuincendam alicuius negligentiam, vt in præsenti qõne a iure concedtur, & ita respondent Abb. & Imol. Tamet si Spec. in titu. de instrum. editio. §. nunc vero aliqua. nu. 30. dixerit, tempus datum ad executionẽ ultimarũ uolũtatum, ét currere ignoranti, & impedito, quia datur in fauorem pauperum, & eorum quibus aliquid ex testamento est distribuendum, non in odium ipsius executoris. Cui sententiæ consentiunt Card. hic, idem in d. c. quia diuersitatem 2. col Barba. hic nu. 33. Bald. in l. captatorias. C. de testam. milit. col. fi. dicens eam ubique in praxi seruari. & plurimum confirmatur Regia l. 6. tit. 10. par. 6. q de iure pcederet, si impedimentũ esset, aut apparet ppe tuũ, vel ad longũ tps permansurum, attenta rõne text. in cap. fina. §. fina. isto titu. in 6. Alioqui quicquid sit in pra xi, prima opinio iure verior est, quã & Oldẽdo. sequi in

tract.de exec.ult.vol.tit.7.Bar.in d.l.genero.Bal.consil. 171.vol.3.Alber.Bru.in statut.verb.executio.

5 Tertia conclusio.Potestas exequendi † vltimas volũtates,etiam ante annum,auferetur ab executore, & transfertur in Epm, si ab Epo bis monitus executor vltimam voluntatem exequi noluerit.auth.de eccl. tit. §. sin autẽ qui hoc facere.Spec.in d.§.nũc vero aliqua.nu.82.Abb. hic col.2.Iacob.a Canibus in d.tract.de execut. vlti.vol. 2.par.q.52.quod procedit in legatis pijs, vt existimant Imo.hic,& Saly.in d.auth.hoc amplius. C.de fideicom. col.2.nec tñ restringitur ad legata alimentorum, aduersus Barb.hic,cv hic favor iure optimo pietati cõveniat.

6 Quarta conclusio,Ad exequẽda † legata pia a iure diffinitur tempus sex mensium,quod cedit a die insinuationis testamenti.§.si autem legatum.in auth.de eccl. titu. Abb.& doct.hic cõiter,& Iac.a Canibus.in d.q.3.

Quinta conclusio,Non obst.iuris ciuilis dispositione etiam ad construendam ecclesiam,aut monasterium,annus hæredibus,aut executoribus prælignatur a die monitionis,tex.hic ex quo id adnotarunt Host. Ioan. And. Ant.& Imo.dicẽs hanc opinionẽ esse cõem colum. 2.& Rochus de iure patro. verbo, construxit, quæst. 10. qui post Abb.hic addit hanc conclusionẽ esse intelligendam quo ad constituendum hæredem,aut executorẽ in negligentia incipiendi ædificium ecc esiæ,aut monasterii,sed ad constituendum hæredem, aut executorem in negligentia perficiendi opus intra annum inceptum arbitrio iudicis tẽpus constituitur,attenta operis qualitate.Quid .n.si ipsem ædificium quinque annos exigat ad eius perfectionem?oportebit equidem id tps expectari, ut in d. §.si quis ædificationem.auth.de eccl.tit.colla.9.atque id Doct.hic sentiunt,ex quib.hic tex. erit,intelligendus qñ monasteriũ põt intra annũ incipi,& ad pfectionẽ duci.

7 Sexta conclusio,non † tantum executor, sed & is, cui electio a testatore commissa est,intra annũ, aliudve tps ad executionẽ designatum,eligere debet, alioqui ius eligendi ad Episcopũ spectat.Card.Imo & Barb.hic num. 41.id.n.quod ex electione executioni tradendum est,ptiam electionem postulat, sine qua fieri nequit executio,igitur intra tps executionis oportet electionem fieri.Lo ratio.ff.de sponsa.hanc ẽt assertionẽ probant Bald. in l.cum quidam.in 2.ff.de leg.2.Ang.Com.& Ias.p tex. ibi in l.si.§.j.C.com.de legat.Ang.cons.64. Anchar.cõs. 387.quorum opinionẽ communẽ esse asserunt Corn.& Ias.in d.l.si.in prine.qua in re Bar.in d.l. cum quidam.cõtrariam sententiam eligit,dicens eum,cui testator commisit arbitrium eligendi pauperes,quibus certa bona distribuerentur,ẽt post annum eligere posse.Epo excluso, ex eo,q hic elector est, non executor, si quidẽ declarat arbitrium proprium,non aũt exequitur.l. executorẽ.C. p e execu.rei iud.ubi eandem opinionẽ repetunt Bart & Pau.Castr.Abb.& Anch.hic idem Anch.cons.412.Abb. in c.si quis contra clericum.3.col de foro cõp.& ibi Felin.col.2.idẽ Abb.cons.11.vol.2.Rom. cons.228. col.4. Bart.in d.l.si.§.j.& idem Bar.cons.142.& Henri.Boteus in tract.de synodo.3.par.art.1 nu.187.Verum rõnes huius posterioris sententiæ non ita efficaciter eã probant, vt tenenda omnino sit,cum in pñti dubitatione dies executioni,ac subinde electioni sit prælimitus,& ideo cessat rõ dictæ legis,cum quidam.vbi Pau.& Imo.opinionem Bartoli non sunt ausi asserere,nec Anto in c.tua.j. eo.licet idem eam elegerit in c.literas.de sup. negg.præla.& Io.Oldend.in tract.de exequen.viti.volun.tit.7.& dixerit Bal.in l.captatorias.col.si.C. de test.milit. cam procedere in legatis,quæ causi pietatis facta non fuere.

8 Secundo,colligo ex hoc ca.nullo † executore a testatore nominato hæredi competere vltimæ voluntatis executionẽ,ẽt in his,quæ ob piam causam relinquuntur,qd hic apertissime probatur,nisi fiat legatũ pro redẽptione captivorum, tunc etenim executio ad Epm pertinet, si testator executorem testi non nominauerit. Abb. hic p tex.in auth.de eccl.titu.§. si quis ædificationem. & §. si quis autem pro redemptione. In his vero, quæ pro restitutione illicite acquisito rũ,seu per usu ablatorum,a testatoribus legantur, oportet animadvertere, primum, testatorem non posse alium quam episcopum designare,ad diffiniendum ea,quæ ex vsuris ipse acquisierit,Domi.cons.20.Secundũ,restitutionem, ac distributionem certæ quantitatis pauperibus erogadam, pro satisfactione male ablatorum, posse & debere fieri per executorẽ vltimæ voluntatis,ubi de male ablatis,non cõstat aliter, q̃ ex testantis confessione.Anani.& Felin.in c.cum sit.de de Iudẽ.est.n.hoc legatum pium,quod põt per executorem vltimæ voluntatis expediri.sicut cætera legata pia. Tertium, si de male ablatis constat in iudicio, vel extra iudiciũ,aliunde q̃ ex testamentaria confessione, restitutio fiet per eum, qui tenetur restituere, consilio tñ Epi. Abb.& Fel.in d.c.cum sit.Io.Lupi.in repe.rub.de donatio.§.65.nu.68.Hoc.n.pacto intelligenda est Host.opinio d c.cum sit.dicentis, restitutionem malẽ ablatorum debere per Episcopum fieri. Nec quidquam vrget text. ille in d.c. cum sit. quia loquitur,qñ suspectus esset, qui teneretur restituere,nam tũc solus Eps ius habet restituendi.Sic etiam est defendenda sñia Arch.in c.si. hoc titu.in 6.vbi asseruit,hanc restitutionem ad Epm non pertinere.quod probat tex.in c.sicut dignum.§. eas insuper. de homici.vbi Abb.& Anani.Card.in d.c. cum sit, & Corset.in singul.verbo,restitutio.& alij per Fely.'addvcti in d.c.cum sit.quorum opinionem fatetur cõem esse, & cã probat Io.Medina de resti.q.3.causa 10.c.inci.cssio. erit nanque faciendа restitutio,cõsulto tñ Epo, cuius interest rem istam diligenter agere, quippe qui pater pauperum sit. Nec tamen damnare eum, qui inconsulto Epo syncere restituerit pauperibus male acquisita.

9 Tertio,ex eodem c.adnotandum est,† testatore mandante monasterium construi in certo loco, ubi construi demum non possit,arbitrio executoris, & Epi alibi construendum esse.quod hic not.Doc & probatur, hic.n testator constituerat, monasterium debere construi in pdio,quod dicebatur Piscenas, & id ad Xenodochi Thomæ quondam Episcopi iura peruenit,teste diuo Gregorio libro'episto.2.epist.8. eandem assertionẽ coadiuuat tex.insignis.in l legatum.ff. de vsufruc.leg. ex quo pecunia legata ciuitati ad spectaculum,quod in ea fieri minime licebat,adhibito consilio hæredum, & optimorũ ciuitatis,in aliam rem conuerti debet. ad idem est notab. decisio in auth.de eccles.titu.§. si quis in nomine magni Dei.collat.10.ubi si testator aliquem e sanctis hæredem instituerit,aut legatum ei reliquerit, cuiusque sancti nullum oratorium in ea urbe,nec in eo territorio inueniat, legatũ debetur ecclesiæ ciuitatis,in qua testator domicilii habuit.quẽ tex.commendat Ias.in §.ex maleficijs. in fin.de act.num.45.Bald.in l. si quis ad declinandam. C. de episc.& cler.col.4.dicẽs ex hoc relictis a testatore mille,vt pro male ablatis, & exonerandа eius conscientia,distribuant,si solum sit cõpertum quingenta male ablata, reliqua quingenta in piam cãm eroganda esse. idẽ Abb. in c.tua.isto tit.col.2.Alex.& Vincen.in l.j.§.fi.ff.ad legẽ

10 Falc. dicentes idẽ esse, si quis † mandet pro male ablatis cõstrui oratorium,discripta eius forma, & in id opus cõsumi aureos mille,nã eo constructo, quod superest non dẽtur hæredi,sed piæ cãe.ex d.l.legatũ. non.n. censetur satisfactũ voluntati testatoris,qui læsam hẽt cõsciam ad illã usq; q̃tatẽ, & ió maxima est consectura ipsum voluisse totẽ illã summẽ in piã cãm converti. Secus verò esset,si testator iussisset cõstrui oratoriũ certæ formæ, & ad id designauerit mille aureos nam quod superavit,cõstructo oratorio illo,ad hæredes pertinet,cum ita sit voluntati

huntati testatoris satisfactum. Ang.Paul.Alex.& Vincen. in d.§.fi.& post eos Carolus Ruinus cons. 75. lib. 2. vbi ad hęc oĩa,q̃ mõ diximus ex d.l.legatũ.quandam elegantem adducit interpretationem, q̃ caute & diligenter est examinanda.Ex quibus infertur intellectus ad illã cõclu

11 sionem vulgo receptam,quæ definit † legatũ pro dote, aut cã dotis alicuius puellę,conditionale censeri, non purũ,& ió nõ deberi,nisi matrimoniũ sequatur. l. Publius Męuius.in prin.ff.de cond.& demon.l. si ego .in prin. ff. de iure dot.l.tali.& l.promittendo.eo. tit.Bar.p text.ibi in l.Titio genero.col.2.ff.de cond.& dem. idem Bart.in l.2.§.fi.de iure dot.Cuius opinio cõis est, secundũ Paul. Castr.in d.§.Titio genero.col.3.Alex.cons.42.nu. 2.lib. 7.Corn cons.229.vol.4.Bal.Nouel.de dote 6.par priuil. 50.explicant idem Nouel.d.6.par.priuil.76.Bal.in l.gñaliter.C.de episc.& cleric.nu.9. idẽ Bal. cons.249. volu.4. Bar.cons.200.Bal.in l.legatum.C.de cond.insert.Abb.cõsil.92 vol.2.Bal.in l.sancimus. C. de nup. Laur.a Palatijs in tract.de statutis excluden. fœminas.col.39.Alber.Brunus in eodem tract 6.arti.q.3.& 7.& arti.11.q.3.& Aymon Sauilli.cons.101. qui omnes id procedere opinantur,nisi ex coniecturis contrarium ex mente disponẽtis deprehendi possit. Et tñ præfata communio opinio ita locum sibi vendicat, vt non secuto matrimonio legatũ illud hęredi competat cum onere simili ad id expendendum in piam cãm.ita Bal.Nouel. de dote, par.6.priuile. 77. ni refragetur præsumpta testantis voluntas. qđ hic Panor.explicat col.vlti. Tandem duo ex præmissis deducenda sunt: Primum legatum pro dote, aut cã dotis alicuius puellæ, censeri conditionale,non purum.Secundũ q̃ nõ secuto matrimonio legatum redit ad hęredem cũ onere expendendi in simile pium opus eam quantitatẽ. Vtrũque vero procedit,nisi contrarium ex testatoris mẽte deprehendi valeat, quemadmodum præcitati authores explicarunt,quorum quidem mens & sensus manifestius lectori exponetur, si hic quædam ad id pertinentia subiiciamus.Ex priori etenim conclusione poterit perpendi, an legatum illud, Lego Titiæ puellæ centum, vt nubat,sit conditionale,vel purum. Nam Bal. Nouellus in d.6.part.priuilegio 76.scribit,esse hoc legatum purum, non conditionale.citatq; Bald. huius opinionis authorẽ in l.legatum.C.de cõd.infer. quo in loco nõ putui apud Bal hanc conclusionẽ percipere.id tñ Bal.in d. l. generaliter.nu.9.palam tenet quod Nouellus adnotauit. rursus idem Bal.ibi col.pen.tenet in hoc casu, q̃ nõ secuto matrimonio legatũ ad hæredem reuertatur. Ego tame hoc legatum existimo sub modo conceptum fuisse, atque ió in eo locus erit his, quæ de modis seruandis adnotantur in c.verum.de cond.appoſi.R in Lquibus diequs.§. Termilius.ff.de cond & dem Sic tame post huius operis secũdam editionem comperi Emanuel a Costa,virum planẽ doctissimum in lib.2.de cond.ca.22 a Bal. Nouel. discessisse.Quo in loco,& si fatertur Bar.sñiam cõem esse, plures tñ adducit authores cõtrariam tenentes,sequitur tãdem Bart.opinionem, scribens eam non probari in d. §. Titio genero. Quod neruose simul ac diligẽter probat. Imo vt Bar.refragari Iurisconsulto in d.§. Titio genero. verf.sed cum nuptias.ex quo planẽ deducitur, legatũ esse non conditionale,ubi pro dote legatur. Quia hęc Iurisconsulti ratio procedit, vbi legatur pro dote contractis iam sponsalibus,quemadmodum explicarunt Bal.in l.si plures.nu.26.C. de condit.insert.Imo.& Cuma.in d.§. Titio.idem Cuma cons.107. quos recte sequutus est Emanuel ipse in d.c.22.nu.5. Sed & si legatũ illud,de quo hæc agitur disputatio,non sit conditionale, nec omnino purum,sed modale, tunc profecto locus erit,vt modi cebã,illi controuerſiæ, in modus minus cito deficiẽs, fuerit deficere, ac retroli relictũ? Etenim eius ratio probat ex hoc legatum non deficere, Imo ad legatarium pertinere.Nam ita visum est glo.in l.1.C.de instit.& substi.& aliis, quorum opinionem communem esse fatentur, atque ideo tenẽdam Alex.nu.5.& Corn. col. pen.in d.l.1.idem asseuerat,& concedit Cor.in l.1.C. de his,quę sub mod.q̃ probari vẽ in l.parer.§. Tusculanus. ff.de leg.3.l.Lucius.2.§.quisquis in 1.ff.de leg.2.& in l.si Titio.ff.de leg.1.Hæc eadem opinio etiam placuit Bart. in d.l.1.C.de instit & substi. secundum quam tñam constat maximus effectus, q̃ legatum pro dote modale iudicetur.Sed aduersus hanc opinionem communem quidã tenuerunt,præsertim Ang.Fulgo.& Dec.nu.11.in d.l.1. C.de instit.& substi. Corn.in d.l.1.col.vl.C de his,quæ sub mod. cuius equidem qõnis disputationem late tradit Emanuel a Costa in d.c.22.nu.7.qui existimat, nõ satisfacere Papiniano,qui in d.§. Titio.ver.ante nuptias.inquit mortuo Titio ante nuptias legatum manere penes hæredem testatoris.Quod Imol.ibi plane cõcedit.Et sanè qui Bart.intellectũ in d.§. Titio, sequi velit, facillimè communem opinionem defendet. Siquidẽ Bart.intellexit,Iurisconsultum in d.ver. ante nuptias loqui de legato dotis conditionali,& deinde in verſ. Sed cũ ante.specie mutasse,& agere de legato modali, aut simpliciter puro. Quæ tamen interpretatio maximam hẽt difficultatem,idcirco modo communem opinionem admittamus saltem,vt eam in praxi seruandam fore admoneamus: Bartoli vero distinctionem non omnino probamus.denique opinãtur, aptiorem esse intellectum ad responsa Iurisconsulti,quem ex Bal.in d.l.si plures.adduximus,quamuis adhuc maneat indissolutus obex, quẽ cõi snię obiecimus. Sed & si legatum pro dote modale sit, non omnino purũ, nec condonale: id ad hæredes transmitti mortua puella ante matrimoniũ censet Bal.Nouellus de dote.6.par priuil.76.nu 2.Contrarium iure defendit Emanuel a Costa,ac tenendum esse in consulendo,& iudicando asseuerat in d.c.22.nu.11. ex auctoritate Petri,Cini,& Bal.in d.l.generaliter.Bal. in d.l si plures. nu. 25.Sentit Bart.in l.quibus dictum.§. Termilius.nu.13.ff. cond.& demõ,ex quibus satis constat, legatũ alicui puellæ pro dote,siue,vt nubat,relictum,ẽt si modale sit, non transmitti ad eius hęredes, si ea mortua fuerit, ante quã nupserit,imo si oblata cautione legatum acceperit,id erit ea mortua ante matrimonium, testatoris hęredibus restituendum,in quo antiqui,& iuniores conueniunt,vt scribit Corne.in cons.229.nu.4.lib.4 Nam & si cõis opinio,cuius paulo ante meminimus vera sit, & obtinet,vbi casus contingit in persona alterius l. si fundum per fideicommissum.§ 1.ff.de lega. 1. Quod si legatarius ipse cui modus personalis est iniunctus,decedat,modus omnino defecit,nec legatum debetur: Quemadmodum docuit ex Bar.in d.§. Termilius.Soc.in l. si Titius statuas nu.8.Imo.in l.in testamento.2.in prin.ff.de cond. & demon.notant omnes in l.1.C.de instit.& substi.

Secundo apparet,legatum ita conceptum,Lego puellæ centum,vt possit nubere,esse legatum omnino purũ, & id transmitti ad puellæ hęredes,etiã matrimonio non secuto,non ad hęredes legantis.quod Bal.not. in d.consil.249.lib.4.

Tertio inde constat legatum hoc,de quo in hac parte agimus,purum esse,& ad hęredes legatariæ,non ad hęredes testantis pertinere,ẽt si matrim onium non fuerit secutum,quoties a testatore sit mentio de dotis cã, aut de matrimonio in ea parte testi, quæ ad executionẽ legati, non ad eius dispositionem pertinet,sicuti probare conatur Aymon Sauilli in consil.101.optimus tex. in clem.1. de præben.cuius mentionem fecimus in rub.huius tituli, par.2.nu.13.verſi.3.conclu.

Quarto infertur,legatum pro dote puellæ factum,purum esse,non conditionale, & ad hæredes legatariæ trãsmitti,adhuc non secuto matrimonio,si iuxta communẽ

vſum loquẽdi in ea prouincia dos appelletur cuiuslibet puellę patrimonium, quod habet, vt maritum adſequat, not. Bart in d.§. Titio genero, idẽ Bar. in conſ. 200. Laurus a Palatiis in d. tract. de ſtatutis. col. 39.

Quinto inde colligitur, nempe ex præſumpta teſtatoris mente, legatũ alicui puellæ relictum, vt ea nubat Titio, non deficere, etiã ſi Titius mortuus ante matrimoniũ, ſi illa puella pauper ſit, ac velit alteri nubere. no. Bal. Nouel. de dote. 6. par. priui. 76. ad fi. quod ſecus erit, ſi ea puella dines ſit. arg. tex. in d.l. Titio.§. Titio gñro. & expreſsim ſcribit Bald. in d.l. legatum. C. de cond. infer.

Sexto, ex proxima illatione cõſtat in hac ſpecie idem eſſe, ſi puella hæc velit religionẽ profiteri. text. optim. in auth. niſi rogati. C. ad Trebel. ex quo nuptiarum condõ obtinet in religionis profeſsione, etiam ſi certa nominet perſona ad matrimonium, modo illa mortua ſit. ſecundum Nouel. in d. 6. par. priui. 77. q̃ ſi puella, cui legatum eſt ante matrimonium mortem obierit, pecunia legata, vt diximus, in ſimile pũ opus dotis ad matrimoniũ carnale erit expendenda, non autem in dotem ad religionis profeſsionem, nam id eſſet contra voluntatem p̃ſumptã teſtatoris, quemadmodum Bald. ſenſit in d. auth. niſi rogati. in q. de executore teſtamentario. tenet in hac ſpecie Bald. Nouel. d. priuil. 77. col. penul.

Septimò, illud in diſcrimen ſolet educi, quod Bart. in d.§. Titio genero. col. vlt. rñdit, legatum. ſ. puella maritanda, quæ nubilis ſit, ſtatim ab hærede ſoluendum eſſe, data cautione, q̃ ipſa nubet, ac matrimonium contrahet, non enim tantum pro dote legatum hoc factum eſſe cenſetur, ſed & pro expenſis faciendis in quærẽdo marito, & in aliis quæ præmitti ſolent ad matrimonij cõtractum. Hanc Bar. opin. ſequuntur Bald. in l. Iancimus. C. de nupt. & Laurus a Palatiis in d. col. 39. eã tñ improbat Pau. Caſt. in d.§. Titio genero, ex eo, q̃ mens & intentio teſtatoris fuerit, hanc ſummam pro dote legatã expendi debere in ipſam matrimonij dotem, non in alias nuptiarum expenſas, ſaltem non in eam cauſam, quæ præcedere plerũq; i caſũ matrimoniũ ſolet, nẽpe in q̃rẽdo marito.

Octauò, a mente præſumpta teſtatoris deriuatur generalis quædam huius controuerſiæ diffinitio, ſ. legatum hoc pro dote relictum ſtatim ante matrimonium deberi, & tranſmitti ad hęredes legatariæ, ẽt matrimonio nõ ſecuto, quoties ex certis quibuſdã cõiecturis apparebit, legantem hanc habuiſſe mentem. quod Bart. not. in d.§. Titio genero. per tex. ibi. ver. ſed cum ante nuptias. quẽ Doct. ibi ſequuntur, & Aymon in d. conſ. 101. Abb. cõſ. 92. lib. 2. vbi dicit, hanc opinionem cõem eſſe, quæ probatur in l. ſi extraneus. ff. de cond. ob cãm. quam etiam tenuerunt Anch. in conſ. 242. Corne. conſ. 40. nu. 15. lib. 4. ſenſit idem Corne. in l. 1. ad fi. C. de his, quæ ſub mod. & conſ. 311. lib. 1. nu. 14. optima glo. in l. 1. C. de inſti. & ſubſti. Arc. in conſ. 93. col. 3. qua rõne in ſpecie ſubintrat, q̃ ſi pater relinquat filiæ, cui alioqui legitimam portionem relinquere tenetur, centum pro dote, tale legatum eſt purum, non tantum in eo, quod legitimã attinet, ſed ẽt in eo quod ipſum legitimam excedit. ita Bar. cenſet in d.§. Titio genero. cuius opinio vẽ eſſe cõis, tametſi Bal. in conſ. 249. lib. 2. teneat contra Bart. cui denique maxime aduerſat tex. in d.§. Titio genero. ver. ante nuptias. in quo reſpondetur, Titio ante nuptias defuncto, Sciæ legatum non deberi, & tñ Scia erat filia teſtatoris.

Nono, ſubdeducitur ad effectum ſtatuti dicentis, q̃ ſi ha dotata exiſtentib. maſculis, non ſuccedat, filiam dici dotatam, q̃ pater ei relinquit mille pro dote, p̃ter etenim ita legãdo exercet actũ paternũ conſtituẽdi dotẽ filiæ, atque ideo ſtatuto ſatisfactum vẽ, ſecũm Bart. in d.§. Titio gño. Bal. Nouel. de dote. 6. par. priui. 17. col. pen. & par. 11. §. hactenus. nu. 22. & eſt cõis opinio ſecũm eundẽ Nouel. par. 1. col. 4. & Albert. Bru. in tract. de ſtatutis excludentib. fœm. in art. 6. q. 3. & q. 7. quo loco de veritate diſputat, aſſeuerans contrariam opinionem iure veriorem eſſe, poſt alios, quorum expreſsim mentionẽ facit. ſed pro Bar. eſt optima gl. in l. cũ plures. §. pen. verb. alio patre. ff. de adminiſtr. tut. quam ipſe Bar. ibidem notat.

Decimò, ex præmiſſis apparet, in ſpẽ huius ſtatuti, cuius mó meminimus, legatum a patre filiæ factum p̃ dote, non poſſe ſtatim peti, nec purum eſſe, ſed conditionale, quemadmodũ Bar. opinatur in d.§ Titio. non. n. tenet pater ſtante ſtatuto p̃dicto, dare dotem filiæ, nec ei relinquere ſtatim pure, ſed ſatis eſt, q̃ dos detur co tpe, quo matrimonium contrahendum eſt. Verùm quia Bald. in l. Iancimus. C. de nuptiis. contrarium tenet, idcirco Bart. ſententia põt cõmodè intelligi, vbi ſtatutũ diceret, fœminam extantibus maſculis non ſuccedere, dotari tñ debere. quod ſi ita conceptum fuerit ſtatutum, Fœmina dotata non ſuccedat extantibus maſculis, tunc falſa eſt opinio Bar. ſiquidem dicta dotis qualitas adeſſe debet tpe, quo filia excluditur a ſucceſsione, nec dotata dr ea fœmina, ſaltem vere, quæ dotem hẽt ſibi ſub conditione relictam. vñ in hoc caſu aduerſus Barto. tenuerunt Paul. de Caſt. ibidem. & Alber. Bru. in d. tract. de ſtatutis excludẽtib. fœminas. artı. 11. q. 3. eo tñ caſu, quo vera ſit opinio Bar. filio percipere debet alimenta ab hæredibus patris, interim dum matrimonij conditio non euenerit, authore Salyceto in d.l. Iancimus. col. vlti.

Poſtremo, in hac gõne, quam hic obiter examinauimus, adnotandum eſt, legatum relictum pro dote puellę adultæ, deberi ipſo dic, quo matrimonium contrahitur, per legitimum cõſentium præſtitum verbis, quæ de p̃ſti volgo dr, ſi autem legatum ſit relictum puellę impuberi, non debetur ei, donec ætatis nubilis ſit, & matrimonium de p̃ſti contraxerit, ſicuti Bar. explicat in d.§. Titio genero col. vlt. cui accedit Laurus a Palatijs in tract. de ſtatutis excludenti. fœmi. col. 39. Tametſi Nouellus in priui. 76. ver. primus. ſcribat, legatum impuberi relictũ vt nubat, ei ſtatim deberi cautione data, quamuis nondũ ſit nubilis ætatis. Cuius opinio refragatur his, q̃ Bar. ſcribit. Nam & ſi in caſu tradito p Nouellum conſtituamus, legatũ eſſe ſub mõ, attũ non erit ſoluendum donec ſaltẽ in hac ſpẽ, puella ſit nubilis ętatis, ex argumento l. nec ſemel. §. ſi in habitatione. ff. quand. dies legati cedat. tradit ex multis Emanuel a Coſta. in d.c. 20. nu. 2. tex. optimus in l. cum filium. ff. vbi pup. educari dẽat. Erit ẽt his addendum, quod ipſe adnotaui in c. officij. iſt. tit. nu. 10.

12 Glo. in loco, ſcribit, legatum ad alicuius† eccleſiæ conſtructionem non effici caducum, etiam ſi locus ædificio non fuerit deſignatus, quod Doct. hic approbant. & dicit hanc glo. not. Bar. in l. pater. §. Tuſculanus. ff. ad leg. 3. hoc ipſum probatur a Iureconſulto in l. ſi cui. vbi Bar. ff. de ann. legat. idem Bar. per tex. ibi in l. quidam. ff. de legat. 2. Bar. in l. ita ſtipulatos. 4. oppo. primæ partis. ff. de verb. obl. & ibi Ale. Iaſ. & Ripa nu. 19. Rom. in auth. ſimiliter. C. ad l. Falc. 27. ſpeciali, quib. accedit rõ huius cl. legatũ. ff. de uſufr. leg. cuius in p̃cedẽti notabili mẽtionẽ fecim⁹.

EX CAP. INDICANTE.

SVMMARIVM.

1 *Qualiter in hoc capite intelligãtur illa verba: Nuda verbis ſuffit vanundari.*

2 *Legatum relictũ eccleſiæ diuæ Mariæ, cui eccleſiæ ex pluribus debeatur.*

3 *In legatis cuius ſit electio, legatarij, an hæredis.*

4 *In legato dubio an comprehendatur quod maximum, an quod minimum eſt. & quid in legatis pijs.*

5 *Perpenſa l. Titia §. Scia de ann. & argen. leg.*

6 *Seruus legatus fugiens, cuius induſtria, & ſumptibus ſit inquirendus, hæredis, an legatarij.*

CAPVT

CAPVT INDICANTE.

Erba huius capitis ſunt apud diuum Gregoꝛ. lib. Epiſtola. 12. Epiſto 30. ad Petrum ſubdiaconum Siciliæ, q̃ ſi diligenter perpenderis, videbis, non oportere nimis anxiè perſcrutari intellectũ† horum verborum, *Nudis verbis* p̃ſt. n. intelligi nuda verba a teſtõ, vt Abb. & alij hic intelligunt magis cõiter, ita vt hæc fœmina voluerit decedere inteſtata, vel nuda hæc verba dãr, eo q̃ hoc legatũ fuerit factum abſq; ſcriptura. Io. Imo. Anto. & Barb. col. 1. Nuda etiam verba intelligo a ſolẽnitate iuris ciuilis non a ſolẽnitate iuris Canonici. c. relatum. in 1. c. cum eſſes. iſto tit. Sic etiam & quarto p̃ſt hæc verba appellari nuda ab illis ſuperſtitioſis legandi modis, quos antiquũ ius ciuile probauerat, quorumq́ue meminit l. 1. in princ. C. commu. de leg. §. ſed olim. Inſt. de leg. vbi Theophilus priſca cuiuſque modi verba refert. Ex his igitur hoc caput intelliges, tametſi glo. addiderit huic ſimilem iuris ciuilis deciſionem in l. ſi. C. de fideic. & immerito: cũ lex illa habeat peculiarem, & frequentiſſimo Doct. calculo probatum intellectum, vt procedat, q̃ hæres conuentus a legatario ex minus ſolenni teſtõ, negauit factũ fuiſſe legatum, & demum delato ei iuꝛo oppoſuit legatũ fuiſſe factum in voluntate minus ſolenni, hoc etenim caſu ſoluere cogitur hęres legatum vere relictum, quis in teſtamento minus ſolenni. ita gl. ibi. quã eius interpretes paſſim approbant, quod altius repetam in d.c. cũ eſſes. 5

Glo. magna quærit, facto teſtamento, & relictis decẽ aureis eccleſiæ diuę Mariæ, † cui in eo loco ſint tres eccleſiæ dicatæ, cui earum debebitur legatum? & reſpondet, pauperiori, hoc tñ procedit, niſi ex aliquot coniecturis contrarium appareat teſtantem voluiſſe. Abbas, Imo. & Doc. hic. Quid. n. ſi vna ex his eccleſijs erat intra propriã teſtatoris paręciam. l. quæ conditio §. fi. ff. de cõd. & demonſt. vbi Bart. aut in aliqua earundem eccleſiarum frequentius ipſe ſolebat orare. arg. l. qui ſemiſſes §. Mi. de vſur. Quòd ſi diſtingui non poſſit eccleſia pauperior, nec illa, de qua teſtator ſenſerit, ſcribit Cy. in l. j. C. de ſacroſ. eccle. legatum hoc tanquã incertum perire. l. ſi quit ſeruum. §. ſi inter duos. ff. de legat. 2. quod falſum eſt, nam p̃ milla lex non procedit in legatis pijs, ſicuti in p̃cedẽti c. diximus. Et ideo Hoſt. Ant. Abb. Imo. & cõiter Doct. aſſerunt, Eãm poſſe in hoc dubio legatũ iſtud integre concedere illi eccleſię, quam is maluerit eligere, c. 1. de paręciis. tametſi Barb. hic, col. 3. opinetur eſſe hoc legatũ inter præfactas eccleſias diuidendum æqualiter per tex. in c. cum quis. §. de ſepult. lib. 6. Cuius opinio mihi iure ueriori videtur aduerſus communem.

Eadem glo. quærit ad intellectum tex. qui meminit legati cuiuſdam † ſcutellæ argenteę, quod ſi teſtator plures argẽteas ſcutellas haberet, cui competeret electio? & reſpondet electionem eſſe hæredis. l. legato generaliter. §. 1. ff. de leg. 1. vbi probatur electionem hæredis eſſe, ſi teſtator legauerit incertum de certis, nempe Stichum ſeruum, cum plures Stichos ſeruos haberet. quod ẽt notat Conſtant. Harmenopulus lib. 5. tit. 10. Nam & idem eſt ſi legetur genus, & id non erat in hæreditate, licet ſecus eſſet, ſi ex eo genere aliqua eſſet in hæreditate ſpecies. quia tunc eligit legatarius, & erit exemplum, ſi teſtator dixerit, lego vnum de ſeruis meis. l. 3. ff. de vino, tritic. & oleo lega. d. l. legato gñaliter. & §. generaliter. Inſtit. de leg. notat Henric. hic quibus adiunge. dum erit, cum, cui electio 6 cõpetit, debere in eligendo æquitatẽ obſeruare, ita vt hęres deterius nõ eligat, nec legatarius id, quod melius eſt, accipiat. Conſtan. Harmenopulus in d. tit. 10. quod in d.§. 1. probatur, vbi gl. & Doct. de in d.§. generaliter. ſcribit hæc oĩa in dubio procedere. Nam ſi verba exceptiua legati dirigantur ad legatariũ, vel hęredem eius, omnino erit eligendi ius. Cæterum in alternatiuis legatis electio erit legatarij. gloſ. in l. Lucio. ff. de leg. 2. quam Imo. hic dicit notab. & magiſtram. Iaſ. in l. plane. 3. ſi. ff. de leg. 1. ad finem. & in proprio loco ſequuntur eam Bar. & Docto. cõiter. Hæc autem omnia locum hãt vbi electio † datur legatario, vel hęredi in his reb. quarum aliquam expedit potius non habere. In his vero rebus inanimatis quarum nulla inutilis eſt legatario, in legato dubio comprehenditur, & legata cenſetur minima res. l. nummis. ff. de leg. 3. l. apud Iulianum. §. ſcio. ff. de leg. j. ſemper in obſcuris. ff. de reg. iur. Imo. & Docto. in dd. legato gñaliter. §. 1. vbi Arc. col. 2. & 3. dicit hanc opinionem eſſe communem, ex quo vẽ huius gloſ. ſententiam falſam eſſe, niſi dixerimus in legatis pijs id comprehẽdi, quod minus ſit, non quod minus. l. Titia. § Scia. ff. de aur. & arg. leg. vbi Bar. hoc not. dicit illũ tex. ding. Rom ſing. 515. idẽ Abb. hic ſi. col. cui accedit Barb. nu. 12. dicens hanc opinionẽ eſſe cõem. Cõtrarium tñ conatur defendere & probare Dec. in d.l. ſp in obſcuris. & ante eum Bal. Nouel. de dote. par. 6. priui. 73. Imo & Iaſ. in l. ſi ita ſit ſcriptum. col. vlti. ff. de leg. 1. imo ẽt in obſcuris legatis pijs, quod minimum eſt comprehendi: non autem quod maximum eſt. quorum ſnĩa probatur in c. ex parte. de cenſib. vbi votũ ſoluendi duo Iacobo, & eius eccleſiæ miniſtris, vnã mẽturam tritici, intelligitur de minima menſura, nõ de maxima, ceſſante conſuetudinis interpretatione. nec Abb. intellectus ad illum tex. placet. nec procedere poteſt, vt optimè animaduertit Dec. Cui etiam ſuffragatur † d.§. Scia, pro cõi opinione paſſim adductus: quia ibi argentea imago intelligitur ſegata ea ratione, quòd in templo illo ſolum erant aureæ & argenteę imagines. Vnde voluntas teſtantis ex ea conſuetudine colligitur. nempe teſtatorem ipſum voluiſſe argenteam imaginem legare: non autem auream. quo fit, vt ibi potius probetur Dec. & Nouelli ſnĩa, q cõis, ſiquidem ex argenteis, & aureis imaginibus lex illa ſtatuit argẽteam deberi, libet tamen Iureconſulti verba referre:

Scia teſtamento ita cauit. Si mihi per conditionẽ herma nata contigerit, ipſa faciam. Sin minus autem, ab hęredibus meis fieri volo, rubeaq; figuram Dei exlibris centum in illa ſacraria, & in patria ſtatui, cum ſubſcriptione nominis mei. Quæſitum eſt, cum in eo templo non niſi aurea aut argentea ſint dona, hęredes Sciæ vtrum ex auro, an argento ſignum ponere compellendi ſint, an æreum? Reſpondi, ſecundum ea, quæ proponerentur, argenteum ponendum.

Hactenus Iureconſultus, qui attenta hac illius tex. lectione, non probat cõem ſnĩam. quod obiter adnotauit Carol. de contract. q. 20. nu. 212. Aliter tamen ex catalogis tionibus Haloandri, & ex Pandectis Florẽtinis Lilla legitur. Quæſitum eſt, cum in eo templo nõ niſi aut ærea, aut argentea tñ ſint dona, hędes Sciæ vtrũ ex auro, an argento lignum ponere compellendi ſunt, an æreum? Reſpondi ſed mea, quę ꝓponentur, argenteum ponendũ. Quã lectionem agnoſcit Bar. hic, num. 12. & cæteri, qui ex illo tex. communem opinionem deducũt. Hęc igitur ſnĩa vti frequentiori calculo recepta, erit in iudicio recipienda, licet res iſta ſit diſputatione digna. Põt etiã caput illud, ex pte, de cẽſib. intelligi ex benigna interpretatione Ro. Pontı. ne vidcãtur pſonæ eccleſiaſticæ inhiare lucris p alios, tanq̃ exactores, cũ illud votũ factũ ab initio fuerit gratuito a plurib. q ꝓprio pmonio id ſoluere dẽnt.

Querit præterea glo. ſeruo legato fugiente, an ab hęrede, an a legatario ſit q̃rẽd⁹ qua in re primũ id cõſtat, ſeruũ legatũ eo tpe, quo erat in fuga, q̃rẽdũ eſſe induſtria & expẽſis hędis. l. cũ ſeruus in prin. ff. de leg. 1. vbi glo. & hic idẽ notãtq̃ tñ eſt intelligẽdũ, ſi ſeruus ita lõge abeſt, vt ſi legatarij expẽſis q̃erendus eſſet, legatũ eſſet ſutile. Bar. Pau. & Ale. in d.l. cũ ſeruus Abb. & Doct. hic, arg. l. ſi res. ff. de

legat. 1 Sciẽ notandum eſt, eum ſeruum, qui poſt teſta mentum, & ante teſtantis obitum effectus ſit fugitiuus, expenſis legatarij quærendum eſſe. l. ſi ſeruus legatus. in prin. ff. de leg. 1. quia hæres rem legatã traderẽ tenetur, eo loco, in quo a teſtatore relicta ſit. Nec opinor teneri hæredem hoc in caſu ad præſtandam operam in quæren do ſeruo, ex eadem rõne cum & Conſtan. Harmeno. in Græca iuris ciuilis Epitome, li. 5. tit. 10. ſcribit in hac ſpẽ legatarium cogendum eſſe ſeruum legatum quærere, nõ aũt hæredem tametſi gl. & Doct. in d. l. cũ ſeruus. velint, hæredem expenſis legatarij debere hunc ſeruum fugitiuum quærere. Quod ſi ſeruus legatus fugam arripuerit, poſt mortẽ teſtatoris ſine culpa hæredis caubit hîs de reſtituendo eum legatario, ſi ad eius ptãtem peruenerit. glo. in d. l. cum ſeruus, & hic. Nec tenetur præſtare operã ad inquirẽdum eum ſeruũ. Alex. in d. l. cum ſeruus. Bart. Ang. & Imo. in l. cum res. in prin. ff. de leg. 1. in hoc tñ diuerſum dot. Cuma. & Caſt. in d. l. cũm res. dicentes, hîdẽ dẽre diligentiam & operam exhibere ad quærendũ ſeruum, expenſis tñ legatarij, quorũ opinio deduci põt a l. ſeruo legato. §. fi. ff. de leg. 1. idẽ not. Bar. contra Ac c. ibi, in l. ſi quis ſeruũ. ff. de leg. 2. idẽ aſſerunt Are. & Iaſ. in d. l. cum res. vbi Alex. Imol. tandem fatetur hanc opinionem vulgo receptam eſſe

EX CAP. FILIVS NOSTER.

SVMMARIVM.

1 *Res aliena legata, an præſumatur teſtantem ex certa ſcientia eam legaſſe.*
2 *Teſtator legans rem, in qua aliquod ius habet, etiam eius obitu peiturum, illud ius legare cenſetur.*
3 *Legatum rei hæredis quem effectum habeat*
4 *Legatum rei alienæ, etiam ab ignorante relictum conſanguineis, & coniunctis, effectum habet.*
5 *Legatum rei eccleſiæ an teneat, & poſſit effectum ſortiri, & quid de legato rei dotalis.*
6 *An ſit hac re diſcrimen aliquod inter ius canonicum & ciuile.*
7 *Res aliena nec iure ciuile, nec canonico tradi debet ab hærede, legatario inuito.*
8 *Communis huius capitis intellectus.*
9 *Verus huius capitis intellectus.*

CAP. FILIVS NOSTER.

HIus decretalis author diu Gregorius lib. Epiſtolarum 7. Epiſt. 4. ad eũm Meſſalinum. Cuius interpretationi pmittendum eſt rẽ alienam legari poſſe iure ciuili ad hunc effectũ, vt ſi teſtator ſciens eã rem alienã eſſe, legauerit eandẽ, hæres cogitur vel rẽ eme re, & eam tradere legatario, vel eius æſtimationem ei ſoluere, ſed ſi teſtator ignorauit rem legatã eſſe alienã, quippe qui exiſtimabat propriã eſſe, legatum non debetur, ẽt quoad æſtimationem. l. cum alienam. C. de leg. 2. Regia l.
1 10. tit. 9 parti. 6. Conſtan. Hameno. lib. 5. tit. 10 ipſe vero legatarius tenetur probare ſciẽtiã iſtam teſtatoris, nã in dubio præſumendum eſt, ipſum teſtatorem credidiſſe rem illam propriam eſſe. §. non ſolum aũt. & ibi Theophi. inſt. de leg. glo. hic verb. alieni. dic. Regia l. 10. Põt tñ ſcientia præſumi aliquot coniecturis, nempe, ſi teſtator rem illam ex ptoprio facto acquiſiuit, Cy. Bal. & alij cõiter authore Iaſ. in d. l. cum alienam. idem not. Barba. hic nu. 12. quod ipſe exiſtimo relinquendam eſſe arbitrio iu dicis, ex notatis p Imo. in l. ſi dom'. §. 1. col. 3. ff. de leg. 1.
2 Cæterum, ſi quis 7 rẽ legat, in qua hẽt aliquod ius, vel parte aliquã, ſcienter, cenſetur legare illud ius, vel illã partẽ quã ipſe hẽt, nec dẽtur totius rei æſtimatio. l. ſerui electione. § po. & fi. ff. de leg. 3. d. l. ſi domus. §. fi. glo. & doct. in d. l. cum alienã. Doct. hic. Sed & ſi teſtator putaret totam illã rem eſſe alienam, atq; eam legaret, totius æſtimatio eſſet legatario ſoluenda. Pau. Alex. & Doct. in d. l. ſerui electione. 3 fi. ex quib. conſtat, legata re aliena ſciẽter, in qua teſtator ius pignoris habebat, ſolum cenſeri le gatum ipſum ius pignoris. Abb. hic 2. colu. Vñ ad primã partem huius tex. glo. hic non aptauit cõgrue exemplũ. Hinc ẽt deducitur, legata re aliena ab eo, qui eã eſſe alienam ſciebat, & ipſum in ea habere ius quoddam eius obi tu periturum, id tñ ius legato comprehendi. l. vxor patrui. C. de leg. l. quod in rerum. §. 1. ff. de lega. 1. vbi Alex. alios adducens hanc opinionem probat. & poſt eum Iaſ. ibi. Bar. vtrobique, & ad idem facit l. Sticho. ff. de vſufru. leg. Bal. in l. 1. col. 3. C. de ſacroſanct. eccle. Alexand. conſ. 19. volumine. 6. columna. fi. quorum opinio cõis eſt, ſicu ti aſſerunt eam ſecuti Corn. conſ. 83. vol. 2. col. 2. Iaſ. in d. l. vxor patrui. idem Iaſ. conſ. 109. vol. 1. Soc. Iun. conſ. 74. vol. 1 nu. 26. & ſeq. dicens, hoc ipſum ꝓcedere, ẽt ſi lega tum fiat coniunctæ perſonæ. & addit hoc eſſe cõiter re ceptũ. & idẽ notauit Iaſ. in d. l. quod in rerũ. §. j. notab. 1.

Hæc tñ ſnĩa ceſſat, ſi teſtator addiderit, velle omnia contenta in ſuo teſtõ effectum ſortiri, vel onus aliquod legatario adiecerit, his etenim coniecturis pſumitur, teſtatorẽ ipſius rei æſtimationẽ, vel ipſã rẽ legare voluiſſe. qđ no. Alex. conſ. 9. viſis d. themate. vol. 2. ad finẽ.

Porro ſi teſtator legauerit rẽ hîdis, ſine ignoranter, ſi ue ſcienter, legatum omnino debetur, quia teſtator ita 3 poteſt rem hæredis legare, ſicut propriam poſſet. l. unũ ex familia. §. ſi rem. ff. de leg. 2. ẽt iure Pontificio. Innoc. no. hic, quem ſequitur Iaſ. in l. hæredẽ. C. de fideic. & idẽ erit ſi teſtator legauerit rem ſubiectam reſtitutioni ipſi hæredi. l. filius familias. §. cum pater. ff. de leg. j. mõ hæres ſit inſtitutus in aliquot bonis vltra legitimã, nam ſi filius ſit tantum in legitima inſtitutus a patre, non procederet legatum extraneo factum, quo res ipſius hæredis cõprehenditur ex l. qñ in prioribus. C. de inof. teſtam. vbi Roderic. Suarez in 7. ampliã. ſpeciatim ſcribit, Filium primo genitum hæredem inſtitutum a patre vltra legitimam, & rogatum ſecundo genito tradere aliquam rem, quę ipſi primogenito erat reſtituenda poſt mortem patris debe re eam rem dare. Idem probat tex. in d. l. vnũ ex familia. §. ſed ſi uno. qui text. & alii ad hoc adducti procedunt, quoties res legata eſt ipſius hæredis, uel ei reſtitui dẽt in re fideicommiſſi. Sed ſi res illa eſſet ꝓhibita alienari, & vinculo maioratus ſubiecta, quicquid ſcripſerit Roderi. ipſe cenſerem, hæredem teneri ad æſtimationẽ, quia res alienari poteſt. Forſan tñ, niſi aliud ex mente teſtantis conſtaret, hoc legatum poſſet intelligi quoad id, quod hæres ib re hẽt, nẽpe vſumfructum, niſi & hæres ex hoc pp legem inſtituentis maioratum rẽ illam foret amiſſurus. Hæc tñ temperanda ſunt ex l. imperator. ff. de leg. 2. & his, quæ ſtatim dicemus num. 5.

Quin & ſi teſtator iure legata, quę hîdis eſt, ius aliqđ vel partem habeat, legatũ oĩno quoad totã rẽ effectum habet. l. cum filius. §. Diis. ff. de leg. 2. vbi Bar. & Doct. ei cum illum tex. ſing. Rom. ſing. Rom. ſingu. 733. idem ap probant Anch. & Imo. hic, nu. 18. Corne. conſ. 84. vol. 2. col. 2. & hæc cõis opinio, teſte Ripa in l. ſerui electione. §. fi. num. 13 ff. de leg. 1. ibi tñ Soc. reprobat hanc opinio nẽ. & Ale. Iaſ. num. 20. ac ipſe Ripa dubitant ex eo, q in d. §. diis. Bartoli opinio nõ probetur. Mihi tñ placet ſen tentia cõis, niſi teſtator dixiſſet: Lego rem meã. tunc. n. le gare vł partem, quam in illa ac habet. Barto. & poſt alios Iaſ. nu. 20. in d. § fi. idẽ Iaſ. in d. l. cũ alienã. C. de leg. col. fi.

Verum ſi legatum rei alienæ in cõſanguineum, aut cõ 4 iunctam perſonã conferatur, ẽt ignorante teſtatore, va let omnino, & dẽtur uel ipſa res, vel eius æſtimatio. nam etſi teſtator ſciret rem illã eſſe alienã, nihilominus vel il lam legaret, vel eius æſtimationem, aut ſimilem quantita tem. d. l. cum alienam. quod locũ habet, niſi teſtator tẽ

pore

pore, quo legatum fecit, credidiſſet rem legatam ad ſe p tinere titulo aliquo ſpeciali, qui tñ iam extinctus erat. l. Sticho. ad finem. ff. de vſufru lega. vbi glo. & Bar. glo. ſin gu. ſecundum Paul. & Alex. ibi in l. ſi domus. §. 1. ff. de le gat. 1. Paul. & Iaſ. col. 2. in d. l. cum alienam. Cor. cõſ. 32. vol. 1. col 1. & fina. dicens hanc opinionẽ communem, videtur. n. rem illam legaſſe teſtatorem, potius ꝙ habe re ſe crederet, quã ꝙ onerare hæredes voluerit. Igitur ſi is titulus, ex quo vere, & in ſpecie res legata ad teſtanẽ pertinebat, iã tpe teſti inſciu teſtatore ceſſaſſet, legatũ relictum conſanguineo penitus euaneſcit, id etenim qđ dẽ legatum rei alienæ, ẽt ab ignorante dimiſſum conſtitutis, validum eſſe, procedit vbi teſtator ſimpliciter rem legatam credebat eſſe propriam. Secus verò ſi reſpectu alicuius cauſæ iam extinctæ exiſtimaſſet propriam eſſe.

Hæc tandem omnia eo tendunt, vt ex iure ciuili fatis conſter, legatum rei alienæ ſciẽter relictum, ſaltẽ quoad æſtimationem validum eſſe. Cur igitur diuus Gregorius in hoc capite cõtrariũ rñdit? oportet igitur huius reſpõ ſi rationes expendere ad huiuſce rei veram, & perfectã cognitionem.

Primo, hic tex. intelligitur, qñ legatur res aliena, quæ
5 eſt alicuius eccleſię, tunc etenim legatum non habet ef fectũ, ẽt quoad æſtimationem. gl. in c. ſi eps 12. q. 5. Con ſtat autem teſtatorem, cuius hic meminit Gregorius, le gaſſe eccleſię Meſſalinæ, præter alia, puerum, qui erat eu iuſdem eccleſiæ, diœceſeos Conſentinæ, ex eiuſdem Gre gorij Epiſto. 4. lib. 7. vt erret manifeſtè Iaſ. in d. l. cũ alie nam. col. 4. hunc intellectum diuinationem quandam eſſe profeſſus. eandem interpretationem ꝓbant Inno. An to. Ancha. & Imo. Bar. & Albe. in l. apud Iulianum. §. con ſtat. ff. de leg. 1. a qua lege deduci poteſt rõ huius cõclu ſionis: quidem ex ea, legatum rei, quæ alienari non põt, minime valet, etiam quoad æſtimationem, res autem ec cleſiæ aliena ri non põt, vt conſtat: Igitur legatum rei ec cleſiæ non valet, nec quoad eſtimationem. idem no. Pau. in d. l. cum alienam. vbi Corn. aſſerit hanc opinionem cõ munem eſſe. Quin & Fortunio in tract. de vlti. fine. illat. 12. placet iſthæc opinio, licet dicat ipſe eã iure ꝓcedere, minimè tamen aptari huic capiti, quod illa vtitur rõne, ſed quia lege Dei, non aũt lege huius ſeculi viuimus, his n. verbis non conſiderat Romanus Pontifex rẽ leg atã eſ 7 ſe eccleſiæ, ſed rigorẽ iuris ciuilis refellit. Niſi dicamus, res eccleſiarum non eſſe iudicandas lege huius ſeculi, i. iure ciuili, ſed lege Dei, id eſt iure canonico, vel lege Dei viuimus, ſecundũ quam non oportet aliena detinere, nõ lege ſeculi, i. non aſſumpta occaſione a lege ſeculi male, & perperam intellecta. Verũ hic intellectus Inn. & Bar. euertitur ex eo, ꝙ res eccleſię põt alienari, adhibita iuris canonici ſolennitate. c. fine exceptione. 12. q. 2. quanuis prohibitum ſit eas alienari, & tñ legatum rei, quæ aliena ri põt, licet difficilis ſit ipſa alienatio, valet. d. l. apud Iulia num. §. conſtat. ergo legatum rei eccleſiæ habebit oĩno effectum, quoad æſtimationem ab hærede ſoluendam.

Præterea legatũ rei alienę, q dotalis eſt, ex eadem rõne ꝑ 8 fati. §. conſtat. valet quoad æſtimationẽ, ſicuti not. Paul. Alex. Are. & Iaſ. in d. §. conſtat. Bal. Nouel. de dote. parte 7. priuile. 22. Bar. in l. dotalẽ. ff. de teſt. milit. contra gl. ibi quam cõiter reprobari aſſerunt Pau. Alex. & Iaſ. in d. §. conſtat. col. pen. Quin & Fortu. in d. illatio. 12. hanc opi nionem cõem ſequitur. Et idem eſt ex conſenſu omniũ, ſi legetur res minoris. Hę verò res, & ſi difficilis ſit earũ alienatio, legari põt ab eo, qui earum dñium non habet. Cur ergo res eccleſię diuerſo iure cenſentur? Nec obſtat inductio d. l. apud Iulianum. §. conſtat. nã ille tex loquit, qñ legatur res aliena, q̃ vendi non põt ſine conſenſu prin cipis, qui cum conſenſum minime præſtare ſolet, vt ipſe paragraphus probat. & nos id notauimus in epitome de ſponſa. 2. par. c. 3. nu. 8. Imo aduerſus hanc Imo. opinio nem eſt optimus tex. in c. ſi eps. 12. q. 5. ex concilio Aga thenſi. c. 51. quo fit, vt legatũ rei alienæ, ẽt quæ ſit eccleſię, a teſtatore ſcienter relictum, validum ſit quoad æſti mationem. Hoſ. Io. And-Abb. & Barb. hic. idem Abb. in repe. c. cum eſſes. iſto tit. nu. 18. Pau. Are. Alex. & Iaſ. nu. 44. in d. §. conſtat. dicens hanc eſſe communem, opinio nem apud iuris ciuilis profeſſores. Bal. in d. l. cum alienã. & ibi Iaſo. dicens hanc eſſe communem. colum. penulti. idem fatentur eã ſecuti Corn. conſ. 32. vol. 1. col. 2. Cur. Iunior conſ. 30 ſcol. 2. Nec arbitror priorem ſnĩam eſſe communem, ſi Corne. refragetur.

Secundus huius capitis ſenſus is eſt, vt iure ciuili lega 6 tum rei alienæ a ſciente relictum, valeat quo ad æſtimi tionem ſaltem, at iure Canonico, nec quoad æſtimatio nẽ. gl. hic. & in d. l. cũm alienã. Imo. & Abb. hic. Ide Abb. in c. cũ eſſes. iſto tit in repei. nu. 19. Alex. & Iaſ. in d. l. cũ alienã. Rom. in auth. ſimiliter. C. ad leg. Falc. 10. ſpẽli. qui omnes a verbis huius tex. conantur hanc diſtinctionem iuris canonici a ciuili deducere. His vero aduerſatur tex. in d. c. ſi Eps. 12. q. 5. vbi legatum rei alienæ valet, ſi eius æſtimatio dño ſoluatur, aut alia res ei detur eiuſdem va loris. Præterea hæc dſia inter ius canonicũ & ciuile, ſi ex hoc capite admittenda eſt, non alia rõne probatur, q̃ lex ciuilis iniuſta fit, vt patet in tex. ſi vero ciuilis lex eſt iniuſta, nec legis nomen habere dẽt, nec in republica ci uili eſt ſeruanda. c. erit autem lex. 4. diſtinct. c. ſi. de pẽr. l. conuenire. ff. de pac. dotal hoc aute abſurdũ eſt, cũ lex hęc ciuilis iuſtiſſima ſit, ſiquidẽ teſtator ſciens rem, quã legat, alienam eſſe, apertiſſime vult, vel illã rem ab hære de emi, vel dño nolente eam vendere, eſtimationẽ eius le gatario ſolui. l. cũ rem. & l. proprias. C. de leg. nulla ergo iniquitas tractatur a lege, q̃ vltimam teſtantis voluntatẽ ſeruari ad vnguem ſtudet. Nec dño rei iniuria fit, nam is inuitus vendere non cogitur, vt patet. Ex quibus nemi nem licet ita audicem, ac proteruum eſſe, vt ſanctiſſi ma leges in Reipublicę utilitatem inſtitutas hic à Gre gorio decerni, ꝓteat, qđ & Fort. optime demõſtrat in d. illat. 12. Vñ hic intellectus ſodus ẽt Bart. hic diſplicet, & cõiter reprobat teſte Corn. d. cõſ. 32. col 2. 1. vol. licet obiter Fel. cũ receperit in c. eccla S. Mariæ. de cõſt. nu. 52.

Tertius intellectus huius capitis eſt, vt licet iure ciuili reſtaliena ſcienter legata poſſit licitè ab hęrede eã poſſi dente tradi legatario, & ad id hęres teneatur, iure tñ 7 canonico non tenetur, nec poteſt hęres eam legatario tra dere, imo eſt illicita traditio, nec tribuit ius vſucapiendi rem ipſi legatario. Ita Imo 4 col. & ibi Aret. in d. l. apud Iulianũ. §. conſtat. qui tñ hallucinantur. nullibi. n. iure ci uili hęc traditio rei alienę, q̃que hęres, ſcit alienam eſſe, approbatur, nec licita ce nſetur inuito dño, atque nihilo minus ſi facta fuerit traditio, ius canonicũ non uetat le gatariũ eã rẽ vſucapere poſſe bona fide. c. fi. de præſcri ptio. Vñ hęc interpretatio Imo. & Are. admittenda non eſt, quippe quę a uera utriuſque iuris rõne ſit deuia.

Quartus deniq; intellectus huius c. eſt, vt nihil ĩ eo di uerſum a iure ciuili ſtaturum ſit. Sed id tñ in eo prohi beri, ne res aliena inuito dño prętextu legati a legatario detineatur, legatarius. n. dño petenti, cogi dẽt eã ſtatim reſtituere, licet ab hærede poſſit eius æſtimationẽ pete re ex iuris ciuilis decilione. atq; huc tendit tota diui Gre gorij Epiſtola. qđ glo. hic ſenſit. Barb. ẽt 2. lectione, Cy. Saly. & Pau. in d. l. cum alienam. Corne. conſ 82. vol. 1. co lu. 2. dicens hunc ſenſum cõem eſſe, quẽ in effectu ꝓbat Fortu. in d. illat. 12. Difficile tñ eſt intelligere, qua rõne diuus Gregorius in hac reſpõſione iuris ciuilis memine rit. quaſi eius voluntati ſe legi diuinæ repugnãtis. Et Io. Annibal in l. naturaliter. ff. de uſuc. nu. 142. ſcribit voluiſ ſe Romanũ Pontificem rẽ alienã legatã minimè detine ri inuito domino, a legatario, ſed eã, ſtatim reſtitui, idq; iuſtũ eſſe ex lege diuina, quę aliena reſtitui dictat ma

sestre,& ideo leges ciuiles minime posse hanc restitutionem impedire, nec huic obesse iussioni, non tñ ex hoc existimat easdem leges quoad æstimationem improbat Papa. Fortu.in d.illatio.12.ad idem scribit, Romanũ Pontificem noluisse legem ciuilem retractare,nec iniquam decernere, sed quia dicta lex adducebatur ad defensionẽ,legatarij iniq; obtinentis rẽ alienã,facili risu eam diluit Romanus Pontifex,dicens,eam legem ẽtsi †expressim id sanxisset,non debere impedire restitutionem, quæ fieri debet ex lege diuina. Addit his Fortun. dum hæredem hic cõuentiri ab ecclesia domina rei legatæ, vt saltẽ æstimationem sibi solueret, cum non posset a legatario rem obtinere. Sed si iure canonico hæres tenetur æstimationẽ soluere,& hæc ab eo petebatur,quam,obsecro, iniuriã patiebatur hic hæres, vt grauẽ querelã ad Romanum Pontificẽ deferret? Quamobrẽ,ni fallor, existimo ecclesiam rei legatę diam, ipsam rẽ petisse ab ecclesia legataria, hæredẽ vero conqueri ex eo,q ipse tenebat ecclesiæ,cuius erat res legata,damnũ refarcire,casu, quo propriã rẽ non obtineret, vel quia nolebat soluere æstimationẽ rei legatæ ecclesiæ legatariæ, q̃ falso & iniquè a iure ciuili p̃ perã intellecto occasionẽ capiebat detinendi aliena, nec iure tenebat æstimationẽ soluere hæres,cum non cõstet a testatore scientẽ rẽ alienã legatã fuisse. Quin & si constaret scientia testantis, diuus Gregorius in dicta epistola absoluit hæredẽ hunc a solutione æstimationis rei legatę,ex eo,q̃ in pretiũ sepulturi ecclesiastici legata esset, & ab eo,qui filios hæredes instituerat, quib. non admodum amplum & pingue patrimonium relinquerat. Ex his igitur potuit Romanus Pontifex animum inducere, vt hoc alienę rei legatũ execrarẽt, idq; ẽt quoad æstimationẽ irritũ decerneret,qd ipse aĩaduerti ex ĩstata Epistola qua exactè,ac diligẽter plecta,non possum mihi persuadere in hac ipsa huius capitis spẽ ab hrde dẽti legatario æstimationẽ rei alienę legatæ,ẽt sciẽter. Itẽ minimè opinor ẽt iure ciuili legatariũ possessorẽ alienæ sibi legatæ ex traditione hæredis,posse eam retinere,donec æstimatio sibi debita ab hærede soluatur,quamuis Barb.hic, vndecimo intellectu contrarium asserat.

EX CAP. SI HAEREDES.

SVMMARIVM.

1 *Ad ciuilem iudicem etiam pertinet cura, vt ultima defunctorum uoluntates executione tradantur.*

2 *Quilibet potest iudicem adire,vt legata pia soluantur,et effectum habeant.*

3 *Testamentum apud quem iudicem sit insinuandum*

4 *Episcopus potest intra tempus arbitrarium, etiam ante annum cogere executores uel hæredes ad exequendam ultimam uoluntatem.*

5 *Quam pœnam patiatur hæres, qui soluere neglexerit legata pia.*

6 *Quæ pœna sit statuta aduersus eos,qui negligunt soluere aut exequi legata profana.*

7 *Perpenditur intellectus tex.in auth.hoc amplius. C. de fideicom.*

8 *Pœna auth.hoc amplius,an sit statuta ipso iure.*

9 *Filius non exequens uoluntatem patris quo ad pia legata, an amittat legitimam portionem.*

10 *Intellectus electus de nouo.*

CAPVT SI HAEREDES.

1 PAter alia,quæ circa executionem vltimarum voluntatum scripsimus in c.3.huius titu. illud hic admonere libet, & necessum est,† non tantum ad Episcopum pertinere curam hãc exequẽdi extremam morientium voluntatẽ, ita vt hæredes, aliosue testamentarios executores moneat, & compellat executionis officiũ pagere,quod hic probatur,& in c.tua.& in c. Ioannes. ĩmo tu t.verumetiam iudicẽ ciuilem eãdem facultatẽ habere adhuc in legatis piis, hoc etenim munus est mixti fori. Abb.& Barb.hic col.1.& 2.tex.in auth.de eccle. tit. §. si quis autẽ ædificationem.collat. 9. melior in l.hæreditas. ff de pet.hæred.quem. hic dicit singularẽ esse Barb. col. 2.imo ex eo probat,nemine petente officiũ iudicis exerceri posse circa executionẽ legati pietatis,cã relicti. Roma.in auth.simi liter.C.ad legẽ Falcid.speciali 20.vltima

2 rum voluntatum.Hinc deniq; permissum † est omnibus hominibus petere,vt legata pia soluantur, adque executionem deducantur,si viderint aduersus testatorum voluntatem,uel ex hęredis,executoris,aut certè iudicis segnitie quicquam attentari. text. optimus in Lnulli.in fi. C.de episc.& cler.& in d. auth. de ecclesiasticis titulis.&. si autem qui hoc facere quẽ dicit sing. Are.in c.cũ olim. de testibus,& Romanus cons.69.Regia.l.7.tit.10 par.5.

Ex eadem ratione & insinuatio testamenti sit,vt quæ

3 semel † apud iudicem comperta fuerint, non possint vllo modo interuerti.l.repetita. C.de episc.& cle.l consul ta.C.de testa.q̃ quidem insinuatio põt fieri apud iudicẽ ecclesiasticum. licet testamentum non sit in pia causam conditum argumento sumpto ab hoc capite. Imo.in c. fi.de fide instrum.vbi Anto.& Fel dicens hanc opinionẽ communem esse,nu.3.gl.tñ hic verbo,ab epo,diuersum probat dicens,testamenta insinuanda esse coram iudice seculari,quod procedit, quando testator erat laicus, & manime compertum est,an testamentum sit pietatis causa factum.Barba.hic nu.19.Io.And.& Abb.in d.c.fi. Auffrer.in clem. 1.de elti.ord.regula 2.fallen. 11.ẽtsi hæres in eodem testamento institutus sit clericus,secundũ eosdem, quorũ opinio mihi vt magis communis, & Regia l.probatur.l.4.tit.2.lib.5.in ord.Regijs idem not. Bald. & Cor.in l.omnia testamenta. C.sfto tit. idem Bal. in auth̃.cleri.& in l.repetita.C.de episc.& cler.Guiel.Bicue. in c.Rainuntius.eo.ti.verb.& uxorem.nu 420.

Eadem uero glo.sensit hanc curã, ut testamenta executioni tradantur,Epo incumbere, etiam si legata non sint pia & id in hoc tex. probatur, & communiter receptum est,ut fatentur Card.& Barbat.nume.3. Antonius in capitu. Ioannes isto titulo,quam opinionem communem esse asserit Alexand.in consil.239.libro 6. colum.vlti.eam secutus, tametsi aduersus hanc sententiam disputet hic Barb.

Cęterum ad huius c.intellectum duo tractanda sunt. Primum,an Episcopus annum datum executioni possit cogere hæredes, aut executores testamentarios exequi vltimam uoluntatem.Secundum, qua † pœna puniatur

4 hæres,aut executor,negligens executionem peragere in tractũ temporis a iure diffinitum,quod tractat tex.in auth hoc amplius.C.de fideicommissis quem Bernard.hic adducit. Quoad primum igitur proponimus assertionem, posse Episcopum intra quinque menses, aliudue tempus arbitrarium,cogere hæredes, & executores testamentarios vltimam voluntatem ad executionem deducere, per cẽsoram ecclesiasticam,vel per interdictum administrationis bonorum defuncti.textus optimus hic,ex quo præcipuè hæc assertio colligitur,ẽt quoad legata profana.glo. Abb.col.1.Imo.col.3.Bar.nu.8.& Cardi.hic, & id comprobatur a l.fi domus.§.in pecunia.& l.cũ res.ff.de legat. primo, quibus apparet hæredem debere,cum primum potuerit exequi ea,quæ testamento dispolita fuere. Nã textus in dicta auth.hoc amplius.annum concessit,vt eo lapso hæredes puniantur,vel ut executio ad episcopum deuoluatur,ex iure canonico & ciuili,& id ex eo etiam comprobatur,quòd Episcopus potest propria constitutione excommunicationis pœnam statuere contra executores negligentes in vltimarũ voluntatũ executione.

Frede

Fredericus cons.95.Romanus cõs.228.Iatius Bottęus in in tract.de Synodo,3.parte,artic.1 nu.172.

Circa secundum sit prima conclusio. Hæres negligẽs

5 † exequi,& soluere legata pia intra sex menses, in pœnã cogitur legatum reddere cum omni emolumento, quod ex eo potuit percipi a die mortis testatoris, sex vero menses ab insinuatione testamenti computãtur. tex. in §.si autem legatum colla.9.dixit sing. Bal. in c.ad nostram.de iureiur.col.2. notant.Abb.Imo.col.2 & Barb. nu.8. hic & optime Constant. Harmenopulus in epitome iuris ciuilis,lib.5.tit.10.c.de legato pio.dicens,hæredem negligentem per annum soluere legatum factum ecclesię, ad duplum posse conueniri. quod arbitror notandum esse ad tex.in §.item mista.Instit.de actioni.vbi duplum soluet hęres,qui distulerit legatum ecclesiæ,aut loco pio soluere,donec apud iudicem conuentus fuerit, qua,re forsan errat Harmenopulus.Quòd si hæres prȩmissa bina admonitione facta ab episcopo per publicũ nuntium,aut epi œconomo, legata pia exequi neglexerit,ẽt añ annũ,priuatur cõmodis ex testõ ei delatis. text. in d.auth.de eccl. tit. §. si autẽ qui hoc facere iussi sunt. Imo.hic.2.col.Bar.Sal.& Doct.in auth.hoc amplius.idẽ probat tex.in auth.licet.C.de episc.& cleri.

6 Secunda conclusio. Hæres,aut † executor testamentarius semel monitus non tradens executioni extremã defuncti voluntatem,amittit omne lucrum ex hæreditate, vel testõ sibi competens.auth.hoc amplius. C. de fideic. Regia l.fi.tit.10.par.6.ita,vt hęres ẽt prælegata amittat. Bal.& Alex.in l.qui filiabus.§.fi.ff.de leg.1.Est autẽ maxima dubitatio, an præfata monitio fieri debeat ab ipso iudice, vel sit satis hęredem admoneri per nuntium publicum.Et Pau.Castr.Angel.& Iason in d. auth. hoc amplius.4.col.asserunt ad pœnam illius auth.exigi necessario,vt ipsemet iudex hæredem, aut executorem admoneat,ita vt non sit satis eos per epistolam,aut nuntium,literasue admoneri.quod probatur in d.auth.hoc amplius dixit,monitus a iudice.idem notauit Ang.in auth. de hæred.& falc.§.si quis verò non implens.collat.1.Gu

7 li.Bened.in c. Raynutius. isto titu.verbo † absq; liberis. in 2.num.199 quibus ipse minimè assentior,tantum abest,vt eos sequar,qui legerim in d.auth.de hęred. & Fal. §.si quis autem non implens. a quo assumpta fuit breuis decisio d. auth.hoc amplius.hanc admonitionem decreto iudiciario fieri debere,non ergo ab ipsomet iudice,satis.n.est eius decreto,aut literis fieri.quod glo.probat in d.auth.§.illud quoque.verbo decreto.quam dicit singu. Cors c.in sing.verbo,citatio.& Ange.in d.auth.hoc amplius.idem adnotauit Francil.Balduinus in d.auth.de hęre.& Falc.verbo,decreto iudiciario. Nec Regia lex fi.tit. 19.par.6.iudicis mentionem fecit in hac monitione. Verum,quia quisquis is est, qui Iustiniani nouellas Codici inserunt, confuse eas in illam epitomen reduxit,hic oportet ꝑdictam Iustiniani sanctionẽ adscribere ex ipsi Nouellarum prima constitutione ab Haloandro in Latinũ sermonem è Græco traducta.

His ante a nobis definitis,sancimus, vt hic,qui vel hæredes ab aliquibus scripti sunt, vel fideicommissa (siue ea vniuersarum bonorum, siue specialia sunt) aut legata meruerint, omnimodo necessitas incumbat implendi eam, quod testator, aut qui legata eis honorauit, constituit,nõ quod inuitum est,leptimum sit, nec vlla id lex prohibeat, aut vt maxime honoratus facere omittat, ratio nihilominus fore expressis verbis demonstret. Si quis autem quod a testatore dispositum est non impleat, sed dum quod iussus est facere, recusat,decreto iudiciario admonitus, per integrum annum ea,quæ honorata relicti nomine competunt,exercuit, sciatque illorum numero est, qui necessario aliquid lege capiunt,in maiorem autem partem,quam lex requirit, hæres scriptus est, tantum apud animum habeat, quantum illa ratio-

nem retinentis iure successionis ab intestato lex dari concedit, quod reliquum est, ad totum inferatur, & siquidem alij hæredes scripti exstant, adcrescat illis pro ea parte, quæ cuique in institutione attributa est. Quod si nemo alius hæres existat, aut qui scripti sunt, hæreditatem forte non adeunt, tunc quod auferetur, adscribatur reliquis rebus, necnon legatarijs fideicommissarijs seruis libertate donatis, copia fiat adeundæ. & aequanimitas eius haberi iussit, vt tamen modis omnibus imperata faciant, videlicet, cautione prius ab eis præstanda, prout vel rerum, vel personarum ratio admiserit omnia se percepisse rebus factoris, quæ testatores relicte voluerint. Enimuero si nemo eorum, quorum in testamento habita est mentio, hoc est, nec hæres, neque legatarius, neque fideicommissarius, neque seruus libertate donatus adire voluerit, tunc post eum, qui scriptus quidem hæres, in legitimam vero dumtaxat partem per hanc conclusus est, ad alios, quos ab intestato lex vocat, bona deferantur, vt consimiliter cautionem de se completuros, quæ testamento sunt comprehensa.

Hactenus Iustiniani Nouella,quę vberrima orõne ꝑsequitur,ea quæ in d.auth.hoc amplius. diminute traditur.Id vero,quod in d.auth.hoc amplius.cẽ,hæredẽ minime exequentem iudicium defuncti lege repræsentatũ non incidere in hanc pœnam, ita intelligẽdum est,vt iudicium repræsentatum dicatur circa libertates seruorũ, quas iussit testator hæredem intra annum concedere,ꝑ ipso etenim anno a lege concedunt ipso hærede negligente.l.cum vero.§.subuentum.ff.de fideicommiss.libe. l.si pecuniam §.si seruus.ff.de cond.cau.dat. & hoc ipsũ in Nouella exprimitur illis verbis Aut, maxime honoratus facere omittat,ratum nihilominus fore expressis verbis demonstret. Tamet Francisc. Balduinus contendat, hoc alienum esse a Iustiniani constitutione.

Hanc vero pœnam effugiet hęres, cui alia minor pœna a testatore indicta fuit ob hanc negligentiam. illa.n. operatur,vt legis pœna cesset,ex notatis in l.ii fundũ sub conditione.§.Sticium.ff.de leg.1 l.1.§.1.ff. de pen.leg. per Ale.in l.ita stipulatus.col.pen.ff.de verb. obligat. atque idem erit,si tempus prolixius testator delignauerit, ad exequendam eius vltimã volũtatẽ ex l.diẽ.ff.de leg.2.

Porro pœnam hanc ipso iure negligentibus exequi

8 † vltimas voluntates statui,ita vt sententia necessaria nõ sit ad eam indicendam,probat grobat glos. in d.authen. de hæred.& Falc.§.si quis autem non implens.verbo,auferri.Bald. Salyceius,Angelus,Corne. & Iaf.in dicta authen.hoc amplius.fina.colum.per tex.ibi,amittat. quod verbum priuationem inducit ipso iure.gl.in l.amissione. §.qui deficiunt. ff. de capitis diminutio. Bald. in l. 1. columna prima.C.si mulier secundo nupserit.Abb. in capitu.cum in cunctis.§. finali, columna vltima, de electio. optimus textus in auth.licet.C.de episcop & cleri. dicẽs hæredem negligentem post monitionem soluere legata pia,amittere lucrum,& ad Epm.scopũ vẽdicare posse. Verbum enim,vendicare, præmittit amissionem ipso iure. His etiam accedit, quod verbum, auferatur, inducit priuationem ipso iure: quod verbum in dicta prima cõstitutio. Nouellarum in hac specie apponitur. & notat Tiraquellus in l.si vnquam.C.de reuocand. don. verbo, reuertatur. nu. 148. Ego vero libenter ab hac opinione dissentio, neque enim arbitror ueribum, amittere, ipso iure esse intelligendum.glos. & communiter Doctores in l. si quis in tantum. C.unde ui. Ripa.in capitulo sæpe. de restitutione spoliatorum columna penultima, glossa in le. si qua ex fœminis .& ibi Baldus . C. de secundis nuptijs.glos in cap.si diligenti.de foro competen.probatur in capitu.quia nonnulli.de clericis non residentibus. iuncto capitulo de multa.de prębend.quam opinionem sequitur,eam dicens magis communem esse Andr. Tiraquel.in dicta l.si vnquam.verbo reuertatur.num.127. & seq.

& seq.licet non desint qui ab hac sententia discedant. & idem dicendum est in verbo, auferatur. Nec huic sententie obstet tex.in d.auth. licet. quia loquitur in alio dissimili casu, vti ex eo constat, quo sit vt sisa sit necessaria in hac qõne,quam tractamus, ad priuandum hæredem, & executorem testamentario lucro, ob negligentiã exequendi vltimam voluntatem defuncti. Pau. Castrens.in d.auth.hocamplius.2.col. Ang.in d.§. si quis autem.Regia & insignis lex vlti.titu. 10.parte 6.

9 Egregia verò dubitatio hic scle insinuat, num filius hæres negligens legata pia soluere,amittat legitimam illi us portionem,quæ sibi a lege defertur. Sunt.n.qui existiment ex hac negligẽtia ẽt legitimã illẽ partem a filio amitti,ex eo q in c.licet.de voto.filius priuatur legitima portione,& primogenio,quia opus pium a patre sibi iniunctum exequi noluit. Item,qui monitus bis a iudice recusat soluere pia legata,ẽt añ annũ, priuatur lucris ex testamento ad ipsum pertinentibus.auth-licet.C.de episc. & cleric.auth.de eccle.tit.§.si autem qui hoc facere iussi sunt. Hec vero decisio in filijs quoad legitimam locũ habet,siquidem nouella Iustiniani, quæ legitimam portionem filiorum excipit, in legatis pijs minimè procedit. Nam lucrum quod ab hærede negligente aufertur, p eandem constitutionem substituitis,coniunctis, aut legatarijs defertur,at illud quod tollitur ab hærede ob segnitiem exequendi legata pia,distributioni cpi offertur, vt in d.auth.licet.igitur dispositio Iustiniani in d.auth.hoc amplius legatis pijs minime conuenit. Hi tandem rationibus hanc opinionem asserunt Archi.& Dom. in c.Syluester.11.q.1.Io.And.Host.Anto. Anchar. & esse cõmẽ testatur Imol.hic.Sed cõtrarium probabilius est. Primò quia in d.auth.hoc amplius sit mentio legatæ libertatis, & filius negligens in libertate concedenda ex testamento patris,non amittit legitimam,igitur non exequẽs pia legata,portionem itam minimè perdit, & tamen legatum libertatis pium est .l.j.§.si autem.C.de com. ser. manu.& ibi Bald. Iaf.illum tex. dicẽs esse meliorem iuris in in l.j.§.si quis ita.nu.15.ff.de verb ob.late Euerar.in Topicis.c.22. Ad id ẽt facit,quod in iuris utriusque locis,quibus punitur dilatio exequendi legata pia nullibi fit mentio legitimæ portionis. Sed id tãtum sancitum est,lucrũ est,lucrum testamentarium hæredibus, aut executoribus auferri,portio autem legitima non est lucrum,sed quasi debitum patrimonium l.si quis legatum. §.si.vbi glo. celebris hoc asserit.ff.de falsis probat.l. vlti. §. non.n.& ibi gl.C.de codicil,not.Iaf.in l.eum qui.C. de inoffi. testam. Preterea,si præcedens opinio vera esset, contingeret sepissimè,portionem legitimam filio relinqui, non leui adiuncto grauamine, quod est contra tex.in l. quoniam in prioribus.C.de inofficio.testamento. Quamobrem ultimę huic sententię subscribunt Card. Abb Imo. Barb. hic nu. 10.Bald.in d.auth:hoc amplius. nu.7. & Sylvest. verbo, testamentum.2.q.10.optime Didacus a Segura in l.3. §. si.ff.de liber.& posth.fol.7.col.1. ex hoc scribens filium, cui pater in his regnis reliquit tertiam, & quintã bonorum partem,differentem exequi parentis voluntatem p annum integrum,quintam partem amittere, nó tertiã, quæ lege Regia pars est legitimæ portionis. Hanc ẽt ultimam opinionem sensit hic Bernard. in vltimis verbis. dicit eam communem Io.Cirier. de Primogenitura,lib. 3 q.6.& eam sequitur Carol.in Consuetud. Paris. tit.1. §.8.in glo.3.q.3 Non oberit huic sententiæ tex.in d.c.licet. quia illa decisio procedit in voto facto a parente,qd filius exequi noluit,& ob id priuatur tota hæreditate, atque etiam legitima,cũ hereditas esset individua, regnũ, inquam.tex.in constitutione Frederici,titulo de prohib. feud.alie.per Frede.quo fit,vt id sit peculiare in voti executione emissa Bald.in authen.hoc amplius.col.2. Doc. d.c.licet.qui in hoc conueniunt frequẽtius,vt asserit Ro Suares in repet.l.quoniam in prioribus.C. de inof. testã. fol 5.colum.4.sed ipse compertum habeo, filium grauari non posse quoad legitimam portionem, etiam fauore pietatis,vt aliquod onus pium subire teneatur c. fi. 17. 4.& id etiam in voto not. Alberi.in d.l.quoniam in prioribus.in princ.Bartho.Brixien.q. venereali 37. sive voti executio consistat in cõditione potestatis, casus,vel mista.Doctores in d.l.quoniam in prioribus. vbi Roderic. Suares in prima ampliatio.glo.Bar.Pau. Alex. & alij magis communiter in l.si pater.C.de instit.& substitu. Regia l.17 tit.1.& l.11.titul.quarto parte 6. ex quibus constat,a portione legitima prorsus excludi quancunq; condition,sive sit conditio a casu,a filij potestate, vel mista. Vnde non placet Io.And.Henric.& aliorum opinio, qui in d.c.licet.existimant conditionem voti adimplendi a legitima portione non excludi, si pendeat a potestate filij,quod admittendum non est.

Item illud adnotandum est,filium a patre hærede institutum, adeuntem hæreditatem absq; beneficio inuentarij,eiusque confectione omissa, posse legitimã portionem deducere ex legatis.glos.in d.auth. hoc amplius.gl. in auth.sed cum testator.C ad legem Falc. omnium consensu receptæ,vt Alex.asserit in l.scimus.§.pen.& ibi Iaso.io 5.ultimo.C.de iure delib.Corn.cons.180.col.7.septima.vol.4.& Roderic.Suares in d.l.quoniam in prioribus.septima ampliatio.idem Alex.l. cons.67. libro 4.vbi Carolus eãdem opinionem approbat, & communem esse itidẽ scribit Didacus a Segura in repetitio. l. vnum ex familia.§.sed si fundum.nu.165.ff.de leg.secundo. similis glossa in authen.de hæredibus & Falc.§.si vero non secerit.verbo,lucrari.Iaf.in d.l.scimus.in princ.Regia l.septima,titulo 11.parte 6.ita tamen, vt rõne legitimæ legata diminuantur,sic vero diminuta soluantur vltra vires hæreditarias.Bartol.post Cynum,in d.authẽtica,sed cum testator.idem Paulus,Baldus, & Angelus Aretinus in d.l.scimus.§.penul.Corn.in eadem l.§.si vero. Bal. in l.j.nume.3.C.de bonis anẽt iud.possid.Corn.in d.consilio 180.Suares in dicta ampliat.7.ad finem. quibus addẽ dũ erit,quod ipse tradam in c.Rainutius.§. 11.in fi.Cæterũ,vt ingenue fatear,prædicta Bar. verba dubium sensum habere videntur, nam si filius ex legatis non confecto inuentario, indistincte legitimam portionem detrahere posset, frequenter omitteret eius confectionem,vt ex bonis hæreditarijs secrete legitimam caperet, & iterũ legata diminueret,deducta portione legitima.Quod si dixeris hanc præsumptionem in filio minime locum habere, id aperte conuincitur, nam & in eo locum habet tex.in authen.de hæred.& falc. §.hinc nobis.Deinde Bartol cæterique frequentissime hoc præmittunt,dicẽtes,filium legata soluturum,etiam vltra vires hæreditarias,deducta tamen legitima portione, non enim quicquam filius hæres solueret ex proprio patrimonio ultra vires hæreditarias,si prædicta iuris præsumptio in eo cessaret.Quamobrem,si fallor,Bart.& sequacium opinionem eo pacto intelligendam esse opinor, vt si filius hæres probauerit legitimis probationib. hæreditatis ẽtitatẽ,eãdemq; certam & diffinitam,legatis tamẽ uel æqualem, uel minorem, possit tunc ex legatis legitimam deducere portionem,eaque deducta,legata ipsa per eã deductionem diminuta soluere teneatur, tametsi quantitatem hæreditatis excesserint. Sed & si minime probauerit filius hæres certam hereditatis quantitatem, allegans tamen non esse in hereditate bona,quę sufficiant legatorum,nedum legitimæ portionis solutioni, soluet omnino integra legata, nulla facta legitimæ portionis deductione,cũ hæreditas præsumat opulẽta ac sufficiẽs, niti cõtrarium,uel cõscripto repertorio, uel ltimis pcõnibus apparuerit,ex illa opi.q̃ aduersus Bar. pbaui.l.si cõstante.in princip.ff soluto matrimo. 2.q.Si uero sententia Bart.

Bar.ibidem verior,ac probabilior cuiquam visa fuerit,is necessario in hac,quam tractamus,q.dicet, filium hæredem ex legatis posse portionem legitimam deducere,atque ita legata per hãc deductionem diminuta soluturũ.

Tunc autem non poterit certò sciri, an hæc legatorũ solutio vires hæreditatis excesserit,quod vt Cini,Bartoli,& Doctorũ opinioni aliqua ex parte refragari. Oportet autem aduertere, quid Regia Partitarum cõstitutio verè hac in quęstione senserit,nam licet cõis opinio,quã ex Accursio retuli, eam possit pati declarationem, quã Cynus,Bar.& alii frequenter comminiscuntur.Regia vero lex ita cõmunem opinionem probat, vt ecclesia Bart. declaratione,filius hæres legitimam portionem, prius q̃ legata, deducat ex bonis,quæ constiterit in patris hæreditate,eo mortuo mansisse,nec legata soluere tenebitur nisi quatenus possit, deducta legitima solui ex bonis hæreditarijs.Ea siquidem lex statuit aperte filium hęredem non confecto inuẽtario,legitimam portionem posse deducere eo modo,quo hæres conficiens inuentarium,Falcidiam è legatis deduxisset

Præterea considerandum est, filium ad primogeniũ vocatum post obitum patris, non posse a patre grauari aliquot oneribus ex primogenio soluendis.l. vnum ex familia.§.j.ff.de leg.2.tract.Io Cirier.de primoge.lib.3.q. 6.& Carol.in consuetu.Paris.tit.1.§.8.in glo.3.q.3.

Ex quibus ipse deduco, filium minime mãdatum executioni pia legata intra annum,etiam præmissa monitione,non amittere legitimam,nec iure primogenij ex hoc priuari. verunque expressim concedit Lugdunensis. in d.c.8.glo 3.q.3. 1

Hinc deniq; infero, falsum esse communem interpretationẽ c. licet. de voto. Nam si ratione pietatis nihil est ab eius parte legitima auferendum,cur potius tota hẽditas individua,occasione legitimæ partis, cui potius fauẽdum est,non dimittitur apud filium, q̃ ab eo integre auferatur,ratione eius partis, quam negligentia amisit?

10 Et quod fortius est,cur primogenio priuatur filius in d.c.licet.ex negligentia exequendi votum pium parẽtis, si & id constat ratione primogenituræ,& in rebus sub ea comprehensis,minime posse onus aliquod inũgi ei, cui ipsum hoc ius defertur ex antiqua institutione? Erit igitur ille tex.ita intelligendus,vt filius priuetur paterna hæreditate ob id,q̃ patris votum, & legata nõ mandauit executioni. In hac vero priuatione mẽtio legitimæ nulla fit in prima illius c. parte, quo fit, vt possit ifthæc priuatio intelligi deducta legitima. Cæterũ, dum in vltima illius decretalis parte filius priuat regno, quod ei iure primogenij delatũ est,ex eo fit, quòd filius ipse promiserat votum parentis ad executionẽ deducere, & ideo id exequi tenebatur,vt scribit Lugdunensis.in Consuet. Paris.d.q. 3.& monitus a Romano Pontifice, vt propriam promissionem absolueret, hoc agere noluit, atque ex ea causa nimia cõtumacia excommunicatur,& in ea proterue perseuerans, a Romano Pontifice regno indignus censetur ac priuatur, siquidem potest ex causa Romanus Præsul, Regem aliquem regno priuare.quod pbat optime tex. in c.grandi.de supplen.neglig.prælato.in 6.c.alius.15.q. 6.c.Adrianus.63.dist.Io.Lupi,de reguo Nauar.2. par.§. 7.c.Apostolicæ.de re iud.in 6.

EX CAPITE CVM IN OFFICIIS.

SVMMARIVM.

1 *Clerici habentes beneficia vsufructuario, an vsuario sint similes.*
2 *Clerici in reditibus ecclesiarum id tantũ iuris habẽt, quod eis a canonibus conceditur.*
3 *Clerici habentes beneficia vel ea sumptus fabrilis & fori multa necessarium,ecclesia reditus expendentes in pios vsus, an teneantur ad restitutionem.*
4 *Quotidianæ distributiones clericis acquiruntur, quoad liberam earum dispositionem.*
5 *Intellectus ad hæc ista tituli.*
6 *Habens beneficium simplex, an possit libere etiam in testamento, reditus ecclesiæ distribuere.*
7 *Papa an possit permittere clericis liberã testandi facultatem de reditibus ecclesiarum.*
8 *Licentia testandi est intelligenda de primo testamento, & ea integra morte concedentis finitur.*
9 *Consuetudinis vniuersalis ecclesiæ, quæ permittit clericis de reditibus ecclesiarum testari, defenditur.*
10 *Remuneratoria donatio quem effectum habeat.*
11 *Regiæ quędam leges intellectæ*

CAP. CVM IN OFFICIIS.

Diximus in capite primo huius tituli, an Epi possint hac in vltima voluntate distribuere bona ppria, vel ecclesię. Nunc vero oportet eandem qõnem repetere in clericis sacerdotia,quę beneficia vulgo dicimus,obtinentib.Et in his clericis,qui curam animarũ, & administrationem ecclesiæ gerunt,est considerandũ,qd ius in ecclesię reditibus habeant.Sunt etenim,vt quibusdã placet, in bona valetudine constituti, vsufructuarij. In ægritudine verò,a qua decedunt,vsurarij.gl.in c.pũti. de of.ord.in 6.quam dicit singularem Barb.in c.requisisti.ifto tit.nu.34.idem in c venerabili.de off. delega.col. 16.& in tract.de pstan.Car.1.par.q 3.col.5.idem glo.in c.3.de prob.& in c.possessiones.de rebus eccl Rursus clericos hõtes beneficia esse tantum vsurarios, asserit gl. in c.quia nos.isto tit.& in c.fi.pe pecul.cleri.alia in c. cũ cõstet.de pign.& in c.cum olim.de rerum permut.quib.in locis mire Doct. variant, ita vt certa ex eis sñia capi non possit, tametsi Abb.in repet.c. cum esses tit.nu. 21. late super hoc disputet, magisq; probet vltimam opinionẽ. Mihi vero nec est satis compertum,clericum habentem beneficium,esse omnino vsufructuariũ,nec prorsus vsuariũ. Nã vsufructuarius potest disponere de his, quæ ex vsufructu acquisiuit,quod nõ põt hic clericus. Vsuarius uero nihil præter vsum hẽt, at clericus beneficium ecclesiasticũ Canonico titulo possidens,plus iuris hẽt,q̃ usuariusficuti apparebit ex his,quę statim tradã. Vñ neutra Doct.opi.placet,& est,ni fallor,inutilis,atq; ab hac disputatione extranea ipsa hec iuris Cano.interpretũ cõsideró.

2 In his igitur ecclesiasticis reditib.id iuris hãt clerici, quod a canonibus expresim sibi conceditur.Inn.in c.indecorũ.de æta.& quali.glo.in c.res ecclesiæ. 12. q.1.Archi.in c.statutum.§.,assessorem. de rescript. in 6.pulchrè Card.cons.110 col.2.siquidem res ecclesiarum sublacẽt administrationi Romani pontificis,& prælatorũ, a quibus ipsa catholica ecclesia regitur, sic & canonib. ecclesiasticis ipsum ecclesiæ patrimonium cõmissum est, ex qua regula plurima deduci põt hac in qõne, præ cæteris notanda.Illud tñ obseruandum erit, & omnino admonendum,vt plane intelligamus quid ius diuinũ, quid humanũ,q̃ pontificũ ad huius disputationis radicẽ instituerit.Iure quidem diuino, quod diuinũ proprie dici loquet,& dẽt,ex lege noui testamenti,ministris ecclesiasticis nihil aliud ex reb.ac bonis tpalib.competere,q̃ quod victum,& alimenta fuerit necessarium,& sufficiat.Quod in qõne de decimis lib.1.Variar.euidenti rõne probauim⁹. Quod si quid eisdem ministris datum est, quod necessariũ vsũ excedat,id iure humano & Põtificio, aut deniq; principiũ,& piorũ hoiem largitionib. datũ fuisse, sptissime cõstat.Vñ fit,vt quotã pacto hęc bona iure hũano,

cui

aut piorum hominum libera concessione ministris data sint expendenda lege iustitiæ, quæ specialis sit erga eccle siarum ministros, ratio, ac regula oino petẽda sit, vel ab ipso iure humano, vel legibus, ac conditionib. donatorũ voluntate ipsis in donationib. expressim præscriptis. At quę ió, si alicubi a sanctis patrib. diuini iuris mentio facta fuerit circa horum distributionem, vel eorũ cõioné, aut quibus sint cõmunicanda, ea verba intelligenda sunt de eo diuino iure, q̃ lectori significatione diuinũ ius dicitur contingit, pp amplissimam, summamq; sedis apostolicæ, eiusq; ac totius orbis Põtificis Maximi, qui vicaria Christi vtitur potestate, supra genus humanum authoritatem. tex. optimus in c. oimis. de iureiur. ex interpretatione Host. Io. And. Ant. Card. Anch & Imo. tex. item in c. qualiter. in 2. de accusatio. & in c. 1. de iuram. cal. Card. in cle. 1. de vsur. col. 1. traditum' & nos in c. 31. Prac. qõ.)

Primum, exacte ac diligenter canonib. cõsideratis colligitur, clericos beneficia hãtes, ex eorum reditibus eos tm expendere posse, qui ad eorum honestum victum, vestitum, cęteroq; vsus necessarios, aut cõgruos sufficiãt. c. fi. 12. q. 1. & in c. videntes. cad. quæst. & in princ. 44. distin. Tibi, ó sacerdos, inquit Hieronymus, viuere de altari permittitur, non luxuriari. Bona etenim ecclesiarum, sunt proprium Christi patrimoniũ. c. cum ex eo. de electio. in 6. notant Felyn. & Dec. in c. constitutus. de referip. Hinc diuus Bernardus epistola. 2. scribit, Deni que quicquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegiũ est. Sed o, hinc infertur clericis omnino permissum esse anti quis canonibus reditus ecclesiasticos, qui ad præfatam congruam sustentationem necessarij nõ sint, in optima, vel aduersa valetudine, in pios erogare vsus, iuxta illud Lucę 1. quod superest date pauperib. c. fi. 16 q. 1. c. cassel lae. c. Epi. 10. q. 2. Nouit etenim lex de dandis decimis ecclesiæ ministris, ex eo insitiã p̃ferri, q̃ p congrua ministrorum sustentatione, & pro pauperib. alendis, datur ipsa decima fructuũ pars. Criet. in 2. 2. q. 87. artic. 1 & q. 185. art. 5. c. decimæ & c. fi. 16. q. 1.

(Hęc tñ Caietani sñia sic, vt opinor, est accipienda, vt non negemus, ius Pontificium, assignare potuisse decimam, aliamue partem omnium fructuum, quę decima minor esset ministris ecclesiasticis ad eorum congruam sustentationem, ad ecclesias ædificandas, alasue expensas, quas ad ministerium diuinum fieri congruit, ad veteris legis exemplum, ẽt nulla pauperum expressim habita rõne. Sic denique, vt si ea pars curtu tpis aucta, aliasue rõne pinguior effecta, vsum necessarium aliqua ex quantitate excederet, non esset omnino quod excedit pauperibus lege iustitię debitum. Alioqui, q̃ ex decimis in admodum pretiosa ornamenta, vasa & ædificia expendit, pauperibus plerumque lege iustitiæ debitum esset, cum ẽt si deceat, sacerdotes in tẽplis miro modo fabrefactis, pretiosissimis ornamentis, & vasis vti, multa ex his poterunt videri arbitrio non temerario ad pauperes pertinere, si iustitiæ lege, quę vsum necessarium ac decentem excederent essẽ debita forent. Multa. n. quæ in his præter necessarium vsum ad decorem sic pertinent, vt absq; vlla lesione alterius licite expendi valeant, si pauperum lege iustitiæ rõ habenda foret, in his, quę legitimis, iustis ac decentibus vsib. superfint, videretur fortasis ea ex cã q̃sque legitimas, decentes, ac iustas expensas excessisse. Tametsi fatear decimam partẽ ministris, & ecclesijs datam fuisse iure Pontificio ea rõne, vt & cura pauperũ maxime illis incũbat, eoq; ex eã legem de dandis decimis iustioré in Christiana republica visam fuisse, q̃ si libere in quoscunq; vsus absq; vlla pauperũ rõne ministris ecclesiasticis liceret eos reditus expendere. Memini aũt decimæ partis, aut minoris ex eo, quod maioris nullũ habeamus ex diuinis literis exẽplũ. Quisuis non dubitẽ alimenta, & alia, q̃ sunt ad diuinũ cultum necessaria ministeris ecclesiasticis diuino iure deberi, vbi decima fructuũ pars aliqua ex causa non esset ad ea sufficiens. Sed & in Christiana republica summo opere curandũ est, vt tẽpla, vestes, vasa, & alia ornamẽta, quibus ministri vti dẽnt in diuini cultus ministerio, splendidiora, & pretiosiora sint, q̃ ea, quibus ad profanos vsus, ẽt principes vtãtur. Hoc etenim ex sacris literis veteris testi cõstat, & Christianorũ prĩcipũ vsu receptum fuisse historię ecclesiasticę authores tradidere.)

Tertio, ex eadem rõne apertum sit, clericũ habẽtem ecclesiasticum beneficium, posse licere disponere de illis reditibus, qui essent necessarij ad eius honestum sumptum, inspecta cuiusque qualitate, si eos præcipuos is habeat, qui alijde victũ, & necessaria sibi ministrauit. Hæc etenim pars bonorum ecclesiasticorum ministris per canones antiquos cõstituitur. c. ecclesias. 13. q. 1. tex. & ibi Abb. in c. de his. de eccle. ædifi. Tho. 2. 2. q. 185. arti. 7. in resp. ad 2. Io. Maior in 4. senten. dist. 24 q. 17. & q. 20. Et idem ipse dicerem in his reditibus ecclesiæ, & beneficij, quos dignissima mercede industriæ, & laboris impensi in ecclesiæ regimine recipit ipse, qui ecclesię curã gessit, ex Bolognino i Ana. cõl. 87. ubi ipse Ana. hoc ipsũ p̃bat.

Quartum, q̃ ex præmissis inferri põt, non facilem hẽt definitionẽ, sunt etenim qui opinentur, clericum hãtem † beneficium, vltra sibi necessaria, in profanos vsus reditus illius expendentem, mortale crimen committere, & teneri ad restitutionem illorum reddituum, quos ita expẽdit ex Hieron. dicente. Aliena capere conuincitur, qui vltra necessaria sibi retinere probatur. c. j. §. ordinãdus. 42. dist. Sensit hanc opinionem Tho. 2. 2. q. 45. art. 8. expressim asserit Alex. Halen. 3. par. q. 36. membr. 5. Ricard. in 4. sentẽ. dist. 45. art. 3. q. 1. Gabriel in 4. dist. 15 q. 8. Horn. 3. par. tit. 15. c. j. §. 19. Io. Maior. in d. 24. q. 17. dicens hãc opinionem esse communem, quam tandem probat Paluda. in 4. dist. 24. q. 3. art. vlt. quibus suffragatur tex. optimus in c. cõs. 12. q. 1. & in c. 1. 12. q. 3. Pulchre diuus Bernard. Epist. 42. col. 3. *Clamant*, inquit, *pauperes, nostrum est quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inuiter expenditis.* Huic opinioni accedunt Abb. in c. cum secundum. de prębend. prima col. & Archidia. & Domi. in summa, 44. dist. Felyn. in c. postulastis. nu. 6. de refer. idẽ in c. de quarta nu. 31. de præscrip. Anto. Burg. in c. 1. nu. 28. de empt. Sed hæc, atque alia a dictis doct. adducta, eo tẽdunt frequentius, vt sit illicit a hæc ecclesiasticorũ redituum distributio, non tamen ut sit restitutio necessario facienda. Præterea reditus ecclesiastici, qui superfunt vltra ministrorum victum, alieni dĩr non proprie, sed ex quadam metaphora, eo q̃ pauperibus essent erogandi, quod authoritate Hieronymi cõprobaturis etenim fieri bit, bona ecclesiarũ dici bona pauperum, quoad debitũ, quia eis debentur, non quoad cõium, nec quoad p̃prietãte, sicuti refert Card. a Turrecrem. in c. videntes. nu. 2. q. 1. Canon autem primus, 12. q. 3 id tm probat, acquisita ex reditibus ecclesiæ, aut beneficij, ad ecclesiã ptinere, quod omnes concedunt, nec inde sequitur, prælatum reditus sibi designatos per luxuriam consumentẽ, ad restitutionẽ teneri. Quamobrem, licet concedant hanc cõsumptionẽ absq; mortali crimine non fieri, negant tñ restituendi obligationẽ. Tho. & Caieta. 2. 2. q. 185. artic. 7. Præpos. in summa, 44. distinct. col. 5. Thom. quolibet. 6. art. 12. Sylvest. verb. clericus. 4. q 20. & verbo, restitutio. 3. q. 5. Adria. in 4. senten. incipiente, Pro clariori 4. cõclusio. Io. Arbore. in Theosophia. par. 1. c. 25. ad fi. & Ioan. Driedo. de liber. Christia. pagina 199. quorum sñia benignior est, & nostris hisce tpibus admittenda, ex totius Christiani orbis consuetudine, qua plurimum adiuuat. Nam post factam bonorum diuisionem inter ecclesiam & episcopum, ac sacerdotes ecclesiæ ministros, episcopi &

pi & ministri ecclesiastici verè dñi sunt eius fructuum portionis, quæ sibi cõtingit. Quod late tractat, & tradit Dominic. Soto lib. 10. de iust. & iur. q. 4. ar. 3. & 4.

(Ea verò pars, quę, vt diximus, Epis distinctè competit, a quocunque donata sit, ea lege, ni fallor, data censet vt Epi erga pauperes officio patrum, & pastorum in his quæ supersint vltra sibi necessaria vti debeant, & teneantur, si nec lege iustitiæ, saltem lege charitatis, quæ peculiari quadam rõne magis Epos, q̃ alios obliget. quamuis, vt dixi, non ausim constanter asseuerare, eos teneri in p̃dictis casibus ad restitutionem rõne eius partis, quæ iure, vel alia quacunque institutione distinctè ministris, ẽt epis competit. Etenim negari non potest, diuum Thomam, cuius authoritas apud omnes maximi debet esse momenti, huius fuisse sñiæ, atque itẽ eos oẽs, quorũ mõ meminimus, si eorum distinctio iuxta seriem, & ordinẽ ab eis non admodum obscurè significatam ad amussim expendatur. Nam & Caie. ipse restitutionis radicẽ ex natura communium bonorũ apertissimè deducit. quo fit, vt si bona ministris ecclesiarum, ẽt epis data sit separati, ac principaliter pro eorum ministerio, ea rõ, quæ accessorię, &, vt dici solet, secundario ad largitionem in pauperes expectat, nullo mõ videatur ad restitutionẽ obligare. Ea vero bona specialiter apud. S. Thomã, vsui ministrorum esse deputata intelligo, quæ distinctè ab his parrib. quæ ex canonum diuisione fabricæ, & pau perib. adsignatæ fuere, ministris competunt, vel quæ rõne ministerij eis donata sunt, quamuis eius sint quantitatis, q̃ necessarium vsum excedant. Alioquin nulla esset distinctio inter bona cõia, & specialiter deputata, q ua S. Tho. euidenter vtitur. Aliud etenim est, esse quædam bona necessaria ministris habita ratione vsus: & hæc in bonis cõmunibus continentur: aliud, esse quędam bona ad vsum ministrorum separatim deputata, & hæc distinctã a cõmunibus rationem habent.

4 Quinto, ex principali tassertione colligitur, in quotidianis distributionibus ecclesiastici beneficij, id animaduertendum esse, vt earũ dominium acquisitum censeri debeat, habenti bñficium, & eas percipienti. tex. in c. vni eo. de clericis non residẽ. in 6. ad finem. vbi Dom. & Frãcisc. hoc sentiunt. Barb. dicens illum tex. sing. in c. fi. col. fi. de pecu. cleric. not. gl. Gufiel. in extrauag. 1. ne sede vacan. inter cões. verb. consueuerit. in 1. Dec. cõl. 280. col. 1. quorum opinio cõis est, sicuti eam secutus asserit Paris. cons. 33. vol. 4. col 2. Constat. n. has distributiones a canonib. ecclesiæ ministris concedi ob illud ministeriũ, quod altari, aut diuino cultui impendunt. idem not. Bologninus in Ananiæ cons. 87.

5 Sexto, ex his constat rõt decretalis, ad hæc. ist. tit. qua p̃batur, clericũ posse, ẽt in egritudine cõstitutum, cã donationis inter viuos, reditus ecclesiæ in pia erogare cãm, mõ in hac donatione moderamine vtatur, si ex ea egritudine decedat, sed si in bona existens valetudine velit in pios vsus aliquid expendere de bonis mobilibus, id agere poterit libere, nulla p̃finita quantitate. quod ẽt p̃bat in c. quia Ioannes. iuncta glo. 12. q. 5. not. Abb. Anchara. Imo. & Barb. in d. c. ad hæc. Vñ oportet a viuẽte fieri traditionem horum bonorum, quæ sic donãtur. Barb in d. ad. hęc. 2. col. (ad hunc saltem effectũ, vt fraudis p̃sumptio, & suspicionis indicium euitetur, quo ficta censeri possit donatio ista ab ægroto facta.)

Septimo, clericum beneficium ecclesiasticum hõtem proprio testamento non posse disponere de bonis occasione ecclesiæ acquisitis. tex. in hoc c. cum in officijs. ẽt si illa bona acquisierit occasione reditus ipsius beneficij. tex in c. relatum. in isto tit. vbi Abbas. ide in Abb. latius in c. cum esset. co. ti. in relectione. nu. 23. Cuius opinio omnium consensu recepta est, omnes etenim iuris vtriusq; professores hoc verum esse iure fatentur, licet Palud. in 4. senten. dist. in. 1 5. q. 3. arg 6. clericis permittat libere testari de reditibus beneficij, quod manifeste conuincitur p dicta iura, & cõem sententiam, quæ procedit non tñ in reditibus collectis ex beneficio, sed ẽt in rebus emptis pecunia, q̃ eisdẽ reditib. fuerit collecta. Barb. in c. inquirẽdũ. de pec. cler. nu. 7. Steph. Bertr. cõl. 259. vol. 2. qd p̃bat in d. c. relatũ. & in hoc c. & id passi sentire vñr Doct.

6 Octauo, põt ex his † perpendi veritas glo. in d. c. p̃ti. de offi. ord. lib. 6. quę dixit, clericum posse libere testari de bonis ex simplici beneficio acq̃sitis. cuius opinionẽ tenuit Host. in c. fi. de pecul. cler. ex c. requisiti. in fi. isto tit. & inquiunt Ant. & Imo. in d. c. fi. opinionem hanc in praxi receptã esse. Eam vero falsam esse nos arbitramur per tex. in c. Epis. 14. q. 1. vbi p̃batur, canonicos, qui simplex beneficium obtinent, non habere bona ecclesiæ, vt p̃pria, sed ad dispensandum. idem ẽt constat ex his, quæ in p̃cedentibus assertionib. adducta fuere. Nam iura p̃hibentia clericum testari de reditibus beneficii, absque aliqua distinctione loquuntur. Nec oberit tex. in d. c. requisiti. vbi id tm probatur, relictum canonico alicuius ecclesiæ, ipsi canonico acquiri, nec præsumi debere, causa ecclesiæ ei legatum factum fuisse, ex quibus gl. opinio iure non procedit. & ita eam reprobant Abb. in d. c. cum esses. nu. 23. idem hic. idem i n c. 2. de deci. & in c. fi. de pecul. cler. Archi. in cap statutum. §. assessorem. de refer. in 6. Inn. in c. indecorum. de æta. & qualit. Dom. & Fran. in d. c. p̃ti. col. 3. Barb. in trac. de pręsc. Card. par. 1. q. 3. nu. 80. idem in d. c. requisiti. isto tit. nu. 34 idẽ in c. fi. num. 14. de pecu. cler. eandem opinionem dicunt esse veriorẽ Imo. in d. c. fi. Bertr. in d. cons. 258. vol. 2. & communem Ias. cons. 75. vol. 3. & Alber. Trotius de uero & perfect. cleric. lib. 2. c. 51. nu. 7. id tñ concedi poterit, pensionarij posse proprio testamento disponere de reditibus ex pẽsione ecclesiastica p̃ceptis, & eo intestato eosdẽ reditus ad legitimos successores pertinere, sicut de iure id p̃bat Hiero. Gigas in tract. de pensionib. q. 52.

7 Vltimo, hinc potest deduci, an † Romanus Pontifex valeat permittere propria dispẽsatione clericis testamẽtum facere, & in eo bona illa distribuere, quæ ex reditib. beneficii acquisierunt, qua in q. Abb in select. c. cum esses. isto tit. nu. 30. scribit, non posse Romanũ Pontificẽ sine maxima causa hanc testi libertatem concedere. Barba. hic, 5. col. idem Franc. in rub. isto tit. in 6. col. 32. Quin & Barb. scribit in tract. de prest. Card. 1. par. q. 4. licentiã hanc testandi a Romano põtifice concessam clericis de reditibus beneficiorum, esse intelligendam ad pios vsus, non alios. Ipse uero considero bonorum ecclesiasticorũ administrationem ipsi Romano pontifici, & eius canonis constitutionibus commissam esse. ca. videntes. c. præcipimus. 12. q. 1. quib. quidem canonib. separatim ab ecclesię ærario conceditur episcopis, & clericis ecclesiarũ ministris certa ex reditib. ecclesiasticis portio. c. de reditib. c. cognouimus. c. mox est. c fancim'. 12. q. 2. Tho. 2. 2. q. 185. art. 7. & quodli. 6. art. 12. ad hæc accedat ẽt q̃ p̃hibitio testandi clericis inducta est iure humano, quod constat ex hoc c. & alijs, quę in præcedentib. conclusionibus adduximus, alioqui si iure diuino esset p̃dicta p̃hibitio inducta, non posset permitti vllo pacto dispensatio Romani pontificis. quam Abb Franc & alij passim concedunt, sicuti probaui in epitome de spon. 2. par. c. 7. §. 9. nu. 4. Quod si Papa dispẽsare põt hanc testandi lcẽm, valet dispensatio sine cã, quis inique concedatur, ut in eadem epitome tradida d. §. 9. nu. 8. Consequitur ergo ex his, posse Romanũ pontificẽ facultatẽ testandi de redditibus, & bonis ecclesię occasione acquisitis, epis & clericis concedere. Nã & monachis id concedi posse a Papa, diximus in c. 2. ad ii. iti. ti. vbi plures authores huius assertionis retuli, qui & hanc opinionẽ, quam mõ asserui, expresse profitẽtur, eam que vsus Christiani orbis recepit, & asserit

scrit communem esse Dec.cons.512.col 2.

8 Erit tñ isthæc lcia ꝛ testandi ita restringenda,vt in'primo testamento intelligatur,non in secúdo arg.l. boues. §.hoc sermone.ff.de verb.sig.l.dotis promissio.ff.de iure dot.c.nō potest.§.1.de præb.in 6. notat in hac specie eleganter Philip.Dec. cons.512. cui subscribit Soc. Iun. in cons.89.1.vol.cons. dicens sic respondisse insignes Iurisconsultos,dum hæc quæstio in lite tractaretur, & idē pōt comprobari ex pluribus,quæ Alcia. congerit in d.§. hoc sermone.& Hippo.in rub.ff. de fideicom.nu.97.Ias.in l.diuortio.§.quod in anno.ff.soln.matr. & insigni compendio Mart.ab Azpilcueta in c.placuit. de pœn. dist.6. nu.166 in his etenim,quæ odiosa sunt, simplex cōcessio primum actum tantum respicit.& idem in onerosis.d.c. non potest.& in d.l. dotis promissio. notatur in l.placet. ff.de lib.& posth.Cald.cons.16.de iure pbtr.Felin.in c.2. de treug.& pace.Qua rōne idem Soc. Iun.d. cons.89.co natur probare, lcíam testandi a Romano pontifice præstitam Epis,morte Romani pontificis re integra cessare quia hic actus odiosus est,& nō extinguitur morte ipsius glo.in c.a nobis.in 1.de sen.excom.communiter ibi recepta.l.fi ff.de pœnis.notant Abb.& Fel.in c.ex lite. de constit.& Mar.ab Azpilcueta in d.c.placuit.nu.161. qui pulchre aliquot explicuit,quę minus diligenter tractauerat Feli.in c.licet vndique.de ol.deleg. Sed & Decij opinionem in d. cons.512. post huius operis primam & secundam editionem vidi probatam esse a Tiraq.in d.§.hoc sermone.nu.128.quæ tñ modo mihi dubia vī ex his,quæ ab eodem Tiraq.illic traduntur. limit.17. authoritate Bald.in c.1.in prin.col.penul.vers.deinde quæro, pone q̄ princeps.tit.de pace Constantiæ. (Et præsertim authoritate Io.And.& Dom.in c.non potest.§.illud.de præb.in 6.ex quibus ipse censeo Decij opinionem in praxi nō fore admittendā. Nam & post huius operis tertiam editionem legi eam iure improbātem Hieronymum Albanum de Cardinalib.q.48. Sed & Socini Iun. responsum fortasis hodie admitti non debet,cum ea licentia, magis ad principis,cui pudicat,q̄ ad actū aliquē odiosum accedat.)

9 Verūm moribus receptum est,vt solis epis hæc testādi licentia sit necessaria:quidem clerici omnes liberē testantur,& in vltima voluntate distribuunt bona, quæ ex reditibus ecclesiarum adepti sunt, atque in eisdem intestati decedentes successores habent parentes,fratres,cęteroſq; cognatos. Hanc tñ consuetudinem damnant plerique,ex eo quod in 2.ist.tit.approbetur consuetudo, q̄ permittit clericis testari in pios vsus,aut in prēmium alicuius ministerij ipsis viuentibus clericis a tumulis impē singeneralis ergo consuetudo nō recipitur,quem tex.dixit esse sing.Rochus Curt. in ſi. de confic.fol.paruo 48. col.4.hunc abusum reprobans. cui opinioni assentiuntur omnes Doct.hic,& in d.c.relatum.& in fin.de pecul.cle. Abb.in d.c.cum esses.in relect.14 col.Fran.in rub. hoc titu.in 6.col 32.Barb.in tract.de præst.Card.3.par.q.4.Io. Mat.in 4.sent.d.14 q.20.Ang.verb.clericus.2.§.13.Sylue.verb.clericus.4.q.2. Alua.Pela.de planc.eccl.2.par.artic.28.col 3.Archi.in sum. 12.q.5. quorum opinio magis cōis est, vt ex præmissis aperte constat. Sed quoties animaduerto reditus hos ecclesiasticos,de quib. agitur, a canonibus ministris ecclesiarum adsignari separatim ab illis bonis,quæ ecclesijs conceduntur ad ædificia, vestes,aliaq; necessaria,quoties video,ac memoria repeto, hanc testandi ꝓhibitionē iure humano statutam fuisse, non possum consuetudinem præmissam damnare, quippe qui certo sciam Romanum pontificem,ecclesiæ Principes,totius orbis Christiani consensum, vel applausum eam probare, saltē tacite, vt inde coniecter sępissimē rēistā summum præsulem,ac Cardinales,Epos, Cæsarem, & Reges cogitasse,& huic vsui consensum præstitisse,cū nulla possit cā ꝓponi,cur mores tot annis tā conua lescentes,intactos dimiserint,ni eos proprio consensu ꝓbassent. Sic sanè Carolus Cæsar Hispaniarum rex anno 1523.comitis totius regni Pintię habitis,c.47.iussit,hāc consuetudinē vti legitimē inductam seruari. Et hoc ea constitutio posset referri, ac deduci ad consuetudinem succedendi clericis solum ex testō, tñ vbi moribus obtētum fuerit,idem quoad successionem ab intestato,eisdē rationibus hanc consuetudinem admittendam esse opinor. consuetudo autem ista siue ad successionem ex testamēto,siue ad successionem ab intestato, testib. est legitimē probanda,vel aliis modis, quibus iure probanda est,vt secūm illam pronuntietur.(Cæterum, Regiam cōstitutionem promissione vti approbante, non solum cōsiuente,ex eo euidenter constat,quod secūdum eam iudex,qui de ea re sniam dicturus est, non tātum absoluet hæredē clerici a petitione ecclesiæ, fabricæ, vel pauperū sed & ipsam hæreditatem hæredi eam petenti, & nō possidēti adiudicabit,& tradet, quod alienū est a sola pmissione conniuente,ac tandem propriū pmissionis eā consuetudinē approbantis. Alioqui is Iudex grauiter peccaret, nec deberet in Christiana Republica eiusdem sniæ exequutio permitti.)Sed & quantum attinet ad successionem istam,vel ex testō,vel ab intestato,vt clerici hæredes habeant in rebus acquisitis ex reditibus ecclesiarū idem apud Gallos cōi vsu obseruatum est, vt pter alios testatur gl.in pragm.sanctione.ti.de annatis.§.item qd. verb.acquisitos.Neq; desunt doctissimi viri,qb.hęc snia placuerit:nempe Host.in c.fi.col.2.de pecul.cleric. (ver. & hoc seruat consuetudo.) Faber in §.his verò. Instit.de rer.diuis. Palud.in 4.sent.dist.15.q.3.ar.6.Hor.3.par.ti. 10.c.3.§.14.Guido Papæ decis.105.Guli Bene.in c. Raynutius.ist tit.verb.& vxorem.nu 264.Io. And.in reg.nemo plus.de reg.iur.lib.6.Io.Gallas q.139. ad finem.in 6. & alij,quos refert & sequitur Philip.Probus in c.pēti.de off.ordin.in 6. quibus adstipulatur text.in c. cum tibi.de verb. significat. vbi Abb. ex illo text.idem probat.est & egregius tex,in extrauag.Io.22.dusceptī.de elect. dicens valere consuetudinem, qua inductum sit fructus būficij vacantis per aliquod tps ad defunctum pertinere. Ergo de illis ex cōsuetudine potuit testari, vel illos fructus cō sanguineis,alijsq; hæredibus relinquere. nec soluit hanc rōnem exactę Panor.hic scribens in hac specie,præiudicium inferri futuro successori, non ecclesię. Nam & illa bona, quæ clerici defuncti ex reditib. ecclesiæ acquisierint,futuro successori reseruantur.c.pēti.de offic.ord.in 6.cap.relatum.in 2.ist.tit.igitur eadem ratione in eis cōsuetudo poterit ꝓcedere, siquidem & hæc consuetudo, cuius initij memoria hominum non est,idem efficit,qd principis lcia,& priuilegium.l.3.§.ductus aq. ff.de aqua quot & æsti.c.1.de pscr.in 6.cui p quibuscā. de verb.sign.quē tex.dicit sing.Abb. in c. p venerabilē. q filij sint legi.3.col.Rom.sing.269.Cōmendat Ias. in l. is q putat. ff.de acq.hære.Abb.in c.cum nobis.de pscr.Fel.in c.accedentes.& idem post Abb.in c.cām. eo.tit.Franc.Balb. de pscr 5.par prin.q.7.& 2.par.3.partis prin.q.6. Hipp. sing.80 Probus in c.2.nu.7.de præb.in 6.sed Papa priuilegio pōt hanc lcíam exhibere,igitur consuetudo ista totius orbis poterit idē efficere:cum & cōsuetudo legi humanæ deroget.c.fi.de consue.l.de quib.ff.de legi.l.venditor.§.si constat.ff.comm.præd.Abb.in d.c.fi.2. col. Nec me in contrariū snīam induceret tex.in d.c. relatum. cū ibi approbans Rom.Pontif.illam cōsuetudinē, tūc vigētē,non reprobat hanc, q̄ mō frequentissimo vsu fetuat.

(Hæc vero,me scriptille,lectorē admoneo,his rōnib. quib.ad eorum ꝓbationē vsus sum, & ea præsertim, q̄ nō video cōiorē bonorū ecclesiasticorū, cui' a canonib. mētio fit,eo iure inductā,qd nō subsit S.Sedis Apłicę,& iuris Pontif.in constitutionib.vt tandē existimē, diuitionē eorū,ēt quo ad dominiū fieri potuisse.Cēseo tñ distributionem

tationē istam eo ālo fore recipiendā ac recipi debere ab his præsertim,qui non solū professione Christiani, & cōis Christianorū legi addicti esse debent,sed ob speciale munus,in quod diuina inītone sacris ordinib. fūsceptis electi fuere,eaq; rōne inter Catholicos, ut lucerē ardentes exēplo lucere tenentē,vt in expendendis ecclesiasticis reditib.quos,ēt ut ministri seperatim percipiunt,sit illis satis,culpa mortalis criminis esse eos infectos,si male pter vlum necessarium,& pias largitiones illos distribuere non uereantur. a mortali siquidem culpa,imo & ab omni specie mali præ cæteris eos abstinere oportet.]

Gl Bernardi ex primis huius c.verbis illud satis vulgare adnotauit,donatariū obligari naturali quadā honestate ad būficij accepti remunerationē.l.sed & si lege §.consuluit.ff.de peti.hæred.d.l.si pater.§.vl.ff.de don.l. metū aūt.§.sed licet ff.qd met.caus. Nec.n. donatio remuneratoria pōt propriē donatio dici. l. Aquilius Regulus.ff.de don.Bar.ibi.& idē in procemio ff.4.col.Abb. in ru.de don.Ias.in §.sed si quis.nu.8.de actio. idē in l. ex hoc iure.ff.de iust.& iure.huius remunerationis aliquot effectus cōmemorās,qd diligentius agit And.Tiraq.in l.si vnquā.C.de reuo.don.verbo, donatione largitus.nu.11.Ivbi Rip.q.14.eandē opinionē probat, ex qb.cōem esse constat,licet Dec.in l.donari.ff.de regulis iuris.post gl.in d.§.consuluit.teneat remunerationē verā & propriā donationē esse,cū nullo iure cogente fiat.Cui spe rādeo,obligationē illā,q̄ ex rōne naturali inest hominib.ut grati sint būfaciētib,inducere ad remunerationē.Nā,ut scribit Seneca lib.2.de būf.c.18. & qdē diligētius q̄rēdus est būficij,quā pecuniæ creditor, huic .n.reddendū est quantū accepi,& si reddidi,solutus sū, ac liber,at illi plus soluendū est,& nihiloīnus relata gratia cohæremus.Vñ hanc remunerationē ex rōne naturali procedere deduxit eleganter Fortu,in l.1.§. ius naturale.ff.de iust.& iur-illat 10.Quin & ingratitudinem pōtīn esse constat,qñq; mortale,si contingat cōtēptus būficij accepti.Tho.& Caie.2.2.q.107.ar.3.quanus qui būficiū intulit,ius exactionis non habeat,cū ālo liberali id egerit,& tō remuneratio non est debita ex legali obligatione,sed ex honestā,& mortali,ut idē Tho.probat.2.2.q.106.ar.4.5.& 6.Adeo,vt nulla actio in republica detur aduersus ingratos,qui mortali ēt crimine ingratitudinē cōmittunt,ne tot lites orianē. His etenim actionib.non sufficerēt oīa fora atq; ita utile fuit reipublicę nullā actionē ex hoc initiui,authore Seneca li.3. de būf.c.7.ex quo constat,aut Macedonas actionē aduersus ingratos lege datā fuisse,& idē apud Athenienses statutū fuisse,testatur se legisse Lud.Cęli.li.4.lectio.Antiq.c.28.quod ex Valerio Maximo.constat li.5.c.3.§. Phocion.Eādē actionē aduersus ingratos apud Persas data fuisse scripsere Xenophon lib.1.de Pædia Cyri.Ioan. Steb.serm.42.& Themistius in cōmentario de Amicitia.Vñ quidā censent,non Macedonas,sed Persas legendū apud Senecam,q̄ ipse minime probauerim,tametsi ex Xenophonte li.1.cōmētariorū,appareat, Athenis parentib.aduersus filios actionē hāc dari, non aduersus alios,ut tādē possit de hac actiōe intelligi Valerij Maxi. loc.,& inē Luciani alter ī Abdicato.Sic ēt licet pacto nudo oriatur naturalis obligatio.l.1.ff.de pact.Iuris gentiū.§.ptor ait.ff.eo.tit.idque pactū violare,pōtīn mortale sit regulariter.gl.cōiter recepta in c.1.de pactis. tamē ad euitandas tot in republica contentiones,expēsas,iurgia,& lites,nulla datur ex pacto nudo actio iure ciuili. d. Iuris gentium.§.sed cū nulla tametsi æquitatem illā naturalē sicri Canones secuti actionē ex pacto nudo dederint,in c.1.de pact.& pię ac sanctissimæ huius regni sanctiones.l.1.tit.8.lib.5.in or.reg.cōiter.n.his & in pauc.verbis,arbitror verā sentiē rōnem illius hactenus indefessę disputationis,an ex pacto nudo actio iure ciuili,pōtificio,& regio oriat,& potuissem,ni ipsens tractatus impedire,eā rōnem comprobare,ostendens sępissime aliquid illicitum fieri,& mortali commisso crimine non tamen a iure ciuili nec canonico pœna exteriori puniri,actione iudiciali rescindi.

01 Habet tñ hęc ipsā remunerationis aliū effectū,ut repetitionē impediat eius,qd solutū fuit errore iuris.Nā qui gratificatur alteri,a quo beneficiū accepit credens sese ad id teneri errore iuris,iam animo consentit naturaliter, vt remunereť amicū,nec errat in naturę vinculo,& consensu naturali,licet errauerit in iure.Igit non repetit.l. cū qui C.de iuris & facti ignorant'Ad id conducit tex. in d.§.consuluit.quo decisum est,eū qui donauit,si antidota accepit, esse, locupletiorem, ergo ab eo repeti id non pōt,non.n.diceret factus locupletior, si ab eo repeti datū posset.Eandē snīam ꝓbat l.idē q.§.fi.ff.mā. ex quib.& alijs hanc opinionē defendunt Fortu.in d. illatio.12.& Zasius li.1.sing.rēf.c.3.nu.22.licet gl. cōiter ibi recepta ac nouā rōne per Ias.munita,cōtrariū teneat in l.ex hoc iure.ff.de iust.& iure gl.in d.§ consuluit Bar.& Doct.in d.l.cū quis.Bar.in l.si testō.§.1.ff. de fide iuss.& Doc.in l.si non sortē.§.libertus.ff.de cōdic.inde. per tex.ibi,qui probat,libertū repetere non posse operas officiales,& obsequiales,quas patrono præstitit, credens ipsum ad id teneri,posse te repetere fabriles operas eodem errore præstitas.Ille uero tex. potius probat primam opinionem,quia operæ officiales & obsequiales renuntiationem præse ferunt, attento iure ciuili, non fabriles.

11 Sunt etiā qui aliū huiusce remunerationis effectū cō minilcantur,ꝓmissi Reg.l.q̄ permittit parētib.tertiā,& quintā bonorū partem,cui uelint ex filijs donare,aut relinquere,pręter eā partem, q̄ et iure æqualis diuisionis inter filios faciendæ,cōpeti,existimant.n.donationem remuneratoriā a patre filio factā, vt æs alienū ante alia deducendū esse,nec imputandā fore in tertiā & quintā bonorū partem.Io.Lup in rub.de don.inter uir.& uxo. §.30.nu.11. Didacus a Segura in l.cohæredi.§.cū si 12.ff. de vulg.falent.16. Didacus a Castel.in procemio Taurinæ sanctionis.uerbo,gratia.qb.adstipulari videtur.l.ūicuus.ff.si quid in fraud.patron.dicens,vnus libertus bñ merentib.amicis donare potest,legare vero non potest quo patroni partem minuat.Ego ex donatione remuneratoria sicut pōt minui patroni portio lēgitima,ita & filiorū,cum hæ portiones sint similes.l.fi.C.de inoffi. testa.& ibi Doct.Ias.in auth.nouissima.eo.tit.col.2.Huic vero effectui minime consentio,quippe qui satis compertum habeam,donationem remuneratoriam a patre filio factam,ꝑ aliorum filiorum legitimam portionem minime posse diminuere,neque uti æs alienum deducē dā esse,sed in legitimā donatarij portionem imputandā,atque in his regnis in tertiam,& quintam bonorum partem.ex gl.quam expressim approbant præter alios Paul.& Ias.col.ti.in auth.vnde si parens.C.de inoff.test. Pulchre Aymon Saul.cons.165.col.2.alioqui possent facillime filij portione legitima priuari.Nec obstat d.l.vnus.quia loquitur quoad portionem legitimam patrono debitam Bald.in l.2.oppo.4.C.de inof.don.est enim minori prædita priuilegio,quam portio filijs ex lege cōpetens sicuti adnotauit Ias.in l.eū qui.C.de inof. testa. vbi argumentationem a legitima portione patroni ad portionem filiorum non omnino procedere,optime asserit. Id vero quod Iurisconsultus i d.l.vnus.de legatis dixit,ut ea minime patroni patrem diuminuant,ēt bñmerentib.relicta,tō procedit,quod leuata ab hæredib. præstanda sunt,ad quos ifthæc obligatio remunerationis,vt æs alienū non tractit.Bar.in l.ambitiosa.col.1.ff. de decret.ab ord.faci Possit tamē hic effectus admitti,

quando ministeria,operæ,beneficia,ob quæ remunerato-
ria donatio fit, eius essent conditionis,ut in iudicio
pater conueniri posset ad remunerationem, quod in
specie Aymon in d.cons.respondet.

Eadem remunerandi obligatione perpensa,pôt dari
intellectus ad Regiam l.9.tit.4.lib.5. ord. qua cauetur,
donationẽ ab extraneo alteri coniugium factã, ex iure
Regio non esse vtrique coniugi cõem,vt locũ habeat ĩ
simplici donatione,non remuneratoria, ea etenim in-
ter vir.& vxor.diuidenda erit.Roder.Suares in l.1.titul.
de acquisitis,lib.3.Fori,limitatione 3.quia hæc non est
proprie donatio.Nec tamen hic tractamus de donatio
ne,quæ Castrens.est,aut quasi Castr.si quidem in hac ma
teria bene distinguit Regia lex.

EX CAPITE AD HAEC
SVMMARIVM.

1 *Vera & communis ratio huius decisionis.*

CAPVT AD HAEC

HACTENVS in precedentis c.interpretatione
latis hunc tex.explicuimus,& iô nihil im-
morabimur,obijcit tũ gl.aduersus eius de
cisionem illud in iure manifestũ.Quod vna
via prohibetur,alia permitti nô debet.Cur
igitur pmittitur clericis tit. eleemosynæ,ĩ
moderatæ donare reditus ecclesiæ,cũ eis sit pohibitum
testamenti iure idem facere?Est tũ precedens regula iu
ris intelligenda,quando quid prohibetur attento effe
ctu,nam si uno modo vetitũ est,also permitti non de-
bet.Hæc vero decisio est intelligenda,ubi aliquid prohi
betur attento modo agendi.Non enim oportet,nec de
ex concedi clerico a iure licentiam testandi de reditib.
quos ab ecclesia peceperat,quia disponeret, ac distribue
ret bona illa in tempus,quo nec vere,nec ficte eorũ do-
minus futurus est,nec etiam dispensator,quippe qui bo
na illa non possideat,ut propria, sed tanquam aliena,iu
re eius obitum extinguendo,nec ad eius heredem tran
situro.ita Anch.& Abb.Imol.& Doc.hic.Et licet in ægri
tudine facta horũ bonorum distributio possit uideri in
fraudem ecclesiæ,ex c.2.de renunciatio.in 6.gl.in ca.de
his,de spulto.& in c.Rainutius.verbo, deducendas. iff.
tit.& regu 8.Cancel.tamen attento huius constitutio-
nis moderamine,his & alijs cautelis occurritur,[quid
autem Regia partitarum lex in huius capitis intellectũ
explicuerit,constat ex l.vlt.tit.12.par.1.]

EX CAPITE QVIA NOS.
SVMMARIVM.

1 *Peculium,quod in cæteris filijsfamilias est aduentitiũ, in*
clericis filijsfamilias erit castrense, vel quasi castrense.
2 *Vsusfructus bonorũ, quæ filijsfamilias clerico acquiruntur*
patri non competit.
3 *Clerici in minoribus ordinibus constituti ex dẽ iure cõsentur.*
4 *Prima tonsura an sit ordo.*
5 *Filiusfamilias antiat liber patris potestate per sacerdo-*
tium,aut Episcopalem dignitatem.
6 *Testamentum clerici an possit rumpi ex causa præteritio-*
nis, vel exhæredationis.
7 *Militis testamentum,an sit liberum a querela, & iure*
dicendi nullum.

CAPVT QVIA NOS.

EX hac decisione colligitur clericũ proprio
1 testandi ẽtio posse distribuere,& cui voluerit
relinquere bona,quæ uela consanguinei,
vel ex propria industria acquisiuit. quod
tractauimus in c. 1. huius nu.11. Subdit ta-
men hic Bernar.clericum in his bonis, quæ ex reditib⁹
ecclesiæ acquisiuit parem esse filiofamilias, qui testari
non potest,nisi de castrensi,& quasi castrensi peculio,
quasi velit bona ista cedere aduentitia, aut profectitia,
ea vero,quæ aliunde quam ex ecclesia habuerit,esse ca-
strensia,vel quasi castrensia,quam similitudinem aptat
eleganter Cardin.consilio 79.columna.1. Peculium er
go, quod in alijs filijsfamilias, est aduentitium, est in
clericis filijsfamilias castrense, vel quasi castrense, vnde-
cunque clericis filijsfamilias bona,aduenerint. Inn.Ho.
Card.Anto.Imol.Anch.Abb.& Barb.hic col.2. te. in l.
Sacrosanctæ.& in auth.presby.C.de episco.& cle. Paul.
Cast.post alios in d.l.sacrosanctæ.regula.l.3.tit.20.parti.
1.quæ idẽ dicit de bonis,quæ pater donauit filio existen
ti in patria ptãte clerico tũ.quod ipse intelligerem in do
natione facta prætextu militiæ clericalis, poterit ergo
clericus de hisce bonis testari,sicuti Doct.idem fatenẽ.

2 Neque horum bonorũ omnium vsusfructus patri q̃
ritur,sed integer proprietati adhæret,siue sint bona que
sita occasione militiæ clericalis,siue ex alio tit. quidqd
dixerit Iaco.Butr.in d.l.sacrosanctæ. contrarium asse-
rens in his ultimis bonis,huius tamen opinio aduersus
cõem est,& apertissime reprobatur per tex.in d. auth.
presbyteros quẽ ad id dixit singul. esse Roder. Suar. in
q.Maioratus.fol.vlt.col.1.post Paul.Cast.in d.l.sacrosan
ctæ.& Io.Lup.in rub.de donatio.§ 42.num.7.In his ve
ro bonis,quę,antequam fieret clericus,filius habuit,pa-
ter usumfructũ haber,neque per testamentum filij fit
in tali vsufructu patri pręiudicium. Dec.in c.præsentia.
nu.64.de probs.Saly.& Faber.in auth.ingressi.C.de sa-
crosan.eccle.Roder.Suar.d.fol.ult.& Ioan.Lupi.in d. §.
52.nu.13.Abb.in c.constitutus.de in integ. restit. licet
ipse in dict.c.in præsentia.nu.56.dubius tamen, contra
rium asserat.

3 Id autem,quod mõ diximus bonaſa clericis etiam fi
lijsfamilias acquisita quocunq; iure post ordinẽ assum-
ptum censeri castrensia,vel quasi,locum habet etiam in
clericis minoribus. præditis ordinib. quod hic fatentur
omnes,Ioan.Lup. Decius Suares,paulo ante citati.Quĩ
idem erit in prima tantum tonsura infignitis, sicuti in
hac specie adnotauit Barb.hic,& Roder. Suares. in d.
iol.vlt.col.1.Cæpol.cautel.113.ex his quæ notat Abb.in
rub.de uita & honesta.cleric.licet Imol.hic dubitet.Pri
ma enim tonsura ordo non est.gl.in auth.de monach.§.
lancimus,verbo tonsura. Turrecrema.in c.cleros. ar. 5.
12.dist.Tho.in 4.sent.dist.24.q.3.art. 1.& ideo iustam
dubitandi rationem habet ipse Ioan.de Imol. Cuius du
biam opinionem,ut certã asserit Vigilius in 9.qui alie-
no.Inst.quib.non est permiss.facere testament.numero
18.quibus nos recedimus,vulgo receptam sententiam
secuti,ex d.auth.presbyteros.& Regia l.2.Nam primã
tonsurã ordinem esse probat tex.in c. cum contingat.
de ætu.& qualit.ubi Ant.& alij id concedunt communi-
ter.Barb.in c.quanto.de consuetud.col.2.& 3.dum de-
fendit,nouem esse ordines ecclesiasticos.idem Io. Ma-
ior.d.dist.24.q.1.Saltẽ negari non potest, esse primam
tonsuram initiũ quoddam sacri ministerij, & officium
ecclesiasticum.ex c.1.69.dist.& canon.14.Synodi septi
me.sc.vlt.de temp.ord.in 6.tametsi opinio Barb. Maio
ris & aliorum probari non possit quo ad propriam,& 4
veram ordinationis sacræ significationem.]His accedit,
quod clerici in minoribus degradantur. c. 2. de pœnis in
6.& ibi Doct.communiter. Antonius in c.at si clerici.
de iudi.Barba.in cap.cum non ab homine.2. columna
co.tit.Ioan.Bernardus insignis pręlat Calagurritanus in
praxi criminali c.132.nec refragatur tex.in c.clericus.ĩ
2.de uita & honest.cler.dicens clericos in minoribus or-
dinib.constitutos esse,sine gradu,[intelligit enim sine
gradu sacro.]gl.cõiter recepta ibi,quam sequi. Cor. in
sing.verbo,accusatio.ubi addit glos.sing.in summa.32
erit.quæ asserit clericos minoris ordinibus præditos ci
ci large constitutos in sacris notat Abb. in c. clericos.
Fateor tamen hanc degradationem actualem minime

morib.

morib. receptã esse in hic, qui minoribus ordinib. sunt
insigniti.[Hanc vero degradationẽ memini me legisse
apud Diuũ Hieron.in epistola ad Pammachiũ, regra-
dationẽ dici.idẽ Hiero.lib.2.in Iouinianũ,& in Ioannẽ
Hierosolimitanũ,eadẽ dictiõe vtiẽ,regradationẽ appel
lãs,vbi qs ab altiori gradu suo vitio ĩ inferioré deuoluit
5 Sacer aũt ordo non ĩ liberat filiũ a patria potestate.
auth.presbyteros.C.de epis.& cle. Abb. in c.indecorũ
de eta.& quali.& in.c.constitutus.de in integ.restit. idẽ
Abb.in c.cũ desideres.& in c.cũ voluntate.§ fi. de sent.
exc.contra gl.ibi.& in d.c.indecorum. Tametsi Episco-
palis dignitas filiũ eximat a patria potestate.auth.Epis
copalis dignitas.C.de epis.& cler. c. per venerabilẽ qui
filij sint legi.Fran.in rub.huius tit.col. 17. idẽ operatur
religionis professio.gl. in l. si ex cã. §. Papinianus.ff.de
minor.quã dicit sing.Barb.in tract. de præst. Card.i.par. 1
q.1.nu.69.Sic filiusfamilias creatus Cardinnalis Roma-
næ ecclesiæ,immunis est a patria potestate.gl. in extra-
uagan.Execrabilis.de præb.iter cões.verb.sublimitatẽ. 2
Barb.in d.nu.69.quæ quidẽ locũ habent in his tãtũ, in 3
quib. vtile est ipsi filio a patria potestate liberũ cẽseri,
nõ in his,in quib.hæc libertas esset ei dãnosa,& grauis.
Bar.in l.utẽ ĩ potestate.ff.de his q̃ sunt sui. Alex. in l.sub
cõditione.ff.de libe.& posth.Barb. in d.q.j. col. pen.di 4
cens hanc opinionem communem esse,optime Catel.
Cotta,dictione,Episcopalis.
6 Probat ptẽrea in dictione, ĩ libere, hic tex. clericũ te- 5
stari posse de his bonis,q̃ pter ecclesiæ reditus acquisi-
uit, ita libere, vt nec ex cã exhæredationis subiaceat 6
querelæ,nec ex pteritione dici possit nullũ hoc testm,
gl.vlt. ĩ d.auth.presbyteros.quã existimat sing.esse p̃ cæ 7
teris Rode Suar.in l.qm̃ in prioribus.C.de inof. testa.fol.
3.col.4.idẽ no.Abb.hic deducta argumẽtatione a mili 8
te,q hoc priuilegiũ hẽt.l.vlt.C.de inof. test. l. Papinia-
nus.§. Papinianus.ff.de inof.test.l.instituta.§. de inoffi- 9
ciosis.ff.e.t.Quin ĩ ẽt iure uouissimo testm militis fi- 10
7 lios pteuntis,aut sine cã exhæredãtis, nec rũpi posse,
nec lubia cere querelæ,notãt Imo.in l.filio ptẽsto. nu.
35.ff.de iniust.rupt.Roma.& Ias.col.pe.in l.sicut.C. de
testa.mil.Vigilius in §.sed si.Insti.de exhær.liber. nõ n.
est correctio antiquarum cõcedenda,ni expressa ad id
decisio nouũ iuris accedat.Ergo hæc testã rata omnino
erũt.nõ irrita ex cã pteritionis,aut exhereditationis,li
portio legitima pẽti possit a prẽteritis liberis, aut inq;
exheredatis.sed quanquã illhæc de testo militis opinio
fubrib disputatione a Viglio,& Iasone tractetur, nõdũ
a cæteris recepta eit,imo frequentiori cẽlentu diffinitur,
testm militis,ẽt in castrensi peculio,filiũ pẽtẽrũtis,
vel inque exhæredãtis, aut parẽtes ẽt excludentis que
rele subiectũ esse,aut rumpi posse.Barb.hic col.pe.gl.
in l.vlt.C.de inof.test.Bar.in auth.ex cã.C.de libe. prę-
terit.quã ibi cæteri sequuntur.idẽ Bar.in d.l.filio prę-
terito.nu.22.quorũ opinio cõis eit,vt fatentur Alex.in d-
auth. ex cã. col.4.Ias.in d.l.vlt. col.pen. & idẽ in d.l.si
cut.nu.8.quæ etiã orobantur in auth.vt cum de appel.
cognosc. §.aliud quoque.& in §. & hęc quidem. coll 8.
idem notat gl in l.Papinianus.§. Papinianus. verbo,cõ
tra veteranos.ff.de inof.testa. & esse hanc sententiam cõ
munem asserit Paul.in l.j.eiusdem tit. Vides igitur qua
ratione Abb.argumentatio subsistere nequeat. Alia ve
ro consideratione eadẽ Abb. sẽtia potest admitti, nem
pe ex l.filiã tuam.C.de inoffi.testamen.vbi Bald.notat,
liberum testamentũ diei,quod non admitti querelam,
ergo testamentum clerici nũ potest rescindi ex cã præ
teritionis,nec intuitũ conferi ex ratione exhæredatiõis
inquæ,cũ in hoc capite liberum esse dicatur. atque ita
Abb.opinionem etiã tenuerunt Iac. Butrig. & ibi Bald.
in d.auth.presbyteros.idẽ Bal.in d.l.sacrosanctæ. Ang.
Paul.& Iacob.in l.j.colum. ij. ff. de inoffi. testa. Angel.

in d.auct.ex cã.ubi Corn.nu.3 t. eandẽ sequitur. & nu.
46.dicit ei esse cõem sententiã. licet ab ea discedãt Bar
ba.hic,& Sal.in d.auth.presbyteros. & in d.auth.ex cã.
nu.18.quib.ipse non admodũ inuitus acquiescerem. Per-
missum tamen est, ẽt admissa communi opinione, fi-
liis & parentib.legitimam portionẽ ex bonis clerici pe-
tere,licet rumpere non possint eius testamentũ, quod
oẽs fatentur. Ego equidẽ eo libentius ab his, quæ cre-
berrima olim inita clericis testantib. liberrimẽ conce
derentur, recederem, q̃ videam id permitti habentibus
primam tonsurã,in tanta eorũ multitudine, vt paslim
iura filiorum ac parentum hac rõne oino corruant.

EX CAPITE CVM ESSES.
SVMMARIVM.

1 *Quot testes iure ciuili, & regio sint in testamentis ne-*
cessarij.
Regia l.1. titulo secundo, libro quinto ordinatio. explicatur.
2 *An sit aduersus legem diuinam, exigere plures,quam*
duos testes in aliquo actu.
3 *Legata in minus solenni testamento relicta, an in iudicio*
animæ debeantur.
4 *Ex minus solenni testamento naturalis obligatio oritur,*
at rursus non oritur, vt in responsione probatur.
5 *Lex ciuilis inducens solemnitatem testamentariam, iu-*
sta est.
6 *Sententia a iudice lata veritate comperta, authoritatem*
habet in iudicio interiori.
7 *Testes in testamento an sint de solemnitate substantiali,*
formali,an probatoria.
8 *Quando ratione cessante,cesset lex.*
9 *An ex minus solenni testamento sit permissa retentio:sit*
10 *ne peccatum eo vti,aut contra id agere, ac denique*
an sit locus denuntiationi Euangelicæ.
11 *Substitutio pupillaris expressa matrem excludit etiam*
in foro animę.
12 *Verus & communis huius cap. intellectus.*
13 *Quatuor testes sufficiunt iure canonico in testamentis,*
absque presbytero parochiali.
14 *Fœmina an possit iure canonico esse testis testamento.*
15 *Huius canonis excommunicatio non lata sententiæ, sed*
ferendę censetur.

CAPVT CVM ESSES.

AD PERFECTAM, nec tamẽ prolixam hu
ius cap tis interpretationem, pro pręsta
illius decisionis rõne dubitãdi,pmitto, Te
stamẽtũ quod in scriptis,sit exigere fidẽ
testiũ subscriptionẽ,& sigilla testõris,etiã
subscriptionẽ.l.hac consultissima.C. isto ti. 9. sed cum
paulatim.Inititutio.eo.l.ad testium.§. si quis.eo.ti.Re-
gia l.j.& 2.titulo primo,parte sexta. Quin & ultra præ-
missa Taurina.l.3.requirit tabellionẽ, qui subscribat te
stamento proprio nomine,& signo, in testib.autem si-
gna remittit. Nuncupatiuum vero testamentum fieri
debet coram septem testib.d.l.hac consultissima.§. per
nuncupationẽ.Iure Regio oportet,ut testamentũ nun
cupatiuum fiat coram tabellione,& tribus testib. si ta-
bellionis copia adsit, alioqui coram quinque testibus.
Quod si nec tot testes facillimẽ adesse possint, erit ia-
tis coram tribus hunc actum fieri.l. prima ti. 5. ordi. at-
que eadem.Iolemnitas seruanda eit in testamento facto
inter liberos,& in codicillis.Regia l. 3. Tauri.

Sed & illud notandum eit, condito testamẽto p nun
cupationẽ,cui præsens fuit tabellio, ut notarius.& pub
blica persona, nõ oportere fieri testiũ depositionẽ iudi-
cialẽ,sed illam examinationẽ testium, qui actui inter-

c 2 fuerunt.

fuerunt gl.cõiter recepta in l.2.C.quẽadmod.testa.peri. Bar.in l.2.ff.hoc tit.Ias.late in l.2.C.de bon.poss.fin tabul.col.3.si qdẽ absq; hoc publico examine fidẽ adhibere testamento iure necessarium est.Si vero tabellio,uti testis actus interfit,iudicialis hæc contestatio & examinatio accedere debet.Bal.in ru.C.de fide instru.nu. 19.

Illud ẽt præmissa Regia lege est considerandũ ,sat est se testm nuncupatiuũ fieri corã duob. t testib. & notario publicũ munus exercente,si in eo loco plures testes facillime non possint haberi.Nam tabellio supplere poterit defectũ illius testis,qui deest, & præterea publicã authoritatẽ habebit.Constat.n ex eadẽ Regia lege tabellionẽ supplere numerũ duorũ testium , mirũ ergo nõ erit,si habeat locũ vnius,& authoritatẽ tabellionis, vbi non possunt actus plures testes interesse.Sæpe tũ vidi controuertiã, an lege Regia necessaria sit subscriptio ipsius testatoris in codicillis,& in testõ nuncupatiuo.Quidam etenim censent, id necessarium esse in protocollo notarij,quia Regia pragmatica cõstitutione cõtrahentis subscriptio in contractib.requiratur.Alij vero contrarium tenent in hac specie,ex eo qđ in testamẽtis lex non requirat hanc solennitatẽ.Et hæc quidẽ posterior sna magis probari vt ex rõne legis tertiæ Tauri cuius paulo ante meminimus,vbi in codicillis nõ alia requiritur solennitas,quã quæ ex l.1.tit.de testamentis lib.5.Regarum ordinat.in testõ nuncupatiuo erat necessaria.At ex l.Regia nõ requirt ꝓ solẽnitate subscripto testatoris in testõ nuncupatiuo nec etiam iure cõmuni secundum quod licet testm in scriptis habere debet subscriptionem testatoris,non tñ testm nuncupatiuum,quanuis,id fiat corã tabellione,& periscripturam, secundum communem omnium adnotationem in l.hac consultissima §.per nuncupationem.C.de test.& in §.sed cũ paulatim.eadem lege l.1.& 2.tit.1.parti.6.Nec obstat Pragmatica constitutio Regum catholicorum anni millesimi quingẽtesimi tertij,qua statutum est,ꝙ in omnibus scriptis & contractib.ipse,qui contrahit, uel scripturã corã tabellione conficit,subscribat ciuidem tabellionis protocollo.Nam & si iure cõi hoc necessarium non sit secuti colligitur ex Abb.Fel.& alijs in c.1.de fide instru. Regia constitutio non tractat de testamẽtis,q peculiarẽ habent a iure statutam solennitatem,praeter quam nihil aliud est necessario exigendũ,adhuc tñ hæc opinio dubia,quidem est,& fortassis Regia pragmatica etiam in hoc casu obtinet,atq; ideo prior sententia verior videtur Greg.Lopez.in l.2.tit.1.par.6.nec mihi displicet.

Admonitus tñ a viro quodam iuris vtriusq; peritissimo,dictã legẽ primã tit.2.lib.5.credi,vtpote scriptorũ corruptã fuisse,ea qua potui diligẽtia,codicẽ vetustissimũ legi,qui in huius Maximi Saluatoris collegij bibliotheca seruatur,atq; ex eo tensus Regiæ constitutionis hic est, vt testamentum nuncupatiuum fieri debeat corã notario,& trib.test.Si vero coram notario non fiat , adesse debere quinque testes,si in eo loco horũ sit copia, alioquin sufficere tres testes ipsi testõ præsentes esse.Hactenus Regia constitutio ex qua apparet maxime mutatũ eius intellectũ esse his verbis,quæ modo in vulgatis codicib.adscripta fuere ,ex his etenim non admodũ sibi constat distinctio in ea sanctione expressim facta,quod lector nõ iudicio discerni potest.[Ex eo præsertim , qđ anno M. D LVII. reg o'Philippi secundi regis catholici,ac domini nostri decreto & authoritate editæ fuerint regiæ ordinationes,in quarũ l.5.tit.4.l.1.litera cõstitutionis antiquæ in pristinum esse statum restituta,sic sane,vt ipse existimem testm nuncupatiuum corã quinque oppidanis testib.dictũ aliq; tabellione validum esse etiam si tabellio ex eodem oppido facile vocari ad cũctũ posset, ꝙ si nec quinque oppidani testes, nec tabellio haberi possit,sit satis corã trib. oppidanis testib. fieri testm.Addit Regia maiestas veteri constitutioni testamentum nuncupatiuum fieri posse coram septem testib.ẽt exteris,ẽt absque tabellione,& ut par est ex ipsius legis cõtextu.etiam si in eo oppido potuerint facile tabellio,& oppidani testes uocari.]

Quib.omnib.refragatur hęc constitutio , qua cauet, testamentũ factũ corã parocho,& duob. testib. validũ esse.Vnde oportet has iuris utriusq; decisiones ad cõcordiã reducere aliquot explicitis huius. c. intellectib.

primus nanq; intellectus dicat hunc textũ procedere in his testamentis,quę pietatis causa fiunt.gl.hic, ĩ §. 1.2.q.4.quæ quidem interpretatio manifeste refellitur ex c.sequen.quod testamentis in pias causas condendis aliam peculiarem solennitatem speciatim aptat.

Secdo tex.hic intelligit adeo pie vt eius decisio vbiq; locũ sibi vẽdicet,ẽt in foro seculari,& ꝓfanis legatis,ex plosis iuris ciuilis solẽnitatib.quasi legi diuinę aduersis cũ ex ea cuiusq; rei veritas duob.testib.cõmittaẽ,atque huic interpretatiõi accedũt Brixiẽsis in additiõe ad gl. § 1.2.q.4.Host.Vinc.Ant.& Ab.hic ĩ lect. ĩ relec. col.3. & id vbiq; seruare scripsit Alc.ĩ l.1.C.de sacrosanct.ecc. Hoc tñ oĩum fere iudicio reijcit,nec admittẽdũ est ab his, q verã huius rõsi rõnẽ adsequi cupiant.Quis enim ferat, totum fere ciuile ius de ordinãdis testamẽtis,a tot Cęsaribus,ac viris sapiẽtissimis cõprobatũ inigratis cã euertere.

Ea vero rõ nobis negotiũ facessit,ꝙ lex diuina duorũ tñ testimoniũ in qualibet re sufficiens t esse diffinierit, qua in re aĩa dubitandũ cẽseo,legẽ diuinãduorũ testimoniũ ꝓbare,quasi velit iniquũ esse regulariter vnius testimoniũ quẽquã dãnari,nõ tñ vetat eadem lex ,quin qãq; ex negotij qualitate pluriũ fides sit necessaria,aut talẽ Reipublicæ cõueniẽs.Qđ ex ea cõstat lege, dũ dixit, I ore duorũ,vel triũ testũ stat omne verbũ,non.n. temere distinxit duorũ uel trium testimoniũ,sed ad hunc effectũ,ut ostẽderet omne uerbũ stare in ore duorũ , uel trium,vel plurium,si hoc legũ conditoribus ad reipublicæ regimen vtile visum fuerit,perpensa cuiusq; negotij qualitate,& hoc ipsum est,quod insigniter docet ,tex. in c.licet vniuersis,de testib.dicens.*Quia licet quędã sint causæ,quæ plures,quam duos exigant testes,nulla tamen est causa,quæ vnius testimonio,quamuis ltimo terminetur.* vbi Abb.illum tex.ad hoc notauit.idẽ probat tex.in c.nullã damnationẽ.& c.presul.2.q.4.optime Tho.2.2.q 70.ar. 2.Alioqui quid[obsecro]diceres,cot legib,præuta deliberatione statuta,ꝙ plures quam duos testes requirunt audereẽne afferere eas omnes diuinæ legi aduersari? ĩq dem eadem ratione posset mille in discrimina satis anxios conijcere eos , qui hisce legib. obedire coguntur. Rursus apertissime constaret,contrõẽ istã , ꝙ mõ interpretamur,a lege diuina discessisse,cũ necessario exigat ꝑter duos testes,parœcialis presbyteri fidẽ,& testimonium,sicuti aduertit egregie Fortu.in tract.de ult.ti. illat.15.hunc,ẽm intellectũ reprobans.Nec oberit his,q̃ diximus tex.hic dãnatus Host.ecclesię consuetudinem veluti alienã a lege diuina,generali ecclesiæ consuetudine,& Sanctorum institutis,quia non reprobat Romanus Pontifex hic consuetudinem hanc , ex eo quod contraria sit legi diuinæ,sed quod illis diuinæ legis uerbis in ore duorũ stat omne verbum,generali totius ecclesiæ catholicæ consuetudine ad testamenta deductis addito presbytero parœciali oĩno esse aduersa ,cũ tñ teneaṁ ecclesiæ catholicæ consuetudinem sequi c. cum non liceat.de pœn.c.1.c.de his 12.dd.ex quib.cõstat,hũc ẽm intellectũ tãsum esse.qđ Fort.euidẽter demõstrat.

Sed est q.& ea nec facilis,nec admodũ expedita,vtrũ legata in minus solẽni testamento relicta, ĩ aĩæ iudicio sint soluẽda ab hęrede,qui certo scit eam fuisse voluntatem defuncti, vt prędicta legata soluerentur . Et in summa,an iuris quilis solennitas sit in interiori diuino iudi-

no iudicio seruanda?Cuiuus cõtrouersiæ prima est sententia,vt in p̃dicto foro minime consideret defectus solennitatis ciuilis,sed manifesta testantis uoluntas, & iõ legata soluenda esse,ac hæreditatẽ restituendã ei,qui minus solenni testõ hæres fuerit nõinatus.Cui opinioni primo suffragat rõ illa ꝙ solẽnitas iuris ciuilis ĩ testis iõ requirit,ut euitent fallitates,q̃ in eis cõmitti solebãt l.6.C.de fideic.§.1.Inst.de test.sed si constat absque aliqua suspicione volutas testntis,cessat hæc rõ,igit & iuris ciuilis decisio c.cũ cessante.de appe.c.& si Chrs de iureiu.Preterea,& sedo lex ciuilis hẽt fundamẽtũ a ꝓsumptione falsitatis.Ex vero,q̃ ꝓsumptionẽ p̃ se fert,in aĩæ iudicio locũ sibi nõ uendicat,quia in eo constat veritas & cessat ꝓsumptio.c.nos.c.is.qui fidẽ.de sponsa. Bal. in l. cum quis.7.col.C.de iuris & fact.ignor. Abb.& alij in c. quæ in ecclesiarum.de constitut.Igitur prædicta lex ciuilis non erit in foro animæ obseruanda.

1 Tertio,ex minus solenni testõ oritur obligatio naturalis.l.vl.vbi Bal.C.ad l.Falc.in testõ.ff.de fideic.liber. l. fideicõmiss.C.de cõdi.indeb.gl.Bar.& Doc.in d.l.cũ qs gl.in l.ff.de cõd.indeb.Imol.in c.vla.de fol.Regula l.31. parti.5.tit.14.& est cõis opinio ẽm latin d.l.cũ qs. nu. 13.Id uero,qđ naturaliter debeẽ,in iudicio aĩæ soluẽdũ est necessario.Bar.in constit.ad reprimendum.verb.denunciationem.Abb.in c.quia plerique.de immunit.ecc. col.pe.Anch.in reg.possessor.de regul.iur. in 6.q.1. nec id indiget probatione,cum sit manifestum apud omnes postremo , extant pulchra verba Plinij libro.5.Epistolarum ad Calusium. *Hoc*,inquit,*si tua aspicias , iniquũ , si defuncti uoluntatem,ratum & firmum esse mihi autem defuncti voluntas uerior quam in partem iuris consulti quod dicturus sum,accipiant,antiquior iure est* . idem Plinius manifestius libro secundo , epistola ad Antianum , his equidem uerbis,*Tu quidẽ pro certa tua diligentia admones me,codicillos Attiliani,qui me ex parte instituit,hęredem,pro non scriptis habendos,quia non sint confirmati testamento,quod ius nec mihi quidem ignotum est,cum sit ita nõ nouũ,qui nihil aliud sciunt .Sed ego proprium quendam legẽ mihi dixi,ut defunctorum voluntates,etiam si iure de fecerent quasi perfectæ tuerer.Confiat enim e codicillos istos Attiliani manu scriptos licet ergo non sint confirmati testamento,a me tamen ut confirmati obseruantur.* quibus uerbis doctissimus ille vir hanc opinionẽ verã esse profitet,quã sequuntur Ab.in d.c.quia plerique col. pen.idẽ in capitulo primo de integ. restitut. ad finem idem in huius c.relectione,nu.10.& 15.Anchian d.reg. possessor.q.1.Anto.in d.c.quia plerique.Inno,in c.qđ licet de elect.Bar.in tract.minorit.c.1.Ias.in l.si nõ fortẽ.in princ. ff.de condit.inceb.Hadri.quodlib.6.conclusio.1.illatio 2.Flor.quẽ refert & sequit Syl.verb.hæreditas.3.§.7. & verb.testm.2.q.5.& uerbo,alienatio.§.13.& Alcide qui que pedẽ præcrip.tol.4.Alber.Brunus in trac.de potestia,& effect.formæ.fol.57.col.2.& fol.60.col.1.& sequẽti. Tiraq.post leges concubinales.gl 2.nu.21. ex quibus

6 hæc opinio apparet magis communis.

Ego vero his non obstantib. t contrariam sententiã veriorẽ esse arbitror,plurib.rationib,seu potissime vtar sequentib.ad com probationem huius opinionis l.ex.n. ciuilis,quæ testium solennitatem induxit testamentis, iusta est,quod constat ex reprobatione secundi intellectus,& probat,quia hic testandi actus grauis est, & mille obnoxius fraudib.potuit ergo lex quo tutius & fidelius ageretur,hanc solennitatẽ statuere ad totius reipublicæ utilitatẽ.Quod si hoc publicũ est commodum, nulla erit præsumpta lex Absurdũ pęterea existimarem has leges iniquas cenieri.Ex vero iusta in animæ iudicio est admittenda.gl.communiter recepta in d.c.quæ ecclesiarum.Abb.Fel.& Dec.nu.8.in c.1.de const.t.l.in l.nemo pot.2.dec.nu.106.ff.de leg.1.Imo.in l.3.q.96.ar. 4.Inno.& Abb.in d.c.cuia plerique.de immunita. eccl. optime.ex.in c.quo iure.8.dist.Prouerb.c.3.& ad Romanos c.13.Igitur & hæc ciuilis lex in foro interiori ,& iudicio diuino locum habet.

Secundo eadem sententia coadiuuatur,ex eo,ꝙ iudicialis definitio veritate comperta lata,nec falsa suspicione iudicet decepto,vt valet in foro exteriori,ita valet ĩ foro interiori,qa authoritate diuina iudicat ipse iudex d.c.8.prouerb.c.13.ad Roma.notat in c.cõis aĩa.de censip.r.2.de maiori.& obedient.& in l.Iulianus.ff.de cõd. indeb.Fortu in l.uelut.col.5.ff.de iustitia & iur. Sed iudex ueritate comperta,& certo sciens testatorẽ minus solenni testõ instituisse hęredem Sempronium , nec vllam fraudem in ea institutione commissam fuisse,ab eo auferet hæreditatẽ,& lata sna eã hæredib.intestati adiudicabit.eũ eo ꝙ illud testm nullũ sit l.si vnus l.ex imperfecto.& l.hac consultissima.C.isto tit.gl. & omnes ĩ l.2.C.de bonor.possess.ãm tab.ergo hoc iudicium in foro animę authoritatem habet.Nec possum mihi persuadere,iudicem exactissime veritate iuris met ad rẽ aliquã comperta,mihi prætatã rem ꝓpria sna tradere posse,& iustissime me uero minime tutum quoad diuinũ iudicium esse,nec posse nec eandem rem possidere.Sequeretur etenim ex hoc,leges,quib.subijcimur , incertas esse quoad animarum tutelam , nullumque iustitiæ ministrum tute a republica nobis exhiberi.

Tertio,his accedit,ꝙ omnis actus consistit in voluntate,& potentia.c.cum super.de off.delegat.l.nemo potest.ff.de legatis primo.adnotauit ex Boerio,Bal.in reper.l.1.C.de sacrosan.eccl.nu.55. per leges autem ciuiles non potest quis sine solennitate iuris testari,cum ab eo potentia auferatur.Colligitur ergo,parum eius uolũtatẽ prodesse,quantumcunque ea manifesta sit.

8 Quarto licet proprie substantia a solennitate differat,ut docet Alc.li.1.paraad.c.16.& ipsa testamenti substantia sit hęredis institutio,iuxta notata per Are.in l.1. ff.isto tit.nos ẽt aliquid ad hęc tradidimus in 1.par. huius rub.tamen assumendo substantialẽ formã alicuius actus pro ea,sine qua actus ipse non valet nec effectum habere potest,testium solennitas, & numerus in testis erit forma substantialis,non tñ probatoria.Bar.in l. nemo potest.ff.de legat.1.ubi Ias.1.lect.nu.17.& 2.lect.nu. 21.Bal.in l.cum quis.C.de iuris & fact.ignoran.2.colu. Alexandr..in lege prima.ff.de condict.indeb. columna 2.& ibi Ias.nu.17.Dec.in l.2.C.de bono.possess.ẽm tab. colum.3.Aretin.in dict.l.nemo potest.colum.secunda Alber.Brun.in trac.quotuplex sit forma.fol 13. colum. 2.dicens hanc opinionem communem esse , quod etiã fatetur Ripa,in d.l.nemo potest nu.35.licet uelit defendere contrariam,quam allerunt Bar.in d.l.1.dicens,nunc merum testiũ in testis de solennitate probatoria esse, idem Crot.in d l.nemo potest.col.9.alios authores allegans eandem opinionem probantes. Si uero ad solennitas substantialis est,nihil refert voluntate testatoris ex alio exteriori testimonio ꝓbari.Ergo,nec t foro aĩæ erit ista minus solennis voluntas recipienda.qđ expressim allerunt Bald.in repet.l.1.C.de sacrosanct.eccl.num.55. Fortu.in trac.de vlt.fi. fla.14.& allerit hanc opinionẽ esse communem Ias.in l.si posth.diutionem.2.col.C. de iur.& facigno quorum opinio eo magis placet, ꝙ testamentum factum coram duobus testibus iure Pontificio,quod legi diuinę proprius accedit,& aliarum saluti diligenter consulat,absque presbytero parœciali nõ tenet,nec ex eo iuste potest quis hęreditatem aut legatũ possidere,vt est hic egregia & insignis decisio , & tamẽ iure diuino & naturali hæc solẽnitas vltra duorũ testiũ fidem,non est necessaria.Ad eandem opinionem plurimum conducit optima Ionoc.decisio in d.c.quia plerique.de immu.eccl.

Non obstat prima rō, non .n. fat est cessare rōné legis in particulari actu, vt cesset ipsa lex, q̄ data nō est ad aliq̄ particulare finé, imō eius rō cōtinua est momentanea. Quā ob rē huius legis decisio nō cessat. licet eius rō particulari casu cesset, sed est necessariū cessare rōné legis in cōi, & vide tex. in cle. ad nostrā de hæt. c. & si Christus de iureiu. Fortu. in d. allat. 15. & 16. qd & nos scripsimus in Epitome quarti lib. decretaliū. 2. par. c. 6, §. 9. nu. 8. Cùm ergo rō legis in præsenti q. non cesset vniuersaliter, non perit ipsa legis virtus.

Secunda ratio tollitur ex eo, ꝙ lex hēns fundamentū ꝓsumptione, in aīæ iudicio locū sibi non vendicat, qñ lex illa ꝓsumit ꝓp defectū probationis legitimæ, tunc .n. in foro interiori datur certitudo legitima ipsius actꝰ & rō legi locus non est, sicuti nos diximus in intellectu c. is qui fidē de sponsal. prima Epitomes par. c. 4. §. 1. nu. & 6. Hæc uero lex ciuilis nō ꝓsumit fraudē ex defectu probationū, sed ex defectu solennitatis. Vel dici pōt huius legis conditorē habuisse ꝓsumptionē falsitatis, & fraudis suspicionē in testamentis oīb. & ea rōne impellente ꝓmillam solennitatē statuisse, vt hic testandi actus in republica frequentissimus tutius fieret, atq; esset a fraudib. & falsitatib. immunis. Vñ prima rō impulsiua fuit, & iō ea cessante non perit lex. tex. in l. 1. §. sexū ff. de postul. Vltima vero rō fuit ꝑcipua, & principalis, quæ non cessat ex eo ꝙ qñque contingat corā duob. testib. fieri testō libere & nulla præcedente fraude. & ita in effectu redimus ad primę rōnis solutionem.

Tertiū, quod ad primam opinionē adduximus, minime obstat, quia id falsum est. nullibi etenim probat ex minus solenni testō naturalē oriri obligationē. vt ex presse notant Bal. in l. cū quis. C. de iuris & tact. ign. vt col. 4. Cinus, & Fulg. quos Ias. sequif in d. l. i. nu. 16. ff. de condict. indeb. idē Ias. in l. si creditoris. per tex. ibi & in l. si ueritas. C. de fideicom. quib. constat non oriri naturalē obligationē ex testō minus solenni. idē nouissime probat Petrus Loriotus de iuris arte tract. 12. c. 22. Fateor tñ oriri ex testō minus solenni quandā obligationē naturalē, quæ insurgit ex honestate, & debito morali, non tñ cā naturalē obligationē, quæ ex legis vinculo oriatur authoritate Bal. in d. l. 1. C. de sacrol. eccles. nu. 55. & in simili ipē sanc. Tho. docet 2. 2. q. 107. & q. 106. ar. 4. cuius & nos meminimus in c. cum in officijs. hoc tit. ad fi. Hæc vero naturalis obligatio honestate morali deducta, repetitionē impedit. quod Fortu. tradit in l. 1. §. ius naturale. ff. de iust. & iure illat. 10. quanuis nō operetur effectū exceptionis, nec retentionis, sicuti operatur uera naturalis obligatio ex lege naturali producta, qualis est illa, quæ ex pacto nudo deducit. Constat igitur ex minus solenni testō, obligationē naturalem, q̄ ad moralē honestatē pertinet, oriri, & hanc impedire repetitionē, quod probant iura pro cōi sententia inducta, nō tñ oriri obligationē naturalē, q̄ retentionē aut exceptionē inducat, & sic illā q̄ legis naturæ vinculo innitur, quo fit, vt tertia rō ex ꝓmissis retellenda penitus sit.

Ex hac uero disputatione sequuntur plurima, & primō erialle Panorm. in huius c. relectione notab. 9. dū dicit, agentē contra testamentum ex ea sola rōne, qd id careat solēnitate iuris ciuilis, moraliter peccare. Constat enim id falsum esse, nec ueniale crimen committi, ipsūmque agentem non teneri ad restitutionē eius, qd ex dicta actione fuerit consecutus, quæ omnia Ias. cōcedit, refragante Panormit. in l. nemo pōt. ff. de legat. 1. 2. lectio. nu. 102. & cons. 67. vol. 3. pe. col. & esse ueritima ego existimo, et hodie certo sciat illā fuisse voluntatē testatoris, aduersus Ripā Ias. in l. nemo potest. nu. 100. Sic & Dom. Soto li. 4. de iustit. & iure. q. 5. ar. 3. hanc primā illationē multis rationibus defendit. licet sequentem improbet.

Secundo infertur, eū qui possideat bona testatoris ex tit. minus solennis voluntatis teneri, etiam in diuino aīæ iudicio legitimis intestati hæredibus illa restituere, quanuis non dubiter de libera & spontanea testātis voluntate. Qua in re grauissime errant Alexand. & alij quos Ripa sequitur in d. l. nemo pōt. nu. 97.

Tertio ex hoc deducif, possidentē rem legatā sibi in minus solenni testō, nec in iud. cio exteriori, rectissime vti posse iure retētionis, atq; exceptione ꝓpolita se aduersus ltimū hērdē defendere. Hæc .n. deuentio, aut retētio nulla rōne ꝓbari pōt, imō improbef a l. si creditoris C. de fideic. tametsi cotrariū teneant Ale. Imola, & Ias. post Bar. in d. l. nemo pōt. ubi Ias. in 1. lect. nu. 70. & in 2. nu. 94. dicit eorum sententiam communem esse.

Quarto sequitur vanam esse omnique rōne destitui Doc. differentiā, quam Ale. traditin d. l. nemo potest. & fatentur communem esse Ias. ibi in 1. lect. nu. 75. & Rip. nu. 102. dum negant hæredem scriptum in minus solenni uoluntate posse in iudicio exteriori vti retētione, quanuis eam legatario ꝓmittāt. Nā si id legatario ꝓmissum esset, non uideo qua rōne hæredi id ius neget.

Quinto, multo minus placet Ias. sñia, qui in d. l. nemo 1. lect. nu. 75. dixit aduersus communem hæredem, scriptum in minus solenni testō uti posse retētione. & idē notat Ripa ibi nu. 102. hi enim Doc. optime aduertunt nullum debere constitui discrimen inter hæredem, & legatariū, falso tamen ad hæredem extendunt, quod legatario communis sententia concesserat.

Sexto non possum non mirari quorūdam hallucinationē, qui asserunt hęredē scriptū in testō minus solenni tutū esse in foro aīę, si ꝓ illideat hæreditatē, rursus legitimū hæredē ab intestato nō teneri in eo foro aīæ iudicio restituere hęredib. nec legatarijs scriptis in testō minus solenni legatū, uel hæreditatem, ita Ale. nu. 24. Ri. nu. 99. dicens hanc opinionē cōi omnium contensu receptam esse in d. l. nemo potest. idē notat Ias. in d. l. si post diuisionem, col. fi. C. de iuris & fact ignor. & Tira. post leges concubinales gl. 2. nu. 24. Hæc. n. parū inter se cōstant, siquidem is, qui uerum ius habet, tute hæreditatem possidet. Is uero, qui nullam causam dominij, aut iuris ex legitima legum sanctione consequitur, restituere omnino tenetur id, quod possidet.

Septimo ex his manifeste conuincitur, Bal. errasse. in l. 1. col. 2. Castro tit. & Ias. in l. cum quis. C. de iur. & fac. igno. dicentes, legatarium, qui rem legatam in minus solenni testamento consequi non potest, iuste posse eā furto subtrahere, id enim falsissimum est.

Octauo constat eadem rōne, legatariū minime posse assequi rem legatam in testamento imperfecto per denunciationem Euangelicam, quod Baloptime asserit in d. l. cum quis col. 3. licet Abb. in huius c. relec. col. 4. Ias. in d. l. cum quis. Ripa in d. l. nemo potest. nu. 88. contrarium uelint, quibus consentire videtur Alcia. in c. nouit. de iud. c. nu. 47.

11 Nono ex hac opinione, quam ueriſſimam esse arbitror, infero intellectum ad tex. in l. Papinianus. §. 1. ff. de inof. test. & in c. si pater. hoc tit. in 6. & denique ad omnia iura, quib. sancitum est, per expressam pupillarē substitutionem matrem excludi etiam a portiōe legitima in bonis pupilli, ut tandem in foro, quod conscientiæ vulgo appellamus, id locum obtineat. Francis. in d. c. pater, finali col. Soc. in l. 2. nu. 21. ff. de vulga. Corne. 2. colum. Lancelo. Dec. & Curt. Iun. in l. precibus. numero 14. C. de impub. & alijs substitutio. Crot. in c. 2. de cons. in 6. notab. 1. Galiaula in 1. Centurio. col. 70. ff. de vulg. Ale. in ca. nouit. de iud. nu. 41. quorum opinionem sequuntur dicentes eam communē esse Ant. Rube. cons. 69. Rip. in d. l. 2. nu. 45. Zasius in tract. de subst. tit. de pupil. subst. numero. 22 licet contrariam sententiam asserant

serant Arepi. & Domi. in d. c. si pater quibus adhærent Philip. Deci. in l. precibus. col. 4. & ibi Corasius nu. 29. Gomez. in d. c. 2. nu. 19. & Alciat de quinq; ped. ꝑscript. in prin. nec opinor Archi. opinionem esse magis cōem quis id Gomez. crediderit. Imō nec placet, q̄ Lancel. Politus notauit tract. de substit. rub. de pupillari. 5. effectu, dicens Archid. opinionem procedere in bonis, q̄ pupillus aliunde, quam à patre habuerit, hoc .n. falsum est, & à frequentissima omniū sententia alienū, sicuti aduertit Zasius iud. nu. 22. Verū, si mater pupilli sit inopi, & paup, poterit aliméta petere a substituto ex l. 9. a libe. §. idē rescri. ff. de lib. agn. fm Ripam. & Zasium.

12 Tertio, & principaliter caput hoc, cū esses. ita intelligitur, vt procedat iure canonico, & in ꝓuincijs eccles sę Romanę subiectis quoad temporalem iurisdictionem, in his etenim casibus testamentū solenne est, si factum fuerit coram duobus testibus, & parœciali ꝓsbytero, quanquis ad oēs causas factum non sit. gl. Io. And. Anch. Cardin. Henric. & Imol. hic. Fortu. in d. illa. 15. Corn. cons. 77. vol. 1. Domi. cons. 49. Frede. cons. 117 vbi post. Io. And. hic asserit, hanc opinionem moribus receptam esse. & eam esse cōem fatentur Nic. Boer. de cis. 93. Cor. cons. 261. col. fi. vol. 4. & Car. Rui. cons. 14. nu. 4. vol. 2. & cons. li. nu. 11. vol. j. ex qua cōi sententia. fm eos, est necessarium vltra duos testes presbyterum parœcialem testamento adesse. q̄ fatetur Abb. in repe. col. 4. Card. & cæteri Doct. cōiter. quemadmodum ꝓtentur Imol. col. 4. & Barb. hic col. 6. Corn. d. cons. 72. Alber. Brun. de potest. & affec. formę. 30. Domi. idem probant d. conh. 39. Fortu. in illatio. 15. de vlt. fine iur. nec in hoc dubitandum est, si quidem hic est ipse verus ac proprius huius c. sensus, a quo discedere non licet. Ex quo apparet deceptum fuisse in intellectu huius canonis And. Alciat. virū alioq & doctissimū, atq; eloquētissimū, qn in c. nouit. de iudi. col. pen. scripsit, hanc decisionē in foro cōsciētiæ procedere, nō in iudiciali, cō stat etenim i iudiciali, canonico iuris tissimē seruādā eē.

13 Cæterū, hęc interpretatio, quā cōem esse diximus procedit etiam si hic presbyter, vt notarius huic testamento accesserit, ac ꝓsens fuit, nā cū duobus testibus valebit hoc testamentū ex rōne huius tex. quā hac spē intellexit Pau. Parisius cons. 50. vol. 3. Qd si presbyter huic actui non adsit, loco rū eius sint ꝓsentes duo testes validū erit hoc testamentū, qui si duo testes satis gerūt vices vnius quantumcunque maximę authoritatis c. licet. c. cum a nobis de testibus. ita Ant. & Abb. hic in lectio. & relec. nu. 12. 5 specul. tit. de instru. edit. §. compēdiose. nu. 12. Domini. cons. 49. Roman. i nauth. similiter. V. ad l. Falc. 3 ꝓ speciali Coronę. cons. 261. vol. 4. fi. col. Deci. cons. 284. in 2. dub. dicens hanc opinionem communem. post Ale. cons. 103. col. 4. vol. 4. quē sequit Boeri. decis. 39. col. 2. & Caro Rui. cons. li. nu. 11. vol. 2. quanuis idem Corne. contrarium probare nitatur cons. 68 col. 1. vol. 1. Post Imol. in l. nemo. potest. ff. de legatis 1.

14 Est tamen dubitatio insignis, vtrum fœmina possit esse testis iure pontificio in hoc testamento? Et iure ciuili constat fœminam non posse testamento l. qui testamento. §. mulier. ff. mulier. ff. id. titul. §. testes Inst. eo. gl. in c. fores. de verb. sign. ver. fœmina, etiā si honestissima sit. Regia l. 17. tit. 16. parte 2. Abb. vero in huius c. lectione, 1. col. & Anch. asserunt sat esse ad solennitatem huius tex. hos testes, vel viros vel feminas esse, quorum opinio communis est, fm Io. Crot. in tra. de testib. par. 1. nu. 10. cū hæc decisio testamenti solennitatem ad iustgentiū reduxerit, quo quidem iure non distinguitur testimoniū fœminæ testimonio viri. Quæ quidem ratio nō satis applaudet ex eo ꝙ ſiter solennitatem iuris gentiū exigat hic tex. ꝓsbyterū. Vñ non omnino sufficiens est iuris gentiū solennitas, nec mulier testis esse potest Corn. in auth. qd̄ sine. 2. col. C. isto tit. Deci. in c. 5. de testib. col. pen. & in l. 2. ff. de reg. iur. nu. 31. Maximè refragat communi sententiæ tex. hic requirens, nō duos quoscunque testes, sed idoneos, quo fit, vt ꝓbabilior sit opinio, q̄ etiā iure canonico ab his testamēcis fœmineū testimoniū excludit. cui subscribūt. Ale. con. 70. col. pe. & cons. 77. 2. col, vo. 2. Alb. Brū. in trac. de corre. & rela. solenni. & formæ. fo. pe. q. 8. & Tiraq. o. l. connub. nu. 45

15 Gilo. vltima notat verba huiusce. esse comminatoria ferendæ excommunicationis, non latæ, cui similis est i c. licut tuis. de simo. verb. Anathematis. & in c. 1. de sag. & in c. Rodulphus. de refer. nu. 24. latius And. Tiraq. in l. si. unquā. C. de reuo. donatio. uerb. reuertatur. nu. 16.

EX CAPITE RELATVM, IN PRIMO.

SVMMARIVM.

1 *Causa priorum legatorum etiam apud iudicem secularem tractanda est iuxta canonicas sanctiones.*
2 *Testamentum principaliter ad pias causas factum minus solenniter, etiam quo ad legata prophana validū est.*
3 *Legata pia an peti possint ex testamento minus solenni, facto tamen principaliter ad aliam quampiam causam.*
4 *Non est necessarium in testamento ad pias causas testes esse rogatos.*
5 *Fœmina pōt esse testis in testamento causa pietatis facto*
6 *An præsumatur nulla præmissa probatione in casu huius canonis testes esse legitimos.*
7 *Tractatur elegans Angeli opinio, an testes præsumantur idonei.*
8 *In legatis pīs duo testes sufficiunt eas qualitatis, quam in testibus canones communiter exeunt.*
9 *Testamentum imperfectum ratione voluntati, etiam ad pias causas, non valet.*
10 *Legata pia debentur ex testamento perfecto, ratione voluntatis, quanuis ad legata profana processum a testatore non sit, impediente morte.*
11 *Testamentum à notario scriptum, dictante testatore, & testibus præsentibus, an sit iterum legendum ipsi testatori & testibus.*
12 *Vltima voluntas propria manu defuncti scripta pietatis causa seruanda est, licet non sit coram testibus publicata*
13 *Legata pia possunt ab hærede laico peti, etiam coram iudice ecclesiastico.*

CAPVT RELATVM, IN PRIMO.

QVAMVIS iure ciuili, ac pontificio In testamētis certus testiū numerus, & ordinatio maior requiratur, regulariter tñ ultima voluntas, q̄ pietatis cā sit, duo tñ testes exposcit, qd in hac de cretali decisum est in fauorem piæ causæ, sicuti plura alia in iure sunt sta tuta eadem ratione, quę Rom. tradidit in rep. auth. si militer. C. ad l. Fal. Catell. Cott. in memorialib. dictione, absenti & dictione, anima. & dictione absenti. & dictione, apices. neque libet ea omnia hic repetere, cum sit satis pietatis causa legata coram duobus tñ testibus legitimè deberi. Cui assertioni additipulatur tex. in l. hac consult hima. §. ex imperfecto. C. ii. tit. [Tractat latè And. Tiraq. in trac. de causa pia post huius operis editionem primam typis tradito. Quod uero sit obseruandum. ut ultima uolūtas pia, aut pietatis cām continere censeatur. tradidere gl. & Doct. in l. si quis Titio. ff. de legat. 2. quo in loco doctissimus Peralta multa diligenter explicat post Rom. in authen. similiter. C. ad leg. Falc.]

Hæc

Hæc vero decretalis diffinitio primo intelligitur, vt non tñ procedat coram iudice ecclesiattico, sed & corã ciuili, & seculari. Nam quoties apud secularem iudicem est controuersia de legatis pijs, iudicij ferendũ est iure canonico ad amussim seruato, nõ iure ciuili, licet is iudex non sit quo ad temporalia Romanę ecclesię subiectus. Abb. & Doct hic, Bart. in l. 1. col. 1. & in repet. colu. pen. C. de sacrosan. eccles. vbi Salycet. & Ias. 1. lectione nu. 36. & in 2. nu. 29. Fortu. de vtr. iur. illati. 15. colu. 7. ex tex. & ibi scripsimẽ notatis in c. ecclesia. de const.

Secundo, hic tex. procedit, si testamentum principaliter fiat. causa pietatis, tunc enim coram duobus testi
2 bus factũ valet, ẽt quoad reliqua legata in eo relicta laicis, nulla ex cã pietatis, alioqui testamentũ principaliter factum alio, quam pietatis respectu minus solenniter, nullũ erit, nõ tñ quoad principale, sed etiã quoad lega
5 ta pia in eo cõtenta. Ant. in c. qđ clericis. de sacrosanct. eccles. q̃st. 9. Socin. cons. 5. vol. 3. Alex. cons. 177. viso themate mihi diligenter exhibito. col. 3. vol. 2. qui vtranq; Ant. decisionem sequunt. Ego vero eas distingũ, ne cõfusione quadã obruantur. Prima etenim ex eo procedit qđ principale trahat ad se accidẽtia, vt in hac ipsa specie probat tex. in auth. qđ sine. B. ibi tit. quo probatur, in testamẽto valido speciali iure, & fauore filiorũ, legata extraneis relicta etiã valida fore. & ita hanc Antonij opinione sequuntur Corn. cons. 278. vol. 1. Ale. cons. 41 verb. 5. 1. vol. & cons. 103. vol. 4. col. 4. Caro, Rui. cons. 1. nu. 1. vol. 2. & alij paulo antè citati. Nec ab eo dissentiẽ aliquẽ se legisse, fatetur Ias. in l. hac consultissima. §. ex imperfecto. nu. 10. C. ibi tit. Ipse vero ibi, & in l. 1. C. de sacrosanct. eccles. in 2. lect. nu. 22. & in relect. nu. 29 hanc sententiã reprobat, inducens tex. in d. §. ex imperfectũ, vbi testamentum minus solenne inter liberos valet, non tñ quoad extraneos in eodẽ testamento honoratos. Cui inductioni minimẽ satisfecit Salycet. in d. q. & si maximẽ id efficere conaueri. Hanc etiã opinionẽ, quã Ias. tenet, ꝓmittit Paul. cons. 97. vol. 1. & dicit veriorẽ esse Albert. in un. de poten. & fl. form 3. fallentiz. 31 addit tũ esse primã opinionẽ magis cõem. Sed nihilominus ipse opinor nihil Antonio obesse decisionẽ d. §. ex imperfecto cum in eo quoad extraneos reprobetur minus solennis voluntas, quoad liberos vero admittat, quãdo extranei principaliter cũ liberis in principali testãtis dispositione. ex l. h. C. fam. erc. & Cõsiliũ Hermenopuli Epitomes lib. 5. tit. 5. c. 3. Dũ si filij essent hæredes instituti in minus solenni testamento simul cum extraneis, institutio extraneorum esset nulla. In cæteris vero legatis in eodem testamento relictis, dispositio valeret. Regia & celebris l. 7. tit. 1. par. 6 quæ verum illius §. ex imperfecto. expressit intellectum, quamuis plerisq; ex præcitatis refragentur.

Secunda ipsius Ant. decisio sexpedita est, ꝓm Ias. in d.
3 §. ex imperfecto. nu. 11. ubi ple eam sequitur, & in d. l. 1 lectione. & repet. idem Ale. cons. 41. vol. 1. cum cap. testamenti conficiat, nec hæreditas ex eo adiri possit. l. nemo. ff. de regul. iur. Ego puto contrariam sententiam verioré cẽ fauore piæ causæ, sequor q; in hoc Anan. cõs. 28. col. 3. & Ant. Rub. cõs. 72. col. 2. imo. in c. si in ecclesiarũ. de cõst. col. pe. Alb. Brun. de potẽtia formæ, falsitatis 31. quib. additipulat Regia l. 21. tit. 1. par. 6. q. expressim
6 ꝓbat, lata, pia omnino valere, vt si testamẽtũ, in quo fuerit relicta, sit invalidũ quoad hæredis institutionẽ. ad vero qđ obijcitur hæredem non adita pia legata nõ esse soluẽda, nõ est omnino certũ, licuti nos tractabimus in c. Ram. ad fi. in. & maximẽ iure Regio cit. hæc opinio aduersus Ant. erit ꝓbanda. ola. l. 21. tit. 2. lib. 5. ord. in fi.

4 Tertio, hic tex. cit intelligendus, vt hi duo testes nõ non sint rogati, in his enim legatis pijs iurisgẽtiũ tñ so-

lennitas sufficit, q̃ nõ exigit rogari testes. Io. And. Ant. Abb. Imo. & Do. hic. Bar. in l. 1. C. de sacrosan. eccle. nu. 76. & Bal. ibi in fi. Pau. cons. 75. & cons. 317. vol. 1. Cor. cons. 288. vol. 1. quorũ opinio cõsensit, secũdũ Marcum Ant. in §. sed hęc quidẽ. nu. 35. Insti. eo. Soc. in reg. uer. testes Ludo. Ro. in auth. sin. fi. C. ad legẽ Falc. in 11. Speciali. Pau. Paris. cons. 24. col. 2. vol. 3. Cui opinioni accedisse, cõiter recepta in l. fi. §. in omni. uers. excepto. C. de codicil. dicens, testamentũ inter liberos coram duobus testibus valere, ex d. § ex imperfecto. etiam si illi testes nõ fuerint rogati. Et quamuis Barb. hic col. 4. Nic. Boeri. dec. 34. & Ro. in d. speciali n. ꝓbare uelint, oportere in casu huius c. testes esse rogatos p. tit. tex. ibi requitos, eorũ tamẽ sententia refellitur, eo q; testes appellet hic canõ requisitos necessarios ad testamẽti ꝓbationẽ.

Quarto, ex eadem rõne colligitur, in testamento ad pias causas, posse fœminam esse testem. gl. in auth. q; sine. C. eod. cõiter ibi probata, dicens in testamento facto inter liberos, fœminam testẽ legitimũ esse, ac sufficere duos testes, etiamsi masculi nõ sint. & ita hunc intellectũ ad istius c. conclusionẽ approbant Feli. & Dec. in c. 4. de testib. idẽ Dec. in l. secũda. ff. de reg. iur. nu. 28 Pau. Paris. cõs. 327. vol. 2. incipien. Dubiũ facit in supra scripto puncto. Albe. Bru. in statutis, verb. testamen. & esse hanc cõem fatentur Barba. hic nu. 6. Ro. in d. auth. similiter. 16. speciali. Crot. in trac. de testib. par. 1. nu. 8. Marc. Ant. in §. testes autẽ nu. 12. nisi. eod. eam q; Doc. asserunt in l. 1. C. de sacrosanct. eccles. ẽt si retragentur Federis. cons. 217. Ro. Barb. & Crotus ea rõne, q; hic tex. legimus testes exigat. Sed tamen legitimi hi sunt cẽsendi, quib. iure gentium fides adhibetur. Nec est admittenda Marci Ant. concordia, dum opinionẽ Federic. intelligit quando uterque testis esset fœmina cõmuniter, quando ex his duobus testib. alter saltem masculus esset, nihil etenim refert sint duo hi testes fœminæ, quã doquidẽ earum testimonium integrum censetur, licet equidem cinque fœminas excluserit a testimonio testamẽtario, eo q; ad solẽnia veteres nec seruum, nec fœminã, nec peregrinum admittebant. l. quitestameno. §. seruus & §. mulier. ff. ff. tit. tit. l. 2. ff. de reg. iur. Laurent. ff. de testibus. nõ q; imbecillis, & incostans fœmina sit, cum ex ea rõne in nullis actibus esset admittendum eius testimonium. c. forus. de verb. signifi. Et tamen in contractibus & alijs actibus admittitur. Hinc ergo fit, ut in testamentis, q̃ citra solennitatem fiunt, fœmina testis esse possit, qđ Viglius adnotauit in §. testes. nu. 3. Inst. de testam. addens ex aulo Gell. li. 6. c. 7. antiquissimo iure nullius testimonij ius mulieribus fuisse. Quæ sanè ꝓhibitio in testamentorum solennibus, paucisque alijs actibus pmã fit, siquidem & in criminali cã ad testimonium fœmina admittit. l. 2. ff. de accusat. Regia l. 17. ti. 16. par. 3. saltem iure ciuili. gl. in d. c. forus. notant Doc. in c. qm̃. de testi. Dec. in d. l. 2. nu. 27. Tiraq. 9. Iege cõnub. nu. 49. ubi nu. 46. cõnem huius c. intellectum sequitur, illud autẽ hic ptermitendum non est, in quibuscunq; testamentis monachos legitimos testes censeri, etiam absque licentia ꝓlati, sicuti responderunt Signorol. cons. 137. Bal. cons. 22. li. 1. idem Bal. in l. 1. C. de sacrol. eccl. in repet. nu. 43 Ias. in auth. ingressi. C. de sacrosan. eccl. col. 3. Car. cons. 97. Lauren. Sylua. in cons. 16. Quinto oportet huius capitis interpretatione illud tractare, an qui contendit testamentum ad pias causas factum coram duobus testibus firmum iure esse, ꝓbare debeat eos duos testes idoneos. ac legitimos, ab omnique suspicione, alienos prorsus esse. qua in controuersia Paulus Parisius nouissimè cons. 24. uo. 3. col. 3. opinat, probandam esse hanc testiũ qualitatem, nec cã iure in casu, & specie huius testamenti præsumi. Nam, ut ipse argumentatur, quando

lex r equirit testes idoneos esse, per nomen superlatiuũ, non præsumitur hæc qualitas testium, nisi probet. Ang. in l. 2. §. idẽ. ff. quemadmod. testamen. aperi. Imol. in l. 1. §. si quis neget. eo. ti. nu. 10. Dec. cõs. 321. col. pe. Ale. con. 81. col. 2. vol. 1. idẽ ttraditur in. tra. de testi. Io. Crot. nu. 393. quã opinione equitur, eam esse cõmunẽ professus Alciat. de ꝓsump. reg. 3. ꝓsump. 2. nu. 9. & eã tenet Hippol. sing. 187. & in l. si quis nec q̃stio. ff. de q̃stionib. nu. 15. Hic vero canon requirit duos testes legitimos. igitur necessum erit probare, testamentarios testes idoneos, optimos, & ab omni suspicione alienos esse.

Veruntamẽ ego ab hoc intellectu planè discedo, qp
9 pe qui sciam ex frequentissima omniũ traditione in testamento ad pias causas iurisgentium probationẽ sufficere, nec aliam qualitatem in testib. exigi, quam q̃ ex ip so iure gentiũ inest. Nec vero ꝓsumitur c. dudum. de ꝓsumpt. Icum pater. §. rogo. ff. de leg. 2. gl. in c. 1. de seruti. gl. in l. fi. ff. qđ met. caus. tex. in l. omnimodo. C. de inoffi. testamen. maxime in testib. qui legitimi ꝓsumuntur, si aduersus eos nihil obiectum sit. c. ꝓsentium. de testib. c. testimonium. gl. in c. 1. eo. tit. l. si quis testib. & in auth. si dicatur. C. eod. tit. Vnde etiam si legitimos testes eos hic accipiamus, qui ex lege nullũ patiantur defectum, ꝓsumptio adhuc locum sibi vendicat, vt donec cõtrarium probetur, eos legitimos esse censeamus. Nõ obstat q; Pau. Paris. assumit ad probandã eius interpretationem, id. n. põt pluribus modis tolli. Sunt sanè qui contrarium sententiã sequantur, nempe Ioa. de Lignano, Francis. à Ramponibus, & Barb. in ca. tertio loco. de prob. pen. fol. Curt. in tract. de testib. concluſ. 35. idem Curt. cons. 55. col. 4. Fel. in c. cum Ioa. de fid. instr. nu. 44 quorũ opinio ex inferius dicẽdis quãdoque constabit.

Secundo, respondeo, communem sententiã intelligẽdam esse n statutis, non autem in iure cõi, q; testes requirat optimæ opinionis, nã in statutis ꝓdicta verba sunt accipienda in sensu, quem Ang. & cæteri probant, vt aliquid additum sit legi cõi, ita Alciatus di. nu. 9. & est ex mente omniũ, qui hanc quæstionem attingunt.

Tertio, adhuc in statutis opinor non esse cõem sententiam seruandã, si vtantur ipsa statuta verbis huius c. qm̃ testes legitimi censentur, q; ex l. admittendi sunt ad testimoniũ. argu. l. legitima. ff. de pact. quilibet autem testis præsumitur à lege idoneus, & legitimus, vt dixi, ergo non erit necessarium hanc qualitatem probare

Quarto, vt verã huius q̃stionis definitionem semel constituamus, procul dubio existimo Angeli opinionẽ non ita temere esse accipiendam, sed tunc demum, qñ lex, canon, vel statutum, rõne illius qualitatis, quam exprimit, illos testes admittit, qui alioquin iure nõ essent admittendi, atque in hac specie ipse Ang. huius assertionis author loquitur, & plerique alij, qui hactenus eius sententiam defendere sunt conati. nempe Imola, & Hippol. Nec in hoc casu erit satis allegare ꝓsumptionem iuris, nisi qualitas illa probetur, ex mente Ang. & sequacium, cum ius non præsumat hanc qualitatem, licet cõtrarium notetur in d. tract. de testib. num. 396.

Hæc vero constitutio non admittit duos tñ testes, alioqui non sufficientes, ex eo, q; habeant hanc qualitatem probatissimæ vitæ, integræ famę, & opinionis, sed fauore pietatis, cuius cã testamentũ factũ fuit, ac deniq; ista qualitas non est ꝑcise ꝓbanda, cũ non fuerit cã inducens Romanũ Pontificem ad huius capitis decisionẽ Sic cum Iurisconsultus in l. Lucius. ff. de testi. milit. requirat in vltima militis voluntate probationes legitimas, Accurs. eas interpretatur, quæ ex duobus testibus constent, & actibus humanis communes sint. idem Accurs. in l. milites. C. de testament. milit.

Ex quo textus ad iſt. tex. cõsilat inte dectus, vt planelegitimos testes i testamẽto ad pias causas exigamus, omnẽ

sa iuris ciuilis solennitate, iurisgentiũ probationẽ secuti, adiunctis cei qualitatib. quas iura Pontificia cõsiliũ actuũ testimonio addiderunt. Hic etenim colligit, hos duos testes ita integræ fidei esse oportere, vt cõi probationi iure canonico sufficiat, qđ colligi potest ex notatis in c. testimoniũ. de testib. & est alijs iuris canonici locis, quã interpretationẽ a d. gl. l. Lucius, deducere libuit quia maxime congrua est. qb. addo Cor. cons. 166. vol. 3. [Quib. accedit & illud qđ obiter admonuimus, & iterũ mõ expressim adnotamus, nempe ab hac decretali i testis ad pias cãs duos testes requiri, nõ ad solẽnitatẽ, sed ad probationem. ita plane scriplit idem Corneus cons. 215 colu. 2. libro. 2. & consil. 307. libro. 3. colum 3. & sequitur eum Andrę. Tiraqu. in tract. de causa pia. 2. privilegio.]

Septimus huius c. intellectus est vt pietatis cã valeat testũ imperfectũ respũ solennitatis, non tñ imperfectũ respectu voluntatis. Cuius rei exemplum ꝓmitto. Testator graui effectus morbo disposuit plurima circa proprium testũ dicens ita uelle testari, & cum esset notarius vocandus, & testes, corã quib. illa oĩa testator rata, & firma cẽseret vti proprium testũ, iusserat. n. ipse, aut aĩo destinauerat vt notarius, & testes vocarenẽ, quo actus ille solenniter ageret, tandẽ ante hanc ipsius voluntatis perfectionẽ mortẽ obijt ipse testator. Rõdit Oldr. cons. 119. ẽt quoad legata piam hanc dispositionem effectus non hẽre. idẽ Alber. in l. hac cõsultissima. §. si quis autẽ. C. ifi. tit. Barb. hic, nu. 24. Anch. in c. 2. nu. 10. & in c. ꝑcedenti q. 9. Imol. cons. 91. Anani cons. 57. Pau. Cast. cons. 101. idem cons. 351. vol. 2. Dec. in c. 1. nu. 15. de fide inst. Ias. cons. 191. lib. 2. Guid. Pap. cons. 55. Gul. Bened. in c. Rainuntius. verb. testamentum. 1. nu. 71. Pau. Paril. cons. 24. vol. 3. nu. 11. Roder. Xuares in l. quoniam in prioribus. C. de inoffic. testam. in ultim. part. q. 4. quorum opinionem sequuntur eam dicentes communem esse Are. Il. si is q. col. 2. ff. isto ti. expressius Ias. cõs. 155. col. 3. vol. 4 Dec. cons. 159. & cons. 488. idem notat Paul. Castrens. cõs. 307. vol. 1. Th. Grammati. dec. 62. & Nic. Boe. dec. 93. vlt. explicat eandem sententiã Carolus Ruinus cõs. 2. 2. vol. nu. 21. & sequenti. idẽ Pau. Parisius. cõs. 146. vo. 4. nec ab hac opinione est in praxi recedendũ, ꝓm eundem Carolum Ruinum, consi. 7. nu. 8. vol. 3. & probat ista hæc opinio in l. fideicommissa. §. quoties. ff. de leg. 3. *Quoties*, inquit Iurisconsultus, *quis exemplum testamenti præparat, & prius decedit quia testatur, non valent, quæ si ex codicillis, quæ in exemplo scripta sunt, licet verba fidei commissi scripta habeant. Item, ad idem est egregia Iurisconsulti decisio. Ex ea*, inquit, *scriptura, quæ ad testamentum faciendum parabatur, si nulla iure testamentum perfectum esset, nec ea, quæ fideicommissorum verba haberent peti posse. l. ex ea. ff. ad sc. tertul.* Accedit præterea Azonis sententiã, qui existimat contractum minimẽ perfectũ esse quando cõtrahentes ab initio voluerunt p notariũ illã cõuentionẽ ad publicã scripturam redigendam esse, q; Accursius retulit in l. contractus. C. de fid. instrum. & licet Azonis opinio non sit à Doc. recepta. eam tñ adducimus, quia expresim probatur Regia. l. 6. tit. 5. part. 5. Octauus intellectus dictat, hanc constitutionẽ procedere, quando testamentum esset perfectum rõne voluntatis, quoad legata pia, licet quoad cætera legata voluntas mãserit imperfecta, animo iquidẽ deliberato cõsilio idoneis testibus, non cogitãs, nec intendens aliam solennitatẽ adhibere testator incepit condere testamentũ, & cũ pietatis causa aliqua legaret, vellet que alia disponere mortuus est, ex hac voluntate deberi pia legata, adnotat Bar. in l. in testamen. ff. de fideicomm. lib. Abb. in c. 1. notab. 3. & ibi Barba. de succes. ab intest. Ale. ista dicit hanc consultissima. 3. ex imperfecto. C. ifto titulo. Item. in l. si quis. 2. colum. ff. eod. Ias. in dicto consil. 155. 4.

vers.

uol. Dec. dicens hanc opinionem communem in dict. conſ. 159. col. 2. quaſi hoc ipſum fauore pietatis ſit in ductum. Obſtat tamen huic opinioni tex. in d. l. ſi quis. *Si quis*, inquit, *cùm teſtamentũ faceret, hæredibus primis nuncupatis, priuſquam ſecundos hæredes exprimeret, obmutuiſſet, magis cenſẽdus eſſet eum teſtamentum facere quam ſe eſſe. Varus digeſtorũ libro primo Seruium reſpondiſſe ſcripſit, itaque primos hæredes ex eo teſtamento non futuros. Ego uero hoc uerum eſſe exiſtimo, ſi conſtaret voluiſſe plures eum, qui teſtamentum ſcripſiſſet, hæredes pronunciare. Ego nec Seruium puto aliud ſenſiſſe.* Hactenus d. l. vni gloſſ. cõmuniter recepta id eſſe ait, in teſtamẽto facto inter liberos. & eſſe hanc opinionẽ cõmunẽ fatẽtur Corne. conſ. 46. vol. 3. col. & in d. l. ſi quis. Areti. dicens idem eſſe in teſtamẽto ad pias cauſas. Ego à priori ſnĩa nõ diſcedo, cum maioris ſit priuilegij pia cã, quàm inter liberos diſpoſitio, extra portionẽ legitimam eis iure debitam. Bar. in l. j. C. de ſacroſ. eccleſ. nume. 74. Abb. in d. c. j. Alex. in l. pactũ qđ dotal. C. de pact. ſi colum. Vnde quãuis ſit vera opinio gloſ. in d. l. ſi quis. quã ĩ d. §. ex im perfecto, ſequitur laſ. poſt alios colum. 2. non erit conſe ſtim falſus hic octauus ĩtellectus. Quinimo elegãter cõ fulendo tractat. Paul. Caſtr. conſi. 307. uol. 1. eſſe pfectũ teſtm̃ ratione ſolennitatis, h. teſtatore dictante, ſcriptũ ſit, & ad finẽ deductum coram ſufficienti teſtium numero, ad id uocatis ipſis teſtib. licet totũ teſtm̃ ſimul non ſit electum coram eiſdem. & ſubdit ipſe Pau. hoc teſtm̃ ſ ita repertum ĩ protocollo notarij, a quo, ut a notario
11 ſcriptum fuit, teſtatore dictante, poſſe in publicã formã authoritate iudicis redigi, vel præſentium teſtium depoſitione publice iudicis & authoritate ſcribi, vt dein de fidem faciat, & ſi ab initio p nuncupationẽ abſque notario factũ fuerit hoc teſtamentũ. Poterat & abſque ſcriptura vltima hæc voluntas ꝓbari ex ſola nuncupatione teſtatoris coram teſtib. facta. Igitur nihil refert, co ram ipſis teſtib. lectũ non fuiſſe id teſtm̃. Ea nanque lectio requiritur quando abſentib. teſtib. ſcriptum fuerit teſta mentum, non aũt quando ipſis teſtibus ad id vocatis ſcripta fuit ultima voluntas, quod ipſe Paulus explicat.

Oportet tamen expendere, an vera ſint, ea q̃ in præ fato reſponſo continentur. Ex eo manifeſte apparet, non eſſe neceſſarium, teſtm̃ dictante teſtatore ſcriptum coram teſtib. legitimis, verum ipſi teſtatori, & teſtibus legi, ex actus ipſe teſtandi a teſtatore perfectus ita fuit, vt nihil ei addere tunc propoſuerit, nec eiuſdem actus probatio ſcriptura ſit, ſed ipſorum teſtium depoſitione quod præter Paulum notant Alc. in d. §. ex imperfecto. nu. 1. And. Piſanus, & Nicolaus Neapol. in d. l. fideicom miſſa. §. puotiens. Carol. Rui. conſ. 1. nu. 22. idẽ conſ 12. nu. 15. & ſeq. vol. 2. ſenſit Paul. Caſtr. in conſ. 75. volu. 1. ĩ fine ad d. l. fideicommiſſa. §. 1. Cuius verba retulimus ſuperius in præcedenti intellectu. Nam ille §. procedit eo caſu, quem ibi notauimus. Vel aliter ꝓ intelli gi, ut ꝓcedat, cũ teſtator ipſe rogauit notariũ, eumque vocari fecit ad ſcribendũ teſtm̃, tunc. n. donec ſpiritum teſtm̃ lectũ fuerit coram teſtatore, & teſtib. ſperfecta ẽ eius voluntas, & ĩ nec teſtib. probari poterit, cũ ex lectionis defectu ꝓbmaẽ voluntas ĩperfectio. ex Bal. l. aut. qđ fine. C. ſi ſto tit. Paul. d. l. ſi qs. quorũ ſniam ſequitur dicens cõem eſſe Caro. Rui. conſ. 1. vol. 3. nu. 21. tex. optimus in l. hac conſultiſſima. §. at cũ humana fragilitas. C. qui teſt. fac. poſſ. idem ipſe Car. notat. conſ. 11. ad finẽ, 2. uol. Ego tamen fateor illam eſſe frequentiorẽ ſniam qua probatur à Doct. publicẽ notarii inſtrm̃ vi fidẽ ha ciat, legi oportere ipſis teſtib. & cõtrahentib. poſtquam ſcriptũ ſit, & eiſdem præſentibus, & ita præter proxi me citatos aſſerunt Ioan. Andr. in ſpeculo. ti. de inſtru. edit. §. oſtenſo. verſ. illud. nu. 5. in additione incipẽs verior eſt. Ant. nu. 12. Abb. nu. 3. Fel. nu. 17. & Dec. nu. 14. in c. j. de fide inſtru. idem Abb. in c. cũ P. tabellio. e. ti. nu. 4. Bar. Bald. & alii in d. l. fideicõmiſſa. §. quoties. Bal. in l. ſtatutis. C. de ſent. ex brevicu. recit. idẽ in l. 1. nu. 21. C. de fide inſtr. & iure halt. fiſ. lib. x. Lanfr. Orianus in c. quonã contra §. de interlocutoriis. nu. 14. idẽ cautũ eſt in pragmaticis huius regni ſanctionib. folio. 166. & idem ſtatuit. Maximilianus. Celar apud germa nos in quadã conſtitutione, quę continetur Tomo j. artis notariatus, pag. 116. pro qua opinione a Doc. adducitur tex. in d. §. quotiens. qui minimẽ id probat, cũ ibidẽ actus imperfectus fuit, nõ ex defectu lectionis, ſed quia ſcriptura ad teſtm̃ parabatur ante eius conteſtationẽ, id eſt priuſquã teſtes ſcirent quę nã eſſet volũ tas teſtantis, nec. n. ipſis preſentib. teſtibꝰ ſcripta dictauerat. Sic ẽt codẽ pacto loquitur Imperator in d. §. at cũ humana fragilitas. atque eadẽ rõne in d. l. ſi quis teſtamentũ fuit imperfectũ, non ex eo, q̃ ſemel teſtibus preſentib. & intelligentib. ſcriptũ, corã eiſdẽ lectũ non fuerit, ſed quia nondũ eius ordinationẽ teſtꝰ perfeceꝛit, ut ex eo tex. cõſtat. Nec Accurſius in d. §. quoties. cõem opinionẽ probat, quippe qui ſentiat, ſatis eſſe te ſtamentũ à tabellione ſcriptũ fuiſſe preſentib. teſtib. & intelligentib. quid notarius ex voluntate teſtãtis ſcribe ret', multo minus coadiuuat eandem cõem opinionẽ tex. vbi Bar. notat in l. contractus. C. de fid. inſtru. nam paulo poſt dicemus qualiter id intelligatur. Vnde hac in controuerſia ſequor frequẽtiſſimã oĩum opinionẽ, eique Regia ſanctione probatã, nõ ex eo, q̃ ante ſcripturæ lectionẽ actus ſit imperfectus quoad agẽtis volũtatẽ, ſed ob defectũ huius ſolẽnitatis, quę ſeruãda eſt ob publicã utilitatẽ, nẽpe, ut fraudes tabellionũ euitentur, vt certior ſit eorũ publica fides, & ita cõem ſentẽ tiã intelligo, q̃quid alii pro eius ĩtellectu ſcripſerint.

Verum, ne cõ iſta, quæ obiter ſe huic examini obtulit, ex authorũ pplexo catalogo, obſcurã hre apud me deciſionẽ videatur, ſtatim aſſertiones ſequẽtes ſubijcio o

prima equidẽ aſſerit, teſtamentũ nequaquã ꝓbari p ſcripturã à notario dictante teſtõre, & teſtib. præſen tibus ordinatã, ſi poſt ordinationẽ lecta non fuerit teſta tori, & teſtib. quã concluſionem cõem eſſe conſtat ex his, quos adduximus ſuperius, & procedit hæc ſnĩa, ẽt in contractib. cęteriſque actib. qui geruntur à tabelliõ nib. quod prædicti Doc. fatentur. Nec quicquã refert, an is actus neceſſariõ ac preciſè ſcripturã exigat, nam vtcunque ſit, vbi ſit alicuius actus inſtrumentũ ad eius probationẽ, oportet id legi teſtib. & ipſis eundẽ actum agentib. ut poſtmodũ fides inſtrumento adhibeatur, ſi cet is actus non eſſet neceſſario per ſcripturã conficiẽ dus, Decio authore in d. c. j. de fid. inſtr. nu. 14. & idem ſentiunt fere oes, qui cõi opinioni adhærent. tametſi Abb. in d. c. j. nu. 3. & Fel. ibi nu. 17. & idẽ Abb. in ea. cũ P. tabellio. co. ti. exiſtiment, inſtrumentũ integrã fidẽ habere, quanuis ſemel corã contrahentib. & teſtib. ſcri pturã, minimẽ fuerit eiſdẽ lectũ, ſi is actus præciſe ad eius ualoreꝫ ſcripturã non exigat. Quib. apertiſſimẽ ꝑter alia obſtat Regia conſtitutio, cuius paulo ante me minimus. Illud vero non eſt omittendũ, minimẽ præſu mi, à notario lectũ fuiſſe inſtrumentum teſtib. & con trahentib. ut notat Fel. in d. c. 1. nu. 17. Bald. in d. l. fideicõmiſſ. §. 1. idem in l. ſi quis. ff. de teſtam. l. quæcunque. §. vl. de publi. in rem actio. idẽ præmittunt oẽs, qui cõ munẽ opin onẽ ſequuntur, niſi in inſtrũ dictũ fuerit à notario, Actũ corã me, & teſtib. infraſcriptis, tunc. n. ex his, vel ſimilib. verbis, ex quib. perfectio actus colligi tur, præſumitur lectũ fuiſſe inſtrumentum illud, ex eo dem Bal. in dictis locis, & in auth. quod ſine. C. ſi ſt. tit. & ibi Doc. Bar. in l. ſciendum. col. vl. ff. de verbo. ob. quem Doc. ibi ſequuntur. idem Bart. in d. l. ſi qua. Iaſo in l.

ſi ita ſcriptum. col. 3. ff. de leg. 1. dicens idẽ ꝓſtum̃ ex ſigil lo tabellionis eidẽ ſcripturæ appoſito, poſt Bal. in l. 1. C. de fid. inſtrumen. & iure halt. fiſ. lib. 10. nu. 22. Hac ergo prima concluſione prænotata, manifeſtum eſt non eſſe omnino verum id, quod ex Paul. Caſtren. adnotauimus in verſ. Quinimo.

Secunda concluſio. Teſtamentum à notario ex volũ tate teſtatoris coram legitimis teſtibus ſcriptum, omni no inter liberos, & eorũ fauoreꝫ p eam ſcripturam pro batur, licet lectũ nõ fuerit ipſi teſtatori & teſtibus, arg. §. ex imperfecto. l. hac cõſultiſſima. C. iſto tit. vbi Iaſ. in hac ſpẽ 2. col. probat hanc cõcluſionẽ. hic. n. actus perfe ctus eſt, nec teſtator obijt dum ageretur ante perfe ctionẽ, tm̃ igit deficit ſolennitas illa lectionis, q̃ ꝓcisè in ter liberos non eſt exigenda. idẽ notant Bar. in d. l. fidei commiſſa. §. 1. Anani. cõſi. 57. Iaſ. in conſi. 61. vol. 1. idẽ conſ. 155. vol. p. quorũ opinio ex eo ẽt ꝓbat, q̃ ꝓdicta ſcripturæ lectio ad ſolẽnitatẽ ꝓtinet, vt mõ dicebã. Sũt tã qui contrariã concluſionẽ potius ſequanẽ, quos Deci. refert, & ſequit conſ. 488. num. 15. verſ. Præterea. Ipſe tã eodem nu. verſi. non obſtat. hanc ſecundã concluſionẽ probauerat. In quo eſt aduertendum, nos id, qđ in hac parte aſſerimus, intelligere eo caſu, quo actus ad finẽ vſ que deductus fuit, nec in futurũ à teſtatore ſuſpenſus. Item id opinamur verum eſſe in ſcriptura a notario ſcri pta iſto teſtatore dictante, vel ex eius voluntate, ipſis ẽt teſtibus præſentibus, quibus rationibus ab aliis Doctorum aſſertionibus, quæ in contrarium adduci poterũt, noſtra hæc omnino diſtinguitur. Quo fit vt plerique ex noſtris ex conſitione hallucinentur.

Nec illud omittendũ eſt, ſatis eſſe cõſtare ex ipſa ſcri ptura, & teſtimonio notarij, id ſcriptum fuiſſe ex volun tate teſtatoris, vt in cæteris cõtractibus, & actibus ſimi libus ꝓſumitur. Nã qđ laſ. in d. conſ. 155. ad finẽ, ex aduer ſo allegat, nihil obſtat. Id. n. procedit ad probandã com miſſionem ipſi notario a iudice factam, vt aliqđ officiũ exerceret, tũc. n. non probat hæc commiſſio ipſiuſmet notarij teſtimonio. Bal. in l. iuriſiurandi. col. 3. C. de te ſtib. cuius opinio cõis eſt, ſm̃ laſ. in d. conſ. 155. Deci. in c. qm̃. nu. 25. de probat. & in conſ. 160. col. 4. & in praxi ſeruanda ſm̃ Guid. Pap. deciſ. 226. Sed quoad probandũ vel plumendum tabellionem contractum ex volũtate contrahentium ſcripſiſſe, eius teſtimonio fides exhibe tur, ex gl. & Bal. ibi in d. l. iuriſiurãdi. tex. in l. ſi quis decu rio. C. de fal. & id paſſim Doc. fatẽtur. Maximẽ Iaſonis obiectio tollitur ex eo qđ Bal. opinio cõis in d. l. iuriſiu randi. locum habet quo ad commiſſionem generalem alicuius officij, non quo ad commiſſionem actus alicu ius particularis, ea etenim probatur eiusdem notarij te ſtimonio, vt ſcribit Dec. conſ. 42. col. 2. poſt Areti. conſ. 39. col. vlt. & Bart. in l. ex ſententia. ff. de teſta. tut.

Tertia conclu. Nihil refert, non eſſe lectum teſtamẽ tum à notario iuſſu teſtatoris ſcriptum coram teſtibus ſi p legitimos teſtes teſtantis nuncupata voluntas ꝓbẽt Nã ſi ſcriptura ad probationẽ non adducit, minimẽ vi deo cur ſit tractandũ de eius ſolennitate. Et ita hãc opi nionẽ verã eſſe exiſtimant Pau. Caſtr. Nic. Neapo. And. Piſa Alc. & Car. Rui. quos expreſsim nuncupauimus ſu perius, verſ. quinimo. & verſi. oportet quib. ſuffragatur gl. in l. hac conſultiſſima. C. qui teſt. facere poſſ. Sed qa dicens teſtamentũ a notario iuſſu teſtatoris ſcriptũ co rã ſex teſtib. p eã ſcripturã non probari, cum imperfe cta & minus ſolẽnis ſit ex vnius teſtis defectu, poſſe ĩ probari p eoſdem teſtes, & notarium, qui integrum te ſtim̃ numerũ facit. q̃ gl. Doc. cõiter ſequuntur, vt aſſerũt nouiores ibi. & Carol. Rui. d. conſ. 1. vol. 2. nu. 12. ad idẽ l. Dominus Labeo. ff. ſti. tit. Nec oberit huic tertiæ con cluſioni, qđ opinanẽ quidã eam reprobãtes, & maximẽ ipſe Carol. parũ ſibi conſtãs in d. conſ. 1. vol. 2. nu. 21. &

in d. conſ. 12. vol. 2. nempe teſtatorem, qui notarium ad ſcribendum teſtamentũ vocauerit eũ animũ, & eam vo luntatem habere, vt nolit ipſum actum perficere, nec p fectum cenſere, donec tabellio eã ſcripturã ipſi teſtato ri & teſtibus legerit. Hæc. n. rõ falſa eſt ex Cino, Pau. Ca ſtren. & alijs in l. hac conſultiſſima. §. per nuncupatio nem. C. iſto tit. ex quib. vel admittenda non eſt hæc argumentatio, Teſtator notarium ad teſtamentum ſcri bendũ vocauit, ergo neceſſario ſcripturã ita exigit, vt aliter teſtari noluerit, vel ꝓcedit vbi ex certis quibuſdã cõiecturis, vel expreſſe cõſtat hãc fuiſſe volũtatẽ teſta toris, non aliter teſtari, nec pfectũ cẽſere teſtamẽtũ, q̃ p ſcripturã a notario in forma publica cõfectã & ordi natã. l. contractus. & ibi Bar. & alij. C. de fide inſtrumẽ.

Nono, ex ꝓmiſſis deducit legata pia valida eſſe, ſi re licta ſint in eo teſtamẽto, qđ corã duobus teſtib. dict a tũ ſuit, & ſcriptum iuſſu teſtatoris, qui aliam ſolennita tem non ꝓdixerat, tametſi lectum coram teſtibus non fuerit ꝓmoriẽte teſtatore. qđ erga liberos notauit Ana ni. conſ. 57. in fi. & Iaſ. in d. §. ex imperfecto. 2. col.

12 Decimo, ex rõne huius tex. apparet verũ eſſe qđ Bart. ſcribit in l. fideicommiſſa. §. 1. ff. de leg. 3. & in l. ſi is qui teſtamentũ. ff. iſt. tit. dicens vltimam volũtatẽ propria ipſius diſponentis manu ſcriptam, ita vt hoc dubium non ſit, quoad liberos ſeruandam eſſe, ẽt ſi nõ ſit corã te ſtibus aut notario nuncupata, atq; idẽ erit in legatis pijs ſicuti exiſtimant ſecuti Bar. op nionẽ Cor. in auth. qđ ſine p tex. ibi. C. iſto tit. Deci. & Iaſ. in dictis conſilijs. Za fius conſ. 6. nu. 95. vol. 1. Alc. in d. §. ex imperfecto. idem Alc. conſ. 4. col. 3. vol. 7. Imo. Aret. dicens hanc opinionẽ eſſe cõem in d. l. ſi quis. col. 2. optimus tex. in l. ſi. C. famil. erciſ. quia in re præ ceteris vltimam hanc aſſer tionem a ꝓcedentibus diſſixit elegantẽ Corne. in 8. auth. qđ ſine. vbi ſenſit, illam cõſtitutionẽ habere locum in legatis pijs, vt mõ diximus eum, & alios citantes. ta met ſi contrariũ notauerint Iaſ. in d. auth. qđ ſine. Are. tir. conſi. 64. col. peo. Alc. conſ. 76. col. vlt. 3. vol. quorum opinionẽ ſequitur dicens cõmunẽ eſſe Socinus Iunior conſ. 189. nu. 74. vol. 2. quibus maximã ſuffragatur tex. in auth. de teſta. imperfe. §. ſi aũt. quo fit, vt mallem ip ſe huic opinioni, quam præcedẽti ſubſcribere, ni fauor piæ cauſæ præcipiti iudicio auerteret.

13 Glo. vltima egregiẽ probat, legata ꝓ pia poſſe ẽt co ram iudice eccleſiaſtico peti ab ipſo hærede laico ex ver bis huius c. qđ notant Abb. Imo. & Barb. hic 2. col. ad verſus Anchar. in qua controuerſia non oportet immo rari, cum cauſa pia ſit tractanda iuxta iuris Pontificij co ſtitutiones, & ideo nimirum ſi eius cognitio & definitio eccleſiaſticis iudicibus iure competat.

EX CAPITE RELATVM, IN SECVNDO.

SVMMARIVM

1 *Appellatione bonorum an veniant iura & actiones.*
2 *Bona acquiſita per clericum ex reditibus eccleſiæ, an ſuc ceſſori in eccleſia ſint reſtituenda.*
3 *Bona quæſita per Epiſcopum occaſione eccleſiæ, cui compe tant, canonicorum collegio an ſucceſſori in dignitate.*
4 *Verus huius cap. ſenſus, in verſi. licet.*

CAPVT RELATVM, IN SECVNDO.

PRIMO colligitur ex hoc capite, bonorum appellatione mobilia & immobilia comprehendi. l. bonorum. in 1. ff. de verb. ſign. & quanuis iura & actiones nõ veniant no mine bonorum mobilium, nec immobi lium, ſed conſtituant tertiam bonorũ ſpe ciem ab his diſtinctam. l. a diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudic. l. quam Tuberonis. § vlt. ff. de pecul. Abb. in capit. nullus de reb. eccleſi. non alienand. Iaſ. in dicto.

§ in venditione.2.col.idem in l.stipulatio hoc modo. ad fin.ff.de verb.obli.idem in cons.194.& cons.65.1. vol.dubio 4.Dec.cons.114.& cons.653.Anare. Tiraq. in l.si vn quam.C.de reuo.dona.verbo, bona.nu.7.tũ appellatione bonorũ simpliciter sine illa adiectione, mobilium, aut immobilium, iura, nomina debitorum, & actiones veniunt.l.nomen.C.quæres pig.oblig.poss.d. l.bonorũ.§.vl.1.C.de vsufr.l.princeps bona.ff.de verb. sign.l.1.§.vtrũ.ff.si quid in frau.patr.l.si legatus.§.si qs bona.ff.ad Trebel.Tiraq.d.nu.7.[Multa alias Panellus in rub.C.de bonis mater.in 1.parte.]Et ideo non tñ bona mobilia, vel immobilia p clericũ ex reditibus eccle siæ acquisita, sed & nomina atq; actiones ipsi ecclesiæ cõpetunt.Abb.& Doc.hic cõiter, qd ẽt cõstat ex hoc c. dum dicit, *bona quæcunque*, adunctis, q̃ notat Alciat.in l.mouentium.ff.de verb.signif.Ro.in l.ad tẽpus.§.1.ff. de vsuca.Hippo.in l.vnius.§.cognitorũ.ff-de q.nu. 26. Vñ dif finiri poterit qõ illa quotidie contingens, an ob ligatis omnibus bonis mobilibus & immobilibus, iure hypothecæ, obligata ẽt censẽtur iura, & actiones. Nã sub generali bonorum hypotheca, iura & actiones cõtinent.l.nomen.C.q̃res pigno.oblig.poss.attamen appellatione bonorum mobiliũ, & immobiliũ, ẽt in materia hypothecæ, iura & actiones non cõprehendunt.l.à diuo Pio.§.in venditione.vbi.Bar.& Ias.ff.de re iud.ita tũ Ant.Faber.de pig 2.memb.2.part.nu.9.q̃ si oĩa bona mobilia, & immobilia fuerint iure pignoris obligata, idẽ respondendũ fore vt ex Bar.in l.Centurio.nu 27 ff.de vul.& pup.& cons.50.Dec.in d.cons.414.Corneo cons.6.lib.4.Contrarium aũt quibusdam placet pp dictionẽ *omnia*, quam fere in plenti materia Bar.considerat in l.quintus in 1.l.argento.ff.de aur.& argent.legat. atque ita in spẽ quã tractamus respondit Caro. Mol.in Alex cõ.45.nu.8.li.1.idem colligit ex Alciat.in d.l. mouentium.& Roma.in d.l.ad tempus.§.1, de vsucap.expressim fere hoc ipsum voluit Guliel.Bened.in c. Raynutius.verb.cætera bona.nu.8.ultio tit.[dum appellatione bonorum mobiliũ, & immobiliũ, iura, & actiones venire censẽri, si iuxta materiã subiectã ex volũtate disponentis, vel alias id p̃sumi possit, vel uebeat, vtiturq; elegãti inductione ex l.1.§.hi ex fundo.ff.de hære.inst. qua rõne vti videnf Carol.& alij in qõne p̃dicta.] quorum opinio ẽt si minimẽ placuerit Tiraq.in.1.de retra. §.1.gl.7.nu.20.qui multa hac in qõne ad vtrumque partis probationẽ adducit, mihi sine fatis applaudet ob cõmune vsum loquendi, ẽm quẽ tam fere recepium ẽst q̃ hæc clausula, *omnia bona mea mobilia & immobilia*, ex mente contrahentium ad iura & actiones extendatur, siquidem & Oldrad cons.219 obvium cõmunem existimat appellatione bonorum mobilium & immobiliũ iura & actiones cõtineri, vbi is vsus hoc obtineret.

Item probat hic tex.ẽm Abb.& Doct.hic, acquisita p canonicum post eius obitum pertinere ad canonicorum collegium, etiã si ex bonis cõmunibus, illi canonico defuncto fuerint separatim bona q̃dam deligata, vñ sumeret sibi necessaria ad victum, vestitum, re iquoque vsu, acquisita vero p alium clericũ habentem beneficium extra congregationem, seu collegium succedentibus dantur, vt ea bona dispẽlet, ac distribuat, dicuti alia bona ecclesiæ.Idem p̃bat tex.in c.pienti.de offi.ord.in 6.extravagans constitutio.Ic.22.dilecti.tit. de elec.q̃ iterum reperitur, tit.ne sede vacant. inter communes, quibus in locis tractatur de consuetudine, quę alibi, quã successoribus bona & reditus ecclesiæ vocãtis cõcedit

Gl.hac in parte q̃rit, quid de acquisitis per Episcopũ & respondet, ea bona cum fructibus vacantis dignitatis iuxta successionis rẽtinenda, qd Doc.hic concedũt & probatur in c.quis sepè, de elect.li.6.& in cle.statutũ de elect.qua constitutione etiam cauetur, emolumentũ iurisdictionis, q̃ canonicorũ collegio sede vacante cõpetit, nihilominus futuro Episcopo esse seruandum, deductis tamen expensis necessarijs ad exercendam illam iurisdictionem, sicuti in eadem constitutione expressum est.& ibi tradunt Card.Imol.& Bonif.Ex quo infertur, canonicorum collegiũ teneri ad reddendam rõnem novo Episcopo de reditibus ecclesiæ vacantis, & ob id oportere inuentarium ab ipsis canonicis fieri. Arch.& Io.And.in c.generali.de elect.li.6.Franc. Paulus de põt.c.vacante sede.2.part.prin.8.q. Ant. Rube. cons.191.col.2.optimus tex.in charitatem.1.2.q.2.

Eadem gl.tract.de bonis Archidiaconi, quę tamen est ita intelligenda vt hæc bona canonicorũ collegio cõpetant, si ex bonis cõmunibus congregationis fuerit deducta portio illa bonorum, quæ Archidiaconi dignitati diuisim est concessa, alioqui si aliunde quàm à collegio canonicorum obuenerunt bona huic dignitati, p Archidiaconum quæsita futuro successori sunt reddenda.Abb.& cęteri Doct.hic per hunc textum.

Præterea est aduertẽdum ad huius canonis decisionem, in verb.dicet autem.nam ex eo apparet, posse clericum titulo vltimæ voluntatis, nõ tñ actus inter viuos ex reditibus ecclesiæ & bonis causa ecclesiæ acquisitis, moderatam quantitatem in vsus pios erogare, & elargiri his, qui ei seruitia p̃stiterũt, si hoc sit cõsuetudine inductum, id igitur, qd clerico permittitur iure canonico, titu.& rõne actus inter viuos in c.ad hæc.ff. tit.pòt ei cõsuetudine concedi vltimę voluntatis titu.ẽm Barba hic.tameth Hostiens.Card.& Imo. existiment nihil in hoc c. fanciri diuersum ab statutis in d.c.ad hæc.

Cæterũ de consuetudine q̃clericis liberè p̃mittit testari, & disponere de reditibus eccl̃æ, hic dicere supplemus, cum latè id tractauerimus in c.cum in officio. titu tit.vbi reliqua examinauimus, quæ subleuiunt huius text.interpretationi.

Gl.verbo, congruam.est recipienda in parte prima, & intelligenda in dubio, nam si constare possit quid cuique ecclesiæ causa acquisitum, id erit eidem ecclesiæ adiudicandum, non autem diuidendum.quod Abb.& Doct.hic fatentur communiter.& probatur in c.1.tit. tit.& ex his, quæ ibi notauimus.

EX CAPITE CVM TIBI.

SVMMARIVM.

1 *Captatoria voluntas qua sit & vnde deducatur, ex communi Doctorum interpretatione, & qua aduersus communem.2.*
3 *Legatum an possit fieri nutu.*
4 *Hæres an possit nutu instituti, & quid si testator respondeat ad alterius interrogationem?*
5 *Testamentum an possit referri ad scripturam, quæ tunc coram testibus non legitur.*
6 *Pietatis causa potest hæres instituti nutu.*
7 *Testamentum quando possit in voluntatem alterius conferri.*
8 *Intellectus ad l.Senatus.§.legatum.ff.de leg.1.*
9 *Intellectus ad l.fideicommissa.§.sic fideicommissum. ff de legat.3.*
10 *Intellectus huius cap.& Taxinæ legis.32.*
11 *Electio hæredis incerti ex certis communi alteri potest.*
12 *Hæredis institutio pietatis causa potest in liberum alterius voluntatem conferri.*
13 *Captatoria voluntas an permittatur pietatis causa, & an possit ex consuetudine, aut statuto induci.*
14 *Pauperum hæredum institutio incerta an valeat, & qua liter sit intelligenda.*
15 *Legatum datis potest in alterius voluntatem conferri.*

CAPV

CAPVT CVM TIBI.

SEst hæc Romani Pontificis rõsio difficilis admodũ videri nõ alia rõne, quã q̃ iuris ciuilis receptissimis principijs aduersetur. Vñ, quo vtrius, ea explicemus, p̃sã rẽ ab exordio repetamus. Est sane captatoria voluntas illa q̃ in volũtate alteri" cõsert, vt Instituas Titium hæredẽ si Mæuius voluerit, aut si Titius illum hæredem, quem Sempronius voluerit, non captatoria institutio, tamẽsi vitiosa sit ex ueterũ ritu, qua non licet testatorũ iura ab alieno arbitrio pendere.l.illa institutio.ff.de hæred.instituto.Si.n.esset hæc institutio captatoria, Senatusconsulto potius, quã ueterũ decreto esset reprobata, vt ex dictis iurisconsultorũ locis manifestũ est. Est igitẽ maximũ inter hæc discrimen, q̃d eleganter & diligenter ostendit Ant.Aug.lib.4.emendationũ.c.15.nouã esse hanc iuris ciuilis interpretationẽ opinatus, quã tñ ante ipsam Raphael Cornet.docuit in d.l.vtrũ.§.cũ quidam col.4.ff.de reb.dub.idẽ tradit Corneus.vl.cons. 5. c.13.[Quib. addæ quę Cuiacius adnotauit in institutiones, ti.de societate.]His accedat Regia l.1.tit.3.par.5. quę has vltimas institutiones ex eo dãnat, quod in alienã arbitrium conferatur.

Porro, his præmissis, Bernardi Glossema erit explicatũ, quippe quod attingit huiusce capitis difficultates satis in specie. Et in parte prima notat naturã testantis legari aliqd posse.l.naturã.ff.de leg.3.q̃ hoc intelligit, qñ testator loqui posset, nisi superuenientis morbi ex eo fuisset impedimentum. Ex q̃b. uerbis falsã apparet declaratio Saly.q̃ l,& ĩ epist hic.C.de iud.etc.intelligit d.l. naturã qñ testator potuisset articulate loq; tẽpore, quo legatũ reliqt.Sec" uero si nõ posset articulate loq, nã tunc legatũ non aboleret.Hæc.n.interpretatio obstat manifestæ iurisconsulto, q̃ legatũ factũ natu ab eo, q̃ morbo impedit loq, cẽset valitũ esse.Igitẽ idẽ erit, si nõ ipse id nouit a morbo loqui, sed tñ articulatim.& ita receptant a Saly.Alex.col.2.Kim.& Corn.in l.ubemus.C.de testa.tuq; nibus.in sensu cõsentit Ias.in l.filius.q̃ pro emptore.ff. de usuc.nu.174.licet opinionem Saly.pp.rã reuocarit.

Hæredis uero institutio non pòt natura fieri, ẽt abeo, qui cessante morbo posset loqui, debet.n.hæres nominari ore testatis.l.ubemus.C.eo, tit.Paul.Cast. per tex. ibi l.hæredes palã.Instit.tit.& est cõis opinio Doct.d. l.ubemus, q̃ post Regin.l.6.n.3.par.6.Satis tñ erit, si ad interrogationẽ alicuius nominãtis hæredẽ testator rũdeat verbis, festa ve legi.in d.l.ubemus.cõiter receptis, vt fatent Cin.Ang.& Ias.ibi post alios col.pe. Cor. cõl.63.nol.1.col.p.& cons.161.col.3.nol.3.& cõs.232. vol.1.Alb.Brunus de ipleme formę col.1.nec hoc pluribus authoribus citare, qui hãc opinionẽ cõmunẽ esse fatentur, cũ hoc sit expeditũ citra liber hanc dubitationẽ tractanti, & id oẽs frequentissime concedãt. Probat uero hæc sẽtia in l.hac consultissima §.at cũ humana fragilitas.C.qui test.fac.possunt.& in l.nemo dubitat.ff.de hær.inst. Est tñ intelligenda, nisi cesset oĩs suspicio fraudis, timoris, & importunæ suggestionis, & constet testatorẽ deliberate voluisse testari, eadem que voluntate animo libentissimo consentisse, ut circa propriũ patrimonij dispositionẽ interrogaret ab his, qui munus interrogandi assumpserunt.Secus vero dicendũ esset, quando testator grauiter ex morbo laboras, interrogatus an tanto, quem ipse non uocauit.Paul.Castr.in d.§.at cũ humana fragilitas.Cor.in d.cons.73.vol.1 Soc.cõl.20.vol. 3.idẽ cons.25.col.fi.eo vol.Alex.Com.& Ias.in d.ubemus.Bar.Soc.in l.§.si quis ita.colum.1.& ibi Ioan. Const.ff.de verb.oblig.Alc. cõs.1.lib.1.& ibi optime Caro.Mol.Nico.Boer.dec.15.Aymon cons.117.Zasius.cons.3.vol.1.nu.37.Carol.Rui.cons.8.nu.6.vol.3. Anto.Imol.1.col.& Barb.3.hinc, dicentes hunc intellectũ cõmunem esse, idẽ notant Rom.cons.106.col.fin.

Socin.cons.119.6.vol.2.& Suares in allegat.1.fol.penul. [Nec quidquã refert,an a tabellione,vel ab alio interro
7 getur testator,modo ea interrogatio minime sit suspecta,quod aduersus Roderi Suares adnotarunt magno cũ iudicio Gregorius in d.l.6.Et Peralta in rub.de hære.inst.nu.81.posti primam huius operis editionem.]

Illud præterea non est omittendũ,testm quoad legata, 5 validũ esse,si testator coã testib.adhibitis solẽnitatib. ad testm requisitis,dixerit,Ego testator sicuti disposui in quadã scriptura mea manu subscripta], q̃ est apud Titiũ,mõ cõstet eas tabulas manu testõris subscriptas esse.Bar.& ibi Soc.in l.fi ita.ff.de condit.& demõn.quorũ opinio cõis est ẽm Alex.in l.ait ptor.§.fi.col.1.ff. de re iudi.idẽ notat Ant.Rub.cons.14.qui eãdẽ decisionẽ locũ habere existimat quoad instõnẽ hæredis , idque a Bar.colligit,dũ is allegat l.hoc ar.ff.de hær.inst.idẽ Paul. in l.hac cõsultissima.§.per nũcupationẽ.C.ist.tit.dũ allegat l.asse toto,ff.de hær.inst.vbi Bal.& Ang.id expressim asserũt,& Paul.in l.hæredes palã.in princ. ff.ist. tit. & probat ea rõne,q̃ forma requisita quoad nominatĩ aliquid exprimẽdũ,exacte seruãt,si expressio fit prelationẽ ad certũ,& minime dubiũ actũ.l.quoties.§. si qs nomen.ff.de hære.inst.Bal.in l.minorib.C.de his q ut indig.Ang.Aret.in §.fi minus,col. 9.inst.de actio.Frã. in c.cõsuluit.in 2.de appe.Sed opinionẽ Bart. ꝓcedere in legatis,non in hæredis instõne dictat illa rõ , q̃ forma nominatim requisita est ita in specie seruanda,ut prelationẽ ad aliud seruari non possit.Bal.in l.ff. de libe. & postli.Ang.& Alex.in l.vbi aũt.§.illud.ff.de uerb.oblig.Bal.in d.l.in minorib.ẽt si certa sit relatio,& ad certa aliquã rẽ directa.cle.appellanti,de appel.Dec.in d.c. consuluit.& iõ hanc differẽtiã inter legata , & instõnẽ hæredis,ipse Bar.sensit in l.fi.C.fideico.ad fi.quem Docto.cõiter sequunt,ẽm Ias.in l.certũ.ff.fi cert. peta. col. 1.& Alb.Brun.de implemẽ-formę,col.12.uersi.ad hęc faciunt.qui eã oĩno approbant,Satis tñ credẽdũ esse, ẽt quoad hęredis instõnẽ,si res illa,ad quã relatio fit,sit in dubitata,nec cõtrouertat eã esse,cuius testator meminit.qđ Aret.vitum est in d.l.hæredes in prin.col.2.Cui addo ipse oportere ita testantẽ dicere,Instituo hęredẽ 8 illum,quem scripsi in quadam schedula , quæ est apud Titiũ,moueorque ad id opinandũ ex d.l.nemo dubitat in princ.& l.hoc arti,& l.asse toto.& l.quoties. §.fi quis nomen.ff.de hęred.inst. quib. exacte seruatis opinionum hic conflictus cessabit,eritque satisfactũ utriusque sententiæ rationib.Nam & si maxime forma seruãda sit ,quod nemo negat,tanta tñ potest esse in actu, ad quem relatio fit,certitudo,ut expressio nominatim facta uideri possit neque turis utriusque rationi conuenit superstitiose nimis eius decisiones seruari.

Subdit præterea gl.hic singularis,hæredis institutionem pietatis causa factam,etiam nutu,validam esse,& hoc fauore piæ causæ cõcedendã esse existimãt Abb.& Doct,hic cõiter Bald.dicens hanc glo,sing,in l.i.C. de sacrol.ecc. ,dect.col.3.qui in rep.nu.59.eandem probat.dicit & sing.Ias.in d.l.iubemus.col.2.vbi eam legitur post Ang.Alex,Corn.& alios.quib.accedit Albert' Brunus in tracta.de forma.fol.95.col.3.& esse hãc opinionẽ communẽ fatẽtur Ias.& Corn.in d.l. iubemus, col.pe.& Barb.hic col.4.q tñ ab ea disputãda recedit.

Eadẽ gl.dũ dicit,testm posse in uoluntatẽ hæredis cõmitti,est intelligẽda,ut ipsa hæredis institutio fieri possit sub conditione illa,si ipse hæres voluerit.l. hæc uerba.ff.de condit.& demonst.Nam legata non possunt in apertam hæredis voluntatẽ conferri,l.Senatus.§. legatum.ff.de legat.1.effet.n.eluriosa ista hæc dispositio,cũ ipse hæres nunquam vellet legata soluere.Sic & legatũ alicui deferri potest sub illa conditione , si ipse legatarius uoleat.l.si ita legatum.§.illi si uolet.ff.de leg.1.

Scribit deinde gl.legatũ expresse in arbitriũ alterius 7 cõmitti nõ posse,tacite uero in arbitriũ alterius cõmitti posse,quorũ vltimũ plane procedit,ẽt si in uoluntatẽ alterius legatũ uelamine quodã conferat,ut lego Titio centũ,si Caius capitoliũ ascenderit,l.nonnunquam ff.de condit,& demonst.Id uero,qđ gl.dixit,legatũ in alterius arbitrium conferri non posse , falsum apparet, Nã legata possunt in alterius arbitriũ conferri, cũ intelligatur ista hæc cõmissio facta arbitrio boni viri,nẽpe si testator dixerit,lego Titio centũ , si hęres arbitrabitur, si hæredi visum fuerit,si hæres putauerit,l.fideicom. §. quanquã.ff.de legat. 3.l.fi sic.in princ.ff.de lega.1. Bar. per tex.ibi in l.1.ff.de lega.2.quem cęteri Doct.sequuntur ibi & in l.captatorię.ff.de lega.1.& in l.captatorias. ff.de hered.inst. Abb.cons.4.vol.2.nu.6.dicens hãc opinionẽ cõmunẽ esse.cui non obstat l. fideicom. in 2. §. quanquam.ff.de fideicom,liber.dicens,in arbitriũ hęredis non posse conferri legatũ,an debeatur. Est enim id intelligendum in arbitrio ita liberi,vt voluntati impliſſime ac liberrime æquolleat .Quin & in eadẽ lege, sententia communis manifeste probatur. §. cęterum.

Ex quib.deducit receptissima oĩum sniã,legatũ non posse conferri in liberã & apertã alterius cuiusq; uolũtatem.gl.hic,& in d.l.i.cõis oĩum opinio in l.captatorias. C.de testi.milit.& erit exẽplũ,Lego Titio decẽ,si Sempronius uoluerit,quod probatur in d.l.nonnunquã,vbi dicit Iurisc.Nam in alienam voluntatẽ conferri legatũ legatum non potest,optimus tex.in l.captatoriæ. ff. de leg.1.quo ẽt in legatis captatoria uoluntas reprobatur. Verum ab hac communi opinione nouissime discedit Ludo.Lusita.in l.vtrum.§.cum quidam.ff.de reb.dub. col.3.4.& 6.dicens,legatum posse conferri in voluntatẽ liberam alterius,quam hæredis , tametsi institutio hæredis non possit in alterius uoluntatẽ ita liberam cõferri,ne pendeat testm ab alieno arbitrio aduersus iurisconsultos.qui hoc absurdũ existimant . Caput uero testamenti est hæredis institutio,quę totũ testm reatũ reddit quod non ita in legatis est considendum,cũ ab eis non pendeat uis testamenti,mirum ergo non est,si legata in alterius liberã voluntatẽ conferri possint . cui sniæ suffragat Iurisconsultus in l.Senatus.§.legatum.d. de leg.1 .Legatũ,inquit,in alienã uoluntate poni põt,in hęredis vero non pot.ad idẽ l.1.ff.de leg. 1. In arbitriũ alterius conferri legatum velut conditio potest.Quid .n.interest,si Titius in Capitoliũ ascenderit,mihi legẽs, an si uoluerit?Quod si cõis opinio uera foret, nulla esset cõstituenda differẽtia inter legatũ,qđ cõfert in voluntatem hæredis,& illud,qđ ponitur in extranei voluntate.si quidẽ legati collatio in liberã utriusq; voluntatẽ non tenet,at in arbitriũ utriusque facta tenet & tandẽ l.fideicommissa.§.quandam.videtur specialis fieri prohibitio,ne in hæredis liberam uoluntatẽ conferant legata,quib.præmissis facillime tollitur rõ , quæ pro cõi hit ex d.l.captatoriæ.quia ibi captatoria legata reprobãtur,propter ambitionem,captionem, atque animum aucupandi bona aliena,non ergo prohibetur ibi legatum in alterius liberam uoluntatẽ conferri. Difficilius euitari potest tex.in l.nonnunquã.sed Lusita. respondet intelligendum esse Iurisconsultum de aliena uolũtate,q̃ hæredis est,in cuius uoluntate non põt poni legatum.qui quidem intellectus nequaquã placet,corrũpit.n.sensum,& uerba Iurisconsulti.quo ht, ut facilius meo iudicio defendi possit cõis opinio,quam hæc,quę nouiter,subtiliter , tamen a uiro alioqui doctissimo concepta fuit.Non enim obstat l.i.ff. de leg. 2. quæ loquitur,quando legatũ non in liberam uoluntatẽ, sed i arbitriu confertur.de quo Iurisconsultus Vlpianus ibi dẽ loquit.Item non obstat l.Senatus.§.legatũ. quippe q̃ ponit in hoc sensu accipi.ut legatũ in hæredis voluntatem

tatem conferri non possit, in alienam vero,i. legatarij, conferri possit.qđ aduertit post alios Ant.Aug. lib.1. emendat.c.15.& qđ alibi in hærede prohibitũ fuerat ti cum & in extraneis in legatario ibi permittitur. Vnde negamus alicubi a Iurisconsultis hac in controuersia discrimen constitui inter liberam voluntatẽ hæredis,& extranei quoad legata,aut forsan legatũ in voluntatem obliquã alterius cõferri põt,vt si Titius Capitoliũ ascẽderit,non tñ in volũtatẽ nec liberã nec obliquã hædis. Põt.n.d.§.legatũ intelligi, vt legatũ in voluntatẽ alienã obliquã quidẽ conferri possit quãuis nõ liberã.[Nã & Iurisconsulti rãsum in l. .ff.de leg.2.qđ huic opinioni obesse vr, de condõne verbis negatiuis concepta pla 9 ne tractat. Oportet tñ intelligere,quid si testor dixerit,lego centũ Titio,nisi hæs meus noluerit,& Iurisconsultus rãdet,quasi conditionale legatũ esse,& primãvoluntatem exigere.l.fideicõmissa.§. hic fideicõmissum. ff.de leg.3.Est n.vt arbitror,legatũ purũ non conditionale ex libera voluntate hæredis,sed adeptã sub conditione,si hæs nolu erit,& si hæs semel dixerit le velle,condictio demptionis cessat,qđ si non declaret se nolle,debetur legatũ . Qua in re differt ab illo legato, si hæs voluerit,quia donec hæs velit,non est legatũ,nec debetur. In primo ẽt legato si hæres decesserit , priusquã declaret se nolle,ius declarandi ad eius hædẽ minime tranſit, & iõ non timet legatarius ademptionẽ Fieri ẽt legatũ ita põt cũ hæs voluerit,sic.n. subintrat a legati,nec conferr in liberã hædis voluntatẽ sub condõne,nec amittit legatũ eo casu,quo hæs noluerit,sed im tractus t pis solution adijcitur, soluendũ quidem oĩno legatũ est, & eius dies cessit,sed ad solut onẽ expectanda est voluntas hæredis,& eo mortuo eius hæres statim soluere tenetur.d.§. hic fideicommissum .qđ ita interpretari libuit ex Albe.ibi,tametsi Zasi.in d.l.Senatus.§.legatum scribat, le illius paragraphi rõnem nondũ intellexisse.

In summa igitur,oĩbus casibus,quibus diximus, testamentum in voluntatem,aut arbitrium alterius committi posse,in eisdem verba huius canonis intelligi poterunt,dum dicit Rom.Pont.Qui extremã voluntatẽ in alterius dispositione cõmittit, non vt decedere intestatus.Minimẽ vero satisfit huic decisioni, quæ loquitur non tantum quo ad legata,sed & quoad hæredis institutionem , ideo amplius est hic canõ intelligendus.

10 Primo quidem,si quis bona sua oĩa cõmittat alteri dispositioni , cũ instituere hædem nudũ censendũ est, vt pias causas eadem bona distribuat.Sic.n. decedit testator.Inn.Abb.& Doc.quorũ opinio cõis est,ẽm Abb. Imo.col.4.& Barb.vt.qui post Card. verba Inno. alioq obscura eleganter explicant.Hunc ẽt intellẽm asserunt eõem esse Ias.nu.12.& Corne.in d.l. captatorias. col. 3. C.de testi.mil.hic tñ intelligo procedit eo casu,quo testor esset vsus verbis significantibus arbitrium boni viri,Secus aũ erit dicendũ,si in cõmissione esset vsus testator verbi liberã voluntatẽ inducentibus. ita Bar.in l.1. C. de sacrol.ecc.l.nu.64. Sole.nu.6.Corn.nu.4. Ias.nu.12.in d.l.captatorias.Imo in l.captatorias. ff.de hære. instit.n. 4.Parisi.cons.38.vol.1.nu.21. ex quo aperiẽ non meminit testor pis causæ,quarõne prædicti Doc.asserũt hunc tex.non hãc locũ,si testator fuerit vsus his verbis, Cõmitto oĩa mea bona voluntati Sępronij,quã opinionẽ cõem esse existimo, tametsi Card. hic nullũ in hoc discrimen admittat, & vtrunque casum parem esse opinetur,attenta rõne cõis assertionis , quæ vtroque casu viget.Vnde post Imo.hic nu.13.ipsius Card. sententiã memoriæ commendandam esse opinor, comprobatur etenim ex his,quæ dicentur in 3.intellectu.

Regia vero lex 32. in Taurino conuentu cõdita expressim statuit , commissa alicui per defunctum testi ordinatione,& dispositione,posse ac debere hunc,cui

cõmissio facta est,soluto ære alieno,quintã bonorũ partem in opera pia expẽdere,reliqua vero bona dare his, qui defuncto intestato succedunt,qua quidẽ lege decisio Inno.recepta cõiter tollitur , nisi dixeris aliud esse, qñ quis alterius dispositioni committit propria bona, vt cõis conclusio præmittit , aliud qñ quis alteri committit,vt eius nolle testetur,nũc enim non põt hic seipsum,nec alium hæredem instituere, nec vsa cõmissa testatus hæres . & in hac specie loquitur Taurina lex. Nec tñ huic interpretationi temere subscribo,sed candidi lectoris iudicio eã censendam ingenuo cõmitto.

Secundo,potest hic tex.intelligi,qñ in alterius voluntatem non cõfertur principalis testi dispositio,sed tñ alteri cõmittitur electio hædis incerti ex certis,qđ nunc optimo fieri põt.l.fideicommissaria.l.i.§.fi.ff. de fidei commiss.liber.l.vtrũ.§.cũ quidã. & ibi Doc.ff. de reb. dub.Bar.in l.illa institutio.ff.de hær.inst. idẽ in l. captatoriæ.ff.de leg.1.Cen.Bar. Alex.Dec. & Ias.col.2.in l.captatorias.ff.de test. mil.Imol.hic nu.14.Pau.Pari. cons. 38.nu.32.vol.3.& Roder.Suar.in tract.de capta. volun ta.col.1.& 3.exemplũ.n.ero: Instituo hædẽ vnũ ex seruis meis,quẽ Titius elegerit.Hoc tñ ꝓcedit,nisi genus ex quo esset elegendũ,esset ita amplum , vt si oẽs venirẽt non facta electione,res esset elusoria & vana.ita Pau.in d.l.captatorias.& Pau.Paris.d.cons.38.nu.33.& 40. Ex hoc intellectu quoad de libẽrũ, aut nepotum melioratio a parentib. fit hoc mõ , Melioro vnũ de filijs meis, quẽ mea vxor elegerit,nam & his dictionib.vtar, quippe quibus huius regni leges frequẽtissimẽ vtantur in hisce cõnibus,atque hoc ipsum in l.31.Tauri ad finem ꝓbatur. Tertius huius c.intellus ex eo constat,qđ fauore pietatis testm,saltem quoad legata,põt in alterius conferi 12 ri t voluntatem , quã interpretationem magis cõiter Doc.hic approbant,& in d.l.captatorias, vt constat ex Corn. Ale.& Ias.ibi, qui col.pe.& Dec.dicunt hanc opinionem cõem.& idem asserit Ias.cons.110 col.3. vol. 1.notat Bar.in l.1.C.de sacrol.ecc. 1.q.5.q.princ.nu.64. idem in l.captatoriæ.ff.de leg.1.idem cons.5.& 6. & plures alij,quos refert & sequit Pau.Paris.d.cons.38.nu.24 Idem.cons.83.col.pen.vol.2.cuius contentionis disputatio est apud Soc.d.l.vtrũ.§. cũ quidã.& Lusit. ibi. Ri. & Ias. in d. l. captatorias. quo in loco Dec. hanc cõem sniam tutatur . Et licet plata opinionem frequentius quoad legata Doct. admiserint , vt constat ex Paris.d. cons. 83. idem tñ erit dicendũ quoad instõnem hædis fauore piæ causæ , q̃ turis ciuilis subtilitatibus minimẽ subiacet.Ius vero ciuile,qđ vetat,vltimã dispositionem in alterius voluntatem conferri,nimio forsan rigori innitit,& ideo hisce testis ad pias causas ordinatis,nõ est oĩno seruandum,vt passim prædicti iuris vtriusque professores asserunt,quorũ ratio,cum hæc sit, etiam in hædis institutione maximã vim habet,atque ita in hac specie hunc canonem intelligunt Bar. in l. captatorias. ff. de hæredib.instituen.& ibi expressim Imo.nu.10. Alex. nu.6.& Corn.nu.4.in d.l.captatorias.C.de testa. milit. quorum opinio,licet sint qui refragentur. mihi verior videtur,ex qua hic potuit testator dicere, Instituo hæredem ecclesiam sancti Iacobi,si Titius voluerit , ac sic si forma potest hæc conclusio ad praxim deduci.

Nõ obstat huic sniæ l.fideicommissa.nu.2. vers.qđ si ita.ff.de fideicom.libertat.quæ in legato libertatis ita loquitur.Quod si ita scriptum sit,si hæres voluerit,non valebit,sed ita demũ,si totum in voluntate fecit hæredis si et libuerit.Quia dã Iurisconsulti sententia ꝓcedit, vbi constat,testatorem dispositionem in liberã volũtatem hædis contulisse. Secus sanẽ in dubio, est enim tũc interpretatio illa assumenda fauore piæ cãæ,ut voluntas, in qua confertur dispositio , non loeta oĩno accipiat, sed subiecta boni viri iudicio,iuxta idem iuris.in hi

tio illius l. fenſit, ſcribens, Fideicõmiſſa libertas ita dari põt. Hęres volueris fideiuæ committo, vt Stichũ manumittas, quãuis nihil aliud in teſtõ põt valere ex nutu hæredis. Ex quibus verbis planè conſtat id eſſe libertatis. & ſic præcauſe privilegiũ, quicquid alijs intelle ctu illius legis alter ſentiant. Conſtat verò ex his, voluntatem pro arbitrio accipi fauore piæ cauſæ, qđ Ieaδē Iuriſconſulti deciſione probatur, dũ dixit, legatũ libertatis collatũ in alterius voluntatẽ, valere dũ eſſe, nã ſi voluntas eo caſu libera oĩno intelligeretur, nõ valeret legatũ, vt ſuperius diximus. Ex propoſita ſiquidẽ ac ſubiecta materia, voluntatem pro arbitrio poſſumus interpretari. l. 1. ff. de leg. 2. quo tamẽ ſit, vt quoties dixerim ob fauorẽ piæ cãæ, poſſe vltimã cuiuſque diſpoſitionẽ i voluntatẽ alterius conferri, intelligã planè, atq; illamã voluntatẽ pro arbitrio boni viri. Hic igitur eſt verus ſenſus Iuriſconſultj in dd. locis cõmiſſi, cũ plures aptari ſolent intellectur, quos explicat Ias. & Dec. in d. l. captatorias. & Luſit. in d. §. cũ quidã. e quibus ille ferẽ oĩum conſenſu recipitur vt prima pars p vltimã corrigatur, ac tandẽ legatum libertatis non poſſit in hęredis voluntatẽ conferri, qui ſenſus maximè, a Iaſone ſuſcitato alienus eſt. Quod ſi cõis interpretatio admodũ placuerit, poterit diſtingui legatũ pium, qđ hoc in canone tractatur, a legato libertatis, hoc enim licet piũ conferri poſſit, non tãmen ratione eius pietatis, q̃ alarum ſolet conduci, ſecuti docet Dec. in d. l. captatorias. col. vl. qđ mõ latius diſputare non libet, ne vltra ſepta tranſilire videar. Illud tã ex his conſequi, legatũ ad pias cãs, poſſe non tãm in voluntatẽ extranei, ſed & hæredis conferri, qđ Bar. notat in d. l. 1. nu. 6. C. de ſacroſ. eccl. quẽ poſt alios ſequit Cor. in d. l. captatorias. nu. 5. qui legatũ profanũ a pio ſic hoc diſtinguunt, q̃ illud non põt in voluntatẽ hæredis conferri, licet bene in arbitriũ, hoc vero põt, cum aſſertionis partim mei ſimus ſuperius nu. 7. & 8. Nos tamẽ ita diſtinguimus, vt legatũ non piũ in alterius voluntatem non collatũ, inualidũ ſit, pp̃ liberã voluntatẽ, quã ex his verbis colligimus, legatũ aũt piũ eodẽ mõ factũ, validũ eſſe cenſemus, eo q̃ fauore piæ cãę volũtatẽ p̃ arbitrio accipiamus. Vnde forſan illud adnotandũ erit, vltimam cuiuſq; diſpoſitionẽ in alterius, & maximè hæredis, omnino liberam & abſolutã voluntatem collatam non valere, & hoc pacto defendi poterit opinio ſatis controuerſa in d. l. captatorias. C. de teſt. mil. Iſ cuius examine plures exiſtimarũt vltimã diſpoſitionẽ teſtatis i alicuĩ voluntatem conferri non poſſe, etiam ad pias cauſas.

Verum quoad hanc decretalem mihi ſatẽ, ſi licet liberè propriam ſententiam promere, primus Innocen. intellectus potius placet, quem & Panor. hic ſequitur, dicens communem eſſe.

13 Cæterũ, illud omittendum non eſt, paſſim a iuris vtriuſque Doctoribꝫ ex hoc capite admoneri, captatoriã voluntatẽ fauore piæ cãæ premitti, qđ hic minime p̃batur, ſi conſideretur, q̃ ſit vere captatoria voluntas. Nec oĩno id iuris rõni congruit, ſiquidẽ multis nõ eſt permiſſa captatoria diſpoſitio. l. captatorias. C. de teſtamentis. quãuis eorũ teſtamenta a iure ciuili maximis & ſpecialibꝫ priuilegijs ſint ornata, & munita. Præterea ſi captatoria voluntas bonis moribꝫ aduerſatur, & iõ nec conſuetudine permitti poteſt, vt exiſtimãt Arc. & Ias. in l. 2. in prin. ff. de vulg. & pup. ſubſtit. icẽ Ias. in d. l. captatorias. cũ & captiola ſit, & doloſa illatio deſpõnotatur in l. cũ donationis. C. de tranſac. nõ video cur rõne pietatis permitti poſſit. c. ſuper 20. de vſur. in hac tñ dubitatione primũ ipſe opinor nullibi probari, ob piã cãm captatoriam voluntatẽ permitti, licet fatear cã permiſſam eſſe, quæ in alterius arbitrium aut voluntatem conferatur. Vnde non oĩno cõi opinioni accedo. Secundo quicquid ab Arc. & Ias. libentiſſimè diſſentio, qui dũ confuſa doctrina vtuntur, aſſerunt cõſuetudine fieri non poſſe, vt cuiquã permiſſum ſit, vltimam eius voluntatem in alterius liberã diſpoſitionẽ, aut cõſenſum conferre, hoc enim vt ipſis placet, cõtra bonos mores eſt. falluntur equidẽ. nã ſi id contra bonos mores eſſet, non p̃mitteretur hoc canone, ẽt fauore piæ cauſę, in quo ſequor Ang. in d. l. captatorias. ff. de hæredib. inſti. Alc. in l. captatorias. C. de teſt. mil. eundem Soc. & Rip. in d. l. 2. de vulg. & pup. in prin. qui probare conatur cõ ſuetudine induci poſſe, vt extranea cuiuſque voluntas alterius diſpõni cõmitti poſſit, ẽt liberè. His ẽt Doctoribꝫ placet idẽ eſſe in captatoria volũtate, aduerſus Arc. & Ias. Ego vero ꝑpendens captatoriæ volũtati captionẽ, ac dolũ quendã ineſſe, reprobãq; alienæ hæreditatis ambitionẽ. l. ille. ff. de hæred. inſt. l. ii maiores. C. de trã. l. 4. ſi. ii ſi qs aliq. teſtari ꝓhib. §. manet. Inſti. de ſocieta. author. n. captatoriæ voluntatis captionẽ in id dirigit, vt facta hæditis inſtõne p altũ, ipſe ꝑpriã voluntatẽ mutet, no lẽ admittere, ſtatuto, aut conſuetudine iduci poſſe captatorias volũtates, ac ſubinde potius in hoc Arc. & Ias. accederem, q̃ Ang. Soc. Alex & Ripæ.

Ex quibus in diſcrimen ac diſputationẽ adducere libet Caro. Roi. rũſum, is inquã, conſi. 10. vol. 2. probare conat, hanc inſtõnẽ validã eſſe, nec captatoriã cenſeri inſtituo Titiũ hædẽ meũ, dũmodo ipſe Titius me hædẽ inſtituat, atque ibidẽ cenſet, inſtõnẽ illã ſub mõ conceptã validã eſſe, modũq̃ ipſum reiciendũ fore, nec neceſſario ſeruandũ, qppe qui turpis ſit, adducit ad probationẽ gl. i Bar. Alex. cæteroq; ſue frequentiori calculo receptã, in l. cũ donationis. C. de tranſa. q̃ affert, liberationẽ a Titio Sẽpronio conceſſam ſub mõ, vt Sẽpronius eundẽ Titiũ hædẽ inſtituat, validã eſſe, cũ ẽt non ſecuta inſtõne, in pari cã turpitudinis potior ſit condõ poſſidentis, & ſic debitoris quãis liberatio eo ipſo nulla eſſet, ſi ſub cõdõne concepta fuiſſet, ex authoritate Accurſij, quẽ Bar. & Doc. cõis ſequuntur. Addit & ipſe Carol. nu. 8. niſi õne ita facta, Inſtituo Sẽpronii hædẽ, ſi ipſe me hædẽ inſtituerit, non eſſe captatoriã, ſed ex eo damnari q̃ contra bonos mores ſibi an inſtituto auferat liberã teſtandi facultatem, & ob id validã eſſe, reiecta condi tione illa de iure impoſſibili. l. ſi. ff. de cond. inſtitut.

Hæc tamẽ a viro doctiſſimo vtcunque inſtructa cẽ ſura indigent. Et in primis ultima hæc concluſio reiicitur ex his, q̃ de captatoria voluntate hoc cõ. diximus, cõſtat etenim eſſe hanc captatoriã uoluntatẽ, atque iõ nullo pacto ualere, nec ſeruandã fore. Id uero, qđ Caro. dicebat, reiecta condõne iure impoſſibili ualidã eẽ hãc inſtõnẽ, iuris rõni aduerſatur, cũ hæc condõ, ſi me hædẽ inſtituas, non ſit nec impoſſibilis de iure, nec turpis, nullibi. n. ni fallor, a iure ꝓhibetur hãs hic inſtitutus, teſtatorẽ hædẽ inſtituere, nec id turpe cenſetur, ſi quã nãque captio, aut turpitudo hac in re dari contingit, ea in priori adeſt iſtõne, quo fit, vt diſpoſitio ipſa captatoria turpis ſit cenſenda, non aũt condõ in ea diſpoſitõe appoſita. Et licet ob illã condõnẽ id, qđ diſponitur, captionẽ & deceptionẽ ꝓ ſe ferat, ipſa tñ ẽt ſi euenerit, ſecutaue fuerit, nullã deceptionẽ, aut captionẽ inducit. Igit, ſi pdicta inſtitutio captatoria eſt, & ex eo reprobatur, q̃ captionẽ, & deceptionem inducat, non video cur magis reprobanda ſit, expreſſa conditionis, q̃ modi forma, cũ utroque catu idem dolus, eadem q̃ captio præſumat, atque ideo eadem ratione ꝓpenſa, erit & illa inſtitutio reprobãda, q̃ his uerbis facta fuerit, Inſtituo Titiũ, mõ ipſe me hæredẽ inſtituat, uel ut ipſe me hæredem ſcribat, contra Caroli riſum. Nec obſtet gloſſa illa communiter recepta, qa Accur. ibi in eo contractu ſub modo concepto, exiſtimat utrunque contrahentis turpitudinẽ adeſſe, & addit in pari caſu turpitudinis, eſſe potiorẽ poſſidentem, quæ quidem ratio manifeſte in teſtamento

mento ceſſat, in quo utriuſque turpitudo, nec datur, nec poſſeſſionis ratio locum habere poteſt ita facile, ſi cuti in contractu, attento exẽplo Accurſij, imo ex mẽte gl. & Doct. qui eam ſequuntur, modus turpis contractum vitiat quoad ea, quę nondum ſunt tradita, & ſic quoad actionem, quod notat in ſpecie Cor. conſ. 255. vol. 4. & comprobatur ex his, quę notaui in Epitome de ſpon. 2. par. c. 3. §. 1. nu. 8. & 18. quicquid dicant Ang. & Arc. in l. impoſſibilis. ff. de uerborum oblig.

Nec illud hac in re prætermittendum eſt, quibuſdã placuiſſe liberationẽ a Titio Sempronio cõceſſam, hac conditione, ſi Sempronius Titiũ hæredẽ fecerit, validã eſſe, & hi ſunt Placent. Iacob. Butr. Pet. a Bellapertica, Cinus, Bal. Salyc. Alberic. Felgo. Ias. Alc. in d. l. cũ donationis ea ratione, q̃ non minor libertas in matrimonio exigitur, quam in teſtamento, ut conſtat, & diximus ſuperius 2. par. rubr. & tñ ad coniugiũ poteſt quis inuitari ſpe lucri. l. Titio centũ. §. 1. ff. de cond. & demonſt. igitur & ad hæredis inſtitutionẽ. Vñ ſecuta hæredis inſtõne ualida erit ꝓdicta liberatio. Nec obſtat ratio, qua prohibetur captatoria voluntas, nam ea inſtõne, aut legato, vltimaue volũtate ꝓcedit, nõ in hiſce cũtractib. i quibus illa deceptio contingere nequit, ex ꝓxime dictis, quæ latius explicat Alciat. in d. l. cum donationis.

Nec iẽ oberit d. l. cũ donationis. quia ibi & ſimilib. iuris locis prohibetur, ne quis pacto diſponente adſtrictus ad hæredem certum inſtituendũ, non tamen impedit in conditione id poni, quod in diſpoſitione poſitũ minime arctaret. l. vxorẽ. §. heres. ff. de legat. 3. Et quanuis opinio gl. probetur a Bar. Paul. & ang. Alex. Riminaldo, & alijs, eaq; ſit magis cõmunis, authore Alc. ibi, & Carol. in dicto conſ. 20. 2. uol. hæc tamen poſterior nec rationib. nec authoritatibus deſtituitur.

14 Poſtremo, gl. aſſerit, poſſe ita gñ pauperes hæredes inſtitui, qđ expreſſim probatur in l. ſi quis ad declinandã. C. de epiſc. & cler. Regia l. 20. tit. 3. par. 6. quibꝰ conſtõtibus exponitur, eſſe hanc inſtõnẽ intelligendam in pauperibus illius ciuitatis, vbi conditum eſt teſtm quod ergo intelligerem, ſi teſtm ſit conditũ in loco domicilij teſtantis, alioqui pauperes domicilij teſtantis ſunt admittendi, ex gl. c. ſi pater, verbo pauperes. iſt. ti. in 5. quæ dixit, legatum relictũ a teſtatore, ut inter pauperes diſtribuatur, eſſe diſtribuendum in pauperes loci, quo domicilũ habeat teſtator. & idem probatur ex l. nulli. C. de epiſ. & cleri. l. hæc conditio. §. vlt. ff. de condit. & demonſt. & ꝑter Frãc. in dicto c. ſi pater. dicit di. gl. ſing. Feli. in c. ſicut tuis. de ſimo. 2. col. notat idẽ Feli. in c. ſi. col. 10. de foro cõpet. Hoc tñ nõ ꝓcedit in executore teſtamẽtario, cui teſtator dedit pauperũ electionẽ. is. n. non tenet eligere pauperes domicilij teſtoris. Ioan. And. Domi. Lapus, & Frãc. in d. c. ſi pater. Capella Toloſana q. 128. pulchre Collect. in c. Ioan. iſt. tit. nu. 10. ea rõne, q̃ Epiſcopus, cui iure deuoluto cõpetit dignitatẽ eccleſiæ cõferre, tenet eligere aliquẽ ex clericis eiuſdẽ eccleſiæ, ad quam ſit electio. c. ne pro defectu. de elect. tñ cõpromiſſarius ad eligẽdũ, libere põt eligere ẽt ex extraneis clericis, q̃ nõ ſint illius eccleſiæ. c. ſi cõpromiſſari. de elect. 16. atq; hęc ipſa opinio, ꝓbat in l. cũ qdã ita. §. 1. ff. de leg. 2. qb. ſane ſtãdũ temere nõ eſt, cũ in hac pauperũ electiõe ipſius teſtãtis mens refragari videat, iuraq; ipſa ciuilia pauperib. domicilij teſtatis patrocinent, quãobrẽ caute ſeruãda eſt hæc Doct. opinio.

15 Illud ꝓterea omittendũ non eſt, poſſe legatum dotis in uoluntatẽ alterius cõferri, ita ut fauore dotis, ſicuti fauore piæ cauſæ, in arbitriũ illius collatũ cenſeatur. Bar. in l. Theopõpus. ff. de dote ꝓleg. Imo. in l. captatorias. col. pen. ff. de hæred. inſt. Alex. conſ. 54. vol. 2. Roderic. Suar. in tract. de captato. volunta. fol. 3. tit. & legatũ incertũ fauore dotis valet. l. ii filiæ. ff. de legat. 3. pdi

EX CAPITE OFFICII.

SVMMARIVM.

1 *Quarta portio ex quib. debeatur Epiſcopo, & a quib. vbi ẽt intellect. c. de quarta. de præſcrip. tradatur.*
2 *Legatum relictum creditori quando compenſetur cum debito conuentionali, vel legali.*
3 *Huius canonis ratio & intellectus.*
4 *Intellectus ad l. Regiam, an legatum vxori a marito relictum imputetur in arrat.*
5 *Ratio ad l. Regiam 16. Tauri.*
6 *Legatum relictum paræciali eccleſiæ, an imputetur in quartam eidem eccleſiæ iure debitum.*
7 *Legatum conceptum his verbis, vt nihil exigat legatarius de bonis meis, an inducat compenſationem*
8 *Diſcutitur egregia ſententia Bar in l. & iuriſiurandi §. ſi liberti ff. de oper libert.*
9 *Donatio inter viros non imputatur in debitum legale.*
10 *Legatis a patre mille pro maritanda filia, & ea poſtmodum ab ipſo patre nuptui tradita, conſtituta dote ex quingentis, an reliqua quingenta poſſint exigi.*
11 *Quando ex voluntate legantis fiat compenſatio, & ibi huius canonis intellectus.*
12 *Quarta canonica portio, an debeatur Epiſcopis ex legatis fraternitati alicui*

CAPVT OFFICII.

VARIAE ſunt in canonib. cõſtõnes de quarta portione, q̃ Epiſcopo ſolui debet ab eccleſijs, q̃ intra eius diœceſim fuerũt cõſtituꝰ. Nã Epiſcopo debeꝫ quarta portio decimarũ à paræciali eccleſia. c. de quarta. de ꝓſcri. c. cõquerẽte de off. ord. vbi Io. And. Abb. & Doct. cõtra gl. ibi, q̃ hoc nõ iuri, ſed cõſuetudini tribuẽdũ eſſe exiſtimauit. Debeꝫ ẽt Epiſcopo quarta pars oblationũ. c. cõcilio. 11. q. 2. c. uobis. ea. q. c. de his. c. antiquos. 10. q. 3. d. c. de quarta notat Soc. de oblatio. lib. 18. ar. 1. licet gl. dubitet in d. c. de his. & Troilus in tract. de oblat. col. pen. Quarta deĩ de portio oĩum, q̃ eccleſijs pietatis cã legant, Epiſcopo debeꝫ. tex. hic & in d. c. cõquerente. & c. de quarta. & in c. ſequenti. iſt. tit. vbi Inn. Card. Ant. & Barb. nu. ñ. ex his legatis, quartã portionẽ Epiſcopo cõpetere, adnotarũt expreſſe, & Abb. in c. 2. de ſepul. latꝰ Bertach. tract. de Epiſc. 4. lib. 4. par. nu. 40. exceptis legatis, q̃ exprimũtur in c. vlc. iſt. titu. Ex quo nunquam mihi placuit opinio Felini, qui in d. c. de quarta. col. 3. ſcribit, in præſcriptione totius quartæ portionis aduerſus Epiſcopum titulũ requiri, quia ſatis conſtat præſumptione iuris canonici portionẽ aliquã oblationum, legatorum, & decimarum epiſcopo debitam eſſe, ſecus tamen, ſi præſcriptio id egerit, ut loco quartæ portionis, quinta, aut ſexta ſoluatur, tũc etenim titulus nõ eſt neceſſarius i hac ſpecie, cum ex iure Pontificio nulla ſit circa hãc portionem

nem quartã certitudo, siquidẽ qãque maior, qãque minor Epõ soluitur. c. certificari. de sepul. Constat equidẽ à canonibus quartã hanc portionẽ, & canonicã nõiari. Vnde cessante cõsuetudine, cuius meminit Rom. Pon. in d. c. certificari, erit de iure ordinario ista hæc portio quarta. quod probat Regia l. 5. tit. 13. par. 1. & ideo ad p̃ scriptionẽ quæ aduersus Epm in eius parte, vel in ea tota obijcitur titulus est necessarius. c. 1. de præscrip. in 6.

Hæc vero quarta portio, quę Epõ ex legatis loco pio factis competit, ab ipsa ecclesia, ab ipso loco pio non ab hærede testantis debetur. Abb. hic, 2. col. Inno. & Abb. in c. de his sepul. Bal. in l. si qs ad declinandũ. §. in oĩbus. col. 1. C. de epis. & cle. dicens hanc portionẽ esse ab eccle sijs, non ab hærede exigendã. Solet tã in plerisque diœcesibus ex antiqua consuetudine, ex bonis & rebus a defuncto relictis, fari Epõ, vel parœciali presbytero, melior vestis, aut vas aliquod argenteũ, seu alia res, quã ipse eps vel presbyter elegerit: quam consuetudinẽ p̃pria sniã, & iudicio comprobauit Rotæ prætorium, teste Casladoro, decisione vnica, de consuetud.

2 Porrõ, ad huius c. 1 intellectum ex iure ciuili p̃mitto quantitatẽ a debitore creditori legatã minime cõpensari cũ ipsa debita quãtitate. l. creditoré. ff. de leg. 2. pulcher. tex. in l. vnica. §. sciendũ. C. de rei vxor actio. quibus tũ obstat tex. in auth. præterea. C. vnde vir. & vxor. ex quo legatũ a marito vxori factũ, imputatur in illam portionẽ, q̃ vxori ex bonis mariti debetur. Regia l. 17. tit. 13. p. 6. ad idem est l. si cũ dotem. §. si pater. ff. sol. uto matr. vbi legatum factum filiæ a patre, qui dotem filiæ a genero exegerat, cuiusque causa debitor filiæ erat, cõpensatur cum ipsa dote a patre exacta.

Est igitur necessarium hæc iura intelligere, & ob id conducit plurimũ distinguere debitorẽ cõuentionalẽ, eundemque voluntariũ ab initio a debitore legali eodemque inuito. In primo equidẽ non est admittẽda cõpensatio, si ipse creditori aliquã quantitatẽ legauerit. Quod constat ex d. l. creditorẽ. & in d. §. sciendũ. adiuncta professorũ oĩum vtriusque iuris interpretatione, q̃ adeò procedit, vt si hæres grauatus p̃ fideicommissum Titio restituere aliquã pecuniæ quantitatẽ, aut aliquã rẽ, eidem Titio leget rem diuersam, aut quantitatẽ aliquã, non censetur aĩo cõpensandi legasse. qd notat Aymon consi. 131. col. fi. contra Anan. consi. 3. nã hic testator non tenetur ex debito legali, sed ex voluntate primi testatoris, vt constat. Quę quidẽ cõis opinio locum sibi vendicat, quando testator poterat cogi a iudice debitũ illud soluere. Quod si iple qui legat, in iudicio condemnari non poterat, attamen tenebatur id soluere p̃ exoneranda conscientia, & tunc legauerit, in hac dubitatione cõpensatio admittenda est, sicuti eleganter docet Aret. consi. 92. viso legato col. 1. cui subscribunt Iaſ. col. 8. decis. 6. ac cæteri nouiores in d. auth. præterea.

In ĩdeo aũt debitore, qui quidẽ inuitus est lege cogẽte, diuersum censemus, legatum. n. ab eo creditori relictũ, aĩo compensandi dimissum vĩ, & ob id compensationi locus est. d. auth. præterea. & d. §. si pĩ. qui rõnem hẽt ex legis obligatione, qua pĩ tenetur filiã iterũ dotare, vt explicant Dec. & Cur. Iun. in d. auth. præterea. vl. notab. eam q̃ rõnem diræ existimant esse, q̃ lex inducens obligationẽ aliquo inuito, eidẽ beneficiũ hoc largiatur, vt legatũ ab eo factũ in debitã illam quantitatẽ ex lege imputetur, a simili argũ. l. oĩno. & l. q̃n nouella. C. de inoffi. testam. quibus in legitimam filiorũ portionẽ legata imputantur, licet ab hac frequẽtissima distinctione discedat Coratius l. 1. b. miscella. 3. c. 1. Est igitur iure receptũ legatũ in debitum legale imputari, quod p̃cedit et facta compensatione spec ei cũ quantitate, vel quantitatis cũ specie. Alex. Dec. & Iaſ. in d. auth. p̃terea. Imo. & Ale. in d. §. si pĩ, a quibus plane dissentio, ex eo q̃ speciei cũ quantitate nulla sit cõpensatio. l. si. vbi gl. recepta cõiter, C. de cõpen. l. si conuenerit. ff. de pignorat. optimus ferè in spẽ tex. in l. 2. §. mulier. ff. de dote p̃leg. l. planè. §. sed & si non corpus. ff. de leg. 1. l. si pr̃ p̃ tilia. ff. de dotis collat. huiusque opinionis, quã aduersus Imolen. Alex. & alios sequor, author est Bar. in l. huiusmodi. §. cum pr̃. ff. de leg. 1. quem Iaſ. parum sibi constans sequitur in §. in bonæ fidei. Inst. de actio, nu. 67. & oĩno Soc. consi. 93. vol. 1. col pen. dicens nõ esse ab hac opinione recedendum in iudicando, nec in consulẽdo, eandem probat Rodericus Suar. in l. 1. tit. de arris. Foro legum, versi. sed pone qõnem. idem tenet Bald. in l. q̃n in prioribus. C. de inof. test. vl. col. Item hæc imputatio legati in id, quod ex legis obligatione debetur, fieri debet, siue legatum fiat ex eo cui onus ex lege incumbit, siue ab illius hærede, qui successit in eadem obligatione legali ex eadẽ rõne. Anch. consi. 26. col. 2. Pau. Cast. consi. 35. vol. 2. Aymon consi. 131. col. pen. quanuis Philip. Cor. in contrariũ fuerit Iniam consi. 292. vol. 1.

Illud vero prætermittendum non est, & si maximè compensationi locus non sit, q̃n aliquid a legante legatario debetur ex spontanea & voluntaria cõuentione, vt diximus, tamen eãdem compensatio admittẽda est, si ex coniecturis aliquot appareat animo & voluntate compensandi relictum fuisse legatum. Abb. consi. 81. col. 2. vol. 1. Corn. consi. 115. col. pen. vol. 4. nouiores in d. auth præterea. Aymon consi. 149. duodecim connumerans coniecturas ex quibus præfatam voluntatem deprehendere possimus.

3 His equidem præmissis, appareat minimè conuenire inter hunc canonem, & dicta iura ciuilia, imo maximũ discrimen esse, siquidẽ legatũ ep̃m factum, non imputatur in canonicam portionẽ, quæ ex lege Pontificia ipsi Epõ debetur, vt in hoc capite sancitum est. Vnde Abbas & Doc. hic, cõiter iura ciuilia intelligunt, q̃n debitum legale ab ipso testatore legatario debetur, tunc etenim compensatio fit, secus vero quando debitum legale non debetur a testante, sed ab alio, quanuis ex causa ipsius testatoris, sicuti quarta canonica portio nõ debetur Epo a testatore, sed ab ecclesijs, quibus ipse testator legauit. Eundem intellectum sequuntur Saly. Alex. Iaſ. nu. 20. Dec. nu. 13. in d. auth. præterea. & Roderi. Suar. in d. l. 1. versi. sed pone quæstionem. dicens hanc opinionem communem contra Barb. hic.

4 Ex quibus plura deducuntur, & primum intellect ad Regiã l. 1. tit. de arris, lib. 3. Fori. qua quidem cautum est, soluto matrimonio absque prole, arras integras vxori cõpetere, eo vero soluto susceptis liberis, quartã arrarũ partẽ vxoris esse, reliquas vero tres portiones filijs eiusdẽ m̃rimonij deberi. Nã si maritus vxori legauerit certã quantitatẽ, hoc legatũ imputatur in arras, quas vxori maritus promisit, quia lucrum arrarũ a lege vxori defertur, nec maritus est voluntarius debitor, sed necessarius, ex legis regiæ decisione. ita hanc quęstionem definiuit Roderi. Suar. in d. l. 1. vers. sed pone qõnem. ad hoc ipsum Bar. citans in l. si cũ dotẽ. §. si pr̃. ff. sol. matri. qui dixit, legatum factum ab vxore marito, cui ex lege, aut statuto defertur soluto matrimonio tertia pars dotis, non imputari in illam partem dotis, quę marito ex lege cõpetit. Ego planè, si maritus arras vxori non tm̃ p̃misit, sed & tradidit, ita vt penes vxorẽ sint, ab hac Roderici opinione dissentio, cũ in hoc casu arræ nõ debeant a marito, sed sint apud ipsã vxorẽ. Vñ nõ oportet q̃rere de cõpensatione. qd expressim notat Io. Lupi. in rubr. de donatio. §. 27. ad finem. Quod si arræ p̃missæ sint, & non traditæ, adhuc opinor, compensationi locum non esse, non enim eas acquirit vxor ex legis dispositiõe, sed ex donõne facta a viro vxori ĩ p̃miũ pudicitiæ virginalis, aut vidualis, quo fit, vt a voluntaria ma

riti promissione hęc obligatio procedat, quã tã promissionẽ Regia lex approbat, minime vero lex ipsa lucrũ defert, quod manifestius constabit ex l. 1. & 2. tit. 1. lib. 3. Fori. l. 50. cũ sequentib. Tau. & explicat ipse Roderic. Suar. in d. l. 1. in princ. nec quicquã oberit decisio Bart. in dicto §. si pater, quia loquitur in lucro dotis, quod a lege defert, vxor enim non dat dotem, vt ea marito acquiraſ. Maritus vero in his regnis arras donatione qua dã lege recepta, & permissa permittit, ea voluntate, ut vxori matrimonio consummato in pudicitię p̃miũ q̃ rãt. Igitur cõpensatio hac in re non est admittenda, authore Alfonso Montaluo in d. l. 1. a quo Roderic. discessit, non satis iuste, ni ego falor atq; ita existimo Io. Lup. ĩd. §. 27. hãc opinionẽ q̃ ipse elegi, veriorẽ esse iudicalle.

5 Secundo, ex his rõ! decidendi colligitur ad Regiam l. 15. Tauri, q̃ statuit legatum factum a marito vxori nõ imputari in illã dimidiã partẽ, q̃ vxori ex l. Regia cõpetit, ex acquisitis matrimonio cõstãte, & tũ ea pars a lege defert. Cur igitur cõpensatio locũ nõ habeat ẽpe ex eo, q̃ ilia pars ita ipso iure a lege vxori defert, ut ei statim acquiratur, nec dr̃ debita a marito, sed p̃pria ipsius vxoris, nã & acquisita matrimonio constante cõta sunt uiro & vxori, non ergo tempore, quo maritus legat vxori, est illius dimidię partis debitor, & ideo non est tractandum de compensatione.

6 Tertio, hinc aperiẽ illius q. definitio, an legatũ reflectum ecclesiæ parœciali, aut eius presbitero, sit imputandũ in quartã portionẽ legatorum, q̃ testator idẽ relinquerit monasterio, aut ecclesiæ extraneæ, in qua sepulchrum elegit & præmissa decisione tex. in c. certificari. c. primo, c. in nostra. de sepult. cle. dudũ. eo. tit. quib. est expressum, quartam portionẽ eorũ, q̃ legantur monasterio, aut ecclesię nõ parœciali, ab eo, qui ibi elegit sepulchrũ, deberi ab ipsis legatarijs ecclesiæ parœciali, ipsius testantis, vĩ non admitti cõpensatione, p̃ istũ tex. ita Card. in cle. dudũ de sepult. §. verũ. q. 27. & ibi Anc. q. 11. Barb. hic, nu. 12. Regia l. 5. tit. 13. par. 1. Cõtrarium tn̄ sunt qui probare conenẽ ea rõne, q̃ hæc quarta portio debetur non tm̃ ab ecclesia legataria, sed ẽt ab hære de defuncti, a quo peti põt gl. in d. cle. dudũ. §. uerũ. verbo, largiri. quã in hoc approbãt ibi Card. Anc. & Imol. Abb. in c. de his. de sepul. col. 2. Et est. Salmanticę Synodica cõstitutio 26. q̃ iniungit hæredib. huius quartæ portionis retentionẽ, iubdens, hæredes eam nõ retinẽtes, cogendos esse eam soluere parœciali ecclesiæ. Igit̃ si hęc portio ab hærede debetur, compensationi locus est cũ ex lege portio ista debita sit. Cui opinioni adsti pulaſ tex. in c. de his. de sepul. dicẽs, ecclesię parœciali, cui nihil relictũ est a testatore, deberi quartã portionẽ eorũ relinquũtur ecclesiæ, ĩ qua testator sepulturã elegit, ergo a contrario sensu, si aliquid ecclesię parœciali relictum est, non debetur quarta eidẽ, sed est cũ ea cõpensandum legatum, ex quib. compensatio in hac præsenti q. locũ habet, sm̃ Abb. col. 2. & 3. Anton. & Imol. hic, nu. 10. Sylu. verbo, Canonica §. 9. col. pen. Feder. col. 3. Ioã. de Ligni. & Imo. in d. cle. dudũ. to. 6. col. fi. Salyc. Alex. & Corne. in d. auth. præterea eundem Alex. in d. l. si cũ dotẽ. §. si pater. & hanc opinionẽ opinor magis communẽ esse, primamtũ veriorẽ, quã & Deci. probat in d. auth. præterea. Nec obstat, q̃ hæc quarta debeatur ab hærede testatoris, quia id nullibi probatur, non enim sequitur, hęres tenetur eam apud se retinere, & deducere a legatis soluendis monasterio, vel ecclesiæ, in qua testator sepultus est, igitur & eam ipse hæres debet, siquidem ipse hæres conuenit a parœciali ecclesia potest ad solutionem huius quartæ portionis, ne inter ipsam ecclesiam, & monasteria, aut alias ecclesias oriatur lis, & quia facilius ab hærede exigetur, quam ab alijs ecclesijs. Quin & si concedamus, quartã hanc portionẽ ab hærede deberi, non tã cõcedemus a testatore debitã fuisse, & sic huius ca. decisio adhuc in ea locũ habebit. Itẽ nõ obstat tex. in dicto c. de his. siqdẽ iductio illa a sẽlu cõtrario aduersus hãc cõstitutionẽ nõ est recipiẽda, maxime, q̃a ille tex. loquit ĩ q̃stione differenti ut ex eo & c. 2. eiusdem tituli cõstat.

7 Quarto, quoties cõpensatio legati cũ debito legali admittẽda foret eadẽ cessaret, si testato in legãdo hic esset usus forma, Lego cętum de bonis meis, nõ. n. habet tũc alium cõpẽsandi, cũ bona defuncto ere alieno l. subsignatũ. §. bona. ff. de verb. sign. Ergo soluto debito legali, soluẽdũ itidẽ legatũ est ex cæteris bonis, quãobrẽ cõpẽsatii ônõ est locus. Bal. ĩ d. l. si cũ dotẽ. §. si pater Alex. & Iaſ. nu. 26. & Corn. in d. auth. p̃terea. Fel. in ca. q̃m. de p̃script. 4. col. Barb. hic. nu. 11. Hip. sing. 162. quibus refragat rõ illa, q̃ appellatione bonorũ a testatore prolata, ipsius hæreditas cõprehendit. l. mulier. §. si ita. & l. seq. ff. ad Treb. l. nã. qf. & l. cogi. eo. tit. notat Bar. l. 3. ff. de bono. possess. hæreditas aũt ẽt res alienũ cõtinet vt cõstat. Igitur ex his uerbis nõ cẽsẽt testator recedere a cõpẽsatione, q̃a iure concedit. Quarõne Bal. recedũt Cuma, ĩd. §. si pater. Aret. & Dec. in d. auth. p̃terea nu. 13. Ex eadẽ rõne periclitat sniã Bar. in l. & iuriurãdi. §. si liberti. ff. de oper. liber. qui scripsit filiũ posse ab hæredib. patris dotẽ maternã petere, ẽt si pater filiæ ultra portionẽ legitimã, optimã quantitatẽ legauerit, & adiecerit se uelle, vt filia nihil aliud petat de bonis suis ipsius inquã patris. Nã si simplr dixisset pater, Et volo vt filia mea nihil amplꝰ petat, cẽsẽt uoluisse cõpẽsationẽ fieri dotis materne cũ legato, quia uero dixit, ut nihil aliud petat de bonis meis, non censẽt uoluisse hanc cõpẽsationẽ fieri idẽ Bal. ĩ l. liberti liberteq̃. C. de oper. liber. & Corn. consi. 202. col. fi. uol. 1. sed ex rõne, qua Bal. paulo ante reprobaui. & hęc Bar. opinio no procedit, sm̃ Ioan. Cro. in l. si cõstãte. 2. lect. col. 7. ff. sol. matr. Io. Campe. de dote. par. 1. q. 33. Posset uero habere lõcũ sniã Bar. ẽt si testator dixisset, & uolo vt nihil petat, qã dos materna cõstaret ex reb. mobilib. aut immobilib. quarũ dñium mortua matre trãsierat in filiã, licet possessio penes patrẽ esset tunc etenim verba illa testantis non sunt referenda ad actionẽ realẽ. arg. tex. in l. Aure. §. Mæuia. ff. de liberat. lega. a quo gl. & Doctores dedũt, liberationẽ tutori, curatori, administratori legatã non cõprehendere actionem realem. Bar. in l. & vno. §. eius rei. ff. de acceptilat. Et ad id dicunt p̃dictã glossam in dicto. §. Mæuia. singularem esse Bal. in l. cum necessitate. C. de fideicom. notab. Iaſ. in princ. Instit. de actio. nu. 101. idẽ in l. sub pertextu. in. 1. C. de transact. col. notat Bar. in l. non solũ. §. finali. ff. de libera. lega. Alex cõs. 132. circa primum. 1. vol. col. 7. Soc. consi. 140. col. pen. & fi. uol. 2. Rom. consi. 201. Balb. de p̃scrip. 2. par. 3. partis principalis. q. 14. col. pen. Fel. in c. fi. de præscript. col. 3. tradit Alex. consi. 102. uol. 2. incipit, super primo. col. 5. Sic ergo clausula ista, *Lego filiæ meæ centum, & volo ipsam nihil amplius petere*, non excludit filiam a rei vẽdicatione, quæ ei competit pro rebus maternis, quas pater possidebat.

9 Verũ enimuero, licet legatũ ĩputetur in debitum legale, sicuti p̃mittimus ex auth. præterea. C. vnde uir & uxor, non sic donatio inter viuos. l. ẽt. §. si debita. ff. de bonis liber. verti. sed si nõ mortis. l. si uero. uerti. cętorũ. ff. eodẽ tit. notat Soc. consi. 43. vol. 1. pe. quãuis Iaſ. contrarium teneat in d. authent. præterea. nu. 20. Cui opinio procederet ubi in certam causam esset legatũ directum, & ad eandem causam donatio facta fuisset, cuius rei exemplum est apud Iurisconsultũ, & Bar. in l. Lucius. in l. ff. de legat. 2. qui illã elegãtẽ qõnẽ. tractat, Patre legante filię mille aureos pro ea maritanda, eodemque patre post illud testamentum tradente marito

to

to filiã, constituta dote quingẽtorum aureorum, an pos
10 sit filia mortuo patre reliquos quingentos aureos pe
tere? In quo videtur p quibusdam petitioni locum non esse, ea ratione quod cauta, ob quam mille fuerunt lega ta, per ipsum testantem sit minori impendio executio ni tradita, & obiã recessum sit a primo legato.

Ex eo etiã q̃ legata ad alimenta certa quantitate in testamentis, ab eo legato recessum censetur, si minor quãtitatis ad eãdẽ causam in codicillis legata libertis. in 2. in princ. ff. de aliment. & cibar. lega. atq; ita in præmissa q. rẽdit Dinus, quẽ sequũtur Paulus Castr. Cumanus & Imol. in d. l. Lucius. idẽ Imol. in l. hmõi. §. pater. ff. de lega. 2. idem in c. filius noster. ist. tit. & Campeti. de dote. par. 1. q. 36. Rursus existimant alij opinionẽ Dini procedere, qũ testator legaret pro filia maritanda, secꝰ vero si legasset pro filiæ dote, nam constante matrimonio dos augeri põt, igitur qd reliquum est ex legato ad dotis augmentum peti poterit. Bar. in d. l. Lucius. quẽ in hunc sensum referũt Paul. in d. l. Lucius. Baldus, Angelus, Salyc. & Corn. in l. filia. C. de legat. Barba. nu. 41. post Anch. in fine, in d. c. filius Ioan. Lupi, in c. per uestras. de donatio. 3. notab. §. 12. licet a Bar. discesserint ex his plerique, dũ Car. tñ scripsit, & hoc puto, verba ista ad Dini sniam referunt. Alij uero, quod potius placet, hæc Bartoli verba referunt ad Oldrad. qui asserut indistincte, filiam admittendam esse ad petendum reliquos quingentos aureos ex legato, Bar. etenim cũ Oldradi sniam retulisset, & eius rõnẽ, nempe q̃ legatum certæ quantitatis non minuatur ex adiectione. l. creditor. §. si inter. ff. man. l. Lucius. ff. de aliment. & cibar. lega. subdit, & hoc puto bene dictum rationem Oldrad. pbãs, qñ testator dixisset pro filia maritanda, quia ea maritata, finita est causa. Qi aũt testator p dote, non distinguens, sed eandẽ assertionem approbans, vtitur Bar. alia ratione, qd causa legati finita non sit, quia dos a nigmẽ tum recipere potest. Ecce igitur qualiter Bar. absque distinctione Oldra. consentiat. in hunc sane sensum Bar. verba retulere Imol. in dictis locis, Alex. in d. l. hmõi. §. cũ pater. col. pen. Ia. o. à sancto Gregorio in d. l. filia. Dec. cõsi. 81. col. pen. Quin & hæc Oldra. opinio verior est. Nã causam legati contingere potius confirmat legatum, quam id extinguat, aut diminuat. l. si tam facta. l. conditionũ. ff. de condit. & demonstra. & ita Oldra. sequuntur Alex. in d. §. cũ pater. Baldus, Paul. Ang. Salyc. Iacob. & Isa. in d. l. filia. Dec. cons. 81. Anch. & Barba. in d. c. filius. fine. col. Albe. in d. l. Lucius. Socinus cõsilio 101. col. 2. ubi l. dicens hanc opinionem communẽ esse, quod etiam frater Iacob. in d. l. filia. Nec obstat Libertis. quia ibi secunda dispositio facta fuit in actu vltimæ uolũtatis, & iõ tollit primam, & ptẽrea esset superflua secunda dispositio, si primam non tolleret, cũ in secunda minor esset quantitas quoad menstrua alimenta, quã in prima, qua in re Bar. non exacte sensum illius legis perpendit dicens, ibi in secundo legato contineri plus, quam in primo, qd verũ est assumendo legatũ ex diuersis rõnib. in vltima dispositione factũ, sed cõsiderando legatum ẽm relictũ ex ea causa, qua primũ, minus est secundum legatum, quam primũ, & iõ à primo recessum eadẽ lex expressit. Hic infero legata quãtitate milie aureorũ pro construenda ecclesia, ipso testatore consumptis quingentis aureis eandẽ construente, nihilominus reliquos quingentos aureos peti & exigi ab hærede. Cui illationi non obstant ea quæ notauimus in c. 3. huius tit. nu. 10. cũ ibi tractẽ de quantitate legata ad oratoriũ, cuius formã testator designauerit.

Gl. verbo, vẽdicare duo, adducit iuris ciuilis capita aduersus istud, quorũ primũ, nẽ pe, l. vlt. ff. de inoff. test. procedit speciali quadam ratione ad excludẽdã querelã inofficiosi testamenti, quæ odiosa est, ẽm gl. Bar. & cõmunem opinionẽ in l. l. vlt. §. adr. facto. hic. gl. & Doc. in fi. post legatũ. §. sunt qui putãt. ff. de his qui ut indig. Secundum uero, qd est l. si debitor. ff. ad l. Falcid. extollitur, quod testator ipse petierit debitum imputari in Falcidiam, ut ibi explicant glossa. & Doctor.

Ad intellectũ verti. si uero, huius c. est denique prouidendũ, rẽ legata debitore creditori, hoc adiecto moderamine, ut ea sit pro satisfactione debitæ quantitatis cõtẽtus, ẽt si sit minoris valoris, debitũ ipsum exigere, si p legatariã legatũ ipsum acceptũ fit. l. creditoré iuncta gl. ibi. ff. de lega. 2. Quod si quantitas legẽ credi tori, cui species debeat a testatore, eadẽ satisfaciendi voluntate, idẽ erit. Si uero testator creditori legauerit certã quãtitatẽ, & addiderit se uelle debitæ quãtitati ex hoc satisfactũ cẽseri, cõpẽsatio tñ admittit cõcurrẽtis quãtitatis, ita ut residuum quod excesserit, a creditore peti poterit, & ei tenenẽ hæredes soluere. l. Imperator. §. cẽtũ. ff de leg. 2. Sed & si testator creditori, cui quantitas debeat, speciem legauerit simpliciter pro debito, ẽt recepto legato, solũ fit cõpensatio speciei legatæ cũ quãtitate concurrente, & residuũ petẽtũ erit. tex. egregius in l. pen. §. qui fratris. ff. de aliment. & cibaria. leg. Et idem erit legata quantitate pro specie debita, non. n. sufficit simplex hæc legandi forma, ut locus sit d. l. Imperator. §. cẽtũ. Sed oportet testatorẽ addere, ut ẽmo fit ex hoc legato debito satisfactum, qua forma canõ hic utitur.

Ex quib. poterũt deduci aliquo assertiões q̃ huic capiti necessariæ, aut utiles sint. Prima, legatũ speciei relictũ Episcopo a testatore pro quarta portione episcopali, cõpentari ad æquualentẽ quantitatem cũ ipsa quarta portione. Et idẽ erit si legẽ Episcopo quãtitas certa pro quarta portione, quæ in specie cõsistat. Quod si dictũ a testatore fuerit utroque casu, se legatũ Episcopo reliquere, ut nihil petat rõne quartæ Episcopalis ẽt si dispar sit legatum a quarta portione, ht ẽmo integra cõpẽsatio, & cõputatio, nec potelt episcopus excessum æstimationis exigere. Secunda conclusio, Legatum certæ quantitatis pro quarta canonica portione Episcopo relictum, vtcunque conceptis verbis, ad concurrentem vsque quantitatem imputatur, ita vt excedens æstimatio ab episcopo peti iure possit.

Erit denique exemplum ad uerſic. Si uero. qñ testator in fraudem, ne Episcopus quartam portionẽ legatorũ, q̃ ecclesijs ipse relinquebat, obtineret, cõcepit legata ois in forma canonis vitimi huius tit. pter quoddã modicæ quantitatis legatũ, qd ita plane expressit, ut Episcopo ex eo quarta portio debeat, & in huius quartę portionis cõpensationẽ, Episcopo testator legauit certã quãtitatẽ, qua contentus esset, isth æc quidẽ fraus nõ impedit, quin Episcopus possit quartã integrã è rebus legatis petere. Ioã. Andr. Antõ. & Imol. hic. col. 6.

Vltimo, hic est inquirendũ, an debeat episcopo quarta canonica portio ex his, q̃ leganter fraternitatib. quę
12 congregationem quandam prætextu pietatis præ se tulerunt. Et quibusdam placet non deberi Episcopo ex his legatis quartã portionem, non. n. sunt hęc legata locis pijs, sed personis, capit. sequenti. & alijs rationib. quas congerit Abb. hoc approbans, cons. 31. vol. 1. Frederic. cons. 129. Bal. in l. si quis ad declinandam. §. in omnib. C. de epis. & cler. nu. 9. Imo. & Abb. hic. Laur. Calc. cõsil. 21. col. 2. qb. refragatur, quod vt canonica hæc portio debeatur, est latis pia esse legata c. ult. & c. sequ. ff. tit. Hæc uero legata pietatis causa fiunt, ut constat, igit ex his quarta debebitur, quod Calder. sentit. cõs. 25. huius tit. Nec ẽt negari iure potest, pias has fraternitates, collegium pietatis causa constituere, ex his, quæ notantur in l. 1. C. de sacrosan. ecclesijs. & in l. 1. ff. de colleg. illicit. Vnde quartam hic Episcopo deberi, asserunt hic Ancha. & Barb. nu. 7. Petr. Perus. i tract. de quarta canonica epi-

ni. cap. 14. q. principali. latẽ hanc dubitationẽ expendens. Eandẽ opinionẽ sequitur Barb. cons. 1. vol. 4. vbi nu. 8. post diligentẽ disputationẽ hanc esse cõem profitetur, cui & ipse libenter subscribo. (Sed & de hac qõne multa tradidit diligẽter post tertiã huius operis editionẽ Iacob Menochius in 15. remedio recuperandæ possessionis. q. 5. Hic verõ illud obiter adnotãdũ est, authore Budęo in tit. de offi. qstor. 4. col. has quas vulgõ dicim, cõtratrias, eo eo denominari, q̃ Phratriæ apud Aristi. in Politicis, dicantur horum conuentus, propria sibi sacra, peculiaria habentiũ. Hi. n. hoies cõ puteo vtebantur, q̃ Græcè φρέ, φρέαρ hic accedit, q̃ φρατρία apud Græcos dr conspiratio, coniuratioq;, sicuti tradit tex. in c. cõiurationũ. 11. q. 1. Vtiturque hac dictione Socrates Græcus author lib. 6. Histo. eccl. c. 4. dũ meminit coniurationis cuiusdã aduersus soã. Chrysostomũ. Sed & authore Dion. Halicarnasseo li. 2. apud Athenæos φράτραι dicebant, q̃ a Romanis curiæ, in quas a Romulo populꝰ fuit diuisus. Ex Homeri aũt interprete Iliad. lib. 9. φρατρία propriè dicebatur tertia pars trib. Ego quidẽ non dãno diligentiã hanc nois & vocis deductionẽ, opinor tñ in Christiana religione eos, q̃ primũ has pias congregationes constituerunt, ad profanã hãc consuetudinẽ minimè aduertisse, imò potius dici cõfraternitates existimo ex eo, qd a Cypriano, Hiero. Ambr. ac Tertulliano, fraternitas p Christianorũ collegio accipiat, sicuti Rhenanus adnotauit ex Tertulliano ĩ libro de velãdis virginib. & ex lib. ad martyres. De collegijs aũt, q̃ illicita qñque in Republica censenẽ, & qñque permittunt, legito Balduinũ in legẽ 6. duodecim tabularũ, post Iurisconsultos, in rub. de collegijs illicitis.

EX CAPITE REQVISISTI.

SVMMARIVM.

1 *Distinctio nominis proprij ab appellatiuo, vt actus realis, vel personalis iudicetur, cessat omnino ex coniecturis quibus aliud deprehendi possit.*
2 *Iuramentum præstitum alicui, an transeat ad successores iuramtis, vel eius, cui præstatur.*
3 *Legatum relictum vxori, illi tantum debetur quæ vxor erat tempore testamenti.*
4 *Intellectus l. quod principi, ff. de leg. 2.*
5 *Compromissum factum a prælato, an transeat ad successorem.*
6 *Promittens vel iurans obedire iudici ipsius nomine proprio expresso, tenetur ex promissione successori obtemperare.*
7 *Amicitia consanguinitati comparatur.*
8 *Huius capitis intellectus.*
9 *An distinctio huius text. procedat in donatione inter vinos facta.*
10 *Legatum relictum canonicis, collegio canonicorum acquiritur, non ecclesiæ.*

CAPVT REQVISISTI.

TRACTAT in hoc capite Innocen. 3. an legatum relictũ Epo censeatur relictũ prætextu ecclesiæ, & dignitatis, an rõne personæ ipsius Epi, vt subinde cõstet, cui cõpetat hoc legatũ ecclesiæ an Epi hrdib. Et quãuis ad cognitionẽ huius, & similiũ qõnum soleat tradi distinctio illa nois p̃ prij, & appellatiui, liquidẽ actus cõceptus expresso nomine proprio, ipsi ꝑsonæ tribuitur, ille q̃ gestus sit expresso nomine appellatiuo dignitatis, ipsi quidẽ dignitati cõpetit tex. celebris in c. quia Abb. de offi. deleg. & ibi Doct. l. si seruus cõis. ff. de ltis. ser. Alex. per tex. ibi in l. 3. §. filius. 2. col. ff. de lib. & posth. Bal. in l. 1. q. 2. C. de lib. præter. Paul. in l. si a primo ff. de lib. & posth. ad finẽ. Bal. in prooemio. ff. col. 2. Prius tamen, q̃ hanc rẽm attendamus, oportet coniecturas quaslibet perpendere, ex quibus vel erit dispositio iudicãda realis, vel personalis, qd probat elegans tex. adnotante Panor. Ni & si in legato expressum sit nomen ẽpalis dignitatis, censetur ꝑtexta ꝑsonæ relictũ, qñ testator esset cõsanguineus ẽpi. notãt Abb. Fel. & Dec. in d. c. qm Abb. Alc. expressius reg. j. de præsump. 28. Plum. pulchrè Soc. cons. 34. lib. 3. col. 2. ad idẽ tex. ling. & ibi Bar. in l. pen. ff. de reb. dub. cui conuenit Regia l. 25. tit. 5. par. 5. dicit illum tex. ling. Paul. Cas. ibi & Bal. in d. c. quoniam Abb. vnde libet plurima deducere, quò regula illa rectius intelligatur.

Primum hinc constat rõ gl. in c. ti. ad finẽ, hoc tit. 16. vbi in nõie executoris testamentarij, expresso nomine dignitatis factæ, sunt attendendæ coniecturæ, ex quib' deprehendi possit, executionem testamenti commissam esse personæ potius, q̃ dignitati. quam gloss. prætet Doct. ibi dixit ling. Isa. in §. fi. Inst. de stip. seru. in additionib. ad Portium. & notab. Abb. in cons. 93. vol. 2. idẽ Abb. in d. c. quoniam Abb. col. 3. vbi Fel. & Dec. idem asserunt. idem Dec. in c. ex parte. col. 1. de constit.

Secundò apparet, iurãtꝰ ꝑstitũ alicui expresso nõie proprio, in re tñ ad dignitatem pertinenti, ad successorẽ dignitatis trãsire, quod probatur ex præcedentibus, & ex his q̃ statim subiiciam, maximè ex c. veritatis. de iureiu. vbi cauetur, iurãm præstitum in re, q̃ ad dignitatem attinet, habenti illã dignitatẽ, vires ẽt habere respectu illius, & successorum in eandẽ dignitatẽ, qua in re, ni fallor, erat gl. ibi cõiter recepta, ẽm Imo. dicens esse necessarium in iuramento fieri mẽtionem successorũ, vt illud iuramentum transeat in successores illius, cui præstatur. Eodem pacto errant Ant. Card. Abb. & Do. in d. c. veritatis. exigentes. ipsius saltẽ dignitatis expressam mentionem, vt iuramentũ extendatur, aut potius deducatur ad successores in dignitatẽ. Quibus ego non assentior, quippe qui ex hoc canone videam frequẽtissimè colligi actũ aliquem ex coniecturis deprehendi, ad dignitatem pertinere. At quæ maior huiusce rei coniectura esse poterit, q̃ quòd actus ipse fiat ꝑtextu rei ad dignitatem pertinentis? Vñ repetitio iuramẽti quoad successorẽ necessaria non est, qa adhuc qui iurauit & vixit, iuramenti religione adstringit, tametsi nõ inficiet, turantẽ rõne feudi teneri renouare inuestiturã a nouo dõo, & recognoscere se eius feudatariũ esse. c. lõginquitate. 12. q. 2. c. 1. § ꝑterea. de proh. feu. ali. per Fre. notãt Bal. Henri. & Car. in d. c. veritatis. Hinc ẽt falsum est, iuramentũ ex parte eius, cui ꝑstatur, personale esse, licet id asserant Bal. Ful. & Rom. in l. sed si hac. ff. de in ius voc. quibus accedit, & ti dubius, maximè Curtius Iun. in l. si quis maior. nu. 25. C. de transactionibus.

Tertiò, ex his probatur, iurãm ab aliquo præstitum, ipsius præstantis hæredẽ, aut successorem minimè ad piurium obligare, ẽt si contractus, in quo ꝑstatur, ad hæredes, vel successores pertineat. Non. n. patiẽ iuramenti religio, q̃ alãm adstringit, vt iurantem egrediat ipsius iuri vinculũ. Abb. & Doc. in d. c. veritatis. Io. And. in c. fi. de sepul. Bal. & Paul. in l. grege legato. ff. de leg. 1. Bal. in l. fi. C. de pac. col. 4. Bar. & Bald. in l. generaliter. C. de reb. cred. Tho. & Case. 2. 2. q. 98. art. 2. Alc. in c. cum contingat. de iureiu. nu. 120. & ibi Imo. nu. 18. licet ipse hæres illo contradicat teneatur, etiam si contractus is a iuramenti adiectione vires acceperit, quanuis ab hac tertia illatione aliquãtulum discesserint Abb. in d. c. cum contingat. nu. 8. & Socc. cons. 38. col. 2. vol. 1.

Quarto, eadem ꝓ nostra regula, defendẽ optimam opinionẽ Bal. in l. si cui. 1. C. de indic. vid. tol. qui dicit, legatũ factum vxori tunc tantum nois tantum appellatiui, non dicitur secundæ vxori, quam post testamentũ Imorta prima
3 testator

testator accepit, cui sine fuffragatur elegans tex. in l. si quid earū. §. fi. ff. de lega. 3. At q̄ priores, inquit, uxoris cā parata sunt, ita posteriori debentur, si ei adsignata sint, qa nō est ira de posteriori uxore cogitatū, cū pararentur. Ecce igitur qualiter coniectura ducitur Iurisco si Ius, ut existimet, sub noīe appellatiuo personā tm, non dignitatē considerari oportere, ad idem tex. in l. Se io amico. in prin. ff. de annuis leg. Et Bal. sequitur Dec. in c. cū Abb. nu. 16. Ias. in l. diuortio. §. qd in anno. pe. col. ff. ſ. Imar. Andr. Tiraquel. in l. si vnquā. C. de revo. dona. in prin. nu. 104. facit optimus tex. il boues. §. hoc sermone. ff. de verb. sign. notat Crement. in singul. 8. sed si testator nullam haberet tpe testamenti uxorem, legatum uxori relictum non tantum primæ, sed & secūdę, aut tertiæ uxori deberur, cum & actus hic sit fauorabilis, & ideo ita erit intelligendus, maxime cessante dicta coniectura affectionis eius uxoris, quam tunc habebat testator. Alex. cons. 171. volu. 2. Paul. a monte Pico in l. Titia testamento. §. Titia. ff. de leg. 2. col. 82.

4 Quintò, hæc conclusio, quā ex hoc Innoc. 3. rēſo col legimus, comprobatur tex Iuriconsulto in l. qd princip. & in l. Aug. ff. de leg. 2. vbi, quod Aug. relinquitur, dignitati relictū esse censetur, qd vero August. non dignitati, sed personæ legatur, nulli sane alia ratione, q̄ quod expressa vtrobiq; noīe dignitatis, al js argumen tis coniectamur discrimen maximum subesse, cum dignitas eo noīe significata propria sit Augu. non tñ Augusta, quæ inde hoc nomen habet, q̄ vxor Augusti sit. Et id Bart. animaduerit in d. l. quod Principi.

Sexto, ex his manifesta est rō eius, qd notauit Abb. p tex. ibi in c. dilecti. col. 1. de foro comp. dicēs, in re ec clesiæ cōpetenter actum censeri gestū noīe ecclesiæ, siue exprimatur nomen proprij, siue appellatiuū. Et addit hanc esse cōem opinionē, q̄ mirū in modū ꝓbatur i hoc c. atienta rō, quā ex eo posit Abb. colligimus. Idē sentit Bar. in l. post mortē. §. j. vbi ad hoc ipsum est expressus tex. ff. qui ex facto tut. Do. Ie. si ratio sæ. ff. de relc. lib. 6.

Septimo, licet compromissum ad successores non tranſeat, nec ad hēdes. c. fi. de arb. l. diem proferre. §. j. l. 5 sed si interpellatum. §. fi. ff. eod. tit. tamen si compromissum factum sit a prælato super re ipsius ecclesiæ, & non facta successoris mentione, ad successorem transit. tex. & ibi Abb. in c. præsentata, de rescr. & si factum sit noīe proprio prælati expressa, qd ibi adnotauit Aret. col. Quin & ipse illius. c. conclusionem intelligo, etiam si compromissum fiat inter ecclesiā, aut prælatum, super re ecclesiæ, & priuatum aliquē, nam quanuis hoc compromissum non transeat ad hæredes illius priuati, trāsit tamen ad successorē prælati, quia nesc ecclesiæ cēsetur factum, q̄ morte non extinguit. c. si gratiosæ. de rescr. in 6. et. q. 1. c. liberti. Nec placet Arctini sententia, q in d. c. præsentata. scripsit i hūc tex. procedere in compromisso facto inter duas ecclesias, non inter ecclesiam & priuatum, ne contractus ipse sit inæqualis. Mouetur etiam ex d. l. sed si interpellatur. §. fi. vbi Bal. idem i hac qōne asserit, ex eo tex. qui probat, compromissum solui morte cuiuslibet ex litigatoribus, quanuis ab altera dū taxat parte mentio hęredis facta sit, non enim cōuenit quoad hæredes inæquale esse compromissum. Verūtamen hoc illa locum habet, quando ex conventione pa tu d. atur inæqualitas, nos vero loquimur, qñ ab ipsa lege deducitur hæc inæqualitas. Nec obstat, q̄ cōtractus hic sit inæqualis, id etenim non est absurdū, si speciali rōne contingat, vt in hac specie constat, siquidē ecclesia morte non extinguitur, & ita nec compromissum ab ea factū extinguitur, ut is, qui cū ea contendit, ac licēt aut, morti subiectus est, & ob id si moriatur ante li tā ab arbitrio sit, amittat, & extinguitur cōpromissū.

Octauo, ab eadē radice intero, verum esse, qd Bald. scribit in c. 1. col. 1. de inoffi. in mor it facta. cui accedit Fe. in d. c. ſdentata. c. l. ex quib constat facto cōpromisso in Hispaniarū regē dignitatis noīe expresso, eo mortuo minime id min" succesori cōpetere, cū ex compromittentiū voluntate, & cōsensu electa sit industria, & prudentia ipsius Regis, non dignitatis qualitas. Sic econtrario, si dignitas consideretur, parum refert nomen proprium exprimi. Bald. in capit. 1. §. præterea nume. 23. de prohibit. feuds alienat. per Frederic.

Nono inde rōnē habet sola Bar. quā in l. terminato. C. de fruct. & liti. expens. col. 1. dicebat, iudice reseruante sibi taxation expensarū siue noīe tm ꝓprio, siue appellatiuo, posse ab ei" successore i iudicadi mun" expēsas taxari, ex dicta reseruatiōe, idē Bar. l. ab executore. i pri. ff. de appell. notā nouiores i l. iter stipulāte. §. 1. ff. de verb obl. facit ad id l. ꝓponebant ff. de iu. Hęc etenī reseruatio fit respectu muneris iudicāti, & nō priuata causæ, & ob id trāsit ad futurū iudicē ex successione.

Decimo, ab hac regula & illud ꝓcedit, an ꝓmissus obedire iudici, vel eius noīe stare, teneatur successor ipsius iudicis obedire, aut noīe successore latę tempore parere, & stare, & gl. in c. ut de his q̄ ui metusve causa fiunt. & in c. ex tenore. de sent. excō. asserūt, hunc iurā tē teneri non ex ipsi iudicio obedire, sed ēt successori. notant Abb. in c. ad hæc. in 2. de appel. Alberic. Ang. & Doct. in l. ū apud. ff. iudic. solu. quidquid dixerit Franc. in d. c. ad hæc intellectu dictæ gl. c. ex tenore, dicens eā esse ordinariā & notabilē. Imo idē erit, si iuramentū hos ꝓtag tis expressio noīe ꝓprio ipsius iudicis. Abb. in d. c. quod ex eis, q̄ hactenus adduximus, manifestissimū est. Nō obstat d. l. cū apud, quam Bal. commēdat in rub. de appellat. quaq; probat stipulationē a Sēpronio iudice iudicatū solvendi, nō committi, si non solvatur id, qd iudex appellationis ab ipso Sēpronio propositæ iudicaret. Quia non tā agitur de successore iudicis, quā de iudice alterius audientiæ, & prętori, & præterea ipse Sēpronius absolutus, & licet condemnaretur, nō tñ esset locus stipulationi, nili tractaretur de ipius Sēpronij sinia executioni mādanda. Bar. Paul. Castr. Ang. & Doct. ibidem. quo fit, ut in hac præsenti quæstione nulla fiobit ex illa decisione dubitatio.

Vndecimo, ex hoc tex. Bar. i l. 2. ff. de reb. dub. infert intellectū ad gl. ibi, q̄ dixerat, legatum sacerdoti parœciali conferri relictū rōne ecclesiæ. est enim id verum, si legatum sit ab extraneo, secus uero si ab ipius presbyteri consanguineo, quod ibi cæteri Doct. concedunt.

Duodecimo, eidem rōni accedens gl. hic verb. ꝓmiſ. dixit, legatū relictū ꝓlato ēt ab extraneo valde tā amico, ꝓlato ipsi relictū videri, & plane, occasioni consentiūt oēs hic. Nā & amicitia cōsanguinitati similis ē, atq; idē affectionis vinculū habet. Lnemo debitat. ff. de hæred. inſt. iuncta l. si pater. C. ollo titu. Abb. in capitul. fine. column. 2. de postlium. Abb. & alij in d. capitul. quoniam Abb. Alciat. de præsump. regul. 1. præsumpt. 28. Hanc etiam opinionem gl. cōmunē esse fatentur eā secuti Socin. col. pen. & Ludou. Lusita. fol. 4. col. 4. i. 2. ff. de reb. dub. qb. addi debet gl. a lege in testamente. ff. de fideicommiſ. liber quæ ing. est secundum Hip pol. in l. vnica. C. de rap. virgi. nu. 107. dite Andr. Tiraq. in l. si vnquā. C. de revocan. dona. verbo, isbert. nu. 76. Catel. Cotia in uerbo, Amor Lectus. tñ tamē necessaria amicitia maxima, vt nō sufficiat qualis; Lhic. quā val de commendat Barb. in c. cum Mde conſlit. nu. 14. notat Alc. in l. latę. ff. amicos. ff. de verb. dignificat.

Postremo, ex his deducitur intellectus huius cap. ut legatū relictū Episcopo ab extraneo cēseat gratio ecclesiæ factum etiam si expressio tantum nomine proprio episcopi conceptū sit gl. hic, verbo, ne est. quā Abb. & alij sequuntur magis communiter, tametsi Cardin.

Card. cā intelligat, qñ utrūq; nomē fuerit expressum, quod non est admittendū. is etenim qui cessante affectione amicitię, & cōsanguinitatis legat Petro, quē sit esse episcopū cēsēt ecclesiā ipsam, cui pest, cōsiderasse. Quib. exacte perpensis, tex hic probat, donationē factā à cōsanguineo ēt militi, factā censeri potius rōne sanguinis, quā militiæ. l. tutor. §. q̄ tutorib. ff. de excusatio tutor. Nec oberit l. hereditate. ff. de castrenti. pecul. cum in eo casu donatio facta fuerit consanguineo cōmilitone post commilitū, id est, post initā militiæ societatē, vñ mirū non est, si militiæ contēplatione facta intelligatur, vt explicat Ioan. Cora. lib. miscel. 2. ca. 4.

Gloss. in uerbo, secus, quærit quare ex legato ecclesiæ relicto quarta portio Episcopo debetur, at ex legato contēplatione personæ Episcopo relicto non debeē quarta portio ecclesiæ, qua in re ultima rō glo. melior est secundum Abb. col. pen. & idē sentiunt alii Doct.

9 Gloss. in uerb. nec est, intelligit tex. in l legato, dicens secus esse in donatione inter uiuos quasi donatio ꝓdicta etiam ab extraneo facta non debeat censeri facta contemplatione ecclesiæ, sed personæ. Et licet hic sit sensus gl. ipse tamen Bern. inepte mouit quæstionem quippe qui ꝓmittat magnā amicitiā inter testātē & episcopum, ac demum dicat aliud esse in legato, quam in donatiōe, cū ꝓmissa amicitia idē sit in legato, qđ in donatione, vt aſaduertit Abb. col. fina. quinimo nec est uera gl. in principali opinione per tex. hic ibi, donaē, & iō cōtrariū probāt Host. Ioan. And. Imol. nu. 33. & Barb. nu. 21. qb. suffragat c. sancimus. 12. q. 2. Eadē uero gl. dū opponit contra hunc tex. c. sancimus & alia iura, est intelligenda, ut dicta iura procedāt in dubio, cessantibus argumentis, & coniecturis, ex quib possit diuersum ꝓsumi, ſm Abb. & communem.

Gl. in uerb. a propinquo, dicit quo ad decisionē huius c. cōsanguinitatem ad quartum usque ad gradū cōsiderandam, cuius opinio cōis est, vt asserunt Imol. hic, nu. 18. & Petrus Perusi. in tract. de quarta canoni. epis. c. 4. q. 3. idē notat gl. in c. 1. 12. q. 3. & auth. licentiā. per tex. ibi. C. de epis. & cler. Quis aūt nō uidet si res ista ex cōiecturis tractāda est, satius esse hoc arbitrio iudicis relinquere? Anton. & Barb. hic, nu. 14. Sed an ecclesiæ, an prelati hæredibus incumbat probatio affectionis, cōsanguinitatis, & contrariæ qualitatis, tractat Alciat. in d. presump. 28. nu. 7.

Quæ uero portio ex his legatis, q̄ ecclesiæ relinquuntur, aut rursus prælato gratia ecclesiæ, cōpetat Episcopo & ecclesiæ, dubiū est, sed tñ hæc bona sicuti aliæ res ecclesiæ dividenda sunt d. c. sancimus. Abb. hic col. fin.

Gl. uerbo, quarta, ꝓbat presbyterū alicuius ecclesię inferioris nō dici de gremio ecclesiæ, quāuis vt ecclesia inferior i ea ciuitate, i qua adest ecclesia superior. & ad hoc ipsū cōmēdat ista gl. Fel. i c. sicut i 2. col. 2. de simo.

Ex uersi. ultimo colligitur, legatum relictum cano
10 nico alicuius ecclesiæ, ēt ab extraneo, integre ipsi acquiri, non ecclesiæ. Aliud tamen dicendum erit, si legatū relictum sit canonicis alicuius ecclesię, nā id ecclesię acquiri adnotauit Bar. in l. 2. ff. de reb. dub. ab illo tex. Iuniēs rōnē ex eo q̄ legatū ciuib. ipsi ciuitati relictum cē setur. idem Petrus Perusin. tract. de quarta canoni. c. 4. verb. Tertio principaliter. hanc ēt opinionem asserit communem esse Barb. conſ. uol. 4. col. 5. quam defendit Ludo. Lusita. in d. l. 2. Sed contrariā iuſam, imo legatum relictum canonicis alicuius ecclesiæ, ip sis canonicis, acquiri, non ecclesię, probant gl. hic, verbo, nec est. cui simili est in c. Pōtifices. 12. q. 3. quā dicit ordinariā Abb. in c. 2. col. 3. de decimis. idē in c. 3. col. 4. de probatio. Et probatur in c. per exemptionem de priuileg. in 6. vbi aliud est eximere ecclesiā, aliud eximere canonicos ecclesiæ. Vñ in hac qōne, legatū relictū canonicis, ipsis cōperit, nō ecclesię, atque hoc ipsum notat Anto. Abb. col. fi. Barb. nu. 23. post alios hic. Soc. in d. l. 2. qui nu. 12. hanc opinionem asserit communem esse, quod etiam fatetur ibi Lusit. col. fin. Nec obstat dicta l. 2. qa ibidem ab ipsis ciuibus tota ciuitas repræsentatur. a canonicis vero non repręsentatur ecclesia, sed simul & a prælato, & ab alijs clericis.

Hæc tñ opinio cōis est ita intelligenda, vt ipsi collegio canonicorum acquiratur hoc legatum, non canonicis, ut singulis, idem sensit Barb. hic, cui adhæret Felin. in c. auditis. de præscr. nu. 14. Abb. & Card. hic. q. 10. licet Soc. in d. l. 2. col. pen post alios, quos ipse refert, tenerevelit hoc legatū cēseri relictum canonicis, ut singulis. qđ plurimū refert, nā relictum legatū canonicis vt singulis, inter canonicos ex æquo diuiditur, nulla cōsiderata distinctione qualitatum, at legatum collegio canonicorū est diuidēdū eo pacto, quo cætera ipsi" collegij bona diuidi solent, & pl" uni canonico, quā alteri dat, habito respectu ordinis sacri antiquitatis, alterius qualitatis, cuiusq; ex statutis ipsius ecclesiæ conliderandæ, Imol. hic, numero 36. Conuenit denique inter Abb. Cardin. & Imol. ex hoc legato deberi quartam canonicam portionem Episcopo.

EX CAP. RAINVNTIVS. *SVMMARIVM.*

1 *Filius sunt præteritus, etiam inserta præteritionis causa, habet ius dicendi nullum testamentum patris.*
2 *Intellectus l. 3. C. de liber. præterit.*
3 *Filius emancipatus causa inserta præteritus, non dicit nullum testamentum patris, sed habet contra ad bonorum possessionem contra tabulas.*
4 *Filius emancipatus præteritus, nulla inserta causa habet ius dicendi nullum testamentum patris.*
5 *Differentia emancipationis & suitatis, an hodie daret facto testamento.*
6 *Filius exhæredatus nulla causa inserta habet ius dicendi nullum testamentum patris.*
7 *Ingratitudinis causa non repellit filium a successione patris intestati, & ibi quid de fratre.*
8 *Filio præterito inserta causa præteritionis, si causa probetur, vires recipit testamentum.*
9 *Filius an possit patriam defendens, patri violentiæ manus inferre?*
10 *Filius uxorem patris percutiens, an possit exhæredari.*
11 *Filius patrē accusās publico iudicio exhæredari potest.*
12 *Filius veneficus exhæredari pōt, & qui dicātur venefici.*
13 *Insidiari parētū uitæ iustā præbet exhæredationi causā.*
14 *Filius accedens carnaliter ad uxorem, aut patris concubinam, exhæredari iuste potest.*
15 *Filia meretrix a patre exhæredari potest.*
16 *Filius exhæredari potest ex alijs causis, quæ similes sint expressis in iure.*
17 *Exhæredatio iusta causa facta, an tollatur ex amicitia postmodum inter patrem & filium contracta?*
18 *Ingratitudo an remittatur pœnitentia filij.*
19 *Punitio criminis mixti fori sæcularis ab ecclesiastico iudice non impedit punitionem iudicis secularis.*
20 *Ingratitudo an sit remissa religionis professione.*
21 *Intellectus ad Regiam legem 49 Tauri.*
22 *Abdicatio quid sit.*
23 *Voconia legis capita, & ibi defensus aliquantulum Theophilus ab Alciati censura.*
24 *Famina an iuste excludatur a successione parentum, in regnis, atque primogenijs.*

CAP

CAPVT RAINVNTIVS.

ON dissiteor, candide lector, huius cõstõnis intellectũ ita passim apud iuris ciuilis interpretes tractari, ut noster hic labor minime necessarius quibusdã videri possit, & id maxime postquã strẽuo conatu, sũmaq; dilgẽtia Guhelmus Bõdictus multę lectiõis, ac ĩ praxi pitissimus vir hoc munus assumpsit. Verũ enimuero cũ multa sint, q̃ adhuc dubia cẽseant, vel saltẽ cõpẽdio & sẽma indigeãt, nõ potuimus huius responsi interpretationem omittere, in qua illud conabimur efficere, vt quæ lese obtulerint, ad certum, vel ex aliorum vtriusque iuris Doctorum placitis, iudicũ, & examẽ ducãtur, hic sane fiet nõ oĩno inutilis nostra hęc capitis celebratissimi relectio.

Primũ, Rainũtij testõ illud opponit q̃ filius p̃rias hæredes testõ nõ instituerit. Iure etenim ciuili ttima portio filijs debet ĩ bonis parẽtũ, & est eis titulo. illõnis relinquẽda, ut p̃bat Nouella Iustiniani 115. I authe. vt cũ de app. cog. §. aliud quoq; capitulũ. collat. 8. gl. cõiter recepta in auth. nouissima. C. de inoff. test. vbi oẽs ĩ hãc in ĩam cõuenire testãt. Inf. col. 4. siquidẽ filius suus, aut est instituendus, aut exhæredẽdus, in princ. Inst. de exhæred. li. I. filiusfamilias. ff. de li. & posth. l. maximũ vitiũ. C. de libe. p̃terit. Quod 1 si filius suus p̃teritus sit, habet ius dicẽdi nullũ testm patris, l. inter cętera. ff. de libe. & posth. l. 1. & l. filio p̃terito. n. de inoff. rup. Regia l. 2. tit. 8. par. 6. ẽt si p̃teritus sit inserta p̃tentionis causa. Bar. in auth. ex cã. nu. 11. C. de lib. p̃ter. gl. in auth. de nup. & Fulc. §. exhęredatos. collat. 1. verbo, noluit. q̃ ting. eli, ẽm Alex. in auth. nõ licet. C. de lib. p̃ter. col. 4 & Ias. ld. auth. ex causa. nu. 8. & eũdẽ in l. in arneã col. 2. C. de inoff. test. dicẽ. ẽ utrobiq; hãc esse cõmune. ẽ opinionẽ. Idẽ asserũt Soc. Ioan. Crot. fol. 8. col. 1. & Galuu. nu. 45. in l. Gallus. §. & quid si tm. ff. de liber. & posth. cui opinioni & plerisq; alij Doct. acceptũ in d. auth. ex causa. vbi Cur. Iun. nu. 16. dicit eã cõmunẽ, & p̃bat ea rõne. q̃ in p̃dicto §. aliud quoq; capitulũ, dũ filij instõ, aut exhæredatio requirit, manifeste differmen fiat inter p̃teritionẽ, causa adiecta factas. ioẽ not. Bar. in l. 1. in pri. ff. si a parẽ. quis fue. manũ. idem in d. filio p̃terito. nu. 2 19. & ibi Imol. nu. 19. qb. oĩb. 1 refragat lex. egregius in l. 3. C. de lib. p̃te. *Si quis, inquit, filio proprio, non ita exhæredauerit, ille plane meus alienus meæ substantiæ fiat, tales si ĩus ex hmõi verborũ concessione non p̃teritus, sed exhæredatus intelligatur. Cum enim manifestissimus est sensus testatoris, verborum interpretatio numquã tantũ valet vt melior sensu existimat.* Hactenꝰ verba legis. Nec obest dicere illa verba, *Alienus meæ substantiæ fiat*, esse propria exhæredationis, nã cur obsecro, illa magis exhæredationẽ indicãt, quã hæc, Filiũ meũ nõ instituo, aut filium meũ Sẽpronium prętereo, quia me verberauit? nonne & illa manifeste, nisi quis ex professo peruertat intellectũ, exhæredationẽ demonstrãt? quamobrem cõmunis opinio corruit, & potissimũ euertit ab ipsa Nouella constitõne, quæ vetat patrem filios præterire & exheredare, nisi causa legitima adiecta sit. Igit ex causa expressa facta p̃teritio admittenda erit. Cõstat ergo parum esse filiũ exhæredari, & p̃teriri inferta causa legitima q̃d aduersus communẽ probant Aret. in dicto §. & q̃d si tantum num. 20. Crot. ibi, fol. 8. vbi alias rationes adducit, ex quib. dubiũ redditur communis opinio, quę procedet, quando pater nulla facta mentione institutionis, nec exhæredationis, adiecta causa filium prætermittet per verba exhæredationẽ minime significãtia hæc verba, Sempronio filio meo lego centum tantum, q̃a me verberauit, tunc etenim hæc p̃teritio, nõ exhæredatio censetur. ita ex vbi Bartol. post gl. ibi, in l. qui me volebat. ff. de hære. inst. Nec obest ratio, quam p̃ Aret. adduximus ex d. §. aliud quoq;, quia ille textus est intelligendus in prætermissione q̃ ita cũ cã fiat, vt ẽt in patre exhæredationẽ inducat, qualis est illa, Sẽpronium filiũ meum non instituo hæredem, aut prætereo, q̃a me verberauit, quid. n. refert his, an verbis aliis exhæredatio fiat? q̃d in d. l. 3. probatur. & cõem inteligunt Io. Igneus in aut. ex causa. C. de libe. præt. nu. 74. & Viglius in §. emancipatos. Insti. de hæred. li. n. 4. nã & instõ hæredis fieri debet nolatim, & tamen constat æquipollentibus verbis posse quem hæredem instituí, nempe his verbis, Titius hæreditatis meæ dominus esto. l. his verbis. ff. de hæred. insti. aut Sẽpronius sit bonorũ omnium dominus. §. cæterũ. Insti. de mili. test. Regia l. 6. tit. 3. par. 6. Sic etiam exhæredatio non est necessario ita superstitiotis verbis concipienda, quin & valeat hac forma concepta, Nõ instituo filium meum hæredẽ, quia me verberauit, aut prætereo filium meum, quo fit, vt cõis opi. non sit omnino tuta.

3 Filius verõ emancipatus ĩ præteritus inferta cã, nõ dicit nullum patris testm, sed agit contra id ex bonorũ possessione cõtra tabulas. gl. in d. §. exhæredatos. Bar. & cõiter alij Doct. qui præcedenti opinioni consentire. Quod si præteritio cã inferta facta, vim exhæredationis habet, si cuti conantur Aret. & alii probare, competet huic filio querela inofficiosi testamenti, ex his, quæ in præceden. qusit. diximus, non bonorum possessio contra tabulas.

4 Filius tamen ĩ emãcipatus præteritus nulla adiecta cã ius habet dicendi nullum et iam hodie, in quo à suo non differt, cum pro forma testamenti requiratur expressio causę. tex. in d. §. aliud quoque capitulum. & licet huius rei sit diligẽs disputatio apud Ias. in l. 1. C. vnde leg. n. 8. Ioan. Ignæum in d. auth ex causa. nu. 60. & ibi Cur. nu. 44. hæc denique est cõis sententia ẽm Ias. & Cur. idem tenet Viglius in d. §. emancipatos. 2. col. & idem in princ. de inof. testa. 2. col. ab ea tamen differentem. Sed eam Bartol. asserũt in d. authentic. ex causa. num. 12. & in d. l. filio præterito. nu. 19. post gl. illi m celebrem in d. §. exhęredatos. Ex quibus, si frequentissimo omnium iudicio itandum est, constat intellectus ad gl. in l. si emancipati. C. ne collat. & in d. authen. ex causa. quas vbique Doctores approbant, & maximè in d. §. & quid tantum. dicentes, ex testamento adhuc hodie esse differmen inter suos, & emancipatos, quoad auxilia & remedia aduersus parentum testamenta, licet ab intestato iubilata sit differentia hæc. tex. in §. nullam. iq̃ auth. de hæred. ab intest. vt hæc opinio procedat quando sit præteritio inferta cã, nam si ea non fuerit inferta præteritioni, nulla est hodie danda differentia inter suos & emãcipatos, ó quidem vtriusque competit ius dicendi nullam, ex quo maximè extẽditur decisio l. maximum vitium. C. de lib. præ. §. sanemus. ex qua si singula singulis referãtur, ius dicendi nullũ conuenit suis præteritis, bonorum possessio ĩ contra tabulas emancipatis, aduersus communem. Si verò virtuque auxilium ibidem expressum admixtim intelligatur communi sententiæ suffragatur. Nec parui momẽti est existimanda præcedens resolutio, cum bonorum possessio contra tabulas vno anno experet. l. 1. §. largius. ff. de succe. edic. ius dicendi nullum triginta annis, vt notatur in l. licet. C. de iu. delib. Querela vero ad quinquennium tantum extendatur. l. si autem. ff. de inoffic. test.

Verum, si filius simpliciter ĩ exhæredatus causa ingratitudinis non expressa, quæ legitima sit, posse dicere nullam testamentum, plerique probant ex d. §. aliud quoq; capitulẽ. quo requiritur ad exhæredationem proforma expressio causæ legitimę. Vnde si hęc causę adiectio deficiat, testamentum erit nullum, non tantũ ex præteritione, sed & exhæredatione idẽ probatur in authentic. nõ licet. C. de lib. præ. vbi duo necessaria sunt vt testamentũ valeat, exhæredatio quidẽ & expressio causæ, notãt Are. & alij in d. auth. nõ licet. Bar. in d. auth. ex causa nu. 12. vbi Curt. nu. 42. dicit hãc opinionẽ esse cõmunẽ. Bar. l. d. l. filio p̃terito. nu. 19. Are. dicens hanc cõmunem in l. col. 3. ff. tit. ac cæteri Doct. in d. auth. ex causa passim idem approbant. fatentur, idem probantes post Bart. to. in emancipatis filijs, tametsi in querela differat emancipatus a suo, cum emancipato querela inofficiosi testamenti non competat, nisi præuia bonorũ possessione causa ltis agnoscendæ, etiam iure nouissimo, ẽm communem in l. 6. C. vnde legit. & in l. 1. C. de inoff. test. vbi fit mentio huius bonorum possessionis. & in l. Papinianus. §. 2. ff. de inoff. test. quam præ cæteris nouiter explicat Viglius in §. tam autem. in stitut. de inofficio testamento. meminit & Alciat. libro. 8. pareg. c. 24. nec mirum hoc discrimen videri debet inter suos, & emancipatos, cum ex testamento causa expressa maneat adhuc distinctio emancipati a suo, sicuti superius ostẽdimus.

Displicet tñ q̃buslã id, q̃d paulo ante diximus, nẽpe filiũ exhæredatũ nulla causa expressa, habere ius dicendi nullũ non querelã, ea rõne, q̃d iure antiquo exhęredatis, ẽt suis non cõperebat ius dicendi nullũ, sed querela, vt constat, & id ius non corrigitur in Iustiniani Nouella, agit querela ẽt hodie locũ habet, non ius dicendi nullũ. Nouel. etenim cõstitutio, cui cõis opinio innitit, id tm dictat non posse filios a parentib. exhæredari, nisi ex causa ingratitudinis, inteligi sane põt, vt non possit filius exhæredari, quin habeat locum aduersus testm querelæ. Vñ ex his verbis, q̃ hunc sensum recipere possunt, nõ est ita facile admittenda correctio. & ió maxime q̃ in eadẽ Nouella, §. sin aũt. hæc obseruata nõ fuerint, in Græco & Latino Codice sunt verba, q̃ ostẽdũt, testm potius esse rescindendum, quam ipso iure nullũ. Nec Iustinianus eandem constitutionẽ sanxit, vt nouiter statuerit p̃teritũ filiũ, vel exhęredatũ sine causa, posse ex ea dicere nullum titm patris, sed vt causa ingratitudinis specialim exprimeret, ac cætera contenta in testamento rescisso, aut irrito ex causa exhæredationis, aut præteritionis, præter ipsam hæredis institutionem, firma esse sanciret. Ergo sicuti iure antiquo filius exhæredatus causa non expressa habeat querelã, ita & hodie cã habet, non ius dicendi nullũ, q̃d aduersus cõmunẽ afferunt Imola post gl. ibi, in l. 1. col. 2. ff. tit. Viglius in princ. Instit. de inoff. test. 2. col. & Ioan. Ignæus in d. auth. ex causa. nu. 73. & pcedent. & nu. 42. Sed cõi opinione plurimũ suffragat Regiæ leges, vna q̃ 10. est tit. 7. altera, 4. tit. 8. part. 6. nihi dixeris in his leg. b. tm id p̃bari, querelæ locum esse oĩno facta exhæredatione, & probata causa ingratitudinis, q̃ tñ a testatore nominata nõ fuerit, quod Imol. & sequaces minime negant.

7 Cæterũ, querela ĩpropolita, & ex ea rescisso testamento eo quod causa ingratitudinis nominata non fuerit a testatore, poterit filius exhæredatus, agens ex intestati causa ad patris hęreditatẽ, repelli exceptione ingratitudinis obiecta, & ipsa ingratitudine probata. Ang. in auth. de nuptijs §. ingratitudinem. per illum tex. dicens, successores ab intestato repelli ex causa ingratitudinis aduersus testantẽ, uel defunctũ commissa. ad idem facit l. 1. §. vlt. ff. de adimend. lega. ubi legatũ centetur ademptũ tacita voluntate testantis, si legatarius post titm sit factus inimicus testatori. Angel. opinionem sequuntur Ias. in l. cum mota. nu. 17. C. de transactio. idẽ in auth. ex causa. col. 3. & in auth. non licet col. pen. C. de lib. præter. Corte. in tingu. verbo, ingratitudo. Hæc in opinio Ang. falsa est manifeste, ex d. §. aliud quoq; cap. qui excludendum filiũ a patris hæreditate exigit duo simul, causam ingratitudinis a patre in exhæredatione nominari, & eam probari. atque idem Regiæ leges paulo ante a nouę expressim statuerunt, igitur non erit satis ingratitudinẽ a filio commissam esse, nisi pater ob eam in testõ ipsum filium exhęredet. id ẽt p̃bat in l. fi. C. de reuoc. donat. & c. fi. de donatio. quib. cõuenit Regia l. petit. 4. par. 5. donatio etenim ob ingratitudinem non reuocatur ab hærede donatoris. sit deniq; aduersus Ang. insignis tex. in l. oĩmodo. C. de inoff. test. & in l. in arenã C. eodẽ tit. vbi p̃ Ias. ab illo tex. Ang. re p̃bat in hac asserlione, a qua de cedunt Aret. in l. 2. §. filius secunda col. ff. de libe. & posth. Imo, in l. filio p̃terito, nu. 31. atq; idẽ Bartbi. nu. ff. de inoff. rup. idem Bar. in d. auth. ex causa nu. 12. expressius Alex. col. pen. & Cur. Iunior, nu. 17. in d. auth. non licet, & Ripa in l. final. q. 47. C. de reuoc. donatio. Non obstat l. 3. §. final. ff. de adimendis legatis. qa procedit in ademptione legatorũ, q̃ tacita voluntate, & p̃sumpta fit, cum ab eodẽ testante legata ex voluntate ad mortem vsque reuocabili, procellerint, hic uero agitur de tollenda hæreditate, q̃ a lege deferẽ. q̃ quidẽ solutio locõ habet eo magis, q̃d legata nuda quadam voluntate adimi possunt, & facilius quam hæreditas. Item nõ probat Ang. opinionẽ tex. in dicto §. ingratitudinem. I auth. de nup. ex quo frater ingratitudinis causa exclusus a fratris successione, sed ille tex. locũ sibi uẽdicat in successione, sed ille tex. locũ sibi uẽdicat in successiõe quadã, q̃ fratri iure quodã speciali defertur ab illa constitutione, nempe q̃ frater admittitur ad successionem integram bonorũ, q̃ frater defunctus a patre habuit, matre ictũ nupta, excluso ab eorũdẽ bonorũ proprietate, non aũt in successione, q̃ iure ordinario cõpetit fratri in bonis intestati fratris, a qua non exeluditur ex ingratitudine vt Aret. aduertit, & notãt. Bar. & Doct. cõiter in l. fratres. C. de inoff. test. atque ita hanc opinionẽ cõtra Ang. existimat cõmunẽ esse Ioan. a Garro. in authe. ex testo. C. de secundis nuptijs. nu. 40. licet sit ipse hac in re dubius. Verum & hoc ipsum probat tex. optimus in l. cognatis. ff. vñ cogna. ipse Ang. parũ sibi cõstãs hoc idẽ approbat in l. ff. de inoff. test. & ibi Iacob. Arenbantes gl. in d. §. ingratitudinẽ, q̃ cõtrariũ dixerat. ac Imol. in c. vlt. de postulando gl. ibi improbat, q̃ similis est gl. in d. §. ingratitudinẽ. quanuis vtraque sit digna cõmẽdatione, leges vero Regiæ Partitarum maxime curdiuant hanc sententiam, quam aduersus Ange. posuimus, atque eas quidem leges paulo supertus induximus.

8 Sed & si causa ingratitudinis a parẽte ex pressa p̃bitur vera, querela effectũ nõ habebit, vt cõi oĩum cõsensu cõcessum est in d. l. filio p̃terito. & dicta authen. ex causa. Imo filio suo causa inferta ipsius ingratitudinis vires assumit testamentũ, si causa illa uere probetur. Ang. in dicta. authent. non licet. Bartol. nu. 12. Paul. Salyc. Ias. col. 3. Cur. Iunior nu. 39. in d. authen. ex causa. a qua opinione non est recedendum in praxi, ẽm Iacob. in d. authen. non licet. in hac. quam etiam sequitur Gabriel. in dicto §. & quid si tantum. nu. 46. Nam quanuis ob p̃teritionem testamentum sit nullum, tamen nihilominus causa in p̃teritione expressa si probetur, operabit hunc effectum, ut testm vires accipiat. Sed si uera est illa communis opinio, quæ dictat, testamentum, in quo filius in potestate sit præteritus, etiam inferta causa, esse nullum ipso iure, quod superius tractauimus, minime arbitrabimur posse opinionem Angel. defendi, ita eam reprobat Alexand. in dicta authent. non licet. colum. penul. & si parum est enim prodest probatio causæ ingratitudinis, si nec p̃teritio, inferta etiã causa dicã, non habet vim exhęredationis, cum ipse filius nec fuerit institutus, nec ut debuit exhæredatus, & probatio causæ tunc demũ operaẽ, quãdo exhæredatio p̃cesserit. sic ip Corne. in d. authent. ex causa. nu. 28. tenet aduersus Angel. dicens esse opinionẽ Angeli contra communẽ, quod etiã sentit Cur. Iunior in d. authent. non licet numero. 15. quinimo Angelo aduersatur Bart. in d. authen. ex causa. numero. 12.

versi. ex ꝓdictis, dū dicit tex. in dicto §. aliud quoq; capitulū ꝓcedere in ꝓteritiōe materna, aut paterna, filij tñ emācipati, quasi dicat, ī ꝓteritiōe filij fœi parū refert causā exprimi, & probari. Quod si uera ē ista Aret. dictis ꝓteritionē filij tamilās expressa causa facta, cēseri exhæredationē, absq; dubio Ang. opinio admittēda erit.

Causas vero ingratitudinis diligentissime exprelit Iustinianus in d. §. aliud quoq; capitulū, gl. in c. quita vallis de iureiur. Regię leges. 4. 5. 6. & 7. titu. 7. par. 6. Carol. Moli. in .conſuetu. Paris. tit. 1. §. 30. q. 37. quarū aliquot breui quadā adnotatione explicabimus, qū quidem locus hic exposcit iure optimo tractatum de filijs instituēdis, & exhęredandis, deque eorū legitima successiōe.

Prima igitur a Iustiniano exprimitur, qñ filius manus violētas intulit parentib. Dignus etenī est, vt a patre exhæredetur. Nā & Exo. c. 21. scribitur, qui percusserit patrem suum, aut matrē, morte moriatur. Erit tñ hoc intelligendū, nisi filius patrē percusserit, seipsum defendens, quia percussor nō est, qui se defendēdo percussert aliū. l. qui pcussorē. ff. de sicar. notat in hac specie Ripa in l. ii. C. de revoc. donat. q. 19. & Gerar. sing. 2. atq; idē

9 erit, si filius patrē percusserit defendens ipsum patriam l. minime ff. de relig. & sump. funer. Abb. in c. peruenit. de immunita. eccl. Ripa in d. l. fi. q. 21. Dec. in c. q in ecclesiarū. nu. 14. de constit. Fortu. in l. veluti. ff. de iustit. & iur. col. 6. Siquidē patriæ potius subuenēdū est, quā patrī in pari periculo, & necessitate, vti nostri tradūt in d. l. veluti. ff. de iusti. & iure. & potissimū Fortun. ibi col. pen. & si. idē admonet Plato in Critone, cui' & alio rum in hanc rem pulchra verba cōgessit Stobæus sermone 27. optimus tex. in l. i. §. & generaliter. ff. de ventre in possess. mitten. dū dixit, *Qui & filium tantum parentis ensem esse dicitur, verum & respublica nascitur.* Sic & Cicero lib. 1. Officiorū, inquit, No nobis solū nati sumus, ortusque nostri partē patria vendicat. Ex Platone in epistola ad Archytan, & Demosthene in oratione de corona ad idē insignis textus. in l. post lim. §. filius. ff. de capti. & postli. reuert. & ī d. §. aliud quoq; versi si qs parētib. idē Cicero philippica. 2. atroci', inquit, est patriæ parentē, quā fuū occidere. idē Cicero libro 3. de Officijs, scribit ī hūc modū. Ad extremū, si ad pnciē patriæ res spectat, patriæ salē anteponet filī' saluti patris. Meminit & Plutarch' ī Parellelis c. 23. & sequēti, Darij, Bruti, & aliorū, q ob tutelā patriæ filios, ꝓprios occiderūt. Nō sic opinor, a filio posse patrē bannitū, ut nunc loquimur, occidi, qđ aduersus Bar. Fortu. in d. l. uelut. i. probat, & nos tradidimus in Epitome, 1. par. c. 7. §. 7. nu. 5.

10 Eadem ingratitudinis rōne ferè deducē ex eo, q filius nouercā vxorē patris pcusserit, aut saltē rōne grauis' iniuriæ, q patri a filio ītert ex hoc crimine. l. 1. §. itē. & §. usq; adeo. ff. de iniur. notat elegenter Ripa in d. l. fina. q. 18.

11 Secunda ingratitudinis causa tapparet ex eo, q filius patrē accusauerit publico de crimine, qđ nō fit contra Principem vel rempub. licet pater vere crimen cōmiserit. tex. in dicto §. aliud quoq; quod locū habet, si ex accusatione pater esset puniendus pœna mortis, exilij, vel famiæ Regia l. 4. tit. 7. par. 9. & idē erit in pœna amissionis membri. l. 2. tit. 9. li. 3. Fori, atque in alia corporali pœna, argumento deducto à l. 83. Tau. Est igit hæc causa intelligenda in crimine, quo probato, pater aliqua harum pœnarū dignus esset. Imo si in his criminibus filius aduersus patrem ponte, non coactus dixerit testimonii. idem erit ex glo. veniens in 6. de testib. tex. in l. qui cū maior. §. sed si nō accusauerit. ff. de bonis liber. Bar. post gl. ibi, in l. post legatū. §. his vero. ff. de his quib. vt indig. Ripa. in d. l. fi. q. 8. vbi q. 9. idē asserit, si filius fuerit aduocat' contra patrē, ī hisce criminib. gl. in c. 1. §. it fi delator. q. tuc. primā cau. būfi. amit. ī feudis. aut si filī' iudex ī eiloe criminib. per ignorātiā iniquā sñiam aduersus patrē tulerit, cū posset pitiores eMa'ere, idē Rip. q. 10.

12 Tertia causa sufficiens est, si filius cū venefica vt uxore ineficus conuersetur. ita docet tex. in p. §. aliud quoque Regia l. 4. tit. 7. par. 5. intelligere vero venefícos no q uoscunq;, sed eos, qui incantatiōes, & magicā artē exercēt pniciose. vt docet Carol. Mol. in consuetud. Paris. titul. 1. §. 30. q. 37. Ego vero ex Greca nouellarum litera, non tantum incantatores, qui malefici appellantur, intelligo, sed & venefícos, qui venefica conficiunt, eamque artem exercent. Cui sensui dicta Regia lex adstipulatur, quæ incantatores, & venefícos intellexit.

Quarta causa ab eadem Nouella licet verbis expo-

13 nit. Si vitæ parentū suorū, vel veneficio, vel alio modo insidiari conatus fuerit quo in loco illud dubiū est, an sit satis, vt locus sit exhęredationi filiū uenenū parasse ad patrē occidendum, non secuto homicidio. Et si venenū patri ꝓbuerit filius, & fecerit quidquid ab eo ad iderimen agendū erat, pater uero deprehento dolo abstinuerit potione, aut ea secuta medicamento veneno abegerit, opinor posse exhæredationē procedere. Idem etiam arbitror, si parato veneno, insidiæ parefiant patrē ti, ita vt patris diligentia potius, quam pœnitentia filij, mors secuta non sit. l. fi. ff. de parricid. vbi Bar. sing. 6 m Angel. de maleficijs. §. ex intervallo. Regia l. 7. tit. 8. & l. 2. tit. 31. part. 7. l. 50. tit. vlt. & l. 2. tit. 13. lib. 8. ord. gl. & Bal. in c. 1. verbo, ad mortem. de pœnis in 6. Abb. in cōsil. de dona. Ripa. in d. l. fi. q. 27 l. 3. ff. de sicariis. Si uero filius parato veneno ante deprehensionem sibenter pœnituerit, non poterit vt ingratus exhæredari, non enim video hanc pœnitentiam excludi per dicta iura.

14 Quinta causa, si filius cū uxore patris, aut eius concubina rem habuerit, est intelligenda qū concubina est vna, & a patre domi retenta, sicuti leges ciuiles accipiūt concubinam. Ripa in d. l. vlt. qui. Regia l. 4. tit. 7. par. 6. Itē hęc causa locum habet, si filius scienter hoc crimen commiserit. Secus uero si ignoranter, credens illā feminā, cu qua rē habet nō esse nec vxorē, nec patris cōcubinā. gl. in c. 1. qb. mod. feud. amit. per tex. ibi. Gerar. sing. 2 Nā licet in his, q de se sunt mala & illicita, nō sit necesse delinquentē scire, quę & qualis pœna sit pro delicto ipposito, ut eadē pœne subijciatur, saltē iure cōi statuta pœna, gl. ista magis communiter recepta in c. 1 nobis. in 1. de sent. excom. Bar. in l. 1. col. 8. C. de summa trinita. vbi Bal. & Iaf. 1. lectio. col. 5. l. vulgaris. §. si ex. ff. de fur. l. eu. §. pe. ff. de intu. tradit Dec. in c. 2. de constitu. quod alibi tractabimus, tñ ignorantia qualitatis, q aggraual pœter ius commune ipsum delictum, a pœna illius qualitatis causa statuta excusat, c. ti vera. in 2. de sentent. ex commu. explicat optime Carol. Molin. d. §. 30. q. 41.

Sexta, Filius tutte exhæres a patre fit, si ex delatiōe filij pater graue dispendium in patrimonio sustinuerit. Quantum vero hoc dispendium esse debeat, iudicis arbitrio relinquitur. l. 2. §. 1. ff. de iure delib. c. de, causis de officio deleg. Ripa in d. l. fi. q. 23.

Septima ingratitudinis causa constat, si filius parentē uolentem testari omnino impediat, quod in dicto. §. aliud quoque. longius exponitur. & Regia l. 4. titu. 7. par. 7. Quod si filius patre viuente pascitur de hæreditate patris, eo non consentiente, non poterit ex hac causa exhæredari. Purpu. in l. fi. c. de pact. nu. 18.

Octauū, q causam iustam ſexhęredationi præbet, in

15 filia cōtingit, si ea patre nondum negligente eā marito tradere, cum adhuc vigintiquinque annorum ætatē nō excesserit, luxuriotam vitā elegerit, ita vt meretrix fiat Regia l. 5. tit. 7. par. 6. quæ sic interpretatur Iustiniani uerba. Et quamus pater viuens luxuriose posit hac exhęredatione uti, Fulgos. in authentic. sed si post. & Iaf. in Lin arenam. C. de inoffi. testame. mater tamen meretrix filiam itidem meretricē exhęredare nō poterit.

Bar.

Bar. Bald. & Doc. cōiter in d. l. in arenam. De filia verò, q absque parentum cōsensu nuptiæ, an exhæredari possit. Item de Regia. l. 49. Tau. hic minimè tractamus, quippe qui in Epito. quarti libri Decretalū id explicuimus.

16 Alias vero causas dimissas facimus, q in ipsa Iustiniani Nouella, & legibus regijs satis expressim tradent. Potest tñ & exhæredatio pmitti ex causis non expressis in dictis constitutionibus, si tñ maiores, & grauiores sint. Ang. in Llex Corn. ff. de iniur. Hippol. sing. 78. Ioan. Lupi in rub. de donat. §. 16. nu. 10. & in c. p vestras. 1. notab. §. 20. nu. 15. & hæc est cōis opinio in auth. non licet. C. de lib. pter. Imo. & ex similibus causis Guliel. à Cun. in auth. ex cā. C. de lib. præte. vbi Iaf. col. 3. & Curt. nu. 11. dicunt hanc opinionem cōem. idem tenet Rip. in d. l. fi. q. 41. eam secutus. idem notat Fel. in c. pastoralis. de relcrip. col. 1 & Guliel. Bened. hic verbo, in eodē testō. 2. nu. 19. Eandem opinionem communem esse profitetur Emman. Costa Lusita. in §. & quid si tantum. 3. par. nu. 175. diligentius cæteris eam defendens.

Illud hic notandū est, facto testamento, & filio ex iu-

17 stat cā exhæredato, si filius redierit in gratiā patris, & in eius amicitiā fuerit recepturus, an sit exhæredatio revocata? & Bar. p tex. ibi sentit revocatā eē exhæredationē, in l. 3. §. fi. cū l. seq. ff. de adim. leg. Iaf. in d. auth. non licet, ad hanc. qb. obstat. l. filio quē p. ff. de lib. & posth. vbi Aret. ibi. reprobat. col. 1. Curt. Iun. in d. auth. non licet. nu. 8. Gerar. sing. 3. nā si exhæredatio conteretur extincta, filius maneret præteritus, esseque testm nullum, quod minimè conuenit parentis voluntati, vt adnotarunt Pau. Imo. & Ale. in d. l. filio. ex quo cessat rō Bar. nec pōt eius opinio procedere, qđ ētollendit Roderic. Suar. in l. 2. tit. de matrim. lib. Fori. verū. vltimus. vbi latè probat, aliud esse q̄ ante exhæredationē redīsset filius in amicitiā patris, tunc etenim non potuit sequi exhæredatio, quia iā tacitē pē remiserat ingratitudinis cnlpā. Lin ipsius. G. fam. ercī. Lucius Titius. §. Lucius iuncta gl. ff. de leg. 2. idem in hac specie asserunt Lancel. & Purp. in l. n. C. de pact. nu. 145. licet dissentiat ab hac sententia Curtius in d. auth. non licet nu. 8. posset tñ opinio Bar. ꝓcedere in expressa remissione ingratitudinis facta a patre, sicuti Regia lex probat 2. titu. 9. lib. 3. Fori. Imo. Caro. Moli. in Alex. consi. 159. l. 7. conatur Bar. opinionē defendere, intelligēs d. l. filio, in exhæredatione, q ab ea q̄ ex iniuria patri illata fuerit, eum legito.

18 Itē, illud est animaduertendū, ingratitudinē comissam tolli, nec cām ꝓbere exhæredationi, si filius pœnitet iam illius criminis egerit, ex c. ferrum. 30 distinctione. Notant ī specie Ant. Abb. in c. 5. vali. col. 2. de furtis. Alex. in Lin. 3. ff. fol. matr. Ital. in d. Lin arenā. col. 6. & in d. auth. non licet. col. 1. Roder. Suar. in d. l. 2. vers. vltimū. quorū opinio cōis est, vt asserit Castel. Costa, dictione illustrissimus, a qua tandē recedit Fel. nus in c. Rodulphus. de relcrip. col. 3. & Curt. Iun. in d. auth. non licet. col. 1. quibus suffragatur rō, q illa potentia criminis, tñ in foro aīæ operatur delicti remissionē, non autem tollit exterioris iudicij pœnā, nec ius accusandi illud crimen in foro exteriori. gl. cōiter & merito recepta in c. de his. de accusatio. rendunt. n. pœnitentia, & criminis pœna, ad diuersos effectus. c. vt famæ. de sent. excom. l. licitatio. §. quod illicitē. ff. de publica. l. si ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. & si pœnitentia ulterioris iudicij public. hic. Abb. Mart. Aret. & Fel. in d. c. de his. Ant. Burg. in c. 1. nu. 6. de empt. contra Ant. & Inol. post Holl. in c. uæ. de ꝓcur. Anan. in d. c. de his. vbi q̄ sol. videtur hoc sensisse. & Hippol. sing. 639.

Est etiam & alia hac in re consideratio, q̄uidem pœ-

19 na in eo latitatico foro exteriori pro crimine inixta non impotita, si condigna tanto scelen non est, minime quia ciuilis iudex iterū posit illud crimen punire. tex.

Couarru. Thom. 1.

c. 2. de maled. & in c. fœlicis. §. per hoc. de pœn. in 6. quē dicit sing. Abb. in d. c. de his. commendat idē Abb. in d. c. tuæ. col. pen. Bal. per tex. ibi in l. placet. C. de sacrosā. eccl. Anch. in reg. ea q. sol. pe. de reg. iur. in 6. Are. & Fel. in d. c. de his. vlt. col. pulchrè B. Iconsi. 260. vol. 3. Aret. consi. 53. dub. 2. quorum opinio cōis est, & in praxi seruanda, sm Ale. in c. 1. de offi. ord. in glo. vlti. vbi Ant. & Abb. idem tenent Io. And. Do. Fran. in d. §. per hoc. Igitur non tollit iniuriam patri illatam, eiusq; satisfactionem pœnitentia filij, cum illa fiat in interiori foro respectu iniuriæ, quæ diuinam maiestatem læsit. Posset nihilominus prior opinio procedere, quādo causa exhæredationis non concernitur directē iniuriam patris, sicuti vitium arenarij, meretricium, & similia. ex distinctione Bar. in l. qui ea mente. ff. de fur. notat in hac ipē Rip. in l. fi. C. de revoc. donat. qō. 67. Regia l. 7. ti. 7. par. 6. quod comprobatur ex his, quæ statim subijciam.

20 Proxime qōni & illi accedit, tan causa ingratitudinis per ingressum religionis tollatur, ita vt filius monachus ante professionē parenti ingrauissimus non possit post professionem a patre exhæredari, qua in re Gratianus scripsit, vitium ingratitudinis ꝓfessione religionis oīno excludi, nec posse filium monachū a patre exhæredari ex cā ingratitudinis commissæ ante professionem, qđ ꝓbat Nouella constōæ satis ad id expressa. 9. q. 3. c. vlt. dixi sing. Rom. sing. 476. Campe. de dote 1. p. q. 47. commendat Fel. in c. Rodulphus. col. 3. de rescrip. gl. in l. Deo nobis. C. de epis. & Cler. Ghal. cōsuet. Burg. rub. 1. §. 5. verli. Archid. nu. 101. Abb. cons. 27. volu. 1. Sed huic sñiæ manifestissimè obstat tex. in d. l. Deo nobis. §. 1. quo ꝓhibetur. patrem exhæredare filiū ex ea sola cā, q religionē profiteatur, igitur si alia adsit ca, poterit pē filiū monachum exhæredare. qđ Iaf. concedit ī d. auth. nō licet nu. 4. & gl. in auth. de monachis. ī principio. cens tex. in d. c. vltimo canonico procedere. Si uero in d. l. Deo nobis. primam opinionem intelligit, in cā & vitio, quod directē ipsum tantū filium concernit, si aūt patris personam directę causa spectet, aut lederit, non tollitur, sm eum, professione religionis. idē Aret. in l. 3. §. 1. col. pen. ff. de lib. & posth. Cur. Iun. in d. auth. non licet. col. 2. atque h. distinctio eo magis admittēda erit, q Nouella per Gratianum adducta non extat, authore Alciato in lib. 4. prælog. c. 23. ipsiusque Gratiani scripta eatenus sunt recipiēda, quatenus apud authores reperiantur, quos ipse adducit, sicuti Iuniores tradunt in c. 2. de rescrip. Cęterum Gratianus, vir summè doctus, ac diligentissimus, minimeque mendax, ab hac iniuria vindicandus est, siquidem immerito ab Alciato suspectus in monachorum causa censetur, cum apud Constantinam Harmenopulū l. 5. Epito. tit. 9. extet Iustiniani Nouella 115. tit. vt cum de appellatione cognoscatur, atque in ea constōne. §. hæc aūt dispositimus. adud Constanti. hæc verba manifesta sunt, Monachi, siue patres, siue filij, minimè priuantur hęreditate ob ingratitudinis cām, ante professionem commissam. ex quibus Gratiano notes rest tuenda est. Tametsi in vulgatis authenticorum codicibus, & in ipsis Græcis Haloandri nouellis prædictus §. oīno deficeretur. Si nouellā ipsam centesimam decimamquintā tantū inspexerimus, extat tamē paragraphus is in Nouella constōne 123. titul. de ecclesiasticis diuersis capitulis, qui ex interpretatione Latina Haloandri eam sententiā probat, quam Gratianus De cretorū libro inseruit, licet in authenticis Latinis, quæ vulgatam editionem sequitur, idē paragraphus subtrahitur. de sanctissimis cpis. colatio. vltimata Latine redditus hic vt germanum Græcum in nimē explicet, ab ea vero constitutione 123. Constantinus Harmenopulus prędictū. §. adsumpsit, tranitulitque in eum tractatum, quem de exhæredatione liberorum expo t. Et hæc quidē ad-

G 2 notare

notare eo libentius duxi, quod & vir diligentissimus Franciscus Balduinus in præfatis de iure ciuili, pag. 122. huius erroris Gratiarũ notauerit. Ex hac vero resolutione deducit intellectus ad Regiam l. 69. Tau. ꝯ patri pmittit exhæredare filium matrimoniũ contrahentẽ absque eius consensu, vt habeat locũ, ẽt si filia, contracto matrimonio ante copulam religionem fuerit professa, hoc ipsum fuit comprobatum fuisse in prætorio Regio, testatur Ioan. Lupi. in d. l. 49. ad finem.

Postremò, omittendũ non est, parentes posse filijs exhæredari ex causis contentis contentis in auth. vt cũ de appellat. cognoscit. §. sancimus. Regia l. 11. tit. 7. par. 6. imo & ex eisdem causis cogendus est pater filium emancipare, vt adnotauit Cuma. cons. 82. & Ias. in l. filijs matrem. C. de inof. testamen.

21 Abdicatio vero, vt & hoc obiter tradam, ab exhæredatione plurimũ differt, liquidẽ qui filiũ habebat olim criminibus, & scortationibus, aliisque vitijs deditũ, probata apud iudices causa, ipsum a se alienare poterat, cuius abdicationis extant frequentissima exempla in declamationibus, & apud Vale. Maxi. lib. 5. c. de indulgentia, eamque Romanis legibus reiecit Imperator in Lab dicatio. C. de patri. pot. cuius meminere Alci. li. 2. disp. c. 28. & Io. Ferrar. in reg. iura sanguinis. ff. de reg. iur.

Constat igitur ex his, filiũ esse instituendũ in legitima, ita vt institõis titulo filius honoretur a patre, nullo sexus admisso discrimine. l. maximũ vitiũ. C. de lib. ꝓt. l. lege duodecim. C. de legit. hꝛd. §. cæterũ. Institõ. de leg. agna. Iuccef. veteres leges aliquot reprobans, ex eo ꝙ in successione dñam cõstituerint inter mares & fœminas, iniquũ. n. ad vitum est, nec admodũ naturæ conueniẽs. [Cui adde q̃ Iacob. Cuiacius tradit h. 3. obseruat. c. 14.] Hinc idẽ ipse Iustinianus Nouella constõne 21. vbi barbarã corrigit Armenorũ legẽ, q̃ ab hꝛditate, & dote fœminas excludebat, vti masculus oĩa bona obuenirent, at que ibidẽ primo geniorũ bona, πρωτοτόκια, appellat, ꝙ ea, q̃ olim princeps generis, familiæ adscripserit, Interprete Haloandro, eadẽ bona dicta fuisse πρωτοτοκία, ex authoritate septuaginta interpretũ, ꝓbat Tiraquel. de primoge. c. 1. nume. 2. vbi scribit, eadem apud Græcos πρωτόκια, dici. Etenim a Græcis dũ πρωτόκια, bona, q̃ iure ltimo dbent filio primogenito, & apud Demosthenem hoc noie significat legatũ ꝑcipuè maximo filio a patre relictũ, ẽt si Iustinianus in Nouella prima, ꝺcunlegata πρωτόκια, dixerit, q̃ vero de filiabus instituendis diximus iure Cæsareo Iustiniani, & aliorũ principum obtinuerũt. Tametsi Voconia lege apud Romanos sua
23 dente M. Catone, fœmina hꝛs instituti non poterat, ẽt si vnica filia, esset, abeo, qui centũ mille sestertios ĩ bonis haberet. quã legẽ tulit Q. Voconius Saxa tribunus plebis, vt scribit in Liu. Epito. lib. 41. quo in loco mẽdose legitur, Q. Volumnius Saxa. meminit legis Voconiꝙ Cice. in Verrẽ, actio. 2. & ibidẽ Asconius Pedian⁹ Dio. lib. 56. Augu. de ciuitate Dei. li. 3. c. 21. Aulus Gellius li. 20. c. 1. & alibi ſpissimè. Et tñ lex obliterata fuit ciuitatis Romanæ opulentia, sicuti Sextus Cæcilli. apud Gellũ cõmemorat. Quin & ea lege nihil iniquius cogitari posse, D. Aug. fatetur. Est & hic obiter facta legis Voco niæ mentione, defendendus ab Andr. Alciati censura Theophilus Græcus Institutionũ interpres, is, inquã, in prin. Institu. de l. Falc. scribit, Voconia lege ꝓhibitũ testatori fuisse, ne cui plus legaret, q̃ hꝛs esset habiturus. A quo Alciat. recedit lib. 5. pareg. c. 23. mihi sanè compertũ est alterũ Voconiæ legis caput ꝓhibuisse, ne qs census, i. q cẽtũ mille sestertios haberet, plus legaret, q̃ esset hæres habiturus, idẽque deprehendi apud Ciceronem actione 3. in Verrem. *Seruius*, inquit, *si quis haredem fecerit. Quod si plus legarit quam ad heredem hereditas pertineat, quod per legem Voconiam is, qui censu nõ fuit licet. Cur hoc cum in eodem genere sit, non caueat? quia non generis sed hominis causam verbis ampliauerit, vt facile appareat, te pretio esse commotum.* Hactenus Cicero. Ex quo constat cautũ fuisse lege Voconia, qđ Theophilus retulit. Dubiũ tñ erit, an id legis Voconiæ caput sit ad legata fœminis relicta referendũ, an in vniuersum in oĩbus legatis, & quibuscunque intelligẽdũ, sicuti Theophilus intellexit. Prior tñ sensus potius verbis Ciceronis applaudet. Et ꝓbari vt ex eodẽ Cicerone lib. 2. de finibus. nec ideo dignus Theophilus est, vt absque vlla dictione dãnetur. Quam in re non oĩno assentior his, q̃ de lege voconia scribit Coralius in ſpludijs ad l. filium. C. fam. ercis. nu. 10. ⁊ Dio. etenim li. 56. scribit, fœminã lege Voconia abheo, qui census sit, obtinere nõ potuisset titulo hæredis plusquã patrimonij quartã partẽ, titulo vero legati accipere posse, vel quartã partẽ, vel semissẽ modo plus non obtineret, q̃ ad hꝛdes puenisset. Quæ & Cicero in Verrẽ eleganter explicat. Et ex iuniorib⁹ diligentissimè Balduinus. Erat & lege Voconia sancitũ, ne fœminæ ad hꝛditates lẽmas vltra cõsanguineas successiones admitterent, authore Paulo li. 4. sen. tit. 8.]

24 Sic apud Gallos lege Salica fœminæ ꝑa regni successione excluduntur, quã legẽ pluribus rationibus vtrinque adductis tutatur Pyrrhus post Aurelianenses consuetudines, cuius & plures alij meminere. Est & plerisque in locis statutũ, ꝙ stantibus masculis fœminas dotatas a parentũ successione excludit, qđ an æquũ sit, tradit ur ab Alberto Bruno in trac. de statu. exclud. fœmin. artic. 3. ꝓcipueq; ea rõne defendi, ꝙ reipublicæ interſit familias conseruari. l. 1. §. denuntiare. ff. de ventre inſpic. l. super statu. C. de qõ. Per fœminas vero familia extinguitur potius, q̃ conseruetur. l. pronuntiatio. §. familig & §. vlt. ff. de de verb. sign. l. Iurisconsultus. ff. de gradi bus. in prin. & §. 1. Institut. de legit. agna. successio. quibus mirè conueniunt pulchra verba Euripidis.

Mulier egressa paternis ædibus,
Non amplius est parentum, sed coniugis,
Masculum vero genus perpetuò manet in ædibus,
Deorum paternorum, & sepulcherorum limitem honorat.

Et rursus idem Euripides alibi:

Filia masculi columna sunt familiarum.

Quæ quidem & alia retulit Ioan. Stobæus sermone 75. quæ denique ratione respublica admisit primogeniorum vsum, quo mares fœminis præferuntur, sicuti latè tradit And. Tiraquel. in tract. de primoge. q. 10. & seq. iure tamen etiam filia est instituenda, glo. communiter probata in c. si pater. hoc tit. in 6. Doct. in authẽ. nouissima. & hic frequentissimo, & vnanimi consensu. Refert ergo scire ad huius c. titelle ctũ, quare testm Rainuntij validum hic fuerit, non institutis filiabus, quam obiectionem sequenti paragrapho dissoluemus.

EX §. PRIMO.

SVMMARIVM.

1 *Etiam iure canonico filius est titulo hæredis honorandus.*
2 *Filius an sit hæres instituendus necessariò in testamento condito inter liberos.*
3 *Intellectus ad §. ex imperfecto. l. hac consultissima. C. de testamen.*
4 *Clausula codicillaris an censeatur apposita in testamento inter liberos, & mihi intellectus ad l. si frater. C. de fideicom.*
5 *An verbum, relinquo, adiectum certæ rei indicat hæredis institutionem*
6 *Reliquum pro legitima, an institutionem præ se ferat.*
7 *Verus & communis huius capitis intellectus.*
8 *Portio legitima a patre filio tradita, recipit augmentum si patrimonium parentis creuerit.*
9 *Institutus in re certa, an sit verus hæres.*
10 *Institutus in re certa, an deducat Trebellianicam, & quid in filio testatoris.*

PARAGRAPHVS PRIMVS.

PRIMVM hic canon intelligitur iure Pontificio, quo satis est filio quocunque titulo portionẽ legitimam relinqui, nec est necessarius institutionis honor, Hostien. hic cuius opinio cõs est, authore Ale. in l. inter cætera. col. vlt. ff. de lib. & posth. Nullibi tamen iure
1 canonico id ꝺ probatur non esse filios instituendos necessariò. Et tñ iure ciuili passim cautũ est eos debere institui. Igitur sũ in iure ciuili sit manifestum, filios esse oĩno instituendos, non est constituenda hac ĩ re dicta ĩter vtrunque ius, nulla iuris canonici sanctione, refragãte iuris Cæsarei constõnibus, vnde ẽt iure canonum hius honorandus est institõis titu. gl. ꝓ tex. ibi in c. si pr hoc titu. in 6. verbo, instituit. quã ibi sequũtur Io. And. Anch. & Franc. post Dñi. & esse hanc sntiam cõem fatẽtur Imo hic nu. 31. & Ias. in auth. nouissima. C. de inof. testa. nu. 31. idem Ias. in rubr. ff. fol. matr. nu. 32. nec est hic titulus inutilis, liquidẽ inter hæredes instituros est locus iuri accrescendi, non inter legatarios, l. si eã quã. C. de fideicom. Quin & gl. in hdc. c. verbo relinqnens. cõem & vltimam opinionem probat contra Hostien.
2 Secundo intelligi ꝺ põt hic textus, qñ pr testm cõdidit inter liberos, quo quidem casu non tenent quen. quã eorũ titulo institõnis honorare. gl. in auth. nouissima. C. de inoffi. test. vbi Ias. eã sequitur. & Philip. Prob. in c. si pr. ꝙ tex. istum. & Mathes. notab. 104. quibus refragatur rõ illa, ꝙ pr testamentũ faciens inter liberos, non tenetur seruare superstitiosum rigorem iuris ciuilis. Lhac consultissima. §. ex imperfecto. C. isto titu. Regia l. 7. tit. 1. par. 6. ergo non tenetur pr eos instituere hæredes, imo satis erit legitimã portionẽ vnicuiq; eorum relinquere. Præterea, clausula illa, oĩ melior mõ, quo possit, operatur, vt filius, cui aliquid relict ũ fuerit testõ videatur hꝛs institutus. Balb. in l. quoties. 2. col. C. de hæred. insti. Ale. in l. nam qđ. §. non oĩs. 2. col. ff. ad Treb. Ias. in d. auth. nouissima. 2. col. Dec. cõl. 14. col. 2. & Hip. sing. 36. Hæc vero clausula appposita censetur in testõ ĩter liberos gl. in l. cohæredi. §. cũ filiæ. ff. de vulg. & pup. substit. verb. non valuit. vbi Imo. Ale. & Aret. & Ias. nu. 18. dicit eã gl. sing. Ias. in l. fi. nu. 15. C. de codic. Idẽ Ias. in l. hac consultissima. d. §. ex imperfecto. nu. 8. idem in d. auth. nouissima. nu. 21. idem in l. eã quã. colu. 6. C. de fideicom. ex l. fi. C. fam. ercis. & idem probatur argõ assumpto a testõ militis ad testamentũ inter liberos, qđ admittit Bar. in d. §. ex imperfecto. In testamento aũt militis dicta clausula intelligitur l. 3. ff. de tsta. mil. Igit facto testõ inter liberos, non opus est, eos institõis titulo expressim honorari. Verũ contrariã sntiam maximè ꝓbat tex. in d. auth. vt cũ de appell. cogno. §. aliud quoque capitulũ. colli. 8. q titulũ legati, simlem. ve institõe parentibus imunxit, non facta distinctione. aut testamẽtũ esset inter liberos condtũ, quã opinionẽ tenẽt Cyn. & Doc. cõuter, ẽm Sily. & Ias. nu. 16. in d. auth. nouissima, idẽ notat gl. cõuter recepta in d. c. si pr verbo. institutus. Gulielm. Benedict. hic verb. relinquens. in 1. nu. 136. asserunt & hanc esse cõem. Anto. Rube. cons. 72. Philip. Prob. in d. c. h pr. & Carol. Mol. in Ale. cons. 168. li. 5. Nec ifthæc decretalis priorem opinionem probat, qppe quæ præter alios intellectus ita exponi possit, vt fi-

lias hic hæredes institutas fuisse potius præmittamus, quam incertis coniecturis diuinemus.

3 On obstat d. §. ex imperfecto. quia locum sibi vendicat, qñ pr testatur inter liberos æqualiter, cũ in id tẽdat liberorum favor, secus vero li inæqualiter fce liberos ẽt testetur pr, tunc etenim non valet hæc vltima voluntas minus solennis, p p dãnum. quod ex hac inæqualitate quibusdã filijs obuenirent, ac discordiæ maxima ꝑberetur occasio. Rom. eleganter. cons. 385. cui subscribit Dec. cons. 105. idẽ Dec. in l. 2. C. vnde liberi. idẽ Rom. cons. 179. col. 4. nu. 4. & Tirac. de primogenijs, q. 4. nu. 4. optimus tex. il. vlt. C. fam. erc. ibi. *patet esse videntur.* quã legem ita intellexit Constant. Harmenop. Epito. lib. 5. tit. 1. vt æqualis filijs honorũ diuitio ex ea cõtõne cõtingat. Et licet Pau. & Ias. in l. hac consultissima. col. 3. C. qui testa. face. poss. idẽ Pau. Areti. Riminal. & Cor. in d. §. ex imperfecto. ab hoc intellecto dissentiant planè, quibus cõiter cæteri suffragantur in auth. qđ inne. C. ist. titu. teste Soc. Iuniore cons. 189. vol. 2. nu. 87. Iure tñ ꝓcedit, vbi esset inter liberos maxima, & iniuriosa inæqualitas, qualis est ista, vt vno eorũ instituto cæteris ignobili titulo velit pr satisfacere, ex Cur. Iun. in d. ex imperfecto. nu. 2. Ant. Rubeo cons. 6. 2. col. Soc. cõs. 5. in 3. vol. vlt. col. & eleganter Car. Mol. in d. cõl. 188. lib. 5. litera a. quibus accedit Regia lex 7. ti. 1. par. 6. & l. 5. tit. 8. eadẽ paru. quarũ prior, §. ex imperfecto. conuenit, posterior vero hunc ẽm intellectũ, quẽ nos impugnamus, approbat, sentiens nõ esse necessariũ institõnis titulũ, qñ pr testatur inter liberos, diuidendo inter eos ꝓpria bona. Ecce ꝙ lex illa non pmisit ex filijs vnum institui, alterũ vero exhæredari, aut alio, ignobili titulo legitimã portionẽ eidẽ relinqui, vtraq; vero lex loquit quũ pr inter liberos bona propria partit. Partitio vero in dubio æqualiter est intelligẽda, ob patris mentionẽ. l. nomẽ filiarũ. §. portionis. ff. de verb. sig. l. 9. tit. 3 1. par. 7. vnde vel Regia l. ita est intelligẽda, vt partitio æqualis sit, vel saltẽ, vt non probet val le inæqualẽ, & iniurio sam diuisionẽ, nẽpe vnum ex filijs sitituì, cæteros vero hoc honore priuari. Quin & gl. in l. quoties. C. tam. erc. scribit, diuisionẽ bonorũ a patre inter liberos factã in in testõ solenni, ẽt rerum adsignatione, institõnẽ inducere, qđ si fiat in testamento minus solenni, non censetur facta institutio, nisi diuidio fiat, p vncias, aut partes quotas. ita ꝑfata gl. quã dicũt ling. Ale. ĩ l. nã qđ. §. non oĩs. ff. ad Treb. pe. col. Ias. in auth. nouissima. nu. 42. C. de inoff. test. Roder. Suar. in l. 9. tit. de legatis. Foro legũ 7. q. ex cuius glo. distinctione dicta lex Regia est intelligenda. vnde apparet, nullibi in ꝓmissis casibus institutionis titulũ cuidã ex filijs legitimẽ concedi, reliquis vero eodẽ titulo exclusis. Hinc ergo constat ex d. §. ex imperfecto. non probari gl. & Iasonis opinionem, nec item d. l. Regia nisi fiat ꝓdicta forma diuitio bonorum inter filios.

Item non obstat argumẽtatio sumpta a gl. in d. l. cohæredi. §. cũ filiæ. illa etenim gl. in discrimen adducitur ob decisionem tex. in l. si frater. C. de fideicom. qua ꝓbatur. filiũ testatoris pupillariter substitutum impuberi fratri, post ætatẽ pupillarẽ non admitti ex iure fideicommissi, & tñ si codicillaris clausula censeretur apposita, pupillaris substitutio post ætatẽ prpularẽ exprans, iure fideicommissi valeret. gl. in §. malculo. Institu. de pupil. substit. facit l. Scæuola. ff. ad Treb. Ang. Falg. & Ias. nu. 11. in l. precibus. C. de impub. & aliis substitut. probat eadem l. si frater. Imo. & Ale. in l. verbis ciuilibus. ff. de vulg. 2. col. Gabael. ĩ l. Cæterum. ff. de vulg. co. 54. Rube. cons. 129. & hæc est communis opinio secunda Ale. in d. l. verbis ciuilibus. & Curt. Iunior in d. l. precibus. nu. 54. ipse tamen ibi post Corn. in d. si fra er. & Gabael. in d. l. Centurio. col. 35. hanc cõem opinionẽ

falsam esse existimat qñ substitutio esset ad pupillare ẽ ꝙ
tare restricta expressim: tunc etenim, et adiecta clausu- 6
la codicillari, non esset locus fideicommisso post puber
tatem, vnde cõis sententia habebit locũ, si pupillaris sit
reciproca cõpendiosa, aut minimè tacita exacris pupilla-
ris restrictione concepta, sm eos, & Paul. Castrens. in d.
l. si frater. Quinimò indistinctè displicet d. cõis opinio
Viglio, in d. §. masculo, eo ꝙ ibi frequentissimè cele
brat, & d. l. si frater, de clausula codicillari nihil dicunt,
sed de verbis aperte fideicommissum inducentibus.

Praterea, non cõgruit maiorem effectum hẽ ipsam
ctam codicillarẽ, q̃ si in codicillis facta esset ipta dispõ,
de qua tractatur, qđ constat ex verbis clausulæ, hunc
sensum manifestè p̃ se ferentibus. Sed si esset facta in co
dicillis pupillaris substitũ, vltra pubertatẽ nullũ effectũ
hẽt, sicuti constat ex d.l. Scæv. l. q̃ inter pubertatẽ ex
benigna interpretatione, ne inutilis esset substitũ, eã vti
fideicõmissariã admitti pmisit. Igitur clausula codicil-
laris non operatur esse fideicõmissariã, post pubertatẽ,
eã substitũé, q̃ pupillaris sit. Et sub nde cõpendiosa ver
bis directis cocepta, in testõ ex quo semel vt directa va
lere potuit, repetita tandẽ in codicillis non operabitur
plus, q̃ si concepta esset in testõ valido: sed ita instituta
cũ semel iure directæ substitõnib. valere poterit, nõ ꝓdu
citur vltra pubertatẽ et iure fideicõmissi, ergo nec adie
cta clausula codicillari. Ex qb. apparet non euerti gl. i d.
§. cũ filiæ. ex tex. in d.l. si fr. Concessa tñ eius fce gl. cõclu
sione, rideo, in testõ liberorũ gra facto intelligi hãc co
dicillarẽ clausulã in eo, qđ ipsius liberis vile sit, non tñ
in damnũ alicuius eorũ sicuti dãnũ esset quenqũ eorũ
institui expresse, aũ verũ tacitè: sit etenim quodãmo
do iniuria ei, q̃ nolãtim non instituitur, aut q̃ æquali he-
nore simul, cũ tratrib. ad patris bona non vocat, vel deci
sio B. l. n d. l. quoties, est intelligenda, cũ testõ apponit 7
illa clausula, valeat meliori mõ, quo possit, non aũt qñ
simplex codicillaris clausula adijcit. Sic tanẽ intellexit
hanc Bal. opinionẽ Ale. in cons. 50. col. 7. Curtius item
Iunior cons. 169. c. l. primo loquitẽ de calu, legatũ filio
relictũ ad institutionis titulũ referiur, non sic in secun-
da specie, quo sit, vt his rectè perpensis, non admodum
conueniat huic decretali hic secundus intellectus.

5 Tertius intellectus ad † istũ tex. inde sumitur, ꝙ ver-
bũ, relinquo, adiectũ rei ẽt particulari, institõnem inclu-
dit, qñ relinquitur ea res ei, q̃ necessario est institutus. id etenim suadet materia subiecta. Carol. col. 1. & Abb.
hic existimans hunc tex. esse ad hoc sing. idem notauit
B. l. tametsi obscurè in l. quoties. C. de hære. instituẽd.
asciuo id colligunt Imolen. in l. j. §. ti ex fundo. nu. 52. &
in l. his verbis, col. j. ff. de hæred. instit. Alex. in l. nã qđ. §.
non oõs. ff. ad Treb. 2. col. Verũ hæc sñia, q̃ Bal. pattim
tribuitur, coeritur ex tex. in auth. vt cũ de appe. cog. §.
aliud quoque capitulũ. coll. 8. qua qđe conditõne sancit,
fil ũ esse instituendũ, nec sat esse ei aliqd relinqui. Quis
igitur adeò obtusæ mentis erit, qui vel trasuerrim non
peripiat ex eo textu, minimè sufficere qdquã filio relin-
qui a patre, ni hs instituatur? Regia deinde l. 5. tit. 8. p.
6. dixit, latis esse filiũ a patre aliquã rem cõsequi titulo
hæditis, ergo nõ sola erit legati, aut relicti nomen. Vnde 8
a conclusione Baldi recedunt Imolen. in d.l. his verbis.
& in d. §. ti ex fundo, nu. 15. Alex. in d. §. non oõs. 2. col.
Barb. hic, nu. 14. & Guliel. Bened. verbo, in eodẽ testõ
relinquens, n 1. nu. 57. quorũ opinio cõis est, sm Imol.
hic nu. 30. & euidẽ in d. l. his verbis. & in d. §. ti ex fun-
do. & Corn. in d. l. quoties. nu. 3. & probatur ex eo, ꝙ
verbum, relinquo adiectũ rei alicui in specie, non indu
cit hæditis institõnem. l. cogi. §. & ẽtaliter. ff. ad Trebel.
vbi Bar. hoc ipsũ adnotauit. Imo verbũ hoc, relinquo,
adiectum quotæ hæreditatis, non inducit institõnẽ in ti
lijs, qui forma nec ti ni instituendi, sicut in spẽ scribit
Carol. Molin. in Alexan. consi. 17. lib. 3. ad finem.

6 Quartus his proximè accedit intellectus, ex quo de
prehenditur, filiã a Rainuntio heredem institutã fuisse
cum ei pr̃ reliquerit domũ pro sua legitimazin hac etẽ-
nim specie censetur titulo institõnis domus relicta. Card.
hic, Bar. Bal. & Fulg. in auth. vnde si parens, C. de inoff.
test. Bar idẽ consi. 151. & Fran. Tigrinus consi. 152. post il
lud consilium Bar. Corn. consi. 3. col. 2. vol. 2. Curtius
Iunior 3. col. post Bal. in l. humanitatis. C. de impub. &
alijs subtilit. vbi tex. huic opinioni refragatur, nisi dixe
ris, tpe illius constõnis non fuisse re cessarũ, filios hære
des instituti, &, ió suspecta quibusdã vr Bar. in 1ã, quã re
probant Saly. in l. quoties. C. de hæred. instit. vltim. cõne
Imolen. in d. l. his verbis. & i d. §. ti ex fundo. & idem ac
Barb. hic nu. 13. Ale. in d. §. non oõs. 3. col. Ias. in d. auth.
nouissima. nu. 28. Mathes. notab. 159. Guliel. Benedict.
hic verbo, relinquens, in 1. nu. 58. & probat tex. in d. §.
aliud quoque capitulum. vbi non sufficit legitimã por-
tionem relinqui, ni relinquatur illa titulo institõnis. Re-
gia item l. 5. tit. 8. p. 6. sufficere statuit, legitimam filijs ti
tulo hæredis relinqui, ergo non sufficiet legitimam re-
linqui alio titulo. Eadem ẽt opinio alia rõne probat, ꝙ
legatum a patre filio censetur in dubio pro portione le
gitima legatum. l. siue libertus. ff. de iure patro. l. ẽt. §. si
debita. ff. de bonis liber. id vero quod tacit a iure, si ex-
primatur nihil operatur, igitur legatum seu relictum fi
lio pro portione legitima, non trahitur ad institutionẽ,
atque ideo hæc vltima opinio verior videtur, quanuis
Bar. opinio int cõis, vt testanter Alex. & Decius in d. l.
humanitatis. col. 2. Iacob. in d. l. quoties. nec est tutum
ab ea recedere in iudicando, sicuti nec in consulendo,
secundum Corn. consi. 298. col. 3. vol. 1.

Quintus intellectus apertissimè huic capiti conue-
nit, nempe, vt præmittamus in † testõ Rainuntij in-
stitutionẽ, concisè etenim enarrauit hæ Romanus Põ
tifex testamenti seriem, atque ita intelligunt istũ text.
gl. & Doct. hic. gl. cõiter recepta in c. ii pr̃. tita tit. in 6.
Guliel. Benedict. in d. verbo, relinquẽs. 63. in primo. Et
est hic intellectus cõis, secundum Lanfran. hic colu. 1.
Alex. consi. 70. col. 3. vol. 2. & Ias. in d. auth. nouissima.
nu. 31. tametsi tabõ aſſerat eũ cõiter reprobari Guliel.
Benedic. in d. verbo, relinquens. nu. 10. Quod si filius a
patre instituatur hæres in ea portione, q̃ legitima nõ est,
aget ad supplendam legitimam portionem, non tamẽ
dicit nullum patris testamentum. text. in auth. vt cum
de appellatione cogno. §. hæc autem dispositio. glos.
communiter recepta in d. auth. nouissima. & in d. c. ii
pater. verb. in re certa. Regia l. 5. titu. 8. par. 6. si vero in
vita pater filio legitimam portionem iure debitam tra
diderit, attenta quantitate bonorum, quæ eo tempore
pater habebat, pacto equidem præmisso inter patrem
& filium de non succedendo, ac demum patris bona au
geantur ante obitum patris, filius eo mortuo aget ad
integritatem portionis legitimæ, vt sibi tradatur id,
quod deerit iuxta bona, quæ pater in morte dim serit.
Bal. per tex. ibi in c. cum M. col. 4. de constit. idem Bal.
in l. pactum. C. de collat. vlt. oppoſi. Roma. & Imo. in l.
stipulatio hoc modo concepta ff. de verb. obl. Ripa in
d. c. cum M. nu. 38. Iason in l. si quando. 3. C. de inoffi.
testam. Rodericus Suar. statim extendus. & est commu-
nis opinio, secundum Iaso. in l. quod scripsi. ff. de cond.
obcaus. ta. & eundem in dict. authen. nouissima. colu.
quarta legitima etenim portio filijs debetur ex bonis,
quæ parentes tempore mortis obtinuerint, licet quæ-
ritur. C. de inoffi. testamen. Regia l. 15. Taurin. licet Cur
tius Senior cons. vltim. dixerit communem opinionem
asserere, filium non posse agere ad supplendam legiti-
mam portionem ob augmentum bonorum pater-
norum post Iacob. Butrig. in dict. l. pactum. & Angel.
in c.

in d. l. stipulatio hoc modo cõcepta. quorum opinionẽ
dixit verioré, & magis cõem esse Carol. Molin. in Ale.
consi. 180. lib. 5. qui post alios p̃mittit in hoc casu validã
esse pactionẽ de non succedẽdo. Et sanẽ si ea pactio cen
setur valida, dubio procul opinio Iac. But. verior est, &
magis à pastoris probata, nec id negabũt priorẽ opinio-
nẽ secuti. Sic denique etiam absque iuramento eandẽ
opinionẽ Iacobi sequuntur, dicẽtes eã cõem esse, Rom.
in d. l. si stipulatio. Georg. Natan. in c. quãuis pactũ. col.
2. de pact. in 6. Nicol. Boeri. decisio. 62. col. 4. & Guliel.
Benedict. in hoc c. Rainuntius. verbo, duas. nu. 242. Pro
quibus solet induci te. in l. §. si vel parens. ff. si quis à pa
rent. fuerit manumiss. Ego tamen, etiam si opinio Butri
garij prẽstito iuramẽto super pactione præmissa admit
tenda sit, tñ absque iuramento non censeo eam verã eẽ,
vnde ipsius opinionẽ reprobare videntur idẽ Guliclm.
Benedic. hic, verbo, I eod. 1. n. 220. Io. Lup. Ic. p veltras
3. notabi. §. 23. de donat. inter vir. & vxor. Tho. Grãm.
dec. 57. n. 10. prẽter eos, quos Paulo añ post Bal. citaui.

Prima verò opinio adhuc locũ tibi vendicat, si patri 4
promittat filius absque iuramento, se amplius nihil pe-
titurũ rõne portionis legitimæ l. si qñ. §. 1. C. de inofti.
test. Ias. & Ripa in dictis, quod Doct. primã opinionẽ
secuti manifestè probant, imo sunt qui adserant, tale pa 6
ctũ, ẽt iuramẽto præstito, minimè valere, ex eo ꝙ deci-
sio d. c. quãuis pactũ. in filia cõgruè dotata loquatur, vt 7
scribit Carol. Molin in dict. Alex. consi. 180. lib. 5. à quo
libenter ex cõi sñia dilcedo. Nam in filio idẽ erit, si con
grua portio pacti tẽpore ei fuerit adsignata, eo tempo-
re inspecto, quo ad patris bona, quemadmodũ præter
alios tradunt Alex. in d. consi. 180. & in l. in rõne. ff. ad le
gẽ Falcid. idẽ Alex. Corne. Iason & Deci. in l. pactũ. C.
de collationib. Ripa in d. c. cũ M. & li. 1. respon. c. 6. vlt.
vlt. Thom. Grãmati. d. deci. 57. nu. 30. Aymon consi.
114. nu. 16. licet idẽ Ias. in auahenti. nouissima. C. de in-
offi. testa. dubitauerit. Igit quoties ꝓdicta pactio absq;
iuramento facta fuerit, locum habebit quod mõ ex Bal
do, & alijs adnotauimus. Et idem erit, si mortuo patre
filius hæredibus patris asseruerit, & cauerit, se tot & ta-
lia bona à patre accepisse, poterit. n. adhuc agere aduer
sus hæredes, vt legitima portio suppleat d. l. qñ. §. 2. vbi
Doct. id notãt cõiter. & Roderic. Suares 1. l. qñ in prio
ribus. ampliã. 9. C. de inofti. test. q̃ hoc ipsũ lati" tractat.

Subdit gl. institutũ in re certa loco legatarij habẽdũ 9
esse. idem notat gl. in c. pater. in gl. 1. tex. vbi late Ias. in l.
quoties. C. de hæredib. instit. qñque tñ hic institutus in
re certa est cẽsendus hæres non legatarius, sicuti Doct.
explicãt. in d. l. quoties. Francis. in dicto c. si pater. super
gl. 3. Rotæ decisi. 864. n antiquis. Gulielmus Benedict.
verbo, in testamẽto relinquens. in 1. nu. 256. Nã institu-
tus in re certa hæredis nomẽ & cõmodum habet quo-
ad ius accrescendi, hæredem etim vniuersali repudiante.
tota hæreditas accrescit huic in re certa instituto. sicut
Bartol. Angel. Salyc. & alii existimant. in d. l. quoties. &
in §. si ex fundo. statim allegãdo, quorũ opinio cõis est,
quod præter alios Cornel. asserit cõi. 31. vol. 4. Rursus
si hæres vltra non institutus in tota hæreditate, nec in
eius quota portione, hic cetetur hæres vniuersalis. l. 1. §
si ex fundo. ff. de hæredib. instituen. notatur. in d. l. quo-
ties. Regia l. 13. tit. 3. partic. 6. Verũ hic in re certa insti-
tutus hæres & rogatus restituere alteri rẽ ipsam, quare-
à Trebellianicam non detrahit. Bald. & Ias. col. 5. in l.
filium. C. famil. ercisc. un. Abb. hic col. penult. idẽ Iason.
in d. l. quoties. col. 3. Guido Papæ decisi. 466. etiã si hic
institutus sit filius testatoris, quia Trebellianica solum
deducitur ab hærede vniuersali, aut ab hærede alio, qui
propriè hæres sit l. 1. §. inde Neratius. & I. Muller. § vlt.
ff. ad Trebell. hic vero institutus in re certa nõ est pro-
priè hæres l. quoties. Paulo ante citata, igitur nõ pòt Tre
bellianicã deducere. atque ita in hac spẽ rñdet Aymon
Sauillianus consi. 131. nu. 13. & consil. 186. col. 1. aduersus
Curti. Iunior. consi. 160. & gl. quæ contrarium præmit
tit. in d. c. ii pater, Trebellianicæ. Illa tñ gl. defendi pòt
ex eo, ꝙ hæredi instituto in re certa datus fuerat ibidẽ
substitutus vniuersalis, quod ipse tradam inferius, §. 9.

EX §. SECVNDO.

SVMMARIVM.

1 *Institutio patris, & filij concepta per copulam, & , cum intellectum habet, vt simul pater & filius admittan tur, non ordine successionis, & gradus.*

2 *Pater accipiẽte emphyteusim pro se, & filijs suis mascu lis, & fœminis, an eo mortuo à masculis excludantur fœminæ.*

3 *Nihil refert an fiat institutio plurium per dictionẽ, & an per dictionem, cum, contra Bartolum.*

4 *Institutio filij, & nepotis ex eo censetur facta ordine gra dus, & successionis, non simul.*

5 *Institutio Sempron. & eius filij hæredis, est accipiẽda ex ordine successionis, non vt simul admittantur.*

6 *Institutio vnius, & plurium nomine collectiuo facta, or-dine successionis, & gradus est intelligenda.*

7 *Eo casu, quo plures ordine successionis vocantur, an sit admittenda vulgaris, an fideicommissaria substitutio.*

§. SECVNDVS.

Onstat deinde ex puia huius decisio-
nis narratione, qualiter Rainũtius Al-
terochã, & eius sobolem, Adiectæ sub
stituerit, mortuaque Adiecta, Altero-
cha, & eius filius petierũt iure tubilitu
tionis bona Adiectę, quo fit, vt ex hoc
probetur, duos substitutos, aut institu
tos disparis gradus, æqualiter, & simul vocari ad succes-
sionem, nõ ordine gradus. idẽ asserit l. vltima. C. de im
pub. & alijs subtil. vbi substitutus patre cũ filijs, & Sẽpro
nio, dimidia pars cõpetit Sempronio, alia dimidia, pa-
tri, & filijs simul. optimus ad idẽ tex. in l. si mulieri. ff. de
vsufruct. accref. & in l. si quis Titio. ff. eod. tit. iuxta cõ-
munem inter ectum. E contrario tamen initat tex. in l.
Gallus. §. quidã rectè. ff. de liber. & posthum. ex quo col
ligitur, ordine gradus primo patrem admittendũ esse,
ac deinde filiũ. Qđ iobrem Bart. in d. l. quidã rectè. tres
assertiones tradit, quibus hãc qõnẽ dissoluere conatur.

Prima cõclusio, Institutio, aut † substitutio patris, &
filii per copulã, &, cõcepta, ordine gradus est nõ simul
intelligẽda, vbi rõ affectionis dictat, patrẽ prius admitti
debere voluntate testãtis, qđ in simili probat tex. in l.
Lucius. ff. de her. instit. & in l. generaliter. C. de instit. &
substit. ita; idem erit in quibuscunque, qui simul copu-
lantur in aliqua dispositione, si platonis rõ affectionę
testantis colligantur. Sic patre recipiente feudũ pro se
& filijs masculis, & fœminis, ordine sexus prius admit-
tuntur masculi, q̃ fœminęste. in c. 1. filia. de succes. feudi.
& in c. 1. Episcop. vel Abbatem. Sed Bart. conclusioni re
fragatur tex. hic fcdm Lãfranc. col. 3. siquidem aderat
in hac spẽ ordo affectionis, & tñ simul Alterocha, & fi
lius admittũtur, & quãuis Soc. Bar. Rube. & Fortu. in d.
§. quidã rectè. conentur cuertere huius c. inductionẽ va
rijs interpretationibus, nulla tñ earum satis conuenit.
Est etiam contra Bart. Voluntas testantis ex eius ora-
tione, & verbis deprehenta, q̃ ordini charitatis præferẽda
est. Quin & tex. in l. codicil. §. instituto. ff. de legat. 1. pa
lã gibus, instituis filio, & nepoti, eos simul nõ successo
rio ordine vocari, ex quibus tollunt rõnes Bar. nã tex. ipse
§. ti. pp naturam feud. procedit, cũ in feudis masculi

fœminas

fœminis passim præferantur. Nam & idem Bartol.in l. & iurisiurandi.3. liberi.ff. de oper.liber. scribit, patre accipiēte emphyteusim pro se & filijs suis masculis, & fœminis, mortuo patre non præferri masculos fœminis l.maximū.C.de libe.prætē.sequuntur Bar.Salyc.in l. 2.C.de iure emphyteu.n.17. & ibi Lalo.nu.187. Ancha. consil.125.Imol.in c.potuit.de locat. vltim.col. & est cōis opinio, teste Alberto Bruno in tract.de statu.exclud.fœm.art.8.q.22.qui oēs & Soc.consi.113.col.vol.1.& eius nepos Socin.consi.133.nu.25.vol.1.Ancha. in l.tres fratres.de pact.& alij,quos refert in c.Rainaldus.n.2.ad intelligunt,retrahentibus Salycet. & Lusitano.in l.5.ff. de reb.dub.nisi esset in ea regione,aut prouincia statutū fœminas excludi extentibus masculis.idē notat Alex.cōsi. 119.nu.8.lib.5.& consi.15.lib.4.oplimè Carol.Molin.in consuet.Paris.§.22.q.19.nu.86. vbi asserit, hāc opinionē cōem esse,dubius tamen an vera sit.licuti etiam dubitauit.in d.consi.15.in additionib.ad Alex.quibus constat.in d.§. Ista. non probari hanc primā cōclusionem. Igitur Bart.opinio communiter reprobatur,vt asserūt. Lal.nu.18.Fortu.col.25.Galiaul.nu.65.& Ant.Rube.fol. 5.col.4.in d.§.quidā rectè.Dec.consi.236.col.2.& Alex. consi.22.col.3.vol.3.Corneus consi.17.vol.4. & Capola consi.ciuili 51.col.2.ipse verò Bart.etiā præmisso ordine charitatis,admittendos censuit simul esse eos, qui vocati fuerint p dictionem,vna,cum,& similibus. Cui cōsentere fere oēs.in d.§.quidā rectè.& Mathes. notab. 157.Adhuc tamen in hoc nulla procedit dīs,nihil.n.refert,sit coniunctio per dictionē, cum, an per dictionē,vna tex.insignis.in d.l.si quis Titio.ff.de vsufruct. accrescen.Lal.nu.4.Ant.Rube.fol.13.col.1.& Fortu.in d. §.quidā rectè.col.17. vnde si ex ordine charitatis essent plures coniuncti admittendi,seruatis ipsis gradibus parū aut nihil referret cōtēgi eosdē his,aut illis dictionib.

Secunda conclusio,Institutio filij & nepotis ex eo cōcepta per copulā,&,intelligitur ordine successionis,& nō simul.Hęc enim institutio facta censetur ordine necessitatis,cū filius sit instituendus in primo gradu l.3.& l.inter cætera.ff.de liber.& posthum.ergo perpēta tubiēcta specie,exigit necessitas,vt successorius ordo seruet. gl.in d.§.quidā rectè.quam sequuntur Docto.cōmuniter,vt scribunt Lalo.col.4.Fortun.Galiaul.nu.57.& Rube.col.12.in d.§ quidam rectè. Ab hac vero communi sniā recedunt Iaco.Aren.Saly.Imol.& Areti. ratione efficaci quidem, & quæ præcedentis opinionis rationem euertat. Nam ex necessitate filius est in primo gradu instituendus, non tamen abhorret alium simul & eodem gradu cum eo hæredem, sit etenim est filium habentem primum suitatis locum instituī in primo gradu, nec est necesse ipsum solum instituī, quod manifestissimum est. Et ita opinionem Iacobi tutantur. in d.§.quidā rectè.eo nouissimus, Rub.col.12.& Fort.col. 12.nec opinio cōis efficacē rōnem habet,teste ibidē Galiaula nu.60.quibus consentit Mari.Salo.col.pen. qui ēt à prima Bart.conclusione recedit. Et est aduertus Barto. in hac,& præcedenti sententia optimus tex.à contrario sensu.in l.cum.in testamēto.in prin.ff.de hæredib.instit.

Tertia conclusio,Institutio aut substitutio duorū ita facta, vt primum, & eius filium hæredem,quis hęredes instituat,aut substituat,est intelligenda,non simul, sed ordine gradus,hęres enim non admittitur in vita filius, cuius futurus est l.qui superstitis.ff.de acquiren.hæred. l.hæreditas.ff. de petit. hæred. hanc igitur conclusionē Bart.ipse probat,quem sequuntur oēs. in d.§. quidā rectè Soci.consi.12.col.3.vol.3. dicens hanc sniam cōmuniter receptā esse. explicat eandē Iason.in consi.157.vol. 4 Nec obstat l si quis Titio.ff.de vsufruct.accrel.dicens, Si quis Titio,& hæredibus suis vsum fructū legauerit,dimidiā Titius, dimidiam hæredes eius habebunt.Nā in tellgitur, Titio & hæredibus suis.i.testatoris.g'.cōiter ibi recepta, quam subtiliter explicat Zasius lib. singu. 6 resp.ca.19.Hæc vero 3.conclusio.cod.iure procedit, vbi testator Sēpronium instituit,& sequentes in gradu, nomine tū collectiuo. Exempli gratia, Instituo Sēpronium & suos.hoc etenim nolle colliguntur plures, qui simul admitti nequeunt, & ideo successionis ordo seruandus erit.Socin. in d.§ quidam rectè.col.5. Deci.consi.205. col.1.Galiaul. post alios,in d.§. quidam. nu.69. Aymon Sauili.consi.22.col.2. Deci.consi.248.idē Deci.consi.1. Paul.de Castr.per tex.in ibi in l.vlti.C.de verb.sign.tex. in l.cū ita § in fideicommisso.ff. de legat.2.& illic Bart. Imol.Bald.Cuma. & Paul.latè Tiraq.lib.1.de retract.§. 11.gl.4.nu.2.tex.optimus.ff.peto.§.fratre.ff.de leg.2.vbi Bar.& alij idē Bar.in d.§.quā rectè. col.2.& doct.cōiter.

Duorū tamen aūt, pluriumue institutio quoties successionis ordine est intelligēda,ad vulgarē substitutionē refertur siquidē directis verbis & ciuilibus facta, cum semel iure directo valere possit,ad fideicōmissum nō deducit l.verbis ciuilibus ff.de vulg.& pupillari substi.Igitur vulgaris substitutio in ea spē subintelligitur,& iō primo ad cunte hæreditatē,secō locus non est. Aret.in d.§.quidā rectè.col 3.Soc.vers.tertius casus. & post alios Galiaul. ibi nu.67.Dec.consi.248.col. penul.dicens opinionem Aret.communē esse, ex quibus idē oīno dicendū est in substitutione, nisi ea facta sit nōe collectiuo l.cū ita.§. vlt.ff.de legat.3.l.peto.§.fratre.ff.eo. aut per verba tractē futuri tēporis significantia,vel quæ possint intelligi iure fideicōmissi,tunc etenim si fideicōmissaria substitutio hic est intelligēda,secūm eosdē Soc.& Gali.Dec. consi.95.col.2.& consi.236.col.2. Paul.Castren.in d.§.in fideicōmisso.Soc.cōi.12.vol.3.col.3.Curt.Iuni.cōi.49. col.3.Aymon cōsi. 131. & consi.22.col.2 .quorū dictum cōis ē,refragāte.Ia.Aret.conclusione,Paul.Castren. secūm Galiaul.in d.l.Gallus.§.quā rectè.nu. 67. & Aymon d.consi.22. & licet Dec.consi.247.& consi.218.col.1.ab hac resolutione discedat,qñ sit substitutio nōe collectiuo,vt animaduertit Aymon, tū receptior est Soc. sniа.

Ex his facillimè soluitur obiectio ex dict.§.quidā rectè.qui procedit, quando institutio postumi nepotis necessitate cogente fit, iuxta consilium Galli Aquilij.

EX §. TERTIO.

SVMMARIVM.

1 *Quid referat scire,nominatum in conditione esse, vel nō esse ex testamento vocatum.*
2 *Positi in conditione non censentur positi in dispositione.*
3 *Positi in conditione non censentur vocati ex testamento etiam si nominatim à testatore grauentur,secundum communem.*
4 *Fideicommissum relictum ab his,qui conditione nominantur,an valeat.*
5 *Masculi,quorum mentio fit in conditione, adhuc non censentur vocati ex testamento.*
6 *In legatis positi in conditione,an censeantur positi in dispositione*
7 *Positus in conditione non vocatur ex illo testamento, etiam si institutio non succedat de iure ab intestato.*
8 *Quandoque ex voluntate præsumpta testatoris,nominati in conditione vocati censentur ex dispositione.*
9 *Intellectus ad l.Gallus.in prin.ff. de lib.& posth.*

§. TERTIVS.

ARETER alia, quæ maximè in huius capitis interpretatione adnotari solēt, ad examen ad ducitur substitutio quædā à Rainūtio facta.Is etenim p̄prio testamēto statuit,vt filæ Adiectæ,si absque liberis moreretur Alterocha, & sobules, quam

quam gestabat in vtero,cidē impuberi succederent, Cuius substitutionis ratione à iuris vtriusq; professoribus quæritur, quænam ista hæc fuerit substitutio?atque ideo locus hic substitutionū tractatū expoſcit,cui ipse libēter timè supersederem , cū ob interpretū hac in re indefessam concertationē,tum ob materiæ amplitudinē,quę vel est omittēda,vel diligentissimè tractanda , quorum primum minimè patitur hæc Rainuntij substitutio. vltimū uero latissimos illos,miris ac festiuissimis floribus refertos,Iurisconsultorum cāpos potius exigit,quā hāc, vel alteram iuris Pontificij sanctionē.Primum sanè , vt vel ex minima parte propositæ quæstioni deseruiam,illud inquiram,num his Rainuntij verbis liberi Adiectæ fuerint hæredes instituti, aut potius substituti? Nec id temerè in controuersiam ducitur, cū plurimū interſit id scire,siquidem filii Adiectæ substituti ex his Rainuntij verbis pōt mortua matre,eius hæreditatem repudiare,& capere bona Rainuntij,qui eos ex testamento vocauerit,quod si ab intestato succedūt matri, nec vocati sunt ex substitutione fideicōmissarij Rainuntij,non poterunt matris hæreditatē repudiare, & primi testatoris bona petere.Prætere,à filijs Adiectę vocati ab ipso Rainuntio ad propria bona ex fideicōmissaria substitutione reuocabunt bona alienata per matrē, quæ quidē bona fuere relicta in hæreditate Rainuntij , alioqui nō vocati per hæc verba , nō admittuntur ad reuocationem alienationis l.vlt.§.pen.C.comm.de legat.aliasque vtilitates hæc disputatio habet,quas passim Docto.tradūt. Est sanè in signis gl.in l.Lucius.in 2.ff.de hæred. instit.q̄ 2 dixit,per ꝑdicta verba filios nō esse vocatos à testante, ex eo qđ in conditione adiecta,fiat eorū mentio,nō in dispositione,hi vero,qui conditionibus adijciuntur,minimè vocantur in ipsa dispositione per ipsum testatorem l.si quis sub cōditione.ff.si qs omiſ.caus. testamē.l. si qs ita hæres instituatur.si legitimus.ff.de hæred.in fi. l.ex facto ēt agitatū.ff.eo.l.q duos.ff. de reb. dub.l. vel singulis l.q duos.ff.de vulg. & pupil.substitut.quā cōnē hīc disputat Ant.Corset.in repert.ad Abb.dictione substitutio,ac præ cæteris dictā gl.dixere sing.esse Alex. in l.ex facto.§.1.col.2.& in §.ex facto.col.2.ff. ad Trebel.idem in l.Gallus. col.3.ff. de libe. & posthu.dixit eā celebrem & sing.Gali.in l.Cēturio.col.89. & ibi Ripa. nu.159.ff.de vulg.& Curt.Senior consi.43.col.7.vbi eā opinionē cōem esse fatetur.idē asserunt Imol.in d.l.Lucius.3.col.Alex.consi.109.& cōi.102.& 188.vol.2.Decius consi.207.soc.in consi.62.vol.3.col.1.Zasius de substi.c.vlti.col.2.Catelli.Cotta in dictione ,filij in cōditione.Sunt tū,qui ab hac opinione recedant, ex verbis Iurisconsulti in d.l.Lucius. qui ita concepta institutione, Titius frater meus mihi hæres esto,si Titi hæres meus filiū,filiamue ex se natū,nataműe nō habuerit,Stichus & Pāphilus serui mei liberi,& hæredes mihi ęqs portionibus sunto.Rōdit,Si frater decessisset priusquā hæreditatē adiret liberis relictis, nō erunt hæredes Stichus, & Pāphilus , nā prudens consiliū testātis assumpsit. Nō.n.fratrē solū hæredē ꝑtulit substitutis, sed ēt eius liberos.Hactenus dicta lex,q plurimū destruit gl.sniam vti tradūt Soc.in l.cū auus.ff.de cōdi.& demō. fol. pen. Chassa.consi.14. & Fortu.in d.l.Gallus. in princ.col.38. Corasius lib 2.miscellane c.19.q & alia pro hac opinione adducunt,sat diligēter. Nō in obstat cōi sniæ tex.in d.l.Lucius. pōt etenim aliqs admitti ad bona ex voluntate testantis,& nihilominus ab intestato l.cōficiūtur. ff.de iure codicil. Quin & 3 cōis opinio quibusdam adeo placet,vt eā veram esse existiment,ēt si positi,ac nominati in cōditione,expressim à testatore grauentur , aut post eorū obitū,aliorū fiat substitutio, cuius rei sit exēplū,Instituo Titiū meū hæredē. Et si Titius moriatur sine liberis,aut ipsi Titi liberi moriantur sine filiis,substituo Sēpronium. Nec hoc vltimū fideicōmissum valet, qppe qđ ab eo,quē testator nō honorauerit, relinquatur l.ab eo.C.de fideicōmiss. Alber.in rub.ff.de vulg.nu. 93.Alex.in d.l.cēturio.nu.94. idē Alex.consil.105.vol. 1.Anch.consi.137.quorū opinio ōōs est , sed m Iaso.in d.l.Centurio.nu.57.& eundē consi.35.vol.3. Deci.cōsi. 422.col.2.& consi.270.col.1.Soc.consi.62.vol.3.col.vlt. Curt.Iun.consi.43.nu.6.Alex.consil.221.2.vol. & Soc. Iun.in consi.118.vol.1.nu.21.q oēs eandē sequuntur. & Carol.Molin.in Ale.consil.64.lib.5. Nec apud me dubiū est,hanc sniam frequētiori calculo receptā fuisse,ſi cuti & alii plures fatentur sæpissimè.Sed Bart.in d.l.Cēturio.nu.37.contrariā sniam probat , ea potissimū ratione,q̄ ipsius testantis voluntas fuerit,liberos instituti ex testamento vocare , cū ab eis fideicōmissum reliquerit,alioq̄ non relicturus hoc fideicōmissum ab eis, quos minimè honorauerit.Ni & coniecturis contrarię voluntatis,prætatam opinionē cōem cessare,frequentissimum est apud Docto.hanc controuersiam tractātes. Igitur opinio Bart.iurę procedit , cui subscribunt Ale. consi.64.vol.5.Anch.consi.74.Curt.consi.45.col.2.(& consi.51.col.9.corneus consi.119.col.pen lib.2.)Soc.in d.l.cum auus.col. pen. idē in l.cū filiofamilias. col.3.ff. de leg.1,Curt.Iunior consi.16.col.3.Galiaul.in d.l. Centur.col.92.& ibi Ripa nu.167.Politus in tract.de substi. tit.de compendiosi.nu.30.& eodē tit.Zasius col.penu. Chassa.consil.14.col.2. quorum opinio facilius defendi potest quam præcedens , inspecta præsumpta testatoris voluntate , quę in testamentis primum locum obtinet.

Cæterum,vtcunque sit,etiam admissa Alber.opinione,fideicommissum valere? poterit,si ita fuerit relictū, vt nominatim à liberis instituti non detur, sed simpliciter,hæc quidem forma. Si Titius hæres meus decesserit sine liberis,vel eius liberi sine filijs moriantur,bona mea deueniant ad Sempronij, in hac etenim spē fideicōmissum,à liberis instituī minimè relinquitur,sed rogatur institutus hæres hæreditatē Sempronio restituere,si eius liberi sine filijs decesserint.Ale.in d.l. Centurio nu.95.Bald.& Salycet.in l. precibus.col.penu.C. de impube. idem Alex.consil.198.vol.2.nu.13.argumento sumpto à l.quoties.ff.pe reb.dub.nam & grauamē inūctum institutis transit in hæredem secundum eosdem.

Secūdo,dicta communis Docto. adnotatio ex gl.in d.l.Lucius.procedit , etiam si testator masculorum in 5 conditione mentionem fecerit,ita sanè,Si institutus sine liberis masculis decesserit, substituo Sempronium. Adhuc equidem liberi non censentur substituti. Alex. consi.24.col.4.& consi.12.vol.2.Soc.consil.62.vit.col. & consi.116.col.6. vol.3. quorum opinio cōmunis est, vt fatentur Ripa in d.l.Centurio.nu.162. & Paul.Parisien.consi.14.vol.3.atq; mota lite ita pronuntiatū fuisse,testatur Guido Papæ dec.600.& decis.184. fatentur etiam hanc opinionē communem esse Ripa in l.1.C. de pac.nu.9.& Soc.Iunior consi.177.vol.2.idem consil. 118.vol.1.num.16 Paul.Parisi.consi.86.nu.15.& consil. 87.nu.3v.vol.2.ipse vero Guido p2. contrariam opinionē veriorē esse existimat,dicens liberos masculos cēseri oīno substitutos,tametsi in conditione fuerint nominati.idem Dec.con.270.Cur.Iunior.consi.43.nu.7. (idē Soc.in l.1.C.de pact.nu.16.& ibi idē Curt.Iunior nu.14.qui asseuerat,ita in hanc opinionē iudicatū fuisse,eandē sniam.& sequuntur Corneus consi.146.lib.2.Ludou.Gozadi.cons.26.nu.22. Carol. Ruinus consi.167. nu.9.lib.3.) Aymon Sacillanus consi.130. col.2.ab exēplo statutorū, quæ à successione excludant fœminas, extantibus masculis,qui si ab intestato succederent,minime excluderent fœminas,ted cum eis simul admitterentur. Sic in hac spē , si masculi ab intestato succederent

rē, simul cū fœminis essent admittendi, & ita substitutis præferentur fœminæ, quod est contra testantis mentem, & ideo est dicendum, masculos a testatore ex testamento vocari, sicuti Decius existimat.

Hac tē rōne ego nō cogor a priori sola discedere, atque, vt arbitror, in p̄senti q. masculi ex voluntate testātis succedunt ab intestato ipsi instituto, & eadē voluntate fœminis præferuntur, sicuti in statutis, quorū Dec. meminit, masculi per legitimam ab intestato successionē vocantur, & fœminæ excludūtur, qd latissime constat ex traditis ab Alb. Bru. in trac. de statut. exclud. fœmi. ar. 8. & ar. 13. Posset fane opinio Guidonis locū obtinere, testator fœminas, eo casu, quo nascerentur, peculiari titulo honorauerit. Corne. cons. 107. vol. 2. col. 3. Cur. Iuni. cons. 87. col. 2. Ripa in d. l. Centurio. nu. 163. Aym. cōs. 130. column. 3. Simil. diterr & Hieron. Grat. consilio 3. numero. 19. volum. 1. aliquot alijs modis opinionem Guidonis defendit.

Tertio, præmissa gloss. communis opinio etiam in
6 legatis locum habet eadem ratione. Socin. in dicta. l. cum auus, fol. vltim. column. 1. cui subscribunt Lance. Galuan. in dicta. l. Centurio. colum. 91. & Catel. Cor. dictione, silj in conditione, optimus text. in l. si quis. sub conditione. ff. si quis omis. caus. testamen. quo probatur, etiam in legatis positū in conditione, nō cē fieri in dispositione decretū. Idē p̄bat. in l. 1. §. itē si ita fi. ad legē Falc. Iad idē l. filiusfamilias. §. cū quidā. de lega. 1. cuius rō gēralis est, nā & l. gēraliter. C. de instit. & substitu. §. cū aūt fensit adiectos conditioni nō vocari ad fideicomissum ex testō, & subdit, p̄cedere eā cōstitutionē in legatis, & fideicōmissis, quo fit, vt p̄dicta opinio sit recipēda aduersus Ang. in l. in legatis. C. de lega. & Ias. ibi eūdē Ias. icōf. 4. nu. 5. li. 1. idcirco, in legatis adiectū cōditioni vocari p fideicōmissū ex testō, nec id mirū esse, cū legata nutu relinqui possint. l. nutu. ff. de leg. 3. non sic hæreditas, & iō quāmis gl. in hæreditatib. loquatur, erit aliud dicendū in legatis, idem Corn. cons. 146. col. 5. vol. 2. quorū rō ex p̄cedentib. tollit, & ex eo, q̄ dicta. gl. et in fideicōmissis loquat, q̄ legatis exequantur. Vñ non immerito Ias. in l. 2. col. 4. C. de pac. Angeli sententiam dubiam esse fatetur. [Sed & illos Angeli cōmentatores, Florentinos, inquam, quorum Ias. meminit nondum ipse vidi, in his vero, qui vulgo habentur, nihil hac de re Angelus scribit.]

Quarto, eadē opinio gl. adhuc vera est, ēt si posiui in 1
7 conditione non sint successuri ipsi instituto intestato, nihilominus etenim non censentur testō vocati ad fideicōmissum. Filius siquidē naturalis substitutū excludit, licet intestato parēti successor legitimus nō sit. l. ex facto. ff. si quis rogat. ff. ad Treb. auth. licet. C. de natu. liber. Hanc vero extentionē p̄bat insignis text. in d. l. filiusfamilias. §. cū quis, vbi nominati in cōstitiōe excludūt substitutum, ēt si nō sint hæredes instituto. eandē 7
opinionem p̄bat gl. in d. l. ex facto. §. ult. Vbi Vincent. Hercul. & Alex. in d. §. si quis rogatus. 2. col. & ibi Ripa nu. 17. fatentur cā cōmunē esse. Etin hac specie idē cōcedit Pau. Castren. in d. §. cū quis. & in dicto §. si qs rogatus ab ea tā opinione & extentione discedens.

8 Porro, si qñ a p̄stata cōi opinione recedendū erit, id 1
non temere, sed caute agendum est, perpensis cōiecturis, quib. deprehendi possit eā fuisse testatoris voluntatē, vt nominatos in conditione ad substitutionē ex testo vocauerit, qd iudex attente admodū arbitrabitur. Soc. in d. l. cū aut. ad fi. Curt. Iunior cōsi. 41. nu. 7. Pau. Part. consi. 42. vol. 3. Hieron. Grat. cōsi. 48. vol. 1. Socin. cōsilio 116. col. 2. vol. 3. Vñ si quis derogans futuris testamētis, disponat, & dicat velle ipsum habere successores eos qui ab intestato a iure vocantur, & addiderit id sibi placere, vt ea dispositio valeat eo, quo meliori mō potuit, essē hæres instituere eos, qui ex intestato sunt successuri, est. n. hæc institutio necessaria ad tollēda futura testamenta, & ex clausula adiecta colligitur intentio testantis, sicuti in hac ipsa specie respondet Curt. Iunior. cons. 149. col. 2.

Ex quo dicendi pōt id, quod nouiores quidā opinantur. Filiū institutū ī hæredē censeri ī illa celebratissima forma Galli Aquilij, Si filius me⁹ me viuo moriē, tūc si qs mihi ex eo nepos, neptisue, natus, natāue erit, hæredes sunto, idem. n. necessariū est p̄mittere, ne testm rūpat. Igit testātis illa cautissima formula intentio est p̄cuidubio, vt eius dispositio valeat, & ob id iudicandū est sub illa cōditiōe voluisse filiū instituere hæredem, cum id necessarium sit, ne testm rumpatur, qd in d. l. Gallus. in principio animaduertunt Fortu. colu. 28. Gaua. nu. 14. & Mari. Salomo. nu. 25. ex l. denique. §. interdū. ff. de pecul. lega. idē adnotauit Stephanus in Necyomantia, dialogo 46. & 47. Nā fauore liberorum verba enunciantia disponunt. l. pater. §. auus. ff. de dol excep. idē probat in l. li. mater. §. vlt. ff. de vulg. vbi Iurisconsultus Africanus sensit sub Galli forma filium fuisse institutum. Itē Vlpianus in l. cum in testō. ff. de hæred. instit. scribit duos gradus hæredū esse ibi, Si filius me⁹ me viuo moriat, tunc nepos ex eo hæres esto. Nec obstat. §. idē credēdū. eiusdē legis Gallus. vbi nominatus nepos in cōditione nō cēsē institutus, quia id negādū est, cū eo casu, & in ea formula ēt nepos sit institutus. Et dum subdit Iurisconsultus, Nec successione testm rūperet, ad pronepotis institutionē est referendū, qa ea non facta, nec concepta, rumperetur testm mortuis filio, & nepote, viuo testatore. Nec ibi quidquā interest, prius mori nepotē, an filium, ut explicat Fortu. in d. l. Gallus colu. 37. Tametsi frequentius illius legis Gallus. interpretes præmittant filium in forma Galli Aquilij expresse institutum fuisse, & ita instituī oportere ab his, qui eadē forma vtant. gl. Bal. Angel. Imol. & alij communiter, d. l. Gallus. in princ. vt ibi fatentur Alex. nu. 6. Ias. nu. 48 & Galuan. nu. 21. ac cæteri Doct. quib. consentit Guliel. Benedict. hic, verb. adijciens. reprobantes Bar. qui in ea l. Gallus. existimat, satis esse filium ad legitimā successionem ab intestato vocari, & iō adnotauit, non esse necessariam in forma Galli Aquilij institutionem filij, quod a uero intellectu illius legis plurimum abest.

EX §. QVARTO.

SVMMARIVM.

1 *Substitutio quid sit, & quare hoc nomen habeat?*
2 *Diffinitio substitutionis directæ ab obliqua.*
3 *Vulgaris substitutionis diffinitio.*
4 *Vulgaris substitutio, quib. verbis fiat.*
5 *Vulgaris in vnum casum concepta ad alium extenditur.*
6 *Vulgaris expressa continet tacitam pupillarem, quæ tamen matrem pupilli non excludit.*
7 *Vulgaris tacita matrem testantis minime repellit.*

§. QVARTVS DE VVLGARI SVBSTITVTIONE.

VISQVIS hactenus de substitutionibus tractauit, il'u ī in primis aperuit, quidnam substitutio. Et Accursius non aliud arbitratur ī esse substitutionem, quam, secundam institutionem in rubr. ff. de vulgar. & pupillar. substit. quę diffinitio tantum conuenit, quādo sola unica substitutio fit, & institutio. Quid ergo dicemus conflet substitutionem secundo, & tertio gradu dici. l. prima. ff. de vulgat. atque etiam filio non instituto fieri possit substitutio, quod in eadem lege. prima ad, finem, probatur. Quin etiam in legatis, & in donationib. cauta mortis substitutioni locus est. l. vt hæredib. l. Titia Scio. § Seia libertis. ff. de lega. 2. l. ei cui. ff. de donatione causa mortis. Et, si est secunda institutio cum fideicōmissariā substitutionē diximus. l. Scęuola. ff. ad Tre.

ad Treb. cur item substitutiones ī directas & obliquas partimur? quibus rōnibus non admodū placet, subtilōnē dici, sequentē institōnē, tametsi id placuerit Lanc. Polito in tract. de substit. nu. 23. & Zasio col. 1. Vt igit substitutionis vis intelligat secutus Petrū Loriotū de substit. c. 5. existimo, substitutionē esse cuiusq; rei in posterioris p̄sonā collationē. ex d. l. vt hæredibus. Posterior verō p̄sona illa ītelligitur, q̄ priorē aliquē, cui ius ad eā dem rē cōpetebat, præmittit. l. in duobus. in princ. ff. de duobus reis. aut si mauis, in genere, subtilō est vnius, vel pluriū m ad aliquā rem in locū alterius facta vocatio, ī specie aūt est vnius, vel pluriū in locū alterius ad aliquā rē ī testō, codicillis, aliaue vltima volūtate facta vocō.

Substitutionū, quædā directę sunt, q̄dā obliquæ. Directa est illa, quæ substituī hæreditatem defert, sine alterius ministerio, & testōne. Obliqua est, q̄ substituto hæreditatē defert ex alterius testōne, vt fideicōmissaria. Abb. hic, Ias. posit alios in rub. ff. de vul. Politus in prin. de substit. nu. 28. & ibidem Zasius. Huius vero distinctionis vt latēs tradunt præ cæteris Guliel. hic, verb. absque liberis. tit. de compendiosa. nu. 12. & Lancel. Galiau. in rep. l. Centurio. col. 3. ff. de vulg. & pupil.

Est in hoc c. glossema quoddā de his substitutionib. agens, q̄d compendiosam substitutionem directam esse asserit, & tamen quandoque obliqua esse potest. Ob1 quis autem substitutionibus reciprocam adnumerat, cum ea frequentissimē directa sit. Sed hæc omnia statim latius tractabuntur. Nunc ad vulgarem substitōnē, in qua primum eius definitionē tradam. Secundo, formulam, qua concipi soleat. Tertio, eius effectum, quem ordinē, & in reliquis substitutionibus seruare conabor.

3 Vulgaris substitō, est sequens institō directa. q̄ oībus, & ab oībus fieri potest. Bar. in l. 1. nu. 5. ff. de vul. vos Ias. col. 3. apertius ita diffiniuit. & Guliel. hic, verb. absque liberis. nu. 7. ideo autem dicitur vulgaris, q̄ omnibus, & ab omnibus fieri possit. Bar. in d. l. 1. Regia l. 1. titu. 5. par. 5. apta etenim est vt tā liberis, quam extraneis fiat. Theophil. in princip. Institut. tit. de pupill. substit.

Secundum, quod hic agendum est, ad formulam hu
4 ius substitōnis spectat. Ea vero fit verbis gēralibus, specialibus, & singularibus, aut si mauis, indiuiduis. Gēralibus fit ita, Titiū instituo, & ei Sempronū substituo, aut Titium & Sempronium hērdes instituo, & eos inuicem substituo. Est aūt cōcepta vulgaris expressa, quoad verba generalia, & tacita quoad specialia. Bar. communiter receptus in d. l. 1. col. 3. & 5. glo. & Bar. in l. Lucius. ff. de vul. Specialia verba sunt hæc, Catum instituo, & si is hæres non erit, substituo Titiū. Quia vero pōt quis instituī non esse hæres, eo q̄ non sit, & eo q̄ non potest, sit ut hæc substō verbis singularibus, instituo Titiū, & si is nolue rit esse hæres, substituo Catum, vel instituo Sēpronium & si is non potuerit hæres esse, substituo Titium. l. cum proponas. C. de hær. instit. l. 1. pater familias. ff. de hære. insti. Alex. & Ias. in l. cum proponas. Bar. in d. l. 1. nu. 15. & hæc est substitutio vulgaris expressa omnino, quod Bar. & Doct. apertius explicant.

Tertio præcipuē illum effectū operatur substō vul-
5 garis, q̄ verbis singularibus in vnū casum concepta ad alterū extenditur. Si quis. n. instituat Sēpronium, & si Sēpronius noluerit esse hæres, substituat Titiū, erit substitutioni locus, si Sēpronius morte, aut alio impedimento, hās esse non potuerit. l. Gallus. §. & qd si tm. ff. de li. & posth. Bar. in l. Titius. §. Lucius. p tex. ibi ff. eod. tit. l. vlt. C. de posth. hæred. instit. Bar. in l. 1. ff. de vulga. nu. 14. & posth alios Ias. col. 4 Rip. nu. 89. Soc. fol. 3. col. 3. Post. in trac. de substit. tit. de vul. Zas. in ea. rubr. col. 3. & hæc est cōis opinio, vt fatet Gul. Benc. verb. absque libe. nu. 15. 5

Item substō vulgaris expressa continet tacitā pupil-
6 larē, si fiat minori 14. annis & quatuor annorū. l. ī hoc iu re. ff. de vulg. l. quanuis. C. de impub. & alijs substit. Bar. in l. 1. nu. 34. quē ibi cæteri Doct. sequuntur. Hæc vero pupillaris tacita matrem pupilli non excludit. l. vlti. C. de insti. & substit. gl. in l. precibus. C. de imp. & alijs substit. Bar. in l. Cēturio. col. 2. ff. de vul. quorū opinio cōis, est fm Alex. nu. 58. Ias. nu. 22. & Galiaud. col. 35. in d. l. Centurio. Zasi. tit. de vulg. nu. 20. & Politus num. 14. Ias. in d. l. precibus. nu. 6. & Curt. Iunior ibi nu. 20.

Qua in re illud omittendum non est, tacitā pupillarē matrem pupilli excludere, qā substō est facta in pia causam, quod notant Ang. 2. col. & Pau. in d. l. precibus. Alex. consi. 12. vol. 3 nu. 25. & consi. 38. 1. volu. idem & Ias. in d. l. precibus. col. 5. argumento glo. ibi, quæ præcedentem conclusionem veram esse probat, nisi ex voluntate testantis aliud appareat expressē, vel tacitē. Intelligo tñ Ang. opinionem qñ pia est substitutio pro exonerationē conscientiæ, & malē ablatorum. sic enim Ang. loquitur, & Dec. in d. l. precibus. n. 14. Are. cons. 154. incip. Periculosorum. Guliel. Bene. in hoc c. Rainuntius. verb. si absque liberis. in 2. nu. 98. quos sequit Caro. Molin. in additionibus ad Alex. d consi. 38. vol. 1. existimans aliās falsam esse opinionem Angeli, & sequacium.

Est autem expressa vulgaris, quæ tacitam pupillarē includit, quoties tit verbis specialibus, aut singularibus quorū paulo ante mentionē egimus. l. vlt. C. de instit. & substit. quā ad hoc ipsum Bar. allegat in d. l. j. nu. 36. apud quē loco pupillaris substōnis, corruptē legit vulgaris. ex Alex. ibi nu. 36. & Gul. Bene. hic verb. absque liberis. nu. 105. q̄ Bar. opinionē probant. Illa vero, q̄ coprehēditur sub verbis gēralibus, expressa pupillaris est, nō tacita & effectus expressę pupillaris habet. Cuius exēplū est, Instituo Titiū, & Sempronium, atque eos in aliē sub. tituo. Si. n. vterque institutus impubes sit, & eius conueniat pupillaris substō, ibidē continet expressim. l. p̄cib⁹. & ibi Doc. C. de impu. d. l. tā hoc iure. §. 1. Bar. nu. 7. & alij in l. Lucius. ff. de vulg. vbi Ias. col. 4. dicit hāc opinionem cōem esse. Idem erit, si substō ita concepta sit, Instituo Titiū filiū meū, & ei substituo Sēpronium. Nam si Titius ipubes sit, hæc censetur pupillaris expressa. Bar. in d. l. Centurio. nu. 32. Ias. nu. 55. vbi Gail. col. 87. dicit hāc opinionē cōem esse. quā Alex. p̄bat in l. Gallus. § j. col. 2. ff. de lib. & posth. opti. tex. ī l. tā hoc iure. ff. de vul. §. j. vbi pupillaris substō non commetur in reciproca. qñ nō fit talis substitutio duobus pariter impuberibus. Igitur si esset facta substō vni tm, qui impubes esset, cōtineret expressam pupillarē saltē verbis generalibus.

Tacita autem vulgaris minimē excludit matrem testatoris, si omnino tacita sit, sicuti nec omnino tacita pupillaris matrem pupilli. Bar. eleganter in d. l. n. 40. Alex. nu. 38. & ibi Ripa nu. 175. dicens hanc opinionē communem esse, quam & Zas. sequitur in tit. de vulg. nu. 21. Nisi substitutus esset aliquis ex descendentibus ab ipso testatore, tunc etenim mater testantis excluditur. Alex. dicto nu. 38. non alia ratione, quam quod voluntas testantis id dictare videatur.

EX §. QVINTO.

SVMMARIVM.

1 *Pupillaris substitutionis diffinitio.*
2 *Ad effectum pupillaris substitutionis quo tempore requiratur patria potestas.*
3 *Incellus l. 2 § sed & si extraneum ff. de vulg. Dictionis, modo, acce, 1.0*
4 *Pupillaris substitutio quibus verbis fiat.*
5 *Pupillaris expressa quam vulgarem contineat, & an ea expiret intra pupillare.*
6 *Effectus aliquot pupillaris substitutionis.*

§. V.

§. V. DE PVPIL. SVBSTIT.

1 HVius fubſtituriones ſ definitionem ita colligendã eſſe arbitror, vt ſit ſequẽs fubſtitõ directa, q̃ liberis impuberibus in poteſtate teſtãtis, conſtitutis nec eius morte in alterius poteſtatẽ recaſuris, intra pubertatẽ ſi. l. 1. ff. de vulg. Regia l. 5. tit. 5. par. 6. Eſt enim neceſſarium eũ, cui fubſtitõ fit, impuberẽ eſſe, & in ptãte teſtatoris conſtitutũ. Quõ ſi is mortuo teſtatore pupill⁹ eius nepos in patris poteſtatẽ incidat, fubſtitõ non põt effectũ hãre. Illud tñ eſt in controuertia, ſit ne ſatis pupillũ, cui fubſtitõ fit, tpe mortis teſtatoris eſſe in eius pãte,
2 an ſit neceſſariũ ẽ eidem poteſtati ſubditũ eſſe ſ tpe teſtamenti, in quo fubſtitõ fuerit facta. Qua in re gl. Bart. Ale. & Doc. p tex. ibi in d. l. 2. §. ſed ſi extraneũ, aſſerunt ſatis eſſe pupillũ tpe mortis teſtatoris eſſe in etatẽ poteſtate, ad & alijs rõnibus probare nitũtur, ea maximè q̃ pupillaris fubſtitõ facta extraneo, continet tacitã vulgarẽ. l. vlt. C. de hæred. inſti. & hæc vulgaris poſtea mutatur in pupillarẽ, q̃ valida eſt. Et qualitates hmõi facilè mutantur. l. 3. §. vlt. ff. de hære. inſti. Nã ſi quis inſtituat hẽdẽ eũ, q̃ extraneus eſt, eique pupillariter ſubſtituat, ac poſtea arrogauerit, ſubſtitõ ab initio nulla valida fit. per tex. in d. §. ſed ſi extraneũ. cui opinioni, & ſi cõs ſit, refragantur plurima, & primũ Catoniana regula, ex qua qd̃ inutile foret, ſi teſtãtpe deceſſiſſet teſtator, id legatum q̃cunque deceſſerit, non valet. Quæ quidem regula recepta vr̃ẽt in actibus conditionalibus. l. ſi alienũ. §. in extraneis. ff. de hæredib. inſti. §. in extraneis. In ſti. de hẽd. qualit. & diff. & licet in inſtõnibus locus non ſit Catonianæ regulæ, cũ ea in legatis loquat, tñ ex alijs Iuriſconſultorũ rõnis in inſtõnibus admittitur, qd̃ in legatis Catoniana regula definiunt Bar. in l. Catoniana. ff. de Caton. regul. ita intelligeas ibi Iuriſconſultũ dicẽtẽ, Catonianã regulã non ꝓcedere in conditionalibus inſtõnibus. Põt & obiter dici Catonianã regulã, q̃ in legatis puris conſtituta ſit, quaſi aliud in conditionalibus ſentiens, minimè ſibi locũ vendicare in inſtitutionibus conditionalibus, nã in his ceſſat ille ſenſus a contrario Catonianæ regulæ expreſſus in l. 1. ff. de regu. Caton. Item pupillaris fubſtitõ ceſſat, & extinguitur, ſi inſtitutus, cui ſit facta, exierit a poteſtate teſtatoris. l. ſi cohæredi. §. cũ filia. ff. de vul. Igitur & fortiori rõne ab initio fieri non poterit ei qui non eſt tpe teſtĩ in poteſtate teſtatoris. Præterea extraneo a patria poteſtate non põt fieri pupillaris fubſtitutio. §. extraneo. Inſt. de pupillar. ſubſt. ergo ſi fieri non poteſt, admittenda non eſt.

Quibus & alijs rationib. a recepti ſſima opinione recedunt Saly. Pau. Imo. Cum. & Iaſ. nu. 16. in d. l. 2. Ang. Aret. in prin. Inſt. de pupil. ſubſtitut. Zaſius in lib. ... tinguẽ. lect. c. 8. idẽ Zaſius de ſubſtitut. tit. de pupil. ſubſtitu. in 3. requito. Lance. Politus de ſubſtit. pupil. nu. 11. Viglius in princ. Inſt. de pupil. ſubſt. Stepha. in Necyomãtio, dialo. 8. quos nũcupatim citare libuit, vt appareat ab illa veterũ ſnĩa fere oes iuniores diceſſiſſe. Non obſtat rõ illa, q̃ a Doc. pro cõi opinione adducitur ex mutatione qualitatis. Quia in hac cõne non mutatur qualitas, ſed ipſa ſubſtantia, ſiquidẽ ſubſtitõ pupillaris a vulgari in ipſa ſubſtantia differt, qd̃ nemo, opinor, negabit, q̃ rẽ ipſam attente ꝑpẽdere velit. Maxime vero ceſſat prædicta rõ ex eo, q̃ hæc pupillaris ab initio nullo iure valida, minimè parit vulgarẽ olim tacitã, q̃ valida fit, miſſis etenim faciamus codicillos, in quibus pupillaris fubſtitõ iure codicillorũ producit fideicõmiſſariam. l. Scæuola, ff. ad Treb. Cum verba directa in codicillis appoſita obliquẽ accipiẽda fint gl. cõiter recepta in princip. Inſtit. de vulg. ſubſtitut. tex. in l. vlt. C. de codic. quod alibi tractabimus. Attamen pupillaris omnino exprel-

ſa, quæ ex ſola mente teſtatoris, non ex verbis vulgarẽ tacitã includit. l. ſi hoc iure, ff. de vulg. hanc effectũ hẽre cũ valida eſt, non aũt eo caſu, quo nullo iure ſubſtitit, vitiario etenim expreſſo & principali, tacitũ & accedẽs non æquè principaliter oĩno vitiatur. l. 3. §. q hẽr. ff. de ſeru. rũſt. præd. nec l. vlt. C. de hæred. inſtit. quidquam facit, cũ per illa verba, Semp onius Plotij hæres eſto, ex
3 verborũ ſerie deducatur vulgaris ſubſtitõ, quæ tamen omnino tacita non eſt, vt Imperator illa verba interpretat, aut ſaltẽ non eſt pupillaris expreſſa ibi ſubſtitõ. Supereſt mõ rídere tex. in d. §. ſed ſi extraneũ, cuius hæc ſunt verba: *Sed & ſi extraneum quis impuberem heredem ſcripſerit, potuit ei ſubſtituere, ſi modo eum in locum nepotis adoptauerit, vel arrogauerit filio precedente.* Nã is tex. ita intelligendus eſt, vt extraneo ſubſtitui poſſit, ſi adoptat⁹ fuerit mõ, i. eo tpe, quo fit ſubſtitõ, dictio etenim, mõ, in præterito accipitur, authore Donato in Eunucho. Sic Cic. lib. 2. de officijs. Modo enim hoc malũ in hãc rempub. inuaſit. idẽ 6. actione in verrẽ: Quid dico nuper? imo vero mõ, ac plane paulo ante vidim⁹. Vñ extraneũ appellat ille ex. eũ, q̃ a ſanguine teſtõris alienus erat, nõ tñ a patria poteſtate, quippe qui adoptatus fuiſſet ante teſtm⁹. Io. Cora. in l. quãuis, 2. col. C. de ſpub. & alijs ſubſtitutionis, quo in loco nullũ authorẽ citat huius ſuæ intellectus, quẽ prius ſcripſerat Lancel. Politus tit. de pupil. ſubſtit. nu. 25. qui exiſtimant, illũ nepotẽ in caſu & ſpẽ d. §. ſed & extraneũ. in ptãte teſtõris fuiſſe tpe inſtõnis, & ſubſtitõnis, idẽ fatetur Stepha. in Necyomantia, c. 6. intelligẽs extraneũ dici in d. §. ſed ſi extraneũ. eũ, q̃ quondã extraneus fuerat, modo tñ ſit in patris poteſtate, conſtitutus p adoptionẽ, qd̃ & Politus notauerat. Aliter ẽt explicari nodus hic põt, ſi præmittatur illũ repoſitẽ tpe inſtõnis extraneũ fuiſſe, & poſtmodũ ſequuta fuerit adoptio, ac demũ poſt adoptionẽ ſubſtitõ, atque ita illũ tex. interpretatur Iaſ. in d. l. 2. nu. 16. Zaſius in d. c. 8. lib. 1. tinguline. lect. & in d. trac. de ſubſtitu. tit. de pupillari. 3. requiſito. & Viglius in d. princ. Inſtit. de pupil. ſubſtit. ex quibus conſtat eã rõnẽ potuiſſe Iuriſconſultu dubiũ reddere, quòd ſubſtitõ pendens a teſtõ paterno, debeat referri ad tps inſtõnis, quo tpe nepos non erat in poteſtate. Itẽ q̃ nepos ille, cui fuit facta ſubſtitõ, non fuit inſtitutus tanquã ſuus, ſed tanquam extraneus. & obid dubium erat, an patre mortuo poſſet rumpere teſtamentum, & ſubinde pupillarem ſubſtitutionem.

4 Secundò, circa hanc ſubſtitutionem ſ eſt agendũ, quibus verbis fiat. Qua in re dicendũ eſt, fieri quandoque verbis generalibus, his quidem, inſtituo filium meum Sempronium, & ei ſubſtituo Titium, nam ſi Sempronius ſit impubes, hæc ſubſtitõ pupillaris eſt verbis generalibus, idem ſi ita concipiatur, inſtituo Titium, & Sempronũ filios meos, & eos inuicẽ ſubſtituo. Eſt enim & hic pupillaris ſubſtitutio, ſi vterque inſtitutus impubes ſit, expreſſa quidem quoad verba generalia, & tacita quoad ſpecialia, quo ſit, vt ſubſtitutio pupillaris eſſe poſſit, partim tacita, partim expreſſa. Bar. in d. l. 2. nu. 26. Fit item verbis ſpecialibus, quando teſtator mem ni pupillaris ætatis inſtituo Sempronium, & filio meo Sempronio impuberi ſubſtituo Titium. l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de vulg. & pup. l. ex facto. ff. eo. vbi ſi quis dixerit, ſubſtituo filio meo furioſo, eſt exemplaris. Igitur idẽ erit, ſi dixerit, ſubſtituo filio meo impuberi. Ale. in l. ſcribus. nu. 8. C. de impub. Rip. in d. l. 2. nu. 18. Politus de pub. ſubſt. nu. 8. & Zaſ. co. n. 2. col. & idẽ eſt, qd̃ Bar. explicat in l. 1. ff. de vulg. nu. 7. ex quo Regia l. 5. tit. 5. par. 6. quę illam ſubſtitutionem, cuius meminit Iuriſconſultus in d. §. hæc verba, tacitã appellat, eſt intelligenda quoad verba ſingularia, nã quoad ſpecialia expreſſa cẽſeri dẽt, quidquid Bal. ſcripſerit in d. l. ſcribus. Erit & aliud exẽplũ, quod nu. 5. exponẽtia. Fi deinde pupillaris ſubſtitõ

verbis

verbis ſingularib⁹, & ita cõcipitur, Inſtituo filium meũ & ſi filius meus hæres erit, & intra pupillarem ętatẽ deceſſerit, ſubſtituo Caium. l. 2. ff. de vulga. & pupilla. & ibi communis.

Eſt aũt hęc ſubſtitõ expreſſa quoad iſtum caſum, & tacita quoad aliũ, nẽpe, qñ nõ erit hæres, & tñ in ætate pupillari deceſſerit. l. Iulianus. incipit alias, ſi pupillus. ff. de acquir. hęre. Bar. in d. l. 2. nu. 28. Imol. & Alex. ibi. nu. 25. qui aſſerunt prædictam ſubſtitõnem ad iſtũ ſm casũ extendi, q̃ quidẽ opinio cõis eſt, vt fatentur laſ. nu. 28. & Ripa no. 41. in d. l. 2. Zal. in hui⁹ ſubſt. tract. co. 2. & Boer. deciſ. 38. nu. 14. & licet Cur. in d. l. ſcrib. nu. 34. viſa fuerit dubia hęc ſnĩa, atq; oĩno Politus diſplicuerit, §. & 6. q. tñ admittenda eſt, vel ex eo, q̃ ſubſtitõnes ſæpiſſime extenduntur, magno earum fauore l. ult. C. de inſt. & ſubſt. l. Gallus. §. & quid ſi tm. ff. de lib. & poſthu. Conſultius ſane erit teſtatori ſi ſemota ambiguitate in vtrunque caſum concipiat ſubſtitutionem.

5 Illud uero adnotandũ eſt, vulgarẽ ſubſtitõnẽ tũc oĩno tacitam eſſe cũ ſub pupillari uerbis ſingularib. cõcepta, cõprehendatur, vel q̃ in vnũ caſum concepta, ad alterũ extendi, ex his, q̃ in ꝓcedenti §. diximus. Ex quo de ducit in illa ſubſtitõne, Si filius meus in ętate pupillari deceſſerit ſubſtituo Caiũ, q̃ pupillaris ẽ Bar. in d. l. 2. nu. 27. cõiter receptus, ſm Ripã ibi nu. 4. qd̃ ipſe receptã §. 9. nu. 1. contineri vulgarem ſubſtitõnem expreſſam ſane verbis gẽralib. non omnino tacitam. Alex. in d. l. 2. nu. 25. idem Alex. nu. 7. & Doct. in d. l. precibus. vbi Curt. nu. 39. hanc opinionẽ tutãr aduerſus Dec. & eſt Alex. ſnĩa cõis teſte Ripa in d. l. 1. ff. de vulga. numer. 83. quo in loco plane aſſerit frequentiori calculo receptum eſſe ſub pupillari expreſſa verbis ſpecialib. non tamen ſingularibus, comprehendi vulgarem expreſſam verbis generalibus. Solum etenim omnino tacita vulgaris eſt illa, quæ colligitur ex authoritate legis a pupillari verbis ſingularibus concepta. Curt. in d. l. precibus. nu. 38.

Porro, ſubſtitõ, quæ facta fuerit ſub mentione pupillaris ætatis, & ad ætatem pupillarẽ reſtricta, ẽt quoad vulgarẽ expreſſam expirat & finitur pubertate. l. in pupilla ri. ff. de vulgar. Bar. ſi d. l. 1. co. vlt. Alex. in d. l. 2. col. 9. adũ ẽtis his, q̃ notat Bar. in l. Centurio. ff. de vulgar. nu. 31. Cur. Iunior ĩ d. l. ſcib. nu. 36. qb. accedit Regia l. 10. tit. 5. part. 6. nõ tñ opinor dici quoad iſtũ effectũ pupillarẽ reſtrictam ad ætatem illam pupilli, ſi ita fiat, Subſtituo filio meo ĩpuberi Titium. ex Alex. in d. col. 9. & Bar. in d. l. Centurio. nu. 3. Erit igitur forma ſubſtitutionis ad ætatem pupillarem reſtrictę in hunc modum, Si intra pupillarem ætatem deceſſerit, ſubſtituo Titium.

Illud ſane præcermittendum non eſt, ut planius hæc quæſtio intelligatur ex. l. in pupillari. & d. l. Regia. tñ probari ſubſtitutionem pupillarem fieri, & extingui per pubertatẽ, nihil tñ imbi dẽ de vulgari ſub ea cõprehenſa. Idcirco quid de vulgari oĩno dicendũ ſit, oportet examinare. Et ſane Bar. i d. l. 1. col. vl. cõiter receptus, multis conat probare vulgarẽ omnino tacitam, nempe comprehenſam ſub ea pupillari. Si hæres erit, & in ętate pupillari deceſſerit omnino extingui pubertate. Quę quidem opinio non probatur in locis a Bar. & alijs adductis. Nam tex. in l. qui habebat. ff. de vulg. aliorſum tẽdit, cum inibi filius impubes hæreditatẽ patris adierit, atque ideo vulgaris expirauerit per additionem, non per pubertatem ſm gl. & Bar. Aret. & alios, in ea. l. qui habebat. Et præterea illa Iuriſconſulti reſpontio rationẽ habet ex eo, quod ſpes ſubſtitutionis non tranſit ad hæredem ſubſtituti. Sunt & alia loca Iuriſconſultorũ pro Bar. adducta, quę facillime tolluntur a contrariæ partis authoribus, præſertim ea, quæ de voluntate teſtatoris ſtantur eo quidem q̃ teſtator voluerit reſtringens ad certam ætatem ſubſtitutionem pupillarem, ultra eã mi-

nime dare pupillo ſubſtitutũ, nec ſubſtitutũ admitti. l. ſi ita quis & l. qui plures. in 2. ff. de vulg. etenĩ hęc rõ parũ cõuincit, qa eſt intelligenda quoad pupillarẽ ſubſtitõnẽ, nã quoad vulgarẽ cõiectura maxima eſt, ne teſtator abique hęrede decedat, minime voluiſſe illi ad nominatã ætatẽ reſtringere. Sed tñ opinionem Bar. cõmunẽ eſſe teſtatur Alex. & Aret. in d. l. qui habebat. idem Alex. & Rip. in d. l. 1. nu. 225. Alberic. in l. precib. nu. 12. C. de ĩpub. & alijs Guliel. Bened. in hoc c. Rainuntius. in trac. vulg. ſubſt. nu. 138. Zal. I tract. ſubſt. c. de vulg. ad fi. Cui opinioni ſuffragatur, q̃ illa conditio, Si ĩ pupillari ætate deceſſerit adiuncta, pupillari ſubſtitõni, repetita cenſetur in vulgari, cum vtraque ſubſtitutio ab eadem oratione procedat, ideoque debeat pariter intelligi. l. iam hoc ture. ff. de vulg. In ſumma quidẽ Bar. in ĩa cõis in hoc tendit, ut quoties pupillaris expreſſa reſtricta fuerit ad tẽpus intra pubertatem, tunc ſane vulgaris inibi contenta per pubertatẽ expiret, quali & illam eam conditionẽ habeat, Si pupillus hæres non erit, & intra pupillarẽ ętatem deceſſerit, vñ concluſio paulo ante ex Alex. & Cur. adnotata de vulgari expreſſa, contenta tñ ſub pupillari verbis ſpecialibus concepta, q̃ ea expiret per pubertatẽ ex communi omnium ſententia procedere videtur.

6 Cęterum, hęc opinio cõis ambigua eſt, multiſque rõnibus euerti poteſt. Nec tñ oĩno improbatur authoritate gl. in l. lex. Corn. ff. de vulg. quia illa non tractat in ſpecie de pupillari reſtricta ad tempus pubertatis idcirco aduerſus hanc communem rationibus agendum erit.

Et primo, q̃ tacita vulgaris cõprehenſa ſub pupillari reſtricta ad ętatẽ pupillarẽ nõ expiret pubertate, ꝓbat eadem rõne, q̃ legẽ ciuilem induxit, ut ex mente teſtatoris, authoritate legis, cõque verbis non oĩno refragantibus, ſub pupillari vtcunque, etiam verbis ſingularibus concepta, vulgarem tacitam ineſſe ſtatuerit. d. l. iã hoc iure. Ea etenim eſt, Nam cum teſtator, caſu quo filius ſibi hæres eſſet, & impubes decederet, uoluerit tam bona ſua, quã pupilli ad ſubſtitutum pertinere l. ſed ſi plures. §. ad ſubſtitutos. ff. de vulg. & pup. l. verſimile ẽ, ſi pupillis ſibi hæres non eſſet, voluiſſe q̃ ſaltem bona ſua ad eundem deferrentur ſubſtitutũ, quę oĩo, excepto pupillo ꝓtulit. l. hæredes mei. §. cũ ita. ff. ad Treb. qd̃ Doct. adnotarunt, maxime Soc. in d. l. 1. nu. 23. ad fi. & Imol. hic in tract. vulg. ſubſtit. Hæc uero rõ, q̃ nemo negare poterit, ita obtinet, ſi pupillus moriatur poſt pubertatem hæreditate repudiata, ac obtineret, ſi intra pubertatẽ eadẽ repudiatione ꝓmiſſa mortu⁹ fuerit. Nec vi deo poſſe cõtrouerti ĩ hac cõiectura mẽtis teſtatoris.

7 Sedo, quauis ſub pupillari expreſſa tacita vulgaris contineatur, & alio qui cum utiatur expreſſum, ẽt tacitum vitiari debeat, l. 1. §. & habet. ff. de ſer. ruſt. ꝓd. l. qui ad certũ. ff. locat. tñ hęc omnino ceſſant, cum tacitũ eſt æque principale, & diſtinctũ ab expreſſo. l. ſi hiderũſſ. ff. de legat. 1. At in hac quæſtione manifeſti iuris eſt, ita principalẽ eſſe tacitã vulgarẽ, ut eſt ipſa expreſſa pupillaris, & quãlibet diuerſis cãſib. obtinere, tametſi altera ſit potentior. Sic ſane in l. 2. §. ult. ff. de vulg. extincta vulgari expreſſa p additionem, manet ſalua tacita pupillaris, idem conſtat ex l. quamuis. C. de impub. & alijs ſubſt.

Tertio, etiam ſi præmittamus, expreſſam pupillarẽ & tacitã vulgarẽ, ab vna & eadẽ oĩone procedere, poſſunt tamen diuerſis modis intelligi, quia ratio diuerſa cogit quidem ad diuerſã interpretationem. Nã natura pupillaris eſt admodũ diſtincta a natura vulgaris, idcirco mirũ nõ eſt, ſi diſpari mõ intelligatur vulgaris, quã fuerit intellecta, vel expoſita pupillaris, imo neceſſaria eſt hęc diuerſa interpretatio ꝓp diuerſã utriuſque act⁹ proprietatẽ. Nec obſtat d. l. iã hoc iure, quæ procedit ab ipſa mente teſtatoris reciproce duob. alijs ſubſtituẽtis, ea etenim contineri ſubſtitutiones voluit propter

æqualitatem,quæ vtrique filio possint conuenire *Incongruum.n.videbatur*, inquit Iurisconsultus, *vt in altero duplex esset substitutio,in altero sola vulgaris.*

Quarto,expressio eius,qđ tacite actui iure inest, nihil operat,nec mutat ipsius actus propriam vim, & natură.l.nõ recte.C.de fideiuss. l.conditiones. ff. de cõd. & demõst.sed in quacunq; pupillari substõne, nẽpe ea q̃ ita cõcepta fuerit,Filio meo ĩpuberi substituo Titũ,ĩ telligit illa cõditio,Si in ętate pupillari decesserit.l. qui liberis. §. hæc verba.ff.de vulg.& est cõis opinio. In hac vero specie vulgaris tacita nõ extinguit per pubertatẽ, vt Bar & alĳ fatentur. Ergo nec in ea,vbi expressa fuerit conditio ista,si intra pupillarem ętatem decesserit. Nec controuerti põt,esse necessariam pupillari substitutioni hanc conditionem,q̃p pupillus moriatur intra ætatẽ pupillarem,& non fiat pubes, nec decedat post pubertatẽ,licet possit tẽpus pupillaris ætatis restringi.

Quinto,vtar Saly.argumẽtatione a diuisione,inquã. Aut.n.hæc restrictio ętatis pupillaris nõ restringit vulgarẽ,aut eã restringit. Priori casu probatur opinio communi cõtraria,at in posteriori,si mẽtio pupillaris ętatis vulgarẽ tacitã restringit,vt limitẽt vulgaris ad tẽp' quatuordecĩ annorũ,profecto negatiue limitat in hũc sensũ,si hæres quocunq; tempore & ætate ille, cui fuit substitutus,obierit,& non fuerit hęres,admittẽdus est, quia verũ est,instituto non fuisse hæredẽ intra pupillarẽ ætatẽ,q̃ si ex aduerso dixeris,tẽpus pubertatis restrĩgit vulgarẽ nõ negatiue quoad additionẽ,vel repudiationẽ hereditatis,sed quo ad mortẽ pupilli in hunc sensũ, Si hæres non erit,& intra pupillarẽ ętatẽ decesserit.Rõdeo,hanc restrictionẽ esse impropriã & extraneã a vulgari substitutione,cuius propria conditio & natura est, q̃ instituto non sit hęres,nec ad eius obitum unquam refertur,id enim pertinet ad pupillarem, vel fideicommissariam,eisque similes substitutiones.

Sexto huic sententię accedit,q̃ nihil refert ad effectũ substõnẽ pupillarẽ ita factã esse,vt simul unica substõne & vulgarẽ contineat,vel q̃ vtraq; substitutio seperatim fiat.l.iã hoc iure.§.si aũt.ff.de vulg.& §.vl. Nã vtroq; casu vulgaris propriũ habet effectũ,& itidẽ pupillaris.Sed vulgaris seperatĩ facta, nullo tẽpore restringitur,vt constat.Igitur nec est restringenda si simul cũ pupillari fiat specialis ac singularis pupillari substitutionis formula,quę quidem ratio latius urget pro hac parte.

Septimo,eandẽ sententiã cõfirmat tex.in d.l.iã hoc iure probatur pupillarem expressam in vtrunque casũ factam censeri,in vulgarem quidem si hæres non erit, & in pupillarem,si in ætate pupillari decesserit,vñ colligitur quocunque mõ concepta sit pupillaris expressa, quoad pupillarẽ habere conditionẽ illam, si in pupillari ætate decesserit,quoad vulgarem vero illã,si hęres nõ erit,licet non decedat in pupillari ætate.Alioqui vulgaris tacita sub pupillari contenta,non esset vere vulgaris, imo magis accederet ad pupillarem,q̃ ꝓprie ea ætate restringitur,tametsi alios effectus distinctos habeat.

Octauo,erit hæc pars nõ admodũ iniqua,si cõsidere mus,non esse hanc interpretationẽ alienã a mente testatoris adiuncta simul legis interpretatione. Nã & si ad tempus ætatis pupillaris restrinxerit testator pupillarem expressam,mirũ nõ erit,q̃ vulgaris tacita posit illud tẽpus apteẽ ,siquidẽ vulgaris cõcepta in expressũ casũ,& euẽtũ,quo filius hæres nõ fit, nihilominus si hęres fit ,q̃ cõtrarius euẽt' cõstituitur,& in pupillari ætate decesserit,admittitur substitutus ex pupillari tacita.l. quanuis.C.de impub.& alĳs substi.

Nono,cãdẽ Saly. sententiã aduersus cõem cõ ꝓbat, q̃ ex mente testãtis illa clausula. Si intra pupillarẽ ætatẽ decesserit,aut in alia minori,tm ptinet ad pupilli hæreditatẽ,cũ eius mors sit ad eã obtinẽdã necessaria, & hc ad pupillarẽ substõnẽ,nõ aũt ptinet ꝓprie ad vulgarẽ, cuius ꝓpria cõditio est, q̃ institutus non sit hæres.Eadẽ aũt rõ subest,siue nolit esse hęres post pubertatẽ,siue intra eã ætatẽ,q̃ pupillaris sit,cũ in vtroq; tpe sit eadẽ ratio substituẽdi.Igitur nisi contrarium euidenter a testatore scriptũ fuerit,ꝓsumendũ est,voluisse sibi hæredẽ substituere,quocũq; tpe institut' voluerit hæres eẽ.

Decimo,his accedit elegans Alex.sententia in d.l. ꝑci b.C.de imp.& alĳs.nu.82.quo in loco scribit substõnẽ pupillarẽ,q̃ & exẽplarẽ tacitã induxerit eo,q̃ pupill' in furorẽ post inciderit,minime quoad tacitã exẽplarẽ extingui p pubertatẽ,si filius post eã obierit furiosus, nõ obstãte,q̃ fuerit pupillaris ad ætatẽ pupillarẽ limitata, Huius conclusionis rõ est,quia hæc tacita cõstituit a lege ex mẽte testantis poti',quã ex rigore significatiõis verborũ,q̃ quidẽ rõ manifeste probat Salyc. opinionẽ.

Vndecimo,sunt qui pro hac Saly.conclusione cõtra vulgo receptã solam ita argumentenť . Tacita vulgaris perpetuo valet,& sustinet ẽt eo casu,quo pupillaris ab initio nulla fuit.Igit fortiori rõne sustinebit vulgaris tacita,qñ semel pupillaris valida oĩno fuit ab initio. Collectio argumẽtationis sit ex rõne tex.in l.patre furioso ff.de his qui sunt sui uel alie.iur.& similib. Antecedẽs ꝓbat authoritate Bar.in d.l.vult.q.ff.de vulg. q elegãter asserit substõnem pupillarẽ tacitã maiori,extraneo,uel a matre,stati ab ipso initio vulgarẽ tecitã continere,q̃ si dixeris cũ Alex.in d.l.i.post.Gul.de Cune.ĩ d.l.ꝑcib. q. vlt. vulgaris subst.hanc opinionẽ Bar.intelligendã fore eo casu,quo pupillaris sit abs̃q; tpis limitatione. Quæ rã libenter,vbi ea facta fuerit cũ tpis certi ꝑfinitiõe,quo tpe finiet vulgaris tacita. Nã per pubertatẽ eã finiri cũ pupillari,dici uere nõ poterit,quia pupillaris ab initio nulla fuit,nec per pubertatem extinguitur . Ab initio aũt & tacitã vulgarẽ fuisse repugnat Bar.conclusioni,q̃ aũt ea tacita vulgaris per se substitẽs abs̃q; pupillari, pubertate finiat,ĩpropriũ est,& contrariũ naturæ vulgaris substõnis.vñ Bar.opinio ẽt admittenda est eo casu, quo facta pupillaris cũ certi tpis ꝑfinitiõe.Hęc uero vndecima argumentatio colligit ex suprà dictis , utrurq; Bar.Soc.ĩ d.l.i.nu.36.Igit ad eius amplorẽ cognitionẽ uidean' sit uera sic̃ Bar. Nã Soc.ĩ d.l. tan si. & Cora. d.l.post additã.C.de ꝑpub.nu.28.defendũt Bar.opinionẽ ẽt in ea specie qua facta fuerit substituto cũ certi tpis. limitatione.Probat opinio Bar.ẽm eũ in l.vl.C.de hær. instit.quæ tñ tractat de vulgari expressa,atq; ideo Barto. sententia congruentius defenditur ex ꝑsumpta testatoris voluntate,item ex eo,q̃ licet expressum vitietur,nõ tñ vitiabit tacitũ æque principale,qđ iam in hac disputatione admonuimus.Sic deniq;Bar.opinio cõis est,ut fatentur Soc.nu.36.& Rip.col vlt.in d.l.i.& eam sequũtur Imol.Alex.& idem Soc,& ibi,Saly.in l.ĩ testamento.4.col.C.de imp.& alĳs.subst.Faber in l.precib.C.eo. tit.Bal.cons.272.lib.2.Sig.consi.235.nu.7.& Hul Bene. hic in tract.vulgaris subst.nu.39.Sed contra Bar.adducitur passim Accursij authoritas in l. verbis ciuilib.ff.de vulgar.& in §.extraneo.Inst.eo.tit.qui communiter receptus asserit,substitutionem,quę ab initio non potuit valere iure directo,ualere obliquo , & sic vt fideicommissaria.Cui cõclusioni aptatur exemplum in substitutione pupillari facta extraneo,aut a matre, uel maiori. & est tex.in l.Scæuola.ff.ad Treb.gl.& Bar.in l.q.16.ff. de iure codic.Paul.cons.12.lib.2.Doct.in d.l.verbis ciuilib.& est communis opinio ẽm Ripam in d.l.i.col.vlt. ff.de vulg.Ang.in. §.vl.Inst.de pup.subst.2.col. & Roderic.Suares in l.quoniam in priorib.C.de inoff. testa. 2.tallent.fol.5.& totius rep.fol.50.col.2.vers.& per prędicta alias conflet.quo in loco eam conclusionem maxime

tre.Est etenĩ maximus effectus,q̃ sit fideicommissaria, vulgaris vel pupillaris. Sed si substitutio ista potuisset ab initio valere,vt vulgaris iure directo,ꝑfecto non ualuisset postea vt fideicõmissaria,ẽm cõmunẽ in d.l.verbis ciuilib.per eũ tex.valet aũt ut fideicõmissaria, ergo signũ est,ab initio nõ potuisse ualere,ut vulgarẽ.Quãobrẽ loã.de Imol.& Soc.in d.l.i.ff.de vulg.ad fi.idẽ Imol. in hoc c.Rainũtius,nu.52.in materia pupillaris,ne istę contrarię opiniones sibi obstent,opinantur substitutionẽ uerbis directis,vel cõib.conceptã posse ante aditam hæreditatẽ valere,ut directã,post aditã vero,vt fideicõmissariã,nec hoc repugnare his conclusionib.q̃ traduntẽ in d.l.verbis ciuilibus.Nam substitutio , quę post aditã hereditatẽ valuit,aut valere potuit iure directo,nusquã obliqua fit.d.l.verbis ciuilib.At ea,q̃ ante aditã hereditatẽ potuit valere,aut valuit iure directo , bene põt post aditã obliqua fieri & obliqua valere, nulla est.n.hic repugnantia & licet Imolæ distinctio displiceat Ripæ ĩ d.l.i.nihilominus tenẽda est ad cõciliãdas has duas opiniones,ꝑsertĩ in substõne directa dubia,q̃ potius in aliã directam intelligitur,& assumitur gl.cõiter recepta in l.verbis ciuilibus,in.fi.qualis potest censeri ea , cuius mentionem faciemus statim.vers.ex quibus,infero.

Est tñ aduertendũ, hanc substitutionẽ fideicõmissariã subintellectã ĩ pupillari expressa facta extraneo,aut a matre,post aditã hæreditatẽ subrogatã pupillari directæ,extingui quidẽ post pubertatẽ,ut uere sapiat naturã pupillaris,cui subrogat,tex.in l.si Titio. §.sicuti.& il. sequẽti incipiẽti,qđ fideicõmissũ.ff.de leg.i.ubi.Bar.& Ias.in 6.not.Bar.& Paul.in d.l.Scæuola notat late Rod. Suar.in d.tallẽt.& Rip.in l.Cẽturio.ff.de vulg.nu.120 & seq.quorũ opinio cõis est,teste Gul.Bened.hic ĩ trac. pup.subst.nu.36.& 59. Et quãuis hæc Doct.sententia ꝓcedat,ut loquit Iurisconsultus in d.§.sicuti.in fideicõmisso iniũcto a patre hæredib.ab intestato successoris filio,cui pater ipse testator poterat substituere pupillariter,hoc.n.ẽt quo ad legitimã filĳ potuit grauare onere fideicõmissi.d.§.sicuti,nos vero tractamus de fideicommisso,qđ in legitima debita filio non potest constitui, quia testator non poterat pupillarẽ ei dare substitutũ.l. ex trib.C.de inof.test.tñidẽ esse censeo in hac ipẽ quã tractamus,quia ex mente testatoris fideicõmissaria', q̃ adita hæreditate per pupillũ,aut hęredem filiũ subrogatur pupillari,candẽ qualitatẽ habet,quã pupillaris,q̃ sicus est in vulgari,q̃ hæreditate nõ adita per se substitit, nec surrogatur alteri,ea tiquidẽ est testatoris mẽs , vt si filius institutus,cui inutiliter pupillarem dedit substitutũ,adierit hæreditatẽ,& obierit mortẽ post pubertatẽ nullus sit substitutionis locus.Et sane pupillari, & fideicõmissariæ coeunt limitatio tẽporis,quo mortẽ obierit institutus,cũ habeant locum hę substõnes,hereditate adita,vulgari vero,q̃ negatiuã habet cõditionẽ propriæ non conuenit limitatio tẽporis,quoad illã negatiuã cõditionẽ,quocũq; .n.tẽpore moriaf substitutus hæreditate non adita,erit verũ dicere,quod omni ætate,& quacunq;eius parte hęreditas nõ fuerit adita . Hæc igit dicta sint de sẽtẽtia Bar.ĩ d.l.i.ad fi.ff.de vulg.pup.subst.

Ex olĳs his,ni fallor,apparet quid rñderi possit ad ea, quę pro cõi sententia tradi solent,& deniq; veriorẽ esse posteriorẽ opinionẽ cõi contrariã,quã aduersus vulgo receptã assertionem defendunt,& iure veram esse censent,Salic.in d.l.si testũ.col.4.ver.reuoc.in dubiũ an tacita vulgaris.C.de imp.& alĳs subst.Ripa in l.i.col.pe.& ibi Alex.col vltĳ.de vulg.Io.Cora.in l.post aditã.C.de imp.nu.28.Lance.Pon.de subst.tit.de pupillari nu 39. qui quidẽ in specie tenent,vulgarẽ tacitã cõprehendam sub pupillari ad certã ætatẽ restricta,non finiri per pubertatẽ,nec per eã ætatẽ,q̃ nominatim adscripta fuerit in gñ.,q̃ tacita vulgaris non expiret per pubertatẽ,tenet gl.in l.lex Cornelia.verb.duodecĩ.ff.de vulg.quã sequuntur ibi Imol.& Cuma.& Sing.cons.7.nu.4.quorũ authoritas ẽt referri poterit ad pupillarẽ restrictam in tra certũ tẽpus.Nã ea est proprie, pupillaris expressa,q̃ tacitã vulgarẽ proprie cõtineat,cum aliter cõcepta pupillaris,vulgarẽ satis expressam,non tacitam cõtineat. Nec quidquam oberit q̃ de testatoris uolũtate adduximus.Qui quidẽ restringens substõnẽ ad certũ tẽpus vt voluisse,q̃ ultra id ea substitutio minime extẽdat. Nã hoc verũ est,quoad substõnem expressam,nempe quo ad pupillarem,non autem quoad tacitam vulgarem.

Sed in eo casu,quo pupillaris fuit restricta ad tẽpus pupillaris ætatis,nẽpe ad ipsam vsque pubertatẽ, qđ a iure tacite subintelligit in eadẽ substõne,aduersus Bar. & cõmunẽ tenet ex presĳm Imol.& Soc.in d.l.i.nu.57 ad fi.idẽ Imol.in d.l.in pupillari.ff. eo. tit. dũ approbat ea,q̃ ĩ l.i.dixerat.idẽ notat Cuma.ĩ d.l.lex.Cora.col.ul.

Et sanẽ in hac controuersia cũ Bar.& alĳ plane tractauerint de vulgari tacita,fortasse & si cõis foret admittenda,posset dici,eã non habere locum in vulgari expressa,contenta tñ sub pupillari concepta verbis specialibus. Etenim cum hæc vulgaris sit quodam mõ expressa, mirum non erit in tanta huius quæstionis dubitatione,qđ existimamus aduersus Alex.Curt.& plerosque alios,vulgarem minimẽ finiri,nec extingui pubertate instituti.Quod est maximẽ cõsiderandum, vt tandem in vulgari oĩno tacita procedat cõis cõclusio , q̃ adhuc hoc casu certam probationem non habet. Et q̃ communis opinio nequaquam procedit in substitutione,quæ vulgaris expressa sit,sub pupillari tñ specialicõtenta,probatur authoritate Bald.cuius statim mentionem faciemus in quæstione an,mortuo pupillo,viuente testatore,expiret tacita vulgaris.Nam & istam qstionẽ hoc ĩ loco breui quadam resolutiõe explicare libuit.

Ex quibus infero,quęnam sit dicenda substitutio ea, quam semel in lite satis cõtrouersa vidi ad examẽ adduci,his quidem verbis a matre concepta,instituto hęrede filio impubere, Et si meus filius intra ætatem pupillarem decesserit,substituo.& volo q̃ habeat mea bona, eaq̃ hæreditet,ac succedat in illis Titius.Ex ꝓnotatis eq dẽ vĩ hanc substitutionẽ esse pupillarem expressam,inutilem tñ,quia facta sit a matre,atq; nõ in vulgarẽ tacitã esse interpretandã.Ego vero fateor esse pupillarẽ expressam,verbis tñ specialib. non singularib. conceptã, & ea rõne,quia inutilis est,sub ea continet vulgaris,nõ oĩno tacita,sed tacita quidẽ simplr quoad uerba specialĳ,cũ non fuerit expressa vulgaris verbis specialibus nõ erit hæres,concepta.Igit erit' saltẽ expressa verbis generalib.Nã vt oĩno sit tacita vulgaris,concipiẽda foret pupillaris in eo casu,Si filius hęres erit,& in ętate pupillari decesserit.His accedũt pulchra uerba Soc.in d.l.ff. de vulg.nu.36.ad fi.vñ,inquit Soc.licet talia uerba,mihi & in bonis meis,non fiat tantæ potẽtię,q̃ tollat pupillarẽ substõnem,tñ sufficiunt ad indu.endam aliquã qualitatem in ipsam substitutionem,videlicet,ut comprehendatur vulgaris expressa.Hactenus Soc. q̃ loquit de pupillari expressa oĩno,atque ẽt concepta uerbis specialibus.Præsertim hæc sententia tenenda est, quia licet illa uerba,si meus hæres,habeat mea bona,nõ fiat omnino ꝓpria solius pupillaris substõnis,imo & vulgaris conueniãt.l.ff de vulg.& tũ quoties fit substitutio ĩ puberi,aut sub mentione pupillaris ętatis q̃ mentem testatoris,qui pupillarem constituere vul. substitutionem,censeantur congrue ad pupillarem pertinere gl. Bar.& Doct.ĩ d.l.i.ff.de vulg.tex.in l.si ita. §.cuiusdã.ff. de bon.poss.secund.tab.l.si qua filio.& ibi Are.ff.de leg. 1.vere inspecta materia subiecta,quia pupillaris ei non conuenit,nec uerbis singularibus,si hæres erit,& in ætate pupillari decesserit,concepta fuerit,dicere possim',ea

tione cessante, hanc esse vulgarem non omnino tacitã, imo quodãmodo ita expressam, ut magis expressa sit, quã ea q̃ continet sub pupillari, verbis specialibus cõcepta, vñ in hac substitutione poterit minori cum dubitatione admitti opinio Salic. & sequacium aduersus Bartol. & cõmunẽ, si quidẽ hęc substitutio multis nominib. expressa vulgaris est, ne pe. qa contẽta sub pupillari verbis specialib. non singularib. ordinata, deinde pp illa verba, succedat i bonis meis, & mea bona hæreditet maxime appolita i ea pupillari substõne, q̃ ab initio nullo mõ valet ut pupillaris, imo necessario ut vulgaris ẽ interpretãda.

Ex proxime adnotatis quidã probare conant, & contendũt in hac substitutione vulgari tacita cõprehensã sub pupillari ab initio nulla, non esse admittẽdã Bar. distinctionem in d.l.ii.ff.de vulg. in ea q. qua q̃ritur, an a tacita vulgari possit adsumere vires testamentũ, & in specie an mortuo pupillo in vita testatoris expirauerit vulgaris tacita simul cum pupillari expressa. Nam quod testamentũ possit incipere ab expressa vulgari probatur in l.i.§. pro secundo. C. de caduc. tol. & id est omniũ cõsensu receptum, licut aduersus gl. itidem obtinuit, quod possit incipere a tacita vulgari, quæ post mortẽ testatoris apparet pupillo repudiante, q̃d Bar. explicat in d.l.i. nu. 30. & seq. Sunt tñ in hac quæstione, quãdo pupillus mortuus est vivo testatore, an a tacita vulgari possit incipere testamentum, tres opiniones minime omittẽdæ.

Prima est opinio Dini in d.l.i. asseuerantis non posse testm ab hac tacita vulgari incipere, cuius opinionẽ sequuntur Raine. in tract. substit. ii. de vulg. Bald. & Paul. in l. a pater filium. ff. eod. tit. Ioan. Andr. in specu. eod. de test. vers. ex quo superius. Ang. in d. §. pro secundo. idẽ in l. lex Cornelia. & in l. si pater captus. ff. de vulg. Aret. in d.l.i. & alij relati per Sal. ibi, qui nu. 8. & Soc. nu. 36. testantur, hanc opinionẽ communẽ esse. Ipse vero Soc. & Rip. late disputant, nec uidentur in hoc certam sententiã elegisse, tametsi in eã partẽ inclinẽt, q̃ Dino contraria est. Præcipue p̃ Dino adducit text. in l. q. si filius. ff. de capt. & postli. reuer. q tñ nõ p̃bat necessario eius sententiã. Nã tractat de secundis tabulis, quæ in pupillã pertinent, nõ de vulgari adhuc tacita. Etenĩ licet hęc contineat in pupillari, deducitur tñ ex mẽte testãtis, & ad primas tabulas pertinet, ac per ꝛ. substituit, cum & si expiret pupillaris, frequenter vulgaris tacita salua maneret, quippe q̃ ad primũ casum spectet. l. precibus. C. de i pub. rõnes aut p̃ Dini opinione adducta facillime tolli poterunt, & tollentur per authores partis contrariæ.

Secta hac in dubitatione sententia Bar. est, distinctionẽ quandã proponentis in d.l.i. C ut aperti lime refragatur tex. in d.l. quod si filius. Et præterea rõnes ipse p̃ Dino adducta, adeo hæc Bar. distinctio a posteris recepta non est, ut constat. Et ab oĩbus fere reprobat, vt inquit Alciat. in d.l. nu. 17. Imo huic opinioni Bar. manifeste contraria est testatoris mẽs. Cũ. n. ex tacita vulgari substitutus admittatur, credẽdũ est, testatorẽ nõ mutasse testm, qa cũ uelit admitti, nõ aũt excludi, siquidẽ decedit, nõ mutato testõ, in quo ad eũ, & filij hæreditate substituũ olim, alijs successoribus post filiũ prætulerit.

Tertia est sententia gl. in d.l. lex Cornelia. uerb. non existimo. Imol. & Cumã. ibi. gl. in d.§. pro secundo. & ibi Bal. Iac. Iacob. nu. 8. gl. i. d.l. si pater captus. ff. de vulg. Imol. in l. a filio. eod. nu. 8. & ib. Claudi. nu. 38. Ias. nu. 58. Alciat. nu. 14. & Alex. nu. 32. Gab. Bened. hic in tract. vulgaris nu. 69. Zasius in tractu substitu. tit. de vulgar. 5. effectu. Idẽ Zasius interpretatione d.l. q. si filius. in tract. ꝓ ossarum ad aliquot leges post varios & singulares intellectus, quorum opinio communis est, vt testantur Rip. in d.l. nu. 67. & Alciat. in d. nu. 74. nec Bart. ab hac opinione abhorret, quippe qui omnino discesserit in eius distinctione a rõnibus Dini. Huius ultimæ opinionis causa est rõ, quod vulgaris tacita, etsi sub pupillari cõtineat, per se tñ substituit, & æque principalis est, tametsi sit tacita. Quod manifeste cõstat, quia licet expiret pupillaris, manet tñ vulgaris. Quãdmodũ & pupillaris tacita nõ extinguit, quãuis expiret per aditionẽ vulgaris expressa l. post aditam. C. de impub. & alijs substit. Et ex Bar. in e. l. at q; alijs latis colligit nõ extingui vulgarẽ tacitã, extincta pupillari expressa. Nam q. a tacita vulgari possit incipere testm extincta expressa, sine ea pupillaris sit, tiue alia, probat l. nec enim. § vlti. ff. de test. mil. l. Antonius Pius. ff. de fideicom. lib. Et de expressa vulgari, q̃d ea non extinguatur mortuo instituto viuente testatore, tex. est in l. 5. §. vlt. ff. de lib. & posth. cum multis similib. q̃ passim ad id citantur. Atq; ita ipse opinor, hãc tertiam opinionem iure ueriorem esse. Imo & hanc vltimam opinio ẽt obtinet in vulgari tacita contenta sub pupillari ab initio inutili. Nam & in hac specie nõ minor est, sed eadem præsumptio mentis testatoris a lege deducta. Et ꝓterea, quia ab initio hæc vulgaris per se sub sistit, ac valida est pupillari exclusa, cui nusquam fuit accessoria. Sic denique in hac specie adnotarunt Per. de Rip. inter consilia Bald. cons. 156. lib. 4. Rip. in d.l. i. nu. 167. & ibi Alci. nu. 74. ff. de vulg. & pup. substit.

Verum etiam si admittamus primam Dini opinionem, ea obtinebit in vulg. omnino tacita, nempe comprehensã sub ea pupillari, quæ habuerit dictam conditionem, Si hæres erit, & in ętate pupillari decesserit. In ea vero vulgari, quę late generalib. verbis expressa sit, minime procedit. Nã hæc locũ habet, quãuis pupillus mortuus sit vivo testatore, qualis est illa, si filius meus in ætate pupillari decesserit, cuius paulo ante mentionem fecimus, sicuti expressim & eleganter tenet Bal. in d.l. precibus. C. de impub. & alijs substit. nu. 42. quem sequuntur ibi Paul. nu. 11. Alex. nu. 7. & Card. hic, q. 19. Alex. in l. 2. ff. de vulg. nu. 25. Areti. in d.l.i. & ibi Soci. late nu. 36. vbi hanc asseuerat communem opinionem esse, quam & Rip. ibidem nu. 167. probare videtur. Est enim hæc vulgaris expressa, vt fatentur omnes, igitur ad rationẽ vulgaris omnino tacitæ interpretanda non est.

Ex quo & idem dicendum foret adhuc admissa opinione Dini, in ea substitutione, cuius exemplum modo exposuimus in ver. ex quibus infero. cum hæc non sit vulgaris omnino tacita, imo expressa saltem uerbis generalibus, sicuti in eo, vers. probauimus.

Effectus autem huius substitutionis is est præcipuus q̃ ex ea directe impuberi succedit substitutus. in prin. Instit. de pup. sub. Bar. & alij in d.l.2. Regia Lui. 5. part. 6. Matrem pupilli etiam excludit a legitima portione, si ipsi substitutio expressa fit. l. Papinianus. §. Sed nec impuberis. ff. de inof. test. c. ii pater. de test. in 6. Bar. & communiter Doct. in d.l.2. nu. 31. quod in iudicio interiori animæ admittendum est, sicuti nos p̃bauimus in c. cũ esset. ff. tit. nu. 11. tametsi ab hac cõmuni opinione Bar. discedat Coral. in l. precibus. C. de impub. nu. 19. & eo loco audacius quam par est, asserit inique illam esse c. Si pater cõstitutionẽ. Ceterũ plurimas, q̃ huic substitutioni cõuenit, cõsulto omittimus, q̃ in d.l.2. latius tractent. neque. n. oĩa in hisce cõmentarijs libet explicare, cũ huius dectionis Pontificię non sit hæc principalis materia.

EX §. SEXTO,

SVMMARIVM.

1 *Exemplaris substitutionis definitio, & cui fieri possit.*
2 *Filio exhæredato potest fieri exemplaris substitutio.*
3 *Pupillaris substitutio an cõtenetur per anth. ex causa. C. de liber. præt. & quid de exemplari?*
4 *Regia lex prima, tit. 1. lib. 5. ord. & l. 4. Tauri explicantur.*
5 *Exemplaris substitutio, quibus verbis fiat.*
6 *Exemplaris matrem an possit excludi.*

7 *Exemplaris substitutio qualiter extinguatur respiscẽtia.*

§. VI. DE EXEMPLARI

EST igit substitutio exemplaris, testm q̃d a parentibus fit pro liberis minime testari valentib. furoris, vel similis morbi causa. Politus in tract. de substitu. tit. de exemplari ex l. ex facto. ff. de vulga. l. humanitatis. C. de impu. Regia l.ii. tit. 5. part. 6. Et quia ad exemplũ pupillaris substitutiõis fit, exẽplaris appellatur, atque licut pupillaris dr testm pupilli, ita & hęc exemplaris dr testm furioti. l. patris & hi. ff. de vulg. Põt hęc substitutio fieri ẽt a matre, ut ex dictis legio. constat, nec tm fit furioso, sed & mẽte capto. d.l. humanitatis. iuncta l. vlt. §. ult. C. de cura furio. Theophilus in §. qua rõne. Inst. de pupil. sub. & idem concedunt doct. cõiter, quib. mire conuenit tex i l. generali. §. duas. ff. de vsufruct. leg. 30 Licinius. §. ult. ff. de lega. 2. §. furioti. Inst. de curat. l. cõs. §. 1. ff. de cura. furi. itẽ hi eadẽ rõne his, q̃ testari nõ possunt, mutis in quã, surdis d.l. ex facto atq; ẽt p̃digis, qb. testari nõ liceat ex interdicto, i quo cõueniũt oẽs, in d.l. ex facto.

4 Illud uero maxime dubiũ est, an filio exhęredato fieri possit exemplaris substitutio? Sũt etenim, q̃ existiment filio exhæredato non posse substitutionem hãc fieri per tex. in d.l. humanitatis. q̃ exigit legitimã portionẽ filio a patre substituente relictã. Bar. ibi. idẽ in d.l. ex facto. nu. 18. Alex. colu. 8. & utrobique Doct. cõiter Gulie. Benedict. tit. de exemplari. nu. 20. quib. obstat primum, quod pupillaris substitutio, quam hęc ipsa imitatur, nisi exheredatis sit. l. i. ff. de vulg. itẽ furiosus exhæredari recte potest, commissa ante furorem ingratitudinis causa. l. nõnunquam. §. si ui, aut clam. ff. de vsucap. l. viti. §. sed cum antiquitas. C. de curat. furi. Bar. in d.l. ex facto. nu. 10. vbi Ias. nu. 29. dicit hãc opinionem communem esse. Quin & uerba d.l. humanitatis, potius hanc sententiam, quãm cõmunem probant. *Legitima*, inquit Imperator, *portione eis vel eis relicta, quos voluerint his substituere parentibus licear, vt occasione hmõi substitutionis, ad exemplã pupillaris, que vela nulla contra testamentũ eorũ oriantur*, Ecce quam euidenter ius æquale cõstituitur respectu querelæ, & exhæredationis in pupillari & exemplari, ut quis ab eadẽ constitutione, ut creuicolus esse uelit, colligere possit pupillarem substitutionẽ, rite exheredatis heri posse, atq; eodẽ iure exẽplarẽ. Ex qbus constat, p̃babilius multo esse exemplarem substitutionẽ posse fieri filijs rite exheredatis, aduersus cõmunẽ opinionem, q̃ dubia una fuit volito, de exemp. substit. nu. 11. Curtio Iuniori in d.l. humanitatis. col. 5. Dices forsan optime lector, hanc q̃stionem non admodũ utilem esse. Nam licuti puellaris substitutio finitur exhæredatis facta, rupto testõ conseruat, auth. ex causa. C. de liber præter quod expressim notant Bar. Alex. Ias. in l.i. §. vlt. ff. de vulga. Rip. in d.l.i. nu. 32. Zasi. de substitu. pupil. nu. 2. & eode tit. Politus nu. 14. qui quidem ab ipso Instione, hanc profitentur communem esse, quam Curtius Iunior sequitur in d. auth. ex causa. nu. 55. Sic & exemplaris substitutio valida erit, licet testm patris rumpatur. His etenim rñdeo, nec pupillarem substitutionẽ conseruari rupto testamento, ex eo quod testm patris est necessarium ad hoc, ut filii testm hoc procedat, & valeat. §. liberis. Inst. de pupil. substi. l. 2. §. prius. ff. de vulga. & testm patris euanescat, tollitur & pupillaris substitutio d.l. §. plin. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de inof. test. & in d.§. liberis. Nec obest decisio auth. ex causa. quia ex illa Nouella ea tm cõseruant rupto testõ, q̃ absq; hæredis institutione constitere possunt, at illa, quæ necessario, & præcise exigunt præuiã heredis institutionẽ, minime rupto testõ effectũ habere possunt, vñ verius est, pupillarẽ substitutionẽ rupto testõ

nequaquã conseruari ex dicta Nouella. q̃d asserũt Dinus, Pet. a bella pertica, & nouissime Ioan. Igne. in d. auth. ex causa nu. 127. quã opinionẽ probat Regia loco tit. 5. part. 6. atq; sic ei minime refragat Regia l. 24. Taur. quippe quæ loquatur in melioratione, quę fieri põt absque heredis institutione, in codicillis, & in alia quacunque dispositione. lex deinde prima, tit. de test. lib. 5. in ordi. regijs, q̃ non adita hereditate ab hærede scripto legata, &c. scripta in testõ seruãda esse æquissime sanxit. adhuc nõ stat, eã e enĩ intelligo in his, q̃ pure scripsit nõem hæredis non requirunt, (i. dcit, in his, que scribi, ac disponi possunt in eo actu, qui hæredis institutionem nec requirit, nec admittit. Qualis est codicillorum, in quibus, etiam testamento confirmatis pupillaris substitutio fieri non potest, quod oẽs fatent. Ergo, q̃ in codicillis agi & disponi poterãt, ea ex Iustiniani Nouella silua manent. Atque de his erit ea constitutio intelligenda, ut in his obtineat. (secus vero in his, que absque heredis institutione minime substituunt. His ẽt accedit q̃d Ias. in d.l.i. §. ult. in fi. dixit posse opinionẽ contra Bar. & cõmunẽ defendi. Nec q. quã confirmat communẽ opinionem, q̃d si deicommissi, legata, & dationes tutelarũ substituantur rupto testõ ex causa præteritionis, vel exhæredationis. Quia hæc non adeo requirũt heredis institutionem, imo absq; ea quique constitũt l. 3. ff. de confirman. tut.) ex qua, & ex alijs Francis. de Rip. in d.l.2. nu. 33. q. 1. laudat Bar. opinionem, p̃bari conat, hãc rationem uerã esse, eamque optime defendit. cui addiderim ipse, ut opinor non incongrue, nihil referre, quod datio tutorũ in codicillis valida sit, modo testamento fuerint confirmati, ex eo, quod codicilli a testamento robur accipiãt. Nã & si concedamus, non aliter valere dationem tutorũ in codicillis, quã si expresse vel tacite fuerint testamento confirmati, illud dubio procul nec negari potest, nec est p̃batu difficile, imo ex ipsius tutoris cuius primis fere elementis constat, codicillos, ẽt testõ confirmatos propriã codicillorum retinere, naturã neque authoritatẽ habere testamentorum, atq; in eis non posse ea tractari, aut disponi, q̃ testm necessario requirunt. l. quod per manus. ff. de iure codic. l. Qua in re non negamus, quæ adnotari ex iurisconsulto in Iasse toto. ff. de heredib. instit. & in l. heredes palã. §. 1. ff. de test. ab Imola in d.l. asse toto. Alex. & Ias. in l. i. C. de codicil. id uero q̃d diximus, nempe codicillos confirmari tacite testõ, ex eo constat, q̃d codicilli ante testamentum facti p̃d confirmati censent, si testator abhis, q̃ in codicillis voluit, non discesserit, quãuis expressim confirmati non fuerint. §. sed cũ ante. atq; ibi gl. & Ang. Inst. de codicil. l. ante & ibi glo. Dinus, Bart. & Alber. in l. testõ. ff. de test. tut. imo idem dicendum est de codicillis post testamentũ factis, ab eo tñ speciali mentione minime confirmatis, asserunt idem Accursius in d. § sed cũ ante. idem & Bar. atque Alber. in d. l. ante ex iurisconsulto in l. 3 § ult. ff. de iure codi. ex quo Balduinus in d. § sed cũ ante sensit, & palã assuerat Dareus lib. 2. disput. c. vlt. codicillos post testamentum factos nulla indigere confirmatione, quorũ sententia in eo sensu mihi probatur, ne in eo testõ tacitẽ confirmati censeantur codicilli, a quo vires accipiãt. Nec difficile mur, tutores datos in codicillis nullo facto testõ, iure directo non posse id munus obire, debere tñ a Prętore confirmari, q̃d iure communi adnotarunt Cinus, & Bal. in l. x tia patre. C. de confir. tut. Aret. in l.i. § ult. nu. 17. ff. de vulg. Socin. cons. 283. co. 3. Dinus, Bar. & Alber. in d.l. testõ. quãuis Alber. ad id minus diligenter adduxerit Iurisconsultum in l. Iepe §. nã cum dẽ. ff. de uerb. sign. nec mihi hac in quæstione placet differentia, qua Faber ut conatur in d.§. sed cũ ante. Atq; hæc obiter dixerim de hac obiectione.)

Sic ẽt parũ refert, q̃ dictio, Cetera, cõtineat iter alia & substitutionẽ. l. qui plures liberos. §. vlt. ff. de vulg. l. nã qđ in §. ult. ff. ad Treb. Nã id procederet, niũ rõ diuersa plane dictaret, nõ esse capitula expressim a Nouella Iustiniani cõfirmata, ad substitutionẽ trahenda maxime cũ substitutio vere dici possit institutio, qa p eã hæres instituit. Et tñ ipsa Nouella institutionẽ hæredis in specie rũpi, & improbari velit. Deinde verba illa, *Cetera manere*, in d. auth. ex causa, nõ sunt Iustiniani, sed Imerij, liquidẽ Authenticæ. Codici insertæ, nõ fuere eidẽ operi p Iustinianũ, nec eo tẽpore, nec eius authoritate adscriptæ, sed multo post eodẽ Imerio, Alberto Bulgario, & alijs. Quod & Gregorius Haloãder in prãtiõe Codicis Iustiniani, & plerique alij adnotarũt, idque ex eo constat, q̃ non semper fidelis redditur sententia, nec eadẽ litera, imo admodũ diuersa Iustiani Codici apposita fuit ex Nouellis, deinde Codici Iustiniani inserta fuere auth. cõstit. Frederici primi, q̃ multo post Iustinianũ imperiũ obtinuit. In ea aũt Nouella Iustiniani, ut cũ de appellatione cognoscit. §. aliud expressim nominatur, q̃ rupto testõ firma manẽt, inter q̃ nulla mẽtio fit pupillaris substitutionis, tametsi ibi expressa nõ restringãt dispositionẽ, ac potius eã declarẽt. Et uere ibidẽ cæterorũ nulla mentio fit. Præterea licet pupillaris substitutio fauorẽ respiciat pupilli. fi pupillus. ff. de acquir. hæred. nõ est hæc rõ sufficiens, vt eadem substitutio sustineat rupto testõ. Qđ patet in d. §. sed nec impuberis. & in d. l. 2. §. plane. ff. de vulga. maximẽ qa nõ põt iusta rõne dici substitutionẽ pupillarẽ esse oĩo filio pupillo fauorabilẽ, cũ ea facta fuerit in dispositione ipsi, vel fratribus iniuriosa, ita cũ ex ea pupilli mater excludẽda sit, alijq; hæredes legitimi, iure sanguinis dilecti, & sibi coniuncti. Ex q b. cõstat opinionẽ Dini verioré esse, quã ẽt defendũt Bald. in d. auth. ex causa. nu. 30. & Ioan. Corasi. in l. si testõ nu. 12. C. de impuber. & alijs. Qua rõne adhuc iure cõi, cũ opinio cõis dubia sit, merito foret restringẽda, vt ea nequaquã admitteret, vbi extraneus esset substitutus pupillo omissis pupilli fratrib. qđ tenẽt Paul. in d. auth. ex causa, licet ei refragent Corneus ibi, & Alex in d. l. i. §. ult. ff. de vulgar. Itẽ nec in eo casu, quo ipsimet pterito esset facta pupillaris substitutio, pp̃ iniuriã ei a patre illatam, sicuti notat idẽ Paul. Castrens. in Lex duob. §. ult. ff. de vulga. Guido Pape cõs. 87. quia is & in hoc Alex. & Aret. in d. l. i. §. vlt. adhuc cõtrariũ teneant, opinionẽ communem ad hunc casum extendentes. (Post Imol. nu. 4. & Cuma. nu. 6. ibi, & Bal. in l. humanitatis. C. de impub. nu. 31. quos ẽt sequitur Ripa in d. l. 2. nu. 13. Qui & extentionem istam cõiter receptam esse post Alex. asseuerat.)

Quod uerò attinet regiam partitarum constitutionem, & si errare, ac fallt possim, mihi certissimũ ẽ, opinionẽ cõi contrariã ea constitutione, & lege probari. Scio etenĩ non esse plumendã, nec facile constituendã correctionẽ decisionum iuris cõis per eas constitutiones, quas leges partitarum appellamus. Contendi tñ q̃nque per leges istas eas opiniones probari, q̃ interpretationẽ dubiam iuris Cæsarei attingunt, & a posteris cõi omnium iudicio fuere improbatæ. Qua in re falli potuerunt uiri illi prudentissimi, qui opus illud partitarum in ordinẽ, & Hispanum sermonem deduxerunt. in hac aũt quæstione planum est, quid lex Regia uoluerit eo. n. tempore nulla erat constitutio iuris Cæsarei de pupillari substitutione conseruanda ruptro testõ, aperto quidẽ, ſter tex. in d. l. 2. §. plane. Et in d. §. Sed nec impuberis, nec erat certa ea interpretatio, quã Nouellæ Iustiniani Accursius, Bar. & alij conantur aptare, imo forsan usque ad Bart. ætatẽ plurimũ authoritate cõprobata erat contraria opinio. idcirco Regia lex in sermonem Castellanum tradoxit manifeste responsa Iurisconsultorum in d. §. Sed nec impuberis. & in d. l. 2. §. planẽ. (Hæc tandem aduersus cõmunẽ opinionẽ eo alio scripsi, q̃ mihi ea sententia nusquã placere potuerit, & si sciã sic huic disputationi p̃ iudicatũ esse, ut uix quisquã a recepta opinione sit discessurus, qđ & ipse p̃ bauerĩ, si in lite cõtrouertia iudex sententiã ferre debeat. Nã & in hoc Regno dicta regia lex prima in eum sensũ frequentissime recepta ẽ, ut oĩa i testõ cõtracta, firma, & ualida esse censeanẽ cuiuscunque cõditionis sint, mõ de testatoris uolũtate constet.) Satis tñ erit, vt locus sit pupillari substitutioni, ipuberẽ cui facta fuerit, i re certa instituta fuisse tex. & ibi gl. in c. si pater. isto tit. in 6. verbo, eidem.

Fit aũt exemplaris substitutio verbis generalibus. in hunc modum, Instituo Titium, & Sempronium filios meos hæredes, & eos inuicem substituo, nam si uterq; furiosus sit inest sub his uerbis exẽplaris substitutio expressa uerbis gñalib. Bar. in l. Lucius nu. 16. ff. de vulg. Ale. col. pen. Ias. it. Rip. nu. 34. in e. l. Lucius. Zas. titu. de exemplari. col. 2. Imo. hic dum tractat de substẽne breuiloqua. idem erit si filio furioso pater, ita substituat, Filio meo substituo Titiũ, quãuis. n. nulla fiat furoris mentio, attamen ex eo, q̃ ipse, cui substitutio fit, est furiosus, iudicãda est exemplaris hæc substitutio. hoc ipsum est, qđ voluit Bar. in d. l. ex facto. nu. 25. a quo Ripa ibi nu. 78. discedit, dum Bar. hanc substitutionem tacitam appellauit in quo ipse Bar. sensit esse tacitam quoad specialia uerba non tamen quo ad generalia, quod non aduertit Ripa.

Item exemplaris substitutio verbis specialibus concipitur, quoties mentio furoris fit. Quid. n. si pater ita substituerit? Filio meo furioso substituo Titium, est q̃ dem hæc exemplaris substitutio, q̃ etiã complectitur vulgarem, si filius restituta sibi sana mente, noluerit esse hæres, uel adhuc furore præualido, fuerit eius oĩs hæreditas repudiata. Et deinde pupillarem itidem expressã generalibus verbis, si ipse filius liber a furore decesserit ĩra pubertatem, & idẽ si decesserit ante pubertatẽ i furore. Quod si post pubertatẽ decesserit, & furiosus erit vere exẽplaris Bar. in d. l. ex facto. col. 3. cuius opinionẽ dicũt esse cõmunẽ Ias. nu. 22. & Ripa nu. 60. Idq; plurimũ interest ob varios curatq; substitutionis effectus. Sed & si pater filio furioso & ipuberi substituerit expressi, si i furore decesserit, erit vulgaris repudiata paterna hereditate, ato; ẽt pupillaris, si ĩ tra pubertatẽ i furore mortẽ obierit, si uero post pubertatẽ erit exẽplaris, ante pubertatẽ aũt, cessãte furore, & ipubere ĩ sana mẽte defũcto, nulli' effectus esse censetur itthæc substitutio. Alex. in d. l. ex facto nu. 31.

Tertio fit exemplaris substitutio uerbis singularib. cuius exemplũ sit, Si filius meus hæres erit, & i furore decesserit, substituo Caiũ, erit fortalis & his uerbis saltem in gñe expressa pupillaris substitutio, si filius ĩtra pupillarem ætatem decesserit, in quo sunt notãda verba Bar. in d. l. ex facto. 3. col. mõ pupillis in furore decedat ex Alex. quẽ paulo ante citauimus. ex his etenĩ, q̃ hac in materia traduntur, in summa potest colligi hæc formula, q̃ tamen in vnum concepta casum, furoris, inquã ad aliũ trahitur, nempe, si p̃digus, si mutus & surdus, filius testantis decesserit. Bar. in d. l. ex facto nu. 28. & ibi Alex. nu. 42.

Hæc uero substitutio non ita libere fit, ſtenetur siquidem pater substituere filio furioso eas pfonas, q̃ exprimuntur in d. l. humanitatis, & in Lau. tit. 5. part. 6. Habet, sane rite e facta exemplaris substitutio cũ effectũ, vt substitutus directo bona furiosi capiat, atq; matrẽ furiosi oĩno excludat Bar. in d. l. ex facto. nu. 30. ubi Alex, Ias, nu. 43. Ripa nu. 85. dicunt hanc opinionem communem esse. idem fatentur Guliel. Benedict. hic, uerb. absque liberis. tit. de exemplari. nu. 53. Dec. & Curt.

Curt. Iunior nu. 15. in d. l. humanitatis eam defendentes aduersus Ias. ibi & in d. l. ex facto.

Extinguit hæc substitutio cessante morbo, uel impedimento d. l. ex facto. & l. humanitatis. Scribit tñt 7
Bar. in d. l. ex facto. nu. 40. cessante furore, vel impedimento, non extingui penitus hanc substitutionẽ, sed suspendi, & cessare, ita ut redeunte furore, rursus hæc substitutio recipiat vires. cessat etenim, non oĩno extinguitur. l. inter stipulantẽ. §. Iacram. ff. de verbor. ob. l. qui res. §. areã. ff. de solutio. eãdẽ Bar. opinionẽ defendit Alex. in d. l. ex facto. col. pen. vbi Ias. nu. 49. & Ripa nu. 102. dicunt eã cõmunẽ esse, quam ẽt sequitur Guliel. hic. tit. de exemplari. nu. 47. Ab ea tñ discẽdũt Decius in d. l. humanitatis, & Politus tit. de exẽplar. ad fi. Zasius vero eodem tit. Bar. opinionem approbat, vbi furor rediret post breue tẽpus, tunc etenim nõ vẽ extinctum esse furorem, qui prius aderat in eo, qui furiosus erat inumbratę quietis. l. qđ meo. ff. de acquir. pos. Sic cum eadem mulier ad eundẽ virum reuertitur, matrimoniũ idem esse putat Martianus, si non multo post tempore interpolito recõciliati fuerint. l. pleriq; ff. de ritu nup. Vñ in hac specie, quam tractamus, si furor recidiuus est, & non multo tempore postea redit, erit locus sententiæ Bart. & Doct. At si idẽ furor postea multo tempore iudicis arbitrio diffiniendo, redierit, non erit opinio cõis admittenda, sm Zas. & no uissime idem probat Stephanus in Necyomantia, ca. 17. tametsi concors illa Doctorum sententia maximũ fomentum capiat a l. cum filij. ff. de cura furio. vbi curator furiosi, qui conualescentia mentis cessauerat, furore repetito, idẽ dicetur authoritate cõtigua. ad idẽ l. qui tertiana. ff. de edil. edict. *qui tertiana*, inquit *aut quartana febri vexar ẽtur, quiue comitialẽ morbũ haberent, ne qui dẽ ijs diebus quibus morbus vacaret, recte sani dicentur.* Sed & hęc cũ sensum habere iure optimo possunt, quẽ p̃fata distinctione probauit Zasius, & iõ eius cõcordię accedo libenter, & eo magis, q̃ uideam rẽ esse ad modũ controuersam, atque eidẽ distinctioni ẽt Ang. subscripsisse in §. qua rõne. Inst. de pupil. substitu. post Bal. i d. l. humanitatis i fine. Regiã uero legẽ. 11. tit. 5. part. 6. sãxisse hãc substitutionẽ extigui respiscẽtia.

EX §. SEPTIMO.

SVMMARIVM.

1 *Reciprocæ substitutionis diffinitio.*
2 *Quibus verbis fiat & inibi intellectus ad l. Titius. ff. de hæredi instit.*
3 *Quid substitutiones comprehendat reciprocas, & an contineat fideicommissarias.*
4 *Reciproca substitutio unica oratiõe cõcepta, eas substitutiones cõprehendit, quæ pariter utrique instituto cõuenuntur, secus si diuersa oratione constituatur.* 3
5 *Substitutio reciproca qualiter extinguatur.*

§. VII. DE RECIPROCA SVBSTITVTIONE.

Reciproca substitutio est, Plurib. hæredibus instituti, aut hereditatis, alterũ i alterius defectũ substituere. l. iam hoc iure. & l. Lucius. ff. de vulgar. Regia lex pen. tit. 3. part. 6. notãt Bar. in d. l. Lucius nu. 4. Lancel. & Zas. tit. de breuiloqua. in princ. id uero, qđ de exhæredatis diximus, ad duos impuberes refertur, quos pater exhęredauit, & tamen in uicem eos substituit. l. 1. ad fi. ff. de vulg. Et quãuis ithæc substitutio in forma eam concipiendi ab alijs differat, non tamen est proprie distincta species ab alijs, sed quæ alias substitutiones comprehendit, aut complecti valeat. sentit Bar. in d. l. Lucius col. 1. licuti ex eo colligũt Ias. & Ripa ibi, nu. 11. & Zas. de recip. substit. col. prima, non potest hæc substitutio non incidere i aliquam aliarum substitutionum. Verum qa hoc peculiare habet, ut alias plures possit inducere substitutiones, absq; tẽporũ distinctione, & reciprocẽ, qđ alicui substitutioni nõ cõuenit, non temere ab aliis distinguit in d. l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pupil. substit.

Fit aũt reciproca verbis gñalibus, illis sane, quorũ meminit Iurisconsultus in l. si fundũ sub cõditione. § his. uerbis. ff. de legat. 1. His, inquit, verbis, *Lucio & Titio eorumue cui fundũ do, lego, utiliter legatur, & si uterque vixerit, utrique, si alter alteri totum debebitur.* Illis ẽt uerbis, quorum mentio est apud Iurisconsultũ in l. Tutius. ff. de hæred. instit. *Titius & Seius, uterue eorum uiuet, hæres mihi esto.* Existimo, si uterque uiuat, ambos hæredes esse, alteroq; mortuo, eum, qui superierit, ex asse heredẽ fore. His enim verbis reciproca substitutio cõprehendit, teste Bar. in d. l. Lucius. 1. col. Cui suffragantur Doctores cõiter, sm Ripam nu. 13. atq; sub hac reciproca hisce verbis concepta contineri vulgarem substitutiõem, expressam verbis gñalibus sensit Bar. in d. l. prima. ff. de vulga. nu. 17. & ibi Ripa nu. 106. post Bal. & Imol. in d. l. Titius Imo ẽt pupillaris expressa in gñe prefata formula cõprehenditur, si per sonarum qualitas hoc patiatur, qđ Bar. in d. l. Lucius concedit, dum hanc substitutionem sensit reciprocã esse, illa siquidem verba, Heres mihi esto, non impediunt pupillarẽ substitutionẽ. l. prima. ff. de vulga. ita cõiter intellecta. & notat Politus tit. de vulg. nu. 21. ex quo cessat rõ. Alberic. in rubr. ff. de vulgar. nu. 78. dicẽtis in d. l. Titius. esse tñ vulgarem substitutionẽ, non reciprocam, ex eo, quod uerba uulgari substitutioni conueniant. Et licet in l. quia. ff. de here. inst. scriptum sit, dictæ institutioni ineſſe tacitam substitutionẽ, & idem Regia l. 2. tit. 5. part. 6. est tñ id intelligẽdũ, quo ad verba specialia, nam quoad generalia est expressa. Nec inficior frequentissime vulgarem substitutionẽ sub præmissa formula intelligi, q̃ pter Bar. Alberic. Imol. Bald. & Ripam, dicta Regia l. 2. probat. Non autem est confestim dicendum data institutorum capacitate minime posse ex eadem formula deduci pupillarem substitutionem. Hinc potest intelligi id, quod ex d. l. fundum. §. his verbis. adnotauerunt Roman. sing. 400. & Alex. ĩ l. hęredes mei. §. vl. col. prima. ff. ad Trebellianum dicentes in eadem specie illius §. eum, qui viuus erit, admitti ad integrum legatum iure nõ decrescendi. Fit itẽ reciproca verbis specialib. in hũc modum, Titium, & Sempronium instituo, & eos inuicem substituo. d. l. Lucius. Præterea fit verbis singularib. Titium, & Sempronium instituo, & Titio substituo Sempronium, & Sempronio substituo Titium. d. l. iam hoc iure. ad fi. Albe. in rub. ff. de vulg. nu. 82.

Ea vero est huius substitutionis vis, ac potestas, ut oẽs illas substitutiones complectatur, quæ pariter cõueniunt, & æquabiliter vtrique substituto, quod receptum omnium consensu est, & sequentibus allertionib. cõstat. Primũ etenĩ si fiat duob. extraneis hæredibus instituti, duas vulgares cõtinet, Exẽpli gratia, Instituo Titiũ & Sẽpronũ, & eos inuicẽ substituo. Nã utrique substitutio alterius fit eo casu, quo hæres nõ fuerit. Itẽ põt inducere reciproca substitutio duas fideicommissarias, siquidem facta in testõ uerbis obliquis, eas manifeste pfert his verbis, Instituo Titiũ & Sempronium hæredes, atque rogo eosdem, ut inuicem alter alteri hereditatẽ restituat. Facta vero verbis directis in codicillis eũdẽ effectũ operatur. l. Sęquola ff. ad Treb. ẽt si fiat filijs Bar. i d. l. Lucius. col. 2. In testamento tñ constituta hæc ipsa substitutio verbis directis non includit fideicõmissarias. l. 2. C. de impub. vbi Dec. & Cur. nu. 7. & ĩ post. alios hoc notat dicẽtes hãc cõmunẽ Bar. ĩ d. l. Lucius pen. q. vbi Ias. col. 14. eã dicit cõmunẽ, & Soci. cõl. 6. co. 2. vo. 3. Sed dẽ Bar.

in d.l.Lucius col.2.uoluit hãc substitutionẽ verbis directis factã in codicillis,ẽt inter filios fideicõmissarias tñ,non directas comprehendere,quihusdã displicet, ex eo q̃ pater inter liberos testari possit minori solẽnitate,quam sit in codicillis necessaria.l.hac cõsultissima.§.ex imperfecto.C.illo titu.& quod in codicillis possit pater fauore liberorũ directe substituere,ut ipse Bar.fatet in l.militis in princ.ff.de test.milit.Et iõ aduersus Bart.in d.l.Lucius insurgunt Aret.& Ias.co. 3.Gul.hic in materia reciprocæ.nu.18.Zas.in tract.de breuiloqu.2.col.quorũ opinio æquior est,licet Politus Bar.defendere conetur tract.de reciproc.nu.4. Põt deinde hæc substitutio continere quatuor substitões, duas pupillares,ac duas vulgares,si facta sit duobus filijs impuberibus.d.l.ãs hoc iure & d.l.Lucius.vbi Bar. & Doctor passim hoc fatentur.Quod si hi filij ipuberes & furiosi essent,sex substitutiones ex hac colligi poterunt,duæ pupillares,duæ vulgares,itẽ duæ exẽplares ẽm cõmunẽ.Potent & octo substitões cõplecti,si fiat verbis cõpendiosæ substitõnis,& duobus ipuberib. simul ac furiosis,cũ possit pter duas pupillares,vulgares & exẽplares,duas itẽ fideicõmissarias continere,rõne compendiosæ, quod sequenti rubrica dicemus.

4 Cæterũ,si hæc reciproca substitutio facta fuerit duobus inæqualibus,illã tñ substitutionem cõtinet, q̃ vtrique conuenit.d.l.iam: hoc iure sic frequentissimo cõsensu intellecta.ff.de vulg.explicat p̃ cæteris Ripa ĩ d.l.Lucius nu.16.& nouissime Stephanus in Necyomantia,ca. 12.id disputatione prequia professus,huic cõi opinioni locũ non esse,quũ uoluntas testatoris ei dẽ retrageretur expressim.vel tacite.Sed & si reciproca substitutio diuersis orationibus constituatur,inerunt omissa inæqualitate oẽs q̃ tacite,vel expresse cuilibet instituto conueniunt.d.l.ã hoc iure.aduncta gl.verbo intelligatur.quã Docto.ibi recipiunt cõiter. Quo fit,ut substitutio illa,Instituo hæredes Titiũ ipuberẽ, & Semproniũ puberem filios meos,& si pubes hæres non erit,substituo ei impuberem,& si impubes hæres erit,& in ætate pupillari decesserit,substituo ei puberem.Hæc expressa pupillaris comprehendet tacitã vulgarẽ.Hæc denique substitutio,Instituo Titiũ,& Sẽproniũ filios meos hæredes,& Sẽpronio substituo Titiũ,& Titio substituo Semproniũ,complectitur vulgarem,& pupilarem expressas,tametsi vtraque institutio non apteretur pupillaris,quia alter erat pubes.

Extinguitur sane reciproca eo mõ,quo q̃libet substitutio in specie ab ea deducta solet extingui. Quod si semel in alterutro exitissimus quidam substitutio cessauerit,quæ tamen ab initio locum obtinuerat,nõ separat in altero eadem substitutionis species.Nam licet modo inæqualitas detur,ex tempore contingit,cum ab initio actus esset æqualitas.Bar.in d.l.Lucius.nu.9. cuius opinio communis est,ẽm Ias. col. 5. & Ripam ibi nu.15.idem notant Politus in tractatu reciprocæ, vltima col.& Zas.col.3.

EX §. OCTAVO.

SVMMARIVM.

1 *Intellectus l.Titia Scio.ff.de legat.2.& l.vel singulis.ff.de vulgari.*

2 *Substitutio facta ultimo morienti in tota hereditate, reciprocam inter institutos præsumit.*

3 *Substitutio facta ultimo morienti indefinite reciprocam inter institutos inducit.*

4 *Substitutio fideicommissaria, post mortem plurium constituta,etiam in tota hereditate,non inducit reciprocam inter institutos,imo post cuiuslibet obitũ admittitur substitutus.*

5 *Substitutio pupillaris facta plurib⁹ pupillis, non operatur inter eos reciprocam substitutionẽ,sed eis manet ius legitimæ successionis illatum.*

6 *Substitutus pupillaris facta vltimo morienti in tota hæreditate,inducit reciprocam inter institutos.*

7 *Substitutio pupillaris facta vltimo morienti in tota hæreditate,operat fideicõmissariã substitutionẽ inter institutos,si alter primo factus pubes decesserit.*

§. OCTAVVS

ORRO sunt qui opinentur, reciprocam substitutionem aliter etiam constitutã censeri,Nempe,si pluribus hæredibus institutis,quis vltimo morienti,aut ei, qui vltimo decesserit,substituatur,asserunt etenim reciprocã substitutionem inter eosdem institutos,ab ipso testatore censeri constitutam fuisse.tex.celebris in l.Titia Scio. §.Seia.ff.de leg.2.quẽ esse sing.profitẽtur Bar.& pauci ibi,Alex.in l.hæredes mei.§.cum ita 2.col.ff.ad Treb. & plerique alij.Nam ex eo apparet fideicommissum relictum ab eo,qui vltimus ex plurib. hæredib.institutis decesserit,operari hunc effectum, ut inuicem ipsi hæredes censeantur substituti.Rursus huic assertioni obstat Florentini responsum in l.uel singul.ff.de vulga.& in §.vel singulis.Inst.de pupil.substit. vbi plurib. hæredib.institutis,si substitutio fiat et,qui vltimo decesserit,inter ipsos hæredes non censetur facta reciproca substitutio , sed ius legitimæ successionis illatum seruatur.Nec parum interest hanc quæstionem diligẽter discutere, liquidem reciproca substitutione hac in specie concessa,& ea fideicommissaria,non poterit quispiam illorum hæredum alienare aliquam rẽ ex illis bonis,cum sint subiecta restitutiõi. Si uero nõ censetur facta substitutio fideicõmissaria,inter institutos locũ habet legitima successio ipsis de iure cõuenies Et tñ portio ultimi morientis debeat substituto,nõ cæteræ portiones,quãus & illæ sint penes ultimũ morientẽ,quia ei obtenerunt alias,quã ex testõ.

Quia in re,gl.in d.§.Seia.ideo credidit substitutionem fideicommissariã in illis verbis intelligi reciprocã facta,quia testator prohibuerat alienationẽ illorum bonorum,qua ratione visus est velle integram rẽ,aut integra bona substituto restitui,& ad hoc factam cæteri reciprocam fideicommissariam substitutionẽ inter ĩstitutos.Hic tamen intellectus communi omnũ consensu reprobatur,ex eo q̃ Iurisconsultus in d. §. Seia. ad eius decisionẽ non consideraurit prohibitionẽ alienationis,sed illam substitutionem ultimo morienti factam.vnde Dinus,Bar.Alber.& Castr.in d.§.Seia. illũ tex.intelligunt in substitutione fideicommissaria ,nõ in directa,in qua procedere existimant d.l.ut lingulis.idem notat Alex.in l.pen.C.de impub.& alij subd. cum directa substitutio ex coniecturis non inducatur Liebemus.C.de test.quæ quidem ratio non omnino sufficiẽs est,si qdẽ directa substitutio cõiecturis colligit.l.ã hoc iure.ff.de vulgari,ideirco & fideicõmissaria cõiecturis deduci a testatis videnõe.l.fideicõ. §.hæc verba.ff.de legat.3.l.vnũ ex familia.ff.de leg.2.ex quib.cõstat difficilẽ esse q̃stionẽ ista,quam ideo sequentibus conclusionibus expediendam esse decreui.

Prima conclusio.Substitutio vltimo morienti facta in totoq̃ fundo,vel hereditate reciprocã oĩno pmittit,& inducit fideicommissariã substitutionem inter ipsos hæredes,vel legatarios tex.in d.§.Seia.quẽ ita interpretantẽ Bar.& Docto.ibi,dicit singulse Curt.Iunior. cons.15.col.2.& est cõis intellectus ẽm Ias.in l.potest ff.de vul.& pup.substit.& eundem in l.vit.C.de ipub. nu.7.& Socin.in d.§.cum ita.2. col. dicentem singular. tex.in d.§.Seia.atque eundem intellectum sequũtur Alex.cons.9.colu.3.vol. .Ias.cons.41.nu.2.& cons. 33.vol.1.& plures alij,quos expressim Ripa citat in d.l.hæredes mei.§.cum ita,nu.17.& esse hanc sententiam magis communem fatetur Vigilius d.§. vel singulis.

singulis.Nã si nõ esset p̃missa nec intelligeret reciproca substitõ inter hæredes,vel legatarios, nequaquã posset ad ultimũ morientẽ tota hereditas,nec totus ille fundus ptinere,nec substitõni locus esse posset,qd esset aduersus testatoris volũtatẽ,sicuti idẽ Iurisc,vellit ĩ d.§.Seia ad fi.

Secunda cõclusio.Substitutio facta vltimo morieti
3 indefinite in hæreditate vel fundo tametsi vniuersalr facta non sit,inducit inter hæredes vel legatarios reciprocã substitõnẽ,qd̃ p̃bat in d.§.Seia.quo in loco Iurisconsultus indefinitæ uerba refert,& ex eo solũ rõnẽ decisionis colligit,q̃ vltimo morieti sit facta substitutio. Quorsũ obsecro,a testatore fieret substitutio vltimo morienti, in fundo aut hereditate,si in eius tñ parte testator uoluisset substitutũ admitti?Vñ vero similius est ẽt ĩ alio rũ hæredũ,aut legatariorũ partibus factã videri reciprocã substitõnẽ,& eã fideicommissariã,ut tota hæreditas, vel fundus ad nouissimũ pueniat,& ab eo ad substitutũ Hoc ẽt p̃bat ex alia rõne,nẽpe qd̃ in vltimis uoluntatibus indefinita æquipollet v .l.si plurib.ff. de leg. 2. l si plures.ff.de leg.3.Eãdẽ secũdã cõclusionẽ asserit Alex. cons.111.vol.3 in rñsione ad quintum argumentum,dũ dixit,tex.in d.§.Seia esse intelligendum,qñ substitutio fit vltimo morienti vniuersaliter aut indefinitè Curt. Iunior in d.l.penu.nu.15.idem cons.44.colu.2. & cons. 11.col.3.Iensit Bar.in d.l.uel singulis.& in d.§.Seia.dum seipsum retulit ad eundem §.Seia.qui de indefinita substitutione loquitur,idem adnotauit Viglius in dicto §. vel singulis.Nec oberunt huic assertioni authores,quos Ripa adducit in d.§.cum ita nu.18.quia loquuntur qñ substitutio fit simpliciter non autem quando fit indefinite,vt constat ex Soci cons. 99.col6.vol.2.& in dicto §.cum ita.2.col.aut loquuntur, qñ fit substitutio post mortem plurium,quod statim tractabimus. Dẽ vero simpliciter facta substitutio ultimo morienti,si his uerbis pronuntietur,Vltimo morienti, aut ei ,qui ultimus decesserit,substituo Titium,multo minus obstant,quæ Socin.notauit in l.Marcellus.§.ult.ff.ad Trebel.in fine. Sed si ili,qnorũ vltimo morienti est facta substitutio, sint positi in conditione,non in dispositione,nõ est locus huic reciprocæ substitutioni fideicommissariæ. Socin.in d.§.cum ita.col.1.Curt.Iunior.cõs.33.nu.8.quorum opinio ab his pendet,quæ in hoc c.diximus.§.3.

Tertia conclusio.Substitutio fideicommissaria post
4 mortem pluriũ constituta etiam in toto fundo,vel hæreditate,non producit fideicommissariã reciprocã substitutionem.l.ult.§.filium.ff.de leg.2.l.Lucius.§.Caio. ad Treb.nec.optimus in d.§.cum ita.ubi visus est testator reciproca substitutione,& ea cessante,nec pẽ xilente persona dilecta magis retatori,locus est substituto, non expectata omniũ morte,nec contingente in oĩo. conditione,quæ adiecta fuit substitutioni.Hoc etenĩ casu substitutus admittitur post mortẽ cuiuslibet ad illi parte,cum hæc plurium dinumeratio,in singulare quãdam distributionem dirigatur.l.falsa.§.ult.ff.de cond.& demonst.l.2.adfi.ff.de cond.inſti.ex quib.hanc tertiã assertionem approbant & recipiunt Imol.& Alex.in d. §.cum ita.& alij,quos referunt,hanc opinionem dicentes communem esse,Socin.col.2.& 3.Ripa nu.25.in d. §.cum ita.Socin.cons.69.volu.3.col.pen.Decius in d.l. pen.col.pen.Ias.in l.quidam testõ.ff de vulg.Alex. cõs. 92.uolum.3.colum.1. socin. consil. 93. colum. penul. volum.2.& Alexand.in d.l.penul. eandem opinionem etiam in contractibus approbat Alex.in cons.204. lib. 2.& ibi Carol.Molin.quem opinio legito.Et licet in contrarium disputet Socin.in d.§.cum ita.nu.17. post Bar.in d.l.quidã testõ.& Aret.ibi,prima opinio,q̃ communis est,verior uideatur,ni adsit persona,quæ certissimis mente testoris sit substituto præferenda,tunc etenim omnium mors est expectanda,atque inter institutos censebitur substitutio reciproca facta ex ratione l. pen.C.de ipub,vbi Alex.& Deci.col.pen.Bar.& Imol. in d.§.cum ita.Aymon cons.113.quorum opinio communis est,sicuti asserit Cur.Iunior in d.l.pen.nu. 17. q eam approbat,eandem fatetur communem esse Socin. in d.§.cum ita num.26.

Et procedit isth̃ec limitatio non tantũ il liberis testatoris,sed & in alijs extraneis,in quib.præsumpta affectio testantis dari possit,ut substituto pferanẽ. Quinimo idem erit perpensa ad præsumptionẽ, etiam si illi, post quorum mortem fit substitutio,nominati fuerint in conditione,quod expressim notat Curt.Iun.col.43. nu.9.Tametsi ab hac limitatione conentur discedere Soci.in d.§.cum ita.nu.26.& 29.ac Ripa nu.27.

Cæterũ,hęc tertia & principalis conclusio mimme p̃cedit in fideicommisso vsusfructus,nam si in eo fit substitutio concepta post omnium,uel plurium obitũ, cẽsetur reciproca substitutio facta inter legatarios , ultimo tñ morienti extraneus substitutus iudicabit ur.l.codicillis in princ.ff.de vsufru.leg.quam ad hoc Bar. nocuit ĩ d.§.cũ ita.cui subscribit Ias.l.potest.nu.12. ff. de vul. idẽ in d.l.pen.nu.9.& ibi Curt.Iun.nu.18.ex ea rõne,q̃ in legato vsusfructus etiam post portionem acquisitam pluribus si portio deficiat in persona unius,accrescit alteri.l.1.ad fi.ff.de vsufr.accre.Vndetunc se nuper, mortuo vno ex legatarijs,supersit alter ,qui ex mente testantis excludat substitutionem quauis de hac Bar. opinione dubiter Imol.in d. §. cum ita,& expressim ab ea discedant Alex.nu.23.Socin.& Ripa ibidem.

Verum enimuero p̃fata cõclusio tertia,locũ sibi vẽdicat,ẽt si per nomẽ collectiuũ fiat substitutio.l. hæredes mei.§.cum ita.vbi dum specialiter contrarium facta reciproca substitutione,vel ẽm Bar.& communẽ ĩ filio testatoris rñdetur,in extraneis hoc,quod asserim' conceditur,a uersus propriã dictionis significationem ex præsumpta testantium volantate,ab ipsa lege perpẽ sa.ut ibi explicat Socin.nu.28.& Curt.Iunior in d. .pẽ. C.de impub.col.1.& nu.10.vbi Alex.hanc extẽsionem admittit,dicens eam esse communẽ.col.pen.quod Soci. etiam fatetur d.nu.28.& in specie probant eandem sententiam Bar.& alij Doct.in d.§.cum ita.

Ex quib.primo infero,non esse satis tutũ,qd̃ Ias.scripsit in d.l.pen.dum dicit decisionẽ Paul.Castr.qui ibidem asserit substitutionem factã plurib. post mortẽ omnium,inducere inter eos reciprocam substitutionẽ, posse procedere si dicta substitutio fuerit facta in tota hæreditate,uel legato,hoc enim existimo huic tertiæ assertioni palam refragari.

Secundo,hinc deducitur vulgo reprobari Bar.qui in d.l.quidã testõ.dixerit,substitutionem simpliciter pluribus factam in tota hæreditate uel fundo,inducere inter ipsos reciprocam,& fideicommissariã substitutionẽ. Est etenĩ ea sententia Bar.falsa,ẽt si p̃dicta substitutio non sit collectiuo sit cõcepta,qd̃ ex p̃missis constat.

Tertio ex his apparet,non esse admittẽdã hac in qõne distinctionẽ Paul.Castr.in l.q duos.ff.de vulg.Ang. in d.§.cũ ita.quos ibi Soci.nu.28.conatur defendere.Hi li quidẽ dicunt tertiã hanc,communẽ assertionẽ p̃bari posse facta substitutione post mortẽ pluriũ simpliciter contrariã vero qñ substitutio fit vniuersaliter , aut per nomẽ collectiuẽ.Primo etenĩ casu post cuiuslibet mortẽ admittit substitutus.Exẽpli gratia,Si hæredes mei decesserint,substituo Titiũ,aut post mortẽ hæredũ meorum substituo Sempronium.Secũ aũt casu,non admittit substitutus,nisi oĩo.oĩno exactis huic distinctioni cõsentit Vinc.Hercã l.pater filius.§.ult.ff.ad legẽ Falc. Sed tñ minime hactenus receptã inueniet opinionũ cõcordatio. Quarta conclusio.Substitutio pupillaris facta pluribus Pupillis hæredib.institutis, non operatur reciproca in ter

inter eos substōnem,sed adhuc eis cōpetit legitima,& hereditaria successio ab intestato,l.vel singulis.ff.de vulga.§.vel singulis.Inst.de pup.substit.quas decisiones Bar. & alij cōiter ita interpretantur.& Vinc.Herc.in d.l.pater filiū,§.vlt. 1.casu & ibi Alex.ex quib.apparet,hāc cōclusionē procedere,et h fiat facta hęc pupillaris substitutio nolle collectiuo,vel in tota hereditate.Hoc etenim nihil ad hūc effectū cōducit.Verū h in persona vnius pupilli euenit substitutio,excludit substitutus ab altero pupillo eius fratre,non tñ a matre,eo casu quo mater, excluso fratre,succedit filio intestato Bal.vlt.col. Paul. Alex.Ias.nu.9.Curt.Iunior col.pen.in d.l.pen.C.de impub quorū sententia creberrimi calculo recepta quidem est,tametsi dubia sit,ex his,q̄ Socin.adducit in d. §. cū ista nu.10.ex quib.et deducitur d.l.pen.procedere ,et si pupillaris substitutio non sit facta nolle collectiuo. gl. recepta cōiter il.si pater impuberes.ff.de vulg.& pup.sub.

6 Quinta conclusio.Substitutio etiam directa,& pupillaris facta ultimo morienti,in tota hæreditate,operatur ipsos institutos reciprocē substitutos censeri.ita in d.§.Seia.Bar.Imol.Aret,& cōiter alij in d.l,vel singulis,alias in l.potest.Ias.in d.l pen.num.7. Alex. & Vinc. Herc.in d.l.pater filium.§.vlt.col.7.quorum opinio cōmunis est,authore Ripa in d.§.cum ista.nu.21.qui eam sequitur.Et idem erit,si fiat hæc substitutio indefinite, sicuti paulo ante diximus in fideicommissaria,nec enī diuersum hactenus dicendū est.Erit autem facilimum exemplum huic conclusioni aptare, pupillari substitutione concepta uerbis expressis.Quid ergo,si fiat compendiosa in hunc modum,Instituo filios meos impuberes,& vltimo decedenti quicunque substituo Sempronium? & sane non uidetur posse colligi ex tacita pupillari his verbis comprehensa,aliam tacitam pupillarē inter ipsos impuberes,cum ex tacita dari non possit. l. seruum filij.§.vlt.ff.de legat.1.quod in hac specie asserit Ripa in d.§.cum ista.nu.21.Cur ipse non attentior,quippe q̄ videam hanc pupillarem substitutionem non esse tacitam omnino,sed verbis generalibus expressam, & iō matrem pupilli excludit.c.h pater.hoc tit.in festo.Bar. & communis in l.Centurio.& in l.secunda,& l.prima. ff.de.vulg.& pupil.substit.

7 Sexta conclusio.Substitutio pupillaris facta ultimo morienti in tota hæreditate,vel indemnitę,producit ēt fideicommissariam substitutionem inter institutos eo casu,quo primo moriens,iam pubes decedat,ita elegan ter Are.in d.l.potest.ff.de vulg.in fi.Non enim uoluntas testantis exacte seruaretur,nisi esset locus huic fidei commissariæ substitutioni,cum is uoluerit ad substitutum ultimo morienti totam hæreditatem pertinere.

EX §. NONO.

SVMMARIVM.

1 *Compendiosa substitutionis definitio,& ex ea plura infernatur,quæ cognitionem eius facis aperiunt.*
2 *Bar.in l.Centurio verba quædā dubia explicantur.*
3 *Compendiosa substitutio,quibus verbis fiat.*
4 *Verba directa,obliqua,& communia quæ sint.*
5 *Verba hæc,substituo filios meos,& moriatur,sunt communia.*
6 *Compendiosa facta a milite verba directa intra pubertatem est pupillaris,postea directa militaris.*
7 *Latissime declaratur intellectus legis Regiæ 12.tit.5. part.6.& nu.16.*
8 *Nec tacita sepulchrorum,nec patronatus transeunt ad substitutum fideicommissarium.*
9 *Ex testamento militis an educatur Trebellianica?*
10 *Directa militaris an incidat legitimā filij, ea facta fuit.*
11 *Iura sepulchrorum an spectent ad substitutum ex directa militari substitutum.*
12 *Ius patronatus ecclesiasticū ad hæredes,etiam extraneos transit,& an transeat ad substitutum ex directa militarī?*
13 *Compendiosa a milite verbis communibus facta,ante pubertatē ē pupillaris postea uero fideicōmissaria.*
14 *Substitutio compendiosa facta a milite verbis obliquis,omni tempore erit fideicommissaria.*
15 *Compendiosa a Pagano verbis directis facta,ante pubertatem est pupillaris,postea omnino extinguitur.*
16 *Ruinus d.Regial.12.tit.5.part.6.intelligitur.*
17 *Compendiosa facta a Pagano verbis cōmunibus,ante pubertatē erit directa,postea vero fideicommissaria.*
18 *Substitutio compendiosa verbis obliquis a Pagano constituta,omni tempore erit fideicommissaria.*
19 *Intellectus huius c.& c.si pater-illorum.6.*

§. IX. DE COMPENDIOSA SVBSTITVTIONE.

QVAERITVR in hoc tractatu controuersia,an cōpēdiosa substitutio sit species ab aliis substōnib.distincta?Nā esse potius modum quendā inducendi alias substitutiones, asserit Are.Trub.ff.de vulg.& pup. substit. quē Ias.sequitur in l.Centurio. nu.24.ff. eod. Tametsi vere dici possit quoad formā, & modum inducendi,esse distinctam speciem,ut idē Aret.concedit in l.in testō.pen.col.C.de test.milit.& Galiau in d. l.Centurio col.40.Imo & Politus cōtendit,compendiosam esse distinctam speciem,& id proprie.idē Curt. Iunior in l.precib.nu.44.C.de impub.& alijs subst.

Diffinitur autem in hunc modum,Compendiosa est substitutio plures sub uerborum compendio continēs substitutiones,propter plura tempora differentes, quā diffinitionem colligere libuit a Bar.in d.l.Centurio col 3.Gab.col.39.Ripa nu.60.& Politus tit.de compendiosa.ex qua diffinitione,quo rectius intelligatur,& vt tota hęc materia,alioqui difficilis,ad vnguem tractetur,sequentia corollaria deducemus.

Primum compendiosam illam substōnem,quæ maiori fuerit facta his uerbis,Instituo Titium hęredem,& quandocunque Titius hæres meus decesserit,substituo Caium.Nam licet hæc substitutio plura tēpora contineat,nempe aditam hereditatem,& post eius additionē & sic vulgarem ,ac fideicommissariam substitutiones, eas tamen non inducit temporis diuersitas , sed additio, aut no additio hæreditatis,quam obrem cōpendiosa nō est,quod expressim notat Ripa in d.l.Centurio.nu.60. & ioē ego ex intentione,& mente Doct.deduco,tametsi Ias.in d.l.Centurio.nu.23.dicat eam esse cōpēdiosā, atque Franc.Curt.scribat in d.l. præcipus.hanc esse magis cōmunē sententiam,quā & Aret.asseruit in d.l.Cēturio,opinor etenim cā substōnem vulgarem esse,aptā que,vt fideicommissaria fit,ex uerbis generalio. quib.p̄ tacta substitutio cōstituitur.Veritas autem huius cōclusionis apertior erit,perpensa sequenti assertione.

Secundū hunc deducitur,plura tempora,quæ cōpendiosam substitutionem efficiunt,no alia esse,quā pupillaris ætatis,& pubertatis.gl.in d.l.precib.& i c.fi pater. hoc tit.in 6.verbo,absque deductione.vbi Franc.i trac. cōpendiosar,col.1.hoc expressim tenet,& Politus in principio huius subit.quod probatur in d.l.precib.& i Regia l.12.tit.5.part.6.Licet Bar.in d.l.Centurio. nu. nono,dicens compendiosam plura tēpora exigere,scilicet, pubertatis,& pupillaris ætatis,atque ita eius uerba intelligunt Gab.col.38.& Ripa ib.nu.60.Nam quod Bart. dicit hanc substitutionem plura tēpora exigere,nempe tēpus pubertatis.& pupillaris ætatis,vel aliud, tēdit ad id,ut constet,hanc substitutionē ad certum tēpus,posse restringi,

restringi,modo id ætatem pupillarē excedat.d.l. Cēturio.gl.in l.verbis ciuilib.ff.eo.9ex frequentissima oīum sententia Zas.adnotauit.tit.de cōpendiosa.col. 3. licet ipse Galiau.quo Bal.in sequenti opinione defenderet, aliter hanc rem intellexerit,exponens plura tempora, idest,ante aditam,& post aditam hæreditatem.

Tertio ex hoc deducitur,non esse cōpendiosam substōnē illā,Si filius meus in ætate pupillari decesserit,substituo Sēpronīū.nō.n.continet plures substōnes,q̄ ex diuersis tpib.sint,uarie ea qdē differētia,q̄ ex pupillari ętate & pubertate orit.Imo.esse hāc substōnē pupillarē,p bat Bar.in l.2.nu.27.ff.de vulgar.& pup.Pol.in trac.pupillaris subst.nu.8.quanuis Bal.in d.l.p̄cib.existimet eā compendiosam esse,& eius opinionem dicat cōmunē Ias.in d.l.2.ad fi.Nam & a Bal. dissentunt idem Ias.in d.l.Centurio.nu.23.Deci.in d.l.precib.nu.15.& Franc. in d.c.si pater,in tract.compendiosæ.col.1. & esse hanc communem opinionem contra Bald.asserit Zasius.in compendiosa.vers.requiruntur.& Ripa nu.4.in d.l. 2.

Quarto,cōstat ex his,q̄ mō notauimus non esse compendiosam substōnē illā,q̄ verbis gñralib.concepta,includat vulgarem expressam,ac pupillarē expressam itidē,quia aditio,vel repudiatio ipsas substōnes distīguit, non diuersa tempora.Eadem ēt rōne pupillaris expressa singularib.uerbis non ex eo cōpendiosa erit, q̄ vulgarē tacitā contineat,cū id ex mente testantis a lege deducat,nō ex verborū cōpendio,licuti docet Franc.a Ripa in d.l.Cēturio.nu.60.& idē oīno dicēdū est ī vulgari verbis singularib.expressa,q̄ & si cōplectat pupillarē tacitā ex mēte testātis,non tñ ob id erit compendiosa.

Quinto,inde fit,vt minime sit censenda cōpendiosa substō illa,quā hisce uerbis testator expresserit,Quicunque filius meus decesserit,eū rogo vt restituat hæreditatē Titio,nō.n.continet plura tempora actu uel habitu distinguenda substōnes,cū semper fuerit fideicōmissaria l.cohæredis.§.cum filię.ff.de vulg.in hac ipsa specie Soc. & Gal.in d.l.Centurio col.38.& ibi Ripa,nu. 61. Politus tit.de cōpendiosa nu.4.Cur.Iunior.i d.l.p̄cib.nu.46.Et quanuis Bar.in d.l.Centurio.nu.10.dicat hanc substōnē esse compēdiosam,& eius opinionē asserat cōmunē esse Ias.ibi.nu.38.est tñ itelligēdū ī eo,q̄ Bar.dixerit eā esse oī tpe fideicōmissariam,non in eo , quod eam esse compendiosam putauerit,ut optime explicat Curt. in d.l.precibus.nu.48.contra Deci.ibi,qui voluit ante aditionem hæreditatis eam posse esse vulgarem.

Sexto,apparet directā substōnē a milite maiori,& pueri cōstitutā his verbis,Quicūq; decesserit,nō eē cōpēdiosā,cū semp directa sit,nec cēseat apta plurib substōnibus,sub temporū compendio diuersis. Vñ erit species substitutionis distincta ab alijs,& directa militaris nuncupabitur.Aret.Ias.nu.26.& Ripa nu.64.in d.l.Centurio.Miles etenim potest directe post aditam hæreditatem maiori substituere.l.in testamento.C.de test.milit.

Septimo,subinde aperit,quonā pacto cōpēdiosa a reciproca distet.Nā reciproca plures substōnes cōplectit respectu plurīū personarū,at compēdiosa respectu vnī Deide reciproca plures substōnes similes continere potest.Compēdiosa uero necessario inducit dissimiles.non tat p̄ter alios Ripa ī d.l.Cēturio.nu.61.Itē reciproca nō continet fideicommissariā,nisi fiat in codicillis, sicut tradidim" superi" tit.de reciproca.At ī compēdiosa frequentissime fideicommissaria comprehenditur.Curt. in d.l.precibus.nu.47. hanc differentiam constituens.

Octauo,libet ex his sensum Bar.perpendere, qui in d.l.Centurio.col.3.scripsit,compēdiosā fieri posse sub alia conditione,quā mortis,quē ibi reprobat Aret.co.5. Elt.n.Bar.intelligendus ita,ut non exclusa,imo subintellecta conditione mortis,possit & alia addi substitutioni,in hunc modū,filio meo substituo Titū q̄cūq; Sempronius fuerit factus consul.In hoc enim exemplō si hic filius impubes sit,cōueniūt Ias.in d.l.Cēturio,nu. 22.& ibi Galiaul.col.39. Deci.i d.l. p̄cibus.nu.16.Soc. in d.l.Centurio.nu.18.& Curt.in d.l.precibus nu.45.q tñ uarie exemplō istud & Bar.sensū intelligunt.si quidem Soc.Deci.& Curt.ita interpretant hanc opinionē vt sūtpe quo Sempron" fact" fuerit consul.nolit filius esse hæres.Ita vulgaris substitutio.Item pupillaris,si ante pubertatē filius decesserit,& Sēpronius fuerit fact" consul.Fideicōmissaria vero si post adita hæreditatē Sēpronius sit fact" cōsul,& eē hāc declarationē cōmunē,testatur Cur.Iunior,d.nu.45.At Ias.& Galiau.expressi" existimant,mortuo filio ante pubertatem,ex pupillari, repudiante vero quandocunque,ex vulgari.mortuo aūt post pubertatem,ex fideicommissaria,vocari substitutū sub illa conditione,si Sempronius fuerit fact" cōsul. Nec satis est,ut substitutus admittatur , Sempronium consulem esse factum,sed oportet ad præmissa aduertere,q̄ fuit institutus filius testatoris,ut not.ipse Galiau.

Nono,colligere ex supradictis licet, cōpēdiosā ,proprie filio pupillo conuenire gl.cēiter recepta i d.l.precibus. cui similis in d.c.si pater.verbo absque deductione.

Decimo,opinor ex his compendiosam proprie fieri filio impuberi,& in potestate hæredi instituto, qd communi consensu receptum est.

Vndecimo,illam esse vere compendiosam substōnē arbitramur,q̄ ita concepta sit.Quādocūque filius me" sine liberis decesserit,substituo Titium,vel absque dictione,quādocūq;.Si filius meus sine liberis decesserit, substituo Titiū.gl.in d.c.si pater.verbo,absq; deductione quam Doct.ibi approbant communiter,& in d.l.p̄cib.vbi hoc fatetur Cur.nu.66.Alex.in d. l. Centurio. nu.27.Ias.nu.33.& Ripa ibi nu.89.quo in loco Bar. per illum tex.idem adnotauit.nu.17.optimus ad id tex. in Regiā.12.tit.5.parti.6.contra gl.i d.l.precib.dicētē esse omni tempore fideicommissariam,cuius opinio vanissima est,teste Polito in tract.compendiosæ.nu.42.Bar. vero opinionem magis receptam esse tradit Alciat. libr.10.Pareig.cap.2.

Duodecimo,ex his colligitur,esse compēdiosam substitutionem illam hisce verbis conceptam.Si filius me" in ętate pupillari decesserit sine liberis substituo Sempronium , nam etiam si factus pubes filius decesserit sine liberis,erit locus fideicommissariæ substitutioni,sicuti censet Paul.Castr.cons.233.vol.2.cui subscribunt Deci. in l.gēraliter.nu.1.C.de inst.& substit. Anton. Rubeus. cons.129. Arnoldus Ferronus in consuet.Burdegalensibus,lib.2.col.3.& Curt.Iunior.in d.l.precib.nu. 67. & licet contrariam sententiam probauerint Corn.consil. 61.vol.2.Cuma.cons.125.prima tñ opinio uerior videtur ex uerbis testatoris,quæ si intelligātur,vt intelligenda sunt ,iuxta solitam,& communem naturam gērandi ad adultam ętatem trahi debent, neque enim adiectio illa,sine liberis,ita conuenit pupillari ętati,ut adulte,& ideo ea fuit testātis intentio,ut substitutus admitteretur,siue filius in ętate pupillari,siue in adulta decessisset.at set tñ minus dubia illhęc opinio, si substitutio his uerbis fieret,Si filius meus impubes decesserit sine liberis,substituo Sempronīū,tunc.n.dubio p̄cul,esset hæc substitutio ītra pupillarem ætatē pupillaris,postea vero fideicommissaria,quod notāt Gul Bened.hic.tit. de compendiosa.nu.51.& Ferra.in practica, tit.de forma libelli substitutionis compendiosæ.nu.18.Nec quod quam refert,dictum tit a testatore,Si in ætate pupillari & sine liberis decesserit,vel h in ætate pupillari sine liberis decesserit,ex rationibus,quas Paul.Castr.adducit in cuius sententiam adueritus Corneum inclinat Galia. in d.l.Centurio,col.17.dubius tamen propter communem sensum prædictorum uerborum.

Fit vero

Fit vero cõpendiosa substõ verbis gẽer.lib.his quidẽ
3 si decesserit si vsus meus, substituo Sempronũ, hæc etenĩ indefinita æquipollet vbi.Si plurib.ff.de leg.2.atq; idẽ significat,ac si diceret testator,si filius meus sine liberis decesserit.l.cum acutissimi.C.de fideicom.Et esse hanc compendiosam probat gl.magna in l.in test.C.de mil. test.in 1.quã ad hoc allegat,& sequitur Curt.Iunior in d.l.precib.nu.47.& Soc.cons.13.vol.2.col.4.

Verbis aũt specialib.fit in hunc modũ,Quandocũq; filius meus decesserit,substituo Caium.Aut sine dictione,qãcunque,Si sine liberis filius meus decesserit.gl.in d.c.si pater.cuius paulo ante mentionẽ fecimus.

Itẽ fit verbis singularib.his formulis, Si filius meus decesserit intra pupillarẽ ætatẽ,vel post substituo Titiũ Si filius meus decesserit intra vicesimũquintũ annũ substituo Sempronium.Bar.in d.l.Centurio.nu.9.quem vbique Doct.hanc rem tractantes sequuntur.

Effectus eius compendiosæ substõnis maximus quidem est,& in eo inquirendo iuris vtriusque professores hactenus insudarũt.Nõ vero q̃stionẽ illã,omissis pluribus interpretũ concertationib.tractabimus,q̃ãtũ postmodũ breuissime.Cuius rei cognitioni p̃mittere oportet q̃nã sint verba directa,& q̃ obliqua,ac deinde q̃ sint cõia. Directa sane,illa censentur,ex qb.quis p̃pria manu nulla alterius restitutione requisita testatoris aut pupilli hereditatẽ capit.gl.in l.eã quã.verb.directis. C. de fideicom.Exẽpli gratia,Titius hæres esto.Instituo Titiũ & pleraq;alia,quæ Doctores passim congerunt.

Verba obliqua sunt illa,quorum rõne de manu alterius quis capit hæreditatẽ,q̃ & verba precaria dicuntur & indirecta ex eo,quod requiritur alterius restitutio sicuti cum testator rogat,mandat hæredi,vt restituat hereditatem aut bona,qualia sunt verbum,reddat,verbũ restituat,& similia.L.cheredi.§.cũ filiæ.ff. de vulg.

Cõia vero sunt verba illa,q̃ utriq;aptarẽ significationi,põt.n.quis aliq̃ ex his verbis propria manu capere hæreditatẽ.Põt q̃q; ex eisdem manu hæredis vel alterius capere gl.cõiter recepta in d.l.precib.& in d.l.Centurio.vbi Bar.hæc tria adnotauit,quem cæteri sequuntur,quos adducit Tiraquel.in l.si vnquam verb. reuertatur.nu.5.C.de reuoc.donat.& latius.nu.15ª.

5 Horũ verborũ cõiũ primas obtinet,substituo, ẽm Accursium in dictis locis.Nã vtcunq; quis in alterius locũ constituuntur,dẽ substitutus ẽt in legato. l. Lucius. & l.sequẽn.ff.de hæredibus instituendis.Et in specie verbũ hoc substituo,commune esse probat.Liam hoc iure ff.de vulgar.& pup substi.l.generaliter.§. cũ aũt. C. de insti.& substi.Bar.in d.l.Centurio.nu.47.& esse hanc cõmunẽ opinionẽ fatentur plures alios Ripa in d.l.Centurio nu.187.Soc.cons.144.col.2.vol.1.Zasius in tract.compendiosæ.verl.super.secundo.a qua discrepat nõ ĩ elegant er Stepha.in Necyomantia iuris.dialogo 11. & 12. & Vigilius in.§.qua ratione inst.de pup.sub.nu.15.

Itẽ verbũ,succedat,cõmune est,tex.hic ẽm cõmunẽ intellectũ,quẽ expressim ad hoc citat Bar.in d.l. Centurio.col.ult.cui cæteri frequẽti cõsensu accessere,ut ibi fatentur Ias.col.pẽ & Ripa nu.191.& Gal.co.108.post.Are. ibi,ẽt si verbum,succedat,referat ad plenas honoratas tex.hic dum dicit,eidem impuberi succederent, atque hoc ipsum cõiter Doct.concedunt aduersus Bal,cui cõsentiunt Galiau.d.col.18.& Franc.in d.c.si pater.

Hoc autem verbum,Hæres meus moriatur Titio,esse commune ex eo deduci potest,quod eum sensum habeat,id est moriatur hæres ad utilitatẽ Titij.Nã & Græci ea phrasi passim utuntur,vti conflat ex Luciano in dialogo Xenophantę,& Callidemidę.Hęc vero vtilitas poterit directe,& oblique contingere,& ió Ang.in d.l. Centurio.hoc verbum commune esse existimat .nec temere secundum Ias.ibi col.vlt.idem Abb. nu.5. & nu. 20.& Card.hic in princ.col.pen.atque etiam Imol.nu. 166.Franc.in d.c.si pater.super.gl.filiæ.2.col.Politus in tracta.compendiosę nu.27.& Zasi.col.2.Tametti Bart. in d.l.Centurio.vlt.col.dixerunt esse hoc verbum directum,per textum,iuncta gl.in verb.moriatur.in d. c. si pater:Cuius opinio communis est,teste Ripa nu. 196. in d.l.Centurio,vbi idem notauit Galiau.col. 115. Ego vero ut modo dicebam,cõtrarium veriusesse existimo, nec arbitror Bar.opinionem ita receptam esse,uti existimauerit Ripa.Nã in d.c.si pater.non excluditur mater ex prima substitutione,sed ex secunda, quæ dubio pcul facta fuit uerbis directis.Imo etiam exprima verbis communibus facta excluderetur,ut statim p̃babo. Quin etiam Imol.in d.l.Centurio.nu.16.& 18. hãc sententiam,quam ego sequor, ex Bar. deducere conatur, dum ipse nu.16.scripsit,uerbum hoc,moriatur,esse directum,non ciuile,& idem col.vlt.repetit esse magis communiure gentium.Nam Imol,verbis illa,quæ Bar.appellat directa,non ciuilia,opinatur esse communia ex intentione ciusdem Bar.Quia in re Bar.ipse conliderat verba directa quædam esse directa ciuilia,ex l.duodeci tabularum,illa sane,Hæres esto. quædam directa non ciuilia,sed ex moribus introducta,& inuenta, & inter hæc maximum diterimen esse.Cuius distinctio authorem habet Nicol.Materellum,quem & Bar.sequuntur Anto.Aucha.Abb.nu.11.& Gulielmus.hic,verb.eidem impuberi.nu.11.Aret.cons.255.col.7. Ang.in d. l. Centurio.vbi Ripa nu.71.inquit,hanc opinionem communem esse,quæ tamen omnino reijcienda est,quippe quę ratione careat,nec ullo iure probetur,& commentitia sit.Vide eam improbant Card.hic quæstione.35.Franc.in d.c.si pater.super gl.filiæ.col.1.Alex.nu.65.Imol. nu.16.& 18.in d.l.Centurio .Politus.nu.19.& 22.& Zas. col.1.in tract.compendiosæ.Sali.in d. l. precibus & Ias ibi,nu.9.dicens frequentissimo nouiorũ consensu Bardistinctionem reprobari.ea igitur omissa effectum compendiosę substitutionis tractemus,propositis conclusionibus quibusdam,quæ amplissimam hanc quęst.dissoluãt & intellectum huius c.& d.c.si pater.& d.l.precibus. atque l.Centurio,breuissime aperiant.

Prima conclusio,compẽdiosa facta a milite uerbis
6 directis,intra pupillarem ætatẽ valet ut pupillaris, post pubertatẽ vero ualida ẽt,ut directa militaris.ex qua substitutus capit tm bona patris cum fructibus in hereditate inuẽtis.d.l.Centurio,vbi hoc Doct.cõiter notãt. & p̃ cæteris Bar.nu.7.Gal.col.11.& Ripa.nu.38.ex quibus erit intelligenda gl.hic uerb.substitutionis.

Est tñ in maxima controuersia, procedat ne ilthæc conclusio,uiuente matre ipsius pupilli tñ quo Azo in summa.C.de impub.gl.in d.l.Centurio.& in d.l.p̃cib". & in d.c.si pater.uerb.absque deductione,tenuerunt,hãc substitutionem fauore matris post pubertatẽ esse fidei commissariam,non directam militarem.adque probãt ex d.l.precib.Verum cum directa militaris solum vendicet sibi locum in hereditate patris,non in hereditate pupilli,minime est attendendus fauor matris,quod sentit d.l. Centurio. & præmittit.Ian testõ.in 1.C.de.test. milit.& ideo Azonis sniam Bar.damnauit in d.l.Centurio.cui accedunt omnes Doct.ibi & hic,atq; in d. l.p̃cibus.& esse hanc opinionem communẽ asserunt Alexan.nu.52.Ias.nu.16.Ripa.66.Galiau.col.41.in d.l.Centurio.idem Ias.nu.9. Dec.nu.10. Curt.nu.39.in d.l. precibus.Politus in tract.compendiosæ.nu.20.Zas.colum. quarta,eandem opinionem sequitur Guilelmus.Benc. hic.vt.de compendiosa.nu.20.Non obstat d.l.precibus vbi probatur, præmissa substitutionea milite constituta, decedente filio post pubertatem,peti a substituto bona uelut ex fideicommisso.Nam ex his uerbis nõ omnino colligitur esse hanc substitutionẽ post pubertatem fideicommissariam, sed directa militari posse substitutũ petere bona testatoris ab ipsa matre instituti ea dẽ bona possidente, quippe quæ essent mixta cum bonis filij,& addit hãc petitionem fieri velut ex fideicommisso, ex eo quod directa militaris sit similis fideicommissariæ substitutioni,quia sicuti fideicõmissaria admittitur post aditam hæreditatẽ in bonis testatoris, ita directa militaris, non aũt in bonis hæredis, sic etenim d.l. intellexere Christophor. Castellioneus, Fulgos. Ias.& Cur.ibi nu.41.Cumã.Alex.& Socin.Iaso.nu.20.Ripa numero.66.in dict.l.Centurio. & plerique alii omisso Bartol.intellectu.

Cæterum est hic tractandum,t an Regia l.12.titul.5. par.6.sit isthæc opinio communis abrogata.Ea siquidẽ lege videtur probari, matre existente, compendiosam factam a milite,etiã verbis directis, post pubertatẽ esse fideicommissariam fauore matris.quod ita ex d.l.deducitur,dum eadem lex defert tertiã partẽ hæreditatis, & oĩum bonorũ, quæ filius à patre titulo hæredis habuit,ea rõne,qđ ista tertia pars illo tẽpore erat legitima filij in bonis parentũ.authent.nouissima.C.de inofficio.testam.Regia l.7.tit.1.par.6.& fideicõmissaria substitutio non cõprehendit legitimam portionẽ instituti l.qm.C.de inofficio.test.Illa aũt bona,quæ filius aliunde, quã a patre habuit,non debentur substituto,sed matri. Aliter etiã d.l.intelligi potest,vt sit locus fideicommissariæ,& ideo matri comperat tertia pars.i. legitima portio hæreditatis,quã filius à patre obtinuit,& cętera oĩa bona,quæ filius alio titulo,quã hæreditatis à patre, vel aliunde fuerit adsequutus,quandoquidem ist hæc bona minimè pertinent ad fideicommissariũ, sicuti nec iura
8 sepulchrorum paternorum, nec ius patronatus ecclesiasticum ipsius patris. Iura etenim sepulchrorũ paternorũ,& gentilia non transeunt in fideicommissarium. Doct.in l.quia perinde,ff. ad Trebel.gl. in d.l.precibus. verb.possunt peti.Nouiores in d.l.Centurio.optim.tenent.in l.vel quę.ff.de relig.& sumpt.fune.vert.liberis.Ius vero patronatus ecclesiastici,non transit ad fideicommissariũ,cui hereditas restituitur, sed remanet apud directũ hæredẽ Bart.in d.l.quia perinde.& ibi Alex.Barb. in c.quanto.de iudic.ad finem. Decius d.l.precibus.nu. 22.Carol.Moli.in consuetud.Parisi.tit.1.§.37.in gl.10. quorum opinio cõis est,ẽm Alexan.in l.si patroni.ff.ad Trebel.in princ.& Rochum de iure patro.verbo, ipse vel is.q.9.Igitur hoc ius multo magis apud hęredẽ directum manebit,quando is hæres filius testantis est, & ratione generis paterni cõpetit ipsi filio instituto. Vnde iustissime dicta Regia l.denegat substituto ea iura,quæ rõne generis,aut sanguinis paterni filio obuenere,licet quidem cõperti iuris sit, ea ad fideicõmissarium minimè
10 pertinere. Subdit ergo Reg.l.in hac tpẽ substitutionis cõpẽdiosę facta à milite verbis directis,hęc ipsa verba, *Si filius decesserit post pubertatem, mater accipiat tertiã partem hereditatis & aliorum omnium bonorũ, quæ filius a patre iure hereditario habuit, & quidquid filius aliunde, quam a patre acquisiuit,item bona filio cõpetentia iure generis paterni. Et tamen bona ab auitis parentis, habebit substitutus.* In hunc sane sensum latinitati donauimus prefatæ legis Hispanam orationem,quam & alio sensu possumus interpretari. *Si filius decesserit post pubertatem,tunc mater capiat tertiam partẽ hereditatis, & alia omnia bona,quæ filius a patre habuit, & quidquid filius aliunde, quam a patre quocunque titulo quæsierit, item bona iure sanguinis paterni ipsi filio debita.Et cætera bona defuncti pars ei accipiat substitutus.* Hactenus verbale legis Regiæ. quæ solent difficillime intelligi. Nec tñ indicor potuisse textum dicte legis vitio scriptorũ corrũpi,qđ mihi nõdũ cõperta est, quippe cui ad manus nõ in codex aliquis ex vetustioribus,cuius auxilio possim

locum illustra sanè restituere. Author tñ Peregrinæ prę fatæ legis verba in hunc modũ latina fecit.*Si post impuberem filius decesserit, habebit mater tertiam partem bonorum patris, & omnia eius bona aliunde obuenientia, & iura sepulchrorũ patris, sed alia bona habebit substitutus.* Ex quibus sanè verbis planior est legis sensus,& prętereà argumẽtũ deducẽ,ipsam legẽ depraua tã vulgo circunferri. Q̃ apertius cõstat ex diligentissima legũ partit.editione,quæ post huius operis secundã recognitionẽ prodijt in publicũ,opera eruditi viri Greg.Lop.Regii cõsiliarij.Ita.n.ex ea castigatione legitur. *E si el moço,o la moça muriere despues de la edad sobredicha,essimesmo aura la madre la tercera parte de la hereda dad de todos los bienes que el moco heredo de su padre, y todo lo al que gano de otra parte.onde quier que lo ganasse, assi los sepulturas que le pertenescierssen de linage de su padre,mas todos los otros bienes del finado deue auere el substituto.*
4 Quæ equidẽ lectio potissimum conuenit his, quæ nos hac in parte circa legis Regiæ intellectũ adnotauimus.

Collegio tñ ex Regia lege matrem Trebellianicam
9 non deducere,& id fauore militaris testamẽti. gl. in d. l.precibus,verb. possunt. quã dicit sing. Alex.in d.l. Cẽturio.nu.48.gl.in l.testam.C.ad leg.Falcid. Ang. Soc.& Ripa.in l.1.§.in filii.nu.7.ff.ad Treb. quã opinionẽ esse cõem asserit Alex.in l.Marcell.ff.ad Treb.col.1.ex quibus apparet,ex testamento militis,etiã iure nouissimo nõ deduci Trebellianicã.qđ p̃batur alia rõne,nã ex testamento militis non detrahitur Falci. iure Regio l.4. tit.11.part.6.ergo nec Trebellianica,quo fit,vt iure Regio diligenter inspecto,extinguatur ingens illa concertatio Docto.Sunt etenim qui opinentur,ẽt in testamẽto militis esse locũ Trebellianicæ, sicuti Falcidiæ.auth. de hered.& Falci.§.penul. Bartol.Imol.& Doct.in d.§. in filii. quorum sniam asserunt esse cõem Soc.& Ripa. in dict.§.in filij.idem asserunt eã secuti Iason.in l.in testam.in 2.C.de testam.mil.Galiaul.in d.l.Cent.col.15. Deci.nu.20.& Curt.Iunior nu.70.in d.l.pcibus.Politus de cõpẽdiosa.nu.21.Hæc verò opinio debet p̃cise, & maximè iure Regio, p d.l.12.cũ & eo iure Falcidię locũ nõ sit tñ testanto militis d.l.4 Vñ fit vt due recepti simæ vtriusq; iuris p̃fessionũ inter iure Regio sint abrogatę.

Porro si velimus tenere iure Regio minimè corrigi, neque mutari illam conclusionẽ, qua professi fuimus, cõpendiosam factam à milite verbis directis post pubertatẽ valere iure directo quoad patris hæreditatẽ, & viuente instituti matre, erit amplius quærẽdũ de intellectu legis Regię.Quæ planè nõ obstat huic assertioni. dum ipsa lex tertiã partem hæreditatis paternæ matri defert.Id etenim ideo procedit, quod miles nec ex directa militari potest grauare filiũ in legitima, nec militaris directa ad legitimã extenditur.optimus tex.in authen.vt cũ de appellati.de cogno.§.& hæc quidẽ de parentũ.Paul.Cast.col.pen.Alex.col.ex.& Ias.nu.17.in d.l. precibus.Cuma.Alex.n.31.Ias.nu. 8.Ripa.nu.41.in d. l.Cẽturio.& Gulielmus.Benedict.hic tit.de cõpendiosi.nu. 20.quibus d.Regia lex plurimũ suffragat.Tametti non desint,qui expressim cõtendant,militarẽ directã ad portionẽ legitimã filij ẽt extẽdi.gl. Bar. & Doctores d.l.pcibus.re.ibi.quo in loco laco à S.Georgio asserit hãc opinionẽ cõem esse.& idẽ fatentur Galiau. col.13. & Ripa nu.43.in d.l.Centurio. Nã hoc locũ habuit iure veteri, nõ tñ est admittẽdũ iure nouissimo,vt existimãt Alex. & sequaces. Adhuc vero Regia lex maxime obstat, cũ Alex.& alij,qui eius opinionẽ recipiunt, in ea limitania, vt opinentur directã militarẽ ad legitimam non extendi,non tñ in præiudiciũ matris, sed nec in dãnũ cuius uis alterius succedentis. At Regia lex id tñ statuerit,matre viuente,quam permittat,directã militarẽ et ãlegitimam comprehẽdere,dato alio filio successore, mortua

matre. Ego verò his nõdeo, Regiam legẽ esse valde insignẽ, atque singularẽ ex eo q̃ nec oĩno Bar. opinionẽ improbet, nec rursus aliorum ex aduerso sniam ꝓbet. Sed medium eligens apertissimè sanxerit, directã militarem fauore matris instituti non admitti quoad legitimã filij, matre verò deficiẽte optimo iure ad legitimã filij deduci. Partim ergo dicta Regia lex tutatur illam opinionẽ, q̃ militarem directã a legitima excludit, partim illã q̃ ad legitimã eã admittit. qđ elegãter notauit Imo. in d.l. Centurio, col. 3. dicens, priuilegium militis non esse ita amplè intelligendũ, vt filium, seu eius successorẽ legitimã matrẽ a legitima excludat. Pupillaris etenim põt expressis verbis cõcepta matrem legitima filij priuare, cũ ea substitõ fiat iure cõi filio, q̃ testari nõ põt. Directa verò militaris, q̃ effectũ sortitur eo tpe, quo filius testari poterat, & ex priuilegio sit, nõ dẽt hoc incõmodũ, aut potius iniuriã inferre mri istitutiargõ assumpto a l. eius militis. §. militia missus ff. de test. mil.

11 Sed si in dicta Regia lege conceditur post puberta tẽ directa militaris, cur iura gentilia manent penes matrẽ, nec transeunt ad substitutũ directũ militarẽ hrdẽ? Nã quanuis ad fideicõmissariã non ptineant iura sepulchrorũ, pertinent tñ ad directõ militarẽ substitutũ. gl. cõiter recepta in d.l. pcibus. & in d.l. Centurio. Huic tñ obiectioni nõdeo, q̃dã esse iura filio cõpetentia iure sanguinis, q̃ ad extraneos hrdes non transeunt, vt familiaria sepulchra, q̃ qdẽ Ihoc ab hrditariis sepulchris distinguuntur, l. familiaria. & l. seq. ff. de relig. & sump. fun. & hæc familiaria sepulchra potiꝰ ad matrẽ, q̃ ad extraneũ hrdẽ ptinebunt. Rectius denique existimo eandẽ Regiã legẽ intelligendã esse, si quidẽ eã in hrditarijs ẽt sepulchris intelligo, & subinde licet hæc trãleant ad quoscunq; hrdes, ẽt extraneos, matre tñ viuente ex directa militari, nõ transibunt ad substitutũ directũ militarẽ, cũ ea substitõ valde similis fideicommissariæ substõni apparat ex d.l. pcib. Et iterpretor hrditaria sepulchra ea, q̃ pr̃ instituti ab eius auo habuerat, & sic ex genere ea fuerat consecutus. Quod si essent sepulchra ab ipso patre testante tibi, suisque hrdib. constructa, ad directum substitutũ spe ẽtarent. l. siue. ff. de relig. & sump. fun. intelligo igit hrditaria sepulchra, q̃ auus, aut proauus instituti tibi hrdibusque suis ædificauerat. Familiaria verò dicũtur ea, q̃ qs sibi & familiæ parauit. d.l. familiaria. Ex quib. infero intellectũ ad ea, q̃ notant oẽs in d.l. Centurio. & in d.l. pcib. dicentes ex militari directa ius patronatus ecclesiastici, ad substitutũ militarẽ tranire

12 cũ is sit hrs directus, & ad hrdẽ directum hoc ius patronatus trãleat, ẽt si extraneus sit. gl. in c. considerandũ. 16. q. 7. Abb. in c. j. de iure patr. Ias. in l. i. nu. 71. ff. de leg. 1. tex. in c. significauit. de testa. vbi Are. col. 2. dicit hanc opinionẽ cõem esse, idẽ asserunt Abb. in d.c. 1. Car. cõs. 122. & Rochus in tract. iuris patr. verb. ipse vel is. q. 8. qđ ꝓcedit ita latè, vt nec ad filiũ 1ũ ptineat, nisi hrs sit Abb. in d.c. 2. Vnde si qs instituat filiũ in re certa, & extraneũ vniuersalẽ hrdẽ, ius patronat' spectat ad vniuersalẽ hrdẽ, nõ ad filiũ, fm eundẽ Abb. cuius opinio cõis est, teste Guilielm. Benedi. hic, verbo, in eodẽ testõ relinquẽs in 1. nu. 16. Nec filius hrs a patre institutus ius patronatus acquirit, si patris hrditatẽ repudiauerit. Cardinal. in cle. 2. q. 7. de iure patr. quo fit, vt gl. in d.c. confiderandũ. contrariũ ꝓbans, minimè sit admittenda. & ita eã reprobat Rochus in dicto loco, qõ. 6. notat Abb. consi. 14. vol. 1. Is ẽt, q̃ sibi, & suis filijs ius patronatus reseruat, censetur intellexisse de filijs, vt hrdib. Dec. cõs. 149. col. 1. nam in re, q̃ ad extraneos hrdes transmitti potest, reseruatio filijs facta, est intelligenda de filijs hæredibus. Bar. & Alex. in l. si tibi. §. pactus. ff de pact. Quæ quidem oĩa, & hic planè locũ habeant, si tamen ius patronatus ecclesiastici deriuẽdat ab auo instituti, ad discẽtũ militarẽ minimè ptinet fauore matris. qđ d. l. Regia ꝓbat. Põt forsan dici in d.l. Regia, sub illis bonis, q̃ ex genere patris cõpetebãt filio instituto, includi tñ bona illa, q̃ habuit filius a consanguineis patris, & ea ad matrẽ ptinere disposuit lex non ad substitutũ ex directa ẽt militari, licet hic intelligi non reddat illã decisionẽ admodũ dubiã. Qua in re est considerandũ, non temerè ꝑdictã legẽ Regiã matris mentionẽ fecisse, nẽpe vt directã militarẽ potius admitteret, q̃ fideicõmissariã, q̃ non tantũ matri, sed & cuicunque hæredi ipsius filij locũ in legitima, & cæteris bonis filij oĩno faceret.

13 Secũda principalis conclusio cõpendiosa a milite verbis cõibus concepta, ante pubertatẽ valet iure directo, postea vero ꝑmortua vel viuente matre obliqua fit, qđ ꝓbatur in d.l. Centurio. vbi post pubertatẽ iure directo illa substõ valet, quia fuit constituta a milite verbis directis. Igit si cõib. facta fuisset, erit post pubertatẽ obliqua, sic & l. verbis ciuilibus. ff. de vulg. cũ expressit substitutionẽ factã verbis directis, q̃ directẽ valere potuit ante pubertatẽ, post eã extingui oĩno, excludit ea, q̃ cõibus verbis facta fuerit, & ideo hanc secãm conclusionẽ ꝓsitentur Iac. Are. Cyn. Sali. Pau. Ias. col. 8. & Cur. Iun. nu. 49. in d.l. precibus. Pau. Alex. nu. 36. Ias. nu. 28. & Ripa nu. 67. in d.l. Centurio. contrariũ, imo compẽdiosã a milite factã verbis cõibus ante pubertatẽ pupillarem esse, postea vero directã militarẽ, matre instituti tã mortua, ea viuente fideicommissariã, Bar. asserit in d.l. Centurio. 2. col. & nu. 12. p dictã l. pcibus. q̃ hoc non ꝓbat. Sed ratione cõis opinio constitit nã i dubio substo potius est accipienda in sensu directo, q̃ in obliquo. c. si pr̃ hoc tit. in 6. qua ratione Bar. opinionẽ sequuntur, eã dicentes cõem esse Soc. in d.l. Centurio. nu. 21. & ibi Gabriel. col. 44. defendit eã Politus in tract. compendiosę. nu. 22. quã fatetur cõem Ripa in d.l. Centurio. nu. 67. 1 qua libẽtissimè discedere ẽ ipse, ex ea ratione, q̃ substõ, q̃ iure cõi põt valere directe, & obliquè, in dubio est directè intelligenda. d.c. si pr̃. Illa vero, q̃ iure cõi non põt valere directè, sed ex speciali priuilegio militis. non erit valida, vt directa, sed vt obliqua. ex l. in testõ. in 1. C. de sta. mili. nec obstat l. 3. ff. de testa. mili. vbi Iurisconsultus existimat, militem in dubio ex iure militari testari voluisse, quia ibi idem non valebat iure cõi illa dispositio.

Tertia conclusio, compendiosa facta a milite verbis

14 obliquis oĩ tpe est fideicommissaria, siue mr̃ instituti viuat, siue mortua sit Bar. in d.l. Centurio. col. 3. & ꝓbat argõ a speciali in l. neque. n. §. vlt. ff. de testa. mil. q̃ qdẽ opinio oĩum consensu, hactenus recepta fuit, ficuti restantur Soc. nu. 21. in d.l. Centurio. Politus in tract. compendiosæ. nu. 22. Guliel. Bened. in materia compendiosæ. n. 42. cãdẽ sniam Ias. post alios seqt̃ i d.l. Cen. nu. 28.

15 Quarta conclusio. compendiosa est constituta a pagano verbis directis ante pubertatẽ valet vt pupillaris, postea vero nullo modo. Subsõ. n. a pagano facta verbis directis, q̃ ab initio valere põt iure directo, postea nunquã habet effectũ obliquæ substõnis. l. verbis ciuilibus. ff. de vulg. vbi hanc opinionem tenet gl. cõiter recepta. idem gl. in d.l. Centurio. C in d.c. si pater. verbo ablque deductione. regia l. 12. tit. 5. par. 6. gl. in d.l. precibus. glo. hic verbo, substõnis. quam opinionem existimat verã esse Alex. in d.l. Cẽturio. nu. 64. vbi Ias. nu. 29. dicit hãc esse cõem, idem asserunt Gabriel. col. 47. & Ripa ibi nu. 69. Gul. hic in tract. de compendiosis. nu. 32. Za. n. 27. Ias. Dec. & Cur. in d.l. precibus num. 50. dilputant de eius veritate præter eos Ioan. Baptista in d.l. precibus fol. 3. & Lanfranc. in dict. l. Centurio. colum. 6. ac tandem Politus titulo de compendiosis. nu. 22. & Gabriel. d. col. 47. ab hac communi opinione discedunt pluribus rationibus. Sed communi opinioni mirè adstipulatur tex. in dict. cap. si pater. ex quo substitutio compendiosa

pendiosa verbis facta directis ob cãm trahit ad fideicõmissũ, ergo regulariter nõ poterit eẽ fideicõmissaria. Intelligo ipse ob cãm. i. ex plurib' cautis, & catib', in quibus Docto. passim hãc vulgo receptã sniam nõ admittũt, quos Baptista, Ripa, & Curtius congessere.

16 Porro lex Regia 12. tit. 5. par. 6. probat, substitutionẽ conceptã his verbis, Qõcunque filius meus decesserit, volo, vt ei sit hæres Sẽpronius, aut substituo ei Sẽproniũ, post pubertatẽ valere vti fideicõmissariã, qđ mirũ est, cũ in hac spẽ ẽ hi, qui cõi sniæ refragantur, concedãt post pubertatẽ substitutionẽ hãc oĩno extingui, nec iure obliquæ substitutionis valere, ꝓ formulã, Et sit hæres, ne duo verba impropriè assumãtur. Ita Lanfranc. in d.l. Cẽturio. col. 8. versi. 2. cõclus. Imo dicebat Bald. in d.l. pcibus. cui accedit. Pau. Castrens. ibi, copendiosam illis verbis cõceptã. Si mihi hæres esse post pubertatẽ fideicõmissariã ea rõne, q̃ testator ad serpsum retulit effectũ substitutionis. Hæc tñ Baldi opinio minimè recipitur, sicuti post alios aãduertit Curt. in d.l. pcibus. nu. 57. Nã dictio mihi, nõ mutat naturã substitutionis l. si ita scriptũ. §. qui filio. ff. de bono. posses. secũ. tab. notatur in l. 1. ff. de vulg. Quãobrẽ sentum legis Regiæ illũ esse verè arbitror, vt cõpẽdiosa siue verbis cõibus, siue directis cõstituta, post pubertatem fideicommissaria sit, si in ea ill hæc verba exprimãtur. Qõcunque filius meus sine liberis decesserit. Ex his etenim verbis lex ꝑsumit, testatorẽ voluisse oĩno ẽt post pubertatẽ obliquè substituere, qđ iure cõi, & Cæsareo verũ cẽ probat Bapt. à sancto Seuerino d.l. 1. pcib'. fol. 4. col. 1. ver. 4. cõclu.

17 Quinta principalis cõclusio, cõpendiosa facta à pagano verbis cõibus, ante pubertatem erit directa, postea vero fideicõmissaria. Cuius assertionis ilta ẽ optima tõ, q̃ verba cõia cõueniunt directæ, & obliquæ substitutioni, & tẽpora, vñ nimirũ si mutatis tẽporibus, mutetur ipsa substitutio. Sed in spẽ, hãc substitutionẽ esse post pubertatẽ obliquã, probat tex. hic, qui loquitur in cõpẽdiosa verbis cõibus a pagano concepta, licet gl. existimet, eã fuisse fideicõmissariã substitutionẽ. Esse vero ante pubertatẽ directã, probat recte intellecta decisio c. si pater. hoc tit. in 6. quo in loco mẽto sit compendiosæ substitutionis, quæ primò fuit facta verbis cõibus, nẽpe per verbũ, moriatur. & tñ inquit canõ ante pubertatẽ eẽ directe intelligendã illã substitutionẽ. Nã de pubertate ibi nullũ verbũ. Si cuti nec in hoc c. sit mentio pupillaris ætatis. ita sanè inducendus est text. in d.c. si pater. quẽ ad hoc ipsum citant Bart. in d.l. Cẽturio. nu. 26. nec refert si mater viua, a mortua. ita. And. in d.c. si pater. gl. in §. qua ratione. Instit. de pupill. substitut. Imol. Paul. Alex. & Are. in d.l. Centurio. Sali. Fulg. Pau. & Ias. in d.l. precibus. quorũ opinio cõis est, Idem Ias. nu. 15. & Iaco. nu. 15. in d.l. precibus. eundẽ Ias. nu. 35. & Rip. nu. 118. in d.l. Centurio. Alex. consi. 12. vol. 3. col. 5. Corne. cõsi. 28. vol. 4. & consi. 113. vol. 3. Socin. Iunior consi. 94. nu. 28. 1. vol. Guil. Benedi. hoc tit. de cõpendi. nu. 27. Zazi. nu. 33. Alcia. li. 10. parerg. c. 9. qui eandẽ sniam verioré esse existimã: post Card. q. 36. & Imol. hic, nu. 152. col. 4. qui dixit eẽ ling. gl. in d. §. qua rõne. quã Vigil. ibi receptã esse cõiter asserit. quæ in d. Regia l. 12. tit. 5. par. 6. probatur, illius vltima parte diligenter ppensa. Atque ita d.c. si pater. prima substitutio facta suis verbis cõibus, secunda verbis directis, & tñ vtraq; in re puberum, censetur directa, ettã matre viuente, quæ per eandem substitutionem excluditur.

Contrariũ tñ probare nititur gl. in d.c. si pater. & in d.l. Centurio. & in d.l. pcibus. vbique dicens præfatã substitutionẽ oĩ tempore fideicõmissariã esse, qui solam, si mater mox probat Bar. in d.l. Centurio. nu. 27. cuius opinionẽ ante eum sempterat Oldr. cõsi. 99.

& eã sequuntur dicentes cõem esse Bald. in Liam hoc iure. ff. de vulg. & in d.l. precibus. nu. 38. Anani. consil. 70. Aret. consi. 155. col. vlt. Galiau. in d.l. Cẽturio col. 73. Matthæ. ab Afflictis decisione 367. quibusdã rõnibus, quas omittimus, ne lectorem nimis fatigemus. Dec. sanè nu. 19. & Curt. in d.l. precibus. nu. 62. fatentur opinionẽ Bart. probabilẽ esse, quæ vero ex his opinionibus receptior sit minimè audẽt attestari. Nã & Corne. consi. 93. vol. 3. col. 2. dicebat primã opinionẽ receptã fuisse à canonistis, vltimã vero a iuris ciuilis ꝓfessoribus, quã in re dubitat Baptis. de sancto Seuerino in d.l. precibus. fol. 6. Sic & Bal. consi. 175. vol. 5. maximè dubius cui opinioni accedat, asserit cõem esse hanc vltimã. Verũ nos priori sniæ accedimus, eo q̃ magis cõis sit, & Regia lege aptius, q̃ cõtraria ꝓbet.

Ex his ergo constat quid in præsenti controuersia agendum sit, omissis aliorum perplexis traditionib.

Sexta cõclusio, cõpendiosa a pagano verbis obliquis concepta, erit ex tẽpore fideicõmissaria l. cohæred. §. cũ filiæ. ff. de vulg. Barto. in d.l. Cẽturio, nu. 10. quem frequentissimo consensu cæteri sequuntur, fm Ias. nu. 18. in d.l. Centurio. quãuis Deci. in d.l. precib. dixerit, hãc substitutionẽ esse vulgarem. quem reprobant Curt. ibi nu. 38. Galiaul. col. 91. & Ripa in d.l. Cẽturio. nu. 101. His igitur ad hoc breuissimũ examen deductis expedirũ erit qualiter substitutio, cuius hic tex. meminit, sit intelligenda, si quidẽ hæc fuit cõpẽdiosa a pagano constituta verbis cõibus, & ideo post pubertatẽ vim obliquæ substitutionis assumit, cũ antea posset valere iure directæ substitutionis. Eodẽ pacto adnotandũ est, secundã substitutionẽ, cuius meminit Romanus Pontifex. in d.c. si pater. esse cõpendiosam à pagano verbis directis factam, nec iure ordinario post pubertatẽ valere, imo oĩno extingui, nisi ex cã, ꝑsumpta intentione testantis, nẽpe puberibus substitutis, sicuti loquitur ille text. qua rõne defendi põt id, quod Panor. hic nu. 10. opinatur dicẽs, substitutionẽ illam post pubertatẽ posse vti fideicõmissariam valere, id. n. procedet ex mente testatoris, non alias. Imo in prædicta decisione, c. si pater, probatur cõpẽdiosam substitutionẽ factã verbis cõibus instituto in re certa admitti iure directo, & pupilla substitut. ante pubertatẽ, si simpliciter facta fuerit, qđ est singulare fcm Franc. in d.c. si pater. col. 48. idem adserunt Imol. in hoc c. fo. 14. col. 1. Alex. in l. Lucius. col. vlt. ff. de vulg. idem Alex. nu. 49. Ias. nu. 36. Ripa num. 152. & Galiaul. in d.l. Cẽturio. col. 59. secus eẽ dicentes, si in substitutione esset repetita eadẽ certa res quo quidẽ casu facta substitutio verbo communi nõ erit pupillaris, nec directa, sed obliqua. Bal. consi. 196. vol. 4. Barr. in d.l. Cẽturio. nu. 31. vbi nu. 18. scripsit, compendiosam verbis directis expressim in certa re factã intra pupillarem ætatẽ directã pupillarem esse, & idem præfati Doct. fatẽtur palsim recipientes Bar. p tex. in l. cohæred. §. vlt. ff. de vulg. exceptis Galiau. & quibusdã aliis, quorũ sniam i disputationẽ probat Soc. Iunior consi. 121. n. 13. vol. 1. vbi Bar. opinionẽ cõmunẽ esse asserit, & ideo ab ea in eo milio nõ discedit.

EXS. DECIMO.

SVMMARIVM.

1 *Legatum quibus formalis olim fieri solebat, & ibi de verbis legis.*

2 *Legatario cuperunt adhiberi personalis, & hypothecaria. intellectus ad l. 1. ff. de leg. 1.*

3 *Fideicommissaria verborum quod genus sit, & cui similium detur ad verbum hæres eius.*

4 *An si filius de ex manifesti verbis testatoris, dominus*

d rectum transeat in fideicommissarium.

6 *Hæres agit petitione hæreditatis. Fideicommissarius autem fideicommissaria hæreditatis petitione.*

7 *Specialis hypotheca pro legato à testatore constituta, non toxit ipsius legis tacitam hypothecam.*

8 *Intellectus ad l. fundus quem. ff. de annuis leg.*

9 *Venditio facta in fraudem portionis legitimæ an revocari possit?*

10 *Intellectus cum contingat de iureiuran.*

§. DECIMVS.

GLossa in verbo, vsucapio. notat, legatario tcõpetere actionẽ personalẽ ad persecutionẽ legati, qua in re, vt rẽ ipsam à radice deducamus, scire oportet antiquitus quasdã legandi formulas inductas fuisse & ex qualibet earum certas actiones constitutas esse, constat, nã legato relicto per vendicationẽ, in hunc. l. modũ, Do illi solidos centũ, actio in rẽ legatario dabatur. Per dãnationẽ vero relicto, Dãnote hæres dare illi cẽtũ, aduersus hæredẽ psonalis actio ꝓponi poterat. Per ꝓceptionẽ illis verbis, Præcipuã Titius ex parte hæres illam præcipito, iudicio familiæ erciscũdæ agebatur. Ex finendi aũt formula actio itidẽ ex testamento oriebatur, his sanè verbis ꝓpositis, Dãno te hæres, vt illi pmittas rẽ illã accipere. quę oĩa explicuit Theoph. in prin Instit. de leg. & pmittit ibi Iustinianus. & in l. j. cõmu. de lega. Vnde licet verbũ, lego, in duodecim tabularũ legibus pro qualibet voluntate vltima deficientũ accipiatur, l. verbis. ff. de verb. sig. à verbo Græco λέγω, i. delinere, qđ hæreditas ab vno in alterũ definat, authore Alciat. lib. 10. parerg. c. 1. ab hac tñ vltima, & apud veteres frequẽtissima legandi formula, peculiare est verbum illud partic ularibus legatis. Sed nona cõstitutio Iustiniani exæquavit legata fideicõmissis, atq; sublata harũ formularũ dfia ꝓ quibuscunq; legatis cauđ actiones cõcedi fit, ita sane vt legata aliqua re mobili vel immobili ipsius testatoris, aduers⁹ hæredẽ cõpetat psonalis actio. Itẽ realis, eo q; dominũ rei legatæ trãsierit in legatariũ à Titio. ff. de furt. & ꝑterea hypothecaria cõtra quãlibet aliã rem ipsius teĩanta l. 1. C. cõm. de legat. vbi post alios Iason, Docto. & præcæteris Ripa in l. 1. ff. de lega. 1. nu. 39. l. 26. tit. 13. partita. 5. Vbi vero rei legatæ dominũ ad legatariũ ipso iure, mortuo testatore minimè trãsiret, solũ psonalis, & hypothecaria legatario cõceditur, sic in cõem, quã latius prosequũtur Docto. maxime Alex. Iason, & Iac. de Nigris in d. 1. Barb. hic, nu. 53. & Gulie. Benedict. de legat. nu. 146. mirũ tñ est, cur legata fideicõmissis dicãtur exæquata cõstitutione Iustiniani, cũ ante Iustinianũ idẽ statutũ esset iure ciuili l. ff. de leg. 1. nisi dixeris, ante Iustinianũ id receptũ esse a Iurisconsultis, non tñ Cæsarea constitutione dikitũ, qđ Accursius, & Docto. in
3 d. l. non placet, aut forsan d. l. 1. habuit authorẽ Iustinianũ ipsum, sicuti ex codice Pandectarũ vetustissimo deprehendit Fran. Duarenus in l. iurisgẽtiũ. §. & ideo. ff. de pact. quamobrem illius primi capitis, ff. de lega. 1. nullum authorem ex Iurisconsultis nuncupauit Hiloander. Sed & hoc ipsum reprobat Ant. Augustl. j. emendat. ad finẽ, dicens ex pandectis Florẽtinis illius authorẽ esse Vlpianum l. 67. ad edictum.

Quid in fideicõmisso vniuersali? Et sane officiũ iu
4 dicis fideicõmissario cõpetit, vel hæres cogat adire hæreditatẽ. gl. receptæ cõsiter in l. non est cogẽdus. ff. ad Treb. adita aũt hæreditate, vt hæres restituat, cõpetat actio psonalis ex testamẽto, & hypothecaria ẽt cõcedit. Bald. in d. l. 1. C. com. de leg. res vẽdicatio verõ non datur, cũ ipse fideicõmissarius non sit dominus donec fiat resti. l. facta. & l. restituta. ff. ad Trebellia. Quod si fiat realis restitutio, deinde agere poterit rei vẽdicatione fideicõmissarius, aut Publiciana. gl. in d. l. facta. & ibi Doct. cõiter. Actio vero ista realis, erit vtilis ex vtili dñio, nõ directa ex directo. Alex. & Iaso. ꝓ tex. ibi in l. 1. ad Trebellia. lectione, nu. 10. & 2. nu. 10. contra Pau. Castren. ibi ea rõne, q; directũ dñium penes hæredẽ mãserit, adhuc facta cuiusq; rei restitutione realis. Nec tñ Pauli ista rõne destruitur, cũ dominiũ directũ traditione transferatur l. traditionibus. C. de pact. Quinimmo verbali tñ restitutione facta cõpetere fideicõmissario actionẽ realem, fecit gl. in d. l. facta. qua actiõe poterit is agere cõtra quoslibet possessores, & detẽtores rerũ, quæ sub fideicõmisso comprehẽdebanẽ. idẽ Paul. Castren. in d. l. 1. in princ. ff. ad Treb. & Caro. Mol. in consue. Paris. tit. 1. §. 22. q. 37.

Verũ, ista hæc ꝺoĩa oportet diligẽtius distinguere, si quidẽ facta reali restitutione fideicommissario, actio realis vera, & directa cõpetit, ac dominiũ directũ in eũ translatũ esse cõstat ex dicta. l. traditionib. nec hoc negãt Alex. Iaso, seu quisquam alius ex his, qui à Paul. Castrẽsi discessere, & cõcedit expressim Cor. in l. C. vnde legit. Verbali vero tñ facta restitutione dominiũ trãsferri in fideicõmissariũ, & actionẽ in rẽ probat gl. in d. l. facta. Vtile tñ hoc dominiũ, & vtilẽ hãc actionẽ intelligunt Alex. & Iaso. in d. l. 1. in prin. quin & ipse Paul. in ea lectura, quæ cõmunior est nobis, idẽ asserit. & esse hãc opinionẽ cõmunẽ fatẽtur Socin. & Rip. in d. l. in prin. Quæ quidẽ opinio ab eius assertoribus cõprobatur authoritate gl. in l. ff. de bono. poss. tit. generali, quæ de dominio vtili intelligit Iurisconsulti ibi dicentem, ad bonorũ possessionem dominium pertinere. ipsa bonorũ possessione admissa. Secundo, ea ratione, quòd penes duos dominium directum esse nõ possit eodẽ tẽpore l. si vt certo. §. in duobus. ff. cõmod. sed hæres etiã facta restitutione, etiã directus hæres l. & si finc. §. sed qđ Papinianus. ff. de minori. l. his verbis l. ei qui soluẽdo. ff. de hæredib. Instit. Igitur fideicõmissarius nõdũ habet dominium directũ deinde, & tertio, quia directę actiones non transeunt in fideicõmissum, etiam verbali restitutione facta, qđ nemo negabit, ergo nec dominiũ directum. Quarto idem probatur à Iurisconsulto in d. l. 1. ff. ad Treb. in prin. referẽte verba Senatusconsulti, ex quo cõstat in fideicõmissarium vsumfructũ trãsire, quæ verba in eo sensu Iaso accepit, vt vtile dominiũ fideicõmissario cõpetat, sicuti vsufructuario. His tandem rãderi pòt, nec difficillimè. Nã opinio. gl. primo loco adducta nõ habet pctam authoritate, potissimũ q; aduersus ipsi Iurisconsulti verba loquat, imo in bonorũ possessionẽ trãsferri dominiũ directũ, decreuit cõis opinio, in d. l. 1. C. unde legiti. quã ibi Alex. Dec. & alii defendũt. Sed ta rõ deficit manifestè. Aliud. n. é hæredẽ scripsũ esse dictũ heredẽ, nã id refertur ad ius illud vfe, qđ hæreditas repræsentat, non tñ ex hoc sequitur, ergo dñs ẽ directus. l. si minor. ff. de acquirẽd. hæreditate. Potest. n. contingere, quẽ esse dñm directũ, vt vniuersalẽ, aliũ vero directũ itidẽ dñm alicuius rei particularis l. 1. §. vlt. ff. de rei vẽd. Non obstat tertia rõ, quia actiones difficilius trãsmittuntur, quã dominiũ l. quis ergo casus. iũcta gl. ff. de peculio. l. vlt. §. fin aũt sub condi. C. comm. de leg. ergo nõ sequit, actiones directæ minimè trãsĩre in fideicõmissariũ, igit nec dñiũ directũ. Sed & quarta rõ penit⁹ ceĩlat. qa tex. i d. l. 1. nõ cõfert fideicõmissariũ cui vsufructuario, imo dicitat i fideicõmissariũ trãsferri ius & usumfructum in eo quidẽ sensu, vt ficuti dominiũ transfertur, ita & cum eo translatos sit vsusfructus. Et si cõis ista rõnes cessent, constat ex alio, q; facta per hæredẽ restitutione reali alicuius rei efficitur fideicommis-

cõmissarius illius rei verus, & directus dñs, quod negari non potest, & tñ adhuc actiones directæ & nomẽ directi hæredis manet penes hæredẽ ipsum. propriis deniq; rõnibus destituta hæc opinio cõis contrariam probari postulat, cui equidẽ suffragatur tex. in §. sed quia. Institu. de fideicom. hæred. vbi nihil remanet penes hæredẽ, restituta hæreditate, ergo nec directũ dominium. Præterea, non minus iuris habet fideicõmissarius vniuersalis facta verbali restitutiõe, quam particularis legatarius absque vlla restitu. l. 1. C. cõmu. de legatis. Sed legatarius efficitur dñs directus l. à Titio. ff. de furt. Igitur fideicõmissarius vniuersalis erit directus dñs, atq; ita à cõi sniã dissentiũt Paul. Cast. in lect. Bononiẽsi. Soc. col. 3. & Rip. nu. 17. in d. l. 1. in princip. ff. ad Trebell & Carol. in d. q. 37.

6 Cæterũ sicuti hæres ꝺominiũ ex solo hæredis titulo habas ipsarum rerum hæreditariarum, etiã ante acquisitã realẽ possessionem l. cum hæredes. ff. de acqui. pos. non agit hæredis iuri vẽdicatione, sed petitione hæreditatis. Bart. in l. hæreditatis. C. de peti. hære. nisi agat hæres ex titulo dominij, quem defunctus habuit, & in eundẽ hæredẽ trãstulit, tunc etenim pòt agere, ẽt contra titulo possidentẽ, notatur i l. 1. C. de peti. hær. Iaton. in §. actionũ. Instit. de act. nu. 218. Sic & fideicommissarius vtis, tametsi dñs sit post verbalẽ restitutionẽ nõ agit rei vẽdicatione, sed fideicom. hære. peti. l. vlt. ff. de fideicõ. hære. peti. vbi Bar. & optimè Iaso. in l. j. col. 3. C. cõmu. de legat.

Eadẽ gl. dum subdit, actionẽ personalẽ tolli prescriptione 30. ann. est intelligenda, attento iure Cæsarũ. Secus vero Regio iure, quo personalis actio tollitur viginti annis, hypothecaria triginta, & idẽ i alia q̃libet actiõe reali, vel mista. Regia & Taurĩa lex 63.

Præter hæc ad pfectũ gl. huiꝰ intellectũ oportet tra
7 ctare, an testatore constituente fundũ aliquẽ in pignus pro soluẽdo certo legato, per hoc fit recessum à generali hypotheca cĩum bonorũ testatoris. ex l. j. C. cõ. de leg. Et q̃busdã placet hac speciali pignoris cõstitutione, nõ cessare hypothecã legis. Bal. in l. 1. C. cõm. de leg. 3. col. versi. ꝙro quid si testator. optitex. in l. fundus, quẽ. ff. de an. leg. quem ad hoc dixere sing. Rõ. sing. 592. & Guli. Bũ. hic tit. de leg. & fidei com. nu. 152. quorũ sniam ꝓbat Ant. à Fano in trac. de pig. 2. part. 3. mẽbro nu. 157. Nã & si locutor domus specialẽ tibi hypothecã acquierit ex cõtractu, non cẽtetur renũtiare legali hypothecæ, q̃ à iure cõstituit in rebus inuectis, & illatis. Faber, Ang. & Iaso. in §. itẽ Seruiana. Insti. de act. nu. 67. Bal. in l. certi iuris. C. loca. pen. q. quib⁹ cõs aliorũ cõsensus accessit, authore Antoni. in d. tract. de pig. 4. mẽbro. nu. 91. qui tñ fallo ad hãc sniam allegat Dinũ i d. §. itẽ Seruiana. Cynũ, & Salt. in d. l. certi qui potius cõtrariã in hoc sniam asserũt. Sed videamus an tex. i d. l. fundus, quẽ. Bal. Rom. & aliorũ opinionẽ rectè ꝓbet.

8 Eius hæc sunt verba, *Fundus, quẽ pater familias liberis legatorũ nõie, qua in annos singulos relequit, pignori esse voluit ex cã fideicõmissi res seruãda gratia petere iur. Paulus notat hoc admittẽdum & in alijs rebus hæreditarijs, vt & in eas legatarius mutatur.* Hactenus Iurisconsultus, qui loquit in vlt. par. te. de omissiõe cãi rei seruãdæ, q̃ legatarijs data est ut. vt i possessionẽ legatorũ. vt ibi adnotauit gl. nõ de iure pignoris, aut hypothecæ à testatore constitutæ. Præterea legalis hypotheca ꝓ legatis à Iustiniano fuit inducta. l. 1. C. cõm. de leg. nec de iure pãdectarũ erat cõstituta. Igit nõ pòt d. fundus. hanc opinionẽ rectè ꝓbare. cui obiectiõi tacite rãdet Ro. ex pãdectarũ iure fuisse et inductã tacitã hypothecã pro lega. l. creditor. vbi Bar. ff. de separat. sed illa decisio loquit de hypotheca iure prætorio competẽti ex titulo, vt in pol. leg. tex. & ibi gl. in l. si postquã. C. ut in pos. lega. gl. in l. is cui. §. postquã. ff. vt in pos. leg. Pau. de Castren. in d. l. 1. C. cõ. de leg. tametsi Cy. ibi 4. oppo. scripserit idẽ qđ Bart. i d. l. creditoribus. Pòt sanè nihilominus ex Iurisconsulto in d. l. fundus. colligi opin. Bald. & Rom. quidẽ cõstat, ꝓ specialẽ hypothecã testatis, non tolli illã missionẽ, q̃ iure fieri pòt in possessionẽ aliorũ bonorũ. Est tñ dubiũ, an legis vel promittẽs cẽtũ aureos, aliãve quantitatẽ fuꝑ fundo Sẽproniano, videatur pignus illius fundi cõstituere ꝓ solutione legatiq̃a in re Bar. in d. l. fundus. rãdit, pignus cẽseri cõstitutũ. Iaso. in l. 2. nu. 45. C. de iurr emphy. Cur. Iunior in l. vlt. §. vlt. ff. de cõtrahẽ. empt. Io. Faber in d. §. itẽ Seruiana. col. vlt. de action. idẽ Bart. in l. codicillis. §. instituto. ff. de leg. 2. quãuis hæc ꝓmissio tẽporalis sit, nõ ꝑpetua, cõtra Guid. Pap. 432. qui in ꝑpetua pẽsione, nõ i tẽporali, ꝓmissam opinionẽ admittit, sed tñ in vtraque idẽ ꝓcedit, qđ ꝓbatur ex verbis ipsius cõtrahẽtis, aut legãtis, q̃ hypothecæ a ptissimè demõstrãt. Secus tñ erit, si ꝓmittens, aut legãs diuersa oratione vtaẽ in hũc modũ, Lego, aut ꝓmitto cẽtũ ex fundo Sẽproniano, nõ. n. vẽ pignus ex hoc cõstitutũ, licet ad solutionem illius quãtitatis fuerit designatus ille fundus. gl. & Bar. in l. Caius. ff. de annu. leg. ꝑ illũ te. idẽ Bart. in l. Lucius. ff. de alimẽt. leg. vbi est speciale i alimẽtorũ legato, vt eius fauore pignus cẽleat cõstitutũ. idẽ Iaso. i d. l. 2. nu. 45. Faber in d. §. itẽ Seruiana. col. vlt. à quibus i hoc dissentit Curtius in d. §. vlt. maximè dubius in eo discrimine, qđ fit, an dictum fuerit sup tali fundo, an ex tali fundo. Itẽ in eo, qđ diximus speciali quod ã alimentorũ fauore ex his verbis. Promitto decẽ annua ꝓ alimentis ex fundo Sẽproniano soluenda, hypothecã induci. Sed sanè in primo dubio ꝓpria sermonis interꝑtatio vẽ dñam ꝓbare, & constituere, ꝑtim considerata Iurisconsulti decisione in d. l. fi. vl. vbi manifestũ est, hypothecã nõ constitui, si quis ꝓmittat alteri centũ annua ex tali fundo. In altero aũt dubio ex ex gl. Bar. & aliis apparet specialiter id priuilegiũ alimentis cõcessum esse. idẽ Ro. notat in cons. 338. Fel. in c. ad audiẽtiã. in 2. nu. 6. de rescript. Baptist. de sancto Seuerino in tract. de pensionibus. q. 9. Paul. de Cast. cons. 336. col. pen. h. j. Guid. Pap. q. 176. Gigas de pensionib. q. 44. tametsi Ant. Fanẽsis d. mẽbro 4. nu. 164. versi. vicesimus tertiꝰ casus. & idẽ Hier. Gig. de pensionib. q. 51. nu. 17. nihil esse speciale in alimẽtis alleuerent, sed regulare cẽ id hypothecæ ius quibuscunque annuis pensionibus, pro quarũ solutione certus fundus, certave res designata fuerit. Et cũ hic Doctores ꝑcipuè eorũ opinionem probent nõ facta verb. diff. authoritate Barto. in d. l. fundus. & is loquatur eo casu, quo super certo fundo, certàve re fit promissio, & constitutio pensionis, non temere eorum sententiam ad Bartoli verba referemus.

Glossa verb. deducẽdus, tractat an alienatio facta ꝑ parẽtes in fraude portionis legitimæ, q̃ filius debet revocari possit, in quo cõstat alienata ꝑ libertum in fraudem legitimæ patrono debitę revocari l. vlt. ff. si quid in fraud. patro. quã ad portionẽ legitimã filius debitã induxit Ro. ling. 610. tenuit & idem Bart. in l. nõ vsque. ff. si quis à paren. fuer. man. Sed te. i d. l. vlt. locũ sibi vendicat principaliter in filio arrogato, cũ non fiat arrogatio nisi contracta fiducia, & legitima arrogati quasi ex cõtractu debita sit, vt inqt Bal. l. 2. C. si quid i fraud. patro. Vã nulla q̃rela, nulla revocatoria cõpetit filio in bonis patris, onerato titulo alienatis. Bar. in l. hæred. ff. de bon. auct. iudic. possidẽd. a. gl. Bar. Bald. Sali. Ang. & Pau. in d. l. 2. Hẽri. hic 3. co. & alii, quos Barb. hic refert n. 36. Suares i l. ꝓhi in prioribus 16. amplat. C. de inoffi. test. Io. And. Ca-

Calde.& Abb.in c.cũ contingat.de iureiurand.quo rũ opinio cõis ẽ,sicuti asserit Carol.Molin.in cõsuet. Parisien.tit.1.§.8.gl.3.q.3.optimus tex.in l.Papinianus.§ 4.& ibi Bald.fi.de inofficios.test.a qua sententia nõ admodũ licet discedere. & ideo cam intelligo verã esse,nisi emptor esset particeps fraudis, tũc etenim rescindi posset ipsa hæc vẽditio Bart.in d.l.non vsq; Alex.in additionib.ad Bald.in d.l.2.Carol.Molin.in d.q.3.Io.Lupi ī c.per vestras.de donat.§.17.ad finẽ. Sedo põt ita intelligi opinio cõis,vt ẽt cessante emptoris fraude vẽditio revocetur,qñ facta fuit minori,q̃ iusto pretio,est.n.donatio quædã ex ea parte,q̃ iusto pretio deest,& ideo ad illã vsq; quantitatẽ revocabitur tanquã donatio inofficiosa sentit Bartol. in d.l.nõ vsque.Bald.in l.j.col.antepen.C.de inofficios.donat.Tiraquel.in l.si vnquã.C.de revo.donat.verbo,donatione largitus.nu.9. Alex.in ſpẽ consi.55. col.2.vol.1.dicens hoc ipsum cõs asserere. Tertio,ea dẽ venditio à filijs revocari eodẽ iure poterit,qñ solutio pretij cõuenti nõ cõstat aliter,q̃ per confessionẽ patris.l.si fortẽ ff.de castr.pecu.& in hac ſpẽ Platea in § itẽ si quis.Inst. de inut. stipulat.Iason in l.si arrogator.ff.de adopt.nu.24.senserat Bar.in l.cũ qs decedens.§ codicillis.ff.de legat.3.Alex.in l.sæpe.ff. de re iud.col.penu.Carolus Molin.in d.q.1.Cæpola cautel.36.Quarto eadẽ venditio revocabit, si ꝑcer fraudẽ ꝓbata fuerit eius simulatio,& fictio aliquot quidẽ coniecturis gl.hic,& Barb.nu.17.quid.n.si in morte hat vẽditio hæc suspectis ꝓbis certe simulatio præsumetur.glo.magnis in c.de his.de sepult. quam Barb.hic existimat singulare esse Vnde fortassis in hac controversia iure probari poterit,non esse filiũ ex nuptijs natũ potioris conditionis,q̃ arrogatũ,nec minus iuris habere,quã patronum.Si quidẽ in his casibus, in quibus ipse dixi,filiũ agere posse ad revocationẽ alienationis,patronus,& arrogatus erũt ad eandẽ admittẽdi,nõ in alijs,nec secus quã filius legitimus,& naturalis admittat. Qd post huius operis hanc editionẽ video placuisse quibusdã,qui q̃stionẽ istã diligentissimè tractaverũt. Nec nos alia rõne quatuor casus distinximus,quã vt iere idẽ ꝓbaremus, nõ temerè sequuti q̃ veteres authores hac in re scripsere. Quintõ, licet in Epitome de matrimonijs 2.parte c.8.§ 6.14.nu.dixerim ,bona parẽtũ nõ esse subiecta titulo, seu iure hypothecæ pro filiorũ alimentis.Si tñ parẽtes totũ patrimoniũ alienaverint, ita vt nulla supersint bona , ex quibus alimenta percipere possint filii,nõ iniquũ erit,quo ad alimẽta prædictã alienationẽ revocari,nõ iure hypotheca ,sed veluti facta in fraudẽ alimentorũ,quo quidẽ casu oportet animũ fraudãdi ꝓbari.Quia aũt ff.quæ in fraud.credit.l. patronus.ff. de ꝓbat. aut aliã cãm.,quæ ipsum alienationẽ subsequitã reddat, nẽpe si à matre sit dotis alienatio facta,etiã cũ iuramẽto, erit etenim revocãda vsq; ad alimẽta filiis ꝑstãda, q̃ alunde exhiberi nõ possunt. Imol.col.6.& Alcia. nu.22.in d.c.cũ cõtingat.Faber in prin.Inſtit.quib. alie.licet,vel nõ Io.Ignеus.in l.1.§.si vir, aut vxor. ff.ad Sillan nu.150.atq; hoc pacto esset inter ligẽda gl. vlt.in d.c.cũ cõtingat.q̃ ill' ù tex.dicẽtẽ alienationẽ rei dotalis iuramẽto firmatã validã esse oĩno,nisi in ꝑiudiciũ alterius,quã alienãtis facta sit, ꝑiudicium illud in creditoribus,& filiis cõsideratis apertissimè intellexit.Nã aliter filii nõ possunt rescindere alienationẽ à matre factã,ex eo solũ,q̃ ei essent successuri ab intestato, cũ hoc ꝑiudiciũ nõ sit principale, & iõ nõ est sufficiẽs ad hoc, vt cõtractus retractet.gl. in c.quãus pactũ.de pact.in 6.in fi.quã cõmendant Doctores ibi, & maximè Georgius nu.54. dixit aureã esse Felin.in c.si diligẽtiã nu.31. de foro cõpet. eandẽ idẽ Fel.allegat.in c.cũ M.de cõstit.n.19. facit ad idẽ tex.ff.si quis nec cãm.ff.si cer. pet.vbi L.f.& inligniter Martinus ab Azpalcueta, in c.si qñ col.77.de rescrip.Nec tñ illud ꝓtermittã,posse nõ incongruè gl. intellectũ in d.c.cum cõtingat.procedere,cũ res illa dotalis ex aui substitutione, aut alia quãuis dispositione deberet ad filios alienãtis peruenire,sat.n.cõstat , nec eo casu alienationem validam esse in præiudicium filiorum . ita Ioann.Andr.Imol. col.5.& Alcia.num.27.in d.c.cum contingat.

Sunt, & in hoc capite aliquot Bernardi glossemata.q̃ nõ indigẽt diligẽtiori examine,quã vt ad verbũ relegãtur,qua rõne ea omittere libuit,vel lectorẽ grauemus expositionũ, & cõclusionũ repetitio-

EX §. VNDECIMO.

SVMMARIVM.

1 *Iudex appellationis potest sententiam primam supplere in his,quæ natura litis, & causa postulat.*

Iudex quãdo poterit ferre sententiã ex his, quæ sibi vt iudici manifesta sunt, et si illorũ allegatio omissa fuerit.

2 *Olim possessor præsumitur bodie possidere. si præsentem possessionem allegauerit, & ibi tractatur intellectus Regiel.10.tit.4.part.2*

3 *Notorium an sit necessario allegandũ , atque ibidem agitur de intellectu gl.in cle.appellantes. de appella.*

4 *Liberi etiam gradus non cõputant in quarta Trebellianicã fructus perceptos ex hereditate ante moram.*

5 *Falsus rogatus post diẽ hæreditatẽ restituere,deducit portionem legitimam, & quartam Trebellianicã.*

6 *Ascendentes rogati hæreditatem restituere ,post diẽ, eandem duas portiones deducunt.*

7 *Trebellianica non potest prohiberi , instituto hæredibus liberis primi gradus.*

8 *Fructus percepti ex hereditate a liberis primi gradus non imputantur in Trebellianicam,etiam si duæ portiones deducantur.*

9 *Pater non potest iubere filios rogatis hæreditatem restituere , vt fructus ante moram percepti computentur in Trebellianicam.*

10 *Trebellianica portio amittat nõ cõfecto inuentario?*

11 *Filius non potest repudiare hæreditatem patris,retenta legitima portione.*

§. VNDECIMVS.

1 EX hoc c.§.cum aũt primũ apparet. Cardinalẽ plurima addidisse sententiæ latæ per iudicẽ inferiorẽ,cũ tñ iudicis officiũ ī appellationis iudicio sit, ꝓnunciare,malè aut bñ appellatũ fuisse l.eos C.de ap.Sic etenim inquit Imperator. *Cognoscat autẽ causa interpositam provocationem, vel iniustã autem licet pronuntiare, vel iustã* Quãobrẽ videri põt,hãc sententiã Cardinalis aduersus illã decisionẽ latã fuisse.Id tñ receptissimũ ẽ,dictionẽ illã,tñ,nõ excludere eos,q̃ sunt ꝓpria ipsius actus.cle.exiui.§ cũ aũt. de verb.sig.quẽ te.dixit eẽ peregrinũ Io.Anan cõf. 36.atq; passim Doctores.notãt.Ide igit iudex, qui cãm appellationis tractat,id potissimũ curare debet, vt malẽ,vel bñ appellatũ fuisse ꝓnuncier,& ꝑterea poterit cõdẽnare nõ cõdẽnatũ,si natura litis,& causæ hoc ipsum expoſcat, atq; eadẽ rõne addere primæ sententiæ ea,q̃ à iudice omissa fuere,c.cũ Io.vbi Ant. Abb.& alij de fide instr.l.cũ apud.ff. iudi.solui.gl.Lin Lin fum.ff.de re iud.te.hic, in quo & amplius ꝓbat iudicẽ appellationis posse primã sniam reformare in his,q̃ illa sniã vel omittit,aut ꝑperã differit,etiã

nemine

nemine petẽte. Hic siquidẽ rtor nõ petierat deduci quartã bonorũ portionẽ iure naturæ debitã Adiectę, sed tñ quartam Trebellianicã ex fideicõmisso , & tñ Cardinalis ꝓpria sniã iustit legitimã portionẽ Adiectæ debitam deduci, quod cæteris notant Abbas hic,& Fel.in d.c.cũ Ioannes.nu.13.procedit tamẽ, qñ ex actis in iudicio constat hoc ius litigantis . Poterit nanq; iudex,nemine petente,in his q̃ sibi vt iudici manifesta sunt,propriã sniam dicere, i. ius reddere litigãtibus.tex.hic adnotate Inn.gl.in c. peruenit. vbi Ant. Abb.& Burgen.col.2.de emp.& ven.Fel.in c.de quarta.col.pe. de præscr. dicens esse ad hoc singularem & vnicum tex.in d.c.peruenit.idẽ Fel. latè in c.cũ ordinẽ.de rescr.nu.11.probat.c.cũ olim.de verb.sig.gl. celebris,& ibi ꝑ cæteros Ias. in l. vbi pactũ. C. de transact. Dec.in c.si duobus.de appel.col.pe.& in c.ad hæc. in 3.eod.tit. Balb.de ꝓscrip.j.par.q.8.notãt alij Do. quos citat Ripa in l.4.§.hoc aũt iudicij.ff.de dam.infe.nu. 28.optimus tex.in c.bonæ in j.de posit ꝓba.mõ ex iuris cõis sanctionib.id ius litiganti cõpetat,secus si ex privilegio,id enim allegandũ oĩno est,& ex eo petendũ. Ant.Burgen.in c cũ dilecti. col.4. de empt. Quæ oĩa sunt ad praxim deducenda eo casu,quo silrẽ gñaliter ipsius libelli verbis comprehenduntur . Vnde valde vtilis est illa clausula,Peto mihi iustitiã reddi & exhiberi.Ex his tñ infero intellectũ ad tex in d.c.cũ dilec. nec . n. ibi iudex superior potuit iure supplere omissa ab inferiori iudice,qa ꝑtis iusti defectus q in eo facto refarciri ab emptore poterat, aduersabat petitioni vẽditoris,q restitui rẽ ꝑcisè petierat,vt ibi animaduertit Burg.nu.14.Cuius intellectus licet planè ꝓcedat,non tñ excludit sniam Abb.ibi, q in hoc c. notat nõ posse iudicẽ,apud quẽ tractatur,nullã fuisse sniam ab inferiori iudice latã,eandẽ reformare ex actis,qñ simul & processus fuit nullus,atq; eas esse partes iudicis asserit vt eam sententiam nullam fuisse pronũtiet . idem notauit Barb.in c.in literis.nu.16.de offi.deleg. dicens ad hoc esse tex.vnicum & singularem.in d. c. cũ dilecti.

Illud vero,quod diximus, iudicẽ posse sniam ferre ex his,q̃ sibi, vt iudici manifesta sunt ẽt si eorum allegatio omissa fuerit,procedit qñ ea sunt comperta iudici ex veris actis,instrumentis,aut testibus.Secus aũt si ex ꝑsumptione,q̃ deducitur à facto,vel aĩo ipsius tã tũ,pro quo præsumitur,ius litigantis sit iudici manifestũ,tunc etenim oportet illã præsumptionẽ allegari.tex.in l.si adulterium cũ incestu. §. idẽ Pollioni. ff. de adul.quẽ ita intelligunt Bar.nu.14.in l.cũ qd. ff. si cert.pet.Abb.dicens esse singularem c.afferte.de ꝑsum. 2.col.& ibi Fel & idem in c.scribã.eod.tit. Alex Ias.& nec.in Lnon hoc.C.vnde legit.col.1.eandem iurisco sulti decisionẽ dixit notab.Bal.in l.2.C.de in ius voc. Alex.in l.qui bona.§.de illo.ff de dam. infe. & lingu. Cæpola de seruit.tit.de serui.vrb-præd.c.20. col.1. quã opinionem asserũt cõem esse Lison 1.& 2.lec.nu.25. Cur.Iun.nu.20.& Purpu.n.140.in d.l.cum quid. vbi ipsam latè explicat post Fel.in c cũ ordinẽ. de rescri. col.pe.& Ale.in l.1.ff.de edẽndo,nu. 29. eaq; rõne cõis opinio ꝓbat,q̃ omissa allegatione ꝑsumptionis, falsitas eius,quod præsumitur , vel simulatio potius ꝑsumi nollẽ poterit.& iõ cessare dẽt iuris ꝑsumptio,nã si alius litigantis, ꝓ quo ꝑsumitur, is esset, quẽ ipsa lex contectater,nõ esset a litigante allegatio hæc omissa.

Hinc sine fit, vt quãus bona fides ꝓ lerũque ꝑsumatur,est in hac alleganda.Bal.& Ang.in 1.super lõgi.C.de præscrip.long.rep.idẽ Ang.in l.cum qui.§.vl. ff.de publ.Fel.in c.fi.nu.8. de præscrip.Balb.in l.Celsus.ff.de vsucap.3.par.2.col.1.col.fi.& Dec. col.2.in d.Lnon hoc.Eadem rationis , qui ignorãtiæ ꝓtextu ipsum excusat , eam allegare debet , quod probat Alex.in d.§.de illo.per tex.in d.§.idem Pollioni.

Sed quoties ꝑsumptio non ex facto, vel aĩo ꝓprio tantũ, sed alterius oritur,nõ erit necessaria allegatio, sed erit sufficiẽs ipsum deducere, iuxta Bar.opinionẽ in d.l.cũ qd.quẽ ꝓbati Doct.passim sequuntur, & id ꝓbatur in Loës.§. Lucius. ff.de his, q̃ in frau. cred. Cy.idẽ notat in l.nec exemplo.C.de falsis.& Ale.in l. qui iuraſſe.ff.de iureiu.Ex quo infertur intellectus ad tex.in d.c.afferte.vbi nulla fuit necessaria allegatio. ꝗa ꝑsumptio deducta fuit non tantũ a facto ipsius veræ matris,sed & simula facto alterius,qd cõsiderat Feli. ibi nu.4.& Soc.in d.l.cũ quid.col.pe. Ego verò existimo in d.c.afferte.nõ esse necessariã hãc substitutatẽ,siquidẽ vera illa mr ſepissimè allegauerat, illo infantẽ eẽ ꝓpriũ filiũ,& hæc allegatio sufficiens esset. Nec requritur hac ī re allegatio ꝑsumptionis ipsius,sed erit satis allegare id, ad qd ꝑsumptio tendit, qđ manifestũ sit sequenti exẽplo,si quis etenim cõẽdat in iudicio seipsum excusare ignorãtia,sat erit allegare ignorãtiã & eã ꝓbare casu, quo ipsa non ꝑsumatur, si vero ipsa ignorãtia in eo facto a iure ꝑsumatur, nõ est necessaria dicere ignorantiã illã præsumi,quia sufficit eandẽ ignorantiã allegasse . Sic ẽt qui ex bona fide propriũ ius defendit,eandẽ bonã fidẽ allegabit,nec oportebit ipsum asserere,bonã fidẽ in eo a iure ꝑsumi.Maximè verò in d.c.afferte.nulla erat necessaria allegatio præsumptionis ex eo,q̃ iudex ibi ꝓprio motu & officio ad veritatẽ inquirendam illa industria vsus fuit,vt ipse veritatem indagaret,quo quidẽ casu non video eẽ aliquam allegationẽ necessariã cũ in his,quæ ex proprio officio iudex inquirit, allegatione penitus omissa iple supplere possit,sicuti notatur à Doct.in l. 1. C. vt q̃ defunt aduocat.iudex supple.atque hoc pacto ī, tellegendũ est illud Solomonis iudicũ,qđ in d.c.afferte.maximè cõmẽdat.Cui simillimũ est,qđ Suetonius scribit in Claudio Cæsare,c.15.Is inquã Cæsar negantẽ matrem , iuuenem quendam proprium filiũ esse, coegit ad cõfessionem indicto iuuenis matrimonio.

2 Ex præmissis oĩbus ī deducitur veritas illius cõis sniæ,quæ asserit , olim possessorẽ,ꝑsumi & hodie posse sidere.gl.Bar.& alij in l.hiue possidetis.C.de ꝓb. Ant. Abb.& Doc.in c.cũ ad sedẽ.de resti.spol. Est.n.id intelligendum, si ꝑsens possessio allegetur.Bar.in d.l.hiue possidetis.Aret.in l.Põponius.§.vlt.ff.de acq.poss. Bar.& ibi copiosè Franc. Balb.in l.Celsus.ff.de vsu.4. par.q.1.quorũ opinio cõis est ẽm Ripam in c. cũ ecclesia.nu. 22. de cauſ.possess. & propriet. & Alciat.in tracta.de præsump.regul.2.ꝑsump. 21. nã hęc ꝑsumptio ex facto, & aĩo proprio descendit,igitur alleganda oĩno est.idem ipse Alc.ꝓbat eadẽ reg.2. ꝑsum. 12. ab hac tñ opinione discedit Ant.Bur.quãus eã cõem esse concedat in c.peruenit.de emp.& vend.col.2.adducens tex.in c.ꝑterea.in 2.de transac.quo in loco ꝓbat non esse necessariã hãc allegationẽ, vt hęc ꝑsumptio locũ hẽat.senserat prius idẽ Fel. in c.scribã. de ꝑsum. & expresſim notauerat Ale.consi.133.col.j.vol.1. sed nihilominus à cõi opinione non est recedendũ . Nec enim obstat tex. in d. c. ꝑterea. cũ ibi ꝑsens ius, & tic subiectio ꝑsens fuerit ab actoribus allegata . Sed quia opinionem Bar.in d.l.cum quid.in ea rõne quæ hanc cõem sniam fouet,conantur reprobare Dec. & Cur. Iun.ibi,dici forsan poterit sufficere allegationem tacitã,& tic eam,quæ ex verbis,& intentione possit recte colligi,licet expressa,oĩoque ſpecialis nõ fiat.qđ constat ex Pan.in c.vlt.de præscrip. vbi nu.34. scribit satis allegatam esse bonã fidem ab eo, qui allegauit ꝓscriptionem,cum præscriptio bonã fidẽ includat ẽm eam,quem sequuntur Franc.Balb.in d.l.Celsus.3.par. col.1.& licet Fel.in dubitet in d.c. vlt.nu.8.tñ Dec. idem not.in d.Lnon hoc,col.2.Alciat.in d.l.cũ quid. vbi Alex. & Iuniores hoc ipsum concedant dicente

Paulus

sufficere talem allegationē. Quòd si hæc, & q̄ paulo ante diximus, ad strictū, & exquisitū examen deducas, fortan dicens nihil referre, an ius litigantis sit ex p̄sumptione, an ex veritate ipli iudici cōperū; si quidē vbiq; & sufficit, & exigit talem q̄dā allegatio.

Prius tamen, q̄ huic disputationi finem faciā, libenter inquirā non admodum facilem intellectū regiæ legis decimæ, tit. 14. par. 3. Ea n. p̄bare vī agentem rei vendicatione, & allegantē modò reum conuentum possidere, oīno p̄sentem possessionem ex p̄sumptione p̄bare, si probauerit olim rem illā, ipsū reum possedisse. quib. sanè verbis duo regia lege p̄bant. Primum, p̄sumptionem, q̄ ex facto, & aīo alterius orit, allegandā esse, quod est cōtra Bar. & cōem in d.l. cū quid. Scdm, olim possessorē & hodie p̄sumi possidere, non tantū in p̄priā vtilitatē, sed ēt in p̄priū dispiciendū: ita, vt olim possessor p̄sumatur hodie possessor, vt conueniri actione realī possit rōne possessionis, q̄d prior parti ipsius legis nō admodū conuenit, dū in ea sancitū est, olim possessorē nō posse actione realī cōueniri ex p̄sumptione p̄sentis possessionis. Imò iure cōi olim possessor non p̄sumit hodie possidere, quādo p̄sens possessio in ipsius dānum abaduersario allegat. gl. Bar. & alii in d.l. hæc possideris. Abb. in c. cū ad sedem. nu. 5. de rest. spol. Balb. in d.l. Col. 4. §. q. 1. ad finem. quorū opinio cōis est ſm Ripā in d. c. cū ecclesia Sutrina. nu. 27. & Ale. reg. 2. de p̄sum. p̄sumpt. 21. nu. 6. Ex quibus apparet hanc opinionem ab oīb. receptam Regis constōne reprobari eo casu, quo p̄sens possessio ab aduersario allegat, q̄d adhuc obstat Doctorū opinioni. Sed forsan Regia decisio est intelligenda in re mobili, tunc enim olim possessor p̄sumitur hodie possessor ēt in eius p̄iudicium, auctore Pan. in d. c. cum ad sedē nu. 6. vel q̄ quis paulò ante motam litem arbitrio iudicis, rem petitam possidebat. nam quāvis neget se hodie possidere, p̄sumitur hodie possessor, aut saltē dolo desijsse possidere. idem Abb. in d. c. cum ad sedem. nu. 15. l. si rem. ff. de exce. rei iud. l. non pignorabit. C. ad exhiben. vbi Salic. post alios, & Ripa in d. c. cum ecclesia. nu. 28. optime Ioan. Arclat. in additionib. ad Ale. dic. p̄sum. 21. nu. 6. Pau. Cast. in d.l. fine possidetis. His quidē calcatis, Regia lex poterit sanè intelligi, ne cōem opinionē tollat, fateor tamen primum intellectum non oīno congruū esse, cum illa decisio Regia in parte 1. loquat in re mobili, & immobili. Sedēs vero ītellīs maximē restringit illius legis verba, q̄ valde generaliter sunt. Nec me latet p̄tatam Regiā legē ita à quibusdam intelligi, vt ea illius legis pars, q̄ à nobis difficilis censetur, loquatur in eo, qui p̄priā possessionem allegat ad eius vtilitatem, in quo sensu plana est, & facilis ea decisio, ac mirum in modum, oīque ex parte probat opinionem cōem, q̄ asserit, olim possessorem, hodie præsumi possidere, si præsens possessio ab eo allegetur.

Illud sanè p̄termittendū non est, q̄d Balb. scribit ī l. li certis annis. C. de pac. dicēs ex p̄tatione diutina cām a iure p̄sumi, mò allegē ab eo, in cuius fauorē p̄sumptio ducta fuit, q̄d p̄bat ex d. §. ijdē Pol. bони, & sequuntur cū cæteri Doct. ibi maximē Ias. col. vl. idq; defendit ea rōne, q̄ quāuis cā a iure p̄sumat, in genere tamen hæc p̄sumptio a iure colligit. Vnde necessaria est allegatio ad certitudinē cāæ, siquidē cā certa deducenda est ī iudicio, atq; ita ipse defendendo Bal. in lam, in cuius intellectu planè defecit Fe. in c. de q. de p̄scr. nu. 41. p̄dicta etenim rōne allegō necessaria ē, ī ijsdē p̄sumptio iuris ex alterī factoo riaſ.

Ex præmissis oīb. in luminat constat, notorū, q̄d
3 ex actis constat, nec ſſario allegandū non esse, q̄d p̄bat Ias. in l. ait p̄tor. §. si dānetur. ff. de iureiu. 2 colu. late Fel. in d. c. cum ordinem. n. 11. ex hoc intelligēs gl. in cle. appellanti. de appel. q̄ dixit notorū allegandū esse, quāuis non p̄bandū. quā gl. dicit sing. Abb. ibi Franc. in c. 1. de appel. in 6. Barb. in c. 1. colu. 22. de offic. ord. cōmendat Ruchus Curtius in c. vl. de consuetu. q. 3. ad finem relectionis. & sequuntur eā Doc. cōiter, vt asserit Hipp. in l. 1. §. si quis dicatur. nu. 24. de ōīt. Regia. l. 8. in Madricio conuentu statuta. est enim ea gl. intelligenda, nisi notorū aliquid sit ex actis, ed. n. allegandū necessario non est, vt Fel. post alios existimat, idē dicens quando qs est absens, nam p̄ absente iudex supplet etiā in notoriis aliter, q̄ ex actis. Prima tamen declaratio est admittenda ita generaliter, vt in casu cle. appellāti. locū non habeat etiā refragante Fel. Nā in appellatione ab ītērlocutoria sniā requiritur expressio cię notatim p̄ formā & iò nec satis esset appellātem in genere cās p̄pone re facta relatione ad acta p̄cessus, argō sumpto ab his, q̄ notantur in l. vl. ff. de lib. & posthu. maximē per Alexā. & in hac specie sic intelligunt dictæ gloss. interpretationem Ang. in l. vbi aut. §. illud. & ibi Ale. ff. de verb. ob. Thomas Fastel. dubio Rotæ 43. Fran. & Dec. in c. consuluit. in 2. de appellat. idem Dec. in c. vt debitus. eo. tit. col. 3. Alber. Isernus, in tracta. de formæ impleme ntu. fo. 25. col. 2. Rota 7. in nouis. tamen si in ipsius additione probetur opinio Felin.

4 Glosſa in verbo, † Contestatæ. dū allegat. l. iubemus. C. ad Treb. p̄bat, q̄ liberis primi gradus fructus p̄ceptos ante restitutionem faciendā, euenīente ei° conditione non esse cōputādos in quartā Trebellianicā, etiā si testator hoc voluerit. tex. in d.l. iubebus, q̄ expressim loquitur q̄n filius rogatus restituere hēditatem ſri, aut alteri ex liberis testātis, & fortiori rōne idem erit, si rogatus fuerit extraneo restituere. Sal. Pau. in d.l. iubemus. Imo. in l. q̄d de bonis, §. cū auus. ff. ad leg. Fal. qb. retragatur rōilla, q̄ dicta decisio. l. iubemus. correctoria sit, & antiquiori contraria, nā ex l. fideicommissaria. ff. ad Trebe. fructus p̄cepti ab hēde ante restōnis euentū, imputantur in quartā Trebellianicā. Imò ex also p̄missa opinio fālsa apparet, qa d.l. iubemus. in fin. dictat illā decisionem seruandā esse in p̄monis ibi contentis, & tamen in ea lege mentio tātū sit liberorū primi gradus ex parte hēdū, & ex parte illorū, qbus restō fieri debet connumerantur liberi descendentes ab ipso testatore, quo fit vt fructus in quartā Trebellianicā computādi sint, q̄n restō iniungitur liberis primi gradus, vt extranei fiat. Cy. Alb. Ful. & Corn. in d. l. iubemus. Alex. col. 3. & Vincen. col. 4. & Claud. in d.l. in fideicommissariā. Abb. cons. 79. vol. 1. Ant. Rub. cons. 40. ad finem. Ego verò potius priori sniæ assentior, qppe q iniquū existimem in restōne facienda liberis testatoris fructus in quartā non computari, at non itidem, si restō fieri debeat a liberis primi gradus extraneis, & ita hanc opinionem, quā ipse elegit, Ripa approbat in d.l. fideicommissariā. nu. 19. nec obstat. d.l. iubemus. non posse extendi ad alios, q̄ ibi notatim expressos, id enim intelligendum est respectu illius, qui rogatur restituere, nam oportet esse filium testatoris, vel obtinere primum liberorum gradū, quem sensum probat Regia l. vlt. tit. 11. par. 6.

Eadem gl. dū soluit obiectionem, concedit liberos primi etiā gradus computare ī quartā Trebellianicā fructus p̄ceptos post moram ex hēditate restituenda, q̄d approbāt Doc. hic cōiter ſm Alex. & Ripā in d.l. in fideicommissariā. nu. 28. Scribit tamen. Clau. ibi col. 2. dicens hanc opinionē cōem, eā procedere ad hunc effectum, vt filius non lucretur hos fructus, sed teneatur eos restituere, non tamen p̄cisē imputare in quartā Trebellianicam. quod verū est.

Glos-

5 Glosſa magna † elegantem qōnem discutit, cuius decisionem hāc p̄ponit: Filius rogatus sub condōne hēditatem restituere, ita vt diuersis tpibus deducenda sit portio lītima, ītē quarta Trebellianica, poterit vtranq; portionem retinere, q̄ si purē sit rogatus restituere, tunc alteram tātū portionē deducet. gl. huic simi, in l. quanquā. C. ad leg. Fal. quarū opinio in hoc c. & in c. Rainaldus. infra eod. tit. eudenter p̄batur, & vbique seruatur, atque cōis est. Bar. in l. Papinianus §. meminisse. ff. de inoff. test. Ale. in l. in rōne. §. quod volgō. ff. ad l. Fal. & ol. 4. Ias. in auth. res q̄. col. 3. C. commu. de leg. & in auth. nouissima. C. de inoff. test. nu. 9. & in l. filium. nu. 8. C. fam. ercī. & ibi optimē Io. Corasius nu. 45. Soc. Iun. cons. 131. vol. 1. nu. 59. Dec. cons. 55. nu. 8. & cons. 238. col. vlt. & cons. 416. col. 1. Catel. Costa in memorialibus, dictione, filius. quam opinionem & plures alii sequuntur, quos referunt Pau. Paris. cons. 1. col. 3 nu. 78. idem cons. 125. lib. 2. nu. 56. & Aymon cons. 50. Nec oberit huic sniæ text. in d.l. iubemus, q̄ loquitur in eo casu, quo diuersis tpibus portiones p̄dictæ deduci possent, & tñ, inquit, dodrans restituatur, quia dodrans ibi restituitur ex bonis, quæ deducta portione legitima penes hēdem remanserunt. Ale. post alios in l. quod de bonis. §. q̄d auus. ff. ad leg. Falc. Item non obstat d. auth. res q̄. vbi tantū fit mentio deductionis legitimæ portionis ex bonis, q̄ rogati fuerunt liberi restituere. Nā portio lītima in ea constitutione solū detrahenda proponitur, qñ purè iuncta fuit restō. Si tamen & hæc interpretatio dura videbitur, negabimus sensum illum à contrario, qui nobis negotium facessit, multò minus oberit Regia. l. vlt. tit. 11. p. 6. q̄ in specie differit, Filium rogatū restituere hēditatē post diem, vel sub conditione, non imputare fructus in portionem legitimā. ecce. n. ex illa lege legitima tantū deducitur, neque vlla mentio fit Trebellianicæ. Quamobrem sciendū est illā legem legitimam appellare eā portionem, quā Trebellianicā nos dicimus, q̄d ex eadem l. constat, & maximē iuncta l. 4. tit. 11. p. 6. q̄ Falcidiam legitimā nuncupauit. Imo cōis opinio † vendicat sibi locū in ascendentibus, qui rogati ab eorū liberis hēditatem restituere
6 sub conditione, vel post diem, duas portiones detrahunt, legitimam. s. & Trebellianicā. Aug. & Cum. dubitante Bal. in l. si à milite. §. vlt. ff. de testam. milit. quorum opinionē dicentes eam esse cōem sequuntur Ioan. Crot. in l. qui Romæ. §. duo fratres. colu. 22. ff. de verb. ob. & Aymon Sauil. cons. 110. quāmuis Alex. contrarium tenuerit in d. §. q̄d vulgo. col. 7. Ias. in d.l. filium quem habentem. nu. 90. & Catel. Costa, dictione, filius. quo in loco falsonē citat ibi eandē opinionē cōprobātē. Est tñ hac in re notandū, p̄fatā opinionē de duabus portionib. deducendis, q̄ cōis est, minimē p̄cedere, vbi legitima portio semis sēet, ne plus ex hæreditate capiat grauatus, q̄ honoratus. Bald. in cons. 94. l. 2. cui subscripsit Car. Molin. cons. 3. lib. 7.

7 Verū, ad huius rei cognitionē† scire oportet num p̄ possit p̄hibere detractionē Trebellianicæ iplis liberis primi gradus? Et Bal. ac Sal. in d.l. iubemus. opi- 9
nantur detractionem Trebellianicæ ēt eo casu, quo duæ portiones sunt deducendæ, non posse p̄hiberi fīstitutis, & rogatis liberis primi gradus, p̄ tex. in d.l. iubemus, q̄ in specie loquit in liberis primi gradus, post mortē restituere hēditatem rogatis, eis cōcedens, vt non obstante contraria parentū voluntate, Trebellianicā deducant, non imputatis in eam fructibus ex fideicommisso ante diem restōnis p̄ceptis, esset profectō vana ista hæc constō, nisi locus esset huic opinioni Bal. cui subscripsit Corn. ubi, & Dec. cons. 218. idem Dec. con. 81. col. 2. asserens hanc opinionē esse cōem. & idem asserunt eam secuti Ias. in l. Marcellus. nu. 55. ff. ad Treb. idem cons. 99. vol. 4. Rip. in l. nemo pōt. ff. de leg. 1. nu. 52. Catel. Cotta dictione, Trebellianica & Soc. Iunior cons. 131. nu. 58. vol. 1. diligenter describēs huius opinionis authores, quos repetit cons. 137. nu. 7. eo. vo. Eandem sequitur Cro. in d.l. nemo pōt. Nec in hoc d.l. iubemus. correcta censetur. vt scribit Ias. Paul. a monte Pico in l. quartā. ff. ad l. Fal. col. 111. & Carol. Ruī. cons. 21. nu. 8. vol. 3. & idem cons. 163. vol. 2. nu. 14. Sed contrariū pluribus potius placet ex tex. in auth. de hēd. & Falci. §. si vero expressim. quo p̄bari vī ēt filijs rogatis restituere hēditatē posse p̄hiberi detractionē Trebellianicæ, qua rōne posteriorē sniam tenet Rom. sing. 192. cuius opinio cōis est aduersus Bal. secuti p̄sertim Paul. a monte Pico in d.l. in quartā col. 117. Ant. Corset. in trac. de excel. regis. q. 73. col. 4. Corn. cons. 22. vol. 2. col. 9. Pau. Paris. cons. 1. nu. 83. vol. 3. Castrad. decis. 4. de testam. & Ant. Rub. cons. 2. n. 16. qui, excepto Paulo Pico, eā sequuntur, vt vel hinc mirari liceat interpretū iuris ciuilis inconsiliā, quam Aymon Saual. conſiderat cons. 16. col. vlt. Nī Cyn. in d.l. iubemus. & plerique alij in ea sunt sniā vt opinentur Trebellianicā p̄hiberi posse in liberis, ēt primi gradus, p̄ auth. ſ3 cū testōr. C. ad l. Fal. & tex. in d. §. si vero. qbus non possum in hoc dubio accedere ob filiorū fauorē, & tō opinor veriorē, ac magis receptā esse Baldi sniam, nec. n. eius opinio oīno conuincitur aliqua iuris ciuilis authoritate, cū in d. auth. sed cū testator, & in d. §. si vero. non tractetur de liberis primi gradus, tametsi Falcidia p̄hiberi possit, ēt ī liberis primi gradus. Imo Falcidia non pōt deduci simul deducta iā lītima. Bar. p tex. ibi in l. Pap. §. 4. ff. de inoff. test. l. 1. §. vlt. ff. si cui plus q̄ per l. Falc. Poli. dicēs hanc communē in l. filium. col. 12. C. fam. ercī. & in specie Soc. Iunior cons. 136. volu. 1. nu. 9. Nec opinor Ias. cons. 84. nu. 9. & cons. 86. col. 3. vol. 1. opinionem contra Bal. communē esse profiteri, quia licet loquat in ciuilē rōnis in liberis primi gradus, tā dū asserit, cōiter teneri Trebellianicā p̄hiberi posse, de ea opinione intelligit, q̄ tractat quæstionem, & eam diffinit in his hæredibus qui liberi primi gradus non sunt, q̄d nos inferius tractabimus in c. Rainaldus. §. 3. num. 7. Ex his tamen aliquot tractanda sunt, & inferenda.

8 Primū, † fructus perceptos a liberis primi gradus, esse computandos in quartam Trebellianicam, ēt eo casu, quo duæ portiones sunt deducēdæ. Bar. & Ale. in l. q̄d de bonis. §. q̄d auus. ff. ad Treb. Paul. a monte Pico in d.l. quartā. col. 117. & seq. Car. Ruin. cons. 21. nu. 11. vol. 3. & hæc est communis opinio ſm Alex. in d. §. q̄d auus Ripam in d.l. in fideicommissariā num. 30. Pau. Paris. d. cons. nu. 98. & cons. 125. lib. 2. nu. 55. Soc. Iunio. cons. 131. nu. 62. vo. ij. & eundem cons. 132. nu. 2. cod. volu. quibus additipulatur tex. in hoc c. Rainuntius. & in c. Rainaldus. sicuti visum est Claudio ī l. mulier. §. cū ꝓponeretur. ff. ad Treb. quāuis in hac illatione contrariū Paul. Castr. & Ale. in d. §. cū ꝓponeretur. idē Paul. in l. scimus. §. repletionē. C. de inoff. test. & in d.l. iubemus. 3. limit. Dec. cons. 481. nu. 13.

Secundò infertur, non† posse nec indirectē p̄hiberi detractionē Trebellianicæ liberis primi gradus a iure conceſſam, ītēpe si pī sufferit fructus ex fideicommisso ante morā p̄ceptos, in quartā Trebellianicam computari, q̄d probatur ex eo, q̄ nec pī directē potest Trebellianicæ portionis deductionem p̄hibere. Igitur nec poterit mādare vt fructus, quo iure optimo sibi p̄cipuos percipient liberi, in ea portionē computent, nā esset in effectu p̄hibere Trebellianicā. d.l. iubemus. & latē hanc illationē tutatur Paul. a monte Pico in d.l. in quartā. col. 113. & Soc. Iunior in d. cons. 131. nu. 14. vol. 1. licet Bal. in l. quoniam in prioribus C. de inoff. ēlia. ad finem, contrarium notaueris, per

tes. in

tex. in l. si debitor. ff. ad l. Fal quod decisum est, ex voluntate testoris eam quantitatem, q̃ ab eo hæredi instituto debebatur, in quartã posse imputare. Quã rõne & Alex. ibi vt Baldi opinionem probare, quã concludunt oẽs, qui in eã iuere sniam, vt exitimẽt, quartam Trebellianicã posse ꝓhiberi a patre filijs instit is, & restis hẽditate restituere. Sed minimè obstat prior sniæ tex. in d. l. si debitor, quippe qui locũ manifestè sibi vendicet, extraneo hẽde instituto; non in liberis primi gradus, vt animaduertit Picus, & suaderi põt hoc discrimen alia rõne. Nam pr̃ instituens filiũ hẽdem, non põt ei imungere, vt in legitimam portionẽ imputet quantitatem a patre sibi debitã, posset tñ instituens extraneum iubere hẽdi, vt compenset cũ ipsa hẽditate quancunq; quantitatẽ a testatore ei debitã. Cin. in l. 2. C. de iure do. Roderi. Suares in d. l. qñ in prioribus. C. de inoff. testa. 7. ampliatione. Ex qb. multò probabilior est prior opinio, quæ quidem consequenter deducitur ab his, q̃ paulò ante ꝓbauimus.

Fructus vero p̃pe mortis testatoris pendentes, & stantes in quartã Trebellianicam oĩno computãtur, atq; in portionẽ legitimam filijs debitã, aut talẽ non recipiunt eos ꝓpinquos hẽdes, & liberi primi gradus eo gati hereditatem restituere. Alex. & Claud. in d. l. in fideicommissariam. Tradit Paul. Parisius consi. 27. ad finem vol 3. & consi. 20. col. vlt. eiusdem volu.

Caterũ non erit alienũ ab hoc tractatu inquirere,
10 an filius non conficiens inuentarium, pdat Trebellanicæ deductionẽ? Et Cyn. Bal. Salic. in d. auth. sed cũ testator. in specie videt Trebellianicã amitti. Soc. in l. Marcellus. § q̃ autem. col. vlt. ff. ad Treb. Oldr. consi. 134. sequens in liberis primi gradus, idem Corn. cõsi. 305. col. 4. vol. 1. idem Corn. consi. 22. vol. 2. col. antepe. vt ob quæ dicem hanc opinionem magis cõem esse, quod expressim Dec. fatetur eam secutus consi. 481. nu. 16. & Paul. Paris. consi. 1. nu. 88. vol. 3. idem Paris. consi. 8. nu. 107. libr. 1. & consi. 6. nu. 65. eo. lib. idẽ notat ipse Dec. consi. 136. nu. 8. Sed liberis primi gradus ob omissionem inuentarij non amitti Trebellianicam, eleganter asserit Guido Papę q. 13. cuius opinionem sequitur dicens cõem esse Aymon Sauilli. consi. 17. Eandem præmittit Corn. consi. 180. col. 7. vo. 4. Ant. Rube. consi. 41. nu. 9. dicens eam cõem. Huius tñ controuersiæ decisio ab ea disceptatione pendet, an Trebellianica locũ habeat omisso inuentario, si cuti Falcidia eo non confecto excluditur oĩno. Sunt enim, qui eam constituant inter Trebellianicam & Falcidiam, dicentes, Trebellianicam non amitti inuentario non facto ẽt ab extraneo hærede, cũ nullibi id in iure sit statutũ & quamvis in auth. de hære. & Falc. §. si vero non fecerit, sit expressum in Fal. nõ tñ illa cõstitõ iura vetera corrigens est extendenda ad Trebellianicã, maximè cũ non sit eadem vtrobique rõ, imo diuersa, vt notat Alex. hanc opinionem secutus in l. Marcellus, in princ. ff. ad Treb. post Bar. Ang. & Paul. Castr. vbi Ias. idem probat, dicens ab hac opinione non recedendũ in iudicio, quam ẽt Clau. ibitatetur cõem esse, idem concedit Alex. in consi. 29. col. 3. vol. 5. Aymon consi. 17. col. vlt. & Soc. Iunior consi. 137. nu. 9. dubitus an hæc sit cõis sniã, asserit eã seruãdã fore, ex eo q̃ consuetudine recepta sit. idẽ scribit Corn. d. consi. 180. cuius opinionis author est idẽ Bar. in d. auth. sed cũ testater. His vero non obstantibus verior est illa sniã, quæ constat, Trebellianicam amitti non confecto inuentario, & ea probatur non coniecturis, sed iuris Cæsarei authoritate, siquidẽ in authẽ. de hær. ed. & Falc. §. sancimus, cautũ est, ad confectionẽ inuentarij etiandos esse legatarios, & fideicõmissarios, & fideicõmissarios, sed & lucrum non amittere. Igitur non confecto solenniter inuentario pdit hẽs Falcidiam ex legatis, & Trebellianicã ex fideicomissis. Deinde in eadẽ constitutione. §. si vero non fecerit. scripsit Iustinianus, si vero non fecerit inuentarium sm̃ hanc figuram, sicut prædiximus, nõ retinebit Falcidiam, sed cõplebit legatarios, & fideicommissarios, quẽ tex. ad hãc opinionẽ mirẽ exaltat Ro. in auth. de Pr. C. ad l. fal. fol. pen. col. 1. ex quibus cessant rõnes primæ opinionis, quibus rñdet Corn. in d. consi. 305. vol. 1. vltimã hanc sniam recipiens quam cõem esse eam secutum asserit Soc. Iunior cõsi. 132. vol. 1. nu. 2. qui in his testatoris specialim loquitur, licuti Old. Cor. Dec. Paris. & fere omnes, qui priorem sententiam approbant. Quo fit, vt non ita recepta sit cõtraria opinio, licuti eius asserores opinãtur. Nam & Caro. Mol. in Alex. consi. 67. lib. 4. opinionẽ hanc, quam sequimur, veriorem & magis coem esse existimat. Quinimò à liberis primi gradus iustius est, ob inuentarij omissionem amitti Trebellianicã, cuipe quibus duæ portiones, legitima & Trebellanica, iure competant, ẽt si hæreditatem restituere rogent.

Nec mihi placet quod Pau. notat in l. cum tale. §. cũ Titius. ff. de cond. & dem. dicens, sat esse fieri quãdam bonorum descriptionem, ẽt non seruata solennitate. l. vltima. C. de iure delib. & auth. de hæred. & Falc. ad euitandam Trebellianicæ portionis amissionem. Hoc enim contrarium est his rationibus ex quibus opinionem primam probauimus: tametsi Paulo subscribat Soc. Iunior d. consi. 132. num. 5.

Ex eadem gl. adnotata hic Pan. Filium hęredẽ in-
11 stituũ non posse reuenta sibi portione legitima hæreditatem patris repudiare, quia legitima tũc defertur filio iure hẽditario, vt inquit hęc gl. Hẽditas verò non põt partim adiri, partim repudiari ne qs decedat ꝑ parte testatus, & ꝑ parte intestatus. l. 1. & 2. de acq. hær. & ibi Are. nu. 5. Bar. ad l. qa poterat. ff. ad Trebe. quorũ opinio cõsit, sm̃ Ale. ibi, col. pen. & Soc. nu. 157. in l. ff. de vulg. Dec. & Cur. in l. 3. C. de impube. & alijs substitu. & procedit, nisi filius hæres institutus haberet vulgarem substitutum, atq; esset ita legatis grauatus, vt eis solutis legitima portio integra nõ esset, tunc etenim poterit filius repudiare hæreditatem, legitima portione retenta. l. si liberis patronos. ff. de bonis liber. quã ita frequentior consensu ꝓbati Doct. interpretãtur. Quinimò mortuo patre intestato, non põt filius repudiare hẽditatẽ, & legitimã retinere. Abb. hic col. pe. Soc. n. d. l. nu. 31. Ripa ibi nu. 159. Alex. consi. 75. col. 3. vol. 3. & Guiel. Bũ hic tit. de vulg. nu. 48. tradit Ias. in auth. vnde si parens. nu. 5. C. de inoffi. test. qui præcedentes conclusiones refert, & approbat. quibus adde 71. Tauri.

EX CAPITE TVA:

SVMMARIVM.

1 *Religiosi quoniam pacto possint esse executores vltimarum voluntatum, & an electio possit eis committi?*
2 *Executio facta a religioso, eo casu, quo non potest esse executor, an valeat?*
3 *Fœmina potest esse executrix vltimarum voluntatum.*
4 *Minor viginti quinque annis, maior decem & septem potest esse executor testamentarius.*
5 *Distributio inuncta a testatore potest diem certum, an possit ante diem fieri?*
6 *Testator non potest derogare potestati episcopi competenti circa executionem vltimarum voluntatum.*
7 *Voluntas testatoris sola principis authoritate mutari potest, nec sufficit consensus.*
8 *Episcopus excludi non potest a cura ecclesiæ alicuius etiam si patronus scripserit constitutioni hoc expressim disposuerit.*

CAP.

CAPVT TVA.

1 Executoribus vltimarum voluntatũ diximus aliqua in c. 3. & in c. fi hẽdes. isto tu. ꝑter q̃ & illud considerandũ est, non oportere cuius negotiũ hoc cõmitti, tametsi canon hic religiosos, clericos seculares, & laicos ad hoc munus absq; vlla distinctione admittat. Nam & monachi executores vltimarũ voluntatũ esse nequeunt, nisi impetrata superioris licentia. c. 2. hoc tit. in 6. & cle. 1. tit. eod. ex qua constõne monachi susceptentes hanc exequendi prouinciã coram ordinarijs iudicibus conuenire possunt de fraude, & culpa, atq; vt rõnẽ reddant administrationis. Hi verò monachi, qui sunt ex ordine minorũ, ab hoc arcentur officio, cle. exiui. §. verũ. de verb. sig. quãuis designari possint in testis ad consiliũ exhibẽdũ executorib. vltimarũ voluntatũ, ex eadẽ cle. cõstõne. Quo in loco asserit Car. ꝑatis monachis nec ius eligendi pauperes committi posse, cum isthæc electio sit executionis pars. idẽ Anch. ibi, nu. 23. Dom. & Franc. in d. c. 2. in prin. qb. Bar. refragat̃ i trac. minor. lib. 2. c. 4. dicens hanc electionem cõmitti posse his religiosis, cum ea sit facti potius, q̃ iuris, & q̃ fieri possit ꝑ eum, q huius muneris capax non sit. l. cũ pr. §. hẽditatẽ. ff. de leg. 2. l. ex facto. §. si qs rogatus. ff. ad Tre. idem notat expresse Rom. consi. 409. col. 2. sensit Bal. in auth. ingressi. 2. col. C. de sacrosanc. idẽ in l. qd̃ pauperibus. col. 3. C. de epis. & cle. quorũ opinio mihi magis arridet ex eo, q̃ rõ d. §. verũ. cessat in hac electione facienda. Imo arbitror posse eadẽ rõne committi huic monacho electionẽ executorũ, quãus Dom. & Fran. i d. c. 2. contrariũ teneant, ex eo q̃ executor dẽt esse certꝰ Io. And. & doc. in c. 2. ad fin. de ꝑcu. in 6. quorũ rõ friuola est, quia certitudo in alterius voluntatẽ conferẽ pau. Cast. in l. col. pe. ff. ꝑc. Bal. in d. l. id qd̃ pauperib. n. 15.

Quid autem erit dicendum, si religiosus ex alio, q̃ minorum ordine, non obtẽta superioris licentia executoris munus assumat, valebit ne id, quod ipse gesserit?

2 Et Feder. consi. 293. ad finem rñdet, executionẽ factam per monachum non impetrita superioris licentia validam esse, modo non proffererit superioris contradictio. idẽ Ro. consi. 49. 2. col. & in ũng. 243. nam & miles ꝑcurator esse non põt, & tamen si a iudicio non repellatur, tenent actus p eũ gesti. l. filiusfamilias §. veterani. ff. de procu. Eandẽ Frederici sniam sequitur Decius in l. in ambiguis. § nõ est. ff. de reg. iur. & Felin. in c. 2. col. 1. de iud. atq; eadem decisio passim intelligitur ẽt in executione testamẽti facta p religiosum ordinis minorum, ex quibus hæc opinio magis cõis est, sm̃ Deci. consi. 493. cõ. vlt. & eandem consi. 499. nu. 12. vtrobique tamen ab ea recedit ea rõne, q̃ actus rẽ factus cõtra iuris prohibitionẽ est nullus. l. non dubium. C. de legib. nec procedit argumentatio a milite exercente officium procuratoris, quia in monachis est prohibitio magis stricta, quod constat ex Panor. in c. in nostra. col. vl. de proc. optimus tex. in c. sed nec. ne cleri. vel monach. quem Deci. commẽdat in c. 1. de iudic. nu. 8. vnde opinio Frederici non põt recto iure procedere, a qua ẽt discedit Fran. in d. c. 2. in prin. illo tit. in 6. illũ tex. ad hoc inducens, cũ ibi dixerit illa decisio, Religiosus executor esse non potest. hæc vero verba actum in contrarium gestum nullum esse manifestè ostendunt. glos. in reg. 1. de regu. iur. in 6. communiter ibi recepta, & in l. Gillus. in prin. ff. de lib. & posthu. Igitur non probatur iure prima opinio, etiam si communis sit.

3 Fœmina vero non excluditur ab hoc munere exequendi vltimas voluntates. l. a filio. in prin. vbi Bar. ff. de ali. & cibar. leg. tex. in argm. in c. nos quidẽ. illo tit. gl. inc. 2. in prin. hoc titu. in 6. Io. Oldẽdor. de exequut. vlt. volun. tit. 5. Bar. & ibi Dec. nu. 21. in l. 1. ff. de reg. iu. Bal. in l. id qd̃ pauperibus. 2. col. C. de epis. & cle. Io. An. & Doct. in d. c. 2. quorũ opinio cõis est, & ei seruari cõsuetudine notat Specul. ti. de instrum. edit. § nũc verò. nu. 76. Imo vxor relicta executrix a marito in testõ, nõ amittit ius executionis, ẽt si cõtrahat secundas nuptias Bar. in d. l. a filio. Dec. in d. l. nu. 21. idẽ consi. 91. Bald. in auth. eisdẽ pœnis. C. de secun. nup. ad finẽ. Oldẽdorp. d. c. 5. licet tutelã amittat. not. in auth. matri & auæ. C. qñ mul. tut. offi. fungi põt. Scribit tñ Bal. in c. ad audiẽtiã. in 1. de reser. relicta, aut cõmissa a testõre executionẽ testi ꝓpriis fratrib. non censeri sororib. delegata, ob ĩperfectũ fœminarũ consiliũ. l. vlt. C. de leg. tut. idẽ asserit Ias. in l. ex facto. col. pe. ff. de vulg. & pup. substitu.

4 Minor vero viginti quinq; annis, maior verò decẽ & septẽ, poterit esse executor testi, ex rõne tex. in c. q̃ gñaliter. §. vlt. de procur. in 6. vbi statuitur, minorẽ habentem decẽ & septẽ annos, posse constitui ꝓcuratore ad negotia. Reg. l. 19. tit. 5. par. 3. q̃ insigniter ꝓbat opinionẽ Pauli Castr. in l. §. pupillus. ff. de acq. poss. dicentes, minorẽ decem septem annis non posse, nec ad negotia ꝓcuratorẽ constitui, quãuis Fran. in d §. vlt. dixerit, minorẽ ẽt decẽ & septẽ annis, ꝓcuratorẽ posse legitimè constitui extra iudiciũ. l. sed ti qs. §. vlt. ff. de institu. & idẽ cõiter est receptũ, sm̃ Ale. in l. exigendi. C. de procur. & Ias. in d. § itẽ acquirimus. nu. 36. Vnde fit, vt tex. in d. §. vlt. dicens, maior. decẽ & septẽ annis ꝓcurator, ita sit intelligendus, vt non excludat minorẽ doli capacem. Verũ huic opinioni Regia lex aduersãr manifestè, nec ꝓbatur in d. l. sed & ti qs. cõis assertio. id etenim tñ ibi deciditur, Pupillũ institutorẽ obligare eũ, q̃ ipium præposuit: quoniã sibi imputare dẽt, qui eum præposuerit. Nec obstat Paulo Castrensi d. §. pupillus. quia loquitur in seruo impubere acquirente possessionem domino. Ex quibus mallem ipse intelligere textũ in d. c. qui generaliter. eo pacto, quo Regia lex intellexit. At in hac specie, minorem viginti quinque annis, posse designari executorẽ, si maior sit decem & septem sensit gl. ibi recepta cõiter in d. c. 2. in princ. in tit. in 6. Nec enim alicubi prohibitum est minoribus hoc executionis officium. Licet dubitet Speculator. d. §. nunc vero nu. 75. & contrarium potius probauerit Oldendorp. in d. tract. de execut. vlt. volun. c. 4.

5 Colligitur ꝑterea ex hoc canone, executores debere no diligenter sequi testatoris voluntatem, & id adeo verum est, vt executor nequaquã possit ꝑuenire diem ab ipso testatore designatam ad executionẽ vltimæ voluntatis. Bar. p tex. ibi in l. cum pr. §. 2 filia. ff. de leg. 1. Nam si restituenda sunt ex iussione defuncti centũ post quatuor menses pauperibus, restõ ante illud tps̃ facta ꝑiudicium infert pauperibus post illum diem futuris. idem Ang. & Alex. in l. stipulatio ista. §. si quis dolũ. ff. de verb. obl. col. 2. Ias. dicẽs hanc sniam cõem esse in l. post mortẽ. C. de fideicom. idem fatetur Dec. in lege cum rps̃. ff. de reg. iu. ab ea tñ diuertens his rationibus. Prima, q̃ testator ita disponens potius salutem animæ respexit, q̃ ipsi executionis. q̃ forte adierit, existimans ante illud non posse absque detrimento rei familiaris hanc distributionem fieri. Item q̃ non magis futuros pauperes, q̃ præsentes dilexerit, aut consideraverit, siq dem & in præsentes pro animæ salute confertur pia tit hæc distributio. Et præterea, diem a testatore constitutum præuenire, conducibilius est ipsi animæ testatoris, q̃ eandem diem expectari. Idem asserit Anch. cõsi. 202. Abb. consi. 1. 1. dub. vol. 2. quibus accedit decisio text. in l. vxorem. §. Scæuola. ff. de leg. 3. vbi posit mortem rogatus restituere hæreditatem, potest viuens cum voluerit, eã restituere. idem probat tex. in d. l. post mortem. Vnde nisi aliud ex coniecturis possem a voluntate testantis colligere, libentissimè vltimæ opinioni accederem

accederẽ,atq; ita effugio furiscõsulti verba l.d.§.a filia.

6 Hęc verò cõclusio, quã ex hoc collegim̃ procedit qñ voluntas testantis licita esset; si illicita sit, seruanda non est.gl.hic,q̃ fm Abb.in hoc tex.probatur,dũ dicit executores testamentarios esse cogẽdos exequi vltimã defuncti volũtatẽ p ẽpm,ẽt si testator mordixerit ẽpo hanc coactionem.Ea etenim ꝓhibito illicita est,& iõ non est seruanda.ex quo Bal.scripsit in l.Lucius.in 2.§. vlt.ff.de leg.2.minimè derogari possessati Epi,ad quem ex negligentia erat deuoluta executio testi paterni, ẽt si filius patris hæres in proprio testõ mandauerit, vltimã patris voluntatẽ per quosdam certos executores ad effectũ deduci,qđ Bal. probat ex §. Dam̃. eiusdem l. Lucius.imo nec põt testator prohibere Epm exequi vltimam voluntatem,negligentibus executoribus,& clapsa dilatione iuris,ea cadẽ rõne pręsumtum textum ,quem in hac specie notat Barb.hic.nu.4.contra Anch.quanuis Abb.in legatis,q̃ pia non sunt,idẽ asserat,qđ Anch. posse tamen testator euitare epi iurisdictionem in executione vltimæ voluntatis,si in casum negligẽtiæ alios executores prioribus, & negligentibus substituerit, sicuti ipse notaui in c.3. huius titu.idem erit,qñ testator expressim voluit tps datum executoribus à iure,ea minime obesse,nec currere,sed libertam executionem relinquat,vt cũ voluerint, exequantur eius vltimam voluntatem.Bal.in l.j.ff de leg.3. idem Bal.in l.nulli.C.de epi.& cle.Abb.in c. nos quidem. isto tit.2.col. Barb.in c.Ioannes,ff.titu.col.vlt.Gualdensis,de arte testandi tit. de execu.caut.6.facit in argũ.l.sed si ante.ff.ad Trebel. Sic ẽt testator poterit executoribus dilationẽ datam a iure prorogare.Bal.consi.301.vol.2.& Franc. à Rip. in l.nemo pot.vlt.col.ff.de legat.Sed & si testator in spẽ de lignauerit, quid sit agendũ de pecunia,aut re legata,eo casu , quo prima eius iussio non fuerit ob negligentiã executorum ad effectum deducta,nec possit mõ in eãdem causam expendi,minimè poterit Epus illum voluntatẽ mutare.Bar.in l.liberto.§ Lucff.de annu.lega.non enim ita temerè mutandi est testantis voluntas, cũ solo Romano pontifice supremo Principe, ꝑ possit derogari vltimis voluntatibus. dicit, quia contingit.de relig. dom.l.legatum.ff. de adminis.rer. ad ciuitat. pertinen. Imo a Tyberio non potuit impetrari,vt legata pecunia Trebianis in opus nouæ Theatri,ad munitionẽ viæ trãsferretur, vt scribit Suetonius in Tyberio c.31. tradunt ac hæc plurima Felin.no.17.& Dec.nu.2.in c.cũ accessisset.de const.Rochus de iure patr.verbo, construxit.q. 11.& verbo,honorificum.nu.7. & 8. Nec sufficiet consensus hæredis, vt mutetur in totum vltima testatoris voluntas per episcopum ẽt in alicuius ecclesiæ constructione,aut erectione constituta.Car.q.5.Imo col. 4.in d.cle.quia contingit. Fel.in d.c.cum accessissent.nu.9. Rochus dicto verbo,cõstruxit.q.14.optimus tex.in l.si ego.ff.de iure dot.Sunt sane qui opinentur,authoritate ẽpi posse vltimam voluntatem testatoris mutari,si eõdem est executioni mandata.plura enim licent ante executionem actus,q̃ post eam minimè permittentur.l. patre furioso.ff.de his,qui sunt sui, vel alie.in c. quẽadmodũ.de iureiu. qua rõne in hac specie asserunt hanc conclusionẽ Imo.in l.1.col.3.ff. de cond.insti.Hippol. singu.394.Felin.in cap. super his.col.1.de accusat.Ioan. Lup.in reper.rubr.de donat.§.47.col.4.quibus hic canon obstat,quo iniunctum est Epis munus compellendi executores testamentarios ad seruandã exactissimè defuncti voluntatẽ.Excepitur qualiter ante eius executionem,ad præfulis curam spectat obseruare testantiũ voluntates,non mutare,& idem colligo ex his, quæ adnotauit Guido Papæ decis.436.Nec tamen inficior,decreto & authoritate Episcopi posse pecuniam a testatore in certum vtile pium,non ita necessarium destinari in alium itidẽ pium vsum , magis Reipublicæ Christianæ,ac religioni necessariũ,cui necessitati alunde subuenire nequeat absque maxima difficultate tex.in l.pen.ff.de oper. publ.quẽ ad hoc ipsum eleganter induxit Ioannes ab Imola in d.col.3. quo pacto possunt intelligi plura , quæ congessit Bertachi.in tract.de Epis.4.par.1.lib.nu.12.& seq.& plerique alij eandem tractantes controuersiam.

8 His verò,q̃ paulo ante notauimus ex huius c.decisione,concinit & illud,qđ in ecclesia,aut oratorio authoritate præfulis cõstructo,ac deinde dotato, Episcopus institutionẽ ministrorum ,curam & regimẽ hẽt.c.pterea. c.relatum.& alibi sæpissimè.de iure patr. text.in c.1.6. q.5.quem dicit vnicum esse Fel.in c.cum venerabilis.de excep.nu.31.tex.in c.vno,de iure patr.in 6.c.nullius.16. q.7.Abb.in c.cũ ecclesia Vulterana.de elect.col.3.Abb. in c.cũ ex iniuncto,de hæret.ẽt si testator,aut oratoriũ constituens prohibeat Episcopi curã, aut institutionẽ pdictã,quod in hoc tex. optime probatur. & expressim adnotarunt Inno,in c.in Lateranensi. de præb. Abb.in c.requisisti,hoc tit.col.pe.idem in c.nobis.de iure patr. Bar.in l.quoties.§.vlt.ff.de admi.rut.Fel.in d.c.cũ venerabilis.nu.33.optimus tex.in c. sic quidem.10. q. 1. nec quicquam oberit,si testator ipse velit,bona illa,aut dotem oratorij in alium pium vsum expendi,eo casu,quo Epus eius prohibitioni renitatur.Rota Antiq.d.368.Felin.nu.33.Rochus de iure patr.verbo,pro eo quod.qũ. 12. Cuius quidem quæstionis non meminimus in Epto.de sponsali.1.parti.c.1.§.1.nu.20.

Glossa ĩ verbo,pijs voluntatib. duo tractat,quorũ primũ in c.3.alterũ in c.si hẽdes. isto titu. explicamus.

Dum gloss.vltima dicit,infrà titu.proxi.voluit citare text.in c.proximo.

EX CAP. RAINALDVS.

SVMMARIVM.

1 *Quæ ister accipiantur huius cap. verba illa,Hoc modo.*
2 *Contutis hæc, si sine liberis decesserit, non excludit fœminas?*
3 *Ecclesia substituta sub præmissa conditione, an præferatur fœminis.*
4 *Prohibitio alienationis facta ab arbitris , non impedit translationem dominij.*
5 *Prohibitus simpliciter alienare aliquam rem, non prohibetur eam rem vel legare, vel extraneo hæredi relinquere.*
6 *Prohibitio alienationis extra familiam,impedit extranei hæredis institutionem.*
7 *Prohibitus alienare aliquam rem , etiam in hæredem extraneum, non potest eam extraneo etiam hæredi relinquere.*
8 *Alienationis prohibitio extra familiam, minimè excludit legitimũ successorem etiã si is non sit de familia.*
9 *Prohibens rem alienari extra familiam,addens,Volo tãdem rem in familia remanere,excludit successorem legitimum,qui non sit de familia.*
10 *Successor legitimus non potest consequi rem alienari prohibitam , si ipse sit ex illis,in quos prohibita fuit alienatio.*
11 *Verba prohibitionis vniuersalia, etiam successorem legitimum repellunt.*
12 *Successor legitimus admittitur ad rem alienari prohibitam, etiam si non sit de familia , nec instituatur hæres,modo actus scripti hæres non fuerit.*
13 *Masculi ex fœminis descendentes ad veniant appellatione generationis postremitata , sobolis, aut prozenei.*

CAPVT

CAPVT RAINALDVS.

PRIMVM hic cõsiderãdũ est,Rainaldũ institutũ fuisse à Pepone patre hæredẽ pure,ac demũ rogatũ fuisse hereditatẽ restituere sub illa conditione, si sine liberis masculis decesserit. Nec refert quod hic scriptũ sit Rainaldum institutũ hæ-
1 redem hoc mõ,nã idest referẽdũ ad ipsius institutiõis & testamenti seriem,nõ ad modũ aliquẽ institutioni adiectum,quasi dixerit cõditor huius canonis.Rainaldum hęredẽ hoc pacto , hac serie institutũ fuisse,sicuti gl.tenet,& Barba.hic fol.21.col.3.explicat,vel ex pone hoc mõ.i.hac conditione gl.hic, ex qua adnotauit Lanfr.2.col.modum quãque conditionem significare si sequentia verba conditionẽ per se ferãt, ac rursus cõditionem pro mõ assumi,si ex sequentibus verbis id appareat,qđ ipse non negauerim,tñ ad huius textus intellectũ nihil id conducit,cũ possit hic canon intelligi,ut prius dixi,vel institutionẽ dicere possumus factã adiecto mõ,fideicõmissum autẽ sub conditione.

2 Colligo deinde ex hoc tex.verba illa,si sine liberis decesserit,nõ excludere fœminas,nisi expressim a testatore its cõcepta fuerit conditio,si sine liberis masculis decesserit,tex.insignis in Leu. nacutissimi.C.de fiedic. vbi Doct.Cardi.& Ancha.hic, & id passim receptum est.Sed si esset statutũ in ea ꝓuincia fœminas excludi a successione extãcibus masculis,aliũ intellectũ haberet testatoris conditio,siquidem esset de masculis,nõ de fœminis intelligenda.ex mente Bar.& aliorũ.2.co. Il.hæredes mei. §.cũ ita.ff.ad Treb.Fel.ĩ c. ius gẽrale 1.dist.col.3. Alciat.libr.1.de verb.sign.col.10.Socin.Iunior cons.1.nu.113.vol.1.& alij authores, quorũ ipse memini in c.Rainuntius.§.2.nu.1.explicat Tiraq. in l.si unquã.C.de reuoc.denota.verbo,susceperit nu.112 & sequẽtib.atq; nu.86.& 102.Idẽ tane rõndẽdũ erit,qñ testator vniuersalẽ hæredẽ filium masculum instituerit,& fœminam in re certa,ac demum filio substituerit,præmissa apposita conditione alterũ filiũ masculũ aut agnatũ quendã.Ex hoc enim coniectura sumi potest velle testatorẽ illa bona ad masculos fœminis exclusis pertinere,cõseruãdę familiæ gratia Fulg.& Pau. in l.1.C.de condi.insert.Socin.cons.6.vol.3. Dec. cons. 15.& cons.370.latius Socin.in l.cum auus.ff. de cõdi. & demonst.nu.30.qui alios ad hanc cõclusionẽ allegãt,a quib.nõ oportet discedere, authore Curtio Iuniore cõs.35.col.2.Ex quo ipse infero,non substitutis agnatis,ẽt filiã testatoris substitutã,fratri , si sine liberis decesserit,excludi a nepte testantis filia instituti. Et quãuis id possit disputari,hęc tñ decisio æquior est ut ior,atq; colligit ex his,q̃ ꝓtati Doct.tradunt,& in ipẽ Deci.dicto cons.370.col.pen.& Partii,col.89.col.pẽ. lib.2.licet contrariũ respondent Curti,dicto cons.35.

Imo dicta cõditio,si sine liberis decesserit , quãuis stante dicto statuto ita intelligenda sit,vt masculi fœminis ꝓferant,tñ si institutus decesserit absque liberis masculis,filia superstite excluditur substitutus,nec eo casu oberit filiæ municipalis constitutio , vt explicat Carol.Molin.in Alex.cõl.15.lib.4.ex mẽte Doct.aduersus And.Alc.in d.col.10.& in reg.3.pũm.32.nu.4.Sic ẽt si testator esset extraneus , nequaquã essent mares fœminis eiusdem gradus prętereũdi ex ratione statuti, secundũm Alexand.in d.cons.15.& ibi Carol.Molin.

3 Item,qñ in hisce dubitatiõib.explicãdis utilissimũ est ipsam testatorum voluntatẽ aucupari,ex ea ꝓsumpta deducitur,piam causam substituꝛ filio masculo si sine liberis decesserit,excludere filias ipsius instituti, neptes testatoris.Ant.cons.25.Curt.Iunior d.cõl. 35. col.pe.mihi sane.non placet hęc ultimarũ voluntatũ interpretatio,opinor.n.ex paterna dilectiõe, potius testãtẽ dilegere neptes,quam piam causam,nec urget rõ

aliqua ut substituta ecclesia,aut substitutis pauperibus alicui mortuo absque filijs,de solis masculis,nõ itidẽ de fœminis eam conditionẽ intelligendam esse. Vñ accedo libenter Soci.cons.23.vol.1.verti.18.& eius filio Soci.in d.l.cum auus nu.42.& Parisi.cons. 86. co. pen.lib.2.quos habeo huius opinionis authores aduersus Curt.cuius sententia ꝓcederet forsan,si testator filias habens eas abdicasset hęreditate exclusisset,& ecclesiam, vel pauperes substituisset.Sed & illud hæc ĩ re notandũ est,conditionem hanc,Si titius sine liberis decesserit omnino deficere,Titio decedente , liberis relictis , tametsi ipsi liberi postea mortem obierint,nullis relictis liberis.Non.n.censet repetita hæc conditio in liberis instituti,quẽadmodũ eleganter asserit Olãra.cõs. 21.& consil.141.ex l.si quis hæredẽ.vbi Iaſ.idẽ nor. C. de insti.& substit.Item vxori.C.qñ dies leg.ced.l.ex facto.§.si qs aũt.ff.ad Treb.vbi Pau.col.ult.& Ripa col. 1.idẽ Ripa Il.Cẽturio.nu.168.ff.de vulg.& ibi Gattau. colu.83.latissime omnium Andr.Tiraq.in l.si vnquã C.de reuoc.donat.verbo,susceperit,nu.153.Pari.cons. 18.lib.1.Abb.cons.40.lib.1.Alex.cons.53.nu.11.& cõs. 139.lib.6.nu.3.& ibi Caro.Mult.idẽ Alex.cons. 31. lib. 3.ubi idẽ Carol.aliquot authores allegit Paul.Castrẽs. consil.87.lib.2. Deci.consil.218.& 26.atque alibi frequentissime.opti.tex.in l.filiusfam.§.cum quis. ff. de lega.1.tradit Soci-Iunior cons.113.nu.20.lib.1.Corne. cons.146.lib.2.quo in loco addit,hanc opinionem ꝓcedere,nisi ex aliquot coniecturis contrarium a mente testatoris deduci possit,quod Soci.Iunior etiam explicat cons.nu.70.lib.1.pulchre. Aymon cons. 98. nu.1.& sequẽtib.Hieronymus.Gratus cõs.5.co 1. Pari.cons.86.lib.2.nu.14.& duob.sequentib.§. responsis

Glossa in uerb.quibusdam bonis.q̃rit,q̃nam bona essent,hęc.q̃ deducta fuerit in cõpromissum. Et id constat ex intentione tex.gl.& Doctorũ,bona illa hæc fuisse partẽ illorum,in quibus Rainaldus fuit hæres instituꝛus,quin ut rectius huic c.aptetur intellectus, ꝑmittẽdũ erit totam hæreditatẽ Peponis ex sexagẽta quatuor aureis cõstare,& deinde est inquirẽdũ quæst. q̃ fuit arbitris cõmissa,ad triginta duos aureos pertinere.

Gl.in verbo ,Neutra pars,ꝓhibitionẽ alienationis alicuius rei factam ab arbitro non impedire translationẽ dominij,secuta alienatione,idẽ innocc. & cõiter Doct.hic Bar.in l.filiusfam.§.diui col. pen. ff.de lega.1.& ibi Ias.2.lect.nu.127.Crot.fol.7.col.4.& Ferdinandus Lozaes,Prælul Ilerdensis nu.467. Nam licet iudicis prohibitio ita alienationem impediat,ut ea nihilominus facta dominium non transferatur.l. si sciens.ff.de contrahen.emp.causa prohibitionis expressa Bar.quẽ cæteri sequũtur in d. §. tamẽ in ꝓhibitione facta ab arbitro,ẽt causa expressa non erit idẽ cum potestas arbitri dependeat,& oriatur a contractu.l.non distinguemus.§.nunc de officio. ff. de arbitr.in contractu autem non potest prohiberi alienatio ita fortiter,vt si fiat,translatio dominii impediatur regulariter.gl.communiter recepta in l.ea lege. C. de condict.ob causam. Vñ erit idem in prohibitione, q̃ facta fuerit per sententiam arbitri,qđ adeo verum ẽ, vt locum sibi vẽdicet,ẽt in arbitris,qui eligunt authoritate & mandato legis.Ferdinandus Lozaes in d. nu. 467.contra ioan.Crot.& Ripa nu.94.in d.§. diui. idẽ erit etiam in casu,quo ex sententia arbitri oritur actio, ꝑ Ferdinan.& Ripam,refragante Crott. cuius opinio in his duabus extẽtionibus refelli poterit ex his,q̃ Deci.adnotauit cons.11.col.3.ac potissimum ex rõne adducta paulo ante pro cõi.& principali opinione.

Eandem gl.asserit,prohibitũ alienare simplr minime prohiberi in eadem re hæredem aliquem ẽt extraneũ instituere,aut eam in testamẽto a iure ultimato lunare legare,notat Bar.in Lpeto.3.fratre.ff.de leg.1.

optimus tex.in l.1.ff.de fundo dota.Bal.in l.ea lege.C de cond.ob cau.col.3 Ang.cōſ.51.co.2 vbi pulchre loquit Alex.conſ.155.vltis col.1.vol.4.Iaſ.cōſ.96.vol.4. col.5.facit tex.in l.ex hoc edicto.§.alienare.ff.de alie. iudic.mut.cau.fact.Cæterū hāc ſententiā Ang.tribuētes.Ioan.Crot.& Frederic.Illerdenſis in d.§.diui.in 7. q.Bart.ad examē adducunt, eā penitus improbātes p tex.in d.l.pero.§.fratre & §.prēdū.vbi res prohibita alienari nō pōt ad hæredem extraneū peruenire ad idē aduerſus Angelū adducunt l.pater filiū §.fundū. ff.de lega.3 qui probatur, prohibitū ī una alienare aliquā rē, poſſe eādē teſtamēto, cui voluerit relinquere. Igitur li perpetua, vel limplex eſſet prohibitio, nequaquā poſſet hæredem extraneū ciuilde rei facere, nec alicui extero eam legare. Item ſem adeo perplexam reddūt, vt Bar. ad verſes Angelus dicent, atque aſſerant frequenti ī terpretum cōſensu damnari Ang.opinionem. Ego verō hac in re diſtinctius procedam, ne confuſione quadam ſingularis & egregia quæſtio obruatur.

1 Prima cōclusio. Prohibitus ſimpliciter alienare aliquā rē, & cōtractus, vel legis prohibitione, minime prohibetur hæredē extraneū inſtituere, aut eā rem extero legare Bart.in d.§.fratre & alii, quos paulo ante citaui. Hæc.n. prohibitio refertur ad alienationē, q̄ inter viuos fit, non alienationē in vltima uoluntate factam. Et dum Ang.Alex.ac cæteri ita intelligunt eorū ſententiam, nullum patiuntur diſcrimen, nec Bartolo refragantur, nec communi opinione reprobantur.

6 Secūda cōclusio. Prohibitio alienationis facta fauore familię, aliarūue plonarū ipſi ī ciuilde bonis extraneū hęredē īſtituī d.l.pero.§.p̄hibē.& §.fratre tex. & ī argumētū in d.l.pater.§.ſi nepōtē. Bar.ī d.§.fratre & ī l. ſi ita, qs̄ p̄mittit §.ea lege.ff.de verb.obl. cuius opinio cōiuncta eſt, licet fatear ī Iaſ. Crot & Præpoſ. Illerdēſis ī d.§.diui.7 q. Bar.& Choſſa cōſ.19.co.2 nec iure pōt ql quā ab hac opinione diſcēdere, cum in prædictis locis apud iuriſcōſ. ſatis ſit expreſſa. Notat Deci.conſi. 86.

7 Tertia concluſio. Prohibitus alienare aliqua rē, & hæredem extraneū inſtituendo, aut eā extraneis legādo, minime pōt hæredē extraneū in ea re inſtituere, aut extero legare, quod rōne p̄batur. Nā pōt teſtator hæredem in his bonis, quæ ei relinquit libertatē teſtādi tollere l.quī filiū in princ.ff.ad Trebell. Potuit.n. illa bona hęredi non relinquere, ergo poterit eiuſdē hæredis ptātē limitare. Lōiteam. §. pen.ff.de ī litē iurā. hanc igitur concluſionem in ſpecie defendunt Iaſ.in 2.lectio.nu.139.Ioan.Crot.& Loazes in 7.q Bar.in d. §.diui & eſt lite expreſſa Bar.in d.§.fratre. Iameth Ang.& Alex.quos primo loco adduximus, contrariū probauerint, a quibus non eſt aufus recedere Iaſ.in d. §.diui.2.lectio.nu.105.nec Catel.Cott.in memorialibus, dictione, Alienatione prohibita. Prima tñ opinio verior ex eo apparet, q̄ illhęc prohibitio facta fuerit in utilitatē ſucceſſorū ab inteſtato, quo quidē caſu eſt locus ſēdæ concluſioni. His vero obſtat ſortiter tex. hic dicēs, iudicū arbitrorū nō potuiſſe impedire, ne legatū valeret & in eos fuit prohibita alienatio fauore liberorū maſculorū, qui genti foret a Rainaldo auunculis non valere, perpenſa ſecunda concluſione, atque et tertia, vt diximus, arbitros p̄ęter compromiſſum ſententiā dixiſſe in prohibitione alienationis & excēdiſſe p̄ātis propriæ limites, aut legatū valuiſſe ex eo, quod alienatio facta aduerſus prohibitionē arbitrorū oīno valeat, licet pœnæ locus ſit, quod gl.in princ.notauit, vel ē ītelligenda arbitrorū ſententia ex tantibus Rainaldi liberis maſculis, qb. ipſe ceſſantibus & carnes mortem obiit.

8 Quarta cōcluſio, Si prohibitus alienare aliqua bona extra familiā pōt in eiſdē bonis inſtituere hæredē exqui ei fuit ureſ erat legitimus ſucceſſor ab inteſtato gl.

ſm Bart.in d.l.pero ſi fratre, cui eſt ſimilis in l.pater § Iulius Agrippa.ſi de lega.3 quā dixit ſing.Iaſ.in d.l.pa. ita q̄s p̄mittit §.ea lege.col.4.& Aret.in Luētre.nu. 6.ff.de acqui.hære.tex ſm Bar.& Paul.in l.cū pater.§. cū iter.ff.de leg.2.quē ad hoc exiſtimat ſing eſſe Imo. ibi, dicēs eā opinionem eſſe cōiter receptā. idē fatent Iaſ.1.lect.nu.102 & 2.lect.nu.135 Ferd Loazes nu.55 in d.§.diui.& Alex.conſ.56.vol.1.& plerique alii, qui paſſim hanc quæſtionem tractāt, quos Andr. Tiraq. congerit lib.1.de retract.§.25 numero.4.

Quæ quidem opinio locū habet, etiam ſi teſtator prohibēs illa bona alienari extra familiā ſpecialiter ad idē erit, ſeipſū velle bona illa penes familiā manere tex ī d. § cum inter, lic ēt omnes approbantes d.gl.in d. Iulius Agrippa. premiſſam concluſionem intelligūt ſm Alex.in d.conſ.56.co.vlt.Iaſ.in l.voluntas.col.2.C. de fideicom. Alex.conſ.59.vol.3.quorum opinionem & intellectum defendit Ferd.Loazes in d.§.diui.nu.58 inducens verba iuriſconſulti in d.§.fratre, quæ argumento a contrario ſenſu p̄miſſa prohibitione facta extraneū hæredē excludentia, legitimū hæredē admittere uidētur idem Deci.conſ.412. Sed ipſe Deci. parum ſibi cōſtās conſ. 451.§.conſil.23.Socin.in l.qui Rom. §.cohæredes.ff.de verb.obl.4.calū.à gl.& cōi opinione recedunt eo caſu, quo teſtator nō im prohibuit alienationē extra familiā, ſed addidit, Et volo prædicta bona penes meam familiā manere, ex quib. intētia cōis intelligentia erit, vbi ſimpliciter voluit teſtator alienationē extra familiam. Quibus inſiſtenter adſtipulatur ratio illa, quod facta prohibitione alienationib. ad rectis hiſce uerbis, Quia volo ea bona in familia manere, īducit a teſtatore fideicōmiſſū iter eos, q̄ ſunt de familia tex.ī d.§.fratre Aret. & Soci. poſt alios cōiter ī d.l.q Rom. §. cohęredes Deci.d.conſ. 23. Curt.Iunior conſ.22.nu.18. eleganter Ferd.Loazes ī d.§.diui.nu. §.32. plures aſſertiones hac ī re diligēntiſſime diſtinguēs. & ita Bar. verba ītelligēs in d.§ cohęredes, q̄ ad hūc ſē ſū īdeci poſſūt. ergo nō poterūt dicta bona exire familiā, ēt ad hęredē legitimū vltimi poſſeſſoris inteſtati.

Nec huic limitationi obſtat ſenſus ille a cōtrario deductus ex d.§.fratre. q̄ cū extraneū ſucceſſorē excludat, legitimū admittit, qui in ſit de familia. Vñ nō poſſū nō recipere Soci. & Dec. iterpretationē, maxime quia principalis ipſa cōcluſio gl.ī d.§. Iulius Agrippa. inuitinctē a pluribus refelli. ſi propiora Bald. & Imo in d.§.fratre Soci cōſ.14.vol.3. Deci.cōſ.491. Io. Crot. in d.§.diui.col.8. Fulg.in conſ.17. Sali.in l. ea lege nu. 14.C. de cōd.ob cau.poſt. Petr à Bellaper.a Bal.relatū, qui rō ſententia inire cōuenit teſtatoris voluntati, q̄ ac diligentia exactiſſima inquirēda eſt, nō alia ſane rōne quam nequid aduerſū eius cōſenſum ex eius diſpoſitiōe opinemur. Quod ſi hęc cōtrouerſia libero ac ingenuo iudicio diſtinienda eſt, ergo cōmunē aſſertionē opinor teſtatoris iudicio refragari. Nec obſtat elegās deciſio in d.§.cū inter. nā ea p̄cedit in hæred legitimo, q̄ tñ tibus eſt ultimi poſſeſſoris. Piū ēt eſt, nec à mente teſtantis alienū, p̄h bitū rē aliquā extra familiā alienare, poſſe eā rē expreſſe vel tacitē trāsferre in eū, q̄ ex tali quadā lege hæres legitimus neceſſarius exiſtit. ſm Iul. & Salice. Sed o, poteſt & eādē iuriſcō. ratio aliter intelligi, ut res prohibita alienari extra familiā libertorum, iure poſſit trāſmitti in libertę filiū quatenus ſit de familia libertorū, q̄d Accurſ. ſcribit ī d.§ cū inter. Nā q̄d quā obiicit, nomē familiæ ad fœminarū liberos nō, verū ē, cū de familia rōne ſāguinis agitur, nēpe de agnatione, ſecus vero ubi nulla habetur ſāguinis, ſed cōditiōis, & ſtatus rō, arg tex in l pro nunciatio §. ult. ff. de verb. ſign. Et ſperū hoc ipſū coadiuuatur ex eo, q̄ teſtator prohibens rem aliquam alienari extra familiam libertorū, ipſius liberis cōiulere

vult,

vult, & ideo mirum non eſt, ſi libertarum filii admittantur cū eorū matri conſultū fuerit a teſtatore, atq; martis conditionē ſequantur libertæ filij. Vñ p̄fata Iuriſconſulti deciſio minimē eſſet admittenda, qñ prohibitio facta fuiſſet vt agnationi, aut gñi conſuleret.

Eſt & aliter ītelligenda gl.in d.§.Iulius Agrippa
10 vt procedat, niſi ille, qui inteſtato ſuccedit, fuerit prohibitus bona p̄fata acgrere tex.in l.codicillis.§. matre ff.de lega.2.gl.in d.§.Iulius gl.in d.l.ſi ita quis p̄miſerit §.ea lege, quā dixit alibi non reperiri Bal.in c.3.de pact.dixit ſing. idē Bal.in l.quoties in 1.C de fideicō. quorū opinio cōis eſt, & eā ſequuntur Iaſ.2.lect.nu. 138.& Ferdi.Illerdenſ.ibi, nu.157.in d.§.diui. Bar. in l.vētre col.3.verſi. Tertius caſus & ibi Paul.Caſtrē.col. vlt.ff.de acquirē.hæred.& idē Bar.in d. §. ea lege col. pen. cui illud addēdū eſt nihil referre, an ſtatutū prohibeat rerū alienationē extraneis, peregrinis, & aduenis fieri, an ipſos peregrinos, ſeu extraneos acquirere, vtroque etenī caſu idē erit ex Aret.in d.l.gerit nu. 7.& Tiraq.lib.de tract.§.1.gl.9.nu.169. non enim poterit extraneus ex ſucceſſione ab inteſtato illa bona obtinere. Secus vero ſi ſtatutum prohiberet alienationem rerum extra ciuitatem, nam poſſe exterius iure ſucceſſionis legitimæ illa bona habere, quam diſtinctionē ipſe colligo ex Bartin d.§.ea lege & in d.l.venture. vbi Aret.nu.7.nō exacte hāc difficultatē expēdit.

Tertiō, prima & cōiſt ſententia erit intelligēda, ni
11 ſi verba p̄hibitiōis eſſent ita vniuerſalia, atq; ampla, vt videantur ēt excludere alienationē in legitimū hæredē extraneū, tñ a familia teſtatoris p̄hibentis alienationē, q̄d colligitur ex intentione diſponētis tex.in auth.de reſt.fideicō. Aret.in l.Pantonius §.1.col.2.ff. de acquiren.hęre.& in d.l.ventre.nu.7. Deci.conſ.23. col.3. Curt.Senior conſ.40.col.8. Anton.Rube.cōſ.1. Iaſon.in d.§.diui.2.lection.num.137.& ibi Ferdinan. Illerdenſ.numero.136. Cardinal.conſil.135.

Quarto, adeo vera quibuſdā apparet opinio cōis, ut concedant rē prohibitā alienari extra familiā, poſſe ab illius rei poſſeſſore ī vita tradi extraneo, qui tñ erat eidē inteſtato ſucceſſurus. arg.l.1.& l.cū quo.§.vlti. ff. de ad Treb. q̄d duodecim rōnibus nitit probare Præſul Illerdenſ.in dicto.§.diui nu.164.

12 Quinto, ſunt qui tarbitrentur p̄dictā cōmunē ſententiā procedere, ēt ſi ſucceſſor legitimus ab inteſtato, non fuerit hęres conſtitutus ad eū, alio nō inſtituto hærede, nihilominus trālit res p̄hibita alienari extra familiā, tametſi extraneus ſit. Milites §. vlt. ff. de re milit. *Milites*, inqt *ſi hæredes extiterint, poſſideant ibi prædia non prohibentur*. l.1.§.pen. ff. de falſis. Cicero in oratione pro L. Flacco. Andr. Tiraq. lib.1. de retract §.1. in gl.9.nu.166 q̄ tñ ex rōne iuris prohibentis ēt locū ſibi vendicant in hærede extraneo, nō tm in legitimo. Sed probat in hac ſpecie tex.in d.l.cū pater §.cū inter vbi Bar.Rom.conſ.457.col.2. Alex.conſ.53.vol.3. Soci.conſ.292.vol.2. Iaſ.in d.§.diui.1.lect.nu.201. Et ſatenī hāc opinionē cōmunē eſſe Soci.conſ.251.col.3. volu.2.& Tiraq.lib.1.de retract.§.26.nu.5. omniūq; diligentiſſime Laurent.Syluanus con.6.nu 26. Quod ſi paſſi cōcedit prima, & principalis cōis aſſertio, qñ ipſe legitimus ſucceſſor ab inteſtato, hæres inſtituit nō uideo cur nullo alio hærede inſtituto, ſed ipſo legitimo ſucceſſore iure capiente hęreditatē, nō ſit idē dicendum, licet non defuerint, qui hunc ultimæ concluſioni aduerſentur.

Gl.in verbo, legitimę, duo p̄bat. Primū nſalē filiū excludere ſubſtitutū ſub illa coditiōe, ſi ſubſtitutus ſine liberis deceſſerit l.ex facto.§.ſi quis rogatus ff.ad Trebell. vbi Alex.& Ripa id late tractant. Felin. & Decius in c.in preſentia de probatione numero.55.

Sedm probat ex gl. filiū naturalē nō excludere ſub

ſtitutum ſub præfata conditione ita expreſſa, ſi ſine liberis legitimis decreſſerit. quod paſſim Doc. cōcedūt

Ceterū, Barb. hic co.32. colligit ex hoc capite dicēs tex. iſtū ſing. eſſe, ſub intention prolis maſculos contineri, q̄d minime dubiū eſt. Ipſe vero ſenſit eodē nolle expreſſo fœminas excludi, ſed hoc non recte p̄batur in hoc tex. cū Rainaldus deceſſerit abiq; liberis maſculis, & ſeminis. Erit tñ operæpretiū perpendere, ſitne uerū q̄ Barb adnotauerit. In quo illud primo ē cōſiderandū, hæc nomina, Proles generatio, ſoboles, poſteritas ſynonyma eſſe. l. cū quis C. de natura liber. ne diutius C. de agri. & cenſit. lib.11. quo quidē præmiſſo, gl.in l.1.C de cond. infert ſcribit, quilibet ſeq; gñatione patris, nō matris. Vñ appellatione poſteritatis gñrationis, aut primogeniei, nō cōprehēditur deſcendens a fœmina, quo ītē fit, vt nec maſculus natus ex fœmina dici uere poſſit de gñratione alicuius Bar. in l.quia tale. ff. ſol. matr. idē Bar. in l.1. de pb. tex. op. in c. vbicūq, de pœn. in 6. & in l.1. ff. de iure immunit. Laurus a Palatijs in tract. de ſtatu excluſ. fœm. col. 53. Nico. de Vbal. de ſucceſ. & ab inteſt. fol. 11. col. 1. Cōtrariū tñ p̄batur in l. officiales C. de epiſc. & cler. imo natū ex ſemina dici uere pōt ſub p̄genie, poſteritate, q̄ gñatiōe cōprehēdi, p̄bat l. cū acutiſſimi C. de fideic. vbi Cor. col. 1. l. iuriſconſultus, §. parētes ff. de gradi. c. 1. de ſchiſmat. in 6. late And. Tiraq. libro 1. de retract. §. 1. ī gl. 9. nu. 239 ad idē tex ī c. nouit de iud. ubi Holt. Aur. & Dec. nu. 3. Paul. Caſtr. in d. l. 1. C. de cōdi. inſer. Dom. in c. ſtatutū in 2. de hæreti. in 6. Dec. in c. 223. co. 2. quorū opinio cōis eſt, ut teſtatur Nico. de Vbal. in d. fo. 11. co. 1. Nec obſt. tex. in d. c. ub icūq; qa locū habet in pœnis, q̄ debēt i ntelligi ſtricte gl. ibi, q̄ in hac mātiōe poſt alios ſequitur Dec. in d. c. nouit ītē l. 1. ff. de iure immu. tractat de priuilegio immunitatis, q̄d cōceditur aduerſus publicā utilitatē, & ſō nō eſt intelligēdū de maſculis, qui à fœminis deſcēdūt, uti ſentit gl. in d. c. vbicunq; & gl in l. hi ita ſcriptū. ff. de leg. 2. Dec. in d. conſ. 224. idē in l. 2. ff. de reg. iur. nu 68. Et q̄b. illa l. 1 in alius priuilegius, q̄ non ſunt ita odioſa republicę, nō procedet. tametſi Curt. Iunior conſ. 5. nu. 40. eā inteligerit in quacūq; diſpoſitione, q̄ cōtra ius cōmune facta fuerit. Neptis vero ex filio maſculo dī deſcēdere p ſexū virilē gl. ſing in Gallus §. nunc de l. ff. de libe. & poſth. quā Bar. & Doct. ibi approbāt, & Hippo. ſing. 33 & p̄batur in l. lege duodeci verſi. hmōi C. de legit. hær. verū an appellatione liberorū maſculorū ueniāt mares ex fœminis deſcēdētes, explicant Pau. Cor. & alij ī l. 1. C. de cōd. infert. optimē Carol. Moli. in cōſuet. Pariſ. tit. 1. §. 16 in princ. Socin. conſ. 14. libr. 3. Cæpola cōſ. ciuili 7. & Catelli Cotta dictiōe, Agnati, & oīum latiſſime And. Tiraq. in tracta. de primogenijs. q. 12. & 13.

EX §. PRIMO.

SVMMARIVM.

1 *Dominiū rei legatæ, a morte teſtatoris trāſit in legatarium.*
2 *Fideicōmiſſū cōditiōale nō trāſmittitur ad hæredes.*
3 *Fideicōmiſſū purū trāſmittitur ad hæredes mortuo fideicommiſſario, etiam ante additionē hæreditatis.*
4 *Ius accreſcendi admittitur inter fideicommiſſarios.*
5 *Verbū, lego adiectum vniuerſitati bonorum, an uideatur hæredis inſtitutionem?*
6 *Intellectus ad regiam l. 1. tit. de teſta. lib. 5. ord.*
7 *Pœna ad eſſa in teſtamento, qualiter cōmittatur, & a vi hæreditas poſſit a teſtatore adimi in pœnam?*
8 *Præceptum de non inferendis moleſtijs, aut de nō mouenda quæſtione, an intelligatur de quæſtione iuris.*
9 *Libellus qualiter concipiatur ad legatum in cui fuit additā pœna.*

§. PRIMVS.

GLOSSA in verbo, medietatē, dū adfe rit, dñium rei legatę trāsire in legatariū a die additæ hæreditatis, est ita intelligē da, ut vera sit acq̄sitio dominii. Nā ficte dñium rei legatę trāsit in legatariū a die mortis. l. a Titio. ff. de fur. Regia l. 34. tit. 9. part. 6. ab adita aūt hæreditate vere fit trāslatio dominij l. si tibi hō. §. cum seruus. ff. de lega. 1. vbi glo. & Doct. gl. in d. l. a Titio. atque hoc pacto cōis olim cōsensus hāc q̄stionē dissoluit, vt fatetur Ioan. Crot. in l. si is, qui p̄ emptore. 5. q. Bart. cōclud. 2. ff. de vsuc. quo conat defendere ēt ab adita hæreditate esse fictā hāc dñij trāslationē. Quòd si res legata, sit alienata nō eqdē ipsius testatoris, ēt si sit hæredis, non trāsit dñium in legatariū absque traditōne. l. magis puto. §. si fundus. ff. de reb. eor. gl. in l. Papinianus. ff. de seruit. cuius opinio cōis est ſm Alex. & Aret. in l. si hæredis seruus. ff. de leg. 1. idē probat gl. hic, ēt si cōsentiat hæres, aut dñs in legatū. Bal. & Ang. in l. 1. C. com. de le. Ital. in l. numero. 121. ff. de legatis 1. vbi Ripa numero. 57.

Eadē gl. dum dicit, & illud locum habet, refertur ad conclusionem illam, legatę rei dominium trāsit in legatarium ab adita hæreditate. Item dum scribitur in ea legare, intendit addendum erit, alias non.

Porro hic quæritur, cur vnius tm̄ patrui fit in hac lite, & cōtrouersia mentio, cū plurib. patruis fuerit a Pepone relictū fidei cōmissū. Et gl. in ver. vni ex patruis nīdet, ex duobus patruis Rainaldi alterū obijsse mortē uiuēte Rainaldo, & iō fidei cōmissū extinctū fuisse nec ad eius hæredes qdquā ex eo ptinebat. Vñ ex gl. cōstat, legatū relictū sub mentione mortis hæredis, censeri cōditionale. l. hæres meus. ff. de cond. & demon. gl. in l. post mortē. C. de fideic. & ad hanc conclusionē dixit Lanfr. hic col. pen. esse huius c. gl. singularē, a qua cōsequenter deducit fideicōmissū cōditionale mortuo fideicōmissario ante cōditionis euentū, nō transmitti ad hæredes ēt suos, ēt a testatore de fcēdētes. gl. hic relata ad iura, q̄ allegat gl. in d. l. hæres meus, & in l. unico. C. de his, q. an. aper. tab. cōiter recepta, qd̄ apparet ex his q̄ late tradūt Ital. consi. 29. uol. 3. Corne. cons. 110. col. 1. uol. 4. Ex quo patet hæredē ante euentū cōditionis scienter fideicōmissū restituentē, posse idē repetere, deficiēte postea cōditiōe. gl. 11. qui se debere. ver. cōdicere. ff. de cōdi. caus. dat. iuncta l. sub condit. ff. de cond. in deb. quo in loco Iurisc̄onsultus inquit: *Saluū pendente cōditione scītur nō repetitur.* Id enim intelligit, nō repetitur pēdente cōditiōe, secus vero ea olim defficiente Alex. post alios ibi, Ang. Alex. in l. fin. §. si quis dolum. 2. col. ff. de ver. obl.

3 Sed sit fideicōmissum a puro sit, moriente fideicommissario ante restitutionem fideicommissi, imo ante aditionem hæreditatis, tr̄, an sit ēt ius illud fideicommissi ad proprios hæredes sic fideicōmissarii, sicuti contra gl. notāt Bar. & Doc. in l. cū filiofam. ff. de le. 1. tex. 11. vnica. §. in nouissimo. C. de cad. tol. & §. cū igitur ubi dies legatorū & fideicommissorū quo ad transmissionem cedit a morte testatoris & opinionem Bart. pōsitentur esse cōmunem Ias. in d. l. cū filiofam. nu. 118. & ibi Rip. col. vlt. & Gui. Pap. con. 132. Alex. in d. l. cum filiola. col. 11. Dec. cons. 490. nu. 10. & seq.

Ex his pōt optime tolli discrimē, q̄d tractari in hac re solet. Nā gl. p̄ tex. ibi in l. in causa. §. Pomponius. ff. de mino. probat legatū alicui relictū ipso legatario rogato illud hæredi post mortem restituere, nō debeti hæredi hæredis, si ante legatarij hæres mortuus fuerit. Cōtrariū tm̄ Bar. nīdet in l. Titia. in prin. §. vlt. ff. de le. 2. Est etenim Bar. opinio intelligenda, q̄n testator legatū reliquit legatario ad tēpus, vel aliter quā eius, ut vtar verbis Bartoli. Opinio uero gl. erit recipienda, q̄n legatū simpliciter factū fuit legatario, sed rogauit eū testator, ut post mortē illud hæredi restitueret. Paulus Castrēn. l. 1. pē. C. de le. & l. ita me tibi. ff. ad l. Falc. Ant. Rub. cōl. 23. tradit Paul. à mōte pico in d. l. Titia. §. vlt. col. 9.

Eadē gl. probat inter fideicōmissarios vtres esse locū iuri accrescendi, si sint cōiuncti. l. vnica. §. hæc aūt o in. C. de cad. tol. Bar. elegāter cons. 53. Ias. in l. re cōiuncti. ff. de le. 3. nu. 206. & ibi Rip. nu. 170. optime Paul. Paris. con. 131. lib. 4. nu. 18. ēt si fideicōmissū sit cōditionale, q̄d in hac gl. tūcto tex. p̄bat. Planū igit fit, quarōne fideicōmissi restitutio a Pepōe Rainaldo sūcta ad alterum ex patruis deuenerit, eiq; fuerit facienda

Oportet p̄terea ad interpretationē huius c. tractare fuerit ne quisquā a Rainaldo hæres institutus. Et ne a probatissimis uererū placitis diuertamus, a Rainaldo patruū hæredē institutū fuisse opinamur. Verbū ferens, lego, adiectū vniuersitati bonorū, nullo hærede instituto, inducit hæredis institutionem tex. hic sing. ſm Card. hic, & eundē, & Imol. col. 7. in c. Rainutius ist. tit. Frā. in c. si pater col. 10. hoc tit. in 6. Bal. in l. inter oēs ult. col. C. fam. ercis. Nā Rainaldus patruo & eius filiis medietatē quorundā bonorū, & reliqua bona paterna legauit. Hoc vero legatū appellat hic tex. institutionē in vltima parte. Idē notāt Alex. in 11. co. 2. ff. de l. 1. & Guliel. Bened. in d. c. Rainutius verbo relinquit col. 2. dicens hanc opinionē cōmunē esse, quā sequitur Polit. de substi. tit. de compendi. nu. 26. & Alcia. in l. verbis legis. ff. de ver. si. quib. accedit id, quod nos adnotauimus in d. c. Rainuti". §. decimo in prīci.

Verū Bart. in l. Centurio. nu. 19 ff. de vulg. expressim cōtrariā elegit opinionē, dicēs verbū, lego, ēt adiectū vniuersitati bonorū nullo alio hærede īstituto, nullā præse ferre hæredis institutionem l. verbis legis præal. & l. mulier. §. ultim. ff. ad Treb. quibus non probatur Bart. opinio, qui tamen receptior est, ut testantur Ital. in d. l. Centurio. num. 37. Galiaul. ibi, col. 9. & Iacob. de Nigris in rub. ff. de legat. 1. fol. 6. col. 3. apud quem & Crottum ibi, ac Ripā in d. l. Centurio nu. 97. est longa huius q̄stionis disputatio. Et licet Alex. in l. ff. de legat. 1. dixerit ab opinione Bart. non esse recedēdum non uideo congruam rōnionem ad illum tex. tametsi varie ab utriusque iuris professoribus intelligatur.

Quāobrē ulterius est considerandū, q̄ gl. hic dixerit in hoc c. verbū lego. assumi proprie, & improprie. Proprie quidē respectu auunculorū, Improprie, respectu patrui, ne corruat ultima Rainaldi voluntas. ex quo Abb. & Bar. hic fol. 27. colligunt, verba testamentorū ēt ipropriē assumi, ne dispositio pereat, aut euertat, q̄ & in aliis actib. regulare est tex. iuncta glo. in c. cōstitutus. de relig. do Sed & illud gl. huius c. sensit, q̄d mihi admodū placet, nēpe verbū, lego additū uniuersitati bonorū inducere, alio non instituto hærede, institutionē hæredis, q̄n ti eā non inducerer, tūm minime posset ualere alioqui sensit Bernardus, verbū lego adiectū uniuersitati bonorū, non operari hæredis institutionē. Atq; ita pōt Bar. decisio intelligi, nā in substitutiōe verbū, lego adiecto uniuersitati bonorū, potest omissa hæredis institutionē operari effectū, quo ad fideicōmissariā substitutionē. Vñ nulla cogit necessitas, p̄dictū verbū ad directā substitutionem deflectere. Nec erit ill̄ hæc absurda opinionū conciliatio, quā Lancel. Galiau. in d. l. Centurio colu. 60. cōscitur cui gl. hæc mihi insignis suffragatur. Ex his infero, verbū, lego, additū ēt uniuersitati bonorum in codicillis, aut appolita codicillari clausula, nequaquā significare tūm tutionem hæredis, sed fideicōmissum, cum actus hic validus sit absque institutiōe hæredis. Deinde ex eadē cōcordia libet Regiā l. 1. intelligere tit. de testament. li. 5. or. qua sanē p̄missa, si in testamento nihil contineret, q̄ p̄sē exigeret institutionem hæredis, verbum,

lego, additum ēt uniuersitati bonorum, minimē induret hæredis institutionem, quia ea ad illum actum necessaria non est. Tertio inde apparet, concepta in hūc modum substitutione, Q̄cunq; filius meus decesserit, lego oīa bona sua Titio, verbum illud directā substitutionem inducere, & eam pupillarem, alioq; hīc cōmissaria admitti nō pōt, quoad bona pupilli, quod asserit Politus de substi. tract. cōpendiosæ, nu. 25. Nō meltet Iac. a Nigris in d. ru. ff. de le. 3. hanc concordiam improbasse ex eo, q̄ ēt in substitutionibus sit maximus fauor, eas directo iure potius q̄ obliquo valere, cum testamentum possit assumere vires à substitutiōe. l. 3. §. vl. ff. de lib. & posthum. Hoc tū ipse cōcedo in substitutione vulgari, nō in pupillari. l. 2. ff. de vulg. & in vul. substitutiōe, quoties necessaria sit directa hæredis institutio ad effectū actus, erit adhuc locus huic interpretationi, qua verbū, lego, ad hæredis institutionē inducimus

Gl. in verbo, adijciens, colligit ex tex. posse à testatore pēnā statui contra hæredē, aut legatarium, eius voluntatē non seruantē, vel oīa bona, vel eorū partē amittat. Et idē notāt oēs Doct. hic, q̄b. addit Abb. hāc pēnā oīo deberi in foro ani. Cuius decisionis ipse memini in Epitome de spōnsal. 2. par. ca. 6. §. 8. num. 10.

Addit ead. gl. oportere vt pēna locum obtineat, p̄ceptum testatoris iustum esse, alioq; si id illicitum sit
7 adiectio pēnę non ualet. dixit gl. hanc notandam fore Corse in sing. verbo, pactum. & p̄bat in l. j. ff. de his, q̄ pē. nom. quo in loco gl. cōiter recepta eādē opinione explicat. Imō & idem erit, si id, q̄ adiecta pēna p̄cipiē fit ignominiosum, aut impossibile de iure, vel de facto Bart. Paul. & Doc. in d. l. j. Fab. in §. pēnę quoq; Instit. de leg. tex. in d. l. 1. Præter hæc tū ex hoc c. animaduerto, hæredem institutum, nomine pēnæ nō priuari hæreditate directo, quia semel fuit hæres, sed p̄ fideicōmissum, vt in pœnam hæreditatem teneat restituere, retēta quarta, vel Falcid. vel Treb. q̄ Bart. notauit in l. paterfamilias testamento. nu. 6 ff. de hæred. instit. quo in loco addit semel factum hæredem pure, non posse in pēnā priuari hæreditate, nisi ob propriam culpam. L. uxorem. §. si hæres. ff. de le. 3. dixi. paterfamilias quem tex. dicit sing. ad hoc Rom. sing. 121. Corset. in fin. ver. testator. Paul. Castren. in l. Seius & Augerius ff. ad leg. Falcid. vitra Bal. Imo. & Ang. in d. l. si pater fa. illam decisionem valde extollentes. Imō hæreditas semel purē data, non pōt adimi sub conditione, absque culpa primi instituti. Bart. Ang. & Imol. in d. l. paterfamilias Soci. cons. 21. col. 2. col. 3. & probatur in l. si tefolum. ff. de hæred. institu. Vnde istę adeptiones, cum vel fiant, aut præsumantur fieri nomine, pœnæ, minime probantur a iure, nisi hæredis culpa præsita sit ad earum effectum. Quod si hæreditatis ademptio fiat in tempore, quo nondum est acquisita, vt puta in eo. testamento, aut alio solenniter, & pure, huic aliqua causa rectē fieri potest. l. si ita scriptum. §. regu. ff. de libe. & posthu. l. si mihi & tibi. §. in legatis. ff. de leg. 1. Bal. & Alex. in l. hæreditas vlt. colum. C. de his, qui vt indi. Paul. in d. l. Seius & Augerius, & Soci. d. cons. 21. col. 2. contra Bart. in d. l. paterfamilias. nu. 3. & in l. ceterum. §. ideodem. ff. de testa. milit.

Probat præterea tex. hic f author. Abb. pœnam a te
8 statore legatario, aut hæredi iunctam, si voluntati testantis contradixerint, aut hæredi iunctam, si voluntati cōtradixerint. aut alicui legatario molestiā intulerint, locum habere, & committi ex tota molestia facti, licet Iure effectū non sortita, quod in hoc cap. probat euidenter, si sententiam Cardinalis recta rōne penitemus. Ea etenim est voluntas testantis, & prohibentis molestiā inferre alicui, vt expensas, damna, & inquietudines ab eo velit auertere. Quin in dubio quoties molestiæ mentio fit, molestia facti, nō iuris intelligimus

9 vnica C. de nundi. l. Aurelius. § Caius. ff. de liber. legat. Si quis enim proprio testamento ita cauerit, Quæstionem meis curatoribus nemo faciat, est id intelligendum nisi curatores testatoris res aliquas detineant. Hinc & Bald. dixit in l. 1. C. de his q̄ pœ. nomi. col. 5. hæredē posse actionē iustā mouere, aut iuris exceptione proponere aduersus testantis uxorē, licet testator iusserit hæredi, ne uxorē iniuria, aut aliqua molestia vllo pacto afficeret. Vñ poterit ex legato uxori relicto Falc. detrahere Imol. in l. paterfamilias test. ff. de hære. inst. Sic ecōtrario promissa defensio, ad iustā, nō ad iniquā referunt. Bart. in l. damni. ff. de dāno infect. ex q̄b. cōprobatur idē, q̄ ex hoc c. adnotauit Abb. hic, & idē Corse. in sing. verb. pœna. Q̄que tū ex qualitate actus, & subiecta materia, vel ēmpta cōtrahentiū, aut testantiū uoluntate, phibitio inferēdæ molestiæ, aut mouēdæ q̄stionis, ēt de iusta molestia, aut licita quæstione intelligetur glos. in l. Lucius §. tres hæredes ff. ad Trebel. Bald. in l. vlt. C. de actiō. emptio col. ult. Alex. in l. iam. in prin. col. 3. post glos. ibi, ff. de acquirend. cōfession. qui fatenē legato. relicto alicui monacho, ita ut Abbas einō mouerit q̄stionē, adiecta pœna q̄ in eū calumniē legatā ad aliū transferat, posse ex quadā æquitate monachū rē legatā retinere, nec eam ab Abbate auferendā esse. q̄ quidē opinio difficile defenditur ex quadā æquitate, & quo ad rei legatę vsum vt explicant Paul. Castren. in dicto §. tres hæredes. & Bald. in ca. clerici. de iudic. ad fin. Aliquoquin falsa est, ſm Angel. in l. Ieruus uxori. ff. de hæred. instit. & Ias. in auth. ingressi. C. de sacrosan. ecc. nu. 39. Nā hęc pœna adiecta fuit præcepto impossibili de iure, ut constat.

Glos. in uerbo uenirent proponit quandā actiōis formulā ad petendā aliqua i rē, q̄ sub pœnæ cōmissione fuerit promissa aut legata. Pōt. n. petitio ita concipi, Peto rē, & si eā nolueris dare, aut cōtradixeris petitioni, pēnā peto. notāt idē Docto. hic & Corset tex. al legans in sing. verbo, libellus, idē asserit glos. in l. 2 §. ité si in facto. ff. de verb. obl. ibi recepta cōiter, & ē memoriæ iuris, authore Baldo in l. si pacto quo pœnam, ult. col. C. de pact. ubi cęteri Docto. idē cōiter concedūt & Deci. in l. quatenus. ff. de requir. libellus siquidē iudicialis pōt offerri disiunctiue, aut alternatim. l. ubi aūt nō apparet. §. illud. ff. de verb. obl. notantur in l. si rem. in 1. ff. de rei uendi. Ias. in § curare. Instit. de actio. nu. 10 & Mari. Soci. in ca. 2. de libel. obla. numero. 20.

EX §. SECVNDO
SVMMARIVM.

1 *Litis cōtestatio in causa appellationis an sit necessaria*
2 *Filius potest absque iusta causa ex consensu proprio exhæredari.*
3 *Late discutitur, vtrum portioni legitimæ possit apponi grauamen ex consensu filij.*
4 *Intellectus ad Regiam legem 27. Tauri.*
5 *Portio legitima an sit deducenda in vna tantum re, vel ex hominibus hæreditarijs rebus.*
6 *Donatio simplex absentio valida non imputatur filio in legitimam, quod late ibidem tractatur.*
7 *Donatio facta a filio filiæ ad consequēdos sacros ordines non imputatur in legitimā, authore Fabro quod dissentio. (nes explicantur.*
8 *Regia lege 28. & 29. inter Tauricas constitutio-*

1 LOSSA in verbo cōtestata, colligit litis cōtestationē esse necessariā i cā appellationis, nō obstāte primi iudicij cōtestatione qa prima cōtestatio fuit facta pp principale negotium, & ppter ipsam petitionem primam. Hęc vero cōtestatio qua fit in causa, & iudicio appellationis ad

illā pertinet controuersiā, quæ tractat de iniquitate, & iustitia sententiæ, à qua fuit appellatum. Verū hac in re duo sunt præcipuè consideranda. Primum in appellatione ab interlocutione iudicis, nō esse litis cōtestationē necessariā tex. in ca. interpolita. § vlti. appell. vbi Doctores vnanimi consensu hoc ipsum tradunt. nā in exceptionis dilatoriæ quæstione litis contestatio necessaria non est gl. Abb. Car. Imo. & cō. ter Do. in c. prudentiam. §. sexta. de offi. dele. Fran. in d. §. vl. contra gl. ib. Dec. dicens hanc opinionem esse communem in c. p tuas de app. 2. col. Igitur ne in appell. ab interlocutione litis contestatio requiritur, idq; est ab omnibus receptum. Secundum licet in iudicio appellationis, omissa in primo litis examine contestatione, altero litigantium absente sit necessaria contestatio. l. vl. §. illud. C. de tem. app. d. c. per tuas, vtroque tā litigante præsente non est procedendum ad definitionem causæ, nisi præuia litis contestatio nec, sufficit primi iudicii contestatio text. hic ex quo id notant Abb. & Doc. in d. c. per tuas à contrario sensu vbi Doc. id asserunt cōiter. Bar. in d. §. illud Bar. in l. 1. ad fi. C. ne liceat tertio prouocare. Pōt tā non temere dici non esse hanc contestationē omnino necessariam, si a nullo ex litigantibus petatur, videntur etenim eam remittere, quod eis licet in appellationis iudicio, atque ita communem sententiam interpretantur Franci. in 8. casu. & Deci. in distin. capit. per tuas.

Colligit præterea ex hoc tex. iuncta gl. legitimam portionem, q̄ filio debet, nullum grauamen pati. celebris est decisio in l. q̄n in prioribus. C. de inofficioso testa. in cuius interpretatione non omittā discutere, an pater ex consensu filij possit grauamen aliqd portioni legiti
2 mę apponere? Nam q̄busdam videbit hoc fieri posse, tō ne deducta a l. vl. C. de pa. quia licet pactū inire super futura successione ex cōsensu illius, cui est succedendū tex. ad id. l. nō putauit. §. si qs sua manu. ff. de bo. posse cōtra tab. quo probat, filium posse vel tacitè consentire p̄ræ exhæredatiōi. vū gl. l. fi q̄n. §. & gene. C. de inof. test.. scriplit consen. filio, valere omnino eius exhæredationē. Quā sententiam approbant ibi Cyn. Ful. Sal. & Pa. id. notat Ale. in l. fi q̄s post hu. §. j. ff. de li. & post hu. imo idem. erit in p̄teritione, vt ea. gl. fatef, & vtrumque probat Imol. in l. filio præte. nu. 58. ff. de iniu. rup. Ale Dec. nu. 8. & Cur. Iunior nu. 49. inuito ib. Ia. in l. post hu. C. de bo. posse cont. tab. Et licet non desint qui ab opinione gl. discendāt, tā Bart. ibi eam approbat, & hæc est cōis opinio. ēm Nic. Boeri. decis. 14. col. 3. & Rod. Suares in d. l. q̄n in p̄oribus. 10. extenhone. q̄ p̄ter alios sequit Ale. in auth. non licet 2. col. C. de li. præ. Nec erit necessarium in exhæredatione hanc causam exprimere, q̄ si filius consenserit, si post iste consensus probetur, vt animaduertunt Salic. & Ias. in d. §. genera. nu. 8. Imo in d. l. filio p̄terito. nu. 58. Ale. in d. auth. nō licet & Suares in d. limit. 10. contra Bar. Raph. & Pa. in d. §. generaliter, quorum opinio facillimè euertit ex eo, q̄ Iustiniani Nouella, vt cum de app. cog. § causas exigens exprimi causam exhæredationis, minimè procedat q̄n filius ex hæredationi, consensit, sed quando inuitus exhæredatur. Ex quibus apparet, hanc opinionem communem probari in dict. §. si quis sua manu.

Porro tunc erit huic sententiæ cōi locus, q̄n filii cōsensus in ipso actu exhæredationis fuit p̄stitus. nam si eius esset. si ante ipsum actum esset pactum ad effectū non succedendi, q̄ non valet. l. pactum. C. de pact. l. pactum. C. de collationibus. Sicuti parum prodest post testamētum idem consensus præstitus tam orta querela inofficiosi testamenti, cuius exercitium non impedit per pactum inter patrem, & filium. tex. in d. l. fi q̄n. §. illud secus verò, si ipsi exhæredationi consensus præstet tempore quo fit, impedit. n. tunc querelam oriri. Sic fa nē Ioa. ab Imo. communem opinionem tutatur in d. l. filio nu. 58. ipse etiam exigerem consensum filij expressim, vel ex aliquo actu approbante exhæredationem omnino deductum p tex. in d. §. si quis sua manu.

Verum, vt id tā q̄ qō principalis requirit, expediamus, ex his colligere licet, grauamen addi posse legitimæ portioni consentiente filio, quam assertionem nō
3 est aulus fateri Io. Lupi in repet. rub. de don. inter vir. & vx. §. 47. col. 2. nec itidem Rode. Suar. latius eius disputationem tractans in d. ampli. 10. Ego verò aliquot proponam, quæ huius controuersiæ partim diffinitionē attingant, partim eius cognitionē aperiant.

Primum, pactū initum inter fratres cōsentiente patre, iuxa ipsius testa. dispositionē, validā efficit grauaminis adiectionē in fauorē filiorū, aut liberorū ipsius testantis cōstitutā, non reuocato consensu patris ante eius obitū. l. vl. C. de pactis ex qua hoc optimè probat.

Secūm, grauamen legitimæ portioni additum, validum est filio, ēt viuente patre, consentiente ac pactionē iuramento præstito, ēt si hic consensus sit præstitus post testament. argum. c. quanuis pactum de pact. in 6.

Tertium, filius post mortem patris liberrimè pōt grauamini consentire. l. si q̄ §. illud. C de inof. testa. l. 6. titu. 8. par. 6. & hæc sanè tria axiomata, quę proposuimus concessit Rodericus Suar. dicti. 10. extensione.

Quartum, ego libenter concederem posse à parente grauamen portioni legitimæ apponi, consentiente filio, etiam viuente patre, quando id grauamen tendit in fauorem descendentium ab ipso testante vel alicuius eorum, nec tā excludit ipsius filii consentientis liberos, quo fit vt in legitima cōsentiente filio possit absque Regia licentia primogenium constitui, quod Io. Lupi d. §. 47. tetigit, nec tamen id caulis fuit diffinire.

Quintum, inde infert fortiori rōne, posse grauamē
4 adijci legitimæ portioni ex consensu filij, cui pater cōpenlationem grauaminis in his regnis tertiā, & quintā bonorum partem p̄legauerit, non. n. gratis consensit filius grauamini, & ideo nimirum si eius consensus actum efficiat validum. vū Regia l. 27. in Taurino conuentu condita, quæ permisit patri tertiam, & quintę bonorum partibus, quas vni ex filiis prælegauerit, grauamen aliquod constituere in fauorem descendentium ab ipso testante erit extendenda, vt procedat id grauamen non tantum in tertia, & quinta partibus, sed & in legitima portione, si consensus filij accesserit.

Sextum, non verebor candidi lectoris iudicio cōmittere propriam sententiam in dictæ Regię legis interpretationē. Arbitror sanè filium honoratum à patre p̄ cæteris fratribus tertia, & quinta partibus, non posse consentire grauamini eisdem partibus addito in fauorē extranei al cuius, qui non sit ex descendentibus à testatore in p̄iudicium etenim id fit aliorum fratrum, à quorum portione legitima hæ partes, saltem tertia deducitur, atq; ex hoc mille fraudibus patet via, liquidē pater cupiens auferre hanc tertiā partē a filius, & eā extraneo cuidā concedere, facillimè extorquebit ab vno ex filiis consensum, desiderio & cupiditate consequendi à patre portionē illā, quā libere pōt pater cuilibet erit relinquere. Ergo ne huic fraudi locus, sit, minimè censeo hūc actū licitum esse, neq; consistere posse.

Septimum, erit principalis, q̄nis decisio, nam in anceps iti disputatione audeo equidē affirmare, filium non posse cōsentire grauamini apposito legitimæ portiōi in p̄iudicium liberorū, q̄nmo hic consensus ab eius filijs reuocabit, vel ex tit. inofficiosæ donationis, vel ex rōne l. si unq̄. C. de reuo. do. liquidē inofficiosi. renun. aut remissio reuocat, tanquā officiosa donat. Bal. cōsi. 183. volu. 4. & tradit Andreas Tiraquellus in aut. si unquā verbo donatione largitus nu. 142. & quanuis ille consensus respiciat ius quærendum, quod minimè est dignum consideratione, ex Baldo in l. illud colum. 4. C. de sacro-

sanct. ecc. & Tiraq. 147. attenta tamen Doctorum dubitatione, an filius possit grauamini adiecto ligitimæ consentire, non temerè prædicto modo temperabitur opinio eorum, qui hunc consensum valere existimarunt, cā temq; moderationem adhiberi placet sententię iam communiter receptę, quæ asserit, filium posse exhæredationi sine iusta causa consentire.

Octauum erit animaduertendum, semoto p̄iudicio filiorum consentientis, grauamen legitimæ addi posse ex consensu filij, cui legitima debetur, etiam in fauorem extranei. Neque enim uideo cur nō liceat cōsensum p̄stari à filio ipli grauamini, si exhæredationi factę sine causa idem consensus præstari potest.

5 Glol. in verbo, portiones. refert quibusdam placere legitimam portionem, quæ filio debetur, posse deduci in vna tantum re, quam filius eligere potest. ide Barb. hic fol. 36. Bald. in l. suus quoque. ff. de hær. inst. Cyn in autenth. res quę. C. com. de leg. quorum opinio minimè recepta est. Ideo gl. asserit, legitimam esse deducēdam ex oīb. reb. hæreditarijs, q̄ ita appertiūs est intelligendū, vt arbitrio boni viri. i. iudicis legitima deducatur in vna uel plurib. reb. & id probatur ex rōne tex. in l. non amplius. §. vlt. ff. de legat. 1. & l. 2. C. quan. & qui. quar. pars deb. l. 10. Abb. hic col. pe. Bar. & Imol. in dic. l. suus quoq; in prin. Ale. in l. in quar. ff. d. l. Falc. nu. 15. vbi Paul. à monte Pico. col. 50. asserit hanc cōmunē opinionē esse. Idem fatentur Ripa ibi nu. 112. Aret. cons. 156. col. pe. Cur. Iunior cōs. 21. col. 4. & Roden. Suares in d. l. q̄n in prioribus. 11. ampl. fol. 3. Ex quo apparet, hæredē non posse eligere ex reb. hereditarijs aliquam rem, q̄ filio tradat in suam legitimā portionem: hæc. n. electio heredi nō datur. Eandē sententiā Bart. sequitur dicens cōmunē esse. Ias. in dicta l. filium quē habentem. C. fam. ercis. nu. 7. quo in loco addit filiū non posse petere legitimā portionē sibi adsignari in re, quā pater proprio testamēto legauerit: nec est in ea re danda legitima, q̄ Bal. ante alios asseruit in rub. de. rer. diuis. 2. col. Alex. in l. in rōne in 2. in prin. ad. l. Fal. idē in l. Marcellus. §. res. quæ. ff. ad Treb. col. vlt. idē & Ripa in d. l. inquar. nu. 101. Ias. in l. fcimus. nu. 7. C. de inof. test. Rod. Suares in d. l. q̄n. in prioribus. limit. v. mō hæc res legata nō sit multo melior cæteris reb. hæreditarijs, ita vt filius ex hoc fraudē patiat in legitima portiōe. Paulus à mōte Pico in dicta lege, in quar. col. 46. Ex quo ipse infero patrē posse portionem legi
7 timā filio adsignare in re certa, mō res illa non sit admodū deterior cęteris reb. hęreditarijs, & ex hoc fiat fraus legitimę portioni, sicut ex mente aliorum deducit Ripa in dic. l. in quart. nu. 128. Hinc ēt erit intelligenda Regia & Tauri lex 19. ex qua pater pōt meliorationem filio constituere in re, quam ipse pater voluerit eligere, huic. n. decisioni locus erit, nisi res illa ita sit cæteris præstantior, vt ex ea adsignatione fraus fierit legitimæ portiōi aliorū. Est & illud hic adnotā dū, melioratiōnē nō debere solui in pecunia, sed ī reb. ipsis hęreditarijs, ex quib. iure oprimo legitima, portio eēt deducēda. Regia lex 20. iter Taurinas sāctiones.

Cæterum, hic est considerandū hic ex cōi Doctorū interpretatione, receptū esse donationē à patre fa
6 ctā filio simpliciter, q̄ tā ab initio valuit, nec indiget, vt morte confirmetur, non imputari filio in legitimā portionē, nisi hoc a patre donante fuerit dictū tex. in l. si q̄n. §. & generaliter. C. de inof. test. melior iuris fōn Ias. ibi. & hæc est opinio Bar. cui & ceteri consentiunt in d. l. in quarta. & in auth. ex test. C. de colla. Quod si donatio morte confirmetur, habet vim legati, & ideo in quart. & portionem legitimam imputatur. l. etiam. §. si debita. ff. de bonis libert. l. filium quem habentem C. fami. ercis. tradit Barto. in dicta. l. in quartam.

His tā obstat regia lex 4. tit. 15. par. 6. dicens donationē simplicem factā à patre filiofamilias, non imputari in legitimā portionē, si eam pater non reuocauerit, ergo loquitur dicta lex in donatione, q̄ indiget cōfirmatione per mortē patris, vnde cōsultim sequit donationē simplicē, q̄ morte parentis cōfirmatur, minime imputari in legitimā. Sed ego existimo Regiā decisionē intelligēdā esse in donatiōe, q̄ ab initio valuit nec ad eius cōfirmationē indiget morte donantis, & q̄ sequitur in eadē Regia lege, si eā pater nō reuocauerit, intelligo q̄n reuocatio fieret ex illis caulis, q̄ pmittūt donationē ab initio oīno validā reuocari, ita tandē cōis Doctorū sētia nequaquā Regia sāctiōe tollet.

Itē, & illud est animaduertendū, donationē factam a patre filio familias, q̄ ab initio non valuit, sed morte confirmatur, in legitimam portionem imputandā esse, non tā conferendam. l. illud ad fi. ita cōiter ibi intellecta. C. de collat. quē intellectum cōmunē esse fatentur Alex. & nouiores in dicta authenth. ex test. quo in loco Philippus Decius, post Roma. aduersus receptā vulgo sententiam scribit, hanc donationem conferendam esse, per tex. in l. si donatiōe. C. colla. & in auth. de triēte & semi. §. illud. cui opinioni suffragatur Regia lex 3. tit. 4. Parte 5. dicens, donationē simpliciter filiofamilias factā à patre, non valere, sed tamen post mortem patris conferri, & imputari in legitimā portionē.

Præfata vero cōclusio, quæ asserit, donationē filio simpliciter factam ab initio validā, nō esse in portionē legitimā imputandā, procedit q̄n titulus donationis expressim patet. Quod si absque donationis titulo traditio aliquorū bonorū fiat a patre filio, bona sic tradita imputantur ī portionē legitimam. Bart. in l. 1. §. si parens. ff. si quis a par. fu. manumi. Ias. in l. si q̄n §. & generaliter. C. de inof. test. col. 1. Alex in l. illud C. de collat. 3. col. quorū opinio est intelligenda, q̄n dicta bona non excedunt legitimā, nam si ea excederent, vel maioris æstimationis essent, titulus donationis esset oīno p̄sumendus. Corn. in dicta l. illud col. 1. Ripa in dic. l. in quar. nu. 145. pulchrè Socin. consi. 18. vol. 4. col. pen. nec esset ista hæc traditio liberalitas, ni hoc mō foret intelligenda. idē Ripa hoc ipsum explicat in ea l. in quar. nu. 39. & Imol. in l. cum quo. §. vlt. ff. ad Falc. & ibi Alex. ita intelligentes iurisconsultum ibi, à quo Bart. propriam accepit opinionem, ex quibus intelligi diligenter potest text. in dicta. §. & generaliter.

Est tamē hoc in tractatu egregia dubitatio, an donatio facta à patre filiofamilias ad effectum, ut facer dotij ordinē adsequi ualeat, c. Episcopus. de præb. imputetur in portionem legitimam. Et Ioannes Faber. in §. vlt. Instit. de inoff. test. in ea est sententia, vt existimet non esse hanc donationē imputandam filio in legitimā portionem, cum hęc dona ad hunc effectum conata vendi non possint, igitur non imputantur, l. omni mō §. imputari. C. de inoff. test. atque multo minus militia spiritualis a filio acquisita, vt constat, q̄ ulterius apparet ex eo, q̄ hęc donatio non est, neq; pōt dici ob causam facta, sed simplex, quippeq; necessariam non præ se ferat causam, ex qua pater donare teneatur, vel vtilitatē aliquā nanciscatur, ut tradit Aymon Sauill. consilio 136 ex his omnino respondēs, nō adducta fabri decisione, prędictam donationem non esse imputandā filio in legitimam. Quin & illud sentit idē Aymon, oportere hanc donationem ab initio fieri p̄fito iuramēto vt ualeat, nec indigeat confirmatione ex obitu donatoris, cū sit simplex donatio. Ipse tamen opinor hanc donationē posse dici ob causam factam fuisse, & ad similitudinē donationis, quæ fit p̄pter nuptias filiofamilias, si quidem hæc donatio sit vt matrimoniū spūale cōtrahat ab ipso filio, sicuti donatio p̄p nuptias fit ad matrimoniū carnale. Nec q̄d q̄ refert, q̄ illa dicat donatio ob causā ī tractatu collationis

tionis,quæ habet necessariã causam.Paulus & Decius
coi.vlt.in l.vt liberis.C. de collat.qa hęc donatio fit ad
alimẽta,q̃ pater ipsi filio pstare tenebatur tẽpore,quo
filiusberũ ordinẽ assumpsit,ex his,q̃ Deci' notat in d.
c. Episcopus,vt planè in locũ alimentorum succedat,
aut saltẽ ætatis impulsu facta esse cẽseatur.Qua in re
diligenter obseruanda sunt q̃a multis tradũtur in l. in
quar.ff.ad l.Falc.ad cognitionẽ donationis ob causã,
& q̃ de his bonis & patrimonio isto Synodus Triden
tina decreuit,Sess.21.c.2)quo fit,vt isthęc donatio vali
da ab initio sit,nec indigeat morte patris ad eius cõfir
mationẽ,q̃ est aduersus Aym.qui dicit hanc donatio-
nẽ simplicẽ esse,& sensit absque iuramẽto donatoris
ab initio nõ valere.Et ꝓterea existimo candẽ donatio
nẽ in legitimã portionẽ imputari,quẽad modũ & do-
natio ꝓp nuptias imputatur,ex cõi opinione Doctor.
in d.auth.ex test.Et ita in præmissa quæstione à Fabro,
& sequacibus discedo.Quin æquissimum esse arbitror
hanc opinionẽ seruari,vt donatio ꝓfata in legitimã im
putetur.Nec est verũ prædicta bona non posse aliena-
ri.Glossa,Abbas,& Imola, in c. tuis de ꝓbend. Felinus
nu.10.& Decius 18.in ca.ecclesia sanctæ Marię. de cõ
stitutio.(Diximus tñ donationẽ illã huic similem,quę
fit a patre filio in causam matrimonij, esse donationẽ,
quę fit ꝓp nuptias,non vt existimemus,eam esse pro-
priã,aut proprie dici donationẽ illam,q̃ vera, & pro-
pria significatione donatio ꝓp nuptias dr. Nam & in
Epitome 4.decr.2.part.c.2.§.7.nu.12.id explicuimus
apertiùs,quàm vt quis existimare iure possit,nos ea in
re a vera huiusce rei cognitione dilcessisse,sed q̃ ver-
ba hæc propter nuptias,possint latioti quadã in signi-
ficatione adsumi.Azo etenim in summa,C. de donat.
ante nupt. scribit, sponsalitiã largitatẽ q̃dq; quamuis
improprie,dici donationẽ propter nupt. tametsi non
satis ꝓbet eius opinio in Auth.eo decursum.C.eo.tit.)

Iure aũt Regio,quo pater põt quintam,& tertiã bo
norum partẽ vni ex filijs donare, aut legare, donatio
causa dotis vel donationis ꝓp nuptias quatenus legiti
mã portionẽ non excedit,in legitimã imputatur, ex-
cessus vero in tertiã & quintã bonorũ partem.Regia l.
29.Tauri.Hę quidẽ donationes,q̃ simpliciter fiunt,&
q̃ iurę Cæsareo in legitimã nõ imputarẽtur, in tertiã
& quintã partẽ iure Regio imputantur, nõ in legiti-
mã portionẽ.Regia l.16.Tauri.qua sanctũ est, dona-
tionẽ simpliciter factã à patre filio,nõ in legitimã,sed
in tertiã & quintã partẽ imputari,& iõ conferi cõstitu
tã filio mercationẽ,ẽt si hoc expressim à patre donã-
te non dicatur.Nec obstat d.l.29.q̃ probat, donationẽ
factã à patre filio ꝓp nuptias,aut causa dotis,cæteraq̃;
donationes esse conferendas,& tñ melioratio tertiæ &
quintę partis non confertur,cũ ea ꝓcipua sit ipsius filij,
cui est facta,& ex eo,q̃ sit ꝓlegatũ,q̃ nõ est conferen-
dũ.Bald.cõiter receptus in dict.auth.ex test.col.1.igi-
tur non quælibet donatio simpliciter facta in tertia &
quinta partibus intelligit,,quod retragat legi Taurinę
26.Quamobrem id qd prius dixerã,oportet hic ꝑmit-
tere donationẽ ꝓp nuptias,aut causa dotis,non in ter-
tiam & quintã partem,sed in legitimã imputari,alio-
qui non essent cõferendę illæ donatiõ s, q̃ repugnat
Regiæ & Taurinæ legi 29.Quod si donatio causa do- 1
tis,aut ꝓp nuptias,facta fuerit titulo melioration is ex
pressæ,non erit conferenda,liquidem tertia & quinta
partes non conferũtur,vt cõstat.Sit igitur id expeditũ
has donationes,quæ sunt ob causam dotis,vel donatio
nis ꝓp nuptias,& similes,non conferi tacitè factas fuis
se respectu melioration is,quod adhuc in l.25. Tauri ꝓ
batur,quãuis cõtrariũ adferete conetur Ioan.Lupi i.c.
per vestras. t.notab.§.22.nu.12.Lex ergo Regia 29.in
eisdẽ sanctionibus Taurinis,quæ iubet,conferri dona
tiones causa dotis,& donationes ꝓp nuptias,cæterasq̃
que donationes,in his ultimis verbis est intelligẽda do
his donationibus,q̃ ob causam fiunt,& in legitimã re
imputãtur,aut de his,q̃ ab initio minimè valuerũt.
Nã de donationibus simplicibus intelligi recto sensu
non põt,cũ in tertiã,& quintã partes ꝑputentur,q̃ cõ-
ferendæ non sunt.Vel saltẽ intelligetur in his donatio
nibus,q̃ in legitimã portionẽ imputantur.Sic etenim
præfatas Regias constitutiones ad concordiam dedu-
xit Rodericus Suares in l.quoniam prioribus.C.de in-
off testament.5-quæstio.post limitationes.

Ex quibus deducẽ iure Regio donatiões simplices
factas a patre filio familias,nec in legitimã,regulariter
imputari,nec cõferendas esse,tãetsi Cęsarũ legibus do
natio simplex conferenda sit,licet nõ ꝑputeẽ in legiti-
mã,qñ ab initio saluit,ex ea resolutiõe,q̃ latenẽ cõmu
nẽ esse Alex.& nouiores in d.auth. ex test. Deindẽ ẽt
appareat Regio iure,melioratiõnẽ tertiæ,& quintę par
tiũ minime esse conferendam, in quo video plerosq̃;
Taurinarũ legũ interpretes hæsitasse,a quib. Cisonta-
num excipio,qui prę cæteris rectius dictã Regiã cõsti
tutionẽ intellexit.Quib.oĩb.addenda est celebratissimi
Caroli Cæsaris,ac Regis inuictissimi, Pragmatica
sanctio anno 1534.in cõuẽtu Madritio decreta,q̃ ve-
tuit dotis titulo filias a parẽtib.melioratiõnẽ accipere.

EX §. TERTIO.

SVMMARIVM.

1 *Legitima portio,& quarta Trebellianica qualiter de-
ducuntur?*
2 *Impensa funeris quo pacto detrahenda sit?*
3 *Corporis funus non impeditur ob as alienum?*
4 *Actione reali an condemnetur qui non possidet, fuscę-
pit tamen litem?*
5 *Falcidia deducitur ex legatis pænalibus.*
6 *Trebellianica prohiberi potest, sicut Falcidia, & qua-
liter Falcidia deducatur cõtra voluntatẽ testatoris?*
7 *Trebellianica non deducitur ex fideicommisso pio.*
8 *Clausula codicillaris operatur repetitionem legatorũ
à successoribus institati.*
9 *Testator an possit statuere, vt legatõ debeantur, etiã
hæreditate non adita,& quid ea dispositio operetur.*
10 *Iuramentum habet vim clausulæ codicillaris.*
11 *Legata pia debentur hæreditate non adita, & inibi
Regia l. prima, titulo secundo, libro ordinat. expli-
catur.*
12 *An possit quis legatum, vel hæreditatem repudia-
re in præiudicium alterius.*
13 *Intellectus ad legem liberto octuaginta.ff de bo. lib.*
14 *Mares debitoris an possint repudiare legatum debito-
ri delatum in præiudicium creditorum?*
15 *Huius capitis Epitome.*

§. TERTIVS

LOSSA in verbo,licet ipse,tractat
qualiter sint deducẽdæ legitima por
tio,& quarta Trebellianica,& elegan
ter adierit prius eã deducẽdã portio
nẽ legitimã,& demũ ex reliqs bonis
Trebellianicã,ita ex duodecim vnijs
rõne legitimę portiõis deducant qua
tuor,rõne Trebellianicæ deducãtur ex octo duæ,q̃ de
ductionẽ sequitur Docto.hic magis cõiter, & inqui
Lanefranc. hic vlt.col.ipsum non legisse alibi ita pul-
chrã glossl.Iure aũt Regio diuisio hæreditatis pater-
næ fit in hunc modũ.Nã hæreditas,soluto ære alieno,
diuiditur in quindecim æquales vnicas, quarũ tres in
quintã bonorũ partẽ deducuntur,deinde in tertiã par
tem

tẽ quatuor,reliquę octo ꝓportione legitima sup sũt
ipsius filijs.Regia etenim lege,aut si maius huius re-
gni moribus est inductum,ut quinta pars deducatur
ante omnia ære alieno soluto.l.3.4.styli.

2 Quid aũt dicendum de impensa funeris,hæc etenĩ
deducenda est prius,quam æs alienũ.l.impensã de re
ligi.& sumpti.fune.Regia l.12.tit.13.parti.1.Et tñ in
quit lex 30.Tauri impensam funeris esse soluendã ex
quinta bonorũ parte,cur igitur si impensa funeris de
ducitur ante æs alienũ,quinta vero pars post ipsũ æs
alienũ,Qua rõne existimo,impensam funeris esse de
ducendã ante ęs alienũ,qñ isthæc impensa facta fuit
circa ipsum sepulchrũ,& necessaria ad sepiendũ cor
pus defuncti d.Regia lege 12.pulcher text. in l.at si ꝑ-
pediat.verl.funeris & in l.funeris sumptus.ff.de reli-
gio & sump.fune.quo in loco uestiaria dicuntur ve
stes illæ,quibus induti mortui sepeliuntur, vel q̃ ster-
nuntur super sepulchra,quas Homerus lib.2.Odisseę
appellat Taphia, ut mirer cur Accursius conetur in
d.l.literam & sensum euertere.De hac autem impen
sa leges præfatæ loquuntur, hæc.n.impensa æri alie-
no ꝓtertur.Huic distinctioni & illa similia est,q̃ ipẽ
sa funeris facta in sepeliendo ecclesiæ rectore circa ip
sum corpus,simplicẽ sepulturã,& funalia eidẽ neces-
saria spectat ad successorẽ in ipsa ecclesia.Impensa ve
ro facta circa uestes lugubres,& magnificũ sepulchrũ
ad patrimonij heredes,ẽm Abb.in disputat. Sẽproni
us 1.dubio eundẽ in c.vt ꝓteritæ.col. pen. de electio.
Deci.cons.157.Sed & eadẽ impensa deducitur ex qui-
ta bonoũ parte,si defunctus liberos reliquerit, si ve-
ro parentes,ex tertia parte rõne legis 6.Tauri. Quo d
verũ est,qñ quinta pars vel tertia deducta post æs alie
nũ,huic impensæ sufficeret.Quod si ita deducta non
sufficeret,deducetur impensa funeris ante æs alienũ,
& si contigerit adhuc sic deductam ꝓiudiciũ inferre
creditoribus,& filiis,quo ad legitimã,incumbit onus
istud,& ꝓiudiciũ potius filijs,quã creditoribus.Verũ,
si impẽsa funeris deduci nõ possit,quin ꝓiudicet credi
toribus,ꝓp fauorem funeralis impensę,patienter cre
ditores hoc ꝓiudiciũ,& hoc pacto dicemus impẽsã ꝑ
funeris deduci ante æs alienũ:In cuius cõprobationẽ
accedat gl.in cæx par.in 1.de sepultu.vbi Abb.idẽ &
Franc.in c.qua fronte.de appellat.post dictã gl. scri-
bunt,non posse impediri funus alicuius,ex eo, q̃ eius
creditores petãt corpus detineri ĩsepultũ, donec sol
uatur æs alienũ,vel def cautio de soluẽdo,q̃ adeo ve-
rẽ est,vt nec ex publico instrumẽto, uel eo cõtractu
qui paratã defert executionẽ,hæc sequestratio huma
ni corporis possit fieri.Roderic.Suas.in repetitione l.
Regię post legẽ post rẽ.ffde re iudicata.6.ampliatio.
Hippo.sing.199.lenist felin.in c.quã sit deinde.optĩ-
mus est textus in l.ult.tit.13.par.1.tametsi t angel.in
auth.ut defuncti seu funera eorũ,& Didacus a Segura
in l.ti ex legatis fol.col.4.ff.de verb.obl. cõtrarium
notauerit nec est recipiẽda gl.in §. sunt quorũ versic.
si quis ẽt ausus 2.quæst.6.dicens,posse creditores pe-
tere a iudice,vt impediat funus debitoris, donec sit
eẽ alienũ solutũ:Hoc etenim iniquum est, & maxi-
me in Christiana republica. Igit ĩ a creditoribus nõ
põt impediri,quin defunctus sepeliatur,iure optimo
ꝑsa ad ipsũ funus necessaria,erit ꝑferẽda ęri alieno,

Glos.in verbo,cũ nihil de petitis.explicat,cui ob-
stat,qnod licet filij nõ possiderẽt.tñ litẽ,& iõ pote-
rant condemnari l.is qui se obtulit.ff de rei vend.l.si
a te.§.si fundũ.ff.de excep.rei iud.Sed in intelligẽdũ
est,qn reus suscipat litem,dicens seipsum possidere, se
cus si simpliciter susceperit reus litẽ,nã si non possi-
deat,absoluendus erit Bart.in d.l.is qui se obtulit post
glos. ibi. Regia l.2.tit.3 part.6.glo.in d.l.si a te.§.si,
ubi Socin.dixit hanc opinionẽ cõmunẽ esse idẽ no-
tant Abb.& Felin.in c.pen.de excep.Mathes.notabi.
138 atque hoc mõ põt hæc sententia,cuius meminit
ex hic intelligi Actor vero qui agit actione reali cõ
tra reũ non possidentẽ,reo simpliciter accipiente li-
tẽ,nec asserente sei ipsum possidere declaratur dñs per
sententiã,& adhuc effectũ tendit lis quãuis reus absol
uatur ex eo,quod non possideat d.l.si a te § primo,ex
qua & ille effectus oritur,q̃ fiex noua cã polesino rei
petite deueniat ad reũ,fiet executio cõtra eũ primæ sẽ
tẽtiæ,sed si possessoriũ prẽ.ff.de iure iur.Bal.in l.cogi.
c.de petit.hered.Abb.& Felin.1;& 2.co.in c.examina
ta.de iudic.Abb.Imol.& Felin.in d.c.pen.de excepti.
quorũ opinio cõis est,ẽm Socin.in d.l.si a te.§ 1:col.2
& 4.Nec obstat tex.in d.c.examinata.vbi reus nõ pos
sidens absoluitur a iudicio reali,non tñ declaratio do
minij actoris fit,quia ibi prius quam doceret actor, le
esse dñm rei petitæ,cõstiterit reũ non possideret, & iõ
reus fuit absolutus absq; declaratione dominij,sicuti
Cardin.Abb.Felin.& cęteri magis cõiter eũ text. iter
pretantur.Ex quibus sequitur in actione reali actore
probãte in dominiũ,ipso aũt reo nõ possidẽte, feren
dã esse sententiã,q̃ licet absoluat reũ,declarabit tñ acto
rẽ rei petitę dñm esse Imo & si pendente lite, rei pe
titæ possessio ad actorẽ puenerit,durat adhuc lis ad
effectũ,ut ipse actor declaret dñs repetitæ glos. Bart.
& Paul.in d.l.si a te.§.1.Alex.nu.46.& Ias.nu.85. in l.
naturaliter.§.nihil cõmune.ff.de acqui.poss.Quod si
reus nõ tm litẽ susceperit, sed asserverit se possidere,
si actor ꝓbet dominiũ,dãnat reus in effectu,ac si pos
sideret,quãti actoris interfit.l.qui se liti.ff.de pe tit.he-
redit.i.in æstimatiõe rei petitæ fiet executio ipso reo
nõ possidẽte,sed tñ cõdẽmnato adrei restitutionẽ,&
actori deferẽ iuramentũ in litẽ,ꝓtaxata a iudice æsti-
matione,q̃ iurabit actor verã esse. Regia l.2.tit.3.par.
3.l.qui restituere.ff.de rei vẽdi.l.in actionib.§. ff de ĩ
lit.iu.Sed an sit satis reũ extra iudiciũ adferuisse sei-
psum rẽ petitã possidere mõ hęc adsertio in iudicio ꝓ
bata fuerit.Et Bart.fatetur id satis esse in d.l.is qui se
obtulit,a quo cõtrariũ Ias.collegit in §.ꝺium nu.99.
& nu.23.Instit.de act.deceptus forsan corrupto Bart.
codice.Nã & Abb.in d.c.pen.col.2.idẽ quod ipse ex
Bart.collegi,notat.cuius & Bart.magna ẽ authoritas,
licet ipse malẽ probare id,quod Ias.notauit.nõ. n. est
tanti faciẽda extra iudicialis assertio,ex his q̃ notãtur
in c.at si clerici.in prĩ.de iudi.& in unica.C.de cõfes.

Reus tñ absolutus,in dubio cẽsetur absolutus ex eo
quod nõ possidebit,si ex actis põt cõstare, dominiũ
ab actore probatũ fuisse,vel ꝑsumitur absolutus ex de
fectu dominii actoris si actos probauit reũ possidere
gl.Bart.& Docto.in l.iuris ad exhibẽdũ.ff. de except:
rei iud.dicit eandẽ glo.sing.Lanfranc. in c. qñ cõtra
de probat.§.interlocutoriæ.nu.43.cõmendat Abb.
& Felin.col.3.ĩ d.c.pen.de excep.Quod si ex actis hoc
dubiũ tolli nõ poterit,absolutio ab instantia cẽsetur
ꝓcedere ex eo,quod nõ fuit ꝓbata possessio rei.Abb
3.& Felin.4.col.in d.c.pen post Bal.ibi & gl.in l.1.§. si
fideiussor.ff.quarũ rer.actio nõ det.ex quib.si sim pli-
citer absoluat reus,cẽsetꝰ absolutus ex eo, quod actor
nõ ꝓbauit dominiũ,qñ vt dixi,ex actis nõ põt aliud
cõstare,nã d.gl.voluit eũ,qui iurauit se nõ esse obli-
gatũ,in dubio uideri iurasse de tota obligatione,qu ã
dicit ordi.Paul.in l.si duo patroni.§.idẽ Iulianus.ff.de
iureiu.& ĩquiũ sin.eẽ Bal.& Feli.ĩ d.c. pẽ.& eẽ cõiter
receptã.Alex.ĩ d.§.idẽ Iulian°.co.2. Sic ergo sẽtẽtia
absoluẽs sipr,a toto iure ab actore ptẽsõ absoluisse uꝺ.

Glos.in verbo,in quib. colligit ex textu posse quẽ
instituere hæredẽ eũ,cui instituens fuerat rogatus re
stituere certam hæreditatem,atq; in eadem hæredita
te tenet institutio,tametsi grauamen adiectũ rei cõ
prehensæ sub primo fidei cõmisso non ualeat,secus i
tu

tur eam Doct. hic tex. idem probat in l. Irritum C. ad l. falc. vbi Barto. Doct. communiter.

5 Gl. in verb. beneficio, indiget censura dū dicit hæredē non deducere falcidiā ex legatis, quæ in pœnam fiunt, nā id falsum est, cum pœna illa legata fuerit, & ideo ex eo legato Falcidia detrahitur Ioan. Andr. Card. Abb. & Doct. hic, quos sequitur Alex. in l. cum pater, §. ult. & idē in l. 1. § item si ita. ff. ad l. Falc. nu. 10. quantus hæres ex his, quæ soluit legatario in pœnā p̄cedēte a condemnatione iudicis, deducere possit Falcidiā d. l. cū pater §. ul & l. seq. quæ quidem decisiones Bernardum in præmissum errorem induxerunt.

Gl. victima ad intellectū tex. notat posse hodie Falcid. p̄hiberi a testatore, si eā p̄hibuerit testator sciēs quātitatē patrimonii, q̄ sciētia in dubio p̄sumit Bart. in auth sed cū testator C. ad l. Falc. cuius opinionē Iaſ. cōmēdat in §. ante si qs̄ fraudē Inſt. de actiō. ib. nu. 48

6 Sed an Trebāt testatore p̄hiberi possit, cōtēſtit in ancipiti cōtrouersia. Nā gl. in d. auth. sed cū testator adſerit p̄hiberi non posse idē Bart. in l. nemo pōt col. 2. ff. de l. 1. Alex. in l. Marcellus in prin in 3. q. ff. ad Trebellia. ea ratione, q̄ Falcid. est inducta in fauorem testatoris, ut qui in testamento ab eo ſcriptus hæres ſit, facilius ipſam hæreditatē adire velit. Treb. vero nō ſō statuta ē, ut hæres adeat, cū possit cogi. sed ne hæredis institutio vana ſit, & ne ſolo nomine ipſe hæres directis actionib. gaudeat, & ſic principaliē in fauorē hæredis. Vū nō pōt testator Trebellianicā p̄hibere. Huic opinioni ſuffragatur hic Romanus Pontifex dicēs falcidiā cōtra voluntatē testatoris deduci, quibus verbis quarta Trebellianica neceſſario ſubintelligitur, cū Falcidia intelligi nō possit, quippe q̄ cōtra testatoris voluntatē deducatur d. auth. ſed cū testator & in auth. d. hæc & Falc. §. ſi vero expreſsim. Et p̄terea iure antiquo Trebellianica p̄hiberi nō poterat l. fi ut allegas C. ad l. Falcidiā l. Titia ff. ad l. Falc. hoc aūt ius nō reperitur hactenus correctū, ergo non ē dicendū Trebellianicā posse a testatore prohiberi, quā ſentētiā probant Alcia. lib. 5. parad. ca. 19. Ioan. Crot. in d. l. nemo pōt fol. 3. col. 2. poſt gl. in d. l. ſi vt allegas, & alios, quos Alex. retulit. Verū contrariā opinionē tibi parum cō ſtās adſerit Bart. in d. l. Marcellus gl. in d. §. ſi uero expreſsim, q̄ magis cōſter hactenus fuit recepta, ut fatētur Ioan. Crott. & Alciat. in locis p̄miſſis. Iaſ. in d. l. Marcellus nu. 45. Ripa in d. l. nemo pōt nu. 44. Alex. conſ. 67. volu. 1. & Socin. Iunior conſilio 137. nu. 6. volu. 1. Iaſ. conſi. 84. nu. 9. vol. 1. & conſi. 89. col. 3. cod. volu. cuius opinionis prima rō eſt, q̄ Falcidia, Trebelliani ex iure ueteri æquiparatur, & econtrario Trebellianica Falcidiæ, ſi Marcellus, igitur noua lex in falcidia ſtatuta erit ſeruāda in Trebellianica. gl. in l. ſi quis ſeruo p̄ſuaſerit C. de furtis & in l. q̄d vero cōtra ff. de legib. Barā l. vt tū in princ. ff. de ſeruo corr. late Stephan. a Fredericis parte 1. de interpreta iur. 14. argu. & id locū habet ēt i correctorijs Iaſ. in l. trāſigere C. de trāſact. no. 15. Ioā. Crot. ſi. ſi cōſtāte ff. ſoluto matrimonio i 2. lectu. p 7. q. Bar. Fortu. in l. Gallus §. & q̄d ſi tū ff. de liber. & poſthu. col. 87. nec obſtat, q̄ ſit æquiparatio Falcidiæ, & Trebellianicæ i uno caſu, nō i cēteris, nā & ſi concedā quandoque differre Trebellianicā a Falcidia, tū contendam libenter regularem eſſe earundem ſimilitudinem, & id ſatis erit l. Titia ff. ad legem Falcidiā lege iubemus C. ad Treb. l. cohæreci §. cū filiæ ff. de vulg. tex. inſignis in § ſed quia hæredes Inſtitut. de fideicom. hæred. ex quo ceſſat oīno victima rō prioris opinionis. Secundo victima hæc opinio probatur ab eadē rō inducēdi, & prohibendi Trebellianicā eſt illa, q̄ hęc duo in Falcidia ſtatui perſuaſit, q̄d ita oſtēdo. Lex. n. Falcidia ſtatuta fuit principaliter ad iponēdū modū cū legatis, ſi cuti lex. Voconia, & aliæ leges in hunc ſi nē fuere latæ, ut cōſtat ex Iuſtiniano in prin. Inſt. de l. Falc. & ibi explicat Theophilus legē Furiam, qua cautū erat ne cui ultra mille aureos legare liceret, eadē rō cōſtat ex l. 1. ff. ad leg. Falcid. in prin. Sicet, ut modus adhiberetur fideicōmiſsis. Senatuſconſultum pegaſianū p̄miſit hęredi rogato hæreditatē reſtituere quartā, q̄ Trebellianica nuncupat, retinere, ad exēplū legis. Falc. dicto § ſed quia, & ibi Theophilus, igitur cum eadē ſit oīno rō, & expreſſa in ipſis Senatuſconſultorū, interpretationib. nō eſt abiurdū nouā cōſtitutionē circa Falcidiā, intelligi ēt in Trebellianica. Ex quo prima ceſſatrō, q̄ p priori opinioē adduximus, q̄ mihi me cōuenit, cū non fuerit illa principalis decidendi ratio, ſed fuit q̄ndam cauſa præbens occaſionem conſtituendi legē Falcidiam, & Trebellianum, & hoc manifeſte oſtēdā ex eo quidē, q̄ idē Senatuſconſultū, q̄d permiſit Trebellianicā quartā deduci, addit illā rōnē ne contingat hæredes repudiare hæreditates, & extinguī fideicōmiſſa § ſed qa hæredes Inſti. de fideicom. hęredi. & idē ſtatuit cogendū eſſe hæredem adire, oī periculo hæreditatis in fideicōmiſſariū delato. § liqdem. Inſtit. fideicom. hæred igitur conſtat, hanc eandem rationem timoris repudiandæ hæreditatis expreſsim eſſe in falcidia, & in Trebellianica, & tamen in Trebellianica manifeſte apparet, non eſſe ea rōnē principalē, ergo nec fuit in falcidia cōſtituenda. Itē no obſtat cōi aſſertioni huius capitis victima pars, q̄ dixit falcidiā i Trebellianicā dedeci contra voluntatē testatoris. Nā ego uix mihi possum perſuadere verba huius capitis poſſe intelligi in Trebellianica, locus quā in Falcidia, cū Romanus pontifex hic plane de uera falcidia loquatur, & de quarta portione ex eadē lege a legatis deducenda. Sed ſi de uera falcidia loquatur, & de quarta portione ex eadē lege a legatis deducenda. Sed ſi de uera falcidia loquitur hic textus, & eius deductio a teſtatore prohiberi pōt, cur contra uoluntatē teſtatoris deducitur. Nēpe ex eo, q̄d non prohibita deductione falcidiæ expreſsim, adhuc uerum eſt falcidiam detrahi cōtra uoluntatē teſtatoris, atq; itē Trebellianicā, ſiquidē iple teſtator hæreditatem iuſſit reſtituere, aut totū aſſem hæreditariū legauit. Vñ deductio quartæ aduerſus eius uoluntatē fit, qui hæreditatē uolueras reſtitui ab hęrede fideicōmiſſario, aut totū aſſem legauerat. q̄d in hac ſpecie Theophilus ad notauit in §. ergo Inſt. de fideicōmiſ. hæred. gl. hic, q̄ cōmendat Alex. in l. cogi. § ſi pater ff. ad Treb. in ſi non tant Salice & Iaſo in. Inſtum q̄ habentē C. fam. ercīſ. nu. 23. Nam licet teſtator poſsit prohibere falcidiam, ſi tamen eam expreſſe nō prohibuerit, fiet eius deductio contra uoluntatem teſtatoris, ſaltem tacitā optimus tex. in l. Titia ff. ad Falcid. quicquid dixerint Paulus de monte Pico in 1. in quart ff. ad l. falcidiā colu. 28. & Deci. conſilio 257. col. ult. & Alciatus in dicto c. 19. q. conantur probare non præmiſſa prohibitione expreſſa falcidiæ, eam deduci ex uoluntate teſtatoris, non contra eius voluntatem, q̄d falſum eſt, & aduersus Barto. in d. l. in quar. qui dixit, ēt hodie deduci uoluntatē Falc. p̄ter teſtatoris, qui eā nō p̄hibuerit. Qua in re plurium intereſt, an falcidia deducatur ex uoluntate teſtatoris, an contra eius voluntatem, ex his, quæ notantur in dict. l. in quartam. In ſumma igitur Trebellianica p̄hiberi poterit a teſtatore, ſicuti Falcidia etiam in codicillis, ut ſenſit Aret. in conſ. 12 ulti. col. & expreſſe fatetur Gualdenſis de arte teſtan. titu. de mutat. teſt c. 8. aduerſus Bal. conſ. 474. uol. 2. qui reſpondit Trebellianicā non poſſe prohiberi in codicillis ēt ſi in teſtamēto prohiberi poſſet, ea rōne, quod codicilli non poſſunt oīno tollere teſtamēti uim, nec adimere hæreditatē l. 2. C. de codil. q̄quidem hæreditas adimeretur omnino, ſi codicillis hęreditatis Trebellianicæ p̄hiberi poſſet. atq; ita Baldo ſuffragatē gl. in d. l. 2. verbo, falſo. & Alciat. in l. cet. C. de pact. a qb. ipſe diſcēdo, q̄ppe q uidetā, hæreditatē poſſe adimi in codicillis verbis obliq. l. Sequola ff. ad Treb. d. l. 2. ſi parte vlt. Nec refert quidquam, quōd in effectu tota hęreditas adimatur in codicillis, cū id licitē fieri poſſit, & ad huc hęres verus hęres eſt nomine, licet non re. Ex quibus opinio Bal. falſa redditur.

7 Cæterū, ex æquiparatione falcidiæ & Trebellianicæ infertur, a fideicommiſſis p̄ijs nō eſſe deducēdā Trebellianicā, ſicut nec falcidia deducitur a legatis p̄is. auth. ſimiliter. C. ad l. Falc. Barto. in dicta l. Marcellus quo in loco Ang. Soci. Alex. nu. 4. & Iaſ. nu. 10. dicunt hanc opinionē cōmunē eſſe. idē fatētur Abb. cōſ. 59. vol. 1. Euerardus i Topicis, c. 16. Abb. nu. 18. & Liſſr. hic col. ult. Bal. conſ. 8. col. vl. & Corallus in p̄ſal. ad l. filiū. C. famī. erc. Fnu. 44. tex. eſt ad hanc aſſertionē nō inelegans in l. ſi quis ad declinādam in ſ. C. de Epiſcop. & cleri. Eandē opinionē p̄bat Cynus in d. auth. ſed cū testator. Saic. in d. auth. timiter dicens hanc ſentētiam ſeruandam eſſe in praxi, quam Ant. & Card. hic ſequūtur, & plerīq; alij, quos p̄fati Doctores referunt, licet contraria opinio placuerit gl. Archidia. & Ioan. And. in d. ca. Ii pater verbo, Trebellianicæ & pluribus, quorum Alex & Iaſ. meminere. Nam & ſi laſo concedat hanc opinionem gl. eſſe veriorem, non tamen video cur ſit in Trebellianica recedendum a decisione tex. in d. auth. ſimiliter. vbi Laodoci. Romanus rep priui legio 40. ultimarum voluntatum quo ad pias cauſas, approbat omnino gl. concluſionem cuius diſputationem præmiſſa ueritate cōmunis opinioīs omittimus.

8 Poſtremo ſuper eſt animaduertere verba quędā Bernardi in verbo, legauit. & in verbo, adeunte ex quib. colligit effectus clauſulę codicillaris, & is potiſſimus eſt, ut non adita hæreditate legata debeantur a ſucceſſoribus ab inteſtato, qua in re glo. hæc eſt inſignis, & forſan alibi in iure canonico ſimilē nō habet. ſm Lanfr. hic col. pen. & eā notauit Abb. hic nu. 24. gl. opti. & ibi Bartol. in l. numero. 3. ff. de iure codicillo. textu. in l. ex teſtamento. C. de fideicommiſ. & ibi gloſſa. in l. eā quā. C. eod. tit. uerbo tradit. Vitalis in tract. Clauſul. fol. 2. oportet tñ hæreditatē adiri ab ipſis hęredib. legitimis, qui inteſtato ſuccedunt gl. in l. qui filio. § 1. ff. de hæredibus inſtituend. melior iuris ſm Baldū ibi & ſing. ſm Iaſonē in l. eā, quam. C. de fideicom. col. 6. Alex. nu. 15. Iaſ. col. vltim. auth. ex cauſa. C. de lib. prętę Alex. in l. 1. col. 1. ff. de lega. 1. qui eā cōmendat in l. nemo pōt. ff. eodem tit. nu. 10. vbi Iaſ. lectu. nu. 35. eā dicit eſſe ſing. q̄d procedit, etiam extante Regia l. 1. tit. 2. libro 5. ordin. q̄ non ademit e hærede inſtituto ſtatuit legata relicta in teſtō valere. Eſt. n. neceſſariū hæreditatē adiri ab his, qui legitimæ ſuccedunt inteſtato, (qua de re lectorē admonere volumus nihil conſiliter aſſeuerantes, ex eo, q̄d Regia legis uerba hanc interpretationem dubiam efficere videantur.) Secūdo hæc Bernard. concluſio locum habet in ſucceſſore legitimo, cui tēpore teſtimenti competebat ius legitimæ ſucceſſionis ex primo gradu, non autem in aliis, q̄ ex ulteriori gradu habent idem ius. Hinc non cēſentur rogare per clauſulam codicillarem. Iaſ. in l. non iuſtam. C. ad Treb. & in l. ſi Titio. § Iulianus. ff. de legat. 1. Iaſ. col. ult. in d. auth. ex cauſa. Ang. in d. l. non iuſtam. Ang. Aret. in princ. Inſt. de codicil. per. tex. in l. § vlt. ff. de legat. 1. qui tē loquitur, q̄n nominatim fuit gratus proximior. Vnde ſi ſim. pliciter ſit adiecta clauſula codicillaris, uerius erit omnes ſucceſſores legitimos grauatos cenſeri. tex. inſignis in l. ab inteſtato. C. de iure codici. ex quo omnino falſum eſt, quod Ang. & alij notant, atque ita Curti. Iun. in d. auth. ex cauſa nu. 73 hanc vltimam opinionem probat.

6 Eſt tñ dubiū, an legata debeantur ab his, qui ſucceduntinteſtato, ex eo, quod teſtator voluit legata deberi ēt hæreditate non adita, in quo diſtinguēdū eſt. Nā ſi teſtator, volo legata deberi, hæreditate nō adita, legata minimē debentur, non adita hæreditate, quia hæc clauſula eſt contra ius, & ideo non operatur effectū aliquē l. nemo pōt. ff. de legat. 1. ita in hac ſpē Imol. in l. q filio. §. 1. ff. de hæred. inſt. Oldra. cōſ. 198. in 2. q. Alex. in l. extraneū col. pen. C. de hæred. inſt. Bal. in l. 1. C. ſi quis omi. cauſ. teſt. col. vlt. Quod ſi teſtator dixerit, volo legata deberi, ēt hæreditate nō adita ex teſtamento legata debentur a ſucceſſoribus legitimis, hæreditate nō adita ab hęrede ſcripto, qa hæc verba habet vī clauſulæ codicillaris. l. codicilli. § vl. ff. de legat. 1. Alex. in d. l. nemo pōt col. 3. hic intelligens Bart. 100, qui indiſtincte dixerat legata in præſenti q. debent a ſucceſſoribus inteſtati. Is tñ loquitur qñ teſtator prohibuit Falcidiæ detractionē, quo caſu legata debentur, ēt nō adita hæreditate per hæredē ſcriptū. tex. in auth. de hæred. & Falc. §. ſi vero expreſsim. nō fiat additio a ſucceſſoribus legitimis vt Iaſ. Cror. & alij explicāt ībi. l. nemo pōt. hic uero caſus non debet extendi ad eū, in quo teſtator voluit legata deberi hęreditate nō adita ex Imo. & Alex. relatis in parte prima huius diſt. liter. Iaſ. in d. l. eam, quam in 10. caſu, nitatur extendere d. §. ſi verō expreſsim. ut locum habeat, q̄n teſtator non p̄hibuit Falcidiam, ſed uoluit legata deberi, hæreditate nō adita, ex quib. omnib. apparet legata deberi non adita hęreditate ab ſcripto hærede, adita tamen a ſucceſſoribus legitimis, & id maxime ex vi clauſulæ codicillaris.

Idē planē dicēdum erit, ſi in teſtō iuramentū p̄ſtitum fuerit, habet. n. vim clauſulæ codicillaris. Iaſ. hac ſpecie in d. l. eā quam nu. 7. eſt tex. celebris in l. cum pater. §. filius matrem. ff. de legatis 2. dicens, Iuramentum hunc effectum habere, vt actus qs eo modo, quo fit, non valet, valeat meliori modo quo poſſit. Ba. tol. ibi. idē Bar. in l. c. quis pro conſe. ff. de iuriſd. idem in l. 1. §. ſi quis ita ff. de verborum. obligation. dicit dictum tex. notab. Alex. in l. 4. in princ. ff. de dam. infect. mirabilem Mathei. notab. 56. commēdat Iaſ. in §. ītē ſi quis in 2. nu. 14. Inſt. de action. & plerīq; alij paſim eandem opinionem recipiunt, q̄ tamen primo intelligitur, dummodo actus ille habeat ſolennitatē, quæ eſt neceſſaria ad effectū illū, quē ex iuramēto deducere volumus. Nā ſi teſtamentum iuramento præſtito ordinatū volumus ualere iure codicillorū, oportet habere codicillorum ſolēnitatē, ſi quidē iuramentum operatur actū eo mō, quo ſit inualidū, trāſfundi in aliū actū, q̄ valere poſſit. igitur eſt neceſſariū, adhibitā fuiſſe illi ſolennitatē, q̄ huic actui ſit ſufficiens. Imol. in c. cum contingat. nu. 70. de iureiur. ſic intelligēs conſultum in dicto. §. filius matrē ex quo textu plura infert Iaſ. in dicto §. item ſi quis nu. 14. & Chaſſane. conſ. 39. col. 4. diſputat etiā illius decisionis rationem Alciat. in l. 1. §. ſi quis ita ff. de verborum obl. num. 44. idem in dicto. c. cum contingat. num 159. idem probat Pontificia reſponſio in c. quanto de iureiuran.

Secundo, non leuis eſt diſceptatio, cuius iuramētō exigat iuriſconſultus, teſtatoris, an hæredis? Et Ioannes Crot. in dicto §. ſi quis ita concl. 9. illum textum intelligit i iuramento hęredis. Quod ſi ad verum ē, nō eſt tanti faciēda illa decisio, quia ex p̄miſſione iurata ab ipſo hærede agit ad legata l. vlt. C. de fideicō. §. vlt. Inſtit. de fideicom. hære. iunctis his, quæ notat Bar. ff. nemo poteſt. co. ff. de legat. 1. Ex eo tñ tex. non oīno conſtat iuramētum eum p̄titum fuiſſe ab hærede. *Filius, inquit, maiorem eandem ſcripſerat, & fideicommiſſa certis bonis data cum iuramento religione ſolui rogauerat. Cum de tam ſeuum nullo iure factum eſſet, nihilominus matrem legitimam haberi demq; ēdam fideicommiſſa ſolui*

respondit, nam exire voluntatis preces ad oēm successionis speciem porrecte videbantur. Hactenus Iuriconsultus, ex quo nō dū apparet, iuramentū ab hærede pstitū fuisse, quanus testator rogauerit hæredē pītare legata & ab eo iuramentū fieri de eis soluendis, postulauerit. Et si hic testatoris petitio effectū clausulæ codicillaris haberet, quanto fortius, ac iustius erit eūdē effectū tribuere iuramēto ipius testatoris? Vñ cōis opinio ex rōne illius tex. probabitur, authore Alciat. in d.c. cum cōtingat. nu. 163. Sed ex his colligitur paragraphum illum, & in iuro hæredis habere locum, qđ ibi notant gl. Bar. & Bal. gl. in l. 2. C. com. de leg. verbo, iuramētū. Dulcus a Segura in l. filius familias. ff. de verb. ob. col. 9. Guliel. Bened. in c. Raimutjus, verbo, Testm in 3. nu. 20. Quibus refragantur Bar. & Paul. in d. l. 2. dicentes iuramentum hæredis non reddere legata magis efficacia, quam ipla sint ex testō, nec habere effectū clausulæ codicillaris, cum effectus procedat a iuro testatoris, qua in re dubius est Iaſ. in d. l. eam quā col. 8. Ego vero arbitror, iuramentū pstitū ab hærede de soluendis legatis hunc effectum operari, ut rōne pmissiōis iurate heres ipse, qui promisit, teneatur legata soluere, ex rōne l. vltimæ. C. ad l. Falcidiam. Itē licet possit dubium esse a quo fuerit iuramentum pstitum in dicto. §. filius & verisimilius sit ab hærede iuramentū pstitu esse. & in eodē paragrapho tractetur de obligatione ipius heredis iurantis ad soluenda legata. existimo tñ iuramentum pstitum a testatore, vel ab hærede ex iussione testatoris, effectum clausulæ codicillaris oīno operari, vt legata nō tñ ab hærede iurāte, se l et a quocunque successore legitimo repetita censeātur, qđ ex voluntate testatoris plane conijcitur, & verba Iurisconsulti adstipulatur, dū is dixit, *Nā exire voluntatis preces ad oēm successionis speciē porrecte videbantur.*

Tertio est intelligēda frequentissima Doct. adnotatio, vt procedat, nisi actus deficiat in substantia, nēpe si consensus desit, nā tunc iuramentum illū defectum minime supplet. l. vlt. C. de nō nu. pecun. e. pen. de iureiur. in ipē Iaſ in l. fancimus. C. iij. tit. 12. col. Dec. in c. cū super de off. de leg. nu. 11, tic & idē erit in defectu p sonę agentis, qui vel furiosus, vel infans sit. Roman. consil. 217. col. penult. Bartol. in dict. l. si quis pro eo ad finem. Alci. in d. capit. cum contingat nu. 166

Quarto iuramēti religio inducit, ut actus valeat eo mō, quo possit valere, nō tñ melior mō. Sat. n. est, actū invalidū eo mō, quo gestus fuit, ob uirtutē iuramenti valere eo mō, quo potest, ne pereat, nec pcisē est et tribuenda maior ipius actus ptās. ita Socin. & Alciat. in dicto §. si quis ita nu. 44 sensit Alex. consil. 12. col. pen. vol. 1. quib ego non alientio. imo arbitror actū iuro pstito gestum ēt si non valeat eo pacto, quo gestus fuit, valere tñ meliori mō quo potest. Nam si alias pluribus modis idem actus valere poterat, & ad eām ptātem, & effectū habeat congruā solennitatē, q obstat, quin ex iuramēti religione ex effectibus, quos habere actus ille poterat, vbiorem assequatur, qđ ex d. §. huius matrem probari mihi vr. & id probant Abb. in d. c. cum contingat col. pen. versi. tepimus casus. & Lancel. Galiau. in d. §. si quis ita cp. 15. ex quib. constat, stipulationē inutilē, & nullā, iurata tñ, valere ut pactū nudū producens actionem, & meliori mō, quo potest, figdē pactum nudū, cui accedit iuramentū, actionē producit, ēt iure civili. Ant. & Abb. nu. 31. in dicto c. cū cōi gat. Mathesil. notab. 36. Cum. & Rom. in l. 1. in prin. ff. de verb. obl. tal. in liuris gentium. §. sed cū nulla. 11. falleri. ff. de pacti. Gallar. in rubr. ff. de verb. obl. io. 6. co. 1. Fortu. in c. 1. de pact. nu. 25. & Felin. ibi col. 2. Alex. in rub. ff. de verb. obl. col. ult. & quanus Bart. in l. an quis pro eo pen. col. ff. de iudeis. tenuerit hoc ꝓcedere iure canonico, non tñ civili. idem Salicetus in auth. sacramenta puberum. vbi Corne. q. 12. & Alcia. in d. c. cū contingat. nu. 242. idem notant, dicentes Bar. opinionem communem esse. verior est prima opinio ex l. si quis maior. C. de transactionibus.

Quinto, exdē decisio locum sibi vendicat, non tñ in vltimis uoluntatibus, sed & in cōtractibus, qđ ex pcedenti exēplo cōstat, & notauit Bar. in d. §. si qs ita. vbi Iaſ. nu. 24. & Galiau. col. 4. idē post alios asserunt. vñ cōstat ē hāc cōmunē sentētiā, & ex allegatis p Iaſ. in dicto §. itē si qs. nu. 14. & Chass. dicto. cōl. 39. col. 4.

Sexto hinc manifestū est, idē esse in transactionib' nam si transactio iuro præstito & nō valeat ut transactio, valebit tñ vt pactum nudum. Barto. communiter receptus in d. l. si quis maior. Iaſ. & Galiau. in dicto §. si quis aduersus Roma. & Aret. ibi. Imo esse Barto. opinionē communē asserit Lancelo. Galiau. in d. §. si quis ita col. 14. Ex quo inferi intellectus ad tex. in l. si causa cognita. C. de transactio. vbi Bar. dixit, trāsactionē factam super his, quę per sententiam, & rem iudicatam finita sunt, minimē ualere, nec ut sanctionē, nec vt pactū nudū, hoc. n. est verum, nisi trāsactio sit iurata, nam erit valida ut pactum nudum. Quinimo hoc pactū nudum iure ēt ciuili actionem producit, sicuti paulo ante dicebā, secutus Abbatē & Galia.

Septimo potest cōis sententia ēt ad actus iudiciales extendi. Confessio nanque facta in iudicio a litigante, eius aduersario non petente, nec acceptante illi, minime infert iudicium confitenti, nec alteri, tñ si iuramentum huic confessioni accesserit, saltē ipsi confitenti nocet, tametsi non noceat alteri leganti. optimus tex. in l. de ætate. §. qui interrogatus. ff. de interr. actio Ioan Faber. in §. itē si quis postulite. nu. 13. Inst. de actio. vbi Ludouic. Gome. nu. 13. idem approbat, dicens hanc sententiam communiter esse receptam.

Illud sanē passim in hoc tract. q̄rit, vtrū legata pia debeant hæreditate non adita. Et quidam ridēt, legata pia deberi, & si ex testamento non adeat hæreditas pia deberi, pię causę. Abb. in c. relatū. 1 col. vlt. ff. tit. Bar. in l. 1. in repet. nu 66. C. de sacrosan. eccles. Anan. cōs. 28. col. 3. Roma. consil. 491. & Io. Lupi in rub. de donati. §. 65. nu. 18. Mathes. notab. 163. quorum opinio dubia est, ex eo, qđ libertas non debetur hæreditate non adita per scriptum heredē, aut per eum cui bona adita per scriptum heredē, aut per eum cui bona adij adita per scriptum hæredi fauore libertatum. l. 21. C. si qs omiciuntur, ut hæredi fauore libertatum. l. 21. C. si qs omi. cauſ. test. gl. in l. 4 filio §. 1. ff. de hær. instit. l. 4. ff. de fidei com. liber. l. vlt. C. de manum. test. in princ. inst. de eo cui bona liber cau. addi. Libertas autem dr causa pia. l. 1. §. fin. autem. C. de com. ser. manu. qđ tex. dicit melioremiuris Iaſ. in l. 1. §. si qs ita. nu. 13. ff. de verb. obli. notat post alios Euerar. in Topicis, c. 23. optimus tex. in l. primo gradu. ff. quæ in fraud. credito. quē ad notauit Tiraq. in l. si unquā. C. de revoc. donat. uerbo, donatione largimus nu. 269. igitur nō aliter legata pia debētur hæreditate non adita quam legata libertatis, atq; ex his dicendum erit legata pia non deberi hereditate non adita. quod notant Bal. Salic. q. 3. Fulgos. & Iaſ. 1. lect. nu. 29. & in 2. ult. col. in d. l. 1. C. de sacrosan. ecc. vbi Iaſ. 1. lect. dicit hanc opinionem esse communem idem Iaſ. in d. l. eam quam. nu. 29. & Alex. consil. 209. col. pen. 2. uol. & Imo. in d. l. qui filio. §. 1.

Verum in hac perplexa ac difficilima q. attingam peculiares aliquot casus, ex quibus, quid in hac re sit dicendum, diligenter conabor explicare.

Primus casus. Testatore nullum instituente hęredē & uolente ola bona sua in pauperes, aut pias causas distriburi datis executoribus, ipti pauperes cēsent utiq; hæredes instituti, aut pia causa, atq; nulla expectata aditione hereditatis executores, aut eis nō delignatis, ept tione hereditatis executores, aut eis nō delignatis, ept scopt potuerūt illam distributionē ad effectū ducere c. cū tibi. ifto tit. idem erit si testator relinquat omnia bona

bona sua pauperibus. l. his verbis. ff. de hæred. inst. Bar. in d. l. 1. C. de sacrosan. eccl. nu. 65. Barb. in hac specie cōsi. 8. vol. 1. nu. 14. Anch. in c. cum ecclesia. in tit. nu. 15. sentit Innocen. in c. Ioannes. iij. tit.

Secus casus, Testatore hērdē instituente, q post mortē testantis non vult adire hērditatē, nec alius successor legitimus, ne bona a creditoribus capiantur, & legata pereāt, pāt bona illa addici alicui ex his, quibus legata pia fuere relicta, vt conseruentur legata pia, datis fideiussoribus de ære alieno soluendo. Et hoc ad exēplū sit illi constōnis eiui Marci, q̄ idē statuit, in legatis libertatē. d. l. 4. ff. de fideicom. libe. in prin. Inst. de eo, cui bona liber. cauſ. addi. Bar. & Iaſ. in d. l. eam quā. nu. 29. C. de iudei Rom. in auth. similiter. C. ad l. Falc. in 20. speciali. Et licet Sal. in d. l. 1. q. 13. ab hac conclusione recedat, tam en ibi asserit, eam plures habere authores, & eam esse communem fatetur Iaſ. in d. l. eam quam. nu. 19.

Tertius casus. Legata pia debentur non adita hērdita te, qñ quis decessit habens suum hērdē, licet abstinentē. l. cū quasi. §. sed & si suus. ff. de fideicom. liber. q tex. loquitur in legato libertatis, & ad legata pia inducitur p Iasonem in d. l. eam quam. nu. 29. post Bal. in auth. hoc amplius. C. de fideicom. 2. co. Ang. & Imo. in l. filius qui patri. in princ. ff. de vulg. tex. secundum glo. ibi d. l. cum quasi. §. sed & si quis.

Quartus casus. Legata pia debentur non adita hērdita te ab hērde scripto, ex eo, q̄ vel ante mortē testatoris eo ignorante, vel post repentina morte hērs extinctus non potuit hērditatē adire. l. Ant. ff. de fideicom. libr. quā ad hoc ipsū adnotauit Ro. in d. auth. similiter. 20. speciali.

Quintus casus. Instituto hērde extraneo, & eo spōte repudiante hērditatē, legata pia cēsent, repetita a successoribus legitimis, q intestato succedant, & ab eis adita hērditate debent. qđ video Iasonē concedere in d. l. eam quam. nu. 9. 20. argumēto assumpto a gl. ibi, quæ in verbo traditur. dixit legata censeri repetita ab intestati successoribus ob affectionē & libertatē. l. testō. ff. de fideicom. liber. cuius ratio in legato pio locum habet.

Sextus casus. Qñ testator legata pia reliquit ad sepeliendum eius corpus, & alia, quæ ităm oportet velociter fieri, hæc legata debentur hæreditate nō adita. Bal. col. 4. & Iaſ. nu. 20. in d. l. eam quam.

Septimus casus. Quando testator iussit hæredi, vt verbo tm adiret hērditatē, nec ei realiter se immisceret, donec ab executoribus legata pia sint soluta, executores pāt non expectata immixtione realis, aut aditione itidē realis, ipius hæredis legata pia soluere. Alb. in l. precibus. C. de imputerib. & aliis subtitr. col. 9. Nic. col. Boer. deci. 41. Iaſ. in d. l. eam quam. nu. 10. ex qb. dē asserit, si timpr testator voluerit legata deberi hērditate non adita, quosū opinio quo ad legata pia posset optimē defendi, quo ad alia vero legata nō est admodū tuta ex his, q̄ in hoc paragrapho paulo ante diximus. Ex quibus opinio eorum, qui dicunt posse testatorē in quibuscunque legatis prohibere aditionem hæreditatis, donec executioni tradantur legata, est intelligenda in hunc modū, vt hērs possit prohiberi apprehendere possessionē hæreditatis, non tñ adire, saltem verbo. Et ita sentit Iaſ. in l. debitori tuo. col. 1. C. de pact. Anch. cons. 47. Boerius d. decisione 41. Oldr. cons. 208.

Octauus casus est, in quē tendit tota controuersia: Qñ testator hæredem extraneū instituit, ipsq; hæreditatem repudiat, aut non vult adire, etiam ante aditionē legata pia deberi asserunt Doctores, quos in initio huius qōnis nominatim citaui, & id fauore p cause. idē concedunt Anch. in c. cum esset. nu. 15. ilbo tito. & idē cons. 144. Barbo. cons. 8. vol. 1. nu. 14. dicens hāc opinionem esse eōem. Idē expressim fatetur Ital. eam secutus in l. 1. ff. de leg. 1. in quo refragantur Imo. Alex. & Iaſ. qui

contrariam cōem esse opinantur, quibus ipse non ominino accesserim, quippe qui videam viros undequaque doct. Bar. subscripsisse, & maximē Bal. cons. 287. vol. 4. quorum sententiam probat Lapus allegat. 91. num. 4. & Capella Tolosana 89. & probatur, quia testatore prohibente Falcidiæ deductionem hæreditate non adita, legata debentur, in auth. de hæred. & Falcid. §. si vero expressim. colla. 1. ergo etiam prohibente ipla lege Falcidiam, non erit necessaria hæreditatis aditio, sicuti fit isthæc prohibitio in legatis pijs, auth. similiter. C. ad l. Fal. Fateor sanē huic rationi respondisse Sali. in d. l. 1. q. 13. sed dum considero esse nimiam hanc subtilitatem additionis hæreditatis, quoad legata pia, quæ non tantū actione, sed vel officio iudicis possunt exigi. l. hæreditas. ff. de pet. hæred. non recuso sententiam Bar. probare quæ communiter seruatur, teste Carol. Mol. in additionibus ad consi. Alex. 209. vol. 2. nu. 16.

Regia vero l. 1. tit. 2. lib. 5. in ordin. statuit, hæreditate non adita ab hērde scripto, legata non tm pia, sed & alia quæcunque valere. Forsan tñ ea lex inducit legatorum petitionem a successoribus legitimis, & ideo erit necessaria eorum aditio, tametsi hæredis scripti aditio nō requiratur ex gl. in l. qui filio. §. 1. ff. de hære. insti. cuius nos mentionem fecimus in hoc §. [Nec tamen dubitauerim ab executoribus testamentarijs, ēt nondum adeuntibus legitimis hæredibus, & peti posse, & debere solui, ex eo præsertim, q̄ legis Regiæ verba non videntur planē admittere prædictæ gl. opinionem.]

Addit præterea eadem l. Regia, hærede, aut legatario repudiante legatum aut hæreditatem, q̄ alteri ex testatoris voluntate erant restituenda ab ipso hærede vel legatario, deberi legatum, vel hæreditatē substituto, atqui ita fit, vt ex Regia constōne cesset illa dubitatio, an legatarius rogatus legatum, aut aliquā eius partē alteri restituere, possit legatum repudiare, quę tñ qō examinanda est ad perfectiorem Regiæ sanctionis intellectū. Videtur etenim hanc repudiationem fieri posse. Nam & debitor potest hæreditatem, vel legatum etiam postquam sibi cessit dies, repudiare, nec ex hoc dicitur creditores fraudare. Tunc etenim creditoribus fraus fit, qñ ex facto, vel omissione debitoris desinit ipse aliquid habere, ita vt sibi incipiat aliquid de nouo abesse, quod alteri acquiratur, & incipiat illi de nouo adesse, vt elegāter explicat Bar. per tex. ibi in l. qui autem. in princi. ff. quę in fraud. cred. optimē Carol. Molin. in consuet. Paris. tit. 1. §. 1. gl. 3. nu. 10. ita intelligens tex. in d. l. qui aūt. quem notāt Ang. & Iaſ. in §. item si quis in fraudem. Instit. de actionib. nu. 121. & nos eosdem meminimus 2. par. Epitomes c. 7. §. 1. nu. 12. Igitur poterit, & fortiori ratione legatarius legatum repudiare, etiam si dies iam cesserit, quamuis fiat ex hoc præiudicium illi, cui legatum illud erat ex voluntate testatoris restituendū, quāto magis id licebit, attenta Regia lege, quæ ab illo præiudicium tollit.

Illud tamen hac in re omittendum non est hæredē non posse repudiare legatū defuncto relictū in præiudiciū alterius. tex. sing. in l. liber. octoginta. ff. de bon. libert. & in l. si fundum sub conditione. §. Titius. ff. de leg. 1. quibus ex aduerso objicitur tex. in l. si mihi. ff. de leg. 1. in prin. vbi Iurisconsultus expressim asserit, pmissum esse hæredi repudiare legatum defuncto relictum.

Quamobrem Bar. in d. l. si mihi. ita nōdū hūc dissoluit, vt existimet d. §. si Titius intelligendum esse eo casu, quo ex aliquot conjecturis apparet defunctū voluisse illud legatū ab eius hærede admitti, & acquiri, non repudiari, nempe quia de eo disposuit. Cui interpretationi cæteri Doct. magis communiter accedunt.

Ad aliā uero obiectionem, quæ fit ex l. liber. sic Bart. respōdet, dicens illius l. decisionem esse intelligendā,

qđ hæres repudiando alteri præiudicium infert, sibi vero nullũ cõmodũ acquirit, nec dãnũ euitat, quo quidẽ casu minimè ei liceret repudiare legatũ, sicuti posset, qñ ex repudiatione sibi ipli commodũ aliquod accederet, aut proprium damnũ ipse hæres effugeret. qđ gl. I d. l. si mihi. expresse notat. & idẽ post. Bar. Doc. ibi magis cõmuniter defendũt, & maximẽ Alex. & Soc. cõtra Paul. Cum & Ias. qui à Bar. recedunt. ex eo qđ in d. l. liberto, hĩs ex repudiatione commodũ cõsequitur, quippe cũ facta repudiatione hẽditas defuncti liberti non accedit ad illã æstimationẽ, & quantitatẽ, ex qua legitima sit patrono debita, acquisita vero legato liberti, hereditas ei' efficitur quantitatis, q̃ patrono ex iuris dispositione legitimã oĩno defert, ex hoc. n. legato centenarius decessit in bonis ipse libertus. l. ũ libertus. ff. de iure pat. Igit non licet hẽdi legatũ defuncto relictũ repudiare in alterius præiudiciũ, ẽt ti ea repudiatio in vtilitatẽ hæredis cedat. Rursus aduersus Bar. obijciunt rex. I d. §. si Titius. Cuius verba sunt, *Si Titius, cui Stichus legatus fuerat, antequam sciret adse legatum pertinere decesserit, & eundem Seio legauerit, & hæres Titii legatum non repudiauerit, Stichum Seius vindicabit.* Ecce qualiter hæres liberẽ potest legatum illud repudiare, & tamen acquisitione nullum ei damnum imminet.

Ego sanẽ Bar. distinctionẽ ab his obiectionibus ita defendam, vt existimem, ex d. §. si Titius. necessariũ eẽ hẽdis acceptationẽ, vt Seius Stichũ possit vendicare iure dẽti, atq; huc tendunt verba illa, *Et hæres Titii non repudiauerit*, non tñ ex hoc negatur posse hẽdẽ cõpelli legatario petẽte, Stichũ legatũ acceptare, cũ nullũ ei ex hoc immineat præiudiciũ. Et ita Accursius, & Doct. ibi illũ textũ interpretant. Id vero qđ adducitur ex Africa. 1. o I d. l. liber. opinioni Bar. nequaquã obstat, ti aliquando tamen verũ Iurisconsulti sensum. Nã illud præiudicium non est cõsiderandũ, nẽ neq; commodũ, qđ in eo casu ex repudiatione sequeretur, cũ nulla alia vtilitas, nullũ aliud dãnũ, extrinsecus ex repudiatione, vel acceptatione legati hẽdi contingat, q̃ qđ ex natori, vel minori hæreditatis æstimatione ad hẽdẽ peruenire posset. Frivolũ tñ est nullã alã cãm repudiationis hẽdẽ proponere, q̃ maiorem hẽditatis æstimationẽ. Et hunc opinor eẽ proprium intellectum Iurisconsulti in d. l. liberto. nec aliud arbitror Bar. sensisse, ex quib. plura inferuntur.

Primũ, hæredẽ non esse cogendũ acceptare legatũ defuncto factũ, ẽt ad augẽdã hẽditatis æstimationem, vt locus sit legitimæ patroni, q̃ repudians legatũ, tanquã hæres, illud posset consequi tanquã legatarius, absque aliquo onere. ex d. l. si mihi. vbi Bar. & alij frequentiori calculo hanc iniam probant, qđ tenetur Ias. ibi & Ale. cons. 113. vol. 3. col. vlt. ex hac opinione ñdem qđ iuris esset in pulchro casu, q̃ ibidẽ ab eo ꝓponitur. & sequitur Ias. in d. l. si mihi. nu. 20. licet Carolus Molinæus in additionib. ad Alex. oĩno dissentiat ab Alex. & a frequentissima cĩum sñia. Et idem in l. si partẽ. ff. quẽadmodo. serui. admit. nu. 73. & sequẽtib. eius tñ rõnes lector cum iudicio examinare poterit, vt quæ sit hac in qõne verior opinio, iudicare valeat. Nos etenim post tertiam huius operis editionem in nouos intellectus, & Caroli Molinæi analyticos commentarios incidimus.]

13 Secundo, hinc deducitur ? grauiter errasse Ale. in d. l. si mihi. & in d. cons. 113. col. vlt. qui defendens opinionem Bar. & cõem existimat in d. l. liber. repudiationem nullum commodum afferre hẽdi repudianti, ex eo q̃ iure noui ultimo tertia pars bonorum liberti, & cẽtenarij sit patroni legitima non diminuta. §. sed nostro. Inst. de lege. liber. cum vero tertiam partem ex toto legato quadraginta hæres soluere poterat, & consequi integram hereditatem, in qua erant octuaginta etiam si legatũ acceptasset. Igitur mirum non est, si acceptare cogatur hæres, qui ex ea acceptatione nec dãnũ patitur, nec lucrum amittit. Hinc. n. Alex. inelix suo rẽ commentitius est, & oĩno reijciendus, cũ sit a vero sensu, & integro iudicio alienũ, Africani ratã, iuxta cõstitutiones Iustiniani intelligere seclusis decisionibus, quæ Africani ætate vigebant, ex quibus dimidia bonorum liberti pars patrono competebat pro portione legitima, si is centenarius decessisset. §. postea. Inst. de hæ. lib. Quod si Alex. commentum esset admittendũ, sequeretur non esse locum d. l. libert. qñ liberto habẽti octuaginta, legarẽtur triginta, aut viginti quinq; qđ falsum est, & ita ex hac posteriori rõne reprobat Alexandri intell'm Carol. Molin. in dictis additionibus.

Tertio, ex his apparet, non rectẽ Bal. locutũ fuisse in l. fi. ff. tab. C. de cura. furio. dum tex. in d. l. liber. dixit sing. cum intelligens ꝓcedere, quando in fraudẽ patroni cilet facta repudiatio, non. n. ad verũ illius legis sensum requiritur fraudem aliquam adesse, nec probari.

Quartũ, eadem ferè radice corruit rõ Ias. in d. l. si mihi. qui scriptit in d. l. liberto. nõ admitti repudiationẽ, quia fuit facta in fraudẽ legis, i. legitimæ portionis patrono debitæ ex legis dispositione. l. fi libertus minorẽ. ff. de iure patron. cuius decisionem solennem esse existimat, quia ex ea probatur, alienationem ĩ fraudẽ huius legitimæ portionis factam, esse nullius momenti, cum ceteræ validæ sint, quamuis reuocari debeant. Hæc. n. rõ Iasonis ad l. liber. non est admittenda, nam repudiatio legati, vel hæreditatis, nõ dr fieri in fraudem patroni. l. 1. §. vtrum. ff. si quid in fraudem patroni. Nec obest lege, si libertus. quippe quæ loquatur in alienatione rei propriæ iam perfectæ acquisitæ ipsi liberto, non in repudiatione legati, quod licet posit acceptationem sortiri retro legatarij fuisse, tamẽ si repudietur retro eius non fuisse, palam est, vt probatur in d. §. vtrum.

Quintum, multo minus placet q̃ Socinus affert in d. l. si mihi. dicentes rationem dictæ legis liberto. eam esse, vt fauore patroni nullo pacto hæredi liberti sit permissa repudiatio. Id enim falsum est, cum eadem decisio sit seruanda, ẽt quoad æstimationem hereditatis, respectu legatorũ, vt in vltima illius legis parte probatur.

14 Sexto, vt ad propositã qõnem redeam, infero ex permissis debitoris hæredem non posse repudiare legatũ defuncto relictũ in fraudẽ, aut in præiudicium creditorũ, licet ipse debitor in vita posset quod notant Nicu. de Neap. & Ias. in §. item si quis in fraudẽ. Inst. de actionib. nu. 22. Ale. in d. l. si mihi, & tibi. qđ manifestatiõe probatur, quia ipse legatarius repudians non diminuit hẽditatẽ debitoris, cuius bona, iura, & actiones tenẽtur diligenter custodire. Hanc tamẽ dilationẽ ex principali distinctione Bartoli intelligunt quidã esse verã, quãdo ex repudiatione nullũ cõmodũ hẽdi debitoris obtineret, nec ex acceptatione dãnum ei immineret, qđ ti ex acceptatione damnũ, aut ex repudiatione cõmodum hẽdi contingere posset, existimant cogi nõ debere hæredem ipsum legatum acceptare, ita notant Ale. d. cõs. 113. col. vlt. & Ias. in d. l. si mihi. nu. 20. dicentes posse, hæredem debitoris repudiare rem legatam debitori, & ea accipere ex alio iure, quo creditoribus eius rei ratione minime sit obligatus ipse hæres. Sed ti res legata primo loco debitori dicitur, & ex eius legati acquisitione nullum aliud incommodũ hæredi contingit, quam quod creditoribus defuncti teneatur creditam pecuniam soluere titulo hæredis, non opinor ei licitum esse præfatum legatum repudiare. Hæc enim repudiatio manifestẽ repugnat voluntati debitoris, quam eius hæres sequi tenetur, si quidem præsumendum est debitorem ipsum velle suis creditoribus omnino satisfieri, cui satisfa-

satisfactioni est necessarium legatũ istud. Igitur nulla rõne iuste poterit in præiudicium creditorũ reputari & ideo quoad hanc opinionem libenter Carolo Moli. consentio, qui ab Alex. recessit, male tamen ipse allegauit d. l. libert. ad conclusionem in hac sexta illatione deductam, cum prædicta lex minimè locum sibi vindiceret eo casu, quo hæredi extrinseca vtilitas ex repudiatione accederet, vt dixi illatione prima.

Septimo ex Bar. distinctione comprobatur qđ Sali. & Ias. in d. l. si mihi. col. pen. notant dicẽtes, monachos quibus legatum aliqđ relictum est, cogendos esse aliud acceptare ad effectũ, vt cleric' ecclesiæ rector, cui canonica portio ex eo legato cõpetit, eandẽ quartã, & canonicã portionẽ adsequatur, si ex hac acceptatione nullũ damnũ monachis accedit, lucrumue ab eisdẽ auferatur.

15 Cæterum, & si plurimæ ex ? hac decisione adnotanẽ ex Pan. cæteris q; Pontificij iuris interpretib. illud primè probat hæc decretalis rãtio: Hæredẽ rogatũ restituere hæreditatem, ẽs ti fideicommissarium vniuersalẽ hæredem instituerit, non posse eũ grauare respectu bonorum contentorum sub fideicõmisso, secus quàm posset in bonis, & rebus, q̃ verẽ sint ipsius fideicõmissarij hæredis instituti. Quinimo potest fideicommissarius Falcidiam, & Trebellianicam deducere ex illis bonis, quæ consequitur ex institutione vlra fideicommissũ. Ex his sane apparet, discrimen maximum constitui inter hanc decisionem & c. Renuntius. falsem in seq.

Primum, constat hic, substitutionem fuisse fideicommissariam, ibi compendiosam.

Secundum ibi, quod filius fuit rogatus restituere descendentibus ab ipso testatore, hic vero agnatis ex linea transuersa ipsius testantis.

Tertium, hic Rainaldus ĩstituit hæredes alterum ex substitutis, & eius filios, ibi nullum instituit hæredem.

EX CAP. IOANNES.

SVMMARIVM.

1 *Executio vltimarum voluntatum pertinet non tantùm ad Episcopum, sed & ad quemlibet alium habentem Episcopalem iurisdictionem.*

2 *Capitulum, vacante sede, potest exequi testamenta, sicut poterat episcopus.*

3 *Executor designatus in testamento, an cogatur id officium accipere?*

4 *Præsens, & tacens eo tempore, quo eligitur ad executionem, non censetur id munus recepere.*

5 *Executor an possit agere?*

6 *Executor an possit vendere res hæreditarias.*

CAPVT IOANNES.

1 IRCA executores vltimarũ voluntatũ diximus, atq; explicuimus al quot assertiones in c. 3. & in c. tua. & in c. si hæredes. huius tit. quibus ad idẽdũ est, non tñ ad ? Epm pertinere curam, vt vltimæ voluntates mandentur executioni, sed, & ad diœcesanum. cui alium qui iurisdictionem Epalẽ habet excluso Epo, tamẽsi eps non sit. Contingit enim frequentissime abbates, archidiaconos, iurisdictionẽ epalem hñe, vel ex priuilegio, vel ex præscriptione c. auditis. de præscrip. c. accedentibus. de excess. prælã. Hi sane appellatione diœcesanorum cõtinentur, gl. in cle. vnic. de for. compe. verbo, diœcesanis. vbi Imol. & Card. Ioan. Andr. Abb. & Barbat. hic col. 7. Fel. in c. cum olim. col. de præscript. cum tibi per eum adducta. tex. optimus in c. Abbates. de priuil. in 6. gl. in cle. 1. verbo, propriæ. de reb. eccl. dicens Abbatis consensum sufficere in alienatione rerum ecclesiasticarum, si is habeat iurisdictionem quasi Episcopalem, dicit eam ordinariam. Abbas in c. de translat. commendat idem Abb. in c. 1. de voto. col. 1. & hic idem in c. quæsitum. 1. notab. de reb. permut. Dec. in c. auaritiæ. de pb. vlt. col. Et licet gl. in cle. 1. de vita, & honestate cle. & in cle. 1. de iure patron. velint expresse, appellatione diœcesani Epm tm comprehendi, non alium inferiorem, ẽt si is habeat iurisdictionem epalem. Imo. in c. de monachis. 2. col de præbẽ id procedit in his, quæ potius exigunt officium epi, quàm eius iurisdictionẽ, nãm in his, q̃ iurisdictionem potius requirunt, appellatione diœcesani cõtinetur inferior habens iurisdictionẽ Epalẽ. Abb. & Barb. hic, Fel. in d. c. cũ olim. col. 1. in quo oportet mentẽ, & rationem dispositionis cuiusq; ppendere diligenter.

Imo canonicorum ? collegium, qđ capitulum vulgo dr, potest vacante sede Episcopali compellere executores, vt vltimam voluntatem exequantur, & eis negligentib. candẽ executioni mãdare, cũ hoc ad iurisdictionẽ Epalem spectet. Abb. 1. col. post Card. Ioannem, Andr. & Anch. hic, & idem probat Cald. cons. 12. huius tit. Card. in cle. vnic. col. 3. eod. tit. dicens hanc opinionẽ cõem esse. idem asserit eam secutus Franc. Pau. de potest. c. sede vacante. 1. par. q. 7. & Barb. hic, nu. 15. licet ab ea recesserit. Hinc ẽt arbitror, prælatum Epo inferiorẽ, habentem iurisdictionem Epalem excluso Epo, non tm posse compellere executores ad executionem, sed ẽt eis negligentibus exequi vltimam voluntatem, quod minimè dubium est, qñ is prælatus non est subiectus Epo, sed ab eo exemptus simul cum his, quibus illius sunt iurisdictiones. Prælatus vero non epus, habens tamẽ Epalem iurisdictionem, a quo ad Episcopum appellatur, licet possit cogere executores ad exequendum, quod Docto. hic concorditer asserunt, & potest probari ex cap. quamquã. de vsu. in 6. iuncta gl. verb. loci, & Franc. Dom. ibi forsan tamen non poterit exequi ipsam vltimã voluntatem negligentibus executoris, sed id officium Epo deferetur, sicuti tenuit Card. in clem. 1. ĩt. tit. 8. q. Fatetur tamen posse hunc prælatum inferiorem exigere rationem ab ipsis executoribus, iuxta illius clementinæ constitutionis sanctionem, in quo glo. ibi, verb locorum ordinarijs dubitauit, quo fit vt ex præmissis seclus huius c. apertissimus fit.

3 Colligitur deinde ex hoc c. ? executorem designatũ in testamento, ẽt ad legata pia soluenda, non posse cogi id munus accipere, saltem præcise. Ioan. Andr. Abb. & Doc. hic cõter quamuis ti id recusauerit, amittat legatum a testatore relictum, auth. de hæred. & Falc. §. si quis autem. col. ratio. 1. auth. de eccles. tit. § si autem. col ratio. 9. Card. in cle. vnic. tit. 11. q. 3. l. si quis sepulchrũ. §. funus. ff. de relig. & sumpt. fu. l. 1. ff. de constitu. l. post legatum. §. amittere. ff. de his, qui, vt indign. Bal. in repet. l. 1. ff. de leg. 7. col. 7. coniunctus tamen ipsi testatori in dubio, non amittit ex hoc legatum. l. tutor. §. quæ tutoribus. ff. de excus. tuto. Barb. hic, nu. 17. Roma. singul. 646.

Quod ti semel designatus executor expresse, vel tacitè hoc officiũ receperit, oĩno cogendus est, ? exequi tex. hic satis celebris, ex quo frequentissime iuris vtriusque interpretes id notant, maxime Abb. hic num. 3. & Card. d. q. 4. Quorum primus addit Epm posse hoc officium exequendi vltimã voluntatẽ delegare alicui, qui ei subiectus sit, & eum compellere, vt exequatur, sicuti in qualibet alia delegatione, cũ Epo competit executio, ex notatis in c. pastoralis. de offi. deleg. & in l. C. 3 pro sua iurisd. idem Bart. hic nuar. & idem in c. tua. nu. 20. huius tit. Bal. in d. l. col. 6. Aliter vero notat, religiosum posse cogi ab eius prælato accipere hoc onus exequendæ vltimæ voluntatis, oportet enim monachos obedire petenti eorum prælato. Clem. dicitis. 12. q. 1. atq; ita ĩt. intelligenda vltima pars huius capitis, iuncta gl. & idem approbat Barb. hic nu. 17.

Qeinimo ēti quisquam præsens designetur executor,
4 & tacuerit,īnō censet ex hoc id munus acceptare. Abb.
& coiter Doct. hic teste Barb. nu. 11 & probatur in l. filiusf. §. inuitus. ff. de procu. l. fi de mer. §. recepisse. ff. de
arb. nam & is, in quē ꝓsentē sit cōpromissum, et si tacue
rit, non vī recepisse arbitriū. Imo. in c. quotiescunq; de iure
iur. 19. dist. Ro. Ale. & Ias. nu. 98. in l. q̄ dotis. ff. sol. mat.
& Marcus Ant. in tract. de cōpromissis. p. 1. & q. 1. n. 36.
quorū opinio cōis est, q̄ locum habet in extraneis, nam
coniunctus, qui præsens fuit executor designatus, & ta
cuerit, cogitur ex hoc officium illud exequi, quia vī o-
nus hoc accepisse. Bal. qui & in amico loquitur in l. inui
tus. C. de procur. ad fi. quē ibi cæteri sequuntur. Ias. in l.
d. l. q̄ dotis. nu. 72. Marcus Ant. in d. num. 36. Lanfran. in
tract. de arb. col. 5. Rom. in d. l. q̄ dotis. ex l. fi seruus cōis.
ff. de don. inter vir. & vxo. Et idem erit si ꝑter præsen-
tiā ipse designatus executor aliquē actū fecerit, ex quo
posset ꝑsumi, aut colligi mandatū accepisse, nec libet
hic recensere oēs, vel singulos actus, q̄ hanc acceptatio-
nē inducunt. nā & hi colligi possunt ex ꝑfatis authori-
bus, & maximē est in hac re textus insignis in l. filiusfa.
absentis. ff. ad Maced. & in cle. 1. de procur. Matheti. no
tab. 22. Fel. in c. nonne de præsump. Imo. Feli. nu. 36. De
cius nu. 23. Ripa nu. 31. in c. cum M. de consti. Bar. in l.
quo. n. ff. rem rat. hab. & ibi Pau. Cast. An. Rube. in l. nō
solum. §. morte. ff. de noui ope. nunc. nu. 427. post Ale.
ibi Abb. hic Hippol. in rub. C. de prob. nu. 246. a quib.
late traditur intellectus d. l. filiusfa. absentis. & ex ea de
ducitur, executorem nominatum a testatore recipien-
tem instrumentū, in quo executor fuit designatus, legē
tem id, & tacentem ex hoc munus illud recepisse, qd &
Soc. sensit consi. 63. in 4. volu. Vnde infero intellectum
ad l. Regiam 1. titu. 10. par. 6. quæ statuit posse testatorē
designare executorem vltimæ voluntatis, non tantum
præsentem aliquem, sed & absentem.

5 Vltimo, est non inutilis qō, an ꝑ possit executor age-
re. Et si executor sit ad legata pia nōiatus, agere poterit
aduersus hæredes, & alios quoscunq; l. alio. ff. de alimē.
& cib. leg. l. nonnulli. & l. si quis ad cechinandā. C. de epi.
& cle. & est ab olla recepta illiæ opi. Quod si legata nō
fuerint cā pietatis relicta, executor merus non agit nec
aduersus hæredem, nec alium quemlibet possessorem. l.
Lucius. §. Mæuia. ff ad Treb. quanuis officium iudicis
possit ꝛplorare, vt hæres cogatur, aut quilibet alius bo-
norum possessor, ea bona tradere ad executionē facien
dam. ex l. hæreditas. ff. de pet. hær. l. quintus. ff. de annu.
leg. Mixtus vero executor, cui vel pars ipsius legati cō-
petit, vel ipsum legatū, licet cū onere restitutionis age-
re pōt aduersus quencunq; l. si quis Titio. vbi Bar. ff. de
legat. 1. atque ita hanc quæstionem expediunt Abb. &
Doc. hic. Regia. l. 4. tit. 10. p. 6. Oldendor. de executori-
bus testa. tit. 6. Bal. in l. id quod pauperibus. q. 5. & 6. C.
de epis. & cle. Card. in cle. vnica. tit. tit. q. 13. & Imol. col.
vlt. qui vnanimi consensu fatentur indistinctē executo
rem agere posse, si hæc potestas a testatore eidem con-
cedatur. l. si a plurib. & l. quidam. §. si scriptus. de leg. 1.

6 Sic executor vniuersalis ꝑ potest vendere res hērdita
rias ad effectū executionis. l. nulli. C. de epis. & cle. Par-
ticularis vero non pōt vēdere, nisi a testatore venditio
ei ꝑmittatur. l. alio hērde. ff. de al. & cib. le. vbi Bar. 1. col.
explicat, executorē vniuersalē esse illū, q̄ nullo hērde in-
stituto nōiatim eligitur a testatore ad distribuenda oīa
sua bona, & legata soluēda. Præmissam ēt distinctionē
Abb. hic vltima col. sequitur, & eam arbitror cōem esse.
Expensas autem, quas executor fecerit in exigēdo res,
& fructus hērditarios ad peragendam executionē, pōt
ex bonis defuncti iustissime petere. Arch. Ioan. Andr.
Dom. col. 3. & Franc. col. pen. in c. vlt. tit. tit. in 6. & no
tat Paul. Parisi. consi. 26. num. 18. vol. 4.

EX CAP. VLTIMO.

SVMMARIVM.

1 *Varii mores in celebrandis defunctorum exequiis.*
2 *Agape quid sit in canonibus a Gratiano concinnatis.*
3 *Nouendiale sacrum solet pro defunctis celebrari.*
4 *Fabrica quid sit? & de priuilegio legati pro ecclesiæ fabrica relicti.*
5 *An hic canon locum habeat in quarta portione parœciali ecclesiæ debita.*
6 *Monachi tenentur quartam portionem soluere parœciali ecclesiæ, etiam de legatis hic expressis.*
7 *Quarta portio non debetur ex his, quæ executor testamētarius distribuerit in ea opera, quorum hic textus meminit.*
8 *Duplex quarta portio potest ab vno, & eodem legato deduci.*

CAPVT VLTIMVM.

1 Eteribvs solenne quidē erat mortuorū exequias pia deuotione celebrare, vel tribus, vel septem, tri ginta, aut quadraginta diebus post obitū ipsum, authore Ambr. in lib. de obitu Theod. quem Gratian. re tulit 13. q. 2. c. quia alij. sic scribens: *Quia alij tertium diem, alij tricesimum, alij septimum alij quadragesimum obseruare cōsueuerunt, quid doceat lectio consideremus. Defuncto, inquit, Iacob, præcipit Ioseph pueris sepulturibus, vt sepelirent eū, & sepelierunt sepultores Israel, & complesi sunt quadraginta dies, sic enim dinumerabantur dies sepultura, & luxit eum Aegyptus septuaginta diebus. Hæc ergo sequenda sol ecclesiæ, quam præseruat lectio.* quæ quidem verba ex dicto canone referri libuit, qd nec apud Gratianū, qn nec apud diuū Ambrosiū integra, & absq; vitio leguntur. Est & in hac q̄st. optimus text. in c. nullus. 44. dist. quo in loco prohibetur inhonesta, & lasciua conuiuia clericis q̄ parātur, & exhibent in hisce solēnitatib. defunctorū. Tametsi cōuiuia honesta, & q̄ gēa charitatis, & dilectio nis fiunt, ēt clericis ꝑmittant, mō non fiant intra eccle siā. c. conuiuia cōia. 44. dist. c. non oportet. in 2. 42. dist. q. Canon, & in c. non oportet. in 3. & in c. si qis. 22. dist. q. Canon, & in c. non oportet. in 3. & in c. si qis. 22. dist.
2 q. Canon, & in c. non oportet. in 3. & in c. si qis. 22. dist. pen, ꝑ quasi dilectionē appellat, eo nēpe, q̄p dilectionis, & charitatis cā fiant, text. in d. c. cōuiuia cōia. qua dictio ne vtitur diuus Hieronymus ad Eustochiū de custodia virginitatis. 1. Epistola. Tomo. *Cum ad Agapen*, inquit, *vocauerint, graco conducitur*, vbi Erasmus in scholijs huius vocis significationē adnotauit. Nā & Iudas i Epi stola Agapen charitatē appellat in Græcis codicibus. Cyprianus lib. 3. ad Quirinū c. 3. Agapen, inquit, & dile ctionem fraternā religiosē, & firmiter exercend ā. Ter tul. in lib. ad Martyres: Per curā, inquit, ecclesiæ, & Aga pen fratrū. idē in Apologetico c. 39. Cœna, inquit, nra de nōie rōnē suā ostēdit, vocat Agape, id qd dilectio penes Græcos est. Docet sanē his auther Christianos frequenter cēnitare simul cōsueuisse, hancq; cēnā Aga pen appellari, ꝑ ibi diuiorū epulis pauperes re ficerent. Cuius moris meminit Plinius ad Traianū, Scribit & ad hæc Paulinus i libello de Gazophylacio, mensā in ec clesia poni solitā ꝑ pauperib. reficiendis, quā Dñi mēsam vocat, & a Dño positā, adhortās ditiores, vt egētib. de suo libēter ipertiāt. q̄ & beat⁹ Rhenanus adnotauit i librū Tertulliani de corona militis. Ex his sanē cōstat nihil i dictis canonib. imutandū cē, & si Ale. lib. 1. ꝑter. id efficere tētauerit. Hinc & apud Hispanos pleriq; in locis moris est, i funeribus ipsi plebs, defuncti hērdes leue quoddā cōiuriū exhibere, qd vulg⁹ charitatē appellat.

Sic &

Sic, & conuiuium illud Agapen, id est, charitatem dictum fuisse constat ex testimonio Clementis Alexandrini lib. 2. Pedagogi c. 1.

Est etiam vīo, & moribus apud nos receptum, vt pro
3 mortuis nouendiale ꝑ sacrificium celebremus, quod & apud Ethnicos moris erat, sicuti ex Horatio apparet dum dixit in Epodo:

Nonendiales dissipare puluerres.

& adnotauerunt Virgilius Polydorus lib. 6. de Inuēto. rerum, c. 10. & Ludoui. Cael. lib. lect. antiq. 9. c. 45.

Septimi etiam dieī fit mentio apud Ecclesiasticum. c. 22. Luctus mortui septem dies: Luctus autem fatui omne tempus vitæ eius. Quin & Strabus inquit, Dei cultores septem diebus exequias celebrant, meminit & Tertulianus in lib. de Monogamia Annouersariorum, quæ pro defunctis ieri, ac celebrari solent.

Probat deinde textus hic ex legatis, ꝑ quæ relinquun
4 tur ab aliquo ecclesiæ, in qua iussit ipsum sepeliri, omissa parœciali ecclesia, deberi quartam partem ipsi ecclesiæ parœciali. idem asserit tex. in c. 1. & 2. de sepul. a qua regula excipiuntur legata quædam, & inter alia legatum pro fabrica ecclesiæ, id est, pro instaurandis, aut reficiendis ædificijs ipsius ecclesiæ.

Fabrica enim ipsum ædificium Ecclesiæ dī, c. de fabrica. de consec. dist. 1. Significat ꝑterea artificiū absq; qd manu fit, a fabris deducta dictione. Apud Cæsarū conflones dī fabrica armorū factio, q̄ publicē ab Impera tore qbusdā cōmittebat, q̄ fabricenses dicti sunt. Quorū meminit titulus. C. de fabricen. lib. 11. & tex. in c. ii iudex. de seo. excom. in 6. atq; hæc cōmissio authore habuit Cōitāinū, q̄ in municipio Cremonensi ꝓpe Mediolanū hāc publicā armorū factionē cōstituit, authore Ammiano Marce. lib. 15. & Alciat. lib. 1. ꝑtermiss. Fabrica verō a Canonistis, & ex cōi vsu loquēdi dī ius illud, qd ecclesia hēt, ad perpiendū reditus aliquot ex bonis ꝓ ornamentis, ꝓ ædificijs, prosq; alijs rebus necessa rijs diuino cultui. Verū Abb. hic notauit ex legato relicto ꝓ fabrica alicuius ecclesiæ, nō posse emi vestes, nec alia ornamēta, qd in hoc c. ꝓbatur, cū hic pateat differre legatū relictū ꝓ fabrica a legato relicto ꝓ ornamentis, sed nihilominus, si ꝑfatā cōem fabricæ ingnificationē attēdam⁹, nequaquā poterit ꝓcedere Abba. opinio.

Est ēt hic tex. intelligendus in principali decisione,
4 q̄n ecclesia cui legatū pro fabrica fit, indiget ædificijs, aut refectione parietum, secus. n. si non indigeat hisce subsidijs, aut ædificijs, nā tunc ex legato pro fabrica detrahī quarta, ne hæ fraus ecclesiæ parœciali, aut Epo. c. ex parte. in 3. de verb. hign. Host. Ioan. Andr. & Anch. hic quibus accedit Sylueiter verbo, canonica. §. 9. colu. pen. Tametsi contrarium probare nitantur Gofredus Cardin. & Barb. hic col. 3. per tex. in c. nobis. 12. q. 2. li q̄ dem ecclesia non indigente legatum hoc est ferendū in fauorem parietum ecclesiæ refectionem quandoque necessariam. Qua ratione defendi posset Gofre. sententia, etiam si exiitimem priorem magis cōem esse.

5 Secundo potest hæc decisio intelligi, vt procedat ēt quoad quartam portionem debitā parœciali ecclesiæ, ex c. 2. de sepul. cuius superius mentionē fecimus. q̄d tenuit in hoc c. Romanus Pontifex, & præmittit Abb. col. vlt. gl. ordinaria, & ibi Doctores in d. cap. Sylueiter. verbo, canonica. §. 9. col. 2. Ang. eodem vero. 3. 1. versi. Tertius casus. Qua in re non rectē Angelum reprobat Neapolitana decisio in nouis 23.

6 Tertio, hæc constitutio ꝑ locū non obtinet in his, q̄ legantur monachis ꝓdicatoribus, aut mēdicantib. ab eo qui apud eos elegit sepulturā. Nam ex his legatis deducenda est quarta parœcialis, quibus legata iure expressis cautis huius capitis, text. in cle. 1. dudum. de sepul. §. verū. Abb. hic col. fi. Alb. in l. seruo alieno. 3. inprin. solum.

20. ff. de lega. 1. Nec mirum id est, cum monachis plura priuilegia concessa fuerint, q̄ præiudicium inferunt ecclesijs parœcialibus. Vnde ne oīno iura ecclesiarum parœcialium extinguantur, hoc fuit statutum. Scribit tā Gardinalis in d. §. verū. moribus obtentū esse, vt ecclesiæ parœciali quarta portio a monachis soluat, ex his tā, quæ offeruntur eo tpe, quo funus, aut exequiæ defuncti celebrantur, quod est maximē notandū, & in ea qōne potissimum est consuetudo ipsa consideranda, & omnino ad controuersias inter monachos, & presbyteros parœciales legendus Alber. in d. §. ineptas.

7 Quarto, adeo vera, & iusta est huius canonis constō vt si testator iusserit mille aureos distribui per Titiū eius executorē in pios vsus, & is eos distribuerit in fabricā, ornamēta ecclesiæ, aut in aliā cām ex hic notatis, nihilominus non debetur quarta portio Epo, nec parœciali ecclesiæ, ab ipso enim testatore censetur facta hæc distributio. l. vnum ex familia. §. ii. ff. de leg. 1. vbi Dinus, Bar. & Doc. ita intelligunt huius canonis decisionem. Abb. in c. in causis. de elect. col. 3. idem cons. 110. vlt. vol. 2. Corset. in ling. verb. compromissarius, quorū opinionem fatetur Barb. hic col. 4. communiter receptā esse.

8 Ex his constat, posse ꝑ contigere ab vno & eodē legato deduci duas quartas portiones, nēpe si id legatum relictū fuerit ecclesiæ, in qua testator elegit sepulturā, omissa parœciali ecclesia, nā debetur ex eo quarta Epo cui ecclesia subdita est, item quarta parœciali ecclesiæ, Abb. & Doc. hic cōiter, & præ cæteris Barb. nu. 8. Prius tū erit deducenda, quarta portio parœciali ecclesiæ debita, vt probat eleganter Rbb. in c. certificari. col. vl. de sepul. quidquid scripsit Bal. consi. vlt. lib. 4. nu. 2.

DE SVCCESSIONIBVS AB INTESTATO, breuis quædam resolutio, a iureCōsulto, & Regio collecta.

SVMMARIVM.

1 *Filio intestato atque sine liberis defuncto, succedunt pater, & mater simul.*
2 *An fiat æqualis diuisio bonorum filii intestati inter patrem, & matrem?*
3 *Pater, & mater auis præferuntur in successione filij intestati.*
4 *Parentes succedunt liberis in stirpem, non in capita.*
5 *Fratres intestato decedentis an admittantur simul cum eius parentibus?*
6 *Iure Regio fratres non admittuntur cum parentibus ad successionem intestati.*
7 *Fratres qualiter succedant intestato, qui non relictis parentibus mortem obierit?*
8 *Filij fratrum an admittantur in stirpem, an in capita?*
9 *Patrui qualiter nepotibus intestatis succedant.*
10 *Pars hæreditatis paternæ, aut fraternæ repudiatæ ab vno ex successoribus, qualiter alijs adcrescat?*
11 *Proximiores succedunt decedentibus intestato post parentes, & fratres, vsque ad decimum gradum.*
12 *Feudi successio vsque ad quem gradum deferatur proximioribus?*
13 *Illegitimi intestato decedentes, quos successores habere possint.*

EX SEQVENTI RESOLVTIONE.

Qvoniam tractatū de testamētis nō inutile erit explicare, quoniā mō mortuus ablq; testō succedat, cū hæc qō nō rāro frequens, verū & ꝑplexa Cæsarum, & Regū legibus impedita, atq; tō ꝓpositus aliquot affectionibus eā conabimur pro viribus expedire. Et quia in c. Raimundus. diximus de successione filiorū, q̄ legiti-

mi sunt, de iure verò successionis illegitimis liberis cõperenti in Epitome de spõsalibus, 2. par. cap. 8. §. 4. hic agemus de iure successionis legitimæ, quæ parentibus, & agnatis, cognatisque defertur.

1 Prima conclusio. Filio ℓ decedenti absque testamento, qui nec matrem, nec fratres relinquat, succedit pr̃. l. 2. & in auth. defuncto. C. ad Tertul. quæ quidem assertio adeo iure probatur, vt nefas sit eam in controuersiã mittere. Quod si filius obierit mortem, matre, & patre superstitibus, oportet rem altius explicare.

Secũda conclusio. Quanuis iure Digestorũ, & Codicis pr̃ in successione filij intestati matri p̃feratur. l. 2. §. obijcitur. ff. ad Orfici. §. p̃feruntur. Insti. de Senatusconsul. Tertul. l. 2. C. ad Tertul. hodie tñ ad successionem filii intestati, pariter mr̃, & pr̃ admittuntur. tex. in d. auth. defuncto. & in auth. de hæredib. ab intest. veni. §. consequens. & l. 4. tit. 13. par. 6. qd vendicat sibi locũ, ℓt si pr̃ sit manumissor, i. emancipator, nã nihilominus non p̃fertur matri. d. auth. defuncto. qua in re sciendũ est, olim solenne fuisse patri filiũ emancipare contracta fiducia, & sic expressim seruato sibi iure successionis, demũ in emancipatione fuit a lege subintellecta hæc fiducia, nec oportebat eã successionẽ patri seruari, cũ a lege patri deferretur. d. l. 2. C. ad Tertul. d. §. obijcitur, & §. vlt. Insti. de legit. agna. succes. Secũdo, hæc ipsa principalis cõclusio adhuc vera est, ℓt si filio sint superstites pr̃ & au. ex eadem Nouella Iustiniani. & notant Ang. Sal. Cor. & Doc. cõiter in d. l. 2. quidquid ibi gl. dixerit. Tametsi iure veteri auus paternus admitteretur, exclusa matre ob eutandam perplexitatẽ, ex qua mr̃ auum paternũ excludebat mr̃ autem a patre defuncti, pr̃ vero abauo excludebatur. l. æquissimum. ff. ad Tertul. §. vltimo.

2 Est tñ circa hanc conclusionem egregia qõ, vtrum pr̃ & mater ad successionẽ filij intestati æqualiter admittantur, an patri deferantur bona illa, q̃ filius a patre, vel patris cã acquisierat, matri verò ea bona, q̃ a matre, vel cã matris habuerat? In quo video non admodũ inter Doctores conuenire, siquidẽ Bar. in auth. itaque. C. cõmu. de success. in ea est sn̄a, vt exilimet ascendentẽ p lineã paternã bona intestati acquirere, q̃ defunctus habuit a patre, vel patris gratia, ascendentẽ vero ex linea materna illa bona, q̃ mortuus filius acquisiuit a matre, vel matris cã. adducit Bar. ad hoc tex. quẽ dicit singul. esse in l. qd scitis. C. de bonis q̃ lib. quo in loco eandem opinionẽ iterũ Bar. p̃bat. ide Bar. in l. posth dotem. vlti. col. ff. soluto matrim. dicens sing. esse tex. in d. l. qd scitis. idem consi. 18. cui subscribere tmo. Rom. & Isa. in d. l. posth dotem. col. pen. & vltima. Rom. consi. 40. Ale. consi. 150. vol. 2. Abb. in consi. 75. vol. 1. Bal. Nouel. de dote. par. 12. q. 14. Ioan. Oldendorp. in Epitome success. ab intest. quam admisit legum duodecim tabularum interpretationi. tit. 6. 13. conclusio. allegans text. in §. 1. Insti. p̃ quas perso. nob. acquir. Ang. & Paulus in d. l. qd scitis. Marcus Perusinus inter cõsilia Bald. vol. 4. consi. 113. Guliel. Benedict. in c. Raimuntius. verbo, & vxorẽ. nu. 536. Chassan. in consuetu. Burgun. rub. 7. 3. 6. nu. 7. & alij plures quos refert Andr. Tiraquel. de retract. leg. §. 14. gu. 12. dicens hanc opinionẽ receptã esse apud Gallos, eandẽ asserunt cõem esse Alex. in d. consi. 150. & Ant. Rube. consi. 179. & probat Regia l. 10. ti. 6. lib. 3. Fori.

Verum enim vero hæc ipsa frequentissima Barto. & aliorum sn̄a minimè probatur in d. l. qd scitis. cum in illius legis specie nepos non decesserit, vt falsò Bar. opinatur, cum auo paterno, & materno, sed relictis, & superstitibus auo paterno, & ipso patre, atque inquit ille tex. q̃sita ab eo nepote ex eo, qd̃ mater habuit p̃ pactionem partem aliquã donationis pp nuptias, patri acquiri quo ad dominium, auo autem quoad vsumfructum. Sic sanè illam decisionem interpretantur Cyn. Alber. Salic. Raph. & Corn. in d. l. qd̃ scitis. §. sinaũt. Vnde fit vt minimè ex præfata constitutione Cæsarea Bar. opinio probetur. Posse tñ defendi planè præmissa opinio in lucris nuptialibus ex l. 2. C. de bo. q̃ libe. vt parentes sint promptiores ad dotem & donationẽ pp nuptias constituendam. Bal. in auth. defuncto. Cuius opinioni plures accedunt, & expressim Io. Lupi. in l. 6. Tauri. nu. 19. Alioqui Bar. sn̄a & si recepta frequentius sit, tñ falsa est censenda. Imo pr̃, & mater filio intestato æqualiter succedunt. tex. in d. auth. defuncto, vbi Bal. a Bar. discedit, & Sal. secutus Petrum & Cyn. in d. auth. itaq. C. cõmu. de success. Corn. in d. auth. defuncto. & in d. l. quod scitis. & idem Corn. consi. 165. vol. 4. & consi. 94. vol. 1. idem consi. 7. vol. 3. Benedict. à Benedict. inter consil. Cornei, consi. 6. vol. 3. Nicol. de Vbal. de success. ab inte. 2. par. col. 3. Cuma. consi. 122. & alij quos Tiraquel. congessit. d. §. 14. nu. 13. Quin & hanc esse cõem opinionem asserit Bal. consi. 31. vol. 2. q̃ probatur Regia l. 3. tit. 13. p. 6. & l. 6. Tauri. ex quo patet iure Regio seruandam esse in praxi Bal. opinionẽ nisi ī his locis, vbi Regia Fori. l. adhuc sit vsu recepta, sicuti d. lex sexta notãtĩ statuit.

Porro, quanuis Bar. opinio seruanda foret, minimè procederet, q̃n pr̃ ad successionẽ filij intestati simul admitteretur cum proprio filio, fratre defuncti, vt in casu secundo d. auth. defuncto. Successio etenim tunc æqualiter competit, nulla constituta bonorum distinctione cum nulla fiat iniuria patri, qui simul cum proprio filio ad successionem vocatur. Soc. consi. 89. 2. col. vol. 4. & nouissimè Aymon Sauilli. consi. 176.

3 Tertia cõclusio. In successione liberorũ, qui intestati decesserint, pater ℓt constitutas sub aui potestate, p̃fertur auo paterno, & mater auo itidem materno. tex. in d. l. quod scitis. a quo id colligunt Rapha. & Corne. idem probat tex. in d. auth. defuncto. atq; hæc est cõis sn̄a, quam & Regia lex probat 4. tito. 13. par. 6.

Quarta assertio. In successione filij intestati pr̃ præfertur auo materno, & mr̃ auo paterno. text. quem ita intellexit Accur. ibi in d. auth. defuncto. & sequuntur Doct. cõiter, sicuti asserunt ibi Sal. & Cor. & Barb. cõs. 50. vol. 4. col. 1. eandem opinionem præmittit Ale. consi. 80. vol. 1. & consi. 115. vol. 2. quam probat dicta Regia l. 4. Nec in hac specie est admittenda distinctio Bart. amo mater præfertur auo paterno, etiam in his bonis, quæ filio a patre obuenere. Oldr. consi. 110. Ioan. Lupian. c. per vestras. in rep. rub. de donat. §. 13. ad finem.

4 Quinta conclusio. In successione filij liberorũ, si plures parentes concurrant, nempe in eodem gradu, fit distributio in stirpes, non in capita. Nã si auus, & auia materni generis, & auus paternus velint succedere nepoti in testato, conceditur eis hr̃ditas eo modo, vt auus paternus tñ ex ea consequatur, quantum auus, & auia materni generis. tex. ita cõiter intellectus in d. auth. defuncto, & in auth. de hæred. ab intest. veni. §. 1. & d. Regia l. 4. ti. 13. par. 6. Sed quia quandoque ei, qui intestatus mortur, supersunt fratres vtrinque coniuncti, vel vterini, & præterea parentes, oportet in hac quæstione quid iure statutum sit explicare, nam id variè veteribus legibus fuit decisum, vt explicat Alcia t. lib. 4. dispu. c. 7.

5 Sexta conclusio. Intestatus relinquẽs fratres, aut sorores vtrinque coniunctos simul, & patrẽ, matrẽ, auum vel auiã, hẽt legitimos successores simul fratres sororesq; vtrinque cõiũctos, & patrẽ, ita, vt diuisio hr̃ditatis fiat p capita, non p stirpes. tex. ī d. auth. defuncto. Reg. l. 4. ti. 13. par. 6. sed in hac cõclusione plura sunt notãda.

Primum enim considerandũ est, fratres ℓt vtrinque coniunctos non excludere auũ, nec auiã a fratris successione, imo ipsi admittuntur simul cũ auo, vel auia p capita diuisa hr̃ditate. gl. in d. auth. defuncto. & in Nouella, vnde deducitur. quam opinionem sequuntur in d. authent. defuncto. Bar. Paul. Salic. & Corn. post alios cõiter Nicol. de Vbal. de success. ab intest. 2. par. q. 2. & hanc esse cõem opinionem asserit Bal. in consi. 268. vol. 4. Cæterum Accur. in d. auth. defuncto. contrariam opinionẽ retulit, quã probauit Iacob. à Bello viso. in auth. de hered. ab intest. veniẽt. §. si vero. Regia l. 4. ti. 13. p. 6. 8 q̃ auos ad successionem intestati nepotis admittit, quãdo descendens obijt, nõ relicto patre nec matre, nec relictis fratribus vtrinque coniunctis. eandẽ sn̄am sequitur Chassan. in consuetudine Burg. rubr. 7. §. 6. col. 9. erat tñ is author, dum falsò alios citat ad hanc sn̄am.

Hinc apparet falsum esse, quod rñdet Chas. consi. 9. dicens fratres ℓt vtrinque minimè coniunctos admittẽdos esse ad successionẽ fratris intestati, simul cũ ipsi' fratris parentibus, si desint defuncto fratres vtrinq; cõiuncti. q̃d probat ex eo, q̃ auth. defuncto. loquatur eo casu, quo defunctus reliquit fratres vtrinq; coniunctos, non tñ ex hoc neget, eis deficientibus successionem deferri fratribus cognatis tñ, vel agnatis. l. si qs. C. ad Tertul. auth. post fratres. C. de legi. hære. quę quidem constitutiones eã opinionẽ non probant, & iõ aduersus receptam sn̄am non licet Chas. responsum defendere.

Secundum est animaduertendum, filios fratris vtrinque cõiunctos in stirpẽ succedere simul cũ parentibus ipsius patrui intestati. gl. cõiter recepta ī d. auth. defuncto. tex. in auth. vt fratrum filij. collat. 9. §. 1. idem notat Nicol. de Vbal. de succ. ab intest. 2. par. q. 3.

Tertiò est notandũ, filio intestato etsi succedant parentes simul cũ fratribus vtrinque coniunctis, non tñ succedunt nepotes, pronepotẽue horum fratrũ, imo excluduntur hi nepotes, & vlteriores ab ipsius intestati parentibus. gl. cõiter recepta in d. auth. post fratres. Paul. Castren. in auth. post fratres. in 2. C. de legi. hære. idem in d. auth. defuncto. Guliel. Bened. in c. Rainuntius. §. & vxorẽ. nu. 640. Ang. Aret. in tract. de testam. verbo, nolens intestatus. colu. 4. & Nicol. de Vbal. in d. tract. de succ. ab intest. 3. par. col. 3.

Quarto hic est illud addendum, quod Bart. Soc. scripsit consi. 25. vol. 3. col. vlt. statutum, quod matrem in testati filij a fratribus excludi ab eius successione dispo fuerit, ita intelligendũ esse, vt matri p̃ferantur fratres vtrinque cõiuncti, alij vero simul cũ ipsa admittantur licet Mar. Soc. consi. 1. vol. 1. voluerit, solũ fratrẽ, ℓt non coniunctum vtrinq;, exclusa matre, admittendũ esse.

6 Postremo cõstat iure Regio ha successione ītestato decedentis oĩno excludi fratres, ℓt vtrinq; coniunctos, si sit superstes aliquis ex parentibus, vel ascendentibus defuncti. Regia, & Taurina lex 7. quod & prius morib. receptum erat, sicuti probat l. 1. tit. 6. lib. 3. Fori.

7 Septima conclusio. Intestato, qui decessit absq; parentibus, fratres vtrinque coniuncti succedunt æqualiter. exclusis fratribus cognatis tãtum, vel agnatis. auth. cessante. C. de suis & leg. hær. Reg. l. 5. tit. 13 par. 6.

Octaua conclusio. Intestato decedẽte, non relictis ascendentibus nec fratribus vtrinque coniunctis, succedunt fratres agnati tñ, vel cognati. tex. in auth. post fratres. in 1. C. de suis & leg. hær. d. Regia l. 5. Quo fit, vt ex tanie statuto, quo mr̃ a patruo excludit, ne filio succedat, ipse patruus repellitur a fratre consanguineo tñ rõne cognationis, aut agnationis, ita vt sit defuncto cõiunctus ex altero latere, sicuti respondet Hier. Gratus consi. 19. & 20. vol. 1. Hoc intelligens quando defertur successio, matre iam defuncta. Oportet tamen ad perfectam huiusce rei cognitionem septimam, & octauam assertiones, quibusdam additis, apertiores efficere.

Primũ quidem absque controuersia recepta est, filios fratris præmortui admittendos esse ad successionẽ patrui intestato defuncti, fratribus q̃busdã relictis cum superstitibus patruis in eã partẽ, ad quã eorũ pr̃ admittebant, defuncto. Bar. Paul. Salic. & Corn. post alios cõiter Nicol. de Vbal. de succ. ab intest. 2. par. q. 2. & hanc esse cõem opinionem asserit Bal. in consi. 268. vol. 4. Cæterum Accur. in d. auth. defuncto. contrariam opinionẽ retulit, quã probauit Iacob. à Bello viso. in auth. de hered. ab intest. veniẽt. §. si vero. Regia l. 4. ti. 13. p. 6. 8 q̃ auos ad successionem intestati nepotis admittit, quãdo descendens obijt, nõ relicto patre nec matre, nec relictis fratribus vtrinque coniunctis. eandẽ sn̄am sequitur Chassan. in consuetudine Burg. rubr. 7. §. 6. col. 9. erat tñ is author, dum falsò alios citat ad hanc sn̄am.

Hinc apparet falsum esse, quod rñdet Chas. consi. 9. dicens fratres ℓt vtrinque minimè coniunctos admittẽdos esse ad successionẽ fratris intestati, simul cũ ipsi' fratris parentibus, si desint defuncto fratres vtrinq; cõiuncti. q̃d probat ex eo, q̃ auth. defuncto. loquatur eo casu, quo defunctus reliquit fratres vtrinq; coniunctos, non tñ ex hoc neget, eis deficientibus successionem deferri fratribus cognatis tñ, vel agnatis. l. si qs. C. ad Tertul. auth. post fratres. C. de legi. hære. quę quidem constitutiones eã opinionẽ non probant, & iõ aduersus receptam sn̄am non licet Chas. responsum defendere.

Secundum est animaduertendum, filios fratris vtrinque cõiunctos in stirpẽ succedere simul cũ parentibus ipsius patrui intestati. gl. cõiter recepta ī d. auth. defuncto. tex. in auth. vt fratrum filij. collat. 9. §. 1. idem notat Nicol. de Vbal. de succ. ab intest. 2. par. q. 3.

Tertiò est notandũ, filio intestato etsi succedant parentes simul cũ fratribus vtrinque coniunctis, non tñ succedunt nepotes, pronepotẽue horum fratrũ, imo excluduntur hi nepotes, & vlteriores ab ipsius intestati parentibus. gl. cõiter recepta in d. auth. post fratres. Paul. Castren. in auth. post fratres. in 2. C. de legi. hære. idem in d. auth. defuncto. Guliel. Bened. in c. Rainuntius. §. & vxorẽ. nu. 640. Ang. Aret. in tract. de testam. verbo, nolens intestatus. colu. 4. & Nicol. de Vbal. in d. tract. de succ. ab intest. 3. par. col. 3.

Quarto hic est illud addendum, quod Bart. Soc. scripsit consi. 25. vol. 3. col. vlt. statutum, quod matrem in testati filij a fratribus excludi ab eius successione dispo fuerit, ita intelligendũ esse, vt matri p̃ferantur fratres vtrinque cõiuncti, alij vero simul cũ ipsa admittantur licet Mar. Soc. consi. 1. vol. 1. voluerit, solũ fratrẽ, ℓt non coniunctum vtrinq;, exclusa matre, admittendũ esse.

6 Postremo cõstat iure Regio ha successione ītestato decedentis oĩno excludi fratres, ℓt vtrinq; coniunctos, si sit superstes aliquis ex parentibus, vel ascendentibus defuncti. Regia, & Taurina lex 7. quod & prius morib. receptum erat, sicuti probat l. 1. tit. 6. lib. 3. Fori.

7 Septima conclusio. Intestato, qui decessit absq; parentibus, fratres vtrinque coniuncti succedunt æqualiter. exclusis fratribus cognatis tãtum, vel agnatis. auth. cessante. C. de suis & leg. hær. Reg. l. 5. tit. 13 par. 6.

Octaua conclusio. Intestato decedẽte, non relictis ascendentibus nec fratribus vtrinque coniunctis, succedunt fratres agnati tñ, vel cognati. tex. in auth. post fratres. in 1. C. de suis & leg. hær. d. Regia l. 5. Quo fit, vt ex tanie statuto, quo mr̃ a patruo excludit, ne filio succedat, ipse patruus repellitur a fratre consanguineo tñ rõne cognationis, aut agnationis, ita vt sit defuncto cõiunctus ex altero latere, sicuti respondet Hier. Gratus consi. 19. & 20. vol. 1. Hoc intelligens quando defertur successio, matre iam defuncta. Oportet tamen ad perfectam huiusce rei cognitionem septimam, & octauam assertiones, quibusdam additis, apertiores efficere.

Primũ quidem absque controuersia recepta est, filios fratris præmortui admittendos esse ad successionẽ patrui intestato defuncti, fratribus q̃busdã relictis cum superstitibus patruis in eã partẽ, ad quã eorũ pr̃ admittebant,

teretur, & sic in stirpem. auth. cessante. C. de suis & leg. hæred. d. Regial. 5. quod expressim cautum est. l. 8. Tauri. qua in re miror cur eius interpres Ioan. Lupi dixerit, ibidẽ approbari opinionẽ Azonis, quã paulo post adducam, cum in ea lege non tractetur Azonis sententia.

8 Secũdo, maxima in hoc tractatu cõtingit discẽptatio, an filij fratrũ admittanẽ ad successionẽ patrui ītestati, nullo superstite patruo in stirpẽ, aut in capita? Accursii' frequentius adferit admittendos esse hos filios in stirpẽ, non in capita. ita ipse in d. auth. cessante. & in l. lege duodecim tabularũ. C. de suis & leg. hr̃dib. Bar. Fl. posit cõsanguineos. §. agnati, alias §. hæc hr̃ditas. ff. de suis & leg. lib. Din. Cyn. Pau. Cor. & cõiter Doc. in d. auth. cessante. Ioan. Faber. in §. cæterũ. Insti. de leg. agna. success. quã opinionẽ eẽ cõem fatẽ Nico. de Vbal. de succes. ab intest. 3. p. col. 1. Tiraq. lib. 1. de retract. §. 11. in gl. 11. Ale. & ibi Caro. conb. 55. nu. 4 lib. 4. cui additipulatur tex. in auth. de hære. ab intest. venien. §. si vero. quo ī loco lex vocat cognatos post fratres, filiosque fratrũ, ī capita ad successionẽ ipsam. Eandẽ sn̄am dicti Doc. plurib. alijs rõnibus, & authoritatibus p̃bare nitũtur. Idẽ vero Accursius parũ sibi constãs in §. hoc ẽt. Insti. de legit. agna. success. expressim asserit, filios tratrũ, aut sororũ admitti ad patrui successionẽ in capita, & nõ in stirpẽ, q̃ sanẽ opinio colligit ex auth. de hære. ab intest. venien. §. sed & ipsis. & §. si aũt cũ fratribus. vbi tunc in locũ parentũ ad successionẽ patrui vocat lex filios p stirpẽ, qñ cũ aliquo ex patruis superstite admittunẽ ad successionẽ patrui defuncti, non in alio casu. ecce ergo tex. q hãc optionẽ probat apertissimè, & tollit prioris sn̄æ p̃bõnẽ. Atque ita huic posteriori opinioni subscribunt Azo in sum. C. de legi. hære. Iac. Butr. Sal. & Bal. in d. auth. cessante. Host. in sum. tit. de succes. ab intest. § vlto. Zasius lib. sing. Rñi. l. c. 7. Fortu. in l. Gallus. §. idẽ credendũ. ff. de lib. & posth. col. 19. ¶penes quos extat lata hui' hõnis disputatio. Et sane mihi vtriusque partis rõnes cõsideranti potius placet Azo. opinio, quã authoritas Theophili plurimũ adiuuat in §. hoc ẽt. Insti. de le. agn. succe. q in spẽ eã probat. Reg. tẽ l. 5. ti. 13. p. 6. Quin & Zasius testatur eã Friburgis municipali cõstõne sancitã esse, pluribusque Galliæ locis seruari, ac morib. receptã esse, asserit Gui. Bñ. i c. Rainun. de test. ver. & vxorẽ. nu. 663. & Rebuffus in procœ. const. Regiarũ gl. 5. nu. 81. quo ī loco optimè distinxit praxim huius conclusionis ab ea, quã p̃cedenti ver. ex Taurina constõne, p̃baumus, p̃baurique eandẽ Azo. lentẽtiã lege sancita inuictissim' Carolus Quintus Romanorũ Imperator primus Hispaniarũ Rex in comitijs totius Imperij Germaniæ habitis anno 1529. sicuti scribit Ferrarius in §. non in capita. Insti. de hæred. q̃ ab intest. defer. & Zas. de feu. p. 8. cõ. 5. cui opinioni accessere plures citati p̃ And. Tiraq. in d. gl. 11. ¶Et nouissimè Franc. Bal. in suis Iniano. & Cutius lib. 2. Feudorũ tit. 11. quo in loco ad hanc opinionẽ adducit Gotthorũ legẽ, q̃ apud nos extat lib. 4. Fori iudicialis. titu. 2. c. 8. eandem sententiam probat Constantinus Harmenopulus lib. 5 tit. 3.]

Tertio est animaduertendum, in successione fratris intestati, fratres paterni tñ sanguinis superstites admittendos esse ad bona, quæ defunctus acquisiuit a patre, fratres vero mr̃ni sanguinis admittendos esse ad ea, q̃ defunctus a matre, vel matris cã habuerit, alia vero bona æqualiter inter fratres diuidunt. l. de emãcipatis. C. de legi. hr̃d. quã præter alios dicit ing. Gui. Bened. in d. verbo & vxorẽ. nu. 665. gl. cõiter recepta idem notauit in auth. post fratres. in 1. C. de legi. hær. alia in auth. itaque. C. com. de succes. vbi Cor. & idem in d. l. de emãcipatis. & in d. auth. post fratres. & in consi. 266. dicit hanc opinion em cõem esse. idem asserunt Anto. Rub. consi. 76. Isa. in l. posth dotem. ff. solut. matrim. ad finem.

& probatur Regia l.6.tit.11.par.6.Licet Cor.in d.auth. itaque.poſt Raphaelem dixerit cõtrarium iure verius eſſe.hæc vero eius opinio eſt intelligenda in fratribus, eorumq; filijs.non aũt in fratrũ nepotibus,ſit.n. æqualiter admittuntur.Petrus à Bellapertica in d.auth.itaq; cui cæteri Doct.cõiter aſſentiuntur.Verũ extante municipali lege, q̃ in ſucceſſione fratris inteſtati pferat conſanguineũ fratrẽ vterino, tunc vterinus frater excluditur a fratris inteſtati ſucceſſione,ẽt reſpectu bonorũ,q̃ defuncti à matre uel matris cõſanguineis habuerit.Bar.Soc.conſi.89.vol.4.etſi Paul.Caſtren. & Corn. in d.auth.itaque.contrarium notauerint.

9 Cæterum ſeptima † concluſio nõ procedit ſi patruis reſpũ ſucceſſionis nepotis inteſtato decedentis, ad hãc etenim ſucceſſionẽ admittuntur patrui æquis portionibus,& ad bona,q̃ defuncti habuit,& relict,ſiue patrui ſint fratres cõſanguinei, ſiue vterini patris ipſius nepotis,q̃ modo inteſtato deceſſit,ea rõne q̃ auth.de conſ. & vteri.fratri. quæ dictam concluſionẽ ꝓbat in §.hæc igitur lex.expreſſim ſtatuit,illum conſtitũtionem eſſe ſeruãdam in illo caſu,nempe cum agitur de ſucceſſione fratris.Bar. idem probat in l.poſt conſanguineos.§.legitima.ff.de ſuis,& legit.libe.cuius opinionem dicit eſſe veriorem.Cor.auth.poſt fratres,in 2.2.col.C.de leg.hæc. & Rube.conſi.102.dicens hanc opinionem communẽ eſſe,quod etiam fatetur Cur.Iunior conſ.46.col.1.

10 Nona concluſio.Pars † hæreditatis pẽnæ, ab vno ex filijs repudiata,cæteris filijs debetur æqualiter,tã vtrinque coniunctis,q̃ vel conſanguineis, vel vterinis. agit etenim de hæreditate paterna,non fraterna,& tũ locus non eſt d.auth.ceſſante.Sic Bar.cenſet dicendũ eſſe in l. Lucius.ff.de vulg.pe.q.vbi Ial.nu.31. dicit eius opinionem cõem eſſe.Idem Bar.in l.re coniuncti.ff.de lega.3. col.pe.vbi Ioan.Croc.eum ſequitur dicens,itidem eam opinionẽ cõem fol.12.col.4.adẽ fatẽtur eã ſecuti Imo. in c.Raimuntius.de teſta.de materia reciprocæ ſubſtitutionis.Alex.conſi.30.li.2.col.2.Ripa in d.l.Lucius.col. vlt.Aymon.cõl.41.Cur.Iun.conſ.115.col.3. eandẽ opinionẽ ſequuntur Dec.conſi.304.poſt Alb.in rubr.ff.de vulg.q.16.Ial.q.5.Ang.Sal.& Roma.in Lin teſtõ.C.de teſtam.mil.Imol.Alex.& Aret.in d.l.Lucius.

Decima concluſio. Hæreditas fraterna ab inteſtato delata fratri vtrinque coniunctio ſuperſtiti,& filijs alterius fratris vtrinq; ẽt coniuncti,tã tñ mortui, ſed repudiata a fratre,non defertur filijs repudiantis, imo ſolũ cõpetit filijs fratris iam defuncti,tanquã proximioribus. ſiquidem hi iure patris defuncti ſuccedunt,& obtinẽt æqualẽ gradum ſimul cum patruo repudiante, at filij repudiantis non obtinent locum parentis,qui repudiauit, ſed adhuc in remotiori gradu exiſtentes non ꝑit proximioribus æquales eſſe.Coſen.in auth.poſt fratres. in 1.C.de ſuis & legit.hæred.Cui tamen ipſe nõ accedo, imo potius ſequor Sal.ibi ea rõne,quod ſi 3 fratris pre mortui tunc admittuntur loco parentis ad patrui inteſtati ſucceſſionem, q̃ ſimul ipſis, & patruo ſuperſtiti defertur hæreditas,quod ſi nullo ex patruis ſuperſtite, aut hæreditatem repudiante,ac ſubinde excluſo eo patruo,qui ſuperſtes ſit,proprio iure filij fratris admittũtur,non iure patris,& ideo cum eis concurrunt filij patrui repudiantis, cum ſint in pari gradu.

11 Vndecima concluſio.Qui inteſtatus mortẽ obierit, non relictis fratribus,nec eorũ liberis proximioꝛẽ conſanguineũ hæredẽ habebit ſublato ſexus, & cognationis, atq; agnationis diſcrimine. tex.in d.auth.poſt fratres.in 2.Regia l.9.tit.3.p.6.Quæquidẽ ſucceſſio vſque ad decimũ gradum tendit,nec vlterius progredit ur gl. in auth.de hæred.ab inteſta.veni.§. ſi vero nec fratres. gl.Bar.& Doct.in auth.de ſucceſſione.C. de ſuis & legit.liber.Ial.in l.vlt.col.2.C.vnde legit. Nam agnati vſque ad decimum gradum admittendi ſunt gl. cui omnes ſubſcribunt in d.l. vlt.cognati vero non debẽt diſtingui ab agnatis.§.nulla. in auth.de hæred. ab inteſt. veni.igitur vt nulla conſtituatur diꝛia inter cognationẽ & agnationẽ,admittuntur cognati,ſicut & agnati vſq; ad decimum gradũ ex iure nouellarũ, tametſi iure codicis cognati ſolũ ad ſeptimum vſq; ad gradũ forẽt admittendi.gl.cõiter recepta,in d.l.vlt.probat.l.1.§. hæc aũt. ff. vnde cognat.§. vlti.Inſtituta de ſucceſſ. cognat. Verum legitima ſucceſſione deficiente vxor admittitẽ ad ſucceſſionem viri inteſtati, & econtrario vir ad ſucceſſionem vxoris,l.1.C.vnde vir,& vxor.Regia l.13.titu.11.par.4. alioqui fiſco deferuntur bona.l.1.§.diuus. ff.de iure fiſci.l.1.& 4.C.de bonis vacant.lib.10.

12 Hic vero,& illud eſt † notandũ,in Feudorũ ſucceſſione locum eſſe ſeptimo gradui,non vlteriori. tex.in c.1. §.hoc autem ſciendum. qui feu.dare poſſ.c.1. de feudi ſucceſſ.niſi feudũ ſit conſtitutũ nomine, & titulo Regni,Ducatus Comitatus,aut Marchionatus. In his etenim feudis ẽt ad centeſimũ gradũ ſucceſſio ꝓgreditur Bal.in c.1.de feud.March.§. capitanei.Ial. poſt alios in d.l.vlti.2.col. C. vnde legit. Dec.conſi.85. Caſtellanus Cor.in vltimis memorialibus dictione agnati.quod eſt meno tenendum propter authoritatem eorũ,qui huic opinioni conſentiere.quos ꝓtes Ial.& Cot.ſequitur Cæpol.canõ.256.quamuis Bal. ipſe aſſertus huius opinionis author,dubius ſit in huius quæſtionis deciſione.

13 Duodecima concluſio.Filijs, † aut liberis illegitimis defunctis inteſtato,tunc parẽtes ſuccedunt, q̃ ipſis parentibus inteſtatis, non exiſtentibus ltimis liberis, nec alio,qui eis impedimento foret,filij illegitimi iure ſuccederent,atq; eo mõ,quo ſucceſſio parẽtis inteſtati,nõ exiſtente prole ltima,nec alio impedimento, liberis illegitimis defertur, eodẽ parentibus ſucceſſio liberorũ cõpetit.tex.in auth.quib.mod.natu.effi.ſui.§. de nepotibus. Azo in ſumma.C.de legit.hæred.in fi.Bar.in l.vl. 2.col.ff.de his qui.vt indig.idem in l.1.in princ.ff.de bono.poſſ.contra tab.Bal.in auth.licet.C.de natu.lib.Nicolaus de Vbal.de ſucceſſ.ab inteſt.2.p.prin.col 9.Ang. Aret.in tract.de teſta.in verb.nolens inteſtatus,colc.5. Alex.conſi.1.9.vol.1.& idem in conſi.150.vol.2.& Ioſ. Bapteſta in Lſi qua illuſtris.C.ad orb.fol.39.opt.tex.in §.1.Inſtit.de ſeruili cognat.& hæc eſt frequẽtiſſima omnium interpretum ſententia, ex qua plura poſſent deduci perpetuis his,q̃ notauimus in Epitome de ſponſa. 2.par.c.8.§.4.& 5.quo in loco explicuimus, qua ratione filij illegitimi parentibus ſuccedant,atque ex hoc aperitur intellectus ad glo.in §.vlt.Inſtit.ad Tertul.

Decimatertia concluſio.Fratres, ceteriq;ex linea tranſuerſa cognati,vel agnati,inteſtatis fratrib.cognatis,vel agnatis illegitimis eo pacto ſuccedunt,quo ipſi illegitimi eidẽ fratrib.cognatis,& agnatis, inteſtato decedẽtibus ſuccederent,no exiſtentib..alijs cognatis legitimis, taltẽ in pari gradu,vel illegitimis,& tñ proximioribus. Eſt enim hæc reciproca ſucceſſio.text. in auth. quibus modis natura.effi.ſui.§.filium.Ang.Aret.dicto verbo, nolens inteſtatus decedere.col.9.& Nicol.de Vbald.de ſucceſſ.ab inteſt.3.par.col.3.& 4.Si quis igitur ſcire velit,quis ſit legitimus ſucceſſor ei, qui cum illegitimus ſit,inteſtatus mortem obit, quærat diligenter eum, cui ipſe inteſtato moriens ſi viueret,ſuccederet iure cognationis, ac modum ẽt, & formam ſucceſſionis inquirat, quibus animaduertis, ſtatim cognoſcet legitimũ inteſtati ſucceſſorem.Ex quibus etiam apparet,an filio presbyteri,diaconi,vel ſubdiaconi inteſtato pater, mater, fratres aut cognati ſuccedant attenta prælatæ concluſionis ratione,& vitio huius,quæ in d.cap.8.§.5. nos ſcripſimus.

FINIS.

AD

AD PERILLVSTREM, AC REVERENDISSIMVM DOMINVM D. FERNANDVM VALDESIVM,

Epiſcopum Seguntinum, Caroli Cæſaris, Hiſpaniarumque Regis, Prætorio ſummo Præſidem, DIDACI COVARRVVIAS *Toletani, è Collegio Maximi Salmatoris, Salmanticæ vtriuſque iuris diſciplinam profitentis, in eius de Sponſalibus, & matrimonijs Epitomen præfatio.*

QVI iuris vtriuſque peritiam penitiſſimè ſectantur; Præſul ampliſſime, curam haud ſegniter debent impendere quò cæteris ſtudia pulice cenſenda exhibeant,atque Reipublicę vtilitati conſulentes exactiſſima cura elaborata vulgo tradere nitantur. Eam etenim prouinciam iuris profeſſores aſſumpſimus,in qua maximo cum periculo æternæ,non tantum temporariæ ſalutis hallucinamur,plerunque quid patrimonio, rebuſq; huiuſmodi conueniat,ac frequenter quid animæ vtile ſit pertractantes. Proinde totis viribus agendum, vt ea, quæ in vtriuſque iuris interpretationem excogitauimus,doctiſſimorum virorum examẽ ſubire feſtinent. Quo fit,vt nobis par vtilitas comparetur, quippe quibus ex ſapientum hominum, & cordatorum candido iudicio quę modò edimus maioris æſtimare licebit, quàm ſi priuatim proprio decreto probarentur. Neque palinodiam canere, quod aiunt, nobis indecorum erit,modo grauiſſimi viri, quique in his ſtudijs ętatem omnem exegerunt, quibus nos ipſos exponimus, id effici debere cenſuerint. Hinc etiam augentur pubblicis hiſce experimentis humana ingenia,artes miro modo creſcunt,ab illoque vetuſtatis ſitu egregiè vindicãtur. Priſci ſiquidem illi mortales,auctore Plutarcho,egrotos palam curabant.vt eorum vnuſquiſque,ſi quid habuiſſet conducibile,quod vel ipſe ægrotans,vel alterum curans cõperiſſet,conſuleret ei,cui opus erat. Apelles etiam nobiliſſimus ille pictor,teſte Plinio, perfecta opera proponebat in pergula tranſeuntibus, atque poſt ipſam tabulam latens,vitia,quæ notarentur,auſcultabat, vulgum præ ſe ferens diligẽtiorem,quàm ſe iudicem.Quibus perſuaſi,præſul ornatiſſime,animum induximus,vt quæ in librum Quartum Decretalium in hoc totius orbis celebratiſſimo gymnaſio,anno ab hinc quarto,frequentiſſimo auditorio dictauimus,in publicum ſub tuo patrocinio prodirent.Iuris Pontificij ſtudioſis operam hanc, qua potuimus,diligẽtia,impigrè nauantes. Quod ſi ſpes ipſa nos fefellerit,id tamen hic conatus aſſequatur,vt multo impenſius, atque accuratius noſtra hæc ſtudia ab alijs animaduerſa, non mediocre compẽdium huic tractatui ſint allatura. Cæterum cum in mentem veniſſet,vt bium conditores Deos proprios ipſis vrbibus,ac prouincijs aſſignare conſueuiſſe,vt municipali conſecratione colerentur, veluti tutelam illius loci ſubituri, quos veteres Tutelares appellant, vnde & Tutelarium deorum ſacra eorum annalibus celebrantur, in quibus patrocinium,& ſalus vrbis,velut a certis numinib.rogabatur,hoſque Patrios Deos primo Geor. Vir.noĩat:

Dii patrii Indigetes, & Romule, Veſtaq, mater,
Quæ Tuſcum Tyberim, & Romana Pallatia ſeruas.

Quorum ſub indigetum nomine Hiſpanus Poeta meminit lib. 1.de bello ciuili:

Indigetes ſeu ſis Deos, vrbiſque laborem
Teſtatos ſudore lares.

Ac deniq;, vt ſcribit Tertullianus in Apologetico,vnicuique prouinciæ,& ciuitati ſuus Deus erat,vt Syrię Aſtartis, Arabię Diſeres,Norico Tibilenus, Africæ Cęleſtus,ea ratione nobis; qui diuina auxilia ab ipſo ſummo omnium opifice, ac Deo Optimo Maximo Ieſu admiranda totius Chriſtiani vrbis felicitate petimus,& humana patrocinia inuocare,iure licere arbitramur, quo noſtra ſtudia tutò in omnium conſpectum prodire poſſint,inſigni alicuius Herois tutela ipſo limine præmunita. Te vero Præſes vigilantiſſime,multis titulis, ac nominibus ſe legimus,cui hę lucubrationes,noſtrorum ſtudiorum primitiæ,nuncuparentur,nõ quod dignas tãto nomine vllo pacto eas exiſtimemus,ſed quod animum in rebus literarijs addictiſſimum ſemper cognouerimus,nec iniuria,ſiquidem luſtricis, quæ

inter

inter virtutes primas obtinet, cuius ipse clarissimam præfecturam geris, tota ciuilibus literis, iuris vetustique studijs, ac legum humanarum professione comprehenditur, quippe quæ res nostras, vitam, corpus, & nos ipsos tueri doceant, noxios supplicijs coercendo, bonos præmijs honorando. Agnoscamus igitur te veræ iustitiæ assertorem, literarum, & disciplinarum omnium vindicem profiteamur, qui sacratissima iuri prudentiæ templa boni, & æqui peritia fretus hactenus constituueris, ipsiusq; primariæ ac venerandæ virtutis solennia circūspectissimè peregeris, quique verum illud feceris, Rempublicam sine summa iustitia regi non posse, quod apud Ciceronē, referente Augustino, Lælius atque Scipio egregiè asserunt. Hinc sanè fit, vt quisque te duce iustitiam amplexus, optimi ciuis officium expleat, mente, & toto animo perpendens, quod apud Xenophontem Euthydemus ad Socratem pulchrè dixit: ὡς ἀδύνατον ἐστὶν ἀγαθὸν εἶναι μὴ δίκαιον. Testis Hispania est, quæ inuictissimo Carolo absente, instaurande totius ecclesiæ causa, hæreditariæ prouinciæ tutela, aliisq; rebus arduis impedito, sub eius vnico lumine, atque hærede Philippo, spectatissimæ indolis Principe, tanta animi tui magnitudine, tanta constantia, tanta denique diuini, & humani iuris cognitione, atque prudentia, iustitiæ exercendæ te sincerum antistitem habuit, vt teipsum, veluti numen quoddā dolis, vi, potentiorumq; tyrannide circunducti, & oppressi, pro iure liberrime exigendo non secus appellent, quàm hi, qui quondam barbarica Afrorum rabie, agit antibus furiis, extincto pene Hispanorum Imperio, propris sedibus expulsi, ad tuum natale solum, vti ad sacram anchoram, confugientes, indigenarū, qui tui maiores fuere, auxilio fortissime adiuti, paulatim totam Hispaniam a Mauro rum faucibus ignominiosa seruitute aliisq. Saracenorum, & Arabū iniuriis strenue vindicauerint. Age ergo Prætulum decus, & ornamentum, hosce nostros labores, quos iusticatissime tuo nomini dicamus, sub tuo sinu fouendos, ac tutandos suscipe sub tua perspicacissima censura corrigēdos sereno vultu, animoque benigno admitte, meq; tuo obseruantissimum ea qua solet, benevolentia prosequere. Bene vale, atque iterum felicissime vale. Salmanticæ e Collegio sanctissimi Saluatoris, Calendis Decembris. Anno M. D. XLV.

Ad lectorem.

QVnt fortasse, benevolentissime lector, qui huius nostri instituti rationem exigere velint, causasque requirant, cur in hanc Iuris Pontificij partem commentarios ediderim, eosque omissa cuiuslibet capitis paraphrasi, quæ vtilior quibusdam videretur ad summam redegerim. Quibus non iniuria uitæ, & studiorum ratio reddēda est. Annis namque duodecim in vtriusque iuris priuata relectione exactis, admissus ipse ad hoc selectissimum, totiusque orbis celebratissimum collegium, quod in hac academia Salmanticensi admodum illustris ac reuerendissimus vir Didacus a Muros Oueten sis Ecclesiæ præsul meritissimus, sanctissimo humani generis Saluatori dicauit. Doctoris tandem Decretorum Laurea anno millesimus quingentesimo trigesimo nono, gratis vero vicesimo sexto insignitus, cum post biennium honorario publicè accepto, munus iura Pontificia interpretandi nactus essem, librum quartum Decretalium statim prælegendum assumpsi, ex cuius interpretum varia lectione cognoui operepretium me facturū, si quæ apud Iuris Pontificii, ac Cæsarei Doctores, necnon apud sacræ Theologiæ professores sparsim circa eundem tractatum legissem, ad breuē quandam resolutionem præuia rationum cognitione reducerem. Qua in re veterum parsimoniā, prolixosque nimis, ac sæpissime diffusos, quanuis multæ, ac variæ lectionis, Cardinalis Alexandrini commentarios ex professo fugere curaui. Nec temere capitum distinctā adnotationem omisi, sed ne mihi forent eadem sæpius repetenda, vtq; ab extraneis quæstionibus recederē, quæ in propriis sedibus traditæ lectorem eruditum facilius, & suauius delectant, locis autem alienis congestæ fastidium generant, atque nauseam prouocant, phrasim eam, quæ nobis forte contingit in ipsis ordinariis lectionibus, expolire noluimus, quo facilius ab omnibus hi nostri commentarii legi possint. Nec tamen eam sequimur, quę barbaris dictionibus onusta, absque vllo delectu passim in veterum glosematis sese obtulit. Lege igitur hæc nostra, & quæcunque sint boni consule, ac perpetuò VALE.

Huius igitur operis candide lector, duæ erunt partes, quarum Prima de sponsalibus, Secunda ac matrimonio tractabit. Rursus primam in quinque capita diuidimus, quibus sequentia explicabimus. Primum sponsaliorum diffinitionem. Secundum, ætatem ad sponsalia requisitam. Tertium, quibus verbis sponsalia contrahantur. Quartum, sponsaliorū effectum, & quo pacto ipsa sponsalia in matrimonium transeant. Quintum, qualiter sponsalia dissoluantur.

DIDACI COVARRVVIAS TOLETANI.

IN QVARTVM LIBRVM DECRETALIVM. EPITOME.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Sponsaliorum definitio, & eiusdem nominis ratio.*
2 *Sponsalia quam dici munera, quæ ab sponso sponsæ dari solent.*
3 *Sponsalia propriè dici, quæ de futuro appellamus, quamquè tamen, & ad vsu frequentiori, quæ de præsenti iuris Pontificij professores appellant, & nu. 3*
4 *Sponsa ante nuptialem benedictionem, vel carnis copulam, vxor vero postea a sacra scriptura, canonibus, & communi appellatione, dicitur.*
5 *Intellectus ad l. non sine. C. de bonis quæ liberis.*
6 *Vlpianum in l. si vxor. §. diuus ff. de adul. in sponsa de futuro intelligendum esse.*
7 *Intellecta atque exactè perpensa verba Bar. in eodem §. diuus.*
8 *Adulterium minimè committi cū alterius sponsa, quam de futuro appellamus.*
9 *Verus Vlpiani sensus in d. § diuus.*
10 *Eiusdem interpretatio in §. i minor sub eadem lege.*
11 *Papiniani non inelegans intellectus in l. miles. §. quærebatur ff de adult.*
12 *Percutiens clericum cum sponsa fornicantem, an sit excommunicatus sententia canonis.*
13 *Filius natus ex fornicatione, cum alterius sponsa de futuro contingenti adulterinus non est.*
14 *Qui cum alterius sponsa de futuro fornicatur, in interiori animæ iudicio, non tenetur hanc qualitatem sponsaliorum sacerdoti indicare.*
15 *Regia lex Anno 15. libr. 8. ordinat. ad vnguem exponitur.*
16 *Verus ac germanus sensus l. sciendum. ff ad l. Pomp. de parricid.*

CAPVT PRIMVM.

1 SPONSALIA, † authore Florentino, sunt futurarū nuptiarum mentio ac repromissio, ex eo sic dicta, quod veteres per stipulationem futuras sibi vxores ponderent. l. 1. & 2. ff. de sponsa. l. sponsio. ff. de verb. sig. & ibi Alciat. c. nostrates. 30. q. 5. (Sed & elegantèr repromissionis dictione Iurisconsultus vsus est, quod ex propria significatione pro reciproca promissione accipiat, quæ vere in sponsalibus sit, quia hinc inde reciproca est promissio. Sic hæc quidem sæpiùs mē præcedebant nuptiarum fœdera, quæ variis gentium moribus solennitèr sanciebantur. Nam & Lactantius Firmia. lib. 2. diuin. inst. c. 10. auctor est, aqua, & igni nuptiarum fœdera contrahi solere, eoq; humore ac calore animantium fœtus corporentur. Cuius solennitatis memnit Iurisconsultus in l. pen. ff. de don. inter vir. & vxorē. vbi Budæus id eleganter explicat, & Plutarchus in problematis Romanis, c. 1. Dionys. Halicarnass. lib. 2. Rom. Antiq. & Ouidius 4. Fastorum, agens de aqua, & igni:

An quod in hoc vitæ causa est, hoc perdidit vsus,
His nova sit coniux, hoc duo coniuga putant?

Cui subscribit Festus Pompeius in dictione aqua. Sed & M. Varro lib. 4. idem significare videtur, qua in re, qui priscorum ritus nosse cupit, legat Quintum Curtium lib. 8. vbi agit de Alexandri, & Roxanes connubio. Alex. ab Alex. Dierum genial. lib. 1. c. 24. Virgil. Polyd. de Inuentor. rerum. lib. 1. c. 4. Ludouic. Cælium lectio. antiq. lib. 15. c. 15. & 17. Nobis, qui Christi fidem profitemur, latis sit ab ecclesia sancitum esse in nuptijs cōtrahendis morem religioni maximè conformem, quē tradit tex. in c. aliter. & c. nostrates. & c. fœminæ. 30. q. 5. nec is ad vinculi coniugalis effectum attinet, vt plures tex. in c. 1. de sponsal. cum communi Doctorum intellectu. Huic etiam sponsaliorum significationi aptari potest alia ratio, qua constat sponsorem dici eum, qui pro alio promittebat, & inde sponsalia dicta, quia is, q vxorem ducturus erat, non ab ipso, sed ab eo vnde ducturus erat, nempe a patre, vel a fratre stipulabatur, eā in matrimonium ductum iri. vt ex Aulo Gellio lib. 4. c. 4. deducit Alciat. lib. 1. pareg. c. 2. Quibus & illud adiiciendum est, sponsalia † etiam dici munera, quæ ab spō sa sponsæ dabantur l. 1. C. si nup. ex rescript. petan. & in rub. & l. 1. C. si rector prouincia sponsalia dederit. lib 3. C. Theodosian. Sic primo Regum, c. 18. scribitur, Non habet rex sponsalia necesse, nisi tantum centum præputia Philistinorum. Quin & Varro lib. 5. de lingua Latina scribit, quia veteribus pecuniam nuptiarum causa sponso promissam, dictam fuisse sponsam.

2

3 Non tamen inficior † sponsalia dici quandoque non tantum futuri coniugij consensus promissionē, quā sponsalia de futuro magistra voce appellamus, verum ipsum mutui coniugalis consensus dationem, quā sponsalia de præsenti dicimus, vnde sponsam eam dicemus, quæ verè matrimonio addicta est, quod sacra scriptura & iura canonica passim obseruant. cap. 3. loco. de præsumpt. c. 2. c. fi. de sponsal. duo. c. coniuges. c. qui desponsatam. 27. q. 2. non ex eo tātum, quod futura traditio corporum promittatur, vt existimat Abbas in c. pen. de spō. & Felin. in rub. de sponsal. 2. col. sed ex eo quod matrimonium per sponsionem, id est per stipulationem, vt moris est, contrahatur, per interrogationem, & responsionem, c. pen. de sponsal.

Quod etiam apud veteres fieri solebat. si quidem vxor interrogabatur a viro, an vellet sibi esse materfamilias, cui sus vir ab vxore interrogabatur, an vellet sibi esse pater familias, authore Boetio lib. 2. Topic. quē Alciatus in l. nunciatū. §. matrem. de verbo. sig. & Turaq. de legib. connubial. 1. col. 3. Hanc nollitatem † vxorem ab sponsa & coniugalem colentium partim hoc solo distinguūt, q vxor post nuptialem benedictionem, & solennia è, seu carnis copulam, dicatur, ante vero sponsa appellet. c.

letur c.ex publico,de cõuer,coniug. quã significationẽ diuina ẽt Scriptura obtinet, & cã frequẽs vsus recepit. Fin Abb.in d.c.ex publico,vbi tex.ea vtitur,notat Anchar,cons.21.col.pen.Fel.in rub.de sponsa,optime Dec. cons.540. sed & has sponsas quique dicit coniuges, vel vxores constat,nõ repugnantium,sed spe futurorũ, ex eo quod postideat,quam in desponsatione dederunt, postea efficiantur verè vxores:c.licquippe.27.q.2.vbi gratia.ex pluribus auctoritatibus hoc ipsum probat. cuius est locupletissimus testis Hieronymus aduersus Heluidium de perpetua virginitate beatæ Mariæ 2. Tomo.

Verũ apud Iurisconsultos ꝓprior,ac frequentior est prima sponsaliorum,atq; sponsirum significatio,quas sponsas proprie intelligimus,quas de futuro appellam⁹ quod Abb.Ant.& Fel.in rubr. de spon.& Contra. Lagus in Methodica iuris.tit.de nupt.fatentur.

Ex quo infertur 1 primo intelligi ad l. non sine. C. de bonis,quæ lib. vt intelligenda propriè sit in sponsalib. de futuro,quibus sponsalitia largitas ita cõuenit, vt minimè de hoc dubitare liceat.l.cum veterũ.C.de donat.ante nupt.auth.vt sponsal.largit.colla.8.Regia l.2.tit.11. par.4.nam de sponsis de præsenti iam idem statuerat.l. 1.C.de bonis,quæ lib.sub nomine viri,& vxoris.

6 Secundò ex his patet l.si vxor.§.diuus.ff. de adulte. dum cõtra alterius cũ sponsa vindicare permittit, in spõsa,quã de futuro vocamus,intelligẽdã esse, vt ꝓpriam Iurisconsultorum significationẽ sequamur. Nec huic interpretationi Bar. ibi aduersatur dicẽs spẽ matrimonij, quã ibi violari ꝓhibet lex,intelligi qñ sponsalia iã sunt cõtracta de præsenti,non.n.exigit Bar.sponsalia,q̃ nos de præsenti vocamus,esse contracta,sed contractũ sponsalio rũ iam ꝓcessisse cũ promissione firmandi futurũ consen
7 sum cõiugalẽ,vt spes matrimonij posset dici.† Nã alias, inquit ipse,sponsalib. non ꝓcedentib. non diceret spes matrimonij ex eadẽ l.§.si qs vxorẽ.vbi maritus nõ accusat vxorẽ ꝓ adulterio, qđ cõmiserat ante matrimonium contractũ,cũ ibi nulla sponsalia ipsum matrimoniũ ꝓcesserint. Nec decet opinari ita ineptũ Bar. sensum fuisse, vt minimè putaret spẽ matrimonij dici post sponsalia futurũ matrimoniũ promittentia.Id vero cõstat Bar.aduertisse nõ posse dici spẽ, nisi ex aliquo actu ꝓcedenti,qđ ꝓbat tex.vbi Bar.in l.qđ seruus.ff.de cõd. ob cãm Bar.adẽ in l.q Romæ.§.duo fratres. ff. de verb. obl.cõne 6.Abb.& Imo.in c. 2. de renun.optimè Aymon Sauillianus cons.11.col.2.& 3.sentit tex. in l.nõ solũ.§.si liber.ff.de excusationib.tutor.Sic & dicta l.vxor §.diuus intelligit gl.in c.quemadmodũ.in verbo sponsum.de iureiur. Alb. & Præpositus in c.discretionẽ. de eo qui cogno.cons.vxor.Old.& Alb.in l.miles.§.quærebatur.ff.de adul.Quæ oĩa nõ temere adduximus, sed vt quosdam obiter oñderemus allucinari, qppe qui in sponsa de præsenti d.§.Diuus.hic lexere,quorũ primas obtinet gl.in c.si vero,in 1.de sent.excõ.ibi recepta cõiter.Ana.in c.1.de adul.Fel.in rub.de spon.2.col.id certe falsum,& ab illius legis vero sensu est alienũ. Qua lege sic perpensa q.tã probare conãtur,adulteriũ cõmitti cum alterius sponsa de futuro.gl in d.c.quẽadmodũ. Abb.& Præp.in d.c.discretionẽ. Old.& Alb.in d.§. ꝓbatur.,ꝓ quibus videri põt tex.sub ea,l.si vxor.§.si minor. vbi iure sponsi põt quis adulteriũ cũ ꝓpria spõsa cõmissum accusare,quãuis iure mariti non posset,ergo adulterium cũ sponsa alterius cõmittitur.Qđ tñ abest vt ꝓbẽ,vt apertissimis argumentis id falsum esse cõuin
8 cam.† Primum.n.a definitione adulterij argumentũ affirmo.Est aũt adulterium,coitus mentalis,vel realis, ꝓ quẽ alterius thorus violatur,c.lex dla.§. adulterium. 36.q 1.Inter.§.1.ff.de adol.Inter stuprum.ff.de verb. sign.& colligitur hæc definitio ex duo Tho. in 2.2.q. 154.ar.8.gl.in rub.C.de adul.Doc.in rub.infra de adul. sed coitus cum sponsa non violat thorum alterius, ius enim sponso non competit accedendi ad sponsam ante coniugalem consensum expressum, vel tacitum,igit non erit adulterium coitus cum sponsa alterius cõtingens.Secundo eadem l.inter. asserit adulterium solum cũ nupta committi, sponsa vero nupta non est, ergo coitus cum ea adulterinus minimè censetur.qđ ẽt probat d.l.si vxor.§.si quis vxorẽ.Tertio eandem opinionẽ probo auctoritate gl.in c.quidam desponsauit.27. q.2. quæ negat adulterium committi cum sponsa alterius de futuro.gl.ẽt in d.c. discretionem, cum sponsa tñ de præsenti adulterium committi, notat.vbi Card. hanc opinionem apertè sequitur.Idem probat gl 1.c.li vero. in primo.de senten.ex com.quibus conuenit,quod An. in d.c.discretionem. notat dicens adulterium cõmitti ex iniuria illata vinculo matrimonii,ẽt ante copulam. idem tenent Ana.in d.c.1.de adult.Fel.in rub. de spon. 2.col.ac Ioan.Lupi huius tñ æ esse videtur in rub.C.de donat.§. 20.in prin. Mihi tñ hoc ipsum asserenti obijciet statim lector me contraria opinari. quippe qui §. Diuus de spon.de futuro intellexerim, & negem cum
9 ea adulterium committi.Cui ego rñdeo, ex rescriptor Imperatoris licere sponso coitum alterius cum spõsa vindicare,per tex.in d.§.diuus, non tamen ex eo quod ille coitus sit adulterinus,sed vel quia iniuria atrox spõso infertur, propter spem matrimonij, vnde sponsus non vindicant hanc fornicationem,eo q̃ fit adulteriũ, sed rõne atrocis iniuriæ sibi illatæ, quemadmodũ iniuriam ponæ illatam vindicare licet ob eandem matrimonij spem.l.item apud Labeonẽ.§. sponsam quoque. ff.de iniur. vel saltem in d.§.Diuus. sponsus non vindicat illam fornicationẽ iure adulterij. qđ mihi sat est, atque hunc opinor esse verum sensum dicti §. Diuus.

10 Non† obstat.§.si minor.sub eadẽ l.quia loquitur in accusatione,q̃ fit iure sponsi, non iure adulterij, quod apertè ex eius litera constat.Vel erit ille tex.intelligendus in spõsa ad domũ traducta,cõ qua ex illa traductione cõsensus coniugalis saltẽ tacitus intercesserat, cũ ilia esset nubilis,malitia supplente ætatẽ. vt ibi constat. & ꝓbat hic traductionis effectus in l.mulierem.ff. de ritu nup.a lege tñ sponsa appellatur ante duodecimũ annũ traducta,non vxor,quia lex illam ætatẽ vxoribus statuerat.l.in sponsalibus.ff.de sponsalib.quã ætatẽ malitia ꝓ venire posse quoad vxoris nomen lex ciuilis minimè pmiserat,imo ẽt nuptam ante duodecimum annum no appellari vxorem, donec duodecimus annus sit cõpletus,probat l.minorem.ff.de ritu nup.& sponsalib.præcedentibus si nuptiæ sequantur ante duodecimũ annũ solenniter,nomen sponsaliorum, & sponsæ adhuc durat.l.quæsitum. ff. de sponsalib. tametsi ad matrimonij
11 vim,malitia ætatem suppleat,quod alibi trademus.

Ex† his subinfertur intellectus ad text.in l. miles.§. quærebatur.ff. de adult.dum dicit eum non esse adulterum,qui sponsam alterius acceperit vxorem, & cognoverit carnaliter, nam idem est dicendum si cum ea absque coniugio fornicetur,quamuis iniuriam irroget ipsi spõso,ob quam vel iniuriarum actionem in iudicium ipsius deducere poterit, vel iure sponsi illud crimen vindicare,non iure mariti,nec ratione adulterij.

12 Secundo† ex eadẽ assertione constat,† q̃ quamuis clericum cum vxore fornicantem percutiens, non teneatur absolutionẽ excõicationis petere à summo Pontifice.c.3.ad fin.de ten.ex com.cum tñ petere debet ab ipso Romano Pont.si clericum,cum spõsa de futuro fornicantem,percusserit.vt sensit gl. ab oĩbus approbata in d.c.3 sed ratione iniuriæ,quæ ipsi sponso infertur.ex hoc crimine, crederem ipsum excusari,& satis esse ab episcopo eundem absolui,nam & ex eodem c. apparet pœnitentem clericum cũ sorore fornicantẽ excusari.

Tertio

13 Tertio† hinc patet,filios ex tali fornicatione natos non esse adulterinos,qđ ad plurimũ legũ,& canonũ intellectũ plurimũ conducit. Quarto colligitur ex his eũ, q cũ alterius sponsa de futuro fornicatus fuerit, nõ teneri ad cõstendũ sacerdoti hanc circunstantiã,seu qualitatẽ sponsaliorũ,nec ipsammet sponsam ad hoc astrin
14 gi,cũ hæc qualitas speciem peccati non mutet, oĩb. tñ iniuriã passis satisfactio debetur,receptũ.n.est frequentiori calculo,circunstantias,q̃ non mutãt criminis speciem,non esse reuelandas sacerdoti in interiori aĩæ iudicio. Tho.in 4.dist.17.q.3.Floren.3.par.tit.17.§.5.Syluest.in verbo,confessio.1.q.9.& verbo circunstãtia. ac Martinus Nauarrus,quẽ ꝑceptorẽ Salmanticæ habuimus,at nunc Conimbricæ non vulgari stipendio iuris canonicũ profitentẽ, ꝓp eius summam iuris utriusque sapientiã,& mores integerrimos,veneramur,is inquã, in c.contideret.de pœn.dist.5.in princ.dũ tractatũ de circunstantijs exactissima diligentia expendit,hanc cõmunẽ opinionẽ probat.Quinto consequitur ex supradictis,pœnas a canonib.legibusue,pro adulterij crimine speciatim deligatas,locũ non habere pro coitu cum alterius sponsa ante coniugalẽ consensum perpetrato, quã assertionẽ plurimũ coadiuuant Regiæ leges. una sub tit.15.li.8.in ordinat.q̃ 2.et,altera 8.li.ter leges Tauri sancitas. Dicta tñ l.2.exigit ad adulterij pœnas ipsos sponsos,qui coniugalẽ consensum ꝓfiterunt, constitutos fore in ætate perfecta,duodecim annorum in fœmina quatuordecim in viro per canones ad matrimoniũ requisita,quasi lex illa velit sancire pœnas adulterij nõ habere locũ,qñ violatur matrimoniũ, qđ ante præfictã ætatem contractũ,malitia supplente ætatis defectum, verũ matrimoniũ indicat,vt alibi dicemus, si fœmina ante ætatis annum duodecimũ discretionẽ habens contrahat matrimoniũ.& ex eo qđ ab alio quam a marito cognita fuerit,appareat apta matrimonio verũ coniugiũ incurrere.gl.& ibi Doct.in c.vno.§. de def.pon.ip.
15 in 6.sequit eã Præpo.dicens esse cõiter approbatã in c. de illis.in 2.eod.tit.& tñ lex illa regia hoc casu non vẽ permittere adulterij accusationem, quam oporteret p mitti saltem iure sponsaliorum,sicuti permisit Iuri cõsultus in d.l.si vxor.§.si minor.quo fit,vt Regia lex sit intelligenda.Primo vt verum adulteriũ, cõmissum tñ ante ætatem nubilem a iure definitam,lege Regia impunitum sit,quod probare vẽ Regia lex.4.tit.19.par.6. atque etiam l.si minor.ff. de adult. ita ut licet iure cõi huius criminis accusatio sponsaliorum iure sit ꝓmissa, adulterij uero rõne prohibita,ex d.l.si minor.adiũcto §.si minor.l.si vxor,iure tñ Regio oĩno impunitum sit adulterium commissum ab sponsa de præsenti, malitia ætatis defectum supplente,imo eadẽ Regia lex probat immunẽ esse fœminam maiorem ætate nubili a adulteriũ committentem,si sponsus minor sit quatuordecim annorũ,quod durum est,si ipse sponsus matrimonio aptꝰ sponsalia de præsenti contraxerat. Vnde secundo Regia lex intelligi potest,quando sponsus nondum erat perfectæ ætatis ad matrimonium,nec ex eius parte constabat potentia ad carnalem coitum,tametsi sponsa potẽs ad eum esset,quo casu matrimoniũ non est,io nec adulterium committitur,non enim arbitror velle legem illam impunitum relinquere adulterium commissum cum sponsa de præsenti,quæ viri potens est ante duodecimum annum,si ipse sponsus ætatis sit perfectæ, uel coniugio aptus ex præmaturæ potentiæ cõtus, cum in his casib.verum matrimonium contractum fuerit.

Nec obstant leges prohibentes minores nubili ætate accusari de adulterio,quia ex præsumptione ꝓcedunt quasi non sit vera sim de luxuriæ crimen ab eis commissi,nec prohibent accusationem oĩno, sed ꝓsumpt ionẽ innocentiæ inducunt,non rõ inficior adulteros minores ætate nubili,non ita acriter,vt maiores, puniendos esse,etiam adulterio vere ꝓbato.Tertio pòt lex Regia intelligi,ut ẽt vere adulterio cõmisso,in hoc casu marito non liceat occidere adulteros,nisi ipsum matrimonium,iam inter maiores nubili ætate constet, etiam si malitia supplente ætatem sit illud uerum coniugium, quod lex induxit propter defectum ætatis.

Tertio, principaliter ex præmissa sponsaliorũ cognitione† deducitur interpretatio vera l.sed sciendũ ff. ad
16 l.Pomp.de patri.vbi Iurisconsultus asserit legẽ Pœtiã in sponsis locũ habere,vt intelligamus sponsos illos, q̃ promiserunt præstare coniugalem cõsensum,quos de futuro appellimus.nam in sponsis de præsenti aperte id cautũ,& expolitũ fuerat in l.1.ff.ad legẽ Pœtiã de par. notat gl.in §.alia initia.de pub.iudi.vbi probatur in occidente vxorem locum habere legem Pompeiam,a rq; eadem ratione in vxore occidente virum, idem iterabitur,sicuti probatur in d.l.1.& eleganter expressit doctissimus ille vir,qui Alphõsi Regis ꝓprio leges, quas partitas Hispani vocam⁹,cõcinnauit in l.12.tit.8.par.7.

Denique,ut summatim agamus,cum de sponsis mẽtio occurrerit i aliqua lege,aut alia quauis parte,q̃ explicãda sit,de his intelligẽdũ est,qui nõdũ matrimoniũ cõtraxere cõiugali consensu ꝓfitito,ni aliud suadeat cõs,ac frequẽs usus loquẽdi,cuiloe intẽtio q̃ legẽ cõdidit,cõtractum,aut testamentũ fecit,qua in re ꝓter Felin.in rub. de spons.legito Pul.Parisi.cons.62.col.3. volum 4.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Aetas septem annorum ad sponsalia requisita pœmatoro iudicio,ac malitia supleri & præsumi potest.*

2 *Sponsaliorum contractus annum septimum ita completum exigit, vt inceptus minime sufficiat.*

3 *Sponsalia ante septennium contracta ex consensu tacito post septennium conualescunt.*

CAPVT SECVNDVM,

de ætate ad sponsalia requisita.

1 ETAS† vero ad sponsalia contrahenda non ita matura, ac proiectura ut ad matrimoniũ exigenda est,cum tit satis ipsos sponsos quid agant intelligere, vt inquit Iurisconsultus in l. spõsalib.ff. de spõs.lib.septem annos requirens, qđ iura canonica passim probant.c.literis.ac accellit c. ad dis soluẽdũ de despõ.im.a deo ut nec malitia cõtrahẽtiũ ꝓueniri hãc ætatẽ posse exitimet Abb in c.iuuenis, de spõsalib.qa vbi certa ætas ad intellectũ & discretionẽ requirit a iure non pòt suppleri malitia,nec ꝓcessi iudicio,l.qua ætate.ff.de test.ex cõi intellectu,quẽ ẽt sequitur Franc.in rub.de test.in 6.vers.primo ꝓhibet. Iensit gl.in c.si,pater.verb.impub.de test.in 6. vñ si ꝓbes ante legitimã ætatem religionem professæ solenniter, ꝓfessio est nulla,c.s.de reg.in.6.ẽt si maxime discretus sit puer,adoleo oĩno capax,gl.ibi cõiter approbata i c.postulasti.de reg.quã Abb.sequit̃ c.significarũ eo.tit idẽ notat Card.in cle.ii.de ætat.& qualit.q.3.Abb.in c. atte stationes de despõ.ꝓb.Sylue.in verb.relig.2.q.12.& i verb.relig.3.q.2.& Caiet.in verb.votũ.uers.imꝓfecto. His ergo ꝓbari pòt Abbatis opinio in d.c.iuuenis.cui ẽt suffragat Regia l.6.tit. 1.par.4.q̃ dũ matrimonij mẽtionẽ facit ætatẽ,malitia supplen,dicit,sed vbi de spõsalib. loquit̃ de supplẽda ætate verbi nullũ erit tñ dicta lex re facienda ad canonis decisionẽ.Eandẽ Abb. sententiã sequitur Brunellus in tract. de spons.cons.4.Sed Bernar.in dicto.c.iuuenis.contrarium palam asserit dicẽs in casu illius tex.sponsalia ante septẽnium valida esse, quia malitia ætatis defectum supplebat,& quibus quo

ad intellectũ illius tex,non recipiatur gl.illa, tñ in hoc dicto cõiter cã probari,teſtatur ibi Præp. q̃ quidẽ opinio ꝓbat ex rõne Iuriſconſulti in d.l.in ſponſalib.dicẽtis ſatis eſſe ſponſos quid agant,intelligere,igitur ſi pco cis iudicij paruulus quid in hoc contractu agat ſatis intelligit,non video cur ætas exacte expectanda ſit, nã & ea rõne,qua ante ætatẽ matrimonio deſignatã ꝓmatura potentia ad generandum ipſum ætatis defectum ſupplet,in ſponſalibus ipſe intellectus idem efficiet,quo ſit, vt gl.opinionẽ ueriorem eſſe exiſtimem,quam ẽt Tho. aſſerit in 4.diſtinct.27.q.2.ar.1.gl.in c.ſponſam,deſponſa.Ioannes Andre.Dom.& Franc.in c.vno in princ.d ſponſalib.in 6.Bal.conſ.34.in 4.vol.

2 Hactñ ætas ſeptem annorum ita pfecta eſſe debet, vt non ſufficiat ſeptimum annum eſſe inceptum, niſi completus ſit,c.literas.& c.ſequenti,de deſpon.impub, & poteſt ſuaderi ex verbis iurium,que exigunt ſepiẽ annos in contrahentib.ſponſalia,quo quidẽ caſu non eſt ſatis annum eſſe inceptum ſicut eſſet ſi iura pmitterent ſponſalia contrahi poſſe ab exiſtẽtib in ſeptimo anno gl.quę ita diſtinxit in clement. ſi de ætate & qualitate. ibi ab oĩb.recepta.Bar.& alij in l.ſi cui legetur.ff. de legatis primo.Abb.in c.cũ in cunctis.in princ. de elect. Felin.in c.cum viceſimum.de offi.delegat.col.pen.quã diſtinctionem communem eſſe tenetur Cor.conſ.113. in 1.vol.dies tamen ultimus anni vtroque caſu ſufficit etiam inceptus,licet nondum ſit completus.l.qua ætate.ff.de teſt.quam ad hanc rem allegat Abb.in c.atteſtationes.de deſpon.impu.ętas vero ſeptem annorum ex eo ad ſponſalia ſufficiens vĩ,quod voluntas,quæ in naturali conſenſu queritur,cadit in impuberem, qui ætatem ſeptem annorum compleuerit.l.ſi infanti.§.vlt.ũ ẽta l.potuit.C.de iure delib.tradit Zaſi.i q.1. de Iudeis.

Cęterum ſi ſponſalia ante ſeptennium contrahãt,& 3 nulla ſint,poſt ſeptennium tamẽ conualeſcũt,ex tacito etiam conſenſu ad ſponſalia deducto. gl. quam ibi notant Abb.& Doct.in c.literas.de deſponſa.impub.probat tex.ſecundum Abb.ibi,in c.duo pueri,eod.tit.& in c.vnico.in princ.eodem tit.in 6.hic enim conſenſus ad hunc contractum ſponſaliorum ſufficiens eſt.

EX CAP. SEQVENTI.
SVMMARIVM.

1 *Sponſalia contrahuntur verbis,ex quib futurus coniugalis conſenſus promittatur.*
2 *Sponſalia verbis preſentis conſenſui actis contracta,quæ tamen ætate impediente nõ poſſunt eſſe de preſenti, ex iuris interpretatione erunt de futuro.*
3 *Vera rõ ad tex.in c. vnico §.1. de deſpõſatio. Tpub in 6.*

CAPVT TERTIVM, QVIBVS verbis ſponſalia contrahuntur.

1 IS tverbis,quib ad futurũ matrimoniũ conſenſus promittitur,vera ſpõſalia contrahuntur.c.pen ubi notant Abb.& Præpot.ex literis.S.Syua. c. ſicut de ſpõ.c.iuravit. de ꝓbat. & ibi
2 Abb.illis sũt verbis,quibus coniugalis conſenſus ſignificat,impediẽte tñ ætatis defectu,legitimus ad matrimoniũ nõ cẽſet, contrahuntur ſponſalia iuris interpretatione,quãuis ex cõceptis uerbis matrimoniũ cenſẽdũ foret,c.vnico.§.1.de deſpon.impub.in 6.& ante illum tex.probatur idem in c.a nobis,ſm Præpoſ.ibi & in c.atteſtationes. & in c. ſi. eo.tit.tametſi ex antiquioribus,quidam nec ſponſalia cõtrahi exiſtimabant,q̃ minores ętate ad matrimoniũ requiſita,per uerba coniugio apta contraxerunt, ex eo .n.quod actus intẽtus minime valebat,ut matrimoniũ impediente ętatis defectu,nec valere debebat ille actus eo mõ,quo fieri poterat,nẽpe vt ſponſalia,quẽadmodũ diſputat gl.in d.ca.a nobis,cuius controuerſiam refert gl. in c.vnico,de ſpon.impube.in 6.verſi.de futuro. Nec vĩ procedere illius tex.deciſio ſi aduertamus ad opinionẽ Bar.q̃ cõis eſt in l.1.§.ſiquis ita.ff.de uerbo.oblig.vbi ſcribit per illũ tex.actum eo mõ,quo agit inualidũ,mini me valere eo mõ,quo fieri recte potuit,ſi tractetur de obligatione cõtrahenda,q̃ a duorũ uolũtate pendet idẽ probare vĩ tex.in l.eo tẽpore,verſi.fideiuſſorẽ.ff. de peculio,& lege 1.§.deinde.ff.qđ iuſſu.cũ ergo actus hic pendeat a voluntate duorũ,& agatur de obligatione cõtrahenda, nec vt factus eſt,valere potuit.l.ad matrimonium,nequaquam prodeſſe debet ad ſponſalia,q̃ cõtra hi recte poterant,qua rõne ne ab illius §.1.decitione diſcederet noſter Corypheus Panorm.in c.cum ſup de offi.deleg.illũ tex contra Bar.& cõmunẽ notat ab eadem opinione recedens. Verũ quia Bar.opinio iure recepta vĩ,conuenit,ſi vt ad illũ tex.in d.§.aliquot rõnes aſſignemus,ne ſubuertat q̃ diu a Iuriſconſultis recepta ſunt,& primo Alex col.1.Socin.col.pen.Iaſ.nu.19.Lanc.Gattul.concluſio.8.in d.§.ſi quis ita.& Franc.i d.c.vnico.§.1,col.1.Anto.& Præpo.in d.c.a nobis.& Fel.in c.ũ ſup col.3.intelligere videntur,tex.in d.§.1.qñ actus non valet,vt agitur,ex defectu cauſæ ſufficientis,ideſt.perſonę quo caſu actus deficiens in caſu efficienti valet eo mõ, quo agi potuit,ſi nõ valet vt agitur,ẽt ſi tractemus de actu a duorũ uõluntate dependenti.atq; ex Bar.in d.§. ſi quis ita,colligunt hunc intellectũ iuniores quidã paulo ante citati.Bar.tñ loquitur qñ tractatur de obligatione diſſoluenda, fauore liberationis,tunc etenim actus qui non valet,vt ſit defectu perſonæ,& ſic cauſæ efficiens,valet eo mõ,quo fieri potuit.l.quacunque ratione.ff.de procurat.non aũt loquitur Bar. qñ agitur de contrahenda obligatione,vt ibi perpendunt Alciat.7. concluſ.& Crot.concluſio.8.qui a legat tex.in c.ex par. de conc.præp.in l.maritus.C.de procur.ad probandũ, quod actus inualidus,ut ſit propter defectum cauſę efficientis,non valet,ut fieri poterat,qñ agitur de obligatione contrahenda,& quanus Crotto reſpondere poſſet tertiã,tñ quia hoc ipſum eſt,quod Bar.voluit, atque in dubium reuocari poterat communis opinio,quod mõ tractare nõ vacat.Sit ſecũdus intellectus ad tex.ind.1.§. 1.ut procedat matrimoni fauore qui fortaſſe quibuſdã non,placebit quippe qb.huiſmodi reſponſiones rõne iuris deſtitute minime applaudeant.Poteſt igitur tertio illi tex.intelligi,vt eius deciſio locũ habeat optime iure,quia ſubtractu matrimonij etiam ſponſaliorũ cõuentio comprehenditur.Vbi enim id,quod fieri poterat ſub eo,quod fit includitur,actus inualidus eo pacto,quo fit,valet eo,quo fieri poterat.l.ea anguſti.ff. de ſeruit.vbi Ang.Alb.Hoſt.& communis hoc ipſum notant,& ſequunt Doct.in d.§.ſi quis ita.Hinc ergo dari põt ad d.§.1.deciderũ rõ.quã Crot.in d.§.ſi quis ita. cõclu.8.reddit.& ante eum opinor Io.Monac.& Domi.ĩ dicto.c.vnico,§.1.eiuſdẽ ſnię fuiſſe,nec detractat Hẽr. qui in d.1.a nobis dixit illum. §.primum procedere ob intentionem contrahentium,qui videtur ſponſalia voluiſſe contrahere,caſu quo matrimonium inualidum foret.Quibus igitur verbis ſponſalia contrahãtur ex d. lege regula conſtat,quam diligentius tractabimus,ubi quib.verbis matrimonium contrahatur,explicabim⁹.

EX CAPITE SEQVENTI.
SVMMARIVM.

1 *Promittens contractum agere,licet nondum ex hoc contraxerit,contrahere tamen tenetur.*
2 *Promittens aliquam famosam ducere in vxorem,etiam abſque iuramento,tamen ad id pcre tenetur,præſtita cõiugali conſenſu,aliquata mortale crimen committit.*
3 *Sponſio prima futuri coniugalis conſenſus præfertur ſecunda etiam iurata.*
4 *Eccle-*

4 *Eccleſia nec, vult, nec poteſt ſecluſo conſenſu eorum, qui coniungendi ſunt, matrimonium efficere.*
5 *Vera interpretatio c.requiſiuit.de ſponſal.*
6 *Matrimonium metu contractum eſt nullum omnino,etiã ſi vim paſſus coactus ſit eam vxorem accipere, cui prius coniugalem conſenſum promiſerat.*
7 *Eccleſia tolerat quãdoq; minus malũ, vt maius euitetur.*
8 *Simplex fornicatio peccatum mortale eſt,& iure naturali prohibita.*
9 *Quæ dicatur concubina,& quo pacto meretrices in republica tolerentur.*

CAPVT QVARTVM, DE ſponſaliorum effectu & vinculo.

1 QE ſponſaliorum teſſectu & obligatione actus illud ꝓmitto,q̃ is, qui ſponſalia contraxerit tenetur coniugalẽ conſenſum ꝓſtare, & ſic ꝓmiſſũ abſoluere, i cęteris.n.cõtractib.is,q̃ contraxere ꝓmittit,ĩ nõdũ ex hoc cõtraxerit, cõtrahere cõ tenet.l.ſi fideiuſſ.§.meminiſſe.ff.de le.1.ſi qs ſtipulatus ſit Stichũ.§.vlt.ff.de verb.obl qui.n. promittit,fideiubere,& ſi vere ſi fideiuſſor non ſit,tenetur tñ ſi fideiubere,& qui locare promiſit,locare tenetur.l. in bonæ fidei.§.ſi tñ.ff.de eo quod cer.loc.& qui vendere ꝓmiſit,vendere tenetur,not.in l.ſi ſterilis.§.pẽ.ff.de act. emp.Bar.& alij in l.ſi eum.§.q̃ iniuriarũ.ff.ſi quis caut. ex quo patet promittentẽ aliquã in ſponſam accepturũ nondum ſponſalia contraxiſſe,ſed ſponſaliorum contractũ promiſiſſe,ut docet Vincen.quẽ ibi ſequit Ioan. And.in c.ſi inter.de ſpon.Henric.in c.is,qui hidem.pẽ. col.eo.tit.Nicol.Milis in repet.in verbo,ſponſalia non contrahũtur.& Ant.Tiraq.l.1.a.de retractu.§.ſi.nu.53. longe equidẽ diſtat promiſſio contrahendi ab ipſo cõtractu,ẽt ſi promiſſio ſit facta cũ iuſo. vt tradit Nicol. Boer.deciſ.1.col.1 & 2.dicens ex hoc filiã,q̃ iuſo ꝓmiſit renũtiare bonis paternis,non teneri ad renũciã dũ iuramẽto adiecto,ſed ſatis eſſe ſimpliciter renũciare.Qua de re mõ non diſputo ea tractaturus in c.quãuis 2 pactũ.de pactis.in 6.in initio.3.part.nu.3.Sed tñ in matrimonij contracto illud conſtat omnino debere illud contrahere eũ,qui promiſit aliquam in vxorẽ accipere.tex.eſt in c.ex literis.S.Silanus.in c.ſicut.in c.requiſiuit. de ſpon.& in c.2. eo.tit. licet in hanc promiſſionẽ iuramentũ ꝓſtitũ nõ fuerit.probat tex.in c.de illis.el. 1.verſic. mul erem. de deſpõ.imp. vbi hoc notat Abb. poſt Hoſt.& Henr.idẽ Abbas in d.c.ex literis.col.2.optimẽ tex.in c.iuramẽta.12.q.4.vñ morta liter peccat ipſe, qui non vult coniugalẽ cõſenſum ꝓſtare. Tho.i 4. diſt.27.q.2.col.1.Fo.4.par.tit.1.c.18.§.ſi.Syl.in verſpõ ſalia.q.4.& probatur in c.1.de ſponſa duo.notat Fel.in c.1.de pact.6.declarat.Imo iure teneẽ quis primã ſponſam,cui fidẽ dedit futuri conſenſus,abiq; iuramenti religione,vxorẽ accipere ẽt ſi poſt prima ſponſalia alteri eandẽ fidẽ ſub iuramẽti vinculo ꝓſtiterit, notãt Innoc. Ioan.And.Abb.Præp.& Rauen.in c.ſicut.de ſpon Flor. in d.§.ſi.Reg.l.8.tit.1.par.4.quorũ ſententia plurimũ probatur ex Tho.& Paludano in 4.diſt.28.q.1.aſſerentibus ſponſalia de futuro non eſſici matrimonium,ex eo,ꝙ poſt modum iureiurando firmentur,valere in propria 7 queſtione non diſſoluuntur prima ſponſalia per ſecunda iureiurando præſtito contracta.ad hoc ipſum tẽnt, quod notant Hoſt.& Abb. & Henr.in c.quamuis.de iureiur.dicentes iuramentũ directe contrarium priori promiſſioni,quam quis ſeruare tenetur,temeraria eſſe, & minime obligare,cum ſit in dispendiũ ſalutis ęternę & foueat pctm mortale,quod commictitur ſi ꝓmiſſo priori non ſeruetur,nã caduci ẽt Innoc. & quidam dicit ſeruandum iuramentum,& pri[illegible] promiſſioni ſatisfaciendum eſſe.vbi innuit non eſſe omnino priorẽ ꝓmiſſionẽ violãdã,vt ſim iuramentũ ſeruetur, ſed iuramentũ ſeruandũ eſſe,qñ id non obſtat directe prioris promiſſionis ſatisfactioni,caſu,quo illis ſatisfiat, ſi ad quod intereſt ſoluatur,& hunc ego opinor eſſe ſenſum Inno.ex Anto.Abb.& Henr.ibi,quanus Imo verbis Innoc.mordicus adhærens aliter ſentiat.

Ex his opinionẽ gl.in d.c.de illis.erronea eſt,dũ dicit ſponſos,qui promiſerunt coniugalem conſenſum ſine iuramẽto,non eſſe compellendos a iudice matrimoniũ contrahere,id etenim falſum eſt,tametſi idem aſſerat Contra Lugus in Methodica iuris,tit.de nupcijs.

Scẽdo,hic cõſtat perperã dubitaſſe Abb.in c.requiſiuit.de ſponſa,an peccet ſponſus,qui ex ſponſione non vult coniugalem contractum,quem promiſit perficere.Eſt.n.hæc dubitatio iuris naturalis,diuini,& humani principijs maxime aduerſa.

Nec retragatur his,que mõ diximus,tex.ille memorandus in d.c requiſiuit.ex quo conſtat non eſſe ab eccleſia cogendos ſponſos promiſſum conſenſum ꝓſtare, in cuius interpretatione illud animaduerto ex Hoſtiẽ. Ant.& Præp.in c.ſi de ſponſa duo.Abb.& Præp.in c.is, qui fidẽ de ſpon.eccleſiã nec uelle,nec poſſe matrimoniũ aliquod conſtituere ſine conſenſu eorũ,qui coniũgendi ſunt,quia impediretur finis ad quẽ tẽdit matrimoniũ,ſi aliqui ab eccleſia inuiti cõiungerentẽ, inuitis etenim coniugib.nõ bene ꝓcederẽt procreatio atq; educatio prolis,itẽ inuiti ſic copulati ad alios coitus fornicarios libẽter accederẽt,atq; illa aſſorũ ſocietas omnino ceſſaret,quare conſtat ab eccleſia tale matrimoniũ ſine cõſenſu initũ nõ poſſe quod probat efficaciter Franciſcus a Victoria religione,quã ex diui Dominici inſtituto profiteẽ,inſignis,ac eruditione egregia inter primarios ſacræ Theologię profeſſores cenſendus,in quã in relectione,quã Salmanticæ de matrimonij cõtractu diſſerunt,aſſertionẽ hanc plurib.rationib. verã eſſe oſtẽdit,eandem probat Dominicus Sotus in 4.ſent.diſt.27. 5 q.1.ar.2.Eccleſia ergo id ſtatuit,ut ſponſi admoneretur,ac cenſuris eccleſiaſticis cogerentur promiſſum cõiugalẽ cõſenſum ꝓſtare.ut in c.ex literis,S.Syluſ.de ſpõ. ſed cũ libera debeant eſſe coniugia,ne q̃ a iudice metus inferri debeat ſponſis, ne eorum conſenſus auferatur, oportet ut hęſit moderata coactio,vñ ſi iudex videat ſponſum ita obſtinatum eſſe,ut libere conſentire coniugio nolit,potius monitiõe uti debet quã exactiſſima coactione, ex qua conſenſus ſequutus nec liber eſſet, nec vere dici cõſenſus poſſet,ſatẽ ad hmõi facin, atq; difficiles infeliceſque exitus ẽ talib.nuptijs euenire paſſet,hæc.n.vitanda ſunt,quemadmodum Papa in d.c. requiſiuit,iudicib eccleſiaſticis iniungit,ne forte eorũ authoritate,atque indiſcreta coactione matrimonia,q̃ nulla ſunt deficiente conſenſu,adulteria ſerent, ut opume explicat Fortu.in cap.1.de pact.numero 30.

Ex quib.ſequens eſt,qđ ſi ſponſus,q̃ libere ſponſalia contraxit,metu compellatur illum conſenſum cõiugalem præſtare,matrimoniũ erit nullũ ipſo iure,qđ Abb.notat in d.c.requiſiuit,& Fortu.in d.n.30. quod ẽt repetit in tracta.de vltim.finem.illat.n.2.col.12. dicens ad hoc eſſe deciſionem ſingularem in dict.c.requiſiuit.

Secundo ſubinfertur,eccleſiã q̃ que tolerare minus malum pręſens ob euitandum maius malũ futurum, qđ verſimilibus coniecturis ſeparatur.probatur in d. c.ſi ueſtras.§.18.nu.16.ſi tamen tex.in cuius opera de ſpõ vbi eccleſia meretrices tolerat,ob eaĩ ſi ꝓmiſcuam luxuriã in republica,fœditatemque coniunctionis, tametſi meretrices eſſe,& ad eas nos accedere mortale pctm ſit cum meretrices,2.q.1.ẽt ſi ipſa meretrix ſoluta ſit,& q̃ ad eã accedit a coniugio,ordine,ac religiõis,ſeu 8 caſtitatis voto,liber,ſit ſimplex fornicatio mortale

pctũ eſt, & iure naturali vetita. vti probat Tho.2.2.q. 154.ar.4.idem Tho.in 4.ſent.diſt.33.q.1.ar.3.Mator.in 3.ſent.di.27.q.10.l.act.Firm.li.6.c.23.gl.per tex.ibi,in cle,ad noſtrã.de haret ad fin.Ioan.a Medina de reſt. q. 19.nã & hereſis eſſet aſſerere fornicationẽ,et ſimplicẽ, non eſſe peccatum mortale,quã hereſim egregie cõuincit Alph.de Caſtro,vir'acutiſſimo ingenio,ac pñigni eruditioñe pditus,lib.de hæreſib.in dictione,coitus. His ẽt ſuffragat Aug.homi 49.a Gratiano relatus in c. audite. 34.diſt.idẽ denique Auguſt.in ſermonib.de tẽpore,do minica 22.ſerm.2.qua in re audacter nimis noſtrates loquuntur,cũ Bar.in l.pe.ff.de concubi. Alex.in l.ex facto §.ſi quis rogatus.nu.13.ff.ad Treb.& Ant.Roſſel.in tra. de legit.lib.1.col.v.aſſerũt ſimplicẽ cõcubinatũ iure naturali legitimũ coitũ eſſe,ad differentiã adulterij, inceſtus,& coitus contra naturã,qui illegitimi cõplexus dicuntur,ẽt iure naturæ,rectius.n.dicerent ſimplicẽ concubinatũ lege ciuili nõ puniri,maxime quia ẽt iure ciuili ſimplex fornicatio eſt illicita,quanuis cũ concubina.tex.in c.1.de filijs nat.ex matri.ad Morgani. contra ctũ.Illud tñ adnotare libet a canonib.antiqs veras'vxores dici q̃nque cõcubinas,eo q̃ abſque dotalib. inſtrumentis cæteriſque ſolennitatib.a iure ciuili introductis fuit cõiugiũ celebratũ.quod Grati.probat in c.olim. & c.ſequẽti.34.di.q̃ iura inter prima notab. retulit Catel. Cotꝰ.ſacra aũt ſcriptura eas fœminas,quas ſanctꝰ patres p̃ter proprias vxores carnaliter cognouere.eaſque in cõtubernio veluti vxorũ ancillas retinebant,promiſcue appellat vxores,vel cõcubinas,veras tñ vxores p̃cedenti nuptiarũ ſolẽnitate cõiunctas,nũquã cõcubinas nominauit auctore Aug.li.1.q̃ſtionũ ſup Geneſ.ca.40. & Magiſtro in 4.diſt.23.explicat idẽ Aug.li.16.de Ciu. Dei.c.34.ſcribens Ceſhurã verã Abrahæ vxorẽ peculiari miniſterio dici cõcubinã Gene.c.25. Etenĩ authore Tho.in diſt.33.q.1.ar.3.ad 3.vbicũque in veteri teſtõ legiſt aliquos ſanctos uiros cõcubinas habuiſſe,oportet dicere,eas illas fuiſſe matrimonio iunctas, & tñ aliquo mõ cõcubinas dict.q̃ aliquid habebant de rõne vxoris & aliquid de rõne cõcubinæ.Nã ſm qd matrimoniũ ordinat ad ſuũ principalẽ finem,qui eſt proles procreatio, ſic erãt vxores.Sed ſm qd ordinat ad ſecũdariũ finẽ,q̃ eſt diſpẽſatio familię,& mutua cõcatio operũ uiri,& vxoris,& ſimul cohabitatio,ſic vxores non erãt,q̃ primæ vxore accedebant,ſed cõcubinæ appellant qua ſi ſimile aliqd habẽtes cũ cõcubina, in hoc.l.qd poterat ejicta lecto,& a domo,ſicut illa,q̃ vere eſt cõcubina. Vñ & de Agar dr̃ per Sarã ad Abrahã.Ejice ancillã hanc,& filiũ eius,quã tñ prius dederat ipſa viro ſuo vxorẽ. Talis dr̃ fuiſſe Bala ipſi Iacob.Geneſ. c. 35. ſic & doct.ſſimus Aloiſius Lippomanus ſuper Gene.c.21.inquit concubinæ olim erant,non illegitimæ & fornicariæ,ſed vxores minime principales,quarũ filijs nõ debeat hæreditas, nec æqualis honor,nõ ſacerdotiũ, nõ primogenitura, munera tñ recipiebant,& mutua le charitate cõplectebant,& ſeſe iuuabant.Hæc Aloiſius.Aligt & frequẽtius cõcubina dr̃ mulier domi in cõtubernio retenta.c.nõ oĩs.22.q.2.atq; eodẽ pacto iura ciuilia Pandectarũ,q̃ de cõcubinis loquũt,intelligẽda ſunt,erat.n.apud veteres concubinæ nomen honeſtũ, cẽ ea loco vxoris habere tur,atq; citra criminis notã.vxor aũt minime dicebat quia nõ fuiſſet ſolẽniter ducta,ex iuris cõſulto,in l.Ma furius.ff.de verb.ſign.vbi hoc ipſum notat Alciat.Eccleſia igit,ac totus Chriſtiani orbis catholici principes iupanaria permittunt,non q̃ illud pctũ approbẽt,ſed ut adnitera,inceſtus,atq;alia luxuriæ crimina cõpeſcant. Nã & diuus Auguſt.li.2.de ordine,ſcribit tolle meretrices de mundo,& Sodomia totus efficiet reprobus. quẽ Tho.citat.2.2.q.10.ar.11.idẽ Tho.de regim.princ.c.14. tribuit hoc Aug.li.3.de Ciu.Dei.Sed & ipſe Aug.li.14. De Ciu.Dei.c.18.dicit,tetrenã ciuitatẽ licitũ feciſſe ſcortorũ uſũ.Idẽ Io.Feci' ,plitet i Hol.2.ſup c.7.Mat. in feſto diuæ Magdalenæ.(His adde q̃ de iocantib. ꝓprias publicis meretricib. vt lupanaria ſint,ſcribit Iunicõ. in l.ancillarũ.ff.de petit.hæred.& de ipſis meretricibus. Domi.Sotus in 4.ſent.diſt.12.q.1.ar.6.)Hic Solon Athenienſis,primus emptas meretrices iuuentuti cõparauit vt effuſo illic libidinis ĩpetu quid turpius cogitare deſiſterent.quod adnotauit Ludo.Cœlius lib.8.lect. antiq. c.4.& Alex.ab Alex.li.4.c.1.& Alciat. in d.l. Maſurius. Pot hoc cõprobari ex c.duo mala.13.diſt.& ex Ariſt.li. 5.Ethi.c.3.quo in loco inquit,minus malũ boni vicem habere,ſi maiori malo cõpareꝰ.Nec ſequiſ,hoc fit, & tñ nec lege ciuili,nec canonica punitur, ergo eſt licitũ .n.collectionẽ diſtruit tex.ſing.i Lat ſi quis.§.diuus aũt Marcus.ff.de relig.& ſump.funeb.quem dixit notabilẽ Bal.in l.3.C.de ſacr.eccl.& ſing.idẽ Bal.conſ.15.in 1. vol.& And.Tiraq.de iure marit.l. conubiali. 8. optima gl.in c.denique.4. diſt. poteratq; & noſtra interpretatio plurib.alijs ſimilib.adductis reddi fortior,q̃ omittimus ne p̃ſcripti nobis limitẽ tranſgrediamur.(Illud tñ obiter adnotamus,aliud eſſe,offerre materiã minoris mali,aliud inducere ad minus malũ,ut mains euitet. illud etenim licet hoc vero pctũ eſt,cũ non ſint facienda mala,vt eueniãt bona.nec minora mala,vt maiora euitentur.Nec.n.Lot.offerendo filias ſuas abuſus impiorum, & offerendo materiã minoris mali,induxit impios,nos filias ad ſtupꝝ.Hoc etenĩ illi nec licuiſſet,ſm Caiet. 2. 2.q.78.ar.4.quiLoth a pctõ excuſat,authoritate Petri ſcribentis,2.epiſt.c.1.Loth virũ iuſtũ a nefandorũ iniuria liberatũ fuiſſe a Deo.idẽ ex Ambroſio Chryſoſtomo,& Auguſtino probare conatur Io.Arboreus li.10.Theologicæ c.2.Sic & Geneſ.c.37.Iudas obtulit fratrib. materiã minoris mali,nempe venditionem ſolepã, vt euitaret maius, occiſionem inquam illius.quo cõſilio vſus fuerat Ruben,qui eodem animo euitandi homicidiũ eiſdem fratribus dicit nõ occidamus eum,ſed proijcimus in ciſternam veterẽ.His addenda ſunt q̃ tradit Auguſt.in lib.vno,de mendacio,c.18,Et li.contra mendacium c.7.& 9.Atque ita multa,quæ de meretricib.poſt quartã huius operis editionem ſcribit ac refert Claudius Spencæus lib.3.de continentia,c.3.& 4.)

EX §. SEQVENTI. SVMMARIVM.

1 *Quæ ratione ſponſalia,ſecuta carnis copula matrimonium efficiantur.*
2 *Præſumptionem matrimonij abeccleſia introductam, ex copula poſt ſponſalia ſecuta iuris & de iure eſſe.*
3 *Confeſſio probat aduerſus præſumptionem iuris, & de iure.*
4 *An confeſſio in cauſa matrimoniali ſit probatio legitima.*
5 *Delatio iuramenti in coniugali controuerſia ſit admittenda an non?*
6 *Confeſſio minime eſt admittenda contra præſumptionem conſenſus coniugalis,ex cotra procedentem.*
7 *Indirecta probatio aduerſus præmiſſam præſumptionẽ admittenda eſt.*
8 *Ex coitu cum ſponſa matrimonium præſumitur. etiam ſi ſponſa ab alio quam ſponſo cognita fuerit.*
9 *In conſcientiæ foro defectus conſenſus affectione ipſius confitentis probatur,atque ideo non iudicatur matrimonium ex copula,quæ ſponſalia ſuꝫ ſequitur.*
10 *Contractus duobus ſponſalibus,ſicuti & in matrimonia tranſeunt per carnalem coitum.*
11 *Coitus præcitatam matrimonij præſumptionem inducit*

eſt etiam ſi metu conditionali contingat.
12 *Qualiter coacta voluntas, voluntas ſit.atque inibi explicatur tex.in c.merito.2.q.1.*
13 *Coitus ſponſalia præcedens ad conducit ad coniugalis conſenſus præſumptionem.*
14 *Lex regia Iauri explicatur.*
15 *Matrimonium nonnunc conſetur, nec dici poteſt conſummatum,propter copulam præcedentem.*
19 *Optimus intellectus ad c.2.de conuerſ coniugat.*
17 *Carnalis commixtio cum ſponſa,etiam incerta, coniugij præſumptionem inducit.*
18 *Proteſtatio diſſenſus non impedit diſtam præſumptionem oriri.*
19 *Nixus copulæ hanc præſumptionem minime inducit.*
20 *Nixus copulæ circa ſponſa ex iuris interpretatione de futuro, verbis tamen de præſenti, an aliquid operetur.*

§. PRIMVS.

NVnc agẽdũ eſt, tqualiter ſpõſalia ĩ matrimoniũ trãſeãt,& primo cõſtat, ſpõſalia in cõiugiũ tranſire p carnis copulã,q̃ poſt ipſa ſponſalia inter ſpõſos cõtigit.c.veniens.cl.2.de ſpoſ. c.is qui ſidẽ.eo.ti.non ex eo q̃d canones velint,ſine nouo cõſenſu coiugali, ex ſola copula matrimoniũ inter ſpõſos decernere,ſed qa eccleſia p̃ſumit ex illa carnis cõiunctione conſenſum coniugalẽ,quã p̃ſumptionẽ merito canones ſtatuerũt ex p̃miſſa conſenſus coniugalis promiſſione,& ſimul nedicamus copulã illa carnalẽ eſſe mortale pctũ, q̃d dubio procul dicendũ eſſet,niſi in ſpõſam & ſponſum aliarũ affectio cõiugalis p̃ſenti cõſenſu,daret,nec p̃ſumẽdũ delictũ eſt.l.merito.ff.p ſocio.l.Quitus.ff.de donat. inter uir.& vxor.iuſtis igit rõnib.eccleſia præſumit ſpõſum carnaĩr ad ſponſam accedentẽ,præmiſſã promiſſionem ad effectũ deducere poti',quã crimen velle cõmittere,niſi ex fornicario affectu accedendo.

2 Ex quib.plurima deducẽda ſunt,& primo, eccleſiã ita vrgentẽ hãc p̃ſumptionẽ iudicaſſe, ut ſuper ea, tanquã ſuper certo conſenſu ſtatuerit,& iõ p̃ſumptionem hanc iuris,& de iure cenſem',ex gl.in d.c.is,qui ſidem. cõiter recepta per tex.ibi.gl.in c.ferrum.50.diſt.notaſ in l.ſiue poſſidetis.C.de p̃bat.Abb.& Fel.in c.quãto.de præſump.Alciat.in tracta.de præſump.in prin.quo fit, vt in cõtrariũ p̃batio nõ admittaſ.vt i d.c.is,q̃ idẽ.p̃baſ & Hoſtien.in q.Cad Vellen.& i l.fina.C.ad Macedo.

3 Sed ſo quãſ contra p̃ſumptionẽ iuris & de iure probatio per confeſſionẽ eius,pro quo ius p̃ſumit,recipienda ſit,iuxta glo.in l.in contractib.verſi.nullo mõ.C.de non nu.pec.quam concluſionẽ repetit idẽ Accur.in auth.de æqualit.ſou.§.aliud verſi.ſcribar.& dicit ſingu. Alex.in l.1.§.ſi 15,qui quadraginta.ff.ad Treb.& idẽ in l.1 Diuo Pio.§.ſi pignora.ff.de re iudi.Lant.in c.q̃m de prob.nu.40.Bal.Noue.de dot.6.part.principali.priuil.2 & Corſet.in ling.verb.ſeni.Bar etiam eam ſequitur in auth.ſed iã neceſſe.C.de donatio.ante nupt.a q̃b.& alijs qui ad idem citari poterant,hoc cõiter receptũ eſt,ad uerſus tñ hanc canonis p̃ſumptionẽ probatio non admittitur,ẽt per confeſſionẽ illius,q̃ p matrimonio contendit.quod notant Abb.& Doct.cõiter in d.c.is qui ſidẽ.Fel.in c.quanto.de p̃ſum.nu.3. Alcia.in tract. de p̃

4 ſump.2.par.nu.9.a quo,illa ratio traditur,quia in matrimoniali cauſa non ſtatur confeſſioni litigantis.c.ſuper eo.de eo qui cogno.conſ.vxo.suę.q̃ mihi non placet,ex eo,q̃ licet confeſſioni litigantis contra matrimonium credendum non ſit,in confeſſionibus illius qui contendit matrimoniũ eſſe contractum,& uaſuiſſe,ſtari debere aduerſus ipſum matrimoniũ,gl.in c.teſtationes. de de ſpõſ.impu.in uerſo,euidẽtiſſ.ſi ibi Abb.& Rancus di

cũt ſing.& Roma.ſing.d.1014.notãt Hoſt. Abb.& Doct.in c.pen.de raptor.non.n.eſt p̃ſumendũ quenquã ſine cauſa libidini contradicere.Hæc tñ concluſio non omnino recipienda eſt,non.n.vendicat ſibi locum, qñ eſſet præſumptio aliqua cõcluſionis inter litigantes.ita Hoſt.Abb.& Pręp.in d.c.atteſtationes.q̃ omnes tenẽt plurimũ i hoc valere iudicis arbitrium.quod etiam notat Brunel.in tract.de ſpon.q.29.pro quo eſt optima gl quam ita intelligunt Hoſtien.Abb.& doct.in c.pen.de rapto.ex qua conſtat confeſſioni in præiudicium matrimonij ſtandũ eſſe,qñ ſit ab utroque coniuge, & eam fama coadiuuat.Secundo non procedit,qñ ex illa confeſſione alij,qui in eadem cauſa non litigat,fieret præiudicium,ut notat.Aret.conſ.13.col.3.& 6.ſentit Abb.i c.mulieri.de iureiur.idem aſſerit in cauſa matrimoniali non eſſe deferendum iuramentum actori ab ipſo reo,nec reo ab actore,etiam ſi nullæ eſſent aliæ probationes,quando ex hoc iuramento poſſet præiudiciũ alij,quam deferenti inferri,cum ille, qui non detulit, contendat cum altero ex litigãtibus matrimonium cõtraxiſſe vel contractum non tenuiſſe,ſi enim ex delatione alter iuraret pro matrimonio,& illud iuramentum teneret tertius,qui prætendit matrimonium cũ litigãte cõtraxiſſe,maneret aliquo pacto elufus,ſic etiã ſi ex delatione iuramentũ fieret cõtra matrimoniũ, tertius qui contendit matrimonium,per eum cum altero exlitigantib.contractum,non ualuiſſe,pp primum coniugium,ſaper quo litigatur,fruſtraretur ſuo iure,qđ ſor ſan habet.quo ſit,vt delatio iuramenti,etiam vbi nulla adeſt probatio in cauſa coniugali,ſed reus eſt omnino abſoluendus,minime ſit admittenda,quãdo ex illa delatione poſſet alij nocumentum aliquod inferri,qui tñ eandem litem minime tractat, ex eius uero deciſione ſperat damnum,aut commodum quo ad propriã cauſam.Imo maris & fœminæ confeſſio aſſerentium matrimoniũ inter eos cõtractũ fuiſſe,abſq; teſtib.tñ & clã, admittenda non eſt,vbi ex ea præiudicium fieret alteri coniugio.gl. in c.ſi quis diuinis.30.q.5.Domi.conſ.27. Regia l.2.tit.3.par.4.hic ẽt eſt intelligendus tex.in c.2. de clandeſt.de ſponſicens,poſſe matrimonium clam contractum,ex confeſſione vtriuſque coniugis,ab eccleſia publicum iudicari,atque nuntiari.Sic ſane vtriuſq; coniugis confeſſio matrimonium probat, quoties hic eo tempore,quo alteri matrimonio minime ſit præiudicium,& poteſt expreſſim nouo conſenſu contrahi cõiugium gl.& ibi Panorm.in d.c.fo per eo.col.2.uerſi.le cundo caſu.Probatur in c.2.de clande. deſpon. notant Hoſtien.in ſumma de ſponſal & matri.§. qualiter contrahantur.col.2.uerſi.Sed ſi ambo conſtituntur.& Dec. conſ.33.col.1. & 2. quorum opinio communis eſt ſm Curt.Iun.con.27.col.1.ex quib.optime perpendi poteſt Regia lex 10.tit.11.par.3.dicẽs in matrimonialibus cauſis poſſe iuramentum ab actore ipſi reo deferri.

Ex quo infero,q̃ licet actor, qui pro matrimonio agit,poſſit,non data probatione legitima,reo, qui abſoluendus aliquin eſt,iuramentũ deferre ſup ipſo contractu matrimonij,an p̃ceſſerit,vel no,ſicut ex aduerſo ipſe reꝰ põt actori ẽt idem iuramentum deferre ceſſante alterius præiudicio,poſſet.n.nouo p̃hito cõſenſu matrimoniũ cõtrahere, tñ ſi contendit actor,non fuiſſe matrimonio iã legitime probato, aliquod impedimẽtũ reo id allegãte,nõ põt ipſe actor reo deferre iuramẽtũ ſup illo impedimẽto,q̃ matrimonio legitime contracto,& iã p̃bato p̃iudicaret,& eſt maxima colluſionis ſuſpicio,vt not.ſpecialiter Abb.in dicto c.mulieri col.3.

Hinc etiã perpendi poteſt gl.in d.c.mulieri.q̃ voluit in matrimonialibi cauſa non eſſe deferendum iuramentũ habẽti probationem ſemip̃ coã.quam gl.ſecuti alios dicit notab.Alex.in l.3.in principio.ff. de iureiurand. &

singul. Ias. in repetit. admonendi. ff. eo de m nu. 277. ubi Bar. idē notat col. antepen. & Ioan. de Selua in tract. de iureiur. tertia parte, in fi. est. n. dicta cōclusio vera, nisi iudex concurentib. aliquot coniecturis, atq; attēta plenarū qualitate arbitret, iuramētū esse deferendū habēti probationē semiplenā, q̄ ita dictis coniecturis coadiuuātur, vt nō simpliciter dici debeat semiplena probatio. His. n. rectē a iudice pētat is, pōt talis delatio iuramēti fieri siue agat de cōne, an matrimoniū fuerit cōtractū, siue de aliquo impedimēto ipsius cōiugij. Abb. in dicto c. mulieri, col. 2. & 4. & pen. Alex. in d. l. 3. a. n. d. l. admonēdi nu. 181. vbi Curt. Iunior nu. 67. dicit hāc opinionē esse cōem, q̄ ibi approbat Curt. Senior, fallētia 65. Ioa. Corasl. libro 3. miscella. c. 4. & Hip. sing. 27. Regia. l. 10. tit. 11. par. 3. quo pacto intelligenda est gl. in c. vidua. de regu. q̄ dixit et in cōiugali causa deferēdū esse iuramētū ei, q̄ semiplene probauit, quib. illud addēdū est, standum fore confessioni litigantis, quando agitur ad thori separationem, tex. quem ibi Doct. notant in c. ex literis. de diuort. quem etiam dicit singul. Romanus singul. d. 194.

Igitur vt ad institutum redeā, si confessioni illius, qui pro matrimonio stat, contra ipsum matrimoniū credit̄ cessante conclusionis suspicione, alterius q; matrimonij
6 p̄iudicio, cōlequēs est in c. is, qui fidē. non esse ex hoc cō tra illam p̄sumptionem repel lendam confessionem illius qui pro matrimonio agit. Verā ergo rationē esse nos opinamur, quia confitenti non pōt esse notus defectus consensus in altero contuge, cū ille in animo confi stat, nec credere debet sponsa ipsi sponso profitenti dissensum ante coitum, ne p̄sumat ab eo committi mortale crimen, & quāuis pollet hic defectus apparere, illa tñ cognitio plena non est. defectus aūt consensus in ipso confitente, nō satis constat, cum ei fides non det, propriam turpitudinem proferenti. Cū ergo cognitio illi tei, quę probanda est, non sit satis sufficiens in cōsētie, nec digna tanta fide, ut iuris canonici vrgētissimæ præsumptioni sit prę terenda, admittenda non est.

7 Tertio ex prædictis colligitur contra dictā iuris canonici p̄sumptionē admittēdā esse p̄bationē, q̄ indirecte, & p obliquū ipsi p̄sumptioni obuiat. Si. n. sponsus, qui cōtra matrimoniū stat, probare velit illa spōsalia ante coitū fuisse mutuo cōsensu, vel alias legitime soluta, ut in c. 1. de spons. uel nulla fuisse p̄p aliquod impedimentū, admittēd' est, vt Abb. & Præpo. col. 4. in d. c. is, qui fidē. & Fel. in c. cum M. col. penu. de consti. & p̄batur, ex gl. celebri in clem. vnica. de probat. q̄ dixit probationē indirectā admitti contra p̄sumptionem iuris & de iure. quā dicit ting. Imo. ibi. auream Felin. in c. quanto, de præsumpt. & solennem idem Feli. in c. cum a nobis. de testib. col. 5. notat Alciat. de præsum. 2. par. nu. 3.

8 Quarto infertur ex ratione dictę decret. spōsalia īmatrimoniū transire per coitū, et si post sponsalia ante coitū cū sponso, fuerit sponsa cū alio fornicata. Nam quanuis propter illam fornicationem dissolui possint sponsalia, c. quemadmodū. de iureiur. donec tñ iudicio ecclesiæ fuerint dissoluta, manet sponsalium vinculū, vt not. gl. in c. de illis. in 1. de despon. impu. Henr. & Præp. ī c. de illis. de spons. col. fi. Regia l. 8. tit. 1. parte 4. nondū ergo per sponsum sponsaliorum dissolutione petita, nō video cur sponsalia per coitum, matrimoniū nō efficiāt ex dicto coniugali consensu a canonibus' præsumpto, quanuis Ioan. de Neuzanis in Sylua nup. lib. 2. nu. 12. dū plurima congessit, cōtrarium notauerit, id falso tribuēs Fel. in d. c. cū M. col. pen. apud quem ego nondum hoc notare potui, etsi sępius ex consulto authorē legerim.

Quinto ex præmissis patet, q̄ in foro interiori animę,
9 vbi fatebitur ipsi confitenti, si sponsus diceret se ad sponsam accessisse affectione fornicaria, non coniugali, non iudicaretur illa sponsalia matrimonium, non ex eo q̄ coniugiū illud uerū sit in foro exteriori, nō tñ in interiori, sed quia iudex exterior iudicare debet ex illa canonis p̄sumptiōe, nec p̄bationē recipiet in contrariū, & iō iudicat matrimoniū esse, q̄d uere nō est, at iudex interior iudicat ex defectu cōsensus cōiugalis, q̄ sibi cōstat, ita uotant Abb. Anton. & Præp. in d. c. is qui fidē. Soc. con. 28. 1. vol. Ancha. ī reg. possessor. col. 7. de reg. iur. in 6. optime Thom. quodlib. 5. ar. 15. & est hęc opinio a Theologis & Canonistis recepta, vt Syluest. asserit ī verb. matrimoniū 2. q. 15. & p̄bat in c. tua nos. de spons cui us intellectū alibi attingā. Host. tñ in d. c. is qui fidē. minime a dicta opinione discedens, licet Abb. e ū contra eādē opinionē alleget, optat fieri ab ecclesia cōstitutionē, in qua spōsus, q̄ cum spōsa carnale cōmertiū habuit, redderet inhabilis ad matrimonium cum alia contrahendum, sicuti ab ecclesia reddit inhabilis cōtrahēdum matrimonium cōsanguineus intra quartū gradū, ī quo erat Host. quāuis. n. Papa possit ex causa iusta reddere aliquē inhabilē ad cōtrahēdum matrimonium (qd̄ p̄prio loco dicet) nō tñ pōt ecclesia matrimonium cōstituere sine consensu. vt in d. c. is dui fidē. idē Host. & Abb. fatētur. Sylue. d. q. 16. & nos idē p̄bauimus in interpretatione tex. in c. requisiuit. de spons. ubi Syl. d. q. 15. in hac ea dē concl. credit in foro interiori nō esse matrimonium cēlendum. si sponsus, qui cognouit spōsam, fateat se oīno dubitare, an tempore coitus affectum habuerit cōiugalē, an fornicarium. Ego uero opinor in hoc casu iudicandum esse matrimonium, certius. n. est affectum habuisse coniugalē, quā fornicarium, & hic consensum ad mortale crimē, ut constat ex penitissima c. is q. fidē. rōne, nisi ā post copulā cum spōsa, verum, & indubitatū matrimonium cum altera cōtraxisset, tunc etenī tutus est sedo cōiugio certiori adhērere. ex c. iuuenis. de spōs. c. 2. §. ite si. de pœni. dist. 7. nā si res vere dubia est, & tangit salutem animæ, oportet eligere certius, vbi imminet p̄cīsa electio q̄d ī dictis iurib. p̄bat, adiūctis his, quę notat Florent. 1. part. tit. 3. c. 10. §. 10. col. 3. docte & elegāter Marti. Nauar. in c. si quis aut de pœnit. dist. 7. nu. 54.

Sexto, ex his est cōstat sī cōtractis duob. sponsalib. sęda spōsalia ī matrimoniū trāsire p copulā cum sęda spōsa cōtingēte, q̄d Io. Maior asserit in 4. dist. 27. q. 3. calu. 2. & Syluest. ī verb. spōsalia. q. 10. idē Ioā. Ant. Anto. & Prepo. col. 3. tametsi dubit' in d. c. is q fidē. Idē Præp. in c. de illis. de spōs. col. pen. & Brun. in tract. de spōs. q. 8. nu. 3. p qb. opti. tex. in c. pen. de spons. c. licet. c. h. de spōs. duo. vbi coniugiū primum nondum copula consumatū nō tollit. per ēm, etti carnali copula contumetur, quia in primo coniugio iam aderat consensus coniugalis, igitur si in primo non intercessisset cōiugalis consensus, sed tñ sponsio, tolleretur per ēm, quod hic datur ex coit°. Præterea tex. in c. duo pueri. de despon. impub. ibi hoc notante Præp. col. 1. probat sponsalia tolli per matrimonium, q̄ ab initio sponsaliorum vim tñ habuit, sed successu temporis effectum est cōiugium, sic ergo quanuis matrimonium ex secundis sponsalibus statim cōtractū non fuerit, sed tñ sponsio quædam futuri cōsensus, qa tñ ex coitu consensus ille coniugalis datur præsumptione canonis, tolluntur priora sponsalia. Scio tñ rē esse dubiā ex eo q̄ sęda sponsalia primis non præferuntur, nec eis. præiudicant c. sicut. de spons. nec cōsensus cōiugalis ex copula præsumi, debet, ne præsumamus peccatū mortale in sponso, qui eo ipso frāgit fidē priori sponsę. Verū his rādeo secunda sponsalia, licet primis minime præferantur, nec p̄iudicēt, valuisse tñ vi promissionis ad hoc vt si eā contingeret mori primā sponsam, vel ad matrimoniū impedirī, vel dissolui prima sponsalia, teneretur sponsus cū sęda cōtrahere matrimoniū, non ergo nulla fuerunt secūda sponsalia. Secundo dico validiorē esse p̄sumptionē consensus coniugalis, quę ex coitu a canone colligi

colligitur, cū habeat initiū uoluntatis in cōtractis spōsalibus cū sęda, quā illa p̄sumptio dissensus ad euitādū mortale pētm, q̄d violādo fidē cōmitteretur, potiorib. n. rationibus adducor, vt potius cōiecter sponsum uoluisse violare fidem promissionis primæ, quā vt præsumam coitū cū sęda sponsa fornicarium fuisse.

11 Septimo hinc ēt infero! sponsalia in matrimonium transire ex p̄dicto cōsentu ab ecclesia p̄sumpto, per coitū sponsi & sponsę, ēt si sponsus timore mortis sibi illato coactus sit sponsam cognoscere, illa etenī copula si fornicario affectu peracta fuit, ēt metu acerrimo, pētm mortale fuit. c. sacris. de his, quæ vi, metusue cau. non ergo debet p̄sumi in sponso hoc crimen mortale, sed potius, metu excluso, in animo affectum coniugalē habuisse, nam potius mori debet, quā peccato consentire. vñ iustius est p̄sumere ab spōso eū actū sine mortali pētō perpetratū fuisse, quā eū voluisse animam reatu mortalis culpę cōmaculare. huius opi. auctor est mihi Host. ī d. c. is. q. fidē dicēs 2. col. q. mulier pōt allegare contra p̄sumptionē illi' tex. si oppressa fuisse ui p̄cia, uirū aūt hoc nō posse dicere, qa uir opprimi non pōt, nec solent viri a fęminis p̄cisē ad coitū cogi. sētit ergo Host. q. cessāte p̄cisa oppressiōe carnis cōmixtio p metū cōtigēs matrimonij præsumptionem inducit. idem te net Pau. in 4. distinct. 29. q. 1. ar. 4. pro qb. optimus est tex. in c. si insuper. qui cleri. vel. uouent, neq; ille timor pollet dicendens in constantē virū quod in interpretatione cap. cum locum. de sponsalib. oītendam. distinxit vero Host. vim precisam seu absolutam a vi conditionali, vt distinxit tex. in c. sacris. de his quæ vi, metusue cau. c. cōtra Christianos. de hęre. ī 6. cap. maiores. §. nē q̄ritur. de baptis. vis enim precisa est, quę nos aliquid ita compellit agere, ut in nobis nō sit vtrū agamus, vel non agamus sicuti vētus impellit ac defert in aliquem locum ad id baptissimus tex. in c. constat. 1. q. 1. c. presbiterorum. §. qui aūt. 50. dist. conditionalis autem mixtam habet voluntatem, siquidem in nobis voluntas est, attamen timore quodam illa uoluntas elicitur. quod ex Arist. constat. 3 Ethic. c. 1. (Et Damasceno li. 2. De fide orthod. c. 24) vñ Tho. 2. 2. q. 118. ar. fin. dicit coactionē timoris nō facere simplr inuolūtariū, sed habere volūtariū mixtū. idē Tho. 1. 2. q. 6. ar. 6. Almain in morali. c. 3. & Fortu. ī tra. de uit. fine. illat. 21. col. 16.) idē probat Epictetus apud Arrianum lib. 1. c. 17.) Hinc dī in c. merito. 15. q. 1. voluntatem coactam, uoluntatem esse, & idem in l. li mulier. §. si metu. ff. quod met. cau. est enim uoluntas simpliciter, ita ut libera non sit. Thom. in 4. dist. 29. Abb. in c. de muliere. de sponsal. Card. in c. verum de iureiur. senfit Bal. in l. pen. C. quom. & quan. iud. quanuis Dec. in l. vel le. ff. de reg. iur. dicat coactam voluntatem esse secūdū qd, ideſt, coactā, non simplicē, quasi dicat nō esse absolutā & liberā. & licet Dec. optimū sensum habuerit, rectior est primus dicendi modus, s. coactā uoluntatē simpliciter voluntatem esse, actiones enim, quæ per timorē fiunt, mixtę sunt, magis tñ sunt similes spōtaneis, qa principiū earū est in nostra volūtate, & iō denominantur simplr volūtariæ actiones illæ. Verū qa, secluso metu illo, agens illas minime eligeret, dicuntur inuolūtariæ. Imo Arist. d. c. 1. dicit simplr dici inuita ea, q̄ timore fiunt. nō tñ intelligas quo ad actiōes ipsas, nā q. n. in actu simplr sunt volūtariæ, ut ipse docet, sed quo ad apprehēsionē dici possunt simplr inuitæ, qa eas agēs nō eligeret cessante timore, ita intelligit Arist. Tho. 1. d. q. 6. ar. 6. id vero, q̄d in actu cōsiderat, debet cōsiderari simplr, q̄d aūt confide ratur apprehensione, secundum quid non simplr, vt docet Tho. ex Arist. dicente, ea, q̄ sunt timore per se inuita esse, actiones autē circa particularia sūt, hęc aūt spontanea esse. cuius sensus est, auctore rustratio. per se. n. perinde est ac vniuersaliter, in agendis aūt rebus, vana oīs est vīs rō, actiones. n. in particularib. sunt, in particularib. vero spontaneæ cōcipiuntur, quare consequit, ut in quibus maximā vim habent actiōes, vt vel spontaneæ dicantur uel inuitæ, in his constitutæ, spontaneæ magis quā inuitæ sint. ex quib. oīb. hanc septimam interpretationē cū Host. p̄bamus. tametsi refragentur Abb. & Prep. in c. consultationi. de spōs. Haren. 3. par. tit. 1. c. 7. ad fi. Pau. Pari. cons. 58. nu. 69. & cōs. 60. nu. 34. vol. 4. Anto. & Henri. in d. c. is qui fidē col. pē. vbi Prep. col. 4. fatet eorū opinio cōtra Host. cōmu. ēē.

Octauo, vt quibuslā rē hāc præue intelligentib. occurramus, perpendimus iura canonica dictā p̄sumptionē inducentia copulā cōtingentē post sponsalia cōsiderat se, ita ut coitus ipsā sponsalia p̄cedēs minime sufficiat, vt sponsio illa matrimonium iudicetur. Sic text. in c. ueniens. in 2. de spons. inquit, si post fidē p̄stitā cognouerit. Sic. c. is, qui fidē. de spons. dixit carnali copula subsecuta. igitur non sufficit præcedēs coit°. Abb. inc. veniēs in 2. de spons. Soc. cons. 18. 1. vol. col. 3. Henr. in ca. attestatiōes. col. fi. de delpō. ipub. & ex Theologis Io. Maio. in 4. dist. 28. q. 1. & Sylu. in verb. diuortiū. q. 1. & ī uerb. sponsalia. q. 10. vñ. cōcludēs Titiū eius sponsam Sēproniā carnaliter cognouisse, nō esset testis sufficiēs ad hoc, ut matrimoniū iudicaret, potuit. n. eam cognoscere ante sponsalia, oportet ergo p̄bare post spōtionē illā cognouisse, vt notat Abb. in d. c. veniens. & ibi Anto. & Præp. & Dec. in c. in p̄sentia de proba. nu. 24. Ioan. Cro. in tra. de testib. nu. 288. Thom. Grām. tit. col. 26. col. 2. Hinc ēt Regia l. 52. Tauri, a Carol. Cæsaris matre cōdita, q̄ statuit p̄p osculū, sponsā lucrari dimidiā partē rerū, quas ei sponsus dederat, ēt iā p̄tito cōiugali cōsensu ante copulā, ēt intelligēda q̄n osculū post sponsalia p̄stitū fuit, secus vero si ante. ut ibi eius interpres Ioan. Lupi notauit, nu. 7. & 9. q̄d ēt subseruiet ad intellectū l. si sponsio. C. de dona. ante nup. a qua differt. Regia l. q̄ in sponsis ēt de p̄senti ā marital consensu coniugalis ante copulā loquit, illa uero in sponsis de futuro ante cōiugalē consensū. Cæterū octauā hanc conclusionē Hippo. nostra ætate uir doctissimus, sed in referendo aliorum dicta quā in perscrutando diligentior in ling. 500. p̄pria ipsius authoritate dictis authorib. nō citatis impugnat contrariā probans ex Claudio, in rubr. ff. solut. matr. & Ioan. d Neuiz 2. in sylua nupt. lib. 2. nu. 11. quorū neuter id tenet, quanuis in argumentū sit, q̄d Claud. scribit dicens matrimoniū cēleri copula carnali consumatū, ēt ex coitu p̄cedenti, atq; ob id licut Papa nō pōt dispēsare, vt dissoluatur matrimoniū copula carnali consumatū, q̄n copula post matrimoniū contingit, ita nec dirimere pōt matrimoniū, cui p̄missa fuit cōmixtio carnis, citat ad id Bal. in c. licet. de translatio. episcop. qui tñ in hoc est valde dubius. Ego vero ī cōpertū habeō Papā posse dissoluere coniugiū nondū carnali copula consumatum, quod alibi tractabo, minime dubitarē, posse & illud soluere, cui præmissa fuit carnalis copula, non secuta. non. n. dī coniugiū consummatū ex coitu præcedenti, sed ex secuto, ille siquidē fornicarius est, hic vero coniugalis. sicuti soc. fatetur in d. cons. 28. 1. vol. nec oīno ab eo diuertit ipse Ioan. de Neuiz, quē pro se aduocat Hipp. vides ergo qualiter iple Hipp. propria ipsius authoritate nouā ac certe falsam opin. conceperit? nam q̄d in c. tant a qui filii sint legi, scribitur, statutum est ab ecclesia fauore prolis susceptæ vt legitima fit, quod si Hippo. opinio vera esset, oporteret fateri filios susceptos, non tantum effici legitimos per matrimoniū subsecutum, sed etiam per sponsalia, quę de futuro dicimus quod minime fatebor. Subinde constat ex uera huiusce opinionis cognitione nō vulgaris intellectus ad tex. in c. 2. de conuers. coniugat. quo cautū est, posse sponsā iam coniugali consensu præstito ante copulam religio-

nem

nem profiteri, atque ex ea professione dissolui cõiugiũ illud, idẽ. n. dicẽdũ erit ꝙ posit cõiugalẽ cõtentum uel eius sponsionẽ coitus nũ cõtigerit, quãuis potius carnalis copula fecellerit, illa. n. cõiugalis nõ fuit, sed fornicaria, nec in illa traditio cõiugalis dari pòt, ꝙ in illo c. 2. iuribusque similib. exigitur. ita Paul. de Castro in 2 pen. C. de epìsco. & cleri. & Ioã. Boschoe' li. 1. de nup. col. 2. nec ẽt impedit copula secẽs sponsalia, quin sponsus possit ꝓfiteri religionẽ, ꝙ spediret si cõclusio Hipp. vera foret cũ ex eo matrimonium fuit dici deberet consummatũ.

Nono hanc canonis ꝓsumptio adeo vrget, vt matri-
17 monũ ꝓsumamus per copulã secutã cũ sponsa incertis, nẽpe qñ quis ex trib. puellis sororibus iurauit vnã ducturã uxorẽ, si. n. aliquã ex eis post hanc promissionem cognouerit, erit eius maritus cẽsendus. Hostiẽ. & Abb. in c. ex literis. 2. de sponsa. quorum opinio placet Florẽ. 3. part. tit. 1. c. 18. col. 2. & Sylue. in verb. matrimoniũ. 2. q. 11. vbi subdit esse hanc opinio. cõmunẽ, quã ꝓbat Regia lex. tit. 1. par. 4. Cũ. n. ille sponsus teneatur ex ui promissionis vnã ex illis ducere in vxorẽ, ꝓsumitur, illam, quã cognouit, vxorẽ, ac maritali effectu cognouisse. ex dicto capit. is qui fidem gl. tũ in d. c. ex literis. quam ibi sequuntur Ioan. Andr. Anton. Henr. & Card. Imerium tenet dicens, qd nec sunt sponsalia cũ illa cognita, nec matrimoniũ, licet iudex eo officio debeat compellere hunc virum ad illã ducendã, quia cum eã cognouerit, non pòt aliã ex illis sororib. vxorẽ ducere, & sic nec iuramentum seruare, pro quo fortis tex in c. 1. in princip. de spon. in 6. vbi ex spõsalib. certis quamuis nullis, orit impedimentũ publicæ honestatis iustitiæ, & tũ ex his orit, vt constat, pòt. n. quilibet ex his ante copulã ducere. ergo hæc non sunt sponsalia, si. n. sponsalia essent, oriretur ex his impedimentum, si sponsalia non sunt, consequit matrimonium ex coitu non esse iudicandũ, nec ꝓsumẽdum. Ego a recepta & cõi tota non discedo, pp illum ꝓsumptionem quam modo explicui, hęc. n. sponsalia sunt, quamuis incerta, & tũ ex eis oritur impedimentũ publicæ honestatis iustitiæ, oritur tũ obligatio recipiẽdi in vxorem vnam ex illis fororibus, ex ꝓmissa sponsione, cui optime conuenit sponsaliorum definitio. Præterea sponsalia incerta, nẽpe conditionalia in matrimonium transeunt secuta copula, capit. super eo. & c. per tuas de conditio. appo. igitur & illa spõsalia per coitum transibunt in matrimonium, licet incerta sint.

Decimo hic notandum est, præfatæ decretalis ꝓsumptionem adeo maturæ ab ecclesia introductam, ut ẽt si
18 protestetur sponsus ipsa sponsa præsente & contemente, se nolle per coitum matrimonio consentire, nihilominus iudicãdum sit ab ecclesia matrimonium copula secuta, nã & canon præfatus pp coitum sponsos ab hac protestatione recessisse, sicut & a conditione, cap. super eo c. per tuas de cond. appo. c. de illis, eod. tit. quod ex presse notat gl. in d. c. per tuas ibi communiter recepta. Abb. in c. cum M. nu. 20. de consil. Fel. ibi nu. 80. & Ripa nu. 95. dicẽs hanc opinionẽ communẽ, quã notat Aret. cons. 142. col. 7. Rube. cons. 60. Ias. in l. non solũ. §. more. ff. de nou. oper. nũtiat. nu. 14. & ibi Rub. nu. 520. Are latent. in additio. ad Alcia. in tract. de ꝓsumptio. 1. par. nu. 20, idẽ notant doct. in d. ca. ueniens. col. 2. de sponsa.

Vndecimo ad perfectam huiusce rei cognitionẽ infertur, adeo esse copulã necessariam inter sponsos, vt ma-
19 trimonium iudicetur. vt ipsa tentatio, seu nixus copulæ subsecutus minime sufficiat. c. si. de sponsa. cum. n. conatus non habuerit effectum, non pòt ex eo ꝓsumi consensus coniugalis, etiam si ille nixus inter habiles ad matrimonium contigerit, ex dicta ratione, ita Abb. in d. c. si. Io. Andr. Domi. & Franc. in c. 1. §. idem, de spon. impub. in 6. quorum opinio cõis est. ut testatur Præpo. in d. c. si. & cam secutus idem fatetur Sylue. in verb. matrimonium. 1. q. 16. & Alciat. in tract. de præsump. regu. 1. præsump. 38. idem notat Aret. cons. 142. col. 5. quamuis contrarium teneant Cald. & Præp. in d. c. si.

Hinc ẽt constat per nixum copulæ non effici matrimonium ẽt illa sponsalia, quæ uerbis consensum præsentem exprimunt, tamen deficiente ætate, a iure intelliguntur de futuro, nẽpe contracta inter impuberes, uel inter puberẽ & impuberem. probat tex. in c. attestatio nes. de despon. impube. Vã impubes, q ꝓ uerba consensum coniugalẽ exprimentia contraxit, etiam si sæpe nixus fuerit spõsam cognoscere carnaliter, pòt retilire ab sponsalibus, adueniente ætate. Subdit tũ ille tex. hoc fallere vbi cõsensisset ipubes in matrimoniũ ꝓpe ipsã ætatem perfectam, post ipsum nixum copulæ, etiã multo ante illum cõsensum præcedentẽ. Anto. Abb. Præp. & communis ibi, quod non video alia ratione probari nisi ex eo quod præsumatur discretio ad consensum ratione ætatis pubertati proximæ, & ex nixu potentia ad coitum, his ergo duobus adiunctis præsumitur matrimonium esse perfectum. quod etiã Card. ibi, 2. col. uide tur sentire. ex quib. etiam colligo, conatum copulæ ꝓpe ipsam ætatem perfectã, etficere matrimonium sponsalia illa verbis de præsenti, iuris tũ interpretatione de futuro. ita Hostien. Ant. & Præp. in d. c. attestationes. illum tex. ad hoc notantes. Hinc infert Præp. ibi esse differentiam inter sponsalia re, & verbis de futuro, & spõsalia sola iuris interpretatione de futuro. prima. n. non tranſeunt in coniugium per nixum copulę, ut in d. c. fine. secunda vero transeunt in coniugium per conatum copulæ, prope ipsam ætatem perfectam contingẽtem. Ego uero, ut quid ipse sentiam, plane fatear, credo solum conatum copulæ, etiam prope ipsam ætatem perfectam minime effecere coniugium, nulla enim ratio id persuadere potest, nisi præsumptio consensus coniugalis, ista autem non colligitur ex nixu copulæ, ut in d. c. si. probatur, igitur conatus copulę, etiam prope ætatem perfectam, coniugium non efficit. & si dixeris facilius colligi ex signis cõsensum coniugalẽ posse sponsalia verbis de ꝓsenti contracta, quã post spõnsalia re & verbis de futuro, id ego fateor, mõ signa illa, ex qb. consensus coniugalis ꝓsumendus est, posit ætatem perfectã contingant, & non ante illi. vt statim dicã in intellectu cap. 1. §. idem. de despon. impu. in 6. quo fit, ut ipse credã male Præp. aduertisse, conatus enim in d. c. attestatiões etiam iuxta communem interpretationẽ, consensum non inducit, nec eius ꝓsumptionẽ, sed præsumptionẽ potentię ad coitum, discretio vero ad consensum, ex ꝓxima ætate perpenditur, si consensus ipse tunc præstet. quod probatur in c. continebatur. de despons. impu.

EX §. SECVNDO.

SVMMARIVM.

1 *Sponsalia de futuro traductione sponsæ ad domum, non efficiuntur matrimonium.*

2 *Sponsalia, quæ re, & verbis de futuro appellamus, per oscula, amplexus, & simulia signa, nequaquam transeunt in matrimonium.*

3 *Sponsalia iuris interpretatione de futuro, verbis autem de præsenti, an per præsita signa matrimonium efficiantur.*

4 *Exacte perpenditur intellectus ad tex. in c. vnico. §. 1. de spous. impub. in 6.*

§. SECVNDVS.

1 SECVNDO ſi sponsalia transeunt in coniugium ſi sponsus ſponſam ad domum traduxerit, ex hoc enim præsumitur inter eos cõiugalis consensus. probatur in l. mulierem. ff. de ritu nupt. notat Ioan. Andr. in cap. fin. de sponsa. quem sequitur Alciat. in tract.

in tracta. de præsump. regu. 3. præsump. 3. idem notat Ang. in Auth. quib. mod. natural. effician. reg. 3. ſi. Dec. in c. iurauit. de probat. 1. col. sed contrariũ est verius, nõ enim hæc ꝓsumptio est iure canonico introducta. ita Cald. An. & Abb. quorũ opinio cõis est. Præpositi, eã sequitur in d. c. si. dicit eandẽ opinio. cõem eã secutus Are. consi. 142. col. 5. pòt tñ prima opinio. ꝓcedere duobus casibus. Primo qñ est dubium graue, an ꝓcesserint sponsalia de futuro, an de præsenti, in hoc. n. dubio ex traductione ad domũ præsumi potest, ꝓcedentia sponsalia fuisse de præsenti, & hic præstitũ fuisse ante traductionem consensum coniugalẽ, ex Bal. & Sal. in l. cũ te. C. de don. añ nup. Secũdo pòt Ioan. And. opin. procedere, qñ sponsa fuit traducta ad sponsi domũ cũ illa solennitate, qua duci solent vxores ad maritorũ domos, arg. c. vt dua. de reg. ita Abb. in c. ex par. nu. 26. de restit. spol. Ioã. Lupi in rub. de donat. §. 57. hic etiam est intelligenda l. mulierẽ, ff. de ritu nup. Hactenus ergo in hac re nullã vidimus differentiã inter sponsalia re & verbis de futuro, & sponsalia verbis quidem de præsenti, at iuris intellectu de futuro. igitur, vt aliquod discrimen demus inter hæc, tractare oportet an sponsalia efficiantur matrimoniũ, ꝓ aliquot alias cõiecturas a ꝓmissis distinctas.

2 Ergo adnotandũ est, ꝙ spõsalia re & verbis de futuro, non transire in matrimoniũ ꝓ amplexus, oscula, munera, aliaue similia signa. tex. in c. 1. de matrimo. cõtra cõtra Iter. eccleſi. vbi Io. And. id notat, & reputat ibi Abb. sin g. & Ant. Corſ. in sing. in verbo, matrimoniũ. idem Ioan. And. & Doc. cõiter in c. 1. §. idem, de sponſ. imp. in 6. & Paris. consi. 62. col. 1. vol. 4. ex quo falsa est Ant. & Præp. opinio in c. ſi. de sponſ. impu. dicentiũ, per subarrationem sponsalia matrimoniũ effici. vbi Præpo. d cit esse ibi tex. cui rñderi non potest, sed ille tex. dum dicit desponsauit, est intelligendus ꝓ verba de ꝓsenti. sicut Inno. ibi ac cæteri cõiter intelligunt, a quibus ẽt in d. c. ſi. de despon. impub. asseritur, sponsalia re & verbis de futuro, non effici matrimonium per subarrationẽ. posset tamen procedere opinio Ant. quando ex ipsa subarratione consensus coniugalis colligeretur, quod regulare non est, sed id locum habet in casibus, quos in secunda parte explicabimus. c. 4. in princip.

Sponsalia ꝙ vero iuris intellectu de futuro, verbis tñ
3 consensum præsentẽ exprimentia, quãuis adueniente ætate, & contradictione cessante, non efficiant matrimonium, tñ posit ætatẽ perfectã dictis signis intercedẽtibus consensus coniugalis ꝓsumitur, & matrimoniũ consentur. tex. est hic per gl. & Doc. intellectus in c. 1. §. 1. de despon. impub in 6. nam dum tex. ille ex consensu tacito illa sponsalia matrimonium esse iudicat. gl. ac cæteri interpretantur illum consensum colligi ex cohabitatione, amplexibus, & similibus signis. quem intellectum approbat Henr. posit alios 1 c. attestationes. col. 1 de despon. impub. Lud. Gozadi. consi. 2. col. pen. Carol. Ruin. consi. 103. vol. 1. Dec. qui hanc opinio. cõem esse fatetur cons. 368. & Paris. consil. 51. vol. 4. col. 2. quem ẽt sensum sermone Hispano exhibet Regia lex tertia, tit. 1. par. 4. & probatur, quia sicut ꝓ copulã Rom. Pontifex præsumit ibi consensum, vt illa sponsalia matrimonium efficiantur per alia signa, ex quibus detur perseuerantia in consensu tam præstito minori ætate, iudicat esse matrimoniũ aduenientẽ ætate, hic etenim inquit, ni si euidenter constarent eosdẽ contrahentes cũ perseuerantia eiusdẽ voluntatis ad pubertatis tpa peruenisset. maxime qua qd constat ex coniecturis dicitur euidenter constare. l. 1. C. de test. mili. l. licet Imperator. ff. legat. 1. Hanc tamen illius tex. interpretationem cõi omnium iudicio recepta, non omnino veram esse putamus ex sequentibus. Primõ, quia constat hæc sponsalia esse de futuro, & non matrimonium, facti usq; ſolui, ꝙ sponsalia
4 illa, quæ verbis & re futurum consensum præseferunt. quod in c. de illis. el. ide despon. impube. ꝓbatur, cur ergo facilius hæc, q illa in coniugium trãire iudicamus? Secũdo, matrimoniũ post sponsalia in iure non datur, nisi ex cõsensu denuo expresse ꝓstito, vel tacite præsumpto ꝓ copulã, simileue signũ, a tque ita vrgentẽ coniecturã. c. ſi. de despon. Si. n. spõsalia ponimus, necesse est, vt cõiugium demus, vtriusque consensum coniugalẽ euidenter adesse, cur igitur ex amplexibus, osculis, ac similib. coniecturis consensum hũc præsumimus? Tertiõ, in d. §. 1. Rom. Pontifex ad præsumendũ coniugalẽ consentum exigit copulã, similemue coniecturã, ex qua foret à iure posit sponsalia consensus præsumi, vnde oscula, amplexus, & similia, copulæ carnali adæquare, prorsus vt absurdũ. Quartõ, id constare df euidenter, qđ constat ex coniecturis a lege, vel canone approbatis. Ias. in d. li cet Imperator. col. 3. & idẽ in d. l. j. C. de testa. mili. nullibi tñ video dictas Doc. coniecturas iure canonico ꝓbatas, ergo in eis minimè erit præfata decisio intelligẽda. Quintõ, ille tex. exigit consensus ante pubertatẽ ꝓstiti perseuerantiã, i. qđ nunc in matrimonium contrahentes consentiant, sicut in ætate minori consenserant expresse, si per ætatem licuisset. Nã dũ ille tex. exigit in signũ consensus carnis copulã, vel alium modũ, ego intelligo traductionem solẽnem ad domũ, vt paulo ante dicebam, vel subarrationem, quæ sufficiat, vt sponsalia vere de futuro efficiantur matrimoniũ. quod sequenti parte in princip. c. 4. trademus. quibus ad. ducor, vt egre teram hunc illius tex. communem intellectum.

Hæc tamen cõi declaratione præmissa, eam intelligo, qñ signa illa, nempe, amplexus, oscula, & similia, iã ætate completa processerunt. nec sit esse existimo, si illa inter primos pubertati contingant, auctore Aret. in cõs. 142. col. 6. pro quo adest tex. in d. c. 1. §. 1. dũ dicit, ad pubertatis tpa peruenisse, requirit enim ætatem omnino completam ex Bartan. l. si cui legetur. ff. de legat. atque idẽ mihi probat Innoc. quẽ in hac parte sequuntur ibi Ant. & Præpo. in c. attestationes. de despon. impub. quibus ibi Henri. col. 2. existimet satis esse, quod hæc signa prope ipsam ætatem perfectam interueniant. Sed præcedens opinio verior est. etiam si malitia ętatis defectũ suppleat, secundũ Carolum Ruinum consi. 213. vol. 1.

Secundò eandem opinionem intelligo, qñ illa sponsalia, verbis de præsenti, iuris tñ intellectu de futuro cõtracta fuere inter maiores septennio, & secus esse opinor, si contracta forent a minoribus septennio, ac posit septennium consensu tacito comprobata. Hæc enim sponsalia aduenientẽ ætate, non efficiuntur matrimonium, ẽt si oscula, amplexus, & similes coniecturæ dentur, præter nouum expressum cõsensum, vel ex copula deductum, qui sufficeret ad hoc. ita Ioan. And. in d. c. 1. §. idem. cui scribit Henric. in d. c. attestationes. col. pen. & Collector decisionum Rotæ in nouis decisio. 462. tametsi dicat iudices in prætorio Rotę contrariam sententiam secutos fuisse, cum Archid. Dõi. & franco. in d. §. 1. quorum opinio communis est, quibus & ego libenter consentirem, ni viderem primam, & communem illius tex. interpretationem nimis latam esse.

EX CAP. QVINTO.

SVMMARIVM.

1 *Sponsalia etiam iurata soluuntur mutuo consensu contrahentium.*

2 *Sponsalitorum dissolutionem potest petere sponsus, si forte sponsa ab alio cognita post sponsalia etiam vi prælata.*

3 *An idem sit dicendum in sponsa de præsenti, coniugio nondum consummato.*

4 *Sponsalia minimè dissoluuntur propter superuenientem sponsa*

nem profiteri, atque ex ea professione dissolui cõiugiũ illud, idẽ.n. dicẽdũ erit si post cõiugalẽ cõtentum uel eius sponsionẽ coitus nũ cõtigerit, quluis potius carnalis copula pcesserit, illa.n. cõiugalis nõ fuit, sed fornicaria, nec in illa traditio cõiugalis dari põt, q in illo c. 2. in ribusque similib. exigitur. ita Paul. de Castro in l. pen. C. de epilco. & cleri. & Ioã. Bolchoe' li. 2. de nup. col. 2. nec ẽt impedit copula secẽdẽs spõsalia, quin sponsus possit ꝓfiteri religionẽ, q impediret si cõtrahio Hipp. vera foret cũ ex eo matrimoniũ illud dici deberet consummatũ.

Nono hæc canonis ꝓsumptio adeo vrget, vt matri-
17 moniũ ꝓsumamus per copulã secutã cũ sponsa incerta, nẽpe qñ quis ex trib. puellis sororibus iurauit vnã ducturã uxorẽ, si.n. aliquã ex eis post hanc promissionem cognouerit, erit eius maritus cẽsendus. Hostiẽ. & Abb. in c. ex literis, 2. de sponsa. quorum opinio placet Florẽ. 3. part. tit. 1. c. 18. col. 2. & Sylue. in verb. matrimoniũ. 2. q. 11. vbi subdit tale hanc opinio. cõmunẽ, quã ꝓbat Regin. l. 1. tit. 1. par. 3. Cũ. n. ille sponsus teneatur ex ui promissionis vnã ex illis ducere in vxorẽ, ꝓsumitur, illam, quã cognouit, vxorio, ac maritali effectu cognouisse. ex dicto capit. is qui fidem gl. tñ in d. c. ex literis. quam ibi sequuntur Ioan. Andr. Anton. Henr. & Card. fuerſum tenet dicens, qd nec sunt sponsalia cũ illa cognita, nec matrimoniũ, licet iudex eo officio debeat compellere hunc virum ad illã ducendã, quia cum eã cognouerit, non põt aliã ex illis sororib. vxorẽ ducere, & sic nec iura mentum seruare, pro quo fortis tex in c. 1. in princip. de spon. in 6. vbi ex spõsalib. certis quarum nullis, orit impedimentũ publicæ honestatis iustitiæ, & tñ ex his orit, vt constat, põt. n. quilibet ex his ante copulã ducere. ergo hæc non sunt sponsalia, si.n. sponsalia essent, oriretur ex his impedimentum, si sponsalia non sunt, consequit matrimonium ex coitu non esse iudicandũ, nec ꝓsumẽ dum. Ego a recepta & cõi ista non discedo, pp illam ꝓsumptionem quam modo explicui, hæc.n. sponsalia sunt, quamuis incerta, & iõ ex eis oritur impedimentũ publicæ honestatis iustitiæ, oritur tñ obligatio recipiẽdi in vxorem vnam ex illis sororibus, ex præmissa sponsione, cui optime conuenit sponsaliorum definitio. Præterea sponsalia incerta, nẽpe conditionalia in matrimonium tranſeunt secuta copula, capit. super eo. & c. per tuas de conditio. appo. igitur & illa spõsalia per coitum transibunt in matrimonium, licet incerta sint.

Decimo hic notandum est, præfatæ decretalis ꝓsum-
18 ptionem adeo maturæ ab ecclesia introductam, ut ẽt si protestetur sponsus ipsa sponsa præsente & contemnente, se nolle per coitum matrimonio consentire, nihilominus iudicãdum sit ab ecclesia matrimonium copula secuta, nã & canon præsumit pp coitum sponsos ab hac protestatione recessisse, sicut & a conditione, cap. super eo c. per tuas de cond. appo. c. de illis, eod. titu. quod expresse notat gl. in d. c. per tuas ibi communiter recepta. Abb. in c. cum M. nu. 20. de consl. Fel. ibi nu. 80. & Ripa nu. 95. dicẽs hanc opinionẽ communẽ, quã notat Aret. cons. 142. col. 7. Rube. cons. 60. Ias. in l. non solũ. §. mortẽ. ff. de nouis oper. nũtiat. nu. 14. & ibi Rub. nu. 520. Arelatens. in additio. ad Alcia. in tract. de ꝓsumptio. 1. par. nu. 20, idẽ notant doct. in d. ca. uenien. col. 2. de sponsa.

Vndecimo ad perfectam hutiulce rei cognitionẽ inferitur, adeo esse copulã necessariam inter sponsos, vt ma-
19 trimonium iudicetur, vt ipsa tentatio, seu nixus copulæ subsecutus minime sufficiat. c. fi. de sponsa. cum. n. conatus non habuerit effectum, non põt ex eo ꝓsumi consensus coniugalis, etiam si ille nixus inter habiles ad matrimonium contigerit, ex dicta ratione, ita Abb. in d. c. fi. Io. Andr. Domi. & Franc. in c. 10. ꝓ. idem, de spon. impuber. in 6. quorum opinio cõis est. ut testatur Præpo. in d. c. fi. & eam secutus idem fatetur Sylue. in verb. matrimonium. 1. q. 16. & Alciat. in tract. de præsump. regu. 1. præsump. 38. idem notat Aret. cons. 142. col. 5. quamuis contrarium teneat Cald. & Præp. in d. c. fi.

Hinc ẽt constat per nixum copulæ non effici matrimonium ẽt illa sponsalia, quæ verbis consensum præsentem exprimunt, tamen deficiente ætate, a iure intelliguntur de futuro, nẽpe contracta inter impuberes, uel inter puberẽ & impuberem. probat tex. in c. attestatio nes. de despon. impube. Vñ impubes, q ꝓ uerba consensum coniugalẽ exprimentia contraxit, etiam si sæpe nixus fuerit spõsam cognoscere carnaliter, põt retilire ab sponsalibus, aduenientæ ætate. Subdit tñ ille tex. hoc fallere vbi cõstitisset ipubes in matrimoniũ ꝓpe ipsã ætatem perfectam, post ipsum nixum copulæ, etiã multo ante illum cõsensum præcedentẽ. Anto. Abb. Præp. & communis ibi, quod non video alia ratione probari nisi ex eo quod præsumatur discretio ad consensum ratione ætatis pubertati proximæ, & ex nixu potentia ad coitum, his ergo duobus adiunctis præsumitur matrimonium esse perfectum. quod etiã Card. ibi, 2. col. uidetur sentire. ex quib. etiam colligo, conatum copulæ ꝓpe ipsam ætatem perfectã, efficere matrimonium sponsalia illa verbis de præsenti, iuris tñ interpretatione de futuro. ita Hostien. Ant. & Præp. in d. c. attestationes. illum tex. ad hoc notantes. Hinc infert Præp. ibi esse differentiam inter sponsalia re, & verbis de futuro, & spõsalia sola iuris interpretatione de futuro. prima. n. non tranſeunt in coniugium per nixum copulę, ut in d. c. fine. secunda vero tranſeunt in coniugium per conatum copulæ, prope ipsam ætatem perfectam contingẽtem. Ego uero, ut quid ipse sentiam, plane fatear, credo solum conatum copulæ, etiam prope ipsam ætatem perfectam minime efficere coniugium, nulla enim ratio id persuadere potest, nisi præsumptio consensus coniugalis, illa autem non colligitur ex nixu copulæ, ut in d. c. fi. probatur, igitur conatus copulę, etiam prope ætatem perfectam, coniugium non effecit. & si dixeris facilius colligi ex signis cõsensum coniugalẽ post sponsalia verbis de ꝓsenti contracta, quã post ipõsalia re & verbis de futuro, id ego fateor, mõ signa illa, ex qb. consensus coniugalis ꝓsumendus est, post ætatem perfectã contingant, & non ante illã. vt statim dicã in intellectu cap. 3. idem. de despon. impu. in 6. quo fit, ut ipse credã male Præp. aduertisse, conatus enim in d. c. attestatiões etiam iuxta communem interpretationẽ, consensum non inducit, nec eius ꝓsumptionẽ, sed præsumptionẽ potentię ad coitum, discretio vero ad consensum, ex ꝓxima ætate perpenditur, si consensus ipse tunc præstet. quod probatur in c. continebatur. de desponsa. impu.

EX §. SECVNDO.

SVMMARIVM.

1 *Sponsalia de futuro traductione sponsæ ad domum, non efficiuntur matrimonium.*

2 *Sponsalia, quæ re, & verbis de futuro appellamus, per oscula, amplexus, & similia signa, nequaquam transeunt in matrimonium.*

3 *Sponsalia iuris interpretatione de futuro, verbis autem de præsenti, an per prædicta signa matrimonium efficiantur.*

4 *Exacte perpenditur intellectus ad tex. in c. vnico. §. 1. de sponsa. impub. in 6.*

§. SECVNDVS.

1 SECVNDO ſsponsalia tranſeunt in coniugium ſi sponsus sponsam ad domum traduxerit, ex hoc enim præsumitur inter eos cõiugalis consensus. probatur in l. mulierem. ff. de ritu nupt. notat Ioan. Andr. in cap. fin. de sponsa. quem sequitur Alciat. in tract.

in tracta. de præsump. regu. 3. præsump. 3. idem notat Ang. in Auth. quib. mod. natural. effician. §. fi. Dec. in c. iurauit. de probat. 1. col. sed contrariũ est verius, nõ enim hæc ꝓsumptio est iure canonico introducta. ita Cald. An. & Abb. quorũ opinio cõis est. Præpo. ibi, eã sequitur in d. c. fi. dicit eandẽ opinio cõem eã secutus Are. cons. 142. col. 5. põt tñ prima opinio. ꝓcedere duobus casibus. Primo qñ est dubium graue, an ꝓcesserint sponsalia de futuro, an de præsenti, in hoc. n. dubio ex traductione ad domũ præsumi potest, ꝓcedentia sponsalia fuisse de præsenti, & hic ꝓstitũ fuisse ante traductionem consensum coniugalẽ, ex Bal. & Sal. in l. cũ te. C. de don. añ nup. Sed o põt Ioan. And. opin. procedere, qñ sponsa fuit traducta ad sponsi domũ cũ illa solennitate, qua duci solent vxores ad maritorũ domos, arg. c. vi dua. de reg. ita Abb. in c. ex par. nu. 26. de restit. spol. Ioã. Lupi in rub. de donat. §. 57. hic etiam est intelligenda l. mulierẽ. ff. de ritu nup. Hactenus ergo in hac re nullã vidimus differentiã inter sponsalia re & verbis de futuro, & sponsalia verbis quidem de præsenti, at iuris intellectu de futuro. igitur, vt aliquod discrimen demus inter hæc, tractare oportet an sponsalia efficiantur matrimoniũ, p aliquot alias cõiecturas ꝓ similis distinctas.

2 Ergo adnotandũ est, t spõsalia re & verbis de futuro, non tranſire in matrimoniũ ꝓ amplexus, oscula, munera, aliaue similia signa. tex. in c. 1. de matrimo. cõtra. cõtra Iter. eccleſi. vbi Io. And. id notat, & reputat ibi Abb. sin g. & Ant. Cors. in sing. in verbo, matrimoniũ. idem Ioan. And. & Doc. cõiter in c. 1. §. idem, de sponsi. impu. in 6. & Pans. cons. 62. col. 1. vol. 4. ex quo falsa est Ant. & Præp. opinio in c. fi. de sponsi. impu. dicentiũ, per subarrationem sponsalia matrimoniũ effici. vbi Præpo. dicit esse ibi tex. cui rñderi non potest, sed ille tex. dum dicit desponsauit, est intelligendus p verba de præsenti. licut Inno. ibi ac cæteri cõiter intelligunt, a quibus ẽt in d. c. fi. de despon. impub. asserit ur, sponsalia re & verbis de futuro, non effici matrimonium per subarrationẽ. posset tamen procedere opinio Ant. quando ex ipsa subarratione consensus coniugalis colligeretur, quod regula re non est, sed id locum habet in casibus, quos in secunda parte explicabimus. c. 4. in princip.

Sponsalia t vero iuris intellectu de futuro, verbis tñ
3 consentium præsentẽ exprimentia, quãuis aduenientæ ætate, & contradictione cessante, non efficiant matrimonium, tñ post ætatẽ perfectã dictis signis intercedẽtibus consensus coniugalis præsumitur, & matrimoniũ censetur. tex. est hic per gl. & Doc. intellectus in c. 1. §. 1. de despon. impub in 6. nam dum tex. ille ex consensu tacito ilia sponsalia matrimonium esse iudicat, gl. ac cæteri interpretantur illium consensum colligi ex cohabitatione, amplexibus, & similibus signis, quem intellectum ꝓbat Henr. post alios i c. attestationes. col. 2. de despon. impub. Lud. Goz adi. cons. 2. col. pen. Carol. Ruin. cons. 103. vol. 1. Dec. qui hanc opinio. cõem esse fatetur cons. 368. & Paris. cons. 51. vol. 4. col. 2. quem ẽt sensum sermone Hispano exhibet Regia lex tertia, tit. 1. par. 4. & probatur, quia sicut p copulã Rom. Pontifex præsumit ibi consensum, vt illa sponsalia matrimonium efficiantur per alia signa, ex quibus detur perseuerantia in consensu iam præstito minori ętate, iudicat esse matrimoniũ aduenientæ ætati, hic etenim inquit, nisi euidenter constitent eosdẽ contrahentes cũ perseuerantia eiusdẽ voluntatis ad pubertatis tpa peruenisset. maxime quia qd constat ex coniecturis dicitur euidenter constare. l. 1. C. de test. mili. l. licet Imperator. ff. legat. 1. Hanc tamen illius tex. interpretationem cõi omnium iudicio recepta, non omnino veram esse putamus ex sequentibus. t Primo, quia constat hæc spõsalia esse de fu-
4 turo, & non matrimonium, facilisq; colligi, q̃ sponsalia illa, quæ verbis & re futurum consensum præseferunt. quod in c. de illis. eod. de despon. impube. ꝓbatur, cur ergo facilius hæc, q̃ illa in coniugium trãsire iudicamus? Sed ò, matrimoniũ post sponsalia in iure non datur, nisi ex cõsensu denuo expresse ꝓstito, vel tacitè præsumpto p copulã, simileue signũ, atque ita vrgentẽ coniecturã. c. fi. de despon. Si. n. spõsalia ponimus, necesse est, vt cõiugium demus, vtriusque consensum coniugalẽ eosdẽ ter adesse, cur igitur ex amplexibus, osculis, ac similib. coniecturis consensum hũc præsumimus? Tertiò, in d. §. 1. Rom. Pontifex ad præsumendũ coniugalẽ consensum exigit copulã, similemue coniecturã, ex qua solet à iure post sponsalia consensus præsumi, vnde oscula, amplexus, & similia, copulæ carnali adæquare, prodius vẽ absurdũ. Quartò, id constare dẽ euidenter, qd constat ex coniecturis a lege, vel canone approbatis. Iaſ. in d. l. licet Imperator. col. 3. & idẽ in d. l. j. C. de testa. mil. nullibi tũ video dictas Doc. coniecturas iure canonico ꝓbatas, ergo in eis minimè erit præfata decisio intelligẽda. Quintò, ille tex. exigit consensus ante pubertatẽ ꝓstiti perseuerantiã, i. qd nunc in matrimonium contrahentes consentiant, sicut in ætate minori consenserant expresè, si per ætatem licuisset. Nã dũ ille tex. exigit in signũ consensus carnis copulã, vel alium modũ, ego intelligo traductionem solẽnem ad domũ, vt paulo ante dicebam, vel subarrationem, quæ sufficiat, vt sponsalia vere de futuro efficiantur matrimoniũ. quod sequenti parte in princip. c. 4. trademus. quibus adducor, vt ęgre feram hunc illius tex. communem intellectum.

Hac tamen cõi declaratione præmissa, eam intelligo, qñ signa illa, nempe, amplexus, oscula, & similia, iã ætate completa processerunt. nec sat esse existimo, si illa inter primos pubertati contingant, auctore Aret. in cõs. 142. col. 6. pro quo adest tex. in d. c. 3. §. dũ dicit, ad pubertatis tpa peruenisse, requirit enim ætatem omnino completam ex Bartol. l. si cui legetur. ff. de legat. atque idẽ mihi probat Innoc. quẽ in hac parte sequuntur ibi Ant. & Præpo. in c. attestationes. de despon. impub. quãuis ibi Henri. col. 2. existimet satis esse, quod hæc signa prope ipsam ætatem perfectam interdeniant. Sed præcedens opinio verior est. etiam si malitia ętatis defectũ suppleat, secundũ Carolum Ruinum consi. 213. vol. 1.

Secundò eandem opinionem intelligo, qñ illa sponsalia, verbis de præsenti, iuris tñ intellectu de futuro cõtracta fuere inter maiores septennio, & secus esse opinor, si contracta forent a minoribus septennio, ac post septennium consensu tacito comprobata. Hæc enim sponsalia aduenientę ætate, non efficiuntur matrimonium, ẽt si oscula, amplexus, & similes coniecturæ dentur, præter nouum expressum cõsensum, vel ex copula deductum, qui sufficeret ad hoc. ita Ioan. And. in d. c. 1. §. idem. cui scribit Henric. in d. c. attestationes. col. pen. & Collector decisionum Rotæ in nouis decisio. 462. tametti dicat iudices in prætorio Rotę contrariam sententiam secutos fuisse, cum Archid. Dõi. & Franco. in d. §. 1. quorum opinio communis est, quibus & ego libenter consentirem, ni viderem primam, & communem illius tex. interpretationem nimis latam esse.

EX CAP. QVINTO.

SVMMARIVM.

1 *Sponsalia etiam iurata soluuntur mutuo consensu contrahentium.*

2 *Sponsaliorum dissolutionem potest petere sponsus, si fuerit sponsa ab alio cognita post sponsalia etiam vi parata.*

3 *An idem sit dicendum in sponsa de præsenti, coniugio nondum consummato.*

4 *Sponsalia minimè dissoluuntur propter superuenientem sponsa*

sponsæ paupertatem.

5 *Mulier contrahens matrimonium vel sponsalia, an censeatur dedisse in dotem marito vel sponso propria bona.*

6 *Iurans aliquam accipere vxorem, an teneatur contrahere cum ea matrimonium, si cum ipsa dies sit, nolit ei dotem assignare & nu.4.*

7 *Sponsa de futuro an teneatur expectare sponsum absentem.*

8 *Sponsalia dissoluuntur aduenientе die, quę fuit matrimonio contrahendo prefixa.*

9 *Sponsalia per matrimonium omnino soluuntur, etiam si fuerint iuramento firmata.*

10 *Legem quoties C. de rei vend. habere locum, etiam si prima venditio fuerit iurata.*

11 *Sponsalia ex religionis professione tolluntur.*

12 *Sponsalia quandoque iudicio ecclesiæ soluuntur, interdum ipso iure absque sententia euanescunt.*

CAPVT V. QVIBVS MODIS sponsalia soluantur.

1 VINTA nunc restat huius tractatus pars, in qua agere oportet quonam pacto sponsalia dissoluantur. & primo ea constat ꝛ dissolui mutuo contrahentiũ dissensu, sicut cæteri contractus, ex quibus ita argumentatur tex. in c. 2. sponsal. cui ius cõe non dispensationem induxit ex intellect. Tancre. quẽ ibi cæteri contra Bern. sequuntur. Sola. n. promissio in sponsalibus fit, ab hac ergo ꝓmissione licet promittentibus discedere, nullique ex dissensu iniuriã irrogant. Vnde quanuis sponsalia iuramẽto firmentur, possunt dissolui mutuo iurantiũ dissensu, sm cõem ibi. Nã & si iurũ in Deũ dirigatur, id tñ fit tã quam in testẽ promissionis, ꝙ alteri fit. Est liquidẽ Deꝰ testis illius promissionis ad hoc vt iuratem, maiori sub vinculo, ex eo ꝙ ipse Deus sit testis, quasi homo alterte stiseſſet, sit ergo iniuria Deo ꝓp illud testimonii, si hoc illi, cui ipso teste est facta promissio, fides frangatur, at si homo ille obligationem illam remittat, Deus irrem illam remittit, c. 1. de iureiur. vbi Abb. & Doct. id explicant Oldr. consi. 241. Ioan. Lupi, in rubr. de donat. §. 45 & diuus Tho. 2. 2. q. 89. art. 9. Nec obst. tex. in d. c. 2. dicens ex patientia id tolerari, q. d, non de iure, id. n. text. expressit ꝓp vulgares, apud quod posset forsan fundari orirı ex hac dissolutione sponsaliorũ, iõ dicit monẽdos esse contrahentes spõsalia, ne illa dissoluãt, nõ tñ cõpelẽdes, corũ. n. cõsensus sufficiẽs est ad illa dissoluenda.

Secundò sponsalia dissoluuntur fornicatione subsecuta. si enim ꝛ sponsa cũ alio fornicetur, non tenetur sponsus 2
contrahere cũ ea matrimoniũ, imo absolui põt ab illa promissione, c. quemadmodũ, de iureiur. vbi probatur sm Abb. & Doc. idẽ esse si spõsalia sint iurata. notat gl. in c. fic quippe. 27. q. 2. Præpo. posit alios in c. de illis. de spon. id tñ intelligitur volente illo, cui facta est iniuria, si. n. sponsus vellet non obstante fornicatione sponsam accipere in vxorẽ, esset sponsa cogenda cũ eo matrimoniũ contrahere, alioquin ex fornicatione sponsa consequeretur cõmodũ. Sic ex aduerso si sponsus fornicetur, non tenetur sponsa cũ eo matrimoniũ cõtrahere. Abb. in d. c. quẽadmodũ, in prin. idẽ cons. 48. 1. vel. Regu l. 8. tit. 1. par. 4. Imo si sponsa vt prędixi esset cognita, adhuc non teneretur sponsus eã accipere in vxorẽ sed petere posset sponsaliorũ dissolutionẽ. gl. 1. c. raptor. 27. q. 2. gl. in d. c. quẽadmodũ, versi. oculos in fi. quã ibi sequuntur Io. An. Abb. Imol. & cæteri Doc. neque. n. cogẽdus est ꝙ contrahere bigamiæ vitiũ, tondũ prætexto cõsugalis consensu, idẽ notat Regia l. 8. paulo ante adducta. idem repetit Abb. in c. discretionẽ. de eo, q cog. consan. vxor. suæ. post alios ibi. in sponsa ꝛ tñ de ꝑsenti secus esse asserit Abb. in d. c. discretionẽ. qd ipse intelligo, vt matrimoniũ quo ad vinculũ dissoluat, nõ. n. dissoluit, sed quo ad thorũ dissolui posset ꝓp fornicationẽ cõmissam metu, & sic vi conditionali, credere tñ secus esse, si sponsa cognita. & oppressa esset vi ꝑsisa. ex his, ꝙ de metu dicebã. ꝑced. c. nu. 11. tametsi Abb. consi. 4. 1. vol. in vtroq; casu velit à ꝑdicta ꝑna sponsam de ꝑsenti, vel vxorẽ immunẽ esse. Sed ꝛ quãuis ipsa sponsa, ꝙ dues erat tpe spõsaliorũ ad paupertatẽ redacta sit, tenet nihilominus spõsus eã ducere in vxorẽ. gl. in d. c. admodũ. versi. oculos. ꝙ intelligenda est ꝙñ nihil dare promisit ipsa sponsa in dotẽ sponso, nã si promisisset, non teneret sponsus cũ ea contrahere, nisi id daret. Ita Ioan. And. Ant. Imol. & alij in d. c. quemadmodũ. in prin. ꝓ tex. in ca. de illis. de cond. appo. iuxta cõem eius intellectũ, & l. si ita stipulatus fuero te tuli. §. si tibi nupsero. ff. de verb. obl. in fi. quibus addo qd Bal. notauit in c. iurauit. de ꝓb. dicens qd iurans aliquã accipere in vxorẽ, et nulla dotis ꝓmissio ne ꝓmissa, non est cõpellendus eã ducere, si ipsa dues sit, & nolit dotẽ congruẽtẽ sibi assignare, sequit cũ Io. Lup. in c. ꝓ veſtras. de don. 3. notab. §. 2. Verũ Panor. in d. c. quẽadmodũ. gl. ibi reprobat dicens spõsum nõ teneri ad ducendã sponsam in vxorẽ, si posit sponsalia, ip sa sit effecta pauperior, et si nihil sponso dare promiserit, iurin etenim est intelligendũ. rebus sic ita stantibus, hac non mutatis, vt ibi constat, & tñ sponsa censetur tacitè eã bona sua in dotẽ promisisse, sicuti ꝛ mulier, ꝙ matrimoniũ contrahit, habens patrimoniũ, cẽsetur illud matrito in dotẽ viri dignitati cõuenientẽ dare, notat Bar. in l. si constante. ff. fol. matrim. nu. 78. (idem præmittũt Aristoteles, & Cicero in Topicis ad Trebatiu.) Ego tamen non sequor in hoc Abb. imo ꝓ cõi opinio. iudicãdum esse censeo, nã qd Abb. dicit iure non ꝓbat, nõ. n. est verũ, ꝙ mulier habens bona si simpliciter cõtrahat matrimoniũ videatur illa in dotẽ dare, et attenta dignitate mariti, id. n. falsũ est, vt notat gl. rectè intellecta & Bal. ibi, in l. mulier bona. ff. de iure dor. Bar. idẽ in q. 7. incip. mulier habens. col. 3. & alij quos refert, & sequit Dec. consi. 701. col. 4. & Mayne. in l. in ambiguis, ꝓ do. nu. 164. ff. de reg. iur. nec aliqua lege contrariũ ꝓbat, vt ipsa gl. fatetur, imo auctore Sal. ibidẽ, potiꝰ ꝓbatur hęc nra opinio in Leũ posit. §. gener. ff. de iure do. & in l. q̃re. ff. eod. tit. & in l. si ex causa. §. j. ff. de minor. notat Siephanus ī Necyomantia, dialogo 27. & si vera foret opinio Bar. in d. l. si constante, esset intelligenda in muliere, ꝙ matrimoniũ contrahit, non sic in ea ꝙ sponsalia tã tũ contraheret, vbi tantæ præsumptionis rõ non esset ita efficax, nec valeret argũ a dote certa ī specie ꝓmissa ad illã à lege subintellecta. vti Lal. in eodẽ casu notat in §. fuerat. de actio. nu. 127. ꝛ Subinde fateor illã opin. quã ex Bal. in c. iurauit. retuli, nõ ꝓbari oĩno iure, quãdo ipse sponsus esset dues, & hęret bona, ex quibus posset seipsum, & sponsam alere, tibi nanque imputet spõsus paupertatẽ dotis, qppe q de ipsa dote cõstituẽda pactũ nõ fecit, qn & contra Pan. dicendũ est, imputã tũ est se sponso, ꝙ fortunæ bonis confidit, si quis etenim sponsalia contraxisset cũ puella pulcherrima, quæ tandẽ labente tpe pulchritudinẽ amisit, nõ tamẽ priuata ẽ oculis, nec narib. nec arbitror ob id sponsalia dissolui posse.

Tertiò possunt dissolui sponsalia, ꝛ si sponsus sit absens, & vagetur per orbem, modò expectetur per triennium, si nescitur quo in loco sit. l. 2. C. de repud. Regula l. 8. titu. 1. par. 4. Si vero sponsus sit intra prouinciam, expectari debet per biennium. l. secunda. C. de sponsal. ita tamen, vt si absentia sit necessaria ex iusto impedimento, expectetur quousque cesset illud impedimento

dimentum. l. sæpe. ff. de sponsal. nisi ex periculo fornicationis iudex det licẽtiã sponsæ ad cõtrahendũ mrimoniũ cũ alio arg. c. fi. de eo, q cogno. consan. vxo. Hãc ẽt distinctionẽ a iure ciuili collectã esse seruandã iure canonico tenent Ioannes And. Holt. & Ant. in c. de illis. de spon. Syluest. in verb. spõsalia. qõ. 10. atq; dictã legẽ 2. C. de spon. iure canonico admittunt Host. Ioã. And. & Abb. in c. sicut. de spon. 2. col. Sed idẽ Abb. Card. & Præp. in d. c. de illis. dictas leges in foro canonico minimè admittunt, imo asserunt iure canonico sponsã non teneri ad expectandũ spõsum vagantẽ ꝓ orbẽ, sed posse petere licentiã ad cõtrahendũ matrimoniũ, ꝓ tex. in d. c. de illis. liberũ sit, ꝑ la equidẽ verba excludunt licentiam sponsi, atque morã illi biennij. vel triennij. arg. gl. in cle. dudũ. verb. libere. de sepul. quã sequuntur Abb. Barb. & Alc. in c. j. de off. ord. 3. notab. & Curtius 1. par. de feudis. quæst. 2. Dec. in c. si ꝓ deb litate. de of. deleg. Bal. Car. & Imo. in c. q̃ in ecclesiarũ. de const. An. Burg. in c. 1. de emp. Cur. iun. consi. 2. 1. col. iudicis tñ auctoritas in hac nra qõne requiritur. Henr. & Præp. in d. c. de illis. gl. in c. de illis. in 1. de despon. impub. vnde gl. in d. c. de illis. de sponsal. dum allegat l. 2. C. de repud. non vult illã esse iure canonico seruandã, sed eã ad dẽiam canonũ, & legũ adduxit. Hinc constat Abb. in d. c. sicut. dũ 2. col. dicit. d. l. 2. C. de sponsal. ꝓcedere nisi spõsalia essent iurata, quia tunc auctoritas superioris foret necessaria, non rectè ꝑpendisse ea, q̃ prius dixerat in d. c. de illis. nã siue sponsalia sint iuramento firmata, siue sola simplici promissione, lex illa, q̃ ciuilis est, iure canonũ non ꝓcedit, & vtrobique iudicis ecclesiastici authoritas est necessaria ad sponsalia dissoluenda. Credo tñ, vt hoc diligentius absoluã, sponsum in loco propinquo absentẽ, vel expectandũ esse, vel requirendũ, vt intra certũ tps contrahat matrimoniũ, ex rõne illius c. de illis. de spon sa. qd si iusto impedimento detineretur, non temere sunt sponsalia soluenda, sed attenta sponsæ qualitate, q̃ forsan ex mora periculũ pateretur, qd colligit ex Host. in d. c. de illis. vbi tex. non loquitur in his casibus.

8 Quartò principaliter ꝛ sponsalia dissoluunt̃ lapsu tẽporis in sponsaliorũ contractu cõstituti ad mrimoniũ cõtrahendũ. tex. in c. sicut. de spon. vbi gl. dicit esse speciale in matrimonio, vt posit lapsum terminũ ꝓmittẽs minimè sit obligatus, habent liquidẽ sponsalia hanc tacitã conditionẽ, vt mutuo dissensu dissoluantur, vnde si sponsus requirat ab sponsa, vt matrimoniũ contrahat certo die, & ipsa nolit, ipse requirens liber vr a sponsalibus, si ẽ ipse velit huic dissensui consentire, vt sentiunt Card. & Præp. in tract. c. sicut. Ego tñ hanc opinionem Card. & Præp. intelligo verã esse. Primo, qñ apparet alterũ requisitũ, vt contrahat, nolle illo tpe, nec alio contrahere, tunc. n. dissensus colligitur, alioqui licet ipse ꝓ uocatus rũdeat. illo tpe nolle matrimoniũ contrahere non sequitur eũ dissentire, quia forsan illud tps non vr sibi conueniens ad contrahendũ ob aliquã cãm. Sedõ procedit tex. in d. c. sicut, qñ terminus adijcitur sponsalibus ad limitandam obligationem, & ad eam restringẽdã, ita vt lapso termino expiret, tunc enim extinguitur obligatio, ille tamen per quẽ stetit, tenetur ex illa culpa vt in d. c. sicut. & probatur in l. si is detulsor. §. fi. ff. mãd. l. obligationũ. §. 1. ff. de act. & oblig. l. damni. §. Sabini. ff. de dam. inf. sed in dubio, ex gl. Ant. Abb. & Præp. in d. c. sicut terminus tpe sponsaliorũ appositus ad contrahendum censetur adiectus cã restringendæ obligationis, quia nullus contractus est initus ꝓtẽte, sed die terminus ad initũ alterius contractus datur, vnde tũc terminus restringit ita obligationẽ, vt eo lapso non duret. quod ẽt notauit Arch. in c. nuptiarum. 27. q. 2. Abb. & Imo. in c. cum dilecti. de do o & contu. Hinc Angel. & Alc. in l. si insulã. col. pe. ff. fol. matr. notant, ꝙ vbi dies adijcitur cũ inuitandæ obligationis, non est locus purgationi moræ, ꝓ quib. argm est l. traiectitiæ. §. de illo. ff. de act. & obl. l. cõmissoriæ. C. de pac. inter emp. secus ergo erit vbi dies adijcitur obligationi iam plectæ, & contractui consummato. quo casu dies potius censetur adiectus ad solicitandũ effectũ obligationis, q̃ ad extinguendã ipsam obligationẽ. l. Cellus. ff. de arbitr. c. cũ dilecti. de dol. & cont. ex quo Abb. l. d. c. sicut. dicit, quòd si contractis iam sponsalibus ex interuallo tractetur de die nuptiarum, lapsus illius diei non liberat sponsum a sponsione & promissione matrimonij contrahendi, ẽt si ipse illo die paratus esset contrahere, quæ quidem ad notatio mihi placet, licet Præp. displiceat.

9 Quintò soluuntur ꝛ sponsalia ꝓ matrimonium subsequens, ẽt absque copula. tex. in c. sicut. & c. si inter. & c. de illis. de spon. ex quibus id receptũ est cõiter, ẽt si prima sponsalia essent iurata, qd in d. c. sicut, aperte ꝓbat nec est necessaria ad hanc dissolutionẽ iudicis auctoritas. licet Conrad. Ligus in methoh. iuris, titu. de nupt. cõtrarium opinetur, trẽ nec obstat tunc a periurio matrimoniũ contrahi, cũ matrimoniũ a periurio contractũ validũ sit, qd alibi dicemus. Huic saĩ simile est qd Ioã. ab Imol. notat in c. cũ contingat. de iureiu, nu. 8. dicẽs, qd si quis vendat rẽ quandã duobus, ac secundo emptori eã tradiderit, illius censetur effecta, nec põt ab eo auferri 10 prætexta primæ venditionis, ẽt si quoties. C. de rei vend. vbi hoc optime probatur. Imol. sequuntur Hippo. in l. q duob. nu. 9 ff. ne fiãt. Ias. d. l. quoties. nu. 36. Et Gozad. consi. 14. nu. 2. Sub sit Imo. tñ dicendũ esse qñ primo promisit ẽ cũ tño vendere, & tñ vendidit secũdo, hęc. n. secũda vendõ tenet, & ex ea põt cõpelli ad tradendam rem venditã. Crederem tñ ego quòd si añ venditionem, vel traditionẽ vendidisset ill i, cui iurauerat vendere, esset eius vendõ potior ad compellendam venditor ẽ, vt illi traderet rem potius, q̃ alteri ꝓp vinculũ iuramenti. Posset ẽt esse secũda vendo, vel eius cauta facta traditio nulla, si primus, cui promisit vendere, vel vendidit, cũ iuramento, venditorem extraiudicialiter admoneret, vt seruaret iurin, neque quidquã contra id ageret directè, vel indirectè appellatione proposita ad iudicem ecclesiasticũ, tunc equidem venditio, aut traditio, posit hanc appellationẽ facta, esset nulla, tanquã facta appellatione pendente. ita Las. in d. l. quoties. nu. 36. Gerar. sing. 98. licet ipse Gerar. Imo, si pugnet ī 2. casu.

11 Sextò ꝛ sponsalia soluuntur ꝓ ingressum religionis ꝓfessione secuta, nã si matrimoniũ ante copulã ita solui tur ẽt quoad vinculũ, c. ex publico. de conuer. coniug. c. ex parte eo. tit. a fortiori ergo sponsalia ita soluẽtur, quod oẽs fatentur. Nec obstat. c. commissum de sponsal. quia licet dicat tex. ibi consulendo, tutius fore mrimoniũ contrahere, ac demũ religionẽ ingredi, nõ. tñ id ita fieri ꝑcipit, nec promissor contrahere tenetur, si velit religionẽ profiteri. ita Abb. & Præp. ibi perpenso sedo intellectu gl. idem notat Palud. in 4. distin. 28. q. 1. in fi. Nam & si iuri certũ sit posse tutè sponsum ingredi religionẽ dimissa spõsa, & tutius esse contrahere, ac demũ religionẽ ꝓfiteri, nõ ex hoc sequitur hoc eẽ necessariũ. Sat. n. est tenere, qd certũ est, tametsi consilium sit eligere certius, qd probatur, nã ad salutẽ animæ prõptior est via castitatis, quàm coniugij. c. nuptiæ. ꝛ 2. q. 1. clem. exiui. in princip. de verb. sign. & tñ potest quis tute eligere viam coniugij. c. integritas. 32. q. 1. c. gesta. cum gl. 74. dist. igitur potest quis dimissa sponsa tutè religionẽ profiteri, quãus tutius sit cum ea contrahere, fidẽ præstitam, & iuramentum absoluens, & postmodum monastica vitam eligere. Præterea potest optimè dici, qd in d. c. commissum, sponsus nolentat statim deliberare religionẽ profiteri, sed id in animum absque voto induxerat, ideo Papa ei consulit, vt contrahat, atq; si fidẽ seruet,

& post

& postea si velit, religionem profiteatur. nec Ro. Ponr. consuleret ei matrimonij contractū, si statim vellet deliberato animo religionē ꝓfiteri, ex his, quæ ibi notat gl. & est intellectus Inno. quem alij simpliciter referunt.

11 Soluuntur tandē sponsalia pluribus alijs modis, ſ quōꝫ sponsa iudicis ecclesiastici, qđ frequentius est. gl. in c. de illis de sponſ. quēque absque iuris ipso iure, vt traditur post glo. ibidem. & in c. sic qppe 27. q. 2. quā dicit ordi. Bal. in l. fi. in prin. col. 3. C. de epiſ. & cle. & in Laubemus. in vl. §. 1. C. eo. tradit Th. in 4. dist. 27. q. 2. art. 6. Regia l. 8. tit. 1. par. 4. ē quibus libet vltimo loco tractare, quo pacto sponsalia dissoluantur, eo ꝙ ætate minori cōtracta fuerint.

EX §. PRIMO.

SVMMARIVM.

1 *Impubes sponsalia contrahens poterit aduenientе pubertate abeis recedere.*

2 *Contractis sponsalibus a duobus impuberibus, qui primo ad ætatem perfectam accesserit, poterit statim hinc contractum refragari.*

3 *Impubes contrahens sponsalia præstito iuramento, minimè potest ab eis resilire.*

4 *Iuramentum ab impubere, dolī tamen capace præstitū, ipsum inantem obligat, contractum vero abeo facilium minimè firmat.*

5 *Maior sponsalia contrahens cum minore, ab eis recedere nequit.*

6 *Adnotatio quædam vniuersaliter animaduersa ex c. de illis. 1. de sponſ. impub. ex fellinus.*

7 *Matrimonium à pubere contractum, sponsalia cum impubere præcedentia dissoluit, licet is pubes a sponsalibus dissentire nequeat.*

8 *Sponsalia iuris tantum interpretatione de futuro, contracta a pubere, & impubere, non efficiunt matrimonium ex consensu impuberis ætatem legitimam attingentes, nisi & pubes consentiat.*

§. PRIMVS.

1 SEptimo igitur solent in iure spōsalia dissolui, eo ꝙ cōtracta fuerint in minori ætate ex solo impuberis dissensu, is. n. ti dissentiat sponsalia dissoluūtur, licet verbis de ꝓsenti, re tñ de futuro, ipsa sponsalia sint contracta, verū hic dissensus ante ætatem pfectam non admittitur, ꝓp ætatis fragilē cōstantiam ſ. læpe. n. impuberes contraherent, ac læpe a contractib. dissentirent. gl. Card. & Præp. in c. de illis. in 1. de despō. impu. quanuis vterque impubes peteret contractus dissolutionē. ſm Præp. ibi, qđ probatur in c. a nobis. eo. tit. ¶ In contractis vero spōsalibus a duob. impuberib ſ,

2 is qui prius ad ætatem perfectam puenit, non tenetur aliū expectare, ꝙ adhuc impubes est, sed poterit statim contradicere, ac recedere ab sponsalibus, ſm cōem, quā Abb. & Præp. in d. c. de illis. col. 2. sequuntur. & probat; nā ſ hic pōt dissentire, altero impubere ad pubertatem puenīente, non video cur modo non possit contradicere, cū spleniā sit ætatis pfectæ, licet gl. in d. c. de illis. cū sponsalia. & seq. teneat, hunc pfectā ætatē adeptū non posse dissentire, donec alter eādē perfectā ætatē habuerit. Nec tñ poterit, imo tenē statim. contradicere, si nolit spōsalibus stare, alioq; postea non poterit. sed erūt illa sponsalia firma quo ad effectū sponsaliorū, quāuis non quo ad vim matrimonij. Host. col. 2. Hen. & Præp. in d. c de illis, qui hanc affert esse cōem opinionē. Nec obst. ꝙ ſm hanc commu. opi. nulla videat constitui differentia inter vers. si verō. & vers. vlt. in d. c. de illis, quia cōstat manifestū discrimen, nā in §. si vero, loquit tex. qñque tpe contractus alter erat pubes, & is. ꝙ tpe contractus fuerat īpubes, factus pubes, potebat dissolui spōsalia, at in §. vlt. is ꝙ tpe contractus fuit pubes perebat spōsalia dissolui ante pubertatē alterius ēm Abb. Præp. & cōmu. ibi, qbus suffragatur Reg. l. 8. tit. 1. p. 4 ꝙ ita illū tex. interpretat. ex qb. apparet primo casu contradictionē admittendā esse, nō in 2do. ¶ His adde impuberē ſp. ac salta pōstito iuro contrahentē rōne ætatis nō posse ab his recedere, sed ille contractus in vim. & effectū sponsaliorū firmus est. gl. ꝙ ling. est secundū Abb. ibi, in d. c. de illis, quā & cæteri iuris canonici interpretes sequuntur, qđ intelligendū est, qñ illud iurām pōstitū fuit ab impubere, ꝙ tñ ita erat proximus pubertati, vt intellectū, ac discretionē haberet, is. n. iuro se adstringere pōt gl. Abb. & Doc. in c. ex literis. in 2. de spon. & ꝓbari vī l. fi. §. in cū. ff. de lib. caus. idē Bar. Corn. & Ias. colu. 4. in

4 auth. sacramenta puberū. C. si aduers. vend. dicens ſ contractū a minore gestū de iure tū iualidū, iuro pōstito, validū fore, ēt si iurām sit præstitū a pupillo, ꝙ tñ erat doli capax. in quo Bar. asserit hanc opinio. cōmu. esse idē volunt Abb. consi. 108. in 2. vol. Dec. in l. pupillū. ff. de reg. iur. nec me latet gl. Cyn. & alios in d. auth. sacramenta, contrariū voluisse, asserentes non firmari contractū inualidū, a pupillo ēt doli capace initū, iuro ab eo pōstito, ex eo ꝙ d. auth. pubestatē exigat, vt iurām firmet cōtractum iure inualidū ꝓp ætatis defectū, neque refert, ꝙ iurām valeat ob discretionē, cū aliud sit iurām obligare, aliud contractū inualidū ratū efficere. primo liquidē casu sequitur dandā fore absolutionē, rōne imperfectæ ætatis, ꝙ absolūto necessaria est, non tñ ex hoc sequit ipsū contractū illo iuro firmari. ita hanc opinio. vltimā icribit commu. esse Alex. in l. qui iurasse. in prin. ff. de iureiu. & Alc. qui plures allegat in c. cū cōtingat. de iurem. nu. 141. vbi eam sequitur, & mihi verior, atque æquior vī. ꝓterquā in sponsaliorū contractu ex d. c. ex literis. in 2. in quo quidē contractu ætas non ita stricta, & certa est sicut in cæteris, cū eā suppleri ex discretione, iudicio & intellectu constet. qua rōne hanc opin. seq uor, mini mē adhærens rūsionibus, quas Alc. ad tex. in d. c. ex literis, dare conatur. atq; huic opinioni, quā ex Ale. cōem esse diximus suffragantur duæ Regiæ leges, quarū prima est l. 56. ti. 5. p. 5. altera est l. 6. ti. 19. p. 6. Cæterū hæc

5 sola intelligenda sunt, qñ tpe ſ contractus vterque impubes est, vel alter tñ, is vero, qui dissentit, impubes cōtraverat, vnde in ipso, qui pubes erat tpe contractum sponsaliorū, manifestū est, nullū dissensui locū esse, imo contractui stare tenetur quoad sponsaliorū vim. vt ꝓbat tex. in d. c. de illis. nec mirū esse dēt hunc contractū ex dissensu impuberis dissolui posse, non tñ ex contradictione puberis, sicuti ſi mator cū minore contraheret sine tutoris auctoritate, contractus teneret vtique ī fauorē minoris, nec posset maior dissentire, licet minor libere posset a contractu discedere. l. eo minus. C. de ꝓcura. neque hic agit de matrimonio, qđ exigit vtriusq; consensum perfectū, sed de promissione futuri matrimonij. & sic de sponsalibus. vt gl. & cæteri explicant ī d. c. de illis. Hinc constat contractis spōsalibus inter puberē, & impuberē esse sponsalia vtriusque respectu, tametsi minor possit ab eis recedere. qđ aptissime ꝓbat tex. in c. fi. de despon. impub. & in c. vnico. §. 1. eo. ti. in 6. alioq; si nō esset in hoc cōtractu vtriusque ad sponsalia consensus, non oriret ex eo impedimentū publicæ honestatis iustitiæ, vt cōstat l. c. in prin. de despon. l. 6. & tñ oritur id impedimētū. c. ſ as. & c. accessit. de despō. ipu. igit ex cōsensu nō tm maioris, sed & minoris hic cōtractus vere ē spōsaliorū, quo fit, vt Fort. Garcias Hispan' apud Italos non minorē in vtriusque iuris prudētia gloriā affecu-

tus, qua apud nos in Cęsaris supremo Hispaniarū

6 prætorio in l. j. col. 3. ff. de pac. non exigēt perpenderit tex. in d. c. de illis. ex eo notans iure canonico ex pollicitatione actionē oriri, id enim sine verum, non disputo tamen ibi non probari contendam liberē, cum consensus vtriusque, puberis & impuberis, ibi detur, & sic pollicitatio dici illa promissio non potest.

7 Ex his deducitur ſ Matrimoniū a pubere cū alia contractū valere, atq; dicta sponsalia oīno soluere gl. Ioan. And. Host. Præp. & alij in d. c. de illis. in 1. de sponſ. impu. Rota noua. eccl. Regia l. 8. tit. 1. par. 4. Nec video dubium in hoc versari, qñ pubes cōtraxit matrimonium, priusquam impubes ad ætatem perfectam accedens, cōsentiat matrimonio contracto in minori ætate, illud verō maximē dubiū est, an idem sit dicendum, quādo pubes matrimonium contraxit post quā sciuit impuberem iam ætatē perfectam habentem, illi coniugio consensum præstitisse. & Syluest. verb. matrimoniū. 5. q. 8. in

8 ea est sententia, vt ſ opinetur sponsalia, ꝙ verbis de præsenti, iuris verō intellectu de futuro censentur, eo ꝙ a pubere, & impubere contracta sint, in matrimonium trāsire, si impubes, ætate ilī perfecta, factus maior, consentiat illi matrimonio, tamesi pubes dissentire velit, eiusq; consensu minimē expectato. idē asserit Lud. Gozad. consi. 2. nu. 11. 27. & 28. contra quos, ni fallor, iuris canonici est decisio apertissima in c. 1. §. 1. de despōsat. impube. in 6. vbi matrimonium contractū inter duos impuberes, vel inter puberem & impuberem non efficitur perfectum, nec firmum, pubertate accedente, nisi nouus vtriusq; cōsensus accedat ad matrimoniū tacite vel expressus. Item si matrimoniū cōtractum inter puberem & impuberem, iuris intellectu, sponsalia de futuro iudicatur, quod nec Syluest. nec Gozad. negabunt, cur dicere audeo thæc sponsalia ex alterius tm cōsensu in matrimonium transire? contra textum c. super eo. de cond. appo. gl. receptam communiter in d. c de illis. Huic etiam Syluest. opinioni refragatur auctoritas Host. Ant. Henri. qui in d. c. de illis, plane fatentur dicta sponsalia, etiam impubere ætatem perfectissimam iam adepto, nec contradicente, dissolui ex omnibus cautis, ex quibus sponsalia re, & verbis de futuro dissoluūtur. vnde ego nō video quo iure defendi possit horum Doctō. opinio, aduersus quos adest opinium Bal. reponsum cons. 194. & cons. 200. in 3. vol. & tandem post primā huius operis editionem legi Carol. Rui. cons. 203. vol. 1. quo doctissimus ille vir nostram sententiam probat, atque hæc de sponsaliorum tractatu sufficiant.

SECVNDA PARS

ET si hæc secūda huius operis pars, quæ de matrimonio tractat, quotidiana, ac frequentissima sit, eam tamen nec longē, nec perfunctoriē differam. Sed iusti interpretis officio vsus eam octo capitibus absoluam. Primum matrimonij definitionem complectitur. Secundum, an consensus ad matrimonium sit necessarius. Tertiū, 3 qualis consensus ad id exigatur. Quartum, qua ratione hic cōsensus exprimatur, quibusque verbis. Quintum, de ætate ad matrimonium requisita tractabit. Sextum, de his, quæ matrimonium impediant. Septimum, de coniugalis contractus effectu. Octauum, de prole ex matrimonio susceptā, quā n breuissimē aget.

EX CAPITE PRIMO.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium vnde sic dicatur & eius definitio.*

2 *Matrimonij etiā copulati appellatione, illud, quod ex solo consensu constat, cōtinetur, licet cōsummatū nō sit*

3 *An sponsalia de præsenti sub matrimonij dictione significatur, copula non secuta.*

4 *Sponsus & sponsa de præsenti sub viri, & vxoris nomine non comprehenduntur.*

5 *Matrimonium iure canonū non præsumitur ex dicta mariti & fœminæ cohabitatione.*

6 *Non quælibet maris & fœminæ cōiunctio matrimoniū ducitur.*

7 *Theophili Bosebœi et Cōrinnulæ error annotatur atq; verus sensus restituitur l. nuptias. ff. de regu. iur.*

8 *Matrimoniū est individuā vitæ cōsuetudo, ex institutione diuina.*

9 *Matrimoniū est sacræ rei signum, vbi quid significet, explicatur.*

CAPVT PRIMVM.

1 MAtrimonium sic dēnominatur, ꝙ fœmina obid potissimū nubere debeat, vt mē tiat, auctore Aug. lib. 19. contra Manicheos c. 26 vel a matris nōie nō adhuc obtento, sed cū spe statim adipiscendo. teste Aulo Gellio lib. 18. c. 6. vel vel ea forte rōne, qđ maior mātis, quā patris in liberorū procreatione habeat rō, atq; ea certa sit, nō ita pr̄ sit certus, iuxta illud Hom. Od. 3. vbi Telemachus īquit, me esse Vlyssis filiū reuelauit mī. sicut & ius cuile iudicat a matre seruos, vell liberos esse filios, notat Boscho. in tract. tu de nup. in prin. Distinē aūt sic, mātimoniū est maris & fœminæ cōiunctio, individuā vitæ cōsuetudinē retinēs. l. j. ff. de ritu nup. §. 1. 27. q. 2. & §. 1. inst. de patri. potesta. Dē vero coniunctio, non corporū, sed aīorū, qua qdē coniunctione alter alteri se tradit ad coniugalē vsū expresse, vel tacite, aut ī hac coniunctione conſistit cōsensus, vnde nuptias non cōcubitus, sed cōsensus facit. l. nuptias. ff. de reg. iu. quo fit, vt lex, ꝙ de mātimonio copulato loquit, intelligēda sic in mātimonio iā ex consensu pfecto, quāuis consummatio nō sit. c. fi. de trig. c. p tuas. q filij sint leg. c. 1. & 2. de mātimonio cōtra. contra inter d. eccl. ꝙ iura citat And. Tiraq. in l. si vnquā. C. de reuo. donat. in verb. donatione largitus. nu. 179. aduersus Baldū in c. appellamus. ī fine, de testi. Pau. de Cast. in l. pen. C. de epis & cle. atque alios, q huic sn̄e pali aduersant, quibus obstat ēt gl. l. cle. vni. de consang. verbo, contrahere, ꝙ illū tex. um penā inferentē contrahenti matrimoniū dato canonico impedimento, intelligit, ēt in matrimonio solo consensu contracto, copula nōdū secuta, quā ibi Doct. approbāt cōiter. opinio tñ Bal. procederet, vbi subiecta materia, vel legis intentio copulā exigeret. Subdit ꝓterea gl. pdicta conitōnem illam non punire contrahentes sponsalia, quā glossam præter Doct. ibi dicit notab. Dec. in c. nam concupiscentiā. de conſti. 2. ſect. idem Dec. consti. 256. col. 3. Hippo. in l. is qui cum telo. C. de ficar. nu. 93. & 41. dicit sing. Ias. in l. quominus. ff. de ſium. num. 16. & Abb. in d. clem. vnica. vbi cæteri eam sequuntur. Attamen ſ video illā glossam citantes, non exactē distingue re spō salia propriē ālium ꝓa contractu matrimonij, & sic a sponsalibus de præsenti. Cum illi gl. dū loquitur de sponsalib. aperte sponsalia, quæ de futuro dicimus, intelligat. Nec me liter sponsalia cōi vsu loquendi etiā illa dici, ꝙ de ꝓsenti appellamus. sicuti in ꝓce. parte, c. 1. diximus, qui qdē vius a canonib. & sacra scriptura receptus vī, qđ libenter admittimus. & pōt deduci ex eo, qđ aī copulā non conſtetur mātimoniū oīno pfectū esse. c.

4 cū locum. 27. q. 2. verū hæc ita ꝛe opinor, iura ſ loquētia in matrimonio locū hre, vbi contractus coniugalis præceſſit, ēt nondū secuta copula. idē ēt asserо vbi iura aliqd statuerint in marito, & vxore. l. pen. C. de incest. nup.

nupt.l.pen.ff.de dona.inter vir.& vxo.Quod si qñ iura solũ erunt intelligẽda in viro,& vxore data cõmixtione carnali,& in matrimonio iã cõsummato,id erit vel ex cõi vsu loquendi, ex legis intentione,vel ex alia ratione.Quo pacto resoluenda sunt oĩa q̃ longe, latequæ adducunt F.Lin rub.de sponsa lib.Dec.cons.540.Anc. cons.216.Chasta in consuet.Burgun.rubr.4.§.6.vbi o-cto paginis hoc ipsum prosequitur.Salic ẽt in l.nõ sine C.de bonis q̃ lib.idẽ in Leum in te.C.de don.ant.nupt. And.Tiraq.de legi.connub.l. 14. qui tã non ita ex icta, vt prolixa disputatione contendunt, an contracto matrimonio dicanẽ hi,q contraxerunt, ante copulã vir,& vxor eos perlegat,qui hac de re plura nosse cupit.

Ex præfata ẽt diffinitionis interpretatione infertur, qđ licet 5 iure ciuili ex concubitu,& cohabitatione inter æquales condõne,mr̃imoniũ p̃sumatur Lin liberæ. ff.de ritu nup.gl.in c.30.q.5.Rom.sing.446.Regia l. 2. tit.14.par.4.iure tñ canonico talis cohabitatio non p̃sumitur coniugalis,sed fornicaria,d.c.30.q.5.glo.Abb.& Imolen.in c.illud.de præsump. Nã & si lex ciuilis in dicta cohabitatione consensum p̃sumat,nec ex solo concubitu iudicet matrimoniũ,vt aduertit Ioan.Ferrad.in d.l.nuptias. ius verò canonicũ ex solo concubitu consensum,qui in matrimonio principatũ obtinet,præsumere noluit, maximè in præiudiciũ alterius matrimonij,qđ explicat Paris.allegans consi.59.vol.1.nu.7.Vnde sic cohabitantes cogendi sunt vel ab cõtubernio recedere, vel consensum ad matrimoniũ necessariũ,palã 8 profiteri verum,si hæc cohabitatio diutina foret,nẽpe decẽ annorũ, ẽt iure canonũ,& rõne ipsorũ viuentiũ, eorum nemine refragante, nedũ quo ad prolẽ ipsis vita functis,matrimonium præsumeretur. Host. Abb.& Ant.in c.lator.qui filij sint leg.Carpo.consi.ciuili.5.nu. 16.quibus addendũ erit,filiũ mortuis parentibus legitimũ præsumi ex eo, q̃ eius parentes simul cohabitauerant.gl. per tex.ibi in d.c.lator.vbi Abb.notat.& sequit Fel.in c.per tuas,de prob.fi.col.Dec.in c.ecclesia.de cõsti.nu.29.Iaf.consi.168.4.vol.Cur.Iun. cons.52.col. 1. quæ tñ opinio in d.c.lator.non probatur, quia ibi ille filios reputabatur,& cõi opinione credebatur legitimi. Vnde Hent.ibi tenet contrariã sniam,& Al. de p̃sum. reg.3.plum. 1.nu.12.verior tñ vt opinio gl.& Abb.q̃ receptior est,tametsi contra hanc p̃sumptionẽ possit opponi differmen generis inter illos cohabitantes. Ité virũ fœminã tractasse non ita honorifice,sicuti vxorẽ tractari ab eo decebat,ita Paul.de Cast. in l. donationes. in prin.ff.de don. qui accedit Ioan. Lupi in c. p vestras.de donat.3 notab.§.7.nu.7. quidquid ipse velit. §. 20. ad finẽ.Procedit tamen Abb.opinio, ẽt si illa cohabitatio decennio non durauerit, ex mẽte eorũ, qui hãc sniam profitentur. Ego verò eam admitterem præmissa decem annorum cohabitatione, alioqui contrariæ potius accederem.illud præterea notandum est, hanc diutinã 9 cohabitationem matrimonij præsumptionẽ inducere, si alijs argumentis coadiuuet,tex.optimus in d.c.illud.

Tertiò ex diffinitione sic intellecta deducitur verus sensus l.1.§.ius naturale.ff.de iust.& iure.§.1.inst. de iure natu.c.ius naturale.1.dist.vbi t maris, & fœminæ cõ 6 iunctionẽ,iure naturali oĩbus animantibus cõem,a nobis matrimonium appellari inquit lex, quasi velit ipsã copulam carnalẽ,matrimoniũ esse. Sed oportet alius hæc perpendere,non enim inquit lex maris,& fœminę qualemcunque coitum, nos matrimonium appellare, sed est legis sensus, maris & fœminæ coniunctionem oĩbus animantibus ẽt brutis esse iure naturali cõem,illã verò,quæ iure naturali animalibus ratione præditis licita sit matrimoniũ à nobis appellari. Est ergo maris & fœminæ coniunctio matrimoniũ in sensu dictæ legis 1.non q̃ ipsa copula maris, & fœminæ sit matrimonium,sed q̃ sine matrimonio nobis non sit,ẽt iure naturali licita maris,& fœminæ coniunctio. Hinc sequit, non ideo maris,& fœminæ cõiunctionem, matrimoniũ appellare, q̃ aliter q̃ ex matrimoniali vsu nobis licita non sit carnis commixtio,tametsi Theophilus in prin. inst.de iure nat.gen.& ciu.Boschoe.in trac.de nup.fin prin.& Claud.Cation.in §. nuptiæ.inst.de patria pote. adnotauerint,matrimoniũ appellari qualencunq; coitum,ẽt brutis cõuenientem, quibus minimè assentior, quippe qui absurdũ existimẽ, maris & fœminæ coniunctionẽ in brutis matrimoniũ appellari.Nec ẽt admitto qđ idem Boschoe.notat,non dici propriè matrimoniũ absque coitu.vbi l.nuptias.ita interpretatur, vt nuptias non tm concubitus, sed & cõsensus faciat.nã hoc ex eo confunditur,q̃ nubere dicatur,q̃ coniugium absq; copula contraxit.l.cũ fuerit.ff.de cond.& dem.notat optime Decan.d.l. nuptias. Cui regulæ illud exemplũ l.cũ fuerit.aptat Constantinus Harmenopulus lib.4.titu.2. quem retulit Ant.Aug.vir egregiè doctus,atque in Pãdectarũ emendationibus diligentissimus lib.1.c.7. quibus mirè suffragatur Chrysost.Matth.19.Hom.33.scribens,verum esse matrimonium,verasque nuptias ex solo coniugali consensu.Hinc etiam apparet iure naturæ illam tm copulam hominibus conuenire, quæ rõne, & iure subsistat, qualis est coniugalis, quod eleganter Fort.explicat in d.§.ius naturale.col.6.& idẽ sentit Ioãnes Lupi Segobientis in tractatu de matrimonio,col.5.

Subsequitur in diffinitione, Indiuiduã vitæ consuetudinẽ retinens.t ex eo q̃ matrimoniũ diuina institõne indiuiduum vinculum sit,quod ab homine dissolui nõ potest,iuxta illud,Quos Deus coniunxit,homo non separet.Igitur in coniugio exigitur consensus ad indiuiduã vinculũ saltem tacitus, conformis quidẽ diuinæ institõni,ex qua coniugium in indiuidũ consuetudinẽ retinet,sicuti apud nos optime docet Fort.in l.1.col.9.ff. de iust.& iur.nec inconuenit,q̃ matrimonij vinculum ante copulã religionis solemni professione soluatur ,id enim contingit præter pactum contrahentiũ,a quibus coniunctio hæc fuit animis cõparata,vt constans, ac perpetua sit,eritque satis contrahentes p̃dictum cõsensum præstitisse,vt verè dici cõiugium possit.c.solet.32.q. 2. Host.in summa,titu.de matrim.§.1. Præpo.in rubr.de sponsa.col. 2. vnde non immerito dicemus hunc coniugalẽ consensum totius vitæ consortium promittere. q̃ Theoph.Græcus Institutionum Paraphrastes satis elegantèr expressit,inst.de patri.potest.dicens, matrimoniũ est maris & fœminę coniunctio individuã vitæ cõsuetudinẽ retinens,seu promittens.atque significãtius Ioan.Maioris,in 4.dist.26.q.1. sic diffiniens,matrimonium est,inquit,signum sensibile, quo mas,& fœmina p̃uio consensu perpetuò coniunguntur , vt hinc pateat sacramenti definitionẽ matrimonio conuenire , cũ sacramentũ sit sacræ rei signum.c.sacrificium. de cons. distin.2.signum,inquã,visibile sacræ rei inuisibilis. Significat enim matrimoniũ dilectionẽ inter ipsos coniuges futurã,quam Deus per gratiam ipsis coniugibus nectit. Significat ẽt spiritualem vnionem Christi & ecclesiæ,i.Christi & animarum fidelium. Item repræsentat coniunctionem Christi cum vnica sponsa ecclesia per carnis assumptionem,& sic coniunctionem diuinitatis cũ humanitate.Iuxta illud , & verbum caro factũ est.hoc autem vltimum significat matrimonium, carnis, cõmixtione secuta,non ante coitum,c.cũ societas. 27.q.1.notatur in c.debitũ.de biga.& vberrimè in concilio Colonięti,ti.de sacramento mr̃imoni j.c.sed dices.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium ante carnis copulam perfectum quo ad vinculum, & sanctitatẽ sacramenti, non tamẽ quo ad*

ad significationem.

2 *Matrimonium sacramentum est noua legis.*

3 *Matrimonij sacramentum gratiam confert.*

4 *Mr̃imoniũ in ltimũ, ratũ, & cõsummatũ d.singnitur.*

5 *Matrimoniũ contractũ per procuratorem, an sit sacrm*

6 *Matrimonium a quo, & qua ratione fuerit institutum.*

7 *Matrimonium contractum propter non conueniens finem valet, licet illicite contrahatur.*

8 *Quæ sit huius sacramẽti substantia forma, & materia.*

§. VNICVS.

1 IX hist sequit mr̃imoniũ ante copulã p̃fectũ quidẽ esse quoad vinculũ,sanctũq; ex sanctitate sacri, ut scit inter Mariã.& Ioseph.c. Beata.c.cõiunx.c.oẽ.27.q.2.imo tanto a carnali cõiunctione alienius, s̃m Aug.ad Aedutiã.cui' verba ad id refert Magister Sentẽ.in 4.dist. 26.& probat auctoritate Pauli,1.ad Corin.7. qui collaudat continentiã in coniugatis.Est tñ imperfectũ quo ad significationẽ,non.n.illa oĩa significat , q̃ significaret carnali copula cõsummatum.ex his, q̃ idẽ Magister notat & Host.in summa,tit.de mr̃imonio.§.qđ sit matrimonium.Ang.in ver.mr̃imonium.prima q.3.& Colonienſe concilium in d.c.sed dices.

Secundo ex his deducitur matrimoniũ esse sacrm,t 2 & nouę legis,quod probatur ex Paulo ad Ephes.5.dicẽte,Sacrm hoc magnũ est,quæ verba ita interpretantur sancti.Doct.ut tradit Ambr.Catha.lib.5.cõtra Caie.c. 1.de matr. ecclesia etiam hanc assertionem profiteur in c.ad obiendam.de hæret.& in concilio Florent. sub Eugenio quarto.ut plane contrarium asserentes cẽsendi sint hæretici.quos conuincunt sacris testimonijs, & conciliorum auctoritatib.Rolensis,Ioan.Eckius,atque eruditissimus Alfonsus a Cast.lib.de hæres.in verbo.nuptiæ.& Colo.conci.tit.de matrimonio, c. quę omnia.

Tertio ex tp̃mis aperte constat matrimonium gra- 3 tiam conferre,sacra siquidẽ nouæ legis gratiã cõferre, receptissimũ est apud Theologos,& in eodẽ Florentino concilio uersquinto hoc docet ecclesia. hoc aũt ẽ sacrm nouæ legis,igitur gratiã confert.qđ p̃bat Colo. concil.& Theologi frequentius fatentur.vt constat ex Maior.in 4.dist.26.q.1.notat Tho.2.2.q.100.ar. 2. Alf. de Castr.in d.uerbo,nuptiæ. Abb. in c.cũ in ecclesijs. de Simoni.Præp.in rub.de sponsa.col.pen.post Card. ibi Host.Ioan.And.in c.1.de sacra unctione.& Canarienſis episcopus Philip.2.dicet gl.in c.quidquid.1.q.1.& in c.alma mater.uerl.sacris.de sent.excom.in 7.& in d.c. cũ ecclesiis.uoluerit in hoc sacro minime cõferri gratiam, quod falsum,& erroneum est . Hic vero & 4 illud notadum est,non omne matrimonium protinus esse sacrm.proinde iure conuenit mr̃imonium aliud esse ltimũ,aliud ratum,aliud consummatum,est.n.matrimonium ltimum id,quod ltimo consensu contrahitur,quale esse pũt apud ethnicos.ratũ est illud,quod a Christianis more fidelium cõtrahẽ,& illud sacrm est. consummatum dr illud,qđ oĩo copula carnali firmatum est.q̃ cla explicat Colo.concilio,tit.de matr.c.verum.& c.sed dices.& probatur in c.li.28.q.1.Magister Senten.in 4.dist.39.& Præp.in rub.de spon.col.pen.Nec obest tex.in c.gaudemus.de diuor.& in c.vlt.de transactionib.dicens inter infideles dari hoc sacrm , nã intelligitur dari inter infideles mr̃imoniũ,(id est vinculum indissolubile mr̃imonij,qđ quidẽ vinculũ quodãmodo sacrm appellatur.)non tm mr̃imonij sacramẽtũ, cum illud coniugium ratum non sit,in quo deficiat fides,uti probat tex.in c.quanto.de diuor.dicẽs, apud infideles matrimonium contingere, non tamen esse ratũ efficit vero ratum,coniugij sacramentum, quod fidelibus competit.ergo infidelibus minime conuenit matrimonij sacramentum,vel vt aptius intelligatur litera c.gaudemus.opinor apud infideles matrimonium esse sacramentum habitu,non actu quia non cõtrahitur in fide ecclesię.ita Tho.in 4.dist.39.q.1.ar.2.quo fit ut nõ ita firmum sit coniugium infidelium sicuti Christianorum .cap.quanto.supra citato.quod nos alibi tractabimus.nempe capitulo septimo.§.quarto.

Ex his etiam redditur dubia Caiet. sententia. Is in- 5 quam 2.tomo.q.1.de mr̃imonio,fatxit mr̃imoniũ contractum per procuratorem non esse sacramentum,nec gratiam conferre , donec inter præsentes coniuges id matrimonium saltem tacite ratum habeatur. hoc.n. certum non est,tametsi subtili ratione id probare nitatur.quem etiam reprobat Ambros.Catha.contra Caie. lib.5.c.de sacramento matrimonij.

Institutum tautem fuit matrimoniũ ab ipso summo 6 omnium rerum opifice in statu innocentię ante pcti̇m ore prophetico Adami dicentis Gen.2.hoc nunc os de ossib.meis,& caro de carne mea,quãobrẽ relinquet homo patrẽ,& adhærebit vxori suæ,& erunt duo in carne una.& quia spiritu prophetico illa uerba protulit Adam in sacro Euangelio Matth. 19. redẽptor noster illa verba ad Deum ipsum refert,notat Magist.in 4.dist. 26.tex,in c.lex.diuinæ.27. q. 2. verum ante peccatum fuit coniugium institutum in officium naturæ,nempe ad conseruationem humanæ creaturæ. Dixit.n. Deus Genes.1. c. Crescite & multiplicamini. atq; idẽ repetit post diluuium,oĩb hominib.pene consumptis Genes. 8.institutum etiam fuit matrimonium , ut esset prima humanæ societatis copula,quæ amicabilem quãdã cõiunctionem alterius quidem regentis,alterius uero obsequentis,complecteretur,quod probatur , dum Gen. 2.dixit Deus,Faciamus ei adiutoriũ simile sibi.& adnotauit Th.in 4.dist.26.q.1.& deducitur ex l.1.§. ius naturale.ff.de iust.& iure.vbi Fort.col.6.& illat.10.col.6.ad idẽ optimus tex.in c.ius naturale.1.dist.§.1.inst.de iure natu.comprobat idẽ ex Platone Ludo.Calius lib.15.c. 13.qb.mire concinunt verba Arist.1.polit.c.1.Principio,inquit,necessarium est maris,& fœminæ cõiugiũ, quorũ uterq; sine altero debilis ẽ,nec põt cõsistere p̃creandi cã,idq; naturale est desiderium ,quale quidq.l est,tale quid alterũ relinquendi,eius autem,qui imperat,& eius ,qui paret,naturalis est coniunctio salutis cã constituta.Ex quib.constat matrimonium in officium naturæ fuisse institutum ante pcti̇m . Cęterum post peccatum fuit institutũ in remediũ fornicationis,vt est auctor Aug.quem Magis.aduocat in d.dist.56. Colo. con. ii.de matr.ca.est aute m. Tho.in additio.ad 3.par.q. 41.& 42.gl.& Card.a Iure Cre.in summa.27.q.1.& p̃batur in c.nuptiarum.27.q. 1. quo tandẽ ultimo hoc officium sacramenti matrimonio conuenit,ut ti in medelam,ac remedium peccati,quod in fornicatione cõmittitur.in caute igitur loquuntur Card.& Præp.in rubr.de sponsation. dicentes,hoc sacramentum non fuisse institutum in remedium peccati.

Ex his manifestẽ apparet , pp dictas cãs matrimo- 7 nium fore a catholicis contrahendum,quod si ex alia causa contrahat,nempe ob diuitias,seu pulchritudinẽ, non rite contrahitur,valet-tamen.tex.in c.tua , de spõs. vbi Abb.hoc notat Tho.in 4.dist.30.q.1.ar.3.Maior.in 4.dist.25.q.2.sed & Caiet.in 2.tomo,q.3.de matri. probat esse licitum contrahere matrimonium pp pulchritudinem,aut diuitias,ita ut illæ causę contingat,vt ratio mrimonii cum tali femina,vel ut causæ applicãti animum ad coniugiũ,non ergo sunt causæ finales, seu principales,sed causæ,sine quibus actus non fieret,quę finale. minime dicuntur.quem admodũ in finib. docet

Maior in 4.dist.25.q.2.col.§.illa etenim est cā principalis,ad q̄ is qui actū agit magis intendit, quiq; principaliter existimat,ita Tho.2.q.98.ar.7.Bar.in l.ambitiosa.co. 4.ff.de decret.ab ord.faci,quo nit, vt si in hasce causas pulchritudinis,ac diuitiarum,seu libidinis principalis intenderet animus,non crederem licite,sed cum graui peccato,cōtrahi mr̄imonium.quod probat Ambrosi⁹ Cathar.lib.quinto contra Cater.capitu.de mr̄imonio.

8 Sed cum mr̄imoniū facīm esse constet,oportet scire,quæ sit huius facti forma,atq; materia, qua in re gl.in c.tua nos.de spon.dicit,substantiam consensum:formā vero ipsa uerba consensum exprimentia,quā ibi nostrates approbant,& sensit Bal.in rub.ff.de iust.& iure. quā & Tho.in 4.sen.dist.26.q.2.fatetur formam esse uerba, q̄b consensus exprimitur.rectius tā dicemus, contrahentes ipsos esse materiam,& si dicamus ipsa uerba esse formam,quib.quidem verbis consensus exprimitur ita Palud.in 4.dist.26.q.4.col.4.& Adr.in 4.tra.de mat. q.1.vnde gl.eadem in d.c.tua nos,incaute loquitur, dū dicit in matrimonio p̄sumpto ipsum factum esse substantiam & formam.idem sensit in c.is,qui fidē.de spō sali.verius enim dici potest,in matrimonio p̄sumpto ipsam substantiam,& formam ēt p̄sumi.nā ille actus ex quo matrimonium præsumitur,designat substantiam, ac formam interuenisse,saltē iuris intellectu. atque ita gl.reprobat Alb.Brunus in tract.de forma.fol.9. col.4. Hactenus igitur primum huius partis caput absoluimus,ad secundum oportet,vt festinemus.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Consensum omnino esse necessarium ad mr̄imoniū in exteriori,atque interiori iudicio.*

2 *Consensus in iudicio exteriori q̄nque p̄sumitur,in interiori vero nūquā,atq; tō iudex extrinsecus interdū fallitur.*

3 *Protestatio,altero consentiente præcedens verba cōsensum exprimentia,defectū ipsius consensus probat ēt in exteriori iudicio.* (agere debeat

4 *Famina vrbis fallacib.decepta,& stupro vitiata, quid*

5 *Furiosus contrahere matrimonium non potest,*

6 *Furiosus nemo præsumitur,& ideo qualiter furor probetur ib.dem tractatur.*

7 *Furiosus interuallis q̄busdam legitime contrahit eo tē pore,quo furor cessat.*

8 *Mente captus matrimonium contrahere nequit.*

9 *Ebrius coniugium minime contrahit.*

CAPVT SECVNDVM,

An consensus sit ad matrimonium necessarius.

1 CONSENSVM esse ad mr̄imoniū necessariū nemo ambigit,deq; iura canonica,& ciuilia p̄tēnt.c.1.c.cū locū. c.tua.c.tua de spō.c.iuxta.c. sic q̄ppe.27.q.2.c.tuas de spon.duorū.l. nuptias.ff.de reg.iu.adeo,vt nec summ⁹ Pontifex possit cōdere legē,qua cauetur,mr̄imoniū q̄nq; sine cōsensu constitui,qd p̄cedenti parte notauimus.& probat, quia quatenus mr̄imoniū contractus est,consensum exigit.l.consensu, cū l seq.ff. de act.& oblig.l.1.ff.de pact.l.1.ff.de contr.emp. Nec in vinculo aliqd differimen est inter iudiciū exterius,& interius,qd cōscientię forū appellamus,illud siqdē mr̄imoniū,qd ualidū est in conscientię iudicio,id erit ēt fir mū in foro exteriori.rursus qd nullū est in interiori foro,minime valebit in exteriori,tametsi iudex, qui p exteriora signa iudicare debet,,nouerit illud esse mr̄imonium,qd uere non est tex.recte perpensus in c. tua nos. de spons.Palud.in 4.dist.27.q.2.ar.5.utroque enim iudicio id tractatur an matrimonium probetur, id est, an consensus cōiugalis fuerit p̄stitus. Sed in foro interiori conscientię ipsius confitentis dictum sufficiēs exhibet testimoniū,ēt repugnātib.ille testib.an in foro exterio ri ipsi confitenti in cām propriā nō creditur,sed testib. aliisque ltīmis documentis.in substantia ergo nullū ē discrimē inter hæc iudicia,licet maxime differāt Imō cognoscendi de re qualibet,quæ in controuersia versātur atque ita intelligenda est illa Doct. interpretatio, quæ habet tex.in d.c.tua nos.in par.1.loqui in foro iudiciali,in foēa uero in foro conscientiæ.quā ibi probat Abb.co.1.idē in c.q̄ in ecclesiarū.de const.& est cōis hic sensus,quem & Soc.sequitur consi.28.1.vol. idem Socin.consi.109.in 3.uol.Regia l.5.tit2.par.1.

Hinc infero,non esse in foro iudiciali iudicādū mr̄i 3 moniū,si quis,ex consensu famine,protestet se nolle coniugalē consensum p̄stare per quæcunque uerba, cō sensum illum significantia,ab ipso illo die proferenda ac demū illa uerba corā plurib ,pterat, mō de illa ,ptestatione iudici cōster.sic Abb.existimat in d.c.tua nos, quē Fel.sequit̄ ī c.cū M.de cōst.nu.80.nisi secuta foret copula carnalis post p̄dicta uerba,p q̄ recessū vīa ,ptestatione,qd Fel.expressi adnotauit,& licet sit dubiū an in hac ,ptestatione sufficiat consensus tacitus alterī⁹, q̄ pōs tacet,an exigatur expressus,vt notat late Deci. ī d. c.cū M.nu.24.& ibi Ripa nu.115.Alex.Ial.& Ant.Rubeus.nu.112.in l.nō solū.§.morte.ff.de nouī oper.nuncia. Alex.Ial.& Cur.Iun.ī l.pacta nouissima.C.de pac.Ego tñ in mr̄imonio crederē necessariū esse cōsensū expressum,ne tñ facīm illusione,& leuitate cōtrahentiū tractet Nā & ī cæteris actib.expressum cōsensū requiri,docet Bar.ī d.§.morte.nū.22.vt eū ibi intelligit Ale.nu.11. & esse comm.opi fatetur Dec.in d.c.cum M.nume.23. pro qua facit gl.in ca.Cumana.de electio.Verum si hęc protestatio fieret absque consensu alterius,minime iuuaret protestantem.gl.communiter recepta in d.c.tua nos.Abb.3.col.& ibi Ripa nu.86.in d.c.cum M.

Quid tñ agēdū est,q̄n q̄s,ut a fœmina carnale commerciū cōsequaī,uerbis,nō a iō mr̄imoniū cōtraxit,ac 4 semp a iō & effectu fornicario cā cognouerit ita, vt cō iugiū effectū non sit.& Thō.in 4.dist.28.ar.2.dicit hūc seductorē debere cōsiliā mr̄imoniū contrahere sub pœna mortalis pēti,si nōdō aliā uxorē duxerit, si uero aliā duxit,tenet̄ et reparare dānū,qd stupro intulit. Vū cōsequens est,vt iure canonico ac ciuili, pœna stupri sit puniendus.c.1.&.2.de adulte.hoc ipsum post Tho.notat ī specie Sylues.in verbo mr̄imoniū.4.q.8.& dicens id esse communiter receptum,comprobat Adr.in 4.tracta. de matrimonio.q.2.dico uer.dico igitur ad quęsitum Ipsa autem seducta tute cum alio contrahet matrimonium,si coniecturis ,pbabilib.persuaderi possit in uiro consensum coniugale defuisse.Sic Adr.q.2.& Sylu.q.9. hoc dubium diffiniunt,has uero coniecturas tribuit diuspar genus,uel diuitiarum,statusue conditio impar.

Ab hoc eodē capite ,pcedit intellect⁹ ad tex.in c.dile ct⁹ de spō.vbi mr̄imoniū a furioso cōtractū nullū ē eo q̄ cōsensus deficiat.notat Magi.ī 4.dist.34.& ibi Tho. 5 ar.4.Regia l.6.tit.2.par.4.arg.deducto a l.furiosū. C.q̄ testi facc.pōt.& clementina 1.de homic.qb.cōstat a furioso nō fieri cū effectu actum cōsensum exigētem.id tñ intelligitur in eo,qui continuo furore laborat,is etenim,qui per dilucida dierū interualla laboraret, posset matrimonium cōtrahere tpe,quo furor cessat,ac rediit iam sana mens,iuxta gl.in d.c.dilectus.& probatur in c.quannis.7.q.1.l.Diuus.ff.de offi.p̄f.Furor autem prohandus est,quia quilibet p̄sumitur ianæ mentis.l. 2. C. qui testi.facc.po.Lnec codillos.C.de codicillis.Sed ,pba 9 tur furor ex actib.& signis exterioribus quibus iudex caute arbitrabitur furorem verum esse, non fictum.l. quidam in fin.ff.de condi.instit.res equidem in a iō consistēs per exteriora signa iudicāda est.c.fi. de renū.in 6.

Idolum-

l.dolum.C.de dolo.cum pluribus aliis,quę ad idē adduci poterant.signa verò ex quibus furor p̄sumi possit,tradunt Doctor.in c.fi.de succes.ab inte. & in l. furiosum. C.qui testam.fac.poss.Aret.in l.2.ff.de testam. optimē Decius.consi. 448. Alciat. de p̄sump. regu.3.p̄sump.38. & egregius Doct. Mar. Naua.in c.fi qñ.de rescrip. excep.9.& Corne.consil. 22.vol.4. è quibus illu ī signum notādum est,num ille,qui semel fuerit furiosus, sit semper in dubio p̄sumendus furiosus,q̄ vī ex glo.in c.fi. de succes.ab inte.quam dixit singul.Lanfran. in c.qñ. de prob.in verb.testium.fol.vlti. cōmendat Præp. in d. c.dilectus.2.col.dicens eam esse commu. receptam.idē not.gl.per text.ibi in c.iudicas.3.q.9.sequitur eam Ias. in d.l.furiosum.& Aret.in d.l.2.procedit tñ, si probatū fuerit aliquem furiosum fuisse quodam continuo tpe, nempe vno mense, vel vno anno,secus si ,pbetur in ali quot actibus furiosum fuisse,non.n.p̄sumitur adhuc 1 illum furorem durare.Bart.in l.2.ff.de bon.pos.infanti delat.quem Ias.sequitur in d.l.furiosum.nu.2.Alcia.de p̄sum.reg.1.p̄sump.28.& Steph.Bert.consi. 48.num. 24.in noua consil.parte.Secundo procedit dicta furoris præsumptio quo ad actus,q̄ paulo post furoris tps agūtur,non aūt quo ad illos,qui longo interuallo post furoris ips geruntur.ita Imo.& Aret.col.1.l.1.§.fi.de verb. oblig.Ancha.in clem.1.de homic.fi.col.& optimē Berd.cons.48.nu.24.Tertio minime esset furoris continuatio p̄sumenda,vbi in iudicio,ac testimonio petitorum ,pbatur,illum furorem ex accidenti causa coniugisse,quæ mō sublata est,& verisimili coniectura cessauit.Are.in l.2.ff.de testa.2.col.Postremo illud notandū est, in dubio antiborans interuallis quibusdā, ita ut aliquo tpe sit in sana mente,actum egerit tpe furoris, an tpe sanæ 7 2 mentis præsumi illum actum gestū in sana mente, vel furore,ex ipsius actus qualitate,quod notauit Ias.in Liuriolum.3.col.idem rūdit consulendo,consi. 178. vol.2. & Bert.d.consi.48.nu.25.& Alciatus in d.præs.18. vnde quod Aret.in l.2.ff.de testa. col.fin.in hoc casu dicebat, actum præsumi gestum in sana mente,est intelligendū q̄n ex ipso actu potest colligi & perpendi in sana mēte gestum fuisse,attentis ipsius actus circunstantiis. Dec. in Lnegotijs.ff.de reg.iur.Ex his infertur, matrimoniū a furioso contractum nullum esse,neque referre an alter,qui sana mente cōtrahit, sciat alterum furiosum esse,vel non.ita Præp.post alios in d.c.dilectus. vbi gl.parum diligenter hoc expediunt.

Secundo deducitur ex p̄dictis mr̄imonium ā mente 8 captō contractum inualidum esse,cūm is careat intellectu,quo cōsensum p̄stare possit, ac furioso similis est. l.2.C.de cura.fur.l.furioso.C.de nup.not. in mr̄imonio Soc.consi.47.in 3.volu.col.3.quibus conueniunt plura, q̄ cōgerit Mar.Naua.in c.li qñ.de reser. excep.9.col.30.

Tertio hinc patet,matrimonium ab ebrio minimē 9 cōtrahi posse ob consensus defectum, si ebrietas illum consensum impediat.ita Hen.in d.c.dilectus,& Soc.cōsi.47.3.vol.Dec.consi.12.& Rip.in l.fi.C.de reuo.don. q.22.Quibus & aliud adde,matrimonium pertigna cōtrahi posse a vere mutis.c.cum apud.de spon. imo,& a mentuo,& surdo,simul,si is habeat intellectum, q̄ pulchre explicat Part.consi.13.volu.4.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Consensus in coniugio non est necessarius expresse carnalem copulam, sed esse sufficiens in maiorem corporum tractationem.*

2 *Conditio suspendit matrimonij contractum.*

3 *De matrimonium qualiter sit legitimus actus, qui conditionem, nec diem recipiat.*

4 *Intellecta regul.aliter legitime de regul iuris.*

5 *Conditionis euentus in coniugali contractu, absque suo consensu tacito, vel expresso, matrimonium non efficit contra receptissimam nostratium opinionem.*

6 *Conditionis euentus, etiam præmissa copula matrimonium non efficit, si ante illum euentum consensus conditionalis fuerit reuocatus.*

7 *Conditione si Papa dispensauerit euenient⁹, matrimoniū minime effectur contractū sed tantū sponsalia de futuro.*

8 *Impossibile quando iudicetur illud quod a principis voluntate pendet.*

CAPVT TERTIVM,

qualis consensus sit ad matrimonium necessarius.

1 AETERVM cùm constet ad matrimoniū esse consensum necessariū, tractare libet qualis hic consensus exigatur.& ī Primò consensus hic exigitur in societatem coniugalem diuinitus institutam, vt dicebam ca. primo huius partis. Nec est necessarius consensus explicitus in carnalē copulā.tex.vbi hoc no. Abb.& Doc.in c.commissum.de spon. Tho.in 4.dist.28. q.1.ar ti.4.Palud.ibi,q.1.& eleganter Caiet.2.tom.q.5. de matri.Sat.n. est q̄ cōsensus p̄stetur in mutuā ptātē,ac traditionem corporum, vbi tacitè includitur cōsensus ad individuā cohabitationē,fidā seruandā, atque ēt ad carnalē cōmixtionē.Sed & hic consensus non est in actum coitus,sed in potentiam,vt idē Tho.explicat in 4. dist. 30.q.2. quo fit, vt matrimonium contrahi non possit cum pacto expresso euitandi coitum,vti dicemus hoc ipso ca.& nos.Sylues.in verb. matrimonium.4.q.6.

2 Sedo consensus hic coniugalis pure p̄stitus mr̄imoniū efficit,ita vt absq; aliqua condōne,q̄ pūtem consensum auferat,necessario exhibeatur sit,qa sicut cæteri ꝯactus pendente cōditione suspēsum hinc obligōnē,ita & hic.c.super eo.c.de illis,vbi hoc not.Ian.Io.And.Cardi.Abb.& Præpol.de cond. appo. dicentes ad coniugiū non tñ exigit verba pūtem consensum exprimētia, sed oportet verba illa fore libera a condone, q̄ ipsum consensum suspendat, alioqui non esset coniugalis consensus pns,sed futurus in condōnis euentum.idē no.Henr. in c.fi.col.2.de cond.app.qua in re erraut Spe. ti. de cōdi.appo.col.2.dicēs consensum de pūti, ēt condō nalē, efficere mr̄imonium statim,nec condōnis euentum expectari, nisi sit condō relata ad alterius voluntatē, sic inteligens c.super eo. de cond. appel. quod falsum est manifeste.Imo si verba ,ctus sunt de futuro, aī condō nē,nec ibi est mr̄imoniū,nec sponsalia de futuro, euēniente vero conditione,sponsalia fiunt,q̄ de futuro appellamus ,q̄ si verba sint de pūti, condone tā adiecta, eueniente illa condone coniugium erit,ante illam nec mr̄imonium nec sponsalia de futuro.probat tex. optimus in c.j.§.fi.de spon.in 6.atque hæc oīa intelligenda de cōdōnibus licitis,honestis,& possibilibus, nā de inhonestis,turpib.& impossibilib.ita ī longiùs dicemus

Ex hoc illud manifestum est,ī mr̄imoniū nō recipe 3 re condōne,repugnat.n.mr̄imonio condō,cūm ea pendente,ad mr̄imoniū consensus p̄titus non fit,at ea euēniente,mr̄imoniū p̄fectū est,& tic est ltīmus actus,q̄ iā condōnē ullā non admittit. Vū consensus ad mr̄imoniū condōnē admittit, ipsum verò mr̄imoniū nullā recipit condōnem.sunt etenim actus q̄dam l.imi,i.a legibus initituti, vt statim ex eis effectus aliquis purus sequatur,qui condōnem non recipiunt,nec die, imo eis retragatur conditionis adiectio,qa contra actus ipsius substantiā est,cum sic in a lege introductus, vt statim fortiatur effectu. Mr̄imoniū itaq; subintra est ad cohabitationē mutuā,atque communicationē, repugnat ergo ei conditio,cum ea pendente effectū proprium minimè

4 cõsequatur,Sic † & emancipatio a lege introducitur,vt statim quis a patria prãte liberetur,at pendente conditione non põt esse liber,igitur condõ resistit emancipationis actui.Hũc opinior esse sensum illius,l.act' l.fi. ff.de reg.iu. in 6.& difficillima sit huiusmodi dissolutio,vt cõstat ex Alc.q lib.3.parer.c.4.& seq. pdictæ.l.intellectũ tractat,oĩa tñ q ipse adducit nobis hac in re suffragantur.Nec mihi placet opi. commu. quia asseritur l.actus,, solum intelligi quo ad actus ibi expressos, non quo ad alios.q quidẽ intellectus põt ex Bar. ibi colligi, & ex Dino in d.reg.actus,gl.in §.oĩs. inst.de verb.ob.& expressim id not.Card.cons.103.col.4.Cuma.cõsil.98. Deci.& Ferra.in d.l.actus.& Alex.in l.a diuo Pio.§.venditione.ff.de re iud.nullã.n.pfati Doct. constituunt rũnem dẽre,q congrua videri possit, atque multo minus congruit gl.& Doc.solutio in d.c.eo.de cõd. appo.Hic
5 tñ oportet scire an pfitto † coniugali consensu p verba de pũti sub conditione, ea adueniente statim sine alio actu consensum exprimente tacitè vel expresse, sit matrimoniũ, aut requiratur aliquis actus saltẽ tacitè cõsensum coniugalem significãs. Et iuris canonici interpretes,statim sine aliquo actu alio matrimoniũ ipso cõditionis euentu perfectum esse asserunt frequẽtissimè, ad exemplum cuiuslibet alterius cõuentionis. ita Abb. in c.de illis.post Inno.& alios ibi. idẽ Abbas in c.super eõ.Henr.in c.fi.col.2.de cond.appo.Palud.in 4.dist.19. in fine,arg.tex.in d.c.de illis.Sed aduersus hanc opin. il la in primis adducitur rõ. Mrimoniũ sine consensu nõ contrahitur,hic aũt cõsensus non datur, igitur mrimonium non est,etiam adueniente conditione. Non dari consensum patet,non.n. est a principio cõsensus ad matrimoniũ sufficiens,qa conditionalis est, nec oberit cõditionis euentus, nam si dissentiat contrahens ante euẽtum conditionis,euentus conditionis nõ operatur cõtractũ coniugalẽ,ergo ille cõsensus ab initio præstitus non est sufficiens si.n.sufficiens esset,nil referret an medio tpe consentiens ille dissentiret, si conditio postmodum euenisset,vt est manifestum in cæteris actibus cõditione gestis. Sed si consensus ille ab initio sufficiẽs no est,postea eueniente conditione nullus cõsensus interuenit, quia euentus conditionis non efficit nouũ consensum,igitur nondum datur ad coniugiũ consensus. Præterea hæc cõis opinio est contra text.in c.super eo. de cond.app.vbi inquit tex,adueniente condõne cogẽdũ esse matrimoniũ cõtrahere ipsum,qui cõdõnalem cõsensum pstitit,igitur nondũ erat mrimoniũ contractũ,ẽt eueniente condõne. Itẽ constat in eo.tex.consensum de pũti sub conditione pstitum habere vim pmissionis de futuro matrimonio contrahendo,ergo non pt transire in matrimoniũ,nisi ea in eueniãt, per q lo lent sponsalia de futuro in mrimoniũ trãsire, nẽpe copula.Qua in re illud admonendũ est, pdictã conditionalẽ sponsionẽ de pũti ante conditionis euentum dici spontalia de futuro adhunc effectum,vt per copulã, vel quid æquipollẽs censeatur a conditione recessum, non tñ quo ad alia,si quidẽ ante conditionis euentũ nec oritur publicæ honestatis iustitiæ impedimẽtũ.c.1.§.fi.de sponsi,in 6.nec est cogẽdus pmissor, seu illa verba pnũtiatis,contrahere.tex.in d.c.super eo.q locũ hẽrent si illa essent spontalia de futuro.vt constat.His & aliis rationib.pbabilior est opinio vltima,q̃ asserit Diuus Tho. in 4.senten.dist.29.q.3.versi.ad tertiũ.Io.Maior in 4.d. 27.q.4.col.2.& Adr.in 4.sub tract.de matrimo. c.ad discernendũ. cãque Salmantica puia egregia disputatione publicè professus est Franciscus a Victoria vir de sacra Theologia quã optimè meritus,anno 1531. cui suffragant ea,q nos pcedenti part.c.4.notauimus.§.2.nu.3.& 4.[Eãdẽ opinionẽ post tertiã huius operis editionẽ defen.in,a siquerãs eã ablq; vllo dubio verã esse Dñic.Sotus in 4.sent.dist.29.q.1.articu.]

6 Præmissa tñ communi fnã.infertur,q,si ante condi tionis euentum reuocaret illum consensum is,q eum p stiterat,euentus conditionis non efficeret coniugiũ gl. & Doc.in d.c.super eo,quis non possit licitè dictũ consensum reuocare,sed teneat expectare conditionẽ. l.potior,& l.qui balneũ.ff.qui pot.in pig.hab. Abb.& Præp. in c.c.super eo.nec refert ad reuocationis effectũ,an alter o ignorante,vel sciente fiat.tet.est in c. fi.de pcu.in 6.l cer.gl.in d.c.sup eo.videatur sciẽtiã alterius exigere.

Ex his illud celebrare dubiũ exoritur,qd dicẽdũ sit, 7 qñ duo,inter quos fuberat canonicum impedimẽtũ, contrahunt matrimonium per verba de pũti, sub conditione tñ si Romanus Pontifex dispensauerit, eumq; contractum permiserit,an dispensatione secuta statim absq; nouo consensu sit matrimoniũ, an sponsalia, ita vt licet coniugiũ non sit,cogi tamẽ possint ad id cõtrahendũ.& si opinio Theologorũ,quã paulo ante pmilimus,est tenenda,facilè soluitur qstio.verũm communi & a nostratib.receptissima opinione pmissa, in hoc dubio Inno.Card.& Abb.in d.c. super eo.tenet ad coniugium hoc perficiendũ esse necessarium nouum consensum præter Papæ dispensationem. idẽ Sylvest. in verb. mrimoniũ.3.q.9.Hear.in c.fi.de cond.appo.2.col.A re. consil.144.col.5.idẽ Are.dicens hanc opi.communem.ess. in l.apud Iulianum.§ constat,3.col.ff.de leg.j. quã l. interpretatur simul cum l.cũ seruus.plures ad id adducẽs asserit hanc opi.esse commu.Ferd. Loazes Illerdensis pful in tract.de mrimo.12.dubio, in prin.hic.n. contractus,fm eos, a principio fuit illicitus, ergo ex eo non potuit oriri aliqua obligatio.l.cum lex.ff. de fideiuss.pte rea hæc conditio impossibilis est, quia a principis volũtate dependet,vt in d.§.constat.probatur, & in l. continuus.§.cum quis.ff.de ver.ob.& a mrimonio rejicitur, ac remanet purus ipse contractus.c. fi.de cond. appo.sed talis contractus purus minimè valet.ergo ẽt si papa dispẽsauerit,non erit mrimonium, imo nec sponsalia de futuro,fm eosdẽ & cõem opinionẽ,quã sequit Dñi.Sotus in d.ar.1,scribẽs,hanc solam magis cõem esse,qd & Adrianus paulo ante citatus apertissimè cõcedit.) Sed his rõnibus responderi pt. Primo hunc contractũ fore illicitũ si simpr fiat, si verò fiat sub condõne,q̃ contractũ ad licitũ ips referat,licitũ esse.l.in tps.ff.de hæd.inst. vnde q ita contraherẽt non esse excõicati, ex cle. vnic. de consaug.q nor.Adr.in 4.tract.de matr.q. 10.ad fin.

8 Scdõ respondetur,idẽ q a principis voluntate pẽdet, reputatur impossibile,quando illud princeps non solet concedere,id verò quod princeps solet concedere,non est dicendum esse impossibile, qualis est dispensatio in 3.gradu consanguinitatis,aliisque similibus impedimẽtis.q patet ex d.§.constat.dũ dicit,cùm distrahi nõ solẽt,vbi hoc notare videnf Cumb.Pau.& Ale. optimus tex.in l.intercidit.ff.de cond.& demon.l.qdã relegat'. & ibi So. & Lusita.ff.de reb.dub.sentit Aret. in d.§.constat.quẽ sequit Sigismun.Lotredus cons. 16. nu.9. idẽ no.Soc.Iun.cons.51,vol.1,col.vlt.q oẽs expressim asserunt,impossibile iudicari id,q a principis volũtate pẽdet,qñ non solet a principe fieri.Imo licet id, qd pendet a principis voluntate dici possit impossibile largè, non tamẽ ex stricta interpretatione, ẽt si non soleat a principe concedi,id etenĩ si fieri a principe pt,possibile est q fiat,tamẽ qa princeps,ẽt si id possit,non solet facere,dr impossibile.Sed non eo modo,quo impossibile dr & assumitur in c.fi.de cond. appo. vbi impossibile ego intelligo q natura,vel iure est impossibile, id ergo q a a principe fieri iure pt,licet non soleat fieri, nec erit impossibile a natura, nec a iure.Itẽ conditio impossibilis de iure,qualis ista q busdã videri pt,si ad futurũ referatẽ, non reputur a mrimonio,vt no.Adr.in 4.quæst.12.de matrim.& dicemus paulò post, igitur ista condõ non est dicenda impossibilis,quo fit vt Aret.rõ minimè cõcludat pro eius opinione.E diuerso Cald.Ant.& Præp. in d.c.super eo,tenet eueniente cõdõne ista, & hic Ro. Pontif.mrimoniũ pmittente, non esse necessarium nouum cõsensum,sed esse iam matrimoniũ ex euentu cõditionis,pp illam cõem opin.Canonistarũ,quam præcedente quæst.retulimus,idem repetit Calde.consil.1. tit.de sponsa.Dec.in l.ea q raro.ff.de reg.iur.in id ẽt inclinat Ias.in d.§.constat,quã snĩam consuetudine seruari testatur Nico.Boer.dec.264.nu.27.& si vera est cõis opinio Canon. ergo non video cur ista opinio Cald. & sequacium non procedat, q si opinio Theologorum vera est, arbitror eueniente conditione esse iudicanda sponsalia de futuro,nõ matrimonium,quod mihi magis arridet(idemque Hadriano placuisse videtur.)

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Conditio contra substantiam matrimonij, & sic contra aliquod ex matrimonij tribus bonis, ipsum cõtractũ vitiat.*
2 *Conditio illa,si te adulterandam tradideris, est contra matrimonij substantiã, aduersus Ange de Clauasio.*
3 *Conditio,qua substantiæ coniugali repugnat,& si bona sta sit, ipsum matrimonium destruit, cõtra Paluda.*
4 *Beatissima virgo qualiter in matrimonium cõsenserit, ac virginitatem fuerit professa.*
5 *Matrimonio contracto plura contingunt,quæ si ab initio intercederent,matrimoniũ ipsum irritũ facerẽt.*
6 *Conditio illa si negaueris debitum,quoties mihi nõ licet exigere,est contra substantiam matrimonij.*
7 *Conditio contra substantiam matrimonio adiecta, tũc demum ipsum vitiat,quando aduenientes non suspendunt contractum in euentum conditionis.*
8 *Modus,qui refragatur coniugali substantiæ,etiam matrimonij contractum nullum reddit. Secus tamen est in pacto.*
9 *Conditio præteriti aut præsentis temporis, licet sit contra substantiam matrimonij, ipsum minimè vitiat.*
10 *Conditio contra matrimonij substantiam, etiam quæ sit resolutiua actus,ipsum contractum vitiat.*
11 *Conditio contra substantiam matrimonij ab vno adiecta,altero refragante, an irritum faciat coniugium.*
12 *Conditione contra coniugij substantiam adiecta, nullũ effectum habere certum subsequutum.*
13 *Cõditionalis matrimonij contractus purus efficitur, ex solo certo præcedente defectum conditionis.*
14 *Coitus inter virum & fœminam qualiter probetur.*
15 *Conditio,cuius euentus obligationem oriri apertè impedit,ipsum contractum matrimonij vitiat.*
16 *Cautela quædam hac in re a doctoribus tradita, cautè admittenda est.*
17 *Conditione contra actus substantiam appositæ, in quo coniugalis contractus a cæteris differat.*
18 *Conditione professioni adiecta, ex qua habere propria bona profitenti permittatur,an ipsa professio valeat.*
19 *Intellectus cap. Diaconi. 28. dist. infl.*
20 *Ecclesiæ consecratio valet reiecta conditione, quæ episcopum ab eius cura excludit.*

§. PRIMVS.

AETERVM de his cõdõnibus actum, hoc prætermisso,coniugalem consensum licitas & honestas condones admittere,qd dicendũ sit de cõdõnibus cæteris,q̃ vitium secum afferant,videbimus, vt tandem aliquot exẽpla de conditionibus licitis explicemus.

1 Conditiones † autem,quæ omnino licitæ non sunt, possunt in hoc cõtractu contingere tripliciter, aut.n. condõ est contra substantiam mrimonij,aut est impossibilis,aut turpis. Condõ contra substãtiã matrimonij ipsum matrimoniũ contractũ vitiat,ac destruit,c. fi.de cond.appo.Regia l.pen.& fi.tit.3.par.4.& pbatur rõne,nam sine substantia nihil pt subsistere.c.cum nos. de sponsi.c.detrahe.1.q.1.l.cum hi.§.prætor ait. ff. de transac. l.cum precario.ff.de pcar.no.Bar.in l. vbi ita donatur. ff.de dona.cau.mor.Substãtia vero hic deficit,igitur contractus fieri nequit.Substantia aũt deficit,cùm ea consistat in consensu ad societatem coniugalẽ, sub quo includitur tacitè consensus mutuus ad vinculũ ppetuum coniugij,ad fidem seruandã,ad plẽ suscipiendam,q̃ quidem tria bona sunt matrimonij.c.oẽ.27.q.2.Conditio ergo illa,si gnationẽ plis euites,est contra substantiam matrimonij,qa est contra illud bonum prolis,in quod consensus coniugalis dirigitur. Illa si te adulterãdã tradideris,contra bonũ fidei.Illa verò donec inueniã aliã meliorem te,contra vinculum indiuiduũ.Sic ergo istæ condõnes intelligendæ sunt, vt contra substantiã coniugii appositæ censeanf.vti gl.& doc.in d.c.fi.explicãt.

Primo hinc colligitur Ange,in summa,in verbo,matrimoniũ.3.imped.3.§.11. manifestè errare, dum dicit 2 hãc condõnẽ,si † adulterandam tradideris, non esse cõtra substantiã matrimonii,nisi adiiciat,ita vt mihi non tenearis reddere debitũ coniugale,qa sine hac adiectione illa condõ non est ãsubstantiam matrimonii, i.contra fidem, quã alter alteri tenetur exhibere in reddẽdo debitũ coniugale.Sed tñ est contra fidẽ, quã alter alteri tenẽ exhibere,non tradendo alii quàm coniugi corp' suum,q̃ quidem fides non est de substantia matrimonii,nam sine ea põt esse coniugium,vt ipse Ang.,pbare nititur,in ver.mrimonium.2.q.2.,& ita intelligit text. in d.c.fi.cui repugnat Ang.Iterpretatio,siquidẽ de substantia coniugii est seruare fidem alteri coniugi, nõ tradẽdo alii quã marito vsum sui corporis,vt docet Tho. in 4.di.31.q.1.art.2.& Sylue.in ver.mrimoniũ.4.q.6.at q; ita expressim Ang.reprobat Adr.in 4.q.9. de mrim. nec iniuria,cùm ex d.c.fi. constet adulteriũ esse contra fidẽ coniugalẽ,& hac rõne esse contra substãtiã mrimonii.idẽ pfitef diuus Aug.lib.vnico, de bono coniug.c. 4.quẽ retulit Gra.in c.ille aũt.ver.adulteriũ.32.q.5. idẽ Aug.i lib.de nuptiis & concupiscẽtia,c.11.& 12.vñ Gra. alsũplit.c.oẽ.& c.coniũx.26.q.1.tametsi falso illa duo capita i lib. Decretor. tribuanf. Aug.ĩ lib.de bono cõiu.

Scdo ex hoc dubia vẽ conclu.Palud.in 4.dist.30.q.2. concl.2. dũ dicit matrimoniũ non vitiari ex adiectione conditionis honestæ, imo illam conditionẽ admitti,licet contra bonum plis, vel contra bonum vinculi sit, vt si quis contrahat matrimoniũ cum fœmina hac expressa pactione,si secum viuat in perpetua castitate, & continentia, vel si religionẽ consummato matrimonio pfiteatur,eo ẽt eam pfitente, ex nostris idem not. Imo.in l.vbi ita donaf.ff.de don.cau.mor.Barb.in c.fi. col.1.de pca.non. n. viuat matrimoniũ ppetua continentia, qualis ẽt fuit inter Mariã & Ioseph. & tñ inter eos fuit ppetuum,& plectũ coniugium, vt pbatur in d.c.coniunx.27.q.2.Hæc rñ Palu.opinio falsa vẽ p tex. in d.c.fi.est.n.hæc conditio ẽjus honesta, contra coniugii substantiam,quæ consistit in consensu saltẽ tacito ad carnalẽ copulã,nẽpe in explicito consensu ad cohabitõnẽ coniugalẽ, repugnat ergo istius condõnis adiectio ipsi consensui,quia in pactũ deducitur ista hæc continẽtia. Tho.in 4.di.28.q.h.1 fi. Adr.q.9.de matr.Sylue. in ver.matr.4.q.6.& Abb.in c.pmissum, de spon.Nec ob.obiectio ex † mrimonio sacratissimæ virginis, nec aliorum coniugum decreta continẽtia, qa mrimonio

contracto castitas vouerí pōt p coniuges.c.qđ Deo patri.33.q.5 diuus Aug.in epist.ad Edituam.no.gl.Abb.& alii in c.tua nos.de iure.idem Abb.in c.j. de cōuer. coniug.idem in c.veniens.de regula. non tñ pōt hoc deduci in pactum tpe contractus. Nec enim beatissima virgo castitatē deduxit in conuētionē tpe coniugii, quāuis esset diuinitus certa Ioseph in eodē esse castitatis & continentiæ ꝓposito. itaq; matrimonium contraxit simplr,& licet certum sit antea vouisse virginitatem, consensit tñ in coniugalem cohabitationem,& implicitè in oīa,q̄ ad mr̄imonium expectant, ex hoc aūt nō sequitur Beatissimā virginem cōsensisse exnresè in carnalem copulam,id.n.repugnaret virginitati,implicite verò consensit,non in actum copulæ,sed in potentiam qui quidem consensus non est cōtrarius virginitati, secundum Tho.in 4.dist.30.q.2.ar.1. ꝓbat tex. in c.Beata.27.q.2.Sed & contra Palud.illud facit, q̄ contracto matrimonio multa contingere pōt, quæ id non vitiāt, & tñ eadem ab initio irritum contractū facerent,votū.n.solenne vtriusque post copulam matrimonio accedit,qđ ab initio contractus contingens eundem contractū vitiaret.c.i.c.rursus.q cler.vel vouē.Sic licet cōtracto coniugio possint maritus & vxor expresè contineūtiā vouere,nec ex hoc matrimonium irritum erit, a principio tñ ipsius contractus votum illud explicari non pōt, cùm sit contrarium ipsi actui contractus. ex quibus probanda est opi.gl.in c.de infidelib.de consan. dicentis, ēt inter paganos pactum de mittendo libello repudii coniugalem contractum irritum facere.quāuis inter infideles libellum repudii permissum esse concedamus,quod alibi dicemus atque eo maximè d.gl.recipienda est,q̄ nec inter paganos libellus repudii sit ꝓmissus.vñ opi.all ius glo.tenuit Tho.in 4.di.39.q.3.arti. 3.ad quintum.licet Card.Abb.& Præpo. eā reprobent.

Tertio ex his patet verum esse no.Adr. in 4.q.13.de
6 matri. dicens conditionem † hanc coniugio adiectā, ti 9
coniugale debitum negare velis, quoties mihi id exigere non licuerit, esse contra substantiā matrimonii ,& ideo ipsum contractum vitiari, quia non sequit mihi non licet exigere,ergo licet tibi negare. vñ non ꝑt dici esse hāc conditionē ex his,q̄ a iure insunt. cùm constet q̄ñque,idq; plurib. casibus non licere marito debitum exigere,& tñ nō licere vxori illud negare si maritus exigat. Nam si maritus velit vxorē cognoscere affectione fornicaria, & ita exigat debitum, peccat qdē mortaliter, & tñ vxor tenetur reddere illud debitum. Itē si maritus fecerit votū simplex continētiæ,& exigat,peccat mortaliter,non tñ ex hoc poterit vxor ei negare debitum, atque etiam si maritus credat matrimoniū illud nō fuisse,nec esse ltimum, ex aliquo impedimento canonico, quod mulier scit certō non subesse,ti,ipse exigat, mortaliter peccat,ipsa verò vxor libera non est ab obligōne reddēdi.q̄ oīa latius Adr.explicat in d.c.q. 14.Nec vxor mortaliter peccat ex cooperatione ad peccatū, cū nō cooperēt spōte, sed coacte,nec pe ſtitab hoc peccato vi
7 rū auertere.qđ not.Paluda.in 4.dist.32.q. 1. arti.1.

Quarto his adnicienda est non contēnenda huius cōclusionis. nterpretatio,nēpe vt intelligatur † matrimonium esse nullū ex adiectione conditionis contra eius substantiā, q̄ñ contrahentes intendent matrimonium contrahere, & eo contracto hanc condōnem seruare, & eius obligōnē inducere,cuius rei sit exemplum,Contraho tecum mr̄imoniū ad̄o liberrimo contrahendi,& tñ volo te adulterari, vel venenum assumere sterilitatis cā,hic etenim,q hoc mō contrahunt,mr̄imoniū cōtrahere intendunt,& eo cōtracto obligōnem adnicere, que oīno aduersetur substantiæ coniugii.Secus si contrahētes,q̄ has condōnes adiciunt, nolint cōtrahere,donec condōnes eueniant,tunc.n.conditiones minimè con-
currunt cū coniugio,sed suspenditur ipse mr̄imonialis consensus, & illæ condōnes tanq̄ turpes reiciuntur. ex lcā parte dicti.c.ti. quo sit vt hoc casu mr̄imoniū valeat.sicuti eleganter not.Adr.in 4.q.9. de matrim. qua in re lectorē admoneo dubiā esse hanc opinionem, ꝓp verba in eo.c.si parte prima expressa.

Quinto hinc infertur non tñ condōnem cōtra substantiā coniugii ipsum contractum vitiare, † sed ēt mo
8 dū cōtractui adiectū.Palud.in 4.di.29.q.2.arti.3.quem retulit Sylue.in ver.mr̄imoniū.3.q.6.idē notat Dec.in auth.ingressi.C.de sacrosā.eccle. nu.2 1.modus etenim inest cōtractui,cui adicitur, nec pactū a contractu separatum inducit.vñ si contracto mr̄imonio,ēt incontinenti fiat pactū,q̄ repugnet mr̄imonii substantiæ,pactū hoc rescitur,& manet iple contractus firmus,vt si quis mr̄imoniū sine condōne,& mō cōtrahat, pacisca tur tñ q̄ alter gnationē ꝓlis euitet, vel adulteretur,hęc pactio non nocet ipsi contractui iam perfecto.q̄ sentit Card.in d.c.ti.in quodā intellectu, quē refert,& sequē Præp.ibi,col.1.& ꝓbari pt in l.per seruū.§.1.cum l.seq. ff.de vsu & hab.vbi distinguitur an ī eadē oratione,vel diuersa adiiciatur modus contra substātiā actus.tamet si Christoph.Castellioneus † rep.l.vbi ita donatur. col. 3.scripserit tex.in d.c.ti.part.1.ēt in pacto locū habere, Nā & aliis contractib ꝑter mr̄imonium,pactum contra substantiā actus rescitur,manetq; actus firmus, vt ibi constat,& dicetur infrius,quamuis Rom.in l.1.§. sed si mihi.ff.de verb.obli. teneat.tex.in d.c. parti.1.nō habere locū in mō.q̄ Bar.in d.auth.ingressi, senserat. & Imo.in l.vbi ita donatur.ff.de donat. cau.mor.col.ti. quos in intellectu d.c.ti.reprobat Are.in d.ſ. sed si mi h.2.col.Bart.in c.ti.de prec.& Ant.Rub. in l.nō solū. §.morte.ff.de no.op.nū.col.90.nu.397.post Ant.Id.ti.

Sexta huius conclusionis interpretatio cōstat ex Palud.in 4.dist.29.q.2.ar.3.conclu.1. dicente tex.in d.c.ti. parte j.ꝓcedere † in ꝓprijs conditionibus futuri eventus,non tñ habere locū in condōnibus pāti,vel præteriti tpis,ſi. n. quis contrahat mr̄imonium cū aliqua fęmina,si adulterū cōmisit,statim mr̄imonium validū est, si adulterium illa fęmina commiserat, vel nullū est ipsum coniugiū ex ipsa pactione, si adulterū fęmina illa non commisisset.si quidē condō de pāti,vel de præterito non suspendit actū,nec ꝓprie est conditio. l.institutio talis.ff.de cond.inſt.l.cum ad pōs. ff.de cer.pet. glo.in l.si tic.§.j.ff.de leg.1.Soc.Ias.& Dec. in d.l.cum ad pōs.idem Dec.in l.actus legitimi.ff.de reg.iur.not.per Bar.& alios in l.j.ff.de cond. & dem.ccl.1.compert.n. proprię conditioni actum suspendere.

Septimo ex præmissis patet tex.in d.c.ti.parte.1.esse intelligendū hinc sit condō † contra substantiā coniugii
10 suspentiua actus, sine ipsum actum resoluens.Si quis.n. ita contrahat cū fęmina,vt si fornicetur,liceat ei aliam vxorem accipere,nihil agit,cùm hęc adiectio ipsū actū corrumpat.ita Card.Abb.& Præp.in d.c.ti.idē Card.& Præp.in c.1.de cōdi.appo.& ꝓbatur in d.c.ti.dum dicit donec aliam inueniā.ex his poterit hæc eadē res ad exēplum deduci subiecta conditione per dictionem ,si.

Octauo sic est intelligēda cōclusio, vt parte prima
11 ꝓcedat,q̄ñ vterque † contrahentium cōsentit adiectio ni condōnis,sec".n.si alter contradicat illi condōnitūc equidē non infirmatur actus.Sed licet mr̄imonium nō sit,erunt tñ sponsalia de futuro,q̄ † mr̄imonium ex carnali copula transibunt.ita Host.Inno.Abb. & Doc.vti latē Præp.in d.c.col.1.& 2.quā opi.sequitur Ant.Rub. in l.non solum.§.morte.ff.de no.op.nū.no.190.& Castellione" i d.l.vbi ita dona.col.3. & pe.ſt.n.a condōne recessum ex eo,q̄ alter nō,cōsensit adiectioni cōdōnis. idē Sylue.i ver.mrim.4.q.5.imo mr̄imoniū ipsum nō vitiabit ex eo,q̄ qs cōtrahat sub condōne ꝓtra substantiā actus

actus adiecta,alter uero uerba proferat absoluta,& pura ēm ipsum Syluest.qđ non pōt aliqua rōne rectè defendi.Nec placet doct.interpretatio hæc,q̄ asserit altero contradicente ipsum;contractum vim sponsaliorū de futuro fortiri,id.n.falsum vī,nam & si alter contradixerit,primus qui condōnē adiecit, hactenus nec consensit mr̄imonio,nec sponsalib.cū pure nondum consenserit,sed sub condōne,q̄ ab alio nō recipit,igit ab eo nihil actū est,ex quo consensus elici possit ad sponsalia vel matrimoniū,ille.n.consensus abeo pōtus vitiū habet manifestū,ipsum,f.condōnē contra substantiā actꝰ, quo sit vt ab hac cōi opi.discedāt Adr.in 4.q.9. de mr̄imo.Imol.in l.vbi ita donatur.ff.de donat.cau.mor.1. & 2.col.& Aret.in l.1.§ sed si mihi.ff.de verb.obl.vnus etenim contrahit sub condōne,alter pure, diuersitas ergo in substātia,irritā facit ipsam obligationē.l.1.si qs simpli.ff.de verb.obl.& licet falsa in d.auth.ingressi.nu.34 dicat hanc opi.& octauū intellectū com. esse, addit tñ sibi non uino placere.vñ magis probat Adr.sniam. Verum pro cōi opi.inducitur tex.in c.aliqñ.32.q.2. ubi ꝓbatur q̄ si uterque coniux ab initio non consensit condōni sterilitatis,sed alter tñ,ille erit adulter uxoris,illa aūt,si fęmina cōsensit,mariti meretrix,igitur mr̄imoniū contrahitur,q̄ñ alter tñ hanc condōnem adiecerit alter vero ei contradicit.qđ cōi,assertio ꝓbat : Sed illi canoni rñdet Adr.loqui illū tex.qñ alter tñ aīo , & facto sic mr̄imoniū deturpat,non tñ condōne expressum in contractū deducta cui interpretationi verba Aug. refragantur.lib.1.de nup.& concupiscentia.c. 15. a quo transcriptus fuit canon ille.quāobrē ego non ita libenter ab hoc octauo intellectu discedo,& plane fateor alterius tñ consensum esse purū,alterius condōnalē,ille tñ condōnalis consensus non uitiat actū , quia ad eum vitiandum requiritur alterius ēt consensus in illā condōnē,q̄ cōtra substantiā actꝰ adiecta fuit.sicuti exigere tur ad agendum actum ualidū.c.1.de reg.iur.manet ergo ille consensus in mr̄imoniū condōnalis, eritque cōsiderandus ex condōne, non tamen actus est uitiatus.

Igitur si condō est contra substantiā actus,& turpis, impossibilisue reijciet ab actu,c.ti.Ifine, de cōdi. app. quo casu intelligo illud quod Syluest.notaueram.Si uero sit honesta,erit recessum a conditione,si carnalis copula sequatur.c.super eo.c.per tuas,de cond.app.atque hunc opinor esse huius communis opinionis consonū intellectum,tametsi ingēue fatear Are.Imo.& Adr.sententiam probabiliorem esse.

Nono hinc infer. † nihil referre,an copula subsequat,
12 q̄ñ mr̄imoniū fuit contractā adiecta ex utriusque contractus nullus est,nec valet in uim sponsaliorum,igitur coitus efficere negt mr̄imonij ꝓsumptionē ēm cōem in c.ti. quam probat Adr.in 4.de matr.q.5.licet a condōne censeatur recessum,q̄ñ actus valuit vt condōnalis,si sequatur copula tex.in c.de illis.c.per tuas.c. super eo,cond.app.quæ quidem copula duo operatur simul,
13 ac consequēter. † Primum,ut hic contractus,contract' sit purus ad sponsalia,ac demum ex hoc sequitur ēm.f. sponsalia ista hoc pacto facta,mr̄imoniū effici.gl. Abb. Præp.& alij in d.c.de illis. Adr.eleganter in 4.de matr. q.8.& Ant.Rub.conſ.60.ex quo iterū itellectus ad tex. in c.1.de cond.app.vbi contracto mr̄imonio sub condōne ēt honesta,& potuisti,si uelit qs dimittere eā, cū qua contraxit, non poterit.elt.n.intelligendus ille tex. q̄ñ coitus intercessit ante condonis defectum ex quo a condōne recessum est per ipsam copulā , & matrimonium valet exposita conditione probatur ex tex.ibi,eā relinquere uoluerit.Præmittunt .n.illa uerba conabitationem,& carnalem copulam. arg.c.ad dissoluendum. de desp.impub.Carnalis aūt coitus hunc effectum operatur,quando ante defectum conditionem contingit quia si post defectum conditionis sequat copula, nihil conducit ad coniugij ꝓsumptionem,cum iam præmissum matrimonium omnino defecerit,obstat tñ tex.in c.per tuas.de cond.app.vbi matrimonium iudicat propter copulā remissa conditione,& tñ ibi post defectum condōnis probatur, copulam interceſſisse. Sed rñdeo ī illo casu ex confessione viri esse satis probatū ius fęminę agentis pro mr̄imonio. asseruit .n. uir propria confessione,indistincte illam fęminā cognouisse carnalr, igitur iam constat in illis sponsalib. contigisse copulā, quæ ꝓsumitur ante conditionis defectum. Sed ad euertendam hanc probationem,q̄ sauet mulieri, & mr̄imonio,est necessaria probatio ex aduerso concludens.l.ipsum uirum post conditionis defectum ipōsam cognouisse,& non antea,hoc autem ibi probatum non fuit, nam & si probatum fuerit post defectū conditionis uitum sponsam cognouisse,potuit tamen contingere eā ab sponso cognitā fuisse ante defectū condōnis ex eo .n.quod post cognouerit,non sequitur necessario eam antea non cognouisse.Sic ergo cū probatio fęminæ esset concludēs,ex aduerso vero minime cōuinceret,matrimonium ibi iudicatur ꝓp copulam omisso defectu condōnis.ita Host.Abb.Præp.& alij in d.c.per tuas hoc dubiū explicant.quamuis gl.ibi non recte id intellexerit,ex quo infertur,matrimonij dubiam confessionem esse intelligendam contra ipsum confitentem.quod in d.c.per tuas.Cad.& Prup.notant.licet alias dubita cōfessio in fauorē confitentis non contumacis sit accipiēda.Ant.& Præp.in c.ex literis.in 1.de spon. Dec. in c.ī pōsentia.nu.24.de prob.idem Dec.in l.in contrahēda. ff. de reg.iur.explicat optime in criminib.Fel.in c.cum dilecti.de acculat.col.4.& Anch.conſ.179.

Quia tñ ad matrimonij contractum sæpissime con-
14 ducit plurimum probatio copulæ,fcit sciēdum in hac re uiro asserenti se cognouisse aliquā fęminā credēdū esse,ubi de mr̄imonio cum ea contracto agitur, c. cōsti nebatur de desp.impub.c.ti quis acceperit.33.q. 1.imo & mulieri iuranti se a uiro cognitam,fauore matrimonij credē.Host.Ant.Abb.Præp.& alij in c.duo pueri.de desp.imp.& Henr.in d.c.continebator.Quanuis Præp. in d.c.per tuas,in hoc ultimo contrarium teneat. Prima tamen opi.quæ utroque casu comm.est, ꝓcedit ꝑmilla cohabitatione maris fęmineę,ex qua coniectura non leuis capitur,vere ꝓcessisse copulā,utcumque tñ sit probari potest contrarium per obstetricum aspectum aliamue probationem,ex qua constare possit coitum nondum ꝓcessisse.gl.in d.c.continebatur.quā Doct.ibi approbant alia in c.ꝓposuisti.de prob.vbi Fel. & Dec. 2.col.qb.similis est in c.2.ver.affectata.de tempo. ord. in 6.& est commu.opinio ēm Alex.in l.qui bona.§.qui damn.ff.de damn.infect.col.pen.& Ias.in l.ti quando C.unde vi.col.4.notat Hipp.in rub.C.de prob. nume. 137.Scribit tamen Ang.lib.1.de ciui.Dei.c.18. obstetricem quandam explorantem virginis integritatē,manib.eam corrupisse.probat ēt coitus aliis modis, quos Ab.& doct.not.in c.præterea.de testib.& in c.literis,de præsump.& Soc.Inn.conſti.32.vol.2.col.2.

Decimo hęc ipsa conclusio,quam ex prima par.c.ti. notauimus,ad alia exempla præter ibi a Boma.Pontifice
15 expressa,adducenda est.† Nam & hæc conditio, contra hoc tecum,si ueneris ad exequias meas , vel si capitolium non ascenderis,est contra substantiam actus,cum euentus harum conditionum non permittat obligationem nasci,vt aduertit Adrian.in 4.de matrimon. quæstio.5. nec copula subsecuta matrimonij præsumptionem operatur,secundum eum.

Vndecimo ex eodem c.ti.par.1.sic intellecto solet no
16 tari cautela quædam,qua is, † qui animo non omnino libero contrahere cogit mr̄imonium,id contrahat ver

bis,

bis,nõ tñ nocet,sed ſicte,ſi adiiciat cõdõnẽ trã ſubſtãtiã mrimonij,& alterius cõſenſum ſalte tacitũ ad id exigat ille.n.cõtrahẽs ex his nullus eſt.& ita cõiter notat Doc. in d.c.fi.quos refert Gerar.ſing.211.& Hippo.ſing.286. caveat tamen,lector ne hiſce doct.cautelis nimis addictus ſit,harum enim uſus non eſt ita paſſim probandꝰ, ſed tunc cum iniuria quis opprimitur.

Duodecimo,quo illa aſſertio,quam hactenus tracta uimus,rectius percipiatur,opere pretium erit perpen-
17 dere,quanã tñone in cæteris contractib. condõ adiecta contra ſubſtantiã actus tollat,atq; ea reiecta actus cenſeatur validus.l.cũ precar.& not.in c.fi. de precar. at in mrimonio ipſum actum corrũpat?Sunt.n.qui legem illã,cũ precario,intelligant qñ modus adijcitur contra actus ſubſtantiã,noſtrã vero deciſionẽ qñ condõ. itaq; ſm eos modus reijciendus eſt,non tñ condõ , ſed ipſa actum uitiat,ita Imol.in l.vbi ita donaf.ff.de don.cauſ. mor.Ial.in auth.ingreſſi.C.de ſacroſ.eccl.nu.26.quorũ rñtio quatenus tangit c.fi.de cond. app. & id intelligit non procedere in mõ,ſuperius a nobis expoſita fuit ,dũ vero l.cum precario.dicitat nõ habere locũ in cõdõne, ſed in mõ,nequaquã placet,imo nec in mõ.l. illa ꝓpe dit,modus.n.contra ſubſtantiam actus,ipſum actũ uitiat.l.per ſeruũ.ff.de uſu & hab.quã ob rẽ, ni fallor , ita dicendum eſt condõné contra ſubſtantiam actus tunc ipſum actum irritum facere qñ reſiſtit initio actus,qa repugnat condõ illi qualitati,ſine qua actus initium capere non põt,ut eſt conſenſus ad mrimonium requiſitus,ſine quo actus initium capere non põt,ideo condi tio repugnans huic qualitati,uitiat ipſum actum. l. obligationũ ſubſtãtia.ff.de act.& obl.l.diuus.§. cęterũ. ff. de mil.teſt.ex quo dicebat Cor.conſ.75.in 2.vol. 4. qd ſi quis dicat inſtituo hæredẽ Titiũ alio non inſtituendi eſt nulla inſtõ,quia id qd adijcitur inſtitutioni contra riũ eſt ipſius inſtõnis initio.Sic ergo ad coniugalis con tractus initium conſenſus exigitur liber ab illis condõ nib.igitur ſi condõ aliqua intercedat,actus nõ tenet. Sed in l.cum precario.& in l.vbi ita donatur. atq; in c. fi.de preca.non adiicitur conditio, nec pactum qd ini tio contractus repugnet,conſenſus.n.ad gerendũ actũ illũ non tollit ex illius condõnis adiectione , ſed id qd adijcitur eſt contra quandã illius actus qualitatẽ, q̃ ita inhęret actui,vt cõtraria qualitas eidẽ actui,& eius no mini propriſque eius effectibus aduerſet. tunc etenim reiecta illa condõne actus valet qui nullo impedimento ſubſiſtente initium aſſumpſit. vñ minime cõuenit, vt ſic geſtus ex adiectione illi incõpetenti ſoluat. Nã & teſtãs ſi fiat cum promiſſione & clauſula derogatoria ſequẽtis uoluntatis,adhibita iuris ſolennitate ꝓbet, licet repugnet actui & eius noĩni ,ꝓ peris q; eiuſdẽ actus qualitatẽ,ex qb.hoc ꝓpriũ eſt ,ut mutari,reſcindiq; libere ualeat a teſtatore.l.ſi qs in prĩ cipio teſtã.ff.de le.3.q̃ quidẽ facilius intelligent ex tradi-
18 tis a Carolo Melin.de contract.q.59.nu.153.

Ex his dubium illud celebre expli candum eſt,nũ re ligionis profeſſio irrita ſit ex eo,ꝙ fiat ſub condõne ſi poſſit habere propriũ is,qui profitetur,vel ſi permittat ei coniugalis uſus,aliudue,qd uoto continẽtiæ,pauper tatis,aut obedientiæ contrariũ ſit,an uero ſit hęc con ditio reiciẽda,ita vt actus valeat.& Ber.in c.fi.de con. app.ꝓ tex.ibi,quẽ ad mrimoniũ ſpũale,& hic profeſſio nem inducit,aſſerit actum ex hoc irritum eſſe.idẽ repe tit in cap. 2.de ſta.monac.& Accur.in l.ꝓteruũ. §. 1. ff. de uſu & habit.Cald.Car.& Abb.in d.c.fi.Are. in l.1. § ſed ſi mihi.ff.de verb.obl.1.& 3.col.Dec.i auth.ingreſſi.nu.22.C.de ſacroſ.eccl.Adr.in 3.q.9.de matr. ꝓ tex a ſenſu contrario inductum in ca.duduum de coniuſ. coniug. quã opinionẽ aſſerit eſſe cõiter receptã Bart. conſ.3.in 1.vol.col.pe.Ale.in d.§.ſed ſi mihi.nu.19.& And.ab Exea in rub..ff.de pact.nu.510.ſi ꝓ modi odie ctionẽ is,qui ꝓfitet,propriũ ſibi retineat,ut notat An. Rube.in l.non ſolũ.§.morte. ff. de nouĩ oper. nuntiat. col.90.niſi is modus ex interualio adiiciatur. qd notat Ial.in d.auth.ingreſſi.col.6.& idẽ And.ab Exea,idẽ & nos notauimus paulo ante in hoc eodem §.5.intel.Rurſus hac condꝛione adiecta ualidã eſſe profeſſionem te net gl.in d.auth.ingreſſi.& in c.ſolet.32.q.2.Hoſt.Ioa. And.& Anto.in d.c.fi.q̃ opinionẽ cõem eſſe teſtantur Imol.& Fel.in c.cuũ M.de conſt.nu.75.Ialeam ſequu tus & Dec.nu.21.i d.auth.ingreſſi.verũ in dubio conditio iſta,ut quis poſſit aliqua bona ſibi reuinere , non nocet profeſſioni,quia intelligitur ex licentia,ſeu pmiſſione ꝓlati,& ea durante,non alias.gl.& Abb.in c. fin. verſ.vt in domo.qui cler.vel uouen.notat.And.ab Exea in d.rub.de pact.nu.509.Quib.oĩb.adductis notãdũ eſt,ad ſubſtantiã religionis perfecte pertinere tria vota continentiæ,paupertatis,& obedientiæ , ut docet elegãter Tho.2.2.q.186.ar.3.3.& 5.non tñ ita ꝓcise ſunt hæc tria uota de ſubſtantia,quin qñq; limitata religioni ẽt adhæreant eſſe, etenim hæc tria vota de ſubſtãtia perfecte religionis conſtat,poſſe aũt contingere limitata patet,vt uotum pauꝑtatis intelligatur in particulari,non in cõi.Itẽ uotum continentiæ qñq; intelligatur in caſtitate cõiugali,ut in militib .Sancti Iacobi, qui profitentur caſtitatẽ coniugalẽ,& nihilominus religioſi ſunt,& tria vota ſubſtantialia profitentur, nã & obedientiam,& pauꝑtatẽ promittunt , quanuis non exactam,neque ꝑfectã . qd eleganter oſtendit Fortunatus Garſias in conſ.ꝑfecto pro militia ſancti Iacobi.a par.verſ .ꝑterea.vñ in aliquot religionis erit contra uotum continentiæ ipſum coniugiũ,non tñ erit contra ſubſtantiam religionis.Qua tñ in re contrarium probat ex D.Thoma,& aliis Dominic.Sot.lib.8.de iuſt.q. 5.ar.3.exiſtimans coniugium,& rem vxoriam omnino pugnare cum religione,& deducit ex hoc milites hos Sancti Iacobi non eſſe ſimꝑr religioſos, & idem de ti milib.Sic non erit contra ſubſtantiam religionis uouere paupertatem limitatam,licet poſſit eſſe contra ſubſtantiam uoti attenta,qualitate religionis, quã ꝓfitet.

Ex quibꝰ ego inferoad dubii ſolutionem,ingreſſum religionis ualidum eſſe,neq; irritũ fieri,imo ex religionis profeſſione profitentẽ teneri ad ea , q̃ ei monachis incumbunt,& hic ad ꝑfectam paupertatẽ , compellitur .n.ea agere,ac ſeruare,quę cæteri monachi ſeruare tenentur,non tñ ex uoti tenebitur ad præciſam pauꝑtatẽ.Sic etiam patet profeſſionem factã hac condꝛione,vt ꝓfitenti licitum ſit bona libere acquirere , & propria ſibi retinere,etiam ꝓlato inuito,irritã eſſe,hoc .n.eſt contra religionis ſubſtantiam,cum paupertatem minime profiteatur.& hoc caſu procedit gl. in d.ca.fi. Sed ſi profiteatur ſub hac conditione ,ut ſibi liceat retinere quandam domum vti propriam,cum bonis iã acquiſitis,ualere profeſſionem religionis, reiecta conditione.c.fi.qui cler.vel uouen. atque ita intelligenda eſt glo.in d. authent. ingreſſi. licet votum paupertatis non tenear.ſi dicta conditio eius ſubſtantiæ repugnet, attenta peculiari illius religionis qualitate.

Hinc deducitur,intellectus ab tex.in c. diaconi. 28. 19
diſt.dum probat,ſacros ordines collatos alicui proteſtanti,& adiicięti conditionẽ mrimoni, valere reiecta conditione,& tñ ſi matrimonium ab eo fuerit contractũ,in miniſterio debere manere ſic ordinatũ,& hic in ſacris ordinib,non in matrimonio, vt Abb.explicat in cap.cum M.de conſt.columna.7.Sed ſi is ablque conditione fuerit ſacro ordine inſignitus,ac demum mrimonium

nium cõtraxerit, deponitur ab ordine.ita tex.ibi.dicta enim condõ non eſt contra ſubſtantiam ordinis ſacri, quia iure diuino ſacro ordine ꝓditus nõ tenetur abſtinere a coniugio,quãuis bene ex cõſtõne eccleſiæ,& iu re canonico.qd inferius oſtendã,vbi tractabo de impedimento ſacri ordinis,ideo conditio reijcitur , quia eſt contra naturam actus ſic iure Pontificio requiſitam.

2 Hinc ẽt eccleſiæ ꝓ conſecratio, dotisq̃ conſtitutio valet, ſublata condõne, quæ ẽpm ab eius cura excluderet.c.2.10.q.1. vbi glo. hoc notat. Abb.in c.requiſiti, de teſtam.mil.col.pen.Bar.in l.quoties.§.fi.ff. de admtut.Fel.in c.cum venerabilis.de excep. nu.33. poſt Innin c.in Lateranenſi.de præben.& Abb.in c.nobis. de iure patro.amo illa conditio reijcienda eſt, etiam ſi in pęnam,dictam dotem eccleſiæ teſtator voluerit in alios pios vſus conuertendam eſſe,caſu, quo eps velit curam filius eccleſiæ ẽpo competentem ſubire. ita Rota antiqua,868.Felin.in d.nu.33.& Rochus Cur.in tract.de iure patro.in verbo,pro eo quod. qõ. 12. prædicta enim conditio non repugnat ſubſtantiæ actus,quamuis retra getur his,quæ a iure circa illius cõditiones ſtatuta ſunt, quod ita intelligunt Abb.ac cæteri,in d.cap.fin.de condit.appo.

EX §. SEQVENTI.

S V M M A R I V M.

1 *Conditio impoſſibilis , aut turpis fauore matrimonij a contractu coniugali excluditur.*

2 *Conditio impoſſibilis de præterito,tollitur a matrimonio, turpis vero in præteritum concepta toleratur.*

3 *Conditio impoſſibilis ex aliquo accidenti , poſſibilis tamen ex ſua natura, non excluditur a matrimonij contractu.*

4 *Conditio impoſſibilis , aut turpis nullum præ ſe ferunt matrimonij contractum deficiente conſenſu.*

5 *Defectus conſenſus qualiter poſſit colligi,adiectis his conditionibus.*

6 *Conditio turpis,quam tamen adiiciens honeſtam eſſe credit,contractum matrimonii vitiat.*

7 *Conditio impoſſibilis,etiam de iure, manente contractu matrimonij,prorſus ex eo tollitur.*

8 *Intellectus ad clem. vnicam,de conſang.*

9 *Perpenſa longè latèque ratio decidendi ad tex. in c. fin. de cond. appo.in vlt.par.*

10 *Conditio omnino extitura,an ipſum matrimonii contractum vitiet.*

11 *Actio non oritur ex contractu habente conditionem incertam quando, certam tamen quo ad euentum , donec condicio euenìat , licet ſtatim obligatio oriatur.*

12 *Conditio ſi te virginem inuenero , tollitur a matrimonio contractu.*

13 *Conditione matrimonio adiecta, ſi permiſerit fœmina ſe carnaliter ab eodem viro cognoſci, ſecuta copula,matrimonium perficitur.*

§. SECVNDVS.

1 VRPIS ꝓ vero conditio a coniugij contractu excluditur, ipſumq̃ matrimonium manet firmum,vt ſi quis dicat,contraho tecum matrimoniũ ſi patrem occideris.tex.in c.fi.par.vl. de cond.appo.c.i.eod.tit. Iuxta commu. eius intellectum quod quidem dubium videtur,cum conſenſus ad matrimonium requiratur, hic autem conſenſus non eſt purus, nec abſolutus,ſed relatus.in euentum conditionis , ergo priuſquam condõ,quantumcunque turpis,eueniat, qui ſic contraxit non cenſetur conſenſiſſe. Verum his reſponderi põt,eccleſiam iuſtiſſimẽ a contractu cõiugali tur-

2 pem cõditionem reijcere, ac reddere ipſum contractũ purũ,vt conſtat,ille ergo,qui contrahit matrimonium ſciens illam turpem condõnem ab eccleſia tolli,& manere contractũ purũ,vẽ contrahere purè matrimoniũ & conſenſum purum ad matrimoniũ præſtitiſſe. quod notant Inn.Io.Andr.Præpoſ.& alii in c.1.de condi. appoſi.dum illum tex.ita exponunt, in verbo, teneatur, perinde ac ſi conditio non eſſet adiecta, quæ quidẽ turpis cõditio reiicitur a canone fauore matrimonii,ſicut a lege fauore vltimæ voluntatis ẽt excluditur.l.reprehẽdenda.C.de inſtõnib.& ſubſtitut.vbi Ial.& Dec.l. conditiones.ff.de cond.inſtit.quæ quidem rõ ẽt locum habet in conditione impoſſibili,ſiquidẽ ẽt illa fauore matrimonij reijcitur,& manet actus purus tex.in d.c.fin. ſicuti & fauore vltimæ voluntatis eadẽ ab actu tollit.l. 1.& ibi Bar.ff.de cond.inſt..Lobtinuit.ff.de cond.& de. §.impoſſibilis, inſtit.de hæredib. inſtituen. hic Imo.in d.l.1.non ſemel hanc rationem ad matrimonii contractum,deducit.Ius etenim ipſa hæc verba interpretatur iuxta ſenſum ſimplicem, ac ſi conditio adiecta non eſſet,& hoc quidẽ in fauorẽ matrimonii induxit, cũ dubiũ eſſet ſerio , an iocosè hæ cõdõnes a contrahentibꝰ expreſſæ fuerint,qd Ioan.a Medina explicare conat in tracta.de contracti.q.23.dicens ſcientiã huius interpretationis in contrahẽtibus exigi,vt ipſe contractus purè & ſimpꝛ valeat.diſtat tñ hac in re conditio turpis a cõ 2 ditione impoſſibili,turpis ſenim condõ , ſi de ꝓterito, vel præſenti ſit, non tollitur ab actu , ſed vel ſtatim tenet matrimonium , vel non tenet ex cõditionis euẽtu, vel defectu.nã & in hoc caſu nemo ad delinquendũ inuitatur,nec ipſe actus ſuſpenſus eſt . Vnde ſi quis ita cõtrahat matrimoniũ,ſi Titiũ occidiſti,matrimonium tenet,ſi alter Titium occiderat , ſi vero nõ occiditet, matrimoniũ ibi nulliũ cõtrahitur.Sed conditio impoſſibilis,ẽt ſi ſit de præterito, vel de præſenti ſemper reijcienda eſt,& contractus ipſe manet purus. vt ſi quis dicat fœminæ,contraho tecum,ſi heri non fuit ortus ſol. qd notat Palud.in 4.diſt.n.29.q.2.art.5. ex quo colligo primum intellectum ad tex.in d.c.fi.parte vltima.

Scdo hæc vltima illius c.pars eſt intelligenda de cõ 3 ditionibus a natura impoſſibilibus.Secus erit dicendũ in conditionibus poſſibilibus a natura ex accidenti tñ, vel ex lapſu alicuius in præteritum,quod redire nõ poteſt,impoſſibilibus.Sic enim contractum matrimoniũ vel valet,vel irritũ eſt,ex euentu conſtitutionis. Adri. in 4.de matrim.q.6.Palu.in d.ar.5.conclu.4. & Steph. Caiet.in ſacramentali q.49.de matrimo.concluſ.4.quẽ admodum ſi quis contrahat cũ fœmina ſub hac conditione,ſi es virgo,ſi pẽ tuus viuit,quamuis enim prędicta corruptione ſit impoſſibilis virginitatis conditio,ſic etiam morte patris præcedente,eſt impoſſibilis vitę cõditio,tamen quia contingit ex accidenti,vel ex trãſcurſo præteriti, quod redire nõ poteſt, & de ſe propria ſui ipſius natura virginitas in fœmina, & vita in patre eius erant poſſibilia,non reijciuntur hę cõditiones,ſed vel ſtatim valet,vel ſtatim matrimonium eſt nullum,quod etiam notat Aret.conſi.82.col.pen.& Sylueſt. in verb. matrimonium.3.q.8.in quo quibuſdam videri poteſt matrimonium ab vltima uoluntate differre, quia in vltimis uoluntatibus conditiones ex accidenti impoſſibiles reiiciuntur,& valet actus.l. ab omnibus. §. in teſtõ. ff.de leg.3.l.ſi Mæuia.ff.de hæredib. inſtit. ſed tamen illæ leges loquuntur in cõditionibus ẽt a natura impoſſibilibus,non ex accidenti,nec ex facto præterito, quia quamuis poſſibile ſit aliquem habere filium , tamen impoſſibile eſt,& fuit,eam viuere,ſi eã non habuit.quo fit vt leges illę etiam ad matrimonium deduci poſſint. Hinc fieri conſtat , vt ſi quis matrimoniũ contraheret cum fœmina ſub conditione,ſi eius filia viuit,nunquam

tamen

tamen habuit filiã,impossibilis sit dicta conditio in spe
cie,licet possibile esset illã filiã habere, & eã viuere. Sed
quia eam non habuit,impossibile vt eam viuere. Verũ
hac in re exactior diligentia est notandũ, condõnem
in præteritũ,vel in præsens conceptam,q̃ nec contigit,
nec potuit contigisse,tollendã esse ab vltimis voluntati
bus,illã verõ,q̃ potuit contigisse,& tã non contigit,fal-
sam censeri,& actum vitiare,tex.in l.cũ in scdo,§.1.ff.de
iniust.rup.facit l.demonstratio.§.1.ff.de cond.& dem.
quod si in futurum concipiatur condõ,quæ potuit cõ-
tigisse,tã modo contingere non poterit,vt si Titius vi
uet,quia iã tpe adiectæ cõditionis mortẽ obierat, talis
condõ reijcitur,vt impossibilis.l.multis.§.1.ff. de cond.
& dem.fm cõem interpretationem,Bar.in l.1.col.1.ff.
de condõ.institutio,& in l.circa.ff.de hæred.instit.Alb.
Ang.Bal.& Imo.in l.si Mæuio,eod. tit. ex quib. Palud.
opinio, erit intelligenda,cũ ilia condõ in præsens,vel p̃
teritum concepta,licet non contigerit, potuit tñ conti
gisse.secus vero erit dicendum,cũ vel hæc ipsa condõ,
quæ potuit accedere,licet minimẽ euenerit fuerit in fu
turum concepta,vel conditio in præteritũ, vel præsens
concepta,nec potuit contigisse,nec contingit.his enim
casibus actus valet,etiam coniugalis, reiecta condõne,
nisi possibilis videretur ipsi contrahenti adiecta condi
tio,quod alibi tractabo.atque hæc procedunt perpensa
Bar.& aliorum opinione.qua omissa Petrus Stella Au-
reli.aneen.in l.qui Romæ.§. Augerius.ff. de verb.oblig.
defendere conatur conditionẽ conceptã in præteritũ,
vel in præsens,siue potuit,siue nunquã potuerit cẽ ve-
ra.vltimam voluntatem irritam facere,si deficiat, & in
telligit d.l.si Mæuio,in conditione concepta in futurũ,
ex litera Pandectarum, quæ in futurum concipit illam
cõditionẽ.quam opinionẽ ideo referre libuit, quod ex
ea Palud.sententia indistincte procedet in conditione
in præteritum,vel in præsens concepta, respectu huius
intellꝰ,tamen erit falsa eiusdem Palud.opinio, quã præ
cedenti intellectu retrah.qua ratione a cõi opinione nõ
est discedendũ, ex qua præcedens intellectus optimẽ
confirmatur quo ad decisionẽ Palu. ibi traditã in fine.

4 Tertio ex his infertur matrimoniũ contractũ sub
conditione turpi,vel impossibil nullũ esse,si consensus
coniugalis defecit in contrahente, vnde cũ in foro in-
teriori animæ ei credendum sit,non iudicabitur matri
moniũ,authore Adria.in 4.q.7. de matrimo. & Palud.
in quarto sententiar.dist.29.q.1.art.3.conclu.3. idem
probat Ioan.a Medina de contract.q.2 1.

Quarto eadẽ conclusio ita intelligenda est,vt ꝛ in fo
5 ro iudiciali quandoque matrimonium contractũ sub cõ
ditione turpi,vel impossibili nullum iudicetur. qd con
tingit quando constat consensum coniugalẽ defeciſſe.
quia expresse aliqui hic cõtraxerunt,vt nullo pacto vel
lent contrahere,nisi eueniẽte condõne.ita Adr.in quar-
to,de matrimo.q.6.Stephan.Caiet. in sacrament. Nea-
pol.c.40.de matrimo.conclus.8.idem scribit Adria.q.
7.qui ex aliis coniecturis põt iudex præsumere consen-
sum defecisse,atque id potest potissimẽ colligi, si con-
trahens crederet conditionem esse naturæ impossibilem.
Si enim esset in cõtrouersia disputatio,an posset stel
larũ pars cælo in terrã cadere, & contrahens hac con
ditione cõtraheret,si possibile est stellã aliquã liquesce
re,& in terram cadere, vel si stella aliqua hoc anno ceci
derit in terrã, certẽ ꝛ in foro iudiciali non esset hic cõ
tractus nullus,quod probatur,nã & in stellarum casu,vbi conditio impos
sibilis reijcienda est,actusque,vt pure conceptus valet,
eorum actus,si testator credebat conditionẽ esse possi
bilem,tex.in l.seruo manumisso.ff.de cond.indeb. quã
praeter alios explicat optimẽ Aret.in l.impossibilis.ff.
de ver.ob.si.col.dicit fin.Soc.ff.multa.§.1.de cõd.& de.

Quinto ex eadẽ intellectu subiungitur matrimoniũ cõ
tractum sub turpi conditione, quæ tamen credenatur
honesta, non tenere, nec posse dici purè contractũ, vt
idem Adr.asserit q.7.de matrim.vt si quis matrimoniũ
contrahat sub hac conditione,si coniugale debitũ mi-
hi non negaueris in quocunq; dubio exitus,an licita sit
inter nos carnalis copula. Existimant. n. quidam licitè
posse tunc vxorem debitũ reddere viro, ex aduerso alij
contrarium opinantur,qd alibi tractabimus,credit ta-
men contrahens licere omnino id,quod in conditionẽ
deducit,nec existimat,turpem esse cõditionem, igitur
non intendit purè in matrimonium consentire.

Sexto eadẽ vltima c.fi.cõclusio procedit,&ꝛ si cõdõ
sit impossibilis de iure,licet natura possibilis sit. Si quis
enim contrahat matrimoniũ sub cõditione si inter cõ
sanguineos intra quartũ gradũ poterit coniugium cõ-
trahi,vel si filius sine cã posset a patre exhæredari, ma-
trimoniũ tenet, reiecta conditione hac impossibili de
iure,sicuti & testamentum. l.1. iuxta cõem intellectũ.
ff.de cond.insti.§.impossibilis.insti.de hæred. instituen.
l.continuus.§.cũ quis.ff.de verb,obl.refertur enim hæc
conditio in dubio ad ius præsens,quo iure id impossi-
bile est,quod ꝛ Adr.probat in 4.q.11.de matrim.dicẽs
conditionem, quæ ad ius futurum dirigitur, pmissam
esse,nec actũ purum esse, vt si quis ita contrahat matri
monium,si aliqñ licebit coniugium contrahi inter atti
nentes sibi quarto gradu, vel si hoc anno licitũ erit eq
tare in multis,cũ id modõ,lege lata a Carolo Cæsare,ac
Hispaniarum Rege inuictissimo prohibitũ sit, quod
notandũ est,nam Sylvester in verbo,matrimoniũ.3.q.
9.indistincte negat matrimonium contractũ sub con-
ditione,iure tantum impossibili,validũ esse,reiecta con
ditione,imo eam minimẽ reijciendam fore existimat.

Subinfertur ex hoc intelle.ad tex.in clem.vni.de con
8 sang.i vbi ipso facto excõicantur,qui in grado prohibi-
to matrimoniũ contrahunt, vt locũ habeat,ꝛ si cõtra-
hentes sub hac condõne contraxissent,si inter consan-
guineos in quarto gradu licet matr moniũ cõtrahi. nã
cum ista condõ reijciatur, remanet purus matrimonij
contractus,igitur pœna illa locũ hẽt,nisi consensus cõ-
iugalis oĩno defecisset. qd in aïe interiori iudicio notã
9 dum est,fm Adr.in 4.de matrim.q. 11. Mirum ꝛ tñ est,
cur matrimoniũ contractum sub impossibili cõdõne
valeat, cũ constet absq; consensu matrimonium cõtra
hi non posse,is vero,qui sub impossibili conditione cõ
trahit,non censetur consentire,imo nec consentit, te-
ste Iurisc.in l nõ solũ.ff.de act.& oblig.condõ.n. impos
sibilis potius tendit,iuxta cõem vsum loquendi, in dis
sensum.q̃ in consensum, eiusque adiectio potius vt io
cosè facta ad irrisionẽ,q̃ serio ad obligationẽ.quosit,vt
Duran.in 3.senten.dist.29.q.4. hanc difficultatem loi-
uendã relinquat peritioribus. Verũ Palud.in 4.dist.29.
q.2.ar.5.concl.§. dicebat deficiente consensu non esse
hoc matrimoniu in foro interiori,teneri tñ contrahen
tẽ sub hac condõne ad matrimoniũ nouiter contrahẽ
dũ pp̃ præceptum ecclesiæ,quod in d.c.fi.exponit. Sed
hoc vltimum non placet Adr.q.9. de matrimonio. qa
tex.in d.c.fi.nullum nobis exhibet præceptũ de contra
hendo matrimonio,sed esse tã contractũ iudicat,& de
cernit. Nec me latet a viris doctissimis illius.c.fi.conclu
sionẽ de condõne impossibili sic intellectã fuisse, vt lo-
quatur in cõditione impossibili, adiecta tñ cõtractui,
vt adimplenda,qa natura possibilis erat, pensata tamẽ
contrahentiũ qualitate impossibilis, vt si quis contra-
heret cũ fœmina matrimoniũ, si ei daret centũ millia
aureorũ,& fœmina esset pauper, & manifeste ipotẽs ad
illa dandũ.vel sub hac conditione,si daret ei regnũ, hæ
ctenim conditiones,q̃ vt obseruandæ adijciunt,repelli
debent a matrimonio,cum.n.contrahentes, qui hanc
condi-

condõnẽ apposuit,sciat eã alteri impossibilẽ esse pure
contraxisse vf. Si uero condõ apponit,non vt adimplẽ
da,sed manifeste,ut non sequatur,quia est impossibilis
a natura,irritoetus est hic contractus iudicandus. Nec
credendum est,seno uelle aliquem matrimonium con
trahere,si dicat,cõtraho tecũ mꝰimoniũ,si digito cẽlũ
tetigeris.Cæterũ hęc cõsideratio hac in re diligẽtissima
est,quippe q̃ interiorẽ sensum illius c.si exacte perpen
dat,nõ tñ oĩno est immunis ab obiectionib.quas dispu
tationis cã proponã.cõsensus equidẽ ita in primo casu
deficere vf,sicuti in secdo,si quis.n.cõtrahat hac cõdõ-
ne,si alter,qui oĩno pauper est,centũ millia aureorũ de
derit,ita vf ab actu dissentire,sicuti si cõtraheret, si di
gito alter cælũ tetigerit.probat l.cũ hæres.§.1.ff. de te-
sta.liber.Præterea illa decretalis,q̃ hanc assertionẽ pro
bat,condita fuit a Gregorio nono,cuius canones sapi-
unt euidẽter phrasim Iurisconsultorũ,apud quos cõdõ
illa primi casus difficilis appellaꝰ,nõ impossibilis.l.con
tinuus.§.cũ illud.ff.de uerb.obl.& ibi Are.Nã & Theo
phil.in ti.Inst.de leg.impossibili cõdõni hoc exẽplũ ac
commodat,si in cælũ ascenderis.Ité ius canonicũ i hac
decisione voluit fauere mꝰimonio,sicut ius ciuile ultimę voluntati,a qua excludit condõnes impossibiles, li
cet i eis exigat libertimũ cõsensũ,vult denq; has ipos
sibiles condõnes pro nõ scriptis haberi,& tã i ultimis
voluntatib.condõ illa primi casus,q̃ difficilis,nõ ipossi
bilis iudicaf,nõ repellitur,sed actum ipsum irritũ facit
d.l.cũ hæres.§.1.gl.in §.impossibilis in fi.de hęr.dib.in-
stituẽ.Bar.& Imol.in l.1.i fi.ff.de cond.insti.Imo & si p̃
dicta interpretatio admittenda est.tex.in c.fi.par.ult.ẽ
intelligendus de cõdõne,q̃ improprie dr impossibilis,
proprie aũt difficilis,atq; excluderet a litera illius tex.
condõ proprie impossibilis, q̃ naturaliter nequit cõtinge
re,& tñ ille tex.de impossibili loquitur. Nec esset fauor
mꝰimonij similis fauori ultimarũ voluntatũ, imo con
trarius vt exꝑmissis constat,ille uero tex.hac cõdõnes
impossibiles pro non scriptis habendas fore,manifeste
statuit fauore mꝰimonij. Vũ illius c.sensus mire recon-
ditus est,nisi quod antea diximus,mõ repetamus.f.ius
canonicum pũmere ex intentione contrahentium,& fauore mꝰimonij illas conditiones non esse adiectas ad
consensum suspendendum, sed pure contractum fuis-
se coniugiũ.Sicuti ipse Adr.fatetur d.quæst.7.

10 Est & aliud in hoc tractatu dubiũ, vtrũ mꝰimoniũ
contractum sub conditione omnino extitura ualeat ex
plosa condõne,an debeat euentus expectari, ut contra
ho tecũ,si eras sol orietur.in quo gl.in d.c. per tuas. de
cond.appos.tenet expectandũ fore conditionis euen-
tum,& eam sequuntur Ioan.Andr.& Anto.ibi. Ecõtra
rio esse matrimonium purum reiecta conditione,asse-
runt ibi Host.Card.Abb.& Præp.Tho.in 4. dist. 29. q.
3.& ibi Palud.q.2.ar.5.conclus.3.& Sylvest.in verb.ma
trimonium.3.q.2.conditio.n.oĩno extitura non suspẽ
dit actum.imo actus ille pure conceptus censetur.l.hę
res metus.ff. de condõ. & demonst.l. quod ti sub ea. ff.
de condictione inde.l.si pupillus.§.1.ff.de nouatio. igi
tur coniugalis hiscontractus purus erit,non conditio
nalis.Siquidem quod omnino extiturum est, non põt
non contingere, atque ideo præsens esse uf. Inf. tamen
in l.impossibilis fi.col.ff.de verb.oblig. dicit gl. procede
re q̃ illa condõ oĩno extitura est,habet tñ diem in-
certum,vt contraho tecum si Titius moriatur,quanuis
.n.certũ sit Titiũ moriturũ,ẽ tñ incertũ,q̃ moriet & iõ
donec moriatur Titius,non erit matrimoniũ, ex Bar. in
11 l.ita stipulatus,sed a q.princ.ff.de uerborum obligatio-
nib.vbi dixit ex contractu habente conditionem cer-
tam,& omnino extituram,ingertam vero quo ad tem
pus non oriri actionem ante euentũ. Idem gloss. in l.
si in oĩb.ff.de regulis iuris.& ibi Dec. Imol. Aret. & alii
Contra. Thom.

nd.Lita stipulatus.per l.1.C.ut actiões ab hær. Sed hęc
Iaf.opinio non placet,quia Bar.dictũ procedit quo ad
actionẽ,illa.n.orta non est,obligationem autem con-
stat statim orta fuisse.gl.in d.l.1.C. ut actio. ab hered.
& in §.post mortẽ.inst. de inut.stipul. tex. in l. si quis
spoponderit.C. de contrahend.stipul.quẽadmodũ ex-
dresse idem notant Pet.& Cynusin d.l.a.Paul.in l.1.ff.d
condõnib.& demonstratio.Ripa in d. l. ita stipulatus.
nu.90.Alciat.in l.cedere diem.ff. de verborũ signi.late
Ioan.Igne.in l.1.§.ferui appellatiõe.ff.ad Syllan.in prĩ
cip.& probatur,quia id quod sub hac condõne debef,
nouari pot.l.si Stichum.§.1.ff.de nouat.Sed si nulla. es-
set orta obligatio,non posset nouatio contingere,l.1. ff.
de nouat.igiꝰ obligatio ante diẽ orta erat,vñ sequitur matri
moniũ pure contractum diciante diem.qua rõne Hẽ.
in c.fi.de cond.appos.aliter hanc q.dissoluit,dicens hũc
contractũ non esse iudicandum,primũ,qñ uerba cõtra
hentium referuntur ad tempus condõnis euenturæ,ut
si quis contrahat mꝰimoniũ,si & qñ cras sol orietur, si
& qñ sol erit in signo Librę,hoc.n.casu non rescllitur
ab hoc contractu ista conditio,quia consensum suspẽ-
dit.idem notat Adria.q.16.de matr.& ita põt primo de
fendi gl.opinio,q̃ cõi inde aduersatur.Secdo defendi po
test opinio gl.qñ matrimonium fuit contractũ sub cõ
dõne futuro tpe certissime euentura,non tñ oĩno exti
tura fm naturam,exẽplum fit,si Antichristus nascet,
hæc.n.cũdõ nõ est naturaliter omnino extitura,sed est
contingens in futurum,quia ita constat ex sacra scri-
ptura,tunc etenim matrimoniũ non tenet, nec consen
sus ille purus condõne reiecta, ex eo tñ deducuntur
sponsalia de futuro ad effectũ,ut copula secuta mꝰimo
niũ efficiatur.ita Adria.q.17.de matr.ex quo patet Ac-
curs.in l.si pupillus.§.1.ff.de nonat.& in l.q; si sub ea,ff.
de condict.indeb.non recte nec diligenter exẽplum ad
gnassed ad conditionẽ oĩno extituram,si Antichristus
nascet,cũ oĩno extitutra conditio dicat illa,q̃ necessaria
est fm naturã,illa vero si Antichristus nascet, nõ est fm
naturã necessaria,sed in futurum certissime cõtingẽs.

12 Nec omittendũ est, quod adnotauit gl.in d. c. per
tuas.dicens matrimonium censeri pure contractum si
quis dicat fœminæ contraho tecũ matrimoniũ,si te uir
ginem inuenero,cum.n.illa conditio ad periculũ car-
nalis copulæ referatur turpis cẽsetur,& iõ reiicienda ẽ
vt gl.ipla notauit,quam ibi sequuntur Doctores com
muniter teste Præp.ibi,col.pen.qui tamen post Card.
diuersum opinatur,qñ illa conditio ad actum licitum
refertur,scilicet si uirgo inueniaris per aspectum ma-
tronarum,atque obstetricum.idem Sylvest. in uerbo,
matrimonium 3.q.8.& Aret.cons.82.col.pen.Sed & si
quis sub hac conditione matrimonium contraxerit,
si fœmina ꝑmiserit ab eo se carnaliter cognosci,tecu
ta copula erit matrimonium verum, imo si per verba
sponsaliorum de futuro contraxerit, dicens contrahã
tecum ,si permiseris te carnaliter a me cognosci,initio
copula ista pure contingunt de futuro,atque consequẽ
ter ante perfectam copulam efficiuntur matrimoniũ.
c.is.qui fidem.de sponsal. qd Vincentio placuit in c.1.
de sponsa duo.quem Adria.in quæst.8.de matrimon.li
cet gl.in d.c.i. hic condõne,velut turpẽ crediderit rei
ciẽdã fore,qd falsum est,quia intelligit rin hac condõ
ne copula coniugalis , & licita non autem illicita.

EX SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Conditio lueri ex causa dotis vel ab honesta in contra-*

tu matrimonij adiecta, omnino admittenda est.

2 *Donatio pōt fieri matrimonio cōtracto a viro sene, vel ignobili vxori fieri cā remunerādæ iuuētutis, vel nobilitatis.*

3 *Donatio ista ab vxore secundas nuptias contrahente, non debet seruari filiis primi matrimonij.*

4 *Intellectus ad l. 16 Tauri.*

5 *Donatio ista, tametsi dotis nomen habeat, priuilegia dotis minime consequitur.*

6 *Lucri ipse potest quis adiecta conditione inuitari ad matrimonium contrahendum.*

7 *Lucri ipse ita potest quis, adiecto modo, inuitari ad contrahendum matrimonium, vt eo non contracto lucrum illud amittat.*

8 *Lucro quem priuari, an sit pœna.*

9 *Lucrum causa matrimonij alicui, ab alio, quam vxore datum, soluto matrimonio, an sit mariti, vel vxoris.*

§. TERTIVS.

1 SVPEREST nunc de illa agere condōne, q̄ ad lucrū aliq̄d tendit, an in mōnij cōtractu licita sit? vt si qs contrahat cū Mæuia si ei cētū aureos dederit, & tex. i. c. de illis. de cond. appo. ꝓbat licitū id esse. cui tā obstat tex. i. Si ita stipulatus fuero te tulli. §. si tibi nupsero. ff. de uerb. obl. vbi id non licere Iurisconsultus palā asserit, quia censet promissio facta cā libidinis. Sed rīdeo hanc condōnē licitā esse ex cā dotis, ut si uir ꝓmittat, fœminę contrahere mōnium cū ea si ei centū dederit intelligitur. n. in dotē, & id licitum est. Nec ibi ꝓsumi potest cā libidinis adiectam fuisse dictā promissionem, iuxta cōem interpretationem tex. in d. c. de illis. atque in dubio honesta causa præsumitur, nisi causa cognita turpis promittendi causa constiterit, quod in d. §. si tibi nupsero. probatur. notant Ang. Fulgo. & Ias. in l. i. C. de inst. & substit. ex quibus constat præsumi causam libidinis, si vir dare vxori promittat, non tamen si ipsa fœmina viro dare aliquid polliceatur.

Potest & secundo ista dandi conditio admitti ꝓter causam dotis, q̄ datur vxori iuueni, vel generosę, atq; 2 nobili in præmium iuuentutis, aut nobilitatis, quam vxor amittit cōtracto matrimonio cū ignobili. l. in ulieres. C. de dignit. lib. 12. ita Abb. & Præp. in d. c. de illis Bar. & Pau. in d. §. si tibi nupsero idem Bar. in l. diuortio. ff. de verb. obl. vbi Doct. eum sequuntur. facit gl. recte intellecta in l. i. voluntate. C. de dot. ꝓmiss. vbi Bar. notat & Campe. in tra. de dote. i. par. q. 52. Ioan. Lupi in c. per vestras. notab. 3. §. 21. de donatio. quam opinionē dicit cōem Curt. Iun. cons. 6. nu. 20. & Ioan. Lupi in rub. de don. §. 31. q in §. 32. nu. 7. idē asserit, q̄n ista donatio fieret iā mōnio cōstante, siquidem fieri pōt ꝑm eū & notat Abb. in c. fi. de donatio. inter uirū & vxorem. & Guid. Pap. consil. 112. & distinguit Salic. in l. 2. C. de dote caut. non nu. quem sequitur Guliel. Mayne. in l. in ambiguis pro dote. ff. de reg. iur. nu. 58. ꝓdictā opinionem intelligens post Salic. q̄n expresse constat donandi animus in marito cā remunerationis. licet hanc Bar. & cōem opinionem reprobet Aymon Sauil. cons. 51.

3 Ex cōi tn opi. deducitur non teneri donatariā vxorē soluto matrimonio, sc̄do nubentē, hanc donationē conseruare filijs prioris matrimonij. ita opinatur Fran. de Ripa in l. fœminę. C. de secund. nup. nu. 35. sic illā legē intelligens, & Ioan. Lupi in rub. de donat. §. 50. nu. 4 35. Hinc fit infertur intellectus ad l. 16. Tauri, q̄ in uiro & vxore idem statuit, q̄d pri' i d. l. fœminæ fuerat statutum. Solet tn appellari hæc ipsa donatio, quæ vxori a marito sene, uel ignobili fit, dotis constitutio a marito 5 uxori facta, sed non habet vxor priuilegia verę dotis, quo ad hanc donationē, cum non sit dos. arg. l. assiduis. C. qui potior. in pig. habeat. q̄d ipse colligo ex Ro. cōsi 6 445. col. pe. ver. vñ interendo. Ex tqb. constat posse quæ ad matrimonium inuitari ipse lucri consequendi. quod Iurisconsul. aperte docet in l. Titio. §. 1. ff. de cond. & demon. quam præter eius interpretes dicit sing. Ioan. Lupi in c. per vestras. de donat. 3. notab. §. 21. col. 2. ad id et eli optimus tex. in l. 1. vbi Ias. C. de inst. & substit. quæ iura loquuntur in eo, qui legato vel donatione alium ad matrimonium allicere vult cum aliqua fœmina contrahendum, atque ibi nulla potest esse turpis præsumptio, vt not. Bar. in d. §. si tibi nupsero. ab alijs ibi receptus.

7 Nec tantum id pōt fieri adiecta conditione, sed & per modum, sicuti si quis Sempronium hęredem instituat, vt mōnio contrahat cum Mæuia, ꝙ si non contraxerit, vult eum priuari illa hæreditate. ita Oldr. cons. 16. quem Aret. sequitur in d. §. si tibi nupsero. dum tn hic modus non adijciatur filio in ltima, id etenim fieri ne quit. l. qn in prioribus C. de inoff. test. & expressim Ioan. Lupi in d. c. per uestras. 3. notab. §. 21. col. 5. licet Aret. contrarium opinetur in l. Titia colu. 3. ff. de uerb. obl. Sed cum hæc priuatio hereditatis, si matrimonium nō sequatur, per viā modi, facta videatur in pœnā nō contracti coniugij, si quidē hæreditate pure acquisita priuari, pœna cēset. gl. in l. 1. §. si quis pp verſ. per in integrū ff. de itinere, actūque priua. Ias. in l. fi. §. in cōputationē C. de iure delib. 3. col. idem in l. reprehendenda. C. de ĩstō. & substōni. idē in l. fi. C. de codic. col. pen. Alex. & Rip. in l. 2. ff. de damno infecto. igitur a matrimonio pœna ista reijcienda est. c. Gemma. de ſponſ. quo 6t, vi licet cum alia contrahat non erit priuātus hereditate.

8 Verum huic obiectioni rīdeo, priuari quem lucro? iā acquisito pœnam censeri, nisi priuetur ab eo, qui lucrū dedit pacto, cōditione vel modo adiecto. tunc enim ista hæc priuatio pœna non est, glos. rectę intellecta in l. ti duo. ff. de acquir. hær. sing. secundum Imol. Aret. ibi, Ias. in l. fin. C. de codici. expressior gl. in l. 2. C. de inuti. stipulat. iuncta l. ea quæ. ff. de donat. inter uir. & vxor. Sic itaque intelligenda est opinio Oldrad. ex his, quæ notat Are. in d. l. Titia. col. 3. & Ioan. Lupi in d. §. 21. licet non ita exacte id explicuerint.

9 Dubiū tn est, tan quantitas ex ac conditione' promissa & data, sit ipsius mariti, an vxoris. & Bar. in l. 2. ff. de his, quę pœnæ caus. dicit nō esse hanc quātitate vxoris, nec ei' dotē censeri, sed eam habere maritū præcipuam matrimonio solut o. Cuius opinio procedit, quādo ex aliquot coniecturis id esse consonū voluntati donantis appareat, alioqui in dubio cōstat hanc quātitatē datam, & promissam fuisse in utilitatē, & fauorē fœminæ, cum qua mōnium cōtrahitur, & ideo talis quātitas eius dos censeri debet. vt notat Ioan. Lupi in rub. de donat. §. 44. & 45. in alio simili dubio. & in spē hāc opinio. contra Bar. tenet Soc. in d. l. 2. col. 3. Bal. in l. vnica. C. de his, q̄ pœnæ nomi. colu. 8. & 9. quem sequitur Paul. de Castro. in l. Titio. §. ff. de cond. & demonstra. col. 2. vbi dicunt monasterio factum legatum hac cōditione si Mæuiam in monialem acceperit, ipsi Mæuię videri relictum tametsi in exemplo Bal. & Pau. sententia, omnino expedita non sit. q̄d modo non disputo.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

Metus dissimitio absque inibi explicatur Iurisconſ. in l. 1. ff. quod met. cauſ.

Metus cadens in constantem uirum quis dicatur?

Met' nūq̄ excusat nec a mortali, nec a ueniali crimine.

Metu matrimonium contrahens, nec tamen consentiens, mendax non est.

Eustratij Aristotelici interpretis error atque uerba Aristot. aliter intellecta.

6 *Ty xvnue an licite occidatur priuata autoritate?*

7 *Metus committens aliquod crimē an sit venia dignus?*

8 *Met.' cadēs in cōstantē virū a bono iudicio decernit.*

9 *Metus minor censetur constans in fœmina, quā in viro.*

10 *Intellectus l. nihil interest. ff. de adult.*

11 *Tormentum q. a fœmina potius incipienda est, quam a uiro.*

12 *Metus excommunicationis an dicatur cadens in constantem virum.*

13 *Captus a hostibus promittens pro sua redemptione aliquod precium, illud soluere tenetur.*

14 *Hostis, etiam priuatus fidem hosti datam seruare tenetur salua semper iure reipublicæ.*

15 *Metus carceris quando contractum vitiet, atque ibi agitur de intell. l. qui in carcere. ff. quod met. cauſ.*

16 *Metus illatus a fortuna contractum nunquā vitiet.*

17 *Damnatus ad mortē, vt ducat pœnā meretricem accipiens vxorem, non potest ratione illius timoris a contractu recedere.*

18 *Metus amissionis bonorum omnium, vel maioris partis, censetur cadens in constantem virum.*

§. QVARTVS.

1 METVS ꝑcipue in hoc contractu coniugali cōsensus liber exigitur ab oī coactiōe, liber. n. cōsensus ad mōnium est necessarius, sed coactio liberū cōsensū tollit, igit data coactione, mōnium cōtrahi nō pōt. c. cū locū. de spō. c. veniēs i fi. & 2. ex. tit. l. nuptias. ff. de reg. iur. Sed quia nō vīs metus cōtractū matrimonij impedit, sed is tm, qui, si cadit in constantem uirū. c. veniens. in 2. de ſponſ. l. metū. 1. & 2. l. cōtinet. ff. q̄d met cauſ. l. vani timoris. ff. de reg. iur. cū dilectus. de his q̄ vi, metusue cā. tractare oportet quis dicatur metus cadens in constantē virū. Cuius rei cognitioni ꝑmitto, t metum esse initantis periculi, vel futuri cā mentis trepidationem. l. i. ff. quod met. cā. est. n. metus trepidatio mentis, quia ei ima ginatione futuri, & prope imminētis mali perturbatur mens. dixit uero Iurisconsultus periculi, q. ea, q̄ nimiū remota sunt, nō timent, nec perturbant mentē, oēs. n. scimus nos morituros, uerū quia non est in promptu prope, id nō curamus, nec mortis cogitatio mentē perturbat. Vñ Aug. scribit Sermo. 1. posto octauas Paschæ Dom. 2. nemo futurorū metū cogitat. futuri periculi dixit Iurisconsultus, quia nondū illud periculū euenit, sed prope est, atque non longe imminet. vt explicat Arist. lib. 2. Rhetori. ad Theodectē. c. 5. metū nāt passis in quoeūq; cōtractu subuenit. l. i. ff. q̄d met. cauſ. q̄ verba edicti retulit, q̄d in ore ꝓtoris Deū posuisse, scribit Bal. in rub. de contro. inuect. non tn oīb. metū passis subuenit Prętor, sed his tm, qui damnū aliq̄d passi sunt ex metu. l. fi mulier. §. si dos. ff. q̄d met. cauſ. vñ q metū allegat, probare debet se metū passum. & ex eo fi bi illatū damnum, ita tandē obtinebit, mō metus ille 2 fuerit cadens in cōstantē uirum. Fit ergo metus cadēs in constantem uirum is, qui illatus, cogit quem eligere minus malum, ob maius malum sibi imminens effugiendum. Constans igit vir ille erit, qui eliget potius rem ipsam agere, cuius agēdę cā periculū imitar, quā subire periculum, q̄d grauius, atq; acerbius est uiro prudenti, quā ipsam rē agere. q̄d Diuus Tho. explicat in 4. sent. dist. 29. ar. 2. Ricar. ibi ar. 1. q. 1. & Ioan. Maior. ac Sylue. in uerb. metus. q. 1. Iacob. Almain moral. c. 3. For. in tra. de ultimo fine, illa. 22. col. 4. & colligit ex Arist. l. 3. Eth. c. 1. & l. metum. in 1. ff. q̄d met. cauſ. ex quib. cōstanter virum interpretor prudēter, qui scit eligere minus malum ob maioris mali periculum euitandum. Vñ si quis

videat sibi mortem imminere, aut membri mutilationem, nisi cum Mæuia contrahat matrimonium, eliget prudenter potius mōnium cōtrahere, quā mortis periculū, simileve subire. At si hō diues videat sibi 3 mine re periculū amittēdi centū aureos, nisi cum Mæuia ꝑcerit mōnium, & id cōtrahit, non censet hic metus cadēs in cōstantē uirum, nec prudenter. eritq; uani timoris excusatio nullo mō admittēda. ex quo plura inferunt.

Primo, non esse metum cadentē in constantē uirum nec excusare, si quis ēt nō euitandā mortē eligeret peccare mortaliter. imprudens. n. esset omnino, qui mallet mortaliter peccare, quam mortē ipsam corporis subire. Siquidem nullum maius malum, quā peccatum, & ut inquit Arist. 2. Eth. c. 1. propter quæcunque duriſsima non est quid turpe agendum. Idem asserit tex. in ca. lacris. de his, quæ ui metusue causa.

Sc̄do inde cōstat non esse metum cadentē in constantē uirum, si quis eligat ēt ob euitandā mortē uenalē ꝺhere culpā. notat Abb. in d. c. lacris. col. pe. & ꝓbatur in c. primum. 22. q. 2. & in c. nequss. ca. q. Tho. 2. 2. q. 110. ar. 1. Mendacium etenim sæpe veniale crimen est, & tn nullo pacto licitum esse potest, liquidem ueniale peccatum seruori charitatis opponitur. glo. in proœm. Iexti. veri. benedictionem. uterque Tho. 1. 2. u. 62. ar. 5.

Tertio, hinc deducitur obiectio quædā satis urgens 4 aduersus præmissa. Nam si vī mōnium metu cōtractum semper eōtrahi ex metu vano, & nō cadēti in cōstantē uirum, cum lemp is, q cōtrahit, eligat veniale crimē cōmittere, ex cō ꝙ mentitur, dicēs uerbis se eā accipere vxorē, q̄ alio & cōsentu minime recipiat, ergo mēdacium cōmittere elegit ob mortē euitādā. Mendaciū vero maius malum est, quā ipsa mors, igitur nō est hæc electio minoris mali, sed maioris. Cui obiectioni rīdeo negans ipsum contrahentē mendaciū cōmittere, q̄d probatur, is. n. qui metu coactus ꝓfitet se illā fœminā accipere uxorē, & huic contractui cōsentire, verum dicit cum simpliciter consentiat, nō tn libere. l. si mulier. §. si. ff. bd met. cauſ. c. marito. 14. q. 1. notauimus & nos par. 1. c. 4. atq; in hoc sensu veraciter contrahentib. verba accipiēda sunt, hoc ipsum est, quod notat Ioan. Maior in 4. di. 29. verſ. contra tertiā. & ibi Almaī col. 5.

Quarto, ex hoc deprehenditur Eustratij, viri alioq̄ doctissimi, error, qui, si eius sunt in librum tertiū Eth. scholia, dum Arist. moralia interpretatur lib. 3. c. 1. asserit laudandum fore eum, qui cum vxore tyranni cō 5 uescat, habeatque carnale commercium, mendacium ve aliquod cōmittat, ob tyrannum tollendum, eiusque oppressionē euitandam. Is. n. uir qui prudens est in elegēdis periculis, potius debet oppressionē tyranni pati, quam adulterium cōmittere, quod ex Arist. constat i d. c. 1. quo authore, is qui timore, tormētis, aut cruciatu illa q̄ nō debet agere perpetrat, nullā est dignę laude. Nā & ꝺm August. potius debet quis oīa mala pati, quā peccato consentire, c. ita ne. 32. q. 5. c facris. de his, quæ ui. idem ēt Aug. li. contra mendacium scribit mendacium simplex, quod plerunq; ueniale crimē est, non esse committendum ob falsādā ꝓximi alam ab æterna damnatione. d. c. 1. & c. ne quis. 22. q. 2. prudens autē uir cōmittere adulterium non debet, igitur si id tyranni metu cō mittat, seu ob ipsum tyrannum tollendum laudāḋ nō est. Nec pro Eustratio est Arist. dū dixit posse cū laude turpissima sustineri honestę, aut mediocris rei cā, est. n. intelligendus de his, quæ molesta, aut ignominiosa sunt viro nobili, honesto, atq; insigni, & nō mala, aliqua tn circunstantia possunt reddi licita, vt si uir religione, morib, & honestate insignis in publicum ꝓdiret muliebri ornamento vestitus, ob metum tyranni cōminātis parentum occisionem, nisi uir ille ita in publicū ꝓdiret. Quod & de sapiente, qui in foro palam saltare pro

miserat, disputet' M. Cicer. li. 3. de officijs.) Non aût est intelligendus Arist. de his, q̃ adeo turpia sunt, ut nulla circũstãtia possint licere. ex eo. Arist. in d.c. 1. & 2. Eth. c. 6. ubi scribit adulteriũ ita malũ esse, ut nullo mõ possit licere, nec recte cõmitti, quo in loco Eustratius (aut Aspasius, vel quisq̃s est Græcus interpres.) in eundẽ labitur errorẽ. Nec me latet tyrannũ, qui per uim dominatur nullũ habens ius ad illius reipublicæ regimen, posse a priuato occidi, ubi nullũ aliud subest remediũ ad illã tyrannidẽ tollendã, q̃d notat Caie. 23. q. 64. ar. 3. ẽt uenno, & proditorie. Faber & Aug. in ℔ ius gẽtium inst. de iure natu. gentium & ciui. quod si uerus reipublicæ princeps, successionis, aut electionis iure sit, & tñ in regiminis mõ iuris, atque rõnis limites excedit, a priuato occidi non põt, imo hæreticũ esset asserere id licere vt tradit Alphonsus a Castr. lib. de hæresi. in verbo, tyrannus. & Dominic. Soto libr. 5. de iustit. & iure. q̃æ. 1. ar. 3.

7 Quinto infertur talẽ esse gl. in l. pe. ff. li famil. hercis. dica. t. q̃ asserit cõmittẽtẽ delictũ aliq̃d timore, aut p metũ, uenia dignũ esse, nec puniẽdũ fore. q̃ dicit Iason. in §. li minus. de actio. nu. 17. idẽ notat Cyn. in l. 1. q. pe. C. vñ 6. Ana. in c. 2. de hoi. fi. col. pe. ofqh. est Arist. in d.c. 1. dicens uenia dignũ esse eum, qui cruciatu, ac timore agit id, qd agere nõ debet. Eius tñ verba intelligenda sunt ita, vt uenia dignus sit ad minuenda pœnã, non tã vt impunitus maneat. q̃d iure probatur in l. 1. C. de sep. viola. Abb. ĩ d.c. faceris. col. 3. de his q̃ vi. Ioã. Lup. in trac. de reg. Naua. 3. por. ℔ 2. col. pe. ꝓbat tex. in l. seruos. C. ad l. Iuliã de vi. qb. oĩb. ipse addidem, uenia indignũ esse, nec minuẽdã pœnã ei, q̃ metu coactus crimẽ atrocissimũ perpetrauerit, ex eodẽ Arist. in d.c. 1. qui cũ uenia dignũ esse ꝓmisserit agentẽ aliquid ꝓp metũ, quod alias non liceret, fubdit, qdã aût fortasse sunt, ad q̃ ppe tranda nemo cogi, cõpellive põt, sed potius extrema quæq; pati, ac mori conuenit. Etenim ridicula sunt, q̃ Euripideum Alcmæonẽ ad matrem interficiendã cõpulerunt. Sic in seruis, in quib. gl. prædicta loquitur, qui ob timorẽ dominis obtemperantes ẽt atrocia cõmittunt, pœnam minuendã fore asserit gl. in d.l. 2. C. de sepul. uio. q̃ Doct. ibi approbant cõiter, & probare vł Regia l. 12. tit. 9. par. 7. Hæc tñ iura si exacte cõsiderent, nõ in atrocioribus, sed in grauib. delictis sũt intelligẽda. Hinc & Theoph. in §. ius aût ciuile. iũ. de iure na. scribit seruos oportere dominis obedire, in his tñ, q̃ lex nõ prohiber.

8 Sexto infero, arbitrio iudicis relinquendum esse, ꝑ nã metus dicat cadere in constãtẽ virum, ad notat gl. recepta cõiter in Interpolitas. C. de transl. gl. in c. cũ dilectus. de his, q̃ vi. vbi Abb. dicit eã sing. & magistrã. Iaſi d. l. interpolitas, ordin. idẽ Iaſ. in §. quadrupl. institu. de actio. nu. 54. idẽ notat Carpol. cons. 2. & cons. 4. cauſ. ciuilium. & Dec. in l. in omnib. cautis. ff. de reg. iur. nu. 7. Iudex. n. ut ipse intelligo, arbitrabitur an uir prudens, & constans eligeret potius id agere, quod timoris causa fit, quam periculum quod imminet subire.

9 Septimo hinc ẽt iudex arbitrio, proprio decernere debet, non ita anxie, atq; stricte hanc eligendi prudentiã eligendã esse in fœminis, quib. a natura ĩnest minor animi vigor, corporisque fortitudo. Sed considerandũ esse quid fœmina constans eligeret pensata naturali fœminarum prudentia. Aliquid. n. cogeret fœminam, etiã constantẽ, ad eligendum id, quod uir constans minime eligeret. Hoc ipsum est, quod gl. in d.c. cum locum. dixit minorem metum excusare fœminam, quam virum. quam ibi sequuntur Abb. & Præp. dicit sing. Roma. fin. 216. Brixi. in reper. in verb. metus. Aret. cons. 14. col. 2. Abb. in d.c. cum dilectus. de his, quæ vi. 2. col. commen. Ant. in c. consultationi. de spon. Dec. in c. fi. de app. idẽ in l. in oĩb. cautis. ff. de reg. iur. licet nullus ex eis exacte d. gl. perpẽderit. Scribit tñ Hipp. in l. 1. nu. 73. de q. & ide in rep. rub. C. de prob. nu. 417. 2 uiro, non a fœmina esse tormenta incipienda, quoties ex uir, & fœmina sunt a iudice torquendi, quia ipsa fœmina potest ferre maiora vulnera quam vir, vt notatur ĩ l. nihil interest. ff. de ad.

10 uoł. Sed obijcro vnde Hipp. collegit in dict. l. nihil. vulnera fuisse illata æqualiter uiro & fœminæ, vt hinc colligamus fœminã fortiorẽ esse uiro tolerandis vulneribꝰ? Qd si gl. in d. l. nihil, hoc sensit, certe fallit, cũ in d. l. nihil. id tñ cõstet, uirũ adulterũ occisum, at fœminã graviter vulneratã, nõ tã occisã fuisse. Non. n. potuit percussor vtrunq; occidere, tamen id ago gerebat, ut inquit ipsa lex. Non igit sequit fœminã ibi minime peruisse, q̃ maiora patiatur vulnera, quã vir. Sed eo, q̃ vulnera illata fœminæ non fuere letalia, etsi grauiter fuerit fœmina vulnerata, quo sit ut minime ex d. l. probet Hipp. opin. Imo a fœmina incipiendã esse tormẽtorũ q. asserit Gandi. in tract. de malefic. de q. col. 3. ꝑ tex. in l. vnius. ff. de q. idẽ notat Dec. in l. 1. ff. de reg. iur. nu. 36. & Ioan. Lupi in rubr. de donat. §. 74. probat Regia l. 12. tit. pe. par. 7. q̃ rõne habet ab imbecillitate fœminei corpis. opi. tex. in l. qui duos. §. fi. ff. de reb. dub. vbi ex duob. iã una fuit ctis ruinã, uel alio casu, præsumitur prius decessisse is, qui imbecillior erat. Hinc Cor. Tacit. lib. 5 scribit Nero nem ratum muliebre corpus minus impar dolori, quã virile, a libertina tormenta incepisse. Laudatur tamen illius libertinæ constantia, quali tã non sit fœminis cõmunis. Hiero. ẽt ĩpsit. ad Innoc. de mulere lepties icta, pri epist. Tom. 6. meminit cuiusdã fœminæ, quæ accusata de adulterio sæpissime tormentis subiecta constans adeo fuit ut adultero id crimen confitente, ipsa constanter negauerit, nec unquam illud crimen patim fecerit. Laudatur & Attica meretrix, q̃ familiaris Harmodio, & Aristogitoni, consilia eorũ de tyrannicidio, vłq; ad mortem excruciata, tyrãnis non prodidit. cuius meminere Plini. lib. 7. c. 23. & lib. 34. c. 8. Tertu. in Apologet. c. ult. idẽ in lib. ad Martyres. Paulantas in Atticis. & Petrus Crinit. de honesta disciplina lib. 9. c. 8. atq; hæc, & alia exempla adducens Gandini opinionẽ nihilominus probat Andr. Tiraq. in Leonubialib. 1. 9. nu. 99.

12 Octauo, ex eadẽ metus definitione sequit intellectꝰ ad receptissimã illã sũmam Doct. dicentiũ metum excõmunicatiõis iustũ esse, & cadere in cõstantẽ uirum, q̃ est excõicatio iniusta, qa timenda est, c. 1. 11. q. 3. ita Io. Andr. Abb. & alij in d. c. cũ dilectus. gl. in c. olim. in 3. de rest. spoliat. Rota in nouis. 25. & Rom. cons. 363. dicens hanc opinionẽ esse cõem. Est. n. hoc intelligendũ, nisi superior adiri facilime possit ad excõicationẽ tollidã, qd iudex arbitrabit. Verum si excõicatio est iusta, non excusat eius metus, iuxta ea, q̃ d. Doct. ita tradunt post gl. in d. c. cum dilectus. Non. n. est metus cadens in constantẽ virum is, qui non infert ab aliquo, sed is, qui metum allegat, sibi ipsum intulit, perpetrando ea, q̃ digna sunt excõicatione, aliaue pœna. pro quib. facit optimus tex. in l. si mulier. in princ. ff. quod met. caus. quem adnotauit Abb. in c. Abb. col. 3. & in d. c. cum d lectus. de his, q̃ ui. & Fel. in c. cum inter. nu. 20. de excep. explicat optime Dom. in c. ad eius vero. col. fi. 5. distin. Siquis enim iure aliquid facturum comminatur, ut aliquid et promittatur, detur, aut fiat, non vł res illa gesta per metum cadentẽ in constantem virum, quia is, quitẽ agit, metum sibi intulit committendo rem dignã illa cõminatione, atque ipse illo metu erat constitutus, vñ non infertur sibi. ut si patronus exigat a liberto, tunẽte ob ingratitudinẽ reductionẽ in pristinã seruitutẽ, centũ aureos, quos libertus promisit, non põt hic libertus allegare se illam promissionẽ fecisse per metum cadentẽ ĩ constantẽ uirũ, qd in hac specie probat d. l. si mulier.

13 Nono, ex his subinfert, captum in bello iusto, pro sua redemptione honestum, ac moderatũ precio promittentẽm,

mittentẽ, non eximi ab obligatione, seu promissione illa, ea rõne, qd metu captiuitatis dicat id pretiũ ꝓmissile. Nã captiuitatis timor iuste ei imminebat, nec timor ei infert ad illã promissionẽ, sed ex ea ipsa timor, quẽ ipse aliunde habuit, auferẽ & probat in l. nã & Seruius. ff. de neg. gest. notat optime Fortu. in l. cõuentionũ. ff. de pactis. Nãt & hosti seruanda fides est, ẽt q̃a priuato ꝓtaſ, mõ bellũ sit iustũ, uti expressit eleganter Cice. lib. 3. de

14 off. nec deſ fides in pernicie publicã. c. noli existimare. 23. q. 1. not. idẽ Fortu. in d. l. conuentionũ. Deci. in l. ea est natura. ff. de reg. iur. Alciat. in li. de sing. certamine. c. 44. Alfonsus a Castro de hæresib. in verb. tyrãnus. Curt. Symphorian. in 7. arresto amorũ. Franc. Duaren. l. 1. de pacto. fol. 4. contra Bar. in d. l. conuentionũ, quẽ alij sequuntur dicentes, hostem non teneri ad seruãdã fidẽ, q̃ hosti, ut priuatus dedit. quã opi. sequit Zas. in q. 3. de iudæ. & cõem esse contendit ipse in illa nimis licentiosa aduersus doctissimũ Eckium apologia. Horum tã opinio procederet, qñ tides data esset in reipublicæ damnũ ficuti idẽ Bar. uoluit in l. li. C. qñ liceat. sine iud. se uind. & Alc. in d.c. 44. quo ẽt tendunt oĩa, q̃ Zas. pro cõ. opi. adducit. alioqui tenetur hostis fidem hosti seruare. pro quo ꝑclarũ illud & insigne est M. Attilij facinus, cuius meminere Liui. li. 2. de bello Puni. Valer. Max. in c. de fide. Aulus Gellius lib. 7. c. 18. ac Diuus Aug. lib. 1. de ciuit. Dei. c. 15. & Iurisconsul. in l. 5. §. captiuus aût. ff. de c. is, ĩ quã M. Attilius maluit mortẽ oppetere, quã fidem Carthaginẽsib. pfitã frãgere, ad eosque redire pro subeũda morte, quã Romæ incolũnis manere, fide ꝓfacta. qd mire laudat Cicero, lib. 1. de officijs. probãs. & hosti fidẽ seruandã esse. Sic & Titus Cesar. apud Hegesippũ lib. 5. de Excidio Hierosolymitano, c. 24. inquit, inter arma quoq; leges ualere, fides melius bellagẽri, q̃ feruẽt ẽt hostib. qd uero Thomas scribit 2. 2. q. 40. & q. 71. ar. 3. non pertinet ad eã dubitationẽ, q̃ tradit circa pactiones contingentes hide pfita, uel metu uel timore pro his, q̃ bello capta fuerint. id. n. tñ eruditissimus vir uerũ esse contendit, non licere iuste bellũ gerenti, hostẽ ẽt iniquũ, & illicite bellũ tractantẽ mendacio, fallitateve decipere ĩ ipso exercitio belli, quo sensu manifestũ est absq; vllo dicrimine hosti seruandã esse fidem. Qd vero diximus hanc nouã illationẽ probari in d. l. nã & Seruius. id fecimus Fortunium secuti, non tã ex hoc negamus illã iurisconsulti decisionem locũ habere ẽt si hostis, a quo captus redimitur, iniquus iniustiuve hostis sit, imo & in hoc locũ esse iurisconsulto opinamur, cũ in eius rũso potius agant de actione negotiorũ gestorũ cõpetenti ei, qui ꝑ capto ab hostib. ut is liber fieret, ꝓtium redẽptionis, vel solui, vel promitti, ac tãdẽ agi potius, de pactione expressa, vel tacita inter redimentẽ & redẽptũ, quã de pacto cũ iniusto hoste inito. Iniquus etenim hostis est Turca, & iniuste aduersum Christianos bellum gerit, & tñ inter tres, quatuor, vel plures Christianos apud Turcas captiuos contingeret factũ, cuius in d. l. nã & Seruius. Iurisconsultus meminit, minime dubitarẽ ĩ eo Iurisconsulti mẽsum admittere. ꝑ quo facit tex. ĩ l. 2. & in l. liber captus. rursus & in l. ab hostibus cum alijs eiusdem rubric. C. de captiuis.

Decimo hinc aperit intellectus ad l. qui carcerem. ff. qd metus caus. vbi metus carceris contractũ irritũ fa-

15 cit. Est. n. id intelligendũ, qñ detrusio in carcerẽ fuit in iusta. tex. in clem. 2. de pœnis. qd notare vł Oldr. consi. 7. uel si iusta, ad illa in actũ contrahendi illata. Vñ si ex homicidæ, aut proditori, nullo ꝓdicto timore pœnæ, cõminet eũ ad iudicẽ delaturũ, nisi eã Titia matrimoniũ contraxerit, inito cõtractu, nullũ erit matrimoniũ, quia & si iuste poterat is ad iudicẽ deferri, tñ quia metille iuste delationis ad illũ contractũ agendũ illatus est, nullũ timorẽ habenti, ipse cõtractus est nullus, quia cum

Couarru. Tom. II. O 5 adhæ

trahens nullũ metũ sibijpsi intulerit, sed metus ab alio fuit ei illatus, quo sit, ut diuersum opinemur, qñ captus iuste a iudice, qui poterat eum occidere, iudici dixerit, ducã vxorẽ filiã tuã, si me dimiseris impunitum, erit nãque matrimoniũ nullidũ. Imo si iudex, capto iuste, & mortẽ timenti, immunitatẽ offerat, si matrimoniũ cũ ipsius iudicis cõtraxerit, alioqui mortẽ ei iuste inferendã cõminet, erit matrimoniũ, quia metus nõ inferẽ ad contractũ, sed auferẽ potius. q̃d Sylu. sentit in verb. metus q. 6. eua rõne perpẽsa hac in re arbitramur, quo ad matrimoniũ, potius fore considerandũ, an metus sit illatus, uel ne, quã qd iuste inferat, exꝑmissa rõne. Cuius examen rectori relinquimus. (ad intellectũ uero Iurisconsulti in d. l. qui in carcerẽ. ꝑter Oldradum uidendi sunt Hipp. in pract. §. attingã. nu. 22. Matth. Afflict. decis. 149. Card. cons. 137. Abb. in c. 2. col. 2. de his, quæ ui, metusve cauſ. fiunt. atque item Iurisconsultus in l. metum. §. sed licet. ff. eod. tit. & gl. in d. l. qui in carcerem.]

16 Vndecimo ex eodẽ fonte deducitur metum ł mortis a nemine ad cõtractum agendũ, illatũ sed fuapte natura, uel fortuna cõtingentẽ, nõ ĩpedire promissionis vi. Vñ votũ emissum ab ęgroto vł ab exulẽti in belli, naufragij, alterisve periculi discrimine, non ex eo est inualidũ, q̃ timore pericli sit factum tex. & ibi Abb. in c. 2. de renũt. tex. in c. sicut. in 2. de reg. idẽ Abb. in c. 2. de his his q̃ vi. Syl. in verb. uotũ 2. q. 12. Sic matrimoniũ cõtractũ ab existenti in mortis periculo, naufragij, ꝑij, ęgritudinisve ci, cum concubina, nõ ex eo nullũ erit, q̃ timore illius pericli sit contractũ, qd alias minime cõtraheret. Iun. metus ad illum actum non fuit illatus.

17 Duodecimo, ꝓmissa lege, ł quam quidam testantur q̃que obtinuisse, uel ulu, vel principum, atque reipublicæ sanctione, qua quidem lege damnati ad mortem ob delicta, absq; pœna liberi dimittebantur, si aliquam meretricẽ in uxorem acciperent. arg. c. inter opera. de spõ. qd expressim notat Iacob. de Belo viso in pract. crimi. tit. de lenonib. uers. 26. Paris de Pute. in tracta. de syndica. in verb. pœna. c. an si iudex. folio magno, 80. col. Gul. Bened. Rainuntius. de testa. in verbo mortuo testatore. in 1. nu. 269. Chassa. in consue. Burgund. rub. 1. §. 5. vers. Arch. casu 12. quorum aliquot asserunt id cõsuetu apud Hispanos, alij ad Gallos eandem consuetudinẽ referunt. Sed tamen hunc usum non crederem esse iustũ in quouis crimine, tametsi in aliquo dilecto is usus permitti posset. Si quis aût ad mortẽ damnatus meretricẽ vxorẽ acciperet, minime pollet allegare matrimoniũ esse nullũ, ꝓp metum mortis. Iun. metus a nemine ad illum contractum agendum interẽ. Sed ipse sibi eum intulit, & eundem metum habebat, ac potius ab eo timor mortis aufertur, quam infertur. Et ideo non est eius excusatio admittenda. ex tex. celebr. in d. l. si mulier.

18 Decimo tertio ꝓdictis, adnecti põt, ł metum amissionis bonorũ oĩum cadere in cõstãte uirũ. tex & ibi gl. in c. 2. de his, q̃ vi. Bar. ĩ l. si ob turpẽ. ff. de cõd. ob. turp. cã. B. l. l. i. ĩ h. C. qd met. cã Siquidẽ patrimoniũ uita hoĩnis existimatur, ut est in Querbio ex Heliodi carmine,

Pecunia est anima miseris mortalibus.

Quod Eras. adducit in prouerb. 1a, & uita. & Lud. Cæl. libr. 4. antiq. lectio. c. 2. apud nos. gl. in La duocati. C. de aduoc. diuer. iudicio, quam notat Bal. in l. 2. C. de const. pecu. Abb. in d.c. 2. Hipp. in l. §. præterea. ff. de q. nu. 42. pro quib. tex. in l. illicitas. §. hoc tenuis. ff. de offi. præt. optime Cato. Cotta. in dictione Pecunia. extat etiam apud Plutarchum in libello, an adolescenti liceat audire poemata, carmen illud,

Perquæ alij miseri uidere viram.

quo in loco Plutarch. opes intelligit. Sic apud Græcos νϖα & eadẽ dictio uitam significat & facultates, qb. uiuitur, q̃d constat ex euangelio Lucæ c. 15. vbi id Erasmus

adnotauit. Hinc ẽt idẽ dicendũ erit, in metu amissionis maioris partis bonorũ. Gofre. in summa, tit. de his quę 6. 1. col. Abb. & alij in d. c. 2. idẽ Abb. in c. Gemma. de spons. 1. col. Ias. in l. Titia 3. col. ff. de uerb. oblig. Cur. Iun. in l. interpositas. C. de transl. quib. suffragatur tex. ĩ c. 1. in fi. prin. de rest. spol. in 6. Nã & amissio magnæ rei est iusta causa timoris. teste Cyno in d. l. interpositas. quem sequitur Catel. Cot. in ult. memor. in dicto. absentet. arg. l. propter litem. in prin. ff. de excusat. tut.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Matrimonium metu contractum, est nullum ipso iure.*
2 *Iuramẽtũ metu ꝓstitũ valet, & iõ indiget absolutiõr.*
3 *Matrimonium metu contractum, etiam iuramento praedicto, est nullum ipso iure.*
4 *Iurare per metum compulsus, mortaliter peccat, si ante absolutionem id iuramentum violet.*
5 *Intellectus canter cætera 22 q 4.*
6 *Metus cadens in constantẽ uirum irritum facit matrimonium, ex propria actus natura, non tantum ex constitutione humana.*
7 *Metus matrimonium irritum faciat, etiam si contrahens dederit causam metui.*
8 *Metus contractum coniugalem vitiat, etiam si quis cogatur incertum ex certis uxorem sibi accipere.*
9 *Consuetudo an possit inducere, ut in electionibus eccle siasticis incertus ex certis eligatur.*
10 *Testiũ pauciorũ. metum probantiũ an sit danda fides, iudex attenta personarum & rerum qualitate hoc ipsum arbitrabitur.*
11 *Vni testi metum testificanti non creditur.*
12 *Metus protestatio necessaria non est, plurimum tamen coadiuuat timoris probationem*

§. QVINTVS.

1 ONSTAT igitur matrimoniũ contractũ in metu cadenti in cõstantẽ uirũ esse nullũ ipso iure. c. cum locũ. c. ueniens. 2. de spons. aptior tex. in c. ti significauit. de eo qui duxit in matrim. gl. in c. 2. de his q̃ ui metu fuer. caus. late Imol. in repet. c. tuæ. de spõs. a q̃ vbi que Doct. id fatentur. & Barb. cons. 54. nu. 10. 2. uol. hãc opin. dicit esse cõm. idẽ asserit Hieron. Grat. cons. 38. in 2. uol. pbat Regia l. 5. tit. 2. par. 4. repetũt tãquã cõmunẽ eandẽ iniam Abb. in d. c. cũ locũ. col. 3. & Paris. cons. 58. nu. 16. & cons. 60. col. 1. uol. 4 idẽ utrobiq; notans in sponsalib. q̃ de futuro appellamus, post Abb. & alios in c. ex literis. de despons. impu. & procedit, ẽt si matrimoniũ metu contractũ, fuerit iurõ firmatũ. Adhuc. n. nullũ est ipso iure. tex. in d. c. significauit. gl. ex
2 pressa in d. c. 2. de his q̃ vi. Quanuis etenim iuramentũ metu ꝓstitũ non sit nullũ ipso iure, sed sit ab eo expetẽda absolutio. c. debitores. c. verũ de iureiur. vbi Do. idẽ tenent, & frater Imol. hanc opi. esse cõmunẽ. in d. c. uerum. idẽ notãt Tho. & Caie. 2. 2. q. 99. ar. 7. est etiã omnium concors sententia in c. si uero. de iureiur. vbi tex. eã probat. Et procedit, ẽt si iuramentũ accedat cõtractui inualido, utpote alienationi rei dotalis vel cõtractui minoris. Nã semper erit necessaria absolutio a iure per metum ꝓstito, ita Ioan. Mona. Ioan. Andr. Domi. & Natan. in c. quanuis, pactũ. de pactis. in 6. sup gl. verti. non 6. Bal. in c. 2. de iureiur. Corn. in auth. sacra. pc. & fi. col. C. fi. adueri. vend. & Iacob. ibi. 1. col Fort. in tract. de ult. fine. illa. 22. col. 5. licet Abb. in hoc contrariũ teneat in c. cũ contingat. col. 2. quẽ Alc. ibi sequitur. 3. notab. de iureiur. Fel. in c. 2. eo. tit. Franc. in d. ca. quãuis pactũ. 6. col. dicẽtes nõ esse necessariã absolutio nẽ ab hoc iure, q̃ ꝓstitũ fuit p metũ in contractu inualido. Nã & si quo ad inferẽtem metũ, iure in effectu nõ obliget, quia actus rescindi põt, interim tñ quo ad Deũ est obligatio, iõ necessaria est absolutio, uel remissio illius, pro quo Deus, vt testis intercessit. c. 1. de iureiur. Tho. & For. in d. locis. Sat. n. est, q̃ posit hoc iuramentũ seruari sine interitu salutis ætern æ. ut in d. ca. si probat. ex hac uero rõne metus daf facillime iure ablo
3 lutio. sic Cic. verba sunt explicanda, dũ is li. 3. de Off. existimat iuramentũ latroni, aut ꝑdoni ꝓstitũ seruandũ non esse, frequentius tñ Abb. opi. admittitur, aut ꝓtori Regij iudices. In matrimonio tñ id locũ non habet pp libertatẽ consensus, q̃ in eo cõtractu, ex natura eius a sui primordio requiritur. Iurm vero sortitur naturã, q̃ a primordio inelt actus, in quo prẽstatur. l. fi. C. de nõ nu. pecu. quam putauit Abb. esse sing. in c. cũ cõtingat supra citato. nu. 14. Bald. in c. cũ oẽs col. pen. de constit. & iure canonico eam procedere, ablque absolutione iuramenti optime cõprobat Fort. in l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. ubi nu. 15. dicit exceptionẽ non numeratę pecuniæ opponi posse cõtractui, ẽt iurato, quia exceptio illa ꝓpria est ipsius iuris, non tñ contractus. Sic ergo in nostro casu iurm adhærẽs cõiugio per metũ contracto, ita habet illã condõnẽ, si liber consensus interueniat, licuti ipsius coniugalis contractus. Iõ cũ ipse liber consensus deficiat, ad iurm in hoc casu requisitus, ipsius iurm nullũ est ipso iure. idẽ tenet glos. per tex. ibi in d. c. significauit. Nec iurm defectũ cõsensus supplet. ut not. in c. fi. de procur. in 6. Qua in re male vĩ loqui Abb. in d. c. 2. de his q̃ 6. col. 3. dicẽs, q̃ is qui matrimoniũ contraxit per iuro ꝓstito, teneatur stare illi matrimonio, vel saltem non agere contra iurm, donec sibi detur eius absolutio, sic intelligẽs tex in c. inter cætera. 22. q. 4. quo probari vĩ matrimoniũ metu contra
4 ctũ, iuro ꝓstito, esse ualidũ. Et quãuis aliter inteligat illũ tex. scribit tñ Fortu. de ult. fi. illat. 22. col. 9. iurmob ligare ante absolutionẽ, matrimonium uero non ualere. Addit q; iurantẽ non peccare mortaliter, ẽt si ante absolutionẽ iuramenti cũ alia contrahat matrimonium. qb. ego non consentio, ẽt si Tho. in 3. sent. dist. 39. ar. 3. Fortunio valde suffragetur. Qui tñ subdit, ad matrimoniũ non sufficere simplicẽ consensum, sed esse necessariũ liberum consensum, ad iurm vero sufficere simplicẽ consensum, & ob id ẽt metu factũ interim, dum absolutio non ꝓstatur, obligare iurantem. Sed cõpertũ habeo, iurantẽ aliquid agere, per metũ cadentem in constantem virũ, mortaliter peccare, si id iuramentũ violet ante absolutionem impetratam, casu quo iurm obligat, & absolutione indiget. Card. Ant. & Imol. in c. uerũ. de iureiur. Cald. & Abb. col. ti. c. si uero. eo. ti. Arch. in c. habemus. 22. q. 1. Tho. 2. 2. q. 98. ar. 3. Caiet. 2. 2. q. 89. ar. 7. uers. in aũr. quanuis gl. Anc & Abb. in d. c. uerũ. & Fortu. in d. illat. 22. teneant, non committi ex hoc peccatum mortale. per tex. in d. c. uerum. quia iuxta Tho. sensum id tantum dicit, non esse sic iuramẽta uiolantes, in exteriori iudicio puniendos eadem pena, ac si crimen mortale commisissent, non tñ sequit ex hoc, eos mortaliter non peccare. Nec opinor opi. gl. esse magis communẽ, ẽt si Imol. ibi, id asserat. Non obest huic opi. quã mõ probauimus, dicere eum, qui metu cadẽti in constantẽ uirum iurauerit, periurium non esse, licet id, q̃d iurauerit facere, minime agat, adhuc absolutiõ nõ obtẽta, eo q̃ defecerit intẽtio obligãdi. Hunc etenim defectum intentionis ecclesia nõ ꝑsumit, ne mortale crimen ꝑsumat. Is enim, qui iurat metu, simplicem consensum exhibet, quẽ si nõ exhiberet, peccaret mortaliter, cum adducat tallo Deũ in testem. ex Caiet. 2. 2. q. 89. art. 7. dubio 2. in quo Abb. manifestissime errauit, in ca. fi. uerò col. fi. de iureiur. Ex quibus in hac q. quam in con

In cõiugali cõtractu tractamus, dubio procul peccaret mortaliter, qui nõ impetrata a iuri vinculo absolutione, aliã in uxorẽ acciperet, si verum esset, iurm istud valere ante absolutionẽ. q̃d aduersus Fort. urget. Nec matrimoniũ interim ualet, refragante Panor. quia iurm in coniugali cõtractu ꝓstitum, illã propriam conditionẽ sortitur, liber si adsit consensus, alioqui nullũ effectum id iuramentum habet, propter præuium, atque omnino spontaneũ consensum, quem hic contractus exigit.

5 Non obstat tex. in c. inter cætera. quẽ Gratia. Augu. ad Seuerũ. tribuit. Ego uero non satis certus sum, quis fuerit illius canonis auctor. In quo tñ non dubitat, an matrimoniũ metu cõtractũ fuerit firmũ, nec de iuri vinculo, quo ad matrimoniũ. Sed ꝑcipue ibi tractant duo. Primũ, an iurm ꝓstitũ, de nõ aliẽda matre, nec aliẽdis sororib. esset licitũ. Et rñdet Augu. id licitum esse. Sed m, an ille, qui ꝓstitit iurm cõcubinę, de ea ducenda in uxorẽ, ac de matre, & sororib. non aliẽdis, possit, si uelit, postea cõcubinam in uxorẽ spõte ducere. Et dr matrimoniũ esse in Deo firmũ & stabile. Et erat dubiũ, pp tot flagitia in ipsa cõtractus promissione commissa, & qa illa fuerat promittẽtis cõcubina. Q̃d ex rñsionis rõne constat dũ dicit. Quia non est pcm, eã, q̃ prius habuerat in concubinã, postea in uxorẽ accipere. Vñ in illo tex. promissione metu factã, matrimoniũ fuit libere cõtractu. & dubitat, an ille, qui iurauit, posset matrimoniũ cũ concubina cõtrahere, nõ an teneret ex illa coacta promissione. ita equidẽ ille tex. est intelligẽdus, q̃dquid gl. ibi. & in c. 2. de his q̃ ui. aliter dixerint. Sensit uero huic intellectum Fortu. in d. illatio. 21. col. 8.

6 Ex his illud cõstat, matrimoniũ metu coactractum, nullũ esse ipso iure ex propria actus natura, non tñ ex constõne ecclesiæ, q̃d probat, consensus liber est ꝑcise necessarius ad hunc contractũ. c. tua. c. cũ locũ. de spõ. hic aũt consensus liber non est, vbi metus cadẽs in constantẽ uirum concurrit. Igitur ex natura sua matrimoniũ metu contractũ, est nullũ. q̃d Scot. asserit in 3. dist. 29. q. 1. sensit Tho. ibi. col. 3. dicens metũ repugnare, & oĩno contrariũ contractui esse coniugali. Nã quanuis consensus adsit simplex, qa tñ liber non est, non tenet matrimoniũ. Non sic per metũ uanũ leuẽ consentus liber impeditur, ſm eos, quorũ opi. esse receptã cõiter ste statur Almain. in 4. dist. 29. col. 4. licet Durã. q. 2. Palud. col. 3. & Ioan. Maior q. 1. col. 7. in d. dist. 29. teneant, metũ cadentẽ in constantẽ uirũ, hunc matrimonij contractũ irritũ facere, potius ex constõne ecclesiæ, quã ex natura rei. Atque eodẽ modo, ex humano iure metum cadentem in constantem virum, a leui distingui.

Cæterum hęc ipsa diuini, & humani iuris conclusio
7 matrimoniũ metu contractũ nullũ esse procedit ẽt si metũ passus dederit coactioni cãm. l. nec timorẽ. §. 1. ff. quod met. cau. gl. per tex. ibi cõiter recepta in ca. veniens. in 2. de spons. quem tex. ad hoc dicit sing. Feli. in c. cum inter. nu. 20. de except. idem probat gl. in d. c. 2. de his, q̃ vi. optimus tex. in c. quia diuersitatẽ. de cõcess. præb. vbi impeditus excusatur, ẽt si dederit cãm impedimento, cũ illa culpa directe non tendat ad impedien dum. Sic nec in matrimonio culpa tẽdit directe ad coactionẽ, seu ad metũ inferẽdũ. quem tex. dicit esse meliorẽ iuris. Ias. in §. rursus. de actio. nu. 26. ubi Ludo. Gomez. explicat nu. 15. Felin. in c. 1. de ꝓscr. & Franc. Balb. de præscr. 1. par. 6 par. princ. casu 22. ad id ẽt plurimũ contingit gl. in l. haletas. §. 1. ff. de excus. tit. dicens immicitiã esse iustissimã cãm recusandi iudicem, testes, & similes, ẽt si recusans dederit cãm inimicitiæ, mõ id nõ fecerit data opera, vt recusaret. q̃ gl. ibi approbant Doctores. idem not. Abbas. & Aretin. in capitul. appellantur. de accus. Abb. & Felin. in c. de cetero. de sent. ex c. Abb. & Imol. & Deci. nu. 19. in c. ut debitus. de appel. Ripa q
8 hanc opi. esse commu. asserit, in d. c. 1. de iud. nu. 14. p ostetque id plurib. comprobari, q̃ adducunt Felin. in ca. q̃ in ecclesiarum. nu. 67. de const. Hipp. in l. 1. §. cum qui latrones. ff. de q. nu. 18. & ante alios idem notauit Inno. in c. cum I. & A. de re iud.

Secundo procedit hęc principalis cõclusio, nõ tñt qũ quis per metũ cogitur contrahere coniugiũ cũ certa fœmina, sed ẽt si quis cogatur incertã de certis uxorẽ accipere, nẽpe alterã ex filiab. Sempronij. Hoc. n. cõiugiũ nullũ est, quia ad illud deficit consensus liber, q̃d manifesta rõne patet. Nã is, qui ita contrahit matrimoniũ, cogit contrahere cũ ea, cum qua cessante metu nõ erat cõtracturus, quia neutrã uolebat in uxorem accipere, coactus tñ alterã ex illis in uxorem recipit. ergo inuitus, non libere in illã consensit, notat Bal. in consi. schismatis col. 4. Fort. in trac. de ult. fi. illa. 21. col. 13. p tex. in l. si optio. ff. qui & a quib. not. ẽt Dec. in ca. licet. col. pen. de elect. cuam snam miro ingenio cõprobat Bar. Philip. Lesitanus. in c. scindite corda uestra. de pœnit. dis. . in 5. relectionis parte. quanuis cõtrariũ teneãt Abb. in c. cũ terra. de ele. col. 2. Zochus & Præp. in c. cũ locũ de spõ. pe. col. Fel. in c. ĩ ꝑsentia. de ꝓb. nu. 37. Chomas in pragmat. sanct. tit. de elect. §. ad tollendũ. vers. libere. Imol. in c. tuæ de spons. 15. col. Ias. in l. Titia. col. 3. ff. de uerbo. obl. Ioan. Lupi. in c. p uestras. 3. not. §. 11. de donat. Sylua nup. lib. 1. nu. 109. E quib. qui primas obtinet Panor. ab electione ad matrimoniũ argumentaẽ dicẽs, consuetudinẽ nõ posse tollere libertatẽ in eligendo. d. c. cũ terra. & tñ põt illa ĩducere, vt ex certo gñre ꝑsonarũ fiat electio. c. cũ dilectus. de consue. Igit nõ cẽsetur sublata libertas in matrimonio contrahendo, q̃n is q̃ cogitur contrahere põt ex plurib. & certis fœminis sibi unã eligere. Cui argumentationi facillime satisfieri põt. Fateor etenim cõsuetudinẽ nõ posse tollere libertatẽ in eligẽdo, ita ut ipsa electio, q̃ ꝓmittit, oĩno tollat. vt l. d. c. cũ terra, probat. Nã si collegio ibi ꝓmissa erat
9 electio, nec ius eligẽdi erat cõsuetudine sublatũ, nõ potuit ĩducere cõsuetudo, ut eligẽtes duos eligerẽt, quorũ uterq; posset a Prĩcipe, vel Patriarcha, reprobari, q̃ b. electi erãt ꝑsentandi. Id. n. esset ius electionis ꝓmissæ oĩno tollere, ac ex diametro ipsi electioni repugnaret. Nec tñ negat ille tex. posse consuetudine introduci, vt eligẽtes duos eligant, quorũ alter possit a Principe, vel Patriarcha probari. Q̃d in Hispania fit in electionib. q̃ in regno Granatæ a canonicorũ collegio fiũt, siquidẽ eligunt duo, quorũ alter a Principe admittit. At cõsuetudo, q̃ de certo gñre ꝑsonarũ eligere ĩduxit, nõ tollit libertatẽ electionis. cum & ab initio fuerit uoluntariũ ita eligere, ac demum si necessarium est, id cõtingit de iure, q̃d quidẽ ius id põt efficere. Sicuti statuere potest electionem faciendam esse, ex cõstitutis in sacerdotio. Non. n. ex hoc tollitur libertas eligendi. Nec mihi placet, quod Fortuni. opinatur, non posse cõsuetudine induci, ut alter ex duob. eligat, cũ inter duos electio optime contingat, atque ilta restrictio a lege fiat, nec repugnet electionis conditioni, ut const at. Et ꝑterea, vt Panormita. q̃ sequacib. rñdeam, id constanter affirmo, in matrimonio diuersum quiddam ab electione esse cum adeo liberum consensum exigat, vt nec lege ipsa constringi possit. Imo ex hac libertate consensus ex illimo constitutionem procuratoris, ad causam matrimonialẽ tractandam esse nullam ipso iure, si metu fiat, quo q̃dẽ casu admitto libenter doctissimam Hostie. qui in dicto capitulo secundo, de his quæ vi. dicit generaliter, constõnem procuratoris metu factam esse nullam ipso iure per tex. in c. accedens. de procur. quem dicit singulariẽ esse Roma. singul. 753. hoc tamen maxime probat, ut testantur Abb. in d. c. 2. & Roma. sing. 124.

Metus autem probari potest ex coniecturis, & p testes,

flles.Bar.in l.ob turpē.ff.de conditio.ob turp.caus.not. Nouorum in l.interpositas,C.de tranſacti.& Paris.cōſ. 58.vol.4.nu.68.Imo dicebat Inno.in c.super hoc de.renun.potius esse credēdū duob.testib.asserentib.metū in actu illatū fuisse,quā centū dicentib.libere actū gestū.Hi.n.qui deponunt de metu, id qđ asserunt sensu corporeo percipere potuerunt,illi vero,qui testantur, actū spōte,ac libere gestū fuisse,cum sit res in aīo recōdita,non potuerūt id sensu corporeo percipere.notat Abb.in c.2.de his,q̄ vi,metuve caus.fiūt.Corset.in singu. verb.mille testes.cōtrā hanc opinionē non esse recedendū in iudicādo,q̄ cōem esse fatetur Dec.in c.fi.col. fi. de appellationib. Sed cū interior voluntas ex signis exterioribus cognosci possit c.fi.de renunt.in 6.l.dilū.C. de dol. pōt liber cōsensus percipi optime testib.Iō pensare debet iudex utrinq; rōnes,& cās,quas ipsi testes p suo testimonio reddiderint,his.n.pensatis,qbus maior fit exhibenda fides arbitrabitur,ſm Ias.in l.interpositas.C.de tranſ.nu.5.sensit Ang.in l.fi.in prin.ff.qđ met. caus.& Deci.in d.c.fi.qđ si pares sint utrinque rōnes,& tractetur de re propria metū allegantis amittendā,decīde eius incōmodo,Inno.soā erit seruanda.ex Alc.de psump.reg.3.pr.7.deniq; iudex attēte oīa examinabit vt Inno.sequat.erit.e.arbitrio iudicis relinquendū,an metus sit ītīme probatus.Inno.Abb.& Doct.in d.c.cū dilect".de his,q̄ vi.quos sequit Paris.cōſ.60.nu.25.vo.

11 4.Nec mihi pſuaderi pōt,sī olim vni testi testificāti,metū in actu intercessisse,integrā fidē esse adhibēdā, & si rō nē proprij testimonij rediderit.Id.n.est contra iuris regulas dicentes,in ore duorū,vel trīū stare oē verbū.c. licet cap.veniens.3.de testib.l.vbi numerus.ff.eod. licet Cæpol.cautel.145.contrarium asserat, quem iure optimo impugnat Andr. Alciat.in d.prael.7.

12 Verū istā probationē metus plurimū coadiuuatur ex protestatione facta per allegantē metum.imo si fiat in ipso actu diuersa parte pſente,nec contradicente, probatur metus ex præmissa protestatione tex.& gl.ibi in c.Lotharius.31.q.2. notat post alios Ripa in c.cum M. de const.nu.9.Sin vero fiat ante actum ex causa tñ legitima,& ex intervallo actus gestus pīsumitur metu expeditus.ita Abb.in c.1.de his quæ vi.Dec.in c.fi.de appell. optime Ripa in d.c.cum M.nu.101.quo fit, vt quāuis vtilis sit protestatio facta per patientē metum, non tñ est necessaria ad ipsi' act" metu facti rescissionē.gl Ab. & alij in d.c.1.vers.timore.gl.in d.c.Lotharius, in verb.innotuit.Innoc.in c.ex rōne.de appel.sentit Bartoq̄ ibi sequitur Ias.in l.2.§. quod diximus.ff.ti qscaut. Dec.in c.fi.de appel.Ludouic.Gomez.in reg.de anna. poss.q.76.dicens,ita in summo Romanæ verbis pīsono iudicatum fuisse.Idē notat Alex.in l.qui in aliena.§. fi. col.3.ff.de acquir.end.hæred.Barb.in.c.plērunq; de rescrip.tametsi Imol.in c.fi.de appell.Franc.in d.c.ex rōne.6.col.ac tibi parum constans Alex.in l.de pupillo.§. si quis col.9.ff.de noui oper.nunt.afferant necessariam fore protestationem,cū ex facto terrij contingat impedimentum opponi aut metū contrahenti inferri. Esse tñ utilē hanc protestationē ex causa metus nō negam" q̄ fieri debet coram viris honestis & publice. Qđ si nō audeat metum patiens protestari publice,secrete id agat. Bald.Ang.Paul.& Imol.in l.qui in aliena.§.1.ff.de acq; hære.& Ripa in d.capitulo,cum M,numer. 115. Sed si nec secrete valeat protestari,sat erit postea probari metum.Iuxta gl.& Abb.in d.c.1.Gerard.ling.81.Hoc tamē ideo notauimus,ut res tutius agatur.Satis enim est, metum probari,etiamsi nulla fuerit præmissa protestatio.

EX §. SEQVENTI.
SVMMARIVM

1 *Metus precedens purgatur ex cohabitatione spontanea*
2 *Metus differendi præsumptio,est iusta cā deprehendi faciē in loco honesto,vt libere cōsentiat matrimonio.*
3 *Metus reuerentialis,an impediat matrimonium. ca nale. & nu 5.*
4 *Metus filius reuerētialis,nō rescindit cæteros cōtract".*
5 *Intellectus ad tex.in l.si patre cogente ff.de ritu nuptia.*
6 *Metus reuerentialis impedit matrimonium carnalis ex tacito consensu.*
7 *Metus reuerētialis,an impediat matrimoniū spirituale?*
8 *Nullam in hoc differentiam esse inter matrimonium carnale,& spirituale,contra communem.*

§. SEXTVS.

1 METV stū purgat p spontaneam cohabitationē tanti tpis, ex qua posit pſumi sublatā fuisse timoris causā & spontaneū consensum accessisse.tex.ſm Ioā.And.Abb. & Preposi.ibi in c.ad id.de sponſ. vñ ſm eos cohabitatio p annū & dimidiū in illo tex.potius ad factū,quā ad ius ptinet,qđ sensit gl.ibi,dum ponit carmen illud,

Effuge cum poteris,ne consensisse putetis.

& Oldr.con.135.dicens cohabitationē metum expurgare,qñ illa cohabitatio contingit,postquā cā metus recessit.probat tex.in cap.1.de his,quæ vi,metuve caus. vbi constat,metum durare interim,dum durat cā met" idē not.Cald.in cons.1.de his q̄ vi.& Bar.in l.si ob turpē.ff.de condict.ob turp.caus.li.col.ficēs contractum factum ab uxore pſumi metu gestum,& ex intervallo, si maritus uxorem percusserat, ex eo q̄ illi contractui nolebat consentire.Secus tñ dicendum est, si maritus uxorem ob aliā causam uerberasset.quod explicat Matthæ.de Afflict.decis.N.nap.246.Ergo dum durat causa metus,semper pīsumitur metus,& pōt hoc ipsum comprobari ex plurib.adducit Decis.consi. 219.

2 Ex hoc libero consensu,requi ad matrimonium exigit,deducit,iudicē timentē libertatē cōsensus in aliqua fœmina impediendam fore,id agere debere,ut fœmina illa in loco honesto,ac tuto deponatur, ubi libere valeat consensum ppriū exprimere tex,opti.in c.cū locū de spō.non tñ qñ inter duos uiros esset contentio super matrimonio,cū illa fœmina contracto,uel cōtrahēdo, sed ēt ubi inter duos nulla contētio sit, si iudex intelligat,fœminæ consensum liberū ipediri,qđ ppaē in l.3. in fi.ff.de lib.hīn.exhiben.Hic dicebat Pau.Cast.cons. 127.n.uol.qđ si mater ītima tutrix filiæ,ipsam filiā impuberem tradere in sponsam alicui promisit,debet iudex illam puellam in loco honesto deponere, ad effectum,ut in ætate perfecta,cui uelit,libere nubat.refert. & sequit Aymō Sauillia cōs.190.dicēs adhuc matrē manere tutricē,ēt si ipsa filia deponatur,iuxta cons. Pauli.

3 Cæterū,cum de libero cōsensu agamus,scire oportet,num metus ille,qui cōtingit ex obsequio,& reuerētia,q̄ patris,parentib. & superiorib. debetur matrimonij contractum impediat? Et gl.in ca. præsens clericus. 20.q.3.tenuit,non impediri propter iustum metum matrimonium carnale,quanuis spirituale,quod in religionis professione contrahitur,impediat.Primū ppbat ex l.si patre cogente.ff.de ritu nupt.Secūm.per tex.in d.c. pīens clericus.20.q.3.cuius gl.distinctionem dicit peregrinam.Ias.in §.quadrupli.de act.nu.62.Ego tamen distincte hoc tractabo,ut expeditior sit huiusce rei intellectus.Prima.n.illius gl.assertio probatur in d.l.si patre cogēte,pp quam idem notat Abb.in c.veniens.in 1.de ſpon.Præpos.in c.cum locum.col.4.eod.titu. Cal. cons.1.ut.de ſpon.Hosti.in summa,tit.de matr.§.pen., ver.si

vers.sed nunquid coactio.& Imol.in c.tuę.de ſpon.col. antepe.Sed cū in matrimonio maior sit exigenda libertas,quā in cæteris contractib,notādū est, cæteros contractus non esse rescindendos,ex solo metu reuerentiali,nisi pcedentib.minis illatisab eo,qui solet,qđ minaē ex equi.Bar.in l.1.q̄ onerandæ.ff.qua.re.actio non det. quanuis gl.ibi indistincte dixerat cōtractus ex hoc metu rescindendos esse.Sed intelligēda est uti Bar.eā intelexit,quē sequitur Abb.in c.cū cōtingat.de iureiur.col. 2.idē Abb.in c.cū dilectus.de his,q̄ vi.& in c.2.col.2.eo. tit.Alex.in l.si cū dotē.§.eo aūt tpe.ff.sol.matr.col. pe. Ias.cons.3.nu.6.1.vol.Roderic.Xuares in alleg.24.ad fi. eandē opinionē sequunt profitētes esse cōem Soc. cōl. 263.2.uol.Ripa li.3.resp.c.15.col.3. & 4. Iaco.& Curt. Iunior,pter alios ibi,in l.interpositas.C.de tranſ.fi.col. Felin.in c.cām mīmonij.de offi.deleg.1.col.Greg.Natanus in c.quanuis pactū.de pactis.in 6.col.11.Anto. Capicius decis.Neap.159.nu.34.& Alc.in c. cū contingat. in princ.de iureiur.Hi uero oēs,quos dicit fateri hanc opinionē esse cōem,eandē intelligunt,nisi enormis lesio in contractu contingat,cū metu obsequij,& reuerētiæ.Hoc.n.solū ēt minis nō probatis,sufficiet ad rescindendū contractū,qđ eleganter notauerat Are.cons.24. col.2.ēt si iuratus esset contractus.quē sequit Aymon Stoill.cons.11.col.pen.& id optime probat Pau.Castr. cons.174.nu.& lib.1.ex tex.in l.si superstite.C.de dolo.

5 Quę omnia nec temere adduximus, sed ut mīmonij contractus nullus omnino sit,eo casu,quo cæteri cōtractus ex hoc metu sint rescindendi,qđ est ab oīb. receptum.qua in re nō est admittēda soā Ioan.Ignei,qui in l.3.§.eleganter.nu.176.ff.ad Syllani.dicebat,mīmoniū contractū ex solo metu reuerentiali,nullū esse,ac si ex alio metu caretorquet l.si patre cogente.ff.de ritu nup. dū eo authore,lex illa dicit,contraxit tñ mīmoniū qđ inter inuitos contrahitur.Igitur filius,qui patris reuerentia cogente,mīmoniū contraxit,non liberum,sed coactū mīmoniū contraxisse vī,qđ nullo pacto valet & dum subdit l.illa,maluisse hoc tñ vī, eā interpretat qñ filius nouo consensu saltem tacito,ratum habet matrimoniū contractū,merūq; purgat. Hæc quidē interpretatio incōcinna est,deceptumq; opinor Ioan. Ignei virū alioqui doctissimū, falsa illius legis lectione,si qdē in Pandectis Florentinis ita textus ille legitur,*cōtraxit tamen matrimonium,quod inter inuitos non contrahitur.* Atque hæc lectio vulgo receptissima est. Nec ēt placet Io.Ignei opinio,dum aduersus cōem opinatur,quemlibet actum,metu reuerentiali gestū rescindendū fore. Illud tñ adnotandū est,matrimonium ex tacito consensu filij,præsentis,nec contradicentis patri pro eo cōtrahenti,iuxta c.1.in fi.de despon.imp.in 6.minime tenere, quando filius tacuit,propter metum reuerentialem patris,alias non taciturus.

6 Hic.n.consensus fin tacente prælumptus,facile elidi tur,cū expressus nō sit Bar.hoc sensit in l.q̄ dotis.ff. sol. matr.pe.col.Anto.Abb.& Fel.in c.nonne.de prælump. Fel.ipse melius in d.c.cām mīmonij.col.3.idē Fel.in c. cū oēs.de const.nu.12.Alc.in d.c.cū contingat in prī. Hipp.sing.167.Secūa d.gl.conclusio ,mīmoniū spūale, & hic religionis professionē,nullā esse,ex solo metu reuerentialī.probatur in d.c.pīens.& in c.puellæ.20.q.3.

7 c.cum virum.de reg.ubi notat Ant.Puell.et.n.q̄ non audent contradicere patrib.imperantib. religionis ingressum,pp parentū reuerentiā ſpissime profitent inuitę. hanc ipsam opinionem sequuntur Ang.col.4.& Ias.nu. 62.in d.§.quadrupl.dicit sing.Hipp.in l.vxo. C.de rap. virg.nu.43.& in sing.347.Imol.Alex. in l. si cum dotē. §.eo aut.fol.mat.col.pen.Imol.in c.tuæ.de ſpon.col.pe. Ias.cons.3.col.pe.in 1.uol.& Roder.Xuarez allegat. 24. Sed ista opinio,licet undeatur cōi,non tā procedit. Tā-

8 tas.n.libertas in matrimonio carnali requiritur, quāta in spūali.c.cum locū.de sponſ.& tñ carnale mīmoniū ex hoc solo nō est irritū,ergo nec spūale.& ita Abb. tenet nullum in hoc esse discrimen,sed ex hoc solo metu non esse retractandā professionē asserit in d.c. cū virū. Roma.in d.§.eo aūt tpe.Præpos.in d.c.cū locum.4.col. Fel.& Dec.in c.cām matrimonij. de offi. deleg. idē sentit Bar.in d.§.q̄ onerandæ,dum allegat c.accedens.de cōuer.coniug.gl.ēt in d.c.pīens.hanc eandē sniam probat,dum l.si patre cogente,intelligit in metu leui. illā vere canonem in d.c.pīens intelligere vī,in metu, seu coactione graui,non ergo intelligit illū tex.in solo metu reuerentiali.Quæ oīa,si exacte perpendantur,eo tendunt,ut nulla sit constituenda differentia,inter matrimonium carnale,& spirituale, sicuti contendit Ioann. Igne.in d.§.eleganter,nu.166.tametsi vtroque casu nitatur probare,ex solo metu,quē reuerentialē, docendi cā,appellamus,actum esse rescindēdum.Nos uero opinamus,alios secuti,probauimus in matrimonio carnali,in spirituali matrimonio veram esse professionem. id autem,quod supra de minis concurrentib. cum metu reuerentiali diximus,locum habet in precibus importunis,authore Matthæ.de Afflict.decis.69.

EX §. SEQVENTI.
SVMMARIVM.

1 *Error personæ,conditionis,alteriusue qualitatis an impediat matrimonium?*
2 *Matrimoniū verū contrahitur inter duos habiles,licet eorū alter sibi esse impedimentum falso opinetur.*
3 *Dolus dantis cām matrimonio, an illud irritum faciat.*
4 *Matrimonium contractum late pendente super primo, quod nullum est, valet,ēt si alter ex contrahentib. crederet primum matrimonium validum esse.*
5 *Pœna a contractu matrimonij omnino repetenda est.*
6 *Arra,in contractib quid sit.*
7 *Arra in sponsalib permittitur,sive tradatur in quantitate,sive in specie.*
8 *Arrarum traditio,permissa est in sponsalibus, etiam si vtrinque fiat.*
9 *Arrarum traditio in sponsalibus, cuiuscunque sit quantitatis,licita est.*
10 *Arræ si tradantur,permittuntur in hoc contractu,promissæ vero excluduntur.*
11 *Arræ matrimonio secuto,ad dantem reuertuntur, ex vero eius culpa non contracto,amittuntur.*
12 *Arræ apud Hispanos quæ sint. Atque ibi de donatione propter nuptias.*

§. SEPTIMVS.

XHAC ipsa libertate consensus, q̄ ad mīmoniū exigitur,illud notādū ē,mīmoniū,cōtractū per errorē personæ,uel cōdōnis, minime valere.tex.in c.1. 29.q.1. Tollit.n. hic error cōsensus libertatē.Imo nihil efficacius cōsensui aduersat, quā error.l.si per errorē.ff.de iur. omni.iud.l.alioqui.ff.de contrahen.empt.Is ergo, qui cōtrahit cum Maria credēs eē Catherinā,minime cōsentit in matrimoniū cum Maria.Itē qui contrahit cū ancilla credens eā esse liberā,nullo pacto in cōiugium consentit.c.2.de coniug.seruo.& Magill.in 4.dist. 30.

Si tñ liber comperta alterius seruitute debitum coniugale reddiderit,aut exegerit matrimonium probare censetur,atque ex hoc tacito consensu mīmonium perfectum efficitur.gl.communiter recepta per tex.ibi in capit.vltimo de coniug.seruo tradit Henr. in cap.propositi.

posuit.eo.tit.est magis cõis opinio authore Siluestro in uerb.mſimonium.8.q.3.idem probat Regia l.11.tit. 2.par.4.quæ quidem opinio poterit confirmari ex his, quæ dicemus huius partis c.4.nu.3. & ioquentib. Prius tamen quam ad alia in hoc erroris tractatu accedamus libet aliqua circa conditionis errorem prænotare.

Primum,minime impediri mſimoniũ ex errore libertinæ cõdõnis,si quis etenim.cũ libera, q̃ liberta est mſimoniũ ignoráter cõtraxerit,credens eã liberã,& in genuã esse,nihilominus mſimoniũ tenet, vt Syluester notat in d.verbo,mſimoniũ.8.q.2.nu.7. post Arch. in summa.2.9.q.2.in princ.idẽ tenet Henr.in d.ca.proposuit.col.1.post Vinc.Ioan.Andr.& alios ibi.

Secundo,hac in re notandum est,seruum mſimoniũ cum libera contrahentẽ dño sciente & cõsentiente,nõ effici ex hoc liberũ,si ipsa fœmina,cũ qua mſimoniũ contrahit itidẽ sciebat mariti seruitutẽ.Q̃ si ipsa ignorans seruitutẽ hanc contrahat cũ seruo mſimoniũ dño
2 põte,seu sciente, nec tñ seruilẽ cõdõnẽ libere fœminæ reuelante tunc seruus hic liber efficit.text. in authe. de nuptijs.§.si uero ab initio. Doct. cõiter in ca.1. & si.de coniug.ser.Regia l.1.ad fi.tit.5.par.4 Ex quo datur intellectus ad l.5.ti.22.par.4.qua vẽ statutũ fuisse seruum mſimoniũ contrahentẽ cũ libera dño sciente,nec contradicente,liberũ effici,ad etenim est intelligendum qñ contrahit seruus cum libera seruilẽ condõnẽ ignoráte. vt in d.l.1.& in d.§.si uero ab initio,hunc intellectũ ad modum adiuuat l.5.tit.11.li.4.for.ita.n statuta,& ordinata est.dñs seruũ tradens mſimonio libere, dicens eũ esse liberũ,amittat ius seruitutis,efficiaturque seruus ille liber.sic deniq; uidi semel i hoc regio Prætorio Granatensi per suũ definitũ fuisse.Verũtamen est in hoc casu mſimoniũ cũ seruo cõtractũ ab ignoráte minime valere,ẽt si ex hoc cõtractu seruus efficiat liber,põt.n. ipsa ab hoc contractu discredere.Regia l.1.tit.5.part.4. cuius contrariũ notãt gl.Host.Abb.& Doct.cõiter in c. vlt.de coniug.seruo.& Syluest.d.q.1.nu.5.

Tertio,& illud est considerandum,dominũ accipiẽtem in uxorem propriã ancillã,non efficere eam ex eo solo liberã,imo necessariũ esse manumissionem,uti ꝓbat tex.in auth.de triente & semis.§.vl.in cuius interp tationẽ scripsit Fulgo.cons.32.sufficere ancillæ manumissionem, etiam quoad filios ex ea conceptos & natos quod omnino not.est.Reg.ramen l.5.tit.12. par.4. & l.1.tit.13.ea.par.expressum asserit ancillam liberã,etsi ex eo quod dominus eam in uxorẽ acceperit.eritq; eandem decis.minime iniqua.arg.l.matrimonij causa. ff.qui & a quib.& l.vlt.C.commu.de manumiss.quę ad hanc conclu.est maxime notanda.

Quarto animaduertendũ est,cõdõnẽ illam, si quis sine liberis decesserit,deficere omnino si indecebat relictis liberis,ẽt in seruitute conceptis,ex mſimonio tñ. tex.in l.ex facto.§.1.ff.ad Treb.iuxta cõem omnium interpretationem. Ego sane hoc admitterem,qñ hi liberi,qui deficere faciunt condõnẽ,sibi ipsis acquirũt, ut pote nati ex matre libera,parte vero seruo,secus.n. arbitror eo casu dicendũ esse,quo dño acquirũr ut nati ex 3
matre serua,& id ex mẽte testõris ꝑsumẽdũ esse cẽseo.

Quintũ his addendũ erit,dũm tradentẽ seruũ in matrimoniũ ẽt scienti ius cõdõnẽ,eundẽ seruũ ex hoc liberũ efficere,si dotalia instrumenta ad hoc mſimoniũ constituerit.tex.est in l.unica §.sed si quis homini. C. de lat.liber.toll.gl.per tex.ibi,in c.illud. de ꝑsumpt. vbi Ab.id esse dicendũ cẽset eo casu,quo ipse seruus hæc instrumenta fecerit ꝑsente,& tacente domino,nec tamẽ contradicentiente,& hoc fauore libertatis inductũ esse manifestum erit.Hactenus igit de errore cõdõnis.

Is aũt,qui contrahit cum Maria paupere,credẽs Ma 4
riam,in cuius persona non errat,nec in eius condõne, esse diuitẽ,in illã cõsentit,& mſimoniũ cõtrahit. Ita ne eo dicẽdũ est,qui credit Mariã esse nobilẽ,cũ tñ ignobilis sit.Quia error in qualitate,seu in fortuna nõ impedit cõsensum in illã fœminã,q consensus cõiugalis est, qđ probat tex in d.c.1.29.q.1.Regia l.10.cũ seq.nu.2.pa. 4.Bal.in l.cũ Archimedorã.C.ut in pos.leg.Iaf.in §.fuerat.de actio.nu.11.Burg.in ca.cũ dilecti.de emp.nu.56. Atq; hęc distinctio ꝓcedit,qa error tunc impedit actũ, qñ contingit circa ea,q̃ sunt de essentia actus.Sic i mſimonio error impedit illud qñ est circa ea,q̃ sunt de eius essentia,nẽpe circa personas,& circa mutuã corporum ptãtẽ.Error igitur circa condõnem,cum contingat circa ipsam mutuam,& liberam traditionem corporũ impedit.Seruus.n.sui dñs non est,nec habet libera ptãtẽ. vt explicat eleganter Tuo.in 4.dist.30.q.1.col.3.[Nã et si seruitus per se subitantiæ matrimonij non obstet, ut dixi in initio huius §.uerſi tñ.ignorata tñ obstat eius causæ,nẽpe libertati consensus.]Hinc põt inferri, illud,ꝙ 2
esse mſimoniũ,qđ inter duos habiles ad id contrahit, licet alter eorũ credat subesse inter eos aliqđ impedimẽtũ.Nullus.n.est error circa personas nec circa condõnẽ ad mutuã corporum traditionẽ necessariã,cũ nullũ vere subsit impedimentum.Est tñ in oppositũ tex inl. is,qui putat.ff.de acquir.hęr.vbi qui putat se necessariũ hæredẽ esse,repudiare non põt,etsi uere volũtarius hæres sit.Ita qui putat,nõ posse dari corporum mutuã traditionẽ,nec cohabitationem,ꝓ consanguinitatis impedimentũ,errat in substãtia coniugij.Igitur mſimoniũ nõ est.Cui inductioni rndeo in d.l.opinionẽ ꝓferendã esse ueritati,quia ad vltimum actum est necessarium,agentem scire ex qua cã,& quo iure eundẽ actum agit,ut ibi not.Iaſ.2.col.Actio mſimonio non est necessariũ,contrahentẽ illud certo scire,nullũ subesse impedimẽtum ad cõtrahendum,(quẽadmodum post huiꝰ operis tertiam editionẽ Dñi.Soto adnotauit in 4.sent.dist. 29.q. 2.ar.1.& dist.35.q.vnica,ar.2.Qui & similia tractat dd. 27.q.1.n.3.uerſi.sed alia hinc naicitur.]Sat.n.est il lud impedimentum non subesse,& cõtrahentẽ cõsentire mſimonio,ẽt re fragante lege canonica,q̃ illud prohibet inter consanguineos.Iuris equidẽ canonici est,illum contractum retractare,contrahentis aut est contractui cõsentire,quod patet.Nam alias canon in clem.vni.de cõsangui,non punieret consanguineos matrimonium cõtrahentes,sit ex eo ꝙ scirent se consanguineos esse, nullus esset consensus ad matrimonium sufficiens,remota iuris canonici prohibitiõe.Nam & si cõsanguineus cõtrahat mſimoniam cum cõsanguinea, ablq; coniugali cõsensu,certẽ non incidet in illius canonis pœnã,ex his, q̃ dicemus in tractatu impedimẽti publicæ honestatis, & ex elegantis tex.in c.1.in princ. de sponsalib. in 6. vbi cauetur impedimẽtum publicæ honestatis oriri ex mſimonio contracto inter consanguineos,non alia ratione,nisi quia consensos naturalis ad coniugium ꝑfitus fuerat a contrahentib.Qui quidem consensus eliceret matrimonium,ni canones illud impedirent.

Ex his ẽt infertur,qđ dolus contingens in contractu matrimonij circa qualitatem personę,siue circa fortunam,non vitiat ipsum cõtractum ẽt si det causam cõtractui,ut notat gl.sing.fin Abb.ibi in c. cum dilectus,de his,quæ ui metuiue causa fiunt. not.Bald.in rubr.de iudic.Alectio.col.2.gl. in l.a Diuo Pio. ff. de rebus nuptiarum.quam dixit esse sing.Bald.in l.2.C.plus valer.qđ agi.Cur.Iuni.in l.interpositas.C.de transact.col. 1.probat idem tex.fin Abb.& Præpo.ibi in cap. cum in apostolica.de sponſ.vbi mendacium,seu furreptio non vitiat ipsum matrimonij contractum. Hinc etiam est perpendendum id,quod not.Abb.& Rauena in d. cap. cum in apostolica dicentes matrimonium ↑ secundum contractum lite pendente super primo, quod nul
lum est minime ualere,si cõtrahẽs credebat primũ matrimoniũ ualidũ esse.Vẽ etenim oĩno ficte,& nõ uere illud mſimoniũ fm,contractum fuisse.quam opin. dicit esse receptam cõiter Præp.ibi.Ego tñ eam intelligo in foro interiori,ubi defectus consensus ex eius confessione constare potest.At in foro exteriori, nõ arbitror confitenti credendum esse.

5 Præterea ex hac libertate ↑ consensus infertur,nõ posse pœnã promitti pro mſimonio ꝑhẽdo,ẽt in ipsis ipõ salib.tex.in c.Gemma.de spon.l.neq;.C.de nup.l. fi. C. de spon.impedit. n. liberũ consensum timor amittẽdi illã pœnã,tametsi non semp timor hic cẽseat cadẽs in constantẽ virũ.Sed nihilominus est ꝓhibita a iure ꝓmissio pœnæ in sponsalib.& iustissime,non tñ inter ꝑhẽtes sed ẽt inter eos,q̃ ipsos sponsos iure sanguinis attingũt, ita vt timor pœnæ ipsos contrahentes iure ꝓximitatis cõprehẽdat.ex mẽte Abb.& Doc.in c.Gemma.Bar.& cõis in l.Titia.ff.de uerb.oblig.& probatur id d.c.Gemma.fm vnũ intellectũ,si intelligamus pœnæ promissionẽ,facta ibi a Gemma matre sponsæ, vt frequentius ĩtelligit ille tex.probat idẽ tex.in c.accedẽs. iũcta gl. de procur.Imo ẽt si pœna promittat in modica quantitate nihilominus promissio pœnæ non ualet,Abb. cõiter receptus in d.c.Gemma.Bar. quẽ cæteri sequunt in d.l. Titia.Sed quãuis pœnæ promissio a mſimonij cõtractu excludat arra tñ põt ꝑstari in eodẽ sponsaliorũ contra-
6 ctu.↑Est.n. arra ꝓprie id,qđ inter spõsos tradit i pignꝰ cõplẽdi mſimonij.tex.in Larris.& l.fi.C. de spõ. notat gl.in d.l.Titia Regia l.1.tit.11.par.4.in princ.ad exẽplũ eius,qđ in venditione,cæterisque contractib. tradit in venditionis,uel rei contractæ argumentũ, sine pignus l.ex empto.§.is qui uina.ff.de actio.empt.l.2.C. qñ lic. ab emp.dis.l.contractus.C. de fide inst. quam significatione utuntur hac dictione Terent.ac Plaut.cæterique Latini frequentius teste Gellio li.noct. Atti.17.c.2. Plinius ẽt de anulo agens.lib.33.c.1.celebratior,in quit, vꝰ cum fœnore cœpisse dẽt,argumẽto est cõsuetudo vulgi,ad sponsiones ẽt,anulo exoliẽte,tracta ab eo tpe,quo nondũ erat arra velocior.Quanuis Græci hoc pignus, arrhabona appellent,eaque dictione,ꝓ obsidib.vsus é Q.Cladius,cuius ipse Gellius meminit.[Est.n.arrhabo authore Suida,ea pars ꝑcij q̃ ab emptorib.firmãdi contractus gratia repræsentat.cuius dictionis & Varro de lingua Latina mentionẽ facit,quãuis postea inter fordida uerba haberi cœperit apud Latinos.Lucianus vero apud Græcos in libello de Rhetorices magistro,hac dictione uti mauult quã ἀρραβὼν. Diuus Hieronymus in Epist.ad Ephe.existimat,pignus ab arrhabone differre.Nã pignus,qđ Græci vocãt hypotecã,dat in mutuo, Arrhabo vero in contractu emptionis, & vendõnis, quo firma sit obligatio,]Ipla igit arra,in spõsaliorũ cõtractu permittit.dic.l.arris.l fi.C. de spon.Regia l.1.ti. 11.par.4.Non.n.ita facile arra cõstituit, si cuti ꝓmittit
7 pœna,cũ arra reaꝑ tradi debeat.↑Vñ non est mirũ,si in mſimonio permittat,cũ maturo consilio arra tradat. Quod locũ habet,siue arræ tradanẽ in quãtitate,siue in spẽ.Præp.in d.c.Gemma.col.pe.Bal.& Salic.in d.l.fi.C. de spon.Imol.Guma.Pau.Are.nu.9.& Iaſ.in fine, in d. l.Titia.contra Bar.ib & Abb. in d. c. Gemma. quorũ opinio vulgo reprobatur.Procedit, & hæc arrarũ traditio,ẽt si utrinq; fiat.Bal.in d.l.fi.Aret.nu.8. & Iaſ.nu. 31.in d.l.Titia.quãuis Bar.ibi quẽ alij cõiter sequant,vt Iaſ.fatetur teneat arrã iure permissam esse,qñ ab altero tñ traditur,alioquin idẽ esset qđ pœnæ promissio, & facillime utrinq; traderetur.idẽ notat Abb.in d.c. Gem-
8 ma.Sed probabilior est ↑ Bal. ↑ nulla. n. vi continetur ratio differentiæ,quæ efficax sit,an utrinq;, an ab altero tñ arra tradatur.Nec ita facile est traditio arrarum ẽt utrinque fiat,sicuti ipsa pœnæ promissio.Hæc.ẽt tra
9 ditio tarrarũ põt fieri in quacunque quantitate. ex d.l. quæ generice loquitur.Paul.Imol.Ang.Cuma.& Iaſ.in d.l.Titia.nu.21.ẽt si Bar.& Abb.in d.locis, velint arras non posse excedere quantitatẽ dotis,vel donationis ꝓpter nuptias,seu cõtentã in l.iubemus.C.de repud. Eit tñ intelligendum totum hoc qđ de arris diximus in arris promissis.& traditis omnino,non in promissis tñ, ẽt ab altero solũ.fm Bir.Ang.Imol.& Pau.in d.l.Titia & Soc.cõs.3.1.uol.post Bar.cõl.45.Quia l.fi.C. de ipõ. quæ arras permisit,in realiter traditis loquit,vñ earũ traditio constare debet.Bar.tñ in d.l.Titia. quẽ ibi sequunt Cuma.Aret.& Iaſ.& Anto.cons.70.Abb.in d. c.
10 Hemma.Paul.in l.fi.C.de Epis.& cle.dicit,↑sup hac tradõne standum esse confessioni illius,qui asserit,se arras recepisse,interim dum contrarium non probatur.l.Publia.ſ.fi.ff.depositi sed si confessio vtrinque fieret maximã esse fraudis ꝑsumptionẽ.Quæ quidẽ Bart.distinctio placet,licet Præp.in d.c.Gemma.2.q. dixerit cõmuniter receptum esse.l.fi.C.de spon.non habere locum in arris promissis.& Tiraq.de utroque retract.2.par.§.7. nu.55.idẽ asserat.quod ego non nego.tamen super earum traditione,quantum esse confessioni recipiẽtis ipsas arras cum Bar. contendam. Vnde non recte dixi gloss.in cap.accedens de procurato. licitum esse arras vtrinque promitti in sponsaliorum contractu.

11 Horum autem pignorũ,q̃ arras appellamus,illud ꝓprium est,ea amittere eum,per quem stat, quo minus matrimonium sequatur.At matrimonio secuto, ea rare dire ad dãtem manifestũ est.ita Abb.& ibi Præp.col.3. in d.c.Gemma.dicens hanc opinionẽ cõem. quam & Freder.asserit.cons.69.contra Hosti.in d.c.Gemma.

Hic tũ illud adnotare libet,Hispanos,omissa hac ar-
12 rarum significatione,arras ↑ vulgo appellare donationes factas uxoribus ante,uel post matrimoniũ contractũ, vt eo consumato,statim eis acquirantur,in præmiũ pudicitię,iuxta illud Iuuenalis satyr.6. *Nec illud qđ prima pro nocte datur.*qđ constat ex l.1.tit.2.lib.3 fori.& l.50. cum seq.in Taurinis legib.explicat Xuares in repet.l.1. tit.2.lib.3.fori,in prin. Nec possunt istæ arrę decimam partẽ bonorũ mariti excedere.vt cõstat i dictis ll.Nec me latet Qegia l.1.ti.11.par.4.antiqtus apud Hispanos, donationem ꝓ nuptias,arram esse appellatam. Donatio aũt propter nuptias differt plurimum ab his donationib.quas hisce temporib.Hispani arras dicimus, si quidem donatio ꝓ nuptias est id,quod confertur a viro pro matrimonij onerib.ad similitudinem eius, qđ ab vxore ad eadem onera confertur,& dos appellat.§. est & aliud inst. de don.l.cũ multę.C.de don.ante nup. d l.Reg.1.tit.11.par.4.[Ex qua,& ex d.§.est & aliud. cõstat euidenter,donationẽ ꝓ nuptias re, & nomine ab sponsalitia largitate differre,si ꝓpriã significationẽ ob seruare velimus.idem probat in d.l.cũ multę.& l. 2.& 7.in d.tit.11.& ex Azone in summa.C.de don.ante nup. & Guidone Papæ decis.145.quãus & is aliqua tradiderit,quæ aliena sunt ab Azonis sniã,& Iuniores quidam ab ipso Guidone alia adnotauerint,quæ is,ni fallor,minime scripserit.]Hæc autem donatio propter nuptias matrimonio soluto,etiam postquam fuerit cõsummatum,redit ad donãtem,nec penes vxores remanet.c.fit de donat.inter uir.& vxorem.Bald.per tex. ibi in l.2. C.de bonis quæ lib.Dec.in auth.præterea. C. vnde uir & uxor.col.3 Aymon cons.185.probat l.Regia 8.& 23 titul.ꝑ par.4.Vnde mihi non placet quod notant Ioan. Lupi in rub.de donatio.inter uirum & uxorem.§.12. & 23.& Roderic.Xuares in d.l.1.tit.1.lib.3.fori in pri. dicentes donationem propter nuptias,dici in hoc Castellæ regno arras.Id enim quamuis posset procedere attentis Partitarum legib.non tamen procedit perpẽ sis legib.fori,atque Taurinis.

Illud

Illud tñ nõ omittã donationẽ pp nuptias pro soluẽda dote uxori speciali quodã tit. hypotecæ subiectã esse, arg. tex. I auth. siue a me. C. ad Vell. & I auth. ut imo bilia ante nup. § si qs igit colla. 5. notãt in spẽ Ioan. Lupi in d. rub. 17. nu. 16. & Ant. Burg. in c. puenit. de emp. col. pe. Coras. post l. filium. C. famil. ercis. nu. 125.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Filius, vel filia licet honeste exigat patris consensum ad mrimoniũ, tñ eo nõ petito tenet cõtractus cõiugalis.*

2 *Legatum virgini factum, si Titio nupserit, minime amitti, si ipsa legataria alteri nubat ex consensu patris.*

3 *Intellectꝰ ad l. cũ tale. §. rescriptũ. ff. p cõ. & defloratio.*

4 *Intellectus ad l. nuptiæ. C. de nupt.*

5 *Filia contrahens matrimonium sine licentia patris non potest ab eo exhæredari.*

6 *Leges quædam Regiæ intellectæ.*

7 *Pater cogitur dotem constituere filiæ, quæ absque eius consensu nupsit viro digno.*

8 *Lex Regia octaua, tit. 11. part. 4. explicatur.*

§. OCTAVVS.

1 ONSTAT denique, ad mrimonium esse necessariũ consensũ liberũ illius, q cõtrahit. ita vt nec patris cõsensus requẽdus ꝓcise sit. Quanuis, q. honestũ sit, patrẽ pro filio impubere mrimoniũ cõtrahere, & cõiugale pactũ fine. c. 1. de despon. imp. is tñ cõtractꝰ sine consensu filij tacito, vel expresso, minime ꝓcedit c. 1. §. fi. de despõ. imp. in 6. Abb. & cæteri in d. c. 1. de despon. imp. imo solus consensus filij familias puberis matrimonij contractũ perfectũ facit. qd locũ habet ẽt in filia. c. veniens. in 1. de sponsa. c. sufficiat. 27. q. 2. atq; idẽ probant utriusq; iuris interpretes. [quorũ sñię potissimũ suffragat Lucii tertii rñsũ. in c. cũ cã. de raptor.] Leges. n. q in filia nubente patris cõsensum exigũt, ut in Lea q patris. ff. de spõ. ẽt si filia vidua sit, & extra patris ptãtẽ, mõ intra vicesimũ quintũ ætatis annum l. viduę & l. in coniunctione. C. de nupt. q ẽt leges parentũ consensum exigunt in ipsis nuptiis filiorum, qui patriæ potestati subditi sunt l. 2. ff de ritu nupt. l. in sponsalib. in fi. ff. de sponsa. §. 1. institut. de nupt. [Et Ecclesiastici canon ca. aliter. 30. q. 5. & ca. 3. qui. matri. accus. possunt.] ad honestatem referuntur, non q matrimonium, sine parẽtum consensu cõtractum nullum sit. gl. in d. c. sufficiat & in c. cũ virũ. de regularib. & cuiꝰ. 32. q. 1. licet Chass. in Gloriæ mundi catal. par. 12. consid. 36. velit probare, matrimonium a filia, absque patris consensu, contractum, nullũ esse. qd falsum est, & receptissimæ apud nos sñiæ omnino repugnat. Nec mihi placet quod nouissime probare conatur Corat. lib. 1. miscel. c. 17. dicens & matrimonium absque parentum consensu a filiis cõtractum rescindi sententia posse, modo carnis commixtio secuta non fuerit, multo minus recipienda est opinio Ioan. Oldẽdorpii qui 4. classe actionũ, 16. act. 1. septẽrationib. nititur probare matrimonium a filiis absque parentum consensu contractum, nullum omnino esse, nam. subscribit Chassaneo, cui nos palam repugnamus. [Quamuis & doctissimus Duarenus eandem opinionẽ probare conetur in tit. ff. solu. matr. c. 2. de nupt. qbusdã tamen expositis conditionib. quib. & aliis in hac eadem controuersia visus est multæ lectionis atque eruditionis uir Claudius Spenceus post in priorem ad Timotheum commentarios, eius sententiam sanctę matris eccl. się, & sanctæ sedis apostolicæ iudicio subiiciens, eã etenim opinionem ꝓbitati authores in his filiis probasse videntur qui in patria sint ptãte atq; eo animo, ut si quid n. cõtra nã ab ecclesia foret diffinitũ syncere qui dem admitterent, & oĩno probarent. Denique S. Tridẽtina Synod", cui & ipse interfui, anno M. D. LXIII. sess. 24. anathemate damnat eos. q falso affirmãt. mrimonia filiorumfamilias sine cõsensu parẽtũ cõtracta irrita esse.]

Honestum tamen est, atque Reip. maxime conueniens, filias in nuptijs contrahendis parentum consensum exigere. Nam & Hermione, in Euripidis Andromacha, propria sponsalia patris curæ commissa esse, palam profitetur. Nec virginalis pudoris est, matrimonium eligere, authore Ambrosio, lib. 1. de Abraham Patriarcha. ca. 6. quem Grati. retulit. 32. q. 2. cap. honorantur. vbi plurib. authoritatib. ipse Grat. hoc comprobat. Vñ non miror Stepha. Bertr. consi. 148. 1. uol. meritò legatũ virgini factum, si Titio nupserit, non esse caducum, nec amitti, si ipsa virgo alteri nubat ex consensu patris, Honestum enim virgini extitit a patre consensum exigere, eiusque in uoluntatem in matrimonio contrahẽdo sequi, liquidem & inhonesta, atque impudica foret, si parentis uoluntati refragaretur. [De huius tñ rescõsi veritate nihil quod mihi certum sit modo asseuerare possum. Lector etenim legere poterit, quæ de similib. controuersijs diligenter tradit Emmanuel a Coitain ĵ. cum tale. ff. si arbitratu. ff. de cond. & demon. 3. ampliat. & 6. limit.] His & Tertullia. suffragatur lib. 2. ad uxorem ita scribens. Nam nec in terris filij sine cõsensu parentum rite & iure nubent. [Plato item lib. 6. de legibus, & Demosthenes ex Atheniensium lege in oratione aduersus Stephanũ. Quib. adde quæ Iulius Paulus li. 2. sent. tit. 20. scribit Eorum, inquit, qui in ptãte patris sunt, sine uoluntate eius matrimonia non contrahunt iure, sed contracta non soluuntur, contemplatio. n. publicæ utilitatis priuatorum cõmodis ꝓfertur. Hæc Paulus, ad quẽ multa Cuiacius adnotauit li. 3. obseruat. c. 5. præter ea, quæ in scholijs scripsit. Sed & ea omnia diligenter sunt obseruanda q̃ diuus Basilius tradidit canone 3ñ. atque itẽ 41. & 42. vt tandem lector intelligat ea omnia sic esse intelligenda, ut in ecclesia catholica matrimonia, etiam a filijsfamilias contracta sine parentũ consensu rata esse omnino existimemus, tametsi honestum esse, ad eum actum filios, atque maxime filias parentum consensum exigere censeamus.]

3 Attamen ex ꝓtaris deducitur verus intellectus ad ll. cum tale. §. rescriptum. ff. de cond. & demonst. ubi ꝓbatur, legatum Titiæ factum, si arbitratu Sempronij nupserit reiecta condõne, purõ esse, atque valere, cum cõditio illa libreo consensu aduerteretur. Secus tñ dicendũ foret, si esse legatum sub condõne, si cum consilio Sempronij nupserit. Qui enim tenetur consilium ab aliquo exigere, minime obligatur illud sequi. licet d. l. intelligũt Paul. cons. 300. 1. uol. Alex. in l. nuptiæ. §. primo. ff. de leg. 1. Fel. in c. ex parte. col. 2. de const. Aymon Saul. 1. dicens hanc opinionem esse communem cons. 1.

Secundo hinc deducit tex. in l. viduæ. C. de nupt. dicentem, ? filiam emancipatam, ante vicesimumquintũ 4 annũ non posse fœcundas nuptias contrahere, sine licẽtia patris, procedere de honestate, nõ de rigore, nec de necessitate. quod tenet gloss. ibi recepta communiter, vt constat ex adductis per Ioan. a Gatronib. in rubr. de secund. nup. nu. 69.

Tertio ex præmissis apparet, ? filiã mrim oniũ cõtrahentẽ in facie, quod aiunt, ecclesię, etiam sine licentia patris, non posse iure a patre exheredari. Nemini enim facit iniuriam filia, quæ iure permittente mrimoniũ cõtraxit. At ius canonicum permittit filiã cõtrahere matrimoniũ sine consensu patris, quia idem ius liberũ, cõstituit consensum ad coniugiũ, qd si filia contrahens sine cõsensu patris posset paterna hæreditate priuari, minime auderet libere nubere cui vellet. ita Host. Abb. & alij in c. 1. de ſpõ. imp. latius Ioã. Lupi in c. per vestras, de dona

de donat. 3. nota. ff. 9. cũ sequẽtib. Alex. cons. 107. 1. vol. Dec. & Ferra. in l. nuptias. ff. de reg. iur. Roder. Xuares in l. 2. tit. de matr. lib. 3. fori. & hæc est cõis opi. ut fatentur Abb. in d. c. 1. Fel. nu. 59. & Dec. nu. 39. in c. ecclesia. de constituti. Ias. in auth. sed si post col. 2. C. de inoffic. test. qui alios ad id allegãt. licet Paul. id. auth. sed si post per tex. ibi teneat contrarium. & Bal. Noue de dote. 6. par. priui. 16. nu. 6. Sed assertio cõis locũ habet, ẽt si filia nubat turpi, uel indigno, ante ætatis annum uigesimũ quintũ, ẽt si pater uellet eã tradere I uxorẽ æque digno viro, & honesto, congrua sibi constituta dote, ob hanc libertatẽ, q̃ in coniugali consensu requirit. Potius. n. pmittenda est hæc iniuria, q̃ patri fieri vĩ indirecte, quã qd libertas mrimonij impediat. ita Imol. & Alex. ĩ l. 1. nu. 32. ff. solut. matr. In c. accedens. de procura. Ias. & Io. Lupi, ĩ locis paulo ante citatis. Dec. in d. l. nupt. & Io. Campe. in trac. de dote. 1. par. q. 13. ex qb. falsa est gl. in c. de raptorib. 36 q. 1. q̃ contrariũ tenet. cui simile est in d. auth. sed si post. quas ẽt sequunt plures, quod retulit Alex. in d. l. 1. & inter alios hoc approbat Ant. in d. c. accedẽs. Anch. cõs. 21. col. 2. & Roder. Xuares ĩ d. l. 2. & oĩum latissime. Pau. Paris. cons. 129. vol. 3. col. 3. dicẽtes posse a patre exhẽdari filiã, q̃ turpi, & indigno, ante uigesimũ quintũ annũ nuptit, sine p patris cõsensu. Sed nec eo rũ opi. coadiuuat, nec nostrã improbat tex. in d. auth. sed si post. cũ sensu a contrario uideat gl. opi. ꝓbare q. quidẽ sensus contra iura canonica, in cõiugali materia, admittendus nõ est. & potissime qa in nouella Græca Iustiniani 115. vt cũ de appel. cogn. §. aliud quoq; a qua deducta est constõ ꝓfata, sed si post, non sint illa uerba, ex qb. p̃dictus sensus colligit (in codicib. Haloandri, tãetsi extant integre in Scrimgeri editiõe, et apud Agyleũ. quare consultus est ad iura pontificia procuratore. Cũ ex litera illius Nouellæ, ẽt iuxta vulgarẽ editionẽ glossarũ opinio adhuc probet urgẽtius, quã ab ipsis fuerit adnotata.) Verũtad leges Regias q̃ expressim sunt contrariæ supradictis cõclusionib. ꝓcipue ad l. 2. tit. de matr. li. 3. fori ad l. 4. tit. 1. li. 5. ord. ad l. 10. tit. 2. par. 4. atq; alias, quas Ioan. Lupi congessit in d. 3. notab. §. 8. rñ deo d. Iure canonico sublatas esse, nec vim legũ habere quatenus pœnas inferunt mrimoniũ cõtrahentib. sine parentũ consensu. Nã & ti Hispaniarũ principes eas tulerint ad illã honestatẽ persuadẽdã, q̃ consistit in exigendo parentũ consensu, ab ipsis filijs, ad coniugalẽ cõtractũ, non tñ habent vim legũ, cũ id sancire ad Romanos Pontifices pertineat. ita Ioan. Andr. cõiter receptus in c. 1. statutum. in 1. de hæret. in 6. Abb. in rep. cap. ecclesia de constitut. numer. 20. Freder. consilio. 36. & alij plures, quos refert Felin. in capitul. 1. de sponsal. num. 23. idem Fel. in d. c. ecclesia. nu. 59. & ibi Dec. nu. 36. dicentes hanc opi. esse cõem, quam etiam sequitur Io. Lupi in d. §. 9. Dec. cons. 231. dicens nõ posse filiũ a ita tuto alimentis, nec ltima, privari, ex eo q̃ sine patris cõsensu coniugiũ contraxerit. quo fit, ut sublata sit iure Pontificum l. 3. §. si emancipatus. ff. de bonor. poss. contr. tab. qua sanctum erat posse patrem filiũ exhæredare, si ignominiosam vxorem duxisset absque eius consensu. Principes. n. laici nihil possent statuere, quod matrimonij liberũ consensum impediat. ut late examinat Ioan. Lupi in d. 3 notab. §. 3. vsque in finem eiusdẽ notab. Etiã circa accidentia ipsi matrimonio constat ex ꝓdictis. & notat Abb. & Præp. qui hanc opinionẽ asserit esse communem in c. 1. de sponsalib. col. 3. late Vincen. Hercula q. 3. & probatur in d. c. 1. c. tuam. de ord. cog. c. causam quę. in 2. qui filij sint legiti. scribit & hãc opinionem cõem esse Alex. cons. 107. uol. 1. ad finem vbi Carol. col. 1. conatur defendere, iuitissime a Principe seculari statuta pœna prohiberi posse matrimonium cum filia alicuius contrahi sine consensu patris.

6

Couarru. I hom. 1.

7 Quarto subinfertur ? patrem compellendum forte dotẽ soluere filiæ, quæ sine eius consensu nupsit uiro digno, ẽt ante uigesimum quintũ annũ, si filia dotẽ marito promisit. Abb. in d. c. 1. de despõ. impub. idem Abb. consi. 12. 1. vol. idẽ in c. 1. de adult. Campe. de dote. 1. par. q. 13. I oan. Lupi in d. §. 9. Ias. in d. auth. sed si post. Dec. in d. l. nuptias. in qua opin. omnes cõueniunt. teste Ripa. in l. 1. nu. 57. ff. solut. matr. idem probat decisio Tolos. 289. Bar. in l. obligamur. ff. de actio & obligatio, quanuis ipse senserit hoc intelligendum esse, quando filia nupsit post uigesimũ quintum annum. Sed ti filia dotẽ non promisit, quę tñ absque patris consensu nupsit, etiam tunc patrem teneri ad constituendam dotẽ ei, notant Bald. Ang. Pau. & Ias. in auth. res quæ. C. com mu. de legat. Ad duo etenim tenetur pater. ĩ. & tradendam filiam marito, & ad constituendam ei dotem. Et licet a primo sit liber ipse pater, quando ipsa iam nupsit, non tamen est liber a secundo, quam opinionẽ dicit esse communem Curt. Iun. in d. auth. res quę. nu. 25. & Ripa in d. l. 1. nu. 57. & Paril. cons. 29. vol. 3. num. 62. pro quib. est gl. c. ti. 32. q. 1. quam dicit Abb. singul. in c. ecclesia. de constit. nu. 20. eam tamen intelligit, facta promissione dotis a filia, quod gl. non aperit. Soler & ad id induci gl. in l. obligamur. ff. de actio & obl. illa uero non dicit patrem teneri ad constituendam dotẽ filiæ nubenti a sique eius consensu. Opinio tñ communis uerior est, & si Bar. in d. l. obligamur. & Abb. in d. c. 1. de despon. impub. aduersus hanc communẽ tenent.

Hæc vero omnia cessant, qñ filia nupsit indigno, ac ignominioso viro, tunc enim pater non tenetur ei dotẽ constituere, ẽt si eã promiserit filia ipsi marito. glo. in c. de raptorib. 36. q. 1. & ibi Arch. idem notãt Io. Andr. Card. & Ant. in c. accedens de procura. Bal. in l. 1. ff. de solut. matr. Abb. cons. 12. in 1. uol. col. 1. Non enim est compellendus pater, a filia electus iniuria, & ignominia, ei dotem dare. quod receptum est communiter, ut Ripa asserit in d. l. 1. nu. 59. & Paul. Paris. d. cons. 29. nu. 65. uol. 3. Sed hoc procedit, ubi filia, vel maritus ei set ita diues, ut cõgrua alimenta uterque haberet, quod si pauperes essent, cogendus pater est, ipsi filiæ alimenta ꝓstare, ex rõne tex. in c. cũ hæret. de eo q̃ dux. I mat.

8 Ex quo põt dari intelle. ad l. Regiam 8. tit. 11. part. 4. vbi sancitur patrem esse cogendum dotem assignare filiæ, ẽt diuitis. quod gl. notauit in l. fi. C. de dotis ꝓmi. cõiter ibidem approbata. & l. 1. ff. solut. matr. vbi Vinc. Herculanus nu. 31. & Fran. a Ripa nu. 54. asserunt hanc opinionem esse cõmunem, & eam sequuntur aduersus Bar. in l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Treb. cuius opi. probat Socin d. l. 1. Alc. de ꝓsump. reg. 1. præsump. 26. idem Alc. lib. 8. pareg. c. 3. & Ioan. Coral. in l. qui liberos. ff. de ritu nup. nu. 53. & Ias. in §. fuerat. de actio. nu. 108. super quo idem Ias. dubitauit in d. l. 1. col. 6. & Ioan. Lupi in c. per vestras. 3. notabil. §. 14. Atque ipse mallem Bar. opi. sequi, ni esset Regia lex. quę communem opinionem probat, hoc tamen communis non ꝓcederet, quando filia nupsit ignominioso, & indigno, sine licentia patris. Imo idem dicendum foret existimo si dignissimo nupsisset absque licentia patris. Nam si filia diues est, & habet vnde promissam, vel non promissam dotem constituat marito minime conuenit patrem cogi, dotem ei constituere.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Rapta libere potest matrimonium contrahere cum ipso raptore.*

2 *Rapta contrahens matrimonium cum raptore, non amittit bona, à lege sibi delata propter raptum.*

3 *Dos a lege ciuili taxari potest, atque ex hoc Regia l. [illegible]*

finditur.

4 *Secundas nuptias licitas omnino esse aduersus quosdã hæreticos.*

5 *Pœna a legib. statute contra feminas, intra annum luctus nubentes iure canonico corrigunt̃, cætere autem minime cessant.*

Mater secundo nubens, non petito tutore filijs, nec rationib. redditis punitur pœnis a iure ciuili statutis.

7 *Mater secundo nubens, atque etiam pater tenentur filijs ex primo matrimonio susceptis, reseruare lucra sibi ex illo matrimonio delata.*

8 *Dimidia lucrorum pars iure Regio acquisita, non est filiis prioris coniugis reseruanda.*

9 *Mulier secundo nubens intra annum nuptiarum alenda ab hæredibus mariti etiam volentibus cotis bona mobilia restituere.*

10 *Mulier secundo nubens, amittit vestes lugubres, ab hæred. mariti sibi præstitas*

11 *Legatum a marito uxori factum, cesse illam admittit conditionem si uiduitatem seruauerit.*

12 *Legatum a marito uxori factum, si casse uixerit, perdit iur, si ipsa secundo nubat.*

6. NONVS.

1 X ꝓdicta non semel hac consensus libertate, quã in mrimonio exigimus, oportet intelligere textũ l.c.fi. de raptori. vbi rapter cõtrahere põt libere mrimoniũ cũ raptore. Et ne id impediat iure ciuili, hoc mrimoniũ ꝓhibẽte, atq; antiqs quibusdã canonib. c. placuit. c. de puellis. 36. q. v. l. unica. C. de rap. virg. iura illa esse correcta asserimus. Etiã si raptor mrimoniũ cõtrahat cũ rapta, priusquã eã restituat his, a quib. eã de ra puerat. ita Ioan. Maior. in 4. dist. 29. q. 2. contra Mart. de Magistris, in trac. de tẽperãtia, q. de raptu, cuius tũ opinio post Synodi Tridẽtinæ Decreta partim admitti debet. Statuit etenim Sancti Synodus, inter raptorẽ, et raptã quandiu ipsa in ptãte raptoris manserit, nullũ posse mrimoniũ contrahere. Imo licet iure ciuili bona raptoris, q̃ rapte mulieri applicant, si ipsa rapta nubat raptori, ea oĩno amittat, auth. de rap. mulier. q̃ rap. nupt. tñ nec liber consensus impediat, illa pœna oĩno cessat canonica sanctione gl. in d. c. de puellis, q̃ sing. est ſm Io. Lupi. in c. per uestras. 2. notab §. 20. no. 8. vbi eã probat & eandẽ sequunt Abb. Are. Fel. & Dec. no. 14. in c. eccle sia. de cõst. Abb. in c. 1. de ſpon. Frede. cons. 36. Arch. in c. cũ fm leges. de hæret. in 6. Alex. in l. Scius Augerius. ff. ad l. Falc. Dec. l. nuptias. ff. de reg. iur. nu. 11. quorũ ratio est, ne timore amissionis bonorũ, liber cõsensus ad
2 coniugiũ impediat. Nec lex ciuilis potuit hoc statuere vt mõ diximus. Auo fit, vt falsa sit censenda gl. in d. ca. cũ fm leges. q̃ dixit pœnã dictæ auth. et iure canonico procedere, & locũ habere quia l. ciuilis nõ proprie pœnã infert contrahenti, sed potius aufert lucrũ, qđ rapte fœminæ ipsa lex dederat. q quidẽ gl. sing. est fm Abb. ĩ c. fi. de ꝓscrip. 3. col. & sequuntur eã Ant. in c. 1. de ſpõ. & ibi Fel. sibi contrarius nu. 15. Io. Lupi in d. 3. not. §. 3. nu. 13. Io. And. Anch. Domi. in d. c. cũ fm leges. Ana. in c. pen. de rapto. & Salic. in Lunica. C. de rap. virgin. nu. 12. Sed eorũ rõ, q̃ in tollendo lucro consistit, fallit oĩno vbi lucrũ iã ablq; aliqua condõne constitutũ fuerat. qđ alibi tractauimus. Hic. n. bona raptoris fine aliqua condõne, a lege ipti rapte deferuntur, & licet lex ciuilis ꝓhibeat mrimoniũ inter raptã & raptorẽ, in d. l. vnica. lla tñ lex non adiecit pœnã ꝓ licti à huic ꝓhibitioni, sed simplr mrimoniũ prohibuit. Vñ nõ potẽ eadem ciuilis lex auferre in pœnã mrimonij cõtracti bona illa, q̃ abs q; cõdõne, raptæ detulerat. Præterea, cũ iure ciuili sit pœna illa statuta iuxta prohibitionẽ mrimonij, ipsa aũt prohibitio, iure canonũ sublata sit, atq; abolita, rõni q uente ipsã pœnã cessare, tãquã ꝓhibitioni connexam.

3 Hinc tñ aduertere oportet. Nã Hipp. a Marsin. fin. 589. scribit legẽ a laicis sanctã, qua prohibent parẽtes dare filiab. doté, certã, atq; taxatã quantitatẽ exceden tem, nullã esse, ex eo q̃ impediat libertatem matrimonij, quod ipse non credo. Nullam. n. pœnã dicta lex con trahenti matrimoniũ iniungit, nec prohibet contrahi coniugia, sed ad reipublicæ vtilitatẽ parentib. occurit q̃ studio tradẽdi filias ĩ cõiuges, maritis gãre, & noleat q̃ diuitijs, sublimioribus, maria, qđ aiunt, & mentes promittunt. Hinc & inuictissimus Cæsar carolus Hispaniarũ Rex anno 1534. in comitijs Mãdricij habitis, c. 101. lege lata diffiniuit, quanta in his regnis foret filiab. assignanda dos a parentib. Cui decisioni plurimũ cõuenit quod notat Fel. in c. ecclesia sanctæ Mariæ de cõst. nu. 38. hic & a Venetis statutum. est, ne quantũuis diues Patritius ultra sex milia ducatorum aureorum dotis nomine filiæ auſit dare, vti refert Possellius. lib. de magistratib. Atheniẽsium, c. 32. Has uero leges, q̃ de dotib. constituendis præscribunt mediocrem quantitatem, vtiles esse tradit Aristoteles lib. 2. Polit. c. 7.]

4 Ex his etiam constat, tñ nõ iniuria a canonib. sublatas esse leges Cæsareas, sœdas nuptias, solutis primis, varijs pœnis punientes. c. cum fm. de sec. nup. adducta Pauli authoritate, ex qua etiam conuincit hæresis Montani Nouatij, & Cataphrygũ dicentium non esse licitas secundas nuptias, quib. & Tertullianus ad id ex ꝓfesso scripto libello de Monogamia, audacter consentit. Horũnque omnium meminit Aug. ll. 1. de hæres. nu. 26. & 86. eos inter hæreticos cõmemorans, quos & Hieron. execratur in Symboli explanatione ad Damasum. & in commentarijs epistolæ Pauli ad Titum cap. 1. & in epist. ad Marcellum. & Augustin. libr. vno, de bono viduitatis, cap. 12. quam hæresim ẽt conuincit Alfonsus a Cast. de hæres. in verbo, nuptiæ. cap. 2. & Io. Arbore. lib. 4. Theosophiæ, c. 29. libere enim nuptias uidua contrahit, lex igitur, q̃ ob id eam punit contra libertatẽ matrimonij est, & sic minime valet. Verum hoc intelligendũ ſ est de legib. quæ pœnam inferunt uiduis, ad nuptias festinantib. intra annum, seu intra aliud simile tempus, cetera aũt leges, quæ statutæ sunt, nõ in pœnam ad nuptias
5 festinantium, sed fauore filiorum prioris coniugij, nõ censenſ a canonib. abrogatæ. ita Inn. Io. And. Ant. Hẽ. & Prepos. in capitul. fin. de secundis nupt. glos. fin. in cap. fin. 2. q. 3. Barto. in l. 1. C. de secund. nupt. Vincent. Hercul. q. 7. col. 7. & hanc opinionem fatentur esse cõmunem Abb. in c. ecclesia. de const. in repet. nu. 20. Fel. nu. 57. & Dec. ibi, nu. 35. Sylua nup. 2. lib. numer. 78. & Ioan. a Garr. in d. l. 1. C. de secun. nupt. super glosſa. fin. nu. 23. & Coraſ. lib. miscellan. tertio, c. 1. Qua in re cauẽdum est a Iacobo Curtio, qui libro 3. coniecturalium c. 9. nimis audaces ciuiles leges quo ad pœnas subentiũ intra annũ luctus, absque vllo iure defendit. Imo rõnibus efficacib. dicebat Abb. in d. ca. ecclesia, quem ibi sequuntur Aret. Felin. & Dec. absque aliqua distinctione leges ciuiles, pœnas inferentes contrahentib. secundas nuptias, iure canonico omnino correctas esse. Sed cũ a recepta ab omnib. sententia non sit tutum recedere, ex eo infero, Primum, pœnas omnes in l. 1. C. de secund. nupt. contentas, atque itẽ l. Regia ſi. tit. 12. par. 4. aduersus fœminas, intra annum luctus contrahentes, locum hodie etiam in foro ciuili, non habere. ex dict. c. fi. cui conuenit Reg. l. 5. tit. 11. li. 5. ord. & Pragmatica Sanctio Henrici Regis, iter hui" regni leges quas Pragmaticas appellamus. Quo fit, vt fœmina intra annum ſcẽdo nubens, minime amittat proprietatẽ, nec usumfructũ bonorum

norũ, quæ sibi prior maritus reliquit. Quamuis d. l. 1. contrarium statuerit, quã illationẽ in hoc peculiari casu cõprobat. Io. a Garron. in d. l. 1. 12. notab. quæ omnia locum habent, ẽt si post mortem mariti intra mẽsem vidua ſcẽdo nubat. vt Panor. asserit in d. c. fi. idẽ in d. c. ecclesia. nu. 20. Are. & Fel. ibi nu. 37. & alij quos refert Io. a Garro. in d. l. super gl. nu. 24. quãuis in hoc contrariũ teneãt Bal. in d. l. 1. & idem in l. liberorum. ſ. 1. ff. de his, qui not. infra. & Cor. cons. 21. in 1. vol. colum. 3. propter periculum, quod instat ex commixtione sanguinis primi, & secundi mariti, ad certitudinem prolis.

6 Scẽdo ex dicta opinione, quã cõem esse diximus, t colligitur fœminam filiorum tutricem, non petito tutore filijs, nec administrationis rõnib. redditis ſcẽdo nubentẽ iuste puniri pœnis expressis in d. l. 1. & in auth. eisdẽ pœnis. C. de secund. nup. q̃ quidẽ iura canonib. sublata non sunt, ſm cõem, quã uerã esse asserit in d. auth. Io. a Garro. nu. 5. Nic. Aretin. 1. resp. de secun. nup. Soc. cons. 36. 1. vol. col. 5. Imo dicta fœmina priuat successione filij, cui tutorẽ minime petijt ante ſcẽdas nuptias, si filius intestatus moriatur. l. oẽm. & Bald. ibi, C. ad Tert. aut. de nup. §. fi. aũt tutelã. Sed ut pœnę locũ habeãt aduersus ſcẽdo nubẽtes, oportet mrimoniũ ſm esse carnalĩ copula consummatũ. not. Alb. in l. fœmina. ff. de fœna 20. & probat in d. l. 1. & apertius l. Regia ſi. tit. 12. par. 4. quo fit, vt minime placeat opinio Bal. in d. l. oẽm. & cõ n. 467. vol. 4. dicentis decisionem dictę l. omnem habere locũ ẽt ante coitum, & consummationẽ mrimonij licet Bald. subscribat Soc. Iun. col. 8. vol. 1. nu. 4.

Tertio hinc appret, etiam iure canonico procedere
7 l. fœminæ. C. de secun. nup. qua cauet, fœminã ſcẽdo nubentẽ reseruare debere filijs prioris mariti, quicquid lucrativo tit. ex bonis prioris uiri acquisiuit. Atq; idẽ in uiro locũ habet, gl. Bar. & alij in d. l. fœminæ. quos Ripa ibi ĩ prin. sequit. & Oldra. cõs. 33. Dec. cõs. 230. vbi hãc esse cõem opinionẽ fatẽ. & tradit latẽ Io. a Garro. in l. gẽraliter. C. de secund. nup. nu. 9. quã ẽt opinionẽ legela ta cõprobauit Regina Ioanna Caroli Cæsaris mater in l. 15. Tauri, ad id ẽt cõducit plurimũ d. l. gẽraliter, q̃ statuit usrũ dẽre ꝑteruare filijs prioris cõiugij, si ad fm trã fierit, ea q̃ ad ipsum ex dote, vel ex bonis prioris vxoris peruenerunt. In quo idẽ dicendũ est in acquisitis ex legis dispositione, si lucrativo tit. alteri cõiugi ex alteri" bonis, deferant, vt si lex deferat supstiti, ex bonis alterius coniugis, aliquã partẽ lucrativo tit. nullo habito respectu ad onus recedẽs, id dẽt filijs prioris mrimonij reseruari. Secuti refoluit Ripa in d. l. fœminæ. nu. 45. & Io. a Garr. in d. l. gẽraliter. nu. 55. dicens id esse cõiter receptũ
8 eiusdẽ opinionis vt esse Ioan. Lupi in rub. de donat. §. 50. nu. 53. dicẽs, secus esse in illis bonis, q̃ lege Regia deferuntur ad coniugẽ, ex acquisitis mrimonio conflãte, quo ad dimidiã acquisitorum partem. Hæc. n. pars, & si lege defertur pp societatẽ coniugalẽ defertur, & quia censetur dicta bona utriusque coniugis industria & labore acquisita, qđ in spẽ Ripa asserit in d. nu. 45. & 43. & idem Ioan. Lupi in d. nu. 35. & in l. 14. Tauri, dicẽs se ita rẽdisse de iure, priusquam lex illa 14. conderetur, quatandem ꝑdicta opinio comprobatur. Tametsi Ioã. Fab. in auth. in donatione. C. de don. ante nup. contra rũ in casu d. l. Regiæ dixerit. Ex quib. & constat hanc edicta li. C. de secund. nup. eadem ratione iure canonico noa esse iublatam, quod omnes passim fatentur.

Quarto, quamuis mariti defuncti hæredes, jure tenẽãtur relictę vxori dotis bona immobilia statim tradere, mobilia vero intra annũ. l. vnica. §. exact. C. de rei vxor. act. not. in c. 3. de don. inter vir. & vxo. quorũ mobilia fructus efficiuntur ipsorum hæredũ, nec tenent ipsi re stituere eos post anni dilationẽ cũ bonis ipsis iuxta gl. & cõem in d. l. dotium. ff. solut. matr. gl. & cõa in d. 3.

exactio optime reprobat Pau. Cast. in d. l. diuortio. vbi Alex. nu. 18. dicit eius opinionẽ uerorẽ esse de iure. & Zas. eã defendit satis constanter li. 2. sing. rñl. c. 1. q ũno legendus est aduersus ꝑtã Doc. opin. Interim t tñ
9 dũ mobilia dotis nõ restituunt, est alenda vxor uidua ab hæredib. mariti, si ipsa non habeat, vñ possit seipsam alere. gl. sic intelligenda in d. l. diuortio. in prin. ibi cõlter recepta gl. Bar. & cõis, in d. §. exactio. quã opinionẽ cẽem esse asserit Aelx. in d. l. diuor. col. 5. & eã esse equiorem dixit Abb. cons. 39. 2. vol. a. tenent. idẽ Cynus & Doct. in l. fi. C. de bonis mater. Zasius in d. c. 3. in fi. quis Abb. in d. cons. 39. & Pau. in d. l. diuortio teneãt cõtrariũ. Si tñ vidua intra annũ ad fm mrimoniũ trãsierit hæredes prioris mariti, nec tenent, mobilia reddere ĩtra annũ nec alimẽta ꝑstare. sensit Cynus in d. l. hin. pract. Ferrarien. in formal libelli, quo uxor agit ad dotẽ, vers. ac ẽt alimenta. & Ias. in §. fuerat de actionibus. nume. 25. Ioan. a Garro. in rub. C. de ſcdis nuptijs. nu. 41. pœna decima septima quorũ opinionẽ ego minime probarẽ, si maritus hic ſcdus esset pauper, nec haberet bona, vnde posset uxorem alere, quo casu, vel debent hæredes alimenta vxori præstare, vel ei dotem restituere. Hinc subinfertur, quod quamuis dicto casu quo tenentur hæredes mariti alere uxorem viduam etiam, teneantur ei dare vestes viduales, aclugubres, etiam preciosas. l. verbo uictus. ff. de uerborum. significa. Ange. in l. decreto. C. ex qb. cauſ. infam. irroga. Ang. & Are. in d. §. fuerat ad finẽ, attenta ꝑsonarũ, & regionis qualitate. Imo si hẽdes vestes has uiduæ uxori dederit, casu quo dare minime tenentur, donasse ei eas vestes ꝑsumuntur, pro tpre viduitatis. Alex. in l. is qui quadringẽta. §. fi. ff. ad lege Falc. ad fi. Nec incũbit viduæ probatio
10 consuetudinis de ducẽdi has vestes ex uiri ꝑmortui hẽditate. Sed illius tñ consuetudinis, ex qua viduæ his, vt oillis vestib. soleant lugere maritos. ita explicat Ant. Capicius in Neap. decis. 16. Verũ si fœmina intra annũ luct" nubat" reddere tenetur has uestes ipsis hẽdib. Notat Io. Lupi in rub. de don. §. 11. nu. 8. & ante eũ notauerãt Bal. cons. 478. 5. vol. & Campe. in tract. de dote. 2. par. q. 56. Et licet Campe. ac Ioã. Lupi, de preciosis vestib. loquãtur, idẽ in alijs dicendũ est, quia Bal. indistincte loquit̃, & expressim de omnib. idẽ scribit Alex. in d. l. is, q qua drigenta. §. fi. in fin. & Ioã. de Garro. in rub. C. de secũd. nup. nu. 43. pœna 18.

Quinto, eadẽ principali distinctione præmissa appa
11 ret iure canonico minime esse correctũ id, qđ iure ciuili est statutum. in authe. cui relictum. C. de indict. viduit. tollen. & in auth. q̃ locũ. C. si mulier. secũ. nupt. vbi probatur, legatum ĩ marito vxori factũ, si uidualem vitam egerit, uel donec ſcẽdo nupserit, amitti ab uxore, si secundo nubat. Nam conditio cælibatus, ac viduitatis & si reijciatur ab ultima uoluntate in his, qui nondũ coniugiũ contraxerunt. l. sed ff hoc. §. fi. cũ sequ. ff. de cond. & demonſt. in his tñ, qui iam primas nuptias contraxerant, non reijcitur. l. 2. C. de indict. vid. tollen. notat Ioan. de Garro. in rub. C. de secund. nup. 9. pœna. & idem in l. 1. super gl. nu. 23. C. eod. quod comprobatur, quia honestum est a secundis nuptijs abstinere. cap. fi. 31. quę. 1. l. hæc conditio. ff. de condi. & demonstra. vbi hoc notat Socin. & optime Coraſ. libr. miscellan. 3. c. 1. Nam & ex secundis nuptijs anima prioris mariti contristatur. auth. de non elig. secund. nup. fœmi. ſ. perspeximus. & auth. de nup. ſ. quę vero. in 2. fin̄ginuria filius prioris mariti, vt in d. ſ. perspeximus. probatur. Hinc & Plutar. in proble. Rom. 105. scribit, sed ũ esse uiduis multis ꝑsonis nubere, cu sic ĩ nuptiæ sint tristes, atq; lugubres. Ex quib. infertur, t uxorem, cui maritus legauit mille, si caste uixerit, si cundo nubentem legatum amittere, licet caste uiuere is dicatur, qui uitã cõiugalẽ

elegit.c.Nicena.31.dist.Tho.22.q.151.art.2. Sic etenim hanc illationē asserunt Ang.& Alex.in l.mulier.§.cum proponeret.ff.ad Trebel.dē esse dicentes,ꝟ dicta condō adiecta sit ab aliquo filio ꝓmortui mariti ,secus vero si a patre,aliove extraneo,qui non esset prioris viri consanguineus,filiæ vel alteri fœminę sub dicta condone legatū fiat,tūc.n.non amittit fœmina illud legatū et si nubat,ſm eosdē,quorū distinctio cōis est, vt testantur Cl.uelli.in d.l.mulier.§.cū proponeret.& Ias.in l.fi. col. fi.C.de inst.& ost.a Garro.in rub.C.de secun. nup.nu.98.& eā sequitur Tiraq.in l.Loues.§.hoc sermone nu.149.de verb.signifi.multa de sedis nuptijs adducēs quāus Bar.in d.§.cū proponeret.indistincte teneat legatū utcunq; a marito tactū vxori,si caste vixerit,mi nime amitti ab uxore, et si contrahat sedas nuptias. Cuius opinionē defendere conat Hippo.sing.1077. scribit tñ Ang.in d.§.cū proponeretut.minime caste viuere eā fœminā,q̄ tertio nupserit.idē Barb.consi.17. vol. 2.Paris.cons.260.vol.4.quorū opinio non aliter mihi placet quam si referatur ad maritum,vel eius filios dictam clausulam proprio testamento adijcientes

EX CAP. SEQVENTI. SVMMARIVM.

1 *Verba non esse necessaria præcise ad matrimonium contrahendum,sed sufficere signa.*
2 *Signa exteriora esse omnino de essentia matrimonij.*
3 *Anuli traditio an consensum coniugalem præ se ferat?*
4 *Tacens & præsens consentire videtur matrimonio .ab eius parente ipsius,tacentis nomine contracto.*
5 *Cohabitatio coniugalis,adducta Romani Pontificis dispensatione,si inter contingens,matrimonium,quod nullum erat,validum efficit.*
6 *Non refert quis prius interrogetur in coniugali contractu,vir,an fœmina.*
7 *Mutuum consensum in matrimonio requiri, qualiter intelligitur.*
8 *Procurator habens mandatum ad id speciale , nomine alterius potest matrimonium contrahere.*
9 *Procuratore,& eo,cum quo contrahendum est coniugium ignorantibus eius mandatum reuocari potest.*
10 *Procuratoris mandatum ad matrimonium contrahendum etiam iuratum,si reuocetur matrimonium non potest contrahi.*
11 *Procuratoris mandatum ad contrahendum matrimonium tacite,non tantum expresse reuocatur.*
12 *Procuratoris mandatum ad renunciandum beneficio ecclesiastico,& si reuocari possit , hæc tamen reuocatio,licet tacite fiat,ē ipsi procuratori denūcāda.*

CAPVT QVARTVM, Qualiter consensus exprimatur.

AD huius materiæ cognitionē scire oportet, nū uerba sint necessaria, de substantia huius coniugalis contractus? Et gl.in c.tuæ.de spon.vī dicere verba esse ꝑcise necessaria,in valētib.loqui,at in his,qui loqui non possunt ,exteriora sufficere signa. ex qb. coniugalis consensus exprimatur ,quod ꝓbare vī tex. in d.ca.tuę & id antiquiores quidā sequūtur, quos Hē. 1 ibi refert col. 1. Verius tamen est etiam in valentib. loqui,uerba non esse ꝑcisē necessaria,sed satis esse conclatum expimi per signa.Nā si de substantia matrimonij essent uerba,ēt in muis matrimonū minime daret. Si quidem substantia non mutatur ex accidentib.Et tū mutus cōtrahere matrimoniū pōt.c.cū apud de spō. Igitur.de substantia matrimonij non requiruntur verba Sic gl.a prima opi.recedere vī in d.c.tuæ.vbi hoc notāt Host.Ant.Card.Abb.& Præp.atq; ibidē optime Ioā.de Imo.in rep.col.7.Abb.in c.ex parte.nu.3.& 28.de rest. spol.gl.Ioc.sufficiat,27.q.2.Palud.in 4.dist.27.q.2.ar. 3. & ibi Io.Maior.q.1.Floren.3.par.tit.1.c.19.§.1.Are.cō si.13.col.2.vbi hanc opinio.asserit esse cōem. idē profitetur Syl.in ver.matrimoniū.27.q.Abb.in d.c. tuæ. Nic. Boer.dec.1.nu.18.& Galiau.in l.1.in prin.col.pe. ff.de ver.obl.vbi.Io.Cro.& alij id testant.ac post eos Soc. Iu. cons.29.uol.2.col.2.Nec Tho.contrariū asserit,tametsi ab aliquib.pro prima opinione citet.Is.n.d.dist.27.q.1. ar.2.dicit,verba requiri,signa tñ verbis æquivalere. Ex quib.tex.in d.c.tuæ.dū dicit uerba esse necessaria, intel ligendus est,id est,vtilia,quo ad certiorē ꝓbationē cōsensus,nō q̄ alia ꝓbatio ex uerbis certior est.ita Imol. ibi col.6.& est de mente Abb.Vel exponi pōt verba, id est,signa exprimētia consensum,inter q̄ verba obtinēt 2 principatū,ſm Sylvest.in d.§.7.¶Ex his ēt notandū est ad essentiā matrimonij exigi exteriora signa', cū fit facīm,atq; iō requirit signū exterius sensibile Palu. in d. dist.27.q.1.ar.2.& Sylu.d.§.7.Nā q̄d Io.Maior.in 4. dist. 26.q.1.ad 3.scribit mſimoniū constitui posse absque signis exteriotib.ex interiori consensu,si per Dei reuelationē alle interior consensus vtriq; contare ad diuinā reuelationē expectat.Nec alias dici potest mſimoniū etiam si interior consensus utriusq; ad coniugium concurrat,quod Host.Hen.& Doct.in d.c.tuæ fatent.

Hinc deducitur rō ad gl.quam ibi dicit sing.Abb.in c.pen.de spon.vbi scribit mſimoniū cōtrahi ex eo, q̄ 3 fœminę consensum coniugalē exprimenti,vir ipse anulū tradiderit.Id.n.signū consensum coniugalē ī utro exprimit,ꝓmisso fœminę consensu,verbis expresso , & hanc opinionē sequuntur Doct.ibi cōiter.Tradit equidē anulus in pignus mſimonij contracti,sicuti area locet tradi in pignus cōtractæ vendōnis. Vñ deductū est verbū,subarrare.Atq; ille anulus,ī mſimonij cōtractu, signū ꝑse fert illo pignore corda maris,& fœminæ cōiungi,& ob id quarto digito sinistræ manus infert, q̄d ibi vena sit ad ipsum cor tendēs.Sic Hidorus in c. fœminæ.30.q.5.hoc explicat,& idem ex Apptone in Aegyptiacis adnotauit Gellius lib.decimo,c.decimo. Macrobi.li.7.Saturnal.c.13.Virgi.Polyd.de inuētor rer.lib.2. c.21.Plin.itē lib 33.c.1.quo argumento,inquit,ēt nunc sponsæ anulus ferreus mittit,sīq; sine gēma.Et licet gl. in c.tenor.de re iudicat.sing.ſm Abb.ibi.& is simil.ī c. fi. de desp.imp.velint per anuli subarrationē mſimoniū ꝓsumi,q̄d verū esse contēdit Are.cons.13.col. 3.id tñ locū habet ubi ab altero contrahendū ꝓfferunt uerba coniugio apta ,& secuta est subarratio . vt asserit d.gl.in c.pen.& notat.Abb.ī d.c.fi.cuius opinio magis cōis est.notat idem Imol.in d.c.tenor.vel q̄ est cō suetudine inductum , ut in matrimonio anulus detur, certa signatus forma,& sub illa daretur , ac fieret anuli traditio.gl.in d.c.fœminæ.3.q.5.Abb. & communis in d.c.fi.vbi hanc dictionem exacta diligentia Hen.ex Hostien.& alijs auctorib.scriptit,& nouissime Paris.cons. 55.nu.43.& cons.6.col.vltim.vol.4.

Secundo infertur ſ matrimonium vere contractū cē feri,si parentib.filiorū nomine expressum coniugalem 4 consensum ꝓstantib.ipsi filij ꝓsentes tacuerint . text. in c.primo.§.fi.de despon.impub. in 6. Consensus enī ille paternus expressim ꝓstitus,filio ꝓsente,& tacente,signum exterius inducit,quo filij consensus ad mſimonū exprimatur.Hoc autem ex parentū contractu a iure ꝓsumptione quadā inducitur.Nec habet locū in alijs extraneis. glosl.in d.cap.tuæ.Abb.in capitul. ex parte .de restitutio spol.at. Iohannes Andreas & Doct.

in d.c.1.§.fi.Hen.in c.1.de despon.imp.Ioan.de Imol.ī d.c.tuæ,col.12,vbi Præp.cō'pen.hanc opinionem asserit esse communem,quam etiam sequuntur Abb.col. 3.& Fel.in c.nonne.de presump.& Hypolyt.sing.147. etiam si a filijs nullū aliud signum exterius processerit. Sylvest.in uerb.matrimonium.2.q.7.& prædicti Doc. idem dicere uidentur,Vnde falsa est gl.in d.§.fi.verticulo Sponsalia.quę in extraneis idem,q̄d in parētib.asserit

Tertio,ex præmissa conclutione deducit veritas. gl. in c.non debet.verb.de cętero.de consangu. ex qua ego 5 colligo matrimonium ſ contractū expresso consensu,q tñ nullus est,ob impedimentū aliquod iuris humani,et fici lītimū,si adducta principis facultate ad contrahendum illū,vir,& fœmina scienter in eodē coniugio perseuerauerunt quo ad carnale commercium. Ex hoc.n. videntur exhibere nouum consensum & validum ad coniugiū,per illa signa exteriora.q̄ opin.Abb.& Doct. ibi approbāt cōiter.& Pro ea est.tex.in c. proposuit. & c.fi.de coniu.seruo vbi ex Ber.gl.notatur,ex coitu carnali tpre idoneo scienter subsequuto,matrimoniū ꝓsumi,si prius consensus verbis expressius.sed propter aliquam causam nullus præcesserat.Sicut ex copula post sponsalia subsecuta matrimoniū ꝓsumitur.hanc ēt opinionē asserit esse communem Ferd.Loazes ꝓtul Illerd. in tract de matr.dub.12.nu.14.Ex quo subinferē declaratio ad gl.in c.1.de eo,qui duxit in matr.dicentem nouū consensum esse necessarium,vt,vir,qui uiuente prima uxore cum scda hoc ignorante contraxit , mortua prima coniugium cum secunda contraxisse dicat. idē ibi notant Ioan.Andr.& Doct.cōiter.ac Bal.Nouel. in tract de dote.parte 11.§.hactenus.nu.18.& probatur ī c.veniens.eod.tit.& hanc opinionem communem esse fatetur eam sequutus Paris.cons.52.col.1.vol.4.qui sequentem intellectū addit col.2.Satis,n.erit tacite alt quo sufficienti signo nouum consensum ꝓstari . Nēpe si, vir,& fœmina scientes primam uxorem mortē ob ipsi scin coniunctione,& cohabitatione perseuerent ,quo in casu exigitur scientia in ipsa fœmina ante hanc coniunctionis perseuerātiam.Oportet.n.ipsam scire priorem uxorem iam mortuam esse,& tic primum matrimonium solutum fuisse,quemadmodū in d.ca.1.Host. Præp.& alij explicant.pro quib.gl.facit,quę similem notat conclutionem in d.c.fi.de coniug. seruo.

Hęc autem expressio consensus coniugalis non refert a quo scripiat,a uiro,an fœmina,quādis honestū sit 6 fœminam prius interrogari.tex.ibi passim intellectus ī c.pe.de spon.& in c.licet.de spon.duo.Posset.n. contingere,q̄ fœmina requisita a uiro,ut eum acciperet in cōiugē,ruderet,accipe tu me prius in uxorem , ac demū ego te accipiam in uirū.At cum vir eā expresse vxorē accepisset,posset ipsa fœmina ipsum virum irridere , ac libere refragari. Nec erit ex hoc matrimonium , quod apertissimi iuris est,& confirmat ea hac ipē Ludou.Gozadi.cons.77. Nec est necessarū utriusq; consensum eo dē tpre exprimi licet mutuus cōsensus ad cōiugiū exigat.c.tuę.de spon.Satis.n.est eundē consensum ꝓsumi ptiuē concurrēte,velut si quis consentiat prius,ac demū illo consensu non reuocato,sed tacite durāte ,consentiat alter,ēt ex interuallo,etiectur. n. tunc matrimoniū,ſm Maio.in 4.sent.dist. 29.q.1.col.2.gl.& ibi Præp. 7 in c.dilectus.de spon.idem Præp.in c.pe.eo.tit.& Syl. in verb.matrimoniu.2.q.6.Host.in d.c.pe.& ibi Car. & Hen.col.2.per tex.i nūgnē in c.vlt.de procurat.in 6. quorū opinio cōis est,ut asserit Alexian.Li itipuler. in ff.de verb.obl.& id manifestū est in cons.4.nu.8.inter consilia Zati.vol.2.quo in loco author.primum intellectum,qui statim sequitur ad Abb.opinionem vera esse ostendat,atque hæc ipsa qo late hoc tit disputatur cons.2.3.& 5.& in cæteris cōi assertio recipitur,quam

ita explicat Paris.cons.55.vol.4.nu.15.Timetsi Abb.ī d.c.dilectus dicat contrariam opinio,esse de iure veritatem,atq; idē tenēt Ant.cons.63.col.lecū 2.ad fi. quorum opinio procederet,si interuallum foret longum inter primam , & secundam contensus expressionem, tex.ita cōiter intellectus in l.1.§.1.ff.de verb.obl. Haberet ēt locū qū is, qui consentit, credit eū,q̄ prius contulerat,non penituisse,cū tñ pœnituerit.Nam licet ille primus post ꝓstitū consensum ab altero,consentiat , non est mſimoniū.qd Ant.notat in d.cons.& Fel.in ca. ex parte decani.de rescrip.nu.1.pulchre Anchara.in cons. 228.cum duob.sequentib.& potest hoc notari ex gl.in c.fi.de coniug.seruo.& ex c.veniens.de eo , qui dix. in matr.Hostien. & Præpositus in c.1.eod.tit.& hæc quidem locum habent,vbi præsentes contrahere volunt matrimonium.

Sed inter absentes constat ſ matrimonium contrahi 8 per procuratores.c.fi.de proc.in 6.ī quo plura notāda sunt.Primū,mandatum exigi speciale ad contrahendum cum certa,& expressim designata ꝑsona.gl.ab omnib. recepta in d.c.fin.tex.in l.generaliter.ff.de ritu nuptiarum.optime Abb.in ca.in causis.de electio.colu.6.de in cons.114.2.volum. Nec refert,quibus uerbis hanc contractum procurator concipiat,an ipse contrahat absentis nomine,an pronūciet verba in persona absentis. Nempe si dicat,contraho tecum matrimonium nomine Titij,an dicat, Titius vxorem accipit,me internuntio, vtcunque enim contrahatur,matrimonium est Barth. quem ibi alij approbant in l.qui bona.§.fi alieno.ff.de dam.infecto Alex.cons.149.1.vol.col.pen. Tametsi actius contrahatur secundo modo,quam primo ex Bal. in l.unica §.ne autem.C. de cad.tollen.col.pen. Abb. in c.ex parte.in 2.de conuers.coniug.Fran.& Dom. in d.c.fin.Sylu.ett.in verbo matrimonium.3.q.no.Hinc procurator nuntius censeri potius debet,cum actus non cadat in procuratorem.

Scīo adnotandū est minime uelere matrimonium ſ contractum per procuratorem,si tempore,quo procurator contrahit,is qui ei mandatum dederat,id reuocauerat,procuratore etiam , & eo,cum quo contrahit, ignorantib.tex.in d.c.fin.in fine.quem putat. singul. Fel.in rub.de sponsal.colum.5. 9

Ex quo infert Domi.cons.33.col.pen. quem sequē Ludo.Gozadin.cons.77.matrimonio ſcontracto inter 10 consanguineos,sub conditione , si Papa dispensauerit, coniugium illud impedire,ita,vt adueniente dispensatione Papæ,nullum ut matrimonium,si alter,ēt altero ignorante reuocauerit consensum , quem præstiterat. Procedit uero hæc secunda conclutio,ēt si is , qui mandatum dederit,iurauerit id non reuocare.gl.in d.cap. fi.vbi eam sequuntur Doct.& est sing. secundum Soc. consilio.58.3.uol.quam dicit esse auream Fel.in c.ii.di ligedti.col.6.de for.compe.atque sing.Ias.in l.fi no tor tem.§.si centum.col.3.ff de condic.in de sequuntur eā Abb.Fel.nu.12.& Deci.nu.7. in ca.cum accessissent. de const.idem Dec.in c.ad nostram.de confirma.utili vel inut.Koch.Cur.de iure oatro.in verb.honorificum.q. 12.& Fel.in c.ex parte decani.de rescript.nu.12.quæ tamen opinio quo ad matrimonia ita frequenter recipitur,vt minime sit in dubium reuocanda.

Tertio est notandū non esse necessariā mandatiſ re- 11 uocationē expressam,sed tacitam sufficere,ut is is, qui mandatum dedit,ante contractū matrimonium ex primo mandato,dederit ſm mandatū ad contrahendum cum alia,tex.in c.ii de procurato in 6. atque idem dicendum est,si ante contractum matrimonium a procuratore,is,qui mandatum dederit, cui alia matrimoniū contracturit,etiam ignorante procuratore,qd Abb. tenet ī c.causis de elect.col.6.vbi tam' affirm, tacitam

factam a canonicis, qui alteri eligendi ptãr dederunt, praterri electioni facte postmodũ ab illo compromissario, & ignorante. quo fit, vt quamuis electi. de renuntiatio. statutum sit, revocationem mandati ad renunciandum beneficio ecclesiastico nihil prodesse, nisi mandatario nota fiat, tñ is is, qui mandatum dederat, priusquam mandaturus eo utatur, renunciuerit, etiã mãdatario ignorante prima renunciatio secundæ est ptereunda, cũ ex ea etenim uacet bñficium, non potest ex secunda uacare. hoc idem affert Rom. consi. 342. & Fel. in c. ex parte. decani. nu. 16. de rescrip. Blasius Aurioli in additionib. ad Gul. de Monte Laud. & Philip. Probus, in additionib. ad Ioan. Monach. in d. cap. fin. quorum opinio dubia mihi videtur in renũciatione bñficiorũ,
12 quia revocatio tacita mãdati, quæ fit cõstituẽdo alios procuratores, est etiam deducenda ad mandatarij scientiam. gl. in d. cle. 1. de renun. vers. qũlibet. & ibi Card. c. 1. quã gl & alias rationes ad hanc tentẽtiam adducit Barb. consi. 48. in 4. vol. hanc vltimam opinionem, quã & ego teneo, libertimæ professos. quo non relato Phil. Prob. sibi parum constans idem affert in rub. de renuncia. in 6. col. 4. & Ioan. de Selua. in tract. de bñf. 3. par. q. 16. in fi. Nec Roma. est pro contraria opinione. folũ. n. affert, beneficium semel vacans ex una causa, non posse ex alia absque nouta collatione, uacare. At hic nos negamus vacare ex prima renunciatione. Id verq; qd Abbas notat, & si dubium sit, nam & Innoc. ibi contrarium dixit, concedi tamen potest, cum ibi non sit ita reprobanda variatio, sicut in casu dictę clemen. 1.

Quarto circa eandem c. fi. conclusionem, idem dicẽdum creditmus in matrimonio, quod per epistolã cõtrahendum erat. ex gl. memorabili in ca. nec illud. 30. q. 5. notat Fel. in d. c. ex parte decani. nu. 10. Repetunt late Zasius, ac plures alij Doct. in eadem cõtrouersia disputantes, consi. 2. 3. 4. & 5. col. 3. Parisi. consi. 55. vol. 4. col. 1. & 2. Coras. lib. 2. miscellan. c. 4. ubi tradit, an per epistolam matrimonium probetur? quib. omnib. addo qstionem huic proximam & similem discussam a Carolo Ruino consi. 6. nu. 7. vol. 1. quam diligenter oportet perpendere ex authorib. per eum nuncupatim citatis.

EX §. SEQVENTI.
SVMMARIVM.

1 *Verba qua sufficiant ad matrimonium contrahendũ.*
2 *Verborum communis sensus, qualitas, & condicio personarum attendenda sunt.*
3 *Matrimonium cõtrahi tacite frequẽter per interpretem.*
4 *Verba hæc volo contrahere tecum matrimonium, an efficiat sponsalia de præsenti?*
5 *Verba illa habeo te in uxorẽ, an matrimonium inducãt?*
6 *Verba hæc, non habeo aliam in uxorem, nisi te, quo pacto sint intelligenda.*
7 *Negatiua oratio ex ipsa nihil affirmat.*
8 *Dictio, nisi qualiter sit explicanda.*
9 *Intellectus ad l. Titia §. si ff. de manumiss. testamẽto.*
10 *Intellectus ad l. quib. diebus §. quidam Titio. ff. de conditionib. & demo. ff.*

§. PRIMVS.

1 VAR aũt verba sufficiant ad mrimoniũ contrahendũ, plane constat hoc canone, vt verba ptentem conjugalẽ consensum exprimãtia, mrimoniũ li gnificãt tex. in c. pe. de spõ. cuius hæc est cõis interpretatio. Si qs. n. fœmine dicat, accipio te in uxorẽ, fœmina vero eodem modo ridẽat, & ego te in virũ accipio, mrimoniũ celebrãt ibi contractũ. idẽ est, si viro dicẽti, accipio te in meã uxorẽ, rideat fœmina, placet. Verũ non minima est inter nostrates controuersia, quib. uerbis pñs cõjugalis consensus exprimatur. Illud tñ primo aduertendũ est, in dubio quã significationẽ habeãt verba prolata, cõem sensum earum accipiendum fore. ca. ex literis in 2. de spons. & comprobatur ex l. Labeo. ff. de suppel. leg. gl. notãda in l. librorũ §. quod tñ Zasius. ff. de leg. 3
2 q̃ asserit cõem sensum verborũ, præualere propriæ dictionis significationi. Bar. in l. toll. in princ. ff. de leg. 1. Bal. in l. lege. C. de legit. hæred. eos sermones, platos vulgari lingua, iuxta vulgarẽ sensum esse intelligendos. notat Anto. Burg. in rub. de emp. & vendit. col. 11. Ias. in l. si aute. col. fi. C. de success. edict. gl. i. cõ nouũ 1. vers. dicas. de rescrip. & hoc ipsum in coniugali cõtractu notat Io. in Summa confessio. li. 4. tit. 2. §. 3. In quo ẽt attẽdẽda est loquẽtiũ qualitas, & condõ. c. fulmi. de matrimo. & obedien. Abb. consi. 73. in fcdo vol. col. 2. late. Fel. Nicolaitius in rub. ff. de noui operis nũtiatio. nu. 196. ex qb.

Primo infertur, mrimoniũ contracto p interpretẽ, qd̃ heri põt, gl. cõiter aprobata in c. ex literis. 2. 1. de spõs. tex. in l. 1. §. fi. ff. de verb. obl. cui dari debet fides integra, cũ fuerit electus cõi contrahentiũ cõsensu. Bar. & alij d. §. fi. si aliqd incidat dubiũ ex eo, qd̃ alter contrahentiũ dicit se non intellexisse verba interpretis, in illa significatione, ad cõem sensum recurritur. ita probat tex. in d. c. ex literis. Imo & si fuit interprete Gallo, & Hispano verba apta coniugio pronunciarent, ut iudicemus iter eos mrimoniũ cõtractũ fuisse ad actus inter eos subie quutos, vel ab eis pmissos, deueniendum est. an ex communi usu illi actus sint coniugales. Abb. in d. c. ex literis Pal. in 4. sent. dist. 27. q. 2. ar. 3. conclu. 4.

Secũdo hinc cõstat cõtracto cõiugio iter duos eiusdẽ idiomatis, si alter cõtẽdat verba plata accepisse in sensu distinctũ a matrimonio, cõis illorũ verborũ sensus erit considerãdus ex fatis oĩum. in d. c. ex literis. Atq; erit exẽplũ, si contrahentiũ alter dicat, promitto te in uxorẽ hẽre, donec terra cooperiat oculos meos. Est. n. hic sermo intelligẽdus iuxta cõem sensum, idest, donec moriar, nõ aũt donec ipse viu⁹ terra cooperiã oculos. Erũt que obuia mille exẽpla similia. videsigit quanti momenti sit cõis verborũ intellectus. Hinc ẽ consuluit Felix Maleolus in tract. de matr. vol. 9. non cõtrahuntur matrimonium his uerbis, nunquam te derelinquam.

Sed quid dices, Num hæc uerba, Volo cõtrahere te
4 cum matrimoniũ, significent præsentem coniugalẽ cõsensum? Et si uerbum uolo, in his, quæ a fola uoluntate loquentis pendent, adiungat infinitiuo designãti initiũ actus, etiq; suspensionem, erit contractus sponsaliorũ. ut uolo contrahere, uolo ducere te in uxorẽ. ita Io. Andr. & Abb. quorum opinio est magis cõis in d. c. ex literis, Sylueſt. in ver. matrimoniũ. 2. q. 9. Matth. de Afflictis in cõit. Neap. lib. 1. tit. 19. col. 2. In qua decisione refellenda est opinio Ioan. in sum. confes. li. 4. titul. 2. q. 4. & Affensis, lib. 8. titul. q. 7. dicẽtium illo casu nec esse sponsalia contracta. Sic ex diametro auertenda est Card. sententia in d. c. ex literis. asserentis per dicta uerba contractum esse uerum matrimonium. Cuius opinio posset sane intelligi, si dicta verba forẽt prolata de libertate, & ad interrogationem alterius, ex mẽte Bart. in l. gerit. col. 1. ff. de acq. hær. vel qñ præcessisset tractatus de matrimonio contrahendo. Card. in cle. vnica, de consang. q. 20. vel. si communis usus loquendi hanc significationem matrimonij receperit, ex eod. Card. in d. c. ex literis. Si aũt uerbum, volo, adiungat uerbo prænotanti exequutionem actus perfecti, & hic matrimonij exercitiũ, censetur mrimoniũ cõtractũ, vt volo te habere in uxorem, uolo te tenere uxorẽ, isti enim actus pmittunt cõtractum matrimonij, & ió illa uerba matrimonium pfẽ ferũt. in quo conuenire videntur Doctor. in d. cap. ex literis, vbi Hostiensis & Abb. hoc tenent.

tenent. & Syl. in d. §. 9. Henr. in c. ex parte. de spon. qd̃ quanuis sit dubiũ ex his, q̃ dicentur in q. sequẽti, id tamen est apud omnes in consesso, mrimoniũ cõtractũ conferi, qñ uerbum uolo, adiungitur rei, exemplum, Volo te in uxorem. idẽ sensit Bal. in l. 1. col. 2. C. de sũ. Trinit. Doct. in l. seruo electione. §. si ff. de leg. 1. & in l. in uendentis. C. de contrahen. empt.

Solet ẽt dubitari, an matrimoniem si contractum ill
5 his verbis habeo te in vxorẽ, iuro, seu promitto, quod te habeo in uxorem. Et ex c. ex parte. de spons. probari vt mrimoniũ his uerbis contractum esse, & ibi gl. cõiter recepta eandem opinionẽ asserit. Quæ enim cõe quens vult, antecedens illi pmissum velle vt. l. illud. ff. de acquirend. her. c. ẽterea. de off. deleg. 1. ergo q hẽre aliquã in uxorẽ promittit, cũ ex mrimoniũ mõ contrahere ostendit. idem profitetur gl. in c. si quis diuinis. p tex. ibi 30. q. 5. in princ. idẽ tenẽt Abb. & Dec. in c. iura uit. de probatio. col. 1. & esse hanc opinionẽ cõem constat ex Abb. & Præp. in d. c. ex parte. & fatẽt expresse Hadrian. in 4. sent. q. 13. de matri. Sed Magister in 4. sente. distinct. 28. capitul. 2. tuet in hoc contrarium, cuius opinio probat rõne. Verba. n. q̃ ppriẽ cõpetunt cõtrahendo mrimonio, si pronuncientur in futuro tempore inducunt sponsalia, si in Palud. in 4. distin. 27. q. 2. art. 4. conclu. 4. ergo & ista, cum in futuro tempore pronuncientur, nõ designãt mrimoniũ. Et pterea illa uerba, habeo te in vxorẽ, intelligi possunt vera oĩno esse, quanuis mõ non habeã te in uxorem, ut constat, ergo non sunt necessario referenda ad mrimoniũ pfenti cõsensu contractum. Ego aũt tunc pfentẽ cõsensum coniugio pstitũ esse opinor, qñ ex uerbis prolatis cõsensus his de pãti necessario sequitur. At in hac q. is consensus non sequitur necessario, igitur matrimoniũ nõ est. Quo fit vt Hadrian. in 4. sent. q. 13. de matrimonio, a frequẽtissima nostratũ sententia discedat Magistrum sequutus. in qua sententia antiquiores quidã Canonistæ fuerunt, nẽpe Hugutio, & Laurẽtius. quos Henr. refert in d. c. ex parte. idẽ insinuat Ang. in auth. qb. mod. natur. effic. li. 3. h. coll. 6. Et quo ad tex. in d. c. ex parte. rõdet, ibi ex illis uerbis, ab hoc ipse, & similib. cõsensum futurũ ad pns tẽp deduci. Vñ illũ tex. ad hãc qõnẽ notare, rõni nõ congruit Nec obstat rõ, quia. n. vult id, qd̃ sequit, censẽt oĩno velle id, qd̃ pmittit necessario si ille tpe, qui cõsequens executioni tradendũ est. Vñ qui hẽt aliquã fœminã in vxorẽ actu, pmittit se cũ illa matrimoniũ, contraxisse. Nõ hic ille, qui pãti pre actu non habet, sed habere pmittit, in futurum. ité quamuis hic promittens statim teneatur illam habere in uxorem, si tamen non habet, matrimonium non est. quod pulchra ratione Hadrianus cõprobat. licet optime sequeret hæc argumentatio. tenet statim eam hẽre in uxorem, ergo statim tenẽt cum ea cõtrahere, ex quo sponsalia tam probantur, non matrimonium. His tandem & alijs, quæ, Hadriã, adducit, communis opinio non applaudet. quæ & si vera foret locũ non haberet, vbi pars uerba sponsalitorũ, hæc subijcerent, ita concepto cõtractu, promitto ducere te uxorẽ, ac te habere in coniugem. Verba. n. subiecta ex præcedentibus, intelliguntur l. fi. §. cui dulcia. ff. de uino, tritico & oleo leg. c. dedes. de reciup. cle. 2. de procur. Vñ hæc sponsalia, de futuro de iudicanda sunt. ita Hostien. Abb. & Præp. in dc. eo parte. Rom. ling. 535. Dec. in ca. iuraunt de probatio. col. 1. Alex. de Imo. consil. 152. vol. 5. Nam qui ita contrahit, pmittit cum illa fœmina matrimonium contrahere, & eo contracto illam coniugaliter affectione tractare.

Verum hoc ita tractatu perplexa valde existimatur
6 qõ illa, an per hæc uerba, Non habeo aliã in vxorẽ, nisi te, fit contractum matrimonium, ac sponsalibus ita esse matrimoniu asserunt Ioan. And. Card. Abb. & Præp. in d. c. ex parte. Alex. de Imol. consil. 152. vol. 5. Siluest. in verbo, matrimonium. 2. q. 10. Barb. consil. 6. primo vol. col. 4. Ital. & Cur. Ian. in l. actione. C. de transact. 2. col. quorũ opinio cõis est, ut ste Præp. in d. c. ex parte qb. suffragatur ô illa, qd̃ dictio, nisi, præcedẽte negatiõe secuta affirmat, qd̃ ponit, at si sequat affirmatiũ, id negat. l. si cũ. §. qui iniuriarũ. ff. si quis cautionibus. Bar. l. actione. C. de trãsact. l. feriatis. C. de feriis. Hen. optime in c. de quarta. de pœnitẽtia. & notat Fe. inter alia. de sent. excõ. Rursus Gaspar Cal. Anto. & Zochus in d. c. ex parte. negãt per dicta verba mrimoniũ contrahi, sed tñ concedũt sponsalia esse contracta. His accedunt Capola consil. ciuil. 1. col. 3. Alc. in d. actione. ex tex. in l. si literis. §. pen. ff. de actio. emp. vbi qui promittit nõ vendere equũ nisi Titio, quanuis teneatur actione ipsi Titio uendere, tñ si alteri uendiderit, hęc venditio valet. Sed ille tex. refert in nostra q. põt. Siquidẽ licet absolute promisisset rẽ vendere Titio, non ex hoc esset facta venditio. At i hac qõne, si absolute ꝑmisisset illã fœminã habere vxorẽ, esset mrimoniũ contractũ, si illi tamus assertioni, q̃ in pcedenti qõne cõem esse diximus. Obstat tñ forsitan opinioni Ioan. Andr. & sequacũ tex. in l. Titia. §. fi. de manumiss. testi. dicẽs his verbis, Onesiphore nisi rõnes reddideris, hoc ne cito, potẽ adimi libertatẽ, quã dari. Quia rationibus non redditis, liber Onesiphorus esse non põt, nec ab hærede manumitti, redditis vero rõnib. potest manumitti ab hærede, non tñ censetur manumissus ex testõ, quia dictio, nisi, subsequitur negatiõnẽ pocentræ, vũ ponit rationib. redditis manumittendi facultatẽ. ex interpretatione Bar. ad illũ tex. q̃ cõis est, & eã sequit Henr. in d. c. de quarta. Doct. in d. actione. His igit nostrę qõnis verbis potius adimi, quã pstari consensus vł. Hinc Hadrian. in 4. q. 12. de matr. sentit pdictis verbis mrimoniũ minime cõtrahi, sponsalia vero contracta conferi, qũ uerba ita conciperentur, non habeo aliquã in vxorẽ, nisi te, non ducã aliquã in uxorẽ, nisi te. & subdit, nec sponsalia contracta conseri, si ita dictũ fuerit, non habebo aliam mulierẽ in uxorẽ, nisi te. Quę differentia, si communis verborum sensus, ut dixi, recipiendus est, nihil ad hanc rẽ conducit. Ideirco illud adnotandũ est, Iurationẽ negatiuã nihil allerere, nec ponere ex ipsa, nisi aliquid extrinsecus addat, iuxta dialecticorũ traditiones. vt. n. quis promittat non alienare domum extra familiam, non promittit se oĩno alienaturum intra familiã, nec ponit hæc negatiua oratio qc quam ex se ipsa. Ité si Cæsar promittit non gerere hoc
7 anno bellũ, nisi contra Turcã, non ꝑmittit ex hac oratione se gesturum hoc anno bellũ contra Turcã. Sed tunc dictio, nisi, reuoluitur in conditionem hoc pacto, Si bellum gesturus est hoc anno Cæsar, illud promittit gerere contra Turcã, non tñ promittit pure illud gerere, ita intelligendus est tex. in d. l. si literis. §. penul. ff. de actio. em. pti. is enim, qui promisit non uendere equũ, nisi Titio, censetur promisisse se illum equum venditurum Titio, si eum vendere ei libuerit, non tamẽ ꝑmisit pure uendere. Sed si & si fundum ita vendidero in quit ex illa, ut nulli alij, quam mihi, eum vendideris, actio eo nomine ex uendito est, si alij vendideris. Nec refert, quod Iurisconsultus vtatur dictione, quãm, nos vero loquamur de dictione, nisi, cum idem sit dicere, non uendam domum hanc, nisi tibi, & non vẽdam domum hanc alij, quam tibi, adnotante Laurentio Valla hoc eligant. 3. c. 34. & probatur in l. consulta diualis. C. de test. Nec circa hos. §. penult. intellectum libet hic immorari, quem tamen tradit Ludou. Gomez. in capit. de contrac. in 6. nu. 107. & 91. idem Gomez. in prãcedente nu. 7. post Felin. ex adiectione vero extrinseca potest oratio negatiua aliquid afferre & ponere, quæ quidem res excepitis manifeste constabit. Hoc enim ibi hodie

hodie cõmisit est, & nullus nisi Ioan. illud cõmisit, igitur Ioan. illud homicidiũ commisit. Sic, promitto vendere hanc domũ, & non alii quã tibi, ergo ꝓmitto vendere domũ tibi. Promittit Cæsar hoc anno gerere bellũ, & non contra aliquem nisi Turcam, ergo promittit gerere bellũ hoc anno ꝙ Turcã. Nec valet illhæc collectio, nullꝰ nisi Socrates currit, ergo Socrates currit. Cũ igit dictio, nisi, subsequit negatiuã orationẽ, tollit illã ĩ casu excepto, nihil tñ affert ex propria vi ac natura negatiuæ orõnis, nisi aliqd extrinsecus affirmatiue additũ fuerit, aut subintellectũ ex materia subiecta, qdqd aliter tẽ hãc diffinierint Iaſ. & Gomez. ĩd. prĩ. de actio 2. col. vñ deducit intellectus ad reg. pcẽtĩn. de reg. iur. in 6. nã dũ in eo dr. pcẽtĩn nõ dimitti, nisi restituat ablatũ, nõ statim sequit, ablati restõne facta, pcẽtĩn dimitti, sed id aperte intelligit, facta restõne, non esse locũ illi negatiuæ orationi pcedẽti dictionẽ, nisi, sed potius dimitti pcẽtĩn, mõ alia contingant, quę ad peccati remissionẽ necessaria sunt. Sic dum in eisdem iuris canonici regulis scribitur, Peccati venia non datur, nisi correcto, cũ appareat ex natura rei peccati veniã concedi vere correctis, manifestissimum est, dictionem, nisi, ibi affirmare, & ponere, quod pcedens oratio negauerat, nec hoc ex ꝓpria vi, sed ex materia subiecta, & id maxime ea ratione procedit, ꝙ regula illa loquat de remissione peccatorum, quæ remitti a Deo constat, & tamen non nisi correctis, ergo correctis datur peccatorum uenia.

Rursus ita Ibea argumẽtari, Actio aliquid est, & nihil aliud, quã ius prosequẽdi in iudicio qd tibi debeꝫ, igit actio est ius persequẽdi in iudicio qd tibi debetur, vñ hæc negatiua, ꝙ ex natura rei præmitt it affirmationẽ, ponit omnino, atque ita intelligendus est tex. in princi pio de actionĩ. Item peccatum dimittitur quo ad proximi iniuriã, & tñ non dimittitur, nisi restituatur ablatũ, ergo facta restitutione, oĩno peccatum, quo ad proximi iniuriam, dimittitur, ecce qua ratione oratio negatiua nihil ponat ex se ipsa, nisi aliquid extrinsecus addatur, uel expressim, uel ex materia subiecta, & natura rei.

Ex qb. audacter opinor, nec mr̃imoniũ, nec sponsalia, per uerba supra concepta ꝓbi. Tota nãq. oratio negatiua est, eaque hunc sensum habet promittentẽ ꝓ tu rũ mr̃imoniũ cũ illa fœmina, seu illã habiturũ in uxorẽ si coniugalẽ uitã promittẽs elegerit, non tñ promittit se ablicturũ coniugalẽ statũ electurũ, erit q; promissio sponsalĩ orũ sub condõne, si coniugalẽ vitam promittens elegerit. Poterit tñ continere, erit q; in cœlibatu vivere, nec reus erit fractę promissionis, qd Palud. asserit ĩ 4 dist. 27. q. 2. ar. 1. col. 2. dicẽs ex orõne negatiua non contrahi sponsalia, & subdit exẽplũ, non ducã alia Ivxorẽ nisi te. quo fit, vt nec mr̃imoniũ, nec sponsalia absolute cõtrahant his verbis, nolo alia in vxorẽ, nisi te. cõtra Ioan. Brunc. in tract. de spon. conc. 13. Sed o, subiicit mr̃imoniũ contrahi his uerbis, contraho mr̃imoniũ & nõ cũ alia, nisi tecũ. Sic ẽt erũt spõsalia, Ducã uxorẽ, & nõ cũ alia, nisi tecũ. Sic ẽt erũt spõsalia, Ducã uxorẽ, & nõ aliã, nisi te, erit cũ illa cõtractũ mr̃imoniũ. Quib. ita diffusa exacte põt Doc. cõtrouertia expl cari. Hic & ipse Adr. fatet, esse sponsalia contracta, si dicat, ꝓmitto cõtrahere matrimonium, & non cum alia, nisi tecum.

Tertio ex eisdẽ ego deduco intellectũ ad text. in d. 9 l. Titia. §. fi. vbi uerba illa, liber ne esto Onesiphore, ita accipiẽda sunt, ut oĩno sublata sit hẽdi facultas dandi libertatẽ Onesiphoro, & hic potentia, vt Doct. asserunt, illa oratione tollitur non actus. Aliter. n. verba illa uana forent, cum eis ẽt non prolatis, liber Onesiphorus non esset, qd Bal. animaduertit in d. c. cũ accessissent. de const. Dictio ergo, nisi, ibi adiecta condõne, ita induxit, ut liber Onesiphorus esse non posset, nisi redditis rationib. liber vero esse posset, si rationes reddiderit. Hæc aũt conditio vtilis est testanti, qui uoluit rationes reddi ab Onesiphoro, pœna adiecta seruitutis ꝓpetuæ. Sic tandem defendendus est communis illius §. intellectus & li Riminal. in d. l. actiõe. negligẽter eũ defendat. qua in re non placet, nec recipiẽdus est Alciati sensus, dũ li. 5. paradox. c. 4. contendit, redditis rationib. Onesiphorũ liberũ fore, & uerba illa testi esse referenda ad actũ, ratione per eum adducta, quam prius subtilis Riminal. excogitauerat in d. l. actione. Eodem pacto non est admittendus Stephanus in Necyomantia iuris, q dialogo 52. Magico carmine, Scæuola iurisconsulto, ab inferis euocato, ut illius §. proprium, ac germanum sensum ostenderet, existimat, redditis rationib. Onesiphorũ liberũ ex testõ fore. cuius opinio ex eo etiam corruit, quod inducta ad diminutionem non possunt argumẽtum operari. Sic ergo uerba illa testantis inducta ad admendam libertatẽ, minime possunt manumissionẽ dare. qua ratione nouissime Nicol. Bellonus libro secundo supputatio. cap. 17. præter communem opinionem defendit, Onesiphorum redditis ẽt rationib. liberũ nõ esse. hanc tamen rationem prius scripserant Dinus in regu. peccatum. de reg. iur. in 6. & Benedict. a Piumbino in d. §. vltimo. l. Titia.

Quarto hinc apparet, non contemnenda interpretatio ad d. l. Titia. §. vltimo, vtnon procedat quando oro assertiua libertatis præmissa foret illi negatiuę orationi. Nempe si testator dixisset, Onesiphore liber esto, & nisi rationes reddideris, liber ne esto.

Tunc. n. redditis rationib. liber omnino esset Onesiphorus. l. si quis ita liberatem. §. fi. ff. de statu liber. sentiunt Iason & Alc. in d. l. actione ex illa oratione asserta libertatis, quæ redditis rationib. manet in sua propria significatione, & libertatem confert.

Quinto, ex hoc apparet verus sensus ad l. quib. die- 10 bus. §. quidam Titio. ff. de conditionib. & demõstrationib. vbi per illa uerba, hæres meus ne des Titio centum, nisi mater mea moriatur, conditionale legatum est, & mortua matre debetur. ex eo enim procedit, quia ante illã orationem promissa fuit oratio assertiua, quę centũ illa dederat Titio ex legato. Sic enim dixit testator, centum lego Titio, & subdit, hæres meus ne des Titio centum, nisi mater mea moriatur.

EX CAP. SEQVENTI. SVMMARIVM.

1 *Ætas cõueniens reipublicæ ad mr̃imon. ũ cõtrahẽdum.*
2 *Ætas ad matrimonium iure canonum necessaria.*
3 *Ætas a canonib. requisita ad mr̃imoniũ malitia supleri põt, atque inibi declaratur quid sit hæc malitia.*
4 *Infans an possit matrimonium contrahere malitia præueniente ætatem. vt Hostiẽsis existimat?*
5 *Proximus pubertati quis dicatur, in matrimonio, cæterisque alĩb.*

CAPVT QVINTVM, De ætate ad matrimonium requisita.

1 QVa ætate conueniat reipublicæ mr̃imoniũ cõtrahi, quaue cõtrahi id possit, ut valeat, plurimũ disputat. Et philosophi varie scribunt de ætate, qua cõuenit marẽ &, fœminã mr̃imonio cõiũgi. Marẽ etenim fere in tricesimo ætatis anno, fœminã vero pubescentem decimoquarto anno, posse decimoquinto nuptijs copulari, author est Hesiod. cuius carmina Ioan. Stobæus adducit sermone 69. multo diligentius quam Ludo. Cęl. libr. lect. Antiq. 3. cap. 20. Arist. aut lib. 7. Politic. Politic. c. 16. admonet marem esse coniungendam cũ fœmina paulo ante tricesimum septimũ annũ, fœminã uero in decimo octauo. cui subscribit Adr. Tiraq. in legib. connub. l. 3. ad finem. Canonib. tãt ad matrimonij vinculũ ætas diffinita est duodecim in viro c. puberes. c. attestationes. c. continebatur. c. ex literis. de despons. impub. l. ĝirũ. l. in sponsalib. vbi gl. ff. de spo. l. mulierẽ. ff. de ritu nupt. Quæ in re extat pulchra uerba Macrobij li. 1. in somn. Scipio. c. 6. is inquam, de puero sic loquiter *Post annos aũt bis septem ipsa ætas necessitate pubescit. tunc. n. monerinceipit vis generationis in masculis, & purgatio fœminarum. Ideo & tute a patris quasi curia tam robur, absoluitur, de qua tamen fœmi. a propter votorum festinationem maturius biennio ceteris liberatur.*

Hactenus Macro. q uotorũ festinationẽ appellat, quã nos doli capacitatem, aut malitiam ætatem supplemẽ dicimus. Alias ẽt rõnes huius legalis discriminis inter marẽ & fœminã, ipse Macro. notat lib. 7. Satur. c. 7. Verũ ante dictã ætatẽ prohibetur a canonib. carnalis coniunctio, ne postmodum dubitetur de matrimonij valore, pp malitiã, ꝙ forsan aderat, & supplere ętatem poterat. tex. in c. 2. & ibi Abb. & Præp. de despon. imp. Hæc 4 tñ ætas a canonib. diffinitur, quia tunc ꝓsumit qs habilis ad copulã, & ad consensum coniugalẽ, qđ colligitur ex d. c. puberes. ubi gl. ti. hoc nor. Tũ dũ fabulæ illæ tex. puerperam dici illã, ꝙ parit in puerili ętate, receptũ hoc non est apud Latinos Iurisconsultos, qui puerperã appellant quancunque fœminã, quæ recens est a partu. l. illa uerba optimus. ff. de uerb. sign. vbi Alc. huius rei originem deducit. Igitur si quis ẽt post decimum quartũ annũ habilis non sit ad copulã, matrimoniũ contrahere non põt, interim tñ dũ id bone constat, mr̃imoniũ iudicandum est, atque expectandum est tempus aliqđ, ex quo posset colligi, illum inhabilem esse ad carnalẽ coniunctionem. c. laudabilem. de frigid. Sic ergo is minor expectandus est, donec constet ipsum non ex debilitate, sed ex frigiditate, natura ipsa, esse oĩno ĩpotẽtẽ, alioqui infirmus, qui debilis est, illa tpre matrimoniũ contrahere non posset, qđ falsum est. Vnde matrimonium contractũ a maiori quatuordecim annorũ, & si tũc nõ possit carnaliter cum fœmina commisceri, nec generare valeat, nihilominus tenet ita Host. Ioan. Andr. Card. & Hen. in d. c. puberes. primam opinionẽ glo. ibi secuti, Ang. in uerb. matrimoniũ. t. imped. 16 § 6. Syl. in ver. matrimonium. 5. q. 7. & est opinio communis secundum Abb. in d. c. puberes, qui eam asserit æquiorem esse. licet contrariam veriorem esse opinetur. 3

Hinc patet ætatem hanc a canonib requisitam malitia suppleri, vt probatur plurib. canonib. sed potissimũ in c. de illis. in 2. de desp. impu. c. puberes. c. ii. eodem. titu. Malitia vero ista in duob. consistit, in discretione. l. ad consensum coniugalem intelligendum, & in potentia ad carnalẽ copulã. atq; hæc malitia ob id prudentia appellat ĩ d. c. ii. & ꝓbant hæc ĩ gl. c. de illis. ĩ verb. malitia & ĩ uer. copula. ubi idẽ notãt Ioan. Abb. & Præp. Regia l. 6. tit. 2. par. 4. potẽtia vero ad copulã probat, & si iter cõiuges copula non fuerit ꝓmissa, si ipsa ab alio fuerit cognita, & ipse cũ illa fœmina carnale cõmerciũ habuerit. gl. & Doc. in c. 1. §. 2. de desp. impu. in 6. quã cõiter esse receptã fatet Præp. in d. c. de illis. Itẽ ex aspectu, aliisq; uerisimilib. signis, vt tibi notant Inno. Abb. & Præp. Allegans tñ impuberẽ cum fœmina aliqua copulã carnalẽ habuisse probare debet actũ copulæ, ꝙ si probare copulã uelit, ex eo quod fœmina cohabitans cum impubere reperitur corrupta, oportet probare illã impuberi traditã fuisse virginẽ, & tẽpore cohabitationis cum eo corruptã reperiri. Fr. Dom. cons. 14. col. 4. sentiunt Host. & Præp. in d. c. de illis. Ex qb. satis colligi põt, nõ sufficere ad coniugiũ inter impuberes potentiã ad copulam, nisi discretio ad consensum coniugalem cõcurrat. pro quo tex. adest. insignis in c. continebatur. de despons. impu. vbi ex cõi intellectu probatur, copulã ibi a Rom. Pontifice. perpensam fuisse in proximi pubertati ex eo, ꝙ discretio rõne ætatis proximę pubertati ꝓsumatur, vũ ex ætate proxima pubertati ꝓsumitur discretio, & prudentia, nõ tñ ꝓsumit potentia coeũdi. Sic econuerso ex nixu coitus ꝓsumit potentia, non tñ discretio. tex. in c. attestationes, cuius abor minimus, de despon. impu. Imo ipsa copula satis potentiã arguit, nõ tñ discretionẽ, ut in d. c. continebat. Nec consensus expressus ꝓbitus cũ discretione, id est, iuxta ipsam pubertatẽ arguit potentiam coeundi, nisi nixus ꝓcesserit. vt in d. c attestationes. Ex quib. ẽt subiiceꝛ, proximũ ætati, matrimoniũ contrahere non posse, nisi eo ipsam ꝓsit posse coeundi potentia, tex. in c. ex literis. de desp. impu. lib. cõplear. & rursus ibi, peruenerit. Nec mihi placet Host. opinio in d. c. puberes. dicentis, infantem, qui sit potẽs ad coeundum, posse matrimoniũ cõtrahere. Nã cũ cõsensus sit ẽt necessarius, non efficit matrimoniũ copula, igit nisi tin illo infante adesset discretio maxima, nõ esset iudicandũ mr̃imoniũ ex potentia coeũdi. ita Abb. in d. c. continebatur. not. Præp. in d. c. puberes. ubi ipse Host. fi. col. hoc ipsum explicat, & comprobatur ex decisis eiusdem Abb. in c. de deli. puero. Raro tñ contingit coeundi potẽtia infantibus, imo nec maioribus. septẽnio ante duodecimum ętatis annum. tametsi gl. in sũ. 20. q. 1. meminerit pueri, qui cum esset nouem annorũ, nutricem impregnauit, ex authoritate Dini Gregorij, qui id narrat lib. 4. dialog. c. 19. testatur ẽt Hierony. in epist. ad Vitalem presbyterũ, se audisse puerum quendam in decimo anno grauidam fecisse eius nutricem, vbi subdit, Salomonem in decimo anno gẽuisse Roboam, Achaz ẽt in anno ętatis undecimo Ezechiam procreasse, idẽ scribit,]vtrunque tamen certum omnino non esse, apparet ex posteriori Dini Hierony. opinione, & fallum esse constet Fracti. Gonnanus lib. 8. cõmẽ. iuris ciuilis c. 4.]referunt aliqua ex his Ludo. Cælius lib. 8. lectio. antiq. c. 8. Io. Igneus in l. §. impubes. nu. 9. ff. ad Sylla. & Andr. Tiraq. de iure maritali. l. 5.

Cæterũ, quia ad hanc rẽ conducit plurimũ, scire, qs dicatur proximus pubertati, notãdũ est, ꝓximũ pubertati eum dici, qui annũ decimũ, & dimidiũ peregerit, si sit mascꝰ, fœmina vero, ꝓxima ẽ pubertati, si nõ nũ annũ cum dimidio compleuerit. gl. in §. pupillus. in fin. dein ut stipul. & in l. papiliõ. ff. de reg. iur. quas esse cõiter approbitas asserit Iaſ. in l. properandum. §. & si quidem. C. de iud. Soc. in l. §. adipiscimur. ff. de acquiren. poss. Arct. in d. §. pupillus. Doc. in d. l. pupillũ & ꝓbant Regia l. 8. tit. 31. par. 7. Sunt alij, qui quo ad deliꝛa illã esse proximum pubertati, opinantur, cui ad ætatẽ perfectã iex tantum menses deficiunt. Bal. in l. excipiũtur. §. ad Syllã. quẽ Iaſ. sequitur in auth. sacramẽta puberum. nu. 15. C. si aduersus vendit. idem Iaſ. in d. §. & si quidẽ. Alij eandem hanc opinionẽ vltimam sequunt, non tantum in delictis, sed & in alijs quibuscunq; actib. gl. in c. attestationes. & in c. continebatur. desp. impub. probat tex. in l. notantur. ff. de excusat. tutor. norat Zabius q. 2. de Iudæis late Io. Igneus in l. §. impubes ff. ad ad Sylla. quã opinionẽ in cõiugali cõtracta dicit esse cõem Io. Staphileus in lib. de literis, grati. & inst. fo. 74. Hic tñ omissis arbitrio iudicis opinor relinquendum fore. qs dicat proximus pubertati. Hoc. n. iudex arbitrabitẽ ex discretione pueri, & ex alijs circunstantijs cõtingẽtib. ita Faber. in d. § pupillus. Salic. in l. impunitus. C. de pœnis. Anan. in c. de delict. pue. Ant. in c. attestationes. ĩ fine. Abb. & Præp. ĩ c. cõtinebat. de desp. impub. Doc. in l. pupillũ. col. 2. Hoc tamen arbitriũ iudicis, ante il am ętatem, communi opinione diffinitã, non est passiꝛa ex hi.

exhibendũ,imo iudex,qui ante illã ætatẽ arbitrari dẽt puerũ esse proximum pubertati,maximis adducendus est coniecturis,& acutissime id agat,ac tandẽ raro. At post illam ætatem,non exigit iudicis arbitriũ ita vrgẽtes coniecturas,sat.n.erit aliquot mediocria signa perpẽdere,ex qb.arbitret,puerũ esse proximũ pubertati. Illũ vero puerũ,cui sex ĩm menses ad ætatẽ perfectã deerũt,audacius,ac leuioribus argumentis,proximũ esse pubertati arbitrabitur. Ex his omnino falsi est gl. in c. 1.de delict.pueror.quæ tex.dicentem puerum doli capacem,puniendũ esse intelligit,ĩn puero septenni. At illius tñ tex.intellectũ legendus est legendus est Dec.in l.ferre.ff.de reg.iur.& Hipp.in l.si quis te. C.de ficarijs.

EX CAP. SEQVENTI.
SVMMARIVM.

1 *Matrimonium contrahi non debet ab existenti in peccato mortali,contractum tamen tenet.*
2 *Perinde ut matrimonium contrahere non debet,si tamen contrahat,tenet contractus.*
3 *Excõicatus,si contrahat mrimoniũ,valet ipse contractus,idem de professione religionis ab eo facta.*
4 *Incestus crimen,quo pacto matrimonium impediat.*
5 *Homicidiũ probari,an impediat mrimonij cõtractũ?*
6 *Interdictã ecclesiã,vel indicis arbitrium faciat matrimonium,post prohibitionem contractum.*
7 *Clãdestina cõiugia an teneãt,quacunq; cõe prohibeant.*
8 *Clandestinũ matrimonium an sit peccatum mortale?*
9 *Intellectus ad constitutiones,excommunicãtes eos,qui contrahunt clandestina coniugia.*
10 *Clandestinum matrimonium,quod dicatur.*
11 *Clandestinum matrimonium,etiam si probetur legitime,non præfertur secundo,in facie ecclesiæ contracto.*
12 *Clãdestinũ mrimoniũ,dato aliquo impedimẽto,prolẽ illi matri dãdit,nõ abblãte virtute partis bona fide.*
13 *Clericũ,qui interfecit cõiugio clãdestino quẽ punias.*
14 *Suspensus ab officio,an sit suspensus a beneficio?*
15 *Episcopus,an possit suspensionis pœnam tollere,propria dispensatione.*
16 *Suspensio ad tempus,finito tempore,tollitur absque absolutione:secus est in excommunicatione.*
17 *Lex Tamina.49 defenditur.*
18 *Inferior qui legem principis tollere non pũt, addere tamen pœnas legi superioris optime potest.*
19 *Vsurarum crimen potest per leges ciuiles puniri.*
20 *Lex regia de vsuris defenditur.*
21 *Lex Tamen 49.rursus in praxim deducitur, & varie intelligitur & no.22.*

CAPVT VI. DE HIS, QVAE matrimonium impediunt.

1

XIt.si q̃ hũc cõtractũ illicitũ reddũt,q̃dã sunt q̃ impediunt mrimoniũ cõtrahẽdũ,non tñ dissoluunt illud,si contrahat. Quedã,& si ante contractũ cõtingerit illud olim impedirẽt,& cõtractũ irritũ facerẽt post illũ tñ accidentia,nõ diruũt mrimoniũ. Quæ autem ita impediunt,vt cõtractus mrimonij nullus sit ipso iure & prima quidẽ varie proponi possunt. Nã existẽs in mortali crimine,non põt absque nouo pẽtõ mrimoniũ cõtrahere Tractat.n.indecenter facẽm hoc maximũ,authore Floren.3.par.tit.1.c.19.§.fi.cui accedit egregius Doct. Mart.Nauar.in prin.de pœnit.dist.1.in 6.par.§.1.nu.33. & 39.idẽ cõprobat Colonn.Conciliũ,ti.de matr.c.verbũ.& per totũ illũ matrimonij tractatum differens,religiosis tractandũ fore hoc sacramentum. Et tñ contra

2 ctum matrimonium ab eo,q̃ mortali peccato est irretitus,valet.quod passim receptũ est, nec cuiquã dubiũ vr. Item † contra iuramentum a periuro matrimoniũ contractum,firmũ est.c.de illis.de spon.aptior tex.l.c. sicut eo.tit.gl.in c.mulieri.de iureiur.Pl.in c.fi.de ꝓcurator.in 6.cuius & nos meminimus l.c.4. huius lcę partis.Actus etenim spũalis,cuius laicus capax est, contra iuramẽtũ factus valet.not.Imol.in c.dilecto. de præb. Alex.Imo cõl. 6.col.2.vol.3.idẽ Imo.in c.cũ cõtingat de iureiu.nu.81.Dec.in c.cũ accessissent.de const.nu.9. Imo et actus spiritualis,qui in laicum cadere nõ põt,lactus contra iuramentũ validus est Abb.in d.c.dilecto. vbi dicit hanc esse cõem. Alex.in l.stipulatio hoc mõ. col.3.ff.de uerb.obl.idem asserit eam iecutus Ale.in d. c.cũ cõtingat,nu.180.idem Selua in tract.de bñi.3.part.q.27.licet in hoc vltimo Inno.in d.c.dilecto. teneat contrarium.quẽ sequuntur Imol.& Dec.in dictis locis Alex.in d.cons.16.Anto.in c.cũ M.2.col.de const.& de cilio Rotæ in antiquis.140.per tex.in d. c.delicto. cui conant rñdere q̃cõem in iam approbãt.quod hic latiꝰ disputare non vacat.Sic etiam matrimonium contrac- 3
tum ab excommunicato validum est,tex. in c.signifi casti, de eo.qui duxit in matr.quam pol.per adult. finsecundum Franc.in c.decreuit.de hæret. in 6. eundem inc.1.col.3.de excep.eod.lib.Fel.in rub.de spon.col.5. quem tex.ad idem valde commendat Ioan.Mato.in 4 sent.dist.29.ad fi.notat gl.in c.illud.21.dist. & in c. alma mater.de sent.excommun.in 6. verti. Iacramentis probat & hoc optimus tex.in c.cũ ilorũ.de sent.excõ. vbi professio facta ab excommunicato omnino valida cẽt.quod Abb.ibidem notar,& post eum Felin.dicens eum tex.sing.esse,atque idem Felin.in c.ii.col.1.de exceptid.m probat Abb.in c.veritatis.de dolo & contu. nu.35.idem in c.ex publico.de conuer.coniug. Etiam si excommunicatus per rescriptum principis,ab eo impetratum tempore excommunicationis , profiteatur religionem.Hæc enim professio valida est, secundum Ludo.Gomez.in c.1.nu.32.de rescrip.in 6.contra Fel. in dicta cap.cum illiorum.& in d.cap.fin.cuius opinio, quo ad effectum professionis,falsa est.

Secundo,matrimonium † prohibetur ob crimen in 4
cestus commissum cum affini.c.1.c.ex literis.de eo qui cog.consan.vx.suæ.c.qui dormierit.32.q.7.non tñ qñ quis carnale commercium habuit cum consanguinea vxoris,verum etiam,qñ cognouit carnaliter famina illam,cũ qua habeat publicæ honestatis iustitiæ impedimentũ.Hoc tñ vltimo casu prohibitio tantum fit,durante vita alterius delinquentis.ca. duo pueri. de desp. imp.Cõtractum tñ matrimonium firmum est, etiam vtroque casu,non obstante dicta prohibitione.gl.in c. 2.de pœnit.& remiss.Regia l. 4.& 13.tit.2.par.4. Qua ĩ re illud adnotandum est,ob crimen incestus commissi cum propria consanguinea,non prohiberi coniugium. Tho.in 4.dist.34.q.1.ar.fi.Flor.3.par.tit.1.c.16.§.4.Syl. in verb.matr.7.impedimento vlti.& Alfonsus a Castro lib.1.de potestate legis pœnalis.c.7.ad finem contra Ang. in Summa,in verb.incestus.& Regiam l.13.tit.2. part. 4.& Abb.in c.1.de eo qui cogno. consangui. vxor. vbi hoc sensit per tex.in c.fi duo viri.35.q.6.

Tertio,† si quis clericum presbyterum occiderit,in 5
pœnam prohibetur matrimonium contrahere,tñ si cõtraxerit,tenet contractus.tex.ita hl.& Doct.communi sensu intellectus in c.presbyterũ.de pœn.& remi. Reg. l.14.tit.2.par.4.Sic sponsus prohibetur cum alia,quam sponsa contrahere matrimonium,& tamen si contrahat,matrimonium tenet.ut constat ex his, quę prima horus operis parte adduximus,c.5.

Quarto,coniugium † cõtrahi non debet contra ꝓhi- 6
bitionem iudicis,tñ si contrahatur , valet contractus.

text

tex.in c.1.cum aliis de matr.contracto contra interdi. eccl.Idẽ erit si contra prohibitionẽ legis, aut Roma. Pontificis,qñ illa prohibitio habet tẽporalẽ, non perpetuã,cãm prohibitionis.gl.in c.c.tuã.de desp.duo vbi Abb.idẽ Abb.in c.ad dissoluẽdũ.de despon.imp.Dom. cons.33.col,5.p c.fin.de matr.contract.contra interd. eccl.notat Ceoi.in c.2.col.2.de test.notat & gl. insignis in cle.1.vers.inhibentes,de iure patro.quam Alex. Imol.commendat in l.1.col.1.col.2.ff.de lib.& posth. dicit solennẽ Ias.in l.non dubiũ.C.de legib.nu.18.dicit tñ Dec.in d.c.2.hoc esse speciale in mrimonio, qd dubiũ est ex ꝓdictis.Fit aũt seperatio mrimonii ita cõtracti,ad tẽpus in pœnã gl.in d.c.toa.q̃ dicit ord.Fel.in c.pen.col.1.de const.Hinc patet mrimoniũ ex legis ꝓhibitione lite pendente contrahi non debere c, tua nos. de spon.duo.c.dũ apostolica.de spon.tñ contractũ tenet.tex.in d.c.cũ apostolica.iuxta cõem eius intellectũ nisi cõtrahẽs crediderit primũ mrimoniũ,iup quo liti gat,validũ esse,tũc.n.esset defectus consensus,ita Abb. in d.ca.cũ apostolica.cuius mentionem egimus parte hac secunda ubi tractauimus,quando error matrimonium impediat.

7 Quinto,† mrimoniũ contractũ clã valet.c.nec illud. 30.q.5.c.cubi Abb.& alii de cland.desp. Tho.in 4.sent. dist.28.ar.3.Dec.cons.231.nu.6.idẽ Dec.cons.163.nu. 3.Præp.Pol.it alios in rub.de cland.desp.Prohibet tñ ab ecclesia hic clandestinus mrimonii contractus pp dãna,q̃ reipub.ex his coniugiis clandestinis contingunt quotidie.Lites enim oriuntur plures,ac discordiæ maxime.Vñ in c.1.30.q.1.potius,inquit tex.hæc clandestina mrimonia adulteria appellanda sunt, quã coniugia, quę ét doctiss. me reprehendit Colonieuse cõciliũ,tra. de mrimonio.c.incipienti, Deritib.& c. verbũ ita que. Regia l.tin. titul. 2.par.4.Nã & Apuleius li.6.Asini aurei inducit Venerẽ argumentãtẽ non uideri legitimas nuptias inter Cupidinem & Psychen,ob distantiã , & quod res acta esset furtim,& hoc testib.patre non co-
8 gnoscente,quæ uerba retulit Vergil.holy.li.5.de inuen rer.c.5.Quo nihil tut mortale pẽtñ sit matrimoniũ clandestine contrahere,nisi adsit causa aliqua , ex qua talis contractus,circunstantia illa videri possit licitus. Quẽadmodum si virgq̃ sub tutela iniqui tutoris constituta clandestine contrahat,nẽ tutor eam viro ignobili,ac indigno tradat in uxorem.ita Caieta.2. Tomo opusculorum-q.1.de usu matr.& Henr.in c.fi.in fi.de clandest.desponsi.Sic intelligenda est gl.in c.noscrates.30.q.5. quæ dixit,peccare mortaliter cõtrahentes clam.vti eam refert. Præp.in rub.de clandest.de spon.gl.tñ non adiit illud.adeo tibium,mortaliter.Ex quib ego etiam dicendum censeo,non peccare mortaliter clam contrahẽtes qñ ipsi prius in facie ecclesiæ bona fide contraxerant, qui tamen postmodum sciunt,subesse aliquod impedimentũ,ac secrete impetrant dispensationẽ a Romano Pontifice,& nouo ꝑlito consensu ex ui dispensatoris ob ob euitandum scandalũ,clã contrahunt mrimoniũ vt res tutius agatur,hi equidem non peccarent mortaliter,imo nec uenialiter,vt docet Caiet.in d.q.2.tamet si vere & proprie hoc mrimoniom,minime dicaf clan-
9 destinũ auctore Ambrosio Cathari.li.5.q̃ Caietanum. Hinc in plurib.† diœcesib,synodali constũne excõicantur ipso iure cię contrahentes mrimoniũ. Quę qui dẽ conſtõ Salmanticæ sanctia est nu.42. ubi ét additur pœna pecuniaria,atque ibidẽ cauetur, ita excommunicatos vitandos esse absque denuntiatione.quorum primũ frequentiora fecit mrimonia clandestina.Sciũ apparet repugnare constõi.Martini quinti,quæ incipit,ad euitanda scandala,q̃ statuit non teneri quem cuiuis excommunicatos,etiam a iure, donec nominatim denuntientur.Vñ contra legẽ superiorem iuxta dicta Sy-

nodalis constũ,hac in parte dubia uideri põt,ex c.cum inferior.de maior.& obed.Verũ post sponsalia de futuro,si sponsus cognouerit carnaliter spõlam, hac excõicatione utrunque ligari expressim notat Adrian.in 4.q. 11.de matr.in resp.ad 3.dicens ex hoc ꝓsumi , ab eis cõtractum fuisse matrimoniũ clandestine . Oportet tñ
10 tractare,quod dicatur matrimoniũ clandestinum. Et primo,† dubium non est,illud dici clandestinum,q̃ dũ ne testib.fit.Sed tota cõtrouersia ẽ,an illud mrimonium dicatur clandestinum,quod contrahitur non premissa solennitate,quæ in c.cum inhibitio , de clandest.desp. exprimitur.& l.1.tit.3.par.4.quanuis publice cõtractũ sit,in conspectu maioris partis vicinię,seu uicinis ipsis scientib.& Abb.in d.c.cum ibitio.asserit ex rõne illius tex.hoc matrimoniũ non dici clandestinum, cũ publice contrahatur.idem Ioan.Lupi Segobiensis in trac.de matr.fol.6.col.4.Syluest.in uerb.matr.1.in fine.& hęc opinio morib.recepta vr.teste Palud.in 4.sent.dist.28. q.2.ar.3.conclus.3. Id.n.quod fit scientib.vicinis,dr publice fieri.notat Io.Lupi in c.per uestras.33notab.§.21. nu.4.Nec obstat Bar.ĩnia in l.ii.ff.de ritu nup.dicentis, illud fieri clam,quod fit omissis his,quæ in eius actu a lege requiruntur,id.n.procedit, nisi aliquid æquialẽs in actu interueniat,ex quo effectus a lege prætensus deducatur,vt in hoc matrimonio contracto publice euenit.Cæterũ qñ dicantur alii actus clam fieri , explicat Ias.in l.clam possidere.col.1.ff.de acq.possess.& Dec. in l.quo tutela.ff.de regul.iur.Hæc uero opinio Abb.comprobatur ex tex.in d.c.cum inhibitio.§.1.adiũcta eiusdem Abb.& Præp.ibi,col.3.& 6.interpretatiõe,vbi scribunt,matrimonium dici contractum in facie ecclesiæ quod contrahitur in congregatiõe fidelium. Hinc plurima deducenda sunt,ut uideamus quam iniuriose clãdestina matrimonia contrahantur,quamque sint ipsis canonibus,ac legib ciuilibus inuisa.

Primo ex hoc uitio matrimonii clãdestini insurgit
11 insignis Vincent.sententia in c.2.de clandesti. despon. qui asseruit,† matrimonium ẽm publice contractum, præferri primo clandestine contracto,quod probatur vno integrrimo teste,& fama,etiam si secundum duobus tñ testib.probetur.Nec stãdũ est priori cõtractui, sed illi,qui ex ecclesiæ constõne clariorẽ probationẽ habet,tametsi alias vnus testis cum fama plene probet idem Abb.cæteri,in d.c.2.& est speciale in hoc casu.vnum testem cum fama nõ probare matrimoniũ clandestinum,in præiudicium secundi in facie ecclesię contracti.Fel.in c.i.ut lit.non contest.2.colu.ex decisione Vincentij,quæ cõis est,teste Soc.cons.119.3.vol. & cõsil.170.2.vol.Aret.con.13.in 3.dubia.Ludou.Goza.cõsil.77.licet de opinio.Vincent.dubitet Card. in d. c. 2. Arc.in d.consi.13.Barb.& Dec.in locis paulo post citãdis.Verũ intelligenda est Vinc.opinio ita,ut locum nõ habeat,qñ secundum matrimonium in facie ecclesiæ contractum fuit habita scientia primi , & sub condõne,si primum clandestinum vere non præcesserit, uel irritum fuerit.Hoc.n. casu refertur ad primum,qui probari põt per ltimas probationes,& ordinarias.ita Barb.consi.40.col.2.in 3.vol.Secũdo,Io cum non habet Vincen.assertio,quando ẽm matrimonium contractum fuit lite pendente fuit contractum amittit priuilegium illud,quod ei Vincent. tribuendũ fore existimat.Sic notat Ioan.ab Imol.in consil.125.& Dec.cons.143.col.4.Tertio,ex eodem Dec communis opinio locũ ubi nõ uẽdicat,vbi pro mrimonio primo clandestine contracto adsint aliquot indicia ꝓter dicta probationẽ,nempe nominat.o coniugalis separatio, copulaue,ex quib.opinor,vt plurimũ hanc rem arbitrio iudicantis dimittendam esse,quod placet Aret.cons. 82.col.4.consil Bal.cons.51.col.4.Plures.n.dicta Vincẽ

opinio

opinio dubia videtur, atque dubium magis uideri pôt quod Abb. ex ea ibi admonuit dicens, data probatione a duob. facta, de titulo alicuius rei, non præferendum probanti plene priorem titulum, sed eum, qui plenius probauerit, ceteri & sequitur Ant. Cor. in singul. in verb. probatio. Sed ello quod Vincent. opinio procedat, propter uitium, quo matrimonium clandestinum contrahitur, non tamen videtur opinio Abb. vera.

Sed o, ex eodē uitio clandestini mrimonij ab ecclesia
12 cautum est, t prolem illegitimam fore ex clandestino matrimonio suscepta et bona fide utriusq; cōiugis, si mrimonū illud ob consanguinitatē, vel affinitatē, irritū fuisse constet, tex. in d.c.cū inhibitio. §. 1. de clan. despons. Reg. l. 1. tit. 15. par. 1. Atq; idē erit, in quocunque alio impedimento. Inno. & Card. in d. §. . Host. Io. Andr. Anto. Anchar. Abb. & Præp. in c. ex tenore, qui fil. sint leg. Nā quanuis tex. in d. §. 1. pœnalis sit, non tñ ob id restringēdus est cum fauore aīæ sit cōdītus, imo ampliandus, ita Abb. in d.c. ex tenore, post gl. in c. sciant cūcti. de elect. in 6. uersi. alex. Bar. & Ital. ibi nu. 12. Iauth. facēs puberū. C. fradueri uend. Ioan. And. in c. 1. de homi. in 6. Barb. in tra. de præst. Car. 1. par. q. 7. col. fi. Catel lanus Contra in ultimis Memor. dictione, anima. Vā falsa est Gofred. & Vinc. opinio dicentiū in d.c. ex tenore, p̄tiū tex in d. §. 1. non habere locū in impedimēto alio, quā ibi expresso, quos Dom. sequit cons. 66. & Io. Lupi Segobiēsis in trac. de mrim. fol. 10 col. 2. & teq. Hec tñ illius §. pœna locū non habet, qñ mrimoniū esset clā destine contractū in periculo mortis cū ea, ex qua prolē ipse egrotans susceperat, licitus. n. est talis cōtractus, nec illo t pre uacat, publice, ac solenniter cōtrahere. qd̄ eleganter probat Dom. consi. 66. col. pen. & fi.

13 Tertio ex hac eadē ,phibitione presbyter parochꝰ, t qui negligit clandestina coniugia impedire, suspēdēdus est p triennū ab officio, atq; eadē pœna puniendus est quilibet alius presbiter, qui clandestino coniugio interfuerit. tex. ita cōiter intellectus i d.c. cū inhibitio. §. fi. Hic uero ab officio suspensus, a bēficio n censet interi suspensione durante segregatus. Præp. in d. §. fi. gl. Ab. & alii in c. latores. de cleri. exc. mini. gl. & ibi Anch. in
14 cle. fi. de pœnis. Syl. in uerb. suspensio. q. 5. Abb. in c. ve ſtrarc. col. 4. de cohab. cleri. & mul. Ex qb. constat, t suspē sum ab officio ob crimen graue, & suspensum esse a bēficio. Sin aūt suspensus quis esset ab officio ob cōtumaciā, vel ob crimen leue nō esset ex hoc a beneficio suspensus, quemadmodum dicti Doct. asserunt. Ab hac vero suspensione d. §. fi. episcopus absolut. ſm Præp. ibi cum non sit reseruata Papæ. c. nuper. de sent. ex cōi. qui tex locū hēt, & in suspensione. Inno. in c. 2. de solu. Hi ēta tñ interpretatio Præp. quam prius Host. & Card. ibi probarunt, falsa est, uti docet urgentissima argumentatione, iuris utriusque vir consultissimus, Ioannes, Bernardus a Luco, qui ob eius summam integritatem, ingentem, verberrimamque doctrinam, ad Indicæ ditionis summum præ orū a Cæsare electus, eodemque munere sincere functus Calagurritanæ, & Calciatensi ecclesijs præsul ab ipso Cæsare designatus, tandē Romani Pontificis, & Cardinalū summo suffragio, vt Christianæ respubl. esset maximū ornamentū, ep scopi tit. insignitus. Is inquā in practi. crimi. canoni. c. 67. ab hac opio. recedens, contrariam expressim asserit liquidem illa Inno. decisio tunc demū locum habet, vbi quis a
15 iure suspenditur indefinite nullo prefignato termino, vbi vero terminus suspēsioni adiectus esset, cōstat epi scopū intra illū nō posse a suspensione absolue re. gl. & ibi Imol. in cle. 1. §. uerū. de hæret. quā Præp. sequitur in summa 50. dist. col. 2. Fel. in c. nuper. de sent. excom. dicit eam sing. Abb. in c. quam sit graue. de excess. præ. idem in ea. iam literis. de test. b. 2 col. asserit contra eſe approbatam, licet ab ea discedat. Sed in d. c. cū inhibitio. §. fin. suspēsioni certum fuit adiectum tempus, ergo episcopus ab ea absoluere nequit. Præterea, multo minus locū habet Host. Card. & Præp. intellectus, ti cli gaeus opinionem illam, q̄ dicta suspensionem a canone inductā pp delictum, & in pœnam, non posse ab episcopo tolli. gl. in c. punientes. §. cæterū. uers. suspenſos. de elect. in 6. quanuis, illa, quę ob contumaciam inflicta sit, bene posset ab episcopo remitti. Domi. in d. §. cę terū Paul. in cle. 1. de reb. eccl. Abb. in c. 2. de solu. idem Abb. in d.c. t literis. col. 2. Fel. in c. pastoralis. §. pterea. de offi. ord. Siquidē in d. §. fi. negari non pôt, suspentionē in pœnam delicti non ob contumaciam a iure indictam. Vtcunque ergo sit episcopus, non potest illam suspensionē tollere, quā in d. §. fi. pro illo crimine infertur. Præmaxime cum sit illa constō a concilio condita, & episcopi nequeunt contra concilia dispensare, ex frequentiori sñia Doct. in c. at si clerici. §. fi. de iudic. Nec tñ mihi placet quod Paul. Abb. & sequaces, de suspēsione a iure ob cōtumaciā lata, scribūt dicētes, posse ab epi scopo tolli. Aut enim contumax ad certū tēpus suspenditur, & tunc suspensio non est inducta, vt cesset suspensa contumacia, sed in penam delicti cōmissi contemnendo superioris mādata, quo casu ipsi asserunt, suspēsionem ab episcopo non posse tolli, aut simpliciter inducitur suspensio ob contumaciā, & censetur restricta ad tēpus, quo durat cōtumacia. tex. & ibi cōis in c. ex literis. de const. Sed suspensio ad tempus, tollitur absq;
16 aliqua absolutione, elapso illo tpe in ea designato, glo. in clem. 1. de decimis, uerti. donec. dicens, secus esse in excōicatione ad tēpus lata. q̄ gl. dicit sin. Ab. & ibi ēt Fel. I c. ad aures. de simo. sequunt eā Abb. & Anan. I c. cū tu. de usuris. Domi. in ca. . §. si vero de ele. in 6. col. 2. & est hæc cōis opi. ſm Fel. Dec. & Rip. not. 6. I c. 1. de iud. vbi Ab. nu. 6. idē tenet, licet Alc. ibi not. 6. probare nitatur, idē esse in excōicatione, qd̄ in suspensione. Imo cōis lo cū hēt, ēt in interdicto ad tēpus lato, nā lapso tpe, cessat absque iudicis relaxatione, uel absolutione. gl. mihi insignis in c. non ex uobis. de spon. a qua Doct. ibi non recedōt, tametsi Rip. in d. not. 6. in interdicto diuersum esse opinet. His vero, quę diximus & illud addēdū erit, presbyterū, qui mrimonio clādestino interfuit, nō esse klmū testē, nec ad probationē semiplenā, ut notat Paris. cōs. 57. nu. 37. vol. 4. post ppolit. I d.c. cū ihibitio.

Quarto, hinc erat iure Regio cautum, virū cōtrahē-
17 tem clandestine cum aliqua femina, trahendum fore cum ipsa simul vxore, ipsis consanguineis vxori proximioribus, in seruitutem perpetuam. l. ti. tit. 3. par. 4. q̄ quidem lex vti rigorosa nimis antiqua fuit. Sed l. 49. Tauri condita a Regina Ioanna Caroli Cæsaris matre, tribuit faculta parēb. exhērdandi filiā cōtrahentē mrimoniū clam, ritis, vero cōtrahentib. ac testib. pœna amissionis bonorū omniū imponitur, cū exilio perpetuo a regno sub mortis pœna minime violādo. Cū tñ a principe seculari abdicata sit potestas statuēdi leges circa facēm matrimonij, ea. tuā. de ord. cogn. c. causam q̄. in 2. qui filij sint legi. c. 1. de sponſ. dubium est, qua rōne d. l. defendi possit & Ioan. Lupi eius interpres, qui in d. l. condenda. fuā sñiam dixerat, quippe qui unus esset è summis Regij ſtorij iudicib. restat conditores illius legis credidisse piātē habere ad condēdā illā legē, ex gl. in cle. ne Rom. de elect. vers. nolli. decenti, posset iure canonico
18 ſtinteriorem addere pœnam prohibitioni, & legi superioris, & ti contra legem superioris is statuere non possit. q̄ gl. dicit sing. Fel. in c. 1. de spon. nu. 13. cōmē idē Feli. in c. 1. col. 2. de pba. & Dec. in c. ſm ecclesiarū. de cōst. col. 4. I gitur princeps secularis, & si non valeat statuere in mrimonij materia, poterit tñ phibitiōi Romani Pontificis hac in re pœnas addere. Nec obetūr q̄ ex Fel.

Fel. in d.c. 1. possunt obijci. f. nō procedere a gl. p dictū argumentū, quia in casu illius gl. episcopus habilis est, & capax statuendi in qualibet re ecclesiastica, at princeps secularis minime. Item lex ciuilis, q̄ pœnā imposuit cōtrahentib. matrimoniū, est nulla, ēt si aliquā honestā solenuitatem in nuptijs contrahendis induxerit, notatur in c. 1. de spōs. & alibi nos diximus. Ergo & d. l. Regia, nulla erit. quorū primū diluitur facile, ti consideres, ab episcopo esse ptātē abdicatā condendi canones, contra ius a Rom. Pontificib. statutū, ac eodē pacto a secularib. principib. ius condendi leges, con tra pontificū decreta in materia ad Romanū Pōtificē pertinenti, esse remotū. Vā sicuti ille pōt pœnas addere casu, quo nō pōt statuere, ita & hic. Nam & in hoc eodē tract. de matr. lex principis secularis, iusta alioquī, & honesta, valet quatenus non repugnat iuri canoni co. tex. in c. 2. de desp. imp. quē ibi not. Abb. & Fortu. in tract. de vlt. fine, illat. 10. col. 5. [idē probare vī Calixt. Papa in c. coniunctiones. 35. q. 2. 3.] Sed um multo minus obstat, quia pœnā imponere contrahenti mrimoniū, qd̄ iure Pōtificio validū est, & iustū, nō licet secularī principi. Cur tñ non licebit pœnā adijcere cōtrahentib. mrimonia, q̄ canones ipsi prohibēt? arg. c. dilecto, in fine, de sent. excōicatio. in 6. Alioqui dicendū foret, leges punientes contrahentē incestas nuptias minime valere, qd̄ ipse dicere non auderē. Præterea, licet crimē vsurarū mere ecclesiasticū sit glo. in c. 1. de usu. ord. & cōis, in c. cū sit generale. de foro competēt pôt
19 tñ a lege seculari pœnal aliqua vsurarius puniri. ita Iacob. Butri. in l. improbū fœnus. C. ex quib. caus. infam. irrog. Corn. consi. 19. 3. uol. Io. Mona. Archi. Io. Andr. & Dom. in c. 1. de vsur. I 6. & nouissime Carol. Mol. de contract. q. 10. ipse tñ cōtendit non esse crimen istud mere ecclesiasticū. Fort. in tract. de ult. fine, illat. 5. ad fin. Alc. in d.c. 1. de usu. ord. n. 76. vbi fatetur hanc opi. receptam esse contra Dec. consi. 170. quē defendere conat Aymon Sauil. conf. 6. nu. 104. Sed & Corneū refert & sequitur Anto. Rube. cons. 55. Ex quo defendit Reg. l. 1. tit. 2. l. 8. an regijs ord. q̄ vsurarios pœnis qbus
20 dā persequit, & iustissime. I Sic ēt lex ciuilis contra p iuros pœnā pōt statuere, licet crimen ecclesiasticū sit, Roma. consi. dxij. Sic & periurū punit. l. si quis maior C. de transl. Nec inconuenit crimē aliquod ecclesiasticum esse. ita ut nullus nisi iudex ecclesiasticus de illo crimine cognoscere possit, pœnas uero tēporales aduersus id crimē cōmittētes a secularib. principib. statui, idq; ad laicā ptātē ptinere, vt pbat erudite Alfonsus a Castro l. 2. de Iust. hæret. punitio. c. 26 4 & probatur. in c. cū ſm de hē. lib. 6.] Eadē ēt Taurina lex cōprobari pôt ex eo, q̄ lex principis secularis, in qua cunq; re disponat, et si mentionē clericorū faciat si iusta sit, honesta, nec contraria canonib. seruari dēt, quia ab ipsis Rom. Pontifi. tacite vī recepta. tex. in c. 1. de nouī oper. nunciat. c. 1. de tutor. calum. c. venientes. de iureiu. c. inquisitionis. de hēret. in 6. probat signāter Fortu. in tract. de ult. fine, illatio. 14. Cuius opinio mihi admodū placet, licet plurib. iuris utriusq; professorib. dispiceat. canones. n. qb. disponit q̄ laici, seculares q; pātes de personis ecclesiasticis, aut de reb. earū nullā hēant ptātē disponendi, condendi leges, vī statuta, sunt ſm dispositionē naturalis equitatis interpretandi, qd̄ optime pbat Ioan. Driedonius de libert. Christ. pagina 153. eandē opinionē, quā Ex Fortunio tetulimus, aliquot rōnib. secutus. His quinq; rōnib. Taurina lex defendi pōt. Atq; hinc ēt Matth. ab Afflictis legē Regiā Neapolitanā, q̄
21 punit clā mrimoniū contrahentes, l. 1. tit. 19. defendere conat, anxius tñ, ac dubius est. & fortasse attenta grauissima pœna. d. l. 49. & qd̄ ex ea q̄q; mrimonia, q̄ libere contraherent, impedirunt, ac sceptimæ filiæ nō audent eos, quos capiūt, maritos, accipere uidebit ipē se & pie rem ipsam cōsiderāti, legē illā quodāmō liberati, a canonib. in cōiugio requisitæ, aduerſari. Tametsi semota grauissima pœna, decēs oīno, atq; honestū sit, filias parentū consi. & cōsensu maritos sibi eligere. Hinc iudices ecclesiastici ad effectū, ut cōstet de mrimonio libere, & testes liberius dicant ueritatē, iudices seculares admonent, vt ad forū ecclesiasticū remittant contrahentes, ipsosq; testes, quos captos detinent ad Regiæ legis pœnā exequendā. Atq; inhibēt iudices ecclesiastici ipsos seculares a cognitione huius causæ, argeius, qd̄ notant Io. And. Dom. & Fran. in c. statutū. in 1. Has uero inhibitiones agre ferūt seculares iudices, eisq; renituntur, quod agendū non est, vbi de mrimonio plene adhuc non constat, ne eius probatio impediatur timore pœnarū. Est tñ intelligenda Regia lex, qñ mrimoniū clā contrahitur cū filia sine consensu parentū, non alias. quod patet ex ratione legis, q̄ accusationem huius delicti, ipsis tm parentib. defert.

Et constat minime illā legem habere locū, qñ filius masculus inuito, atq; ignorante patre contraxit coniugiū, ēt clandestinū. [idē tñ & in filijs masculis noua l. statuit Phili. 2. anno. 1563. c. 58. ſin filia uero uidua, an
22 lex illa procedat, dubiū uideri pôt. I Crederē tñ eā procedere, vbi filia vidua habitat simul cū parētib. & iub eorū cura degit, arg. gl. I auth. sed quāuis. C. de rei vxor. actione. Nec illa lex Regia confideret patriā ptātē, cū ēt matri, huius criminis querelā pstet, licet Didacus a Castello eius legis interpres asserat, legē illā non procedere in uidua. Nec omittendū est, iura punientia cōtrahentes matrimonia clandestina, nō habere locū quo ad pœnas in contrahentib. sponsalia de futuro. gl. recepta cōiter, in cle. vnica, de cōsan. & affinita. in verb. cōtrahere. Card. in d.c. cū ihibitio, in princ. sensit Fel. in rub. de sponſ. 1. col. Et licet Abb. & alij in d.c.cū. inhibitio. teneant illius c. solennitatē seruanda fore fore in contrahendis sponsalib. de futuro, non tñ opinor. id. esse uerū quo ad pœnas, quanuis idē Didacus a Castello in d. 49. Tauri existimet, eandē legē quo ad pœnā here locū in sponsalib. de futuro. Eandē uero Taurinā constōnem Carolus primus Pintranis comitijs cōprobauit anno tricesimo septimo. l. 41. ubi eam extendit, [vt quidā, quorum opinio satis dubia est, et incerta opinantur, ad filiam maiorem vigintiquinque annis, quæ tñ nouercā non habeat. [cæterum S. Tridentina Synod' sess. 24. irritum esse decreuit matrimonium, quod nō fuerit coram Parocho, uel alio sacerdote de ipsius Parochi, uel ordinarij licētia, et duob. uel trib. testib. cōtū.]

Est & alia iure canonico, inducta matrimonij prohibitio ex eo quod quis eam duxit in uxorem, quam prius adulterio polluerat, & hęc constat in capitulo primo de eo qui duxit in matr. quam pol. per adult. cuius intellectum tradit Paulus Paris. consilio 52. colu. 2. 3. volum. 4.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

Affinitas ante mrimoniū cōtingens, impedit illud contrahi nō tñ si post contractū accidat, illud irritū facit, Seruitus post matrimonij contractum, aliqua ex causa euenies, ipsum non vitiat.

§. PRIMVS.

VAEDAN tautē impediunt mrimonium, si eo nōdum contracto euenant, non tamen dirimunt matrimonium, si eo iam contracto acciderint, nempe Affinitas, quæ impediunt matrimonium contrahi, etiam si contingat contractis iā

sponsalib. de futuro. Sponsus.n.cognoscens carnaliter consanguineã sponsæ,non põt,cũ sponsa matrimoniũ contrahere,c.literas.de sponsa,impub.c.2.de eo,q cog. consan.uxor.tuæ.Regia l.8.tit.1.par.4.[Sed ex Tridentina Synodo sess.24 cõstat,dispensũ esse ab eadẽ,impedimentum affinitatis ex fornicatione contractum restringi tantum ad primum,& secundum gradum,quo ad dirimendum matrimonium postea contractum,]

2 Sed si mrimonio contracto maritus cognouerit cõsanguineã uxoris,non dissoluitur mrimoniũ.c.1.c. discretionẽ.c.pe.de eo,qui cog.consl.uxor.suæ.Sic & seruitus,quæ coniugio a liberis contracto,alteri eorũ cõtingat,ex eo quod libertus ob ingratitudinẽ in seruitutẽ reuocatur,non dirimit mrimoniũ.Licet hoc coniugiũ nullũ fuisset si tpe contractus esset maritus seruus,& hoc ignoraret uxor,quod probatur ex his,quę dixim⁹ de errore impediente consensum.c.3.& diximus alias, cum tractauimus de matrimonio contracto a seruis

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Publicæ honestatis iustitia impedimentum, etiam ex nullis sponsalib. consensu cõtracto oritur.*
2 *Publicæ honestatis iustitiæ impedimentum, oritur ex matrimonio, vel sponsalib. a monacho contractis.*
3 *An cõsensus interior ad hoc impedimentũ, sit necessarius.*
4 *Publicæ honestatis impedimentum non oritur, ex sponsalib sub condõne etiam quæ a iure inest, contractis.*

§. SECVNDVS DE impedimento publicæ honestatis.

VAEDAM ita impediunt mrimoniũ ptrahendũ,ut eorũ alioquo existente mrimoniũ cõtractũ nullũ sit,[Quorũ primũ se exhibet publicæ honestatis iustitiæ impedimẽtũ. Honestũ.n.est ut frater cũ illa,quę fratris sponsa fuit,ẽt fratre ꝓmortuo,minime contrahat mrimoniũ.Orit ergo impedimẽtũ hoc ex sponsalib.de futuro,vel de ꝓsenti,ante coitũ.Huius ẽt honestatis meminit Iurisconsultus in l.si qua. §.1. & l.semper.ff.de ritu nup.& in §.vxor.inst.de nup. vbi Theophilus idẽ notat.Necrefert,an spõsalia nulla sint, mõ consensus ex pũctus fuerit,c.ad audiẽtiam.c. iuuenis.c.sponsam.de sponsa.pulcher tex.Fe.1.in princ.eo. tit.in 6.Quo quidem impedimento consanguinei ultra quartũ gradũ prohibentur, matrimoniũ contrahere cũ sponsa cognati,ẽt ꝓmortui,uti ab oĩb.receptũ est ĩ d.c.sponsã.vbi potissimũ id notat Abb.& Præp.gl. Io. And.& Fran.in d.c.2.in prin.Abb.in d.ca. iuuenis. de sponsa.notat Io.Brun.in tract.de sponsa.conclusio. 10. Nec itẽ refert ꝙm Anch.ĩ d.c.ꝓpõsam,an sint cõsanguinei spurii,vel illtimi,an ltimi. Ex q̃b. plura deducunt.

1 Primum ex sponsalib.utcunque cum minori septẽnio contractis hoc impedimentum non produci, cũ ibi consensus desit.c.literas de spon.imp.ita communiter intellectus. Nisi discretio ætatem illam peruenerit attenta opinione, quam 1.par.c.2.retulimus.

2 Secdum,[matrimonio iure canonico impediente, contracto,dari impedimentum publicæ honestatis,si coniugio præsitus consensus fuit talis,qui cessante impedimento coniugium efficeret c. ad audientiam. de sponsa.etiam si contractũ esset cũ monacho,vel monialigl.in c.ti quis desponsauerit vxorẽ.27.q.2. quam approbat Præpos.in dicto cap.ad audientiam.2. colum. pro quo est tex.apertus in dicto. cap.1.de sponsa.in 6.

in prin.quanuis Cald.in d.c.ad audientiam, contrariũ opinetur.[Hæc vero cessant omnino ex decreto Synodi Tridentinæ,quę expressim statuit,impedimentum istud non oriri ex sponsalib. quacunq; rõne inualidis, vbi uero ualida fuerint, primũ gradũ non excedere.]

3 Tertiũ ex his infero,istud impedimentum oriri,ex sponsalibus contractis p uerba,seu exteriora signa cõsensũ exprimentia,& si interior consensus desit.Est.n. hoc impedimentum ab ecclesia constitutũ,ob publicã honestatem,quæ quidem adest in hoc casu,uti existimat Palud.in 5.dist.27.q.2.ar.5.& idem dist.27.q.2.ar. 3.Horent.1.par.tit.1.c.10.

4 Quarto hinc perpendi potest intellectus ad tex.in c. 1.§.fi.de sponsi.in 6.ubi non oritur publicæ honestatis iustitiæ impedimẽtũ ex sponsalib.sub condõne contractis,nondum ea adueniente. Tunc.n.consensus deficit, igitur nullum inde subest impedimentum,etiam si cõditio adiecta a iure inesset contractui,ut in ecclesiæ placuerit.gl.in d.§.fi.quam ibi approbant Io.And. Dom. & Franc.dicit ling.Fel.in c.2.col.1.de sponsi.commendat Abb.in c.significasti.de electio.nu.7.Hæc.n.condition, quamuis a iure insit,actum agit condõnalem,quia alter expressa fuit,quam inerat.Inerat enim hoc pacto vel impedimentum aliquod appareret,propter quod ecclesiæ coniugium displiceret,consensus ab initio in contractu præstitus & uoluntas illa absolute exhibita, euanesceret.At exprimitur aliter,cum nullus consensus ab initio præsterur,donec ab ecclesia iudicet,an liceat contrahere.Est ergo consensus in pendenti,hac expressa conditione,non lic ea tacita,ex his quæ Fel. notat in c.ad audientiam.in 2.de rescrip.nu.10.Idem ita legatum. §.illi si uolet.ff.de legr.primo,adiuncta Paul.Castren. interpretatione,cum dicit, lego Titio centum si uoluerit.esse conditionale legatum,idest, si declaraverit se uelle. Hoc ipsum in hac quæstio.de matrimonio annotauit Syl.in uerb.matr.8.q.13. subobscure Ang. in verb.matr.impedimento 3.§.1.atq; Adrian.in 4.de matr.§.circa.q.4.dicens a iure inesse dictam cõditionem actui,& contractui,non uoluntati.Quo fit,ut si condition esset de ꝓsenti,vel inesset necessario ex natura actus non haberet locum opinio gl.quemadmodum,si quis ita contraxisset,si uixero,te accipiam in uxorem. Illa etenim conditio vitæ ad actum est necessaria,vñ actus conditionalis non est.Ex quo infertur Io.And. Dom. ac cæteros plurimum aberrare a uera huius rei cognitione,dicentes,ex dictis sponsalib.in specie cõdis principalis,contractis,tunc demum oriri impedimentum qñ constaret,illa sponsalia potuisse contrahi atque ecclesiæ placere.Nam & si hoc constiterit,ex dictis sponsalib.non oritur impedimentom ante euentum condõnis,cum ante ecclesiæ declarationem nullus fuerit præsitus consensus.Nec recipiendus est Archid.qui in d. c.1.& §.fin.glossillam reprobat.

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Sacer ordo matrimonium impedit omnino, & irritum facit.*
2 *Coniugatus suscipere non debet sacrum ordinem, alioqui punitur si eum suscipiat.*
3 *Coniugatus an possit ex consensu vxoris sacrum ordinem recipere.*
4 *Ordo minor non impedit matrimoniũ contractum, contra hoc tamen amittit beneficia ecclesiastica.*
5 *Coniugatus in minoribus constitutus amittit regressum, accessus, & alia iura ad beneficia ecclesiastica, sibi competentia ante matrimoniũ contractum.*
6 *Pensiones annuæ per matrimoniũ contractum.*

§. Tertius

§. TERTIVS, DE impedimento sacri ordinis.

1 ECVNDO matrimonium impedit a sacro ordine.Is.n.qui sacris ordinib. vt eorũ aliquo insignitus est, coniugiũ ꝓtrahere nõ põt,qđ si contraxerit, nec tenet contractũ.c.si quis.&c.erubescãt.12.dist.Imo irregularis est, q sic ꝓtrahit.c.1.& 2.qui cle. vel uouẽ. ps óq. iure excõi catus.cle.unic.de cons.& affini.ali; plq; pænis Puniendus quas longius explicat Ioan.Bern.Caiagurritanus Præsul,in sua praxi,c.74.Sit. n. est quo ad nostrũ ititutũ de mrimonio sic cõtracto tractare.Nec vnquã licuit in ecclesia,sacris ordinib.initiatos,mrimoniũ cõtrahere.Imo ab initio reformatis ecclesiæ hoc ꝓhibitũ ẽ,q cõstat ex canonib.apostolorũ.c.25.Cuius verba ex Haloandri translatione hæc sunt, Exhis,q cælibes in clerũ puenerunt,iubemus lectores tm,& cantatores,si uelint,nuptias contrahãt.Hactenus Canõ.[idẽ apertius cõstituit,& cõstitutũ olim asseuerat Calixtus Papa c.pen.27.dist.Sed & hoc impedimentũ iure diuino institutũ esse probare conat Iodocus Clictoueus li. de continentia sacerd.c.13 Ioan. Maior.in 4. sent. dist. 24.q.2.& diligentissime Franc. Torrentis li.2.de dogmat.carract.quorũ opinio etsi pia videat,cõi tñ cõsẽsu non est recepta.nã & S.Th.2.2.q.88.ar.11.asserit, hoc ꝓpedimentũ iure humano,& pontificio,nõ diuino institutum fuisse cuius opinionẽ post alios sequit Dom. Soto li.8.de inst.& iure.q.4.ar.2.& q.5.ar.3.& q.6.ar.2. & in 4.sen.dist.38.q.1.ar.1.Sed & cõiugiũ non obesse sacerdotio ex diuina institõne fatẽ Alfonsus a Castro tactã citãdus hr̃i.4.error Gratiani constat qui.27.dist.c. diaconus.ex eodẽ scripserit, Diaconũ, q post susceptũ ordinẽ mrimoniũ cõtraxerit,si a ministerio cessare voluerit,mrimonio cõtracto,vti posse & id cõiugiũ ratũ esse.Est.n.hæc adnotatio olim falsa,atq; manifesto errore collecta ex authoritate canonis 39. Martini Bracharẽsis episcopi,q ex Ancyrani Synodo can. 10.eãdẽ retulit ipsius canonis initio mutato.qđ sanctissimo episcopo usum id fuerit ex episcopi ordinãtis errore ꝓtestationẽ iniquã admittẽtis,ecclesiæ institutis aduersari, sicuti lector poterit expẽdere ex c.diaconi.28.dist. quo in loco integer extat canon,ex quo illud obseruari poterit,neutro casu illius canonis mrimoniũ valere, priori tñ ministeriũ permittit,non itẽ posteriori,ad hũc.n. sensum pertinere vt distinctio illa de ministerio ex casu contrarijs distincta.][Hæc.n.dolis licuit vti coniugio contracto ante sacrum latice prũ ordinẽ, non autẽ post sacrum ordinẽ contrahere.c.cu olim.de cle. coniug.cui Syracusanæ.28.dist.publicare.Alfontus a Castr. [itatim citandus hr̃i.4.idẽ probare conat Michael Medina li.2.de cælibatu,quo in loco canones ex sexta Synodo,ac Nicena,a Gratiano adductos multis rõnib.defendit]in uerb.sacerdotium.Io.Eckius contra Luterũ, c.19.Enchiridij. Alfonsus Virueti in Philip.19. Docet & post alios Io.Maior.14.dist.17.q.1.Io.Arbore⁹ Theosophiæ li.5.c.7.docte,& erudite Alb.Pyghius cõtrouersia 15.diligenter Robertus Arboricensis in tractatu,de sacerd.cælibatu.Hinc est intelligendus tex. in c.alter 31.dist.dũ dicit,q orientales clerici Hacris mrimonio copulanẽ,ad est,vtuntur copulato.ita gl.ibi.& in c.quæ situm.de pœnit.& remiss.[probat optime.Ian.tertij. tñ sum ĩ conc.grali.in c.vt cle.de vita & honest.cler.] ẽt si hęc interpretatio dupliceat Cate.2. Th.q.24.quę reꝓbat ꝓmissũ gl.intellectũ secutus Ambr. Catha.contra. Cajet.lib.6.c.2.Scribit tamen Hieron. Paul.in prouinciali,fol.18.ex consti.Card. Alex.Rome datam fuisse liberam licentiã contrahendi matrimonium cuidã subdiacono,qui illo ordine fuerat insignitus ante pubertatẽ,& priusquam esset doli capax.Is aũt,[qui mrimonio contracto,ordinẽ sacrum susceperit,uti coniugio

2 non põt in occidentali ecclesia.d.c.ꝙsitũ. Imo irregularis est.tex.in extrauag.antiquæ.de uoto.Nec exigere põt coniugale debitũ ab uxore,reddere tñ tenet uxori debitũ coniugale,notant oẽs in c.2.de cle.coniug.rex. ad id in c.quidã.de conuers.coniugato.Sic sane & Canon quintus apostolorũ. Ne episcopus aut presbyter, aut diaconus vxorẽ suã prætextu religionis ejiciat,ita intelligendus est,ne quis ejiciat vxorẽ, non quidem a cõsuetudine corporis,sed a victus cura.s.& a uestitus,nõ vt cum ea cubet,sed ut eam alat,& uestiat.c. oino.32. dist. Ex Leone nono in epistolã Nicetæ Abbatis, cuius meminit Iuo Carnotẽsis li.3.de cõtinentia cle.[c.in 5.Pannormiæ.probat Turonensis Synodus 2.c.12.atq; Arelatensis 2.c.2.]hoc ipsum apud Græcos vsu receptum fuisse,ꝑsertim vbi canonũ obseruationi indulgebatur. testis est Epiphanius aduersus hæses li.2. tom. 1. in catharis.[& li.1.tom.2.hæsi 25.& li.3.in cõpendiaria doctrina tidei. Tametsi constet,in ecclesia Græcorũ permissam fuisse copulã coniugalẽ presbyteris, diaconis, & subdiaconis cum ea uxore, quã ante susceptũ sacrũ ordinẽ habuissent,atq; ita iuxta sniam istã acquirendũ est,qđ ex Nicena Synodo Gratianus refert in c. Nicena 31.dist. Et præterea tex.in c.qñ ĩ Romani,ead.dist. ex sextæ synodi canonib.[id ipsum ex Nicena synodo tradidere Socrates li.1.eccl.hist.c.11.& Sozomenes li.1. c.23.Nicephorus li.8.c.19.idẽ ipse legi in actis synodi Nicenę,quæ Græcæ nondũ typis tradita fuere. Sed & idẽ Socrates li.5.c.22.& Nicephorus lib.12.34. tradidere in Thessalia,Macedonia,& ea Græcia,quę Hellas dr̃, morib.receptũ fuisse eã continentiam,quę apud occidẽtẽ continua tradone obtinuit,ut maritus ad sacri ordinẽ promotus coniugali thoro minime utatur. His accedit Nouella sexta Iustiniani,quæ his cõuenire vr̃, q̃ mõ ex Epiphanio adnotauimus,idem que Cesar Nouella 123.statuit,neminẽ ad sacrũ ordinem esse admittendum,nisi qui uelit contin enter uiuere,quod & Zonaras in canonẽ 26.Apost.& Photius in nono canone tit.9.c.29.plane latentur. tametsi Zonaras ipse,& Balsamon aliqua in hoc tractatu scripserit,q̃ nec uera sunt nec admitti dẽt.]Hanc ipsam opinionẽ, imo catholicã assertionẽ de continẽtia clericorũ,q̃ ab initio huius paragraphi probauimus,probat elegãter aduersus Grecorũ & Hæreticorũ impudentiã Franc.Torrentis in li. vno de canonib.sextę synodi,sup canone 13. quo loco conatur ostẽdere,falso tribui synodo Nicenæ, qđ ĩ d. c.Nicena,traditur,nec in sexta synodo statutũ fuisse canonẽ illũ,qui a Gratiano in d.c.qñ,refertur,licet inter canones synodi sextę passim relatus sit. Idẽ tradit plurib.de continentia clericorũ expolitis cõclusionib. Dom.So.li.8.Iust.& iur.q.6.ar.1.& 2.[vtcũq; sit, siue cohabitatio thori cũ uxorib.prmissa fuerit,in oriente iure canonũ his,qui post mrimoniũ ad sacrũ ordinẽ ꝓmoti fuere,siue ꝓlatorũ connuẽtia,vel tẽporũ iniuria ea permissio contigerit,illud cõstanter asseuerandum est aduersus hęreticorũ ĩpudẽtissimã temeritatẽ,nusquã nec apud orientẽ licuisse ad sacrũ ordinẽ ꝓmotis post ipsam promotionẽ coniugalẽ contractum, inire, imo id irritũ esse.Quod quidẽ institutum adeo probauit S.Tridentina synodus,ut sess.24.can.9. Anathema indixerit his,qui ausi fuerint asseuerare clericos in sacris ordinib.cõstitutos,non obstante lege ecclesiastica matrimoniũ cõtrahere posse,aut cõtractũ validum esse.Sed & illud ad maiestatẽ,synceritatẽq; fidẽ, & præclara morũ instituta occidentalis ecclesiæ ꝓnet atq; miris est laudib.asserendum,quod diuino beneficio, ac peculiari affecta,nusquã permiserit,imo continua tradone interdixerit,ad sacrũ ordinẽ ꝓmotis,vt cõiugali tho-

ro uterent, & si post mrimoniũ promoti fuerint. Imo & in ipso oriente ex d.can.13. hoc uerę est sextę synodi, vt a Gratiano tradit in d.c.qũ & eodẽ tit. in Græcis synodis haberur, ministri altaris, tpe, quo sacra erant tractaturi a cõiugib. abstinere oĩno tenebãt quãuis cõuentis, vel alio iure ẽt quo ad thorũ mrimonio uterentur copulato. Extat & inter canones sextę synodi can. 6. quo subdiaconis, diaconis, & presbyteris mrimonij contractus interdĩ, nq; tñ lectoris. & psalmistis ex decreto ante subdiaconatũ permittitur, traduturq; is canon a Gratiano, c.qm. & c. si quis. 12. dist. atq; cõuenit canoni Apost. 25 quãuis Constantinus Harmenopul' li. 6. tit. 4. ex eadẽ sexta synodo sextũ canonẽ citauerit ad probandũ, interdict ũ fuisse per eũ monachis testi factionẽ, memoriæ tñ lapsu id Cõstantino contigit. cũ is canon, cuius ipse meminit illius synodi sit, quæ fuerit celebrata Constantinopoli sub Adriano secundo, & Basilio imperatore in templo Apostolorum, & quæ dr prima, & secunda patriarchis Photio, & Ignatio]

3 Ex licentia tñ, & cõsensu uxoris, pòt maritus sacris ordinib. insigniri, ipsa tñ, si iuuenis est, aut suspecta circa continentiã, cõpellit religionẽ profiteri. Si uero suspecta non est, nec iuuenis, satis est, tp extra religionẽ uoueat continentiã. c. coniugatas. de cõuers. cõiug. vbi Abb. idẽ Abb. in c. 1. eo. titu. Syluest. in verb. matr. 8. impedimento 12. & q. 12 [Quã rõne sit, vt quo tpe iuxta canones illos, quorum meminit Epiphanius, apud Græcos mariti ad sacros ordines promouebantur, tũc consensus uxorũ peti dẽret, ut a cohabitatiõe thori abstinere absque uxorũ iniuria possent, quamuis non coirent ipsę uxores in monasterio uitam agere, licet continentiã fortassis q̃ suspectæ forent, profiterentur Nã ex Græcis canonib. nihil, quod certũ sit de clericis uxorib. hac in parte affirmare possum. deniq; ex eo cõsensu de carnali mrimonio cõiugiũ spuale fieri cõstat qd Leo Nonus in epistolam Niceræ Abbatis asserit apud Ioannẽ in panormia li. 3. c. 97. & Gratianũ in causa. 32. dist. nõ. n. dimittit uxorẽ, qui cũ ea spualr uiuit, diuo Aug. teste li. primo de sermone Domini in monte c. 25.] In episcopi tñ uxore id speciatim cauet, vt quãuis suspecta non sit, religionẽ ꝓfiteri cogat. tex. ita ab oĩb. intellectus in c. sane. de conuers. coniug] idẽ constat ex can. 48. sextę synodi, qui tunc obtinet, cum uxor electioni consenserit, qd & illic Theodorus Balsamon adnotauit, cũ alioqui electio sit irrita. Sed & is canon erit intelligendus, ẽt in mrimonio nondum per copulam consummato, quãuis nõ satis perspicue id explicant Balsamon. his accedit eiusdem synodi canon 12. qui cohabitationẽ thori episcopis posit contractũ mrimoniũ promotis interdixerit, eadẽ alijs ministris permissa. qd & ex Paphnutij sctia in synodo Nicena Gregorius Cedrenus in epitome scripsit. addit. & Nicephorus li. 12. c. 14. eo tpe impudicũ haberi episcopum qui uel in somnis quidẽ cũ uxore sua concubuisset. Sed diuus Chrysostomus Homilia 2. in Iob. testis est, suo tpe obtentum morib. fuisse, ut mariti in episcopos nequaquã eligerentur.] Sed t & is, qui in minorib. ordinibus est constitutus, licite, & absque peccato contrahit matrimonium ante subdiaconatum. c. 1. ubi Doct. notant. de cler. coniug. & Syluest. d. q. 12. idẽ in verb. clerici. 5. q. 4. Ecclesiastica tñ bñficia, quæ obtinebat, amittit. tex. in d. c. 1. qui hoc aperte probat, ita ut ipso iure vacent oĩno per contractũ coniugalẽ. qd notat gl. ibi cõiter recepta, ẽt ante carnalẽ copulã. Rota Noua. 26. Ioan. Lupi in rub. de donat. §. 55. nu. 7. & Ioan. Staphileus in lib. de lit. grat. & iustic. tit. 73. qui idẽ notat, qñ matrimoniũ effet contractum cum impubere. ita ipse Staphi. fol. 74. posit decisionẽ Rotæ antiquã 103. Sed cum hic contractus cum impubere sit sponsaliorũ tñ nec per sponsalia de futuro uacẽt bñficia ecclesiastica, vt hęc ultima opi. dubia, imo certius est per talẽ cõtractũ non uacare ecclesiastica, vt hæc ultima opi. dubia, imo certius est per talẽ cõtractũ non uacare ecclesiastica bñficia, q̃ per mrimonii contractum amittunt, & uacant, & ita optime probat Henr. in c. diuersis tall acijs. de cleri. coniuga. col. pen. Ioan. Andr. Card. Ancha. & Imol. in c. Ioannes. eo tit. quorũ opinio cõis est. Quod si is, qui habet ecclesiastica bñficia, matrimoniũ cõtraxerit nullũ ex impedimento validũ tñ ex consensu, ut cum consanguinea, uacare bñficia ipso iure ex hoc tenent Card. & Abb. col. 6. in d. c. Henr. in d. c. diuersis sal lacijs. Qui. n. bñficiũ ecclesiasticũ, qd cũ primo simul obtinere non pòt absq; aliquo iure occupat, ipso facto primũ amittit c. eũ qui. de præb. in 6. 5 ergo, qui mrimoniũ facto potius, quã iure contrahit amittit ipso iure bñficia ecclesiastica quippe qui gerat, bñficiorũ prohibiti cõtrariũ, idẽ aller t Bar. Brixien. q. 10. Io. Staph. li. de literis gratiæ, & iust. t. fol. 75. licet Card. in cle. gratię. de rescrip. q. 7. contrariũ allerat. Sic et Ant. Imola. post gl. ibi in d. c. 1. non uacare existimant, ipso iure, bñficia illius qui dicto casu matrimonium, quod nullum est, contraxit, sed priuandũ fore ita cũi habentẽ bñficijs per sñam iudicis cui opinioni subscribit Dec. cons. 166. casu quo scientis matrimoniũ contraxit. Tunc. n. ẽm Dec. ut. in contrahente defecisse consensum contrahẽdi, qd falsum est, ex his, q̃ notaui c. 3. huius partis. Vã a prima opinione, quæ mihi verior, & receptior est, nõ discedo, cui ẽt accedat, qd notãt Io. And. & Anc. col. 6. in c. Ioann. de cle. cõiug. Card. in d. c. 1. Rom. cons. 483. clericum in sacris constitutum, ipso facto beneficia dicentes amittere, si matrimonium contrahat, ẽt cum consanguinea, uel alias nullum.

5 Hinc cõstat, tper cõiugalẽ contractũ, et amitti regressus, accessus, atque alia qlibet iura ad bñficiũ ecclesiasticum ipsi contrahenti cõpetentia. gl. & cõsentio. c. 1. de cle coniugia. in 6. uer. clericalis. quã dicentes ordinariã approbãt Pau. & Ale. in l. si. a primo. ff. de liber. & posthu. cõprobat etiam Marti. Nauar. c. 11. quando 5. exceptione de rescriptione.

6 Ex his ẽt subintertur non posse contrahentẽ beneficia repetere, ẽt si sponsa religionem profiteatur ante coitũ. Sic Doc. notãt in d. c. 1. & Ioan. de Imol. in cle. gratię. de rescrip. in gl. reliquaueris, quos sequitur inti gnis morib. & iuris prudentia vir Ioan. Bernar. in pac. crim. canonica. c. 73. quib. addendum censeo, eodem mõ pensiones, quas contrahens matrimonium obtinet, uacare per hunc contractum, qñ constitutę fuerũt in titulum bñficij ecclesiastici, aliquo onere spirituali adiecto. vt tradit Hiero. Gigas i tra. de pẽsionib. q. 53. Si tñ pensio non sit titulum bñficij pignata, iure pot laico concedi. auctore Card. in cle. 1. §. eadem, q. 6. de sup. negli. pla. Ioan. Baptis. de S. Seuerino in trac. de pẽsionib. q. 13. tenẽt idẽ Card. in cle. q. 16. de reb. eccl. notat idẽ Hiero. Gigas q. 21. pro quib. facit tex. in c. 1. qui, 32. dist. quẽ putat esse ling. gl. reg. Cancel. 61. Vide Ludou. Gomez. in regu. de annali posse. q. 21. dixit non uacare pensionem per contractum matrimonij Verum Romanæ curiæ usus obtinuit, pensiones uacare per cõtractum matrimonij, ẽt si simpliciter nullo adiecto onere spirituali, fuerint constitutæ, nisi concessæ fuerit a summo Pontifice alicui laico, pro re in detentionem ecclesiæ vtiliter gerenda, uel gesta, aut qñ ex uoluntate Romani Pontificis colligitur eum velle pensiones p coniugalẽ contractum non extingui. ita Io. Baptist. in tract. de pensioni. q. 30.

Tertio cõiugalis contractus impedit, ac omnino resoluitur religiosis solẽni uoto, & professione ꝑmissa. At si ꝑmittatur simplex votum, ꝑdit mrimonium contrahen-

contrahendũ, non tamen dirimitur, si contractũ fuerit c. meminimus. c. rursus. cum alijs, qui cleri. uel uouẽt c. 1. de uoto, libro sexto.

EX §. SEQVENTI

SVMMARIVM.

1 *Cognatio spualis mrimoniũ ꝑdit, ex cõstõne ecclesię.*
2 *Cognitionis spiritualis prima species.*
3 *Cognatio spiritualis non oritur ex illicito coitu.*
4 *Cognatio spiritualis deducitur ex baptismate, etiam collato a laico, tempore necessitatis.*
5 *Cognatio spiritualis solũ contrahitur cum leuante, uel suscipiẽte a sacro fonte, licet plures illi actui itersĩt.*
6 *Cognatio spiritualis nec per nuncium, nec per procuratorem contrahitur.*
7 *Cognatio spiritualis an contrahatur sine responsione ipsius suscipientis, uel leuantis a sacro fonte.*
8 *Cognationis spiritualis secunda species.*
9 *Cognatio spiritualis tertia spec es.*
10 *Cognatio spiritualis ascendit, non tamen descendit.*
11 *Cognatio spiritualis non oritur ex catechismo.*

§. QVARTVS, DE cognatione spirituali.

1

Varto, tspualis cognatio mrimoniũ impedit, nec ꝑtrahat, & contractũ post hoc impedimẽtũ, dirimit Ale; hoc ꝑdimẽtũ, iure canonico institutũ fuit, nõ naturali, nec diuino, q̃ ab oĩb. receptũ est. [Quanuis nõ esse hoc recẽs istitutũ, ꝓbari posset testi monio Origenis, qui explicans illũ Pauli locũ ad Rom. 16. Lucius, Iaſ. & Sosipater cognati mei, Hãc, inqt, cognationẽ, vel cõsanguinitatẽ arbitror esse ex baptismo cõtractũ. Nã & qd̃ susceptores, q̃ patrini uocant, adhiberi conueniat in baptismo ex tradõne Apostolorũ, testis est Dionysius de ecclesiastica Hierarch. c. 7.] Orĩ uero ex baptismi, confirmatiõisve sacro, in quo is, qui sacrm confert, parentis vicẽ gerit, is aũt qui baptizato, aut confirmato assistit, ac pro eo rñdet, ipsumve l sacro baptismi, tenet, aut a fonte suscipit, pedagogus censet c. uos ante oĩa. de conse. dist. 4. Tho. in 3. part. q. 67. ar. 7. q̃b. addenda est, decisio c. 1. & fi. de cog. spiri. in 6. Ex q̃b. miror, cur Contra. Lagus in methodica iuris, tit. de nup. dixerit prohibitionẽ mrimonij, in cognatione spũali, sine cã factã ab ecclesia, eãq; ualere sua auctoritate quãtũ possit. Verũ hęc spũalis cognatio tres fortiſ spẽs. Prima quidẽ est, tq̃ inter ipsum baptizatũ, ac utriusq; sacri ꝓdagogũ, quẽ patrinũ vulgus appellat, oritur, ac denique illa, quæ inter filios, & parentes spũales cõtrahit. c. de eo. 30. q. 1. c. 1. de cog. spiri. in 6. Regia. l. 1. ti. 6. par. 4. Th. d. ar. 7. Palu. 4. dist. 42. ar. 1. & cõsequẽter hæc prima cognatiõis spũalis spẽs includit illã, q̃ inter filiũ spũalẽ, & uxorẽ patris spũalis, tpe susceptionis facti a uiro cognitã, dat a iure. c. 1. de cog. spiri. 6. t

3 Nec tñ ad fœminã a patre spũali fornicarie cognitã, refert. Nullũ. n. subest inter eã, & spũalẽ filiũ, impedimẽtũ, ut asserit gl. in c. si quis de uno. 30. q. 4. ea rõne, quod istud sit spũale vinculũ, nec deceat id ex illicito contexi idẽ approbãt Hen. & Abb. in c. Martinus, de cog. spiri. Ricard. & Palud. d. dist. 42. Io. And. cæteriq; Do. in d. c. 1. Ang. in uerb. mrimoniũ. 3. uersi. septimũ ꝑdimentum Regia l. 1. tit. 7. par. 4. quã hisce in reb. iuris utriusq; ꝓfessorib. quos nũcupatim etiamus, nõ vereremur adiungere, cũ sapientissimorũ virorũ consilio leges Regias, quas partitarũ appellamus condiderit Alfonsus, Hispaniarũ oĩo. sit compertũ. His igitur opinor ꝓbatã sñam frequẽtiori calculo probari, quã uerorẽ esse exi-

stimat Ian. Brun. in tractat. de sponsalibus conclus. 20. casu 7. aduersus Tho. in 4. sen. dist. 42. cui subscribit Sil
4 uest. in uerb. matr. 8. q. 7. Notandũ est laicũ tpe necessitatis aliũ baptizantẽ ipti baptizato patrẽ spũalẽ esse, ac subinde in hac prima cognationis spẽ includi. qd notat Flor. 3. par. ti. 1. c. 15. §. 3. ex. c. 1. uersi. eandẽ. de cog. spirit. in 6. Nec refert, an unus, pluresve sint ꝑdagogi, tametsi cõueniat unum tñ esse, qui filiũ spualẽ in sacro baptismatis lauacro teneat, aut a fonte suscipiat. c. nõ, plures. de consec. dist. 4. c. fi. ubi id not. Io. And. & alijs de cog. spirit. in 6. Morib. tñ receptũ est in aliquot religionib. plures ad id officiũ cõstitui. qd insinuat Regia
5 l. 7. tit. 4. par. 1. quo t qdẽ casu sol' is pater spũalis ẽ, q̃ baptizatũ in sacro fonte tẽuit, ut a fonte suscepit, nõ alij ẽt si pñtes actui fuerint, atq; pro baptizato rñderint, ita Flor. 3. par. tit. 1. c. 15. §. 3. Dec. optime cons. 501. pro quibus tex. in c. ueniẽs. de cog. spirit. & gl. in c. 1. eo. tit. l 6.
6 uersi. spũalẽ. Ivñ hæc cognatio per procuratorẽ minime cõtrahitur, teste Bar. in l. Gallus. §. forsitan. ff. de lit. & post. quẽ ibi magis cõiter sequunt alij, & præp. in d. ueniens Fred. cõl. 15. Rom. sing. 53. Capel. Tholos. 157. Sylu. in ver. mrimoniũ. 8. q. 7. uersi. 14. & Io. And. in reg. pòt qs. de reg. iur. in 6. Io. Brun. in trac. de spõ. conc. 20. casu. 11. Petrus Loriottus in l. nõ facile. §. cognatiõis. ff. de gradib. affinitatis. Nec ẽt cõtrahit p nunciũ ad id speciali consensu delegatũ, quãuis Abb. & Card. in d. c. ueniẽs. cõtra Bar. id hen posse opinent. quorũ opinio apud posteriores in procuratore, & nuncio cõiter est reprobata. Nã & Hen. in d. c. veniens. Archi. Dom. & Franc. in d. c. 1. de cog. spirit. 16. primã opinionẽ admit
7 tunt. Sunt t tñ, qui existiment nõ sufficere ad contrahẽdã hãc cognationẽ suscipere a fonte, nec i fonte ipsum baptizatum tenere, nisi is, q̃ tener, vel suscipit, rñdeat nolle ipsius baptizãdi. & hi sunt Host. in summa. tit. de matr. §. quær cõtrahat. uers. & nunquid Arch. vterq; tñ sub dubio in c. paruuli. de consec. dist. 4. quos sequuntur Henr. in cap. ueiens. de cognat. spirit. Ioan. And. & Franc. in d. c. 1. eo. tit. in 6. col. 1. Lance. Galiau. in l. 1. in prin. ff. de ver. obl. col. 5. Io. Brun. in trac. de spõs. conc. 20. casu 10. ea rõne q̃ patrinus teneſ rñdere, & ꝓfiteri Christianã fidẽ pro ipso, qui baptizat. c. nos ante oĩa. c. paruuli. de cons. dist. 4. Igit patrinus loq dẽt, atq; i hoc actu uerba requirunt. Sunt & alij, qui hãc opinionem Host. & Arch. verã esse existimãt, qñ baptizatus esset infans, qui rñdere non pòt, si uero rñdere posset, quippe qui adultus erat, nulla verba esse necessaria ad contrahendã hanc cognationẽ, existimant, quia is, qui baptizatur, tenetur respondere, non patrinus. c. cum paruulis. de consec. dist. 4. quẽ tex. dicit singul. Roma. sing. 54. idem probat Regia l. 6. tit. 4. par. 1. qua ratione Host. sñam ita intelligunt Domi. in d. c. 1. Præp. in ca. contracto. col. fi. eod. tit. Alcia. in d. l. 1. in fine princip. Henr. in c. ueniens de cogn. spirit. His tñ opinionibus omissis, verior opinio illa, quæ dictat, nõ esse uerba patrini rñdentis ullo casu necessaria ad contrahendam hanc cognationem, isquidem sola susceptio a sacro fonte est de substantia, cętera autem ad solennitatem exp ctant. tex. in d. c. 1. ubi hoc not. Arch. quem in hac spẽcie Barb. sequif in d. l. 1. 15. col. in prin. de uerb. obl. idẽ asserit Flor. 3. par. tit. 1. c. 15. §. 3. Ioan. in summa confess. Astensis, & alij, quos Henr. refert in d. c. veniens. col. fi. quorum opinionem etiam probat Sylu. in verb. matrimonium. §. impedimẽto. 6. uers. decimum tertiũ. dicẽs eã apud Summarum authores receptissimã esse. Quib. oĩb. illud addendum est minime contrahi hanc cognationẽ inter prouocatorẽ alterius nolẽ patrini officium exercentem & ipsum baptizatum seu confirmatum, sm Card. & Abb. in dicto capitul. veniens. Fred. cons. 15. Paul. de Cast. in d. §. fortitan. contra Ioan. And. in d. reg. potest quis per alium.

8 Scđa huius cognationis spēs, inter spūles parentes baptizati, seu confirmati & carnales constituitur. c. ueniens eo. tit. Ad uxorē ūn parentis spualis extendit, q̄ carliter cognita fuerat tpre cōtractꝰ cognationis. c. Martinus. eod. tit. non licet ad uxorem patris carnalis, ēt cognitā. Nam licet cognatio contracta a parente spūali, cōis fiat eius uxori carnalē iā cognitę non tñ illi cognatio, quæ per parentem carnalē contrahitur, eius coniugi, ēt cognitę cōis est. vñ gl. in c. ipūalē. 30. q. 4. dixit in hoc impedimento inter cōes esse actiones non passiones. idē aperit gl. in c. 1. de cogn. spirit. in 6 Flor. 2. par. tit. 2. cap. 15. §. sentiunt Tho. & Palud. in 4. sent. dist. 42.

Terna huius cognationis species solum diffinitur inter filiū spūalē, & filios carnales ipsius parentis spiritua 2
lem, & filios carnales ipsius parentis spirituales. c. 1. ca.
9 super. ea. tua. eod. c. super qb' 30. q. 3. Quo fit, vt inter filium spūalem, & carnalem filiam uxoris ipsius patris spiritualis ab alio uiro suscepta, matrimonium contrahi possit. Cum nulla inter eos sit cognatio, licuti cōsulendo rndisse Antonium, ipsemet fatetur in d. c. Martinus, cuius opinionem esse ueriorem asserit Dec. cons. 501. col. fi. Syl. uer. fi. in uer. mrimoniū. 8. q. 7. uerb. sextum & Ang. uersi. mrimoniū. 3. imped. 7. contra Domi. & Franc. in d. c. 1. §. fi. eo. tit. in 6. Atq; adeo mihi ptuasum est Ant. rūsum, ut opiner Dec. Syl. & Ang. nimis anxie dixisse, inter contractum matrimonij, consulendū
10 esse iuxta Domi. opinionē. Hinc ēt constat patrē spūlē posse mrimoniū contrahere cū filia carnali ipsius filij spūalis. gl. p tex. ibi in c. illud 30. q. 3. cui similis in c. 1. de cog. spirit. in 6. tenēt Flor. 3. par. tit. 2. c. 15. §. 1. Ab. & alij in c. 1. de cog. spirit. Palud. in sentent. dist. 42. probat Regia l. 5. ti. 7. par. 4. Alendit etenim hæc cognatio nis species, non deficiunt.

11 Nec illud hac in re est omittēdū, est catechismo cognationē spūalē minime oriri, q̄ mrimoniū posit catechismum contractū, dirimat, tametsi ibidē impediat c. 2. de cog. spirit. in 6. Regia lex. 2. tit. 7. par. 4. ēt si catechismus fiat ex ītervallo maximo post baptismū, ut docet Hieron. Pau. in Prouinciali, folio 16. col. 1. Ex hoc tñ deduci pōt, irritā fore Romani Pontificis dispensationē, ad mrimoniū contrahēdū cōcessam, sublato alio quo canonico impedimēto, q̄ ītime illud mrimoniū cōtractū dirimeret, si in eadē dispensatione mētio nō fiat, de cognatione spūali, q̄ inter spōditos aderat, p catechismū tm cōtracta. Forsan. n. Principes, si enisce cognationis notitiā habuissent, coniugiū non permitteret. ar. c. postulasti. de relegio. Sic intelligiter hanc opinionē docet Domi. in cons. 3 [Verū Tridētina synodus sess. 24. circa hoc impedimentū decreuit, cognationē spiritualem tantum contrahi inter suscipientem, & susceptū ipsum & illius patrem, & matrē. Nec non inter baptizantem, & baptizatum, ipsius quæ baptizati patrē, & matrē. atq; idē seruandū esse in ea cognatione, quæ ex facto cōfirmationis orit, apertissimis uerbis statuit.]

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Cognatio legalis qualiter contrahatur.*
2 *Cognatio legalis etiam oritur inter filiū adoptantis, uel arrogantis, & ipsam adoptatum, uel arrogatum.*
3 *Cognatio legalis an perpetua sit?*

§. QVINTVS,

De cognatione legali.

1 QVINTO, Imrimoniū impedit legalis cognatio, q̄ ex adoptione, vl arrogatiōe insurgit. Ex adoptiōe, inquā, cū qs in propriū filiū assumit eum, qui sub patris carnalis ptāte é. Ex arrogatione uero, cū qs liberū a patria ptāte accipit in filiū, quo casu arrogatus in arrogantis potestatem transit. Est igitur legalis cognatio inter filiū legalē eiusque uxorē, & patrē itidem legalem, eiusque coniugem, aliasque personas expressim nuncupatas, in l. adoptiuum. ff. de ritu nup. c. 30. q. 3. gl. in c. 1. de cogn. leg. Regia l. 5. ti. 7. par. 4. Hinc infertur mrimoniū contrahi non posse inter patrem, & filiā legalē, nec inter filiū & matrē legalē, nec cū uxore patris legalis, ēt finita adopte, uel arrogatione. p notat gl. ind. c. 1. de cogn. legali, q̄ iuris canonici interpretes approbant, & non temere per iura paulo ante adducta ex quib. idē prorsus dicendum censemus in cęteris per d. leg. ad optiuum connumeratis. notat Petrus Loriot, in l. nō facile. §. in adoptionē. ff. de gradi. affinitatis.

Contrahitur ēt hæc legalis cognatio inter filiū arrogantis, & ipsam arrogatam. Nec differt in hoc adoptio ab arrogatione. Imo idem. vtroq; casu dicēdū est. gl. p tex. ibi in c. 1. de cogn. leg. quam ibi sequunt Doct. cōter, ut fatetur ibi Panor. [atq; idē Præp. col. 13.] & Syl. in uerb. matrimonium. 8. q. 8. tametsi ipse uelit, non ita ortiri cognationem hanc, vt matrimoniū impediatur, inter filiam adoptantis, & ipsum adoptatū, ex eo, q̄ nō adhuc patria potestas in adoptione. Verum prima opinio receptior, atque uerior est. Jquā etiam probat glo. in c. 1. 30. q. 3 & Henr. in d. c. vnico. Ipsa tn adoptione seu arrogatione finita, hæc legatis cognatio inter fratres, & sorores cessat, & dirimitur. Matrimonium tñ ea durante contractū inter prohibitos, minime, valet, nec subtollit, niū nouus accesserit cōsensus. gl. in d. c. 1. q̄ nostrates cōiter sequunt teste Syl. in uerb. mrimoniū. 8. q. 8. qui eā approbat. [Et fuit opinio Hugonis, q̄ i d. c. uno sequunt Io. de Lignano. Panor. & Hē. atq; i hoc sensu accipiēda est opinio Io. And. q̄ illic præp. cōem esse fatetur, dum pro priori opinione gl. argumentat.] Hoc aūt quod modo diximus intelligendum erit in filia adoptantis sub patria ptāte existēte. Nam cum ea, quæ sui iuris sit, potest contrahere filius adoptiuus. gl. in d. c. 1. Host. Inn. & tñ inter omnes, excepto Host. nullum subesse impedimentum inter ipsos filios legales, ex legali cognatione, nisi aliud canonicum obstet.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Consanguinitatis diffinitio.*
2 *Consanguinei unde dicantur, & ibi de proximis cognatis, & aguatis.*
3 *Consanguinitatis antiquorum diffinitiones refelluntur.*
4 *Linea cognationis quid sit.*
5 *Linea paterna, uel materna, quos ex cognatiōe cōtineat.*
6 *Gradus quid sit in cognatione.*
7 *Graduum ex regulis computatio.*
8 *Graduum computatio canonica an in utroque foro seruanda sit.*
9 *Consanguinei quo gradu matrimonium contrahere, ve teri iure prohibeantur.*
10 *Consanguinitas nouo iure ad coniugia diffinita.*
11 *Cognatorum coniunctio matrimonialis, in recta linea, an sit perpetuo prohibita*
12 *Consanguineorum matrimonialis coniunctio, quibus rationib. sit prohibita.*

§. SEXTVS,

De consanguinitate.

EXTVM sese nobis offert impedimentum, quod primas in hoc contractu obtinet nempe illud quod ex consanguinitate deducitur eo id diligentius tractandum, quod frequentius contingat. Prius tamen, quā gradus cognatiōis explicemus, operæ

operæ pretiū erit ipsam carnalē cognationē diffinire.
1 quo apertius hanc rē explicare possimus. Est igit consanguinitas uinculum personarum ab eodem stipite, p pinquo descendentiū, uel quarū una descendit ab alia carnali propagatione cōtractū. Vinculū esse nemo ambigit, inter eos, qui sanguine coniuncti sunt. quod pter alios Cicero li. 1. de off. egregie pandit, Sanguinis, inqt, coniunctio & bñuolentia deuincit charitate homines. Idē sit. Arctior vero colligatio est, societatis propinquorū. Diximus, ab eodem stipite propinquo, ex eo, quod descendentes ab eodem stipite, remoto tñ, nō sunt cōsanguinei, alioquin omnes homines consanguinei forent cū ab Adamo descendant ipsa nanque uirtus naturalis, q̄ in procreatione viget, quatenus mouet ad similitudinē ipsius procurantis in indiuiduo, nempe ut filius sit similis patri, per uarias transfusiones, fit debilior, ac tandē deficit, ēt si ipsa eadem uirtus ut mouet ad id, quod est in specie, id est, vt ab hoie gentius sit hō, non pōt deficere peruenitas transfusiones. ita Tho. in 4. sent. di. 40. ar. 1. vbi Palu. hanc partē nostræ diffinitionis subiecit. Hinc consanguinei propinqui dicuntur, p eodē p
2 pinquo sanguine fuerint geniti. l. Lucius. ff. de petit. hæred. l. cū pater. §. a te peto. ff. de legat. 2. Dicuntur ēt proximi. l. capitis & l. si spurius. ff. vñ cogn. l. dudū. C. de cōtrahen. emp. vbi gl. & Bal. l. cum rem alienā. C. de leg. optime Dec. in l. si honorū. col. 1. C. qui admi. & Alc. in l proximi appellationē. ff. de verb. sig. qui proprie, p ximos, non ad agnatos, sed ad cognatos referūt. Atq; ī de, licet proprie, consanguinei dicantur fratres ex eodē patre. l. 2. §. agnati. & l. 1. §. cōsanguineos. ff. de suis & leg. hrd. §. cæterū. inst. de leg. agn. succes. & in §. sunt aūt. eo. tit. ubi Theophil. scribit, fratres ex eodē patre natos Græce appellari ὁμοπάτορες, quasi cōsanguineos. no. Petr. Lor. in l. Iurisconsultus. §. inter. ff. de gradib. affinitatis. Hinc Sophocles in Aiace Teucrū Aiacis fratrem, ὁμαίμονα id est, consanguineū, dixit. & apud Claudianū li. 1. de raptu Proserpinæ, Pluto ad Iouem sic loquitur.

Te consanguineo recipit post flumina fessum
Iuno sinu.

Ex eadē uero matre dicunt uterini fratres, & auth. de cōsan. & uteri. fratri. col. 6. tñ & cæteri remotiores, cōsanguinei dicunt, q̄ eodē sanguine sint geniti. Cicero ad Attic. li. 2. Sed Boopides noster cōsanguineus, non mediocres terrores iacit, atq; denūtiat. idē Cic. li. 1. de inuētione, Parētes, inqt, liberi cōiuges, & cōsanguinei. Tacitus li. 3. cū sup Agrippinā, & Drusum, & Calidū, cęteri quoq; cōsanguinei nīnati prescripti sint. Stcuti & cognati appellant, quasi qđ una, cōiterue nati, vl ab eo dē orti, p genitiue sint. l. nō facile. §. 1. ff. de gradib. affinitatis. l. Iurisconsult⁹. §. cognatiōis nomē. ff. eo. titu. Est enim & cognatio nomen, ad natos ex fœminis, & procreatos, a marib. naturali iure gñrale, tametsi lex. ciuilis ppria, descendētes a marib. agnatos appellet. l. nō facile §. 1. l. Iurisconsult⁹. verſ. cognati. ff. de gradib. affinitatis Quarōne, frequēti⁹ hac in re libet uti cōsanguinitatis nōie, q̄ppe qđ sit cōe descendētib. a fœminis, & a maribus. l. 2. ff. vñ cog. l vl ii sanguine. ff. de manumis. vindict. explicat optime And. Tiraq. in li. 1. de retractu. §. 1. gl. nu. 4. Vtiq; etenim & pter alios hac dictione, consanguinitas, Titus Liu. li. 7. ab vrbe cōdita, Ceritem, inquit, populi misericordia cōsanguinitatis, Tarquiniis adiūctū fama ferebat. l. itē 1. & l. cōsanguinitatis. C. de legit. hē. Diximus pterea ī diffinitione, uel quarū una descendit ab alia ne maximā illā partis, & filiorū cōiunctionē excluderemus in primo parēte. Cū. n. Adā & Caī ab eodē stipite minime fuerit deducti, no forēt cōsanguinei dicēdi, nisi ita copacta foret diffinitio. Carnalē ēt p pagationē exigim⁹, ne dicendū sit Adamū, & Euā fuisse cōsanguineos. Ex qb. sequit diffinitiōes p Io. And. ī ex
positione arboris assignatas, perfectas esse, nec ad mētēdas. quāuis Th. dist. 40. illā sequit, q̄ ita diffiniuit. Est
3 consanguinitas, vinculū personarū, ab eodē stipite descēdētiū, carnali propagatione contractū. Nec altera admittēda est, q̄ diffiniuit esse attinētiā psonarū ex eo prouenientē, qđ una descendit ab altera, uel ambę ab eadē. tametsi Præp. in arbore eā eligat. Prima. n. ex his ostendit oēs homines esse consanguineos, negat uero Adā, & Caim cognatos fuisse. Secunda Adā, & Euam consanguineos fuisse probat, ac subinde oēs homines cognatos fore censendos, quæ omnia absona sunt.

Supererit cognita cōsanguinitatis diffinitiōe, ei' gradⁿ, ac discrimina cognoscere. Hoc etenī nobis plurimū conducit. Cumq; ea ex lineis, gradibq; cōstet, qd linea
4 sit, Io. And. in arbore exponit. Præter quē linea dici potest clarius, Collectio personarū, q̄ iure sanguinis, p pinquæ cēsent, gradⁿ cōmis, numerosq; distinguēs. ex Paluda. in 4. dist. 40. Linea vero ī hac materia dici pōt ex eo, q̄ linea ipsa filū sit, qđ ex lino, aut alia re simili fieri solet. vñ linea margaritarū apud Iurisconsultos in l. lineā. ff. ad l. Fal. in l. si seruus seruū. §. si cū maritū. ff. ad l. Aquil. quo in loco explicat hoc eleganter Budæ. & Ludo. Cælius lib. 3. lectio. Antiq. c. 14. Hinc igitur linea seriē, atque ordinē cognationis significat apud eosdē Iurisconsultos in l. Iurisconsultos. ff. de gradib. affinitatis §. sed & ey laterib. quod & Tiraq. adnotauit li. 1. de retract. §. 1. in gl. 9. fin prin. Hinc & Rom. Pont. vtunē ea dē dictiōe ꝛpissime. Cui' usus pōt ex eo ēt deduci, q̄ linea longū sedendi ordinem q̄que significet, ut non nulli illud Ouid. 1. de Arte amandi, interpretantur,

Et bene te cogit, si nolit linea iungi,
Quæ tibi tangenda est, lege puella loci.

Item illud eiusdē amorib. lib. 3. Elegia 2.

Quid frustra refugis? cogit nos linea iungi.

Et si proprius quidā intelligāt in dictis carminib. li neā lōguriū esse, seu lōgiores perticas ad arcēdū populū in ludorū spectaculis [dē item linea] signū de creta factū, quo utebant Romani in ludorū celebratione. vti not. Lud. Cæli. li. 3. c. 14. His addo lineā apud Latinos accipi pro funiculo, cui alligat hamus a piscatorib. Pli. li. 9. c. 13. Vulpes marinæ, simili in periculo, glutiunt amplius, utque ad infima lineæ, quæ facile perrodant. Idē eodem eodem lib. c. 17. eadem dictione sępissime vtit.

Verū ex ꝓfata lineę diffinitione illud dubiū explicari potest, quæ dicatur lipea paterna, materna, quarū in testis, contractib. cæterisque uiuētiū actib. mētio fit quotidie. & Soc. consi. 33. col. 5. vol. 3. opinat † illā dici
5 lineā paternā, cuius caput est pater, maternā aūt, cuius caput mater sit. sensērat ante eū idē Anch. cons. 59. dū lineā paternā distinguit effectiue, & cōprehensiue, effectiue intelligens lineā paternā, cuius caput si pater, cōprehensiue, in qua pater continef, atque subdit, primū modū intelligendi obseruandum fore oīno, nisi aliud ex mente agentis, testantis, donantis, aut aliquo pacto disponentis, colligi possit. Ego tū utrinque intellectū assumendū esse existimo, eundem Soc. secutus in l. Gallus. §. nunc de l. fi. de lib. & posth. & Curt. Iuniorem cōsil. 5. nu. 10. ex ipsa diffinitione, ac propria lineæ significatione. ex quib. etiam perpendi, & examinari pōt rñ sum Alex. consi. 53. vol. 6. ubi explicat, quæ dicatur linea masculina testatoris, uel alterius, quo in loco elegāter eius opinionē interpretat Carol. Mol. ipsū legito.

6 Gradus uerus dē habitudo, id est, mensura distantiū personarū, qua cognoscitur, quota agnationis, uel cognationis distantia, duæ pluresue personę differant. ita Ioan. And. qđ præp. in arbore sequit. Gradus aūt dicti sunt ad similitudinē scalarū, locorumue proximum quos ita ingredimur, ut a proximo in proximū, id est, ī cū, q̄ quasi ex eo nascit, trāseamus, authore Paulo Iurisconsulto.

cōſ.in Iuriſconſultus.uerſi.gradus.ff.de gradib.Sed,vt computatiōem graduum explicemus, regulas quaſdā pra notare oportet,quarum prima ſit.

7 Iure ciuili,& canonico,aſcendentium,& deſcendē tiū,linea,quot ſunt perſonæ,vna adēpta,tot ſint gradꝰ. Filius ergo primo gradu patri cōiungit,ac nepos auo, ſecūdo.Pronepos ꝓ auo,tertio.Abnepos ab auo,quarto.

Secunda regula.in linea tranſuerſa æquali,id eſt,qñ vterq; diſtat eodem gradu ab ſtipite,quoto gradu alter diſtat a cōi ſtipite toto diſtant inter ſe,& ſibi attinent.

Tertia regula,in linea tranſuerſalium inæquali,ideſt qñ alter diſtat a cōi,ſtipite gradu remotiori,quā alter, quo gradu remotior diſtat a cōi ſtipite,eodē diſtant inter ſe.Nec in his regulis eſt controuerſia apud veteres iuris canonici ꝓfeſſores.(quāuis Hoſt.in c.qđ dilectio. de conſan.& affinit.quodā caſu ab hac tertia regula diſceſſiſſe videat,eiuſq; opinionē defendere conet Franc. Duarenus in tit.ff.ſolut.matr.c.3.de nuptijs.)Iure uero ciuili unica conſtitui pōt regula pro oībus lineis.Quot ſunt ꝓſonæ,vna dēpta,tot ſunt gradus.His eqdē regu 11 lis gradum cōputatio diſtinguit, quas Io.And. Præp. & Stephanus a Coſta in arbore exactiori diligentia exponunt.Sed ita facilia illhęc ſunt,ut nec repetenda fore exiſtimemus.Satin.nobis ſit,ꝓdictas antiquiorū regulas,veluti ꝓias ad mſimonij prohibitionē,tradidiſſe,q̄ Petro Lorio.in eleganti interpretatione tituli. ff. de gradib.aliquot rōnib.minime applaudēt.Penes quē poterit lectorē nouas hac in re traditiones inquitere.

8 Ex his tñ cōſtat,inter ius ciuile,& canonicū in hac graduū cōputatiōe differentiā eſſe,cuius rōnē aſſignat tex.in c.2.35.q.5.Canones.n.quo ad mſimoniū,gradꝰ diſtinguunt,qđ quidē matrimoniū inter duas ꝓſonas ꝓhib.& iō in tranſuerſalib.ex duob.unicū gradū cōſtituit ius Pontificiū.At ius Cæſarū quo ad ſucceſſionē,q̄ ab uno in alium deſcē.conſanguinitatis iura,& gradꝰ diſtiniuit.Quo fit,vt promiſcue in vtroq; foro quo ad cōiugia canonū cōputatio probanda ſit,ita gl.in arbore cōſanguinita.cui ſimilis in §.hac'en'.inſt.de gradib. cognationū,q̄ putat ſing.eſſe Fran.in c.2.de arbitr.ī 6. hęc eſt magis cōs opinio. idē notat Dec. in c.2. col.2. de teſtib.In hæreditatib.vero,ac ſucceſſionib.utroque foro,legalē cōputationē eſſe aduertendā,& obſeruādā ꝑdicti oēs ſentire videnē.In alijs aūt contractib actibuſq; cæteris ſimilibus q̄libet cōputatio in proprio foro eſt ſeruāda,ex Io.And.in additionib.ad Sepul.tit.de ſuc ceſ.ab inteſt.§.1.in fine magnæ additionis,quē Præp.ſequitur in dicta arboris interpretatiōe,col.19.& 20.Cuius concluſionis plurima exempla cuicunque facile erunt obuia. [maxime ex his,quæ tradit Tiraquellus lib.1.de retract.§.1.gl.9.numero 21.

Prohibitio[n] aūt coniugij,inter conſanguineos varie 9 contingit in antiquis canonib.ſiquidē Fabianus ſummus Pōtifex,anno Chriſti fere ducēteſimo quadrageſimoquinto,mſimoniū oīno vetuit contrahi in tertio conſanguinitatis gradu,at in quarto ita ꝓhibuit,ut cōtractū non obſtante prohibitione,minime diſſoluere tur.c.de ꝓpinquis.35.q.2.Sed Iulius primus in ſeptimo gradu matrimoniū oīno prohibuit anno fere trecenteſimo quadrageſimo.c.nullū.d.c.& q. Verū Inno. Tertius,anno ſalutis fere milleſimo ducenteſimo, ad quartum gradū hanc prohibitionē reduxit in c.non debet.de conſang.& affinitat.huius uero variæ ſanctionis meminit Virgil.Poly.li.5.de inuē.rerū.c.5. Porro[ad quartū gradū mſimonia prohibentur,ad ſimilitudi nē cōpacti corporis humani.auctore ipſo Inn.qđ cōſtat ēt ex c.in quadā.de celeb.miſſ.conſtat etenim humanū corpus ex quatuor elementis,quæ Bernardus explicat in d.c.in quadā.intelligit frigidū,calidum,humidū,& ſiccum.rectius gl.in proœmio Inſt.§.igitur.Nam humanum corpus copactum eſt,ex pituita ſeu phlegmate,quod humidū eſt,& frigidum, cholera,quę calida,& ſicca eſt,melancholia quæ frigida,& ſicca eſt. Itē ſanguine,qui humidus,& calidus eſt.Sanguis aeris elemento reſpōder,qui humidus,& calidus eſt, præcipue tñ humidus cenſet,atque ob id humidum eſt hoc elementū.Cholera igni ſimilis eſt,qui & ſi calidus, & ſiccus ſit,calidū tñ hoc elementū ex propria vi dī.Atra bili,ſeu melancholia,terræ elemento conferitur,quod ꝓpriā hēt ſiccitatē,ēt ſi frigidū ſit.Pituita cōparat aquæ elemento,quod ēt ſi humidum ſit,id tñ peculiare hēt qđ frigidū ſit.Hæc ergo quatuor elementa corpus humanū conſtituunt.Humidum,ideſt ſanguis. Calidū, id eſt,cholera.Siccū,id eſt,atra bilis.Frigidū,id ē,pituita.& ſic aer,ignis,terra,& aqua,qđ Ludo.Cælius adnotauit li.2.lectio.antiq.c.11.ante cū Galenus libro ſecūdo de elementis.quē Latinū fecit Ioan. Andernachus. explicat idem Leonardus Fuchſius in compendio medicinæ.c.8.& cap.10.

Quartus igitur gradus ex dicto concilio prohibetur, 11 in tranſuerſa cognationis linea! At in linea recta aſcendentiū,& deſcendentiū,nullis finib.prohibitionē cōtineri,quibuſdā placet,quorū primas obtinet Caius iuriſc.in l.nuptię.in 4.ff.de ritu nupt.ubi gl.idē notat.cui ſimil.in arbor.conſanguin.q̄ ibi approbat Præp.col.2. Abb.in d.c.non dēt col.4.Regia l.4.tit.6.par.4.Syla.in uerb.mſimoniū.8.q.6.col.4.Scot.& Paluda.in 4.ſen.d. 40.qui inde confingunt hoc,ꝙ rationes huiuſce prohibitionis in linea recta aſcendētiū,& deſcendentiū ſemper quocunque gradu locū habeant. Totaſ.n. prohibitio coniugalis inter conſanguineos,ex eo ipſa cenſeſ, & rōni conſentanea,quod amicitia ex ſanguine orta ſatis ſicut ſufficiens,abſque matrimonij cōtractu,ad charitatē in repub.cuſtodiendā Oportet ergo coniugia īter eos cōtrahi,q a ſanguinis vinculo remoti ſunt,quo inter eos coeat amicitia.q̄ rōnē & alias Plut.adducit ī problematib.Rom.nu.108. Diuus Aug.li.15.de ciuit. Dei c.16.Gratia in c.2.35.q.1.pōt adnotari & ex Cicer. li.5.de finib.His etiam ſuffragatur,quod reuerentia iure naturali parentib.debita minime patitur hanc cōiūctionē,qđ Tho.tradit.2.2.q.154.ar.9.exacte huius ꝓhibitionis rōnē inquirens.quib.plura adiungi poſſunt ex Tiraq.7.lege connubial.nu.32.Rurſus quibuſdam placet,iu hac linea recta ſo.um quartum gradum, & ceteriores prohiberi.Sic Gofred.ſcribit in Summa tit.de conſan.quem Ang.ſequitur in uerb.mſimoniū impedimento.6.Ego uero nullo pacto his aſſentior opinionibus.Prima.n.corruit manifeſte,quia rōnes huius prohibitionis in triceſimo gradu ceſſant prorſus,non tñ in cēteſimo,mileſimoue.& id docet Caiet.2.2.q.154. ar.9.Scda aūt opinio manifeſte falſa eſt. Conſtat enim aduch.in quinto,ac decimo lineę rectæ gradib. rōnes prohibitionis omnino vigere.Illud tande in controuertia plane fatemur nihil eſſe,qđ nos ad eam definiē dā cogat,cum in iudicijs,aut regimine reipublicæ minime contingat,ſi ꝓbabili cōiectura id diuinare licet.Et tñ in diſputatione,hanc coniugalem prohibitionē ultra ugeſimum gradum non extendi libere contendā. In collateralium linea,quæ tranſuerſa a turiſconſultis dicitur,id manifeſtum eſt,quintum gradum nulla ꝓhibitione vigeri.quo fit,ut quis poſſit uxorē accipere fœminam a tertię,recta linea,quinto,ſeu quarto gradu diſtantem.Ita Ioan.Andr.in gl.arboris in fine quē ſequuntur Antonius & Cardina.in c.tua.Ancha.in ca. tua.per textum ibi & Henricus in c.non debet.de conſanguin.quamuis Hoſtien.in ſumma,titul. de conſanguin.§.ulque-vertic.ſed nunquid,contrarium teneat.

EX §. SEQVENTI,
SVMMARIVM.

1 *Affinitatis diffinitio.*

Affini

2 *Affinitas vnde dicatur.*
3 *Affinitas ex coitu etiam illicito oritur.*
4 *Affinitas frequenter cōcurrit cum publica honeſtate.*
5 *Affinitas impedimento ſublato per diſpenſationem, publica honeſtas etiam tollitur.*
6 *Affinitas matrimonium impedit ſolum in primo genere,& intra quartum gradum*
Affinitas an detur inter virum,& uxorem?

§. SEPTIMVS,
De affinitatis impedimento.

1 SEPTIMO loco agēdū erit de affinitate,cuius cognitio a diffinitiōe pēdet,quā Ioan.And.ita cōcepit.! Affinitas eſt perſonarū ꝓximitas,ex coitu ꝓueniēs,oī carens parētela. Ita ipſe in arbore affinitatis.ꝙ ſi in vltimis verbis uoluit Ioan.And. ex affinitate cōſanguinitatē neceſſario nō deduci,planū erit id,qđ diffinitio proponit. At ſi ſentit,affinitatē nō poſſe cōcurrere cū conſanguinitate, falſū eſt.Si q̄.n. carnaſr cognouerit alterā ex duab. ſororib. q̄ tñ erāt eius cōſanguineæ intra quartū gradū,nō poterit alterā ex his uxorē ducere, ꝓpediēte mſimoniū ipſū affinitate, atq;ēt cōſanguinitate.vt Præp.notat poſt gl.ibi ī arbore affinitatis.col.4.Vñ in diſpēſatiōe ad cōtrahēdū matrimoniū,a Romano Pōtifice ꝓpetrata, oportebit utrū q; ꝓpedimentū ſublatū fuiſſe.Ego uero affinitatē eē arbitror,ꝓximitatē ꝓſonarū, ex coitu deductā.! Sic tñ dī,eo ꝙ duæ cognitiones,q̄ diuerſę ſunt, per nuptias copulen̄.l.nō facile.§.affines.ff.de gradib.affinit.vñ affines proprie dicunt inuicē uiri & uxoris cognati, licet qñq; affines dicant,q cōſanguinei ſunt, ſicuti optime adnotauit Tira.ī.l.de retract.§.1.in gl.9.nu.20. Diximus in diffinitiōe ex coitu,nō ex nuptijs,q̄a quo ad cōiugiū ꝓpediēdū,affinitatē ex coitu deduci,cōſtat, ēt ſi coitus ſit,tex.in c.diſcretionē.de eo,q cog.cōl.vxor ſuæ.Nec refert,an ſit ex viſcera,an ex cōdōnib, vbi ibi ꝓbare vī tex.dū dicit,quantū potuit renitentē.Quinimo coitus cū dormiēte, hanc affinitatē ꝓducit. qđ ibi dē notāt Car.& Prœp.ex eo,ꝙ copula carnalis ēt cū dormiēte cōtingit.Vñ cōſtat coitū eſſe de ſubſtantia affinitatis,vti tradit poſt alios Ferd.Loazes Præſul Ilierden. ſis in trac.de matr.dubio.1.fol.li.& dubio 19.Atq; ī ēt 3 ex coitu illicito affinitatē oriri,ꝓbat tex.melior cæteris,ſi.n Abb.ibi in d.c.diſcretionē,ubi Hē.idē not. poſt gl.ibi idē gl.in arbore affinita. aptiſſimus tex.ad id ī c. in literis,ſi.n Abb.& Are.ibi,de teſtī.tex.in c.2.de conſang.not.Capel.Tolo.& ibi Aufre.96.q opinionē aſſerit eſſe cōem Sylue.in uerb.mat.8.impedimēto.15. eāq; tenet Hiero.Pau.in prouinciali.fol.38.& ꝓbat eadem ſoſa in l.liberi.C.de nuptijs,q̄ ꝓhibet ob affinitatē filiū patris cōcubinā in uxorē accipere,no tm ob ſolam honeſtatē,ꝙ falſo exiſtimat Corasius.1.Matel.c.3.dices ex concubinatu minime oriri affinitatē, nec eius ad nuptias impedimentū,cū iure ciuili permiſſus fuerit concubinatus,ea.n.conſideratio ex eo deficit,ꝙ coitus cōiugalis licitus omino eſt,ex eo tamen deducitur dubio procul affinitatis impedimentum. Vnde conſtat, ex ſponſalib.etiam de præſenti,ante copulam non oriri affinitatem,etſi Diuus Thomas contrarium opineturin 4.dist.41.q.1.ar.1.col.4. dicens ex ſponſalib.de ꝓſenti ante coitum,affinitatem oriri,non publice honeſtatis impedimentum,cui additipulatur Flor.3.par. tit. 1.c.11.in fine prin.qđ tamen falſum eſt,licet magiſter ſent.eandem opinionem probare uideatur, dum ſcribit,ex matrimonio rato,non tamen conſummato publicā honeſtatem oriri,uel forte affinitatem. quod & Dominic.Soto in 4.q.1.ar.2.admittit,& tamen iure ꝓbari non pōt.]Nē oritur ex his publicæ honeſtatis iuſtitiæ impedimētum,non affinitatis.Abb. & Præp.i c. ſponſi.de ſponſa.Sylueſt.in uerb.matr.8.3.14.& Pal. 14. ſe.di.41.q.2.col.1.& q.3.ar.3.[Regia l.5.tit.6.parte.4.]

Illud tñ animaduertendum eſt concurrere poſſe fre 4 quentiſſime affinitatem cum publica honeſtate, nēpe ſubſecuta inter ſponſos carnali commiſtione. Vade in diſpenſatione a Roma.Pontifice impetrata,non erit ſatis derogare impedimento affinitatis,niſi derogēt ēt ī pedimento publicæ honeſtatis,ubi dē concurrenti, gl. recepta cōiter in arbore affinitatis,Abb.in c.ſponſam. de ſponſa.Dom.conſ.31.col.4. Verū hæc opinio, quā vulgus probat,ſubuertiē manifeſte. Nā Præp.& Steph. in arbore affi.plane fatentur ſatis eſſe, ſi in petitione 5 ipſi Rom. Pontifici oblata,affinitatem ex coniugio ortā fuiſſe mentio fiat.idē not.Sylu.in uerb.diſpenſatio.q. 5.& in uerb.matr.8.& 14.& Ferd.Loazes in trac.de matrimonio.10. nu.10.& tñ Ro.Pontifex derogans affinitatis impedimento,potiſſimum de licita intelligit,atq; ei ſimpliciter etiam derogare vī,abſq; alia expreſſione. Sicuti tradit.Franc.de Ripa li.2.reſpon.c.1.Licita tñ affinitas non pōt eſſe abſque publica honeſtate, giē ſublata affinitate ſimpliciter,etiam publica honeſtas tollitur,quæ cum affinitate aderat.ita expreſſim not.Nico. Mils in uerb.diſpenſatio.quem refert.& ſequitur Fel. in c.poſtulaſti.de reſcrip.7.col.&. Nicol. Boer. deciſ. 264.col.pen.dicens ſe ita uidiſſe bis in iudicio obtentum mota controuerſia.Huic etiam opinioni accedit Hieron.Pau.in prouinciali,fol.18.col.2.quib. conducit plurimum ſententia.gl.quam ibi Abb. Præp. & alii approbant,in c.non debet.de conſangui.quæ dicit ſublata affinitate ultra quartum gradum,publicam etiam honeſtatem ſublatam,& antiquatam eſſe,pro qua optione notāt Abb.& Præpalbi ſtatutum in una re,in alia quæ ei ſit conſecutiua,locum prorſus habere, ſic ergo, inquiunt,ſublata affinitate ultra quartum gradum publicam etiam honeſtatem cenſeri eodē iure remiſſam cum ea ex affinitate omnino conſequatur, & affinitatis ſit ſocia.Ex quo ipſi d.gl.ad probandum hunc argumentādi modum inducunt,perperā tñ cum abſq; affinitate detur publica honeſtas,non ſecura copula inter ſponſos.Itē affinitas ſine publica honeſtate, ubi ex coitu illicito illa oritur.Rectius tandem ex dicta gl.colligiſſent alium argumentandi modū nēpe,ex duob.quorū alterū inſtar alterius eſt ſtatutū,ſi demū unū lege noua corrigē,& ſublatū & alterū cēſeri,qđ eius inſtar antea ſancitum fuerat.notant Dom.in ca.1.uerſ.quinto. fallit.& ibi Franc.verſ.9.de tempor.ordi.in 6.

Affinitas autem gradus tibi peculiares non habet, 6 ꝓter eos qui in cōſanguinitate diſtinguuntur.Is. n.qui Sempronię per coitum adiungitur,affinis erit ipſius Sēpronię propinquis eo gradu,quo illa eis eſt conſanguinea. Genera tñ affinitas habet. Nā ſponſa alteri addicta ꝓ carnis copulam genus mutat,non gradum. Genus in. quā,ita,ut prima perſona genus mutet uinculi, cęteras autem genus affinitatis ipſius.Is.n.qui cognouit Sempronium,non mutat genus affinitatis,ſed uinculi,qppe qui nouus fiat affinis ipſius Semproniæ conſanguineis. At ea,q̄ Sempronię viro per copulam adiuncta fuerit, mutat genus affinitatis,erit.n.in ſecundo genere affinitatis ipſius Sempronię conſanguinea,cum uir Sempronię eſſe in primo gñe.q̄ omnia aperte docet Io.And. in gl.Arboris affinit.& ante eū Bernar.in d.c.nō dēt. Nec ſm genus affinitatis hodie prohibentur, ut ibi ab eccleſia eſt decīſum.Ex quo pater poſſe quē in vxorē accipere relictā,a propria uxoris fratre.Itē poſſe quenquam diuerſis tēporib.duas uel plures fœminas vxores ſibi accipere,quæ tamen cum duob.ſanguinibus fratribus matrimonium contraxerant.ſecundum Car. in d. cap.

c.non dēt.Steph.& Præp.in arbore affinit.contra Io. And.& Innoc.qui in his casibus. videntur prohibitionem matrimonij adhuc admittere.

Ex quo subinfertur,legem municipalem, qua fanci solet,cōpromittēdas fore oēs lites ,q̄ inter affines oriā tur,minime locū hēre in affinib.sed ī gñris.Hoc. n.genus nullū iā hēt effectū,ita not.Ias.in l.quod Seruius.2. col.ff.de condict.caus.dat.idē Ias.in l. qui se patris. C. vnde liber.nu.59.& ibi Cur.Iun.nu.78. aduersus Pau. Castr.qui ibidem contrarium dixerat. Solent tñ q̄nq; dari literæ apostolicæ declaratoriæ super secundo genere affinitatis.teste Hiero.Paul.in prouinciali, folio 19.qd fieri opinor ad sedandū contrahētiū scrupulos.

7 Sc̄ō,hic notandū est uirū & uxorem non esse affines,ex eis tñ producitur vinculum hoc affinitatis. ita gl.in arb.affinit,& in §.affinitatis.C.com.de succes.notat Theophilus in §.ff.diximus.inst.de nuptijs.Abb.& alij in c.qd super his.de consan.& affinit.Bal.in l. 1.vñ vir,& uxor.Tho.in 4.sent.dist.41.q.1.contra Porcium, Ias.in d.§.affinitatis.Prædicta tamen municipalis lex, de controuersiis affinium compromittendis,in viro, & uxore locū hēre debet,ſm Ias.in d.l. quod Seruius. 2.col.cuius opinio cōis est,ſm Curt.Iun.in d. l. qui se patris.nu.79. In sponsis tñ ante consensum de ſcepti, id non crederem ita facile recipiendum fore, tametsi Ias.in d.l.quod Seruius,contrarium opinetur , dicens post gl.ibi,ipsos sponsos improprie esse affines , quod ego admitterem, liquidē eodem pacto dicere posses esse improprie affines, eos, qui nec centesimo gradu sanguinis uinculo coniuncti sunt.Fortasse tñ Ias. opinio,remota prædicta ratione,propter illam spem matrimonij,erit ex quadam æquitate seruanda. Nam & spem matrimonij maximos effectus habere constat, & nos superius quandoque id probauimus.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 Incestus definitio,eiusque denominatio.
2 Pœna lata i committentis incestum.
3 Clericus propter crimē incestus est ꝑpetuo depenēdus.
4 Intellectus proprie non dicitur si quis cognouerit consanguineam ipsius nondum ab eo cognita.
5 Incestus nuptias contrahens,qua pœna sit puniendus.
6 Pœna amissionis bonorum ipso iure inducta , etiam ab hæredibus delinquentis exigitur.
7 Priuandus per sententiam beneficio,uel alia qualibet re,utrū faciat fructus suos post commissum delictū.
8 Fructus bonorum quibus quis ipso iure priuatur a die commissi criminis,sunt fisco adiudicandi.
9 Priuatus bonis ipso iure,a die delicti,nec alienare pōt, imo rem alienatam fisc⁹ vendicat,non soluto emptori pretio.
10 Pœna ipso iure inducta,an locū habeat in foro cōscientiæ.
11 Pœna conuentionalis an debeatur in foro conscientiæ.
12 Damnum culpa lenī, vel leuissima illatum, an in iudicio interiori sit resarciendum?
13 Intellectus ad l.in lege.ff.& l. Aquil.
14 Incendiū,quā copulā ꝑ se ferat ex legis ꝑsumptione?
15 Intellectus c.primi,de adul. er.
16 Pœna an præscribi possit mala fide.
17 Regia l.prima,tit.de excōicatis.li.8.ordi.intelligitur.
18 Incestū nuptiæ inlegib.eas ꝓnentibus , ex pontificio iure sunt considerandę.
19 Incestus nuptias contrahentes bona fide , sed postea detecto impedimēto in eis perseverantes, nec canonicis,nec legalib.ꝑnis puniuntur.

Incestus nuptias contrahentes, a pœnis ꝑdictis liberatur,si matrimoniū nodū ē carnali copula cōsūmatū. 20
Error iuris, aut ignorantia crassa, an excuset a pœnis, contrahentes incestas nuptias & nu. 22. 21
Intellectus ad l.qui contra C.de incest.nup. 22
Maritus an possit excludere,ex iure fisci, uxorē dotē repetentē,ꝙ nuptias incestas scienter contraxerat? 23
Maritus in dote priuatus soluenda non habet annuā dilationem. 24
Maritus non lucratur fructus dotis putatiuæ. 25
Maritus ad dotem putatiuam conuenit.& ultra quam facere possit. 26

§. OCTAVVS, DE contrahentib.incestas nuptias.

HIs oīb, quæ in duob. proximis paragraphis diximus,taddendū est incestū dici coitū inter cōsanguineos,vt affines c.lex illa.§.incest⁹.36.q.1.l.si adulteriū cū incestu.in princip. ff.de adult.notat optime Th.2.2.q.154. ar. 9.Abb.in c.i.& in c. veniens. de eo,q̄ cog.conf.vx o.fuę gl.in ru.C.de adul.tex.in §.ergo. & ibi Doc.inst.de nup.Regia l.1.tit. 18.iūcta l.2.tit.19.par. 7.Erit tñ diffinitio intelligenda,qñ coitus contingit inter affines cōsanguineos,qui iure ꝓhibente matrimoniū cōtrahere nequeunt,in his.n.incestus dicitur atq; nuptiæ ab his contractæ utroque iure incestæ appellantur,quasi in his nuptijs minime adsit cestus,id est cingulum illud,quo Venus vtebatur ad honestas nuptias. Has tñ nuptias,q̄ inter consanguineos contrahuntur, appellat q̄nq; lex nefarias , & naturę contrarias.tex in auth.de incest.nupt.in princ.collat.2.& Canon in ca. cum secundum leges.de hęret.in 6.Sed isthæc denominatio ad nuptias in gradu naturali,uel diuino iure prohibitio,contractas,referenda est.ita gl.in d.auth.de incest.nup.& in rub.C.de incest.nup.Archid.Io.Andr. Domi.& Franc.in d.c.cum ſm leges.Vū non est admittenda gl.q̄ in d.c.cū ſm,intelligit,nuptias naturæ contrarias eas esse,q̄ ex uitio Sodomiæ contrahuntur,cum ibi tex.huius criminis pœnam minime tractet, nisi gl. interpretationem referamus ad tex.in l.cum.vir. C.de adult.vbi puniuntur nuptiæ,quæ inter mares fœdissime celebrant.Hinc etiam apparet,non esse recipiendā distinctionē Constantini Harmenopuli,qui li. 4. tit. 6. ad finem scribit,incestas dici eas nuptias , quæ ratione sanguinis prohibentur,ut inter consanguineos. Damnatas autem eas,quę a iure uetantur inter tutorem , & pupillam,liberum & patronam , seruum & dominā. Nefarias vero,eas,quę iniquitatis causā passim improbantur,sicuti cum moniali,rapta,& similib.

Incestus autem crimen absque matrimonio commissum,iure ciuili pœna adulterij punit gl. Bar. & Do. in l.si adulterium cum incestu.in prin.ff.de adult.gl.& cōis in l.inter liberas.ff.eo.titu. Ang.in trac. de malefi. versi.chem' ay adulterato.col.pe.Paul.Cril.li.3.de pœnis omnifariā coitus.q.3.Reg.l.3.tit.18. par. 7. Pœnam vero adulterij trademus statim.c.7.§.6.Item iure Regio hoc crimen committens dimidia bonorum parte priuatur,eaq; fisco adiudicatur.l.7.tit.vlt.lib.8.in ord. Regijs.Quod si clericus hoc delictū cōmiserit,deponitur ab ordinib.perpetuo.arg.tex.in c.tuæ.de pœnis gl. in c.Maximianus.81.dist.& in c.lator.2.q.7.quas dixit sing.Imol.in c.vt clericorum.de uit.& hon. cle. & eas sequunt Abb.& Doc.in c.at si clerici.§.fi.de iud.dicentes clericū pro fornicatione,quæ simplex non sit, sed maximā habeat deformitatē,deponendū fore,sicuti ꝑ adult

adulterio,incestu,stupro,& similibus.qđ ēt notat Pau. Gril.d.l.3.q.1.& 7.qua pœna punit & is,qui carnaliter cognouit fœminā intra quartū gradū consanguinitatem eius,quā antea cognouerat.ita egregia Io.Ber.Calagur ritanus Antistes in pract.crimi.c.78.qđ cōprobatur ex eo,qđ affinitas ēt ex coitu illicito oriatur.ut in ꝑced.§. notauimus.t Si uero quis fornicet cū ea fœmina,cū qua hēt publicæ honestatis iustitiæ ꝑdimētū,quippe qui eius consanguineā intra quartū despōsauerat,abiq; carnali cōmistione puniet, arbitrio iudicis non his pœnis, quas mō ꝑdiximus,licet gl.l.d.c.lex i.d.,existimet , hāc fornicationē posse incestū dici,id etenim locū hēt in propria dictionis significatione,q̄ in pœnis admittenda non est.Pro qua opinione est insignis gl.in cle.vni.ī uerb.eos de cons.q̄ ibi Doct. cōiter approbāt dicētes ex eo,ꝙ hēte mātimoniū cū fœmina,ꝑpediēte publicæ honestatis iustitia,non esse excōicatū,ex illo canone,qui cōsanguineos,affines religiosos,moniales, & cōstitutos i sacris mātimoniū ꝓhentes,ipso iure excōmunicat.

5 Is aūt,t qui incestas nuptias contrahit,iure ciuili, si humilis & vilis sit,verberatus i exiliū mittit,bonis oīb. fisco adiudicatis,non existentib.ipsius delinquentis filijs ltimis,qui fisco in bonis præferuntur. Vir aūt honestus,infamis effectus,ac bonis eodem pacto amissis, in insulā perpetuo relegatur.tex.in auth. de incest. nupt. colla.secunda,auth.incestas.C.de incest.nup.Regia l.3. tit.18.par.7.Ang.in tract.de malefi.verb.chem'ay adulterato.col.pe.& Paul.Gril.d.lib.3.q.3.qua in re pluri ma sunt adnotanda. 8

6 Primū,bona contrahentium incestas nuptias, fisco ipso iure,a die cōmissi criminis,esse adiudicata. ꝓbat tex.in d.c.cū ſm leges.& in auth.de incest.nup.vñ non est iudicis sñia ad condemnationē necessaria, qđ plurimū refert. Nā licet alias morte delinquentis crimina extinguantur.l.1.& 2.C.si reus uel accul.mort. suc. ca. admonere.33.q.2.c.cūm quæ in 2.quo tñij sint legit. vbi gl.c a nobis.in 2.& ibi gl.de sent.exc.tū qñ a lege vt a canone pœna amissionis bonorū ipducit ipso iure, ēt mortuo delinquente illud crimen tractari pōt,& in iudiciū deduci contra hēdes,ad effectum,ut fiscus bona illa oīno consequatur.gl.est in l.3.qđ aūt.ff. qđ quisq; iuris.quā Doc.ibi cōiter approbant dicit ord.Io. Ana. in c.in literis de rap.2.col.& sing.Bal.Il.vni.C. de priuile.dotis col.pe.& Bal.Nicol.in tra.de.dote.par.12.nu. 25.pro qđ optimus tex.ſm Bar.& Doc. in l.commissa.ff.de public.& in l.Caius.ff.ad Syl.Bar.ī l.2.ff. de priuat.delict.Dec.in l.pupillū.§. in hēdes.ff. de reg. iur.q̄ opinionē probat tex.in signis in c.accusatus.§.pen.iuncto c.cum ſm.de hēr.in 6.& esse eā cōem asserit Andr. Tiraq.in l.si vnquam.C.de reuoc.do.in uerb. reuertat. nu.49.& Ias.in d.§.quod autem,vbi ipse,& Io. Igneus in d.l Caius nu.15.contra hanc communem disputant. Hinc etiam & illud est tractandum,an fructus bonorum,quæ ipso iure fisco pp crimina deferunt, sint ipsi fisco adiudicandi a die commissi criminis,an a die litis contestatæ,qua in re difficilis est q.in bonorū amissione,q̄ ipso iure a lege non infertur,sed per sñam.Nā is,t qui priuandus est per sñam re propria ob delictū, donec sña feratur,aut saltē litem in criminis accusatione contestetur,ita fructus recipit , vt nec iudex in sententia possit eoldem fructus fisco adiudicare ,siue sint extantes,siue consumpti.notat Card.in cle.cōtinē.§.cæterū,ad finem,de elect.& Fel.in c.de quarta.de præscrip.nu.33.ea ratione ꝙ hic delinquens donec per iudicē priuetur re propria,seu dignitate,officio , aut beneficio,titulum habeat,quo ipsius rei fructus iure optimo percipiat.itidem notat Cor.in l.1.C. de his q bus ut indig.cuius opinionē Fel.in d.c.de quarta, pluribus rationib coprobat,quib.tñ tndet Ant. Burgen.in 9

c.ad nostram de emp.& uendit.nu.34.contrariam opinionē secutus,ex qua fructus ,percepi ab ipso delinquente ex ipsis bonis,quib.priuandus est per sñam,hisco adiudicantur a die commissi criminis pp malā fidē, quam delinquens habuit commisso crimine,& quia titulus ille,quem in re habuit,reuocatur per sñam , probat hanc opinionē tex.in l.1.C.de his,qb. ut indig. vbi Paul.Castr.Salic.Alex.& Ias.idē notant.quorū opinionē idē Pau.asserit in l.prædonis.per tex.ibi.ff. de petit. hēd.post Bald.& Ang.ibi.& esse eam cōem testant Io. Bern.in pract.crim.can.c.123.qui opinionē Card.Corne.& Fel.existimat procedere,quando ipse delinquens ēt post delictum,in dignitate,beneficio,aut officio.de bito minister⁹ exhibuisset.quod tñ ego intelligerē, nisi delictum,ēt occultū,ēt peracta pœnitentia delinquentē ipso iure,ministrare impediret,vt si esset crimen,qđ irregularem delinquentē constitueret,tunc etenim ser uiendo,ac ministrando in officio, quod exercere non poterat,dignus eēt maiori pœna,ac delictum maxime augeret,quo fit ut fructus ei non sint iusta rōne concedi,nec dimittendi.pro quo facit quod Fel.notat in c.inquisitionis.1.col.de accus. licens, delinquentem nō posse tut in animæ iudicio retinere bñficium ecclesiasticum,cui est annexus ordo sacer,quem ipse pp crimē exercere non pōt. Verū si a lege,uel canone , bonorū beneficij , vel dignitatis priuatio ipso iure fit , & sic ipso commisso crimine,fructus a die criminis perpetrati,per iudicē hinc adiudicantur indistincte.tex.in l. eū qui,vt indig.gl.inabilis in Auth.de incest.nup.§.1.veri imminere.q̄ ibi Doc.coiter sequunt.& dicit sing.repe. inquisitorū,in uerb.confiscatio.& aureā Petrus à Vel luga,in sepul.princ.rub.14.§.nunc videamus.nu.8.notat idē Fel.in c.Rodulphus.de rescrip.nu.38. idē ī d.c. de quarta nu.33.Tiraq.in d.l.si vnquam.in uerb.reuertatur.numero.219.

His accedit,ꝙ retinens bñficiū ecclesiasticū,quo est priuatus ipso iure,dī intrusus,ut ex Brixiensi notat Fe. in c.in nostra de rescrip.corolla.2.qđ ipse intelligerē qñ quis fuit per sñam priuatus,& retinet illud bñficiū vī qñ ipso iure priuat,& fuerit secuta sña declaratoria ex c.cū ſm leges,de hęret.in 6.& Nicol. Milis in uerb. intrusus.imo requirit utroq; casu sñæ executio vt scribit additio Rotæ.16.in nouis,& Prob.ī prag.Sāctio.ti. de pacti.possessorib.in uerb. violentis, vbi Cholmas idem quod Brixiensis adnotauit.

Ab eadē iuris decisione,qua bona contrahentis incestas nuptias,fisco ipso facto deferuntur,& illud insurgit,ꝙ a die cōmissi criminis administratio bonorū ipsi delinquenti aufertur,atque bonorū dominiū ītarim in fiscū translatū censet.qđ ꝓbatur in l.cōmissa. ff. de publ.& uectig.ubi Bar.& Imol.hoc notāt. Io. Andr.& Doct.in d.c.cū ſm.Cynus & Bal.in auth.incestas.C.de incest.nup.quo fit,vt res qlibet ex fisco delatis per delinquentē alienata,ab ipso fisco reuendicari possit, ꝓtio ipsi emptori minime soluto.Nā si dominiū in fiscū transfert,& fiscus agit reiuendicatione,sequitur minime dēre fiscū pretiū emptori soluere, liqdē agēs rei vendicatione,ad ꝓtiū nō tenet.Limitat.C.de futuris. hoc ipsum in hac ipē notat Bar. in l.post cōtractū. ff. de don.col.4. Dec.cons.235 col.3. And. Tiraq.ī d. uerb. reuertat.nu.267.late Io.Hannibal.in rep.d.l.post contractū in 2.tpe,nu.360.Si tñ ꝓtiū datū ab emptore reperiret inter bona ipsius delinquētis, tenet fiscus bona illa capiens illud emptori reddere,sicuti notat Repertorū inquisitorū, in uerb.alienatio.idem dicens, qā ꝓtiū illud fuit conuersum in utilitatē bonorū de inquē tis,atq; illa utilitas ad fiscū cum bona fuit delata.quod Bar.notat in l.2.ff.de his,quæ in fraud.cred.per l.emptor ff.de rei vendicat.& utrunque probat Conrad. tra.t. 1.de

1.de tra.§.7.cõcl. 2. Sed & fi alienatio a delinquẽte facta fuit ex cã neceſſaria, nẽpe grauiũtis, alienatio licita vẽ, nec põt res alienata, per fiscũ uendicari. vt notant Paul. de monte Pico col. 1. & Ioan. Hannibal. nu. 48. in d.l. poſt contractũ. & Sylu. in verb. hæreſis. 1. q. 8. & licet ex Bar. in d.l. poſt contractũ. in ſecũdo tpe, poſſit contrariũ colligi, æquior tñ, & verior vẽ pmiſſa opinio. Ex his cõ ſiderandũ, eſt delinquentẽ non eſſe a fraude, nec a pctõ immunẽ, ſi pdicto caſu, quo bona eius, fiunt iure fiſco delata, rẽ aliquã alienauerit, ipſum emptorẽ hoc ignorantẽ decipiens. Syl. in verb. hæreſis. 1. q. 8. Io. a Medina de reſt. fol. 4. col. 3. & Hadr. quolibet 6. ar. 1. illat. 3. cũ ipſi emptori tamen eat, ex copula venditoris periculũ amittendi rem & pretiũ. Hinc ẽt conſtat, fiscũ non teneri ad ſoluenda debita, ab ipſo delinquente contracta poſt commiſſum delictum, illa vero ẽ tpe criminis per petrati ipſe delinquens contraxerat, ſoluere tenet fiscus. §. an bona. & ibi Bar. ff. de iure fiſci. late Guliel. Bũd. in c. Rainunt. de teſt. in verb. & uxorem nu. 50.

Sunt ẽt qui exiſtimẽt bonorum amiſſionis pœnã, 10 ipſo iure a lege inductã, tantã hẽre uim, vt ẽt in cõſcientiæ foro locũ hẽat. Vñ fit, vt nulla ſnia expectata, ipſe delinquens illa bona teneatur fiſco reſtituere, nec tute ea poſſit obtinere, qa pœna ipſo iure indicta per leges exteriores locũ ſibi uẽdicat in foro interiori. Ab. & Fel. in c. 1. de conſtõ. nu. 44. idẽ Abb. in c. dilecti. de arbit. cui opinioni & plures alij Doct. accedunt, quos refert & ſequit And. tiraq. ĩ d.l. ſi. vnquã in verb. reuertat. nu. 236. pro qb. eſt optimus tex. in c. 2. de pſcriptio. in 6. p quẽ aperte probat, hẽdes hæretici, ſciẽtes defuncti hæreſis crimen cõmiſiſſe, non poſſe vſucapere bona defuncti aduerſus fiscũ, quia malã fidẽ hẽnt, igitur nõ poſſunt iſte bona illa poſſidere, quippe qui ea detineãt iniuſte. Sed contrariã opinionẽ ueriorem eſſe probabimus nulla etenim pœna, ẽt ipſo iure ſtatuta, in conſcientiæ foro dẽtur, nec exigenda eſt neceſſario ab ipſo ſacerdote, qui pœnitẽtẽ iudicat, qd probat primo, ex l. ſi. §. ſin vero. C. de iure delib. & in l. ſi quis in tantã. C. vñ ui. qb. legib. imponit pœna ipſo iure, & tñ cõiter Doct. aſſerũt, illarũ legũ pœnas in foro conſcientiæ non dẽri. Attẽta quorundã interpretatione, qui teneat non cõfecto inuentario hæredẽ in foro ſuæ vltra uires hẽditarias minime teneri, ut tradit Iaſ. in rub. ff. de acqui. hæred. ita intelligens d. §. ſin uero, qd ipſe latius deduxi in c. 1. de teſt. Sed & quo ad l. ſi quis in tantã etſi l. ibi ciõter recepta velit ultra uires legis pœnã, tñam exigere, teſte Ripa ĩ c. Ixpe. col. pe. de reſt. ipoli. non deſunt tñ, qui ipſo iure pœnam ibi ſancitam exiſtiment. quod apparet ex tradi tis per Tiraq. in d. uerb. reuertatur. nu. 126.

Secundo eadẽ ſnĩa coadiuuatur ex c. cũ Fm. de hæretic. in 6. ubi ſtatuit Roma. Pontifex in pœnis ẽt ipſo iure incurſis, requiri vt earũ executio fieri iuſte poſſit, declarationem iudicis. igitur ante hanc declarationem non tenetur delinquens in interiori iudicio pœnam ſolnere. ad idem text. eius qui declatorem & ibi Barto. ff. de iure fiſci. Felin. in capit. Rodulphus. num. 37. de reſcript. Tertio eidem aſſertioni ſuffragat rõ illa, qua comprobatur, pœnam legis exterioris, nõ habere uigorẽ in interiori foro. Id etenim ea rõne probatur, quod iure diuino, delinquens nihil tenetur reſtituere, præter damnum, quod proprio delicto intulit, pœnam autem per exteriores leges ſtatutã, non tenet ſoluere, quia illa actum iudicis, id eſt executionem exigit, is uero qui delinquit, nulla lege tenetur pœnam aduerſus ſeipſum executori mandare, eadẽ iudice minime exequẽte. q rõne Diuus Tho. tradit 2. 2. q. 62. ar. 3. & ibi Caiet. Fel. ĩc. au diuim. de ſimo. optime Fortu. ĩ trac. de vl. ſi. illa. 18. ad fi. & Adrian. pblibet. 6. artĩ. 1. ex quoplura inferuntur.

Primo ratio uera ad gl. in c. fraternitas. 12. q. 2. quæ inſigniter aſſeruit, pœnam in conſcientiæ foro non deberi. quam Doct. omnes commendant in c. 1. de conſt. maxime Ab. Fel. & Dec. dicit ſing. Corſ. in ſingu. verb. pœna. Adria. quodlib. 6. ar. 1. illat. Ludo. Domez. in §. ſic itaq; nu. 6. & in §. ex maleficijs. nu. 14. de actio. Atque iſta eſt communis opinio, licet Gomez. in dictis locis & Dec. in d. c. 1. nu. 20. dubitent, & quibuſdam friuolis rõnib. reprobare, uel falſo reſtringere velint prædictę gl. aſſertionem, quam etiam Dinus probat in reg. peccatum. 1. col. de reg. iur. in 6. Nec Theologi diſſentiunt ab hac cõi Canoniſtarum ſnĩa, vt conſtat ex paulo ante adductis. ex quib. procedit prædicta opinio. ẽt, ſi pœna ipſo iure a lege, vel canone imponatur. qp in ſpecie non tat Caiet. in d. c. 3. Fel. in d. c. audiuimus. Dec. in d. 1. de conſt. nu. 20. & Sylu. in uerb. pœna. q. 25. & Adr. quodl. 6. ar. 1. Pulcre & eleganter Domi. Sot. lib. 1. de iuſt. & iur. q. 6. ar. 6. Nec obſtat tex. pro prima opinione adductus in c. ſecundo de pſcrip. in 6. quia ibi exigitur bona fides in pſcriptione, ne, etiam probato crimine in exteriori iudicio, poſſint bona illa per fiscũ capi, non tamen ex hoc innuit tex. hæredes teneri ea bona reſtituere ante pſcriptionẽ, abſque ſnĩa iudicis, etiam ſi ſciant defunctum deliquiſſe. Hæc. n. ſciẽtia mala fides ibi appellatur reſpectu pſcriptionis, q ignorantiam criminis requirit. Ceterũ quo ad hanc primam illationem oĩno legendus eſt Alfonſus a Caſtr. li. 2. de iuſt. hæret. pœn. ubi c. 7. & latiſſime lib. 1. de põt. leg. pœn. aliquot fortiſſimis rationib. probare nititur, pœnam ipſo iure impoſitam a lege, in conſcientiæ foro, ſtatim commiſſo crimine, ante ſnĩam dẽri, & oĩno ſoluẽdã eſſe nõ expectata iudicis declaratione, nec executione. [Nos vero adhuc habemus, & ueriorẽ eſſe cẽſemus opinionem, q cõem eſſe diximus. Nam licet rationes in contrarium adductæ urgere uideantur refelli tamen poſſunt.]

Sẽcõ infertur ex ratione, quam cõi opinioni aptauimus, etiam lata ſententia condemnatoria, uel declaratoria, non teneri delinquentem ad ſolutionem pœnæ in conſcientię foro. Solum etenim tenetur iudici executi ſnĩam obedire, nec er reſiſtere põt non tñ tenẽt ipſeſe ſnĩam executioni mandare, neqe fiſco bona ipſa offerre, quod Hadr. in d. illat. 3. notauit. Caiet. d. ar. 1. & Dec. in d. c. 1. nu. 20. contra Fel. ibi. nu. 43. qui pro ſe allegat Tho. 2. 2. q. 62. ar. 3. dicentem pœnam in foro conſcientiæ non deberi, donec reus ſit condemnatus ergo reo condemnato debetur pœna. Nã, vt Fel. reſpondeam, intelligo S. Tho. donec reus ſit condemnatus, & ſententia executioni per iudicem traditur, ex ratione ipſius Tho. & aliorum. qui Tho. ipſum ſequuntur, quã uis Fel. opinionem ante ipſum Bal. probauerit in l. id quod pauperib. C. de epiſc. & cle. 9. q. Horum uero authorum opinio fortaſſe tunc procederet, cum iudex expreſſim reum condemnaret ad ſoluendum, ſeu aliquid agendum, quod non pertineret ad corporalem lrionẽ quemadmodum cenſet Dom. Sot. d. ar. 8. conclu. 6. probans, in hiſce caſib. reum poſt condemnationem teneri ad ſolutionem, etiam ante executionem, item & teneri ad agendum id, quod in ſententia fuerit eidem imũctũ. Practici aũt iudices cũ reos condemnant ad pœnã amiſſionis bonorũ temporaliũ, non damnat eos ad ſolutionẽ, ſed ſimpliciter ueniunt condemnatione bonorũ oĩum, vel partis eorum, ea fiſco regio adiudicanter. At vbi fit condemnatio ad rõnẽ alicuius mulctæ pecuniariæ. tunc ẽt reum condemnant ad eius ſolutionem

Tertio hinc deducitur, pœnã nõ dẽri in foro interiori, et ſi lex pœnalis addiderit, ad incurrendã pœnam nulla requiri declarationẽ, nec ſnĩam. Adhuc enim erit iudicis executio neceſſaria, quia, ſi lata condemnatoria ſnĩa nõ debetur pœna in conſcientiæ iudicio, nec etiã debebitur caſu, quo nulla ſnĩa eſt neceſſaria. quam illa tionem

ſionẽ aduerſus Sil. in uer. emphy. q. 2. & verb. Aſiaſin*, in fi. proponimus. Is. n. dixit, nullã requiri ſnĩam, ſi lex pœnalis prædictis verbis utatur. Cuius opinio vel eſt falſa, vel intelligenda in foro, exteriori nõ in iudicio interiori. Sed ſi lex adderet pœnam, quã infert, ſoluẽdã eſſe in conſcientię foro, crederẽ cõem opinionem non eſſe hoc caſu admittendã, tametſi cautè à legib. ſit hoc ſtatuendum. Sic Regiæ leges ſi. tit. 14. & ſi. tit. 15. & 2. tit. 9. li. 2. in Reg. ord. pœnã quandã imponentes addiderunt, eã in foro conſcientiæ eſſe oĩno ſoluendã. qd quibuldam nimis aſperum uidebitur, tñ vrgentiſſimis rõnib. probat ab Alfonſo de Caſtr. li. 2. de ptã. leg. pœnal. c. 5. [Et profecto poterit admitti hmõi rigor, vel qã iuxta materiã ſubiectã pfectorũ negligentia præſumit vel qñ aduerſus legũ pcepta inuerecundẽ, & proterue agitur contempta exterioris fori pœna, ſic tandẽ, ut fere nullum ſit aliud oportunũ remediũ, atq; ita video Dominicum Soto, alioqui maxime refragantẽ hmõi pœnis, hoc ipſum admittere, li. 1. de iuſt. & iure. q. 6. ar. 6. fol. 6.] Illud tñ conſiderandũ eſt, eſſe pœnas quaſdã q ipſis delinquentib. inferunt, ut eas illatas patiantur, ĩ qb. cõis ſnĩa locum habet, quaſdam vero, quæ imponuntur ipſi delinquenti, & earum natura dictat vt eas, in exequatur, vt peregriuatio, exilium, habitatio in certo & a iudice conſtituto loco, has quidem etiam in cõſcientiæ iudicio, condemnatum cogendũ eſſe peragere manifeſtum mihi uĩ, & id expreſſim notat Driedoni* de libert. Chriſtia. pag. 226 poſt Caie. 2. 2. q. 69. ar. 3.

11 Quarto ex eadẽ rõne non tenet quis in foro conſcientiæ pœnã ẽt cõuentionalẽ ſoluere, niſi ab alio petatur qd notat Corn. conſ. 69. 2. vol. & cõl. 55. in 3. vol. quẽ ſequitur Rebuf. in l. vnica. C. de ſent. q pro eo, qd int. proferuntur. nu. 40. Nam ſicut iudici exequenti legis pœna non licet reſiſtere, ita patenti pœnam ex conuentione, & promiſſione non licebit refragari. & ſicut iudicis executio in legali pœna eſt neceſſaria, ita in conuẽtionali petitio creditoris expectanda eſt, cum is, qui pœnã promiſit iuſta coniectura pſumat, alterum nolle pœnã recipere, ſi eã non petierit. Vñ anch. ſnĩa in reg. poſſeſſor. tertia q. de reg. iur. in 6. quẽ referũt & ſequuntur Fel. & Dec. in d. c. 1. quæ aſſerit pœnã conuentionalem in foro conſcientiæ deberi, eſt intelligenda, ſi ab illo, cui ſoluenda eſt, petatur. Is vero, qui ex conuentione, uel ex legis pœnã exigit, & extorquet, nullũ peccatum cõmittit. qd probat Fortu. in tract. de vlt. ſi. illat. 18. & eſt apud oẽs probatiſſima opinio, qñ lex eſt iuſta vel pœna cõuentionalis licite in contractũ deducitur. notat Cor. d. conſ. 69. & Bal. in l. 1. C. vñ 6. col. antepen.

Quinto ex eadẽ opinione defenditur a quibuſdam 12 Innoc. qui in c. ſicut dignum de homi. ſcripſit, damnũ alteri inferentem culpa leui, vel leuiſſima non teneri in conſcientię foro illud reſarcire, quamuis in iudicio exteriori, per iudicẽ cogi debeat ad id ſoluendum. per l. in lege. ff. ad legem Aquiliam. Hoc. n. damnum in pœnam ſoluitur precedentis culpæ, igitur in iudicio interiori non debetur. & Innoc. ſequitur Abb. in c. ſi egreſſus. de iniur. idem Abb. in c. cũ cauſam. col. 5. de testib. & in c. dilect. de arbitr. Abb. & Dec. nu. 31. in c. q fin contra. de probat. Are. in c. ſicut col. 2. de teſtib. Roma. ſing. 205. Anan. in d. c. ſicut dignum. §. ſi. in fine. & ibi Fel. idem Fel. nu. 41. & Dec. nu. 10. in ſi. lect. in c. de conſt. poſt Abb. ibi col. 7. & Iaſ. in §. ſed ſite nu. 30. de actio. Barb. in c. 1. col. 1. de commodat. q opinionẽ aſſerunt cõem eſſe Anto. Corſ. in ſing. in uerb. forum conſcientiæ. & Sylu. in verb. culpa. §. 4. & verbo, aduocatus. § 24. & uerb. reſtit. in 2. §. 12. & 17. pro qua conſiderãdum eſt, quod in foro interiori uoluntas nocendi eſt attendenda, q tñ ceſſat ĩ culpa leui, & leuiſſima. Verũ aduerſus hanc opinionẽ cõem tenet idẽ Ab. in c. ſi. de iniur. Barb. in c. Rainaldus. de teſt. col. 114. & Ang. in ſumma in uerb. culpa. in ſi. & Adria. in 4. ſent. in tract. de reſtõne. c. vtrũ in foro conſcientiæ. qb. ſuffragat q lex ciuilis mõ iuſta ſit, ligat quem in foro conſcientiæ, & ĩ eo ſeruanda eſt gl. cõiter recepta in c. q eccleſiarũ. de conſtit. D. Tho. 2. 2. q. 90. ar. 4. Lex autẽ ciuilis hucin re iuſta eſt, igitur erit in interiori foro ſeruanda. Item pdicta lex dũ mandat reſtitui damnum illatũ, non infert pœnã, quia iſtud dãnũ eſt ex parte patientis intereſſe & proprię rei amiſſæ acquiſitio. Nec de voluntate dãnũ inferentis curandũ eſt cum poſſit eum lex obligare ad dãni ſolutionem Ex qb. rñdeo rationib. pro prima opinione adductis, & dubia valde redditur huius q. diſtinctio. Atque in culpa leui mallem ego tenere opinionẽ vltimã q & inculpa leuiſſima probabilem eſſe opinionem ultimam, quam & in culpa leuiſſima probabilem eſſe opinor, maxime vbi natura cõtractus ex legis 13 diſpoſitione etiam leuiſſimam culpam conſiderat.

Eſt tñ adnotandum ex d. l. in lege. procedere in culpa commiſſa in facto, non in copula, quę in omiſſione commiſſa fuerit gl. notab. ſm Paul. ibi in l. ſi mora. ff. ſolut. matr. quã auream Corſ. in ſing. in uerbo, pœna. cui eſt ſimilis in l. lege Cornel. ff. ad Sylan. quas cõiter Doctor approbant ſm Alex. ĩ d. l. ſi mora. col. 6. maius. n. crimẽ eſt, qd in facto cõmittit, quã qd in omiſſione perpetratur authore Tho. 2. 2. q. 79. ar. 1. hunc ẽt intellectũ ad l. in lege. not. Bar. in l. qd Neru. ff. depoſiti. nu. 29. Imol. in c. 1. de cõmod. nu. 28. & Alex. Imol in l. ptor ait. ff. de edendo. col. pe. Salic. in l. q fortuitis, 14 ad fi. C. de pign. actio. Stephanus Berta. conſ. 140. in 3. vol. Ex qno infert intellectus ad gl. in §. ꝓterea inſt. qb. modis re contrah. obligatio, f dicentẽ in incendio ſemper pſumi culpã leuiſſimã, q dicit ſing. Salic. in d. l. quæ fortuitus. fi. col. & idẽ in l. in iudicio. C. locati. & Iaſ. in d. l. ptor §. ait ptor. col. fi. Ale. & Iaſ. ĩ l. domos hẽditarias. ff. de leg. 1. vbi Iaſ. aſſerit hãc opinionẽ eſſe cõem. Eſt. n. in telligẽda dicta opinio, quo ad culpã leuiſſimã in omittendo, non quo ad leuiſſimã in cõmittendo cõtingẽtẽ. Vñ, niſi ex natura cõtractus ueniat leuiſſima culpa, ex incendio non tenebitur quis actione legis Aquiliæ ex la leuiſſima culpa a lege pſumpta, ita Alex. ĩ d. l. domos & in d. §. ptor. Bal. cõſi. 136. vol. 4. & Bertrand. in d. cõſ. 40. 3. vol. licet contrarium notauerit Tho. Grammat. deciſ. 3. ad fi. Hinc ſubinfertur tex. in l. qui ædes. ff. de inced. rui. & nauſr. dicentem. teneri quem ad damni illati ſolutionem, qñ damnum illatum fuit ex incẽdio, propter alius negligentiam, eſſe intelligendum, de negligentia, quæ culpam leuem præ ſe fert, perpenſis ipſius facti circunſtantijs, non de illa, quæ ex culpa leuiſſima cõtingit cum conſtet ex ſupradictis neminem teneri ad ſatisfactionem damni, quod eſt illatũ ꝓpter eius omiſſionẽ data culpa leuiſſima. His etiam exacte animaduerſis, conſtat qualiter ſit intelligenda Regia l. 10. tit. 15. par. 4. quę in incendio optime conſulerat p aliquot exẽpla culpã, ex qua incẽdiarius teneaẽ. Eſt tñ hac ĩre aduertẽdũ, ꝫ cõem opinionẽ, verius eſſe, rũc de mũ lege Aquilia quẽ teneri ex culpa leuiſſima, qñ natura actionis, cũ qua legis Aquiliæ actio cõcurrit, id expoſcit, nõ alias, qd ſubtiliter cõprobat Carol. Mol. in l. vnica. C. de iust. quæ pro eo quod intereſt. nu. 180.

Sexto ex gl. in d. c. fraternitas, adiuncta præmiſſa declaratione conſtat, pœnam etiam in foro conſcientiæ deberi quando ex parte recipientis non eſt pœna, ſed amiſſę rei acquiſitio, & ſic intereſſe. Dom. in c. cõmiſſa. col. fi. de elect. in 6. Fel. nu. 43. & Dec. in d. c. 1. de cõſt. nu. 20. in ſi. lect. & Anch. in reg. peccatum. de reg. iur. in 6. col. 13. quorum opinio eſt intelligenda iuxta Inn. opinionem, quam modo explicuimus.

Septimo infert intellectus ad tex. in c. 1. & 2. de adul.

15 vbi expresse cauetur, ꝙ vitiante uirginē esse cōpellendū
eā dote congrue donare, hoc.n. ꝓcedit in foro exterio
ri. Nā in iudicio interiori conscientiæ, solū tenet is dam
num relaxare, & hic ipse stupratæ dare tm quāto pluris
eget corrupta ad inueniendum virū sibi cæqualem,
indigeret, si esset uirgo non tm integrā dotem, hoc.n. est
damnum illatū relaxare, soluere autem dotem integrā
& necessariam ad nubendū uiro æquali, vt ex intellectu
communi illius c. de adult. colligitur, ad pœnam crimi-
nis spectat, quæ in foro conscientiæ non debet. ita hunc
intellectū expresse notat Ffor. 2. par. tit. 5. c. 6. & §. 1. &
Io. Bern. in illa elegantissima praxi criminali c. 77. Et li
cet tex. in c. 1. rñderit, ꝙ corrumpens uirginē, si eā non
duxerit uxorē, teneat in foro iudiciali eā dotare iuxta
dotē, quam uirgines accipere consueuerunt, dicunt tm
Io. And. Abb. & alij, esse ulterius ad tex. supplendum, ꝙ
teneatur item dare illud, quo pluris indiget corrupta ad
inueniendum uirum æqualem sibi. Quod illic Ananiæ
gre admittit 2. col. scribens, ꝙ ille tex. sit simpliciter in
telligendus, vt iacet, sine ulla additione, qñ corruptor
vult contrahere matrimonium, ipsa uero, vel pater hoc
recusant. Tunc. n. sat erit constituere ei dotem, quę iusti
ciens fuisset ei, si esset virgo. Ego tandem Ananiæ acce
do, vbi corruptor est uir conueniens ipsi virgini ad ma
trimoniū, & iniuste recusat, alioqui sequor Abb. & con
firmo eius intellectū ꝓcedere, qa tex. ille intelligit, qñ
corrupta cum dote consueta dari uirginibus potest
corrupta, aut consequitur maritum sibi æqualem
consequi, aut consequitur maritum sibi æqualem
& conuenientem atque parem.

16 Octauo, quāuis mala fide præscriptio non procedat
c. posthac. de reg. iur. in 6. c. fi. de præscrip. pæna tm ꝓscri
bi pōt, et cum mala fide, eo ꝙ debeatur in foro conscie
tię. ita Abb. & Fel. in d. c. fi. 2. col. & Franc. Bal. in tract.
de præscr. 2. par. princ. q. 13. & 14. idem not. Io. Cror. in l.
nemo pōt. fol. ante pe. col. 4. ff. de leg. 1. quib. non obstat
tex. in c. 2. de præsc. li. 6. cuius mentionē paulō ante feci
mus, vbi bona fides requiritur ad ꝓscribendā pœnā. Il
le. n. tex. procedit, qñ pœna ipso iure est per legem statu
ta, quo casu licet in foro conscientiæ non teneatur de-
linquens, nec eius hæres eam fisco offerre, tm ipsi hære-
des bona illa fisco delata non possunt abiq; bona fide p̄
scribere, ad hunc effectū, ne bona illa p sniam iudicis au
ferant. ab eis. quāto aūt tpe, in bonis fisco delatis, aut de
ferendis, procedat ꝓscriptio, tradunt. Bar. in l. in oīb. ff.
de diuer. & tep. pſc. Imol. in l. quāuis. ff. de usucap. Ang. ī
§. res. fisci. inst. de usuca. tex. & ibi Doc. ī c. 2. de pīc. in 6.
Abb. in c. cum nobis col. 3. & pen. Fel. ibi col. pe. de præ
scrip. Verū si rationem Abb. & sequaciū diligenter per
pendamus, minime satisfacit rātio p̄tata ad tex. ī d. c. 2.
Cum et ipso iure impolita pœna in conscientiæ foro de
bita non sit, ió credere præscriptionem cum mala fide
in pœnalib. ꝓcedere et iure canonico, si ea sit ꝓscriptio
quæ iure ciuili cum mala fide approbatur, non alias, at-
que ió in c. 2. bona fides exigitur, quia illius capitis prę
scriptio a iure ciuili inuenta non est, nec statuta, oīno
etenim a iure tm Pōtificio inducitur, & cū bona fide se
cluſi penitus mala fide. Ex quo intero iure ciuili aduer
sus fiscum fœcundæ, bona ob non solutū vectigal et ipso
iure delata, vſucapi aut ꝓscribi quinquennio, et mala fi
de. d. l. 2. C. de uectig. & commis. quę tex. commendat Ab.
in c. cum nobis. col. 3. de ꝓscrip. Rom. ling. 477. Bertach.
in trac. de gabellis, par. 9. nu. 5. addo tm hac ī re leges Re
gias 5. tit. 7. par. 5. & 9. ti. 10. li. 6. ord. Inferē et iure ciuili
post quinquennium ab obitu hæretici nondum accu-
sati, tute ab hæredib. bona illius obtineri, eoq; dicta præ
scriptione defendi, licet scierint illum hæresim fuisse
sectus. Bar. in l. 2. C. de apost. cuius opinionem in fisco se
cluſi procedere existimant Abb. in dicto c. cum nobis
3. col. & ibi Fel. col. pe. Franc. in c. 2. de ꝓscrip. in 6. col.
2. Bal. præscr. 5. pars in prin. col. 7. pro qb. facit gl. in l. Ma
richęus. C. de hæret. dicens in crimine læsæ maiestatis
non posse quē accusari post quinquēnū ab eius morte.
idem notat Ro. in. 431. Ex qb. illud sane colligere licet
ius ciuile hac tępora statuisse ī his pœnalib. actionib. et
data criminis scientia in hīdib. delinquētis. Verū in fis-
co eccleſię, aut disponit tex. in d. c. 3. cui adde tex. ī c. ac-
cusatus. §. pe. de hīt. eo. li. constat hīticū quo ad bona et
posse post mortem accusari. imo ex eo ꝑpetuū poterit
defunctus hīticus accusari, ut eius memoria dānet, ut
ibi Io. Mon. acceteri adnotarunt, qb. accedit Fel. in d. c.
cū nobis. col. pe. post Ab. ibi, col. 3. & Gōsalus a Viladie
go de hīt. c. 22. col. 2. atq; idē erit in apostatis, licet Af
flitis in const. Neapol. tit. 3. teneat, non posse eū post qui-
quennium accusari. Imo in his regnis quo ad bonorum
confiscationē fisco secularī applicandam, locum hēt il
lius c. constò, ex his, qā notat repertorium inquisitorum
in verb. præscriptio. & instructio inquisitorum c. 10.

Verū ex p̄missis considerandum est, bona ob delictū
semel fisco delata, & per sniam ei tradita, non posse vsu
capi mala fide. nec ꝓscribi, i. n. non agitur de pœna p̄
scribēnda, sed de re propria ipsius fisci per ꝓscriptionē
acquirenda, sic sane intelligo. Iomnes. C. de ꝓscript. origin.
vel quadrag. annorū, ex qua anni quadraginta ad hanc
p̄scriptionē requiruntur, qđ Bar. in d. l. in oīb. Imol. ī d. l.
quāuis. Ang. in d. §. res fisci latentur, & late Boer. q. 264.
nu. 21. qui et examinat qōnē illā de ꝓscribēdis bonis hi
co delatis, aut deferendis. hoc, inquam, adeo uerum est,
vt & bona fides sit in hac ꝓscrip. necessaria.

Nono, ex p̄missis probari pōt pœnas censuræ a cano
nib. indictas, item pœnā irregularitatis, ac etiam quāuis
alias, qb. pp crimen aliquis efficitur indignus, atque in
capax alicuius rei, in foro conscientię vim. & effectum
habere, quia nullū actum iudicis exigunt illę pœnę, qđ
notat Caiet. 2. 2. q. 62. ar. 3. & probatur ex rōne, quā ad
gl. ī c. fraternitatis. notauimus. Tametsi Dom. Sot. d. ar.
6. in contra. Caiet. sequatur, ab eo dicedens in ea ratio
ne, quam ipse tradit, & nos hoc loco sequimur.

Decimo hic notandum est, non tm in foro pœnitē
17 tiali, sed & in iudiciali quo ad tollendam pœnā spiritua
lem, quæ infertur nō satisfacienti, minime contemnerari
pœnā temporalem, quæ dāni, uel debite rei satisfactio
nem non spectet. gl. in cle. 2. verſ. offerri. de hæret. quā di
cit sing. Aret. in l. 4. §. Cato. 1. col. ff. de uerb. obl. Ex quo
sumitur intellectus ad l. Regiā, ꝙ prima est ti. de excom.
li. 8. ord. quę pœna imponit perseueranti in excōmu-
nicatione per mensem, ut annuum. Nam hic excōmu-
catus, si omnino satisfaciat alteri, cuius causa fuit ex-
cōicatus, absoluendus est, licet pœnā sibi sus. non fuerit
tamen posita de ea illa pœna exigi, ꝑsita semel absolut.

Vndecimo & illud est considerandum, pœnā a testa-
tore adiectam in foro conscientiæ dēri, vel ea rōne, ꝙ
nulla sit iudicis executio necessaria, ut existimat Ab. in
c. Rainaldus. de test. nu. 25. & Crement. sing. vel ex eo,
ꝙ eueniat casus, quo testator nolit hīde vl legatariu
eius bona pollidere, aut voluit eorū alieuā patre amit-
tere, facere iure optimo potuit. l. ab eo. C. de fideic. cū si
mil. notat Caiet. in sum. verb. pœna. Flo. 3. par. tit. 10. c.
4. §. 12. Ex quo infert, fœmina q̄ ex marīti testō viuitu-
citatis relicta est ī bonis ipsius mariti, hac lege & cōdō
ne, ut caste viuat, oīno teneri viamfructū restituere ma
rito hīdib. in aię iudicio, ex quo castitatē non seruauit.

Duodecimo, nec illud est omittendum, donatarium, su
scepto a donatore filios teneri in cōicient ę iudicio resti
tuere res donatas. iuxta. l. si vnquā. C. de reuo. do. Nec
ita ꝓbatur ex communi opinione gl. in c. fraternitas.
11. qu. 1. quia reuocatio donationis per l. iam inducta,
no fuit facta in pœnam donatarij, sed ex præsumpta ip
sius donatis uoluntate plurimū a lege constituata, qđ ibi
notat

notat Tiraq. in urb. reuertatur. nu. 138. in quo forsan di
uersum erit dicendum, quando donatio reuocatur ob
ingratitudinem donatarij. ex l. fi. C. de reuoc. donat. &
c. fi. de donatio. Tunc enim in pœnā criminis, & ingrati
tudinis fit reuocatio.

18 Ceterū, vt illuc. vñ. abij, redeā, tp̄ dicta pœna amissio
nis bonorū ofium, q̄ authenticorū, iure contrahentib. in
cestas nu. ptias infertur, ita est intelligenda, ut incestas
nuptias dicamus, eas q̄ gradibus iure canonico prohi-
bitis contrahuntur, licet iure ciuili prohibiti non sint.
Lex enim ciuilis in hac re ad canones est omnino refe-
renda. ita Card. Alb. & præpos. in cap. & si necess. de don.
int. vir. & uxor. Alexand. in l. si, autē. C. de succe. edi.
in fine. Decius in capitul. 2. columna 2. de testibus
consilio. 158. ubi hanc esse communem idem Dec. opi
nio, fatet, licet cōtrarium notauerit Anchara. cons. 391.
Dom. cons. 71. Cald. cons. vlt. de cōlau. idē Dec. cōs. 167.
nu. 5. & And. Alc. in c. cū cōtingat. de iureiu. nu. 53. dicēs,
statutū prohibens incestas nuptias, & pœnā ꝑhibit. adji
ciēs, esse referēdū ad iuris canonici ꝓhibitionē, qa tpe
quo statutū fit. ius canonicū uiget. At Iustiniani leges
non posse hunc intellectū accipere, probat ex eo, ꝙ il-
lo tp̄ nōdū ius canonicū coniugalē prohibitionē idu
xerat. In quo falliē aperte, cū ante Iustinianū, imo & ante
Valentē, Theodosiū & Archadiū Cęsares, qui l. qui
contra. C. de incest. nup. ediderūt, Calixt⁹, Fabianus, &
Iulius Romani Pontificis, cōiugia, inter consanguineos
& affines prohibuerant, paulō latius quā p. c. nō dēt, ꝓ-
hibita fuerint. vnde cōis opi. iure verior videtur. [Con
stat. n. Constantinum Magn. zelo religionis christianæ
incestas nup. prohibuisse nōdū a Romanis Imperatori
b. veritas, authore Sozomeno l. 1. eccles. hist. c. 8. a sum
mis vero Pōtificib. Fabiano, & Calixto ante ipsum ānas.
Deque tractauere latius lac. Cratius li. 8. Obser
uat c. 28. & Brissonius in li. de iure connubiorum.]

19 Sedo leges punientes incestas nuptias, & et canones lo
cū hēant, vbi ab initio scienter contractæ fuerunt, secus
tā, si ab initio bona fide contractis nuptijs postea dete-
cto impedimento vir & fœmina, in eodē coniugali cō-
tractu perseuerāt. gl. est in cle. vni verb. scienter. de consa
ng. quam Doctor. ibi approbant, & eam dicit auream
& sing. Fel. in c. examinata. col. 4. de iudi. & notab. Frāc.
in c. decreuit. de hæret. in 6. vbi gl. li. eandem sniam pro-
bat, quam & Doct. ibi sequuntur.

20 Tertio leges ciuiles incestas nuptias puniētes, sunt ī
telligendę, qñ sunt contracta sponsalia de pāt. Bart. Ias.
& alij in l. fi. ff. de condi. sine caus. Imo quo ad leges ciui
les de incestis nuptijs, vt locū habeāt, est necessarium
matrimonium copula carnali consummatum. tex. in c.
& si necesse. de donat. int. vir. & uxor. quē ita intelligit
ibi anto. Abb. & Præp. & Bald. Nouel. in tract. de dote.
par. 11. col. 11. Nā cū leges ciuiles in his nuptijs incestū
21 punire velint, copula requiritur, sine qua incestus vere
committi non pōt, ut superius diximus.

Quarto, pœna amissionis ofium bonorū, q̄ iure authē
ticorū contrahentib. incestas nuptias infertur, minime
locū sibi vendicat, data in ipsis ꝓsentib. ignorantia iuris
vel facti, et, culpa, & quę ex lata culpa cōtingit. ita Bar.
in l. si adulterium cum incestu in princ. nu. 11. ff. de adul.
optime Imol. in cle. uni. de consang. col. 2. & ibi anch.
col. 3. Bar. expressum sequit⁹, ꝙ qua opinione facit rō, q̄
ab ipso Imol. adducit, nā vbi dolus expresse ad pœnā re
grit. lata culpa nō sufficit l. ig. §. & gñaliter. ff. de li. caus.
not. Bar. in l. §. 1. ff. si quis test. liber esse. iul. fuerit. Ang.
p. tex. ibi in l. si quid qñ. §. dolo. ff. de iur. omn. iud. tex.
opti. in c. fi. vero. in 1. defens. excom. inducta. Et qz fauē
dēte. 17. q. 4. not. Ab⁹ & Fel. col. 2. in c. 2. de cōsti. nā Fel
ibi d. c. si uero, dicēs illū tex. ad hoc esse intelligendum, vt gl. ibi re
cepta cōiter teste Ias. nu. 23. ibi Factio nō. de ī lit. in. fa-

cit l. Itē lege Cor. ff. de sicarijs. notat Bar. in l. qđ Nouerca.
8. col. ff. depositi. Nec obstāt q̄ cōtra hāc cōem adducūt
Doc. in d. c. 2. & late Zasius in li. 2. sing. intel. c. 2. illa. n. ī-
telligenda sunt, qñ lata culpa versutiā ꝓsefert. & ita do-
lū admixū hēt, ut constat ex adductis per eund. Zas. ꝓ
batur et opinio cōis in l. 2. verſ. doli mali. & verſ. si quis
igitur suā rē. ff. vi bonorap. ex qb. inferē, excōicationis
pœnā in d. cle. vni statutā nō cōprehēdere ignorātes, et
ex lata culpa. qđ not. ibi Imol. & Bonin. col. 2. qb. patroci
nantur quæ Io. Crot. adducit l. cap. 2. in princ. de cōst. in
22 6. colum. 3. quamuis glos. in d. cle. vni. verſicul. scienter,
contrarium notauerit.

Verū in hoc eodē tractatu ante iura authēticorū sta
tutū fuerat, contrahentes incestas nuptias, ex eisdē ni-
hil lucri, aut cōmodi capere posse Imo ex lege uxor do
tē, arras, ꝓpōsalitiā largitatē, maritus donationē ꝓp nu-
ptias amittebant, eaq; oīa ad fiscū deferebānt. l. qui con
tra. C. de incest. nup. de cuius intellectu ꝓter iā adducta
agendū ulterius est, quia sublata non est, licet pœna per
iura authenticorū augmētū receperit. Est. n. d. l. qui cō
tra intelligenda, in his qui scienter mīmoniū cōtraxe-
rūt. Nihil q̄ ignorātia facti incestas nuptias cōtrahūt, ī-
munes sunt, & liberi ab illius legis pœna, qđ est receptis
simū. Sed & ignorātia iuris eos ab exclusa ꝓdicta pœna
amittēdi ꝓpria bona, licet nō operet lucri acquisitionē
tex. & ibi gl. in uerſ. illicitū. Bar. & Alb. in l. ti. adulteriū.
§. 1. ff. de adult. gl. in d. l. qui cōtra. Bar. & Paul. Cast. extra
gl. ibi in l. fi. ff. de cōdict. sine caus. gl. & ibi Doct. in d. c.
& si necesse. q̄ opi. asserit esse cōem Bald. Nouel. ī tract.
de dote par. 11. col. 8. Quæ tm̄ procedit, qñ cōtrahit mīm
moniū pali, secus si clā cōtractū, sit tunc. n. nō excusat
ignorātia iuris, et humani, & ciuilis tex. in l. fi. ff. de ritu
nup. notat Alb. in d. l. si adulteriū. §. 1. gl. in d. l. q cōtra
q̄ cōmēdat Rom. sing. d. 214. Sedo, cōis opinio ꝓcedit
quo ad pœnā d. l. qui contra, in ignorantia probabili, nō
tm̄ ī ignorātia crassa, & q̄ in ipso iure gentiū uersat. l. fi. ff.
de rit. nup. vbi Iurisconsultus scribit, in coniunctiōe mīr
moniali, q̄ contra ius gentiū fit, ignorantiā non excusa
re. quod Bar. not. in d. l. si adulteriū. §. 1. vbi quoad d.
l. qui contra, hac distinctione vtitur, & eū cæteri sequū
tur, maxime Anch. in d. cle. vnica.

Sed & si mulier, q̄ scienter matrimoniū in gradu ꝓ-
23 hibito cōtraxit, dotēta marito repetere velit, nō repel
lē a marito criminis participe, qui fisci ius cōtra vxorē
allegat dicēs, dotē fisco dēri ita Bar. in l. fi. ff. de cōd. sine
caus. in fi. quāuis dubit⁹, sicuti Raphel Fal. & Ias. ibi et du
bitāt. sed tenēt eandē opinionē Card. ī d. cle. & si necess. &
Franc. de Ripa in rub. ff. fol. ma. nu. 19. ex tex. ibi cū gl. ce
leberrimi in l. cōsequēter. §. 1. ff. famil. ercis. vbi notāt
neminē posse aduersū agēte ī iudicio iā fisci opponere.
dicit ꝓ dicta gl. tin. Alex. in l. si patroni. §. qui fideicom. ff
ad Treb. pe. col. Ias. ī l. 2. C. de iure emphy. nu. 6. not. Bal.
ī c. ita. de ꝓcur. Bar. ī l. 1. ff. de excep. rei. iud. Ias. ī l. si ser
uus plurimū. §. si quis ff. de legatio. 1. probat tex. tu. in
l. 2. ff. si ager vecti. vel emphy. per. ex quibus opinio Bar
tol. probari videtur. Nam & si ipso iure hæc bona
ab fiscū deferant, nō tm̄ possunt ab ipso delinquēte, et ꝓ
iudicē auferri, donec ferat snia declaratoria. c. cū sim. de
hēr. in 6. l. eius q. ff. de iu. fis. q̄ tā snia ī pōti casu minime
foret, nec tractat, igit vxor excludi nō dēt a marito exci
piēte fisci esse potētius, q̄ uxoris eāq. a lege, illa dote
priuari. Agit aūt uxor ad dotē cōdictione sine cā, eo ꝙ
mīmoniū ꝓp qđ dos data fuit, secutū nō sit. nec cōtra
hi potuerit. Nec cā dādi fuit falsa ꝓpria, turpis est cēsen da,
sed potiꝰ nulla, vt explicit Bart. & alij in d. li. ff. de cō
dict. sine caus. dicētes, nō cōpetere ipsi uxori actionē de
do. eje. ex cōductionē sine cā, et si mīmoniū esset ig no
rāter cōtractū. l. C. de cond. ob. caus. li. cā dotē. §. fi. ff.
fol. matr. tex. & ibi gl. in c. 3. de donat. int. vir. & uxo. Cū

ergo actio de dote non competat plurima sunt hic notanda, ex quibus quid hoc referat, apertissime cõstabit.

Primo etenim infertur, in pñti casu non esse locũ l. 24 vnicæ. C. de rei vxor. actio. §. exactio. ꝛ q̃ marito tribuit dilationẽ annuã ad restituẽda mobilia dotis, imo statĩ erũt ꝛa bona dotalia restituẽda. gl. in ĩ d. §. exacti. q̃ ibi ꝑter alios sequit Sali. Alex. ĩ l. si cũ dotẽ. §. h. ff. sol. matr. Abb. & Calld. in d. c. 3. q̃ ẽt dicit sing. Bal. Nouel. in tract. de dote. par. 11. nu. 27. quib. suffragatur tex. in l. 2. §. fi. ff. de priui. credit. & ĩ d. l. si cũ dotẽ. §. fi. vbi respũ mulieris ignorãtis & bona fide contrahẽtis, nõ respectu ipsius viri, bona, q̃ uxor. dedit marito dotis nomen hẽnt. Atque hæc est communis opinio, contra gl. & Anto. in d. ca. 3.

Sc̃o hinc deducit, maritũ huius dotis fructus, nõ lu 25 crari, quia nec fuit vera dos, nec mr̃imoniũ. arg. l. ĩ. ante ff. sol. matr. & l. incestus. ff. de ritu nupt. & ꝓbat ĩ l. insulã §. fructus. ff. sol. matr. notat. Alex. in d. l. si cũ dotẽ. §. fi. nisi bona fide maritus illos fructus percꝑerit, tunc. n. eos ꝑcipit tãquã bonæ fidei possessor nõ tanquã maritus, & ideo restituere tenebit eo pacto quo possessor bonæ fidei. gl. ĩ d. §. fruct. ꝑ te. ibi. q̃ approbãt pau. Imol. & Alex. ibi in d. l. ĩ ante. & Bal. de dote. par. 11. col. pe. & fi. ex qb. ita intelligẽda gl. in c. 1. de don. int. 6. & ux. quæ expresse voluit maritum lucrari fructus dotis putatiuæ.

26 Tertio constat ex his, ꝓdicto casu maritũ cõuenire ab uxore posse, ut ipsa dotẽ exigat in iudicio exacte, vt ita integre, ut nihil a marito deducat alimẽtorũ rõne. imo vitra quã facere possit condemnandus erit, quia nec maritus fuit, nec ut maritus ad iudiciũ vocat. Ioan. And. & Abb. in c. 1. de don. int. vir. & ux. Bal. Imol. & Ale. in l. duor. §. fi. ff. sol. mat. eãdẽ opinionẽ existimat verior ẽt Roder. Xuares ĩ l. 1. ti. 3. li. 3. fort. col. 3. & esse cõem asserit Bal. Nouel. in tract. de dote. par. 11. nu. 28. quãus gl. in d. c. 1. contrariũ asserat, cui videtur cõsentire Car. & Anch. quid aũt in his bonis contrahentium incestas nuptias. dicẽdum, sit, quando alter eorum bona fide cõtrahit, dicemus c. 7. huius par. §. 1.

EX §. SEQVENTI, SVMMARIVM.

1 *Dispensare quid sit, & dispensatione, ac dispensatore*
2 *Differentia inter dispensationem & declarationem.*
3 *Dispensatio, etiam Romani Pontificis, non habet esse Actu in iure naturali.*
4 *Dispensatio Papæ non potest dari contra ius diuinum.*
5 *Intellectus ad tex. in c. contra. 25. q. 1.*
6 *Dispensare potest Papa super statutis a iure humano.*
7 *Dispensatio in iure humano, tamen sine causa facta, an reddat quem tutum quo ad Deum?*
8 *In dispensatione circa ius humanum facta, cur subsistentia iusta dispẽsãdi cã, authoritas ꝓncipis, sit necessaria.*
9 *In dispensatione principis circa ius humanum concessa causa præsumitur.*
10 *Dispensatio sine iusta cã falla valet, licet iniq; cõcedat.*
11 *Dispensatio ab inferiori a Principe sine causa iusta concessa, non tenet.*

§. IX. DE DISPENSATIONE.

Hac in parte agendũ erit de gradib. naturali, diuinaue lege, ꝓhibitis. Quæ in re ita celebris est cõtrouersia, vt plane doctissimus q̃q; conatus fuerit, exactissima diligẽtia, id inuestigare. Huic ĩ dubio de dispẽsatiõe, q̃ solet a Romanis pontificib. cõcedi aliqua ꝑmitte 27 re, quo ꝑcipi possit, quãtę sit utilitatis ista hęc disputatio.

Dispẽsare apud Latinos frequentius, distribuere significat, ac expẽdere. Vñ dispũator seruus apud Iurisconsultos dr̃, qui impendia domus curat, quippe victui diligenter distribuendo præest, ac rõnib. expendendis, ita Alc. in l. vrbana. ff. de verb. signifi. qua dictione vtit Alphenus in l. in lege censoria. ff. eod. tit. Item Paul. in l. dispensatorem. & in l. dispensatori. ff. de solutio. & alibi sæpissime. Scribit ẽt Theophilus in §. recte quoq; inst. de mandat. dispensatorem dici seruũ, qui fœnori dare consuecuit pecunia domini, idẽ Theoph. in §. de his, insti. per quas personas. ita de dispensatore loquitur. Ex re mea est, quando curam ei possessionum mearum credidi, aut permisi, vt pecunijs meis mutandis præesset, dispensatorẽq;, ut vocatur, eum feci. Inde & dispensatio deducitur, pro hoc munere, & officio dispensatoris, ex Suetonio in Othone, c. 5. ante paucos dies seruo Cæsaris, pro impetrata dispẽsatiõe, decies sestertiũ expẽsserat. Idẽ Suetonius hac dictione vtitur in Vespasiano. Qnẽdã ẽ charis ministris, dispensationẽ cuidã, quasi fratri, petentẽ cum distuli set, ipsum candidatũ ad se vocauit, exactaq; pecunia, quantã is cum suffragatore pepigerat, sine mora ordinauit. Nos uero passim dispensare legib. dicimus, ac lubinde uerbali nomine pro soluere legib. dicimus, ac lubinde uerbali nomine pro soluere legib. dicimus, ac lubinde uerbali nomine utimur pro concessione, aut indulgentia quæ contra ius a principe impetratur, qui dicendi modus minime placet Budæo in l. 1. colu. 3. ff. de iust. & iure. nec Oldendropio lib. de iure sing. vbi scribit, qui dispensat ius, is cuique suũ distribuit, & curat ne alicui fiat iniuria, ne aliquis lædatur, quod summum iustitiæ munus est. Nec tñ verebimur his dictionib. uti, siquidẽ & his canones, quos interpretamur, vtuntur. Condonandum etenim aliquid est, atque indulgendum commoditati loquendi, & consuetudini quãlibet disciplinam profitentiũ & Rom. Pont. dispũator a diuo Bernardo dicitur lib. 3. de consideratione ad Eugenium. & a Th. 1. 2. q. 97. ar. 4. at que a diuo Paulo ad Corin. c. 9. & ab ipso Christo Luc. 12. ex eo, q̃ distribuat, ac expendat potestatem sibi a Domino Deo concessam.

2 Cæterum a iure duo sunt quæ ex diametro, qdẽ aiũt, distant, declarare iura, & dispẽsare circa ius. Ius. n. interpretatur quisquis ita illud explicat, ut offendat aperte, an ius illud, illud id, qd̃ agit̃ includat nec ne. l. ti. C. de legi. c. cũ venissent. de iudic. l. scire leges. cũ sibi proximis. ff. de legi. Lex nãque illa naturalis. Nõ occides per humanas leges sæpissime ita explicatur, vt constet per eam homicidium ad defensionem cõmissum minime prohiberi. l. vt vim. ff. de iustit. & iure. Naturalis. n. rõ dictat defensionem omnib. permissam esse. Sic etiam lex illa, furtum non facies ita intelligenda est, ut furtum cõmittere non dicatur qui fame coactus, victus gratia alienum assumit. c. si quis propter necessitatem. de furt. Dispensat vero circa ius, qui data legis obligatione, ab ea priuatim aliquem eximit. Etenim ẽ in Tho. 2. 2. q. 88. art. 10. lex ponitur respiciendo ad id, quod est in pluribus bonum sed quia contingit hmõi in aliquo casu non esse bonũ, oportuit per aliquem determinari in illo particulari casu legem non esse seruandam, & hoc est authore Thoma, proprie dispensare in lege cuius rei sit exẽplũ Ie. de multa. de præbend. Iure. n. humano nobiles, & literati duo beneficia curam animarum habẽtia obtinere ꝓhibentur, At Romanus pontifex aliquem nobilẽ, aut literatum, ab hac iuris humani prohibitione eximere põt, ita hæc explicant Car. a Turre Crema. in trac. de eccles. li. 3. c. 55. Iacob. Almain in tract. de põt. eccles. cap. 13. & Ambr. Cat. contra Caiet. li. 6. c. 2. fere. ad fin. Paris. cons. 68. nu. 195. vol. 4. [Dominicus Soto l. 1. de iust. & iure q. 7. ar. 3.] Quo sit, vt circa ius diuinum, aut naturale, interpretandi potest Romano pontifici competat, non dispẽsandi. Declaratio enim ex eo etiã contingit in iure naturali, quia licet illud sit immutabile quo ad prima principia. s. rõne viuendum est. & quo ad ea, quæ necessario ex primis principijs deducũtur, vt sunt præcepta decalogi, q̃ & iure humano declarari possunt, quo ad actus quos

quos prohibent, vel imperant, conclusiones tamen, q̃ ex primis principijs iuris naturalis oriuntur frequenter, non tamen in uniuersum, qñque ex causis specialib. à iure ipso naturali deductis deficiunt, rõ. n. dictat, vt deponenti reddatur depositum, si illud exigat, id tã frequẽtius est, nec semper rõ id suadet, cũ iustissima rõne denegari aliquot casib. possit. l. bona fides. ff. de positi. [Plato li. 1. Politi corũ. Pulchre Cice. li. 3. de officijs, cuius orõ simillima est uerbis iurisconsulti, sic. n. inquit, de deposito uerba faciens. Multa, quæ honesta natura videntur esse, temporib. sunt inhonesta. Nec tollitur lex naturalis humana lege, sed declaratur. Th. 1. 2. q. 54. ar. 5. Fort. in l. veluti. ff. de iusti. & iure. col. 7. Ex his infertur Abb. eiusque sequaces errasse in c. fi. de consuet. dum dicũt, ius 3 naturale posse ex causa tolli. Falsum. n. id est, tex. in princip. 5. dist. §. sed naturalia. inst. de iur. nat. gent. & ciui. de clarari. n. humana lege ius naturale põt, tolli vero non 7 põt. cui assertioni additipulatur Cicero lib. 3. de repub. dicens, Huic legi nec obrogari fas est, nec derogari ex hac aliquid licet, nec tota abrogari potest, nec vero aut per senatum, aut per populum solui hac lege possumus. Nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia post hac, sed omnes gentes, & omni tpe, vna lex, & sempiterna, & immutabilis continebit. Hactenus Cicero. cuius verba maxima cũ laude retulit Lactan. Firmianus, li. 6. de uero vitu Dei. c. 8. Nam Cice. lib. de Republica, non extant, preter quoddã sexti libri fragmentum, quod somnium Scipionis nuncupatur. Sic & Dionys. Tirannus rãdit, authore Plutarcho in Solone, ciuitatis leges abrogari, naturæ vero leges cogi nullo modo posse.

Sc̃o hinc ẽt cõstat, nõ recte loquutũ fuisse Abb. Ie. non est. de uoto dũ sentit, ꝓpã posse cũ eis in iure diuino dispẽsare. idẽ not. Fel. in c. q̃ in ecclesiarũ. de cõst. nu. 19. Dec. cons. 112. post alios Ferd. Lozzes in tract. de matr. 2. dubio. arg. 2. pro parte affirmatiua dicit & hãc opinionẽ cõem Hiero. Gratus, cons. 1. in 2. vol. nu. 31. tradit Sigismundus Lofredus cons. 50. Id. n. nullo iure subsistere põt. Habet. n. prãtẽ Ro. Pontif. interpretandi & declarandi ius diuinum, ex qua declaratione cõstabit, i' illud ad casum aliquẽ non extendi, ex aliqua causa, dispẽsandi vero nulla competit ei facultas, nec cã aliqua pati põt. Tho. qdlib. 4. ar. 13. & qdlib. 9. ar. 15. Ang. in uerb. Papa. Card. a Turre Crema. li. 2. de eccle. c. 107. Tho. 1. 2. q. 86. ar. 4. ad 3. Io. Maior in 4. l. dis. 24. q. 12. Amb. Cath. in d. c. 2. Sylvest. in verb. Papa. q. 16. Paris. d. cons. 68. nu. 199. vol. 4. Io. Driedo. de libert. Christia. pag. 204. [Dõ. Soto in d. ar. 3. Io. Baptist. de S. Seuerino in tract. de pẽsio. q. 19. Iacob. Almain in tract. de põt. eccl. ca. 12. nostrates iure optimo reprehendens, eo quod passim asserant, posse ex causa Roma. Pontificẽ circa ius diuinum dispensare, quorũ opinio posset procedere, si ad declarationẽ uel interpretationẽ referat. Audacius certe multo dixit Ludo. Goz. cons. 51, col. fi. propriam dispensationẽ Roma. Pontif. cõpetere circa ius diuinũ. Quamobrẽ fugere oĩno oportet, dispensandi verbũ iura diuina & naturalia tractanti, si id uerbũ assumatur ea significatione, qua frequentius, & stricte apud nos assumitur. ac tutius erit ducere, iura naturalia & diuina posse Ro. Põt, interpretari. qd̃ probat tex. in c. maiores. de baptismo. c. per uenerabilẽ, qui filij sint legit. Etenim lex diuina continet ea, q̃ ab ipso Deo determinata sunt, non solem in cõi rõne iustitiæ, sed etiã quoad singulares actus, qua ratione dispensationem ab alio, quam ab ipso Deo nõ recepit, secundum Tho. 1. 2. q. 100. ar. 8.

5 Tertio ex his deducit intellectus ad tex. Ie. cõtra. 25 q. 1. quo Zozimus Papa asserit Romanũ pontificẽ nihil posse contra patrum statuta sancire, cui. n. id in eligendũ, quatenus illa statuta ius naturale, vel diuinum referunt. ut ibi notauit gl. q̃ ex præmissis comprobari opti-

Cosarru. Thom. 1.

6 me põt. Dispensare aũt põt Papa circa ius humanũ, ẽt in his, q̃ ẽt ab Apostolis fuere statuta. no. Tho. quodlib. 4. ar. 13. ẽt contra lancita in concilio totius ecclesię. gl. & cõs in c. propositi. de cõce. præb. gl. in c. vbi periculũ. de elec. in 6. veri. concilio. Ab. in c. significasti. elec. Ia. co. Alm. in trac. de põt. eccles. c. 14. & Feli. in c. 1. nu. 23. de const. Late Iacobat. de concil. li. 5. ar. 15. Põt. n. Romanus pontifex ius humanum tollere. At in concilio in c. statutũ ius, humanũ est, igitur & illud potest tollere. Vnde ius dispensandi in iure humano, Romano pontifici non auferetur, etiam si concilium vniuersale, futuris Romanorum pontificũ dispensationib. deroget. vti docet Card. a Turre Crem. ita in li. 3. de ecclesia. c. 52. & 53. li quidem potestas Romano pontifici à Deo non a concilio data est. c. 3. de const.

Ex qb. dubiũ illud explicari põt, nũ ille, qui tec dispẽ 8 satione Romani pontificis, contra ius humanũ aliquid fuit affectus, aut aliquẽ actũ agit, si quo ad Deũ tutus, an peccet. In quo celebris est inita Ber. in c. nõ est. de uoto. dicentis minime tutũ esse hunc, si absque rationabili cã, sit ei hoc concessum. cuius rõnẽ Tho. adducit in 1. 2. q. 97. ar. 4. quo authore, nec ipse princeps tutus erit, q̃ sine iusta causa ius q̃ sub ditis oĩb. cõe est, unius gratia violat. Frangit. n. illã equabilitatẽ, quæ mera iustitia erga ois seruari debet. Princeps ergo sine cã his indulgẽdo dispensationes peccat fortassis, & frequentissime mortaliter qui sub mortalis peccati pœna tenet subditis iustitiã exhibere. Is vero, qui a Principe hanc iuris relaxationẽ petit sine causa venialiter peccat, nõ. n. tutus erit quo ad Deũ, authore Bern. in epistola 271. ad Theobaldũ comitẽ. Forsan & mortaliter peccabit, quippe q̃ rẽ illicitã petita Principe, & ei sit coadiutor in pctõ mortali, ex his, quæ tradit Caiet. 2. 2. q. 78. ar. 4. Sed & is, qui vtitur pctõ ipsius Romani Pontificis, & sic dispensatio ne ab ipso sine causa concessa simpliciter mortaliter nõ peccat nisi secuto graui scãndalo, vel damno alterius, qd̃ & Dom. Sot. probat li. 1. de iustit. & iure. q. 7. ar. 3. [quo in loco ex Thoma & alijs asseuerat nõ, esse, ẽt circa leges humanas dispensationẽ concedendã, nisi ea cã, quæ rõni consentanea sit, & in cõe bonũ, pro quo lex ois cõstituta est, dirigatur. c. & si illa. c. dispensationes. c. tali. 1. q. 7. vbi Gratianus idem probare conatur.] contingit tñ dispensandi facilitas in mr̃imonij impedimẽtis frequẽti' erga diuites, duces, comites, ac principes, nec temere, cũ dispensatio hæc ꝑcipue cõcedatur ob firmandum pacis fœdus, q̃d magis necessarium est, magisque reipub. conuenies circa plonas ꝑcellẽtes his dignitatib. quã i populanib. ut colligit S. Tho. 2. 2. q. 63. ar. 2. ad secundum.

Verũ si cã exigit, & iusta, vt Sẽpronius ꝑhat mr̃imoniũ, in gradu humana lege prohibito, iã in eo cessat rõ legis, igit̃ & cessare dẽt lex ipsa, cur ergo dispẽsatio est necessaria? Ex eo, inquã, q̃ rõ legis non cessat in cõi, sed ĩ particulari actu, & rõ lex nõ cessat. cle. ad nostrã. de hr. c. & si Chrs. de iureiu. fensit Fort. in tra. de ul. fi. illar. 15. & 16. leges. n. quarũ rõ cõtinua ẽ, quarũ finis cõis est, & vtis nõ cessat, licet in particulari casu finis p eas itẽtus nõ sequat. prohibent sane iura sine cã, ex eo ne piuria te quant ex incauta iuratione, sit ergo aliq̃s, q̃ nulla ex cã iurm fecerit ablq; piurio, ꝑmissa veritate affirmationis, ꝑculdubio & is cõtra ꝓhibitionẽ fecit, tex. in d. ca. & si Chrs. Sic & iejunia ꝑcipiunt ad reprimẽdã carnis tẽtationẽ, & tã tenebit ieiunare is, in quo periculũ illud tẽtationis cessat, d. cle. ad nostrã. nõ tñ io legib. quarũ rõ in finẽ particulare dirigit, ut est lex, de correctione fraterna, q̃ tendit, ut correctio fraterna sequat, & ibi cessat eo casu, quo correctio nõ sperat, ita ex, dicat Io. a Medina de co. rac. q. 14. hæ vero mr̃imonij ꝓhibitiones, prioris claudũt, vti postea casu necessaria ẽ dispẽsatio, ẽ ex ista cã, q̃ actũ vẽ honestũ reddere. Th. qdl. 9. ar. 13. Hoc

igitur vnũ ex ꝓfatis nodũ est,in quo inter oẽs conue
nit,dispẽsationẽ a Romano Pontifice cõcessã contra ius
fine cã,& si sit ꝓtra ius positiuũ,ita tutã võ esse male.n.
agit,q dispẽsatione,sine cã sibi cõcessã,vtif.Caie.1.2.q.
66.ar.5.gl.cõiter recepta in d.c.nõ est. Talis. n. dispẽsa
tio dissipatio potius cẽsenda est authore Bern. li. 3. de
considerat.ad Eugeniũ,notãt Io. And.Abb,ac cæteri in
c.quia in tm.de præb.Abb.in c.de multa.de ꝓb. eo. tit.
nu.20.idẽ Abb.in c.cũ adeo.de referip.aliiq; plures iu
ris diuini,& humani profitẽtes,quos hic nominati expri
mere non expedit,nã id agit Fel.long.e lateq; in c. q in
ecclesiarũ,de const.nu.25.qb.addẽdũ censeo cãm piũ
mi iustẽ,qñ Princeps in iure humano dispẽsb.ita aduer
tit Bar.post Cyn.in l.fi.C.li contra ius,vel vtili.pub.Fe.
nu.60.Dec.29.in d.c.q in ecclesiarũ.Fortu. in l. Gallus
§.& quid si tm.ff.de lib.& post.col.138.Hipp.sin.8.Ias.
cons.105.in 1.uol.nu.4.& plures alij,quos refert, & seq
tur Ferd.Loazes ꝓsul Illerdensis in tract.de matr.4. du
bio,nu.13.pro qb.optimus est tex.in c.si quid culpatur
23.q.1.c.in plenta.de renun.gl.in ca.ad aures de temp.
ordina.& in c.2.de maio.& obed.Sed si in humano iu
re Romanus Pontifex dispenset nulla cã existente, ipsa
iuris relaxatio tenet,ut valet,licet male faciat Princeps
10 eã cõcedẽdo,quo ad hoc.n.vt dispẽsatio,& actus ex ea
sequutus valeant,est in Principe pro rõne volũtas. gl.q
ibi notat Bar.in l.relegati.ff.de pœnis,q sing.est ẽm Ias.
in l.quominus.ff.de flumi.2.col.& Fel.in c.q.in ecclesia
rũ.de const.nu.6. Vũ quãuis sine iusta cã Princeps dis
pensationẽ concedat contra ius humanũ, valet concessi
o,actusq; ex ea sequutus firmus erit,qđ notat Caiet.1.
2.q.96.ar.5.ad fi.[nn.in c.cũ ap monasteriũ.de stat.reg.
sentiunt Abb.in c.non est de voto.& in c.de multa. nu.
20.de præb.idẽ in c.q in ecclesiarũ.de cõst.nu.17.& ibi
Dec.nu.29.dũ probant,in foro exteriori,dispensationẽ
validã esse,licet peccet,qui eã sine causa concesserit , &
is etiam,qui ea vtif.At in foro interiori animæ de hoc
peccato tractatur,in foro aũt exteriori,de actus ipsius
valore.Tametsi Fortu.in l.Gallus.§.& quisi si tm. ff.de
li.& posth.col.135.in ea sententia,ut opinetur dispensatio
nẽ cõtra ius humanũ,sine causa concessam etiam in in
teriori iudicio nullam esse ,nec actum ex ea securũ vali
dum fore.pro se citatis Diuum Tho.1.2.q.87.art.4. sed
id durũ est.Nã & si Princeps male agat,si contra ius hu
manum,absque causa dispenset,nihilominus dispensa
tio valida censet,actusq; ex ea secutus,in foro interiori
tenebit.Si quis enim dispensationem a Romano Pontifi
ce,impetrata mrimoniũ in quarto gradu contraxerit
sine aliqua dispensandi causa,etiam si contrahẽdo pec
cauerit,quis tñ vnquam dicet,etiam in animæ iudicio
hoc matrimonium inualidum esse?Quis vnquam do
ctus sacerdos,in eodem iudicio filios ex hoc matrimo
nio conceptos illegitimos esse iudicabit?Id etenim ad
mittendum,est committi crimen sin actione alicuius
rei,& tñ ipsum actum firmum esse,vt Sylu. argumenta
tur in verb.Papa.q.15.contrahit enim quis clãm matri
monium & forsan cum mortali peccato,& tamen ma 10
trimoniũ tenet,qđ latius superius disputauimus. Nec
Tho.pro Fort.est quippe qui tñ id dixit , male agere
Principem,qui sine causa contra ius dispensa.Posset tñ
11 Fort.opinio locũ habere in foriori a Principe,is? enim
si a Principe licentiam habeat dispensandi contra ius
humanũ,ea uti debet cum cã, alioqui dispensatio non
tenebit utroque foro.Inno.in d.c.cum ad monasterii.
&.in c.dudum.in 2.de electio.Nicol.Milis verbo,dispẽ
satio late Cur.Senior cons.75.uers.ueniamus ad quartũ
optime Ripa li.2.respons.c.36.Fel.in c.ad audientiam
in 2.de referip.col.5.idem Fel.in c.postulasti.nu.13.eo.
tit.gl.Bal.& Alex.iul.filius a patre.ff.de lib.& posth.Ex
his mihi non placet,quod Fel.scribit in d.c.ad audien-

tiam.col.4.dicens in his,q̃ sunt iuris positiui , ẽt in ea
foro,tutum esse eum,cui Papa dispensationem concel
sit,nulla præexistente causa.Hoc enim falsum est , ẽt si
Felinũ sequaf Hiero.Gigas in tra.de pensioni.q.6. nu.
13.nisi intelligamus eũ tutũ esse,quo ad actus valorem
[Illud libenter his oĩb.addiderim,quod Præp.in c.quia
circa.de consan.& affinit.col.2.adnotauit scribens mã
datũ ad dispensandũ circa impedimentũ mrimonij eo
ipso hẽre uim dispensationis quamuis mãdatarius non
ẽdũ dispensauerit.Vtif.verb.mandatũ.Poterat etiam vti
ratione gl.in l.Paulus,per procuratorem. ff. de acquir.
hæred.Sed licet Paul.Parif.consi.57.li.4.col.vlt. de opi
nione Præp.videatur dubitare,neque eã oĩno probaue
rit,ego plane falsam eã esse censeo.Imo existimo ex eo
mandato non posse matrimonium contrahi,neque cõ
tractum valere priusquam mandatarius ptãte sibi com
missa vsus dispensauerit.Neq; video qua ratione opi-
nio Præp.iure probari possit.Sed & ingenue fateor Io.
And.nusquã cogitasse id,ad qđ allegatur. Scribit etenĩ
mandatum ecclesiæ,quo ipsa mandat uirum,& uxorẽ
cohabitare,inter quos,vel est impedimentum dispẽsa-
bile vel eius suspicio,uim hẽre dispensationis. Qđ quã
diuersum sit ab opinione Præp.non est difficile cogni-
tu.Præter hęc Ant.Maria Papazon in additiõib.ad Ro
tam.2.in nouis.de fil.presbyt.alleuerat,in Rotæ præto
rio fuisse obtentũ,non habere mandatum ad dispen-
sandũ vim dispensationis,contra Io.And.in d.c. literas
Quod vero adduximus ex gl.in d.l. Paulus diuersam ra
tionem hãbet,præter quã qđ ea opinio gl. maxime su-
specta vĩ.Neq;.n.oĩno placet Iac.de Arenis, & Lino in
Lt.C.q admitti.neq; Alber.Cuma.Pau.Rom.& Are.I
Lt.C.q admitti.neq; Alberi.Cuma.Pau.Rom.& Are.I
d.l.Paul.tametsi Bar.ibi in l.gerit.col.3.eo.ti.Bal. item
d.l.1.q.29.& 30.videantur eam probare, mihi profe
cto dubiam,& incertam etiam in speciali mandato.]

EX §. SEQVENTI.
SVMMARIVM.

1 *Nullus gradus iure diuino hodie prohibitus est , qui nõ sit & lege naturali vetitus.*
2 *Graduum prohibitiones Leuitici c.18. expressim factæ, non omnes sunt iuris naturalis.*
3 *Intellectus c.fi de diuorc.*
4 *Gradus primus in recta linea secundum omnes, & ulte riores,iuxta tuciorem opinionem iure naturæ prohi-bentur.*
5 *Gradus primus in transuersa linea iure naturæ prohi-betur.*
6 *Nouerca iure naturæ in coniugium admitti non debet.*
7 *Relictam fratris potest quis seclusa iure humano,in vxo rem accipere.*
8 *Eusebij in historia ecclesiastica locus animaduersus.*
9 *Patruus iure naturæ potest neptem accipere uxorem, & id eo nunc poterit ex Romani Pontificis dispensa tione.*
10 *Papa potest dispensare in aliquot gradib; ex contentis c.18.Leuitic.*
11 *Episcopus,nec legatus a latere,non possunt dispensare in prohibitione c.non debet.de consang.& affinit.*
12 *Gradus remotior a stipite,tantum considerandus est in prohibitione coniugali,& in dispensatione.*
13 *Proles ex consanguinea suscepta,potest esse iusta dispen sandi causa.*
14 *Impetratio dispensationis non tenet,si tacetur matrimo nium contractum fuisse sciunter inter prohibitos.*
15 *Dissimulatio Principis an habeat vim dispensationis.*
16 *Lex ciuilis non potest matrimonia prohibere.*
17 *Romanus Pontifex,qua ratione possit prohibere coniu-*

galem contractum.
18 *Consuetudo an possit aliquot personas reddere inhabiles ad coniugium contrahendum?*
19 *Consuetudo illa an exigat scientiã Romani Pontificis?*
20 *Fama an probet impedimentum matrimonij?*
21 *Testis unicus an probet matrimonij impedimentum?*
22 *Fama sola,vel vnicus testis an impediat matrimonium contrahi præcedentib.sponsalib.iuratis.*

§. DECIMVS DE GRADIBVS diuina,naturali,vel humana lege prohibitis.

Aberrvm cũ ex ꝓmissis constet,quo
in iure posset Rom. Pontifex dispen-
sare,operępciũ erit agere, qui gradus
sint quoad mrimonia,in affinitate,&
consanguinitate,diuina naturalive le-
ge ꝓhibiti.Ac primũ oĩum illud notã
dũ est,nullũ gradũ iure diuino ꝓhibi
1 tũ hodie esse, q idẽ naturali iure ꝓhibitus non sit. I.ex
.n.vetus adue ntu Christi expirauit.c.translato. de cõst.
docet Tho.1.2.q.98.ar.1.& q.104.ar.3.Magist.in 4.sen.
dist.3.& ibi cæteri Theologi,atq; Alfonsus de Castro li.
de hrsib.in verb.lex.In lege aũt Euangelica nullũ ꝓce-
ptũ continet,q̃ non sit iuris naturalis,ꝑter ꝓcepta de sa
cramentis,atq; de fide.Tho.1.2.q.108.ar.1.& 2.idẽ qđ-
lib.4.ar.13.igitur circa mrimoniũ nullus gradus erit di
uina lege prohibitus,qui nõ sit iure naturali.Aduerten
dũ ergo ad gradus iure naturæ ꝓhibitos.†Nec.n. grad'
2 oẽs Leuitici.18.prohibiti,iure naturali ꝓhibent,qđ ꝓ
bat Th.1.2.q.10 5.ar.4.Caie.2.2.q.154.ar.9. Rosensis in
libello de matr.Regis Angliæ,& Alfonsus a Castro lib.
primo,de põt.legis pœnal.c.vl.quo i loco scribit,sed iam
hac in cã lata a Rom.Pontifice fuisse,eiusq; retulit literã
prout Romæ fuit pronuntiata.Quod aũt prohibitiões
ibi expressæ non sint iuris naturalis, probatur, ibi .n.
prohibetur frater relictam fratris sibi matrimonio co-
pulare,& cõstat eadẽ lege Mosaica licitũ fuisse fratri re-
lictã fratris decedẽtis absq; ꝓle vxorẽ accipere. Sed si le
ge naturali relictã a fratre i vxorẽ accipere nõ liceret.
nullo pacto licuisset cũ ea mrimoniũ cõtrahere,fratre
absq; prole defuncto,ad equidem licebat.igitur dicta ꝓ
hibitio non est iuris naturalis.Præterea si naturali lege
illicitum foret,relictã a fratre accipere vxorem non ꝓ
basset Romanus Pontifex coniugia contracta in c. fi.de
diuort.† Verũ cum ibi illa coniugia essent cõtracta. an-
3 te conuersionem contrahentiũ ad fidẽ,ex legis Mosai-
cæ licentia,cui indigent approbatione Romani Ponti
ficis?Si quidẽ ab infideli iuxta propriam legem,naturali
iuri in imme contrariã, matrimoniũ contractũ firmũ
est,atq; legitimũ , & durat ẽt si ad Christianã fidẽ con-
uertant contrahentes & sit contractũ conttra canones
c.de infidelib.de consang.inspicit.n.initiũ contractus,
& illius tpe licebat ita vxorẽ ducere,igitur dissolui nõ
dẽt hoc mrimoniũ,qđ ab initio ltime cõtractũ fuit.ca-
ga udemus.de diuor.in princ.& in c.fi.qui filij sint leg.
Regia l.fi.tit.6.par.4.Ille etenim cõtractus licitus fuit
ab initio,cũ iudei ẽt si inter Christianos habitẽt, Mosi
cis legib.regantur.ex notatis ꝑ Fel.post alios ibi in c. 1.
de const.eundẽ Fel.in c.Iudæi.in 2.de Iudæ.& ibi Ana
ni Ias.in l.qui se patris.C.vnde liberi.nu.24.Soc. consi.
119.in 4.vol.ẽt quo ad cõiugales prohibitiones.vt no
tat Barb.i cõs.13.in 4.vol.Quare igit̃ in d.c. fi.de diuor
tijs.dispẽsatio Rom. Põtific. exigit?Illud ꝓfecto rndeti
põt,Romani Pontificis approbationẽ tũ ibi exigi, q̃
ꝓhibitio coniugalis,q̃ ibi violatur,potissimum accedat
prohibitioni naturali,qua rõne authoritas Romani Põ
tificis ad euitandũ scandalum exacta fuit.Possim & ali
ter rndere dictæ obiectioni,si dicero illa mrimonia i bi
dem contracta fuisse post conuersionẽ ad fidẽ Christi,

& propter fragilitatẽ eorũ,qui nouiter Christi fidẽ ꝓ-
fessi fuerant, approbat summus Põtifex matrimonia iã
contracta,& prohibet contrahenda,quod sensit Paris.
cons.68.vol.4.nu.275.[Eãque causa summus Pontifex
matrimonia iã contracta non dissoluit , quia illi, qui
nuper christianã fidẽ susceperant,ignorantia quadam
existimabãt,sibi licere lege Mosaica vti circa matrimo
nia cõtrahenda.Quæ quidẽ ignorãtia fortasis nõ adeo
erat supina,& crassa in illis,qui non erant ita instructi i
legaliũ cessatione.Quãuis hæc ultima interpretatio nõ
sic conueniat literę huius rñsi,vt prima.]Itẽ non oẽs gra
dus,& prohibitiones Leuitic.18.expressas esse iuris na-
turalis probat ex eo qđ ibi prohibitũ est,ne quis sororẽ
uxoris in coniugẽ accipiat,& tñ Iacob dues sorores in
vxores accepit,Liã.s.& Rachel,ut cõstat Genes.c.29. Si
id equidẽ iure naturali non liceret minime hoc Iacob
fecisset.Consequitur tandẽ ex his,non oẽs prohibitio-
nes Leuitici,iuris naturalis esse.Imo in d.c. 18. non agi
de impedimentis cognationũ circa matrimonia,sed ibi
prohiberi,ne consanguinei,aut affines in incesta facino
ra prolabantur,probare conatur Alfonsus Viruesius in
trac.de matr.Regis Angliæ.3.hypotesi.
4 Oĩb.tñ diuini,& humani iuris professorib.id placet,† 4
primũ gradũ i recta ascẽdẽtiũ,ac descẽdẽtiũ,linea,iure
naturali prohibitũ esse rõnib.quas nos adducimus hoc
c.§.6.notant Tho.& Caiet.2.2.q.154.ar.9.nec in hoc é
controuersia.[Nã & idẽ probare conat Socrates apud
Xenophontẽ li.4.cõmentariorũ.ꝑtametsi apud barba-
ras quãdã notationes fas fuerit parentib. stupro coire
cũ liberis,sicuti commemorat Quintus Curt.li.8.de re
gione proxima Schitiæ,quã quidẽ regionem Naura ap-
pellatam esse tradit,idẽ Persis lege lata licuisse constat
ex Strabone,Catullo,Quintiliano,& Tertulliano,scri-
bitq; Ludo.Cæl.li.antiq.lect.10.c.18.qđ ẽt testatur Con
stanti.Harmenopul.libro.1.Epitomes iuris,tit.1.[Et idẽ
tradit Theodoretus li.3. de curan. Græcorũ affect. q.li.
9.ciusdẽ legis meminit,ei' authorẽ asseuerãs fuisse Zarã
dã.Sed & Chrysostomus in li.de.viginit.c. 9. scribit im-
pune fuisse Persis matres in vxores accipere . idem
Chrysostomus Homilia 7.in priorem ad Corinthi. at-
q; itẽ Diuus Aug.in qõnib.de utroq; mixtis. c.115. eius
legis meminit,q̃ Persis cum filiab. coire permittebat.
Sed & Philo li.de specialib.legib.commemorat, honora
tiores Persas matrimonia cum matrib contrahere. Idẽ
constat ex Dione Chrisostomo oratione 10. Diuus etiã
Chrisostomus in lib.vno aduersus gentes retilit, Zeno-
nẽ stoicę sectæ ꝓfectũ lege sanxisse,cõmodũ esse,cũ ma
trib.& fororib.misceri. Scribit & ad hæc Xanthus in is
q̃ inscribuntur Magica,coire Magos cũ matrib.& filia-
bus,& fas ers esse coire cum fororib , quemadmodũ ex
ipsius Xanthi testimonio tradit Clemens Alexandrin'
li.3.Stromat. id etenim forinis morib. tribuendum est
potius,quam humani iudicij decretis,ad hæc aũt plura
scribit Tiraq.7.I.connubia.nu.2 .Nec mirũ uideri cui
quam debet plerunque apud gentes palã permitti vitia
& crimina,quæ legi naturali aduersantur,id enim con-
tingit ex errore in particulari,non in vniuersali,nam li
cet in aliquo homine dictamen naturalis legis extinctũ
& sopitum sit in sua specie,non tñ inde sequitur in eo
prorsus extinctã esse legẽ naturę cõem,ex qua tanquã
ex principio communi illud particulare deducitur.Sic
nulla est tam effera gens,quæ tubitet,sit ne licitũ con-
tra iustitiam agere,aliquem innocentẽ occidere . alicui
iniuriã inferre,quæ itẽ ignoret a malo declinãdũ,bonũ
agendũ esse,sed an ex tali causa,nempe sacrificij ratione
liceat aliquem occidere,rem alterius sagaci quadam in
dustria occupare,apud plerasque nationes ex errore
in particulari licitũ,& probũ existimat, quẽadmodũ do
cet Ioan. Driendonius de liberi Christ.pag. 52. idem ex

plicat

pliest Domini Sot.li.1.de iustit.& iure,qõne 4.ar.4.& 5. Isdque constat testimonio Iustini martyris in dialogo cum Tryphone [Nam apud Germanos latrocinium non reputabat inquũ,vt scribit Cæsar de bello Gallico,nec apud Aegyptios,authore Gellio,nec apud Lacedæmonios,authore Lygurgo eorum legislatore,quemadmodũ tradidere Xenophon.in Laconũ republica.Io Stobęus serm.42.& Cal.li.10.lect.antiq.c.1.rapto enim viuere quibuldam honestũ fuit ex Quintiliano li.1.c.9.] en sit tñ vterque Thomas iure naturali non prohiberi secundum gradum in linea recta ascendẽtium,& descendentium.idẽ Tho.probare vł in 4.sent.dist.40.q.1.ar.3. vbi idẽ sentiunt Bonauẽt.& Ricard.q.2 Rosensis in tra. de matr.Regis Angliæ fol.3.& Alex.de Hales,2. par. q. 169.eidẽ opinioni suffragantur,dũ iure naturæ tñ prohiberi coniugiũ inter matrẽ & filium,patrem & filiam constanter asserunt.Sed è contrario Scotus,Duran. Palud.in 4.sen.dist. 10.Flor.3.par.tit.c. 14.§.1.& Sylue. in verb.matr.8.q.6.col.4.in ascendentib.& descendentib. iure naturali matrimonia prohiberi,existimant.pro q̃b.ego adiuerto l.fin.ff.de ritu. nup. vbi iurisconsultus scribit iure gentium,qd ego naturale ibi intelligo,incestum committere eum,qui aliquam ex ascendentib.vł descendentib.uxorem duxerit,quam etiam opinionem tutiorem esse existimo, ex ea Accursij interpretatione.d.l.fi.Ambro.item Catharinus li.5.contra Caie. vbi de matr.agit,eandẽ ultimam opinionem comprobat. Sed nequis huic qõni exẽplũ confingat ex primo parente Adã,qui mõ relurgeret,exponã q̃ D. Aug.scribit lib. 15.de ciuitate Dei,c.8.de lõga ætate ueterum hominũ, quorũ mentio fit in libris Geneseos expressim agens. Quis itaque,inquit,dubitauerit,per unius hominis ætatem tm multiplicari potuisse genus humanũ,vt esset vñ constitueretur non vna,sed plurimę ciuitates. Qd ex hoc cõijci facillime põt,quia ex uno Abraham nõ multo amplius quadringentis annis numerositas Hębrææ gentis tanta procreata est,ut in exitu eiusdẽ populi ex Aegypto sexcẽta millia hominum fuisse referantur bellicæ iuuentutis,ut omittamus gentem Idumæorũ nõ permittentẽ ad populum Israel,quam genuit frater eius Esau nepos Abrahę,& alias gẽtes natas ex semine Abrahæ non per Sarã coniugẽ procreatas.Hæc Augustł.cui in commentarijs additi Lud.Vives.Fuit memoria patrum vicus pene centum domorum in Hispania, cuius oẽs incolæ erant a senę quodã,qui adhuc viuebat,progeniti, ita ut propinquitatis nomen iã deesset, quo a minimis natu vocaretur,lingua enim nostra supra abauum non ascendit,hactenus Vives.

In linea vero cõsanguinitatis transuersa,etiã primus gradus iure naturę prohibitus non est ex.Tho.& Caiet. 5 in dictis locis,Durando,ac cæteris,quos in c. pcedenti ad primam opinionẽ citauimus.idem notat Ferd. Loazes in tract.de matr,dubitatione 2.respõsione ad fm & prima dubitationẽ,col.2.Hinc apud Assyrios scribit Lucianus in li.de sacrificijs,lege lata licuisse matrimoniũ inter fratrem,& sororem.cui exemplo plura aptari possunt,quę congerit Alex.ab Alex.li. 1.dierum geniali c.24.& And.Tiraq.7.l.conu.nu.23.[Sed & eandẽ legem in curia obtinuisse,testis est Arrianus li. 1. de reb. Alex. Solon Atheniensis,quamuis matrimonium inter germanos vteri nos prohibuerit,liberum tñ id reliquit eodem patre genitis.idem scribit Aristophanis interpres in Nebulis.contra Lacedęmoniorum legislator vterinis non interdixit,sed tãtis eodẽ patre genitis.At Aegyptius rideris utriuq; simplicitatẽ & semiperfecta placita laxauit libidinẽ permissa licentia ducẽdi sorores,siue p alter utrum,siue per utrũq; parentẽ cognatas. Hęc Philo de ſpecial. il.Arnob.itẽ li.8.adue.gẽtes.Ius est,inquit,apud Persas miscere cũ matrib.Aegyptijs,& Athenis cũ sororibus.Itẽma connubia.qua rõne constat, Aemiliũ Probũ in eo libello,quo uita quorundam imperatorũ scripsit, tradidisse non fuisse turpe Cymoni Atheniensi sororẽ germanã in matrimonio habuisse,cũ ciues Atheniẽses eodem vterentur in stituto.Et tñ Andocides in oratione aduersus Alcibiadem asseuerat,Cymonem ob eam cãm Exiliũ fuisse missum.Etenim Aemilius de germana eodẽ tñ patre nata intellexit,tametsi in historia erauerit.Et hæc qdẽ quo ad rõnẽ iuris naturalis,qua uti vidẽtur prędicti Doctores.]Nam quod modo prohibitum esse constat,legi humanę tribuendum esse vł hoc,q̃ prætatam opinionem approbant. Sed probabilius est matrimonium iure naturæ prohiberi in primo gradu lineæ transuersæ cõsanguinitatis,& sic inter fratrem,& sororem.ex August. li.15.de ciuitate Dei.c.16.& li. 22. contra Faustum.c.35.atq; ita norãt Palud.& Horẽ. in p̃dictis locis.Ioan.Maior.in 4.sent.dist.40.q.3.Abulensis Leuitici 18.& Ambr.Cathari.li.5.contra Caie.c.de matrimonij sacramento.Nec oberit,quod Genes.c.11.scribitur Abraham matrimonium contraxisse cum Sara sorore sua.vbi Hieron.in qõnib.Hebraicis super Genesim, Saram ueram Abrahæ sororem fuisse ex patre, palam asserit.idem prius scripserat Clemens Alexandrinus li. 2.Strom.qui tradit ex hoc constare,eas sorores,q̃ ex eadem matre naicuntur non esse ducẽdas uxores, Quia refragante Hiero.Sara non fuit uere soror Abrahæ,sed filia fratris sui Aram,& sic neptis ex fratre secundum August.li.16.de ciui.Dei.c.12.& sup Genes.ac rursus d.li.16. c.19.Iosephum lib.1.antiq c.14.& 15.eũdẽ Hier.aduersus Heluidium de uirginitate perpetua Beatę Mariæ 2. 2.Tom.Gratianum in princ.35.q.1.& Abulensem d.c. 11.Genes.etiam li Caie.& Aloi Lippomanus super Genes.c.10.adhuc contẽdam,Saram vere fuisse Abrahę sororem,Hieronimum in ea opinione sequuti. est tamen Aug.sententis admodum vero similis.Nam qui maxime propinqui erant,solebant fratres,& sorores appellari.Sic propter maximam,& propinquam consanguinitatẽ consobrini fratres appellabantur authore Aug.lib. 15.de ciuit Dei c.16.& probatur Matth.c.12. ex Hiero. interpretatiõe,quam aliis adductis authorib. cõprobat Io.Eckius in Homilia de S.Anna.Sic Cice.li.5.de finib. statim in initio,Lucium Ciceronem,patrui sui filium, fratrẽ appellat.[Idẽ Cicero in Philippicis.C. Antonij filiam,vxorem & sororem,M.Antonij vocat,cum C. Antonius esset patruus eiusdẽ M.Antonij.] Quib. & illud addendum est,proprie nepotes dici natos ex filio, vel filia.l.fi.§.nepos.ff.de gradib.affin.§.fi inst.de patri. põt. notant Abb.& Præp.in c.tua nos.de consang.& affinit. Are.Fel.& Dec.in c.per tuas.de probatio. Ias.in l.fi auię C.de succes.edicto.Bar.in l.fi instituta.§.de inofficioso ff.de inoff.test.Sed tamen quandoque per proximitatẽ sanguinis nepotes dicuntur fratrum,uel sororum filij. tex in c.1.§.similiter quib.mod.feud.amit.c.felici.§.cętera rũ.de pœnis in 6.c.per tuas.de probat.ca.quod super. his c.tua nos.de consangui Corn. Tacitus li.3.Crispum equestri ortum loco,Caius Sallustius rerum Romanarum florentissimus author,fororis nepotem in nomen asciuit.Suetonius in Iulio Cæsare c.83.sed nouissimo testamento res instituit hæredes sororum nepotes, id est, ex fororib.nepotes, nempe Octauium, Lucium Pinarium, & Quintum Pedium, quæ quidem verba ita Erasmus interpretatur in adnotationibus ad Tranquillum, cui nos addimus authorem Epitomes in Liuium, qui libr.116.Caium Octauium Augustum,scribit Cæsari ex sorore nepotem fuisse. eundem appellat Cæsaris nepotem Eutropius lib.7.c.1.sic & Plutarchus in uita M.Ciceronis eum fuisse filium sororis ipsius Cæsaris manifestissime asserit.Sicuti & Dion.Historię li.45.tametsi ex Suetonio I Augusto c.5.[Appiano Alex.

Alexandrino li.3.de bellis ciuilib. Dione li. 41. Velleio Paterculo li. 2.]Sexto Aurelio,Plutarch. in Bruto & in Antonio & alijs cõstet,Natũ Octauiũ ex Octauio, & Accia genitũ fuisse.Acciã vero ex Balbo,& Iulia Cęsaris sorore.Verũ si de interpretatione alicuius testi,donationis,legis,vel alterius cuiuslibet dispositionis agamus,neporem filiũ filij, vel filiæ intelligemus, non filiũ fratris,aut sororis,nisi aliud ex verbis pcedentib.aut sequentib.vel ex qualitate loquentis, aliisve circunstantijs,manifeste colligatur.fm Aret.Fel.Dec.& Ias.in p̃dictis locis.Barb Fl.cũ acutissimi.fol.5.col.3.C.de fideic. Sic,& in regno.Valentiæ Hispani filios fratrũ,aut sororũ,nepotes appellant.[Illud tãdẽ veterib.Latinæ lĩguæ authorib.magis conuenit,filiũ fratris nõ recte dici nepotẽ,qd & iurisconsultus Paul.significare vł in l. vlt ff. de gradib.Imo apud aliquot authores illa uerba,nepos ex fratre,nepos ex sorore,ad patrũ,vel auunculum relata non aliud significant,quã nepotẽ fratris uel sororis. sicuti adnotari poterit ex Caio in l.sunt aũt.ff. de legit. tut.& in l.nemin.C.de nup.Sed & Paul.Orosius,qui li. 6.c.18.& 20.Augusti auunculũ Cæsarẽ appellat,in eodẽ sensu poterit intelligi,quo Suetonius,qui Augusto c.8. & 91.eisdẽ utiẽ verbis,& tñ expressim scripsit,Augustũ nepotẽ fuisse Iuliæ,q̃ fuit ipsius Cæsaris soror,qua rõne idẽ author c.7.Cęsarẽ maiorẽ,auũculũ Augusti appellauerat, vñ apud Dionẽ,& Plutarch,vbi mẽtio fit matris Augusti & legit, ἀδελφὴ's legẽdũ esse ἀνεψιὰν, alij ante nos erudite,& uere adnotarunt.]His ergo cõstat,vt ad institutũ redeamus,Sarã non fuisse sororẽ Abrahæ & subinde apparet uerioręesse Iuliam August. asserẽtis inter fratrẽ,& sororẽ naturali iure mrimoniũ prohiberi.qd ex a rilt.cõprobat,qui li.2.polit.c.2.absurdũ putat cõiugiũ inter patrẽ,& filiã,atq; inter fratrẽ & sororẽ [idem plato li.8.de legib.ex lege non scripta deducit licet priori sñe subscribat,Aib.Pyghius controuers.15. 6 ad finem.

Consonũ & his est de nouerca tractare.I Nã iure naturali cum ea cõtugiũ non prohiberi,author est August li.3.Tom.li.3.qõnũ.inq. 61.sup Leuiticũ.Is inquã scribit,illa uerba Leuitici 18.turpitudinẽ uxoris patris tui discooperies,minime intelligẽda fore patre viuẽte.cũ id ꝓhibitũ sit lege,quæ adulteriũ prohibuit,sed ibi prohiberi mrimoniũ cõtrahi cum illis,quas seclusa lege liceret vxores ducere,idẽ probat Tho.in 4.sent.dist. 40. q.1.ar.4.dũ asserit matrẽ tm cõprehendi iure naturali. Nec oberit locus Pau.1.ad Corin.5.dicentis, audit̃ iter vos fornicatio qualis nec inter gẽtes,ita ut uxorẽ patris sui quis habeat.Si inter gentes,q̃ uiuunt ex sola lege naturali,non audit̃ ista fornicatio,igit̃ iure naturali,ista coniunctio est prohibita.Quia Pauli authoritas referri debet ad incestũ simul,& adulteriũ,ita,vt uiuẽte patre intelligat,vt ibi interpretat Caie.adnotãs uxorẽ dixisse Paulũ,nõ relictã patris.Sic ualerius Maximus memorię tradit li.5.c.7.Antiochum Seleuci filiũ,patris uxorẽ Stratonicẽ in uxorẽ viuẽte patre accepisse.[idẽ lõgius enarrat Lucianus in libello de Dea Syria,Plutarchus in Demetrio,& Appian' I Syriaca historia.] Huc ptin.t pulchra Phędræ ad Hippolytũ,apud Ouidiũ carmina,

Nec quia priuigno videar coitura nouerca,
Terruerint animos nomina vana tuos.
Ipsa vetus pietas una mora futura,
Rustica Saturno regna tenente fuit.
Iuppiter esse pium statuit quodcunque iuuaret,
Et fas omne facit frater marita soror.

Verũ probabilius erit idẽ quod de matre,de nouerca asserere,cum ea loco matris sit ture,igitur naturali ꝓhibitũ erit mrimoniũ cũ nouerca.quod Diuus Thas per epist. Pau.in d.c.5.profiteri vł & Abulensis. Leuit. c.18.Cæterũ ꝑter grad' mõ expressos,& speciatim adnotatos,a Theologis receptũ est frequentissime, nullũ 7 gradũ iure naturali prohibitũ esse,sed iure tm humano Romanorũ pontificũ.Ex qb.deducunt plura.primũ,Iure naturę,& diuino posse relictã fratris Iuxorẽ accipi secluso iure humano,quã illationẽ multis corroborat Io.Rosensis in peculiari huiusce dubitationis libello & post eũ Io.Cochle.Ferdinan.Illerdẽsis,& Alfonsus Canariẽsis episcopus editis super eodem matrimonio Regis Angliæ tractatib.Nec oberit,q̃ Ioannes Baptista Iapense Herodẽ incusauerit,ex eo quod fratis vxorẽ accepisset,Marci c.6.Id.n.contigit quia,Herodes viuẽte fratre,vxorẽ eius ui quadã secum in concubitu habebat, quod Ioan.Cochleus in d.libello de mrimonio Regis Angliæ,ex authorib.probat.Siquidem habens ipse Herodes uxorem ltimã filiã Aretæ Regis Arabiæ, ea depulsa Herodiadem filiã Aristobuli, uxorẽ alterius Herodis ipsius,Herodis fratris,eo uiuente,violẽter in coniugale consortiũ recepit,teste Iosepho li.18.antiq. c.9. [idẽ Nicephorus scribit li.1.c.19.] Tametsi August.lib. vnico,de fide & oper.c.19. scribat Ambiguũ esse vtrũ Herodes mortui,an uiui fratris uxorẽ duxerit,& iõ,inquit,non ita claret,qui Io.ei non licere dicebat. & Tertullianus libr.4.aduersus Marcionem asseuerat. Herodiadẽ nupsisse herodi mortuo marito ipsius Herodis fratre relicta prole.]

Ex Iosepho tñ nouiter corrigendus est locus insigniter vitiosus apud Eusebium li.1 Ecclesiast.Histo.ca.11.ita enim scriptũ est,in omnib.codicib. quos mihi uidere contigit. Nominatim de Herodiade commemorans, velut de coniugio fratris Philippi viuentis,uiolenter abstracta.& suis ab Herode incestis nuptijs sociata, propria,& legitima vxore depulsa, quã Heroidadem filiã dicit fuisse Aretę regis Arabiæ'.Hactenus Eusebius ad Iosephum hæc uerba referens. legendum denique est, propria & legitima uxore depulsa],quã filiã dicit fuisse Aretæ regis Arabiæ.& postmodũ,pp quam Herodiadem Ioannem,&c.quæ quidem lectio restituenda est, [ex ipso Iosepho,& Nicephoro in d.c.19.]& ex Græco Eusebij codice,li.1.Ecclesiast.Histo.c.10.iuxta codicẽ, quem Græcis characterib.nuper Parisiis excusit Robertus Stephanus typographus diligentissimus,ex quo constat ab interprete Latino adiectum fuisse nomen Philipi,cũ id non habeat in [Græco] codice,& ipse [Iosephus d.li.18.c.11.scribat,virũ Herodiadis nõ fuisse Philippum ipsius Herodis fratrem,sed alterum Herodem fratrẽ itidem ipsius Herodis Tetarchæ.[Apparet tamen ex sacro Euangelio Matth.c.14.& Marci c.6.uirum Herodiadis fuisse Philippum,idẽ asserit Egesippus lib.2.de excidio Hierosoly.c.5.[& Nicephorus in d.c.19. Iqua re nõ oportet Iosephi authoritatẽ defendere,cũ sacre Euangeliorum Historiæ manifeste aduersetur, nec est intelligenda eo pacto,quo Caiet.Matth.c.14. conatur intelligere,cũ is intellectus Iosephi uerbis repugnet. Obiter vero illud adnotatione dignum est Herodiadẽ fuisse filiam Aristobuli,non Aretę, vt idem Iosephus deducit d.cap.18.& Egesippus d.libro.2.cap. 12. quod & nominis ratio dictat ab Herode patre Aristobuli,licet Hieronymus Matthæi cap.14.scribat eam fuisse filiam Aretę Regis Arabię,cui Iosephus & Eusebius,[Egesippus,& Nicephorus]refragantur,nec in sacro Euangelio hac in re quidquã scribitur,vñ potuit Caiet.Iosephum in Herodiadis patre sequi,etiã si Ambrosius Catharinus li.2.inter Caiet.errores hoc retulerit.His ergo cõstat non esse iure naturæ matrimonium prohibitũ cũ relicta fratris,tametsi Ludou.Gozid.conf.51.cõtrar 8 de iure responderit,& dubitauerit nouissime Hieron. Grat.dis.1.vol.& Parisconf.194.vol.4. probare conat hoc matrimonium esse contra ius diuinũ,& naturaę

Secundo

9 Sed o hinc potest cõprobari sñia Anch.cõs.373.q cõsulũ posse Romanũ Põtifi.ẽ dispensare,ut mrimoniũ contrahat inter patruũ,& neptẽ ex fratre,quãuis Abb. in c.literas.nu.17.de restit.spol.at,nõ recte ꝓdicta expẽdes cõtrariã opinionẽ sequat.Hinc & Plutarch⁹ ĩ Problematis Romanis nu.6.scribit virũ quẽdã fane pauperẽ exterũ bonũ,accusatũ,eo q filiã fratris, cui dos ampla relicta fuerat,uxorẽ,accepisset,iudicio multitudinis absolutũ fuisse,atq; inde factũ plebiscitũ,ut liceret cuiquã filiã fratris uxorẽ accipere.nec oberit huic illationi tex.ĩ c cũ in iuuentute.de præsum. vbi hoc fœdus naturale appellat.is.n.tex est ita intelligendus,vt referat Ethnicorũ sñiam,nõ aũt probet uel dicamus esse naturale fœdus quo ad quandam honestatẽ,non quo ad legis naturalis vinculũ.itẽ naturale fœdus poterit intelligi quo ad cognationẽ,q natura instituit,ex his,q Abb. ibi notat. [Eadẽ rõne sunt interpretanda q Diuus Ambr. scribit epistola.66. ad Paternũ,& q a Cassiodoro traduntur li. 7. variarum,dum formulã tradit qua Imperatores vti solebant in permittendo cum consobrinis matrimonio.]

Tertio constat Paluda.Flor.& Maiorẽ in pcitatis locis,falso opinatos fuisse minime posse Romanũ Pontificẽ dispensare,vt mrimoniũ contrahat in aliquo ex gra-
10 dib.prohibitis.c.18.Leuit.⁹ Is.n.satis manifestũ est,posse in plurib.ibidẽ cõtentis dispensare.Nec urget tex.in c.literas.de resti.spol.quo probari vł gradus c.18.Leuit. expressos diuina lege prohiberi,quia ex gradib.ibi connumeratis,quidã iure naturæ prohibentur,ut mõ dixi,in quib.nulla dispensatio cõcedi põt.Quidã iure diuino veteri legis,q tñ aduentu Christi cessauit,in quib.licet Romanus Pontifex dispensationẽ concedere valeat,qui tñ in ueteri diuina lege prohibebantur,non consueuit dispensare,nisi iustissima cã id fuadeat.Sic tex.in eo. c.literas intelligendus est,cũ dixit,in aliquot grauib.papã nõ posse dispensare in aliquot uero non consueuisse id agere,quãuis possit.Vñ prohibitio,q diuine legi in d.c.literas tribuitur,ad legẽ diuinã veter is testĩ expectat.Quibus addendum erit contra Abb.in d.c.literas. Neruam Imperatorem legem tulisse,qua prohibuit, matrimonium cum filia fratris,telle Dione Nicæo. qd maximũ argumentum est,id ante illam legem licuisse, sicuti & ex Plutarchi testimonio paulò antẽ probauimus.

Nullus aũt ꝑter Romanum Pontificẽ,põt ꝓdictã di-
11 spensationem concedere contra iura humana,ét si episcopus sit.Esi.n.dicta prohibitio in generali concilio facta,ergo non põt episcopus ei dispensatione propria derogare,vt notant cõsim c.at si clerici.§.fi.de iudi. gl.in c.dilectus in 1.de præbend.vers.facultas.Abb.in c. ꝓpposuit.nou.vlt.de concess.præb.Nec legatus ét a latere Romani Pontificis in hac prohibitione dispensat glo.in ca. quia circa.de consangui.& affinita.& in c.quod dilecti. eo.tit.quam ibi Abb.& Doct.approbant sensit Specul. tit.de legato.§.nunc ostendendum.vers. 53. Nam & legatus de latere,nec solius Romani Pontificis constitutioni derogare potest,nisi in casib.quib. id potest agere episcopus.ita Abb.in c.dilecto.de præb.4.notab.

Illud aũt dubium hoc in loco prætermittendum nõ
12 est,an sit satis in ipetranda dispensatione,⁹ vt licet in gradu prohibito contrahere matrimonium mentionẽ agere remotionis grad⁹ ab stipite,in linea tranuersa,an sit necessariũ simul,& ꝓpinquioris gradus,quo alter ex ipeditis ab stipite distat,meminisse. Et cũ cõsanguinitas a gradu remotiori,in linea inæquali cõputãda sit,ut quo gradu remotior distat a cõi stipite,eodẽ differt à cognato,q stipiti propinquior est.c.fi.de consang. sat esse vt remotionis tñ gradus mentionem facere. Nã in duobus cõsanguineis,qui ab stipite inæquali linea distinguũtur,is tñ consanguinitatis gradus iure contendus est,q remotior est ab stipite,& ita de iure rñendum esse exi-
stimo.& id ꝓbat Clementis papæ Sexti constitõe, q incipit,Nuper.nondum typis excusa, q extat Calderinus consi.primo,de consanguinitate.Quæ tñ sñia falla ꝓbat dã videri põt,ex decretali,qd dilectio de consanguinitate,& affinitate,qua id non sufficere ꝓbatur,sed necessariã fore utriusq; gradus mentionẽ.Cuius illa potuit esse rõ,q in dispensationib.q odiosæ sunt,mixtum sub simplici minime cõprehendit.fm cõem opinionẽ in ca.fi. de simonia.& in l.2.in prin.ff.de verb.obli. Hic vero nõ ẽ simplex grad⁹,q remotior est,sed mixtus ex ꝓpinquori.ergo dispensatio non est sufficiẽs.Sic gl.in rep.Cãcel. 29.dictum tex.intellexit,fallo tñ,qd.n.obsecro hic mixtum reperit,nonne de eorum,qui sunt in linea tranuersa,gradu tractamus?atq; is solus est, qui ĩpedimẽtũ ꝓbetis vero solum est remotior ab stipite.c.fi. de cõsanguinitate & affinitate.ergo vnus tñ simplex gradus est nõ mixtus.Iõ nõderi põt illum tex.ex.eo procedere, q
in ea prouincia cõsuetudine obtẽtum erat, dispẽsatiões ad coniugia ita esse intelligendas,vt sublato remotioris gradus impedimẽto,nõ ex hoc propinquoris esset sublatum,quãuis ille gradus ad cõputationẽ consanguinitatis nihil ageret.ita gl.Abb.& alij ĩd.c.qd dilectio,q tex. dicit sing.Fel.in c.fi.col.fi.de simo.& eum allegat in c. postulasti.de rescrip.nu.9.& 13.ex eo notans,dispensationẽ ex iure cõi intelligẽdã esse,nisi cõsuetudo eã strictius interpretet.Sic igitur intelligẽda est dispensatio ꝓdicta ob euitandum scandalum. Solet tñ dispẽsatio in ꝓdicta spẽ cõcedi duplicib. literis.Primæ.n.dantur super quarto gradu,& sic remotiori.Sedẽ dantur super tertio declaratorię.fm Philippum Probum ĩ reb.de cognationẽ spũa.16.[Vñ sanctissim⁹ Põtifex Pius quintus,die vigesima mẽsis Augusti anno 1566.statuit,nõ esse in hmõi dispensationib.necessariã propinquioris gradus mentionem,ac sufficere remotiorem tñ gradum exprimi, obtentis tñ postea super propinquiore literis declaratorijs nec posse priores literas notari subreptionis, aut obreptionis vitio,seu intentionis defectu ex eo, quod in eis propinquioris gradus mentio facta non fuerit.]

Porro causam in dispensationib.exegimus,ut is, qui eas concedit,quo ad Deum tutus sit.item is,q eis utitur eodem mõ absque animę periculo.vitam agat. Caula tñ inter alias esse põt scandalum, quod ex dissolutione
13 cã contracti matrimonij sequeretur.⁹ Proles etiam ex consanguinea suscepta.tex.in c.quia circa.de cõsang.notat Rom.cons.307. ne cogat uir,prole suscepta,ab eius consortio matrem filiorum expellere.Hoc tñ nõ est oĩno verum,sed locum habet in prole bona fide suscepta & sic ignoranter,alioqui proles mala fide suscepta,cum crimen incestus præ se ferat,non põt recta iustitia prĩcipem mouere ad dispensandum,ut contrahentes perseuerent in coniugio,vel contrahant mrimonium. tex. & ibi Host.Io.And.Abb.& Præp.in c. cum haberet. de eo,qui duxit in ma.l.qui in prouincia.§.ff.de ritu nup. Imo si ante impetrationem dispensationis matrimoniũ contractum fuit scienter,vt dispensatio teneat, necesse est hoc in ipla petitione exprimere.Reg.cancel. & ibi gl.47.ex his q in c.postulasti.de rescrip.notatur.⁹ Qd
14 si mrimonium scienter a consanguineis cõtractum fuerit,ea intentione,& prauo consilio,ut cum eis in dispensatione mitius agatur,atq; impetretur facilius ob euitandum scãdalum,huius cõsilij,& fraudis mentio exponẽda est Romano Pontifici,alioqui dispensatio nõ tenet, etiam si mentio mrimonij scienter cõtracti facta fuerit ita egregie. Mart.Naua.in repe.c.si qñ.de rescrip. col. 14.quib.omnib.addenda est gl.in d.c.quia circa. quam ibi dicit sing.Abb.ex ea notans,dispensationem, tacita veritate,vel obiecta falsitate,impetratã,ipso iure nullã esse,si tamen id contingat circa,ea quæ principem mouere poterãt ad nõ concedendũ vel cũ facili concessione

sione auertere, ex d.c.postulasti c.fi.de fil.presby. in 6. not.optime Fel.in c.ad audientiã in 2.col.14.de rescrip.

15 Sed & circa idẽ dubiũ erit,tan dissimulatio Roma. Pontificis hẽat uim & effectũ dispensationis.Et id qdẽ vł per tex.in c.quia circa.de consang.ex interpretatiõe gl.ibi,quã dicit sing.Sylu.in verb.lex.q.5. & ꝓbat Ab. & Doct.in d.c.quia circa.qñ Romanus Pontifex dicit, qd dissimulat,aut scribit,alioq dispensare vł quãuis cõsulat,tex.in c.cũ i-dud.de præb.vbi Abb.idã notat,& idẽ in c.nisi essent de præb.Dec.in c.1.col.1.de excep.& & Fel.in c.1.col.9.te treug.& pace dicẽs hanc opinionẽ cõem esse.Hic tñ aduertẽdũ est,q ita intellectus ille tex.in d.c.quia circa.id tolũ probaret,Romanũ Pontificẽ posse in quinto gradu dispensare, qd nemini dubiũ est,neq; ibi dispensatione agitur,cũ ſ de ea ageret,Romanus pontifex scriberet his, q mrimoniũ ꝓxerãt, ut denuo contraherent,,nec diceret in contracto mrimonio esse dissimulan dũ,siquidẽ esset necessarius cõsens⁹ expressus,uel tacitus post missam a Romano Pontifice dispẽsationẽ ex gl.in c.1.de eo,qui dux in matr.Ex qb. dicta cõis interpretatio non placet Hadria.qui in qdli. 5.ar.2.dicit,q ubi aliquis bona fide est ĩ eo statu,vt tñ contra legẽ humanã,sine proximi iniuria vitã agat,absq; trãsgressione ét legis naturalis,ac diuinæ, ĩ eodẽ statu dimittendus est,ac tolerandus,si ex correctione scãdalũ graue immineret, idq; intelligo,dato errore iuris qui attẽta psonarũ cõdõne,& qualitate,bonã fidẽ minime excluderet.Quo fit,vt in d c.quia circa.iõ papa rescribat dissimulandũ esse,quia illi mrimonio iã copulari bona fide,putabant se ltĩme coniunctos esse, atq; ex dissolutione graue immineret scandalũ,eandẽ opinionẽ repetit idẽ Host.in 4.sent.tract. de confessione. dub.7.post quintã qõnẽ.Sic & Gofredus dictũ textũ intellexit,quẽ Martinus Naua.magnæ scientiæ vir legitur ĩ c.si qs aũt nu.66.de pœn.dist.7.Lud.Gozad.cons. 51.

16 Illud aũt plnũ est,solum Romanum Pontificẽ posse statuere circa mrimonia contrahenda,uel prohibenda neque id ad seculares iudices ꝓtinere.tex.in c.tuã.de ordi.cognit.c.1.de sponsa.c.fi de rapto. Abb.& Fel.in d. c.1.idẽ Abb.in c.1.de cognat.leg.late Fel.in c. ecclesia. de const.nu.61.Vinc.Hercula.in q.3.gl.optima in c.1. in fine.30.q.3.dicens inter tutorẽ,& pupillã contractũ mrimonium validum esse,etiam si lex ciuilis id prohibeat,cũ lege Pontificia hoc matrimonium vetitũ non sit,quã gl.notabilẽ esse existimat Alex.in l filius a patre de lib.& postu. ff.li.Hinc ét constat a laicis etiam summis principib,non posse lege prohiberi mrimoniũ cum alienigenis,vel cum certo hominum genere . & hoc ipsum passim nostrates fatentur, qui leges ciuiles aliquot matrimonia prohibẽtes,ut improbas refellũt. Nec in hoc libet latius insistere,cumid lippis,ac tõsoribus,vt aiunt,notum sit.Sed vt ad institutum redeam, solus Romanus Pontifex ꝑter ius naturale ltĩmas, illi ue constituit nuptias, quod mirũ videri quibusdã potest,nam matrimonium a Deo est institutum, sed in ferior non põt legem superioris mutare ,igitur Roma nus Pontifex non põt circa matrimonia aliquid noua
17 prohibitione inducere.⁹ Cui argumentationi rñdem⁹, materiã huius sacramenti esse hominem, qui quidẽ iuri humano subest,& tanquam reipublicę mẽbrũ eius legib.obtemperare dẽt,idcirco humana lex põt aliquot homines a matrimonio auertere, & subtrahere materiam a sacrameneo,sicut posset Romanus Pontifex eximere a parocho subditũ, quẽ parochus absoluere poterat a peccatis facto pœnitentię,& tamen nunc non põt nec per hoc mutat Romanus Pontifex quidquam circa sacrm,sed uel exhibet,vel detrahit materiam sacramenti.Sic Paluda.hoc dubium explicat in 4.sent.dist.26 q.4.ar.3.& Hadrian.4.sent.tract.de matrim. fol. pario.

3.uel ex eo procedit,q matrimonium etiam si sacramentum sit,plurimum tñ accedit humano contractui & ideo mirum non est,si lege humana,& Pontificia qdã eximantur ab hoc cõtractu pp ipsius Christianæ rei pub.vtilitatẽ,& idẽ Hadria.scribit in tract. de confirmationis sacro.ar.3.vers.ad rationem ante.[Quę quidem optime probantur a Domi.Soto.in 4.sent.dist.40.ar.5. & Ruardo Tappero Louaniensi decano contra hæticos ar.10.quo fit,ut de materia huius sacrm mrimonij non uino necessaria,rigorosa,exactaque disputatio, cũ humanus cõtractus ex Christi institõne apud Christianos ét sit sacrm,quæ uero ex parte cõtractus est, humanis, legib.tractari, eidemq; subijci iuxta canonicas sanctiones constat,qd & S.Tho.cõcedit in 4.dist.39.art.3.ad 3.
18 tradit idẽ Dñi.Soto dist.26.q.1.art.3.& dist.29.q.3.art. 4.]Hinc constat,consuetudinem non posse nuptias pmittere inter eos,quos matrimonio copulari ꝓhibuit lex Pontificia.tex.apertissimus ad id in c.quod sup his. de cõsang.& affinita.Quod si cõsuetudo mixta clericorum,& laicorũ ꝓhibeat matrimoniũ inter aliquot psonas cõtrahi,ob euitãdũ scãdalũ,ea admittẽda est,quãuis illi lege canonica ad nuptias legitimi forent.tex. vbi Abb.& alij in c.sup eo.de cogna.spiritu.& in c.qd dilectio.de cõsang.& affinit.gl.cõiter recepta in d.c. super his.non ex eo,q prohiberi matrimonium a consuetudine possit inter eos,quib.id contrahere canones pmittunt,sed quia cum scãdalo coniugia contrahi canones ipsi non tolerant,atque hæc vł uera ratio quare sic coniuncti omnino sint separãdi quasi ex nac rõne ab ecclesia mrimonium hoc irritũ iudicetur,in quo mihi non placet Driedonis sñia,dum is de liber.Christia.agẽs,pa. 124.scribit consuetudinẽ posse psonas alioq habiles ad mrimoniũ facere,hoc etenim cõcesso,esset sane dicendũ eadẽ rõne,ipsam cõsuetudinẽ posse ihabiles iure humano,habiles reddere,qd ipse Driedo.oĩno negat. Posset tñ consuetudo circa solennitates in contractu mrimonij seruãdas aliquid inducere,mõ esset consuetudo
19 illa mixtim a laicis,& clericis introducta.tradunt Abb. Præp.& Fel.in c.ecclesia.de const.nu.62. ĩ qua cõsuetudine exigit scientia Principis,quia de his,q ad sacrm pertinent,tractat gl.in c.vir.autẽ.de secun.nupt.& ibi Host. Ant.Henr.& Abb.a quib.tñ recedit Rochus in c. fi. de consuet.fol.paruo.36.col.3.dicens,ét circa sacramẽtalia consuetudinẽ procedere absq; scientia Principis, si.n.consuetudo põt aliquid inducere circa solennitatẽ in matrimonio contrahendo,seu in alio sacramento ꝓcipuam uim obtinent,non uideo cur sciẽtia Principis exigatur,si quidem in consuetudine scientia Principis necessaria non est gl.in c.iiltis.§.leges.4.dist.quam Abb. dicit notab.in c.cũ ex officij 4.col.de pscr. Ex qb. post⁹ placet opinio Rochi de Curte.Tametsi cõtrariã cõem esse opinemur, cuius rõ ex pmissis optime põt refelli.

20 Postremo illud hic notandum erit ante contractum mrimonium,ĩ vt illud ipediat sufficere famã, sine alia ꝓbatione ipedimenti.tex.in c.super eo. de consang.& affini.quẽ ibi Abb.& cæteri Doct.notant idem Abb.in c.super eo.de eo qui cogn.consan. vx.sua. dicit eandẽ tex.ling.Roma.lingu.616.Dec.in c.1.col.4.de appe.sic
21 fetiã vnus testis sufficit ad id,nempe,ut matrimonium contrahendum ipediatur tex.in c.preterea,in 2.de spõsa.quem ita gl.& Doct.ibi intelligunt.& Rom.in d. lingu.& Isa.in repet.l.admonendi nu.197.ff.de iureiu. cui est similis in c.sup eo.in 2.de testi.& ibi Are.in prin. & col.pen.Id.n.pmissum est,quia tractatur de peccato euitando,quod imminet committendum.Vñ cum soli testimonio vnius danda fit in hoc fides,is quis scit solus inter uolentes mrimonium contrahere, subesse impedimentum aliquod,licet id probare non possit,tenetur illud iudici denunciare,etiam si illud impedimentum in

ex crimine occulto contrahere volẽtis oriat, si is admonitus nolit a contractu abstinere agitur etenim de pcõ euitando, ut notat Mart. Naua. in c. sacerdotes. de pœnit. dist. 6. nu. 27. licet Io Maior. in 4. sen. dist. 21. contrariũ teneat, impedimento, qđ causam habet ex crimine occulto contrahere volentis.

Quib. oĩb. sit prẽmissis duo addere libet. Primum, qđem, dictum testem cum iuso debere asserere, illud impedimentum certo scire, alioqui testis unus, ẽt iuratus de auditu testimonium prabens, coniugiũ non impediret, ẽt si cum eo alter absq; iuso de scientia certa testaretur. tex sing. vbi hoc notat Abb. in c. 1. de contang. ex quo deducitur maiorem fidem soli famæ exhibendã esse hac in re, quam duob. testib. quorũ alter, qui de scitia testimonium perhibet, non iurat, alter vero, & si iuret, tñ asserit se ita audiuisse. Is tñ qui de auditu testatur sufficit si, circa consanguinitatis impedimentum testifi- 2
cet iuxta formã a canonib. expressam, in c. licet ex quadam. de testi. vbi optime Fel. col. 1. tex. memorabilis in c. tua nos. de consan. & affi. vbi Abb. & Præp. hoc ipsum explicant. Is n. testis solus sufficeret ad impediendum matrimonium, quod nondum contractum est.

22 Secundum prædictis adde. propter solam famam impediri matrimonium, ẽt præmissis sponsalib. iuratis. ita gl. & Doct. in d. c. super eo. de consan. q̃ opinionẽ cõem esse asserit Pra p. in d. c. preterea. in 2. de spons. non tamẽ sic impediuit pp dictum vnius testis. tex & ibi gl. in d. cap. præterea. glos. in d. capitulo. super eodem notant Abb. Anto. Henr. & Præp. in d. c. preterea. probat Regia l. 18. tit. 9. par. 4. & Holt. in d. cap. præterea. Cuius opinio extra alium tex. mihi probabilior est, qñ vnus hic testis est integer, & circumspectissime testimonium dicit, nã famam vni testi integre deponenti, ad impediendum matrimonium similem esse, notat Abb. in d. c. super eo. de eo, qui cog. consan. vxor. suæ. idẽ in c. super eo. de cõsang. & affini. & Præp. in d. c. preterea. in fi. dicens. hanc opinionem esse communem, & tamen fama sufficitiẽs est ad impediendum, vt constat, igitur vnus testis integer, & integerrime deponens sufficiet. Qua tamen integritate testis deponere debeat, arbitrio iudicis relinquẽdum esse nulli dubium est. Nec obest tex. in d. c. preterea. quia ibi testis ille non erat integer, imo poterat plurib. defectib. notari.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Christianus non potest matrimonium contrahere cum infideli, ex antiqua ecclesiæ prohibitione.*
2 *Ambrosius tex. apud Gratianum resistitur.*
3 *Christianus accipiens vxorem infidelem, etiam iure ciuili punitur.*
4 *Hæreticus potest matrimoniũ contrahere cũ catholica.*

§. VNDECIMVS, DE dispari cultu.

1 VPEREST octauo agere de dispari cultu. q cõiugiũ impedit. Christianus. n. Iudæã, aut paganã in vxorem accipere, prohibẽt. c. nõ oportet. c. caue 18. q. 1. notat Magist. in 4. dist. 39. nostrates in c. de spons. Et tñ prohibitio iuris est humani, nõ diuini, nec naturalis, sicuti scribunt Sco. & Palud. in 4. dist. 39. q. 1. col. 1. & Io. Eccius de sacris, Homi. 71. & Cai. qué hac re non omno iulte reprehendit Ambr. Cath. l. 5. c. de matrimonio, cum ab eo adducta ad tñ probent, iustam esse hanc prohibitionem. Scribit n. Aug. li. unico de fide, & ope. c. 19. hac de re in nouo Testamento nihil præceptũ fuisse, & ideo, inquit, aut licere credendum est, aut velut dubium derelictum est. Ab initio tñ renuentis eccle-
siæ prohibitum est coniugiũ istud ex Apostoli authoritate 2. ad Corinth. c. 6. dicentis, nolite coniungi cũ infideli. & 1. ad Corinth. 6. idem Apostolus id vetare videtur. Quib. & aliis testimonijs hanc prohibitionem coadiuuat Diuus Cyprianus li. 1. contra Iudæos ad Quirinũ c. 62. Paul. item 1. ad Corint. c. 7. coniugiũ cũ infideli prohibuit dicens, Quod si dormierit vir eius, liberata est. Cui autem vult nubat tantum in domino. quem locũ post alios ibi adnotauit Caiet. & pulchre Hieron. li. 1. aduersus Iouinian. ita exponens, nubat in dño, id est, Christiano. Eandẽ interpretationem prius probauerat Tertullianus li. 2. ad vxorẽ. Matrimoniũ ẽt cum Gentili ab exẽplo Sampsonis, & Diuus Ambros. mire execratur in epistola 70. Atq; idẽ Cyprianus in sermone de lapsis ita scribit, Iungere cum infideli. b. vinculũ matrimonij, est prostituere cum Gentilib. membra Christi. 1 Extant & ad hanc rẽ pulchra verba C. Amb. li. 1. de patriarcha Abrahã. c. 9. Et iõ caue, inquit, Christiane Gentili, aut Iudæo filiã tuã tradere, Caue, inquam, Gẽtilem, aut Iudæam, atque alienigenam, hoc est, hæreticã, & oẽm alienam a fide tua, vxorẽ accersas tibi. Prima coniugij fides, castitatis gratia est, si idola colat, quorum pdicantur adulteria, si Christum neget, qui præceptor, & remunerator pudicitiæ? Si Christiana sit, non est satis, nisi ambo initiati sitis sacro baptismatis. Simul ad orationem nocte uobis surgendum est, & coniunctis precibus obsecrandus Deus. Hactenus Ambros. cuius verba referre libuit, candide lector, ut uel hinc uideas quãtũ Gratiano tribuendum sit in referẽdis sanctorũ Doctorũ authoritatib. qui quidẽ, ut fuit in illo aureo Decretorũ libro diligentissimus, ita vel memoriæ lapsu, vel scriptorũ uitio, seu q codices, ex quib. opus illud concinnauit, innumeris mendis scaterent, qñq; nimis succincte, ac deprauate, aliorum dicta retulit. Sic in c. caue. 28. q. 1. Amb. uerba reperies ita a Gratiano transcripta, ut plane penitissimum Ambrosij sensum ꝓcipias apud Gratianum deficere, si cum pdictis conferas. His igitur satis constat antiquã fuisse hanc ꝓhibitionẽ. Sed & in cõcilio Toletano 3. c. 14. expressim Iudæi ꝓhibẽt Christianas in coniuges accipere. Nam in eodem concilio Toletano 4. c. 62. & in c. Iudæi. 28. q. 1. cauet locum habet, qñ matrimonium inter duos infideles contractum est, quorum alter ad catholicam fidem tranit, sicut & loquitur Paul. 1. ad Corinthior. 7. non enim tunc dissoluitur matrimoniũ, qđ ab initio valuit, nisi infidelis nolit cohabitare cum fideli absq; contumelia creatoris. iuuat tñ considerandũ est, diuinũ Paulum consilium potius, quã præceptũ dedisse, ita sane, vt fidelis nuper, & postea coniugij contractũ ad Christi fidẽ conuersus, infidelẽ coniugẽ ẽt cohabitare volẽtẽ absque contumelia creatoris, postit, si uelit dimittere quo ad thorũ. tametsi alias uetitum sit consilio, si ille nõ dimiserit, ne deterior illi fiat. qđ ex Aug. & Chrys. adnotauit Io. Arboreus Theosophiæ li. 6. c. 10. & nos dicemus infra c. 7. §. 4.

Vñ miror qđ Io. Igne. in l. fideicommissum. nu. 143. ff. ad Syll. dixerit dictam ecclesiæ prohibitionem matrimonij cũ infideli esse contra Paulum Apostolum in d. 3 c. 7. Quinimo his accedit, q̃ iure ciuili cautum est, Christianum contrahentẽ matrimonium cum Iudæa, vel Iudæum cũ Christiana pœna adulterij puniendum esse. Quæ pœna mortis qdẽ erat l. ne quis Christianum. C. de iudæ. & ibi Salic. Abb. & Præp. in c. quanto. de diuor. & in codice Theodosiano. lib. 3. c. 14. eadem pœna statuitur circa matrimonia cum Gentilibus contracta. vtrunque Regia lex statuit, libro 4. fori. titul. 11. in l. 3. Si tamen Iudæus Christianam absque matrimonij tit. cognouerit carnaliter cessante raptu, violẽtia stupro, & adulterio, non est puniendus morte, sed arbitrio iudicãtis multo grauiori pœna, qua si Christianus fœminã Iudæam

Iudæam carnaliter cognouisset. ex Oldr. consi. 323. Corneo consi. 114. in 1. uol. Dec. in c. 1. nu. 17. de const. notat optime Nicolaus Boer. decis. 316. col. 3. ubi dicit hanc opinionẽ cõem esse, quam & Alc. sequitur li. 7. parerg. c. 23. damnat tñ solam quandã erga virilũ amputationẽ pro hoc crimine lata, quã Oldr. retulit. in hac uero, q. fallit Io. Bapt. in l. oẽs populi. fol. pe. versi. 7. ff. de iust. & iur. dicens, fortiori pœna puniri Iudæũ absq; matrimonio cognoscentẽ Christianã, quã si eã matrimonio præmisso cognouisset. itẽ nec placet, quod Lud. Gomez in c. mulieres. nu. 12. de iudic. in 6. notauit scribens Iudæũ matrimoniũ contrahentẽ cũ Christiana meretrice nõ esse mortis pœna puniendũ, nã ad tollendã iniuriã, quę religioni Christianæ irrogatur a Iudæo, qui audet Christianã vxorẽ accipere, parũ, aut certe nihil conducit ipsam fœminã Christianã meretricẽ esse, siquidẽ nihilominus Christiana, & licet Gomez. pro se citet Baptistã in d. fol. pen. & Alex. consi. 99. in 6. vol. neuter tñ hoc docuit, quamuis Alex. consultus rñderit Iudæũ adulteriũ cõmittẽtẽ cũ Christiana, meretrice tñ, nõ esse pœna adulterij puniendum. vnde apparet eum nõ respondisse quidquã de Iudæo accipiente vxorẽ Christianam.

Ex his tñ illud dubiũ est, num inter Christianũ, & hæreticam matrimonij uinculũ contrahi possit? & quãuis non debeat inter eos matrimoniũ contrahi, si tñ cõtrahatur matrimoniũ tenet. gl. in c. non oportet. 38. q. 1. quã esse ordi. asserit Didacus a Segura Hispanus in tra. de matr. const. acquisit. fol. 8. idẽ probat diuus Th. in 4. dist. 39. q. 1. ar. 1. Car. & oẽs in c. fi. de cond. app. optimus tex. in c. decreuit. de hæret. in 6. contra gl. in d. c. fi. quæ dixit, matrimonium contractum cũ hæretica non tenere, cui conuenit Regia lex. 15. tit. 2. par. 4. quod non est admittendũ. Admonuit tandẽ nos Iacobus Septimacẽsis vir insigni præditus eruditione, in catholicis institõnibus. c. 40. nu. 7. post secundã huius operis editionem in lucẽ editis, canonẽ septuagesimum secundũ sextæ synodi admodũ urgere aduersus nostrã opinionẽ, q̃ tñ nos cõiter hactenus receptã fuisse, non temere asseueramus existimantes, nullibi contrariã probari ex his canonib. & constõnib. q̃ tit. & nõse publico utriusq; iuris palã habentur. Attamẽ fatemur in d. canone manifeste probari, irritũ esse matrimoniũ ꝓtractũ inter catholicũ & hæreticã. Hi vero canones in publicũ nuper ꝓdiere, è Græco in Latinũ traducti per Gentianũ Heruetũ Aurelianensem. Qua rõne qui cõem opinionẽ secuti sunt, nullius culpæ notari possunt. Nec ipse video congruã rãtionẽ, q̃ iure ualeat pdicto canoni aptari, si uelimus defendere cõem istam. [& is canon de eo sit intelligendus, q proprie hæreticus dici solet, de eo nempe, qui semel catholicã fidẽ professus in aliquam hæreseos labẽ incidit. [Illud uero admonemus Franciscum Torrensem li. vno in publicum edito de canonib. sextæ synodi conatũ fuisse probare plures canones, qui sextę synodi eẽ tribuuntur, minime ab ea editos fuisse, sed falso illi suppositos. [Sed & hoc nõ est ita facile admittendũ, ꝑtim quoad canonẽ, de quo disputamus. Nam & can. 14. synodi Calcedonensis, & Laodicenæ can. 10. & 31 atq; Carthaginensis. c. 21. prohiberi vĩ matrimoniũ inter Christianũ, & hæreticã, quãuis non ficꝑcise & in uniuersum, ut in d. c. 72. quo irritũ esse decernit. quo tñ in loco Theodoris Balsamon, & idẽ in Nomocanone Photij tit. 12. c. 13. eundem canonem tum in exemplo, tũ in interpretatione ita intelligit, ut sub hæretici nõe infidelẽ fuerit interpretatus, iuxta diui Pauli sẽtam. 1. ad Corinth. c. 7. qua & idẽ canon expressim vtitur, atq; iõ cõem istam veram esse ac defendi posse, & dẽre existimo. [Et tñ alibi dicemus ob hæresim alterius coniugis, quo ad cohabitationẽ delicti matrimonium. Ex quib. oĩb. apertissimũ est matrimonium contrahere inter Christianos, nec

referre uirum esse Hispanum, fœminã uero Italam, qđ egregie explicatur in concilio Triburiensi c. 39. a quo concise nimis descriptũ esse c. 1. de sponsalib. constat.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM

1 *Maritus & vxor sunt cogendi simul cohabitare, auxilio etiam a iudice seculari petito.*
2 *Maritus an possit expellere a domo vxorẽ, propter dotẽ non solutam?*
3 *Rei vendicatio vxoris datur marito adiecta causa ex in re canonico.*
4 *Filius an possit patrem ad iudicium prouocare?*
5 *Vagabundum virum an teneatur vxor sequi.*
6 *Vxor fortitur domicilium mariti, atque ibi agitur de intellectu l. exigere ff. de iudi.*
7 *In his, quæ tangunt diuisionem bonorum, aliud ve simile an sit attendenda lex domicilij mariti, an vxoris?*
8 *Intellectus ad l. Regiam Partitarum.*
9 *Lex domicilij mariti, an habeat locum in bonis existentib. extra illud territorium.*
10 *Originis mariti locus an sit considerandus.*

CAP. VII. DE CONTRACTVS coniugalis effectu.

1 XConiugali contractu ꝓcipue duo oriuntur, t ipsa scilicet cõiugum cohabitatio, & uinculum ipsum quo vterque ad mortem vsque alligatus est. Primum enim id cõstat maritum debere cum uxore uitã agere, & cohabitare, ita ut a iudice ecclesiastico id agere cogendus sit quod passim iure canon. probatur c. litteras. de rest. spo. c. 1. de spon. Abb. in d. c. literas. c. intelleximus. de adult. c. 1. de offi. ord. Quod si iudex ecclesiasticus p censuras excommunicationis uel interdicti, efficere hoc non valeat auxilio a iudice seculari exacto, præcise cogat ipsos cõiuges cohabitare Prep. & Fel. nu. 8. in d. c. 1. de spons. Abb. in d. c. literas. in fi. Dec. in l. 2. nu. 80. ff. de reg. iur. Nam quod præcise ad id coniuges compellantur, pòt ex Bar. notari in l. stipulationes non diuidunt. ff. de verb. oblig. q. 8. & Iason ibi numero. 32. aperte notat. Posset tamen vir cohabitationem hanc fugere, si dos promissa in contractu matrimonij, non soluatur. Abb. per text. ibi, in c. per uestras. de donat. inter vir. & uxo. l. hin. C. ad
Velleia. ubi probari videtur, t maritum posse expellere 2
uxorem a cohabitatione, propter dotem non solutam gl. insignis in auth. de non eligendo secundo nubent. fœmin. in uerb. onera. quam dicit singularem Bald. in c. quemadmodum. de iureiur. 2. col. Paul. Castr. & Alex. in l. in insulam. ff. solut. matr. §. usuras. Io. Lup. in d. c. per vestras. 3. notab. 2. column. Dicit eandem gloss. notab. idem Alexand. in l. si donaturus. §. si quis. ff. de condict. ob caus. siue dos sit promissa a patre, siue ab extraneo. Salic. in l. quod in uxorem. C. de neg. gest. in fine. Ioan. Lup. in d. notab. 3. numero. 3. contra Abbas. in dicto ca. per uestras. Verum ego non ita libere his assentior, nec opinor posse maritum uxorem expellere, eo quod promissa dos minime soluatur. Quid enim hoc ad ipsum ius cohabitandi attinet? Lege quidem naturali & diuina uir tenetur cohabitare cum uxore, cur ergo ab hac obligatione eximitur dote nõ solutã? Si Christus summus humani generis redẽptor prohibuit uxorẽ dimitti excepta fornicatiõis cã, & tũc iudicio ecclesiæ dimittẽda uxor est, cur Doct. ita libere, ob nõ solutã dotẽ, maritis dimittere propria authoritate uxores permittũt, quod lege diuina prohibitum est. Vñ id uerum esse opinor, maritũ non posse dimittere vxorem, ẽt iudicis au-

thoritate,ex eo quod dos soluta nõ sit,id tamẽ exactæ iudices curẽt,ut ꝓmissa dos uiro tradat. Nec obstat gl. ꝓ dicta,q̃ vt passim a Doctoribus,extollit,ita ab eorũ adnotatione prorsus distat. dicit etenim,nequã uideri,q̃ vxor alat a uiro, nõ tradita sibi promissa dote. At ipse idẽ fatet,& confestim sequitur iudicẽ curare dẽre,ut dos marito tradat,nõ tñ interf,uxorẽ posse a uiro ex eo expelli a cõiugali consortio. Quin & l.fi. C. ad Velleia. iuris ciuilis sanctionẽ refert,nec adhuc probat,id recte fieri, sed quasi ꝓtransiens dixit,forsan vxorẽ expelli a uiro ob nõ non solutã dotẽ. Multo minus probat cõem opinionẽ tex. in d.c. ꝓ uestras,q̃ rñsione nõ indiget. Nec tñ omitto,patrẽ diutiẽ cogẽdũ fore alimẽta exhibere filiæ,q̃ cõtraxit mr̃imoniũ,dote nõ ꝓmissa,si ipse pater mr̃imonio cõsentit expresse,uel tacite,vt notat Io. Lup. in d. c. ꝓ uestras. 3. notab. §. 2. Qd si patre inuito, cõtraxisset filia mr̃imoniũ,alibi explicuim", qd sit I eo casu agẽdũ.

3 Sc̃do ex hoc cohabitationis cõiugalis iure cõstat maritũ posse vxorẽ vẽdicare,adiecta cã iuris diuini. qd tribuit hoc ipsum ius agẽdi. Ab. & Præp. in c. nõ est. de spõsal. idẽ Ab. in c. illud. de ꝓsum. vbi gl. ita exponit tex. illũ dũ dicit vendicans,id est petit eã in uxorẽ. Imo & potest ad id officiũ iudicis secularis inuocare. gl. q̃ ita intelligunt Ab. & Doct. ibi in d. c. nõ est uobis. Sic monasteriũ vẽdicat monachũ,adiecta cã iuris can. gl. in l. 1. ff. 1. ff. de reiuend. q̃ ibi approbat Bar. cõmẽdat Ang. in §. ꝓiudiciales, inst. de actio. dicit notab. Abb. in d. ca. no est vobis. col. 2. & ꝓbat in c. 1. de his, q̃ vi metusve cau. fiũt. 4 Fortius est qd ꝓbat tex. I d. c. nõ est uobis. I posse filiũsfamilias agere cõtra patrẽ, repetẽdo ꝓpriã uxorẽ, & quãuis lis inter patrẽ & filiũ ꝓhibeat. l. lis nulla. ff. de iudi. Reg. l. 2. tit. 2. par. 3. in hac tñ cõtrouersia, q̃ ipsi talis est, & similib, lis ꝓmittit inter patrẽ & filiũ. ita Ab. Ant. & Præp. in d. c. non est vobis Dom. & Fran. in c. fi. de iudic. in 6. Roma. sing. 615. probatur etiam in c. quæritur. 2. q. 7. & esse hanc cẽem opinionẽ asserit Præp. in d. c. non est gl. in d. c. fi. iure canonico constituat regulam, qua distinat, posse litẽ esse inter patrẽ & filium, quã dicunt notab. & sequuntur Ang. & Paul. in d. l. lis nulla. & ibi Iacob. Soc. etiam in reg. 244. dicens eam esse communiter approbatam. quod minime credo.

5 Tertio ex hoc eodem fonte & illud deducit, I vxorẽ huius cohabitationis rõne & iure marito subditã esse. l. sicut. ff. de oper. liber. gl. in c. qd Deo. 33. q. 5. tex. in c. caput. in fin. ea cau. & q. c. 1. de frigid. c. non mœchaberis. 33. q. 5. Vir. n. est caput mulieris. reste Paul. ad Ephes. ca. 5. & prima ad Corinth. c. 11. ad idẽ optimus tex. in c. fœminæ. 30. q. 5. pulcher. tex. in c. quæcunque. 30. dist. & notatur in c. quemadmodum. de iureiuran. in gl. §. fi. Qua rõne plurima in iure statuta comperimus. Nã ex ea uidemus uxorẽ tenere maritũ sequi quocunque vir migrare voluerit, si domicilio mutare velit. c. unaquæque. 13. q. 2. Ab. in c. de illis. de ꝓsum. vbi gl. ita exponit tex. illũ dũ dicit vendicans, id est petit eã in uxorẽ. Imo & potest ad id officiũ iudicis secularis inuocare. gl. q̃ ita intelligunt Ab. & Doct. ibi in d. c. nõ est uobis. Sic monasterium vẽdicat monachũ, adiecta cã iuris can. gl. in l. 1. ff. 1. ff. de reiuend. q̃ ibi approbat Bar. cõmẽdat Ang. in §. ꝓiudiciales, inst. de actio. dicit notab. Abb. in d. ca. no est v

contrarium teneant, cũ tñ ipse Ioan. Lup. fateatur, dictas leges conditas fuisse fauore maritum. Nec me mouẽt plurima, q̃ Tiraq. adducit de iure marit. l. 14. fol. 181. nã illa locũ habẽt, qñ lex prohibet fœminas cõtrahere sine propinquorũ, q̃ quidẽ lex est statuta plane in fœminarũ. Posset tñ opinio Io. Lup. & Chass. ꝓcedere respũ ipsius uxoris, q̃ non potuit ꝛ̃ contractũ ab ea iuratũ agere, ꝑm Ant. & Imol. nu. 18. & Alc. 4. notab. in d. c. cũ cõtingat. Nec iubet hic longius dictã Regiã legẽ tractare, eo qd locus hic examẽ illud nõ exigat. Illud tñ iterim nõ omittã in regno Franciæ usu receptũ esse, qd nos lege iancitũ hẽmus, idq; hẽre locũ, ẽt in ſpõta depũti nõ dũ cognita. sicuti notat Nicol. Boer. in consue. Bituricẽ sib. tit. 1. §. 4 col. 2. & tit. de consue. matr. §. 1. col. 5. notat gl. in Prag. Sanctione tit, de cõnub. §. & cũ oẽ in uer. uxorem. Sed in hoc Io. Lup. ꝓtrariũ notat in repet. rub. de donat. inter vir. & uxo. §. 98. in princ. dicens d. leges Regias locum habere in uxore nuptijs ita celebratis, vel in ſponſis, matrimonio tñ consummato, non autem in ſponſis, etiã de præsenti nondum cognitis, nec traductis ad domum. quod notandum est ꝓp authoritatẽ eius, qui in condenda d. lege Taurina consilium ꝓstitit.

Quarto, ex hac cõiugali cohabitatione q̃ utibilẽ video placuisse, t contractũ esse maritũ & uxorem societatẽ quandã in bonis acquirendis. sic. n. asseruit gl. in c. cũ societas. 12. q. 2. per tex. ibi & in c. 2. de don. inter uir. & vxo. q̃ gl. ad id allegat Io. Lup. in reper. rub. de donat. inter vir. & uxo. §. 41. ꝑt. 3. li. 3. fori. dixit ad hoc esse celebrem tex. in d. c. 2. Nicol. Boer. in consuet. Bituricensibus tit. de consuetudin. matrim. §. 2. Potest ad id citari text. in. ca. pen. de consuetud. sed hoc falsum est, nec iure probatur, siquidem text. in d. c. 2. est intelligẽdus de bonis, quæ matrimonio cõstante, simul ex pecunia vxoris, & mariti acquiruntur, ea. n. iure cõi diuidenda sunt eo qd ex utriusq; bonis simul fuerint acquisita, ut ibi gl. & Doct. notant. Et c. cũ societas, loquitur de societate habitationis. Vñ nec iure canonico, nec Cæsareo, vlla societas inter coniuges, quo ad bona, cõtracta cẽsetur. Et præter alios idẽ Io. Lup. hoc sensit in d. rub. §. 60. nu. 4. & 5. Probat idẽ Chass. in consu. Burgũt. rub. 4. §. 2. nu. 16. & optime Pyrrhus in consu. Orleanen sib. tit de iociet. inter uir. & uxo. c. 1. Tamẽtsi Regiæ leges, q̃ apud nos in bonis societatẽ quandã inter uirum & uxorem constituerunt, atque eodẽ pacto Gallorũ consuetudo & Lusitanorũ lex, quæ eandẽ societatẽ multo amplorẽ reddiderunt, possit cõprobari ex plurib. quæ Io. Lup. Chass. Boer. & Pyrrhus adducunt. Quib. adiungẽda est Romuli lex, qua voluit mulierem nupta, q̃ per sacras leges cõiuncta esset, pecuniarũ oium factoruq;, esse sociã, teste Dyonisio [lib. 2. Roma antiq.] quẽ & Anton. Garro. retulit in l. 2. ff. de orig. iur. col. 8. [Extat & ipsa lex inter eas, quas Fran. Balduinus Romuli tit. edidit, & cõmentarijs illustrauit.] eandem cõionem mire laudat Plutarch. in ꝓcep. conjub. c. 20. Verum iuret Regio ac quisita matrimonio cõstãte, siue a marito siue ab vxore cõia utriq; esse constat & ob id inter eos diuidenda. l. 1. tit. 3. li. 3. For. & l. 1. tit. 3. li. 6. in Regijs ord. l. 14. 15. & 16. atq; 60. c Taurinis legib. Quæ tñ leges sunt ita intelligẽdæ ut locũ hẽant, postquã uir, & vxor simul cœperunt cohabitare. & ꝑe, quo res acquirunt adhuc cohabitant ita. Ityl. 205. notauit Io. Lup. in d. rub. de don. inter vir. & vxor. §. 62. & Didacus a Segura in l. vnum ex familia. §. sed si fundũ. fol. 2. ff. de leg. 2. & probare uf l. 1. tit. 4. li. 5. ord. Qd ẽt apud Gallos cõi vsu receptũ est, ꝑm Nicolaum Boerũ decis. 2 . nu. 3 1. quãuis Io. Lup. hac in re sit varius, in d. l. 16. Taurin. ac disputet Chass. in consuetu. Burgund. rub. 4. §. 6. vbi tandẽ testatur hanc opinionẽ cõprobatã fuisse iudicio ꝓtoris Parisiensis. idẽ profitet Nicol. Boer. in consue. Bituricensib. tit. de consuetud. matr. §. 1 . col. 5. Si tñ separatio matrimonij facta sit quo ad cohabitationẽ, uxore eã petẽte ꝓp aduersariũ mariti, ea bona, q̃ a marito, et post separationẽ, fuerit acquisita cõia sunt uiro, & uxori, quia ex culpa uiri cohabitatio cessauit. sic notat Io. Lup. in rub. de dona. §. 64. nu. 10. & idẽ in d. l. Taurin. 16. nu. 35. contra Didacũ a Segura, q̃ in d. §. sed si fundũ. fol. 3. col. 3. cõtrariũ tenuit, motus ex eo, quod ipsa uxor separationem petierat, nõ uir. Negari tamen non potest, dictam separationẽ factã fuisse culpa ipsius uiri, non uxoris. comprobatur etiam Ioan. Lup. sniã ex decisione Neapol. Tho. Gram. 103. nu. 88.

Secdo, ꝑdicte leges Regiæ locũ hẽnt ẽt in mẽmonio putatiuo, utriusq; coniugis bona fide contracto, ex rõne cohabitationis, q̃ his uigorẽ hẽt ex iusta ignorantia. ꝓbat tex. iũcta gl. quã ibi notat Abb. in c. 2. de don. inter uir. & uxor. idẽ tenent Barb. in c. ex literis. de pig. nu. 10. Io. Lup in rep. rub. de dona. §. 42. nu. 23. & §. 36. col. 2. Roder. Xuares in l. 1. in prin. tit. 3. li. 3. Fori. & Didacus a Segura in tract. de bonis conss. matr. acq. fol. 8. col. 4. pro qb. adest tex. in l. 4. tit. 6. li. 3 fori. Is tñ tex. loquitur qñ uxor iusta ignorantia cohabitabat cũ marito sciente ipedimẽtũ cõiugij, quo casu constat, ea cõmoda, q̃ ex matrimonio proueniũt, ad ignorantẽ, nõ ad fiscũ ita æque ꝑtinere, ac si uerũ esset cõiugiũ. Nec mirũ cum iure Regio ea, q̃ coniux sciens alteri ignoranti dedit in dotẽ, aliumve titulũ, amittat, atq; ea penes ignorantẽ maneant. l. 50. tit. 14. par. 5. q̃ quidẽ lex cõprobat opinionẽ gl. in l. qui contra A. de inoff. test. nup. q̃ ex l. ii. ff. de legat. 1. dixit, data in matrimonio putatiuo, coniugi ignoranti, ab ipso sciente ipedimẽtũ subtelle, & cõiugiũ minime validũ esse, non ad fiscũ, sed ad ignorantẽ ꝑtinere. Qd tñ iure Cæsareo nõ probat, quia d. l. ii. solũ vẽdicat tibi locũ in relictis in testo, nõ in datis inter uiuos ex cã dõis, vel alio simili tit. ita Cynus, Iacob. de Raueña & Sal. in d. l. quia d. l qui cõtra. Chass. conf. 49. col. 1. idẽ in consuet. Burgund. rub. 4. §. 2. nu. 5. ad id notãs gl. in l. ꝓfectus. ff. de rit. nup. a qua sniã non discrepat l. cum hic status. §. h. ff. de don. inter vir. & uxor. ex qua, iuxta literã, q̃ receptior est, & a Gregorio Haloandro ꝓbat, constat, donationẽ factã inter coniuges putatiuos mortẽ non confirmari. quẽ tex. dicit singu. Bald in l. eã. quã nu. 22. C. de fideic. & ibi Ias. col. 7. Bald. Nouel. in tract. de dote par. 11. col. antepe. & Alex. in l. ii cũ dotẽ. §. fi. 2 col. ff. sol. matr. [Quãuis dici possit iurisconsultũ in d. §. vl. de ea donatione tractare, q̃ fuerit facta cõiugi nõ ignoranti, sed scienti impedimentũ, nẽpe a tutore pupilli a senatore, ubertinæ, q̃ iuste ꝓtẽdere ignorãtiã aut bonã fidẽ nõ possunt, ut tandẽ nulla sit inter ius Cæsareũ & regiũ differẽtia, qd probare conat doctissimus Emmanuel Costa in c. fi pater de test. uerb. uxorẽ. nu. 5. apud quẽ poterit diligẽter lector examinare an eius rõnes, qb. ad interpretatinnẽ iuris cõsultorũ in d. l. fi & in d. l. ꝓfectus & in l. 2. §. per cõtrariũ. ff. de his qb. ut indig. sub tilitatis inductiõe, admitti iure possint.] Igit, ut ad principalẽ conclusionẽ redeam d. l. 4. non probat Abb. & gl. sniam ita exacte, ut cã ad id citantes opinantur. Nec tñ ab opinione gl. & Abb. recedimus, licet Bald. in c. iura uit de probat. contrariũ afferat. ex l. 1. iuncta gl. ibi, C. de codic. ob caus. dicens, pactũ de dote lucranda, minime esse obseruandum in matrimonio putatiuo, quem sequitur Fel. ibi, Bald. Nouel. in tractat. de dote. parte 11. §. hactenus numero. 29. & 23. Hippo. sing. 129. Alexan. in d. l. si cum dotem. §. final. & Chass. in d. §. 2. nu. 4. & 5. quorũ opinio in pacto de dote lucranda, in quo frequentius ipsi loquuntur procedere posset. At in cõione bonorum, quæ matrimonio constante acquirunt fallã mihi uidetur, quia lex animaduertit utriusque coniugis communem industriam, ac laborem, & communia cõ sortij, atque societatis onera, etiam si Alexan. Nouel. & Chass.

Chass. in specie contrarium teneant.

9 Porro & illud q̃ierim, nũ ꝓmissa d. l. Regia, si maritꝰ mẽmonio constante, nactus sit ex consolidatione vsũ fructũ sui iuris, cuius proprietatẽ ante matrimonium acquisierat, is ususfructus cõis sit ei & uxori? in qua q. Io. Faber ĩ §. fi cui fundus instit. de leg. ꝓ illũ tex. ait, vsũ fructũ illũ cõem esse uiro, & uxori, utpote constante matrimonio acquisitũ. cui ẽt suffragat tex. in l. nõ quocunq;. §. 3. ff. de legat. 1. vbi legato alicui fundo alieno, si legatarꝰ eius ꝓprietatẽ, dereliicta usufructu, ante diẽ legati emerit, qui tandẽ vsusfructus legatario obuenit, hæres solũ tenet soluere, quantitatẽ, quã is pro proprietate impendit, non æstimationẽ usufructus, quasi is lucratiuo tit. ei obuenerit tpe consolidationis. Quã rõne Fabri opinionẽ sequuntur Ang. ibi Chass. in consuetudin. Burgundiæ, rub. 4. §. 2. uers. additio. nu. 12. Nicol. Boer. in consuetud. Bituricens. tit. de consuet. matr. §. 2. col. 5. & Roder. Xuares in Li. tit. 3. li. 3. For. fol. vlt. quorum sniã plurib. rõnib. falsa videri potest & primo, usus fructus proprietati consolidatus, iure proprietatis cẽsetur. l. ususfructus in multis ff. de usufruct. & in l. si ꝓprietati. ff. de iure dot. ergo. cũ proprietas cõis non sit, nec erit ususfructus. Secdo, id qd contingit ex eã præterita, absque facto nouo, ad tẽpus causę primæ, & præteritæ referri dẽt oĩno. argu. l. in rõne. in i. §. imperator. ff. ad leg. Falc. l. ꝓponius. in 2. ff. de nego. gest. l. Iulianus. §. non solum. ff. ad Macedon. igitur hic ususfructus, rõne puta proprietatis obueniens, non dẽ ex causa lucri obuenire, sed rõne illius tituli, quo proprietas fuit acquisita. Tertio, ea quę accedunt reb. mariti ex natura, ac propria ui, non sunt uxori cõia. l. verũ. §. pen. ff. pro scio. Nã si maritus, tpe contractus coniugalis, habeat fundũ æstimationis publicæ centũ aureorum, & tñ constante matrimonio, idẽ fundus ex intrinseca rõne est effectus uaoris mille aureorum hoc augmentum intrinsecum valoris, nõ est uxori cõe. Quib. & aljs, q̃ omittẽda duxim adducor, vt existimẽ Fabri sniam falsam fore, quã etiã reprobat Carol. Molin. in consue. Parisi. ti. 1. §. 30. q. 50. ver. 2. Nec Faber consentit Io. Lup. in rubr. de donat. §. 62. nu. 13. Is. n. opinatur, æstimationem ususfructus nõ esse uxori cõem, fructus aũt ipsos cões esse. Quorũ primũ contra Fabrum stat, ꝑm nostrã controuersiam nequaquam tangit, q̃ in æstimatione ususfructus uersat. Nec obest tex. in d. §. fi cui fundus. & in d. l. non quocunq;. §. 3. quia ibi legatario id tm solui debet, quod ꝓ proprietate rei dederat, nec æstimatio ususfructus soluenda est, cum is rõne proprietatis obueniat, alioqui in usufructu duplex lucrum concurreret. Nã legatarius, soluto sibi proprietatis pretio, ipsam haberet tit. lucri, atque eius rõne usumfructum, qui proprietati accedit, si ergo ei soluatur ususfructus, æstimatio iterum in usufructu lucrum consequeretur, quo ad eius æstimationẽ, qd aduersus ius ciuile fieret, ex pulchra Theophili computatione in d. §. fi cui fundus & ex Bar. interpretatione in d. l. non quocunque. §. 3. quo fit, vt si legatarius, ante finitũ usumfructũ, illũ emeret, cẽt ei pretiũ usufructꝰ ab hæredib. soluendũ. qd Paul. Cast. fatetur in d. §. 3.

Hinc infert, usumfructum communem esse uiro & vxori, si mẽmonio cõstante fundo mariti accedat, nõ ex iure proprietatis, sed cã emptionis eiusdem usufructus. Secdo ex his cõstat meliorationes in remariti factas constante matrimonio, ipsi marito credere, earum tñ æstimationẽ cõem esse ẽt uxori. l. Reg. 9. tit. 3. lib. 3. fori. nisi res in qb. meliorationes fiant, tantæ primogeniam pertinentia. l. 46. Taurin. quam esse contra priora iura affert ibi Io. Lup. & in rub. de don. §. 62. nu. 6.

10 Tertio subinde deducit, non esse uxori & uiro communẽ rẽ, q̃ ut capere uir cœperat ante matrimoniũ, cõplura postmodum, mẽmonio cõstãte, uiucapiẽdo. Illud

.n. lucrum exinitio ꝓscriptionis ante mẽmonium ichoatæ, paulati fuit uicem suppleuit. Hæc tñ ex glossa Io. Lup. in d. §. 62. nu. 3. nec iuria, cum ex facto, & possessione matrimonio constante cõingentib. dicta res in uiri dominium tranlier t, ut notatur in c. fi. de ꝓscri. atque idem communis uidetur censendi, ex paulo ante prænotatis, quib. plura addi possunt ex commentarijs Io. Lup. & ex Chass. rub. 4 §. 9. & fi.

Nec tñ illud erit omittendum, lege Taurina 60. cauit esse, alterum ex coniugib. posse renunciare acquisitis matrimonio constante, & idẽ prius probauerat gl. in c. 1. de don. inter vir. & uxo. quam ꝑter Doct. ibi existimat esse inligẽ Roderic. Xuares in d. l. 1. limit. 1. idẽ notat Rota in antiquis dec. 342. & 3. in antiquiorib. tit. de pact. conducit plurimum ad hoc. Ityli. 223. Atq; etiam matrimonio iam constante dicta renunciatio fieri põt, iuxta consuet Io. Lupi in rub. de don. inter vir. & vx. §. 47. nu. 13. usque ad nu 21. & §. 63. & Nico. Boer dec. 244. col. 2. plurib. ad id citatis. Nam & maritus donationis cã põt repudiare hereditatem ei delatam, nec ex hoc, uxori donatariæ facta donatio, erit nulla. l. si spõso. §. si maritus. ff. de don. inter uir. & ux. cui conuenit Regia l. 5. tit. 11. part. 4. Non. n. is, qui donat, efficitur pauperior. Huic etiam opinioni prædicti omnes cõsentiunt. Vñ nõ obstat l. 3. §. fi. cum l. sequenti. ff. de don. inter uir. & ux. ubi maritus non põt absque illius tituli prohibitionis uitio, iubere donatarꝰ sibi aliquã rẽ, ut eã uxori donet, quia aliud est repudiare legatum, uel rẽ delatã sibi, aliud iubere donationem ei piratam & oblatã, uxori fieri, hoc enim casu ipsam donationem minime repudiat, sed recipit. ac demum eã, uxori, seu prorio noĩe, fieri iubet. Ex quib. hæc obiectio ita tollenda est, quamuis alij eam conentur aliter soluere. Hinc etiã opinor, posse alterum ex coniugibus matrimonio constante lucris iam acquisitis renunciare, nec ex hoc censeri debet, esse hanc donationem prohibitam inter uirum & uxo. quia is, qui remittit lucrorum partẽ, ut constat, lucrum repudiat, non amittit aliquid ex bonis quę antea habuerat, is, autem, cui donatio fit, nihil acquirit, ex quo fiat locupletior, sed tantum id agit, ne id, quod laboribus forsan maximis acquisiuit, pro parte ad otiosũ coniugem deferantur. ita me Hercle opinor hanc rem diffiniendam esse. Nec enim uideo aperte id ab aljs exponi, etiam si ultimam hanc conclusionem probare expressim uideantur Io. Lup. in d. §. 47. nu. 18. & Anto. Gomezius in d. l. 60. Taurin.

12 Deducitur ẽt ex his, hanc renũciationẽ fieri posse, etiam si is, qui repudiat, creditores habeat. Neq; hi possunt conqueri, ex fraude lucra illa fuisse repudiata, cum is, q̃ repudiat, nihil ex proprijs bonis, sibi iam perfecte acquisitis, dimittat. Nec ex eius repudiatione alter quãquã consequat, sed id agit ut hæc renuntiatio, ne renuncians acquirat. Sic Dec. rndit consi. 260. dicens uirum posse omittere lucrum dotis, quod sibi lege municipali defert. & id probat tex. optimus in l. qui autẽ. ubi Bar. in prin. ff. q̃ in fraud. credit. quo probatur posse habentẽ creditores legatum, cui" dies etiam cesserat, omittere, quẽ tex. egregiẽ notant Ang. & Ias. in §. item si quis in fraudem de actioĩ. nu. 121. ct explicat insigniter illum tex. Carol. Mol. in cõsuet. Parisiẽ sib. tit. 1. §. 1. ti gl. 3. q. 2.

Hinc it, attenta hac coniugalis cohabitationis ratione, lege † Regia filius, contracto matrimonio, liberat a 13 patria potestate. l. 47. Taur. Ex qua lege cessit dubium an illa exemptio a patria potestate hẽat locum in mẽmonio de pœ, nondum ꝛcepta copula, si quidem lex illa exigit nuptiarum solennitatem, quã quæstionẽ tractant quo ad regnum Franciæ, ubi eadẽ est lex, Tiraq. in li. de iure maritali. l. 14. & Nicol. Boer. in consu. Bituric. tit. 1. §. 4. col. 2. & tit. de consuet. matr. §. 2. col. 3.

EX §. SEQVENTI,
SVMMARIVM

1 *Vir & uxor tenentur sibi inuicem reddere coniugale debitum*
2 *Coitus coniugalis, an sit peccatum ante solennem nuptiarum benedictionem?*
3 *Coitus coniugalis intra locum sacrum illicitus est.*
4 *Marit⁹ an licite cohabitare valeat cũ uxore adultera.*
5 *Debitum coniugale licite denegatur propter incestum, nec potest exigi.*
6 *Iuuentutis causa dispensat episcopus, ut is, qui incestum commisit, possit exigere debitum coniugale.*
7 *Debitum coniugale, an licite exigatur, vel reddatur ab eo, qui dubitat matrimonium valuisse.*
8 *Dubius qualiter quis possit esse, vtrum liceat sibi aliquid agere.*
9 *Ex duob. necessario ĩmunẽtib. q̃ tñ il licita esse uidentur non peccat qui alterum, modo tutius, elegit.*
10 *Dubium speculationis a dubio practico differt.*
11 *Contrahens cum serua, quam tamen liberam esse putauit, detecta seruitute non tenetur, etiam præcipiente iudice, ei debitum reddere.*

§. SECVNDVS.

1 OSTREMO, ex hoc primo tcõiugalis cõtractus effectu conflat, virum tenẽri ad reddẽdum debitũ uxori, & uxorem similr uiro, iuxta A postolũ 1. ad Corin. c. 7. c. 1. 33. q. 5. c. tua nos. in 2. de iureiu. notat Mag. & ibi Tho. ac Paiud. 4. sent. dist. 32. Sylu. in verb. debitum coniugale, & pleriq; alij passim eãdẽ rẽ tractãt. In qua tñ aliqua prænotare libuit, & primo, coitum cõiugalẽ nõ oĩno licere ante solennẽ bñdictionem nuptiarum, imo mortale crimen esse coniuges tunc coire. Palud. in 4. sent. dist. 28. in princ. quẽ Flor. sequit 3. par. tit. 1. c. 16. §. 1. arg. tex. in c. consultationi, de sponsalib. Idf
2 vero negant Ang. in verb. debitũ. §. 1. & Sylue. §. 6. sub eodẽ uerbo, dicentes, non esse pctm mortale, nisi sequatur scandalum. Facit tex. ĩ c. nostrates. 30. q. 5. in fi. Quĩ & Caiet. secundo Tomo opusculorum, q. 1. de vĩa matrimonij, & in summa verb. matrimonialis vsus pctũ. vers. 8. asserit in dicta carnali copula ante benedictionem, frequentius cõmitti tñ ueniale pctm, si cõtẽptus desit. qđ ẽt Tho. sensit in quarto supa dist. 29. ar. 2. Nec cõfestim propter scandalum erit mortale peccatum, cũ ruina, cui occasionem prębet, ueni. le crimen inducat.

Secundo aduertendum est in ecclesia sacrisve locis
3 hãc coniugalẽ copulã minime licere. Imo mortalr peccaret, qui ad uxorem carnaliter in ecclesia accederet ita Palud. in 4. sent. dist. 32. q. 1. ar. 3. & Caiet. in summa. in uerbo, matrimonialis usus peccata. §. 6. Atq; ex hoc ecclesiam pollui, & indigere reconciliatione, notat gl. cõiter ibi recepta. in c. vnic. de consecra. eccl. uel alta. in 6. quã ẽt sequitur Io. de Selua in tract. de bñficio. 1. par. q. 5. requisito. 7. notat idẽ Specul. li. rõnali diuino. officio. tit. de dedicatione eccles. & esse hanc opin. cõem asrit Angel. in summa, in verb. consecratio. 2. q. 7. licet gl. in c. in ecclesijs. de cõsecr. dist. 3. teneat ecclesiarum nequaquam pollui ex coitu coniugali, quam sequitur Hẽ. in c. fi. de consecr. ecclesiæ. & idem asserit Regin. 1. 20. ti. 10. par. 1. quæ tamen opinio tunc procedere posset, qn coniuges in ecclesia longo tempore cubicularentur. vt Sylu. opinatur in verbo, consecratio. 2. q. 5. & uerb. debitum q. 3. & Ioan. Maior. in 4. sent. dist. 32 q. 1. col. 3. & Alfonsus a Castro li. 1. de potestate legis pœnalis. c. 7. documento 2. ex hoc ẽt dicens, nullum hic pctm mortale cõmitti loci sacri cũ. Tamen Caiet. in hoc contra

4 Tertio, nec illud omittendum est, turpe esse marito carnale commercium hẽre, seu uitam agere cum uxore adultera, q̃ nondum pœnituit. c. si uir. de adul. c. quẽ admodum. de iureiu. c. 1. & c. si quis uxorẽ 32. q. 1. l. 2. §. lenocinij, & l. mariti lenocinium. ff de adul. l. 2. vbi glo. C. eo tit. Regia l. 7. tit. 17. par. 7. Io. Lupi in c. per uestras. 3. notat. §. 21. nu. 23. atq; mortalr peccaret maritus reddens debitum uxori publicæ adulterę, nisi scandalum ab eo uitetur, &, & uxoris correctio sibi sit. ex Caiet. in summa, verb. mrimonialis vsus. c. 10. & in opusculo 27. qq. c ap. 26. Et qua muis coniugi adultero ẽt ob occultum adulterium possit alter debitum coniugale negare, qđ alibi tractabitur, ipse tñ adulter abiq; pctõ potest debitum petere vel ab ignorante coniuge uclã iciente, mõ ab inuito per uim illud non exigat, ut idem Caie. probat h. 17. rñsio. c. 4. quia adulter non est lege diuina, in interiori foro ipso iure priuatus iure. petendi petendi ab altero coniuge debitum, licet contrarium notauerit Ambr. Cath. li. 5. contra Caiet. in tract. de matr. sacram. alioqui sequeretur, adulterium occultum non posse petere a coniuge ignorante adulterium debitum coniugale, qđ perquã durum est imo falsum esse opinor. Atq; ita Caie. opinionẽ sequuntur Dom. Soto in 4. sent. dist. 36. q. unica art⁹ 3. & Petrus Soto in militum tione sacerdotum c. de matr. lectione 16.

5 Quarto, si incestũ cum alĩa commissum licite denegatur coniugale debitum c. 1. & c. translatæ. de eo, qui cogn. consang. uxo. suæ. et his qui denegat, sciens ĩcestum ab altero commissum fuisse tam semel debitum coniugali reddiderit videm, sm Ant. Card. & Abb. in d. c. translatæ. post antiquiores ib. Imo ii committes incestum sit iuuenis, non ex hoc ei licebit debitũ coniugale exigere abiq; dispẽsatione. Iuuentus aut erit cã iusta
6 impetrandi dispensationẽ. gl. cõiter recepta in c. 2. de eo, qui cogn. consang. uxo. suæ Siue. in uerb. matr. 7. vl. Ipe dimento. & idẽ in uerb. luxuria. uers. quintum. & Regia l. 13. tit. 2. par. 4. cõtra gl. ĩ c. in adolescentia. 34. q. 2. Hic not. Flor. 3. par. tit. 1. c. 11. col. 1. incestuosum iuuenẽ, spõsum in de pãti, ante cõsummatũ cu sponsa matrimoniũ, ad alterum ex duob. teneri, ut uel impetret dispẽsationẽ ab episcopo sibi ad exigendũ debitũ, vt religiose profiteatur, ne cogatur cohabitare cũ uxore immanente periculo aĩæ pp exactionẽ debiti coniugalis, nec alias erit immunis a pctõ mortali. Ex quo apparet, posse episcopũ in hoc dispensare, qđ ẽt notauit Palud. in 4. sent. dist. 34. q. 1. ar. 2. & Flo. 3. par. tit. 1. c. 1 6. 3. 4. q̃ tenet, posse episcopũ dispensare cu eo, qui cõmerat incestũ ut nouiter mrimonium cõtrahat cum ea, cum qua nullũ canonicum abest ipedimentum, liquidẽ committens ĩcestum cum affini ipedit matrimonium contrahere, verum alibi diximus. Sylu. in. idẽ not. in pcedentis locis, re, pbans gl. in d. c. in adolescentia. q̃ uoleit in una opinione quam refert, iuuenẽ posse mrimonium cõtrahere hac dispensatione, no obstãte crimine incestus, idẽ qđ Pal. not. Abb. in c. 1. de eo, qui cog. cons. 5. duæ uxores addit, ẽt circa cẽm iuuentutis posse episcopum dispensare, ut is qui consanguineã sponsę de futuro cognouerit, matrimonium cum ĩtima, nec ipedita fœmina contrahat ex quo idẽ Abb. in c. translatæ. 2. eo. tit. a gumentatur, posse episcopum dispensare, causa iuuentutis, super exactione debiti coniugalis, cum ipso, qui cognouit carnaliter. affinẽ. qđ ex Archidiac. Flor. mo notatum⁹. Video tñ a pleriq; dubitari, an id, qđ Doctr. fatetur, nẽpe episcopum posse dispẽsare cum eo, q̃ consanguineæ uxoris cognouerit, vt debitum possit exigere iuuentutis cã, procedat in hoc sensu, ut debitum exigat ab ipsa uxore, cuius cõsanguineã cognouerit, & sane posse episcopũ hoc dispẽsare apertissime concedunt Fa. ĩ dicta loca, & maxime. d. c. 11. col.

11. col. 1. Palud. in d. ar. 2. Syl. in uerbo luxuria. q. 4. nec hi Doct. possunt duntaxat intelligi ad hunc effectũ, ut exigat maritus debitũ ab uxore ltĩma, cuius consanguineã minime cognouerit, licet aliter incestũ commiserit, ẽt cũ affini, nã hic sensus nequaquã excludit præmissam opinionẽ, q̃ ita expressim asserũt auctores pdicti, ut eorũ authoritas manifesta sit. Sed tñ nullibi iure, ni fallor, eorũ sñia efficaciter probatur, quo fit, ut licet concedã, episcopũ posse dispensare, vt cõmittens incestũ cũ affini iuuentutis cã uel uxorẽ ducat, vel ab uxore lẽgrmã, nulloq;, affecta impedimento, debitum exigat, nego tñ episcopi dispẽsationẽ sufficere ut is, qui uxoris cõ sanguineã fornicarie cognouerit possit ab eadẽ uxore, cuã dimittere non põt, cõiugale debitũ exigere, qđ pbatur. Nam in hac spẽ non tm ob incestũ prohibẽ is debitũ exigere, sed ẽt ex eo, q̃ uxor propria, eiusdẽ mariti affinis sit, quia maritus ipse eiusdẽ uxoris cognatã carnaliter cognouerit, hoc uero ĩpedimẽtũ affinitatis a solo Rom. Põti. tollit, igit & licẽtia exigẽdi debitũ ab affini per eũ tm cõcedi põt, nõ per episcopũ. quã argumentationẽ ex Sylu. collegi in uerb. matrimon. 7. q. 5. vers. 11. & Th. quodlib. 3. ar. 18. versũ. ad primum.

7 Porro dubiũ in hoc tractatu insigne cẽseri solet, tan ex pcepto iudicis maritus reddere teneaẽ, & possit debitũ cõiugale fœminæ, quã scit, vel credit eĩ⁹ uxorẽ nõ esse, ob aliquod impedimentũ, qđ ipse apud iudicem probare nequit. In quo tria diffinire oportet. Primũ q̃ dẽ id manifestũ est, uxorẽ, seu maritũ certo scientem, mrimoniũ illud nullũ esse, quocunq; iudicis præcepto non posse debitũ alteri reddere, agit. n. contra scientiã hoc est equidem, quod probat tex. in c. inquisitioni, de excom. in eius prima parte. & in c. dõs. de secund. nup. Nec in hoc quidquẽ refert, sit impedimentum matrimonij ex lege diuina, naturali, an humana, ut pbat Io. a Medina, de restitu. q. 19. aduersus Host. in c. propoluit. de coniug. seruorum.

Secundo, maritus, qui leui coniectura, seu argumẽto dubitat de ualore coniugij, exposĩa dubitatione, credẽs matrimonium ltĩmum esse, exigere, ac reddere potest coniugale debitũ, tex. in eod. c. inquisitioni. 2. part. quẽ præter alios ibi ita intellexit Adria. quodli. 1. ar. 1.

Tertiũ est, qđ maius discrimẽ hẽt, an is, qui dubitat, mrimoniũ firmũ esse, ob aliquod impedimentũ, qđ nõ põt corã iudice probare, ex pcepto iudicis teneaẽ reddere uxori debitũ. Et Rom. Pont. in eo. c. inquisitioni. par. ult. asserit, dẽre maritũ, ẽt dubitanter reddere debitũ uxori, nõ tñ exigere. & idẽ ĩ d. c. dãs. statuit, vbi uxori, nõ tñ exigere. & idẽ in d. c. dũs. statuit, vbi uxor dubitans de morte prioris mariti teneẽ reddere debitũ secũdo, non tamen poterit exigere, & tamen utroque casu agit reddens debitum contra dictamen conscientiæ. Is etenim, qui dubius, an sibi liceat absq; mortali crimine qui dequã agere. id agit, exponit se periculo peccãdi mortalr, qgit mortalr peccat. Nã qui amat periculũ, peribit in illo. Eccl. c. 3. c. literas. de reli. spolia. c. in præsentia de sponsa. Verũ Adria. in d. q. dli. 1. ar. 3. sic ĩterpretat tex. in d. c. inquisitioni, ut marit⁹ teneaẽ reddere debitũ, de posito tñ illo dubio, ex eo q̃ ab altero cõiuge illud exigat, vñ priusquã ab altero coniuge debitũ exigatur, maritus dubius exigere nõ põt, cũ illud dubiũ nondũ deposuerit, at secuta exactione alterius iuste poterit illud dubiũ deponere, ac reddere, & demũ exigere. Ex qbus sequit, nuquã licere dubitãti nec reddere, nec exigere nisi dubiũ deposuerit. Sed hic intellectus optimo iure reiecit a nr⁹ doctissimo Marti. Naua. in c. 21 q̃s aũt. de decim. dist. 7. nu. 101. Sat. n. est manifestũ, Rom. Pont. ĩ d. c. inquisitioni par. ult. loqui ẽt dubio existente, & nõ
8 dũ exploto. Igit idẽ Marti. Nauarrus libro arbitratus hanc diffinendã lore dicti, posse qđ in una, & eadẽ re dubiũ esse quo ad vnũ effectũ certũ, aũt quo ad aliũ. Sic n. vir dubius esse põt, an mrimoniũ tenuit ad effectũ exigendi debitũ, & demũ credere mrimoniũ ualuisse ad effectũ reddẽdi debitũ, exigẽti. Quo fit, vt in d. c. inquisitioni, vir dubius nõ exigat licite debitũ, at sine pctõ reddat exigẽti. Atl primũ. n. dubius est, cũ in nõ exigẽdo nullũ sit periculũ, nec fiat alicui iniuria, quo ad finem vero desinit esse dubi⁹, qa si debitaret, iniuriã faceret cõiugi, qđ vberrime, ac pulcherrime, q̃ aiũt, Minerua ipse explicat.

9 Sedo põt ẽt hic notari, ĩ periculo vtriq; ĩminẽti, nõ agere quẽ cõtra cõscientiã, si ipse id eligat, qđ tutius sit, ac certi⁹, ex duob. quorũ alterũ necessario agere dẽt. c. duo mala 13. dist. c. iuuenis, de spons. c. quãto. de consuet. vbi tex. optimus, & in c. nerui 15. dist. vbi eleganter idẽ explicat Gregor & ita consuluit Aristi. li. 2. Eth. c. 1. nullũ. etenim tẽpus incidere põt, quo fit necesse cupiã turpiter agere. Sic sane si duo pcepta in cõtentionẽ uenerint, ex recta rõne vir prudẽs id aget, quo graui⁹ mali effugiat quẽ admodũ explicat Sepulueda in dialogo de rõne dicendi testimonij, c. 11. Vbicunq; etenim duo pcepta cõtraria circa idẽ factũ cõcurrũt, illi obtẽperãdũ ẽ, qđ arbitrio discreti viri potiorẽ obligãdi uim hẽt, tũc uero alterius suspendit obligatio, sm Adria. qdlib. 1. ar. 1. ad nonũ. sentit Aristi. dũ li. 5. Eth. c. 3. scribit, minus malũ boni uicẽ hẽre, si maiori cõparẽ malo. Cui adde q̃ hac in re scribit Sot. c. 3. ad Rom. & li. 6. de iust. & iure q. 1. ar. 5. ad h. Vir aũt qui de ualore cõiugij dubitat, an xius ẽ. alterũ. n. oportet agere, vt denegare debitũ vxori exigenti, ac iudici resistere, vel debitũ reddere vxori debitũ, & iudici obedire, ne trãgat cõiugalis conuẽtionis legẽ, ac uiolet iura obediẽtiæ. Nec est securi⁹ hisce periculis irretio, uelle a periculo fornicandi abstinere. Hoc ipsũ erit dicẽdũ, nullo dato pcepto iudicis, sed cõiuge ex iure cõiugali debitũ exigente, iuxta ca. dõs. de secund. nup. Cui tãdẽ interpretationi subscribit Dom. a Soto huius Salmãticensis academiæ insignis Theologiæ professor, uir quidẽ, cũ morib. & doctrina, tũ Prioris munere, qđ ĩ Dni Dom. cõuẽtu iterũ meritissime obit, ornatissimus. Is inquã in relectiõe, de rõne tegẽdi, & detegẽdi secretũ mẽbro tertio, q. 2. sic hoc dubiũ miro ac perspicaci, qđ sortitur, ingenio explicat.

10 Sed & tertio ab huius rei cognitione minime abhorret, tã pissime euenire, quẽ esse in vna & eadẽ re dubiũ speculatione, certum uero in praxi. Id aũt contingit, si quis dubitet matrimoniũ, quod uerbis contraxit, ratũ ac legitimum fuisse, & tamen non dubitat, quin teneatur coniugi exigenti debitum reddere. Huic uero permissum est, hoc in dubio reddere debitũ, quia nõ agit contra cõscientiã practicã, q̃ circa actus humanos versat, ex dubio praxis, sed ex dubio speculationis, q̃ nihil de opere dictat, nihilominus actionem exequitur, qđ põt optime conuenire c. dũs. de secund. nupt. & c. inquisitioni. in fi. de sent. excom. docet Io. a Medina, de rest. q. 17. Vnde dubiũ practicum a dubio speculatiuo maxime differt. Nec libet in hoc vlterius insistere, cũ apud pdictos Doct. longiorẽ, atq; expressiorem huius dubij tractatum quis legere possit. Id enim tantum egimus, vt semotis his, quę hanc rem obscurare poterant, ipsorum iurium distinctam interpretationem traderem⁹.

11 Hinc infero, Inon teneri contrahentẽ mrimoniũ cũ ea, quã putauit liberam esse, reddere ei debitum, ẽt pcipiente iudice, si mõ dubitat an serua sit, secundum Tho in 4. sent. dist. 36. in fine, Ioan. Andr. Abb. & cõem in c. propositum. de coniu. seruo quinimo cum perplexus sit atq; dubius, & in periculo constitutus, id quod tuti⁹ eligere debet. Si enim reddit incertum animo non mortali, formidat, si uero mortali, graue dispendium incurrit, quippe qui inuitus matrimonium cum seruo cõtrahere cogitur, si non reddit, iudici resistit, ac sic con-

iugale violat. Igitur in hoc dubio sanius erit id eligere ex quo minus malū & incōmodum nascitur, q̄ notanda sunt, ad intellectum tex. in c. si quis ingenuus. 29. q. 2 nam & hæc asserit Ioan. a Medina in d. q. 27.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Plures uxores habere, an sit iure naturali, uel diuino prohibitum?*
2 *Plures uxores habere qua rōne sanctis patrib. licuerit.*
3 *Uxor tenetur absentem maritum omnino expectare.*
4 *Mors mariti absentis, qualiter probetur.*
5 *Maritus, uel uxor, matrimonium secundū ꝓbere nequeūt & si primum nō sit carnali copula consummatum.*
6 *Secundas nuptias contrahens, uiuente primo coniuge, qua pena puniatur.*
7 *Lex Regia intelligitur, q 6. est tit. 15. lib. 13. in Regijs ordinat.*

§. TERTIVS.

EX uinculo coniugali constat fides, ī qua hoc attendit, ne quis ad alteri⁹ coitū accedat. Is. n. coitus esset adulterinus, ut plane cōstat. Sed & cauē dū est, ne quis eorum alium coniugem quærat priori uiuente. Nā quatenus matrimonium sacramēti bonum sortitur, uinculum significat huius societatis, & id idissolubile, qua rōne paucis circa hoc iuculū prænotatis, de mr̄imonij dissolutione tractabim⁹.

Porro si matrimonium id hēt peculiare vt alter ex coniugib. alium coniugem minime quærat, accipiatue
1 ſcut aliqñ licuit plures uxores habere? & id vī sanctis viris permissum fuisse. Imo, hoc ex more eis licuisse, ꝓbari constat. in c. obijciuntur. 32. q. 4. qđ caput vulgati codices Ambrosio tribuunt, quib. deceptus idem fecit Virg. Polydorus li. 5. de inuēt. rer. c. 5. cum sit deductū ab Aug. li. 22. cō Faustum. vbi c. 47. est ille tex. a principio vsq; ad uerſ. licut. qui quidē uerſ. deducitur a c. 48. Hic & Mag. sen. dis. 33. q. 4. illius canonis uerba Aug. tribuit qui li. 16. de ciuit. Dei c. 38. scribit, eo tpe nulli prohibitum fuisse, plures uxores accipere multiplicandę posteritatis causa. [Sed & Iosephus li. 17. antiquit. c. 1. asseuerat, Iudeis more maiorum licuisse plures eodē tpe uxores habere.] Diuus vero Thō in 4. sent. dis. 33. q. 1. ad primum, asserit, cōsuetudinē potuisse inducere, ut liceret plures simul accipere uxores, cum hæc permissio nonnihil contraria primis iuris naturalis principijs, quāuis repugnet conclusionib. fere deductis ab eiddem iuris naturalis principijs. Hoc ipsum probare conatur Coloni. concil. trac. de matr. c. incipiens, Cæterum nec naturæ. dicens, Occulta lege naturę cōparatum est, ut q̄ principantur singularitatem, ament, q̄ autē subdita sunt, nō semper singula singulis, sed si rō naturalis, uel sociabs admittat, et plura vni dño subduntur. Vnus vero seruus plurib. dñis cōmode seruire non pōt, at plures serui nō sine decore vni dño subduntur. Itaq; cum in nuptijs vir principantis, mulier vero subditi, vicē gerāt contra naturam nuptiarum nō est, vnum virum plures ducere, sed unā plurib. uiris nubere plane contra naturalem rōnē esse, quis non videt? Hactenus his verbis Thomæ sententiā comprobat idem Colonien. concil. quę qdē
3 verba legi possunt & apud Aug. li. 1. de nup. & concupiscent. 9. & 11. de bono viduitatis c. 7. Vñ cōstat, non esse contra ius naturale proprium, plures unum virum accipere. quod Magister profitet in 4. dis. 33. post diuum Aug. & ibi Io. Maior. q. 1. idē not. Nam & Iulius Cæsar authore Suetonio in eius uita. c. 52. legem ferre Achaico Cinnæ Tribu. plenis iussit, qua, uxores, quas, & quot q̄que uellet ducere, liberorum quærendorum causa licet. Valentinianus ēt Imperator lege concessit, vt oēs q̄ voluissent, bina matrimonia susciperent. addens populosas diu fore, gentes, quia hoc apud eas solenne fuerit. Cuius rei testis est Paul. Diaconus li. 11. Eutropij libris additio in ualēte. Socrates itē in historia Tripartita li. 8. c. 11. pturaq; ad hanc rem adducit Tiraq. 7. leg. connub. nu. 15. Verū id quod Thom. opinatur, cōsuetudine potuisse licere plures uxores accipere, nō est admittēdum ex eodē Thom. in 4. lib. contra Gentiles & in d. dist. 33. q. 1. ar 2. ubi uerſi. rīdeo dicendum se ipsum ex licat apertius dicens, nec lege humana, nec consuetudine, pluralitatem uxorum permitti posse, nec unquam licere, aut licuisse. Nā & si legi naturali ꝓpriæ, hēre plures uxores nō refragetur, contrariū tñ est legi quasi naturali, in qua solus Deus dispensare pōt, ut ipse Thomas docet in d. ar. 2. & ꝓterea aduersatur hæc pluralitas, uxorū institōni diuinæ, ex qua matrimonio accipienda erat vna tātum vxor, non plures. Scriptum enim est, Adhærebit uxori suæ. Item, Erunt duo in carne una. Nam & Dominus noster quoties de connubio loquitur, maritos, aut uxores nunquā noīat, semper aūt uxorem, aut uirum. Et apostolus Paulus in remedium libidinis suadet, ut suā vnusquisque habeat, nunquā suas dicit, quod pluribus differt Iuno. 3. in c. gaudemus de diuor. Iō ex cōi interpretatione dicendum sanctis patribus ex reuelatione diuina id licuisse. qđ probat tex. in cod. c. gaudemus §. nullus. Magist. & Tho. q. 1. ar. 2. Palud. q. 1. ar. 1. & Ioa. Maior. q. 1. in 4. sent. dist. 33. & Flor. 3. part. titul. 14. cap. 10. §. 2. ubi post Palud. hāc esse communē opinionem latetur & Ioan. Dried. de libertate Christiana. pag. 63. Ambrosij. itē Cathari, li. 5. contra Cate. c. de sacrament. matr. eandem comprobat. [probat late Alfonsus a Castro de hæresib. verbo, nuptiæ. hæresi 4. Hoc etenim permissum fuisse procuratione, ac diuina dispēsatione, asseuerat Iustinus martyr, in dialogo cum Tryphone. Idē ēt confirmat Colonien. concilium, explicans dispensatiōnē hanc a summo Deo concessam fuisse ad prænunciādum vnī viro .s. Chīo, plures vxores .s. Synagogam, & Gentium multitudinē, ueluti in unum corpus esse iungendas. Atque ita factum est, ut hac prefigurata cōiunctione, in Christo Iesu cōpleta, lege gratiæ uetitū sit plures uxores accipere. Matth. 19. Quicunq; dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, mœchatur. Igitur & q̄ carente tenta aliā duxerit, mœchabitur. Cur enim si qs ꝓpria uxore uiua alterā duxisset, adulter esset, si multas simul hēre ius, fasq; esset. his oīb. cōpertū est uni uiro plures uxores adiungi non esse contra prima principia iuris naturalis, nec contra ius naturale proprium, sicut esset vni fœminæ plures viros aptari. Quorum ultimū aduersus Platonem damnat Lactan. li. 3. diui. institut. c. 21. esset enim proles incerta omnino. Sed utcunque institōni matrimonij, iuri quali naturali, ac legi Euangelicæ contrarium est. Atque hoc pacto defendi possunt Durand. in d. dist. 33. Cate. & alij, qui existimāt multitudinē uxorū iuri naturali minime repugnare. Sunt itidem, & ad hāc resolutionem intelligendi, qui opinantur esse naturæ cōtrariū, q̄ qs accipiat duas uxores & idcirco Lamech primum contra naturalem institutionem duas uxores accepisse, Genes. 4. quam sententiam post alios defendere conatur Ioan. Arboreus lib. 10. Theosophiæ, c. 1.

2 Hinc apparet coniugem absentē expectandū fore, ī nec ex dierum lōgo interuallo ante compertā apsentis mortē, matrimonium cum alio contrahi posse. c. in ꝑsentia. de spōs. vbi Doct. hoc notāt, Abb. Soci. & Barb. col. antepen. in c. qñ frequenter. §. porro. vī hīc non contestat. Ex quo probatur vxorem certam esse oportere de morte viri, priusquā alteri nubat; alioqui etiā si mortuum esse uirum, ex aliquot coniecturis opinetur, & matrimonium cōtrahat, nec à pctō, nec à pœna immunis,

nis, ac libera iudicabitur. Sm Abb. in d. c. in ꝑsentia. post gl. fi. ibi. & Regia lege idē probatur. l. 7. tit. 5. li. 9. in Regijs ordi. quāuis gl. 1. in d. c. in pūtia, Anto. & Præp. veniant tenere uxorē a pœna liberā esse, si contrahat secundum matrimonium ex ueriſimili coniectura mortis prioris mariti, non tñ ex hoc posse ecclesiasticum iudicem licentiam ei exhibere, ut alteri nubat.

4 Mors autē viri qualiter probetur, ut inde possit certa reddi uxor arbitrio iudicis relinquitur, Sm Abb. & Præp. in d. c. in pūtia. & Aufreri. in cape. Tholosana, 316 Hoc tñ iudicis arbitriū instrui debet ex plurib. q̄ adducunt gl. Bar. & Sali. in l. si qdē. c. solu. matr. Cors. in singu. in uero. mors. Corne. conli. 10. 1. vol. Alex. conli. 115. in 4. vol. & conſi. 4. nu. 15. in 2. vol. & Chaſſ. in cōſuet. Burgun. in proœ. fol. 10. & cape. Tholo. 312. optime Nicol. Boer. decis. 188. & Socin. Iuni. cōſ. 26. vol. 2. quib. adiungi merito potest l. Regia. 14. tit. 14. par. 3. Hic tñ omittēdum non est ab ecclesia non esse dirimendum matrimonium contractum ab existimantib., nullum ex primo coniugio impedimentū subesse, tñ absque probatione mortis prioris coniugis, seu absq; certitudine, q̄ canones exigūt. Pōt. n. esse hoc Sm matrimoniū ualidum & ideo fieret iniuria huic secundo matrimonio, quod certius mō apparet ex ea, quæ uersatur, dubitatione, ut probat tex. in c. dominus. de secund. nupt. ubi gl. Host. Io. And. & Præp. hoc idem sentiunt. [legito tñ ad hæc Dom. Soto. in 4. sent. dist. 37. q. vlt. col. ult.

Hoc aūt uinculū coniugale ēt ante carnalem copu-
5 lē uim propriā, & individuam habēt connexionem, ex diuina institōne. Vñ fit, ut priori matrimonio, nondum consummato, nec liceat posterius contrahere, nec si cōtractum fuerit, ualeat, nec ꝓferatur priori, ēt si posterius sit carnali copula consummatū. c. fi. c. licet. de spōsa. duor. Nec refert a quibusdam Ro. Pont. qñq; iudicatū fuisse posterius matrimonium consummatum carnali coniunctione esse priori nondū consummato præferēdū uti refert Alex. Tertius in d. c. licet. quia dicit Rom. Pont. non ita iudicarunt legē condendo. Nā & si Host. ac cæteri in c. fi. de spōsa duo. dixerint Papā posse condere legē, qua matrimonium primum nondū carnali copula consummatū, per Sm coitu accedente dissoluat sicuti possent ipsi Ro. Pōt. dispensatione mr̄imonium Caiet. ēt cōprobat, tñ Abb. in d. c. fi. pdicta Host. opinio displicet, nec defendi iure pōt, ex his, q̄ dicent inferius,
6 hoc ipso c. ff. 4. nu. 13. Ex quo ēt pōt ꝑpendi intellectus ad tex. in d. c. fi. an sit eius decisio seruāda in mr̄imoniis ante illā decretalē contractis an quo cōis est Doct. ubi sñia, q̄ mr̄imonia secūa carnali copula consummata ante illum tex. ꝓferenda sint primis non consummatis. quibus accedit, q̄ consuetudo, cuius ille tex. meminit, honesta, ac iusta cōiter credebatur, quo cāu noua lex non vult præterita punire ex litera eiusdē tex. dum dicit, de tęro. not. gl. in d. c. licet. quem cōmendat post Doc. ibi Petr. de Rauenna in allegationib. consuet. fol. 5. dicēs ex ea consuetudinē, ēt circa diuinū, probabile dubiū constituere posse, & excusare. idē not. Rochus in c. fi. de cōsue. fol. paruo 15. col. 1. facit ad id decisio Bar. in l. quis sit fugitiuus. §. apud Labeonem. ff. de Adelitio edicto. q̄ scribit contrahentes excusari a pœna, & à pctō, si cōtra ctus ab eis gestus ex consuetudine fiat, ēt si uere illicitus sit, & uiuarius, si cōiter existimatur ille contractus licitus. Nec faciens talem contractū erit iudicandus usurarius, Sm eundē Bar. & Oldr. conl. 207. Abb. conſ. 15. ī 1. vol. & Iaſ. in l. 1. in 1. lect. C. de ſumma trini. nu. 61. Decius. cōſ. 170, col. 3. & Bert Ant. Burgū. in c. ad noſtrā. nu. 10. de empti. & uendi. reprobet hanc Bar. opinio. procedere, tñ optimo iure pōt, q̄n cōiter ille contractus celebratur licitus, ut ipse Bar. loquitur. Ex qb. vī ꝑam Doc. interpretatio ad tex. in d. c. fi. qui ibi Abb. coem ēſſ. Iste tur. & Petr. de Rauenna d. fol. 5. expresse cōprobat. Sed ipse ꝑdictā opinionē cōem falsam esse existimans opinor ēt ante illā decretalē vlt. de spōns. duo. mr̄imonium secundum copula consummatum, nec primo nondum consummato præferendum fuisse iustitia, nec ualidum fuisse censendum, quod probatur, quia primum coniugium etiam ratum nondum consummatum ex diuina lege, & naturali, ꝓfertur secundo, ēt cōsummato, nec ex eo dissolui pōt, vñ cōsuetudo paru hac Ire prodesse potuit. Non. n. pōt consuetudo dissoluere mr̄imoniū, qđ ratū est, nec illtimū coniugiū, ltimū efficere. Potuit aūt illa consuetudo, si rōnabilis a uiris doctis censebat, a pctō excusare, ēt in diuino iudicio, & sic in foro cōsciētiæ. Nā in iudiciali pœna excusat consuetudo ēt irrationabilis, gl. in c. cū uenerabilis. de consu. alia in c. deniq; 4. dis. quas Ro. cōmend. in. 19. & Cremens. in. 149. & late explicāt Lal. in l. singularia. ff. si cert. pet. Dec. in c. iā concupiscentiā. de cōſ. 2. lect. Hipp. in l. 1. limit. 19. ff. de ſicar. Præp. in d. c. deniq.. Rochus Cur. in c. fi. de consu. fol. paruo 14. Ex qb. id notari pōt attenta ipsa consuetudine, qñq; eā secutos excusari, vī a tota pœna, vel a parte pœnę. Id aūt qđ dicit tex. in d. c. licet. a ꝓdecessoribus nostris afr qñq; iudicatū ēt, referendū ad iudicia partis culare ex propria opinione, sicut de Celestino refert tex. in c. qū. de diuort. non aūt ad decisionē Ro. Pont. atq; ita illū tex. intelligit Caie. 2. par. apologiæ, de aucto. eccl. c. 19. Nam tex. in d. c. quanto. dum refert Celestinū dicēte mr̄imoniū dissolui, si alter coniugiū labat in hr̄sim est intelligendus ita, ut plane dicamus Celestinū adjecisse, non tñ legem fanxisse, neq; velasse certū diffinisse. Nec item obest huic uinculo cōiugali, qđ scribit Gregor. 3. in epist. ad Boni. 2. Tomo conc. dicens licere uxorem dimissa uxore, q̄ ob ægritudinem reddere desitum non potest, aliā uxorem accipere, quia Greg. ibi nihil diffinirit, sed cū barbaris illis nouiter ad fidem conuersis dissimulandum esse rescripsit, ut si non possent coīnere, potius nuberent, quā absq; mr̄imonij ut. fornicarent, atq; esset talis fornicatio propter paruum exemplum periculosa. Nec arbitror Greg. 2. illud mr̄imoniū approbasse. Nam & Gratianus profitetur illud esse aduersus sacram scripturam in c. proposuisti. 32. q. 7.

Ex qb. ēt constat puniri a iure eū q̄ uiuente priori coniuge, alia duxerit, pœna eqdē infamiæ. c. nuper. de bigamis. l. eum qui duas. C. de adult. qua qdem lege pœna stupri punit. & ꝓbat. ibi iuncta gl. verī. infertur. Pœna uero stupri est in personis honestis, amissio dimidiæ partis bonorū in utilib. verberatio cum quinquennij relegatione. §. 2. inſt. de pub. iudic. Host. in ſumma tit. de ſtupro. §. & quær. Regia l. 2. tit. 19. par. 7. optime Alex. conſ. 165. vol. 7. ubi legito Carol. Mol. in additionib. Vñ non recte dixit Ro. ling. 531. pœnā mortis imponi contrahentib. binas nuptias per d. l. eum. qui duas. Ex qb. intelligendum est, qđ notat Theophilus inſt. de nup. §. affini. dicens contrahentes secundas nuptias, primis non solutis, pœna capitali puniendos fore, Si tñ ipsa fœmina sit nupta priori viro, & scienter contraxit cum ſecūo, adulterij ꝓpœna dānat, simul & cū ipso ſecūo marito, q̄ eā uxorem scienter contraxit d. ſecūs q̄ duas. Punit etiā ſecūas nuptias, primis nō ſolutis, contrahentes p ecclesiasticū iudicē publica ignominia. arg. c. de bñdictio 32. q. 1. notat Ab. ī c. cū hēret. de eo, q̄ duxit ī matr. col. 2. Suspectē ēt hr̄eos cēlendus est q Sm mr̄imonium contrahit primo durante, quali non recte sentiat de sacrīs, ita Dom. & Fran. in c. accusatus. §. sane de hæret. in 6. Iō. Lupus in c. per uestras. de donat. inter vir. & uxo. §. 17. nu. 25. & Gonsalus de Villadiego. in tract. de hæret. q. 9. Quinetiā excommunicatum esse ipso iure ita mr̄imoniū contrahentem asserit Paul. Grillan. in tract. de pœnis oīanū coitus. ꝙ. 14. Sed hoc vltimum falsum esse apparet ex gl.

j.quã ibi Card Imol.& alij sequunt in cle.vnica.de con
fangui.& affini. In his uero regnis uariæ pœnæ hacten'
fuere sanctitæ aduersus cõmittẽtes istud crimẽ, quas ui
dere licet in l'ñi.tit.17.par.7.l.2.tit.7.li.4.Fori.l.7.tit.15.
7 l.8. ordinat.l.6.tit.7.& l.8.tit.11.eodẽ li.7 Verũ praxis il
lam recepit pœnã, vt contrahentib.binas nuptias cãdẽti
ferro fronte imprimat littera q.l.6.tit.15.li.3.& l.3.tit.1.
li.5.in Regijs ordinat. Cæterũ quia illa dicit signo q.
esse inurendũ hũc delinquẽtẽ, opinant quidã de signo
Crucis intelligendũ esse, eo q̃ male sentiat de fide, atq;
existimant legem illã uitio scriptorũ esse depraua tã.
Q.ſi in lege illa error forsan aliquis adest, is est in eo,
q̃ erat statutũ, vt contrahẽs binas nuptias signaret hoc
signo, 2. quasi duas hẽat vxores, atq; inde facilis fuit la
psus, ut ex illis characterib. dualẽ numerũ designantib.
q.heret. Vſus tñ obtinuit literã. .imprimi. Illud uero,
q̃ de signo Crucis adnotauimus, fateor plane me depre
hendisse in huius regni constõnũ vetustissimo. C. vbi I
l.pe.Io. Primi Regis ex comitijs habitis Biruiescæ, ex
pressim cautũ erat, in pœnã huius criminis esse fronti
imprimendum Crucis signum. Hurus aut pœnæ stigma
ticæ alia in spẽ meminit tex. in Lult. C. de sportu. ibi, ma
iores pœnas & corporales maculas imponere. Et Gãdi
nus in tit. de pœn. reor. nu. 19. Tametsi iure Codicis nõ
debeat hominis faciei imprimi stigma l. si quis in metal
lũ. C. de pœn. tradit Boer. decis. 82. Sed & fabricẽsibus,
vt latitantes agnoscerentur, stigma solebat imprimi l.
stigmata. C. ne fabricens. li. 41. c. li iudex de sent. excom
munic. lib. 6. Est autem stigma, signum, quod ferro can
denti, uel aliter imprimitur.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM

Diuortium duplex est.

2 *Diuortiũ Romanorũ legib. qua rõne fuerit permissum.*

3 *Repudij libellus apud Iudæos quo pacto dabatur.*

4 *Repudium an fuerit licitum apud Iudæos.*

5 *Apud infideles contractio matrimonio, si alter eorum Christi fidẽ profiteat, an matrimonium dissoluatur?*

6 *Religionis professione matrimonij vinculum ante copulam dissoluitur, ex authoritate diuina.*

7 *Votum solenne a simplici, ex ipsa actus natura, differt.*

8 *Intellectus ad tex. in c. L de voto in 6.*

9 *Matrimonium etiam consummatum, minime dissoluitur per sacri ordinis susceptionem. Nec item per episcopi dignitatem.*

10 *Religionis professione an matrimonium violenta copula consummatum dissoluatur.*

11 *Sponsus cognoscens carnaliter per vim propriã sponsam an sit puniendus?*

12 *Sponsa religionem professa, an amittat sponsalitiam donationem, quam propter osculum lege Taurina adquirit?*

13 *Matrimonium non consummatum, an possit dissolui ex Romani Pontificis dispensatione?*

14 *Intellectus c. cum societas. 27. q. 2.*

15 *Matrimonium carnali copula consummatum non dissoluitur a Romano Pontifice.*

§. QVARTVS.

1 QVIBVS præmissis agendũ erit de diuortio. Et triplex esse diuortiũ Bal. scribit in c. ex parte. de conju. quẽ refert Io. Lup. in rub. de dote. inter virũ & vx. §. 4. Emerariũ, Caularium, & Ignominiosum, q̃ quidẽ distinctio minime cõuenit huius rei mediocri cognitiõi. Rectẽ denique erit iuxta Ab. in rub. de diuo. ex plex tm diuortium in matrimonio constituere. Vnum quo ad uinculum, alterum quo ad cohabitationẽ. Quib.
2 præmitto apud Romanos passim uxores repudiari soli tas misso libello repudij per nuntium, authore Plutarcho in problematis, c. 14. & Iurisconsulto in l. nullum. ff. de diuor. Ex qua illud Iuuenalis Satyr. 6. explicatur.

Colligat sarcinulas, clamat libertus, & exi,
Iam grauis es nobis, sicco venit altera naso.

Vti tradunt Lud. Cœli. li. 15. lect. antiq. c. 16. & Alcia. in l. licet. §. paternos. ff. de uerb. sig. Plurib. n. cautis, & qñq; facillimis hic libellus repudij a Romanis mittebatur. Anno etenim ab urbe condita quingentesimo vige simotertio Spurius Corbilius primus ab uxore diuertit eo q̃ sterilis esset. Cuius rei testis est Aulus Gel. li. 4. c. 3. & lib. 17. c. 21. atque ei hoc datũ vitio fuit, ut scribit Valer. Max. li. 2. c. 1. Meminit & Plutarchus huius primi diuorij apud Romanos, non sine eius increpatione in Romuli & Thesei cõparatione, vbi hanc appellat Seruilij Spurij. & idẽ Plutarch. in Numæ, & Lycurgi cõparatione Spurij Coruinum eũ nominans, (apud Latinum interpretem, cum in Græco codice ubi Spurium Corbilij nominauerit Plutarch., (qui in annorum nu. plurimũ differt ab Aulo Gellio, in quo nec ipse Gellius tibi constat, nec cũ Hen. Glareano conuenit. quod fatis erit obiter adnotasse. [Nã & Tertullianus li. de monogamia, & i Apologetico, primum repudiũ Romæ cõtigisse scribit, anno fere 600. ab urbe condita, Gellius annis fere d. Dionysi. anno. 523.] Scribit & ipse Plutarch. in Problematis Ro. c. 13. hęc de diuortijs Romanorũ verba. Est, n. proditũ memorię Spurium Corbilium primũ Romanorum omnium sterilitatis cã uxorem repudiasse. Hũc secutus Sulpitius Gallus idcirco uxori nutiũ remisit, quod eam in caput vetitem deducere animaduertisset. Idẽ fecit Publius Sępronius, q̃ ex' uxor iudos funebres expectasset. Hęc Plutar. Diuortiũ aũt illud Sulpitii Galli in hunc modum explicat Valer. Max. li. 6. c. 3. Horrendũ. C. quoq; Sulpitij Galli maritale supplicium. nam uxorẽ dimisit, q̃ eã capite aperto foris uersatã cognouerat, lex. n. Iquit, tibi meos tm pũnit oculos, qb. & formã tuã approbes, & placere debederes. [Verũ Dionysius Halicarnasseꝰ li. 2. primũ illud diuortiũ, cuius ex Plutarcit. & alijs meminimus, scribit, non sponte factũ, sed ipsum Sp. Corbilium sterilitatis causa coactum a cẽ soribus uxorem repudiasse, & nihilominus ea rõne populo inuisum fuisse. Ipse etiam Iustinianus non recte diuortium permisit tot expressis cautis in Leõnetiu. C. de repud. tametsi Alc. li. 6. pareg. c. 20. uelit dictam Iustiniani audaciam tempori, non uiro tribuere. ac deinde existimet Ellas Iustiniani a Papa restitui posse lictas fieri, quod minime dicendum est, nec oportuit a viro iuris uirtusq; consultissimo assertionem hanc proponi, qua rõne optimo iure reuocat a Carolo Mol. in tract. de contractib. q. 2. nu. 70. Quantum. n apud veteres Roma. fœdũ usum fuerit diuortiũ, præsertim ipsa Romuli lex, quæ uiro uxorem repudiare permisit, si in veneficio natorum, aut in adulterio deprehensa foret, aut clues adulteraret, quod si aliter quis repudiasset, eius copiarum partem uxori dari, partem Ceteri sacram esse, idẽ Romulus iussit author Plutar. i Romuli uita. Vlima tñ causa repudij a Romulo expressa, latus fuit locus, multa ad hanc Coratius li. 5. Miscellaneor. c. 10. Sed & apud Iudæos libelli repudij plurib. ex caulis mittebat,
3 i ipso. n. maritꝰ ꝓmittebat, nũquã se cũ fœmina repudiata cohabitaturũ, authore Iosepho li. 4. de antiquitate. c. 6. Ab initio tñ Iudæus uolens repudiare vxorẽ coram iudice cãm diuortij iurabat, qua ꝓpecta, ipse iudex marito libellũ repudij dabat. quẽ uxori mitteret. ut explicat Io. Eckius i Homil. de diuor. nec me latet huiusmodi libelli formulã aliter adduci ab Ofiãdro adnotationib. ad Harmoniam Euangelicam lib. 3. cap. 23. malui tamen Iosephi

Iosephi testimoniũ probare. Qua in re est grauis contro
4 uersia, an Iudęis fuerit licitus libelles repudij. [Quidã. n. asserunt licuisse Iudæis libellũ repudij mittere, ex dispẽsatione tñ diuina concessa Iudæis ob duritiã cordis. Scriptũ. n. est Malachiæ. 2. si odio habueris uxoré tuã, dimitte eã, dicit Dñs. Vñ licitũ fuit Iudęis vxores dimittere. Q.ſi ẽt cõprobat, quia si non esset licitus libellus repudij, nõ permitteret vetus lex, repudiatã aliũ uirũ accipere, hoc aũt permisit Deutero. c. 24. [Quo in loco id probat iuxta codices Hebræorũ, & translationẽ ex eis a uiris eiusdẽ linguę peritissimis ꝓbatã. Nec abhorret vulgaris editio, & suffragat Inno. tertius i c. gaudemus. de diuort. ibi, igitur licitũ fuit repudiũ. Cui sn̄æ adhærẽt ꝑter alios Palud. i 4. sen. dist. 33. q. 1. ar. 2. & ibi Io. Maior. q. 2. Caie. Matth. c. 19. & ibi Abulens. q. 49. Ex aduerso sunt alij, q existimãt nõ licuisse Iudæis repudiare vxores, eis tm ꝑmissum fuisse nõ qđ liceret, sed ne maius malũ ex inuitis nuptijs cõtingeret ob duritiã cordis eorũ, sicut nũc meretrices a principib. ꝑmittunẽ. ait etenim Iesus Mat. 19. Qñ Moyses ob duritiã cordis uestri permisit uobis dimittere uxores uestras, ab initio aũt non fuit sic, quo in loco Chryl. Homil. 33. hoc ipsum probat. Hãc ẽt tenet qđ Seneca de Romanorũ diuortijs scribit li. de remedijs fortunæ, in fine dicẽs, Nouimus veterũ mirimoniorũ repudia, & fœdiores diuortio male cohærentiũ rixas. Hãc ultimã opinionẽ D. Tho. asserit in 4. sen. dist. 33. q. 3. ad 2. col. 3. dicens frequẽtius hanc opinionẽ recipi, q quidẽ magis conuenit uerbis sacri Euangelii, vt fatet Palud. d. ar. 2. & eã probat tex. in c. gaudemus. de diuor. vbi Panor. eandẽ opinionẽ sequit. [Et ad hanc permissionem cõtinentiæ ob cordis duritiã, referẽda sunt quæ in d. c. 24. Deuteronomii traduntur. [Nã & Iudæus, qui ante susceptã Christi fidẽ repudiauit vxorẽ, eã accipere suscepta Christi fide, tenet, ẽt si ea cũ alio uiro post repudium contraxerit, si ipsa cohabitare cũ eo uelit absque cõtumelia Creatoris, ut ꝓbat tex. in d. c. gaudemus §. qui aũt. Cuius uerba transtulit Regia l. 8. tit. 9. par. 4. Sed si ante susceptam Christi fidẽ liceret Iudæo uxorẽ dimittere, suscepta Christiana fide nõ teneretur dimissam legitime & ab alio forsan ductam in uxorem accipere. C. de infidelib. de consang. & affinit. Nec ibi opinio ultima dimittenda est, imo eam oportet sequi i auctoritatib. & rationib. aliis, quas tradit Robert. Senalis Episcopus Abringensis in peculiari huiusce qõnis opusculo. Eandem probat Alfonsus Castro libro. 2. de pot. leg. pœnal [e. medio principali argumento, & Domi. Soto in 4. sen. dist. 33. q. 2. ar. 2.] Quib. & illud addendũ
5 est, ex duobus infidelibus alterum Christi fidem profitẽsum non teneri ad cohabitandum cum altero, ẽt si uelit infidelis cũ fidelitatã agere absque Dei contumelia, licet possit cohabitationẽ hanc fidelis admittere. Tho. in 4. sent. dist. 39. q. 1. ar. 3 [& ibi Domin. Soto q. vnica ar. 3. & 4. & Sylues. in uerb. matr. 8. impedimento 10. idẽ probat ex Aug. & Chryso. Io. Arbore l. 6. Theosoph. c. 10. Sed si alter qui infidelis est, vitam communem agere nolit absq; diuini numinis contumelia, Christi fidẽ ꝓfessus potest alium coniugem accipere, quo accepto primum coniugem dissoluitur, non prius. Fm Sylue. in d. impedim. 10. Palud. in 4. sen. dist. 39. ar. 2. Hor. 3. part. tit. 1. c. 6. & Tho. in d. q. 1. ar. 3. ex quib. est intelligendus tex. in c. quanto. de diuor. vbi ab Innoc. 4. exponitur, ex duob. infidelib. alterum, qui Christi fidem profitetur posse alium coniugem accipere, si infidelis nolit cum eo uitam agere, hanc Saluatoris inturia. Quod authoritate Pauli fundatur, 1. ad Corin. capitu. 7. dicentis, Quod si infidelis discedit, discedat, ubi Cæteta, fateturita Pauli verba intelligi frequentissima Doc. interpretatione, & ab ecclesia hanc assertionem receptam esse, tametsi ei non olim placerat huiusmodi sensus.

Ex his perspicuum erit, quã loquę etiam quo ad vin
culum matrimonia dirimi, quod proximo casu cõtin
6 git. Sed & alio casu dirimuntur ex religionis, scilicet, profeſſione, nondum secuta copula. c. 2. de conuers. coniug. c. ex publico eodem tit. [Quia in re est obseruandũ, in dicto cap. secundo, ex proposito, & serio, ingressum monasterij, & fugam sæculi ad hanc matrimonij dissolutionem ab ecclesia exigi. Neque quidquam oberit rõ quędam quæ colligi solet ex c. ultimo, qui cleri. uel uouent. Nãea decisio ad uoti solennitatẽ pertinet, & ad ea, quæ ei possunt iure legitimo accedere. Scire tamen conuenit hoc matrimonij diuortium ex diuina authoritate fieri, non humana. Sic enim intelligenda est regula illa, Quos Deus coniunxit, homo non separet. Quod significare uidetur tex. in dicto capitulo, ex publico. dicens hoc deduci a sacri eloquij interpretatione. optimus tex. in dicto capitulo secundo, in uerb. sanctis. adiuncta gloſſ. ibi. Ex quo idem sensit Abbas in dicto capitulo, ex publico. in fin. exemplo etiam sanctorum patrum apparet. capitulo scripsit. 27. quæstione secunda. [Quod docuisse videntur Scotus in 4. sententiarum distinctione 31. & S. Bonauentura distinctione 27. articulo secundo, quæstione prima.] Quin & ipse summus Iesus Ioannem Euangelistam a nuptijs ad castitatis professionem vocauit. testibus Hieronym. in prologo Euangelij Ioannis, & in prologo Apocalypsis, & Aug. in prologo operum in Io. Quib. hoc probare conatur Natalis Beda in censura errorum Fabri super Euangelium Io. Eandem sanctam profitentur Palud. in 4. sen. dist. 27. q. 2. ad fi. & Io. Maior. ibi. q. 2. col. 2. & Iacob. Almain de pot. eccl. 15. & idem credendũ est ecclesiæ in sacri Euangelij interpretatione. [Et oĩno obseruandum, hanc matrimonij solutionem nulla alia authoritate, quam diuina, quæ ex traditione constet, potuisse fieri, quod post huius operis tertiam editionem docet Melchior Cano. li. de locis Theolog. 3. c. 4. probat & Claudius Spencæus lib. 5. de continentia c. 4.

Ex quo consequitur non ex humano iure, sed ex ip
7 sa rei natura. & condone votum solenne matrimonij dissoluere, non ita simplex, quia uoti solenne est tradõ realis, simplex uero ipsa promissio. qđ docet Tho. in 4. senten. dist. 38. q. .ar. 1. ad 3. [Et potest eũ Ricardus ar. 7. q. 2. Dom. Soto, q. 2. ar. 1. & 2. idem Soto de iust. & iure li. 8. q. 2. ar. 5. post eundem. S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 7.] Sic ẽt sponsalia ipsa a matrimonio distinguuntur. Quamuis eg̃dẽ uoto simplici ex sola ꝓmissione qs obligetur, hęc tñ promissio ad effectum deducitur, donec datio succedat, datio uero fieri nequit, nisi quis recipiat. Ecclesia tandem constituit modũ recipiendi, & formã, qua tradõ, & sic uotum solenne fieret. Qua ratione posset credi, votum solenne ab ecclesia quo ad modũ, & formã solennis traditionis inductum fuisse, sicut explicat Palud. in 4. dist. 38. q. 2. uers. 7. Sic etiam est intelligendus
8 tex. in c. 1. de uoto. in 6. quo probari videtur, votum solenne a simplici ex humana constõne distingui. quamuis Caiet. ex illo tex. dixerit, 2. 2. q. 88. ar. 7. votum solenne ex iure humano differre a simplici. Exqb. 2. cludipõt, matrimonium carnali copula consummatum non dissolui per uotum solenne, cum in illo matrimonio iam fuerit præmissa realis traditio. c. cum societas. 27. qu. 2. Ante copulam tamen dirimitur fortiori actu, nempe promissione solenni castitatis, & sic traditione reali ad spiritualia subsecuta. Hoc ipsum est notandum ex Th. in 4. sent. dist. 27. q. 2. ad 5. & ibi Palud. q. 3. Tho. dist. 38. q. 1. Forte. in c. 1. de pact. nu. 15. & Ambr. Catharinus ff. 6. contra Caie. c. 3.

Hic uero aliqua notanda sunt, quæ ad hanc materiam spectant. Primũ, matrimonium carnali copula non consummatum minime dirimi per sacri ordinis susceptionem

rem,tex.in extrauagant. Antiquæ Io.22 tit.de voto.gl. cõiter recepta in c.vnico,de voto li.6.Imo nec dissoluitur hoc matrimoniũ ratũ ,nõ cõsummatũ per episcopalẽ dignitatẽ,quod probare vẽ tex.ubi Ant.hoc notat in c.ex parte,in 2.de conuer.coniugat.Io.And.in d.c. vnico.Aret.consi.59.col.2.Palud.in 4.sen.dist.27.q.3.ad 3. Flor.3.par.tit.1 c.21.§.3.Quorum opinionẽ sequitur ꝙ Host.in Summa tit.de conuersio.coniugat.col.4. & 5. Io.Lup.Segobiẽsem in tract.de matr.col.10. & sequẽt.

10 Itẽ & illud notandũ est,satis esse,tne matrimonium professione religionis dirimatur,sponsam a uiro cognitã esse,ẽt vi.Host.in d.tit.de conuersi.coniug.§.& utrũ. vers.quid si iuuge.Palud.in 4.sen.dist.28.q.3.col.4.Flor. 3.par.tit.6.c.21.§.1.Bald.in c.pen.de prob.col.fi.& Egidius de Gindelbertis in q.3.post disputationes Pauli de Elcazar.Duran.in 4.sen.dist.27.q.2. quamuis ꝓrium teneat Ang.in l.1.§.remouet.ff.de postulan. & Hippo.in

11 l.1.§.præterea.ff.de q.nu.15.Nec erit puniendus sponsus,qui per vim sponsam de pãti cognouerit, & rapuerit,nisi sponsam hanc præmeditantem, atq; tractantẽ ingressum religionis ,fraude & dolo per uim cognouerit.Bald.col.fi.Sali.nu.9.in l.unica.C.de rap. uirg. Ana. in c.fi.col.pe.de raptori.Quo quidem casu adhuc opinor non esse locũ pœnæ illius l.vnicæ.sed hic erit motiori pœna arbitrio puniendus ex his, quæ in d.l.vnica. Hippo.col.pen.Illa.n.tex in sponsa de futuro loquitur. quod patet ex præmissis in c.1.huius operis .& fatentur Doc.ibi,atque ita illam l.interpretatur Regia l.3.tit.20. par.7.Imo forsan dici posset,d.l.vnicam.in sponso ẽt de futuro nõ debere ita strictẽ seruari pp̃ ꝓcedentẽ tractatum,& promissionẽ matrimonij cõtrahendi . Nam ex illa pręuia coniugalis consensus promissione tẽperandus est illius legis rigor,consideratis cæteris ipsius actus contingentis circunstantijs,arg.eorum , quæ notantur in d.c.pe.de raptori.Ex quib.ẽt intelligẽdum est,quod notat Imol.Alex.Ias.& Ripa,in l.miles.§.qui iudicatu.ff. de re iud.dicentes maritum non esse puniendũ si uxorem iam ab eo cognitam matrimonio cõsummato per vim rapiat,& cognoscat carnaliter,prius tñ, quã matrimoniũ consummetur,puniendum esse sponsum,si propriam sponsam per uim rapuerit.Nec enim ita inditum ẽte id procedit,sed secundũ prætorissa erit intelligẽdũ.

Rursus & aliud considerandũ est Regia l. præmissa,

12 quæ 52.est in Taurinis legib.qua cauetur , donata ab sponso sponsæ de præsenti , ante solennes nuptias, pro parte dimidia,ratione oculi sponsæ adquiri,si casu matrimoniũ non fuerit consummatũ,quod antea sanctum fuerat in sponsis de futuro,in l.si ab sponso.C.de donation.ante nup.l.3.tit.11.part.4.Et tñ si oculo præcedẽti,per professionem religionis,ab sponsa donataria factum matrimoniũ dirimatur,neque consummari possit,adhuc opinor apud sponsam sic profitẽtẽ religionẽ, vel apud monasterium manere dimidiã illã donatorũ parte,religionis fauore,ex Corneo consilio.228.1.vo'. qui ita ridet posse Baptistã de sancto Seuerino . Idẽ Io. Lup.in d.l.52.nu.3.licet ipse in hac q.dubius sit in rep. reb.de donatio,inter uir.& ux. §.3.huic autẽ opinioni, quam probauimus,accedit tex.in c.vlt.19.q.3. ubi decisũ est,ingratitudinem,ex qua poterat filius a parente exhęredari,per professionem religionis aboleri, qđ Gratianus deduxit a Iustiniani Nouella constitõne 123. tit.de ecclesiasticis diuersis capitulis , sicuti palam est apud Græcas,& Latinas Iustiniani Nouellas , quas Gregori. Haloander magno reipublicæ literariæ cõmodo typis excusit,vt non parum sit succensendum vulgatæ Authẽticorum editionis authori , qui ira perperam paragraphum illius nouellæ cõstitõnis,in Latinam linguam traduxerit,vt plane ipsius Iustiniani Cæsaris sensus omnino lateat,quod patet in auth.de sanct.Episcopis §.nullam.qui quidem tit.idẽ est cũ eo,quẽ paulo ante ex Græcis nouellis citauimus.Vnde etiam ad uertus Alc.lib.4. parer.c.23.defenditur authoritas Gratiani,quẽ & nos I c.Rainutius.de test.nu.20.a mendacij crimine liberũ probauimus ex authoritate solius Constantini Harmenopuli,nec tñ prædictam Iustiniani nouellam eo loco adduximus,[in prima eius operis editione,] quippe q̃ eius ꝓmemores fuimus existimantes paragraphum ab Harmenopulo relatũ illius fuisse nouellæ,quæ causas ingratitudinis commemorat,cũ tñ ipse Harmenopulus eum deduxerit ex dicta constitution. 123.& simul adiunxerit plurib.decisionib.quas ex dicta nouella causas ingratitudinis tractante,referebat.

13 Sunt etiam ex nostratibus,[qui coniugium ratũ ex consensu,nondum tñ ex copula perfectum, existiment Rom.Pont.dispensatione,etiã quo ad nineulum dissolui posse.Quorũ primas obtinet gl. in c.ex publico. de conuers.coniug.cõiter approbata ut ibi asserit Panor. idem in disputatione 1.col.3.& Prep.in c.fi. de sponsa. duo.in fi.Dec.consi.112.Fel. in c. quæ in ecclesiarum. de const.nu.20.Hier.Grat.consi.1.nu.31.2.vol.& Ferd. Lozes in tract.de matr.2.dubio in 2.arg.pro parte affirmatiua.idem in tract.de noua conuers.pagan.col.5[illegible]. Nec desunt ex theologis,qui huic opinioni subscribãt siquidem Sylvest.in verb.diuortium.q.4.eam sequitur & defendit Caie.in opere.27.qq.q.25.ex canone cũ societas.27.quæstione ,secunda. Cuius litera apud Gratianum,a quo Caie.assumpsit,legitur,Cum societas nuptialis ita est a principio instituta,ut præter cõmixtionem sexuum,non habeant in se nuptię Christi,& ecclesiæ sacrm.Ex quo tex.damnat ipse Caie.cõmunẽ theologorum sententiam,qui post Magist.in 4.sent.dist.26. tenent,matrimonium etiam ante carnalem copulam significare coniunctionẽ Christi & ecclesiæ,atq; ideo indiuiduum vinculum esse . Verba autem Leonis papæ, cuius est caput illud,Cũ societas,aliter legũtur in ipsis epistolis.Extat enim inter epistolas Leonis Papæ primi eius epist.90.ad Rusticũ Narbonẽsem,ubi ca.4.1. Tom. conciliorum ita legitur,Vñ cũ societas nuptiarum ita ab initio constituta sit,ut præter sexũ coniunctionẽ haberet in se Christi,& ecclesiæ sacramentũ, nõ dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimoniũ,cum qua docetur non fuisse nuptiale mysterium. Hactenus Leo Papa.[cuius sñia eisdẽ verbis extat apud Iuonẽ par.

14 8.c.73.& Rabanum in li.pœnitentium.c.8.]Sed si consideremus Gratiani disputationem , quę illum sensum exigit,vt matrimonium ante carnalem copulam minime significet coniunctionẽ Christi,& ecclesię , vti etiã apparet ex ipso c.cum societas.& ex capitulo non est dubium eadem causa,& quæst.Cuius litera extat apud Aug.dicentem,Non est dubium illam mulierem non pertinere ad matrimonium,cũ qua cõmistio sexus non docetur fuisse,fatẽdũ erit elegantiorẽ multo esse ipsam orationẽ apud Leo.epistolam ,quàm apud Gratianum, cum dictio preter ,sit in prædicto textu pro dictione,ultra,assumenda.Verum hęc non probant adhuc Caieta. opinionẽ,quippe quæ sint intelligenda quo ad mẽmoriã repræsentans coniunctionem Christi , & ecclesiæ p carnis assumptionem , non tñ sequitur ex hoc cõiugiũ ante copulam non significare coniunctionem Christi & ecclesiæ per charitatem,& dilectionem , & sic conũctionẽ Christi cum alia iusta,authore Magist. in d. dist. 26.quod & nos notauimus c.1.huius 2.partis. Ex quib. apparet non omnino conuincere in prædicto dubio Caie.probationem. Vnde tutior,ac uerior est cõis opinio Theologorum , quæ probat matrimonium ratum nondum secuta comixtione carnis, & sic non consummatũ,minime posse dissolui Rom.Pont.dispensatione. Cui opinioni potius,quam cõtrariæ,patrocinat.Panor. in dict.

in dicto ca.ex publico.col.fin.q̃ & Io.Lupi Segobiensis sequit in trac.de matri.nu.30.& Iacob.Almain de pote stat.eccles.c.15.optimus tex.in ca.vlt.detransactio. atq; esse hanc opinionem apud Theologos cõmunem ipse Caieta.fatetur.[idẽ asseuerat eandẽ opinionem contra Caietanum secutus Domini.Soto in 4.sen.di.27.q 1.ar. 4.]Qua in re non possum non mirari Ambrosium Catharinũ , q Caietani scripta satis acriter insectat in hac opinione Caietano subscripsisse.ꝙ ex eo constat li.6.cõtra Caie.c.3.[Hæc sanè in hac q̃stione dixerim, vt sit qñ in praxim ea inciderit,illud sit maxime obseruandum, non esse matrimonium ratũ,copula tñ nõdum consummatum summi Pontificis dispensatione & authoritate, nisi ex grauissima causa,dirimendũ, quãuis etenim illa sit admittenda sententia,q̃ huic dispensationi,& dispensandi potestati patrocinet,mihi profecto satis dubia,nõ erit tuta,nec licita hmõi dispẽsatio,nisi ea maxima ex causa fiat. Nec me latet,Paulum quartum summum ecclesię Pontificẽ anno 1558.hac vsum fuisse dispensatione quibusdã ex causis,quas iustissimas esse,idẽ summus ecclesiæ præsul existimauit.Idem paulo antẽ Iulius tertius fecerat in eodem matrimonio cum ecclesię vniuersali præsideret,ipse vero non auderem a cõi Theolorũ

15 sententia discedere.]Hinc procul dubio reprobanda est assertio Socini consilio 28.j.vol.col.pen.dicẽtis Papam posse dispensare,vt matrimonium ratum , & carnali copula consumatum dirimat quo ad vinculũ.quẽ sequunt Dec.in ca.q̃ in ecclesiarum col.5.de consti.Hiero.Grat. consi.j.2.vol.nu.31.Sigismũdus Lofredus consi.50.nu. 41.quorum opinioni optimo iure aduersant Abb. in di. c.ex publico in fine.Bal.in c.lator de re iudicat.Felin.in di.c.q̃ in ecclesiarum.nu.23.nulla enim causa constitui, aut reddi potest,ex quaid,quod iure diuino,ac naturali prohibitum est,Romanus pontifex permittere valeat. Tametsi legẽ diuinam , & naturalẽ possit interpretari.

[Verum his,q̃ diximus primum illud obijcit,ꝙ Alexander tertius in c.licet de spons.duor.restatur aliquando à summis Pontificibus iudicatũ fuisse primum matrimonium nõdum copula consumatum , dissolui per sin carnali commixtione pfectum & ꝙ notat Host.in c.ex publico de conuers.coniug.scribens,posse à summo Põtifice lege lata statui,ꝙ matrimoniũ primum ante copulã dissoluat p̃ẽm copula consummatũ.Sed hæc Hostien.opinio mihi non placet,& indicia illa summorum pontificum non ptinent ad canonum vniuersalium institutionẽ,sed ad quarundã controuersiarum & litium diffinitionẽ,& iò non sunt adducenda ad probationẽ alicuius opinionis,ꝑtim cum agit de vinculo , ꝙ ex iure naturali & diuino constare videt , nec obsunt huic ñsioni l.vlt.C.de legimus.etenim illa constitutio est intelligenda qñ princeps legislator, ẽt occasione alicuius controuersiæ q̃ inter priuatos cõtingit,legẽ aliq̃,eiusq; sensum explicat & interpretat ea mente,vt illa interpretatio vim legis vniuersalis habeat,nõ aũt erit illa decisio admittẽda si simꝑ ipse Rex,vel Imperator,aut Põtifex ius dicens priuatis aliquã ferat sententiã , minimè constituens illius interpretationẽ generalem fore, nec expresim legis verba ita interpretat,vt inde cõstet voluisse principẽ,illam diffinitionem legis vim obtinere. His addo,verbum iudicasse in d.c.licet in eodẽ sensu ac cepi posse,quo verbum sentio,aut opinor, ꝙ in hac specie tradit Melchior cano.li.6.de locis Theologi.cap.8.

Illud ẽt obijci solet,ꝙ Greg.3.Pontif.Max.ad Bonifaciũ episcopũ scribẽs rndit,nepe posse maritos vxores legitimè sibi cõiunctas dimittere, & ad as ducere,si illæ ob aliquã infirmitatẽ aut ægritudinẽ nõ poterãt maritis debitũ reddere,idq; ex dispẽsatione quadã,eo ꝙ gẽs illa nup Christi fidẽ susceperat.c.ꝙ propoluit.32.q.7. apud Iuone.parte 8.c.78.apud quẽ legit in illo rñio,mulierem illã infirmitate correptã nusquã valuisse viro debitum reddere.& põt illa rñsio de matrimonio nondũ copula consumato optimè intelligi ,imo est,vt vẽ,sic intelligendum.Sed vel illa ægritudo ꝑcesserat matrimonium,& erat eius conditionis,vt ẽm iura coniugij omnino impediret matrimonij consensum,idq; eo ꝓbabilius poterit,ꝙ Greg.scribit,maritos ea ex cã dimittẽtes vxores,debere eis alimẽta exhibere,ex eq; vt sorores habere.ꝙ conuenit Lucij R.o.Ponti.rñsio,in c.consultationi.de frigi.& c.requisiti.33.q.1.quam ad hoc maritus cogi non possit,nisi sciens illud impedimentũ subesse, nihilominus illam in vxorem duxerit. aut illud Gregorii responsum ptinet potius ad quãdã pmissionẽ,q̃ approbationẽ,ꝙ vix credi põt,si verba illius epistolæ examinent.deniq;si p̃dictæ rõnes lectori nõ satisfecerint, rñdebo tandẽ salua sedis Apostolicæ authoritate,Gregorii rñsum ꝑciale fuisse , nec ad vniuersalẽ diffinitionẽ pertinere,atq; summum illum ecclesiis patrẽ aliquã rõnẽ excogitasse,qua,saluo semper indissolubili matrimonii vinculo,etiã ante copulã,id potuisse fieri sibi persuaserit,q̃ nos latet,atq; iõ nõ est exquisitè de ea re amplius disputandum , Leget tamen lector Sylvestr.verb. matrimonium.8.§.16.Dom. Sot.in 4.sent.di.34.q.1.ar. 2.colum.vlt. Petrum Soto in instructione sacerd.ca.de matrimonio lect.5.Melchior can.in dist.lib.9.cap.8.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Sæuitiæ causa põt quo ad thorum matrimonium ſeparari.*
2 *Præparatio veneni ad conatum occidendi deducta, erit ita ſua cauſa diuortij.*
3 *Furor alterius coniugis præbet diuortio cauſam.*
4 *Hæreſis crimen quo ad thorum poteſt coniugium ſeparare.*
5 *Dos vxoris hæreticæ cui ſit adiudicanda, marito ne, an fiſco?*
6 *Sodomiæ crimen iuſtam cauſam præbet d ſſolutioni matrimonij quo ad thorum, atque ibi tractatur intellectus communes cauſationes.32.q 7.*
7 *Sodomiæ vitium etiam cum famini committitur, & tunc qualiter puniatur.*
8 *Fornicationis cauſa dimitti poteſt vxor, & econuerſo maritus.*
9 *Vxor notoriè adultera, & ob id à marito expulſa non reſtituitur ex interdicto vnde vi.*
10 *Spoliatus beneficio an ſit reſtituendus obiecto ſibi notorio*
11 *Spoliatio à coniugali conſortio an ſit ſtatim danda reſtitutio, ſi opponatur notorium matrimonij impedimẽtum.*
12 *Maritus licet poſſit vxori notoriè adulteræ negare coniugale debitum propria authoritate: non tamen poteſt eam à domo expellere abſque ſententia iudicis.*
13 *Maritus propria authoritate vxorem adulteram expellens à domo, an acquirat dotem vxoris.*

§. QVINTVS.

ACTENVS egimus de matrimonij solutione quo ad vinculum ipsum coniugale,nunc vero illud agendũ erit,an matrimoniũ,manente vinculo,licitè possit quo ad mutuam cohabitationẽ. Quia in re plures cõtingere possunt casus,qbus iure Põtificio ex legis diuinæ

1 interpretatione deductis sit licita hęc separatio. [Et primo læsuitię causa potest petere vxor separationem à marito , quo ad cohabitationem , si maritus non reddat sufficientem cautionem de non offendenda vxore. capitulo 1.vt lite non contest.capitul.literas de reiud.

spoliat.quem text.dicit esse sing.Abb.ibi idem & Præp. in c.1.de diuor.Ioan. Lupi in c.p vestras.3.notab.colu. pe.de do.int.vir.& vx.Hipp.in l.fi.C.ad legē Cornel.de sicar.col.fi.explicat Alex.consi.78.in 5.vol.ad idē l.con sensu.C.de repud.Nā & vxor acriter,& inique a marito verberata, licet actione iniuriarū agere contra maritū non possit,ne is infamis efficiat, pōt tñ agere actione ī factū,vt maritus puniat.Ioan. And.in additio. ad Spec. tit.de iniur Ale.in l.diuortio.§.fi vir.3.col.ff. fol. matri. notat & Catelli. Cor. in vltimis memoriabb. in verbo actio iniuriarum.& dictione, vxor. Nec tñ est confide randa in hac cā male tractationis pterita sæuitia , sed & timor futuræ est aduertendus, vt ēt separationi locus sit 6 ex notatis in d.c.literas. & subijcit optimū exēplū Aymon Stuttianus consi. 31. qñ inter virū , & vxorē esset grauis lis sup maiori parte bonorū,cōiectura.n.pōt tūc præsumi futura sæuitia , ipsa psonarū qualitate perspecta.ī Vnde ēt erit iusta diuortii cā, si alter tentauerit ve 2 neno alterū coniugē occidere.notat Gerar.ling.65.sen sit Abb.in c.quemadmodum.in fi. de iureiu. & in locis paulo ante adductis,& Hipp.in l.vnica.colu.pen. C.de raptu virg.& in d.l. fina. probat text.in dic. l. consensu. Hinc dicebat Bal.in l.1.2.col C.commu.deleg.his casibus maritū cogendū esse extra propriā domū in loco honesto vxorem alere. Ex quo ēt scribit Anch.consil. 408.maritum non posse accusare vxorē,quo ad amissionem dotis,si vxor ipsa a marito ob eius sæuitiā fugiens adulteriū cōmiserit.Cui opinioni consentit Ioannes Lupi in rubr.de donat.inter vi.& vxo.§.20.col.2. & §.64. col.2.& in rep.c.per vestras.3.notab. ad finē ipsius principij.q vbiq; hanc opinionē Anch.intelligit, qñ maritꝰ ciuiliter accusat vxorē ad dotis amissionē.quo fit,vt forsan aliud sit dicendū,si vxor criminaliter a viro acculet qđ longius cōprobare possemus , si huic tractatui conueniret. Caute igitur , & comiter oportet maritos tractare vxores.Si.n.vt natura,& rō,& diuina phibent oia cula,vir est mulieris animus,pī,& caput, talis erit inter illos societas,qualis inter patrē,& filium,non cuiusmodi inter mancipiū , & herū , qđ eleganti orōne admonet Ludouicus Vives in libro de officio mariti.c.de eligenda vxore,ad finē. Nā & existimare dēt maritus se vxoris tociū esse,non dīm.q aūt dicatur hac in re cautio sufficiens discretus iudex arbitrabit,vt probat Panor.in d.c.literas.nu.7.cui accedit Parisi.consi.54.vol.4.nu.36.

3 Secunda cā ī dirimendi coniugium quo ad thorum erit furor,iuxta cōem sententiam, quam Alex. refert in l.si cum dotem.§.si maritus.ff.sol. matr. col.nu. ab hac tñ opinione ipse Alex.postgl.& Cum. ibi recedit . Ego vero priorem sanam sequor , quando furor esset ita ardens,ac vehemens, vt periculum esset cohabitare cum coniuge furioso,alioqui Ale. opinio verior est.

4 Tertia cā ex fornicatione spirituali constituitur.ī Nā si alter ex coniugib,hæreticus fit, vel in hæresim labat, separari pōt matrimoniū quo ad thorū.c.2.de diuor. c. fin.de conuersi.coniug.Ex quo Abb.ibi post Ioan.And. & Ant.ibidē,& Brixient.in q.6. Venet.86.dicebat vxorē

5 dotē amittere pp hanc fornicationem spiritualē. ī Nō tñ intelligas hanc dotem viro ēt catholico adiudicandā fore,sed fisco,ita Card.in d.c.6.& Gonsal.de Villadiego in tract.de bigam.q.15.nu.9.qđ probatur argu.text.in l. quinque legib.ff.de bon.damn.vbi in crimine lesæ maiestatis filio adiicitur dos vxoris, illud crimen commit tenti,igitur idē erit in crimine hæresis.c. vergentis. de hæret.qua rōne hoc idem tenet Alber.in d.l.quinque legibus.& Reperto.inquisitorum.in verb.dotes.illud tamen erit,& hic adnotandum,matrimonium ex hac causa separato , non inde esse cogendum catholicum coniugē ad cohabitandum cum altero in hæresim lapso , etiam si is pœnitentia ductus ad ecclesiæ gremiū redierit,sicu ti aduersus gl. Abb.expressim notat in c.vlt.de conuers. cōi.& in c.sic illa.de diuort.p tex.ibi.cuius opinioni optimis rōnib.accedit Alfons.a Castr.de iusta hæretic.punit.lib.2.c.7. qui hoc ipsum intelligit , qñ catholicus ab hæretico discessit,sententia iudicio ecclesiæ, q ipsum hæticū esse declarauit, qđ si propria authoritate catholicus ab hæretico diuerterit,cogendus erit alteri pœnitenti debitū reddere,ac cætera matrimonij iura,nec tñ est ad hoc necessaria peculiaris diuortij sētia p tex.in c. vlt. de hæret. & in d.c.de illa,& c.vlt.de conuers.coniug.q quidem iuris canonici decisiones,vt præmisi,intelligendæ sunt.

Quarta cā , hæresis criminis non iniuria adiungi pōt eo q ex nefando crimine oriatur , ī cum pp scelus contra naturā,vitio Sodomitarum ppetratum, peti possit coniugi diuortium quo ad thorum. c. oēs cautiones. 32.q.7.qui tex.descriptus fuit per Gratianum a Hiero. in epistol.ad Amandum.3.epistolarum Tomo, vt obiter lectorem admoneam falso in vulgatis decretorum codicibus tribui dictum canonem Hierony.ad Damasum. Nec eius litera syncera est apud Gratian.siquidem ibi scribitur matris præstationem , in emendatis Hierony.epistolis legitur,matris perfusionem. ex quo tollitur glo.ibidē inconcinna expositio.Sed hanc quartam diuortij cām legitimam esse asserunt Calde. Anto. Abb.& Anan.in c.maritis.de adult.Syluest.in verbo, diuortium.q.7. quorum opinio cōis est , vt fatetur Abb. in d.c.maritis.& Barbat.consi.64. in 1. vol. & Lambert. de iure patron.1.par.2.lib.q.9.ar.18.in fine.Cui opinioni ēt adnæret Chassa.in consuetu. Burgund.rubr.7.§.3. verſi.1.q̄ro.nu.6.licet Inno.in c.1. de adul & glos.in d.c. omnes.& Alvarus Pelagius de plāctu eccles lib.2. ar.2. col.5.dissentiant,contra quos adest Hieron.recte intellectus in dicta epistola, & apertissimè D. Ambros. 1. ad Corinth.c.7. dum dicit,aut virum quærat vxoris inuertere,quibus verbis innuit posse vxorem petere separationem matrimonij,quo ad thorum,si fuerit a viro tentata ad vsum contra naturam . quod etiam Barbat. asserit in d.consi.64.1.vol.quem sequitur Decius in l.1.num.28. C.de secund.nup.Nam & illud constat, ī crimen Sodo- 7 miæ,etiam cum fœminis,& flagitiosè committi.quemadmodum probat Hieronym. Paulus in practica Cancellariæ.fol.40.probat tex.in c.vsus.32.q.7.notat opinè Card.in Clem.vnica,q.13.de consangui. & affinita. Dec.in d.l.1.C.de secund.nupt.& Alciat.lib.10. parerg. c.11. addit tamen hoc crimen non puniri pœna ordinaria,qua commissum cum viris puniretur. quod ipse falsum esse confeo , quando crimen hoc nefandum vir cū fœmina eo commiserit modo quo cum viris solet à Sodomitis perpetrari, nec enim minus est scelus istud imo vero Sodomia.Quod si fœmina viri officio fungens aliam subegerit fœminam,admitti fanè poterit Alciati & Mariani,quem ipse refert,opinio , tametsi Salic.in l. fœditissimam.C.de adulte.& Boerius dec.316.col.vlt. existiment hoc crimen vti proprium Sodomiam puniendum esse.

Quinto,hanc diuortio cām præbet fornicatio carnalis, ex Dei optimi maximi elogio Matthæ. 19. dicentis Quicunq; ī dimiserit vxorē suam,nisi ob fornicationē 8 & aliam duxerit,mœchatur. Ergo licet vxorē dimittere cā fornicationis,& id iura canonica passim referunt.ca. ex parte.C.de spons.fal.c.significasti.c.ex literis.c.gaudemus.de diuor.c.intelleximus.c.fi. de adult.cap. iux. de proc.l.cōsensu.C.de rep.(quo in iure par est vtriusq; cōiugis conditio . Nam vxor pōt petere matrimonij separationē propter viri fornicationem , iuxta & vir ob vxoris adulterium. quod omnium consensu receptum extat,itaque rationi consentaneum esse asseuerat diuus Basilius in canon. 9. & 21. licet fateatur , consuetudine obtentum esse, non posse maritum propter fornicationem

nicationē ab vxore dimitti,quam dīam nos plane negamus,& iure negari debet.] Est tamē necessarium iudicium ecclesiæ ad hanc separationē cōstituendā.c. pleruq; de don.inter vir.& vxo.c.porro.de diuor. quibus iurib. probatur maritum propria auctoritate vxorem

9 adulterā dimittere nō posse.ī Si tñ adulterium esset notorium,posset vir propria authoritate ita expellere a se vxorē , vt expulsæ nequaquā cōpetat interdictū vī vi, nec recuperandæ possessionis. c. significasti. de diuort. gl.in c.fi.de adul.Regia l.8.tit.2.p.4. qđ comprobari pōt ex eo,q agenti interdicto vnde vi in matrimonio,& sic petenti se spoliatū restitui , obstat exceptio deficientis iuris,sit notoria sit.vt notat Præp.in c.2.3.q.1. Imol.in c.ex conquæstione,de rest.spol.& Gul.Chassador.decis.3.tit.de rest.spol.text. optimus in c.literas.eod.ti.ex quo Abb. ibi notat vxorē spoliatam minimè esse restituendā,si probō consanguinitatis incontinenti offerat. Si.n.fieret restō,& sequeretur eamis copula,morteliter peccaret is,q sciens matrimoniū non valuisse, debitum redderet.Ob eurandū ergo hoc mortale peccatū, non est restō concedenda quo ad carnale cōmerciū, si impedimenti ,pbō in incontinenti offerat, qđ Ale. notat in l.naturaliter.§.nihil.5.fallent.ff.de acq.poss.

10 Nec mirū,ī Nā spoliatus ecclesiastico beneficio nequaquā est restituendus,si aduersus eum notorius defectu tituli obijciatur.ex c.ad decimas.de rest.spol.in 6.notat Inno.in c.constitutus.de filijs presbyt. Abb.& Aret. in c.si constituerit.de accusa. Ant.& Fran.in c. bonæ.de appellat.7.dīa.Præp in d.c.2. 3.q. Imol.& Abb. in c. in literis.de rest.spol.nu. 11. & 28. idem Abb.in c. cum ecclesia Sutrina.de caut.poss.& propriet.col.5.& Henr.in c.cū venissent.de institu.quorū opinionē asserit esse cōmunē Chassador.d.deci.2.qui eam sequitur,& no.Lud. Gomez.in regu.de annali poss. q. 58. Nec me latet eundem Gomez.in reg.de non iudican.iuxta form.q.5.asserere,qñque in prætorio Rotæ hanc Inn.sñtim reprobatam fuisse.Nec desunt iura,quib.reprobari possit.Nā & in bñficio ecclesiastico prædo est restituendus.c.in literis de rest.spol.Cui tamen rīderi pōt,non procedere qñ in iudicio constaret spoliatum esse prædonē,tunc.n. restō oīno negari dēt.ī n Inno. & Imol. ibi & Cors.in tract.de excellencia Regis.q.72. Nec obest Abb. interpretatio, dum i lum tex.intelligit , ēt si constet in iudicio spoliatū esse prædonē, quia id locū habet in cæteris rebus, non tñ in ecclesiasticis beneficijs. vt ibi notat Ioā. de Imo.& sensit optimè Old. consi.1. quāuis & in cæteris reb.tpal b. quarum restōnē spoliatus petit, lit restō deneganda si constet notoriè in iudicio, tunc spoliantē in eis ius hre,ad spoliatū vero minimè eas pertinere. ex eodē Imo.in d.c.in literis.post Ant.& Abb.ibi.col.4. gl.& cōem in d.c.ac decimas.in quo non satis mihi placet.Pan.in d.c.in literis.nu.28.dicens restōnē beneficij ecclesiastici impediri, ēt in cā spoliationis.si confestim offerantur paratæ ꝓbationes defectus tituli in ipso petente restōnem.citat tex.in d.c.literas. quē ego intelligo, qñ ex restōne immineret mortale peccatū ipsi reo, nequis a iudice cogatur mortale crimen committere, vt in cā matrimoniali.Vnde Ant.in d.c.in literis cōstanter asseruit,restitutionem in beneficiis minimè negandam, si notorius defectus non opponatur, ēt si incontinenti, atque statim offerantur probationes paratæ.

His tñ, quæ de matrimonio diximus, obest insignis tex.in c.porro.de diuor.Ex quo gl in c.ex conquæstione.de rest.spo.dicebat,ī coniugem spoliatum restituendum esse ad coniugale consortium,ēt si opponatur ex- 11 ceptio consanguinitatis notoriæ. Cui obiect oni rīdent Abb.in d.c.porro.& Imo.in d.c.ex conquæstione, atque Lanf.in rubr.de caut.poss.& propriet.col.5. non esse,in c.porro.statutum restōnem , data notoria cōsanguinitate,concedendam fore,sed id tñ prohiberi , nec maritus propria authoritate vxorem ita expellat , ēt si notoria sit consanguinitas. Sed hoc non conuenit, quia maritus potest vxorem expellere propria authoritate propter notoriam fornicationē, sicuti censet gl. in d.c. fi.de adult. quam modo probauimus. Hinc Ias.in d.§. nihil cōe.nu.46.nouiter,ut is existimat, conatur interpretari prædictum tex.in c porro.dicens exceptionem notoriam non esse contra agentem rōne spoliationis, admittendam,si concernat ipsam proprietatem.sed tūc demum vere obstare,qñ concernit ipsam possessionem vt in c.significasti.eo.tit.quod de exceptione fornicationis loquitur,quæ ipsam cohabitationem thori impedit & sic possessionem coniugii. Verum si Ias. optime peraret,quæ paulo ante tradidimus,aperte vidisset,etiam conuenientibus oculis , exceptionem notorii defectus in ipsa proprietate,obesse agēti in redditu vel levi, maximè in his spiritualibus. Nec Ias.fuit huius concordiæ primus auctor ,siquidem & Præp.in sum ma.3.3.2. ante ipsum Ias.aperte ita prædicta iura intellexit. Quo fit,vt Abb.& Imo,ratio mihi potius arrideat,quo a ipsa mu- 12 tua obsequia coniugalia, non ī enim absque iudicio ecclesiæ dēt quis vxorem ab eius consortio expellere, ēt ob notoriā consanguinitatē, seu notoriam fornicationē, licet possit coniugale debitū ei negare, qđ ēt liceret pp occultū adulteriū,vt docet Abb.in c fi.de adul. & ī c.ex parte.C.de spons. Th.in 4.senten.dist.35.artic.3.& Palud.in 4.senten.dist.27.q.4.ar.2.& dist.35.q.1.arti.4. Q11 in re mihi displicet Abb.opinio qui post gl.in d.c. fi.& alios,quos ipse allegat,asserit,ob notoriam fornicationē vxoris licere marito propria authoritate expellere a domo vxorem.Nec.n.constat ex iurib. ab eo adductis id licere,imo contrarium no.Ant.in d.c.fin.& glo. in c.32.q.Nam & Th.d.ar.3.scribit maritum non posse sibi ius dicere,quo ad separationem cohabitationis. & idē asserit Syluest. in verb. diuortium. q. 8. Pōt autem opinio Abb. & gl. procedere , qñ vel vxor esset iudicio crimen confessa,vel publicè cum adulterio cohabitaret ex gl.in d.c.32.q.1. Non tamen sequitur ex his restōnē omnino concedendam esse,data consanguinitate , vel fornicatione notoria,ēt si maritus temerè,& absq; iudicio ecclesiæ expellat vxorem a se. Nec dictis iuribus cōuenit alter Pan.intellectus,dum fatetur restitutionem faciendā,quo ad mutua obsequia, non tñ quo ad carnalem copulam,quia ex c.significasti.constat,nec ad obsequia restituendū esse spoliatum coniugem , existente notorio iuris defectu.licet Fran.a Ripa in d.§. nihil. nu. 34.ad hunc vltimum Abb. intellectum declinet. Hinc apparet minimè admittendū esse, quod nouissimè Corati.scripsit in §.nihil cōe.nu.10. & in libr.1.Miscel.c.2. dicens ēt in matrimonio restituendum esse coniugem spoliatum,non obstante notoria consanguinitate, non enim licet tunc marito propria authoritate vxorem a se abiicere,dene gādam tñ esse restōnem,si notoria fornicatio opponatur,quia propter eam marito licet propria authoritate vxorē expellere a domo,quo casu spoliatio fit iuris authoritate,& iō non datur restō. Hic etenim intellectus ex prædictis improbatur . Quibus & illud addendum est , non esse vxori agenti ex spoliatione negandam restōnē , ēt si maritus fornicationē abiiciat,& offerat eius ꝓbationes statim paratas.Quamuis etenim tunc fiat restō , non subit ipse maritus periculū mortalis peccati ex carnali coniunctione , vt superius docuimus ex Caie. Tametsi D.Tho.in 4 sen.dist.35.ar. 3.teneat restōnem in hoc casu negandam esse.

Cæterum ī ēt si maritus vxorem adulteram , nec tñ manifesti facinoris ream,propria authoritate expulerit,dotē amittit uxor,& eam ex adulterio vxoris hæres maritus , agenti enim vxori ad dotem obiicere poterit

ſtir fornicationē ab ea antè expulſionem commiſſam. quāuis Abb.in c.plerunque. de don.inter vir. & vxorē. hoc intelligat, qñ maritus ob notoriam fornicationem vxorem eiecciſſet,non tamen video,quo ad dotem exceptione fornicationis defendendam congruam differentiæ rationem. Nam maritus excipiendo,fornicationem vxori obijciens conſequi dēt dotem , & alia ſimilia , vt notant Ananias in d.c.intelleximus.Præpoſ.in c. ſignifi caſti.in fi.de diuor.& Pariſ.conſi.4.vol.4.col.vlt.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Vxor ẽt putatiua propter adulterium dotem amittit.*
2 *Vxor propter adulteriū perdit arras,atque paraphernа.*
3 *Oſculum aliique tactus impudici an inducant adulteriū probationem.*
4 *Dos vxore adulteriū committente, cui adiudicanda ſit.*
5 *In accuſatione ciuili adulterij , pariter iudicantur vir, & vxor.*
6 *Lite etiam conteſtata vxor poteſt obijcere viro,accuſanti eam ciuiliter,exceptionem paris criminis.*
7 *Maritus an poſſit accuſare vxorem de adulterio, ſi illius criminis conſcius eam carnaliter cognouerit.*
8 *Iudex eccleſiaſticus ſolus eſt competens in lite , ſuper diuortio etiam ratione adulterij tractanda.*
9 *Heredes mariti,an poſſint accuſare vxorē de adulterio?*
10 *Vidua ſtuprum committens,an pœna adulterij puniенda ſit?*
11 *Intelligitur ad l.ſi vxor.verſ.qnamuis.ff.de adul.*
12 *Vidua ſtuprum committens amittit ex Regia lege dimidiam lucrorum partem.*
13 *Vxore a viro dimiſſa ex cauſa fornicationis , an poſſit vir aliam priori viuente, vxorem accipere.*

§. SEXTVS.

1 VXOR ꝛ vero adulterium committens dotē amittit , & ea viro lege adiudicat, ſententia iudicis ſecuta.tex.in c.plerunque.de don.inter vir.& vxo.l. cōſenſu. C.de repud.ẽt li vxor ſit putatiua, non tñ vera.gl.in d.c.plerunq;.quam ibi ipſe ſingul.ſcribit Abb. & eam ſequuntur Henr. Collect. & alij cōter.vt ipſe Abb.Ant.& Præp.fatētur.idem aſſerit Bal.Nouell.in tract.de dote.par.11.§.hactenus.nu. 36.dicens hanc opinionem cōem, quam Bar.probat in l.ſi vxor.§.plaue.ff.de adul.Pau. conſi. 147.in 2. volu.& probatur Regia l.81. Taurin.licet gl. in d.l. conſenſu.cō trarium teneat,quam putat eſſe ſing.Barb.in c.2. vt lit. non conteſt.nu.63.eam ſecutus propter tex. egregium in d.l.ſi vxor.verſi.ſed ſi ea.quo tex.vxorem putatiuam maritus iure extranei acculat , non iure mariti , igitur non conſequitur dotem.Hæc tamen argumentatio nō ſatis applaudet,quia & ſi iure extranei acculet,quia maritus eſt,dotem ſibi vendicat ex lege.

2 Amittit ꝛ deinde vxor adultera arras, atque paraphernа.gl.in d.c.plerunque.quā dicit ſing.Rom.ſing. 1 ꝛ.Ial. in l.2.ff.ſoluto matrim. & idem in rub.C.de iud. Hipp. in l.pē marito.nu.3.ff.de qōnib. & ſequitur eam Gerar. ſing.48.quamuis Abb.& Præpoſ.in d.c.plerunque. contendant,hanc opinionem iure non probari. Sed cōi opinioni accedit,q̄ acquiſita mr̄imonio conſtante ,q̄ Regio iure cōia ſicut viro , & vxori , amittit ipſa vxor pp adulteriū.l.4.tit.4.lib.5.in ordinat.reg.Ioannes Lup. in repetit.rubr.de donat.inter vir.& vxor.& §.20.col.1.ad uerſus vero opinionem cōem obſtat turtis tex. in auth. vt liceat matri, & auiæ. §. quia vero plurimas. collat. 7. vbi non exiſtentib.filijs , propter adulterium ex bonis, q̄ præter dotem, & donationē ante nuptias, vxor hēt, vir acquirit quantum æquiualet tertiæ parti dotis. quē tex.Rom.not.in l.Lucius.ff.ſol.matr.& Gul.Mayn.in l. in ambiguis pro dote.ff.de reg. iur.nu.250. [Nec p cōi eſſe efficacem inductionē legis regiæ ipſe exiſtimo, nec vnquam exiſtimaui. Etenim longè rō paraphernarum ab his bonis, q̄ matrimonio conſtante arguuntur. Qđ doctè probat poſt tertiā huius operis editionē Emmanuel Coſta in c.ſi pr̄.par.1.verb.legauit.nu.46.Induxi ſi quidē legē regiam in quoddā argumentū , nec vt eſſet efficax inductio, alioqui ſaltem in his regnis nō fuiſſem 3 aulus acōi opinione diſcedere.] † Nec illud omittendū eſt,non tm̄ ob adulterium vxorē dotē amittere,& priuari conſortio coniugali,ſed & pp oſculum. Bald. in c. tuæ.de procuratorib.gl.in l.1.ff. de varijs,& extraordinarijs criminib.& in c.non oportet.81.diſt.& in c. nec aliqua 27.qō.1.tex. in c.1.quib. modis feud. amitta. Ioannes Lupi in rub.de donationib.§.78.nu. 10. Ripa ī rub. de iudic.col.3.Curt.Iun.in rub.C.de eden.Ego vero id expeditum habeo,feudatarium beneficio priuari,ſi per laſciuiam aulus fuerit oſculari vxorem Dūi , quod in d. c.1.probatur, alijs vero caſibus Bal. ſnī am probarem ad effectum, vt ex oſculo coniectura ſit aſſumenda adulterii,ſicut Alciatus explicat lib.4.parerg.c.x. Dec.in rubr. de iud.col.1 dicens ipſam vxorem ab hiſce adulterii pœnis immunem fore cenſendam,ſi probauerit intra oſcula ſines ſtetiſſe, neq; ultra progreſſam fuiſſe. Nec ab hac opinione diſſentiunt gl.prædictæ,cū dixerint,oſcula eſſe argumenta adulterii.idem probat gl.per tex.ibi.in c. dixit Dominus.22.q.1.& ita intelligendus eſt text.in c. maritis.de adulteriis.ex mente Ananiæ,& Doct.ibi nō enim pōt verē dici fœminam adulterii ream eſſe ex ſola ſuſpicione,ita vt ſuſpicio illa pro crimine adſumatur, bene tñ pro iudicio,& argumento adulterii , ex quo vehementer ſuſpecta ſit,eaq; ſuſpicio violenta arbitrio boni viri , vel indubitata exiſtimetur iuxta textumin cap. ex literis.& cap.ſequenti.de præſump.Felin.in c.afferre eod.tit.Aret.Ale.Soc.& Ial.in l.1.nu.12.ff.ſi certum pet. Hipp.in rub.C.de probat.nu.238.textus ad id in c.præterea.de teſtib. Ex his vero præſumptionibus quandoque fertur in ciuilibus diffinitiua , & ordinaria ſententia,quandoque etiam in criminalibus,arg.l.vlt.C.de p̄bationib.quæ de indiciis indubitatis loquitur. Vnde in hac quæſtione licet Nicolaus Bellonus in rub.C.de edē do.nu.81.ſcribat opinionem Bald.communem eſſe,addit tamen, ex amplexibus, & oſculis tantum, non poſſe fœminam conuinci de adulterio, etiam ad effectum, vt dote priuetur , quamuis ex his actibus grauis deducatur adulterii præſumptio, ipſe latè ibi diſputat. nu. 62. Cæterum hac in re libenter adnotabo , impudicam vitam agere eam fœminam,quæ amplexibus, oſculisq́ue virorum vtitur , aut inhoneſtos tactus ſponte patitur, eaq́ue ratione ſubinſeram , legatum amittere ſibi relictum ſub conditione,ſi pudicè ac honeſtè vixerit,quod Baldus reſpondet conſi.207.vol.4.

Sed & hæc, † quæ de amittēda dote diximus ita acci 4 pienda ſunt, vt locū habeant,qñ maritus vxorē accuſat ciuiliter,nam ſi criminaliter, aliter dos diuiditur a lege, auth.ſed hodie.C.de adul.nec uiro applicat.Iuxta opinionē,quam Imo.& Ale. ſi. col. poſt alios ſequuntur in l.cū mulier.in 1.ff.ſoluto matrim.Lege uero Regia 15. tit.17.p.7. etiam ſi maritus criminaliter accuſet,dotem, & arras conſequitur,non extantib. liberis. Cæterū ſiue maritus accuſet criminaliter,ſiue ciuiliter, ſi ex eo mr̄imonio liberi extiterint , bona adulteræ cōſequunt poſt obitū illius coniugis,cui a iure dant. text. in auth. vt liceat matri,& auiæ.§.ſi uir.de adulterio.& §. qa uero plurimas.gl.inſignis in c.vt lite non conteſt.Regia l.1.ti.7. lib.4.Fori.Nec imputantur filiis in legitimā, quā ex bonis ipſius,q̄ bona illa propter adulterium acquiſiuit,habituri ſunt.Bal.& Barb. in d.c.j. nu.64. ex pdictis iurib.

Nec

Nec maritus illa liberè capiet niſi p̄ portione,q̄ cuilibet filio prioris mr̄imonij obuenerit. Bal.in l.hac edictali.col.2.C.de ſecū.nup.& ibi Steph.Ber.nu.36. Crem.ſing.86.ac Ioan.Lup.in d.rub.de dona.§. 20. In 5 hac tñ accuſatione,adulterij quo ad ſeparationē thori & amiſſionē dotis ita pares exiſtimant a iure vir, & vxor,vt vir repellat ab acculatione , ſi ei obijciat vxor ſi dē cōiugij fornicatiōē violaſſe.c. Itelligimus, de adul. c.2. vt li .non conteſt.vbi Abb.dicit,ſecus eſſe ſi marit' vxorē accuſet criſtr.l.2.§. ſi publico. ff.de adult.Paul. conſi.402.1.vol. Ang.de maleſi.I verb. che m'ay.adulterato.Ioan.Lup.in d.rub.de donat.§. 20.ſenſit Abb.I c.1. de iureiu. Vxor tñ non p̄t maritum ob adulteriū accuſare criminaliter.l.1.C.de adul. & ibi gl.& Sal.Io. Lup.in d.§.20.Hippo.in l.patre, vel marito. ff. de qō. nu.11. Ex qb.cōſtāter aſſerit Pau.d.conſ.402.vol.1.vxorē excuſari ab acculatione adulterij ciuili, ex eo q̄ maritus concubinā habuit. idē notat Hippo.in d l.patre. nu.14.Imo lata ſnī a diuortij ob adulteriū vxoris,ſi vir fornicetur , cogitur vxorē in conſortiū coniugale admittere,tex.ing.ſm Abb.ibi,c.ex literis. de diuor.gl. Anch.Ant.& Ananias in c.ſi.de adul. vbi Abb. & in d. c.ex literis. dicit hanc opinionē eſſe cōem. Brix. idem p̄bat in q.dāicali.34.& Præpoſ.in d.c.ex literis. fi. col. quorū opi.cōis eſt,vt aſſerit Fel. in c.lator. nu. 9. de rē iud.eā ſecutus.cōtra gl.in c.apoſtolus.32.q.7. & Abb. in d.c.ſi.qui voluit,primā opinionē procedere ex offō 8 iudicis non ipſa vxore petente. Sed æquiorē eē cōem aſſertionem not. Guli. Mayneriusin l.in ambiguis p̄ 6 dote.ff.de reg.iur.nu.207. † Ex quo deducitur, vxorē poſſe poſt litem conteſtatā viro accuſanti obijcere exceptionē paris criminis,ẽt ante litem conteſtatā commiſſi. Abb.in d.c.ſi,& ſi Ioan. Lup.in d.rub.de donat. inter vir.& vxo.§.20.col.2.contrariū teneat, quem refert,& ſequitur And.ab Exea in rub.ff.de pac.nu.377. p1.ſi maritus.§. ſi ſcriptiones.ff.de adul.qui text.hac in re minimè concludit, ſicuti nec l.7.tit.17.p.7. quia loquuntur quo ad repellendum maritum ab accuſatione criminali,quo caſu exceptio vxori cōpetens ad maritum excludendū a iudicio , eſt opponenda añ litem conteſt. Imo poterit vxor ob fornicationē mariti agere ad thori ſeparationem, & ad dotis reſtōnem.c.1. & ibi Abb.Imol. & Barb.in c.1.vt lit.non conteſt.tradit latē Soc.Iun.conſi.32.vol.2.col. . quin & poterit libellus ille admitti , quo vxor agit contra maritum ad reſtitutionem dotis ob adulterium.& inopiā ipſius viri. Dec.conſi.212. Duramq; nimis eſſe legem,quæ fornicationis cauſa virum, & vxorem diſpares fecerit , con- 9 queritur feſtiuē Syra anus apud Plaut.in Mercatore.

Verum ſi maritus † ſciens vxorē eſſe adulterā cum ea carnaliter coierit , mores eius approbare vī, atq; ei ignoſcere.gl.ab oīb̄us recepta in c.ñ. de adul.eſt tñ intelligenda quo ad cōmiſſa crimina, non quo ad committenda.gl.& Præpo.in d.c.plerunque.Ioan.Lup.i c. p veſtras.§.9.nu.18.Regia l.9.tit.17.p.7. in quo duo ſugienda,ac reprobanda ſunt.Primum quod Sal.in l.qñ Alexandrum.C.de adult.ſcribit,in d.caſu,nec cōmiſſa crimina poſt primi adulterii indulgentiam , a marito accuſeri poſſe pro quo adduci ſolet text.in c.de Bādicto.32.q.1.ibi, Nullum ei duntaxat ſimile committendi periculum allaturus. Is enim tex. iudici eccleſiaſtico conſulit,vt a viro,qui adulteram vxorem denuo recepit,cautionem exigat,ne eam occidat,ſi forſan in adulterium relabatur. Vnde non negat viro ius acculandi crimen, poſt prioris adulterii remiſſionē cōmiſſum. Cui interpretationi mirē ſuffragat Tridentinæ Concilium c.46.Cuius verba ſunt:ſi cuius vxor conſtuprata fuerit,& p̄terea maritus capitali ſoſa delere illā machinauerit,ipſa vero vrgente mortis periculo,ad eſm cōfugerit,& auxiliū q̄rerit,operuiori,ſi pōt,eſs labo

re deſudet, ne occidatur. Si vero non pōt, nullo modo liceat ei requirenti eā reddere viro ad occidendum , q̄ ſe ei obtulit ad defendendū, ſed ſolerti cura trāſmittet eam ad locū,quem ipſa delegerit,vt ſecura uiuere poſſit.Si vero interdū maritus eam iuenerit,& repetierit, ēm ſeculum poteſtatē habuerit,quid agere ei velit, ſed audiat S. Aug. dicentem, Cum.n.vir a virtute nomen accipit,& mulier a mollitie,i. fragilitate, quare contra crudeliſſimam libidinis beſtiā vult vnuſquiſq; vxorē ſuam eſſe victricem , cum ipſe ad primū libidinis ictū victus cadat?Nam quicquid contra fidem catholicam mulieribus non licet, nec viris licet . Si aût eadem mulier timore perterrita a loco,vbi eam eſs deſtinauit, fugerit,& vir eius ab eſo ſemel aut bis,vel ſepius repetierit,ſi vitam ei obtinere poſſit,pquirat,& reddat, ſin autem,oīno non reddat.Hactenus Tridentinus Synodus.Secundum,qđ in prædicta qōne eſt improbandū, a Ioan.Lup. aſſertum reperio in d.§. 9. nempe mariti posſe primum delictū ad iudiciū deducere, ſi uxor ſibi reconciliata,in crimen adulterii incidat.Id.n.falſum eſt.Si quidem primū crimen deferri non pōt ad iudicium,ſed tm̄ illud nouum delictū.Nam illud primum iā eſt extinctum remiſſione,& indulgētia mariti.c. de his.vbi not.de accuſat.& in l.tranſigere.C. de tranſac. qb.locis tradit,crimē ſemel trālactiōe, vel remiſſione accuſatis extinctū ñ poſſe ab eodē ad iudiciū adduci.

Huius aût controuerſiæ,† qua inter coniugatos agi tur de diuortio quo ad thorum pp fornicationem, ſolus eccleſiaſticus iudex legitimus , eſt iuxta cōem noſtrarum opinionē,quam refert Dec. conſi.212.licet ipſe hanc cām ad utrunq; forū mīstim p̄tinere credat, qđ ego nō admiſerim,cū hic tractetur de cāuſali cohabitatione diſſoluenda.Sic ſanè,ẽt ſi Ioan. Rupellan. lib.1.Forenſ.inſt.Gallię.c.25.cōem ſequatur hoc adiiciens , poſſe iudicē ſeculārē tractare ac definire litem, vbi vxor agit aduerſus virum,vt pp lepr̄ā, qua is ſit pcuſſus, ab illo liceat ad tōs diuertere. Ego exiſtimo, & de hac controuerſia iudicē eccleſiaſticū cognitum eſſe. Igitur laicus iudex minimè tractabit cām mr̄imonialē , quāuis ad thori ſeparationē ob adulteriū agat. Nec decet ſecularem iudicem hac in lite ius dicere, vt p̄bat diſtinctio tex.in c.accedēs.de p̄cur.& Regia l.1. tit.9.p.4.Cæterū hoc in loco dubiū egregiū ſele offert an vidua cōmittens ſtuprum,dotē amittat,aliaq; bona,q̄ procul dubio amitteret,ſi viuente marito fornicaretur.Quā ī re,quo facilius percipiat,tria notāda ſunt.

Primum,† vxor,q̄ marito viuente adulterium commiſit,quo ad viri notitiā peruenit,ab eius hr̄dib. accuſari non pōt,ad amiſſionē dotis.tex.in l.rei iudi. verſ. hr̄d.ff.ſolu.mat.vbi Bar.hoc not.& dicit ibi eſſe cōem opin.Alex.col.1.idē Ant.Abb.& Præp.in d.c. plerunque.& Ial.in l.ſororem.C.de his quib.vt in ind. in fin.

Secundum , vxor viuente marito,ſeo tñ ignorante adulteriū cōmittens ab eius hr̄dib. ad amiſſionē dotis accuſari pōt.ita Cyn.in l.ſi. C. de reuoc. don. Rom.in d.l.rei iudicatæ.§.hr̄di.ubi Aret.col.ſi.Hipp.in l.unic. C.de rapt.virg.nu.67.Præp.in d.c.plerunq;.col.2. An. Tiraq.in l.ſi unquā.C.de reuo.don.uerſ.ſuſceperit.nu. 176.Abb.in c.vlt.3.col.de don.poſt Anch.ibi,q̄ cōiter recepti quo ad illius capitis deciſionē hāc opinionē aſſerunt,qb.& Ripa accedit,dicēs eorū ſnīam cōem eē in l.ſi.C.de reuoc.don.q.61.Et q̄uis Bal. & Imo. in d.l. rei iud.idem Bal.conſi.182.8.cōtrariū teneant, prior tñ opinio in praxi ſeruabitur ex Ale.in d.l.rei iudicatæ.

Tertium,uidua marito mortuo ſtuprum cōmittēs perinde dotē amittit,ac ſi marito viuente adulterium cōmiſiſſet.ita Paul. Caſtr.notat in l.fideicōmiſſum.C. de fideicō.idē conſ.147.1.uol. Præp.in d.c. plerunq;.§. col.Ial.in l.2.nu.6.ff.ſol.mat.idē Pau.Caſtr.in l ſororē. C.de his.quib.ut indig.Hipp.in d.l. unica.nu.5 1.F.

in c.pastoralis.de iud.Gerar sing.48.Io.Lup.in rub.de donat.§.67.nu.6.Hippo.sing.416. Maritus enim sicut offenditur ex adulterio matrimonio constante commisso,ita ex fornicatione,eo mortuo ab[uxore ppetrata,iniuriam patitur.Bar.in l.pen. C.de adul.Sed Paulo Cast.refragatur Alex.in d.l.sororē,dicens viduā ex hac fornicatione dotē non amittere, nec accusari posse, quia id nullo iure est statutū.idē notant'Ias.in d.l.fidei cōmissum.Guliel. Mayne. in l. in ambiguis pro dote nu.208.ff.de reg.iur.& Dec.in d.c. pastoralis. pro hac
11 opinione adducentes[rex,in l.si vxor.ver.quāuis.ff.de adul.vbi Iurisc̄ōsultus, in vidua, censet stuprū ipune cōmitti,loquitur tm̄ in vidua meretrice, & quo ad impunitatē illius,q cū ea fornicatur,non quo ad ipsā viduā,ex notatis p Hippo.in sing.151. Tametsi aliter illā legē intelligat And. Ale.lib.2.parerg.c.40.nā in d.l.vulgarē vxorē interpretatur ex his authorib.quos ipse adducit non meretricē,vt Accurs.& Doc.intelligūt,sed ex aduentitio vulgo,non ciuē Romanam. eiusdē sniæ est Catelli.Cotta in vltimis memorab.in dictione meretrix,quin & Bud.in d.l. si vxor. vulgarē vxorē plebe iā interpretatur, quorū interpretatio licet cōgrua sit, non tm̄ oīno Accursianam tollit,quia vxor vulgaris ēt dici potest meretrix. Ex Ouidio lib.4.Fastorum:

Nomina vulgares veneres celebrate puellæ.

Eo q̄ corpus vulgauerit, vel ex more,quo meretrices apud Aediles licentiā stupri vulgarent,authore Tacito lib.2.cuius Ale.meminit d.c.40.Hinc & valerius Maximus libertinā quandā meretricē,vulgarē appellat lib.6.c.3.Nec aliter,inquit,Quintus Antistius Vet' repudiando vxorē,qđ illā in publico cū quadā libertina vulgari secreto loquentē viderat.Verū opi. Ale. ꝓbat tex.in auth.de rest.& ea,q̄ parit in vndecimo mēse.§.fin. vbi vidua, q̄ post annum luctus est fornicaria nō est puniēda pēnis a lege statutis cōtra fœdo nubentes fœminas,ergo & detē non amittit.l.1. C. de secun. nupt.vū in vidua intra annū luctus fornicante,probari posset opinio Pauli,quā Ale.sequit reg. 2. de ꝓsump.
12 ꝓsump.9.ex d.§.fi.Et intra luctus annū eā verā esse cē set Ioan.a Garronib.in auth.eisdē pēnis. C. de secund. nup.nu.8.alioqui Ale.opinio verior,ac benignior est, quā in lite cōtrouersa, sniā lata cōprobauit Chassan.in cōsuetu.Burgund.rub.4.§.6.versi.mulier.nu.24.& eā dē approbat Caro.Molin.in cōsuet.Paris.tit. 30.q. 30. ampliat.6.Et fortassis in praxi potius admittetur Al'. opi.ēt intra annū luctus,atq; ita scio,nō semel ꝓnunciatū fuisse,eandēq; luctus,atq; ita scio,nō semel ꝓnūciatū fuisse,eandēq; sniam ipse proprio suffragio ꝓbaui,& si sciā rē esse dubiā,ac posse defendi, qđ mō asseueranimus de vidua fornicāte intra annū luctus.Et tm̄ nihilominus conuenit Ale.sniam probari, qđ admonet Bermond.Chouer.in trac.de concub.rub.de adul. nu.63 & eā latē defendit Aymon Sauill.cōsi.205. nu. 24.[Et post eū Arius Pinellus in l.vlt.nu.9.C. de bon. mater.q̄ sequutus Crottū in §.Cato.nu.78.eandē opinionē probat in vidua ēt intra annū fornicante. Quā sniam fateor me sequutū fuisse dū in regio Granatæ ptorio auditoris regij officio fungerer.Atq; io.ī huius operis editione,q̄ in lucē iā prodierat ē Salmanticensi plo an.1557.ab hīc,q̄ in priori editione scripserā,discessi,dubius tm̄ ea dubitatione,q̄ ad theoricen ptinere posset,certus vero quo ad praxim, veriorē esse Alexandri opinionē, quā & intra annū luctus ꝓbat Emmanuel Costa in c.si pē.verbo,legauit.de testam.in 6.num.41. Qui & post tertiā huius operis editionē asserebat, me sequutū fuisse Ioannis Garronis distinctionē, legerāt enim Pinellus,& Costa,q̄ ego ī prima editione scripserā.]In his vero regnis vidua vtcunq; stuprū cōmittēs amittit partē bonorū acquisitorū matrim.constante, q̄ l.Reg.ad eā ptinet l.4.tit.4.lib.v.in ord.Reg. quā citat Ioan.Lup.in rub.de don.ſ.vlt.col.1.[Sed & diligēter admōet eruditissimus Emmanuel Costa ī d. verb. legauit.eā legē ītelligēdā fore in vidua,q̄ ēt post annū luctus vitā agit turpē, & libidinolam, non in ea,q̄ semel,aut iterū in corpus suū peccauerit.ex l.his solis.C. de reuoc.dona. Imo ēt sic intellectā legē regiā efficaciter ꝓbat nō esse admittēdā, quo ad dotis amissionē, ēt ītra luctus annū. Ex his etenim rōnib. qb.vtiſ, hōc ipsum mihi ꝓbare vī. Tametsi regia l.3.tit. 12.p. 4. & §.vlt.in auth. de rest. quo ad pēnā peccātis ītra luctus annū,ītelligi dēant,& ī eū sensū accipi,vt pēnę locus sit,ēt quo ad viduā, q̄ semel in corpus suū peccauerit.

Superest, vt priusquā istū tractatū de diuortio egre
13 diamur,ī inquiramus an marito repudiata ex iudicis sniā vxore ob fornicationē liceat aliā vxorē accipere viuēte prima.Et D.Ambrosius 1.ad Cor.c.7.id licere marito existimat,nō tm̄ vxori, ēt q̄ fornicariū virū, & adulterū iudicio ecclesiæ dimisit. Cuius sniam Grat. retulit 32.q.7.c.vxor a viro.dicens c. seq. eā falso adiectā Ambrosio, vel intelligendī uxore mortua, quorū vltimū repugnat manifestē Ambrosio,primū vero nō cōstat,licet Io.Arbor.lib.1.Theosoph.c.35.Gratianū sequutus illa verba ab Ambrosio euelliere cōtēdat. Nā & Ambrosij opinionē asseruit Lactantius Firm. lib.6. diui instit.c.23.[idē Lactantius in epitome.Tertullianus lib.4. aduersus Marcionē. Epiphanius cōtra hæres lib.2.hæres.59. Theodoretus lib. 9. de curādis Græc.affect.cōciliū Elibertinū in c.Si qua mulier 31.q.1.Chrysostomus 1.ad Corint.Ho.19. & Caiet.Matthæ.c. 19. dicēs,nō conuinci Ambrosij sniam aliqua ecclesiæ authoritate,q̄ hanc diffiniat cōnē,& decretales in ea loquentes decisas fuisse in causis iudicialibus. Cōstat ēt hanc cōnē valde dubiā fuisse,& in ipsis diuinis scripturis obscurā esse,authore Aug.lib.vni.de fide & oper. c. 19.Sed ex aduerso Hier. contrariam opinionē probat, quē Grat.retulit c.dixit dñs.32.q.1. dicens, non licere viro dimittenti vxorē cā fornicationis aliā vxorē accipere.Cuius opinionē ꝓbat tex. in c.gaudemus. de diuor.sic inteligens locu illū Math.c.19. Quicunque dimiserit vxorē suā ob fornicationē, & aliā duxerit, mœchatur,idē apertius ꝓfitetur eiusd.decret.author Inn. tertius lib.1.de contem.mundi.c.16.tex.ēt in c.ex parte.C.de spon.dum dicit,aut ipsa dimissa, fornicationis cā,viuente,continere.idē ꝓbat tex.in c.ex literis.de diuor.& c.ex literarum.de eo,q̄ duxit in matr.quā poll. p adulteriū.tex.optimus in c.p venerabilē.qui filij sint legit.d ū inibi nōdet summus Pontifex, cum & si fides thori sit vnum de trib.bonis coniugij,nō tm̄ ipsius violatio coniugale vinculū violasset.quo in loco de adulterio vxoris intellexit. eandē opinionē probat authoritas Inn.Papæ primi in epistola ad Exuperiū,Tholosanū epm̄ c.6.Et Leonis Papæ,quē Iuo retulit 8. par.c. 140.& Grat.in c.qualis.30.q. 5.extat & testimonium apertissimū,ex authore tū non admodū receptо,nēpe ex Pastoris lib. in c.ego dixi.34.q. 2.& apud Iuonem par.8.c.243.idem asserunt Anselm. Matth.c. 5. & in d. c.7.Pauli.& Beda Matth.19. Id ēt diffinitū est in concilio Florentino sub Eugenio 4.in fi. Cōprobat Augu. lib.1.de adulterinis coniug.ad Pollentiū c.8. & 9.& in lib.1.de bono coniug.c.7.a Grat.relatus in c.1.& 2.& c. quemadmodū.32.q.7.& Coloni. con cil. vbi de matrimonio agit.c.incipienti,Hanc itaque.Natalis Bæda in censura Erasmi, Matth. c. 5. Ioannes EcKius ho.74. de sacramentis. D.Tho.in 4.sen.dist.35.ar. 5.& optimè Robertus Senalis epūs Abricensis in quodā peculiari huiusce dubitatiōis opusculo, & satis diligenter Io. Arb.in d.c.35.Nec defuit Regia l.7.ti. 2. p. 4. & idem profitetur Abul-Matth. 19.q. 76. Quorū sniæ maximè probatur ex Marci c. 10.& Pau.1.ad Cor.c.7. modo diligenter,& cū iudicio expēdanē facræ scripturæ verba.

idem

idē ipse cēseo de can.48.Apost.Nā & Euaristus Papa ī epistola ad fratres per Aegyptū directa apertissime loquū Diui Pauli scribentis,aut uiro suo recōciliet, aut maneat innupta,eo ēt casu ītelligit,quo maritus adulteriū cōmiserit,& fornicatus fuerit.]Nec plurimum abest ab opinione Hiero.& Aug.conc.Africa.c. 69. seu Mileuit. c.17.qđ Gratia.assumpsit in c.placuit.32.q. 7.sic scribēs Placuit,ut ſm euangelicā & apostolicā disciplinā,nec dimissus ab uxore,nec dimissa a marito,alteri cōtingant, sed ita maneāt,aut libimet recōcilient. Cōciliū itē Turiburiense c.46.hoc ipsū palā ꝓbat liquidē agēs de uxore adultera a marito acculata ita scribit,Mari' uero quā diu ipsa uiuat nullo mō alterā ducat. [cuius Decreti & Iuo Carnotēsis meminit par.8.c.210]Vñ canones plures in d.q.7.a Gratiano pro Ambrosio,adducti,sunt intelligendi mortua vxore adultera,sicuti Gratia.ipse intellexit in c.qđ proposuisti. & gl.in c.cōcubuisti.ead. q. Ecce igit̄ quare par ius uiro & uxori cōpetit, non dispar in hac separatione cōtugij,ex eā fornicationis a Sūmo Deo pmissa.Ex quo ēt cōstat Ambrosiū in hoc, nec ab ecclesia,nec à summis,doctisq; viris receptū fuisse, tametsi Caiet.refrageť,quē & Diui Ambrosij sniam ex ꝓfesso defendit Cathar.li.5.contra Caietanū c.ult,addēs non tm̄ uiro licere aliā ducere vxorē,propria uxore dimissa ex cā fornicationis, sed & ipsi uxori alteri nubere viro proprio ob eādē eā dimisso. Vtrunq; tū falsissimū est sicuti post alios ostendit Alb.Pyghius in q.ult. controuersiarū.[Et post huius operis scdam editionē Do. Soto.in 4.sen.dist.36.q.vnica.ar.5.& Castro de Hæret. ver.nuptię.hæſi 5.]& idē probat in c.literis.de ꝓsumptionib.ibi,mortua illa.igit̄ adultera uiuente marito non licet,ēt lata sniā diuortij,aliā uxorē accipere, eādē sniam docet uerā esse Io.Dried.dogmatib.li.2.c.3. dicēs Christū Iesum rndisse iuxta vſum sniam,non licere uxorē dimittere, atque ab ea regula ita excepisse fornicationis cām,ut simul ostenderet per illā,uinculū mīmonij nō dissolui.In hoc ēt sensu accepit Euāgelii testimoniū Clemens Alex.li.2.Strom.qui cū huius loci mentionē fecisset inquit,Adulteriū aūt existimat cōiungi mīmonio viuo altero ex separatis,eiusdē ēt sniæ est idē Clemens li.2.eorundem.Stromat.[Quāuis in posteriori loco eā obscure asseuerauerit. De canonib.vero Basilij.9.& 21. quorū meminit sexta synodus c.87.censeo caute interpretandos esse.Nam & idē author in li.de vera uirginitate,vī potius admittere opinionē,quē Diui Hieronymi esse diximus,quā contrariam. Cæterum post huius epitomes tertiam editionem,Tridentina synodus sess. 24.anno 1563.me pōte cum alijs reuerendissimis patribus, anathemate damnauit dicentes, ecclesiam errare cum docuit,& docet iuxta Euangelicam,& Apostolicā doctrinā pp adulteriū alterius coniugū mīmonij uinculū non dissolui neq; posse alterū,ēt innocentem,altero coniuge viuente,aliud matrimonium contrahere.]

SVMMARIVM.

1 *Ante legē Iuliā de adulteriis, an liceret marito vxorem, & adulterū in crimine deprehensos occidere.*
2 *Lege Iulia de adulteriis,patri licet filiam,& adulterum quemcunque occidere, marito autem tantum permissum est vilem adulterum occidere.*
3 *Intellectus ad l.quod aut lex.ff.ad legem Iuliā de adult.*
4 *Regiæ Partit.ll.hac ī re qđ prætermittat Cæsar. statuerint.*
5 *Pater,vel maritus,an possint licentiam propria authoritate occidendi adulteros,alteri committere.*
6 *Regia lege licet marito quencunque adulterum cum vxore deprehensam occidere, simul & ipsam vxorem propria authoritate.*
7 *Maritus occidens propria authoritate vxorem, non acquirit dotem, nec arras, quæ propter adulterium ei lege adiudicantur.*
8 *Vxorem,filiam,& adulterum propria authoritate occidere an liceat in foro conscientiæ?*
9 *Lenilis in iudicio interiori alia legat, atque seruāda est.*
10 *Intellectus c.si vero.in l.de sententia excom.*
11 *Pœna legis partim remittitur propter iustum dolore in delinquentis.*
12 *Intellectus alter ad c. si vero.de senten.excom.in 1.*
13 *Lex ciuilis permittens patri, et marito adulteros occidere propria authoritate, ipsā occisionem nō approbat.*
14 *Lex ciuilis permittens patri, & marito adulteros occidere propria authoritate, hanc ipsam occisionem approbans est nulla.*
15 *Occidens adulteros propria authoritate in locis quo ad temporalia ecclesiæ subditus puniendus est.*
16 *Quo iure adulteriū pœna mortis puniatur, atque inibi pœna adulteriī explicatur.*
17 *Pœna mortis pro adulterio an iustē a lege inferri possit.*
18 *Maritus occidens adulteros,a lege Regia sibi a iudice traditos, an peccet mortaliter?*
19 *Adulter clericus qua pœna iure Pōtificio sit puniendus.*
20 *Adulter laicus an ꝓ iudicem ecclesiasticū puniri possit.*

§. SEPTIMVS.

HACTENVS tandem egimus de adulterij pœna,quā ciuilem Doc. appellāt, mō uero opus est, ut tractemus criminalē pēnā huius sceleris, q̄ matrimonio grauem contumeliā irrogat. Nec diffinitionem adulterij ꝑmittere necesse est,qa eam obiter tradidi-
1 mus in 1.huius operis parte.c.1.nu.3.Cōstat igit̄ ex lege duodecim tabularū, ipsum adulterū in crimine deprehensum occidere deprehendenti licuisse. uerba aūt legis hæc sunt, Mœchū in adulterio deprehensum necato.uti sunt apud Aymarū Riualiū,& Oldendorpium. Quæ qdem lex Athenis a Dracone, & Solone lata fuit, authore Plutar.in Solonis uita. Draco etenim eā legem aūte Solonem tulerat imitatus Hyetrū Argiuū, q̄ post Moluri cædem, in uxoris adulterio deprehensi, ab Orchomeno receptus parte ēt regionis ex Orchomeni beneficio accepta,primus oīum legem illā sanxerat,teste Ludo.Cælio lib.11.lect.antiq.c.15. Postea uero, & maritis licuit uxores in adulterio deprehensas sine iudicio impunè necare. q̄ ex oīone Marci Catonis Aulus Gel. refert lib.noct. Att. 10. c.23. meminit,& Iulius Paulus
2 lib.2.senten.tit. 27. Demū lege ī Iulia de adulteriis ab Augusto lata,sicuti Iurisconsultus Vlp.in l.1.ff.de adul. testatur,& Sueto. in Augusto. c. 34. adempta fuit maritis potestas occidendi uxores adulteras, neq; eis licuit adulterū occidere quemcūque,nisi, urlem,aut iāmem eumq̄ domi suę cū uxore deprehensum.l.marito quoque.ff.de adul.Reg.l. 13. tit. 17.p.7. Patriaūt ꝓmissum fuit occidere adulterū quencunque cū filia etiā ī domo mariti deprehensum,mō & ipsam filiā occideret simul. Eaque rōne maritis idem ius minimè cōcessum fuit, q̄ plerunque pietas paterni noīs consiliū ꝓ liberis capit, marti uero,& calor,& impetus facile lætientis refrenādus fuit.l.patri.& l.nec in ea.in fi.ff.de adul.].Gracchus C.eo.tit.Regia l.14.ti.17.p.7.Licuit ētiā marito authenticorū,& constitutionum nouellarum iure quencūque adulterū occidere,si eū in suspecto loco cū uxorem colloquentem deprehenderet, cum prius eundem ꝑ suspicionem ter ꝑ scripta admonuisset, ne cum uxore in secreto,aut suspecto loco confabularetur. texr.in auth. ut liceat matri,& aniæ.§.his quoque.collat.8. authent. si quis ei.C.de adul.Regia l.12.tit.17.p.7.

His igitur constat, iure Cæsareo maritis non licere uxores,ēt in crimine deprehensas occidere, adulteros

vero

vero nõ quoſcũq;,ſed viles,vel infames,aut,eos,quos ex ſuſpicione ter p ſcripta admonitos,cũ vxorib. in ſecreto,& ſuſpecto loco colloquẽtes deprehenderint,necare maritis licuiſſe. Patri aũt permitti, filiã adulterã timul & adulterum, in crimine deprehenſos impune occidere. Quæ in re aliquot ſunt omnino adnotanda, ſiquidẽ res iſta ex legum in conſtantia perplexitatem habet.

Primum etenim occidere adulterum patri, & marito ita pmiſſum iure eſt, ſi ipſum in turpitudine ipſa de-
3 prehendant.† tex.in l.q̃d ait lex.ff.de adul. vbi Iuriſc. refert Draconis,& Solonis legẽ hoc dicẽtẽ ſermone Græco,qui hactenus ibi deſiderabaſ, donec Budæus verba Græca ita reſtituit, ἄνηρ ἄνδρα ἰχνεύτα. q̃ Latinæ hunc ſenſum reddunt,obſcęna in obſcœnis habentẽ. Alc. vero lib.4.de verb.ſign.& Haloand. caſtigatiorem lectionem eſſe exiſtimant,ſi locus ille ſic legatur, νήρ, i. in ipſo opere,quibus adſtipulatur ſæpiſſimè Lucian.& maximè in dialogo Apollin. & Mercur. commemorans qualiter Vulcanus Martẽ,& Venerem in adulterio deprehenderit,agnoſcit & eandẽ lectionẽ Conſtant.Har. lib.6.tit. 2. eamq; probat authoritas Pandect. Florent. Sed ipſe potius accedo priori lectioni, quippe qui videtur apud Lucianum in Eunucho, illamet verba, quæ Budæus reſtituit ex ipſis legum tabulis,referri.

Secundò eſt notãdum,patri licuiſſe filiã, & adulterũ occidere,ſi filiã haberet in poteſtate.d.l.patri.& quãuis Reg.l.14.tit.17.p. 7. permittat patri occidere filiam,& adulterum, nec addiderit patriã poteſtatẽ,opin.or eã q ſerẽ legi adiiciendam ex iure cõi. Leges † etenim illæ,
4 quas Patriarcharũ appellamus,ius cõe imitantur oĩno, & niſi manifeſtè,& directo ſenſu illud corrigãt,ex obliquo ſenſu,aut tacito non eſt adnotanda iuris cõis abrogatio. Ex quo verius mihi vſ, patri nõ licere, ẽt iure Regio,occidere filiam liberã ab eius poteſtate. Nec leges Fori,quæ ẽt fratri hoc homicidium pmiſcuerunt,huic ſnĩç obſtant,quia Fori leges,niſi vſu, vel poſterioribus legib. fuerint cõprobatæ, nullã vim nec ptãtẽ habent.

Præterea,& illud eſt aduertendũ, Regia partitatũ lege marito licere adulterum vilẽ deprehenſum cũ vxore occidere,nõ ſolũ ſi deprehendat eũ maritus cũ vxore in propria domo, ſed alibi quocunque in loco l. 13. tit.17.q.7.vbi id expreſsè cauetur, licet iure Pandectarũ id liceret tm, q̃ maritus in domo propria adulterum deprehendiſſet.l.marito quoque.ff.de adult.

5 Poſtremo ẽt † pater,vel maritus,qui hanc licentiã occidendi adulteros hẽt, cõmittere p̃dictam occaſionem proprio filio.tex.in d.'. Gracchus. vbi ita notant p illũ tex.Bal.& Sal.Bar.ẽt in l.non ſolũ.§. ſi mandato. nu.5. ff de iniur.vlus dictione,forte.idẽ Ial.in l.1.§.ſi.ff.de noui oper.nunc.nu.5.Io.Baptiſta de S.Seuerino in trac.de debito ſuſpect.& fugiti.q.4.col.ſi.Fel.in c. q̃ in eccleſiarũ.de conſt.nu.11.Hipp.in l.vnica.nu.4.C. de rap. virg. & And.Tiraq.in l.ſi vnquã.C.de reuoc. donat. in prin. nu.16.& Paul.Parif.conſi.154.nu.10.& 15.vol.4.Nec libet hac in re vti ampliori Doct. catalogo, cũ ſit ſatis apud eos hanc opinionẽ frequẽtiſſimã eſſe,quã For.Gar. in tract.de vltim.fine.illat.11.col.7.verſ.5 ſilertur.reprobat ex eo,q̃ leges oẽs,q̃ patri,& marito tribuunt facultatem hanc occidendi adulteros, ſint iniuſtæ, & nullæ. Ego tñ,& ſi p̃dicta leges iuſtiſſimæ ſint, qđ ſtatim tractabo,..redo hãc opinionẽ cõem falſam eſſe. Nã l. Gracchus minimè eã p̃bat,cũ loquat de filijs, q ipſi Numerio eorũ patri,adulterũ occidenti,auxilium p̃ſtiterunt, vel uti ſocij,cã coadiuuandi patrem,quo caſu diuerſum cenſeri debet,ſiquidẽ Bal.in l.1.C.unde ui.nu.46.Cæpola conſilio criminali 4.fin.col.Pau.in l.retectionis.ff.cõmu.p̃d.p tex.ibi.Ial. Fel.& Hippo. in dictis locis. idem Hippo.ling.175.& Pariſ.d.conſi.154.fatentur,eum,cui licet alium occidere,poſſe ad id facinus ſocios,& amicos aſſumere,& ſic intelligunt gl.in l.cum fundum.ff.de vi,& vi arma.quã dicit ibi Paul.eſſe ſing.la ſ.in d.§. fin. nu.5.Bal.& Fel.col.1.in c.ad noſtram.de prob. Hipp.in d.Lvnica.nu.11.& in d.ſing.175. qua quidem gl.probat non licere alicui committere alteri ius, qđ ipſe habet, propria authoritate ſe ipſum vlciſcẽdi,& aſſumẽdi vindictam. Qđ ſi pro priã matrem filius, ẽt patri auxilium p̃ſtans,occidiſſet, res eſſet crudelis, atq; nefandi exẽpli, neq; iure eſſet oĩno defendenda,imo acriter punienda. Nã & liberto patronum in adulterio deprehenſum occidere non licet,ẽt ſi ipſe patronus ſit ex eorũ numero, q alioq occidi a marito poſſent.l.ſi adulterium.§.liber. ff.de adult.ubi Ang.notat, non licere cuiquã patrem hãnitum,ut recentiores loquuntur, occidere,licet ipſe p̃ ab alijs impune occidi poſſet.quã opinionẽ Angeli defendit optimè Dec.in c.q̃ in eccleſiarum.de cõſt. nu 14. contra Bar.in d.§.liber.quia tex.in d.§.liber. aduerſus Bar.urget. Nec l.minime.ff.de relig.& iumptib.fun.quã p̃le citat Bar.quicquam probat,cum loquatur ĩ patre, q in patriam irruit,licet.n.tunc filio pro defentione patriæ patrem occidere, uũ & contra Bar.tenet Foru.in l. ueluti.ff.de iuſt.& iur.colu.9.verſ. tu cõſidera. Tametti Plutarchus in Parallelis,c.71. meminerit cuiuldã Fabriciani, q matrem, & eius adulterũ Petronium occidit, quẽ Senatum abſoluiſſe ſcribit,eo q̃ mẽ,& adulter patrẽ eius Fabium Fabricanum, uirum de Republica, ex uictoria aduerſus Samnites parta, benemeritiſſimum, obtruncauerant.

Cæterum poſt ueteres † partitarum leges Reg. lege maritis pmiſſum eſt,uxorẽ & adulterũ in crimine ipſo deprehenſos ipunẽ, & p̃pria authoritate occidere, nulla diſtinctione p̃miſſa,utilis,an honeſtus ſit ipſe adulter. l.2.tit.15.lib.8.ordi.modo utrunq; occidat, ſi potuerit, ut ibi inquit lex,q̃ in hoc ultimo deducitur ex l.nihil intereſt.& l.quod ait lex.§.ſi.ff. de adult. † Amittit tamen
7 occidens uxorem,etiam adulteram, propria authoritate,dotem,& illa bona,q̃ ob adulterium uxoris l. maritõ adiudicantur.quod notant Bal. Paul. Imo.Rom. & Ale.ĩ l.ſi ab hoſtib.col.pen.ff.ſol.mat. quorum opinio Regia l.82. Tauri cõprobatur. Qui enim ius propria authoritate ſibi dixerit, ẽt lege pmittente,legalẽ cõmodum nõ conſequitur.l.interdum.§.q furem.ff. de furt. Quanuis ſi dos marito ex alia cã deferatur a lege,non amittit eam, ẽt ſi uxorem adulteram occidat p̃pria authoritate,ut Ale.in d.colu. pen.tradit.Scribit tñ Hippo.in l.patre uel marito.nu.14.ff. de qõn. maritum fornicarium, & habentem concubinam, minimè haberet ex l.licentiam occidendi uxorem in adulterio deprehenſam propria authoritate.in quo cogitandum eſt.

Egregia tñ hic ſolet tractari dubitatio, † an maritus
8 occidens propria authoritate uxorem,& adulterum in crĩe deprehenſos,peccet mortaliter,atq; idem dubium erit de patre. Et ur eos mortaliter non peccare.ex tent. in c.ſi uero.i primo. de ſnĩa excõicationis. ubi maritus percutiens clericum in uxoris adulterio deprehenſum non eſt excõicatus,nec tenetur a Rom. Pont.abſolutionis beneficium exigere, licet cæteri clericorum percuſſores teneantur id exigere ex c. ſi quis ſuadente.17. q.4. Vnde leges pmittentes marito adulterum occidere. in d.c.ſi uero comprobari uſus. Secundo eandem opinionem probat tex.in c.interfectores.33.q.2.ubi interfectores uxorum homicidiæ appellantur, q̃ uxores non erant adulteræ, igitur ſi adulteræ eſſent,nõ dicerentur mariti homicidæ. Tertio facit text. in c inter hæc. ex cauſ.& q. ubi mundana lex refertur, ex qua liceat uxorem adulteram occidere.idem in c.quicunque, & in c. admonere.ead.q. dum text. ille dicit, Et tunc ſi ita fuiſſet inuenta,ſm legis tramitem debuit accipere ultionis uindictam, igitur canõ ille leges hoc crimen adulterij punientes

9 punientes,ratas eẽ cenſet.† Quarto lex ciuilis ẽt in interiori cõſcientiæ foro ẽt ſeruanda.gl.in ſignis in c.quæ ĩ eccleſiarum.de conſti.quã dicũt ſing.eſſe Bar.& Barb. & ſequuntur eã cæteri Doct.ibi dicit ordin. Ial in l.nemo põt.ff.de leg.j.nu.106. idẽ notat Abb. in proœm. Rex pacific" col.4.idẽ Abb.Fel.& Dec.late,n.18.c.1.de conſtit.Inno.& Abb.in c.quia pleriq;.de immun.eccle. Flor.l.p.tit.18.c.vnico.§.2.D.Th.j.2.q.96.art.4. Bal.in proœmio Feud.nu.6.dicens,legem ciuilẽ eſſe patrem legis diuinæ.& probatur p̃fata opinio ea rõne,q̃ lex ciuilis condita eſt authoritate diuina. c.8. ꝓuerb.p me, Iqt Sapiens reges regnãt,& cõditores legũ decernunt iuſtitiã.c.quo iure.8.diſt.c.2.de maio.& obe.c. qđ p̃cipitur. 14.q.1.& ad Ro.c.13.Lex etenim ciuilis ſi ꝓhibet, ligat ĩ foro conſciẽtiæ,& obligat eã violantẽ ad peccatũ, ſi pmittit,excuſat agentẽ,mõ lex iuſta ſit,qđ p̃citati authores tradiderunt,& Dñic.Sot.lib.1.de iuſt.& iu.q.6. ar.4. Igitur occidens adulteram,permittente lege,etiam ciuili,in conſcientiæ foro,eſt omnino immunis a peccato.

Quintò,illud qđ legi licet,licet ei,cui lex cõmittit,ſed legi licet occidere adulterã,aut quemlibet aliũ nocentẽ & criminoſum,igitur & maritus,cui lex commiſit,poterit uxorẽ adulteram occidere.Lex autem hanc licentiam præbuit marito,& patri, vt ſuperius probauimus.

In contrariũ ſn̄iam,imo q̃ uiris nõ liceat abſq; mortali peccato uxores ẽt in adulterio deprehenſas occidere,plurima inducunt.Primũ tex.in c.inter hæc.33.q.2. dicens eccleſiã mundanis hiſce legib. minimè cõſtrĩgi, atq; in c.ſeq.interſectorib.uxorum pœnitentiã irrogat. Sedo optimus tex. eſt in c.admonere.ea.q. ſic dicens,& tunc ſi ita inuenta eſſet,ſm legis tramitẽ debuit accipere vltionis vindictã. Nã ſi uerum, qđ abſit, fuiſſet, ſicut 12
ille adulter mẽtitus eſt, poſt ſeptẽ annos, pœna peracta, dimittere eã p approbatã cãm, poteras, ſi voluiſſes,occidere tñ eam nullatenus debuiſti. Ecce ergo quaĩr Stephanus Papa aperte ſcribit,ñ licere abſq; peccato mortali marito vxorem ẽt verẽ adulterã occidere. Tertio, hæc licentia,q̃ maritis ex legib. pmiſſa eſt,occidẽdi vxores,eis præbet q̃q; cãm calumniandi vxores, ergo nõ eſt permittendũ maritis uxores occidere, ẽt adulteras. Quarto accedit authoritas gl.in d.c.inter hæc.q̃ aſſerit, mortaliter peccare maritũ vxorẽ propria authoritate occidentẽ,ẽt ſi eam in crimine ipſo deprehẽderit. quã dicunt ſing.eſſe Abb. Ana.& Fel.col.2.in c.interfecißi. de hom. Ial.in l.vt vim.ff.de iuſt.& iu.col.5. idẽ in l. vbi pactũ.nu.16.C.de tranſact. Abb.in repe.c.cum eſſes,de teſtam.5.colu.cõmendant & ſequuntur plures quos Feli.refert in c.quæ in eccleſiarum.de conſtit.col.4. eãdẽ opinionẽ approbans.Abb.in c.ſi vero.in 1.de ſent.excõ. Abb.& Præpo.in c.veniens.c.1.de ſponſa.idem Feli. in d.c.ſi vero lite Fortuni.in tracta.de vltimo fine.illat.11. Tho.in 4.ſent.diſt.37.q.7.ad primum Palud. ibi ac cæteri Theologi idem notat Sylueſt.in ſumm.in verb.homicidium.1.q.2.verſi.6.Io.Faber.in l.Gracchus.C.de adul.& plures alii,quos Tiraq.citat in lib.de iure maritil.8.ex quibus conſtat hanc opinionem cõem eſſe,quam & veriorẽ eſſe exiſtimo,& ideo neceſſe eſt rõnib. prius
10 adductis rñdere.Non obſtat † tex.in c.ſi uero.in 1.de sẽten.excom. quia ibi non iudicatur licitũ percutere adulterum cũ uxore deprehenſum,ſed remiſit canon excõicationis,pœnã p illum doloré iuſtum,quẽ facilè nõ p̃t quis tẽperare.qđ ex eodẽ tex.manifeſte apparet, ſiquidẽ frater percutiens clericũ cum ſorore deprehenſum, 13
p eundem tex.ab excõicatione iudicatur liber, & tamẽ nec vlla lege ciuili,nec canonica,fratrib. licet fornicantes cum ſororib.ẽt in crimine deprehenſos,p̃cutere.Præterea nec marito lege ipſa ciuili licebat quemcunque adulterum occidere,aut percutere,ſed tm vilem,igit clericum deprehenſum cũ uxore,nec lege ciuili licebat p-
cutere,cum vilis non ſit,& tñ in eo c.ſi vero.excõicationis pœna in prædictis caſib. remittitur, quibus nec iure Cæſareo licebat occidere,aut percutere quenquam, ergo in prædicto capite Rom.Pont.minimè licitum cenſet homicidium vxoris,aut filiæ,aut adulteri.Cui interpretationi ſuffragatur text.egregius in l.ſi adulteriũ cũ 11
inceſtu.§.Imperatores.ff de adul.† vbi marito occidenti uxorem deprehenſam in adulterio, quam eo iure minimè licebat occidere, pœna legis Corneliæ de ſicarijs, & ſic pœna homicidij,partim remittitur, ꝓp iuſtum doloré facilè quis tẽperare non valet . quẽ text. vltra Doct. ibi commend Abb.in c.1. de iniur. idem in c.olim.in 1. col.7.de reſt.ſpol.dicit ſing.Are.conſi.43.colu. 3. Ioan. Bapt.de S.Seuerino in trac.de debitori.ſuſp.& fugi.col. 1.Ial.l.vt vim.col.3.de iuſt.& iu.latè Hpp.in l.2. nu. 15. C.ad l.Corn.de ſicar.eſt ẽt optimus text.in l.Gracchus. de adult. ex quibus conſtat, homicidæ pœnam pro ipſo crimine ſtatutam a lege,minuendam eſſe per iudicem, ſi iuſto dolore cõmotus illud homicidium cõmiſerit. probat idem tex.in c.ſignificauit.de pœni.& remiſ.quẽ Felin.notat in c.dilecti,col.pen.de excep.text. ẽt eſt memorabilis in c.ſignificaſti.in 2. de homic. vbi Fel.colu. fin.quem tex.ad id notauit,& Bologn.conſi.37.2.colu. Ex quo põt probari gl.in c.1.23.q.1.q̃ aſſerit non eẽ puniendũ eũ,qui percuſſorem inſequitur, & excedens moderamen defenſionis p̃cuſſerit . idem Regia l.Styli.58. tametſi l.59.approbauerit gl. in c.3. de homi.contrariũ volentẽ. Põt tñ prior glo. ꝓcedere quo ad ipſum delicti pœnã legib.diſſinitã, illa etenim locum non hẽt poſterior aũt gl.erit intelligenda quo ad aliquam punitionẽ extra ordinem, hæc enim nullo pacto eſt omittenda.

Secundo põt † text.in d.c.ſi vero, procedere quo ad percuſſionem , non tñ quo ad occiſionẽ, percutiens. n. clericum cum ſorore, vxore, vel filia deprehenſum liber eſt ab excõicatione, non tamen occidens, cum ille canon de occidente non loquatur.ita notat Fortu.in d. illatione 11.Sed & Sylueſt.in verb.excõicatio.6.caſu.10. illius c. intellectum tractans ſcribit , occidentem clericum cum ſorore , filia, aut uxore deprehenſum animo deliberato,in illam canonis excõicationem incidere,iuſtus etenim dolor potuit tunc tẽperari, alioqui ſi abſq; deliberatione occiderit, locum eſſe illius c. deciſioni.Ipſe tamen conſiderata illius canonis rõne crederem , occidentem etiam abſque deliberatione excõicatum eſſe,non tamen eſſe neceſſario a Rom.Pont.abſoluendũ, ſed poſſe ab epiſcopo abſolui,ſicuti in ipſo titul.de ſenſent.excom.ſæpiſſimè ab hac excommunicatione ex iuſtis quibuſdam cauſis epiſcopus abſoluit.Nec text.in d. c.ſi uero , huic opinioni aduerſatur . Quod ſi in eadem ſpecie,& caſu,deliberato animo clericus occidatur,impetrandam eſſe a Romano Pontifice abſolutionem, cum Sylueſtro exiſtimo.

Item non obſtat c. interfectores , cum argumento aſſumpto a contrario ſenſu id probet,qui tamen ſenſus admittendus non eſt aduerſus tot canones, qui opinionem communem probant.

Multo minus oberit tex.in c. inter hæc & in c.quicunque.& c.admonere,quia in ipſis canonibus mundana lex quo ad eccleſiæ iudicium reprobatur, Nec in ca. admonere,vltionis vindicta marito pmittit ꝓpria authoritate,ſed illa ultio ei conceſſa eſt,q̃ a iudice cõuicta in ipſo iudicio vxore, inferenda eſt authoritate legum.

Quarta rõ duplici rñſione tollitur,lex † enim ciuilis 13
in conſcientiæ foro eſt ſeruanda,& excuſat,qñ lex ipſa permittit actum aliquẽ eum approbans, ſiquidem tũc authoritatem præbet , qua tutiſſimus eſt, qui legem ſequitur,quod omnium conſenſu conſtat. Secus vero dicendum erit, qñ lex permittit actum , omittendo eius punitionẽ ex aliqua cauſa ,quam eſſe iuſtã cenſet ad pẽ-

to adul-

nam hanc remittendi. Sic ēt leges tolerant impune mere tices, quod superius probauimus p.t.c.4. nu. 9. atq; ita huic obiectioni respondent Tho. Paluda. & Theolog. in 4. senten. dist. 37. q. 1. Sylvest. in verb. homicidium. q. 2. & Felin. in cap. ecclesia Sanctæ Mariæ. de constitut. num. 43. dicentes leges non permittere patri, aut marito adulteros occidere hoc homicidiū approbantes, sed pœnā pp iustum dolorē remittentes. arg. l. si adulteriū. §. Imperatores. ff. de adul. & l. Gracchus. C. eo. ti. Hęc tñ cōis ratio apparet admodū dubia, qa l. Gracchus. dicit licitē occisum fuisse adulterū a marito, & ꝓterea in l. marito. ff. eo. dr. Nā lege cauet, vt liceat marito occidere lenonē. Lex itē duodecim tabularū ita hanc licentiā tribuit, mœchū necato, & passim il. patri. & alibi vsq; legib. hoc pmissum fuisse ad vindictā, & auctoritatē ipsis occisoribꝰ pstādo. Vnde non admodū cōgruit pdicta solutio. Ideo Fort. in d. allatio. 11. aliter pstā obiectionē soluit, dicens, leges Cæsareas pmittētes patri, & marito adulteros occidere, ab ipsa iustitia deuiare, atq; ex eo nullas esse. c. erit aūt lex. 4. dist. c. fi. de pscrip. c. q̄ contra mores, & diftin. Nā legum latores ptātē habent leges condendi, modo iusta decernant. Prou. c. 8. Notat Adr. quodlib. 9. q. 1. idem Fortu. de vlt. fi. in prin. & illat. 16. vn de lex Cæsarea in foro conscientiæ ligat si iusta sit, vti fatentur oēs hi, quos in 4. rōne pro prima opinione citauimus, hæc aūt lex, de qua tractamus, iusta nō est, igit nequaquā in conscientiæ iudicio excusat occidentem adulteros, quo fit, vt nec in foro seculari sit pdicta lex seruanda, imo cōmittens homicidiū puniendus est, quod Fort. ipse fatē dicens, pp iustū dolorē pœnā minuendā esse. Ipse vero eius opinionē in hoc vltimo admittere in locis ecclesiæ subiectis quo ad tpalia, qa in illis leges non sunt ēt inter laicos seruandæ, sed canones. c. fi duobus. §. fi. de appel. sing. fm Abb. ibi & Fel. in ca. ecclesia. de constit. nu. 44 no. gl. in c. 2. in verbo, lex civilis. de arbit. in 6. idem Fel. in ca. de consti. nu. 28. And. Alc. in ca. cū contingat. de sureiu. nu. 50. & Dūic. in c. 2. in prin. de hæret. in 6. & ita expressim Ioan. de Ana. in c. interfecisti. de hom. notat. in locis ecclesiæ subiectis, ēt quo ad tpalē iurisdictionē, occidentē adulteros non esse liberū a pœna, neq; ex ipsis legib. tutū esse in foro exteriori. Ī principis vero principib. secularib. subditis, quāuis fateamur leges approbare hoc homicidiū, & iō nullat esse, non tñ erit necessario dicendū, ipsum occidentē dēse puniri, qa lex civilis nō tenet oīa peccata exteriori pœna punire, sat. n. est punire ea, q̄ maximē reipublicæ nocēt, & hoīum conuictū destruunt, aliqua vero ēt illicita pōt nō punire ex aliqua cā, vt in alia. notat Tho. 2. 2. q. 77. ar. 1. ad primū. ex his ergo tollit quarta rō primę opinionis, tameth ego potius eligerē pcedentē respondionē.

Quinta ratio etiam deficit ex eo, q̄ nec lex commisit marito, aut patri potestatem, quam habet ipsa lex occidendi adulteros, nec reipublicæ conueniret hanc potestatem committi marito, aut patri, quia sine iudicio, & absque iure defensionis, occiderentur adulteri.

Verum pmissa oīa eo tendunt, an liceat, vel vnquam licuerit patri, vel marito adulteros occidere ꝓpria authoritate. Nec de pœna eis a iudice p iniam irrogandā 16 diximus. Vnde sciendum est, iure ciuili pdictarū nullibi statutā iuisse pœnā mortis pro adulterij crīe, nec pœnā deportationis, nec dānationis ad bestias, seu in metallū. quod probatur in l. Claudius. ff. de his qb. vt indig. vbi dānatus adulterij testim facere pōt, q̄d minimē posset si aliqua ex pdictis pœnis esset condemnatus. Leius q. §. 1. ff. de testam. Ult ēt optimus tex. in l. qui cum vno §. adulterii. ff. de re milita. & in l. 2. §. miles. ff. de his q̄ no. infamia. & in l. miles. ff. de adulteris. & in l. si quis viduā ff. de cō. no. gl. in d. l. Claudius. & in §. miles. & in §. adulterij. Bar. in l. inter liberas. ff. de adul. Io. Faber, in §. item lex Iulia. Inst. de pub. iud. optimē Tiraq. in legibus connub. l. 12. quibus oīb. obstat tex. in l. castitatis. C. de adul. quam gl. allegat in c. cum. de procur. ex qua pœna capitalis censetur contra adulteros statuta, sed ei inductioni gl. satisfacit, quæ in l. vnica. C. ne Christi. mar. cōp. capitalem pœnam in exilio ppetuo interpretatur, post Azonē ibi in summa. quā gl. dicit sing. Imo. in l. 3. col. 3. ff. de pub. iud. Ital. in l. transigere. nu. 9. C. de transact. Fel. post Ana. ibi in c. qualiter. in 2. §. licet. nu. 51. de accus. Hipp. in practica crimi. §. opportune. nu. 40. vbi hanc opinionem cōem esse existimat. Sic ergo in d. l. castitati. pœna capitalis in pœna exilij ppetui intelligi pōt, nec est necessario in alia pœna maiori intelligenda. Sed si Accursius, & eum secuti intelligunt sub capitali pœna, deportationē, ex qua ciuitas amittitur, aut damnationē in metallū ex qua pditur libertas, aut mortē naturalē, optimē. & ꝓpriē loquuntur, si vero exilij aliqd interpretant, ex quo ciuitas minimē amittitur, falsa est cōs opinio. Nā pœna capitalis est, q̄ vel mortē, vel damnationē ad bestias seu in metallum, vel deportationē irrogat, vt idē Accur. explicat in l. transigere. C. de transact. tex. apertus in §. 1. inst. de publ. iud. & in l. 2. in princ. & in l. capitalū. ff. de pœn. & in l. publicorum. ff. de pub. iud. & in l. licet capitalis. & ibi Alc. ff. de verb. sig. notat Ioan. Igne. in l. 1. §. vlt. itaq; suppliciū. ff. ad Silla. ex qb. constat, pœnā exilij ēt perpetui, non dici capitalē, nisi deportatio sit. Vñ ad l. castitati. dicendū erit, eā loqui attento iure Codicis. & licet dicta constō facta fuerit ab Alex. Augu. multo ante Constantinum conditorē. l. quanuis. nihil verat afferre ab Alex. gladii vltionem in adulteros statutā fuisse, penam aūt a lege Iulia adulteris indictam ideo Iustinianus omisit in Digestis confarcinandis, q̄ gladii pœnam ex Alexand. & Constantino in Codicem suum retulisset.

Sed q̄ ante iura Codicis tpe pandectarum mortis pœna esset pro adulterio statuta, probat insignis tex. in §. item lex Iulia. Inst. de pub. iud. dicens: Lex Iulia de adulteriis coercendis temeratores aliarū nuptiarum gladio punit. Ergo lege Iulia ab Aug. lata pœna mortis fuit cōtra adulteros statuta. qui tex. dubiam reddit hanc disputationē, nec tñ verebor illum tex. ita interpretari, vt de l. Iulia, vbi lata ab August. fuit minimē intelligat, ēt refragante Coral libr. miscel. 1. c. 1. Nā in toto titulo ff. ad l. Iul. de adul. nullibi huius pœnæ mortis mentio fit, q̄ si in lege Iulia statuta fuisset, non fore a tot Iurisconsultis omissa, cum esset res ꝑcipue memoranda in illo de adulteriis tractatu, atque alicubi in iure de mortis condemnatione mentio fieret, sicuti fit in legib. paulo antea adductis aliarū damnationū, intelligo ergo in d. §. legem Iuliā, q̄ cum lata foret ab August. contra adulteros, ab aliis Cæsaribus aucta fuit, vt pœna mortis adulteri puniantur. qd argūm expresse in Lquanuis. C. ad l. Iuliam dicere, cū oīa. q̄ sub illo titulo continentur, tēdāt ad legis Iul æ extentionē, & interpretationē, & ita Raphael Cu. consi. 154. intellexit verba illius. §. itē lex Iulia vbi Ioan. Faber idē sensit. quod cōprobatur ex eo, qd Ī eodem. §. dictū fit, l. Iulia gladio puniri stuprantes pueros, & tñ aī l. cum vir. C. de adult. & auth. vt non luxurientur contra natu. nullibi pœna mortis pro prædicto crimine sancita reperitur. vt ipse Raph. Cum. existimat. Sic idem Iustinianus in §. alia deinde lex. inst. de pub. iudic. legi Pompeiæ tribuit, quod a Constantino circa id argumēti cōstitutū fuerat. in l. 1. C. de his, q̄ parentes. nēpe, vt candē pœnā patiat, q̄ liberos, atq; is, q̄ parentes occiderit, ex quo maximē verus ē cōis sensus. quāuis huic intellectui minimē cōsentiat Tiraq. in d. l. cōnubiali 12.

17 Mortis t ergo pœna adulteri puniuntur iniā iudicis. ex l. quamuis. C. de adul. Nec dicta lex conferi debet in qua, siquidem respublica pōt hoc crimen committentes morte punire, cum ei liceat nocentes occidere. Nam si aliquis

si aliquis homo sit periculosus in congregatione politica, pp aliqd peccatū iustē occiditur, vt cōe bonum cōseruetur. Tho. in 2. 2. q. 64. ar. 2. & in ipē de lege lata cōtra adulteros notat idē Caiet. ibi, Tho. & Palu. in 4. sen. dist. 37. q. 2. ar. 1. & Ioan. Maior. in 4. sen. dist. 35. q. 1. atq; ita in l. Mosaica eadē pœna mortis erat statuta cōtra adulteros. Leuit. 20. iure tñ authenticorū in seminis adulteris pœna mortis mutata fuit in aliā leuiorē, nēpe, vt adultera verberata in monasteriū includat, iuxta authē. sed hodie. C. de adul. Reg. l. 15. ti. 17. p. 7. Apud Cumæos 3 si qua mulier in adulterio deprehensa fuisse, hanc in forū deductā, & saxo impositā spectādā oīb proponebāt. Inde supalinū collatā, & circum vrbē peruectā in eundē locū restitui oportebat, ex illo infamia notatā onobatim appellandā censuerunt, lapidē vero tanq̄ īpurū ac detestabilē vitabant, authore Plutarcho in problematis c. 115. Idē Ioā. Stobæus serm. 42. refert. ex Nicolai scriptis de morib. oīum gentiū: Pitidis tñ hoc tribuit, non Cumæis. Sed & varias adulterij pœnas apud pleraſq; gētes oīum diligētissimē tradit Ant. Tira. Ī d. l. cōnubialis. x.

Cæterū iure Regio vxor adultera, & adulter in iudicio conuicti marito accusante, p sniam iudicis ipsi mariti to tradunt cū bonis suis, vt faciat quicquid libuerit, ēt eos occidat. l. 1. ti. de adult. lib. 4. For. l. 2. ti. 15. lio. 8. in ord. qua lege poterat maritus vnū tñ ex adulteris accusare, q̄d l. 80. Tauri abrogatū est. Nē ex ea non licet marito alterū accusare, sed necesse est, vt vel vtrunq; adulterū accuset, vel nullum eorum. In quo illud notandum est, t maritū adulteros occidentē ex sniā iudicis sibi tra 18 ditos, minimē peccare mortaliter, qa sicut iudex poterat carnifici ꝓpriā sniæ executionē cōmittere, nec carnifex peccaret exequēdo sniam iudicis, ita iudex poterit ex ipsa lege hoc marito delegare. Sic. n. lex mortis pœnā adulteris inferens iusta est, q̄d refert, carnifex, an maritus eos occidat? imo benignior ē lex, q̄ marito eos tradit, vt si veni, eis ignoscat. Alioqui si diceremus maritū mortaliter in hoc homicidio peccare, proculdubio iudex tradens marito ipsos adulteros mortaliter peccaret atq; ēt lex foret insqua cēlenda, q̄ authoritatē huic homicidio ꝑbet. Nec princeps tutus esset a mortali crīe, q hanc iegē seruari pmitteret. Vñ dicendū est, maritū nō peccare mortaliter, & hoc ipsum ꝓbat Ioan. a Medina de rest. q. 3. caus. 4. q̄d confirmat ex Albe. q in 4. p. q. 19. scribit, bānitū in foro conscientiæ posse a priuato tuto occidi. idē notat Ias. in l. vbi pactū. C. de transac. nu. 16. & Fel. in c. q̄ in ecclesiarū. nu. 14. de const. & ꝓbatur ex his, q̄ tradit Nellus de S. Geminiano in tract. de bann. 1. p. 2. 1pis. q. 1. quia ipse bannitus absens legitimē vocatus ad iudicium, atq; contumax, pp aliqd crimen condēnē mortis pœnā, & ne ipse illudat Reipublicæ, dat iudex liberā licentiā cuilibet ad illū occidendum. Sic ergo adulterum occidens erit tutus in conscientiæ iudicio.

19 Clericus vero adulter depositus ab officio, & būficio in monasteriū detruditur. tex. in c. si quis clericus. 81. d. gl. in c. lator. 2. q. 7. Ioan. And. Abb. & Imo. in c. vt clericorū. de vi. & hon. cler. & est cōi opinio, vt teſtat Ioan. Bernar. Calagurrita. ꝓsul in pract. crimin. c. 79. vbi addit clericū adulterū esse infamē. q̄d notauit Abb. in c. at si clerici. §. de adulterijs. col. 5. de iud. ex c. infamis. 6. q. 1.

20 In quo, t & illud notandū est laicos adulteros posse p iudicē ecclesiasticū excōicari. tex. in c. intelleximus de adul. sing. fm Abb. ibi, probat tex. in c. conuluit. in 1. de appel. c. 1. & ibi Abb. de offi. ord. idem Abb. in c. tua. de procur. Bal. in auth. clericus. C. de epis. & cler. Lud. Roſing. 667. Fel. in c. cū sit. nu. 1. de foro comp. Stephanus Aufreri. in de. 1. de off. ord. reg. 4. fa. 2. Ant. Burgens. in c. 1. de cust. & vend. optimus tex. in c. seculares. 33. q. 2. & ēt punit detrusione in monasteriū, fm cōm, vt fatetur Alc. in c. 1. de offi. ord. 5. notab. vbi disputat contra hāc cōem, quā tñ præ cæteris tenet Abb. in d. c. tua. & in c. gaudemus. de diuor. Datur etiam his grauis pœnitētia. c. de Bēdicto. vbi gl. 31. q. 1. & Roſing. 531.

EX CAP. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Liberorum procreationem præmia in republica habuisse.*
2 *Legis Iuliæ Poppææ caput vnum ex Gellio, atque i eon alterum num. 5.*
3 *Lex Papia Poppæa a quo lata fuerit.*
4 *Isidori verba in quodam a dist. aliter quam ab Alciato perpensa, atque emendata.*
5 *Locus Sozomeni in Historia Tripartita, vera traditione illustratus.*
6 *Locus Iuuenalis ex Satyra nona explicatus.*
7 *Cælibatum apud veteres probosum fuisse.*

CAPVT OCTAVVM.

Vbsequitur huius secundæ partis caput octauū, in quo tractandum est de pple, q̄ inter maxima, & tria matrimonij bona fuę iniuria non inferiorē locū obtinet, qppe q̄ ipsum mutuum amorē coniugalē mirē conciliet, atq; ipsos coniugij fodales deuinctos teneat rempublicam ipsam liberis hominibus repleat, ac tandem genus humanam varia generatione conseruet. l. 1. ff. sol. mat. l. 2. C. de indict. viduit. tol. Nam & Paulus Iurisconsultus Adrianū Cæsarē rīdisse refert te mille ampliari imperiū hoīum adiectione potius, q̄ pecuniarū copia. l. fi. §. fraudis. ff. de bonis dānat. Is. n. qui Spartis leges dedit, cū cuperet, q̄ plurimos Spartas esse, cives ad hortatus est, vt q̄ maximū liberorū numerum procrearent, t præmia constituens his, q procreandis liberis operam darent, vnde ex lege apud eos constituta is, q tres filios suscepisset, p̄lidij, & stationis, q quatuor, oīum munerū vacationē habebat, authore Arist. lib. 2. polit. c. 7. Apud Romanos constitutū deniq; fuit, ut numerū duodecim liberorū ab oneribꝰ. ēt patrimonialib. excusare, vt quidā opinantur authoritate constōnis Cæsareæ in l. si qs decurio. 1. C. de decurio. lib. x. ad cuius verā interpretationē a. notandū est, idē esse in quocunq; duodecim liberorū parente, licet is decurio non sit, fm Bar. in d. l. si quis decurio. vbi idē senserunt Plato, & Luc. de Pēna. Tenet idē Bar. in l. semper. §. 1. ff. de iur. immu. Anch. in c. licet. de sensib. Guido Papæ q. 401. Chasa. in cōsue. Burgund. rubr. 1. §. 4. in verb. aduerte. nu. 55. Ang. Aret. in princ. inst. de excusat. tut. nu. 4. vbi asserit, sic in practica obtinuisse, & seruandā esse hanc Bart. opinionem quam cōem esse fatetur Ioan. Mauricius in l. 1. in repe. C. mulieres quo loco mun. sub. pag. 142. eandem opinionem sequuntur, & expressim asseuerant cōem esse Anan. cons. vlt. col. 1. & 2. & ibi Bologninus in additionibus. [Eandē sequitur Marcus Vertranius in lib. singulari de iure liber. c. 41.] Tandē hæc cōis opinio in hoc tēdit, vt licet a muneribꝰ. personalibus excuset alioquin numerus quinque liberorū in prouincis, Romæ trium, in Italia quatuor. l. 1. C. qui numer. lib. se excus. & l. pen. C. de iis, qui numer. lib. se excus. libr. 10. Hinc illud ius triū liberorum cuius meminere Suetonius, Appianus, Martial, & alij, attā a muneribꝰ. patrimonialib. nō excusat nor numerus, quām duodecim liberorum, & hic excusat etiā eum, qui decurio non sit. Hæc etenim est Bart. & aliorum cōis interpretatio. Sed contra cōem illam sententiam quidam tenuerunt existimantes, duodecim liberorum numerū excusare a muneribus patrimonialibus eum, qui decurio sit alios vero numerū decem, & sex liberorū. l. semp. §. denique. ff. de iure immun. Quemadmodū vitium est. Bald. & Rebuffo in dicta l. si

quis

quis decurio in quam sententiã declinare videnſ Alber. in rub.ff.de muneribꝫ.& honoribꝫnu.88.fo.And. in reg. decet.de reg.iuris in 6.Io. Mauricius in d.pag.142. Sed & Guido Papæ in d.q.401.ſcribit,conſuetudine, & moribus non eſſe receptam opinionem, quæ deducitur ex d.l.ſi quis decurio,quæ in Codice Theodoſiano li.duodecimo,tit.1.l.55.ita legitur,

Idem Aug.nempe Iulianus,
Leontio conſuli Paleſtinæ.

Qui pater ſit 12.liberorum, non modo ad curiam non vocetur, verum etiam ſi ſit decurio, honoratiſſima quiete donetur. Dat.Calend. Martij Antiochiæ Iuliano A.iiii & Salluſtio Conſu. At in vulgatis Iuſtiniani ita tranſcripta ſunt,*ſi quis decurio pater ſit duodecim liberorum, honoratiſſima munerum quiete donetur.* Fateor ſanè aliquã do etiam in praxi me ſecutum fuiſſe hanc cõmunẽ opinionem,q̃ mõ fallam eſſe opinor,exiſtimans,etiam numerum duodecim liberorum,aut ſedecim nõ excuſare quenquã à muneribus patrimonialibus,nec ab his exactionibus,quas vulgo pechos appellant.Nã cõis ſententia minimè probãda eſt in d.l.ſi qs decurio q̃ vere loquit in decurionibus,in quo diſtinguit à Iuriſconſult.reſponſo in d.§.demonſtrat.vbi requirit numerus ſedecim liberorum,& tũ vtrabiq; rñdio,vt palã eſt,non agit de muneribus patrimonialibus,ſed in muneribus perſonalibus & municipalibus,q̃ apertius conſtat ex illa cõſtitutione, quã ex Theodoſiano Codice mõ adduximus. Sic & noſtra hæc opinio potiſſimũ inſtruit authoritate Iuriſconſulti in Lin cõbus.ff.de vacat.muner. *Quæ patrimoniorum* inquit, *ſunt onera, filiorum numero non excuſantur*. idẽ probat tex.optimus in l.neq; & in l.q immunitatẽ. C.de muneri.patrimo.li.10.hoc ipſum & Io.Mauricius aſſerere conatus eſt in d.l.j.pag.141.cui libentiſſimè accedã ex his vtranq; veterum opinionẽ improbans. Nec.n.in decurione,nec in priuatis,iure verum eſt,numerũ duodecim liberorum a muneribus patrimonialibus excuſare.Accurſius verò in d.§.demonſtr, non ſatis ſuffragat Bar.quippe q & ſi fateat numerũ ſedecim,& duodecim liberorum excuſare à muneribus patrimonialibus,non tñ concedit decisionem l.ſi quis decurio. eſſe intelligendã in eo,qui decurio nõ ſit , nec in hoc propriã explicat ſent.& iõ ſanior eſt interpretatio, vt & ipſe cã conſtitutionẽ intellexit in ſpecie per eã tradita. Quæ vero ſtatuta ſunt de tribus,quatuor,& quinque liberis in d.l.1.C qui nu.ſe excuſ.pertinere videnſ ad munera perſonalia,q̃ ad priuatam vtilitatem ſpectãt, abſque vllo publico honore , vt in tutela , à qua excuſat Romæ trium,in Italia quatuor,in prouincijs quinque liberorum numerus,d.l.Lamictiſſimos.§.vlt.ff.de excuſat tuto.§.2.inſtit. eo.tit.Regia lex,q̃ numerum quinq; liberorum elegit,2. tit.17.parti.6.Qã ſi cõis interpretatio ad d.l.ſi quis decurio,alicui placuerit vel in decurione,vel in priuato,is poterit plures eiuſdẽ opinionis intellectus quo ad praxim petere ab his,quos paulo antè citauimus, preſertim Io.Andr.Chaſſan. Anani.Bolognino, & Io.Mauricio.q̃ tñ longius repetere me nimirũ vacat,nec operis titulo conferit,ſat.n.ſit ꝓdicta à Iuriſconſultis mutuaſſe,q̃bus ꝓbaremus præmia conſtituta fuiſſe his,qui liberis ꝓperandis operã darent.Si quis verò in laudẽ ꝓlis noſſe plura cupiat,Io.Stobæum legat ſermone 75. multa ẽt de iure trium liberorum apud Franciſcum Duarenum,lib.1 diſput.c.40.ſed & de eodẽ iure legem Spartanorum tradidit Aelianus li.6.de varia Hiſtor.& Roma . Plutarchus in Numa.[Quibus adiungere libet verba Aulj Gellij li.2 c.15.qui caput legis Papiæ Poppææ refert.Ait,inqt,poſt quã ſoboles ciuitati neceſſaria vita eſt, & ad populi ꝓpẽ frequentãdã præmijs,atq; imperandi cõmodis vſus fuit,tum ante lati quibusdam in rebus qui vxorem , quique liberos haberent ſenioribus,neq; liberos,nec vxores habẽtibus ſicuti c.7.legis Iuliæ priori ex conſulibus faſ.es ſumendi poteſtas ſit,nõ q plures annos natus eſt,ſed q plures liberos,quã collega,aut in ſua poteſtate habet, aut bello amiſit.Hactenus Gellius, apud quẽ dicta lex Iulia appellaſſ,ab ipſo Auguſto,qui cũ antea diceretur Caius Octauius,deinde Caius Iulius Cæſar Octauianus dictus eſt, Dione li.45.notat Anto. Aug.li.3.emendationum c.8. ipſe vero ſeaior Aug.poſt Iulias rogationes eam legem inciantis cœlibum pœnis,& augendo ærario ſinxerat, authore Cornelio Tacito,lib.3.q̃ ante nos admonuit And.Alci.lib.diſpunc.c.3,qui ſcribit dictã legẽ latã fuiſſe à Papio Poppæo ,fatq; ita paſſim ab authoribus dicit lex Papia Poppæa,vnde errorem Iſodori notat in c.q̃dã 2.diſtinctione,vbi ſcribit hãc legem tuliſſe ſub Octauiano Auguſto Papium,& Pompeium conſules,quẽ Aymarus ſequit li.2.Hiſtorię iuris ciuilis.Nec mirum,cum tot mendis à Plinio euulſis,ẽt nunc apud eum lib.7.ca. 48.legaſ,Gneo Pompeo,Q.Sulpicio,conſulibus,cum legendum ſit Caio Poppæo,Q.Sulpicio cõſulibus,ex Suetonio in Veſpaſiano,c.2.authore Henrico Glareano in Tit Liuij chronologia. Hinc etiã quibuſdam videri põt Io.Ferrari.tit.de ſucceſſ.libert.§.poſtea. lapſum eſſe dum dixit legem hanc latam fuiſſe Diui Auguſti tẽporibus a Papio, & Poppæo conſulibus , cum Poppæi fuerit collega Q.Sulpicius Camerinus,ex Suetonio,in p̃fato ca.Ego vero nil temere mutandum cenſeo,nec in Plinio,nec in Suetonio,cum conſtet ex Dione li. 43.& 48.[atque item lib.57.]Cæſarum imperio conſules ab initio creatos per totum annum magiſtratum minimè geſſiſſe,ſed vel per duos menſes vel vnum mutari ſolitos,vt fors ferebat quod & Alciat.adnotauit li.5. parer. capitulo decimo,& ſequenti.†Id tamen ex eodem Dione conſtat lib.56.legem hanc latã fuiſſe ſub Auguſto à Marco Papio,& Quinto Poqpæo ea parte anni conſulibus,qui & vxoribus,& liberis carebant.Vnde apud Iſidorum ipſe ſi benter ita legerem. Nã ſub Octauio Cæſare Papius,& Poppæus ſuffecti conſules legẽ tulerunt, quæ ab eo eorum nominibus appellatur Papia Poppæa continens patrum ꝑmia pro ſuſcipiendis liberis.† Erat & aliud huiuſce legis Papiæ caput, vt ſi vir,& vxor filios non haberent,q̃ alter alteri reliquiſſet decima parte ſi ſi co adiudicaretur ,qua in parte dicta lex ſublata fuit in l. fina.C.de infirman.pœnis cœlibã.Scribit & ad hæc Tertullianus in Apologetico,cap.4.Papias leges,q̃ ante liberos ſuſcipi cogunt , quã Iuliæ matrimonium contrahi, vanisſimas eſſe,atq; à Seuero ob id exclutas fuiſſe. Erat præterea ſancitum ad puniendos cœlibes, qui à vicesimoquinto anno vxorem non haberent , nihil ex teſtamento lucrarentur,niſi ipſi teſtanti genere proximi forent,qui vero filios non habuiſſet,medietatem relictorum ſibimet amittebat,vt ſcribit Sozomenes li.1.Hiſtoriæ Tripar.cap.10.dicens à Conſtantino has cœlibatus pœnas ſublatas fuiſſe q̃ & apud ipſum Sozomenũ extat in eius Græca hiſtoria libro primo c.9,obiter tamẽ admonendus eſt lector,Sozomenum vel ab Epihanio eius interprete perperam traductum,vel ſcriptoris vitio deprauatum fuiſſe,cum hactenus apud eum legatur licet generis proximitate conſtituerent,Græco Sozomeni codice refragante,[& Nicephoro lib.7.Hiſt. eccleſ. ca.46.qui hęc de Conſtantino ſcribit. Abſurdus etiam illas apud Romanos leges,ne cœlibes in adeunda hæreditate coniugibus æquarentur, neue præterquam gene re propinqui quidquam ex teſtamento lucrarentur,præterea , vt qui liberos non procreaſſent , dimidia bonorum parte mulctarentur, abrogauit.]Ex quibus omnibus integre conſtat ſenſus Iuuenalis Satyra nona, aperтior ſaltem,quam ſit ab alijs traditus.

Iam pater es, dicimus quod fama opponere poſſis
Iura parentis habes,propter me ſcriberis hæres.

Legatum

Legatum omne capis,nec non & dulce caducum,
Commoda præterea iunguntur multa caducis.
Si numerum,ſi tres implenero.

Conſtat enim partem illam,quæ fiſco adiudicabatur & a legato,ut hĩditate detrahebat,caducũ dici hui⁹ lege Iuliæ meminit & Tertullianus in lib. de Monogamiæ. Aliud,inquit,eſt,ſi apud Chriſtum etiam legibus Iulijs agi credunt,& exiſtimãt,cælibes & corbos ex teſtõ Dei ſolidũ non poſſe capere.His ẽt ſuffragat,qđ ex Lycurgi legib.Plutarch.in Laconicis refert ſcribens,Lycurgũ ciuib.qui a nuptiis abborrerent,ſuis legib ignominias plures addidiſſe .Item apud Romanos probroſus erat celibatus,ut conſtat ex legib.duodecim tabularum,tit. de cenſon.Teſtis etiam eſt Valerius Maximus li. 2. c.4. idque ex Platone & aliis penes alias gentes uitio,& ignominiæ datũ fuiſſe adnotauit Crinit.de honeſta diſcip.li. 14.c.15.De prole igitur acturus tria expediam breuiter Primũ de prole ex copula coniugali ſuſcepta , ſeu rõne matrimonii legitima tractabo.Secundum de prole illegitima.Tertium de legitimatione filiorum.

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Filii nati ex matrimonio ab infidelib contracto iure tamen humano inualido, ſunt legitimi , ſi eorum parentes Chriſti fidem profiteantur.*
2 *Filij ex matrimonio nullo concepti,legitimi quoad omnia cenſentur,propter bonam fidem vtriuſque, vel alterius parentis.*
3 *Filius ex bona fide parentis legitimus uere.& non ficte legitimus eſt,& ad feuda admittendus.*
4 *Bona fides præſumitur in matrimonio.*
5 *Bona fides in matrimonio p̃ſumitur,etiam lite pendente.*
6 *Filij concepti ex matrimonio,etiam lucte pendente , ſunt legitimi ex bona fide parentum , quamuis parentes fuerint a iudice ob contumaciam excommunicati.*
7 *Filii nati appellatione pendente ſuper matrimonio,legitimi ſunt propter bonam fidem parentum.*
8 *Matrimonium contractum iure pendente,ſuper primo an cenſeatur bona fide contracti ũ ſaltem ex præſumptione?*
9 *Error iuris an bonam fidem iudicat in matrimonio quo ad legitimationem prolis?*
10 *Sententia in matrimonio an tribuat iuſtam cauſam præſumendi bonam fidem & nu.8.*

§. PRIMVS.

1 PRIMVM omnium id cõſtat filios ſuſceptos ex mãimonio uero ltimos eſſe. c. qđ nobis.c.cãm q̃.in 2.c.lator.qui filii ſint leg.c.tuã.de ordi.cogni.tex.in prin.inſt.de patria.põt.Vñ ſit mãimoniũ contractũ inter infideles iuxta ꝓpriã eorũ legẽ ualuit,ẽt ſi iure canonico nõ teneat,filii ex eo nati legitimi ſunt,ſi illi cõiuges ad fidẽ catholicam conuertantur.c.ſi.qui filii ſint legit.Illud.n. matrimoniũ adhuc aſſumpta fide Chriſtiana non diri mitur.c.de infidelib.de conſang.Ex quib.nõ placet, gl. in d.c.ſi.dicens filios ſuſceptos ab illis,qui ex Moſaica lege repudiatis virioribus.vxoribus.& oĩs viuẽs ib. ſecũda matrimonia contraxerunt,legitimos eſſe iudicandos ,ẽt ſi parentes Chriſti fidẽ profiteantur, niſi dixerimus eos legitimos eſſe ex benigna eccleſiæ conſtõne,ne auertãtur parentes a fide catholica ſuſcipiẽda,& ex eo, q̃ Moſes permiſit illa matrimonia ob duritiam cordis ludæorum ita Abb.& Anch.in.d.c.ſi.idem Anch.in c. gaudemus.de diuor.col.pe.Imo filii procreati ex mãimonio nullo qõq; legitimi cenſentur, nempe propter bonam fidem ſaltem eius tantum ex contugib.c.ex tenore . qui filii ſint legit.c.peruenit.eo.tit.

2 Duo tñ ſunt neceſſaria,primum,quod matrimoniũ fuerit bona fide contractũ, fm q̃ fit in facie eccleſiæ celebratum.c.cum inhibitio.§. de clãdeſt.de ſponſ.c. 2. q filii ſint legit.& ibi doct.cõter , quib. conuenit Regia l.1.tit.15.par.4.Ideo dicti filii integre,& omnino legitimi cenſentur,quo ad omnia non ex parte gl.in d. c.ca.cũ inhibitio.§.1.quam commẽdat Georg.Natan.in c. quia uis pactum.de pact.in 6.2.col.Laſ.in l.ex facto. col. 5.ff. de uuig.idem Laſ.dicens hanc opinionem eſſe communem in conſ.156.col.2.vol.5.& conſ.168.col.3.eo.uo.ſimilis eſt gl.in c.cum in captiuitate.34.q.1.quia vere ſũt legitimi illi filii,qđ in d.c.ex tenore probatur,& Regia l.3.tit.3.par.4.& l.1.tit.13.ead.par.notat Bald.in l. quia tra.C.de incert.nupt.Si uere legitimi ſunt,pro parte ltimum eſſe & pro parte illegitimum,non conuenit.

Hinc infertur falſum eſſe quod Bened. a Plãbino adnotauit it diſputa.incipien.ſtatuto Piſano.col.3. dicens
3 dictos filios eſſe ficte,& non vere legitimos , cõſtat. n. ratione matrimonii legitimos eſſe,a radice copulæ coniugalis tales cenſeri,igitur vere legitimi ſunt non ficte. Cui opinioni cõtra Plubinũ adſtipulat Regia l.1. titul. Partita.4.ubi dicit hos filios eſſe ltimos,igitur uere , nõ ficte ſunt legitimi,quia verbum eſſe veritatem inducit, ſtatim probabimus.§.ſeq.nu.26.

Sedo infert huſce filios ltimos eſſe quo ad feuda.Bal. in c.1.§.naturales.ſi de feu.fue. controuer. inter domi. & agnat.uat.& excludere ſubſtitutũ ſub illa condõne, ſi inſtitutus deceſſerit abſq; filius ltimis,& naturalib.Cur. Iun.conſ.51.col.1.& conſ.27.vtrobiq; Bal.ſecutus.

Tertio,infertur eoſdẽ filios excludere ſubſtitutũ ſub illa condone ſi inſtitutus deceſſerit abſque filius ltimis & naturalib.natis ex ltimo mãimonio.Hoc.n.mãimoniũ ltimũ cẽſeſ ex bona fide alterius,atq; ita Dec. rñdit conſ.113.quẽ ſequit Carol.Molin.in Ale.conſ. 5. vol. 7. Cui ſubtiliter reſiſtit Cur.Iun.conſ.27.longius conſ.64.
4 Et hęc procedunt ita late,ſi vt bona fides ꝑmatur interim dũ nõ probaẽ mala fides.Bald.in d.l.qui cõtra. Hipo.in l.qui ignorans.nu.19.ff.ad l.Corn.de falſis ſiquidẽ & ad p̃ſcribendũ bona fides ꝑmitur gl.in c.ſi.& in ca. ſanctorum.& in c.ſi diligenti. de p̃ſcrip. Bar. & ibi Bal. in l.Celſus.ff.de uſucap.2.par.repetitio.Laſ.in §.ſed.illę. inſt.de actionib.nu.99.Cur.ſenior conſ.81.col. 3.Cur. Iun.conſ.28.col.2.& Alc.reg.5.de præſumpt.5.præſumpt.Imo & in cauſa matrimoniali præſumitur bona fides etiam lite pendente ſuper matrimonio. tex t. optimus in cap.2.qui filii ſint legit.vbi Docto.ex eo hanc aſſertionem colligunt.Cui tamen obſtat,quod lite pendente,& conteſtata,preſumitur mala fides. l. ſed ſi lege. §.ſi ante & ibi gl.ff.de petit.hęret.ẽt præſumptione iuris,& de iure,ſecundũ Bar.ibi,quem ſequuntur Ant.& alii in c.conſultationib.de iure pat. ex quo tenetur victus fructus rei petitæ poſt litem cõteſtatam perceptos reſtituere.gl.communiter recepta.in Lex diuerſo. ff. de rei vendi.& in c.grauius.de reſt.ſpol.l.certũ.C.de rei uẽdi.ẽt ſi habuerit iuſtam cauſam litigãdi,& eam habuiſſe probare velit.Rota in nouis decil.182.ſenſit Bar.poſt
5 gloſſ.ibi,in d.§.ſi ante. Verum liter etiam † conteſtata, præſumitur bona fides in matrimonio.ita Anch. & ibi Prep. expreſſe notant in d.cap. 2. qui filii ſint legit.pro quibus eſt tex.in cap.2.vt lite pend.ex quo pendente lite permittitur litigantib.ſuper matrimonio carnalis copula,quam minime eccleſia permitteret,ſi mala fides p̃ſumeret.c.inquiſitioni.de ſent.excom.Nec faciliter dari debet præſumptio delicti.l.merito.ff.pro ſocio , quã rationem Hoſt.& Abb.ſentiunt .ſed nimis negligenter eam expediunt in d.c.2.Quod ſi victus fructus reddere tenetur,quos ex repetita lite conteſtata percepit, iõ cõtingit,qa ex re aliena eos ꝑcipit,ſciãte cõteſtata te-

netur eos diligentius quã antea custodire,& conseruare,ita ut ad hunc defectũ restituẽdi fructus, victus possessior malæ fidei præsumatur,siquidem quo ad alã, bona fides in eo ꝓsumitur fructus.n. illos facit suos, quos non feciſſet,si esset prædo,& malæ fidei possessor.Nec sequitur,si tenet fructus restituere,igitur deliquit eos percipiendo,mirum ergo non erit,si præsumatur malæ fidei possessor quo ad effectũ restituẽdi fructus,cũ tunc nulla sit ꝓsumptio delicti ad hoc necessaria,non tñ ꝓsumit malę fidei possessor lite cõtestata ipse litigans super matrimonio,si ea utatur,cũ delictũ oĩno præsumeretur.

Ex quo deducitur recte hanc rẽ ppẽdisse Bar. Brixi. q.Dom.64.quẽ cõprobat Præp.in d.c.2.col.2.p tex. ibi
6 dicẽs filios natos,seu conceptos ante ſniam pendente lite legitimos esse,quãuis eorũ parẽtes ante cõceptionẽ a iudice essent excõicati ppẽ cõtumaciã in non cõparendo commissam. Quib.in postea litem prosecutis ꝓ nuntiatum fuit matrimonium minime valuisse.

7 Secundo,ꝓ præmissis ẽt constat appellatione pendẽte a ſnia lata contra matrimoniũ,filios conceptos legitimos esse Io.And.Præp.& Cardin.d.c.2.& Hen.in ca. ex tenore.q filij sint legit.arg.tex.in l. 1.ad fi.ff. ad Turpili.c.venientes.de iureiu.c.nõ solũ de apel.in 6.ubi ꝓ batur ſniam appellatione suspendi quo ad eius effectũ.

Tertio idẽ esse dicendum utdetur de filijs conceptis post hanc ſniam pendente termino decẽ dierũ dato a iure ad appellandũ.c.non solũ,in princ.de appel.in 6. his tũ duob.casib.proximis non est ꝓsumenda bona fides,sed malæ ꝓ authoritatẽ ſnix.c.in plentia.de renũcia.1.de sequest.poss.l.si insinuata. ſ.de inofficio.ff. de inoffi.testa.Ex quib.appellatione pendente adhuc sentẽtia hẽt maximã authoritatẽ,licet nondum sit fortita effectũ rei iudicatæ,sic pro ea ſnia ꝓsumitur,qnãuis non operet translationẽ oneris probandi in aduersarũ, ex traditis per Dec.in rub.de appel.col.4.eundẽ in c.qñ ꝛ de probat.nu.31.& ibi Fel.nu.31.& Alc. de præsumptio. reg.3 præsum.9.non tñ est ita plane recedendum a prædictis duab,conclusionib.propter potestionem conabitationis oõ legalis tamẽth apud me sint dubia.

Hinc infertur non optime respondisse Paul.de Cast.
8 cons.154.1.vol.matrimoniũ ſm bona fide conferri contractum pendente lite,& appellatione a sententia lata contra primũ.Hoc etenim Fel.reprobat in c.lator.nume.11.de re iudic.& merito, ob primum matrimoniũ, super quo lis pendet.arg.c.cũ apostolica.de ꝓbat.aliud enim est præsumere bonã fidem in coniugib.pendente super eodem matrimonio,aliud in his,q ſm matrimonium cõtrahunt in iniuriam primi matrimonij, quod adhuc in lite versatur.notant Imol.cons.125.gl.in.& ibi Abb.in ca.tenor. paulo ante citato.& Dom. cons. 76. Imo ipse Fel.amplius asseverat idem esse quo ad malã fidẽ præsumendam, si secundum matrimonium contractum esset pendente lite super primo, quod fuerat dissolutũ sententia,a qua non fuit appellatum, nec in tranſerat in rem iudicatam,quia in matrimonialibus causa lata fuerat.Nam ex quo fuit iam cœpta lis super prioris sententiæ reſcissione latius coadiuuatur præsumptio malæ fidei.& idem Abb.notat in d.c.tenor.nu.9.

Hinc etiam apertissimum est sententiam latã ꝓ ipso coniugio bonę fidei absque dubio præsumptione innocere.Nam si pendente lite ante sententiam,tẽpore,quo expectatur dubius eventus litis,præsumitur bona fides, igitur lata ſnia pro matrimonio fortiori ratione,& con sectura præsumetur,etiam si sit lata per falsos testes ẽt corruptos pecunia,ipso ĩn coniuge ignorante,quod elegantes notat Anch.in c.perlatum.qui filij sint legit.dicens sententiam diuortij in primo matrimonio constitue re ꝓsumptionem bonæ fidei in eo,qui cũ iolata a lege prioris coniugij,ex ratione illius sententiæ,matrimoniũ contrahit etiam si sententia sit lata ex falsis testib.& pecunia corruptis.

9 Ex his & illud explicari potest,an ex errore iuris matrimonium contractũ hunc operetur effectum & Ab.I c.referente.qui filij sint legit.hoc dubium reliquit indecisum,quibusdam tñ uidetur filios conceptos ex tali matrimonio legitimos esse.per tex.in l.qui in prouincia.ff. de titul.nup.ſ.1.ubi a iure ꝑdicti filij legitimi efficiunt, accedente etiam longo tpe quo matrimonio stetit copulatum,& ita Bald.nouella illum tex. intelligit in tract. de dote.par.11.col.fi.Verum quia ipse exigit iustũ errorem,adhuc lego ulterius considerandum censeo.Nam si iuris error ita iustus,sit uti bonam fidem producat, nõ produbito ex matrimonio illo,etiam absque longi tẽporis cursu,filios legitimos esse,cũ & ĩmi hunc ex alterius coniugis bona fide.per tex.in allegato c.ex tenore. qua bona fide sexuris iusto errore adeũ in matrimonio. Põt etenim iuris error bonam fidem producere,qñ errat ur ſ dubia iuris decisione,in qua intelligenda,etiam ipsi Doc.varias professi sunt opiniones,aut qñ aliqua dictionis iure ambiguam habet interpretationem, etiam apud ipsos Iurisconsultos,is enim error iustus existimari debet tex.vbi Abb.& Imol.in c.cum.dilectus,de consuet.idem Abb.illum tex.dicens notabilem in c.de quarta.de præsc.col.3.& sing.& Fel.ibi & Bal.in l.Celsus. ff. de usucap.4.notab.Cert.Iun.cons.6.nu.22.idem cons. 28.column.3.

Ex quib.infertur intellectus,& defensio gl.in c.prelatum.qui filij sint legit.quam Abb.& Card.dicunt sing. ex ea notantes sententiam diuortij prioris matrimonij iustam causam ignorantiæ exhibere,ut secundum matrimonium contrahatur,quamuis illa sententia non esset manifeste nulla,sed si esset manifeste nulla,ex ea nõ posset iusta ignorantia iuris prætendi per tex.ubi gl.in verbo,cõprobata,hoc notan c.p venerabilem qui filij sint legit,ita illum tex.intelligens,qui põt & aliter intelligi si dicamus ibidem a prima sententia diuortij appellatum fuisse,& ſm matrimoniũ contractũ lite & appellatione super primo pẽdente,quo quidẽ casu mala fides ĩ contrahentib.ꝓsumẽda est.ut paulo ante dicebã n.8.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM

1 *Filij nati ex coitu fornicario,qui poterat coniugalis esse si consensus accessisset,per subsequens matrimonium essi censuntur legitimi.*

2 *Filij præcedẽtes legitimi fiunt per matrimonium subsequẽs sine natiuitatis, siue conceptionis tempore potuissent parentes matrimonium contrahere.*

3 *Ætas an sit a die conceptionis, vel natiuitatis computanda?*

4 *Filij nati ex concubina,etiam non retenta domi efficiuntur legitimi,ratione sequentis matrimonij.*

5 *Filij nati ex concubina clerici in minorib.ordinib.constituti,etiam beneficium ecclesiasticum habentis legitimi fiunt per matrimonium subsequens.*

6 *Filij nati ex concubina Iudæa, vel Sarracena,non efficiũtur legitimi ratione matrimonij subsequentis.*

7 *Filij per coniugium subsequens,legitimi efficiuntur, etiã si nati fuerint ante matrimonij contractum.*

8 *Filij efficiuntur legitimi subsecuto inter parentes matrimonio , etiam si non intercesserint nuptialia instrumenta.*

9 *Filij matrimonio secuto legitimi efficiuntur,etiam si parentes sint genere,vel fortuna dispares.*

10 *Filij matrimonio secuto inter eorum parentes, etiam senes,& in mortis extremo tempore constitutos,legitimi censentur.*

11 *Infirmus prope ipsam mortem existens matrimonium iure optimo contrahere potest.*

12 *Filij legitimi fiunt per matrimonium subsequens , etiam sine parentum consensu,imo ipsis contradicentibus, & repugnantib.*

13 *Legitimatio filiorum exigit parentum consensum,ipsorũque filiorum.*

14 *Ingratitudinis ratione minime reuocatur filiorum legitimatio, quæ ratione secuti coniugij à iure facta fuit.*

15 *Filij legitimi censentur ex matrimonio secuto inter eorum parentes,etiam si post eorum natiuitatem aliud matrimonium contractum fuerit.*

16 *Filij concepti ex coniugio,ipsa matre soluta,& ignorante an legitimi fiant per matrimonium postea legitime subsecutum.*

17 *Bona fides parentis in concubinatu an reddat ipsam prolẽ naturalem.*

18 *Legitimatio ratione subsequentis matrimonij,est tantum iure humano inducta*

19 *Nepos ex filio præmortuo an fiat legitimus,ex matrimonio inter auum, & auiam contracto?*

20 *Nepos rescripto Principis auo legitimus efficitur, etiã post patris mortem.*

21 *Filius ex subsequenti matrimonio ita legitimus efficitur, vt quo ad omnia legitimus sit censendus.*

22 *Legitimatus per subsequens matrimonium ad retractum admittendus est.*

23 *Legitimatus per subsequens matrimonium , admittitur ad ecclesiasticam emphyteusim.*

24 *Legitimatus per subsequens matrimonium in Episcopũ eligi potest.*

25 *Legitimatus per subsequens matrimonium etiam in ord. municipalibus legitimus censetur.*

26 *Legitimatus per matrimonium subsequens, vere non fictẽ legitimus est.*

27 *Legitimatus per matrimonium subsequens ad feuda admittendus est.*

28 *Legitimatus per matrimonium subsequens an sit primogenitus censendus, excluso fratre,postea ex matrimonio legitimo ante secundum coniugium nato?*

29 *Legitimatio per subsequens matrimonium,reuocare dona ti non ex constitone l.si quando C. de reuoc. donat.*

30 *Legitimatus per subsequens matrimonium an sit dicendus natus ex matrimonio legitimo.*

§. SECVNDVS.

1 NEc ſ tñ illa proles censetur legitima, q̃ ex mr̃imonio concepta fuit, sed & rõne mr̃imonij subsequẽtis filij antea ex coitu fornicatio nati, efficiunt ĩti mi.c.tãta,qui filij sint legit.l. cũ qs.C. de natu.libe.quib.cõuenit Regial. 1. ti.13.par.4.Est tũ favor a iure pontificio mr̃imonio impensus,plurib.ornandus, atq; explicandus interpretationib.Primo.n.est intelligenda dicta constitõ in filijs natis ex coitu,qui poterat esse coniugalis inter parentes,si consensu abesset ꝓhibitus foret qđ probatur in d.c.tanta.in 2.par.vbi Doct.ad asserunt cõter,& pulchre Theophilus in ſ.fi.inſt.de nup Sed est ĩ hoc egregia dubitatio,utrum sit satis,qđ tpe natiuitatis cor potuerit esse cõiugalis,an ꝑcise exigat cõceptionis tpe cõiugiũ potuisse coram inter parentes. Et Sal. in l.hitum.C.de fun.& legit.hæredib.conceptionis tpe mr̃imonii contrahi potuisse ꝑcise ex gl.& Ant. Rod. in de leg.col.5.& 6.quib.adiungenda est Cynus.Paul. Cast.dola in l.vxorius.C.de fun.& legit.hered.q tenẽt Cobarru.Thom.1.

2 Non tñ omiserim ex usu loquendi,uel loquentis mẽte q̃q; considerandã esse natiuitatẽ, non conceptionẽ ex quo falsi est opinio gl.in reg.Cancel. 17.dicentis,annos etatis esse a die conceptionis computandos,si id vti le sit ei,de cuius ætate tractat.Ego.n.hanc ſniam adeo a vero deuiare existimo,ut nihil hac in re falsius dici posse libenter asseram.Frequẽtissimum quidem est, ætatis annos a natiuitate, non a conceptione connumerari.

3 Secundo intelligenda est c.tanta decisio,ſ etiam si filij sint nati ex coitu fornicario,domi minime cohabitãte concubina,cum inter hanc concubinam, & uirũ matrimonium legitime contrahi possit.gl.quæ.expressim hoc ipsum notat in c.innotuit de electio.& ibi Ab.idẽ Ab.& Doct.in d.c. tanta.Io.And.iu reg. fine culpa. de reg.iur.in 6.col.quod alibi a suis principijs deducemus nempe hoc c.§.4.num.2.& sequẽti.

4 Tertio est idem intelligendum,etiam si filij nascant ex carnali copula,quam cum eorum matre clericus in minorib.ordin.b.constitutus habuit,ẽt si is eo tempore ecclesiasticum beneficium obtineret,ex Ioan. And. in dicta reg.fine culpa,col.8.Bald.in c.1. naturales. ti de feud.fue..contro.inter domi.& agna.Prep.val.in d.cap.

tanta.9.col.gl.in prag.Sanctio.tit.de concubinat.§. ipsas.in uerb.arcere.Nicol.de Vbal.in trac.de succes.ab intes.col.10.licet in clerico in minorib.constituto, eccle siasticum beneficium habente,contrarium asserat Bar. in l.pe.ff.de concub.Lud.de Sardis in tract.de legitima 2.par.§.de legitima.per subseq.matr.q.3.Anto. Rosell. li.1.legit.col.4.Io.Lup.in l.9.Tauri,nu.39.idé in c. p ue stras.3.notab.§.21.nu.21.de dõ.inter uir.& vx. vbi hãc Bar.opinionẽ falsõ tribuit Io.And.in d. reg. fine culpa.

Quarto ex his constat filios susceptos a monacho vt monali intra annũ probationis per matrimoniũ subsequens ltimos effici,quia tpe conceptionis parentes cõiugium contrahere poterant,quod Prepo.fatetur in d. c.tanta col.10.& Io.Lup.in l.9.Tauri.nu.41.

6 Quinto,intelliget dictam legitimationem ex præmissis induci,qñ concubina,ex qua genuit filium Christianus,erat tpe cõceptionis nativitatis catholica, seu Christi fidẽ professa,secus si esset Sarracena,Iudæa, uel alias infidelis.Nam quamuis postea fidem Christi suscipiat, non efficitur filius legitimus,ex matrimonio subsequenti.Host.Io.Andr.Ant.Card.& Abb.in d.c.tanta.quorũ opinio probatur ex eo,q nec tempore cõceptionis,nec nativitatis poterat inter parentes legitime contrahi cõiugium,quod alibi diximus,tametsi ab hac quinta interpretatione recedant Cald.in d.c.tanta.& Ant.Rosel. li. 1.de legit.col.9.

7 Sexto,subinfertur ex his,filios effici legitimos p subsequens matrimonium,siue sint nati matrimonio ipso nõdum contracto,siue eis concepcis & adhuc in utero existentib.matrimonium contrahatur.ita Io.And.in d. c.tanta.cui cæteri assentiuntur,& probatur in l.super. C.de natural.liber.& in §.fi.Iustit.instit.de ingenu.Id.n. tantum aduertendum erat potuisse parentes ex consensu dictam conceptionis copulam,uel ex ea secutam nativitatem proprio coniugio honestare.

8 Septimo intellige id procedere ẽt si mrimonio subsecuto non interuenient nuptialia instrumenta,q̃ quãuis iure ciuili exigantur,iure tñ Pontificio cui standum est,non sunt necessaria ut matrimoniũ ualeat.gl.in c. 1. 30.q.5.Ab.& alii in d.c.tãta Ang.Are.in §.fi.inst. de nuptiis Ias.consi. 168.numero.7. volum. 4. Dec. consilio 155.column.2.dicens hanc opinionẽ esse communem idẽ asserit Præp.col.15.in d.c.tãta.addit tñ opinionẽ cõmunẽ procedere,quoad mrimonii vim,& ualorẽ, atq; filiorum ltimationẽ simplicẽ,& canonicã,non tñ quoad filiorũ successionẽ,q̃ in locis imperiali ditioni subiectis tñ is non,de fertur nisi in matrimonio nuptialia instrumenta confecta fuerint.idem uoluit Ang.Perusin' cons.29-Bal.in l.fi qua illustris.C.ad Orfic.uerũ tiem notat.Lucas de Penna in l.3.col.2.C.de his qui spon.mun. subier.li.10.Soc.Iu.cons.52.col.2.uol.1.& Cur.Iun.cõs. 136.col.2.2.uol.cons.ubi profitetur hoc esse cõmuter receptũ.Verũ ego nõ arbitror hanc Ang.insam ita frequenter receptã esse,ut eã seruandam fore existimẽ,ux. n.cã procedere cõpertũ habeo,siquidẽ rõne matrimonii filii contendi sunt ltimi ẽt in toro Cæsaris,at mrimoniũ iure Pontificio indicat,nõ Cæsareo vt constat,iõ Ang. opinionẽ reprobat Ale.in Lex facto.§.fi qs rogatus.nu. 19.ff.ad Treb.& Ias.in l.generaliter.§.cũ aũt.pen.col.C.de instit.& substi.quorũ opinionem cõem esse tatetur Caro. Rui.cons.211.col.2.uol.1.eam etiam sequitur Parisi.cõs. 13.nu.49.uol.2.dicens non esse ab ea recedẽdum ,nec ab hoc dissentiunt Ang.Aret.& Dec.paulo ante citati, Imo eidem probare uidentur.

9 Octauo principaliter hoc intelligo procedere,etiam si parẽtes sint dispares genere & dignitate,nihil.n.hoc refert ad coniugiũ,cuius rõne filii legitimi efficiunt ex sententia Nicol.de Vbald.in tract.de succes.ab intest. col.16.Ias.cons 234.2.uel.Io.Lup.in c. per uestras.3.notab.§.21.nu.17.de don.inter uir. & uxo.Licet Ang. per tex.ibi cõtrariũ teneat in auth.quib.mod.natu.effi.leg. §.sed aliud.cui accedunt.Paul.de Monte pico in l.Titia cũ tlõ.in §. Titia cũ nuberet.nu.42.ff.de leg.2.& Cur. Iun.cons.136.Carol.Ruin.cons.211.uol.1.nu.5.Soc.Iu. cons.52.col.2.uol.1.dicẽs Ang.opinionẽ cõem esse nu. 30.tex.tñ in d.§.sed aliud in meretrice loquitur, quo casu non est certũ,ex quo utro sit suscepta proles.ut illum textu.Iason. intellexit in dict. consil. 234. Sed aptius eiusdem tex. interpretationem exponens Angeli sententiam reflexit Emanuel a Coital.Lusitanus qui tus ciuile apud Coimbricam magno cum nomine publice docet,in §.& quid si tantum.3.par.numero 98. ff. de li. & posthum.

10 Nono prædictam legitimationem intellige a iure concedi rõne matrimonii,ẽt cõtracti ab infirmo ppe ipsam mortẽ,vel a sene decrepitocũ concubina.Hoc.n. coniugũ validũ est,igitur eius cã proles suscepta erit legitima,qd Io.And.notat.in regu.fine culpa.de reg. iur. 3.col.Ab.in c.2.de fri.Io.And.Ant.& Præp.in d.c. tãta. Alber.in l.cũ quis.C.de natur. liber. Cynus in l. nuper. C.eo.tit.Lud.de Sardis in tract.de legit.prima legit. in princ.q̃ opinionẽ dicit esse cõem Ale.in l.fi quis posth. 1.col.1.de liber.& posth.& Ias.in l.filius est quæstionis.ff. eo.tit Paul.Parisii.cons.13.vol.1.nu.68.Huc de iendi tamen dubius Ant.Rosel.in is in tract.de legit.col.12. Nec vẽ fraude illud mrimonii contracti esse,nulli. n. iniuriã alteri irrogat,qui iure suo utitur.Vñ filius ex dicto matrimonio legitimatus excludit substitutum sub conditione,si institutus sine liberis legitimis decesserit. ita Ale.& Ias.in dictis locis scribunt.Fel.in c. in præsentia de probatio.numero.36.& Francis.a Ripa in l.ex facto §.fi quis rogatus.ff.ad Treb.nu.48.Caterum Bald. in l. nuper C.de natu.lib.& in Leam q.C.de fideic.col.7.diuersum notat.Cui suffragatur tex.in d.l.nuper.vbi matrimonium susceptam prolẽ reddit ltimã,qñ contrahit spe prolis.itẽ tex.optimus in c. 2, de frigid. dicens matrimonium contrahi non posse ab eo,qui generare minime ualet . Sed horum primo respondeo satis esse,& dici hoc matrimonium contractum spe prolis, quia contrahitur ad suscipiendam prolem legitimam ratione matrimonij,quæ suscepta fuerat ex illegitimo coitu ita Cardin.in dicto.capitulo tanta . dictum text.intellexit,& sentit Bald.in cap.innotuit de electio. columna pe.Secundo respondere possum ea ratione qua matrimonium contrahi non potest ab eo,qui ex naturali & propria ui,non valeret gignere ,nẽpe a frigido,potẽs

11 contrahi ab eo,qui ex naturali,& propria uirtute gignere pot,atq; ad id habitũ hẽt,quãuis eius exercitium sit senectute suspensum , cũ is habitus possit quandoque reduci ad exercitũ,ut voluit Ab.in c.2.de frigid.vbi gl. asseritt sene matrimoniũ contrahi posse. l.pe. & ibi gl. C.de nupt.licuti ab infirmo,quia causa morbi esset impeditus gignere. ¶ Huic opinioni accedit ,quod Diuus Ambrosius scribit in Lucam, ca.ubi de assensu Mariæ ac cõceptiõe Saluatoris ,ac de aliis agit.Dum.n.inquit, ætas naturæ fit non natura ætatis , fit plerumq; , vt ætas impediat naturam. Non est tñ irrationabile ; ut minor causa cedat maiori,& potior prærogatiua naturæ usum inferioris excludat gratis.Hæc Ambr. Sic matrimonia Abrahæ cum sterili Sara,Helcanę cum Anna,Zacharię cũ Elizabeth,sterilib.ualida,ac uere cõiugia fuere. Nã & miraculo diuino has fœminas concepisse receptũ est, ex locis sacræ scripturæ.Et probat S.Tho.in Epistol.ad Ro.c.4.& ad Hebræos c.11.utrobique lect.3.atq; in hoc Diui Hieronym.in d.ca.4.& August.lib.7. super Gen e sin,quæstion.35.consentire videntur . Et simpliciter, ac plane scriptura has fœminas steriles apellat . Sed cũ sterilitas senili ętati,post matrimoniũ in iuuentute contra-

ctũ qñq; tribui possit,nihilominus ẽt si tpe contractus steriles essent coniuges,ualida forent matrimonia,cũ & sterilẽs fœminantes contrahere possunt matrimoniũ,si non in officiũ naturæ,saltem in remediũ concupiscentię,ex S.Th.in 4.dist.34. q.2.qui de uiri femine sterili tractat.Iex quib.hic nouus intellectus admittẽdus est,quẽ & parisa fraudis psumptione excusat in d. cõs. 13.& seq.nu.34.uol.1.licet Carol.Rui.cõs.211. vol. 1.ab eo,discedat ex eoq fraudis psumptionẽ admittat.

12 Decimo ita sunt pdicta intelligenda,ut ipsis parẽtib.tpe cõiugalis contractus repugnantib.eorũ filij rõne matrimonij sint ltimi.Nã huic matrimonij fauori parentes ipsi renunciare non possunt.Imo nec ipsi filij,interest.n.reipublicę hãc ltimationẽ fieri.arg.c.inter cętera.22.q.4.igitur nec parentes, nec filij renũciare valent

13 huic conitõni ex c.fi diligenti.de foro cõpeten. l. fi qs in cõscribendo.C.de pactis.Ex quib.infert intellectus ad tex.in auth.quib.mod.natur.effi.sui.§.fi uero is, qui probat filios illegitimos nõ posse cõtradicentib.parẽtibus ltimos fieri,sicut & è conuerso in quit,tex.esse necessarium filiorũ uoluntatẽ,ut ltimi efficiantur. quẽ tex. dicit sin.Rom.in ling.558.dicens sufficere sũam, & taciturnitatẽ ipsius filij.qd & Ias.notat cõi.156.col.4.vo. 4.gl.in l.in adoptionib.ff.de adopt.cuius meminit Dec.cons.55.nu.7.ex qua probat ltimationẽ infantis, & si fieri possit,qd Azo notauit in summa.C.de emancipat. liber.ratã tñ hẽri,ex eo,q accedente ætate ltima, ipse legitimatus tacet sciens se ltimũ effectũ.Sic & Bart.est in telligendus in l.fi.ff.de his,q sunt sui . dicẽs intantẽ posse natalib.restitui absq; eius cõsensu.qd late tractat Barba.cons.33.vol.2.Hæc tñ ofa nõ sunt necessaria ĩ ltimatione,q̃ ex contractu matrimonij sit,sm Ang. cons.17. colu.2.Salic.in disputatione incipienti , Mediolanenbs quidã.2.dubio.ar.3.Præp.in d.c.tanta.q.12.& Io. Lupi ĩ c.per uestras.3.notab.§. 21. nu. 17.Hinc errare opinor Guliel.Alb.Bald.& Paul.in l.scire leges. alias. in l. benignius.ff.de legi.volentes in ltimatione per subsequens mrimoniũ requiri filiorũ cõsensum quos sequitẽ Barb. in l.cum acutissimi.fol.27.col.4.C.de fideicom. Nicol. Boer.decis.160.falsõ ad id alios authores adducens. Ex his etiam cauendum est a Ludouic. de Sardis in tracta. de legitima primo modo,capitu. incip. Tertio loco .& Ant.de Rosellis in tract.legitimat.par.1.col.9. dicentib. in hac legitimatione,quæ subsequenti matrimonio cõtingit , consensum parentum ex pressum, uel tacitum exigi,quod ex uera interpretatiõe iuris probari nequit.

Postremo ex hoc intellectu deducitur exacta ratio

14 quõnis decisio,conitati in legitimationem pp ingratitudinem filiorum reuocari.Bal.in c.1.§.filij.nati.ff de feu. fue.controuer.inter domi.& agna.uallã.quem sequuntur Crem.cf.ling.19.Ias.in l.ex hoc iure.ff.de iustit. & iure.nu.54.& probatur ratione. Nam libertas æquiparatur ltimationi.§.1.in auth.vt liber.de cęte.& in auth.quib. mod.natu.effi.leg.§.fi quis ergo.& in §.liceat , sed libertas ob ingratitudinẽ reuocat,ergo & ltimatio. hc Bal. sequuntur Ripa in l.fi. 2.col.C.de reuocan.dona. Gerardus de Petra sancta in ling.1.Andr.Tiraq.in l. fi. vnquã C.de reuoc.don.in uerb.donatione largitus.nu.234. & Carol.Molin.in consuet.Parisien.tit.1.§.30.nu.3.atque procedit hæc cõis opinio in his,quæ ipsum patrẽ, eiusque bona respiciunt,nam in cęteris adhuc iudicatur filius ille legitimus,ẽt si patri ingratus extiterit . ex Paul.Cast.notat in Lex facto.ff.de uulg.Verũ hæc ofa intelligenda sunt in legitimatione,quæ ex rescripto Principis,siue pacto fit,illa enim quæ ex ratione matrimonij subsecuta iure canonico statuitur,ob ingratitudinem non reuocatur,secundum Rom.ling.221. cuius sententia ex dictis supra infertur.

Vndecimo eadẽ ratio, pontificij sanctio est latius in

15 telligenda,ut effectũ hẽat,non tm,qñ mrimoniũ subsequit inter filiorũ parentes, nullo interim contracto coniugio,sed & qñ parentes aliud interim mrimoniũ ꝛxere,& tandẽ ab eo liberi secũ coniugale fœdus pacti sunt.qd probatur.Nã tpe cõceptionis,uel nativitatis filiorũ,copula illa ex consensu parentũ potuit esse coniugalis,& nunc pot optime cõiugiũ ꝛhi, ergo filij antea nati per matrimoniũ efficiantur ltimi,ita uoluit Io.Andr.in d.reg.fine culpa,cui consentiunt Præp.in d. c. tãta q.7.& Nicol.de Vbal.de succ.ab intest.col.10.Bar.in l. pe.§.uxor ff.sol.matr.Ias.in l.Pomponius.§.qñtũ.ff.de acquir.poss.probat tex.in auth.quib.mod.natu. effi legit. §.fi vero solũmodo.ad fi.q̃ opinionẽ fatentẽ esse cõem Pau.Cast.in d.§.qñtũ.And.Tiraq.de primog.q.34.nu. 2.idẽ Tiraq.in l.boues.§.sermone.de uerb. sig. limit.3. nu.17.Ant.Rosel.in tract.ltimationũ.col.15.Ferd.Loazes Ulterdẽsis episcopus in tract.de matr.12.dubio,nu. 18.Carol.Molin.in consue.Parisi.tit.1.§.8. in gl.1.q. 7. Lud.de Sardis in tract. ltima. primo modo legit. q.2. quanuis ab hac opinione recedat posth Lucam de Penna in l.4.C.de his,qui sp.puberta. mun. sub. quæstione .3.libro. 10.

16 Duodecimo egregia hic versat dubitatio,qd dicendũ sit,de filio nato ex cõiugato,& soluta,ipa omnino ignorante virũ illum sit cõiugatũ.an secuto mrimonio inter eos,ualido,ille filius esse ltimus? Et gl.in d.c.tanta vers.aliã,duas exponens opiniones, & cõtrarias,subdit in fine,primã uerioré esse,idest hunc filiũ ex hoc matrimonio effici ltimũ arg.c.ex tenore.qui filij sint legi. ubi probat ex mrimonio prolẽ esse susceptã ltime,ẽt si matrimoniũ ltimũ nõ sit,mõ alter ex cõiugatis credat matrimoniũ firmũ esse.probat idẽ optimus tex.in c.quod nobis.qui filij sint legi. alios natos ẽt ante ꝓbationẽ ecclesiæ ex matrimonio illicite,id est clãdestine cõtracto, ltimos esse illud matrimoniũ ab ecclesia fuerit approbatũ,quãuis uerũ illius tex.sensum,a Io.And.Anch. Card.Ant.& Præp.ibi cõprobatũ.quẽ sensum cõem esse fatentẽ Ant.Rosel.in tra.de legit.par.1.c.pe. posth Anto.in d.c.qd nobis.licet in natis ante approbationẽ cõtra teneant Host.Cald.& Ab.ioi,& Io.Brun.in trac. de spon.concl.2.ampliat.3.& id cõtingit pp alterius bonã fidẽ.Ecce q̃ matrimoniũ ab initio illicite cõtractũ, est sufficiens ad efficiendũ filios ltimos secuta approbatione ecclesię,sic ergo copula ab initio illicita, & tñ ex bona fide alterius,nec adulterina , neq; incesta , secuto mrimonio ltimo dẽt cẽteri sufficiẽs,ut filij ltimẽt.vbi Anto.not.matr.putatiuũ idẽ operari in ltimanda prole

17 qd uerũ,qui ex pressius loquit in c.tãta.nu.6. vers.aduerte.dũ affert matrimoniũ uerũ subsecutũ efficere legitimã prolẽ susceptã prius in concubinatu,ac eodẽ mõ putatiuũ idẽ efficere,vt si quis ex consanguinea fornicario coitu filiũ suscipiat,& tandem ignarus consanguinitatis cũ ea mrimoniũ contrahat,filius hic ex Ant. ẽtia legitimatus erit,rõne matrimonij.Ex quo infero nõ vulgarẽ intellectũ ad tex.in d.c.ex tenore,ite,vt ignorãtia alterius in concubinatu reddat prolem naturalem, sicuti in matrimonio reddit legitimam . His rationib. hanc opinionem Ant.tribuit,& in dubio principali filium legitimum esse existimat Præp.in d.c.quod nobis. 3.columna. Anton.de Rosellis post eum in tract. legitimationum.part.1.capitulo penultim.dicens ad hoc dictam gloss. in præalleg.capitulo tanta.in uerbo . aliam singul.esse , cui similis est in capitul. non omnis. in uerbo continente. 32.quæst.2.cuius etiã opinionis author est Host.in d.c.tanta.in uerb.aliam. Dom.cons. 66. col. 4.Ludouic.de Sardis in tracta. legitimatio.folio 6.colu. 2.& fol.6.2.colum Curtius Iunior consil.17. num. 8.& Guliel.Cassad.decis.vnica.de sponsa.vbi tatetur hãc opi

nionem magis communem esse, uel saltē in re dubia ex interpretum controuersia pro ltimatione plis inīam ferendam, quemadmodum & in Summo Prætorio Rota factum esse teſtatur. Contrariam tamen sententiam probare vī tex. I. c. cū inhibitio, §. 1. de clādest. defp. quo statuitur, etiam utrusq; ignorantiā in mīmonio clam contracto proli non prodesse, ut ltima sit, si postea contractio proli non prodesse, ut ltima sit, si postea coniugiū dissoluatur, quia eis imputatur quidquid ex operæ illicito pter eorū cognationē euenit. c. h. de homici. in 6. c. tua. eod. tit. & hæc tandē opinio fcdo loco in gl. d. c. tanta refertur, quam ibi Io. And. & Ant. sequuntur Abb. itē & Rauen. dicentes gl. esse sing. Henr. in d. c. ex tenore. 1. col. & quāuis dubius in hāc tn inīam inclinat Roder. Xuaresin l. 1. tit. 6. li. 3. Fori. uerl. ad pdicta. Qī si a gl. tollant dicta uerba, sed primū uerius, q̄ adiectitia esse Dom. credit in d. cons. 66. apertissimū est hanc opinionē a gl. electā fuisse non primā. Nec obest discrete ꝑhentes clam operā exhibere rei, illitatæ & tñ secuta ecclesiæ approbatione, eis non imputari, qd præter eorum mētē successerit. c. qd nobis. qui filij sint legit sed ī hac q. quāuis ab initio parētes dederint operā rei illicitæ tñ postmodū mīmonio secuto nihil est ipsis parentib. imputandū, d in prioris copula pter alterius cognationē contigerit. Maximē. n. inter hæc duo hæc discrimen est ex eo, q̄ copula fornicaria simpliciter est illicita, nec unq̄ est coniugio secuto abecclesia approbatur. At clandestinum matrimonium vitium habet in modo contrahendi, opus tñ ipsum simpliciter est præmissum, & tandē ab ecclesia cōprobatur uitio illo sublato. Quamuis filios conceptos ex incestu ignoranter cum concubina commisso nō efficiat legitimos, matrimonio secuto inter eorum parentes adhuc durante ignorantia, aduersus Ant. probat Soc. Iun. consi. 31. nu. 41. & 74. uol. 2.

Quib. addecor, vt existimē in exacta disputatiōe hāc vltimā inīam facilius recipiendā fore. Illud uero prætermittendū non est, Domi. in d. cons. 66. falso Io. And. in d. c. tanta. pro prima opinione allegasse. Eodem fere errore notanda sunt Præp. & Anto. Rofel. qui ad eandem sent. de But. adducere conantur.

18 Decimo tertio sciendum est legitimationē inductā ratione mīmonij, a Ro. Pontifice iure humano fuisse statutam, non iure diuino, nec naturali. Vñ pollet constitutio d. c. tanta contraria lege tolli, si id ratione tulta legumlatorib. placeret, etiam si Ias. cons. 234. 2. vol. dixerit, a Romanis Pontificib. dictam constitōnē reuocari non posse, quia iure diuino tuncita sit.

19 Decimoquarto, hęc ltimatio rōne matrimonij eos filios complectitur, qui tpe coniugij contracti uiuunt, non tñ mortuos, nec ex eis nepotes adhuc uiētes. Cur inīæ rō esse pōt tlis. Nemo. n. potest mortē ltimus effici, pter uero si mortuus ex mīmonio ltimus nō est, igitur nec nepos, cum pater in capax ltimationis impediat filiū ltimū fieri, eo qd ex patris persona illhęc ltimatio ad filiū perueniat l. 1. §. cæterū. ff. de acquir. possess. ꝑterea fictio duo exigit extrema habilia, ex tremū a quo, & extremū ad qd, ex frequentissima omnium inīa in l. si is, qui pro emptore. ff. de vsucap. hic uero extremū ad qd est inhabile, & extinctū, quia filius tam obijs morīē, igitur fictio ex c. tanta. cessat. Quib. stipulatur tex. iuncta gl. pen. in l. si is, qui. ff. de adopt. non pōt quis adoptare in nepotem ex filio mortuo. Atque ita in casu c. tanta uolunt Guiel. Bald. & Alber. in l. benignius. ff. de leg. Paul. de Cast. in l. tere. ff. co. tit. & in l. §. cæterū. ff. de acquir. poss. & lex. in l. Gallus. §. si cui. ff. de liber. & posth. in fi. Ias in dd. locis qui pro emptore nu. 121. Ant. Rofel. in tract. de legit. mat. col. 12. & Hipp. i tract. 121. posti Lucā de Penna in l. 4. C. de his qui ipsum pub. munera iub. q. 2. lib. 10. quorū opinio mihi displicet uideo etenim ab aliquo adoptatū, filio eius tā una iuncto fratrē effici. l. si filiū. ff. de gradi. ergo deficiēte extremo ad qd, fictio loco hēt. Vñ deficiēte patre, pōt nepos auo effici ltim* præterea fauor mīmonij nō patitē nepotē minime cēleri ltimū, cōiugio subsecuto inter auū, & auiam. Quo fit ut Soc. in d. §. eius col. 2. asserat cōtra Gulicl. & sequaces hoc nepotes ltimos existere, qd Bald. notat in c. 1 notuit de elect. col pe. idē Guliel. Bād. in ca. Raimūr. de test. ī uerbo, & uxorē nu. 181. Alc. par. 1. de plum. ad n. idē n. 3. parodox. c. 16. Nec obstat rō illa, q̄ de extremis habilitate ad fictionē requisitis, adducitur, quia ad locū hēc circa ea, quæ principaliter fingunter. Satis. n. est extrema esse habilia, quo ad principalē fictionē, ut in nostra, q. circa matrimoniū, non tñ est necessariū exacte conbitere extrema, quo ad ea, quæ consequenter fingunter. l. pen. ff. de suis & legit. hære. Bar. in d. l. si is, qui pro emptore. 3. oppo. & 5. q. Bar. in l. fi. C. de sent. pass. are. & Soc. & Ias. ibi. l. Gallus. §. eius. Nec opinio prima deduci ex l. si is, qui ff. de adoptio. tbi. n. Iurisconsultus id tñ dicit, non posse qué in nepotē adoptari, nisi ex primat ex quo filio nepos assumit. Et si Accur. ibi exigit filiū viuere, ad hunc effectū hoc requirit, vt filius adoptioni consentiat, cū mortuo adoptante ille nepos incidat in illius filij ptātē, & pp alia incōmoda, q̄ filio, & eius ꝑis euenire possunt ex adoptione. Sed in ltimatione, q̄ ex mīmonio inīur

20 hunc ne potē, de quo qō tractat, ltimus auis cēseri. Nā & rescripto Principis nepos auo ltimus efficit patre ipso defuncto, Bar. coster receptus in l. Gallus. §. nunc de lege. ff. de liber. & posth. tamen id, qd Bar. scribit, expeditiori rōne comprobetur. Sed & prædicta conueniūt posse al quem in nepotem adoptari ab eo, qui nullū filiū habet. l. adoptare. ff. de adopt.

21 Decimoquinto dicta consto est ita intelligenda, vt filius matrimonio subsequenti legitimatus sit, quo ad omnia petinde, ac si a principio ex legitimo matrimonio conceptus, foret. gl. quam ibi omnes sequuntur in d. c. tanta. idem probat Regia l. 12. inter Taurinas leges.

Decimosexto hinc erit manifestum filium matrimonio sequenti ltimatum, maiorib. suis, atq; ex transuersalibus cognatis, legitimum successorem esse eisdem etiā inteſtatis, quod Angel. expresbin uoluit cons. 20.

Decimoseptimo ex hoc illud cōstat, filiu ita effectū

22 legitimum, ꝓtrahere posse res a consanguineo uendentas iure proximitatis ex lege Regia, quæ apud Hispanos propinquiori tribuit ius retrahendi intra nouē dies rem aliam a propinquo venditam cōdē tamen precio configuato, notat in Hac specie Guiel. Bened. in c. Raimundus. de test in verb. & uxorem. nu. 181.

Decimooctauo eodem iure subsistere hunc p mīmonium subsequens legitimatum, t admittendum esse ad ephyteusim ecclesiasticam, qua pater habuerat ac si foret ab initio ex matrimonio conceptus, ita imola, in l. quod dicitur. ff. de verb. oblig. Alex. in l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Treb. nu. 18. & ibi Rip. col. pe. Paul. Castrensis cons. 13. uol. 2. nu. 43. Tametsi ad hanc ecclesiasticam emphyteusim minime sit admittendus filius rescripto Principis legitimatus, secundum Bald. in l. generaliter. §. cum autem. C. de constit. & subst.

24 Decimonono inde ēt deducitur, prædictum t filium ex matrimonio effectū legitimū absque dispensatione in episcopum eligi posse, atq; episcopi dignitate insigniri. Ang. in c. annotuit. de elect. ubi Ant. & alij quos sequitur Nicol. Boer. decis. 159. col. 2. & est opinio communis tenēte Dec. in c. cum in cunctis. col. 2. de elect. & Barb. in l. cum acutissimi. C. de hæret. fol. 27. col. 4. licet ab ea discedat. Nā & gl. approbata communiter in d. c. tanta. ad ecclesiasticos quoscunque ordines eum legitimum censeri volunt, quam ibi docent sing. Abb. & Rotarius, atque hoc ipsum notauit Archidia. in c. Nitus. 50. dist.

Vigesimo

25 Vigesimo intelligenda est ista hæc constō, tvt non tantū iure cōi sit his filius admittendus ad ea, quæ legitimis eodem iure deferuntur, sed & ad ea, quæ legib. municipalib. ac statutis ltimis filijs competūt, quamuis stateta sint strictæ interpretationis, nec ad fictu casum extēdātur. l. 3. §. hæc uerba. ff. de nego. gest. ita Ab. in d. tāta. co. 2. Ant. in c. per uenerabilē. qui filij sint legit. nu. 16. Carol. Molin. in consuetud. Paris. tit. 1. §. 8. gl. 1. nu. 49. Nic. de Vbaldi de succes. ab intesta. col. 12. Boer. decis. 159.

26 col. 2. dicentes, t filiū ltimū rōne subsecuti matrimonij vere ltimū esse ēt ex rigore strictæ significationis. idē Bal. voluit in l. cū acutissimi. C. de fideic. col. 1. Fortu. in l. Gallus. §. & quid si tm. ff. de lib. & posth. col. 127. Ant. col. 2. Abb. in d. c. innotuit. & Dec. cons. 155. col. 2. quāuis Ant. sibi parum constans in d. c. tanta. ab hac opinione discedat, eo q̄ hic filius subsequenti matrimonio effectus ltimus, ficte & non uere, legitimus sit, quod in d. c. tanta. probari quidā opinantur, dum tex. dicit, ltimi habeantur qua si ltimi uere non sint, sed a lege legitimos esse iudicent. Quib. ut satisfiam, uerba dictæ decretalis sic existimo intelligenda fore, ut si cōsiderem* tēpus a natiuitate ad matrimonium, filius eo tpe ficte fuerit legitimus, at si tēpus mīmonij contracti attēdatur, ex eo uere censendus est ltimus non ficte, ex Fort. in d. §. & quid si tantum. col. 126. Vnde tanta est uis, matrimonij, ut filij attenta geniti posit cōtractum matrimonij ltimi habeantur, id est ex tpe contractus t dicti nati ex matrimonio ltimo censeantur, ac uere ltimi iudicentur. qd idē Fortu. explicat col. 123. & Iud. de Sardis in tract. de ltim. primo mō legit. c. 4. Sic & ab Anton. differunt Barb. in d. l. cū acutissimi. fol. 27. col. 3. Quibus addendus est Bald. in c. licet. ad euitanda. de elect. dicens, q̄ uerbum habeantur, in his q̄ uera sunt, ꝓfignat veritatē, in his uero, q̄ non existunt, fictionē, sequitur Bald. l. 1. l. fi Ruffinus. C. de test. milit. statute ēt lege municipali, qua scholastici ciues habendi sunt, quo ad ciuitatē lex illa uerū inducit, sed quo ad natiuitatem fingit aperte. His ēt addēda est Regia l. 1. tit. 13. par. 4. vbi dicit nos filios secuto matrimonio esse ltimos, ueronm autem, esse, veritatē ꝓ le fert non fictionē. Iaſſi. §. fi. ff. de relig. & sumptib. funer. qd passim in iure notari solet, maxime in l. mercas appellatione. iuncta gl. ff. de uerbo. sign. & in l. si maritus. in 2. ff. de adult. §. 1. & ibi Bar. Imo statutis ēt municipalib. appellatione filij nati ex matrimonio legitimo, admittendus est, & hic per subsequens matrimoniū ltimatus, quod statim probatur.

27 Vigesimoprimo, ltametsi rescripto Principis effect* legitimus minime sit ad feuda admittendus, c. 1. §. natu ralis. ff. de feu. fuer. cōtro. inter dom. & agna. uasl. cū aliis q̄ late cōgerit Andr. Tiraq. li. de retract. §. 1. in gl. 3. nu. 6. idē Tiraq. in tract. de mort. 4. par. 5. declarat. nu. 8. & idē de nobilit. c. 23. nu. 16. & c. 15. nu. 18. & Carol. Molin. in consuet. Paris. tit. 1. §. 8. in gl. 1. q. 8. is tñ qui per matrimoniū subsequens ltimus est, ad ea dubio procul admittitur. sin Abb. in d. c. innotuit. de elect. colu. penult. Ioan. Andr. Abb. & alios in c. lator. qui filij sint legi. Noniores in l. gñaliter. §. cū aūt. C. de inſtit. & ſubſt. Fortu. in d. §. & quid si tm. col. 129. & Nicol. Boer. decis. 123. quorum opinio est communiter recepta, ut testantur Abb. in d. c. tanta. col. 1. Alex. in l. ex facto. §. si quis rogatus. nume. 18. ff. ad Treb. & Dec. cons. 155.

Vigesimosecundo dictę constōnis interpretatio, eo magis dubia redditur, q̄ passim vtriusq; iuris uiri con-

28 sultissimi anticipitē qōne contendant, suum ex lege. seu testamento, qd primogenito bona aliqua ex primogenio defert, filius primonatus ex concubina sit ꝓferend* secundogenito ex legitimo matrimonio, si postmodū matrimonio subsequenti ltimus efficiatur? Et Io. Andr. in leg. sine culpa. col. 10. de reg. in 9. uoluit, secundo natū hac in spē ꝓferēdū esse in primogenio, quę sequūtur Anch. Card. & Hen. in d. c. tanta. Iaſ. in l. Gallus. §. & quid si tm. nu. 89. & ibi Alex. col. fi. Gabuula nu. 80. ff. de li. & posth. Alber. in l. cum quis C. de nat. libr. Nicol. de succeſſ. ab inteſt. fol. 6. col. 4. Mart. Laudenſin in tracta. de primogenit. fol. paruo 18. Io. Cirier. lib. 1. de primogen. 14. & Carol. Molin. in consuet. Parisiens. tit. 1. §. 8. in gl. 1. q. 7. Tiraq. de primog. q. 34. num. 3. & nu. 43. plures ad hanc partem adducens. q̄ opinionē frequentiori Doct. calculo cōprobatā suadet tex in d. c. tanta. dicens post contractū mīmonij illū filiū esse vere ltimū, igit antea vere legitimus non est. Quo fit, ut secūdogenitus ex matrimonio sit primogenitus censendus, cum eo tpe, quo ipse natus, fuit, nullus esset primogenitus. quod ēt Alc. considerat lib. 3. paradox. c. 12. Probatur etiam communis opinio. Nam legitimatio non trahitur retro in præiudicium alicuius. §. liceat. in auth. quib. mod. natural. effic. l. 1. mulier diuerterit. ff. fol. matr. notant omnes in d. §. & quid si tm. & tñ secundo legitime nato statim ius fuit acquisitum probabili spē. c. quamuis. de rescrip. in 6. igitur in tanti iuris præiudicium iniquum est, legitimationem illam, quæ ex matrimonio sequenti constituitur, fictione quadam, ad natalia deduci.

Verū hæc non adeo conuincunt, quin negare præsumam opinionem possimus, quia argumentū de fictione in præiudiciū alterius minime admittenda, tunc locū nō habet, qñ ius alteri spē tm acquisitū tollit. l. 2. & l. fi. ff. de natal. rest. quas aduersus cōem citat Fortu. in d. §. & qd si tm. col. 132. Imo cōis illa sēnia, & si uera sit, intelligi tñ dēt in ltimatione. quæ rescripto Principis fit, non in ea quæ matrimonio subsecuto conceditur, cū sit mīmonio fauor exhibendus. ut uoluit Bal. in l. 1. fi. col. C. de iſort. dona. Sal. in l. si totas. eod. tit. & Fortu. in d. §. & qd si tantum. col. 132. Nā & filij ex matrimonio sequenti legitimi effecti ad successionem cum cæteris legitimis admittuntur, in quorum tamen præiudicium legitimatio rescripto Principis concedi debet. §. fit igitur. in auth. quib. mod. natural. effic. legit. & §. tribus. quib. mod. natur. effi. fu. optima l. 12. Taurin. His ēt conuenit tex. in l. cū quis. C. de natur. liber. dicens gratias agere debent fratris, suis posteriores, quorū beneficio ipsi sunt iusti filij, & nomen & ordinē subsecuti. Ex quib. & alijs suaderi potest opinio communi sententiæ contraria, & ex ea filius primogenitus præfertur filio secūdogenito ex matrimonio legitimo, si primogenitus postea efficiatur legitimus per matrimonium, quam opinionem defendit Floria. de S. Petro in disputatione quadā, quē Fel. sequitur in c. prudentiam. col. tertia. de ſoſſic. delegat. eandē probat Collect. in d. c. tanta. 1. col. Nec me latet rem esse disputatione dignam. sit tamen satis prædictam controuersiam insinuasse, in qua illuq̄ non applaudit, ut distinctio fiat, an sit ad primogenium vocatus primogenitus simpliciter, an primogenitus legitimus, quemadmodum distinxit Anto. Rofellus in tract. de legitimat. 20. col. dicens, primo casu vltimam ex præmissis opinionem, secundo, primam, quæ communis est, seruandam fore, non. n. uideo quid inter hæc duo distet, siquidem lex de filio loquens, est de legitimo intelligenda. l. gñaliter. §. cum autem. C. de inſt. & ſubſtit. Hic tamen illud adnotādum est, haud dubie secundo natum ex mīmonio legitimo præferendum esse primo nato, illegitimo tñ, etiam si principis rescripto efficiatur ltimus post legitimi natiuitatem. in quo Doct. omnes conueniūt. & in spē tradit Tiraq. d. q. 34. nu. 48. quo in loco num. 13. ꝓter Florian. Hen. & Fel. alios adducit contra communē tenētes. Quin & iure probatissimū est. idem locum habere qñ legitimatio primi effecta priusquam nasceretur secundus, quia legitimatio a principe concessa reuocatur, saltem quo ad successionem, ꝓ natiuitatē

filij

filij ltīmi,uel ltīmati per subsequens mſimoniū.qđ late probat Tiraq.in l.ſi vnquā.C.de reuoc.don. in uerb. donatione largitus.nu.123.q. 15. eſt apud nos Regia l. & inſigniter notanda 12. in Taurinis legib.

29 Vigeſimotertio ex his infertur,ſi donatiōē tacētā ab aliquo reuocari pp filios naturales,ex matrimonio tū eſſe ctos ltīmos.l.ſi.c.ſi nouit,de elect.quē alij cōiter ſequūtur,vt conſtat ex Ripa in l.ſi vnquam.C. de reuoc.donat.q.32.& Tiraq.ibi i verbo,ſuſceperit.nu.60.Etiā ſi ante donatiōē natu eſſent filij naturales mō poſt donatiōē ipſum fuerint effectu legitimi matrimonio contracto,qđ ſaltē ad reuocādā donatiōnē in ea parte,q̄ ad legitimā attinet,expreſſim Bal.notat in l.1. col.ſi. C.de inoffi.donat.quē ſequitur Nicol.Boer.deciſ.159.col.4. totam uero donatiōnē reuocari negat Ripa in d.q.32. & Tiraq.in d.uerb.ſuſceperit.nu.60.idē tacite ſentit & Soc.Iun.conſ.54.uol.1.col.2.qua in re oportet legere Matth.de Afflictis in d.c.1.§.naturales. quinto notab, ad ſi.ſi.de feu.fue.controuer.

30 Vigeſimoquarto,hic filius ex mſimonio ſubſequenti ltīmatus,ad primogenia,feuda,aliaq; oīa eſt admittēdus,q̄ expreſſim filijs natis ex ltīmo matrimonio deferuntur,cū & hic filius dicatur natus ex matrimonio ltīmo.qđ probat in c.cū in cunctis.de elect.ubi dr,epiſcopū dēre eligi natū ex mſimonio ltīmo,& tñ in c. innotuit,eo.tit adiunctā gl.cōiter recepta probat naturalē p mſimoniū ſubſequens ltīmatū,poſſe in epiſcopū eligi, Vñ conſtat ſequitur hunc filiū dici poſſe natū ex matrimonio ltīmo,ita Ant.ī d.c.innotuit 2.col Pau.Caſtr.ī l.ſi.C.de his q uen.æta.impetr. Dec.conſ.155. idē Dec. in l.generaliter.§.ſi.C.de inſt.& ſubſt. Paul.Pariſ.cōſ.13 vol.2.nu.40.Carol.Mol.ī Alex.conſ.5.ſtatī citato.opti me Matthæ.de Afflict.ī c.1.§.naturales.5.not.ſi de feu. fue.contr.inter dom.& agnat.vbi dixit ex cōi omniū ſnīa receptū eſſe,filiū ltīmū effectū per matrimonium ſubſequens ad feuda admittendum eſſe, eamque communem opinionem extendi,& ſi conſtō feudi filiū natum ex legitimo matrimonio ad ſucceſſionem vocaue rit.contra Bald.in l.Gallus.§.ſi cius.ff.de lib.& poſthu. Alex.conſ.5.uol.7.Ant.ſibi contrariū in c.per uenerabilē,qui filij ſint legit.nu.17.& Bal.conſ.367.& Barb.in l. cū acutiſſimi.C.de fide c.fol.27.col.4.Lucam de Penna in l.4.C.de his qui ſponte pub.nu.ſub.li.10.q.4.Prior tamen opinio probabilior eſt,ex eo etiā q̄ hic filius ſit vere ltīmus.gl.Abb.& alij in d.c.tanta ex quo ſuperius diximus,hunc filium excludere ſubſtitutum ſub condōne,ſi ſine liberis legitimis inſtitutus deceſſerit,quod mō procedere conſtat,etiam ſi conditio dicter, ſi ſine liberis natis ex matrimonio legitimo deceſſerit.Nec refert an fideicōmiſſum hoc ſit ab extraneo relictū aduerſus. Alc.in l.3.de uerb.ſign.col.60 uerſ.ſm axioma,qui uoluit legitimatum per matrimonium ſubſequens excludia ſubſtituto ſub illa conditione, ſi inſtitutus abſque liberis ex legitimo matrimonio natus deceſſerit,cū teſtator erat extraneus. Prædicta tamen opinio Bal. pro cedere pōt in filio ltīmo effecto per reſcriptum Principis,quod notat Alex,Iaſ.& Dec.in d.l.generaliter.§.cū autē idem Alex.conſ.2.vol.1.in reſpōſione ad octauū. Curt.Iun.conſ.64.nu.12.Dec.conſ.624.quam opinionem in hoc ſenſu cōem eſſe ſcribit Paul.Pariſ. conſ.12. vol.2.pro qua eſt optimus tex.in c.cum in cunctis iuncto c.innotuit de elect.

EX §. SEQVENTI,
SVMMARIVM.

1 *Allegans ſe legitimum eſſe,id probare debet.*
2 *Filiationis legitimæ quæſtio tractari poteſt etiā poſt quinquennium a morte parentum.*
3 *Sententia in cauſa filiationis, an noceat his, cum quibus actum non fuerit.*
4 *Filiationis cauſa coram quo iudice tractanda ſit.*
5 *Filiatio teſtib. probari poteſt.*
6 *Filiatio, an per tractatum probetur?*
7 *Filiatio an probetur per nominationem?*
8 *Filiatio probatur quo ad patrem, ſi filius natus ſit ex eius vxore, atque inibi de intellectu l.in ter.§ defun ctus.ff.de adulter.*
9 *Fama an probet filiationem?*
10 *Teſtis qualiter ſit interrogandus in cauſa filiationis.*

§. TERTIVS.

ORRO priuſquā hūc tractatum de legitimis liberis egrediamur,illud ꝓgruit adnotare,ſi quis allegat ſe filiū legitimū eſſe,id ꝓbare debere.notat Ange.per tex.ibi in l.liberorū.ff.de his q not.inſtam.Dec.conſ.54.Iaſ. in l. nec profeſſio.C.de teſt.idē Iaſ.conſ.102.ī in 4.uol.Nec.n.præſumitur quis filius legitimus ſm eoſdē,& Alc.reg.15.præſum.1.nu. 12. Potius vero ꝓſumit naturalis,quā ſpurius,ne præſumamus factū.aut qualitatē neceſſariā,ut quis dicat ſpurius,quæ a natura non ineſt.His accedit.tex.in c.2.de fil.presbyt.& in c.ueniēs de accuſ.quib,in locis tradit per Doct. non ꝓſumi quē gentū fuiſſe in ſacerdotio,ēt ſi probet ſacerdotis filiꝰ qđ cōſtat in dictis locis,maxime in d. c. inter exteras. & in ſ.c.2.Satis tñ erit probare le ipſum natū ex mſimonio legitimo,& in eccleſię,quod aiunt,facile contracto.Quod ſi qui cū eo contendit,dicat eius parētes matrimoniū contrahere non potuiſſe,minime concludit, cū ēt ſubſiſtente impedimento bona fides alterius tm parentis ſufficeret,ut eſſet filius cēſendus ltīmus. Oportet igitur dicere,& probare matrimonium illud non tenuiſſe,atque eius parentes cōtraxiſſe mala fide tex. ſic intelligendus ſm Abb.& cōem ibi in c.peruenit. qui filij ſint legit.Nec refert,ad impediēdā ltīmæ prolis contro uerſiam quinquennīū decurſum eſſe a die mortis parētū.c.cām quæ.in 2.qui filij ſint legit.qđ ita intelligunt Abb.Anch.Anto.& Præp.in d.c. peruenit.quorum opinionem cōem eſſe opinor,licet gl.Hoſt. Colle. & Hen. ibi oclint:poſt quinquennīū a morte parentū hanc qō. tractari nō poſſe.arg.l.1.& l.ſi pater.C.ne de ſtat.defun. quæ tñ in cā libertatis loquuntur,ſicuti & Regia l.25. tit.29.par.3.gl.& ibi Abā in c.licet.de cōiug.ſeruo. Non tñ eſt temere,quis admittendes,ſi petat nondum mota ſibi lite, ipſum legitimum filium pronunciari,ſm Io. Andr.Ant.Anch.Abb.& cōmunem in d.c.cauſam..quæ in 2.Sed ſi actum ſit cum legitimo contradictore, ad quem probari loco id negotium expectat, iudicis pronunciatio pro filio legitimo cæteris omnib. nocet, qui ius ab ipſo conuicto trahunt.l.1.§.fin.l.2.& 3.ff.de libe ris agnoſcen.dicit ſingu.Bal.in c.nihil.col.3.de elect. facit l.cū non iuſto.ff.de collatio.deteg.Si uero actum ſit cum eo,qui æquales habet eiuſdem qōnis perſecutores, iudicū in ea cauſa latum cæteris,quatenus publica munera tangit,præiudicat,non tñ quo ad priuata illorum incommoda,qui nondum egerunt, nec ad iudicium fuere uocati.l.duob.ff.de liber.cauſa.l.1.& l. patronū.ff. ſi lib.ingē.eſſe.dicta.Bal.l.l.res inter alios.C.qui.res iud. non nocet.Abb.in c.pen.nu.18.de re iudic. Alex. in l. ſæpe.ff.eo.tit.nu.60.quæ quidem comprobatur ex l.in genuum.ff.de ſtatu homi.gl.in d.c.pen.quæ probat, in cauſa filiationis ſententiam iudicis pro filio latam omnib.nocere,atq; idē de libertate aſſerit.ex d.l. ingenuū. quæ latius eſt explicanda,iuxta tradita per Alex. in d.l. ſæpe.nu.56.Iaſ.in ſ.præiudiciales.de acti.nu.31.Regia l.ſ.tit.22.par.3.Sic etiam eſt intelligendus Innoc.in d. c.cauſam qu5.in 2.dicens,ſententiam latam pro filio etiā,cum quo lis fuit tractata,non cęteris nocere.

Illud

3 **Illud tñ omittendū non eſt, ſi in cā libertatis iudiciū aduerſꝰ matrē latū liberis natis poſt litē cōteſtatā nocere non tñ antea natis l.ſi.C.de lib.cau.cū in libertate,uel ſeruitute, partus uentris conditionē ſequaſ & lite cōte ſtata iā deducta ſit ī iudiciū cōdō filiorū exiſtētiū ī utero,non ſic in mſimonio,nā ſnīa ptra parentes lata ſuper mſimonio,filijs natis lite conteſtata,ſed parentis bona fide ꝓcuia nō nocet c.2.q filij ſīt leg.ubi Ant.& Præ.Ab. ī d.c.pe.de re iudic.col.antepe. Ale.in d.l.ſæpe.nu.61.**

4 **Cā uero iſta,an quis ſit filius ltīmus,ad iudicē eccleſiaſticū expectat.c.tua.de ord.cogn.c.cām quæ.in 2.ca. lator.qui filij ſint legit. Vñ ſi incidat in iudicium, qđ ſu per hæreditate tractatur cora laico,ad eccleſiā, & eius iudices nihilominus eſt remittenda. Aliud.n.hic iudicatur in re principali,aliud in acceſſoria.ex eo q̄ capax cognitionis in re principali eſt incapax cognitionis in acceſſoria Imol.in c.debitores.de iureiu. col. 1.Imo ēt ſi laicus de cā tēporali cognoſcat ex delegatione iudicis eccleſiaſtici,nō poterit cām in eandē lite incidētē expedire,ſi ad ltīmationē mſimonij expectet.Ang.Pau. De. & Cur.Iun.in l.2.col.2.ff.de iuriſdict.omn.iud. Fel.ī c. cū ſit.de foro cōpet.in ſi.Dec.in c.2.nu.24.de iud. & in c.at ſi clerici.nu.25.eo.tit.& in c. ꝓterea. de oſſi. deleg. col.4.Hęc.n.incidens cauſa ab epiſcopo laico cōmitti non poterat,iuxta cōem opi.Doc.in d.c.2.ēt ſi Iaſ.in d. l.2.col.5.Ang.reprehendat p tex.ibi,& ī d.c.ꝓterea. Sic ēt cā hæredit atis,q̄ cū cā prolis ltīme pendente coram iudice eccleſiaſtico cōcurrit,deferē ad iudicē ſeculare, nō ad eccleſiaſticū.c.cam q̄ in 2.qui filij ſint legit.niſi cā hęreditatis eo tm diſſin iendā ſit per ſaiam,q̄ ꝓples legitima exiſtat,tunc.n.eo ipſo q̄ pronunciat a iudice eccleſiaſtico, prolē illā,de qua agit in iudicio ltīmā eſſe,nō in conuenit,ipſum iudicē eccleſiaſticū pronūciare ipſum filiū ltīmū nō fore priuandū, neq; excludendū ab ipſa hæreditate.ita gl.Inn.Card.Ant.Abb.& Præp. in c. 1.q filij ſint leg.per tex.ibi.& in c.perlatum eod.tit.**

Probatur aūt plurib.modis,quem eſſe alterius filium & ſic filiatio,ut interim hac nobis peculiari dictione vtamur.Et ſ primo duob. teſtib. qui ſtantur de ueritate

5 **probatur filiatio Pau.Caſt.in l.errore.C.de teſta. Dec. conſ.272,quod probatur in c.per tuas. qui filij ſint leg. vbi probatio duorū teſtiū,hac in re de ipſa veritate deponentium,præfertur fama,atque tractatui.**

Secundo probatur filiatio ex tractatu,quia a parēt-

6 **bus quis vt filius tractabatur,ēt ſi parentes hoc poſtmodum negauerint.c.per tuas.de probat.tex.gl.Ab.& Prępo.in c.tranſmiſſa.qui filij ſint legit. Bar. in l. quidā. ff. de probā.per illū tex.ſed hoc intelige, quādo agitur de poſſeſſione ad effectum,ut is de quo q̄ritur,an filius ſit, in poſſeſſione ita defendatur quod filius ſit filius. Vñ ſi filius hic reus ſit,eo q̄ tanquam filius a parentib. tractabatur defendendus eſt,donec actor cū illum tractantis non eſſe probauerit.l.circa.ff. de probā. idem dicendū erit,ſi filius agat ad alimenta,obtinebit enim,ſi tractatū probet,cū hic agaſ ſum marie ſine ſtrepitu iudiciali.glo. & ibi Doct.in c.2.qui filij ſint legit.gl.in l. nō ignorat. C.qui accuſ.non poſſunt.Bart.in l.ſi neget.ff.de alend.li. Ad hæc.n.alimenta præſtanda ſufficit unius teſtis probatio.ſentit Bart.in extrauag.ad reprimendā.uerſ.ſum marie.uel ſufficit ipſius alimenta petentis uel fama. Regia l.ſ.tit.19.par.4.Nec alimenta hoc iudicio ex hac q̄ batione præſtita repeti poſſunt,quamuis poſtea cōſtet, petentem non eſſe filium illius,quem ipſe patrem eius eſſe dicebat.gl.cōprobata ab omnib. in l.ſi. C. de Carb. edict.Si uero agat quis petitorio iudicio ex eo q̄ Sempronii filius ſit,non eſt latis ſufficiens probatio tractatus,nili & alia concurrant.l.circa.ff.de probat.Abb. Bal. Ang.& Sal.in d.l.non ignorat.Fior.in l.quidam.ff.de ꝓbā.Iaſ.in l.neque profectio.C.de teſt.Bar.in ca.per tuas.**

de probat.2.col.Bar.2.in l.nō nudis.C.de prob.2. lectu. idē Iaſ.conſ.106.1.uol.in fi.idē cōſ.102.4.uol.ſenſit idē Bar.in l.quidā.ff.de cōd.inſt.Lupi.fatet cōem eſſe Alc. in reg.3.de ꝓſum.38.ꝓſum.& licet Iac. de S. Georg. in d.l.circa.& in l.quidē.ff. le probā.dixerit filiationē plene per tractatū probari,& eſſe eā opi.receptā cōiter aſſerat Dec.conſ.54.col.3.& ſequaſ Fel.in c. per tuas. de prob.nu.13.poſt alios,procedit tñ iſta Doct. ſententia, quando cum tractatu concurrunt alia quod alia admincula,ex quib.probatio ſit apertior, ſic itaque intelligi poteſt tex.in d.l.non nudis,& in d.l.quidam, & in d.c. per tuas.atque eis ſimilia eodem pacto ſunt explicanda.

7 **Tertio per nominationē non probatur filiatio, niſi alia admincula concurrant.tex.uncta gl.ibi in c.p tuas de prob.vbi Dec.col.3.dicit hanc opinionē cōem. idē not.gl.ibi recepta in l. non epiſtolis.C.de prob.Iura.n. q̄ probare videnē nominationē hac in qōne ſufficeret,ī telligenda ſunt,mō adſint aliquot indicia,q̄ ipſam nōnationē coadiuuent. Vñ gl.in c.Michael.de filiis presby. q̄ uolunt ſufficere ſoli nōnationē, vel eſt intelligenda ſm ꝓdicta,vel qñ hæc nōlinatio cōtigiſſet in actu, qui ſolū uero filio cōuenit,ut emancipatio,melioratio, & ſimilia,tunc.n.ſufficiens eſt hæc nōlinatio filio poſſidēti, ad transferendū probandi onus in aduerſariū. Bar.in l. 1.§.idē per contrariū.ff.de lib.ignoſ. Ex hoc.n.filius cē ſet conſtitutus in quali poſſeſſione filiationis,atq; idem erit ſi actus ille eſſet cōueniēs magis filio,quā extraneo, vt datio alimentorū, tradō alicuius, rei ad alimēta.ut not.Iaſ.cōſ.102.uol.4.poſt Bar.in d.§.idē p cōtrarium quē Are.& Dec.ſequunē in d.c.per tuas. quo in loco Decio hæc uē magis cōis opinio.ēt ſi Abb.ut uelit cōtraria Quib.addens ēt And.Tiraq.li.1.de retrac.§.1.in gl.16. nu.7.qui plures adducit hanc qōnē de filiatione uberrime tractantes.Pōt & aſſe ſola nominatio ſufficere, vbi principaliter eſſet facta pp filiationem in iudicio,non pp aliud l.1.§.Iulianus.ff.de lib.agnoſ.mō ſiat ptē ſi.o.l.certū.§.ſi quis abſentē..ff.de confeſſ.idē ēt erit dicendū de confeſſione extra iudiciali ptē filio facta prīcipaliter ad id ſaltē vt filio poſſidente in aduerſariū trāſmittatur probandi onus.l.pe.iuncta gl.ibi ff.de probat. Imol.in l.ex hac ſcriptura.ff.de dona.Abb.in d.c.p tuas. col.2.& ibi Dec.col.3.Bar.in d.§.ité per contrarium.q̄ bus & illud conuenit nominationem factam in aliquo actu,ad hoc,vt actus ille ualeat,ſufficientē probationē eſſe inter eos,qui actum egerunt.l.optimam.C.de contra.& commit.ſtipul.Hoſt.Abb.col.3.in c.illud. de præſump.Fel.col.4.Dec.col.pen.in d.c.per tuas.**

8 **Quarto probatur filiatio ex eo, q̄ quis ex uxore legitima, ēt adultera,natus ſit,ex hoc.n.filius cenſet mariti,etiam ſi uterque cōiux id negauerit.l.ſi miles.§.defuncto.ff.de adult.q̄ dicunt ſingu.eſſe Bald. Abb. & alii in d.c.per tuas.Barb.conſ.58.in 2.uol.col.1. Curt.Iun. conſilio.31.columna.2.& Boer.deciſ.299. cōmendant Doc.cum trāſmiſſæ.qui filij ſint legit.late Hipp.in l.1.§. ad q.nu.34.ff.de quæſt.Dec.col.657.Alc. de præſumpt. reg.4.præſumpt.37.idem Aald.in l.filium.ff.de his, qui ſunt ſui vel alie.iur.Reg.lege.9.titulo.iō.parte. 3. quod procedit utcunque,modo potuerit ille filius concipi ex marito.Vnde non refert,fuerit uxor publica meretrix, vel receſſerit a uiro,id enim tantum poterit hanc præſumptionē eludere ſi probetur maritu ad uxorē non ac ceſſiſſe illo tpe, quo ille filius concipi potuit, ex Bald. Curt.Iun.& alijs.quod late probat Pariſ.cōſ.209. vo.2. nu.100.& idē apparet ex his.quod citat idē Pariſ.conſi. 10.nu.53.eo.vol.quib.ſuffragatur Iureconſultus in l.ſi filium.ff.de his qui ſunt ſui,atq; idem erit in filio nato ex concubina domi retenta.gl.ibi recepta cōmuniter in c. Michael.de filiis presb. quam dicit tm.Abb.in d.c. tranſmiſſę.idem eam cōmendat in d.c.apud.per tuas. ubi Fel.**

& Dec.

& Dec.idem notant,& Nicol.Boer.decis.199. ad Ioan. Lup.in rub.de donat.inter uir.& ux.§.60.nu.13.

Hinc prorsus reprobanda est sola Barbaqui in c.in p̃senti.de prob.nu.98.dicebat,filiũ ex uxore adultera natum,præsumendum esse ex adulterio potius, quam ex coniugio conceptum, si claudus vel cæcus natus fuerit quem refert, & sequitur Hippol.singul.530. Ego tamen ingenue fator hanc opinionem,Barbæ,t authoritate dignam esse,quippe c̃ falsis sit manifeste.Nõ.n. decet iuris p̃sumptionẽ ita efficacẽ,hac leui,& diuinũ iudiciũ vere diuinante cõiectura,eligere audaciã me Hercle,dicendi potius,quã rõnẽ recti sensus arguit.Cæterũ prætermittendũ non est,ẽm oẽs,quos mõ hac in q.citauimus,illud esse certissimũ,q̃ p̃sumptio hæc d.§. defuncto. nõ cedat eo casu,quo appareat,filiũ uxoris eo tp̃e esse natũ tpe,ut inde constet,non esse ex marito conceptũ, quia concipi eo naturaliter non potuit ob ipsius mariti absentiã.Imo quidẽ uoluerunt,aliter tolli non posse dictã p̃sumptionẽ cum ea sit iuris,& de iure, sicuti Hipp. adnotauit ĩd l.1.§.ad q.nu.14.& Nico.Boer.decis.299. nu.9.quorũ opinio mihi non oĩno placet,quippe q utdeã omnium fere contentu admitti probationẽ in contrariũ,q̃ paulo ante tradiderim.Et licet illa indirecta sit & naturali ratione certissima, atq; iõ aduersus p̃sumptionẽ iuris,& de iure admittenda, attamen opinor & alias probationes,urgentiores q; præsumptiones tollere dictã iuris cõsulti p̃sumptionẽ.Sicuti probatur in l.1.§. quemadmodũ.de liber.agnosc.l.1.§.idẽ ait.l.3.§.si mater ff.ad carbo.edict.notant.in spẽ Lud.de Sardis in trac.de legit.par.2.c.de filiationis prob.nu.4.Barb.conf.63.col. 2.uersi.& licet ista.li.2.Iaf.conf.115.nu.1.lib.3.& cõtra Hipp.Pau.Parif.d.conf.19.li.2.nu.100.& Manuel a Costa Lusitanus §.& quid si tñ par.5.nu.45.de lib.& post hũ.ad ſi.inſt.de leg.optime Io.Neuizanus in sylua nuptiarũ.in prin.nu.86.admonendi sunt deniq; iudices,ut potissimũ illã admittant probationẽ in cõtrariũ,ex qua, vel quia maritus absens,vel aliquo morbo,aut frigiditate impeditus fuerit,minime potuerit uero simili coniectura cõceptionis tpe ad uxorẽ accedere, & eã cognoscere.quod Parisius post alios fatetur.Præter has autem probationes, & si ponant locum obtinere coniecturæ & præsumptiones aduersus præsumptionem iuris, non temere,sed magna cum rõne arbitrij sunt admittendæ.

Fama uero sola filiationẽ minime probat.tex.in cap. 9 transmissę.qui filij sint.dicit,verũ ille tex.loquitur qñ̃ famã inflat paretũ negatio.Nã fama ibi consentiebat illum esse filiũ,quẽus spurii parentes vero id negabãt, vñ fama ibi non consentiebat paretũ negatiõi, ẽm Abb. col.2.& Præp.1.contra glossam,uerſ.mota.ex quo ẽt ibi legenda gl.in d.c.transmissæ.uerſ.negabat,dicens,negationẽ parentũ nõ p̃iudicare filio,est.n.id intelligendum cũ effectu,si demũ filius ꝑbet cõtrariũ his modis,quos ibi tradidimus ex Ant.Ab.& Doc.ibi.Sed fama soli non sufficere,probat rõne,quia fama non probat plene,sed semiplene,iuxta cõmunem Doc.in c.ex.de appell. & in c.veniens.in.fi.de test.ẽt in his,q̃ sunt difficillimæ probationis.c.ꝑterea de testib.ex quo Arc.in d.c.per tuas.col. 7.& Fel.nu.15 expressim,asserunt,ex fama nec cõstituẽque in quasi possessione filiationis,ubi plena exigit̃ probatio,& in casib,quib.filiatio ꝑtere probanda est.id ẽt tribuunt Sal.in l.3.nu.9.ff.de testib.sequitur eũ Dec. cons. 321.uol.4.optime Ale.cons.124.col.3.uol. 4. licet Ant.ĩ d.c.transmissæ.contrarium noter,quẽ Ale.ibi cõtrarĩ sequitur cons.51.uol.2.& Dec.dubitet cons. 271. & in c. per tuas.col.ſi.pro Ant.allegant Fulgo.cons.128.col.2. Sed in facto,super quo consulunt Fulgos.non aderat sola fama,sed coadiuuata alijs adminiculis,& præsumptionibus,ró-mauẽ si Fulgos.uiderit,probationẽ illã sufficiẽtẽ fuisse,laudat & palam alij Doc.fatentur,& Hier.Grattus cons.145.uol.2.In antiquis tñ dubitationib fama ꝑbat,saltem præsumptione quadã,ipsam filiationẽ, sicut & instrumenta antiqua,in quib.quis enunciatur, etiam obiter filius alicuius.ut optime not.Ant.in c.cũ dilect" de succeſſ.ab intest.nu.30.Iaſ.cons.34.nu.7.& cons.114 nu.5.1.uol.& Alex.cons.72.col.2.in 4. vol. Id tñ quod diximus,nominationem filiorum quandoque probare inq;,intelligendũ est in filijs legitimis,& naturalib. vel in naturalib.tantum non tñ in filijs spurijs, inter quos nominatio nihil prodest.ita Ang.cons.191.col. quem nominatio nihil prodest.ita Ang.cons.191.col. quem Iaſ.retulit,& sequitur cons.102.in 4.uol.& Her. Grat. 158.col.1.in 2.vol.

Cæterũ Bart.in l.1.§.idem per contrariũ.ff. de libe. agnoſ.& in l.non nudis.C.de prob.& in l.filiũ.ff.de his, qui sunt sui,instruit ĩaduocatos in probanda filiatione, ex quo tria sunt testib.inquirẽda.Primũ,an sciant Sempronium esse filium Titij,ex matrimonio legitimo ab eius uxore conceptum.Secundũ, sciantne, Titiũ dictũ Semproniũ,esse filium eius,agnouisse, atque ut talẽ cũ tractasse, eundemque Sempronium in possessione filiationis penes dictum Titiũ extitisse. Tertium, an creditum,atq; existimatum fuerit cõi vicinię fama, prętatũ, Sempronium filium esse legitimum dicti Titij. Verum hæc omnia caute a testib.interrogantur, non quod omnia probari sit necessarium,quod ex præmissis cõstat, sed ut testis,qui unum ex his ignorat,aliud fortasse asserat,secundũ Alex.cons.41.in 1.uol.Iaſ.cons.34.& in cõs. 114.in 1.uol.[His vero quæ in hoc c. tractamus, multa lector addere poterit,quæ docte ac diligẽter scribit Menochius li.2 centur.1.caſ.89.]

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Filij illegitimi qualiter distinguantur.*
2 *Naturalis filius quis dicatur.*
3 *Naturalis filius, etiam in dispensatione a Principe obtenta is intelligitur, qui ex concubina, etiam domi non cohabitante, conceptus fuerit.*
4 *Regia lex Tauri explicatur.*
5 *Subintroducta femina quæ sit.*
6 *Nothus quis dicatur.*
7 *Regia lex Tauri expenditur.*
8 *Bastardus quis dicatur atque Regia l. perpenditur.*
9 *Naturalis non existentib. legitimis nec legitimatis, patri intestato in duob. casib. succedit.*
10 *Nepos ex filio naturali non aliter auo intestato succedit, quam eius pater successisset.*
11 *Naturalis qualiter ex testamento, patri habenti legitimos possit succedere, etiam Regio.*
12 *Naturalis an possit ex testamento, patri habenti legitimos parentes succedere, etiam Regia lege?*
13 *Pater pot in test̃o, ẽt minu solenni, filiũ naturalem habendum instituere, non existentibus filijs legitimis.*
14 *Donatio reuocatur naturalitate filiorum, ẽt naturalium.*
15 *Filius naturalis quare matri, ẽt iure Regio valeat succedere.*
16 *Naturalis filius, an habeat contra testamentum matris querelam inofficiosi testamenti?*

§. QVARTVS.

HACTENVS de ꝑfectissima rõne matrimonij diximus, cui sobolis illicitæ tractat" merito adhĩt, quẽ Salmanticę anno 1539 explicuimus in relectione c.cũ hẽret.de eo qui dux.in mat.quã pol.p adul.eũdẽ uero & hic repetere libet,quo sit de ꝑfecta cognitio.

1 Porro illegitimi filij in naturales, & spurios distinguuntur naturalib.nothi.spurijs manzeres conueniunt quasi parum ab eis differt.c.nihil cum priuẽ.§. personæ. de renunc.cuius verba hæc sunt ut inter nothos & manzeres,naturales & spurios distinguantur.Sic.n.nothus a manzere differt, ut naturalis a spurio rursus in duas classes sit diuisio,quarum prima naturales & nothos,secunda spurios & manzares coniungit,ẽm Ant.& Card. ibi q.9.& Præp.in d.c.per uenerabilem.§.quod autem qui filij sint legit.nu.14.de his igitur solum tractemus, reiecta ueteri filiorũ nomenclatura, quam partim explicat Alcia.li.4.parerg.c.5.

2 Naturales ergo filij a iure ciuili hi dicuntur, qui ex vnica concubina,eaque domi cohabitãte, atque ltĩma nascuntur l.pe.& fi.ff.de concub.iuncta l.fi quis officiũ ff.de rit.nup.auth.quib.mod.natur.effi.sui.§.si quis autem filios.gl.in c.per uenerabilem.qui filij sint legi.uerſ. naturalib.Regia lex.2.tit. 14.part.4.Dicuntur ideo naturales,qui & Græce physici,quod sola natura eos genuerit,non honestas coniugij c.fi.32.q.4.Hinc apud Euripidem legitur,

Nothũ gen" nemẽ hẽt culpabile,natura vero æqualia ẽ.

Item apud eundem.

Ego mihi filios adsciscere notos non dubito.
Cum enim existimo nulla in re fini inferiores,
Propter leges male audiunt,quas tu cauere debes.

Quæ quidẽ Stobæus retulit sermone 75.hos etenim filios introduxit castitatis casus.§.natura. in auth.quib. mod.nat.effi.sui.Nec intelligas,eos genuisse solam naturam,id est naturale eius,quod hominib.congruit ex ipsa recta rõne,hoc.n.falsum,est,cum simplex fornicatio,ex quacõcipiuntur hi filij,sit iure naturali vet ita, q̃ alibi docuimus.Sed intellige naturã,id est ius naturale,quod ex appetitu coitus prouenit.ita explicat Lud.de Sardis in tract.de ltĩma.par.1.q.2.& sensit Io.Lup. Segobiẽsis in tract.de matr.nu.16.Etenim operari ẽm rõnẽ iudicatur esse homini simpliciter naturale,operari vero cõtra rõnẽ,naturale,est ẽm quid,id est,ẽm sensualitatẽ, simpliciter autẽ est contra naturam, quemadmodũ docet S.Tho.1.2.q.71.ar.2.ad tertiũ,& post eum elegãter Domi.Sot.lib.1.de natu.& gratia.c.3.& in epistolã ad Ro.c. 1.Sic sane ius naturale dẽ instinctus quidã naturæ, qui nos ad aliquid proclives facit. Et hac rõne naturale ius est cõe oĩb.animantib.rõne quidem ꝑditis,& brutis. Vñ Cicero li.1.offi.inquit,cõe omniũ animantium est coniunctionis appetitus procreandi cã & cura q̃dã eorũ,q̃ procreata sunt.Ex quib.aperitur sensus iurisconsulti in l.1.§.ius naturale.ff.de iust.& iure.dicentis,ius naturale esse,qđ Deus omnia animalia docuit.Nãtus hac in parte accipitur pro quodam impetu naturæ,& immutabili prouocatione,quę qua ex parte ab appetitu & sensualitate procedit, cõis est hominib. & brutis, at quæ a rõne ducitur tñ hominib.cõuenit.Explicat optimei dem Dom.Sot. libr.1.de iustit. & iure quæstione. q.4.ar.2.Iure tñ Pontificũ id tñ exigit,vt naturalis filius quis dicatur,q̃ sit natus ex his parentib. qui tempore conceptionis,uel natiuitatis,matrimonium contrahere poterant.c.inuotuit,de elect.c. tanta qui filij sint legit.etiam si non sit natus ex vnica concubina domi cohabitante.Hoc ipsum consuetudine receptum esse,asserit Ab.in d.c.per uenerabilem.super gl. uerſ. naturalib. & Bald.cons.129.in 2.uol.Aymon Sauil.cons. 166. col.
3 3.repetit idem Bald.cons.206.col.ſi. in 3. uol. dicens,ꝛ legitimationem obtentam a principe seculari minime surreptitiam esse ex eo q̃ legitimatus fuerit in petitione dictus naturalis,qui tñ non erat natus ex vnica concubina domi in contubernio retẽta,esset tñ natus ex his qui matrimonium contrahere poterãt eo tpe,subdit.nõ se credere,ex Pontificũ iure consuetudine recepto, cũ vere naturalẽ dici,quãuis rigor iuris ciuilis obstet. Sequitur eum optime Iaſ.cons.31.in 3.uol.idem ẽt apud Hispanos seruatum diu fuisse, refertur Roderic. Xuares in li.1.tit.6.li.3.Fori.uerſ.hoc supposito,quemmorẽ lege 11. Tauri Regina Ioanna Caroli Cæsaris mater comprobauit.Imo iniquum esse filium natum ex concubina domi retenta naturalem esse,ut non ita natũ ex coitu furtiuo,fœmina in continuo, ac quotidiano contubernio non retenta,probat Fortu.in tract.de ultĩ.line vtri.iur.illatione.8.& Præp.in c.tanta.nu.6.qui filij sint legiti.vbi Abb.fin.columna.dixit, potius fatendũ esse ex coitu absque concubinatu, quam natus ex concubina domi retenta, igitur Regia lex iuri canonico iustitię atq; equitati oĩno conuenit.Ex quib. conuenit, ex quib.constat vera,ni fallor,interpretatio ad Regiam l.1.tit.11.par.7.qua probatur filium oĩno naturalem,cõsequi iura illius nobilitatis,quam Hispani hidalguiã dicimus,mõ natus fuerit ex unica concubina domi retenta.Nã perpensa Taurina lege, & consideratis his, quæ ad eius rõnẽ diximus,opinamur,filiũ alioqui iure naturalẽ,iure regio nobilitate p̃dicta frui,& gaudere ꝑlicet ei" mater nõ fuerit unica patris cõcubina,nec domi retenta.Siquidẽ Regia partitarũ lex ad hunc modũ est ĩtelligenda,iuxta ea,q̃ addu ximus ad veterũ legũ interpretationẽ.[Atq; ita legẽ p̃dictã post huius operis tertiã editionẽ animaduerti intellexisse Cregoriũ Lopez Regium consiliarium in eius commentarijs.]Sed an naturalis tantum filius debeat obtinere,& obtineat parentis nobilitatẽ,& sit nobilis genere,traditlate And. Tiraq. in tract.de nobilitate.c.15.qui alios eandem quõnẽ examinantes allegat,quorum ea est frequentior sententia, quod filius naturalis tantum,non obtineat nobilitatem parentum,nec ea sit uere censendus. De legitimatis, autem,an hi hoc in Castellię regno sint immunes ab illis cõtributionib,& in dictionib.publicis, a quib. nobiles hidalgui liberi censentur,extat Caroli primi Hispaniarum regis,& Auinti Romanorum imperatoris,decretũ datũ anno 1542.quo diffinitum est,nullã legitimationem excusare a solutione publicarum indictionũ & cẽ suum,quia plebis solui solent.Et quamuis quidã varie id fuerint interpretati,nos plane nullã inibi subesse dubitationẽ asseueramus,quippe qui existimemus ẽm Regiam mentem hoc sanciuisse, quod qui secluſa, & nondum obtenta legitimatione minime conferentur ĩmunes a solutione publici census a Rege indicti,nequaquam per eandem legitimationẽ, nisi id expressim,& ĩ specie concessum fuerit,immunes,& liberi iudicentur. Nec quidquã aliud secretis latere potest sub exꝑditissimo,& facili regis nũsio.In hoc etenim Regio Granatẽsi prætorio non semel pronunciatum,est, filios naturales tñ,ẽt absque ulla legitimatione etiam si non fuerint nati ex unica concubina domi retenta,censeri hidalgos & immunes a publicis cẽlib. iure Gẽtilitię nobilitatis, [idq; iure fieri,ni fallor,constat ex Regia Partitarũ lege. qđ ibi Greg.adnotauit,& Io.Lupi in rubr. de donat. §. 32.nu.4.Michael Difontanus in l. 12. Tauri Nec quidquam impedit, q̃ Regia Partitarum l.fi inter eas leges scripta,quę de duellis tractauere, & quo ad iura duelli sit naturalis nobilitate patris censendus,nõ quo ad alia Diffinitionem etenim tradens Regia lex oĩno erit generaliter intelligẽda,cum alioqui imperfecta foret diffinitio.lex autẽ Fori ultima,tit.21.li.4.non negat,filium naturalem absque ulla legitimatione nobilẽ censeri, sicut nec lex 12.Tauri.Nã a cõtrario sensu hoc posset difficillime deduci,qui minime admittẽdus est, ad derogationẽ iuris olim apertius latiꝰ,& ꝑsertim,q̃ fori leges, nisi morib fuerint receptæ,non sunt ad decisiones controuersiarum admittendæ.Sed & leges Regię vltima, titu. 13.& 3.15.par.4.quæ filios illegitimos ab honorib. parentum excludere videntur,præterquam,quod generaliter hoc respondebunt,atque ideo,de alijs honorib.præter nobilitatis iura possint intelligi, de ultimis liberis

tractant

tractant absque vlla distinctiõe,quorũ tñ variæ sunt spẽs, ex qb.aliquot ẽtiõ Regiã definitionẽ admittunt, aliæ parti poterũt fm eã censeri partim fm alias iuris decisiones,quæ spectales sint,& generalib.derogent.]

5 Obiter tñ hic erit perpẽdendũ,q̃nã fœminæ fuerĩt,† quas canones aliquot subintroductas appellant. Nã Nicolaus Papa ita scribit,Nullus missam audiat presbyteri quẽ scit concubinã indubitanter hẽre,aut subintroduc tã mulierẽ,c.nullus.32.dist.Conciliũ ẽt Nicenũ vetuit epi copos,& clericos fœminas hẽre subintroduct s.cui' in cadẽ dist.Gratianus meminit.c.interdixit . Et Archi d.c.nullus subintroductã fœminã existimat eã esse,q̃ respectu alicuius domestici officij,ut pro fricẽda,uel suẽ da veste, domi cohabitat. eã ẽt fœminã subintroductã dici,scribit,q̃ sub spẽ cõuersionis,veluti conuersa, religionis cã,cohabitat clericis.Sed hæc Archid.interpretatio,quia nulla authoritate probatur,refellenda est.Cæterũ Eusebius 7.lib.Histor.Ecclesiast.Græci codicis c.30. Latini aũt ex translatione Rufini,c.26.scribit,cũ Paulo Samosateno,cũq; presbyteris,atq; diaconis,qui ipsũ Paulũ sectabantur,fœminas quasdã cohabitasse,quosdã ex eis,dũ incautius eã licentia vterentur,in fornicatiõis crimen cecidisse,ex illarũ mulierũ cohabitatione, calq; fœminas scribit,appellari ab Antiochenis συνεισάκτους, id est,subintroductas. q̃ dictionẽ Beatus Rhenanus,nõdũ 7 uria,neq; typis excusi Græca Eusebii Historia, Latinæ traductioni restituit, ex Diui Chrysostomi sermone ℣ habentes συνεισάκτους, hoc est fœminas subintroductas,in quo sermone Diuus Chrysostomus scribit, subintroductas neque uxores, neque concubinas esse,sed tertiũ quoddã genus,sic inquiens,Sunt.n.quidã, qui puellas innuptas abliq; hoc q̃d opus nuptiarũ cũ illis exerceant,ducẽs,do 8 mi perpetuo collocant,& usque ad supremã senectã secũ inclusas tenent,non liberorũ procreandorũ gratia, neq;.n.aiunt se rẽ cũ illis hẽre,neq; cã libidinis , siquidẽ illas se dicunt incorruptas,inuiolatasque seruare.Hactenus Chrisost.ex quo apparet causis introducendi has fœminas eas esse,quod opus foret puellis ipsis patrono aliquo aduersus maleuolos , cum ipsæ , neque maritos, nec tutores haberent, parentibus etiam ac fratribus destitutis,præterea,quod mulebris sexus,uel maxime egeret subleuatione aliqua quas quidem causas ipse Chrysostomus mire refellit [Sunt tñ qui Græcã dictionẽ hic interpretãtur,ut de extraneis muleribus intelligẽda sit, ex l.cũ,qui probabilẽ.C.de epise.& cleri.q̃d Iacob. Cuiacius lib.2.obseruat.c.29.adnotauit.]Quod uero Arch. dicit de conuersis,nihil ad subintroductas pertinet,cũ dicit de conuersis canonicæ,& sic regulares dicerentur,quas idẽ Chrisostomus alio sermone docet , non decere,vt cum uiris cohabitent.

Nothi autem hi dicuntur,teste Alc.lib.3.parerg.c.5. 6 qui nati sunt ex coitu,qui lege nullam pœnam hẽt , ex scortis nempe,& meretricib.hocque distant a naturalibus,q̃ nothi nati fiat ex matre non ita custodita,neque domi retenta.idq̃ne probat ex auth.quib.mod.nat.effi. sut.ad uncto Græco tit. qui naturales nothos appellat, quo fit,vt perpenso iure pontificum,ac Regio nihil differat nothus a naturali,tametsi Regia lex.aut q.1.tit.13. par.4.nothũ appellet natũ ex adulterio,q̃d Latinæ , & Græca lingua parum mire cocinnat , qui nothũ dictiõe Græcã,adulterinũ interpretantur,aut spurĩũ,vt Budæ docte explicat in l.vulgo cõceptũ.ff.de statu homi. Quintil.ẽt l.5.c.8.author est,a Græcis nothum vocari eum, qui legitimus non sit.Sed tñ apud Iurisconsultos , & legumlatores strictius in his hoc nomen assumitur , ut nothũ eum dicamus,qui ex scortis,aut meretricib. natus sit,quod constat ex dicta authenticorum inductiõe [Suidas uero confert,nothum dici eum,qui natus nõ est ex legitimis nuptijs,Scotũ,qui furtiuo coitu fuerit cõceptus.At Homeri interpres lib.4.Iliad.scribit, nothũ dici natũ ex pellice,Scotũ aũt cũ,qui patrem adeo incertũ hẽt,ut minime possit eum p incertitudine agnoscere.meminit huius dictionis Homerus Iliad.lib.6.ubi interpres idẽ quod Suidas adnotauit. Eodemque loco Eustathius apertius id explicat.ac rursus Iliad.4. & 16.] Id autem iure ciuili inter naturales & nothos interest , quod naturales intestato patre decedente consequuntur duas uncias,iuxta distinctionem traditam in authentico.licet.C.de natur.lib.& in authen.qb. mod. natu.effi.sui.§.si quis aũt defunctus fuerit.&.§.si. nothi vero nullã portionẽ bonorũ intestati parentis hẽnt,ut'l auth.quib.mod.natu.effi.sui.§.si uero effusa concupiscẽtia.Ex testõ uero æquales esse possunt nothi ipsis naturalib.q̃d prob.optime Alc.in d.c.5.& sentit Salic. in authent.ex cõplexu.C.de incest.nupt.dicens nothũ posse in testõ a patre agnosci in filiũ.quẽus Oldr. cons. 196. & Alber.in rub.de natu.l.& Bar. in l.si.ff.de his , qui.ut indig.ut tenuerint patrẽ in testõ nihil posse notis relinquere.A nothis ẽt apud Græcos νόθοι, dicũtur ea bona, quæ lege Athenien siũ,dari poterant ex patris hæreditate filijs nothis,adnotante Budæo in d.l.vulgo.& Ludou. Cælio lib.lect.antib.6.c.2.fed.& apud Athenienses nothi dicebantur,qui non erant nati ex duob. Athenien sibus, 7 authore Plutarcho in Pericle.[& Aeliano li. 6. de varia historia.]Hinc & Regia l.Tauri.11.in his filijs naturalib.exigit,q̃ pater eos,filios proprios esse agnouerit . q̃ legem ego intelligo in filijs natis ex fœmina domi non cohabitante , quos nothos appellari diximus . Nam in his,qui nascuntur ex concubina domi retenta, satis opinor esse,si constat eos domi natos fuisse.ex gl.in ca.Michael.de filijs presby.quam paulo ante adduximus.

Hinc infertur,naturales filios,& eos , quos bastardos appellamus,eosdem esse gl.in rub.ff.de concub.Dec. cõsil.433.Lud.de Sardis.in trac.de legitimat.2.par. q. 1. in 2.uol.Alex.cons. 128.in 2.uol.co.pe.Nec oberit Reg. l.9.Tauri.dum disiunctiue,dicit, bastardiraut illegitimi non enim sensit quoscunque illegitimos dicit bastardos sed bastardos esse illegitimorum speciem,& esse alios illegitimos,qui bastardi non dicantur,quod patet,dũ subdit,aut illegitimi cuiuscunq; qualitatis extiterint.Sic.n. dicta lex est intelligenda. De horũ autem naturaliũ filiorum successione,aliquot conclusiones notãdæ sunt. 9

Prima conclusio.Filij naturales non extantib.ltĩmis patri intestato in duab.uncijs succedunt , ex qb. virilis portio matri eorũ cõperit.auth.licet.C.de natur.h.glo. Abb.& Præp.in c.tanta.qui filij sint legit.Regia l. 8. tit. 13.par.6.Vñ cõstat excludi naturales existentib.filijs legitimis,aut legitimatis rescripto principis,cũ tex. in d. auth.sobolẽ,ciuilẽ requirat ad hanc exclusionẽ.q̃ probatur authoritate Bal.in l.eã qua.C.de fideic.nu.26. & in l.cũ acutissimi.nu.7.eo.tit dicentis,legẽ municipalẽ de ltĩmis loquẽtẽ,ẽt hẽre locũ in ltĩmatis rescripto Principis,quanto ergo fortius erit idẽ dicendũ in legũ cõsum interpretatione?sicuti Bal.adnotauit in l.quisquis.C.ad l.Iul.maiest.Hinc ẽt deducitur,idẽ dicendum fore in filiis rdoptiuis,vt eis extantib.naturales ab his duab.uncijs excludantur,q̃d asserit Nicolaus de Vbal. in tracta. de succes.ab intest.col.11.& Io.Baptista de S. euerino in l.si qua illustris.C.ad Orfic.fol.5.col.3.Imo uxore legitima parentis extante,ẽt naturales ab his uncijs excludi prob.tex.in d.auth.licet Lex tñ Regia 9.tit.13.par.6.ex præsim hoc non admittit,imo censet naturales admittendos esse ad has duas uncias in bonis patris intestati, etiam extante legitima uxore,imõ filij legitimi non extent scribit uero Alex.in l.Lucius.ff.de vulg.col.3. naturales filios in his duab.uncijs patri intestato succedere, etiã si superstint coniux & filij legitimi,si filij legitimi hęreditatem patris repudiauerit,aduersus Imol.ibi.quẽ tamen defendit Ripa nu.6.

10 Secunda conclusio.Nepos† naturalis ẽt & legitimus, ex filio tñ naturali conceptus,non aliter auo intestato succedit,quam pater eius iure esset successurus.l.si.C.de natu.lib.vbi Odofre.& Cynus c.cãm quæ in 1.ca. lator. & c.ex tenore.qui filij sint legit.not.Ang.per tex. ibi in auth.de hęred.ab intest.veni.§.reliquum.vers.ex diuerso.Bal.in l.si.C.de uerb.sign.Dec.cons.32.Ex quo aperte infertur,p̃cedentẽ conclusionẽ,q̃ prima fuit,non tñ in filijs,sed & in nepotib.locũ hẽre,vt auo intestato succedat in duab.vncijs,nec legitimis filijs,nec vxore ltĩma existẽtib.q̃d not.Bal.& Sal.in d.l.si.C.de nat.li. Azo in summa.C.eo.tit.gl.in auth.quib.mod.nat. effi. sui.§. nepotib.Nec ab hac opinione audet in cõsulẽdo ,ac iudicando recedere.Io.Bapt.in d.l.si qua illustris fol.5.co. 3.ẽt refragante Gul.Bened.in c.Raimũtius de test.ĩ ver. & uxorẽ.nu.700.qui contrarium asserit per tex.in d.§. nepotib.& in d.l.si.& in fine.quib.ego respondeo,id tñ ibi probari,nepotes, ẽt ltĩmos,ex filio tantum naturali, intestato auo non succedere,ut legitimos , non tamen negant dicta iura,eos succedere ut naturales.

11 Tertia cõclusio.Pater† filiũ naturalẽ hẽns, ltĩmis etiã extantib.in testõ põt ei unicã,idest duodecimam partẽ bonorũ relinquere,ex qua uncia virilis portio matri eius ex testõ põt cõpetere.l.1.cũ auth.C.de nat.li.Reg. l.8.tit.13.par.6.Nec intelligas patrẽ filio huic,& cõcubinæ,ita posse integrã unicã relinquere,vt concubina deficiente,filio semunciã tñ relinquere,valeat,ut perperã intellexit Lud.de Sardis in trac.legitimatio.3.par.q.1.quidem naturali tñ filio pater põt ẽt,si defit concubina,integrã unicã relinquere,gl.& Alberic.in d.l.2.& d.Reg.l. 8.verũ in his regnis pater põt hoc in casu filio naturali quintã bonorũ partẽ legare,quod lege 9.Tauri sancitũ est,atq; prius id q̃q; seruatũ fuisse,ostendit l.1.tit.de hęred.li.3.Fori.Sed si ltĩma proles cõsentiat patrẽ plus relinquere naturali filio,id iure validum erit,mõ consensus ille sit expressus,nec sufficit tacitus,vt not. Aymon Sauilli.cons.200.ad id citans Bar.in l.si.ff.de his ,qui ut indig.qui hoc sensit dũ col.3.li.1.C.de natu.li. intelligit in naturalib.liberis,quæ tamen loquitur in spurijs.Imo hic consensus est præstandus præsentib.naturalib.liberis,ut ipse Aymon latius tradit.Vnde.Ro.cons.43.scribit,filiis absq; fraude bonis paternis renunciantib.patrẽ posse libere bona sua filio naturali relinquere, sicuti posset filiis legitimis non extantib.

12 Quarta conclusio.Pater† carens legitimis liberis,põt naturalẽ filium hęredẽ instituere,ẽt si hẽat alcendentes mõ eis legitimã partẽ relinquat.auth.licet.C.de nat. liber.ubi gl.cõiter recepta Regia l.8.tit.13.par.6.parẽtib. tñ iure ciuili tertia pars bonorũ filii pro parte legitima debetur,fm cõem opin.in auth.nouissima.C.de inoffi. test.Iure Regio duæ partes,ex trib.bonorũ filii dẽntur. l.6.Tauri.Verũ hæc quarta conclusio in his regnis ĩsi est 13 omõ tollata,siquidem† pater potest filium naturalem hęredem instituere,nulla relicta parẽtib.legitima parte l.10.Tauri.Atq; adeo prędicta vera sunt,vt pater possit in testõ imperfecto,& minus solenni hunc naturalẽ filium instituere,sic l.hac consultissima.§.ex imperfecto. C.de test.locũ habebit,ẽt in naturalib.filiis.probat l.humanitatis.b liberũ.C.de natu.lib.Specul.tit.de instru. editio.§.compendiose vers.quid si pater naturalis. Sal. in l.si.C. famil.hercisc.Pau.Cast.in d.§. ex imperfecto. Imol.in l.ex facto.§.si quis rogatus.ff. ad Treb. & Gul. Bened.in c.Raimundus.de test.ĩ uerb.test.in 1.nu.83. [& uerb.& vxorem nomine Adelasiam.nu.674. Io. Faber in d.l.quæ consultissima.col.1.Roma.consil.179.nu. 16 ueri.secundo ridet.Soc.in l.2.ff.de vlg.nu.9.Alber.in d.§.ex imperfecto.atq; illic Ruminal.addubitante Corneo.eidem opinioni accedere videtur & hi doctores,q̃

asseuerant locum esse priuilegio d.§.ex imperfecto.vbi pater testatur inter liberos naturales tantũ,iuxta formã auth.licet.C.de natur.lib.cum in illa constõne non agatur tñ de eo casu,quo pater testõ facto inter legitimos liberos,aliquid,naturalib.relinquit,quod quidam fallo arbitrantur,Sed & de eo casu,quo pater inter ipsos liberos naturales tantum,quos solos habebat, testatus est. Quod sic dilucide constat ex dicta Iustiniani Nouella ,ut vllo mõ negari queat.atq; ideo existimaui speculatoris opinionẽ a multis probatã fuisse,nam & esse cõem asseuerat Ripa in d.l.2.ff.de vulg.nu.28.Sed & illustris Ant. Padilla in l.cũ acutissimi.C.de fideicom.nu.31.constanter asseuerat,& scribit eandẽ opinionẽ esse magis cõiter approbatam.]licet contraria fortasis verior sit , quam Ale.probat in d.§.si quis rogatus.nu.45.& Isa.in d.§. ex imperfecto.nu.4.[Et uideri sibi communẽ scribit Dec. cons.610.nu.3.& esse cõmunem Rubeus cons.7.nu.7. & magis cõmunem Riminaldus 1 d. §. ex imperfecto.] In hoc regno parum ĩsthæc disputatio utilis est , cum l. 5.Tauri.§.ex imperfecto.correctus censeatur tam in testamento in scriptis facto,quam in nuncupatiuo,quod praxis obseruat teste Michaele Cifontano in d.l.3.nu.7.

Ex hac principali conclusione infert,natiuitatei filio 14rum naturaliũ dobationẽ a parente factam reuocari, & nc l.si unquã.C.de reuoc.donat.habere locum ẽtiam in filijs naturalib.fm Ripã ibi,q.28.cui aduersatur Tiraq. in verb.fuscęrit.nu.45.dicens in donatiõe a matre facta veram esse Ripę opinionẽ non sic in facta a patre,ut per quo ipse disputat.Sed probabilior apparet in ea Ripæ,ex donantis præsumpta voluntate,à qua lex illa deducitur.

15 Quinta conclusio.Filius† naturalis matri,etiã intestate cũ legitimis simul,& æquæ succedit l. ti qua illustris. C.ad Orfi.Reg.l.9.tit.13.par.6.ẽt si mater sit illustris. fm communem opinionem.& notat Angel.Aret.in.§. nouissime.instit.ad Orfic.Iniquum tamen esse videtur naturales filios,ex fornicario coitu conceptos æquæ ac legitimo matrimonio genitos admitti ad matris successionem.Scriptum enim est Genes.c.21.non erit hæres filius ancillæ,idest concubinæ,cum filio liberæ,idest uxoris.authore Ambrosio sermone 65.a quo assumit Gratianus tex.in c.non omnis.32.q.4.idem probat tex.in c. non omnis 32.q.2.ex uerbis Apostoli ad Galat.c.4. Hic Genes.c.25.scribitur,Dedit Abraham cuncta, quæ possederat Isaac,filiis uero concubinarum largitus est munera,& seperauit eos a filio suo Isaac.quod etiam adnotauit Io.Annius super Philonem li.1.Hinc & Fortu.in tract.de ult.fine.illat.8.iniustam esse existimat l.si qua illustris in prefata conclusione. Vnde Regia l.9. Tauri sãcitum est,naturalem,etiam matri intestatę , simul cum legitimis non succedere,posse tamen eia matre quintã bonorum partem relinqui.Sic & in Gallia idem seruari testatur Gulielm.Benedict.in d.c.Rainuntius.in ver. & uxorem nu.710.Chass.in consuetu.Burg.rubric.9.§. 3. & Carolus libr.1.Regalium Franciæ. iure.7.Quibus, omnib.duo adiicienda sunt. Primũ, † naturalib.non cõpetere ius agendi ex titulo inofficiosi testamenti,quam uis pater eis nihil relinquat.gl in l.1.in princip.ff.de bono.posi.contra tabul.quã commendat Are.in l.ex facto col.9.ff de vulg.& pupil.Bar.in l.Gallus.§.etiam si parentre.ff.de liber.& posth.Bal.in l.1.colu.3. C. de bonor. poss.secun.tab.& Didacus a Segura in l.cohæredi.§. cũ filiæ.ff.de vulgi.col.14. Possunt tamen contra testamentum matris agere de inofficioso testa. l. si suspecta. §.1. vbi gl.ff.de inof.testa.glos.& Paul.in d.l. si qua illustris. Lege autem Taurina 12.qui legitimi rescripto principis efficiuntur,nullo casu succedunt cum legitimis & naturalib.Secũdum addimus.prædictis filios naturales ita matri,etiã intestatæ succedere,ut parẽtes ipsius matris a

successione excludatur,quod in Prætorio Rotæ testat̃ seruatum,ac pronunciatũ fuisse Chass. decisione vnica de succes.ab intest. Nec id opinor lege Regia abrogari, imo idem expressim in d.l.10.cautum extat.

EX §. SEQVENTI, SVMMARIVM.

1 *Spurius filius quis sit,& vnde id nomen deductũ fuerit.*
2 *Filius manzeres qui dicantur.*
3 *Spurius nihil potest a patre capere,nec inter uiuos nec in vltima voluntate,& ibi quib.adiudicetur,quod filio spurio relictum fuerit.*
4 *Filius spurius,etiam ex substitutione pupillari,patris bona capere non potest.*
5 *Fraus legi fit,si is,cui aliquid donatum est, incontinenti id filio spurio donatoris dederit.*
6 *Filius spurius lege municipali non potest effici capax successionis,vel donationis paternæ.*
7 *Quid agendum sit,quando testanti data est tacita, vel expressa fides restituendi bona filio spurio.*
8 *Spurius an possit in conscientia foro possidere bona parẽtũ,ex tacita fide,vel alias ab hẽde ltimo sibi restituenda?*
9 *Hæres scriptus an teneatur,data tacita fide de restituendis bonis spurio,illa bona eidem restituere,vel ad fiscũ deferre.*
10 *Hæres,qui hanc fidem dedit testatori,iuramento præstito de non reuelando,an teneatur vocatus a iudice, eirem ipsam exprimere?*
11 *Filius spuri" qb.cautelis possit tute bona patris adqrere.*
12 *Filius spurius,an possit institui sib conditione,si legitim" a principe fuerit effectus?*
13 *Nepos legitimus,vel naturalis ex filio spurio an possit ab auo institui hæres? & quid de nepote ex filio qui fuit ex incestu conceptus.*
14 *Filius clerici in sacris ordinib.constituti, an dicatur natus ex incestu?*
15 *Spurius an matri succedere valeat?*
16 *Coitus damnatus quis dicatur iure Cæsareo.*
17 *Filius clerici sacris ordinib.insigniti,an succedat matri, etiam iure Regio.*
18 *Coitus damnatus quis dicatur iure Regio.*
19 *Fratres naturales,vel spurij,an sint admittendi ad mutuam successionem,quæ ab intestato defertur.*

§. QVINTVS.

1 SPVRIVS ꝛ interdũ dr̃is,a scientũ patrẽ hẽt,quasi παρ' ἄνδρα,id est,parũ cõceptus a dictione Græca ex iustiniano,in §.fi aduersus.inst.de nupt. ubi Teophilus id notauit,& Alc.in.t. pter mil.vel ex eo,q̃ authore Plutarcho i Problematis,c.105.Spurius erat pro priũ nomen apud Romanos,qđ scribebat̃ tñ primis literis.S.P.hi aũt qui sine patre erant,S.P.designabantur, quasi sine patre,atq; inde factũ est,ut spurij dicerent̃ nati ex his mulieribꝫ,cũ quib.plures cõmerciũ carnale habuissent,uti explicat Budæus in l.vulgo.ff.de statu hom. & Io.Bapt.in d.l.fi qua illustris.col.1.Teophilus in d.§. fi aduersus.& Catt.Corta in ultimis memorialib.in dictione spurius.de his tñ hic agendũ non est. Dicuntur etenim propriè spurij,qui ex his parentib.nati sunt, q̃ coniugiũ inire non poterant tpe natiuitatis,nec tẽpore conceptionis,ita diffiniuit Ang.Arc.in §. nouissime. inst.ad Orfi.vel qui ex coitu lege punito nascunt Alc.in br.4.parerg.c.5.ex eo q̃ patrẽ p̃ infamia nominare nõ audent.d.l.vulgo.ẽt si patrem habeant certũ. Hinc Titus Liuius l.1.ab vrbe condita,Consilio,inquit uetere condentiũ vrbes,qui obscurã,atq; humilẽ conciendo ad frequentiam multitudinẽ,natã è terra sibi prolẽ mẽtiebant̃,quasi nati è terra dicantur, qui p̃ humilitate parentes noĩnare non possunt.[hac siquidẽ ratione censet Dionysius lib. 2.Rom.antiquit.olim Romæ nobiles a plebeis lege Romuli distinct os fuisse Sed & diuinus ille vates psalmo 48.Terrigenos appellat ignobiles,nobiles verò filios hominũ,qđ ex dictionib.Hebraïs passim in cũ locũ interpretes adnotarunt.]Constat etenim hoĩem nullis maioribꝫ ortũ,ignotóque gñe,& obscuro,sibi terræ appellatũ fuisse,quod citatis authorib.docet Ang.Politianus li.miscella c.18.& Erasmus in prouerbio,terræ filius, at q; idẽ constat ex Tertuliano in apologetico.c.11. Quãquã & sint,qui eorũ vecusiatẽ magnificentes,terræ filios appellari honori uertant,ex Quintiliano li.3.c.9. ex quib.intelliges aliquot,q̃ notant Lud.Cel. li.12.lectio. antiq.c.28.quo fit,ut filius adulterinus sit spurius,& idẽ de conceptis ex incestu.Nec libet omnia exactim exponere,sat.n.est p̃dicta adduxisse. Est igitur filius spurius, qui natus est ex his parentib.qui matrimoniũ contrahere non poterant,quãuis patrẽ ostendere possit. tex.in d.l. vulgo.te.& ibi gl.in c.tãta-q filij sint legit.c.ad obolẽdã. de nuptijs presbyt.uel is,qui ex coitu damnato natus sit. Vnde ex hoc deducitur natum ex concubina domi nõ retenta spuriũ propriè non dici,sed naturalẽ etiã si gl. in c.nisi cum pridem.§.personæ de renunc. velit, eum spuriũ esse,cui conuenit Bar.in l.fi.ff.de his qui,ut indig.col.1.& Regia l.1.tit.15.par.4.ex his.n.q̃ præmissim" constat,hunc filium propriè nothum appellari,nõ spuriũ,nisi ea significatione,qua spurios dicimus eos,qui ĩ certũ patrem habent,& hc natos ex scortis,vel concubinis,q̃ domi minime cohabitãt,& q̃ alios viros passim admittunt.d.l.1.tit.15.par.4.Nã & spurios generice accipi,probat l.spurij.ff.de decurion. Hinc ẽt apparet qualiter hæc intelligenda gl.in auth.quib.mod natu. effi. fui. §.fi.dicens,spurios eos appellari,qui nascuntur ex his parentib.qui etiã iure ciuili prohibente matrimoniũ inire non poterãt.quã probat Bapt.de Sancto Seuerino in l.fi qua illustris.fol.7.conclu.8.eã tñ reprobat Ludouic. de Sardis in tract.de legi.3.par.§.de succes.spurio, ex eo q̃ spurij propriè dicantur hi,qui nascuntur ex his, qui matrimoniũ iure canonico cõtrahere minime poterant 2
posset etenim gl.procedere inspecta lata dictionis significatione.Sic etiam manzeres lata significatione nati dicuntur ex scortis & meretricib.c.23.exodi.Regia l.1.tit. 15.par.4.at propriè hi dicuntur, qui nati sunt ex his, qui iure canonicum matrimonium contrahere prohibentur.quod in d.c.nisi cum pridem.§.personæ.probat̃ iusta illius ueram interpretationem,quæ iuri Pontificio intelligendo potius cõuenit,tametsi non me lateat has dictiones lapsilime aliter assumi. In his uerò filijs spurijs sequentes assertiones erunt notandæ. 3

Prima conclusio.Filius spurius,nec ex testõ, nec ab intestato,nec ex contractu inter uiuos, aliquid a patre capere potest.§.fi.in auth.quib.mod.nat.effi.fui.l.1.& auth.licet.C.de natu.li.Regia l.10.tit.13.part.6.quæ dũ fornicationis meminit,ẽt intelligenda de ea fornicatione,quæ etiam accedente fornicantium consensu cõiugalis esse non põt iure Pontificio uetante.idẽ not.Salic.in d.l.1.Quod si pater filio spurio aliquid relinquat, id a lege legitimis liberis,uel cognatis proximioribꝫ. defertur.Bald.& Salic.in d.l.1.per tex.ibi Bar. in l. fi. ff. de his,qui ut ind. ſaſ. in l.secunda.C.de hered.inst. & Alc. dicens hanc opinionem cõem esse in l,hæreditas. C. de his,qui ut indig.Fiscus aũt id uendicat negligentibus consanguineis intra duos menses relicta bona ab spurio euincere,aut petere,idẽ si pacto,uel renunciantione cõ sanguineo excludantur.tex.in dict.l.1.quæ tamẽ iuxta prędictam sententiam in hisantum ibi p procedit,quo rũ ibi mentio fit non in alijs Regia tã l.1.titulo.13.par.6.

illius

illius legis primæ decisionẽ in oĩb. spurijs locũ habere apertissime probat.Nec refert an spurius a patre capiat an ab alio ex patris tamen ordinatione, aut voluntate. arg.l.vnum ex familia.§.1.ff.de legat. 2. Ex quo infert̃ instituꝫ hæredẽ & togatum restituere hæreditatẽ proprio arbitrio vni,uel plurib.non posse illã hereditatem aliquo'mõ restituere filio spurio illius,qui eum hæredẽ instituerat,adiecta fideicom.substitutione Paul.in l. Lucius §.in testõ.ff.de legat.1.quamuis subobscure in hoc quatur Bar.in l.cũ hered.ff.de reb.dub.

4 Secundo deducitur ex hist spurium filium a patre substitui nõ posse legitimo ex pupillari substõne ad effectũ, vt patris bona cõsequat̃,ẽt si pupilli bona capere possit ex illa substõne.l.si is qui.ff.de vulgar.substit.adiuncta gl. in auth.qb.mod.nat.effi.fui.§.fi.quẽ tex.in d.l.si is, qui dicit sing.Bal.in l.eã,q̃.C.de fideicom.nu.53.& in c.licitudinem.de appel.col.2.notant Bar. Pau. Ale. & Ias. in l.iam hoc iure.nu.5.ff.de vulgar.

Tertio deducit spuriũ non posse a patre substitui vulgariter,nec fideicom missarie,q̃ notat præter alios Gul. Ben.in rep.c.Raynũtius.de testa ĩ uer.& vxorẽ. nu. 690.

5 Quarto,tex his elicere possumus.fraudem legi factã censeri,si is,cui,pater spurij donauit aliqua bona,incõtinẽti illa donauerit filio spurio donatoris,vel ex interuallo,expressim tñ in remunerationem donationis primæ. vel sit maxima quantitas,quę donatur Bal.in d.l.eã,quã nu.40.Io.Lup.in rub.de donat.§.30.nu.14.quemadmodum & ex alijs coniecturis potest id præsumi factum fuisse secundum Anani.conti.13.

6 Lege uero municipali statui non põt filium spuriũ capacẽ fore test mẽti donatiõis,alteriusve paternæ largitionis.Bald.& Are. in l.cunctos populos. C. de summa trin.nu.15.idẽ Are.in l.testi.factio.ff.de test.Ias.in l.ait p̃tor.3.col.ff.de iureiu.Soc.consl.95.in 4.uol.nu.6.Dec.in c.2.de const.2.lectione.notab.2.quam opinionem esse communiter,receptam fatetur Io.Bapt.in repe. l. omnes populi.ff.de iust.& iure.fol.11.col.2.

Insignis tñ in hac re,est q.quid agendum sit, qñ quis ab aliquo hęres institutus,ei hdẽ p̃stat de restituẽda hæreditate spurio,in quo dubio adnotandũ,q̃ is, qui fidẽ huic p̃stat̃ut indignus priuatur hæreditate, & ea fisco adiudicatur.l.non intelligitur.§.si quis palã.l.ita fidei.ff. de iure fisci.l.p̃donis loco ff.de petit hæred. l.in tacitis.l. Lucius.§.fi.ff.de leg.1.Quod si fidem non p̃stiterit, & si 7
palã rogetur restituere,iure optimo illa bona institut' pottidebit,d.l.non intelligitur.in princip. &.§.1. l. si in metallũ.ff.de his,quæ pro nom script.hab.Bart.in l.fin. ff.de his,qui.ut indig.col.3.qui hoc efficaciter probat. Prorsus enim incapaci dirigitur hoc fideicommissum ac leges iustissime potuerunt spurium'priuare paterna hæreditate,& cum reddere ad eam incapacem, quod a legib.factum esse constat,nec probatione aliqua indiget cũ sit tex.apertissimus in auth.quib.mod. natu.effi.fui. §.quibus ita præmissis plura inuere licet in hac controuersia.

Primũ spuriũ in interiori iudicio animę non posse tutè bona a parte sibi relicta, donatave obtinere.Iis.n. lege iustissima ad ea capiẽda incapax est,igit̃ instituere ea in cõscientię foro cogendus est.Nec obstat pœnã legis exterioris non esse cõsiderandã in interiori iudicio, donec eius executio fiat.gl.satis celebris ibi c.fraternitas. 32.q.1.cuius.& nos meminimus c.fexto huius secundæ partis.§ 8.id.n.verũ est in pœnis exigentib iudicis executionem non, ita in pœnis, quæ non requirunt actum aliquem iudicis,sicuti pęnæ illę,quib.quis incapax efficitur alicuius actus,tenet.n.ab illo actu abstinere. Sic in capax aliquorũ bonorũ tenetur a possessione illorum bonorum recedere,ex Cæc.in 22.q.61.nr.3.

Secundo,spuriũ tute in ãe iudicio & conscientiæ

foro,parentis bona possidere,q̃ sibi libare,nulla pro nihil tione parenti p̃missa,tradiderit scriptus hæres,ex eo q̃ bona illa ex uoluntate ueri domini acquirit, nulla lege vetante.igit̃ iuste obtinet.Heres.n.scriptus verus dominus illorũ bonorum est,nec lex prohibet eum posse tradere bona illa spurio filio,nisi ex parentis voluntate, q̃ tamen hic non præcessit.

Tertio infertur,eundem spurium iuste in conscientię foro bona parentis posse retinere,q̃ sibi institutus a patre hæres,tradit ẽt data parẽti fide de restituẽdis spurio p̃dictis bonis,tametsi qui fidẽ dederit,peccauerit, & mortaĺr fraudẽ hanc insignẽ cõmittens aduersus legẽ, q̃ prohibet dictã fidẽ p̃stari,sed tñ non prohibet lex tradonẽ bonorũ,q̃ spurio fit, Nec ex fide p̃stita amittit hrs hĩditatẽ & rerũ hĩditariarũ dominiũ. Vtcũ dñs sit,pot illas res in spuriũ transferre. Nec dici pot spuriũ hac acquisitione priuatum esse a lege,cũ fiat ex uoluntate parentis,quia res acquisitio potius fit ex uoluntate ueri domini,quã parentis, ex cuius uoluntate verus dominus sciebat ipsum ad id minime obligari.

Quarto subinfertur hrdẽ scriptũ non teneri in iudicio aĩę restituere hæreditatẽ,ẽt si tacitã fidem p̃stiterit de ea restituenda filio spurio.illa enim promissio fuit facta contra leges,& in fraudẽ legis,ergo ex ea non tenetur.l. iurisgentiũ.§.prætor ait.ff.de pact.& ibi optime Fort. 3.notab.facit ad idem tex.in §.generaliter. sub eadem l. 9

Quinto hinc constat hęredem scriptum, qui promtserat testanti restituere hrditatẽ spurio,nõ teneri in aĩe iudicio illa bona ad fiscũ deferre,neq; fisco id crimen abeo cõmissum pãdere,quia uerus hrs est,& in pœnã leges hanc hrditatẽ fisco deferunt.l.1.C.de his,qui. vt indig.Lita fidei.l.nõ intelligit̃.ff.de iure fisci.pœna aũt in foro cõscientiæ nõ soluit̃,vñ cõsentim sequit̃ hæc ipsa,illatio cõtra Bar.in l.fi.ff.de his,qui.ut indig.col.2.quem Didacus de Segura sequit̃ in l.cohrd §.cũ filiæ.ff.de vulga.& pupil.fol.12.eiusdẽ rep.col.1.Nec itẽ tenebitur cõ sanguineis testantis illa bona tradere,cũ iste sit verus hęres,hides aũt ab eo data in pœnã delicti tollit ab eo hæreditatẽ,& fisco eã deferet,q̃ si uerus hæres non esset,hæreditas ad testantis propinquos ptineret. Nec obstat l.pdonis.ff.de petit.hr̃ quia Iurisconsultus ibi,non appellat hunc hæredẽ p̃donẽ,sed dicit censendũ esse p̃donis loco quia fraudẽ fisco fecit tacitam fidem præstando. Nec mihi placet hoc in dubio,qđ not.Sylu.in ver.filij.§.6.

10 Sexto,ex his opinio Card.consl.35. intelligenda est, dũ dixit,hrdẽ,si qui p̃stitit testanti fidẽ de restituẽda hęreditate spurio, ẽt si iurauerit̃se id nõ dicturũ cuiquã, dẽre uocatũ a iudice oĩnoverũ dicere,& remotam exprimere refert eum Fel.in c.intimauit.de testib.col.1.& 3. insignis Doc.M.Naua.in c.inter verba.11.q.4.par.vi.corola.65.procedit.n.p̃dicta opinio,qñ quis a iudice interrogaret̃,vel eius testimoniũ exigeretur,sub mẽtione gñrali præcedente infamia contra ipsum tacitę fidei, alioq; si id crimen occultũ sit,& de pœna tñ soluenda tractemus,quam in animę iudicio soluere quis non tenet̃,nõ de restõne illati damni,non cogitur qs dicere testimonium minime præcedente infamia, quod si respondeat,casu,quo non tenebatur testimoniũ dicere, ita oportet respondere,vt uerum dixisse constet.

Septimo,ex his constat in dubio,cui fisco,seculari, an ecclesiastico dicto casu,sit adiudicanda hrditas,esse cõsiderandã hæredis,præstantis fidẽ,p̃sonã,cũ is delinquat, & ab eo pp delictu auferatur hæreditas,nam si laicus sit Regi defertur ipsa hæreditas,si uero clericus, ecclesiæ est adiudicanda. quod probari potest ex his, quæ tradit Ioan.Lupi in rubr. de donatio. §. 39. docet & hoc expressim Bald.in l.si quis presbyter.1.col.C.de epi scop.& cleric.quẽ sequitur Paul. Castrens.ibi, Chassanæus in consuet.Burg.rub.8.§.5.nume.4.& Feli.c. quia

V.de iudic.col.2.& Segura in l.1.§.ult.nu.145.ff.de lib. & posth.nec in ꝺ̃riũ quidquã vrget tex.in c.2.de succes. ab intest.licet eũ ibi adnotauerit Panor.Has equidẽ sẽptẽ illationes lector ampli⁹ examinare poterit ex his,q̃ post sedam huius operis editionẽ tradit doctissim⁹ Domi.Sot.li.4.de iust.& iur.q.5.ar.1.i his etenĩ,in qb.nostra dissidẽt ab his,q̃ diligẽtissime fuere inibi adnotata liberum erit cuiusque iudicium, & nos tanti viri censuram libentissime admittemus.

11 Verũ nostrates passim conant explicare quonã pacto pater possit filio spurio propriasres tute relinquere, ita vt filius nõ excludat a fisco,quorũ aliquot cautelas hic referã,ex qb.hæc grauis,q.poterit⁹ppẽdi. Prima equidẽ cautela instruit patrẽ,& docet ipsũ amicũ quẽdã ei valde fidũ hẽdẽ instituere,cui secrete filiũ cõmẽdet, nõ tñ roget ipsũ bona filio spurio restituere,is.n.poterit postmodũ filiũ hẽdẽ ĩstituere,vel ei restituere hẽditatẽ. Specul.tit.de succ.ab intest.§.1.verti.quid si pater nu.30.cui suffragat gl.in auth.qb.mod.nat.effi.sui.§.fi.verti. partiçipiũ,q̃ dixit esse sin.Pau.in l.fi is,qui.ff.de vulga.vbi idẽ notãt.Bar.Ias.& alij dicentes hæredẽ ab aliquo institutũ posse instituere spuriũ primi testãtis,& idẽ probatur in l.qui testm̃ Titij.ff.de his,qui ut indig.Hoc tñ negotiũ fidũ amicũ exigit,atq; forsan hæc sc̃a insidiõ fraudẽ pse fert,ex his,q̃ mõ diximus,nisi institutus hæres esset filius ltimus testantis,quo quidã herede instituente filiũ spuriũ,potius psumendũ erit institõnẽ factã fraterno amore,quam parentis iussu.Bal.in Leã,quã.nu.54.C.de fidei co⁹unt,& quidã,qui patri consulant ꝺ̃cta inter spuriũ & capacẽ aliũ integerrima omniũ bonorũ societate illũ spurij⁹ socium hæredẽ instituere,ut ex illa societate optimã partẽ filius spurius⁹capiat rõne societatis Bald. in l. 1.C.pro socio.col.fi.Corset.in sing.scis in verbo spurius optimus tex.& ibi Bar.in l.is,qui duos.ff.de liber. legat. Io.Lup in ru.de don.inter uir.& ux.§.65.nu.11.ab hoc tñ consilio cauendũ censeo.cũ pp fraudis non leuem cõiecturam,rum ob animæ salutem,cui non admodũ conuenit his,uti dolis ad effugiendas sanctissimarũ constitutionum prohibitiones.His tñ plura addi possent ex Cæpola caute.38.Platea in l.1.C.de delatori.li.11.& Ludo.de Sard.in tract.de legitimat.fol.vlt.

prætermittendũ uero non est parenti tutissimum es
12 se,ut spuriũ hæredẽ instituat sub condõne ab a principe fuerit effectus ltimus,tunc etenim sequuta legitimatione,patris hæreditatẽ absque animæ periculo obtinebit, cum institui iure possit incapax in tempus quo capere potuit.l.in tẽpus.ff.de hæred.inst.l.sicut & ibi gl.in prin. ff.quib.mod.vsufr.amitt.Bal.a.ret.& Ale.in l.Gallus.§. instituens.ff.de liber.& posth.idẽ Are.in l.fi hiusmodi.as.ff.de test.quã opinionẽ cõem esse testantur Ias.nu.5 & Lancelot.Dec.in d.§.instituens.& Gauldent. de arte test.in.tit.2.caut.fi,idẽ in hac spẽ notauit Bal. in l.1.C. de inst.& substit.in 6.q.cuius opinionẽ fatet cõiter esse receptã.Cate.Cotta.in ultimis memorialib.in dictione, spurius,dicẽs se eã defeudalẽ Ferrariæ contra Lud.Lusi. in l.quidã relegatus.ff.de reb.dub.qui tñ col.11. potius vt an hoc casu Bal.sequi,quam ab eo discedere,tametsi non oino ei placeat Bal.ĩsta quã Soc.ibi nu.11. probauerat.Nec obest l.fi alienum.§.in extraneis ff.de hæred. inst.vbi in institutionib.conditionalib.oportet hæredẽ capacem esse tempore testi,mortis,& additionis hæreditatis.id enim procedit in condõne extrinseca,secus in conditione intrinseca,& quæ a iure intelligitur, qualis est ista,cum capere poterit hæres,Bal.in d.l.in tẽpus ubi gl.hoc sensit tradunt optime Ias.in l.is,qui hæres. ff. de vulgar.& pupil. Are.cons.155.Imo his spurius hac conditione institutus poterit, pendente conditione ,bona petere,& ea ut curator administrare ex bonorũ possessione ꝼm tabulas.l.fi quis instituatur hæres in dic. ff. de hære.inst.vbi Bal.& Ang.idẽ Bal.in l.fi.ff.de his, qui sũt sui.vel alien.iur.Io.Lup.in rub de don.inter vir. & ux. §.29.no.4.Sed,& is,qui spuriũ filiũ hẽt, meminerit in his regnis posse ei relinquere iure alimentorũ quintam bonorum partem,ex Regia l.10.Tauri,quinimo & ante iura C.& Authen.licuisse patri spurio aliquid alimentorum tit.dare aut legare,probat Ale.in li.4.parerg. ca. 5.ex l.3.ff.de his,quæ pro non scrip.habent.

13 Secunda conclusio,Nepos ltimus,uel naturalis ex filio spurio deficiẽte prole ltima põt ab auo hęres institui,nec censẽt in dubio patris gratia illitutus Bar.Imol. Ale.Are.Ias.in l.Gallus.§.quid si is. ff.de liber. & posth. idẽ Bar.cons.18.per rõ.ff.de his,qui.ut indig. & l.fi.C. de nat.liber.notat Signoro.cons.114.quã opinionẽ asserit cõem esse Dec.cons.462.& Cor.cons.25. in 1.vol. & Carol.Mol.in Ale.cons.74.vol.3. litera A. qui & ea sequuntur.ex quib.inferẽ auũ non posse nepotẽ ex spurio,etiam legitimum,& naturalem instituere,existente prole legitima ꝼm oẽs. Imo nec existente prole legitima ꝼm rescripto Principis.Dec. cons. 258. Secundo ex his constat,præfatam institutionẽ etiam deficiente prole legitima non valere,si constet patris gratia nepotẽ institutum fuisse ex eisdẽ doctorib.quos sequutus notat idẽ optime Aymon Sauilli.cons.183.Hęc tamen conclusio secunda non procedit in nepote nato ex filio incesto.Bal.in l.fi quis incesti..C.de incest.nupt. per tex. ibi quem idem Bal.dixit esse unicum in c.in præsentia. nu. 35.de probat.Corset.in sing.verbo hęres. Hipp. singu. 142.idem notat Ale.in d.§. quid si is, quorum opinio cõmunis est,teste Salic.in d.l.fi quis incesti. & Corn. d. cons.251.vol.dtfi Ias.in d.§.quid si is,velit a Bal.recede
14 re.Ex qua inferri põt,nepotẽ ex filio post sacros ordines suscepto,ab auo presbytero institui non posse,cũ filius clerici in sacris constituti ordinib.dicatur natus ex incestu gl.Bal.& Pau.in l.2.C.de epis.& cleri. quod alibi tract abimus,sed tñ proprie incestus non est hic filius ex gl.in c.per uenerabilem. qui filij sint legit. quæ eum adulterinum appellat.Vñ hæc conclusio secunda procedit etiam in nepote legitimo,uel naturali,ex filio clerici sacris ordinib.infignito.quod Bal.uoluit in d.l.fi quis in cesti.Petrus,Cynus,& Sal.in d.l.2.Alex.in d. §. quid si is.col.fi.& Roder.Xuares in l.9.tit.11.lib.5.For. 1. col. & Corset.in sing.in uerb.fornicatio.vbi expressim fatetur hanc opinionem communem esse.

15 Tertia conclusio,Filius spurius natus ex dãnato coitu,matri intestatę non succedit,nec ex testamento, etiã mater non sit illustris,nec proles legitima superstit, licet alias spurius natus ex coitu non damnato matri nõ illustri succedat simul cum legitimis.l.fi qua illustris.C. ad Orfi.ubi gl.tex.10 auth.quib.mod.natu.efx.sui.§.fi. auth.ex complexu.C.de incest.nup.gl.& Ang.in §.nouissime.inst.ad Orfi.Specul.tit.de succe.ab intest.§.1.nu.22. & 27.Dec cons.311.col.1.refert tñ plurimũ scire,quis dicatur damnatus coitus,& constat eũ coitum damnatũ dici,qui punitur aliqua lege exteriori,& humana, text. in d.auth.quib.mod.nat.effi.sui.§.fi.Bar.in l.fi.col. 2.ff. his,qui.vt indig.atque id ab omnibus receptum videtur
16 Vnde apparet coitum cum consanguinea,vel affini,absq; dubio damnatum dici debere.Sic etiam eodẽ pacto,coitum cum uxore alterius.Quin & coitus cum cõcubina legitima alterius, cum punitur lege exteriori damnatus censetur.l.fi uxor.l.fi inter liberas.ff.de adul. Coitus etiã cum moniali.l.fi quis non dicam rapere. C. de epis.& cleric.c.fi quis non dicam .de pœnit. distin.1.Item coitus inter dominam,& seruum.l.unica.C. de mulier.quæ prop.seruis se iunxe.quæ & alia adducit latius Io.Bapt.de Sanct.Seuerino in dicta l.fi qua illustris fol.2.col.1.& Ang.in d.§.nouissime.column.fi.Ex quib.dubium est,an coitus inter solutam, & coniugatum

tum dãnatus sit dicẽdus? qua in re dubitat Dec. consil. 311.& tñ Paul.de Castr.rñdit non esse hũc coitũ dãnatũ cons.34.nu.4.in 2.vo.Ale.cons.139.in 1.vol. Aymõ. cons.166.col.1.& Soc.cons.148.in 1.uol.col.2.ex eo, ꝙ hic coitus aliqua pœna plẽ exteriorẽ minime punitur.l.1.C.de adul.Verũ cũ coitus hic sit punibilis ex eo ꝙ maritus uxori iniuriã irrogat,ꝼm Bal.in d.l. 1. atq; ẽt lege Regia 24.tit.3.li.10.in ord. Regijs certius existimo hunc coitũ inter dãnatos esse cõnumerandũ qd̃ ꝓbat Ang.Are.in d.§.nouissimo. col. h. post Matthes. & idẽ asserit Io.Bapt.in d.l.fi qua illustris.fol.3.col. 2. & quãuis non diffitear,priorẽ inĩam frequẽtius recipi, tñ hãc dicit Dec.veriorẽ esse cons.306.cui suffragat, ꝙ coit⁹ hic vere sit adulterinus.ex.l.1.C.de adul.Tho.& Caie.2. 2.q.154.ar.8.qd̃ constat ex diffinitione adulterij,cuius mentionem egimus par.1.huius operis.c.1.

17 His ẽt concinit non inutilis,qu. quid dicendum ſfit in coitu inter solutam,& sacerdotẽ,aut sacris infignitũ ordinib.contingentis?Et Matthę.ab Afflict⁹ is in constõ. Neapolita.tit.82.col.2.uoloit hunc coitũ pœna exteriori nullibi puniri,ac ſubinde,prolẽ hinc susceptam matri succedere,qd̃ falsum existimo,adeo etenim odiosa hęc proles fuit semper canonib,vt in Cõcilio Toletano nono,c.10.ſtatutũ fuerit filiũ natũ ex coitu clerici,& fœminæ liberæ ſub spẽ tñ matrimonij sciẽter contracti,seruũ effici ecclesiæ.Cuius canonis,& Gratia.meminit ſic. cũ multæ.15.q.8.apud quẽ trib.locis tex.ille est emendandus.Nã dũ legit⁹ super innocentia oportet scribere, sup in continentia,& dũ hẽt⁹dẽ Gratiani codex firmari, legi dẽt,reformari.Itẽ dũ legit⁹,aliena pollutione, magis integre constat sensus,si legatur, tali pollutione. q̃ oĩa restituenda sunt ex ipso conciliorum codice.& ex Speculator.in tra.de conc.2.par.tit.46.Ex quo canone Roma.sing.520.nimis large notauit⁹,filios clericorum esse seruos ecclesiarum , illum text. dicens singul. esse cum tamen illa constitutio de natis ex clericorum conjugio loquatur,sicuti eam intellexit Abb.in c.fi.colu.de treug.& pace.ac Regia l.3.tit.21.par.4.addit tñ gl. in d. c.cum multæ.illud ſtatutum abrogatum esse,atque per desuetudinem euanuisse.cuius meminit Abb.in d. col. fi.& idem in c.cum sit.de for.cõpet.nu.15.Sed nihilominus ex eo constat,quam exosa fuerit canonib. clericorũ proles.Hic ẽt coitus adulterinus appellãt a gl. communiter recepta in c.p venerabilẽ.qui filij sint legit. in uerbo adulterinus.vbi Abb.nu.32.hanc copulam damnatã dici probat idem Abb.in c.innotuit de electio.gl.in pragmat.sanctio.tit.de cõcubinar.ſ.ipſas.vers.arcere arg.c. cum olim.de cleric.coniuga.notat. idẽ Nicol. de Vbal. in tract.de succeſſ.ab intest.4.specie filiorũ. Quo fit, ut ꝼm ſtatos Doct.matri minime succedat filius clerici in sacris ordinib.constituti, ẽt si ipla mater sit soluta a lege cõiugij,voti,alteriusve vinculi.Qd̃ & in specie notat Bermõdus Chouetonius in trac.de cõcubina.pag. 356. Nec opinor id Regia l.Tauri, q̃ 9. est ſublatũ fuisse, ex Io.Lup.ibi,nu.37.cũ ex uerbis,& mente eiusdẽ legis cõstet⁹,nihil hac in re diuersum a iure ueteri ibi sanciri vetus etenim lex Regia 22. titulo.3. libro. 1. ordin. in eius proœmio sensit idem,quod nos ex prædictis authoritatib.notauimus.[Tametsi Regia lex ſuper ius adducta,3.tit.21 par.4.in vltima eius parte possit induci ad cõtrariæ opinionis probationem.Nam vt quidam opinantur,illic probatur,filium clerici,etiã sacerdotis,matri succedere posse,nec dici proprie natũ ex coitu dãnato,qd̃ fortaſſis probabile multis videbit,ſure ſaltem huius regni.]Nec temere diximus coitum inter solutã, & constitutum in sacris damnatũ esse,sed,ut excluderem⁹ coitum in⁹ solutam fœminã,& clericũ minorib.prædictum ordinib,etiam si is beneficium ecclesiasticũ habeat,non.n.opinamur hanc copulam damnatam dici, ac ſubinde censemus liberos ex ea susceptos,matri succedere,tametsi contrariũ iure Cæsareo,& regio probare nitatur Roder.Xuares in l.1.tit.6.li.3.For. col. pen. Imo Regia l.hos filios naturales esse aperte⁹ cõstat, quã iure cõi,ꝼm qd̃ eos esse spurios Bald.censet in l.parentes ff.de in ius uocan.Ego uero ex his,quæ paulo ante de ſilijs naturalib.dixi,eos esse iure ciuili Romanorum nothos censerem,non proprię naturales,nec oĩno spurios. non.n.vere spurij censendi sunt hi,qui nascuntur ex coitu,qui poterat coniugalis esse,nec itẽ vere naturales,qppe qui nati sint ex ea concubina,quę licet domi cohabitaret,iure tñ ciuili minime permitteret⁹,qd̃ Bar. censet in l.pe.ff.de concub.quę in hac rõne sequuntur,quos retulit hoc c.§.2.nu.5.verũ si Pontificũ,ius in vtroq; foro morib.receptũ,Regia,& Taurina constõne cõprobatũ consideremus,hi filij uere naturales sunt, licut apparet ex notatis ſuperi⁹,§.4.cui opinioni subscribũt oẽs, quos aduersus Bar.d.nu.5.citauimus.Mater autem filiorum clerici sacris ordinib.p̃diti,ipſis filijs non potest succedere,licuti nec ei filij succedunt secundum Ioan. Lupi in l.16. Tauri nu.12.

Adijcia tñ hic ex præcedentium ratione eum coitũ etiã dici damnatũ,qui cum uirgine,viduave ſtupro contigerit,quia punitur pena legis exterioris,l.inter liberas l.fi uxor.ff.de adul.§.2.inſt.de pub. iudic.l.2.tit.19.par. 7.quod ostendunt Io.Bapt.& Ang. Are. in dictis locis quam⁹opinionem procedere tantum in uirgine,aut uidua,q̃ non sit infimæ sortis existimat Bald.cons.26.uo. 3.Soc.cons.102.col.2.vol.2.Lud.Goz⁹cons.21.col.2.& Aym.Saul.cons.166.col.2.nã cõmissum ſtupr ũcũ utili b.non est punibile.l..quæ adulteriũ.C.de adul. q̃ tñ in vilib.respũ morũ loquitur,non in uirginib,aut viduis ĩfimi gẽris.Quo fit,vt existimẽ tuti⁹ esse,asserere ſtuprũ non esse punibile ũ cõmittatur cum uidua inhonesta aut meretrice.l.fi uxor.ff.de adul.cũ vidua vero honesta ſtuprũ cõmissum punibile esse,ẽt si infimæ sit,ut notat Stepha.Bertrandus cons.158.in 3.uol.alioqui an ſi pberetur exercendi passim libidinẽ, atq; uitiandi virgines pauperes,& infimi gẽris,honestas tñ. Nec me latet Aymon.cons.166.col.2.aduersus pmissa velle coitũ inter solutos,seu liberos a matrimonij legib. & castitatis voto damnatum non esse,ẽt si ſtupri vitio contingat quod ipse notat ex recondito sensu Bal.in l. eã, quã.C. de fideic.col.6.vers.& scias cui minime accedo. Ex præmissis tamen infero coitum inter liberum a lege coniugij,atque castitatis voto,& fœminas eodẽ pacto liberas, etsi plures sint,non esse dãnatũ,neque enim punitur lege aliqua exteriori.Aar.il.fi.co.2.ff. de his qb. vt ĩdign.

Hisce uero dubitationes Ioanna Auguſta Caroli Cæſaris mater,lege Tauri l.,prſus explodit,ea etenim de-
18 cisum est,coitum dãnatũ dici eũ,ex quo fœminæ coeũti imminet pœna mortis naturalis a lege ſtatuta.Ex quo apertissime infertur iure Regio filiũ conceptum a cõiugato,& soluta,matri succedere,quanuis spurius sit,atque idem erit dicendum in filio nato ex virgine ſtupro vitiata,licet spurius etiam ſi ex legib.ciuilib.Vnde lex 9. ad matris succeſſionem spurios,& naturales admittit, modo non sint geniti ex coitu damnato pœna mortis naturalis,quo ad matrem.

At iure cõi attento infertur,filium a uirgine , uel vidua uitio ſtupri conceptum,vel ex concubina ab altero domi retenta,vel a domina ex seruo proprio , spurium esse,nec matri succedere,& tamen conceptionis tẽpore inter parentes contrahi poterat matrimoniũ. Secũ do,deducit iure Cæsarũ non esse filium aliquem proprie spurium,qui matri succedere possit,cũ proprie spurius ex damnato coitu nascatur,sed id concedendũ est, hanc maternã successionem etiam proponi,atque deferri filijs,quos paulo ante ex lata ſignificatiõe spurios

esse diximus, nisi probanda sit opinio illa, q̃ asserit coitũ
inter cõiugiũ, & fœminã solutã dãnatũ dicere nõ dẽre, ité
illa, q̃ asserit copulã facere dotis, & fœminæ nec cõiugatæ,
nec religiosæ, nec cõsanguineę inter dãnatos minime
cõputari. His n. calib. inter cõparentes filij spurij pro
prie, qui tamen non essent ex damnato complexu nati.

Quarta cõclusio asserit. Fratres naturales, seu spurios
19 quocunq; coitu genitos intestatis sibi inuicẽ succedere
ti vterini sint. l. spurius & l. 2. ff. vñ cognat. Filij. n. natura
les, vel spurij quocunque coitu geniti succedunt cogna
tis, & sic consanguineis maternis Ludou. de Sard. in tra.
ltimationũ. 3. par. de spuriorũ successione. fi. q. hoc tñ
nõ procedit in natus ex coitu dãnato, hi etenim nec fra
tribus, uterinis, nec cognatis intestatis succedut, ẽm Ana.
& Bolog. in eius additionib. consi. 95. & Matth. ab Af
flictis decisio. 96. Abb. cons. 50. in 2. uol. Dec. consi. 311.
col. 1. & Aymon. cons. 138. col. 3. Hoc vero certũ oĩno
non est, imo potius oportet dicere, non esse hic adhibẽ
dã illã distinctionẽ, sed locũ hẽre ẽt in his fratrib. hanc
quartã conclusionẽ, vt optime notat Cor. cons. 21. in 1.
vol. ibi asserit hãc opinionẽ cõem eẽ, quã sequit Cur. Iu
nior. consi. 123. & idẽ Corn. cons. 234. col. pen. 4. vol. &
Nicol. de Vbald. de succes. ab intesta. par. 3. col. 4. qđ pro
bari vł ẽ in d. l. spurius. non tñ ita efficiaẽ, ut cõtrariã opi
nionẽ conuincat, pro qua est Reg. l. fi. tit. 13. par. 6. & idẽ
probat Ang. Aret. in tract. de test. in verbo, nolens inte
status. col. 8. iura igit cognitiõis naturalib. & spuriis cõ-
petunt, non iura agnationis. Vñ naturales, uel spurii ex
patris cõiunctı sibi, ẽt intestatis, inuicẽ minime succe-
dunt, ex recepta aboĩb. opinione in d. l. spurius. p tex.
ibi, notat Aymon consi. 138. col. 3. Dicta tamen Regia
l. fi. fratrem naturalem ex parte tantum admittit ad suc
cessionẽ fratris intestati, qui fratres vterinos non habet
ex qua lege corruit gl. in l. 2. ff. vnde cogn. quã dicit tin.
Abb. cons. 50. col. 1. 2. uel Flori. in l. qui testamentum.
ff. de probat. dicens duos fratres ex eodem patre conce
ptos a diuersis concubinis diltincto tempore in contu
bernio retentis, nec iura agnationis, nec cognatiõis hẽre
ant; iõ non cõpetere eis mutuam successionem. notat
idem Bart. in auth. quib. mod. natu. effic. sui. §. fi quis igi
tur. & Speculat. tit. de succes. ab intest. §. 1. vers. quid de
natis. nu. 19. Hoc enim iure Cæsarum locũ habet, at in
re Regio sublatũ esse constat. Fratres uero legitimi, &
naturales, naturalib. tantum, uel spurijs pręferuntur. ar-
gu. l. fi qua illustris. C. ad Orfic.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM

1 *Filij quicunque etiam ex damnato coitu concepti a paren
tib. sunt alendi.*
2 *Filius quicunque, etiam spurius parentes occidens lege
Pompeia punitur.*
3 *Ius alendi spurios pacto partium tolli non potest.*
4 *Alimẽta filijs spurijs debita, lege aliqua tolli nõ possunt.*
5 *Legitima debita filijs an possit lege humana.*
6 *Leges eunles alimenta spurijs negantes, iniquas esse, &
ideo iure canonum abrogari.*
7 *Alimenta liberis prestanda sunt perspecta parentum
& filiorum qualitate, & conditione.*
8 *Nouus intellectus ad auth. ex complexi. C. de incest. nu
pt. & ad c. cum haberet. de eo, qui duxit in ma.*
9 *Filius tunc a patre alendus, quando non habet vnde pos-
sit alimenta percipere.*
10 *Regia l. Tauri explicatur.*
11 *Filia naturalis vel spuria an possit a patre dotẽ exigere.*
12 *Dos a patre filiæ spuriæ data maioris tamen quantitatis,
quam lege licebat, qualiter sit ad legitimam quantita-
tem reducenda.*
13 *Filij spurij an sint a matre alendi.*
14 *Filij spurij etiam ab hæredibus parentum sunt alendi, &
quid de aliis successoribus.*
15 *Alimenta filiis data an ad eorum hæredes pertineant?*
16 *Nepotes spurii an sint ab eorum auis, seu proauis alendi.*
17 *Alimenta quibus ex causis filijs negari possint.*

§. SEXTVS.

1 VINTA principalis cõclusio prætatis optime accedit, qua filios quocũque coitu ẽt incesto cõceptos, a parentib. alendos esse profitemur, ex c. cũ héret de eo qui dux. in matr. sed & hoc rõne probat, decet etenim iure naturali hoĩnẽ procreatũ cõseruari, atq; ali, ne pereat, pater uero genitor fuit, & in eo amoris cã manet naturali iure, igitur alere tenẽ ipse pater filiũ. Præterea liberorũ educatio iuris est, natu ralis. l. 1. §. ius naturale. ff. de iust. & iur. c. ius naturale. 1. dist. natura aũt cõis est ltimis & spuriis, libos accusare. §. oĩb. ff. de accusa. l. quis quis. C. ad l. Iul. maiest. Bald. in l. vnica. C. de confes. nu. 73. idem in c. 1. §. naturales. li. de feu. fue. cõtro. inter do mi. & agna. ual. dicens legẽ Põpeiã de parricidijs locũ sibi vendicare, ẽt in spuriis, sequit eũ Alex. in l. ex facto. §. fi quis rogatus. ff. ad Treb. nu. 43. & Fortu. in tract. de vlt. fi. illat. 7. ergo ius hoc naturale, qđ cogit parentes ad alẽdũ liberos, cõe erit ltimis, & spurijs. Ab. in d. c. cũ hẽret. Flar. in auth. ex complexu. C. de incest. nupt.

2 Hãc tñ quintã conclusionẽ intellige ita uerã esse, t vt
ius istud non valeat tolli vllo pacto partiũ. Speculat. in
tit. qui filij sint legit. §. 1. uers. sed pone quidã. nu. 12. Al-
be. in l. 1. §. ius naturale. col. fi. uers. sed q̃ro. & ibi Bal. ver.
q̃ro quid si filius. ff. de iust. & iur. Bar. in l. si quis a libe-
ris. §. parens. ff. de liber. agnos. Ale. in l. si cũ dotis. §. 1. nu.
9. ff. solut. matr. idẽ Ale. in l. alia. §. eleganter. nu. 12. co. ti.
ẽt si pactũ sit iuratũ. Dom. in c. quãuis pactum. colu. 2.
de pact. in 6. & Fel. in c. ex rescripto. de iureiu. nu. 12.

3 Sẽdo ex eadẽ rõne est hoc intelligendũ, nõ obstante
4 lege municipali, aut consuetudine aliqua, t non. n. pos-
sunt humana lege alimenta tolli, quia iure naturæ dẽnt
Ab. in c. fi. de cõsu. nu. 12. a quo nullus discrepat ẽm Ro
chi Curt. ibi. fl. par co. 45. col. 3. Vñ interẽ intellectus il-
lius sñię, qua passim Doc. profitentẽ ltimã partẽ in bo-
nis parentũ filijs iure debitam, lege municipali, aliaue,
tolli posse, cui" author fuit Dinus in reg. indultũ. de reg.
iur. in 6. quem sequunt Bar. & Imol in l. Titio. §. Titio
gñrec. ff. de condi. & demonstra, alięq; plures, quos refe
runt Imol. & Ale. in Lqđ de bonis. §. fi. ff. ad l. Falc. Dec.
in Liura sanguinis. ff. de reg. iur. idẽ Dec. cons. 119. nu. 5.
qui hanc opinionem fatentur esse communem, tradit
late Alc. in tract. de præsump. reg. 1. præsump. 8. tit. n.
hoc intelligendum, quatenus legitima non est ad alimẽ
ta necessaria, ita vt alimenta nequaquam tollantur.

Ex quo subinfertur non oĩno rejciendã fore opinio
nem illorũ, qui ex aduerso existimant, legitima lege, ita
tutove diminui posse, tolli vero totã non posse, quã asse
ruit Rota antiqua, 476. & Noua. 18. Soc. consi. 30. col. 1.
& cons. 150. 1. vol. Vincen. Hercul. q. 2. ad primũ, Ial. in
l. quoniam in priorib. C. de inoffi. test. dicens eam esse
communem item Ial. in l. fi pater. nu. 21. C. de inst. &
substit. Dec. cons. 106. nu. 4. Roder. Xuares in l. 9. tit. 5. lib.
3. Fori. 2. limit. Hac enim procedit, vt diminui possit
vsque ad quantitatem alimentis necessariam, tolli vero
5 p̃dicta quantitas nõ possit. Hinc manifestissime dedu
citur, legitimam posse lege tolli, rursus diminui posse,
totã vero tolli no posse, si itelligamus ltimæ legẽ, vł ita
tuto totã posse tolli, non tñ alimenta, quod ex Bald. col.
lligere facile est in l. 1. §. ius naturale. ff. de iustit. & iur.

col.

col. fi. Nec mihi placet opinio quorũdã dicentiũ, ltimã
parentib. debitã tolli oĩno posse, ẽt si Franc. a Ripa. es
dicat cõem esse, lib. 2. rñs. c. 7. Ex pietate. n. naturali iure
parentib. alimenta ab ipsis filijs exhibenda sunt. Quo fit
vt Solonis lex in Christiana, ac bene inst. Repu. minime
sit recipienda, qua quidẽ ltaruit, genitos è meretricib.
parentes alere non teneri, cuius meminit Plutar. in So-
lonis vita, quãq; Romani admisere in duodecim tabula
rũ legib. tit. 3. si quidẽ lex illa pietati refragatur, q̃ paren
tib. referri debet. eodẽ. n. iure naturali tenentur filij parẽ
tes alere, quo ipsi parentes filios alere dẽt. l. si quis a libe
ris. §. pares. ff. de liber. agnosc. pbat doctissime Alfonsus
a Cast. li. 2. de iusta hæret. punit. c. vlt. merito dissentiens
a Bar. qui in d. §. parens dixit filium parentes dẽre alere
non iure, naturali, sed ratione naturali ita intelligẽs iu
risconsultum in dicto §. parens dicentem ratione natu-
rali parentes a filijs alendos esse.

Exhac secunda principali interpretatione inferẽ pri
mo ltimam legẽ, uel statuto tolli prorsus posse eo casu,
quo filius habeat bona, vñ possit optime seipsum alere
ac sibi alimẽta exibere, uel ex artificio sibi ipsi valeat ne
cessaria acquirere. Panor. in c. Rainuntius. de test. nu. 12.
Io. Lup. in c. per uestras. 3. notab. §. 4. in princ. de donat.
inter uir. & vxo. Io. Cirier. in trac. de primogenitur. libr.
2. c. 16. vbi hanc esse communem opinionẽ asserit.

Sẽdo infertẽ statutũ, quo cauetur patrem minime te-
neri alere filiũ maiorẽ decẽ & octo annorũ, iniustũ, atq;
inualidũ esse, vti existimat Anch. Tc. 1. de const. 119. pri.
Io. Baptist. in l. oẽs populi. ff. de iust. & iure. fol. 10. col. 4.

Tertio subinfertẽ filiũ a patre alendũ esse, ẽt si vxorẽ
abs q; licentia patris duxerit sine dote, mõ honestã duxe
rit. tradit Dec. cons. 231. col. pe. Imo nõ tñ filio uerũ &
cius vxori dẽre patrẽ alimẽta exhibere, pbat Io. Crot.
in l. fi. constante. 2. lectione, pen. & fi. col. ff. solut. matr.

Quarto deducit ex his licite posse quẽ, ex Regia tñ p
missione, & licẽtia, primogeniũ bonorũ suorũ cõstitue
re in liberis masculis, maiorib. natu. mõ cęteris indigen-
tib. liberis alimẽta pstenẽ, ita Io. Lup. in d. 3. notab. §. 21.
ẽt in iudicio interiori aĩæ, tametsi in hoc vlt. dubius sit
idẽ Io. Lup. eo. 3. notab. §. 27. & Io. Cirier. in secundo li.
de primogenit. c. 15. atq; ex hac rõne censurã patiuntur
aliquot ex his, q̃ notat Xuares in d. 2. limitatione. Quib.
adde And. Tiraq. de primog. q. 4. & trib. sequẽtib. hac de
re disputantem. Qui in specie tradit. q. 4. nu. 33. alimẽta
pstanda fore a primogenito cæteris liberis, ẽt si cõsuetu
dine uel lege, aut principis rescripto id cautũ nõ sit. Qđ
& Host. Io. And. & Panor. in c. Iuset. de vot. adnotarunt.
Sed & licitã esse hanc primogeniorũ institõnẽ absque vl
la peccati labe probat Dom. Soto, libr. 4. de iust. & iur.
q. 5. ar. 1.

Quinto, infero alimenta his filijs, quos spurios appel
lamus, deberi ẽt si eorum pater ea pstari prohibeat in
testõ. Bald. in l. id, qđ pauperib. C. de epise. & cleri. vers.
vlt. q̃ro. & Xuares in l. 1. tit. 6. li. 3. Fori. vers. notandum
post Dinum consil. 9. qui pulchre respondit patrẽ in te
stamento non posse filium priuari alimentis hac con-
6 ditione, si cum fratrib. cohabitare noluerit.

Tertio, principaliter intellige hęc alimenta iure t põti
ficio prestari, c. cũ haberet. t e eo qui dux. in matri. iure
autẽ ciuili Cæsarum, spurijs filijs alimenta denegantur.
auth. ex complexu. C. de incest. nupt. quib. mod. natur.
effic. sui. §. fi. Speculat. tit. qui filij sint legit. §. 1. vers. quid
de natis. Præp. in d. c. cum haberet. Are. cons. 48. Imol.
in l. ex facto. §. fi quis rogatus. 5. col. ff. ad Trebell. & Fel.
in c. ecclesia S. Mariæ. de constõ. nu. 45. Ego tñ ex tex.
in d. auth. ex complexu. ius ciuile procedere existimo in
filijs natis ex incestu, coituue damnato, cæteris enim
spuriis non denegat ius ciuile alimenta. Ius vero Pontifi
ciũ ẽt his, qui ex damnato coitu sunt concepti, alimenta
exhiberi iubet, eritq; eisdem filiis facillimum ea obtine
re, etiam refragante iure Cæsareo, cum peti alimenta
possint apud iudicem ecclesiasticũ, etiã a laicis qui corã
eo conuenirι hac rõne possunt. Bar. in l. solent. ff. de ali-
ment. & cibar. legat. Io. Lup. in c. per vestras. 2. cund. no
tab. nu. 19. Est. n. cã alimentorũ pia, & iõ diebus feratis
tractari põt, licuti notat Ale. in l. 1. col. 9. ff. sol. matr.

Cæterũ illa Constantini lex, quã [fortasis quo ad istã
alimentorũ denegationẽ] Iustinianus approbat in au-
th. quib. mod. natur. effi. sui. §. fi. his filiis alimenta negãs
nimis rigida, & crudelis est, nã & Theodosius Imperator leges a Constantino latas circa filios illegitimos as
peras appellat in l. 2. C. de natur. liber. 4. lib. Codicis The
odosiani. Quo fit, ut constitutio Romanorum pontifi
cũ de alendis filiis, etiam naris ex damnato coitu, in fo-
ro seculari excluso iure ciuili seruãda sit. gl. Card. & Ab.
in d. c. cum haberet. Abb. con. 115. & cõi. 50. 2. vol. For,
in trac. de vł. siue illatio. 7. Consel. in reperto. in verbo.
alimenta. 2. col. sensit Bar. in di. auth. ex comple. Alci. li
4. c. 5. q̃ opinionẽ communẽ esse testaẽ Aretin. in prin-
cipio, inst. de iure natura. gẽtiũ & ciui. col. fi. Dec. in c.
clerici de iud. 2. col. Ripa in l. si vnquã. C. de reuoc. do.
q. 17. Io. Lupi in c. p vestras de dona. inter virũ & vxor.
3. not. §. 9. nu. 14. Io. de Neuizãs in Sylua nup. li. 3. nu.
25. Carol. Molinæ in Ale. consi. 74. vo. 3 litera B. cui sen
tẽtiæ cõuenit Regia l. 10. Tauri. Ex quo ego infero etiã
Regio iure, patrẽ, qui filio ex incestu nato teneẽ alimen
ta dare, posse eidẽ quintam bonorum partẽ relinquere
alimentorum titulo, licet ipse pater legitimos liberos
habeat. contra Ioan. Lupi in l. . Tauri. nnme. 50.

Quarto, intellige principaliter pfatã conclusionẽ, vt
7 alimenta pstentur his filiis iuxta parentum facultates,
& perspecta ipsorum filiorũ qualitate, ubi cõsiderãdũ
est quo pacto deceat ali illũ filiũ spuriũ, gl. in l. Nepos
Proculo. ff. de vers. sign. vers. dignitate. quam dicit sing.
Ias. in . fi. inst. de actioni. col. 1. & in §. item Seruiana. co.
tit. nu. 64. commendat Alex. in l. si maritus. ff. sol. matr.
dicens alimenta q̃ miserationis cã pstantur, præstanda
fore circunspecta persona illius cui exhibẽda sunt. opti
mus tex. in l. sed & si quid. §. sufficienter. ff. de usufruct.
notat Imol. in l. Nesennius. §. fi. ff. de re iud. sequit. Aret.
consi. 18. col pen. Vñ in pstandis alimentis, q̃ miseratio-
nis, ac pietatis cã debentur, dignitas illius, cui præstanda
sunt, est attenda, tametsi Bal. in d. l. si maritus. dixerit ill
hæc alimenta iuxta necessitatem victus esse censenda,
minime attenta personarum dignitate sequitur eum
Lup. in d. c. per uestras. 3. notab. §. 24. nu. 3. Chasſane. cõ
sil. 39. nu. 45.

Ex his tñ non inelegans patet interpretatio t e. cũ hẽ
8 ret. nempe vt uiuendi necessitas io alimentis, non digni
tas personarum sit consideranda, quod expedit a iuris
principiis perpendere. iure namque naturali alimenta
dẽnt quatenus vitę subueniaẽ. palce. 86. dist. l. necare.
ff. de liber. agnosc. addidit ius humanũ neq; iniuria ali-
mẽta pstari dẽre iuxta dignitatẽ, & statũ illius cui pstã
da sunt, ut cõstat igit Baldi opinio nõ põt recta rõne de
fendi. Sed orit hĩc cõcordia noua inter ius canonicũ, &
ciuile, qua appareat iure canonico filiis, ẽt spuriis alimẽ
ta dẽri a parẽtib. iuxta filiorũ dignitatẽ. p c. cũ hẽret. de
eo, qui duxi in matr. at iure ciuili filius cõprehẽsus in d.
aut. ex cõplexu. alimẽta dẽri quatenus vitę subsidio sint
satis, ne fame, aut frigore pereãt, nõ tñ illa, q̃ attẽta filio-
rũ dignitate sunt necessaria, liquidẽ lex ciuilis alimẽ
ta negari potuit, q̃ iure naturali nõ sunt necessario exhi
bẽda, qb. mire cõcinit Regia lex Partitarũ, quã inundeci
mo intellectu citabo. Igit plurimũ cõducit iudicis ar-
bitriũ in his alimẽtis diffinẽdis. Sed & Regia l. 10. Tauri
permisit patri titulo alimentorum quintam bonorum
partem designare his filiis, quib. alimenta dare tenetur.

Qua

Quæ quidē pars si sufficiens nō sit uitę subsidio, necessario erit augenda, si uero excedat illam quantitatē, q̄ dignitati filiorū cōuenit, minime diminuet, auctore Io. Lup. in d.c. per uestras 3. notab. §. 24. in 6. [nu. 10. quo i loco posteriorē huius interpretationis partē aperte probat, priorē uero nu. 7. nō admodū obscuris uerbis senserat.]

9 Quinto, si quāuis filios a parentib. alēdos esse, iure consulter, id tñ locū hēt, si filius non hēat patrimonium, neque arte aliqua p̄ditus sit, uñ possit sibi alimēta capere. secus ergo si is filius ualeat se ipsum alere. l. si quis a liberis. §. sed si filius. ff. de liber. agnos. Ant. & Abb. in d.c. cū hēret 3. col. Bapt. de S. Seuerino in l. si qua illustris. C. ad Orfic. col. pen. Soc. consi. 121. nu. 47. in 4. uolu. Laurent. Calca. consi. 59. Dec. cons. 576. Nisi dedecus sit filio artē illā exercere, q̄d p̄dicti Doct. sentiunt, & Io. Lup. in d. c. per uestras 3. notab. §. 23. nu. 6. Abb. in c. 2. colu. 2. de conuers. infide. probat Regia l. 6. tit. 19. par. 4. Id etiam hac in re existimum esse opinor patrem huic iuri alēdi liberos minime satisfacere, si id curet, & agat, ut filius recipiatur in aliqua domo hospitali, in qua pauperes publicę aluntur, indecēs. n. est eum filium in domo publicę hospitali constituere, q̄d senūt Bald. in l. unica. §. sed scimus. C. de Lati. liber. tollend. quē Præp. sequitur in d. c. cū haberet. Anto. Burgens. in. c. 1. de empt̄o. & vendit̄o. col. pen. & Io. Lup. in d. §. 23. nu. 9. dicentes eum, qui alterum tenetur alere, huic obligationi satisfacere, si curet illum recipi in domo pauperum, nisi indecens sit, eum in loco illo alimenta p̄cipere, unde aperte sentiūt, quod nos asserimus, nō enim video decere filium, nec patrem, in domo publica pauperum ali ipsum filium.

10 Nec illud est p̄termittendū, lege aliqua ī dissentiente certam, quantitatem, quam titulo alimentorum liceat patre filio relinquere, ēt spurio, posse patrē illā quantitatē eidem filio legare, quamuis ipse filius habeat patrimonium, uel bona, ex quib. ualeat seipsum alere, [cui opinioni suffragari uī.] quod pulchre notat Aymon. consi. 199. [nu. 10. uers. non obstat. [Ex quo non uulgaris aperitur interpretatio l. 9. ac 10. Tauri. quib. pater. poterit si his illegitimo iure alimentorum legare quintam bonorū partē, ēt si is filius distissimus sit. [fateor tamen, dubitā esse hanc interpretationē, atque ideo admoneo, ea de re amplius deliberandū fore, in eo filio, qui spurius sit, & nihil, nisi iure alimentorum capere potest. Aymon etenim de illo spurios tractat, qui ex operis rusticis se ipsum alere poterat. Cui libēter ipse addideri, obiectu adu esse in hac q̄one non solum quib. ex operis, aut qua industria filius spurius alimēta possit tibi suppeditare, sed & patrimonij, & bonorum conditionem, num ex illis tuta sit futurorū alimentorū spes, certumue subsidium.]

11 Sexto, ex his infertur patrem teneri ad designandā dotē filiæ spuriæ, sicuti ad eam alēdam, quod Bar. uoluit in d. auth. ex complexu. Abb. in d.c. cum haberet. & ē cōis opinio, teste Io. Bapt. de sanct. Seuerino ī d. l. si qua illustris col. pe. not. Bal. in l. sed nec mater. C. de iure dotī. Bar. in l. si. §. si a socero. ff. de his, q̄ in fraud. credit. idē in l. Mœuius. §. duob. col. antepe. ff. de legat. 2. Matthei. notab. 147. Bar. in l. si. col. 2. ff. de his, qui. ut indignis. Io. Lup. in d.c. per uestras 3. notab. § 9. & §. 23. Bal. Nouel. in trac. de dote. 6. parte. perturleg. 20. Ioanne Campe. de dote. prima part. quæ. 16. Soc. in l. i. numero 25. ff. solu. matr. ubi Are. col. 5. scribit hunc textū intellectum seruari in praxi, & asserit eōem esse Franciscus de Ripa ibi, nu. 65. Sed procedit iuxta quantitatē pro alimentis debitam, ex rōne, quam p̄dicti Docto. adducunt, atque posit eos Luerardus in centuria locorum, c. 29. notat in hac specie Cur. Iun. consi. 37. col. fi. quamuis Are. in d.l. nu. 8. uoluerit patrem non obligari ad constituendam dotem filiæ spuriæ, pro quo facit l. uxorē §. pater. ff. de legat. 3. Cui tñ responderi potest eam legē locū hēre, q̄ filia habet bona, ex quib. possit sibi dotem constituere ut expressim p̄ter alios intellexit Fortus. in tract. de ult. fine, relatio. 9. Hinc probāda est decisio Præp. in c. 1. §. si militer. de c. Conrad. in feudis. dum dicit, premissa lege uel consuetudine, qua subditi alicui Duci, Comiti, uel Marchiōi, aut Regi, teneanē dotem filiab. domini exhibere, eos dēre nō tm id agere erga filias legitimas, sed & erga spurias, quem sequitur Chassa. in cōsuet. Burgun. rub. 8. §. 5. nume. 38.

12 Verū, si pater excedat iuris metas in assignanda dote filiæ spuriæ, ab eius legitimis hæredib. ille dotis excessus est exigendus matrimonio soluto, non eo constante ne filiæ maritus eludatur, qui oneroso tit. possidet dotē. Bar. in l. si. ff. de his, q̄ in fraud. credit. quod eo casu procedere p̄t, quo maritus tpe contractus ignorabat, eī uxorē spuriā esse, alioqui Bar. opinio falsa foret, siquidē etiam matrimonio constante posset illius dotis excessus peti, ut notat Io. Lup. in d.c. p uestras 3. notab. §. 24. nu. 3. ac Io. Franc. de Ripa in l. 1. ff. solu. matr. nu. 97. post Cuma. in d. l. si. & Nicol. de Vbal. in tra. de succes. ab intest. 4. ipē filiorū. fol. 6. col. 1. Quin & aduersus Bar. est optimus text. in Regia l. 26. Tauri, qua probatur dotem inofficiosam a fratrib. posse exigi ex ea parte, qua sit officiosa m a matrimonio constante, q̄d iure cōi Paul. Castr. ad notauerat in l. unica. C. de inof. do. quam sequit Io. Lup. in d. 3. notab. §. 22. dicēs ita in Pinciano p̄torio iudicatū fuisse, priusquā lex Regia statueretur. Tametsi idē Io. Lup. in d. § 24. opinionē Bar. asserat esse cōem, ex eo q̄ dotis titulus marito sit onerosus, gl. in l. si donaturus. ff. de cond. caus. dat. ibidē recepta cōiter. Bar. in l. si cōstāte. ff. fol. matr. nu. 67. Bal. in l. hac edictali. col. 3. C. de secund. nupti. Ias. in l. Nesennius. 3. notab. ff. de re iud. text. in l. unica. vers. lucratiuas. C. de impo. luerat. descriptione. lib. 10. Regia. l. 17. Tauri. latius Andr. Tiraq. in l. si. vnquā. C. de reuocand. donat. in verbo donatione. nu. 173. sed licet dos marito detur pro onerib. matrimonij minis trandis, non sequitur confestim, maritum dotem cōsequi omnino tit. oneroli contractus, quia ratione coniugij tenetur uir uxorem alere. Vñ dos marito promissa nec defertur uere gratia lucri, nec omnino contract' oneroli conditionem sequitur aliqui mille fraudib. locus esset in dotalib. instrumentis.

13 Septimo, principaliter ad hanc rē attinet alendos esse liberos, a matre primo ętatis triennio, post illud. uero a patre. gl. in d.c. cū hēret. & in l. nec filiū. C. de patri. pōt & in c. si. de conuers. infide. mater etenim cogitur propriū lactare filium, ut scribit diuus Gregorius in registro nib. ad Augustinum Anglorum episcopum. c. 10. ex quo id notauit Grati. c. ad eius uero. 5. dist. mō nō sit ita pauper, ut lactando filio minime uacare possit. Azo in Summa. C. de patri. potest. quem sequuntur Bald. & Paul. in l. alimenta. C. de neg. gest. Ab. in d.c. si. col. 2. Bar. in tra. de alimentis. & Præp. in d.c. ad eius vero probat Reg. l. 5. tit. 10. par. 4. addunt tñ prædicti Doc. idē esse in casu, quo mater nobilis esset, cui iuxta mores patrios dedecus foret ei, lactare propriū filiū, uel si careret lacte, his. n. trib. casib. infans tradendus est nutrici patris expensis, uel cogendus est pater matri pauperi alimenta p̄bere, quo filiu possit propriis uberib. nutrire. Verū ego ob quācūq; nobilitatē minime excusarē famīnas a lactādis proprijs filijs, nec opinor ecīā Reginis id esse dedecus, ex Phauorino apud Aulū Gell. li. noct. Attica. c. 12. capitu. 1. & Macrob. lib. 5. Saturna. c. 11. & Plutarc. in lib. de liber. educand. fol. 2. & Aug. in enarratione psalmi 49. pulchre & uberrime Tiraq. in tract. de nobilit. ca. 20. numero 79. Nec tamen famīnas proprios lactare filios detrectantes mortalis criminis reos iudicarem, si in eligenda nutrice, atque alendo filio curā huic negotio cōuenientē impenderent, q̄d ipse Plutarchus admonet his his ēt illud

iud addendū est, post triennium adhuc matrem cogendā esse, alere filiū, si pater pauper sit, atq; id agere neque ar, ita Abb. existimat in d.c. si. 2. col. Regia l. 4. tit. 19. par. 4. Sed & idē Abb. in d.c. cum haberet probate conatur, onus alendi filios illegitimos pariter matri, ac patri incūbere nulla ætatis constituta differentia, quod apud me est dubium.

14 Octauo constat ex p̄missis filios ēt spurios nō tm a parentib. alendos fore, sed ēt ab eorū hæredib. optimus tex. in auth. licet. C. de natur. liber. Bapt. in d. l. si qua illustris. col. pe. Abb. consi. 115. 2. vol. Matthes. notab. 148. Soc. consi. 141. secundo uol. 2. col. idē probat text. in l. si quis a liberis. §. itē rescripterūt. ff. de liber. agn. ubi Bar. adnotauit filiū spuriū alēdū esse a monasterio, q̄d eius pater fuerat ingressus, tanquā a patris hærede. Hinc etiā scribit Ripa in l. si vnquā. C. de reuocand. don. q. 27. donatariū omniū bonorū officio iudicis cogi dēre, filios donatoris, etiam spurios alere. Non tñ transit hoc onus alendi liberos ad eū, qui iure emptionis similisue contractus bona patris obtinuit, cū nullum hic detur hypotecæ ius qua in re alluciantur Durantes Gauldensis in li. de arte testand. tit. de lib. inst. caut. 17. dicens bona parē tū esse subdita hypotecæ pro alendis liberis atq; ideo eorū emptores ad hęc alimenta teneri per l. 2. ff. de alimē. legat. hoc. n. falsum est, qa l. 2. quā ipse citat, locū sibi vēdicat in bonis, quæ expressim designantur in testis, uel in contractib. ad alimenta alicui exhibenta, uti Bar. ibi notet. & probatur in l. Lucius. ubi idem Bar. ff. eo. tit. Roma. consi. 388. optime Hier. Higas in tract. de pensiōib. q. 51. his accedit, quod Io. Gallus. scribit. q. 122. uxorem cui maritus alimenta exhibere tenetur, nequaquā ratione alimentorū agere posse aduersus possessores iure emptionis bonorum, quæ mariti fuerunt.

15 Nono est aduertendū, alimenta, q̄a parentib. filiis spurijs legantur, uel traduntur, ad filiorū hæredes non pertinere Bal. in l. eā quā. nu. 41. R. de fideicom. non. n. rōne alimentorum, quia cum uita finiuntur l. cum. hi. §. si vni. ff. de transac. l. dominus. §. fi. ff. de usufruct. non rōne proprietatis, quia illa filijs spurijs a patre relinqui nō pōt, igitur nullo iure ad filiorū hæredes expectant bona illi, quæ dater eis pro alimentis legauit, seu assignauit, idē notat Bapt. in d. l. si qua illustris. col. pe. Vnde si filij ex fructib. rei ad alimenta designare ali possunt, illius rei dominium mortuis filijs ad patris hæredes redit, ut existimat Io. Lup. in c. p uestras. 3. notab. §. 24. nu. 4. vbi nu. 7. dubitat de sn̄a Baldi, qui in l. §. ius naturale. ff. de iust. & iur. dixit, alimenta, q̄ iure filijs legitimis dātur ex eo q̄ lege municipali, aliaue rōne priuentur ītima. non transire ad hæredes. Sed a Bald. recedit Rodericus Xuares in l. 9. tit. 6 li. 3. Fori. 2. limit. col. 17. quia hęc alimenta oīno subintrant locū ītimæ legē, vel primogenij iure sublatę, qb. suffragat id, qd Bal. Paul. & alij notant ī l. cū hi. §. si. uni. ff. de transactionib. dicentes fundū ad alimenta legatum ei, cui proprietas illius legari poterat, ad hæredes legatarij transire, q̄ opinio cōis est, ut fatet Paulus de Monte Pico in l. Titia cū testō. §. Titia. ff. de leg. 2. col. 2. Tho. Ferrari. caute. 2. licet alii his diffentiat Car. Mol. n. in Alc. consi. 223. vol. 2. Imo si res ad alimenta spurio filio relicta in estimatione proprietatis non excedit quātitatē alimentis necessariam, ad hæredes filii trā sire cēdē rē nititur probare Rodericus Xuares in l. 1. tit. 6 li. 3. Fori. vers. fm est. Verū, hæc oīa apertius sunt lege Regia expedita, cū in constōne 10. Tauri. ut sancitum, quintam bonorū partē, q̄ iure alimentorū filijs cōpetit & relinquitur, ad illij ēt spurij hæredes transire.

16 Decimo, adnotandū est non tm patrem, aut matrē adstrictos esse hac obligatione alēdi liberos illegitimos, verū ēt auos, ac proauos, ceteros q; his maiores, si nec mater filios alere possit. Badi etenim æquitatis rō ī his viget. q̄d Abb. not. in d.c. cum haberet si. col. Soc. consi. 141. vol. 2. sentit Bar. in l. pe. ff. de liberis agnoscendis. Cynus in l. 2. C. de alendis liberis, Nec obest Regia l. 5. tit. 19. par. 4. dicens filios spurios alēdos esse a matre, auo, & proauo materni generis, quia lex illa iuris Cæsarei rigorem sequitur.

17 Vndecimo, p̄ter ea, quę ad huiusce rei cognitionē adduximus, illud erit considerandū, hæc alimenta filijs negari posse ex his causis, q̄ iuste a iure censentur, ut filius exhæredari possit a parentib. gl. ab oīb. recepta ī d.c. cū haberet. & in l. si quis a liberis. §. idē iudex uers. deturpauerit ff. de liber. agnoscendis. quam dicit sing. Francis. Crem. sing. 19. Ferrar. in reg. iura sanguinis. ff. de regul. iur. Gerard. a Petra Sancta sing. 1. & Garol. Mol. in consuetudine Parisien. tit. 1. §. 30. in princ. huius ēt sn̄æ fuerunt assertores Bar. in l. Diuus. ff. ad legē Pōpeiā. de parricid. Ias. in Lius ciuile. col. pe. ff. de iust. & iure. & Io. Lup. in c. per uestras. tertio nota. §. 5. & §. 13. quod probatur Reg. l. 6. tit. 19. par. 4. Quæ quidē lex in fine vnū addit memorabile, nempe ex dictis causis alimenta negari posse, nō tñ ea, q̄ sunt p̄cise necessaria in subsidiū vitæ, q̄d ego intelligerē, nisi in eā ingratitudinis, p̄p q̄ filius esse morte dignus, tunc etenim non esset iniquū, filiū priuari ēt his alimentis, quorū indiget ad subsidiū vitæ, ne pereat.

Duodecimo solet dubitari, an filij illtimi uti possint insignib. paterni, aut materni generis, quod Chass. trac. in Glorię mundi cata. par. 1. & par. 11. confideret. 15. Explicat ēt hac in re Franc. Balb. in tra. præsc. 4. par. 4. princ. 18. an hi filij bona parentū, quorū sunt incapaces, longi temporis possessione ualeant usucapere.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM

1 *Nominatio filij an efficiat eū ltīmū. quando fuit a patre solenniter facta?*
2 *Nominatio filii ad eum efficiendum legitimum, an exigat quod pater profiteatur simul esse?*
3 *Nominatio filij, absque eo quod hæres instituatur, eum reddit legitimum.*
4 *Oblatio curiæ filium naturalem legitimum efficit.*

§. SEPTIMVS.

VPEREST nunc tractare qb. modis p̄les illtima efficiat ltīma, q̄ ante nos alij peculiarib. libellis aggressi fuere, fortasse tñ post uaria, atq; numerosa a nostris Doct. hac in re nō iuste scripta, & hic noster labor spernendus non erit.

1 Primū equidē filius naturalis legitimus efficitur, ex eo q̄ pater eū propriū filium esse fatetur in instrumento publico, testō, scripturaue priuata, trium uirorum fidedignorū testimonio scripta. auth. si quis. C. de nat. li. & ī auth. ut liceat matri & auiæ. §. ad hoc aūt. coll. 8. gl. in auth. qb. mod. natu. effi. sui. §. si uero is qui solum modo. in verb. principis. ea ratione, quod lex ciuilis p̄sumat patrē professē aliquem esse proprium filiū, concubinā, ipsius filij matrē, uxorē accipere, sicuti Ang. & Salic fatentur in d. auth. si quis Bar. in disp. 11. ad finē. Lud. de succes. ab intest. 6. ipē filiorum. 2. mō legitima. & Ias. ī l. neq; professio. C. de testi. 2. col. Nic. Boer. decis. 240. nu. 16. & Cæpola caut. 248. Alioqui lex ciuilis ex hoc non censeret fratres huius nominati, utriq; cōiunctos, ēt legitimos esse, quod in dictis iurib. expresse cauetur, & adnotauit gl. ubi Bald. in l. 2. C. quib. res iudi. non nocet Alex. in l. fe pe. ff. de re iudi. numero. 51. Imo esse hanc præsumptionem iuris, & de iure uoluit Iacob. de belo Visu in d. §. ad hoc autem, sed licet procedere possit ei' opinio, quo ad hæreditatem ipsius parentis, ex Præpo. in c. per tuas, qui filij sint legit. colu. antepe. Ant. tamen de

de Rosell.dubitat de ea in trac.legit.c.fi.col.pe.& Nico de Vbal.in d.2.mõ legit.nam & contrarium voluit Bar. consi.220.cuius opinio verior videtur, & magis applaudens Doctoribus,et citatis.& Boer. d.decis.240.nu. 17.

Ex quib.infert primo,hãc ltimationẽ nõ induci ex p̃ fata noïnatione,casu,quo a matre dicta noïnatio procederet,nõ.n.p̃sumit consensus coningalis ita facile in ipso viro ex noïnatione fœminæ,sicuti in ipsa fœmina & cõcubina ex uiri noïnatione. Ang.in d.auth.siqs.quẽ Crementis sequitur sing.141.& Cæpola caut.248.

Sc̃do infero eandẽ ltimationẽ nõ ꝓcedere,qñ ipsa concubinat pe noïnatiõis aliud cõtraxerat mr̃imoniũ,ut ipse pater aliã vxorẽ acceperat,eãq; hêret.Sali.in d. auth. si quis tex.optimus sic intelligendus in c.per tuas. qui si lij sint legit.Et p̃ cæteris hoc ipsum probat Lucas de Pẽna in L4.col-4.C.de his qui sponte pub.mu.subt.lib.10.

Tertio infero prædictam legitimationem esse intelligendã,si mater esset honesta fœmina,alioq esset tutũ hunc matrimonij consensum p̃sumere.Bar.consi.120. Bal.in l.1.col.2.C.qui res iud.non nocet. Ias.in d.l. neq; professio.Gerard.sing.60.contra Præp.in d.c. per tuas. Nec placet distinctio,quã in hac qõne tradit Nic. Boer. in d.decis.nu.16.quia nullo iure probatur. Vnde subinfertur,mortua matre hanc legitimationem minime induci ex prædicta nominatione,quod Bar. Bal. & cæteri passim fatẽtur,& est cõis opinio,teste Nico.Boer.aduer Præp.in c.per tuas.

Quarto,cum hic de p̃sumptione tractetur.ad eam in
2 inducendã necessarium esse quidam existimãt, ↑ patrẽ nominare filium,atque profiteri suum esse,suũ inquam eo intellectu,quo apud Iurisconsultus sui heredes dicũtur in l in suis.ff.de liber.& posth.§.sui aũt.Inst.de hær. quali.& differe.atque ita p̃dicta iura intellexit Bal.in c. innotuit.de electio.& Ias.in d.l.neque professio.2.colu. Sed hoc non video ad hanc legitimationem iure aliquo exigi,nec opinor opinionem istam esse recipiendam],si quidẽ in auth.ut aiceat matri & auiæ.§.ad hoc uero.cõstat ex Græco Nouellarũ C.17.constitutione, satis esse, vt naturalis filius efficiatur legitimus, si pater propriũ esse filiũ fateatur.Nec in latina translatione dictio,suus, ita est accipienda vt Bald. & Ias.opinantur,quib. Reg.l. 7.tit.15.par.4.minime patrocinatur,imo nostram sententiam corroborat.Id enim tantum cauendum est,ne pater in hac possessione filium naturalem appellet.

Quinto hinc elicitur,falsam esse gl.in c.cap.per tuas. q̃ exigere uidetur simul cum hac noïnatione,eiusdẽ fi-
3 lij institutionem,ita ut hæres a patre instituatur,hoc et enim necessarium non esse satis cõstat.sunt tñ qui hanc legitimatiõem admittant,si pater filios legitimos,& naturales non habeat,non alias.gl.in d.c.per tuas. & in di. auth.si quis.vbi Bar.& idem in disputatione 11.col.fin. Ioan.And.Ant.nu.15.& Anch.in d.c.per tuas. Ias.in d. l.neque professio.2.col.quorum. optimo mihi admodũ placet ex eo,q̃ hanc præsumptionem iuris,non admodũ decens sit in legitimorũ,& naturalium præiudicium extendere,quib.ẽt adiungendus est Host.in summa,tit. qui filij sint legit.§.fi.ad finem,qui hoc idem affirit,licet contrariam teneant Iacob.de Bello,visu,in d. auth. vt liceat matri & auiç.§.ad hoc Præp.in d.ca. per tuas.7. col.Nic.de Vbal.in trac.de succes.ab intest.6.ipẽ filiorũ 2.mõ legit.Bal.in c.innotuit.de electio.Lud. de Sardis. de legitima.fol.8.col.2.& Ant.Rosel.in trac. legitimat. c.fi.col.pe.quorũ authoritate vtrinque pensata,non vebor primam,& Bar.sententiam audacter communem asserere,cum Nic.Boer.decis.240.nu.18.

Secundo principaliter filius naturalis eius consensu a
4 patre Curiæ principis oblatus,fit legitimus ipsi offerenti,etiam si ltimos,& naturales filios habeat ipse pater l. 3.C.de natur.liber.& in auth.quib.mod.nat.effi.sui.§.1. 2.& 3.Reg.l.5.titu.15.part.3.atque idẽ erit, si mortuo patre ipse filius non extantib.legitimis,& naturalib se ipsum curię offerat.gl.in d.c.per tuas.& notatur in d.l.3. & in auth.paulo ante citata.tradunt etiam Præp.in d. c. per tuas.& in c.per venerabilem.§.quod autem. qui filij sint legit.col.7. Anto.Rosel.de ltimatio.c. 6. Ludo.a Sardis in eo trac.fol.16.Nicol.de Vbal.de successib.interst.6.specie.5.modo legitima addens huic filiũ ex oblatione illa,utcunq; facta admittendũ esse ad bona illa, q̃ existunt intra territorium,ac iurisdictionem principis cuius curiæ facta fuit oblatio,nõ ad alia bona .sensit idẽ Ang.cons.350.nu.7.Hęc tñ legitimatio ab usu recessit, vt idem Ang.aherit cons.17.& in auth.quib. mod. nat. effi sui.§.quod vero. Præp.in d.col.7.Ant.Rosel.& Lud. a Sardis in præcitatis locis.Quo fit,ut nec illa legitimatio admittenda sit,quam per oblationem curiæ cælesti idest religioni factam , a iure concedi, voluit Gulie. de Cuneo in l.C.de sacrosan.eccle.ad exemplum huius legitimationis,quæ fit per oblationem curiæ Principis secularis.idem notat Bal.in l.1.in lectiene.col.5. Fel. in c. cum deputati,de iud.2.col.Ias.in l.1.C.quand.non pet. par.nu.30.Ale.Rom.& Are.2.col.in l. necessarijs. ff. de acquiren.hæred.Anto.Rosel.in d.tract.in fi.Barb. in c. quia nos de testament.1.column.Roma.in authentico. similiter.C.ad l.Falcid. 7. speciali. Quæ quidem extensio & si frequentiori Doctor.iudicio probetur,iure tamen procedere nequit,quia oblatus curiæ Cæsaris iõ legitimus fit,q̃ præsumatur legitimus ab ipso Cæsare effectus in præmium illius ministerij,cui filius legitimus additus est,quæ ratio non conuenit oblationi,qui curiæ cælesti fit.Faber in auth.ex complexu.C.de incest. nupt.& in l.cum quis.& in auth.licet.C.de nat.lib. Hor.3. par.tit.1.c.27.§.2.idem etiam permittit præp.in c. tanta.2.col.q filij sint legit.qua in re maxime dubitat Rode.Xuares alleg.25.secutus tandẽ religionis fauore opinionem Gulielmi.

His tandem omissis,ea quæ ad praxim magis accedunt explicemus.Crebro enim contingit, filios illegitimos principum rescripto legitimos effici, igitur hoc erit paulo ex actiori diligentia tractandum.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Legitimatio quid sit,& in quo differat a dispensatiõe.*
2 *Legitimato debetur legitima,atque ei competit ius dicendi testamentum inofficiosum.*
3 *Legitimatus an sit uere legitimatus?*
4 *Benedicti de Plumb.pulchra distinctio explicatur.*
5 *Ltimatus in quib.differat ab eo,cũ quo prices dispẽsauit.*
6 *Legitimandi potestas a principe concessa, an sit fauorabilis,vel odiosa?*
7 *Habens potestatem ex principis commissione legitimandi filios spurios,an possit filias legitimas efficere?*
8 *Is,qui potest spurios legitimare, poterit eum legitimum efficere qui simul sit aduleerinus,& incestus.*
9 *Habens a principe facultatem legitimandi adulterinos, item incestos filios,an possit legitimare eum qui simul & incestus,& adulterinus sit.*
10 *Legitimandi potestas,a principe alicui concessa,non extẽditur,ad dispensationem.*
11 *Legitimatus tanquam incestus,non censetur legitimatus si tantum sit adulterinus.*
12 *Filius natus ex matrimonio cõtracto dispensatione Romani Pontificis ltimus est omnino,etiam in foro Cæsaris.*
13 *Dispensatio,vt matrimonium iure canonico prohibens contractũ,sit ltimũ prolẽ suscepturã ante approbationem legitimam reddat,si eius mentio principi facta fuerit.*

14 *Legit*

14 *Legitimatio an possit in principe concedi sibi non subdito?*
15 *Iurisdictio voluntaria exerceretur aliquando extra territorium.*
16 *Romanus Pontifex an possit aliquo casu legitimare etiã quo ad temporalia subditum principi secularẽ?*
17 *Legitimare põt princeps sibi subiectos extra territoriũ.*
18 *Legitimare non potest princeps secularis quo ad ecclesiastica,sicut nec Papa quo ad temporalia.*
19 *Legitimatio a quo sit concedenda filio clerici,etiam in sacris constituti.*
20 *Rex an possit legitimare proprios filios.*
21 *Legitimandi potestas a principe concessa, non operatur, vt qui possit proprios filios legitimos efficere.*

§. OCTAVVS.

1 LEGITIMATIO est sꝺã nataliũ restitutio,q̃ absque coniugio natis ,extra cãm ingenuitatis concedit.Nã sicuti libertinus,qui in eo statu, vel seruitutis natus fuit a principe restituit illis natalib.in qb,initio hõs oẽs nascebantur ingenui.l.2.ff.de natalib.restit.ita illegitime natus antiquæ ingenuitati,& naturę,ex qua oẽs legitimi nascuntur,restituitur per ltimationẽ,tex.i auth.qb.mod.natu.effi.sui.in princ.& in §.illud tñ . Vña dispensatione legitimatio plurimũ distat eo q̃ dispensatio ad aliquẽ actũ,vel certis quibusdã legib. aliquẽ legitimũ efficiat,at legitimatio oĩno legitimũ quẽ cõstituit,ut explicat Anto.de Butrio in c.per uenerabilẽ. q filij sint legit.nu.16.& ibi Abb.in gl.2.Paul. & Ias. in l. sed si hac.§.patronum.ff.de in ius uocand.Idẽ Paul.cõs. 30 li.1.Alex.consi.30.li.4.& consi. vlt.lib. 5. idẽ Paul. in l.falsa demonstratio.§.1.ff.de cond.& demonst.& in ru. C.de iur.aur.anul.optime Ias.in cons.40.col.1.li.3.Cor. consi.9.4.uol.& Fort.in l.Gallus.§.quid si tñ.ff.de libe. & posth.col.130.dicẽs,legitimatũ,ẽt simplr quo ad oĩa ltimũ conferi,eũ vero,qui ex dispensatione est effectus ltimus,ad expressum actũ tñ ltimũ iudicari . Dicebat tñ Dec.cons.258.fi.col.ltimationẽ esse, nõ dispensationẽ,si princeps aliquẽ efficiat ltimũ ad honores,successiones testamentarias,itimasq̃,& ad oĩa alia adijciens, vt patri succedat in eo,quod patri placuerit . idẽ notat Cur.Senior consi.71.uers.sed præmissis.col.5.& Soc. cõsil.246.col.3.in 2.vol.& Ale.lib 3.parerg.c.4.idẽ late notat Paris.cons.7.uol.2.nu.17.rursus idẽ Dec.in l. pactũ. nu.15.C.de collat.Lud.Gozad.in consil.6.nu. 63.& 67. Ias.in cons.162.1.[Carol.Ruinus consi.75.lib.3.nu. 10.] pro quib.optimus tex.in l.cũ in adoptiuis.§. sed ne art. C.de adopto.quẽ in hac spẽ adducit Emanuel a Costa Lusitanus in d.§.& quid si tñ.2.par.num.152.quia ẽm eos non est de essentia filiationis legitimæ ipla successio in bonis parentũ,quãuis ex Corneo in d.consi.9.col. fi. contrarium notari possit,& ab alijs quos ipse citat. & post eum Car.Mol.in Alex.consi.vlt.li.5.

2 Hinc efficitur,↑ iure optimo legitimatio simpliciter,debita sit ltima pars in bonis parentum, eiq; cõpetat ius dicendi testm nullũ,vel inofficiosum, sicuti ltimo.probat tex.in auth.quib.mod.natu.effi.legit.§.igit optimus tex.in §.2.inst.de hæred.quę abintest. deferut notat Ias.in rub.ff.de liber.& posth.1.col.Io.Cirier. li.1. de primog.q.13.latius And.Tiraq.in l.si vnquã.C.de reuoc.donat.in uerbo,suscepterit.nu.64. non ita dicendũ erit in eo,qui dispensatione est effectus legitimus.Is.n. si legitimus efficiatur,ut patri in certa portione bonorum succedat,vel eo pacto, quo pater uoluerit eũ succedere,non succedit patri intestato,ut legitimus, secundum Ias.in d.2.col.nu.5.& rursus nu.14.& 18.qui hoc ipsum plane probat,vbi de dispensatione,nõ de legitima tione tractatur quasi velit idem Ias. posse contingere, qd filius alicuius per dispensationem , tantum efficiat legitimus,vt patri succedat certa in specie,nempe in eo quod patri placuerit,nec tamẽ fiat legitimus in vniuersum quo ad honores dignitates,successiones ltimas,& testamentarias.quocasu hic filius non succedit patri intestato,ut idẽ Ias.sensit in d.rub.nu.18.& probatur ex; eo q̃ dispensatio stricte intelligenda,est nec admitti debeat extra casum ea expressum.Sed si quis legitimus efficiatur a principe ad honores dignitates, successiones legitimas,& testamentarias , natalibusque restituatur, ita tñ,ut patri succedat in ea in parte quam ei pater reliquere voluerit dubiũ est,an patri succedat ↑testato? ↓ Ias.in d.consi.162.li.1.sentit,huic filio legitimam deberi nisi pater contrariũ disposuerit. [tunc. n. nõ succederet contra uoluntatem patris,quod magis receptum ẽ, & tradit Roder.Xuares in l.q̃m in prioris.C.de inof.testa.super leg.Reg.limit.12.& Ale.in ru.ff.de liber. & posth.nu.17.sed & Ias.ibi nu.16.& 17.cui assentit idẽ Alci.] censet,sufficere tacitam voluntatem patris , quę a lege præsumitur.l.conficiuntur . ff. de iure codi.ill.l. si quis cum nullum.ff.eo.tit.huic opinioni accedit, q̃ hæc legitimatio propria,& uera est,non dispensatio,& iõ tñ ius successionis paternæ restringit ad eius volũtatẽ expressam,vel tacitam,quia legitimatio non est stricte interpretanda. Atq; ita hęc opinio benignior est. Quod si dixeris,hanc clausulã eũ sensum habere,ut hic filius patri non succedat intestato,non uerebor hanc ↓ubintellectã limitationis limitationẽ ad eundem modũ interpretari,iuxta quẽ accipienda est clausula illa, sine ꝓiudicio successorũ ab intest.de qua §.10.disputauimus.Cũ i hac spẽ non sit hæc natalium restitõ censenda dispensatio, sed propria,& uera legitimatio,sicut esset & illa q̃ filiũ legitimũ quo ad honores dignitates,successiones,& oĩa alia efficeret,ita tñ,ut patri succederet ex testamento, non ab intestato.Etenim hæc est vera in uniuersum legitimatio successionis iura restringens,quæ non sunt oĩno filiationi legitimæ necessaria. Differt igitur a legitimatione,ita limitata dispẽsatio,quia hæ nõ in vniuersum,sed certis legib.idest ad certos quosdam peculares actus illegitimum admittit.Quemadmodũ, & ipse Ias. in d.rub.in specie tradit.Vnde ex hoc reprobat Paul.Castrensem qui in cons.30.1.vol.dixerat,legitimatũ.ut patri ab intestato succederet, posse dicere testamentum patris nullum,si in eo preteritus sit,quod falsum est,cũ hæc sit dispensatio,non legitimatio.

[Et licet esset ltimatio,hoc tñ modo limitata, mihi tunc ad non placeret Pauli responsum.In his uero Hispaniarum regnis omnes legitimationes concedi solent hac lege,& clausula ut legitimatus patri succedat in eo qd̃ pater illi relinquere voluerit,ut testãtur Roder. Suares in d.limit.12.& Gregorius in l.9.tit.18.par.3. quod si tunc pater filio ita legitimatio reliquerit, non posse in eodem testamento filium ratione huius legati,aut institutionis granari ab eodem patre in ea parte,q̃ iure legitimæ portionis sibi debita foret,alioqui naturali legitimo probare conantur quidam presertim authoritate Decij cons.257.Ripę in l.centurio.nu.48.ff.de vulg. Benedicti Capre cons.9.rursus Decij in l.precib. nu.24. C. de imp.& alijs.etenim ex glo.sibi deducitur militem , qui poterat olim filium legitima portione priuare,l.vl.C.de inoff. test.l.Papinianus.§.Papinianus.ff. eodem. tit. p fi deicommissariam tubstitutionem non uideri eundẽ filiũ a legitima excludere,imo poterit is filius tpe restitutionis ideicommissi legitimã portionẽ deducere, quã opinionem frequẽtiori suffragio sequũtur interpretes ↑ d.l precib.quemadmodũ ille fatetur Curt. Iun. præter alios num.73.nam & hanc sententiam probare conant Ang.Pau.Alex.& Ias.in d.l.precib.Imol.Aret.& alij, ꝑ-

fertim

sertim Ripa in d.l.centurio.nu.49.vbi Galiaula col.12. fatetur hanc opinionē cōem esse,qua ratione Dec.in d. consi.257.& in d.l.precib.Ripa & Galiaula in d.l.centurio.& in simili qstione Bened.Capra cōl. 19. rnderunt, legitimatū quē ex verbis ltimationis pater poterat ltima portione priuare,& cui tñ relinquere tenebatur,qd ipse voluisset,posse deducere tpe restōnis portionē ltimā,si a patre hęres institutus,grauatus fuerit hæreditatē restituere. Verū hęcminime probant patrem nō posse grauare filiū ltimatū in portione ltima, vt vbi legitimatio successionē filio fm patris voluntatem conceserit,quod adeo verum est,ut mirer profecto,qnq; a doctissimis aduocatis jdictā opinionē ex authorib. paulo ante citatis deductā fuisse. Siquidē oēs in d.l.pcib.& in d. l.centurio. Dec.& alij quotquot qdē pmissam disputarunt,plane fatentur,potuisse patrem expressim grauare filiū et in portione legitima,quia vel lege,vel legitimationis clausula hoc ei permissum fuerit,negant tñ per si deicōmissum universale patrē voluisse prohibere deductionē portionis legitimæ,quę alioqui permissa est filio instituto,& onere fideicommissi vlis grauato. Sic sane nullus eorū ptātē patri negat grauandi filiū onere fidei commissi,et quod legitimæ portionis deductionem, quoties ipse pater non tenebat filio legitimā portionē relinquere,tametsi de eius voluntate cōtrouertant. Vñ si voluntas patris manifesta sit,aut certis coniecturis deprehendi possit,minime dubium erit,imo ex authoritate tot doctissimorum virorum certum,posse patris voluntatem istam iure legitimam cēseri,& necessario ita pronunciandum esse,ut hæc ipsa voluntas oīno,& constanter seruanda sit,& adimplenda, quemadmodū & Roder.Suares.in d.limit.12.licet dubius cēset sensit Ale. cons.189.li 5.& cons.30.li.4.Ias.in d.cōl.162.li.2.& Grego.in d.l.9.tit.18.par.3.Nā & pter hæc,licet Decij rīsū mihi omnino non displiceat in d.consi.257.eo saltē casu quo testatoris voluntas ea in re dubia sit,illud improbat Ale.in rub.ff.de liber.& posth.nu.22.& de opinione cōi in d.l.precib.ipsemet Dec.& Cur.illic dubitarunt, & contrarium tenere consuit Soc.in d.l.centurio. nu. 31. verti. Tertia conclusio.quib.adde Curtiū Seniorē cons. 80.col.pe.Pau.parif.cons.7.nu.28.li.2.Soc.& alios in l. Gallus.§.& quid si tñ.ff.de lib.& posth. nu. 13. Nec his obierit inia Bal.in l.qñ in priorib.col.2.C.de inoffi.test. qui post Iacob.Buttrica.ibi scribit,extante statuto, qd filiā excludat ab hæreditate paterna.& ea per idem statutū contenta sit necessario re,uel quantitate a patre sibi relicta, non posse patrem aliquod onus adscribere, nec grauamen adijcere rei,vel quantitati ab eodē filiæ relictæ.cui opinioni accessere Pau.Cast.nu.2.Seli.q. vl. Ias.& Are.col.1.in d.l qñ in priorib.Imo,in l.vlt.col.antepe.ff.de cond.inst.idē Bal.in l.emptor.2.lect.ff. de rei vend.Are.col.3.& Soc.nu.10.in d.l.centurio Imol. in l. Titio centū.§. Titio genero.ff.de cond.& demon.nu.11. Bened.Capra cons.19.nam etiā hęc opinio dubia quibusdam videri possit ex his, q̄ tractat Albert. Brun. de statut.fœminas excludentib.ar.21.n.2.& 3.& Lancelot. Galiain d.l.centurio.senserit cōem opinionē Baldo refragari, nihilominus admitti poterit,& probari absque pfragari, ijudicio eorū,q̄ mō adnotauimus,siquidē in ia Bal. procedit vel ex eo,q̄ quantitas,aut res filiæ & forma statui relicta succedat loco legitimæ portionis, quę iure cōi aliqui filiæ debita erat,& ab ea per statutum exclud.ē ipla filia vel quia gragamen appositum reddit,& efficit minus congruam,& competentē ipsius filiæ dotem, q̄ tñex vera statuti interpretatione congrua & cōpetens dēt filiæ constitui. Vel tandē ea rōne,q̄ statutum filiam excludens a legitima secundum patris voluntatē,& arbitrium,cū sit contrariū legi,& iuri cōi est stricte interpretandum,ita quidem vt licet corrigat decisionem omni modo.C.de inoff.test.& ideo fita non possit petere supplementū legitimæ,non tamen tollat responsum legis qñ in priorib.ex quo grauamen & onus a legitima reijcitur,& sic ab ea quantitate,vel re,quæ a patre relinquitur filiæ per statutū a legitima aduersus ius cōe,& Cæsareum exclusæ.Quæ quidem rationes omnino cessant in filio legitimato.Nā etsi legitimationi quoad successionem fuerint certi adiecti modi,filius, cui secluſa legitimatione legitima nullo mō debetur,per ipsum principem nulla legitima priuatur,nec quod ei pater reliquerit ex libera principis permissione succedit loco ltimæ alioqui debitæ,nec eidem suffragantur Cæsarū constōnes in d.Lomnimodo& in d.l-qñ in priorib. quippe q̄ in filijs legitimis.non in illegitimis sint obseruandæ. Et denique Cæsarea constitutio in dict.l.quoniam solum. his suffragatur liberis,qui poterant vti auxilio querelæ inofficioli testamenti.Quod palam ex eadem decisione constat,& ideo non oporteat ab ea modo ad propositæ quęstionis diffinitionem argumentari. Sic sane potuit sententia Iacobi & Bald.in d.l.buoniam in priorib. defendi & distingui ab his,quæ in d.precibus.Ang.& alij scripsere.

Secundo infertur intellectus illius opinionis, quam asserit Bar.in l.si is qui emptore.ff.de usucap.nu.29.dicens filium legitimatū esse vere legitimatum esse uere legitimum,& id communis omnium sntia admittit,ut constat ex Ias.ibi nu.127.Tiraq.in d.l.si unquā.in verb. susceperit.nu.52.Fortu.in l.Gallus.§.& quid si tantum. ff.de liber.& posthu.col.125.Soc.cons.65.3.col. volu.3: Chassa.in consuetudin.Burgundiæ.rubr.8.§.5.uersicu. Christi nomine inuocato.Dec.cons.258.vbi expressim hanc esse communem opinionem fatetur. Sed tamen in statutis hunc legitimatum appellatione legitimi cōprehendi dubitant plures,quorum varias opiniones retulit Ioan.Crot.in dict.§.& quid si tantum. colum.48. & Albert.Brunus in tractat.de statutis excludenti fœmi art.12.quæst.4.Ex quib. apparet talem opinione, quæ magis communis est,legitimatum in statutis non comprehendi sub legitimo,licuti asserit Alber.Brunus in d. quæst.4.& Dec.cons.52.& Carol.Molin.in consuetudini.Parisiens.tit.1.§.8.gl.1.hoc enim procedit in his qui per dispensationem efficiuntur legitimi,non in his, qui ex legitimatione hoc ius allequuntur, ſhi namque et in statutis legitimis intelliguntur,ſquod notant Alb. Brun. Dec.& Crot.paulo ante citati,ex hac, q̄ constituimus differentia.imo,& in his, qui ex legitimatione ius istud consequuntur,statuta minime locum hēre, si simul sint & alij ltimi ex iure communi,notat eleganter Carol.Molin.di.§.8.gl.1.nu.49.& idem in Ale. cons.2. vol.1.nu.11.

Cæterum Benedictus a plumbino, vir equidē, sit ex vngue leonē agnoscere licet,acri,subtiliq; pditus ingenio,in disputatione incipienti,natuto Pisano.col. 3. alter Bar.quæstionē dissoluit dicens, t legitimatum ,non dici uere legitimum,si originem consideremus,cum natus non fuerit legitimatus,probat tex.in c.tanta.qui filij sint leg.ibi,hēantur.Si uero ipsum legitimorum nomē i genere perpendamus,tunc ti princeps efficiat legitimū eum,qui ex uitio, quod ab eodē principe nequaquam tollipoterat,erat illegitimus,hic legitimatus nō est uere legitimus,quia manet quo ad aliqua illegitimus, si aūt id uitium poterat a principe tolli,vere ltimus erit.sequitur cū Ias.in d.l.si is,qui pro emptore.num.127. Ioann. Citier.d.quæst.13.Cur.Senior.cons.73.dubio 3. Dec. cons.184.numer.15.& consil. 275.final. columna. ex Plumbino colligens,legitimatū rescripto principis larga tignificatione dici legitimum non propria,qua legitimi dicunt hi,qui rōne uere matrimonij, ex quo nati fuerunt,dicuntur,& sunt ltimi.Fortu. etiam in di. §. & quid

quid si tantum.col.127.alia ex Plumbino colligit,quæ tamen subtiliter reprobat.

Ego tñ ex Plumbino deduco,legitimatū a principe seculari,quia natus erat ex coitu,qui cōiugalis esse non poterat ex dispensatione principis secularis,nō esse uere ltimū,eo q̄ ad spūalia, & ecclesiastica maneat inhabilis,& tñ is in cōceptione vitiū nullū habuit quod parentum matrimonium impediret,sed tantum illegitimus nascitur,quia mater uxor patris non erat, quod ipse non admitterem, sed uere legitimum esse hunc dubio procul censerem.

Tertio ex eadē Plūbini subtili consideratione sunt qui colligant filium a principe laicorum legitimatū, & natalibus restitutū,qui tamen natus fuerat ex coitu, q̄ non poterat esse coniugalis,iure canico prohibente,nō vere esse legitimum,nec dici hanc legitimationem,sed dispensationē.Paul.Cast.cons.30.1.vol.Soc.cons.65.fi. col.3.uol.Bald.in l.1.C.de nat.lib.Io.Crot.in d.§. & q d si tñ.fol.14.col.4.Cur.Senior consil.73.dub.1.[& cons. 64.col.pe.& cons.16.col.3.Laurentius Syluanus cons. 45.nu.33.Barb.cons.58.nu.5.li.2.]Dec.cons.338. col. 2.idē Dec.cons.610.[& cons.264.nu.3.& cōs.393.nu. 10.& cons.576.nu.9.& cōs.579.nu.1.& cons.307. nu. 10.Gratus cons.65.nu.24.Soc.tun.cons.120.nu.16.& cons.97.nu.4.li.2.]Paul.Paris.2.uol.2.nu.22.& Ludi Goza.cons.85.nu.6.idem Goza.cons.6.nu.76.[quib. ego in hac controuersia olim accesserā.eandē opinionē probans,]quia hic filium non restituitur natalib,quamuis ad omnia,quæ princeps concedere potest legitimus ab eo efficiatur.Est enim hęc dispensatio,non legitimatio,ex eo quod hic princeps propria dispensatione non potuit prædictam copulam coniugalem efficere.

[Hinc opinioni accedit qd Iustinianus in Nouellis tit. quia.mod.natu.effi.legit.& tit.quib.mod.nat.effic.fut. cum legitimationes expē dit,& eā præsertim, quæ beneficio principis fit,de his tñ filijs agit,qui uel sunt omni

nc naturales,vel ex his geniti parentib.qui tpe cōceptionis matrimonij lege diuina,& pontificia cōtrahere poterant.Vñ maximū deducitur argumentū non esse verā legitimationem nec propriam natalium restōnē,sed potius dispēsationē,quoties filius illegitimus,q̄ natus ex his parentib.qui lege diuina,vel pontificia impediente tunc matrimoniū contrahere non poterant, rescripto principis legitimus efficitur,atque iō hic ltimatus filius poterit iuxta expressam formā,& concessionē admitti, vt legitimus ad illic concessa,non tñ ab alia,quæ legitimis iure competunt.præterea plurimū hæc opinio coadiuuat ex eo,q̄ nō temere Iustinianus derogat futuris spuriorū legitimationib.in auth.qb.mod.nat.effic. sui. §.vlt.quāuis erga filios naturales se facilē pbeat,būficiū principis lege ipsa,& nouella constōne promittens, ac fortassis voluerit ipsum insinuare,qd paulō antē probauimus,nēpe non esse propriā,nec uerā natalium restōnē,nec legitimationē,sed potius dispensationē, si princeps eos legitimauerit filios,qui ex incestis nuptijs,aut cōmixtionib.fuerint procreati cū et accedente consensu parentū princeps minime poterit facilē coniunctiones legitimas efficere.Sic sane Lud.a Sardis in trac.de legitimatione,7.par.q.2 scribit dici dispensationē & iō restringendā esse,non legitimationem,quoties a principe legitimatur spurius, vel naturalib. in his casib.quib. eorū legitimatio iure ꝓhibetur.Nam spurius prohibetur legitimari in d.§.vl.& in l.1.C.de nat. lib. naturalis item qñq;,ut constat ex eitdē Iustiniani nouellis in d.l. vlt.quāuis negari non possit,et principem secularē,qui non pōt matrimoniū aut cōiunctionē prohibitā legitimā efficere,nihilominus proprio rescripto filiū ex ea copula natū legitimare ad quoscūq; honores,& oīa alia quæ illegitimis iure prohibent.Hoc etenim fatent Ant. 10.col.5.vers.aduerte.& col.7.vers. per quæ concludo. Ab.& ꝓæp.in.§.qd aūt fol.12.in d.c.per venerabilem. ita intelligentes q̄ inibi Io.Andr. hac in qōne scripsit. Hæc tamen legitimatio uera & propria non est,sed potius dispensatio censetur ea ratione,quod nō possit dici natalib.restitutus qui fuerit legitimatus ab eo principe, cui non licet coniunctionem illā,ex qua fuerit cōceptus legitimā,& coniugalem efficere tametsi ea consequatur quę illi princeps expressim cōcesserit.Qd in d.c.per uenerabilē.latis aperte adnotare uidentur Host.& Ioann. Andr.col.3.Henr.col.1.idē Host.in summa,tit. qui filij sint legit.§.qualiter.vers.filius reuerentia.Ex quib. & illud consequitur,quod si papa legitimauerit filiū natū ex his parentib.qui etiam eo permittente matrimoniū tempore conceptionis contrahere non possent, quāuis eū natalib.restitueret,& in vniuersum plenissime legitimum efficeret,non esset hęc legitimatio uera, & ꝓpria, potius dispensatio dicenda foret,non quia sit intelligēda tñ quo ad spiritualia,quia hęc rō vt diximus falsa ē, sed quod nō potuerit summus Pontifex ab initio,etiam ex consensu parentum coniunctionem illam legitimā efficere. Quod ex ꝑdicta opinione deducitur,q̄ tot doctissimorū iudicio ita probata uidetur,vt fere cēseri possit frequentior,ac plurū authorū suffragio munita,quā ea,quæ ex contrario placuerit quibusdam asseuerantibus verā esse legitimationem,non dispensationem,qua princeps siue secularis,siue ecclesiasticus natalib.restituerit & in uniuersum legitimauerit,etiam absque tit. & radice matrimonij eum,qui natus fuerit ex his parentibus q uel diuina, uel humana lege adhuc ex ipius principis permissione coniugū licite contrahere non poterant,cuius opinionis authores, ni fallor, fuere Albericus in rub.ff.de decret.ab ordin. facien. nu. 20. Socinus in l.Gallus.§.si eius.col.3.ff. de liber.& posthum. Iason consil.11.columna penultima,& consilio 40. columna 2.libr.3.Carol.Ruinus consilio 87.libro.3. numero 12.

Andr. Alciat. in rubr. de liber. & posth. nu. 11. post Socin. ibi num. 17. tenſit hoc Gozadinus in dicto conſil. 6. numero. 67. & conſil. 19 numero 32. & deducitur ex reſolutione Antonij in dicto capit. per venerabilem. col. 7. verſ. per quæ concludo. & illic Præp. §. quod aût. fol. 12. gl. in auth. ex complexu. C. de incestis nuptiis quæ quidé opinio adeo iure ꝓbari poterit, vt & ipſe I hac quarta huius operis editione minime erubeſcã hoc in loco tradere, lectorẽ admonens, ne ſtatim eã improbet, ſed potius expendat, nũ hæc poſterior ſententia priori præferenda ſit, mihi etenim non vſitata iuris rõnib. aliena. Nã quod ex Hoſt. & Io. And. paulo ante referebã, in hũc sẽ ſum accipiendum eſt, ut diſtinguamus triplicem ltimationem. Eſt. n. quędam legitimatio pleniſſima, quæ tollit vitiũ aût impedimentum, iure inductũ, & quod matrimoniũ impediebat, quæque procedit a radice matrimonij aduerſus iuris prohibitionẽ contracti, illud ſiqui dem legitimat, ac prolẽ ex eo ſuſceptam, ac ſi ab initio & tpe contractus nullum ſubeſſet impedimentum, qđ coniugalẽ conſenſum impediret. Secunda eſt legitimatio plenior quæ abſque vllo ſenſu coniugali, minime legitimata matrimonij radice, legitimat eum, qui abſque vlla conuentione coniugij natus fuerit ex illicita conjunctione carnali eamque natalibus reſtituit, & in vniuerſum ad omnes iuris effectus & vt ad illa omnia admittatur, ad quæ minime admittuntur iure humano qui ex alio coitu, quam coniugali, & legitimo nati fuerint, & in ſumma ut omnia poſſit conſequi quæ potuiſſet ſi ex legitimo marrimonio natus foret. Tertia legitimatio eſt illa q̃. legitimat natũ ex coitu fornicario, & illegitimo ad aliquot actus ei, vt illegitimo iure ꝓhibitos, minime reſtituẽs eũ natalib. nec in uniuerſũ admittẽs adea, q̃ iure humano ſunt illi ꝓhibita. Et hęc ultima legitimatio vere diſpẽſatio eſt, & in ea ꝓcedũt oĩa illa q̃ de diſpenſatione ſpurius ſcripſimus, traduntque ab his authoribus qui paulò ante initio huius. §. fuere citati, quia per hanc diſpenſationem ius aliquod datur per ſonæ alioqui non capaci, nec legitimæ, & ei qui maneat quo ad illa illegitimus, ſecundum Ludouicum de Sardis in tracta. de legit. per reſcriptum. col. 2. prima uero legitimatio ab Hoſtien. Ioan. Andr. & Henr. ita propria & vera legitimatio cenſetur, ut ſecundam exiſtiment potius eſſe diſpenſationem, quam ueram legitimationem, atque ideo cenſent prædicti authores ſummo Pontifici tm competere, non imperatori, quia ſummus Pontifex poteſt matrimonium iure humano prohibitum legitimare, non imperator. Quod verum eſt, ſi de legitimatione tractemus, quæ a radice matrimonij procedit ad illum effectum, vt ſummos Pontifex poſſit in toto orbe hoc modo quoſcunque legitimare, etiam ſibi non ſubditos quo ad temporalia, atque ita Io. Andr. Hoſt. & Henſ. atque alij quæſtionem hanc tractantes concluſionem hanc probauerunt, ſolum concedentes illam eſſe ueram legitimationem, quę a radicę matrimonij procedit, quancunque aliam diſpenſationem appellantes, quo fit vt ſecunda legitimatio, dici poſſit diſpenſatio, ſi primę comparetur, uera tamẽ & propria legitimatio, ſi cum tertia legitimatione ſit conferenda. Sic etenim hanc opinionem intellexere Anto. in d. cap. per venerabilem. col. 5. verſi. aduerte. & col. 7. verſ. per quæ concludo. & Præp. ibi. §. quod autem ſo. 12. col. 1. verſic. omittamus antiquos. & col. 3. verſ. aduerte, quali prima legitimatio ſit propria & vera reſtitutio, ſecunda ſit plena quędam iuris legitimi collatio abſque radice legitima, beneficio tantum principis facta, quæ ſecundum eos fieri poteſt vbique a Romano pontifice quoad ſpiritualia tantum, vel temporalia, vbi ipſe habeat temporalem iuriſdictionem, & ab imperatore quoad temporalia tantum. non tamen ſequitur ex hoc, quod hæc ſecunda legitimatio ſit dicenda diſpenſatio ſimpliciter ad effectus qui paſſim traduntur, & ad eas differentias, quæ in hoc tractatu adnotari ſolent inter legitimationem, & diſpenſationem ſicuti notat Socinus in d. l. Gallus. §. ſi eius. col. 4. Nec aliud admittẽdum eſſet, quamuis Hoſt. Ioan. Andr. & alij expreſſim contrarium aſſeuerarent. Sequeretur enim alioqui, quod legitimatio imperatoris quæ filium naturalem omnino legitimum efficeret, ac natalib. reſtitueret, eſſet diſpenſatio dicenda quod præp. in d. c. per uenerabilem. ex Hoſt. Io. Andr. & alijs deducit ſcribens, ſecundum eos Nouellas Iuſtiniani, quæ de legitimatione filiorum naturalium fuere promulgatę, de diſpenſatione, non de legitimatione intelligendas eſſe. Quod falſum eſt, nec conceditur ab his quos in hac quęſtione citauimus ad prioris opinionis probationem cum frequentiſſimo omnium conſenſu propria, & uera ſit legitimatio, q̃ beneficio principis ſecularis oĩno naturalẽ filiũ legitimũ efficit. Deinde, ſequeretur, legitimationẽ ſummi Pontificis legitimantis filium naturalem oĩno, mortuo patre, vel matre, quorũ filium naturalem oĩno, mortuo patre, vel matre, quor ũ conſenſus ad matrimonium neceſſarius eſt, atq; ita abſque coniugij tit. eſſe diſpenſationem, non legitimationẽ. qđ ex Hoſt. & Io. And. referebat Ant. in d. c. per venerabileẽ. col. 6. & tm id nulla rõne defendi poterit. idcirco ne tot abſurda ſequantur ex opinione Hoſt. & Io. Andr. erit eorũ ſnĩa intelligenda quo ad effectum legitimandi in uniuerſum ex radice matrimonij, ut ea legitimatio vbique a Papa fieri poſſit, ueraq; ſit, & propria, eiuſque ratione ceteræ legitimationes, quæ abſque matrimonii radice reſcripto principis fiũt, diſpenſationes dicantur. ſed & legitimationẽ ab imperatore impetratã ẽt ſi legitimatus fuerit ex coitu qui poterat iure diuino vel põtificio coniugalis eſſe, ſi ea vniuerſum natalibus eũ reſtituat, propriam & ueram legitimationem eſſe, non diſpenſationẽ, probatur ac rõne. uera etenim legitimatio ſimilis eſt natalių reſtõni, q̃ beneficio principis libertis conceditur, ſicuti probatur in Nouellis Iuſtiniani ſępe a me citatis. Nam ſicut qui ex libertina condõne natalib. reſtituitur, ad illum ducitur ſtatum, non quo ipſe natus eſt, ſed quo omnes ab initio orbis conditi, creatique generis humani liberi naſcebantur, priuſquam ſeruitutis iure belli fuerit inducta. l. 1. & 2. ſcl. pe. & vltima, ff. de natalibus reſtituendis. ita illegitimus per legitimationem principis reſtituitur, ac reducitur in illum ſtatum, quo iure naturæ omnes legitimi naſcebantur, ex coitu nempe coniugali, qui lege naturæ licitus erat cęteris coniunctionibus eadẽ lege improbatis, atque ita legitimatus reſtituitur in eum ſtatum, non quo ipſe naſceretur ſi iuris diuini, uel humani ceſſaſſet prohibitio, vel parentũ coniugalis conſenſus carnali conũctioni accederet, ſed quo oẽs naſcebanť lege naturæ, nõdum ex concupiſcentia tot ſceleſtis coniunctionibus in vſum aduerſus legem diuinam, & humanam receptis, copula tantũ coniugali, vt legitima ex eadem lege naturę inſtituta, ex qua tunc omnes legitimi ex uxorio cõcubitu naſcebantur. Hęc denique eſt vera legitimationis rõ ex eiſdem Iuſtiniani Nouellis deducta, & tõ parũ refert, quod quis natus ſit ex adulterio, inceſtu, vel alia fornicatione lege naturali, diuina, vel humana prohibita, ut poſſit per principem legitimari. Quia licet ipſe princeps non ualeat permittere coniunctionem illam lege naturali, diuina, vel humana, cui derogare nõ potẽt damnatã, nihilominus poteſt quo ad omnes iuris effectus ſi legitime natum legitimare & reſtituere in eum ſtatum, quo ab initio iure naturæ omnes legitimi naſcebantur, & quo ipſe naſci potuiſſet, cum iuri humano poſſit princeps libere derogare, nec legitimatio illa inducat quidquã in derogationẽ alterius legis quã humanæ, qua effectus legitimorum natalių fuere inducti.

ducti. Alioqui & alia rõne ſequeretur, ſi vera eſſet prior opinio, non eſſe veram legitimationem, vbi princeps ſecularis, vel eccleſiaſticus legitimum efficeret illum, qui natus fuit ex parentibus, qui tempore conceptionis, & legitimationis matrimonium contrahere poſſent. Nã ad hanc legitimationem ſufficit principis voluntas, ſaltem non eſt neceſſarius conſenſus coniugalis, & tñ abſque eo princeps non poſſet vitium illud, ac peccatum tollere, qđ ex ſimplici fornicatione aduerſus naturæ legem fuit in conceptione commiſſum. Communis vero omnium conſenſus hanc legitimationem veram eſſe cenſet, & propriam, non equidem diſpenſationem, quoties naturalis filius à principe legitimatur, mõ principi conſtet eius parentes poſſe matrimonium contrahere tẽpore legitimationis, ne ſit alioqui legitimatio ſurreptitia, vt patet in dicta authentica quibus modis naturales efficiantur legit. qua ratione dubia videť opinio illa, quam ex Ludouico de Sardis paulo ante refere bam. Quibus ſanè adducor, vt exiſtimem, difficillimũ eſſe priorem opinionẽ hac in qõe defendi. Quod ſi conatus ſueris & illam tutari, his oportet ſatisfacere & reſpondere, quæ in poſterioris ſententiæ probationem adducta fuere. Et fortaſsis illud erit iure verius, hãc legitimationem, etiam ſi legitimatio dici recte & iuſtè poſſit, odioſam eſſe, fatque ideo reſtringendam fore. ſi quidem fiat & à principe impetretur aduerſus leges, q̃ hiſce legitimationibus derogant. c. 1. §. vlt. de filijs presbyterorum. in 6. in hoc eſt & Abbas per tex. iliic in cap. quod dilectio. de conſanguinitate & affinitate. gl. in ca. ordinarij. verbo, diſpenſationes. de officio ordinarij in 6 6. tradunt Bart. & Ia. Lin lege vl. ff. de cõſtitutionib. principum. tametſi adhuc ſit præſens quæſtio. ſatis apud authores controuerſa]

Quam igitur obſecro dices in Cæſare, aut Rege, legitimationem? Illam nempe, qua naturalis efficitur legitimus. Sed id Plumbino aliqua ex parte repugnat dicenti, non eſſe vere legitimum eum, qui quo ad aliqua illegitimus, remanet, ſicuti hic naturalis ad ſpiritualia verè illegitimus eſt etiã poſt ipſum principis reſcriptũ. Præterea & hic naturalis à principe legitimatus, iuxta concluſionẽ à Decio ſuperius adnotatam, propriè non erit legitimus, ſed largè. Hoc tamen non procedit, quia no meo legitimus ab ipſamet lege deducitur, & quo ad ipſarum legũ effectus à principe vere legitimus quiſpiam fieri pôt. vt Bar. in d. l. ſi is qui pro emptore. notauerat, & ex eo latius id colligit Fortun. in d. §. & quid ſi tantũ
5 col. 125. Ifhoc fateor, legitimationem à principe factã erga filios naturales, legitimis non exiſtentibus, fauore dignã eſſe, eam tñ, q̃ aliter fiat, odioſam ac reſtringendã ex tex. in authentica, quibus modis natural. efficiantur legiti. §. ſit igitur licentia. Nec etiam intelligenda ſunt, q̃ Fortun. tradit in d. §. & quid ſi tantum. col. 130. dicens legitimationem reſcripto principis conceſſam fauorabilem eſſe, diſpenſationem vero odioſam.

Tertio principaliter ex differẽtia diſpenſationis à legimatione infert, legitimatũ in patriã poteſtatẽ trãſire nõ tñ eũ, qui ex diſpenſatione quo ad q̃dam eſt effectus legitimus, authore Pau. Caſtr. in conſi. 30. col. 4. 1. volu.

Quarto infero, q̃ quanuis ad legitimationẽ filij familiãs, viuente patre, non exigatur citatio ſucceſſorum patris inteſtati, tamẽ ſi cum filio diſpenſet princeps ad aliquem actum, tunc neceſſaria eſt citatio filius, cui fit ex hac diſpenſatione ꝓiudicium. Socinus conſi. 65. in 3. volumine, qui allegat Ancharan. conſil. 427. & conſi. 241 idẽ notat Io. Crot. in d. §. & quid ſi tm. tol. 11. col. 2. vol. Socinus. ſi. col. & Ial. nu. 132. idẽ Soc. in leg. ſa. §. ſi cui ff. de conditionib. & demonſtra. Ludouicus Gozadinus conſi. 85. nu. 6. & quanuis Lancelotus Galiaula in d. §. & quid ſi tantum. nu. 16. hanc opinionẽ reprobet, ac pal-

ſim videamus eam minime ſeruari, opinor tñ cõem eſſe, atq; ſeruandam fore, q̃ ſucceſſoribus patris inteſtati illa diſpenſatio poſſet maximum ꝓiudicium inferre, alioqui verior & praxi aptior apparet Galiaulæ ſententia cui nouiſſimè accedit Emanuel à Coſta Lubitanus in d. §. & quid ſi tantum. ſecunda parte, numero. 152.

Quinto eodem iure efficit, vt legitimatus à Romano Pontifice non tantum poſſit ſacerdotis dignitate inſigniri, ſed etiam beneficia curam animarum habentia conſequi, non tamen poterit ea beneficia obtinere in, cum quo diſpenſauerit Romanus Pontifex, vt ſacerdotalis dignitatem aſſumere poſſet, quod Archi. & alij aſſerunt in c. 1. in princ. de filijs presby. in 6.

Sexto infertur, legitimatum à Romano Põtifice poſſe primo beneficio diſſo ſm obtinere, neque indigere alia licentia. Si vero cum eo diſpenſauerit Romanus Pontifex vt non obſtante natalium defectu poſſit beneficium eccleſiaſticum aſſequi, poterit primum beneficium obtinere, non tamen ſecundum, primo dimiſſo. Lappus. & Dominicus in cap. primo, ſ fin. 2. col. de filijs presby. in 6.

Septimo hinc dicendũ erit, textũ in c. fin. de filijs ꝓbyterorum. in ſexto, quo cautum eſt, diſpenſationẽ eſſe ſurreptitiam, id plura beneficia obtinenda impetratã, ſi in ea mentio non ſit diſpenſationis prius conceſſæ ad ordines ſacros & beneficia obtinenda, no obſtãte natalių defectu, nõ habere locũ in legitimatione & natalių reſtitutione, cuius mentio neceſſaria non eſt, ſm Ioan. Andream & Dominicum in d. c. finali.

Octauo ex his conſtat, habentẽ à principe facultatẽ legitimandi, non poſſe ex ea diſpenſare, id eſt, illegitimum quo ad quędam legitimũ facere, cum diſpenſatio maximè differat à legitimatione. Nã & Ludouicus Gozadinus conſi. 85. nu. 6. reſpondit facultatem à principe alicui conceſſam ad legitimandum illegitimos, & non citatis his, quos id negotium tangit, intelligendam ſdre in vera legitimatione, non in diſpenſatione. Vnde conſtat ex eo verbum, legitimare, non cõprehendere diſpenſandi poteſtatem, ſi non eam comprehenderet, eſſet eum eadem qualitate intell gendũ, qđ ipſe negatur. Huic vero illatio ſi obſtat, qđ poteſtas alicui à principe conceſſa legitimãdi, vel diſpenſandi contra ius, vt fauorabilis eſt extendenda, ac benignè intelligenda, non ſtrictè. tex. ſic explicandus in ca. p venerabilẽ. qui filij ſint legitimi. vbi in hac principis conceſſione procedit argumentum à maiori ad minus, quem tex. dicit ibi Abbas ſingularem. idem in c. ae aures. col. 4. de reſcrip. idẽ in c. at ſi cler. de iud. §. de adulteris. col. 5. Franc. in capitulo cui non de facerdotali. de præb. in 6. columna ſecunda Barbatias in tracta. de præſt. cardi. ſecunda parte quæſtione prima, columna penultima. idem notat gloſſa in clementina prima de offic. vicar. in verb. facer dotum. quæ ſingul. eſt ſecundum Cardin. & Felinum in cap. G. perpetuus. de fide inſtrument. & in cap. fin. de ſimo. vbi tex. eandem opinionem probat, quæ communis eſt apud iuris Cæſarei profeſſores in l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de libe. & poſth. & in l. 2. in principio ff. de verborum obligationi. vbi Lancelotus Galiauli, poſt alios, columna tertia, & alcatus numero. 51. etiam aſſerunt eſſe communem. Vnde nil mirum ſi in capitulo finali de ſimo. appellatione monachorum veniat Abbas, ſi quidem in fauorabilibus ea interpretatio fieri poteſt ex Bartolo in lege tertia, ff. de ſtipulatione ſeruorum. Præfatam etiam concluſionem, quam eſſe communem diximus, tradit Felinus in ca. poſtulatio. de reſcrip. nu. 10. eandem fatetur communem eſſe Decius conſi. 76. colum. finali.

Ex qua primo infert, habentẽ à principe poteſtatẽ legitimandi illos illegitimos, poſſe eos legitimare nõ tã

tum ad bona simplicia, sed & ad feuda, ita Decius cõsi. 66. contra Signoro. consi. 218. Cuius responsum procedit, qñ simplr concedit potestas legitimandi, tunc etenim. non censetur data ad feuda, quia hęc bona specialẽ quandã concessionẽ exigunt, liquidem legitimatus rescripto principis ad ea non est admittendus, ſm communẽ in l. Gal. ff. & quid si tñ. ff. de lib. & posth. Vñ cõsestim sequitur, nec facultatẽ legitimandi ad ea debere extẽdi. Nã is, qui à principe hanc potestatẽ habet, aliud quam legitimare, agere nequit, sed legitimatus etiam à principe, ad feuda non erit admittendus, q̃ nec natalibus restitutus ab inferiori, qui ex principis concessione legitimare põt. Opinio aũt Philippi Decij tũc vera est, qn ex verbis aliquot, in eadem principis concessione expressis, colligi põt, principẽ id voluisse cõcedere, ex Socin. consi. 1. & Tiraq. li. 1. de retrac. ff. 1. in gl. 3. nu. 6. qui opinionẽ Signoroli ab oĩbus fere probari scribit. qbus consentit. Alcia. in l. 2. ff. de verb. oblig. in princ. nu. 58.

Secundò ex eadẽ principali conclusione deducitur eiusdẽ Signoroli aliud responsum falsum esse, q̃ consi. 184. dixit, habentẽ à principe facultatem legitimãdi
7 filios spurios, non posse legitimas efficere filias spurias. quẽ Deci. sequit consi. 453. Ias. in l. 2. ff. de verb. obli. col. 4. quibus ꝓmissa cõis assertio obstat. Et ꝓterea quamuis hanc principis cõcessionem, priuilegium esse fateamur receptum est in priuilegiis appellatione masculorum fœminas comprehendi, vt tradit Deci. in l. 2. ff. de regu. iur. ad finẽ quintæ q. arqita in specie reprobat Signorol. Gaiaul. in d. l. 2. de verb. obli. Et iõ maximẽ cõprobat, q̃ hæc facultas à principe concessa, beneficiũ principis dicẽdũ est, nõ priuilegiũ, quia nullo iure prohibitũ est principi, vicarium aliquem delignare in his, quæ ipse agere potest, li beneficium principis est dicẽda huius potestatis comissio, igitur latè non strictè, intelligẽda est, vt iura apertissime profitentur.

8 Tertio hinc opinor posse probari, habentem à principe potestatẽ legitimãdi spurios, posse legitimare cũ, qui simul adulterinus, & incestus sit, is etenim spurius propriè dicendus. l. spurii. ff. de decurio, at neq; in odiosis à propria verborum significatione recedimus. l. cum lege. & ibi Areti. ff. de testament Calderin. consi. 1. situ. de consangui. ex quibus hanc illationẽ tenent Aretin. col. penul. & ibi Deci. nu. 14. in c. at si clerici. §. de adulteriis. de iudic. quãuis Ias. & Alcia. in d. l. 2. nu. 45. nitantẽ probare contrarium. Sed. ꝓ Aret. & Deci. facit q̃ sub genere dilecti ipẽs vere includi. l. liquid earũ. §. interẽptum. ff. de lega. 3. l. si quis ita pulet. ff. solu. matri. li. 2. §. do. ff. vi bon. rap. Neque hic tractat Bar. qũ. in d. l. 2. q̃ ab hac conclusione differt plurimum, ex sequentibus.

Quartò Bar. sententia. in d. l. 2. ab his, qui eũ sequuntur,
9 hac eadem rõne cõprobatur, dum Bart. dixit, habentẽ à principe facultatẽ legitimãdi ex incestu natos, nẽ adulterinos, posse ex incesto simul, & adulterio natum, legit mũ efficere, cum hæc principis concessio sit fauorabilis, & in his fauorabilibus sub simplicibus mixta intelligenda sint l. Clemen. patronus. ff. de hæredib. instit. l. si ita scriptum. ff. de lib. & posth. vbi Alex. Bar. opinionẽ approbat. idẽ et Alex. post Cuma. Imol. & alios in d. l. 2. in princip. vbi Alciat. nu. 46. plures ad id citat, ex quorum authoritate eandẽ opinionem communẽ esse asserit, & ab ea in praxi nõ lore recedendum admonet. Quę rõne confirmari potest. Is etenim, cui hæc potestas est cõcessa, põt decè incestos filios, ac totidẽ adulterinos natalibus restituere, constat q̃ igit poterit vnũ, qui simul sit ex incesto, & adulterio natus, cum hoc sit minoris ꝓiudicij. Hæc tñ rõ nõ omnino cõuincit, vt ibi ostendit Alciatus, apud quem & alios nouiores ibi, & Fortun. in l. Gal. §. & quid si tñ. col. 12. legenda est huius cõtrouersię exacta disputatio. Nã tex. in d. c. tñ. de
10 simo. & in c. ꝓ venerabilem. qui filij sint legit. quibus ꝓbat potestatem dispensandi, vt fauorabilem, extendẽdã esse, non restringendã, loquuntur in facultate dispensandi à iure concessa, non in ea, q̃ ab homine concedit ſm Fortun. & Alciat. ante quos idem senserat Oldrad. consi. 9. in fine, quem & Felin. citat in d. c. postula. de rescript. nu. 15. & Galiau. in d. l. 2. col. 4. Sed cõem secutus eã non intelligo, vbi non ageretur de alicuius enormi ꝓiudicio, quia si de ꝓiudicio graui alicuius tractaretur, tunc decisioni Bar. locus non esset. Sicuti si cognatis hæreditatẽ patris intestati iure optimo petentibus, post̃ filius mortẽ, esset legitimatio facienda, vel si starẽt filij legitimi, adhuc ipso patre viuente. His. n. casibus odiosa censet legitimandi potestas, & ideo extensionem non admittit. Ant. in di. c. per venerabilem, nu. 13. Paul. Cuma. & alii, quos Alcia. in d. l. 2. nu. 54. refert & sequitur. idem notat Ias. in §. omnium, insti. de actio. nu. 31. atq; idem dicendũ in alijs similibus exemplis, quemadmodum Dec. tradit consi. 453. Hinc etiã opinio Bar. non procedit, vbi legitimandi potestas esset data, ipso filio illegitimo, in ea expressim nominato, esset. n. tunc odiosa. Abbas, & Felin. in c. fi. de simo, quia princeps potius fecit gratiã illi nominato, quã ei, cui legitimandi ius demãdauit. Erit etiã minus dubium, quãdo princeps commisit alicui potestatem legitimandi incestos filios, tũc enim dubio procul legitimari ab illo nequit is, qui simul incestus & adulterinus sit.

Verum, vt ad institutũ redeã, longius ab eo, quod tra
10 ctabam auersus, nihilominus opinor habentẽ facultatem legitimãdi ex delegatione principis, non posse dispensationem ad aliquem actũ illegitimo concedere, quia nõ est hec cõmissio principis ad actũ magis odiosum, qualis est dispensatio extendẽda, q̃ Soc. censit cõs. 246. col. 3. vol. 2. Ale. consi. fi. vol. Alcia. in d. l. 2. in princ. nu. 51. ff. de ver. obli. Cæpo. caut. 114. ex quo subinferẽ q̃ habens a principe pãtẽ legitimãdi, nisi aliud de mente principis constat, nõ poterit legitimare filios spurios, sed tñ naturales, cũ legitimatio ista filiorũ superiorum sit potius dispẽsatio, q̃ vera legitimatio dicenda, & actꝰ hic erga spurios sit magis odiosus, quã erga naturales, vt superius explicauimus, ẽt si Ant. huic vltimę conclusioni aduersẽt in di. c. per venerabilem. nu. 4.

Porro quamuis ipsa potestas legitimãdi aut dispẽsandi sit fauorabilis, & tanq̃ principis beneficium, extendẽda, ac late intelligenda, ipsa tñ dispensatio odiosa est, atq; strictè interpretãda. tex. in c. 1. 2. & fi. de filijs ꝓsbyt. in 6. ita vt in ea locus nõ sit argumento à maiori ad minus, c. cui. de non facerdotali. de ꝓb. in 6. c. fi. de transl. episco. vel electi. Io. And. in reg. ea q̃ de regu. iur. in 6. dicens, q̃ ex dispensatione monacho concessa, vt possit beneficiũ cum cura animarum obtinere, minime potest simplex beneficiũ possidere, vñ legitimatus tanquã
11 incestus, non censet effectus legitimus sit tñ adulterinus sit, quãuis maius vitium ex incestu, q̃ ex adulterio oriat, quã opinionẽ cõem esse constat, ex Abb. & Felin. in c. fi. de simo. co. Feli. in c. postula. fi. de rescrip. nu. 10. & sequenti, atque ita in ipsẽ fatentẽ Deci. in d. §. de adulte. nu. 10. & Galiaul. in d. l. 2. col. 4. Quibus suffragat q̃ lex q̃ oĩbus est æqua, si odiosa, aut correctoria sit, est valde restringenda, quanto magis concessio, & dispensatio particularis, q̃ odiosa est, & ius ipsum violat, erit strictissimè intelligenda. Vnde plura cessant, quæ contra communem adducit Dec. in d. §. de adul. & idẽ in cap. quia in tñ. de præben. dicens in ipsis dispensationibus procedere argumentum a maiori ad minus, quæ ió nõ repeto, q̃ loquantur in concessionibus à lege, vel canone inductis, non in his, quæ à principe priuatim fiunt.

Subsequit nunc q̃stio illa, quãm non possit illegitimos natalibus restituere, vel legitimos efficere, quã materiam

teriã diligẽti ingrẽtes sequẽtib. cõclusionib. exponim
12 Prima cõclusi. Ex matrimonio prohibito iure canonico, nõ dispensatione Rom. Pont. contracto, proles suscepta legitima prorsus est, ẽt quo ad munera, & bona ciuilia apud Regios iudices. c. referente. vbi gl. verf. promissionẽ, qui filij sunt legit. Marti. Laudens. in tracta. de legima. verfi. saluo nunc sanctori consi. fol. 3. Nec quis quam erit, qui hoc in dubium vertat, cum hæc proles ex matrimonio legitimo sit suscepta, eo quod fuit ex Romani Pontificis licentia contractum.

Secunda conclusio. Contracto matrimonio, & ex eo prole suscepta, si dubium sit an illud matrimonium legitimũ fuerit, & Papa id legitimũ esse pronũciauerit, ꝑ les illa oĩno legitima est rõne matrimonij quo ad vtrã que iurisdictionẽ. c. q̃ nobis. q. filij sint legitimi.

Tertia conclusio. Roma. Pontifex legitimũ efficit
13 matrimoniũ prius in gradu consanguinitatis vel affinitatis ꝓhibito cõtractũ, legitimare censetur prolẽ ex illo matrimonio susceptã ant eillã approbationẽ, si eius mentio principi fiat. Princeps. n. qui matrimoniũ ratũ habet, ita id coniugiũ approbat, ac si ab initio nulla existante prohibitione contractũ fuisset, igit̃ consequens erit, etiã prolẽ coniugio adherentẽ legitimã esse. Ex eo ẽt q̃ legitimum constituit illud matrimonium idẽ efficit, ac si à tẽpore contractus legitimaret. Abb. in d. c. p venerabilẽ. nu. 22. Io. Andr. Card. Anchar. & Præp. ibi fol. 15. col. 1. Anto. de Rosel. in tra. de legitimatio li. 2 col. 6. Nic. de Vbald. in tract. de succesſio. ab intesta. f. 11. col. 3. Ex quibus secus erit dicendũ, vbi Ro. Pont. nõ legitimaret matrimoniũ contractũ, nec dispensaret, vt ab initio contractus legitimum censeret matrimoniũ, sed tñ cõcederet licentiã contrahendi matrimoniũ illud, vel ꝑseuerandi in iã cõtracto, quibus casibus, ẽt si ꝓlis susceptæ mẽtio fiat, nõ vt eã legitimã reddere, q̃ expresse not. Bal. consi. 129. 3. vol. Ant. de Rosel. d. l. 2. col. 4. Guliel. Bar. & Albe. in l. Paul. q̃ alias incipit, eum qui. ff. de stat. hom. Ias. in. l. si is qui ꝓ emptore. ff. de vsuca. nu. 122. Nic. Boe. dec. 264. nu. 15. Nisi proles in spẽ legitima efficiat, vt Abb. scribit apertè in c. tãta. nu. 14. & ibi Car. fi. & id alij Do. sẽtiũt, atq; tũc erit ilthęc legitimatio filiorũ cẽsẽda eo iure quo cẽseret si esset facta à R. Põ. Ieparati ..blegim monio, cũ rõne mfonij facta ñ fuerit.

Quarta conclusio. Nullus princeps põt natalibus re
14 stituere, vel legitimum efficere sibi nõ subditũ, quo ad bona alterius imperij, aut regni limites existentia. etiã ex consensu eorũ, quibus ꝓiudiciũ ex legitimatione fit q̃ conclusio probat in c. ꝓ venerabilẽ verti. in super. qui filij sint legit. vbi Ro. Pont. ꝑtest legitimare filios regis Fracię, quia id fine alterius iniuria, cũ Rex Franciæ quo ad tẽporalẽ iurisdictionẽ nulli sit subiectus. Deinde ius legitimandi cõpetit Regi, vel principi, cui legitimandus subest, in signũ subiectionis. d. c. p venerabilẽ. & auth. quib. mo. natu. effi. fui. §. illud. hęc vero, q̃ ita principi referuant, nõ põt ei subditus ab eo tollere, q̃ principi iniuriã maximã irrogaret, q̃ legitimato nõ tenet vti censent. Anc. consi. 310. Abb. in d. c. p venerabilem. nu. 23. & ibi Ant. 4 col. Io. Crot. in d. §. & quid si tñ. fol. vl. ver. secundus casus. Dec. consi. 150. Ale. consi. 67. 1. vol. col. fi. dicẽs hãc opinionẽ cõem esse, idẽ fatet Dec. cãse cutus consi. 557. Cui accedit q̃ notat Dom. in ca. cũ eo eod. in gl. subiectos. de electio. in 6. dicens, ẽt ergà subditũ nõ posse quẽ exercere voluntariã iurisdictionem respecto rei, q̃ extra ipsius iurisdictionẽ existit, q̃ explicat Ludouic. Gomez. in c. fi. §. fi. num. 61. de constit. in 6. Nã quę quidã existimant iurisdictionẽ voluntariã posse extra territorium exerceri l. i. C. de emancip. li. 2 ff.
15 de offi. ꝓ cons. 31. l. 1. fi. col. 2. ff. de iurisd. omnium iudicum, intelligitur inter ꝓpositos subditos, vel eos, qui prorogationi consentiũt possunt prorogare iurisdictionẽ, & quo

ad bona intra territorium eiusdem existentia. c. nouit. de offi. lega. Bal. in l. 1. C. de iure aure. anul. col. fi. Vñ hęc
4. conclusio recipienda est, tametsi Bal. in ꝓœmio. C. col. pen. contrariũ teneat. Ang. ẽt consi. 350. nu. 7. Nic. de Vbal. de successioni. ab intesta. fol. 11. col. 3. Deci. obiter tã. consi. 52. nu. 1. & consi. 55. nu. 7. Ant. Rosel. li. 2. de legitimatio. col. 4. & c. 2. eiusdẽ li. 2. col. Etiã si Crot. in d. fo. vlt. dicat esse cõem opinionẽ, posse a principe cõcedi legitimationem his, qui subditi non sint, etiam rõne bonorũ extra ipti principis iurisdictionẽ existẽtiũ
16 mõ ad sit consensus illorũ, qb. talis legitimatio ꝓiudicat.

Quinta conclusio. Roma. Pontif. ex caula ardua, & q̃ fidei, religioni Christianæ, vel reipublicæ vtilitatem ꝓ se ferat, poterit legitimum efficere eum, qui principi seculari subiectus sit, etiã quo ad bona, muneraque temporalia obtinenda. ex d. c. q̃ uenerabilem. fi. col. vbi probatur, Ro. Pont. habere iurisdictionem in laicos casu aliquo, & eam posse exercere, etiam quo ad temporalia licet illi laici sint Cæsari, vel Regi subiecti.

Sexta conclusio ex quarta deducit. Princeps ꝑ potest
17 subditum sibi, in alieno territorio existens legitimare, vbi nullus est citãdus, vel is, qui citãdus est absq; citatione legitimationi cõsentit. qđ cõstat ex his, q̃ in 4. conclu. diximus. Et oĩno locũ habet hæc assertio, etiã quo ad bona intra alterius principis territorium existentia, mõ ꝓ iudiciũ aliquod nõ fiat subdito alterius principis, quia hic principaliter ꝓ bona legitimatur, quã res ipsę sequũtur quocũq; loco existentes. ita Ro. consi. 39. col. 2. Dec. optimè consi. 207. argumento assumpto ex his, q̃ notat Bar. in l. legitimos. col. 1. ff. de legit. tut. facit l. pp litem. §. licet. ff. de excu. tut. idem not. Ludou. Gomez. in d. §. fin. nu. 61. intelligens Dominic. contrarium ibi dicentem, quãdo principaliter circa rẽ existentem in alieno territorio disponitur, atq; legitimatio sit. Hic vero principaliter circa personã actus sit, quã res illæ sequuntur.
18

Septima conclusio Sicuti Imperator non põt legitimare proprios subditos. quo ad munera ecclesiastica, licet quo ad temporalia hoc valeat efficere, gl. recepta cõmuniter in c. lege. 10. di. & in c. offi. lix. distinct. ita nec Papa põt legitimare quo ad bona prophana, muneraque ciuilia, sibi non subditũ cã ciuilis iurisdictionis. gl. in d. c. p venerabilem. Nic. de Vbald. in trac. de succe. ab inte. fol. 11. col. 3. Ant. nu. 21. in d. c. p venerabilem, dicens illum tex. sing. esse in §. insuper. quo ꝓbatur hæc opinio, etiã si in initio c. satis ei aduersetur. eãdem opinionem affert Abb. ibi nu. 22. gl. reg. Cancl. 48. Io. Crott. in d. §. & quid si tñ. fol. pen. vers. 3. quæritur. Thom. Ferrar. caute. j. dicens hanc opinionem esse cõem, quã in praxi seruari scribit Abb. in d. nu. 21. & Guliel. Bene. in c. Raynuntius. de testa. in verb. & vxorem. nu. 197. quibus id libenter addiderim, legitimatum a principe seculari consequi omnino ius patronatus ecclesiasticum cõpetens hæreditati, cuius ipse fuerit capax. ob illã secularis principis legitimationẽ, sicuti in hac specie notãt Præp. in d. c. leg. col. 6. Rochus Cur. de iure patronatus in ver. cõpetens qõ. 2. & Cæsar. Lamberti. j. li. de iure patro. 2. par. q. 2. ar. 29. quo in loco adductis viginti rationibus eam opinionem communem esse profitetur.

Octaua cõclusio. Ad principem secularem expectat
19 legitimum efficere filium clerici, etiã in sacris cõstituti quo ad successionem hæreditariam in bonis patris, & quo ad munera ciuilia, ea rõne, q̃ legitimatio sit actus ipsius principis. Bart. & alij in l. Gaius. §. fortitan. ff. de li. & posth. igitur ab ipso principe in filiũ laicũ alicuius clerici exercenda est, qua ratione hanc cõclusionem tenent Paul. in l. si quis posth. in princ. ff. de liberis & posthum. Calder. consi. 1. qui filij sint legit. Socin. consi. 47 in 4. volum. dicens opinionem esse communem, quam idem Socin. sequitur in dicto §. fortitan. fina. colum.

tuni ad bona simplicia, sed ēt ad feuda. ita Decius cōsi. 66. contra Signoro. consi. 218. Cuius responsum procedit, qū simplr concedit potestas legitimandi, tunc etenim. non censetur data ad feuda, quia hęc bona speciālē quandā concessionē exigunt, siquidem legitimatus rescripto principis ad ea non est admittendus, fm communē in l. Gal. ff. & quid si tm. ff. de lib. & posth. Vñ cōsectim sequitur, nec facultatē legitimandi ad ea debere extēdi. Nā is, qui à principe hanc potestatē habet, aliud quam legitimare, agere nequit, sed legitimatus etiam à principe, ad feuda non est admittendus, igit nec natalibus restitutus ab inferiori, qui ex principis concessione legitimare pōt. Opinio aūt Philippi Decij tūc vera est, qn ex verbis aliquot, in eadem principis concessione expressis, colligi pōt, principē id voluisse cōcedere, ex Socin. consi. 3. & Iraq. li. 1. de retrac. ff. 1. in gl. 3. nu. 6. qui opinionē Signoroli ab oībus fere probari scribit. qbus consentit. Alcia. in l. 2. ff. de verb. oblig. in princi. nu. 38.

Secundo ex eadē principali conclusione deducitur eiusdē Signoroli aliud responsum falsum esse, q consi. 184. dixit, habentē à principe facultatem legitimādi filios spurios, non posse legitimas efficere filias spurias. quē Deci. sequit consi. 453. Iaf. in l. 2. ff. de verb. obli. col. 4. quibus fmrita cōis assertio obstat. Et ptērea quamuis hanc principis cōcessionem, priuilegium esse fateamur receptum est in priuilegiis appellatione masculorum fœminas comprehendi, vt tradit Deci. in l. 2. ff. de regu. iur. ad finē quintæ q. arqsita in specie reprobat Signorol. Galiaul. in d. l. 2. de verb. obli. Et iō maximē cōprobat, q hæc facultas à principe concessa, beneficiū principis dicēdū est, nō priuilegiū, quia nullo iure prohibitū est principi, vicarium aliquem designare in his, quæ ipse agere potest, ti beneficium principis est dicēda huius potestatis comissio, igitur latē non strictē, intelligē da est, vt iura apertissime profitentur.

8 Tertio hinc opinor posse probari, habentem tā principe potestatē legitimādi spurios, posse legitimare cū, qui simul adulterinus, & incestus sit, is etenim spurius propriē dicendus. l. spurii. ff. de decuriō, at neq; in odiosis à propria verborum significatione recedimus. l. cum lege. & ibi Areti. ff. de testament Calderin. consi. 1. titu. de consangui. ex quibus hanc illationē tenent Aretin. col. penul. & ibi Dec. nu. 14. in c. at si clerici. §. de adulteris. de iudic. quāuis Iaf. & Alcia. in d. l. 2. nu. 41. nitant probare contrarium. Sed. p Aret. & Deci. facit q sub genere ḡlibet ipēs vere includī. l. siquid earū. §. interēptum. ff. de lega. 3. l. si quis stipulet. ff. sol. matr. li. 2. §. do. ff. vi bon. rap. Neque hic tractat Bar. qō. in d. l. 2. q ab hac conclusione differt plurimum, ex sequentibus.

Quartō Bar. sententia. in d. l. 2. ab his, qui cū sequunt, 9 hac eadem rōne cōprobatur, dum Bart. dixit, habentē à principe facultatē legitimādi ex incestu natos, nē adulterinos, posse ex incestu simul, & adulterio natum, legit mū efficere, cum hæc principis concessio sit fauorabilis, & in his fauorabilibus sub simplicibus mixta intelligenda sint l. Clemen. patronus. ff. de hæredib. instit. l. ti. si ita scriptum. ff. de lib. & posth. vbi. Alex. Bar. opinionē approbat. idē et Alex. post Cuma. Imol. & alios in d. l. 2. in princip. vbi Alciat. nu. 46. plures ad id citat, ex quorum authoritate eandē opinionem communē esse asserit, & ab ea in praxi nō fore recedendum admonet. Quę rōne confirmari potest. Is etenim, cui hæc potestas est cōcessa, pōt decē incestos filios, ac totidē adulterinos natalibus restituere, constat q igit poterit vnū, qui simul sit ex incestu, & adulterio natus, cum hoc sit minoris prudicij. Hæc tm iō nō omnino cōuincit, vt ibi ostendit Alciatus, apud quem & alios nouiores ibi, & Fortun. in l. Gal. §. & quid si tm. col. 12. legenda est huius cōtrouersię exacta disputatio. Nā. tex. in d. c. fin. de simo. & in c. p venerabilem. qui filijs sint legit. quibus ꝓbat potestatem dispensandi, vt fauorabilem, extendē dā esse, non restringendā, loquuntur in facultate dispensandi à iure concessa, non in ea, q ab homine concedit fm Fortun. & Alciat. ante quos idem senserat Oldrad. consi. 9. in fine, quem & Felin. citat in d. c. postula. de rescript. nu. 15. & Galiau. in d. l. 2. col 4. Sed cōem secutus eā non intelligo, vbi non ageretur de alicuius enormi iudicio, quia si de iudicio graui alicuius tractaretur, tunc decisioni Bar. locus non esset. Sicuti si cognatis hæreditatē patris intestati iure optimo petentibus, post illius mortē, esset legitimatio facienda, vel si starēt filij legitimi, adhuc ipso patre viuente. His. n. casibus odiosa censet legitimandi potestas, & ideo extensionem non admittit. Ant. in di. c. per venerabilem, nu. 13. Paul. Cuma. & alii, quos Alcia. in d. l. 2. nu. 54. refert & sequitur. idem notat Ias. in §. omnium, insti. de actio. nu. 31. atq; idem dicendū in alijs similibus exemplis, quemadmodum Dec. tradit consi. 453. Hinc etiā opinio Bar. non procedit, vbi legitimandi potestas esset data, ipso filio illegitimo, in ea expressim nominato, esset. n. tunc odiosa. Abbas, & Felin. in c. fi. de fimo. quia princeps potius fecit gratiā illi nominato, quā ei, cui legitimandi ius demādauit. Erit etiā minus dubium, quādo princeps commisit alicui potestatem legitimandi incestos filios, tūc enim dubio procul legitimari ab illo nequit is, qui simul incestus & adulterinus sit.

Verum, vt ad institutū redeā, longius ab eo, quod tra- 10 ctabam auersus, nihilominus opinor habentē facultatem legitimādi ex delegatione principis, non posse dispensationem ad aliquem actū illegitimo concedere, quia nō est hec cōmissio principis ad actū magis odiosum, qualis est dispensatio extendēda, q. Soc. sensit cōs. 246. col. 3. vol. 2. Ale. cons. fi. vol. Alcia. in d. l. 2. in princ. nu. 51. ff. de ver. obli. Cæpo. caut. 214. ex quo subinfert q habens a principe pātē legitimādi, nisi aliud de mente principis constat, nō poterit legitimare filios spurios, sed tm naturales, cū legitimatio ista filiorū superiorum sit potius dispēsatio, q vera legitimatio dicenda, & actus hic erga spurios sit magis odiosus, quā erga naturales, vt superius explicauimus, ēt si Ant. huic vltimę conclusioni aduerset in di. c. per venerabilem. nu. 4.

Porro quamuis ipsa potestas legitimādi aut dispēsandi sit fauorabilis, & tanq̄. principis beneficium, extendēda, ac late intelligenda, ipsa tm dispensatio odiosa est, atq; strictē interpretāda. tex. in c. 1. 2. & fi. de filijs ꝑsbyt. in 6. ita vt in ea locus nō sit argumento à maiori ad minus, c. cui. de non faciendo tali. de ꝑsb. in 6. c. fi. de transl. epi. co. vel electi. Io. And. in reg. ea q̄ de regu. iur. in 6. dicens, q ex dispensatione monacho concessa, vt possit beneficiū cum cura animarum obtinere, minime potest simplex beneficiū possidere, vñ legitimatus tanquā incestus, non censet effectus legitimus sit tm adulterinus sit, quāuis maius vitium ex incestu, q̄ ex adulterio oriat, quā opinionē cōem esse constat, ex Abb. & Felin. in c. fi. de fimo. co. Feli. in c. postula. fi. de rescrip. nu. 10. & sequenti, atque ita in spē fatentē Deci. in d. §. de adul. te. nu. 10. & Galiaul. in d. l. 2. col. 4. Quibus suffragat q lex q oībus est æqua, si odiosa, aut correctoria sit, est ualde restringenda, quanto magis concessio, & dispensatio particularis, q odiosa est, & ius ipsum violat, erit strictissimē intelligenda. Vnde plura cessant, quæ contra communem adducit Dec. in d. §. de adul. & idē in cap. quia in tm. de præben. dicens in ipsis dispensationibus procedere argumentum a maiori ad minus, quæ iō nō repeto, q loquantur in concessionibus à lege, vel canone inductis, non in his, quæ à principe priuatim fiunt.

Subsequit nunc q̄stio illa, quis nam possit illegitimos natalibus restituere, vel legitimos efficere? quā materiam

teriā diligēti' ingrētes sequētib. cōclusionib. exponim'

12 Prima cōclusi. Ex matrimonio prohibito iure canonico, rñ dispensatione Rom. Pont. contracto, proles suscepta legitima prorsus est, ēt quo ad munera, & bona ciuilia apud Regios iudices. c. referente. vbi gl. verb. promissionē, qui filij sunt legit. Marti. Laudens. in tracta. de legima. verti. saluo nunc tantori consi. fol. 3. Nec quisquam erit, qui hoc in dubium vertat, cum hæc proles ex matrimonio legitimo sit suscepta, eo quod fuit ex Romani Pontif. licentia contractum.

Secunda conclusio. Contracto matrimonio, & ex eo prole suscepta, si dubium sit an illud matrimonium legitimū fuerit, & Papa id legitimū esse pronūciauerit, ꝑ les illa oīno legitima est rōne matrimonij quo ad vtrā que iurisdictionē. c. q̄ nobis. q. filij sint legitimi.

Tertia conclusio. Roma. Pontifex legitimū efficiēs 13 matrimoniū prius in gradu consanguinitatis vel affinitatis ꝑhibito cōtractū, legitimare censetur prolē ex illo matrimonio susceptā ante eiusdē approbationē, si eius mentio principi fiat. Princeps. n. qui matrimoniū ratū habet, ita id coniugiū approbat, ac si ab initio nulla extante prohibitione contractū fuisset, igit consequens erit, etiā prolē coniugio adherentē legitimā esse. Ex eo ēt q̄ legitimum constituit illud matrimonium idē efficit, ac si à tēpore contractus legitimaret. Abb. in d. c. p venerabilē. nu. 22. Io. Andr. Card. Anchar. & Præp. ibi fol. 15. col. 1. Anto. de Rosel. in tract. de legitimatio li. 2 col. 6. Nic. de Vbald. in tract. de successio. ab intesta. f. 11. col. 3. Ex quibus secus erit dicendū, vbi Ro. Pont. nō legitimaret matrimoniū contractū, nec dispensaret, vt ab initio contractus legitimum censeret matrimoniū, sed tm cōcederet licentiā contrahendi matrimoniū illud, vel perseuerandi in iā cōtracto, quibus casibus, ēt si ꝑ lis susceptæ mētio fiat, nō vī eā legitimā reddere, q̄ ex presse not. Bal. cons. 129. 3. vol. Ant. de Rosel. d. li. 2. col. 4. Guliel. Bar. & Albe. in l. Paul. q̄ alias incipit, eum qui. ff. de stat. hom. Iaso. in. l. si is qui ꝑ emptore. ff. de vsuca. nu. 122. Nic. Boe. dec. 264. nu. 25. Nisi proles in spē legitima efficiat, vt Abb. scribit apertē in c. tāta. nu. 14. & ibi Car. 1 fi. & id alij Do. sētiūt, atq; tūc erit illi hęc legitimatio fi iorū cēsēda eo iure quo cēseret si eēt facta à R. Pō. leparati absq; mrimonio, cū rōne mronij facta n fuerit.

Quarta conclusio. Nullus princeps pōt natalibus re- 14 stituere, vel legitimum efficere sibi nō subditū, quo ad bona alterius imperij, aut regni limites existentia. etiā ex consensu eorū, quibus ꝓiudiciū ex legitimatione fit q̄ conclusio probat in c. p venerabilē verti. in super. qui filij sint legit. vbi. 2 o. p. ꝑtinet ē legitimare filios regis Frācię, quia id fine alterius iniuria, cū Rex Franciæ quo ad tēporalē iurisdictionē nulli sit subiectus. Deinde ius legitimandi cōpetit Regi, vel principi, cui legitimandus subest, in signū subiectionis. d. c. p venerabilē. & auth. quib. mo. natu. effi. sui. §. illud. hęc vero, q̄ ita prīcipi referuant, nō pōt ei subditus ab eo tollere, q̄ principi inferiā maximā irrogaret, igit legitimatio nō tenet vti censent. Anc. cons. 330. Abb in d. c. p venerabilem. nu. 23. & ibi Ant. 4 col. Io. Crot. in d. §. & quid si tm. fol. vl. ver. secundus casus. Dec. cons. 150. Ale. cons. 67. 1. vol. col. fi. dicēs hāc opinionē cōem esse, idē fatet Dec. cā secutus cons. 557. Cui accedit q̄ notat Dom. in ca. cū ex eod. in gl. subiectos. de electio. in 6. dicens, ēt ergā subditū nō posse quē exercere voluntariā iurisdictionem respectu rei, q̄ extra ipsius iurisdictionē existit. q̄ explicat Ludouic. Gomez. in c fi. §. fi. num. 61. de const. in 6. Nā quē quidā existimant iurisdictionē voluntariā posse extra territorium exerceri l. c. C. de emancip. li. 12 ff. de offi. ꝓ cons. 181. in 1. fi. col. 2. ff. de iurisdictione. quā sententiam. merito igitur inter ꝓpios subditos, vel eos, qui pro prio consentio possunt prorogare jurisdictionē, & quo ad bona intra territorium eiusdem existentia. c. nouit. de offi. lega. Bal. in l. 1. C. de iure aure. anul. col. fi. Vñ hęc 4. conclusio recipienda est, etsi Bal. in pœmio. C. col. pen. contrariū teneat. Ang. ēt consi. 350. nu. 7. Nic. de Vbal. de successioni. ab intesta. fol. 11. col. 3. Deci. obiter tū. consi. 52. nu. 1. & consi. 55. nu. 7. Ant. Rosel. li. 2. de legitimatio. col. 4. & c. 2. eiusdē li. 2. col. Etiā li Crot. in d. fo. vlt. dicat esse cōem opinionē, posse a principe cōcedi legitimationem his, qui subditi non sint, etiam rōne bonorū extra ipsius principis iurisdictionē existētiū 16 mō ad sit consensus illorū, qb. talis legitimatio ꝓiudicat

Quinta conclusio. Roma. Pontif. ex causa ardua, & q̄ fidei, religioni Christianæ, vel reipublicæ vtilitatem ꝑ se ferat, poterit legitimum efficere eum, qui principi seculari subiectus sit, etiā quo ad bona, muneraque temporalia obtinenda. ex d. c. p venerabilem. fi. col. vbi probatur, Ro. Pont. habere iurisdictionem in laicos casu aliquo, & eam posse exercere, etiam quo ad temporalia licet illi laici sint Cæsari, vel Regi subiecti.

Sexta conclusio ex quarta deducit. Princeps 17 potest subditum sibi, in alieno territorio existens legitimare, vbi nullus est citādus, vel is, qui citādus est absq; citatione legitimationi cōsentit. qd cōstat ex his, q̄ in 4. conclu. diximus. Et oīno locū habet hæc assertio, etiā quo ad bona intra alterius principis territorium existentia, mō ꝓ iudiciū aliquod nō fiat subdito alterius principis, quia hic principaliter ꝓpria legitimatur, quā res ipsę sequūtur quocūq; loco existentes. ita Ro. consi. 39. col. 2. Dec. optimē consi. 207. argumento assumpto ex his, q̄ notat Bar. in l. legitimos. col. 1. ff. de legit. tut. facit l. pp litem. §. licet. ff. de excu. tut. idem not. Ludou. Gomez. in d. §. fin. a. nu. 61. intell gens Dominic. contrarium ibi dicentem, quādo principaliter circa rē existentem in alieno territorio disponitur, atq; legitimatio fit. Hic vero principaliter circa personā actus fit, quā res illæ sequuntur. 18

Septima conclusio. Sicuti imperator non pōt legitimare proprios subditos quo ad munera ecclesiastica, licet quo ad temporalia hoc valeat efficere, gl. recepta cō muniter in c. lege. 10. di. & in c. offi. lix. dist. ita nec Papa pōt legitimare quo ad bona prophana, muneraque ciuilia, sibi non subditū cī ciuilis iurisdictionis. gl. in d. c. p venerabilem. Nic. de Vbald. in trac. de succe. ab inte. fol. 11. col. 3. Ant. nu. 11. in d. c. p venerabilem. dicens illum tex. sing. esse in §. insuper. quo ꝓbatur hæc opinio, etiā si in initio c. lapsus ei aduerletur. eādem opinionem asserit Abb. ibi nu. 22. gl. reg. Cancl. 48. Io. Crott. in d. §. & quid si tm. fol. pen. vers. 3. quæritur. Thom. Ferrar. caute. j. dicens hanc opinionem esse cōem, quā in praxi seruari scribit Abb. in d. nu. 22. & Guliel. Bene. in c. Raynuntius. de testa. in verb. & vxorem. nu. ne. 197. quibus ad libenter addiderim, legitimatum a principe seculari consequi omnino ius patronatus ecclesiasticum cōpetens hæreditati, cuius ipse fuerit capax. ob illā secularis principis legitimationē, sicuti in hac specie notāt Præpin. d. c. leg. col. 6. Rochus Cur. de iure patronatus in ver. cōpetens qō. 2. & Cæsar. Lamberti. j. li. de iure patro. 2. par. q. 2. ar. 29. quo in loco adductis viginti rationibus eam opinionem communem esse profitetur.

19 Octaua cōclusio. Ad principem secularem expectat legitimum efficere filium clerici, etiā in sacris cōstituti quo ad successionem hæreditariam in bonis patris, & quo ad munera ciuilia, ea rōne, q̄ legitimatio sit actus ipsius principis. Bart. & alij in l. Gallus. §. fortitan. ff. de li. & posth. igitur ab ipso principe in filiū laicū alicuius clerici exercenda est, qua ratione hanc cōclusionem tenent Paul. in l. si quis posth. in princ. ff. de liberis & posthum. Calderi. cons. 1. qui filij sint legit. Socin. cons. 47 in 4. volum. dicens opinionem esse communem, quam idem Socin. sequitur in dicto §. fortitan. fina. colum.

optimus tex.in authen.quibus mod.natur. effic.fui.§ il lud.Sed econtrario hoc casu legitimandi ius ad Romanum Pontificem pertinere,suadet ratio. Hic enim filius legitimus sit,vt in bonis clerici succedat, sed bona clericorum sunt à iurisdictione Regum, & imperatorum exempta.Abb.in c.eccles.de consti.col.antepenul. igit Romano Pontifici hoc ius cõpetit nõ imperatori. Præterea pater debet legitimationi consentire,tñ cleri cus,etiam sponte nõ põt coram laicali iudice causam aliquã tractare.c.si diligenti.de foro compet. ergo non videtur à principe laicali hanc natalium restitutionẽ peti posse,ꝙ tenet in hac specie Domi.in c.§.de iudi.in 6.idẽ in c.quo iure.8.di.Soc.parum sibi constans, cons. 65.2.col.3.vol.sentit Alex.in consi.§7.2.vol.col.3.inci pienti,Vbi codicillis late Pau.Parisi.consi.2.nu.23.li.2 Et licet Io.Crot.iu di.§.& quid sit tñ penul.col.minime fuerit ausus certam in hac qõne sententiam eligere & tutius sit ab vtroque principe hanc legitimationem exigi,ego tñ vt libere,quid sentiam,exponã,opinionẽ primã,q & cõis est,veriorem esse existimo;cũ nulla sit iurisdictio hoc casu in clericum exercenda,& ipse legitimandus laicus sit,atque ipsa bona prophana sint,& secularia.Imo eadem rõne idẽ erit ẽt si filius sit clericus. Tametsi fatear hoc vltimum satis dubium esse.Nam & Dec.consi.150.late ꝓbare nitil,clericum ẽt minoribus ordinibus ꝓditũ à principe seculari legitimari nõ posse.Sed quo ad bona ex redditibus ecclesiasticis acquisita,adhuc opinor veriorem esse Dominici sententiã.Sic Io.And.in di.c.p venerabilẽ,sctibit,principẽ secularem posse legitimare filium sacerdotis quo ad bonorum patrimonialiũ successionẽ,ꝙ approbãt Præp.ibi,§ quod autem.colu.78.& Cæsar Lambertinus de iure patron. lib.1.2.parte,quæst.2.artic.29.nume.17.

20 Nona cõclusio.Princeps,ſq alteri nõ subest causa civilis iurisdictionis,põt ꝓprios legitimos efficere ex naturalium restitutione veluti proprios subditos. tex.in d.c.p venerabilẽ.§.insu p.quẽ ibi Abb. dicit singula.ẽt si Ias. cõtrariũ ex eod.tex.adnotare conet in l.q iurisd.ff. de iurisd.om.iud.Nec mirũ,cũ & gl.illũ tex.male intellexerit.

21 Decima conclusio.Is,ſq Cæsari, vel Regi subest,& ab eo potestatẽ habet legitimandi,nõ põt proprium filium legitimare,absq; peculiari ad id impetrata licẽtia gl.in di.ca.p venerabilẽ.in verb.Regi, ibidẽ cõiter approbata,vt testat Deci.in c.3.de probatio col.antepen. idem in di.l.qui iurisdictioni.vbi Ias.eandẽ opinionem notat & sequit.ꝙ probat in di.c.per venerabilem, etiã si contrarium velint Anan.& Ludouic.Bolog. consil. 29.gl.tamen. hanc opinionem communem nõ probat, quia loquitur in principe,qui superiorem aliquẽ in temporalibus non habet,nili notetur argumẽto à fortiori.

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *In petitione legitimationis,'est principi exprimenda qualitas filij illegitimi.*

2 *Non est satis ,si exprimatur ipsum filium esse spurium, sed est ipsum natuitatis vitium in specie exponendum.*

3 *In petitione legitimationis,an sit principi exprimendum, filium ex duplici adulterio natum fuisse?*

4 *In petitione legitimationis est designandus ipse gradus, in quo commissus fuerit incestus.*

5 *In petitione naturalium restitutionis,oportet principi exponere,an parentes illegitimi possint matrimonium contrahere.*

6 *In rescripto legitimationis,qualiter sit legum, & canonum derogatio facienda.*

7 *Ad legitimationem,quæ sit vnius parentibus an sint vocandi ipsorum parentum cognati, & agnati.*

8 *Ad legitimationem, an sit vocandus substitutus sub ea conditione,si sine liberis institutus decesserit?*

9 *Ad legitimationem,quæ sit mortuis ipsis parentibus, an sint vocandi agnati,& cognati?*

§. NONVS.

ERVM expdictis emergit alia qõ. qualiter sit impetrãda,seu petẽda legitimatio, vt tuta sit. In quo † illud inter oẽs cõuenit,has legitimatiões rescripto principis ad iuris derogationẽ cõcedi,tõ in eis principi exprimẽdũ est id,ꝙ mouere posset principẽ ad denegandã pdictã naturalium restitutionẽ, vel eã auertere à facili & forsan neglecta,ac minimè circũspecta cõcessione.c. postulasti. de rescrip.quẽ tex.dicit ibi Abb.singular.& Corne.34.in 1.vol.col.1.Ias.consi. 105. vol.1 .explicant latè F.Im.col.3.& Deci.in di.c.postulasti.Forsan etenim si id,ꝙ tacet,principi esset denunciatum,cõcessisset petita,certis legibus, aut ꝓmissa aliqua causæ cognitione,q animũ quietũ redderet. Vã qualitas ipsius filij an sit naturalis,vel spurius,est exprimẽda, vti ꝓbat tex.melior iuris ẽm Pau.ibi in l.sed si hac.§.patronũ.ff.de in ius vocan.& in c.p venerabilẽ.col.pen.& fin.qui filij sint legit.Oldr.consi.157. Alber. in rub.C. de nat.li. Bal.in l.eã quã C.de fideicõ.nu.38 .Nicolaus de Vbald.de successi.ab intest.fol.10.col.4.Ant.in d.c.p venerabilẽ nu.15.& ibi Abb nu.17.Anto.Rosel. de legitimatio.fol.74.c.de.cã formali.col.3.& esse hanc communẽ testat additio ad Marti.Laud.in tract. de legitimat.fol.paruo 10.col.1.quorũ omniũ rõnes,si diligẽter examinaueris,senties qualitatẽ vitii,ꝙ filius hẽt,exprimendã fore,siquidẽ oĩa eo tẽdunt,vt principi cõperta sint ea,q possunt ipsum à concessione retrahere vel inducere ad diligẽter,& circũspectè cõcedẽdũ,re pri' maturè pẽsata.Ex qbus aliquot sunt ĩ hac materia notãda

1 primùm,nõ satis esse in hac naturalium restitutione impetranda principi exponere,† legitimandũ esse spuriũ,

2 sed necessariò id exigi, vt vitiũ, qđ is filius in cõceptione contraxit in spẽ exprimatur, an.ſ.sit ex moniali natus,sicuti voluit optimè Lud.de Sard. in tract.legit.fol. 13.col.4.atq; idem erit, si pater sit in sacris constitutus, nionachusve,nec sufficere dicere eum esse spurium.

Secundo hinc opinor esse notandũ, in impetrãda dispẽsatione esse prorsus dicẽdũ,an ille filius illegitimus, sit adulterinus,an incest',qđ no.Abb.in d.c. p venerabilẽ.nu.17.si ei' verba rectè cõsiderent,& id seruari in curia fatef Nic.de Vbald.Rotę auditor,in d.fol.10.col.4.

3 Tertiò,ex eadẽ radice aduertẽdũ est, qđ si filius naturalibus restituẽdus sit natus ex duplici adulterio,i. ex cõiugato,& cõiugata,erit hoc duplex vitiũ principi exprimẽdũ.Oldr.cõs.147.Alber.in d.rubr.C.de nat.li. Præp. in d.c.p venerabilẽ. fol.12.col.4. Ferd.Loazes Eps Illerdẽsis in tract.de matri.dubio 10.col.2.dicẽs hãc opinionem cõem esse. Quo fit,vt Ang.opinio consi.204. vera non sit,vbi dixit filiũ esse verè legitimatũ, ẽt si principi tñ id notũ fiat,eũ esse adulterinũ,cùm tñ natus esset ex coniugato,& coniugata.quam opinionem sibi contrarius sequit Præp.in d.c.per venerabilẽ.q.4. col.5.Vnde Oldr.opinio verior est ,ẽt si facta foret principi gñalis mentio,illum.fieſse spurium,quod Abb. probat in d.c. per venerabilem.nu.17.quidquid in hoc vltimo cõtra teneat Deci.consi.338.colum.3

4 Quartò,his rectè præuisis,† necessarium esse arbitror,ꝙ filius natus ex sorore,vel ex filia,ex nuru, matre, vel fratris vxore,si velit à principe tutam & validam legitimationem obtinere exprimat omnino gradũ illũ ex iltis, qui eius conceptionẽ dehonestauit.Nec me latet Caie.

2.2.q.154.ar.9.probare,oẽs incestus esse ẽiusdẽ speciei. Negari tñ non põt, hanc qualitatem posse principem mouere ad denegãdam hanc natalium restitutionem.

Quintò,ex his patet verã nõ esse opinionẽ Bal.in l.si qua illustris.C.ad Orfici.q ipse repetit in c.1.§.naturales si de feud.fuer.contro.inter domi.& agnat.vas.dicẽs in impetrãda legitimatione sat is esse exprimere filiũ spuriũ esse,quem sequitur Præpo.in d.c.p venerabilẽ.4.q. Dec.consi. 55.col.2, & consi.338. col.3. idẽ voluit Io. And.in c.fi.de filijs presbyte.quorũ opinionẽ eam secutus dicit esse cõmunẽ Ias.consi.11.3.vol.col.3. & fi. Non .n.video,cur isthæc opinio sit admittẽda. Nec mihi satis cõpertũ est,eã ita frequẽter receptã esse,vt cõis censenda sit. Posset fortasis ꝓcedere, vbi princeps legitimationẽ cõcederet alicui illegitimo,ex coitu quocũq; natus fuerit.Nã hęc principis verba eius mẽtem magis aperiunt.vt not. Paul.de Cast.in cõsi.31. vol. Præp.in d. c.p venerabilẽ.fol.11.col.3.Ludo.Gozadi.consi.85.nu. 4.Tametsi adhuc opiner,hanc sententiã tutã non esse, & ita eã reprobat.Nico.de.Vbal.in.in tra.de successio. ab intest.fol.10.col.4.Saltẽ seruãda nõ erit,qñ vitiũ est atrox,nempe coitus cum moniali,matre,sorore, aut filia,atque semper ipse consulerem omnia principi exponenda fore veraciter,& in specie.

5 Est itẽr in impetrãda hac naturalium restitutione principi narrãdum,atq; denuntiandũ,parentes ipsius filij illegitimi coniugium posse honestè cõtrahere,atq; eo subsecuto ipsum filiũ posse legitimũ fieri.Est.n.necessarium ꝙ princeps hoc non obstãte ipsum filiũ legitimet. tex. in authen.quib.mod.nat.effic.leg.§.si igit licentia. vbi gl.quã Bal.in c.per tuas.dẽ matio.& obed.notat,& Hippo.ling.130.dicit eã sing.Cæp.cant.221.Ant. Rosel. de legit.2.li.c.de cã formali,in prin.& Ias.in l.Gal.§.& qđ si tñ.nu.107.ff.de lib.& hosth.qđqđ ĩ hoc dicat Ludo. de Sardis,in trac.legitimatio.tit.de legi.p rescriptũ.q.5

6 Postremo est notãdũ, tan in rescripto legitimatiõis requirat clausula,non obstãtibus legibus contrariũ disponẽtibus.Et cõstat,rescriptũ principis concessum cõtra legẽ aliquã q futuris principum concessionibus, ac priu legijs minimẽ derogat,hac clausula nõ indigere, nisi rescriptũ id graue dãnũ alteri irroget, quo casu dicta clausula sufficit, & est necessaria, ꝙ si lex,cõtra quã rescriptum cõcedit, futuris his cõcessionibus derogat, atq; id rescriptũ graue dãnũ alteri inferat, indiget clausula,non obstante lege cõtrariũ statuẽte,ipsa lege nominatim expressa,sed si id ꝓiudiciũ graue non sit, sit erit generalẽ adiicere clausulã,non obstãtibus qbuscunque iuribus contrariũ statuentib,Hęc not. Alex.consi.187.in 5.vol.cuius distinctionẽ sequit dicẽs eã cõmunẽ esse Ludo.Gomez.in c.1.de consti.in 6.nu.104.ex qua opinione ipse infert,in rescripto legitimatiõis nõ esse necessariũ expresse tolli.§.fi.in auth. quib.mod.nat effi.sui. qui futuris cõcessionibus derogat,in spuriorũ legitimatione,sed satis esse subijci clausulã generalẽ, nõ obstãtib. nisi graue fieret alteri ꝓiudiciũ ex hac naturalium restitutione,quã opinionẽ in curia Romana seruari,& cõmunẽ esse asserit Nic.de Vbald.in trac.de succ.ab intest. fol. 11.col.1.ex qbus plura intelligẽs,q Dec. not.consi.10.latius Feli.in c.nõnulli.de rescri.Quib.ego addo in rescripto principis,quo filius legitimatẽ aduersus ecclię vniuersalis cõciliũ inserẽdũ esse clausulã,q expresse ipsius cõstitutionis mẽtionẽ faciat.ex decisione Archi.in c.1. de cõsti.in 6.quã seqt Soc.consi.65.col.fi.3.vol.& Gomez. in d.c.1.nu.179.Paul. Parisi. cõs. 1.nu.30. li.2.quã opinionẽ melius,ac exteris diligẽtius explicat Iacobatius li.5.de cõcil.ar.18.quo in loco expressim asserit satis esse dicere,nõ obstãte quacũq; lege cõtrariũ disponẽte, ẽt in cõcilio generali statuta.cãdẽq; opinionẽ Archidiaconi totus mundus recepit, vt vtar verbis Felini in d.c. non nulli.col.3.Vñ in hac materia erit hoc notãdũ,ad legitimationẽ,q fiat cõtra cõstitutionẽ. c. cũ inhibitio.§.1. de clãdestinis despõs.atq; alia ecclię vniuersalis statuta.

7 Cæterum hoc in loco qritur à multis,an in legitimatione concedenda à principe,sint cognati,agnatiue ipsius parẽtis,vocãdi in quo sit prima cõclusio.Legitimatio filii,q ipso patre viuente impetrat, optimè expedit absque alicuius citatiõe,mõ patris cõsensus accedat.& ꝓbat,qa ipse pater põt liberè bona ꝓpria distribuere, igit nulli facit iniuriã,si propriũ filiũ cõsentiat à principe legitimũ fieri.Bar.cõmuniter receptus in l.Gal.§.& qd si tñ.ff.de liber.& posth.fi.col. Deci.cõl.338.col. fi. quã opinionẽ fatef esse cõmunẽ idẽ Deci.consi.55. col. 1.& 3.& idẽ consi.367.col.fi.And. Tiraq.in l.si vaquã. C.de reuocand. donatio.in verbo , fuscepcrit.nu.53.& Nico.Boer.decis.122.q dẽ sententia procedit , etiã si filius legitimus efficiat quo ad feuda in ꝓiudiciũ agnatorum,ut consulendo respondit Alber.Brunus cõsi.1.cui consentiunt duo proxima responsa ibidẽ typis excusa.

Ex quo infert primò,filiũ naturalẽ nõ posse legitimari à principe etiã viuente,& consentiente patre, nisi filij naturales ; & legitimi ipsius patris vocentẽ, cũ eis fiat maximũ ꝓiudiciũ ex hac legitimatione, cuius ꝓiudicij rõ habenda est ex eo,ꝙ legitimi eis debita diminuitur Bal.in l.nam ita Dinus.ff.de adoptionib. Alex.in l.ex facto.ff.de vulg.nu.25. Andr.de Isernia in c.1.§.naturales. si de feudo fuerit cõtrouers.in dominũ,& agnat. vasl. habẽt etenim filij,patre etiã viuẽte ,in eius bonis spẽ ꝓ batilsimã.l.in suis.ff.de liberis & posth. Hæc.tñ conclusio est intelligenda ad hunc effectũ, vt principi sit omnino facienda mẽtio horũ filiorũ naturaliũ si nul, & legitimorũ,alioq legitimatio erit surrepticia,nec valebit fiqdẽ eẽ legitimãdi filios à lege illa potissima iudicanẽ, ipsum patrem legitimã ꝓle carere.§.si qs vero filios nõ habẽs.in auth.quib.mod.natur.effici.sit. & hoc ipsum eleganter,ac satis expresse in hac specie tradit Dec.cõs. 85.col.pen.licet Freder.cons.57.cõtrariã sentẽtiã ĩ hoc veriorẽ esse existimet.Verũ si facta mentione legitimę, & naturalis ꝓlis,adhuc prĩceps,ẽt eis nõ vocatis , filios illegitimos natalibus restituat, etiã si malè faciat , valet tñ legitimatio nõ tm quo ad statum integrum ipsius filii,sed etiã quo ad successionẽ in ꝓiudiciũ prolis naturalis,simul& legitimæ.ut not.Alex.cõs.187. & 188.5. uol.col.1.Io.Crot.fol.12.& Caro.Ruin.fol.fi. in d.§.& qd si tm ubi Ias.nu.96.dicẽs hãc opinionẽ cõem eẽ, eã seqſ,& nouissimè Emanuel à Costa Lusitanus in eod.§ & qd si tm.2.parte,nu.132.qui nu.141.diligenter tradit, quid dicendũ sit,si pater illegitimi parentes habeat,nõ tñ liberos. Hac tñ rõne, ne tm ꝓiudicium legitimis & nateralibu.liberis fieret,Regia lege Taurina cauef,legitimatos per rescriptum principis,nullo pacto ad successionem cum legitimis, & naturalibus fore admittendos,quod ipsa l.9.& 12.aperiẽ probatur.

8 Secundo,infertur ad legitimationẽ alicuius citãdũ esse substitutũ sub illa cõditione,si sine liberis institutus pater illegitimi decesserit,cũ legitimatus hũc substitutũ excludat,ut alibi docuim'.Illa etenim bona , q pater obtinet,nõ sunt eius liberæ dispositiõi subiecta,sed omnino sunt restituẽda substituto.Hãc igit illationẽ ꝓbat Anch.consi.127.Alex.cõs.67.in 1.uol.& est cõis opinio ẽm Dec.cõs.85.col.penu.& Crot.in d.§.& qd tm.fo.12 col.2.qui eã sequitur Ias.tñ ibi col.pen.cõtrariũ tenet, ex eo,ꝙ si uera esset cõis opinio,nũquã locus esset legitimato,excluso substituto,cum substitutus vocatus minimẽ contenti et restitutioni natalium.Ego uerò non consulerẽ principi,ut illegitimũ legitimũ efficiat in ꝓiudiciũ substituti.nihilominus tñ cõsentus substituti nõ erit necessarius,ẽt si citãdus sit,uñ cessat rõ Ialo. Cuius opinio,etiã si uera foret aduersus cõem , non tñ negat

in rescripto legitimationis fore necessarium mentionem huius substitutionis,quod Carolus Ruinus sensit in d. §.& quid si tantum ad finem.

Porro,quod mò diximus,viuente patre, legitimationẽ fieri posse,non vocatis ipsius patris intestati hæredibus,seu successoribus,est etiã intelligendum,si mortuo patre legitimatio fiat,ex præuia tñ ipsius patris voluntate q̃ Bar.uot.in d.§.& quid si tantum.in fi.quem alij ibidem sequuntur,probat tex.in auth.itrẽ sine.C. de natur.li.Bar.in l.2.col.3.ff.de vulg.Regia l.6.tit.5. parr.4

9 Secunda principalis conclusio.Mortuo patre filij nõ possunt à principe legitimari,nõ vocatis ipsius intestati patris successoribus,quibus iã ius succedendi est delatũ Bar.& alij in d.§.& quid si tñ.ad finẽ.Abb.in d.c.p venerabilẽ.nu.29.nisi cõstet ex principis mẽte ipsum omnino velle successoribus p̃iudiciũ inferre,in intestati p̃pinqui bonis,quo casu principis voluntati deferendum esse,ipse Bar.voluit p l.2.ff.de nata.rest.idem notat Ant. in d.c.p venerabilẽ.& ibi Abbas.à quorum sententia, quia cõis est,nõ oportet recedere ẽm Ial.in d.§.& quid si tñ.col.fi.& Crottum ibi fol.1.col.2.vterque tñ eã improbat,exigens citationẽ horũ,q̃ patri ipsius natalibus restituendi,iure optimo successores exiliũt ex eã illa, q̃ testatus decesserit.Sed tñ ẽt Ial.& Crotto retragãtibus Bar.sententia admittit,qñ hæreditas,nondũ est adita, alioq; si adita sit hæreditas,opinio Bar.foret iniqua,ẽt si possessio nondũ apprehensa fuerit,Paulus Areti.Alex. Socin.& Ruinus in d.§.& quid si tñ.col.fi.ex quibus Ruinus hunc intellectũ ad Bar.assertionẽ,cõem esse profitet,idẽ asserunt ibi Gallias,col.fi.& Io. Crottus fol.12. col.1.& ibidẽ Emanuel à Costa Lusitanus.2.parte,nu. 174.quia princeps pòt tollere ius alicui acquisitũ ex delatione iuris ciuilis.Sed huic opinioni Bar.ita intellecte optimè,ato, eruditè acerrimo ingenio,quo p̃ditus erat, refragatur Fortunius in d.§.& quid si tñ.col. 132. negans pulchris orationibus,principẽ posse mortuo patre intestato,eius illegitimũ filiũ natalibus restituere in p̃iudiciũ successorũ,quib.est delata ĩtestati hæreditas,q̃ uisadita nõ sit.Cui' opinio apud mẽ plurimũ sẽp valuit

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM

1 *Clausula,sine præiud.eo.successorum quibus hæreditas intestati parentis defertur,adiecta legitimationi filiorum quæ operatur?*
2 *Legitimatus rescripto principis an sit nouus,non parentibus,sed & cognatis,& agnatis legitimus effectus?*
3 *Legitimatus rescripto principis admittitur ad successionem ex regia lege.*
4 *Legitimato an concedatur quo ad Cardinalatum dignitatem,& quo ad Prætorium Rotæ.*
5 *Legitima o patre, an nepote ex eo aui censeantur legitimi?*
6 *Dispensatio 4. extendatur ad consequentia?*

§. DECIMVS.

1 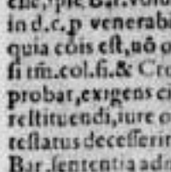 OLET in hoc codẽ tractatu dubitari,requenanã intellectũ,aut effectũ habẽtibus illis verbis q̃ opponunt in rescripto,quo quis legitimus efficit,sine p̃iudicio eorũ,qui intestatò successuri sunt,eã etenim clausulã in his rescriptis inseri iubet Reg.Cãcell.48.Eius ergo intellectus erit,vt legitimatus cõcurrat cũ legitimis,& naturalibus,nõ ut auferat successoribus intestati patris hæreditatẽ,ante legitimationẽ eis delatã,authore Alex.cõsil. 88.5.vol.Cuius opinio cõmuniter reprobat nec iure admittẽda est.Ideo ipse Alex cõsil.187.col. 2.vol.5.q̃si Anchar.cõsil.153.aliter dicta verba legitimationis intellexit.l.vt legitimatus præferatur omnibus successoribus intestati parentis,exceptis filijs legitimis,& naturalibus,quib.exiliẽtib.legitimatus succedit ex testamẽto,mò legitima pars debita ipsis filijs legitimis & naturalibus no diminuat,sequit eã Io. Grottus l d.§.& quid si tñ.fol.12.col.2.& Anto.Capicius decisiu. Neapolitana 22.idẽ notat Paul.de Castr.in d.§.& quid si tñ.col.pen.quorũ opinionẽ cũ prius dixisset cõem esse Hieronymus Ciratus cõsi.63.col.pen.li.1. tandẽ subdit se dubium esse,an vera sit cõis.[Eã tñ admittunt & sequunt Angel.cõsil.364.incip.visto puncto,Paulus cõs. 27.lib.2.& Alcia.in rub.de liberis & posth.nu.13.]

Verum videpleroſq;in hoc conuenire,vt legitimatus ex ꝓdicta clausula minimè admittat,ẽt ex testimẽto,in p̃iudiciũ legitimorũ filiorũ, quo ad eorũ legitimam.q̃ & Socin.notat consi.95.4.vol.col.7.idẽ Soc.cõsil.41.vol.3.col.4.maximè col.fi [Qui & Paulus in d.cõsil.27.li.2.Corne.cõs.3.li.1.Alciat.in rub.de li.& posth. nu.14.& Felin.in c.cum olim.de restudi.col.pen.asseuerant,filiũ legitimũ apposita hac clausula,nõ succedere cũ legitimis patri intestatò,q̃ fere oẽs fatentẽ.] in cæteris so.tan opinio Ancharani procederet,ex eodẽ Soci. qñ esset clausula ita concepta,Sine p̃iudicio legitimorũ hæredũ.& quãuis Gratus d.consi.63.col.pen hanc differentiã improbet ex l.2.§.de illo.ff.p̃ socio.vbi legitimi heredes dicunt qui,unque intestato succedunt, tñ ex principis mente & ex potiori significatione,hac in re vt ꝓbabilis ꝓdicta verborũ distinctio.Nã ꝓdicta clausula,Sine p̃iudicio successorum patris intestati, hoc inducere vt,vt legitimatus ex testamento admittat,attñ mortuo patre intestato,excludat ab agnatis & cognatis intra quartũ gradẽ,cæteros vero uxorẽ & fiscum ipse filius excludat.ita notat Nicolaus de Vbald.in tractatu de Ecclesiis,ab intest.fol.12. col.3.& 4.Corne.consi.3 in 1.vol.quã opinionẽ dicit cõem eã secutus Dec.cõsi. 338.col.2.idẽ Dec.cõs.393.co.2.[Soc.Iunior cõs.97.nu. 43.& consi.120.nu.21.l.2.& ante eos Marianus Soc.cõs. 212.col.pen.& ꝑter hos]Parisi.14.lib.1.nu.44.Soc.cõs. 95.col.5.vol.4.idẽ Soc.in d.§.& quid si tñ.num.21.ubi subdit ita legitimatũ ẽt rumpere patris testamentum, si sit institutus hæres aliquis extraneus à cognatione patris.[Extraneum aũt hoc in casu intelligo eũ, qui filiũ legitimatũ non posset iure sanguinis ab hæreditate patris excludere,ex eodẽ Soc.consi.95.nu.29.Ang.consi. 364.Nicolaus de Vbaldis in d.fol.12. Stephano Bertrando consi.160.col.2.l.3.huius uero opinionis examen diligentius constabit ex probatione rõnis,quã Soc.addu cit,q̃ latè discutit à Roma.in Lut liberis.col.2.C.de collat.Alex.& alijs in d.§.quid si tñ latius ab Alberto Bruno in trac.de statutis exclud.fœmi.ar.10.q.4.ex quibus sortasis dubia videbit quibusdã Soc.& aliorum sententijs,ut tandẽ si ius hac adiecta clausula legitimatus, non possit rumpere patris,testamentum,ẽt si extraneus alioqui non successurus ab intestato hæres fuerit restitutus, q̃ tenuit constanter in signis Doct.Petrus à Perusio,cuius Nicol.de Vbaldis,Bertrandus,& alij,meminere ab eius sententia non omno descendentes æquissima tamẽ est prior opinio.]Præterea hoc in loco notandũ est tle gitimatũ rescripto principis,non tñ legitimũ,& agnatũ fieri ipsi patri,sed etiã oẽs ipsius parentis agnatos, absque eorũ cõsensu,etiã quo ad successionem,text. in auth.quib.mod.nato.effici.sui.§.qua,propter.not.Paul. Castr.cõsi.34.nu.12.& vel.Bar.& Bal.in l.comunitũ.C.de natu.li.Ale.col.2.1.vol.nu.36.Dec.cõs. 365.nu.5.Ial.in l.fi is qui p̃ emptore.ff.de vsucap.nu.241. Curti iunior cõsi.37.col.1.Aymon Saulli.cõsi.138.col.2.[& Roderi cus Xuares in l.quin.ili prio.lib.C.de inoffi.testam.,super lege Regia,l mitar.12.,Qñ est intelligendũ in propria, & vera legitimatione,non in dispensatione, vti optime int

me intellexit Anto.in d.c.p venerabilẽ,nu.17. probat Regia l.12.Tauri.ibi cæteris cognatis, quo in loco Io. Lupi dicit corrigi ius comune,ex quo legitimatus rescripto principis nõ fit legitimus,nec agnatus aliis agnatis,vel cognatis,ꝑterquã ipsi patri,absq; eorũ consensu p̃ tex.in authen.quib.mod.natu effici.sui.§.filium. Sed tex.ille loquitur in legitimatione,q̃ fit p̃ oblationẽ curiæ,in qua p̃dicti omnes Doct. diuersum putant à legitimatione,quæ fit rescripto principis,quam differentiam expressit Regia l.7.tit.15.parte.4.

Sic etiã errauit Ial.in l.fratres.C. de inoffi.testa. col. pen.dicens legitimatum rescripto principis patri, non
3 cæteris agnatis,legitimum,& agnatũ fieri. Vñ ex his in fero lege Regia,ad ius retractus admittendum esse legitimatum rescripto principis.q̃ not.Carol.Molin.in cõsuet.Parisi.tit.1.§.o.in.gl.prima,post Math. ab Affli.in tract.iuris protimiseos,vers.item quæro an consanguineis,licet Deci.consi.275.incipienti in eã,q̃ Lucæ agit, dubio.3.& Tiraq.li.1.de retrac.§.1.in gl.8.nu.11.contrarium teneant,ex eo q̃ legitimatus in statutis non comprehendit aliquo pacto sub legitimis,q̃ rõ Regiæ legiminimè cõuenit,qppe cui nec statuti,nec municipalis legis nomen aptari possit.Imo & in statutis posse legitimatũ intelligi sub legitimis, pòt cõprobari ex his,q̃
4 diximus superius.Prætera lex,quæ retractum permisit, nõ vtitur ista stricta dictionibus.vt solum ipsos legitimos ad ius istud vocet,ẽt si illegitimos eadẽ lex expressim minimè vocauerit,vt ipse Tira. disputat d.glo.8.nu.4.

Itẽ illud ꝑmitẽdũ nõ est, legitimatum rescripto principis,priuilegiũ illud haberẽq̃ in gradibus Regula Cancel.secundũ cõcessit,ẽm Nic.de Vbald.in trac.de succes.ab intestta.fol.9.col.3.dicẽte secuesse quo ad genus,& nobilitatẽ,vbi ẽt profitet,nunq̃ aliquẽ legitimatũ fuisse ad Cardinalis dignitatẽ obtinẽdã, atq; semel id concessum fuisse, sed legitimatũ nõ potuisse secuta morte dignitatẽ illã consequi,idẽ asserit nec ad Rotæ Prętoriũ admitti illegitimos,ẽt natalibus restitutos principis rescripto,quãuis Ro.Pontif.expresse id cõcedat,ea dẽ refert Ludo.Gomez.in regu.Cancel.de trinna. poss. q.2.dicẽs hac de causa Philippum Decium virũ alioqui nostra ætate summis dignum laudibus,ab eodẽ ꝑtorio repulsum,cũ semel à Romano põtifice hoc munus esset
5 ei delatũ.Regia vero l.12. Tauris legitimatũ rescripto principis ad quoscũq;honores,ac pub.munera admittit.

Deniq; & illud q̃rt pòt,an filio legitimato per rescriptũ principis,nepos ex eo naturalis,& legitimus,cẽseatur ipsi auo effectus legitimus.Quia in q̃stione existimo ipsum nepotẽ esse auo legitimũ,ex eo q̃ eius pater fuerit legitimatus.Quæ conclusio probat primo,quia legitimatus verè legitimus censetur,ex Bar.assertione in l.filis,q̃ p̃ emptore.ff.de vsucap.cuius sententiam alibi probauimus,sed si pater legitimus ẽt nepos,patris locum subintraret.l.si auus.C.de lib.præt.l.posthu.ff.de inoff. test.lege Gal.§.nunc.de lege.ff.de libe.& posthu.igitur idem erit si sit pater legitimatus.

Secundo,fortior est legitimatio, quãm adoptio. auther.quib.mod.natura.effici.sui.§.tribus. Bal.in l.neq; absens.ff.de adoptio.Sed patre adoptato principis authoritate,censentur nepotes adoptati.l.2.§.fi.ff.de adoptionib.ergo & eodem modo legitimatio erit celenda. 2

Tertiò,facit l.fin.C.de natura.li.vbi nepos ex radice infecta prohibetur auo succedere,igitur à contrario, si radix definit esse infecta,succedet auo ipse nepos.

Quartò,aliquo succedere ꝑhibito,eius ꝑles ẽ cẽsẽt ꝑhibita.tex.vbi Ang.id notat in auth.de hære.ab intest. §.reliquũ.vers.ex diuerso.Bal.ti.fi.C.de verb.signi.sign. aliquo admisso ao successionẽ eius ꝑles admitti iure dẽ

Quinto,legitimatio non est ita restringẽda,q̃d ad cõsequentia extendat,authore Domi.in c.1.§.1.& in c.2.

col.2.de filiis ꝑsb.in 6.Ial.in rubr.ff.de li. & posth.nu.4 ñ ergo erit mirũ patris legitimationẽ ad nepotes extẽdi

6 Sexto,etsi tã dispensatio ad consequentia seu annexa,sine quibus consistere potest,non extendatur ex cõi sententia,tñ qñ accessoriũ nõ indiget dispensatione(qa nõ est vitio infectum, sed tñ id vitiũ hẽt à principali) remoto illo defectu à principali p̃ dispensationem, cõsequens,& accessorium liberum erit ab omni macula. Dom.& Prep.in c.nos cõsuetudinẽ 12.di.Felin.in c.postulasti.de rescrip.nu.10.gl.in c.statutũ. vers. dignitate de rese.l.6.igit.sublata macula,q̃ pater ex cõceptiõe fortiẽ,filius natꝰ ẽ liber à paterno vitio,& hic erit legitim'.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM

1 *Quo tempore à iure Pontificio prohibeantur nuptiarum solennia.*
2 *Secundæ nuptiæ an sint benedicendæ?*
3 *Contrahens matrimonium cum meretrice opus pium agit atque indulgentiam peccatorum consequitur.*
4 *Meretrix quæ dicatur.*
5 *Intellectus ad l.palam.ff.de ritu nupt.*
6 *Regia lex Tauri explicatur.*

§. VNDECIMVS.

1 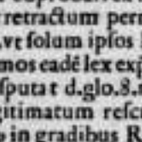 Est & ꝑ alia illud notandum erit,tnuptiarũ solennia celebrari nõ posse,iure Põtificio prohibente,à septuagesima vsque ad octauum diem post Pentecosten.c.Capellanus.de ferijs.in quo illud est aduertendũ ipso die Dominico post Pentecosten,quo festum Trinitatis ab ecclesia celebrat,posse nuptiarum solennia peragi,atque ita est intelligendus tex. in d.ca. Capellanus.dũ dicit,dominica,q̃ sequit.l. post Pentecosten,ẽm Imo.ibi.Flor.3.par.ti.1.c.17.Syluest.in ver. matrimoniũ.7.§.1.& Regia l.18.ti.2.par.3.quauis Abb.in d.c.Capellanus cõtrarium cum alijs Doct. tenere velit.

Item illud addendũ est ab aduentu Christi vsque ad Epiphaniæ festum,etiã hæc nuptiarũ solennia esse vetita.ca.nõ oportet.33.q.4.ita vt necipso die Epiphaniæ possint hæc solennia cõtingere. Abb.& alij in d.c.Cape. d.Regia lex.18.Host.& Syluest.locis paulo antè citatis. Aduentus aũt Redẽptoris nostri incipit die Domi. qui cõtingit à die 17.Nouem.ad tertiam diem Decembris, vt not.Specul.lib.6.rational.rub.de aduentu.

Est tñ à præfata prohibitione deducendum tempus à Dominica,q̃ octaua est à Resurrectionis die, ad dies vsque Rogationũ exclusiuẽ,ita vt in hoc tẽpore possint nuptiæ celebrari,non tñ ipsa die Dominica, q̃ octaua est à Resurrectione,neque in diebus Rogationum.ca. non oportet.33.q.4.& hocipsum notant prædicti Do. [Hodie vero ex decretis Synodi Tridentinæ sess.34.solennitas nuptiarum prohibetur tñ ab aduentu domini vsque in diem epiphanię,& à feria quarta cinerum vsque in octauam Paschæ inclusiuẽ, reliquis anni tẽporibus omnino permissa nuptiarum solennitate.]

Hic etiam agendum est,ſverum secundę nuptiæ sint benedicendæ?& constat ex c.1.de secund. nupt. clericũ secundas nuptias benedicentẽ ab officio,& beneficio suspensum, ad apostolicam sedem mittendum esse cum literis episcopi.Qui tñ tex.locũ habet,vbi constãte priori matrimonio ꝑ byter secundas nuptias benedixit Io. And.Ant.Abb.& alij ibidẽ.Regia.l.2.tit.12. par.4.Sed Syluest.in verbo,nuptiæ,inteligit illũ tex.ita vt locum habeat,etiã priori cõiugio soluto,si vterque cõiugũ iã fuerat semel benedictus,vel saltẽ ipsa mulier,q̃ si fœmina nondũ fuisset benedicta,posset tunc benedictio solemniter fieri,idem Tho.in 3.sentent.d.42.q.3.ad finẽ Cuius opinio in praxi seruatur,secundum Henric.in c. vir autem.de secund.nup.vbi glo.hoc etiam totat.

Pœna

Pœna vero ſuſpenſionis per ſententiam erit imponẽ da, non autem inferetur a canone ipſo iure. Hoſtiẽ. Abb. & alij in d.c.1.quorum intellectus communis eſt ad illũ tex. vt teſtatur ornatiſſimus vir, ac Præſul Calagurritanus Io. Bernar. in ſua praxi, c.68. idem notat Henric. in d.c. vir autem. & Paluda. in 4 ſent. di. 42. q. 1.

Eſt tamen hac in re notanda Io. vigeſimiſecundi ex trauagans conſtitutio ex qua miſſio ſacerdotis, ſecũdas nuptias benedicentis, ad Romanã curiã, oĩno tollẽ. Ex ea ẽt probabilior apparet illa opinio, quã Henri. in d.c. ſi vir. refert pluribus authoritatibus ad eam citatis, l. ſecundas contrahentẽ nuptias benedicẽdum eſſe, ſi prioribus nuptijs benedictus non fuerit, ſiue ſit vir, ſiue fœmina. qđ ſi benedictus is ſemel fuerit, nõ eſſe benedicẽdũ. Sed opinionẽ ſancti Tho. vſus frequẽtior recepit.

Libet equidẽ illud, veluti huius paragraphi coronidem
3 adnotare, contrahentẽ matrimoniũ cũ meretrice, maximã peccatorũ indulgẽtiã a canone conſequi ex c. in ter opera. de ſponſ. Siquidem maximum miſericordiæ opus eſt, peccantẽ corripere, eumq; a peccato auertere. eſt. n. miſericordię opus ſpirituale, qđ corporalibus operibus miſericordiæ pſtat, vt not. Arch. in c. tria. 45. d. T. 2. 2. q. 32. ar. 3. Henr. in d.c. inter opera optimè Domin. à Soto in eleganti, atque omnibus numeris erudita relectione de ſecreto. mẽbr. 2. q. 1. concln. 3. cõcedit ergo hoc opus exercẽti remiſſio peccatorũ omniũ, ſm Card. & Præp. in d.c. inter opera. Quibus Abb. refragat dicens, nõ cõcedi remiſſionẽ peccatorũ omnium. Ego vero arbitror, ex intẽtione dicti canonis tãtã pœnã indulgeri accipiẽti meretricẽ in vxorẽ, quãtã cõuenit ei diſtribui ex theſauro eccleſię pp illud miſericordiæ opus applicata ſatisfactione, ab ipſo ſummo huius theſauri
4 diſpenſatore.

Meretrix aũt dr illa, qĩ palam libidinem exercens, qſtum facit, cuiusque turpitudo publicè venalis eſt, uti p bat Iuriſconſultus in l. palam. ff. de ritu nupt. Regia lex tit. 16. part. 3. c. meretrices. 32. q. 4. Item illa, q̃ multorũ libidini paret, c. vidua. 24. d. etiam ſine q. vt in d.l. palã. conſtat. Ex qua etiam apparet nil referre, an ſit in lupanari, caupona, aliove loco, aut taberna proſtituta. Illam etiam, quæ duos ad coitum, cauſa queſtus, nec plures admittit, meretricem eſſe exiſtimat Abb. in c. cum decorẽ. de vita, & honeſt. cler. idem Abb. & Prepo. in d.c. inter opera. Io. Lup. in rubr. de donat. inter vir. & vxor. §. 40. & in l. 62. Tau. vbi pals m cæteri interpretes id aſſerunt per tex. in d.l. palam. Ab ea tñ tm abeſt huius opinionis probatio, vt manifeſte contrariã approbet. Item inquit Iuriſconſultus Vlpianus, quæ cum vno, & altero ſe pecunia accepta, cõmiſcuit, non vr palã corpore qſtum facere. Quibus verbis ſatis apertum & Abb. & ſequacium opinionem prorſus reſelli. Illam etenim verba, quæ cũ vno & altero, duos ſignificãt tm, q̃ conſtat ex Laurentij Vallæ adnotationibus, lib. 3. elegãt. c. 59. Cui mirè cõ uenirũt Ouidij carmina ex epiſtola Sapphus ad Phaonẽ.

Inde Chelyn Phœbo, communia munera, ſenam,
Et ſub ea verſus vnus & alter erit.
Grata lyram poſuit tibi Phœbe Poetria Sappho.
Conuenit illa mihi, conuenit illa tibi.

Sic & Aug. li. 3. de ciuit. Dei. c. 18. dixit, huius in primo, & altero lib. mentionẽ fecimus de 1. & 2. lib. intelligẽs. cadẽ ſignificatione vſit Valer. Max. li. 6. c. 4. de Alcibe ſcribens, Dario. n. vno iã, & altero ſpho virtutẽ eius experto. ſubdit paulo poſt, Vocẽ duabus victoriis reſpõ
5 dentẽ, dignamque cui tertia, ſicut euenit, tribueretur. Hinc etiam deduci ſ egregie erraſſe hac in re Matthæ. ab Afflict. poſt Lucã de Penna in cõſtitutionib. Neapo. tit. 42. lib. 3. dicentẽ eam fœminam meretricem eſſe, q̃ cauſa qſtus vnum tantum virum ad coitũ admiſit, atq; ex eo, à vicina expellendam fore. per tex. in. l. martii. §. qui qſtum. ff. de adult. qui tñ tex. loquit in marito lenocinum cõmittente, & qſtum ex hoc faciente, in quo ſat eſt, ſemel qſtum recepiſſe, eſſe tamẽ à vicina expellendam meretricẽ, atq; in lupanar relegandã. p bar. l. 2. tit. 22. part. 7. & not. Luc. de Penn. in l. ſi qua. col. 2. C. de ſpectacul. li. 11. Paul. de Caſtr. in l. nullus. C. de ſum. tri. Bal. in l. 2. in fi. C. de iure emphyt. Platea p textũ ibi i l. cũ ſupra. C. de re militari. Matthæ. de Afflict. in d. rub. 42.

6 Cæterũ tdũ Regia l. 62. Taur. p hibet ob pecuniam debitam fœminas deduci ad publicũ carcerẽ, niſi ſint fœminæ manifeſtè fornicariæ, nõ arbitror ſore neceſſariũ, vt ſecũda legis pars locũ habeat, fœminam eẽ meretricẽ. Sat. n. erit ee publicè alterius cocubinã, qđ ex Baldo colligit, q in l. cõſentaneũ. C. quo. & quan. iud. ſi. co. dixit fœminam luxurioſè viuentẽ, q̃ quidẽ honeſta nõ eſt, p debitũ pecuniario poſſe ad carceres duci. Hoc tñ ſimulcũ Regia lege eſt ita intelligendũ, vt locũ habeat quando hæc fœmina inhoneſta, atque impudica nuptæ nõ eſt, qđ ſi nupta fuerit, duci ad carceres p pecuniario debito nõ debet. Io. And. in additionib. ad Speculatorẽ, tit. de iniurijs. quẽ ſequunt Ial. in l. ad egregias. ſſ. de iureiurando. Barba. cõſi. 27. col. 1. vol. 1. Io. Lup. in c. p ve ſtras. 2. nota. §. 21. nu. 1. Capicius deciſio. Neapo. 44. idq; paſſim d. Regiæ legis interpretes admonẽt. idẽ. notant Alex. & Ial. in l. plerisq; in fi. ff. de in ius vocan. Barb. in c. paſtoralis. col. 6. de iudicijs. Decius in l. 2. ff. de regu. iur. nu. 78. fieret. n. maxima iniuria marito, & matrimonio. qđ maximè coadiuuat ex l. ſi vxor. §. diui. ff. de adulter. quẽ tex. p ſati Doc. paſſim adducunt ad eorũ ſententiã cõprobandam, poſt Ro. qui in l. ſi vero. §. de viro. tallẽtia. 2. ff. ſoluto matrimonio illũ ad id valdè cõmẽdauit eandem concluſionem notat Ludouicus Gromez. in c. mulieres. de iudic. in. 6. nu. 15. tametſi Decius in dict. c. paſtoralis. & Io. Io. Baptiſta de debitoribus ſuſpectis & fugitiuis. q. 5. in fi. aduerſus hanc opinionem p bare conenẽ nil referre feminam coniugatam eſſe, quo minus ad carcerem duci poſſit, ſi meretrix ſit, quorũ opinio procedere poterit eo caſu, quo nupta cõſentiente viro fornicet, vt in hac ſpecie adnotauit Io. Baptiſta dicta q̃ ſtione. 5. quem ſequunt Ludouic. Gromez. in d.c. mulieres. & Hippoly. in l. vnica. C. de rapt. virg. nu. 31.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Iudex quis ſit vere competens ad cauſam coniugalem tractandam.*
2 *Cauſa coniugalis an poſſit compromitti?*
3 *Iudex ſecularis an poſſit de cauſa matrimoniali cognoſcere?*
4 *Iudex laicus vtrum valeat iudicare vſurarium controuerſiam?*
5 *Regia lex 4. titulo, de exceptionibus lia. 3. ordinario. explicatur:*
6 *Conteſtatio litis an ſit neceſſaria in cauſa matrimoniali?*
7 *Teſtes in cauſa matrimoniali qui ſint admittendi.*
8 *Teſtes omni exceptione maiores qui dicantur.*
9 *Confeſſionis ſacramentalis arcanum non eſt reuelandum, ad matrimonij probationem.*
10 *Confeſſionis ſacramentalis ſecretum non eſt detegendum etiam quo ad crimen committendum in perniciem Reipublicæ ſaltem nominato authore.*
11 *Confeſſionis ſacramentalis ſecretum an ex licentia conſentis detegi poſſit?*
12 *Sententia lata in matrimoniali cauſa, à qua prouocatum non eſt, an tranſeat in rem indicatam.*
13 *Sententia a qua non eſt appellatum, qualiter ex conſenſu tacito ipſius condemnati vires aſſumat rei indicatæ.*
14 *Sententia in cauſa matrimonij ſpiritualis, an tranſeat in rem indicatam?*
15 *Sententia in criminali cauſa, an tranſeat in rem indicatã.*
16 *Defenſiones an poſſint à reo criminis renunciari?*
17 *Defenſio ab occiſione an licitè omittatur ab illo, qui potest ſe defendere occidendo inuaſorem?*
18 *Condemnatus appellationem omittens an poſſit contra iudicem agere ex iniquitate ſententiæ?*
19 *Sententia iniqua an reddat victorem tutum in conſcientiæ iudicio?*
20 *Sententia diuortij quo ad thori ſeparationem an tranſeat in rem indicatam?*

§. DVODECIMVS.

Xhis tãdẽq; hoc libello ttadidimus, lector diligens facilè cognouerit, quanta ſit cauſæ cõiugalis grauitas, in qua quidem nõ tm humana iura, ſed, & diuina tractare oportet, in qua de maximo ſacramẽto agendũ eſt, in qua deinque nõ de re pecuniaria, nõ, inquã, de re leui, minimique momenti, ac friuola, ſed ppetua, at
2 que inuiolabili humana ſocietate eſt iudicãdũ. Proindeq; nõ temere, ſed maxima deliberatione ꝓuia Sacroſancti Canones ſtatuerũt, huius iudicij qſtionẽ, quo ad cognitionẽ & diffinitionẽ, ſolis epiſcopi ptinere. c. multorũ. 35. q. 6. c. auditis. de plcrip. tex. cæteris apertior in c. accedẽtibus. de exceſſ. plat. teſte. Panormitano in c. 2. de conſanguinit. quibus conuenit Regia l. pen. tit. 10. part. 4. Põt tm epiſcopi vicarius huius coniugalis cauſæ cognitionẽ tractare, etiã ex gnali cõmiſſione epiſcopi, tex. vbi. Abb. & Præp. in fi. de cognat. ſpiritua. tex. optimus, quẽ ipſe poſt Hoſtien. ibi. 2. col. ita intelligo in c. literas. de reſtit. ſpoliat. idem notat Lambertinus de iure patronat. 3. par. 1. li. q. 2. ar. 3. Atque ẽt capitulũ vacante ſede epiſcopali, ex eadẽ rõne, q̃ latè tractat Francif. Paninus in tract. de poteſta. c. ſede. vac. 3. par. q. 10. col. 3.

Eſt tñ dubium. an ex delegatione poſſit inferior epiſcopo habere huius cauſę cognitionẽ. Et ex cap. propoſuiſti. de probat. & c. ex literis. de in integrum reſtitu. & c. 1. vt lite non cõteſtata. ꝓbat cauſam matrimonialẽ à Romano Põtifice delegari non ſolum epiſcopis, ſed & inferioribus, nempe Archidiaconis, Prioribus, & Archi presbyteris. q̃ in hac ipẽ notat Abb. in c. 1. de conſanguinit. & affinita. ſup gl. 3. q̃ hoc probat. & Barba. in c. 1. vt lite nõ conteſtata. 2. col. Dec. in c. ſi p debilitate. de offi. deleg. col. 4. quod de iure negari nõ põt, ſed non ſolent Romani Põtifices cauſas matrimoniales, niſi ex aliqua iuſta cã alijs q̃ epiſcopis cõmittere vt Io. Andr. Abb. Ant. Felin. col. 3. & Dec. in d.c. ſi pro debilitate. teſtant, & idẽ Decius in d.c. propoſuiſti. col. 1. Doctores p textum ibi c. cauſam matrimonij. de offi. deleg. Collecta, in c. 1. de conſanguin. & nouiſſimè Ludo. Gomez. in c. ſtatutum. nu. 81. de relcrip. in 6. Quod ſi matrimonialis controuerſia à Romano Pontifice cuiquã delegẽt, non poterit is delegatus, etiã epiſcopo cã ſubdelega
3 re, pp ipſius cauſæ grauitatem, authore Abb. in d.c. ſi pro debilitate. col. pen. vbi Io. And. in fine Anton. col. 2. & Felin. 3. idẽ aſſerunt, quãuis Dec. ibi. nu. 4. teneat contrariũ, dicens, poſſe cauſam matrimonialẽ ſubdelegari, ſaltem epiſcopis, atque id ex Panormit. colligit, quę eorum ptum vitio impreſſoris habuit, vt conſtat ex antiquioribus, a quibus Panorm. eandem concluſionem accepit. Nec obſtat tex. in d.c. ex literis. de in integrũ reſt. vbi delegatus cauſam matrimonialem ſubdelegauit, qa eam commiſit collegæ, cui ipſe Roman. Pontifex cã de cauſam commiſerat, & cuius in ſuffragia ab ipſo principe ad idẽ negotium electa fuerat. Si tamen eã coniugalis, tantum circa thori ſeparationem tractetur, ſolet committi etiam his, qui epiſcopi non ſunt ter. vbi id in ſpecie notant Ant. & Socin. col. 1. in d.c. 1. vt lite nõ cõteſt.

Verum ex plcriptione cõpetere põt alijs quam epiſcopis cauſæ cõiugalis cognitio, ac diffinitio, q̃ notant Doc. per tex. ibi in c. auditis. de plcrip. & probatur in c. accedentibus. de exceſſ. prælat. vbi idem notatur de priuilegio, & de conſuetudine. gloſſ. in cap. 1. de conſang. communiter ibi recepta. glo. in c. literas. de reſt. ſpol.

Itẽ ex delegatione ſpeciali epiſcopi poterit inferior huius cauſæ cognitionẽ accipere. gl. in d.c. 1. de cõſang. ſingu. ſm Abb. vbi Henr. & Præp. idẽ notant. idẽ Abb. in c. ex literis. de in integr. reſtitu. & Hoſtien. in d.c. literas. 2. col. quorũ opinio cõis vr. Debet tñ hæc cã tractari, vel ex commiſſione ſpeciali, vel generali a iudice, qui ſit peritus in iure Pontificio. Nã & Barba. in c. propoſuiſti. de probat. col. 1. defendere conaf. ad ſententiã in hac cã ferendã eſſe ita neceſſariã iuris canonici ſcientiã vt ſententia ab huius diſciplinæ ignaro lata minimè teneat. argumento ſumpto ex d.c. r. vbi Hoſtien. Abb. & cæteri Docto. communiter aſſerunt contrariũ, dicẽtes iniquũ eſſe, quenquã cõiugalẽ cõtrouerſiã definire, qui nõ ſit iuris canonici peritus, tamẽ latam ſentẽtiam vali
2 dam eẽ p p iuriſdictionẽ, quam hẽt is, qui eam tulerit.

Hinc ẽt conſtat non poſſe qſtionẽ coniugalẽ, q̃ inter duos tractaf, in arbitrũ cõpromitti. c. pen. de in integ re. notat gl. in c. 1. de cõſang. & in l. nõ diſtinguemus §. Iulianus. ff. de arbit. Regia l. 24. tit. 4. part. 1. Imo Ro. ſcribit conſi. 299. ab arbitris laicis cauſam coniugalem, nec principaliter, nec incidenter definiri aut examinari poſſe, cõtra. Bal. in l. vnica. C. de conſe. nu. 37. quem Ale. reprobare vr in l. quotiẽs. C. de iudi. quibus accedat tex in c. contingit. de arbit. vbi gl. cõiter recep a hoc ipſum notat. Multo fortius tranſact. in cauſa matrimoniali fieri nequit, cap. fin. de tranſact. Vnde q̃is cã ſpiritis poſſit compromitti in laicũ arbitratorẽ, quem amicabilem cõpoſitorem vulgus appellat. Nam Ro. conſi. 173. Alex. in l. quotiens. C. de iudi. Felin. c. cũ ſit generale. nu. 3. de foro cõpet. Ancha. cõſi. 34. 2. colu. Dec. in prin. vbi aſſerit hanc eſſe, & ibi Ripa nu 13. idẽ ꝓbat. cõtra Abb. in d.c. cõtingit. Ro. in l. Titia. ff. ſolu. matrimo. & Barb. in d.c. 2. tñ cã ſpiritualis, in qua tranſactio fieri nõ põt, non poterit, nec in laicũ, nec in clericũ arbitratorẽ cõpromitti. qđ notat expreſſe Ripa in d.c. 2 nu. 13. ſiquidem cõpromiſſum in arbitratorem factum tranſactioni comparaf. gl. in auth. vt different. iudic. in princ. Bar. in l. ſi ſocietatẽ. §. arbitrorũ. ff. pro ſocio. col. 1. Abb. in c. quintauallis. de iure. iur. nu. 7. & ſeq. notat Ial. in §. omnũ. de actionib. nu. 18. Bal. Paul. & Ial. in l. tranſactionis. C. de tranſact. optimè Dec. conſi. 40. col. 3. Ligẽ, cum in cã matrimoniali non ſit tranſactioni locus, nec erit admittendus compromiſſum in arbitratorem factum.

Imo ex rõne tex. in c. 1. de conſang. & affinit. opinor cauſam coniugalẽ, in qua de fœdere matrimonij agaf, nõ poſſe etiam arbitrũ clericũ tractare ex vi cõpromiſſi, etiam ſi incidat in cauſam, cuius legitimam ex cõſen
3 ſu partiũ cognitionem habet. Iudex vero ſecularis minimè põt dicutere matrimonij cauſam, neq; ei vllam cognitionem habet etiam ſi tractet de coniugij ſeparatione quo ad thorũ, vt diximus ſuperius c. 7. §. 6. nu. 8. etiam ſi cõiugalis cauſa incidat in iudiciũ hæreditariæ ſucceſſionis. q̃ etiam notauimus hoc eo. c. §. 3. nu. 4. Sed ſunt, q̃ exiſtiment iudicem laicũ poſſe cãm iſtam matrimonij tractare inciſenter, ſi cõtrouerſia in facto, nõ in iure cõſiſtat. Bar. in l. Titia. ff. ſoluto matri. idẽ Bar. in l. 2. ff. de iuriſdi. omn. iud. tuc. n. nulla iuris canonici peritia neceſſaria eſt, & cauſa ipſa meretricẽ paralis conſtat. idẽ notat Abb. in c. poſſit miſerabilem. de vi. ar. eadem Abb. & Felin.

Felin.col.3.in c.cum sit generale de foro compet. quib. tex.in d.c.post miserabilem,optimè suffragatur,quē ad id notat Ro.in d.l.Titia.vbi ipse,& Ale.3.col.fatent ꝓdi ctā opinionē cōem esse idem etiā asserunt Ias. in l. quotiens.C.de iudic. Dec.in c.2.nu.24.de iudic.vbi Franci. de Ripa no.17.eandem sententiā defendit contra Decium ibi,qui cōtrariū voluit post Imol. & Raphael.in d.l.Titia.De quo & Ia.dubitat in d.l.quotiens.Vnde cō sultius res aget,si oblata,incidenti,super matrimonio, vel alia cā ecclesiastica,q̄stione ēt facti,corā seculari iudice,is cuius interest ad ecclesiasticū iudicē accesserit, ab eoq; periret,vt illius q̄stionis cognitionē assumat,at que iudicē laicū inhibeat,ne ī ea ēt incidenter ꝓcedat. tunc,n.si iudex secularis nondū cæpit id negotiū tractare,ecclesiasticus citatis his,quos id tangit eandē, incidē tē causam expediet,vt consuluit Gerard. singul.96.

His accedit,q̄ not. Rnto.in c.tuam.de ord. cognit.p
4 illum tex.dicēs iudicem laicu,coram quo aduersus cō tractū fuit obiecta exceptio vsurarum,posse inhiberi à iudice ecclesiastico,ne in illius cōtractus executione ꝓcedat,donec exceptio vsurarum sit à iudice ecclesiastico diffinita,qđ etiam docet Ambrosius de Vignate in cap.salubriter.de vsur.nu.125.sentiunt idem Bald. in l. consulta.C.de test.& Imo.in c.cum in iure.de offic. de legat.Ex quo Barth.Cæpola.consi.ciuilium causarum 18.asserit debitorem captū à iudice seculari liberandum esse omnino à carceribus,si ꝓ iudicē ecclesiasticū tueri pronuntiatū illud debitū inductū fuisse ex causa vsuraria,eo q̄ ipse debitor vltra sortē illā quantitatē creditori promiserat.Vōt Regia t.4.tit.de exception.li.3. in
5 ord.Reg.dum dicit iudicem laicum debere aduersus executionē contractus admittere exceptionem vsurę, ita erit intelligenda,vt si in vsurarū exceptione sola qū fecti tractet,possit hoc negotium a ciuili iudice expediri,iuxta sententiā Bart.& cōem,nisi inhibito à iudice ecclesiastico oportuno tēpore processerit, sicuti Gerard.adnotauit.Si vero iuris sit controuersia,ad ecclesiasticum iudicē remittat,atq; eius diffinitio expectet, ex paulo antè ꝓmissis,cū hoc crimen mere ecclesiasticū sit,vt cōiter Doctores fatent,& nos retulimus supe rius c.6.nu.19.hanc tñ opinionē conat euertere,eamq; falsissimā esse existimat Carol.Molin.de contract.q.10. dicens,non esse magis ecclesiasticū hoc crimen,q̄ homicidiū,& non esse mere ecclesiasticum deduci pōt ex eleganti,& eruditissima hac de re disputatione Martini ab Azpilcueta in c.nouit.de iudi.6.notab.coroll.7.Imo Rode.Xuares in rep.l. Regiæ. de instrum. executione. vers.nūc circa iudicem.col.8.scribit iudicem secularē ex lege Regia posse,ac debere persequi ipsam executionē nō obstante iudicis ecclesiastici inhibitione,si intra decē dies minimè docuerit reus vsurariū esse cōtractū illū.q̄ ꝓbat authoritate Ang. in l.4.§. condemnatū in fi.ff.de re iudi.Soc.cōsi.79.lib.3.Matt.Afflict.decis.Neapoli.30.idem notat Rebuffus sup leges Regias,tractat. de literis obli.ar.2.gl.1.nu.22.dicens,ita in praxi apud Gallos receptū esse.qb.adde Freder.cōsi.300.& Laurē. de Rodulphis in tract.de vsur.q.131.& 129.

Quid tñ iudex agere debeat in huius causæ cognitione,quando vterque qui litigat,est ꝑsens,palā est,sed si alter sit absens,pōt dubiū esse,qua via sit procedendum.
6 In quo notandū est altero absente,& cōtumace,etiā lite non contestata posse iudicem in hac cā testes recipere.ꝑsentem audire,atque sententiam proferre diffinitivam ex c.q̄n frequenter.5 porro.vt lite non contesta ta.cuius decisio duplex rōne conflat,ex malitia absentis,& ꝓp periculū fornicationis in eo,qui absentem expectaret,quarum q̄libet non sufficeret,vt idem tex. probat,iuncta gl.versū.opponi.qđ clarius notat Abbas,Mar.Barba.fi.col.ibi post Hostien.quos Ias.sequit. in l.in testam.in magna.C.de testam.milit.nu.14.ex §.affinitatis.inst.de nuptijs.l.liberorum.§.fi.ff.de nis,qui not. infam.adiuncta l.sequenti. Dē aūt absens contumax, q̄ legitime citatus noluit comparere,vel sine malitia latet,nec citari potuit,vel impedit citationem ad eū peruenire,tex.optimus in d.§.porro.quem sing.esse existimat Abb.ibi facit tex.in c.de illicita.24.q.3.& in l.cōtumacia.ff.de re iudica.Imo q̄n absens impedit,ne citatio ad eum gueniat,vel malitiosè latet ne citet ꝑsonaliter citatus omnino censetur,etiā nullo ꝓpalito edicto.nec ad eius domū facta citatione,sm Abbt.in d.§.porro.p illum textū quem idem notans dicit elegantem Barb. ibi nu.25.idem ꝓbat Abb.in c.ex tuæ.de cle.non resid. nu.12.& Alex.in l.properandum.§.fin autem reus.C.de iudi.conclu.5.senserat id gl.in d.l.contumacia.quidqd gl.contrariom velit in d.§.porro.in verb.impedit.

Si vero absens cōtumax non est,eo minimè expectato matrimonialis cā tractari non debet,sed expectandus est,donec ipsius obit' verisimiliter ꝑsumatur,ex eodem §.porrò.vers.si aūt.In quo illud est inſigniter aduertendū,ad effectū,vt cā coniugalis examinetur in iudicio, & coram iudice rōnes expendātur,ex quibus ꝑsens matrimonū nō valuisse cōtendit,sufficere verisimiles aliquot coniecturas,aut ꝑsumptiones mortis ipsius absentis,ex authoritate illius tex.quem ita inteligit gl.ibi in verb.ꝑsumatur.2 Panorm.So.Barb.col. antepe. & alis ibi approbata, & ab Hippo.in rub.C.de ꝓbatio. num. 231.qui eam dixit notab.esse.licet.ad effectū,vt abiq; ꝓbatione cōiugalis impedimenti,possit ꝑsens liberè matrimoniū cōtrahere,nō sufficiūt ꝑsumptiones,nec cōe cipere mortis illius,q̄ absens est.c.in sentia de spōsalib.

Verū in huius causæ coniugalis processu iudicialī quidam placet,non esse testes recipiendos,nec sententiam diffinitiuē ꝓferendam,lite nō cōtestata,q̄n vterque litigator est ꝑsens ex.gl.in c.p venerabilem. in ver. iudiciariū.q tibi sint legit.q̄.singu. est ꝺm Card. in clement.2.4.oppo de iudi.& Bal.in rub.de appell. col.3.q eandem cōmendat in auth.qua in ꝓpria.C.vbi de crim. agi oportet.col.2.& Dec.in c.p tuas.de appel.col.2.dicens eam cōiter approbari,dicit eandem gl.aureā Fe. in c.2.col.penul.de offic.iudicis.duo notans.primū,ꝓdictam opinionem ꝓcedere,nisi actor & reus ꝑsentes tacitè,vel expressim consentirent.,processum continuari lite non contestata,nam in hoc possent consentire,cū a iure ī ꝓdicta cautis sit remissa iudiciorū exacta solennitas.Secundū,ꝓdictam gl.non ꝓcepere in casibus,quibus in spē a iure remissalitis contestatio,in quib. etiam inter præsentes minimè consentientes proceditur lite non contestata,atq; hoc vltimum ipse asserit communiter receptum esse in d.c.per.venerabilem.ex quo constat,etiam partibus ꝑsentib.& non contumacibus, posse ferri in causa matrimoniali sententiam diffinitiuam,atq; testes recipi lite non contestata,etiam inuitis litigantibus,ex constitutione dispendiosam.de iudi.in Clemen.ubi Car.oppo.4.Imola sup gl.matrimonijs & Bonif.nu.49.hoc idem tenent post gl.quā cæteri Doc. approbare uidentur.Quo fit,ut existimem opinionem gl.in d.c.p uenerabilem.minimè procedere in casibus expressis in d.Clemen.dispendiosam.adiūcta Clem.sæpe de uerborum significat.hanc q̄opinor communem senten.esse,quicquid Decius dixerit,ac dubitauerit. Felin.in d.col.fi.Vnde iura antiqua,nempe c. accedens m 2.vt lit.non contest.c.q̄n.5, porro. eodem.titul. correcta sunt per Clemē.dispendiosam,siquidem ex eis non poterat in causa coniugali,etiam si in ea de fœdere matrimonij ageretur procedi absque litis contestatione, nisi data alterius ex litigantibus contumacia. Vtroque tamen iure,si de separatione propter fornicationem,si militemque causam tractetur,quo ad thorū,est necessa

ria,

ria,ēt altero litigantiū contumace,contestatio litis oīno.c.vt lite non contest.quē tex.ita Doctores cōiter interpretantur ibi,& in d.clementina dispendiosam.

Oportet tñ iudicem cautum esse circa ꝓbationes matrimonij,cum sit hæc res grauissima,& iō maximo
7 iudicio,ac discretione peragenda.Non tenim quibuslibet in hoc negotio danda fides est,sed his tm̄,q̄ sint oī exceptione maiores,vt inquit Rom.Pont.in c.1.de cōsang.vbi Bernardus scribit,eum testē dici oī exceptione maiorem,qui nulla exceptione repelli pōt.idē glos in c.at si clerici.in prin.de iud.& in c.1.de testib.& in §. ītem verborū.instit.de inutilib. stipu. quas cōmendat Præp.in d.c.1.de consang.col.2.dixit esse mirabiles Bar bā.in rub.de proba.nu.29.& sing.Ias.in additio.ad Portium.d.§.item verborū.Corse.in sing.in verb.integer. Iatius Albertinus in c.1.de hæred.in 6.q.16.nu.25.Ex
8 quo deducitur non esse testem oī exceptione maiorē, seu oī suspicione carentē eū, cuius fides non tm̄ ex obiectione perimitur,sed & diminuitur,cuiusq; opinio ī discrimen,& magnam dubitationē reuocatur, optim' tex.in c.licet cām.de probat. vbi in cā ardua non admittitur testis,cuius fides aliqua ex parte diluitur,quē tex. dicit sing.Bal.in c.ad nostram.col.1.eod.tit.ad idē l.optimā.C.de contrah.stip.vbi Bal.in spē notat,dicens testē infamem de facto,hoc est,improbatis,& leuioribus ꝓbitum morib.non esse admittendū in cā,q̄ testem oī exceptione maiorem postulat.idē notat Ias.in l.cūctos populos.1.lectio.col. pen. C. de summa trinit. & Ioan. Crot.in tract.de testib.4.p.q.12.& in cā coniugali asserit Iacobinus in l.testiū.§.l.Iulia.ff.de testib. col.3. Ale. cons.152.vol.5.Soc.Iunior consi.31.nu.24.lib.2. Tho. Gram.consi.26. col. 5. Licet causa ciuili infamis de facto,idoneus est testis gl.in l.3.§.duæ causæ. ff. ad Carb. & in c.testimonium.de testib.in verb. in hoc casu. atq; vtrobique Doct.non tm̄ est dignus tanta fide,quanta requiri integri testes.gl.& Bar.in l.r.C.de fum. trinit.idē Bar.in l.Cassius.ff.de senatorib. Abb.in d.c.testimoniū. dicens arbitrio iudicis relinquendū esse, quantum ex hoc fides testis diminuatur.quod cōiter esse receptum asserit Lanfranc.Orianus in c.q̄n.de probationibus.in verbo,testes.nu.127.& probatur in l.q̄situm.ff.de testib. Hinc etiam dicebat Ripa in l.fi.C.de reuocan.don. col. 3.donatarium, qui donatori ingratus fuerit, non esse idoneum testem in ea causa, quæ testes oī exceptione maiores requirit.Igitur ex his iudex magna prudentia ex præscripto legis,q̄nque ex æquo,& bono æstimabit in matrimoniali qōne,quos testes admittere debeat.

Nam in hac coniugali cā ita integros testes,ac in criminalib.exigi asserit Alex.consi.141.incip.Q̄n abundē 2.vol.pulchre,ac copiose Dec.consi.133.& consi.310. & consi.163.Thomas Gram.d.consi.16.ex quib.plura colligi pōt,q̄ iudex perpendere dēt in probatione matrimonij,ex quib.,ꝓprium arbitrium instruet,vt eo sic instructo decernat,qui testes sint oī exceptione maiores siquidem eius arbitrio hoc relinquitur, ꝺm Abb. in ca. cum Ioannes.& Fel.ibi nu.44.de fide instru. diligenter Paris.consi.53.54.58.vol.4.receptum tm̄ est fœminas esse in matrimonialī cā ad testimoniū admittendas. tex. in c.super eo.in 2.de testib.& ibi Abb. Henric. in c.q̄n eod.tit.& est cōis opinio teste Soc.Iun.consi.19.col.2. lib.2.& consi.31.nu.13. eod.lib. q̄ probatur etiam in c. videtur.35.q.6.& locum obtinet,quamuis tractetur de matrimonio separando.Abb.in d.c.super eo. 3. notab. Dec.consi.142.col.1.Soc.d.consi.31.nu.18.quibus adde consi.2.3.4.& 5.lib.2.consiliorum Zalij,imo & parentes hac in eadem causa ad testimonium admittuntur. tex.in d.c.super eo.vbi hoc explicant Abb.Imol.Henric.& Fel.item Aretin.consi.13.optime panis.consi.55. nu.28.& consi.58.lib.4. col. 1. Ex quibus illud constat

matrem,patrem,sororem,& reliquos cognatos esse mittendos ad testimoniū in cā matrimoniali,arbitrio tā iudicis,qui cautè ꝑpendet,quāta sit testib.fides adhibenda,ex cāe pendentis qualitate,plenarū cōdōne pari,aut dissimili,qđ notat in specie Host.in d.c.super eo. cui accedit post alios Fel. ibi tradunt Lanfran. in c. q̄n. in verb.testes.de prob.nu.93. Aret.consi.82.col.2. Soc. consi.17. lib.1.col.4. Alc.de præsump.reg 1.præsump. 2. nu.4.& colligitur idem ex l.16.tit.9.parte 4.

Sunt,& quidam huius contractus coniugalis ꝓbationi adeo propitij,vt 9 opinentur posse cōfessionis sacramentalis arcana reuelari in iudicio ad probandū coniugium,ita enim existimat Lud. Rom.in l.si nō speciali. C.de testa.col.pe.dicēs esse ad hoc gl.sing.in c.tua nos. de sponsa.in verb.constiterit.quam ēt dicit sing.Ias.in l.a.§.huius studij.ff.de iust.& iu.col.2.Idem ī l.patre furioso.ff.de his,qui sunt sui.col.2 Idem in l. reprehendē da.C.de instit.& substit.& Chassa.in consi.3.versi. ad secundum.nu.17.quorum omnium sentētia,& aliorum, qui eis subscripserint,quotcunque sint, omnino est reprobanda.Quis enim non videt inquam esse tanti sacramenti secretum,naturali diuino,& humano inductū,ita leuiter violari,vt de cōtractu coniugali cōiter.
10 Nam etiam crimen t cōmittendū in Reipublicę dānum,detectum tā in confessione verè sacramentali ab eo,qui illud crimen cōmittere cogitauit,& adhuc cogitat,non licet ipsi sacerdoti prodito confitentis noīa, ēt iureiurando ꝓmisso cuiquam detegere,ex frequēissimo Theologorum iudicio in 4.senten.dist.21.vbi præter alios Gabriel q.1.conclu.3.& Ioan.Maior.q. 3. atq; optimè Hadr.in 4.sen.in tract.de confes.sigillo. Caiet. in opusculo,27.q.c. 15.& inſigniter vir nunquam satis laudatus Dāicus Soto ī relectione,de secreto membro, 3.q.4.conclu.2.ac meus,& olim,& nunpræceptor ornatissimus Mart.Nauar.in c. sacerdos. de pēnit. dist. 6. nu.16.cui opinioni ex nostris accedere videntur Collecta.& Card.col.fi.in c.oīs vtriusque.de pēn.& remiss. & Host.in summa de pēnit.§.in quo. quam ēt nouissimè defendit in tractat.de cōfessione,fol.122.Ioan.a Medina Theologus magni,mehercle,noīs,quique in gymnasio Cōplutensi egregiam huic professioni operā,ad obitū vsq; nauauerit.Tametsi contrariū tenuerint Archid.in d.c.sacerdos.Host.Ioan.And.Ancha.& Abb.in d.c.oīs.& in effectu Ripa.in tract.de peste.§.vl.nu.115. falso tribuentes hanc sīam Inn.qui potius primā asserit,sicuti ꝑpendunt Caiet.Soto,& Mar.Nauar.in dictis locis.& ante eos id diligenter animaduertit Collect. in d.c.oīs.fin.col.Igitur si in prædicto casu non licet cōfessionis arcanū prodere,non video cur matrimonij fauore id liceat.Imo & si sacerdos apud iudicē secretū istud frangens,sibi dicta in sacrāmentali confessione effaturet, & depromeret,ei nullā fidē exhibendā esse profitetur optimè Bal.in l.Archigerontes.C.de episco.aud. quem ibi sequitur Par.de Cast. & Fel.in c.1.de except.colu.1. Tyndar.in tract.de testib.fol.20.& Rip.in tract.de peste.§.vlt.nu.104.Constat ēt sciētiam, quam sacerdos habet ex confessione sacramentali,nihil omnino ad iudicialem controuersiā pertinere.c.2.de offi.ordin.c. dilectus.de excess.prælat.quibus apertissimè error hic conuinciter.Neq; enim ferendi sunt iuris vtriusque interpretes,q̄ in matrimoniali cā sacerdotib.hanc licentiam concessere propria eorū authoritate,nullo iure adiuti, cū & ipse Summus catholicæ ecclesiæ Pōtifex minimè posset ꝓmittere huius sacramentalis secreti reuelationem ex receptissima omnium Theologorum sīa.

Nec aduersam assertionē quidquam coadiuuat gl.in d.c.tua nos cum illa gl.non loquatur,q̄n reuelatio confessionis matrimonio faueret, sed quando præiudicium ex ea fieret huic contractui,quia ex ea conclusa

de dissensu. Et præterea nihil asserit gl. de reuel. indo secreto confessionis, sed scribit confitenti dissensum in foro pœnitentiali credendũ esse, non aũt in exteriori iudicio quib. verbis potius gl. Doct. tam citantib. aduersatur, q̃ eis patrocinetur, vt aduertunt Fort. in l. §. huius studij. ff. de iust. & iur. col. 5. & Ripa in d. §. vlt. nu. 107. prædictam Doctorum adnotationem reprobantes. Vnde & Lil. in d. l. reprehendenda. non temere suspectã existimat conclusionem Lud. Rom.

11 Qua in re nec illud † Romani opinionẽ excusat, q̃ se creta sacramentale detegi possit ex cõsensu expresso cõfitentis. c. significasti. vbi Anan. Abb. & Doct. frequenter notant de adulter. quia id nõ est ĩ matrimoniali cã, contingi fauore speciali, cũ in qualibet re, & materia sacerdos ex licentia confitentis possit palã promere, q̃ ei in sacramentali confessione fuere dicta, quia ipse pœnitens frgilũ illud secreti ex proprio consensu dissoluit, ac remisit. qua rõne idẽ notant Lapus alleg. 94. Fel. in c. Matthæus. de fur. Rip. in d. §. vl. nu. 108. dicentes hãc opinionẽ cõem esse, quã asserunt Th. & Paled. in 4. sen. dist. 21. q. 3. Hadr. in tract. de sigillo confess. c. sed probabilior. Cast. cons. 2. de test. Fel. in c. veniens. in primo, de testib. col. pen. & Hippo. in l. §. idem Corn. ff. de qõ. ad fin. q̃d equidẽ non est passim admittendũ, sed tunc demum q̃n hic expressus confitentis consensus ad suam, vel alterius non portã vt dilatatẽ t palẽ, vel spiritualẽ, præstatur, sicuti docent, & diligẽter admonet Soto in d. relect. de secreto. q. vlt. concl. 5. dub. 3. Mart. Nauar. in d. c. sacerdos. nu. 151. & Ioan. a Med. in tract. de confessione. fol 124. de licentia confitentis. Licet Scotus, Dur. Ioan. Maior. q. 3. a. q. 3. & Almain. ad finẽ, in d. dintt. 21. (post Alex. Hallensem 4. p. q. 78. membro 2.) contrariũ tuberi conentur, dicentes secretũ confessionis, nec ex licentia expressa confitentis detegendũ fore, & idẽ asserit Collet. c. in d. c. oĩs vtriusq;. nu. 63. Sed quãuis Thomæ, & sequaciũ opinio frequentiori calculo recepta sit ac magis rẽnib. & argumentis cõprobetur ita efficaciter, vt & verior sit iudicanda, opinor tñ Christianæ religioni, & facto pœnitentiæ potius expedire, hoc confessionis secretũ, nec ex consensu expresso pœnitentis revelandũ esse. [nisi id fiat maximẽ ex cã boni, & cautissimi viri arbitrio ad ipsius pœnitentis salutare consiliũ, & medeli, maximãve vtilitatẽ, q̃ maturo iudicio erit ppendenda, ne temere revelatio fiat. Qđ nec Collec. negat, nec Alex. Hallens. & alii concedentes posse peccatũ revelari ex facultate confitentis, si peccatũ ipsum iterũ extra confessionẽ ipsi sacerdoti narretur, & dicat. Qđ quidẽ consiliũ nimis superstitiosum est. opinio tñ cõis 12 nequaquã probatur in c. officij. de pœn. & remissio. gallice gñaliter consuluit Pontifex ab ig; vlla confessionis revelatione.] Nec Rom. pont. in d. c. significasti. qđ præter alia capita, q̃ ad id citantur, magis vrget, approbat pdictam revelationẽ huius secreti, nec ibi constat illud tuisse confessionis sacramentalis arcanum, vt ante nos ostendit Martin. Nauar. in d. c. sacerdos. nu 117.

12 Sententia vero in coniugali iudicio, & a circunspectissimo iudice lata non ita efficacẽ authoritatem hẽt, quin rescindi, retractarive possit, quoties compertũ fuerit, cã errore quodam latam fuisse. c. lator. c. conlangueinei. de re iud. c. fraternitatis. de frigid. non tñ appellationis remedio revocatur hæc sniã, si ab ea in legitimũ tps non fuerit appellatum. Ex eo enim, q̃ terminus legalis labitur oĩno, nec a sniã provocatur, vel ab ea bis fuerit provocatum, ita assumit sententia authoritatẽ rei iudicatæ, & in coniugali qõne, vt prætextu appellationis corrigi, aut emendari nequeat gl. insignis in d. c. fraternitatis. in glo. magna ad fi. quam dic. tenent. Abb. & ibi notabilem Abb. in d. c. lator. vbi Imol. & Fel. nu. 5. idem Abb. vbi Dec. eam approbat in c. fin. de appellat. idem Imo. in cle. 1. col. de re iud. Abb. optime in c. ad reprimendam. de offic. ord. col. 3. vbi gl. sing. & cõiter recepta, & m Abb. ibi 2. col. limilẽ probat conclusionem quam gl. dicit ord. Franc. in rub. de appel. nu. 30. & limidem Franc. in cap. Nicolao. eodem titu. col. fin.

Ex quibus constat primo eum, qui hanc sniam improbare vult, debere cõino probare eius erroré, & iniquitatẽ, siquidem non propolita appellatione est maxima præsumptio pro iustitia sniæ. gl. cõiter approbata ĩ d. c. lator. q̃ comprobari põt ex c. cum inter. eod. titu. l. Herennius. §. Cæs. & ibi gl. ff. de euictio. & ex not. in c. in præsentia. de renunc. Abb. Fel. nu. 24. & Dec. nu. 32. in c. q̃n contra. de probat. idẽ Dec. in rubr. de appel. 4. col. & Alc. in tract. de præsumpt. reg. 3. præsump. 9. qđ in hac specie docet Felin. in d. c. lator. num 6.

Secundò hinc constat, ad hoc, vt ista sententia rescindatur oportere, vt condemnatus noua vtatur querela, nouoque libello, quo petat id negotium prætextu sententiæ erroneæ iam diffinitum, iterum ad examen iudicia le deduci, primam sententiam reuocari, ac nouã iustitia exigente proferri. quod argumento glo. probatur in c. ad reprimendam. de offic. ord. quam Abb. & Doct. ibi approbant frequentissimẽ, idem Abb. & Fel. nu. 4. in d. cap. lator.

Tertio hinc deducitur, hanc nouam querelam proponendam esse coram eo iudice, qui primam sniam tulit, vel coram eo, qui adiri potest per simplicem querelam, non autem coram Archiepiscopo Metropolitano, qui iudex est solum ex causa appellationis inter subditos episcopi. tex. in c. pastorali. vbi gl. & Doct. in prin. de off. ord. melior cæteris in c. venerabilibus. in prin. de sentẽ. excommu. in 6.

Quarto subinfertur, hanc causam ad Metropolitanũ deduci non posse principaliter, & si agatur contra primam sententiam ex eo, q̃ nulla fuerit, quia Archiepiscopus Metropoleos per viam hanc, qua sententia nulla dr, non est iudex inter episubditos, sicuti ex ratione d. c. venerabilibus, notant Fracus in c. dilecto. de appel. q. 27. Fel. & Dec. in c. in literis. de offi. deleg. fin. col. quibus adstipulantur Archid. & Dom. in c. concertationi. de appel. in 6. super glo. debitam, dicentes iudicem, qui non potest adiri per simplicem querelam, minime posse principaliter cognoscere an sententia nulla fuerit. Quamuis Abb. in d. c. in literis. cõtrarium asserat, & ex Bar. in l. si expressim. ff. de appel. nu. 14. qui tamen in iudice superiore loquitur, nec aperit, an de eo loquatur, qui non potest per simplicem querelam adiri.

13 Illud vero considerandũ est, † quanam rõne sententia lata in causa coniugali, elapsis decẽ diebus quib. poterat appellatio ab ea proponi, possit reuocari, cũ alijs cautis sniis ea eo tempore ita rei iudicatæ authoritatẽ acquirat, vt rescindi nequaquam possit? Cui quæstioni illud vulgo rñdetur, quod tractis decem diebus vires rei iudicatæ sententia assumit ex tacito consensu condemnati, qui appellationem omittens consentire videtur, tex. ling. in c. quo ad consultationem. de re iud. Sed in matrimoniali causa, non potest condemnatus cõsensu proprio efficere matrimonium vbi naturalis, diuina vel humana lex illud prohibet, nec consentire, vt matrimonium legitimẽ contractum dissoluatur, igitur non obstante decursu decem dierum sententia in matrimoniali iudicio lata poterit retractari, errore comperto.

14 Sic, & in matrimonio spirituali, † cõ lis pendet super ecclesiastico beneficio, sententia lata, post decem dies authoritatẽ hẽt rei iudicatæ omnino, nec põt retractari respectu illius, qui victus fuerit. gl. notab. in c. decẽ. cessi. præb. quam Doct. ibi approbant, & Felin. in d. c. lator. nu. 11. probat tex. in c. cum dilectus. de elect. quem esse meliorem iuris asserit Abb. ibi, & idem Abbas. in cap. ad

c. ad audientiam. in 2. de rescrip. col. 5. potuit enim victus liti causæ, & iuri renunciare, etiam absque consensu superioris. ex eo q̃ lis pendebat super beneficio. vt sensit gl. ibi recepta in c. constitutus. de appel. in verb. renunciauit. quod saltem procedit, vbi non esset certũ ius litigantis, qui renunciat. Rota noua 36. Abb. in d. c. constitutus. Ant. in c. quod in dubijs. 2. col. de renun. & Nicol. Milis. in verb. renunciatio. Igitur victus non appellans ex illo consensu a lege præsumpto, & inducto, efficit, vt sententia authoritatem rei iudicatæ haberet.

Verum huic rationi, quam in coniugali cõtroversia communem esse diximus, aliquot rationes obesse videntur, & prima ex eo deducitur potest, † quod in criminalib. causis sententia, a qua tempore debito appellatum nõ est, authoritatem habet rei iudicatæ, nec reuocari põt, etiam si pœnam corporalem inferat, & constet condẽnati innocentia, nisi ex speciali gratia principis. l. 1. ad finem. ff. de quæst. l. diui. ff. de pœnis. quam esse singu. asserit Abb. in c. de his. col. 2. de accus. Ias. idem notat in l. sub prætextu. in j. C. de transl. Bar. in d. l. diui. & in d. l. 1. licet in hoc contrarium notauerint Anan. in d. c. de his. quem Hippo. sequitur in l. vni. C. de raptu virg. nu. 144. Et tamen in criminalib. nemo potest consentire, vt corporaliter puniatur. Liber homo. ff. ad l. Aquil. c. cõtingit. de senten. excom. in 6. Imo † nec renunciare, pprijs 16 defensionib. gl. ab omnib. recepta in l. pactum inter heredem. ff. de pac. quam dicit sing. Bal. in c. cum venisset. de testib. idem in l. vnica. col. 14. C. de confess. commendat idem in c. 1. §. porro. qualiter feudum alie possit. Ioan. Lup. in rub. de donat. inter vir. & vxo. §. 70. nu. 6. Felin. in d. c. cum venisset. 3. col. Hippo. in d. l. vnica. num. 170. idem Hippo. in pract. crimina. §. examinanda, etiã si ageretur ciuiliter, modo ex illo iudicio posset renuncians defensionibus famæ discrimen pati. & in Aret. Fel. in d. c. cum venisset. tenetur enim quis famam illæsam conseruare. Quamuis Anch. & idem Aret. nu. 6. in c. cũ dilecti. de accusat. in hoc vltimo contrariũ notauerint per tex. ibi dicentes, in causa criminali ciuiliter deducta in iudicium, vel vbi corporis pœna inferenda non est, posse reum defensionibus renunciare. facit c. inquisitionis. in prin. 2. responso. de accus. quorum opinio pbabilior est, quia non tenetur quis ita conseruare famã illæsam, sicuti viram, vt notant Dom. a Soto in relect. de secreto. membro 1. q. 1. & Mar. Nauar. in c. inter verba 1. q. 3. vlt. p. coroll. 44. exactè perpendentes Caiet. sententiam 2. 2. q. 73. a. 1. c. 1. circa proditionem propriæ famæ. Posset tamen renunciatio defensionum in criminalibus causis, quæ ad corporis pœnam discutiuntur, admitti ex iusta causa, nempe si reus, tam fuerit crimencõfessus legitimẽ, & præmisso iuris ordine Pau. Cal. & Ias. in d. l. pactum. Fel. in d. c. cum venisset. col. 4. Hippol. in d. §. examinanda. quod in praxi facti receptum est. Itẽ quando reo fuit dilatio prima ad probandum data, potest idem reus cæteris dilationibus renunciare, quo casu erit intelligendus tex. in d. c. cum dilecti. de accus. Igitur si in lite capitali consensus rei parum operatur, & tamen in ea sententia in rem iudicatam, & omnino definitiuam transit, cur in matrimoniali diuersum asserimus, eo quod consensus litigantium nihil efficere possit? Et Dec. in c. iuratum. de prob. fin. col. pluribus excogitatis tãdem cogitur dicere, id esse in matrimonio speciale, reprobans ea, quæ Abb. in d. c. de his. de accusa. in simili dubio dixerat. Ego vero existimo inter criminalem controuersiam, & matrimonialem hoc discrimen esse, quod in coniugali quæstione nec consensus tacitus, nec patientia litigantium quicquam prodest, vt vel coniugium inualidum ex iuris prohibitione sit firmum, vel quod legitimum, & ratum fuerit, dissoluatur, vt constat atque ideo illa patientia, qua condemnatus acquieuisse

sententiæ censetur, nil ad negotium agit. in criminali vero iudicio, etiam si consensus expressus nil operetur, vt possit quis occidi, aut puniri corporis pœna, nec etiã, vt sibi defensio auferatur, tacitus tamen ei nocere potest, ac potius patientia illa, qua nihil allegans in sui defensionem, nihil aduersus sententiam proponens dubius de innocẽtiæ tutela, prouocationem omittens patitur seipsum ad occisionem duci, sicuti Hieron. scribit super Ionam prophetam a Gratiano relatus in c. non est nostrum. 23. q. 5. Non est, inquit, nostrum mortem arripere, sed illatam ab alijs libenter accipere. Nam & in persecutionibus non licet propria perire manu, sed percutienti colla submittere, ex quo tex. obiter reprobanda est Pau. Cast. assertio in l. i. §. ius gentium. ff. de iu 17 sti. & iure. qui voluit, absq; † mortali peccato non licere cuiquam mortem pati, si possit seipsum defendere occidendo aggressorem. Hoc etenim falsum est, cum ex Hieronymi sententia possit absque crimine quis pati mortem, & percutienti colla submittere, nec tenetur se ipsum defendere occidendo aggressorem, imo perfectionis opus est non se defendere. quod etiam asserit Th. in lib. de regim. princip. q. 6. & Sylueit. in verb. bellum. 1. q. 3. Dominicus Sot. lib. 5. de iusti. & iu. quæst. 1. art. 8. quem legito. Excipit enim eum, qui esset admodum vtilis, & commodus reipub.

Secundo, aduersus rationem communem, & illud ad 18 duci solet † quod omittens appellationem, nequaquam videtur sententiæ acquieuisse tex. egregius in c. concertationi. de appe. in 6. quo probatur, posse eum, qui non prouocauit, agere contra sententiam alijs remedijs, nisi in eam consenserit. igitur non censetur consensisse iudicatis ex eo, q̃ appellare noluit. facit Litem si res. ff. de aliena. iud. muta. caus. fac. Bar. in l. ab eo. C. quo. & qui. iudex. Ab. in c. quo ad consultationem. de re iud. col. 2. Vnde condemnatus non appellans, poterit contra iudicem agere, ex eo quod inique iudicauerit. quod Bar. & bat in disputat. incip. iudex. Abb. in c. fæpe. post Innoc. & Doct. ibi de appellat. idem Abb. in c. pastoralis. §. qa vero. de offi. deleg. Alex. in l. 4. §. fi. ff. de damno infecto. Fel. in c. excommunicamus. de hæret. Hippo. sing. 646. facit tex. in l. fi. §. illud. C. de temp. appel. not. Corset. in sing. in verb. querela. dicẽs tex. in d. c. concertationi. celebrem esse. Et licet Dec. in d. c. fæpe. conetur probare posse victum contra iudicem agere, ex iniqua pronunciatione, etiam si expresse consentiat sententiæ, tamen ipse ab hac opinione discedit, & merito, quamuis posse mus dicere, etiam expresse consentientem agere posse contra iudicem, quando in carceribus detinetur ipse victus donec consentiant sententiæ, solet enim iudices nolle criminis reos, & condemnatos a carcere dimittere, donec cõsentiant iudicatis. Aequum profecto erit, vt hoc consensu non obstante querela aduersus iudicẽ admittatur. Ergo vt eo quo tendit oratio pergat, non sat sufficiens ratio communis videtur, siquidem res iudicata vires non assumit ex consensu tacito litigantiũ, maximẽ cum & in matrimoniali iudicio, hic consensus præsumptus a lege iuris, & de iure, vt aiunt, præsumptione remedium appellationis excludat, vt in cæteris cautis. Quamobrem existimo a iure ex ordinario remedio, vt iterum sententiæ iustitia ex rigore iuris discutiatur ad effectum corrigendi, emendandi, aut reuocandi eandem sententiam, appellationem tantum concessam esse, hanc autem, qui omiserit consensisse a lege præsumitur iuris, & de iure præsumptione admixta ipsius legis maxima authoritate, contendo inquam præsumitur, ne de iustitia illius sententiæ ex rigore amplius tractetur, cum remedium ad hoc a iure inductum omissum fuerit. Non tamen ex hoc renunciare videtur alijs remedijs, quæ sibi ad diuersos effectus competunt, nempe,

vt iudicium illud nullum fuisse constet, vel iudicis iniquitas puniatur. Hic vero consensus in causa matrimoniali nullum effectum habere potest, vt impediatur examen prioris iudicij, & ideo poterit prima sententia iterum examinari.

Caterum Abb. in c. consanguinei. de re iud. col. pen. dicit, hunc consensum tacitum in eo, qui appellationē omittit, non posse etiam in alijs causis authoritatē rei
19 iudicatæ sententiæ tribuere, quia † non potest hac patientia victi peccatum alterius, qui iniquam sententiam obtinuit, excusare: cum mortaliter peccet viendo iniquo iudicio scienter, ex Inno. opinione, quæ communis est in c. quia plerique. de immu. eccle. Ale. in l. nemo potest. nu. 23. ff. de leg. 1. notatur in l. Iulianus. ff. de condi. indeb. explicat Fortu. in l. veluti. col. 6. ff. de iust. & iu Abb. in c. fi. nu. 30. de præscrip. & Sylu. verbo, sententia §. fin. quam opinionem communem esse fatetur Pyrrhus post Aureliæ consuetudines. q. vlt. Igitur nihil ex prædicta ratione est speciale in coniugalitate. Cui obiectioni nec ipse Abb. perfectè satisfecit: nec Decius in d. c. iurauit. qui opinionem Inn. reprobat, quæ tamen verissima est. Is enim, qui sententiam iniquam obtinuit, à qua condemnatus non appellauit, minimè tutus est in conscientiæ foro, si sciat sententiam iniquam fuisse, qa ius pro sententia præsumit, quę præsumptio in iudicio interiori cessat, vnde opinionem Innoc. Had. probat in quodlib. 6. ar. 1. vers. ex quo infero. vbi addit condemnatum ex iniqua lententia licitè posse ei parere, & soluere absq; donationis titulo, & animo pecuniam, quam iudex soluere iussit, id enim agit ad euitandas molestias iudiciales, quamuis Abb. post alios in d. c. quia plerique in hoc vltimo diuersum teneat id non licere existimās, ne peccatum victoris foueat. Sed id locum non habet, cum hic condemnatus non foueat peccatum alterius, sed tantum iudicis præcepto obediat, nec ipse ita obediens ad peccatum inducitur, & licet aliter, qui sententiam obtinuit mortaliter peccet, non tamen peccat ex damnati obedientia, sed ex propria malitia, cui nullam præbuit causam ipse condemnatus obediens, liquidem victor paratus erat eandem pecuniam recipere. In causa vero matrimoniali victus appellationem omittens, sciens sententiam iniquam, peccat mortaliter ei obediens, atque tenetur pro viribus eius reuocationem diligenter procurare, cum alioquin ex sententia iniqua ipse a crimine mortali non excusetur, & ideo nec eius consensus tacitus, nec expressus potest eum in peccato defendere.

Ex quo infertur lata sententia iniqua, quæ matrimonium verū, ac legitimum dirimat, minimè posse aliud matrimonium contrahi, ab eo, qui certo scit, vel dubitat, sententiam illam erroneam esse, nisi dubium deponat eo casu, quo dubius erat, tunc enim poterit contrahere aliud matrimonium, nunquam tamen si sit certus de errore sententiæ.

Secundo infertur, lata sententia iniqua, quæ matrimonium inter consanguineos contractum validum, & firmum esse decernit, minimè posse in eodem coniugio manere, ac vitam agere coniugalem eum, qui certo sciat sententiam erroneam fuisse, de dubitante vero diximus parte hac 2. c. 7. §. 2.

Tertio hinc deducitur, sententiam erroneam, quæ matrimonium ex consensu contractum fuisse, iudicauit, non proposita prouocatione ab ipso victo in rem omnino iudicatam transire, cum ex eo nouus ad coniugium præstetur consensus saltem præsumptus a lege iuris, & de iure præsumptione, qui quidem consensus antea præstitus non fuerat, & litigantes nullo inde impediente matrimonio coniungi poterant. glo. ab omnibus comprobata in d. c. lator. vbi optimè Felin. nu. 2. & Abb. consi. 60. 2. vol.

20 Quarto subinde constat, sententiam † quo ad thori tantum separationem latam, in fauorem eius, qui separationem postulauit, ita transire in rem iudicatam, vt ipse velit, possit alterum coniugem in consortium coniugale petere, & sibi reconciliare. c. ex parte. de spon. cum alijs similibus. Victus vero, qui non appellauit, nō poterit etiam comperto errore sententiæ, eius reuocationem petere, poterat enim in hanc separationē matrimonii consentire. c. quod Deo pari. 33. q. 5. ita Abb. in d. c. lator. col. pen. & Fel. ibi 8. declaratione. vtique tamen addit hoc procedere, nisi sit timor fornicationis in ipsis coniugibus ita segregatis, tunc etenim potest ex officio iudex cognoscere de errore sententiæ, & eo cognito iudex cogere potest maritum, & vxorem coniugalem vitam agere, ex his, quæ notantur in cap. 1. de conuert. coniug. & in cap. tua nos. 1. de iureiurand. vbi Abbas optime explicat plura, quæ ad hanc dubitationem spectant.

Epitomes in Quartam Decretalium, librum, Authore Didaco Couarruuias Toletano,

FINIS.

AD ILLVSTREM

ADMODVM, AC REVERENDISSIMVM DOMINVM

D. DIDACVM AB ALAVA ET ESQVIVEL,

Abulensem Episcopum, Granatensis Curiæ sub Carolo Cæsare, Hispaniarum Rege Prætorio Præfectum: Didaci Couarruuias à Leyua Toletani, Archiepiscopi Sancti Dominici, designat. in relectionis cap. quamuis. de Pactis. Præfatio.

EREBAR equidem, admodum illustris, ac reuerendissime Præsul, fore quosdam, qui mihi, & illud merito succenserent, quòd post aliquot partus, cosq; immaturè editos, minimè temperarim, quin propere nimis, & alios edere, nondū expectata priorum censura, fuerim conatus. Quasi primus lapsus casui dari debeat, vel imprudentiæ, iteratus stultitiæ, aut inscitiæ tribuendus sit. Turpe siquidem nimis est, vt vetus prouerbium admonet, bis ad eundem lapidem offendere. Culpam istam tantum abest agnoscam ipse, vt nihil magis persuaderi iuris vtriusque professoribus cupiam, quàm me nec minima huius criminis labe syncero animo, candidoq; iudicio notari posse. Nam etsi sciam in his, quæ hactenus ediderim, multa passim exponi, quæ doctiorum hominum censura haud magnopere valeant erroris argui, idq; mihi maximo futurum est beneficio, quippe cui animus contigerit non sanè contumax, nec ceruicosus, sed lenis admodum ad ea benigne mutanda, quorum in hac præsertim iuris humani disciplina fuerim admonitus, verum amici quidam, quos plures ob eorum candorem insigne illud Salmanticense literarum Emporium mihi conciliauit, multis ex Hispaniarum locis me per literas certiorem fecerunt, opus variarum Resolutionum nuper a me Typis traditum eo fuisse probatum applausu, quo admitti solent, quæ futura quandoque sunt studiosis omnibus vtilitati, quod fateor diuino muneri potius, & lectorū benignitati, quàm meis viribus tribuendum fore. Ijdem summè admonuerunt, vt si quid priuato studio præterea ad Iuris Pontificij, vel Cæsarei interpretationem elaborassem, nequaquàm grauarer publico Iurisconsultorum examini committens cæteris benigne id suscepturis communicare. Horum equidem, iudicio, Antistes ornatissime, accessit, & tuæ limatissimæ censuræ exactissima inquisitio, qua meos qualescunque labores vndiq; scrutari quandoque dignatus es, vt me tibi multis nominibus addictissimum eorum admoneres, quæ in hac iuris humani disciplina maxime sunt præcauenda. Quod fecisti sedulo, vtinamque meis viribus par esset a te mihi sæpissime indictum onus in hisce Commentariis elimandis, sperarem vtique, non minimam eiuscemodi instituti laudem meis scriptis accessurā. Denique meipsum, quem ab hinc vigintiquinque annis Salmanticæ discipulum cum plerisque alijs habuisti, exhortatus es, ne ab hoc semel suscepto labore calamum amouerem, si quid possem his horis, quibus alioqui feriari licebat, in communem vtilitatem exhibere. Incidit vero in manus mihi hac de re cogitanti relectio quædam, quam olim publicè iam voce communem feceram, dū caput, Quāuis pactum. sub titulo de pactis, inter Bonifacij VIII. constitutiones interpretarer. Hanc tuo nomini clarissimo dicare decreui, non ex ea causa, qua quidam principibus, illustrioribusq; viris ingenij sui monumenta nuncupare decernunt. quòd velim hoc munere gratiam, tuamq; beneuolentiam promereri. Scio etenim, quæ tua humanitas est, me iam hæc apud te promeritum fuisse, multisq; in me collatis beneficijs id palam omnibus esse, sed, vt iuris vtriusque antistitem, verum præceptorem agnoscerē vnumq; è primis literarij collegij sanctissimi Saluatoris selectissimis incolis. Etenim cum perillustris, ad Reuerendissimus vir Didacus a Muros Ouetensis ecclesię Præsul diguissimus, quo innatam sibi pietatem, & in publicam vtilitatem zelum feruētissimum Hispanis, & exteris in exemplum exhiberet, vtque Deo Maximo aliquod obsequium ministraret, domum illam percelebrem, ad quam, & ipse ab hinc annis quindecim fuerim admissus, Salmanticæ instituerit, teipsum virum tunc moribus, iudicio, & doctrina præstantem, magniq; in ea Academia nominis ad eam rem in ipsius collegij collegam ęligiter adoptauit. Quod equidem munus ita caute, pie, ac religiosè exercuisti, vt vel eo tantum nomine tibi, & his, qui tecum in id electi fuere, non mediocris laus iure optimo sit adquisita. Hinc pro-

fecto factum est,vt qui post in eandē celebratissimā domum fuerint admissi,æquissimis, atq; integerri mis institutionib.edocti,in eo literario cōuentu maximos eius professionis honores insigniter fuerint adepti.His vero,quæ primū in Reipublicæ commodū decem annis publico stipendio præceptoris of ficio fungens peregisti,& multa propensi in eandē rēpublicam animi argumenta ita incessanter addi disti,vt qui teipsum noverit,& quæ apud Regem,ac Cæsarem inuictissimum,in ipsa itidem Tridenti na Synodo,& in huius Granatensis Curiæ præfectura egeris vtcunque expenderit, satis comperiat quantum tibi debeant hi,qui continuis precibus verum iustitiæ cultum postulauerint. Quibus deniq; animi dotibus magnitudinem,insignem humanitatem,iudicij candorem,egregiam in pauperibus,& oppressis subueniendis diligentiam, maiorum,& generis dignitatem ac splendorem notissimū facis. Pro tua igitur singulari benignitate hoc opus,quidquid est,accipito ab eo dicatum,qui se ita tibi obli gatū putat,vt in tota,quæ sibi reliqua sit vita,studium omne,animumq;,ac se totum tibi,tuisque deuo ueris,hoc vnum quod mihi erit otium gratissimum,obnixè precatus,te in hoc suscipiendo munusculo non tam rem ipsam,quàm authoris voluntatem metiri. Suscepi enim,& laborem hunc libentius,nō modò,vt intelligas,si quid nobis à publicis negotijs otij supereſt (supereſt autem, vel teipso teste non esse omnino id otiolum,sed etiam,vt tuum,quo nihil mihi antiquius est,iudicium,censuramque am plius explorarem. Nec tamen vereor, ne uestram hanc operam,quæcunque ea sit, probaturus sis, li bentiq; animo accepturus, vel ea saltem causa, vt mihi animum ad alia festinanti adieceris . Vale Præsulum decus.E Granata,Mense Aprili,Anno millesimo quingentesimo quinquagesimotertio.

IN CONSTITVTIONIS SECVNDAE EX RVBRICA DE PACTIS, LIBRO VI.

Cuiusque initium,quamuis pactum inscribitur,non inutilem interpretationem.

Ad Lectorem Præfatio.

PRINCIPES omnes,ac legumlatores,candide lector,& hi præsertim,qui religio nis Christianæ documentis rempublicam optimis legibus instituere conati sunt, in rebus agendis,& frequentissimo hominum commercio,dum humanam,simplicemq; conuentionem iustis ex causis inualidam,ac infirmam esse censuerunt, aut saltē nō ita vtilem, vt ipsa publica fides in hisce negotiis exigebat, eam tamen iurisiurandi religione stabilitam,absque vlla exceptione ob iuramenti vim apud forensia tribunalia ita admittendā esse statuerunt,vt plerunq; ab ipso sacramento virtutē potissimam,plerunq; effectus quos sdam,eosq; ex iure Pontificio,& Cæsareo singulares accipiat. Contingit frequenter ob tot cal ūnias, quas mortaliū malitia excogitauit, & propter cautelas,quib.fœdifragi hoīes vtuntur ad effugiendas proprio,liberoq; consensu pactas conuentiones,conuictū humanum reipublicæ oīno necessariū, vel deficere,vel funditus periclitari.Etenim tot legib.in qualibet cōitate statutis, tot aduersus pacta, & contractus solent obijci defectus, vt plane nullus ferè conuentione priuata vtcunq; diligentissimè cō scripta se tutū fore existimet, nisi vnq; futuris hoīum dolis,quib.a pactis discedere tentant, antidotis quibusdā occurrere festinet.Cæterū præter alia,quæ solent ad conuentionum tutelam opponi,illud præcipue multi faciendū est,quod a religione iuramenti vires sacrosanctas adsumit.Sic namq; conuē tiones,quæ cum minorib.ætate fiunt,multū roboris adquirunt ex iureiurando a minore prestito.Sic multi contractus,qui alioqui, vel nulli existimantur, vel plurib. possunt refelli obiectionib.ab oībus his omnino censentur immunes propter iuramenti vim,& eius religionē,quandoq; contractus vali di quidem, ampliorē ex eadem rōne effectū habent, quàm si simplici consensu forent stabiliti,sicuti constat in c.cum contingat.de iureiu.c.debitores.eod.tit.auth.sacramenta puberū.C.si aduer.vēd. & maximè in hoc c.quamuis pactū.quem locum ipsi delegimus,vt quæ priuatim hac de re Salmanti cæ elaborauimus,paulo diligētius postmodū examinata,publico oīum iurisperitorū iudicio commit teremus.Igitur huius constōnis breues Commentarios in tres distinximus partes,quarū prima de iu ramenti cognitione generalia quædā examinabit.Secunda Bar. resolutionem de viribus iuramenti in l.si quis pro eo.ff.de fideiuss.ad vnguē discutiet.Tertia specialiter de iurisiurandi viribus,quas hæc constō renunciationi paternæ hæreditatis trahit,ad amussim tractabit, varios intellectus huius capi tis,eiq; adnodū necessarios continens.Multa tamen omittemus,quę de virib.& effectib.iuri passim à Doctoribus traduntur,contenti siquidem ea tantum explicare,quæ hoc tractatu præcipua cēsentur.

CONSI-

CONSTITVTIONIS SECVNDAE EX RVBRICA DE PACTIS LIB. VI.

Cuius initium, Quamuis pactum inscribitur, non inutilis interpretatio,

Authore Didaco Couarruuias à Leyua, Regio Consiliario.

Prima huius relectionis pars,ex cuius initio hæc colliguntur.

SVMMARIVM.

1 *Iuramenti definitio explicatur.*
2 *Iuramentum, & sacramentum, an sint synonyma, & quid hac dictio,sacramentum signifi.et.*
3 *Iuramentum assertorium, & promissorium, an distinguantur specie,*
4 *An verba sint præcisè necessaria ad iuramentum.*
5 *Examinatur latè intellectus ad tex.in c. pen.de iureiur.*
6 *An prorogatio compromissi iurati, censeatur facta cum iuramenti qualitate.*
7 *An verbū,iuro,sit necessariū aduerā religionē iuramēti.*

1

IVRAMENTVM, vt eius definitionē statim explicemus, est invocatio est diuini numinis in testimonium . Nā qui aliquid se facturum cum iuramēto promittit, Deum ipsum in testem illius promissionis,ac veluti sponsorē appellat. Rursus qui aliquid affirmat,aut negat verum esse, iuramento præstito, Deum ipsum citat in ipsius veritatis testimonium , quasi Deus testis sit illius affirmationis,aut negationis.Hoc eleganter probat Diuus Augustin.in sermone 28.de verbis Apostol. Iacobi,dum inquit,Quid est,per Deum,nisi testis est Deus? Idem apparet ex pluribus iuris vtriusque locis,quibus manifestissimè traditur sacramenti, & iurisiurandi religionem ipsum Deum dirigi,potius, quàm in priuatum hominem ,cui præstatur.c.debitores.c.si vero. & ca.verum. de iureiur. quam ob rem Cæsarea constitutione decretum est,iurisiurandi contemptā religionem,satis Deū vlsorē habere. Sic Cicero lib.3.de offi. scribit.est enim iurisiurandum affirmatio religiosa. Quod autem affirmatē quasi Deo teste promiseris,id tenēdum est. Iam enim non ad iram Deorum,quę nulla est,sed ad iustitiā & ad fidem pertinet.Hæc Cicero,qui iuramenti definitionem sua comprobauit authoritate, atq; ita ferè omnes iuris diuini,& humani interpretes , etiam si varias tradiderint iurisiurandi definitiones , in hanc tamen vnanimi consensu conuenerunt,vt iuramētum sit adsumptio nominis diuini ad confirmandam iuratis fidem,quæ quidem probatur in c.quantumlibet.47.dis. ex Aug.in epistola 127.ad Hipponenses.Simpliciter,inquit,fateor charitati veritæ coram Domino Deo nostro,qui est testis mihi super animam meam , optimus tex.ad idem in c.& si Christus.de iureiur.col.3. verbis. aliquin.l.1.ff.n.p.3. Idem probatur authoritate Ioā. in sum.22.q.1.diui Tho.2.2.q.89.ar.1. Host. in summa Pan.Alc.Fel.& aliorum in rub.de iureiu.Bald.in l.1. ff. ff.eod.tit.in 1.q.& in c.1.§.item sacramenta.2.col.de pace iura.firman.tametsi Ioan.de Selua in tract.de iureiu. q.1.& Ant.Corset.in rubrica eiusdem tituli,admodum anxij conentur alias iuramenti definitiones tradere,cū tamen hæc sit congrua,facilis,atque omnino iusta definitio,quemadmodum ex multis,quæ ab ea per me deducentur,apparebit.Etenim ad hanc definitionem oīa penè tendunt , quæ de iuramenti ratione possimè a plerisque traduntur, siquidem diuini numinis testimonium eam vim habet,vt multa quidem hoc in tractatu ex eo maximam authoritatem habeant,quod ad maiorem iuramenti, & diuini testimonij fidem conducere videantur. Idcirco ab ipsius definitionis verbis præsertim ea deducam, quæ in hac prima huius relectionis parte dicenda sunt.

2 Primum ex suprascripta iuramenti definitione infertur,† iuramentum,& sacramentum synonyma esse,sal tem dictionem hanc,sacramentum, idem quod iuramentum significare,ēm Pan.in rub.de iureiu.text.in c. qui sacramento. 22.q.4.in auth. sacramenta puberum. C.si aduer.vend.c.1.§.item sacramenta.de pace iura.firmand.nam præter multa alia sacramentum appellatur iuramentum seu obligatio, diuini numinis testimonio & interuentu cōfirmata,authore Festo.Id enim inquit, sacramentum dici,quod iurisiurandi sacratione interpolita geritur.Hinc militiæ sacramenta, siquidem , vt Vegetius lib.1.de re milit.scribit,' milites iurare solent, & ideo militiæ sacramenta dicuntur.l.miles agrum.§. ignominiosa.ff.de re mili.Quintilianus lib. 12.c.2. Sed hæc inter ipsos,qui velut sacramento rogati,vel etiam superstitione constricti, nefas esse ducunt a suscepta semel persuasione discedere.Cornelius Tacitus lib.1.addebat Messala Valerius, renouandum per annos sacramentum in nomen Tiberij.Vide Suetonius in Cæsare capite 42.iureiur.adstrictum,' teneri sacramento dixit, tametsi,& alia multa sacramentum significet. Etenim in genere dictio ista idē insinuat quod Græcē μυστήριον nempe sacrum secretum, aut religiosum arcanum, plerunq; equidem omnem rem sacram absconditam, etiā si alterius rei signum non sit, vt dicimus sacramentum diuinitatis. Quæ de re est text.elegans in c.multi.1.q.1. quo in sensu Paulus ad Ephesios 1.scribit Deum nobis sacramentū voluntatis suæ notum fecisse ēm beneplacitum suum, q̄ aliis generationibus non est agnitum, sed abconditum à seculis,nempe gētes esse concorporales,& compartipes promissionis eius in Christo Iesu,in quo oēs habemus inductum, accessum in confidentia per fidem ad ipsum.Idem 1.ad Timoth.3.inquit,& manifestè magnum est pietatis sacramentū,q̄d manifestum est in carne.Verū apud Christianæ religionis cultores,& Catholicæ ecclesiæ Doct. frequentissimè sacramentum dicitur sacra res signum, q̄ eius similitudinem gerit , cuius signum est , quemadmodum signa , & figuræ veteris Testamenti sacramenta appellantur.

pellantur. Auguſt. etenim contra Fauſtum Manichæũ lib.9 6.c.3.aſſeuerat ſacramenta, quæ obſeruabantur ex lege prænuntiatiua tm̃ fuiſſe Chriſti venturi. Idem Auguſt.epiſt.23.ad Bonifacium Epm̃,tradit,oportere res quibus ſacramenta conſtant,imaginem, & ſimilitudinem gerere earum rerum,quarum ſigna, & ſacramẽta eſſe dicuntur. Sic quia Baptiſmus lauat, completur in aqua. Euchariſtia reficit, panis, & vini ſpeciẽ accipiẽs. Vnctio fouet,ideoq; in oleo miniſtratur. Pœnitẽtia ſub manifeſta forma iudicij abſoluit. Tandem ſpecialiquo dã iure iuxta legem Euangelicam,ſacramentum ſignificat ſignum viſibile inuiſibilis gratiæ Dei, quam Deus efficaciter,& certo in ipſis operatur. modo ritè, nec indigne tractentur. qua ratione Diu. Auguſt. lib.x. de ciu. Dei,c.5.& c.ſacrificium.de conſecra.diſt.2.ſacramentum definit eſſe ſacramentum ſignum viſibilis formæ, inuiſibilis gratiæ. Notat Magiſter ſententia. lib.4. & eſt fere cõis omnium Theologorum ſententia. Denique ſacramenta dicuntur, quia ſub tegumento corporalium rerum diuina virtus ſecretiùs operatur ſalutem, ſicuti Gregorius author eſt in d.c.multi.

Apud veteres Ethnicos,quemadmodum Varro teſtis eſt lib.2.de lingua Latina, ſacramentum dicebatur pecunia,q̃ in æde ſacra a litigantibus deponebatur. Nã qui petebat,& qui inficiabatur de alis reb.vtriq; qngẽ tos æris ad Ponti ficem deponebant, de alijs itẽ rebus certum numerũ aſſium. Qui iudicio aũt vicerat,ſuum ſacramentum a ſacro auferebat,victi ad ærarium redibat,i.victus ea pecunia,quã depoſuerat,mulctabatur in pœnam iniuſtè litigationis,q̃ ærario cedebat. Sacramẽtum vero hæc pecunia dicebatur a loco ſacro,vbi ea deponebatur. Quidã autem re ipſa non deponebant, ſed ſimpliciter ſpondebant. Ex quibus dictum eſt,ſacramẽto,vel ſponſione contendere. Itẽ ſacramento, vel ſponſione vincere,apud Ciceronem pſertim in oratione p Milone,& in oratione pro domo ſua ad Pontifices: Valerium Maximum lib.7.c.7.& 8. Explicarunt elegãter Budæus in l.2.ff. de orig. iur. §. & cũ placuiſſet. itaque And.Alciat.in l.pecuniæ verbum,ff.de verb. ſig. Eſt & hac de re pulcher locus apud eundẽ Ciceronem libr.1. de Orato. vbi iuſto ſacramento contendere oratori cũ Pythagoræis non licere dixit Scæuola. Idẽ adnotauit Alc.in rub.de iureiu. nu.6. Nec tamen in hoc tractatu de iuramento,ſacramentum ita ſtrictè accipiendũ eſt, vt ſignificet illud tantum iuramentum,quod ſupra ſacrum fiat,puta altare,reliquias,vel libros Euangeliorũ. Nam etiam ſi iuramentum verbo tantum factum fuerit,nihilominus ſacramentum dicetur,ſicuti poſt Pan. cæteri in d.rub.de iureiu. reſponderunt.

Iuſiurandum autem a iure dicitur,& ex eo a iure deriuatur,q̃ id quod iuratur pro lege habendum ſit,& ſeluti ius ſit ſanctè ſeruandum,l.5.§. dato. ff. de iure. vel quia diuinũ numen pro iure veritatis cõſtituitur,quaſi non aliud ſit Deũ iurare,q̃ Deum pro iure veritatis cõſtituere,aut ius veritatis reddere Deo. Cui, velut ipſiſi,æ veritati,propriè competit dictorum oĩum,& commentorũ veritatẽ ſuo teſtimonio ſtabilire. Vñ iurare eſt promittere adhibito teſtimonio diuino,nos id ita ſeruaturos,ac ſi ius eſſet, vel id qđ affirmamus, ius veritatis hẽre. Dictionẽ autem iſtam,iuſiurandum,cũ vnica ſit ex compoſitione,diuiſit more Poetico Iuuenal.Satyr.13. Quod dubitaret Depoſitũ retinere, & fraudẽ iure tueri Iurando. Et Ouidius in epiſtola Cydippes ad Acontium: Quid tibi nunc prodeſt iurandi formula iuris?

Secundo principaliter ex eadẽ definitione infertur,
3 † iurm̃ aſſertionis de re præſenti,aut præterita, & iuramentum promiſſionis rei futuræ,non differre ſpecie q dẽ ad conſtituendam diſtinctam peccati ſpeciẽ in eius tranſgreſſione. Nam cũ in vtroq; Deus teſtis aduocet, eadem erit ratio, nempe diuini teſtimonij, cuius non diſtinguitur ſpecies ex eo,q̃ ſuper futuro,aut præſenti, vel præterito Deus ipſe teſtificetur, ſicuti probat Caiet. 2.2.q.89.art.1.ciuſq; concluſio proderit quo ad iudiciũ animæ interius,in quo iuxta cõem regulam peccata diſtinguenda nominatim ſunt per eorũ proprias ſpecies, vtriuſque vero iuſi,aſſertorij,& promiſſorij grauitatẽ, & gradus diſtinxit eleganter ſummaq; cum eruditione Dominicus à Soto in Inſtitutione de cauendo iuramẽtorum abuſu,par.1.cap.7.& ſequentibus,per hoc tamẽ non diffiteor quandoq; in exteriori iudicio quo ad punitionem diſcrimen conſtitui poſſe inter iuramentũ aſſertorium,& promiſſorium,quod inferius opportuniori loco tractabitur. Quin & Chryſippus apud Ioan. Stobæum,Sermone 26,ſcribit,aliud eſſe verum iurare, & aliud,fideliter iurare,item peierare,& falſum iurare. Nam verum iurare, & falſum iurare, ad iuramentũ aſſertorium pertinent,at fideliter iurare, & peierare, ad promiſſorium iuramentum,quemadmodũ ipſe Chryſippus longius explicat.

Tertio deducitur ex his,tan ad iurm̃ ſint neceſſaria
4 verba? quidam etenim exiſtimarunt, iuramentũ fieri non poſſe ſine verbis,hoc primum authoritate text.in c.& ſi Chriſtus,de iureiu.dum inquit,iurm̃ eſſe ſermonem. Deinde adducitur text. in Nouella Iuſtiniani de mandatis principum.§.ſed neque. dũ prohibet pſidib. ne verbum,i.iuſiurandum temere cuiquã indulgeant. eadem opinio maximã vim capit ex ca.pen.de iureiur. vbi ex ſolo conſenſu iurm̃ iam ſemel præſtitũ minimè extenditur, igitur verba ad iurandum neceſſaria ſunt. Idem deducitur ex ſnia Caij Iuriſconſulti,qui lib.2.Inſtitutionum ſcribit,oriri ex iureiu.quod libertus patrono præſtat obligationem, quæ verbis contrahitur, tametſi ea non tã verborum ſolennitate, q̃ religione cõfirmetur. Quamobrẽ verba fore neceſſaria ad iurandũ, expreſſim aſſerunt Bar.in l.& per iuſiurandũ. ff. de acceptil.idem in l.qui iuraſſe.ff.de iureiu. Alber. Fulg. & Rom.in l.1.in prin.ff.de verb.obl. Hanc autem opinionem quidã veram eſſe cenſent in his,qui loqui poſſunt at in his,q loqui non poſſunt,tenent verba non eſſe neceſſaria ad iuramenti vinculũ,ſed ſufficere ſigna. Sic etenim viſum eſt Paulo,Are.& Ale.in d.l.1. quorũ opinio magis cõit eſt, ſaltem apud iuris Cæſarei interpretes, vt teſtatur Ioan.Crot.vbi col.4.& Alc.lib.1.Parerg.ca.1. 2.quam & idem Alc.probare videtur in rub. de iureiu. nu.21.aſſeuerans eam in præ-i receptam eſſe,eandẽ ſententiam ſequitur Ioan.de Selua.in trac.de iuſo.1.par.q. 2.& And.Tiraq.de legib.connub.gl.5.nu.18.quibus adſtipulatur gl.in c.teſtes.3.q.6.quæ aſſerit,mutum poſſe dicere teſtimonium,modo ſciat ſcribere. Quod cõi omnium iudicio receptum eſt,ſm Præpoſit.in c.cũ apud. & de ſponſalib. & tamen ad teſtificandum iurm̃ neceſſarium eſt. Sic & ad contractum matrimonij verba eſſe neceſſaria in his,qui loqui poſſunt, vtum eſt quibuſdam,quorum ſententiam gl.& Henri.referunt in cap. tuæ.de ſponſal. Hæc tamẽ ratio ex eo deficit, q̃ verior ſit opinio, in matrimonii contractu verba neceſſaria non eſſe etiam in his,qui loqui poſſunt,ſicuti in d.cap. tur. Doc.rñderunt. Et nos probauimus in Epitome de ſponſalib.2.par.c.4.nu.1.quamobrem in hac de iuramẽ to controuerſia fortaſſis magis probabitur, & in his,q loqui poſſunt,verba minime fore neceſſaria, quoniam iuramentum Deo præſtatur, qui ſolius mentis inſpector eſt,c.ſi quid inueniſti. 14.q.5. & c. erubeſcant.32. diſt.atque ita opinionem iſtam tenuerũt gl. in ſumma 22.q.1.Panor.in rub.de iureiu.Lcob.Petrus,& Cynus in auth.ſacramenta puberum.C.ſi aduerſ.vend.eadem quæ ſequuntur dicentes communem eſſe Lancelot.Gaſaula.in d.l.col.vlt.principij.ff.de verb.oblig.& Ant.

Coſiet.

Coſiet.in rub.de iureiu.q.6.huc pertinet qđ ex Alexide tradit Ioan.Strobæus 25.firmũ inquit,eſt iurm̃,ſi ſolũ annuero. Qđ ſi alicubi probat,ad iurm̃ verba fore neceſſaria, id intelligendũ eſt ad certiorẽ ꝓbationẽ iuri. vel ad manifeſtã mentis ſignificationẽ,non q̃ ad ſubſtãtiã iuri verba oĩno,& præcisè requirant. nã nullo pacto iure defendi poterit,nec admittendũ eſt. Non oberit text. in d.§.ſed neq;,ſiquidẽ cõis illius conſtõnis interpretatio abſurda eſt,cũ ibi de iuſo nõ tractetur, ſed de fide publica,aut priuilegio,ac diplomate ſecuritatis, qđ vulgus appellat ſaluũ cõductũ. Inqt.n.Iuſtinian⁹, ſed neq; cuiquam concedãt,τὸ πλημμύρας λέγειν, i. fidẽ publicã, quã dicit vulgò appellari verba. Idcirco ea cõſtõ nõ ꝓt cõmodè huic qõni,quam de iuſo diſputamus,aptari.

5 Cæterũ vrget admodũ pro priori ſnia tex.in d.c.pe. quo apparet,non latis eſſe ad iuri religionẽ, & vinculũ ipſum interioré conſenſum iurãdi, nec ipſam mentem iurantis,niſi verbis iurm̃ ipſum explicetur. Id ſanè deducitur,ſi conſideremus illius capitis deciſionẽ, in hæc verba. Clericus,qui iurauit, ſe ſtatuta in eccleſia ſua edita ſeruaturum, promittens p idem iurm̃ ſtatutum, qđ poſtmodum ſubſecutũ eſt fideliter obſeruare licet trãſgredi non deberet,qđ promiſit, non tenetur ad illius obſeruantiã ex debito pſtiti iuri. His equidẽ verbis Romanus Pont.inſinuat,iurm̃ ſemel ſuperre quadã præſtitũ non poſſe ſimpliciter conſenſu iurantis ad alium caſum extendi quoad vim iuri, niſi expreſſim iterum fiat. Vnde colligitur non ſufficere iurãdi mentẽ,niſi & verba iurm̃ ſignificãtia fuerint expreſſa. Sed huic inductioni rñdetur,in eo capite de iuri extenſione, non de iuſo mente tm̃,& aſo concepto tractari. Nam q̃ iurm̃ abſque verbis aſ tm̃ deliberatione fieri poſſit, inibi nõ negatur,licet deciſum fuerit, abſque novo iurandi aſo iurm̃ ſemel iſ præſtitum minimè extendi quo ad eius vim,ẽt ex conſenſu,& voluntate iurantis. In quo tex.ſil le.in d.c.pen.celebris eſt. Hanc etenim ex eo concluſionẽ mirè cõmendantes adnotarunt Abb. & Doct. ibi, Ant.de But.in c.ab excõicato.nu.23.de reſcrip.Socin. conſ.99.lib.3.col.2.Iaſ.in l.Gallus.§.idẽ credendũ.col. 3.ff.de lib.& poſthu.& in l.1.§.poſt operis.ff.de noui oper.nunc.col.2.Catellian.Cotta in Memorialib. dictione,iurm̃.& And.Tiraq.in lib.de legib.connubial.gin.vtnu.120. Vnde illud ẽt colligitur, quod ad effectum verũ iuri,item & ad periuriũ nõ ſufficiat relatio ad aliud iurm̃,tametſi ea fiat per ipſummet iurantem. Ex quib. multa inferre poſſem, ſed quædam potiſſimum explicabo ad vberiorem huius adnotationis cognitionem.

Primum equidẽ,ſi ſemel iurm̃ præſtiterim de ſoluẽdis centum aureis Titio,ac demum dixerim poſtea,me promittere equũ dare Sempronio ſub eodẽ iuramẽto tam præſtito,tenebor oĩno ex vi promiſſionis equũ dare Sẽpronio,non tñ ex vi iuramẽti,nec ero periurus, ſi non dedero,qđ in ſpecie Ant.de But.rõdit in d.c.ab excõicato.nu.23.de quo tamen ſtatim latius tractabitur.

Secundò conſtat ex his intelẽs ad l.diem proferre.ad l.ſi cum dies.in prin.ff.de arbitr. Etenim ſi compromiſ
6 ſum ſ factũ fuerit in iudicẽ aliquẽ,vt is ſtra certum diẽ cãm definiat,præſtitumq; fuerit iurm̃ parendi,& ſtandi ſnïæ per eum intra diem latẽ,ac demum prorogetur cõpromiſſi dies,non cenſebitur iurm̃ prorogatum, niſi expreſſim iterum iuretur, quod deducitur a deciſ.ſoi. And.in Spec.ad datio.tit.de iureiu.ad fi. Etiam ſi ꝓrogatio fuerit facta cũ eiſdẽ cl.uſulis,& vinculis primi compromiſſi,atq; idẽ erit ſi prorogatio fuerit ſtra terminũ & diẽ primi cõpromiſſi,ita quidẽ, vt cenſetur vnã, & idem compromiſſum,ſm Soc.in d.conſ.99.colu.2 vbi ad hoc expreſſim adducit tex.in d.c.pen.& Ant.de Bu. ſententiam in d.c.ab excõicato.quibus accedit quod eleganter ſcribit Car.in cle.1.§.nos itaq;.v.q. de iureiur. exiſtimans,q̃ qui iuramento præſtito promiſit ſoluere alteri centum aureos intra decem dies, qui p creditorẽ in aliũ diẽ fuerint prorogati,non erit periurus, quiuis eam pecuniam non ſoluerit intra diem ab ipſo creditore prorogatũ. Idẽ voluit Bal.conſi.436.li.1.Catel. Cotta in Memoria.dictione,iurm̃.laClicet dubius in l.lecta 5.nora.b.ff.ſi cer.per.eandem opinionẽ Card. dicit eſſe veriorem Doc.in c.de cauſis.de off.delez.nu.7. vbi ex ea tenet idem,qđ paulo ante de copromiſſi prorogatione dicebamus. Contrariũ ſanè aduerſus Card.renuerũt Fel.in c.ſi.de iureiu.col.1.& 2.idẽ Fel.in c.2.de ſpon.nu. 24.Iaſ.in l.1.§.& poſt operis.ff.de noui ope. nun. num. 8.Dec.in c.pterea. de app. col.2. quo in loco idẽ tenet poſt Ioan.& alios ibi, quo ad ſnïam excõicationis latam in Titiũ,niſi is intra decẽ dies ſatisfecerit,nã ſi illi decẽ dies in alios decẽ proferantur, his tranſcurſis locus erit excõicationis cenſuræ. Idẽ probat Rebuff.in concordatis.rub.de prorogatione. Sic,& Bal.in c.venerabilẽ.col. 3.de elec.idẽ quo ad periuriũ aſſeuerat. Quia ꝓrogatio facta vĩ,cũ oĩb.qualitatib.& clauſulis illius rei,q̃ prorogatur l.lecta.ff.ſi cer.pe.l.legẽ.C.locati.gl.in c.hi q authoritate.de præb.in 6.gl.in l.ſed ſi manente.ff.de ꝓcurio.l. 2.§.ſi iudex.ff.de iud. hoc ipſum verũ eſſe cenſet Bart. Imo.& Doc.in d.§.& poſt operis.nu.6.idẽ Bart. in l.cũ ſtipulatus ſim mihi a Proculo.ff.de verb.ob. pe. col.ex qb.ſatis dubia reddit Car.& aliorũ opinio,non tm̃ quo ad iurm̃ cõpromiſſi,ſed & quo ad iurm̃ pſtitũ a debitore circa æris alieni ſolutionem. Nã & De.in d.c. de cauſis.teſtatur opinionẽ Car.cõiter reprobari. Tamerſi ꝓ Card.admodũ vrgeat tex.in l.Labeo.la 2.§.vlt.ff. de arbit.l.itẽ q̃ritur.§.qui impleto.ff.locat.vbi ꝓbatur,fideiuſſores primũ datos ad alicuius obligationis tutelam, non extendi, nec cenſeri datos ad illius ꝓrogationem, atq; inde ſequi,q̃ prorogatio facta p creditorẽ debitori liberat fideiuſſorẽ,q̃ obligatus erat,ac teneba ſi ſimul cũ debitore intra certũ diẽ ſoluere. Idẽ not.Bal.pillum tex.in l.ſi cũ Hermes.C.de loca.Pau. Caſt.p text.ibi,in l.4.in prin.ff.de dam.infect. Abb.in c.conſtitutus. de fideiuſ.col.vlt.quos Dec.ſequitur in d.c.ꝑterea.col.2.quibus tñ rñdetur, ſupraſcriptã iuriſcõſultorum ſnïam eo veram eſſe,q̃ prorogatio fiat in præiudicium tm̃ eorũ, qui eidem conſenſere, non autem in dãnum abſentium & ſic fideiuſſorũ, qui nullum dedere conſenſum prorogationi. idẽ not. Aufre. in capella Tholoſana 181.Barb. conſ.31.col.vlt.lib.1. Rebuf.in concord.tit.de ꝓrogatione.in gl.Franciſcus qua rõne cũ fideiuſſor minime conſentiat prorogationi,q̃ quodã modo vĩ nou ũcõtractum induxiſſe, minimè dicendũ eſt, eum quantũ ad ꝓrogationẽ obligari. Propterea quo ad cõpromiſſi debitationem, illud plurimũ obſtat, q̃ ſi fiat prorogatio cõpromiſſi,nõ cenſetur pœna repetita. l.ſeruus ex. ff. de ſeruis expor. Bal.in l.pe.§.vxor.ff.ſolu.mat. Bal.idẽ in l. ſi a te.C.de pact.inter emp.& vend. Hipp.in ſing. 390. & tm̃ huic obiectioni rñdetur, non eſſe idẽ de pœna, qđ de iuramento, ſiquidẽ pœna odioſa eſt, non ita iuramentum, quod tm̃ adjicitur ad maiorem promiſſionis vim. Pœnã vero cenſeri adhuc repetitã in prorogatione, qđ opinantur per tex.in l.cũ ſtipulatus ſim mihi a Proculo.ff.de verb.ob. vbi ex iuriſconſulto Bar.& alij adnotarunt, pœnam nũ cenſeri a creditore debitori remiſſam per hoc, q̃ creditor diem ſolutionis debitori prorogauerit, imo iuxta cõem omnium opinionẽ ſi debitor intra diem prorogatũ nõ ſoluerit, ad pœnam tenebitur. Sed hac in controuerſia ipſe diſtinguendum eſſe opinor prorogationis formam. Qiquen. ex prorogatione ad ꝑs ipſum additum producitur conuentio, aut obligatio prior, q̃ alioqui elapſo die promiſſus cõtinuo extingueretur, vt in cõpromiſſo, & tunc quidẽ pœna non cenſebitur repetita ſſr, niſi expreſſe, vel tacite poſſit

colligi

colligi in eius repetitionē cōtrahētes cōsensisse. Sic etenim procedit decis. Bal. in d.§.vxor. qñque autem prorogatio nullam inducit obligationē ad tps, vel diem prorogatum, sed extendit ipsum diem, qui præfinitus fuerat debitori ad solutionem eius, quod soluere, aut p̄stare purè tenebatur, quo casu cum elapso illo die obligatio extincta non sit, sed maneat, prorogatio non mutat obligationis qualitatem, nec eius conditionem, idcirco adhuc manet ad pœnam integra obligatio.

Tertio, inde subinfertur, debitorem alicuius quantitatis, nā̄ soluere intra diē sub pœna p̄miserit, adhuc ad pœnā obligari, si creditor diē protulerit, nec debitor intra eū diē satisfecerit. qđ constat in d. l. cum stipulatus sim mihi a Procul, & his, quæ inibi Doct. adnotarunt.

Quarto apparet fideiussorē eius, q verē debitor est, ac debitam quantitatē intra diē certū soluere promiserit, minimè ab obligatiōe fideiussoria eximi, licet creditor diē solutionis debitori p̄rogauerit. Nā q̄ paulo ante adnotauimus ex l. Labeo. §. vl. ff. de arb. locū obtinet vbi dies appositus tendit ad obligationis extinctionē, non aūt vbi dies ille obligationē non extinguit, sed solutioni dictus est, fitq; eius p̄rogatio miserationis cā, sicuti i hac specie explicarunt Host. Anch. Imo. & Abb. in d.c. constitutus. Bar. in l. Lucius. §. Paul. ff. de adm. tut. Alex. Ias. nu. 9. Dec. & Cur. Iunior nu. 11. in l. lecta. ff. si cert. pe. Hippol. in rub. ff. de fideiuss. q. 6. quorū optimo cōsilio est ſm Ias. & Dec. in d.l. lecta, opti. rex. in l. vlt. C. de vsur. rei iud. ad fi. quibus accedit satis congrua ratio, qua certissimi iuris est, debitorē promittentē creditori debitam quantitatem soluere intra diē certū, duo quidem promisisse, nempe centū creditori soluturū, & eidē solutionis satisfacturū intra decē dies, vnde licet decē dies fuerint elapsi, aut prorogati, nihilominus manet obligatio ad solutionē. l. Celsus. ff. de arb. c. cū dilecti. de dolo, & cōt.

Quinto, vt difficultatē istā amplius p̄stringamus, colligitur decisionē Card. falsam esse. Imo si debitor cū iuramento promiserit centū intra mensem creditori soluere, & si ea dies fuerit p̄ creditorē p̄rogata, nihilominus debitor manet obligatus ad solutionē cum iuro, & iō periurus erit, si intra diem prorogatū creditori non satisfecerit, sicuti aduersus Card. Bal. Feli. Ias. Dec. & alij, paulo aū citati existimarunt, & deinde Dec. ad Franc. Cur. in d. l. lecta. nu. 11. Bar. Imo. & alij in d. §. & post operis. Marcus Ant. Blanchus de Cōpromiss. q. 7. nu. 58.

Sexto, si rectē, ac diligēter supra scriptā relolutionē obseruauerimus, manifestū erit in qōne de cōpromisso, cuius mō mentionē fecimus, prorogatione cōpromissi factā iam extincto priori cōpromisso, eiusq; die transcursa, minimè censeri factā cum repetitione iuramenti p̄stiti in primi compromissi obseruationē, si hæc prorogatio simpl̄r fiat. Nā in hac ſpē non est vera prioris cōpromissi prorogatio, sed noua compromissum ſm gl. & communem in l. sed si manente. ff. de p̄cario. Bar. & Alex. per tex. ibi in l. dies. ff. de dam. infec. notatur in c. hi qui authoritate. de pra bend. in 6.

Septimo hinc deducitur quid dicendū sit, vbi prorogatio diei fit intra ips ipsum ab initio appositū cōpromisso, an & iurm censeatur repetitum quo ad diē prorogatā? & sanè si ab initio cōpromissum cum iuro ita constituū fit, vt ipli arbitri, vel cōpromittentes diem possint p̄rogare, tunc p̄rogatio intra diē facta eadem qualitates hēt, ēt quo ad iurm. quia ab initio iurm cū sensum hēt, vt iurans sub religione sacramenti promittat stare laudi arbitrorum, quā ipli dixerint intra diē ab initio definitū, vel postmodū prorogatū, nec i hac ſpē de iuri extentione tractatur, quemadmodū explicat Dec. in d. l. lecta. idē in d. c. de cautis. de off. delc. nu. 7. & Marcus Ant. Blanchus in d. trac. de cōpromiss. q. 6. nu. 58. post Bal. in d. cons. 436. lib. 1. qui eleganter loquitur.

Octauo, si p̄rogatio diei, & cōpromissi fiat intra diē ipsum, simpliciter tū nulla data prorogandi p̄te ab initio, sed ex consensu cōpromittentiū, quia censent nō videri repetitū iurm ipsum, qđ ita vsum est Soci. in d. cons. 99. col. 2. lib. 1. Bal. in d. col. 4 q. lib. 1. Dec. in d. l. lecta. nu. 14. & in d. c. de cautis. nu. 7. Marco Ant. in d. q. 7. nu. 58. quib. adstipulat tex. insignis in d. c. pe. de iureiu. quo probatur, ad iuri religionē, & vt qs ex iuro teneat, nō esse satis q̄ fiat promissio p relationē ad iurm tam p̄stitum, sed est necessaria spālis iurandi forma, vel verbis vel mente concepta, vnde non sufficiet voluntas extendendi iurm ill p̄stitū ad aliam causam. Huic tū rōni conantur quidā rndere illū tex. intelligentes eo casu, quo iurm primū non fuerit p̄stitū sup ea re, de qua re, postmodum in extensione, aut relatione agit. Primū liquidē iurm in illius capitis casu fuit p̄stitum sup statutis ibi eo tpe editis, relatio aūt postmodū secuta ad id iurm, agit de statutis editis post primū iurm, & sic de re distincta ab ea, q̄ in primo iuro tractatur. At vbi iurm, & eius extensio sup eadē re contingunt, dubio procul ad religionē iuri satis erit sufficiens relatio ad primū iurm facta, cuius resolutionis adducunt authorē Bar. in l. vlt. C. de vend. reb. ciuita. cuius tū sensus verē non ita accipiendus, sed in hunc modū, vt p̄missio sub virtute iuri ibi p̄stiti, sufficiēs sit ad periurij reatū quoties iurm primo p̄stitū cōprehendebat id, de quo nunc agit, ita quidē de interpretatione potius, quā de extensione iuri tractatur, atque ideo Bar. ista non oīno excludit decisionē tex. in d. c. pen. quo ad probationē p̄missæ illationis. Cuius contrarium expressim deducitur ex Bar. Imo. & Ias. in d. §. & post operis. quorū quidē, & aliorū, qui eandem ista m secuti fuerunt, mens in ad tendit, vt prorogatio compromissi iurati, eandē iuramenti religionem & eius vim repetat quantū ad diem prorogatū. idem sentire ferē oēs, qb. opinio Card. in d. §. nos itaq. adstipulatur, sed adhuc mihi verior vī Socini, & aliorum ritio.

Nono ex prænotatis apparet, idē dicendū fore eo in casu, quo dies cōpromissi p̄rogatur, ea expressa conditione, vt oēs prioris diei clausulæ, & iurm repetita esse intelligant, aut si cōpromittens in p̄rogatione p̄miserint sub iuro prius p̄stito stare laudi arbitrorum. Etenim non sufficit hæc relatio iuri ad ium ipsius pturi, nec ad alios eius effectus, nili iurm in ſpē ac forma p̄stitū fuerit. qđ p̄bat in d. c. pe. Nā quoties dies cōpromissi p̄rogat, licet quodammō possit censeri idē cōpromissum, i. non ex oīb. §. vl. . non distinguemus. §. dies. & l. seq. ff. de rece. arbi. nota. in i. sed etsi manente. ff. de p̄ & l. seq. ff. de rece. arbi. nota. in i. sed etsi manente. ff. de p̄ car. hoc verū est quo ad eius substantiā, non in quo ad ea, q̄ requirunt ſpālem formā, si quidem negari no pōt, quo ad ips additum, nouum videri cōpromissum, ſm Bal. in l. si cum dies. ff. de arb. Nec obest hu cōclusioni, q̄ cōp omittens in prorogatione dixerint, se p̄mittere p idem iurm ibi ab initio p̄stitū stare laudi arbitrorū latæ intra diem p̄rogatū, qa nihilominus non censet iurm in specie, put oportet, repetitum, qđ satis cōstat in d. c. pen. vbi his fermē verbis est facta relatio ad primum iurm, rameth Cal. bi voluerit in hoc casu iuri p̄stationem solenniter factā fuisse, quasi iuratum sit per creaturā, & rem sacrā eo ipso, q̄ p iurm ibi p̄stitum ne rum aliqd p̄missum fuerit. hoc etenim admittendum nō est, nec Ro. Pont. in d. c. pen. admittere voluit, sentiens hāc relationem minime iuti cere ad iuri formā.

Decimo, illud est in hac cōtroversia ex p̄dictis obseruandum, censeri quidem iurm p̄stitum quo ad omnes iuri effectus p extentionem, aut relationem ad iurm primo p̄stitum, quoties ex aliquot verbis, aut coiecturis potuit deprehendi mens, & ficntio iurātis. Nā cum verba p̄ne necessaria non sint ad iuri vim, & effectum in satis erit mentem p̄lumi, vel ex coiecturis, vel verbis

quibusdā

quibusdā expressim constare. quemadmodū Pan. post alios considerat in d. c. pen. nu. 4. Quo fit, vt si quis iuro ill p̄stito ad aliam rē vtatur promittens, & iurans eā agere p primum iurm, tunc sanè non iudicetur iuri extensio, sed potius eius solēnis forma. quasi iurauerit id expressim p numen illud, aut rē sacrā, p q̄ prius iurauerat.

Fortassis quibusdā disputationē istā diligentius perstringentib. placebit, quo ad octauū, & nonū illationē rem esse aliter dijudicandū, atq; ob id exilti mabunt hi prorogationē compromissi ēt simpliciter factā, aut saltem cū relatione ad iurm primo præstitū, iuratā censeri quo ad oēs iuri effectus, quod probare conabuntur authoritate eorū, quos octaua illatione retulimus, & quia censetur vnum, & idē cōpromissum, atque iurm tm̄ in casu vero, sed in ficto sit intelligendū, sicuti paulo post tractabitur in hac prima huius relectionis parte. Nec tunc oberit tex. in d. c. pen. qui tm̄ agit de extēsione iuri ad aliā rē distinctā, q̄ sub primo iuro minimè cōprehendebatur. Etenim primum iurm in specie illi decretalis non continebat id, in quo postmodū p̄missio fit cū relatione ad primū iurm. At secus erit, vbi primum iurm, & promissio postmodū facta idē continet quo ad effectum. Nam ēt si primum iurm ad tps certū restrictum fuerit, ideoq; eius vis peritura sit eo tpe finito, tū quia eiusdem tpis extensio fit p legitimā conventionē cum prioris iuri relatione, & extēsione, eaq; prorogatio circa eandē rem contingat, æquissimi iuris est, vt eo casu prioris iuri vis obtineat ēt, quo ad diē p̄rogatū, cū sp de re tractetur, q̄ sub prioris iuri religione fuerat cōprehensa, qđ si exactè perpendatur, Bar. ligni ficauit in d. l. vlt. C. de vend. reb. ciuit. sic denique ista Antonij in d. c. ab excōicato. de rescr. cuius mētionē fecimus in prima huius quæstionis illatione, optime deducitur ex tex. in d. c. pen. de iureiur. vnde apparet, tertiam, & principalem illationem, qua probauimus non esse ad iurandum verba necessaria, verissimam esse, iureq; optimo defendi etiam in his, qui loqui possunt.

Quarto, tam ex definitione iuri, quam ex his, quæ proximè diximus, sit ertur, falsam esse Card. sōiam, is inquam in c. præterea. in 1. de sponsal. scribit nusquā i dicti 7 quenquam periurum, nec quo ad periurij reatū cēseri iurm præstitū, nisi fidem interpoluerit expressè p verbum iuro. Hanc opinionē refert, & sequitur alter Car. Alex. in d. c. præterea. quæ tm̄ falsa est manifestè, plurib. quidem rōnib. sed potissimum, quia ad iuri vim, & religionē satis est, q̄ Deus in testimoniū aduocetur, sicuti in definitione constat, Deus vero in testē aduocari pōt absq; specifica mētione huius verbi, iuro, ideoq; error Card. pater, & conuincitur palā. Deinde hac de re sunt tex. in c. & si Christus. de iureiu. c. & iurabunt. 22. q. 1. & in c. ego N. eod. tit. quibus probatur, posse iuramenta p̄stari absq; hoc verbo, iuro, qđ itē adnotarunt Abb. in c. cōsulā. col. 3. de iureiu. Io. de Selua, in tracta. de iureiu. p. 2. q. pen. Lancel. Galiaula in l. 2. in prin. c. vlt. ff. de ver. obl. qui possint aduersus Card. authores adduci, ne qs existimet, eius opinionē nondū improbatā a quoquam fuisse, quamuis opus non est hac in re authorē aliquē citare ad conuincendā ita falsam conclusionē. Maximè ex eo nec ipse Card. pollet inficiari, multa esse iura, q̄ p alia verba, aliaq; forma absq; hoc verbo, iuro, concipiūtur, idq; variis testimonijs constat. Nā & in lege veteri satis celebratur iurm illud, Viuit Dñs, viuit Deus, ipse enim Deus iurauit. Num. c. 21. viuo ego. & Hieremiæ c. 4 iurabis, viuit Deus. sic & Paul. ad Rom. scribens sæpe iurauit p hæc verba, Testator Deū. testis est mihi Deus ad Rom. c. 1. Itē 1. ad Cor. c. 15. Iquit Apls, quotidie morior p gloriā nostrā. q̄ verba iuxta Græca exemplaria manifestissimā iurationē sonant, vt animaduertit Rom. Pont. in d. c. & si Chrs. Aug. in c. non est. 22. q. 1. ex eodē Aug. lib. 1. de serm. Dñi in monte, idē explicat ipse hīc ambiguitatē ex Græco dissoluens, ser. 30. de verbis Apostoli. Est aūt apud Græcos ppositio q̄dā, q̄ adiuncta accusatiuo iurm inducit. sic n. Græci p Iouem iurant, νὴ τὸν Δία, id est p Iouē. vñ cū Apostolus scripsit ad Cor. καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, id est, quotidie morior per gloriam nostram. iurauit equidem per gloriā, quā habebat in Christo Iesu Dño nō. quib. tandē satis apparet, non esse necessariū hoc verbū, iuro ad iuri religionē, & effectū, imo apud Card. in his commentarijs, q vulgo nuncupis excusi circunferuntur, ipse non potuit prædictam decisionem deprehendere.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *An ad iramenti veram religionem sit necessarium, quòd fiat tactis rebus sacris.*
2 *Traduntur aliqua de veterum religione circa iurm.*
3 *Qualiter Episcopi, & sacerdotes iuramentum præstare debeant.*
4 *Periurium etiam in re leuissima contingens, mortale crimen est.*
5 *Per creaturas quandoque iurare licet.*
6 *An liceat iurare per membra Christi.*
7 *Iuramentum præstitum per falsos deos, an habeat rationem veri iuramenti, & in fine huius §.*
8 *Interpretatio tex. in c. Ecce dico. 22. q. 5. & inibi quid sit lapidem iurare.*
9 *Expenditur tex. in c. monet tex. xxij. q. j.*
10 *An liceat alterius vti maleficio ad bonum opus, vel ad aliud maleficium dissoluendum.*
11 *Periurium proprie non committitur ab eo, qui peruersè per falsos deos iurat.*

§. PRIMVS.

1 VINTO principaliter, si definitio ad amussim perpendatur, ex ea probabitur, i ad iuri religionem non esse necessarium, q̄ fiat tactis euangelijs, nec aliis diuinis scripturis, nec sup aliqua relacta. Etenim si id tm̄ exigitur, q̄ Deus in testimoniū vocetur, colligit aperte satis esse, vt verū sit iurm, aliquid promitti aut affirmari adducendo Deū in testē. idē apparet in c. & si Chrs de iureiu. vbi p hæc simplicia verba, testis est mihi Deus, iurm inducitur, ad idē conduxit tex. in c. si aliqua. 22. q. 1. quo i loco ex authoritate Chrysostomi tradit Gratianus ita esse iurm, si p Deū iuretur, ac si p sacra Dei euangelia iuratū fuerit. huc ptinet tex. in c. rursus, qui clerici, vel vouen. quo constat votū simplex nō distinguī a solenni quo ad Deū, & quo ad verā voti obligationē, sic igitur nec iurm præstitū tactis sacro sanctis euangeliis a simplici iuro distinguitur quo ad verā iuri religionē. vnde p̄r non est necessariū, q̄ iurm fiat sup re sacra, nec tactis sacris scripturis, quemadmodū cōi Doc. sententia probat in rub. de iureiu. vbi Alc. nu. 29. scribit hanc opi. cōem esse, eā secutus. Qñque tū satius est, iurm fieri tactis rebus sacris, qñq; necessariū. Satius equidem ad erroré hoīum, qui temerè iuramenta violare non erubescunt. nam ēt si idem periurū contrahatur ab eo, qui simpliciter iurauit, & ab eo, qui tactis sacrosanctis euāgelijs, aut alijs rebus sacris iurm p̄stitit, maior tū pœna plerunq; a legib. in posteriori casu, quā in priori statuitur, ac grauius quidē est peccatū, ac deinque maior peierandi religio ob maiorē iurantis timorē. Scribit etenim Aug. in epist. 154. ad Publicolam, quāto enim id, per quod iuratur magis sanctū est, tāto magis est graue periurium. c. mouet tex. 22. q. 1. Nam & D. Th. docet 2. 2. quæst. 98. ar. 3. ad 2. grauius esse peccatum

quo

quo ad periurium, si quis solenniter iure p euangeliũ, quam si per Deum cõi sermone. tum pp scãdalũ, tum pp maiorem deliberationẽ. Qualiter aũt homagiũ fie ri consueuerit apud Hispanos tradit l.4.tit.26.p.4. & l. 25.tit.16.p.3.de quo ẽt scribit Carol.Molin.in cõsuet. Paris.§.1.gl.3.col.1.& Spec.tit.de feu.§.2.nu.12. Homa gium aũt Græcã dictionẽ esse, non temerè asseuerari põt. Nã sicut Panagiũ Græca dictio significat iurm illud, qđ Regi post electionem eius, aut sanè alias oẽs sibi subditi præstant, quasi παναγιον, i. cõe iusiurandum aut oĩum iurm, authore Paulo Aemilio de rebus Francorũ lib.6.& lib.7.in eius initio. Sic Homagium, & Græcè, ὁμαγιον dici põt iurm cõe, qđ simul præstatur. ab ὁμοῦ, 2 qđ est simul, aut ab ὁμόθυμον, quasi cõe sacrum. † Apud veteres ẽt in his iuramentis pstandis, etsi falsam religio nẽ colerent, quædam peculiaris religio obseruabatur ad timorẽ diuini numinis, qđ maximè timebant, atq; reuerebantur, ne periuria cõmitterẽt. Nã C.Plin. naturalis historiæ lib. 31.c.2. Amnis, inquit, Olachias in Bithynia Briazum adluit, hoc est, & tẽplo, & Deo nomẽ, cuius gurgite periuri notantur pati velut flammã vrentẽ. Philostratus ad hæc in vita Apollonij Tyanæi li.1. agẽs de eo loco, Est aũt, ait, iuxta Tyana aqua, quã aiunt Ioui sacratam, quã indigenæ inextinguibilẽ vocant. Fõs eius frigidus sanè ĩcatet, ebullit non secus atq; igne calefactus lebes, hanc pueris, & iurisiurandi fidẽ seruantibus viris aspectu placidã, gustuq; dulcẽ perhibent, periuris vero, & inhidis palã aduersatur, epota nãque oculos pedesque, ac manus peieratoris inuadit aqua intercute, ac tabe totũ corpus inquinãs, nec illin. discedendi dãt facultas, sed eo loco permanentes corã aqua ipsa suam deplorant infirmitatẽ palam, & peierauerint, pstitẽtes. Macrob.lib.5.Saturnal.c.19. Palicorũ historiã enarrans ad interpretationẽ carminis Virg.lib.9.Aeneid. vbi impl acabilis ara Palici, scribit, Lacus non lõgè inde sunt, quos incolæ Delos appellant, fratreisq; eos Palicorũ existimant, & habentur in cultu maximo, pcipueq; circa exigẽdũ iuxta eos iusiurandũ, pñs, & efficax nomẽ tribuitur. Nã cum furti negati, vel eiusce modi res fides q̃ritur, & iusiurandũ a suspecto petitur, vterq; ab oĩ contagione mundi ad cæteras accedunt, accepto prius fidei iussore a persona, q̃ iuratura est de soluendo eo, qđ peteretur, si addixisset euentus, illic inuocato numine testatũ faciebat esse iurato, de quo iurabat. q̃ si fideliter faceret, discedebat illæsus, si vero subesset iurisurando mala conscientia, mox in lacu amittebat vitã falsus iurator. Hæc res ita religionẽ fratrũ cõmendabat, vt cæteres qdẽ implacabiles vocarentur, hactenus Macrob. Idẽ fere tradit ex Arist. lib.de admirãdis naturæ,] Leonicus lib.2.de varia hist.c.6. [Meminit etenim Aristot. Palicorũ fontis, iurisiurandi, & tabellarũ, q̃ in aquã mittebantur, q̃ quidẽ si nõ fuisset falsum iurm, emergebãt: sin minus euanescebant. Qđ & Stephanus lib.de vrbib. tradit, & paulo aliter Diodorus Siculus lib. 11.] Hinc Silius Italicus lib.14.scribit. Et qui pfenti domitant peniura Palici Pectora supplicio. Cuius, & aliorum iõ libenter mentionem fecimus, q̃ manifestũ fit adhuc apud Ethnicos, iuri religionẽ ita obseruatã fuisse, vt grauiora existimarentur ea periuria, q̃ contingerent in iuris sup rebus quibuscũq; sacris præstitis, ac deinde diuina vltio expectaretur, timeretur; ab his, qui specialia quædam numina quo ad iurisreligionẽ minimè vererentur. Scribit, & ad hæc Pausanias in Corinthiacis, vbi de Portuno meminit: Est & cella, quod penetrale appellant, aditus est ad eam fe obterranean. ibi vero Portunum latere aiũt, ac si quis, vel ciuis, vel hospes eo in loco peierarit, quia periurij pœnas det, effugere nulla rõne queat. Idẽ Pausanias in priore Eliacorũ tradit multa de iureiurando, quod olim, authore Homero fiebat super exectis suis testiculis, & de signo apud Olympiam Iouis Horcij, i. iurisiurandi vindicis, cuius facies erat pfidiosis hominib. formidãda. Idẽ Romani Diuũ Fidiũ appellarũt. Erat & apud Siculos iusiurandũ, qđ magnũ appellabãt. Nã is q̃ fidẽ pstat, authore Plutar. in Dionis vita descendit in tẽplum Thesmophorũ, & quibusdã pactis sacrificiis, Deæ purpurã induit, tũ ardẽtẽ captãs faculã iurat. Hac tamẽ rõne ob maiorẽ quidẽ iurantiũ timorẽ olim pmissum fuit, q̃ iura præstarentur, ac fierẽt in ecclesiis sub sanctorũ reliquiis. l. generaliter. §. vl. C. de reb. cred. Regia l.1.& 19.ti.n.p.3.qđ & Bal. pter alios adnotauit in c.1.de noua for. fidel. & in c.1. §. item sacramenta. 2. col. de pace iura. firmand. Hodie vero Taurinaconstit. 67. iustissimis profecto de causis statutum est, q̃ iura minimè fiant nec præstentur super altarib. aut sanctorum reliquiis, quãuis id a parte petirũ fuerit. Est igitur obseruandum regulariter non esse necessariũ ad verã iuri religionẽ q̃ id fiat sup reb. sacris, eis equidẽ tactis, licet hæc solennitas aliquot in casib. iure necessaria sit, in quibus iurm aliter præstitũ vim illam non hẽt quam tũ attinet ad iuris effectus, quemadmodũ cõi omniũ Doc. sñia definitũ extat in d.rub.de iureiu. & probatur in c.hortamur. 3.3.9.c. testimonium. 11. q̃.1. cle.1. §. porro. de hæret. c.vlt. in prin. de iura. calum. & aliis in locis iuris vtriusque, vbi requiritur ad effectus iuri, q̃ pñtes tactis rebus sacris, Quod si lex exprimat, corporaliter iurandũ esse, satis erit, scripturam quamlibet sacram tãgi, si vero in specie sanxerit, iurm præstandũ fore super euangelis, tunc necessario fieri debet tactis euangeliorũ libris, gl. in auth. vt iusiurandũ. qđ pst. colla. 2. verb. quatuor. & in d. cle. 1. §. porro. quã dixit sing. Abb. i c. vl. de iuram. calum. 2. col. idem in c. tuis. col. vlt. de testib. Dixit magistrã esse Barb. in d.c.vlt. col. 4. meliorẽ iuris Ias. in auth. Iacramenta puberũ. col. 3. C. Ii aduer. vendi. commendat Abb. in c. & si Chris. & in rub. de iureiur. Nam cum in iudicio testis a iure exigatur, q̃ fiat tactis Euangeliis receptũ est non aliter testimoniũ validũ esse, nisi fiat iurm tactis Euangelis, nec sufficit alium sacrũ librum tangi iure scripto considerato, consuetudine tã obtentũ est, satis esse, id iurm præstari super crucẽ, glo. insignis in d. auth. vt iusiurandum, cuius meminit Alexan. in l.3. §. iurari. ff. de iureiur. notat Abb. in d.c. tuis. col. vlt. idem in c. fraternitatis. de testib. ad finẽ. & cõsi. 63. lib.2. Imo si a tabellione scriptum sit, Sempronium iuratũ dixisse hoc testimonium, psumendũ erit, hunc testem solenniter iurm præstitisse, tactis inquam sacrosanctis Euangeliis, aut cruce, ſm Imol. consi. 56. pter tim quia ita consueuere tabelliones scribere, vt post alios explicat And. Alc. in rub. de iureiur. in fi. ex eo, q̃ p locũ a consuetudine generali pñmantur seruata seruãda, vt inquit Bald. in l. vlt. in fin. C. si ex fall. instrumen.

Cæterum in casibus iure expressis, quibus iurm fieri debet tactis sacrosanctis Euangeliis, etiam episcopus † iurare debet tactis ipsis Euangeliis, c. testimonium. §. eps. 11. q. 1. in auth. de sanctissimis epis. §. nulli. vers. indictum. c. ego N. de iureiur. c. quoties. 1. q. 3. ca. quoties. §. porro. de purgatio. canoni. quibus refragatur text. in d. c. vlt. in prin. de iuram. calum. qui probat, Epm iurantẽ non teneri sacra tangere. idem volait gl. in c. vt circa. de elect. in 6. tex. optimus in c. si quis presbyter. 2. q. 5. quẽ dixit sing. Abb. in d.c.vlt. quo in loco Barba. col. 4. eiusdem mentionem fecit. Etenim ex eo apparet, pbyterum non teneri, cum iurm præstat, sacra tangere, sed satis esse per suam consecrationem tangendo propriũ pectus iurare. idem adnotaunt Guido Papæ q.615. quãobrem considerandum est epm, aut presbyterum regulariter in præstandis iuramentis non teneri sacra tangere. Abb. hac tamen regula excipiuntur causæ graues, item & omnes illæ, in quibus iure expressum specialiter fit,

ter sit, Episcopũ, aut presbyterũ debere tactis sacris iuramentũ pstare, sicuti docet Panor. in d.c.vl. de iur. cal.

Sextò, cum ex definitione cõstet, p iuramẽtum Deũ ipsum adduci in testẽ, patet manifestè, periuriũ talẽ iu
4 ramenti assertorij, semper esse mortale crimen, ẽt si in re leuissima cõtingat. Nã citare Deum in testẽ falsi, charitati eius cõtrarium est. Quia atrocissima sit iniuria in eius veritatẽ, q̃ quidem contumelia nõ põt absque peccato mortali contingere, qđ nos ex diuo Th. in 2.2.q. 98.ar.3. adnotauimus c.1.nu.2.li.1. Variar. resolut. quo in loco de iuramento promissorio in re leui pstito etiã tractauimus. His accedit, q̃ mendacium simplex vtcunque in re leuissima contingat, non põt dici citra pctm saltẽ veniale, c.1.22.q.1. mendaciũ igitẽ non simplex, sed cum testimonio diuini numinis contingens, dubio procul absque mortali culpa dici non poterit. Sic sanè piurium assertorium nulla ex cã defendi põt, quin mortale crimen sit, etiã si fuerit ob cauendum mortẽ innocentis, ob liberandã a proditione & incendio totã rempu. aut sanè ob saluandã proximi animam ab eterna damnatione. cuius rei testis est locupletissimus diuus Aug. in li. contra mendacium, qui de simplici mendacio expressim loquutus, idẽ fortiori rõne pmittit in mẽdacio non simplici, sed quod periurium admissum habeat.

Septimo ab eadem definitione deducitẽ q̃stionis illius resolutio, qua cõtrouertitur, an liceat iurare p creaturas. † Etenim cũ in iuramento de testimonio diuino
5 tractetur, planum quibusdam videtur non esse per creaturas iurandum, imo id iuramentũ ipsẽm idolatriæ ptinere, ẽt si iuratio vera sit, q̃nquidẽ p hæc iuramenta constituitur in creaturis iuramenti finis, aliisque reuerentia Deo debita exhibetur. q̃ probare quidã conantẽ authoritate Euange. Mat. c.5. quo in loco Iesus inquit, Nolite iurare omnino, nec p cælum nec p terrã. quibus verbis, vt Hier. asseuerat, nõ phibuit Christus iuramẽtum q̃ per Deum fit, sed qđ per creaturas pstatur. sic. & eundẽ locum intellexit Inno. 3. Põt. max. in c. & si Christus de iurei. His accedit tex. in c. si quis p capillum. 22. q.1. vbi Pius Papa acerri me increpat, ac reprehendit iurantes p creaturas, eosq. puniendos eẽ graui pœna censet idẽ cõstat in auth. vt non luxurientur cõtra naturã. qua quidẽ cõstitutione satis reprobatum extat, q̃ per mẽbra Christi, aut Virginis beatissimæ, aut per creaturas iureẽ. In cõtrarium adduci solet tex. in c.42. Genes. vbi apparet Ioseph. iurasse p salutẽ Pharaonis. Ad idẽ satis
6 frequenter cõstat apud Christianæ religionis cultores per Euãgelia, & p crucẽ iurari, & sanè id fieri absque offensa diuini numinis, c. qui iurat. 22. q. 5. ca. si aliqua. 22. q.1. c. ego N. de iureiu. q̃ & alibi sæpissimè cõmemorat. ergo per creaturas iuramẽta fieri possunt, nec inde vllũ cõtrahit pctm. Hac rõne gl. in d.c. & si Chȓus ver. creaturã. scribit, iuramenta p creaturas fieri posse in casibus iure expressis, nõ in alijs. ea tã resolutio nõ recte difficultatẽ illã explicat, liquidẽ rõnẽ verã omittit, ex qua q̃que licitũ esse iudicet iuramentũ per creaturas. idcirco agendum est de intellectu earũ authoritatum, quas mõ in huius q̃stionis examẽ adduximus. Primo etenim locus ille Mat. c.5. nõ ita indistinctẽ intelligendus est, Inno. cum intellexit. Nã dupl̃r per creaturas iurare cõtingit, vno mõ cõstituendo in illis iuramenti finẽ, & exhibendo eis reuerentiã, q̃ Deo debetur, & tunc spẽs est idolatriæ, & blasphemia qdã, licet veritas iurationi subsit. Atque iuxta hũc sensum iuramenta p creaturas fieri nõ debent, imò illicita sunt, maximaq. rõne improbantur. Altero mõ iurat p creaturas referendo eas in creatorẽ, cuius numẽ, & maiestas in illis exsistunt, seu qua ex parte à Deo ipso creaturę sunt cõditę. hoc. n. casu licitũ est p creaturas iurare eo mõ, quo licitũ est p Deum ipsum iurantem iurare. Iuxta hunc sensum accipiendæ sunt authoritates, q̃bus probatur, licitũ esse iurare p creaturas, quemadmodum tradiderunt S. Th. 2.2.q.89.a.6. Panor. post alios in d.c. & si Christus, co.4 de iureiu. & Selua in tract. de iureiu. part.1.q.vl.tic, cum quis iuramentum pstat per Euangelium, iurare intelligitur per Deum, cuius veritas in ipso Euangelio continetur. Item qui iurat p crucem, per ipsum iurat Deum, qui in eo ligno crucis mortẽ passus est, p redemptione humani gen. Illud autem iurm, q̃ fit per salutem principis, cuius meminit sacra historia d.c.42. Gen. & Li. duo §. vlt. ff. de iureiu. in vim potius execrationis adsumit, quasi creatura adducat, vt in ea iudicium diuinũ exerceat, & eius salus Deo obliget, sicuti cum q̃s p appriã vitã, per filium suum, aut per aliã creaturã, quẽadmodum diligit, iurat. Qñdoque salus Principis in vim iuri intelligitur adducta ad testimonium, vt tandem per Deum iuratum esse intelligitur, cuius in iudicio pcipuè vera principis salus cõsistit, & submittitur, aut equidem iuratur per veritatẽ diuinæ iustitiæ, ad cuius executionem Principes terræ constituunt, vt Th. in d.ar.6. interpretatur polleriorẽ sensum secutus, execrationis vero sensus aptior ẽ his iuris, nisi aliud subiecta mãa dictauerit. Nã creaturã iustitiæ Dei in cõfirmationẽ veritatis sic obstringimus, & obligamus, vt si aliter res hẽat, quã affirmamus, Deus in illa creatura vlciscat periurium nrm.

Non oberit locus ille Matt. c.5. quia verba Christi, q̃ inibi referuntur, intelligi possunt de iuramento, q̃ fit p creaturas ſm sensum priorem, nempe exhibendo eis reuerentiã, q̃ Deo soli debetur, & cõstituendo in eis iurisvim, & finem. Hoc etenim mõ illicitum est per creaturas iurare, quemadmodũ Hie. Th. & alij interpretantẽ. Aut plane sensus illorum verborum is est vt Christus nos deterrere voluerit ab omni iurãdi forma, siue per Deũ siue per creaturas, siquidem, vt author est Aug. ne quis arbitraretur, iuramenta q̃ fiunt per creaturas, nõ deberi Deo, admonuit nos Christus veritatis contrariæ, docens hæc esse vera iura, & iõ ab eis abstinendum fore, ita quidem, vt quibus caub. per Deum iurare non licuerit, nec item liceat iurare per creaturas. Vñ argumentat Christus Iesus a minori ad maius, prohibens etenim iuramenta p creaturas in Deũ relatas, ph bet manifestè iura p ipsum Deũ. Nec tã ex hoc statu sequitur, nõ eẽ licitõ iurare indistinctẽ, nã dubitationẽ, sicut paulo post dissoluemus.

Id vero, q̃ adduximus ex c. si quis per capill. ita erit intelligendum, vt sciamus † blasphemiã esse iurare per pudenda membra Christi, aut Virgi. Mariæ. hæc namque iura nõ possent fieri ablque maxima iniuria diuini nominis. Blasphemia siquidem est, ppriè vituperium, aut conuitium cum diminutione honoris, vt explicat Hu. de sancto Victore li. de Fructu carnis, & spũ. c.6 de quo in hac prima huius operis parte aliquid inferius tractabitur. Igitur & si Christus re vera hẽat illa membra pudenda, vt quilibet alius verus & integer hõ, eaque rõne illa nominantes minimè mentiantur, tã dum illa in Christi ignominiam, & vituperium nominant, volentes ex ipso mõ pnũtiandi innuere aliquid esse in Christo ignominiosum, & vituperabile, blasphemi veri sunt, & iõ grauissimis pœnis puniuntur in d.c. si qnis per capil. & pertim in d. auth. vt non luxurientur ꝛ naturã, quo pœna mortis imponitur. Quã constitutionẽ ita intelligit Io. de Selua in tra. de iurei. par.1.q.vl. qui eã pœnam mortis locum habere censet aduersus eos, qui per membra Christi ihonesta iurint cũ ea iurato manifestã blasphemiã habeat. qđ etiã pbatur à multis alijs, quorũ mentio ltatim fiet. maxime iurationem illã per membra honesta Christi blasphemiã esse deducit ex blasphemiæ definione Alfonsi à Castr. li. de iusta hæreticorũ. 12 Non me latet, quibusdã uisum esse, blasphemiam commuti aduersus maiestatem diuinã, si quis per Dei, aut

Virginis matris membra quæcunque ẽt honesta iurauerit,qđ sensit gl.in c.2.de maledicis. dum allegat tex.in d.c.si quis per capillum Bar.in d.auth.vt non luxurięt. contra natur. Alex.cons.12.li.6.hanc tñ opinionẽ ipse tunc solum admitterem,vbi quis esset consuetus his vti iurationibus, nã eo casu pp contẽptum satis pśamptũ diuinæ maiestatis,existimarẽ eum blasphemũ,esse,& puniendum fore graui pœna,q̃ in d.auth.statuta ẽt,ſm Petrum,Cynum,Bal.& Salyc.in l.2.C.de rebus credit. & iureiu.Bal.in l.2.C.ad Vell.maie.Anan.in d.c.2.de maled. col.8.& Nic.Boeri.decisione 301.nu.11. Imò fortassis nec illius Authenticæ constitutionis pœna, nec item p leges Regias statuta contra blasphemos in praxi,obtinebit in eos,qui per mẽbra Christi,etiã pudenda iurauerint,tametsi grauissimè sint arbitrio iudicis puniendi. Nã & Sylvester.in verb.iuramentum.2.q.vlt.censet nõ esse verã blasphemiã,sed fictã,& virtualẽ,si quis per inhonesta membra Christi iurauerit,licet ſm eum mortaliter peccauerit. Iuratio vero p mẽbra honesta Christi,si detur contẽptus,& consuetudo iurandi,nõ est mortale crimen,sed veniale,vt colligitur ex Aug.in verb iu- 8
ramentum.3.q.12.q̃ probatur in d.c.si quis per capillũ vbi pœna imponit iurantibus,ex qua signũ maximũ est,eam iurationẽ culpã habere quamuis Sylvest.nullũ esse in hoc peccatum existimet,si absint contemptus,& irreuerentia,idem tenet Florent.2.parte,titu.10.c.4.in princ. Hæc aũt de praxi diximus,existimãtes nihilominus proteruos illos,qui per membra Christi maximè inhonesta iurauerint,leuerissimè puniendos fore. Siquidem Carolus Cæsar lege lata in Toletano cõuentu anno vicesimo quinto sanxerit,pœnas statutas aduersus blasphemos per Pragmaticas cõstitutiones, debere obtinere,& intelligendas esse contra iurantes per membra Christi,& Deiparę Virginis. Verum in hac qstione obseruandũ,ẽ iuramentũ pstitũ p creaturas eo mõ,& sensu,quibus a iure reprobatur,nẽ pe exhibendo ipsis creaturis reuerentiã,nihilominus seruandũ fore iuramenti rõne,sicuti ꝓbat tex.in d.c.& si Christus.verb. & quãuis.vñ adnotarunt Abb.& alij,iuramentũ seruandum esse,in vim iuramenti,etiã si fiat eo mõ,quo iure prohibitũ est.idẽ notat ipse Panor in c.2.de arbit. hanc cõclusionẽ inducens ad intellectũ auth.decernimus.C.de arb.q̃ licet iuramentũ fieri prohibeat,nõ tñ ex hoc tollit iramenti vim,quã id habet ex.l.naturali & diuina, quo ad rõnẽ pertinet,idem dicendum erit in eo casu, q̃ traditã a Taurina cõstitutione 67.cuius paulo ante mẽtionẽ fecimus,tex.ñ in d.c.& si Christus.planè ꝓcedit quantũ ad hãc conclusionem.si iramentũ fiat p creaturas relatas in ipsum creatorem.hoc etenim in sensu verũ cõstituit iramentũ,q̃ & rõnem periurii habet.si non fuerit seruatum,quemadmodum cõstat ex his,q̃ paulo ante diximus.hic & iuramenta pśtita per Deũ ipsum aut p diuorum reliquias ad ipsum Deũ relatas,aut per sancta Euãgelia,etiã si a iure prohibeantur quãdoq; ob specialem rõnem,q̃ nõ pertinet ad institutum,nec veritatem comites scilicet iramenti,de quibus alias, nihilominus iramẽta censentur. vimq; iramẽti hẽt quo ad periurii notã. Et enim quãuis ꝓhibitũ sit, iramentũ fieri super aliquare sacra obaliquam speciale causam,q̃ legislatorem ad eã ꝓhibitionem induxerit, tñ si fiat,rõnem habet periurij,si falsum fuerit, q̃ sub iramento affirmabatur,vel non fuerit,ipius promissionis seruata fide. Hoc.n.in d.c.& si Christus.satis probatur. Imo & si absque iudicio iramentũ fiat assertorij periurij ex eo conflabit,si falsitas iurationi subsit. Quod si ꝓ creaturas iuratũ fuerit exhibendo eis reuerẽtiã illã, q̃ soli Deo debetur,aut in eas dirigendo iramenti finem, tunc aliter erit res definienda, quandoquidem hoc iramẽtum ad idolatriã pertineat,sitque par oino his ira- 7
mentis,q̃ per falsos deos pśtantur.c.si quis.22.q.1.idcirco tq̃ritur,an iuramentum per falsos deos factum,sit seruandum,& rõnem habeat veri iramenti quo ad periurium,& aliosiuris effectus: & sanè quod Christianus iurans per falsos deos,etsi grauissimè peccet, teneatur id iramentum seruare,not.Inn.Panor.col.vl. & alij in d.c.& si Chris. Ale.in l.3.§.vlt ff.de iureiu. Ioa.de Selua in tract.de iureiu.q.1.ad fi.pro quorum tenentia indici tolet ex diuo. Aug.sermone 28.de verbis Apost. tex. in c.ecce dico.22.q.5.in hæc verba,Ecce dico claritati. vestræ,& qui super lapidem falsum iurat periurus est vnde hoc dico,quia multi etiã in hoc falluntur, & putant,quia nihil est,per qđ iurant,non se crimine teneri periurij. Prorsus periurus es,quia per id, q̃ sanctũ non putas,falsum iuras.si tu illud sanctũ non putas,sanctum puta,cui iuras,non.n.quando iuras,tibi aut lapidi, sed proximo tuo iuras,homini iuras ante lapidẽ, sed nunquid non ante Deũ non te audit lapis loquentem, sed punit Deus te fallentem. Hactenus Gratianus ex Aug. ad cuius canonis aut decreti intellectũ duo sunt cõsideranda. Primũ quidem,quid Aug.senserit dũ mentionẽ fecit iramenti,q̃ super lapidẽ int& sane apud Gentiles oĩum iramentorũ sanctissimũ erat, Iouem lapidẽ iurare,inde sumptũ,vt quidã interpretant, q̃ in prisco feriendi fœderis ritu Pater patratus manu tenens lapidẽ cõceptis verbis iuraret,& tunc suẽ lapide feriret dicens si fellero,Iouẽ cæteroſq. deos præcor sic me feriãt,vt& ego hodie porcũ hunc filice percutiã,aut in populum Romanũ ita conceptis verbis,si populus Ro.prior defecerit publico cõsu suppiter illũ bestierito vt ego hũc porcũ hodie ferã.statimq; Pater patratus porcũ saxo silice percutiebat:quẽadmodũ author est Tit.Liu.li.1.ab vrbe cõdita Decadis primę.idẽ Liu.li.21.agnũ in hoc iramẽto percuti refert,ita scribens de Annibale , ꝑmia que militibus.promitente,eaq; vt rata scirẽt fore agnũ læua manu,dextra silicẽ retinens,si falleret,Iouẽ cæteroſq; ꝑcatus deos ita se mactarẽt,quẽadmodũ ipse agnũ mactaret.& ſm ꝑcationẽ caput pecudis saxo elisit. Hanc iu

aut cōsueuerit infidelet,explicat Regia l.19.cum seq. tit.1 .part.3.

His omnibus adijciendum est,non esse omnino certū q̄ Diuus Aug.ad Publicolā in di.epist. 154. scripsit, & à Gratiano relatum est in d.c.mouet tc.22.q.1.dicēs minus malū esse p̄ deum falsum iurare veraciter, quā p̄ Deum verum falsaciter Hæc etenim sententia rectè defendi non p̄t,cū iuramentum p̄stitū per falsos deos ad idolatr am pertinent,eaque iuratio crimen idololatriæ sit,qd peccatum aduersus primum præceptū Decalogi cōmittitur,cuius transgressio maiorem culpam habet,q̄ secundi p̄cepti de iuramento violato. Ex eoq dem,q̄ maior fiat, & atrocior iniuria Deo ab eo, qui illū negat esse vere verum Deum,quā ab eo, qui contra eius dignitatem eum in falsum testimonium adducit. Est etenim prius crimē contra ipsius Dei propriā substantiā. Nec cuiquā dubium esse poterit.ist hęc iuramē ta,q̄ p̄ falsos deos fiunt ad idolatriæ crimen omnino p̄tinere,sicuti probatur Hieremiæ.c.5.apud quē Deus filijs Israel improperat,q̄ ab eo veluti apostatæ defecerint & iurauerint in his,qui nō erāt dij.Idē tradit Chrysostomus in imperfecto,dicens,Idololatrā se facit omnis,qui p̄ aliud à Deo iurat. Ex quibus & alijs, satis eruditē hinc sententiam Augustini sic examinat Domi. Soto in tract.de cauēdo iuramentorū abusu,par.1.c.6

Postremō,nec illud est p̄termittendum, q̄ periurium p̄priè minimè committat ab eo,qui peruersè per falsos deos iurat. Ex hoc etenim quòd peruersa iuratio sit,nō contrahitur periurij crimen,nisi vel falsitas subsit, vel fides ipsa violetur quemadmodum in specie admonet Diuus Tho.2.2.q.99.ar.1.ad fin. Nam si comites huic iurationi accesserint,nempe veritas,iustitia,& necessitas,ēt si sit iuramentum hoc peruersum,quia per falsos deos præstitum fuerit,nō poterit periurij nota p̄priè is, qui iurauerit,conferri,atq; hæc quidē dicta sint de iuramentis,q̄ p̄ creaturas,aut per falsos deos fieri soleat.

IX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM

1 *Iuramentū quo ad eius vim, & ueris effectus,maximè differt à simplici loquela & promissione, quæ iurata non fuerit.*

2 *Fidei interpositio,an sit iuramentum.*

3 *An ex iuramento promissorio nascatur obligatio, & actio competat iure Pontificio.*

4 *Quid de mere Ciuili?*

5 *Intellectus ad l.si quis pro eo.ff.de fideiussorib.*

§. SECVNDVS

CTAVO ex eadem iuramenti definitione apparet,quod discrimen sit inter simplicē loquelam,& iuramentum. Etenim si consideremus p̄priam iuramēti naturā, & cōditionē,verè;subsistantiā,q̄ ex definitione colligit.,pculdubio manifestū erit,simplicem loquelā a iuramento differre.eo effectiue q̄ in simplici loquela nullum sit diuini numinis testimonium at in iuramēto semper assertio,& promissio cōtingāt diuino nomine in testem aduocato,atque iō iure Pontificio,& Cęsareo multi competunt effectus iuramēto, quos nequaquam habet simplex promissio,sicuti constat in auth.sacramēta puberū,C.si aduers.vendi. c.cū contingat c.de iure iuran.& alijs plerisque in locis. Nā & doctores quidam diligenter conati sunt plures iuramenti effectus vnū in locū cōgerere, vt manifesta esset tanta vis iuramenti.Quibus oibus objicit tex.in c.iuramēti.22.q.5.quē Gratianus ex Chrysostomo transtulit in hæc verba.Iuramenti hmōi cā est,quia ois qui iurat,ad hoc iurat,vt q̄ verū est loquat. Et iō Dominus inter iuramētū & loquelam restrinxit,nullam vult esse distantiam,qa sicut in iuramento nullam cōuenit esse fidiam,ita quoque verbis nostris nullū debet esse mēdacij,qa vtrunque,& periurij mendacium diuini iudicij pœna damnat.Hæc Gratianus ex diuo Chrys. Vñ colligitur,apud Deum nullam differentiam cōstitui inter simplicē loquelam & iuramentum. Idē probatur l c.querelam.ne plati vices suas.Sed tamen hæc dubitatio poterit aliquot modis satis congrue & uerè dissolui.

Primū etenim verū est iuramentū,& simplicē promissionē, atque assertionē parē vim habere simpliciter quo ad obligationē,nā sicut tenet qs seruare promissum cū iuramēto,ita & absque iuramēto factā policitationē custodire debet.Sic quē admodū nō licet tamē dicere, nec periurū cōmittere p̄ iuratā assertionē,ita nec licitū est mēdacij dicere,vtroque etenim casu pctū cōmitti q̄ probatur in d.c.iuramenti.22.q.5.Nō tn est par rō iuramēti, & simplicis promissionis,aut assertionis quo ad tractionē,& violationē,siquidē grauius peccat q frangit iuramētū,aut nō custodit promissionē iuratā,vel falsum sub iuramento asserit,q̄ qui simplicē violat promissionē, vel mendaciū simplex dixerit,atque iō grauiori pœna prius delictū,q̄ posterius punitur glo.in c pen.de iureiur.Cuius quidē diserimiois manifesta rō est ob diuinū testimoniū,qd vel cōtinetur, vel tacitè assertioni adiicit,sicuti Thomas explicat 2.2.q 89.art. 8. Qua quidē ex causa cōstat,periurū semper mortale peccatū. siue in re graui,siue in re leui, put superius in hac ipsa Relectione adnotauimus §.p̄cedenti nu.4.uari sque pœnis puniendum fore in republica Christiana,de qb.inferius in spē tractabimus. At in simplici promissione, vel assertione nō iurata,etsi pctm cōtingat,id tn nō p̄tinet p̄cipuè ad irreuerentiā Dei,sed ad iniuriā hois, qui inde fallitur rei testis est Sophocles ita de iuramento scribēs apud Io.Stobæū,Sermone 25.Apposito iureiurādo,cautior & diligentior animus fit.A duobus.n. tibi tū cauet,& ne lędat amicos,& ne pecet in deos. Elegātius discrimen illud inter simplicem promissionē,& iuramentū cōstituit apud Ouidiū Acontius ad Cydippen.

Promisit pater hanc,hæc adiurauit amanti.
Ille hominem,hanc est testificata Deam.
Hæc metuit mendax sed & hanc peruria vocari.
Num dubitas ira sic maior,an ille metus?

Ex quib.constat,& in falsitate simplicis assertionis pctm cōtingere,vt & cōtigit in falsitate iuramēti seu iuratæ asseueratiōis.Itē in fratione simplicis promissionis fit pctm cōmitti,sicut & in violatione iuramēti,sed tn in priori casu pctū hoc esse mendaciū simplex, vel non ita graue crimen,qa hō fallit, in posteriori esse piuriū atque pctm grauius quidem quia Deo fiat irreuerentia

Secūdō aliter poterit discerni authoritas illa,q̄ à Gratiano adducit in d.c. iuramenti. vt ea minimè obtineat quoad vinculū,neque.n.tn sit differentia inter simplicē loquelā,& iuramentū,quo ad grauitatem criminis ab eo cōmissi qui peierat,uel fidem frāgit,sed etiā quo ad ipsum obligationis uinculū. Nā obligatio q̄rit ex cōuentiōe iurata,plures effectus fortit,& habet, qui simplici cōuentioni minimè cōpetunt. Quos denique effectus iuris utriusq. doctores passi tradidere multa cōuentionibus iuratis tribuētes,q̄ nequaquā sunt promissionib.simplicib.cōcedenda,qd notat in c.cōstitutus.de reseri.Et pśertim p Ant.Corsetē in rub.de iureiu.Marc. Ant.de Baueria in trac.de uirib.& uirtute iuramenti.Et hi effectus his contractibus cōpetunt,qui etiā absquē ita hāc interpretationem deduximus ex gl.in d.c.iuramenti gl. & pan.in d.c.pen.de iureiu.Abb. præmio Greg.col.vlt.

Tertio,adhuc maximū discrimē cōstituit inter simplicem loquelā & iuramentū I cōtractibus,qui alioqui invalidi iure cēlentur,uel possunt aliqua actiōe rescindi.Hi

di.Hi etenim vel ratione iuramenti validi omnino censentur,nec possunt vlla actione retractari, c.cū cōtingat de iureiuran.c.q̄us pactū.de cuius interpretatiōe modo agimus.Et auth.Sacramenta puberum.C.si aduers.vendit.Q̄nque sanè rōne iuramenti contractus ad huc inualidus,nec robur adsumens à iuramento,rescindi nō p̄t,nec ad eius rescisionem agendum est, donec obtenta fuerit absolutio à vinculo iuramenti, qd patet in promissione soluendi vluras,q̄ etiā iuramento p̄stito adhuc inualida est,& inique extorta,tamen promissor tenet vluras soluere,vel absolutionē à iuramento p̄stito petere,& obtinere,c.debitores c.1.de iureiur. Quorū intellectū latius tradidimus l.1.Variar.Resolutio.c.4.sic & in iuramentū p metū p̄stito,quāuis id nō confirmet contractū,nec sit ex eo tandem cōmodū acquirēdum nihilominus iurans tenet id seruare,vel ab eo absolutionē petere,& obtinere. Quia absque salutis æternæ interitu poterit iurans qd promisit cum iuramento seruare,c.si vero c.verū de iureiurando.cuius q̄stionis resolutionē tractauimus in d.c.4.& in Epitome desponsalib. par.c.3.§.5.nu.2.tandē si in his casibus iuramētū omissum fuisset,dubio procul simplices promissiones parū prodessent,nec vllum haberent effectum , atque ideo & in hoc maximè differt iurata promissio a simplici, quod notant Abb.& Felin.col.2.in d.c.debitores. 3

Nono,ab eadē definitione deducitur, q̄stionis illius resolutio.qua q̄rit,an interpositio fidei sit iuramētū. Quidam.n.existimarunt,fidei interpositionē iuramentū esse,atque iō assertionē,& promissionē p̄ fidē promittentis contingentes,iuratas ex eo censeri, q̄ sub fide p̄cesserint. Vñ subsequitur violatores fidei periuros esse,q̄ adnotarunt gl.Abb.& Doc.in c.querelā.p tex.ibi, ne p̄latus vices suas.idē Abb.& Felin.in c.q̄relā.de iureiur. Archidia.in Sūma 22.q.1.quorū sententētia huic innititrōni.Qd fides iuxta eius propriam significationē ad rē sacram pertineat. Deinde eadē sententia probari vī in d.c.querelā,ne plati vices suas.Sic denique in ipē,& expressim Archi.in d.Sūma paria facit q̄ iuramentū fiat p rem sacrā,& p fidē.Verum idē Archid in c. iuramenti.2.1.q.5.& in c.1.de sepult.in 6.q̄us velit,ac senserit p missionē factā p fidē iuratā esse,tn non censet esse periurij pœna ordinaria puniendum fidei violatorē,vt plane puniretur qui iuramentū per rē sacrā p̄stitū violasset.idem sentit gl.in c.pen.de iureiurand. Imo eo in loco Bernardus notat,non esse verē iuramentū illud, qd fit sub fidei cōmemoratione,sicuti cōstat ex his,q̄ in p̄xima illatione diximus.hoc ipsum notat Rota antiqua 138.Et sanè controuertiam istā existimamus distinctione quadā dirimi omnino posse. Si quidem fides iuxta duplicem sensum hac in parte conuenitionibus accedere potest. Aut.n. enim adhibetur pro fide humana, quā & Gentiles,Turci ac Sarraceni seruare tenentur iure naturali gentiū,item p̄ fide nobilitatis, q̄ eā significat fidem,quā nobiles p̄ ceteris in humanis cōuentionib. p̄stare solent,& debent.Et profecto in his casibus promissio,vel assertio facta sub mentione fidei,per fidem inquā,nō inducit iuramentum,nec vim, aut religionē eius habet quo ad priuriū,nec quo ad alios iuris effect. Cuius conclusionis eadē est irrefragabilis , q̄ iuramenti propria natura verē exigat,id p Deū,vel sacrā rem p̄stari,quemadmodū i definitione dictum est.Idcirco quoties fides humana expressim cōuentionibus accesserit, nihil ibidē sacrum in testimonium adducit,eaque ex eā nullum adest pactis eisdem iuramentum. Sic equidem p̄cedit,& intelligenda est ea sententia,q̄ dictat,fidei interceptionem conuentionibus accedentem , nō efficere iuramentum,nec eius vim,aut religionem habere. Quamobrem si quis cōtractum,aliquem fecerit, quem expressim fide humana,vel ea,q̄ nobilitatis iure,ac tit.palam cōuentionibus accedit,seruare promiserit, nū censebit ex hoc cōtractus hic iuratus , nec iuramenti priuilegia obtinebit. Q̄nque vero fides in pactis, & cōuentionib. intercedit in eo sensu,quo pro virtute Theologica adsumitur,& tunc iuramentum,eiusque veros effectus inducit. Quia vt res sacra in testimoniū adducitur,atque iō iuramentum p̄priè dicetur,si qs p fidem Christiani,aut p fidem Chri aliquid asseuerauerit, aut seruare promiserit. Quā equidem distinct.ipse colligo ex And. Alciat.in rub.de iureiu.nu.5. Doc.à Soto in Relectione de Iuramento.par.1.c.4.& ex his,q̄ traduntur p Feli.in c.2.de sponsa.nu.15.& Caiet.22.q.89.ar.6. vbi scribit, fidei interpositionem,id est promissionem factā p fidē nō esse iuramentum,quia fides tunc non adsumitur p̄ virtute Theologica. Vnde sentit,fidei mentionem,quoties ea pro virtute Theologica adsumpta fuerit,& promissionibus aut assertionibus in testimoniū accesserit, iuramentū efficere. Addit tn elegāter idē Caiet.in dubio intelligendā esse hāc promissionem de fide humana, nō de fide,vt ea est virtus Theologi.Fit igitur ex his satis pśpicua huius qōnis resolutio,q̄ notāda est ad effectū veri iuramēti.& ad piurij pœnas vtroque iure statutas.

Decimo,oībus, his q̄ circa iuramenti cognitionem. & definitionem dicta fuere,ad amussim cōsideratis,statī sese offert disputatio,An ex iuramento actio & obligatio oriātur? Etenim rōni cōsonū est,q̄ tanta iuramenti religione,q̄ diuinā manifestatem testem haber, actio, & obligatio statim oriantur. Hoc probare vī te.in c. cū cōtingat.de iureiur.& in hoc c.quāuis pactum . Quibus satis manifestum est,cōtractus alioqui inualidos,& quibus nulla efficax actio nec obligatio cōpetit, ita validos fieri iuramēti religione,vt ex eis obligatio & actio oriantur. Idem deducitur ex c.debitores.& c.1.vbi iuratum de soluis vluris acquirit vluratio obligationem alterius.& actionem ad petēdas vluras,nisi vel absolutio Episcopi,aut remissio vsurarij accesserit. Ad hæc item facit gl.memorabilis in c.quoties cordis oculos. 1.q.7. quæ sensit iuxta quorundam intellectum,ex iuramento obligationem & actionem oriri.

Quod ea rōne comprobatur,quia iuramentū omnino seruandum est, quoties id non tendit in vinculum iniquitatis,nec salutis æternæ dispendium inducit. Quibus denique rationibus sunt q̄ opinentur, iure Pontificio ex iuramento obligationem,& actionem oriri, vtēdem si quis iureiurādo polliceatur se daturum,aut facturū aliquid nulla cā expressim nominata,nihilominus ex hac promissione oritur obligatio & actio. Quod verum esse censent Io.And.& Host.in c.cum venissent de insti.Bar.in l.si qs pro eo.ff.de fideiuss.col.2.Fel.post alios in d.c.1.de iureiu.S.Th.2.2.q.89.ar.7.quā opinionem sequuntur,& defendunt Fortuni.in c.1.de Pact. nu.96.Io.Coral.in pludijs ad Ludmonendi.ff.de iureiu. nu.17.imo eā fatentur communem esse,& probāt iure veriorem censendā fore. Ant.Corsie.in rub.de iureiu.q. 11.Io.de Selua.3.parte.tract. de iureiu.col.2.& Bud. Alci.in c.cū contingat.de iureiu.nu.172.His.n. suffragat, q̄ cōstitutiones Pontificiæ, q̄ de iuramentis statuæ sunt, palā constituerunt iuramentum seruandum esse, modo eius obseruatio non inducat salutis spiritualis dispendiū,hæc vero verba obligationem,& actionem oriri p̄mittere videnē in Bar.& eius sequaces in l.vnic. col.3.ff.de cond.ex leg.igitur iuri contionū est, pontificia lege actionē parti ex iuramento priuatim cōpetere Ex pterea,si ex pacto nudo iure Canonico actio datur peruato,c.1.pactis.quemadmodū cōi omniū sententia definitū,fortiori rōne ex promissione iurata dabitur actio ipli,cui p̄stito est iuramentū.Nā & in promissionibus iuratis illud negari nō p̄t, q̄ promissio parti & priuato fiat Deo teste,& eo intercedēte,tamēsi & q si

hoc tenere, nisi fallor, negauerint.

Contrariam tetentiam tenuit Innoc. in d.c.cũ uenissent, de institutio. quo in loco existimat, etiã iure Pontificio, ex iuramẽto nõ nasci obligationẽ, nec dari actionem, idq; plerisq; placuit, ꝑsertim Ial. in l. iusiurandum ꝙ ex conuentione. ff. de iureiuran. posit Ro. ibi ea demũ rõne, ꝙ iure ciuili satis receptum sit, ex iuramento promissorio obligationẽ, & actionẽ minimẽ oriri. l. si quis pro eo. ff. de fideiussio, ꝙ lege Pontificia ne quaquam reperitur expressim mutatum, atq; iõ iure etiẽm Pontificio seruandũ est. c. 1. & 2. de nouo operis nuntiatio. Imo & hanc opinionẽ Innoc. fatentur cõmunem esse Ial. in d. l. iusiurandum qđ ex conuentione. Fortuni. in d.c.1. de dact. is. nu. 26. & Corasi. in. in d. l. admonendi. nu. 17. Ex qua quidem opinione plane deducitur adhuc iure Canonico ex iuramento, nec obligationem nasci, nec actionem dari, sed tñ iudicis officiũ cõpetere ad eius obseruationem, idque plurimum refert ad libellum cõcipiendũ, vt petitor in iudicio obtineat. Qui vero huic opinioni accessere, variis modis conantur respondere his rõnibus, quas in prioris sententiæ confirmationem adduximus. Sed quia ꝑcipua huius ꝙstionis disputatio pẽdet ab intellectu iurisconsulti in d.l. quis eodẽ. oportet hic ꝑpendere, an verum sit qđ ex eo loco frequentissime Bar. & alij deduxerunt, nempe iure Cæsareo ex iura-
4 mento nec obligationem oriri, nec actionẽ dari, vn de subinferunt iuramentum non esse modum inducendę obligationis. Nam si quis pro eo, qui libertus non est fideiusserit, quia se ꝑstaturum operas iurauerit, non tenebit, vt iurisconsulto visum est, quo fit, manifestum esse, ex ea promissione iurata, nec ciuilem. nec naturalẽ obligationẽ oriri. Qđ si ciuilis aut naturalis ꝓcederet teneretur vtiq; fideiussor. §. fideiussor. de fideiussio. Imo hæc iurata promissio nec vim habet pacti nudi, quia ẽm Bar. qui iurat, non parti, sed Deo promittit, c. debitores de iureiurand. atq; iõ pactum id dici non põt, cũ nõ sit duorum contentus. L. prima. ff. de pactis. Hæc aũt posterior rõ satis est debilis ad probandũ promissionẽ iuratã adhuc nec pacti nudi vim obtinere. Siquidẽ & ea ꝑmissio plerunque, & frequentissimẽ pactum est, cũ cõsensus accesserit iurantis, & eius, cui iuramentum fit, sal tẽ tacitus. l. qui patitur. ff. mandat. Idcirco vere pactum ea promissio ꝙ iuramento fit, censebitur. Nec quicquã eberit tex. in d.c. debitores. vbi probatur, ex iuramento Deo, non parti, obligationẽ acquiri. Id etenim verum est in his casibus, quibus obligatio parti quæri non põt ob turpitudinem, ꝙ acquisitionẽ impedit. Si quis equidem promittat Titio vltras soluere cum iuramento, nulla profecto Titio ꝙritur obligatio, quia quo ad eum, promissio, aut potius promissionis extorsio illicita est. Atq; ẽm ꝑ religionẽ iuramenti, quia is qui iurauit, licite põt iuramentum seruare, idque Deo reddere quem habuit ꝑmissionis testẽ, cogit vltras soluere ad petitionẽ ipsius viurarij, qui obligationi ergã Deum iuratæ adiectus censetur quo ad solutionem eaque adiectio in plus adiecti fauorem interceserit, eo quę is agere potest, & remittere illã obligationẽ iuramenti, quemadmodum explicant Ant. & Imo. 2. col. in d.c. debitores. Fortun. eleganter in d.c. 1. de pactis. nu. 27. ẽm quos nec principaliter, nec minus principaliter ex iuramento de soluendis vltris obligatio parti, & hic viurario ꝙritur, quãtis Cardin. Abbas & Felin. in d.c. debitores existimauerint, minus principaliter, & vt vulgo dicitur fecundario, parti obligationem qui qđ iure defendi non põt. c. frag. tur. n. ius naturale, qđ acquisitionẽ tñ impedit. Iuramentũ vero ob eius religionẽ cũ effectũ habet, vt vltra ꝑmissæ cum iuramento, soluendæ omnino sint vltrã. Sed si ꝙ iuramento promittitur, licitũ sit ex parte promittentis, & illius, cui promissio fit, certẽ nulla rõ vrget, quia existimemus, ex iuramento parti, Deo teste & intercessore, promitti, & obligationem acquiri. qđ probat ꝓter alia multa tex singularis in c. ecce. 22. q. 5. Quamobrem hęc posterior Bar. rõ satis frivola apparet, & tã hæc optimo, ꝙ iure ciuili ex iuramento promissorio nec obligatio, nec actio nascatur, cõsẽ, sicuti testantur Alex. ibi. & Cagnolus in l. si quis maior C. de transact. & Lancel. Galiaula in rub. ff. de ver. obli. fol. 6. col. 3. Fortun. in d.c. 1. de ꝑct. nu. 23. & Corasi. in d. Ladmonendi. nu. 12. Cæterum aduerius hanc cõem sententiam est gl. in l. 1. C. de operis libertor. q̃ expressim voluit, etiam iure ciuili ex iuramento promissorio actionem & obligationem oriri, & competere. cuius opinionem conantur defendere, aliis frequentissimẽ refragantibus, Fortũ. Corasius in ꝑcitatis locis, & Franc. Purpura. in d. l. si quis maior. notab. 21. Et probatur hæc sententia contra cõm. in l. vt iurisiurandi. ff. de oper. libert. vbi iurisconsultus palam fatetur, oriri obligationẽ & actionem competere ex iuramẽto, quo libertus operas patrono ꝓstare promiserit, l. vlt. ff. de lib. caus.

Huic vero authoritati non satis respondetur, si secuti Bar. & aliorũ opinionem dixerimus, speciale esse in liberto, ꝙ ex iurꝰ operarũ promissorio obliceat. Quia nõ est uere speciale in iurꝰ liberti, qđ in d. l. a iurisconsulto ritum fuit. Quæ quidẽ res eo amplius manifesta erit quo ipsã ab exordio examinauerimus. Sciendũ etenim est operarũ officialiũ promissionẽ ingẽuo amissam nullã producere obligationẽ, quia dẽri alicui quã patrono non possunt, atq; iõ nullũ obligãt, nisi libertũ, cũ liberta-
5 tis cã imponant l. 2. & l. opere. ff. de ope. liber. ẽt si ꝑ stipulationẽ solennem fuerit ꝓmissę, d. l. operæ in rerũ. & in l. seruus. ff. eo. tit. tex. optimus in l. pe. ff. de obsequijs à lib. pat. ꝓstan. & in l. pen. ff. si quis a paren. fuerit manumiss. ex quib. constat, irritra operas libertatis cã solitas ꝓponi parentũ liberos manumittentẽ stipulari, tametsi iurꝫ promissioni accesserit. tradit post alios ꝓs. in l. si. non sortem. §. libertus. col. 7. ff. de cõdict. indeb. libertus autem has operas polliceri per stipulationem, aut iure iurandi dubio procul poterit. l. vt iurisiurandi. superius citata. Idq; statutũ est in ꝓmiũ libertatis. Hinc sine fit hac in qõne controuersiæ discrimen in hoc constituendũ fore, ꝙ operatũ promissor libertus, vel ingenuus sit. Nã libertus promittens operas per stipulationẽ, vel iurandũ obligatur, cui obligationi legitime accedit accedit fideiussor. Ingenuus vero promittens operas, vel per solennem stipulationem, vel per iusiurandũ, non obligãt, nec ius ciuile talẽ ꝓmissionẽ admittit, imo eã improbat adeo quidẽ, vt nec velit, fideiussorẽ ei accedere d. l. si quis pro eo. q̃ iurisconsulti rũsio alioqui a veteris. prauc intellecta non procedit ex eo, ꝙ iusiurandũ iure ciuili, nec obligationẽ, nec actionẽ inducat. Nam & in specie, quæ traditur in d. l. si quis pro eod. si ingenuus per solennem stipulationem operas promisisset, non obligaretur, nec huic promissioni posset accedere fideiussor, sicuti constat in d. l. opere in rerũ. & in d. l. seruus. ff. de ope. liber. qua rõne satis liquet, nihil pertinere ad iurisc̃onsulti rũsum, ꝙ ex iurꝫ obligatio iure Cæsareo nõ natã, id etenim parũ refert cũ & ex solenni stipulatione iure ciuili obligatio nascãt, & actio cõpetat, & tñ idem iurisc̃onsultus rndisset in ꝓmissione, q̃ facta fuisset ꝑ solennẽ stipulationẽ. Igit rõ decisionis illius ea est, ꝙ ꝓmissio operarũ ab ingenuo ꝓcedẽs, vtcũq; fiat, vt ꝑ iusiurandũ, vt solenne stipulationi, nec obligationẽ iducat nec actionẽ pariat. Vñ erroneũ est, aut falsẽ nõ satis cõuenies existimare Iurisc̃onsultũ i. l. si quis pro eo. ex eo respondisse non procedere fideiussoria obligationem quia, ingenuus per iusiurandũ operas promisisset, inqđẽ eode mo nec ꝓcederet obligatio fideiussoria, imo nec principalis, si per stipulationem solennẽ operæ fuissent promissæ,

promissæ. promissio autẽ operarum in dubio de officialib. intelligit, hoc est de his, q̃ in officio contistentes personale commodũ respiciunt, ut adesse patrono, patronũ comitari. l. vt iurisiurandi. §. dabitur. l. operę. n. l. quoties certe. l. interdum. ff. de oper. liber. not. Bar. i d. l. si nõ fortẽ. §. libertus. ff. de condict. indeb. col. pe. officiales vero, operæ libertis & patronis cõueniunt. d. l. operę. in rerũ. ff. de ope. liber. Fabriles equidẽ non solis libertis conueniunt, sed quibuscunq;, & a quibuscunq; ꝓstari possunt, non. n. spectant ad personale ministerium sed opus duntaxat faciendum respiciunt quales a fabris sutorib. & alijs ꝓstari solent l. 3. ff. de vsu & vsufruct. l. d. l. operæ in rerũ. secundo respondẽ. Qua ratione iurisconsulti responsio. in d. l. si quis pro eod. intelligenda est de operib. officialib. non de fabrilib. Nam hę etiam ab ingenuo possunt promitti. Tandem his, quę diximus diligenter examinatis constat, iure Pontificio, & Cæsareo obligationem nasci, & actionem competere ex iuramẽto promissorio, secundum opinionem eorum, quib. cõmunis sententia hac in quæstione displicuit.

EX § SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Iusiurandum potest remitti ab eo cui ꝓstitum fuerit.*
2 *Superioris authoritatem in quolibet iure exceptam esse.*
3 *Dispensatio non potest contingere in iuribus assertorijs. licet aliquem locum habeat in iuramentis promissorijs.*
4 *Romanus Pontifex ex quo pacto possit in voto dispensare, & ibi de voti commutatione.*
5 *Dispensatio in iuramentis quomodo possit concedi, & an sit iusta causa necessaria, & quid de absolutione.*
6 *Ad derogationem iuratæ dispensationis necessaria est mẽtio iuramenti.*
7 *Leges ciuiles & Seculares, an possint vinculum iuramenti remittere.*
8 *Intellect. Regia l. 6. tit. 1. lib. 3 ord*
9 *Intellect. l. vlt. ff. qui satisd. coꝫ.*
10 *Intellect l. vlt. C. de non. num. pecun.*
11 *Interpretatio l. adigere. §. vlt. ff. de iure patro. & l si quis inquilinos. §. vlt. ff. de legat. 1. & l. vlt. ff. ad munic. ꝑpal.*
12 *Quis possit a voto panali absoluere, & ibi de proposito ingrediendi religionem.*

§. TERTIVS.

1 NDECIMO ab eadem iuramenti definitione, quæ eius cognitionem apertissime ostẽdit, apparet quanta sit iuramenti vis, quãq; grave sit iuramenti vinculum. Nam licet ipse, cui iuratũ fit, possit iusiurandũ remittere c. 1. de iureiur. cum similib. Tamen ꝓter eum nemo habet potestatem remittendi iuramẽtũ in fauorem alicuius priuati ꝓstitum. Idcirco maximẽ illud erit obseruandum, quod vbi iuramentum comprehendit id, quod in fauorem, & commodum alicuius priuati tendit, satis censetur uinculũ iuramenti remissum, si eius obligationem priuatus remittat, sicuti in d.c.1. expressim probatur, & in c. 2. de sponsalib. a tñ. in locis late hoc ipsum tradit Fel. Old. optime cond. 141. Diuus Thom. 2. 2. q. 89. ar. 9. & Io. Lup. in rub. de donat. inter uir. & ux. §. 45. Verum ꝓter hoc controuertitur, an possit per dispensationem superioris, nempe Principis ecclesiastici, Papæ inquam, vel Episcopi, iuramẽtum remitti. Et tane quibusdam placet, id fieri posse præsertim
2 authoritate Ro. Pontif. Nam in omni iure semper intelligit excepta superioris authoritas, tex. celebris in c. cõstitutus de reseri. vbi gl. alios authoritates adducit, & post eã Ab. Fel. & alij Ial. in l. vlt. ff. de statul. cog. Thom. in
4 d. ar. 9. tex. item tacit ad hoc in c. venientes de iureiur. Ubi præterea Ro. Pontif. põt votũ remittere, & in voto dispẽsare, vt statim probabitur, igitur & in iuramento remittendũ. Votũ aũt posse per dispensationem Ro. Pontif. tolli & remitti, constat ex notatis per me in c. 1. de test. nu. 10. & sequentib. Sed in hac qđstione aliquot sunt præmittenda ad eius faciliorem expeditionem.

Primũ, admodũ distincta esse hæc duo. s. in quolibet iuramento intelligi semper exceptam esse authoritatẽ superioris, & per iurm non intelligi derogatum iuri ipsius superioris. Etenim primum, hunc sensum habet, quod iurm minime sit seruandum, quoties constiterit ipsum superiorem velle id nõ seruare, nam hæc voluntas superioris, mõ de ea constet satis sufficiens est, vt iuramenti obligatio censeatur remissa, dum tamẽ superior ex cã uinculũ iuramenti remiserit, notat in d.c. constitutus. Item per Tho. & Caiet. in d. ar. 9. & ar. 10.

Secundũ aũt non requirit manifestã superioris volũtatem in eo, ꝙ iurm nõ seruet. imo ẽt si non appareat de voluntate Rom. Pontif. aut alterius superioris, nullo pacto ita seruandũ est, ꝙ iuri superioris ꝓiudicet, quãd modũ nec seruandũ erit in ꝓiudiciũ priuati. Esset siquidẽ tunc iniquissima iurisiurãdi obseruatio, atq; iõ ꝑ regulã illã, q̃ dicitur, iurm nõ dẽre esse iniquitatis vinculũ, hoc tex. in d.c. venientes. de iureiu. vbi Io. And. & Imol. idẽ videnf adnotasse. Nã si quis inferior statutũ fecerit, idẽq; iuꝛo firmauerit de sententijs statim mãdãdis executioni non obstante appellatione, tenet quidẽ appellationi ad superiorem interpositæ deferre, non obstãte iuramento, quod non potuit præiudiciũ facere iuri superioris, qui ius hoc habet, ut ad eum appelletur, licet nondum appareat superioris hac in re uoluntas, sicuti in d. venientes. responsum est ab ipso Romano Pontifice.

Secundo est animaduertendũ, in iuramentis assertorijs non posse contingere dispensationem, nam materia iurꝫ assertorij pertinet ad actum iam ꝓteritum, qui mutabilis non est, vñ vel statim fuit verũ, vel falsum iuramentũ ꝑ veritatẽ aut falsitatẽ actus ꝓteriti. Dispensatio aũt in hac spẽ esset cõtra ius diuinũ, & naturale, iuxta quod tenemur Deũ in testem veritatis adducere. Etenim posteaquã iuramentũ materiã habuit, quæ ab ipso tolli non potest, necessario dispensatio repellẽda ẽ, quippe quæ ad actũ iuramenti potius quam ad eius esse materiã tunc vere pertineret. quod eleganter Tho. explicat. 2. 2. q. 89. art. 9. igitur dispensatio in iuramento tñ promissorio contingere poterit, non ita assertorio.

Tertio ad huius qđstionis resolutionẽ erit ꝓmittendũ, minime posse procedere, nec obtinere dispensationẽ quo ad uinculũ iurꝫ, ut aliquid contra iurm fiat. Et ẽt etenim ea dispẽsatio impossibilis, quando quidem iuris, eiusq; obseruatio sub ꝓcepto diuino contineatur, atq; ideo dispensatio nõ potest procedere contra ius diuinũ, nec poterit, quidem contra iuramentũ. Igitur in hoc tendit dispensatio iuramenti, vt id, quod sub iuramẽto cadebat, minime sub eo contineat, nec cadat, qna si nõ exittẽs debita materia iuramẽti, atq; ita dispẽsatio in hoc casu respicit materiã iurꝫ, nec contraria est ꝓcepto diuino de iurꝫ obseruatione. Sicut & in voto, in quo dispensatio locum habet in hunc sensum, ut ꝑ eã explicetur id, quod sub voto cõtineatur, & a uouẽte ꝓmissum fuerat per legem sibi ipsi impositã, in aliquo casu, vel simꝑ esse malũ, vel inutile, aut maioris qoni impeditiuũ, idcirco in voto dispensatio necessaria quẽadmodũ docet. S. Th. 2. 2. q. de voto. 88. ar. 10. & de iuramẽto. q. 89. ar. 9. quem sequuntur cæteri Theologi, præsertim hi Doc. quorum ritatim mentionem fecimus, & quorum meminimus in d.c. 2. de testamẽts. num. 10.

Quarto considerandũ est, veram dispensationem in
4 voto, & in iuramento inde procedere, ꝙ id quod simpliciter, vel vniuersaliter est honestũ, aut utile, & iõ opti-

me

me cõprehendat sub voto, vel iuro, ẽt aliquam particularẽ cãm possit esse, vel inutile, vel inhonestũ, aut saltem non debita voti, nec iuri materia. Pertinet aũt ad summũ Pont. & ad alios ecclesiæ Prælatos huius particularis causæ examen, vt tandẽ iudicent hi plati, an æquũ sit voti obligationẽ, væl iuri religionẽ in casibus peculiaribꝰ, remittere alioquin saltem sub iuro, & sub voto vltr cõprehensis. Ná vbi manifeste id quod in votũ, aut iurm deducit, inhonestũ est, aut iniquũ, tunc nulla necessaria dispensatio, imo iurm, & votũ irrita sunt. Q d si dubiũ sit hoc an promissum voto vel iuramento, possit esse debita voti & iuramenti materia, episcopus id poterit declarare, nec dicetur ea declaratio propriẽ dispensatio, quemadmodũ hæc colliguntur ex diuo Tho. in d. q. 88. ar. 10. & q. 89. ar. 9.

Quinto hinc deducitur, posse regulariter a Ro. Põ. cõcedi dispensationẽ equã, iuxtã; efficiat. Quod pter alios probat Tho. d. ar. 10. idẽ in 4. sent. dist. 38. q. 1. ar. 4. & hi, quorum ipse memini in d. c. 2. de test. nu. 10. & sequentibꝰ ex quib. hoc ipsum frequentiori Doct. sententia receptum est.

Sexto apparet facilioré multo esse cõmutationẽ voti, quãuis sit eius dispensatio, ná dispensatio in totũ, & ablolete remittit voti obligationẽ, nõ sic cõmutatio. Etenim vota oĩa tẽporalia possunt cõmutari in ppetuũ religionis ingressum absq; authoritate superioris, tex. in c. scripturæ. de voto. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 12. Regia lex. 7. tit. 8. par. 3. gl. in c. monacho. 20. q. 4. Panor. & Fel. in c. peruenit. in 2. de iureiu. Ro. ling 498. Corse. in fin. in verb. votũ. Sylue. in ver. votũ. 5. q. 7. adeo, quidẽ, vt ẽ intra annũ probationis contingat liberatio a votis, nõ tm personalib. vt ieiunio, & oratione, sed & a realib. nẽ pe à soluẽda elemosyna, qd aduersus Sylu. cõstat rõne vrgentissima. poterat. n. votũ ieiunij in melius cõmutari. l. in elemosyna in melius nẽpe in ingressum religionis cõmutari. Idẽ satis cõstat ex c. licet. de regularib. vbi rõsum est, posse quẽ transire ad strictiorẽ religionẽ sine licentia obtẽta a plato. Hæ vero cõmutationes rõne manifesta probãtur, quia Deus melius & grauius acceptabit opus id qd melius fit, c. qd sup his. de voto. Quod si cõmutatio nõ fiat in ingressum religionis ẽt si fiat in melius, nõ põt fieri absq; authoritate superioris, c. 1. de voto. Abb. Imol. & Fel. in d. c. peruenit de iureiu. Fel. in c. qd super. col. 1. de fide instr. d. Regia lex. 7. tit. 8. par. 3 quib. Anto. in c. peruenit. & Sylu. in verb. votũ. 4. q. 7. dicẽdum est in eo casu, vbi id, quod cũ voto cõmutatur, nõ esset ex ipso voto cõputabile, nec sane posset cũ voto concurrere, tunc etenim, quia votũ est impedimẽtum maioris boni, non est necessaria superioris authoritas. Ego vero quidquid alij scripserint, existimo tunc necessariã esse authoritatem superioris ad voti cõmutationẽ, cũ sit ille, qui voverit incertus, & dubius an fiat commutatio in melius, atq; ita est intelligendus tex. in d. c. 1. de voto. At vbi qui votũ emiserit certus sit commutationẽ fieri, in melius plane nul a erit authoritas superioris necessaria. huius opinionis author est Cae. 2. 2. in q. 88. ar. 12. dicẽ cõmutatio fiat in religionis ingressũ, siue in aliud bonum, q d melius absq; vllo dubio sit, ẽt eundẽ. qd & Tho. sentit, dum in d. ar. 12. scribit, superiorẽ, & plati authoritatẽ necessariã esse in cõmutãdis votis, ad diffiniendum quod sit gratius Deo. Igit quoties hoc certũ erit, nempe illud esse gratius Deo in qd fit cõmutatio non nulla erit authoritas plati necessaria. Idẽ sensit ipse Cae. in summa, in verb. voti cõmutatio. tex. optimus in d. c. peruenit. de iureiur. probat & Dom. a Soto lib. 8. de iust. & iur. q. 4. ar. 3. Sic & in materia tex. i c. licet. de pœnit. & remissio. vbi Abb. Card. & Anch. existimarunt, nec essẽ necessariã esse authoritatẽ plati superioris, vt vir qui promisit, vel teneretur ex alia causa dies aliquot ieiunare in pane & aqua, possit ob necessitatem vti legumĩib. piscib. aut alijs cibis ad sustẽtationẽ. Si tñ hæc necessitas certa sit, non erit necessaria plati authoritas, q tunt demum requiritur, cum incertum est, aut dubium adsitne necessitas illa, quã Ro. pont. ibi exegit. quod ad notarunt Cae. in summa, in uerbo, a ieiunio excusantia. idem in d. ar. 12. Io. Maior. in 4. sent. dist. 38. quæst. 3. ad finem.

Etiẽ plati superioris authoritas necessaria ad cõmutationẽ voti quoties, ea cõmutatio sit in nõ melius, sed in æq; bonũ opus in hac etenim spẽ si adsit iusta cõmutationis cã, põt platus eã permittere, & decernere, nec fieri debet absq; eius authoritate, ẽm Cae. in d. ar. 12.

Illud uero erit p̃ cæteris obseruandum, voti commutationem in hoc a dispensatione differre, q dispensatio omnino remittit voti obligationem, commutatio uerõ in æquale, aut melius fieri debet, iuxta Aristotelis sententiam lib. 5. Ethic. vũ qui potestatẽ habeat cõmutandi vota, non quidem dispensandi, non aliter poterit ea potestate vti quam per uoti cõmutationem in melius, vel in æquale, sicuti idem Cae. respondit in d. ar. 12.

Septimo principaliter hinc ad materiã iuri colligitur non posse etiam per Romanum Pontificem dispensari quo ad ifm, nisi adsit iusta dispensandi causa, saltem in materia non pertinenti ad liberã Romani Pontificis dispensationem. Quod tenent S. Th. in d. q. 89. ar. 9. vbi Cae. gl. & Doct. in c. quanto de iureiu. & in c. constitutus. de relcrip. vbi Abb. & Fel. Ab. consi. 12. vlt. dubio, & cons. 71. col. vlt. li. 1. Card. in Cle. 1. §. vl. q. pe. de iureiur. Dec. in c. significasti. de elect. col. 5. Sylu. in verb. iurm. 2. Aymon Sautib. consi. 7. nu. 8. tradit. Io. de Sclua, in tra. de iureiu. 4. q. 4. Etenim si iuramentum fuerit priuato præstitum super aliquo contractu vel conuentione, nõ poterit summus pontif. eius obligationem per dispensationem remittere, nisi subsit causa, quę ittã efficiat iuramenti remissionem.

Octauo subinfertur, posse summum pontificem p̃ per dispensationem iuramenti vinculum & obligationem tollere aut remittere, ratione materiæ, q ad eius liberã dispositionem pertinet. Nam in hoc casu procedit plane illud, qd solet dici, in quolibet iuro semper censeri exceptã superioris authoritatem habet etenim Romanus Pontifex potestatem in beneficijs ecclesiasticis augendis, aut diminuendis. item quo ad eorum ministeria. si quis igit numerum Canonicorum in aliqua ecclesia ita tutum iurauit, non vt contra iurm fecisse, si ex dispensatione Romani Pontificis aliquem vltra numerum in Canonicum admiserit, c. constitutus. vbi Doct. de refer. Item si quis iurauerit non alienare res ecclesiarum, potest ex dispensatione Rom. Pont. alienationem rerum ecclesiasticarum permittere, et celebrare. Multa siquidem ex hac octaua adnotatione poterunt deduci, si cõsideremus tigillatim omnia, q distributioni & dispositi Rom. Pont. subijciuntur. Præsertim illud est obseruãdum, quod si quis iurauerit quandam legem seruare, aut quoddam statutum, quod per principis Ro. dispensationem possit relaxari, aut aliquo casu suspendi, potestit quidem idem Princeps in hoc iuramento dispensare quo ad vinculum statuti, & iuramenti. quod d. Tho. sentit in d. q. 89. ar. 9. & inibi ex pressum Cae. & est communis opin. in d. c. constitutus. Holt. Ab. & Doct. in cato nu. 8. de iureiu.

Nono subinde cõstat, posse absolutionem a iuro dari a Rom. Pont. & ab alijs prælatis ecclesiæ, rõne quidem publici officij, quia expedit fieri ad utilitatẽ reipub. qñq; in pœnam humanæ iracundiæ, quę contingit in iuramentis extortis ad solutionem viurarum, c. 1. c. debitores de iureiu. de quo & nos aliqua tradidimus li. 1. Variar. Resol. c. 4. nu. 5. quo in loco, & in Epitome de Sponsal. 2 parte.

parte c. 3. §. 5. idem diximus de iuro per metũ extorto, a quo datur absolutio per prælatos ecclesiæ rõne publici in pœna eius, cui iuratum est, vel humanę iniquitatis. Nã iura ita præstita iurantẽ obligant ad eorũ obseruationẽ q põt contingere esse absq; iurantis pctõ, dat tñ ex ea cã absolutio, & hęc põt ab Episcopo peti & dari, c. si uero e. cũ quidã. §. vl. de iurei. Quo; iura remittunt ex officio publico ad punitionẽ eius, cui pstita fuere, pp aliquod crimen cõmissum ab eo, aut pp excõicationẽ, cuius cã remittit iurm fidelitatis pstitũ excõicato, c. nos sanctorum. & c. iuratos. 15. q. 6. c. vlr. de hæreticis. notatur in c. inter alia. de hæsent. excommu. atque ita uidem nona illatio manifeste exponitur a Cae. in d. l. 89. ar. 9.

Decimo ex præmissis apparet, qñq; ab ecclesia indirecte iura remitti in totũ, per naturã rõnis consequentis ab antecedenti. Quẽadmodũ accedere solet cũ aliqs Episcopus, vel aliquis Princeps priuat Episcopatu, vel regno, ná ex hoc statim sequitur, iura his a subditis pstita remissa censeri, c. ad Apostolicæ. de re iudicata. in 6. idẽ dicendũ est, quoties statuta religionis, aut alcuius collegij per superiorẽ reuocanť, aut tolluntur, statim etenim hi, qui iurarunt eadẽ statuta seruare absoluti censent ab illo iuramento. quod & idem Cae. admonet in d. ar. 9. notatur apud nos in d. c. constitutus. de relcript.

Hæc tane de ablolutione a vinculo iuri, & de dispensatione vtcunq; explicuimus, nõ ignari multa a Doc. hac in re tractari in d. c. 1. de iureiu. per so itẽ a Sclua in tra. de iureiu. 4. par. q. 4. sed tñ hæc pro resolutione sufficere arbitramur. Sed & si absolutio a iuro absq; iusta cã ex certa scientia Principis det, iniqua erit isthæc dispensatio, tametsi quo ad pœnas legis humanæ aduersus periuros statutas satis ꝓderit, siquidẽ eas remisisse Princeps intelligit, qd facere potuit ex natura legis humanæ, quę libere dispositioni principis subijcitur. Quẽadmodũ & alibi docuimus Ro. pont. in Simoniæ crimine dispẽsantẽ, tollere pœnas iure statutas aduersus Simoniacos, nõ tñ posse tollere, nõ permittere Simoniæ vitiũ, vtpote iure diuino improbatũ, & deniq; naturali, de quo disputauimus breuiter in relectione c. pctm. de regulis iuris ĩ 6. par. 1. q. 8. nu. 9. hic & in iuro si summus Pont. absq; cã & ibi iuste dispensare non põt, eius uinculũ remittat, non reddet iurantẽ immunẽ a pctõ periurij, licet pœnas iure humano contra periuros inductas remisisse videat. proinde cauendũ est, ne qs temere opinet, indistincte se immunẽ & tutũ esse a periurio cõtra diuinã Maiestatẽ cõmissi, per quãlibet Romanũ Pontificis dispensationẽ. Nam etiam si velit summus ecclesiæ præsul iuri religionẽ & vinculũ eiusdẽ remittere, qñq; id facere nõ poterit secundũ ea, quæ a nobis paulo ante tradita fuere.

6 Sed & in his casib. quib. summus Põtifex põtia iuro absoluere, & in eo dispẽsare, necessariũ erit, q sciat actũ iuratũ esse, scientiãq; habeat rõnabilẽ & si Princeps ptãtẽ habeat requiritur in eo voluntas, quæ non ita plane cõstat, nisi demus, & constituamus in eo scientiã perfectã eius actus, quẽ per dispensationẽ tollere conat, in ipẽ uero, q sit necessaria mentio ifi, vbi actus iuratus fuerit, probat gl. celebris in c. cũ non deceat. de elect. in 6. quæ asseuerat, gñraliẽ Canonũ, uel statutorũ derogationẽ minime tolere statutũ iuratũ. quã gl. exactissimam esse ling. Rom. ling. 7. Ale. in l. 1. col. pe. ff. ad l. Falc. Abb. col. 3. Fe. col. 2. in c. constitutus. de relcrip. not. Bar. in l. oẽs populi. 3. q. principali. ff. de iust & iur. qd & ipse latius examinauit in rub. de test. par. 2. nu. 19. Quo in loco illã quoẽ tractaui, an ad derogationẽ actus iurati sit satis mentionẽ eiusdẽ ita facere, vt ea sit appolita clausula in derogatione, q hanc uerborũ conceptionẽ habet, no obstãte quocunq; statuto habẽte q̃ uq; verba derogatoria, q tectorent ad uerbũ referenda, ea etenim ꝓ expressis habẽtur. Nam & hæc clausula maximas vires habet, sicuti in d. rubr. explicuimus.

His equidem illa qũ satis apte conuenire vr, qua cõtrouersitur, an lex ciuilis, Imperator, seu Princeps sæcularis possit iuri vinculũ remittere? Accurs. etenim in l. adigere. §. vlt. ff. de iure patr. scribit, legem ciuilẽ habere ium a postolicã, quo ad remittenda iuramenta. quã gl. commendarunt Bal. in l. non dubiũ. C. de legib. colu. 2. Baptista de sancto Seuerino in l. omnes popul. ff. de iusti. & iur. col. 2. & plures alij, quorũ tal. ineminit in l. vlt. ff. qui satisda. cog. vbi elt. gl. similis, quib. fulf. agitur Iurisconsultus in d. l. ult. rñdens, non uideri contra iurm facile eũ, qui iuratus in iudicio stetere, id ex concessi cã facere omiserit. ad idem tendit rãsum d. l. adigere. §. vlt. Quo refertur lex Iulia de maritãdis ordinib. quæ remittit iuliurandum liberto in hoc impositum, ne vxorem duceret. hoc ipsum deducitur ex l. vlt. ff. ad municipal. quo in loco Papinianus inquit, Imperatores Seuerus, & Antonius rescripserunt, gratiam se facere iuliurandi ei, qui iurauerat se ordini non interfuturũ, & postea Dumuir certas esset. Huic etiam pertinet tex. in l. si quis inquilinos. §. vlt. ff. de legat. 1. vbi probatur, iuiurandũ contra vim legũ in testõ præstitum, nullum esse. his etenim authoritatib. satis apparet, legem sæcularem posse circa iuramentorum vinculum & religionem aliqd disponere & statuere. Contrariũ plane colligitur ex eo, quod cũ iuramenti religio ad reuerentiã, & fidem Deo præstandum pertineat ratione quadam consequenti, ad iudices ac plates ecclesiasticos, veluti res spũalis spectare videatur eius declaratio, interpretatioq; tex. celebris in c. venerabilem. de elect. optimus item in c. noui. de iud. c. cũ cõtingat. c. debitores de iureiu. qb. & huiusce. quamus pactum. decisio satis congrue accedit. Quadobrem leges sæculares de iuramentorũ virtb. dispones nullas esse ob defectũ potestatis & iurisdictionis ad ita tuendũ in ipso quidem legislatore asserũt Paul. Castr. & Sal. in auth. sacra puberũ. p. col. C. si aduers. vend. Cynus, Sal. & Paul. in l. vlt. C. si contra iuris vr vtil. t. paul. Holt. Imol. & Doc. in c. quanto de iureiu. Abb. post Io. Andr. in c. tua. cl primo, de decimis & alij plerique, quorum mentio fit ab Ale. & Iaso in l. ult. ff. qui satisda. cogã. Nihilominus tamen ad huius quæstionis integram, ni fallimur, cognitionem sunt aliquot adnotanda.

Primum posse legislatorem laicum circa iurm pstandum statuere, aliqua ex causa prohibendo, ne id fiat aut pstetur tex. elegans in l. quæ sub conditione. §. in qs sub iuliurandi. ff. de cond. instit. vbi Iurisconsultus respondit hæredem iullum a testatore aliquid iuro præstito promittere, minime teneri id iurm præstare, sed tamen cogendũ fore id facere, qd testator instituerit. Ecce igitur quo pacto lex laicalis ꝓhibeat iurm fieri, idq; ex causis iustis facere poterit. quod in specie adnotarunt Ioan. & Dom. col. vlt. in hoc e Quãuis Iaso in auth. sacramenta puberũ. C. si adue. f. vend. col. vl. Idem Iaso in d. l. ult. ff. q fatisd. cog. Fortu. in trac. de vlt. fine iuris, illa. 20. potest etenim contingere, quod plurimum interlit Reipub. aliquot iuramenta minime fieri, atq; iõ princeps sæcularis prohibere iuste poterit, ne talia iuramenta præstentur. Nã & i specie d. quæ sub conditione, ex testamento deducitur obligatio ad præstandum iuramentum, hãc vero obligationem legislator, qui reipublicæ curam habet, ex cã põt remittere, nec per hoc censetur iurm remisisse, cum id nondũ præstitũ fuerit. Huius equidem conclusionis ꝓbatio a Iasone etiã adsumitur ex d. l. adigere. §. vlt. quo tamen locus de iuro pstito potius, quã de præstando tractat, idcirco illi ex Iasonis inductio ꝓbatur a Fortunio in dict. l. at. 20. Est tamen textus hac de re satis expressus in l. 2. C. de indict. vidu. tollend. qui prohibet iuramentum fieri de viduitate seruanda, etiam si id a testatore, vel a lege ueteri indictum fuerit.

idē in matre,q̄ tutelā filij capit ex lege nō.n.debet,nec tenet iurm p̄stare de seruanda viduitate,sicuti notat in auth.matri,& aniq.C.qñ mul.tut.officio fungi possit.auth.sacramentum.C.eo.tit.auth.vt matres sine prohibitione tut.ger.§.vl.Regia lex.4.tit.16.par.6.

Hinc sanē merito dispurabitur,an Regia constitō p̄cedere possit,q̄ 6.est tit.1.lib.3.ordin. prohibens grauissimis pœnis aduersus tabelliones statutis iura fieri, & i contractib.apponi,ea quidē ex cā, q̄ mille contingant fraudes aduersus turisdictionē sęcularē,& Regiā, tiqdē multi ꝯhentes ad effugiendos iudices Regios, diligēter curant q̄ cōtractus hāt iuro p̄stito ad hoc,vt ēt laici possint cōuenirī apud iudicē ecclesiast.ēt sic res sint. Etenim ea l.ad euitandas fraudes,q̄ frequentissimē ob c.cū C.latius.de foro cōp.in 6.fiebant ad cōuenīēdos laicos apud iud.ecclesiast.iusta quidē esse vī, hc deniq; eā defendit Io.Lup.in rep.c.per uestras. §.vlt.nu.20.de do.inter.ui. & vx scribens Regiā hanc constitutionēex ea procedere,q̄ circa iurm p̄standū statuerit qd legislatori ęquum visum fuit,ac Reipub.maxime conuenire.Sed tū hæc regia cōstitō ꝓcedit i cōtractib.qui absq; vinculo iuri validi sunt,nō aūt in his,q̄ secluso iuro,nulli,aut invalidi iure censent,vel rescindi būficio ętatis possunt. Cuius distinctionis rōnes late examinat Didacus a Segura Trep. l.1.§.fi vir.nu.138.ff.de acq.poss.eā secutus,quā ēt admittendā esse censent Io.Lup.in d.§.vl.nu.30.& Gabriel.bō. in rep.c.Raynūtius.de test.in verb.duas habēs filias. nu. 247.quorū ea est potissima rō,q̄ iurm appositū contra ctib.alioqui absq; religione iuri validis oīno videat adiecta ū in fraudē turisdictionis sęcularis, quæ perturbanda non est c.nouit.de iudicijs.Quāobrē cum contractus aliquis validus sit,nec possit būficio ætatis minoris rescindi,satis manifesta vī ea fraus,q̄ rōne constitutionis vlt. de loro cōpetit in 6.oēs ferē laicos contrahentes ad iudicem ecclesiasticum trahere tendit.Imo hæc ipsa Regię constitutionis interpretatio expressim Pragmatica sanctione Regum Catholic.Fernand.& Elizabeth.cōprobata fuit Talaueræ anno 1482.qua tandē permissū est,q̄ iurm apponatur & fiat in contractib.qui absq; iuramenti religione minime validi censentur,& in cōpromissis,ac donationib.perpetuis Altera item Pragmatica eorundem Regum sanctione apud Madritū anno, 1502.confirmata fuit: prima ordinationū Regiarū constō.hoc addito,q̄ in contractib locutionem, quæ fiunt de reditib.ecclesiasticis possit iurm apponi. Est & ad hæc optimus tex.in l.61 de las Alcaualas,quę declaratio nē præmissam,quam ex Segura & alijs adduximus,satis in specie probat.Non me latet dubium quidem esse, an lex ciuilis,& sęcularis possit prohibere iuramentum p̄standum ex ea causa, vt effugiam liceat constitutionem vltimā de foro compe.in 6.Sed nihilominus quod modo diximus æquum esse censemus,videntes passim mille fieri fraudes aduersus Regiam iurisdictionem p̄ter intentionem Ro.Pont.& veterum Canonū, potissime cū nulla ex alia rōne contractib.additur iuramentum, quam vt locus sit ecclesiasticę iurisdictionis cōtra laicos.

Secundum,quod in hac qōne est animaduertendū, ad iuramentum præstitū pertinet.in quo illud erit maxime obseruandum Principem, aut legem sęcularem non posse vinculum iuris remittere,ēt ex cā,quoties ad hanc remissionem est absolutio a iuro necessaria. Absolutio etenim a vinculo religionis aliquā vel Pontifici summo,vel Episcopis conuenire non potest,c. si vero c.cū quidā.§.vl.c.1.de iurei.2.venerabile.de elect.Host. Ab.& Doc.post plabi in c.quanto de iureiur. vbi hanc secundam conclusionem expressim probarunt.

His suffragatur ratio sufficiens. Agitur siquidem in absolutione a vinculo iuris de religione & spirituali quadam ac diuina obligatione,cuius remissio, aut absolutio,quoties ea necessaria sit,ad eum tñs pertinet,ad quē cura religionis præcipue spectat.

Tertium illud uere considerandū est,posse legem secularem ex rōne naturalis,diuini,& humani iuris, maxime Canonici,vel ex natura contractus,alteriusue actꝰ cui accessit iramentum,interpretari,fueritne iurm licitum quoue pacto sit intelligendum.Hæc aūt conclusio ex eo cōstat q̄ Princeps sęcularis ac ciuilis legislator ius habeat interpretandi humanas dispositiones, corū inquā,in quos ius habet ferendi leges,ita quidē vt possit conuentionum,promissionū,testamentorū,& similium actuū verba interpretari.Itē idē legislator discernere valet,an actus humani sint liciti, an Reipublicæ, cuius curā gerit,aduersi & contrarij.Alioqui si hoc ius principi sęculari negatum esse dixerimus,plane poterimus ab eo ius principatus,iusq; ferēdi leges tollere. Nā potissimū legumlatores hæc curāt,quo Rēpublicā quotius administrī ēt. Iusta vero,q̄ actib.humanis adscribunt eodē mō sunt regulariter intelligēda quo ijdē actus. Si quidē iurans nihil aliud iuro promittit,quā qū simpliciter ꝓmiserat verbo, simplicemq; promissionem iuri religione confirmat.Vñ fit manifesta rō,q̄ ostendit iramentū intelligendū fore iuxta interpretationem,quā actus ille humanus,cui adijcitur,ex legib.secularib. patitur.Deinde patet,ciuilē legislatorem ius habere declarandi qualiter iuramentorum verba,quę actionib.humanis adjiciuntur,sint intelligenda, & an ea dispositio humana Reipublicæ,totiusque cōtatis bono contraria sit,& p̄iudicet.Sic denique satis iure probatur hæc tertia conclusio,ex qua plura dimanant.

Primū intellect.ad tex.l.vlt.ff.qui satisda.cog.non.n. ēm Iurisc.ibi vī contra iurm fecisse,qui postquā semel iurauit in iudicio litere,id ex concessa a iure cā agere omiserit.Nam nihil aliud hoc iuro pollicitus est, quam in iudicio litere, hic uero actus sistendi in iudicio non ita superstitiose intelligendus est, vt quocūlibet die,aut quolibet momento litere, quis teneatur, siquidem nec tenetur dieb.festatis,nec morbo grauī peditus,nec vocatus a maiori iudice in iudicio litere. Habet sanē hęc ꝓmissio litēdi in iudicio varias cōdōnes ex legib.humanis,& secularib.quib.iudiciorū ritus & authoritates subeuntur.Vnde iurm præstitum sup promissione litendi in iudicio vere ita intelligendum est,ut qui iurauit nequaquā litere teneat in his casib.quibus a iure humano,& legib.sæcularib. immunis censet ab obligatione litēdi in iudicio,ēt si litere promiserit. Quod,vt eleganter explicat Fort.in d.trac.de vlt.fi.sur. illat.20.deducitur a mente ipsius iurantis, qui iuratus litere in iudicio minime promiserit,nec intendit promittere q̄ litet in iudicio his dieb.quib.nec ius reddit, nec ulla ex parte commode potest in iudicio præsens esse. Deinde proprium iuramentum qui iurat, intelexit ēm iuris interpretationes,nec in alium sensum iurationem accepit,quod recte fieri ab eo potuit, atque sō nō aliter est eius iuratio accipienda.c.Quintauallis.c.ad nostrā.de iureiu.c.ex par.c.ad audientiam.de cler. non resid.l.fi libertus.ff.de ope.libe.qua rōne Bal.in l.nō dubium.col.pe.C.de legib.gl.in d.l.ultima. Et Doct. quidam ibidem falluntur dum sentiunt in specie dict.l. vltim.ius ciuili remittere iuramentum,& iurantem vere quidem periurū fuisse,sed tamen ficte iuris fictione periurum non esse.Hæc etenim est uere commentitia iurisconsulti interpretatio.Nam imbi iurans periurus nō est,nec in casib.quib.iure redditur immunis a sistendo in iudicio necessaria est remissio iramenti,cum id nō obliget tunc iuramentum.Est igitur propria interpretatio a iure humano facta eius quidē actus & promissionis, quib.iuramentum accessit.

Secundo ex hac tertia conclusione colligē propria ratio

torō tex.in l.vlt.C.de nō nu.pec.ubi qui iuratus promisit soluere centū sibi mutuo numerata poterit,nihilominus intra biennium opponere exceptionē non numeratæ pecuniæ,quam opponere potuisset,si simpliciter cauisset pecuniā mutuatā solutorū.Iurm.n.in illius constitutionis rōne intelligitur iuxta iurantis consensum ex legis ciuilis interpretatione deductum non alia rōne quā q̄ hęc promissio de soluenda pecunia mutuata,fiat aut p̄sumat facta spe futuræ numerationis,vt explicat Fortu.in l.si vnus.§.pact°.nu.11.ff.de pact.attigimus & nos obiter in 2.par.rub.de test.nu.12.idē confirmat,quia iuramētū intra limites cōsensus a lege p̄sumptos,& actus humani interpretatione constitutos addit obligationi religionis uinculum,non tñ hos limites accedit, ēm ea, q̄ tradunt per Bar.in l.Titia.§.Imperator.ff.de legat. 2. & in l.si quis pro eo.nu.15.ff.de fideiussor.iurans equidē contractū literarū,& promittens pecuniæ solutionem, quamuis obligationi consentiat,sub spe tñ futurę numerōnis cōsensit, & ob illā cām,idcirco cā illa cessante nec numeratione secuta, rectè absque labe periurij non numeratæ pecuniæ exceptionē obijcet,cum spe,nec iurauerit,nec obligationi consenserit eo casu, quo pecunia numeranda non esset,quod animaduertēdum est, nam id Ias.in l.si conuenerit.nu.16.ff.de iurisd.omn.iud.post Ale.ibi,& Imo.Tr.de iud.& in c.p tuas de arb.ac Dec. in d.c.1.nu.23.videntur hac in spē adnotare.Illud tñ obiter adnotandū est,exceptionē non numeratæ pecuniæ apud Gallos non admitti,ēt intra biennium,ēt aduersꝰ simplicem cautionē,vt testatur Rupellanus li.1.Forensi-Inst.c.35.nec apud Bituricenſ.teste Boerio in consuet-Bituric,tit.de iurisdi.c.8.nec ipse apud Hispanos vnquā vidi admissam fuisse ad effectū,vt creditori intra biennium incumbat onus probandi,pecuniam uere numeratā fuisse.Sic denique d.l. C.de non numerata pecunia quo ad istam qonē explicanda est oīno.Vñ eiusdem cōstitutionis rūsio tunc sane obtinet,cū quis iurauit se solutorū, aut promissionē soluendi cōfirmauit iuro,at si rasset se recepisse mutuam pecuniam,exēptionem non numeratæ pecuniæ amittit,ne eā opponens veniat contra iurm,& alleget se fuisse Periurum°, quemadmodū in d.l.vl.adnotarunt Bal.Sal.& Pau.Castr.Bal.item cōs. 447.lib.1.Ale.in l.Seius & Augerius col.vlt.ff.ad l. Falc. Dec.in l.qui pecuniā.nu.4.ff.si cert.peta. quod Accurs. cōmunem consensu receptus satis probat ita intelligens d.l.vlt.Vnde manifestissime errare uidentur quid. l.vl. responsum ēt eo sensu accipiunt, vt de iuramento p̄stito circa numerationē ēt accipiat,quo quidē errore abiit Io.Imo.in c.cū contingat.nu.85.vers.sed aduerte,de iureiu.& alij,quos optime reprehendit Emanuel a Costa in l.si ex cautiōe.C.de nō numerata pecunia.Fallit.9.

11 Tertio,hinc apparet interpretatio tex.in fi.d.l.adigere §.vlt.ff.de iure patro.vbi iurisconsultus iuramentū a liberto p̄stitum de non contrahendis nuptijs remittit, id est iure remissum esse interpretatur.Nam si iurm id obligasset semel,certe non posset per legem secularem remitti.Sed quia id iuramentum nusquā obligauit,potuit lex humana interpretari,vim & potestatē iuri explicando,nullam ex eo constitutam fuisse obligationē. Hanc vero interpretationem Iurisconsultus exponit authoritate Iuliæ de maritandis ordinib.Etenim condō,aut promissio de non contrahendis nuptijs,apud Ro.olim ita odiosa censebatur,Reipublicæq; & eius utilitati contraria,vt a testamentis,alijsq; actib.omnino remittere tur,atq; ea semota,purus manebat actus ac si conditionī obtemperatum fuisset.l.mulieri & Trio. ff. de cond. & demonstr.l.2.C.de indic.vidui.tollen.l.fed si hoc.§. fi.cū seq.ff.de cond.& demonstr.ademq; nos obiter adnotauimus° in Epitome ad 4.librū Decret.2.par.c.3.§.9. nu.11.& lib.1.Varia.Resol.c.19.nu.9.Igitur cum actus hic,cuius meminit Iurisconsultus in d.l.adigere.§.ul.habeat promissionem contrariā utilitati Reipublicæ ēm iuris humani manifestam decisionem,necessario sequitur, iuriurandum non posse illius actus, nec promissionis obligationē inducere, qñquidē nemo possit ꝓprio iuro Reipublicæ,nec denique alteri priuato p̄iudicare. Ius nanque ciuile p̄cipue ob utilitatem reipublicæ promissionē de nō contrahendis nuptijs palam improbauit eā esse Reipublicę perniciosam decernens, quamobrē, nec iuramentum eam potuit honestam efficere.reg.nō est obligatorium.de reg.iur.in 6.quod & rōne naturali probatur.actus siquidem reipublicæ contrarius & perniciosus natura ipsa est improbatus,eo ipso q̄ ea dictet utilitatem communitatis omnib.aliis præferendā esse, cui quidem utilitati,priuatorum consensus nocere iure non potest quacunque conuentione. l. filiusfamilias. §. veterani.ff.de procur.cum alijs,quæ notantur in l.si qs in conscribendo.C.de pact.c.si diligenti.de foro cōpe.l. ius publicum.ff.de pactis.nec iuramentum quicquā facit hac in spē cum tractetur de iure publico,aut saltem alterius à iurante.c.venientes.c.cū contingat.c. intellecto.de iureiu.idcirco hæc est magis congrua interpretatio ad tex.in d.l.adigere.§.vlt.quam & Fortu. exposuit in d.tract.de vlt.fine,illatio.20.optime reprobans Accurtiū,& alios,qui in d.§.vlt.adnotarunt,quo ad iuri remissionem legem habere vim Apostolicam,nam id falsum est,cum non tractetur ibidem de absolutione a iuramenti vinculo,sed tantum de eius interpretatione.

Quarto hinc constat defensio tex.in l.si quis inquilinos.§.vlt.ff.de leg.1.quo rūsum est, iuramentum nullā habere vim,nec obseruandum esse, quoties quod iuratur,bonis morib.aduersum est.Ea siquidem responsio conformis est iuri Pontificio & naturali, quib. est satis apertum,non debere iuramentum esse vinculū iniquitatis.Vnde si quod iuramento promittitur,& iustitiæ, & bonis morib.contrariū est,dubio procul id non est seruādū.Nec video cur ius ciuile hac in parte interpretari, & explicare nō possit ea,q̄ sunt bonis morib.cōtraria,cū & legislator sęcularis quo ad reipublicæ regimen vere interpretari possit iuris nāis. p̄cepta, leges, & statuta hac de re sancire, vt circa, homicidiū,adulteriū,furtū,falsum testimoniū,& his similia, quorum interpretatio necessaria est ad optimam Reipublicæ institutionem l. vt vim.ff. de iusti.& iure.l.bona fides.ff.depositi.nec hoc indiget maiori probatione,cum vere negari non possit, alioqui legislatores sæculares satis strictā haberent potestatem ferendi leges super actib.vere temporalib. qđ satis absurdum esset,alienumque a diuina, ac naturali institutione.At si semel a lege sęculari fuerit definitum aliquid esse cōtrarium bonis morib.& plane iniquum, manifeste conuincetur,eum actum iuramento confirmari non posse,vt is licitus censeri debeat.

Principaliter quarto erit obseruandum,legem ciuilē, humanā quidē,& secularē, iplumque principem posse iusiurandū remittere in ea materia,quę ipsius principis legisue sæcularis potestati subijcitur. Nec remissio ista vim absolutionis obtinet,quia iuramentum sub hac cōditione ligat iurantem,nisi princeps superior, cui iramenti materia subiecta fuit,aliud uoluerit ac decreuerit sicuti & illam conditionem iuramentum præstitum p̄stitum semper patitur,nisi priuatus ille iuramentū remiserit.Hoc ipsum est,qđ passim adnotatur,in quolibet quidem iuro intelligi exceptam superioris authoritatem, quo ad ea scilicet,quę superioris potestatem pertinent, cum illis per iuramentum p̄iudicium fieri non possit. c.constitutus.de rescript.Quo fit,vt plane appareat ratio germana ad iuris.l.ulti rei ponsum in l.victima.ff.ad munic.Si quis etenim iurauerit,se ordini nō interfuturum poterit princeps sęcularis hoc iurm remittere,si ille magi-

in magistratũ ordinis, aut in decurionem fuerit electus. Nã hoc iuxta ꝓtitũ in hac materia de ciuilib. magistratib, ad quos iubendos Respublica & princeps, si eius administrationem habet, poterunt quẽlibet cogere ob vtilitatem publicam hunc intellectũ, hanc cõditionẽ patiat, nisi princeps aliud iusserit. aliter etenim esset iuramentũ perniciosum, & vinculũ iniquitatis. Sic denique est interpretandũ qđ vulgo dici solet, in oĩ quidem iusto intelligi exceptam esse superioris authoritatẽ. Atque ita defendi possunt aliquot iuris Cæsarei decisiones quorum tutelam, & decisionem diligenter suscepit Fortunius in d. allat. 10. tametsi Panor. & alij in ca. tua nos de decimis, existimauerint eas leges nullas omnino esse. Qua de re tractabitur in 2. par. huius Relectionis cũ examinabitur regula iuris Canonici, quæ dicitat iuramẽtum contra bonos mores non esse obligatorium.

Quinto ex his manifeste constat, ius ciuile, ac seculare posse leges statuere super puniendis periurijs, qđ nos probauimus in Epitome ad 4. li. Decretalium 2. part. c. 6. nu. 20. not. idem Fortu. in d. allat. 20.

Sexto hĩc dubiũ est, an lex secularis possit tollere effectũ iuri, cuius meminit text. in c. debitores. de iureiu. nã Imbertus Rupel. li. 1. Forens. init. c. 33. tellat, cũ effectũ apud Gallos subtractũ esse, qđ nõ pọt aliter defendi, quã patientia, & quadã tacita Episcoporum absolutione. aut tãdem iudices negant actionem efficacem vsurario agenti ad vsurarum solutionem, etiam si debitor eas fuerit iuramento ꝓtito pollicitus, qđ æquissimũ est.

Septimo apparet dubiũ esse Galliæ praxim, cuius meminit Caro. Mo. in additiõib. ad Alex. consi. 27. li. quæ quisquã recepit cõtitutionẽ Auth. facit. puberũ. C. si aduers. vend. vbi rõne iuris negat minoribus ætate in integrũ restitũ aduersus enormẽ lesionẽ, quam ætatis facilitate patiuntur in contractib. Fortunius enim ea praxis ob dissimulationẽ Rom. Pontificis, & Episcoporum, excusationẽ habet, vel ex eo defenditur ꝙ cõsuetudo forensis laicorũ potuerit tollere a iure cã vim, & effectũ, quẽ ei leges seculares dederãt. Atq; iure ex ratione c. cũ contingat. c. debitores. c. ti uero de iureiu. licet in integrum restitutio minori, qui iurauit, cõcedatur nihilominus, quia exit ẽ iuramentum, qđ potuit seruare absque interitu & periculo salutis spiritualis, actor periurus censebitur. idcirco prior practici ilyli detentio magis applaudet.

Hæc diximus de legib. ciuilib. quæ circa vires iuramẽti disponunt. Nec. n. possunt effectus iuramẽti, quos habet ex lege naturali, diuina, vel canonica tollere, cum illa hæc materia ꝓpiue pertineat ad Romanos Pontifices ob religionem iurandi, ex. celebris in c. venerabilẽ. de elect. Ru licet probet declarationẽ iuris an id illici tũ, vel illicitũ sit, ad Romanũ pontificem pertinere, ea tñ conclõ hac in parte ꝓcedit pp materiã subiectã, q̃ ad summũ Pontificẽ ptinebat, non ad aliũ. quiquidẽ nullus poterat de cã illa cognoscere, aut iudicare ꝓter Romanũ Pontificẽ, ex eo, qđ ibidẽ ageret de iusto pitito super electione veri, & iusti Imperatoris non tñ ex hoc negatur in ea constitõne, ius interpretãdi iusta, an ea licita sint, vel illicita posse ad Principes, & legislatores seculares pertinere, tametsi verum sit ad summũ Pontificẽ maxime pertinere ius explicandi veros effectus iuri deducendos quidẽ a rõne legis naturalis, vel diuinæ. Qui vero nosse cupit multa alia de hoc ar. legat Fortunium in d. trac. de vltimo fine, illat. 20.

Cæterũ quia de absolutione ab obligatione voti & iuramẽti tractauimus, operæ pretiũ erit expẽdere, an possit quilibet ꝓlatus absoluere, aut dispẽsare, an voto personali priusquã opus illud, qđ sub pœna interdictũ est, cõmittat? Et iane si votũ fiat alicuius operis, absolute potuerit sup eodẽ voto dispensare is ꝓlatus, qui ius, & ptãtẽ habet super ea, q̃ in votũ deducta est, dispensandi, ut si quis vouerit non ludere. Nã in oĩ voto quilibet Episcopus dispensat, ꝓter votũ religionis, & peregrinationis Hierosolymitanæ, ut cõiter receptũ est, & explicat diligenter Dom. Soto. li. 8. de iustit. & iure q. 4. ar. 3. ubi idẽ tradit voto perpetuæ castitatis, & Romanæ, ac Cõpostellanæ peregrinationis. Quorũ primũ iure, duo vero vltima consuetudine asserit excipi ab Episcoporũ dispensatione. At si in hunc modũ votũ cõceptũ fuerit, vt quis vouerit non ludere sub pœna religionis, ante commissam pœnam poterit quilibet episcopus, cui vouens subditus sit, dispensare ex cã quidem a pœna commissam autẽ pœnã quidã censent, posse votum pœnale religionis, aut peregrinationis Hierosolymitanæ dispensari ꝑ Episcopum, quãus votum illud peregrinationis huius vel religionis nullius admittat ꝓlati dispensationẽ, nisi ea concedatur a Romano Pontifice, qñ votum hoc est absolutum. Differentiæ rõ inde sumitur, ꝙ vouẽs directe & absolute religionẽ in aĩo habet & desiderio illam profiteri vt rẽ sibi gratissimã, atque ideo votum deliberationẽ habuit præcẽtam. Sed qui vouit pœnæ religionem aut peregrinationẽ, nõ habet aĩo ea, q̃ vouet, nec iõ ꝓmittit illa ꝙ sibi sint cordi, imo ad ea tanquã sibi ingrata & molesta in pœnã obligari voluit, vñ forsan iusta cã est, ꝙ ꝓ Eccl̃m fiat, & concedatur dispẽsatio. His accedit ꝙ forsan quibusdã videbitur nõ oĩa vota cõditionalia, & pœnalia esse deliberatione iusta emissa, nam Ambrosius Catharinus cõtra Caiet. cẽset, nõ valere votum hoc, ꝓmitto ingredi religionẽ, si cõmisero adulterium. qđ valere asserit Caiet. in summa, in verb. votum. Nihilominus tutior est eorum opinio, q̃ cẽsent adhuc in hoc casu posse cõmissam pœnã necessariã esse Romani Pontificis dispẽsationẽ, qa iã est cõtracta ex voto obligato ad religionem, cuius quidẽ voto derogare per dispensationẽ nemo pọt ꝓter ipsum Romanum pontificẽ. ateq; ita in hac q. vsum est a Dom. a Soto, in Institutione de cauendo iuramentorum abusu, par. 1. 9. Et li. 7. de iust. & iure q. 2. ar. 1. & q. 4. ar. 3. Nec. n. deficit promissio saltem implicita ad votum religionis in huius qõnis spẽ. vñ patet, qđ obligationem ad religionem ex cã voti inductã esse iudicemus. Qua in re illud est obiter adnotandum, in quo libet voto ꝓfessi religionis esse necessariã explicitã, aut saltem implicitã ꝓmissionẽ, nec ꝓpositum ingrediendi religiõem, & in ea pmanendi perpetuõ sufficeret, tex. elegãs in c. literaturã. de voto. Aliud etenim est ꝓmittere ingressum & professionem religionis, aliud habere ꝓpositum ingrediendi, profitendi, ac pseuerandi. Nã q̃ ꝓpositum habet, nec explicite nec implicite ꝓmittit ꝓfessionem religiõis, cum aliud sit ꝓponere, aliud deliberate ꝓmittere, sicuti elegãter explicat Cai. li. 17. rãtionum c. 7. & Dom. Sot. d. li. 8. q. 1. ar. 2. tametsi Doctores iuris Canonici interpretes nõ possint excusari a nõ satis diligenti huius articuli examinatiõe. licet iane tex. in c. cõsulit. de regul. dum ꝓpositum absolutum sufficere censet ad perpetuã religionem, intelligẽdus est de ꝓposito absoluto ex quo tñ possit deduci saltem implicita religionis ꝓpetuæ promissio, alioqui minime cõueniret ea rãtio cum c. literaturã. Quod si quis votum fecerit ingrediendi religionem minime pollicitus explicite, vel implicite ꝓpetuã religionem censet vouisse ex his, vt tandem gaudeat anni probatione, intraquem possit pẽnitere, si viderit eum statum sibi commodum, aut gratum nõ esse sic. n. Tho. censet in 2. 2. q. 189. ar. 4. quem sequuntur Dec. in c. in præsentia. de prob. nu. 35. Arch. in cap. sciamus. 22. quæst. 1. Henr. in cap. statuimus. colum. 3. de regul. & Florent. 3. par. tit. 16. c. 2. quæst. 4. Syluest. in verbo. religio 2. quæst. 19. & Isa. in li. quis hæredem nu. 13. C. de inst. & substit. Ex mente tamen S. Thomæ deducit secus esse dicendum, vbi quis votum fecerit, aut promiserit profiteri in aliqua religione, vel esse religiosum.

quod

quod & Sylu. notat. Imo si quis vouerit fieri religiosum: intelligitur votum illud in anno quidem probationis: non tñ de perfecta, & perpetua religione. Item si vouerit quispiam, esse religiosum, ea tñ intentione & mente, vt velit gaudere anno probationis, poterit ĩtra annũ ante professionẽ tacitam vel expressam a monasterio exire sicuti vtrũq; docere conatur Caiet. in d. ar. 4. q̃ oĩa oĩno notanda sunt ad perfectã voti obligationẽ, vt scia mus qua rõne teneatur quis ex deliberata promissione ad votum vel religionis, vel alterius boni, ac pij operis.

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum propriam & primordialem naturam adhuc, cui accedit, sortitur.*
2 *Intellect. ad tex. in l. quoties. C. de rei vẽd. an iso obtineat, quando prima venditio fuit iurata?*
3 *Donatio iuramento firmata, an reuocetur natiuitate filiorum authoritate l. si vnquam. C de reuoc. donat.*
4 *Fideiussor an ratione iuramenti amittat beneficium excussionis?*
5 *Emphyteuta qui iuramentum in contractu præstitit, an priuetur emphyteusi, si canonis solutionem intra biennium omiserit?*
6 *Obligatus ad factum an ratione iuramenti cogatur præcisè facere?*
7 *Intellect. ad l. si conuenerit. ff. de iurisdict. omn. iud.*
8 *Intellect. ad tex. in c. ad nostram de iureiu.*
9 *Iuratus soluere certam quantitatem, an possit compensationem obijcere?*
10 *Qui iurat alteri nullum gramen inferre, an possit iureum in iudicio, vel extra conuenire?*

§. QVARTVS.

Breuiter in præcedenti §. tractauimus de interpretatiõe iuris iuxta consensum & mentẽ iurantis, atq; item secundũ ipsius actus iurati ꝓpriam conditionẽ & naturã, oportet tamen mõ eandẽ materiã iterũ altius exponere, ab origine & radice deducenda, quid de hac re iura explicuerint.

1 Nam illud iuris apertissimi iuxta ꝓpriam adsumere naturam actus, cui opponitur, & ex ea intelligendum omnino esse. Hoc probat in d. l. vlti. C. de nõ num. pecu. vbi iuramentũ, quo quis iurat soluere pecuniam sibi mutuo numeratã, eã conditionẽ habet, vt intra biẽniũ possit qui iurauit opponere exceptionẽ nõ nu. pec. sicuti paulo ante dictum est. Hæc equidem promissio soluendi pecuniã numeratam, propriã hanc naturam habet, quod possit intra biennium obijci exceptio. non num. pecuniã. idem constat in c. quẽadmodum. de iureiu. Etenim qui iurat aliquam in vxorem se ducturũ non tenebitur eam in vxorem ducere, si post hanc promissionẽ ipsa fuerit fornicata, quia huius sponsalitiæ ꝓmissionis illud ꝓprium est, ꝙ ipsa non fornicetur, igitur iramentum non mutat hanc propriã huius actus naturam. facit op. tex. in l. vlt. C. de lib. caus. Sed ne, quis mihi statim obijciat plures effectus, quos contractus iurati habẽt, quosq; minime habuissent absq; iuro, ingrere ne cesse est huius conclusionis verum intellectum. Sit iane ita est hæc propositio accipienda, vt de natura propria, & a primordio ipsi actui conuenienti, non de accidentali intelligatur. sic deniq; iuramentum adsumit actus naturã primordialẽ, vt ita loquar, non accidentalem, ea si quidẽ ꝓpter vim iuris plerunq; mutatur, quod satis euidẽter ex multis apparebit, quæ de effectibus iuramẽti traduntur, & a me statim tradentur, & hoc probatur elegan-

ter authoritate iurisconsulti. l. item veniunt. §. cum ꝓdixerimus. ff. de per. hære. vbi distinctio maxima fit inter ea, q̃ ab initio naturaliter insunt actui, & ea, q̃ ex accidenti ei conueniunt, vt actio alteri subrogata ex primordiali naturam, non ex accidentali subrogetur. notat glo. in l. certi condictio. in prin. ff. si cer. pet. cuius ꝓter Bar. & Doct. ibi meminit Bal. iu c. vl. col. 3. de iureiu. idẽ Bal. in l. vni. §. sed si nõ. C. de rei vxo. actio. eius tñ intellectũ examinat Zasi. li. 1. ling. rñl. c. 14. ex qb. cõ oĩum cõsensu receptũ est iuxta naturam primordialẽ actus, cui accessit, sequi, non accidentalẽ, quod notant in spẽ Aret. col. pe. & Dec nu. 2. in c. de iud. & ibi Alc. nu. 46. Sed tñ dubitat, q̃ dicant naturalia, & accidentalia ꝓ actus, vel actus alicuius, Bal. equidẽ, in l. 1. col. 1. C. cõmodat. elegãter, ac subtiliter scribit, ea, q̃ veniunt accidentaliter triplici rõne contingere, rõne equidẽ more culpæ, vel quẽtionis, ea vero dici naturalia, q̃ procedunt virtute quadã ab initio a ꝓpria rei spẽ. cui cognitiõi plurimũ accedit tex. in l. pacta conuenta. ff. de contrah. empt. & in d. §. cũ ꝓdixerimus. vbi gl. hoc ipsum sensit. Sic iane ex hac traditionẽ aduertendum erit in actib. iuratis ad ea, q̃ ex natura, vel ex accidẽti eidẽ actui cõueniãt. Vt demum fiat oĩ no cõpertũ, iuxta alicui actui accedens sequi naturã ipsius actus principalis, in quo interponitur, qđ nõ semel ex d. l. vlt. adnotauimus. Cuius ad hoc meminere Bal. in c. cmu oĩs. col. pe. & c. q̃ in ecclesiarũ. col. 5. de constitu. Abb. in c. cũ cõtingat, de iureiu. nu. 14. tex. elegans, sicuti Ias. ibi not. in l. sed & si pollicitori. §. itẽ si iurauero. ff. de iureiu. Quib & illud suffragat, quod iuramentum nõ auget obligationem, nec contensum, sed ei tñ intra limites suos manenti addit religionis vinculum, qđ voluit Bal. in l. si procurator. col. 3. uers. & ꝓdicta sunt uera. ff. de cond. indeb. Nam qui iurat actũ aliquẽ, nisi aliud expressim addiderit illũ iurare intelligit iuxta sensum naturã, & qualitates proprias, quas ille actus habet ex natura sua & in leges humanas, arg. l. Titi⁹. in fine, ff. ad Trebel. Quã obrẽ ꝓter multa, q̃ de interpretatione iuris hac in parte adduci possent, duo tñ gẽraliter adnotabimus. Primũ quidẽ, iuxta esse intelligendũ & in naturam, conditiones, & qualitates, quas actus, cui accessit ab exordio ex proprietate eiusdẽ per legẽ canonicã, & ciuilẽ cõsequitur. Secundum, oĩno iuxta ita intelligendum fore, vt nullam interpretationem ꝓter consensum iuratis patiatur. c. Quintauallis. de iureiu. c. cũ iuxta. de hom. notatur in c. veniens. de iureiu. Ex quib. aliquot inferã. Nã de effectib. qui procedunt a religionis vinculis, pasim a Doctoribus traditur.

Primum quidem hinc colligitur verã interpretatio
2 tex. in l. quoties. C. de rei vend. ex qua si quis domũ, Titio vendiderit primo, & deinde eandem Sẽpronio vendat, & tradat, dominium huius domus in Sẽpronium translertur, nec Titius poterit aduersus secũdũ emptorem agere. Nã et si prior venditio iurata ꝓfuerit nihilominus eadem decisio obtinebit, cum natura contractus emptionis, & venditionis ea sit, vt ante traditionem dominum in emptorem minime censeatur translatum, donec perfecta traditio fiat, & idcirco si res vendita alicui alteri ante traditionem vendatur, & eidem tradita fuerit, hic secundus emptor efficitur pfectus dominus rei emptæ. l. 1. cum alijs. ff. de actio. emp. atq; ita d. l. quoties. intellexerit Io. Imol. in c. cum contingat, de iureiu. nu. 81. quem sequuntur Ias. in cad. l. quoties. nu. 36. Hip. in l. qui duob. nu. 9. ff. de fidei. & Lud. Goza. in consil. 14. nu. 2. eandem opinionem & nos probauimus in Epitome ad 4. li. Decr. 1. par. c. 5. nu. 9. cui accedit tex. in c. licet. de ꝙ pon. qui probat, ꝙ pontifex etiam iurata, per subsequens matrimonium dissolui.

Secundo infertur maxima extensio ad tex. in c. cum locũ de ꝙ pont. Ex quo patet, matrimonium metu con-

tractum nullum esse ipso iure, id etenim verum est, & si contractus in coniugalis iuratus fuerit. Nã id iuramẽtũ, licet alioqui metu prestitum validũ sit ipso iure, donec ablolutio ab eo ꝓstita fuerit accedens ꝯctui cõiugali, eius naturam sortitur, vt ratione metus nullũ sit, ipso iure, nec ablolutionem exigat, quia materia subiecta, q̃ speciali quadam ratione omnino liberum consensum requirit, operatur quod iuramentum prorsus sit nullũ, quemadmodum latius disputaui in 2. parte Epitomes c. 5. ℓ. 5. nu. 2.

Tertio ex ꝓmissis deducitur rõ eius opinionis, quam Bar. explicat in l. Titia Seio. §. Imperator. q. vl. ff. de leg. 2. vbi Bald. & Cuma. post eũ existimant, Ideonationem, 3 etiam iuso ꝓtesto se mutam posse revocari, si donator post eam liberos habuerit, ꝟm l. si vnquã. C. de revo. ꝺo nat. ex qua constat, donationis cuiuslibet propriũ esse, quod ea revocet, si donator liberos habuerit. Vñ cũ iuramentũ appositũ donationi sequatur naturam, & proprietatem eiusdem, satis constat non deficere propter iuramenti adiectionem hanc donationis proprietatẽ & naturam primęuam. Quam opinionẽ sequuntur plures, quos refert Andr. Tiraq. in d. l. si vnquam in princ. nu. 168. ex quibus apparet eam communem esse.

Quarto ex his poterit perpendi veritas eius resolutionis, quã in rub. de test. 1. par. nu. 10. explicuimus circa cuarũ quæstionũ dubitationẽ. Quarũ prima est de donatione iurata int. vir. & vxorem ea habeat conditionem iustam, quod ꝓmoriatur donatario donator? Altera quidem est de donatione causa mortis & iurata, an possit ad mortẽ vsq. revocari? Nã harum cõtroversiarum definitio ex eo pendet, an iuramentum tollat harũ donationum propriam naturam, quod inibi late tractauimus".

Quinto ab eadem radice procedit od Bal. scribit in c. ex rescriptio. de iurein. existimans, fideiussorẽ rẽ cũ tuto 4 promittentem se soluturum creditori quicquid a debitore principali is adsequi non possit, teneri oĩno ad solutionem debitæ pęcuniæ etiam nulla facta excussione. Etenim si vires iuramenti recte perpendamus, manifeste apparebit falsam esse hanc Baldi sententiam, beneficium siquidem excussionis hac in specie, non tm ex cõventione hominis, sed ex propria natura, & primæua ꝯctus deducitur, ac oritur. l. decẽ. ff. de verb. obl. l. 1. C. de conven. fisci debit. l. vlt. in prin. ff. si cert. pet. quo in loco Ale. Ias. & Dec. Baldi opinionem falsam esse asseuerant, ea ratione q̃ iusm fortiatur plane qualitates, & conditiones eius actus, cui accedit. d. l. vl. C. de non nu. pecun. c. ex par. de cleric. non resid. Imo, & fortiori casu dicẽdũ erit, quemcunq; fideiussorem habuerunt esse beneficium excus onis, & auth. ꝓtt. C. de fideiussor. etiam si contractum fideiussionis iuraverit, cũ hoc beneficiũ cuilibet fideiussori ex natura contractus cõpetat. quod elegãter Bal. ibi contrarius docet in c. cum contingat. de iureiu. 7. conclusione, dicens, ex institumento ꝓ iuramentum oriri obligationem fideiussoriã cum omnib. qualitatib. & beneficiis, quæ habent aliæ obligationes fideiussoriæ. Vnde palam voluit Bal. beneficium excussionis minime tolli per iuramentum, quam sententiam iterum secuti sunt Barb. in cons. 42. l. b. 2. nu. 10. And. Alc. in d. cum contingat nu. 174. Tiraq. in d. l. si vnquã in princ. nu. 174. tametsi Bal. in d. c. ex rescripto. sequantur Alex. in cons. 29. li. 7. col. vlt. & Hippo. in rub. ff. de fideiussoribus. nu. 9. tenentes, beneficiũ excussionis excludi per iuramentum ipsius fideiussoris contractum iurantis, ex ratione tex. in c. ex rescripto. cui respondeti poterit in eo tex. quod dicitur iuramentum seruandum fore, intelligendum esse seruato ordine compulsionis, vt prius 6 fiat excussio, si principalis debitoris. & demum fideiussores compellantur soluere, q̃emadmodum eam decisionem intellexerit. Barb. in d. cons. 42. col. pen. lib. 2.

Sexto hinc deducitur, an uerũ sit, quod idem Bal. docet in cap. quereland. de iureiura. asseverans, tem phyteuta, qui pensionẽ constitutam in contractu pro re data in emphyteusim soluere iurauerit præcise teneri ad solutionẽ, ita quidẽ, vt emphyteusim amittat si non soluerit pensionẽ, & biennio nondũ elapso. quod probatur arg. tex. in l. si quis maior. C. de transact. quo sancitum exrat, eum qui contractum, seu conventionẽ seruare iurauerit cõmodo eiusdẽ contractus caritурum, si iurm non seruauerit, quamobrem Bal. sequuntur Ale. cons. 85. lib. 1. idẽ Ale. & iuniores in d. l. si quis maior. Catell. Cott. in memoriabil. dictione, emphyteuta. Franc. a Ripa in c. 2. de rescriptis. col. 5. Hippo. ling. 226. & est cõs opinio, sicuti eam secutus adserit Ludo. Goza. in cons. 57. col. 3. & pen. eamq; vt cõem seruari in prætorio Rotæ testatur. Guliel. Cassad. decisione. 2. tit. de iure q̃ quo in loco scribit, cõ sententia receptum esse, q̃ d. l. si quis maior. locũ habeat in quocunq; cõtractu. Cõtraria tñ ia vertor ꝓfecto vi ꝓpriã, ac proprietatem huius ꝓtractus emphyteutici, cuius propriũ est, nõ amitti emphyteusim ob nõ solutã pensionẽ intra biennĩ, c. potuit. de locat. l. vlt. C. de iure emphy. Hæc vero proprietas non tollit per iusm, quia ex huius ꝯctus specie descendit, vt in simili dicebat Bald. in l. 1. C. de cõmodat. Sic fane hãc Baldi opinionẽ improbat Lugdunensis in d. Ale. cons. 85. in 1. additione, & Curt. Iun. in d. l. si qs maior. nu. 30. Nec oberit eadẽ rõlio d. l. si quis maior. quia etiam si in oĩb. & quibuscunq; contractib. locum haberet, esset tñ intelligenda eo quidem sensu, vt iuramẽtum acciperet omnes conditiones, quas contractus, cui accedit, iure ipso ab exordio recepit, sicuti superius iam satis dictũ est. Præsertim eiusdem constitutionis decisio cessat. parum q̃ nobis nocet, si teneamus eandem responsionem solum procedere in contractu transactionis, non in aliis, quali ea responsio speciale quid contineat in transactionis contractu secundum Rimin. Parpaliam & Alcia. ibi Corn. cons. 146. lib. 3. Lugdunensis in d. cons. Ale. 85. qua ratione mihi displicet quod Matth. Matthæs. adnotauit in notab. 50. scribens venditorem ab actione euictionis liberum omnino esse, si emptor minime soluerit intra diem constitutum pretium, quod promisit & iurauit soluere, licet post diem nihilominus id soluerit. Etenim falsam esse censeo hanc sententiam, tametsi ea procedat a cõi. Doct. opinione, quæ asserit, d. l. si qs maior. obtinere in oĩb cõtractib. & conventionib. iuratis. Fit igit ex his, non esse veram Baldi assertionẽ in d. c. quereli. imo, ni fallor, ex ultimo ex mente illius capitis deduci posse contrarium, siquidem post biennium a cessatione solutionis pẽsionis agit ibi ad ꝓuationẽ rei, cuius ratione soluere pensionẽ iurauit condemnatus. Etenim q̃ emphyteuta non possit ob cessationẽ pensionis soluẽdę priuari emphyteusi intra biennĩ, proprium est eiusdẽ contractus, ab eius exordio, & natura, non ex accidẽti.

Septimo ex prænotatis infertur intellectus ad tex. in c. vl. de emptio. & vend. atq; ad omnia iura, quib. statuũ est venditorem teneri de euictione, si requisitus admonitusq; non defenderit emptorem conventum rei vendicatiõe ad rei uẽditæ restitutionẽ. Etenim quibusdã placet rõne iusti omnino teneri venditorẽ etiã non admonitũ defendere emptorem, si sciverit, ei litem motam fuisse. quod Imol. voluit in l. quod te mihi. ff. si cert. pet. cuius opinionem ipse examinaui lib. 3. Variar. resol. c. 17. nu. 5.

Octavo illud hac ex cã examen incidit, an qui promisit cum iuso aliquid facere teneatur, & cogendus sit precise facere an satis ei sit, si velit soluere id, quod alterius hac de re interfit? Nam iure ciuili is qui tenet facere non cogitur præcise ad factum, sed liberatur si velit ꝓstare interesse. l. stipulationes non dubitatur. ff. de verbo. obligat. l. si quis ab alio. ff. de re iudicat. Ac si promissio fuerit

fuerit iurata, tenebitur promittens, & præcise erit cogẽdus facere gl. celebris in l. si pecuniam. in prin. ff. de condict. caus. dat. quam dicit sing. Imol. in c. 1. col. pe. de iudic. Ias. in §. actionum. col. 8. de actio. idẽ Ias. dicens hãc esse cõem opinionem, in d. l. si pecuniam. idem. Ias. & Doct. in d. l. stipulationes non diuiduntur. gl. similis in c. ex literis in 2. de ꝺponsalib. quã præp. ibi ad hoc notat. tex. opt. in c. querelã. vbi Anto. ne præla. vices suas. Are. in c. 1. de iudic. col. pe. eandem opinionem latè defendit Fortu. in c. 1. nu. 17. de pact. Aduersus tñ hanc cõem opinionem tenere Corn. in cons. 246. lib. 3. tenent Ana. in d. c. querelã. & Matth. Affl. decisione Neapolita. 395. sentit Dec. in d. c. 1. de iud. nu. 23. ea rõne q̃ iurans aliquid facere, vt iusm fecisse iuxta qualitates huic obligationi, & promissioni iure accessorias, cum ea. s. facultate q̃ libere tur præstando interesse, si nolit agere, nec consensit præcise promissioni, denique ex eo q̃ iusm naturã actus, cui accedit fortitur. Huic vero rationi, si res ista exacte perpendatur, facillime respondetur. Nam promissio faciendi ex propria natura habet consensum, & necessitatem præcisè faciendi, hoc etenim ꝟm propriã verborũ significationem hæc promissio inducit ex accidenti tñ, hoc est, ex mora, quia promittens facere non vult, ad interesse tenetur, vnde cũ ex obligatiõe ad interesse in promissionib. facti sit ex accidenti ꝓp morã, minime erit iuramentum ꝟm eam intelligendum, sed ꝟm primæuam obligationis naturã, quẽadmodum Are. respondet in d. c. 1. de iudic. colum. pen. possumus aliter huic obiectioni satisfacere, si præmittamus, ob religionis causam iuramenta intelligenda fore potius iuxta iura Pontificia, quam secularia, quemadmodũ superius probatum est, atque ideo verum erit, quoties hac in parte ius Cæsareũ iuri Pontificio contrarium fuerit, standum esse iuri põtificio, & tñ iure Canonico absq; iusto, si quis facere promiserit, precise facere cogitur arg. tex. in c. 1. & c. qualiter. de pactis. idque expressim notant Abb. in c. per tuas col. 4. de arbitr. & in c. veniens. de iureiur. Roman. in d. l. stipulationes non diuiduntur, & ibi Iason numero 34. Anton. Burgens. in rubrica. de emptioni & vendition. columna secunda, & Fortun. in capitulo 1. de pactis. nu. 16. Igitur licet iure ciuili nemo sit cogendus præcise ad factum, sed liberetur præstando ꝺinteresse, attamen quia iure Pontificio, secundum quod iurati contractus sunt interpretandi promissor facti præcisè agere compellitur, consequens est ratione iuramenti etiam a iudice ꝫ culari promissorem cogendũ fore præcisè facere, cum hæc promissio potius sit intelligenda iuxta naturam actus iure Pontificio, quam Cæsareo cõuenientem in ea specie, quæ varie ab vtroque iure intelligitur.

Hæc vero communis sententia, quæ dictat cogendũ esse præcise agere eum, qui facere cum iuramento promiserit, procedit, mõ qui iurauit possit facere, quod iuratus promisit, sitque illi possibile hoc factum, vt late notat Raymon Saulli cons. 12. plurib. hanc opinionem comprobans.

Atque hæc notanda sunt, licet Io. And. ĩ d. c. quasr. & Fel. in d. c. 1. de pactis. nu. 9. tenuerint, etiam iure Canonico promissorem facti omnino liberari, si velit præstare id quod interest, nec cogendum esse præcise facere, per tex. in c. dilecti. de arbitris. cui respondetur, ibidem iõ non cogi quẽ præcise ad factum, sed liberari præstatiõe pęnæ, quia alternatiue censetur obligatus ad factum, vel ad pœnam, qui facere sub pœna promisit.

Nono eadẽ fere ratione controuertitur ĩterpretatio 7 tex. in l. si conuenerit. ff. de iurisd. omn. iud. vbi iurisconsultus respondit, pactũ prorogatæ iurisdictionis tolli p pœnitentiam prorogantis ante litem contestatam. Nã si pactũ illud fuerit iuramento firmatum, qu bal. dus 8 placet non esse locum pœnitentiæ, quod notant ex religione iuramenti Imolen. & Aret. in c. 1. de iud. Ang. Fagosi. Paulus de Castr. Ale. & Ias. in d. l. si conuenerit. col. 2. quorum opinio communis est, vt fatentur Dec. in d. c. 1. nu. 23. & ibi Alcia. nu. 45. in repet. qui eandem opinionem sequitur, & probatur ilta pars per rationes præcedẽtis conclusionis, & deinde, quia huius promissionis & prorogationis propria natura est q̃ omnino seruet, tametsi ex accidenti, ne quis cogatur coram iudice non suo litigare admittatur pœnitentia. Et quia Anto. Abb. & Dec. in d. c. 1. numer. 23. contrariam sententiam veriorem esse existimant, tenentes, pactum prorogatæ iurisdictionis, etiam iurarum, ante litem contestatam ꝑ pœnitentiam prorogantis tolli, existimo cõem opinionem veriorem esse duab. quidem rationib. quæ licet alioqui dubiæ sint, vt quidam arbitrantur, attamẽ pluri mum earum authoritas persuadebit, ob religionẽ iuramenti non esse admittendam pœnitentiã. Primum, quia adhuc iure ciuili pœnitentia prorogationis minime tollit prorogationis pactum, etiam ante litis contestationem contingens. Nam dicta lex si conuenerit. intelligenda est de voluntate vtriusque pacisc entis mutat, siquidem vtero; initio iudice, de cuius honore agitur, mutare poterit volũtatẽ, nec iurisc õsultus inibi loquitur de mutatione voluntatis vnius tñ, sed inquit, si mutata fuerit voluntas, vnde absolute de vtriusq; voluntate mutata vera est interpretatio, quod eleganter ĩ d. l. si conuenerit. notauit Alberic. & post eum Dec. in d. c. 1. de iudic. nu. 19. And. Alc. ibi nu. 32. idem Alcia. lib. 2. Paradox. c. 17. & Coras. libr. 4. Miscell. capit. 5. atque hæc ipsa opinio maxime probabilis est, ne dicamus, ita facile iudiciũ, & pactorum authoritatem eludi, si permiserimus, pœnitentia vnius tantum pactum prorogandæ iurisdictionis, aut non declinandi iudicis alieni iurisdictionem tolli. Nec in praxi admittenda foret responsio iurisconsulti, si quis posit pactum prorogandæ iurisdictionis alcuius iudicis, quæ prorogari potuisset, etiam ante litem contestatã pœniteret. Secundo illud ad hãc probationem adducitur, quod quidam asseuerant teneri tes iure Pontificio in specie dictæ l. si conuenerit. etiam si ea secundum communem intellectum accipiatur, nõ esse locum pœnitentiæ, atque ideo inter ius canonicum, & ciuile distinguendũ esse opinantur Alex. in d. l. si conuenerit. 3. Fall. Bal. in l. si quis in conscribendo. C. de epi scop. & clericis. Dec. in d. c. 1. de iudic. nu. 8. ea quidem ratione, quia secundum communem sententiam Albe. Bar. & aliorum in d. l. si conuenerit, Abb. in d. cap. 1. vbi Dec. nu. 20. scribit eam communem esse, dicta iurisconsulti responsio procedit in pacto nudo, quod iure ciuili actionem non producit, quasi secus sit in stipulatione. Et licet Ias. in d. l. si conuenerit nu. 28. post Petrum, & Cynũ in l. si qui ex consensu. ĩ q. C. de epis. & cler. Ioan. And. in speculo, tit. de iud. comp. adit. §. 1. & Ale. in rep. c. 1. de iud. nu. 33. teneant aduersus communẽ, iurisconsulti responsum in d. l. si conuenerit, etiam procedere si prorogatio fiat per stipulationem, qđ mihi uerius appareat. quicquid enim sit de illius responsi principali intellectu, ipse opinor, nihil referre, fiat ea prorogatio ꝑ pactũ nudũ, an per stipulationẽ, nihilominus apparet ex his q̃ uarie d. rãsam eius interpretes acceperint, vt tandem ratione iuramenti iuste posimus pœnitentiã minime admittere, cum iuramentum sit secundum iura Põtificia interpretãdũ, iure aũt Põtificio, imo & Cæsareo dubiũ sit, an possit pactio illa prorogandi iurisdictionẽ ante litem contestatam ꝑnia tantum prorogãtis tolli.

Decimo hic satis poterit disputari ꝓpria, & vera examinatio tex. in c. ad nostram de iureiu. cuius decisio ele gans est, & egregie probat eum, qui datis creditori pignoribus iurauerit, quantitatẽ mutuo datã se soluturũ, teneri præcisè ad eius solutionẽ, nec posse obijce. e fru-

ctuũ ex pignorib. perceptorum cõputationẽ in principalẽ fortẽ. Etenim ea constitutio vt iusm interpretari ꝑ naturã propriã ꝑ. tus mutui & pignoratitij. Est namque proprius ꝑ tractus mutui datis pignorib. q̃ fructus percepti ex eisdem in sortem principalẽ imputentur, vt q̃ ipsam extenuent. l. 1. C. de pignor. actio. l. 21. tit. 13. par. 5. c. 1. 2. & c. conquestus de vsur. c. cũ ꝑ. de pignorib. Alio qui esset ꝑctus vsurarius adeo quidem, q̃ si debitor in ꝑ ctu mutui, datis pignorib. donationem fecerit creditori fructuũ, quos ex pignore percipiet, ẽt ob merita ꝑsumetur oĩno ꝑctus vsurarius, quod notat Domin. in cõs. 112. imo si creditor ex pignore fructus perceperit excedentes ipsam sortem, tenebitur debitori simul cum pignore restituere quod ex fructib. vltra sortem habuit. ꝟm Bal. in d. l. 1. C. de pignor. actio. notatur in d. c. cum ꝑ & per Ana. in d. c. 1. de vsur. Nec tm̃ fructus percepti sortem extenuant, sed & percipiendi. i. qui per creditorem potuissent percipi. gl. in d. c. cũ ꝑtra. & in d. l. 1. tex opt. in d. l. 2. de pig. act. & in l. 2. C. de partu pig. notant Ale. in l. apud Iulianum. §. 1. ff. de leg. 1. Ana. in d. c. 1. de vsur. Sed quia Host. in Sum. tit. de pig. §. qñ efficaciter. versi. sed nũquid. Pau. de Cast. in d. l. 1. C. de pig. act. & Raué. in d. c. 1. contrariũ tenere videntur existimantes, creditorẽ solũ de fructib. perceptis, non de percipiẽdis teneri, oportet distinguere ꝟm Abb. in d. c. 1. & in d. c. cum ꝑtra. Nã si cõtract⁹ mutui, & pignoris, tactus est, gratia vtriusque vt in dubio ꝑsumendũ est, tunc tenetur creditor ad fructus, quos potuisset ipse percipere, non tm̃ ad perceptos. Quos autẽ cõuenit hic contractus fiat gratia vtriusque, probatur in §. vl. quib. mo. re contra. obl. g. quo qui dẽ casu tenetur quis de dolo, lata, & leui culpa. Sed si fiat cõtractus pignoris gratia debitoris tm̃, q̃ creditor nolebat pignus, nec id petebat, tenebitur quidẽ de peceptis tm̃, aut de his, quos omisit percipere dolo, aut lata culpa iuxta distinctionem tex. in reg. contractus. ff. de reg. iur. q̃ si domus data fuerit in pignus, & actũ sit, vt eam creditor habitare tenebitur creditor ad pẽsionẽ, quã ipse solitus erat soluere, nõ ad eã, quã pro conductione dom⁹ ab alio percipere potuisset. l. ñ ea. in 1. C. de usur. Paul. Castr. in l. 1. C. de pig. actio. fructus vero in sortẽ cõputã di plane sunt ab ipso creditore ex pignore percepti, vt mõ diximus, & ꝑterea a debitore creditori ꝑstitæ opere q̃ cõiter ẽstimationẽ pecuniariã patiantur. l. vlt. C. de capti. & postl. revert. l. 11. tit. 29. par. 2. tex. in d. c. 1. de vsur. & in d. l. 2. C. de pig. sẽt. notat Ias. in §. in bonæ fidei. nu. 65. Inst. de actiõib. q̃d ti ita ꝑprio huius cõtract⁹ est, fructus in sortẽ cõputari, mirũ profectõ vẽ, quod in d. c. nostrã, rõsum est. Et tm̃ ex ea decisione frequenter adnotat q̃ si quis iurauerit centũ Titio soluere, non poterit cõpensationẽ obijcere, ẽt eius quantitatis, q̃ certa ac liquida sit, quasi iusm sit in specifica forma obseruandũ. c. debitores. de iureiu. cõpensatio aũt non est, vera, sed ficta solutio. l. si cũ filio. ff. de cõpensat. idẽ probat tex. in l. 3. ff. eo. Ió, inquit Iurisconsultus, cõpensatio necessaria est, quia interest nostra potius non soluere quam solutũ repetere. Igitur qui cõpensat, minime soluit saltem iure. facit ad hoc tex. op. in l. Iulianus. ff. de cõd. & demõstrat. ibi, quasi dedem. Ex qb. hũc effectũ tribuẽdũ esse iuris cẽsent Inn. Host. Io. Andr. Collectan. Ant. & in spẽ Imol. id. c. ad nostrã. Matthæ. notab. 54. Aret. cons. 100. lõgitudo. col. 2. Ias. in §. in bonæ fidei. nu. 27. de actio. Corse. in repet. rub. de iureiu. princip. 5. quorũ opinio cõis est, vt eam secuti fatentur Fel. in d. c. ad nostrã. col. vl. Ias. in d. §. in bonæ fidei col. pen. & idem in l. eũ qui. ff. de iureiu. ro. ff. de iureiu. col. 2. Ludo. Goza. cons. 69. col. 1. And. Tiraq. li. 1. de retract. §. 3. gl. 1. nu. 6. vbi plures ad hoc authores allegat. Soc. itẽ in l. Iulianus ff. de cond. & demõ. fatetur hanc ſiam cõem esse. Huic opinioni adhuc suffragatur quod iuris est apertissimi, nempe compensationẽ opponi non posse aduersum eum, qui depositũ repetit. l. pe. C. deposit. l. vlt. C. de cõpensat. c. vlt. §. sane. depositi Regia lex 5. tit. 3. & l. 27. tit. 14. par. 5. ob maximã fidẽ, quã depositarius tenetur deponenti seruare, eo q̃ plurimum ei crediderit. gl. in l. hoc negotiũ. ff. de cõpens. Ang. & Ias. nu. 10. in d. §. in bonæ fidei igit & rõne iuris mirum nõ est, idẽ statuꝰ ꝓpter eius maximã religionem.

Cæterum contraria sola placuit Bar. in l. amplius. ff. rem rat. hab. vbi tradit, eum, qui iurauit soluere, nõ esse periturum, si compensationẽ obijciat, quod & idẽ voluere Ang. & Coma. ibi Io. Faber in d. §. in bonæ fidei. col. 4. & Platea ibi col. 1. Bal. i d. c. ad nostrã. & ibi Panor. col. 4. idem Panor. in c. cum dilectus. col. 8. de ord. cogn. idẽ cum inter. de excep. nu. 22. Ale. cons. 112. col. vlt. lib. 2. Imol. sibi contrarius in d. l. Iulianus. ff. de cond. & demõ. & Lugdunensis in tract. de cõtractib. q. 44. quid testat, hanc opinionem esse cõem apud Legistas. licet fateatur priorem a Canonistis magis receptã esse, quemadmodum paulo ante tradidimus.

His' authoribus adstipulanẽ plura. primũ tex. celebris i l. 4. ff. soluisse. ff. de re iudic. Soluisse, inqt Iurisconsultus, accipere debemus non tm̃ eum, qui soluit, verum omnẽ omnino, qui ea obligatione liberatus est, quo in loco di ctat text. cũ oĩno soluere, q̃ liberatus sit ea obligatione, isque vere, ac ideo iure, iuxta glos. de dictione omnino in l. 1. §. si pecuniam. ff. deposit. glos. inl. obligationẽ. C. de soluti. notat. Barthol. in l. 1. ff. iudica. solui. Sed qui compensat, liberatur. l. si ambo. ff. de compensat. ergo is omnino, ipso iure, & vere soluisse intelligit. Maxime quia ipso iure compensatio fit quantitatis cum quã titate etiam ad liberandum pignus. l. si constat. & ibi gl. C. de cõpensat. Secundo illud potissime adduci poterit, quod ex cod. §. soluisse, aliter deducitur, nempe quo ad rei iudicatæ executionem eius causa faciendam sufficere compensationem, quod late notat & tradit Fel. in c. suborta. de re iud. col. 2. Tertio idem comprobatur authoritate tex. in l. si debitor. ff. qui potio. in pig. hab. Nihil n. inquit, interest compensare, an soluere. Deinde & quarto eadem opinio potissime instruitur ex eo, q̃ debitor facto creditoris, qui quod debet, non soluit, impeditur, imo iam impeditus fuisse vr quominus sua die soluat, & sic inutilis est actio ei per quẽ stat. l. potior in fi. ff. qui pot. in pign. habe. Quinto idem constat ex l. dedisse. ff. de verb. sig & in l. vel permutauit. ff. de lib. caus. vbi dedisse intelligendus est, qui cõpensauit. Sexto huic opinioni plurimum accedit q̃ licet iusm sit stricte, & ī specifica forma seruandum, nihilominus iusm de soluẽ do satis seruatur per cõpensationem, quia conditiones sunt adimplendę in forma specifica nec per equipollẽs satis est eas seruari. l. Mæuius. & l. qui hæred. ff. de cond. & demonst. & tm̃ conditio soluendi impletur per compensationẽ. l. si peculium. §. de illo. ff. de statul. b. veri q̃ si hęred. & in d. l. Iulianus, ff. de cond. & demo. Nã & ti Iurisconsultus ibidem in rõsũ l. Iulianus. de acceptilatione loquitur, idem est dicendum, cum acceptilatio minus sit quam solutio. l. si acceptolatum. §. 1. & ibi Bar. ff. de accepti. Ale. in l. si marito. §. 1. ff. sol. matr. quib. rõnib. satis defensa, & probata vr opinio Barth. in d. l. amplius aduersus ea. q̃ notantur in d. c. ad nostrã. quamobrem iple existimo regulariter Bar. ſiam veriorẽ esse, & ꝑterea posse iure defendi, q̃ debitor iurãs soluere creditori certam quantitatem sibi mutuo datã, sub pignoribus optime posit absque ulla periurij labe opponere cõpensationẽ fructuum, quos ex pignoribus perceperit.

Ea vero, quæ priorem opinionẽ probare videbantur possunt absq; difficultate tolli, nam licet cõpẽsatio ficta solutio sit, non tm̃ sequitur, eam fictam solutionem non sufficere ad satisfaciẽdum iuraq̃ ꝑmissioni de soluendo cum hæc ficta solutio, q̃ per compensationem fit, a reali satisfactiõe æris alieni ꝓcedat. habuit. n. creditor quãtitatẽ, q̃ debitæ pecuniæ æquivalens est, atq; ió ẽt si iusm sit in specifica forma seruandũ satis per cõpensationẽ, q̃ realis est q̃dã satisfactio seruatur, ꝑsertim quia quod in specifica forma impleri debet, satis impletur per formã iuxta mentem disponentis omnino æquivalentẽ, quod probatur in d. l. Iulianus. §. in d. l. si peculium. §. de illo. vbi constat, cõpensationẽ simillimã esse quo ad oẽs esse ctus iuris, & facti, verę solutioni. Necaliunde a vera solutione differt, quam q̃ tempore compensationis vera numeratio nõ fiat. q̃ tamen prius in effectu facta fuerat.

Item non obstat argumentum a deposito facta, quia ob ſpãlem fidẽ, quã seruare tenentur depositarij illud inductũ est a lege ex mente ꝑsentiũ. Et q̃ depositũ nõ fit ea intẽtione, vt in eis, ac dominiũ depositarij transmittatur res deposita. Non tic in iusto simꝑ ꝑstito, qđ est intelligendum ꝟm ea, quæ actui iurato conueniunt, aut iure conuenire possunt, sicuti superius dictum est.

Superest rũdere Decretali, ad nostram, q̃ vr hac in cõtroversia negotium nobis facessere. Varie siquidẽ ea cõstitutio intelligitur cuius, examinationi ꝑmittendũ est, cõpensationẽ fructuum ex pignoribus perceptorum ipso iure fieri cum ipsa sorte principali, quoties fructus ipsi ꝓ sunt a creditore cõsumpti, vel redacti i id, quod recipit functionẽ cũ ipso debito, vt adnotarunt Card. Ana. & Doct. in d. c. 1. de vsur. Bar. Ale. & Ias. in l. ti diuortio. §. ob donationes. ff. sol. matr. vñ ita est intelligenda gl. in d. c. 1. q̃ de hac compensatione, q̃ ipso iure fit, tractat. Quibus tanc ꝑmissis quidam opinantur in d. c. ad nostrã nõ admitti cõpensationẽ, nec cõputationẽ fructuum ex eo q̃ debitor iuratus creditor promiserit datis pignoribus. 10 q̃ donec solueret debitam quantitatẽ nullũ grauamen super eisdem ei inferret, quasi intellexerit nõ tm̃ de grauamine facti, & sic iniusto, sed & de grauamine iuris. argu. gl. in l. Lucius. §. tres hæredes. ff. ad Treb. gl. & Doct. in l. ciam. in prin. ff. de aequ. poss. molest a etenim infert, cũ quis iudicialiter vexatur. Auth. de fideiuss. §. i in ver. ho molestus. l. t. & ibi Bal. C. de nundinis. tradit Pau. Castr. consi. 104. col. 2. li. 1. hic tm̃ intellectus, etiã si probet Panor. in d. c. ad nostram mihi non placet. Nã quoties quis promittit alteri adhuc iuſo ꝑstito, nullũ alteri grauamen inferre, plane ea promissio intelligitur de gramine iniquo, & iniusto, non aũt de ea molestia, q̃ iure ꝓmittente licita est, nec. n. de hac ꝓmissor sensit, quippe q̃ noluerit ex ea ꝓmissione renũciare his, q̃ sibi iure licet & ꝓcedunt. l. Aurel. §. Caius. ff. de liber. leg. Bal. li. 1. col. 5. C. de his, q̃ pœnæ nom. gl. li. ti seruũ. §. ꝓtor. ff. de acq. hæd. Bal. li. 1. C. de vsufr. gl. i c. ꝓ illorũ. de ꝓb. Imol. li. Paterfamilias. ff. de hæd. inf. Ant. Corset. i sing. i verb. molestia. Abb. in c. audita de relt. ſpolia. Fel. & Dec. in c. in præsentia. col. 1. de probatio. Fel. in c. caulam quæ. col. 11. versi. non obstante de reſcr. ex quib. patet, promittentem alteri nullum ei grauamen inferre, nec molestiam facere posse, nisi aliud ex mente contrahentium deducatur iure aduersus eundem experiri. Secundo solet responderi ad tex. in d. c. ad nostram ideo in ea specie non fuisse admissam compensationem, quia debitor ipsos fructus ipsi vt species consideretur, non est locus compensationi de specie ad quantitatem, c. vl. de depoſit. l. vl. C. de cõpensat. l. si conuenerit in. 2. ff. de pig. actio. l. li non forte. §. si certum. ff. de cond. indeb. l. li ex pecunia. C. de rei vendica. quam interpretationem ad id. tex. adnotarunt Imol. ibi, & Soc. in reg. verb. accipere vltra fortem. col. 5. sed nec hic intellect. placet. Nam fructus, qui consumptione fiunt accipientis, & consumentis, nec seruando seruari possunt, non solent in pignus dari de natura siquidem pignoris est, quod non tranſeat in dominium creditoris. l. 1. §. per traditum corporaliter. ff. de acq. poss. Et ꝓterea si fructus non consumpti, nec redacti

in id, quod recipit functionem cum debitõ, nullus est locus compensationi, quemadmodum superius explicuimus. Si vero iam consumpti fuerit, aut redacti in id, quod functionem cum debito recipiat, etiam si expressim dati forent in pignus minime negari posset cõpensatio, cum iam essent effecti ipsius creditoris. Quod si quis existimauerit Imolæ intellectum probari in dict. capitul. ad nostram. dum in eo dicitur quasdam ab eis possessiones, & reditus recipit in pignore, illi plane respondebimus reditus ibi fore intelligendos non ipsos fructus, sed iura quædam percipiendi anno quolibet certam quantitatem quæ quidem iura reditus appellantur, & inter bona immobilia censentur. cle. exiui. verlic. cum quæ annui reditus. de verborum signification. atque ideo hi reditus congrue dantur, & accipiuntur in pignus hoc ipsum palam idem text. probat, dum in eo expressim continetur, creditorem de possessionibus, & reditibus fructus percepisse. De reditibus enim, ideſt de iuribus percipiendi annuam quantitatem cum de reditibus annuis fructus percipiantur, secundum Bald. in prœmio feudo. col. 5.

Tertio Bartho. Socin. in d. l. Iulianus. columna vltima aliter existimat intelligendã esse decision. tex. in d. c. ad nostrã. scribens, non admitti in eo rõsu cõpensationẽ fructuũ ea rõne, quia qui iurauit pecuniã debitã soluere, cum satis certus fuerit tpe iuri de fructibus percipiendis ex pignoribus huic compensationi visus est renunciare, vnde tenebitur de ratione iuramenti, & ratione huius tacitę renunciationis ante omnia soluere quantitatem debitam, & postea poterit agere ad fructus perceptos ex pignorib. repetendos, habebit autem hæc tacita renunciatio vim ratione iuramenti, cum debitor iuret soluere quantitatem sibi mutuo datam. Sic Io. a Medina vir doctissimus in tra. de Restit. q. 3. causa. vltima, eadem consideratione censet admittendam esse compensationem non obstante iuramento, tempore iuramenti nulla aderat spes, nec ius apparebat compensationis. Quasi quod & Soc. scribit, nequaquam sit admittenda compensatio eo casu, quo tempore iuramenti tã aderat ius, vel spes compensationis, sicuti probatur in d. c. ad nostram. Sed si animaduertamus ad propriam vim iuri, quæ non extendit contensum ad ea, de quib. actum non est, ego existimo, iurantem soluere quãtitatem mutuo sibi datam, eam habere mentem, vt soluat absolute ipsam pecuniam mutuatam eo casu, quo per creditorem non fuerint percepti ex pignoribus tot fructus, qui possent eam extenuare, nec uerosimile est, eum cogitasse de non obijcienda compensatione fructuum, qui apud creditorem iuxta iuris vtriusque regulas manere debẽt in compensationem sortis principalis, quod si verum est, nec potest vllo modo negari cogitasse de non obijcienda compensatione fructuum, qui apud creditorem iuxta iuris vtriusque regulas manere debent in compensationẽ sortis principalis. quod si verum est, nec potest vllo modo negari iuramenta esse intelligẽda secundum iuris interpretationem conuenientem quidẽ actui cui iuramentum accedit, profectõ qui datis pignoribus iurat soluere pecuniam mutuo sibi datam, poterit compensationem fructuum obijcere, cum ea sit huius promissionis natura.

Quarto præmissis interpretationib. vtcunq; adnotatis, cõsiderandum est, idcirco in d. c. ad nostrã. fructuum cõpensationem admissam non fuisse ante ueră debitæ quantitatis solutionẽ, quia nondum erat liquidum quãtum creditor ex fructib. percepisset. Cõpensatio vero nunquã admittẽda est, nisi ea de liquido fiat. l. si debeas. ff. de compensa. notat Bar. in l. frater a fratre. ff. de cõd. indeb. quod aũtẽ in d. c. ad nostrã. non fuerit liquida quantitas a creditore ex fructib. pignorum percepta, patet. q̃

ex fructib, erant expensæ deducendæ, vt inibi significat ibi, deductis expensis. l. fructus. ff. solu. mat. l. sumptus. ff. de rei vend. At si quis dixerit ſm hanc considerationē nusquā fore locū cōpensationi fructuū in debitā quantitatē, cū semper sint expensæ deducendæ, respondebimus, quoties promissio solutionis absq; iuſo pcesserit, posse cōpensationē opponi, si breuiter iudicis, aut boni viri arbitrio possit ad liquidū deduci qd ex fructib. deductis expēsis creditor pceperit, id si iuſm pstitū fuerit tūc cōpensatio nō poterit opponi, nisi oīno, & statī ap pareat liquido qd ex fructib. creditor pceperit, atq; hūc esse opinamur iuſi effectū, & proprū intellectum tex. in d.c. ad nostrā. (Cui suffragari videntur quæ. Lugdunē sin. scripsit in consuetud. partic. tit. 2. §. 62. nu. 19.)

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum in interiori iudicio animæ semper intelligendum est secundum iurantis mentem.*
2 *Intellect. ad tex. in c. qui peierare. §. ex his 22. q. 5.*
3 *Iuramentum metu extortum ante absolutionem obligat.*
4 *Iuramentum est personale ex parte iurantis, non ita ex parte eius, cui iuratum sit.*
5 *Intellect. in c. veritatis de iureiu.*
6 *Intellect. c. vlt. de foro comp. in 6.*
7 *Intellect. l. si quando. C. vnde vi.*
8 *Iuxta an possit præstari per nuntium aut procuratorem.*

§. QVINTVS.

1 RVSVS in hoc tractatu de interpretatione iuſi solet examinari, tan sit iuſm intelligendū iuxta iurantis mentē & sēsum si is aliter iurationē acceperit, q̄ is, cui iuratū est, intellexerit? & sane iuſi verba, sicut, & q̄cūq; alia intelligēda, & accipiēda sunt ſm cōem aut ꝓprū intellectū, qué significationē ipta ostendunt. c. ex literis. de sponsalib. l. librorū. §. quod tū Cassius. ff. de legat. 3. cū alijs q̄ frequēter atq; ita quoad hoc citant ad iudiciū exteri⁹ interpretatio iuſi faciēda ē iuxta iuris vtriusq; regulas, & verborū ꝓpriā, & cōem significationē, quēadmodum in pcedentib. Paragraphis dictum extat. At in aīę interiori iudicio si de iuſi intellectu tractemus, est elegans diui Isidori authoritas lib. 2. de Summo bono. c. 11. quacunque, inquit, arte verborū quis iurat, Deus tū, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui iurat intelligit. c. quacunque. 22. q. 5. vñ plane colligitur, iuſa intelligenda fore ſm mētē, & sensum illius, cui iuratur, Huic vero authoritati obstat nō satis vrgēs, q̄ dictat iuſi obligationē, sicut & cēs aliæ a consensu iurantis procedere. Etenim cū agit de ipſi⁹ iurātis obligatiōe, ab ei⁹ ꝓmissione assertiōne iuſo testimonio diuinis deducēda, palā est aduersus iurantis consensum, & intētionem in iudicio exteriori nil cōstituī non posse, cum lex humana nihil quo ad obligationem hactn specie ꝓter iurātis consensum inducat nec denique eius voluntati ꝑiū. siquidē lex de interpretatione iuſi tractat, desq; eius viribus, & effectib. ita quidē cauté, vt nihil contrariū cōsensui iurantis adhuc pro viribus iuſi fuerit. c. quintauallis. c. veniens de iureiu. l. vlt. C. de non nu. pecu. l. vl. ff. qui satisd. cog. nec vere quo ad Deum iuramentum dici potest absque iurantis consensu & mente. Sic Euripides in Hippo. de eo, qui verbis tantum non mente, nec consensu iurauerat ieriplit.

Ἡγλῶσ᾽ ὀμώμοχ᾽, ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτοσ.

Cuius meminit Ioan. Stobæus Sermone 18. tradexitq; Cicero id in Latinam linguam lib. 3. de Officijs. Lingua iurata est, mente iurauit nihil. Quod elegantissime explicat apud Ouidium Cydippe ad Acontium.

Quid tibi nunc prodest iurandi formula iuriſt
Languaq; præsentem testificata deam?
Quæsierat mentem, nil conuiranimus illa,
Illa fidem dictis addere sola potest.
Consilium prudens, q; animi sententia iurat.
Et nisi iudicij vincula nulla valent.
Si tibi connubium vobis promittere nostrum,
Exige pollicitas debita iurator.
Sed si nihil dedimus, præter sine pectore voces,
Verba tuis frustra viribus orba tuæs.

Huc potissimū spectat Gratianus in ca. qui peierare 22. q. 5. § ex his. vbi, ex his, inquit, omnibus colligitur, quod iuramenta secundum intentionem præstantis, non recipientis a Deo iudicantur. Idem probatur in c. 1. de iureiu. in 6. quo fit, satis perplexam esse, quæstionem istam, eiusq; definitionem admodum vtilem, ac necessariam fore ad plurima dubia, quæ hac de re in animæ iudicio contingere possunt.

Quamobrem Inno. & Panor. in c. veniens. de iureiu. distinguūt forū exterius ab interiori, asseuerātes, in foro interiori iuſa esse accipienda ſm intentionē, & mētem iurantis, non eius, cui iuratum fuerit, in exteriori vero adsumendam esse interpretationē eius, cui iuratur, mō is intellexerit ſm ius, & veram ac propriam verborum significationem. Prior huius dillinctionis pars probat in c. humanæ aures. 22. q. 5. eamq; sequitur Io. de Selua in tract. de iureiu. 2. par. q. 2. est tamen intelligenda hæc opinio vbi iurans nulla fuerit vsus, arte calliditate, versutia, & dolo in verborū conceptione, q̄ si is, qui iurauit vsus fuerit in conceptione verborum iuſi dolo, arte, aut calliditate ad decipiēdum eum, cui iuratur, tunc ēt in foro animæ iuramentum intelligendum est ſm sensum, & mentem eius, cui fuerit pr̄stitum, ita tene tenent illam explicarunt tex. in d. §. ex his. Sab. c. qui peierare. D. Th. 2. 2. q. 89. ar. 7. ad quartū. vbi Cate. optime & Ho. in d. c. veniens. mō is, cui iuratur, iuſm acceperit iuxta debitum sensum. Quod si dixeris, hanc opinionem esse falsam ex eo quod impossibile sit, quēquā obligari iuſi iurandi obligatione absq; eius animo, & consensu, rñdebo libenter animaduertendum esse ad duo. Primū equidem, q̄ si iurans habuit intentionem iurandi, non potuit hanc aīo opponere intentionē non promittēdi, nec obligandi sespium ex iuſo. Non. n. potest separari alius iurandi ab obligatione seruandi iuramentum, imo alius iurandi necessario includit obligationem ex ipso iuſo procedentem ad eius obseruationem. Idcirco non tm in exteriori iudicio, sed & in interiori tenetur qui iurauit animo iurandi seruare iuramentum, nec poterit aliquo pacto excusari ex eo, q̄ asseueret non habuisse animum seruandi iuramentum, nec ipsum obligādi. Secūdo est considerandū, iurantē, animo tū non iurandi, minime obligari in conscientiæ iudicio ratione iuramēti, quia animum iurandi non habuit. Sed tamen hic pēcm mortale committit, quippe qui perniciosio vtatur mēdacio in graue dispendiū publicæ, & humanæ actionis, ad cuius confirmationem, & tuitionem vim solent iuſa exigi, atq; iō, si is, a quo iuramentum exigitur ad cōfirmationem alicuius actus, non habet iurandi aīam, ꝓ publicæ vtilitati, & humanis cōmercijs illudit. Deinde diuinam maiestatem offendit, quippe qui actu exteriori iudicat diuinū testimonium, actu vero interiori dissentiat ab hac inuocatione diuini testimonij, q̄d nihil aliud est, q̄ q̄dā diuini numinis illusio. Quib. tandem sit hac in specie pēcm mortale cōmitti ab eo, qui hac fraude in iuramentis vsus fuerit. Sicuti eruditc docet Cate. in d. ar. 7. ex cuius rationib. ipse colligo, hunc ita iurantē teneri quidem, etiam in aīæ iudicio seruare iuramentum, si id exigatur

exigatur, non rōne iuramenti ex vi eiusdem, sed rōne vitandi scandali exterioris, quod vere oriret, si iuramentū non seruaret. Pro quo facit snia Bal. in l. ei qui seruo. C. quod cū eo. scribentis, eum, qui promisit alteri centū aureos absque animo promittendi, non teneri absolute ex promissione, sed ex alia æquitate cogendū fore promissa seruare. Quod iustissimū esse vī, ne alioqui tot fallacijs occasio detur in cōmercijs. & humanis cōmutationib. Quod si quis vim iuramenti, eiusq; religionē pie, ac sancte obseruare velit, vt plane tenet, is oīno fallacias oēs, dolos, ac technas in eius cōceptione, & formula effugere. dēt. Qua rōne aperit sensus eius captionis qua Dauus ille Terent. vsus est, cū ipse puerū Mysi di tradidit ad ponendū ad ædes Symonis, vt ea absotra Chremetē deterreat, ne filiā Pamphilo elocet. Etenim cū Mysis ei dixerit: Quamobrē id tute nō facis? inquit Dauus, Quia si forte opus sit ad herū iurandū mihi nō appositse, vt liquido possim. Nā qd sit liquido iurare, pleriq; dubitarūt. Siquidem Franc. Duare. lib. 1. disp. c. 2. existimat liquido iurare, nihil aliud esse, quā vere iurare, multaq; adducit hāc rē testimonia, atq; ita interpretat Terentij locū, & iurisconsultū in l. alias. ff. de iureiu. Ego sane apud Iurisconsultū itidē intelligo, liquido iurare, in hunc sensum accipiēdū esse, vt vere iurare interpretemur. At apud Terentium contendā profecto emphasim subesse in ea Daui oratione. quis. n. nō videt, tot adeo fallacijs Dauū vsum fuisse in appositione pueri ad Simonis ædes, vt plane iuxta sensum interrogantis non posset is prorsus a periurio excusari? idq; potissimū si iuris consultorū risa aliorūq; prudentissimorū dicta viro rū se quamur, quib. passim admonemur nō tm eū fecisse actū, qui vere eū fecerit, sed & qui fieri mandauerit. l. 1. § decisse. ff. de vi, & v. arma. l. ité apud Labeonē. §. fecisse. ff. de iniur. l. is dānū. & l. hoc iure. §. 2. ff. de reg. iur. c. mulieres. §. vlt. de sent. excō. idcirco seruti illius fallacissimi circunspecta conditione, opinor sic accipiendum eius cōmentū, vt liquido iurare nihil aliud sit, quā vere iuxta ipsorū verborū propriā, & manifestā significationē, nulla subintellecta ex mēte legis interpretatione iurare. Etenim qui non appositse puerū tametsi tradiderit alteri apponēdū, & iusserit apponi, ꝓprie ſm apertissimū & manifestū sensum, ac vere dī puerū non appositse, quamuis ex legis mente, & sensu a iurisconsultis, & viris prudentissimis subintellecto, qui p aliū fecit, fēte fecisse dicat. l. nemo. ff. de duob. reis. l. si non forte. §. libertus ff. de condict. ineb. l. 1. §. ne aūt. C. de cadu. tollend. l. aut qui a liter. §. vl. ff. q̄ vi aut clā. tradidere late Bar. in l. 1. is qui ꝓ empto. ff. de vsuca. nu. 56. & ibi Ial. nu. 358. idem Ial. in l. 1. q̄s id qd. ff. de iurisd. om. iud. vbi Dec. col. pen. idē Dec. in d. l. is dānū. ff. de reg. iur. idē in cōs. 604. Ale. in l. 3. §. procurat. ff. q̄ quisq; iu. & alij plerique passim rē istā multis in locis examinātes. Hinc palā est, nō satis locū illū Donatū intellexisse, qui eā dictionē exponit in hunc modū, liquido, pure, & manifeste, alij secute interpretati. Hæc siquidē interpretamenta nō recte conueniūt vero sensui, nisi ea iuxta ꝓpositā a nobis huius loci cognitionē accipiant. optime vero Duare. Accur. arguit hc ōcinnæ interpretationis, vbi in d. l. alias. liquido ab eo assumit ꝓ manifeste. Haud dubiq; apparet qd dicendū sit de eo, qui p merū iurat, nec tū habuit iurandi intentionē nec mentē. Nā hic peccabit, quidē mortaliter ob illusionē, quā ꝓtextu diuini testimonij conat facere, q̄d Cate. docet in d. ar. 7. quidquid hac in ipē pan. ꝑiū senserit in c. si vero de iureiu. col. vlt. nec. n. ob quēcunq; metū debet, quis hac illusione vti, nēpe mēdacio illo, quo perniciose verbis exterioribus adhibit reliquo mia diuinū, non tū mente. ex quo mendacio est manifestū, cū aliud verbis explicuerit, quā mente concepent, & tū ante absolutionē tenetur iuramentū hoc seruare,

2 topinio vbi iurans nulla fuerit vsus, arte calliditate, versutia, & dolo in verborū conceptione, q̄ si is, qui iurauit vsus fuerit in conceptione verborum iuſi dolo, arte, aut calliditate ad decipiēdum eum, cui iuratur, tunc ēt in foro animæ iuramentum intelligendum est ſm sensum, & mentem eius, cui fuerit pr̄stitum, ita tene tenent illam explicarunt tex. in d. §. ex his Sab. c. qui peierare. D. Th. 2. 2. q. 89. ar. 7. ad quartū. vbi Cate. optime & Ho. in d. c. veniens. mō is, cui iuratur, iuſm acceperit iuxta debitum sensum. Quod si dixeris, hanc opinionem esse falsam ex eo quod impossibile sit, quēquā obligari iuſi iurandi obligatione absq; eius animo, & consensu, rñdebo libenter animaduertendum esse ad duo. Primū equidem, q̄ si iurans habuit intentionem iurandi, non potuit hanc aīo opponere intentionē non promittēdi, nec obligandi sespium ex iuſo. Non. n. potest separari alius iurandi ab obligatione seruandi iuramentum, imo alius iurandi necessario includit obligationem ex ipso iuſo procedentem ad eius obseruationem. Idcirco non tm in exteriori iudicio, sed & in interiori tenetur qui iurauit animo iurandi seruare iuramentum, nec poterit aliquo pacto excusari ex eo, q̄ asseueret non habuisse animum seruandi iuramentum, nec ipsum obligādi. Secūdo est considerandū, iurantē, animo tū non iurandi, minime obligari in conscientiæ iudicio ratione iuramēti, quia animum iurandi non habuit. Sed tamen hic pēcm mortale committit, quippe qui perniciosio vtatur mēdacio in graue dispendiū publicæ, & humanæ actionis, ad cuius confirmationem, & tuitionem vim solent iuſa exigi, atq; iō, si is, a quo iuramentum exigitur ad cōfirmationem alicuius actus, non habet iurandi aīam, ꝓ publicæ vtilitati, & humanis cōmercijs illudit. Deinde diuinam maiestatem offendit, quippe qui actu exteriori iudicat diuinū testimonium, actu vero interiori dissentiat ab hac inuocatione diuini testimonij, q̄d nihil aliud est, q̄ q̄dā diuini numinis illusio. Quib. tandem sit hac in specie pēcm mortale cōmitti ab eo, qui hac fraude in iuramentis vsus fuerit. Sicuti eruditc docet Cate. in d. ar. 7. ex cuius rationib. ipse colligo, hunc ita iurantē teneri quidem, etiam in aīæ iudicio seruare iuramentum, si id

4 quia ecclesia quo ad exterius iudicium potius præsumit iurandi animum, ne præsumat mortale peccatum. c. verum. de iureiu. l. merito. ff. pro socio.

Cæterū hac in parte de iuramenti interpretatione illud optime congruit, an uim habeat ꝑ hæredē, & in hæredū fauorē? & sane in hac controuersia illud semper mihi placuit, q̄d iuramentū, quo ad periurij crimen, & aīę vinculū minime transeat in hæredē iurantis, bene tū in hæredē eius cui iurarū fuerit, nisi materia subiecta ꝑiū interpretationē suadeat. Hoc. n. rādiu probauibus in c. requisisti. de testa. 2. col. id uero mō latius repetemus, quia locus hic aptior sit huic negotio peragendo. prior resolutionis pars eo manifesta est, q̄ ex iuramento q̄d spūalis obligatio deducitur quo ad uim religionis, hæc aūt aīam tm iurātis ligat, sicuti cæteri spūales ꝑ tus, uoti, l. & similes. c. nuic. 30. q. 2. nū si quis iuratus aliquid facere, aut dare, ꝓmiserit eius hæres licet teneatur ut hæres hæc ꝑ tus, & promissum soluere, non tō sub vinculo, & religione iuramenti, ut si nō fecerit, periurus censeri debeat ſm Abb. & Doc. in c. ueritatis. de iureiu. Io. Andr. in c. ult. de sepul. Bal. & Pau. in l. gregē. ff. de l. 1. Bal. in l. ult. col. 4. C. de pact. Bar. & Bal. in l. g̃naliter. C. de reb. cred. Th. 2. 2. q. 98. ar. 2. ad 4. Alcias. in c. cū contingat. de iureiu. nu. 120. & ibi Imo. nu. 18. Posterior uero pars apparet, & probatur, quia qui iurat Titio decē dare, id iuramentū facit ſm interpretationē iuſtā eius actus, cui iuratio adhæret, sicuti superius non semel admonuimus, at actus hic absq; ullo dubio ſm iuris decisiones ad hæredes Titij transit. igitur is, qui iurauit tenebitur, & hæredib. Titij sub iuramenti religione, q̄ eius aīam obligat ad periurij reatū, & pœnā. q̄d secus est in proximo casu, in quo bona hæred⁹, & eius pſona quo ad obligationis executionē per defunctū promittentē ad obligata censentur, non tō aīa quo ad periurij pœnam & culpā, atq; ita receptū est iuſm ex parte iurantis esse pſonale, quemadmodū Doc. adnotarunt in d. c. ueritatis ex parte uero eius, cui iuratū fit, nos opinamur ad hæredes, & successores transire. q̄d constat in d. c. veritatis si eius decisio recte consideretur. Rādemus, inquit tex. ut hæredes tui, qui nobis, uel alicui successorū nostrorū iurauerint, alijs iurare minime cōpellant, Catholicis tm successorib. nostris, qui prospexerint, & homagij, & fidelitatis puritatē nihilominus ac si iurassent omni tpe teneantur absq; tergiuersatione aliqua fideliter observare. Hactenus Clemens tertius Pontifex maximus qui palā sensit, fat cē, q̄ femel iuratū fit Romano pōtifici, ut q̄ iurauit rōne iuſi teneat fidē seruare ipsius Romani Pōtificis successorib. unde plura ponunt deduct.

Primū falsum esse quod qui dā existimarunt dictes iuſm ex parte eius, cui pſtat, pſonale esse, nec ad eius hæredes transire, licet id ita eē asseuerēt Bal. Ful. & Rom. Sed si hæc dicte in ius vocand. quos dubius tū sequitur Curtius Iunior in l. si quis maior. C. de transl. num. 25.

5 Secundo apparet uerus inte lectus propriq; interpretatio ad tex. in d. c. ueritatis. in hunc sane modū, ut manifestū fiat iuſm, cuius inibi mentio fit, ad hæredes eius, cui iuratū est transire, & si hæredū, nec successorū mentio nulla facta fuerit in formula iuſi, quia in re existimarus falsam esse gl. ibi cōiter receptam, teste Imo. dum dixit, necessariam fuisse mentionem successorum vt iuramentum illud ad successores eius, cui pstitum fuit transire, etenim iuramentum simpliciter pstitum in re, q̄ successoribus competit, ad eos omnino transit.

Tertio constat, iuſm pstitum alicui expresso nomine proprio in re tū ad dignitatem pertinente ad successorem dignitatis transire. Nā in dubio an aliquis actus sit personę uel dignitati tribuendus, ex coniecturis ad deprehendi, ut probat tex. elegās in d. c. ex literis. de testib. notant Abb. fel. & Doc. in c. ſ. ſi Abb. de offi. dele. tex. &

ibi

ibi Bart. in l.pen.ff.de reb.dub & ibi Pau.de Cast.Bald. item in d.c.quin Abb.Soc.conti.34.lib.3.col.2.Alc. de p̃sum.reg.2.p̃su.28.coniectura vero satis sufficiens est,q̃ actus ipse fiat respectu rei ad dignitatẽ pt̃inẽtis, quem admodũ lõgius in d.c.requisiti,probare conati sumus.

Quarto deducitur ex his,errare Anto. Card. Abb. & Doc.dũ in d.c.veritatis,existimãt,necessariũ esse in forma iurãti faltem ipsius dignitatis mẽtionem, vt ifm extendatur ad successores in dignitate. Hæc etenim conclusio falsa videtur ex his,quæ modo explicuimus.

Quinto ex eiusdẽ distinctionis parte posteriori colligitur,verum esse quod Bal.scripsit in c.1.§.præterea,de prohibita feud.alienat.per Fred.nu.23.dicens q̃ si quis iurauerit alicui se filiaturum ei auxilium ꝯ omnẽ hominem præter Carolum quartum,per hoc etiã censẽt exceptus eius filius Ladislaus,qui in imperio successit. Cũ hæc formula iurãti etiam quo ad exceptionem concepta sit in re,q̃ ad imperatoris dignitatẽ attinet.Sexto hinc, si p̃ptiorem distinctionis partem consideremus, satis p̃batur,quod idem Bald.notauit in l.liberti libertæq;col. pen.C.de epe.&cler.qui asseuerat,hæredẽ feudatarij nõ esse periurũ, si debita ministeria.q̃ defunctus p̃stare iurauerat,minime p̃stiterit,nisi reuocet, se repetat ifum arg.l.si cuius.ff.de vsufru. quamobrem successori eius, cui iuratum est rõne dignitatis alicuius,sit ab ipso iurã te repetitio iurĩ,non quia ea necessaria sit,sed q̃ ea fiat in recognitionẽ beneficij,& feudi vt quis nouum dñm recognoscat.tex.opti.in c.longinquitate. 11.q.2. & c.1.§. ꝑterea.de prohibi.feu.alie.per Fred.pro quo gl.in auth. qui rẽ,C.de sacr.eccl.Pau.Cast.in auth.si quas ruinas.C. eo.tit.Bar.in l.1.C.de iu.emph.ex quibus solet adnotari,emphyteutam,qui rem in emphyteusim accepit,stãtim dato iusto pretio,teneri nihilominus quotãnis,vel vnũ nummũ soluere domino directo in recognitionẽ huius dominij,q̃ qdẽ recognitio fit iure emphyteusis.

Septimo maxime apparet ex p̃missa resolutione, errasse Bal.in l.vnica.§.excepto.C.de cadu.tollen.& Iaso. cons.159.col.3.li.2.dũ tenuerunt,successorem vasalli, nouumq; clientulũ non teneri ad iacrm fidelitatis p̃stã dũ,nec ad homagium faciendũ dño,qñ p̃decessor iurm dño p̃stitit expressim prosẽ,& eius successoribus.Nã licet ita iurans voluerit vinculo iurĩ seipsum, & successores adstringere,parũ hæc ꝓderit voluntas,cũ iurm ex parte iuratis sit p̃sonale,atq; iõ tenẽt successor iurm fidelitatis p̃stare quod idẽ Bal.notauit in c.q̃ in ecclesiarum de consti.col.pen.versic.sed nunquid. Alua.or. in ca.1.in prin.nu.7 q̃ iur.n.cauſ.hene.amit. Lugdunensis in consuetud.Paris.tit.1.§.2.gl.4.nu.49.idẽq; tenẽre Doct.in d.c.veritatis.atque Lac.a Sancto Georgio,in feudis insert. verti.qui quidem inuestitus col.1.vers.nam Burdisco.

Octauo his attente perpensis quamuis verum sit recognitionem faciendã esse ab ipsomet iurante nouo domino,& si veteri iuramentũ p̃stiterit expressim proipso defuncto,& eius successoribus,licuit paulo ante probauimus,minime tñ tenebit hanc recognitionẽ nouo iuramento illi p̃stare,siquidẽ iam semel iurauerit,nec vinculum iurĩ defenderit.tex.in d.c.veritatis.de iureiu.Specu.in tit.de feudo.§.qñ.vers.nec ẽ non.nu.68. Ale.cons. 79.col.pen.li.7.atq; in ipẽ illa necessariã ẽ simplicẽ recognitionẽ notãt.Bal.& Hene.in d.c.veritatis quorũ meminit eos qdẽ secutus Lugdunensis in d.gl.4.nu.50.

6 Nono ab eadẽ resolutione procedit inte.Ad tex.in c.vlt.de foro competen.in 6.vbi constitutum est, rõne iuramenti posse laicum etiam rem apud iudicem ecclesiasticũ conueniri,q̃ agatur in eius lite de obseruatione iuramenti.illiæ.n.decisio locũ obtinet in ipsomet iurante,non autem in eius hærede.nã eius hæres nõ poterit conueniri corã iudice ecclesiastico, cum iuramentũ sit ex parte iurantis personale,& alia constitutio procedat ab ipsa religione iusi,& ad periuria euitanda, sic sane illum tex.intellexere Io.And.& Abb.in c.vlt. de sepul.Bal.in Auth.sacra puberum.in fine.C.si aduers.vẽ. idem Bal in rub.ff.de iureiu. Iac.a Bellouisa in repet.§. Nunc autem nu.65.de foro compe.li.6.Ant.& Pan.in ca.cũ sit generale.de foro comper.& Rom. in sing.216. tradit Pau.pariti.in consi.75.li.3.col.1.& vlt.& omnes hi, quorum mẽtionem fecimus in priori parte huius principalis distinctionis.E contrario autem non tñ is, cui iuratum fuit,sed & eius hæres poterit iurantem ad obseruationem iurati contractus apud ecclesiasticũ iudicẽ cõuenire,qđ ex posteriori distinctionis parte cõstat.

Illud tame in hoc articulo p̃termittendũ non est, an regulariter si deferat a lege iurm alicui, censeatur etiã deferri eius hæredi.& in spẽ tractatur de intellectu.te. 7 in l.si qñ.C.vnde vi.& c.vlt.de his,q̃ vi met.cau.fiunt.quibus constitutum est,q̃ super quantitate damni illati, si constet de vi,& iniuria illata,stetur iuſo damnum passi His constitutionib.conueniunt l.2.tit.11.par.3.l.4. tit. 7.par.5.l.10.tit.10.eadem par.Bal.equidem in l.aut prætor.in princ.ff.de iureiu.fatetur,in his calib.& similib. iurm a lege deferri damnum passo,non tamen eius hæredi,nam probatio per iurm ad hæredem non tranit, vt idẽ Bal.asserit in l.2.ff.de cond.indeb. Contrarium tñ adnotarunt Paulus Castren.& Doc.ex gl.ibi in l.si palium.§.ult.ff.ne quis eum,qui in ius vocat.quorũ opinio ex eo probatur q̃ constitutio d.l.si qñ ex parte dãnum passi fauorabilis sit,atq; iõ extendenda.gl.& Bal. in l.1.C.de in ius vocand. Dinus in reg.possessor. de regu.iur.in 6.col.4.Abb.in ca.non dubium.de sent. excõ. Ias.in l.1.C.de successi.edict.2.col.His suffragat text.in c.1.in princ.si de inuest.inter dom.& uas.lis oriatur.dominio,inquit tex.inuestituram fecisse neganti,si settib. res probari non poterit,possessoris sacramẽto decidat, idem in eorum successoribus obseruetur. Quib.quidem uerbis latis ꝓbatur cõis opinio ꝯ Bald.aduersus quẽ est decisio Matthæi Afflictis.169.vbi scribit iurm in litem deferri rõne doli successori in beneficio ecclesiastico de his,q̃ acta fuerãt tpe p̃decessoris.idem notat Carolus Cotta in memorialib.in dictione,iuramentũ in litem. Verũ tamen est iuramentũ in casu d.l.si quando. minime deferri ꝯ hæredẽ eius,qui rim intulit, licuti notat Faber ibidẽ,cui plurimũ patrocinatur tex.in l.4. C. de in litẽ iu.& l.6 tit.11.par.3. tam etsi ꝓrium notauerint Ias.in l.in actionib.ff.de instit.iur. & Chass.cõl.7.col.pe.

Verũ cũ in iuramento tractetur de aĩæ obligatione, solet hinc adnotari,iuramentũ non posse per procuratorem præstari,nisi spẽle mandatum is procurator habeat.Imo & in genere,non posse iuramentum præstari per procuratorem ꝓbatur ex eo,q̃ iuratio sit actus religionis,qui a persona minime separat.d.c.veritatis.de iureiur.& allegat Bal.in l.unica.§ ne autem. col.1.C. de cadu.tollend.unde idem Bal.in l.1.q.ult.ff.de rer. diui.scripsit in materia feudi iuramentum fidelitatis nõ posse per procuratorẽ exhiberi,cũ ipsa fidelitas sit per ipsummet clientulũ,& feudatariũ exhibenda.Huc etiã pertinet tex.gl.& nomin.in c.2.de iuramen.calum.in 6.vbi patet,hæredẽ cogendum fore iurare de calũnia, etiam si de uncto iam in eadem lite idẽ iuramentum p̃stiterit.Attamen ad huius qõnis plectã cognitionem unicã conclusionem proponimus,p̃mittentes id,quod dubio procul certissimũ est, nempe Iuramentum per 8 procuratorẽ nusquam p̃stari posse absque spẽli mandato,cum tractetur de obligatione spirituali, quæ conclusionem spẽle penitissime exigit.c.ul.de ꝓcu.in 6.c. unic. 10. q.2.nec.n.absq; spẽli consensu obligari,quis pòt quo ad grauissimũ aĩæ,& religionis uinculũ,præsertim ꝯ piurim crimẽ ex hoc immineat in infinitũ ꝓmissorio,nec uerisimile sit quenquam etiam si velit aliquid promittere,eã pro

promissionem fortissimo iuramenti vinculo,& religione,stabilire.in iuramento vero assertorio id facilius apparet,quia procurator nulla rõne potest iuramento nomine domini prẽstito asserere vt verũ aliquid, nisi spẽliter habeat in mandatis formulã istam,cum alioqui dubius,& incertus sit,an dominus id verum esse sciat, itẽ an sub iuramento requisitus id verũ esse asseueraret, atque iõ cum vinculum iuramenti assertorij certam veritatem exigat,ea plane non põt per procuratorẽ nomine domini iuramẽto in eius animã præstito asseuerari.

Sit igitur vnica conclusio.Iuramentũ vere p̃stari potest per procuratorem,aut nuntium habentem speciale mandatum ad iurandum id, de quo in iuramento tractatur.hæc conclusio probatur in c.vl. de iuramen.calum.in 6.vbi cõi omnium sniã idem receptũ est. & in l. qui bona.§.si alieno.ff.de damno infecto. quo in loco Bar.& Doc.hãc opinionem vt iure certissimã p̃mittũt. hoc autem iurm per procuratorẽ fit in animam domini,sicuti probat tex.in c.1.de testib.in 6.eandem sniam probat tex.elegans adhuc in materia,& tractatu fidelitatis in c.1.§.verum.de statu regu.in 6.qui probat,ex cõsensu domini posse Vasallum iuramentum fidelitatis p̃stare per procuratore habentem ad hoc spẽle mandatum,quẽ.tex.ad hoc dicit fing.Rom.in sing.798.quam obrem idem Ro.& alij post eum in d.§.si alieno.aduersus Bald.tenent,iuramentum fidelitatis posse per procuratorem p̃stari,mõ is habeat mandatum spẽle. Quã opinionem cõem esse asseuerant Iacob.de sancto Georgio in trac.de feu.& vesti.§.qui quidem inuestiti p̃stiterunt iuramentum fidelitatis.col.3.& Chassan.in cõsuet. Burgund.rub.3.§.2.nu.3.quam sniam tenuerunt Arc: in c.ibi dño 63.d.& Bal.in c.1.§.nulla.per quos fiat inuesti.est tñ intelligenda hæc assertio,modo dominus ipse nõ cõtradicat: quemadmodũ ꝓbat tex.in d.§.verũ. not.Iacob.in d.col.3.nisi vasallus ita ꝓ ita iuste impeditus q̃ nõ possit cõmode ad dñm ipsũ accedere.tũc etenim poterit ẽt domino inuito mittere procuratorem, aut nũtium speciali mandato instructum ad præstandum iuramentũ fidelitatis: q̃ notat Bald.in c.1.§.nisi iusta. nu..6.per glossi.ibi. quo tempore miles. Hæc vero conclusio a quibusdam adeo vera censetur,vt & eam intelligant etiam in eo casu,quo lex requirit iurm propria manu exhiberi,nam & tunc existimant sufficere, id fieri per procuratorem habentem spẽle mandatum, quibus obstat tex.quem inibi ad hoc notat Pan.in c. licet. in 2.de testib.ad idem tex.in c.si verò.in 2.de sent. exc. quem ad probationem huius cõclusionis existimat singu.esse Fel.in d.c.licet.col.1.optima gl.in c.2.in verb. ꝓ prijs.de hæred.in 6.quæ in hac ipsa specie eandẽ sniam probat. Sic & Ludouic. Ro. in d.§.si alieno. meminit. tex.in d.c.si vero.ex eoq; p̃dicta in conclusionem notat scilicet,iurm non posse fieri per procuratorem etiam habentem spẽle mandatum,vbi lex requirit,q̃ propria manu id fiat..Attamen Alex.in d.§.si alieno.vlt. col.ita intellexit illum textum vt censeat non habere locum eius decisionem in procuratore habente spẽle mandatũ,quasi iurm in ea spẽ p̃stari per procuratorẽ non possit, nisi is habeat mandatum speciale. Quæ quidẽ interpretatio minime placet ob authoritatem gl.in Clem. 1.de vita & honestat.cleri.in verbo,publice. q̃ probat, non posse per alium fieri quod ex lege vel canone agẽdum est a propria persona. idciro aliter oportet in hac q̃stione distinguere in hunc sane modum,vt si lex exigat in aliquo actu proprium alicuius iurm, possit tunc iurm p procuratorem habẽtem speciale mandatum p̃stari,& fieri,mõ is actus eius conditionis sit, quod per alium geri possit.Io.Domin.& Doctores in c.vt circa. de elect.in 6.textus optimus in d.c.licet. de test.b.quo in loco apparet,iciteim necessitimoniũ per aliũ dicere, nec iurm ad id necessarium p̃stare posse,etiam si mandatum adsit speciale.Sed si lex requirat iuramentum fieri,aut præstari propria manu,illud plane per alium p̃stari nec fieri poterit,etiam cum speciali mandato. tex.in d.c.si vero.quem ita intellexit Felinus in d.c.licet.sensit Dom.in d.c.vt circa.§.penul.atque ita resolutionẽ istã, eiusq; distinctionem prætorium Rotæ seruat.Fm Castillo.decisio.1.de iureiu.vbi ipse eam sequitur. sensit eandem opinionem Card.in Clem.1.de iureiu. notabil.21. qui per tex.ibi existimat, posse per alium fieri in his,q̃ nullius,vel modici sunt prẽiudicij,quod iuxta iuris regulas propria persona,aut proprijs manibus agendum est.Idẽ notarunt Fel.in d.c.licet.col.2. de testib. Dec. in c.cum parati.nu.5.de appellationib.& Ias.in l.si is, qui pro empt.ff.de vsuca.nu.374.qui hac de re latius scribit.

Est tñ latis frequens dubitatio,ꝯ mandatũ sufficiat ad iurandum de calumnia,nam id spẽle requiritur.Quidam etenim censent, sufficere mandatum generale ad oẽs causas,& speciale ad iurandum de calũnia,licet non exprimatur in specie cã,super qua iurm hoc præstandũ sit,nam in animam domini nihilominus poterit ex hoc mandato fieri calumniæ iurm,sicuti receptũ est in praxi Fm Bar.& Alex.in d.l.qui bona.§.si alieno.& Capellã Tholosanam.132.q̃ quidem praxis iniusta vr̃,siquidem proprie verum iurm in hac spẽ per hunc procurarorem in animam domini fieri non põt.Nã in ea lite,q̃ inscio, & ignorante domino tractatur,iurm hoc fieri non valet,quia nulla est certitudo, ꝯ absit in eius litis defensione,aut prosecutione calumnia.Forsan enim eã dñs minime defenderet,hisue defensionib. nequaquã vteretur, si eius litis sciam haberet.idcirco fatua est isthæc procuratoris iuratio,tametsi & Mathesilla.notab.110. prædicti forensis vsus meminerit.Quam ob rem iustius, ac iure verius est,ꝯ hoc mandatum non sufficiat,sed sit necessarium mandatũ spẽle ad iurandũ de calũnia in specie nominata cã,& lite,fm Bar.in d.§.si alieno. eandem Bar.in l.2.C.de iureiurãdo pp cal.Abb.& Barba. in c.in pertractandis.de iurame.calum.quorum opinio magis cõis est,& probatur a simili in l.si quis mihi bona.§ sed vtrum.ff.de acquirend.hæredit.eandem sniam tenet Alex.in d.§.si alieno. Nam cum hic ꝓcurator iurare debeat in animam domini,non poterit absq; eius spẽli consensu eã obligare,p̃sertim vbi agitur de periurio committẽdo,quod grauissimũ crimen est, nec procurator quibuscunq; verbis constitutus mandatũ habere vr̃ ad scelus aliquod nomine dñi ꝓpetrandũ.l.3.§.si ꝓcurator..ff.quod quisq; iuris.l. procurator.ff. de condit.indeb.His equidẽ probauimus,nusquã posse iurm palũ,nuntiũ,saue ꝓcuratorẽ fieri,in aliam dñi, nisi ipse habeat mandatũ spẽle,posse tñ rr̃ præstari dato ad id mandato speciali,quod maxime obseruandũ est, vt minimum interim,plurima in iudicijs frequẽtissime alieno nomine p̃stari iura,quæ minime forent admittenda.

EX §. SEQVENTI, SVMMARIVM.

1 *Iuramentum lege Euangelica prohibitum non est..*
2 *Quandoque peccat qui iuramentum ab alio exigit.*
3 *Iuramentum quandoque officium est ad religionis virtutem pertinentes.*
4 *De iudicio,quod iuramenti comes est, atque ibi de iurandi necessitate.*
5 *De veritate,quæ item est comes iuramenti.*
6 *Iustitia comes est iuramenti. & ibi de iuramento,quo res illicita promittitur,quando mortalem,aut venialem culpam inducat.*
7 *Iuramentum si contineat promissionem non mutuandi, aut non fidetubendi,non est obligatorium.*

8 *Intellect. ad tex. in cap. vlt. 22. q. 4.*

9 *Iuramentum cui deficit iustitia comes an vere sit periurium?*

§. SEXTVS.

POst hęc autem operæ pretiũ erit de comitibus iuri agere, nãvt iurm honeste fiat, aliquot necessaria sunt, sine quibus id permissum non est. imo iure optimo improbatũ. Huic vero qõni opportune conuenit inquirere, an iurm sit actus licitus per se, & an fuerit lege Euangelica prohibita iuratio? & quibuldam videbitur, iuramẽtum prohibitum esse lege Euangelica, iuxta illud Matthæi c. 5. quo in loco inquit Christus Redemptor noster, Sit sermo vester, est est, non, quod autẽ his abundãtius est, a malo est. idem Iacobus Apostolus monet c. 5. Epistolę scribens, Nolite iurare. Sic Hieronymus in d.c. 5. Matthęi aleverat, Euãgelicãveritatẽ nõ recipere iurm. cum oĩs sermo fidelis pro iureiurando sit, c. considera. 22. q. 1. Et idem Hieronymus in c. 4. Hieremiæ scribit, Euangelium nos prohibere iurare. item & Zacharię. c. 8. testatur, Dominum in Euangelio pcepisse, ne iuremus. Hoc ipsum & Theophylactus probat dicens, in lege Mosaica non erat malũ iurare, post Christũ aũt malũ est, sicut & circuncidi, & in summa quicquid est Iudaicum. & pterea quod a malo est, illicitum esse vi. Matth. c. 7. Non põt arbor mala fructus bonos facere, sed iurm a malo est, vt constat in pcitato. c. 5. Matt. igit illicitum esse apparet. & tamẽ nihilominus proponimus primam hanc in controuersia conclusionem.

1 Iurm lege Euangelica prohibitum non est. Hęc pbatur authoritate Pauli ad Hebræos c. 6. vbi Apostolus inquit, Homines per maiorem se iurant, & omnis controuersiæ eorum finis est iurm. deinde, si iuratio pctm esset, non ita frequenter iuraret, idem Apostolus. 1. ad Corinth. c. 15. Quotidie morior per vestram gloriã fratres. idem 2. ad Cor. c. 1. Testem, inquit, Deũ inuoco sup animam meam, quia parcens vobis nondũ veni Corinthum. & ad Galatas. 1. Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mẽtior. Ad Ro. 1. Testis est mihi Deus cui seruio in spiritu meo, Hanc denique assertionẽ multis comprobat d. Aug. in serm. 28. de verbis Apost. & in h. 3 mendacium. & in lib. 3 Manichæos. & de sermone Domini in monte, 22. tex. opt. in c. si pctm. q. 1. & in ca. & si Christus. de iureiu. Nã quod ex Euangelio in 3tiũ adduximus, non est intelligẽdum de malo culpę ipsius iurantis, sed de culpa ipsius exigẽtis iurm, qui sit nimiũ incredulus, quem admodum ipse Aug. explicat in d. lib. de sermone Domini in monte. Romanus Pontifex in d. c. & si Christus. Th. in 2. 2. q. 89. ar. 2. Aut sane iõ Christus dixit, quod amplius est, a malo est. Quia iurm oriat a malo pœnæ, tiq; malum pœnę pp ingenium, & conditionem mortalium, quib. post pctm Adæ non est facile de rebus occultis fidem adhibere citra testes, & iuramẽta. etenim si status humanę innocentię perduraret, nũquam concessum fuisset hominib. iurare, eo q nulla tũc esset iurandi necessitas, sed simplici verbo prestarẽt homines mutuo sibi fidem. Cum serpens ille hanc plagã humano generi impegerit, fiquidẽ, & ipse mendax semper fuit, vt habetur Ioa. 8. inde authoritas hominũ læsa fuit adeo quidem, ut non facile homines digni sint, quibus adhibeatur fides, iuxta illud Psal. 15. Ego dixi in excessu meo, oĩs hõ mendax. sic & hanc interpretationem idem Aug. & Ro. Pontif. in d. cap. & si Christus, ad Matthæum 19. & 32. & Gregorium ac mittunt. 22. 11. ergo. 22. q. 1. Quamobrẽ diuus Chrysostomus in cõmentarijs in p Matt. c. 5. illũ locũ, a malo est, de diabolo interpretat. Nimirum, vt ait Theophylact. q oĩs, infidelitatis diabolus primus fit author. Et præterea Iesus Redemptor noster licet in d. c. 5. Matt. p creaturas iurare prohibuerit, nusquã tñ vetuit iurare per creatorẽ sm Hieronymum inibi, & Innocẽtium tertiũ in d. c. & li Christus. Aptior tñ est authoritati Euangelicæ, & Iacobi epistolæ ea interpretatio, vt constituamus iurm tunc illicitum esse, ac semper fuisse, cum ei desint comites illi, & circunstantiæ, q solent id reddere licitum, nonnunquã honestum religionis officium, quod si fiat iurm adhibitis eius comitibus, nulla ex parte illicitum esse põt, iuxta cõem sanctorũ virorum traditionẽ. (Explicat diligenter Sixtus Senẽsis in bibliotheca li. 6. annotatione, 26.) Deinde, vt obiter Hieronymi authoritati satisfaciamus, forsan voluit Christus ostendere maximũ discrimen, quod latissimũ patet inter antiquã Synagogã, & nouã Ecclesiã. Nã cũ Iudæi authore Paulo ad Gal. 4. veluti paruuli essent in fide, nihil a seruis differentes, aliqua eis pp eorũ imbecillitate indulgebantur, q prouectioribus. ã Christianis, & tãquã filijs adhuc legitimã ætatẽ adultis, atq; his, qui hęreditatem p mortẽ Christi adiuerunt, non sunt cum tanta licentia concedenda. Quaborẽ iurorũ vsus multo turpior est Christianis, quã Iudæis. Christiani. n. deberẽt illa sanctimoniæ, & religionis veræ opera præstare, quæ vbiq; illis absq; omni iuro fidẽ, & iustã cõparent authoritatẽ. Nã & si Deus antiquitus iurasse legat, tñ Magister noster Christus nunquã iurauit, vtiq; equidẽ his verbis, Amen, Amen, q a iurandi significatione sunt aliena idẽq; significant, ac si diceret, vere vere, seu firmiter dico vobis, quemadmodũ constat apud Lucã. c. 5. ex quibus illud plane verũ est, iurm non esse prohibitũ lege diuina, imo pmissum. Qd Aug. probat, & sequuntur eũ Innocentius 3. an d. c. & si Christus, & ibi Doc. S. Th. in d. q. 89. ar. 2. Io. Arboreus li. 9. Theosophię. c. 17. Necessariũ hinc necessario sequit, ẽt si admittamus primã interpretationẽ Euangelici testimonij, peccare oĩno eum, qui iurm ab altero exegerit, nec. n. vbiq; peccat, cũ potius iusta ex cã iurm ad maiorẽ promissionis, vel assertionis cõfirmationẽ exigere absque vllo crimine. Extat hac de re diui Augustini testimoniũ egregium in serm. 28. de verbis Apostoli c. qui exigit, 22. q. 5. Qui exigit, inquit, iurationẽ, multũ interest, si nescit, illũ iuraturum falsum, an scit. Si. n. nescit, & idẽ dicit, iura mihi, vt fides ei fit, non est pctm. tamen humana tentatio est. Si autem scit, eũ fecisse, & cogit eum iurare, homicida est. Ille. n. se suo periurio interimit, sed iste manum interficienti, & impressit & pressit. Hæc augustinus apud Gratianum, sed in dicto sermone. 28. de verbis Apostoli ita legit apud Augustinum, qui de mala ipsius exigentis iuramentum prætatus hæc subdit verba, tene ergo linguam, & cõsuetudinem quantum potes, non qũo quidam quando illis dicitur, verum dicis, non credo, non fecisti, non credo, Deus iudicet, iura mihi, & ipse, qui exigit iurationem multũ interest si nescit, illũ falsum iraturũ, an scit. Si. n. nescit, & iõ dicit, iura mihi, vt ei fides fiat, nõ audeo dicere nõ esse pctm, tñ humana tẽtatio est. Si aũt scit, eũ fecisse, & nouit fecisse vidit fecisse, & cogit iurare, homicida est. ille. n. suo se periurio perimit. sed iste manũ interficientis, & impressit, & pressit. Hactenus August. cuius verba libuit referre, vt planior esset eius sensus, q apud Gratianum non ita patet. Et tamen illud erit prænotandum, non statim peccare eum, qui iuramentum exigit ab eo, quem scit falsum iraturum. Nam si hoc exigat publico fungens officio, & munere iuxta ordinẽ iuris minime peccat secundum Tho. 2. 2. q. 98. art. 4.

2 Imo si rem istã penitus inspexerimus, manifestũ erit iusiurandum nonnunquã officium esse non mõ licitũ & honestum, verum & religiosum, ac laude dignum. Nam, & si quod scriptum est Deuteronom. ca. 6. per nomen Dei iurabis, ad permissionem quandam tacitam habentem prohibitionẽ iurandi per falsos deos potius, quã ad præceptionem referendum sit, attamen sæpenumero vsu veniet iusiurandum præceptum esse, nempe dum potestas publica exigere a ciue põt iurm ad detegenda, coercẽdaq; mala, q vergunt in Reipublicæ dispẽdium. imo qãque tenetur, quis non requisitus iusiurandum offerre ad confirmationẽ testimonij, quod dicere tenetur ad liberandum innocentem a damno, aut pro alio magno Reipublicę commodo, sicuti colligit ex traditis in c. intimauit. de testib. & per Thomã. 2. 2. q. 70. ar. 1. Atq; sm hanc interpretationẽ illud Psalmistæ obtinet, Laudabuntur oës, qui iurant in eo, s. in Deo. Hoc ipsum probat ex proprijs iusi causis, quæ duæ sunt, altera de rõne finis, cum iurm sit omnis controuersiæ finis ad confirmationẽ, teste Paulo ad Hebræ. c. 6. idem tradit Iurisconsultus in l. 1. ff. de iureiur. maximum, inquit, remedium expediendarum litium inuisum venit iusiurãdi religio. Altera vero cã, q iurm honestum, ac laude dignũ, reddit, est honor, qui Deo a iurãte defertur, dum illum cõfitetur esse fontem primum veritatis. Nam sicuti reliquas humanarũ scientiarũ veritates per sua prima principia philosophi demonstrãt, siquidem authore Aristotele. 1. Physi. tunc arbitramur scire vnamquamq; rem, dũ principia prima cognoscimus vsq; ad elementa, ita dubia oĩa rerũ contingentiũ, q aliter constare non possunt, per diuinũ testimoniũ, quasi per primã, maximũque veritatis principiũ merito confirmamus. Hinc deniq; sit, iurandi virtutẽ, vbi ea legitima sit, ad religionẽ pertinere, cũ ad cultũ Dei pertineat, quẽ iurantes confitentur infallibilẽ omniũ veritatẽ, & sciam habere, cui oĩa etiam cordiũ abditissima sunt in conspectu. c. nouit. de iudic. sic in d. l. 1. ff. de iureiur. & in l. 2. C. eo. tit. iurandi officium religio nuncupatur, q quidem ad sm pceptum prioris tabulæ referenda est. Etenim dum in eo cauetur vsurpatio diuini nominis in vanum, significat diuinã venerationẽ esse & religionẽ, iurm exhibere vbi iurandi adsit necessitas. Vñ Hieremiæ. ca. 5. conqueritur Deus de filijs Israel, q eum dereliquissent, iurassentque in his, qui non erant dij. Deuteronomij c. 6. scribit Deũ tuum timebis, & illi soli seruies, ac deinde subditur, per nomen illius iurabis. Arist. 1. Metaphysicorum, c. 3. res inquit honorabilissima est iurm, cuius iõ venerationẽ nunquam antiqui tribuerunt, nisi illis, quos pro deis colebant. Sic deniq; diuus Tho. in q. 89. ar. 4. probat, iurm actum religionis esse. Hæc vero virtus non est de genere illarũ, q ex obiecto proprio, & per se sunt virtutes, q nihil aliud desiderant, vt bene fiant, quã vt nulla illis adsit, aut apponatur circunstantia prava, sed de genere earum, q non sunt omnino virtutes, nisi pp necessitatem, sicuti pœnitentia, virtus, q in statu innocentiæ minimẽ fuisset virtus, sed pp necessitatem peccati virtutis nomen habuit. etenim sicut sunt virtutes quædã ad tuẽdam bonam valetudinem animi, ita sunt, & aliæ virtutes ad eam reparandam, si quã do fuerit amissa. Sic & hominis natura integra non exigebat vindicationẽ, ac si mali sint, & puniatores, virtus necessaria est. nã nõ vindicamus nisi male facta. Et sicut vindicatio sceleris alieni supponit vitium in alio, sic vindicatio sceleris pprij supponit vitium propriũ. quam ob rẽ pœnitentia virtus dicitur, etiã si distincta sit ab alijs virtutib. quem admodum explicat Th. in 4. sent. d. 14. q. 1. art. 1. q. 3. & ibi Paludan. q. 2. col. 1. idem Tho. 3. par. q. 85. ar. 2. eruditissime Melchior Cano in relectione de pœnitentia, part. 2. Iurm igitur virtus est ad religionem pertinens, nõ equidem per seipsam, sed suppposita necessitate expetenda. Conuenit etenim inter authores catholicos, iuramentum non esse ponendum inter ea, quæ sua natura bona sunt, sed inter necessaria, sicuti explicant Augustinus de verbis Domini in monte, libro primo, & Ioan. Chrysostomus Homelia. 16. ad populum Antiochenũ. Propter multam, inquit, incredulitatem non hominem uolunt sponsorem, sed Deum. Hinc sane quod diuus Tho. scripsit. 2. 2. q. 89. ar. 2. dicens, iurm sm se esse licitum, & honestum, intelligendum est secundum individuos comites suæ honestatis, atque iõ non est iurm bonũ per se appetendum, tametsi per necessitatem sit honestũ adhibitis alijs eius comitib. sicuti hæc & alia id genus eleganter scribit Domicus a Soto in Relect. de iuramen. parte. 1. c. 1. hanc vero diui Thomę interpretationẽ idẽ Tho. tradidit ea. q. 89. ar. 5. Igitur de comitibus iuri necessario hac in parte agendum erit, ut etiã obiter interpretemur tex. in d. c. & si Christus, quo in loco Innocentius tertius asseuerat, iurm per se malum non esse. Nec enim inquit, iurm per se bonũ esse, quod si dixisset, posset id intelligi eo pacto, quo diui Thomas iam intelleximus, sed Rom. Pontifex ibi testatur, iurm non esse de his actib. qui sunt per se oĩno mali, nec possunt aliquo casu licere, ut furtum, adulterium. Sed de his actib. qui non sunt per se mali, imo possunt esse liciti iuxta quasdã circunstantias, & ornatus, mali aũt itidem ex cã. Nam iurm prohibetur sæpissime ex eo, q fiat non adhibitis eius comitib. quibus id potissimum honestatur, Primus iuramenti comes ipsum iudicium traditur, a quo ipsa iurandi necessitas est. tres etenim sunt eius comites iuxta illud Hieremiæ c. 4. Iurabis, inquit Dñs in ueritate, & iudicio. & in iustitia. quem locũ Hieronymus interpretatur ita scribens, animaduertendum q iusiurãdum hos habet tres comites, ueritatem, iudicii, atque iustitiam. Et addit, si ista defuerint, nequaquã erit iurm, sed periurium, c. 2. 22. q. 2. c. ult. 22. q. 4. gl. in d. ca. & si Christus, uerficulo, iustitia. Diuus Thomas. 2. 2. q. 89. ar. 3. horum aũt comitum quemlibet separatim tractabimus, nec temere primum esse diximus necessitatem ipsam iurandi, quia hunc potissimum existimamus iuramenti ornatum, nempe q id fiat iudicio comite, siquidẽ primus hic comes, quod ad iudicii attinet, alios complecti uidet. Ex quo deducitur, fieri non debere iuramentum nisi ex causa necessitatis, ut tandem id fiat maxima cum circunspectione in re quidem graui, & ubi iuratio necessaria est ad persuadendum id, quod iuramento asseueratur. ait. n. temerias quædam, & plane irreuerentia diuinæ maiestatis citra necessitatem pro quibuscunque rebus, etiam minimis iurare. Nã id est adsumere nomẽ Dei in uanum, cum frustra fiat iuramentum, suoque fine careat. finis autem iusiurandi est ipsa necessitas persuasionis, & fidei, ut ueritas confirmetur, ac credatur asserenti, & promittenti. Hic autem si atim deficit, si iuramẽtum fiat, ubi nulla ad est ad persuadendum iurandi necessitas. Quanta uero necessitas ad iurandum sit requirenda, maxime admonuit Isocrates apud Ioannem Stobæũ sermone 25. Sacramentũ, inquit, oblatum tibi, duabus de causis iurato, uel ut teipsum turpi suspicione liberes, uel ut amicos ex magnis periculis eripias. Pecuniarum uero gratia, & si iusiurm causam habeas, nullum Deum iurauueris. Sin minus, alijs periurus, alijs suarus uideberis. Hæc Isocrat. Sed & Pythia Lacedæmonijs unum genus iusiurandi proponens respondit, Sanctus, ac melius illis fore si absque iureiurando affirmassent, teste Plutarcho in problematis Roma. capitu. 27. qui ex Phanorino tradit, ueteres iussisse pueris Herculem iuraturis exire domum, & sub dium progredi, idque de industria, ut moram eliceret ea solennitas, & deliberandi daret spatium, ne pueri sic temere deierare insuescerent. Præterea iuramentum caret iudicio, si id frequenter fiat, cum ex frequenti iuratione magnum sit periculum, sæpeque periurium inde contingat. Legitur enim Ecclesiastici ca. 23. Iurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa. Et iterum, Vir multum

iurans

iurans replebitur iniquitate,& nõ discedet a domo eius plaga.retulit tex.in d.c.& ff. C huius.est igitur iurandi consuetudo periculosa,quippe,q̃ viam periurijs sternat. Necessitas aũt iurandi tunc vere contingit, quando illa veritas,q̃ iurãdo firmanda est,nequeat alia via comprobari,eaq̃ue iuratio necessaria sit tuendæ charitati, liquidẽ Deus non est qualibet ex causa in testẽ vocandus. Quia & prudentia huius comitis ratione ad iurandum requiritur,nempe vt iuramentum fiat præuia consultatione maturoque iudicij examine. Dicitur autem iuramentũ quod hoc comite caret a diuo Hieronymo periurij in præcitatis locis,non ex eo,q̃ vere periurij crimen hinc possit omnino deduci,sed quia sit hæc incauta iuratio, quemadmodum exponit glossa ibi communiter recepta in c.tua nos.de iureiu.incauta vero iuratio quodammodo periurium dici potest,quia iurans exponit se periculo peierandi ob incautam iurationem,vt tradit Thom.2.2.q.98.art.2.& 2.qua ratione vbi de periurio quo ad eius propriam vim,& significationem tractabitur, de hoc in proprio periurio nulla erit ratio habenda. Est etenim proprie periurium,mendacium iuramento firmatum secundum Thom.in dicto art.1.q.98.

5 Secundus iuramenti comes veritas est. Nã actus morales ex hinc speciem fortiuntur,finis autem iuramenti est confirmatio dicti humani. huic vero confirmationi falsitas opponitur,quæ dubio procul finem iuramenti extinguit,atque tollit omnino,atque ideo a falsitate præcipue constat peruersitas iuramenti, deque ratione periurij falsitas est,vt docet sanctus Thomas.2.2.q.98.ar.1 quo fit,vt veritas sit necessarius comes iuramenti,q̃ quidem si deficiat,periurium propriũ efficit. quia veritas penitus requiritur in iuramento,vt id,quod affirmatur verum omnino sit,atque id,quod negatur,sit vt falsum.In promissorio autem iuro,vt id,quod promittitur,tempore,& loco impletur. absit etenim a iuramento eius substantia, si veritas deficiat, adfirmitorq̃ nomen Dei in vanum.Qua rõne veritas est medulla, & substantia honestatis iuramenti.Peccatum ergo, & mortale est omne assertorium iurũ,si veritas desit,etiam si id loco fuerit factum, imo maiorem irreuerentiam committit in Deum non loco falsum iurat,vt docet Th.d.q.98.ar.3 sic peierare grauiter punitur iure humano pter diuinã punitionẽ,qd statim a nobis latius tractabit in §. quo pœnas aduersus periuros staturas explicabimus. Nec de hoc iuramenti comite amplius hic tractare libet,quã doquidẽ res sit omnino expedita,absque veritate iurium periurium quidẽ esse grauissimumq; & mortale crimẽ.

Tertius iuramenti comes a iustitia pendet, & vere
6 requirit ad iusti honestatem q̃ sit licitum,aut decens id, quod iuratur,quemadmodum constat ex his locis, quæ paulo ante adduximus ad comites iuramenti, vnde sequuntur plura.Primum q̃ iuratio vergens in dispendiũ salutis æternæ nullo pacto seruandum est.c.non est obligatorium.de reg.iuris in 6.c.si vero.c.cum quidam.§. vlt.c.licet.de iureiurando.c.in malis.ex quibus loco, cum multis aliis eisdem,q.22.q.4.impia etenim est promissio,q̃ leditur adimpletur.Nam vsucenq; aliquid promittat,quod impleri non pot,nõ quo illicitum sit,vel decens,aut iure prohibitum,vel diuinis constitutis ꝓtrium, nulli ꝑhibetur obligatio,cum Deus non intendat aliquod ex his obliget.Quæ rõe in c.nemo.23.dist.& in c.duo mala. eadem dist.scriptum extat,minus malum esse iurium non seruare,quam implere,imo vere nulla est huiusmodi iuramenti violatio,quandoquidem ex præmissis non sit huiusmodi iuramenti violatio,vllis obligandi vim,quod & sanctus Thomas explicat.2.2.q.89.ar.7.

Secundo hinc sequitur, omne iurium promissorium, quod rem illicitam,vel indecentem,aut diuinis constitutis cõtrarium cõtineat,peccatum esse,& per,mortale,& quis nomen Dei in vanũ,si iusto id promittat, quod nõ licet,vel non debet soluere ex causis mõ expositis.dero gat etenim veneration diuinæ maiestatis,qui eã in huiusmodi promissionũ testimoniũ adducit.atque ita hæc iusta temeraria dicuntur,c.definitio.22.q.4.c. sicut nostris.de iureiu.notatur in c.Florentinum. 85.distinct.

Tertio patet ex his,hæc iuramenta temeraria tũc ad peccatum mortale pertinere,cum id,quod sub iuramento includitur,& promittitur,crimẽ est mortale secundum omnes in d.c.si vero.gl.in d.c.sicut in nostris.& in d.c.Florentinum.Nã si obseruatio huiusmodi iuramenti crimen est mortale,idem peccatum admittitur,quando iuramentum præstatur, eadem equidem rõne, qua prohibetur res,etiam interdicitur iurium promissorium eiusdem rei patrandæ.Et præter alia,q̃ ad grauitatẽ huius peccati adduci possunt,constat maximam irreuerentiam ꝑ maiestatem diuinã committi,si quis Deũ ad rei illicitæ,& sub mortalis criminis reatu ꝓlibita ꝓmissionem,testem aduocauerit. Deinde si ita iurans animum habet agendi quod iuramento promisit, plane constat, eam intentionem peccatum esse mortale, q̃ si animus desit faciendi,consequitur manifeste itidem mortalem culpam contrahi,quia nomen Dei in vanum iurans assumpsit,Deum ipsum in testẽ adhumens falsæ promissionis,quod tã in hac relectione in specie adnotauimus ideo eo peccatum hic mortale constituitur.Quarto deducitur iurameatum,& tunc temerarium esse,cũ aliqd promittitur,quod veniale pctm̃ habet.gl. in ca.si aliquid.22.q.3.Io.Andr. Dom.& Franc.in hoc eq̃uocantes. de pœn.in 6.vbi Georg.Natam notab.7. idem notat & Io.& de Selua in trac.de iureiu.3.par.4.limit. Nam cũ veniale pctm̃ opponatur seruori charitatis, consequit ex hoc,nullam posse,ét ꝓtrio iusto, constitui obligationem ad id agendũ,quod veniale habet culpã,atq; id maximam esse temeritatem iusto promittere cẽ hac culpa dignam.notant Abbas & Felin.post alios in d.c.si vero.

Hinc,& quinto constat, iuramentum promissorũ venialis actus,& culpæ,pctm̃ esse veniale.Quia, & si iurans adimpleat quod promisit,solum venialiter peccat, & qui iurat veniale opus facturum,non se illaqueat,ne iurium implere possit,nisi tm̃ sub reatu veniali,unde non peccat dum iurat,nisi venialiter,atque ita in specie notat Cai.in 2.2.q.89.ar.7.in rõione ad 2.& Syluest.in ver. iurium.4.q.1.& in verb.iurium. 2.q.7. idem ipse Caiet.in Summa,verb.periurium promissorium.tametsi Caietanus admonuerit,cauendum esse ab hac opinione.

Sexto adhuc ex præmissis patet,si ad amussim hæc materiã expendamus,non satis sufficienter esse argumentationem illã,iuramentũ quodcunque vergens in dispendium salutis æternæ seruandum non est,igitur iuramẽtum quodlibet,quod non tendat in detrimentum salutis æternæ seruãdũ erit.Hæc etenim collectio minime valet.
7 Sunt siue quædam iuramenta promissoria, q̃ ét possint seruari,quia ex eo nullum dispendiũ salutis spiritualis sequitur,attamen nulla est obligatio ex ea promissione deducta,quæ iurantem cogat ad seruandũ id qd iuramento promisit.Sunt ad hæc pulchra verba S. Thomæ in d.q.89.ar.7.ad secundum,an hunc equidẽ modũ.Si quis autem iurat,se facturum aliquod pctm̃ & peccat iurando,& peccat iuramentũ seruando. Si quis vero iurat se non facturum aliquod melius bonũ, quod tamen facere non tenetur,peccat quidẽ iurando in quã tũ ponit obicẽ spiritus sanctus,qui est bonũ propositi in spirator,non tñ peccat iuramentũ seruando, sed multo melius facit,si non seruet. Hactenus Th.idẽ adnotauit ipse Th.in 3.q.14.& Panor.in d.c.si vero.col.3.& colligitur ex Gratiani resolutione in cap.vlt.3.vbi 22.quæstione.

cium impendere tenetur sub mortalis,aut venialis culpæ reatu, iusto procul peccabit si iurũ seruet,& peccabit item iurando.Sed vbi non tenetur id officium impletum exercere,sed est opus optimũ, profecto peccauit iurãdo & venialiter,vt ex Caietano in summa,& in Cõmentatijs ad Thomã adnotauimus,non tñ peccabit seruando iurium,nec illud violabit si mutuam pecuniã alteri dederit,aut pro eo fideiusserit, quod satis constat ex Thoma,Gratiano & Abb.in pctatis locis ex quibus opinor manifestum esse Hippoly.lapsum,qui in repe. rub.ff.de fideiussorib.opinatur nu.28.post hoc iuramẽtum,cuius mõ memini mus de non fideiubendo emissum,iuranté non posse fideiubere,nec valere fideiussionem,q̃ ni fallor,falsissimum est.Sic & dum Oldra.in cons.90.sensit,iuranté in hac specie nec posse fideiubere,nec mutuare nisi existenti in extrema necessitate,timẽ labitur,quia nõ obstante iuramento poterit qui,iurauit,mutuare cuicunque,& pro quocunque fideiubere ét si non sit extrema in necessitate constitutus. Hinc ét patet,nõ recte rõné huius qõnis ꝓpendisse Catharinũ,dũ aduersus Caietanũ falsum eẽ censet, q̃ mõ diximus,in hoc iusto veniale,non mortale pctm̃ committi.

8 Hinc etiam expendendum est quod Gratianus ſ docet in d.c.vlt.22 q.4.est etiam,inquit,quod iuratur aliquando vitiosum non in natura iurĩ,sed ex causis extraneis tibus,veluti cum aliquis post votum castitatis iurat alicui,se habitutum eã in coniugem.Coniugem namque habere,in seipso malum non est,in hoc ex voto pernitiosum est,hoc aũt iurium,etiã si illicitũ, sit, non tamen seruari prohibetur.sed de violatione voti pœnitentia sibi iubet indici.Hactenus Gratianus,qui parũ sibi constans multa quidem hac in propositione & sentit, & asseuerat q̃ nullo pacto defendi tmul possunt.Idẽ author paulo ante inquit,Aliquando nanque iuramento deest iustitia,veluti cum quispiam post votũ castitatis ducit vxo ẽ iuramento firmans,vunquã se ab ea discessurum q̃ quãis illicitum sit,huius iustitia sibi probatur deesse, tamen authoritate Augini seruari præcipitur.ad quorũ verborum perfectam interpretationem ꝓmittendum est ꝑcturum c.vlt.22.q.4.deductũ esse ex Diuo Ambr. li.3.de Offici.c.10.vsque ad versiculum,illicitũ ereo iuramentũ,quo Gratianus ipse in epitomen q̃stionẽ collegit. Deinde illud est considerandum,post simplex votum castitatis si quis vxorem ducat,ét absque iuramento,matrimonium tenet,teneturque cum vxore cohabitare,ac debitum coniugale reddere,aut ante copulã, & matrimonij consumationẽ religionẽ ingredi,& profiteri.Imo plane si nondum matrimonium fuerit consummatum,tenebitur religionẽ ingredi, & profiteri ea rõne,qua tenetur votum iuxta vires proprias seruare, & effugere periculum votum violandi.si cũ vxore cohabitet. Nam licet teneatur exigẽti debitũ reddere, nõ tamẽ põt exercere absque voti iniuria,& violatione, itaq; si matrimonium nõdũ sit consummatum ad hoc q̃ mõ diximus,tenet. Et nihilominus matrimonium tenet, ac firmum est c.consuluit.& c.rursus.qui clerici.vel vouẽt tameth contrahens matrimonio post votũ castitatis mortaliter peccet,quippe qui ꝑ votum egerit,se ipsum adstringens debiti coniugalis reddition̄i. q̃ castitati aduersatur,in d.c.vlt.satis probat. Præter hęc profecto si iusti vim consideremus,nullo pacto negari põt, hoc iuramentũ de matrimonio contrahendo emissum post votum castitatis,illicitum esse,& minime obligatorium, sicuti patet rõnib.paulo ante adductis,& ipsius Gratiani testimonio,qui testatur hoc iuramentũ illicitũ esse,ac perniciosum,& voto cõtrariũ. Mirũ igit videbit qbusdã q̃ statim subdit Gratianus non esse prohibitũ q̃ iuramentũ hoc seruet. Nã si ꝓ hoc iurium,& eius obseruatio nẽ votũ violet,nõ põt id futurandũ obligare ad rẽ illicitã,& sic ad uoti violationẽ.Quamobrẽ uel Gratianus maxime errat,uel eum habere debet sensum, ut intelligamus non de iusto ducendi uxorẽ,liquidẽ hoc iuramentũ seruandum nõ est post uotũ castitatis ꝓfitũ, imo prohibet omnino seruari,quia uoto castitatis contrarium est,& tendit in violationẽ uoti, sed de iusto habendi,& tractandi,ut uxorẽ cã fœminã,quã per uerba, q̃ de præsenti dicimus,in uxorẽ acceperat ét post simplex uotum ipse,qui iurat,uel mõ tẽpore iusti accipit. Sic fane duas hac in cootrouerlia constituimus conclusiones,quarum prior dictat iusum post uotum castitatis ꝓfitum de accipienda aliqua fœmina in uxorem per uerba,q̃ de futuro dicimus,nec iusum obligare,nec seruandum fore,imo id illicitum esse,& mortale crimẽ cõmiti,si seruetur. Posterior cõcluli.exponit,iusum post uotũ castitatis ꝓfitum de habenda fœmina in uxorem matrimonio cum ea cõtracto per uerba perfectum cõtingij consensum significantia,seruandum fore quo ad debiti cõiugalis reddition̄,licet id incaute,& illicite ꝓfitum fuerit ante matrimonij cõtractum. & teneatur iurans religionem aliquã ante coniugij consummationẽ ingredi,ac profiteri. Hoc etenim est quod. Hoc etenim est quod Gratian.sensit,dum in d.c. utitur uerbis significantibus ꝑfectum matrimonii prfectum,saltem in uersũ.unde dat intelligi,quamuis an sit pfectus matrimonij ꝑfectus p illã promissionem,qua quis aliquã fœminam pollicetur se in uxorem habiturum, quibus uerbis utitur Gratianus in parte ultd.c.satis dubium sit fœm ea,q̃ notauimus in Epito.ad.4.li. Decr.1. par. c.4.§.1. nu.5.& uere in casu huius poitentoris conclutio. nihil iusum operat.nisi quo ad maiorẽ transgressionis culpã pp piurium,liquidẽ ét absq; iusto contractus coniugalis ia perfectus sit.ff.Idubiẽ inducit cohabitandi obligationem,quãus votum simplex castitatis præcesserit.

Hæc autem iusta quib.iustitia deficit, periuria appellantur in c.sicut nostris.de iureiu.in c. qui sacramento. 23.q.4.nullo etenim in futurum expectato tempore iuramenta ita, dum emittunt, piuria sunt pp iustitiæ & iudicij defectum.S̃m Th.2.2.q.98.ar.2.ad 2.Nã regitur ad honestatẽ iusti q̃ sit licitum, & honestum id qd iuratur,atque ideo qui iurat se adulterium cõmissurum, statim periurus est, licet re uera sit cõpleturus iuramẽtum non quidem ex eo,quo iusum non seruauerit, sed quia iurauit id,quod iuramentum non seruauerit, sed quia iurauit id quod fas non erat perficere, aut non tenebatur etiam post iuramentum facere. Idcirco in ipso iurandi actu periurium perpetratur, frangiturque iuramentum, cum id fiat promittendo, id quod seruandum necessario nõ est, nec ullã seruandi obligationem inducit,uel q̃ alioq; crimine,& culpa seruari nõ potest Qua rõne multis canonib.statuũ est, ꝓ his iurationibus incautionis pœnitentiã iurantib.iniungendam fore

Hinc fane deduci poterit qõ illa,an hæc iusta temeraria,q̃ qõq; periuria dicunt, sint punienda ea pœna, q̃ aduersus periuros statuta est.Nam tex.in c.sicut nostris de iureiu.& in c.grauis admodũ.de eenl.ꝓbat,ꝓ his incauti iurationib.cõgruam pœnitentiã fore indulgendã nec priuandus est quis beneficio ecclesiastico, quemadmodũ pro uero periurio priuaret.gl.in c.definitio. 22. q.4.& in c.Foré.85.d.Ex ꝑ o fit ẽ tñio tex.in c. tua nos.de iureiu.ubi si qs iusum illicitũ primo ꝓfiterit ac deinde ꝑfecerit iusum,benefic o ecclesiastico privatur.Idcirco Docto.quidã iuris canonici interpretes,de cõsilio tex.in d.c.tua nos.ita eẽ intelligẽdã,vt priuatio beneficij nõ hat in ea specie ꝓpter iusum illicitũ,sed ꝙ quo ad vulgi opinionem contrarium ꝓfitans iusum cõstituit se iurãs in periurio,quod vitare no poterat eo ipso q̃ duo aduersa,& cõtraria iuramento pollicitus fuerit. atque ita cum text.interpretantur Ioan. Andr. Abb.

Imol.& Doc.magiscommuniter in d.c.tua nos.qua in re vulgi opinio, & ſcandalum conſideraſ, cū periuriū vulgus exiſtimet neceſſario committendum fore ex ea iuratione,ſicuti peſt alios admonet Feli.in d.c.tua nos quem tex.ita intellexere eū cōmendantes Ro.ſing.510. & Ripa in c.2.de recrip.col.3.Sed licet hæc opinio communis ſit,mihi tñ nolquam placuit video etenim prius iuſum nullam habuiſſe obligandi vim,nec habere. atq; iō non poſſe vere,& proprie periurium contingere,tametſi nō fiat id,quod in eam iurationem deductū fuerat, id vero qđ poſteriori iuſo promiſſum eſt, abſque vllo periurij reatu fieri quidē potuit. Nec eſt abſolutio neceſſaria a priori iuſo, cū ex eo nullum iurationis vinculū ,neſſerit.Quamobrē aliter intelligi poterit rñſio tex.in d.c.tua nos. Nā priꝰ iuſum,cuius inibi mētio fit, de ſoluenda penſione maiori,potuit,ac poterat ab ipſo iurante abſque periculo ſpūalis ſalutis ſeruari ad eiusvtam,& iō in hoc ſenſu iuſum illud validū fuit quo ad obligationem ſaltem ante abſolutionem, quæ neceſſaria eſt,& omnino ſtanda,ex eo q̄ inique fuerit iuratio extorta de penſione ſoluenda,nō quidē inſtituta epiſcopi authoritate,nec ſolita,ſed noua.vt conſtat ex d.c.ſignificauit & ca.grauius.de cenſib.& quia ante abſolutionē iſtam in ſpecie c.tua nos.contrarium iuſum p̄ſtitit clericus,ac ſeipſum conſtituit in certo periurio, niſi abſolutio fuerit obtenta,puniſ pro periurio priuatione beneficij,quemadmodū ibidē adnotarunt Car. & Fel. col.pen.quia ſiue ſeruauerit prius,ſiue poſterius iuſum manifeſta eſt piurij culpa,ſi prius,ex eo q̄ violat poſterius,ſi poſterius,ex eo q̄ violat prius,q̄ ante abſolutionē ſeruare tenebat.atq; hęc dicta breuiter ſint de comitibus iuramenti, reliqua vero ad hāc q̄ſtionem pertinē tia non admodū recondita,nec difficilia ſunt, & q̄ dixi mus,ea tantum ratione tradidimus,vt propoſitæ materię quo ad qualemcunque cognitionē ſatisfaceremus.

EX §. SEQVENT,
SVMMARIVM.

1 *Periurij grauitas,& an ſit maius crimen homicidij*
2 *Periurium lege Pontificia,& ſeculari punitū poteſt.*
3 *Periurus qualiter ime canonico puniatur?*
4 *Periurus,an ſit infamis infamia iuris?*
5 *Falſi teſtis ratio,& criminis grauitas.*
6 *Teſtis in iudicio falſum dicens teſtimonium quo pacto ſit puniendus?*
7 *Periurus ratione iuramenti de calumnia an ſit puniendus.*
8 *Blaſphemia quid ſit,& eius grauitas.*
9 *Explicantur in ſpecie verba legiarum conſtitutionum, quæ de blaſphemis puniendis tractant.*
10 *Blaſphemi qualiter puniendi ſint, & qua pœna veteribus legibus fuerint puniti?*
11 *Iure regio qua pœna ſit aduerſus blaſphemos ſtatuta?*
12 *Blaſphemus an repellatur a teſtimonio tanquā infamis?*

§. SEPTIMVS.

Eſt omnibus ad huius materiæ cognitionem p̄notatis,de ipſius periurij pœna tractandū erit, cuius equidē grauitas multis conſtat, q̄ tamē cōſulto multa tacimus. ſatis etenim eſt,crimen illud grauiſſimum eſſe, multiſque nominibus a Republica exirpandum.

1 †Nā id eſſe grauius homicidio,Sanct. Tho.exiſtimat in quod hb.1.ar.18.rōnib.ſane vrgentiſſimis.Si quidē periurium eſt tranſgreſſio p̄cepti prioris tabulæ, & ex eo honori ac.reuerentiæ Dei optimi maximi detrahitur, ideoque iniuria Deo ſit,q̄ maior eſt oīb.alijs quib.proximus offendit.deinde vt ait Paulus,oīs cōtrouerſiæ hominis eſt iuſum,Qđ ſi ita eſt,conſequitur plane, maius eſſe crimen periurium,quā homicidium, alioqui homicidæ,nec adulterę nullaquā iuſum deferet,q̄n cōiectura eſſet,q̄ per periurū,tanquā per exilius pctm maiora cōtingerent,& celarent crimina. Quo argumento Thomas tur in d.ar.18.mihi tñ non ſatis placet.quia ex eadem collectione tm deducitur,maiori pœna homicidiū puniri,quā periurium, quod ueriſſimum eſt regulariter. Quamobrem cū tractatur in foro exteriori de puniendis criminibus,deque eis quo ad punitionem detegendis,tunc argumētatio Thomę in praxim deducit.in foro etenim interiori nulla eſt hmōdi conſideratio. Nā ſi accuſatus homicidij crimen id non cōmiſerit, nullum adeſt in iuſto periculū nec piurij timor eſt,ſi uero illud ſcelus perpetrauerit,per periurū,q̄ forſan timetur,nō effugit homicidij culpā. Idcirco argumētatio illa quo ad culpā peccati non ad modū vrget.At in foro exteriori ubi de pœna tractatur,ſolū de maiori uel minori ſupplicio eſt cōtrouerſia. Nā ſi maiori pœna puniretur per iurium quā homicidiū,optima conſtitueretur cōiectura , q̄ reus homicidij delatus,minime auderet interrogatus ſub iuſto crimen negare ob timorē maioris pœnæ ſi uero minori pœna periurium quā homicidiū punien dum foret,p̄lumeret quidem reū iuratum , vt uera de crimine homicidij reſpōderet negaturū quidē homicidium timore maioris pœnę,ſibi pp homicidiū imungē dæ.Sic ſane dū Sanct.Thomas argumentatur ex authoritate Pauli Apoſtoli tm ſequeretur ex eius conſideratione, q̄ ſi maiori pœna puniretur homicidium quā per iurium,non eſſet iuſum oīum controuerſiarum finis, ſed ſi iuſum eſt omnium cōtrouerſiarum finis, vt vere Paulus teſtatur,eſſet profectō grauior pœna pro periurio,quam pro ceteris crimnibus infligendo ex argumentatione Diui Tomæ,ne quis ob timorem maioris pœnæ pro alijs criminib,ſubeūdę,piurij cōmittere auderet. Hoc aūt adhuc nō ſufficeret,quia detecto periurio,vtrunque crimen detegitur nēpe periurij & id crimen cuius quis apud iudicē accuſatur.Igitur nō omnino conuincit argumentatio Thomę,p̄ſertim q̄ ſunt alioquor crimina euidenter maiora periurio,ut hereſis,idolatria,& tñ ubi agit de his detegendis,reus ipſe per iuramenti religionem interrogatur.Omnium equidem cōtrouerſiarum finis eſt iuramētū teſte Paulo,quia id extingitur ad ueritatē inquirendam,nec p̄ſumendum erit,q̄ reus alicuius criminis delatus uelit periurij crimen cōmittere,p̄ illudque iā commiſſis addere,atque ita paſſim uidemus reos in iudicium delatos,& de criminibus periurio maioribus interrogatos,palā fateri culpam, quia non ita audent iam perpetratis ſceleribus periurium addere,cuius quidē nulla eſt congrua ſatisfactio cauſa,quo tenentur interrogati reſpondere, niſi Reipublicę, & p̄ximo damnum illarum reſtituerint,reſtitutio aūt plerunque quo ad rēpublicam minime fieri pōt, niſi rñſio iurata,q̄ periurij induxit,retractetur. Vñ fit, ut exiſtimem alijs rōmbus grauitatē periurij probandā fore, q̄ dubio procul conſtat ex prima quā mō adduximus,rōne,& ex alijs,quarum meminit Guilelmus Peraldus in Sūma de uitijs & uirtu.2.Tomo,trac.9.2.part.c.4. quo in loco duodecim rōnes adducit,q̄ grauitatē huius criminis oſtendunt , p̄ter quas illud eſt potiſſime obſeruandū,q̄ periurij funditus euertit humana cōmercia, oīum.n.actionū humani conuictus firmiſſimū ſtabilimētum eſt dictorū,& enuuētorum fides,q̄ ſimpliciter uiolata maximum dānum infert,quanto magis idē continget,ſi iuramento ſtabilita uioletur, igitur de pœnis huius criminis acturi primum de pœna ſimplicis periurij ſecūdo de punitiōe periurii in iudicio cōtingētis circa ueritatis aſſertionē tertio.de blaſphemijs tractabim*

Primo denique loco p̄ter culpā, quā periurij quo ad criminis reatum contraxerunt,cuius ratio apud diuinum

a num tribunal examinanda eſt † puniendi ſunt a iudicibus,& legib.publicis,non tñ eccleſiaſticis, ſed & ſecularib.quod probat tex.in l.ſi quis maior. C. de tranſac. not.optime Rom.in conſ.512.cuius & nos meminim* in Epitome ad 4.Deer.lib.2.par.6.in prin.nu.20.Nam etſi Cæſarea cōſtitutio in l.2.C.de reb.cred.dixerit, iuſ iurandi contemptam religionem ſatis habere ultorē ip ſum Deū,id tñ uel obtinet, vbi nulla ex periurio ſit iniuria proximo,vt Accur.& Doc. ibi,exiſtimant, vel nō conuincit non poſſe a principe laico periuria puniri in hoc ſęculo præter diuinam Dei punitionem, quemadmodum & plura delicta in Republica puniuntur, q̄ tñ pertinent ad offenſam diuinæ maieſtatis,quod ſatis eſt manifeſtū. Aut ſane Imperator, vt rationem redderet, 4
cur periuria non puniātur grauiſſimē,pœna,inquā, corporali,præmiſit,hoc crimen maximā vltionē a Deo expectare,q̄uis ab hominib.non ita ſeuere fuerit punitū.

3 Ponitur tandem † periurium ſimplex priuato præiudicium irrogans iure Pontificio pœna depoſitionis ab ordine.tex.& ibi Doct.in c.cum non ab homine, de iudic.not.Panorm.in c.tua.de iureiur. quinimmo & per iurus bñficio eccleſiaſtico priuandus eſt per ſniam, nō tñ eſt ipſo iure priuatus.tex. optimus ubi gl. & eius interpretes ita opinantur in c.querelam. de iureiur.gl.in c.illud.de exceſſib.pręla.gl.in c.quicunque, 6.q.1.Abb. & alij in c.2.de reſcri.quo in loco Fely. Dec.& Ripa fatentur hanc opinionem communem eſſe,idem aſſeuerant,eam ſequuti Ioannes a Selua de iureiu.q.vlt. & in tract.de bñficio 3.par.q.2.Ioannes Bernar. in ſua Prac. c.86.Cæſar Lamb.de iure patr.1.par.2.lib.9.arti.13. eandem ueram eſſe cenſet Andr. Alcia.in d.c.cum non ab homine.& probatur in c.in noſtra.de proc. licet Rebuffus in tract.de pacificis poſſeſſ.nu.218: velit tenere, periurum priuatum eſſe ipſo iure beneficiis eccleſiaſticis, q̄ iam tpe periurii obtinebat , quæ quidem opinio communi omnium ſniæ refragatur. Exiſtimat tñ ipſe Rebuffus collationem beneficii factā periuro eſſe nullā ipſo iure,cuius opinionis authores ſunt Abb.& Doc.in d.c.querelam.de iureiur. Authorius in Capella Tholoſ. q.17.dec.in c.dilecti.col.2.de excep.Fely.in c.2. de reſcrip.col.3.& Nicol.Milis in verb.periurus.tex.optimꝰ in c.accedens.de accula. Fred. tñ in conſi.50.tenet p̄riā ſniam,immo q̄ hæc collatio non ſit nulla ipſo iure,ſed reſcindenda.Priori uero opinioni ſuffragatur,q̄ periurus ſit infamis,vt paulò poſt tradetur, collatio aūt bñficii facta infami,ſit nulla ipſo iure,reg.infamib. de reg. iur.in 6.Ego quidem opinor non omnino uerum eſſe, q̄ collatio beneficii facta infami ſit nulla ipſo iure, nā eam ualidam ante ſniam fore tenuerunt Fred.in d.cōſ. 50.Card.& Fely.in d.c.querelam.de iureiu.idem Fely.in d.c.2.de reſcrip.col.3.& p̄mittit Cald.conſ.20.ti. de præb.probat tex.vbi Inno.in c.inter dilectos.de excef. prælat. niſi ea collatio fiat infami notorio infamia quidem iuris , tunc etenim collatio eſt nulla ipſo iure , quemadmodum explicant Abb.nu.6.in d. c. inter dile 5
ctos.idem Abb.in c.ſuper eo.ad finem.de electio.Fely. in d.c.2.nu.4.Ioan.de Selua in trac.de beneficio.3. par. q.4.col.5.& hæc de infamia iuris, nam de infamia facti tradit Cald.in d.conſ.20.de præb. & poſt eum optimè Martin.ab Azpilcueta in c.ſi qñ.de reſcr.col.52.Idcirco caute dixit Rebuff.ubi ſupra nu.221.eius opinionē & aliorum,quos modo citauimus, procedere, quando quis eſſet per ſententiam declaratus periurus,& poſtea fieret ei collatio,tunc ſane collatio iſta nulla eſt ipſo iure,non alias. Quaſi uelit, tunc demum collationē factā periuro , & infami nullā eſſe , cum infamia notoria ſit. Atque,ut rem iſtam tandē definiamus , ego exiſtimo, collationē bñficii periuro factā nullā eſſe ipſo iure, qñ infamia hæc ex piurio notoria ſit,non alias.Itē in alio & ſecūdo caſu , nempe cum collatio beneficii periuro facta fuerit auctoritate literarū Apoſtolicarum ad beneficia harum ſiquidem literarum præcipua rō eſt , q̄ à morum honeſtate procedit,idcirco non eſt collatio beneficii ualida,imò nulla ipſo iure cenſetur,ſi fiat harū literarum authoritate ei,qui infamis ſit,ſm Calder.in d. conſ.10.& conſi.4.de accu.Fely.in d.c.2.col.3.de reſcr. & in c.inquiſitionis.de accuſa.col.2. Rebuff. in d. tract. de pacificis poſſeſſ.nu.222.his accedit , quod alienū eſt a mente Rom.ꝓnti. infames ac periuros ſub literis ad beneficia contineri, cum potius ea uelit clericis bonis moribus præditis conferri.Vnde placet profecto Cald. ſententia iu infamia iuris,item & in infamia facti.

Periurium †item utrobique iure pontificio, & cæſa reo punitur pœna infamiæ.l.ſi quis maior.c.de tranſa. c.infames.6.q.1.gl.in d.c.querelam.de iureiu. modo piurium promiſſorium ſit,atque in iuramento promiſſorio contigerit , nam ex periurio aſſertorio infamis quis non efficitur.gloſſ.in l.Lucius. ff.de infamibus.gl. in d.c.quicunque.6.q.1.nota. S.Thomas 2.2.q.98.arti. 3.Bal.in rub.de iureiur.Abb.in c.teſtimonium. col.8. de teſti.vbi Fely.nu.20.& Lamb.de iure patro.1.par.2. lib.q.9.arti.15.& Labſranc. in c. qñ contra. de probat. in verbo,teſtes.num.135.teſtantur hanc diſtinctionem communem eſſe,quæ tamen intelligenda eſt, ut periutium promiſſorium circa contractum infamiam irroget,iuxta dictam l.ſi quis maior, quæ in hac ſpecie expreſſim hanc pœnam infert.cui conuenit Regia lex 26. titu.11.par.3. & l.2.titu.5.par.7. Quod ſi quis in ſpecie capitu.debitores.de iureiurand.periurus fuerit, quippe qui non ſoluerit uſuras, quas p̄ſtare promiſerat, infamis non erit,ut notant Felin.in d.c. teſtimouium, nu. 21.& Lamb.in d.ar.15.Periurij autem aſſertorium rei præſentis,vel præteritę,iure ciuili punitur pœna criminis ſtellionatus,& ideo periurus ad tps exulat.l.ult.ff.de crim.ſtellionat.At periurium promiſſorium hanc etiā iure ciuili pœnam habet, vt præter infamiam periurus contractus pœnā ſoluat,& actionem, omnemq; conuētionis commodū amittat,d.l. ſi quis maior. vbi Doct. communiter hoc adnotarunt,& in d.l.2.c.de reb.credit.Ial.in §.item ſi quis.in 2. nu. 63. de actionib. idem in l.ſi duo patroni.ff.de iureiu. Ioan.a Selua.de iureiur. q.vlt.tradit vndecim periurii pœnas Chaſſanę. in conſuet.Burgund.rub.10.§.12.quas apud ipſum lector facilis me legere poterit. Iure quidem Regio qui iuſm p̄ miſſoriū uiolauerit,omnia bona amittit , eaq; fiſco Regis adiudicantur.l.1.titu.6.lib.8.ordinat. Ex quib.p̄ter alios ſtellectus,quos paulo antè tradidimus ad l.2.c.de reb.credit.apparet,poſſe eādē cōſtōnē intelligi quo ad pœnā ordinariā,nā quantū ad extraordinariā frequenter periuria per humanos iudices puniunt,ſicuti no.gl. in auth.ſcenicas nō ſolū ſi fideinflores p̄ſtent. quam dixit ſing.Cur.Iun.in l.ſi quis maior.c.de tranſac.col.vlt.

Secundo agendum erit de periurio , quod in iudicio circa ueritatis teſtimonium committitur.Si quis etenim in iudicio interrogatus alicuius cōtrouerſiæ cā dixerit teſtimoniū aduerſus ueritatem, dubio procul falſum committit,falſique reus efficitur. l.j. ff. de falſis.in prin.c.1.de crim.falſi.l.nullū.c. de teſtib. Nec ſolū cōmittit fallum teſtis, qui reſponderit contrariū eius, qđ uere ipſe ſciebat,ſed & is,qui interrogatus de aliqua re ueritatē tacuerit , dixeritq̄ſe nihil ſcire. quod p̄bat texan d.c.1.c.quiſquis,& ibi gl.11.q.3.Bal.in l.data opera.nu.29.c.qui accuſa.non poſ.gl.in c.cū dilecti. de accuſat.in uerb.plenā.& in uerb. meram.Felyn.in c.1.de teſtib.cog.nu.3.Regia l.42.tit.16.par.3.& l.1.tit.7.par. 7. tacere liquidē ubi loquendū eſt , & loq vbi tacere oporter.& eſt neceſſariū,peccatū erit ſm Thomā 2.2.q. 72.ar.1.& Florē.1.par.ti.2.c.4.§.5. Quod ſi teſtis inter-

rogatus veritatem iacuerit forsan absque dolo, quippe qui hō integrè fāmę, & opinionis de actu post longum tps interrogetur, excusabitur plenè ex ptēmpta quadā simplicitate, licet cōstet illustractus scientiā eū habuisse, sicuti adnotarunt Ruminal. in l. qui accusare. C. de eden do. col. 2. & Ant. Rube. consi. 16 pot aūt testis falsum dicere testimonium in decem prædicamentis, quę cōmemorat Azo in proœmio C. eleganter Bal. in l. data opera. nu. 31. C. qui accu. nō possunt & sane testis falsum dicens testimonij, multis est nominib. execrandus. Nā & antiquitus qui apud Romanos falsum testimonij dixissent è Saxo Tarpeio deijciebantur, vt author est Gellius li. 20. Noctī. Attica. c. 1. quo loco Sex. Cęcilius magno Reipublicæ malo existimat legē hāc duodecim tabularū obtoleuisse. Acerbitas, inquit, plerunique vlciscē di maleficij, bene atque caute viuendi disciplina est. Itē & Athenis in Areopago grauissimū exercebatur iudiciū ψευδομαρτυρίων, idest falsorū testiū, authore Demosthene, tametsi Cicero in oratione pro L. Flacco Græcorū fidē in dādis mutuis falsis testimonijs maxime improbet. Quibus ōcinit qđ euripides in Iphigenia Tauricia scribit, Græcia nequaquam nouit fidem. Etiam si Atticus testis prouerbio dictus sit, is, qui probatissimus & incorruptissimus ē. Sicuti & Attica fides, etenim Velleius paterculus, adeo, inquit, certa Athenięnsium in Romanos fides fuit, vt semp & in omni re quidquid fyncera fide generet, id Ro. Attica fide fieri ꝓdicaret. Sic Græca fides ꝓ certa fide adsumit apud Aulonium ad Paul. & de Philone villico suo inqt, mutuat ad Græcā fidē, apud Plautū in Asinaria, Græca fides df vbi non verbis, nec stipulationib. sed ꝓsenti pecunia res agitur. Diē, aquā, Solē, Lunā, noctē, hæc argento non emo, Cætera, quo volumus vti, Græca mercamur fide, i. numerata pecunia. Quæ forsan deflecti possunt in id, vt per ironiā dicta cē censeant, ideoq; estimemus ꝓsenti pecunia rem agi, q̄ fides Græca parū constans sit, & improbatissima. Pęna aūt deiectionis è Saxo Tarpeio iam pridē obtoleuit, siquidem & Modestinus respondit in l. si diutino. §. vlt. ff. de pęnis. non posse quē sic damnari, vt de Saxo ꝓcipitet. Titus Liuius li. 29. scribit, Marcum Lucriū, C. Claudium collegā Censorium equum vendere iussisse, q̄ summa nota erat durum rerum cā, quarum præcipua fuit q̄ aduersus eum falsum testimonium dixisset. De pœna item falsi testis tradit Strabo li. 15. apud Indos falsum testē extremis decurtari. Iosephus etiam author est lib. 4. Antiquit. c. 6. Mosaica lege cautum fuisse, vt testis falsus ea pateretur, quæ is contra quem falsos testificaſ patius esset eadem lex cohibet c. 19. Deut. Primus aūt omniū Charondas testi falso mulctū induxit, quēad modū meminit Arist. li. 2. Eth. c. 10. huius criminis gravitatē oštendit Salomon Proverb. c. 6. testē, inquit, iniquē odit Dēs. Et rursus c. 25. Hō qui contra ꝓximum suū loquit falsum testimoniū iaculū̄ est, gladius, & sagitta acuta. Quod si testis verū dixerit, pecuniā tñ exeē cāceperit, vt ꝺ. testificaret, falsi adhuc pœna tenebit. gl. in l. 1. §. 2. & ibi Bar. ff. de falsis. Abb. in c. 1. de crim. falsi. idē Abb. & Feli. nu. 30. in c. ꝺicet de probatio. Hippolyt. in d. l. 1. §. 1. de falsi. Ias. in l. Diuus. nu. 27. ff. de re iudi. Doct. in c. 1. de testi. quorū opinio magis cōmunis est, mihi tamen non omnino placet, video etenim crimen falsi non posse conuenire his, qui verum dixerint, atque ió testis, q falsum absque pecuniæ munere, & corruptione testificatus fuerit, falsi crimine notabitur, non sic testis, qui licet pecuniā. vt testificaret recipit, nihilominus verū dixerit, nā falsi reus non erit. Sic Philip. Decius in c. 1. de testib. tenet, hunc testē non esse puniendum falsi pœna, sedd alia extra ordinem arbitrio iudicis, cuius opinio. i. ibi. li. 125. probatur. non inficior grauius esse crimē, si quis simul pecuniā acceperit, & falsum dixerit, quam si pecuniā tm̄ acceperit, verum aūt fuerit testificatus, aut falsum absque pecuniæ receptione, attamē vt locus sit crimini falsi, & eius pœnis, oportet q̄ testis falsum dixerit testimonium. Sed & si quis testimoniū dixerit in iudicio, ꝺarū tn ei, qđ iuratus extra iudiciū dixerat, falsi itē pœna tenebit ſm Bar. in l. eos. vlti. col. ff. de falsi. Tyn datū in tract. de testib. c. 11. Matt. de Afflict. in constitu. Neapo. li. 3. tit. de piurijs. nu. 14. quorū opinio admodū est dubia, imo mihi falsa vī. Nā si quis extra iudiciū & cū iuramento ꝺ veritatem respondent, non punitur ordinaria pœna falsi, sicuti notat Alber. 2. Parte statut. q. 147. idē ꝺ Bar. tradit Hippol. in d. l. eos. nu. 11. Bal. in c. 1. §. in. quid sit inuesti. in feudo. col. 2. atq; Alex. in cons. 72. lib. 1. scribit cōem opinionē esse Bart. ꝺrū. Feli. etiā a Bar. discedit in c. cū in tua. de testib. vbi extra iudiciū responsio data est absque iuramento, nam si quis iuratus respondisset falsum etiam extra iudicium, ipse Felin. Bar. sententiā defendit, vt pœna falsi locum habeat. Ego vero fateor periurū hunc esse, & pœna periurij puniendum fore, nō pœna falsi, quasi ea tantū admittenda sit ꝺ testem in iudicio falsum, qđ Alber. in d. q. 147. significare vī. tametsi Alex. Hippo. & alij qui Bar. sententiam probarunt, expressim loquitur quando extra iudicium absque iuramento quis respondisset ꝺ trarium eius, qđ mō in iudicio testificaſ. Nec me ꝓterit, in hac spē quoties quis ꝺria responderit, primo quidem extra iudiciū iuramento ꝑstito, ac demum in iudicio per solenne testimoniū corā iudice, hoc posterius responsum nō esse admittendū, nec fidē ei exhibendā pp manifestū periurium quemadmodū ipse tradidit li. 2. Varia Resolu. c. 13. nu. 7.

Testis aūt, qui falsum dixerit testimoniū punitur iure. Pontificio, si clericus sit, depositione, & detrusione in monasterium, vt ibi pœnitentiam tanti sceleris agat ſm Panor. in c. 1. de crimi. fal. tex. optimus in c. si Episcopus. 50. dist. nisi clericus ex officio iudicis tunc puniendus sit nulla constituta cōtra eum accusatione, quia in hoc casu punitur pœna extraordinaria iudicis puniētis arbi. tex. & ibi gl. in § presbyteri. 5. q. 6. Sic & iure ciuili dicens falsum testimonium, si puniatur a iudice ex officio citra accusationem, quia apud eum dixit falsum testimonium, extra ordinem arbitrio iudicis punitur, non ordinaria pœ. l. nullū & ibi gl. C. de testib. l. vlt. n. 16 par. 3. not. Io. Ferrari. in practi, in rub. de forma iuramē ti testis. col. 3. q̄ si iudicio ordinario accusationis actū sit ꝺ testem falsum, punitur is falsi criminis pœna, q̄ traditur in l. 1. §. vlt. ff. de falsis. prob. tex. in Leos. ff. cod. tit. l. 13. li. 2. Fori. vt tandem pœna falsi in homine libero sit deportatio, & omnium bonorum publicatio, seruo autem vltimum supplicium. Sed si quis in causa capitali falsum aduersus reum testimonium dixerit, puniendus erit eadē pœna, qua puniretur reus ipse, si criminis cōuictus foret. tex. in l. 1. §. 1. & ibi Bar. ff. de sicarijs. cuius meminere Bal. in c. 1. in princ. de pace tenēd. & eius violatori. col. vt. Ial. in l. etsi I. C. si contra ius vel vtilitat. pub. & in l. si duo patroni. §. vlt. ff. de iureiu. Feli. in c. ſicut de testib. Chassanæ. in consue. Burgundiæ rub. 10. col. vi. tex optimus in c. satis. 23. q. 3. cuius mentionem fecit Are. io c. super his. de accusatio. nn. 24. idem gl. sentit in c. Rex. dēt. 23. q. 5. est & in his regnis hac de egregia deci. in l. 83. Tauri. Autus & nos obiter memiimus li. Variarū Resol. 1. c. 9. ꝓbat hoc ipsum tex. Deut. c. 19.

Pœnæ vero statutæ aduersus falsos testes nō admittētur, nec admittendæ sunt vbi testis falsum dixerit in his q̄ accessoria sunt, nec ad substantiā actus pertinent tunc enim pœna extraordinaria puniendā est falsitas ista. quemadmodū not. Spec. ti. de teste. §. 1. vel, item q̄ alicuide suo. nu. 87. & ibi Io. And. Ang. in l. Lucius. ff. de his, qui. not. infamia. Hippol. in sing. 76. Innocen. aute alios in c. fraternitatis. de hæret. cui sententiæ suffragaſ quod,

q̄ falsitas minimè punitur, si cōtingat in his siue, q̄ vera siue falsa sint, nemini nocere possunt. glo. in l. damus. C. de falsis. quam Doct. inibi sequuntur, & Soc. cons. 104. li. 1. Hippolyt. in l. 1. §. ꝓterea. ff. de sicarijs. nu. 14. idem & Soc. in cons. 185. li. 2 qui hanc opinionē testificatur cōem esse. Est & ad hoc ipsum gl. Abb. Imo. & Doct. in c. quanto de iureiuran. in verb. nomine paris. notat Anto. Rub. cons. 6. Item punitur pœna falsi is qui testem ad dicendum falsum testimonium induxit, aut testem munere & dono corrupit, vt aduersus veritatem testificaret. l. 1. ff. de falsi. regia lex. 1. titu. 7. part. 7. vbi expressim hoc probat. Nec tñ ex hoc causam amittit, liquidē is tm̄ ius litis & causæ perdit, qui falsum committit circa acta causæ, non qui circa testes ipsos, alia ve instrumenta, q̄ ad causæ acta non attinent tex. in l. in fraudē. §. quotics. ff. de iure fisci. quē ita Bar. ibi intellexit. quē sequitur Bened. à Plumbino in l. qui agnitis. ff. de except. rei iudicat col. 15. tradit Hipdoly. in rub. C. de probationib. nu. 186. cū sequentib. & est hæc opinio cōis ſm Alexan. & Ias. in l. diuus. col. 4. ff. de re iud. & Dec. in c. cum venerabilis. de except. nu. 30. qui tamen conatur aduersus Bar. distinctionem disputare.

Lege Regia testis falsum dicens testimonium punit pœna quadam satis extranea. Nam ei extrahuntur dētes non quidem omnes, sed quinta eorū pars, etiam si hoc testimonium dixerit in causis ciuilibus. l. 3. titu. de falsis lib. 4. Fori. quam legē ipse video in praxi admissam esse, siue iudex ad punitionē illam procedat ex officio, siue ad accusationem alicuius. Quidam opinantur lege veteri huius regni, testi falso omnes dentes extrahēdos fuisse, atque ita legē obtinuisse in hæc verba. Quitenle los dientes. Idqiustissimum fuit, & tandem adiectis literis paulum corrupta dictione scriptū fuisse, Quintenle los dientes. Quæ de re nihil certum affirmare audeo.

His vero, q̄ de puniendis periurijs diximus, illud est addiciendum, q̄ periurus ratione iuramenti de calumnia non est ² puniendus, nec aduersus eū procedi potest per viam inquisitionis, nec per modū accusationis, qa satis Deum vltorem habet, qua in spē intelligenda est l. 2. de reb. cred. ſm gl. in princ. Institut. de pœna teme. litigant. in verb. religione. qđ expressim adnotarūt Bal. in cons. 299. li. 5. Frederic. conti. 23. Rebuffus in tract. de pacificis possid. nu. 219. quorū rō ea potissima est q̄ sit fragilis humana memoria, etiam in factis propriis, atq; iō licet quis iurum in iudicio ꝑstiterit de calumnia, & victus fuerit, non ex hoc arguitur, eum periurū fuisse. Imo si locus foret accusationi, aut inquisitioni ad punitionē periurij & iusto de calūnia cōmissi, profecto mille quotidie proponerentur accusationes aduersus periuros, totidemq; inquisitiones a iudicibus ex officio instituerentur, q̄ quidem res satis esset in Republica paricio fa, quippe q̄ daret ansam multis calumnijs & delationibus. Non inficior, periurium a iuramento calumniæ procedens puniendum fore, quoties per ipsius iurantis cōfessionem, aut per euidentem probationem constaret iurantem vel in iuratione ipsi, vel aduersus eam calumnia vilum fuisse. c. vlt. de iureiuran. in texto.

Tertio de blasphemijs agendum est, nā eas ad periu- 8
ria, & temeraria iuramenta quidā existimāt ptinere, cū plerunque potius sunt execrationes q̄dā. Est aūt blasphemus qui negat aliquid de Deo, qđ ei cōueniat, aut tribuit Deo aliquid, q̄ ei nequaquā conuenit, quemadmodū S. Tho. explicat. 2. 2. q. 13. ar. 1. & ibi Cæ. Sylue. in verb. blasphemia. q. 1. nā blasphemiæ nomen signifi- carevī quandā derogationē alicuius excellentis bonitatis, maxime diuinæ. Atque ió blasphemus cit qui diuinæ maiestati derogat, eius potestati aut bonitati detrahens. Et hæc quidem proprie, improprie etenim quod libet conuitiū in Deū prolatū, & itidē cōtumelia male-

ve ipsum Deum, aut virginem matrē, aut sanctos blasphemię nomen habent. Probatur equidem hæc ad blasphemiæ crimen pertinere in c. 2. de maledicis. notant Anania ibi, Bar. in l. itē apud Labeonem. §. ait ꝓtor. ff. de iniurijs. idē in cons. 274. quidā Pellinus. Soc. cons. 102. li. 1. Matth. Afflict. in constitu. Neap. de Blasphemis co. 3. Th. Grammat. deci. 50. Bar. Soc. cons. 119. li. 4. quorū opinio cōis est, & eā rōnē habet, q̄ maledictio, aut imprecatio Deo minimè conueniat, quippe cui nullū possit malū contingere aut nocere. Idem de conuitio mādē dum erit, cum id tendat in derogationem diuinę maiestatis, & excellentiæ. Præsertim hoc constat ex blasphemiæ definitione, quam tradit Hug. de sancto Victore, li. de fructu earnis, & Ipiritus c. 6. ita scribens, Blasphemia est cum quadā probrosa irreligiositate, & diminutione honoris diuini vituperium, aut conuitium. Diximus aūt priorem definitionem ex San. Th. ad blasphemias proprie pertinere, q̄ vel negant aliquid de Deo, qđ ei maxime conueniat, vel tribuunt Deo, q̄ ab eius excellētia est omnino alienū, & item distinximus ꝓprias blasphemias ab improprijs, q̄ et si maximis pœnis sint puniendæ, admodumque blasphemiæ nomen habere debeant, non tñ veræ blasphemię sunt quia directè non tendunt ad derogationē diuinæ potestatis, & eius excellentię, vt quidā existimant, tametsi ego censeam, eas blasphemias in Christiana republica eodē iure, eisdēque constitutionib. cū alijs adequādas fore. Nā eas vere blasphemias esse opinor, quidquid alij dixerint, etiā iuxta Tho. definitionem, siquidem nec maledictio, nec conuitiū Deo possunt aliqua ex parte cōuenire. Ex his oportet aliquot ipsales examinare vulgi in irā excandescēti sermones, q̄ multis nominibus sunt execrādi, sed tñ refert censere, an sint veræ blasphemiæ, vt locus sit Regijs pragmaticis cōstitutionib. aliisq; pœnis iure cōi aduersus blasphemos in Deū statutis, q̄ satis vtile apparet. Primo quidē deducitur, an blasphemus sit qui dixerit, hoc fiet, a despecto de Deo, sicuti doctores. Itali referūt & Bal. in cōs. 276. li. 3. incipit ille qui dicit. In ea est sententia, vt opinet hæc verba ad blasphemiā nō ptinere, qa potius sunt iniuriosa verba, eumq; sensum habere viderē, q̄ sicut multa fiunt Deo nolente speciali cōcursu &. q̄ diuinę maiestati displicent, ita & hoc malum fiet, etiā si Deo displiceat. quib verbis nō derogat immensę Dei potestati atque ita sepiū Bal. Ale. in additionib. ad Bar. in d. l. apud Labeonē. §. ait ꝓtor. & Felin. in proœmio Dec. col. 4 idē notauerat Ang. in l. his verbis. §. 1. ff. de hęredi. instit. cōtrariū tñ plerique vsum est iure verius esse. Nam si hæc verba nullo pacto possunt a culpa blasphemiæ excusari, siquidē manifestè tendunt in derogationē potestatis diuinæ quasi blasphemus velit, id agendū esse, etiā si Deus omnipotens noluerit, quo qui dē sensu omnipotentis Dei maiestas lædit. Et ꝓterea ēt si hic sensus abesset, nō pōt aliter his verbis aptari interpretatio, quin in cōtēptū diuinæ maiestatis, eiusque potestatis pronuntiata cēnsēatur, quo fit, vt Bal. sentētiā falsā esse existimauerint Imo. in d. l. his uerbis. §. 1. ff. de hęred. instit. Soc. in d. cōl. 12. li. Boer. dec. 301. Th. Grāmat in dec. 50. quo in loco teste ita in regio Neapolitano Prętorio ꝓnūciatū fuisse. Quib. accedit Pragmatica huius Regni cōstitutio, q̄ prima. ē, iter alia q̄ ad blasphemiā ptinēt, hæc uerba cōnumerat, a despecto de Deos.

Secūdo, ut ad alia uerba accedamus, q̄ in eadem constitutione continentur, hinc possumus considerare, an illa uerba, abnego Deū, non credo in Deū, sint blasphemia & dubio procul si ad talem affirmationem, aut negationē referantur, Apostatię crimen inducunt. Nā qui ait. se non credere in Deū, nihil id qđ falsum est uerum fit, ita Deū dithitetur. Imo & si hæc execratio ad uerum referatur, minime congrua iuratio est. quoniam Deus

sub hac forma non allegatur in testem, sed potius eius nomen blasphematur. scelestissimũ.n. crimen est Deũ, cuius nutu conditi sumus, cuius prouidentia gubernamur, abnegare, & quod prodigiosum est, Deũ ipsum re negare aduersant sine hæc verba cõfessioni fidei, atque iõ & si ad veritatis cõfirmationẽ his vteret verbis, blasphemus est iudicãdus, quippe q Deũ in testẽ nõ adducat illius veræ negationis, aut assertionis, sed potius, diuinæ maiestati tribuat, quod aliquo casu ea temere negari possit.

Tertio, in eadẽ Regia constitutione sub sequit aliud verbum, nempe, mal grado a'a Dios, q manifestam habet blasphemiæ culpam, tribuit etenim blasphemus hic Deo id, quod est omnino ab eo alienum, quia Deo nihil potest contingere.

Quarto eadem constitutio subdit idem de hac imprecatione, No ha poder en Dios. Quæ potestati Dei omni, potentis aduersatur, ideoque blasphemia censetur, pœnisque eius punitur.

Quinto, idẽ mihi dr de hac oratiõe, Pese à Dios, Deũ tædeat, displiceat Deo, non.n. cõuenit displicentia Deo nisi de his, q ab hominibus prauẽ, & aduersus eius ꝓceptа cõmittuntur, qua rõne detrahit excellentiæ diuinæ q hos humanos effectus illi tribuit. Et ꝓterea hoc verbũ hominis est aegritudinem sui animi respuentis in Deũ, quasi Deus nostris afficiatur perturbationibus, & odiũ quis Deo aduersus hoẽs tribuat, quos diligere maxime ꝓcepit. Hæ sane quinq; imprecationes in d. cõstitutiõe Regia maxime improbant, & puniunt, vt blasphemiæ.

Sexto, hinc deducitur quid dicẽdum sit de ea oratione, q irascenti animo in hunc modum pronunciatur, ¡p Dei vitam, Hispane, por vida de Dios. Nã apud Toletum Carolus Cæsar anno 25. statuit hanc orationẽ eandem habere panã, q per pragmaticam constitutionem fuerat ꝑ blasphemos statuta. Et profectò hæc oratio nõ habet eũ sensum, quẽ illa, viuit Deus, quia cũ dicimus per Dei vitã, non inuocamus simplr Deum in testem, sed est execratorij verbũ, quemadmodum, & illud per vitam patris. Etenim salutẽ patris quis in pœnã adstringit, & vltionem, si aliter res est, quam is affirmat. Vnde blasphemia est maxima per Dei vitam iurare, aut execrari. Quia ipsam Dei vitã designat qui ita execrat vltionem, ac si Deus de seipso supplicium sumere posset. Deinde ex his verbis significatur, vita Dei posse finiri, & cũ mortalem esse. quod admodum blasphemum est.

Septimo patet, cur ad blasphemiã referende sint verba illa, devouco Deo, devodo a Dios, quorum eadẽ Toletana constitutio, & Regia nõ meminit ea exequãs ꝓcedentibus. Nã hęc verba fere eundem sensum habẽt quem illa descreo, non credo in Deum, abnego Deum. Forsan ista verba, devodo a Deos, Latine reddi debent devoto Deũ, i. maledico Deũ. Nã Aug. li. qũstionum super Nume. c. 40. devotare maledicere interpretatur ex vulgi vsu, & interpretatione, vt anathematizare apud Marcum. c. 14. Petrus cœpit anathematizare, & iurare, quia non nouo hominem. Iurauit. n. Petrus per execrationem maledictionem sibi imprecatus, si nouisset hominem. Quod iuramentum grauissimum est. vt testis est Aug. super Psal. 7. illa aũt oratio, vouco Deo, non tã ad iuramentum, quam ad expressum votum pertinet. quamobrẽ cũ hæc verba ad futurum aliquid referunt, quod pollicemur, voti formam, & spẽm habent, ideoq; tunc ad voti materiã attinet, & inspiciendum est, quid fuerit promissum. At si nihil ꝓmittat futurũ, sed velut iuratoria verba ꝓferant assertionis, aut negationis ineptissima loquutio est, cũ Deus in testẽ minime alleget.

Octauo, eadẽ Regia rõbo sub eisdem pœnis prohibet iuramenta per mẽbra Christi. Quia hic potius blasphemia contrahitur, quam iuramentũ, quemadmodũ etenim cum quis per Dei vitam iurat. execrationis forma vtitur in eum sensum, vt Dei vita in discrimine cõstituatur, si q affirmatur verũ non sit, ita & qñ quis vtitur his verbis, per caput Christi & similibus, capiti Dei malum imprecatur, si falsitas assertioni subdit. atque iõ hæc formula execrãdi vel ad blasphemiam attinet, vel ineptissima est plurimum maiestati diuinæ derogans de hac vero iuratione paulo ante diximus, cum tractauimus eam qũstionẽ, an liceat iurare per membra Dei.

Nono, hinc patet qua rõne huius regni pragmatica cõstitutio, q prima est, eadem pœnas inflixit his, qui de Virgine intemerata, Deiparaque Maria eadẽ verba dixerint q de Deo ipso dicta blasphemiã inducunt. Nã, vt scribit S. Th. in 2.2.q.11 1.art.1. Sicut deus in sanctis suis laudatur inquantũ laudãtur opera, q deus in sanctis facit, vt blasphemia, q confertur in sanctos, in deũ conse quenter tendit, ꝑtim si in beatissimã virginẽ Mariã. Vũ maxima rõne ꝓfata constitutio stabilita est ad coercendas improbissimorum hominũ linguas. Nã & l. 3. ti. 28. part. 7. duplo maiorem pœnam statuit in blasphemã tes sacratissimam Virginem, quam cæteros sanctos.

Decimo eodem iure constat iurationem istã per interemptam deiparæ Virginitatẽ, esse omnino improbam Nec.n. Deus hic in testem adducitur alicuius veritatis sed execratio est linguæ temere in irã excãdescẽtis. Vũ Carolus Cæsar Hispaniarũ Rex apud Madricium anno quingentesimo 28. l. 63. sanxit hanc temeritatem puniendam esse pœnis statutis aduersus blasphemos in d. pragma. 1. & in constitu. Toletana ani. 25.

Vndecimo eadem Madricia lege improbantur iurationes istę, & blasphemiæ, eisdẽque pœnis veteris pragmaticę ac Toletanę legis puniunt, videlicet, Abnego ti dẽ, aut christma, q ꝓcepti, Reniego de la fe, o de la christma, q recepi. q quidẽ verba ad manifestã blasphemiam pertinent, & ad infidelitatem. Item illa eadem lege ad hunc & eundem modum puniuntur. Sicuti deus est veritas, ut deus est filius virginis Marię, hæ siquidem æquiparationes nostrarũ veritatum cũ diuinis, blasphemię nomen habere videntur. Quamobrem dum falsitas sub his iurationibus affirmatur, ꝑfidissimum est periurium cum blasphemia coniunctum. quod si affirmatio veri veritate polleat. adhuc non fugiũt, qui hisce verbis utũtur, blasphemię crimen, & culpam, quẽadmodũ hęc eleganter explicat Dominus a Soto in Relectione de iuramento. c. 6. scribens in hunc sanè modũ. Nam quamuis veritas, ut, aiũt philosophi, eo q adæquatio rei ad intellectũ ĩ indiuisibili cõsistit, nõ recipiat magis, nec minꝰ tñ quia veritates æternę, & diuinę ipsissimę sunt, inaccessæque veritates, ac subinde principiũ, & finis creaturarũ oĩum nulla nostrarũ veritatũ cũ illis est cõparãda Imo est qdã hęc nõ infima blasphemiæ spẽs, q uel a nostra superbia ꝓcedit, uel nostra inflammatur iracũdia, dũ tantam nobis fidẽ ꝑtari affectamꝰ, q & decipi solemus, & decipere. quãta iuertibili debeꝰ veritati diuinę.

Duodecimo, uere ex his colligitur, uerũ esse q Soc. rãdit in cõs. 119. li. 4. dicẽs blasphemiam esse, si quis in Christianam fidem aliquid iniuriosè obiecerit, qđ eius authoritati, & certitudini deroget, quasi uere in deũ ipsum fidei authorẽ & patronũ dictũ eẽ uideat. Cũ fides Catholica ab authore ipso certitudinẽ infallibilẽ hẽat.

Blasphemi autem olim ueteri lege pœna mortis pu-10 niebantur. Leui. c. 24. Qui blasphemauerit nomen domini, morte moriatur, lapidibus opprimet eũ oĩs multitudo, siue ille ciuis, siue peregrinꝰ fuerit. Sic & ꝓp blasphemiam Sẽnacherib angelus Domini una nocte totũ exercitũ percussit, ipseque a filijs postea interfectus est. 4. Reg. c. 19. varias aũt punitiones diuinæ uindictę blasphemia illatas commemorat Chalsanæus in consu. nu. 65 & seq. Boerius dec. 301. tametsi quandoque possit crimen

crimẽ hoc culpã habere venialẽ nępe cũ quis nõ aduertens verba, q pronunciat esse blasphemiã, ex aliqua passione in ea prorũpat, eorũ significationẽ minime considerans. Nã hoc casu pctm veniale tñ cõmittitur. Quod si quis aduertat uerba, q eiũtit, blasphemiã esse, minime excusatur a pctõ mortali ex iracundiæ impetu, sicut nec ille, qui eadẽ affectus passione aliquẽ occideret ſm Tho. 2.2. q. 13. ar. 2. ad 6. Habet aũt blasphemia grauitatẽ infidelitatis, vt scribit idẽ Th. d. q. 13. ar. 3. opponitur etenim confessioni fidei, & tñ quẽadmodũ inibi explicat Caie. de rõne blasphemię, nõest sentire in intellectu, aut dicere ex eode intellectus errore aliquid falsum de deo. Qui.n. blasphemat, licet non sentiat, nec intellectu perceperit, falsum esse, qđ dicit, dicendo tñ induit personã sentientis, sic esse ut ore ꝓnunciat. & dein de quia sentire falsum de Deo, & dicere de Deo falsum cõtingunt ſuper materia indebita, & habẽt obiectũ ipsã fidẽ, vt rũque sentire, & dicere ad grauitatẽ infidelitatis pertinent, tametsi dicere falsum de Deo nõ sit vera infidelitas, sicut est sentire de Deo falsum, habet tñ grauitatẽ ex materia, & hæc grauitas ptinet ad infidelitatẽ pp obiectũ fidei, & ꝓterea eo, q eadẽ rõne actus hic sit per se malus atq; opponat ꝑfectæ cõfessioni fidei. Propriè aũt, & vere ut sit blasphemia infidelitas, ne cessario exigit intellectus errorẽ, nępe, q, qs sentiat falsum de Deo, cum posit blasphemia contingere salua fide absq; falsa opinione de Deo exercendo solã detestationẽ voluntatis. Nam sicut in fide duo contingunt. I. assentire articulis fidei, & dicere exteriori loquutione, vel interiori ea, q sunt fidei, quorũ primum pertinet ad ipsam fidẽ, ſm ad cõfessionẽ fidei iuxta illud, Credidi, pp qđ loquutus sum. ita in infidelitate inueniuntur duo primũ quidem dissensus ab his, q sunt fidei, ſm, dicere intus, vel exteriꝰ ꝛria his, q sunt fidei. Prius horũ, spectat proprie ad infidelitatis vitiũ, & illius species est, atq; in errore intellectus consistit. Posterius aũt ad blasphemiæ vitiũ attinet ita q blasphemia proprie contingit dicendo intus, vel exterius aliquid ꝑ Deũ. Deinde quia in materia morali cũ de actib. est sermo, intelligi ſ de volũtarijs, idcirco blasphemia consistit in dicẽdo voluntate, & ꝑponte ꝑ Deũ. Quẽadmodũ Caie. explicat in d. q. 13. ar. 1. qui ad maiorẽ huiꝰ qõnis elucidationẽ scribit, posse blasphemiã cũ fide, & sine fide contingere atq; vtroq; mõ nõ tñ actu & verbo exteriori, sed & interiori. Pór siquidẽ quis credens Deũ oĩpotẽtẽ esse, uelle dicere secũ, ut insaniã Deo faciat, qđ Deus non põt aliquid, & in hoc mendacio delectari. Quia põt oppositũ eius, qđ scit & credit, concipere, quãus non possit tali opposito assentire. Oĩs aũt blasphemia quia est voluntaria, procedit a voluntate mala, non tñ oĩs blasphemia contingit cum voluntate affecta ad derogandũ diuinæ excellentiæ, & maiestati. Sicut & credere in Deũ est voluntariũ, nõ tñ semp procedit a voluntate affecta charitate Dei. Vũ malitia ista, & affectus derogandi per blasphemiã diuinæ excellentiæ se habet ad blasphemiã, sicut charitas ad fidem. Hinc sane fit, vt blasphemia possit contingere exterius ſm solã voluntatẽ simplicem abiq; affectu derogandi maiestati, & excellentiæ diuinæ. Hanc appellat D. Tho. blasphemiã ſm solam opinionem intellectus. Aliter ét blasphemia datur cum effectu detestandi Deũ, & inferendi ei iniuriam, ac derogandi maiestati diuinæ, & eius excellentiæ & tic cum affectu detestationis, & hæc a præcedenti distinguitur ex ipsa malitia. Vtraq; aũt blasphemia si exterius non erumpat, cordis tñ est, si uero actum exteriorẽ habeat, exterior blasphemia censetur, quod ipse Th. explicat in d. ar. 1. blasphemia vero non credentis in Christum, id est Sarraceni, Turcæ, aliorumve infidelium est solũ blasphemia ſm se. qa qñ blasphemus nõ credit ꝑ Deũ se dicere, solũ est blasphemia ex parte Dei blasphemati. Blasphemia sane illius, qui credit in Christũ, est blasphemia secundum se & secundum blasphemantem, ac per hoc perfectior est blasphemia sine infidelitate, quã cum ipsa infidelitate coniuncta. Nã vt inquit Pet. 2. ca. 2. melius erat veritatem non agnoscere, quam post agni tam retroire. atque ita Caieta. adnocauit in d. quæst. 13. arti. 3.

Iure pontificio blasphemia punit publica pœnitentia, & si fuerit blasphemus laicus, iniungitur iudici secularis, vt eũ puniat pœna pecuniaria. tex. in c. 2. de maledi. Synodus aũt Lateranensis sub Iulio secundo cœpta, & deinde sub Leone decimo continuata, sessione. 9. aduersus blasphemos, crimen hoc maxime detestata pœnis grauissimis insequitur, his quæ sequuntur uerbis.

Ad abolendã vero execrabilẽ blasphemiã, q in maximũ diuini nois, & sanctorum contemptum supra modũ inualuit, statuimus, & ordinamus, vt quicunq; Deo palã seu publice, maledixerit, contumelioſisq; ac obscęnis verbis dominũ Iesum Christum, vel gloriosam virginẽ Mariã eius genitricẽ expresse blasphemauerit, si munus publicũ, iurisdictionẽve gesserit, perdat emolumenta triũ mensiũ pro prima, & secunda vice dicti officij, si tertio deliquerit, illo eo ipso priuatus existat.

Si clericus, vel sacerdos fuerit, eo ipso q de delicto hmõi fuerit conuictus, ét bñficiorũ, q cunq; habuerit fructib. applicandis ut infra vnius anni mulctetur, sit hoc sit pro prima uice, qua blasphemus ita deliquerit. Pro secunda uero, si ita deliquerit, & conuictus fuerit, si vnicũ habuerit bñficiũ, eo priuetur. Si aũt plura, qđ ordinariꝰ maluit, id amittere cogatur. Quod si tertio eius sceleris arguatur, & conuincatur, dignitatib. ac bñficijs omnib. q cunq; habuerit eo ipso priuatus existat, ad eaq; viteriꝰ retinenda inhabilis reddat, eaq; libere impetrari, & cõferri possint. Laicus vero blasphemus, si nob lis fuerit, pœna 25. ducatorum mulctetur, & si nõ lis fuerit, pœna 25. ducatorum mulctetur, & pro secũda vice quinquaginta fabicæ Basilicæ Principis Apostolorum de vrbe applicandorum, & alijs, vt infra deducitur. Pro tertia vero nobilitatẽ perdat. Si uero ignobilis, ac plebeius fuerit, mitra infami per integrũ diẽ ante fores ecclesiæ principalis mitratus stare cogatur. Si uero pluries in hoc ipsum pctm lapsus fuerit, ad perpetuos carceres, vel ad triremes damnetur ad iudicis deputati arbitrium. In foro autem conscientiæ nemo blasphemiæ reus absque grauissima pœnitentia seueri confessoris arbitrio iuncta possit ablolui. Qui vero sanctos reliquos blasphemauerit, arbitrio iudicis rationem plonarum habituri mitius aliquanto puniri volumus.

Statuimus ét, vt sæculares iudices, qui contra tales blasphemiæ conuictos non animaduerterint, eósque in pœnis minime affecerint, quantum in eis fuerit, quasi eidem sceleri obnoxij, eisdem quoque pœnis subijciatur. Qui uero in illis inquirendis, puniendisque diligentes, & seueri fuerint, pro qualibet vice decem annorum indulgentiam consequantur, & tertiam partẽ mulctæ pecuniariæ habeant. Quicunque uero blasphemantem audierint, eum uerbis acriter obiurgare teneantur, si citra periculum sum id fieri posse contingat, eundemq; deferre, vel notificare apud iudicem ecclesiasticum seu secularem intra triduum debeant. Quod si plures dictum blasphemantem simul audierint, singuli eum accusare teneantur, nisi forte omnes conuenerint, vt vnus pro cunctis tali fungatur officio.

Quos oĩs in virtute sanctæ obedientię hortamur, & monemus in Domino, vt pro diuini nominis honore, ac reuerentia in suis domibus, ac cæteris præmissa oĩa seruari & exactissime exequi mandent, ac faciant vberrimam ab ipso Domino Deo tam boni operis, ac pij mercedem habituri. Similemque annorum decem indulgentiam ab Apostolica sede consequuturi cũ tertia

parte

parte mulctæ,qua dictus blasphemus plectetur quoties tale scelus puniendū curauerint,q̄ quidē indulgentiā,& reliquam tertiā mulctæ partem concedi,& assignari volumus alijs pœnis contra huiusmodi blasphemos per sacros canones expressis nihilominus ī̄suo robore manentib.Hæc enus synodus ipsū Lateranensis.

Sed quia pœnā dicti c.2.de maledict.laici tm̄ nō clerici subire debent ꝓm Io. And.& Abb.ibi,& Host.in summa de maledicis.§.blasphemātes.versi.grauior ēt ficiendum est,q̄ clerici blasphemi deponendi sunt ab ordine ecclesiastico, & clericali.tex.optimus in cap.si quis per capillum 22.q.1.quæ quidem pœna vel obtinuit,vel obtinere debet data incorrigibilitate, vel consuetudine blasphemandi,quēadmodum notat Host.in d.versi.grauior.& Alex.in consi.72.li.1.col.4.aut sane cum ita grauis fuerit blasphemia quod maximā inducat diuinæ maiestatis iniuriam,sicuti Part.in d.c.2 existimat,quem sequitur Ioann.Bernard.in Practica criminali c.103.cum alioqui pœna dicti canonis sit iam olim antiquata per desuetudinem,sicuti idem Hostiensi.testat in d.§. blasphemantes.

Iure aūt ciuili blasphemi olim pœna mortis puniebā tur.tex.in auth.vt non luxuri.ꝑ natu.§.ꝓterea.cuius quidē constōnis pœna tunc locū hēt cū quis ex cōsuetudine & incorrigibilitate Deū blasphemauerit,qđ adnotarunt Petrus.Cynus.Bal.& Salic.in l.2.C.de reb.creditis Ale.ī cōs 233.li.6.col.1.Anani.in d.c.2.de maledict.col. 8.& Nicol.Boer.in decisio. 301.nu.11.Iaſ.in l.si duo patroni.§.vlt.& in l.3.§.iurari.ff.de iureiur. & tamen adhuc ea pœna in desuetudinē abijt, sicuti asseuerat Luc. de Penna in l.omnes iudices.C.de delatoribli 2.colu.3.

Iuret Regio varię blasphemus punitur ꝓsertim iure
11 Partitarū,quod 7.partit.tit.28.cōtnet.Quo in loco Alfonsus Rex diligentissime pœnas aduersus blasphemos distinxit,& statuit. Præsertim q̄ plebeius ꝙ prima blasphemia verberetur,pro secunda notet in labijs ferro cādenti signo crucis,pro tertia lingua mutilus fiat, eique abscindit.ita sanè l.4.statutū est.Sic & apud Gallos ꝓter & alias pœnas blasphemo pro texta blasphemia labium superius pro septima inferius abscinditur, ita quidē vt dentes appareant, pro octaua vero blasphemia lingua amputatur,sicuti statutum fuit per Carolū octauum,& Ludouicū duodecimum,teste Nicolauo Boer. d. decis. 301.nu.15.qui hanc laborum & linguæ abscissionem ad Ludouicū duodecimū refert,cū tñ & Carolus octauus sanxerit aduersus blasphemum, q̄ is pro fœda blasphemia puniatur pœna abscissionis superioris labij,pro tertia inferioris,pro quarta linguæ,alijs itē pœnis per eum statutis,sicuti refertur in stylo Parlamenti subconstitutionib.Regijs tit.de maledicis,& blasphemis.alias. vero pœnas aduersus blasphemos staturas iuxta varias prouinciarum leges refert ipse Nicol.Boerius. in d. decisio 301.vbi ēt tractat de his,qui non lingua,sed manib. offendunt diuinam maiestatem,eius imagines, aut virginis Mariæ,aut sanctorum lædentes,qua de re Regis lex 5.ti.28.par.7.itidē agit blasphemus ēt iure Neapolitani regni abscissione linguæ punitur iuxta cōstōnē de blasphemantib.tametsi ea pœna per vsum cōmutata sit in linguę perforationem,quæ clauo pubico fiat,ꝙm Tho. Grammatic.decis.30.iure deinde huius regni postmodum constitutum est,q̄ blasphemus in curia principis, aut intra quinque leucas puniatur pœnas verberum,& amputationis linguæ,extra curiā autem puniatur pœna amputationis linguę & amissionis dimidiæ partis bonorū,l.2.tit.8.ordin.Attamen nouis constitutionib.praxis aliā recepit huius criminis punitionē, siquidē blasphemus pro prima blasphemia punitur carcere vnius mēsis,pro fœda ex.lio lex membrum a loco habitationis, & mille quadrantū pœna in tres distribuēda partes, quarū vna accusatori,alia iudici,tertia pauperib.cōperit. Pro tertia uero blasphemia clauo lingua pforabit. nisi blasphemus sit ex his,qui scutiferi apud nos appellantur ,vt maioris condōnis hō.quia is pro tertia blasphemia penitur exilio vnius anni,& mulcta duorū milliū quadrātū,qđ in Pragmatica prima constitutū est,& deinde per Carolū Cęsarem Toleti anno M.D.25. prædicta tñ linguæ fixio,aut perforatio,q̄ clauo fit aliquot in locis,ex desuetudinē abijt.ac mutata est in eā pœnā,qua ligno ꝑ mitē lingua.Hispani lignū hoc,Mordaxa appellamus.Seneca vero id lignū linguariū Latine dixit,li.4 de beneficijs.c.36.dāno,inquit,castigabo promittentis temeritatē.Ecce,vt doleat tibi,vt postea consideratius loquaris, quod dicere solemus,linguarium dabo.Ita.n.eum locū legit noster Pincianus,vir Latine Græceq; peritissimus, & ꝓter hæc in emendandis veterib. Latinæ linguę authorib.felicissimo præditus iudicio.is inquam in suis ad Senecā adnotationib.linguariū interpretatur, lignum quo blasphemantium premitur lingua.Nam & veteres Senecæ codices linguarium ea in parte agnoscunt, tametsi varie locus is a viris doctissimis legatur.

His equidem ꝓmissis pœnis aduersus blasphemos statutis non est ꝓtermittendū, ī blasphemū a testimonio
12 arcellendē esse in his causis,q̄ testes exigunt oī exceptione maiores,quēadmodū placet Ale.in cons.103.li.5.col. 4.Dec.cons.163.nu.10.Th.Gramma.voto.22.nu.5.& 6. mō blasphemus fuerit semel ībidē ēt pœna pecuniaria ꝓ hoc crimine dānatus,qđ not.Nico.Ber.in d.decis.301 nu.13 post gl Superantij in constōnib.Neapolit. tit. de blasphematoribus.quib.refragat q̄ blasphemus iure ciuili infamis non sit author Baldo in cons.152.li.1.colu.1. quem sequitur Aymon Sauillian.cons 6.col.2.tex.optimus in l.famosi.ff.ad l.iuliā maiest. Lubricum,inquit iuris cons.Linguæ non dēt facile trahi pœnā.sed nihilōīnus hac in gōne,etiam si verum sit,blasphemum infamem non esse infamia quidem iuris,attamen ipse censeo post vnicā huius criminis commendationem non esse hunc idoneum testem in his causis, quæ requirunt testes oī exceptione maiores.qđ probatur ex c.licet causam . de probatio.vbi in causa ardua non admittitur testis,cuius fides aliqua ex parte diluit . Nec negare possumus blasphemum post condemnationem esse infamē,saltem in fama facti. Atq; tō non est oīno testis idoneus , de quo ipse tractaui in Epitome ad 4.li.Decret.§.vl.nu. 7. & 8.

Quid de consuetudine blasphemandi,an ea excuset pœna exteriorī? & quibusdam forsan videbit,cōsuetudinem prouinciæ excusare blasphemos a pœna exteriori & tēporali,iuxta gl.in c.cum venerabilis.de consuet.ud. quę probat, prauam consuetudinem excusare a pœna exteriori,licet ea non excuset a peccato & culpa. similis gl.in c.denique.4.distinctione.quas commendat Rom. in sing.19.& Cremen.in sing.149.est etiam gl.in c.fine de tempor.ordinat.tradit multa hac de re Rochus Curtius in capitulo vltimo de consuetud. folio. paruo 14.notat Card.in cons.132.col.secunda.Romanus cons.467.multa tamen, quę ad huius cōclusionis confirmationem citantur, pertinent ad consuetudinem, quæ dubium actum interpretatur,eum inquam licitum esse dictans.Si quid etenim fiat,quod in dubio est,an sit illicitū iure consuetudinis,vel licitū est,vel impunibile,qđ Bar.tenuit in l.si qs sit fugitiuus.§.apud Labeonē. ff. de Aedilit.edict.cuius non alibi mētionē fecimus,eius opinionē examinantes.hoc ipsum Bar.in l. singularia. ff. ti certum petatur,significare vī.quo in loco Ias.& alij idē explicant.quod si aliquid vere illicitum sit , ac legi diuinæ,vel naturali contrarium,profectō cōsuetudo vtcūque sit lōgi tēporis minime excusat a pœna tēporali,& exteriori saltē a tota,licet excuset ab aliqua parte pœnæ, quemadmodū adnotarunt Præp.in d.c.deniq;.Ias.in d. l.fing.Hipp.in l.1.limitatio.19.ff.de ficarijs Dec.in oā cōcupiscentiam.2.,lectu.de const.tenerat Inn. in c. fine.de offi.ord.tametsi contingat quibusdā rōnib.peculiarib.minime puniri in Republica actum aliquē,qui legi naturali & diuinæ ꝓrius sit,vt simplex fornicatio ī meretricib.Nec tñ id accidit rōne consuetudinis excusantis a pœna,sed quia Reipublicę interfit ob morū prauitatem eā fornicationē dissimulatione quadā permittere ad maius malum euitandum.Blasphemia vero ,cum sit maximū crimen legi equidē naturali,diuinæ, & humanæ ꝓrium,minime debet ob vsum,& consuetudinē prouinciarum impunita dimitti,idq; senserunt Ias.in l. ait ꝓtor.§.iurari.5.col.ff.de iureiu. & Gerard.singu.83. Tho.Grammat.decis.50.col.2.excusatur tñ frequenter ad mitiorem punitionem blasphemus,q̄ iracundiæ calore blasphemauit,Arah.in c.quid ergo.23.q.4.Dec.cōsi.143.nu.10 modo calor iracundiæ a iusta cā oriat,secus si ex iniusta,sicuti explicant Abb.& Anani.in c.2.de maled.Ias.in l.filiam ruam.C.de inofficios test.

Crimen aūt blasphemię absq; ullo discrimine puniri potest per iudicem ecclesiasticum,& sæcularem.c.2. de maledic.tradit late,& eleganter Bar.Soc. consi. 19. lib.4.& an aduersus blasphemos possint procedere inquisitores hæreticæ prauitatis pendent ab ea qōne,qua tractari solet,sit uec blasphemia hæresis,quam obiter paulo ante tetigimus,& latius exponit Alfonsus a Cast.li.1. de iusta hæreticorum punitio.c.12.etenim vbi blasphemia attentis eius circūstantijs vel hæresis sit,vel ꝑsumi possit error intellectus,aut denique adsit suspicio hæresis,poterūt inquisitores eam punire,sicut de sortilegijs cauet in c.accusatus.§.fine.de hæret.in 6.qua de re multa tradit elegāter ꝙ eius insigni eruditione Iaco.Septimācēsis in instōnib.Catholicis aduersus hæreses:cap.8.

Postremo, solet dubitari quem sensum habeāt illa ꝑcepta,q̄ plerunque iniunguntur a prælatis subditis , qui iuro obedientiam promittere,his quidē verbis,sub pœna prætriti iuramenti.& satis constat hæc significatio, q̄ id præcipiatur sub pœna periurij,nempe quasi dixerit quis,hoc tibi ꝑcipio sub iuramento mihi prætrito,ita ut si non feceris periurus sis.Nam pœna iurī ꝑtriti periurī ū est & eius supplicium,quod solet periuris infligi.Nec.n. iurm ꝑtritū est pœna,nec periurū ipsum absolute, quia culpa est,sed sensus huius loquutionis est sub pœna,q̄ debet ei imponi,qui iurm violauerit.Vñ Genitiuus ille ꝑtriti iurī,non stat intransitiue,ideſt sub pœna,q̄ est ꝑtritū iurm.qđ explicat Io. Driedo. in Christiana libertate,pagi.172.quo in loco scribit, oīa mandata Rectoris vniuersitatis al cui⁹, vt interfit scolastici alicui cōgregationi,Missarū celebrationi,non esse pure accipienda,ēt si fiāt sub pœna prætriti iuramenti,quasi mandator ipse voluerit vocatos ad mortale periurij crimē obligare si non fecerint quod eis mādatum fuerit.Etenim ꝑsumēdū,est attenta pia mandantis intentione,q̄ in his communib.congregationib.quæ magni ponderis non sunt tantum voluerit ad memoriam iuramentum reuocare, ne per contemptum omittant subditi obedire eius præceptis,non tamen vt periurium ab his committatur, quod maxime est obseruandum,ne passim quis temere periurij reus damnetur, etiamsi omisit facere qđ superior mādauerit.Hæc de prima huius relectiōis parte.

Finis primæ partis.

1 SECVNDA RELECTIONIS PARS.

Ex secundæ partis Initio colliguntur.

SVMMARIVM.

1 *Traditur ratio,& intellect.ad tex in regul.non est obligatorium de reg.iur.in.6.*

2 *Pactio futuræ successionis qua ratione sit contraria bonis moribus.*

3 *Pœnalis stipulatio apposita promissioni de non reuocando testamentum,& item de contrahendo matrimonium, contraria est bonis moribus.*

4 *An sit necessaria absolutio a iuramento præstito contra bonos mores?*

5 *An nobilis vel Hidalgus possit renunciare beneficio,quod habet.ne in carcerem pro debito mittatur?*

6 *Beneficio cessionis bonorum,an possit renunciari?*

7 *Mater tutrix an possit in carcerem mitti pro pecunia debita filij.*

8 *Iuri reuerentiali an possit quis renunciare,& ibi de intellect.ad egregias ff.de iureiur.*

9 *Intellect.ad tex in c.si diligenti.de foro compet.*

De viribus iuramenti quo ad contractus,cæteros que actus humanos, Secunda Pars.

IN huius operis partitione politciti sumus hac in parte de iuramento confirmatorio contractus inualidi tractare,atque iō necesse est quæstionem istam ita examinare vt eius resolutio facilius percipi valeat.Bar.etenim in l.si huis Neo.ff.de fidem.conatus est rem istam distincte ad perfectā quandam cognitionē,vt ipse opinatur,deducere.Attamē qa passim eius conclusiones vel improbantur,vel in dubitationē reuocantur,conabimur ex Bar.cōmentarijs adnotare quid ipse hac in re senserit,deinde eius assertiones in specie examinabimus ad amussim perpendentes, an veræ sint,vel frequentiori Doctorum sniā probentur.

Prima igitur conclusio sit.Actus,vel contractus bonis morib.contrarius minime confirmatur iuramēto.
1 tHæc probatur in reg.non est obligatorium.de reg.iuris in 6.Non est,inquit regula,obligatorium contra bonos mores ꝑstitū iurm.atque ita hanc conclusionem ꝓposuit Bar.in d.l.si quis pro eo.nu.6.Quam tamen quidam conantur hunc in modū intelligere,ut de ꝑactu, vel actu contrario bonis morib.naturalib.vel canonicis accipienda sit,non autem de actu contrario bonis moribus ciuilib.quasi velint 2.Doctores,actum contrarium iuri naturali,vel canonico,non posse iuro confirmari , nec posse iuramentum quenquā obligare ad agendum id, qđ iure naturali,vel canonico vetitum sit , actum uero aduersum iuri tātum ciuili posse iuramēto confirmari, quam quidem interpretationem probant Panor. nu.5. & Imol.nu.33.in c.cum contingat de iureiu.Cor.in auth.sacramenta puberum.B.si aduers.vend.nu.28.Bal.& Paul.Cast.in l.pacta.quæ ꝙ.C. de pactis.Abb.in c.ti vero de iureiu.Quorum opinio cōis,& probatur, quia quæli bet lex ciuilis aliquem actū prohibens habet fundamentum in bonis morib.atque ideo actus is erit contrarius bonis morib.ciuilib.& tamen dubium non est.iuramento confirmari actū lege ciuili prohibitum,falcē plerūque & frequentissime,sicuti paulo post latius tractabit.

Verum hęc cōis interpretatio nō est oīno admittenda,quippe quæ alena sit à vera verborum significatione.Siquidem diuersa sunt hęc duo,q̄ aliqđ sit ꝓhibitū, quia bonis moribus repugnet,& sit vetitum,quia moribus cōtrariū. Primū.n,significat eā prohibitionē habere rōnē à iure naturali,ita vt cōtrarius actus sit iuri naturali aduersus. Nec in hoc aliqua est dīa inter bonos mores naturales , canonicos, & ciuiles. Nā boni mores ciuiles nō distinguunt à bonis morib. naturalib. aut canonicis,qñqđē boni mores simpliciter dicunt q̄ à rōne naturali ꝓcedūt,& ab ea rōnē habēt. Iuris.n.canonici, & ciuilis cadē sunt principia, & prima præcepta iustitiæ,quod probatur in proœ.Gregoriano.& in l.iustitia. ff.de iust.

ff.de inſt.& iur.idemq; finis ex eiſdē principijs conſtat. Idcirco boni mores ciuiles, i.quos lex ciuilis dictat eſſe bonos mores,non pōt diſtinguī a bonis moribus naturalibus,aut canonicis,& ꝓterea vtriuſque iuris eſt ꝓceptum honeſte viuendi, qua rōne ſi quid lex ciuilis cenſeat eſſe contrariū bonis moribus, id pertinebit ad bonos mores naturales,& canonicos,ſi vero quid eſſe contrariū morib.lex ciuilis rūderit, hoc ad ciuiles tm̄ mores referendū erit. Mores etenim ſimpliciter,conſuetudines appellantur.l.morib.ff.de vulg.l.more maiorum. ff.de iuriſd.om.iud.l.eſt receptum. ff.e.tit. ꝙ ſi quid ſit contrariū bonis moribus naturalibus,erit plane contrarium bonis morib.ciuilib.cùm lex ciuilis non poſſit in hoc differre a naturali. Igitur quoties lex ciuilis rūdet, aliquid eſſe contra bonos mores,non aliud ſentit, quā ꝙ illud ſit turpe,& a rōne naturali alienū.l.ſi quis inquilinos.§.vlt,ff.de leg.1.l.mercalē.C.de cōd.ob.tup.cauſ.

Vñ illud deducitur, hanc primā Bar. concluſionē, & iuris canonici regulam,q̄ aſſeuerat, non eſſe contra bonos mores obligatorīū ꝓſtitum iuramentum, intelligē dam eſſe de bonis moribus naturalib. vel canonicis, & ciuilib.quatenus hi conueniunt naturalib.quod in dubio ex verborum ſignificatione,& vſu Iuriſconſultorū ita eſt interpretandum, quemadmodū diſtinguit Fortunius in tractatu de vlti. fine iuris.illat.12.qui expreſſim exiſtimat,& aſſerit non poſſe iuramento confirmari actum,quem lex ciuilis ex eo tantum prohibuerit,ꝙ ſit contrarius bonis moribus.

Secundò, hic conſtat, non eſſe ad intellectum huius regulæ diſtinguendum inter legem ciuilem, & canonicam,ſed eſſe conſiderandum, an boni mores ſint fundati ſuper rōne naturali tamquam excā proxima. Nā in hoc caſu iuramentum contra bonos mores non eſt obligatorium,ſecus ſi boni mores ſint fundati ſuper rōne naturali tanquam cauſa remota, tunc etenim iuramentum confirmabit actum his bonis morib. contrarium,quod in ſpē adnotauit Alciat.in d.c.cùm contingat.nu.74.cui ipſe libēter addiderim, bonos mores nuſquam diſtingui ab immediata rōne naturali, atque iō ſiue fiat mentio de his a lege canonica,ſiue à ciuili,ſp intelligerem hos bonos mores ita ad honeſtatem pertinere,ꝙ eis contrarium turpe ſit,quemadmodū ex his, quę ſtatim tradentur,conſtabit.

Tertio conſtat,non recte a Docteribus hac in qōne dici,ſm Canones id tm̄ eſſe contra bonos mores,quod peccatum inducat. Quia rō puerſa eſt, immo.i.peccatum quod eſt contra bonos mores,idcirco contrarium bonis moribus utroque iure canonico, & ciuili turpe quidē eſt, & peccatū, quia eſt contra rōnē immediatē naturalē,ſicuti ī dic.illat.10 co.3.admonet Fortunius.

Quarto apparet,Dinum in d.reg. non eſt obligatorium.recte ſenſum eius percepiſſe,dum tenuit, non cōfirmari iuſo ea,quæ ſunt prohibita propter ſui turpitudinem. Hic etenim verus eſt prætatæ regulæ ſenſus.

Quinto,ex his conſtat intellectus ad tex.l. in non dubium.C.de legib.qui probat, contractum lege prohibēte factum,iuſo non confirmari. Etenim decīſio prēter alias interpretationes habet hanc, vt procedat quoties a lege contractus prohibitus eſt propter turpitudinē, quia ſit bonis moribus contrarius.

e Sexto patet,pactionē ꝑ futuræ ſucceſſionis factā abſq; conſenſu eius,de cuius hæreditate agitur, non cōfirmari iuſo,quia turpe ſit,ac bonis morib.contrarū, pactū fieri ſuper viuentis hæreditate abſq; eius conſenſu. Nā hæc ſolitudo turpis cenſetur.l.ult.& l.pactum.C.de pac.& l.pactum quod dotali.C.de coll.nec tm̄ ea ſola rō turpē efficit hanc pactionē, quod detur votum captandæ mortis,quamuis hæc in d.l.vlti. expreſſa ſit, ſiquidē ob hanc ſolam rōnē non efficitur pactum turpe. quod patet,quia ex conſenſu eius,de cuius hæreditate agitur, hęc pactio licita eſt,& tm̄ occaſio captandæ mortis non tollitur per conſenſum iſtū. atque ita eſt intelligendus tex.in d.l.ult.& ei ſimilis in l.ex eo.C.de inutilib.ſtipulat.quod ipſe adnotaui in rub.de teſtā.in 2. par. nu. 15.

Septimo,ex eadem prima concluſione probatur,pænalem ꝑ ſtipulationem appoſitam promiſſioni de non 3
reuocando teſtm̄, contrariā eſſe bonis moribus,nec iuramento confirmari. Eam etenim contrariā eſſe bonis morib.probat tex.elegans in l.ſtipulatio hoc mō concepta.ff.de verb.obl.non confirmari iuſo,probatur exꝓdicta 1.concluſio.ex qua Bar.in d.l.ſi quis pro eo.hanc illationem fecit. Si quidem illicitum, & inhoneſtū eſt, pœnę adiectione quenquam uelle alterum adſtringere ad certam hæredis inſtitutionem. Cui equidē ambitioni eorū,qui ita anxie aliorum patrimonia,& hæreditates habere contendunt,occurrit lex ciuili exiſtimās, ac decernens hanc nimiam ſedulitatē, & curioſam cautelam contrariam eſſe bonis moribus, & ideo turpem. Quamobrem iuramento minimè confirmatur.

Octauo, eadem radice conſtat intellectus ad tex.in l.Titia.ff.de uerb.obl.vbi Iuriſconſultus ſcribit, contrariam eſſe bonis pœnalem ſtipulationē appoſitā promiſſioni contrahēdi matrimonij ꝓp eximiā libertatē, quā contractus coniugalis requirit.c.gēma.c.locū.de ſpōſ. Etenim hæc ꝓmiſſionis pœnalis ſtipulatio nequaquam iuſo confirmatur ꝓp eā rationem,qua diximus, bonis morib.contrariā eſſe.quod in ſpē Bar.nor.in d.l. ſi quis ꝓ eo nu.6.idē Bar.& Doc.in d.l.Titia.nu.11. cui nos accēſimus in d.rub.de teſtam.2.nu.16.& ſeq.tametſi qui dā contrariū rūderint.quorū inibi mentionē fecimus.

Nono,ſolet ex ꝓnotata rōne deduci,promiſſionē non reuocandi teſtm̄,utpote contrariā bonis morib. minime confirmari iuſo,quam qōnem nos examinauimus latē in d.2.par.rub.de teſtam.quo in loco rūdimus,ꝓmiſſionem iſtam iuſo confirmari in hūc ſenſum, ut teſtator, qui contra iuratam promiſſionem teſtm̄ reuocauerit,piurus planè ſit,licet valeat ſm teſtm̄, ita equidem poſit multa hanc opinionem probauimus nu.15. Nec uerē dici poterit ex d.l.ſtipulatio hoc modo concepta.ꝓmiſſionem non reuocandi teſtm̄ cōtrariam eſſe bonis moribus. Nam ea Iuriſconſulti reſponſio locum habet in pœnali ſtipulatione, non in ſimplici ꝓmiſſione. Sicut & in ſimili licet ꝓmiſſio pœnalis matrimonij contrahendi contraria eſt bonis morib.d. l.Titia.& c. gēma. non tm̄ ſimplex ꝓmiſſio coniugalis contractus, ſicut ſatis manifeſtū eſt in c. ſicut. & in c. ex literis ſyluani.deſponſalib.quod & Io.Imo. in d.c.cū contingat. j.Bar.membro explicat.ſic licet ꝓmiſſio ſimplex, aut iurata non reuocandi teſtm̄ non ſit bonis morib. contraria,erit tm̄ aduerſa bonis morib.pœnalis ſtipulatio & ꝓmiſſio non reuocādi teſtm̄. d.l. ſtipulatio hoc modo concepta. ſic denique Bar. in d.l. ſi quis ꝓ eo.nu.6.dū explicat exempla tex. in d. l. ſtipulatio hoc modo concepta.& in d.l. Titia. ad hūc modum eſt intelligendus. Nec uoluit Bar. ſimplicem ꝓmiſſionem matrimonii contrahendi, & ſimplicem item promiſſionē non reuocandi teſtm̄,contrarias eſſe bonis morib.qdquid alii hac ī qōne ſcripſerīt,non recte examinātes Bar. ſenſū.

Decimo ab eadem prima concluſione palā infertur, ꝓmiſſionem actus turpis, contractū ve turpitudinem continentem minimè confirmari iuſo, quod iuris eſt apertiſſimi. Nam & ſuperius ſatis probauimus, iuſm, quo turpe quid promittitur,minimè ſeruandum eſſe, nec obligare,cum ei deſit comes neceſſarius,nempe iuſtitia. Quamobrem ſatis conſtat nullā hinc oriri obligationem,quod Bartol. in d.l ſi quis pro eo.num.6.quem alii frequentiſſimo ſuffragio ſequuntur.

Nec eſt neceſſaria abſolutio a uinculo huius iuſi ſe- 4
cundum

eundū cōem omniū opinionē in d.c.cū cōtingat. Quibus obſtat tex.ſing.in c.cū.quidā.§.vl.de iureiu. quo ꝓbatur,neceſſariū eſſe abſolutionem a iuſo ꝓſtito de nō loquēdo patri,uel matri ſorori,vel fratri,aut nō exhibēdo eis humanitatis ſubſidium,cū tm̄,vt ibidē expreſſim aſſerit ſummus Pontifex,hoc iuſm illicitū ſit, & ꝑiū rōni. Etenim non loqui proximo eſt ꝑ charitatem erga extraneos,erga patrem eſt ꝑrium paternæ reuerentiæ, itē non ſubuenire repugnat rationi naturali,c.inter cætera.22.q.4.l.ſi quis a liberis.§.ſi parens.ff.de lib. agnoſ. iō prædicta reſpōtio in d.§.vltim.cū ꝓmittat,iuſm eſſe illicitum ex parte iurantis, & nihilominus abſolutionē requirat,eum debet habere ſenſum,vt abſolutio ad cautelā potius in ſpecie,quam neceſſario requiratur,quem admodū illum tex.intellexere gl.Hoſt.Imol. & Panor. ibi.atq; hic eſt verus huius rōnionis intellectus, tametſi Card.Inno.& Fel.ibi,And.Alc.in d.ca.cum contingat. nu.30.& Anto.in d.c.cum quidā.§.ult.conentur intelligere ꝓfatū tex.ita quidem,ut neceſſaria ſit abſolutio a iuramento quoties in aliquo caſu poterit ſeruari abſq; interitu ſalutis æternæ,licet eius obſeruatio peccatū inducat aliquo caſu. Sic ſane ſi promiſsio iurata cōtineat id,qđ bonis morib.repugnat regulariter,aliquo tm̄ caſu promiſſum ſit,erit neceſſaria abſolutio ad hunc effectū,vt ēt in eo caſu non habeat iuſm vim obligādi. Cuius rei exemplū eſt in d.§.vlt.ſi quis iurauerit non alioqui parentes.pōt.n.contingere.ꝙ obſeruatio illius iuſi non ſit pctm̄,& poſſit omittere loquelā iſtā abſque ullo vitio,& culpa,nēpe cum parentes non indigerēt hac familiaritate,nec eſſet opportuna,aut conueniens, atq; ideo quo ad illos caſus,quos iuſm potuit iſte comprehendere,& comprehendit abſolutio neceſſaria eſt. Ego vero hanc interpretationē cenſeo nō eſſe admittendā, quippe qui videā in eo tex.ꝓmitti iuſm illicitū fuiſſe,& contrariū bonis morib.vñ ex ea parte,qua iuſm illicitū eſt,non poteſt congrue vera abſolutio ab eo cōtingere,quemadmodū ſuperius dictum eſt.§.6.nu.6.

Verū quo manifeſtius oſtēdamus prēnotatā interpretationem falſam eſſe, oportet in ſpē d. §. vl. tria conſiderare. primum quoties filius qui ita tenere iurauit,patrem teneatur alloqui,aut alere ſub peccati reatu. & iſto caſu dubio procul abſolutio a iuſo neceſſaria nō eſt,qa iuſm nullam quo ad hoc induxit obligationem, qđ fatentur omnes. Secundum,quod hic conſtitui poteſt eū continet caſum,quo abſque læſione Reipublicæ uel offenſa diuina filius non poterit parentum alloqui, aut ei ſubuenire,& hac in ſpecie abſolutio minime datur a iure nec ab homine hmōi iuramenti, quod in hoc ſenſu rem iuſtiſſimam,& neceſſariā comprehendit,qua rōne nū pōt rūſio d.§.vlt.in hoc caſu intelligi, dū abſolutionem a iuramento concedit. Tertio contingere poteſt filio ita iuranti,quod non teneatur patrem alloqui,nec ei alimenta exhibere aut ſubuenire, multis quidem de cauſis,quæ ipſum ab obligatione exculare poſſunt,& ad huc in iſta ſpecie opinor,iuramentum iſtud nō obligare iurantē, nec teneri eius vinculo, neceſſe abſolutionē neceſſariam. Si quis etenim iuret, non facturum aliqđ melius bonum,quod tamen facere non tenetur,peccat quidem iurando inquantum ponit obicem Spiritui ſancto,qui eſt boni propoſiti inſpirator,non tm̄ peccat iuramentum ſeruando,ſed multo melius facit,ſi non ſeruet ſm Tho.in 2.2.q.89. art.7. cuius ſententiam latius examinaui in d.§.6.nu.7. Quis autem ita proterue impius erit,ꝙ neget melius eſſe filium patrem alloqui, eique ſubuenire etiam vbi nec loqui,nec ſubuenire tenetur,quam ab his operib.pijs abſtinere? certe nemo. Quāobrem abſolutio ab hoc iuramento, cuius meminit Ro.ponti.in d.c.cū quidā.§.vl. Etiā ſi in eo accipiatur ſenſu,quem Anto.Card.& alij communiter tuentur,neceſſaria non eſt. Poterit forſan ea rūſio in hunc modum intelligi ut abſolutio requiratur ibi non a iuſo ſed a peccato,quod iurans commiſerit ita temere iurando,ſiquidem manifeſtū eſt, iuſm illud fuiſſe temerarium,cū fuerit illicitum.c.inter cætera.22.q.4.idcirco peccatū qui iurauit iurando cōmilit. Vū tex.ille interpretandus eſt hoc fare mō,dum dixit,abſoluendi ſunt ab illius obſeruantia iuramenti,id eſt a peccato,quod commiſerunt iurantes,cum promiſerunt ſeruare id,qđ in diſpendiū ſalutis æternę manifeſte vrgebat. Igitur iuramentum ꝓſtitum ꝑ bonos mores obligatorium non eſt, nec cōfirmat contractum geſtū contra bonos mores,aut contra legis prohibitionem a bonis a morib.procedentem.

Poſtremo ex hac 1.Bar. concluſione procedit intelle. ad tex.in l.alia.§.vl.ff.ſol.mat.vbi Iuriſc.ſcribit,pactum quo tollitur priuilegium alicui competens ob reuerentiam & honeſtatem perſonæ,ne conueniat vltra quā facere poſſit,eſſe contra bonos mores. Nā ea pactio iuſo minime confirmabitur,quia eſt priuilegiū illud deductum a iure naturali,quo illis perſonis debetur mutuus amor,& reuerentia,atque ita hanc opinionem tenent gl.Bar.Imo.Alc.& alij magis communiter in d.l.alia.§. vl.Alc.in d.c.cum contingat.nu..99.

Hinc ſane diſputari poterit q.elegans, ſemel in hoc Granatenſi Prætorio memini controuerſiā in ſpē fuiſſe apud iudices eruditiſſimos,ac iuris vtriuſque conſultiſſimos,ipſumq; huius Curiæ Prætidem D. ab Alaua & Eſquiuel Abulenſem epiſcopū, diuini & humani iuris ſtigni diſciplina,maxima,ac non vulgari in expediendis negotijs dexteritate percelebrē.quorū quidē tribunali 5
contigit ea controuerſia tan nobilis,quē Hidalgū Hiſpani diximus,& qui iure ſaltem Regio ob debitā pecuniā,ſeu as alienum in carcerem mitti non poteſt ob nobilitatis priuilegiū,poſtq; huic ſpecialt fauori renunciare,ita ſane,vt ꝓp hanc renunciationē Hidalgus in carcerem ratione æris alieni ducatur deficientib.bonis in qb. ſit locus executioni tandē definitū fuit,ꝓdictā renunciationem valdā fuiſſe,& eius cā poſſe nobilem ob æs alienū,non obſtante eius priuilegio in carcerē mitti, ſi nō habeat bona ex quib.poſſit debita pecunia ſolui. Huic definitioni multa obſtāt,& ſuffragatur,quę eius examē dubiū efficiunt,qua ratione aliqua hic repetemus,quæ in ſimili tradidimus in li.2.Variar.Reſolut.c. 1. Eſt quia hæc ſolā in ſui fauorem habet regulā iuris, quæ permittit,poſſe quemlibet renunciare his,quę in ſui cōmodū ſtatuta ſunt.l.ſi quis in conſcribendo.C. de pact. cum ſi milib.oportet hoc in loco primum ea tradere,q̄ refragari videntur,ac ſimul ſi quid rūderi obiectionibus poſſit.

Primū etenim obſtat,ꝙ nobilitatis iura ad ſanguinē ptineāt,quaſi iura ſint ſanguinis.l.2.§.q̄ oſa. C. de vet. iure enuc.l. 1.C.de iure aureo.anul.l.1.in prin.ff. de cēſu l.fēmata.ff.de gradib.qđ & Iuuenalis oſtēdit dū dixit,

Stemmata quid faciunt? quid prodeſt pontice longo
Sanguine cenſeri

Iura vero ſanguinis nec renūciatione,nec vlla humana lege tolli poſſunt.l.iura ſanguinis. ff. de reg.iur. l.ius agnatiōis.ff.de pac.l.abdicatio.C.de patri.pōt. Igitē iura nobilitatis tolli nō poſſunt renunciatione. Vñ.cū inter alia nobilitatis iura,& priu legia hoc ſit nō vulgare,qđ nobilis ſanguine,vel priuilegio ab æs alienū in carcerē mitti non poſſit,Bal.l.1.ad fi.C.q bonis ced. poſſ. Alc. in l.Centurio nu.25.ff.de vulg. Ial.in l.miles col.2.ff. de re iudic.qui extendunt iuriſconſulti rūſum in d.l.miles, a militē ad nobilē. Idē colligitur ex diſtinctione Guli. de Cuneo in l.pen.ff.ex quib.cauſ. maior quam refert, & ſequitur Io.Bapt.de S.Seuerino in tract.deb.ſuſpec. fugit.quæſt.5.princ.q.5.te.optimus in ſimili,in l.medicos.C.de profeſ.& medic.lib. 10. Regia,eademque expreſſa conſtitutio in l.4.& 5.tit.2.libr. quarto ord.l.79.

Tanti-

Tauri.quarum & ipse memini in d.c.1.nu.4.li.2.Variar. resolut.constat sane,non posse nobilem apud nos renũciare huic iuri nobilitatis,& priuilegio,quo cautũ est,ne in carcerẽ ob æs alienũ mitt ẽ.Huic tñ rõni facillime respondetur si consideremus,priuilegia iure data nobilibus nõ esse,nec posse,dici iura ipsius nobilitatis, nobilitas autem sanguis non est,sed sanguinis,& generis qualitas,quod notissimum est.Quod si & hæc iura sanguinis vere dici possent,non de his intelligitur tex.in d. reg. iura sanguinis.Quandoquidẽ illa est intelligenda de iuribus sanguine iure naturali ꝓcedãtibus,qualia sunt ipla agnatio cõsanguineorũ amor & dilectio,hisq; similia, q̃ nulla ciuili constitutione tolli possunt.l.tutelas, ff.de c. dimin.not.Bar.in l.hos accusare.§.oĩb.ff.de accus. iura vero,q̃ sanguini aut agnationi iure humano tributa sunt, tolli poterunt,& possunt l.humana.gl.in §.qd aũt.verl. cognationis.inst.de c.dimin.Bal.in l.1.in fi.& ius naturale.ff.de inst.& iure Rom.cons.82.Dec.in d.l.iura sanguinis.col.1.qua rõne cõstat,priuilegia data iure humano nobilib.posse tolli iure itẽ humano, nec iò renũciationẽ eorũ iuridã esse,ꝙ iura sãguinis tolli nõ possint.

Secundo eidem sñę obesse vr cõis ẽsum opinio,quę
6 probat renunciationẽ cessionis bonorũ minimè valere ex eo,ꝙ cum ipsa sit beneficiũ ne quis ob æs alienum in carceribus detineatur, vr sane renuciantis consensus parum ei obesse quo ad perpetuam captiuitatem,& detrusionẽ in in carcerẽ,aut sane temporalẽ,donec solvat.Quod humanæ libertati plurimũ refragatur,siquidẽ hæc renunciatio esset quali perpetua obligatio ad carcerẽ publ cũ,& ꝑcita seruitus,ad quã liber hõ se aditrin gere nequit.l.2.de lib.hom.exh b.l.Titius.§.Titia.ff.de cond.& demõ.notãt gl.& Doc.in l.antiquitas.C.de vsu fruct.& in l.post certi.C.de liber.caus.atq; ita renunciationẽ bñficij cessationis bonorũ esse nullã tenuerunt Richard.Malũ Bar.Imol.& Albe.in Lalia. §. eleganter. ff. charẽ.Malũ Bar.Imol.& Albe.in Lalia. §. eleganter. ff. fol.mat.Cynus q.6.& Salic.nu.9.l.1.C.q bonis ced. poss. Io.Faber.in § vlt.de actio.in l.vlt.C.qui bonis ced.poss. Ale.cons.27.nu.6.li.2.post.Dinũ.in d.§.eleganter. Ab. & alij in c.Odoardus.de fol.quorũ opinio cõs est ẽm Alber.in rub.C.qui bonis ced.poss.col.vl.& Alc.in c.cũ contingat.nu.69.de iureiu.ipse ẽt itẽ ad notam in d.li.2. Variar.Resol.c.1.nu.9. Quãobrẽ si renunciatio bñficij cessionis bonorũ,quo debitor liberatur carcerib.nõ tenet,nec tenebit renũciatio facta per nobilẽ eius bñficij, & priuilegij,quo liberatur ab æs alienũ a carcere. Eadẽ etenim rõ vtrobiq; adest,nempe ꝙ quis non possit per pactũ se adstringere ad ꝑpetuam carceris inclusionem, nec possit renunciare his beneficijs,q̃ iure concessa sunt ad effugiendos carceres,etiã publicos.His etiã accedit quod notant omnes in c.ex rescripto,de iureiu.tenẽtes non posse hominem liberum inuitum detineri pro ære alieno soluendo,etiam ex conuentione,hoc etenim non tantꝙl.in vlt.rñsione in d.c.ex rescripto.& ibi Abb.& Imol.Idem Imol.& Aret.in .obsides.ff.de testi.Fran. de Ripa in l.obligationes.nu.12.ff.de pignor.gl.in c.vt prudem.23.q.8.Regia lex.3.nu.13.par.1.Ergo cũ per hanc renunciationem priuilegij,quod nobilib.datum est, ne ob æs alienum possint in carcerem mitti,in effectu fiat obligatio ad carcerem pro ære alieno soluendo, & hæc inualida sit,consequens erit non esse renunciationem istam a nobilib.factam admittendam,imo ea non obstante seruandum fore priuilegium nobili ,ne in carcerem ducatur pro ære alieno soluendo.Verum huic argumentationi multipliciter rñderi poterit, & deniq;
7 quibusdam videbitur,eam non procedere , quia communis sententia,a qua argumentatio colligitur falsa sit, cum renunciatio bñficij cessionis bonorum valida censeri debeat,sicuti in specie tradiderunt Freder.cons. 60. Rota antiqua 365.Fel.post alios in d.c.ex rescripto . nu. 11.idem Fel.in c.si diligenti.de foro compet.col.2. Ro. Ale.Imol.& Ripa quorũ meminian d.c. 1.nu.7.li.2.Variar.Resolut.& Alc.in d.c.cum cõtingat.nu.69.Nec. n. ista renunciatio iuri publico ꝓiudicat,nec bonis moribus contraria est,nec præcisam,& absolutam seruitutem inducit,atq; iõ nihil impedit huius renunciationis vim,& effectũ.Præsertim quia tacitũ,& expressũ idẽ est iudiciũ. l.cum quid.ff.si cert.pet.& in l.vlt.C. qui bonis cedere poss.statuerunt est,debitorem,qui cedere bonis volebat nisi creditores eidilationẽ ad soluẽdũ cõcessissẽt,cõ posse postea credere,si dilationẽ ad soluendũ a creditoribus acceperit.Nam tacite renunciare videtur debitor beneficio cessionis bonorum eo ipso quod dilationem ad solutionem acceperit.

Deinde etiam si vera sit cõis opinio,q̃ probat, renunciationem cessionis bonorũ minime validã esse, adhuc opinor non oĩo ex hoc sequi itidem nullã esse renunciationem priuilegij,quod nobilis habet,ne in carcerẽ ꝓp æs alienum mittatur,manifesta etenim est ratio differentiæ,siquidem sublato bñficio cessionis bonorum nullũ superest remedium ad effugiendam carceris captiuitatẽ,qd apertissimi iuris est,at etiã si renunciatio nobilis tollat beneficium,& priuilegium,qd habet ne ĩ carcerẽ pro ære alieno mittatur,superest ei remediũ cessionis bonorũ,quo poterit effugere carceris captiuitatẽ Dicit forsan quis,hanc rõnẽ non esse congruã , quia nobilis non tenetur bonis cedere ,id etenim & ipse fateor sed tamen satis erit,ꝙ possit hoc cessionis auxilio, & remedio nobilis ipse,qui priuilegio nobilitatis renunciauit,carceres ipsos ex cã ęris alieni effugere.Ex quib.constat non esse pares has duas renunciationes, scilicet cessionis bonorũ,& priuilegij nobilib.competentis, ne in carcerẽ pro debito ciuili ex causa contracto mittantur.

Præterea,ne quis rõne carceris in humanas exiitimet esse has renunciationes,cõsiderandum est ab ipsis æquissimis legib.non censeri impiũ,ꝙ quis ob solutionẽ æris alieni in carcerẽ mittatur,id etenim æquum ius ciuile censuit præmissa prius bonorum,& rerum ipsius debitoris excussione,imo q̃nque ẽt si debitor bona habeat, iure in carcere mittitur donec pecuniã debitã soluat,nẽpe vbi a alienũ ad fiscũ,Principẽ,aut Rẽpublicã pertinet,sicuti explicuimus in d.l.2.Variar.Resolut. c.1. ad vero,qd adduximus ex cõi omnium ĩia in c.ex rescripto de iureiu.pertinet ad carceres priuatos, qui multis ex causis iure odio habentur, ideoq; ab ipsa Republica extirpandi sunt,ẽt ex priuato consensu,ac spõtanea cõuentione.Nos autem de publicis carceribus agimus, qui iure ipso probantur adhuc in ea spẽ,quã tractamus , ob ęs inquã alienum soluendũ maxime,quia non desunt q̃ velint iure defendere pactionẽ illã,ex qua hõ liber obligatur,vt retineri possit pro ære alieno,& debito ad effectũ seruandi conuentionem initam inter debitorẽ & creditorem ita sane gl.tenuit in d.c.ex rescripto.l. solutione.& inibi Host.Hen.Card.& Fel.col.3.Bal.in l.2. C. de patrib.qui filios distra.col.vl.quorum mentionẽ fecimus & nos l.2.Variar.Resolut.c.1.nu. 1. eorũ ĩiam reprobantes,hic vero eam adducimus nõ ut eã veram esse censeamus,sed quo manifestum sit nõ esse ita sine cõtroversia id quod modo præmisimus.

Tertio principaliter eidem sententiæ oberit ꝙ cum fœmina ab æs alienum in carcerẽ mitti non possit.auth. sed nouo iure.C.de custod.reo.l.1.cũ auth. ibi posito.C. de officio diuers.iudic.l.Regia 62.Tauri,attamen fetiã ob cãm tutelaré filiorũ appotitis quibuslibet renuncia
8 tionib.mulier adhuc priuilegium habet , ne conueniat vltra quã facere possit,& ne in carcerem mittatur, qd ipse colligo ex Bar.in l.si quis sub conditione.ff.de testa. tur.nu.20.ex patronatus.ff.de re iudic.notant in specie Præpo.in c.ex parte.M.de appellat.Barb.in c.2. num.4. de pig. Io.\ Monte Sperelo in l.pleriq; ff.de in ius vocan. Hippolyt.in practica criminali.§.attingã.nu.64.Ludou. Gomez.in c.2.de iudic.in 6.nu.22.Andreas à Pomate in additionibus ad Bar.in Authent.matri & auiæ.C.qñ mulier.tut.offungi possit.qd longiùs ipse probat in dicto l.2.Variar.Resolut.c.1.nu.3.quo in loco multa hac de re tradidimus. Igit nemo põt renuntiare priuilegio,qd habet ne in carcerẽ mittatur pro debito,aut ære alieno. Sed tñ huic rationi primùm rñdetur ꝙ Bar.ipse in ead. l.si quis sub conditione.nu.18.contrarium in matre nutrice adnotauit: cui consentiunt plures, quos ipse retuli in dict.ca.1.nu.3.& sanè hęc posterior opinio receptior est. Attamen quia prior à me ꝓbata fuit in dict.c.1.2. rñdeo,eam opinionem procedere in renunciatione gãli cùm mater omni legũ auxilio renunciauit: quasi aliud dicendũ sit,vbi mater specialiter huic priuilegio renunciasset: vt in hac qõne patet,quæ de speciali renunciatione tractat. Adhuc verò quia hęc respõsio non oĩno tuta est ob eandẽ rõnem, quæ eadem vr esse in renunciatione generali,& in speciali, opinor hanc tertiã obiectionẽ parum obesse: quia spãlem rõnem habet ex causa pietatis & reuerentiæ,amorisq; paternit quę oĩa inter parentes & filios contingentia impediunt hanc in carcerẽ detrusionẽ ob æs alienum, & huius beneficij renunciationem efficiunt inhumanã, bonisq; moribus contrariam: tex.singu.in dict.l.alia.§.eleganter.ff.solu.matrim.Quãobrem non est congrua argumẽtatio ea , quæ fit in pũti controuersia à renunciatione beneficij,& priuilegij hac rõne cõpetentis parentibus erga filios,ad renunciationẽ beneficij nobili cõpetẽtis.Quartò illud magis nobilibus fauet ꝙ nobilibus maiores deferunt honores,q̃ plebeijs. c.de prẽb.l.nobiliores.C.de cõmer.& merca.not.Ias.per tex.ibi in §.itẽ Seruius.nu.26.de actionib.latè Andr. Tiraq.in tract.de nobilitate.c.20.honor aũt reuerẽtiam ꝑmittit.l.honori.&.l.pares.ff.de oper.lib.Bald.in l.liberti. 4.col.C.de oper.l.& in c.licet.de ꝓbatio.vnde & in de ea logo præceptũ est, Honora patrẽ & matrem. † Iuri aũt & priuilegio reuerentiæ causa indulto quis renunciare non põt.tex.optimus in l.vltim.C.de bonis libert.Ro.in sing.430.Alex.in.& Ias.in l.penult.C.de pact.5.col.Doc. in l.venia.col.vlti.C.de in ius voc.quãobrem in specie & priuilegio l.ad egregias.ff.de iureiurã.nobilibus & egregijs personis concessio,quod ei nõ possit quis renuncire,notant Ro.in sing.169.Cynus in l.nec honorem.C.de episcopis & clericis.Alber.& Alex.in d.l.ad egregias.Fel. in ca.si qui testium.de testibus.col.1.à quibus ferè adducitur tex.in c.1.2.ad finem,de iudic.in 6.quo probãt non posse Moniales renunciare priuilegio à iure sibi cõcesso ne teneantur ad iudicẽ accedere causa dicendi testimonium: quia,vt Doct.præcitati existimant, id concessum fuit reuerentiæ iure & rõne: quem tex.cõmendant Dominic.in ca.indemnitatibus.§.vt aũt.de elect.in 6.quãobrem & Ludouic.Gomez.in dict.c.1.2.nu.65.quo adl.ad egregias.eundẽ intellectum probat. Igitur cum hoc privilegium nobilibus concessum , ne in carcerẽ ob æs alienum mitti possint, datum eis sit reuerentiæ, & honoris causa,cõstat,ei per nobiles renunciari non posse.tex.opt. in dict.l.alia.§.eleganter.quo probatur non posse pacto partium tolli priuilegium,quod reuerẽtiæ causa datum sit.Ego verò,vt huic rõni satisfaciam confidero, nobilibus multa priuilegia iure cõcedi, quorũ aliquot directè tendunt ad reuerentiam , & honorem eis exhibendum: qualia sunt locus sublimior inter plebeios, itẽ quod plebeijs prętrunt in honoribus& in his forsasse obtinebit ꝙ renunciatio admittenda non sit: quia hęc non potest renunciãti nocere quin & toti noceat nobilitati:ideo renunciatio non ꝓcedit ex eo, ꝙ reliquis nobilibus, & toti nobilitati præiudicat: argumẽtum eiusdiligẽs. de foro compet.alia quidẽ nobilium priuilegia licet ex obscella sint,vt honos deferat nobilitati: non tñ tendunt immediatè,& directè ad exhibitionẽ reuerentiæ publicam:vt sunt immunitas à publicis oneribus,qꝰ in carcerẽ publicum ob æs alienũ non mittant nobiles, & his similia: in his profectò renunciatio admittenda est. Nec quicquã obstant ea, quæ in contrarium fuere adducta. Primùm etenim tex.in l.vlt.§.vlti.C.de bonis liberorum ꝓ parte id quod ex eo adnotat: si quidem tñ in ibi conflat,non ex seri remissũ ius ingratitudinis,nec ius reuerẽtiæ ex vltide patrono à liberto,ẽt si remittat ab eo ius patronatus.

Quia per hanc remissionẽ generalẽ iuris patronatus, non vr patronus remisisse ea iura,quæ rõne beneficij accepti in remunerationem, & reuerentiã libertas patrono exhibere tenetur: hęc etenim pertinent ad gratitudinẽ libertatis à patrono datæ,& reuerentiã ei debitam, atq; ad euitandam ingratitudinẽ: ideirco præsumitur non est,patronum velle per remissionẽ iuris patronatus ꝙ libertus possit liberè ea agere aduersus eum, quæ ingratitudinẽ inducerent: atq; hic est illius cõstitutionis sensus: cùm tñ de renunciatione speciali nihil ibidem responsum fuerit. Quòd si renunciatio specialis patroni etiã contineret ea, quæ sibi reuerentiæ & honoris causa debentur: profectò ꝓ desset renunciatio quo ad pœnas iure humano statutas aduersus libertos,qui patronis nõ exhibent honorẽ ac debitam reuerentiã: his etenim,si ad patronum pertineant,is remittere posset,non tñ pro desset hæc renunciatio quantum ad culpam, & vitium, quod rõne ingratitudinis contraheret libertus omittendo officiales operas atq; in hoc sensu futura culpa remitti posset quo ad pœnas ingratitudinis contra patronum cõmissæ.Vnde mihi non placet quod Bald.in d.l.vlti.ad fin.C.de oper.libert.scribit asseuerans,non posse patronum remittere renunciatione expressa,ius reducendi libertũ in seruitutẽ ob ingratitudinem. Nam ex hoc non remittit reuerẽtiæ iura, quæ ex causa datæ libertatis sibi debentur: sed pœnam iure humano aduersus ingratum libertũ statutã.Ex nihilominus cõligas quidẽ alia pœna ꝓ delicti culpa libertus ingratus à iudice puniẽdus erit.

Ea verò rãtio iurisconsulti, quæ refertur in d.l.alia.§. eleganter.ideo renunciatione tolli non põt,quia rõnem habet non tñ à reuerentia simplicẽ sed ab ea,quæ simul est pietati paternæ cõiunctæ: quæ duo efficiunt eam pactionẽ contrariã bonis moribus, atq; nullã, & iniquam.

Quod aũt ad comprobationem tradidimus circa intellectũ l.ad egregias,profectò minimè ꝓbatur in d.ca. 2.de iudic.in 6.quia ea decisio specialis est in Monialibus æquissimis quidem rõne: non solùm ex eo, ꝙ reuerentiæ,& honoris causa id priuilegiũ concessum sit, sed ne detur occasio vagãdi monialibus,quibus iure Pontificio, & plerunq; ex voto necessariò conuenit ea inclusio,vt non possint honestè monasterium exire,etiam ad iudicẽ proferendis testimonijs: sic deniq; Felin.in cap.si diligenti.de for.compe.nu.24.ad illum text.respondet sentiens posse renunciari beneficio l.ad egregias.quod magis in spẽ adnotarunt Ro.& Aretin.in ead.l.ad egregias.Angel.in dict.l.alia.§.elegãter.sensit gloss.in l.inuiti. C.de testibus.optimus tex.in d.c.2.de iudic.in 6.dum dicit,fœminas muitas ad iudiciũ trahi non posse igit̃ sponte per illius beneficij renunciationẽ poterant a iudiciũ accedere & trahi. Maximè tatentur Cynus in d.l.nec honorem. Felin.in d.c.si diligenti.nu.24.& Iaso.in d.l.ad egregias.nu.1.& Lud.Gomez.in d.c.2.nu.51.dum approbat Felin.distinctionem, ꝙ licet huic beneficio lib. ad egregias.non possit quis in vniuersum renunciare: poterit tñ quodam in casu eadẽ renunciatione vti:quod probat l.quamuis.verſi.inuitus.ff. de in ius vocan.iunct. l.vnica.C.eo l.tit.Ego tñ & si videam hanc vltimã Cynei sententiã passim admitti, & eam plurimùm in suffragari huic sententiæ qui defendere cupit numquam possem no

bilem quodam in contractu renũciare nobilitatis priuilegio, quò nobiles gaudere debent, ne pro re alieno mittantur in carcerem: ita tamẽ ex Cyn. Ias. Fel. & alijs ita intelligo eorum dict. in specie d. l. ad egregias. & ex d. l. quãuis. & ex d. c. 2. in pri. vt quis tacitè renũciare valeat huic priuilegio, si in aliqua causa spõte velit ad iudicem accedere pro testimonio ferendo absque expressa quidem renunciatione. Idque mirum non est: nam in d. c. 2. de iudi. in 6. hoc significatur ex priuilegio egregijs personis, & fœminis concedi, q̃ inuitæ non trahantur ad iudicẽ: quia si certissimum sit, nihil priuilegio nocere, si spõte velint ipsi egregii ad iudicem accedere. Atque hic est sensus huius conclusionis. Nam quoties priuilegio ob reuerentiã concesso renunciari non potest neque renunciatio a iure improbatur, vt bonis moribus cõtraria, certè nec in quodam peculiari, & speciali casu admittenda est: quod expressim probatur in d. Lalia. §. eleganter. ff. soluto matr. cui decisioni nulla congrua responsio dari poterit: q̃ verò Ias. Fely. & alij post Cynum tradidere, nempe renunciationem ejusmodi ad egregias. quo ad omnes cãs non valere mihi non placet: quia nobilitati publicæ nulla ex hoc iniuria irrogatur, q̃ aliquis, licet egregius sit, polliceatur se accessurum ad iudicem pro ferendo testimonio quoties ab eo in quacunque causa vocatus fuerit: qua rõne, etiam si articulus iste non attingat nostram cõnem, opinor aduersus Cynum & alios hanc renunciationem admittendam: nisi forsan quis existimauerit, ex hoc in iuriã irrogari ac priuilegiũ fieri toti nobilitati: qd ipse minimè cẽseo. Sic deniq; renũciatio spãlis priuilegij d. l. ad egregias. & expressa valida iudicabit tã d. Romanũ, Felinũ, & alios huius partis authores: quicquid alij dixerint.

Quinto aduersus præscriptam sniam facit tex. in d. §. eleganter. quo probatur, non valere pactionẽ, qua quis renunciat beneficio a lege dato, ne cõueniat vltra q̃ facere possit: quod in effectu cõcessum est, ne p̃ debito quis in carcerem mittatur: sed ea rũsio procedit in his personis, quib. rõne reuerentiæ simul, & pietatis, aut naturalis dilẽctionis priuilegiũ hoc conceditur rõne quidẽ deducta a bonis moribus: dicit enim non idẽ erit in militib. aut nobilib. qui hoc priuilegium alia ex causa habuere, quã solutionem tam obiter hic in disputatione attigimus.

9 Sexto fortiter hac in controuersia argumentor † ex c. fin. diligenti. de foro comp. quo apparet, clericum etiã cũ iuramento non posse renunciare priuilegio fori, vt apud iudicẽ laicum conueniatur non alia rõne, q̃ q̃ hoc priuilegium concessum sit ordini clericorum, & dignitati status ecclesiastici. Eadem ergo ratione nec nobilis poterit renunciare priuilegio nobilitatis, ne is in carcerem publicum pro soluendo ære alieno mittatur cum hoc priuilegium nobilium status & nobilitati iure datum sit: cuius renunciatio, ac denique missio in carcerem alicuius nobilis, toties nobilitatis deroget excellentiæ. Ego quidem nõ inficior, hanc esse vrgẽtem argumẽtationem, sed tñ aiadvertendum esse censeo, disparem esse rationem: quando quidem priuilegium clericorum ob sacras res, quæ ab ipsis tractantur, magis spectat ad ius publicum, q̃ priuilegia nobilium. l. 1. §. huius studij. ff. de iust. & iure. c. contingat. de iud. de sent. ex cõ. vbi glo. & in c. parochianos. eod. tit. Nam & priuilegium clericorum, cuius mẽtionẽ fecimus, partem adimit a lege diuina, quod alibi tractamus. Nec potest renunciatio in eo casu admitti: quin tendat in derogationem honoris status ecclesiastici: cum clerici secularia tribunalia non possint absq; dedecore ordinis totius frequentare, apud eos litigare: vnde ita rub. ne clerici, vel monachi maxime in c. 1. 2. & ea. sed neque. & nõ lex, cui renunciatur, continet publicam & priuatã vtilitatem omnino inseparabiles: quod post alios not. Fely. in d. c. fi diligenti. nu. 19. Nõ fic in præsenti cõne. quamuis etenim aliquis nobilis in carcerem pro ære alieno detur: non ex hoc iniuria fit cæteris nobilib. nec eorum honori derogatur: cum frequenter nobiles criminum cã in carceribus sint. Deinde nobilis, qui huic priuilegio renunciauit, poterit carceris molestiam effugere, si bonis cedere velit: quæ sanè cessio ignominiosa non est, modò ea simpliciter absq; actibus infamibus fiat. Sic denique vt iure pronunciatum fuisse in hoc Regio Prætorio, renunciationem a nobili Hidalgo factã eius beneficij, quo nobiles non possunt pro ære alieno in carcerem mitti, validam fuisse. Multa hic missa facimus, quæ possent hanc sniam comprobare: quia ea pertinent ad tacitam renunciationem ipsius nobilitatis: siquidem in hac cõne agimus de renunciatione expressa alicuius priuilegij nobilibus concessi, quæ fuerit facta, manente ipsa nobilitate.

Non me latet, hãc opinionẽ dubiam esse, & tñ eam æquissimam existimo: ne causa nobilitatis ipsi nobiles luxui, ludis, & comessationibus dediti absque vllo delectu res alienas præsertim pecunias mutuò acceptas temerè consumant. Quòd si ex renunciatione alicuius priuilegij derogaretur nobilitati in vniuersum: tunc non foret renũciatio ista admittenda: nempe quoad aliquod ignominiosum supplicium nobili inferendum: quod maximè obseruandum erit in his, & similibus renunciationibus.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum non confirmat actum prohibitum propter fauorem publicum.*
2 *Intellect. ad tex. in l. 2 & l. quemadmodum. C. de agri. & censit. lib. 11. & inde explicatur, qui sint coloni censiti, adscriptiy, & originary.*
3 *Intellect. ad l. senatus. ff. de contrab. emt.*
4 *Instantia an pereat triennio, non obstante pacto partium, etiam iurato.*
5 *Iuramentum confirmat contractum prohibitum principaliter in fauorem priuatum.*
6 *Fauor publicus, & priuatus quo pacto considerentur in legibus constituendis.*
7 *Iuramentum adeo confirmat contractum ob priuatum fauorem prohibitum, vt non tantum sit ipsum seruandũ, sed & ipse contractus.*
8 *Iuramentum an habeat hanc vim confirmandi contractum prohibitum a lege, quoties lex ipsa hanc confirmationem expressim impedit.*
9 *Alienatio rerum Parapœrnarum fieri potest absq; iuramento.*
10 *Intellect. Authen. sacramenta puberum. C. ad vellei. & ibi de donatione propter nuptias, & eius alienatione.*

§. PRIMVS.

1 Adem Bar. cõmẽtaria secuti sed am constitumus cõclusionẽ, † Actus in fauorẽ publicũ principaliter p̃hibitus iuro confirmari non pot. Hæc p̃batur in c. fi diligenti. de foro cõp. c. cũ ad Apostolicã. de reg. Ius publicũ. ff. de pact. q̃bus satis expressum est, idẽq; rõne manifesta constat, nõ posse ius publicũ pacto priuatorũ remitti. Sic sanè hãc cõclusionẽ tenuit Bar. in d. l. si quis p̃ eo. nu. 7. quẽ sequunt Doct. inibi. Ant. Abb. & alij in d. c. cũ contingat. quo in loco And. Alc. nu. 83. & Corn. in repe. Auth. sacra puberũ. nu. 29. C. si aduers. vend. fatenf, hanc opinionẽ cõem esse eã secuti. Idẽ fatenf Io. Imo. in d. c. cũ contingat. nu. 35. Qui tñ ab ea discedit ex eo, q̃ licet ius ciuile aliquẽ actũ prohibeat in fauorẽ principalẽ Reipublicæ non p̃ hoc idẽ actus iure Pontificio p̃hibitus efficitur Canonicũ est equidem considerandum quo ad iuris vim, & effectum, qua ratione videtur, actum iure ciuili tantum

tũ prohibitum principaliter ob Reipublicæ fauorem, posse iuro confirmari. Cui rationi nõ admodum est difficile responsionem accõmodare. Nam vtcunque actus aliquis iuratus sit, nemini præiudicat, nisi iurẽti, quod satis expressum est in d. c. cum contingat. in fine: sed si priuato præiudicium non fit ex actu ab alio cũ iurato: multo fortius Reipublicæ minime debet præiudicium inferri: atque ita sat iure probatur Bar. opinionẽ veram esse, quicquid Io. ab Imola contrarium voluerit. Denique l. non dubiũ. C. de legib. quę rñdet, actũ iure ciuili prohibitũ iuro non confirmari, adhuc poterit iuxta hanc sedam cõclusionẽ intelligi: vt tandẽ ea rũsio p̃cedat, quoties p̃hibitio legis tendit in fauorẽ reipublicæ, & principaliter.

2 Primo ex hoc infertur † intellect. ad tex. in l. 2. & in l. quemadmodum: C. de agric. & censit. lib. 11. quibus constitutionibus statutum est, nõ posse quem vendere prædiũ, & retinere colonos agriculturę prędij adscriptos. Ea etenim prohibitio, vt patet in d. l. quemadmodum. publicã vtilitatem respicit: ne agricultura detrimẽtum patiatur in graue Reipublicæ dispendium: idcirco ille contractus nec iuramento confirmabitur. Cui quidem decisioni p̃mittendum erit, olim cum maior cura agriculturæ habebatur, fuisse colonos quosdam, qui adscriptitij dicebantur. Et hi per contractum priuatamve conuẽtionem adstringebantur agri alicuius culturę, vt perpetuo operam in eo agro colendo impenderẽt. De his agit titulus C. de agricol. & cens. vbi glo. in rub. tex. optimus, & ibi Panor. elegãter in c. iudicatum. de immunit. eccle. tradit Ludo. Celius lib. 4. lect. antiq. c. vlt. vnde qui agricolationi recẽs adscribuntur cum alij colonis ibidem originarijs adscriptitij dñr: quod etiam explicat Oldẽdorpius 3. Actionũ classe, actio. 9. Alij autem dicebantur coloni originarij: & hi sunt, qui ex adscriptitijs nascuntur, & procreantur. l. colonos. C. de agricol. & censit. Qñ colonarium ius in eo fundo contrahunt principaliter origine, seu natiuitate in persona sua. Sic originarij ciues dñr, qui ex parentibus ciuibus alicuius oppidi oriundi sunt ad dñam incolarum, qui nuper ipsi municipatum contraxerunt. Ciues quidem origo facit: incolas domicilium. l. ciues. C. de incol. & in rub. C. de munici. & orig. l. adsumptio. l. vlt. §. penul. ff. ad municip. Cicer. pro Archia venit, inquit, Heraclam, quæ cum esset ciuitas æquissimo iure, ac fœdere, adscribi se in eam ciuitatem voluit. Alij coloni censiti appellabantur eo quòd eorũ agris census publicus esset cõstitutus, vt quidam existimẽt: quę quidem expositio minime conuenit l. 2. C. in quibus causis colo. domin. accusa. pos. Quamobrem ex eadem constitutione arbitror dici colonos censitos eos, qui adscriptitij quidem sunt, perpetuo adstricti culturæ agrorum, & tñ præter hoc ex cõuentione tenentur aliquem censum domino soluere ex ipsis agris, eorumq; fructibus: hoc ipsum Host. & Abb. ad notarunt in d. c. iudicatum. Quibus sanè præmissis, quia coloni solebant agros deserere, & in ciuitates fugere: aut ipsi domini prædiorum eos colonos sibi retinebant in venditionibus agrorum maxima cum iactura Reipublicæ cuius tũc intererat agros, & prędia coli, vt ex eorum fructibus esset Reipublicæ consulturn in frumentaria in opis, sancitum est, q̃ prædia minimè possint alienari sine ipsis colonis. d. l. 2. quemadmodum. l. omnes profugi. Longinarios. C. de agric. & censit. eaque prohibitio nõ aliam q̃ publicam vtilitatem præcipuè spectat. Hodie sanè dubitarem ipse, an in praxi foret attendendus favor hic publicus: cum non immineat illa necessitas colonorũ ad colendos agros, q̃ olim ob militæ p̃mia Reipublicã vrgebat. Et tñ satis sit, conuentionem ita probatam in d. l. quemadmodũ non confirmari iuro: quod Bart. cõiter receptus in d. l. si quis ea. nu. 7. expressim notat.

Secundo ex eadẽ conclusione infert Bart. intellectum
3 † ad legem senatus. ff. de contrab. empt. quæ a. de le-
gat. 1. quibus prohibitum est, ne quis vendat marmora, aliasq; res affixas ędibus: ea ratione q̃ interest Reipublicæ publica ędificia, item & priuata minimè deformari: ne ciuitates ipse deformẽtur. Idem tradit Regia lex 16. tit. 5. par. 5. Nam cum ea prohibitio nullã aliã præcipuè vtilitatem afferat præter publicam: constat non posse vẽditionem earum rerum, quæ ædibus affixæ sunt, iuro cõfirmari: quemadmodũ Bar. quem alij sequuntur in d. l. si quis p̃ eo. nu. 7. in specie not. Sed, vt libere quid hac in re sentiam, respondeam, nõ admodũ tuta est hęc cõclusio, nostris temporibus: & fortasis in iudicialibus controuersijs, si hæc incideret dubitatio, non admitteretur ad sniam p̃nunciandam. Multa etenim iure veteri statuta fuerunt, q̃ vel p̃ desuetudinẽ, aut cõtrariũ vsũ fublata plane sunt.

Tertiò Bar. idem in d. nu. 7. intulit ex hac 2. conclusio. ad interpretationem iex. in l. properandum. §. sed & si quidem. C. de iud. vbi statutum est, instantiam lis per triẽnium extingui. Nam ea constitutio rationem præcipuã habet ab vtilitate publica, ne lites fiant immortales. c finem litib. de dolo & contum: idcirco Bar. censet, non posse iuro confirmari pactionem, quæ inter litigantes facta sit super prorogatione instantiæ, vt ea duret vltra triennium. Idem notant ipse Bar. & ibi Ias. nu. 21. in d. l. properandum. in prin. Panorm. in c. penu. de iud. nu. 15. quorũ opinio manifestè probatur in d. l. properandum. in prin. vbi lex ipsa omnino aufert potestatem ipsis litigantibus ad prorogationem instantiæ, ac iudici mandat, q̃ nõ obstante litigantium consensu perempta instantia per triẽnij lapsum minime procedat in causa: atque ita hęc est cõis opinio, de qua Bart. idem dubitasse vi in l. Seius. ff. ad l. Falci. & contrarium tenuerũt Fely. in d. c. pen. nu. 13. Imo. ibi, idem in d. c. cum contingat. in 2. casu, & mẽbro principali. ea rõne q̃ ista conuentio itirata, non sit cõtraria iuri Canonico: imo secũdum id omnino permissa iuxta tex. in d. c. pen. quo probatur, iure Pontificio instantiã non perire per triennij lapsum: vũ iuxta obligatoriũ est, est, & conuentio valet. Ego verò etsi fciam a plerisq; traditum fuisse, iure Pontificio non perire instantiam per tex. in d. pen. & in vit. de proba. & c. cum olim. verb. iudices. de priuil. gl. in d. c. pen. & in c. finem litibus de dolo, & contu. & in c. anteriorum. §. ad hoc fancimus. 2. eõ. 6. quarum opinio communis est secundum Fel. in d. l. properandum. nu. 27. atque ita fere in praxi recepta: attamẽ opinor, nullam in hoc esse constituendam dñam inter ius Pontificium, & Cæsareum: imò respondendum erit, etiam iure Pontificio instantiam triẽnio finiri. Nam tex. in d. c. pen. qui fortius cæteris vrget, planè tñ probat, iurisdictionem iudicis delegati non finiri, nec extingui per triennij lapsum, quo lis apud eum cœpta, finita non est: atque hunc sensum accepit glo. inibi illam decisionem: eandemq; opinionem Doct. ibi sequuntur communiter Rota nou. 96. denique, q̃ iure Pontificio instantia per triennij lapsum pereat, adnotarunt Fulg. & Ias. in d. l. properandum. in prin. fi. col. & Rom. in cons. 220.

Sed & si quis contendat adhuc constituendum fore discrimen inter ius Canonicum, & ciuile: non ex eo sequi iuratam conuẽtionem posse præiudicare iuris ciuilis sanctioni quo ad ciuile forum propter publicam vtilitatem a qua fundamentum, & rationem habet iuris Cæsarei constitutio. Nec mirum cuiquam videri debet, aliquid esse vtile foro ciuili, & seculari, quod nõ ita vtile sit foro Pontificio. Illud equidem verum erit, quod Bart. sensit in d. Seius. & tenent ibi Imo. & Alex. conuentionem istã de proroganda instantia iuro confirmatam, ẽt si ea valida sit censenda, id tñ inducere, q̃ non possit aliter ex litigantibus proprio nomine, & ratione priuati commodi opponere exceptionem instantiæ finitæ, licet triennium sit transcurium: atque hæc dicta sint de prorogatione instantiæ. Qua de re poterit lector legere Ioannia-

eium in Clem. Quamdiu. de appel. 3. col. Rom. in singul. 276. Bal. Nouell. de dote, par. 9. priuilegio 14. Alexi. in l. 4 §. hoc autem iudicium. col. 5. ff. de dam. infec. Capicii in decisione Neap.

Quartò ab eadem secundi conclusione deducit Bart. in d. Liti quis pro eo. nu. 7. non posse a priuato renunciari statuto, quo debitor trumenti liberatur soluendo certã pecuniæ quantitatem pro qualibet trumenti debiti mẽsura quoties id statutum ea ex causa sancitum fuit vt ciuitas, vel prouincia plures ciues & rusticos habeat, qui possint onera subire, indictam à Republica pecuniã soluere, aliasq; in communem vtilitatem expedire. Et licet Io. ab Imo. in d. c. cum cõtingat. dubitet de hac sñia Bar. & dubitari possit quia vtilitas publica in hoc versatur, q̃ ciues non cogantur inuiti præcisè frumentum soluere: sed liberentur præstando certam eius æstimationem: nõ tñ ex hoc vtilitas ista publica tollitur, aut diminuitur, si sponte ciues velint in quibusdam cõtractibus huic fauori renunciare: attamen opinio Bart. verior est p̃p expressam in eodem statuto publicam vtilitatem, absque vlla statuentium fraude sicuti Alc. adnotauit in d. c. cum cõtingat. nu. 38. & quia si locus foret renunciationi, facillime tolleretur vis ipsius statuti. siquidem passim debitores eidem renunciarent mille præstitis iuramentis.

Quintò ipse ex hac conclusione deduco, minimè valere donationem a clerico factam concubinæ, etiamsi ea iurata sit: Sicut in hac specie latè probant Aymon in cons. 229. lib. 2. & Ripa in l. miles. ff. de re iud. Nam huius donationis prohibitio fauore publicæ vtilitatis & honestatis facta est, vt cõstat. De ea verò tractant præter alios Ant. cons. 14. Isa. in cons. 37. lib. 3. Afflic. dec. Neap. 102. Bermondus Chaueronius de concubinarijs, pag. 242.

5 Tertia principalis conclusio. † Iuramentum omnino confirmat actum, seu contractum prohibitum iure ciuili præcipuè, aut saltem principaliter p̃p priuatã vtilitatem: et si minus principaliter, &, vt aiunt, secundariò publicã vtilitatem contineat probatur hæc conclusio in d. ca. cũ contingat. de iureiurand. & c. licet. eodem titu. in 6. Nam etiam si Reipublicæ interest, fœminarum dotes augeri, saltem conseruari potius q̃ minui, l. 1. ff. solu. matr. atque ideo lex ciuilis prohibuerit alienationẽ fundi dotalis: vt tradit iurisconsultus in rub. ff. de fundo dot. Quia tamen ea prohibitio præcipuè priuatam vtilitatem, & fauorem spectauit: etiam si nihilominus & publicum commodũ respexerit, minus tñ principaliter, nihilominus alienatio fundi dotalis iuro confirmaturficuti probatur in d. c. cũ contingat. a quo poterit adduci prima huius conclusionis illatio ipsa etenim conclusio omnium ferè consensu recipitur & ea ratione communis est vt testatur eam secuti Corn. in d. Auth. Auth. sacramẽta puberum. nu. 30. & Alc. in d. c. cum contingat. nu. 92. vbi Abbas num. 5. & Imola, nu. 36. eandem conclusionẽ veram esse censent, & probari etiam in d. Auth. sacramenta puberum. huius sententiæ ea est ratio q̃ ne quis periurus fit, satis esse cõstat eum, cuius fauorem principaliter lex respexit, eidẽ renunciasse tacitè vel expressè. Nam vbi aliqua constitutio in fauorem edita est, semper consideramus fauorem, quem præcipuè, ac principaliter lex ipsa inspectat, nõ eũ, qui secundo loco ad ea significatur, iuxta glo. celebrem in hoc c. quamuis. de pact. in 6. cuius ttatim mentionem faciemus ad intellectum decimum huius constitutionis in 3. Relectionis parte.

Cæterum Fortun. Garsias in l. 1. §. huius studij. ff. de iusti. & iu. maximè improbat hunc dicendi modũ: quo nis
6 iuris vtriusque interpretes existimant legem aliquã q̃que principaliter ob fauorem priuatum conditam fuisse, & secundariò p̃p fauorem publicum: qua consideratione vtuntur passim Doctor. sed præsertim in hac q̃ne Bar. & alij hanc distinctionem tradidere. quæ ex eo falsa vi, q̃ finis præcipuus in rebus agendis attendendus sit: qui quidem in legibus constituendis semper est ad commune bonum tanquam ad potentius, & præclarius. Ea etenim, quæ ad cõem vtilitatem pertinent aliquo modo, principaliter, & ex priori cã introducta sunt ad cõe bonum non secundario. deinde quælibet lex, in sua dispositione quacunq; principaliter tendit ad publicũ commodũ. c. erit. vbi Arch. c. fact. q. 4. dis. Tho. 1. 2. q. 90. ar. 2. Qd si aliqua iura dñr in humanis legibus ad priuatam vtilitatem constituta fuisse: circo id dictum est, quia hæc iura non disponunt super rebus publicis, & ad omnes in cõi pertinentibus: & tñ quia necessarium est, q̃ particulares regantur ad regimen totius, ideo iura prædicta, quæ priuatam vtilitatem continere vñr, adhuc spectant ad cõe bonum: & hic respectus principalis est non secundarius. igitur opinio Bar. & sequacium non est omnino admittenda: cum iuxta prædictam considerationem ẽ actus contrarius humanis legibus priuatam vtilitatem spectãtibus, aduersus omnino est constitutionibus ad publicã vtilitatem pertinentibus principaliter non secundariõ: sicuti modo probauimus. Hic tñ modus dicendi defendi poterit, si animaduertamus, finem cuiusq; dispositionis dupliciter accipi principaliter: nempe vel quo ad intentionem, vel quoad executionem: finis autem principalis cõi significatione dr, qui propinquior est in executione, quamuis remotior sit in intentione legis. lex igitur, quæ de priuatorum rebus disponit principaliter intendit cõe bonum: sed quia ex lege ista prius bonum ad priuatos defertur, dicendum est, legem hãc principaliter fauere priuatis. principaliter inquam executione: secundariò autẽ autem intẽtione. Vnde cũm Accurs. in d. l. 1. §. huius stu dij, dixit, leges quasdam secundario tendere ad fauorem publicum, & principaliter ad priuatũ: est intelligendus secundario non quo ad intẽtionem, sed quo ad executionem, qua rõne quælibet lex, etiam de priuata vtilitate tractans intẽtione quidẽ principaliter ad cõe bonũ spectat: illa verò lex, q̃ reb. publicis disponit, principaliter intẽtione, & executione ad cõe bonũ & fauorẽ publicũ spectare vĩ. priori sanè legi finis principaliter cõuenit quo ad priuatã vtilitatẽ respũ executionis: atq; itẽ quo ad cõe bonũ respũ intẽtionis: quẽadmodũ in spẽ docet eleganter Mart. ab Azpilcueta l. c. iter verb. 211. q. 3. col. 85. sensit Bar. in l. ambitiosa. nu. 19. de decre. ab or. fac.

Quarta conclusio ex Bart. colligitur in d. l. si quis pro eo. nu. 8. dum ad declarationem præcedentis conclusionis scribit, in ea spẽ, & casu non tm iurm seruandum fore, sed & cõtractũ ipsum alioqui inualidũ, iuri religione confirmari, & firmũ fieri. Hęc sñia patet in d. c. cũ contingat. ibi, omnino. & in hoc c. q̃is. ibi, seruari dẽt. vbi glos. hoc expressim notat: & rursus in c. licet. de iureiu. in 6. & in Auth. sacramenta puberum. ibi, inuiolabiliter. quibus quidem authoritatibus hæc sñia probatur, quam sequunt Cald. Anch. Card. Abb. ou. 3. & Imo. nu. 18. in d. c. cũ contingat. Bal. Bar. & Doct. in d. Authen. sacra puberum. vbi Cora. nu. 56. scribit, non esse ab hac opinione recedendũ in iudicando, & consulendo: eandem istẽtur communẽ esse, eam secutus Abb. in d. ca. cum contingat. nu. 8. Isa. in d. Auth. sacra puberum. nu. 36. Cur. Iun. cons. 47. col. 2. & Are. cõs. 22. col. 3. idẽ tatef Alcã. d. c. cũ cõtingat. nu. 113.

Cõtraria tria quibusdam placuit: nempe q̃ in hoc casu iurm seruandum sit: non tñ confirmetur contractus rõne iuri, nec validus fiat. huius opinionis authores sunt Anto. in d. c. cum contingat. Cuma. in dd. si quis pro eo. Io. Faber, & ibi Porcius in prin. Inst. quib. aliena. licet, vel non. idem Porcius in §. extraneo. Inst. de hæredi. quæ ab intest. deter. Isa. in d. Auth. sacra puberum. nu. 37. Fort. elegantèr in tract. de ult. fi. illat. 19. Iuẽ Io. Igneus in l. 1. §. si vir aut vxor. ff. ad Syll. nu. 145. sensit eandem opinionem Bar. in l. qui superstitu. ff. de acq. hæred. ea quib. And. Alciat.

ciat. in d. c. cum contingat. dicebat, non esse admodũ certum, quod prior sententia communis sit: & posse istam ultimam iure defendi.

Posterioris opinionis ea est rõ præcipua, q̃ cõtractus iuro quidem confirmatur ad hunc effectum, vt non obtenta absolutione a iuri vinculo seruandus is sit: non ita, si absolutio fuerit obtenta. Præter hæc multa alia p̃ hac assertione traduntur, quæ dubiam efficiunt priorem sententiam. & tñ ego censeo, non esse aliquo pacto ab opinione Bar. in d. l. si quis pro eo. recedẽdum in iudicio, nec in priuatis responsis. Sunt etenim adeò fortia verba tex. in d. Auth. sacramenta puberum. & aliis similibus constitutionibus, vt nullam ex æquo patiantur congruam respõsionem: adeò existimo non esse locum disputationi huius controuersiæ quo ad tribunalia, tametsi non inficier dubiam esse quæstionem quo ad priuatam disputationẽ.

Quidquid sit de hac q̃ne, refert tamen plurimum q̃ harum opinionum sit recipienda p̃p varios cuiusq; effectus. Nam si communis, & prior opinio admittenda est, primum sequitur, falsam esse gl. in d. ca. cum contingat. dum asserit in eo casu tenere, ac validum esse accessoriũ, i. iurm, non principale, id est contractum. valet etenim contractus ratione iuri iuxta Bart. sententiam, atque ita Aret. in d. cons. 22. reprobat glo. in d. c. cum contingat.

Secundo si vera est communis opinio, planè constat, hæredes mulieris, quæ prælito iuro rem dotalem alienauit, non posse rem alienatam vendicare, aut petere: quia contractus valuit, eiusq; vis ad hæredes vtrinque transmittitur. q̃ si contractus minime cõfirmaretur iuro, sed tñ iurm foret seruandum, eiusq; vis inspicienda, profectò hæredes iurantis minime obligarẽtur stare iuro, nec contractui iurato, cum ad eos vis iuri non transeat: sicuti superius adnotatum est in prima huius Relectionis par. §. 5. num. 4. in specie autem huius illationis hoc tenent Imo. in d. c. cum contingat. nu. 18. & ibi Alc. nu. 120. tradit optimè. Paul. Paris. cons. 75. col. 1. & vlt. lib. 3. quorũ opinio communis est: licet Panormit. in d. c. cum contingat. numero 8. velit tenere, ac probare, q̃ etiam si contractus non confirmaretur iuro, tenerẽtur nihilominus hæredes iurantis stare contractui quod falsum est, nec iure probari verè poterit. Nam & rõnibus Panorm. respondet Alc. in d. c. cum contingat. num. 120.

Tertiò, si admittenda esset opinio Fabri, & aliorũ cõtra communem, posset equidem mulier, quæ rem dotalem alienauit, eandẽ reiuendicatione petere a tertio possessore, qui non haberet causam ab emptore. siquidem iurm, quod seruandum est in hac specie, solum habet vires in fauorem emptoris, cui præstitum fuit: atque ideo is, qui nõ habet causam ab eo, nequaquam poterit se defendere rõne iurisficuti in hoc casu adnotarunt Imola in d. c. cum contingat. col. 9. & ibi Alc. nu. 128. Io. Faber, in prin. quib. alienare licet vel nõ. quod si cõem sequamur, contrarium est dubio procul respondendũ. Nam ex quo contractus alienationis iuro fuit confirmatus, satis apparet dñium rei dotalis ab alienante in emptorem translatum fuisse, nec vllum ius remansit pẽnes mulierem ad petendam rem dotalem, quod Doctores communiter tentant.

Quarto ex communi sñia infertur, contractum istũ alienationis fundi dotalis, & ei similes iuro præstito cõfirmatos adhuc manere validos, etiam præstita absolutione a iuramento ex aliqua iusta causa: atque iõ oportere, q̃ iudicio ordinario agatur ad contractus rescissionem. Prædicta etenim absolutio tantum concessa videtur ad effectum agendi: quamobrem Panormitan. in capit. 1. de iureiuran. colum. penul. hanc illationem probat. idem tenuit Ang. cons. 162. Nam contractus ab initio iuramento confirmatus non ex hoc irritus est, q̃ post modum cesset iuramẽti vinculum, reg. factum legitime
8 de reg. iur. in 6. idem tamen Panormitan. in d. c. cum contingat. numero 9. & Fely. in d. c. 1. eiusdem tit. nume. 26. Card. & Anton. in c. debitores. eo. tit. contrarium sententiam veriorem esse censent, existimantes contractum irritum manere præstita absolutione a vinculo iuri, quoties is contractus a solo iuro robur accepit. quod si contractus alioqui etiam sine iuro validus sit, tametsi aliquẽ effectum ex iuramento accipiat, vt in specie l. 2. C. de rescinden. vendit. tunc fatentur Abb. & alij adhuc manere ius firmum ex contractu, etiam obtenta absolutione a iuro. Sed in hac controuersia expedit tres distinguere casus. Primus quidem constituendus est, vbi contractus est omnino nullus, nec iuro confirmatur, sed iurans tenetur tñ seruare iurm, vt in c. debitores. de iureiuran. & in hac specie data absolutione a iuramenti vinculo contractus manet omnino nullus absq; vlla rescissione secundũ Abb. in c. cum contingat. notauimus & nos in lib. 1. Variar. Resol. c. 4. num. 5. Secundus casus est, cum cõtractus iure validus censetur, etiam absque iuro. & tamen p̃p iuramenti vim, is qui iurauit, non potest aliquo iuris remedio aduersus eundem contractum agere, vt in specie l. 2. C. de rescinden. vendic. tunc sane obtenta absolutione a vinculo iuramenti, nihilominus contractus vim aliquã habet, sed qui iurauit, agere poterit aduersus contractũ eo remedio, quod, si non iurasset, sibi iure competeret: ita Panor. in d. c. cum contingat, num. 9. atque tunc in eo iudicio tractabitur de remedio, & actione contra ipsum contractum competentibus. Tertio considerãdum erit, quid dicendum sit, vbi cõtractus alioqui omnino nullus ex solo iuramento cõfirmatur: & denique Ang. in dicto consilio 160. & qui eum sequuntur, tenent data absolutione a iuramento adhuc contractus vim superesse, vt nihilominus de eius viribus agendum sit, & præcipuè an ex iuramento omnino fuerit confirmatus: iuxta notata per Abb. in d. c. j. de iureiuran. colum. penultima. & Socyn. in Lhęc scriptura. ff. de condi. & demonstrat. ex cuius commentarijs tres hi casus distinguũtur: tametsi eius, & aliorum, quos modò citauimus mente ad amussim examinata, præsertim his obseruatis, quæ Alc. in d. c. cum contingat. scribit nu. 125. & quæ os tradidimus d. c. 4. huius q̃nis resolutio in hoc vertitur, an absolutio obtenta fuerit & concessa ad effectum agendi: quod cõstabit ex ipsa negotij serie, vel ex modo procedẽdi, quia summariè actũ fuit de ipsa absolutione præstanda. in hoc etenim casu vtcunque sit, contractus manet firmus, eamque vim habet, quam haberet nondum data absolutione ab ipso iuramento, tantum sane est iuranti concessum, vt non obstante iuramento possit in iudicio tractare de viribus cõtractus, & an aliquod robur ex iuramẽto acceperit. Hoc tamen locum obtinet in omnibus casibus per Socy. traditis. Sed si absolutio data sit non tantum ad effectũ agẽdi, sed & omnino ab ipsa iurati, contractus obligatione, quod apparebit ex modo agẽdi, & cognoscendi, definiẽdiq; de præstanda absolutione quæstionem, tunc oĩno absolutione data, nulla supereſt cõtractus vis nec de eius viribus iterum agi potest.

Cæterum si lex ciuilis, quæ contractum prohibet, nõ tantum simpliciter prohibitionem cõtinet, sed & iurm contractui appositum, prælitum, & adscriptum irritum
8 facit. tunc equidẽ obtinet opinio eorũ, qui tenent: ut cõtractum prohibitum lege ciuili non confirmari iuramẽto. l. ex etenim ciuilis velle vĩ in hac spẽ, q̃ contractus iuramento non confirmetur: tametsi de obseruatione iuri nihil tractaueritillud siquidẽ seruandum est: qua rõne si iurans a vinculo iuri, fuerit absolutus quacunq; ex cã, q̃ potissima erit, quia ita aduersus legis vrgentem contraxerit, non tenebitur stare contractui, nec contractus manet cõfirmatusquẽadmodũ in specie ita visum est Fred. cons. 272. Paulo Castrensi, & Corn. in d. Auth. sacra puberum

berum.nu.54.Imo.nu.45.& Alc.nu.135.in d.c.cùm cõtingat.auth in c.canonum statuta. de cõst. fol.11. col.4. idem voluisse vt Fort. in tract.de vltimo fine, illat.19.& 20.Nam ét si lex ciuilis non possit iuri vim tollere,poterit profectò impedire iusta ex causa, ne fiat contractus prohibiti confirmatio per iurm secundum ea, quæ latè tradita fuere in prima huius Relectionis par. §. 4. nu.7. Non obstant quæ Panorm.docet in d.c.cum contingat. nu.11.quem sequitur Io.Baptista de S. Seuerino in rep. Lomnes populi.col.53.ffide inst.& iur. quib. vterque do natur probare legem ciuilem non posse tollere vim iuri, nisi eo actu, in quo lex ipsa iusta ex causa præsumat fraudem,metum, aut deceptionem.Hæc.n.vera sunt quantũ ad vim, quam iurm habet ex lege diuina, & naturali, vt seruandum omnino sit, nisi iusta ex causa fuerit data ab eo absolutio,non quantum ad confirmationem contractus humani,cuius vis, & robur legibus humanis subijci tur,ad quas totius Reipublicæ cura spectat.

Sic sanè cũ quotidie apud Regia tribunalia videamus controuerti super alienationibus rerum dotalium,q̃ pręsuito iudicio iam ita passim fiunt, vt nullus locus sit legi ciuili, quæ fundum dotalem alienare vetuit, fiunt etenim hæ alienationes,sicuti ex ipsis iudicialibus quõnibus apparet,frequentissimè absq; mulierum libero consensu,q̃ etiam,seclusio metu, non audent maritis alienare volentibus refragari ob reuerentiam,& amorẽ, quẽ eis exhibere tenentur, alioqui non admodum tranquillam vitam cum eis actura, pſertim quia multoties metus grauissimus infertur,qui probari non potest, constat multis libus, & alienationibus rerum dotalium causam dedisse responsum Romani Pontificis in d. c. cũ contingat. atq; oportere ad tot lites vitandas, totęque maximè reprobas alienationes extirpandas, remedium aliquod a legislatoribus adhiberi: ne tandem ita temerè dotibus fraudent fœminæ,quas Reipublicæ interest, non manere indotatas. Forsan foret admodũ vtile Reipublicæ legem ciuilẽ constitui,quæ statueret,res dotales, ét per muberes non posse alienari, nisi consensu ab ipsa vxore apud iudicem pſsito,& itidẽ iusto,quo alleueret, se libere, & absq; vllo metu alienare,& alienationi consentire, & per iudicem ipsum receptis testibus fide dignis super vtilitate ipsius alienationis, vt tandem iudex comperta vtilitate viri & vxoris,decretum decernat, quo alienationem cum vxoris iusto permittat,alioqui absq; hac solennitate facta, ét eum iusto, ipsum contractum nullum esse pp fraudem, & metum a iure in hac specie præsumptum,nulla probatione in contrarium super libero consensu admittenda. Posset item lex statuere,contractum alioqui celebratũ, ratione solus metus reuerentialis,rescindẽdum fore,ac si metus cadens in constantem virum cãm contractui de disset.Nam per hæc constitutioni Pontificiæ satisfit maxima cũ Reipublicæ vtilitate, ob mille fraudes, q̃ hodie a viris vxoribus fiunt super rerum dotaliũ alienationib,

Verùm quia hac in parte,dum Bar. assertiones examinamus,adducitur præcipue decisio tex. in d.c.cum contingat.oportet, vt illius capitis responsio apertius intelligat, aliqua adnotare ad expeditiorẽ eius interpretationẽ.

Primum equidem obseruandum erit,an ea cõstitutio
9 † sit necessaria,in alienatione rerũ paraphernarũ, ita qui dẽ, vt res paraphernæ possint alienari per vxorem absq; iurо.Et Io.Faber in prin.Instit. quib.aliena. licet vel non. num.11.tenet,prohibitionem alienationis fundi dotalis minime obtinere in rebus paraphernis, quam alienatio prohibita iure non est,idem respondit Ang. in lege iubemus.C. ad Vellcianum,citatur a Frabro Inno.in c.ex par. de consuet.ad finem, quasi is sit huius opinionis author, & tũ Inno.solum tractat,an teneat alienatio rerum paraphernarũ facta per maritũ ac distinguit, an sit translatũ dominium in ipsum maritum, an non, vt priori casu teneat alienatio,posteriori verò sit nulla.Sed in fauorẽ opnionis Io.Fabri sunt duo consideranda. Primum quantũ differãt in priuilegijs res paraphernæ a rebus dotalib. cũ res paraphernæ ét si habeãt priuilegium hypothecæ,nõ tñ hãt priuilegium prelationisquemadmodum ipse adnotauit lib.1.Variar.Resolutio.c.7.in prin.post glo.in l.si ego in verb.sed codici.ff.de iure dot i.ẽm, quod huic sententiæ plurimum patrocinatur, deducitur ab ea conclusione,q̃ dictat, constante matrimonio procedere p̃scriptionem contra vxorem in rebus dotalibus,sicuti distinximus cod.lib.1.Var.Res.c.8 nu.8.

10 Secundo, est adnotanda constitutio Auth.siue a me. C.ad Vellcianum.vbi probatur,res vxori donatas pp nuptias,non posse alienari per maritum, ét ex cõsensu vxoris, nisi vxor ipsa post biennium a tpe contractus iterũ alienationi cõsentiat,& eo tpe marito superfint alia bona,quæ sufficiant solutioni dotis.Hæc etenim decisio admodum distincta est ab his, q̃ fundi dotalis alienationẽ prohibuerunt, cum in alienatione fundi dotalis minime sufficiat consensus post biennium geminatus,ac repetitus in rebus immobilib.secundum gl.& Doct.in Auth.si ue a me Bar.in l.1.ff.solu.mat.& ibi Alex.col.8.vbi Ripa nu.103.scribit, hanc opinionem cõem esse,idem fatef. Bal. Nouel.in tract.de dote.7.par. priuile.1.col.4. At in in rebus pp nuptias donatis procedit alienatio facta per maritum,consentiente vxore,modò post biennium consensus repetatur,& eo tpe supersint bona, quæ sufficiãt solutioni dotisquemadmodum tradit Imo.col.4.in d.c. cum contingat.Doct.in d.Auth.siue a me.& in c.peruenit.de empto.& vend.vbi Ant.Burg.col.1. & vlti.eandẽ resolutionem probat.Attamen alienatio rei donatæ pp nuptias,si fiat vxore consentiente,& iurante,valebit ,pfecto,sicut valet alienatio rei dotalis facta cum iusto, secundum gl.& cõem in d.c.cùm contingat.vbi gl. sentit, iurm habere vim duplicis,ac repetiti consensus.eandem glo.& eius conclusionẽ quo ad alienationem arrharum, & donationis pp nuptias tenent Host. & Imo. in d.c. peruenit.Bal.& Salv. in d. Auth. siue a me.& in Auth.si qua mulier.C.ad Velle.Io.Lupi in rubr.de don.int.vir.& vx. §.17.nu.14.tametsi vlterius ista considerratio examinanda sit. Nam maiorem vim habet iurm q̃ repetitus cõsensus,cum tpe repetiti consensus necessarium sit, vt alienatio rei donatę pp nuptias valeat,maritum habere bona, q̃ sufficiant solutioni dotis, nõ sic in alienatione iurata, q̃ valida omnino est, etiam si tpe iuri non supersint hæc bona apud maritum,sicuti Doct.cõiter fatentur. Deinde errat glo.in d.c.cum contingat.dum notat alienationem fundi dotalis p petuò non prohiberi, eiusq; ,phibitionem non esse ppetuam,ex eo, q̃ valida sit ex consensu vxoris,mõ is fuerit post biennũ repetitus. Auth. siue a me,C.ad Vellea. quæ quidẽ constitutio tñ locum obtinet in alienatione rei donatæ pp nuptias,non in alienatione fundi dotalis,sicuti paulo antè explicuimus.

Tertiò aũaduertendũ est glo.in d.ca.cũ contingat.dũ conatur soluere obiectionem l.non dubium.C.de legib. errare quidẽ primò cũ constituit hac in re discrimen inter ius Pontificum,& Cæsareum: quod constituendum non est, siquidem & apud forũ seculare iurata dotis alienatio valida est, & seruari debet.c.licet. de iureiur.in 6. Nam & ius ciuile hanc vim iurо tribuit. Auth.facta puberum.C.si aduerſ vendi.præsertim q̃ licet gl.alleueret, finẽ principalẽ iuris Canonici tendere ad alarũ salutẽ,finem aũt principalẽ iuris ciuilis ad humanã fœlicitatem, & Reipublicæ quietẽ,& tranquillitatẽ, idéq; adnotauerint Cal. Abb.& alij in proœmio Gregoriano,non omnino id certũ est. Nã & finẽ principalem iuris ciuilis dirigit in alarũ salutẽ cõtendit Fortu.in trac.de vlt.fi.iur.col. 4.& seq.ex Aristotele,Cicerone,& alijs,atq; item ex eo, q̃ humana ac ciuilis lex sit correctio peccatorũ.l.2.ff.de legib.

legib.Tho.j.2.q.92.art.1.& q.95.art.1. Iustiniano in authen,vt non luxu.cõtra nat.colla.6.q. quæ quidẽ opinio maximè conuenit legibus ciuilib. principum Christianorum,q̃quidem leges ciuiles principum Gentilium, & eorum, qui nondum cognitionem habere summæ illius fœlicitatis supernaturalis,quæ Christi fidem colentibus promissa est,tantum in hoc tendunt,vt quieta,ac trãquilla Respublica sit, bonisque moribus instituta, & vt moraliter bona opera præmium consequantur,illud qui dem,quod naturaliter intelligi, ac cognoci potest. Sic denique temperanda sunt quæ de hac re pro Fortunio, & aduersus eum adduci põt.Præmium vero salutis æternæ,& illius fœlicitatis, quæ ex æterna gloria Christianis promissa extat, sola lege naturali cognosci non potuit. 3 quod eleganter disputat egregius vir Domini. a Soto li. 2.de natu& grati.c.11.& Melchior a Canoeiusdem ,pfessionis,eruditione & censura celebris in secunda parte Relectionis,de sacramentis. atque hęc quidem sufficiãt de quarta Bartoli conclusione.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Contractus a lege prohibitus conceptis prohibitionis uerbis in ipsam personam non confirmatur iuramento.*

2 *Alienatio rei dotalis non confirmatur iuramento, vbi mulier prius iurauerat, dotem non alienare, & inibi expenditur glo.in c.licet,de iureiuran. in 6. & per totum §.*

3 *Iuramento promittens non reuocare procuratorem,si eum reuocauerit,reuocatio tenet,licet periurus sit.*

4 *Intellect.c.intellecto.de iureiur.& an Rex possit alienare res ipsius regni?*

5 *Actus spirituales contrarius iuramento an ualeat?*

6 *An possit quis renunciare clausulæ Decreti irritantis in eius fauorem appositæ?*

7 *An agens contrarium prohibitioni legis humanæ peccet mortaliter uel uenialiter,an non, et ibi rursus de opinione Bar.quo ad primam huius §.conclusionem.*

8 *Promissio arrharum ultra summam lege præfinitam non confirmatur iuramento.*

9 *Fideiussio prohibita accedere promissioni dotis restituendæ iuramento confirmatur.*

§. SECVNDVS.

Adem Bar. commentaria examinaturi quintam ex eo conclusionem 4
adnotamus in hunc quidẽ sensum. †Iuramentum nequaquam confirmat contractum prohibitum a lege,quæ prohibitionẽ in ipsam cõtrahẽtis pſonam direxit. Hæc colligitur conclusio ex Barto.in d.l.liquis pro eo.ff.de fideiusso.nu.9.vers.aduerte. vbi Ange. idem tenet.Bar.in auth.sacramenta puberũ.C.si aduerſ. vendit.Cald.& Anchar.in d.c.cum contingat, rursus ipse Ang.in cons.169. quorum opinionem sequuntur Legistæ cõiter secundum Imo.in d.c.cum contingat.num. 36.& Rodericus Xuares in l.1.tit.de las arrhas, lib.Fori. q.3.Huius opinionis ea est rõ, q̃ in hac specie agens contra legem iustam mortaliter peccet,quia legislatori refragatur,cui obedire tenetur.c.2.de maiorita.& obed.atq; ideo cum iurm non debeat esse vinculum iniquitatis,cõstat planè, non confirmari cõtractum lege prohibitum ex iusto inique pręsito.ad huius sanè confirmationẽ adducit Bar.glo.in c.licet mulieres.de iureiur. libro 6.quæ
2 † alleuerat alienationem rei dotalis, ét pœno iuro tactã minime valere,vbi mulier prius iurata promiserat se nõ alienaturam dotẽ,nec aliquam rem dotalem, non alia ratione,q̃ q̃ hoc secundum iuramentum iniquum sit, nec posit seruari absque interitu,& periculo salutis æterng. Eam glo.sequuntur Doct.ibi, pręsertim Fracus, & Imo. in dc..cum contingat.nu.81.& inibi Alc. nu.43. Challa in consuetudinib.Burgundię,Rub.4.§.16.nu.5.& Abb. per tex.ibi in c.intellecto,de iureiu. quorum oplnio cõis est,sicuti testatur Imo.nu.81.& Andr. Alc.in d.num.43. Io.Crot.in l.filiusfamilias.§.diui.col.25. & ibi Ferd.Loazes nu.451.ff.de leg.1. eandem opinionẽ sequitur Ioan. Lup.in rub.de don.§.45.nu.6.

Verum,vt hæc opinio Bar.diligentius examinetur,oportet primum expendere rõnes, quibus eam Bar.,pba re conatur, maximè statim erit congruum perpendere glo.in d.c.licet.cui ptu rimum obstat altera glo. in c.vlt. de ,pc.in 6.quæ asserit promittentem † cum iurо non reuocare procuratorem ab eo cõstitutum, posse nihilominus eum reuocare ad hunc sensum, vt reuocatio teneat, licet periurus sit qui reuocauerit.Hanc gl.plurimum cõmendant eam secuti Abb.Fel.nu.12.& Dec.nu.7.in c.cũ accessissent,de constit.idem Fel. in c. si diligenti. de foro comp.col.6.Iaſ.in l.si non fortem.§.si certũ. ff. de cond. indeb.col.3 Soc.cons.58.lib.3.Dec.in ca.ad nostram.de confir.vtil.col.vlt.Rochus Cur.in tract.de iu.patr.verb. honorificũ.q.12.quorum opinio dubio procul cõis est. Igitur actus contra primum iurm gestus valet, & tene, tametsi periurus sit, qui actum illũ egerit, idcirco & in casu gl in d.c.licet. secũda alienatio rei dotalis valida cẽ seri dẽt,aduersus vulgò receptam sẽtiam.his accedit tex. sing.in c.sicut ex literis de ſponſ quo apparet,ſponſalia q̃ de futuro dẽr,ét iurata dissolui p ſpõſalia de pnti.Cuius decisionis nos meminimus in Epitome de ſponſalib. par.1.c.5.nu.9.ergo iurm primũ non impedit,quin actus contra ipsum postea factus validus sit.Quamobrem admodum dubia redditur conclusio gl.in d. c.licet. Præsertim quia ea nullo mõ ,pbatur in d.c.intellecto,de iureiu. quod manifestissimum fiet, si aduertamus in spẽ illius c.non iõ reprobari alienationẽ præfixo iurо factã a Rege rerũ quidẽ ad ipsam Regiam dignitatẽ pertinentiu, q̃ ea facta fuerit contra primũ iurm a Rege ,stitum de non alienandis rebus ad Regiã dignitatẽ ,pinentib. Nã actus contrarius iurо primo,ét si iuratus nõ sit, valet,ac tenet,tametsi agens periurus sit, & pecce t,vt colligitur ex gl.in d.c.vlt.de proc.in 6.& ex d.c.sicut. de ſponſ.lib. deinde illud est apertissimi iuris,qd in casu c. intellecto. alienatio, †ét iurata non valeret, quis rex ipse nu.lum ,stitillet iurm de non alienandis reb. ad Regiam dignitatem pertinentib.meminit ergo Rom.Põtifex inibi prioris iuri ad periurii notandũ in ipso Rege,& ad criminis maiorem culpã, non q̃ rõnem potissimam constituerit ,ppriæ decisionis in priori iurо.Est etenim alienatio facta a Rege rerum ad Regiam dignitatem pertinentium in maximũ ,judicũ Reipublicæ,cuius ipse administrator est,non dominus,atque iõ ét iurata alienatio in pręiudicium tertii non tenet,c.cum contingat.de iureiur.

Quod aũt Rex non possit alienare bona, & res ipsius Regię dignitatis,quia ipsa potius sunt regni,q̃ Regis,notant late Abb.& alij in d.c.intellecto.Host.& Fel.in c.dilecti.de maio.& ob.Io.Lupi in c. per vestras. 2 nota.§.j. nu.40.Regia lex 1.tit.17.& l.4.tit. 15. par.2.l.2, & 3 tit. 9.lib.5.ordinamen.q̃ ita intelligenda sunt,vbi alienatio tenderet in maximũ ,judicũ Regni, alioqui si in modicũ, ,fecto ualeret secũdum Abb.& cõem in d. c. intellecto.Bar.in l. ,hubere.§.plane.ñ.q.u. aut clẽ. Conset.late in tract.de excellen.Regn.q.4.Fel. in c.ad audientiam. 2. col.de ,mptio.Matthæ.Afflict.in cõstitut. Neapo.in prin.q.24.ad quam diffinitionẽ multa referri pot,q̃ hac de re tradit Franc.a Rip.lib.1.rub.c.1.nu.51. Io. Igneus in repet.l.donones,quas diuus.nu.26. C. de don. int.vir.& vx.&t Aym.Caurel cõs.241.lib.2.huc ét ,tinet,q̃ quã adnotarut,nẽpe posse Regẽ cã remunerationis rẽm aliquam

quam ad dignitatem Regiam pertinẽtem donationis titulo in aliquem transferre, qui de ipsa Republica sit benemerituxoptimus tex.in l. cum plures. §. cum tutor.ff. adminis. tut. Sic etiam obtinet Regia lex 9. tit.4.par.5. statuẽs,q; si Rex aliquam ciuitatem, vel castrum Regiæ dignitatis iusta ex causa alienauerit, excepta intelliguntur iura exigendi gabellas,publica vectigalia, atque puniendi aliquem sanguinis pœnæ:nisi & hæc iura expressa fuerint:atque tũc adhuc suprema iurisdictio,& quod ad Regem appelletur exceptum intelligitur.Imò si quis superiorem in temporalibus recognoscens habeat villam, aut ciuitatem cum iuribus regalibus, non poterit iura illa regalia alienare,sicuti respondet Socin.in cons.6 in 3. lib. ciuitas autem, aut villa alienari nõ potest inuitis hominibus ipsius ciuitatis, & si dominus ex cã necessitate velit eã alienare, admittendi sunt homines hi ad emptionem libertatis,si tantundem domino dare velint, quantum ab alio emptore pollicitum fuerit: quod tradũt Hostiens.& Fely.in d.c.dilecti.de maior.& obed.& Hippo. in l.1.cũ quidam deponere,nu. 10. ff.de qõ. qui alios huius opinionis authores allegant. Hæc tandem obiter adduximus,vt ostenderemus,non probari glo. in c.licet.in d.c.intellecto.de iureiur. atque ea ex cã dubiã reddi eius cõclusionẽ, nisi ex radice amplius eius intellect' exqraf.

Est igitur conciliandaglo.in d.c.vlt. cum glo.in d.c.licet.eo quidem modo, vt quoties quis promiserit iurõ p̃stito se non actũrum id,quod iure facere non poterat,p̃cedat glo.in d.c.licet & ideo actus contrarius huic iuro, etiam si iuratus sit,non teneat:quia est contrarius iuri,& præterea priori iuro, q; fuit omnino conforme iuri cõi. at si proponamus iuramentum prius continere, id quod erat iuri contrarium, imò q; iuramento promissum est, ne fieret, fieri poterat,iure permittente. saltem non refragante:tunc obtinebit glo.in d.c.vlt.de proc. in 6. hãc distinctionem vñr vtrique opinioni aptare Franc. in d.c. licet.Imo.in d c.cum contingat.nu.81. & ibi Alc. nu.43. Ias.in Auth. sacramẽta puberum.C.si aduer. vend.num. 60.idem in l.non solum.§.vlt.7.col. ff. de noui operis nũciatio.Alex.in cons.16. lib.3. 2. col. Ioannes de Schya in tract.de iureiurand.3.par.15.Fallen.Io.Crot.in dd filiusfamilias.§.diui.ff.de leg.1 col.25. & ibi Ferdin. Lozes, nu.431.quorum interpretatio cõis est,& tñ vlterius aperienda.Nam cum lex ciuilis prohibuerit alienationẽ iuridotalis, si mulier iuxta hanc prohibitionem promiserit, & iurauerit non alienaturam dotalem adãit iuri vinculum ipsius legis prohibitionis, quæ irritam facit alienationem in contrarium factam: idcirco nec secundũ iurõm legi prolubens,simul & priori iuro præiudicet,actus posterior non valet. Nam ẽt si legis prohibitionis principaliter priuatum fauorem concernenti cum iuro renuncia re quis possit, priori tñ iuro quod Deo præstitum fuit, nullo pacto nec renunciare,nec refragari valet. Huic tñ distinctioni obijcit adhuc tex. in c. sicut. de sponsal. vbi actus contrarius priori iuro validus est,& tenet, quãuis iuramentum prius idem contineat, quod ius cõe, & denique fuerit iuramento promissum, iurantem ipsum nõ acturum,quod iure prohibitũ est fieri. Etenim post spõsalia iure prohibetur matrimonij contractus cũ alia, q̃ sponsa, licet contractus teneat: quod satis manifestum est. Et tñ si sponsus iurauerit sponsalia,& iuro permiserit, se non contracturum cũ alia matrimonium, q̃ cum sponsa, postcaque matrimonium cum alia contraxerit, etiam sine iuramento,tenet hic vltimus contractus, qui quidem contrarius est priori iuramento, quod fuit conforme iuri communi cãdem prohibitionem continens. Vnde prædictn interpretatio ad glo.d.c.vlt.de procurat. in 6. non omnino congrua videtur. Et ne quis dicat, id spec ale esse in matrimonio,quod semel contractum re-ficiat. i non potest,illud item adducetur, quod idem sit in alijs quibuscunque cõtractibus:in quibus valet quidem quod posterior loco actum est, etiam si sit contrarium priori iuro,quod erat conforme iuri communi: vt in casu.l.quoties.C.de rei vend. cuius ipse mentionem fecit in Epitome de sponsa.1.par. c.5. nu. 10. deinde si quis rem istam penitius consideret,nonne comperiet, iurm contines idem quod ius commune,ẽt si Deo præstitum sit,cõtinere itidem fauorem priuatum iurantis, si lex ipsa, cui consonat iurm,priuatam vtilitatem respiciat? profectò id satis arridet: & tñ iurm quamuis Deo præstitũ sp sit, remitti põt ab eo, cuius fauore fuit iuratũ, cuiusque interuentor Deus ipse fuit constitutus.Ergo sicut per iurm appositum alienationi fundi dotalis remitti potest, & remittitur fauor priuatus ipsius legis, ita remittitur priuatus iurantis fauor ei per prius iurm adquisitus. Quamobrem quidam existimarũt,glo.in d.c.licet, tunc procedere,cum iurm prius fuit alicui,cuius interesset,præstitũ alio qui si præstitum sit ipsemet iuranti mulieri,vel alteri cuius non interfuit res dotales non alienari, valebit secunda alienatio cum iuro,aut seruandus erit contractus alienationis iuro secundo confirmatus, quod visum est Bal. in l.duob.§.vlt ff de iureiur. & in c. veniens.in fi.eod.tit. Alex.in cons.16.lib.5.nu.16.Dec.in cons.536. nu.13.Alcia.in d.c.cum contingat.nu. 46. ea ratione quia p̃ prius iurm nemini fit ius q̃situm.l. si repetendi.C. de condict. ob caus.& l.filiusfamilias.§.diui.ff.de leg.1.vnde solet deduci intellect.ad tex.in d.c.cum contingat. dum dixit,iuratam alienationem dotalis rei validã esse, & seruandam fore,mõ alteri,q̃ iuranti non præiudicet,põt equidẽ hoc præiudicium considerari eo casu,quo mulier prius p̃mi serat præstito iuro eandem rem alteri vendere. Imò & si hæc promissio facta fuerit absque iuramẽto, idem erit dicendum. Quia venditio alteri facta cum iuro non teneat ea quidem ratione,q; cõtraria sit priori promissioni & alteri præiudicet:quod in specie tenent Imo.nu.1⁰. & Alc.4.notab.in d.c.cum contingat.& nu.45.qua in re illud est animaduertẽdum, q; per priorem promissionẽ tñ fuit acquisitum ius personalenec illi, cui est facta p̃missio, aliam actionem q̃ personalẽ hẽt aduersus mulierem promittẽtem,aduersus verò rem ipsam, aut emptorem secundum nullum ius habet reale nec personale,qd argumento fortiori constat in l.quoties. C. de rei vendi. quamobrem hæc opinio Imolæ, & Alc. dubia videtur.

Cæterùm,quò res ista apertior fiat,est adhuc considerandum, alienationem rei dotalis alioqui prohibitam iure ciuili, tunc confirmari per iuramentum authoritate iuris Pontificij:cum iuramentum eiusmodi sit, q; possit seruari sine interitu salutis eternę,tex.hoc ipsum probat in d.ca. cum contingat.iuramentum autem contrarium non tñ priori iurationi,sed promissioni simplici seruari nullo modo potest absque animæ periculo, & peccato mortali.c.veniens.vbi Inno.& Doct.de iureiur.Ergo licet alioqui alienatio facta contra promissionem, aut cõtra aliam alienationem teneat: quia iure prohibita non est ipsius rei alienatio:quis qui alienat male faciat.l. quoties.C. de rei vendic. attamẽ alienatio iure prohibita nõ potest confirmari iuramento, quoties qui alienat,id iuramentum non potuit, nec potest seruare absq; salutis spiritualis periculo,& detrimento:sicuti in d.c.cum contingat, probatur. non enim æquum est iurm imquũ hãc vim habere,vt contractum iure prohibitum confirmet. vnde inferuntur duo.

Primum,vera defensio glo.in d.c. licet mulieres. nam cum secundum iurm illicitum sit, non poterit confirmare alienationem iure prohibitam.quod in hac spẽ adnotauit Rip.in c.cum M.de const.nu.83.

Secundum,eandem glo:opinionem dubio procul verã esse,vbi primum iuramẽtum præstitum fuerit in fauorẽ alicuius,cuius intererat,nõ alienari rem dotalem, atque hoc

hoc probari in d. ea cum contingat. vbi Imo. & Alciat. hoc ipsum adnotarunt, ex eo text.dum excipit præiudicium alterius, quàm iurantis. Sed & idem erit, vbi mulier iuramentum sibimet præstiterit: quasi timens a viro requirendum fore consensum, & iurm ipsius ad alienationem rei dotalis,cupiens iuxta iuris ciuilis prohibitionem dotẽ conseruari,& saltem manere,iurauerit se non alienaturam dotem,nec rem aliquam dotalem. Hoc aũt iuramentum Deo tñ præstitum fuit:nec ei poterit iurãs refragari absque absolutione. Siquidem licet iurm p̃stitum in fauorem alicuius priuati remissum esse censeatur eo ipso,q; ipse priuatus illud remiserit: tñ vbi iurm nullius q̃ iurantis proprium cõmodum spectat,à Deo principaliter emissum est:nec potest iurans absque absolutione eidem refragari, saltem vbi præter vtilitatem principalem ipsius iurantis,ex ipso iuro attendi, ac deduci possit vtilitas aliqua,etiam minus principalis, quæ sufficiẽs erit ad hoc,vt iurm liberè non possit a iurãte violari. maximè quia hæc iura de non alienandis rebus dotalib.etiã fieri vñr p p vtilitatem hæredum ipsius,parentum, filiorum & consanguineorum, qui alioqui non præstito hoc iuramẽto minimè forent censendi inter eos, quorum interest.Sic sanè Alex.in d.l.duobus.§.vlt.ff. de iureiu. dubitat sententia Baldi ibidem, & meritò. Nam si vera est glo.in d.l.licet mulieres.profecto nõ video, qua rõne defendi possit Bal.distinctiotametsi existimẽ eã cõem ẽe.

Satis ẽt controuertitur,an opinio gl.in d.c.licet mulieres.procedat,q̃n ille,cui est facta secunda vẽditio rei dotalis cum iuro,ignorabat rpe cõtractus,prius iurm a muliere præstitum fuisse:non enim æquum est,in hac specie opinionem p̃dictæ glo. admitti ob iustam ignorantiam emptoris: quod responderunt Imo.in l.cum vir.ff.de vsucapio.pen.fol. Alexand.in d.consil.16.libro.3.colum.2. & 3.Bal.in d.c.cum contingat.col.5. nu.14. idem Bal. in repetitione l.2.ff.de iureiur.col.41.& cõl.133.lib.1.Ias. in l.non solum §.morte.ff.de noui oper.nunt. quem Ripa allegat in c.cum M.ne constit.nu.83. quorum opinio magis recepta est:sed apud me falsa,si vera est opinio gl. in d.c.licet mulieres.parum.n.refert scia, vel ignorantia secundi emptoris,si iurm oppositum alienationi,non pẽ eam confirmare:quia seruari non potest absque interitu salutis ęternæ:vnde Andr. Alc.in d.c.cum contingat. nu. 48.ab opinione Imolę discedit, veriorem existimans cõtrariam sibi,nisi mulier dolosè fecerit primum iurm, vel id tacuerit rpe alienationis,causa circumueniẽdi emptorem, nam in his casibus valet secunda alienatio cum iuro:quod etiam notat Imo.in d.c.cum cõtingat.nu.82. ita intelligens q̃nem ibi,& eius resolutionem.

Sed & in glo.in d.c.vlt.de proc. in 6.non videtur habere congruam decisionis rationem,eam, quam illi eius interpretes aptare conantur:s. vt procedat quia quod quis per iurm non facere promisit, poterat optimè agere iure permittente. Etenim id verum est ante præscriptam promissionem: postea verò iure nõ licet absque periurij crimine id agere:imò nec liceret,si simplicier p̃misisset. vt in c.veniens.de iureiur.& ibi Inno.& alij, quemadmodum & paulo antè adnotauimus:idcirco glo.rõ ea est, q; simplex promissio,& iurm eum habẽt intellectum, quẽ ex iuris sanctionibus actus ipse patitur,vt tãdem iuramẽtum quo ex parte id fieri possit, habeat interpretationẽ secũdum naturam actus,cui apponitur,q; latius, alibi p̃ batum fuit. Sic sinẽ qui iurat non reuocare procuratorẽ periuris erit,si eum reuocauerit, & tñ reuocatio tenet, quia hæc est huius actus conditio, & natura, vt libera sit p̃curatoris ad negotia,vel litis reuocatio:cũ nem⁹ possit me inuito nomine meo quidquam agere,nisi quam.n. procuratoris constitutio p̃fecta,& irreuocabilis est,si p̃ curatoris constitutio perfecta,& irreuocabilis est, ti p̃ priã naturã consideremus. Item si promitto cum iuro domum Titio vendere,non alteri: & demum alteri eam domum vendidero,eique tradidero:profectò male feci, ac periurij reus sum, & tñ nihilominus secunda venditio valet: quia hæc est natura huius actus promissi, vt ante traditionem nullam perfectionem habeat, quæ irreuocabilis sit,saltem in hoc sensu vt contrarius actus teneat, si is perfectè fiat.l.quoties.C.de rei vend. eadem est rõ in casu c.sicut ex literis. de sponsa. Nam si quis etiam iuratus promiserit Sempronium in vxorem ducturum, & demum accipiat in vxorem Mariam,periurus est, & nihilominus matrimonium cum Maria sponsalia prima omnino dissoluit.Eodem modo qui testamentum fecit, & iurauit illud non reuocare:ac tandem secundum testamentum condiderit,per quod prius reuocatur: certè periur⁹ erit,& tamen secundum testamentum p̃fertur primo: qua de re latius disputaui rub. de testam. 2. par. Idcirco hac in controuersia oportet distinguere vtrumque glos. conclusiones, & vnicuq; veram, atque congruam rõnẽ aptare,quo facilius q̃ dissoluatur: & itelligant multa, q̃ ad hoc tradit Ias.in l.si qs p̃miserit.§.ea l.nume.23 ff.de verb.obligatio.

Prædicta verò conclusio glo.in d.c.vlt. de procu. in 6. quæ voluit actum contrarium iuramento validum esse, licet agens periurus sit, procedit vbi iudex adiri non dẽt ad illũ actum:alioqui si actus ille requirat iudicis authoritatem,aut q; ipse sit præsens: tunc iudex ipse nõ debet admittere,nec probare actum contrarium iuro:imo illũ omnino reprobare tenetur,& potest.quod Paul.Cast.respondit in cons.361.nu.9.& cons.339.nu.11.lib.1. inferens ex hoc,ad patroni quandam præsentationem.Etenim patronus quidam iurauerat non reuocare præsentationem cuiusdam clerici ad beneficium ecclesiasticum per eum factam. Nam licet alioqui posset variare, in hac tñ spẽ variatio non est admittenda: quippe quę apud iudicem,& superiorem fieri debet:eam q; ipse recipabit ex eo, q; contraria sit iuro. Idem notant Rochus Curtius in tract.iuris patro.in verb.honorificum. q. 12. & Cæsar Lambertinus de iure patr.2.lib.par.1.q.4.prin. art.13.& 2.par. eiusdem libri,q.7.prin.art. 16. Idem qd Paul.scripsit,sensit Bar.in l.si quis.in prin.ff.de leg.3.col. ult.licet Alex.Imo.in d.cons.16.lib.3. contrarium senserit:cuius opinio obtinebit,si iudex, coram quo fit a pẽtatio fit eam præsentationem expresse, uel tacitè recepe rit & probauerit: alioqui opinio Pauli æquissima est, & iure uerior.

Secundò põt intelligi opinio glo.in d.c.ult.in actu tẽporali.Nam ⁊ actus spiritualis factus contra iurm non tenet:imo nullus est secundum Inn.in c.dilecto. de præbẽ. per tex.ibiquo in loco Host.idem tenet.& Anto. in c.cũ M.col.2.de const.pro qua sẽtia adducitur tex.in d. c.dilecto.uers.nisi forte.ubi cõstat canonicos ecclesiæ Cathedralis non posse,etiam cõi consensu augere numerũ Canonicorum statuto pręfinitumnisi id statutum fuerit iuramento confirmatum.Hoc etenim casu minimè põt augere contra iurm:nec valet actus iuro contrarius,& si iure ordinario mutatio numeri fubsit uoluntati,& consensui canonicorũ ad hoc, ut cum possint augere: p̃sertim hoc probatur in.d.uers. nisi fortè. qui paria facit statutũ de certo numero iuratum,& hõs clausulam decreti irritantis:& tñ absq; ulla controuersia,actus factus contra clausulam decreti irritantis, ẽt a lioqui subiectus liberæ agentis uoluntati non tenet,igitur nec tenebit actus cõtrarius iuro.Et quia Panorm.in d.c.dilecto.tenet contra Inno.dicens eius opinionem comuni omnium sententia reprobari.& quia tex.in c.sicut ex literis,de spõsalib. tractat de actu spirituali:quicũ conantur intelligere opinionem Inno.in actu spirituali,qui tm clericis,non aũt laicis conueniat. Qualis est actus,cuius mentio fit in d. capitu. dilecto,& huic similes,sic etenim Innocen. interpretan-

tur Anto.in d.c.cum M.col.2.Rota in antiquis 104.Ale. in d.conſ.16.lib.3.col.2.Imo.in d.c.dilecto. col. 7. idem in d.c.cum contingat.de iureiu.num.81. quorum diſtinctio ea ex parte, quæ Imo.aſſertioni conuenit, authoritatem habet a præcepto c.dilecto.verſ.niſi forte.Idem no. Dec.in c.cum acceſſiſſent.de conſt.num.7. Nihilominus Panor.in d.c.dilecto,etiam quo ad actum ſpirituale cleri cis tm conuenientem teſtatur opinionem Imo. communiter eſſe reprobatam:idem aſſeuerat And.Ale.in d.c.cũ contingat.nu.180. vterq; quidem hanc communẽ aduerſus Imo.ſecutus.Eandem ſequitur Io.de Selua in tra ctat.de beneficio.2.par.n.27.dicens ex eo, q̃ ſi quis iuraſſet de beneficio ecclaſticum, cuius libera collatio ad eum pertinet, digniori ſe daturum, & poſtmodum id cõ tulerit alicui,dimiori pretermiſſo,periurus erit:collatio tñ valet.huius ſolæ nos meminimus in relectione Regu. peccatum.de reg.iur.in 6.2 par.§ 7.nu.4.ad text. autem in d.c.dilecto,reſpondetur, eam eſſe allegationem litigatium non Romani Pontificis reſponſionem : quod mihi non placet. Eſt etenim ea pars illius c.quæ opinionem Innoc.probat, præcipua rõ reſponſionis Romani Pontificisque ideo non poteſt congruè tolli obiectio illius c. quæ pro Innocentio aduerſus communem fit.

Ego verò non omnino ſequar in huius quæſtionis reſolutione Innocentij opinionem,vt ea vniuerſalis ſit,ac ſenſum habeat vniuerſalem: ſiquidẽ iuxta eõm ſuam opinionem,actum contrarium iuſo,etiam in ſpiritualibus, quæ laicis non conueniunt,validum eſſe:tametſi agens periurus ſit:quoties per iurm non eſt ſublata libera diſponendi poteſtas quo ad actus vim, & perfectionem :quod in dubio præſumẽdum eſt:aut quoties natura actus dictat, adhuc manere poteſtatem apud iurantem etiam ſi cum periculo periurij. Sed exiſtimo diſtinguendum fore, an ex natura actus, & eius qualitate appareat, vel præſumi poſſit, non fuiſſe per iuratam promiſſionem ſublatã potestatem iuranti agendi actum contrarium iuſo:licet periculum periurij,ſi egerit,ci imminet: An ex contrario poſſit colligi ex inſpectis circunſtantijs, & negotiorum qualitatibus, penes iurantem nullam agendi contrariũ manſiſſe poteſtatem,atque ab eo abdicatam fuiſſe: vt tãdem priori caſu procedat cõs ſnã, ex qua actus contrarius iuramento valet,ac tenet, etiam in ſpiritualibus:tametſi agens periurus ſit. At in poſteriori ſpecie vera eſt opinio Innocentij imò in vniuerſum hoc in ſenſu procedit:ideo circo tũc actus cõtrarius iuro nullus omnino erit. Quod probatur expreſſum in d.c.dilecto de præb.verſi. niſi forte. ad cuius interpretationem oportet aliqua aduertere,ſtatutum canonicorum de certo numero prædendarum iuſo cõfirmatum eam vim habere, vt canonici vnanimi ẽt conſenſu minime valeant contra iurm ire, nec aliquem admittere in canonicum vltra numerum:atque ideo ſi admiſerint,periuri ſint,& eſt receptio nulla tex.eſt ita cõiter intellectus in d.c.dilecto,cui probat,idem eſſe ſi certus ſit numerus canonicorũ ſtatutus, & cõfirmatus a Romano Pontifice cum clauſula decreti irritum decernentis quicquid actum fuerit in contrarium, vtriuſque quidem conſiderationis,& concluſionis ea eſt rõ, q̃ ſtatuẽtes per ſtatutum ſimul & iurm ſibi ipſis abdicauerint poteſtatem agendi contrarium :eodemq; modo eãdem poteſtatem Romanus Pontifex appoſita clauſula prædicta decreti cẽſetur ab eis tollere,ſtatutumq; ipſum in vtilitatem eccleſiæ, non ipſorummet Canonicorum cedere ſignificauimus:quorum prius And. Ale. obſeruauit in d.c. cum contingat,nu.181.poſterius autem Dec.adnotauit in d.c.cum acceſſiſſent.nu.3. Ex quibus deducitur, etiã in ſpiritualibus actum contrarium iuro,etſi agens periurus ſit,validum fore ſecundum communem,licet is clericis tm,non laicis conueniat:adi materia ſubiecta, aut ipſius negotij qualitas dicter,per iurm ipſum iurantem poteſtatem agendi contrarium ſibi ipſi abdicaſſe.

Infertur item ex hoc,q̃ licet alioqui ſtatuẽtes poſſint renunciare,& agere contra ſtatutum in eorum fauorem conditum,ẽt confirmatum per Romanum Pontificem: tex.optimus vbi Abb.& Doctores in c.cum acceſſiſſent de conſt.l.omnium. C. de teſtam. attamen ſi confirmatio habeat clauſulam huius decreti decernẽtis irritum quic quid in cõtrarium actum ſit, nõ poterũt ſtatuẽtes ab ſtatuto recedere, quamuis id in eorũ tm fauorem tendat, quod probat tex.elegãs in d.c.dilecto. verſ. niſi forte .& ibi gl.in verb.clauſula,quem inibi multum ad hoc extollunt.Abb.Ant.& Imo.Fel.in d.c.cũ acceſſiſſent.col.4.ideo in c.vlt.§.is aũt.de off dele.Corſ. in ſing. in ver. clauſula. Quorum opinio cõis eſt,& in hoc tendit,vt ſciamus,neminem poſſe renũciare his , quæ in eius fauorem ſtatuta ſunt,ſi ſtatutum!, aut lex habeat clauſulam decreti irritũ decernẽtis,quicquid in cõtrariũ actũ fuerit. Huic ſnẽ primũ obijcitur tex.celebris in l. filio præterito.ff. de inſtit.rupt.vbi cõſenſus filij ꝓteriti teſtm.patris cõprobat, & impedit ne oĩno extinguat ex iure ciuili in eius fauorẽ ſtatuto,& habẽte clauſulam iſtã , & decretũ,cuius mõ meminimus.Itẽ oberit tex.in c.vlt.§.j de off.dele. vbi cõ ſtat,poſſe quem renunciare formæ inductæ in eius propriũ fauorẽ,& tñ quicquid eſt inductũ ꝓ forma,decretũ hoc oĩno habet iuxta no.in c.cũ dilecta. de reſcript. atq; ita Abb.& Imo.& Doct.in d.§.j. ex eo adnotarũt, poſſe formæ renunciari,& ſi data ſit in priuatã vtilitatẽ.& licet gl.in c.quamuis.de præb.in 6.in verb.in penſione.voluerit,non poſſe quẽ quã renũciare formæ mandati , ẽt ſi ea data ſit ꝓp eius fauorẽ ex authoritate illius tex.& ad hoc cã dixerit notab.Aret.in l.nemo põt.col.4.ff.de leg.j.,ꝓfectò parũ obſtat illa mẽtio ſit , dari in priuatã vtilitatẽ, cũ verè data ſit ac concernat fauorẽ ordinariorũ, & eccleſiarum.Literæ etenim ad beneficia reſtringendæ ſunt ob præiudicium Epiſcoporum & Eccleſiarum.

Tertiò cõi opinioni refragatur rõ,quę dictat, præceptũ factum alicui eius tm vtilitatem conſilium eſſe proprius,quàm præceptum.l.cum pater.§ mando.ff.de leg. 2.l.2.§.vlt.ff mandati.Paul.Caſtrenſis hoc notat in l.legis virtus.ff.de legib.Quib.tandem rõnibus hæc pars verior apparet , vt ſtatuto,vel his, quæ ſint in fauorem alicuius ſtatuta,poſſit is renunciare,etiam ſi habeant clauſulam ſtatuta,poſſit is renunciare,etiam ſi habeant clauſulam decreti,vt aiunt,irritantis.Cui ſnẽ ſuffragatur tex. in c. ſtatutum.§.in nullo.& § vlt.de reſcript. in 6. vbi licet ea conſtitutio decreti huius clauſulam habeat,attamen contra ſenſu illorum,quorum fauorem reſpicit, permittitur ei derogatio,aut illius formæ remiſſio.Sic denique hãc opinionem,quòd quis poſſit renunciare clauſulæ decreti irritantis in eius fauorem appoſitæ,tenuerunt Aret. in d.l. nemo põt.colum.4.Fel.in cap.cum dilecta. numero 7.de reſcrip.Dec.in capit.cum acceſſiſſent numero 3.dẽ conſti.idem in cap.olim.de exception. idem in l. poſthumo. num.9.& ibi Curti.Iunior,num.46.C.de bono.poſſ.contra tabul.Ludouic.Gomezi.in c.3.de reſcript.in 6.nume. & ibi Curti.Iunior,num.46.C. reſcript. in 6. numer. 59. Quibus accedit gl.in d.c.ſtatutum.§.j.in verb.committatur.ea in parte,qua ſentit,ſecus eſſet ſi in fauorem partiũ illud eſſet ſtatutum, poſſent enim ei fauori renunciare, tametſi ea conſtitutio clauſulam iſtam decreti irritantis habeat.Vnde Petrus Anchar.in dict.ca.ſtatutum,in fine eandem opinionem,quam hic contra communem probamus expreſsim tenet.Et itidem Andr. Tiraquel. in l.ſi vnquam.in verb.reuertatur. C. de reuocand. donat. numero.28.optima glo.quam ſequuntur Abb. & Fel. ibi in c.cùm olim.de off dele.in verb.protinus. quæ probat, poſſe iudicem ex tacito conſenſu partium mandati formam excedere.Non obeſt tex.in d.c.dilecto.de præben. nam eo ipſo , quod Papa confirmat ſtatutum de certo numero canonicorum, & præbendarum, atque addit clauſulam iſtam decreti irritantis,vt facilitati canonicorum,qua vti ſolent in augendo numero occurrere, & eccleſiæ vtilitati conſulere, atque ideo in eccleſiæ vtilitatẽ clauſulam præſcriptam addidiſſe,vt explicant Abb in d. c.dilecto.& Decius in d. ca. cum acceſſiſſent.nume.3.de conſtitutio.

Hæc equidem dicta ſint de ſecunda rõne Bar. in d.l.ſi quis pro eo.dum allegat notata per glo. in d.c. licet mulieres.de iureiur in 6. id.n.procedit his rationibus,q̃ mõ traditæ fuerunt:& iõ nihil conducit ad opinionem Bart.

Prima igitur Bart. rõ ſemper fecit dubiã qõnem illã : ſiquidem eius cauſa Andr.Ale.in d.c.cum contingat.nu. 94.ſex retulit reſponſiones,quibus vtuntur qui Bar.opinionem conantur improbare. ipſe tñ breuius hac de re agere conabor.Primũ etenim,ni fallor , exiſtimo in põti controuerſia parum conducere, q̃ lex prohibens cõtractũ fieri,dirigat prohibitionẽ in rem,aut in perſonã. Cã .n.prohibitionis potius, q̃ verba,conſideranda eſt . Quis enim obſecro poterit vnquam dubitare,minimè confirmari iuramento contractum a lege ob publicam vtilitatem principaliter prohibitum , ẽt ſi prohibitionis verba in rem,non in perſonam contrahentis dirigantur? certè nemo,qui ſano ſit præditus intellectu . Cum hic tractemus de publica vtilitate,cui priuatorum iura nec obſtãt nec obeſſe põt.Sic ſane,quoties lex cõtractum prohibẽs principaliter publicum commodum reſpexerit , profectò nihil huius qualitatis mutat , ſi concipiat prohibitionem directam in rem,vel in perſonam contrahentis . Siquidem principalis rõ , quæ legislatorem mouit quo ad vtilitatem a lege inductam, nequaquam mutatur ex verborum conceptione per Bar.tradita.Et pla nè fateor,me nullo pacto poſſe percipere quid diſcriminis quo ad effectum iuri inducat forma verborum, qua Bar.diſtinctionem inducit . tametſi fortaſsis alia in ſpecie hæc verborum diſtinctio poſsit effectum aliquem aſſerre,quemadmodũ idem Bart.docet in l.cum lex.ff.de fideiuſſori. vbi Paul. Caſtrenſ.& Fortuni,in l.veluti.ff.de iuſtitia.& iure. quarta colum.

Secundò illud conſiderandum, iurm tunc confirmare contractum iure prohibitum: cum id ſeruari poſsit abſque periculo ſalutis æternæ.tex.eſt ſing.in d.c. cum contingat. Nec.n.par eſt,ius canonicum , nec ciuile hãc vim tribuiſſe iuſo illicito , aut quod ſeruari abſq; peccato minimè poſſet. Maximè enim eſſet inconueniens, hanc virtutem & hunc effectum concedi,vt iurm ſeruetur, et in ramento, quod ſecundum Canonicas ſanctiones ſeruandum non eſt . Hoc ipſum obiter ſuperius admonuimus. & id Bartol. recte admonet in dicta.lege.ſi quis pro eod. nu.9.in quo quidem minimè reprobatur. Tertiò hinc cõſtat,non tm contractum lege prohibitum non cõfirmari iuſo,quoties qui contrahit,& legi aduerſatur mortaliter peccat, quod Bar. ſcripſit hanc conſiderationem magni faciens: ſed ẽt vbi qui contrahit venialiter peccaret: non.n.poteſt actus venialem habens culpam iuſo comprobari,& ex eo vires aſſumere: cum iurm inducens venialem,& habens pro materia actum venialis culpæ minimè ſit ſeruandũ, nec ſeruari poſsit abſq; periculo animæ, ſicuti tradidimus in hac relectione,dum examinauimus iuſtitiam comitem eſſe iuramenti.

Quarto illud apud me nullam habet dubitationem, ſ. in ſpecie c.cum cõtingat.& ſic in alienatione dotalis,mulierem alienãtem nec mortaliter,nec venialiter peccare, nam ſi venialiter peccaret, minimè hic actus venialẽ culpã habens confirmaretur iuramento , nec quidem valoret:non ratione ipſius ſimplicis alienationis,quia ea per legem prohibentem efficitur nulla,nec ratione iurisquia id non eſt ſeruandum præmiſſa ſaltem culpa veniali in eius obſeruatione.

Quinto aduertendum eſt : idem reſpondendũ fore , ſi lex ſit de fundo dotali verba cõciperet directa in mulieris perſonã.eadẽ etenim rõne cõfirmaretur alienatio p iurm, & minimè peccaret alienans ẽt venialiter.cuius rei ea eſt rõ: Nam licet ex verbis præceptiuis ipſius legis ſoleat p̃ſumi legislatorẽ voluiſſe obligare tranſgreſſores ad peccatũ qnq; mortale: qnq; veniale: quẽadmodũ eleganter explicat Alfonſus a Caſtro lib.1.de pote.legis,pœnal.c.4. & 5.attñ prius,ni fallor, attendẽda eſt materia legis , q̃ ſi principaliter ptineat ad publicũ commodũ , trãſgreſſor eius peccabit mortaliter,vel venialiter , attenta ac ppenſa qualitate,vel ẽjtitate vtilitatis,aut damni publicifacti colligitur ex dc.exiui.verſi.itẽ quia põter.de verb. ſign. Decio poſt alios in c. nam & concupiſcentiã. de conſtit. vlt.col. Thoma 1.2.q.96.ar.4.& ibi Caieta. Anto. & Ab. in c.2.de maior.& obed. pſertim ex Adriano quodlibe. 1.ar.2.& Io.Driedonio in lib.1.de libert.Chri. pag.166. q̃ late improbat opinionem Gerſonis ſcribẽtis,rõne trãſgreſſionis legis humanę non poſſe cõmitti peccatũ mortale; quã ẽt ſnẽm reprobat poſt alios Alfonſus a Caſtro in d.lib.1.c.4. & tñ quoties lex humana principaliter priuatã vtilitatẽ reſpexit, atque ea ex cã nullũ eſſe cenſet actũ prohibitum cõtrariũ: nihilominus cõſideratis minus principaliter publicũ cõmodũ, priuatus is, qui legẽ in eã vtilitatẽ principaliter ſtatutã violauerit,nullũ contrahit peccatũ:quod probat in d.c. cum contingat. ac ſatis erit tunc legi actũ ab ea nullũ cẽſeri ob illã minus principalẽ Reipublicæ utilitatem : ſiue lex vtatur verbis directis in rem ipſam, vel in contrahentis perſonam . quamobrem aliquot ex his interenda ſunt.

Primũ,falſum eſſe Bar.opinionẽ in d. l. ſi quis pro eo. de qua mõ diſputamus:imo ridendũ fore in hac controuerſia,iurm contractũ confirmare, ẽt ꝓhibitũ lege humana dirigente verba ꝓhibitionis in ipſum ptũ: mõ lex fuerit ſtatuta principaliter in vtilitatẽ priuatã, q̃ opinionem aduerſus Bar.veriorem eſſe exiſtimãt Ant.Abb. nu.6.& Imo.nu.36.in d.c.cum contingat.Anch.in c.j. de conſti.in repe.fol.12.col.j.Felin c.2.de maiori.& obedi. Dec.in d.c.nam concupiſcentiam.de conſti.j. lect. Paul. Caſt.in d.l.ſi quis pro eo.dem in authen. ſacramenta puberum.C.ſi aduerſ.vendit.quam ſnam ẽt ſequuntur dicentes cõem eſſe Corn.in d. authent. ſacramenta puberum.nu.23.& 25.& ibi Iaſon nu. 51.Ale.in conſi.22. lib. 3.fatetur eam communem Alcia. in d.c. cum contingat. numero 94. dubius quidem de eius ueritate, & tandem eam ſequitur,propoſitis quibuſdam interpretationibus, quæ ſunt apud ipſum legendæ.

Secundum,ex his infertur Antonium Butrium, Pan. Caſtren.Abb. & alios huius opinionis authores optimè reſpondiſſe rationi Bart.dum exiſtimant in hoc caſu contrahentem minimè peccare:ea quidem ratione,quòd lex humana etiam præcepti verba in perſonam dirigens, reſpiciens,tamen ipſius priuati vtilitatem principaliter,nõ obligat in vim præcepti ipſum tranſgreſſorem,cuius vtilitatem lex inducit.arg.l.cum pater.§.2.ff.de leg.1. 2.

Tertiò patet minimè poſſe defendi,quod Imo.in d.c. cum contingat.nu.36.ſcripſit exiſtimans, legem humanam ciuilẽ ẽt præceptiuã nuſquã obligare tranſgreſſorẽ ad pcti culpã ſaltẽ mortalẽ, cum hæc obligatio propria ſit legis naturalis,vel diuinæ,aut põtificiæ,nõ ciuilis. Quæ quidẽ opinio Gerſonis fuit,a quo,vt mõ admonuimus, cæteri Theologi canoniſtæ cõi olim cõſenſu diſceſſere.

Quarto conſtat,Panormit.non rectè Bartoli rõni reſpondiſſe,cum dixit , iurancetum contractũ confirmare in præſenti quæſtione,etiam ſi contrahens mortaliter contrahendo peccauerit , contrahendo inquam,id eſt,ad uerſus prohibitionem legis alienando,rem dotalẽ. Nam etiam ſi verum ſit plerunique contractus humanos validos fore,etiam in vtilitatẽ eorum,qui contrahendo peccauerint,quod modo non vacat examinare , attamen id

verum

verum est, quoties contractus ipsi ex propria vi & natura vim, ac valorem habentiat vbi contractus minimè valet ex ꝓpria vi, imo prohibitus & nullus est, nisi ea iuſo vim, & confirmationem accipiat: tunc non aliter confirmatur iuſoñ si iurm ipsum pro materia habuerit, & ꝓ subiecto actum immunem à culpa mortali, vel veniali. Nam, vt iam in hac disputatione nō semel admonuimus hic effectus confirmandi contractum non conuenit iuramento, quod seruandum non est, nec seruari debet aut potest absque periculo salutis spiritualis. Quale quidem esset iurm istud, si præmitteremus alienantem peccasse mortaliter alienando rem ipsam lege alienari ꝓhibitam ate; ita paucis verbis, ac breuius quidem Andr. Alc. in d. c. cum contingat. nu. 96. Abb. opinionem reprobat.

Quintò libet ex hac cōtrouersia inquirere intellectū Taurinæ constitutionis, quæ quinquagesima est & de arrhis tractat, prohibēs post veteres huius regni leges, maritum vxori arrhas constituere excedētes decimam partem bonorū maritiaddit, huic legi maritū minimè posse renunciare, puniens grauissimis pœnis tabellionem, qui hanc renunciationem cōtractui arrharum adscripserit. Est etenim hac de re lex Fori. 1. titu. de las arrhas. lib. 3. & dubitatur, an si fuerit arrharum promissio & constitutio iuſo præfixo facto: valeat vltra decimam bonorum partem, & tenet renunciatio? & Io. Lupi in rub. de donatio. inter vir. & vxo. §. 24. in ea est sniа, vt opinetur hanc arrharum promissionem, & vltra quantitatem lege Regia præfinitam iuſo confirmari, ac validā esse. Nam Regia lex, quę prohibuit hanc cōtractum, principaliter ꝓhibitionem constituit in fauorem maritii: tametsi minus principaliter publicum fauorem respexerit, vt cōstaret: go cum iuſo potuit optime fieri hic prohibitus contractus iuxta Bar. conclusionem communiter omnium cō sensu probatā in d. l. si quis pro eo. nu. 8. Et præterea donatio inter virum & vxorem constante matrimonio ꝓhibita iuſo confirmatur. quemadmodum ex cōi resolutione nos tradidimus in rub. de testā. 2. par. nu. 10. Ergo

8 & † constitutio arrharum quacūque in quantitate, licet prohibita sit vltra decimā bonorum partem, iuſo cōfirmabitur: cùm nulla sit maior rō prohibitionis arrharū, ꝙ donationis inter coniuges. Sed contraria sata. quod cō stitutio arrharum vltra decimam partem minimè cōfirmetur iuſo, tenent Vincen. Eps, Montaluus, & Roderic. Xuares in d. l. 1. tit. de las arrhas. q. 3. præcipuam rōnem adſumētes a decisione Bar. in d. l. si quis pro eo. cuius veritatem paulo antè examinauimus: quia Regia lex verba prohibitionis dirigit in ipsum maritū: vnde iuxta sniam Bar. non pōt contractus iuſo confirmari. Hæc verò rō cessat ex eo, ꝙ opinio Bar. non pōt iure procedere: sicuti paulò ante tractauimus: & tū nihilominus ego cēseo hāc interpretationem Vincentij, & aliorum ad l. Regiam verioremesse duabus rōmbus, quarū prior adſumitur ab ea conclusione. quam probauimus superius in §. præced. nu. 8. verſ. cæterum. dum diximus, minimè confirmari iuramento contractum prohibitum iure ciuili principaliter ob vtilitatem priuatam, quoties ipsa lex non tm prohibet contractum, sed & prohibet eidem apponi iurm, ac tandem eundem cōtractum adhuc apposito iuſo improbat, & decernit nullum esse. Sic sanè Regia l. 1. tit. de las arrhas. lib. 3. Foro juzgo. expressim statuit, promissionem aut cōstitutionem arrharum vltra quātitatē Regia lege ꝓfinitā, & apposito iuſo prohiberi: idem de renunciatione nō iurata, sed simplici, sanctum extat d. Regia & Taurina l. 50. Idcirco nec iurm contractum istum cō firmat. Posterior ratio procedit ab eisdem constitutionibus Regijs, quæ prohibentes dationem arrharum vltra præfinitam quantitatem, cōtractum hunc nullū esse decernunt in fauorem non ipsius promittentis arrhas, sed eius consanguineorū quib. Regia lex defert ius repetendi arrhas istas, quæ fuerint promissæ, aut datę vltra ꝙtitatē lege definitā. Qua rōne locus est vltimæ parti responsionis Romani Pontificis in d. c. cum contingat. de iureiur. dum ab hoc iuſo contractū prohibitum confirmante, excepit cuiuscunq; alterius a iurāte præiudicium. Vnde apparet, hanc ultimam opinionem veriorem esse.

Sextò ex ꝓmissa resolutione deducitur veritas illius opinionis, quam in d. l. si quis pro eo. nu. 9. Bart. explicat dicens, † non posse confirmari iuſo contractum fideiussionis dotis receptioni accedentis: ea quidem ratione, ꝙ 9 lex prohibens dationem fideiussoris cōtrariam bonis morib. ꝓ ꝓ perfidiam, quę inter coniuges oriri posset: cō tingeret etenim odiū viri in vxorē ex eo, ꝙ ipsa, vel eius parentes minimè existimauerint eum idoneū esse, eiusq; fidei, vt ei posset tutò dos committi, & credi. Eandē opinionem ꝓsensit Bal. in rep. l. 2. ff. de iureiurā. col. 48. verſ. sed contra Cæterum quo res ista penitus intelligatur, ip se opinor, prohibitionem istam, ne dentur fideiussores a viro pro dote restituenda, processisse quidē a quadā honestate congrua, & æquitate, quę dictat ab eo, cui vxor cōmittitur, cuiusq; potestati traditur absq; vlla alia cautione, ēque a natura inest, non esse fideiussoriam cautionem dotis, & rerum dotalium exigendam: cùm hæ sint multo minoris æstimationis, ꝙ ipsius uxoris persona. Itē ne forsan contempta viri fides cā sit, vel saltem occasionē præbeat alicuius odij inter maritum, & vxorem. Quę sanè rōnes non adeò vrgent, quin a Republica contrarijs statuti posset, ac fortasis ita fieri oporteret præsertim eo tpe, quo facillimè uxores ob maritorum culpam dotib. iniquissimè spolientur. Etenim prior rō cōgrua licet sit, non tm est necessaria. Siquidē vxoris persona apud virū tuta est ob cōiugalē dilectionē, & ob timorē punitionis imminentis viro a Republica, si malè uxorē tractauerit. Deinde secundæ rationi satis fit, dum quilibet recto ꝓdi tus iudicio existimauerit, neminem ulla esse dignum cui ꝓ, si proprium patrimonium absq; tutiori cautela nolit alteri tradere. Atq; ideo arbitror, non esse bonis morib. contrariū, ꝙ a viro dentur fideiussores pro dote restituē da, & conseruanda. Idcirco licet æqua sit prohibitio, honestati & dilectioni coniugali conueniens: non tm ita est in Republica necessaria, vt non possit lex in contrarium statuere & deinde sit bonis moribus cōtraria datio fideiussorum pro dote restituenda. Sic denig; cessat rō Antonij de But. & Alc. rō aūt Bar. vera non est: nec conuenit huic qōnisquia lex non direxit prohibitionis verba in fideiussores, sed ipsum in virum: vn ꝙ datio fideiussorū ꝓ dote seu ipsa fideiussio iuſo præfixo confirmetur, not. Abb. in fi. & Imo. in decimo & ultimo membro in d. c. cū contingat. uerſ. circa secundum aduerte. Ang. & Pau. in d. l. si quis pro eo. Saly. Fulg. & Corn. in Auth. sacra puberum. q. 17. verſ. 3. in Iuris gentium. §. si paciscar. ff. de pactis. Bal. Nouel. in tract. de dote. 6. pac. priuile. 20. limitatione 7. Io. Campe. de dote, in 3. par. q. 174. quorum opinionē dicens communem esse sequitur Io. Lupi in repe. c. pe ve stras. de dot. inter vir. & uxo. 5. notab. nu. 10. quo in loco tractat late intellectum l. 1. C. ne fideiusso. doti. denſ. posit Baldum, vulgo Nouellum in d. priuil. 21.

EX §. SEQVENTI.

S V M M A R I V M.

1 *Contractus a lege in odium creditoris prohibitus minimè confirmatur iuſo: licet ipsum iuramentū seruandū sit.*
2 *Late examinatur intellectus c. debitores de iureiur.*

3 *Intellect. c. significante. de pignorib. & inibi de pacto legis commissoriæ in pignorib.*
4 *Filiusfamilias, qui iuramento præstito mutuum contraxit: an possit opponere exceptionem Senatusconsulti Macedoniani?*
5 *Femina an possit esse fideiussor iuramento præstito; non obstante beneficio Senatusconsulti Vellejani?*
6 *Contractus prohibitus fauore debitoris, concepta tamen prohibitione in personam creditoris, an confirmetur iuramento?*
7 *Prohibitus exigere, an censeatur prohibitus accipere ab sponte soluente.*
8 *Contractus prohibitus alioqui cum prodigo, an eiusdē prodigi iuramento confirmetur.*

§. TERTIVS.

1 Exta principalis conclusio ex Bar. in d. l. si quis pro eo. nu. 10. in hunc modū colligitur. Contractus † à lege in odiū creditoris, aut eius, cuius vtilitatis causa sit, prohibitus, minimè iuſo confirmatur: licet & iurm ipsum seruandū sit. probatur hæc conclusio in c. debitores. de iureiu. c. j. eo. ti. c. significante. de pigno. Nam si quis vsuras soluere creditori promiserit, in cuius odiū, rō ne naturali vsuræ prohibentur, & denique iurauerit, soluere teneatur: licet ex iuſo contractus minimè fuerit confirmatus. Hanc conclusionem Bar. sequuntur Doct. cōiter, vt testatur Philip. Corneus in d. auth. sacra puberū. C. si aduerſ. vēdit. nu. 31. de eius tñ intellectu, quo ad eius sensum agendum est, ne perperam intellecta ꝓter iuris, & authoris intentionē extensionis accipiat. Solet etenim Bar. in hoc sensu intelligi, vt velit iurm non confirmare contractum lege prohibitum: quoties ea prohibitio facta fuerit in odium creditoris, quia illicitè, & iniquè eo contractu acciperet. hoc ipsum probant tex. in d. c. debitores. & c. significante. notant, & sic interpretari videnē Bar. verba Pau. Cast. & Ang. in d. l. si quis pro eo. Anto. & Imo. in d. c. cùm contingat. 4. casu principali, de iureiu. & Corneus in d. auth. sacra puberum. nu. 31. imò fortasis, vbicunque iurm, ex parte eius, cui præstitum fuerit illicitum est, iniquè quidem extortum vel ratione materię subiectæ iniquitatem præmittens, profectò opinor alienū esse à mente Canonis, ꝙ velit hoc iuſo contractum confirmari tametsi ipsum ob religionem sacramenti a iurante seruandum sit. Quod rōnem habet ab eodem c. cùm contingat. vbi hanc vim confirmandi contractum iure prohibitum noluit Ro. Pontif. tribuere iuſo vi, metu, vel dolo extorto: idque maximam æquitatem habet.

Effectus autem, qui ex hac conclusione sequitur optimè explicatur Bar. Nā, vt nos etiā adnotauimus li. 1. Variar. Resol. c. 4. nu. 5. qui iurm hoc præstiterit, poterit petere à iudice ecclesiastico, ꝙ compellat creditorem hoc iurm eius; vinculum, & religionem iuranti remittere. tex. in c. j. de iureiu. Idemque peti potest à iudice sæculari ſm Fred. consi. 272. Fel. in d. c. j. nu. 22. aut denique ipse, qui iurauit, † peter ab ipso. Ipso absolutionem huius, iuramenti, quæ facillimè præstanda est eo ipso, ꝙ iurm ex parte recipientis iniquitatem habet, ca si verò de iureiu. Abb. in c. ad aures. de his, quæ vi. Fel. in d. c. 1. nu. 16. ꝙ & Bar. notat in d. l. si quis pro eo. nu. 10. adijciens, ꝙ obtē ta hac absolutione manet ipse debitor liber à contractu omnino, nec tenetur ex eo, quicquam soluere creditori: ꝙ si ante absolutionem obtentam soluerit, poterit pecuniam solutam repetere, nec ad hanc repetitionem cēt ne cessaria absolutio à iuramento. text. in d. c. debitores. nisi etiam iurauerit debitor non repetere vsuras etiam post earum solutionem: tunc etenim ad repetitionem pęnitenda est absolutio: aut sane locus erit arbitrio tex. in dict.

c. j. de iureiu. vbi hoc notant gl. & Doct. tex. item & glo. in c. tuas. de vsuris. Sed & si debitor iurauerit, non repetere vsuras solutas, nec petere ab hoc iuſo absolutionem: nihilominus poterit absolutionem petere. Nec. n. iurm, aut votum de non petenda absolutione, vel relaxatione ligat, quoties melius est, ac Reipublicæ, vel saluti priuatorum conueniat, eam peti. notant Fel. in c. constitutus. 4. col. de rescrip. idem in c. 2. de sponsalib. col. 6. Floren. 2. part. tit. 12. c. 2. §. 9. col. 5. Et vt tutius res agatur, poterit peti absolutio ab hoc iuramento præstito de non petenda absolutione ſm cōem. Imò præter hæc debitor, si nolit vti prælcriptis auxiliis, denuntiabit apud iudicem ecclesiasticum peccatum creditoris vsurarij, denunciatione quidem Euangelica. c. nouit. de iud. ꝙ si iurauerit, nō denunciare, id iurm minimè obligat, tanquam illicitum: sicuti not Thom. in 3. sentent. dist. 39. art. 3. ad fi.

Hæc autem, quæ de absolutione, aut remissione iuramenti præstiti, circa solutionem vsurarum diximus, procedunt priusquam debitor periurus sit ex mora cōmissa in soluendis vsuris: nempe, quia dies nondum præterijt, intra quē soluere promiserat. Nā si periurii crimine; hac ex cā iam est irretitus, præcisè soluere debet, ac demū potest repetere: & præterea pnam aget cōmissi periurij, sicuti notant Fred. in consi. 30. in fi. Roma. in sing. 489. 3. Cæpola consi. ciuili 18. col. 2. Nec ipse cuius fauore prestitum est iuramētum, licet possit illius vinculum remittere, periurium tamen iam cōmissum remittere valet. Bar. in l. Labeo. ff. de iureiu. Bal. in auth. quod eis. C. de nuptiis Aymon consi. 151. col. 3. aduersus Soci. in l. j. col. penu. ff. fol. matrim. qui contrariū tenuit, cuius opinio posset obtinere, quo ad pœnam periurij, quæ ipsi parti remittenti competeret. Igitur debitor poliquam in soluēdis vsuris periurium ꝓ ꝓ moram incurrerit, non obtinebit absolutionē. sed præcisè soluere debet in præsti periurij: ac postea repetet vsuras solutas quod etiam tenet Abb. col. 2. & 5. in d. c. 1. vbi Fel. nu. 28. & Alex. consi. 17. 3. col. 2. fatētur hanc esse communem opinionem, eam sequti.

Quin & illud obseruandum erit in hac specie, quā tractamus circa intellectum c. debitores. de iureiur. de illo, qui vsuras soluere, & non repetere promiserit, iudicem posse nemine petente ex officio procedere aduersus creditorem, & eum compellere, vt remittat iusiurandi debitori, vel ei restituat vsuras extortas: aut tādē absolutionē eidē exhibere à iuſo. tex. sing. in d. c. tuas. de vsur. vbi Abb. & Ana. idem Abb. Ant. & Fel. in d. c. j. de iureiu.

Superest tamen examinare, quanam rōne qui iurauit vsuras soluere creditori, teneat etiāo eas soluere sub reatu periurij iuxta tex. in d. c. debitores. Etenim non possumus diffiteri iuramentum illud ex parte iurantis licitum esse, ac seruari posse absq; periculo salutis spiritualis. Vnde dubio procul in casibus, quibus vsurarū solutio esset crimen mortale, vel veniale, minimè teneretur debitor eas soluere quod notatur in c. super eo. de vsuris atque ea dem ratione si quis causa pactionis symoniacæ aliquid dare iuſo promiserit, nequaquam tenebitur seruare iuramētum: cùm illud etiam ex parte iurantis illicitum sit: quemadmodum in specie nota. Ioann. Staphy. de literis gratiæ & iubilæi. foli. 184. asseuerans iuramentum illud nullum esse, nec absolutione indigere. At iuramentum, de vsuris soluendis ex parte creditoris, cui præstatur, illicitum est nec. n. absque peccato mortali potest is, vsuras accipere imò turpiter eas adstipulatur, iuramentum, & promissionem de eis soluendis iniquissimè exigit. Qua ratione, si consideremus rationem tex. in l. si ob turpem. ff. de condict. ob turp. caus. & prohibitionem iuris naturalis, diuini, & humani circa vsurarum exactionē, ac cōuentionem de eis soluendis, plane constabit ex hoc iuramento nullum adquiri obligationem, nec actionem ipsi creditori. Nam & in d. c. cum contingat. de iureiur. anis-

maduertit summus Pontifex: vt iurm seruetur, nullã cõmissam fuisse turpitudinem in eiusdem iuri exactione. Ex ipsa verò promissione simplici absque iuramẽto palam est creditori nullam acquiri obligationem, nec actionem. Igitur iniquum vr, quod in d.c. debitores, responsũ extat: nempe, cogendum fore debitorẽ petente creditore vsuras soluere, quas iuramento præstito promisit.

Idcirco aduertendum est, in hac specie rõne iuri obligationem, & actionem Deo principaliter acquiri in fauorem tri, & vtilitatẽ creditoris: tanquam is fuerit solutioni adiectus. Hoc probatur in d.c. debitores. dum statuit, debitorem reddere iurm Deo: ipse autẽ creditor, vt adiectus solutioni, Dei nomine aget equidem, vt iurm obseruetur, & poterit remittere illius obligationem, & vinculum. Siquidem adiectus solutioni ad propriam vtilitatẽ põt, si sibi fuerit quoquo modo satisfactũ, remittere obligationem. §. plane. Insti. de inutilib. stipu. ex quo apparet, posse fieri adiecto solutionem inuito stipulante: atq; ita rõne ista procedit tex. in d.c. debitores. & in d.c. j. de iureiurando, sicuti eleganter explicat Fortu. in capi. j. de pactis. nume. 27. ex quo possunt plura deduci.

Primùm ex hoc intellectu constat, nec principaliter, nec, vt aiunt, secundariò acquiri obligationem creditori ex promissione iurata de soluendis vsuris, quod notant. Ant. & Imo. 2. colum. in dicto. c. debitores. Fortun. in di. num. 27. tametsi Abb. in d.c. j. de iureiu. j. & pen. colum. Card. Fel. & alii frequentiori consensu existimauerint ex promissione iurata de soluendis vsuris Deo principaliter secundariò creditori acquiri obligationem, quod ex præmissa ratione non potest congruè defendi.

Secundo infertur, Bar. non rectè locutum fuisse hac in materia in l. Seius Augerius. ff. ad leg. Falci. dum dixit, cõtractum à lege prohibitum in odium creditoris, confirmari iurisdicet detur debitori repetitio post solutionẽ: hoc etenim falsum est. Nam iurm in hoc casu minimè cõfirmat contractum multis quidem rõnib. Et præsertim, quia iure naturali hic contractus nullus est oĩno, nec vllã inducit obligationem, non tm iure humano: atque ideo impossibile est, q; iurio confirmetur. Deinde iurm illicitum ex parte eius, cui præstatur, nusquam confirmat contractum, quod iam non semel admonuimus. Quod si cõtractus hic iurio cõfirmaretur, nusquam esset locus repetitionis & tã Bar. fatetur, dari debitori repetitionem. Sic sane rectius Bart. idem in d.l. si quis pro eo. dixit iurm seruandum fore, non tamen contractum confirmari atque ideo repetitionem post solutionẽ debitori competere.

Tertiò hinc tollitur difficultas, quæ circa tex. in d.c. debitores. passim adducitur: nempe qua rõne ibidem accessorium a. iurm, nõ sequat naturã principalis: cum contractus principalis ibi nullus sit, iurm autem oĩno sit validum, & seruandum. Etenim Host. Pano. & Docto. cõiter existimant reg. accessorium. de reg. iuris in 6. parum obesse decisioni tex. in d.c. debitores. quia est diuersa ratio principalis, & accessorij: cum principale tendat in fauorẽ partis iniquè exigentis: accessorium in retinendo iam diuinæ maiestatis: cui reddenda sunt iuramenta. Hæc verò solutio etiã si vera sit, non tamen conuenit, nec est necessaria ad intellectum huius obiectionis. Siquidem in hac specie nulla dat principalis obligatio, cui iurm accedat. Nã & ipse Panor. in c. j. de iureiu. col. penu. scribit in hoc casu principalem obligationem Deo acquiri, secundariam parti. Ex quo, & si eius opinionem aliqua ex parte paulò antè reprobauerimus, colligitur, iurm esse hic principale, nõ accessoriũ. Quamobrẽ cum iurm hic principaliter extet, & valeat, frustra quæritur, cur accessoriũ nõ sequatur naturã principalis. Fort. admonet in d.c. j. nu. 27.

Quarto ex hac interpretatione poterit lector facilimè plures tollere obiectiones, quæ à gl. & doctorib. opponuntur dictæ decisioni, quæ in calcitores, cõtinetur. oĩa. n. illi responsioni opposita cessant, si consideremus, ratione iuramenti seruandi soluendas esse vsuras absque aliqua obligatione principali: nec posse ante absolutionẽ aut remissionem iurii ipsum debitorem aliqua congrua vti defensione, vt non teneatur vsuras creditori soluere.

Quintò ex his manifestum sit, tex. in d.c. debitores. admittendum fore, etiam si constet contractum vsurariũ, esse secundum Card. Feli. & Docto. ibi. imò si expressim debitor iurio præstito promiserit pro decem sibi mutuatis dare, ac soluere creditori duodecim: vbi manifesta est vsura, obtinebit illius decisio: quod ita verum esse censent inibi Card. & Feli. col. j. quod si debitor iuratus asseuerauit in contractu se creditori debere duodecim pro decem sibi mutuo datis: tunc non est locus huic decreti responsioni: quia promissio censet errore, & impossibilis, quo ad duo, est etenim impossibile, q; pro decẽ mutuo datis statim debeantur duodecim: atque ideo ppter errorem præsumptum non est in hoc casu admittenda decisio tex. in d.c. debitores. quemadmodum visum est, Aret. j. col. & Francisco Purpur. nu. 35. in l. rogasti. §. si tibi. ff. si cert. pet. potius, equidem præsumendus error est, quàm delictum vsuræ. l. merito. ff. pro socio. Hæc autem dicta sint de intellectu tex. in d.c. debitores. quem Barto. adducit pro eius conclusione comprobanda.

Adducit præterea idem Bar. decisionem tex. in ca. significante. de pignorib. quasi velit ex eo probare, quod pactum legis commissoriæ in pignorib. alioqui maximè improbatum, minimè confirmetur iuramẽto: tametsi iuramentum seruandum sit, donec absolutio ab eo detur, vel remittatur à creditore. Et sanè de pacto legis cõmissoriæ, qua rõne sit pignoribus improbatum, tradidi latè lib. 3. Variarum Resol. c. 2. nu. 6. & sequentib. atq; præter ibi adnotata erit hoc loco animaduertendum, pactũ legis commissoriæ in pignorib. minimè confirmari iurio: cùm id reprobatum sit in odium creditoris ex eo, quòd vsuræ vsurum habeantur: sed tamen iurm hoc erit seruãdum donec vel remittatur à creditore, vel detur absolutio ab Epo. arg. d.c. debitores. & est optimus tex. in d.c. significante. quo in loco hoc adnotarunt Innoc. Abb. & Doct. Bar. in d.l. si quis pro eo. nu. 10. Guid. Papæ. 6. Delphinat. Ant. Fanensis de pignorib. 4. part. nu. 4. And. Tiraquel. li. 2. de retract. in fi. nu. 119. Fortasis iurm appositum in pignorib. pacto legis commissoriæ habebit eum effectum, vt res pignori data, maneat post redemptionis tps penes, creditorẽ vẽdita, non eo oĩdẽ pretio mutuatæ pecuniæ, sed iusto boni viri diminendo ita vt creditor, p̃ possit rem ipsam retinere adijciens cã pecuniã, quæ iuxta boni viri arbitrium deficiat quo ad iustã ipsius rei æstimationẽ, q; ipse colligo ex his, quæ Anton. Rub. scribit in cons. 114. ad finem.

Ex eadẽ principali conclusione Bar. infert ad Senatusconsultum Macedonianum, vt tandem si filiusfamilias, Macedoniano renunciauerit præstito iurio, teneatur soluere mutuo sibi datam pecuniam creditori, vel absolutionẽ petere à iuramento: etsi non confirmetur contractus mutui iuramento: istoimò post solutionem poterit à filiofamilias repeti soluta pecunia. Hæc sunt ferè Bar. verba, cuius ea est ratio, quia contractus mutui dati filiofamilias, p̃hibitus est lege ciuili in odium ipsius creditoris. l. j. ff. ad Macedon. l. 4. ti. j. par. 5. Huius etenim Senatusconsulti author fuit Vespasianus Impetator, vt Tranquillus testatur in Vespasiano capit. 11. Causam ei dedit Macedo, qui inter alias sceleris causas, quas illi natura administrabat, authore Vlpiano, etiam æs alienum adhibuisset, & sæpe materiam peccandi malis hominib. præstaret, qui pecuniam, ne quid amplius dicatur, in certos hominib. crederet. Ea etenim ratione placuit, ne cui, qui filiofamilias mutuam pecuniam dedisset, etiam post mortẽ parentis eius, cuius in potestate fuisset, actio, petitioque

tioque daretur, vt scirent qui pessimo exemplo fœnerarent, nullius posse filij familias bonum nomen expectata patris sui morte fieri. Huctenus Iurisconsultus in d.l. j. cuius authoritate Bar. p̃missam adnotauit cõclusionẽ, quæ quidẽ dubia vr. Nã Pano. in d.c. cũ cõtingat. nu. 22. censet, iurm in hoc casu oĩno nullũ esse, nec instigere absolutionem ea rõne q; contractus hic occasionẽ peccandi præbeat. Ant. aũr, & Imo. in d.c. cùm cõtingat. nu. 67. tenent, iurm validum esse, absolutionẽ tñ ab eo præstãdi fore, vbi in ea prouincia multa mala contingere soleant ex his mutuis, quæ filiisfamilias fiũt: præsertim circa vitam parentum, quib. insidias q̃q; parauerint. idẽ notat Cor. in auth. sacramenta puberum nu. 31. C. si aduers. vendit.

Ego verò difficilẽ esse existimo hanc Bartoli conclusionem, cuius examini præmitto iuxta cõem sniam filiũ familias absque iurio non posse renunciare huic exceptioni, q̃ sibi competit ex Senatusconsulto Macedoniano: cui ea exceptio non tm̃ concernat vtilitatẽ ipsius renuntiantis, sed ẽt parentis, & denique publicam ferè ob euitanda pericula, quæ parentibus solent imminere ex his mutuis: quemadmodum constat in d.l. j. tametsi aduersus cõem Zasius li. 2. sing. respons. c. 28., conetur probare, posse filiumfamilias absque iurio renunciare huic exceptioni, q̃ ex Senatusconsulto Macedoniano sibi competit. Deinde illud fit in hac re cõstitutissimum, q; filiusfamilias, ẽt si habeat hanc exceptionem, si tñ soluerit mutuo datã sibi pecuniam ipsi creditori, minimè possit repetere solutam pecuniam. Qui exceptionem. ff. de condic. indebit. tex. infignis in l. sed & si pater. §. vlt. ff. ad Maced. quia hi demum, inquit Vlpianus, solutum non repetunt, qui ob pœnam creditorum liberantur actione, non quoniã exonerare eos lex voluit. Ex quib. verbis itẽ apparet, filiumfamilias non obstante Macedoniani exceptione in aĩe iudicio verè teneri ad solutionẽ mutuatæ sibi pecuniæ, & quidem ipsi creditori. Est etenim manifesti iuris creditoribus denegari iure ciuili actionem in pœnam: non tñ ex hoc ipsos debitores ab ære alieno liberari, nec ipsos creditores propria pecunia à lege priuariẽ tm̃ sanè actione apud iudicem exteriorem proponenda priuãtur: atq; ita hæc opinio verior est, & eam sensit Fortun. in l. veluti. ff. de iustitia & iure. col. 8. vt certè hinc appareat quo ad forum animæ hac in quæstione plurimùm à vero diuertisse Inno. & Panorm. in c. quia plerique. num. 26. de immunit. eccle. Iasonem in §. actiones. num. 35. Institu. de actionib. Adrian. quodlib. 7. vers. infertur primò. & Alci. in cap. nouit. de iudic. numer. 16. qui quidam vtuntur distinctione in hac quæstione: quasi velint tunc in animæ iudicio filium teneri ad solutionem pecuniæ sibi mutuo datæ, cùm nullum ex his modis, quæ lex præsumit, ex mutui datione contigerit. Nam etiam si hoc euenerit, nõ apparet creditorem à lege priuari propria pecunia, nec filiumfamilias debitorem ab eius solutione liberari. Sic & Bart. in l. si pœnæ. ff. de condi. indeb. scribit, liberationem iure pœnæ causa contingentem minimè liberare debitorem in aĩe iudicio. Cuius opinionem sequitur ibi Ale. dubitat tamen de eius veritate Paulus Castren. in ea l. si pœnæ. & eam opinionem reprobant Pano. in c. vlt. de pisci. col. 3. idem in c. nouit. de iud. nu. 33. Fortu. in l. veluti. col. 7. ff. de iust. & iure. Nec tñ eorum opinio his, quæ modò diximus, aduersatur. Aliud etenim est q; lex ciuilis in pœnam, & odium creditoris ab actione iudiciali tm̃ liberet ipsum debitorem, & tunc nihilominus tenebitur in animæ iudicio debitam pecuniam soluere. Quia lex ciuilis noluit exonerare debitorem, licet actionem negauerit creditori in pœnam: & hoc casu obtinet fatis Bar. quæ in hunc sensum accipienda est. Aliud q; lex ciuilis debitorẽ in pœnam creditoris à debito exonerare voluerit, vt hoc fieri posse asseuerit, & planè in hac specie authoritate legis humanæ, nullã etiam in animæ iudicio debitor ipse liber erit, nec tenebitur quicquam creditori in conscientiæ foro soluere. vtroque tamen casu si debitor creditori soluerit, minimè habebit ius repetendi per condictionẽ indebiti: quia per eam solutionem visus est renũciare legi præsenti, quæ cum actione, vel debito liberat, nolleq; ea vti: quod in dubio præsumitur & explicat optimè Fortun. in d.l. veluti. col. 7. ex quibus ad Bar. conclusionem ipse infero falsum esse quod ipse Bar. scribit dum asseuerat, filiumfamilias, qui mutuo sibi datum pecuniam soluere iurauerit, si semel is iuramentum seruauerit, ac soluerit, posse eam pecuniam repetere. Nam etsi absque iuramento soluerit, minimè habebit repetitionem: vt modò diximus: igitur fortiori rõne nec repetere poterit, si contractum iuramento cùm multò maior sit tunc vis ipsius contractus. Et p̃terea non opinor esse congruam Bart. illationem ex eius conclusione principali, siquidem illa tunc vera est, quando creditor iniquè, & illicitè ex cõtractu accepere, & cõtraheret. At in priori casu, etiam si creditor iniquè contraxerit ob prohibitionem Senatusconsulti: non tamen iniquè accipit pecuniam à filiofamilias sibi mutuo datã, q; satis ex præmissis constat. Vltimò existimo ab hoc iurio, non esse dandam absolutionem ad effectum, vt possit filiusfamilias opponere exceptionẽ Macedoniani: adeò vtile esset quieti Reipublicæ propter multa mala, quæ ex his mutuis in ea prouincia contingere solent, & m Anto. Imo. & Corn. qui simul & alij addq; vlla cõtrouersia fatenẽ, ante absolutionẽ obtẽtã nõ posse debitorẽ filiũfamiliãs aduersus creditorẽ exceptionẽ Senatusconsulti Macedoniani opponere. Qua rõne ppẽa opus non est in hac qõne tractare, in cõtractus hic cõfirmet iurio.

Septima conclusio, quæ ex Bar. commentarijs colligit: eadẽ ferè est, quam superiùs tertiã constituimus in hunc sanè modũ: Contractus lege ciuili prohibitus fauore debitoris, eius iurio confirmatur. Authen. sacramenta puberum. C. si aduers. vend. quam conclusionem non aliter probare conabor, quàm his, quæ ad probationẽ tertiæ principalis conclusionis adduximus. Ex ea verò Bar. infert ad fœneratum fideiussionis per fœminam gestum, qui Senatusconsulto Velleiano improbatur in fauorem fœminarum, quas ob earum facilitatem noluit pro alijs intercedere fideiussionis causa. Nam si fideiussionis contractum fœmina iurauerit, contractus is iurio confirmatur. Huius quæstionis examinatio exigit, vt premittamus, mulierem in iudicio posse renunciare expressè absque iurio beneficio Velleiani, si certa sit de eius auxilio. l. vlt. §. penult. §. penul. ff. ad Velleia. extra iudicium autem non potest expressè adhuc renunciare, etiam si certa sit quia eadem facilitate, qua inducitur ad fideiubendum, eadẽ & ad renunciandum. l. doli, §. diuersum. ff. de noua. notãt Doct. in l. vlti. C. ad vellei. in. quam distinctionem dixit esse cõmunem Imo. in capitu. ex rescripto. de iureiu. quib. quidem præmissis illud certo constituẽdum est, etiam extra iudicium valere renunciationem expressam huius beneficij, si mulier hanc renunciationem, vel contractum iurauerit, quod cõi omnium sententia receptum est. Imò & m consuetudinem sufficit renunciatio expressa huius beneficij, etiam sine iurio, & extra iudicium, vt testantur Imo. & Fel. in d.ca. ex rescripto. columna quarta, & Doctores in l. vltima, C. ad Velleian. Dubium verò in hoc vertitur, an fideiussio mulieris iurata simpliciter absque renunciatione Velleiani, sit sufficiens ad hoc, vt huic beneficio renunciatum esse videatur, & sanè iuramentum, hoc sufficere, & habere vim certioratio nis, vt aiũt, id est, certæ scientiæ apud fœminam, quod hoc auxilium hẽant tenuerunt Bart. in dicta l. si quis pro eo. numer. 11. idem Bartol. in Authenti. sacramenta puberum. C. si aduersus vendit. & ibi Angelus, & Paulus Castrensis. Abb. in d.l. & Felin. in columna quarta, in dicto capitulo ex rescripto. idem Fel. in cap. ii diligenti. de foro compet. post Anto.

ibi Alex.& ibi Ias.in repudianda.ff.de acquiren. hæredit. Rom.& Alex.in l.sciendum.nu.30.ff.de verbo. obl. eandem opinionem sequuntur dicentes eõem esse Anton. Burgen.in c.pen.nu.36.de empt.& vend.Alex.in consil. 27.lib.1.col.3.Cur.Iun.cons.47.col.col.vlt.cui subscripsere, quorum meminit Andr.Tiraq.in l.si vnquam.C.de revoc.donat.in prin.nu.131.& in trac. de legib.connubia.in gl.5.nu.num.148. huius opinionis præcipua sumitur authoritas ex d.c.ex rescripto, vbi probatur, posse fœminam fideiubere iuxta præstito, atque hanc fideiussionem validam esse, non obstante beneficio Velleiani.eandem sniam fatentur communem esse Ias.in d.Auth.facta puberum.nu.56.& Imo.in d.c.pen. contraria tñ opinio nec authoribus, nec rationib. destituta est. Nam iure veriùs quibusdam vi, fœminam ét præstito iuramento fideiubente non ex hoc renunciasse beneficio Velleiani, ea quidem ratione, q̃ iusm minimè extendat ad incognita, vel incogitata.c.veniens.c.Quintauallis.de iurciur. p̃p defectum contensus.l.vlt.C.de non num.pec. fœmina verò præsumptionem habet, q̃ hoc beneficium ignoret ob fragilitatẽ.l.si emancipata. C.de iuris & facti ignor.l.in bonorum.ff.eo.tit.not. in Iuris ignorantia. C. qui admit. Sic denique hanc posteriorem opinionem sequuntur Io.And.in additionib.ad Spec.tit.de renunc. & concl.colum.3.Imo.& Aret.in d.l.sciendum.colem.12. Hippo.in Rub.ff.de fideiussio.nu.38.Imo.in d.c. penult. de emp.& vend.Ias.in d.Auth.facramenta puberum.nu. 56.Imò & hãc opinionem secutus dicit communem esse Bald.in consil.47.lib.1.eandem & plures alij sequuntur, quos citat Andr.Tiraq.in d.l.si vnquam.in prin.nu.146. a quo tamen cauendum est,nam in allegandis authorib. hac in quæstione quandoque fallitur. Et sanè si vera est communis sententia,quæ adfenerat, extra iudicium nõ posse fœminam renunciare beneficio Velleiani,satis operabitur insm,vt confirmet expressum, & specialem renunciationem:nec tamen efficiat renunciationem vbiq; subintelligiteamq; validam fore. Nec obstat tex. in d.c. ex rescripto.Etenim eo ipso,q̃ Rom. Pont. inibi statuit fœminam compelli ad solutionem pecuniæ, pro qua fideiusserat,præsumendum est,fœminam vel expressim renunciasse beneficio Velleiani,vel eo ipso, quo fideiusserit, certam fuisse huius auxilij.Quod ita verisimile est, si cõsideremus cautissimè proprium negotium in specie illius c. creditorem egisse. quamobrem ét si prior opinio cõs sit,hæc tñ posterior magis iuri,& rõni cõsona est.

6 Octava conclusio ex Bar.colligitur. Contractus ne quaquam iuxta confirmatur, quotiens is prohibitus fuerit fauore debitoris,concepta tamen prohibitione, in persona creditoris,cuius rei exemplum sit,si lex ita p̃hibuerit:Nemo cum minore contractum faciat:nemo cum fœmina hunc,vel illum contractum gerat. Nam & si fœmina,vel minor iuraverint contractum illum prohibitum a lege minimè is confirmabitur.cum nec minor, nec fœmina prohibeantur contrahere? sed ipse creditor ét fœminæ,vel minori volenti prohibetur accipere. adducit Bar.glo.in limitus.§.vlt.ff.de reg.iur.quæ probat, p̃

7 hibitum accipere, I non posse etiam a sponte soluente assumere,quod frequentissimi iuris est in salarijs,stipẽdijs, & sportulis iudicum,tabellionum,& aliorum, qui publicis funguntur muneribus.optim.tex.iuncta gl. ibi in verb. volente.in c.exigit.de censib.in 6.& in c.ad aures. §. affectorem.de rescrip.in 6.qua in re illud est obseruandum rẽ prohibitum exigere, posse recipere ab sponte soluente.text.in c.dilectus.in 2. ad finem, de simonia. nisi & is prohibitus sit accipere:tunc etenim verum est, eum non posse recipere ab sponte soluente quidlibet assumere. tex.sing.in l.1.§.proinde.ff.de muris & extra.cognit.glo. in l.2.in verb.fel partari.ff.de orig.iur.gl.ib d.c.exigit. in verb.volente.Bar.& Dec.in d.l.inuitus.§. ult. gl. & ibi Doct.in c.1.de simon.Floren.2.par.tit.1.c.5.§.6.Io.Maior.in 4.sent.dist.25.q.4. q̃ si ob publicam utilitatem ea sis prohibitus exigere, profectò etiam ab sponte soluentes accipere non poterit.Hoc etenim probatur in d.§.affectorem.& in d.c.exigit.not. Doc.in d.l.inuitus.§.vlt.idem Regijs constitutionibus cõstat: quibus iudices, aliíq; publica munera obtinentes, prohibentur ob publicam vtilitatem exigere aliquid præter salaria,nec sportulas consuetas,iuxtà definitas:atque eodem modo puniuntur, si ab sponte dantibus acceperint.Interest.n.Reipublicæ,iudices,tabelliones,& quoscunque alios, penes quos iustitiæ cultus, & ministerium tractatur, omnino immunes esse a'muneribus,vt quidq̃ ét a volentibus minimè accipiant:ne iustitia periclitetur vel pũi,vel spe futuri,ét sponte p̃standi.Non dissiteor in alijs iudicio ab obligatione restituendi excusari eum, qui post factum peractum aliquid r sponte, & omnino libere dante receperit, quoties lex humana exigere prohibuit ob quancunq; cãm:quod sentit Rip.in tract.de peste.vlt.par.§.de Medicorũ.nu.113. tametsi in foro exteriori hęc ult. opin. non admodũ congrua sit,nec ita facilè admittenda, quidquid idẽ Rip& in hoc casu senserit.

Verũ quo ad Bar.opinionẽ, si lex in fauorem debitoris ét creditorem ipsum contrahere prohibuit in ipsum prohibitionem dirigens:non tñ iusm contractui accedens seruandum erit,quod Bar.iatetur:sed & contractus ipse cõfirmabitur.Etenim iuxta præstito debitor potuit, & visus est renunciare prohibitioni in eius fauorem inductæ: atque hæc renunciatio p̃p vim iuris effectum hẽt confirmandi contractum.c.cum contingat.c.ijuis pactũ de cuius interpretatione nũ agimus. Auth. facta puberum.C.si adversus vend.nec obstat quod Bar.adducit ex l. inuitus.§.vlt.quia in hac spẽ, quã modo examinauimus, creditor in fauorem principalẽ debitoris prohibet accipere:atq; iõ virtus iuris efficit, vt contractus confirmet.

§ Nona conclusio.contractus a prodigo gestus minimè confirmatur iuxta. Hæc assertio tractata fuit a Bart. obiter in d.l.si quis pro eo.col.pe.sed ab eodẽ expressim probata in l.ij,cui bonis.ff.de verb.oblig. vbi eam tenent Bal.Ang.Paul.Alex.& Ias.quorum potissima est, quia iuramentum præstitum à prodigo,iudicio quod.immodo caret:atque nõ non tenet,aut saltem non potest hunc effectum habere, vt cõfirmet cõtractum, quem lex ratione deficientis iudicii improbat. c. & si Christus.de iureiu. & præterea contrahens cum prodigo certè in mala fide quasi cõstituit,ex eo,quod cõtraxerit cum eo,qui ob defectũ iudicii & discretionis cõtrahere p̃hibetur. atq; ita hæc opinio cõmunis est secundum Alc.ind.c. cum cõtingat.nu.138.Alex. Ias.& Rip.in d.l.is cui bonis nume.57. quo in loco late quæstionem istam disputauit Ripa. His accedit,q̃ prodigus, cui bonis interdictum est, furioso equiparatur.d.l. is cui bonis.l.1.C.de iura.furiosi.l. Fulcinius.§.adeo.ff.ex quib.caus.in pos.eat.l.is qui.§.dnus.ff. de tut.& curat.dat.ab his.§. furiosi.Insti.de curat. sic sanè Fred.cons.31. eãdem opinionem communem sequitur, ac Bertrandus consil.47.lib.2.

Contrariam sniam,q̃ contractus a prodigo, cui bonis interdictum est,factus iuxta confirmetur,probare conantur Anto.a Butrio,& Imola in c. cum contingat. Roma.& Aret.in d. l. is qui bonis. Capella Tholosana 498. ea quidem rõne, quòd contractus prodigi prohibeatur in eius vtilitatem, & fauorem: ergo iuramento confirmari poterit.Authenti. sacramenta puberum. cum his, quæ ad idem solent allegari. Hæc tamen ratio parum vrget. Quia non tantùm prohibetur prodigus contrahere propter eius fauorem: sed & propter defectũ iudicii, sicuti furiosus.Etenim in rebus propriis administrandis qui prodigus est,dubio procul quo ad hoc iudicio carere vr.Adducitur & contra communẽ altera rõ. Nã prodigus

digus adulto curatorem habenti comparatur.l. si curatorem.C.de in integ.rest.Sed adultus ét curatorem habens iuxta obligatur efficaci quidem obligatione. d. Auth. facta puberum. igitur & prodigus. Huic argumentationi rndetur facillimè: siquidem prodigus cum alienat curatorem:at cum alienat absq; authoritate curatoris,similis est furioso. Et ideo eius alienatio etiã cum iuxta indiscreta est,& iudicio careat:eadẽ rõne mirum non est,eã nec tenere, nec confirmari iuxta. Vnde cõis opinio uerior est. Cui etiam suffragatur,q̃ cùm non careat p̃sumpta fraude is,qui cum prodigo contrahit, l. si quis cum sciret.ff. pro emptore. vt iusm ab eo præstitum dolo extortum fuisse:idcirco minimè confirmat contractum.d. ea. cum contingat.cum similibus. Et præterea contractus a lege prohibitus ratione fraudis præsumptæ non confirmatur iuxta,vt Bar.explicat, quem alij frequentiori suffragio sequuntur in l.omnes populi.ff.de iustitia & iure. 2. q.3.q. q.princ.Card.Imo.& Panormitan.in d.c. cum cõtingat. arg.l.vlt.C.de non num. pecu.quasi dolus, & fraus consensum saltem liberum impediant. præsertim quia prodigo administratio interdicitur propter faciles,ac admodum frequentes deceptiones, quæ fieri possunt his, qui hoc vitio laborant ex defectu integri iudicii,qui contingit,ac procedit ab ipsa prodigi cupiditate, quæ eius iudicium cęcum reddit: quem admodum & in hac specie Panorm.explicat in d.cap.cum contingat.col.12.vers.in eo tñ,quod dominus Anto.quibus tandem effectum est, vt 1 opinio Bar.equior,ac verior semper visa fuerit.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Confessio absente parte facta iure Canonico præiudicat confitenti.*
2 *Promissio facta alteri per alterum inter canonico valida est.& in 4.& 9.*
3 *Stipulationi,quæ alteri per alterum fit,an resistat ius ciuile,& an oriatur ex ea naturalis obligatio? & nume.4. 6.& 10.*
4 *Tunc adiectio nulla est, si principalis ipse contractus sit nullus.*
5 *Naturalis obligatio dupliciter consideratur quo ad intellectum iuris humani*
6 *Humana lex potest contractus quosdam pro communitatis vtilitate prohibere, qui inter naturali non sint improbati.*
7 *Rei dotalis prohibita alienatio impedit naturalem obligationem ortam & tamen alienatio iuramento confirmatur.*
8 *Naturalis obligatio quę sufficiat ad impediendam repetitionem soluti per iuris errorem?*
9 *Quare potest concipi stipulatio quę alteri per alterum fit.*
10 *Ius ciuile nec adsistat, nec resistat stipulationi,quę alteri per alterum fit.*
11 *Stipulatio alteri per alterum concepta iuramento valida fit,& confirmatur.*
12 *Pactum nudum quid sit, & unde ea nomine appellerur?*
13 *Pactum nudum iure ciuili, nec obligationem nec actionẽ producit: quid si fit iuratum?* 5.
14 *Iure Pontificio pactum nudum obligationem & actionem habet,& nihil quid de pacto nudo a causa?*
15 *Pollicitatio an iure Canonico obligationem, & actionem inducat?*
16 *Iuramentum an operetur, quod ex pollicitatione oriatur iure ciuili obligatio & actio dicat?*

§. QVARTVS.

Eadem materiam Bart. examinans proponit aliam conclusionem, q̃ iuxta ordinẽ p̃scriptũ decima est. Cõtractus,cui nec lex astitit, nec resistit, iuxta confirmatur. Huius conclusionis probatio ea est, q̃ in spẽ nec iusm ex parte iurãtis, nec ex parte illius, cui fit, vllam turpitudinem habeat:nullus etenim quicquam contra legem cõtrahendo committit:idcirco locus est rtæ traditæ in d. c.cum contingat. quam in tertia conclusione superius explicuimus.Quamobrem nõ uideo aliquam super hac hac Bar. snia tractari cõtroversiam: quæ ipsam dubiam efficiat: tametsi illationes a Bar.traditæ dubiæ plerisque videantur: quas ob id oportet expendere diligentius.

Prima Bar.illatio sit ad intellectum l. stipulatio ista.§. alteri.ff.de verb. obl. Etenim stipulatio alteri per alterũ facta,licet iure ciuili effectũ non habeat, tñ si iusm ei accesserit,valida efficquia eidem ius non resistit, & si nõ ad sistat.hanc opinionem Bar.probat.glo. celebris in c.quoties cordis oculus. 1.q. 7. q̃ satis in specie vult, iure Canonico,maximè si accesserit iusm, stipulatione alteri p alterum factam validam esse.ex cuius gl.verbis duo colliguntur. Primũ,iure Pontificio stipulationem alteri per alterum factam pũi actionem acquirere. atque ideo licet † alias iure ciuili confessio facta parte absente siue in iudicio, siue extra iudicium non valeat quo ad probationem plenam.l.certum.§.si quis absente.ff.de confes.glo. in c.vlt.tit.ubi Abb.nu.15.& Doct. cõiter in l. generaliter.C.non nu.pec.tradunt Fely. in c. si cautio. de fide instru.Hippo.in rub.C.de prob.nu.89.idem in singu.202. quo ad semiplenam uero probationem valet,& facta extra iudiciũ.Bar.in l.admonendi.nu.48.ff.de iureiu.Abb. p tex.ibi in c.vlt.de succes.ab intest.idẽ Abb. nu.7. Imo. & Fely.nu.30.in d. c. si cautio. Attñ iure Canonico hæc confessio ét extra iudiciũ facta,absente parte,valida est, & quo ad plenam probationem p̃iudicat cõfitenti, ét si verba in absentem dirigantur:sic deniq; ex d.gl.adnotarunt Ant.& Imo.in d.c.si cautio. ubi Fely.nu.27.afferit, hanc opinionem tunc plurium authoritate comprobatam tenendam esse:q ét sequitur Hippo. in d.rubr.C.de prob.nu.92.& in d.sing.202.& Alc.in d.c.cũ contingat. nu.228.fallitur tñ dum requirit, q̃ hæc confessio iurata sit. Procedit etenim gl.& cõis opinio ab ea deducta,etiã in confessione,q̃ iurata non sit.nec id mirum cuiq; videri dẽt:quia confessio ius nullũ tribuit.sed iã inductũ p̃bat. l.Publia.ff.deposit.& ibi Paul.Cast. Nec tñ o'ino deducẽ ex d.gl.quia illa non tractat de cõfessione:sed de p̃missione & stipulone:& pterea loquitur in eo casu, quo verba obligationis diriguntur in præsentem, licet executio in absentem concipiatur.

Ipsa aũt conclusio principalis,q̃ ex d.gl. colligitur:nẽpe † iure Canonico validã esse p̃missionẽ alteri p alterũ 2 factam:recepta quidem est per Ant.& alios in d.c. si cautio.Bal.in l.illud.C.de sacrof.eccl.quib.accedit rõ glo.in l.1.ff.de pact.quo in loco gl. & Bart.tenent,stipulationem alteri p alterũ factã pactũ quidẽ esse:ét si nudum sit.Sed ex pacto nudo iure Canonico actio oritur c.1.de pactis. igitur & ex hac stipulatione obligatio,& actio oriatur:atque ita hanc opinionem defendit Fortuni. in d. l.1. ff.de pact.nu.23.qui latè eius rõnes considerat:eã speciuẽ,quę dictat naturalẽ obligationẽ acquiri stipulanti ex hac stipone alteri factasicuti p̃bat gl.in d.l.stipto ista. §. alteri.in verbo interest.vbi Bar.& Doct.eã sequunt.idẽ Bar. in l.cũ lex.& in d.l.si quis p eo.col.pe.ff.de fidein.quorũ opi.quo ad hãc rõnẽ cõis est,ẽm Ias.in d.§.alteri nu 20. & Fort.in d.l.j. nu.24.ff.de pac.q̃ p hanc cõi hac itẽ rõne utit.Nã stipulationes in hoc ipsum iure ciuili inuẽtæ,ac

inductæ sunt, vt quis sibi stipuletur quod eius interfit. l.
3 stipulatio. §. alteri. cũ similibus, de verb. obl & † ideo inu
tilem iurã ciuilia esse censent stipulationem, quæ alteri
per alterum fiat. Hæc verò rõ iure naturali cessat: sed m,
qd tantum in pactis, & conuentionibus consideratur, q̃
fides data seruetur. Igitur iure naturali, & item iure Ca
nonico stipulatio alteri per alterum facta valida est, &
ius stipulanti acquirit: licet ius ciuile obligationem ciui
lẽ & actionem ei negauerit, ne qui stipuletur quod eius
minime interfit. Multa possent in fauorem huius opinio
nis adduci, quæ missa facimus quia omnino expedita nõ
sint, nec admodum vrgeãt pro eius probatione. Illud tñ
omittendum non est, quod huic disputationi causam de
dit nempe rõ Bar, in d.l. si quis pro eo, dum scribit huic
stipulationi ius ciuile nec adsistere, nec imò ipsam vires
iuris naturalis habere. quod adnotarunt glo. in d. §. alte
ri. in verb. cõueniat. gl. in l. cùm principalis. ff. de reg. iur.
& in l. non dubium. in verb. ob id. C. de legib. vbi Bar. idẽ
Bart. & Docto. cõiter, teste Iasone ibidem in d. §. alteri.
num. 16. quibus suffragatur tex. in d. §. alteri. cum simili
bus, quibus probatur stipulationem alteri per alterũ fa
ctam validam esse, apposita pœna.

4 Et tũ si stipulatio prædicta esset contra legem, minimẽ valeret adiectio pœnæ: nam vbi principalis contra
ctus nullus est, & legi contrarius, etiam appositione pœ
næ non tenet. l. Seius & Augerius. l. quod de bonis. ff. ad
leg. Falc. l. non dubium. C. de legib. l. vlt. ff. de const. pecu.
c. P. & G. de off. deleg. glo. & Felin. in c. significantib. col.
vlt. co. tit. vbi ẽt hoc notant Abb. Bal. & Barb. Felin. in c.
tua. col. 3. de iureiur. idem in c. nobis. de simonia. l. si hõ
mortuus. Lita stipulatus. in magna. ff de verb. obl. vbi Ri
pa nu. 36. Alex. cons. 32. lib. 2. & ibi Lugdunensis. glo. sin
gu. in l. si patronus. §. patronum. ff. si quid in fraud. patro.
Ias. in l. impossibilis. col. vlt. ff. de verb. obli. ex quibus de
ducitur hæc cõis sñia, quæ asserit, pœnæ adiectionem nul
lam esse, vbi & contractus nullus sit, a lege q̃ reprobatus.
Vnde maximum signum est, stipulationem alteri p alte
rum factam non esse lege reprobatam, nec legi resilien
ti contrariam quia appositio pœnæ eidem stipulationi
accessoria valida est. idem notant glos. in l. pacta quæ
contra. C. de pact. & in rep. accessorium. de reg. iur. in 6.
Innoc. in c. pen. de pact. Henr. in c. vlt. col. 3. eod. tit.

Sed aduersus hãc cõem sñiam, q̃ stipulatio alteri per
alterum facta sit contraria legi resilienti, & omnino nul
la, ita vt nec ex ea oriatur naturalis obligatio, probatur
iuxta quorundam opinionem in d. §. alteri. dum in eo dis:
Alteri stipulari nemo potest. Etenim negatiua dictio p
posita verbo, põt, præcisim inducit necessitatem, ac si
gnificat actum esse impossibilem. glo. celebris in c. 1. de
reg. iur. in 6. Abb. in c. i. notab. 4. de cã. pos. q̃ ꝓpriet. idẽ
in c. 1. 2. notab. de fid. instr. Bar. & Doct. cõiter scdm Ias.
ibi nu. 23. in l. Gallus. in prin. ff. de lib. & post. latè Andr.
Tiraq. post leges connubiales glo. 2. in prin. & nu. 8. For
tun. in d. l. Gallus. col. 14. Lugdunensis in consuetu. Paris.
tit. 1. §. 1. n glo. 3. Coralius in l. 1. col. 2. ff. de verb. obl. Al
cia. lib. 3. parad. c. 4. idem in l. Nepos Proculo. ff. de verb.
signif. Ergo stipulatio ista alteri per alterum facta nul
la omnino est, & iure impossibilis, eoq; resistente conce
pta. Huic verò rõni rñdet Bar. in d. l. cũ lex. ff. de fideiuf
sor. col. 3. cã esse admittendam, quoties lex dictionem ne
gatiuam præmisit verbo, posit, futuri t pis: quasi aliud
sit, cùm negatiua fuerit prępolita verbo, põt, põtis tp is.
Quæ quidem distinctio minime placet Ias. in d. §. alteri.
nu. 17. & d. l. Gallus. Et meritò non. n. video rõnem con
gruam huius discriminis: maximè quia frequẽtissimè ne
gatiua præpolita verbo, põt, præsentis temporis inducit
præcisam necessitatem. l. nemo pòt. ff. de leg. 1.

Deinde contra cõem sñiam sunt verba rationum iu
ris ciuilis satis aperta. in l. 1. §. qd seruus. ff. de stipu. seru.
ibi, nullius momenti. Et in §. si quis alij. Inst. de inutilib.
stipu. & in l. 1. §. 1. ff. de stipu. seruo. ibi, nihil agit. & in l.
ita stipulatus. §. Chrysogonus. ibi, nullam obligationem.
ff. de verb. obl. quibus in locis Iurisconsulti de hac stipu
latione tractantes his verbis utuntur: quæ vñr apertissi
mè ab ea excludere naturalem obligationem, & ostende
re, eam iuri resistenti contrariam esse. Quamobrem sti
pulationem istam, de qua disputamus, esse cõtrariam iu
ri resistenti contendit Iaso. ib d. §. alteri. nu. 16. idem Ias.
in l. nõ dubiũ. C. del egib. col. pen. Nec obest, si velimus
tenere contra cõem, rõ, quæ de adiectione pœnæ valida
quidem adducta fuit. Siquidem nõ ex eo valet in hac sti
pulatione adiectio pœnæ, q̃ stipulatio ista non sit contra
ria iuri resistenti: sed quia rõ iuris ciuilis denegantis
huic stipulationi actionem, & obligationem, deficit, vbi
pœna eidem adiicitur. Etenim alteri stipulari nemo põt.
quia eius non interest q̃ alteri detur. Hæc aũt rõ satis de
ficit, si pœna apponatur stipulationi, nam illa ꝓtinet ad
ipsum stipulantem, & ei soluenda est, idcircò valet adiec
tio pœnę: licet stipulatio minimè sit valida scdm Bal. in
d. l. non dubiũ. 14. oppolit. & ibi Lif. col. pe. Bar. in Lita sti
pulatus. in magna. 12. oppolit. & ibi Ripam nu. 33. ff. de
verb. obl. Cur. Iun. in d. l. pacta q̃ contra. C. de pact.

Sic & q̃ stipulatio ista nullam producat obligationẽ
naturalẽ, in fauorẽ quidẽ stipulantis tenent Rain. de For
liuio, Cuma. Pau. de Cast. & Alex. in d. §. alteri. quos ibi
Ias. sequitur nu. 20. & Cuma. idẽ in l. 1. ff. de pact. quorũ
rõnes aduersus cõem fere sunt illæ, quas mõ adduximus
ad probandũ huic stipulationi ius resistere. Nec difiteor
quidẽ ambiguã esse hanc controuersiã, multóq; difficilẽ
visam fuisse. Nam & iure Pontificio alteri per alterũ sti
pulationem factam nullã esse probat tex. in c. q̃q̃. de usu
ris, in 6. vbi probatur, non posse alteri quemquam acqui
rere nisi persona publica sit, vt notarius, vel faciendos pa
rochialis, qua rõne satis deducitur, naturalẽ obligationẽ
minime ex hac stipulatione oririẽ si ea oriretur, profe
ctò iure Pontificio seruãda foret etic. 1. c. qualiter. de pact.
cum his, quæ inibi traduntur.

Hanc opinionem, q̃ iure Pontificio stipulatio alteri p
alterũ facta nõ habeat maiorem effectum, q̃ habet iure
ciuili: veriorẽ esse censent Panorm. & Felyn. nu. 23. post
Anto. ibi in prœmio Gregoriano. idem Abb. in c. ti cau
tio. 3. col. de fide instr. & in c. constitutus. de ꝓcu. & in c.
vlti. col. 7. de confes. Io. Faber in §. alteri. Inst. de inutili. sti
pu. Imo. Rom. Alex. & Ias. in l. stipulatio ista. §. alteri. nu.
5. Rom. in Auth. similiter. C. ad leg. Falc. 5. ſpãli piæ cãe
inter contractus. quorum opinio, nisi & in hoc fallor, ma
gis cõis est. Quidam tñ, vt ex Felyno constat, existimant,
iure Canonico esse aduersus promittentẽ locum remedio Euangelicæ denunciationis, iuxta c. nouit. de iudi. &
id bẽre locum quoties verba stipulationis fuerint dire
cta in ipsum stipulantem: licet executionis formula com
pta sit in absentem: quo casu loqui ur gl. in d. c. quoties.
Eodẽ mõ Alex. & alij in d. §. alteri. censent, esse intelligẽ
dam eam opinionẽ, si uera est, quã paulò ante retulimus
nẽpe, ex stipulatione ista naturalẽ obligationẽ oriri. Qui
bus tandem effectum est, ut satis sit hęc controuersia dif
ficilis, præsertim circa Pontificium, & deinde ad intelle
ctum legis Regiæ, quæ hac in materia fuit adducti: idcir
co aliquot exponã ad faciliorẽ huius qõnis expeditionẽ.

Primum existimo † duplicem esse naturalẽ obligatio
5 nẽm quidem, q̃ insurgit ex honestate, ac debito morta
litatis, q̃ ex legis, ac iuris naturalis vinculo oritur. Hæc
distinctio colligitur ex Bal. in l. 1. C. de sacrosanct. eccl. nu. 55.
& Tho. 2. 2. q. 106. art. 4. 5. & 6. Prior pertinet ad hones
tã ẽdum obseruationẽ, q̃ tñ necessaria nõ est ex ui legis,
sed ex ui honestatis moralis. Posterior verò ex ui ꝑcepti
legalis necessaria est, nec absq; peccati reatu omitti pòt:
quẽadmodũ Thomas ipse tradit. Nos itẽ admonuimus
hanc

hanc distinctionem utilẽ admodũ esse in c. cũ in offic. de
testam. nu. 10. & in c. cum esset. eo. tit. nu. 9. qua rõne ef
fectum est, vt apud ius ipsum ciuile prior naturalis obli
gatio effectus aliquot habeat, quippe quæ repetitionem
soluti ex errore iuris impediat secundum Fortu. in l. 1. §.
ius naturale. ff. de iust. & iu. illat. 10. & sufficiens sit ad no
uationem. l. 1. ff. de nouationi. atq; alios, quos mõ expo
nere non vacat. Posterior autem maiorẽ vim habet: nã
exceptionem, & retentionem inducit: qui effectus maxi
mi censentur a iuris vtriusque interpretibus: atq; item in
animæ iudicio necessitatẽ soluendi, & restituendi, oĩno
imponit sub peccati pœna, quos equidem effectus prior
illa obligatio non habet: quemadmodum ex his, quæ in
in specie statim inferam, manifestè constabit: etenim ad
multa hanc primam assertionem prætermittimus.

6 Secundò est maximè obseruandum, legem † humanã
posse dubio procul quosdam contractus, pacta quædã, &
conuentiones ita irritas facere, ac prohibere, vt minimè
ex eis oriatur posterior naturalis obligatio, quæ ex debi
to legali, ac legis vinculo procedit: prout Reipubli. expe
dire viderint ipsi legumlatores. Probatur hæc conclusio.
Nam licet ius humanum tollere non possit iura natura
lia quo ad prima principia: s. ratione viuendum est: nec
quo ad ea, quæ ex primis principijs necessariò sequũtur:
qualia sunt Decalogi præceptæ conclusiones tõ, quæ ex
primis principijs iuris naturalis oriuntur, frequẽtius, nõ
tñ in vniuersum, iuris humani dispositioni, qua ex parte
id vtile Reipub. & communitati sit, submittatur. Hoc ip
sum & rõ naturalis dictat, vt leges humanę, & hominum
instituta mutentur iuxta vtilitatem ipsius humani conui
ctus, quod tradit Tho. 1. 2. q. 54. ar. 5. & 2. 2. q. 60. ar. 5. &
rursus 1. 2. q. 96. ar. 4. Ex quo apparet, humanas constitu
tiones in his, quæ sunt præter ius naturale. i. quæ necessa
rio non sequuntur ex primis principijs iuris naturalis, po
testatem habere statuẽdi, quod in Reipub. vtilitatem ces
surum sit, siue præcipiendo siue prohibendo. His accedit
q̃ humana lex si ea iusta sit, & ciuilis obligat, & seruanda
est in animæ iudicio, & in diuino tribunali. glos. insignis
in c. quæ in ecclesiarum. de constit. cuius rõnem, & alia,
q̃ ad eius comprobationem fuere necessaria, ipse tradidi
in d. c. cum esset. At si lex, quæ contractũ prohibet, & ei
resistit, iusta est, & in aĩę iudicio seruãda: profectò neces
sariò præmittit naturalẽ obligationẽ iuxta posteriorem
sensum non oriri ex eo contractu: nã si ea oriretur in aĩę
iudicio, seruandus foret cõtractus hic a lege prohibitus.
Quod apertissimè repugnat ipsius legis virtuti, & iusti
tiæ. Deinde, vt ex Tho. colligitur in d. q. 60. art. 5 lex hu
mana aut est iusta, aut iniusta omnino seruanda est. Si in
iusta: non alia quidem rõne iniustitiã habet, q̃ q̃ sit legi
naturali contraria. Igitur humana lex si ea iusta sit, mini
mè repugnat, nec est cõtraria legi naturali: idcirciò ne
quaquã uere dici poterit, eam tollere naturalia iura, nec
naturales obligationes etsi impediat oriri obligatio
nẽ istã naturalẽ, efficax sit ad excipiendũ, & retinendũ.
item & ad exceptionẽ in foro aĩæ exigẽdã: diceretur aũt
iniqua lex, si naturalẽ obligationẽ tolleret, quippe q̃ iuri
naturali refragaretur. Præterea, aut lex humana pòt cõ
tractum aliquem prohibere, & ei resistere, aut non; Si pt,
eadem quidem impedit naturalẽ obligationẽ ex vinculo
consensus oriri quia cõsensum illũ irritũ facit in foro ex
teriori, & interiori, vt superius dictũ est. Si non pòt, tollit
ꝓfectò vbique gentium illa uera, & hominũ consortio
necessaria Reipub. institutio, quæ iuxta tps, & locum dẽt
aliquot conuentiones prohibere, & improbare.

Tertiò hinc constat, ex contractu, quẽ lex ꝓhibet ei
resistens, minimè oriri naturalẽ obligationẽ, qđ not. Bar.
in d. l. si quis pro eo. col. pen. & in l. cũ lex. col. 1. ff. de fide
iuss. probat tex. in l. nõ dubiũ. C. de legib. quam opinionẽ
latè defendit Fortu. in d. l. veluti. col. 7. ff. de iust. & iu.

Quartò, ab eadem radice deducitur, posse cõtingere
cõtractum aliquem lege humana reprobari ita, vt ei lex
resistat, nec ex eo ꝓducatur naturalis obligatio: & tñ ex
eodem efficacem naturalem, & ciuilem obligationẽ ori
ri in his prouincijs, vbi eadem humana lex statuta nõ fue
rit: pòt etenim humanis constitutionib. contractus qui
dam prohiberi ob vtilitatẽ Reipub. vel quia ita conue
niat ea in ꝓuincia statuique tñ cessante lege, aut in aliis
ꝓuincijs fieri cõmodè posset, & factus valeret vtique, &
haberet obligationem naturalẽ, & ciuilẽ. Saltem eam na
turalẽ, quæ ex consensu legibus non improbato sufficiẽs
est: huius rei pòt proponi varia exempla. Apud Hispanos
uxor non potest contrahere sine licentia mariti: & si con
traxerit, contractus oĩno nullus est, eiq; lex Regia, eadẽ
que iusta resistit: idcircò nec naturalẽ producit hic con
tractus obligationem naturalẽ inquã in eo sensu, quo ef
ficacem esse diximus, vt naturalis obligatio seruanda sit
in aĩæ iudicio, ac procedat a debito legali. Et tñ hic con
tractus apud Italos, apud Germanos, atq; apud ipsos Hi
spanos olim ante Regiam constitutionẽ vim hẽret, & ef
fectũ illũ quidẽ, qui pactionib. ex legitimo consensu ge
stis adesse soleat atque naturalẽ obligationẽ a legis natu
ralis uinculo productam, q̃ si dixeris, non tolli, nec impe
diri obligationẽ istã naturalẽ per legẽ Regiã fateri opor
tet, apud oẽs gentes contractũ istũ non ꝓducere obliga
tionẽ naturalẽ, q̃ ꝓcedat a legis uinculo: quod falsissimũ
est. Ipse fateor obligõnẽ naturalẽ lege humana ꝓpriè nõ
tolli; sed impediri, ne oriatur: cũ ea ꝓducatur a cõsensu
pacisscentiũ legitimo. i. lege humana minime re ꝓbato.

Quintò, ex ꝑmissis apparet maximè referre quid hu
mana lex in his, & alijs conuentionibus discernendis cõ
stituerit. Nam si lex ipsa cõtractui resistat, & eum repro
bet, non producitur ex eo naturalis obligatio, quæ vincu
lo iuris naturalis, & legis fulcit: tametsi q̃q; adsit quædã
naturalis obligatio ab honestate mortali procedens tex.
optimus in d. l. 1. ff. de nouationi. At si lex ipsa humana
conuentioni, & cõtractui non resistat, nec adsistat: quip
pe q̃ nec ipsum cõtractũ reprobet, nec expressim appro
bet ei actionẽ tribuens, & obligationẽ: imò q̃nq; expres
sim eas denegauerit: tunc contractus hic manet destitu
tus auxilio iuris ciuilis sub fomento tñ legis naturalis: at
que iò ex eo oritẽ naturalis obligationẽ tñ ea', q̃ ad mor
talẽ honestatẽ ptinet sed & illa, q̃ a debito legis ꝓducũt.

7 Sextò patet ex ꝓximè dictis, † rei dotalis alienationẽ
minimè ꝓducere naturalẽ obligationem. Lex etenim in
sta, q̃ de fundo dotali lata est, hunc contractu prohibet,
eiq; resistit, nec tñ denegat actionẽ. qđ patet in l. 1. ff. de
fundo dotali. Quamobrẽ illa naturalis obligatio, q̃ a de
bito legis procedit, hic oĩno impeditur: & tñ ubi lex ista
lata non foret, valeret quidẽ hic contractus ꝓp consen
sum vtriusq; contrahentis minimè lege humana impedi
tũ. q̃ si dixeris, ex hoc contractu naturalẽ obligõnem ori
ri ex debito legali fateri necesse est, alienantẽ rem dota
lem in iudicio animæ teneri ad obseruationem contra
ctus, & esse locum exceptioni, ac retentioni, q̃ ola ꝓcul
a uero abhorrent, nec iure defendi possunt.

Septimò, hinc deducitur, non esse necessarium, vt con
tractus lege ciuili prohibitus possit iurò confirmari, q̃
ex eo oriatur naturalis obligatio. Nã etsi cõtractus oĩno
nullus sit, eiq; lex resistat & impediat oriri obligõnẽ na
turalẽ a debito legis ꝓcedentẽ, nihilomin' cõfirmari po
terit iuroquẽadmodũ ꝓbat Ias. in d. c. cũ contingat. iũcta ꝓ
xima illatione. & in hoc c. quis pactũ. atq; ió ẽt nõ est oĩno
necessaria ꝓbat. Bar. in d. l. si quis ꝓ eo. dũ agẽs, an iti
pulatio alteri p alterũ iurò ꝑfecta sit valida, vtiẽ ea rõne
qa ex hac stipulatione absq; iurò nascit obligõ naturalis.

Octauo, libet ad plurioręm eorũ, q̃ iam ꝑmisimus, intel
lectũ itidem admonere, nec eam esse sufficientem argu
8 mentationem: qua quis probare conetur, † naturalem
obliga-

obligationem ex debito legali procedere ab aliquo contractur si scienter facta solutio repetitionem non hēat in casu errore. Nam hūc effectum eīque operatur naturalis obligatio ab honestate morali procedens: quod probat in l.si pœnæ cū.ff.de condict.indebi. Etenim in §. præcedenti diximus, liberatum a solutione pecuniæ, quam solvere alioqui tenebatur, cū pœnæ, & ad punitionem creditoris, minimè teneri in animæ iudicio naturali ex debito legali ad illius pecuniæ solutionem: & tñ si soluat, nō poterit condictione indebiti repetere. tex. in d.l.si pœnæ cū. Hic.n. effectus procedit ab obligōne quadam naturali, quæ pertinet ad moralem honestatem. Sic & in eo, qui alteri remunerationis cā tenetur moraliter obligatione naturali ad antidotalificuti in d.c. cum in officijs. testam. probauimus. Eadem rōne constat intellectus ad l. 1. l. error. C. ad l. error. C. ad l. error. C. ad l. Falc. cum his, quæ notantur in l. 1. ff. ale condict. indebi. quibus satis manifestū fit, hæredem soluentem integra legata errore iuris non retēta Falcidia, minimè posse quartam repetere. id.n. p cedit p illam naturalem obligationē, quæ ab honestate morali procedit, quo plenior fides erga testatoris voluntatem seruetur. d.l. 1. C. ad l. Falc. Nec enim hæres tenetur naturali obligatione, quæ ex debito legali oritur, integra legata soluere non retenta Falc. Cum eum lex ip sa liberum efficiat a quarta, quæ lege iusta permittente per heredem retineri pōt & poterat olim ēt testatore p hibente Falcidiam detrahi sicuti iuris est apertissimi: ita quidem, p nec pœna adiecta prohibitioni valida foret. l. quod de bonis. §. 1. ff. ad l. Falc. ex quib. duo subinterosprimum, legem ciuilem permittentem Falcidiam, & p hibē temne, testator cum vetaret, huic testatoris prohibitioni resistere. quod not. glo. in d.l. stipulatio ista. §. alteri. in verb. conueniat. quicquid ibi Ias. nu. 18. asserit. Secundū p olim ēt testatore prohibente deductionem Falcidiæ, hæres minime tenebatur naturaliter obligatione debiti legalis legata integra soluere non deducta Falcidia, licet Ias. in d. nu. 18. contrarium notauerit: & idem in l. cū qs. post glo. ibi. C. de iuris & fact. ignor. Est. n. falsa Iasonis opinio vel intelligenda de naturali obligōne, quæ ab honestate morali procedit. Et sanè si ex verū esset, legem humanam in hoc casu non resistere prohibitioni Falcidiæ, dubio procul daretur naturalis obligatio legalis vinculi. Quòd si ea detur, necessariò sequitur, hæredem in iudicio non posse Falcidiam olim retinere ea prohibita p testatorem. possēque legatarios iure Falcidiæ p hibitę retentione vti. Quorū posterius falsum est & in iudicio exteriori utili his iuris errore legata integra soluerit. Prius verò itidē est a veritate admodum alienum. cum authoritate legis iustæ legatarij a Falcidia excludantur, & hīs eam possit retinere. Deinde si hæres naturaliter teneret debito legali soluere integra legata prohibita Falcidia per testatorem, p fectò non posset eam ejitatē, quam p errorem facti solusset, repetere nec in foro exteriore cū legatarij hēant exceptionem, ac retētionem ex dicta naturali obligatione nec in iudicio: & tñ falsum. quia si soluit his errore facti existimans bona hæreditaria integris legatis soluendis sufficere, posset repetere sm cōmunem in d.l. error. est & aliud horum illationis, & cōclusionis exemplum pium in hærede soluente legata ex minus solēni testō: illa etenim si soluerit per errorem iuris repetere non poterit. l. fideicommissum. C. de condict. indeb. glo. Bar. & Doctores in d.l. cum quis. C. de iuris & fact. ignor. gl. in l. 1. ff. de condict. indeb. optimus tex. in l. vlt. C. ad legem Falc. Quibus in locis cōmuni consensu probat, ex minus solenni testamento naturalem obligationē oriri. Hęc verò naturalis obligatio solum procedit a mora li honestate, sm quam deferendū est voluntati testatoris iuxta l. primum, C. ad legem Falcid. atque ideo repetitionem impedit soluti per iuris errorem. Non tñ est hæc naturalis obligatio debiti legalis, quæ retentionem & exceptionem habeat. & quæ omnino cogatur in animæ iudicio ad solutionem: sicuti nos latius probauimus in d.ca. cum esses. de testament. 9

Nonò, præmittendum est, hanc ſtipulationem alteri per alterum factam posse varie cōcipi. Nam si ita formula concepta sit, vt nomine absentis quis stipuletur, fiatq; tota stipulatio absentis nomine; tunc sine stipulatio valet, nec ista prohibetur in d. §. alteri. quemadmodum vo lucrunt glo. l. & Doct. p tex. ibi, in l. huiusmodi. ff. de leg. 1. glo. in §. alteri. Instit. de inutilib. stipulat. & in l. pen. ff. de neg. gest. & in l. quęcunque gerimus. ff. de actio. & oblig. ex quibus illud apertè colligitur, hanc stipulationem validam esse, etiam nullo præcedente mandato: tenebitur q; hic stipulator post ratihabitionē absentis ei actiones cedere quod probatur in d.l. penul. & est hæc opinio communis, vt constat ex Ias. in d. §. alteri. sub l. stipulatio ista. nu. 11. cui addenda sunt, quæ ipse notaui lib. 1. Variarum Resol. c. 14. nu. 13. Quandoque stipulatio concipit simplr verbis principalibus directis in personam stipulantis hunc in modum: Promittis mihi dare Titio centum? Et in hac specie intelligenda sunt iuris ciuilis responsa, q de stipone illi tractauerunt idq; multis necessariò probatur. Siquidē ubi uerba obligationis in absentem dirigun tur: p̄s nec dr stipulator, nec dr stipulari. Deinde in pdictis iuris ciuilis responsis, maximè in d.l. stipulatio ista. §. alteri. & in d. §. alteri. de inutilib. stipu. hæc stipulatio improbatur eo, q ipsius stipulantis nihil interfit, non autē ex defectu formulę cōceptę. Qua ratione foret reprobāda, si verba ipsius promissionis non dirigerentur in præsentem. text. in d.l. stipulatio ista. §. si quis insulam. & est ab omnibus receptum. Præsertim quia glo. in d. §. alteri. & in l. 1. ff. de pactis. in verb. in idē. has iurisconsultorum authoritates ita intellexere, vt verba p̄missionis in p̄tē dirigantur. executionis autem in absentem. Idcirco ea, q̄ de stipulatione alteri per alterum facta dicta fuere necessario, intelligēda sunt siue quo ad ius canonicū, siue quo ad ciuile ī ea ſpē, qua verba p̄missionis in pōtē dirigunē.

Tertiò, pōt contingere, q p verba ipsius promissionis in absentem dirigantur: & in hoc casu nihil eurancū est de iuris ciuilis rep̄bus, quibus agitur, nominē alteri posse stipulari: sed & in hac specie receptis Iurisconsultorum sententijs, dicendum erit hanc stipulationē oīno nullā esse, nec aliquem habere effectūcū oēs ferē iuris vtriusq; interpretes naturalē obligationē, & iuris Pontificij æquitatē huic negauerint: atq; senserint legē ei resistere, q ex præmissis apparet. Potius forsan dicetur hæc promissio acceptilatione de qua paulò post agemus. Nam & glo. in d.c. quoties cordis oculis. præmittit in ea stipulatione, cui vires iure Pontificio tribui contendit, verba in ipsum p̄sentem quo ad obligationem esse directa.

Decimo, vt ad propositam qōnem accedamus, ipse opinor iure Pontificio alteri per alterum posse stipulari verbis promissionis in p̄sentē directis: sm authoritatē glo. & eorum, qui eam sequuntur in d. c. quoties cordis oculis. Ea p̄terea rōne, q iure canonico ex pacto nudo actio oriatur; c. 1. de pact. atq; ió ob eandem æquitatem iuris ciuilis responsis, maximè in d.l. stipulatio ista. §. alteri. & in d. §. alteri. de inutilib. stipu. hæc stipulatio improbatur eo, q ipsius stipulantis nihil interfit, non autē ex defectu formulę cōceptę. Qua ratione foret reprobāda, si verba ipsius promissionis non dirigerentur in præsentem. text. in d.l. stipulatio ista. §. si quis insulam. & est ab omnibus receptum. Præsertim quia glo. in d. §. alteri. & in l. 1. ff. de pactis. in verb. in idē. has iurisconsultorum authoritates ita intellexere, vt verba p̄missionis in p̄tē dirigantur. executionis autem in absentem. Idcirco ea, q̄ de stipulatione alteri per alterum facta dicta fuere necessario, intelligēda sunt siue quo ad ius canonicū, siue quo ad ciuile ī ea ſpē, qua verba p̄missionis in pōtē dirigunē.

Tertiò, pōt contingere, q p verba ipsius promissionis in absentem dirigantur: & in hoc casu nihil eurancū est de iuris ciuilis rep̄bus, quibus agitur, nominē alteri posse stipulari. sed & in hac specie receptis Iurisconsultorum sententijs, dicendum erit hanc stipulationē oīno nullā esse, nec aliquem habere effectūcū oēs ferē iuris vtriusq; interpretes naturalē obligationē, & iuris Pontificij æquitatē huic negauerint: atq; senserint legē ei resistere, q ex præmissis apparet. Potius forsan dicetur hæc promissio acceptilatione de qua paulò post agemus. Nam & glo. in d.c. quoties cordis oculis. præmittit in ea stipulatione, cui vires iure Pontificio tribui contendit, verba in ipsum p̄sentem quo ad obligationem esse directa.

Decimo, vt ad propositam qōnem accedamus, ipse opinor iure Pontificio alteri per alterum posse stipulari verbis promissionis in p̄sentē directis: sm authoritatē glo. & eorum, qui eam sequuntur in d. c. quoties cordis oculis. Ea p̄terea rōne, q iure canonico ex pacto nudo actio oriatur; c. 1. de pact. atq; ió ob eandem æquitatem hæc stipulatio erit iure Pontificio admittēda in hoc sensu, vt valida sit, & secuta absentis acceptatione, ſcius p̄stito cōsensu teneat pās stipulator ei actionē cedere. Sic etenim intelligo gl. in d.c. quoties. ex his, q ipse adnotaui in d.c. 14. lib. 1. Variar. Resolu. nu. 13. idēq; & iure Regio rūdendū erit pp l. 3. tit. 8. lib. 3. ord. Nec quicq; oberit decisio tex. in c. qq. de vsu. in 6. quicquid n. alij rūderint, ille tex. exigit ad cautionē absentis publicā p̄sonā, vt absēti secuta ratihabitione, aut acceptatione actio cōpetat, & acqrat sine cessione. dicuti de notario tradidimus in d. c. 14. nu. 13. vñ iuxta opinionē istam non tñ denūciatio Euangelica est admittenda, sed & actio aduersus eum, qui

qui alteri per alterum promisit.

10 Vndecimò, hac in eadem cōtroversia opinamur, tius ciuile nec adsistere, nec resistere huic stipulationi, quæ alteri per alterum fit; quod vt iam tradidimus, communi ferè omnium iudicio definitum est. Cui minimè oberūt quæ aduersus hanc sīlam adducta fuere, ea etenim procedunt quo ad ciuilem obligationem: non quo ad naturalem: siquidē ne ciuilis actio, & ne obligatio ciuilis oriā tur & dentur, verum est, ius ciuile hanc stipulationem prohibere: & quo ad effectus ciuiles actionis & obligationis sicuti Fort. explicat in d.l. 1. ff. de pact. nu. 25. Huic sanè rīsioni plurimum adstipulatur, q dictio, pōt, p̄missa negatione non sp præcisam inducit necessitatem, nec tollit omnem potentiam, imò sm subiectam materiā est intelligenda. tex. optimus in c. quanto. & ibi Abb. & Fel. de præsump. & in c. literas. de rest. spol. Sic licet in l. obligari. ff. de author. tut. dictum sit, pupillum non posse obligari sine tutoris authoritate. intelligitur tamen de obligatione ciuili, & legali quo ad debitum præcisum: non tñ de naturali quo ad eam pupillus proximus pubertati obligatur. l. 1. ff. de nouatio. Sic quamuis ius ciuile dicat, neminem posse alteri stipulari: poterit ea negativa oratio procedere quo ad obligationem ciuilem, de qua ipsa tractat: non de obligatione naturali, quæ ex pacto nudo oritur. & quæ lege nō resistente iustissima est. Denique hæc responsio colligitur ex his, quæ tradiderunt Ias. nu. 23. & Forn. col. 18. in d.l. Gallus. in prin. Lugdunensis. in consuetu. Paris. tit. 1. § 1. in glo. 3. in prin. Dec. in l. pacta, quæ contra. C. de pact. col. 2. Io. Corasi. in l. si intercedat. §. si vsufructus. ff. de seruit. ad finem. Quibus in locis expenditur vis, & potestas huius orationis, non potest. Non me latet, hanc vndecimam conclusionem satis dubiam esse, & fortasis posse facilius iure probari, & defendi ius ipsum ciuile resistere huic stipulationi, quæ alteri per alterum fit; atq; præmissa opinione & illud cōstabit, ex ea promissione minimè deduci naturalem obligationem, quæ ad legale debitum pertineat: atque ideo nec iure Canonico eam stipulationem validam esse, cū ei deficiat naturalis illa obligatio, a qua iuris Pontificij æquitas de pacto nudo procedit; sitq; maximū inter hæc duo discrimen: siquidem pacto nudo lex ciuilis nec adsistit, nec resistit, tm actionem & obligationem ciuiles denegat. Attamen pp rei ambiguitatē lectoribus p̄ponimus tutiores assertiones, ne tot authoribus refragemur: nihilominus quid hac de re senserimus eidem significantes, quò lector ipse possit expendere q̄ inuiti q̄nque receptis iam diu opinionibus accedamus. quod verò attinet ad legem. 1. ff. de nouatio. existimo legem ciuilem resistere obligationi pupilli absque tutoris authoritate: & etiam si is sit proximus pubertati, non oriri naturalē obligationē, q procedat a debito legali, & habeat ius excipiendi, ac retinendi, sitq; in animæ iudicio efficax: adest tñ huic contractui naturalis quædam obligatio, quæ ad moralem honestatem pertinet, cui competunt effectus nouationis, de quo in d.l. 1. & nō repetēdi soluti sciēter per errorem iuris. l. si p̄ne cā. ff. de cōd. indeb. l. fideicommissum. C. eod. titu.

Duodecimò, ex suprascriptis cōsentaneū est, oriri naturalē istā obligōnē, q ad honestatē pineat ex p̄missione, & stipulatione alteri p alterū facta. Qua rōne hæc stipulatio illos effectus habebit, quos hēt naturalis obligō ad moralē honestatē pertinens: nec in hac conclusione iure poterit controverti: & si sequamur opiniones cōmunes iudicio contrarias, quarū paulò ante meminimus.

Decimotertiò, inspectis cōibus sntijs, & his, quæ maiori interpretum suffragio receptę sunt, apparet adhuc oriri naturalē obligōnem debiti legalis ex stipulatione ista, q alteri per alterū fit: cuius opinionis authores hic omittimus quia superius corū mētionē fecimus. maximè est hæc cōclusio uera in his regnis pp l. 3. tit. 8. lib. 3. ordina.

Decimoquartò, vtcūque sit de his, quæ in præmissam disputationem inciderūt, mihi verissima vr opinio Bar. 11 existimantis t hanc stipionem, q alteri p alterum fit, validam esse, & iure ciuili, si iusm accesserit non. n. est p hibita fauore publico, nec iusm ex parte iurantis, nec ex parte eius, cui iuratur, est illicitū: cū possit seruari, vtrinque sine dispendio salutis ęternæ, sed eidem stipioni lex ciuilis vel resistit, vel non adsistit, qua stipulantis minimè qc q̄ interfit. Quæ quidē rō religione iurī deficere quodammodo vr, p p̄ diuini nominis intercessionem. Sic deniq; Bar. concludo cōis est eam etenim tenuerunt glo. in d.c. quoties cordis oculis. 1. q. 7. Bal. in l. nā & postea. §. iusiurandum. ff. de iureiur. Anto. & Imola in d.c. cum contingat. Alex. & Ias. in d. §. alteri. nu. 4. Abb. in proœmio Gregor. nu. 25. quorum opinionē fatetur cōem esse And. Alciat. in d.c. cum cōtingat. nu. 221. licet ipse, & Panor. ibi de hac sīa dubitauerint, & contrariū tenuerunt, Rom. in cons. 440. col. vlt. Io. Faber in §. si quis alij Inst. de inutil. stipul. col. 4. Bal. sibi contrarius in d.c. cum cōtingat conclu. 5. atque ita Philip. Corn. in d. Auth. sacra puberū nu. 35. multa aduersus cōem conatur adducere, q̄ cessant si ad amussim examinentur hoc in §. prænotata. Nec. n. vbi agitur de obseruando iuro, attendimus interesse quic quam vel non ipsius, cui iuratum est tex. celebris in c. debitores. de iureiu. Et præterea cū ex iuro obligatio oriatsicuti in hac prima huius relectionis parte admonuimus. §. 2. satis probatur, stipulationem istā iuro cōfirmari, & validā esse. Quam sn̄iam in eo sensu accipimus, vt secuta absentis acceptatione cedenda sit ei actio per stipulantē quod & paulò antè de iure Pontificio obseruandum esse diximus. Hæc de prima Bar. illatione.

Secundo loco Bar. asserit ad pactum nudum, quod licet iure ciuili sit viribus equidem efficacibus ad agendū destitutum, tñ si iuratum sit, vires ad agendum habeat. Cui sanè illationi aliquot item prænotanda sunt. Atq; erit hæc illatio vndecima principalis conclusio.

12 Primum pactum t nudum id dici, cui præter consensum, & cōuentionem nihil extrinsecus accedit. Quasi ea pactio, quę in proprium, & speciale nomen contractus minimè transierit, nec aliquod extrinsecus fomētum acceperit, nuda sit. l. iurisgentium. §. sed cùm nulla. Et in pen. & in §. quinimmò. ff. de pact. ideircò pacta nuda apud iurisconsultos dūr pacta conuenta. d.l. iuris gētium. §. prætor ait. & l. pacta conuenta. ff. de contrah. empt. Cicero lib. 2. ad Herennīū. & lib. 2. de Inuentione. sunt. n. in quit, pacta, q̄ legibus seruāda sunt, sunt idem pacta, q̄ sine legib. obseruanē ex conuetu, q̄ iuri præstare dūr. Hæc Cicero, qui ea pacta iuri p̄stare dixit, q nuda sunt, & licet ius ciuile negauerit eis actionē, p̄tor tñ per exceptionem ea defendit. Optimus ad hæc tex. in l. si tibi. C. locat. tradunt Bar. & alij in d.l. iuris gentiū. § igitur nulla. Sali. in l. legem. C. de pact. Io. Corasi. in lib. 1. Miscellan. c. 1. Sic & conuentiones, quæ proprium, atque speciale nomen non habent, pacta proprię dūr atq; in dubio appellatione pacti de conuento, & sic de nudo intelligendum est: sm Bal. & Dec. post alios in rub. C. de pact. vbi Andr. Alciat. hanc opinionē scribit cōem esse. Dūr hęc pacta nuda, per metaphoram, quia simplicia ceteriq; legū auxilio viribusq; sint destituta. His autē solent extrinsecus multa accedere, quæ hanc nuditatē tollunt: nempe verborū solennis formari, stipulatio, rei traditio, cāe expressio: vt cā donationis, aut alicuius rei agendę, iure contractus alij quis p̄cedens, cui pactū nudum ipsum ex conuētu tm ac cesserit. Ex quibus actio veroq; iure datur, & oritur sitr obligōne ciuili constitutaq; late explicat gl. in d. §. igit nuda. & ibi Doct. Pan. in c. 1. de pact. col. 2. quib. in locis hęc traditur materia.

13 Secundo principaliter constituendū est, iur. ciuil ex pacto

pacto nudo nec nasci ciuilẽ obligationẽ, nec i tidẽ actionem ciuilem dari Iuris gentium. § sed cum nulla. versi. igitur nuda pactio obligationem non parit. ff. de pact. cuius l. ci authoritate id diu est hæc opinio recepta. Rõnem autem huic iuris ciuilis præsumit animo indeliberato, & ex leuitate pactum illud nudum processisse: atque ideo noluit ius ciuile ei actionem dare l. sciẽdum. §. ea aũt. ff. de reb. dub. dicto. Huius rõnis post alios meminit Alex. Imo in rub. ff. de verb. obli. eritq; hæc ꝓsumptio iuris, & de iure: quia lex ciuilis super hac ꝓsumptione statuit denegans actionem d. §. sed cum nulla. quæ rõne adhuc actio minimè dabitur, ẽt si constiterit, deliberato animo pactum conuentum fuisse iuxta eõm omnium fiũam. Verum huic rationi plura obstant. Primum quidem, q; ifthanc præsumptio constituatur, & colligatur à iure ciuili ad denegandam actionem: contraria verò nẽpe animi deliberati ab ipso prætore ad exceptionẽ, retentionem, & alios similes effectus, vt constat ex d. §. sed cũ nulla. Sed tñ id mirũ videri non debet: qñq; etenim præsumptio datur a iure quo ad vnum effectum: nõ tñ quo ad alium: sicuti colligitur ex notatis in c. afferre. de præsumptionib. præsumitur equidem delictum quo ad pœnam extraordinariam, non tñ quo ad ordinariam. Nec item inconuenit ex eodem facto aliquid præsumi iure Pontificio, quod non præsumatur iure Cæsareo: imò cõtrarium potius. ius ciuile ex cohabitatione maris, & fœminæ data æqualitate matrimonium præsumit. l. in liberæ. ff. de ritu nuptiarum. non sic ius canonicum. quod ex ea cohabitatione ꝓsumit fornicationem. c. 1. 30. q. 5. cuius discriminis nos meminimus in Epitome de sponsa. lib. 2. par. c. 4. nu. 5. Adhuc tñ hæc rõ Alex. & aliorum minimè satisfacit quippe q̃ cõuinceret, si vera foret, actionẽ iure ciuili dari ex pacto nudo, vbi per pacisc entis cõfessionem constaret animus deliberatus: cum præsumptio iuris, & de iure in contrarium admittat confessionẽ illius, pro quo præsumitur ẽm eõm in c. is qui fidem. de ꝓbat. lib. gl. in Auth. de æqualit. dot. §. aliud. vers. scribat. & in l. in contract. vers. nullo mõ. C. de non nu. pec. & verè, si cõi omnium fnĩæ standum est, & ipsis quidem iuris ciuilis responsis, planè dicendum erit, etiam in hoc casu actionem ex pacto nudo minimè dari, nec obligõnem ciuilem oriri. Præsertim rõ Alex. ex eo deficit, q̃ ius ipsum ciuile fatetur ex pacto nudo oriri naturalẽ obligationẽ debiti quidẽ legalis ad retinendum, ad excipiendũ & compensandum. Quæ profecto minimè oriretur præsumptione constituta non deliberatæ promissionis. Nã prætor ipse aduersus iuris ciuilis præsumptionem non defenderet pacta nuda rõne consensus minus perfecti non præmissa animi integra deliberatione: imò præsumpta leuitate quadamquo casu si de hoc constet, nec iure Pontificio, nec in aĩa iudicio pacta nuda seruanda sunt, cũ deficiat cõsensus ad cõuentionẽ necessarius. l. j. ff. de pac.

Quidam aũt aduersus cõem opinantur, ẽt iure ciuili ex pacto nudo obligationem ciuilem nasci, & actionem competere: idq; probare conantur primò, quia in materia peccati adhuc in foro ciuili standum est iuri Pontificio, quo datur ex pacto nudo actio, non ciuilis. c. vlt. de ꝓscr. c. nouit. de iudi. at in obseruandis pactis nudis agitur de peccato mortali, quod committitur ab eo, qui pactũ nudũ violat. gl. cõiter recepta in d. c. 1. de pact. vbi Fort. non semel hinc opinionẽ tenet, q̃ fatetur cõem esse Andre. ab Exea de pac. nu. 3. 4. aliquot frivolas rõnes aduersus eam inducens, qui tñ a num. 5. 4. multa tradit in fauorem cõis fnĩæ, cui palam suffragatur rõ naturalis obligationis debito legali procedens, quæ cogit præcisè ad pacti nudi obseruationem in alq; iudicio: cũ iure naturali teneatur quis cidẽ pacto stare. Igitur & in foro seculari apud iudices laicos non est actio neganda ex pacto nudo agenti. Huic rõni rñdetur, verum esse iuri Pontificio in vtroque foro standum esse, qñ tractatur, an aliquid sit permittendum approbatione quadam: nam si ius Canonicum id prohibeat ea rõne, q̃ peccatũ sit, ius ciuile non poterit id permittere. & si permiserit, iuri Pontificio cedere debet. At in pũti tractatu pacti nudi non permittit ius ciuile approbatione quadam, q̃ promissor licitè retineat quantitatem, aut rem pacto nudo promissam, nec admittit peccatum illud, quod ipse promissor commisserit peccatum ipsum effringẽs. Quid ergo ius ciuile hac in re statuit? protectò id explicabitur ad rõnem huius ꝓpositę quæstionis. Ius etenim ciuile, ẽt si præter pacta nuda per exceptionem, retentionem, & compensationem defenderit ex æquitate iuris naturalis, noluit actionẽ pactis nudis ciuilem tribuere. imò eam negauit ad vtilitatẽ Reipublicæ, vt tot lites, quæ rõne pactorum simplicium contingere frequentissimè possent, foris cederent, & ab his exterminarentur: hoc palam est ex iurisconsultorum responsis multaq; talia exempla pũt huic negotio aptari maximè illud, quod ex tractatu l. 2. C. de rescind. vendi. obuiũ est, & singulare. Etenim licet decepto intra iusti pretij dimidiam, teneatur alter lęsionem illam refarcire in aĩe iudicio sub peccati mortalis reatu, & culpa: lex tñ ciuilis actionẽ decepto negauit ad huius lesionis reparationem: qua de re nos multa tradidimus lib. 2. Variarum Resolut. c. 4. nu. 11. Deinde & his accedit, q̃ fornicatio simplex, atque item ea, quæ in publicis lupanaribus exercetur, peccatum est mortale: & tñ nec lex ciuilis, nec Pontificia huic malo medetur, nec eã punire curat: quod in Epitome in quartum explicuimus. 1. par. c. 3. nu. 9. Sic & licet quis qñque teneatur sub peccati mortalis culpa benefacienti remunerari: attamen humana lex ciuilis nullã actionem aduersus ingratum dedit hanc remunerationem, nec ea iure competit: sicuti meminimus in ea. cum in officijs. de testam. Hæc sanè sunt, q̃ pũt comprobare similitudine quadam rõnem istam, quam exposuimus, ad humanas ac ciuiles leges pacto nudo negãtes actionẽ. Vñ manifestè errare vi Andr. Alc. in rub. ff. de verb. obli. nu. 13. & lib. 5. parad. c. 5. dum scribit, ex pacto nudo iure ẽt ciuili actionẽ oriri in his casib. quib. ciuilẽ pacti violatio mortalẽ culpam hẽt. Falsa siquidem est hæc opinio ex præmissis.

Secundò, aduersus communem For tu. in d. c. 1. nu. 10. alia vtitur rõne, existimans adhuc iure ciuili post iuris Canonici statuta ex pacto nudo actionem dari. Nam si quid omissum sit iure ciuili, standum est in eo iuri Pontificio: quẽadmodum cõi fnĩa traditum est in c. clerici. de iud. c. 1. de noui oper. nũc. Auth. qũo oporteat epũs. collat. 7. in princ. Sed licet iure ciuili omissus sit casus pacti nudi, cui actionem dare iura ciuilia omiserunt: ius tamen canonicum palam eidem actionẽ dedit: igitur actio in foro Cæsareo pacto nudo competit. Sed hæc rõ manifestè deficit, quippe quæ falsum præmittat: cũ hic casus non sit a iure ciuili omissus imo expressim decisus: siquidem in d. §. sed cum nulla. rursum est, nudam conuentionem minimè parere actionem ciuilem. Etenim si ius ciuile actionẽ dedisset pactis solennibus, omittens pacta nuda: potuisset dici, hunc casum omissum fuisse: cum palã rõderint iurisconsulti, pacta nuda nõ hẽre actionẽ ciuilẽ: seq̃ statũ, nõ esse hũc casũ omissũ, sed oĩno decisũ.

Tertio nihilominus, q̃ iure ciuili pactũ nudũ actionẽ ꝓducat, probatur hac argumentatione. Pactũ nudũ ꝓsumitur a fo donandi cõceptũ, & itidẽ donationis cã. l. Campanus. ff. de ope. lib. ubi constat, qd qui scienter se nõ teneri, ꝓmittit centũ alteri, donasse videt. Sicuti ex eo loco adnotarunt Abb. in cap. cautio. 3. columna de fide instrumentorum. glo. in l. 2. §. circa. ff. de doli exceptio. Ias. in §. si minus. numero octauo, de actionibus. idem Ias. on in lege, iur. gentium. §. sed cum nulla. ff. de pactis. numero 28. donatio autem hodie fieri potest pacto nudo. Ias quis

quis argentum. §. vlt. C. de donat. Ergo quodlibet pactũ nudum iure ciuili producit actionem. Huic argumentationi rñdetur, donationem tunc præsumi ex promissione scienter facta, qñ ea fit per solennem stipulationẽ, ẽm Pau. de Cast. in d. §. sed cùm nulla. vbi Ias. refert alios idẽ tenentes: non autem vbi facta fuerit per pactum nudum. Et præterea, d. l. si quis argentum. obtinet in donatione vera, non in præsumpta, qualis est ista: ne dentur duo speialia in vna, & eadem re aduersus l. j. C. de dotis ꝓmiss. Sic denique fit, vt iure sit cõstitutissimũ, lege ciuili actionẽ pacto nudo negari, idq; fieri potuit, cũ actiones iure ciuili fuerint inductæ. l. 2. §. ex actis. ff. de origine iur.

Tertiò, hoc in tractatu constituendum est, iure† Pontificio pactum nudum actionem efficacẽ ad exigendũ ꝓducere. tex. est ita omnium consensu intellectus in d. c. j. de pactis. quam illius capitis interpretationẽ Fortuni. in eius relectione omnium latissimè defendit aduersus aliquot rõnes, q̃ solent adduci in contrarium, maximè per Fel. in d. c. j. & Ias. in d. §. sed cum nulla. Quibus illud est obiter adjciendum quo ad apertiorem intellectũ eorũ, quæ ab ipsis tradita fuere: nempe, pactum nudũ iure Canonico actionem producere, si causam expressam hẽat: alioqui pactum nudum à causa etiã iure Pontificio actionem minimè producit: ẽm Abb. in c. si cautio. col. 2. de fi de instru. Bal. in l. si de diuisione. ad finem. C. famil. ercisc. Fel. in d. c. 1. de pact. colum. vltim. Fortun. inibi nume. 34. & Ias. in d. §. sed cùm nulla. 3. col. tex. optimus in d. cap. si cautio. Et probatur ratione. Nam pactum nudum iure Canonico non habet maiorem vim, q̃ habeat stipulatio iure ciuili: sed stipulatio sine causa non habet actionem, quo ad effectum. l. 2. §. circa. ff. de doli exceptio. igit nec pactum nudum. Deinde promissio nuda ab expressione causæ, si promissor sciebat se nulla ex causa debere, donatio præsumitur: modò probetur hæc scientia. si verò constet ipsum promittentem credidisse causam subesse, quæ non inerat, aut simus in dubio an ita crediderit, vel ne, ꝓsumitur promissio indeliberata, & emissa absq; animo donandi, & obligationis, ioco potius, quàm serio: atque ideo etiam iure Canonico non obligat, nec iure naturali nec regio, quia deficit cõsensus quod in d. c. si cautio. frequentissimo omnium consensu explicatur: maximè per Abb. quamobrem plurimum est aduertendum, an donatio in his promissionibus. & pactis nudis, aut simpliciter præsumatur de quo latè Ias. ib d. §. sed cum nulla. 2. col. idem Ias. in l. tale pactum. in princ. 2. col. ff. de pactis. & in l. diuortio. ff. de verb. oblig. Bal. & Ias. in l. licet. C. de repu. hæred. Hipp. in l. j. §. præterea. ff. de quæstionib. nu. 93. idẽ in rubr. de fideiusl. nu. 45. Fort. in d. c. j. de pactis. num. 34. Deci. in consi. 682. nu. 4. latè Barbat. in l. generaliter col. 15. ff. de verb. obligationib. Fel. item in d. c. si cautio. quòd si verum sit, iure Pontificio pactum nudum à causa actionem non producere, parum, aut sanè nihil refert, & conducit asseuerare, iure Canonico pacta nuda producere actionem, cùm ii causam habeant iam non nuda, sed vestita sunt, vt interim loquendi formula vtar. Nihilomin' non obstat hæc cõsideratione tenim etsi verum sit, pacta nuda ab expressione causæ iure Canonico actionem producere, & vtroque iure, ciuili etiam pacta habere actionem ex adiectione causæ, constat discrimen maximũ inter iura Pontificia, & ciuilia: quia iure ciuili tunc demũ pactum alioqui nudum fomentum à causa recipit, cùm eius sit effectus secutus, non ex simplici tantùm eius appositione: & sic fouetur pactum nudum ab effectu causæ d. Iuris gentium. §. sed etsi. & §. & ideo. vt si tibi dem palium, vt eas pro me Romam, vt des mihi equum: hoc casu iure ciuili actio oriretur si absque executione simpliciter adjiciatur causa in hunc modum, dabo tibi cẽtum, vt eas pro me Romam: ex hoc pacto iure ciuili actio nõ oritur: bene tamen iure Pontificio, sicuti explicat Fortuni. in d. c. 1. de pactis. nu. 34. Erit & aliud huius distinctionis exẽplum. Nam iure Canonico actio oritur, si quis ita promiserit: Promitto donare centum: est etenim hæc promissio nuda donationis, non donatio: sed tamen iure Pontificum actio ex ea oritur ẽm Abb. in d. c. si cautio. 2. col. arg. c. j. de donationibus. Iure autem ciuili ante l. si quis argentum. §. vlt. C. de donationib. non habebat, nec producebat actionem: Bar. & communis in d. Iuris gẽrium. in prin. ff. de pact. Ias. in §. in personam. de actionib. nu. 60. Est item & exemplum non incongruum: si quis sciens se nihil alteri debere, centum ei promittat: est namque tũc causa donationis præsumpta: iure autẽ Canonico actio ex hac donatione præsumpta oritur, licet pacto nudo cõcepta: non sic iure ciuili. Siquidem iure Pontificio nõ cõtingunt hic duo specialia: cùm iure Canonico ex pacto nudo donationis rẽ actio constituta sit: ate; ita hoc exẽplum collegimus ex Fel. in d. c. j. de pactis. licet Fort. inibi nu. 34. existimet, ẽt iure ciuili in hac specie dari actionẽ.

Quartò, principaliter est hic adnotandum† iure Pontificio actionem oriri, & dari ex pollicitatione, quæ est vni' promissio absenti non præsenti facta. Hæc conclusio ꝓbatur secundùm Abb. ibi in c. qualiter. de pactis. dum Diui Gregorij responsio transcripta ex lib. 8. Epistola. Epistol. 38. generalis est. ad idem est optimus tex. in cap. iuri. 22. q. 5. pollicitatio. n. promissio est. l. si cui. §. dictũ. ff. de ædilit. edict. Quam sanè iam latè defendit Fortu. in d. l. j. ff. de pactis. col. 2. & 3. authoritate tex. in c. si tibi absenti, de præben. in 6. cui facillimè poterit responderi, si consideremus eam decisionem agere de collatione beneficiorum, quæ certa debet esse: ac necessariò à prælatis, & episcopis faciendа. id circa nõ est ad exemplum donationis iudicandа, valetq̃ue collatio absenti facta nemine ꝓ eo acceptante, nec reuocari potest: quod ipse tradidi lib. 3. Variarum Resolu. 16. in princi. quamobrem non rectè adducitur ad hanc controuersiam tex. in d. c. si tibi absenti. Deinde, ne quis existimet eo casu esse Panormi. sententiam de acceptilatione, quàm modò retulimus, aduertere oportet iure Pontificio ex pacto, id est, ex duorum cõsensu actionem oriri. c. j. de pactis. l. j. ff. co. at acceptilatio non habet duorum consensum, sed vnius tãtùm. Nec diui Gregorij authoritas quicquam vrget: quia is loquitur de pacto conuento ex duorum consensu, vt constat exdicta Epistola 38. Sic sanè Panorm. parum sibi constans in c. cùm inter vniuersas. col. vlt. de elect. asseuerat, q̃ iure Canonico ex pollicitatione actio minimè oriatur. cuius opinionem sequuntur. Ias. in d. l. iuris gentium. §. sed cũ nulla. idem Ias. in rub. ff. de verb. obligationib. col. 3. & 4. vbi Lancelot. Galiaula fol. 12. col. 3. & Alcia. nu. 7. idem probant asserentes, hanc opinionem esse communem. Cui suffragatur gl. in c. scimus. 12. q. 1. dicens esse speciale, q̃ ex pollicitatione facta Deo, vel Reipublicæ oriat actio. Igitur regulariter etiam iure Canonico ex pollicitatione actio non oritur. Est præterea cõstat hæc opinio exco, q̃ pollicitatio non producit naturalem obligationem, q̃ ex consensu duorum oritur. l. j. ff. de pactis. notat in specie Bar. in l. si vnus. §. pactus. col. 5. ff. de pact. vnde manifestè cessat æquitas prætoris, & iuris Pontificij ratio ex quibus pacta nuda fomentum acceperunt. his accedit, q̃ ex vnius promissione absenti facta nihil ei quæritur, & põt reuocari promissio. l. 2. §. sed si donaturus. & l. absenti. ff. dona. qua ratione dubia profectò est huius controuersię definitio: atq; ita dubitat Fel. in d. c. 1. de pactis. & fortalsis etiã lege Regia præmissa, q. 3. est tit. 8. lib. 3. ordin. non esset admittenda opinio prior contra communem, si cõsideremus eam cõstitutionem tractare de ea promissione, quæ absentis sit vtilitate, alicui tamen præsenti. Alijs videbitur, & id iure æquissimo, lege Regia probari prio rem Abb. opinionem, & ex ea dari actionem pollicitationi, naturalemque obligationem oriri. Sed duo sunt

obiter

obiter adnotandi errores hac in quæstione animaduertendi prior Abbas in d.c.cùm inter vniuersas. de elect. qui præmittens iure Canonico ex pollicitatione non dari actionem, nec oriri naturalem obligationem, fatetur, nõ seruantem pollicitationem peccare. hæc etenim sibi nõ cõstat. Nã si obligatio naturalis minimè oritur, vt ipse Panor. sensit, & superius probauimus: cum non detur duorum, sed vnius tm consensus, non peccat qui pollicitatio nem minime seruauerit. Alter error est Lancelo. Galiaulæ in d. rubr. de verb. oblig. fol. 11. col. 4. qui existimat, hãc argumentationem sufficientem esse, peccat promissor mortaliter si promissa non seruauerit, ergo iure Canonico datur aduersus eum actio. Etenim nec ius Canonicũ, nec ciuile semper actionem dat ad ea, quæ quis tenetur sub peccati mortalis reatu agere: quod notauimus aliàs circa intellectum l. 2. C. de rescind. vend. & hoc in ipso §. tametsi detur remedium denunciationis Euangelicæ. c. nouit. de iud. vbi multa Doct. hac de re tradidere.

Quintò, & præcipuè ex præmissis deducitur sniã Bart. in d.l. si quis pro eo, qui scribit pactum nudum iuxta præfixo ita confirmari, vt etiam iure ciuili actionem producat: hæc est communis opinio Doct. vt cõstat ex Ias. in d. §. fod cùm nulla. nu. 21. & Iunioris. in l. si quis maior. C. de transact. Fel. in d.c. ide pact. nu. 4. & mihi Fortu. num. 25. Nam opinionem illam tenuerunt Ant. & Abb. in d.c. cùm contingat. nu. 31. Matheſila. not. ab. 37. Cuma. Ro. Alex. & Galiaula. fol. 6. col. 3. in rub. ff. de verb. oblig. & Alciat. in d.c. cùm contingat. nu. 245. qui expressim fatetur hanc opinionem esse communem, tametsi nu. 242. dixerat contrariam saltem iure ciuili magis communẽ esse. Idemq; Ias. on asserit in d.l. si quis maior. nu. 23. & Corn. in Auth. sacramenta puberum. q. 3. C. si aduers. ven. post Salic. ibi. Sed pro priori sententia facit, q. infrã hẽt vim duplicis consensus gl. ab omnib. recepta in d.c. cum contingat. cuius mentionem fecimus in hac parte. §. 3. & tamen pactum nudum geminatum inre ciuili actionem, producit. l. vlt. C. ad legem Falcid. notant Bar. & Doct. in d. §. sed cum nulla. Fortu. in d.c. ide pact. nu. 36. & est opinio communis, vt fatetur Ias. col. 4. Io. Crottus col. 2. Galiaula fol. 6. col. 3. in rub. ff. de verb. oblig. tex. optimus. in l. 3. §. debitum. ff. de consti. pecu. & licet contra hanc communem in hoc tenuerint Crottus, & Galiaul. & alij, præsertim Ias. on in l. si pacto quo pena m. 1. col. C. de pact. & possit optimè responderi ad d.l. vlt. q. loquatur in stipulatione: adhuc prior sententia defendi poterit, quam tegitur Ripa in d. rubr. de verb. oblig. nu. 30. & el. in d.c. ide pact. nu. 4. Et ne quis existimet Bart. in d.l. si quis pro eo. non esse huius opinionis authorem, oportet eius literam expendere: vulgò etenim ita legitur. Sexto d.c. q. prohibetur contractus, quia lex non adstrinxit sibi, non autem re probat, & hic aduerte exemplum ponit in §. alteri. l. stipulatio. ff. de verb. oblig. tunc quia ex tali cõuentione oritur obligatio naturalis, vt sibi notauit. Item in pacto nudo, puto q. de iure Canonico per tale iuram talis conuentio validat: efficit pœnalis stipulatio super ea apposita valet: vt d. §. alteri. &c. Ex quibus, ni fallor, mens Bart. est, q. in d.l. si quis pro eo. commentaris semper intẽdit tractare, an iuramentum confirmet cõtractus iure ciuili prohibitos, etiam quo ad vim in foro ciuili obseruandã. Hoc etenim spectat totius disputationis intentio. Item & in hac parte, qua Bart. hanc quæstionẽ examinat, paria esse censet pactum nudum, & stipulationem: sensum cõstat Bart. tenuisse, stipulationem alteri per alterum præstito iuramento conceptam, validam esse etiam iure, & foro ciuili: cum alioqui iure Canonico nulla posset contingere dubitatio, & mens Barto. ab his, quæ tradit de appositione pœnæ foret aliena. Igitur Car. affecerat, pactu nudum per iuramentum validum fieri: atque ideo legenda est Bar. li. era in hunc modum: item in pacto nudo, quod de iure Canonico validum est: puto, q. per tale iuramentum talis conuentio validatur. Hæc Bar. Idem erit in pacto nudo à causam per iurm valet, & tenet vtroque iure: cum iurata promissio præsumatur præuia deliberatione cõcepta. Nã & cautio sine causæ expressione emissa, iurata tm, probationem efficacem, & obligationẽ efficit: sm Rom. consi. 373. Io. Baptist. in l. admonendi. ff. de iureiuran. colum. 30. Hippoly. in l. j. §. præterea. ff. de quæstion. num. 93. Dec. in consi. 682. numero. 5.

16 Sextò, principaliter opinantur, ex pollicitatione iuramento præstito confirmata oriri actionem efficacem ad agendum, etiam in foro ciuili p. p. vim, & virtutẽ iuris: q. quæ quidem assertio probatur duabus rõnibus: quarum prior adsumitur ab ea opinione, quam in prima huius relectionis parte probare conati sumus. §. 2. nempe, iure ciuili ex iusto actionẽ, & obligationem oriri. Posterior vero habet fundamentum ab ea quæstione, quæ paulò antè differuit, an ex pollicitatione oriatur obligatio, & actio iure Canonico. Etenim vtcunque sit de illa cõtrouersia: si pollicitationi iurm accesserit, equissimum erit, q. ex ea obligatio oriatur, & actio: deturidemque iure verius vi: si vim iuris diligenter consideremus. Nec. n. video quid impediat, me naturaliter absenti obligari adhuc nullocũ eo pacto initio: quicquid naturalis obligatio quantũ ad me ipsum attinet - meo consensu deducitur: quicunque consensus perfectissimus est, nisi lex impediat, donec absens ille, cui p. missit, expresse, vel tacitè obligationẽ illam remittat. hoc ipsum est, quod Regia l. 3. tit. 8. l. 3. ordin. obseruandum esse præscribit, dum tm admonet, & statuit, promissionem seruandam fore, etiam absenti factam, modo cõstet animus præsentis ad obligationem.

EX §. SEQVENTI
SVMMARIVM.

1 *Promissio facti alicui iure Canonico reducitur ad illam, qua quis promittit, se facturum, & curaturum.*

2 *Promissio facti alieni iuramento præstito eandem interpretationem habet, vt promissor faciat. & curet.*

3 *Promittens se facturum, & curaturum ea facta alienã liberatur, posito debitam diligentiam exhibens, & num* 4

4 *Difficultas an excusat à mora in obligationibus ad factũ speciem, vel ad genus.*

5 *Promissor facti alieni discretè concepta, & pœna apposita an liberetur, si fecerit, & diligentissimè curauerit.*

6 *Quid dicendum sit in eo, qui promittit, se facturum et curaturum cum effectu?*

7 *In pratoria stipulationibus facti alieni, an sit satis promissorẽ diligenter fecisse, & curasse, quod alter faceret.*

§. QVINTVS.

IS proximè accedit, quæstio nõ inutilis, qua tractari solet de promissione facti alieni, an ea iusto pacto vtilis sit & validat? Nam iure ciuili constat, promissionẽ facti alieni nõ inducere obligationẽ. l. stipulatio ista. in prin. ff. de ver. obli. §. si quis aliũ Inst. de inutilib. stip. Regial. 11. ti. 11. part. 5. nisi quis coprasum promittat, se acturũ, & curaturũ, q. d alter faciat. l. quoties. ff. de verb. oblig. aut stipulationi fuerit adiecta pœna, dicta l. stipulatio ista. in princi. versicu. At si quis velit. Quibus tandem præmissis proponitur conclusio prima.

1 Promissio? expressa facti alieni iure Pontificio in hũc sensum valet, vt promittens teneatur, se acturũ, & curaturũ, q. alter faciat. Hoc. n. dictat æquitas Canonica: & & probatur authoritate gl. in c. Eleuther ius. 91. dist. quã sequuntur Anton. Abb. & Præpos. in c. ex literis, in 2. de sponsal. Fel. in cap. ex rescripto. de iureiu. col. penu. Alex. colum. 2. & Ias on in dicta l. stipulatio ista. in princi. quorum opinio communis est. Imo in matrimoniali causa idem vtroq; iure obtinet secundum glo. in c. veniens. de eo, qui cogno. consang. vxor. suæ. quam Doct. inibi sequunt, & Præpos. post alios in d.c. ex literis. atque ita æquitas illa, q. suadet pacta seruari, & huic promissioni hanc interpretationem exhibet, tametsi And. Alc. in l. 4. §. Cato. nu. 139. ff. de verb. oblig. teneat idem fore dicendum iure Canonico, quod modo respõdimus ex iure Ciuili.

Secunda conclusio. Promissio facti alieni iusto pacto cõcepta eum sensum habet, vt qui iurauit promisisse videat, se acturũ, & curaturum, hanc opinionem probat gl. in c. ex rescripto. de iureiu. & ibi eam sequuntur Abb. Fel. & alij. gl. & Doct. in d.c. ex literis. & in c. licut ex literis. de sponsal. Ant. Corl. in singu. in verb. promissio facti alieni. Raphael, Alex. & Ias. in d.l. stipulatio ista. in prin. 2. dicens hanc opinionẽ communem esse. idem fatetur eam sequutus Pau. Parisi. consi. 109. lib. 1. nu. 11. horũ rõ est, q. iusm hunc effectum habet, vt actus eo meliori mõ, quo valere potest sit intelligendus. l. cum pater. §. filius matrẽ. ff. de leg. 2. not. Bar. in d.l. si quis pro eo. d. col. vlt. ipse etiam latius illius loci interpretationẽ tradidi in c. Rainal. ius. §. 3. nu. 10. de testam. Et sane licet ius ciuile improbet hanc stipulationem, saltẽ eo in sensu, vt ei nec obligationẽ nec actionẽ tribuat, opinor ex ea naturalẽ obligationẽ oriri ad hunc effectũ, vt promissor teneat curare & facere, q. alter promissum actũ exequatur. Qua rõne ius Pontificium promissionẽ facti alieni hũc in sensum admittit, & præterea vtroq; iure p. p. vim, & religionẽ iuris eadem adsumitur interpretatio, sicuti iam frequentissimo omnium consensu receptum est.

Supereſt tũ difficultas in his conclusionib. intelligendis. Nam in his casib. quib. promittens factum alienum 3 tenetur se facturum, & curaturum, liberatur si diligenter iuxta proprias vires curauerit, q. alter faciat, sicuti adnotarunt in spẽ Ant. & Abb. in c. Gemma. de sponsalib. præpos. post alios in d.c. ex literis. Frede. in consi. 122. Fel. in d.c. ex rescrip. Dec. in l. impossibiliũ. ff. de reg. iur. Abbin consi. 90. li. 1. Dec. consi. 313. Hippoly. in rub. ff. de fideiuss. q. 20. Aret. consi. 142. col. 3. & consi. 80. col. 6. in quam opinionẽ pronunciatum fuisse refert Matt. Affl. in dec. 295. q. quidẽ opinio probat in c. breui. de iureiu. c. significante. de pignorib. gl. in c. beatus. 12. q. 2. Angelo. al. 219. Quib. in locis adnotari solet, difficultatẽ excusare a pernurio, idẽ not. Fel. in c. testimoniũ. col. 7. de testib. idẽ in c. P. & G. de offi. deleg. col. 2. & est cõis opinio sicuti constat ex Bar. Alex. Soc. Ias. Purparato num. 58. Cur. Iunio. nu. 35. & Dec. in l. q. d te. mihi. ff. si cert. peta. Ias. in l. q. d seruus. ff. de condi. ob causam col. penu. tradit præpos. in c. 1. §. licet. si de feudo fuerit controuers. inter domi. & agat. post Bal. ibi, adeo quidẽ, vt quamuis, qui iurauit aliquid agere ab initio sciam habuerit futurę difficultatis, aut crediderit, se facere non posse, minime perjurus sit, tametsi iusm fuerit temerarii, quod not. Ang. in summa, verb. iusm. 5. nu. 11. cui accedit Purpur. in d. l. quod te mihi. nu. 59. His ẽt suffragat tex. celebris in l. si vehenda. §. idẽ iuris. ff. ad leg. Rhodiã. de iact. not. Dinus in reg. pctũ. ad fi. de regu. iur. in 6. tex. ité optimus in d.l. quod te mihi. vbi promissio facti alieni quoties ea valida est, & in hunc sensum accipitur, vt promittẽs curet diligenter, q. alter faciat, minime adstringit promissorẽ, qui fecit iuxta proprias vires, & curauit hoc omni conatu, vt alter faceret, sm eos authores quos mõ citauimus. Quorũ opinionẽ fatent cõem esse Ias. in d.l. stipulatio ista. nu. 10. & in l. Titia. nu. 13. ff. de verb. oblig. itaque omnes fere iuniores in l. 4. §. Cato. ff. eod. titu. in 9. oppos. maxime Io. Crottus in 2. lectione. nu. 30. Caro. Ruinus, & Lancel. Galiaula in d. oppos. Alc. in num. 129. & Pau. Parisius in consi. 109. nu. 12. & consi. 110. nu. 26. lib. 1. Philip. Dec. in d. consi. 313. & in d.l. impossibilium. Ilio. Grammat. q. 2. post decisiones.

Cæterum hanc opinionem cõmunẽ conatur euertere Franci. Aret. in l. si ita stipulatus. fuero te sisti. §. postum. ff. de verb. obligat. col. 2. licet fateatur, eam seruari in praxi, eandem improbant falsam esse censentes Soc. in consi. 288. lib. 2. Cato. Ruinus in d. §. Cato. 9. oppos. & ibi Alc. nu. 139. & pcedentib. Ias in d.l. stipulatio ista. in princ. & in d.l. Titia. nu. 13. ff. de verb. oblig. quorum ea est pcipua rõ, q. promissione facti alieni concepta ita tim abinitio imminet difficultas, q. omnino puideat a promittente. Vã sibi imputet, qui scienter ad rẽ difficilem se obligauit, quod colligit ex d.l. quod te. d.l. si vehenda. §. idem iuris. in quib. difficultas post promissionẽ contingens excusat, igitur non quæ ab initio inerat, q. d no. Bal. & Sal. in l. sed si quis. § q. stũ. ff. si quis caution. Bar. in l. continuus. §. illud. ff. de verb. oblig. Ad hoc ipsum optime conducit l. ancimus. C. de fideiussori. vbi ẽm Bal. non excusat promittentem difficultas, q. ab initio promissionis inerat. Eandem opinionẽ aduersus cõem probat tex. in d.l. stipul. in prin. ff. de verb. oblig. qua in parte admittit hanc promissionem facti alieni, si ei pœna fuerit apposita. Etenim si in hac spẽ promissor a pœna liber foret censendus ex eo, q. diligenter curauit q. alter faceret, profecto inanis, & inutilis stipulatio pœnalis esset censenda, quippe quæ immunẽ faciliime redderet ipsum promissorem, quod admodum alienum est a mente legis, & ipsorummet contrahentium. Quamobrem in hac disceptatione multa sunt adnotanda ita distinctè, vt iuxta vires proprias omnem ambiguitatem explicemus.

Primum illud est pnotandũ quod Bar. scripsit in l. q. te mihi. ff. si cert. pet. & in d.l. cõtinuus. §. illud. ff. de verb. oblig. p illũ tex. nẽpe difficultatẽ excusare promissorẽ a mora, penaq; in obligationib. ad factũ, d.l. si vehenda. §. idẽ iuris. Et in obligationib. ad speciem, d.l. quod te michi. non tũ in obligationib. ad genus, cũ id perire nõ possit. l. incendium si cert. petat. ad peremptã spẽ ante morã debitor omnino liberatur, d.l. q. d te mihi. hanc Bar. distinct. sequuntur Abb. & Doct. in d. cap. breui. & Doc. in d.l. q. d te. notat Dinus in reg. pctũ. de regu. iur. in 6. ad finẽ. Nã & Card. in d.c. breui. & Ias. in l. vinũ. ff. si cert. pet. testantur eam opinionẽ cõem esse. Ananiã Fr. Purpurat. in d.l. quod te. nu. 64. scribit ante Alex. fuisse cõem sniam Bartoli ẽ iam, post Alex. vero magis cõem esse Bar. opinionẽ. ego sane non censeo ptermittendũ fore, quo in sensu sit hæc distinctio accipienda, illi ad ete nim apud me cõstitutissimũ est, difficultatẽ vtcunque summã minime extinguere obligationẽ ad genus, d. §. illud. tametsi extinctio rei bene obligationem ad spẽm perimat, d.l. q. d te. atq; ita in d. §. illud. non probat sniã Bar. in eo sensu, quo accipiẽda est. Deinde quamuis obligatio ad genus minime perempta sit p. p. difficultatẽ, excusatur tũ debitor in aĩæ iudicio a pœni solutione, q. d notant oẽs in c. cũ tu. de vsur. Et in d. reg. pctũ. quo in loco nos idẽ pinimus in princ. sic deniq; ex Bar. colligitur in obligationib. ad factũ, & ad speciẽ difficultatẽ a mora, & a pœna excusare. d.l. si vehenda. §. idẽ inris, & l. quod te. in quo recepta est omnino sniã Bar. si contineremus eam dici veram difficultatẽ, q. promissorem pactum, & promissionem seruare impedit etiam per eum exhibita posita: sed secundum eius vires diligentia qua rõne si a mora excusatur, erit profecto promissor liber, & ab eo quod creditoris interlit, quidquid ẽ rium Curt. Iunior in d.l. quod te. nu. 39. voluerit ex l. si fideiussor. §. necessaria. ff. qui satisd. coguntur, qui locus nõ põt de vera difficultate intelligi, dũ inibi dr, non facile, nec. n. inde sequitur, debitorem faciendo quod possit, non posse pactũ seruare, poterit equidem quamuis ei sit ea potestas difficilis aliquantum. Nec item vrget Bart. decisio. in l. stipulationes non diuidunter. q. 3. ff. de verb. oblig. dum

expressim voluit, promittentem scribere librũ teneri ad interesse, si non scripserit, eriam si ei fuerit ante morã manus amputata, quia vel ea opinio falsa est, vel intelligenda, qñ liber põt per alium scribi, ideirco, verã esse censeo Bar. opinionem in d.l. quod te mihi. quantum ad obligationẽ ad factum, & speciem. Nam pp verã difficultatẽ debitor excusatur non tñ a pœna, & mora, sed & ab eo, ꝙ creditoris interfit. Et hæc est cõis opinio, q̃ item probatur ex eo, ꝙ iusta causa excusat a pœna conuentionali, iacuti notat Anton. per tex. ibi in d.c. significante. de pignorib. Imol. cons. 5. nu. 4 Nã ꝙ iusta causa excusat a pœna legali tradit gl. vlt. in l. ab executione. C. quorum appel. non recip. Bald. in l. 2. C. de epis. audiẽ. notatur in c. sacro. de sent. excõica. & licet possit rñderi ad decisionem tex. in d.c. significante. ꝙ ibidem pactum legis commissoriæ maxime in pignorib. improbatum maximam pbuerit causam excusandi promissorẽ a pœna cõuentionali pp iustam causam, & præterea frequẽtiori iuris vtriusque interpretum sententia obtentũ sit, iustam causam non excusare a pœna conuentionali, & si excusat a pœna legali, gl. celebris in l. si quis cum militarib. C. de rest. milit. Bal. in l. non solum. ff. de rei vendi. & in d.l quod te mihi. Corse. in fin. in verb. pœna. Alexa. cons. 119. lib. 1. nu. 18. & in cons. 43. libr. 6. Ias. in l. qui Rom. §. duo fratres. col. 6. ff. de verb. nbligationib. Dec. in leg. qui cum alia. ff. de regulis iuris. Bald. in leg. ædita. 2. lectu. 8. oppos. C. de edendo. idem Bal. in l. eos. § cautione. col. 2. de appel. Curtius Senior cons. 67. col. 19 And. Tiraq. li. 2. de retract. §. 1. gl. 7. nu. 55. attñ vbi iusta eã ꝓcedit a difficultate vera, q̃ in hoc quidẽ consistit, ꝙ debitor possibilẽ apud se diligentiã adhibuerit, existimarẽ ipse eã iustã cãm a pœna ẽt conuentionali excusare.

Quantum vero attinet ad obligationẽ in genere, Bar. censent difficultatem non excusare a pœna, nec mora, eius tñ opinio minime cõstat ex locis p eum adductis. Nam in his tñ probatur, difficultatem solutionis minime extinguere obligationẽ. Vnde falsõ colligitur difficultatem non excusare a mora, nec a pœna. Atque ita ꝛ Bar. tenuerunt Salic. Fulgos. Pau. Rom. Dec. & Curtius in d.l. quod ibi etiam Franci. Purpurat. dicens ꝙ aduersus Bar. opinionem iudicaret. Et profecto si vera difficultas ꝓmittatur eo sensu, quo eam accepimus, iniquissima est opinio Bartoli etiam refragatur tex. in l. faciendũ cum l. seq. ff. de vsur. l. Thais. §. 1. ff. de fideic. libe. l. si creditor. §. illud. ff. de distract. pignor sic denique iuxta ꝓdictũ sensum est examinanda Bar. diffin. in d.l. quod te. & necessario præmittenda ad præsentem disputationem.

Secundo, est in hac controuersia obseruandũ, ꝛ stipulationẽ istam facti alieni quoties promissor expressim ꝓmisit, se facturum, & curaturum, hunc habere sensum, vt si is fecerit quidquid ipse potuerit, liber sit a mora, & a pœna, in quo omnes fere conueniunt, qui hanc q̃stionem tractauere, ꝑsertim Freder. in d. cons. 122. Bart. in cons. 236. Ant. & alij in d.c. Gemma. & merito, quia potius hic promittitur factum proprium. idest, diligentia, quàm alienum, sicuti colligitur ex Bar. in l. inter stipulationem. ff. de verborum obligationib. Angelo Arctino in d. § si quis alium. Instit. de inutib. stipul.

Tertio ex præmissis sequitur, in hac promissione facti alieni promissorem omnino liberari a pœna, & interesse, si fecerit quidquid ipse potuerit, & curauerit diligẽter quod alter faciat, in omnibus equidem casibus, quibus hæc promissio facti alieni reseluitur in promissionem curæ, & diligentiæ. Etenim si vera est secunda conclusio, quam modo adnotauimus, constat planè verum esse id, quod in hoc verticulo itidem modo ꝓponimus ratione satis vigenti, & quæ minime tolli poterit.

Quarto, hinc apertissime constat, promissionem directam facti alieni, q̃ iure Canonico in eam reseluitur, vt promissor se facturum, & curaturum cauerit, satis apud iudicem ecclesiæ ad excusandam pœnã, & interesse seruatã fuisse, si promissor diligenter iuxta proprias vires oĩa tentans fecerit, & curauerit qd alter faceret, nihil omittens, qd posset ad effectũ perducere alienũ factũ. Hæc conclusio communis est perpensa authoritate eorũ, q ꝓbare conati sunt. & allegarant, directã facti alieni promissionẽ iure põtificio in hunc sensum accipiẽdã fore.

Quinto, vt propositæ q̃stioni satisfaciamus, apparet vtroque iure ob virtutẽ, & religionẽ iuri, promissionẽ iuratam facti alieni ẽm sniam communem in hoc sensu intelligendam fore, vt a promissore exibenda sit hæc in re possibilis apud eum cura, & diligentia, quod alter faciat, atque iõ rñdendum erit in hoc casu, promissorẽ liberũ esse a pœna & interesse, si fecerit quidquid potuerit, vt alter faceret. quod cõi omnium sententia receptũ est. Et probatur in d.c. breui. de iureiurando.

Sexto, non est prætermittendum, generaliter quidẽ esse obseruandum, quod vbi difficultas faciendi contigerit non in ipso promissorie facti alieni, sed in eo, qui facturus est, tunc sane promissor ipse facti alieni dubio procul excusabit a pœna & interesse, vtcunq; eius ꝓmissio intelligat. Qd Alci. & alij fatẽtur in d.§. Cato. Et probatur ex opinione Bar. in d.l. quod te mihi, cuius paulo ante mentionẽ fecimus, & ex authoritate Iurisconsulti in d.l. si vehenda. §. idem iuris. ff. ad leg. Rhod. de iactu.

Septimo, existimo, iuret ciuili promissorẽ facti alieni directi promissionẽ concepta pœna stipulationi apposita minime ab ea pœna excusari, etiã si diligentissime curauerit, ac solicite iuxta proprias vires fecerit, vt alter faceret, huius opinionis ea est rõ, ꝙ ius ciuile hãc stipulationẽ validam esse censet in sensu directo, nec eã interpretatur benigna illa interpretatio, q̃ in curã ac diligentiã stipulãtis redigitur. Quod patet in d.l. stipulatio ista in princ. quo in loco pp appositionem pœnæ valida est hæc stipulatio. Ergo in eo sensu accipienda est, quo absque pœnæ adiectione foret intelligenda, nẽpe in sensu directo facti alieni promissi, alioqui sit posset in promissione curæ, & diligentiæ adsumi stipulatio ista, ꝓfecto valeret sine pœnæ appositione. Nec sufficiẽs est additio pœnæ ad mutandũ sensum ꝓmissionis, atq; ita ꝓcedit in hoc casu opinio Are. in d. §. possum. & aliorũ, quos aduersus cõem citauimus. Quib. adstipulatur. l. sancimus. C. de fideiussorib. & d.l. stipulatio ista. in princ. cum his q̃bi notat Bar. in ver. sed si pœnalis stipulatio. 2. col. ꝙ in spẽ notat Alc. in d. §. Cato. nu. 132. & colligit ex his authoribus quos pro cõi sentẽtia adduximus, qui loquũtur in eo casu, quo promissor facti alieni promittit, se facturum, & curaturum. Sic & Pau. Parisi. cons. 75. libr. 3. satis expresse hanc septimam conclusionem probat, & ante eum Carol. Ruin. in d. §. Cato. 9. oppo.

Octauo, si ad amussim oĩa pensitemus, apparet, tunc demũ nec iure Põtificio, nec Ciuili, nec in promissione directa facti alieni, nec in promissione curę, & diligẽtiæ sufficere exactissimã ꝓmissoris diligentia, cũ ex mente ꝛ tentiũ inspecta subiecta materia potest deprehẽdi cõsentus obligationis ad pœnã, vel interesse ẽt eo casu, quo promissor omnẽ sibi possibilẽ adhibuerit solicitudinẽ, vt alter faceret, atq; is nõ fecerit. Hæc cõclusio deducit a manifesto ꝓmissoris cõsensu, q maxime dẽt attendi in his, & similib. obligationib. ideq; adnotarũt Dec. in l. impossibilium. ff. de reg. iur. ad finẽ. Alc. in d. §. Cato. nu. 135. idẽq; ex illationis statu in subijciẽdis examinabitur. Nã ex eis aliquot hæc potissimum rõne substituunt.

Nono, hinc proxime infertur, quid dicendũ sit cum quis in promissione facti alieni promittit se facturũ, & curaturum, qd alter faciat cum effectu. Nã per casẽ clausulã vf, fuisse intentionem promittentis teneri ad interesse, vel pœnam, si non sequeretur verus effectus, etiam si pro

si promissor omnem, quam potuit, diligentiã adhibuerit. Quam sniam veram esse censent Dec. in d.l. impossibiliũ. Aret. in d.l. si ita stipulatus. §. possum. Sal. in d.l. stipulatio ista. in princ. Caro. Ruin. in d. §. Cato. 9. oppos. & ibi Alciat. nu. 133. Dec. in cons. 325. & 345. Ludouic. Gozadi. in cons. 27. col. 2. idẽ Dec. in l. vlt. §. Libeo. nu. 11. ff. si cert. pet. quibus idem esse visum est, si verbis similibus hæc promittentis intentio fuerit significa. Nã difficultas post modum contingens, pręuisa tñ, & excogitata non excusat promissorem, qui & in hunc casum seipsum oligere voluit. Contrarium tamen in hac specie respondit Aret. in cons. 141. col. 4. Dec. in cons. 315 Lancelotus Galiaula in d. §. Cato. 9. oppo. & Mat. Affli. decis. 215. Paris. in d. cõl. 110. nu. 42. li. 1 qui post Matt. Affl. in d. dec. 295 & Th. Gram. 3. 2. post decisiones opinantur, idem esse etiã si promissor expressim addiderit velle, quod non excusetur, nec liberetur a pena, quamuis fecerit quidquid potuerit. Etenim, vt ipsi censent, ad hoc liberabitur si possibilem adhibuerit diligentiam, atque in regio Neapolitano pretorio referunt pronunciatum fuisse, ipse quidẽ arbitror verioré esse Aretini sniã in d. §. possum. quoties manifeste patet consensus promittentis, qui voluit, seipsum teneri ad pœnã, vel interesse, si alter non fecerit, etiam si is diligentissime curauerit ꝙ fecerit, non. n. video qua rõne possit hæc obligatio improbari, siquidem difficultas non impedit obligationẽ, nec eam extinguit. l. continuus. § illud. ff. de verb. oblig. liberat aũt a mora, vel, pœna, quoties contingit post obligationẽ. Nec. n. æquum est ꝙ liberet promissorem, qui a principio eam excogitauit, & ꝓmeditatus est, cum ei sit imputandum. Quamobrẽ mihi placet quod Aret. in d. §. possum. Dec. & alijs sequuti responderunt, idẽque notat Franc. Purp. in d.l. quod te mihi. nu. 53. & tñ arbitror, non esse manifestum promissoris consensum ad hoc per illa verba, cum effectu, possunt. n. habere varios sensus, ex quib. promissor non temere seipsum obligare voluerit, sed tm adhibendũ curã, & diligentiã, ꝙ alter faciat cum effectu, hãc. n. & in hunc finẽ eã ꝑstare tenebit. Nec ex eo se adstringit ad pœnã, nec ad interesse in eo casu quo ꝑstita oĩ diligentia alter facere noluerit. Sic deniq; lequor responsum hac in parte Are. in d. cõs. 142. iuxta aliũ nume. Vñ possunt multa in hac q. resolui, q̃ pẽdẽt ab expressa, & manifesta ꝓmissoris mente.

7 Decimo ex ꝓmissis ꝛ deducitur, in ꝓtorijs stipulationib. q̃ de facto alieno fieri possunt, & in hunc sensum accipiunt, ꝙ promiserit, quis se facturũ, & curaturum, nõ excusari promissorem ab interesse, quamuis diligentissime curet, ꝙ alter ratum habeat. Hic etenim sensus manifestus est ex contrahentium intentione. l. si procurator. ff. rẽ ratã haberi. l. quoties quis. ff. de verbor. obligat. alioqui admodũ inutilis esset prætoria stipulatio, iudicia, & alij similes actus, quib. hæ ꝓtoriæ stipulationes accedere solent, plerunque redderentur eluforij. Hęc ipsa conclusio probatur in l. Iancimus. C. de fideiussorib. l. si deiussor. §. necessaria. ff. qui satisd. cogan. notant in specie Carolus Ruinus in d. § Cato. oppos. 9. & ibi Alciat. in nu. 137. & licet Lancelotus Galiaula in eadẽ. 9. oppos. adhuc in hoc refragetur dicens, contrariã esse communẽ opinionẽ, vere cõis opinio in prætorijs stipulationibus minime obtinet, nec expressim de his agit, si omniũ hac de re authoritates exactissime cõsiderent. rõ si quidem differentiæ inde sumi, ꝙ contrahentiũ mens in hoc potissimũ tendat, vt promissor facti alieni teneatur facere, & curare, ꝙ alter faciat, & si alter minime fecerit, in id, quod interest, condemnetur. Hanc. n. interpretationem exigit natura prætoriarum stipulationũ.

Vndecimo, hinc apparet, etiam in extraiudiciali ꝓmissione, qua in specie quis promiserit se facturũ, & curaturum, minime liberari ꝓmissorẽ, qui fecerit, & diligentissime curauerit, a restitutione eius, ꝙ nisi tertius ille vere faceret nequaquam datum foret, nec a refectione ꝛ stus, qui factus non fuisset, nisi cum effecta curaret. argumento l. cum te. C. de pactis inter emptorem, & vẽdit. & ibi Salicetus. notant in hac specie Socinus cons. 26. lib. 3. & Alciat. in d. §. Cato. nu. 135. ꝙ si quid datum fuerit pp ipsam curam, & diligẽtiam tm, profecto id repeti non poterit si vere diligentia, & cura exhibitæ fuerint, tametsi effectus non fuerit sequutus. Ita etenim ci, quare id dictũ est, sequuta fuit, atq; iõ repetitio cessat.

Duodecimo, quo res ista ad summam redigatur, expnotatis colligẽdis, quib. calib. admittenda sit opinio cõis, ac rursus in quib. contraria, q̃ Aretinum in d. §. possum. authorem habet, recipienda sit. Deniq; cõstat, qñ factis sit, vt alieni facti promissor liberetur a pœna, & interesse oẽm ab eo possibilẽ diligẽtiam, vt alter faciat, exhibeat. Quæ quidem q̃stio satis difficilis non immerito censet.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Actus deficiens ratione probatoriæ solennitatis minime validus efficitur iuramento præstito.*

2 *Actus deficiens in forma non confirmatur iuramento. & ibi intellect. ad l. 1. §. si quis. ff. de verb. obligationi.*

3 *Fideiussor iuramento præstito, an possit dari in plus, quã fuerit principalis obligatio, & ibi traditur intellectus ad l. Grace §. illud. ff. de fideiuss.*

4 *Renunciatio futurorum alimentorum, an iuramento confirmetur.*

§. SEXTVS.

1 VNDECIMA conclusio ex Bart. cõmentatijs in hũc modũ deducit, Actus ꝛ deficiẽs rõe probatoriæ solennitatis a iure ciuili requisitę minime efficitur iuro validus. Sic sane Bar. censet in d.l. si quis pro eod. nu. 13. Abb. nu. 14. Imo. 6. casu. nu. 70. in d. 6 cum contingat. Quorum opinio cõis est ẽm Alc. ibi, nu. 151. probatur equidem ea rõne, ꝙ illæ solennitates iure ciuili sint inductæ ob fauorẽ publicũ, vt cõstat, nẽpe quo actus ad hominum conuictũ necessarij certiores sint, minusq; dolis, fraudib. & falsitatibus subditi, ad maiorem Reipublicę quietem. Atq; iõ iuro priuati fuor hic publicus tolli non potest. Ius publicum. ff. de pactis. l. nemo potest. ff. de legat. 1. sicuti Bart. in hac spẽ in d.l. si quis pro eo. adnotauit. aduertendũ tñ est, hanc Bar. rõnem, licet in sensu possit procedere, in forma locutionis peccare. Nam iurm nusquam tendit ad supplendum probationis defectum, sed ad ipsius actus cõfirmationem, quemadmodum constat ex his, q̃ in hac secũda Relectionis parte late tractauimus, & rõne manifesta probatur, cũ id non ꝑtetur in contractibus, & similibus dispositionibus ad earũ probationẽ, sed ad maiorem earum vim, & confirmationẽ si probatæ fuerint qua rõne actus hic deficiens in solennitate probatoria deficit tñ in probatione, non in ipla via actus, nec is reprobatur, sed rõne probationis minime pro eo iudicat. Idcirco secundum Bal. Pan. & Alc. in d.c. cũ contingat. nu. 151. in hoc casu huius duodecimæ cõclusionis nihil refert, an tractet de fauore publico, an de priuato, vtro que etenim casu idẽ est rñdendũ, quia iurm non tendit ad supplendas probationes, sed ad confirmationẽ actus lege prohibiti, vel ad eius maiorem vim. Sic denique, vt hi Doctores existimant, etiam si lex fauorem priuatum respiceret, esset omnino admittenda Bar. cõclusio, quæ cõis est. Ex quo apparet Ant. & Imol. in d.c. cum contingat, prorsus errare, dum hanc duodecimam Bar. conclusionem procedere censent in probatoria solen

nitate ob fauorem publicum inducta,non in ea,q̃ priua tæ vtilitat is causa statuta fuerit. Nam hæc interpretatio defendi commode non pōt. Quia iuramentū nihil pertinet ad supplendas probationes, cum assertorium non sit,sed promissorium.quidquid de hoc dubitauerit Corneus in auth.sacramenta puberum.nu. 24.q.14.

Decimatertia concl.Iurm actui appositum ſcipuam vim habet in hoc,q̃ eius cā actus valet eo meliori modo,quo valere posſit,licet aliquo vitio aut defectu laboret.l.cum pater.§.filius matrem.ff. de legat.2. optimus tex.in c.quanto.de iureiur.Bar.cōiter receptus in d.l.ſi quis ꝑ eo.nu.13.ff.de fideiussorib.qua de re ipse latius tractaui in c.Raimaldus.§.3.nu.10.de testamen. Vnde Bar.infert testamentum iuratū, factū tñ coram duobus vel tribus testib.minime valere vt testamentum.valere tñ vt codicillū,ſi testes habeat ſm leges humanas sufficientes ad codicillorum institutionem,& eorum solennem probationem,quod hoc in loco minime conuenit longius tradere,ne alibi adnotata iterum repetamus.

2 Decimaquarta conclusio. ¶ Contractus deficiens in forma iure ſtatuta minime confirmatur iuro.Huius cōclusionis ea est rō,q̃ forma det rei essentiā, vt interim ita loquamur.l.Iulianus.§.item ſi quis.ff.ad exhibend.at que ita Bar.asseuarat in d.l.ſi quis pro eo.nu.14.quem cōiter omniū consensu Doct.sequuntur,maxime Abb. & Imo.in d.c.cum contingat.7.casu.nu.71. vñ Bart.infert ad intellectū.l §.ſi quis.& §.ſi ſtipulanti.ff.de verb. obli.nā ſi ſtipulatio,deficiat ī forma iure ciuili inducta, minime valebit vt ſtipulatio ēt ſi iurata ſit,valet tñ rōne iuriin vī pacti nudi,qd Bar.asseuerat, cui cæteri ꝓsenserunt ſm Alc.in d.c.cū cōtingat.nu.168.idē tenet Corn. 4 in d.auth.sacramenta puberū.C.ſi aduerſ.vend. nu. 38.

3 Hinc Bart.ipſe ſubinfert ad intellectū.l.Græce.§.illud.ff.de fideiussorib.quo in loco Iurisconsultus ſcribit fideiussionem deficere omnino,ſi fiat in plus q̃ principalis obligatio,adeo quidem,vt in nulla parte valida ſit ſi deiussoria obligatio.gl.in d.§.illud quam ibi Doct.approbant teſte Bar.& idem notant Hoſtien. & Abb. col. p.in c.& ſi Christus.de iureiur.tametſi Regia lex 7.tit. 11.part. 5.latis expreſſim probet,hanc fideiussionē validam esse in quantitate a debitore principali debita,licet in plus non teneat. Et tñ ſi iurm accesſerit huic fideiussioni,profecto fideiussōr tenebit vti principalis, idē quod Bar.notauerunt Abb.& Doc. in d.c. cum contingat.& ibi Alc.nu.173.Ang.in l.hi qui accesſiones. ff.de fideiussor:Rom.in l.1.§.ſi quis ita.ff.de verb.oblig. Alexan.in cons.31.lib.4.quorū ſnīa,q̃ cōis est, dura nimis vī,cum fideiussoris consensus nihil aliud dictet, quam quod ad fideiussoriā pertineat obligationē,qua ratione hoc in loco circa Bar.interpretationem aliquot distincte adnotare conabor.

Primum est obſeruādum ſtipulationē in forma deficientē,quā rōne iuri diximus valere in vim pacti nudi, ita quidem validā esse,vt hoc pactum nudum efficax ſit atque,vt aiunt,vestitum talē iure canonico, qd ex cōi omnium ſnīa tatet Alc.in d.c.cum contingat.nu.173.idē erit iure ciuili ſm Abb.in d.c.cum contingat.cuius opinio mihi verior vī,quidquid alij dixerint ex ea opinione,quæ dictat,a iuramento obligationem, & actionem produci iure ciuili,de quo prima huius Relectionis parte diximus. Deinde quia pactum nudū iuro ꝓſtito adhuc iure ciuili obligationem,& actionem habet, ſicuti hac in parte ꝓbare conati ſumus in §.4.potiſſimū hoc obtinebit apud Hiſpanos leg.Regiæ æquitate ꝓſpecta.

Secundo adnotandum est,ratione iuramenti teneri ſi deiussorem in hac quæſtione in vim pacti nudi iurati, non tantum ad quantitatem per principalem promiſſam,ſed & ad id,quod vltra eam ſcienter ipſe promiſit, ſecundum communem,quam modo retulimus.

Tertio,licet ratione iuſi fideiussor in plus teneatur vi pacti nudi iurati,varie tamen tenetur. Nam in quantitate a principali debita tenetur vt fideiussor, debetque vti beneficijs fideiussoris, q̃ iurm minime tollit, ſicuti adnotauimus prima huius Relectionis parte.§.4. nu.4. in eo tñ,quod debitor principalis non promiſit,tenebit ipſe fideiussor,vt principalis debitor,ac ſi ſeparatim ipſe eā quantitatē promiſerit pacto nudo iurato. Cū de ei⁹ consensu cōstet,qui ſciēter promiſit maiorē quātitatē, quā a debitore fuerit ꝓmiſſa,aut debita,qua de re ēt tractat Hipp.in rub.de fideiuſ.q.38.Bar.& alios ſequitur.

Decimaquinta conclusio adeo iuris est aperti ſſimi, vt minime altiorē probationē,aut diſputationē reqrat eaq; aſſeuerat,iurm nūquā ſupplere defectū ꝓsensus nec cōfirmare actū,qui rōne deficientis cōsensus minus validus ſit.ita Bar.cōiter receptus in d.l.ſi quis pro eo.col. vlt.probat in l.vlt.C.de non num.pecu.tex.& ibi Abb.in c.pen.de iureiu.quam conclusionem,& in prima huius Relectionis parte examinauimus.§.3.& 4.

Decimaſexta conclusio.Contractus prohibitus rōne materiæ,quia res,de qua agitur,ſubiecta nō est humanæ conuentioni,minime confirmat iuro.Etenim res ſacra, quę ex propria natura non pōt alienarj, etiam ſi iurm ꝓſtitum ſit ab alienante,nequaquā iure alienationis poterit in emptorē transferri,cum iurantis poteſtati nō ſubsit.l.apud Iulianum.§.vlt.ff.de legat.1.inter ſtipulantē. §.ſacram. ff.de verb.oblig.atq; ita Bar.in d.l.ſi quis pro eo.hanc proponit cōclusionē col.vlt. cuius opinio cōis est ſm Alc.in d.l.c.cum contingat.num.179.& Philipp. Corne.in d.auth.ſacramenta puberum.q.16.

Decimaſeptima conclusio,tquamuis ſuper alimētis futuris tranſactio iure optimo prohibita ſit teſtimonio Iuriſconſulti in l.cum hi.ff.de tranſactio.præſtito tamē iuramento,valida efficitur.Huius conclusionis rō ea est q̃ prohibitio illa facta fuerit ꝓp priuatorum vtilitatē, qui ob modicam ꝓſentem pecuniā futurę, & maximæ ſpei facillime ſolent renunciare,vt docet Accurſ.in d.l. cum hi.qua ratione, perſpecta hanc opinionem ſequūtur Bar.in d.l.ſi quis pro eo.col.vlt.Cuma.ibi,Imo.in d. c.cum contingat.fol.vlt.in decimo membro, in princ. & inibi Ant.ac Pan.col.penul.Anch.in reg.acceſſorium col.7.de regu.iur.in 6.Alex. in l.qui Romæ.§.duo fratres.5.q.Bar.ff.de verb.obligat.Iaſ.in l.de alimentis.col. 1.& ibi Dec.col.vlt.C.de tranſact. & idem Iaſ. in d.l.cū hi.quorum opinio cōis est,vt aſſerit Alc.in d.c. cum cōtingat.nu.192.licet contraria ſententia placuerit Bart. in d.l.cum hi.& inibi Fulgoſio,& eidem in l.qui fidem. eo.tit.Bal.in l.pactum.C.de collat.q.penul.propter periculum famis,cuius ſubuentioni non poteſt quis renunciare.l.necare.ff.de libe.agnoſcendis.cum his,quæ obiter ipſe tradidi lib.1.Variarum Reſolu.c.2.nu.10.& nihilomin⁹ opinor, poſſe hāc poſteriorē ſnīam defendi, quoties poſt renunciationem ipſam is,qui renunciauerit,in vrgentem inopiam, & neceſſitatem deuenerit, tuncetenim non obſtante renunciatione,& ꝓſtita abſolutione iuramenti ad hunc effectum dari debent eidē alimenta,quibus renunciauerit,imo nec eſſet admittēda renunciatio illa,ſi tēpore,quo facta eſt,hæc ipſa inopia vrgeat,& grauet renunciantem,quemadmodū tenēre Freder.in conſ.60.incipienti,quod pactum.Imo.in d.c.cum contingat.vlt.fol.& ibi And.Alc.num.193.ſecundum quam opinionem ipſe profectō dubio procul in controuerſa lite ſententiam dicerem. Tametſi Andr. Tiraq.in l.ſi vnquam.C.de reuocan.donat.in princ.nu. 136.& 151.nullam hac in quæſt.opinionem elegerit.

Decimaoctaua concluſio, quę ex Bar.colligitur, ptinet ad renunciationem futuræ ſucceſſionis, q̃licet iure ciuili prohibita ſit,iuramento tamē omnino cōfirmat. quod latis cōſtat in hac Romani Pōtificis cōſtitutione:

quam

quam ſtatim in.3.huius Relectionis part. Deo duce longius explicabimus.

Decimanona conclusio. Donatio inter virū, & vxorē alioqui iure ciuili,& canonico improbata,iuramēto ita quidem confirmatur,vt omnino valida ſit. Huius opinionis est author Bar.in d.l.ſi quis pro eo.col. vlt.& plures alij iuris vtriuſque interpretes,quorū mentionē feci mus in rub.de teſtam.2.par.nu.10.quo in loco eam diximus communem esſe,defendimuſque ab obiectionibus,quæ ſolent a contrariæ partis authoribus adduci.

Hæc ſint ſatis ad ea,quæ Bar.late de virib.iuri quo ad confirmationem contractuū iure prohibitorum tradidit,in in d.l.ſi ſi quis pro eo.cætera petenda ſunt a commentarijs Io.Imo.& Alc.in d.c.cū contingat.Cornei in d.auth.ſacra puberū.Geor.Nathan. in hoc ca.quamuis pactū. Antonij Corſetti,in rubr.de iureiur. Marci Antonij Baueriæ in tract.de viribus,& virtute iuramenti.

Finis ſecundæ partis.

TERTIA HVIVS RELECTIONIS PARS.

BONIFACIVS OCTAVVS.

Quamuis pactum patri factum à filia dū nuptui tradebatur, vt dote contenta nullum ad bona paterna regreſſum haberet, improbet lex Ciuilis, ſi tamen iuramento, non vi, nec dolo præſtito firmatū fuerit ab eadē, omnino ſeruari debebit. Cum non vergat in æternæ ſalutis diſpendium: nec redundet in alterius detrimentum.

EX TERTIAE PARTIS INITIO. *SVMMARIVM.*

1 *Pactum, quo filia dote contenta renunciat paternæ hæreditati, quibus rationibus improbetur?*
2 *Pactum dotale, quo pater pollicetur, æquis portionibus ſuos inſtituturum, iuramento confirmatur, & inibi an poſſit libere hoc pactum reuocari? & nu. 8.*
3 *Promiſſio de renunciāda paterna hæreditate cum iuramento eidem præſtito, quid operetur?*
4 *Pactum a filia factum, quo paternæ hæreditati renunciat ipſi patri abſenti, an valeat?*
5 *Pactum hoc an poſſit fieri fratribus?*
6 *Fratres, quibus, aut quorum cauſa filia dotata renunciat paternæ hæreditati, an debeant eſſe præſentes?*
7 *Late diſcutitur, an pactum illud deficiat ex eo, quod pater conſensum, et præſtitum reuocauerit?*
8 *Filia dotata renuncians cum iuramento paternæ hæreditati, poterit petere portionem ſibi a patre in teſtamento relictam.*

CIo equidē multa ex iuris ciuilis cōmentarijs, varijſq; iuriſconſultorū, doctiſſimorumque virorū tūmis in huius capitis interpretationē late, atque erudite adduci poſſe, quorū aliqd hic breui quadam enarratione exponemus, quo huius reſponſi decisio apertius ex 2
plicetur, omittentes alia, q̃ non omnino huic propoſito materiæ neceſſaria ſunt.

Primū.n.ꝓmittenda est Cæſarea conſtitutio in l.pactū dotali.C.de collat. qua pactū illud, qd filia dote cōtenta nullū ad bona paterna regreſſum habeat, maxime 1
improbat. Eſt & altera iuris ciuilis cōſtitutio in l.pactū quod dotali.C.de pactis.q̃ reprobat dotale pactū in id factū, vt ſi pater vita fungeret ex æqua portione ea, q̃ ouebat, cū fratre hæres patri ſuo eſſet. Harum conſtitutionum q̃libet eſt in ſpē conſideranda, vt radicitus percipiamus, an iurm has conuentiones iure ciuili prohibitas confirmet. Et ſine prioris decisionis rō ea eſt, vt cōmuniter Doctores opinantur, q̃ non poſſit renunciare quis hæreditati futuræ, ne facillimæ iuris futurum modi co ꝓſenti accepto remittat. Sed rō iſta deficit, quia iuri futuro renūciare, quis poteſt. l.1. C. de pactis. quo in loco cōi omnium ſnīa hoc ipſum probat, conſenſu quidem illius, de cuius ſucceſſione agit. l. vlt. C. de pact. tradit in l. qui ſuperſtitus. ff. de acquir. hæred. vbi futuræ ſucceſſionis renunciatio minime admittit abſq; cōſenſu illius, de cuius hæreditate tractatur, vnde cum in ipſe, & caſu d. pactū dotali. conſenſus accedat patris, cuius hæreditari, & ſucceſſioni per pactū renunciatur, manifeſtū ſit, non poſſe iure reſponderi, eam pactionem nullā eſſe ex eo, quod ſit renunciatio futuræ ſucceſſionis, & hæreditatis cum hęc tm reprobetur eo caſu, quo ſit de hæreditate viuentis, abſque eius conſenſu. Nec ītē ea ex cā ſit huius pacti reprobatio, quia id ſit bonis morib. cōtrariū, aut detur votum, vel occaſio captandę mortis, ſiquidē pactio iſta conſenſu illius, de cuius hæreditate tractat, ſit bonis morib. nōeſt, ſicuti conſtat in d.l. vlt. C. de pactis. nec p pactū de nō ſuccedēdo dat occaſio captādę mortis. Præſertim, qa hæc qualiſcūq; occaſio, q̃ p has pactiones ſtari malis hominib. pōt mortis alienæ optandæ, & deniq; captādæ, nō eſt ſufficiēs, vt oēs pactiones, q̃ de vitētis hæreditate fiūt, eius cōſenſu ſtitito, improbent, quę madmodū nos explicuim⁹ in rub. de teſt. 2. part. nu. 15.

Igitur multis ex cauſis pactionē iſtā reprobā eſſe Cæſares exiſtimarunt, potiſſimū quidē eo, q̃ ſit a filiab. aut filijs ad parentū exhortationē, quib. facillime nō ex libero conſenſu, ſed pp paternā reuerentiā filij retragari non auſi, eorū futuræ ſucceſſioni renunciāt. Hinc cō ſi accidit, q̃ filius, ēt conſentiente patre nō renunciat, nec renunciare valide pōt de legitimæ portioni, q̃ ſibi ex bonis parentū debita eſt, qd ipſe tradidi cap. Raynaldus. de teſtam. §. 2. nu. 2. & præterea, vt Papinianus rēdit, filij potius ſunt meritis ad paterna obſequia, quocūdi, q̃ pactionib. adſtringendi. tex. in l. ſi qñ. §. . C. de in offic. eo, teſtam. cuius intellectū nos expendimus in ca. Raynuntius. de teſt. §. 1. nu. 7. quib. equidem exacte perpē ſis apparet, pactū illud de quo in hoc capite agit, minime eſſe bonis morib. ſm̃ rīū, bonis, inquam, morib. de quibus, agit regul. non eſt obligatorium. de regul. iurand. in 6. iuxta eam interpretationem, q̃ tradita fuit in 2. huius Relect. par. in princ. quidquid. Bart. ſcripſerit in d.l. pactū qd dotali. C. de pactis. 2. lectione, exiſtimans pactionē hanc nō poſſe iuſte cōfirmari iuro, quia ſm̃ rīa ſit bonis moribus. Deinde conſtat, pactū de futura hæreditate viuentis quidē abſq; eius conſenſu factū nequaquā iuro confirmari, quia. i. bonis morib. ſm̃ rium l. vlt. C. de pactis. gl. cōiter recepta in d.l. qui ſuperſtitis. Doct. in d. l. vlt. Fortu. in tract. de vltimo fine, illat. 20. col. 3. & plures alij quorū meminit Andr. Tiraq. in l. ſi vnquam. in princip. C. de reuoc. dona. nu. 135. Turpe ſiquidem eſt, quemquam adeo ſolicitum eſſe de hæreditate viuentis, vt abſque eius conſenſu pactum ea de cauſa fecerit.

Altera vero conſtitutio, quæ tradit in d.l. pactū qd dotali. C. de pact. iuxta eius literam ea rōne procedit, q̃p per id pactum libera tollitur teſtandi facultas, atque ideo contrarium bonis moribus ſit. Quamobrem Bald. in c. 1. §. moribus. ſi de feudo facta controuerſia inter dom. & agnat. val. dum voluit, pactum illud de ſuccedēdo, cuius in d.l. pactū quod dotali, mentio fit, quo ad futuram hæreditatē iuramento cōfirmari, fere omnib.

consensu reperiat, maxime ab Alex. in d.l. stipulatio hoc mō concepta, & aliis inibi, atque in d.l. pactum qđ dotali. Ego vero non ambigo, imo fateor plane, pactum illud absque consensu eius, cui succedendum est, minime confirmari iusto, quia ꝑ hoc fit bonis moribus, at si pactum fiat eo mō, quo in d.l. pactum, traditur, nempe per ipsum, cui succedendum est, opinor id iuramento confirmari, ea quidem rōne, cum confirmatur iusto pactō, cuius in hoc capite mentio fit. Nec me in ꝓriam mouerit Iasonem, q̄ tollatur libera testandi facultas. Nam huic rationi nititur in rub. de testamen. 2. parte asseuerans, non esse bonis moribus contrarium, q̄ ex consensu proprio tollatur libera testandi facultas. Sic sane opinionē Bal. eo casu quo consensus eius, de cuius successione agit, accesserit, veriorem esse opinantur Dec. in d.l. pactū qđ dotali. C. de pact. col. 1. idem Dec. cons. 189. & Fortu. in d. illat. 22. vñ iure Cæsareo licet prohibitū sit pactū dotale, quo pater promiserit se patres in testamento filios omnes in bonis constituturū, neminemque ex eis, aut in vita, aut in morte melioraturumque, iuramento tamen confirmatur. Addit sane Dec. patrem huic pactioni ēt iurate consentientem posse hunc consensum reuocare, per l. vlt. C. de pactis, in quo omnino placet Decij opinio, nam si pactū fiat, cum ipso patre, ita, vt diximus, promiserit, & iurauerit, profecto non poterit contractū istū, aut dotalem conuentionem reuocare. Quod ni fallor, iuris est apertissimi. At si pactū fiat inter filios, patre consentiēte, ipsiq; filij iurauerint, idem erit. Nam etiam si pater consensum illum iā ꝓstitum huic pactioni reuocauerit, nihilominus pacisentes tenebuntur iuratam cōuentionem omnino seruare ob eandem rōnē. Quamuis Bal. hic, ac noſtrā. in 2. col. 2. de iureiu. in vers. item quia inuito patre. & Alex. in d.l. stipulatio hoc mō concepta, Franc. Purpur. in d.l. vlt. C. de pact. num. 185. post Dec. in d.l. pactum quod dotali. contrariū in hoc teneant, de quo iterū in 4. intellectu agendum est. Nec n. pactum illud semel factū consentiente patre bonis moribus est ꝓrium, atque ideo iuramento confirmari potuit, semelque confirmatū retractari non pōſt. Iure. Regio ex l. 22. Tauri obtentū est hanc pactionē absq; iusto apparentib. fieri posse, eamq; omnino irrevocabilē esse, mō fiat de hac pactione, & promissione scriptura publica, licet non fuerit cā dotis, aut matrimonij, facta illi hæc promissio. Ex his tandē apparet huius capitis rēsum nō im obtinere in pacto dotali de nō succedēdo, sed ēt in pacto dotali de succedēdo, cuius meminit tex. in d.l. pactū, qđ dotali. C. de pact. atq; ita gl. hic in verb. improbet dū pars eā cēlet pactū dotale de succedēdo, & pactū itidē dotale de nō succedēdo, hic cante lectū ad notare, vī, q primus erit ad hui⁹ capitis examinationē.

Secundus intellectus eidē etiam pactū, merito accommodabit, vt idē fr dicendū in promissione de renunciāda paterna hæreditate, nā hæc iurata sit in ipē huius tex. velet, imo eo ipso facta censet renūciatio. Huius vero interpretationis potissima probatio deducit argumento eiusdē rōnis, q̄ & in hoc casu eadem est, quę huic capite iure aptari pōt. Sic denique hanc conclusionē tenuerunt Bal. in l. pactum dotali. C. de collat. q. 18. Ro. in singl. 83. de quo tractat late Nicol. Boer. decis. 3. asseuerans it. xta hunc sensum fecus esse dicendū, si promissio de renunciāda hæreditate iurata non fuerit, nā ea quidem non valet, atque ita arresto publico definitum fuisse. Id vero, quod diximus promissionē iuratā de renunciāda hæreditate pro renunciatione habendā fore, ac ipsam renunciationē ex hoc factam censeri, multis probari poterat, & præterim, quia circumuitandi iuris. I. cum fundus. § Iterum tuum. ff. de cert. pet. I. dūs testamē to. ff. de cond. indeb. notatur in idem. auditor. de relig. tex. optimus in l. si intra. ff. de pactis. vbi ꝓbat, q̄ ꝓmissio liberādi, exceptionē parit aduersus agentē, ac si libe rō rā facta fuisset, idē de ex. vbi Bal. in l. si creditoris. C. de fideic. l. si nō sortē. §. adeo. ff. de cōd. indeb. qb satis accedit qđ Io. And. adnotauit in Speculo, rub. de oblig. & solo. col. 1. scribens q̄ si quis promiserit intra certum diem se obligaturū ad dandum mihi decē, poterit statim cedente die sine alia obligatione cōuenire ad illa decē. Sequunt hanc opinionē Alex. Soc. & Ias. in d. §. Iteruū tuum. 1. notab. I. dē Ias. in d.l. dūs testamento. Et est cōis opinio, vt fatent eā sequuti Mart. Affict. decis. 16. Anto. Rube cons. 29. col. 2. Andreas Tiraquellus lib. 1. de retract. in fi. num. vigesimosexto.

Tertius intellectus in hoc equidem tendit, vt adnotemus, pactū istud valere si fiat patri ꝓmi, quasi locus dicendum sit, si absenti factum fuerit, ea rōne, q̄ absenti non possit acquiri obligatio, q̄ ex hoc pacto, & similib. deducitur l. absenti. ff. de donatio. l. si quis, in 1. C. eo. tit. l. si ego. ff. si cert. petat. l. in omnib. circa fine. ff. de actio. & obligatio. sufficiet tā ipsius patris absentis ratihabitio aut acceptatio, si notarius pro patre absente fuerit stipulatus, quemadmodū notat Soc. cons. 74. li. 3. Sali. in l. vl. C. de pact. col. penu. & ibi Purpur. nu. 45. & hoc sane, vt patri absenti actio q̄ratur vtilis sine cessione. Etenim ad hoc, vt pactū teneat, nec reuocari a filia renunciante possit, satis erit, q̄ notarius nomine patris absentis fuerit stipulatus, sicuti nos tradidimus late lib. 1. Variar. Resol. c. 14. Et in rub. de resta. 3. par. nu. 13. Forsan tū ex l. Regia. q. 3. est, tit. 8. lib. 3. ordina. non erit necessaria notarij nomine absentis stipulatio, qđ & satis deduci potest ab his, q̄ in d.c. 14. scriptimus. Denique non deerunt, qui optinent iuramenti religionē sufficere, vt etiam absente patre hæc renunciatio valida sit, vt tandē iusm pactū istud, vel renunciationē absenti patri tactā efficacē constituat, id vero controuerti poterit ex his, q̄ in huius relectionis. 2. par. diximus de promissione nuda, & de ea, q̄ absenti ꝓstito tū iuso facta fuit. Adhuc tū videbit quis haſdam, oportere q̄ pater sit ꝓsens in hac tpē, vt ipsius patris cōsensus accedat, certusq; sit, sine quo pactio ista iniquissima censet, alioq ēt notario stipulante posse filiā priusquā pater ratum habeat renunciationē reuocare, cum ea præcisē exigat patris cōsensum ad eius iustitiā.

Quartus intellectus in ea verſabitur qōne, vtrū pactum istud eundem habeat effectū, si non patri a filia, sed fratribus a sorore factum fuerit. Etenim Anc. Imo. Dom. & Greg. hic in 1. limitatione asseuerant, pactum hoc a sorore nuptiarum tpe fratribus factum omnino improbum esse, nec ualere etiam si iuramentum eidem accesserit. Siquidem manifesta turpitudo est, ita pacisci de viuentis hæreditate absque eius consensu, l. vlt. C. de pactis idem notant Alexa. consi. 155. libr. 7. col. vlt. Cuman. idem Alex. & Ias. 4. colu. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verborum oblig. Anch. consi. 39. Aret. in l. qui superstitus. ff. de acquir. hered. Fulgos. cons. 73. Guido Pape cons. 161. Rode. Xuares in l. q̄m in prioribus. 5. limitatione, ad l. Regium. C. de inoffi. testa. Cæpola cōs. crimib. 17. Soc. cōs. 74. in 3. li. col. 2. Purpura. in d.l. vlt. nu. 41. & nu. 185. & licet Rom. in d.l. qui superstitus. ac Matthæ. de Afflict. in rub. de feudo dato in vicem legis commiss. si quis intellexerit. nu. 32. tenuerint, pactū hoc, cuius hic mentio fit, fieri posse fratribus, attamē prior sententia dubio procul verior est ex eo, quod maximā habeat hæc pactio turpitudinem si absque patris consensu fiat, ideoq; si præmisso, & prastito patris consensu pactum hoc cum fratribus factum fuerit, validum quidē erit, & tunc obtinebit opinio Rom. & aliorum, qui cū sequuntur, quod deducitur ex d.l. vlt. C. de pact. Igitur dicendum est ad huius. cap. interpretationem ibi, Patri, idem esse si pactum fratribus hat patre consentiente.

Duo tamē sunt hoc in loco examinanda, vt hic intelle

ctus apertius explicetur. Primū, an sit necessariū, q̄ hi fratres, & sorores renunciantis sint pātes tpe renunciationis, & pactī? Nam q̄ fratres & sorores debeant esse p̄sentes, alioqui pactū ēt iuratū nullū sit, notant Alex. in d.l. stipulatio hoc mō concepta col. 5. Dec. in d.l. pactū quod dotali. 6. limitat. C. de collat. Aym. in cōs. 127. nu. 5. Calcan. in cons. 23. col. pe. Lugdunensis. in additionib. ad Ale. consi. 155. li. 7. rolu. vlt. Ego vero aliter existimo qōnē istam intelligendā fore. Fit etenim pactū istud cū fratrib. aut sororib patris accedente consensu, tuncq; dē oportet atq; necessariū est, q̄ ipsi fratres, & sorores sint pātes, alioqui in ea specie locus erit iuris vtriusque decisionib. q̄ de conuentionib. cum absentib. aut in vtilitatē ablentiū factis statuta sunt, de quib. paulò antè obiter tractauimus, & latiùs in d.c. 14. lib. 1. Variar. Resol. atque idem erit si filia pactū fecerit patri, quo eius hæreditati futuræ renunciat expressim in fauorē alicuius ex fratrib. aut sororib. illius nanq; pātia requiritur, cuius vtilitas hoc in pacto tractatur, qđ oīno considerandū est, vt hinc appareat his in casib. veram esse opinionem Ale & aliorum, quos mō in hoc versic. retulimus. Sed si pactum a filia patri fiat absolute, quo renunciat eius futuræ hæreditati in fauorē fratrū omnium & sororū, vt pater libere ea excluſa possit frer reliquos filios testari, vtq; ea ab intestato excluſa ab hæreditate paterna, tunc, nisi, & i hoc ipse fallor, nō est etsi necessarium qđ fratres aut sorores renunciantis, præsentes sint huic pacto, & renunciationi. non. n. ht pactio a filia cū fratrib. sed cum patre, nec verē quicquā fratrib ex hoc acquirit, sed tm libertas testandi patri dat, & omittit pars, q̄ ex eius patrimonio filiæ iure cōpetebat. Hāc distinctionē colligo ex his, q̄ notat Fran. Purpurat. in d.l. vlt. C. de pact. nu. 41.

7 Secundo ad huius quarti intellectus planiorē sensum est obseruandū, pactum istud iuratū, quo filia tpe nuptiarū paternæ hæreditati patri renūciat, tunc deficere nec vim aliquam habere, cū pater reuocauerit consensum, quem huic pactioni præstiterat, quasi pactum hoc non amplius validum sit, quā donec pater in consensu præstito, & eadē voluntate perseuerauerit, argumento tex. ad hoc singularis in d.l. vlt. de pactis. C. vbi pactum de hæreditate viuentis valet ex ipsius consensu, quē ad mortē vsq; poterit his reuocare, cuius responsio authoritate ita hunc tex. & eius conclusionem interpretatur Bal. in c. ad nostrā. in 2. col. 2. de iureiu. quē sequunt Georg. Nathan. in 1. limit. nu. 13. Fel. in c. de iureiu. col. 3. Gubel. Bened. in c. Raimuntius in verb. duas habēs filias de test. nu. 288. Ale. in d.l. stipulatio hoc mō concepta. Dec. in d.l. pactū quod dotali. Franc. Purpur. in d. l. vlt. C. de pactis. nu. 187. & Roder. Xuares in l. q̄m in prioribus. 5. limit. ad legē Regiā. C. de inof. test. Lugdunensis. in Ale. cons. 156. col. vl. lib. 7. Sed Ias. in d.l. vlt. C. de pact. nu. 13. iuerit Bal. in hoc errasse, cū ipse debuisset distinguere pactū, quo futuræ patris hæreditati renunciat ab eo pacto, quod fit super viuentis hereditate de ea certo mō diuidenda. in primo, inquit, pacto nō est necessarius consensus patris, nec illius, cuius hæreditati renunciat. in secda vero necessarius est consensus illius, de cui⁹ hæreditate dividenda pactio fit. d.l. vlt. atq; iō cēset Ias. in renunciatione, q̄ fit hæreditatis futuræ, de qua hoc in c. tractat, parum referre q̄ cōsensus patris postmodum reuocetur, aut deficiat, cum is non sit necessarius, nec i hac pactione locus sit constitutioni vltimæ. C. de pact. vnde ualidum est pactum, cuius hoc in capite mentio fit, & de quo in hoc quarto intellectu tractamus, etiam si patris consensus non duret ad mortem vsque.

Caterum Roder. Xuares in d. limit. 5. Bal. in Ias. defendere conatus existimat Ias. in hoc errasse, etenim, vt is vere censet, patris consensus requiritur cum a filia pactum fit ipsis cum fratrib. aut sororib. quo hæreditari patris

renunciat, sicuti paulò antè diximus, & sanè qđquid Ias. dixerit pactum hoc de non succedēdo verē de futura viuentis hæreditate fit, atq; tō absq; eius consensu turpitudinē habet, quā & illud, quo solet de duidenda hæreditate viuentis tractari. Denique nihil aliud pactio de non succedendo cōtinere vī, si effectum cōsiderem⁹, q̄ certum quēdā modum, quo futura viuētis hæreditas diuidi buenda sit, nēpe renunciante ipso ab eius portione iure sibi cōpetenti excluſo. Quib. quidē sit, vt merito Baldi opinio defendi possit a Ias. impugnationib. Nihilominus, quia nos in primo ītellectu a Baldi sniā aliqua ex parte discessimus, oportebit aliquot casꝰ expressi ac ac distinctē constituere, in quibus agendum sit, an admitti debeat opinio Baldi.

Primus casus proponi, cum simpr filia renunciat futuræ paternæ hrditati, pactum qdē ipsi patri faciens, ut nullum ad eius bona regressum nēat. Et tunc cēleo admittendā fore Baldi opinionē, q̄ cōis est, ut si pater simpliciter pactum hoc remiserit, & consensum reuocauerit, filia postit pro æquis portionib. iure aliquoi debita ēt ītestato patri succedere, ac si pactum minime fecisset.

3 Secdo, p̄missa cadē pactione, qua patri filia renunciat futuræ hrditati, atq; in effectu iuxta iusm ꝓstitum patrē liberat, & eximit ab obligatione legali, qua tenebat illę ltimā portionē titulo institutionis relinquere, si pater non obstante hoc pacto in testō filiā vocaret ad aliquā hæreditatis partē, nihilominus ei percipere poterit, & ē admittenda ex testō, nec pōta fratrib. pactum hoc ēdē obijci. Potuit etenim pater pacto huic tacite, vel expresse renunciare, ac remittere libertatem ex eo pacto sibi acquisitā, vt nihil teneretur filiæ in morte relin quere. Hui⁹ opinionis author est Bar. in d.l. stipulatio hoc mō concepta. Et ibi Roma. ff. de verb. obl. Bal. in l. pactum dotali. q. 6. C. de collatio. & Matth. Afflict. in c. di quis inde stierit. nu. 24. de feudo dato in vicem legis commiss. quorum opinio ex his, q̄ Doctores tradidere in d.l. pactum. & in d.l. stipulatio hoc modo concepta. frequentiori doctorum calculo recepta videtur.

9 Tertius casus in controuersia constituendus est, cum si filia pactum patri fecerit renunciās futuræ eius hrditati, idque iusto confirmauerit in fauorem alicuius ex fratribus, aut sororib. aut denique in fauorem alicuius ex fratrum, & sororum. Et ꝓfecto dubitari poterit, an pater possit ꝓdicto pacto discedere, cōsensumq; ei ꝓstitum reuocare? & quidem Bal. quiq; eum sequuntur, adhuc in hoc casu tenēt patrē, posse tacitē, & expresse pactum hoc remittere, eiusq; consensum reuocare. Et hi præcipuē mouentē authoritate tex. in d.l. vlt. C. de pactis. Quibus ipse addiderim, pactum hoc ex eo a patre remitti posse q̄ cum ipso patre gestum fuerit, & ꝓpuē vtilitatem ei⁹ respiciat. Deinde quāuis in fauorem alicuius ex fratribus ad pactum verē factum sit, pater qui pactus est, poterit reuocare eam pactionem in vtilitatem, & cōmodum alterius ab ipso conuentam. Fm Bar. tenēt iam in l. qui Romæ. §. Fauius. ff. de verb. obl. quam latissime examinaui lib. 1. Variar. Resol. c. 14. Idcirco fortasis inibi tradita huic quæstioni conuenientia, efficient apertiorem huius casus diffinitionem.

Quartus casus erit omnino examinandus, nēpe, cum filia iusto ꝓstito pactum fecerit cum ipsismet fratrib. contemente patre, quo renunciat futuræ paternæ hæreditati, hoc siquidem casu ipse dubito, sit ne uera sn Baldi. Nam absque iusto poterat fieri ratione filiam, & eius fratres pactum de futura patri successione cōsensu patris accedente, quem pater ad mortem vsq; reuocare posset, d.l. vlt. C. de pact. At si iuramentum inter renunciantis accesserit, vt id aliquid vltra pactionē simplicē operetur, ꝓbari forsan potest, iuramentum non esse admittē dā ad aliqua hæreditatis paternæ partē, nec ex testa mē to, nec

ro,nec ab intestato.Scio etenim hanc opinionem difficilem esse,siquidem tollitur patri testandi libertas, q̃ iure ciuili adeo constans esse censet,vt nullis pactis oĩno tolli valeat.Et tñ quidquid sit de patre,qui iã semel consensit,atq; ió pactũ ab initio valuit,nullãq; turpitudinẽ habet,filia tñ iurm p̃stitit,qđ seruari potest absque vllo periculo salutis spũalis,idcirco rõne huius pacti iurati excludi poterit ab hĩditate paterna,qđ & Ias.voluit in d. L.vlt.nu.13.tametsi non recte Baldi sniam intellexerit.

Quinto aliam hic speciem ꝓxime ciuilẽ proponã.i. qũ fratres ꝓsentiẽte patre pactũ iuro p̃stito fecerunt de paterna hæreditate certis portionib.dividenda. Et sub eadẽ habitatione rndeo,pactũ hoc oĩno seruandũ fore, ẽt si pater tacitè vel expressè consensum semel p̃stitũ revocaverit.Etenim pactũ istud ab initio validũ,& bonẽ fidẽ ex consensu patris,potuit iuro ita cõfirmari,vt stabile,ac firmũ futurũ sit,nec possit voluntate patris mutari,quãd modũ valeret,ac posset deniq; mutari si absq; iuro factũ fuisset.Horũ duorũ casuũ decisionẽ dubiã ẽe censeo,atq; ea rõne,amplius est eius veritas,ac certitudo a lectorib.& a meipso,inquirẽda. Nã plurimũ refragat sniæ Bal.q̃ cõiori suffragio probata vr.Cui adstipulatur ꝓ attenta mente constitutionis vl. C.de pact. honestas pacti super viuentis hæreditate ab illius consensu semel p̃stito,& perseuerante procedat.Quasi tunc demum pactio super hæreditate viuẽtis improbanda sit,& bonis moribꝫ ꝺcia,cũ vel consensus illius minime accesserit,aut semel præstitus revocatus fuerit.Vnde pactum hoc,& si fit iuratũ,eã conditionẽ,& intellectũ habet,qui eidẽ necessarius est ad eius honestatẽ iuxta iuris ciuilis interpretationẽ.Quãobrẽ licet in primo huius c.intellectu hãc Baldi sniam non oĩno verã esse existimauerim,modò & in hoc casu,ac ꝓcedenti satis dubito an sit admittẽda, deniq; censeo multi faciendã esse tanti viri authoritatẽ.

Sextus casus nõ ita difficilẽ habet responsionẽ,quem admodum,& superius in primo intellectu probauim⁹. Nã si pater in dotali instrumento similive ꝓmiserit, se filios oẽs æquis portionib.institururum hæredes, nec aliquẽ ex eis melioraturum,licet hoc pactum iure communi reprobetur,attamen ipsius patris iuro confirmatur,nec poterit ex vario patris consensu mutari.Fit etenim hæc promissio inter viuos,& in contractu,qui ꝓfecto inutilis foret,si iuramento super eo p̃stito mutari ex iurantis voluntate posset,quicquid sit de l. 22. Tauri.

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Filius pacisces cum patre eo modo,qui traditur in c. quãuis pactum,iuramento præstito pactionem confirmat.*

2 *Filius, qui a patre accepit eo tempore legitimam integram, an possit post mortem patris petere, tam sibi supplere ex bonis prælmodum ac̃nsitis.*

3 *Filia minor vigintiquinque annis iuramento præstito confirmat pactum renuntiationis hereditatis paternæ? & quid de impubere proxima tamen pubertati.*

4 *Filia pacisces cum patre iuramento præstito an possit allegare ignorantiam legis, quæ pactum prohibuit.*

5 *Vltra contenta in patris potestate potest cum patre iuramẽto præstito pacisci circa futuram ipsius patris hæreditatem*

§. PRIMVS.

1 VINTA huic constitutioni cõuenit interpretatio,dũ ea tractat,de renunciatione hæreditatis paternæ facta a filia dotata.¶Quæri,n.sitne idẽ rndẽdũ in pacto facto a filio,qui aliqua ex causa paternæ hæreditati renũciauerit præstito iuro?Et cũ illi hæc decisio i filia ꝺgrue dotata,loquat,qbusdã placet,non esse idẽ in filio dicendũ imo eisdẽ vt renũciationẽ factã a filio cũ iuro paternæ,& futuræ hæreditatis,adhuc invalidũ esse, nec iure admittendã,cum diuersa rõ in eo sit.Siquidẽ i filia q̃ honeste mrimonio elocat, & familiã exit paternam, possunt cæteri iustæ hæ renunciationes, non sic in filio masculo,p quẽ familia parentũ conseruat,sicuti hæc in ipẽ notat.Lugdunensis.in Ale.cons.180.li.5.a quo libẽter ipse discedo ex cõi omnium interpretũ sniã,q̃ ꝓmittit,idẽ in filio masculo dicẽdũ fore,nã si is vel cã dotis, aut donationis propter nuptias,aliàve ratione paternæ hæreditati renunciauerit iuramento præstito, pactum istud valadum & firmum iuri causa censeter.Hanc vero sniam magis cõem sententiam,vt ostendamus, oportet esse magis cõem sententiam,vt ostendamus, oportet hoc in loco statim alium huius c.intellectũ examinare

Sexto disputari solet ad huius tractatus cognitionẽ, an si pater i vita filio tradiderit integrã ltĩmã inspecto eo tpe,quo traditio fit, possit filius postmodum super crescentib.bonis patris,eiusq; auctoꝛ patrimonio ꝓpetere sibi mortuo patre l tĩmã suppleri.Nam Iacob.Butrig.in l.pactum.C.de collatio.tenet, non posse filium petere portionis ltĩmæ additionẽ ex bonis, q̃ pater mortis tpe reliquerit.Cum satis sit integrã ltĩmã accepisse inspecto eo tpe,quo ipse cõsensit eam sibi a patre tradi.Hãc opinionem sequuntur plures,quorum mentionem fecerũt eã dicentes cõem esse Ro.in l.stipulatio hoc mõ ꝺcepta fl.de verb.obl.Georg.Natan.in hoc.c.quãuis.2. col.Guiel.Bene.in repet.c.Rainũtius.de test.in verb. duas habens.nu.242.Cur.Senior cons.vl.Nicol.Boer.decis.62. col.4.intelligentes hanc opinionem Butrigarij eo casu, quo ipse loquitur nempe cũ filius ltĩmã portionem integrã accepit in specto eo tpe,quo pater eã ipsi tradidit. Et sane huic opinioni obstat tex.fortis in l li qñ.§.2. C. de inof.test.Nec video,qua rõne iure defendi possit illa trigarij sententia,cum legitima filijs omnino debeatur ex bonis,quæ mortis tpe pater reliquit.l.cum quæritur C.de inof.test.Regia l.25.Tauri.Quod manifestius ꝓbabitur,si consideremus Baldi sententiam in c.cum M. colu. 4. de const.qui per eum tex.opinatur, filium a patre accipientẽ ltĩmam portionẽ,& promittentẽ se nihil ex eis bonis amplius petiturũ,posse nihilomin⁹ petere integritatem legitimæ iuxta bona,quæ post pactum patri obuenere,& is tempore mortis reliquerit.tex ad idẽ opt.in d.l.si quando.§.1.cuius opinionis,& nos meminimus in c.Rainuntius.§.1.nu.8.Baldum sequunt Roma.& Imol.in d.l.stipulatio hoc modo concepta. Ripa in d.c.cum M.nu.28.Ias.in d.l.si quando.§.1.idem in l. quod seruus.ff.de condit.caus.dat.& in authen. Nouissima num.9.C.de inoffi.testament.Roderic.Xuares in l. quoniam in priori b.C.de inofficios.testam.ampliat.9.Ioan. Lupi in cap per vestras.3.notab.§.23.de donat.inter virum.& vx. Tho.Grammat.decis.57.num.30.not.idem Bald.in l.pactum vlt.opp.C.de collat.ruríus Guiel. Bened.in d.capitul.Rainuntius in verb.in eodem, primo. nume.220.Iacobum reprobat.Ex quibus opinor satis i probari opinionem Iacob.Butrig.& contrariam cõmunem esse ut fatetur Ias.in d.authent.Nouissima.& in d. l.quod seruus.Posset profecto Iacobi opinio procedere in casu huius tex.nempe vbi filius recepta congrua portione legitima ex bonis patris renunciaret cum iuramẽto paternæ hæreditati,& pactum patri fecerit, vt nullũ ad eius bona regressum haberet.Hoc siquidem casu,ẽt si patrimonium patris creuerit,non poterit filius aliqd ex bonis patris petere,quem admodũ expressim adnotarunt ꝓter alios Ale.in cons.180.li.5.& in l.1.ratione.2.ff. ad l.Falc.idem Ale.Corn.Ias.& Dec.in l.pactum dotali. C.de collationib. Ripa.in dicto.cap.cum M.& lib.1. responsor.cap.6.col.vlt.Thom.Gramma.nu.30.in dicto. decisio.52.Aymon in consil.114.nu. 16. sentit Io. Lupi in dict.

in d.§.23.& Rodcr.Xuares in d.ampla.9.quorũ opinio magis cõis,est teste Lugdunensis in d.cons.180.in additionib.ad Ale.tametsi Ias.in d.auth. Nouissima. adhuc dubitauerit,p ꝓnẽ rex in d.c.cum M.quia iurans non vr cogitasse de renuncianda portione,quæ in bonis postea patri obuenientib.sibi iure competeret. Attamen ipse communem opinionẽ sequor.quippe qui videam iuratam renunciationem ad futuram hæreditatem patris ptinere,q̃cũq; & quãtacũq; ea sit.Authoritas verò, q̃ ꝓ Iacob.Butr.adduci solet ex.l.1.§.fi vel parẽs.ff.si quis a parent.fuerit manumiss.minime probat eius opinionem, quod paulo post confitebit.

Igitur duo apparent vera esse ad intellectum huius c. ex his.primũ decisionem istam non solũ obtinere in filia renunciante hæditati paternæ,sed ẽt in filio,q̃ iuro ꝓstito paternis bonis nuptiarum, donationisve ꝓp nuptias eã renunciauerit,pactumq; ipsi patri fecerit.Secũdum,q̃ licet post hanc renunciationem creuerit patris patrimonium,eiq; multa bona obuenerint,minime potent filia, q̃ renunciauit,aliquid petere ex bonis patris.

Septimò,eidẽ verbo,Filia,subditur & alia interpretatio,vt intelligamus huius c. constitutionem ẽt in filia 3 minore vigintiquinque annis.Etenim pactũ hoc ab ea patri factum iuro ꝓstito validum est oĩno,quemadmo- 4 dum cõi omnium consensu Doct.existimant,præsertim Georg.Natan.hic 4.limit.Are.in c.in præsentia.nu.10. de probatio.vbi Aug.Berous nu.168.fatetur hanc opinionem cõem esse.Et eam sequitur ac latissimè Pau.Paris.cons.26.li.3.nu.13.& probatur in auth. sacramenta puberum C.si aduers.vend.Nec quidquã impedit huius opinionis veritatem,cum minor vigintiquinq; annis possit iuro obligari quod iure receptissimum est,mò is pubes sit,nempe fœmina duodecim vir aũt quatuordecim annorum,imo quibusdã placuit iuramentum præstitum ab impubere,dolis tñ capace,& proximo pubertati,qui intellectum,& discretionem ad iurandum habuerit,validum esse,& obligationem inducere. Nam is impubes iuro põt se adstringere,gl.Abb.& Doct.in ca. ex literis in 2.de sponsalib.tex.opt.in l.vlt.§.in eum. ff. de libert.caus.idẽ Bar.Cor.& Ias.col.4.in auth.sacra puberum.C.si aduers.vend.quo in loco nõ tñ simpliciter hoc uerum esse opinantur,sed existimãt,iurm impuberis proximi pubertati,& doli capacis contractum alioq; iure inualidum confirmare,vt plane in specie huius c.& similiũ sit satis iurm præstari a filia impubere,mõ ea sit proxima pubertati,ac doli capax.qua in re Bar. affeuerat hanc opinionem cõem esse.Idem notant Abb.in cõsil.108 li.2.Dec.in l.pupilium.ff.de reg.iur.Ego vero & fi sciam in cã matrimoniali,& in eo contractu, qui potius integrum intellectum,q̃ certam ætatem exigit, iuramentum impuberis doli capacis,& proximi pubertati iurantem obligare,d.c.ex literis.adeque quo ad simplicem obligationem regulariter verum sit, tamen quod hoc iuramentum sit sufficiens ad confirmandum ꝓctũ alioqui iure inualidum,aut rescindendum,planè dubito,ac potius existimo iuramentum hoc non habere hũc effectum,ne tot priuilegia simul ab vna, & eadẽ radice constituamus,& præterea quia facillime ea ætas decipitur in ꝓctio,& inde in præstandis ad eorum confirmationem iuramentis.Nã ex causa impubertatis dãda est,vt ex ratione metus a iuramento,absolutio,etiam si iurans fuerit proximus pubertati,& doli capax, siquidẽ licet iuramentum obliget,æquissime tamen ob imperfectam ætatem dari debet absolutio. Sic sanè opinionem illã,q̃ iurm impuberis proximi pubertati,& doli capacis non confirmet contractus iure inuiabilos,ad quorũ confirmationem est necessarium iuramentum, tenent Gynus,& alij in d.authen.sacramenta puberum. quorum sententiam communẽ esse fatẽtur eã sequuti Ale. in l.qui iurasse in princ.ff.de iureiu.& Alc.in d.c.cũ contingat.nu.141.qui alios huius opinionis citat authores. Quib.suffragatur tex.in d.auth. sacra puberum. dũ ad hunc effectum sacra puberum exigit.Idem probat Regiæ Partitarum constitutiones nempe l.56.tit.6.part.5. & l.6.tit.19.pãr.6.nolq; olim Salmanticæ eandem sentẽtiã ꝓbauimus in Epitome i 4.Decr.1.par.c.5.§.1.nu.4.

Hinc plane infertur,in casu huius tex.& in casu c. cũ contingat.minorem 25.annis,maiorem tñ 14.iurantem hoc contractus,minime posse ab eis discedere,nec rõne minoris ætatis,nec ratione legis has conventiones re,ꝓbantis vtrumq; etenim iuri religione suppletur, minor quidem ætas & iuris ciuilis ꝓctum reprobatio, prohibitioq; licuti ex præmissis constat & notant Paul.Castr. col.3.Philip.Corn.nu.20.in d.auth.sacra puberum tametsi And.Ale.in d.cap.cum contingat.nu.130.teneant expressim iuramẽtum præstitum a minori vigintiquinque annis,etiam pubere, minime confirmare contractum alienationis dotalis rei,aut alium lege ꝓhibitum, vt minor excludatur a beneficio restitutionis, quæ ei competere potest ratione minoris ætatis. De quo etiam tractabimus inferius in quæstione de lesione admodũ grauj,quam vulgus appellat enormissimam.

Octauo huius c.cõstitutio procedit in filia non tñ certa,quod ius ciuile pactũ istud improbauerit,sed & in ea,quæ minime fuerit certior facta hac in specie decisionis iuris ciuilis,& ignorauerit hoc pactum iure ciuili ꝓhibitum esse.Nihil etenim id refert,cum iurisiurãdi virtus hoc in casu & in similib.minime deficiat ob ignorantiam istam,quæ non impedit consensum iurãtis atq; ita adnotarunt Guido Papæ q.227.& Guhelmus Benedict. in cap.Rainuntius.de testament.in verbo, duas habens filias.nu.294.qua ratione profecto admodum esset absurdum,quod mulier rem dotalem alienas iuramento præstito obtineret revocationem huius contractus ita iurati ex eo,quòd probaret,se ignorasse tpe contractus a lege ciuili prohibitam esse dotalis rei alienationem. Igitur octauus hic intellectus præter quàm quod æquissimam rationem habeat maxime conuenit ad effectũ huius constitutionis.

Nono hæc ipsa constitutio est intelligenda filia non 5 tñ emancipata,sed & in ea,quæ sit sub patria potestate, quod deduci poterit ex lege,Pomponius.in 2. ff. familiæ rescind. vbi ratione dotis optime contingit donatio inter patrem & filiam familias, atque eadem ex cã pactum.Quamobrem ita hunc tex.interpretantur Dec.in d.l.pactum dotali. C.de collationib.col.1.& 2. Ioann. Crott.in d.l.stipulatio hoc modo concepta.nu.47.ff.de verb.obl.& Paris.in cõs.16.li.3.nu.12.tametsi Odofred⁹ in d.l.pactum dotale,voluerit,pactũ hoc inter patrẽ & filiam familias minime valere,quasi inter eos nõ possit verè fieri donatio,nec ei similis conuentio.Sed in favorem prioris sententiæ plurimùm facit, quod licet alioq; non valeat iure ciuili donatio inter patrẽ & filiam familias.l.donationes quas parentes.C.de donatio.inter virum & vxorem.l.2.C.de inoffi.donatio, tñ iuro confirmatur,quod præcipue adnotarunt Bald.in l.vlt.C. pro donato.Ale.in consi.8.lib.2.Are.cons.17.col.4.& cons. 77.col.2.idem Alexand.in l.si donatione.C.de collationib.col.5.& Guido Papæ decis.145. tradit Dec.in auth. ex testamento.4.col.C.de collationi.Ripa in l.si vnquã q.15.C.de reuoc.donat.Ias.cons.118.col.1.li.4.Et plerique alij,quorum mentionem hi fecerunt. Præsertim hic intellectus procedit,quia Odofred.in d.l. pactum non tractat de pactione iurata,sed ꝓmittit,illum tex.fore necessario intelligendum in filia emancipata,cũ inter patrẽ & filiã in ptẽ nulla sit efficax obligatio,etiã secluſa prohibitione speciali huius conuentionis, de qua in d.l.pactum ad cuius interpretationem oportet ꝓmittere

tere ſm eum, pactum illud alioqui validum ex alijs cau
ſis eſſe, atq; ita factum cum filia emancipata. Et nihilo-
minus Iaſ.& Dec.ibi diſcedunt ab Odofredo, ex eo ꝙ
cauſa dotis potuerit fieri pactum inter patrem,& filiã
in poteſtate, vt mõ dicebam,& ꝓbatur a gl.Bar. & Do
ctor.in d.l.2.C.de inofficio donat.Bal.in l.cum oportet.§.i.
C.de bonis quæ li.Bar.in l.frater a fratre.ff. de condict.
indeb.Car.conſ.11.col.2.Paul.Caſt.in l cum pater.§.pa
ter filiæ.ff.de leg.1.qua ratione non obſtante in d. l. pa-
ctum dotale improbatur pactio, cuius in hoc c.mentio,
fit, propter rationes, quas in initio huius tertiæ partis ad
duximus. Igitur, hoc quæ modo ꝓnotauimus ad amuſ 3
ſim fuerint obſeruata, conſtabit apertiſſime huius c. rũ
ſum ꝓcedere, ſiue pactũ fiat cũ filia minore 25.annis, ſi
ue cũ filia ꝓſtituta ſub patris ptãte. Et ignorãte pactionẽ
iſtam iuri ciuili ꝓhib tam eſſe, ſiue iisdem fiat cũ filio.

EX §. SEQVENTI,
SVMMARIVM.

1 *Pactum renunciationis hæreditatis paternæ factum etiam eo tempore quo filia nuptui non tradebatur, an teneat?*
2 *Pactum renunciationis hæreditatis paternæ iuramento præſtito factum a filia quæ religionem ingredi vult, an teneat?*
3 *Renunciatio hereditatis maternæ iuramento præſtito facta a filiafamilias, an præiudicet patrẽ & nu.4.*
4 *Renunciatio hæreditatis paternæ cum iuramento a matre recepta dote facta, an noceat eius filijs petentib.hæreditatẽ aui, q poſt filiã mortẽ obierit & in fide huꝰ §.*
5 *Renunciatio facta cum iuramento a filia ingrediente religionem, an reſcindi poſſit a monaſterio cauſa graniſſimæ læſionis?*
6 *Renunciatio facta a filia cum iuramento nulla recepta dote, an valeat?*

§. SECVNDVS.

1 DECIMA huius conſtitutionis interpretatio verſabit circa ea verba, Dũ nuptui tradebat. Nã quibuſdã ꝙ; vilum eſt, teãdẽ decitionẽ ꝓcedere, ſi pactũ fiat eo tpe, quo filia nuptui non tradebat, ſed tñ ex bonis paternis eo tpe in ſpecto portionẽ congruã pro ratione dotis futuræ, aut pro ltima accepit. Valet ſiquidem pactum iſtud, & iuſo confirmat, quẽadmodũ paulò antè dixim de hlio ĩquiſitoꝛ intellectu. Sic deniq; parũ refert, ꝙ pactũ iſtud fiat tpe nuptiarum, an ante nuptias vel poſt eas modo filia renuncians hæreditati paternæ dotẽ, vel ꝛgruã portionẽ eo tpe ex patrimonio patris accipiat. Ie cũdũ Arch. Io.And. Domin. Franc.& Geor. hic col.3. & Guliel. Bened. in ca. Rainuntius. de teſtament. in verb. duas habens filias, numero 260.

Vndecimo circa eadem verba q̃ritur, an pactũ iſtud, cuius in hoc c.mentio fit iuſo firmatum valeat, ſi fiat eo tempore, quo filia religionem ingreditur, & an ea pactio monaſterio ꝓiudicet, poſſitne reſcindi grauiſſimę læſionis cauſa? & tanę quidam exiſtimarunt hanc pactionem, nec monaſterio præiudicium allq̃od facere, nec validam eſſe, ſequentib' equidem rationib.

2 Primũ.n.° & ſi hæc pactio fiat ante monaſterij ingreſſum, & tã poſt profeſſionem religionis pater renuncians mortem obierit monaſterium admittendum eſt oĩno ad hæreditatem patris ipſius monachæ, non obſtante renunciatione, quod eleganter reſponderunt Mariã. Soc.in conſ.183.li.2. Philip. Corn.in cõſ.272.lib.3. Felĩter conſ. Carol. Ruin. conſ.206.& ipſe Carol. conſ.204. lib.1. quorum ea ratio potiſſima eſt, ꝙ renunciatio præ
dicta etiam iurata habeat conditionem hanc, ſi renun
cianti fuerit delata hereditas. Pau. de Caſt. Im.& Doct.
per text. ibi in l. qui ſuperſtitis. ff. de acquir. hered. idem
Paul.& Alex. in l. pactum dotali. C. de collat. hæreditas
autem non defertur monachæ mortuo eius patre poſt
ꝓfeſsionem, ſed monaſterio iuxta eam opinionem, quę
magis cõmunis eſt, quemadmodum nos ꝓbauimus in
c. i. de teſtam. num. 20.& ſequenti.

Secundò ad huiꝰ patris cõꝓbationẽ plurimũ accedit
egregia deciſio Pau. Caſt. in l.h.in princ. C. de bonis, quę
liber. vbi aſſerit, renũciationem hereditatis materne
factã cum iuramẽto, minime nocere patri familiæ, ſub 3
cuius poteſtate manet filius, qui renũciauit, ſi maꝛ mor
tem obierit viuente patre,& nõdũ finita patria poteſta-
te. Quia hæc renũciatio ſortit effectũ eo tempore, quo
mater mortua eſt, quo patri hęreditas acquirit, in qua
acquirenda, vel repudiãda nõ põt filius familias patri no
cere. d.l.vlt. in princ.& §.1.

Tertio, non põt hæc renũciatio procedere, & ſi fiat
ſub ea conditione, ſi renuncians ingreſſus fuerit religio
nẽ, nã ea conditio improba eſt, quippe quę impediat, aut
ſane aliquod pſtet impedimentũ ingreſſui, & ꝓfeſſioni
religiõis. qd probatur ex ratione tex. auth. de ſanctiſſi-
mis epiſcopis. §. ſed hæc pñti. & in l. Titiæ ſi non nupſe
rit. ff. de cond.& demon. Bar. in conſ.1. Doct. in auth. ni
ſi rogati. C. ad Treb.& in c. in pñtia. de probatio. S cut &
conditio auertens a matrimonio carnali reijcienda eſt
ab ultimis uoluntatib. l. ſed ſi hoc. §. vl.& l. quoties. ff. de
cõd.& demõ. atq; idẽ ꝓbatur in rub. C. de indict. vidui.
tollend. Quib. quidem rationib. probari poterit pactũ
hoc, cuius in hoc capite mẽtio fit, nõ poſſe adhuc iuſo ꝓ
ſtito valide fieri ab ea, q̃ religionem profiteri vult.

Contrariã ſnĩam, imo qd pactum hoc iuſo pſtito fa
ctum valeat, & firmum ſit, & ti fiat tempore, quo filia ĩ
greditur aut ingredi vult religionẽ, tenent Bar. nu. 7. &
Bal. in l. vlt. C. de pactis Dec. conſ. 31. col. 2. Franc. Purp.
qui alios allegat in d.l.vl. nu. 188.& vĩ opinio iſta magis
cõis ex his qui Bar. hanc opinionẽ in d.l. ult. ſequuntur
Et hi ſanè poſt Bar. hãc opinionẽ intellexere, & eo caſu,
quo filia religionem profeſſura non acceperit tm pro do
te, quãtũ ex patris bonis & eius patrimonio peipere ĩure
potuiſſet, mõ cõgruã dotẽ ad ingreſſum religionis habeat
ex bonis paternis, quod Bar. expreſsim explicat. Erit tã
ad effugiendas hac in controuerſia varias Doctorũ opi
niones admodum vtile, & deniq; cautiſsimum, ꝙ hoc
pactum fiat ex conſenſu monaſterij, ideſt, ꝓlati, & con-
uentus, qui in his acquirendis poſſunt monaſterio ꝓiu-
dicium inferre, atq; ita in ſpecie conſuleruni Fran. Pur
purat. & Hieronymus Cagnolus in d.l.vlt.. vterq; num.
194. probat hac Bar. opinio, authoritate huius cõſtitu-
tionis, quæ ratione iuſi confirmationem pacti alioqui
iure ciuili prohibiti, inducit. Nec refert, quod fiat a filia
ingreſſura religionem, nulla etenim eſt cõgrua diſcrimi
nis ratio, quę vere poſsit in hac diſputatione ꝓbare, nõ
valere pactum hoc factum a filia religionẽ profeſſura,
cũ validum ſit, ſi fiat ab ea, q̃ matrimonium contrahit.

Non oberit huic opinioni prima ratio in ĝriũ adduc-
ta, ſiquidem verũ eſt quod in d.l. qui ſuperſtitis. a iuriſ
conſultis reſpondetur. Sed tamen id ita intelligendum
eſt ut renunciatio futuræ hæreditatis intelligat hac cõ
dition, ſi hæreditas fuerit delata renuncianti, vel alteri
ex eius pſona, vel eius rõne, & cã. Nã iunc renunciatio,
quæ tamen ab initio valida fuit, & fieri potuit, ad hære
ditatem refertur ac pertinet futuram, q̃ uel ipſi renun-
cianti, uel alteri iure ipſius renuncianꝺis delata ſit. At ĩ
præſenti cõne monaſterio defertur hæreditas ex perſo
na monachi, eius quidem iure non alia ratione nec cau
ſa, atq; ideo renunciatio monachi facta ante profeſsio
nẽ, & valida nocet monaſterio, cui noa aliter hæreditas
patris

patris ipſius monachi defertur, q̃ ex iure & perſona mo
nachi, qui iã per renunciationẽ fuerat excluſus ab ea hæ
reditate. Etenim licet in d. l. qui ſuperſtitis non poſſit
renunciari hæreditati nondũ delatæ, tñ iuſi rõne renun
ciatio iſta permittitur. Quib. quidẽ accedit, quod rõne
huius pacti iurati, ſi id valet ab initio, non põt hæredi-
tas monaſterio deferri, quãuis pater monachi moriatur
poſt profeſsionẽ, quia nec monacho tũc deferret, ſi mo
nachus nõ eſſet. Sic ſanè ſi monachꝰ mortẽ obijſſet priu
uſquã pater, licet nullũ pactũ ꝓceſſiſſet, monaſterium
morte monachi ꝓmoriẽtis ante patrẽ excluderet, iure
etenim monachi ea hæreditatẽ petere debet, is verò ab
ea excluſus eſt, vel pacto, vel morte. Igitur monaſterio
deferri ea hæreditas non poteſt. Vnde multa poſſunt ſi
mili argumẽto adnotari. Quorum aliquot hoc in loco
referã ad apertiorẽ huius cõnis intellectũ. Nã ſi quis re
nunciauerit fideicõmiſſo cõditionali, ad quod uocabat
& poſt modũ ingreſſus fuerit religionẽ, ſiac poſt ꝓfeſsio
nẽ conditio fideicõmiſſi euerit, nempe mors illius, q
rogatus fuerat reſtituere, non poterit monaſteriũ illud
cõlequi, imo renunciatione excludit. Sic & in eo caſu,
quo quis poſt renunciationẽ hæreditatis ſcipſum ĩ adop-
tionẽ dederit, & poſtea mortẽ obierit is, cuius hæredi 4
tatẽ renũciauerit, non obtinebit eam pater adoptiuus,
cui alioqui quibuſdã ſibi limitationib. iure cõpetebat. le
ge ſi adoptauero. ff. de precar. Eodẽ mõ ſi quis poſt re
nunciationem paternæ hæreditatis, cuius nulla poſ-
ſit fraus pſumi, crimen cõmiſerit, & ea ex cã omnia bo-
na, iura, & actiones, præſentia, & futura in fiſcũ deferan
tur, iuxta ea, quæ notantur in l. 1. §. an bona. ff. de iure fi-
ſci. Etiam ſi eo vino pater moriatur, nihil ex ea hæredi-
tate ad fiſcum pertinebit. Quod ex ſuperioꝛib. conſtat.

Sed ne quis admodum vrgentẽ eſſe Soc.& aliorũ ar-
gumentationem arbitreꝛ, ea poterit facilius tolli, ſi cõ-
ſtituamus in hac ſpẽ, & quæſtione hæreditatem non de
ferri monaſterio, ieq̃, ni fallor, apertiſsimi iuris eſt. Nã
hæreditas defertur filio iure ſuitatis, vel ꝓ illud ius ſuc
cedendi, quod habet in bonis patris, huic autẽ iuri mo-
nachus tpe, quo potuit, renunciauit, & a ſe abdicauit
ſpem illam, & ius ſuccedendi in bonis patris, idcirco cũ
profeſſus eſſt monachus religionẽ, non trãſtulit in mo
naſteriũ ius ſucceſsionis, quia illud non habuit eo tpe,
nudũq;, ac priuatus eo iure monaſteriũ ingreſſi. Qua
rõne non põt ius illud monaſterio cõpetere, nec ei de-
ferꝛi hæreditas. Nec iure monaſterium aliquid ex pa-
ternis bonis, vel hæreditatib. cauſa monachi habere po
terit, nĩſi quod ipſe monachus in ſeculo manens potuiſ
ſet habere. At ſi monachus, qui paternæ hæreditati re-
nunciauit, manſiſſet in ſæculo, per renunciationẽ exclu
ſus foret a iure ſuccedendi, igitur eadem rõne & ipſum
monaſteriũ ab eodẽ iure excluditur ꝓp renunciationẽ.

Secunda probatio prioris opinionis ex eo deficit, ꝙ
deciſio Pau. Caſt. non oĩno admittenda ſit. Etenim aut
pater conſenſit renunciationi factæ per filium, & tunc
res eſt admodũ expedita, qd ſibi nullũ ius hac in re pa-
triæ ptãtis cã competat, cum eidẽ p cõſenſum renuncia
uerit, nec filio deferri poſsit hæreditas tpe mortis illius,
de cuius agitur ſucceſsione, quia eidẽ valide renuncia-
uerat, ſicuti mõ in monaſterio diximus, & iõ pater non
põt hæreditatẽ illã petere ex perſona filij, aut ſanè pater
non conſenſit renunciationi, & eo caſu valet renuncia
tio quo ad cætera, patri ĩ non nocet quo ad vſumfru-
ctũ, nec quo ad alia iura, q̃ rõne patriæ ptãtis hęre in eiſ
dẽ bonis poterat. Quod uero diximus renunciationẽ va
lidã eſſe quo ad cætera ꝑter vſumfructum, videbiẽ qbuſ
dã maxime ĝrium. l.vlt. C. de bonis, q̃ l.vbi filij familias
repudiatio hæreditaris delata, & authenticæ minime no
cet patri, nec quo ad vſumfructum, nec quo ad alia, liq.
dem repudiante filio põt pater hæreditatem adire, & eã
ſibi omnino acquirere. Quæ tñ conſtitutio tractat de eo
caſu, quo hæreditas eſt ĩ filio delata, & eius perſona pa
tri, qui nec fuit inſtitutus, nec poteſt alio titulo hæredi
tatẽ illam habere q̃ iure patriæ ptãtis. non ex hoc idem
erit in hæreditate deferenda quia in ſpecie nos loq̃mur.
Nam ſi filius renunciauerit iuri ſuccedẽdi, poſtea et nõ
defertur, hæreditas, atq; ideo ceſſat oĩno rõ Pau. Caſtr.
de cuius opinione dubitat Bar. Soc. in l. 2. nu. 5. ff. de his,
q̃ pœnæ cauſa. Et profecto ipſe arbitror, eã falſam eſſe,
nec poſſe iure defendi, niſi quo ad vſumfructum, in quo
dubius equidẽ adhuc eã admittendam eſſe cenſeꝛe. Sed
etſi opinio Pauli vera foret, minime ad qõnẽ iſtã de mo
naſterio conduceret, liquidem diuerſa omnino rõ eſt.
Etenim filiusfamilias tpe renunciationis ſub patris eſt
ptãte, cui non põt nocere, at non ita eſt in eo, qui ante
ꝓfeſsionẽ renunciat hæreditati, qui liberã habet ptãtẽ
de reb. proprijs diſponendi, nec monaſterium illum ĩ
eis bonis eo tpe habet, poteſtq; ipſe religionẽ ingreſ
ſurus monaſterio præiudicium inferre ante eius ingreſ-
ſum, quod ſatis iure probatur. Nec in hoc poteſt aliquis
contingere controuerſia, q̃ iuris rõnẽ habeat. Non me
latet, poſſe hac in q. adduci quandã Ludouici Romani
ſnĩam, is, inquã in d.l. qui ſuperſtitis. ſcribit, renunciatio-
nẽ a filia iuſo prælito factã hæreditatis paternæ do
te congrua ei conſtituta, nocere eius filijs, quib. mortua
matre aui hẽditas fuerit delata, poſt mortẽ matris, auo
moriente. Quia ratione dotis acceptæ futuræ patris he
reditati renunciauerit. Hec Romani opinio verior eſt
ſm Dec. in conſi. 181. nu. 7. eundem Dec. in d.l. pactum
dotali. nu. 18. Gulielm. Bene. in c. Rainuntius. de teſt. I uer
bo. duas habens filias. nu. 181. Ant. Rube. conſi. 42. nu. 6.
miſſam tñ hanc opinionem facimus, quippe qui contra
riam veriorem eſſe exiſtimemus. Nã mortua matre ſu p
ſtite patre, ad aui hæreditatẽ admittendi ſunt nepotes
iure proprio, quãuis ex perſona matris, cuius renuncia
tio eum intellectũ habuit, ſi ei non renũcianti foret de
lata hæreditas patris, atque iõ nepotes admittendos eſ-
ſe in hoc caſu rnderunt Bald. in d.l. pactũ. dotali. 2. q. C.
de coll. quẽ ſequunt alij. maxime Ale. ibi & Paul. Caſtr.
in d.l. qui ſuperſtitis. And. Tiraq. in tracta. de primoge-
nijs. q. 40. nu. 117. licet Roma. ad eius concluſionem Bal
cenſuerit. Idem tenuerunt Francus & Georg. Nathan.
hic. nu. 56.& Tho. Gram. deciſ. 57. nu. 39. dicens hanc
opinionem cõem eſſe. Idem fatetur Rob. Marantha. diſ
putat. 10. nu. 13. quod iterum repetam in fine huius. §.

Tertia rõ minime cõprobat priorem ſnĩam, illa ete-
nim iuris Cęſarei rñla, quorũ ibi meminimus, nõ hẽnt
oĩno eã rõnẽ, ne quis auertaꝛ a profeſsione religionis, ſi
quidẽ qui religionẽ profiteri vult, & ea ex cauſa pauper
tatẽ vouet & optat, parũ ſolicitus erit de bonis ad mona
ſterium deferẽdis, temerarium. n. eſt iudicium, ſi opina
mur eum auerti a religionis ingreſſu ne res temporales
patrimonium, & alia amittat bona, quorum reliquen
dorum cauſa religionẽ ingredi. Alioqui eadẽ cã, q̃ mo
uet ad religionẽ, auerteret ab ea, qd abſurdum eſſe. pal
cõſtat multiſq; id ꝓbauimus l. 1. Varia. Reſol. c. 19. nu.
7. imo etſi renũciatio iſta iuſo ꝓtito fiat ab hac appoſi
ta ĝdone, ſi renuncians ingreſſus fuerit religionẽ, adhuc
valet & firma eſt. Nec per hanc conditionem renuncias
auertetur a religionis ꝓfeſsiõe, ipſe qdẽ ſpõte deliberãs
de religionis ingreſſu, & paupertatẽ eligens bonis, & hę
reditati futuræ renunciat ea ex cã, quia religionẽ profi-
teri vult, alioqui profecto minime renunciaturꝰ. agit ne
quaquã impedita religionis profeſsione per renuncia-
tionem iſtam q̃ manifeſte ſit ea ex cauſa, quod ingredia
tur renuncians religionẽ. Idcirco ceſſant rõnes in cõtra
rium adductæ, & excogitatę præſertim a Bar. Soc. in d.
l. 1. nu. 5. ff. de his, q̃ pœnæ cauſa. & Ang. in dipur. incipi-
en. quidã nobis genere. & a Socino in d. conſ. 182. col.
vlt.

vlt.Purpur.in d.l.vlt.C.de pact.& alijs,qui contrarium iure verius esse adseuerant.

¶ Illud sane adnotandũ esse Bar.in d.l.vl. C. de pact. licet pactũ istud validum esse iuxta ꝓsentia exist imauerit in statuto tñ aliud probare quadã distinctione vsus. Etenim distinguit an statutũ excludens monachos a successione his fuerit verbis ꝛceptũ,Monachi nõ succedãt & hoc in casu censet statutũ valere an his,Siquis monasterium religionẽ professus ingressus fuerit.priuatus sit iure succedendi,quo casu non valere statutum scribit.q̃ distinctio falsa est.Nã in vtroq; casu statutũ nullum est, ſm Mathæ.notab.145.& alios quorum opinio cõis est, vt testantur Dec.in c.ecclesia.de const.nu.49. Io. Bapt. de S.Seuerino in rep.l.oẽs popul.ff.de iust.& iure. colu. 48.Soc.consl.241.lib.2.& cõs.81.lib.1.quã ſnĩam sequũtur Doct.in d.l.vlt.& in d.c.ecclesia.Bar. improbantes. Consuetudo aũt,qua monachi a parentũ & consanguineorum successione excludentur ab intestato,valet quidẽ,quia ecclesiarum monachorũ,clericorum,atq; ꝓfanorũ,& Principis contensum tacitum satis habeat, qđ in ſpẽ adnotarunt Guil.Bñ.in c.Rainũtius.de test.in verb. & vxorẽ noĩe Adelaidã.nu.249.& Chasl.in consue.Burgund.Rub.de successionib.§.vl.Boer.in cõsue.Bituric. tit.de testl.§.vlt.Maffeurus in rub.de successio. §. itẽ p consuetu.optimẽ Rebuf.super constitutiones Regias i ꝓœmio,gl.5.nu.21.& 22.quo i loco cõmemorat,apud Gallos praxi,& ꝓsuetudine obseruãtissima iubitas esse decisiões,tex.in auth.ingressi.C.de sacrosc.eccl.& l.Deo nobis.C.de episc.& cleric. Cæterum si uerum est, quod mõ ad huius c.interpretationem diximus,hæpe pactũ
5 renunciationis hæreditatis paternæ iuxta ꝓstito confirmari,ẽt si fiat a filia,quæ statim est religionem ꝓfessura,illud merito q̃ritur an possit hæc renunciatio post ea rescindi ea ex cã,q̃ grauissima contigerit in ea læsio, siquidem opulentissimæ hæreditatis spes,aut deniq; in gens patrimonium præsens fuerit remissum modico accepto, etiam si ad dotem ingressus in religionem fuerit quantitas congrua,& æquaſquæ quidem q̃.solet a plerisq; definiri ex his,quæ de læsione admodũ enormi,& grauissima traduntur multis in locis ad rescissionem contractus,etiam iurati.De quo statim & nos agemus,& profecto si ea resolutio est ad hanc speciem, & casum adũcenda frequentissime erunt retractandæ, & rescindendæ renunciationes,quæ fiunt a mortalibus eo tpe,quo religionẽ profiteri volunt plerunq;.n. ſperãtes ex successione paterna amplum patrimoniũ,aut denique portionem ſmã maximæ affirmationis,eidẽ pacto iurato renunciant nondum accepta quarta portionis ſtimæ parte,in quo dubio procul grauissima contingit læsio,ac deniq; ea,quam enormissimã vulgus appellat. Dec.eleganter in cons.11.col.pen.vers.vltimo obstat & Aymon Sauilli in cons.160.col.1. in ea sunt ſnĩa, vt opinentur,nullum esse locum rescissioni contractus & pacti iurati,ẽt prętextu grauissimæ lationis,quoties renunciatio facta fuerit causa ingrediẽdi religionem. Pro hac sententia ipse ita argumentor.Etenim potest religionis professionẽ,aut agit monasterium ad rescissionẽ ex persona monachi,& ex iure ipsi monacho competenti, quod in monasterium trãstulerit,ex auth.ingressi, Aut agit ipius quidem monasterij nomine iure ipsi monasterio cõpetẽti,& delato.Priore equidẽ casu non video qua ratione monacho possit ius competere ad rescindendum pactum iuratum ex causa vicunque grauis ſmæ lationis,siquidem nulla in hac specie ipsi contigerit monacho,qui ob paupertatem seruandam,& votum seruandam,religionem profiteri velit, paupertatem quærit,& ipsam eligit.igitur nõ poterit monachus, quemadmodũ paulo ante adnotabã,se læsũ fuisse allegare in diuidendis bonis,ac diuitijs,quarũ relinquendarũ cã mona-

stică vitã elegit.Quod si quis dixerit, monachũ ipsum grauissimẽ læsum eo ipso,q̃ in monasterium patrimonium non detulerit,plane id uere dici non poterit,quã doquidẽ nulla læsio contingit volenti religionem profiteri in hoc q̃ tenuæ patrimoniũ ad monasterium detulerit,pingue aũt consanguineis reliquerit,cum ea pauca pertas monasterij parum noceat ad religionẽ. Etenim maximũ nomẽ apud vere Christianos religiosorum & ordinũ mendicantiũ ob paupertatẽ hactenus censetur ab his,q̃ de religiosorum institutis sanctissime tractauere.Idcirco impium foret iudicium,si quis existimaret, ꝓfitentẽ religionẽ hoc ipso læsum,q̃ pauperrimũ cœnobiũ elegerit,dimidertiq; apud consanguineos res amplas,quę possent monasterium ipsum ditare. Alioqui si iure hęc ſplio esset alicuius momenti,non ita libere iura permitteret professuris religionẽ de reb. proprijs oĩno inter cognatos,& amicos disponere,quod statim tractabitur.Posteriori autem casu monasterium agere ex ea cã nimime pòt,siquidẽ nullũ ius eidem monasterio cõpetit,nec defertur in his reb.q̃ monachus ipse ante professionem,vel amicis,vel consanguineis dimittens.Nã i gressurus monasterium licentiam habet quoquomodo disponendi de reb.proprijs.auth.de monachis. §. illud & §.nunc autem,sub.c.ti qui mulier.19.q.vl.auth. nunc aũt.C.de episcop.& cler.& in authen.d qua mulier. C. eod.tit.Nec eius testamentum rumpitur etiam si nihil monasterio reliquerit,modo id fecerit religiõis ingressum præmeditatus,iuxta eam resolutionem,quã hac in re nos tradidimus in capitulo secundo de testament. numero quinto vnde fit,vt hac sententia Decij,latis posfit iure,& æquitate defendi.

6 ¶ Duodecima huius c.interpretatio ex eo constat,q̃ ad illa ptinet verba,dote contenta.I Nã quidã existimarunt,non aliter esse pactum istud admittendũ,ẽt si iura tũ sit,q̃ si filia renuncians paternæ hæreditati dotẽ acceperit ad matrimonium,quod eo tpe ſnit,effect.n.renunciatio ista iniquissima ex parte eius,cui fit,atque oĩno impia quippe quę filiã excludat oĩno a paternis bonis, & eius hæreditate.Sic sane Anch.hic opinatur ad huius c.intellectum,vt ista decisio admittatur necessariũ esse, q̃ filia dotẽ aliquã acceperit tpe pactionis iuratæ.Idẽ notat Salic.in l.pactũ qđ dotali.C.de pact.a.pe.col.quo tũ opinio verior est ſm Dec.in l.pactũ dotali.C.de coll. nu.7.Contrariã ſnĩam ꝓbare conant,& sequunt Imo.in d.l.qui superstitis.col.1.ff.de acquir.hæred.Dom.hic col.3.ver.quid si filia.Georg.Natalitius 5.limit.atq; ité Ale.in d.l.stipulatio hoc modo concepta.nu.9.ff.de verb. obl.Horũ opinio cõis est,vt fatetur Aug.Beroius in com pũita,de prosa.nu.177.ẽt si de ea dubitet.Quib.suffragatur,q̃ licet pactũ istud iure cuiusli sit improbatum, iure tñ Potificio nõ alia rõne confirmat religione iuxta,q̃ q̃ id seruari a iuráte possit sine aliquo dãpno salutis spiritualis.Quæ qdẽ ratio ẽt tunc locum habet,cũ filia hãditati paternæ renunciat gratis,nulla recepta dote,illud vero erit considerandũ admissa hac posteriori ſnĩa, an æqua,tuttaq; sit hæc pactio quo ad ipsum patrẽ.Nã si ea ex parte iniquitatem habet,danda erit iuita ex cã ablatio,ficuti datur ex causa metus, doli veri, vel plumpti, ꝓgentis ex proposito, vel re ipsa.Qua de re itatim in uerbo,non ui,nec dolo ꝓstito,latius agemus. Etenim si filia diues admodũ ex bonis maternis,aut aliunde hęreditati paternę renunciauerit nulla dote recepta, & iuramento ꝓpito,vt patris hæreditas diuidatur inter fratres pauperes,profecto pia est hæc renunciatio,nec aliquã iniquitatẽ habet,nec ratione grauissimæ lationis rescindi pot,cũ nulla vere in hac tpe contigerit lætio, nec possit dolus præsumi ꝓp grauissimam lętionem, & manifeste conitet,filiam renunciantem hęreditati paternę de hac grauissima lętione cogitasse, eãq; tit. liberalita-

tis remittere voluisse.

Regulariter tamen est obseruandum nullũ esse in casu huius c.dubitationem,vbi filia dotẽ acceperit æqualem portionẽ legitimæ,q̃ habitura esset ex bonis patris, si eo tpe,quo renũciat, fieret inter filios patrimonij paterni diuisio,idẽ erit si dotẽ paulò minorẽ legitima portione acceperit:qđ si dos fuerit multo minor portione legitima,qđ tũc agẽdũ sit, explicabim' inferius in verb. dolo.

¶ Sed si filia tpe renunciationis nihil pro dote acceperit,absq; vlla controuersia pactum istud ẽt iuratũ nõ excludit filios huius renũciãtis ab hãditate aui, qui mortẽ post filiã obierit.Nã & ipse Ro.qui à nobis citatus fuit in hoc §.vers.nõ me latet,in hac ſpẽ hoc ipsum tenet,& est cõis opinio,vt fatentur Ale.& Dec.in d.l.pactũ dotali.C. de collat.nu.18.Gul.Bene.in c.Rainũ.in ver.duas habẽs filias.nu.280.& idẽ probarũt Bal.in d.l.pactum dotali.2.q. Imo.Are.& Pau.in d.l.qui superstitis.ff.de acqui. hęre.& plerique alij, qui passim à iuniorib.citant. Nã & idẽ tenẽt Frã.& Geor.hic nu.56.Tho.Grãma.deci.57.nu.39.dicẽs hãc opinionẽ cõem esse quam & Ripa explicat lib. 1. respi.c.6.col.5.quicquid Bart.dixerit in d.l. qui superstitis.

EX §. SEQVENTI
SVMMARIVM.

1 *Renunciatio hæreditatis paternæ non excludit filiam à bonis, quæ propter secundas nuptias pater tenetur seruare filijs prioris matrimonij.*

2 *Filia renuncians hereditati paternæ, non prohibetur bona patris petere vt hęres fratris.*

3 *Renunciatio hæreditatis paternę filium excludit etiam à legitima.*

4 *Renunciatio hæreditatis paternæ, an extinguatur mortuis fratribus masculis vno patre? & ibi latè hac de re multa.*

5 *Pactum, quo hereditas paterna renunciatur, excludit filiam a bonis patris, etiam intestati.*

6 *Filia renuncians paternæ hæreditati non excluditur à bonis feudalibus.*

7 *Pactum renunciationis hæreditatis paternæ, renunciantis, & eius filijs ac hæredibus nocet.*

8 *Renunciatio iurata hæreditatis paternæ, non reuocatur nuntitate filiorum.*

§. TERTIVS.

DEcimotertio illud omnino examinandum,quem.f. intellectum habeant illa verba,vt nulli ad bona paterna regressum haberet:ex his etenim appareret, filiam tpe nuptiarum renunciãtę cum iuxta hæreditati paternæ nõ posse postea bona paterna petere, † quæ
1 quidem conclusio plane intelligitur,nisi pater transiret, ad secunda vota,& sic ad secundas nuptias.tũc etenim et filia renũcians poterit post patris obitum portionẽ in bonis paternis petere iuxta constitutionem l.fœminæ.§. illud.C.de secund.nupt.quæ & in viro admittenda est ſm glo.& cõem ibi& Regiã Tauri.l.15.Nã bona,quæ pater habet ex filijs primi matrimonij,si postea ad fœdas transierit nuptias,ea mortuo patre applicitur filijs primi matrimonij.Et licet filia renunciauerit bonis paternis, etiã iuxta præsito,poterit tñ admitti, & admittit ad ista bona,quæ pater in pœnã fœdi matrimonij amittit, aut saltẽ tenetur relinquere filijs susceptis ex primo cõiugio, ficuti hac ſpẽ ridet Old.cõs.294.quem secuti sunt Guid.Papæ q.228.Guil.Benedi.in c.Raimuntius.de test.in verb. duas habẽs filias.nu.288.Dec.optime in cõs.230 col. penul.Purpur.in d.l.vlt.C.de pact.nu.196.quibꝰ tex.

hic dum dicit,rõne huius pacti, filiã nullũ regressum ad bona paterna habituram,est intelligẽdus iure sanguinis, & successionis paternæ. Quasi aliud dicẽdũ sit,quoties filia bona paterna petierit iurę pœnæ, & reseruationis legalis statutæ in fauorem filiorum:tunc etenim huic filiæ non obcrit renunciatio paternæ hęreditatis,etiã iurata.

¶ Decimoquartò,cadẽ fere rõne ritio huius c. est intelligẽda vbi filia paterna bona,vt paterna petierit: nam
2 excluditur p pactum iuxta præfato firmatũ, ꝓ si ea bona vt fraterna petere velit postq; à patre illa deuenere in fratrẽ,cui ipsa succedere intestato pòt, nihil filiæ nocebit paternæ hæreditatis renunciatio:sicuti expressim ꝓbare conantur Ang.cõs.52.Alex.in l.j.§.veteris.tf. de acqui.poss.Paul.& Are.in l.Paulus.§.ff.de acq.hęre. Deci. in l.hęreditas.nu.8.ff.de reg.iur.quo in loco hoc ipsum cẽ set intelligendum esse,quoties patris hęreditas fuerit per renunciantis fratrẽ aditam:vnde aliud dicẽdũ erit, si nondũ fuerit adita ꝓ fratrẽ hęreditas paterna:cũ adhuc hæc hæreditas paterna sit potius q̃ fraterna.l.sed si plures.§.si filio.ff.de vulg.Nihilominus ipse opinor,non esse in hoc vim aliquam,modò filia,quæ renũciauerit hęreditati paternę bona paterna petierit,vt hæres fratris nó patrisq; idẽ Dec.cõsiderat in l.quoties duplici iure.in fi.ff.de reg. iur.post Bãdictũ à Capra cõs.12.ad finẽ.& Are.cõs.161. in princ.Atque ita iure optimo procedit hic intellectus, quem itidem sequuntur Soc.consl.74.libr.3.& Purpura. in d.l.vltim.C.de pact.numer 198.

¶ Decimoquinto,sunt qui existimẽt ad intellectũ huius c.renũciationẽ tiliã paternæ hæreditatis, ẽt iuratam,
3 non excludere renunciantẽ à legitima,quæ ei debetur ex bonis patris:quod probare nituntur ex l.si qũ.§.gãliter.C. de inoffi.testa.ita.n.affuerãt Lud. Ro. in l.j.§. si quis ita. col.9.ff.de verb.oblig.vt citat And.Tiraq.in tract.de primogenijs.q.55.nu.3.sed falsò:cuti & imbi pro hac parte adducit contrariæ opinionis authores.Sed tã hui' ſnię authores esse vñr Bal.in rub.ff.de iureiu.col.pen.vers.nõ tñ credo.Rom.in d.l.qui superstitis.3.limit.ff. de acq.hæred.Are.in d.§.si quis ita.col.5.quorum meminit ipse Tiraq.in l.si vnquã.C.de reuoc.dona.in prin. nu. 155.huic opinioni subscribens:quam etiam tenet Matth. Afflict. in c.si quis inuestierit.nu.26. de feudo.datio in vicẽ legis commissor.eamq; opinionem cõem esse asseuerat Nicol. Boer. Decis.3.nu.10.adque maximam hẽt æquitatẽ,vt si tis fit,q̃ per pactũ istud iuratũ filia excludat ab his bonis quę poterat ab intestato patre amplissimè obtinere:non aũt æquum est,eã à portione legitima excludi. Ego verò contrariã ſnĩam verioré esse opinor, atq; ita censeo per hãc pactionẽ iuratã filiam excludi ẽt à legitima portiõe, quæ iure alioqui ei competebat in bonis paternis. Namsi grauissimè læsa fuerit,poterit agere ad huius pacti rescissionẽ,quod statim tractabimus. Nec tex.in d.§. & gñaliter. priorem opinionem probat: cum ibi non tractet de pacto renunciationis hęreditatis paternę,sed de securitate facta per filium hęredibus patris,qua cauerit,si legatũ à patre relictũ accepisset nec adiecerit, nullã sibi fu posse de repletione quæstionẽ: q̃ quidem cautio maximè differt ab ea pactione,qua filia paternæ hęreditati renũciat, ẽt si nulla iuri vis accessisset.Sic sanè posteriorẽ opinionẽ verã esse censent Lud.Rom.in d.l.1.§.si quis ita.nu.23.& nu.32.Pau.Cast.& Alex.in l.in rõne.2.in prin.ff ad l. Falci.Bal.& Ias.in d.l.si qñ.§.& gñaliter.Dec.consi. 26. col. 2.Alex.in consi.181.lib.5.Geor.Nata.hic nu. 20. quorũ opinio communis est,vt testantur Ripa lib.1.respon.ca. 6.col.vlt.& Tiraq.in d.l.si vnquã.C.de reuoc. donatio. in prin.nu.139.tametsi ipse mihi de ea dubitet.num.155.ac potius,vt paulò ante dixi,in contrariam ierit sententiam.

¶ Decimosexto circa eadẽ verba maximè cõtrouerti
4 tur,in hæc?renunciatio iurata expiret,& eius relea, vbi fratres renunciantis,in quorũ fauorẽ facta fuerit renunci-

ciatio viuo patre mortem obierint? Sunt etenim qui opinentur, pactum istud vtcunque iuratum sit, omno deficere, si fratres, quorum causa, & in quorum fauorem facta fuit renunciatio viuo eorum parente decesserint, quasi cessante pactionis causa, & ipsa pactio cesset.

Hanc opinionem veram esse censent Domi.col.vlti.& Phil.Fran.4.& Geor.Natt.8.limita.uu.24.hic Bal. in d.l. pactum dotali.C.de collat.4.q.& ibi Dec.nu.19.Gul.Benedict.in d.c.Raimundus.in ver.duas habens filias, nu. 297. Matth.de afflict.in d.c.si quis inuestierit.nu.25. de feudo dato in vicem legis cõmunis. Quorum ea est, ni fallor mẽs, q̃ pactum hoc iuratum in hac specie mortuis his, quorũ causa, & fauore factum fuerit, ita extinguatur, vt filia q̃ renunciauit, si hæres futura patri intestato, & ex testõ ad hunc effectum, q̃ pater teneatur ei legitimam relinquere, ac si nulla pactio præcessisset. Sic etenim ipse à pdictis authoribus deducendum esse semper istũ existimo. Hãc item opinionem sequuntur Alex.consi.29.lib. 3. Paul.in d.l.pactum dotali. Sal.in l.pactũ quod dotali.C. de pact. Rom.& Aret.in d.l.qui superstitis.col.4.ff.de acqui.hære. Alex.in d.l.stipulatio hoc modo concepta.nu. 111.& ibi Io.Giror.nu.33.& Claudius col.4.denique plures, alij quorum meminit Paulus Parisius consi.26.lib.3. nu. 20. qui hac in quæstione latius loquit̃ & tandem scribit, hãc opinionem verã esse, nisi aliud possit deprehendi ex mẽte patris recipientis pactum, & renunciationẽ, attẽtis, & perpensis his coniecturis, quæ huic præsumptioni sufficiãt. Et profectò hęc opinio cõis est, vt apparet ex his authoribus, quorũ modò meminimus, & alijs, qui possunt ad idem nominatim adduci. Illud verò est in controuersia, an si tpe pacti, & renunciationis pater nullũ filium masculum habuerit, sed fœminas quidem sorores renunciantis, atq; ita ablq; liberis masculis decesserit, sit nelocus pactioni, vel possit hæc filia, q̃ renũciauit, quasi cessante pacto ad hæreditatem patris admitti cum fororib. patre mortuo intestato? Et Bal.in consi.437.lib.j. incipit. quædam puellacũm prius prima quæstione prænotatã cõem opinionem fuerit secutus. tandem in hac scribit, filiam renunciantem admittendam esse simul cum fororibus, non obstante pacto, ad hæreditatem patris intestati. Hanc sniam sequuntur Dec.consil.370. col. vlt. idem in consi.433.nu. 2. eleganter Aymon Saullhanus consil. 42. vbi expresim conatur hanc opinionem defendere, q̃ Rota in antiquis 850. in prima parte itidem sequitur. Nã in hæc renunciatio excludere debet renunciantem vltra voluntatem præsumptam, vel expressam patris. l. tale pactum. §. vlt. ff. de pact. Patris autẽ ea est mens dum hanc renunciationem filiæ acceptat, q̃ libera sibi maneat testandi potestas, & q̃ ei intestato filia renuncians non succedat, sed masculi nati, aut nascituri pp agnationis fauo remsdicto pactum istud hanc interpretationem benignè admittit, & iure admittendam esse censent Bal. Dec. Aym. & alij, quorum modò meminimus. &

¶ Hoc verò Baldi respõsum admodum displicet Paulo Parisio, qui io cõsi. 26. lib. 3. magno conatu id euertere tentat. ac deniq; multis adductis nu. 52. scribit id cõiter receptis decisionibus refragari. Nec inferior fatis late ipsum Parisium contẽtionẽ illã tractasse: & tñ adhuc ipse, quò amplius hæc disputatio aperiat, aliquot hic ꝓponã, simul & exponã separatim ne tot authorũ nomẽclatura, & casuũ perplexa mẽtione lectoris iudicium impediatur.

Primũ igitur, quoties filia paternæ hereditati renũciauit non simpliciter, sed in fauorẽ tacitũ, vel expressum alterius fratris, aut fororis dubio procul renũciatio ex mẽte contrahentium, nempe filię renunciantis, & patris renunciationem accipientis, finita censetur, & extincta in hunc quidem effectum, vt patri intestato filia renũcians hęres sit cum alijs æque successoribus, si frater ille, vel soror, cuius fauore facta est renunciatio, viuo patre mortẽ obierit. Atque in hoc conuenire mihi vñr Dom. Bald. & cæteri ad hunc decimumsextum intellectum citati.

Secũdò eodem proposito themate idẽ ipse cẽseo ad hunc effectum, vt ex testõ filia renũciãs sit futura hæres patri necessaria, nec possit à patre portione sibi debita priuari, nec pręteririsiquidẽ renũciatio ista ob hanc rõnẽ, q̃ principalis, & finalis est, vt aiunt, iuro pstito fctã eã cõditionẽ habet, nisi is, cuius cã pactũ fit, viuo patre mortẽ obierit, & rebus sic extãtib. nec mutatis. ca. quẽadmodum. de iureiu. qđ ipse video expressim deduci ab his, q̃ hunc cõem, & decimumsextum intellectum admisere.

Tertiò illud sit iure satis manifestũ, qđ ab eisdẽ authoribus, & cõi opinione tenẽt filiam istã rõne huius pacti vel admitti, vel excludi nõ natis masculis, aut mortuis his qui tpe renunciationis superstites erant: quoties possit ex verbis ipsius pacti, aut alijs quidẽ cõiecturis inspectis apparere mens contrahentium, an ea fuerit, q̃ renũciatio extinctis, vel non natis masculis pereat, sin aũ, & cessat, aut denique salua sit & valida. Vtcũque enim res certa sit, illi erit omnino stãdum secundùm omnes.

Quartò, si paternam dilectionẽ, & erga liberos amorẽ consideremus, pactum istud renunciationis hẽditatis paternæ cõceptum eo tpe, quo pater alios habet filios, vel habere sperat, & ab ipso acceptum pro se suisq; hæredibus, ita erit intelligendum, q̃ si pater mortẽ obierit absque alijs liberis, minimè nocebit huic renũcianti: imo ea admittet̃ omno & ab intestato, & ex testõ adhuc contra voluntatẽ patris. Nam ẽt si in ea pactione de hęredib. tot minis, & masculis intelligendum sit, non tñ est ꝓsumẽdũ pacisc̃tes de exteris intellexisse: imò tñ de his q̃ fuerint descẽdẽtes à patre, cũ alij maxima cũ iuria ꝓferanẽ filiç. l. cũ acutissimi. C. de fideic. l. ex facto. §. vlt. ff. ad Trebe.

Quintò, si tpe quo filia dote accepta renũciat hæreditati paternæ, ipse pater filiũ tñ masculũ habeat, ẽt si renũciatio facta fuerit simpliciter, censet oia fauorẽ agnationis cõseruãdæ, & ipsius filij masculi facta renunciatio, atq; ideo eo mortuo, viuente patre tota vis pactionis extinguitur. Et idem erit si pręter filios masculos pater filias habeat, alias quidem à renunciante, quæ tñ ad renunciationem hæreditatis paternæ nuptiarum tpe induxeritita equidẽ explicãt Are. in d.l.q fupstitis. colu. 4. Do. Fra. & Natã. hic & alij citati inprĩ. huius interpretatiõis.

Sextò est pręterea constitutendus casus, quo ꝑter tpe renunciationis nullũ habebat filiũ masculum, & tñ filias sorores renunciantis habuit: quarum nulla mentio facta est in renunciatione. imo simpliciter ea fuit cõceptaetenim & si nullus masculus patri post modum natus sit, filia, quæ renunciauit, non poterit ex testõ aduersus patris voluntatẽ portionẽ ex hęreditate paterna petere. quod apud oẽs est in confessonec Bald. in d. consi. 457. retragatursed & idẽ erit, si pater intestatus mortẽ obierit: cùm nulla sufficiens coniectura possit ex hoc adsumi, vt filia renunciãs cum alijs sororibus necessariò admittenda sit ad hęreditatem paternam. Qua in re sequor Paul. Parisi. in d. consi. 26. qui ex cõi consensu eorum, quos superius ad hunc intellectum citauimus, Bald. reprobat. huius item sententiæ Philip. Corne. est in consilio. 291. libro. 4. column. 4. verficul. non obstat. quo in loco scribit, le alias respondisse, quod si extaret alia filia, quæ non renũciasset, illa excluderet fororem renunciantem hæreditati paternæ quia illa renunciatio simpliciter facta nodum censetur fieri fauore masculorum, sed etiam fororum tantarum, si extarent.

Septimò, si pater habens filias, & filios masculos, renũciationem vnius filiæ iuramento prælitito, acceperit pro se, & hęredibus suis, tũc etiã si masculi viuo patre decesserint, filia quæ renunciauit, ab alijs sororibus excludit hæreditate paterna, etiam ab intestato. Hoc deducitur ab Alex. in c. consi. 29. numer. 8. lib. 3. Socin. consi. 34. libro. 4. nume.

4. nu. 6. quos Parisius sequitur in d. consi. 26. lib. 4. nu. 27. idem fere voluerunt Ang. in consi. 52. in fine: & Are. cõsi. 17. col. 8. vers. item prohibetur. qui in specie respondẽrunt, filiam renunciantem hęreditati paternæ nusquam fore ad hęreditatem patris, etiam intestati admittendã, q̃n extat aliquis ex patris descendẽtib. Et tñ descẽdẽtiũ appellatione pariter veniunt fœminæ, & masculi. l. vlt. C. de suis & legi. hæredib. Authen. de hæred. ab intest. venic. in prin. huic item opinioni ferè omnes paulò antè citati in principio huius quæstionis subscripsere. cùm Ale. in d. consi. 29. palàm secuti fuerint. maximeque probat̃ ista conclusio ex mente præsumpta contrahentium, quæ p o tissimùm est hac in parte consideranda.

Octauò, quoties filia habens fratrem, & sorores, paternæ hęreditati simpliciter renunciauit iuro pstito, nec pẽ alias sorores ad renunciationẽ induxerit: planè cõstat ei' mẽtẽ esse, q̃ renũciatio ꝓsit masculis, & fœminis: atq; ea rõne etiã si masculus, patre viuo, moriat, nõ est admittenda filia, quæ renunciauit, ad paternã hęreditatẽ, licet pẽ intestatus moriat, qđ, Matth. de Afflict. ꝓbat in decisione Neapol. 161. quem satis in specie sequit̃ Pau. Parisi. in d. consi. 27. nu. 38. & sensit Alexan. in d. consi. 29.

Nonò, idẽ oĩno locum obtinet, si filia renũcians paternæ hęreditati, cã pactionẽ fecerit eo tpe, quo religionẽ, profiteri vult: est etenim manifesta patris mẽs. Nam & si is habeat filios masculos, & filias tp renunciationis, & moriatur ab intestato ꝑmortuis masculis, filia quæ renuncia uit, nõ est admittenda cũ alijs sororibus ad paternam hę reditatẽ. Quia renũciatio facta fuit, vt reliquæ filię possent maiori cũ dote matrimoniũ cõtrahere. Quin & in hoc casu extinctis fratribus, & sororib. minimè admittet̃ filia monacha, nec monasteriũ ad paterna bona cõtra volũt atẽ patris inter alios testantis, qui eã mẽtẽ habuit, vt posset liberè testari absq; vlla obtone instituẽdi hæredẽ, filiã monachã, aut ei aliquid relinquẽdi. tametsi ab intestatã to forsan erit monasteriũ iure ipsius monachæ admitten dũ: cùm nullus supersit ex patris descendentibus, quem pater voluerit filiæ renũcianti, & monasterio præferri.

Decimò est oĩno aduertendũ ad eum casum, quo filia simpliciter renunciat hęreditati paternæ, dote receptã, expressim tñ ex ea cã, q̃ dotẽ acceperit, si deniq; ꝓ dotẽ. Et planè Bart. Soc. in consi. 34. lib. 4. nu. 5. huius opinionis est, q̃ hęc filia nusquã admittat̃ ad hæreditatẽ paternã, ẽt mortuis, viuo patre, masculis fratribus, qui tpe pactionis superstites erant, ẽt patre moriẽte intestato quia satis manifesta est renũciationis cã, nempe dos ipsa, quæ quidem cã adhuc salua manet, mortuis masculis fratrib. hoc idem sentire Rom. in consi. 22. col. 2. Philip. Corn. in consi. 291. col. 3. li. 4. & in specie Parisi. adnotauit in d. cõsi. 26. nu. 44. lib. 3. quorum opinio mihi nõ displicet: imò sanè placet, quoties dotis congruæ receptio, cã vnica est huius renunciationis: quod raro contingere pôt, nisi vbi pater tpe renunciationis nullos alios filios præter renunciantem habet. At si pater eo tpe filios vel filias habuerit etiam si expressè facta sit renunciatio ex cã dotis cõgruę receptæ, profectò maxima est coniectura, cã factã etiam fuisse, vt cæteri filij maiorem ex bonis paternis portionem habeant. Idcirco res ista est cautissimè indicanda. Nam si possit deprehendi renunciationem factã aliorũ fratrum & sororum causa principali fuisse, his equidem viuo patre mortuis absque liberis, profectò pactũ omnino extinguitur: atque ex mente pacisc̃entium idem est, ac si factum non fuisset: quamobrem iudices de hac controuersia cognituros maximè admonitos esse velim, vt hãc pacisc̃tium mentẽ penitissimè cognoscere conentur: quo rectius in eo iudicio sententiam dicere valeant.

¶ Decimoseptimò ex proxima disputatione satis ap-
5 paret, tpe, quo illud à filia iuro pstito factum, eam ex cludere ab hęreditate paterna, etiam si ipse pater intesta-
6 tus mortẽ obierit, qđ receptissimum est: & id in spẽ notãt Do. Frã. & Geor. hic, 9. limi. col. 4. Bar. Ale. nu. 8. & alij in d. l. stipho, hoc mò cõcepta. ff. de verb. obl. vbi Io. Crot. nu. 26. dicẽs hanc opinionem cõem esse, eam sequit̃. Pau. Parisi. consi. 26. num. 17. lib. 3. Rota in antiquis 850.

¶ Decimosextò non prætermittendũ, t pactũ istud etiã iuro prælito factum minimè excludere ꝑfiliam à bonis paternis, quæ feudalia sint, & quæ ẽt fœminis ex natura feudi deferantur. His etenim bonis non vi filia ꝑpactum hoc simplex, adhuc iuratum renũciare: cũ tamen hęc bona non sint oĩno paterna: atq; ita hunc tex. intellexere Aluaro. & Præp. in c. j. de eo qui fidem fecit agnat. optimè Parisi. in consi. 12. nu. 59. lib. 1. & Tho. Ciramat. decision. c. 101. nu. 10. quorum opinio verisimia est, & procedit, nisi aliud ex ipso pacto possit colligi, & deduci attentè perpensa ipsorum pacisc̃entium mente.

¶ Decimosenò hæc constitutio est intelligenda non tñ quo ad ipsum renunciantem: nam ei manifestè præiudicat pactum, sed & quo ad eius filios, & hæredes. Nã hi excluduntur ab hęreditate ista, cui renunciatũ est. quod gl. hic verb. detrimentum, cõiter recepta satis manifestè notat, quæ quidem verissima est, quoties filia, q̃ renũciauit, mortem obierit post patrem: hoc etenim casu hæredit̃as patris non pôt ab ea peti ꝑp renunciationem, nec item ab eius filijs, qui non possunt alio iure auo succedere q̃ ipsius matris. quod tñ extinctum est per renũciationem, nec vnquam fuit mortuo auo matri delatum, & ab ea repudiatũ, atq; ideo locus non est successorio edicto, licet nepotes velint iure proprio admitti hæreditas siquidem paterna non defertur filiæ renũcianti, nec his, qui ex eius persona, & iure succedere velint: attñ ad crescit renunciantis fratrib. ius autẽ ad crescendi excludit successorium edictum. l. j. C. q̃n non petent. part. Bal. in l. meminimus. per eum tex. C. de suis & legit. heredib. Et pręterea successorium edictũ hac in specie minimè obtinet: quia filia recepit dotem pro sua portione: eo etenim casu idẽ est, ac si filia iam successerit patriatq; ideo non admittũtur eius filij ex successorio edicto: quod notant Bald. in l. duob. ff. de leg. 2. 1 idem Bal. 2. q. Dec. nu. 18. & Alex. in l. ctum dotali. C. de colla. q̃ si filia, quæ renunciauit, mortem obierit viuo patre, poterunt nepotes non obstante matris renunciatione iure proprio aui hęreditatem petere sicuti superius probauimus. §. 2. nu. 4. & vltim.

Nec mirum cuiquam videri debet, q̃ iusm hoc in casu non tñ noceat, & præiudicet iurantised ẽt eius hæredibus, cum tñ tex. hic, & in c. cum contingat. de iureiurã. hoc præcipuè considerauerint: nempe iusm istud minimè in alterius præiudicium, aut detrimentum tendere. Nã hęredibus ex propria natura vis contractus & pactionis per iuramentum ualidę nocet omnino. filijs autem ẽt si hęredes non sint, nocet ipsa itidem pactio, dum sure ipsius matris admitti voluntate ex alio possunt ad aui hæreditatem ius habere. mater autem iuramento, & pacto exclusa quidem est. Nec admittendi forent iure matris, cui eius hęreditatẽ repudiauerint: proprio autem iure, q̃ nõ possint aui hęreditatẽ petere, paulò antè ostendimus.

Erit verò ex hac gl. adnotandum, quod plurium decisionũ interpretationẽ potissimè cõdecit, nempe quamlibet iuris constitutionem, quæ alterius, ꝫ cõtrahentium ꝓiudiciũ cõsideret, intelligendã esse de præiudicio principali, & directo non de eo, quod minus sit principale, qđque secundariũ vulgus appellat. Hanc gl. plures vtriusq; iuris Doct. commendarunt, præsertim Georg. Natanus hic nu. 54. Fel. in c. si diligenti. de foro compet. nu. 32. & alij quorũ ipse memini in c. Raimundus. de test. §. 10. nu. 9. vbi aliquot explicũt ad intellectum c. cum contingat. de iureiu. q̃ ad huius c. intellectum admodum vtiles esse vñr. nempe in ea quæstione, an filij huius renunciationis possint aliquo uti remedio ad huius pacti rescissionem.

¶Vigesimò ex eadem ratione oportet expendere, an
8 hæc renunciatio iurata in specie huius c. revocetur natiuitate filiorū, si ea quæ renunciat post renūciationē liberos susceperit? Nā si penitemus gl. hic cōi olim cōsensu receptā, constabit, minimè revocari hāc renūciationē natiuitate filiorūequib. equidēnatis, & nascituris præiudicat pactum istud. Atq; ita verū esse cēsent. Ale. consi. 29. libr. 2. Deci. in l. pactum dotali. C. de coll. 2. vers. vlt. notādū est. idem Dec. cōs. 171. Ant. Rube. consi. 99. Socin. consi. 39. lib. 3. col. vlt. & alij plures, quos refert Andr. Tiraq. in l. si vnquam. C. de revocand. donat. in verb. donatione largitus. nu. 151. Nec. n. ita renūciato, ppria & vera donatio est. Et præterea sit pīmilla cogitatiōe, plis suscipiēdæ vt cōstat.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

2 *Renunciatio hæreditatis paternæ, an confirmetur iuramēto præstito ab infideli, vel per falsos deos?*

2 *Iuramentum metu, vel dolo extortum, non confirmat pactum illicitum, quo paterna hæreditas renunciatur.*

3 *Dolus re ipsa contingens læsionem grauissimā, an operetur rescissionem contractus iurati?*

4 *Intelligitur l. 2. C. de rescindend. vend. an habeat locum ea decisio in contractu iurato?*

5 *Læsio enormissima, an faciat locum d. l. 2 in contractu iurato?*

6 *Minor iurans contractum, an videatur renunciare beneficio ætatis, & remedio d. l. 2.*

7 *Metus reuerentialis cum graui læsione, an operetur contractus rescissionem?*

8 *Iurans contractum venditionis, an possit læsus vltra dimidiam agere ad pretium tantùm?*

9 *Constitutio huius cap. quamuis. est seruanda etiam in foro seculari.*

10 *Intelligitur l. 1. §. si parens. ff. si à parente quis fuerit manumiss.*

§. QVARTVS.

Vigesimoprimo. hæc constitutio, dū iuramento tribuit hāc vim, vt cōfirmet pactum illud alioqui iure ciuili im pūtū, à quibus hā intelligit de iuro per Christianū pūbito intercedēte vera religione diuini, ac veri numinis: quasi fecerit hoc in iuro per infidelem prælito falsi numinis intercessione, & testimonio. Etenim tunc nō est locus huic decisioni, de qd expressim notāt potissimis Georg. Natanus hic nu. 14. Soci. cōl. 55. col. 9. & col. seq. l. 1. Ro. cōl. 155. 6. Bel. Bōdict. in c. Raimū in verb. duas habēs filias. n. 289. qui asseuerat, hāc opinionē cōem esse, q probat in hoc c. & in d. c. cū contingat. in vltimis verbis.

Cōtrariū planè colligitur ex Bal. in c. §. itē facta. col. 3. de pace tenēda, & iuram. firman. quam sequunt Rosind. Loa. superstitis. ff. de acq. hære. & Dec. in d. l. pactum dotali. C. de collatio. nu. 12. qui loquuntur in Iudæis iurantibus. Et profectò ex his, q nos tradidimus in prima huius Repet. part. §. 1. nu. 7. & sequentib. hæc posterior opinio vera est in Iudæo Sarraceno, & alio quocunque infideli iuranti p Deū creatorē coeli & terræ. Nam hic verē per numen diuinum iuratur, & si qui iurat minimè legē Euāgelicā sit professus, idem ipse censerem, quoties qui p talsos Deos iurauerit, quos tn opinatur veros, & diuina numina esse. Sic denique prior opinio dubio procul obtinebit, cum vel Christianus, vel infidelis per falsa numina faciens iurat plane existimans ea numina talia esse, q si per deos falsos iuratum sit ab eo, qui credit iuram vera numinis intercessionē præstitisse, opinionis priorꝭ & forsan potio-

rioris authores nō admittēt in eo casu huius c. & similiū decisiones. ipse tū admitterē da fore non temerè cōtendā.

Vigesimo secundo constat ex hoc c. & similib. potissimum ex c. cū cōtingat. iurm nō habere hāc vim confirmādi cōuētiones iure ciuili prohibitas, si per metū præstitum fuerit. ita equidē olim cōsensu receptū est adeo, vt cū alioqui iurm metu præstitū obliget donec absolutio ab eo data fuerit. c. verū. vbi est de hac re cōis opinio, de iureiu. attamen si iurm metu psæstitum accedat contractui iure ciuili prohibito, quisque ad eius vim, & valorem indiget necessariò religione iuramenti nulla est tūc absolutio necessaria ad agendum contra contractū, ſm Pan. in d. c. cùm contingat. 2. col. cuius opinionem dixim praxi receptam esse, licet plane cōtraria verior sit, & plurium authoritate probata lib. 1. Variar. resol. c. 4. nu. 7. & in Epitome ad 4. librum Decre. 2. par. c. 3. §. 5.

Vigesimotertio manifestè ab eod. ca. deducitur iurm hanc vim habere, modo absit dolus. Etenim si iurm dolo extortum sit, contractus eius religione minimè cōfirmatur. tex. opt. in d. c. cùm contingat. & c. licet. de iureiu. in 6. & de dolo verò, quem ex proposito commissum appellat vulgus, non pōt vlla contingere dubitatio. Nam licet in authen. sacra puberū. C. si aduers. vendi. nulla fiat doli mentio, verè tex. ille ita intelligendus est, vt iurm, à minore præstitum, dolo tn alterius cum eo contrahentis minimè impediat bōficium restitutionis in integrum: sicuti ibidē notat Corn. fol. vlt. & Fort. de vlt. fine, illat. 20. col. 17. imò quoties dolus hic aufert cōsensum, vt frequētissimè sit, non est necessaria absolutio à iuro p dolū præstito, sicuti notat Abb. in d. c. cùm contingat. cuius opinionem scribit communem esse Alcia. ibidem notab. 4 propter defectum consensus. Siquidem, vt non semel admonuimus, iurm nullam obligat, si defit consensus obligā di. l. vlt. in. C. de non iuime. pecunia. atque de dolo ex proposito commisso, arte quidem decipiendi.

3 Sed si dolus re ipsa cōtigerit: nempe data grauissima læsione quid dicendum sit, plerique dubitarunt. Nā idē esse in hoc casu probari potest ex eo, q rōne grauissimę læsionis dolus præsumatur. Lomnes. in §. Lucius. ff. quęm frau. cred. Bart. in l. vlt. ff. de præscript. Regia l. 7. tit. 15. part. 5. tex, cleg. aos in l. si fu pūbite. in fi. C. de dolo. qua ratione, pactione illā iuratā in specie huius c. & Auth. sacra puberum. & ea. cū cōtingat. rescindi posse data grauissima læsione, saltem obtenta absolutione ad agendum: responderunt Ant. 4. casu principali. Abb. nu. 23. in d. ca. cū contingat. Anch. in reg. accessorium. col. 6. de reg. iu. Calderi. consi. 8. ti. de iureiu. Cæpola cōs. ciuili. 17. qui istam sequit Ant. Rub. consil. 101. sequuntur item eā dicentes cōem esse Dec. in c. pūtia. nu. 36. de proba. idem Deci. in consi. 45. & consi. 180. & consi. 380. Franc. à Ripa lib. 3. respon. c. 15. Soc. Iunior consi. 53. lib. 1. & consi. 144. nu. 10. & 25. eo. li. Pau. Parisi. consi. 12. lib. 1. nu. 80. à quibus plures citantur huius opin. authores, quæ quidem ista maximā æquitatem habet multis profectò rōnibus, sed præcipuè q verisimile nō sit paciscentē etiā cum iuro tantæ læsioni voluisse consentire. Siquidem propter doli psumptionem nulla renunciatione vī consensus præstitus in grauissimam læsionem: quod no. Bar. in l. societatē. §. arbitrorum. nu. 24. ff. pro socio. Abb. in c. quintauallis. nu. 32. de iureiu. Dec. in cons. 39. dicens hanc opi. cōem esse: quam 6. rationibus confirmat Aymon in consi. 192. colu. 5. etiā si iuramentum sit contractui appositum: quod est de mente Bar. in d. §. arbitrorum. nu. 31. tenent Abb. in d. nu. 32. Lantran. in tract. de arbi. q. 14. Soc. Iun. cons. 53. li. 1. sentit Imo. in d. c. quintauallis. 7. membro. Et est cōis opinio, vt ibi fatetur Abbas, quæ in eo tex. probatur, & in c. venies. cō. tit. vnde satis apparet iuri consonus hęc de grauissima, aut enormissima læsione interpretatio, vt in casu huius c. & similium minimè sit locus decisionibus, quoties enormissima,

missima, vt aiunt, læsio contigerit imò saltem data absolutione ex causa à iuro contractus rescindatur: idem adnotarunt Card. consi. 29. Anch. consi. 330. nu. 10. Corne. consi. 147. li. 4. Cur. in l. interpositas. C. de transact. quam obrem dum text. hic de dolo mentionem facit, congruè intelligendus erit de dolo, vel arte decipiendi, vel reipsa contingenti rōne læsionis, quam vocant enormissimam.

Contrariam in hoc opinionē veriorē esse opinātur Archid. Dom. Georg. 6. limita. & Francus. col. 2. notab. 6. hic Imo. in d. c. cùm contingat. nu. 52. Alex. consi. 125. li. 1. idē Alex. in d. l. stipulatio hoc modo concepta. nu. 10. & ibi Grottus nu. 22. & Parisi. consi. 26. lib. 3. nu. 81. quā sniam scribunt communem esse Curt. Senior consil. 65. in fine. Alex. consi. 42. col. pen. lib. 1. Ant. Rub. cōsi. 12. & hęc opinio in praxi admittenda est ſm Imol. in d. nu. 52. Nā cū omnino seruari debeat pactum hoc iuratum, consentaneum est, non posse aduersus id exceptionem aliquā opponi, nec rōne læsionis grauissimæ, nec alterius cuiusque rei causā. Vides igitur Lector optimè q variè iuris vtriusque interpretes quæstionem istam acceperint: quam tn ipse conabor propositis quibusdam conclusionibus ad resolutionem fortassis vtilem deducere. in his verò expli candis exponam itidem rōnes aliquot, quæ vel priorem, vel posteriorem sententiam ex modò prænotatis confirment. Etenim tractabimus quid possit iuramentum efficere in eo contractu, qui bifariam, aut denique pluribus actionibus, vel modis rescindi poterat. Nam Ant. Rube. in d. consi. 12. & Parisi. in consi. 26. li. 3. nu. 76. has opiniones ita secum dissidentes componere, quidem tentarunt in hunc modum, vt prior obtineat, vbi læsio enormis cōtigerit in re iam acquisita: posterior verò, quando eadē læsio in re acquirenda acciderit. à quibus planè dissentio, quippe qui videam ita enormem læsionem contingere, posse in rebus acquirendis, spe futuræ acquisitionis, & p senti statu considerato sicut in rebus iam acquisitis, quē admodum statim tractabimus. Et præterea non conuenit hæc concordia his authoribus, quos modò pro priori citauimus opinione quorum quidam etiam in specie huius c. vbi agitur de rebus acquirendis, contractum rescindendum fore ratione læsionis grauissimæ palam asseuerant. Quamobrem alia oportet hoc in loco examinare, q perplexam hanc quæstionem saltem casuum, & specierum distinctione componant, & explicent.

4 ¶Prima conclusio. Maior iurans contractum venditionis, & si non fuerit certus de constitutione l. 2. C. de rescind. vend censetur ex vi iuramenti eidem legi renunciare. gl. Bar. & alij cōiter in d. l. 2. quos inibi sequitur Panta leon Cremens. 3. notab. 14. limitatione. Doct. in c. penul. de emp. & vend. Alex consi. 133. col. 3. lib. 5. Curt. Senior consi. 65. ad finem. quam sententiam fatetur cōem esse eā secutus Socin. consi. 155. lib. 2. & licet contrarium tenere tentauerint Imol. & Burgensis in d. c. cenul. Lugdunensis in d. consi. Alex. 133. litera b. Aymon consi. 192. nume. 8. tamen omnes hi fatentur hanc opin. communem esse.

¶Secunda conclusio. Maior in specie huius ca. renuncians hæreditati acquisitæ, vel acquirēdæ iuro præstito, non pōt agere ad rescisionē contractus, nec ad cū effectum absoluendus est à vinculo iuri, vbi o ib. rectè pēsatis sola contigerit deceptio, aut læsio vltra dimidiā, saltem maior. Hanc opinionem deduco ex posteriori ista, & eorum authoribus, ac denique partim ex his, qui priorem opinionem secuti sunt, maximè Decio in consi. 181. Iacobino in d. Auth. sacra puberum. col. penul. & si. Cassad. decis. 1. tit. de emptione & venditione, probaturque hæc conclusio ex præcedenti, atq; ité ex sequenti. Vis etenim iuri excludit auxilium, d. l. 2. & præterea confirmat cōtractum, & pactum illud iure alioqui ciuili prohibitū.

5 ¶Tertia conclusio. Etiam maior iuro præstito renūcians hæreditati acquisitæ, vel acquirendę, aut contractū emptionis vel venditionis pacisceus, si læsio grauissima, admodum enormis, multoque maior, quàm vltra dimidiam contigerit, ex æquitate absoluendus est à iuro, vt agere valeat ad rescissionem contractus, vel ad læsionis compensationem. Hæc conclusio conuenit priori opinioni, cuius modò mētionem fecimus: & planè traditur à Gul. Cassad. in d. decis. 1. Matthæo Affli. in Rub. de feudo dat. in vicem legis commis. c. si quis investierit. nu. 21. idem notant Aymon consi. 7. num. 5. & consi. 192. nu. 5. Pau. Parisi. in consi. 75. lib. 3. Corn. consi. 27. col. 5. lib. 4. & consi. 133. col. penul. idem consi. 214. col. 3. & consi. 288. col. 9. lib. 3. Gierony. Gratus consi. 88. lib. 1. Franci. à Ripa lib. 3. respon. c. 15. col. 5 quorum ea est concors ratio, q iurans non videatur in tantam læsionem consensisse, nec de ea prægogitasse. Præsertim quia ita grauis læsio nō potest absque vero dolo alterius contrahentis contingere. Atque ita respondit Corn. sæpissimè consuluisse. Et Cassador. testatur frequēter in prætorio Rotæ ita Romæ iudicatum fuisse. Nos item huius conclusionis meminimus lib. 2. Variarum resolutio. c. num. 5. Hæc verò læsio in renunciatione hæreditatis acquirendæ facillimè deprehenditur arbitrio prudentis, qui statum præsentem, & dubiū euentum rei considerabit.

6 Quarta conclusio. Minor simpliciter contrahens iuramento præstito, solùm renunciare vī beneficio ætatis, nec per hoc excluditur ab auxilio d. l. 2. C. de rescin. vendi. siquidem tn ex iuro maior effectus est. Hanc conclusionem adnotarūt gl. in d. l. 2. & in c. pen. de emp. & vend. quas Doctor. vtrobique sequuntur cōiter. Deci. consil. 403. col. 16. Aymon consi. 114. col penu. idem cōsi. 7. nume. 6. & consi. 192. nu. 2. Soci. consi. 48. ad finem li. 4. quorum omnium resolutio hanc opinionem interpretatur esse, nisi minor expressim promiserit iuramento præstito, se non acturum contra contractum nec ratione minoris ætatis nec alia quacunque quod gl. in specie explicarunt in præcitatis locis, quod quidem æquissimum est. Nam vt Bald. scribit in Rub. C. de rerum permut. ad finē non obstante iuramento præsumitur semper in minoribus, mulieribus, & rusticis simplicitas: idcirco præsides, ac iudices recti curare debent, q iuramenta à minoribus præstita propter facilitatem ætatis remittantur. vt Bald. admonet in c. j. §. item sacramenta. col. 3. de pace iuram. firman. Iason in l. generaliter. ff. de verborum obligat. 3. notab. præsertim quia facilitate, qua minores simpliciter contractus pacisc antur absque iuramento, eadem ad iurandum inducuntur. l. dolo. vers. diuersum. ff. de nouatio. qua in re oportet, ac Reipublicæ conuenit, iudices esse vigilantissimos. Ex quibus deducit vera interpretatio Regiæ legis 55. tit. 5. part. 5. quæ in specie statuit, minorem iuro præstito contrahentē nō esse agere auxilio d. l. 2. C. de rescind. vend. ea etenim decisio insignis profectò est, & multis nominibus notanda: quippe quæ hoc ipsū exponat, quoties minor expressim iurauerit, se non acturū ad maius, vel minus pretium, nec ad rescisionē contractus, & si res vendita verè fuerit maioris aut minoris valoris: quasi aliud lex ipsa rēdisset, si minor simpliciter cōtractum iurauerit. Idcirco prędicta Regia cōstitutio ita intellecta maximè cōuenit his, quæ in hac cōclusione exposuimus. Quod si quisquam cōtēdat, iuris ex hoc iniuriā irrogari, & eorū religionisatis erit q Reipublicę conueniat hæc iura, vbi id æquitas dictauerit absolutione plenq; tolli. Aequitas verò maxima est in eo casu, quo iura præstantur à minoribus ętate super contractibus, in quibus vltra iusti pretij dimidiam lędantur. Sic deniq; & in huius cōclusionis Themate, si simpliciter iurm fiat à minoribus, danda erit absolutio, vt ipsi agere possint ad reparationem læsionis vltra dimidiam cōtingentis. At si iurauerint minores, se non acturos contra pacta, & conuentiones ratione minoris ętatis restitutionē apertissimi iuris est.

eos minimè renunciasse remedio d.l.2.& ob id nulla erit necessaria absolutio à iuramento, vt possit à minoribus in iudicio agi ad rescisionem contractus, vel ad iusti pretij solutionem.

Quinta conclusio. Minor renuncians iuramento præstito hæreditati paternæ acquirendæ, vel acquisitæ, non potest contra illud pactum agere, nec erit danda ei absolutio, vt agat contra renunciationem ratione minoris ætatis quia maior efficitur per iuramentum: Authen. sacramenta puberum. C. si aduersus vendi. nec rõne legis ciuilis pactum illud reprobantis quia is defectus iuris religione tollitur. Sic sanè probatur in hoc casu quamuis sicuti obiter iam tractauimus in 7. intellectu huius tertiæ partis.

Sexta ex dæmissis colligitur conclusio. Minor renuncians hæreditati iam delatæ iuxta præstito, si in hac renunciatione decipiatur vltra dimidiam iusti pretij, etsi agere non possit contra renunciationem ratione minoris ætatis, poterit tamen agere contra rõne huius læsionis reprandæ, authoritate d.l.2. cui per iurm simplex minimè renunciauit. Atque ita expressim tenuerunt Ant. Rube. in d. cons. 12. Aymon consi. 7. nu. 6. quorum opinio manifestè, & palam eos authores habet, quos ad quartam cõclusionẽ adduximus. Erit tñ absolutio necessaria ab hoc iuramento simpliciter præstito ẽ m distinctionẽ ibi propositam. Vnde constat elegãs intellectus ad decisionem huius. c. in quo traditur ĩm de pacto, & renunciatione hæreditatis acquirendæ. Nam & in renunciatione hæreditatis acquisitę facilius permittitur pactum, & maior potest contingere læsio, saltem iuxta præsentem rei statum.

Septima conclusio. Minor renũcians hæreditati patere, acquirendæ iuxta præstito, si læsa fuerit vltra dimidiã inspecto tẽpore rerum statu, i. habita rõne bonorũ, quę pater habet tpe renunciationis, & dubio eventu futuræ hereditatis, quo ad eius diminutionem vel incrementũ, potest non obstante renunciatione agere præcexu huius læsionis, cui minimè renunciauit. Hæc conclusio probatur ex superioribus & ex his, quæ de transactione, an in ea sit locus d.l.2. traduntur in l. Lucius. §. vl. ff. ad Treb. & in ea l.2. C. de rescin. vend. Bar. & Doct. in l. si quis cum alter. ff. de verb. oblig. post plan. d. §. vlt. gl. & ibi Doct. præsertim Ant. Barg. in c. cum causam. de emp. & vendit. Decis. 160. col. 3. & 4. & consi. 216. col. 2. Alex. & ibi Carol. consi. 42. nu. 11. lib. 3. Io. Baptista de S. Severi. in tract. de transact. q. 42. Castellis. Cotta in dictione, venditor. Maximè conclusio ista est admittenda, præstita absolutione à iuramẽto quod paulò ante adnotauimus. Scribit tamen Lugdunensis in Alex. consi. 29. lib. 1. contrarium Parisis in Regio prætorio pronunciatum fuisse in hac specie, data tpe pacti honesti, & congrua dote ipsi filiæ renunciantis dẽque probat ei opinionẽ, ẽm quam fuit indicatũ. & Nico. Boer. decis. 62. col. 4. idem adseverat, quã fatẽor, & hi tenẽt, q à nobis citati sint paulò ante ꝓ secũda opinione. Ego tñ ex his, q̃ precẽdẽtib. assertionibus exposui, opinor, hanc septimã conclusionem æquiorem, ac veriorẽ esse.

Octaua conclusio. Renũciatio hæreditatis paternæ delatæ, vel deferendæ facta à filia, etiã minori viginti quinq; annis, si fuerit gemmata, & iuramento præstito, potest non rescindi adhuc ratione grauissimæ læsionis: cui per actionem geminatam renunciatum esse præsumitur arg. Auth. sive à me. C. ad Vellcian. Ita in specie notat conclusionem istam Philip. Dec. in consi. 171. col. pe. & si.

7 Nona conclusio. Læsio maiori vel minori contingẽs vltra dimidiam iustæ æstimationis, simul cum metu reuerentiæ, & obsequij patrni, aut maritalis, operatur cõtra 8 ctus rescisionem, vt ea fiat ratione metus: licet ĩm cõventioni accesserit. Hæc probatur quia dolus præsumit, in ea conuentione adhibitus, & oppressio quædam, saltẽ reuerentia patris vel maritali loqui. n. non est vero simile, ꝙ tantæ læsioni filia, vel vxor consensisset. tex. elegans in l. si superstite. C. de dolo. Paul. Cast. in consi. 174. lib. 1. nu. 4. Corneus in consi. 124. li. 4. Are. consi. 24. col. 2. Aymon consi. 11. col. pe. cuius opinionis, & nos meminim' in Epitome ad 4. lib. Decret. 2. parte. c. 3. §. 6. nume. 4.

Decima conclusio. Filia etiam maior renuncians hęre ditati paternæ, & futuræ, recepta dote ex bonis maternis, licet iuramentum præstiterit, poterit ex causa grauissimæ læsionis agere ad huius pacti rescisionem. Etenim nemo negare potest, quin in hoc casu grauissima, & admodum enormis læsio contigerit nec in hac specie omnino locus est decisioni huius c. cum in eo tractetur de filia renunciante hæreditati paternæ recepta dote à patre ex bonis ipsius patris: atque ita hanc opinionem tenent Geor. hic 7. limitatione. Dec. in d. l. pactum dotali. 3. col. C. de colla. Corn. consi. 147 lib. 4. quo loco scribit, ꝙ si filia habens penes patrem bona materna renunciet hæreditati paternæ cum iuramento, hac appositа pactione, vt̃ pater ei det mille aureos pro dote erit intelligẽda hęc conuentio in hunc modum: quòd mille aurei sunt dandi ex bonis patris, non ex bonis maternis quod notandũ est ad l. vltim C. de dotis promiss.

Vndecima conclusio. quoties ratione læsionis grauissimæ, quam vulgò enormissimam appellamus, aut eius, q̃ simpliciter vltra dimidiam iustæ compensationis & æstimationis cõtingit, cõtractus rescindi potest: ea rescisio intelligenda est, nisi alter velit iustam æstimationem rei in conuentionem deductæ soluere, & supplere. Huc. n. pertinet rõ d.l.2. C. de rescind. vend. & oĩa, quæ de rõne iustitiæ commutatiuæ possunt adduci aduersus pactiones in quas. Nec quisquam oberit, dolum hic ob grauissimam læsionem subesse atq; ideo contractum debere oĩno rescindi: quia in hoc casu non subest us verus dolus sed tantùm dolus quidam præsumptus, ex quo æquum non est, totam cõuentionem rescindi. Quod vt deduci ab his authoritatibus, quibus prior opinio probari potest, aut ꝓbatur ab his, qui eam defendere conãtur. Et ꝑterea alios huic conclusioni accedere vt Greg. in d.l. vlt. n. vlt. part. scribens, legis secundæ decisionem obtinere ad triginta vsque annos, vbi læsio enormissima contigerit, non obstante quadriennio lege Regia præfinito).

Duodecima cõclusio. Vbi filia, quæ futuræ hæreditati paternæ iuxta præstito renunciauerit, dixit, se grauissime læsam fuisse, & ob id petierit conuentionem rescindi: tunc ad habendam læsionis rõnem, eiusq; reparationem, & cõpensationem, erit considerãdum, an dotem acceperit iuratam, eo tpe inspecto, quod dos ei data, & constituta fuerit à patre, & computatis illis bonis, quæ eo tpe pater habebat nõ his, quæ vel habuit post, vel habere potuit. Hãc conclusionẽ obiter superius adduximus in hac parte §. 2. nu. 6. & ea probatur, quia in specie huius c. filia renũciãs hæreditati paternæ, legitimæ portioni renunciare videtur cum diximus in §. 3. nu. 3. Vnde dotis datio non est hoc in loco ad rõnẽ legitimæ considerandа: tunc. n. foret cõstituenda iuxta quantitatem bonorũ, quæ pater habet mortis tpe sed est dos constituenda iuxta officium paternũ, & sic ẽm bona, quæ tpe nuptiarum, & constitutionis dotis pater habuit quod latè tradidere Dec. cõti. 26. & cõti. 176. col. 1. Alex. consi. 29. col. 3. lib. 3. & Geor. Nathanus hic col. 3. vers. an autem, qui & Pan. Parisiẽ. consi. 26. nu. 89. lib. 3. hanc opinionem asserunt communem esse. Idcirco optime constat huius conclusionis veritas.

Ex omnibus his, quæ hac in quæstione tradidimus, libet inferre, parum vtilem esse disputationem illam, quæ solet in tractatu læsionis vltra dimidiam discuti. Scribit etenim Bal. in l. quæ sub conditione. §. si qs. ff. de cõdi. instit. eius loci authoritate, venditorem, qui iurauit contractum venditionis, periurum esse, si aduersus emptorem, egerit alternatim, vel ad suppl endum iustum pretiũ, vel ad rem ipsam & sic ad contractus rescisionem. Quod si venditor

venditor tantùm egerit ad pretium iustum supplẽdum, inquit ibi. periurum non esse quia verè non agit contra contractum. Idem notãt Socin. his, qui dicenta. §. verũ. ff. de reb. dub. Fel. in c. inter cæteras. col. vlt. de rescrip. Anto. Burgent. in c. penu. de empt. nu. 36. Cassador. decis. 1. ti. de empt. ob hac verò opinione discedit Dec. in d.c. inter cæteras. nu. 6. asseuerans, hunc venditorem etiam alternatim agentem minimè periurum esse quia & si ita egerit, vnum tñ in effectu petere videtur, qui duo alternatiuè petit. l. cum. ff. quando dies leg. cedat. Li illud vbi Bald. ff. de leg. §. huic autem. Inst. de actio. Et præterea qui petit alternatiuè pretium iustũ sibi supplẽri, vel rem restitui, & contractum rescindi, non agit contra voluntatem emptoris cum in eius arbitrio, & electione consistat, contractum integrum manere, & illæsum, soluto iusto rei pretio quod idẽ Dec. aduersus Bal. & alios considerat. Ego verò hac in quæstione non opinor quicquam referre, ꝙ Dec. animotauit. Etenim vel venditor tenetur præcisè ita re contractui, quem iuramento comprobauit, & stabilitum aut potest vti beneficio, & auxilio d.l.2. C. de rescind. vendi. Priori casu, ni fallor, periurus erit, si aduersus emptorem etiam alternatiuè egerit ad rei restitutionẽ, vel ad hoc, vt iustum pretium suppleatur. Nam & contra cõtractum, & conuentionem vtrunque venerit: nempe res ipsa, & certi pretij deligratio. atque ideo venditor ex cõuentione ipsa tenetur nec rem petere, nec maius pretiũ, quàm conuentum fuerit'. Quo quidem casu constat aduersus contractum agi, si alterũ tantùm petatur. Etenim si quis copulatiuè teneatur ad duo, nulli dubium erit, eũ contra pactionem agere, si alterum tantùm fecerit aliud autem facere omiserit. illud verò apud me parui est momenti, quòd sit in electione emptoris non reddere: quia electio non est voluntaria, sed coacta sub ea conditione, ad quam alioqui lege cõtractus minimè teneabatur. Ema ioris pretij solutio. Igitur qui ratione iuramenti tenetur stare contractui, & læsioni vltra dimidiã, ex hoc expresse, vel tacitè renunciauerit, profectò siue egerit simpliciter ad iusti, & maioris pretij, quàm conuentum fuerit, solutionem, siue alternatiuè iuxta casum d.l.2. aduersus cõtractum agit, nec poterit à periurio iuste excusari. Posteriori verò casu, quo venditor non est exclusus per iuramentum ab auxilio d.l.2. nec à similibus actionibus, nullum periurij crimen committit, si vtatur eiusdem l.2. actione, quę alternatiua est, vel ad rescisionem cõtractꝰ, vel ad pretij iusti solutionem. Quod si non obstante iuramento eidem vẽditori aliqua ex causa competeret ius rescindendi contractum, dubio procul minimè foret periurus censendus, si aduersus contractum ea actione ageret. Quo fit, nequaquam, esse in hac specie distinguendũ, an agatur ad duo alternatiuè, vel ad alterum tantùm sed potius an iustè agi possit contra contractum non obstante iuramento. Non obstat tex. in d.l. quæ sub conditione. §. si quis qui parum facit, enim inibi altera conditio ob regionis causam, nempe iuris iurandi, remittatur, & maneat tantùm ex duabus conditionibus alternatiuè conceptis vna, altera reiecta.

Vicesimaquarta interpretatio huius c. ex eo colligit, ꝙ pactum illud sit omnino seruandum ratione iuramẽti. ait. n. inquit Romanus Põtifex, omninò seruari debet ab eadem. nec de iuramento quidem solùm, sed imò de ipso pacto loquitur, & tractat. Qua ratione in his contractibus, qui alioqui iure ciuili prohibentur, & ratione iuramenti confirmantur, ipsius iuramenti vis contractum validum, & efficacem facit, nec tantùm iuramentũ seruandum erit, sed & ipse contractus. Quod latius probauimus in 2. huius Relectionis parte. §. 2. num. 7.

Vicesimoquinto hæc eadem conditionis in esse vera 9 bis palàm ostendit, non tantùm has conuentiones iuratas seruandas fore apud iudices Pontificios, & Ecclesiasticos, sed & apud iudices laicos, & seculares. text. hac de re elegans in clicet. de iureiur. ritò libr. cuius authoritate hanc opinionem probauimus ibi in vera seruari, & omnes, præsertim Georg. hic 7. limitatione. Et Paulus Parisius consi. 26. libro 3. column. 2. asseuerans hanc opinionem communem esse.

Vigesimosexto ad huius constitutionis intellectũ examinanda est iurisconsulti responsio in l. §. si parens. ff. si à parente quis manumissus erit. Si parens, inquit Vlp. vel sic ẽpit pecuniam, vt emanciparet, vel postea vinus in eum filius quantum satis est contulit, nec iudicia eius inquietaret, exceptione doli repellitur. Ex hoc sanè responso apparet, iure ciuili etiam absque iuramento validum esse pactionem inter patrem, & filium qua hereditati paternæ renũciatur quod maximè repugnat his, quæ in initio huius c. tractauimus. & tamen glo. hic in verbo. lex ciuilis. & in l. pactum dotali. C. de colla. Bar. in l. vl. C. de pac. & in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. oblig. duos distinxere casus ad intellectum l. §. si parens. Primus quidẽ est, cùm pater ita præmium, aut pretium emancipationis pecuniam à filio accepit. Et in hac specie existimant, patrem repetire ab hæreditate filij ꝓpter delictum hoc ab eo commissum ex eo, ꝙ pecunia, patriam potestatẽ, & emancipationem vendiderit quam rationem sequuntur Alex. in d. l. stipulatio hoc modo concepta. Idem & Ias. col. 2. & 3. atque ibi Dec. in d. l. pactum dotali, quorum opinio communis esse videtur, vt constat ex his quæ ab eis adducuntur. Secundus casus constituitur, quando pater accepit à filio eam quantitatem, quæ sibi poterat iure cõpetere in bonis filij. Valet etenim pactum, quo pater renũciat futuræ filij hæreditati, si recipiat eam quantitatem, quæ iure legitimæ portionis eo tempore satisfecis est. Et hæc est vera & communis ratio decidendi tam secundi illius. §. partemve apparet ex Ala. & alijs in d. l. pactum dotali. & in d. l. stipulatio hoc mõ concepta. Vnde licet hæc pactio inter patrẽ & filium pro hæreditate paterna minimè absque iuramento procederet. Li quando. §. j. C. de inoff. test. & tradita superiùs in initio huius c. tamen super hæreditate filij optimè procedit quia non ita debetur hæreditas filij patri, vt hæreditas patera filio. l. nam & si parentib. ff. de inoff. test. notant in specie ista glo. & Doct. hic, & in d. l. pactum. Nec obstat prioris partis & eius intellectui. l. vtrum. ff. de verb. oblig. qui probatur, nõ esse turpe, patrem pecuniam accipere pro emancipatione filij. Etenim licet id turpe non sit, à iure tamen odiosum constituerunt. Alex. & Dec. in præcitatis locis. Vnde nimirum, si ob istud odium ciuilis lex id permiserit, ꝙ in priori parte d. §. si parens. responsum sit. Quidam verò quorum partem tutatur. Claudius d. l. stipulatio hoc modo concepta. nu. 23. existimat ob effugiendam rationem d. l. vtrum, aliter esse intelligendum tex. in d. §. si parens. vt constituat vnum casum tantùm. i. quando pater accepit à filio portionem legitimam, & quæ sibi poterat eo tempore competere ex bonis filij. Distinguitur tamẽ prior pars à posteriori ex eo, ꝙ in priori parte proponit, patrem tempore emancipationis à filio portionem legitimam accepisse in posteriori verò tractatur, quòd eam receperit post emancipationem nec hic intellectus alienus est à litera, & sensu iurisconsul. atque ideo nõ omnino est improbandus.

Hæc, quæ adduximus, ad huius cõstitutionis interpretationem iuuabunt. Nam & si potuissent singula longius ac latius discuti, & examinari: breuem tamen, ac aperta rerum cognitionem, quod sp agere conabimur, & hic etenus efficere certauimus, secum sumens ne Lector fastidio quodam, ac tot authorum relegendorum cura fobetur, alia in multis obiter euoluendis, declarandq; notatis curetur.

FINIS.

IN BONIFACII OCTAVI CONSTITVTIONEM VLTIMAM, QVAE INCIPIT, ALMA MATER. SVB TITVLO,

De sentent. excommu. admodum breues Commentarij: Doctore Didaco Couarruuias à Leyua, Consiliario Regio, authore.

VLTI sunt, Lector candide, iuris vtriusque tractatus, qui tametsi eo tempore, quo publico decreto Canones, & leges ad eos pertinentes in communem vtilitatem ad morum institutionem fuere statuta, vsui maximo fuerint, et vtilitati: nihilominus ob varios prouinciarum mores, ob ita frequentem rerum vbique mutationem, sic in obliuionem, & desuetudinem abierunt, vt planè quisque oleum, & operam perdidisse aquissimè iudicetur si, quæ iam diu obsoleta sunt, conetur inuita, ac renitente publica vtilitate, glossematis, & commentarijs, labore quidem satis perdito, illustrare. Nec profectò negauerim plurima in antiquis legibus, & Canonibus passim legi, & reperiri, quæ vel necessaria sint ad recentiorum legum integram, veramque cognitionem, vel saltem ad modum conducant: vt quisque percipiat veteris Reipub. statum, ad cuius speciem, & formam oportebit quandoque & præsentem reformare. verum illud mihi penitus animo insidet, hæc tractanda fore, omninoq; memoriæ repetenda, modò primitus de his seriò agatur, quæ humanas actiones in rectam viam dirigere, aut sanè mores hominum instituere valeant, iuxta Christianam, et Catholicam religionem: quod munus ad Theologiæ Professores attinet: aut tandem, quæ ad iudiciales contentiones, sedandasq; iustitiæ tramite definiendas, contumaces animos in veram subiectionem inducendos, potissimùm sint conducibilia. Hac de causa quandoque ipse conatus sum aliquot à me priuatim obseruata, prælo, et typographis ea mente tradere, vt si quid inde Lector ad Iuris intellectum, humanasq; actus discernendos, & dijudicandos adnotare posset, id ei commodo cederet, quod semper omni conatu sum præmeditatus. Tandem animaduertens inter alias Iuris Pontificij sanctiones, passim illas præmanibus versari, quæ ad excommunicationis, & interdicti materiam spectent, operam dedi, quo & Ecclesiasticis tribunalibus interim subseruirem, vt constitutionem vltimam de sentен. excomm. lib. 6. quadam breui Relectione lectoribus exponerem: æquissimo animo iudicum, atque aliorum, qui huic professioni Iuris Pontificij, nomen dederint, censuram subiturus.

DIDACI COVARRVVIAS A LEYVA TOLETANI, IN BONIFACII OCTAVI, CONSTITVTIONEM,

Quæ incipit, Alma mater. sub titulo de sentent. excommunica. lib. 6. Commentarij.

EX PRIORIS PARTIS INITIO.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio in genere definitur, traditurque huius definitionis origo & significatio.*
2 *Communio inter Christi fideles triplex.*
3 *Excommunicatio maior definitur.*
4 *Excommunicationis minoris definitio exponitur.*
5 *Peccatum mortale est & dicitur, excommunicatio.*
6 *Excommunicatio maior amplius nocet excommunicato quem ipsum peccatum mortale, propter quod excommunicatur.*
7 *Excommunicatio non est tantùm pœna æterna, & numquam sequens, aduersus vtherum.*
8 *Prælati ecclesiæ habent iure diuino potestatem excommunicandi.*
9 *Excommunicatio quibus ex causis dicatur medicinalis.*
10 *Excommunicatio an sit ferenda, vbi vero similiter nonnulli peccatori pœnitentiæ viæ vtilitatem allatura.*

PRIOR HVIVS OPERIS PARS.

DE excommunciatione tractaturus, illud prætati minime hac in parte prætermittam, à plerisque Theologis, & iuris Pontificij professoribus variè huius ecclesiasticæ censuræ definitionem exponi sanè, vt quandoque ea nequaquam minori excommunicationi aptari commodè possit quandoque absque vlla distinctione vtrique maiori, & minori excõicationi oõino conueniat, quid vtraque efficere valeat sensim exponẽs. Quæ in re ipse nõ improbo has doctissimorũ virorũ traditiones: eis etenim admodũ vtiles esse cẽseo ad huius rei integrũ, ac pfectũ examẽ. qđ equidẽ apertissime cupiens explicare, in gñe primùm excõicationis significationẽ, & vim, breui quadam definitione tradere nõ verebor, vt deinde facilẽ, ac distinctius propositi tractatus ambiguitatẽ effugiamus.

1 ¶Est igitur excõicatio ſſeparatio Christiani à cõione ecclesiæ. Nec n. hæc censura infidelibus cõuenit: cum hi foris sint nec à cõione ecclesiæ priuari possit, qui ad eam nusquã admissus fuerit. c. ad diffoluendum. de despõsatione impu. efficit ex tuarum. de homicidio. c. quod nõ. 32. q. 2. l. bonum. §. vlt. ff. de excusat. tut. ed. Unã & sola conditionem ff. de iniust. rupt. & in hac specie testimonium est Apostoli 1. ad Corint. c. 5. quid. n. mihi quæso, nobis de his, qui foris sunt iudicare? Nonne de his, qui intus sunt vos iudicatis? capitulo, gaudemus. de diuortijs. optima textus in capit. omnis Christianus. vndecima quæstione tertia. quòd verò excommunicatio seperatio sit à cõmunione ecclesiæ, multis constat, ex quibus id manifestum sit. Primùm etenim q. à domino Iesu dictum est Matth. c. 18. si ecclesiã non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus. id passim ab ecclesiæ doctoribus ad excommunicationem refertur, vt iuxta eorum opinionem, quæ certissima est, is sit Ethnicus, & publicanus, qui à communione ecclesiæ segregatus existit sicuti in eodem loco Chrysostom' scribit. Apud Paulum 1. ad Thessalonicenses c. 3. palã excõicatio in hunc modũ significatur, vt ea sit ſſeparatio à cõmunione fidelium. ita inquit, quòd si quis non obedierit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & non commisceamini cum illo, vt confundatur. Hoc ipsum palãm constat ex his, quæ statim, & ferè in tota hac priori huius Relectionis parte tractabuntur. præsertim ab ipsamet dictionis origine. Communio etenim dictat quandã reb. sermone, vel beneficiis, ac iuribus societatem. Cicero in oratione pro Cornelio Balbocita mihi maximè communionem beneficiorum, præmiorum ciuitatis continere, videtur. cuius loci præ cæteris ideo meminimus, q; is optimè conueniat communioni, quæ Christi fidelibus sacramentorum, suffragiorum ecclesiæ, & Christiani sermonis verè competit. Nam & societas cõmunio dr̃ apud Iurisconsultũ in l. ea verò. ff. pro socio. Hinc & verbũ cõicare idem est, quod aliquem participem vel rerũ, vel cõsiliorũ, aut sermonis iure cõionis facere. cuius significationis adeo sunt obuia apud latinæ linguæ authores testimonia, vt planè necesse non sit, ea nunc in medium adducere. sit etenim satis ex his, cõceptũ fuisse à catholicis verbum, excõico, à cõione ſseparo, & expello & nomẽ, excõicatio quod ab initio ecclesiæ ſsegregationem ab ecclesiæ, & fideliũ cõione, & cõsortio significat. Hoc verbo, & nos vsi fuere d. Aug. & alij Ecclesiæ catholici Doctores passim quidẽ, quorũ authoritates hic referre omittã, qp pe qui sæpissimè sim interius eorũ vsurus testimonijs. In Canonibus Apostolorũ Græcè olim editis, sed statim in latinã linguã traductis, passim ꝓbatur hæc significatio. Etenim re verbo ἀφορίζω quod latinè est, ſsegrego, ſsepăro; ab interprete latino veteri, & ab ipso Gregorio Haloandro, traducitur, excõicoq; à cõione priuo, à communione excludo, sæpè, atq; frequentissimè ita canones contumacibus, & irreligiosis comminantur: ἀφορίζω & tamen vetus latinus interpres, & ipse Haloander ita interpretatur excommunicetur à communione priuetur: seterpretatur excommunicetur à cõmunione priuetur: segregetur à communione priuatur cõione. Ab eisdem canonibus excommunicatus inde ἀφορισμὸς Græco sermone dicitur: ἀφορισμὸς quid est ſsegregatio, ſseparatio & quod latinè est, excõicatio, quæ verbo Græco ἀφορισμὸς, communi

munio & priuatiua præpositione a quasi ἀποκοπὴ, sitex cõicatio, vnde apud Theodoritum lib. 2. Histo. eccles. c.28. excõicatio Græce dr ἀποσυναγωγὴ. Hæc dicta sint de dictionis origine & significatione, quo certum fit, excõicationem esse ab initio catholicæ ecclesiæ in hoc sensu acceptã, vt separationẽ à cõione ecclesiæ significet. Nã & Tertullianus in lib. de præscriptione aduersus hæreticos de Marcione commentorans inquit: Post hæc discipulus ipsius emersit Marcion qui nõe Ponticus gẽe, cpi filius pp stuprũ cuiusdã virginis ab ecclesiæ cõicatione abiectus. Idẽ graphicè excõicationem depinxit in Apologetico aduersus gẽtes c. 39. dẽ Christianis loquutus. corpus sumus de conscia religionis, & disciplinæ veritate, & specie fœdere. coimus in cœtũ, & aggregationem, vt ad Deum quasi manu tẽtã precationib. ambiamus orãtes. Et paulò post. Summũ, inquit, futuri iudicij præiudiciũ est, si quis ita deliquerit, vt à cõmunicatione orationis, & conuentus, & omnis sancti commercij relegetur. Hæc Tertullianus.

¶ Verũm illuũ est ad huius censuræ vim oĩno præmittendum, vt sciamus, quã cõione priuet excõicatio, tripliciter esse in ecclesia catholica cõionem fidelium. † Prima est cõio interior: hẽpe, per charitatem vnientẽ Christi membra per fidẽ formatã capiti Christo, & reliquis, eius membris: & sic cõio ista procedit à charitate: quę est animi affectio, qua diligitur Deus pp se, & proximus pp Deum ẽm Aug. in li. de doctrina Christi. c. 22. Magistrũ sent. libr. 3. dist. 27. & ibi Tho. & alios. eundẽ Tho. 2. 2. q. 23. art. 5. probaturq; Io. c. 4. Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. ca. in scripturis. 8. q. 1. de hac vnione, q̃ nexu charitatis in Deũ indissolubilis sit, & omnes fideles, vt membra, Christo Iesu capiti coniungit, meminit Paulus ad Rom. c. 12. ita, inquit, multi vnũ corpus sumus in Christo. idem Paul. j. ad Corint. c. 12. & ad Ephesios c. 4. Eiusdẽ cõionis mentionem fecit Psalmista, psal. 118. particeps ego sum oĩum timentium te. est etenim ista hæc cõio, vt constat, interior, seu intrinseca. Alia est cõio extrinseca, quæ consistit in simul vrando in ecclesia, in missarum celebrationibus, & diuinis officijs simul audiendis: atq; in colloquio fidelium. Tertia cõio media est, interior inquam, partim & exterior: qua oẽs fideles participes sumus cõium suffragiorũ ecclesiæ, & itidem sacrorum. cuius mentio fit in Symbolodum in eo dẽ sanctorum communionem. Hæc distinctio triplicis communionis deducitur ab his, quę tradere Thomas, & alij in 4. sent. dist. 18. q. 2. Floren. 3. parte titu. 24. in princ. & Card. à Turre Cremata in c. si inimicus 12. q. 2. art. 1. Sylvest. in verb. excõicatio 1. in princ. Caietanus secundo tomo opusculorum, in quæstione, de effectu excommunicationis. & Canonistæ in rub. de sent. excõic. optima regula j. tit. 9. p. in. 1. quibus præmissis facilimum erit, vim excommunicationis maioris, & minoris, atque peccati mortalis satis distincte examinare.

2 ¶ Est. n. hæc excõicatio maior, separatio Christiani, non tñ à communione fidelium oĩno extrinseca, sed & sacramentorum, ac cõi suffragiorum ecclesiæ participatione. constat siquidem maiorem excommunicationem esse segregationem Christiani à cõione ecclesiæ: qua in re cõe quid habet cum minori excõicatione, & peccato mortali: atque ideo loco gñis in hac distinctione diximus, maiorem excommunicationem esse Christiani à communione ecclesiæ separationem. Cætera, quæ definitioni apposita sunt, ad differentiam pertinent, quæ constituitur verè inter maiorem, minorem excommunicationẽ, & peccatum mortale, sicut statim apertissimè tradetur.

4 ¶ Excommunicatio † minor est separatio Christiani à sacramentorum ecclesiæ perceptione, quæ quidem definitio manifesta est, si consideremus, minorem excõicationem non priuare quem fidelium colloquio, nec exterri omnino communione, nec sacramentorum collatione, quæ à charitate procedit: sed tñ sacramentorum perceptione. tex. elegans in c. hi ecclesia. de cler. excommi. ministr. ex quo apertissimi iuris est, quid differat excõmunicatio maior ab excommunicatione minori.

¶ Est & alia excõicatio, impropriè quidem, si excõicationis huius dictionis vsum iam diu obtinuisse in ecclesia catholica animaduertamus, quo ad priuationem illarum communionum, quarum modo meminimus in maiori, & minori excõicationib. Hæc denique impropria excommunicatio, quæ tamen grauissimè ladit animam, † ad peccatum mortale pertinet, quod separat Christianũ, & segregat ab interiori illa communione, quæ à Charitate constat, & qua oẽs fideles in Christo cõiungimur, & vnum corpus efficimur. Charitas etenim amittitur per peccatum mortale. q̃d probatur prima Ioannis c. 4. Deus charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. Nam quilibet actus peccati mortalis charitati contrarius est, cum illud sit proprium charitatis, q̃ Deus diligatur super omnia: quæ dilectio deficit commisso pctõ mortali aduersus Dei præcepta. Sic Paulus ad Roma. ca. 6. stipendia, inquit, peccati mors est charitati aduersa: si quidem habens charitatem, habet vitam æternam. Ioan. c. 14. Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligã eũ, & manifestabo ei meipsum. Igitur per mortale crimẽ charitas amittitur. Quibus sanè constat per actum mortalis peccati charitatem amitti. q. 1. q. 3. c. vnum oratiũ. 25. distinctione, quod & diuus Thomas secunda secundę quæstio. 24. articu. 12. & Magister in tertia senten. distincti. trigesima prima hac autem communione non priuat excommunicatio minor, nec adhuc maior licet maior excõicatio, quæ nisi pro mortali crimine infligenda non est, priuationem huius communionis, & charitatis præmittat, eo saltem tempore, quo quis excommunicatur iusta excommunicatione. quem admodum statim latius constabit ex his, quæ ad intellectum huius tractatus examinabuntur. Multa etenim sunt adnotanda, quæ partim deducuntur ex modò præmissis, partim maximè conducũt ad verã harum definitionum cognitionem.

6 ¶ Primùm ex his ipse colligo † excommunicationem saltem maiorem præter damnum, quod grauissimè intulit pctñ mortale excõicato, & alia multa dãna eidem maximo cum dispendio inferre. Nã mortale crimẽ Christianum priuat charitate, qua coniungitur ecclesiæ, & alijs fidelibus in Christo Iesu, & vnum corpus efficiuntur: ab hac n. separatur, vt modò probauimus: & tñ adhuc per fidem, quam licet informem hic pectator retinet, ecclesię coniunctus est, & eius membrum adhuc dr, mysticoque corpori cõiunctum adhæret. qua rõne fieri nequit, quin tetior sit à Satanæ tormentis, calumnijs, & tentationib. q̃ si oĩno extra ecclesiæ corpus maneret: vti manet excõicatus. cum & si vterque per fidem informem membrũ ecclesiæ dicatur, & verè sit: attñ peccator nondum est à cõione ecclesiæ separatus: excõicatus verò manente excommunicatione ab ecclesiæ cõione segregatus est: quãquis eius membrum per fidem existat. Obstant. n. fœuienti dæmoni, quo minorem habeat ptãtem in hunc peccatorem mortali culpa grauatum, & charitate priuatum, orationes, & suffragia ecclesiæ, quorum aliquo mò particeps est, etiam si amissa charitate à consortio corporis mystici fuerit segregatus, & effectus huius corporis mẽbrum aridum: idem tñ corpori adhęrẽs per fidem. Nã ét peccator sit in dæmonis potestate, quippe qui sit dæmonis seruus effectus: tñ per excõicationem, maiorem in eo habet dæmon potestatem, vt faciliùs illum torqueret post. Etenim ante excommunicationem, per peccaũ mortale, quis charitatem amittat: atq; ideo non est Christo viuificet coniunctus: tamen ab eo non est omnino separatus

tusq; per fidem nonnullam habet vnionem: cuius rõne particeps est orationũ, quæ ab ecclesia fiunt, ad hunc sanè effectũ, vt eidem spũs pnæ detur à Deo. Idcircò dæmon non tantam ptãtem in peccatorem hẽt, q̃ eũ liberè vexet, qm̃ resistit dæmoni virtus reliquorum membrorum, qbus est per fidem coniunctus. At postq excõicationem destituitur excõicatus hoc auxilio, & à corpore magis separatur, & sic dæmon põt faciliùs in eũ sæuire, & liberius, q̃ antea torquere. Siquidem licet excõicatus adhuc fidem informẽ tñ retineat, & sic membrum hac rõne ecclesiæ sit, nihilominus ab ipsius ecclesiæ confortio quo ad suffragia, & cõionis ecclesiasticæ effectus manet per excõicationem segregatus, interim dum excõicatus existit. Huius sanè distinctionis est, & in corpore humano exemplum elegans. Membrum siquidem aridum vita caret, tamen quia corpori per neruos, & pellem coniungitur, nõnullo fouetur corporis calore. cui membro peccator amissa charitate optimè comparatur: quippè qui licet membrum aridũ sit, & vitæ expers, fouetur quidem aliquo totius corporis calore pp illam coniunctionem, qua corpori per nertuos, & pellem. i. per fidem, licet informem, adhæret. ¶ Quod S. Thomas eleganter explicat 3. part. q. 8. art. 3. ad 2. excõicatus verò hoc auxilio, & calore destituitur à corpore magis, vt membrũ abscissum, seq paratus. tex. optimus in c. quemadmodum. 23. q. 7. ex Augustino in Epistola 50. ad Bonifacium: licet in vulgatis Decretorum codicibus inscriptum sit hoc caput ex Augustino ad Vincentium. Peccatores etenim non tñ occulti, sed & manifesti in ecclesia sunt, vt eius membra: sicuti docet Aug. in epistola ad Donatistas: & de fide ad Petrum. c. 43. suisque damnatus eo tpe error Donatistarum asseuerantium manifestos peccatores non pertinere ad ecclesiam, nec esse intra eam. Sunt etenim, vt constat, peccatores ét manifesti, membra ecclesiæ. Quod item pbãt multis authoritatibus Alfonsus à Castro de hæresibus in ver. ecclesia. & Io. Driedo. li. 4. de dogma. eccles. c. 2. cius parte 2. quo in loco effectum istum excõicationis etiam explicat eleganter. Nec fides per mortale crimẽ amittitur, cùm ea possit apud aliquem sine charitate esse, & quidẽ vera, licet mortua, quæ sufficiat, vt is Christian' sit, & ecclesiæ membrum, vt docet synodus Tridentina de iustificatione, canone 28. Si quis, inquit, dixerit amissa p peccatum gratia simul & fidem semper amittit: aut fidem, licet non sit viuam: aut eum, qui fidẽ sine charitate habet, non esse Christianũ, anathema sit. explicat optimè Dominicus à Soto de natura & gratia lib. 2. ca. 7. & 8. hoc ipsum probat authoritate Pauli ad Corint. j. c. 5. Nam certum est, Corinthium illum, qui patris vxorem acceperat: tunc possessum, esse à diabolo, ac semel cùm peccauit in Sathanæ potestatem venisse: tamen Paulus denuò quam illum excõicauit subditionem. Sathanę tradidit. vnde plane intelligitur Corinthium illum primùm per baptismũ communionis ecclesiasticæ participem, ac deinde per culpam mortalis criminis charitate amissa dilapsum in aliquam diaboli seruitutem, non ita in dæmonis ptãtem venisse propter vnionem, qua, licet membrum aridum, ecclesiæ per fidem coniunctus erat: sicuti postea cùm à Paulo excommunicatus in Sathanæ seruitutem, & tormenta liberius traditus fuit. Nec illa traditio Pauli tñ significat Corinthiũ illum per culpam tradium fuisse Sathanæ: etenim licet per peccatum in dæmonis seruitutẽ, is venerit bona quidem ex parte, nihilominus in amplioremSathanæ potestatem postea per excommunicationem à Paulo traditur. Alioqui cur, obsecro Corinthijs scripsit, se decreuisse suo spiritu vnà cum potestate domini nostri Iesu Christi, quatenus fornicator ille traderetur Sathanæ in interitum carnis? Nec dixit Paulus Corinthiũ traditum esse, sed tradendum fore, vt spiritus eius saluus fieret. & profectò si per hanc traditionem non acceperet Sathanas in eum maiorem potestatem, minimè ipse Corinthius à dæmone fatigatus in interitum carnis, contraretur, vt spiritus eius saluus esset in die domini nostri Iesu Christi. Idem apertius cõstat 1. ad Timotheum 1. vbi ait Paulus se Hymenæum, & Alexandrum Sathanæ tradidisse, vt discant non blasphemare. Si non verè eos Paulus Sathanæ tradidisset, iam apparet, falsum dixisse Paulum, qui seipsum asserit, hoc fecisse. item illud, quod sequitur: nempe, vt discant non blasphemare verè ipsum aperit mysteriũ. Quomodo. n. didicissent non blasphemare, nisi per hanc traditionem accepisset in eos Sathanas apertorem aliquam vindicandi potestatem. Idem probatur authoritate diui Augustini in sermone. 68. de verbis Apostoli. c. omnis Christianus. 12. q. 3. eiusdem Augustini in tracta. 27. ad caput sextum Ioannis. capitulo, nihil. 11. causa & quæstione. tex. singularis in capitulo audi. 11. quæstione tertia, cum multis alijs, quæ hac de re traduntur à Rossensi aduersus Lutherum articulo 23. Ioãne Eccio in Enchiridio. articu. 21. & Alfonso à Castro, libro de hæresib. septimo, capit. de excommunicatione.

Secundò hinc constat, impiam esse Lutheri assertionem, & planè hæreticum, qua asseuerat gię ecclesiæ hostis impius, excommunicationem † pœnam tantùm externam esse, atque ideo non priuare hominem communib. spiritualibus orationibus. Etenim apertissimè constat, excommunicationem priuare quempiam sacramentis, & communibus suffragijs ecclesię, sicuti probatum est in præmissis authoritatibus, & locis, quorum hic est verus, sensus, & ab ecclesia catholica omninò receptus. Præterea hoc Augustinus docet in dicto c. omnis Christianus. & in dicto capit. nihil, cuius verba sunt maximè adnotãda ad huius assertionis probationẽ. sed & Origenes Homilia 3. ad c. 2. Iudicum, de excommunicatione tractantes traduntur, inquit, peccatores in interitum carnis, cũ propelictis suis à Christi corpore separantur. Et vt mihi vẽ, dupliciter etiam nunc traduntur homines de ecclesia in potestatem Zabuli hoc modo, quo superiùs diximus: scilicet cùm delictum eius manifestum sit ecclesiæ, & de ecclesia per sacerdotes pellit, vt notatus ab hominibus, erubescat, & conuerso eueniat ei illud quod sequitur, vt spiritus saluus fiat in die Domini nostri Iesu Christi. Alio verò modo, qui traditus est Zabulo, cùm peccatum eius non est manifestum hominibus: Deus autem, qui videt in abscondito, perspiciens eius mentem, & animum eius vltijs acquiescentem, & in corde eius non se diligi sed aut auaritiam, aut libidinem, aut iactãtiam, vel alia huiusmodi dimittat talem dominus tradit Sathanæ. Hæc Origenes, quæ tamen Gratianus falsò tribuit Hieronymo, vt alibi uertunt Alfonsus à Cast. in d. c. de excõicatione. Ant. Demochares super ipsum Gratiani locum. idem apparet ex Io. Eccio in d. art. 21. vbi ea, quæ habẽtur in d. c. audi. Origeni tribuit, nõ Hieronymo. Nam & Hieronymus super libros, Iudicum nullos edidit commentarios.

9 ¶ Tertiò apparet ex prænotatis, ecclesiæ † prælatos habere ab ipso Iesu potestatem excõicandi. quæ quidem assertio probatur apud Paulum Apostolum: sicuti paulò antè tradidimus. Idem constat Matthæi capit. 18. dic, inquit Christus, ecclesię. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus. Quo in loco patet, excommunicationem ferri authoritate Christi à prælatis ecclesiæ. statim. n. subiungitur: Amen dico vobis, q̃cunque ligaueritis super terram, erunt ligata, & in cœlo, vbi gl. exponit ligaueritis vinculo anathematis. Ioan. item Chrysostomus ibidem scribit: Vide qualiter duplicibus colligauit necessitatibus, & pœna, quæ hic est, s. proiectione ab ecclesia: Sit tibi sicut Ethnicus, & publicanus: & supplicio futuro, quod est esse ligatũ in cœlo. His suffragantur tex. in d. c. quomodo Christianus. & capitul. nihil. in quib. refertur dict. Augustini elegans ad hoc testimonium

stimonium. Hieronymus etiam, pœnam, inquit, tribuit apostolis, vt sciant, qui à talibus condemnantur, humanâ sententiam diuina firia roborari. Idē Hieronymus: Quorum retinueritis peccata, retenta erūt. i. quibus interdixeritis ecclesiam, nisi reconciliati per satisfactionē fuerint, & ipsis ianua regni celestis clausa erit. Huc pertinet qđ Paulus 1. ad Thess. c. 3. scribit, p si quis non obedierit verbo nostro per epistolam, hunc notare, & non commiscearmini cum illo, vt confundatur. Vrbanus Papa martyr, in Epistola de cōi vita, & oblatione fidelium ad hæc cōpro bandaita inquit: ideo ita præcipimus charissimi, vt intelligatis pfectum cporum vestrorum, in eisque dominū veneremini, & eos vt animas vestras diligatis: & quibus illi non cōsentiunt, non communicetis: & quos execerint, nō recipiatis. Origenes in d. homilia. 3. idem asserit his verbis: nō solum per Apostolos suos Deus tradidit delinquēte nonnullos in manus inimicorum: sed & per eos, qui ecclesiæ præsident, & pfectē hēt non solū soluendi, sed & ligandi. Traduntur autem peccatores in interitum carnis, cū pro delictis suis à corpore Christi separantur. Quæ & Gratian⁹ refert in d. c. Audi. 11. q. 3. rursus, & Chrysostomus testis est locupletissimus homilia 4. ad cap. 2. Epistolæ ad Hebræos: nemo contemnat ecclesiastica vincula. Non. n. homo est qui ligat, sed Christus, qui hanc pfectem dedit, & dominos fecit homines tanti honoris. c. nemo conteneat, 11. q. 3. multis denique comprobari veritas ista posset authoritatibus, quæ pæsim in hoc tractatu adducuntur. Sed oīum maxima authoritas est, quæ ex historia Euangelica, & diui Pauli Epistolis deducitur. Vnde in concilio Cōstantiensi, fessione octaua, damnati fuere duo grauissimi errores Io. Vvidef, quorum priori asserebat 1. hæresiarcha, Nullum prælatum debere aliquē excōicare, nisi prius sciat, eum esse excōicatum à Deo, & sic excommunicantem esse excommunicatum, vel hæreticum. Posterior autem error ita habet: excōicatio Papæ, & cuiuscunque pīlati non est timenda, quia est censura Antichristi. Quos equidem errores, & Martinus Lutherus fuscitauit artic. 23. in hæc verba impiē ab ipso conceptas: Excommunicationes sunt tantūm pœnæ externæ, nec prohibent hominem cōibus spiritualibus ecclesiæ orationibus. Ecce, Christiane lector, quantis, & quot authoritatibus hęc pestilentissima dogmata subuertantur: nec desunt alia catholicā cōclusionē manifestē pbātia, q̄ Io. Rossensis, Eckius, Alfonsus à Castro aduersus hæreticos hanc tradidere: & præcēt Adrianus in 4. senten. in tractatu de clauibus. c. 3. optime Pighius, lib. 5. de ecclesiæ hierarchia, cap. 2. fol. 4.

Quarto, infertur ex his excommunicationē esse maiorē, aliquē habere effectum, etiam quo ad interiora animę, quem non habet peccatum mortale. Quod pateat si cōsideremus, quæ dicta fuere prima, & secunda illationis. Nam q̄ excōicatio quo ad exteriores pœnas multos inducat, & operetur, quæ potius mortale minimē inflixerit, tradetur inferius in ea illatione, quæ præcipuos excōicationis effectus continebit. Quo in loco etiam nos sollendum illationem illā iure diuino, & humano verificā to ri. Atq; ita illa intelligenda sunt de excommunicatione iuris ecclesiæ latæ de iure enim latius, quid in ea tenendum sit, in hac relectione tradere contēmur.

Quinto, hinc patet, falsum omnino esse glā ea quodcunque 24. q. 1. quæ asserit, excommunicationē, quo ad Deum nihil operari, & nullum effectum habere sed quo ad ecclesiam militantem. aliter cum gl. sinpu. esse. Abb. in cap. licet cū de appellationibus: nam hęc assertio à catholica veritate plane aliena est. Nam excommunicatio iusta non tantum effectum habet, quo ad ecclesiam, & exteriores pœnas, sed etiam quo ad Deū, & quo ad interiorem animam, quod satis probatum est in præcedentibus, quæ adducta fuere aduersus Lutherum, & alios. Sunt etenim quædam bona spūalia, quibus excōicato nimirē priuare quosdam nempe fides spes, & charitas. Siquidem his nemo per excommunicationem priuatur. at præter hęc sunt alia, q̄ non parum ipsis peccatoribus inter iustos commorantibus opitulantur, à quibus nimirum segregat excōmunicatio multisque non corporalibus modo, verūm etiam spiritualibus incommodis afficit, vt superius diximus.

Sexto, eadem radice necessario expendenda erit respō sio Romani Pontificis in c. j. de sententia excommu. ubi 9 lib. vbi scribit, excommunicationem esse medicinalē, nō mortalē à quo Lutherus omnia tentantes euertere argumentatur, excommunicationem non priuare, quē bonis meneatur, excommunicationem non priuare, quē bonis spiritualibus, nec cōib. suffragijs ecclesiæ: cum alioqui, si his priuaret, morralis esset, non medicinalis. Igitur ad extirpandam prauam illam argumentationem, oportet expendere, qua rōne excommunicatio sit medicinalis. Est etenim, & dr excommunicatio medicinalis ex fine: quia eius finis est mederi peccatori, morbo peccati laboranti, ordinatur siquidem in hunc finem, q̄ excommunicatus resipiscat, pœniteat, ac satisfaciat ecclesiæ, quam ppria contumacia iniuria afficit: nam & si excōicatio pluribus nocumentis, & spiritualibus incommodis, quenquā afficiat, nihil tamen refert, ne dicaf medicinalis. Nam vt ea, quæ purgant corpus, tametsi multis alioqui damnis ipsū afficiant, mederi tñ dicuntur sic pari modo quid obstitit, quo minus id animę salutare medicamen dicatur, quod ad salutem eius finalem exhibetur, quanquam interea spiritualis nocumenti nōnihil inferat? magno namq; aię cō modo cedit ipsum spirituale damnum, si per id ex morte possit ad vitam reuocari. Erit namque excōicatio medicinalis, si eam excōicatus non contempserit: sed potius confusionem suam respiciens emendet, quę male prius egerat: sic plurimū Theodosio Imperatori pfuit excōicatio, cuius mentio fit in c. cum apud Thessalonicā. 11. q. 3. cuiusque nos meminimus lib. 2. Varia. Resolutionū, c. 8. nume. 1. Hunc verò esse finem excommunicationis, constat ex Paulo 1. ad Timoth. 1. tradidi, inquit, eos Sathanę, vt edisc̄t non blasphemare. ex eo 1. ad Corint. c. 5. iudicaui eum tradere Sathanę in interitum carnis, vt spiritus eius salvus sit in die dñi. Excōicatus equidem videm sępius ita grauari, & opprimi à demone: & ab oī consortio fidelium alienū esse, resipiscet forsan, ita sanè scribit Origenes in libro Iudicum: De ecclesia per sacerdotem pellitur, vt notatus ab omnibus erubescat: & cōuerso eueniat ei illud, quod sequitur: vt spiritus salvus fiat in die Domini. c. audi denique. 11. q. 3. tex. optimus in c. corripiantur. 24. q. 3. Fœlix etenim dr illa necessitas, quę nos ad meliora perducit. Quod si excommunicatus cōtemnens excōmunicationem pœnitere negligat, ac eius cor fuerit indu ratum excommunicatio ei erit lethalis: non medicinalis: & tñ adhuc dicetur medicinalis pœna: quia erit excōmunictio medicinalis reliquis ecclesię membris, & per eam consulitur incolumitati totius reliquę cōmunionis. vnum. n. pecus morbidum omne pecus inficit: atq; ideo pecus morbo infecto reſecandum est, & sequestrandū, ne reliquas contractu suo inficiat oues. Nec ex ea causa pastor iudicatur crudelis: sed priusimō crudelis esset, & si pecus morbo infectum à grege minimē segregaret. Sic sanè Diuus Ambrosius super Psalmum centesimum decimo octauum, de excommunicatione loquens inquit, rectè ergo & sacerdos vulnus, ne latè serpat, à toto corpore Ecclesię, quasi bonus medicus debet abscindere, & prodere virus criminis, quod latet. Idem Ambrosius. li. 2. de officiis, c. 27. cum dolore amputatur, etiā quę putrerit pars corporis, & diu tractatur, si potest sanari medicamentis: si non potest, tunc à medico bono abscinditur: sic episcopi affectus bonus est, vt optet sanare infirmos, serpentia auferre vlcera, aduerare aliqua, nō abscindere, postremo, quod sanari non pōt, cū dolore abscindere. hactenus Ambrosius. Gratianus item in dict. capitul. corripiantur.

piantur. 24. q. 3. citat diuum Augustinum in hæc verba, Pastoris tñ necessitas habet, ne per plures serpant dira contagia, separare ab ouibus sanis morbidam, ab illo cui nihil est impossibile, ipsa forsitan separatione sanādam. Idē Gratianus ea quæstione vtitur Hietonymi testimonio in c. resecandæ in hunc modum scribens. Resecāde sunt putridæ carnes, & scabiosæ oues a caulis repellēdæ, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeāt, corrumpantur, putrescant, & intereant. (His Vlpianus suffragatur in l. congruit. ff. de offi. præt.) Quib. equidē authoritatib. rō constat quare excommunicatio medicinalis est, & vere medicinalis dr. Imo & reliquæ pœnæ in Republica statutæ aduersus homines facinorosos, si ipsius cōitatis vtilitatē consideremus, medicinales sūt, non ipsi, cui imponuntur, sed alijs, qui punitorum exēplo territi delinquere minime audēt. Cle. 1. de off. ord. c. irrefragabili. eo. tit. c. ad liberandum. de Iudæ. c. 2. de calum. c. quapropter. 2. q. 7. idēj eleganter adnotauit D. Tho. 1. 2. q. 87. ar. 7. sunt, & ad idem pulchra Aristotelis verba li. 2. Eth. c. 3. omnem actionem inquit, sequitur vt voluptas, vel dolor, idcirco virtus circa voluptates, & dolores versatur. indicant id punitiones, quæ per dolores adhibentur, sunt. n. medicationes qdā, at medicationes p ēria fieri consueuerunt. Hæc Aristoteles. idē Plato Dialog. 5. de legib. & idē in Gorgia & in protagora. Io. nē Stobæus sermone 42. Vnde colligitur manifeste, pœnas quaslibet esse Reipublicæ, & cōitati, eiusq; membris in hoc medicinas, q̄ homines ex rū timore abstinebūt a criminib. committendis, quod maxime apparet experimento cum in oīb. bene institutis cōitatib. potissima pars publici magistratus in hoc versetur, vt delicta iustis puniantur pœnis, alioqui libera daretur delinquendi licētia, nec tuta esset iter improbos innocētia c. factę sunt leges. 4. dist. Sed & mors ipsi ab ipsis, qui primum constituerunt, non ut malum sontib. impositum est, sed tāquā præsidium, & loco medicamenti pro illis, qui malitia absolui, & liberari nequeunt, vt hoc saltem modo, qñ aliter fieri non potest in præsentia liberati malitiæ vinculum effugiāt, lecuti ex Eusebio tradit. Io. Stobæus Serm. 44. 1

Hinc par est, vt expendamus, an verum sit, quod pleri quę ex nostris adnotarunt, præsertim Io. And. & Dom. in c. Roma. ff. tit. Iaſ. in l. quod iussit. ff. de re iudic. nu. 10 41 Io. Lupi in c. per vestras. §. 18. nu. 14. asseuerantes, iu dicem non debere ferre sniam excōicationis in eum, quē scit, aut verisimiliter suspicatur minime pp eam pœnitentiam acturum, & ab illa contumacia cessaturū catholica respicientia. Etenim hæc sola falsa est, lecuti apparet ex his, q̄ mō notauimus. Nā excōicatio non est ex eo tñ medicinalis, quod medelam inferat ipsi cōtumaci, & peccatori, sed quia adhuc reliquis ecclesiæ mēbris medeatur. Denique horum authorum sola tunc erit admittenda, cum Iudex viderit, excommunicationem minime vtilitatem ipsi excommunicando aliaturam, imo suspicetur magis indurandum cor ipsius per excōicationem. tunc etenim poterit supersedere huic censuræ, quemadmodum colligitur exc. prodesse. & c. sequenti. 23. q. 5. blandis. n. tunc verbis est alliciendus peccator, vt ecclesiam audiat, non asperis irritandus, vt magis contumax efficiatur. Atq; ita hanc cōnem absoluendam esse censent Abb. in c. ab excōicato. de refer. Fel. in c. Apostolicæ col. 4. & 5. de exceptionib. Tho. in 4. dist. 19. ar. vl. sub q. 2. Excommunicationis erat & olim vestigia quędam apud Gentiles, cuius & nos meminimus li. 1. Var. resolu. c. 18 nu. 5. tradiq; Tiraq. li. 1. de retract. §. 1. gl. 9. nu. 275. sed & apud Sophoclem Oedipusia Tyranno Homicidæ, qui Regem Laium occiderat, comminatur exilium a Thebarum imperio, edixitq; ne quis eum ad familiare colloquium, lecue admitteret. sed & apud Platonem libro 9. & 10. de legib. multa comperiet lector excōicatiōis vestigia, q̄ illi ēt adnotauit Ficinus

EX §. SEQVENTI, SVMMARIVM.

1 *Communio cum excommunicatis prohibita est iure non tantum humano, sed diuino.*
2 *Romanus pontifex, an possit dispensare, aut permittere, quod cōicet quis cum excommunicato? & nu. 7.*
3 *Romanus Pontifex an possit licite absque peccato communicare cum excommunicato?*
4 *Princeps, an teneatur seruare leges humanas, vel sit ab eis solutus?*
5 *Papa, an teneatur semel in anno confiteri?*
6 *Confessio Sacramentalis, est ad salutem necessaria, iure que diuino instituta.*
7 *Quibus casib. iure diuino teneatur quis omnino confiteri: præsertim an eo tēpore, quo sumere vult Eucharistiam?*
8 *Martinus an possit licite communicare cum vxore excommunicata?*
9 *Contractus factus cum excommunicato, validus est.*
10 *Communio cum excommunicato ad eius spiritualem salutem iure permittitur.*

§. PRIMVS.

EPTIMO loco, vt eandem excōmunicationis definitionē amplius aperiamus, & quot inferat hæc a cōione ecclesiæ segregatio nocumenta explicem", deducit a proxime notatis, excōicatū vitandū fore ab alijs fidelib. nec eis excōicādū esse. hoc pbat multis, præsertim Mathæi c. 18. Si ecclesiā nō audierit, sit tibi tanquā ethnicus, & publicanus. Prima ītē ad Corinth. c. 5. Si is, inquit Paulus, qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut dolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi, nec cibum sumere. & rursus ad Thessalonic. 2. capit. 3. dixit, quod si quis non obedierit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & non cōmiscearmini cum illo, vt confundatur. & Io. 2. c. 1. ita admonet, si quis venit ad vos, & hāc doctrinā non affert nolite recipere, eū in domum, nec aue ei dixeritis. q. n. dixerit illi Aue, cōicat in eis operib. malignis. Ecce prædixi vobis, vt in die domini non confundamini. Ex quib patet, non esse communicandum cum excommunicato, nec hospitalitate, nec familiari colloqo. Hoc ipsum admonet Calixtus Papa & martyr in epistola ad omnes Galliarum episcopos, dicens, Excōicatos quoq; a Sacerdotib. nullus recipiat ante vtriusq; partis iustam examinationē, nec cum eis in oratione, aut cibo, aut potu, aut oculo communicet, nec Aue eis dicat, qa quicunq; in his, vel in alijs prohibitis sciēter excōicatis cōcauerit iuxta Apostolorum institutionem, & ipse similiter excommunicationi subiacebit. Hactenus Calixtus, cuius Gratianus meminit in ca. excōicatos. 11. q. 1. idem fere tradit tex. in c. super hoc tit. c. 2. de exceptionib. quib. in locis prohibetur communio cum excommunicatis in oratione, osculo loquutiōe, & cibo, ac potu est & ad hoc ex Chrysostomo tex. in c. ad mensam. 11. q. 3. qua in q. Gratianus ipse plures tradit authoritates, quibus communio cum excommunicatis prohibetur. Quib. accedit Regia lex 34. tit. 9. partit. 1.

Hinc deducitur, communionem cum excōicatis prohibitam esse iure diuino legis Euangelicæ. id patet ex d. c. Matthæi 1. & alijs Pauli, ac Ioannis Apostolorum. Iocis. Hanc opinionem tenent Thomas in Pragmatic. sanctio. tituło. de excommunicat. non euitand. anuerio. nib.

Fel.post alios in c.nulli,de sen.exc.& Theologi.qui no
stra ætate aduerius Lutherum scripsere.Illud tñ est hac
in re obseruandum,lege Euangelica prohiberi cõsonẽ
cum excõicatis in his quæ ad diuina pertinent.in alijs au
tem prohiberi lege humana.Etenim in Euangelio illa
cõicatio prohibetur,quæ vere & proprie Christianorũ
ẽ,& spũalis,respicit& ne illa,q̃ circa diuina ꝛtingit,au-
thore Thoma in additionib.ad 3.par.q. 23.art.3.igitur
cõicatio in diuinis est cũ excõicato ꝓhibita ege Euan-
gelica,nõ I alijs,sicuti Io.Maior.I 4.dist.18.q.4.& Dri
do.in li.de libe.Christiana pagina 117. Huc pinẽt mul
ta,q̃ in pcitatis paulo ante locis frequẽtissime a uiris san 4
ctitate & doctrina celeberrimis traduntur.

Vsue solet a nostris in c.nulli eodem ti.disputari,pos
sitne absq; priuilegio Romani Pontificis habere ius
communicandi cum excommunicatis?& tandem Pa
nor.post alios in d.c.nulli.in ea est sententia, ut opinet
non posse Romanum Pontificem sine causa alicui per
priuilegium permittere q̃ cõicet cum excommunica-
tis maiori excõicatione.idq; affeuerat authoritate text. 2
in d.c.nulli,& in c.15.excommunicatos.de priuile. qb.
minime probatur hæc assertio.Nã inibi tñ constat mo
nachos,& alios vtcunq; exẽptos,& priuilegia generalia
habentes,teneri ad eundum excõicatos,quia priuile
gium generale exemptionis a iurisdictione episcoporũ,
non tendit in hoc,vt non teneantur hẽntes hoc priuile
giũ vitare excõmunicatos ab ipsis episcopis,& eccle-
siã pelatis.Vñ nõ obstat ꝓbat cõn conclusio ĩ dictis locis.

Qua ratione ipse distinguerem in hac q̃.Etenim aut
agimus de cõicatione in diuinis,& opinor,non posse Pa
pam dispẽtare,nec cuiquã permittere,q̃ cõicet cũ ex
cõicato maiori excõicatione.Nam licet possit summus
Pontifex ius diuinum interpretari, profecto illud non
poterit quacunq; ex causa tollere,nec p dispẽsationem,
nec per priuilegium,sicuti iã admonuimus non semel,
sed præsertim in Epitome ad quartum lib.decre.2. par.
c.6.§.9.nu.*.dic sane nec vlla ex causa dispensatio in
hoc iustificabitur,licet interpretatio possit uim, & effe
ctũ habere,maxime authoritate Romani Pontificis, q̃
tamen legem diuinam tollere non potest.c.cum infe-
rior.de maiorit.& obedient.Et hæc quidẽ in hunc sen
sum accipienda sunt,vt ex privilegio Romani Pontifi-
cis minime peccati culpam effugiat,qui in diuinis cõi-
cat cũ excõicato maiori excõicatione, tametsi huius
priuilegij causa immunis sit a pœna iure politiuo statu
ta ꝛ cõicantes cum excõicatis,nempe minori & cõica-
tione,ꝛ minor excõicatio iure humano infligitur cõcã
tib.cum excõicatis,quod Fel.sensit in d.c.nulli. & com
probari poterit ex his,quæ non tradidimus in Reg. Pec 5
catum.de reg.iur.2.parte.§.7.nu.9.

His accedit adnotatio gl.in c.li inimicus 93.dist.& in
d.c.nulli.vbi Panor.& alij ex ea colligunt, Romanum
Pontificem communicantem cum excommunicato,
non incidere in excommunicationẽ minorem.Etenim
id non alia ratione procedit,quam quod excommunica
tio minor,quæ communicantib.cum excõicatis induci 5
tur,pœna sit iuris humani,& politiui.Nec refert ad hũc
effectũ,q̃ papa cõicauerit cũ excõicato in diuinis,vel
in ꝓfanis,& alijs humanis colloquijs, licet nec ipse Pa
pa valeat a peccato excusari,si abiq; iusta causa cũ excõi
cato vtcunq; communicauerit,quemadmodum sensit
gl.in d.c.nulli Panor.in c.cum desideres.hoc tit.& Sylu.
verb.excommunicatio.5.versi.primum dubium. Nã si
Romanus Pontifex communicet cum excommunica
to in diuinis,peccabit,quia ea communicatio est lege di
uina prohibita,q̃ si hæc communicatio in humanis cõ
tigerit absque causa,quidam forsan opinabuntur, ip-
sum papam non peccare,ex eo,quod legi politiuæ mi-
nime subijciatur,text.l.princeps.ff.de legib.c.propoluit
de concess.præb.l.omnium.C.de test. Nos contrarium
sententiam veriorem esse arbitramur,quam ex rõ po-
tissimum adstruit,& comprobat,q̃ licet princeps sum-
mus agens contra ipius legem,& humanam principũ
constitutionem nequaquam reus sit illius humanæ le
gis violationis qppe q̃ nõ teneaꝛ ipũ legis humanæ vi
coactius,vt obiter hic vtar dictione,nec ratione huma
ni præcepti,tenetur tamen vi quadam directiua,& quę
principem ratione ad rectum dirigit humanæ constitu-
tioni.etiam a seipso latæ seipsum submittere. quod
probatur in l.digna vox.C.de legib.c.iustũ.9.dist.Ratio
liquidem naturalis dictat,principem legem illam fer
uare debere,quam is tulerit.c.cum omnes de constitut.
Qua ratione quo ad Dei iudicium princeps non est ab-
solutus a lege,quã ipse tulerit quo ad vim legis directiu-
am quo principem in id dirigit, quod facere tenetur,
deniq; turpe apud principem, Reipublicæ caput,est q̃
non conueniat eius communitati.idcirco probatissimũ
hoc esse existimarunt D.Th.1.2.q.96.ar. 5. & ibi opti-
me Caietan.Fel numero 24.& Dec.numero 14.in capi.
de constitut.Fortun.in l.1.numer.11. ff. de pact. Ludo-
uic.Gomez.in regul.de infirmis resignanti. quæstione
prima,column.2.quibus suffragatur text. in capitul.iu-
stitiæ.& in capitulo.vltim.25.quæst.1. sunt, & ad idem
quam plura testimonia,ex sacris præsertim libris. Et
enim Matthæi cap.23.Christus Iesus pharisæis impro-
perat,q̃ onera grauia alijs imponant,ipsi vero nec digi
to velint ea mouere.Huc pertinet Catonis sententia,Pa
tere legem,quam tuleris. Illud item quod Plato docet
de legib.dialogo 4.interim.n.inquit, paratum exitum
ijs ciuitati video,in qua non lex magistratib. sed legi
magistratus præsunt.Salutem uero illis,vbi lex seruiẽtib.
magistratib.dominatur idem refert Ioan. Stobæus ser-
mone 42.Ad Ro c.2.diuus Paul.satis hanc conclusionẽ
confirmat,ꝛpropter quod inexcusabilis es ô homo om
nis,qui iudicas.In quo.n.alterum iudicas, teipsum con-
demnas,eadem.n.agis,quæ iudicas, exitimas autẽ hoc
ô homo,qui iudicas eos,qui talia agunt, & facis ea, q̃
tu effugies iudicium Dei?Hæc & alia ad hanc rem inibi
Apostolus docet.vnde Nathan propheta, quõ maiore
Dauid Regem pudore suffunderet,sua ipsum de aliena
persona lata sententia condemnauit.3 Regem,c.21.ibi
noster Bal.insigniter in l.2.col.8.C.de seruit.& aqua.sci
bit,principẽ esse animal rationale,politicum, & morta
le politicum,& mortale,atq; ideo,licet is solutus legib.
sit nõ tñ a dictamine rõnis,qđ multis in locis,vt in emo
rabile dictũ cõmẽdat,sed pceteris a Cor.conb.63 col.2.

Vñ & illa solet discuti q̃an teneatur Roman. Pont.
omnino semel saltem in anno confiteri propria peccata
sacerdoti?quam tetigere,ac tradidere gl.in c.sane de of
fic.delegat.ubi Dec.in fine.gl.in c.nemo 9.q.3. Dom.c.
iustum.9.dist.Io.And.in c.omnis vtriusq; de pœn. & re
miss.idem & Panor.nu.14.in c.significasti.de foro com
peten.Fel.in d.c.sane.idem in c.1.de consti.4 Fallent.Syl.
in ver.confessio.2.q.6.Theologi in 4.sent.dist.17. Mar
tinus ab Azpilcueta in princ.de pœniten.dist.5. nu. 32.
& in c.placuit.de pœnit.dist.6.nu.14.ex quibus illa con
stat resolutio,summum Pontificem teneri ad hanc con
fessionem,quæ sacerdotib.secrete fit, in omnibus illis
casib.quibus a iure diuino est instituta, & præcepta, ta-
metsi minime teneatur præcise semel in anno cõfiteri
iuxta præceptum humanæ constitutionis in d.c.omnis
vtriusq;.Non enim tenetur ad hanc confessionem ipse
papa quolibet anno secundum receptiorem sententiã
eorum,qui paulo ante sunt a me nominatim citati.quo
rum quidẽ opinio in hunc sensum mihi placet,vt rõne
præcepti humani,ex eius vi cogente,nõ teneat summ'
Pontifex semel in anno præcisẽ confiteri,opinor tamẽ
eum omnino ad hanc teneri confessionem,tẽpore statu
to in

to in d.c.omnis.ex vi illius Canonis directiua, ratione
sanè naturali,quæ docet principem legib.etiam huma
nis subditum esse.Nec dubitarem ipse, inspecta grauita
te huius rei,summũ ecclesiæ præsulem mortali culpa
no tandum fore,si saltẽ semel in anno minime propria
peccata mortalia sacerdoti confessus fuerit.Sentit hanc
opinionẽ Dec.in d.c.sane.ad fin.de offi.deleg.cuius sane
ꝛclusiõis rõne obiter hoc in aliquot ꝛclusiones exponã,
quo facilẽ lector intelligat, qd sit uere in hac q.rãdẽdũ

Prima conclusio.Confessio exterior,q̃ olim pecca-
torũ mortaliũ sacerdoti secrete fit,necessaria est ad salu
tẽ ex Christi institutione.Hæc probatur Io.20.Sicut mi
sit me pater,& ego mitto vos.Accipite Spiritũ sanctũ,
quorũ remiseritis peccata,remittentur eis,quorum re-
tinueritis,retenta sunt,Matthæi capitulo. 16. Tibi da- 7
bo claues regni cœlorum,& quodcunq; solueris sup ter
rã,erit solutum & in cœlis.Etenim si a Christo Iesu sa-
cerdotes acceperunt prãtem remittendi peccata, & ab
eo sunt constituti iudices ad remittenda peccata,ꝛsequi
tur lumine qdem naturali,nõ posse hoc iudicium exer
ceri per eos absq; cognitione peccatorũ.ignorabit pla-
ne sacerdos,an debeat remittere pctã, an retinere, nisi
eadem ei fuerint manifesta.Item & Iacobi c.5.cõtemi
ni alterutrũ peccata uestra.ex quib.hæc est catholica ꝛ-
clusio,atq; ita definitũ extat aduersus hæreticos in con
cilio Constantiensi,quo loco damnantur errores Vvi-
cleff.& in concilio Florentino sub Eugenio quarto, idẽ
in Tridentino,sessione sexta,c.14. Huiusq; confessionis
sacrãlis,& q̃ sacerdotib.sit,meminere Origenes,Basilꝰ,
Diony.& alij ecclesiæ catholici doct.quorũ authorita-
tes tradidere ꝛ Lutherũ Roffensis,ar.8.& 9.Eckius ĩ En
chiridio c.8.idẽ in Homilia.41.de sacro.Alfonsus a Ca-
stro de hæretib.in verb.confessio.Alb.pighius in cõtro
uersia.9.c.de peccatorũ confessione.& lib.2.de eccle sia
stica Hierar.c.7.& 8.Io.Arbo.li.1.Theologiæ,c. 21.&
compendium concertationũ ꝛ Lutherũ,ar.15 Cõciliũ
Colonien se tit.de confessione.And.a Vega in Concilij
Tridentini defensione li.13.c.27.eandẽ conclusionẽ ꝓ
barũt D.Th.3.par.q.84.ar.5.& q.65.ar.4.& alij in 4.sen.
dist.17.Adr.in 4.sen.in tract.de confessione, in princ. &
Martin.ab Azpilcueta in prin. de pnĩs.dist.5.Melchior
a Cano in Relect.de pnĩa,par.5.ut hinc plane videas in
maximũ incidisse errorẽ glo. in summa de pnĩa,dist.5.
quam ex nostris pleriq; sicuti sunt,maxime Panor.in d.
c.omnis vtriusq;.nu. 18.ex ea asserentes, confessionem
sacramentalem,quæ sacerdotib. sit,iure humano insti-
tutam esse,qđ & improbi Lutherani impudentissime
ausi sunt affeuerare,& quidam alij ex antiquis hæreticis
catholicæ ecclesiæ hostibus. 6

Conclusio secunda.Confessio sacrãlis,ita a Christo
instituta est,ut nullũ ei tps certũ definierit,sed'id eccle
siæ sit definitioni relictum.Patet hæc assertio,cum ex solo
iure diuino non possit percipi,ꝓ quo tpe pceptũ illud
de confessione nos obliget.tunc uero obligat, cũ eccle-
sia definierit.Etenim dici vere non potest nos diuino
teneri quẽ ad confessionem illã exteriorem statim cum
peccata commiserit mortalia,vel eorum memoria oc-
currerit,non equidem tenetur,sed tñ tpe iure diuino,
vel humano definito,secundum Thomam,& omnes ĩ
4.sen.dist.17.q.3.ar.1.q.4.falluntur itẽ qui existimant,
confessionem iure diuino,tantum semel in vita faciẽdã
esse,cũ impossibile sit semel in vita de oib.peccatis cõ
fiteri pp oblitionẽ hominũ.facilem.idcirco integritas
confessionis plurimum fraudaretur,cuius illud est ꝓ-
prium,quod omnia peccata mortalia quis confiteatur?
Hæc deniq; certa sunt,licet Inn.in d.c.omnis vtriusque
& Archan.in d.c.cum de pœnit. dist.5.teneri, obligã
ri homines ad statim confitendum.

Tertia conclusi, iure diuino tenẽ quis a mortali

confessionem in periculo mortis,hæc est cõis omnium
Theologorum sententia in d.17.dist.& Hadr. in tract.
de confessione.§.3.Sylues.verbo confessi.1.q.2.tex.op.
in c.cum infirmitas.de pœnit.& remi.qua in re oportet
aduertere ad hunc effectum,periculum mortis tunc ue
re dici,quoties frequenter solet mors contingere,& ꝓ-
babili suspicione timetur,quod arbitrio viri prudentis
cõmittendum est.Nã ꝓbabilis,& iusta mortis suspicio
pp periculum admodu frequens,hanc obligationem ex
ratione iuris diuini constituit,ut Palud.in dicta distin-
ction.17.& ibi Ioann.Maior.q.2.explicarunt, Veget si-
quidem eo tempore necessitas expurgandi animam a
morbo spirituali,ne eo contaminata exeat a corpore in
æternam damnationem.

Quarta conclusio.Iure diuino tenetur quis morta- 7
lia peccata sacerdoti confiteri eo tempore,quo uelit eu
charistiæ sacramentum assumere,nec sufficit ad hoc ve
ra contritio cordis.Hæc cõstat testimonio Pauli ad Co
rint.1.c.11.Nam cum is dixerat,Probet aũt seipsum ho
mo,& sic de pane illo edat,subunxit,qui.n.manducat,&
bibit indigne,iudicium sibi manducat,& bibit. quibus
verbis expressit,illũ indigne manducare,qui prius non
se probauerit,atq; discusserit.Hanc vero discussionẽ fie
ri debere per confessionem istam exteriorem,q̃ sacerdo
tibus,multis ostenditur,& primo authoritate consuetu
dinis universalis,quæ ab exordio ecclesiæ catholicæ ita
fieri obtinuit.Nam & hæc sufficiẽs exhibet testimo nũ
authore diuo Aug.4.libe Baptismo aduersus Donati-
stas,c.23.si quisquam,inquit,in hac re authoritatem di-
uinã quærat,quod vniuersa tenet ecclesia, nec Cõciliis
institutum,sed semper retentum est,non nisi apostolica
authoritate traditum,rectissime traditur. Hanc autem
consuetudinem ab initio ecclesiæ seruatam fuisse, testis
est Sozomenus li.9.initio.tripart.c.35.

Item diuus Augustinus,hanc conclusionem ꝓbat in Epi
stola ad Comitem Iulianum de salutarib. documentis
c.33.quãdo,inquit corpus Christi accipere debemus,an
tea ad cõfessionem debemus recurrere, si peccata ob-
noxia in nobis seuerimus,ne cum Iuda proditore dia-
bolum intra nos celantes pereamus.Hæc & alia ad hanc
rem inibi,quæ maximæ huic seruiunt disputationi.

Author itidem libri de ecclesiasticis dogmatib.iure is
fuerit Augustinus,siue Gennadius,c.53.quem mortalia
inquit,crimina post baptismum cõmissa premunt, hor
tor prius sacerdotis iudicio reconciliatum,communio
ni sociari,si vult non ad iudicium,& condemnationem
sui eucharistiam percipere.

Cyprianus Martyr beatissimus manifeste huius sentẽ
tiæ author est in sermone 5.de lapsis,vbi Eucharistiæ cõ
munionem adsumi absq; præuia peccatorum ex omolo
gesi,& sacramentali confessione,temeritatem appellat
cõtra domini ac Dei legem,& contra Euãgelij uigorẽ.
Idem Cyprianus in Epistol.18.& 54.tertij libr hoc ip-
sum affeuerat.

Leo deinde Papa in Epist.69.ad Theodorum episco
pum Foroiulensem,c.multiplex.de pœn. distinctio. 1.
Mediator,inquit,Dei,& hominum hanc præpositis Ec
clesiæ tradidit potestatem, vt confitentib. pœnitentiæ
satisfactionem darent,& eadẽ salubri satisfactione pur
gatis,ad communionem sacramentorum per ianuam
reconciliationis admitterent.

Hanc ꝓ ercã necessitatem confitendi peccata mor-
talia ad Eucharistiæ sacramẽtũ percipiẽdum,permittit
tex.in d.c.ea.omnis vtriusque texus.de pœniten. dum
ex eo ubigat semel in anno ad confitẽdũ peccata, qđ
semel indẽ in anno Paschæ tpe ad eucharistiæ sumptio
nem Catholicos obligauerit. Qua argumentatione D.
Thomas vtitur in loco statim citando, tametsi cer-
tum,ac verum sit, oportere ante Eucharistiã confiteri,

quotiescunq; illâ est hõ percepturus, non tñ ex illo præcepto concilij Lateranẽ lis in d.c.omnis sed ex l.diuina, siue in Pascha, siue quocunq; alio tpe Eucharistia sumẽda sit. Nec tñ in illo c.omnis. Inn.3.êt si limitasse videbatur p̃ceptũ cõionis ad paschale tps, non ité p̃ceptũ confessionis ad, id tps restrinxit. Igitur duo p̃cepta ꝓtinent̃ separatim p̃ceptũ quidem de semel in anno constituendo ad nullũ certũ tps restrictũ, p̃ceptũ ité de adsumenda semel in anno Eucharistia ad tps certũ. i. Paschale limitatũ, qđ explicat elegantèr Melchior a Cano Salmanticẽ lis in Relect.de pœn.1.parte, fere ad finẽ, ex hoc deducens, non teneri, quẽ p̃cisè ad confessionẽ istam tpe Paschæ imo sufficere, vt satisfaciat p̃cepto de confessione, q; qualibet anni parte confessus fuerit pctã propria, mõtpe sumendæ Eucharistiæ, si quod mortale crimen cõmiserit post confessionẽ, illud confiteatur. idem not. Ioan. Maior. in 4. sen. dist. 17. q. 2. col. pe. est tane satis expressim in concilio Colomensi, titul. de confessione c. quod generalis.

Eandem opinionẽ. q; iure diuino sit necessaria confessio sacr̃alis eo tpe, quo sumenda est Eucharistia, tenent Hugo de S. Victore in li. de Ecclesiast. potest. ligandi, atq; soluendi. Gabriel in canone missæ. lect. 7. Th. in 4. sen. dist. 17. q. 3. ar. 1. q. 4 & ibi Palud. Maior. q. 2. & alij frequentissimæ. gl. in c. de hom. de celebr. miss. Sylue. in verb. confessio, 1. q. 2. & verbo, Eucharistia. 3. §. 14. Melchior Cano in d. Relectio. 5. par. Alfonsus a Castr. de hæresib. in verb. Eucharistia. 10, errore Ambr. Cathar. li. 5. aduersus Caiet. c. adnotaui Martinus Azpilcueta in prĩ. de pœn. dist. q. ex 2. par. gl. nu. 31. ex quib. constat, hanc sñiam cõi cõium Theologorũ suffragio, & eccl̃e catholicæ pluetudine receptã oĩno esse. qđ fatet hac de re late disputãs Io. a Medina in. C. de pœn. tract. 2. in c. de cõfessione ꝑmittenda sumptioni Eucharistiæ. êt si Caiet. in 3. par. q. 80. ar. 4. & in summa, verb. cõio. & 1. ad Conin. c. 11. asseueret, non obligari quẽ ad confessionẽ sacr̃alem, nisi semel in anno, êt eo tpe, quo sumere vult Eucharistiæ sacr̃m. idemq; prius senserit Ricard. in 4. sen. dist. 17. ar. 3. q. 6. tenuerunt Palud. ibi q. 2. Had. in materia de cõfessione q. 3. Panor. in d. c. de homine. non esse mortale pctũ sine confessione ad Eucharistiam accedere, si hõ alias contritus sit, quod & Caiet. ipse contendit. quorũ sñia periculosa est, atq; iõ minime tenenda, nec cõstituẽda inter eas sñias, quæ probabiles a Theologis solent cẽseri, præsertim post Synodum Tridentinam cuius extat hæc de re canon. vndecimus ex c. 8. de sacro Eucharistiæ. in hæc verba. Si quis dixerit, solã fidem esse sufficiẽtem præparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ sacr̃m Anathema sit. Et ne tñ sacr̃m indigne, atque ideo in mortem, & condemnationem sumatur, statuit, & declarat ipsa sancta Synodus illis, quos conscientia peccati mortalis grauat, quantuncunq; ét se contritos existiment, habita copia confessoris, necessario præmittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu publice disputãdo defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.

Quinta conclusio. Iure diuino tenetur quis ad confessionẽ peccatorum mortalium ratione periculi carendi confessore, quem nunc habet, nõ habiturus tpe necessario. Hæc indem est omnium consensu recepta sententia in dist. 17. 4. sent. vbi in specie Palud. Io. Maior. & Had. in d. q. 3. Ang. in summa in verb. confessio. 1. q. 31. Florent. 3. par. tit. 14. c. 19. §. 3. Sylu. in verb. confessio. 1. 2. q. Melchior Cano in d. relect. de pœnit. 5. parte, fere ad finem. quo in loco doctissime hunc in modum distinguit quædam præcepta sunt homini, ad certum, & determinatũ tempus implenda, vt de ieiunio quadragesimæ, aut vigilia alicuius festi, & ciusmodi non esse necesse ꝓcenire, etiã si existimemus impedimentum legitimũ nos habituros tpe, quo fiat implenda. Alia vero p̃cepta sunt sine determinatione temporis, quæ videlicet nos obligant, vt aliquando impleantur, latẽ semel in uita ut sunt media ad salutẽ necessaria, atq; præcepta, quæ de hmõi feruntur, ante uertere necessum est, ut de baptismo de pœnitentia. Imo qui nusquam in vita Eucharistiã accepit, credens futurum periculum mortis, nec habiturum se Eucharistiæ copiã, præuenire debet, cum habet copiã, nam tenetur latẽ semel in vita illud p̃ceptum implere.

Hæc deniq; adduximus, quo apertius ꝓbarem̃ summum Pontificem teneri quidem sub grauissimi criminis, & peccati reatu saltem semel in anno confiteri sacerdoti peccata mortalia, & idẽ dicimus de sumptione Eucharistiæ in Pascha, aut tpe iure humano alioqui definito, eáq; conclusionẽ duabus rationib. adstruimus. Prior quidẽ a vi directiua iuris humani deducitur, sicuti supra commemorauimus. Etenim fatemur summũ principẽ non subijci legib. humanis, quo ad earũ vĩ præcisè cogentem, aut coactiuam, attamen negamus eum eximi a legib. humanis quo ad uim directiuam, q̃ procedit à lege naturali, & eius ratiõe, simul & a lege humana. Ratio etenim naturalis dictat principem teneri ad seruandã legem illam, qua eius subditis indixerit. Eadẽ siqdẽ rõ, quæ iustam effecit principis legẽ quo ad eius cõmunitatem ꝓplane arguit, principem teneri ad eiusdẽ legis obseruationẽ, & cũ dirigit ad hunc iustitiæ tramitẽ, ut cõueniat cũctati, & existimet, legẽ sibi iustã esse, quã proprijs subditis iustissimam fuisse censuit. Posteriori rõi de colligitur, q; præceptum de annua confessione, licet aliqua ex parte humani iuris sit, non omnino diuini vere sit diuini iuris limitati per humanum, ita quidẽ vtriusq; iuris violatio vnicum pctũ est, qm̃ ambo illa præcepta vnicum actum iniungunt, & alterum est alterius determinatio. Nec me latet potuisse ecclesiam lõgius, aut breuius tempus confessioni sacramentali definire, id tñ lege vniuersali fieri potuit, & potest, sed semel constituta lege vel seipsum, vel aliũ ab ea fine causa, & in hac ꝑticularissima, iustissimaq; ꝓpter vim admissam diuinæ legis, minime licet principi summo, cius libenter subiturus censuram, non temere contendimus.

Prolixius profecto, quam propositæ materiæ ꝓueniebat, qõnẽ ità tractauimus, quod lector facillime condonabit. Id etenim ea ex causa fecimus, ut conclusionẽ, quã de cõmunicatione in diuinis cũ ipso excõicato Ro. Pontifici permittenda, fortius comprobauimus.

Quod si tractemus de communicatione cum excõicato in humanis, & temporalib. ea iure humano est interdicta, atq; ideo poterit summus Pontifex ex causa eã permittere absque vlla culpa, vel priuilegio, vel lege lata q; sine causa eam perm̃serit malè faciet, nec immunis erit a culpa, quamuis pœna iuris positiui aduersꝰ communicantes cum excommunicatis statuta remissa ex hoc censebitur, sicuti superius scripsimus, & notat Fel. in c. nulli. de sententia excom.

Sic iura Pontificia plurib. in casib. permisere cõicationem cum excõicatis, quorum mentio fit in c. quoniam multos. & alijs eiusdem q. capitib. 2. q. 3. c. cum desideres. c. si vere de sent. excommu. l. 53. tit. 9. par. 1. & ubique iuris Pontificij interpretes, ac Theologi præsertim Ange. Sylu. & Caiet. in Summis. Horũ autem canonum causa aliquot hic breuiter attingam, quo manifestior sit eorum intellectus.

Est etenim rãsum in d. c. quoniam multos. vxorem absq; periculo posse communicare cum excommunicato marito. etenim controuertitur, an maritus itidẽ possit cum vxore excommunicata cõicare & glo. inibi tenet non posse. maritum cum vxore excommunicata cõmunicare. Idem not. Ioan. Mona. in cap. statuimus, à supra eo. Sylue. post Goffredũ, Summam Rosellã & alios in verbo, excõicatio. 5. notab. 2. regia lex. 34. tit. 9. par. 1. ea quidem ratione q; uir facillime possit vxorem inducere, & compellere, vt ab excõicatione recedat. Idẽ tenet Holt. in summa, hoc tit. §. & quæ sit pœna verbe. lex excusat. quorũ sñia mihi non placet imo ꝓriam iure veriorem esse censeo, vt tandem eodem iure maritus cõmunicans excõicatæ vxori immunis sit à pœna statuta ꝓcõicantes cũ excõicatis. quã sñiam tenuerant veteres qđ, vt testatur Holt. quos sequunt̃ Ang. in Sũma, verb. excõicatio. 8. q. 8. Had. in 3. sent. in tract. de clauib. q. 3. exceptione 6. Io. Driedo, de liber. Christ. pag. 241. quib. suffragatur rõ a societate, & cõione deducta, cũ loci pol sit cõicare sociũ excõicatũ. gl. in c. 1. 1. dist. cui similis est in c. si uere. hoc tit. in gl. pe. gitur & maritus iure societatis coniugalis poterit cõicare cum vxore excõicata. qđ & Car. a Turrecre. ꝓbat in d. c. qm̃ multos. Nec obstat rõ in ꝓriũ adducta. etenim ex ea opinor maritũ grauiter peccare, si negligerit is vxorem iure maritali corrigere, & auertere ab illa contumacia, cuius causa fuerit excõicata, attamen non ex hoc sequitur, priuatum esse cõione, & societate vxoris excõicate. & rõ, eum in iuris pœnas incidere, si eidem communicauerit.

Sic & in c. si uere. hoc tit. extra, probatur, licitam esse cõicationem cum excõicato, ad exigendum ab ipso debitã pecuniã aliãue rem quampiam, cum alioqui cõmodum ex contumacia, & delicto consequeretur excõicatus ipse, qua in re illud est in controuersia, an valeat ꝓ
9 ctus cum excõicato factus? & licet prohibita sit cõicatio cũ excõicato maiori excõicatione, & illicita sit, ꝓctus tñ bene valet, & vim habet êt in vtilitatem excõicati, nec .n. in hac spẽ quidquã agit excommunicatus authoritate publicã, nec ad spiritualia pertinens, sed tñ iure, & authoritate priuata actum omnino temporalem exequitur. quamobrem hanc opinionem tenuerunt Inn. & Panor. nu. 55. in c. veritatis. de dolo & cont. idem Panor. in c. ad probandũ. 2. col & ibi Fel. de re judic. Doct. cõiter in c. si uere. de sent. excom. Io. de Selua in tract. de benef. 3. par. q. 4. col. 3. Alfonsus a Castro de potest. legis pẽnalis lib. 2. c. vlt. conclu 2. ad fin. quib. adstipulatur tex. ad hoc celebris in c. fœlicis. de pœnis in 6. §. verũ. Et ꝓterea huic opinioni nihil oberunt quæ in contrarium adduci solent. Nam hic agimus de actib. extraiudicialib. & q priuata authoritate in tpalib. fiuntimo matrimonium contractum ab excommunicato, & religionis professio ab eo facta tenent, & valent, sicuti & nos in Epitome in 4. decret. tradidimus 2. par. c. 6. nu. 3.

Nec cõicatio cũ excõitatis ꝓpter ctus prohibet, imo cõtractus pp cõionis prohibitionem, quæ tamen pœnam hẽt a iure statutã, qua satis ẽ afficere ipsos cõicãtes. cũ excõicatus vero Pœna, q; ctus fit null̃, nullibi in iure statuta est, nec probat, idcirco ist hæc opinio verior appa
1 ret, tametsi contrariam quidam defendere conentur, ꝑ sertim Holt. in d. c. veritatis. & Fort. in l. Gallus. §. & qđ si tantum. ff. de liberis. & posthu. col. 21.

Postremo illud est adnotãdũ, non adeo ꝓsus titioẽ communionem cum excõicatis interdictã esse, vt non
10 licea[illegible] vllo pacto cum illis communicare. Etenim in his, quæ ad eorum correctionem, & ad salutem animarum pertinent, licitum est, imo pium cum illis communicare, ad illos quidem inducendos in uiam rectam, & a praua, pessimaq; contumacia auertendos, vt tandẽ eos ad gremium reducamus ecclesiæ, a qua ꝓp eorum demerita sunt ejecti. Hoc permittunt lãges Pontificiæ in c. responso. & in c. cum voluntate. in principio, hoc titulo de sen. ex. docet Gratianus in c. cum excommunicato. 11. q. 3. ex authoritate Isidori, cuius meminit Ioa. Carnotensis li. 5. de sen. exc. notat Tho. in 4. sent. dist. 18. q. 2. ar. 4. diuus itẽ Aug. enarrans Psalm. 54. ait, Diligamus inimicos, corripiamus, castigemus, & excõicemus cum dilectione etiam a nobis separemus. Videte n. qđ dicat Apostolus, Si quis autem non obaudit verbo nostro per Epistolam, hunc notate, & nolite commiscere cum eo. Sed ne subrepat tibi iracundia, & turbet oculũ tuum, non inquit, vt inimicum eum existimetis, sed corripite, vt fratrem. vt erubescat. a quo indixit separationem, non ꝓcidit dilectionem. Hæc Augustin. cuius meminit Alfonsus a Castro de hæres. in verb. excõicatio. ad fin. vñ constat, non prohiberi cũ excommunicatis colloquiũ, quod ex charitate procedit, & ad charitatem ordinatur, modo id syncere fiat, absque cautela & simulatione, nam si quis alloquatur excõicatũ, ꝓscions nihil id colloquium ad salutem conducturũ, simulatione quadã potius quam animo fraternæ dilectionis, & correctionis, seipsum decipit, nec pœnã iure statutã euadit. Qđ sæpẽ notat Ioan. Maior. in 4. sen. dist. 18. q. 2. arg. 4. igitur erga excõicatos perseuerare debet diligentia charitatis eos inuitos castigando, & stimulando, quemadmodum & phrenetici, & lethargici nolentes litigari, nec excitari castigantur, & stimulantur, vt excitentur, & ad sanã mẽtẽ redeant, authore Augustino in Epistola ad Festũ. 167.

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Communicatio cum excommunicatis, etiam per epistolam, aut nuntium prohibita est.*
2 *Episcopus non potest communicare cum excommunicato, etiam a seipso, ante solennem absolutionem.*
3 *Excommunicatus iure veteri statim vitandus erat, occultus, quidem occulte, publicus vero publice.*
4 *Fama excommunicationis, an sufficeret ad vitandum excommunicatum.*
5 *Excõicatio, an ꝓsumat in dubio lata ante appellationem.*
6 *Semel excommunicatus præsumatur in eadem excommunicatione manere, donec constet de absolutione.*
7 *Expeditur late constitutio, ad euitanda scandala, concilij Basilien sis.*
8 *Quis dicatur nominatim excommunicatus.*
9 *Sententia declaratoria, an sit necessaria in notorijs?*
10 *Missarum solennia, an sint audienda a notorio fornicatore & concubinario.*
11 *Excommunicanti ex constitutione Basilien si nullam consequuntur vtilitatem, idcirco tenentur ipsi a communione abstinere, & alios vitare, etiam ante denunciationẽ.*

§. SECVNDVS.

1 AD eo sane prohibita est cõio cum excõmunicatis, vt nec ea licita sit verbo nec p epistolã. tex. op. vbi hoc Doct. notant in c. si aliquando. de sent. excommunicatio. gl. 1. in c. constitutionem, hoc eod. tit. & lib. ubi Doct. glo. in Cle. vl. & ibi ꝓter alios bonif. nu. 7. eod. tit. Fel. in c. ego. N. col. 2. de iureiu. Rom. & Ias. in l. 1. in prin. 3. col. ff. de verb. obl. Dec. in c. 2. col. 2. de excepti. quib. adstipulatur tex. in c. clericus. 81. distinct. & in c. ubi periculum. §. nulli. de elect. ift. li. & in l. ff. ad legem Iuliam Maiestatis. quib. in locis constat paria esse qđ quam tractari verbo nuntio, & epistola. qua ratione in hac specie communi omnium sententia receptum est, quod modo expressim adnotabimus.

2 Hinc profecto satis probatur, Episcopum non posse, licite cõicare cum excommunicato, etiam ab eodem

ante formalẽ absolutionẽ ab excõicatiõe,imo si cõicaue rit pœna minoris excõicatiõis à iure ex ea cã ĩdicta. affi cit rex.& ibi Doct.l.c.cũ desideres.de sen.exc.glo.& ibi Dom.Præc.& alij.l.c.Itaminus.hoc tit.& li.Hos.& Doctores in c.super eo.tit.quorũ opinio cõsulit. nec in hoc casu est locus constitutionis in Cle.vlt.eo.tit.vbi cõstat, papam cõicantẽ ex certa scia cũ excõicato ex hoc mi nime videri eum absoluisse,nisi expressim dixerit,& vo luerit,eũ haberi p absoluto.Etenim hæc posterior illius constitutionis pars in episcopo nequaquã obtinet, qui tenetur in absolutione in excõicatione solennem for mam iuris seruare,secundum gl. communiter receptã in d.Cle.vl.Abb.& Fel.post alios in d. c. cum desideres. Forensis idem erit in episcopo,qui vere absoluit absque forma iuris,licet male faciat eam præmittens,iuxta ea, quæ tradentur infrius,§.11.nu.7.

Quo autem tpe sit vitandus excõicatus, plerique dubi tarunt:nos vero iure veteri Pontificio hanc constituimus vnicã conclusionẽ.Excõicatus vitandus est ,statim q constat eum esse excommunicatum. Hæc probaf rõne,& hos authoritatib.quib.apparet,excommunicatum vitandum fore.Etenim occulte excommunicatus nõ de hac constet excõicatione,vitandus erit ,quia excom municatus est,nec ob occultam celeram,desinit , aut cessat in eo excõicatio.Nam denunciatio excõicati mi nime eum excõicat,sed excõicatum declarat.c.Pastora lis.§.verum.de appellat.statim siquidem absq; vlla exe cutione excõicatio afficit eum,in quem fertur.vnde siue occulta sit,siue publica excõicatio,tenet,qui scit,ex cõicatum vitare.gl.per tex.ibi coĩter probata in c.cum non ab homine.de sent.exc.quo in loco summus Pon tifex hoc statuit moderamine,vt excõicatus occultus,& secretus,minime vitetur publice,sed tm secreto, excõi catus autem publicus publice vitetur, imo nec secre to tenetur quis vitare excommunicatum,quem ipse scit excõicatum esse ex reuelatione confessionis sacramentalis, desi,tibi facta in confessione sacramentali, quem admodũ notant Host.& Henr.in d.c.cum non ab homi ne Ricard.in 4.sent.dist.21.Dominica Soto in relectio ne de ratione tegendi secretum, membro tertio,q.4.du bio 3.& hoc ratione illius omnium maximi sigilli,quod confessioni sacramentali conuenit ad secreti obseruan tionẽ,quamuis Scotus in d. 21. dist. contrarium teneat scribens,confessorem teneri vitare excommunicatum quem ex reuelatione secretissima confessionis scit in ex communicationem incidisse,adhuc coram alijs,id se ri posit,absque confessionis reuelatione.Hoc enim fal sum est,nam confessor etsi scientiam illam habeat,vere ignorans est huius excommunicationis,cum ea lata sit a lege humana exteriori,& per actum exteriorem de beat eius scientiã habere,vt vitare teneatur ipsum excõ municatum.quamobrem secreto tenetur hunc excom municatum vitare,licet Hos. in 4.dum tractat de con fessio.sigillo in c.circa materiam.ad tin. reprobãs Scoti sententiam concedat,hunc confessorem teneri ad secreto vi tandũ ictu excõicatũ,quod adhuc falsum esse cẽsemus.

Quid autẽ de excõicato,qui nec secretus,nec publi cus est?nam si quis sciat Petrum excommunicatum es se,ac postea eundem excommunicationem probare duo bus testibus,profectò hic non est publicus excommuni catus,nec itidem occultus,& tamen Panor.Henr.& Fel. in d.c.cum non ab homine.eurtius idem Henr.in d.c.cũ desideres.col.2.opinantur,teneri quem vitare hunc ex communicatum,cum is occultus excommunicatus nõ sit.Sed in hac specie contrarium notat.Imo. in c.inquisitioni de sen.exc.quem sequunt ibi Ant.Car.& doct.frequentius existimantes,excõicatum non esse ante denũciationem publice vitandum,nisi sit notorie excommu nicatus,in quam opinionem inclinant Duran.in 4.sent. dist.18.q.5.& ibi Palud.q.6.nec enim tenetur quis testes in publicum producere,vt publice teneatur excommu nicatum vitare.sic denique magis applaudet Inn.senten. contra Panor.& alios,qui de publice vitando excõmu nicato tractauere,nam de secreta,& occulta euitatione dubium non est,cum secrete vitandus sit etiam occultꝰ excõicatus,sicut constat in d.c.cum non ab homine.

Illud uero non est prætermittendũ,ad hunc effectũ, vt excõicatus publice vitandus sit ante denunciationẽ, sufficeret famam publicã ipsius excommunicationis, quod probatur in d.c.cum desideres.2.eius parte. Nec videri debet hoc cuiquam mirum esse,siquidẽ hoc nõ est ex sola fama publica ita constituendũ,sed tũc demũ cũ pp famam fuerit indicta cõpurgatio, quam subire is noluerit,vel in ea defecerit,vt ex cod.c.cũ desideres. apertissime colligitur,secundum Inn. Io.And.Card. & Anch.inib.,Dom.in c. .§.vlt.col.pe.de hom.in 6. is etenim qui deficit in compurgatione,aut eam subire sibi iure dictam recusat,præsumptione quidem admodum vrgenti conuincitur.gl.communiter recepta in c. infinuatum.de Simonia.& in c.inter.de purgat.canoni.sed panor.& Hen.in d.c.cum desideres.Rom.cons.237.col. vlt.Bal.in c.1.in princ.hic finitur lex.& consuet.regni in cipiunt.existimant,solam famã publicã sufficere ad euitãdum excommunicatum.Hic etenim agimus de aĩa rum salute,atq; ibi fama sufficiens testimonium est, vt ĩ terim vitemus eum,q ex ea censetur excõicatus, quod apertissime probatur in d.c.cum desideres.2.parte.quo in loco summus Pontifex simpliciter statuit excõicatũ vitandum esse propter solam formam ,donec seipsum compurgauerit.Vides igitur lector optime solam famã sufficere,vt excommunicatus euitetur.nec ad hanc eui tationem,compurgationis defectũ expectãdũ fore. idẽ constat in c.illud.de clerico exc.minist.Etenim in eo rñ sponsio consistit excommunicatio,q propter solam fa mam publicã excommunicationis,sollineat a diuinis, in dubijs siquidem vbi de periculo animæ agitur,adhuc in exteriori iudicio certior via est eligenda.gl.in c.1. de sent. & in c.nouerint.de sponsalibꝫ.qua ratione fama pu blica sufficit,vt excommunicatus vitetur, sicut notant Abb.Rauenn.& alij in d.c.illud quem tex.ad hoc dixit singular. Are.in c.inquisitionis.ß.vlt.de accusat. notat. Gonsalus a Villadiego,in tract.de irregularit. capitul. 2.colu.2.qui tamen excipit famam illam alicuo admini culo coadiuuari.Curaditi polaf decisio tex.in c. cũ tu. de testib.vbi probatur,in dubio præsumi quempiã nul li esse affectum excõicatione.Sed tamen illa responsio specialem rationem habet,nempe cum utrinque addu ctis testib.& probationib.dubium constituitur,an excõ municatio lata fuerit post appellationem,vel ante eam. Ixtenim,qui allegauit excommunicationem latã fuisse post appellationem,vtra nulla iudicetur,id legitimè probauit per testes hoc ipsum apertissime testificantes. Hæc vero probatio non confunditur per probationem alterius,qua testes alleuerant,excommunicationem la tam fuisse ante appellationem,cum potuerit vere excõ municatio,de qua hi testes intelligant ferri ante appella tionem sedo repetitam,& interpositam.,non tamen an te omnem appellationem eam latam fuisse constat, qđ necessarium est.præsumitur sane potius sepius appella tum,quam sæpe latam fuisse ſ excõmunicationem, cũ ex natura rei appareat frequẽtissime,appellationẽ repe ti,non ita excommunicationem,quæ sententia grauis est, atq; ideo maturo consilio ferenda.vnde constat rõ tex. in d.c.cum tu.quemadmodum ibi explicãt Panor. Fel. & alij.Iaſ.in l.2.C.de bono.poſſ.secundũ tabul. missam equidem facio rationem illã,q solet hute aptari respon so.l.ad vitandum periurium in testib.Romanum Pontificem in dicto capitu.cum tu.præsumptile,appellationem

nem sepe propositam fuisse,quod Doct.notant in d.l.2 & aliquod ex Canonistis in d.c.cum tu.post gl.ibi And. Alc.in trac.de ꝓsump.reg.3.ꝓsump.16.nu.3.quia illhæc rõ sufficiens non est.& ideo cõiter refellitur , vt scribit Fel.in d.c.cũ tu.col.pen.nã in ea Decretali Ro. Pontif. pronũciat sinam excõicationis esse nullã,quia lata post appellationẽ,nec tractat de periurio testiũ excusando, sed potius de ꝓsumenda iustitia ipsius actus,licet eadem vtat ꝓsumptione ad hoc,ne testes reatu periurij notẽtur.

Hinc sane expẽdi poterit adnotatio gl.celebrarissimæ inc.venerabilib.§.vlt.hoc,eo.tit.& lib.q̃ authoritate il lius tex.rñdit,in dubio quoties agit,an excõicatio ꝓcesserit appellationẽ,vel eam secuta fuerit,ꝓsumendũ fore ipsam excõicationem ꝓcessisse.quam equidem gl.laudant mirum in modum Doc.ibidem.Anto.Are.& Fel. col.3.in c.cum tu.de testi.idem Fel.in c.a postolicę.nu. 18.de exceptionib.Feli.rursus in c.auditis. de ꝓbri.nu. 33.idem in c.nouit.de iudic.col.2.Dec.in ea,in ꝓsentia. col.5.nu.13.de probat.Ant.& Imola in c.super eo.in 2. de appel.vbi Dec.col.1.asserit, hanc opinionem cõem esse,quæ verior est,licet Dec.post Bal.ibi contrariã exi stimet iure probabiliorem esse. præsertim communis sententia ex eo procedit,quia satis strictam habet eius praxim,si tres casus,& species consideremus.

Primus enim casus cõstituitur in aĩæ iudicio quo ad hunc effectum,vt abstineat quis a diuinis officijs.& tũc 6
præsumendum est,excommunicationem ꝓcessisse,& ap pellationem post eam secutam fuisse.ita sane in hac spẽ admonet,& probat Card.in Clemen.1.q.15.de sepultu. Deci.item in d.ca.super eo.cum sit in dubio tutior via eligenda,sicuti paulo ante tradidimus.

Secundus casus est,cum appellatio ipla ad excõicatio nem refert,quia interponitur ab ea,& in hoc casu vera est cõis opinio,vt ꝓsumamus,excommunicationẽ ꝓcesse sse,secundum Bal.in l.ampliorem.§.vlt.C.de appell.

Tertia species exponitur in hunc quidem modũ, vt quicunq; allegauerit vel excommunicationẽ,vel appel lationem precessisse,is tenetur id probare, nec vlis pos sit vti ꝓsumptione.l.ei qui.ff. de probat.lactor.C. eodẽ tit.nam qui fundamentũ intentionis proprie assumit a tpe,probare tenetur ipsum tps.l.vl.& ibi Bald.C.in fe uus ex suo fact.Bar.& Alex.in l.non solum.§.sed vt pro bari.ff.de noui oper. nuntiat. Idcirco in hac quæstione communis sententia in hunc sensum est accipienda, vt explicant Rota Antiqua.317.Dec.in d.c.super eo. col 1. & 2.præmittuntque idem pan.& alij in d.c.cum tu.q si hæc vera sunt,tunc demum præsumptioni,de qua opi nio.communis agit,locus erit,cum pares sint super hac re probationes de eadem quidem excommunicatione, & itidem de eadem,certaq; appellatione,præter respon sum,& interpretationem Romani Pontificis in d.c.cũ tu.in quo Canonici allegantes,excõicationẽ post appela tionẽ latã fuisse,satis hoc probasse videntꝰ per testes idoneos,licet e contrario probatum fuerit, appellationem propositam fuisse post excommunicationem . Quibus illud addere non prætermittemus , quod excommunicatio lata ante appellationẽ valet,& ligat, nec reuocatur attentatorum remedio,si lata sit intra terminum datũ ad appellandum.gl.in verb. appellatum in c.venerabili bus.§.porro.isto tit.cuius opinionem contra Io.Mona. fatentur communem esse Domini.& Franc.ibi.& eam 7
sequitur Fel.in cap.quo ad consultationem.de re iudic. nu.26.quod est maxime obseruandum ad limitationem tex.in c.non solum.de appellat.isto lib.quia excommu nicatio vel statim tenet,vel est nulla,nec pendet ab ap pellatione proponenda,si simpliciter lata fuerit.

Hæc profecto hoc in loco ea rõne tradidimus,vt cõ stet,quo ad cuitationem excommunicati sufficere famã publicã absque alio quidem adminiculo,quod in dicto c.cum desideres.& in d.c.illud.satis probatur,& id ma gis cõi sñia receptum est.non.n.agitur de graui præiu dicio.Quod si ageretur de puatendis his, qui excõiatũ non vitauerint,aut de pœna ipsius excommunicati,qui se immiscuit diuinis,dubio procul non sufficeret excõi cationis probatio per publicam famam.tex.optimus in d.c.illud.notant Fel.in c.cum contingat.col.3.de reſcri. idem in d.c.cum desideres.col.1.& in d.cap.cum tu.col. vlt.Ant.in c.veniens.col.vlt.de testib.in 1.Dec.in c.1. de appellat.col.penul.tex.ad idem sing.in c.1.de exceptio. isto lib.cuius statim in §.sequenti mentionem agemus. hi ergo authores,qui voluerunt,famam solam, etsi pu blica sit, non sufficere ad probandam excõicationem, admittendi non sunt quo ad effectum vitandi excom municatum,quæ quidem vitatio modicum infert præ iudicium , &præterea in dubio cautior est. eorum ve ro sñia vera erit,si tractetur de pœna inferenda his, qui communicauerunt cum excommunicato,vel ipse ex communicato,qui se diuinis officijs minime abstinue rit, aut tandem de alio graui ꝓiudicio. quod ex ꝓmissis cõstat.Idcirco cum interdictum ecclesiasticũ maximũ inferat ꝓiudicium populo Christiano,non erit id obser uandũ pp solã famã,nisi aliis coadiuuetur adminiculis, quod probatur in c.1.de postulatio.prælat. vbi hoc ip sum notat Dec.nu.27.licet Abb. & Barba.ibi simplici ter plurimum tribuentes famæ,contrarium voluerint.

Verum si constiterit,ſ semel quem excommunicatũ fuisse,ꝓsumendum est,eum adhuc in eadem esse excõi catione,donec appareat,eum absolutum esse,etenim ex eo,q allegatur Petrum excommunicatum nunc esse,& probetur excommunicatum fuisse, præsumitur adhuc in eadem manere excommunicatione.c.sicut nobis. & ibi Abb.de sent.excom.gl.insignis in c.propositi. de cle ri.excom.minist.vbi Abb.& Doc.eam cõi consensu se quuntur,not.Rota in antiq.238. Ancha.cons.64.Fel.in c.scribam.nu.1.de ꝓsump. Enerardus loco a tempore ad tempus.c.42.And.Alc.de ꝓsump. reg.2. præsump.6. qui tamen hanc opinionem intelligit in excommuni catione lata simpliciter.Nam si ea conditionalis sit , nõ obtinet hæc præsumptio,potuit enim qui excommuni catur,pendente conditione,satisfecisse. quod ita tenue runt Innoc.in c.super his.de accusat.Abb.in d.c.propo situm.& Rota in nouis.444.imo & præter istum casum, etiam si excommunicatio non sit conditionalis,sed sim plex,nihilominus quo ad communicantes cum eo præ sumitur absolutus,si cõi opinione existimatur iam ab solutus liber ab excõicatione.Itẽ vbi esset elapsum a tẽ pore excommunicationis aliquod tps ita longũ, vt artẽ ta qualitate personæ,præsumendum arbitrio boni viri sit,eum iam absolutum fuisse, & ad gremium ecclesiæ redisse,sm Abb.& Doctores in d.c.propositi.vnde in spẽcta integritate illius,qui olim fuerit excommunica tus,eiusque propriæ spiritualis salutis cura , & solicitu dine,liceret cum eo communicare absque vllo criminis & pœnæ periculo, vt expresse docent Henricus in d.c. cũ desideres,& Syl.in verb.excõicatio.5.col.dubio.17.

Has autẽ veterũ concertationes in ea quæstione,quã do sit excommunicatus vitandus,dirimere cupiens sy nodus Basilien sis,in hunc sane modum statuit sessione 20.vndecimo Calẽdas Februarij,anno Domini milleſi mo quadringentesimo trigesimoquinto.

Ad vitanda scandala,ſ& multa pericula , subueniendumq; conscientijs timoratis,statuit etiam,q nemo de inceps a communione alicuius in sacramentorum ad ministratione,vel receptione, aut alijs quibuscunq; di uinis,vel extra,prætextu cuiuscunq; sententiæ, aut cen suræ ecclesiasticæ , seu suspensionis, aut prohibitionis ab homine,vel a iure generaliter promulgatæ , teneaſ abstinere,vel aliquem vitare,aut interdictum ecclesia

sticum

stici obseruare, nisi sententia, prohibitio, suspensio, vel censura huiusmodi fuerit in vel p̃ personam, collegium vniuersitatem, ecclesiam, aut locum certũ, aut certam, a iudice publicata, vel denunciata specialiter, & expresse, aut si aliquem ita notorie excõicationis sniam contraxerit incidisse, q̃ nulla possit tergiuersatiõe celari, aut aliquo modo iuris suffragio excusari. Nam a cõione illius abstineri vult iuxta canonicas sanctiones. Per hoc tñ huiusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos, seu prohibitos, non intendit in aliquo releuare, nec eis quomodolibet suffragari. Hactenus synodus Basilien sis ante eius dissolutionẽ, vt author est Floren. 3. par. tit. 25. c. 1. huiusque decreti iuxta hanc seriem meminere pragmatice sanctio Gallicana, tit. de non vitandis excom. in princ. Pan. in Cle. 2. de sent. ex. c. Nicolaus in suppl. to Pisanellꝰ, in verb. clericus. 3. in fi. eandẽ literã agnoscere, vt Fel. in c. ad probandum, col. pen. de re iudic.

Quidam vero ex concilio constantiensi eandem constitutionẽ referunt, paululum mutata litera quo ad eius secũdam partem, ita quidem exceptionẽ a regula prioris exponenti, saluo, si quem pro sacrilega manuũ iniectione in clericum sniam latã a canone adeo notorie cõstiterit incidisse, qd factũ nõ possit aliqua tergiuersatione celari, nec aliquo iuris suffragio excusari. Hęc sane est sniã specialitate constitutionis, quemadmodũ eam recolere Floren. in d. c. 3. & idem in tract. de censuris, c. 83. Fel. in c. cum ab homine. de sent. excom. idem in c. Rodolphus de rescrip. col. pen. Syl. in verbo, excommunicatio. 5. q. 3. Io. Driedo de liber. Christi. pagina. 88. Maior in 4. sen. d. 18. 3. Cate. in summa, in verbo, excommunicatio minor. & in 2. 2. q. 12. ar. vlt. Dec. in c. 2. de excep. col. 2. Hadrian. in 4. sent. tract. de confessione, q. 9. rursus in tract. de euchar. q. 6. virum. in cap. oritur quæstio, idem Hadrian. in materia de clauib. q. 3. quo in loco etiam meminit Basilien sis decreti sm eam lectionem, quam nos adduximus. Ex quib. satis apparet maximum discrimen inter has ꝓdictæ constitutionis literę diuersas lectiones. Etenim ex Constantiensi apertissime probat, non omnem notorie excommunicatum ante denunciationẽ vitandũ fore, sed eum tñ, qui ex cã iniectionis manum in clericum omnino notorie sit excommunicatus. At ex Basilien si concilio constat, quemlibet omnino notorie excommunicatum ante denunciationem vitandum esse. Tandẽ Fel. in d. c. Rodulphus. col. vlt. dubius est hic in re ea quidem ex causa, q̃ nõ legerat, nec viderat acta concilij Basilien sis, & tamen in hanc inclinat sniam, vt existimet, concilij Basilien sis literam, vt posteriorẽ obseruandam esse, quod & Syluest. apertius fatetur. candẽ concilij Basilien sis constitutionem refert Martinus Azpilcueta in c. 1. § liboret. de pœn. dist. 6. nu. 10. etiam si meminerit alterius literæ, quæ citatur ex Constantiensi synodo. ego vero etsi tapissime perlegerim acta, & Canones concilij Constantien sis, nusquam tamen hanc constitutionẽ potui reperire, atque iõ opinor fuisse a Martino Quinto tempore eiusdem concilij conditam ablq; ipsius concilij Decreto. Deinde video apud acta concilij Basilien sis legi, & contineri eam sm constitutionem iuxta sensum, & lectionem paulo ante notatam, cui ilã dum esse centerem dubio procul, nihil a tot authoribus iuxta sensum alterũ hæc ipsa constitutio foret tapissime citata. & nihilominus, minime audeã a Basilien si cõstitutione discedere, cum ea posterior sit, & q̃ in illa synodo & constantien si acta fuerunt circa dãnationẽ quorũdã articulorum hæreticorum, & causas beneficiales, ac censuras, approbata fuerint Apostolica authoritate. sicuti apparet ex bullis Martini quinti. & Nicolai. quinti. Ro. põt. q̃ eidẽ approbationes in ipso conciliorũ codice cõtinent.

Ex omnibus his deducitur per hanc constitutionẽ, vbicunque ea legatur, tolli, & corrigi distinctionẽ tex. in c. cum non ab homine de sent. excom. quo expressim probatur, excommunicatum publicum, publice vitandũ, excommunicatum vero occulte, & secreto. Etenim etiam secreto vitandus non est excommunicatus occultus, & secretus, quod in dicta constitutione, ad sedandas proborum virorum conscientias statutum est.

Secundo deducitur ab eodem decreto, non esse vitãdum ante denunciationem excommunicatũ, cuius excõicationis duobus ẽt testib. prouari possit, nec publice, nec priuatim. atq; ita probatur opinio Innocentij, cuius paulo ante mentionẽ fecimus. §. illo. vers. quid aũt de excõicato. Nam non tenemur vitare excõicatũ ante denunciationem, ẽt si probare duobus testib. possimus excõmunicationem. Atq; iõ tollitur opinio contraria Panor. Henrici, & Fel. in d. c. com defidere.

Tertio hinc constat nõ sufficere famã publicam, vt teneamur vitare excommunicatos ante denunciationẽ, non. n. tenemur eos vitare, quamuis adsit fama publica excommunicationis, idcirco tollitur responsio text. in d. c. cũ defideres. 2. eius parte, de qua mõ disputauimus.

Quarto ex eadem constitutione ipse infero, non esse vitandum excõicatũ ante denunciationẽ. etiam si specialim, & nominatim fit excõicatus, & mihi certa excõicatione constiterit. hoc probat, quia eadem constitutio Basilien sis concilij exigit denunciationẽ excõicationis, etiam si certa sit excõicatio. & ꝓterea visus, atq; cõis interpretatio Christiani orbis in hunc sensum accepit prędictam constitutionẽ, idcirco idem erit dicendum in eo, qui nominatim fuerit excõicatus, vt is necessario vitandus minime sit, nisi post denũciationẽ, quod expresse sim notat Chosm. in prag. sanctione Gallicana, tit. de excõicatis non vitand. in verb. gñaliter. cui subscribit egregius doctor. Martinus Azpilcueta in d. §. laboret. nu. 22 tametsi Hadria. in 4. sent. tractat. de sacramento eucharistię. c. vlio. de impedimentis. vers. quãto ad 3. & in trac. de confessione, dubio. 9. teneat ꝑrium. existimans excõicatum nominatim, & specialiter, vitandum esse ab eo, qui scientiam excõicationis habuerit, iuxta distinctionem tex. in d. c. cum non ab homine. Etiam ante denunciationẽ. Cuius opinionis ea est rõ, q̃ constitutio Basilien sis concilij tñ restringat vetera iura quo ad excommunicatum generaliter, nec quicquam mutauerit quo ad nominatim, & specialis excõicatione affectum. Et quia fortassis quibusdam hæc Hadriani sniã placebit, oportet exponere, quis dicatur nominatim excõicatus. Nam & Ioa medina in codice de pœn. trac. 2. c. de confessioni confessori excõicato factã, idẽ quod Hadr. tenet, licet suspicetur, contrariam sniam consuetudine receptam esse. Et Bernard. in c. a nobis. In 1. de sent. excom. asserit, cum dicit nominatim excõicatum, qui fecerit aliquid contra canonem in ea excõicationẽ decernentẽ. Quilqs hoc fecerit sit excõicatus. Etenim si cõstiterit, Petrum actum hunc prohibitũ fecisse, erit nominatim excõicatus. q̃quidem conclusio nec vera est, nec probatur in locis per gl. adductis, atque ideo frequentiori doctorũ suffragio improbatur. est ergo, & dr ille nominatim excommunicatus, qui hac notatur censura, expresso nomine proprio, aut aliquot apposito signis, q̃ certe, & ablq; vllo dubio eum, qui excõicatur significent, & demonstrent. tex. opt. in l. nominatim. ff. de cond. & demonst. l. 1. & 2. ff. de lib. & posthu. §. nominatim. Inst. de exhære. lib. ex quib. hanc opin. adnotarunt gl. in c. cũ & plãtare. §. excõicatos de priuileg. & in c. cõstitutionẽ. hoc tit. & h. gl. in cle. 1. in verb. nominatim. de vita, & honest. clc. quas Doc. communi consensu probant, & sequunt inibi. & Pan. in c. in Lateranensi, de pb. Car. in d. Cle. 1. 7. q. idem in Cle. de sepul. Aret. post alios in l. 1. & Soc. in l. 2. ff. de lib. & posth. Chosm. in prag. sanctione tit. de excõmunicatis non vitand. id verb. expresse. quorũ sniã ea ratione

ratione constat quantum ad hunc tractatũ, quem mõ explicamus, quia tñ hic requiritur. q̃ nominatim fiat excommunicatio ad certitudinẽ illius, qui excommunicatur. Quod si ad substantiã, & formã exigatur nominatim aliquid fieri, an sufficiat, signa aliquot adscribi omisso nomine ꝓprio, q̃ certũ constituant eum, in quẽ actus dirigitur, tradunt Sal. Are. & Soc. in d. l. 1. & 2 post alios. ff. de lib. & posth. Abb. in d. c. in Lateranẽsi. Tiraq. in l. si vnquã. C. de reuo. dona. in verbo reuertat. nu. 134

Quinto perpensa litera concilij Basilien sis colligitur notorie excõicatum ita, vt nulla possit tergiuersatione celari, aũt excusari, vitandum omnino esse. quod manifeste probatur in eadẽ constitutione, qua quidẽ partim sustinetur quod veteri iure statutũ est in d. c. cũ non ab homine. siquidem ex eo etiã ante denunciationẽ vitandus est secreto, & publice is, qui publice, & notorie sit excõicatus. Etenim iure concilij Basilien sis ea cõclusio obtinebit, cũ ita notoria fuerit excõicatio, q̃ nulla possit excusatio suffragari. Huic interpretationi conuenit quod Feli. tradit in d. c. Rodulphus. de rescriptis. nu. 37. post Pan. in c. cum non ab homine. de iud. col. 12. vers. sed certe subtiliter. & Domin. in c. cum sm leg. de hære.
19 nempe, nullam sniam declarationis requiri, aut necessariam fore, vbi quid notorium ita sit, q̃ nulla excusationem habeat, nec possit vlla tergiuersatione celari, licet alioqui declaratio necessaria sit vbicunq; pœna aliqua, ẽt ipso iure pro aliquo crimine infligitur c. cum sm le. de hære. isto lib. l. eius qui delatorem. vbi Bar. ff. de iure fisci. Anch. in Cle. 1. notab. 6. de pœnis, Gulielmus a Monte Laudu no in c. vnicoſ. de vita. & honestate clericorũ Fel. in cap. 1. col. 1. & 2. de sponſ. Abb. in consi. 67. lib. 2. Francus. in c. vlt. col. penu. de confess. in 6. his etenim in locis frequentissimo omnino consensu receptũ est, rẽ sniam in pœnis ipso etiam iure statutis requiri, q̃ declaranda sit inducar. & tamen eam non esse necessariam, vbi crimen ita notorium sit, q̃ nulla possit obtegi, aut celari tergiuersatione, adnotarunt Pan. Domin. & alij modo expressim citati. & idem Panor. in c. cum Vinto nien sis. de electione. col. vlt. Sed hæc confideratio non omnino congruit huic materię, siquidem ante concilium Basilien se ad euitationem publicã excõicati, satis erat sufficiens ipsa publica excõicatio, licet non foret ita notoria, q̃ nulla tergiuersatione celari possit, & ad occultam, sufficeret item occulta excommunicationis scientia, sicuti probatur in d. c. cum non ab homine. de sent. excommunicationis. nec oberit tex. in c. peruenit. in 1. de appellat. vbi denunciatio necessaria vr aduersus notorium percussorem clerici. quia inibi tñ agitur de ea q̃stione, an non obstante appellatione sit declarandus, & denunciandus notorius percussor clerici, & respondsum est a Romano Põtifice, q̃ non obstante appellatione, q̃ in ea ipsẽ sriuola est, iudex procedat ad declarationem, & denunciationẽ notorij percussoris clerici. quin & præter ista, opinio Pan. & Felini tunc vera erit, cum iudex executionis, sit etiam iudex competens ad cognitionem ipsius causæ, tũc etenim non erit necessaria sententia declarationis, si ita notorium sit crimen, q̃ nulla valeat excusari ratione, sed poterit executio fieri absque declaratione, at si iudex, qui executurus pœnam est, non sit iudex competens causæ cognitionis, profecto
11 etiam in notoriis omnino, erit necessaria declaratio illius iudicis, quide re principali iure cognoscere poterat. quod notant Domin. in consi. 136. col. vltima, & Albe. in rubrica de hæreticis, quæstione decimaterția, nu. 43. & 46. ipse vero adhuc indistincte potius admitteremeam opinionem, quæ declarationem requirit ad executionem pœnæ, etiam ipso iure impositæ, etiam si notorium crimen sit, & eadem eius author, quod praxis recepisse videtur, & plurimum probat tex. in d. ca. peruenit. & in c. inter dilectos. de excess. prælat. atque ita aduersus Felinũ & alios tenent Hipp. in rub. C. de probat. nu. 226. Gaietanus in 2. q. 12. ar. 1. & Syluest. in verbo. Affasimus. in fine. quib. addi potest, etiam ante declarationẽ posse conferri beneficium ecclesiasticum tanquã ipso iure iam vacans, licet non possit possessio auferri ab ipso possidente, donec lata sit sniã declaratoria, sm Franc. de Ripa in c. lepe. de rest. spol. col. pen. cuius sniæ erit obseruanda ad interpretationẽ tex. in 1. de homic. isto lib.

Super est igitur, quo ad excommunicati euitationẽ, nouam esse constitutionem illam concilij Basiliẽsis ad exceptionem notorij excõicati, in hoc equidem sensu, si pmittamus Martinum quintum iam olim tempore Constantien sis synodi, tñ excepisse, notorium clerici percussorem, q̃ si vetera iuxta obseruanda forent, maxime his conueniens est simplex ac generalis exceptio notorie excõicati, tametsi ea non admodum conueniat sni, in quem ista constitutio dirigitur, nempe ad vitãda scandala, & sedandas proborum virorũ conscientias. id circo magis recepta est in Christiano orbe Martini quinti, & Constantien sis constitutio. illud vero est adnotandum, etiam constitutionẽ Basilien sis concilij in exceptione notorie excõicati, maxime differre a veteri iure. Nam secundum vetera iura satis erat, aliquẽ esse notorie excommunicatũ eo modo, quo aliquid dicitur notorium iuris. f. per confessionem, per sniam, & similia argumenta. c. vestra. de cohabit. cler. & mul. At iuxta cõstitutionem Basiliẽsem est necessarium, q̃ sit notorius excommunicatus per operis euidentiã, ita vt nulla possit tergiuersatione celari, qd explicat Chosmas in prag. sanct. tit. de excom. non vitand. in verbo, suspensionis.

Sexto, ex eisdem constitutionib. poterit tolli anxia q̃dam q̃stio, q̃ plerosque torquet. Etenim iure cautũ est, 10 non esse audiendas missarum solennia, cum ea celebrantur, a præsbyteris notorie fornicarijs, & concubinã habentib. c. nullus. c. præter. 32, dist. vbi Doc. c. vlt. & ca. vestra. de cohabit, cler. & mul. gl. in c. de homine. de celeb. miss. Henr. in c. si celebrat. col. 5. de cler. excom. minist. Theologi in 5. sent. d. 13. vbi Gabriel. q. 1. dubio 4. Car. a Turre cremata in d. c. nullus. nec item sacrm pœnitentiæ accipere abeisdem per confessionem sacramentalẽ. Hoc siquidem verum est iuxta prædictarũ constitutionum decisionem, tunc demum, q̃n hic notorie fornicarius fuerit denunciatus, vel in aliquo casu exceptio in dictis Martini quinti, & concilij Basilien sis Canonibus, quorum paulo ante mentionẽ fecimus ex quib. ita hãc controuersiã definiẽdã esse censent Chosmas in d. verb. suspensionis. Flo. 2. par. tit. 9. c. 10. §. vlt. Ioa. Maior in 4. sent. d. 9. dubio vlt. Syl. in verbo, Missa. in 2. q. 3. Hadria. in 4. sententent. tract. de eucharistia. q. penu. & in tract. de confessione, quæst. 9. Mart. ab Azpilcueta in c. 1. §. laboret. 2. col. de pœniten. distinct. 6.

¶ Postremo non est ptermittendum quod in eadem constitutione Basilien sis concilij parte vlt. est statutum nempe p eam decisionẽ nullum ius ipsis excõicatis tribui, nec concedi, imo ipsi iuxta veteres Canonicas sanctiones, etiam ante denunciationẽ tenentur abstinere ab his, q̃ excõicatis sunt interdicta eodẽ mõ, quo ante eandem constitutionem tenebantur. iure aũt Põtificio
11 excommunicati, etiam ante denunciationẽ, rẽ abstinere debent a communicatione fidelium, q̃ & alijs cum eisdem excommunicatis est interdicta. Nam & grauius peccatum est excõicato, si alios non vitauerit, quã alijs, si eũ nõ fugerint, & ab eius cõsione abstinuerint. Magis etenim obligatur excommunicatus ad vitandum alios, quam alij ad vitandum illum. ipse siquidem excõicatus propter proprium delictum, & in pœnam illius obligatur ad vitandum alios. alij vero non in pœnam laici etiã, sed in pœnam ipsius excommunicati tenentur

vitare

vitare illum, vnde sequitur, q̃ magis peccat excommunicatus communicando alijs, q̃ alij communicando illi tex. opt. in c. illud de cler. exc. ministr. gl. celebris in c. qm 11. q. 3. quæ asserit, excommunicatum communicando personis sibi subiectis mortaliter peccare, licet illæ cõmunicando ipsi non peccent. Est tñ illius gl. conclusio in cũ accipienda sensum, quẽ superius expoſuimus in §. præced. nu. 8. Maritum non posse nec patrẽ communicare vxori, aut filio excommunicatis, quamuis hi absq; vllo crimine cõicare, vocant marito, & parenti excõicato. Nec gl. usquã sentit, q̃ auius peccare parẽtẽ excõicatum communicando filijs non excõicatis, quã ipsi filij, si liberi hac censura parenti excomunicato cõmunicauerint, qui tñ in hoc nullam culpã ex cõione cõtraxere. rursus in d. c. illud. papa tñ scribit, multo magis periculosum existere excommunicato non vitare, quam non vitari quia non vitare, cum in eo sit, excommunicatus sine delicto non potest, sed cum ex alijs pendeat, sine tuo de licto potest non vitari. quib. sane verbis constat, excõicatum delinquere, si ipse minime abstinuerit a fidelium cõione cum in hoc dignus culpa sit, at si ab alijs non vitetur, nullo posse notari crimine, siquidẽ absq; eius culpa poterit ab alijs nõ vitari. Ex his vero minime colligitur, gravius peccare excõicatum, si alios non vitauerit, quã alij, si eum non fugerint. Hæc obiter adnotauimus, existimantes nihilominus, excõicatum rẽ peccare, si le cõioni fidelium, qua interdictus est, ẽt ante denunciationẽ immiscuerit, quod in d. c. illud. satis ꝓbat, vbi glo. & Doct. Quamobrẽ cũ per Basilien se concilium nullũ detur ipsi excõicato patrocinium manifestũ sit, ipsum teneri, vt iure veteri tenebat, ẽt nunc ante denunciationẽ abstinere ab ea cõione fidelium, qua interdicitur a iure, ea qui dẽ lege, qua & alij ante Basilien se cõciliũ ipsum vitare tenebant. ipse vero excõicat' iure tenet abstinere a cõione fidelium, & a diuinis, sicuti posit alios tenere Pan. in d. c. illud & in c. nulli de sent. exc. Sylu. in verb. excõicatio. 3. q. 5. qui expressim hanc interpretationẽ concilio Basilien si, vel Constantien si aptissimam esse opinatur, vt ex communicatus, etiã occulte teneat a cõione fidelium, & a diuinis abstinere ante denũciationẽ. Cuius opinio mihi satis placet, mõ illud obseruet, qãque excommunicatum, nondum denunciatum minime tenere a communione fidelium abstinere, si ex hoc occultum eius crimen, & occultã excommunicationẽ proderet grauissimo cũ scandalo. quod licet Sylu. ẽt. refragẽt, ipse admittere quo ad communionẽ fidelũ, q̃ non pertinet ad Sacramentorum perceptionẽ. Non etenim censeo, ẽt occultum excommunicatũ posse diuina missarum solennia celebrare, aut Sacra percipere, nam hoc is occultus sit, siue publicus excommunicatus, ipso iure prohibẽt sacra percipere, ac missarum solennia celebrare, sicut inferius trademus. Vũ nulla expectata denunciatione teneãt omnino abstinere, ẽt oĩno occultus, a diuinis Sacris percipiẽdis, ꝑsertim cũ hæc pœna, q̃ excommunicationis cã iure indicitur, occultissimum criminis authorẽ afficiat. Nec obstat scandalum vitãdũ fieri recte potest, q̃ quis ea Sacra percipiat, q̃ iure sunt ei inhibitæ interdicta. Nec recte Sacramenta conferri possunt his, qui ea percipere verantur, licet cã occultissima sit, quæ ipsos indignos efficiat.

Quamobrẽ quod plerique adnotarunt, nempe occulte excommunicatum minime teneri, nec obligari ad se 1
subtrahendũ a communione aliorum, cũ is absq; graui scandalo, & fui prodition e ab aliorum cõmunione abstinere non possit, ita sane verum est his, quorũ Syl. meminit, & Alfo. a Cast. li. 2. de potest. leg. pœn. c. vlt. cõclu. 2. & Martino ab Azpilcueta in d. c. 21. 9. laborat in fine. de pœn. d. 6 fortalis erit intelligendũ quo ad communionẽ fidelũ, q̃ extra facior ũ perceptionẽ eo contingit, & id rõne scandali vitãdi, cuius equidẽ ratio prudentiui arbitrio ꝓponenda sit, prohibitioni huius cõionis cũ excõicato. Attamen circa facior ũ perceptionẽ, non video, quo iure ob scandalum cuitandũ permittendũ sit, q̃ excommunicatus vtcunq; occultus sacris percipiendis se immiscere absq; grauissimo peccato, & pœnis humanis iuris impune possit, idcirco Syl. iniam quo ad illum sensum ipse libenter sequor, ꝑsertim his animaduersis, q̃ de scandalo dixim⁹ in reg. pœnin. in prin. de regulis iuris.

¶ His accedit quod Adria. notat in 4. sent. in trac. de claui. q. 3. scribens, non esse sacra conterenda excommunicatis etiam ante denunciationẽ, etiam posit Constantien se decretũ, licet non sint ipsi excommunicati vitandi prius, quam denuncientur. huius sententiæ ratio verisimilis est, quia iure naturali, & diuino tenemur non dare sacra excommunicatis, atq; ipsi teneantur ab eorũ perceptione eodem iure abstinere, quemadmodũ satis manifestum est, cum excommunicati sint ab vnione fidelium ecclesiastica authoritate segregati. idcirco sanctũ canibus, dandũ non est. Matt. ca. 8. Nolite sanctũ dare canib. Constitutio autem Basilien sis concilij nec voluit nec potuit mutare quod erat iuris diuini, aut naturalis iuris super vitandis criminosis excõicatis, & his, qui ab ecclesiæ catholicæ mystico corpore sunt separati, vt scribit Io. Driedo de libertate Christi, pagina. 69. & sensit Hadrian. in dict. q. 3.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio, an probetur per denunciationem, vel literas denunciatorias? & ibi intelle. aa. pia. de exceptio ne, in fine.*
2 *Excommunicatus in vna prouincia, vbiq; vitandus est.*
3 *Communicans cum excommunicato regulariter minori excommunicatione, quandoque maiori a iure afficitur.*
4 *Intellectus c. significauit de sent. excommunic.*
5 *Intellectus c. super. & c. si concubinæ de sent excom.*
6 *Excommunicatio lata in communicantes cum excommunicato non præmissis iuris monitionibus. est nulla ipso iure.*
7 *Communicans cum excommunicato, an mortaliter peccet, an tantum venialiter?*
8 *Communicans potest, & tenetur dicere horas canonicas ratione facti ordinis.*
9 *Communicans cum excommunicato per metum, an excusetur a culpa, & pœna iuris? atque imbi late expenditur vera interpretatio cap. sacris. de his, quæ vi, metusue causa fiunt.*

§. TERTIVS.

AETERVM si quis exacte obseruauerit, q̃ in ꝓcedenti paragrapho dicta fuere, plane comperiet plurimũ inducere denunciationẽ ad probationem excommunicationis, atq; inde fit per literas, quas appellant denũciatorias, excommunicationẽ probari. gl. ling. in c. licet. sup. isto tit. cuius opinio probatur per locum à consequẽti, siquidem a cõsequenti vero constat, & colligitur antecedens. l. illud. ff. de acquir. hæred. l. 2. & ibi Bal. C. de dotis promiss. notatur in c. ex parte. C. de spõs. Sed denunciatio præmittit excommunicationẽ, igitur per denunciationis literas ipsa excommunicatio constat. c. pastoralis, §. verum. de appel. vbi Dec. indistincte tenet hanc opinionẽ gl. Eius vero argumentatio non oĩno conuincit, huius assertionis certitudinẽ esse apertissimã, etenim a consequenti tunc deducit antecedẽs, cũ antecedens sit necessariũ, & semp contingens. Qũ si antecedens non sit omnino necessariũ, nec semp contingens,

tingens argumentatio minime sufficiens, nec certa, sicuti oẽs eã tractantes frequentissime docent, sic etenim licet denunciatio plerunq; & sæpissime fiat posit excõicationem, attamen fieri põt, & sit quandoque, q̃ ea cõtingat iniuste nulla ꝓcedente excommunicatione. text. optimus in d. c. licet. quamobrẽ idem Dec. in c. prudentiam. §. sexta. de offi. delega. col. penul. posit Barb. ibi, & Rom. in l. 1. in princ. ff. de noui oper. nunc. existimat, per denunciationem nusquam probari excommunicationem, saltem quo ad excludendum quem a iudicio, & à similib. actibus cuius opinio in c. 1. de excep. in 6. maximam authoritatem habet, cũ inibi statutum sit, excommunicationẽ probandã fore apertissimis documentis, vt excõicatus ea ex cã ab agendo, & iudicio repellatur. vnde quibusdã visum est, non satis probatã esse quo ad hunc effectũ excõicationẽ per vnũ testẽ, & famã, atque ita censent Anton. in c. 1. veniens. in 1. col. vlt. de testib. Decius in c. de appellat. nu. 23. idem Dec. in c. 1. de postulat. num. 17. Rom. in sing. 98. Specul. tit. de notorio crimine. §. fama vers. quid si agenti in l. admonendi. in repet. nu. 284. ff. de iureiu. Hipp. in rub. C. de proba. nu. 7. Fel. in rub. de proba. nu. 4. Io. And. & Domi. in d. c. 1. de excep. in 6. & de fama sola idem adnotarunt Abb. & Dec. in d. §. 6. col. vlt. qnicquid ibi dicat Fel. nos itẽ hoc explicuimus in §. ꝓcedenti, nu. 5. sic licet alioqui habentivnum testem, deferatur iurm ad supplendam probationem, non poterit hoc fieri ad probandam excõicationẽ, vt actor a iudicio reijciatur, ſin Rom. in sing. 97 Io. And. Domin. & alij in d. ca. 1. Iaſ. in d. l. admonendi, nu. 284 Fel. in d. rub. de probatio. nu. 4. & Hippo. in eadem rub. C. de probatio. nu. 7. gl. insignis in l. nõ est verisimile. ff. quod metus caus. in verb. ꝑsumptio. quam latissime explicat Ioann. Baptista in d. l. admonendi. col. 57. Qũ si verũ est, famam, & vnum testem minime probare excõicationem ad hoc, vt quis ꝓ eam a iudicio repellatur, nec posse iurm deferri habenti vnum testem, profecto Romani, & sequacium opinio satis defendi potuerit. Ego vero duo, vel tria in hac quæstione notanda esse censeo. Primum communi fere omniũ sñia receptũ est, excõicationem alicui obiectam vi exceptionis perẽ ptoriæ ad graue quidem ꝓiudiciũ, nequaquam probari per denunciationem, ſoppositam aũt in vim dilatoriæ ad repellendum quem à iudicio probari quidem ꝑ denunciationẽ. hanc distin. sequuntur Rota innouis. 252 Ro. cõl. 159. Dom. in c. 1. §. 2. de excep. li. 6. & ibi Doc. Francus in d. c. licet. Chosmas in pragmat. Sanctione, titul. de excommunic. non euitand. in verb. denunciata. Abb. & alij in d. c. prudentiam. §. 6. vbi Dec. asseuerat, hanc opinionem cõem esse, q̃ rationem habet ex eo, q̃ iuxta consuetudinem totius Christiani orbis constitutissimum sit, neminem denunciari, nisi primũ fuerit solenniter excommunitatus. & licet possit contingere, inique aliquem denunciari non ꝓmissa excommunicatione, id rarissimum est, nec tollit a frequentiori vsu legitimam ꝓsumptionem, q̃ argumentum inducit falẽ vbi non agitur de grauissimo ꝓiudicio, excommunicationem præcessisse. Secundo erit hac in controuersia non ꝑmittendum, potiorem esse quo ad excõmunicationis probationem, ꝓsumptionem, q̃ oritur ex literis denunciatorijs, & ex ipsa denunciatione, q̃ ex fama, & simul vno teste, vel vno teste, & litigantis iuro, quod probatur ex litera Cõstantien sis, & Basilien sis concilij, quorum constitutio paulo ante cõmemorata satis ostendit plurimum tribuendum fore denunciationi excõicationis, vt quis sit omnino vitandus. etenim minime vitandus erit secundum decretum Basilien sis concilij is, qui vere fuerit excommunicatus, & tamen videmus quoti die vitari eum, quem constat denunciatũ fuisse, licet de excommunicatione vere non constiterit alia ꝓbatione quàm ipsius denunciationis ꝓsumptione. Tertiũ, quod hic considerandum est, ꝓtinet ad intellectũ tex. in d. c. 1. de excep. li. 6. siquidem opinamur secuti cõem sententiam ad effectũ repellendi quem à iudicio, satis probari excõicationem per denunciationẽ, tametsi nec ꝓbet vno teste, & fama, necnẽ sit deferẽdum iuramentum habenti super ea re vnicum testem ad supplendam probationem, quæ quidem resolutio deducitur optime ex his, quæ proxime tradita fuere.

¶ Quærit tandem opportune, an excõicatus in vna ciuitate, nẽpe a iudice ecclesiastico vnius prouinciæ, sit vbique locorũ vitandus? & vẽ sane certi iuris esse, q̃ is sit ubiq; uitandus. Excommunicatio etenim afficit animam, & sequitur excõicatũ. ut lepra leprosum ca. cito turpem. 1. q. 1. ex Ambrosio in Commentarijs ad caput 4. Lucę. hoc ipsum probatur in canonib. Apostolorum c. 13 & c. 16. & in concilio Arelatensi. 1. canone. 8. text. ad idẽ in c. cum & plantare. §. 1. de priuil. ubi Abb. idem Abb. & Fel. in c. 1. de treuga & pace. gl. in c. si qs presbyter. 7. q. 1. gl. in c. pastoralis. §. verũ de appe. gl. in c. oth. de sent. excõication. & ibi Fel. gl. in c. quisquis. 4. q. 5. Card. in Clem. pri. in verbo, ipsius. de pœnis. Abbas cad. no. nostram. in 3. col. 3. de iureiu. Inno. in c. inquisitioni de sent. excom. quem in hoc sequuntur Doctores. & in c. cũ non ab homine. eod. tit. præsertim Abb. & Fel. q̃ quidẽ opinio cõis est, ut alicuerat Martinus Azpilcueta in ca. inter uerba. 11. q. 3. corollario. 57. idem probat Io. Maior. in 4. sent. d. 18. q. 8. additũ, hoc procedere iure humano, non diuino, a quo discedit ibi, q. 1. ar. 3. Iacob. Almain, tenens, excõicatum Parisijs, vitandum esse vbiq; ẽt iure diuino, quo prohibita est cõio cum excommunicatis. & profecto, si ius diuinum prohibet cõionẽ cũ excommunicatis, satis manifeste constat, eodem iure diuino, excommunicatum Salmanticæ, vbique locorũ vitandum esse. Hanc vero cõem sñiam quidam quidẽ verã esse opinantur, qñ quis excommunicatum vitare vult, ꝑ bare põt, eum esse alibi excommunicatum, & denunciatum, alioqui si hoc non possit probare, non tenetur eũ vitare, nisi in eo loco, ubi fuerit excommunicatus, & denunciatus, quod adnotarunt Henri. in c. cum desideres de sent. excom. Chos. in prag. sanct. tit. de excom. non euitand. uerbo, excõications. Syl. in uerb. excõic. 5. dubio 17. Pia sine est horum sententia, & fortalis concilium Basilien se eam habuit mentem, ut uoluerit, nullibi locorum quem teneri ad uitandum excommunicatum, nisi in ea prouincia, & dioeesi, in qua denunciatus fuerit. Ipse uero non auderem ita late concilij decretum interpretari. Nam qui in uno loco publice denunciatus est, minime ab ecclesia toleratur, eo quod sit publicẽ excommunicatus, idcirco si probari denunciatio possit commode, vitandus est publicẽ, & occultẽ. quod si probari denuciatio non ualet, tunc equidem uitandus erit occulte, non autem publice, atque ita existimo esse definiendam quæstionem istam.

¶ Sed si quis cum excõicato aduersus prohibitionẽ iuris communicauerit. minori afficitur a canone ipso excommunicatione. c. ult. de cler. excom. minist. ca. nuper. c. cum desideres. de sent. excom. c. sicut. c. excommunicatos. cum duobus sequentibus. 11. q. 3. c. 2. de except. quorum omnium præcipua est distinctio tex. in d. c. nuper. Ex quo palam deducitur, hãc excommunicationẽ, q̃ infligitur communicantibus cum excommunicatis, minorẽ esse. idem apparet ex c. statuimus. & c. constitutionem. sup. eo. & in d. c. 1. de excep. qua in re hæsitandũ non est. Nã licet aliquot canonibus decisum sit communicantem cum excõicato, in excommunicationem à iure statutam, & indictã incidere, illud est intelligendum de excommunicatione minori, sicuti pluribus in locis satis expressim explicatur, quæ deniq; gula pluribus

in cæteris,

in casibus fallit, in quib. communicans cum excommunicato maiori notatur excommunicatione, quorũ aliquod hoc in loco breuiter trademus ad intellectũ quarundam iuris Pontificij decisionum.

Primum equidẽ solet ad hoc in medium adduci rãsio tex. in c. significauit. de sent. exco. vbi probatur, maiori excommunicatione affectum esse eum, qui cum excommunicato communicauerit, imo & esse huius excõmunicationis absolutionẽ ab ipso tm̃ Romano Pontifice postulandam, vnde manifestum est, non posse illum
4 tex. intelligi de excommunicatione minori, dum dicit communicãtem cum excommunicato eadem affici & ligari excõicatione, etenim licet canones illi in c. excõicatos. & c. sequen. 11. q. 1. hanc patiantur in similib. verbis interpretationẽ pp subiectã materiam, vt eadẽ excommunicatio intelligat quo ad priuationem Sacrorũ, & eorũ peceptionẽ, & hic minor excõicatio, ca si celeb. de cleri. exco. c. 1. de excep. tũ tex. in d. c. significauit. non'potest vllo pacto ita intelligi, quia & absolutionem huius excõicationis ad Romanum Pontificem pertinere probat, cum absolutio minoris excommunicationis rite obtineri possit a simplici sacerdote, c. nuper. de sent. exco. qua ratione hæc interpretatio minime est admittenda, tametsi gl. eam expouerit in d. c. significauit. quã obtẽ adnotandum erit, communicantem cum excommunicato, maiori excõicatione affici, à solo Romano põtifice absoluendũ, tunc demũ cũ quinquies simul contigerit, q̃ in d. c. significauit. expressim continent. Primum, q̃ excommunicatus, cui communicatur, sit ea censura ligatus à Romano Pontifice iudicialiter, & nominatim, ita q̃ non sit satis, excommunicatum fuisse a Papa sola canonis gñalis. Secundum, q̃ cõmunicans sit clericus. Tertium, q̃ communicet cum excommunicato, sciens illũ esse excõicatũ à Papa. Quartum, q̃ hæc cõicatio contingat sponte, nullo metu, nedũ conditionali p̃missio. Quintũ, q̃ sit cõicatio in diuinis, in ecclesia, vel extra ecclesiã simul orando, aut aliàs. His etenim vna constitutis, colligitur, communicantẽ cum excommunicato, maiorẽ 5 here excõicationem, a solo Romano Pontifice declendã, sm̃ Host. Card. Ant. Abb. & Fel. in d. c. significauit cũ dẽ Fel. in c. excommunicamus. col. 3. de hæret. Arch. in in c. si quis episcopus in conf. 11. q. 3. in fi. Syl. in verb. excõic. 7. casu. 6. Cate. in verbo, excõic. casu. 58. Flo. in 3. par. tit. 24. c. 32. Adrian. quodlib. 6. ad 7. vbi fatef, hanc opinionẽ cõem esse, idem testantur Sylu. in d. ca. casu. 6. & Mart. Soc. in c. ad audientiam. de homi. nu. 25. vnde patet, falsum esse quod gl. dicit plit in d. c. 2. de exceptio. existimãs communicantem cum excommunicato à papa incidere in excõicationẽ maiorem, & hoc ipsum esse ipsle pp authoritatem Romani Pontificis. hic & regia partiarũ lex non recte quæst. illã expedit, dum tit. 9. part. 1. 37. statuit, clericũ communicantem in diuinis vel humanis cum clerico excommunicato à Papa, statim ex hoc ligari maiori excõmunicatione. Hoc etenim vel falsum est, vel intelligendum iuxta eam interpretationem, quam communis interpretum consensus recepit ad
5 tex. in d. c. significauit.

Secundo loco pallim adnotatur, cõicãtẽ cum excõmunicato maiori excommunicatione, vtcunq; contingat cõmunicatio, si ea sit in crimine, pp quod alter fuit excommunicatus, maiori ligari excõmunicatione. text. optimus in c. si concubinæ, & in cap. per. de sent. excommunicationis. Ex quib. hæc frequentissimo omniũ consensu colligitur conclusio, q̃ nta erit accipienda, vt communicat o in alio crimine, cuius cã excõicatio non fuerit inflicta, minime sit sufficiens ad hoc, vt cõmunicans in excommunicationem maiorem incidat, secundum Abb. & communẽ in d. c. si concubinæ. A hac vero excommunicatione is tantum absoluit, qui poterat ab excõmunicatione principali, & in principalẽ lata iure absoluere, sicuti probatur in d. c. nuper. §. in 1. quidem ar. nec per hoc vere concluditur, hanc excommunicationem maiorem, qua communicans in crimine afficitur, esse excommunicationem hominis. non. n. est, sed Canonis, & iuris, licet eius absolutio competat ei, qui rõne criminis principalẽ excommunicauit, quod notant Inno. Io. And. Card. & alij cõiter in d. c. nuper. vbi Pan. fatetur hanc opinionem communem esse, eamque sequif. hoc ipsum probatur in d. c. nuper. in verf. quamuis. n. & tunc dum p dictionem quamuis, ac per dictionem & respondet, minorem excommunicationem, qua communicãs ligat, esse iuris. nam sensit & istam maiorem, quæ pp communionem in crimine imponitur, etiã iuris esse.

Tertio illud generaliter est obseruandum, posse cõicantes cum excommunicatis, qñq; maiori excommuni
6 cationi ligari, si id iudici visum fuerit, seruatis tm̃ his monitionib. q̃ a iure in hac spẽ pro forma fuere statutæ, & inducix, quarũ mentio fit in c. statuimus. & in c. constitutionem. super. isto titu. qua ratione spãle quidem esse vr̃, q̃ in hoc casu excommunicatio lata sine canonica monitione sit nulla ipso iure, q̃d notat gl. inibi communiter recepta in d. c. statuimus. in verb. non teneat. gl. in c. quod in dubijs. de sent. exc. Fel. in c. cũ sit Rom. nu. 15 de appella. id aũt procedit, vbi quis excommunicat participantes cũ excommunicato a seipso, secus si excommicet excommunicantes cum excommunicato ab alio, vel a iure, tunc etenim excommunicatio lata sine monitione, licet sit iniusta, non est nulla ipso iure. Io. Andr. Dom. & Fran. in d. c. statuimus. Abb. & Franc. in ca. peruenit. in 1. de appel. Abb. in d. c. quod in dubijs. col. 1. q̃ existimo satis dubiũ esse. Hic vero tertius casus olim fuit plane per missus in d. c. quod in dubijs in fine, quo quidem statutũ est, communicantes cum excommunicatis posse maiori excommunicatione affici, si monitioni voluerit a communione abstinere. adeo sane est spãlis monitio in hac spẽ necessaria, vt licet alioqui sufficiat monitio gñalis, quoties gñalis excommunicatio ferenda est c. vt. de elect. in 6. Auth. si oẽs. C. si minor ab hære. abstì. cle. 1. de iud. l. 2. C. de decur. notat in simili Fel. in c. 2. de const. nu. 8. & in c. exhibita. de iudic. col. 2. est etenim satis rationi consonũ, q̃ sufficit gñalis monitio ad excommunicationẽ, q̃ aduersus incertos gñaliter ferenda est, tm̃ ad communicationem ferendã aduersus excõicantes cum excõicatis necessaria est monitio nominatim spãlis, nec gñalis admittenda est, quamuis gñaliter sit ferenda excõicatio, atque ita vilum est gl. in verb. nominatim. Io. And. Franco, & Doct. in d. c. constitutionẽ. Sed nihilominus Host. in c. statuimus. sup. eo. existimat sufficere gñalem admonitionem, quoties in genere ferenda est excommunicatio aduersus cõicantes cum excommunicato. idẽ tenet Pan. in ca. peruenit in 1. de appella. quorũ opinionem prax s recedit ita quidem, q̃ monitio gñalis tm̃ semp̃ mittatur p̃ communicantes cum excõicatis, vt tandẽ in eos feratur excõicatio maior. Hinc solet adnotari, communicantem cũ excõicato minime peccare mortaliter. Nã si mortale crimen à cõicante committeretur per communionem, posset facilime maior excommunicatio ferri in communicantes, & tamen hæc ferenda non est regulariter, nec ferri debet, nisi ex grauissima causa, de quo statim acturi sum'.

¶Igitur regulã illã constituimus, quæ hanc assertionẽ exponit. Communicans! cum excommunicatis regu
7 lariter venialem tm̃ nõ mortalem contrahit culpam. hæc probatur in d. c. quod in dubijs. dum p̃sumptuosam communionem requirit, id est procedentem a contemptu, ad hoc, vt communicans cũ excommunicato maiori afficiatur excommunicatione. vñ fit, vt tecluso contẽptu nõ detur mortale p̃m, nec possit ferri excõmunicat

municatio maior, q̃ ferenda non est, nisi p̃cedente mortali culpa aliter tex. in d. c. quod in dubijs. ad hanc cõclusionem induxit Io. Maior. in 4. sen. dist. 18. q. 3. col. 2. scribens cõicantẽ cũ excõicato nõ peccare mortaliter, quia nõ põt is ante canonicã monitionẽ excõicari maiori excõicatiõe. Quę qdẽ inductio minime sufficiẽs est, cũ & is, qui mortale crimen absq; vllo dubio cõmiserit, nequaquam possit maiori excõicatione ligari ante canonicã monitionẽ. Sed adhuc prędicta conclusio omniũ theologorũ, & Canonistarum suffragio receptissima est.

Peccat tm̃ cõicãs cum excõicato mortaliter in trib. casib. si cõicet in diuinis, sut in quocunq; crimine, aut in contẽptũ iudicis, vel excõicationis, sm̃ Abb. & cõem I. c. sacris. de his, q̃ vi metusue caus. fiunt. & in c. sacris. de sent. exco. S. Th. & alios in 4. sen. dist. 18. q. 2. ar. 4. Sylue. in verb. excõicatio. 5. notab. 3. Flor. 3. par. tit. 25. ca. 1. & Hadr. in 4. sent. in tract. de clauib. q. 3. §. ex dictis. Primi vero casus est ea rõ, q̃ p̃ceptum de euitandis excõicatis directe respiciat spiritualia, & legitimos actus, atque iõ qui excõicatum ad diuina dimittit, & cum eo in diuinis cõiat, facit p̃ceptũ, & eius potissimam rationem, idcirco mortaliter peccat. qui aũt communicat cũ excõicato in humanis, non facit p̃ cpitua præcepti rationẽ, vñ veniali tm̃ notandus est culpa. hęc sane cõicatio in diuinis, cuius causa mortalis criminis reus est, qui cum excõicat, pertinet ad officia diuina, q̃ publico ecclesiæ Catholicę nomine in ecclesijs celebrantur, itẽ ad sacrã, & ad ecclesiasticã sepulturam. his etenim exemplis passim Doct. vtuntur. nec temerè id adnotauimus, sed vt inde opinemur fortasis tunc mortale crimẽ committi a cõmunicante in diuinis cum excommunicato, cum in his diuinis cõio contigerit, quæ ipsis interdicta sunt excõicatis, nempe in sacramentis administrandis, & percipiẽdis atq; item in ecclesiastica sepultura, & præterea in diuinis officijs, q̃ publico nĩe, & officio in ecclesijs celebrãtur. tex. Nã excõicatus non põt ingredi ecclesiã eo tpe, quo diuina officia celebrant. tex. in c. rõso. de sen. exc. c. qd i te. depœ. & remi. c. alma mater, cuius statim in 2. huius relectionis parte interpretationẽ explicabim*. gl. expressim hoc ipsum tradens in c. qui studet. & ibi Præpo. 1. q. 1. Inn. Ant. & alij in d. c. responio. Fel. in c. 2. de exce. Dec. in c. ad p̃sentiam. de appel. Ant. Imol. & Abb. in c. 1. ad fi. de vita & honest. cler. idem Abb. clem. grauis. de sent. exc. ex quib. apparet, cõmuniter receptũ esse excõicatũ posse absq; vlla culpa ecclam ingredi cã orandi, eo tm̃ tpe, quo diuina officia non celebrant, tametsi Panor. & Henr. in d. c. rõso. teneant, non esse licitum excommicato ecclesiam ingredi, etiam eo tempore, quo diuina officia non celebrantur, quos & Fel. ibi sequitur.

Sic & excommunicatus priuatim potest dicere horas canonicas. gl. in c. 2. & in illud. de cleric. exc. ministr. & in c. presbyterum. 8. 28. dist. modo eas solus absq; locio dicat & recitet, omittens illud verli. Dñs vobiscum, sm̃ Arch. & Prep. in d. c. presbyterum. Flor. 3. par. tit. 24. ca. 76. quorum opinionem scribit cõem esse Mart. Azpilcueta in c. qñ. de cõsec. di. 1. notab. 7. nu. 18. quo in loco attenerat, nõ tm̃ posse exc. horas canonicas dicere priuatim, imo & teneri si alioqui ordine sacro prędictus sit quod ante ipsum responderunt alij in clerico depositio, & adhuc in degradato per solennẽ degradationẽ, quos & ipse nu. seq. citat. Sed præ cęteris Albertus Ferrar. in tract. de horis canonicis q. 12. & 13. Abb. & Doct. in d. c. 2. de cler. exco. minist. Sylu. in verb. degradatio. q. 8. Ioã. de Ligniano in clem. dignũ. de celebrat. miss. q. 3. Dec. in c. intelleximus. de iud. col. 2. quid autem dicendum si in excõicato, an is ratione beneficij ecclesiastici teneatur ad horas canonicas, paulo post explicabimus in quęstione, qua tractabitur, an excommunicatus possit fructus beneficij ecclesiastici percipere, & ad nos ubiter tra-

didimus in libr. 3. Variar. Resolut. capitulo. 13. numer. 8. Hæc sane exposuimus, vt ostenderemus, quæ diuina officia sint excommunicato interdicta. Nam fortasis, licet communicans excommunicatum in his diuinis, q̃ in specie sunt ei interdicta, mortale crimen committat, non ita mortaliter peccabit, sed venialiter si cum excommunicato communicauerit in priuatis horis canonicis recitandis, & in ingressu ecclesiarum eo tempore, quo officia diuina non celebrantur. Etenim excõicatus ipse non est his actibus interdictus, nec priuatus, atque ideo licet nemo possit absque veniali culpa in his cum eo communicare, quemadmodum nec in aliis, quæ ad diuina non pertinent, attamen non ex hoc contrahitur mortale crimen per communicationem istam in diuinis contingentem, cùm ex mente Doctorum, qui existimant mortale crimẽ committi, si quis communicet cum excommunicato in diuinis, ea conclusio intelligẽda sit in sacramẽtis, in sepultura, in diuinis officiis, quæ solenniter, & publicè in ecclesiis celebrantur, quod iudicio lectoris committendum esse censemus.

¶Verum his, quæ superius tradita fuere plurimũ obstat decisio elegans in c. sacris. de his quæ vi, metusve caus. fiunt. nam in eius parte vltima probatur, communicantem cum excommunicato mortale crimen com-
9 mittere, & deinde nullo metu excusarita pœna, quæ iure canonico statuta est contra communicantes cum excommunicatis. Hinc etenim duo constant, quæ videntur iure defendi non posse. Primum quod communicans cum excommunicatis mortalem culpam committat. Secundum, quod nullus metus, nisi is a vi præcisa procedat, excusat cõmunicãtem cum excommunicato. cum alioqui periculum mortis, ratione famis procedens, a furti crimine excuset. cap. si quis propter necessitatem. de furtis. & præterea licita sit communicatio cum excommunicato ad emendum vel petendum ea, quæ sunt victui & vestitui necessaria, ne quis fame pereat. ca. si vere. §. est autem. de senten. exco.

Primus igitur hac ex causa intellectus ad prædictam decisionem ita solet explicari, & distingui, vt qui communicat cum excommunicatis, ab eis petendo ea, quę necessaria sunt victui, & vestitui minime culpam contrahãt nec mortalem, nec venialem, nec incidat in minorem excommunicationem, quia is non agit directe ad communionem cum excommunicatis, sed ad petendum alimenta, & quæ necessaria sunt, ne fame pereat & sic metu mortis ex fame imminentis non agit prima intentione, & directa ad peccatum, nec id consentit principaliter, sed in petitionem ipsum alimentorum. at qui metu mortis sibi comminatione instantis, nisi communicauerit cum excommunicato, eidem communicet, metu quidẽ consentit in pctiõ primo, & principali consensu. quãobrẽ in priori casu metus mortis excusat, non sic in posteriori, cum maleficia voluntate distinguãtur. c. cum voluntate. de sent. excomm. l. qui iniuriæ. in prin. ff. de fur. sic sane interpretantur has decisiones iuris canonici Panor. in d. c. sacris. col. pe. Hadria. in quodlib. ar. 3. vers. ad quintum. idem Hadr. optime in 4. sent. in tract. de clauib. q. 3. exceptione. 8. apud quem longius hęc prima interpretatio discutitur.

Secundo, quo apertius p̃notata distinctio percipiatur aliter ipse rem ipse discutiendam esse censeo, siquidem quoties agimus de his, q̃ iure naturali, diuino, vel humano p̃hibita sunt, an ea liceant ex aliqua causa cõtingẽti ob aliquem euentum, & circunstantiam actus, illud est omnino considerandum, an qualitas illa vel circunstantia tollat actus malitiã pp quam is prohibitus fuerit, etenim tunc cessat ipse prohibitio, quod si illa circũstãtia non tollat, nec auferat malitiam actus prohibiti, p̃fecto prohibitio adhuc manet, & iõ non obstãte illo euentu,

& circunſtantia, pctm ꝫ prohibitionē committitur. q̃ diſtinctionē latius nos explicuimus in relec. regu. pctm de reg. in. 2. par. §. 1. nu. 7. metus aũt mortis nõ tollit malitiam actus in hac prohibitione communionis cũ excommunicato, nec eam ceſſare facit. na m licet metus ſit, nihilominus ipſe cõicans cum excõicato conſentit in illã cõionē prohibitam, & in pctm, qui quidē conſenſus adeſſe nequit, abſq; malitia, quam habet cõicatio cũ excõicato, cũ coacta volũtas ſit, ſicuti nec malitia actꝰ fornicationis adulterij tollit, ſi quis metu grauiſſimo fornicationē, aut adulterium cõmittatis, is equidē, & ſi metu, conſentit tñ in pctm, qđ abſque malitia fieri non põt. igitur qui metu cõicat excõicato, in prohibitũ conſentit actũ, qui adhuc malitiam habet, quam circunſtãtia metus non tollit, quia non obſtante metu hæc cõicatio cũ excõicato ſit aduerſus iuris prohibitionē. At qui petit ab excõicato alimenta ſibi neceſſaria, rem debitã exigit, reſque debita peti omnino, & licite poteſt ab ipſo excõicato, tex. in d. c. ſi vere atque hęc circunſtantia cum permiſſam faciat cõionem cum excõicato, ne is cõmodum conſequatur excõicationē, & crimine cõtumaciæ, malitiam actus tollit, & ea rõne ceſſat ꝓhibitio cõionis cũ excõicato. Quib. accedit locus celebris Macchab. 1. c. 2. Macchab. 2. c. 7. vbi cõſtat, Iudæos metu coactos noluiſſe carnes porcinas comedere, quas tñ comederũt fame coacti. In priori quidē caſu metus circũſtãtia non abſtulit malitiã actus lege Moſaica ꝓhibiti, & tñ in poſteriori fames imminens amouit, & excluſit ab eo actu oẽm eius malitiã, quã ex prohibitione habebat.

Tertio ſolet aliter intelligi reſponſio tex. in d. c. ſacris in eius vl. par. vt nullo metu excuſetur quis a cõionis cũ excommunicato prohibitione, imo adhuc peccet ei cõmunicans propter quẽcunque metum, quoties communicatio eſt in diuinis, vel in crimine, & in his ſimilib. ea ſib. nam tex. ille præmittit peccatum mortale contrahi ex illa communione. ergo de ea tñ agit, quę ſub reatu mortalis culpæ prohibita eſt, & ſic de ea, quę in diuinis, vel in crimine contingat. tex. opt. in c. vl. 24. q. 1. & in ſpecie hanc interpretationem exponit Syl. in verb. met' q. 7. & in verb. excom. 5. q. 3. quaſi ſecus ſit, ſi quis in humanis, & temporalib. cum excõicato cõicauerit p metũ, non. n. peccabit, nec excõicatione minori afficietur. Huic vero intellectui duo videntur obeſſe, primum, q̃ lex humana, quę ꝓhibet cõicationem cum excõicato, ẽt in tpalib. põt obligare ſibi ſubditos ſub pctī reatu, & culpa, ẽt cum periculo mortis. Nã & Cajet. in 1. 2. q. 96. ar. 4. ſcribit, poſſe legem humanam obligare etiam cum periculo vitę ad aliquid vitandum, vel agendum, ſub pęna mortalis culpę. igitur potuit humana lex prohibere cõionem cum excõicatis ad hoc in temporalib. ſub reatu mortalis criminis, etiam cum periculo vitæ, alterum grauiter viget, nempe nec veniale crimen eſſe committendum propter quencunque metum, qui dubio ꝓcul non excuſat etiam a veniali peccato, quod ſeruori charitatis opponitur. gl. in verb. benedictionē. in proœmio ſexti. quamobrem nec licet cõicare cum excõicato in temporalib. & humanis propter quencunque metum, cuemadmodum ſentit Panor. in d. c. ſacris col. penult. tenẽt Vh. in 4. ſen. diſt. 18. q. 2. ar. 4. & ibi Durandus q. 5. ad 2. idem Th. quodlib. 11. ar. 9. & in additionib. ad 3. par. q. 23. ar. 3. Summa confeſſ. ut. de ſent. exc. q. 165. in genere autem, veniale peccatum non eſſe committendum ob vitandam mortem, probatur in c. primum. 21. q. 2. & c. ne quis ea. q. ex Aug. in li. 3 mẽdacium, & alijs, quorũ & nos meminimus in Epitome ad 4. Decretal. 2. par. c. 3. §. 4. nu. 3. Non obeſt tex. in d. c. ſacris. nam eo tantum mẽtio fit de mortali crimine propter eius grauitatẽ. nã ergo non eſſe congruam rationem, quę in hoc intellectu adducit ad percipiendũ verum ſenſum. d. c. ſacris.

Quarto, licet hæc deciſio difficilem rationem habeat, ipſe cenſeo veriorẽ eius interpretationem alunde fore deducendam, & potiſſimum a vera cuiuſque legis moderatrice ratione, quæ in legib. diuinis, naturalib. & humanis, tãtam habet vim, vt commode non valeat legis alicuius interpretatio aſſumi, niſi ratio viam veritatis apereat. Etenim ipſe opinor, legẽ Pontificiam, q̃ in humanis & tpalib. cõionem cum excommunicato vetuit, minime voluiſſe obligare quẽquam ad vitandum excommunicatum cum mortis grauiſſimo periculo, & ſic dato metu cadente in conſtantem virum. qđ mihi apertiſſimũ ſit ex eo, ꝙ canon ipſe, jus que Pontificium ex leuioribus cauſis communicationem cum excõmunicato permiſerit, nempe iure patriæ ptãtis, & cohabitationis coniugalis, & familiaritatis. c. qm multos. 11. q. 3. par igitur eſt, ꝙ coniecturemus fortiori ratione, communicantẽ cum excommunicato excuſari, ſi id fecerit coactus metu mortis ſibi imminẽtis, ſi communicare voluerit. Qua ratione ꝓcedẽs intellectus optime defendi poterat, vt ꝓdicta rõlio c. ſacris, non obtineat in eo, qui cum excommunicato communicat in tpalib. & humanis pp metũ & mortis periculũ. Sed & amplius obſeruandum eſt, ꝙ nec in diuinis prohibitio communionis cũ excommunicato habet eã vim, vt cũ periculo mortis obliget quẽ quã ad vitandũ ipſum excõicatũ. Hoc ſane a ratione, q̃ legẽ ipſam vere interpretaꝫ, deduci recte põt, ſi quidem ꝓmendũ non eſt, hanc cõicationẽ prohibitã eſſe cũ tanto vitę diſcrimine ipſius nolẽtis cõicare. Pię, etenim & maturo iudicio cenſendũ eſt noluiſſe legem, q̃ vetuit cõionem cum excõicato in diuinis, quenquam obligare ad vitandũ excommunicatum cum graui mortis periculo, niſi vbi cõicatio contingeret in crimine, vel in detrimentum fidei Catholicę, vel in contemptum eccleſiaſticæ cenſuræ. Nam ſi quis hęreticus cenſuras eccleſiæ cõtẽnens in vilipendiũ eccleſiaſticæ diſciplinæ comminaretꝰ mortem alicui, niſi cum eo in diuinis communicet, profecto potius mortem pati debet is, quã cũ eo ita cõicare, ſed ſi quiſpiam tyrãnus metu cogeret facere dotem, vt coram ipſo celebraret miſſarũ ſolẽnia, non in cõtemptum religionis, nec in vilipendiũ fidei Catholicæ aliq; vlla hæreſeos labe, is nequaquam mortaliter peccaret, nec minori excommunicatione affectus eſt, licet corã tyranno miſſarum ſolẽnia peregerit. quã ſentẽtiam veram eſſe exiſtimãt Io. a Friburgo in ſumi confeſſorum. ti. de ſen. excom. q. 165. Syl. in verb. excommunicatio. 5. dubio. 14. Io. Maior. in 4. ſent. diſt. 18. q. 4. & Marti. ab Azpilcueta in c. inter verba. 11. q. 3. præludio 8. ex qb. apparet, vltimam partem c. ſacris eſſe intelligendam vel in metu leui, vel quoties communicatio contingit in diuinis quoad præiudicium fidei Catholicę, vel in crimine, aut in contemptum eccleſiaſticę diſciplinæ.

Tandem dum in d. c. ſacris aſſeritur cõicantem cum excommunicato mortale crimen committere intelligendus eſt is tex. iuxta præmiſſam diſtinctionẽ, ſcilicet cum excõmunicatio ſit in diuinis, in crimine, vel in contemptum, vnde, & mortaliter peccat qui poſt mentionem canonicam, ne communicet cum excommunicato, ab eius communione non abſtinet, quaſi tunc contemnere videatur eccleſiaſticam cenſuram, & ideo maiori excommunicatione ligari poterit, c. ſtatuimus. ca. conſtitutionem. in ꝓ. iſto titul.

Illud non eſt prætermittendum ad ueram interpretationẽ c. ſacris, in prima eius parte, quod Ioan. de Selua in tract. de iureiur. 3. parte. q. 1. col. verſ. Sexto limit. ex illa decibone probare nititur, poſſe quempiam vi præcepti compelli ad iurandũ, & hc ad loquendum, quod ꝓmittunt Goffred. & Fel. in c. ſi vero in fine, de iureiurand. cum tamen contrarium adnotauerit Io. And. & Panor. in c. verum eo. tit. quia licet poſſit quis cogi ad loquendum

dum metu, & vi conditionali, non tã vi præcita. Eſt. n. vis præcita, quando in nobis non eſt poteſtas reſiſtendi, vel vtrum agamus, vel non agamus, etiam ſi velimus, mortem pati potius, quã agere, nec vlla in nobis eſt voluntas, ar metus conditionalis, aut vis, quæ cõditionem habet, particeps eſt noſtræ voluntatis, & voluntatẽ, quã vis coactam, nobis dimittit, quemadmodũ diſtinximus in Epitome ad 4. decre. par. 1. c. 4. §. 1. nu. 11. nam cum in loquutione cõſiſtat, ſicut & in alijs cõicatio cũ excõicato, & hæc poſſit dari per vim præcitam, vt probatur in d. c. ſacris in par. 1. conſequitur, vt opinatur Selua, inibi ſatis euidenter apparere, poſſe quẽ vi præcita cogi ad iurandũ, & loquendũ. Quæ tamen adnotatio mihi non placet, qñquidem cõio cum excommunicatis poſſit plane contingere in multis per vim præcitam abſque loquutione, nempe in eo ꝙ quis ſit ſimul præſens diuinis officijs, ꝙ audiat ab excommunicato diuina officia in menſa, oſculo, amplexu, & his ſimilib. in quib. ſatis poterit ad exempla deduci prior pars c. ſacris. nec neceſſario debet exponi de communione in oratione, aut loquutione, vñ non eſt omnino certa inductio Io. de Selua, nec conuincit Io. And. & Panor. difficultatem falſam eſſe.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Nemo põt alteri, nec ſibi ex bonis operib. primã gratiã ex condigno mereri, & ibi vnde procedat meritũ condigni.*
2 *Gratia gratis data auxilium ſpeciale Dei, & gratia gratificans, qualiter diſtinguantur.*
3 *Nemo poteſt ſolis viribus naturalib. abſque ſpeciali Dei auxilio ea efficere quæ ſunt ad iuſtificationem neceſſaria, & tamen cum hoc extat liberum arbitrium.*
4 *Opera bona iuſti meritoria ſunt ex cõdigno vitæ æternæ.*
5 *Opera bona iuſtorum dupliciter cõſiderantur, & item meritum condigni diſtinguitur.*
6 *Nullus poteſt quidquam alteri ex condigno mereri.*
7 *Poteſt quis pro alio de rigore iuſtitiæ ſatisfacere propæna temporaria, modo ſit vterque ſit in charitate.*
8 *Opera extra charitatem facta non ſunt ex rigore iuſtitiæ ſatisfactoria, etiam recedente fictione.*
9 *Opera extra charitatem facta, etiam iniuncta, in pœnitentiam ſacramentalem, non ſunt de iuſtitia ſatisfactoria, adhuc accedente charitate.*
10 *Opera facta in charitate, & per peccatum mortificata, charitate accedente priorem effectum recipiunt;*
11 *Opera bona facta extra charitatem, quãdoque vitia ſunt.*
12 *Tradatur iſtelle, g. in c. quod quidam, de pœni. & remiſ.*
13 *Sacramentum pœnitentiæ ſicut baptiſmus, recedente fictione, ſortiatur ſuũ effectũ. & quid de aliis ſacramẽtis.*

§. QVARTVS.

CTAVO a definitione maioris excommunicationis potiſſimus præter alios eius effectus infertur, & deducitur, ꝙ excommunicatus oĩno priuatus ſit ſuffragijs eccleſię Catholicæ. Hoc etenim ſuperius ſatis ꝓbauimus, & cõſtat, quia excommunicatus extra eccleſiam eſt, nec eius membrum vere dici poteſt. igitur ſuffragia eccleſiæ, quæ tantum eius membris cõmunia ſunt, minime profunt excommunicatis. Sed quo manifeſtius hanc illationẽ exponamus, hoc in loco agere libet de effectibus, quos ſuffragia eccleſiæ poſſimũ operantur, & præſertim, vt propoſitę materię ſubſeruiamus, quæritur, an orationes, & ſuffragia vnius, alteri ꝓ deſſe poſſint. Iõã hic locus non exigit, quod in ſpecie tractemus de effectib. orationis, & ſacrificiorum erga ipſummet operantem. ſunt igitur aliquot conſtituenda ad huius rei cognitionem, quibus facillime conſtabit eius ad vnguem reſolutio.

1 ¶ Primum non põt alteri ꝓ primã gratiã ex condigno mereri. probatur hæc aſſertio Hieremiæ c. 15. Si ſteterit Moyſes, & Samuel corã me, non eſt anima mea ad populũ iſtum. & tamen maximi meriti fuere apud Deũ Moyſes, & Samuel. ergo nullus põt alteri de condigno primam gratiam mereri. idem conſtat Ezechiel. ca. 18. Erit iuſtitia iuſti ſuper iuſtum, & impietas impij ſuper impiũ, nã ſicut nõ nocet homini patris impietas, ita nec poterit ꝓdeſſe ex lege iuſtitiæ ipſius patris iuſtitia. Deĩ de meritũ cõdigni nõ excedit perſonam ipſius, qui meretur. etenim meritũ cõdigni nõ ꝓcedit ex ſolo libero arbitrio, quo aliqd agimus, nec ex natura operũ noſtrorũ, ſed ſimul ex libero arbitrio, & virtute Spiritus ſancti gratiã ſpecialem tribuentis per motionem ad opus bonum & cooperationẽ eius. Ita quidem nullum opus ꝓcedens a libero arbitrio põt eſſe meritũ ſine virtute, & gratia Dei, nec itẽ opus Dei eſſet meritũ, niſi fieret per liberum arbitriũ humanũ, vel angelicæ naturæ. Meritũ n. opus eſt Dei, & noſtrum, Dei. f. mouentis auxilio ſpecialis gratię, & noſtrũ, ut libere cooperantium, ſiquidẽ poſtquam Deus voluntatem noſtrã ſpeciali auxilio gratiæ excitauit ad bonum, eſt in ipſa hominis voluntate hæc poteſtas, vt Deo mouenti, & inſpiranti cõſentiat, aut diſſentiat. Eſt elegans hac de re Pauli teſtimonium 1. ad Corint. c. 3. non quõd ſufficientes ſimus cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis; ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. idem Pau. 2. ad Corint. c. 9. Potens eſt autem Deus oẽm gratiã abundare facere in vobis, vt in oĩbus ſp oẽm ſufficientiã habentes, abundetis in oẽ opus bonum. Quibus locis ꝓbatur, non eſſe nos ex libero arbitrio ſufficientes ad opera bona, ſine gra. Dei. Rurſus & hac præmiſſa manere apud nos liberum arbitriũ docet Euangelium Io. 1. dedit eis ptãtem filios Dei fieri. & Ieſus Luc. 9. cum ait. Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucẽ ſuã, & ſequatur me, nã am libertatẽ manifeſtẽ indicat. Paulus itẽ ad Corint. c. 7. Qui ſtatuit in corde ſuo firmus non habens neceſſitatem, ptãtẽ autem habens ſuæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde ſuo ſeruare virginitatẽ ſuã, bñ facit. hoc ipſum plerique aliis teſtimonijs à viris Catholicis aduerſus Pelagij & Lutheri peſtilentiſſimos, ac oĩno diſſidẽtes errores longius comprobat, maximè ꝓ Io. Roffenſem cõtra Lutherum art. 36. Io. Eckium art. 31. Io. Bunderium à Gildauo in compendio concertationum, tit. 6. Alfonſum à Caſtro aduerſus hæreſes, in verb. Gratia. & in ver. libertas. Dom. à Soto li. 3. de natura & gratia, c. 3. & c. 7. & alios. And. à Vega. in lib. de fide iuſtificante. q. 6. & ſeq. Extat hac de re Sanctæ Synodi Tridentinæ definitio in ſeſſione. 6. c. 5. Sunt ꝓter alia multa diui Aug. in 3. lib. Hippognoſticon ad finem pulchra verba, Audi, inquit, ergo breuiter, proprię voluntatis tunc eſt meritũ bonũ, quãdo gratiæ donum ꝓcedit vniuſcuiuſque voluntatem, vt meritum faciat homo per propriam voluntatem. & idẽ author ibidem paulo ante, Sed clamas iterum, & dicis, ſi nullum eſt meritum operantis, quõ ſcripſum eſt, & tu reddes vnicuiq; ſecundum opera ſua? Auſculta & intelige, ſi tamen aures habes audiendi, & cor nõ ſi induratum intelligendi, pp liberum arbitrium, quo bona, & mala operantur homines, dictum eſt vnicuique reddes ſecundum opera ſua. Habet. n. homo malum meritum cum vitio ſuo, ſi baptizatus declinat a bono, & facit malum, id eſt cũ derelinquit Deum, & diligit ſeculum. Habemus tamen & bonum meritum, cũ in omn. b. gratiæ Dei bona ſe operãti nõ reſiſtitur, ſed cooperator exiſtit, & omnem ſpẽ ſuam habet illum. cum aurem ſuam, & cor Deo loquẽti intus, hoc eſt in interiori homine ꝓber, & non foris in malis ſeculo peritrepenti. hæc Aug. Quæ cum, vt modo argumentabamur, certa ſint, & probent, meritum cõdigni procedere ab operib. noſtris li-

bero arbitrio cooperante ei dono gratiæ, quod Deus impartitur alicui per monitionē ad opera bona, vt ipse ad vitam æternam perueniat, patet condigni meritū non extendi vltra hanc mentionem. qđ S. Th. expressim hac vsus argumentatione ostēdit in 1.2.q.114.ar.6.& in 4.sen. dist.46.q.2.ar.1.vers.ostendo dicendū. & est omniū Theologorū cōclusio receptissima, q̄ asseuerat neminē posse alteri mereri de condigno primā gratiā. Eadē assertio apertissime fulcit ea rōne, q̄ mereri vnū alteri gratiam primā, nihil aliud est, quā deprecari a Deo bonū motū alterius quod non cadit sub condigni merito, siquidē id iustitiæ inniti, motus aūt ad opera bona, gratię tm Spiritus sancti tribuit, atq; ideō nō ptinet ad condigni meritū. deinde eadē conclusio satis alia simili adstruit, quæ certissimū sit, Neminē ex merito cōdigni primā gratiā sibi mereri, sed ex mera Dei liberalitate. Sic. n. inquit Paul. ad Ro. c. 11 si ex operib. iā non est gratia, si aūt gratia, iā non ex operib. Quāobrē cū hæc prima gratia nomen hoc ex ipsis diuinis testimonijs habeat, nō pōt ad cōdigni meritū pertinere, quia tunc nō esset gra. D. Aug. lib. 3. Hypognosticon inquit, Vitiato libero arbitrio totus hō vitiatus est, per qđ absq; adiutorio Dei, & gratiæ, qđ Deo placeat, nec valet incipere, nec perficere sufficit. Prę uenit aūt medicina id est Christi gra, vt sanetur & reparetur in eodem vitiata, atq; ꝓparetur voluntas, q̄ semper indigens adiutorio, illuminante gratia Saluatoris possit tā Deū cognoscere, quā ꝑm eius viuere voluntatē. Hactenus Aug. Deus. n. cui vult, miseretur, & quem vult indurat, igitur non volentis, nec currentis, sed miserentis est Dei, iuxta Paulo ad Rom. ca 9. Hanc conclusionē asserit D. Th. cēter recept in 1.2.q.114.ar.5. multisq; authoritatib. cōꝓbant Dom. a Soto li. 2. c. 3. & 4. & li. 3. de natura, & gratia. c. 7. & 8. And. a Vega li. de fide iustificante q. 7. igitur gratiam gratis datā, qua Deus benignissima sua voluntate trahit peccatores ad suam gratiam, & iustitiā, nemo meretur, sed illa omne meritum antecedit.

Obiter tū, nā id nostrates minime exp̄licarunt, vt lector facilius hæc percipiat, adnotare liber, gratiam ſ generaliter dici, quodcunque donum, quod non debetur suscipienti, sed voluntate donatur. Ita enim inquit Paul. si ex operib. iā non est gratia. & tā licet hoc sit generale. nomen tamen speciali tū nomenclatura dr gratia quædam gratū faciens reliquis nomen genericū retinentib, vt dicā tur gratiæ gratis datæ. Est gratia gratum faciens, ꝓ quā hō ipse Deo coniungitur, & formaſr fit amicus. & Deo gratus, ac iustificatur, iuxta illud ad Rom. c. 5. Iustificati gratis per gratiā ipsius. Gratię autem gratis datæ, sunt dona illa, q̄ cōferuntur non in bonū ipsius suscipientis, sed in alterū vtilitatē, vt vnus alteri cooperetur ad hoc, q̄ ad Deū reducatur. De quibus Apostolus ad Corint. 1. c. 12. inquit vnicuiq; dat manifestatio spiritus ad vtilitatē. talium. & inibi meminit harū gratiarū, vt sint dona prophetiæ, linguarum, & fantarū, q̄ nihil vetat prauis hominib. donari. Dicitur autem gratiæ gratis datę, quia conceduntur supra facultatē naturæ, & supra merita personæ. Hanc distinctionem explicat Th. 1.2.q.111. ar.1. Gratia autem iustificationis pōt tripliciter accipi. Primo quidem ꝓ gratia gratum faciente, qua formaſr iustificamur & effimur amici Dei. Secundo modo ꝓ gratia gratis data qua Deus nos adiuuat, & peculiariter mouet, vt ea efficiamus q̄ requisita sunt, vt obtineamus gratiam, & amicitiam ipsius. Tertio accipitur, a quibusdā gratia iustificationis generaliter, vt sub se cōprehendat gratiam in prima & secunda significatione, & tandē, vt gratia iustificationis dicatur, quidquid gratis a Deo fit, vt iustificemur. Hæc distinctio ex eo probatur, q̄ sæpissime a Catholicis authoribus auxilium speciale Dei mouentis affectum ad opera bona, & cōcursus ꝑpetuus Dei ꝓuenientis, conuertentisq; ad se nos appellatur gratia iustificationis. Idem Th. ead. 1.2.q.109.ar.9. dū tractat de Dei auxilio speciali ad mouendum, id vēr ibue te gratiæ iustificationis, he idem non semel in d.q.111. ex eo distinguit gratiam gratum facientē, a gratia gratis data, q̄ gratia gratū faciens tendit in vtilitatem ipsius suscipientis, gratia vero gratis data non confertur in bonum ipsius suscipientis, sed in vtilitatē aliorū. sed auxilium speciale Dei, tendit in bonum & commodum illius, cui confertur tm. igitur id omnino pertinet ad gratias gratis datas, imo. est proprium gratiæ iustificationis. Gratia igit iustificationis gñaſr accepta cōpletitur gratiā gratis datā. q̄ speciale Dei auxiliū est, & gratiam gratū facientē, qua formaſr iustificamur. Sancti. n. patres in concilio Mileuitano, & Aug. passim gratiā iustificationis appellant q̄quid gratis a Deo fit, ut iustificemur. Gratia vero gratū faciens a gratia gratis data hac in parte distinguit in hoc q̄ gra gratū faciens est habitus qđ supernaturalis, quē Deus infundit animab. nostris, quoties nos sibi reconciliat, & ad suā amicitiā admittit, vt per illū sic simus formaſr simus illi grati, hic, vt albedine sumus albi. sed & gra iustificationis prout accipitur ꝓ speciali dei auxilio, operans dr in illo effectu, quo mens nostra mouetur, cooperās vero in illo, quo mens nra mota est, ut velimus, & volumus sic, vt facimus, sic dū mēs nra mouet tm, est operans, dū mouet & mouetur, est cooperās, quia cooperatio non solū tribuitur Deo, sed ēt aīæ. Eodē mō gratia gratū faciēs, dum sanat, & iustificat, dr gratia operans. sed qua parte est principiū meritorie deinceps operandi ex libero arbitrio, dr gratia cooperans, quem admodum hæc explicat Th. 1.2.q.111.ar.2. de his etiam late tractant Io. Driedonius libr. 1. de gratia & lib. arbit. 2. in 1. eius parte. Diuus Aug. de grat. & lib. arbitr. capit. 27. Andreas a Vega super concilium Tridentinum in caput octauum. cap. 13.

Ego tanē opinor, auxiliū Dei speciale, concursumq; eius ꝓpeuenientis, conuertentisque ad se nos, licet cōmereſ inter gratias gratis datas, ab eis tamen posse distingui, & nomen habere speciale, auxilii qdem gratuiti peculiaris, quo nos super naturam Deus euehit, vt discernatur a generali Dei concursu, quo mouet, fouetque res naturales, & tamen a gratia gratū faciente differre, licet ad gratiam iustificationis pertineat. hæc omnia constāt ex superius adnotatis, & quia gratia gratū faciens est habitus quidā supernaturalis, & diuini prorsus ordinis, quē Deus infundit animab. nostris, quoties nos sibi reconciliat, & ad suā amicitiā admittit, vt per illū sic simus formaliter grati, & amici, vt albedine sumus albi, & cognitione cognoscentes, & fide fideles. Gratia vero gratis data nō habitus est, sed auxilium quoddā speciale, & peculiare ipsius Dei, quo Deus peculiariter adiuuat, & potentius mouet, & inflectit potētias nostras, vt ea facere possimus, quæ sunt necessaria ad iustificationem nostrā, & sic ad consequendam gratiam gratum facientē, & ita habitum, quem modo significamus, q̄ distinctio colligitur ex S. Th. in 1.2.q.109.ar.6. Auxilium autem istud speciale Dei mouentis hominem ad bene operandum, & ꝑparandum se ad consequendam iustificationem, & habitum gratiæ, seu gratiam habitualē, quia tendit omnino in bonum ipsius suscipientis, ad iustificationem pertinet, tametsi gratia gratis data appelletur.

Hinc sequitur Catholica conclusio, qua cōstanter asseueramus, Neminem posse solis viribus naturalib. absque Dei auxilio speciali ea efficere, quæ sunt ad obtinēdam gratis iustificationē necessaria. Hęc probatur Ioan. 6. Nemo 5 potest uenire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum & Ioan. c. 15. Sine me nihil potestis facere. Eadem conclusio plurib. in locis ab Augustino defenditur aduersus Pelagianos hæreticos & a S. Tho. in d. ar. eisque alijs Theologiæ professorib. omnium cōmuni sententia.

sēa, cuius varia doctissimorū virorum testimonia tradidere Dom. a Soto li. 2. de natura, & gratia. c. 3. Alfon. a Castr. de hæretib. verb. Grat. And. a Vega in li. de fide iustificāte q. 8. & Greg. Ariminēsis in 2. sen. di. 26. q. 1. & dist. 29. q. 1. dq; definitū fuit olim in concilio Mileuitano c. 4. & c. 5. atq; in Tridentina Synodo sessione 6. c. 5. cuius Canon primus ita inquit, Si quis dixerit hominē suis operib quæ vel per humanę naturæ vires, vel per legis doctrinā fiant, absque diuina per Christum Iesum gratia posse iustificari coram Deo, Anathema sit.

Deducit itē ex his, ꝓparationē & dispositionē sufficiētē ad gratiā, esse opus & Dei, & nrum. Dei q. dē ꝓuenientis, nostrū aūt cōsentientium, & cooperātium. vū & in nobis nullum est initium ꝓparationis ad gratiā, & iustificationem, sed Deus inceptor est, sicuti in eodem concilio Mileuitano, & Synodo Tridentina d. c. 5. definitum extat, idē Aug. docet de gratia & li. arbi. c. 5. scribens ita, Niſi donum Dei esset, ēt ipsa ad Deū nostra conuersio, non ei diceret, Domine Deus virtutum conuerte nos. Rursus idē Aug. li. 1. c. 4. ꝺ duas Epistolas Pelagij, Non pōt hō aliquid velle boni, nisi adiuuetur ab eo, qui malum non potest velle, hoc est gratia Dei per Iesum Christū. Paulus ad ꝓ hilippēses c. 2. Deus, inquit, operatur in nobis velle & ꝑficere Quib. & alia plura testimonia suffragantur, q̄ hic missa facimus, quandoquidem a præcitatis authoribus diligentissime traduntur.

Infert ēt ex ꝓnotatis, ita ab ecclesia catholica liberum arbitrium constitui, vt ei infirmo, & egeno necessariā esse iudicet gratiā Dei, at vero ita vicissim gratiā extolli, vt liberū arbitrium minime sublatum esse cēseat, sed de finiat cooperatione nostra opus esse in iustificatione. Huius catholicæ assertionis probatio cōstat, ꝑterea, q̄ in initio huius paragraphi adduximus, authoritate Synodi Tridentinę, sessione 6. c. 5. & cano. 4. vbi definitū est, q̄ Deus neminem coactū ad se trahit, aut necessitate seducit, sed in nostra ꝑte est gratiā eius respuere, vt assensum nostrū ei præbere, & cooperari. D. August. de peccat. mentis li. 2. c. 18. ficait, Liberum arbitriū huc atque illuc sic flectit, vt male vtimalus possit, & bñ bonus, sed non nisi ex Deo bonā voluntatem habemus. Parat enim voluntas a Dño, qui operaſr in nobis velle & operi. Tertul. in li. definitionū ecclesiasticorū dogmatum, c. 21. manet, inquit, ad ꝺrendā salutem arbitrij libertas, id est rōnalis voluntas, sed admonente prius Deo, & inuitante ad salutem, vt vel eligat, vel sequatur. His etenim & alijs testimonijs satis apparet liberū arbitrium per primi parentis pēm lapsum, manere quidem in malū per se cū concursu gñali naturali, in bonum aūt gratia Dei mouente & adiuuante, ſm illud Oseę 13. Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxiliū tuum. Extat igit Catholica definitione aduersus hæreticos, quos multis tractatib. ad hoc editis enumeruncit D. Aug & alij ecclesiæ Catholici Doct. quos nostra ætate imitati sunt Rossensis aduersus Lutherum ar. 36. Io. Dried. de libero arbitrio. Bunderus in compendio concretationum, titu. 7. Alfonsus a Castro hæretib. in verb. gratia. Dom. a Soto lib. 1. de natura & gratia, c. 15. exponit & hanc conclusionē. S. Th. 1.2.q.119.ar.2. & ar.6. & idē 1. par. q. 83. ar. 1. & rursus 1.2.q.113.ar.1. His ñ & aliam catholicam cōclusionē adijcimus, quā necessariā fore opinamur ad eorum, quę modo exposuimus, apertiorem intellectum.

4 ¶Opera iusti, quę genere suo, ac circunstantijs bona sunt, omnia sunt meritoria de condigno & cumulatioris gratiæ, & vitæ æternę. Hęc assertio probatur rōne & authoritate. Ratio. n. ex eo conflat, q̄ quidquid redditur ſm iustū iudicium, merces condigna est, cum id ad iustitiam pertineat, sed vita æterna redditur a Deo ſm iudicium iustitiæ. 2. ad Timoth. 4. in reliquo repolita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dñs in illa die, iustus iudex, igitur hō iustus ex operib. meretē condigni merito vitā æternā. Deinde meritū est opus, quo quis ht mercede dignus. & plurib. in locis sacræ scripturę mētio fit de mercedis operib. iusti retribuēdę, ꝑsertim Marci c. 9. Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. & 2. ad Corinth. c. 3. Vnusquisq; mercedē accipiet ſm laborē suum. ergo ꝓmittitur, opera iusti meritum habere, & ō esse mercede digna, merces autem gloriæ æternæ est. Nā si opera apud Deū merita nō sant, nisi virtute ꝓiæ gratiæ, potissime sunt digna mercede ipsius vitæ æternę, cuius semen est ipsa gratia, vt inquit Th. 1.2.q.114.ar.2. ad 3. & innuit, ꝑ 2. ad Ro. c. 6. Gratia Dei, vita æterna. Authoritate adstruitur hæc conclusio Pauli 2. ad Thessalonicen. 1. vbi scribēs de tribulationib. inquit, quas in exēplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno dei ꝓ quo patimini. & Matthæi. c. 5. Gaudete, inquit Iesus, & exultate, qm̄ merces vestra copiosa est in cœlis. Hoc ipsum sacrosancta Synodus Tridentina continetur sessione 6. c. 16 & cano. 26. & 32. sunt & ad hæc veterū authorum, & sanctorum virorum plura testimonia, quæ aduersus impium Lutherum tradidere plures authores ex iunioribus, atq; itē ex veteribus. D. Th. in d. q. 114. ar. 3. & in Epistolam Pauli ad Ro. c. 4. & 8. S. Bonauētura in 2. sen. dist. 27. q. vlt. Ricar. in 4. sen. dist. 46. ar. 1. q. 1. Io. Bunderus in compendio concretatio. tit. 6. Alfonsus Castro in lib. aduersus hæreses. in verb. meritum. Dom. a Soto lib. 3. de natura & gratia c. 7. & 8. And. a Vega lib. de fide iustificante. q. 5. idem in defensione concilij Tridentini libr. 15. c. 12 & sequentib. a quib. duo huic assertioni obijciuntur. Primū, q̄ meritum ad iustitiam pertinet, & ius est ꝙualitatem ꝓmittens, nihil autem nos possumus præstare Deo ꝙuale vitę æternę, siquidem vita æterna nullis sit nostris obsequijs æstimabilis. Paul. ad Rom. ca. 8. non sunt condignæ passiones huius seculi ad futurā gloriā, quæ reuelabitur in nobis. Ergo nulla est iustitia aut meritum nostrū apud Deū ad futuram gloriam. qđ comprobatur ex Aristotele 8. Eth. dicente, Dijs & parētib. non possumus reddere ꝙuale. Alterū, merces, & prę mium quid debitum significant. Deus autem nihil potest debere nulli. ex eo enim ei prior dat, vt retribuatur ei, vt scripsit Paul. ad Roma. c. 11. nec Deus debet iustis vitam æternam propter quæcunque eorum opera posset. equidem iustis eam non dare, nec eis faceret iniuriam. Nam quidquid est nostri officij suum est, & id debitum atque ideo quod suum est ei reddimus. Igitur nulla est obligatio Dei propter nostra opera vtcunque sanctissima. His uero obiectionib. a Catholicis vnanimi consensu distinctione quadam respondetur, quam his breuiter exponemus.

5 ¶Opera iustorū, ꝺupliciter considerantur. primo q̄ dē considerari possunt secundum suam perfectionem naturalē, & quatenus sunt a libero arbitrio iuxta vires naturales, etiā ex speciali auxilio Dei ante gratiam gratum facientem, & amicitiam diuinam. Etsi in his non est condignitas ad beatitudinē, & vitam æternam. Longissime. n. excedit beatitudo valorē omniū talium nostrorū operum, licet & virtutem nostrā naturalem, cum ipsa sit supernaturalis. Est tñ congruitas proportionis, q̄ homini operāti secundum suam virtutem, Deus recompenset secundum excellentiam suæ virtutis. Possunt tñ secundo considerari opera iustorum secundum perfectionē supernaturalem, quā habēt a gratia, & spiritu sancto inhabitante animas ipsorū, & sic considerata sunt meritoria vitę æternæ de condigno, nā valor meriti attēditur secundum virtutem spiritus sancti, iuxta illud Io. 4. fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. attenditur ēt pretiū operis secundum dignitatem gratiæ, per quam homo efficitur consors diuinę naturę, adoraturque in filium, cui debetur hæreditas, ad Roman. cap. 8.

si filij, ergo hæredes. Hac distinctione vsus est S. Th. 1.2. q. 114 ar. 3. quem Theologi omnes secuti sunt in 1. sen. dist. 17. & in 2. dist. 28. Dom. Soto in lib. 3. de natura, & gratia. c. 7. & in Epistolã ad Ro. c. 2. And. a Vega in li. de fide, iustificante. q. 5. vers. ad primum & constat ex his, q̃ statim in sequenti distinctione dicemus. Etenim qui illa vtuntur, & hanc, ni fallor, ṗmittere videntur sensum quidem, etiam si non oẽs hanc expressim adnotauerint.

¶ Meritũ item distinguendũ est. Aliud est etenim præmium, & perfectũ, ac suapte natura meritum, cui de rigore iustitiæ merces debetur, vt plane iniustus censeat qui hanc mercedẽ non reddiderit. Hoc meritũ non est hominis ad Deũ, nã si Deus nemini redderet operum suorum mercedem, iniustus non esset, ẽt si nostra opera adiumamus ẽm ṗfectionẽ supernaturalẽ. Aliud dicitur meritũ, quod non suapte natura, aut simplr dignum est mercede de rigore iustitiæ, sed ex suppositione spõsiõis ipsius retribuentis, & eius ordinatione. quale est ṗmiũ & meritum brauij in hastiludio. in quo rex promittit victori gemmã, aut aliquid pretiosum, qđ multo maioris valoris est, quã labor, & industria victoris, q̃ qdẽ sua propria natura æstimata, non sunt digna ex rigore iustitiæ tãta mercede. sed tñ ṗmissa, & suppolita ordinatiõe, seu promistione Regis victor in hastiludio dignus est oĩno & de iustitia illa mercede, eiusmodi est meritũ hominis ad Deũ. Nã etsi nostra opera nõ sint ex seipsis digna vita æterna, tñ quia misericos Deus promisit seruanti mandata sua se illi daturũ vitam ẽternã, Matthęi ca. 19. post talem promissionẽ iustum est, q̃ Deus det uitam æternã seruanti eius mandata, constituituq̃; Deus debitor vitæ æternę nõ ex operib. nostris, sed ṗmissiõe sua, q̃ quidẽ promissio simplr, & absolute est tribuenda gratiæ. sic inquit Paul. ad Colossenses 1. dignos non fecit in parte sortis sanctorũ. hoc ipsum asserit Aug. de Trinit. li. 14. c. 15. quod animã, inquit, faciet beatã, nisi meritum suũ, & ṗmiũ dei sui. sed & meritum eius, gratia est illius, cuius ṗmiũ erit beatitudo eius. idẽ Aug. sermone 151. de tpe. laudemus, inquit, fratres dñum, quia eius fidelia promissa retinemus, nondum accepimus. parum putatis, quia promissorem tenemus, vt iam debitorem exigamus? promissor Deus debitor factus est bonitate sua, non prærogata nostra. idem in sermone 16. de verbis Apostoli in his, q̃ iã habemus, laudemus Deũ largitorẽ, in his, q̃ nondũ habemus, tenemus debitorẽ. debitor. n. factus est non aliquid a nobis accipiendo, sed q̃ ei placuit promittẽdo. Hæc Diuus August. qui ṗmissam distinctionem sensisse videtur. quam post alios exponunt authores ad præcedentẽ citati, & Io. Bunderius in compendio concertationũ, tit. 6. ar. 5. & sequentib. ateq; optime Alfonsus a Castro aduersus hæreses in verb. meritũ. [Vñ rõ huius meriti de condigno hominis ad Deũ, nõ est simplr, absolute, & plecte assumẽda, suppositione, vt diximus. Neq; dici põt meritũ de cõdigno perfectũ ẽm rigorem. Id etenim comperit merito Christi solius, quia erat suppositũ diuinũ ṗp vnionẽ verbi. Qđ S. Tho. explicat 3. par. q. 1. ar. 2. ad 2. & ex eo adnotauit Dom. Soto in 4. sent. dist. 1. q. 5. ar. 4. & li. 1. de nat. & gra. c. 6. Est tñ meritum hoc de condigno hominis ad Deum, suo gradu apud Deum ipsum iustitia, qđ idem Soto tradit in 4. dist. 1. q. 1. ar. 4. & in d. lib. 3. c. 7. & 8. qui post alios hoc ipsum ex sacris literis authorib. efficaciter probat.]

Ex his distinctionib multa deducuntur, quæ necessaria sunt ad intellectum huius conclusionis, qeã Catholicam esse diximus. & ad respondendum obiectionib. q̃ eidem opponi solent.

Primũ opera iustorũ ex propria natura, & vi, vt a libero arbitrio, ẽt ex auxilio speciali Dei antecedenti gratiam gratum facientem procedunt, non esse meritoria merito cõdigni, tametsi de congruo possint esse, & sint meritoria. Hæc Diuus Thomas paulo ante citatus, & alij, quorum mentionem fecimus.

Secundum opera iustorum vt procedunt, & considerantur a perfectione, quam habent supernaturalẽ a gratia & spiritu sancto inhabitante animas ipsorũ, & sic a gratia gratum faciente, meritoria esse apud Deum merito condigni. Hoc ipsum satis superius probatum est.

Tertio infertur meritum condigni proprie & ĩmediate, vt interim ita loquar, ṗcedere a gratia cooperante, & ei tribuendum esse, & sic habituali gratiã, idest gratum facientẽ, esse principiũ meriti cõdigni. hanc illationem plane probat S. Dh. 1.2. q. 109. ar. 6. & q. 111. art. 2. post. Diuum Augustinum in lib. de libero arbitrio.

Quartũ, cõstat ex his iustorũ opera, vt ṗcedũt a gra gratũ faciẽte, & sic a perfectione supernaturali, nõ esse simplr meritoria merito cõdigni gloriæ, beatitudinis & vitæ æternæ, sed suppolita ordinatione Dei, & eius gratuita diuina promissione, qua iustis vitã ẽternã ṗmissa est, & gratis se constituit debitorẽ. Sic sane locus Pauli intelligendus est ad Ro. c. 8. nã si naturã ipsam operũ cõsideremus, seclusa ṗmissione diuina, & eius ordinatione, nõ sunt cõdignæ passiones nostræ ad futurã gloriã. hãc illationẽ plane Catholici oẽs fatenf, & post alios diuus Th. 1.2. q. 114. ar. 1. & hi Doct. quorum modo mentionem fecimus.

Quinto, patet ex rõne iustitiæ, suppolita hac diuina ordinatiõe, vitã æternã, & beatitudinẽ dẽri, ipsũq; Deũ debitorẽ esse pp meritũ operũ iustorũ. Hoc ṗbat ex ṗcedentib. vñ ti recte oĩa cõsiderenf, manifesta est rõtio ad obiectiones ex his postremis duabus illationibus.

Et licet pleriq; visũ sit, Deũ ipsis iustis dẽre beatitudinẽ, & vitã æternã, atq; ipsis debitorẽ esse suppolita ṗmissione diuina, vt opinãt Scotus, Bonauentura, & Richardus in 2. sent. dist. 27. illud tñ cõsultius dẽbari, & teneri põt, qđ S. Th. docet in d. q. 114. ar. 1. ad 3. dũ asserit, Deũ esse nõ simplr debitorẽ vitę ẽternę, sed suppolitæ eius ṗmissionę, atq; iõ nõ esse debitorẽ ipsis iustis operãtib, sed sibi ipsi, sũæ propriæ bonitati, & firmissimę veritati, vt eius lex & ordinatio ipleat. [Deniq; Deũ sibiipsi primũ, & ex cõsequẽti ipsẽtib. eius ordinationem, ex sua ipsius gratia factum esse debitorem, dici non incongrue potest, qđ tradit And. a Vega in d. q. 5. & Viguerius Granatẽsis in instit. c. 9. §. 3. vers. primo tradidere.]

Sexto hinc proxime conitat, quam̃ accipiendũ sit qđ D. Bern. scribit in sermone primo de annũciatione, dũ inquit, q̃ abiq; iniuria põt Deus nõ dare beatitudinẽ iustis, & rursus qđ Aug. tradit 4. li. 3 Iulianũ Pelagianũ c. 3. dicens, Deũ fore iniustũ, si nõ ad ipsius regnũ verus admitteret iustus. Ad hæc Paul. Apost. 2. ad Timoth. ca. 2. inquit, fidelis sermo. Nã si cõmortui sumus, & conuiuemus. Si sustinebimus, & conregnabimus, si negauerimus, & ille negabit nos. si nõ credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non põt. idẽ ad Hebræ. c. 6. nõ. n. inquit, iniustus est Deus, vt obliuiscat operis vestri, & dilectionis, quę ostenditis in nomine ipsius, q̃ ministratis sanctis, & ministratis. Etenim hæ authoritates sunt accipiẽdæ suppolita, vel nõ ṗmissa promissione diuina. aut tãdẽ aĩr, qđ petendũ est a viris in sacra Theologia doctissimis, eisdẽq; religionis Christianæ, & Catholicæ ecclesiæ obseruantissimis. Nostrũ siquidem non est, rem a professione iuris humani alienam penitius explicare. legat uero quispiam Andr. a Vega in d. q. 6. & eundem super concilium Tridentinum li. vlt. c. 22.

Septimo, si ad amussim quæ dicta sunt perpendanf, elicitur, non esse necessariam nouam Dei acceptationẽ propter gratiam gratũ facientẽ, vt opus sit de cõdigno meritorium. Hoc corollariũ probatur, quia gratia gratum faciens nihil aliud est, quã acceptatio ad gloriã, vt omnes fatentur in 1. sent. dist. 27. & in 3. distinctio. 18. si ergo

ergo per gratiam hõ iam est acceptus ad gloriã, nõ est opus noua acceptatione operis. Nam si filij, ergo hæredes, vt inquit Paulus. & propterea opus est gratũ, quia persona est grata. respexit. n. Deus ad Abel, & munera eius. Alioqui esset repugnantia, personã esse acceptam, cuius opus non sit Deo gratum. atque ita Dñi. a Soto libro. 3. de natura, & gratia. c. 7. eleganter, vt & multa alia, hanc illationẽ probat, & defendit aduersus Scotũ, qui in 1. sent. d. 17. q. 1. existimat, non satis esse, opus elicita gra, vt sit meritoriũ vitę ẽternæ, sed vltra hoc requiri, q̃ sit acceptum a Deo, & ordinatum ad talem finem.

Fateor, optime lector, me lõgius digressum fuisse, q̃ ab initio constitueram, sed tñ hæc ad faciliorem huius materiæ intellectũ mutuati sumus a viris Catholicis, & sacræ Theologiæ professione celebratissimis, quę in eũ sensum accepimus, & accipere obtestamur, quem sancta mater ecclesia ṗbauit, & Catholicũ esse definierit.

6 ¶ Secunda conclusio. Inullus põt non tñ primã gratiam, sed nec quidquam aliud alteri merito condigni mereri. Hęc probatur eadem ratione, quam ad probationem primę conclusionis adduximus ex Diuo Tho. 1.2. q. 114. ar. 6. & præterea, quia meritum condigni ṗpriæ, & vere iustitię tribuit, & ad eam pertinet, qđ satis manifestum est, iustitia autem est ad ipsum operantem Pau. 2. ad Corint. c. 5. oẽs nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gesit siue bonum, siue malum, & Apocalyps. ca. 14. opera. n. illorum sequuntur illos. Pau. itẽ ad Rom. c. 2. referens iustum Dei iudiciũ inquit, qui reddet vnicuique ẽm opera eius. deinde iustitia ad alterũ est, teste Cicerone li. 1. officijs. tradit Th. 2.2. q. 58. ar. 2. post Arist. li. 5. Eth. c. 2. & c. 5. actiones autem, q̃ sunt ad alterum, considerantur per comparationẽ ad agentem, & ad eum, in quem fiunt. vt constat igit condigni meritum, quod iustitiæ tribuit respectu agentis verlat, atque iõ non põt ex alterius operibus de condigno quidem mereri, idem etiã probatur, quia iustitia est reddere vnicuique quod suum est ei debitum ẽm proportionis equalitatem, sed iuxta hanc æqualitatem nõ potest vni deberi quidam ex operibus alterius, cũ is nihil egerit, nec dederit, ergo non põt quis alteri ex condigno mereri. & prꝫter hęc apparet. quia meritum condigni personã operantis non excedit. Nam gratia cooperans, a qua meritum procedit ex condigno vt suũ possessorem ad bratitudinem. perducat, datur, non vt per eam alteri mereatur ex condigno. Alteri. n. ex condigno mereri soli Christo seruatum est, vt explicat Thomas prꝫter alios in d. ar. 6. ex quibus conitat hæc secunda conclusio, quę communis est apud Theologos, & eam proponit Hadrian. in quodlib. 8. part. secunda.

¶ Tertia conclusio, potest quis non tñ pro suis culpis, idest, pro pœnis temporarijs, q̃ reliquæ sunt ex remissis peccatis, de condigno, & lege iustitiæ satis satisfacere. sed & eodẽ iure pro alienis. mõ ambo sint amici Dei. Hæc assertio quo ad primam partẽ probat multis, q̃ de satisfactione adnotarunt Theologi prꝫsertim Catholici aduersus impiũ Lutheri dogma. Rossensis inquã in ar. de satisfactione. Castro de hæretib. in verb. satisfactio & ṗnitentia. Bunderius in compendio cõcertionum, tit. 16. Th. & alij in 4. sent. distin. 15. nec. n. Christus Lucæ. c. 11. dixisset, date elemosynam, & ecce oĩa munda sint vobis, si remissa culpa consummata esset mundatio, aut si pœna temporaris, q̃ pro peccatis iã dimissis superest, non posset operibus nostris tolli, & exolui. q̃ autem hęc satisfactio ad iustitiã, & eius legẽ pertineat, & sic ex cõdigno fieri satisfactionem probat Th. in 4. sent. dist. 20. q. 1. ar. 2. dum distinguit meritũ de cõgruo a satisfactione, explicat elegãter Dñus. a Soto in lib. 3. de natura & gra. c. 6. etenim si pœna temporaria q̃ supest, dimissa culpa, ṗ opera nra pœnalia soluit, vt est in cõfessione apud Catholicos, & id Synod' Tridẽtina definiuit, sessione 8. c. 14. debitum tollitur rigore iustitiæ.

Secũda pars cõclusionis, ṗbat ex eo, q̃ manifestũ sit, posse quempiam pro pœna ab alio debita satisfacere. 7 id. n. Paulus dixerit 1. ad Corint. c. 8. ex æqualitate, inqt, in præsenti tpe vestra abundantia illorum. s. pauperũ ministrorum Christi, in opiam suppleat, vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum. abundabant nanque Corinthij tpalib. bonis, egeni vero erant in spũalib. ẽ diuerso ministri Christi spualib. abũdabãt, egentes terrenis. voluit itaq; Apostolus, bona opa pauperũ Christi cõcari. idẽ Paulus ad Colossen. c. 1. Nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia. Hęc Paulus, quemadmodum ergo passio christi suffragatur ecclesię, hoc est membris christi, ita mẽbra christi mystica sibi mutuo operib. subsidio sunt, dũ vnius satisfactio alteri subuenit. sic hãc secundam partem conclusionis tenent Tho. in d. 1. art. 2. Hadr. quodlibet. 8. 2. parte. [Idem Hadrianus in 4. vbi tractat. de indulgentiis, vers. ad argumenta, quibus defectus post S. Tho. in additione ad 3. part. q. 71. art. 1. & & 2. in 4. dist. 45. q. 2. Icardin. á Turre Crema. in c. mensuram. de pœnit. dist. 1. §. in Leuitico. nu. 13. Dñi. à Soto in d. c. 6. quibus placet, hanc satisfactionem fieri de cõdigno, & lege iustitiæ, quia non agitur hic de merito, vt vnus alteri mereatur, sed de solutione debitæ pœnę. atque ideo apud Deum, si quis velit soluere quod alter debet, non est cur Deus non acceptet opera, q̃ ex gra procedunt, si pro amico offerunt, ac si pro se ille obtulisset. Sic Diuus Tho. in d. art. 2. in specie hanc quæstionem tractans, hanc satisfactionem vnius pro altero distinguit à merito congrui. Hanc opinionẽ tenet, ac defendit Io. à Medina in Codice de pœni. tract. 3. q. 5. dicens esse cõem, tametsi addiderit, vnum pro alio saltẽ de congruo satisfacere. His accedit q̃ iuxta ecclesiæ catholicas traditiones apud eam est Thesaurus maximus indulgentiarum conflans ex meritis, & operib. satisfactoriis passionis christi, atque ex martyrijs, & operib. Sanctorum, cui dum dimissa culpa, pœna tpalis sit, & finita, potuere per gratiam, & auxilium christi ad iustũ satisfacere, & insup opera supererefcẽtia agere ad satisfaciendum pro alijs, quibus Sanctorum opera cõmunicantur. quod manifestum est ex constitutione Vnigenitus, inter extrauagant. communes, tit. de pœniten. & remissio. & multis q̃ de indulgentiis tradidere Rossensis aduersus Lutherum, art. 17. Io. Eckius ar. 9. & 24. Castro aduersus hæreles in verbo, indulgentiæ. Ioan. Bunderius in compendio concertationum, titu. 17. Caiet. in 2. tracta. indulgentiarum. Card. a Turre Cremat. in d. §. in leuitico. arti. 1. & 2. Sanctus Thomas, & alij in 4. senten. di. 20. & prꝫter hos plerique alij, qui de indulgẽtiis tractauere. Hæc enim est illa Sanctorum communio, quæ in Symbolo exponitur. dum fatemur, sanctorum communionem, quæ quidem, & in hoc versatur, quod opera Sanctorum satisfactoria, qua ex parte superfunt satisfactioni pro eorum peccatis quo ad temporalem pœnam, & merita passionis Christi communia sunt Christianis per charitatem. Hinc sane apparet secunda conclusionis pars, cui addẽdum est, posse quẽ etiam si ipse debeat pœnę temporalis satisfactionem, amici debitum prius, quam proprium soluere.

Tertia conclusionis pars, multis apertissima fit, sed ṗ sertim authoritate Pau. 1. ad Cor. c. 13. si distribuero, inquit, in cibos pauperum oẽs facultates meas, & si tradidero corpus meũ ita, vt ardeam, charitatẽ aũt nõ habuero, nihil sum. Apud Deũ. Hoc ipsum probatur rõne. Nam per culpam peccati fuit offensa facta Deo, cui

ob hanc

ob hanc offensam satisfactio debef,q̃ aliter contingere nequit,quam si offensa tollatur,& hæc tolli non potest nisi amicitiæ restitutione,vt constat,igit extra charitatem opera facta minime sunt apud Deum de lege iustitiæ satisfactoria,ex quibus ,& alijs hanc sniam tenent Tho.& cõis Theologorũ schola,in 4.sent.d.15.q.1.ar.3 Gratianus c.Icelerator.§.his authoritatib. & ibi Card. a Turre Crema.ar.1.& 2.de pœn.d.3.Hadria.in d.quod hb.8.par.1.& 2.idem in 4 sent.in tract.satisfactione.in c.discusso & Io.a Medina in Codice de pœnit.tract.3.q. 2.vñ manifestum sit,operanté extra charitatẽ nec pro se satisfacere de rigore iustitiæ , nec quidem pro alio, qua ex parte ille operanti tribuenda sunt eius opera.qa non operat vt imitrumentum alterius,quamuis velit p alterũ satisfacere.quod paulo post explicabit ex S. Tho. in 4.sent.d.45.q.1.ar.1.ad 3.item & illud certũ sit,opera iusti non prodesse ad satisfactionem pœnę tẽporalis ei,qui est extra charitatem,nam,& hoc eisdem rationibus probat,& cõi omnium Theologorum consensu receptum est.Etenim satisfactio ipsi debitori est adscribẽda,etiam si ab alio fiat eius nomine.idcirco oportet, q̃ non tm is,qui operatur,in charitate sit,& amicitia Dei cum hoc ad acceptationem operũ sit necessarium,sed q̃ ipse,pro quo satisfactio fit,& qui satisfacere tenet,nõ sit extra charitatem , vt Deus ex lege iustitiæ teneatur satisfactionẽ admittere.Hæc etiam cõfirmatur ex his, q̃ docet eleganter Tho.in 3.par.q.vlt.ar.2 scribens,alio modo fieri offensæ recompensationem in pœnitentia, alio in vindicativa iustitia,nam in vindicativa iustitia fit recompensatio per arbitrium iudicis,non ẽx voluntate offendentis,vel offensi,at in pœnitentia fit recõpensatio offentę per voluntarem peccantis, & ẽx arbitrium Dei,in cuem peccatur.quia hic non q̃ritur sola reintegratio æqualitatis iustitiæ,sicut in iustitia vindicativa,sed magis reconciliatio amicitiæ,quod fit dũ offendens recompensat secundum voluntatem eius, quem offendit.Hęc S.Thomas,quem Caiet.inibi sequitur.

Tandem illud sit hac in re cõstitutissimũ,opera extra charitatem facta,de rigore iustitiæ minime satisfacere pro temporali pœna debita,licet ea fuerint a sacerdote pro sacramentali pœnitentia iniuncta. quã sniam pter superius citatos etiam probant multi,q̃ citat Magister sent.in 4.d.15.eandem tenet simpliciter Caiet.in q.1. de satisfactione.& esse cõem fatetur Martinus Azpilcueta in c.1.de pœnit.d.6.nu.45. licet ipse Scotum sequutus in dict.dist.15.q.1.velit tenere contrarium,quod non potest recte defendi,nisi omissa lege iustitiæ id referamus ad liberalitatem ipsius diuinę maiestatis, vt Io.a Medina in d.q.2.explicat,post Hadrian.in d.c.discusso.& idem Medina latius explicauerat in tract.2. ca. de pœnit.iniuncta.vers.ecce igitur.& vers.sed vltra.

Et hęc quidem adeo vera sunt,vt subinde cẽseamus opera extra charitatem facta,de lege,& rigore iustitiæ minimime esse pro pœnis tpalib.satisfactoria,etiã post modũ charitate accedente.Hoc manifeste patet ex eo q̃ opera nostra,vt satisfactoria sint,debent a charitate procedere,nam sicut meritum operib. nostris tribuit a charitate,vt supra ostendimus,ita & virtus satisfaciẽdi de rigore iustitiæ,non aliunde tribuitur,quã continẽtia virtute passionis Christi,a qua secludimur, si extra charitatem simus.Nec ad hoc prodest charitas post facta opera accedens,nam ea non facit,q̃d illa opera,quę facta fuere extra charitatẽ,facta fiat in charitate,ut frequentissimo omniũ consensu receptũ esse vꝰ,ergo opera,ista nõ sunt satisfactoria. Qd cõprobat, quia opera quantum ad vitam,vel mortem considerandа sunt, & distinguenda ẽm cõparationẽ,a quo procedunt,si quidem vel procedunt a principio vitę, vel a principio mortis,igitur si semel processerunt ab initio mortis,nõ poterunt iterum eadem numero resumi,atque iõ mortua opera non possunt per charitatem fieri uiua,deinde meritum,& satisfactio ex operib.ab eadem ratione procedunt,nempe a charitate,& eius cõi,ab acceptione diuina,suppesita lege promissionis,q̃ iam ad iustitiæ rigorem pertinet,opera etenim quę meritoria sunt, eadem & satisfactionẽ inducunt,& q̃ meritoria non sunt , nec satisfacere possunt Deo ex lege iustitiæ, vt plane tarentẽ omnes.& prę cęteris Tho.in 4.sent.d.15.q.1.ar.3.vers. ad 3.q.sed opera mortua,& hc extra charitatem facta, ob charitatem denuo accedentem non efficiuntur meritoria,sicuti receptũ est apud Theologos.& tradit Th. in 3 parte,q.89.ar.6.ergo nec satisfactoria.hc denique hanc extensionem ad tertiam conclusionis partem ueram esse censent S.Th.in d.q.1.ar.3.ad 3.q.Card.a Turre Crema.in d.§.his authoritatib.ar.3.idem in c.intermittentes.art.3.de pœni.d.4 Sylvest.in verb.satisfactio.q.7. Hadria.in 4.sent.in tract.de satisfactione.c.ex dictis oritur alia dubitatio.Io.a Medina in Codice de pœni.tract. 2.q.& est communis opinio Theologorũ in d.c.15.ubi Paluda.q.1 ar. 3.post alios.Idem notant Archid.in c.ult. de pœn.di.3.Abb.in c.quod quidam de pœni.& remiss.at ferentes,hanc esse communem opinionem.

Idem erit in operibus,ex quib.aliquis manet effectus in ipsis operãtib.post ipsius operis transitum, ut in ieunio,& eleemosyna . etenim licet post factã elemosynã adhuc maneat diminutio patrimonij,& post ieiunium debilitatio corporis,attamen & hæc opera extra charitatem facta,nequaquam satisfaciunt ex rigore iustitiæ, accedente postmodum charitate.qd in spẽ adnotarunt Hadria.in d.c.ex dictis oritur.& Io.Medina in d.tract.3 vers.præsupposito.& in eodem Codice,tract.2.c.de pœnit.iniuncta.vers.sed ultra.aduersus S.Tho.in d.art 3.& ibi Palud.quos etiam sequitur Card.a Turre Crema. in d.ar.3.Nã hi existimarunt,opera ex quib.manet aliquis effectus in operantib.adhuc ex interuallo , & post eorũ transitum,etsi facta fuerint extra charitatem,esse satisfactoria charitate accedente,quorum sententia ab illo effectu continuo,qui superest factis operib. rõnem habet,qua uere sufficiens non est etiam si Sylvest.eandẽ distinctionem S.Tho.probauerit in d.q.7.quia si opera facta in statu mortalis peccati extra charitatem , mortua sunt & extincta,certe dubio procul& extincta sunt cum suis effectib. multisque aliis rationib. hęc opinio Thomę non est admittenda,quas diligentissime tradit Io.a Medina in d.trac.2.& trac.3.apud quem Lector eas expendere Nos.n.ne longius digrediamur , eas missas facimus,& præsertim quia ipse S.Thas in 3.par.q.89.ar.vlt. indistincte probat opera extra charitatem facta nequaquam resuiscere, etiam ad satisfactionem , siue ea sint opera,ex quibus in operante manet aliquis effectus, siue effectum nullum relinquentia.etenim licet hac ultima dicendi forma Sanc. Tho.non utatur expressim , cã tm præmittit,quippe qui serio,& omni conatu quæstionem disputans nullã exponat inter hæc opera distinctionem,imo rationibus utatur eam omnino excludentib.

§ Tertio ita præscriptam conclusionem probamus,ut opinemur opera extra charitatem facta nõ esse ad satisfactionem sufficientia , adhuc charitate accedente, ẽt si fuerint opera in pœnitentiam sacramentalẽ a sacerdote iniuncta.probat hæc assertio his rõnib. quib. proximæ fuere probatæ,& eã defendit Io.a Medin.in d.trac. 2.c.de pœnit.iniuncta.vers.sed ultra esset dubitatio.eandẽ sniam præmittunt plane Palud.in d.ar.3.Card.a Turre Crema.& Hadrian.paulo ante citati,qui expressim asseuerantes,per opera extra charitatem facta,esse satisfactum sacerdoti iniungenti pœnitentiam , & ecclesiæ præcepto,quod statim tractabitur,non tamen Deo palam prætata conclusione admittunt,sed & Sylue.in d.q. 6.eam

7.eam omnino explicans inquit,esse veritatẽ,& mentẽ pene omnium Doct. quod & nos constanter asseueramus.& nihilominus Caiet,in q.2.de satisfactione.exilli mat,opera iniuncta a sacerdote in penitentiam sacrãlẽ facta extra charitatẽ,satisfactoria esse,& effectum satisfactionis habere accedente charitate,& hoc probat ex eo,q̃ opus sit sacrale,qd̃ irregulariter,licet qñ bit,effectũ suum propter obicem peccati non operetur,recedente tamen peccato illum operatur,sicuti de baptismo Aug. scribit lib.1.de baptismo.c.12.tunc valere.de consecra. di.4.at satisfactio sacralis pars est sacrati,vimque habet ex clauibus & virtute sacramenti,atque opere operato, ergo sortietur effectum recedente peccato . Fatetur tm ipse Caiet.hęc opera,charitate accedente,non tm habere effectum ad satisfaciendum,quantum habuissent , si facta forent in charitate,qua in re satisfactionẽ sacrãlẽ distinguit ab alijs operib.sacralib.hęc.n.facta extra charitatem recedente fictione,& peccato totum,& tm effectum sortiuntur,quantũ habuissent facta in charitate, quia opera Dei sunt,non hominis,illa vero cum maxima ex parte hominis sit facta quidem extra charitatem, recedente fictione,licet effectũ recuperet & sortiat, nõ tm quantum habuisset facta in charitate.Hæc Caiet. cuius opinionẽ adeo veram esse censet egregius vir Marti. ab Azpilcueta in c.1.in princ.nu.49.de pœn.d.6. vt opinet opera facta extra charitatem , iniuncta tm in sacrãlẽ, satisfactionẽ,accedente charitate eundem effectũ habere ad satisfaciendum,quem habuissent,si facta forent in charitate , & hoc p̃p virtutem sacramenti . ego vero Caiet.sniam,& viri doctissimi extensionem arbitror esse contrarias opinioni communi Theologorum,vt modo adnotauimus,imo communem assertionem nõ obstante ratione Caiet.veriorem esse opinor.

Illud enim in primis fatemur,quod Caiet.optime asseuerat,topera satisfactoria iniuncta in sacrãlem pœnitentiam,& satisfactionem,magis quidem cęteris paribus satisfacere,& maioris valoris esse virtute Sacramẽti, quam opera nõ iniuncta in sacrãlem satisfactionẽ. hoc fatentur cõiter Theologi,& notant Thomas,& ibi Caiet.in 3.par.q.90.ar.2 ad 2.idem Tho.expressim quodlib.3.ar.28.hoc præmisso probatur falsam esse Caie. sententiã. Primum,quia satisfactio licet sit iniũcta in sacramento pœnitentię,& habet maiorem valorem virtute sacrãli,& clauium,est tamen opus hominis,non Dei,at quę iõ eius valor merito innititur operãtis.hoc etenim propriũ est satisfactionis,vt fatetur Tho.in 4.sent. dist. 15.q.1.ar.3.ad 3.qnem alij sequuntur.igitur cum præcipuè consideretur ex opere operantis,si fiat extra charitatem omnino mortua est,nec accedente charitate fortitur effectum. qua rõne cessat argumentatio Caiet.ab aliis sacramentis deducta.Sacramenta siquidem opera sunt solius Dei diuinitus instituta,quę valorem habent a meritis Christi,non a meritis operantis,& iõ etiam si fiant extra charitatem,non admittunt proprium valorem,licet non profint operanti,& cessante fictione fortiuntur effectum præsertim tollitur rõ Caiet. quia ea locum habet ifi Sacramentis imprimentib. characterem in anima.quæ iterari non possunt.hæc enim recedente fictione fortiuntur suum effectum.alia vero sacramẽta non hanc sequuntur legem.nam indignè sumpta extra charitatem recedente fictione non conferunt effectum recipienti,vt Io.à Medina ex rationib. aliquot Theologorũ fatet in codice de pœn. trac.3.q.3.& in tract.2.c.de pœni.iuncta.vers.sed vltra.& in c.de cõfessione ficta iteranda.& Hadria.in 2.sent.in trac.de confessione.c.5.dubium.& tractabitur in fine huius paragrafi. Secũdo adversus Caie.opinionem argumentatio efficax fit ex eo, quod communi omnium iudicio in distinct. 25.4. sentent.definitum extat , eadem opera , quæ sunt latisfactoria,esse & meritoria,& quæ sunt meritoria esse satisfactoria,quia & meriti & satisfactionis ẽst una , & eadẽ radix est gratia cooperans,& gratum faciens, si opera iuncta in Sacrali pœna facta extra charitatem recedente fictione forent satisfactoria,sequeret eadẽ esse & meritoria,quod dicendũ non est,liquidem opera extra charitatem facta.vtpote non procedẽtia à gratia,nulla modo recedente fictione meritoria sunt, imo contrarium esset erroneum,igitur hæc opera non sunt recedente fictione satisfactoria. Tertio,virtus sacrti pœnæ operatur remissionem culpæ pœnæ æternæ,& portionem aliquã tpalis,iuxta Catholicas,& cõi consensu receptas definitiones.ex opere quidem operato,non autem satisfactionem,cum hæc ad operantis opus pertineat, sed & si detur,recedente fictione,virtutem Sacramenti accedere, & prodesse,id obtinet quo ad virtutis effectus, quos mõ diximus,non quo ad satisfactionẽ,ergo opera hæc licet maioris valoris sint rõne,& vi sacri, non tm extra charitatem facta reuiuiscunt a d effectum satisfactionis pro pœna tpali.idcirco tutior est opinio, quam,ni fallimur, communem esse censemus,aduersus Caiet.

10 ¶ Opera vero facta in charitate,quę per subsequens peccatum fuerint mortificata,recedente pctõ , & iterũ accedente charitate,priorem effectum recipiunt,& satisfactoria,ac meritoria sunt.hoc constat ex his,quæ S. Th.oĩum cõsenu receptus adducit in 3.part.q.89. arti. 5.& Theologi in 4.sen.di.15.q.1.gl in c.quęrat hic aliq̃ in verb.non percipitur.de pœnit.di.3.Hadr.Sylue.& alii proximè citati præsertim gl.super illud Iohel.c.2.reddam vobis annos, quos comedit locusta. inqt.n.gl.nõ patiar perire vbertatem, quam cum perturbatione animi amisistis.vbertas autẽ ista meritum bonorum operum est,quod fuit perditum per peccatum,ergo per pœnitentiam reuiuiscunt opera meritoria priùs facta ante peccatum.eandem sniam probat Card.à Turre Crema.in c.intermittentes.de pœni.di.4.arti.2. quo in loco Gratianus eidem subscribit opinioni ita intelligens,q̃ ex Augustino in c.14.li.de pœnitentia citauerat , & ex Hieronymo ad c.1.in Aegeum.de pœn.di.3.c.pium. & c.si qñ.tametsi idem Gratianus in c. quærat aliquis. & in c.vlt.vers.pœna.vbi gl.de pœni.di.3. ad finem. censeat opera extra charitatem facta,quæ verè mortua dicunt, per pniam recedente fictione,satisfactoria esse , & reuiuiscere,quod falsum esse constat ex his, quæ hoc in §. tractauimus.& licet Aug.& Hieronymi sniæ in d. ca. pium.& c.si quãdo.huic Gratiani vltimę opinioni suffragari videantur , attamen intelligendæ sunt in hunc sensum,vt opera facta extra charitatem multa possint ex congruo à Deo,& eius maxima liberalitate impetrare,non aũt in eum,vt vel meritoria sint. vel satisfactoria recedente fictione.sunt vero hæc opera extra charitatẽ fcã,ẽt ante fictionis,& peccati discessum,ad plurima vtilia vi impetrationis ex cõgruo à liberalitate Dei.

¶ Primum ad impetrandum aliquod tpale bonũ,& præmium.c.quid ergo.de pœni.dist.3.ex Chrysostomo homilia 66.ad populum Antiochenum,item ad obtinẽdum facilius á Deo auxilium spãle, & gratiam conuersionis,qua citiùs peccator resipiscat.& ad acquirendos 11 bonos mentis habitus,quibus faciliùs homo,etsi peccator bona opera exercẽs vitijs resiliat.quin & vtilis sunt ad consequenda ex impetratione,& iure liberalitatis dilationem pœnæ,& remissionem pœnæ temporalis. qd̃ de Achab refertur 3.reg.c.21.c.talis.ca.Achab.de pœni. dist.25.ad impetrandas intercessiones sanctorum, & ad multa alia quæ passim Theologi tradidere , præsertim Card.à Turre cremata in c.nihil.de confes.dist.5. Sylvest.in verb.charitas.q.8.rursus idem Card.in c.primũ consolatio.§.quanquam bonorum.art.1.de pœni. di. 3. Hadr.in quodlib.à.art.1.in 4.sen.in tract.de satisfactione.

4.sent.in tract.de satisfactione.c.discusso.Io. Maior.in 4.sent.d.35.q.1.vers.dubitat.& Io.a Medina in codice de pœn.trac.3.q.2.q quidē peccator operib.bonis a liberalitate diuina poterit impetrare, nō rōne iustitiæ, nec ex merito, sed ex cōgruitate quadā, sicuti & pdicta colligunt fere ex S.Th.in 4.sent.d.15.q.1.ar.3.ad 4.

12 Hinc sane expendi poterunt quæ adnotauit gl.in c. quod quidam.de pœn.& remiss.quæ sing.est fm Abb. ibi & Ang.in verb.pēn.§.14.cui est similis in c.quærat aliquis.de pœn.d.2.in verb.non percipitur. etenim gl. aliquot effectus commemorat, quos operanē bona opera facta extra charitatem, quorū duo, nempe q̄ valeant ad facihorem illustrationē mentis, vt ea facilius a Deo impetretur, & ad bona temporalia liberalitate diuina consequenda superius expoliti fuerunt. Addit tū gl.in d.c. quod quidam hæc bona opera facta extra charitatem prodesse ad vitam æternam promerendam, quod falsissimum est, præsertim quia gl.premittit hunc effectum, & alios, etiam eo tempore, quo quis est extra charitatem, non recedente fictione, in quo grauissime erat. nam opera bona facta extra charitatem, etiā recedēte fictione, nec meritoria, nec satisfactoria sunt, vt superius ostendimus, atque ideo temerarium est dicere, q̄ opera bona extra charitatem facta nondū recedente fictione prosint ad promerendam vitam æternam, cum eo tempore, nec iure meriti de cōdigno, nec ex cōgruo nec ex vi impetrationis, possunt vitam æternā ipsi operanti acquirere. quamobrem suspicor gl. non ita mente sensisse, vt eius verba significare videntur. & ita gl.in di. verbo. non percipit. hunc effectum horum operū omnis fit. Addit etiam vtraque gl. opera extra charitatē facta vtilia esse saltem ad minus supplicium subeundum. & id sanē gl.trac.4. non recedente fictione, eritque vera eius cōclusio in hoc sensu, vt pœna inferni, & æterna nō debeat tanta, quanta deberet, si peccator hęc bona opera non fecisset, nam vere tanta non debet, liquidē p hæc bona opera peccator in hunc constituitur statū, vt minori contemptu peccet, est aūt ista conclusio gl.in hūc modum accepta, vt pp bona opera peccatoris minuat pœna æterna tam pro eius peccatis debita, hęc etenim nō minuit, fm S.Th o.in 4.sent.d.15.q.1.ar.3.ad 5.q.& ibi Durandum, & Card.in c.1.consolatio.§.quamquam bonorum.ar.2.de pēn.di.3.

Tradit pterea gl.in d.c.quod quidam pœnitentiā facta extra charitatem recedente fictione, & charitate accedente. suum proprium effectum operari, quemadmodum & baptismus.c.tunc valere.de consec.d.4.huius gl. potest esse duplex sensus. prior quidem, vt opera extra charitatem facta in pœnitentiam tamen sacramentalem iniuncta, accedente charitate esse vel meritoria, vel satisfactoria, aut vtrunque effectum habitura vere constituamus. quod tū falsum esse superius ostēdimus, atq; ideo hic sensus verus non est, nec recte defendi potest.

13 Alter sensus in hunc modū explicatur, vt confessio & pœnitentiæ sacrum extra charitatē contingentia, cessante fictione vim & effectum sacramentalem sortiantur, sicuti & in Baptismo satis est manifestū. huic opinioni additipulat Gratianus in c.grat hic aliqs.ad finē. & in c.vlt.§.vlt. & ibi gl.de pœn.d.3. qui vt asserere, etiam in aliis sacramentis obtinere illud, qđ de Baptismo Augustinus adnotauerit, nempe, quod, recedente fictione, suum effectū operant. idem no.S.Th.in 4.sen.di.17.q.3.ad 1.dū adducens conclusionē de Baptismo inquit, idem & in aliis sacramentis, hoc ipsum Caiet. tenet expressim.q.5 de confessione, vbi de illa disputat qstione, an confessio sacramentalis facta extra charitatē sit iteranda, in cuius intellectū hic, tria proponemus ad plenis controuersiæ definitionem, & quidē breuiter, rōnum cōcertationē omittentes, quod ea non omnino sit nostræ professionis.

Primum illud apud oēs est in confesso, qđ confessio sacramentalis facta ab eo, qui nullum dolorem habet, nec cō trītionem, nec eam attritionem, ex qua virtute sacramenti fiat contritus. [nec attritionē qualemcunq; omnino repetenda sit, cum hęc cōfessio non sit materia sacramenti pœnitentiæ, quippe quę a nulla pœnitentia deducat. huic assertioni cōsentiunt oēs, præsertim Caie.in d.q.5. Capre. in d.d.17.q.3.& ibi Durādus q.1.3. Melchior a Cano, q diligentissime de hac re disputauit in relect.de pœ.par.3.

Secundo, si quis habeat attritionē, ex qua virtute sacramenti contritus fiat, grām.d. adsequutus, non est huius confessio iteranda. suscipit etenim hic verum pœnitentiæ sacramentū, ac remissionē peccatorū p absolutionē sacramentalē. Maius igit dubiū est de illo, qui integre oīa mortalia peccata confitet, nullo ex cetta scientia omisso, & habet attritionē adeo imperfectā, vt virtute sacramenti cōtritus non fiat, imo sacrilegus sit ex eo, qđ irreuerenter tūc suscipiat sacramentū, qđ ei cōcedendum non erat, c.q.d quidā. paulo ante citatū, an huius cōfessio, cui accessit absolutio, sit repetenda? & tunc ponitur 3. cōclusio.

Tertio, cōfessor fictus sine debita dispositione attritionē tū habens admodum imperfectā, si integrē confitetur, sacramentalē facit confessionem, & veram absolutionem percipit, sibi tū tunc minimē efficacem propter obicē factum positum, huius assertionis electus maximus est quod non erit necessario confessio iteranda. hanc opi. probant, & veram opinantur S.Th.in 4.sent.d.17.q.3. art.4.ad 1. cui magis communiter consentiunt cæteri Theologi ibidem, & Caie.in d.q.6.de confessione. quā sanam doctissime defendit Melchior a Cano, in d.relectione de pœn.par.5. (eandem sequitur Domi. Sotus in 4.sent.d.18.q.3.ar.pen.& vlt.) & profecto hęc pars benignior est, & probandi or, tametsi ꝓria maximis innitat rōnibus, quā probare, & tutari conantur Ioa. Maior.in d.17.q.9. Hadria.in 4.sent.q.4.de confessione, & dubio 5. eiusdem trac. Io.a Medina in codice de pœni.trac. de confessione, c.de confessione ficta iteranda. [Et Petrus Sotus de institutione sacerdotū. lect 8.de confess. informi.) opinio aūt diui Th. non aliter accipienda, q̄ si qs aduertēs se carere dolore efficaci accuset seipsum illius indispositionis, cū alioq; huius culpæ omissio efficeret confessionē non integrā, & iō ea foret iteranda. vnde gl.in d.§.vl.de pœ.d.3.in verb.vtil s.q̄ dicit, hanc simulationē, qua quis ecclesiam decepit, posse modū cōfitendā esse, cum quis vere pœnituerit, non tū esse confessionem primā iterandam, est intelligenda de fictione illa exteriori, & sacrilegio, quod peccator cōmisit recipiendo exterius absolutionē, nā hæc antea explicari, non potuit, nō aūt de illa indispensatione animo, atq; fictione quam peccator habuit antequā susciperet absolutionē, hæc. n. tūc ad illā absolutionē cōfitenda est, quemadmodum satis colligitur ex S.Th. resolutione in d.art.4.

Nec tū statim sequitur, cōfessio ita informis iteranda non est, ergo recedente fictione, sacramenti effectū operaf & habet. Nam vt statim, § seq. probabimus, pōt contingere, qđ non sit iteranda confessio extra charitatē facta, sequuta absolutione, quia iā est pręcepto confessionis obtemperatum, & iō ad vitandū nouū peccatū nō est necessaria iteratio, nouū, inquam, peccatu, qđ ex omissione præcepti cōmitteret, nec ex hoc necessario deducitur, eā non esse iterandā ad obtinendā veā, & efficacem illorum peccatorū absolutionē, n. hīs dominus S. Th. Caie & Melchior a Cano, & alij, quib. frequentius placet S.Th. sīs, palam asseuerant, confessionem integram, informē tū, quia facta sit extra charitatē, sequuta sacramentali absolutione, recedente fictione, suum operari sacramenti effectum, & esse idem in sacramento pœnitentiæ, quod in sacramento Baptismi. & ita Caiet. & Thomas idem esse in omnibus alijs sacramentis opinantur

nantur. Melchior a Cano reliqua sacramenta ꝓter Baptismum. & pœnitentiam ab hac lege excludit. etenim censet, sacramentū Baptismi. & pœnitentiæ, quia ea sint ad salutē necessaria, fictione recedente, suum operari effectum, at reliqua sacramentē extra charitatē sumpta, ēt recedente fictione probat, non operari suū effectū. sed Gabriel in 4.sent.d.17.q.1.ar.3.dubio.2. Io.a Medina sępe in hoc §. ad id citati, existimant, hoc esse proprium sacramenti Baptismi & eorum, q̄ iterari non possunt, vt tandē Baptismus extra charitatē susceptus recedente fictione effectum proprium, & verū sacrī operet, cætera vero sacrata, ēt pœnitentiæ, recedente fictione, non habeant sacrati effectū, quo ad ipsum recipientē extra charitatē, tametsi vera fuerint sacrata. [idē asseuerat Dñi. Sotus in 4.sent.d.18.q.3.ar.vlt.] horū authorū rō ea est, q̄ in sacrato Baptismi peculiaris q̄dā obtineat huius privilegij cā, q̄ alijs cōis nō est, alijs, inquā, q̄ iterari possunt nā q̄ diximus de Baptismo, idē intelligimus in similib. sacratis, q̄ iterari nō possunt. etenim cū hæc sacrata iterari nō possint, & fructꝰ illorū sit admodū necessarius, vero simile ēdiuinā maiestatē fructū horū sacraorū abscedente fictione conferre, ne baptizati, confirmati, & ordinati ꝓpetuo pruiuenē horū sacrorū fructu, qui baptizatis omnino necessarius est, confirmatis aūt & ordinatis maxime vtilis. Hęc vero rō alijs sacratis nō conuenit siquidē recedēte fictione, iterū recipi possunt, & recipiētes ita in charitate fructū eorū cōsequūtur & plane Io. Maior fatetur S.Th. sīam in hoc esse contrarium communi opinioni, quod ipse non ita certum esse opinor.

Illud tū est omniū cōsensu receptū, confessionē sacramentalē, hoc est, ex qua cū ablolutione verū pœnitētiæ sacrm consistit, eam non esse iterum facciendā, nec iterandā. qđ si sit aliqua confessio, ex qua nō est cōstitutū verū pœnitentię sacrm, ea erit omnino repetēda, & iterāda. huic etenim scopo oīa, q̄ vtrinq; in disputationē adduci poterunt, & adducunt, dubio procul intendunt.

EX §. SEQVENTI, SVMMARIVM.

1 *Præceptum diuinum, vel humanum regulariter seruatur per opera extra charitatem facta ad hunc effectum, ne quis nouam violati præcepti culpam contrahat.*
2 *Clericus in peccato mortali dicens horas canonicas satisfacit præcepto ecclesiæ.*
3 *Circumstantia temporis festi an sit necessario confitenda?*
4 *Potest quis alteri a benignitate diuina multa impetrare, & an primam gratiam?*
5 *Suffragiorum, & orationum triplex valor constituitur.*
6 *Opera habentia valorem ex opere operato quæ sint, & ibi de sacrificio missæ.*
7 *Horæ canonicæ an habeant vim ex opere operato?*
8 *Suffragia quo ad effectum operis operantis dupliciter considerantur.*
9 *Suffragium factum pro multis, non ita cuilibet prodest, ac si pro eo tantum foret ministratum.*
10 *Valor suffragiorum publicorum, & priuatorum vnde procedat quo ad vim operis operantis?*
11 *Suffragia per viuos exhibita, etiam prosunt existentibus in purgatorio.*

§. QVINTVS.

1 ALTERVM & si bona opera facta extra charitatem aliquos effectus habeāt, quos paulo ante ostendimus, potissimum superest alium effectum exponere, in hunc demū modum, vt certum sit, opera bona extra charitatem facta in hoc vtilia esse, q̄ p ea, quis excusetur a peccato. & noua culpa, quam contraheret transgressione precepti, si ea non faceret, non. n. est præcepti transgressor, qui actui bono in genere suo, quem lex præcipit, apponit aliquam malam circunstantiam, vel illū fecerit existens in mortali crimine extra charitatem, nam quędam ꝓcepta sunt, quæ sine charitate, & in his charitas necessaria est ad obseruationem ꝓcepti. At sunt alia præcepta de actib. exteriorib, q̄ non exigunt necessario charitatem ad eorū obseruationem & hæc seruantur etiā absque charitate, aut saltē eorum trangressor non est, quia actū præceptū extra charitatē fecerit. scribit sane eleganter S.Th.in 1.2.q.110. non cadere sub præcepto legis humanæ, nec diuinæ modū virtutis quantū ad hoc, vt aliquis ex habitu radicato operetur, quamuis bene cadat ipse actus virtutis. nec. n. fm eum ab homine, nec a Deo punitur tanquā ꝓcepti trāgressor, qui debitum parentibus honorē impendit, quāuis id fecerit absque habitu pietatis, nā licet lex ꝓcipiēs actū virtutis intendat sibi subditos ad virtutē inducere tū de actu virtutis non de fine ꝓceptū facit, finis siquidē legis ꝓcipientis nō cōtinet, nec est sub ipso legis ꝓcepto, q̄ idē Th. ens sim explicat 1.2.q.96.ar.3.ad 2.& 2.2 q.44.arti.1.4.& 8.ex quib. locis palam hoc adnotauit Caie. Paluan 3.sent.d.37.q.1.col.3.& ibi Io. Maior.q.15. & est cōis opin. fm Almain in 4.d.16.q.1.cui additipulatur altera diui Th.d.in eadem 1.2.q.100.arti.10. ita.n. scribit, actus charitatis dupliciter considerari pōt, vno mō fm q̄ est quidam actus per se, & hoc mō cadit sub præcepto legis, quod de hoc specialiter, i. diliges dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum. alio mō pōt considerari actum charitatis, fm quod est modus aliarum virtutum, hoc est eo modo, quo actus aliarū virtutum ordinantur ad charitatē, q̄ est finis ꝓcepti, & tunc actus charitatis non cadit sub ꝓcepto. hæc Th. adijciēs exemplum idem de honorando parente. Non. n. in hoc ꝓcepto includitur q̄ honoret ex charitate, sed solū q̄ honoretur pater. denique multis alijs rōnib. & authoritatib. probatur cōis opinio, quā Panor. & alij itidē tenēt in d.c.quod quidem.de pœn. & remiss. Scotus in 2. sent. d.18. Almain in 2. tract. moraliū. c.8. & esse cōem asseuerat And. Vega eam sequutus in li. de fide iustificate. q. 13. col.2. hoc ipsum tenent & sequūtur alij doc. quorū statim in aliquot corollarijs mentionē faciemus, & hi, duos in ꝓximo §. citauimus ad effectus operū, q̄ extra charitatem facta sunt. idē S.Th. rursum tenet in 1.2.q. 109.ar.4. cuius sententiā sequitur & explicat Dominicus a Soto, li.1. de natu. & gratia. c.21. qui omnino legendus est. c.21. Et idem lib.1. de iustit. & iure. q.3. ar.10.

¶ Sunt tū qui existimēt, hāc conclusionē non esse in vniuersum accipiendā, & id verū est, nā minime procedit in his ꝓceptis eorū actuū, qb. potitis, semp venit ad gr̄am gratū facientem, vt ꝓceptū de martyrio, & de dilectione Dei sup omnia. q̄ constat ex rōne S. Th. in d. ar.10. & id latius a Theologis traditur in 2.sent.di.18.

Idē est in ꝓcepto de pœnitentiæ virtute, i. de contritione, nā ꝓceptū habemus de pœnitentia tanta, quanta sufficit ad reponendum peccatorē in gr̄a Dei, quod cōi omnium Thologorū sententia receptum est, & probat his rōnib. quibus cōstat, esse diuinæ legis speciale ꝓceptum de pœnitentia cordis, quas rationes cęteris diligētius exponunt Io.a Medina in codice de pœn. tract. 1. qō. 2. vers. ettio sit necessaria. & Melchior Canus in relect. pœn. 4. parte. quo fit, vt hoc præceptum de pœnitentia cordis minime possit impleri extra charit. tē. quod in specie probant Iacob. Almain in d.c.8. & Andr. a Vega in d.q.13. & deducitur ab his, quæ Thom. scribit in d.ar.10. vnde potest expendi conclusio glos. in d.ca. qđ quidā. cuius in §. præced. intellectum tractauimus. inquit enim gl. quod licet nō possit quis vere de vno peccato

cato mortali pœnitentiã agere, absque eo, q & de alijs pœniteat.c.sunt plures.de pœ.d.3.not.And.in 4.in trac. de pœn.q.3.c.quia iam ostensum est.Card.a Turre.Cre ma.in c.1.consolatio.§.sed quod et.de pœn.d.3.vbi Gra tian.de hac q̃stione disputat.tamen hęc pœnitentia cor dis habebit effectum,cum de alijs peccatis peccator pœ nituerit.hic.n.illius gl.sensus ad cordis pœnitentiam re fert,& plane nõ illo gl.non placet,quia nõ satisfacit pec cator p̃cepto de pœnitentia cordis,eo quidem casu, quo pœnitere tenetur, nisi id fecerit,quod sit sufficiens ad re ponendum eum in amicitia Dei,a qua exclusus est per aliud pẽcm,de quo non pœnitet, nec pœnituit. igit etiã recedente illa fictione tenebitur ad obseruationẽ p̃cepti pœnitere,vt præcepto,& eius diffinito tempori satisfa ciat,qua ratione constat, peccatorem illum præcepto de pœnitentia non satisfecisse,ne tunc,nec recedente fi ctione,atque iõ culpa omissionis præcepti iuste notari.

Præter hæc opinanẽ quidam prænotatam communẽ sn̄iam non esse admittendam quo ad præcepta de sacris percipiendis,nã hęc p̃cepta in hunc modum sunt intel ligenda,vt quodlibet p̃ceptum de sacris vnicum sit, nẽ pe de suscipiendo sacro debitẽ,& absque mortali pec cato,qui quidem sensus non patitur, quod dicamus in sacris duplex esse præceptũ,vnum de eo suscipiendo, al terũ de non recipiẽdo sacro in mortali culpa.nam iux ta hunc dicendi modum,qui perciperet sacr̃m in mor tali,peccaret ꝑ p̃ceptum 4m, seruaret tamen primum. idcirco hi Doct.priorem sequuntur sensum,& ita intel ligunt cõem conclusionem. sic sane Durandus censet in 2.sent.d.28.q.3.& 4.& Almain in d.c.8.ad fi quorum sn̄iam defendi posse opinatur And.a Vega in d.q.13.& eam facile admittent,qui aduersus cõem conclusionẽ, quam in principio huius.§.constituimus.in vniuersum tenent,sed nihilominus quo ad istum effectum ne pec cator in pẽcõ suscipiens sacr̃m,nouum peccatum. omi 2 sionis contra p̃ceptum de eo suscipiendo cõmittat, ve rior,& receptior vr̃ ea sententia,qua solet distingui,præ ceptum impleri etiam extra charitatem ab eo, qui est in mortali peccato,tametsi verum sit, eum mortaliter peccare ob irreuerentiã maximam,quam cõmittit con tra diuinum sacr̃m,& preter obicem ponere gr̃ę, & ef fectui sacr̃i.in his etenim duobus nulla est apud Theo logos controuersia.sic & opin.Durandi fallam esse cen set Domi.a Soto li.1.de nat.& grat.c.22.sed gñaliter co nantur alij probare,nullũ per actum peccati satisfacere p̃cepto Dei,vel eccl̃iæ, quæ quidem opin. si vera est, manifeste conuincit, verum esse quod aduersus cõem mõ diximus,s.in sacris illud esse considerandum, q ne mo ea recipiẽs extra charitatẽ præceptis Dei, vel eccle siæ satisfaciat,cum extra charitatẽ in peccato mortali ir reuerẽter,& maxima cum iniuria diuina ad sumantur, & ex eo solo culpa mortalis a recipiente contrahat. sic Andr.in 4.sent.in tract.de sacro confessionis.c.4. du bium.qui in effectu tenet opinionem,quam proxime deduximus ex Durando, & Almaino.nos tñ & in hoc casu,sicut in præcedenti cõem sn̄iam probamus, & te nere profitemur. denique amplius quidam asseuerare non formidarunt,existentem in mortali,& extra chari tatem nõ posse implere p̃ceptum alicuius Dei, vel ec cl̃iæ.& hi non tm cõtendũt sub p̃cepto alicuius actus contineri ipsum actũ virtutis,sed & finem ipsius p̃cepti & legislatoris,quod diximus esse cõtrariũ opinio.S Th. & aliorum,qui eum sequuti sunt,& tamẽ hanc opinio nẽ aduersus cõem defendunt Dionysius Cisterciensis in 1.sent.d.17.q.1.& Greg.a Rimentis in 2.di.18.q.1.& 2.quorum opinio ab eis & in hoc sensu adsumitur,vt in hac specie præcepta impleri non possint, etiam ad vitã dam nouam culpam ex transgressione imminentẽ, & tamen adeo abena est a veritate,vt nec ꝓbabilis censeri valeat.Ex communi tamen sententia plura deduci po terunt, equibus aliquot exponere decreui.

Primum infertur ratio huius conclusionis, quã in §. p̃cedenti nu.13.vers.Tertio, proposuimus. nã si fictus confessor non habens eam attritionẽ,q̃ ex vi sacramen ti fiat contritio,& sic cum imperfecta peccatorũ dispo sitione,q̃ sufficiens ad veram attritionem non est huius conscius status eum sacerdotis ipsum accusans detexe rit,& absolutionem acceperit,p̃cepto de recipiendo sa cramento pœnitẽtiæ,cuius effectui obicẽ ponit,quia ex tra charitatẽ est,nihilominus in hoc sensu satisfacit, vt euadat nouã ex transgressione p̃cepti culpã. hinc deni que authores,qui hanc conclusionem defendunt,quos ibi citauimus,plane cõcedunt,primã huius paragraphi asser tionem etiam in p̃ceptis de sacramentis obtinere.

Secundo cõstat ex his,satisfactionẽ sacrale à sacerdo te iniunctam,& extra charitatẽ postmodum exequuto ni trãditã, etiã si nec accedente charitate satisfactionis effectũ sortiatur,qđ in §.præcedenti explicuimus,hunc tñ effectum habere tẽpore ipso,quo fit, vt sacerdotis p̃ cepto,& obligationi pœnitẽtiã implendi sub noua cul pę reatu peccator satisfacit.Hoc ꝓbat ex eo, q licet to neat quis,opera pœnalia facere q̃ sacerdos ei iniunxerit in satisfactione pœnæ tẽporalis,vel ex acceptione ipsi' pœnitentis, vel aliunde,sub pœna noui reatus, nõ tñ to nẽ ea opera exercere,& exequi in gr̃a & charitate,imo liberat ab hac noua culpa,si hæc bona opera fecerit extra charitatẽ,tametsi adhuc maneat peccator obligatus ad satisfactionẽ vel in hoc sęculo vel alio subeũdã,atq; ita cõstat ex 1.huius §.cõmemorauimus,nu.8.ex quo subinde colligit,nõ eẽ necessariũ q̃ iterũ ab ecclesia ta tisfactio sacralis iniungat,nec ea repetẽda erit ad effectũ implendi p̃ceptũ eccl̃iæ,vel sacerdotis confessarij, sicuti not.gl in §.vlti.de pœn.d.3.in verb.vtilis est.

Tertio infertur,clericum extra charitatem dicentẽ horarias preces,ad quas tenetur ratione beneficij eccle siastici,vel ordinis sacri,p̃cepto ecclesię satisfacere ita q̃ dem,quod nec teneatur eas iterum exoluere.nec sit pœ nę præcepti obligatus.hæc etenim corolaria conclusio 3 satis apparet vera ex notatis superius in initio huius §.qa oratio existẽtis in pẽcõ mortali tibi & alijs ad multa est vtilis,sicuti in §.p̃cedenti respondimus. Sed & hanc il lationem in specie veram esse censent Abb.in c.quod q dam de pœn.& remiss.Cholm.in §.sanct.tit.quaniter ho ræ canonicę sint dicendæ,in verb.debent.Io. Medina in codice de pœn.tract.6.c.de horis canonicis reiterandis. & Martinus Azpilcueta in c.inter verba.11.q.3.nu.287. & id sane vr̃ admittendum præter alias rõnes, & ea qui dem,ne tot scrupulis occasio detur,quamuis contrariũ in clerico publice cõcubinario teneat Abulẽsis in trac. de concubinarijs.conclu.9.& in oĩbus denique existen tibus extra charitatẽ mortali ei ipsa affectis sensim idẽ insinuent Hadr.in 4.sent.trac.de restitutione.c.pro cla riori,versi.pro responsione.Io.Briart.quodli.2.propoti tione 1.& seq.post eiusdem Hadri.quodlib.illud tñ abs que vlla controuersia certũ est,maioris valoris esse ora tionem illius,qui est in gratia,& charitate, quam eius, qui extra charitatem constitutus mortalis culpæ reatu afflictur.

Quarto hinc apparet veritas illius q̃stionis,an sit ne necessario cõfitẽda,& sacerdoti reuelanda fœrcũltãtia festi ab eo,qui mortale crimẽ cõmisit in die festo,quasi sit nouum peccatum,quod eo tempore mortalẽ culpã contraxerit, & quidem ꝑ præceptum de obseruatione festorũ,vtum siquidem est quibuslibet,obligari Christia num ad diligendum Deum super omnia diebus festis,& sic ad abstinendum a mortali culpa, & peccato illo qui dem peculiari præcepto.item eorum sn̄ia solet persua deri ex eo,quod extra charitatem nõ possint impleri ꝑ cepta

cepta diuina,vel eccl̃iæ,nec eorum aliquod.igitur præ ceptũ de obseruatione festorum violat̃ p̃cipue,si quis eo tempore pẽcm mortale commiserit.quib.præterea suffra gari vr̃ tex.in c.16.Leuitici.Sabbatũ requietionis est, af fligetis animas vestras,ab oĩb.peccatis vestris, mũdabi ni.& rursus c.23.affligens aĩas vestras,omne opus serui le nõ facietis in die hac,oĩs aĩa, q̃ afflicta non fuerit in die hac,peribit,de populo suo,vt ꝓpitiet vobis dominꝰ.

Quarto his accedit S.Th.sn̄ia in 2.2.q.122.ar.4.ad.3. vbi expressim inquit,eum facere contra præceptum de 4
festis obseruandis,qui eo tempore pẽcm mortale com miserit.quib.& alijs rationibus hanc opinionẽ asserunt Alex.de Ales 3.part.q.32. membro.5. arti.2. Nicolaus Lyra Exodi c.20.Florent.3.par.tit.17.c.17.§.5. Ang.in summa in verb.feriæ.& in verb.interrogationes p̃cept. 3.& in verb.p̃ceptum.§.5.Io.Maior,in 4.sent.d.17.q.4 Hadr.in 4.sent.tract.de cõfessione.q.4.vers.venio nũc. Nider in præcepto.3.Scotus,& Gabriel in 3.sent.d.37. Ambro.Cathar.lib.5.contra.5.contra Caietanum.

Contraria sn̄ia nihilominus verior est,& constat hac argumentatione,p̃ceptum de colendis festis non est ar ctius Christianis,quã Iudæis p̃ceptum de sabbato colen do,imõ laxius,siquidem multa opera nobis licet diebus festis,q̃ Iudęis minimè licita erant die sabbati, vt deco ctio ciborum,& similia, sicuti diuus Thomas fatet in 2.2.q.122.ar.4.ad 4.& tñ Iudæis sol' exterior cultus, & ges imperabat externa,vt docet idem Th. inibi in cor pore q̃nis,igit apud Christianos præceptũ de colẽdis festis dieb.ad exteriorẽ cultũ pertinet nõ ad interiorẽ.

Sic sanè hanc opinionem veram esse defendere cõ tur Sylvest.in verb.confessio.1.q.10. Caiet.in 1.2.q.7. ar.1.& 2.q.122.ar.4.& in summa in verb.dies festos. & in opusculo.27.q.c.10.Almain in 4.sen.d.17.q.1.vers. nec solum peccata. Domin.Soto li.2.de iustitia & iure. q.4.ar.4.rursus Sylvest.in verb.circunstantia. q.3.& in ver.dominica.q.vl.& post alios diligenter admodum Martinus Azpilcueta in c.cõsideret.in prin.nu.22.quo rum opinio verior profecto est,atque ideo admittẽda.

Ad primum respondeo,p̃ceptum de colendis festis qua ex parte sensum habet mysticũ,& continet ab om ni pẽcõ abstinentiã,& mentis in Deo quietẽ, generale esse,atque cum præcepto illo conuenire,declina a ma lo,& fac bonum,at ea ex parte,qua p̃ceptum illud est speciale,iuxta litteralem sensum est accipiendũ,ac pro hibet tm exteriores operationes seruiles, non ea,rõne q̃ sint peccata,sed q̃ sint opera seruilia exteriora,vt ex plicat Tho. in d.q.122.ar.4. vis autem specialis præce pti secundum cõem sententiam Theologorum est con sideranda ad hoc,vt necessario sit circunstantia illius cõ 5
fitenda.igitur festi circunstantia non est confitenda, cũ speciali p̃cepto p̃cm in diebus festis prohibitũ non sit.

Ad secundum satis responsum extat ex his,q̃ in prin. huius §. explicuimus, receptissimam opinionẽ secuti.

Ad tertium cũ viro doctissimo Melchiore Cano, in relec.de pœn.4.part.ad finem,respondemus, primum, q̃ lex illa vetus abolita est,nec nos obligat,nisi ea parte, qua legis naturę præcepta continebat.deinde q̃ lex illa de certo quodam die loquebatur, q̃ festum propitia tionis erat vbi sacerdos semel in anno peculiariter pro peccatis populi orationem fundebat ad Deũ,atque ho stias offerebat,vt quod nũc ecclesia facit semel in anno obligans ad pœnitentiæ sacramẽtũ, tũc in veteri illo po pulo pręsignaretur. Necerat lex,quæ singulis festis,& sabbatis hanc animi afflictionem præscriberet,siquidẽ & nũc in lege euãgelica nõ obligamur speciali p̃cepto necdiuino,nec humano ad agendũ diebus festis pœniten tiã,p̃ceptũ.n.de colẽdo deo,quo festis diebus adstringi mur,opera religionis, sed præscribit,pœnitẽtia vero nõ est opus religionis,sed vindicatiuæ iustitiæ Thomę

sensum in 3.part.q.85.ar.3.ad 4.& ar.4.& in 4.sen.d.14. q.1.ar.5.& di.15.q.4.ar.7.ad 1.

Ad quartum nempe ad S.Thomæ authoritatẽ cõstat ex eo responsio,q̃ is author,vt inibi explicat Caie.vel loquatur de p̃cepto sabbati colẽdi iuxta mysticum sen sum,aut plane tractet de p̃cepto isto quantũ ad eius fi nẽ, qui non cadit sub spẽ vi p̃cepti, quemadmodũ ex eodem S.Tho.paulo ante latius deduximus, quib.tãdẽ fit,posteriorẽ huiꝰ illationis partẽ omnino tenẽdã fore.

Quarta conclusio principalis.¶Põt quis alteri ex con gruo a Dei liberalitate impetrare bona tẽporalia, augmentũ gratię,& q̃que primam gratiam. Hæc est pro positio Hadria.in quodlib.8.ar.2.S.Tho.in 4.sent.di.45 q.2.ar.1.ad 1.& 1.2.q.114.ar.6.ad 1.& in 3.sent. di.19. q.1.ar.2.ad primã.& de bonis temporalib.constat,quia Sodomitis summis peccatoribus pepercisset dominus, si vel decem iusti potuissent inter eos inueniri.quod di uus Ambr.li.de Patriarcha Abraham.c.6.adnotauit di cens.Hinc discamus quãtus amicus sit patriæ vir iustus. De prima vero gratia censendũ est,eã non posse impe trari per vnum alteri,qui omni bono motu careat, nec ad eã dispositius sit per opera ad eã recipiendã efficacia imo contraria assertio in hoc sensu esset erronea. At si quis optime sit iniustus per bona opera ad id efficacia, nempe sufficientia ad dispositionẽ recipiendæ primæ gr̃ę,ob alterius orationẽ,& suffragia ex ui impetratio nis a liberalitate diuina consequetur maiorẽ gr̃am pri mam,quam ipse alioqui absque hac intercessione con sequeretur.Sic etenim intelligendi sunt S.Tho.& Had. dum tenent,posse quẽ alteri ex congruo impetrare a li beralitate diuina primã gratiã,quemadmodũ disputat Io.a Medina in codice de pœni.trac.6.vers.fed de ora tione pro altero asseuerans posse quem alteri impetra re ex congruo gr̃am ultra gratiam correspõdentẽ pro prijs alterius operibus.tametsi tutius sit,q̃ nullus pos sit alteri a diuina liberalitate ex congruo aliquam gra tiam impetrare,licet bene illustratione cordis, nam & Paulus inqt,2.ad Corinthios c.5.oẽs stabimus ante tri bunal Christi,& reportabit,vnusquisque 4m ea,q̃ in ꝓ prio corpore gessit.pertinent & ad hoc plura alia testi monia,q̃ a Theologis q̃stionem istam tractantib.ad ducuntur.¶Tandem fieri nequit ut quis alteri, etiã ex congruo primã gr̃am mereatur,nisi merendo illi pro prijs actũ, quo in Deũ cõuertatur,rursus nec augmẽtũ gr̃æ,nisi merendo illi, ut per proprios actus proficiat in gr̃a.Ex his,q̃ Dõmi.Sotus tradit in 4.d.45.q.2.ar.1.)

¶Cæterum & pter superius adnotata,illud hoc in lo co necessario est memoria repetendũ, quod eleganter 5
disserit Scotus in quodlibeto.20.nẽpe,cuiuslibet ope ris boni,& meritorij triplicem esse ualorem,specialissi mum quidem,specialem,& generalissimũ, ut interim his dictionib.utamur.est.n.ualor specialissimus quo ad ipsum operantem,& is,qui operanti cõpetit, & appli catur specialis,qui cõpetit ei,pro quo quis orat, teiunat aliudue opus simile operatur,generalissimus aũt,qui to tius ecclesię est,& omnibus Christi fidelibus propter illam sanctorum communionem conuenit, & adnec titur.hanc distinctionem ut utilem admodum ad perci piendum ualorem suffragiorum ecclesiæ sequunt fre quentissimo omniũ consensu theologi post Scotum, præsertim ipse Hadr.quod li.8.ar.3. Gabriel.in canone Missę.lec.26. Doct.in 4.sent.d.45.Io.a Medina in d.tra. 6.c.de multiplici ualore orationis.Martinus Azpilcue ta in cap.quando.de consec.dist.not.ab.20.nu.81.(Do mic.Sot.in 4.dist.13.q.2.ar.1.& lib.9.de iust.& iur.q.2. artic.2.) hęc distinctio colligitur ex veterum autho rum sententijs,sicuti constat ex his locis,qui ab his do ctoribus citantur,ut hinc plane colligendũ sit quodcũ que opus Christiani, utile quidẽ esse omnibus Christi

6 fidem profitentibus, quo ad tertiam valoris partem.

¶ Est etiam & in hac q. cõsiderandum, esse opera, q̃ dam valorem habentia ex operato, & sic ex institutio
*ne Christi, & hęc operanti suum effectũ abiq; operantis meritis, alia vero sint opera, quorum valor ab ipsius operantis meritis, & fiam pendet. & priora quidem operanturin eum, qui obicem non posuerit eorũ effectui, his operibus Missa tribuitur ſm Thomam communiter receptum in 4. sent. d. 45. q. 2. ar. 1. ad 3. q. Gabriel. in canone missæ lectione 57. qui tenet, missam nõ tm qua ex parte est sacrm ex opere operato effectũ habere, sed etiam qua ex parte sacrificium est, & hoc pp institutio nem Christi, huic opinioni Caie. refragat in opusculis. q. 2. de celebrat. missæ. vbi existimat, sacrificium missæ ex opere operato nullum habere effectũ particulare in quocũq; homine. pro cuius opinione tradit distinctio diui Thomæ in 3. par. q. 79. ar. 5. qui elegãter distinguit missam in sacrm, & sacrificiũ, & inquit eam habere rõnẽ sacri in quantũ offert, atque idcirco ſm eandem esse ẽtum sacri habet missa in eo, qui sumit, effectum autẽ sacrificij in eo, qui offert, vel in his, pro quib. offertur. Hęc Th. qui palam sensit, ad Missam, qua ex parte sacrificium est, attendi offertẽtẽ ipsum, vel eũ, pro quo offert, & in ipẽ, eum habere rõne sacrificij vim satisfaciendi, in qua magis attenditur offerentis affectus, quam quantitas oblationis. rursus idem Th. 1. part. q. 82. ar. 6. innuit, missam quo ad orationes, & alia pter sacrm, valorẽ habere a deuotione, & affectu sacerdotis orantis, & eorũ quorũ nomine orat. vnde fatetur Caiet. & denique omnes post diuum Th. in d. ar. 6. missam quo ad sacrificiũ, valorem etiam adsumere a deuotione totius ecclesiæ, cuius nomine celebratur. item & a deuotione affectu- que ipsius sacerdotis. ita quidem apparet, missam vt sacramẽtũ est, valorem & proprium effectum habere ex opere operato, eodem mõ si fiat a malo sacerdote, quo si fieret a bono. tex. ibi. in c. intra catholicam. 1. q. 1. & tñ quo ad sacrificium pp deuotionẽ, & affectũ offerentis, maioris valoris est missa optimi sacerdotis, quã pra ui. hic sane infertur, missam qua ex parte sacrificium est, maioris valoris esse vno tempore, quam alio, quãdo videlicet est maior tanctitas, & charitas in ecclesia, a cuius deuotione valorem ipsa adsumit, quod in specie pbat Gabriel in canone missę, lect. 26. col. 6

Nihilominus, & si fateamur hæc, q̃ mõ ex diuo Thoma, & Gabr. adnotauimus, vera esse, & a Theologis cõmuniter recepta, cõtendimus cõem secuti, missam, qua ex parte, sacrificium est, habere effectũ ex opere operato. est etenim ipsa oblatio cum consecratione, simul & eucharistiæ sumptione sacrificiũ a Deo ipso institutum. idcirco sicut sacra ex opere operato pp diuinã institutionẽ suũ effectũ habent, & ita & hoc missę sacrificiũ a Christo instit. tutũ ex ipso opere operato suũ effectum habebit, etiã si nullus mortalium esset in gra, qd est impossibile, quem admodũ explicat Gabriel in d. l. 26. col. 5. qui statim subdit missam alio in sensu effectũ habere ex opere operato, non equidem pp institutionem Christi, sed pp oblationem huius sacrificij nomine totius ecclesię Catholicæ factam a sacerdote, qui minister totius ecclesiæ est, in hoc sacrificio offerẽdo. qua rõne, cũ ecclesia, q̃ offert, sit semp dilecta Christi, vt eius spõsa, effectus huius sacrificij operi operato tribuendus est ea ex parte, qua ecclesiæ totius nomine offert, tqdẽ valor ille nusquã deficiat, nec ad ipsum offerentẽ referendus sit. ego vero, hunc effectum, & valorẽ tribuendum esse opinor operi operãti. licet verum sit, eũ pcedere ab ecclesia catholica, cuius nomine offertur hoc sacrificiũ. nã & ipse Gabriel fatet hũc valorẽ tunc maiorẽ esse, cũ in ecclesia, q̃ pcius ministrũ offert sacrificiũ maiorẽ habet charitatẽ. ergo operi operanti valor hic est adscribendus. deinde valor operis operãtis in hoc sacrificio cõsi derat ex parte ipsius sacerdotis offerẽtis, qa offert ipse li cet noie alterius, vt Thomas explicat. igit & effectus huius sacrificij procedens ab ecclesia, q̃ vere offert p ministeriũ sacerdotis, operi operãti erit tribuẽdus. sicut & eleemosinæ, orationes, ieiunia, & alia opera meritoria valorẽ habent operis operantis ex parte illius, qui ea heri iusserit, & mandauerit, quod statim probabit, Sed & cõis opinio, quæ dictat, missam qua ex parte sacrificiũ est, valorem habere ex opere operato, ex eo apparet, q̃ missa, quatenus sacrificiũ est, a Christo fuit instituta in remissionẽ peccatorũ, & ab ipso valorẽ habet ad hunc effectũ, ut satisfactoria sit ad remissionẽ pęnę tẽporalis & meritoria. ad vero cõstat Lucę. c. 22. & Matth. ca. 26. Hic est calix sanguinis mei, qui p vobis, & pro multis effundet in remissionẽ peccatorũ. pro vobis inquã sacramentibus, & sic sacrm est, qd ipsi tm cui confertur, prodest. Pro multis, i. alijs, quorum nomine, & pro quibus fiet hæc hostiæ oblatio. Et hac rõne sacrificium est in memoriã passionis dominicæ. & ab ea valorẽ accipit, sicuti eleganter explicat S. Th. 3. part. q. 79. ar. 7.

Nec pro Caie. cõuincunt S. Th. verba, quia is, etsi distinxerit missam in sacrm, & sacrificiũ, nõ negat sacrificiũ missę pter valorẽ operis operãtis nõ habere effectũ operis operati. Nec itẽ vrget, q̃ sequeret, hũc valorẽ esse infinitũ. id etenim fatemur, mõ certũ sit quo ad applicationẽ esse finitũ, authore Th. in 3. par. q. 79. ar. 5.

¶ De sacramentis ecclesiæ dubiũ nõ est, q̃ valorẽ & effectũ habeant ex opere operato, pp Christi institutio
7 nem. De oratione dominica, & horis canon. ab ecclesia institutis idẽ quidã respondent, nempe eas habere valorẽ, & effectũ ex opere operato. ita qdẽ est Gabr. in Can. Missæ. lec. 57. col. 2. Gerson in 3. par. Alphab. 71. & Io. a Med. in trac. de oratione, c. de valore oratio nis pro seipso fusæ. ver. Sed queres. quorũ opin. est omnino intelligẽda in eo sensu, quo Gab. in lec. 26. operis operati valorẽ cõsi derauit, nõ equidẽ ex Christi institutione, sed ex totius eccles. cuius noie oratio fit, deuotione, & applicatione. Nã et si orationes canon. q̃ ex instituto ecclesiæ dicunt, valorẽ ẽt habeant ab orantis affectu, vt S. Th. de sacrificio Missę tradit in d. q. 82. ar. 7. qa tñ fiunt, & dicuntur horæ cano. a clericis nomine ecclesiæ catholicæ, vt eius ministris, seclusa valore rõne ipsius recitantis, itidẽ valorẽ habent rõne fidelium, ecclesiæ, cuius mandato dicuntur, atque in hunc sensum verũ est, q̃ istę orationes effectũ habeãt ex opere operato ẽt si minister sit in pctõ mortali. At si operis operati valorẽ aliter consideremus. s. ex Christi institutione, non poterit defendi Gabrielis opinio. quo fit, vt iuxta propriam significationẽ, sensum, quo valor operis operati accipiendus est, remoto quocũq; humano affectu, dicẽdũ sit has horas canonicas ab eccla institutas, & q̃ noie totius eccle dicunt, non habere valorẽ, & effectũ ex opere operato, sed ex ipsi' eccle, & ministrorũ affectu, & deuotione, quẽadmodũ deducit ex his, q̃ mõ expoluim'.

8 ¶ Illud vero ptermittendũ nõ est, orationes, suffragia, & sacrificia quo ad valorẽ operis operantis esse rursus dupler consideranda. primũ. n. ut dicunt, & fiunt p prio noie, sc. do, ut fiunt, & dicunt noie totius eccle, vel alicuius priuati orationes, aut sacrificia delegãtis, & alteri cõmittẽtis. etenim suffragia primo mõ considerata, qua loré accipiũt, effectũ cõsequuntur ab affectu, & statu ipsius met, q orat, seruant, alindue suffragiũ, & opus exeq̃t Nã si sit extra charitatẽ, & mortali affectus culpa, nec sibi, nec alteri p̃ sunt quo ad satisfactionẽ, nec aliã utilitatẽ afferunt pter eas, quas cõmemorauimus in §. pcedenti, nu. 11. q̃ si secundo mõ suffragia contiderentur, valorem accipiunt, & habent non tantum ab ipso minis
trante, sed etiã ab ipsa ecclesia catholica, vel ab ipso, cu

ius delegatione & commissione fiunt. idcirco licet, q vt instrumentum alterius operaẽ extra charitatẽ sit, valorem tamen habebunt suffragia ex parte eius, qui ea, commisit ministerio alterius, si ipse charitatem habeat, nec sit culpa mortali affectus. sic sanẽ S. Thomas communiter receptus eleganter explicat in 4. sent. d. 45. q. 2. ar. 1. ad 3. q. vnde plura, quo euidentior sit huius distinctionis utilitas, inferenda sunt.

Primum omnium suffragiorũ potissimi valoris esse missæ sacrificiũ, cũ id valorẽ habeat ex opere operato, & opere operante cã totius ecclesiæ, cuius nomine fit, & itẽ ipsiusmet ministri, vel eius, qui ministeriũ delegauerit, totius etenim ecclesię affectus, & charitas, præter ipsum opus operatum, maxime operatur quo ad suffragiorum ualorem.

Secundo constat, missam, qua ex parte sacrificiũ est, & alia suffragia maioris esse ualoris si fiant a bono ministro, quam a malo, auget siquidem ualorem ipsius ministri charitas, & deuotio, authore Thoma in 3. part. q. 82. ar. 6. cuius opinio recepta omnino est.

Tertio hinc apparet, missam, ut est sacrificiũ, & cætera ecclesiæ suffragia, maioris ualoris esse, si fiãt ex cõmissione, & ordinatione illius, q est in gra, & charitate hãt, quã eius, qui extra charitatẽ est, liquidẽ suffragiorũ ualorẽ auget charitas illius, qui ea fieri constituit, & cuius nomine fiunt ſm Tho. & cõem in d. d. 45. art. 2. ad 3. q. sic qd diuus Gregorius scribit in 1. parte pastoralis. c. 11. cum is, qui displicet ad intercedendum mittit, irati animus ad deteriora prouocatur. cuius Gratianus meminit in princ. 49. di. intelligendũ est quo ad valorẽ orationis ab ipso orante procedentẽ. nã hic valor nullus est, quoties sit oratio nomine, & cõmissione alterius ab eo, qui nõ est in charitate, valorem tm habet ab eo, qui orationẽ, & suffragia alteri cõmisit, si is charitatem habeat.

Quarto subinde manifestũ est, meliora esse, & denique gratiora suffragia facta a pluribus, aut plurium cõmissione, quam ab vno, vel vnius instituto, quia horum charitas valorem orationis auget, cũ maior sit in pluribus, quã in vno. Hoc satis probatũ est ex præcedentibus, si, q̃ mõ adnotauimus, ad amussim fuerint cõsiderata.

Quinto inde colligitur, orationẽ dominicã, & horas canonicas ab ecclesia institutas, meliores, & gratiores esse Deo, cæteris parib. q̃ reliquæ sint orationes, cuius illationis rõ est, quia hæ orationes fiunt nomine totius ecclesię, siquidẽ ministerio orãtis a tota eccla fiũt, atq; tõ valorẽ accipiunt a totius eccelesię charitate. Clerici etenim, & religiosi ex ecclesiæ instituto canonicas horas dicẽtes, vt ministri ecclesiæ preces istas ad Deũ ipsũ emittunt. Nec de his, nec de sacrificio missæ dubitãdũ est, iuxta cõem oĩum traditionem. Sed de aliis, qui ex ecclesiæ lege non tenẽtur ad horas canonicas, eas tamẽ recitant, pleriq; dubitare poterunt, an vt ministri ecclesiæ munere isto funganf. Et tñ egregius Doctor Martinus Azpilcueta in c. quando. de consecratio. d. 1. notab. 20. nu. 66. existimat has horas canonicas a quocunq; dictas ecclesiæ nomine dictas cẽseri, cum sint ab ipsa eccla pcipue in hoc institutæ, vt noie totius eccle dicant. Quę quidẽ opia, & benigna mihi vr, oportet igit hac in controuersia ppẽdere an suffragia fiant nomine totius eccle, eius instituto, & ab aliquo vt eccle ministro, vt ide cõstituam' gratiora, & meliora, cẽ, q̃ si priuatim fiant.

Sexto, si præmittamus qd omnino præmittendũ est, valorem suffragiorum ecclesiæ, quo ad satisfaciendum per applicationem finitũ esse, & cuiuslibet suffragij tres esse finitos valores, quos ẽ in hoc §. mentione fecimus,
9 illud erit statim constituendum. Suffragium factũ pro pluribus non tm prodesse cuilibet ex illis, quantum si pro eo tantum fuisset exhibitũ. Nam si vnicuique operis consideremus quo ad debitũ ex iustitia primũ, illud profecto finitũ est, & cuilibet operi constitutũ. idcirco certũ hoc pmiũ, & finitũ inter plures diuisum, non ptinebit ad quemlibet ea ex parte, qua pertinuisset, si inter pauciores diuideret, aut deniq; si vni tm applicatũ fuisset. quod euidenti demonstratione percipiẽ. At si consideremus valorem operis quo ad impetrandũ a diuina libertate, nulla est certitudo qui diuina maiestas plurib. vel vni tribuet. Hæc igitur illatio verior est, & frequentiori calculo probata, eã etenim collegimus ex Scoto in d. quodl. 20. diuo Tho. in 4. sent. distt. 45. q. 2. ar. 1. ad 2. q. Innocen. in c. pe. ne prælat. vices suas. Imol. in cap. fig. de pręben. Pręp. in c. sacrof. 22. dist. Cai. in opusc. q. 2. de celebrat. miss. Io. And. & Abb. in c. fraternitatẽ. de sepul. Car. a Turre Crema. in c. non mediocriter. de consecr. dist. 5. Hadr. qdl. 8. ar. 3. Io. a Medina in tract. de oratione. c. de valore. orationis pro multis fusæ. Mar. Azpilcueta in d. c. qñ de consecr. dist. 1. notab. 20. nu. 77. Dom. Soto li. 9. de iust. & iur q. 1. ar. 1. (& in 4. dist. 13. q. 2. ar. 1. eãdem legito dist. 45. q. 2 ar. 4.) quib. non obstat authoritas Hiero. in d. c. non mediocriter. vbi inquit. Cum psalmus vel missa pro cunctis a Sab. dr, non minus quã si pro vnoquoq; diceretur, accipiẽ. Nã illud tm ex hoc deducitur, missam dictam pro multis, eundem valorẽ habere, ac si pro vno dicta fuisset, nec inde sequitur, quod ille tãtus valor vnicuique ex illis multis insolidum applicet.

10 Septimo est obseruandũ, missę valorẽ ex opere operantis procedere ab ipsa ecclesia catholica, cuius institutione celebrantur, & ab ipsomet celebrante. Idcirco missa maioris valoris est, si fuerit a sacerdote charitatem habente celebrata, quam ab eo, qui extra charitatem sit, quia licet valor procedens ab ecclesia, quæ plures fideles charitatem habentes continet, nusquam deficiat, ẽt si malus sacerdos ministret, ille tamen valor, qui a charitate ministri deducitur, planẽ omnino desideratur, quoties minister mortali culpa est affectus, quod satis colligitur ex Tho. in d. q. 82. artic. 6. & Gabriele in Canone missę lect. 26. columna 5. & 6.

Octauo hinc infertur, reliquorum suffragiorũ, quæ priuato nomine, non equidẽ totius ecclesię catholicę fiunt, valorẽ procedere ab ipso ministrante, & ab eo, cuius delegatione, & cõmissione ministrant. vnde si minister sit extra charitatẽ, dimidia valoris pars deficit, ficut ex diuerso si minister sit in gratia, is verò cuius cõmissione ministerium fit, culpa mortali impeditus à charitate sit alienus, ẽt deficiet dimidia valoris pars. q̃ si vterque sit extra charitatẽ, nulli' valoris erit suffragiũ istud, ẽt si p̃ iustis ministret, quoad effectũ satisfaciẽdi iuxta opinionẽ, quã ex Diuo Tho. superius pbauimus, §. præcedẽ. nu. 7. & cõstat ilthęc octaua illatio ex notatis p S. Thomã cõiter recepeum in 4. sent. dist. 45. q. 2. arti. 1. ad 3. q. Hæc denique de suffragiorum valore, & effectu.

11 His oĩbus adijciendũ est viuorũ suffragia, si fiant p̃ defunctis exiltẽtib. in purgatorio, eis, qdẽ ita p̃desse, vt ex lege iustitię satisfaciãt p̃ tpali pœna quã in eo loco defunctorũ aĩę pati debẽt in satisfactionẽ, quæ non fuerat plenẽ in hoc sæculo corporis labore consummata, qd̃ p̃baf Machab. 2. c. 12. vbi oblatũ fuit sacrificiũ pro mortuis. Sancta, inqt, & salubris est cogitatio p̃ defunctis exorare, vt à pctis soluant, à pctis, inquã, à pœna tẽporali, ſm quã p̃ pctis aĩæ patiunt in purgatorio, ſm Aug. lib. de curr. pro mortuis agend. c. 1. eundẽ pulchrẽ de ciuitate Dei, li. 21. c. 13. c. aĩæ defunctorũ. 13. q. 2. [Et ibi Durand. q. 1. S. Bonauent. art. 2. q. 1. S. Tho. in additi. ad 3. par. q. 71. art. 3. & 2. Petrus Sot. in Instit. sacerd. lect. 3. de purgatorio. Granatensis in institutionibus. c. 16. §. 4. vers. 33. Vbi Card. à Turre Crema. S. Tho. in 4. sent. dist. 45. q. 2. art. 2. ad 2. q. & est verè catholica cõclusio, q̃ aduersus hæreticos p̃baf multis authoritatib. quas de suffragijs, & purgatorio tradidere Rossitis, Iohannes Eccꝛ

Alfonsus a Castro, Io. Bunderius in compendio, & alij catholici, qui nra ætate contra pestilentissima Lutheri dogmata scripsere, item de indulgentiis ecclesiæ, q̃ rone suffragij, & eius vi prosint existentib. in purgatorio tenuerunt omnes cõiter, præsertim S. Tho. & alij in 4. sent. d. 45. Card. Abb. & Doc. in c. quod autem. de pæn. & remiss. Fel. in tract. de indul. col. 7. Sylue. in verb. indulgentia. q. 7. Caie. optime in tract. de thesau. indul. q 5.

EX §. SEQVENTI, SVMMARIVM.

1 *Suffragiorum communio dupliciter consideratur.*
2 *Excommunicatio maior, qua suffragiorum communione quempiam privet?*
3 *Peccatum mortale, an privet suffragiorum ecclesiæ communione.*
4 *An possit quis pro excommunicato maiori excommunicatione orare? & quid pro mortali peccatore.*
5 *Excommunicatus sacramenta ecclesiæ vel conferens, vel suscipiens, peccat mortaliter.*
6 *Sacramentum ordinis susceptum, vel collatum ab excommunicato, quem effectum habeat?*
7 *Sacramentum pœnitentiæ ab excommunicato susceptum. vel ministratum, an teneat, vel sit iterandum.*
8 *Excommunicatus, an sit sacramenti pœnitentiæ minister in articulo mortis?*
9 *Excommunicatus maiori excommunicatione celebrans irregularis est, & inde de celebrante coram excommunicato, & de excommunicato, qui auctoritatem præbet celebranti.*

§. SEXTVS.

ACTENVS, lector oprime, de suffragiorũ ecclesiæ valore breuiter quidẽ egimus, vt hinc appareat, quid referat excommunicatum suffragijs ecclesiæ priuatũ esse, ac destitutũ. q̃ modo apertius constabit, si q̃ antea diximus specialibus, quibusdã propositionib. exponamus. Etenim valor suffragiorum dupliciter consideratur, quo ad eorum participationem. vno quidem modo virtute charitatis, q̃ omnes fideles conectit, vt sint vnum corpus in Christo Iesu, cuius est propria illa sanctorum cõmunio, de qua in symbolo mentio fit. ca. loquitur. 24. q. 1. & ad Ephes. c. 4. inquit Paulus, vnũ corpus, & vnus spiritus. & vna spes vocationis nostræ, vnus dñs, vna fides vnũ baptisma, vnus Deus. tex. optimus in c. firmiter. §. vl. de summa Trin. Hæc igit charitas facit oia bona & suffragia esse cõia. Alio mõ suffragia quo ad eorũ valorẽ, & eius cõionẽ considerant, ex animo, intentione, & applicatione faciẽtis, & operantis. Hac diuisi S. Th. in 4 sent. d. 45. 2. q̃. ar. 4. ad 1. & ad 2. q̃ alij cõiosum consensu sequuntur repetit idem S. Tho in d. 28. q. 2. ar. 1. ad 1. q. & Hadr. quodli. 8. ar. 3. post Pa. in d. 84 in q. 1. quib. ita constitutus, sequentia proponimus.

1

Prima propositio. ¶ Excõmunicatio maior nõ priuat excõmunicatũ vlla suffragiorum ecclesiæ cõione, quæ a charitate procedit, cum illa priuatus fuerit per mortale crimẽ, cuius cã fuit excõicatione affectus. sic fane sanct. Th. cõmuniter receptus explicat in d. q. 2. ar. 1. d. 18. & Gabriel post alios in canone missæ. lect. 26. col. 7. vn constat, iniuste excõicatũ minime hac cõione priuari, qd satis manifestũ est. Iã nec excõicatũ minori excõicatione, cũ ea non inferat pp pẽtiã mortale, qd hac cõmunione priuat. Tãdẽ illud certissimũ est, huius cõmunionis priuationem mortali pẽtõ, non excõmunicatio ni tribuendam fore. liquidem qui inique est excommunicatus, ratione huius excommunicationis nequaquam ista communione destituitur. Cum iuste excõmunicatio non tollat charitatem, qua manente, manet vnionis vinculum, & communio, si vero quis iuste fuerit excommunicatus, peccatum mortale, cuius causa lata in eum fuit excommunicatio, priuauit eũ charitate, quæ huius communionis radix est.

His accedit q̃ missæ sacrificium non habeat effectum quo ad operationẽ operis operati, nisi in his, qui p fidẽ & charitatẽ vniunt. ẽm Th. in 3. parte. q. 79. art. 7. ad 1. quãobrem quo ad hanc communionẽ nulla est differentia, nec quidquam refert, sit peccator mortali culpa affectus, excommunicatus, vel non.

Secũda propositio. Excommunicatio maior priuat quem illa suffragiorum ecclesiæ communione. q̃ ab applicatione, & intentione, totius ecclesiæ radicẽ hnt. Probat hæc conclusio ex eo q̃ ecclesia minime vult communia suffragia applicare, nec orare pro his, qui extra eã sunt, sed tm pro mẽbris eius ab ea nondũ abscisis, & segregatis, quemadmodũ concordi eõium inia satis est expeditũ, idcirco hæc secunda propositio paĩ infert, & notatur a S. Thoma. & his, quos in proxima assertione citauimus. & Sylues. in verb. excommunicatio. 1. col. 2.

Tertia conclu. Excommunicatus maiori excxmunicatione, minime comprehendit sub orationib. & suffragijs ab eccla gñaliter pro eius mẽbris exhibitis. qd constat ex proxime dictis, & est oĩam cõis conclusio, quidquid in ãriũ senserit Hostiensis in c. cũ voluntate. de sen. excom. col. 2. & Sũma confessor. li. 3. 33. quæst. 159.

2

Quarto conclusio. Peccator etiã mortalis criminis reus sub generalibus ecclesiæ suffragijs pro mẽbris eius institutis comprehenditur, quia per fidẽ ecclesiæ membrum est, notandum publica authoritate ab ecclesiæ cõmunione separatum. Hæc apparet ex applicatione ecclesiæ, quæ pro membris eius orat. Esse autem peccatores ecclesiæ membra iam superius probauimus in huius relectionis prin. nu. 6. idcirco receptũ est qd in hac conclusione proponimus. liquidem prædicti authores fatẽtur, communionem suffragiorum ecclesiæ ab eius intẽtione, & applicatione procedentẽ, mẽbris ecclesiæ quibuscũq; cõuenire tsi hæc eccl̃æ suffragia nõ ita vtilia sint exĩstentib. extra charitatem, sicuti his sunt, qui charitate exĩstentib. extra charitatem, sicuti his sunt, qui charitate habent. quod apparet ex adnotatis in §. 4 præce. & nihilominus adhuc plurimum vtilitatis hæc suffragiorum communio affert peccatorib. primum etenim ad defendendũ eos a tentatione dæmonis, qui hostis accerrimus est. Et ad protectionẽ Dei, qua diuina maiestas speciali cura filios ecclesiæ custodit, ad impetrandam a Deo illustrationem cordis. vt citius, ac facilius a peccatis abstineant, ad bona temporalia denique ad alia multa, quæ colligi poterunt ex his authoribus, quorum mentionem fecimus in §. 2. nu. 1. quibus quidem vtilitatibus excommunicatus maiori excommunicatione omnino priuat, authore Th. in 3. sent. d. 18. q. 2. ar. 1. ad 2. q. vt hinc plane fit compertum, quod non semel iã in principio huius relectionis admonuimus, qualtũ quo ad interiores pœnas, & interiora damna excommunicatio differat a mortali pctõ qd & Holti. ac Io. And. adnotarũt Ioĩa quo rũdã. de iudẽ. & Ca. elegiter Itra. 17. q. c. 13 Ex quolibet obiter obseruare, ecclesiã catholicã quandoque pro excommunicatis, Hæreticis, Saracenis, & infidelib. orare, non equidem vt pro membris ecclesiæ, orationib. ad ecclesiæ membra coadiuuanda institutis, sed vt exteris, & ab vnione ecclesiæ alienis, quibusdam orationib. in id ordinatis, q̃ dignetur diuina maiestas eos reducere ad ecclesiæ vnitatẽ, & pœnitẽtiã, quemadmodũ notant S. Th. in 4. sen. di. 18. q. 2. ar. 1. ad 1. q. Card. a Turre Cremata in c. si quis episcopus, 11. q. 3. Sylues. in verb. excommunicatio. 1. col. 2. & in verb. oratio. q. 4 sic denique orat ecclesia in die veneris sanctã pro Hæreticis, Paganis, Iudæis, & infidelibus, non vt membris ecclesiæ,

3

ecclesiæ, sed alijs ad hoc orationibus institutis

4

Quinta conclusio. Non potest quis vt ecclesiæ minister orare pro excommunicatis maiori excommunicatione, his orationib. quę pro mẽbris ecclesiæ fieri solent. Hanc assertionẽ S. Th. & alij paulo ante nominatim citati expresim exponunt, & ea communis est. idẽ in specie notat Gabriel in d. lect. 26. col. 7. not. doct. in c. cum voluntate. de sent. excom. & in c. a nobis. in 2. eod. titu.

Sexta cõclusio. Poterit quilibet Christianus priuatis orationib. pro excommunicato etiam maiori excõmunicatione priuatim orare. Nec. n. tunc nõe ecclesiæ pro excõicato, vt p mẽbro eccl̃æ orat. atq; ita S. Th. cõi omniũ cõsensu receptus asseuerat in 4. se. d. 18. q. 2. ar. 1. ad 1. q. Sylu. in verb. excõmunicatio. 1. q. 1. & est communis opinio, ex qua sunt omnino explicanda quę Abb. & alij adnotarunt in d. c. a nobis.

Septima conclusio. Põt sacerdos in missę celebratione dum secrete orat in priori parte ante consecrationẽ Hostiæ p excõicato speciali oratione orare. Huius conclusionis ratio ea est, q̃ tunc sacerdos orat vt priuatus, non vt minister ecclesiæ, qua ratione ita visum est Sylu. in verb. exc. 1. col. 2. quem sequitur Martinus Azpilcueta in c. quando. de consecratio. dist. 1. notab. 19. nu. 71. quo in loco latius hac de re tract.

Octaua conclusio. Quilibet Christianus vel vt minister ecclesiæ, vel vt priuatus, orare potest p peccatorib. nondũ vita functis. huius assertionis veritas ex eo constat, q̃ ecclesia minime intendit ab eius gñalib. suffragijs excludere existentes in mortali peccato, modo per excõicationẽ nõ fuerint hi ab vnione fidelium segregati, sicuti modo adnotauimus, posse aũt orari pro peccatore viuo, non tm pro eo, qui iam mortali crimine decessit, probat Tho. in 2. 2. q. 83. ar. 7. c. pro obeuntib. 13. q. 2. ca. placuit. 13. q. 5. gl. in c. ex parte. in 1. de sepultur. Idem S. Th. in 4. sent. dist. 45. q. 2. ar. 2. Car. a Turre Crem. in ca. tempus. 13. q. 2. & hęc est omnium communis sententia.

Ex præmissis apparet, quonam modo intelligendum sit qd Gabriel asseuerat in cano. missę lect. 26. col. 7. scribens sacerdotem ecclesiæ ministrum non posse speciali oratione pro excommunicato in missa orare. Etenim non põt sacerdos vt minister ecclesiæ nec speciali, nec generali oratione pro excommunicato orare, vt pro membro ecclesiæ, poterit tamen in ea parte missæ, qua sibi licet priuatis orationib. vti, pro excõicato orare, & erit ista hæc oratio priuata, non equidem publica.

Nona conclusio. Poterit qs vt ecclesiæ minister, vel vt persona publica, secrete tamen orare, aut sacrificium applicare illi excommunicato, qui mortalis criminis iam pœnituit, & diligenter absolutionem impetrare curauerit, licet nondum sit absolutus. Hoc colligitur ex Hostiensi communiter recepto, in d. ca. cum voluntate de sentent. excommunicat. notat Martinus Azpilcueta in capitul. quando. de consecrat. distin. 1. notabil. 19. numero. 68. Nam & hunc etiam generalia ecclesiæ suffragia vtilia sunt, nec is ab eis excludi tur secundum Cardinã. a Turre Cremata, in capitul. si quis episcopus. 11. quæst. 3. post Richardum in 4. sentent. distin. 18. & Florent. 3. par. tit. 24. cap. 77.

Nono & principaliter ab ipsius definitionis vero sensu apparet, esse alium excõmunicationis effectũ, quo satis probatur, & efficit, excommunicatum maiori excommunicatione priuatũ esse passiua & actiua sacramẽtorũ participatione. tex. optimus in c. ii celebrat. de cleric. excommunic. ministr. capitul. cum illorum. de sentent. excommu. & in capitul. Apostolicę. de cleric. excomm. ministr. qb. in locis hoc ipsum communiter receptũ est in hunc finem, q̃ male faciat, & illicite percipiat excommunicat⁹ sacramẽta ecclesiæ peccat etenim & mortaliter ꝓpter grauem iniuriam, quam infert sacramẽtis

5

6

ecclesiæ, ea percipiens in eo statu, quo iuste ab ecclesiæ communione est segregatus, Idcirco qui ita cẽsura hac affectus percipit sacra. graue sacrilegium cõmittit in ipsum Deum, & ecclesiã. q̃ probatur ea ratione, q̃ dictat, sacra, non esse percipienda, nec danda ab eo, qui se existimat mortalis culpæ reum esse. tex. celebris de recipiẽte. in c. illud 95. distin. quo in loco Innoc. tractans de sacramento extremæ unctionis inquit. non, pœnitentibus istud fundi nõ põt, quia genus est sacri. tex. item ad idẽ. in c. per Esaiam. 1. q. 1. uerli. Hoc pęne. ibi oĩa sacra pro sunt digne sumentib. igiẽ indigne ea accipientib. nocẽt. facit & ad hæc rõ elegans, sacra instituta sunt a Christo Iesu, ut per iliam gẽm primam, uel eius augmentum cõsequamur, is ergo, qui credit se esse in eo statu, qui gratiæ consequendæ repugnat, scire debet, se in vanum sacramentum accipere igitur irreuerentię crimen ergasacrum committit omne liquidem illud, quod ad irreuerentiam rerum sacrarum pertinet, ad iniuriam Dei fit, & iõ sacrilegium est, ẽm sanct. Th. 2. 2. q. 99. ar. 1. dedante constat in d. c. per Esaiam. versic. Hoc pene. ibi dẽ, omnia sacra indigne tractantib. obsunt prosunt tamen per eos digne sumentibus. Et in spẽ de Eucharistia nemo vlquam dubitauit, cum Apostolus scripserit 1. ad Corin. c. 12. probet aut em seipsum hõ priusquam de pane illo edat. ac deinde de illo, qui indigne sumpserit, inquit, iudicium sibi manducat, & bibit. de sacro baptismi, probatur in c. firmissime. 1. q. 1. & c. omnis, capiagunt de consecrat. dist. 4. docet sanct. Th. 3. parte, q. 68 ar. 6. ad hoc etiam conducit tex. de confirmationis sacramento, in c. vt ieiun. de consecratio. d. 5. & pleraque alia, quæ de præmittenda confessione ante sacramentorum susceptionem ex theologis tradit Mart. Azpilcueta in princ. de pœ. d. 5. in vltima parte glo. nu. 33. & sequentibus. Qui in c. 1. §. sacerdos. nu. 12. de pœni. dist. 6. ex eo tex. adnotauit, mortale crimen committere, qui culpa mortali affectus ecclesiæ sacramentum alteri ministrat, modo id faciat, vt ecclesiæ minister, & actus is ad consecrationis ordinem pertinet, quod Sanct. Tho. docet in 3. parte, q. 64. arti. 6. quod si ita certum est, sacramenta illicite dari, & assumi ab existenti in mortali peccato, idem erit in eo, qui præter mortalem culpam, cuius causa a communione ecclesiæ segregatus est, extra fidelium consortium segregatus, minime censetur mẽbrum esse ecclesię.

Cæterum etiam si excommunicatus grauissime peccet sacramenta ecclesiæ contrectans vel ministrando uel suscipiendo, constitutissimum est, ipsa sacramenta vere conferri, & adsumi, quod manifeste probabit, si cõsideramus, sacramentum baptismi vel datum, vel acceptum ab eo, qui extra charitatem est, verum esse sacramentum. c. tunc valere. de consecratio. d. 4. sic & si quis excommunicatus confirmationis sacramentum accipiat, vere confirmatus est, nec erit confirmatio iteranda quod item verissimum est & de Eucharistiæ sacramento, siquidem dubio procul excommunicatus consecrat & verum recipit sacramentum. argument. eorum, quæ notantur in c. de homine de celeb. missar. c. inter catholicam. 1. q. 1. Nam & matrimonium contractum ab excommunicatio, verum esse matrimonium & sacramentum, probauimus in Epitome in 4. decret. 2. part. c. 6. in princ. vbi etiam asseueraumus religionis professionẽ factam ab excommunicato validam omnino esse.

De ordine sacramento illud cõstanter asseueramus vere dari ab excommunicato, & excommunicato quo ad characterem, licet non quo ad executionẽ, ab illa. n. donec sublequatur dispensatio, suspensus est ipse ordinatus, siue ignorans, siue sciens ipsum, vel ordinis collatorem excommunicatũ esse, ordines susceperit. Hoc probatur quo ad primã eius assertionis partem in c. ꝑter hoc

§.verum.32.d.tex.in c.1.in verb.irritas.vbi gl.& in c.2. de schismati.c.cum illorum.de sent.excom. c.1.& vlt. de eo,qui furtiue ord.recipit.c.1.& 2.de ordi. ab epis. qui renunciauit episco.quib.in locis itidem constat secunda conclusionis pars nempe,ita ordinatos non posse ministrare in ordinibus susceptis, nec eorum executionem habere,& hæc est omnium concors sententia, q̃ non pōt iure negari,quippe manifeste in p̃citatis locis constet.de dispensatione autē est adnotandum quo ad tertiam partem conclusionis,eam regulariter a Roma. Pontifice impetrandam fore in hoc casu, præsertim si detur in recipiente ordines certa scientia,c.1.de ordin. episcop.qui renunci.epilcop.vbi idē apparet,si sit ignorantia crassa,aut supina,& c.cum illorum.de sent.excōmunic.parte.1.q̃ si ignorantia probabilis effectus, quis vel excōmunicatus, vel ab excommunicato susceperit ordines,ab episcopo proprio,qui in eo actu minimē delinquerit,dispensationem obtinebit.tex.in c.vlt.de ord. ab episcop.qui renunci.epilcop.notāt Doc. præsertim Henric.in d.c.1.de schismat.& in d.c.cum illorum. vbi cæteri doct.idem communiter adnotarunt, excipientes religiosos,i.eos,qui post ordinē ita susceptum religionem profiteantur,etenim his etiā scienter ordinationi,& ordinum susceptioni operā dantibus,dispensatio concedi poterit ab eorum p̃latis,& idem,si post religionis ingressum ita fuerint ad ordines promoti.quæ q̃dem exceptio deducitur ex d.c.cum illorū.2. parte.& c.2.de apostat.Inno.tū in c.1.de schismat. scribit collationem ordinum factā ab excommunicato,vel excommunicato,probabili tamen ignorantia excōmunicationis,ita ratā,vt absque vlla dispensatione eius sit executio permissa,ac possit ita ordinē accipiens absq; irregularitatis pœna in susceptis ministrare,& ad alios ordines promoueri.huic sententiæ accesserunt Panor.in c.veritatis.de.dolo & contu.nu.46.Collectari. in d.c.vlt. de ordi.ab epis.qui renunci.epis.idē tenet Huguitio relatus à gl.in c.ab excōmunicatis.9.q.1 .Repetit idē,Pan. & ibi Felin.colum.penul. in cap. ad probandum de re iud.idque verius esse censet Alfonsus a Castr.li.2. de potesta L.præsalis.c.13.Nihilominus contrariā sniam verio rē esse censemus,semper etenim dispensatio necessaria est,siue adsit probabilis ignorantia,hue præcesserit sniā ſm gl.in d.c.ab excōmunicato.& in c.si quis a simoniacis.1.q.1.gl.in d.c.1.de ordin.ab epis.qui renuncia.episcop.& in ca.1.de schisma. vbi Host.post alios ibi,& in d.c.cum illorū.de sent.excō.hanc opinionem probat,q̃ cōis est ſm Abb.in d.c.veritatis.de dol.& contu.nu.46. & hæc est tutior opinio ſm eundem & Anani.nu.12.in d.c.1. de schismat.Selua de benefic.2.parte.q.12.col.3. idem fatetur Abb.in d.c.veritatis. præsertim.n. absq; cura quis executione ordinis sacri suspenditur, & irregularis fit,tametsi absque eius culpa non puniat pœnis iure alioqui statutis aduersus eos,qui prohibitū actū fecerint.gl.in c.illud. & in c.Apostolicæ.de cleric.excommunica.minist.& ibi Card.q.in c.4.2.q.5.Hæc vero, q̃ diximus,adeo vera sunt vt cum excommunicato scienter ordines recipiente,nullus p̃ter Papā dispenset, etiā si excommunicatio eiusmodi sit,quod ab ea episcopus absoluere valeat,secundum Ioan. And. Hostie. Anto. Abb.& Felin.in d.c.cum illorum.tex.& ibi Abb.in c.vl. de eo,qui furt.ordinem recipit Panormi.in c.1. eodem tit.4.notab. Ang.in verb.irregularitas.§.21. Syluest.in eod.verb.verbic.1.quæritur.Io.Bernard. in practica criminal..c.12.Nec quispiam in contrarium vrget argumentatio Roma.Pontificis in d.c.cum illorum.dū asserunt.non posse dispensare cum excōmunicato recipiente ordines cum,qui non possit ab excommunicatione absoluere,quasi senserit a contrario, posse eum dispensare,qui possit absoluere.Nam illhęc collectio deficit, quia iure satis probatur,nō posse cum irregulari dispensare eum,qui potest a peccato,quo contracta fuit irregularitas,absoluere,siquidem sacerdos, vel alius homicida absolvitur ab homicidij peccato , per quem cūque sacerdotem.c.Deus qui de pœnit.& remiss. & tamen irregularitatem ex homicidio contractā solus papa tollit.c.1.de re iudi.in 6.qd fit,vt illud sit satis receptū,posse sacerdotē ordinariū absoluere a peccato , cuius rōne contracta fuerit irregularitas,licet ab ipsa irregularitate minime possit pœnitentem eximere,quod expressim notant Caiet.in summa , in verbo , irregularis.Card.in Clem.dudum.de sepul.q.8.Martinus Azpilcueta,in c.1. §.caueat.de pœn.d.6.nu.26.licet contrarium in hoc ipsemet Card.senserit in Clem.1.de priuileg.q.37.& Calderi.cons.19.tit.de regularib.quibus potissimū suffragatur tex.in extra.1.de priuileg.inter cōes.col.4.verti. obseruent.q̃ tamen, quidquid ibi dixerit gl. erit intelligenda quo ad absolutionem ab irregularitate, non quo ad ablolutionem a peccato, cuius causa contracta fuit irregularitas,nam ab eo poterit is absoluere,qui ab alijs peccatis poterat absolutionem ministrare. Et ne quis existimet,illā constitutionē esse intelligendā adhuc de absolutione a peccato,in his tū,qui confessiones audiūt & absoluunt sibi iure ordinario non subditos,ex priuilegio quidem,obseruandū erit iā hanc dubitationē p̃eas concessiones,quas bullas vocant,sublatam esse,p̃terum quia per eas dat potestas absoluendi à peccatis multis, quorum cā irregularitas contrahit.licet non cōpetat ex is facultas dispensandi in irregularitatē Tametsi absq; harum literarū priuilegijs quod prius cōem opinionē secuti probauimus,tenendum fore censeam, ex his colligitur euidenter,quo ad effectum istum,de quo in hoc versi.de ordinis sacramento,egimus,magis operari maiorem excommunicationem , quam peccatū mortale.

7 Superest de facto pœnitentiæ hic agere,an absolutio p̃stita excommunicato sit iteranda, & teneatur? quam q̃stionem iam olim tractarunt viri equidem doctissimi & p̃ ceteris Martinus Azpilcueta meus olim , & nunc obseruandissimus p̃ceptor in c.vi.nu.38.& in c.1.§.cautus.nu.23.de pœn.d.5.cuius assertiones.vt appositę materiæ subseruiā,breuiter admodu paucis additis exponā.

Prima conclusio. Sacrilegium est , vel sacramentalē absolutionem excommunicato scienter exhibere , vel ipsum excommunicatum eam recipere.Hoc probatur ex his,q̃ paulo ante tradidimus,vbi ostendimus, excōmunicatū maiori excommunicatione priuatum esse sacramētorum perceptione.& hæc est cōmunis opinio.

Secunda conclusio.Excommunicatus maiori excōmunicatione affectus,eius tamen iuste quidē ignarus, si a peccatis,absolutionis sacro fuerit absolutus, non tenetur ad iterandam eam confessionē.Huius conclusionis probatio deducitur a c.Apostolicę.de cleric.excom. ministr.& eam veram esse censet Caie.in summa,in verbo Absolutionis impedimentum. verti.virū.& in verb. confessionis iteratio.& in opusculis,q.1.de quæst.cōfessionem sequitur Martinus Azpilcueta in d.c.vit.nu.45 hanc,& p̃cedentē conclusionem latius probans,tametsi Ang.in verb.confessio.5.§.10. & in verb. interrogationes.in fi.existimet, posse iuste sacerdotem pœnitentem quem ab excōicatione soluere nē pōt , prius a peccatis absoluere,& demum illū ad superiorem pro habenda excommunicationis absolutione dimittere.hic & Ang. opinionem reprobat Syluest.in ver.confessio.1.§.4.

Tertia conclusio.Excommunicatus maiori excommunicatione,qui scit,ac fatetur se excommunicatū putans iusto quodā iuris, vel facti errore, sitēta eius qualitate, se posse prius à peccatis,quam ab excommunicatione absolui,non tenetur confessionem iterare, si fuerit à peccatis tantū absolutus. Eadem ter ē authoritate probatur

batur hæc conclusio,qua p̃cedens,eamq; Caiet. & Martini expressim tenent.quibus Palud.in 4. sent.d.22.q.3. & Syluest.in verb.confessio.1.§.4.probare velint,cōfessionē iterandā esse in hac specie non obstante probabili & iusta excōmunicationis ignorantia,idque ea ratione fulcire cōnātur,quod incapax sit excōmunicatus sacramentalis ablolutionis. q̃ quidē rō falsa est in eo ſsensu, quo ipsi accipiunt,siquidē sacra quo ad eorū vim excō municatis cōferuntur,sicuti paulo ante probauimus, licet q̃q; nō operent̄ propriū effectū p̃p obicem illis appositū.Et tū data iusta ignorantia , & probabili,nullus obex sacro absolutionis quo ad effectum opponitur ab ipso excommunicato,qui vere pœniteat,& bona fide,vt Caie.censet,sacrm pœnitentiæ accipere curat.Et sanē si Paluda.opinio vera est,quam & Hadria. alleuerat in 4. sent.in trac.de matrimo.q.1 Ioribens, Rom. Pontifi.p excommunicationem latā in aliquem,eum efficere materiā ineptam,& incapacem sacrorū,profecto minime poterit iure probari secunda conclusio,quam hac in q̃stione proponimus.vere tamen hæc Paluda.& Hadriani assertio nequaquā admittenda est per multa quidē, & per ea,q̃ modo de sacramento ordinis adnotauimus.

Quarta conclusio.Excōmunicatus, qui scit vel scire debet,se non posse prius a peccatis,quā ab excōmunicatione absolui,absolutionē tamen a peccatis petens præmissa confessione sacrali,& eā accipiens,tenet eandem confessionem iterare.Huius assertionis authores citare possumus Sylue,Paluda.& Hadrian.qui ea rōne vtunt̄, q̃ excommunicatus sit sacrorū incapax,& p̃sertim huius eandē conclusionē admittunt,ac veram esse contendunt Martinus Azpilcueta in d.c.vlt.de pœn.d.5.nu.48. & Io.a Medina,de pœn.trac.2.c.de confessione ab excōmunicato facta.Aliā tamen rōnē in eius probationem inducentes,hac sane argumētatione.etenim aut hic pœnitens nō confitet hoc p̃cūm,quo peccat volens absolutionē sacralē excōmunicatus accipere,vel ignorātia ita supina,vt planē a p̃cō non excuset,& confessio integra non est,atque ideō omnino iteranda. Aut confitet culpā istā,a qua minime discedit, nec discedere proponit , vt pater,quia p̃cō statim operā dat,& tunc obicem ponit sacro extremperfectissima contritione. & ideō se indignū efficit absolutione sacrali,nec absolutio tenet , & tenet ea ex causa confessionem iterare.Quemadmodū Io.Gerson argumentatur in 2.par.fol.191.c. quæritur. col 2.

Cęterum Caiet.in d.verb. absolutionis impedimenta.2.riū sniam probare nitens,existimans , absolutionem sacralē valitā esse in hoc casu,& si illicite detur,& accipiatur,nec eo tempore proprium effectū in pœnitente, & confessorem habeat,atque hac ratione deducit, confessionē non esse iterandam.Ad cuius opinionis probationē illud est maxime obseruandū.qd uere Io.a Medina,& Martinus Azpilcueta fatent eorum sniam minime posse probari ea rōne,q̃ excommunicatus sit incapax huius sacri.unde oportet aduersus Caie.disputantibus,omittere Paludan.Sylue.& Hadria.rōnem,quia ea falsa est,ideirco deuenendum est ad eam rōnem , qua contenditur,absolutionem sacralē inualidam, & nullā esse p̃p defectum contritionis,vel attritionis,q̃ virtute Sacri possit fieri contritio,qua de re nos latius egimus superius in §.4.nu.13.& plane ubi excommunicatus non confitetur,manifestat sacerdoti statum eius & p̃cūm,qd vel ex scientia iuris,uel ex supina ignorantia contraxit volens absolui a peccatis priusquam ab excommunicatione,dubio procul confessio integra non est,& hac rōne sacralis absolutio minime confertur, eritque iteranda confessio.Quod si excōmunicatus mandet̄ sacerdoti excommunicationem,& culpam illam,qua afficitur scientia iuris,uel ignorantia supina, volens priusta peccatis,quā ab excommunicatione absolui,& nihilominus absoluatur dicendum erit absolutionē sacralem esse,non obstante obice, qui eius effectui opponitur est, atque ob id minime iterandam esse confessionem,si sequamur opinionem,quam ex diuo Th.in do.nu.13.adduximus.At si ſriam ex Hadr.Medina,& alijs probauerimus,satis itidem probari debet & hæc quarta conclusio contra Caie.cuius tandem opinio,vt inibi diximus, frequentiori Theologorum iudicio probatur.

Quinta cōclusio. Absolutio sacralis p̃stita a sacerdote maiori excōicatione ligato eo casu, quo necessario vitādus non est,valet & tenet.nec est oīno iteranda Hęc cōclusio probatur argumentatione a diuisione deducta. Nā hęc ablolutio vel est nulla ex eo , q̃ eam suscipiens obicem peccati,absolutionis sacro opponat,vel quia sacerdos nullam potestatem habet absolutionē istā sacralē ministrandi,nullum autem horū in hoc casu impedimentū p̃stat, igit̄ ablolutio sacralis est,& valet. Non primū,siquidē nullā habet culpam suscipiens sacrm ab eo excōicato,quē vitare minime tenetur,vt constat ergo nequaquā mortaliter peccat,& ideo obicem mortalis peccati non ponit sacro pœnitentię. Nec itē vitium quidquam impedit ea iurisdictio,q̃ ad absolutionem ē necessaria adhuc manet pœnes excommunicatum ex ecclesiæ catholicæ promissione interim,q̃ eum non esse vitandum lege lata aduersus publicam vtilitatem statuit,quāobrem conclusionem istam video probari ab Hadr.in 4.sen.tract.de confess.dubio 9.Cai.in verb. Absolutionis impedimenta.Medina in tra.2.de pœnitētia. c.de confessione confessori excommunicato scienter facta Martino Azpilcueta in c.1.§.laboret.de pœn. dist. 6.nu.10.& sequen.Oportet tamen hic memoria repetere,q̃ nos supra tetigimus §.2. num.7. ubi expendimus, quando excommunicatus vitandus sit.Etenim ex ibi dictis aliquot in proposita controuersia deducuntur.

Primū,posse licite absolutionis,& pœnitentię sacrm suscipi a sacerdote proprio, alioqui p̃latem habente, etiam si is excōicatus,generali tamen excommunicatione cuius scientiam pœnitens habet, modo nōdum fuerit denunciatus,& subinde constat,non esse hac confessionē iterandā . qd ex concilio Basilienli fatentur oēs.

Secūm,confessionē sacralem,factā secuta absolutione sacerdoti proprio ēt,nominatim excōicato,cuius excōmunicationis ipse pœnitens ignarus non est modo non dum fuerit sacerdos denunciatus,validam,& licitam esse,nec eam repetendam fore.Hanc illationē exponimus ā Had.& Io.a Medina,secuti Caie.& Martinū in p̃citatis locis,ea sane ratione quod constitutio, Ad euitanda scandala.etiam sit admittenda in excommunicato nominatim,sicuti & nos probauimus in d.§.2.nu.7. quæ quidem sententia vtilis admodum est.

Sexta conclusio.Confessio scienter facta sacerdoti ēt proprio excōicato tā,quem vitare tenemur,inualida q̃dem est, & omnino iteranda, grauissimoque cum pecato fit.hæc est omnium concors sententia,quę manifeste probatur,quo ad priorem partem ex eo , q̃ sacerdos excommunicatus,qui ab ecclesia non admittit̄, & quē vitare tenemur,non habet iurisdictionem,quę cum ordinis potestate necessaria est ad exhibendam absolutionem sacramentalem , quemadmodum statim probabitur,ideirco absolutio ab eo p̃stita, qui minister huius sacramenti non est,dubio procul erit nulla censenda,& inualida,atq; ex ea causa confessio est repetenda.vltim. pars conclusionis constat, quia tenet quis excommunicatū vitare sub reatu mortalis culpę,in diuinis,& sacramentis,qd iam admonuimus,& apparet in c. sacris.de his,q̃ vi,metusue cauſ.iunt . qui autem scienter sacramentū pœnitentię recipere tentat ab excommunicato, quem vitare tenetur mortaliter peccat hanc communionē communicans peccat,obicemq; ponit sacramento,igi-

tur ea

tur ea confessio cum peccato mortali sit hinc patet, q̃ si quis sacerdoti excommunicato, & denunciato confitea tur scienter peccata propria integre, etli sacerdos proprius sit, non consequit absolutionẽ sacramentalem, & mortaliter peccat, primum quidem ꝓp defectum iurisdictionis apud ipsum sacerdotem. secundum propterea quod obicẽ mortalis culpæ sacramento ipsi opponat.

Septima cõclusio. Absolutio ex vi cõfessionis interioris p̃sbtã ignoranti ab excõicato iã per ecclesiã denunciatio, inualida est, & iõ erit confessio repetenda, cũ huius excõicationis pœnitens sciam habuerit, est etenim satis receptũ, esse necessariã ptãte ordinis, simul & iurisdictionis ad absolutionẽ istã sacrãlẽ impẽdendã, qđ nos adnotauimus li. 1. Variarũ. Resolut. c. 10. nu. 11. iurisdictionis aũt ptãs per ecclesiã excõicato denũciato auferr. ca. ad probandũ. de re iud. & in ipẽ quo ad collationẽ sacramentorũ, & p̃sertim quo ad ptãtẽ ligandi, & absolnẽdi, hoc ꝓbat de maiori excõicatione, tex. in c. duob. de sen. exc. c. si celebrat. de cleric. exc. minist. c. audiuimus. 24. q. 1. c. 1. §. vl. de offi. vicar. li. 6. sic Palud. in 4. sen. dist. 17. q. 6. ar. 1. concl. 4. Sylues. in verb. confessor. 1. q. 20. Hadria. in d. dub. 9. & Io. a Medina in d. tra. 2. c. de cõfessione nesciẽter facta excõicato. p̃mittunt, excõicatũ, si mul & denunciatũ non habere ptãtẽ iurisdictionis ad p̃standã sacrãlẽ absolutionẽ, quãobrẽ ipse Io. a Medina in ipẽ hanc septimã conclusionẽ proponit. (Oratio vero hæc, quæ a sacerdote, vt priuato sit, cũ eo vim habet, q̃ ex ipius orantis statu habere põt. At q̃ abeo sit nomine totius ecclesiæ, quo ad impetrandum, & obtinendũ id, qđ petitur, maiorem dubio procul valorẽ habet, cum ea totius ecclesiæ precib. innitatur, q̃ apud Dcũ multo sunt gratiores. vnde facile intelliges, quid sit respondendum, qũ & ipse sacerdos peccato sit mortali effectus.)

8 Octaua cõclusio, Excõicatus publicẽ denunciatus, quicũq; per ecclesiæ constitutiones vitandus est, non põt sacrãlẽ absolutionẽ ẽt existenti in ar. mortis ministrare, hęc conclusio probat ex eo, ꝙ hic sacerdos iurisdictione necessaria hãc absolutionẽ quo ad se, & quo ad alios priuatus est, vt diximus, ergo absolutio ab eo non põt dari deinde est ad hanc cõclusionẽ authoritas S. Th. in 4. sen. dist. 17. q. 3. ar. 3. q. 1. ad 2. & di. 19. q. 2. ar. 2. ad 3. & 3. par. q. 82. ar. 7. ad 2. & cõis omnium sententia qua definitum a Theologis est, sacrm baptismi in necessitatis casu licite posse suscipi ab hæretico, & excõicato, non sic pœnitentiæ sacrm, & sacramentalem absolutionem, quæ quidem dña non aliunde potest contingere, quã ꝙin casu necessitatis etiam hæreticus sit legitimus baptismi minister, & itidem excommunicatus, non tñ sit absolutionis sacramentalis minister adhuc in necessitatis tempore ob defectũ iurisdictionis, quæ cũ necessaria, ꝙ excõicationẽ, etiaq; denunciationem est omnino extincta, deniq; hanc octauã conclusionem sequitur Io. a Medina in c. proxime citato. & esse cõem Melchior Cano fatetur in relect. de pœnit. 5. par. fol. 85. qui tamen late de eius veritate disputans, o, pinatur satis defendi posse, in extremæ necessitatis casu pœnitentiæ sacrm posse licite suscipi ab hæretico, & schismatico secutus eius opinionis auctores, gl. in c. non est vobis. de ponsa. Palud. in 4. sen. dist. 25. q. 1. Sylu. in verb. confessor. 1. §. vl. in qua cõne vanor. Prẽp. & nostri cõiter in d. c. non est gio. sententiã improbant, priorem probantes, quam itidem gl. asserit in c. præter 32. distinc. verb. per manus. atq; ita tenent, non posse sacramentum pœnitentiæ in necessitatis casu per hæreticum ministrari, ne is in prauam fidẽ pœnitentem inducat, quę quidem ratio vitari poterit, siqui dẽ opinio ꝑria admitteda foret, vbi sine periculo salutis spũalis verosimili coniectura, posset pœnitentiæ sacrm ab hæretico suscipi. Nihilominus ipse Melchior Cano existimat non esse ambigendum, posse licite suscipi sacramentum pœnitentiæ in casu necessitatis ab excõicato nominatim denunciato, quasi ecclesia catholica eo in casu non abstulerit excõicato iurisdictionẽ. ꝙ quilibet sacerdos iure diuino habet, non tñ proprius curã exercens animarum quilibet etenim sacerdos iure diuino authoritatem habet absoluendi in mortis ar. constitutum, sm Palud. in 4. sen. dist. 20. q. 1. ar. 2. Durand. dist. 19. q. 2. idq; sensit S. Th. ibid. q. 1. ar. 3. q. 1. dist. 20. q. 1. ar. 1. ad q. 2. qua rõne hęc opinio defendi potest, tametsi rursus Io. a Medina priorem opinionem, & sic octauam istam conclusionem firmiter teneat in eo tract. 2. c. cui debeat fieri confessio vers. ad aliud.

Ex his colligit quær sit accipiẽdũ qđ notat Palud. l. 4. sen. dist. 17. q. 6. ar. 1. concl. 4. quẽ sequit Sylu. in verb. confess. q. vl. scribẽs, sacrãlẽ absolutionẽ p̃sitã ab excõicato ẽt occulto nondũ denunciato, ei qui excõicatiõis sciam habet inualidã esse, atq; iõ iterandã fore confessionẽ. est etenim hæc snĩa falsa vel intelligẽda iuxta p̃no tatas assertiones, & tandẽ in eo sensu ꝓposita est, non põt iure ꝓbari. licet sacerdos sit nominatim excõicat⁹ sicuti probauimus in quinta cõclusione. nec quicquam refert acta per occultum excõicatũ rõne publici muneris, & officij minime valida sint in fauorem eius, qui scit, illum excõicatum esse, quemadmodũ Calde. elegãter rẽdit in disputatione incip. excõicatus, quẽ sequũtur Abb. in c. veritatis. nu. 43. Ro. in fin. 940. 121. in l. Barbi. ff. de offi. p̃ter. nu. 65. & alij cõiter tenẽt Fel. in d. c. ad probandum. col. pen. nam hæc Cald. snĩa minime obtinet, postquam condita fuit extrauagans constitutio, ad cuitanda scandala, quod ipse Fel. optime admonuit.

Hinc subinde constat, quo ad vltimum effectum de pœnitentię sacramento, plurimum differre maiorem excõmunicationem a peccato mortali. Nam sacerdos vecum que sit mortali crimine affectus, etiam publico, non est priuatus potestate ordinis, nec iurisdictionis, quæ absolutionem sacramentalem ecclesia denunciatus peccati & culpæ mortalis reus. qđ satis probat ex mõ præmisso.

9 ¶ Decimo, vbi vim maioris excõicationis amplĩ⁹ aperiamus, ab eius diffinitione infertur, excõicatũ maiori excõicatione, ordine sacro p̃ditum, ab eius ordinis executione quo ad se, & quo ad alios iure ipso fulpensũ esse, & ideo si eius ordinis sacri rõne, celebrauerit actũ eidem conuenientem irregularem effici. tex. celebris in c. 1. ad fi. de sen. & re iudic. in 6. & in c. 1. & in c. is cui. de sent. exc. eo. lib. clerici. c. latores. c. illud. c. fraternitati. c. vt lex. de cle. excommun. mini. quam equidem pœnam effugiet, qui probabili, & iusta ignorantia fretus celebrauerit. tex. in c. Apostolicæ. de cler. excommu. ministra. Reg. l. 21. tit. 9. par. 1. deniq; excõmunicatus eo modo irregularis efficitur, quo, & per eos actus, ꝙ per eos actus, vt ab homine fulpensus, quam quęstionẽ mõ ex professo missam facimus opportuniori loco eam tractaturi. latis etenim sit, p̃missã maioris excõmunicationis vim eã esse, vt efficiat ab officio fulpensum ipsum excõicatum. vnde cõsequitur his modis effici irregularem excommunicatum, quib. fulpensus ab officio efficitur itidem irregularis, qua in re multum excommunicatio maior differt a peccato mortaliter. non efficit quem ab officio fulpensum, sicuti alibi trademus. his vero illud adijciam excommunicatum celebrantem irregularem esse, ẽt si nondum fuerit denũciatus, liquidẽ constitutio. Ad eius tanda scandala, nihil vtilitatis affert ipsis excommunicatis, nec quicquam in eorum statuit vtilitatem, quod iã statuimus. §. 2. numero 11.

Qui vero nulla excõmunicatione affectus celebrat coram excõicatis maiori excommunicatione, irregularis non est, etsi grauiter peccet. tex. elegans in c. is q. de sen. exco in 6. idẽ si corã interdictis. & tamen conantur quidem hanc conclusionem intelligere de prima celebratione.

tione. Nam si quis postquam coram excommunicatis maiori excõmunicatione celebrauerit demem ablque aliqua dispensatione intra ecclesiam celebrationi operã dederit, irregularis est, quia eidem erat interdictus ec 1
clesię ingressus ꝓp celebrationem, quam exercuit corã excommunicato, c. episcoporum. de priuil. in 6. is vero, cui est interdictus ecclesiæ ingressus, si saltẽ intra ecclesiam celebrauerit irregularis efficitur, c. is qui de sent. ex com. li. 6. qua deniq; argumentatione hanc opinionem in spẽ, illa tenent gl. in d. c. is qui verb. notatis. gl. in d. c. episcoporũ. cuius opinionẽ ibi sequunt Io. And. Arch. Dom. Francus, & Vanchelius. Flor. 3. par. tit. 26. c. 2. 4. §. 1. Sylu. in verb. interdictũ. 6. q. 2. & Nico. Plouius in trac. sacerdotali. tit. de interd. regula 49. quorum opinio mihi non admodum placet ex multis. & primo, quia tex. in d. c. episcoporum. procedit in exemptis, in quorũ odiũ statutum est, vt sint interdicti ab ingressu ecclesię, si coram excommunicatis, vel interdictis celebrauerint, quę quidem constitutio, maxime ad constituendam irregularitatis pœnam non est ad alios casus extendenda, deinde video, ꝙ Io. And. & alij Doctores cõiter in d. c. episcoporum. ita in prænotatam sniam iuerint, vt nihilominus cupiant contrariam, quam nos hic probam, potiorem fore ad sedandas multorum sacerdotum conscientias. postremò Cald. nr̃am hanc opinionem, licet dubius tenere vĩ in consi. 4. de sent. excõ. & expresis im Gonsalus à Villadiego de irregulari. c. 2. in fine. atq; ita ipse quæstionem istam in vtroque foro definirem, ac iuxta diffinitionem hanc consultus responderem.

Sed & ꝑter ista, vltimò est aduertendũ, excõicatũ maiori excõicatione, si authoritatẽ p̃stãs celebrationi, qa eps est, audiat missarum solennia, irregularem ex hoc esse. tex. optimus in c. illud. de cler. excom mini. gl. celebris in cle. 1. in verb. celebrari. de priuileg. quã sequuntur eam admodũ cõmendantes Panor. in d. c. illud. Frãcus in c. 1. de re iud. in 6. col. 3. Gonsalus à Villadiego de irregul. c. 2. col. 3. Raue. in d. clem. 2. vbi Cardi. nu. 11. Imo. nu. 9. Guliel. & Bonifac. nu. 9. eam verã esse præmittunt in hoc casu authoritatem præstari intelligentes, vbi episcopus excõicatus facit, & iubet coram ipso missam celebrari. idem notarunt Host. & Doct. in c. tãta. dex eccl. præla. Maria. Soci. in c. ad audientiã. de homicid. nu. 25.

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Collatio beneficij facta excommunicato est nulla ipso iure & idem de electione, & præsentatione.*
2 *Clausula, motu proprio, an efficiat validam collationem beneficij factam excommunicato?*
3 *Ignorantia excommunicationis, an constituat excommunicatum capacem beneficij ecclesiastici.*
4 *Excommunicatus bene potest acceptare beneficium ecclesiasticum.*
5 *Excommunicatio nulla vel iniusta, quem effectum habeat? quod latissime examinatur.*
6 *Contemptus quis vere dicatur, vt culpam mortalem effiat.* 2
7 *Peccatum veniale, an fiat per consuetudinem mortale?*
8 *Quis possit dispensare cum eo, qui obtinuit beneficium eo tempore, quo erat excommunicatus?*
9 *Excommunicatus non potest beneficium conferre, nec eligere, nec præsentare.*
10 *Excommunicatus per annum persistens in excommunicatione, qua pœna sit afficiendus? & ubi intelligit c. cum contumacia. de hæret. in 6.*
11 *Intellige c. cum contumacia. de hæret. in 6.*

§. SEPTIMVS.

NONO ꝑter alios excõicationis maiora effectus, quo ad exteriora nõ minimus est, ꝙ collatio bñficij facta excõicato est nulla ipso iure. tex. in signis in c. postulastis, decler. exc. minist. cuius cõclusionis ea est rõ, qđ bñficia ecclesiastica ꝑcipue dent ꝓpositũ. cũ sm. de ꝓbẽd. c. vl. de rescrip. in 6. c. cõcesso. 12. q. 2. c. gñaliter. 16. q. 1. not. gl. in c. vl. de offi. vicar. ipse vero excõicatus, vt in §. ꝓximo probauimus, iure suspensus est officij executione, ergo bñficiũ ecclesiasticũ ei conferri nõ põt & sanè rõ ista deducit ex c. si celebr. de cler. exc. minist. & gl. in c. apostolicę. de exceptionib. Hæc rõ comprobatur, quia iure canonico obtentũ est, bñficiũ nõ posse cõferri ei, q tpe collatiõis sit irregularis, imo collatio huic facta nulla ẽ sm Dinũ in reg. 1. de reg. iur. in 6. Inn. in c. cũ nostris. de præb. Millis in rep. in verb. irregularis, vt homicida, & pleroſq; alios, quorũ opinionẽ ipse retuli in regul. pcẽtin de regu. iur. 2. par. §. 8. nu. 6. non alia equidem rõne, nisi ꝙ irregularis suspensus fit ab officij, cuius eã beneficiũ datur, executione. & tamen vt hęc a nobis proposita cõclusio longius pateat, ad eius intellectũ aliquot hoc in loco adnotabimus, est etenim hæc opinio communis, vt asseuerat Io. Staphil. de liter. grat. & iust. fol. 82. col. 2.

¶ Primum quod excommunicatus eligi ad bñficium ecclesiasticum nõ possit, imo electio eius inualida sit. c. cum inter de electio, c. constitutus. de appellat. cap. vl. de cler. exc. minist. c. illa. c. per inquisitionem. de elect. gl. in c. si forte. de elect. in 6. Arch. in c. nullus. 63. dist. & est omnium communis opinio, quam sequuntur Bertachinus in tract. de episcopo. 1. par. 1. ibi. q. 4. Specula. it. de libelli concep. §. vlt. ad fi. Doct. in c. cum dilectus. de consuet. imo nec potest excommunicatus postulari, tex. in c. 1. de postul. præla. gl. in c. vlt. de excell. prælat.

¶ Secundo est ad idem obseruandum excõmunicatũ non posse põtari a patrono laico, vel clerico ad beneficium iuris patronatus. hoc probatur argumentatione deducta ab electione ad præsentationem, qua vtitur. gl. cõiter recepta in c. vlt. vbi est optimus tex. de elect. in 6. sed & in specie hoc ipsum adnotare videntur Lapus allegatione. 8. & Arch. in c. 1. col. 3. de except. lib. 9. expresim Cæsar Lamber. de iur. patro. 1. par. 2. li. 6. q. prin. art. 1. Rebuffus in concordatis. tit. de excom. non vitandis. col. 3. & Rochus Curt. in verb. Honorificum. q. 4. num. 19. dum hanc opinionem tenet in excommunicato etiam minori excommunicatione, authoritate tex. in c. si celebrat. de cler. excom. minist.

¶ Tertio constat eandẽ principalem opinionẽ procedere in excõicato, siue is sit excõicatus ab hoste, siue a iure. Io. Imol. in c. cum dilectus. col. pen. de consuet. Rota Antiqua 363. Abb. in c. apostolicę. de excep. Nec videtur posse hac in re iure dubitari, qa eadem rõ, q̃ dictat collationem beneficij factam excommunicato ab homine esse nullam, probat idem in excommunicato a iure.

¶ Quarto hęc ipsa principalis conclusio vere obtinet ẽt si collatio beneficij facta sit motu proprio, secundũ Card. in cle. 1. §. 1. q. 4. de relig. dom. qui fatẽtur, hãc opinionem cõem esse, quę probatur ex eo, quod motus ꝓ prius, licet alioqui multa operetur ad tollendam surreptionem, non tamen inducit dispensationẽ aliquã nec tollit vitium, quod patitur quis, & quo impeditur iure obtinere id, qđ sibi sibi conceditur. etenim non inducit dispensationẽ ad obtinendũ duo bñficia, q̃ simul nõ possunt obtineri iure canonico ꝓhibẽte. gl. imbi cõiter recepta in c. si motu proprio, de ꝓb. in 6. cui similis in cle. 1. Romanus. de præb. quam ꝑter Doct. ibi sequit, & cõmendat Ro. in l. 419. Francus in c. quãuis. de preben. in 6.

in 6.col.2.Abb.in c.cum olim col.4.dere iud.fic refeript ũ motu proprio conceſſum excõicato minime valet. Barb.in cle.rub.de refcr.col.9.deinde,nec motus prius irregularitatẽ tollit,nec ſuper ea diſpenſat Rota in nouis 112.Anch.cõſ.20.Fel.in c.cãm q̃ col.2.in 2.de teſti. quorum opinio cõis eſt,tametſi plures effectus motus proprij tradiderint ex iuniorib.Fel.in d.c.cãm q̃.Io.Staphil.de lite.grat.& iuſt.fol.83.Rebuffus in cõcordatiis. tit.de forma mandã.apoſt.in verb.motu proprio.ex qb. illed minime negari poterit Romanum Pontificem ex eo diſpenſatione quadã tacita,tollere vitium,quod qs habet,ſi ſcienter illius vitij non ignarus,bñficiũ illi cõtulerit,quod probatur in l.2.& ibi gl.C.de crimi.ſacrileg. l.quidã cõſulebant.ff.de re iudic.vbi Ale.poſt alios, notant Ro.in conſ.127.Bar.& alij in l.Barb.col.5.ff.de officio.pro.pretor.in c.innotuit.col.4.& in c.cũ in cũctis. §. inferiora.3.col.de elect.& in c.2.col.2.de ſchiſmat.Fel. in c.terra.nu.9.de teſti.cogẽ & Io.Staphil.in d.fol.83.

¶Quinto hinc ꝓfitat,ꝓmutationẽ bñficiorũ tacitã p ex cõcatũ minime valere,cũ in ea collatio mutua ſ̃ligat, atq; ita viſũ eſt Card.in cle.j.§.ipſi",de pœnis,& Colmẽ in prag. ſanctione,tit.de coll.§.inſup.in ver.diſponere.

¶Sexto principalis concluſio,q̃ hoc in loco explicamus,vera eſt ẽt ſi ipſe excõicatus nondũ fuerat tpe collationis denunciatus,nã,vt ſæpe iã admonuimus,conſtitutio Martini quinti,Ad euitãda ſcandala ipſos excõicatos nullo bñficio afficit,nec illis aliquã vtilitatẽ confert, idcirco iura vetera,quo ad eos omnino obſeruãda ſunt.

¶Septimo idẽ rñdendũ erit,ẽt ſi poſtmodũ ſecuta ſit legitima abſolutio ab excõicatione,etenim cũ collatio bñficij ex eo nulla ſit,q̃ eo tpe,is cui bñficũ conferitur ſit excommunicatus,minime hęc collatio ab initio nulla,vires aſſumet abſolutione ſecuta.c.non firmatur, de regul.iur.in 6.cum ſimil notant Arch.in cap.nullus.63. diſt.& Anch.in d.c.poſtulaſtis.de cler.exc.miniſtr. Nec video poſſe in hoc nullam contingere dubitationem, ſi quidem hæc illatio manifeſte colligitur ex his,quæ cõmuni omnium conſenſu hac in quæſtione traduntur.

¶Octauo ad præmiſſa oportet ſcire,collationẽ bñficij factam excõicato nullã eſſe,mõ conſtet eũ excommunicatum fuiſſe tpe collationis nec enim ſatis eſt ꝓbare poſt collationem ipſam in excommunicatione manere, antea cenſura affectum eſſe,tex.optimus in c.propoſuit de clerico.exc.miniſtr.Rota in antiquis 238.ſentit Arch. in d.c.nullus.notat Gofred.cuius memmit Aegid.a Bellame.in c.quod ſicut.ad finem,de elect.

¶Nono idem in pẽtione ſuper beneficio eccleſiaſtico rñdendum erit,nam ea excommunicato conferri non poteſt, ẽt ſi perſio non ſit bñficiũ.qđ in ipẽ adnotauit Hiero.Gigas de penſionib.q. 4. non inficior, huic opinioni minime ẽ conuenire rationem illam, quam adduximus ex c.vlt.de cler.excom.mini.ad probationem principalis deciſionis.c.poſtulaſtis. ſed tñ ꝓp odium ex cõcatorum,& quia pẽtiones reditus eccleſiaſtici ſunt, non admodum hanc opinionem improbamus.

¶ Decimo,hac in controuerſia opinamur, collationẽ, 3
bñficii factam excõicato,nullã eſſe, ẽt ſi ipſe ſit ignarus,& inſcius huius excõicationis, & gl.& ibi Abba.& Card.in c.pen.de cler.excom.miniſtr. Doct.in c. paſtoralis.§.verũ de appe.cuius opinionis ea eſt rõ, q̃ ignorãtia excõicationis eſt cõſiderãda ad effugiẽdas pœnas iuris,ſtatutas qdẽ aduerſus excõicatos aliquẽ prohibitũ agẽtes,non tñ quo ad valorẽ ipſius actus,licet ſatis receptũ eſt,notat in eo.c.pen.de cle,excõ.miniſtr. quãobrẽ mihi placet opinio prædicta, quã exiſtimo cõem eſſe.

¶Vndecimo,non tñ collatio beneficij eccleſiaſtici facta excõmunicato eſt nulla, ſed & impetratio literarũ ad beneficia obtenta ab excõicato nulla ideo erit.arg. tex.in c.c.1.de reſcr.in 6. quo nulla cenſet impetratio reſcripti ad lites,igitur maiori rõne nulla erit impetratio literarum ad beneficia,etenim hæc argumẽtatio ꝓbatur ex c.ad audientiam,in 2.de reſcr.& in c.quanus. de præben.in 6. ſic ſane in ſpecie hanc decimam illationem veram eſſe cenſet Card.in clem.j.§.1.q.3.de relig. domi.& procedit,vt mõ explicauimus,ẽt ſi impetrans ipſe inſcius ſit excõicationis.quod expreſsim not. Abb. in d.c.penul.de cleric.excom.miniſtr. communiter docto,in d.§.verum.tametſi gl.in d.c.pen.& in d.§.verum Card.in conſ.40.Felin.in c.ſicut tuis.2.col. de simonia. Rota in antiq.281.Milis in repet.in verb.excommunicatus maiori. contrarium teneant, & tñ ad effugiendas has doctorũ cõcertationes,& quę in hac quæſtione diximus,ſolent in Romana curia quoties ſit alicuius beneficij collatio,aut dantur literę ad beneficia, dari itidem abſolutio impetrãri,& ei,cui confertur beneficiũ a quacunque excõicatione,ad eum tantum effectum, cuius praxis,& vſus meminere Io.Staph.de liter.grat.& iuſti. tol.82.Rebuffus in concordatis, tit.de excõ. non vitan. Hieron.Gigas in tract.de penſionib.q.14.Fel.in c.apoſtolicę.col.3.de except.

¶Duodecimo admonendum eſt,omnia, quæ ſuperius diximus,vera eſſe, quoties agitur de acquiſitione iuris,& tituli ad beneficium eccleſiaſticũ, quaſi ſecus ſit, vbi tractetur de beneficij acceptatione, quæ potius ad factum,quam ad ius pertinet, atque ita ſ̃ nõ de bñficio acquirendo agitur, ſed de iam acquiſiti acceptatione, aut de literis ad beneficia accipiendis.quod notant Rota in nouis 195.Card.conſil.103.col.4. Rota antiquior vlti.de ſent.excommunication.& antiqua, 126. & 720. Rebuffus in d.titu.de excomm.non vitan d.ad fin. Ludouicus Gomezius in tract.de expectat.nu.60.vnde cõſtituitur intellectus ad textum in c.vlti.de conſuet.in 6. ſiquidem optionem illam præbendę vacantis,quã exequit antiquior canonicus,poterit facere, licet ſit excõicatus,cũ ea ſit facti, ſicut notat in ſpecie Rota in nouis præcitata 195.& tñ quia ꝓrium placuit in hac duodecima illatione Car.in d.c.poſtulaſtis.& And.Ale.in c.1.de iudic.nu.12.oportet hucamplius prius adnotare, quod optio,vel acceptatio iſta ab excõmunicato fieri non poteſt,ſi ad eam neceſſaria ſit beneficij collatio noua, hæc etenim excommunicato facta nulla eſt ipſo iure, quo quidẽ mõ plerique intellexere tex.in c.referente.de præben.ex quo non omnino hæc cõcluſio deducitur,tametſi ea vera ſit,neceſſaria ad hoc,vt iuxta hũc ſenſum Car. opinionem admittamus,eſt ergo vera iſthęc duodecima adnotatio,vbi de ſola facta ſimplici acceptatione tractatur,vt colligitur ex mẽte omnium,quos citauimus. qua ratione qui habet literas ad beneficium vacaturũ, poterit,etſi excommunicatus ſit tempore, quo vacat, illud acceptare virtute literarum,& collatio erit ſuſpẽdenda,donec ab excõmunicatione fuerit abſolutus,vt tunc iure fiat ex his,quę Rota in antiquis 33.ſcribit, & eam ſecutus Martin. Azpilcueta in cap.ſi quando.de reſcrip. col.13.non me latet,hanc duodecimam concluſionem admodum dubiam eſſe, quia & acceptatio beneficij iã cellati iuris acquiſitionem inducere videatur,vt nos ex plicuimus lib.3.Variar.reſol.c.16.nu.4.quo in loco conati ſumus,hanc dubitationem tollere,quæ tamen, & nunc nobis admodum vrget,etiam ſi a recepta frequentioriconſenſu opinione ꝓnon diſcedamus.

¶ Decimotertio hæc ſunt accipienda,vbi excommunicatio valida ſit,etenim ſi ea nulla eſt minime afficit excõicatũ aliquo iuris impedimento, & iõ collatio beneficij eccleſiaſtici facta eidẽ non ex hoc nulla erit, q̃ excommunicatio fuerit facta,ſecundũ Abb.in c.ita quorundam, de iudæ. Henricus in capit. dilectis.de appellatio. poſt alios inibi,quos ſequitur Rebuffus in dicto titulo.de excommunicat.non vitan.& in hoc non video poſſe

poſſe ullam,contingere grauem dubitationem,nam maior videri poteſt controuerſia de excõicatione iniuſta, valida tñ,i.rite a iudice vero lata, cuius quæſtionis cauſa obiter hic tractandum eſt dubium illud celebratiſſimum,an excõicatio iniuſta,alioqui rite lata, aliquẽ effectum habeat.huius qõnis diffinitio exigit,q̃ prẽmittamus,excõicationem qñq; nullã eſſe ipſo iure, vel quia non eſt lata a ſuo iudice,uel poſt appellationem, vel cõtineat intolerabilem errorem,aut alijs de cauſis,quę tradi ſolent in c.per tuas.de ſentẽtia excom. in c.ſæpe, eo. titu.& hęc quidem excõmunicatio nec in animę iudicio,nec in exteriori vllum effectum habet, ſi conſtet eã nullã eſſe,quod omnium conſenſu receptum eſt alia excommunicatio,quę nulla non eſt,imo denique a ſuo iudice lata ante appellationem ex cauſa tamen iniqua cuius error patens non eſt in ipſi ſnia,& hæc ipſo iure valida cenſetur, atque ideo abſolutionem obtinere debet excõicatus,alioqui vitandus eſt a ſacris,& cõione fidelium.de hac vero excõicatione noſtra cõtingit diſputatio,quæ facilius intelligetur quibuſdam propoſitis conclutionib. ex quibus poterit quiſpiam ad diſputationẽ ad ſumete,q̃ vtriuſq; partis ſint potiſſima fundamẽta.

Prima concluſio. Excommunicatio iniuſta minime in animę iudicio ad culpam obligat,probatur ea rõne, quia nemo poteſt excommunicari, niſi ꝓp inobedientiam.c.nemo epiſcoporũ.11.q.3.c.multi.2.q.1. & Matthæi c.18.ſi eccleſiam,inquit,non audierit,ſit tibi tanq̃ ethnicus & publicanus. iudex autem non poteſt quenquam obligare,niſi per legem & iuſtitiam, vt cõſtat.igitur ubi iudex quid contra legem præcipit,bulla eſt præcepti obligatio, nec in ſubdito peccatum eſt contumacię,vel inobedientiæ,ẽt ſi is iudici nõ obtemperauerit. ad idem optime conducit. Origenis authoritas homilia 14.ad c.24.Leuitici,vbi inquit,ſi quis non recto iudicio eorum,qui ꝑſunt eccleſię,depellatur,& foras mittatur,ſi ipſe antea non exit,hoc eſt,ſi non egit,vt meretur exire,nihil læditur in eo,quod nõ recto iudicio ab hominibus vẽ expulſus,& ita fit,vt interdum ille,qui foras mittitur,intus ſit,& ille foris,qui intus videtur retineri.hæc Origenes.tametſi Gratianus in capit.ſi quis non recto.24.quæſtio.3.id tribuat Hieronymo, ſunt & ad hoc pulchra diui Auguſtini verba in ſermone 16.ſecundũ Math.c cœpiſti habere.& epiſtola 137.c. quid obeſt homini.11.q.3.eandem ſententiã probat tex. vbi Abb. & doct.in c.a nobis.in 2.de ſenten-excommu.& eſt cõmunis opinio,quam omnes ſtatim in hac quæſtione citandi,verã eſſe ꝓmittunt,ꝑtim Hadr.quodlib. 6. concluſ.1.Theologi in.2.ſen.vbi Maior q.2.in diſt.18. & licet Hadr.opinetur ſan&um Thomam in d.diſt.18.q. 2.ar.1.ad 4.q.& inibi ſoſam probare,vere tñ nec diuus Th.nec cęteri ab hac prima diſſentiunt concluſione,qp pe qui tñ concedant,iniuſte excõicatum debere patienter pœnas ipſas ferre,& cenſuræ obedire interim, donec abſolutio fuerit præſtita,qđ non nocet huic primę concluſioni.nã Th.& alij non admittunt,excommunicatũ iniuſte obligari in conſcientiæ foro ad culpam, vt ſit culpa non obedire iniuſto ꝓcepto, cui excõmunicatio accedit,quemadmodum explicat Domin.a Soto in relectione de ſecreto.membro 3. qu.1.concluſ.4.aliqua expar.Hadr.in hoc incuſans,q̃ voluerit aduerſus iſtã primam concluſionem adducere Tit.& alios.ſed tamẽ Hadriani allegatio aliorſum tenditquemadmodum in ſequentibus concluſionibus apparebit.

Secunda concluſio. Excommunicatus iniuſte non eſt priuatus communib.& generalib.ſuffragijs eccleſiæ catholicę,etenim eccleſia non cenſetur velle quenquã iniuſte tanta læſione afficere,atque ideo cenſendũ eſt,ſub 6
ꝓfeſſi eccleſiæ intentione includi excõicatos iniuſte & ſine cauſa.optimus tex.in c.illud plane.11.q.3.prudenti quidem ratione interpretabimur,communem eccleſiæ intentionem in publicis precationib.& communib. ſuffragijs eſſe conformem diuino iudicio,diuinæ voluntati, & diſpenſationi ſecundum veritatem quidem,& non ſecundum errorem hominum:iniuſte autem excõmunicatus nõ priuatur apud Deum ſuffragijs eccleſiæ, igitur eccleſiæ huic rationi conformis, hmõi hominẽ minime priuabit,nec excludet ab eius communi intentione,quam in ſuffragijs diſtribuendis habet.ſic concluſionem iſtã probarunt Palud in 4.ſen.diſt. 18.q.1. cõcl. 4.& ibi Ricar.ar.7.q.2.Ale.de Hales,1.par.q.82. mẽbro 2.Hadr.in d.c.quodlib.6.q.1.verſi.ſed dubium eſt.Ioan. Arbo.lib.5.Theoſophiæ,c.11.Car.a Turre Crem.in c.ſi quis epiſcopus,11.q.3.Caie in opuſculis,in tracta.27.q. c.13.Dom.a Soto in d.3.membro,q.1.concluſ. 4. & eſt communis,opinio,cui minime repugnantes verba ſancti Tho.in 4.diſt.18.q.2.art.2.ad 4.quanuis,inquit, homo gratiam Dei amittere non poſſit iniuſte,poteſt tñ iniuſte amittere illa,quę ex parte noſtra ſunt quæ ad gratiam Dei diſponunt,ſicut patet,ſi ſubtrahatur alicui doctrinę verbum,quod ei deberur,& hoc modo excõmunicatio gratiam Dei ſubtrahere dr.hactenus Th.qui palam aſſeuerat,excommunicationem, præſertim iniuſtã non tollere gratiam gratum facientem,cum hęc ꝑ peccati mortalis culpam ſubtrahatur,ſed tamen tollit excõmunicatio,etiam iniuſta,diſpoſitiones quaſdam ad gratiam iſtã,quæ poſſent facilius contingere per cõmunionẽ cum fidelib.per participationẽ,& perceptionem ſacramentorum,per auditionem diuinorum officiorum, quibus omnib.exterius priuat excommunicatio etiam iniuſta,non tamen ex hoc infertur, eam priuare ſuffragijs gñalib.eccleſiæ.quo ad eius cõem intẽtionẽ,vũ diui Thomæ ſententia parũ oberit huicſecundæ concluſioni.

¶Tertia concluſio.Excommunicatio vtcunque iniuſte lata,ſit deficiente cauſa,& culpa ipſius excommunicati non eſt contemnenda,imo ſi quis eam contẽpſerit,pẽtĩ mortalis afficitur,hanc aſſertionem exponit ſanctus Tho.in d.ar.1.ad 4.q.& eſt cõis omniũ opinio,quorum in proxima concluſione mentionem fecimus.quo in ſenſu accipiẽdum eſt,quod diuus Gregorius ſcriplit homilia 26.Euangeliorum,apud Gratianum in c.111. q.3.ſententia paſtoris,ſiue iuſta,ſiue iniuſta timenda eſt idem probatur in c.qui iuſtus eſt.9.q.3.verſi.1.cuius hęc ſunt verba,qui iuſtus eſt,& iniuſte maledicitur,prẽmiũ illi redditur.hęc Auguſtinus ſuper pſalmum centeſimũ ſecundum,addit Gratianus hic,etſi,vt dictum eſt, non teneatur ligatus apud Deum, ſententiæ tamen parere debet,ne ex ſuperbia legatur,qui prius ex puritate conſcientię abſolutus tenebatur. hanc item concluſionẽ tenent gl.in c.nemo epiſcoporum.11.q.3.Abb.in cap. ab excommunicato.de reſcr.nu.11.idem Abb.in c. poſtulaſtis.ad fi.de cler.excom.mini.doct.in c.per tuas.de ſent. excom.Matth.Afflict.in conſtit.Neap.rubr. 18.ad fin. quorũ tõ mentionem fecimus,vt admoneremus lectorem,per hunc contemptum non eſſe contemnentem in animę iudicio excommunicatum, ſed tñ mortalis criminis culpa affectum,vt explicat S.Th.in d.q. 4. etenim contemptus in quacunque ꝓcepti materia mortalem culpam inducit.c.vnum orarium.& ibi gl.15.diſt.c. 1.& ibi glo.in verb.contemnat.de ſent.exc.lib. 6. obligat ſi quidem ſuperioris præceptum ad hoc ne contemnatur,quod paſtim cõceſſum eſt a Theologis,& a canoniſtis in c.1.& in c.nam concupiſcentiam.de conſtitu.& in c.ſacris.de his quę,ui metuſve cauſa fiunt.

Obiter tamẽ,cum & id propoſitę diſputationi cõueniat adnotandum eſt,qñ vere dicendum ſit excommunicationem vel legem,aut præceptum contemni.nã.n. ſequitur,ſtatim contẽptũ dari,ſi quis iudici,vel legi nõ obtemperauerit,ẽt ſciẽs,quid lex, & iudex ꝓceperint.

nam multis ex causis põt absq; contemptu prætermitti legis, vel iudicis obsequium, ꝯ dl. elegans sensit in c. si quis autem. 10. dist. non equidem diffiteor contemptũ qnq; assumi ꝓ simplici trãsgressione ꝓcepti. Leui. c. 26. Si ꝙ Dñs, Sinõ audieritis me, nec feceritis oĩa mãdata mea sed sprẽueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea, ꝙ a me constituta sunt. Quib. equidem verbis dicit Deus, omnes peccatores contemnere leges suas, quia non obediunt eis, quam significationẽ tradit Alfiodorensis, 2. lib. sue sum. trac. 20. & tñ hac interpretatio non tendit in eum sensum, quẽ hac in parte contendimus inquirere. est ergo altera contemptus significatio, quæ ex propria vi & natura mortalem culpam põmittit, nẽpe cum voluntas alicuius renuit subijci ordinationi legis, vel regulæ, vel iudicis, & ea ex causa ꝓcedit ad faciendum ꝓ legẽ, vel ꝓceptũ iudicis, vt tandem tunc dicatur quis legem trangredi ex contemptu, qñ illius transgressionis causa contemptus est, & ab illo, vt a causa, transgressio procedit. agimus etenim hic de cõtemptu cum transgressione legis. cuius significationem colligimus ex Alfiodorensi in d. trac. 20. Gerso. lect. 5. de vita animę spirit. Hadr. in quodlib. 6. ar. 2. S. Tho. & ibi Caie. q. 105. ar. 1. ad. 1. & ar. rursus eod. Caie. q. 104. ar. 2. & in sum. in verb. contemptus. & eleganter Alfonsus a Cast. hoc ipsum explicat in libro primo de pot. leg. pœnal. capitulo. 5. document. 6. ex quibus satis constat quanam in ratione accipiendum sit quod plerunque a nostris traditur scilicet ex contemptu culpam mortalem deduci. & deinde hac ex radice inferuntur plura.

Primum hinc constat, non peccare ex contẽptu illũ, qui ꝓ aliquã particularem causam, puta concupiscentiã, vel irã, inducitur ad aliquid faciendũ ꝓ statuta legis non aũt ea ex causa, ꝙ nolit subijci legis ordinationi. qđ apertissime tanctus Th. scribit in d. art. 9. ad tertium. & sequuntur alij paulo ante citati, qui post eum scripsere, dixerat idem ipse Thomas q. 105. ar. 1. ad primum.

Secundo apparet, aliud esse quid fieri a contemnente, aliud ex contemptu. potest. n. quis contra legem agere contemnens quidem, & nolens subiici legis præcepto, & tamen cõcupiscentia, vel alia ex cã, quæ ẽt seclusa contemptu nihilominus ad transgressionẽ induxit. hæc illatio a Gersone exponitur, quem sequuntur Had. & Alfon. a Castro authoritate Arist. lib. 3. Ethi. c. 1. dum dixit is author, posse quem peccare ignorantia cõcomitante, non tamen ex ignorantia, tanquam ex cã. vnde hæc transgressio non haberet mortalis culpę reatum, tñ ne contemptus, tametsi contemptus ipse peccatum esset mortale, & ideo, vt mortale confitendum. nam absque mortali culpa non põt quis nolle se submitti legib. cum eo ipso legislatorem, vt magistratum publicũ contemneret. Lucæ siquidem c. 10. inquit Saluator, Qui vos spernit, me spernet. sic tanẽ diuus Tho. in d. q. 105. art. 5. probat inobedientiam peccatum esse mortale, & eam proprie contingere, cum quis præceptum contemnit.

Tertio inde infertur, an verũ sit quod ex nostris plerique adnotarunt, præsertim Io. And. in c. sacris. de his, quæ vi. Host. in summa, tit. de senten. excommu. ſ. necesse. verſi. sed nunquid. Collect. in c. 1. de const. asserentes, frequentiam actuum esse quendam contemptum, adeo quidem, vt si quis frequenter legem trãsgrediatur id facere dicatur ex contemptu. etenim hæc opinio est manifeste contraria S. Thomę, qui in dict. art. 9. in hũc modum loquitur. quando autem ꝓ aliquam particularem causam, puta concupiscentiam vel iram quis inducitur ad aliquid faciendum contra statuta legis, non ꝓccat ex contemptu, sed ex aliqua alia causa. etiam si frequẽter ex eadem causa. vel alia simili, peccatũ neret. hæc Th. expresse scribens, non esse contemptum, frequentẽ legis transgressionem. idem notant Had. in d. qđ lib. 2. ar. 2. Alfonsus a Castro in d. documento 6. Caie. in d. ar. 9. super Th. quorum opinio manifeste probatur, si consideremus verã rõnẽ contemptus, ꝙ tunc constituit cum quis ex ea causa trangreditur legẽ, ꝙ nolit ei subiici. etenim si primus actus ex hac causa fiat, contemptu caret ipsa tñ frequentia actus disponit ad contemptum ideo maxime periculosa est, quia dispositiue inducit ad contemptum, vt inquit idem Th. in d. ar. 9. authoritate proverb. c. 18. impius cum in profundũ venerit peccatorum, contemnit. sic sane accipiendũ est qđ diuus Augustinus scripsit c. 8. de vera, & falsa pœn. a Gratiano relatus in c. 1. dist. 1. & pleriq; alij, pẽ tñ veniale, per consuetudinẽ, & frequentiã esse mortale. Nam si rem ipsam exactissime perpendamus constat, actũ quintũ, vel sextum esse eiusdẽ speciei in gẽre morali cũ actu quarto, & tertio, qa sola iteratio actus nõ variat speciẽ, si nihil aliud ex parte operantis addatur, qđ faciat ex venali mortale, ergo si primus actus non erat peccatum mortale, nec decimus actus erit pẽ tñ mortale, nisi aliud vltra iterationem addatur. & tñ Augustini iniã, & cõis adnotationem addatur. & tñ Augustini iniã, & cõis adnotatio hunc sensum habet, vt ipsa peccati venialis frequentia vnã aperiat latissimã mortali pẽtõ ꝓ ꝓptũ aut qđ simile, qđ accidere põt ex frequẽtia actus. sicut gl. explicat i d. ſ. criminis. Syl. in verb. pẽtũ. q. 4. Almain i mora lib. c. 9. de circõstantia tpis. sic & idẽ Aug. ait, ebrietas, si assidua fuerit inter mortalia deputat. fieri liquidẽ non põt, quin is, qui frequenter inebriatur, aliqñ sciẽs, & no lẽs sobrie qđ cũ euenire, sine dubio erit pẽtũ mortale, quia cũ sæpe expertus fuerit virtutẽ vini, & eius ꝓprietatem fragilitatem noluit a vino abstinere, vt notat S. Th. 2. 2. q. 150. ar. 2. ad 1. atque ita diui Aug. dicta præter alios interpretantur Hadr. in d. quodlib. 6. ar. 2. & Alfonsa Castro in d. 6. documento. maxime quia & prior August. authoritas alium sensum habere potest ex Thoma in 2. sen. dist. 4. q. vlt. Hadriano, & alijs. tametsi Gratianus scripserit in d. c. vnum orarium verſi. alias ea demum. venialem peccatum, per consuetudinem mortale fieri, qđ ẽ intelligendum, vt modo explicuimus.

7 ¶ Quarto hinc deducitur, falsum esse Archidiaconi opinionem, qui in c. excellentissimus. 11. q. 1. voluit, cõmunicantem cum excõmunicato sine causa cõmunicare ex contemptu. est etenim id falsum, vel intelligendũ, vbi quis nulla ex causa communicat cum excommunicato, quã ꝙ nolit subijci legi prohibẽti cõionẽ, cũ excõmunicato tunc nam ex contemptu contingit ea cõicatio.

¶ Quarta conclusio, Excõicatio iniuste lata adeo qdem timenda est, vt vim omnino obtineat quoad pœnas iure statutas aduersus non seruantes ipsius excõicationis censuram. hęc conclusio probatur, quia hæc excommunicatio ante absolutionem omnino ligat. text. in d. c. per tuas. verſ. in aliis. de sentent. exc. idem deduci tur ex c. venerabilib ſ. porro &. ſ. sed si ex causa. supra iſt. tit. & c. solet. in quib. absolutio simplex distinguitur ab absolutione ad cautelam, ex eo, quod absolutio simplex vere necessaria est, & petitur, ac datur ab ea excõmunicatione, quam iniustam esse contendit excommunicatus. datur etenim simplex absolutio iuxta formã iuris, quia ea necessaria etiam tunc erit, cum constiterit sentẽtiam excommunicationis iniquam esse, absolutio vero ad cautelã tũc daꝛ, cum excommunicatus allegat excõmunicationẽ fuisse nullã, & hęc quandoque concedimunicationẽ fuisse nullã, & hęc quandoque concedimus, non quia necessaria sit, sed ut tute se immiscear diuinis, & alijs actib. ipse excommunicatus, qui contendit, se non fuisse excommunicatũ. dicitur aute hæc absolutio ad cautelam, quia forsan excõmunicatio valuit, & ab

solutio

solutio necessaria est, forsan nulla fuit, & tũc necessaria non erat. hoc ipsum colligitur ex d. c. per tuas. verſi. nos igitur. & ibi gl. & in d. c. solet. vbi Io. Monach. & Doct. tex. optimus in c. veniens. in 2. de testib. c. Apostolicę. de excep. vbi eleganter Abb. ad finem, idem Abb. in c. a. capitulum. de reser. hinc sane fit, vt absolutio ad cautelã iõ eam appellationẽ habuerit, & inducta fuerit, ꝙ qui allegat excõicationẽ fuisse nullã, non fatetur se esse excommunicatũ, & tñ quia forsan vere est excõicatus, ad cautelã absoluitur, ne alijs ita excõicatus impedimento sit, vel sibi noceat excommunicato. is vero, qui allegat excõicationẽ esse iniustam, fatẽr se excõicatũ, licet iniqua sũa, atq; iõ datur, et simplex absolutio, quemadmodũ Pan. explicat in d. cap. Apostolicæ. de excep. post Io. And. & alios in d. c. solet. hic deniq; gl. vlt. in cap. capitulũ. quam Pan. & Barba. ibi commẽdarunt, asserit, appellatione ablolutionis contineri ablolutionem simplicem, non aũt eã, ꝙ ad cautelã datur, quasi prior proprie sit, & absolute ablolutio, posterior non sit simplex absolutio, sed ſm quid, id est in euentum ꝙ contigerit, excõicationẽ fuisse validã. idẽ adnotarunt Pan. in d. c. Apostolicæ. in fi. Francus in d. c. solet. col. 2. Dec. in c. ad pleniã de appellatio. qui & ꝓcitatæ gl. eam extollentes meminere. Hæc tandem adduximus, vt ostenderemus, esse necessariam absolutionem ab excommunicatione iniusta, alioqui donec absolutio detur, interim ligatus est, ꝙ iniuste fuit excommunicatus. ea etenim est vniuersalis ecclesiæ institutio, vt velit, excõicatũ à suo iudice iniuste tñ. i. absq; eius culpa, interim ligatũ esse, ac teneri ante absolutionẽ seruare canones de excõicatis statutos sub pœnis ab eisdẽ indictis. quod secus est vbi. excõicatio est nulla, nec. n. requiritur absolutio ab eadẽ, quia ex communicatum minime ligauerit. gl. cõiter recepta. in c. 1. 11. q. 3. & in c. solet. in verb. in officijs. sup. eo. Pan. in d. c. per tuas. & in c. cũ contingat. de offi. deleg. Thomas in 4. sent. d. 18. q. 2. ar. 1. ad q. 4. & ibi Palud. q. 1. col. 3. Flo. 3. par. tit. 24. c. 73. omnium diligentissime Martinus Az pilcueta in c. cum contingat. de rescrip. re medio. 3. tex. optimus in c. cui est illata. 11. q. 3. qui intelligendus est de iniusta excommunicatione, ea iniustitia, quæ nullam efficiat sententiam.

His equidem probatur, iniuste excommunicatũ, si ante absolutionem se diuinis immiscuerit, aliquidve fecerit iure excommunicatis vetitum, irregularem esse, & eis subditum pœnis, ꝙ statutę fuerint aduersus excommunicatos non seruantes ipsius excõicationis rigorem quam opinionem tenent gl. in c. postulastis. in verbo, spoliandi, & ibi Pan. & Rauen. de cler. exc. minist. idem Abb. in d. c. per tuas. 1. notab. Sylu. in verb. correctio. ſ. 9. & verb. excõicatio. 2. 1. notab. casu. 8. & 4. notab. dubio 8. S. Tho. & ibidem alij in 4. sent. d. 18. q. 2. ar. 1. ad 4. q. ꝓ sertim. Palu. q. 1. ad 3. qui expressim respondet, in hoc differre excommunicationem nullam ab excommunicatione iniusta, ꝙ qui non seruat, nec obtemperat excõicationi iniustę ante absolutionẽ pœnis iuris afficẽ, non sic q excommunicationẽ nullã minime obseruauerit. quorũ vltimum patet in c. non debet. 11. q. 3. & in c. ad præsentiam. de appel. vbi Imo. Præpo. & Dec. ad hoc illam decisionem adnotarunt. Ex quib. ipse opinor, hãc quartam conclusionẽ verã esse, etiã in aĩe iudicio quo ad pœnas, quæ alioqui nullam exigunt exteriorem executionẽ, ſ. vt alibi adnotauimus, eodẽ mõ obligant in foro conscientiæ, quo & in iudiciali. Nã & ipsi theologi paulo ante citati dum opinionem istam tractauerunt, in animæ iudicio, & quo ad forũ interius etiam de ea disputarunt. Nec obest, si quisquã dixerit, grauissimum esse, & iniquum, quod quis absque culpa iniuste puniatur, & priuetur his, quibus potest excommunicatio, maxime, quia hæc est ipsius pœna, quia nemo est absque culpa plectendus, sicuti & nos tradidimus secundo lib. Variarum resolu. c. 8. Nam, vt inquit Tho. in d. 18. q. 5. ad 4. q. potest ecclesia iniuste priuare quemquam his, quæ ad salutem, & gratiam dilponunt, atque iõ in iusta excommunicatione effectũ habet. sensit sane Thomas, ꝙ licet inique non possit quis priuari gratia Dei nec cõmunione charitatis, nec denique suffragijs catholicæ ecclesiæ, ẽt quo ad intentionẽ, tñ ex cã poterit innocens qs & absq; culpa priuari auditione, & celebratione diuinorum officiorũ, & deniq; sacrorũ ꝓceptione, ita si quidẽ in ecclesiastico interdicto sit. Nã id ex cã fertur ꝑ innocentes, qui priuantur perceptione sacrorum, & auditione ac celebratione diuinorum officiorum, quod notauimus in d. c. 8. nu. 10. cã aũt, ꝙ iustificat hanc punitionem iniuste excommunicatorũ, procedit vel ab aliqua eorum culpa in hoc commissa, ꝙ non curent diligẽter ablolutionem impetrare, vel quia maxime interest totius vniuersalis ecclesiæ, ad eiusque authoritatẽ ꝓtinet ꝙ excommunicationis censura, quæ gladius est ecclesiasticus, admodum timeatur, ne alioqui ecclesiastica disciplina paulatim sit contemptui, dum iniustis excommunicationib. à proprio iudice latis ante obtentam ablolutionẽ quisq; ꝓprium renuit obtemperare. Igit excommunicatus, iniuste obligat ẽt in conscientiæ foro à diuinis sibi interdictis abstinere, & alios vitare. quam opinionẽ fatetur esse communem Hadr. in d. quodlib. 6. ar. 1. conclusione. 1. licet contrariam defendere conetur. Quibus adde quæ à nobis tradentur inferius in ſ. 11. de excommunicatione lata ex falsa causa.

Illud tamen est admonendum, ꝙ si iuste excõicatus absq; scandalo (potest. n. hoc abesse plerunq;) diuina officia celebrauerit, præsertim occulte, non peccabit, nec erit in animę iudicio pœnis canonicis affectus, ſm Caie. 2. 2. q. 70. ar. 4 Hadrii. in d. conclusio. 1. idem Had. in 4. sent. q. 4. de confessione. verſi. si petas ad finẽ, Io. Driedo de libert. Christi. pag. 255. & hoc equidẽ ex mente legis, & canonis, qua ratione esset fortasse idẽ dicendum in foro exteriori, vbi scandali circunstantia procul ab eo actu abesset.

Cæterũ vbi sñia excommunicationis est nulla ipso iure, ẽt si quis cum scandalo celebrauerit, aut se diuinis immiscuerit, non erit irregularis, quia nuiquã fuit excõicatus, quod ex ꝓmissis probatur satis aperte. atq; ideo irregularitatis pœna minime obtinet, nec iure locum habet, cũ ea in hac spẽ non ratione scandali, sed excommunicationis inflicta fuerit. Non diffiteor, peccare grauiter eum, qui cũ scandalo corã ipsis, qui excommunicationem nullam fuisse prorsus ignorant, celebrauerit aut diuinis immiscuerit, quemadmodum rũderunt Palu. in 4. sente. d. 18. q. 1. col. 3. & ibi Gabr. q. 2. col. 11. & tamen ex his auctoribus ipse quidem peccpio, in hac spẽ mortale crimẽ committi ratione solius scandali, non tñ iuris pœnas locum obtinere. Plures aũt casus, in quib. excommunicatio est nulla ipso iure, ponit gl. in c. præsenti, & ibi tit. quam commendarunt ad hoc Præpos. & Dec. in ca. ad præsentiam. Franc. in c. 1. de appellat. idem Frãc. in cap. 1. ſ. vltim. de foro competen. in 6. similis gloſſ. in capitu. reprehensibilis. de appellatio. sed & gloſſ. celebris. in cap. solet. in verb. in officijs. de sñia excom. ilt. li. sentit, excommunicatũ post appellationẽ illegitimã, & nullã, non eẽ irregularẽ, si ante absolutionẽ confisus, & exitimãs eius appellationẽ validã fuisse celebrauerit: bona fide, licet post ea pronunciatũ fuerit, appellationem nullã eẽ, nec tuspẽdisse iurisdictionẽ iudicis, à quo appellatũ extitit. Idẽ notant Fran. & Philipp. Prob. ibi ac Marti. Az pilcueta in d. c. cũ contingat. remedio. 3. col. 2

¶ Hinc decimoquarto ad intellectũ vndecimi effectus conflat, collationẽ bñficij factã excõmunicato, etiã iniusta excommunicatione, nullã esse iure, ꝙ satis de-

ducitur ab his,quæ in proxima quæſt.tradidimus.

¶ Decimoquinto,etſi verum ſit,excõicationẽ hunc effectum procedere,q̃ efficiat nullam collationem bñficij factam excõicato,tdiſpenſatio tñ epiſcopo conceſſa eſt,vt is poſt abſolutionẽ ab excõicatione permittat, bñficium illud obtinens ab eo,cui collatum fuit, hanc concluſionẽ gl.tenet in d.c.poſtulaſtis.in verb.diſpenſatum,idẽ notat ibi Pano.& cõiter Doct.mõ abſolutio ab excõicatione obtineatur ab eo, qui iure poſſit illam concedere,etiam ſi abſolutio reſeruata ſit Papæ. Quod ex eidem colligitur,præſertim Card.qui indiſtinctẽ cõmunem ſequitur,licet Henr.& quidam alij contrarium tenere voluerint.Huius opinionis ea eſt rõ,q̃ vbi à Canone diſpenſatio permittitur,nec ea denegatur, epiſcopo,poterit is diſpenſare,quãus ſit conſtitutio concilij vniuerſalis,licuti ex Innocentio in c.dilectis.de tempo.ordin.& regula tex,in c.nuper.extra.iſt.tit.colligunt,& tenẽt Abb.& Felin c.at ſi clerici.§.de adulterijs. de iud. & alij per eos citati,quos ſequitur Iacobatius de concilijs.lib.5.ar.19.tametſi Aret.& Dec.in d.§.de adulterijs ſ rium defendere conẽtur,Igitur cum in d.c.poſtulaſtis. permiſſa ſit diſpenſatio in hoc caſu,nec poteſtas diſpẽſandi negetur epõ expreſſim,tacitè conceſſa eidem vr. Addit ſane Pan.in d.c.poſtulaſtis,hanc decimamquintã aſſertionẽ procedere,ẽt ſi eiuſdem beneficij collatio ad alium,quã epm petineret. etenim poſſet epõs diſpẽſare cum ipſo bñficiũ obtinente ex collatione facta eidẽ, cum erat excõicatus,q̃ bñficium illud obtineat. ego vero non admitterem hanc Pan.inſam,niſi & is,ad quem expectat bñficij,collatio,qua priuatus non eſt, huic diſpenſationi conſentiret,ſicuti & eius conſenſus neceſſarius eſt ad permutationẽ,q̃ authoritate epi fieri debet, vt notat gl.& ibi Doct.in c.vnico.de rerum permu.li.6. & in clem. 1.eod.tit.Pan.in c.quæſitum.de rerũ permu. ſubdit deinde Pan.in d.c.poſtulaſtis.q̃ ſi Romanus Põtifex contuliſſet excommunicato bñficium,non poſſet cum eo epiſcopus diſpenſare, quia iam eſſet bñficium iſtud affectum authoritate Romani Pontificis.c.vt noſtrũ.de appella.cui opinioni ſuffragatur,q̃ ſi Romanus Pontifex bñficium ad epiſcopi collationẽ pertinens abſque aliqua reſeruatione contulerit alicui,& collatio fuerit nulla,vel inutilis,non põt ipſe epũs alteri beneficiũ hoc conferre,nec eidem,ſecundum Innocent.in ca.inter dilectos.de exceſſ.prælat. Ancha.conſilio.58. Domi. conſilio.136.Decium in ca.1.col.2.de confirmatio. vtili vel inutili.eundem Decium in d.c.vt noſtrum.de appellatio.col.1.quidquid ex gl.ibidem contrarium notauerit Abb.in d.c.inter dilectos.eandem Innocentij ſententiam probare videtur Rom.in conſ.331.quibus addendus eſt Ludoui.Gomez.in reg.de triennali poſſeſſio.q. 30.qui in ſimili quæſt.multa tradit eleganter,& deciſio Rotæ in antiquis.39.

¶ Duodecimus excõmunicationis effectus ꝓximo ſimilis eſt,Ietenim excommunicatus non poteſt beneficium conferre.c.quia diuerſitatem . de conceſſ.ben.c. 1.in princ.ne ſede vacante.li.6.gl.in c.vlt.de exceſſ.pla. & ibi Doct.cõiter,ſicut nec eligere poteſt ſolus, nec cũ aliis.c.cum inter.de electio.c.cum dilectus.& ibi Doct. de conſuetu.notatur in c.Apoſtolicæ . de exceptionib. & in c.vlt.de cler.excommunic.miniſtran.ſic nec præſentare põt patronus excommunicatus ſm Abb & cõem in c.nobis.de iure patronatus. Lapum alleg.8. Rochũ Cur.de iure patro.1.par.in verb.competens.q.8. Lamber.de iure patro.1.par.2.li.q.2.ar.2.Rota.161.& 707. in antiquis.idem tenet Bertach.in tract.de epiſcopo.1. li.3.par.q.31.quib illud addendum eſt,q̃ inſtitutio epiſcopi facta ad præſentationem patroni clerici excõicati, valet omnino,vt diſtinguit eleganter Rota deciſione.2. tit.de iure patron.in antiquionib.& deciſio.527.in antiquis quarum opinionem ſequitur Rochus in d.verb. competens.q.8.nu. 22.quaſi ꝓſentatio patroni laici ſit meri facti,nihilq; habeat iuris.Et teſtat Lud.Gomez.in tract.expectatiuarum.nu.60. hanc opinionem iudicio Rotæ ſeruatam fuiſſe in vna cauſa Zamorenſi anno.M. C.tricesimotertio.Ego vero non video congruã in hoc diſcriminis huius rõnem,atque iõ exiſtimo inſtitutionem factam ab epiſcopo ad præſentationẽ patroni laici excommunicati nullam eſſe,ſequorque in hoc Lambertinum de iure patro.3.par.2.lib.q.3.ar.4.

Quid autem reſpondendum ſit,quoties, qui bñficiũ contulit,eligit,aut præſentauit , erat excõicatus occultus,pleriq; dubitarũt.Nã Berthachinus in tract.de epo 1.li.1.par.q.32.tenet.in hac ſpẽ collationẽ, electionem, & ꝓſentationẽ validã eſſe.citatur & ad hoc deciſio Rotæ,in antiquis.128.quæ tñ tractat de collatione bñficij facta ab executore apoſtolico excõicato quidẽ,ei qui ex cõicatus non eſt,& aſſerit valere hanc collationem , maxime ſi ignorans ſit is,cui eſt facta collatio.q̃ ſanè decio cum tractet de executore ad conferendum dato, profecto non eſt omnino admittenda ,vt ſpẽcialis in executore ſiquidẽ hæc executio facti meri non eſt,ſed iuris. iõ ipſe cenſeo.conſiderandum eſſe an collatio fiat , ſimiliſve actus ab eo,qui publicum officium habet,& eius muneris rõne,atq; authoritate,& tunc valet equidẽ actus occulte excõicati,dũ tolerat in eo publico munere.ca.ad probandũ , de re iud.I.Barbarius.ff.de off.præt. notant Pan.& alij in c.veritatis.de dolo & contu.col.pen.& fin. Doc.in d.l.Barbarius.maxime Ial.& Felin d.c.ad probandũ.q̃ ſi collatio fiat ab aliquo vt priuato,non rõne publici erit nullus hic actus,ſi fiat ab excõicato occulto vel publico,ſecundum cõem,atq; in hoc caſu procedit quod Lambert tenet aduerſus Berta.in d.q.1.ar.1.colu. vlt.& quia Ludoui.Gomezi in d.nu.60 inducit conſtitutionẽ,Ad euitanda ſcandala ad huius q̃ſtionis definitionẽ,aduertendũ eſt,quod in his,q̃ proceduntur a publico officio,excõicatus interim toleratus vitandus non eſt ante denunciationem,ẽt ab his,qui ſciunt eũ excõicatũ eſſe,ab his vero,qui ſcientiã excõicationis habent, ſtatim poſt denunciationẽ vitandus eſt.Et hæc quidẽ partim procedunt ab his,q̃ in d.c.veritatis.notant,partim à d.conſtitutione Marti.Quinti, Ad euitanda ſcandala,ſed in his,q̃ procedunt a priuata authoritate,rõ eſt admodũ diuerſa.Nã ea conſtitutio nihil iuris tribuit ex cõicatio ipſi imo iura vetera quo ad pãtẽ ipſius excõicati manent illæſa,adhuc ante denunciationẽ:& id tñ ſtatuit,q̃ eidẽ excõicato communicantes ante denunciationẽ minimè afficiant pœnis ſtatutis a iure ꝺ communicantes cũ excommunicatis.vñ ad noſtrã q̃ſtionẽ fere nihil conducit conſtitutio p̃dicta,quia ſeruanda eſt diſtinctio Abb.in d.c.veritatis.cũ ea tñ adnotatione,vt in pertinentib.ad officiũ publicũ nequaquã noceat ſcientia excommunicationis ipſis,in quos publica poteſtas exercetur.quod memini me iam ſemel in hac relectione adnotaſſe.

¶ Decimustertius. † Excommunicationis effectus verſatur equidem in intellectu canonum in c.rurſus. & c.quicunque.11.q.3.à quib. ſoler in excommunicationis tractatu maxima deduci controuerſia, quam nos vnica tantum concluſione diffinire conabimur.

Conuentus ſuper crimine ſiue ciuiliter,ſiue criminaliter,ob contumaciamq; excommunicatus,& in eadem excommunicatione p annũ pleuerans,conuictus eſſet de eo crimine,cuius,accuſatus fuit.gl.in c.ꝓtingit.de dolo & contu.& ibi Abb.gl.& inibi Franc.in c.cũ cõtumacia.de hæret.in 6.Pan.in c.veritatis.col.5.de dolo & cõtu.Ro.in ſing.303. Abb. in c.inſinuatum. de ſimonia in c.poſtulaſti.de homicid.Abb.in c.1.nu.27.de iudic. & ibi Doct.præſertim Franc.à Ripa num.77.& alcia. num.

nu.54.qui eadem opinionem ſecuti fatentur communẽ eſſe.& ea probatur in d.c.rurſus.& c.quicunq; licet Deci.in d.c.1.in 2.lectione.& Selua de bñficio,in 3.part.q. 4.contrarium teneant.communem item ſententiam ſequitur.Io.Lup.in c.per veſtras.§.18.nu.24.vnde aliquot hic proponam,quæ vel deducantur ex hac concluſione vel ad eius facilioremintellectum neceſſaria ſint.

Primum hinc apparet,contumacem per annum in excommunicatione perſeuerantem,priuatum eſſe ipſo iure,vel priuandum beneficio eccleſiaſtico,ſi crimen,cuius in iudicium delatus fuerat,ea ſit priuatione dignum quod Abb.& cæteri communiter adnotarunt.

Secundo eadem ratione ex contrario conſtat, non eſſe hunc contumacẽ perſeuerantem in excõicatione priuatum,nec priuandum bñficijs,ſi crimẽ, cuius delatus fuit,ea pœna dignum non eſt.q̃ idẽ authores fatentur.

Tertio,ſi quis vltra annum in excõicatione perſeuauerit,poterit bñficijs eccleſiaſticis,q̃ obtinet,priuari ex eo,q̃ non tñ anno,ſed longiori tpe duraverit in ea cõtumacia.hoc deduxere Abb.& Doc.a deciſione text.in c.cum bonæ.de æta.& qualit.notat poſt alios Alc. in d.c. 1.quamuis Dec.& Selua requirant ad pœnam iſtam cõtumaciam in excommunicatione per triennium.

Quarto eſt conſiderandum,contumacem in excõicatione quacunq; ex cã reũ factũ,per anni tps ſuſpectum hæreſis ex hoc fieri,licet vt hæreticus dãnandus non ſit gl.in d.c.contingit.ſic intelligenda.Inn. Hoſt. & Doct. expreſſim poſt gl.ibi,in c.vlt.de pœnis.dicentes,hanc ſuſpicionem ſufficere,vt purgatio indicat.idẽ Henr. poſt alios,in ca.excõicatus.in 1.de hæret. Lup.in d.§. 18.nu. 24.& alij,quorũ meminit eos ſecutus Iacob. Septimacẽſis vir doctiſſimus in catholicis inſtitutionib.c.27. eſt tñ hæc ſuſpicio leuis,vt tradit optime praxin huius caſus exponens Author Directorij inquiſitorum.2.par.q.47. poterit ꝓterea per tps aliquot perſeuerans in excommunicatione,puniri ẽt ante annũ pœna tẽporali , ſm Ana. & Felin c.poſtulaſt.de homic.ſunt,& in hoc Regno Regiæ leges,& ſeculares,quæ iuſtiſſime puniunt perſeuerantes in excommunicatione,nempe.l.1.tit.5.& l.9.tit. vlt.lib.8.ord.quarum,& nos obiter,meminimus in epitome ad.4.decret.3.par.c.6.§.8.nu.17.

Quinto eſt animaduertendum,q̃ ſuſpectus de hæreſi,& ea ex cauſa vocatus ab inquiſitoribus,iudicio ſubterfugiens,in excommunicatione in eum ob eam con-
2 tumaciam lata,ad annũ vſq; perſiſtens,vt de hæreſi cõuictus,hæreticus eſt pronunciãdus tex.ſingularis in c. cũ contumacia.& ibi gl.de hæret.in 6.ad idẽ in ſimili tex. in c.excommunicamus.§.qui autem.de hæret.& in Auth.Gazaros.C.eo.tit.Regia.l.32.tit.9. par.1.q̃ quidẽ decio nemini dura videri debet,ẽt ſi ex l.vlt.C.de probatio.in criminibus inſia ferri debeat ex certiſſimis probationib.non ex conjecturis.Nã huius criminis in hac ſpecie eſt vrgentiſſima ꝓſumptio,q̃ iuris adminiculo indubitatum iudicium facit,& ita ex ea.l.vlt.ſufficiens ad condẽnationem ordinariam.deducitur aũt hæc probatio ex trib.Primo quidem ex ipſa ſuſpitione hæreſis, cuius cã ab inquiſitoribus ad iudicium vocatur.Secundo ex ipſa fuga,& contumacia.c.nullus. de ꝓſump.c. decernimus. 3.q.9.c.Chriſtianus.11.q.1. Tertio,ex animo rebellandi perſiſtendi per annum in excõicatione,q̃ quidem colligun tur.ex gl.& Docto.in d.c.cum contumacia.Gonialo de Villadiego.q.12.de hæreti.quo fit,hanc præſumptionẽ à iure conſeruari vrgentiſſimam,& ſufficienter ad pœnã ordinariã,ſicut & defectus indictæ cõpurgationis à Pontificib.ſufficiens ꝓſumptio iudicat quandoq; ad ordinariã condẽnationem,iuxta tex.in c.inter ſollicitudines.de purg.canõ.vbi Hoſt.& alij.Pan.in c.accedens.de accuſ. ſic denique eſt intelligenda deciſio,tex.in d.c. cũ contumacia.ad cuius vberiorẽ interpretationẽ nbet hic in loco breuiter aliquot exponere,q̃ ampliꝰ eius ſenſũ explicẽt.

Illud etenim conſtat,non aliter hunc deciſioni locũ fore,quam ſi contumax ſuſpectus de hæreſi,citatus fuerit expreſſim,vt ad iudiciũ accedat ſuper reb.fidei, vel ſuper crimine hæreſis,cuius accuſat,aut ſuſpectus eſt rũ furus.gl.cõiter recepta in d.c.cum contumacia.& ſatis, erit,q̃ in genere hæreſis crimen hoc in edicto exponat, nec requiritur in ipẽ hæreſim ſignificari. quod notant optime Franc.in d.c.cũ contumacia.Henr. in d.c.excõmunicans.in 1.in princ.de hæretici. & Repertorium inquiſitorum in verb.contumacia.idem conſtat ex inſtructione inquiſitorum Granatę typis excuſa.c.19.

Deinde apparet,non aliter nocere huic abſenti hanc vrgentiſſimam ꝓſumptionem,q̃ ſi is vere cõtumax fuerit,& iõ ſi vere contumax non eſt,minime habet locũ præfata deciſio,vti præter alios notat Gonſalus à Villadiego in tract.de hæret.q.12.qua ratione ſi abſens iuſtũ habuerit impedimentũ,quo legitime impeditus nõ potuit eo tpe ad iudicium accedere ſup hæreſis ſuſpicione rũſurus,nõ eſt,vt hæreticus.condemnandus.Iuſtas vero abſentiæ cãs,& legitima impedimẽta poterit ipſemet allegare,& probare.l.2.ff.ſi quis cautio.Itẽ, & ꝓcurator eius no mine admittendus eſt ad allegandas iuſtas abſentiæ cãs,& legitima impedimenta,qũ in hac ſpẽ Soc. no. in c.veniens.de accuſa. nu.39.cuius opinio conſtat ex alia,q̃ dicitat,ẽt in cã criminali admittendũ eſſe procuratorẽ ad allegandas iuſtas abſentiæ cãs , & legitima impedimenta facti,vel iuris,mõ non concernãs allegationes iſtæ crimen ipſum principale. tex. ſic intelligendus in d.c.veniens.vbi Pan.& alij.Felin c.meminimus. 3.col.eo.tit.l.pen.§.ad crimen.vbi Bart.Ang. & Imo.ff. de publi.indic.l.ſeruũ.§.publice.ff.de procurat. ꝓſertim hoc ex plicarunt Bar.in d.§.ad crimã.col.6.Imo.ibi nu. 26.Are.in d.c.veniens.nu.27.& ſeq. Soc.inibi. nu.47.& 51.Regia.l.12.tit.5.par.1.imo ẽt ſine mãdato admittẽdus eſt quilibet ad allegandas iuſta facti impedimenta,q̃ neceſſaria ſint,nẽpe captiuitatẽ,& ſimiles huic cãs,ſm Bar.col.5.& cõem in d.§.ad crimen.q̃ ſi ab ſentiæ cãe non ſint neceſſariæ, ſed probabiles , locus non tutus, inimicitiæ,non eẽ quẽpiã admittendũ ad earũ allegationẽ ſine mãdato ,quia forſan ipſe abſens nollet eas allegari,notãt Bar.col.5.& Ang.in d.§.ad crimẽ.Ant.& Pan. col.pen.in d.c.veniens.q̃ quidẽ opinio nõ admodũ placet.Ea enim ſi cauſæ probabiles ſunt, ſatis ꝓſumendũ eſt abſentẽ eas allegaturũ fuiſſe, & eas allegari velle , vñ ꝺ Bar.tenuerunt Imola in d.§.ad crimen.num.25.Anan. Soc.nu.47.& Aret.nu.38.in d.c.veniens. Nec oberit qđ Inn.cõiter receptus in d.c.veniens,adnotaſſe vr, non eſſe quemquam abſq; mandato admittendũ ad allegãdas voluntarias excuſationes abſentis ex cã iuris.ea ſiquidẽ opinio non agit de excuſationib.in facto cõſiſtentibus, ſed de his allegationib.q̃ ex iure deducuntur ad hoc, vt non teneatur abſens,eo tam non impeditus reſpondere.

Sed,& in cã hæreſis,quã mõ expendimus cõtumax excommunicatus,non eſt vt hæreticus dammandus ante annum,nec talis cenſendus intra tpſid.anno vero finito iudicandus eſt hæreticus,& ab eo tpe,anni.ſimili, bonorum publicatio a iure facta,& aliæ hæreticorũ pœnæ,vim,& effectũ obtinent,ſm Hoſt.Ana.& Do.in d.c. excommunicamus.§.qui autem Arch.Io. And. & Fel. in d.cap.cum contumacia.vbi eſt tex.de hoc,& in d.authen.Gazaros.& apparet ex inſtructione Granatæ impreſſa,c.19.& Directorio Inquiſitorum.2.par.q.47.Auferio,& Cappella Tholoſana.345.ex quib.conſtat,ſententiã in hoc caſu ferendam eſſe declaratoriam hæreſis commiſſæ à contumace. Tametſi Cald.conſ.5.tit.de hæret.velit,& conetur probare non eſſe hunc contumacem in ſpecie.c.cum contumacia.hereticum, nec vt talem dammandum,ſed vt ſuſpectum hæreſis.

Quod si etiam anno elapso ante cõdemnationem contumax comparet in iudicio, velitque propriã innocentiã ostendere, admittendus est, etiã vt effugiat bonorum confiscationem, quod expressim notat Andr. Hernia in d. authen. Cazaros. nu. 4. post ipsam vero condemnationem etiã captus, si velit vere pœnitens ecclesiæ reconciliari, non est tradendus curiæ seculari, imo admittendus est ad ecclesiæ gremiũ, imo & tunc si offenderit pp legitima impedimenta se non fuisse contumacem, admitti debet eius defensio, ex integro quidẽ ad effugiendam omnem pœnam, si eius innocentia constiterit. qã deficit rõ. c. cũ contumacia. ex eo, q contumax nõ fuerit. sed etsi de impedimentis non docuerit, & tñ velit pbare, & probauerit propriam innocentiã, sola revocabitur, quo ad pœnas corporis, & infamiæ, licet non quo ad bonorum confiscationẽ, l. pen. de requi. reis. l. 2. C. eod. tit. & hæc quidem procedunt, licet captus fuerit ab inquisitoribus. Nã si ipsum sponte carceri exhibuerit, multo facilius sunt hæc admittenda, vt in hoc vltimo casu definitum extat decreto quodam generalium inquisitorũ, cuius meminit Iacob. Septimancensis in suis Catholicis institutionibus, c. 2. numer. 6.

Hæc sanẽ de aliquot effectib. excõmunicationis maioris, nã ex professo plures, missos facio, quippe qui scitu passim cos à iuris diuini, & humani professoribus tradi, & exilimauerim hos satis probare, quanta sit huius censuræ vis quo ad interiorem, & exteriorẽ hominis veré Christiani afflictionem. vt hinc catholicus perpendat, quanta cum cura ecclesię prælatis sit omnino obtemperandum, ne vere ethnicus sit, & publicanus.

EX §. SEQVENTI. SVMMARIVM.

1 *Excommunicatus minori excommunicatione, etiam si celebret, non est irregularis.*
2 *Excommunicatus minori excommunicatione peccat celebrando diuina officia & conferendo sacramenta.*
3 *Excommunicatus minori excommunicatione, non potest eligi ad ecclesiasticum beneficium.*
4 *Existens in mortali peccato eligi potest ad ecclesiasticum beneficium.*
5 *Excommunicatio, in dubio de maiori est intelligenda.*
6 *Anathema quid sit, & huius dictionis deductio.*
7 *Excommunicatus, qua ratione anathema dicatur.*
8 *Intellect. cum non ab homine de iudic & eorum, quæ ini bi notat Pauo. & quid signum Tibetæ significet*

§. OCTAVVS.

ACTENVS de maioris excõicationis effectib. agẽdo ideo de minori excõicatione nunc tantisper agendum erit, cuius definitionem expolumus in prin. huius operis, nu. 4. ex c. si celeb. de cler. exc. mi. quo statutũ est minorẽ excõicationẽ tñ priuare sacrorũ

1 perceptione. Ex quo fit, vt excõicatus minori excõicatione, & si celebret missarũ solemnia, minime sit irregularis, quod in d. c. si celebrat. satis definitũ extat. Idẽ constat in l. 5. tit. 9. par. 1. & l. pen. eo. tit. rõ aũt huius decisionis est, quia excõicatus minori excõicatione non est suspensus ab aliquo actu ordinis ecclesiastici, liquidẽ perpetuo sacrorũ non pertinet ad aliquem ordinẽ, & ideo prohibitus sacra percipere, non est suspensus ab aliquo actu ordinis, & ea rõne nec erit irregularis, ametsi sacra percipiat, fm Pan. col. 1. & Henr. col. 5. in d. c. si celeb. est etenim necessarium, vt quis efficiatur irregularis, q sit suspensus ab aliquo actu, qui ad aliquem ordinem pertineat. iuxta celebrem regulam Inno. in c. 1. hoc tit. & lib. quam præter alios probant. Henr. in d. c. si celeb. Flo. 3. par. tit. 26. c. 4. §. 1. & alij, quorum alibi mentionem faciemus, modo sit satis adnotare opinionẽ istã probari in c. is q. §. vl. ibi, cele. & in c. is cui. ibi, in suo offi. illo tit.

2 Peccat tamen excommunicatus minori excommunicatione, si ante absolutionẽ celebrauerit missarum solennia & quidem grauiter, vt asserit tex. in d. c. si celeb. id vero pctũ mortale censetur, sicuti explicant Sylu. in ver. excommunicatio. 4. in princ. & notab. 3. Caie. in ver excommunicatio minor. Regia. l. 6. tit. 9. par. 1. sentiunt Doct. in c. si celeb. Nam excommunicatus minori excõ municatione celebrans, aut percipiens sacrm, facit contra speciale Præceptum, quo prohibentur excommunicati minori excommunicatione sacra percipere. Et sane hac ratione peccat mortaliter celebrans minori excõicatione ligatus. Nec admittenda est ratio Host. & Inn. qui in d. c. si celeb. existimarunt excommunicatum minori excommunicatione celebrantem, iõ peccare grauiter, quia celebrat in minori pctõ constitutus. Nã rõne minoris excommunicationis non colligitur, nec præmittitur necessario mortale crimẽ. cũ ea regulariter venialem tñ culpã exigat, quemadmodũ superius adnotauimus, & tradit Imola in ca. sacris. de his, quæ vi met. cauſ. fiunt.

Hinc deducitur, excommunicatũ minori excõicatione posse absq; vlla culpa audire diuina officia, & eisdem simul cum alijs Christianis interesse, imo & in choro discere, mõ sacra non percipiat, sicuti visum est Palu. in 4. sent. d. 18. q. 5. ar. 6. Flo. 3. par. tit. 25. c. 2. §. 2. & Syl. in ver. excõicatio, quarto ad fi. quidquid ẽriũ senserit Regia. l. 6. paulo ante citata, & Arch. in ca. virtũ, ppria. 83. q. 4.

¶ Sed & si minori excommunicatione excommunicatus non sit prohibitus sacramenta conferre, peccat tñ si ea conferat. tex. in d. c. si celebr. 2. parte, qui dum omissa dictione, grauiter, simpliciter hũc peccare esse ait, sentire vi, pctm in hoc non esse mortale. sed venale. quod sta mihi adnotasse videntur Anch. ibi Cateln verbo, excõicatio minor. Sylu. in d. 3. notab. licet. in verbo, excommunicatio. 4. in princ. idem Sylu. & d. regi. l. 6. etiam in hoc casu mortalem culpam contrahi expressim asserent. quorum sententiam memoriæ habere debent, qui minori excommunicatione ligati, a qua facile absolvi possunt, sacramenta contrectant.

3 ¶ Excommunicatus autẽ minori excõicatione non potest eligi ad ecclesiasticum beneficium, vt probatur in d. c. si celebra. & d. l. regia. 6. tit. 9. par. 1. Nam electio eiusdem facta nulla est ipso iure fm Host. in d. c. si celebrat. cuius opinio magis communis est, vt in ibi asserit Card. col. vlt. & probatur in c. postulastis. eo. tit. quamobrem tex. in d. c. si celeb. dum dicit, hanc electionem esse irritandam, est intelligendus, ideſt, irritam denunciandam licet Fel. in c. dilectæ. col. 3. de exceptio. teneat, electionem istã ipso iure validã esse, quamuis rescindi per sententiam possit. Nec ad valorem, & effectum, huius electionis quidquam conducit ignorantia excommunications, est etenim electio nulla, licet facta fuerit exignorantia excõicationis. gl. in d. c. si celebrat. & ibi Abb. & Card. vlt. col. in verb. scienter. Quorum opinio communis est, sicut asserit Sylu. in ver. excommunicatio. 1. col. 2. etiam si idem Sylu est. contrarium teneat in verb. excommunicatio. 4. §. vlt. Eligere tamen potest minori excommunicatione excommunicatus. tex. in d. c. si celebrat. siue sit excommunicatio minor indicta à iure, sive indicta ab homine iuxta c. Engeltrudam. 3. quæstio. 4. vtroque siquidem casu eligere poterit excommunicatus, quemadmodum omnium sententia decisum extat in eodem c. si celebrat. post gl. inibi in verb. nec eligere, quia in re cauendum est à dicta. l. 6. quę expressim respondet, excommunicatum minori excõicatione ab homine non posse eligere. quæ quidem conclusio minime

nimè procedit, quia minori excommunicatione excõi catus non est suspensus ab officio, hoc beneficio, sed tm priuatur sacrorũ perceptione, quod in d. c. si celebrat. satis decisum est, & probat in c. duobus. de sent. exc. vn de p. rum refert, q excõicatio sit lata à iure, vel ab homine, mõ minor sit, fm Abb. in d. c. si cleb. & Gonsalum à Villadiego de irregula. c. de suspensione.

¶ Ex his omnibus constat præcipuus minoris excõi
4 cationis effectus, & pserim q minor excõicatio differat à mortali pctõ, & plus quandoque operetur, liquidem existens in mortali pctõ pôt eligi ad bñficiũ ecclesiasticum, & eius collationem valide consequi. ca. licut nostris. & ibi gl. de iureiu. gl in d. ca. si celebr. in verbo, nec eligere. Fel. in c. 2. col. 2. de refer. & in ca. dilectæ. de excep. col. 2. Io. Maior. in 4. sent. d. 18. q. 4. colu. 2. & in 2. sent. d. 44. q. vlt. col. 3. gl. optima in ca. definitio. 22. q. 4. licet contrarium notauerit Pan. in d. c. si celebra. saltem in mortali peccato, quod graue sit. idem Abb. in c. dudũ el. 2. nu. 24. de electio. & in d. c. licut nostris. Adducitur huius sententiæ author Inno. in d. c. si celebra. Qui tamen, ni ipse fallor, id non tenet. Nec item gl. in c. Flore. 85. dist. quæ scribit, non esse eligendum ad beneficium ecclesiasticum peccatorum mortali crimine affectum non tamen addit electionem nullam fore, si is electus fuerit. Atque ita priorem opinionem, quam nos probamus, tenet eleganter Martinus Azpilcueta in c. si quando. de rescr. excep. 11.

5 ¶ Cæterum posset excommunicationis maioris, & minoris expositam cognitionem, oportet animaduertere q in dubio, quoties mentio excommunicationis fit, est interpretatio ita adhibenda, vt de maiori intelligamus tex. celebris in c. penultim. de sent. excom. cui responso cõsensu omnium fit obiectio fortis. Nam in pœnis semper est benignor adsumenda interpretatio. l. si præses. & l. interpretatione. ff. de pœnis. quæ ratione in dubio appellatione excommunicationis, de minori, non de maiori foret adsumenda interpretatio. Huic sane obiectioni conantur Doct. varie respondere. quidam enim asserunt, eam esse intelligendam in pœnis quæ propriæ & vere pœnales sunt, vt in his benignior sit adsumenda significatio. non sic in pœnis medicinalib. quarum præcipua est excommunicatio. c. 1. sup. tit. tit. 9. hic denique Pan. explicat in d. c. penul. & in c. de poltu. prælat. sed hæc responsio non omnino congruit, cum excõicatio pœna sit. c. qñ frequenter. §. vlt. vt lit. non contest. cap. comperiantur. 24. q. 3. & constat multis a me in hac relectione traditis, grauissimam esse pœnam illã, & maximam omnium, quæ ab ecclesia inflgi pro culpa criminum possunt. idcirco Dec. in l. semper in obscuris. ff. de reg. iur. nu. 12. hanc rationẽ retellit, addit tamẽ eam esse veram rationem quod tex. in d. c. penul. de excommunicatione ab homine lata tractet, cum excommunicatio minor ab homine non soleat proferri, & ideo de maiori ea sola intelligenda est. Hæc vero responsio nequaquã placet, quippe quæ duo præmittat, quę ipse falsa esse cẽseo. primum, minorem excommunicationem ab homine ferri non tolerare cum contrarium probet tex. in d. c. Engeltrudam. 3. q. 4. fm, non esse admittendam decisionem tex. in d. c. penul. in excommunicatione lata a iure cum & in ea sit omnino locus illi responso, quod omnium consensu receptum est. Io. Maior. in 4. sent. d. 18. q. 2. eam rationem affert, q dictio quælibet per se sumpta in potior. sit significatione accipienda. glo. in l. 1. in principio. ff. de verb. obliga. sed hac consideratione non tollitur obiectio facta ex d. l. interpretatione. quamobrem, ad dictionem tex. in d. c. penul. duo sunt potissimum adnotanda, primum, quod communis vius hanc interpretationem tam diu recepit, vt excommunicatio in dubio maior intelligatur, qui quidem vius maximũ

6 locum obtinet in cuslibet sermonis interpretatione. l. Labeo ff. de sep. legat. l. librorũ. §. quod tã Cassius. & ibi gl. ff. de leg. 4. c. quamquam. 2. q. 7. deinde, & illud est adnotandũ, & inspiciendũ, q cũ excõicatio spũalis pœna sit in hoc institura, vt contumaces animos a peccatis auertat, ad veram obediendiã cõpellens, rarissime hũc effectũ haberet, si de minori foret interpretatio accipiẽda. minor liquidẽ excommunicatio parũ vltra mortale crimen operat, i. parũ inducit, quod non inducat mortalis culpa, & aliqua ex parte minus, vt ex proximè dictis apparet. Igit. vt hæc medicinalis pœna in ecclesia illum effectũ habeat, quẽ eius institutio significat, de maiori, non de minori est interpretanda in dubio, alioqui parũ operaretur. qua rõne ad intellect. d. c. pen. vtuntur Anc. in c. statuimus. sup. ist. tit. 1. col. & Fel. in c. dilectæ. de exceptio. & nu. 3. idẽ Fel. in d. c. pen huius tit. & Anania. in c. vnico. de sagittarijs. col. pen. His est etiam adijciendũ, quã rara sit minoris excõicationis cẽsura, quamque sit maioris excommunicationis frequens, siue canones, siue ecclesiasticos iudices spectes. quib. tãdẽ opinor cautissime statuũ eẽ à Romanis Pontificib. q excommunications sententia sit in dubio de maiori intelligenda.

Adhuc prænotatis obstat, rñsio Romani Pontificis in cap. 1. de excep. ist. lib. quę probat, appellatione excõications non esse maiorẽ intelligendã, liquidem non est satis ad repellendũ actorẽ à iudicio, q illi obijciat excõi catio simpliciter. sed requiritur obiectio expressa maioris excõicationis. ergo consequitur, non intelligi maiorẽ excõicationẽ sub hac dictione, excõicatio, simpliciter prolata, idcirco Pan. in c. 2. de reib. spolia. in eũ sen sum accipit tex. in d. c. 1. vt existimet, satis esse ad vim & valorem exceptionis opponi actori excõicationẽ, simplicẽ, licet quo ad probationẽ huius exceptionis sit omnino necessariũ, q testes non simpliciter, sed de maiori excõicatione expressim rõdeant. Nã licet exceptionis obiectio gñalis sufficiat, pbatio tñ debet necessario cõuincere. nec dubia quidquam operatur. hanc Pan. interpretationẽ sequitur Fel. in d. c. penul. & in ca. tin. col. 3. de exceptioni. & tñ non plane hæc rñsio placet. Nam si excõicatio simpliciter de maiori est intelligenda, cur in testimonijs eandẽ significationẽ non habebit? præsertim, quia testes ferè ignorant. quid sit minor excõicatio, cum ea in vsum recepta non sit, vt maior, sit. deinde Specu. in tit. de excep. §. vdo. nu. 21. expressim tenet authoritate tex. in d. c. 1. q non sufficiat proponi excõicationem in genere, sed sit necessariũ in specie concipi exceptionẽ de maiori excommunicatione. quem in sensum eandẽ decisionem d. c. 1. accepit, eam asseuerãs singularem esse Anto. Burgensis in c. pen. col. 3. de emptio & vendit. vnde fortassis ipse est, quod in d. c. 1. decisum extat, ne excipiens vagetur, & cum periculo honoris alterius illudat actori, iudici, & iudicio.

Præter excommunicationẽ maiorẽ, & minorẽ sit frequentissime in canonib. mentio anathematis in eundẽ fere sensum, quo maior excommunicatio adsumitur, oportet ergo hoc in loco explicare quid sit anathema. & receptum est, anathema quo ad vinculũ non differre à maioris excõicatione, quãuis maxime differrat quo ad solennitatem. tex. celebris in c. debent. 11. q. 3. vbi ponitur à Gratiano anathematis solennitas, his equidẽ verbis. debent duodecim Sacerdotes episcopum circunstare, & lucernas ardentes in manibus tenere, quas in conclusione anathematis, vel excommunicatis proijcere debent in terram, & conculcare pedib. deinde epistola per parochias mittatur continens excommunicatorũ nomina, & causas excommunicationis. Hæc Gratianus qua rõne gl. communiter recepta in ca. cum ab ecclesiarum prælatis, de offi. ordi. asserit ius & potestatẽ anathematizandi solis episcopis competere. Est enim anathema

solennis,vt arbitror,maledictio, q̃ fit per execrationes publicas aduersus excommunicatum.quo fit,vt anathema proprie excõicationẽ maiorem p̃mittat,tametsi exc.Engeltrudã.3.q.4 contiet,anathema ab excõicatione maiori non differe,licet differat a minori, & iõ frequẽtissimẽ anathema pro maiori excõicatione accipitur.

¶ Huius dictionis significatio vere p̃mittenda nõ est,vt inde lector percipiat,qua ex causa ab ecclesiastico rum canonum authoribus in hunc sensum adsumat, q excommunicationem maiorẽ, & solennem significet. Quidam.n.existimarunt,esse anathema dictionem Hebræam,q̃ summam detestationem significet.ita inquit Hieronymus.c.1.Epistolæ ad Galatas,porro anathema verbum proprie Iudæorum est, & positũ tã in Iesu Naue,quam in numeris,quando omnia,q̃ erãt in Hierico, & Madianitarũ,detestationi,& anathemati habẽda do minus imperauit.Hæc Hieronymus.cuius & and. Alc. meminit in c.cum non ab homine.de indic.nu. 106.asseuerans,dictionẽ illã non Græcã sed Hebræã esse. Ego vero multi faciendam esse censeo diui Hieronymi authoritatem,p̃sertim in dictionib.Hebræis interpretandis,& nihilominus opinor, Hieronymum existimasse, sermonẽ illum,& loquendi modũ,quẽ septuaginta interpretes,& alij ad dictionem,anathema, transtulerũt, proprie Iudæorũ esse,q̃ ipsa dictio anathema Hebræa sit,nõ dixit palã Hieronymus,qui alioqui sacræ scripturæ nomina Hebræa interpretatus opere quodã peculiari,nullã huius dictionis mentionem fecerit.sed eam, & Græcã esse,testis est,& author Diuus Augu.sup numeros c.41.tomo suorũ operũ.4.cuius verba ab ipso,c.40. hic exponã.Hic videndum est,quõ dicatur anathemabo.quod vouetur,& tamen pro maledicto ponitur, sicut & de illo populo dr.vnde illud est,si quis vobis euã gelizauerit,præterquam quod accepistis, anathema sit. Hinc vulgo dictum est,vt de votatio dicatur, Nam deuotare se quemquam nemo fere dicit,nisi maledicens. & statim c.41 super tex.& anathemauit eum, & cuita tem eius,& vocatum est nomen loci illius anathema. Hinc dictũ est anathema, q̃ detestabile aliquid, & abominabile videatur.vt.n.nihil inde victor in suos vsus auferret, sed totum in pœnam luendam voueret.Hoc erat anathemare,quod vulgo dr deuotare. Origo aũt huius verbi est in Græca lingua ab his,reb q̃ votæ, & persolutæ,hoc est, promissæ, & redditæ, sursum ponebantur in tẽplis ἀνατιθέναι,hoc est sursũ ponere,vel figẽdo,vel suspendendo.Hæc Aug.idem in epistola 178. cõtemnatur,inquit,idem Apostolus Paulus,& in nouissimis partib.ad Corinthios epistolę, vbi plebem arguens simul Græco,& Syro vtitur verbo, si quis, inquit, non amat dominũ,sit anathema Maranatha.anathema Græco sermone dixit,cõdemnet,Maranatha,donec dñs rediat. hactenus ipse Hieronymus prioris Epistola ad Corint.c.16.& in epistola ad Marcellã.3.tomo. Maranatha interpretat,dñs venit.& dicit dictionẽ esse magis Syrã q̃ Hebræã.hinc intelliges tex.in c. Guilielmus.23. q.4.qui his duabus dictionib.simul vtit,vbi gl.& Fel. in c.Rodulphus.nu.33.de referi.has expositiones tradidere.est vero tex.precitatus Syluerij Papę primi in epistola ad Amatorẽ epm. qua rone titulus illius non est tribuendus Syluestro,& legendũ est Belisarius, vt admonet Fel.licet de Syluestro papa loquatur. tradit Platina in Syluerio primo,anathema aũt exponit,& idẽ Hieronymus occisionem,in q.9.ad Algatiã.eo.tomo.3. his accedit diuus Athanasius.c.6.ad Rom.anathema, inquit, est sane leuunctio quædã,& alienatio.anathema p̃terea Græce, Latine põt dici oblatio & sacrificium. quemadmodum q̃ Deo offeruntur,& dedicantur,attrectare audet nemo,sic eum qui anathema sit, rõne quadã nullus conueniet,aut cum eo versabitur nã sacris oblationibus honoris gratia,tanquã Deo dicatis appropinquare nulli hominum audebunt,ab hoc verò, qui maledictioni fuerit obnoxius non secus ac a prophano,& ab ipsa diuinitate alieno succedunt oẽs.hæc Athnalius.diuus item Chrysostomus in homilia.16.sup epistolã ad Ro.ita, inquit,quemadmodum anathema,donũq; id, qd Deo oblatũ dedicat,nemo est qui temere manib.contingere audeat,nec ad id ,prius accedere,sic & eũ,qui ab ecclesia separat,ab oĩb.abscindens, ac tanquã longissime abducens hoc nomine,à p̃rio.s.appellat,magno cũ terrore oĩb.interminatus,ab eo vt separent,& pedẽ referãt.anathemati.n.honoris gr̃a appropinquare nemo audebat, ab eo aũt,qui ab ecclesia abscissus erat,ex oppositio oẽs sibi separabantur.quapropter separatio quidẽ tũ hæc, tum illa exæquo, a vulgo alienatio erat. Separationis vero modus non vnus,sed illi p̃rius.ab illo.n.abstinebãt tanquam Deo dicato,ab hoc aũt decedebant tanquam à Deo alienato,& ab ecclesia abscisso.hæc Chrysostom. sic & S.Tho.& Caie.in d.c.19.ad Roma.scribunt, anathema esse omne separatum a cõi vsu. essęq; dictionem græcã sensere.quib. & illud cõcinit qd ἀνάθημα dicũt dona,quæ dicata dijs suspenduntur in parietib. & colũnis tẽpli,qualia viluntur quotidie iuxta monumenta divorũ, statuæ.largenteę,equi aurei, pocula gẽmata, dicta quidẽ ita ab ἀνατίθημι hoc est à seponendo,siue suspẽdendo.quemadmodũ ex Augu. & Chrysostomo deducitur , & ab alijs super Lucam.capitulo.21.etenim in eo capite dum latine scriptũ est,de tẽplo,qd̃ bonis lapidib.& donis ornatũ cẽt,p̃ donis,græce legit ἀναθήμασιν qua rõne ornamenta græcè dicunt anathemata.nã & Homerus li.1.Odyss.cantũ,& saltationẽ appellat epularũ,& conuiuij ornamenta,sic inquam ἀναθήματα vbi Didymus eius interpres hunc in modũ locũ illiũ exponit, τὰς ἐκκλησίας τὰ ἀναθήματα μεταφορικῶς καὶ τὴν τοῦ θεοῦ ἀναπαυσιν ἐμφαίνων ideſt,quiuj ornamẽtũ, metaphora,& translatio ab his,q̃ deis offeruntẽ,& in tẽplis honoris gratia suspẽduntur.idẽ repetit Homerus li.21. eusdem Odysseæ ad finem.pulchrè Budæus in commentarijs ad linguã Grę cã pagina.425.ex plo Alcẽtiano,huic significationi adjiciens,q̃ anathema dr hõ sacer, cuius caput dijs inferis fuerit dicatum,& consecratũ,ac deuotũ. veteres.n. homines sceleratos,sacros appellabant, quasi infernis dijs sacratos,ac deuotos. Titus Liuius li.2. primæ Decados sacrare dijs caput alicuius,pro deuouere,accepit.& rursus in 3.li.sacrare caput alicuius Ioui dixit,pro deuouere,i.morti illiũ hoĩnẽ addicere,siqdẽ sacratus hõ à quolibet occidi poterat,idẽ; piũ erat.qd̃ adnotarunt Ludouicus Cælius.li.7.lectio.Antiq.c.11.& Budæus in l.2.ff. de pœnis.dicens ecclesiam catholicã anathema appellare,quos maiore execratione mulctãdos ecclesiastica authoritas cẽset.quib.apparet omniũ iudicio, tẽplorũ donaria,anathemata appellari.de his Persi' Satyra secũda.

Dicite Pontifices,in sacro quid facit aurum?
Nempe hoc quod Veneri donata a virgine puppa.

Solent.n.hæc ornamenta suspendi in tẽplis,nẽpe,q̃a imagines sunt,aut clypei &similia, idcirco dicunt anathemata,q̃ Deo dicant,ac consecrantur,& deuouẽtur.

Huius rei est locus satis celebris in li.Iosue,c.9.inquit enim Iosue ad omnẽ Israel,vociferamini,tradidit.n.dominus vobis ciuitatẽ,sitq; ciuitas hæc anathema,& oĩa, quæ in ea sunt domino.ciuitatẽ igitur,& omnia,quæ in illa erant,præcepit esse anathema domino,quia omnia volebat domino seruari,& illi in sacrificium offerri, ita vt illis nihil sibi ipsi aliquis seruare auderet. cum autẽ de spolijs ciuitatis tulisset Acham filius Charmi,& sibi seruasset,iratus est dominus,& dixit filijs Israel anathema in medio tui Israel,non poteris stare coram hostibus tuis,donec deleat ex te, qui hoc contaminatus est scelere.

scelere.anathema hoc loco vocantur spolia q̃. seruauerat Acham filius Charmi,qm̃ illa ad hoc destinata erant vt Deo dicarentur.Sic & Chrysostomus in lib. de anathemate scribit,apud Catholicos dici anathema id, qd̃ est depositum,suspensum,& oblatũ diabolo ad imitationem eorũ,q̃ Deo offeruntur,illiq; sunt sepulta,ac suspẽsa in eis tẽplis.Iustinus item Martyr,nisi & illius operis titulus fallit,in qõnib. Christianis a gentib. propositis q.121.inquit Anathema dr id,qd̃ reconditum ac secretum est Deo,nec iam ad cõem vsum sumitur,aut qd̃ vitij,culpæq; cã a Deo ab alienatum est.Hæc Iustinus.

Hinc sane multa poterunt in ipsẽ deduci quo ad huius
7 dictionis vulgo notã significationem dẽ,quidẽ excõicatus anathema,quasi depositus,& segregatus a consortio fidelium,vt anathema dicuntur donaria,quæ seponuntur,& segregantur a contrectatione humana. item ab eadem radice sceda rõ poterit adnotari,q̃a sicut anathemata.i.donaria oblata dijs,non possunt cã honoris ab hominib.tractari,ita ex contrario excõicati sceleris, & odij causa non debent admitti ad fideliũ cõsonem.q̃rationes colliguntur ex Chrysostomo,& alijs super Paulum ad Ro.c.6.& diuo Augustino in præcitatis locis.vñ anathema,nihil aliud significat,q̃a Deo separationem tex.ex quinta synodo in c.certum.24.q.3.quo in sensu accipitur a plerisq; illud Pauli in d.c.9.optabã ego anathema esse a Christo pro fratrib.meis,qui sunt cognati mei sm carnem.quasi Paulus præ nimio charitatis ardore pro fratrib.suis sm carnem,vt hi a Iudaismo ad Christum accederent, separari a Christi põti fruitione quã ardentissime exoptabat,non a Christi charitate,& hc temporariam separationẽ a gloria citra culpam optabat Paulus pro salute Iudæorum æterna, quod si nolis lector cãdide hûc sẽsũ Paulo aptare,dicere poteris illud optabam,esse accipiendum pro optarim.i.optari ipse, si fieri posset. nã ita græcum εὐχόμην,interpretantur multi in ibi,& interpretes Chrysostomi libro.3.de sacerdotio.& hæc quidem admittamus hoc pauli votum contigisse tempore,quo ipse Christi profitebatur legem.Hieronymus etenim & quidam alij,illud Pauli desiderium tunc contigisse existimant,cum is sub Iudaismo ecclesiã Christi zelo synagogæ infectabatur.

¶ Dr sm alios anathema excõicatus,quia sit sacratus hõ,& inferis dijs deuotus,atque Sathanæ traditus. est sane & alia hui' dictionis significatio,sm quam anathema interpretari possumus maledictionem.aut maledictum,& anathemare,seu anathematizare, maledicere.quod ex Diuo Augustino satis constat super Numeros d.c.40.& 41.sumpta fuit hæc significatio inde,q̃ in d.c.6.Iosue spolia hostium dicata fuerunt Deo in pœnã luendam,& dicta sunt anathemata ratione illa,cuius superius meminimus hinc anathemare,Deo hostium res vouere,& consecrare in pœnam ipsorum. quod quidẽ anathema ita in pœnam,& execrationem hostium obla tum,detestabile quid dicebatur,idcirco anathema maledictionem,& anathematizare maledicere significat.sic apud Marcum euangelistam,c.1.Petrus cœpit anathematizare & iurare,quia nõ noui hoĩem istũ.etenim ibi anathematizare,maledicere,& execrari significat quasi Petrus iurans sibi maledicceret,& maledictiones imprecaretur vt maior suo iuro adhiberetur fides.nam iurans Petrus non alium,sed seipsum anathematizauit, si nollet hominem.sic,D.Hieronymus in Zachariam.ca. 14.anathema maledictionem interpretatur apud cantica,2.c.Habitabimus in Hierusalem,in qua anathema vltra non erit,ideſt maledictio,& abominatio. & apud Paulum prioris ad Corinth.c.16.Si quis nõ amat dominum,sit anathema,ideſt maledictus.hic authore Hieronym.Paulus pro fratrum salute cupit esse anathema,imitari volens enim suum,qui & p̃ se cum non esset maledictio,pro nobis factus est maledictio,item sane in d.ca. 14.ecclesiæ doctor egregius interpretatur locũ Pauli ad Rom.c.9.cuius mõ expositionem obiter attigimus.

Ex quo infertur anathema plerunq; maledictionem & maledictum absq; excõicatione significare, plerunq; simplicem maiorem excõicationem,vt in d.c.Engeltrudam.3.q.4.qãque solennem quandam maledictionem, & execrationeẽ,diratũq; imprecationẽ, q̃ sit ab ecclesia p̃ excõicatum maxime pertinacẽ, quasi ea sit extrema detestatio,& horrenda p̃nitus.hæc vero sit sm ritum traditum in c.debent. 11.q.3.aliumve simílem morib. & vsu inductum,quemadmodum in pontificali libro traditur,& notat Alfonsus a Castro li. 2. de iust. hæret. punit.c.20.Regia.l.13.& 27.tit.9.par.1.tit.1. sed & Socrates Græcus author,li.7.eccl.Hist.c.35. cum Anathematis meationem fecisset,subdit.Sic etenim Christiani appellare solemus pronunciatum contra blasphemos decretum qũ id veluti marmori affixum manifestum cunctis ostendimus.qua ratione quandoq; Græci authores ecclesiastici ἀναθεματίζειν excõicare dicunt ,quasi excõicati literis columnæ alijs publica notetur censura, & ignominia.Nam & olim ethnici hoc verbo vtebantur adnotandum aliquem infamia, & inde ἀνάθεμα dicebant infamia notatum ,qua dictione præter alios vtitur Demosthenes in Philipp.3.Isocrates in oratione de iugo. Alcibiadem col.erecta,& inscripta proscriptum fuisse ab Athenienſi populo narrat.Quod & Aemylius Prob. in Alcibiade,ex Græcis authorib.in hunc modum Latine tradit,Postquã autem se capitis damnatum, bonis publicatis audiit, & id, quod vsu uenerat, Eumolpidas sacerdotes a populo coactos, vt se deououerent, eiusq; deuotionis,quo testatior esset memoria, exemplum in pila lapidea incisum esse positum in publico, Lacedęmonem demigrauit.Hæc de Anathemate.

Subinde apparet verus intellectus c.cum non ab ho-
8 mine.de iudi.vbi primum excõicatio simplex maior indicenda est aduersus contumacem simplici affectum cõtumacia,& deinde anathema,solennis execratio.f. decernendum aduersus proteruum,& maxime in rebellione pertinacem sicuti,quidquid gl.inibi dixerit, colligitur ex Panor.communique. Doct.interpretatione.

Ex his etiam penitandum est quod in d.c.cum non ab homine.Panor.nu.23.& Dec.nu.3.adnotarũt,& idẽ Abb.& Barb.in c.cum ab ecclesiarum prælatis.de offic. ord.afferentes,quo ad vim,& vinculum non esse maioris potentiæ anathema,quam excommunicatio maior, licet quo ad solennitatem,& terrorem differãt .etenim anathema pp diras imprecationes,& maledictiones at que execrationes publicas,aliquid etiam quo ad effectũ & damnum plus quam excõmunicatio maior operaf, erant & apud Athenienses diræ,ac publicę execrationes in eum,qui uiam eranti non demonstrasset,authore Cicerone lib.3.de officijs.item deuotiones hostiũ quarũ meminit Macrobius in Saturnalib.& Horatius in odis inquit,dira deprecatio nulla expiatur victima.

Deinde conflat in huius dictionis etymologia errasse Pano.post alios in d.c.cum non ab homine.dum nu.23. is existimat anathema dici,ab ana,quod est sursum, & theta,quod est figura quædam ad formam literæ, quæ olim imprimebatur in fontib.damnatorum,quasi anathema,ideſt suprema maledictio.etenim hæc deriuatio prorsus est inconcinna,& a vero dictionis etymo satis aliena,tametsi ex authorib.constet,hanc Græcam literam,θ,quæ θῆτα dicitur,literiq; Latinus redditur th, & theta,in iudicialib.finis signũ fuisse damnationis. nã & Isiodorus in primo etymologiarũ lib,scribit,ita militi more solere fieri vt cæli,θ.dicat,t.signarent, fortasis ea ratione quod θ.di prima littera dictionis θάνατος, quę Græce mortem significat. Alcionius etiam Pædianus, vt

dicitur

dicitur in ꝓuerbio ,ꝰ. ſſligere,refert adnotauit , olim in iudicijs,ſortes,quæ mittebant in vrnam triplicem notam habere ſolere,ac.damnationis fuiſſe ſimbolum,r. abſolutionis,ꝫ.ampliationis ,ideſt quoties ſignificabat ſibi parum adhuc liquere,ac denuo ꝯcauſam agi oportere .verum apud Aſconium in 3. ℈ Verrē actione legimus.A.notā eſſe abſolutionis,C.condemnationis,N.L. ampliationis,quaſi non liqueret.Idem fere apud eundē Aſconium in prima contra verrem actione fuiſſe tamē olim ϑ.theta. ſignum condemnationis manifeſte ꝓſtat apud Perſium ſatyra quarta,

Et poſit eſſ nigrum vitio prafigere theta.

Martialis lib.8.ad Caſtricum.

Noſti mortiferum quaſtoris,Caſtrice,ſignum?
Eſt opus,et vitium diſcere tetha nouum.

Auſonius in prædagogum ligiritorem.

Tu numq; nomen theta ſeſtilis ſigne,

Quo in loco alij lectiōis,ſed ſeculis,legendum eſſe putant.Atque hæc de anathemate dicta ſint,ex quib.intelligenda ſunt quæ Sylu.in verb.excommunicatio.1.q.vlti.ſcribit tradens anathema in effectu non differre ab excommunicatione maiori.& probat etymologiam illam,quam ex Panor.& alijs modo adducebamus.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicationis ſententia ferenda non eſt, niſi pro graui culpa,quæ mortalis ſit.& ex hac multa inferuntur.*
2 *Intellectus ꝯ peruenit.de ſenten.excommunicatio.*
3 *Contumacia in re leui contingens,an ſit digna excommunicatione? & in dubitate traditur,quando inobedientia ſit ſpeciale peccatum.*
4 *Monitio neceſſaria eſt ad excommunicationem infligendā, & ubi,an debeat eſſe perſonalis?*
5 *Monitio ad excommunicationem ꝓ ferendam debet eſſe trina.*
6 *Monitio trina an neceſſaria ſit ad excommunicationem in notorijs.*
7 *Excommunicatio lata abſque trina monitione non eſt nulla, ſed iniuſta.*
8 *Excommunicatio lata à iudice delegato,cui in mandatis traditus eſt trinæ monitionis ordo,an ſit nulla;*

§. NONVS.

1 VANTO grauior,& acerbior eſt Chriſti dilectio.excōicationis cenſura,maiora quæ interi",& exteri" infert nocumēta tātō maturiūs cauſionis iudicio ecclēſiarū ꝓlati,eorumq; vicarij , ea vti debent.priuſq; aliquis excōicetur, diſcutienda,& examinanda eſt crimi nis,qualitas,& ipſius,qui ab eccla ſegregandus eſt cōtumacia,quali is tūc excōicandus ſit,qui noluerit pœnitere,ad rectum tramitem monitus redire,vt ſic confuſus & erubeſcens reſipiſcat , non debent hanc acerbiſſimā punitionem temere & ſine graui cauſa exercere , ſiquidem nullus,debet ea plecti pœna,niſi pro crimine mortali,& qui alioqui corrigi non valet c.nemo.& c.nullus. 11.q.3.optime idem admonet Leo papa huius nominis primus in epiſtola 67.ad epiſcopos per Viennenſem ꝓuinciam conſtitutos.dic.n.inquit,nulli Chriſtianorum facile commercio denegetur,nec ad indignāris fiat hoc arbitrium facerdotis,quod in magni reatus vltionem inuitus & dolens quodammodo debet eſſe animus vindicantis.hæc & alia ad hanc rem inibi Leo ſummus eccleſiæ idemq; ſanctus paſtor.Gratianus autem tribuit authoritatem illius c.nemo.concilio,Meldenſi,vt arbitror,ſecretus ſuonē Carnotenſem li.5.de ſen.exc.c.nullos.con cilio Aluernenſi.cū tū is canon ſit tribuendus concilio Vuormatienſi,vt ꝓſtat ex lib.conciliorū,canone 2.Vuormatienſis concilij.idē probat multis authoribus.quib. apparet,ſnīam excōicationis nō eſſe infligendā a iure,nec ab homine,niſi ꝓ mortali culpa,ſicuti docuerūt Theologi præſertim S.Th.in 4.ſen.diſt.18.q.2.ad 3.q.Fel.poſt alios in rub.de ſen.exc.Io Lupi.in c.per veſtras.de don. int.vir.& vxo. f.18.nu.13.& alij ſtatim in illationib.citādi.é etenī hæc omniū ꝓcorſnīa,ex qua plura deduci ſolēt,& nos aliquot cā faciloris cognitiōis deducem".

Primū ſane hinc apparet,lege lata,cui adiecta ſit excōmunicationis pœna,euidenter colligi,legiſlatoris intētionem fuiſſe obligare tranſgreſſorem ad mortalē culpam. nā alioqui ſi legis conditor talem intentionē nō habuiſſet,iniquiſtime talem pœnam ℈ legis trāſgreſſorē ſtatuiſſet.qua rōne,vel lex eſt cenſenda iniuſta, vel intētio obligandi ad mortalē culpā,& eius obligatio neceſſario deducit,ꝑſertim,quia excōicatio,gladius cenſet ipūalis,c. dilectio.ilt.ti.c.venerabilē.q filij ſint legit.Pan.ſic.1.de hoīc.notat ſic.cū nō ab hoīe.de iud.c.corripiant.24 q.3.

Scdo,ut proximā illationem amplius explicemus,inferi,excōicationē a iure,vel ab homine generaliter loquēdo,nemīnē adhærere,nec ligare,niſi is tranſgrediendo legem,vel iudicis ꝓceptū,mortale crimen cōmittat,qđ in ſpē rūdit Palud.in 4.ſendiſt.18.q.1.ar.1.concl. 2.cui accedit Had.in 4.ſen.in tract.de claui. q.3.vers. ſortaſſis obijcies.etenim licet ꝓpter excōicationis pœnā iniungendū,& colligatur,voluiſſe legiſlatorē ad mortalem culpā obligare tranſgreſſorē,attamē quoties pp aliquā circunſtantiā,& qualitatē actus conſtiterit,tranſgreſſionis culpam alioqui mortalem,venialem eſſe tunc dicendum eſt,non eſſe locum excommunicatio canonis, nec iudicis idem notat Sylueſt.in verb.excommunicatio.3. notab.3.fere ad finem.

Tertio licet in c.peruenit.ilt.tit.ſatis ab eius interpretib.diſputetur,quæ dicatur leuis percuſſio,vt poſſit epiſcopus abſoluere percutientē clericū ab excōicatione, c.ſi quis ſuadente.17.q.4.notant Faber,& Ang.in.§.atrox.Inſt.de iureiu.Syl.in verb.abſolutio.4.in prin.Flor. in 3.par.ti.14.c.1.§.3.gl.in c.cum illorū.eo.ti. in verb. mutilationem tex.& ibi doct.in c.peruenit.in 1.de appell.& in conſtitutione Io.22.quæ incipit,Perlectis hiis.nondum typis excuſa.ex quib.ea diffinitio iudicis arbitrio relinquitur.tñ illud eſt obſeruatione dignum,qđ nuſquā percuſſor clerici,ēt animum vlciſcendi,& iniuriam inferendi habens,ea iuris excōicatione afficitur, ſi ea percuſſio ita leuis ſit,vt veniale tantum pctm , non mortale,percuſſor cōmiſerit.quemadmodum in ſpecie iſta notat Martinus Azpilueta in c.inter verba.11.q.3. col.139.authoritate diui Thomæ,qui in 2.2.q.88.ar. 5. docet,iniuriam leuem,etiam animo vlciſcendi,& iniuriam inferendi illatam,veniale peccatum eſſe. quod & de iuſtitia in re leui ipſemet ſcripſit in eandem 2. 2.q. 60.articulo quarto & nos obiter attigimus libro.1.Var. Reſolu.cap.1.column.3.

Quarto eadē ratione interpretandæ ſunt generales q̃dam excommunicationes a iudicib.ℨ eos,qui furtum cōmiſerunt,latæ.nā his cenſuris minime ligatur qui ita leue furtū cōmiſit,quod eius cauſa ueniale tantum, non mortale crimen contraxerit.quandoque enim furtum veniale tantum pctm eſt,quia in re leui contigerit , vt explicat idem Tho.2.2.q.59.ar.4.& q.66.ar.6.cuius opinionem & nos examinauimus li.1.Var.Reſo.c.3.nu.21.

Quinto hinc aperitur interpretatio gl.in c.duo.96.diſtin.quæ aſſeuerat quamlibet,ſ contumaciā in re etiam leui contingentem,dignam eſſe excorcatione.cuius gl. mē minere Panorm.in c.1.de iudic.nu.10.& ibi præter alios Ripa,nu.19.idem Abb.in c.dane. de offic. delegat. in c.ex part.in 1.de verb.ſigni.& Goriet.in ſing.in verb. contu

contumax.Fel.in rub.huius tit.nu.1.cuius aſſertionis ea eſt ratio,quod contumacia in non cōparendo maior ſit q̃ in non parendo gl.in Cle.vnica.de dolo & contu.ī gl. magna in prin.gl.in l.creditor.ff.de appel. notāt. Abb. Dec.nu.13.Ripa.nu.12.& Alc.nu.17.in d.c.1.etenim q̃ cōtumax eſt in nōcōparendo,ēt ſimul cōtumaciā ī nō parendo cōmittit,vt cōſtat,idcirco hæc contumacia,vt cunq; ſit in re leui,digna eſt excōicatione.ꝑſertim , qa contumax in non cōparendo,pctm inobedientiæ ℈hit, qđ non aſr q̃ ex contēptu conficitur,vt explicat S.Tho. 2.2.q.105.ar.1.& Caie.q.104.ar.2.contē ptus aūt, vt ſuperius.ſ.7.exponebā,mortale pctm,eſt igitur contumacia,ēt in re leui,excōicationem maio rē inſtiſſime patitur,ſi contingat in non cōparendo coram iudice , quia mortalem culpam ꝑmittit,pro qua iuſte maior excōicatio infligitur,ſicuti hoc in §.probauimus.verū Are.in d.c.1.de iud.nu.34.dubitat maxime,an ſit vera ſnīa gl. in d.c.duo.eo mō,quē explicuimus,intellecta nos ēt itidem dubitamus.& interim rōnē dubitationis ex eo deduximus,q̃ qui contumax eſt in cōparendo,vere iudici ꝓcipiēti nō paret,cui tenebat ſub pctā reatu parere. oīs etenim inobedientia,& contumacia inde oritꝫ qs ꝓceptis uel legis,vel iudicis non paret,quia ℨria eſt ꝓcepto, quo tenemur,& obligamur obedire ꝓlatis principib. & ſuperioribus.c.2.de maio.& obed.c.oīs aīa . de centib. ad Ro.c.13.qui ptāri reſiſtit,ℨDei ordinationi reſiſtit.atq; ité contumacia,& inobedientia ℨria eſt, & aduerſatur dilectioni proximi,quippe q̃ ſubtrahit obedientiā, q̃ ꝓximo debetur lege iuſtitiæ,vt docet S.Th.2.2.q.105.ar. 1.ſi ergo,qui iudici ꝓcipienti,quo ad ipſum accedat, minime obtemperare,vult,& parere recuſat, profecto iudici non paret,& vere contumaciæ in non parendo culpam ℈hit ex ea quidem cauſa,qui vocatus a iudice iuſte vocante nequaquam ei obedire vult.

Deinde oſtenditur id euidentius.nā ſicuti iuſſus a iudice cētū Titio debita reddere,& reſtituere,ſi nolit iuſſis obtēperare,contumax eſt,quia non paret ꝓcepto iudicis,ita & is contumax erit in nō parendo qui iudici ꝓcipienti,vt ad eū accedat certa de cā rīſurus,nolit obedire,& accedere recuſet,nec uideo poſſe diſtingui contumaciam in non comparendo a contumacia in non parēdo, vt diſtinctam ſpeciem licet poſſit diſcerni vt ſpēs a genere ſiquidem qui contumax eſt in non cōparendo, culpam contrahit non parendi, at non ita ē contrario qui non paret contumax eſt in non comparendo.

Eſt vero hac in controuerſia adnotandū tunc demū inobedientiam eſſe proprie pctī ſpēm,cū aliquis ꝓceptū contēnit,vt de contēptu ſuperius diximus alioqui ſi qſpiā agat contra præceptum iudicis,vel legis non pp ꝓceptū contēptū,ſed alia ex cā , inobedientia eſt materialiter tm,& tic in gñe contingens,quia ℨra ꝓceptū agit, & iō pertinet formaliter ad aliā ſpēm pctī,nēpe ad eā ſuper qua præceptū fuerit conſtitutum Qđ docet optime S.Tho. 2.2.q.105.ar.1.ad primū & Caie.q.104.ar.2.vbi Thom. ad primū idem eleganter docuerat.quod ſi quis agat cōtra præceptum ea intentione vt contra inſinuatam , & explicatam,vel implicitam voluntatem ſuperioris præcipientis agat,& operetur,ſpeciale peccatum inobedientiæ eſt a contemptu procedens,& aduerſum ſpeciali virtuti obedientiæ,quæ in hoc uerſatur,quod qs impleat, & exequatur actum iuſtitiæ,vel alterius virtutis intendens formali intentione præceptum ſeruare.

Hinc diffiniri poterit quod a pleriſq; ſolet diſputari, an contumacia ſit delictum.nam gl.in c.ex literis.de cōſtit.aſſerit contumaciam non eſſe delictum . cuius opinionem communem eſſe teſtatur inibi Fel.col.pe. funt plura canonum & iureconſultorum loca,in quib.contumacia delictum appellatur,ex quib.contumaciam delictum eſſe notat gl.in l.ſi filius.ff.de iniurr. actio.quam dixere ſingularem eſſe Soc.in c.veniens.de accuſat. nu. 47.& Imol.in l.pe.§.ad crimen nu.25.ff.de pub.iud.et enim vtcunque conſideremus contumaciam , ea graue delictum eſt,non tñ conſtituit ſemper ſpeciale delicti nomen,& diſtinctam ſpeciem,liquidem frequentiſſime pertinet ad aliam ſpeciem delicti nempe ad tranſgreſſionē illius præcepti,contra quod contumax agit, tūcaūt ſpāle delictū erit,cū qs ea intentione ℈ceptū q̃ nolit ſubijci præcipienti,nec eius voluntati. idcirco non ſemper contumacia ſpeciale delictum eſt propriā, & diſtinctam delicti ſpeciem conſtituens.eo vero caſu quo ſpecialem delicti ſpeciem habet,pctm eſt inobediētię ſpeciale contemptum præ ſe ferens.& ſane tunc qñque dē hīſis.qñque ſchiſma tradit Dom.in ſūma 4.q. 1.

Hinc denicq; & illud apparet,non ſemper contumaciam ēt in cōparendo procedere ex contemptu.nā quoties quis reculat ad iudicem iuſte vocantem accedere ex eo,q̃ nolit iudici ſubeſſe,nec eius ex equi voluntatem, contemptus datur ad mortalem culpam pertinens at.ſi non comparet ex alijs cauſis , & impedimentis iuſtis, vel iniuſtis,grauis eſt exceſſus non tñ procedens a cōtēptu.atque ideo nulla contemptus rō hic haberi poterit.

Eſt tamen obſeruandum,ad iuſtitiam excōmunicationis contumaciam,requiri nec eſſe neceſſariam,q̃ ea ex contemptu procedat.ſi quis.n.adulterium non ex cōtemptu,ſed ex apetitu libidinis commiſerit,nec monitus adulteram dimittere,velit,hic dubio procul omniū iudicio iuſtiſſime communicatur,vt ab eo crimine recedat propter proteruiam,& contumaciam,quæ ex libidine coitus potius quam ex contemptu oritur.

¶Præſumitur contemptus,ex contumacia in non cōparendo facilius,quā in non parendo,tñ & vtraque ſine contemptu,& vtraq; cum contemptu dari poteſt.vnde ſi contumaciam ex ſe ipſa conſideremus,pars eſt vtriuſque rō,ſi ex accidentib.nihilominus itaque fit.vt nulla poſſit inter has contumacias vere conſtitui differentia. quod ex hoc apertius oſtenditur,quia excommunicatio ferri non poteſt ob contumaciam de releui in nō cōparendo,quemadmodum nec in non parendo in releui. nā vel crimē contumaciæ ex ſe ipſo ꝑpendimus , & licet ex mortale ſit,hic materiæ rōne eſt,veniale,quippe cum iniuſtitia furtū & ſimilia ex leuitate materiæ ſint aliqñ venialia vt ex.S.Th.probamus,vel contumaciam a contemptu penſitamus,qui ſiquidē aberit excommunicatio iuſte ferri nō poteſt,quia culpa venialis eſt , non mortalis.q̃ ſi contemptus aſſit illius,qui ſuper re leui in non comparendo contumax eſt , non ſtatim erit pēā in mortale conſtituendum.nam ſi quis ꝓceptū ſuperioris ſuper re minima ex contemptu tranſgrediatur aduertēs rem eſſe minimam,& ea ex cauſa,q̃ leuis ſit materia ꝓcepti,contemnat illud,veniale peccatum erit,quem admodum docet Caie.in ſumma,in verb.cōtemptus. qua ſi contemptus ꝓcepti ſuper re minima,tunc mortalem culpam habeat,cum quis tranſgreditur, vt voluntatem præcipientis eludat,eiq; nolit ſubijci non aduertens, q̃ res minima ſit,nec ea ex cauſa induxerit ad ſit proprū animum his accedit,quod Ger.lectione 4.de vita ſpirituali,corollaria.7.in hac excommunicationis cenſa aſſerat,multum differre contumaciam a contumacia, quē & in hoc refert Alfonſus a Caſt.de poteſt legis pœn. li. c.6.fol.49.oportet enim conſiderare qualis ſit contumacia,& quantū illa poſſit eccleſiæ nocere,& qualis eſt ēt res,circa quam habetur contumacia.nam multo peior, & nocētior eſt reb.fidei,& religioni,pacis ac vnionis eccleſiaſticæ,quam in parua qōne ſuper modica re temporali orta,vbi nūquā tantum poterit prodeſſe obediētia.quantū oberit excommunicatio ſeparans animā a ſpiritualib.ſuffragijs,& ſocietate ſanctorum.ſi cōtumacia eſt magna,& pro re magni momēti habita,erit iuxta

doctrinam

doctrinam Salvatoris nostri merito excõicandus. Si vero contumacia sit levis, aut prorsus levi contingens indignum videtur, vt pro illa sit aliquis excommunicandus.

¶ Hæc & alia multa pro oculis habere debẽt iudices ecclesiastici, nec temere hac grauissima censura vti. nã & ob id iura pontificum statuere neminem pro alterius culpa excommunicandum fore. tex. celebris in c. si habes 24 q. 3. ex dicto Aug. in epist. ad Auxilium episcopũ. 75. quod nos explicuimus, ac probauimus li. 2. Var. Resol. c. 8. quo in loco nũ. 9. tradidimus intellectum ad tex. in c. Romana §. in vniuersitatem. de sent. excom. in 6. quo rũ sum est, sententiam excõicationis non posse ferri in vniuersitatem. id etenim non alia ratione obtinuit, qua ne innocentes ob aliorum culpam excommunicentur.

Ab eadem radice procedit quod satis est canonib. instítutum, quib. decretum est præmittendam esse monitionem, & citationem ad excommunicationẽ ferẽdã, sicuti probatur in c. sacro. & c. contingit in 2. hoc ipso titu. c. contulerunt. de offi. deleg. c. inter quatuor. de maio. & obe. c. de illicita. 24. q. 3. hæc vero monitio licet alio qui ad domum ex lege hen possit, & ad ipsius citandi habitationẽ asciscã, vtilis legitime citatus, & monitus, quis dicatur. l. scire debemus 6. §. qui aũt. ff. de excus. tut. Laut, qui aliter. ff. si forte. & ibi gl. ff. quod vi, aut clam. l. §. prætor ait. ff. de damn. infect. notatur in c. cãm. de dolo, & cõtu. & in cle. cautam vers. quod si forsan. de elect. gl. in c. cauent. 15. q. 9. Ale. in d. §. prætor. ait. quod alibi latius tractabitur personalis esse debet, sicut inderunt Innocen. Collect. & Abb. vi. col. in c. vlt. de eo qui mut. to possi. Rota in nouis 271. & 316. Paul. Cast. in d. ff. prætor. ait. col. 1. Fel. in c. cũ sit Romana de appell. nu. 13. & seq. Præpos. in d. c. cauent. contra gl. inibi. & latissime And. Tiraq. lib. 1. de retract. §. 9. gl. 1. nu. 4. A qua quidẽ opinione casus aliquot excipi solent in quib. tam ad excommunicationem proferendã in aliquem non est necessaria monitio personalis, sed satis sufficiens erit ad domum habitationis, similue modo facta.

Primus casus constituitur, quoties qui excõicandus est dolo, lautet, & subterfugiat personalẽ monitionem. sic etenim notant idem Inn. & doct. in d. c. vl. opt. tex. in c. qui mat. accu. poss. & in c. quoniam frequenter. §. 1. vt lit. non conte. & in c. per litum. qui sibi sint leg. Barto. Bal. de Cast. & Doct. in d. §. Prætor. ait. Matthæi. notab. 153. And. Tiraq. in d. gl. 2. nu. 7.

Secundus est cũ is hinc fugit ille vel citatus, ad cãm plonabi quidẽ citationẽ, etenim pollmodu potest citatus ad domũ, aut pedicas, vel in ipso tribunali excõicari, qd visum est Rotæ in nouis 393. & Fel. in d. c. cũ sit Romana. nu. 14. hunc sane maxime effectu habet hæc prima, & personalis citatio ad causæ integram discussionẽ facta.

Tertius casus contingit quoties citatio, vel monitio ad domum facta pervenit ad ipsius excõicandi notitiã, hæc. n. fo. licit, vt hinc excõicari possit, & excõicat', ce sat, notat Fel. in d. c. cũ in Romana. nu. 15. authoritate Rotæ in nouis 401. & reg. eũ qui certus est. de reg. iur. in 6. tex. opt. in d. c. le. cãm in fi. de electio. ex quo citatio illegitima cũ notitia subsecuta ita ligat sicut citatio abinitio hinc ligat, quẽ tex. ad hoc induxere Ro. cons. 410. Hippo. in ru. C. de ꝓbationi. nu. 271. idẽ in mag. 259. Ludo. Gomez. in reg. Cancel. de nõ iudicãd. iuxta formã suppliet. q. 16. nu. 68. notat idẽ And. Tiraq. in d. §. 9 glo. 2. nu. 16. Fel. in c. Gratianus. 4. de offi. deleg. quoru opinio cõsentit.

Quartus casus est cũ quis fuerit male absolutus ab excõicatione, & tractetur de reducendo eũ in primam excommunicationem, erit enim is ne satis, quo ad domũ citetur, & moneatur, nec requiritur personalis monitio, quemadmodum Rota in nouis cenſet, nu. 399. cui accedit Fel. in d. cum Romana. nu. 15.

5 Monitio tam legitima in hac spe ead intelligendam excõicationis censurã trina debet esse. quod probatur in d. c. contingit. & in d. c. de illicita. & in c. constitutionem supra ist. tit. & est cõis omnium sniã gl. & Doct. inibi. sufficit tñ vnica admonitio in tres distincta terminos, seu in tria dierũ intervalla in hunc fane modum, Te ipsum admonemus, vt intra quindecim dies, quos tibi pro trib. distinctis monitionib. constituimus, satisfacias, ad iudiciũ accedas, aut respicias. hæc etenim est sufficiẽs admonitio, sicuti probat tex. vbi gl. cõiter recepta in d. c. constitutionem. (Nisi iusta necessitas, hæc intervalla suaderint moderanda fore, qd vltime quidẽ c. par. expresim permittitur, & id iudices caute, & diligenter observare debent:) Quib. non obest gl. infignis in Cle. 1. vers. 3. de vsu. & honest cler. affluentes non sufficere vnicã monitionẽ in tria distincte dierũ intervalla, quotics a iure trina monitio requiretur cuius gl. vltra Doct. ibi memine: re eã secuti Ale. in l. 2. col. 5. ff. de re iud. Abb. in c. 2. ne cler. vel monach. & in c. ex tua. de cle. non resident. Fel. in c. confuluit. nu. 13. de offi. deleg. in c. contingit. in 2. ist tit. idem in c. qñ. §. porro. nu. 22. vt lit. non conteſt. Ro. in sing. 719. tex. iuncta gl. & ibi Bal. in c. 1. de vasallo, qui in sing. 719. tex. iuncta gl. & ibi Bal. in c. 1. de vasallo, qui contumax est. nã hæc cõclusio vera est quo ad incurrẽdã pœnã iuris, & a iure statutã, non tñ quo ad pœnã ab hoie infligendã, q quidẽ intrepretatio ex pœnitatis iuris virtusq; decisionib. colligit. præsertim non obstat pœnata gl. quippe q tractat de vera pœna, & de punitione legis, q propriã pœnã infert. at in hac spẽ nos agimus de excõmunicationis censura, quæ vere, ac proprie pœna non est, sed medicina quedam quæ resipiscenti, & volenti pœnitere nullum damnum, nec vllam læsionem infert.

¶ Trina vero monitio, quam ad excommunicationẽ diximus esse necessariam, regrit in excõicatione ab homine ferẽda, nõ tñ in excõicatione lata a canone vt ista tuto. ipsa liquidẽ lex, quæ ita mature, & caute cẽsurã istã indixit, quot die admonet subditos, ne ꝓhib tñ crimẽ cõmittãt, remue lege vetitã agãt. ideireo alia ipãs monitio necessaria non est, sicuti in spẽ probatur in c. a nobis. in princ. ist. tit. & in c. si qs suadente. 17. q. 4. ca. 2. de const. in 6. adnotarunt Henr. & ali. ibi in d. c. sacro. (Io. Lup. in d. nu. 19. adeo tale videtur, licet auctores ab eo citati id aperte nõ ferì pierint, fenisse tamen Io. And. in c. 2. ne cler. vel mo. & Rota 19. in nouis, de dolo & contu.) vicunque tamen sit, & ille tex. intelligatur, licet monitio canonica non sit necessaria, oportet de facto, & crimine, cuius causa excõmunicatio indicta est citata parte prius constare gl. in Clem.

Cle. pñti. in verb. cõ sliterit. de cens. & in cle. multorum de pœnis. notant Ro. cons. 482. col. vl. Dec. in d. c. reprehensibilis. Panor. in c. parochianos. de sen. exc. Cur. Senior cons. 20. dubio primo. latè probans declarationẽ aliter factam nullam esse ipso iure authoritate tex. in c. 1. de caus. posse. & propri. Cle. pastoralis. ad finem de re iud. l. de vno quoque. ff. de re iud. idem tenent Fel. in ca. Rodulphus. de refer. verti. citatur et pars Car. & Imola, in c. exurpandæ. 7. col. de præb. Hieron. Gigas de pensionib. q. 78. nu. 5. atq; ita est intelligendus tex. in c. reprehensibilis. cuius et meminit Hipp. in l. vnica. C. de raptu virgi. nu. 66. est & pul. her tex. de hac denunciatione, & declaratione excõicationis in c. pastoralis. §. verum. de appell. & in c. cum fm leges de hæret. ist. li. est satis expedita has declarationes fieri debere audita, & citata parte.

6 ¶ Et hæc quidẽ adeo vera sunt, vt et † in notorijs excõicationis sniã non sit aliter ferenda, quã monitione canonica ꝓmissa, cum. n. ob contumaciam hæc censura feratur, constat, prius monendũ fore ipsum delinquẽtẽ, vt inde appareat an vere contumax sit, licet crimen sit manifestũ. quod deducitur a gl. in c. episcopi. 11. q. 3. & gl. in d. c. cum sit Roma. §. vl. de app. quo in loco Host. Abb. Dec. & alij hanc opinionem in spẽ probant Inno. Io. And. Hen. & alij in d. c. sacro. non obstat, q Apostolus Corinthium illum absentem, & irrequisitũ excõicauit, vt meminit tex. in d. §. vlti. nam licet eo tpe, quo illum Apostolus excommunicauit, minime admoneuerit prius tamen, & sepissime illum per frequentes admonitiones ad pœnitentiam agendam ducere conatus fuerat. qua rõne euidenter constitit eius cõtumaciã notoriam esse, quo casu ablq; vlla monitione põt quis excõicari, sic sane in contumacem notorium ferri põt excõicatio absq; alia monitione tex. in c. illud. de cler. excom. minist. idẽ probatur in c. t. de iud. vbi Abb. Dec. super gl. vlt. & Ripa. nu. 81. hanc eandem opinionem defendere conantur tametsi Ale. inibi nu. 61. aduersus eam disputet. & hæc sunt omnino adnotanda, et si Ant. in d. c. 1. de iud. col. 14. & Fel. in d. c. sacro. teneant excõmunicationem in notorijs posse ferri absque monitione. c. de manifestis. 2. q. 1. c. euidentia. de accusat. cum alijs quæ solent adduci ad probandum, non esse necessariam citationem in notorijs.

¶ Hinc deniq; examinari poterit quod quidã in hoc tractatu adnotarunt, asseverantes excõicationem posse ferri in aliquẽ absq; canonica monitione, quoties ea pronunciatur ad defensionem proprij iuris a plato, potius vt priuato, quã vt iudice, nempe ꝑ occupantem res ecclẽ iuxta responsum tex. in c. dilecto ist. tit. hanc opinionem tenuerũt inibi Io. And. Dom. & Fran. Lapus allegat. 73. Fel. in d. c. sacro. 2. col. Dec. in c. reprehensibilis de appel. itidem 2. col. And. in c. venerabili. col. 2. de cẽsi. hoc tribuentes Ian. ibidem, qui tñ ꝑtũ sentit, dũ subdit, in hoc casu semper monitionem esse necessariam. quamobrẽ ego non, video quid in hac spẽ contingat aut contingere possit, quod canonicam monitionem impediat, nisi id referatur ad proxime notatas conclusiones, vñ quamuis tot dctisfimorum virorum authoritas maxima sit, non censeo discedendum esse ab ordine instituto in d. c. sacro. is etenim qui res, & patrimonium ecclesiasticũ occupauerit, fortasis trina canonice monitus interpellatione ab offensi, & violentia abstinebit.

7 ¶ Quod si excõicatio lata fuerit non præmissa canonica, & trina monitione, iniusta censenda est, non tamẽ nulla, imo valet ipso quidem iure. quod eleganter probat tex. vbi gl. communiter recepta in verb. iniustas in c. Roma. supra ist tit. gl. o. in d. c. sacro. & ibi Panorm. Fel. & alij. gl. in summa. 2. q. 1. gl. in c. 1. de excess. prælat. Pan. in c. qua fronte. nu. 7. & in c. reprehensibilis. nu. 13. post gl. ibi de appell. idem Panor. in c. ad audientiam. eo. titu. in fi. vbi Decius, quorũ opinio cõis est, & comprobatur authoritate gl. in c. 1. ist. tit. in verb. causam quæ. ad finẽ scribit excommunicationẽ latam ꝑ ordinẽ, & formam illius constitutionis validam esse, non aũt nullã, etiam si iudex puniendus sit pœnis ibidem statutis. quam opinionem sequuntur Io. And. Dom. Fran. in d. c. 1. Panor. in c. ab excom. col. 3. de referendo refert, q excõmunicatio lata sit a iudice ordinario, an a delegato. nam & excõmunicatio lata a iudice delegato non præmissa canonica monitione, non est nulla, imo valet, & vim obtinet ipso iure, qd ita visum est Panor. in c. vl. de præb. idem rursus & Dec. in c. reprehensibilis. de appel. Pan. & Car. in c. illud de cle. excom. minist. Roma. consil. 354. Rotę in antiquis 556. Fel. in c. cum sit Romana. col. pen. de appella. Rotæ antiquiori 3. tit. de sen. excomm. quorũ sniã frequentiori doctorum suffragio recepta est, tametsi cõtrariũ conentur defendere Rota in antiquis 139. Fel. in d. c. sacro. col. 1. Nicolaus Milis in verb. citatio. col. pen. qd uero dixim' de sen. excõicatiõis, & in sniã iterdicti verũ esse post alios cẽset Cur. senior cons. 20. dubio. 2.

Sunt tamen qui existiment, excommunicationem latam ab vno iudice delegato tunc nullam esse si absque trina canonica monitione lata sit, cum in mandatis iudex is habuerit, quod excommunicationis sententiam ferat canonica præuia monitione, qua si in hac specie lata sit excõicatio contra mandati formam. c. cum dilecta. de rescrip. c. Pisanis de rest. spoliat. sicuti expresim voluit Dom. in c. Romana. §. sed nec. nu. 3. ist. tit. sensit Inno. in d. c. Pisanis. dum asserit, excommunicationem latam cõtra formam datam ab homine nullam esse, & addit inibi Imol. et si ab homine data si forma disponens idem quod ius cõe, quam sententiam sequitur Albert. Brun. in tract. de forma. & solennitate. in q. quando censeatur aliquid traditũ de forma. 2. clusione 12. qb. sufragat text. iuxta primum gl. intellectum in c. cum dilecta. de rest. qui probat, centeri formam in mandato dari, & constitutũ a delegante, etiam si ordo alioqui iure requisitus inibi exponatur. Hanc etenim interpretationem notãt sequuntur Panor. Bar. Fel. vers. primum signum. in d. c. cum dilecta. Bal. in l. prolatã. col. 4. C. de sent. & interlo. omni. iudice. idem Baldus. in l. prima. C. de appell. Abb. & Felin. numero octauo in capitu. causam, quæ. de re iudic. nec obstat l. conditiones quæ extrinsecus. ff. de condit. & demonstra. l. tertia, & ibi notat. ff. de legat. primo cap. significasti. de electio quib. in locis communi omnium sententia adnotatur minime inducere formam, nec conditionem ea, quæ iure infunt, etiã si ab homine expressa fuerint. hoc etenim verum est, cum eo modo, & in eum finem ab homine experimunt, quo, & in quẽ iure tradita sunt, alioqui si ea, quæ iure infunt ad instructionem causæ, & ad iustitiam ministrandam, ab homine in mandatis tradantur, ex præsumpta hominis mẽte ad formam, & solennitatem constituendam, tunc forma tradita cessat. sic ordo iuris, in mãdato iurisdictionis expressus ad instructionem causæ, & iustitiæ ministerium, formam non inducit, quam tamen constituit si ab homine speciali quadam cautela ordo iuris modũ procedendi concernens fuerit traditus, quem admodũ Panorm. & alij modo citati explicarũt, at latissimè omnium Albertus Brunus in d. c. quando censeatur aliqd traditum pro forma. conclusio. 13. qui optime expẽdit Bart. sententiam hunc negotio conuenientem in l. diem prolatæ. §. illari. ff. de arbitr.

Cæterum iudices ecclesiastici, quibus iure diuino, & humano vius huius censuræ competit, cauere debent I ea infligenda, ut ferẽt iuris pontificij decreta, & sanctiones, oremenq; ab eis instituum, cum alioqui puniẽdi sint pœnis statutis in d. c. 1. huius titu. quorum intellectum præter Doct. ibidem exponit Lapus lite in allegat.

73. atque

73.atq; hæc dicta sint de excõicatione, quoad trinam monitionem, quæ ad eius iustitiam necessario ꝓmitenda est, tametsi nihilominus absq; eo ordine lata ipso iure valeat, & ideo absolutionem exigat iuxta eam resolutionem, quam iniusta excommunicatione hac in relectione tradidimus. eam etenim maxime obseruandam fore opinamur, pium & vere Catholicum lectorem admonentes, vt hic censuræ morem gerat, eamq; reuereter timeat, solicite, ac diligenter curans seipsum ab ea absolui potius quã contumaci animo eius viribꝰ refragari.

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio an ferri possit pro futuris culpis, & ibi intellect. c. a nobis. in vide seu excom. & c Romana. §. ceueant. eod. tit.*
2 *Excommunicatio lata a iure differt ab ea, quæ sententia iudicis lata sit.*
3 *Subditus statuentis delinquens extra territorium an ligetur excommunicatione?*
4 *Excommunicatio, an ferri possit sub conditione, si intra certum diem non satisfecerit?*
5 *Visus forensis, quo fertur excommunicatio conditionalis defenditur.*
6 *Excommunicatio conditionalis, an trahatur retro ad diẽ quo lata fuit?*
7 *Excommunicatio nusquam afficit, nec ligat ignorantes,*
8 *Ignorantia constitutionis e excommunicantis pro alio alio qui damnato, an excuset quem ab excommunicatione?*
9 *Ignorantia parua non efficit quem ab ea liberum.*
10 *Obligatio naturalis in delictis non oritur a confessu delinquentis in pœnam.*
11 *Expenditur tex. in c. 1. 15. q. 1. de peccato, quod est pœna peccati.*
12 *Ignorantia iuris, qua rõne excuset a peccato, & eius pœna.*
13 *Ignorantia iuris qualitatis excusat a peccato, quod ratione illius alioqui contrahitur.*
14 *Occidẽs Sempronium ex ira quodam iusto putans eum esse Titium quem volebat occidere, an sit puniendus?*
15 *Traditur intellectus ad tex. in c. si vero. in 2. de sen. excom.*
16 *Diuinum dantis operam vel bestia, vel illicita, an sit ad mittendas vbi adest ignorantia probabilis, & iusta.*
17 *Peccatum an possit contingere per ignorantiam, & an in stricte punitus fatque iuxta vera interpretationi. 1 ff. de legibus.*

§. DECIMVS

Is proxime accedit, ꝙ excommunicatio, qa temere, & incaute ferẽda non est minime debet pro futuris culpis in quẽquã infligi, cũ tanta censura, tamque grauis afflictio præsentem culpã exigat, qua de re exiat pulchra huius Rubricæ constitutio, ab Innocentio quarto his equidem constituta verbis, Caueant etiam ne tales sententias excommunicationis, siue specialiter siue generaliter in aliquos pro futuris culpis, videlicet si tale quid fecerint, vel etiam pro iam commissis sub hac forma, si de illis infra tale tempus minime satisfecerint, proferre præsumant, nisi mora in exhibenda satisfactione, vel culpa, seu offensa processerit quib. merito ad iniungendam satisfactionem huiusmodi, & taliter prohibenda similia inducantur, aut alia rationabilis, quam in ipsis suis exprimant, causa subsit. Hactenus Innocen. a cuius responso potissime illud deducitur, excõicationis sẽtentiam non esse, et generaliter pro futuris culpis pronunciandam.

Huic vero conclusioni obijcitur passim tex. in c. a nobis. in princ. ff. tit. quod decisum est, excõicationem generalem posse in hunc modum ferri, quisquis furtum fecerit, sit excommunicatus. Etenim pro futuris culpis fertur, & pronunciatur hæc generalis excommunicatio, vt lidaq; censetur. idẽ probat in c. vt animarũ periculis de const. in 6. & tñ gl. cõiter recepta in d. c. Romana. §. caueant. in verb. futuris. ita hanc antinomiam conciliare tentat, vt distinguendum sit inter sententiam hominis, & statutum, vel canonem. Nam ab homine non põt fieri excõications generaliter pro futuris culpis ferri, a cano ne autem vel statuto fertur, & optime pro futuris culpis infligitur, vñ in hac secunda specie cẽset glos. esse admittendam rñsionem tex. in d. c. a nobis. & vere hæc interpretatio probatur in d. cap. vt animarum periculis. cui maxime conuenit. & tñ an eodem modo conueniat c. a nobis, plerisq; dubitarunt, intelligentes illam constitutionem etiam in sententia hominis, & iudicis. sed ratio differentiæ inter generalem hominis, sñam, & legis ea põt esse ꝙ lex posit respicere, & frequentissime omnino rei piciat futura, sñia vero hominis potissime pãtia tantum tractet. gl. in d. c. vt animarum periculis. & in hac q. gl. in d. c. Romana §. caueant. quẽ dixit sing. esse Barb. in c. P. & G. de offi. deleg. col. 12. notant Card. in Clem. 1. q. 12. de priuileg. Henr. post alios in d. c. a nobis, qui, & Franc. in in d. §. caueant, octo differentias tradidere inter sententiam iudicis generalem, & statutum.

Sunt tñ qui opinentur, posse intelligi decisionẽ tex. in d. c. a nobis, in sententia excõications lata ab homine, vt ea generaliter ferri possit pro futuris culpis, non tamẽ indistincte, & semper, sed ex causa tantum, quæ quidem cã hanc generalem excommunicationem permittat, qd satis conceditur, & permissum est in d. §. caueãt. vbi subditur, aut alia rationabilis causa subsit. Causa vero, quæ possit his generalib. excommunicationib. iustam occasionẽ exhibere, cõtingit, quoties aliquod delictũ in aliqua vibe, vel prouincia frequentissimum sit. poterit etenim sententia excõications ab homine generaliter ferri ad imitationẽ legis, & canonis in eos, qui illud crimẽ cõmiserint. Nam cum moueantur ab ipso iudice, ne id cõmittant, & nihilominus minime vereant cõtumaci animo eius vires refragari, iuste excõicantur donec satisfactione præmissa, absolutionem ab ecclesia humili petitione postulauerint. idem etiam dici potest quoties aliqd crimen coniectura maxime verosimili timet. Caute siquidẽ tũc gñalis ab homine fertur excõicatio in eos, qui id delictum commiserint, & hæc excõicatio generaliter ab homine lata pro futuris culpis, similis esse videtur statuto, vt Anto. existimat in d. c. a nobis. Atque ita forensi vsu, & praxi iam diu inductum est, ꝙ istæ excommunicationes generaliter ferri ab homine possint pro futuris culpis.

Plurimum tñ refert, an excommunicatio generalis pro futuris culpis feratur per canonem, vel statutum, an sententia hominis, vt iudicis prioris siquidem casu ligant hac censura, qui aduersus prohibitionem egerint intra legislatoris territorij. quãus eo tpe, quo lata lex fuit, minime essent subditi illius canonis, aut legislatoris. item eadem afficientur exteri nõ subditi intra territorium legislatoris delinquentes. Nam & præter alia, rõne delicti qs forum fortitur, capitulo vltimo. de foro comp. notãt omnes in c. 1. de raptor. Bartol. & alij in l. 1. C. de summa Trin. & in l. vl. ff. de iurid. omn. iud. idcirco lex lata in aliqua prouincia, cum futura maxime spectet, obligat, non tñ eo tempore subditos, sed & eos, ꝙ futuris temporibus in ea ipsa vim habuerint, eidem prouinciæ subditi fuerint, quod communi olim sñia potest gl. ibi definitum extat in d. c. a nobis. Posteriori autem casu tantũ hi sola ligãtur, qui tempore sententiæ sub iudicis eam pronunciantis iurisdictione continebant, & ei subditi erãt, non aũt futuri subditi. quia sñia referenda est ad tẽpus, quo pronunciatur. quam conclusionẽ tenent Panor. & Do. in d. c. a nobis post Inn. Sed etsi perpensa horũ authorũ rõne possit, ita hæc distinctio proponi, tñ ipse Panor. & alij, vtrimã partẽ distinctionis accipiunt in hoc sensu, vt hac sñia gñali non ligentur non subditi delinquentes extra territorium proferentis, & pronunciantis illã. est & alia inter statutũ, & sñam dña, ꝙ traditur a gl. cõi omnium consensu probata in d. c. Rom. vers. porro. etenim excõicatio lata per statutũ Archiepiscopi Metropolitani ligat non tm subditos proprios ipsius Archiepiscopi rõne diœcesis, quam a suffraganeis distinctã habet, sed eos, qui suffraganeis subditi sunt, & singulos totius prouinciæ. At excõicatio lata per sñam Metropolitani tñ eos afficit, q eidem Metropolitano causa, & iure distinctæ diœcesis sunt subiecti sit, vt appellatione subditorũ, alicuius Archiepiscopi proprie cõprehendantur diœcesani, non prouinciales, quamuis & principales sint & Archiepiscopo subditi mediate, nempe, quia Metropolitanus superior est episcopis, & suffraganeis totius prouinciæ, & eorum omnium iudex, ac denique per appellationem causas prouincialiũ tractare põt, & debet, vt probatur in c. venerabilib. Sup. eo. tit. & alibi tãpissime.

¶Oritur tñ in hac controuersia dubitatio, quoties ex
3 cõicatio pro futuris culpis lata sit per legẽ, aut statutum an ea ligetur subditus statuentis agens ? ipsius statuti, p hibitionem extra territoriũ? & dubio procul vbi simpliciter statutũ excõicationem inflixerit, minime ea ligabitur subditus statuenti delinquens extra ipsius territoriũ. c. vt animarũ periculis. de cõst. in 6. l. vl. ff. de iurisd. om. iud. & est cõis opinio, vt fatentur Doct. præsertim Paul. paris. cons. 159. col. 2. lib. 4. Fel. in d. c. a nobis Rochus Curt. de consuetudine. q. 13. & Henric. Bottæus in in tract. de Synodo. 3. par. 2. nu. 21. Alex. cons. 111. incip. ponderatis verbis. nu. 1. & 2. lib. 1. notat Bar. in l. cũctos populos C. de summa Trinit. vers. 8. in 2. membro. q uñ nu. 45. constanter asseuerat, contrariũ rñdendũ esse, vbi statutum gñale expresim eandem excommunicationẽ indixerit aduersus subditos extra territorium delinquentes, id etenim posse fieri probare videtur text. in l. vl. ff. de decret. ab ord. fact. Hanc Bar. opinionem sequit Hipp. in d. l. vlt. ff. de iurisd. om. iudi. nu. 142. & cũ ea transit Signo. de Homod. in d. l. 1. & plerique alij, quorum meminit hanc opinionem sequutus Ale. cons. 41. lib. 5. idem Ale. mihi dubius in d. cons. 111. nu. 1. & ꝓtestat Rochus in d. q. 3. omnes Doct. transire cum opinione Bar. cuius opinionem probat Bottęus in d. ar. 2. nu. 15. in pœna statuti per sententiam imponenda. idem Lugdunensis in d. Alex. cons. 111. hi etenim, & alij verã esse cẽsent Bar. opinionem. quæ quidem sñia iure defendi non non põt. Nã in d. l. vl. & in d. c. vt animarũ. §. statuto. palã constat, legem aut Canonem, vel statutum minime vim habere extra territorium statuentis, cũ id habeat vim a potestate ipsius legislatoris, quæ non egreditur proprium territoriũ. Succedenter Bar. assertionem istam esse cẽsent Ang. & Paul. in d. l. vl. Panor. & Fel. in d. c. a nobis. de sen. excom. & ibi Card. idẽ Abb. in c. vlt. de foro compe. nu. 40. Dom. & Io. Crott. in vlt. not. in d. §. statuto optime Paul. paris. in d. cons. 159. col. 1. & 2. lib. 4. Bertach 4. lib. de episcopo. 2. par. nu. 14. & Roch. Curt. in d. q. 14. quorum opinio iure certior est, nec põt cõmode Bart. sñia defendi. idcirco oportet animaduertere, an qdquã hac in disputatione mouere potuit iurisconsulti locus in d. l. vl. ff. de decret. ab ordine facien. cuius hæc sunt verba, Municipali lege ita cautũ erat, si quis extra municipiũ iudicio agat, ꝓhibeat, & soluat drachmas mille. Agere debeat vel ita, vel aliquam negotiationẽ exercere extra municipium, quorum est. & cætera. Hæc inibi iurisconsultus iuxta vulgarẽ lectionem, ex qua Rom. in sing. 516. adnotauit, posse ciuitatem, & principem inferiorẽ lege lata prohibere, ne qs ei subditus extra ciuitatẽ, vel prouinciã mercaturã exerceat, domicilium ve habeat. idem & Rochus Curt. in d. quæstio. 12. fere ad fi. in 1. limit. quæ quidem lex multis iusta censeri poterit, quæ modo inilla facimus, tantum ad tractaturi, an hæc adnotatio in d. l. vl. probetur. & deniq; probatur inibi, si lectionẽ vulgarem probauerimus. at si iurisconsulti locus ex Græco aliter deducatur in Latinam linguam, non ita Romani opinio ibidem constabit, imo erit satis ab ea re sponsione alienа. etenim And. Alc. li. 1. disputatio. c. 18. Græcam illam legem municipalem ita ad verbũ transfert. si quis extra collegiũ experiri iudicio voluerit, prohibeat, & soluat drachmas mille. Nam quæ vulgo in eodem rñso continentur, existimat idẽ Alc. addita omnino iurisconsulto fuisse ab aliquo forsan, qui nec Græca, nec Latina intellexerat. ecce, lector candide, legem illã municipalem, cuius meminit iurisconsultus nihil statuisse circa actum extra ipsius municipij territorium cõtingentem, sed punire constituit, agentẽ extra collegiũ forsan aduersus alterum decurionẽ, ẽt si intra municipij territorium ageret. in plerisq; siquidem reb. collegiũ ipsum iurisdictionẽ intra totius municipij territoriũ habebat. Nihilominus est Romani sñia, quoties ea lex facta fuerit in vtilitate illius municipij, quod eã statuerit. nec tunc punitur delictum commissum extra territoriũ simpliciter, sed offensa per subditum proprie ciuitati, & patriæ facta, qua ratione potest subditus alicui principi, eius legib. cõprehendi, & puniri pp obligationem qua is tenet patriæ vtilitatẽ publicã diligẽter obseruare, vel ab ea discedere amissa ciuis, & incolæ cõditione, eiusque priuilegijs, & iurib. ꝓuat' alio domicilium trãsferre.

¶Sed & ab eodẽ §. caueant. omniũ consensu expres-
4 sim colligitur, non posse adhuc pro culpis præteritis excõications sñiam pronunciari sub ea conditione, si intra certũ tẽpus quis non satisfecerit, nisi mora in exhibenda satisfactione, vel culpa, seu offensa pcesserit, vñ cõstat necessarium fore, qd mora ista, vel culpa pcedat per monitionem competentẽ, trinã. f. & canonicã, huic decisioni merito a quibusdã objicitur rãtio tex. inc. ꝓterea de appellat. quo in loco ꝓmittit Romanus Pontifex, posse quẽ excõicari ea conditione, si intra decem dies Sempronio non satisfecerit, aut quantitatẽ ei debitã non soluerit. Põt tñ non incongrue responderi, in ea spẽ morã trina canonica monitione ꝓmissa pcessisse in non satisfaciendo, atque ita iuxta sensum, & interpretationẽ istã apparet non differre tex. in d. §. caueant a decisione ca. ꝓterea. imo similes esse has iuris Pontificij rñsiones. Addit sane Romanus Pontifex in d. c. ꝓterea excommunicationis sñiam hac conditione latã, si intra decem dies quis non satisfecerit suspendi per appellationem. & hæc est communis ex illo c. adnotatio, quam etiam admittunt Io. And. & Doct. in cap. is. §. vlt. supra eod. titulo apud Theologos Palud. in 4. sentent. distinct. 16. quæst 1. columna 3. verti. sexta conclusio. Imo licet alioqui a sententijs conditionalibus appellandum sit intra, diem & tempus a iure constitutum ab ipso die sententiæ computandum, vt not. in cap. quo ad consultationem. de re iudic. tamen a sententia censuræ sub conditiõe lata quo ad effectum suspentionis satis est, ꝙ appelletur ante conditionis, vel diei euentum, etiam si decem dies dati ad appellendum fuerint elapsi, quemadmodum consensu fere omnium obtentum est in d. c. ꝓterea. aduersus Panor. ibi, cuius opinionem, sequuti communẽ, ipsius Panor. rationib. respondentes improbant inibi Franc. & Dec. idem Francus in d. cas cui. §. vltimo hoc ipsum sentit sub obscure glos. in dicto c. ꝓterea, requisiti de appellat.

(Et ille hanc opinionē cōem ꝫ Panor. asseverat Mart. Azpilcueta in c. cum contingat. de reſcr. 14. cauſa quo in loco in 11. cauſa docte tradit, poſſe quem appellare a ſnīa, qua declaratur excommunicatus, aut in excommunicationem incidiſſe, etiam ad effectum, vt poſt appellationem non debeat vitari. ex Card. in cle. 1. §. ſi quis q. 11. de ſequeſtr. poſſ. Fel. in c. proponent. col. 2. in 1. de appel. quamuis excommunicatus poſſit idenūciari, ad hoc vt cuetur non obſtante de appellatione poſt excommunicationis ſnīam interpoſita. ex c. palloralis. §. verū de appell. vbi Ioan. Andr. ante omnes verb. denunciare. predictam Card. interpretationem affirmare videtur.)

¶Illud vero non eſt omittendū, poſſe ſententiam excōicationis in aliquem ferri ſub conditione iſta, ſi intra diem certum non ſatisfecerit, ēt nulla precedente mora, mō conſenſus ipſius excōicandi accedat, in hunc ſane modū, vt quis promittat corā ꝑudice eccleſiaſtico ſoluere centū Titio intra menſem. ſubditurus alioqui excōicationis cenſuram ab eodem iudice ſtatim in cū ferendam ea conditione, tunc etenim tempus illud datū cenſetur ad canonicā monitionem conſtituendā. Hanc opinionem tenet Io. And. in c. P. & G. de offi. deleg. authoritate pl. ibidem in verb. ꝓmulgares. q̄ ſequit Bārb. mihi, & idē in c. vl. col. 2. de empt. de quo pleriq; dubitarunt exiſtimantes hunc conſenſum non eſſe ſufficiētē, vt excōicatio ferat abſq; canonica monitione, idcirco, cū finito tpe iſt conſtituto excommunicatio ferēda ſit non aliter ferri debet, quā ꝓua trina canonica monitione, ſiquidē tpe ſnīę apparere debet cōtumacia, vt excōicatio iuſta ſit, qua rōne Car. Abb & Fel. poſt ꝙlios in d. c. P. & G. non omo admittunt ꝓdictam gl. opinionem ita vt expoſitio usi intellectā. & ita Hoſt. Inn. Panor. nu. 9. & Imol. 3. col. rē iſtā in d. c. P. & G. amplius explicantes duas conſtituerunt ſpecies huius q. prima etenim eſt quoties quis promittit alteri ſoluere intra menſem centū conſentiens, menſe finito ſi non ſoluerit, excōicari abſq; vlla monitione, quo in caſu ferre Inn. Hoſt. Card. Panor. Fel. & omnes cōiter aſſeuerant, excōicari hunc debitorem non poſſe, licet intra menſem non ſoluerit ꝓmiſſam quantitatē. quaſi pactū illud iniquū ſit, & contrarium canonicis ſanctionib. q̄ ad vtilitatē publicā inuenam canonicam monitionē exigunt, ꝓuiā equidē iuſtæ excōicationi. tametſi alioqui idē Inn. in c. ſacro. de ſen. exc. & Fel. inibi nu. 5. & idē in c. cum ſit Rom. de appell. Io. And. in d. c. P. & G. tenuerint excōicationē ferri poſſe abſq; trina canonica monitione, quoties ea pro futuris culpis ferēda ſit, qualibē in hoc priori caſu minime placet qđ ex Io. And. ſolet in d. c. P. & G. annotari poſſe nior aūt ſpēs, ita conſtituit, vt debitor, qui promittit alteri centū intra menſem ſoluere, non conſentiat expreſſim in ipſum ſtatim ferri excōicationis ſnīam ſub ea cōditione, ſi intra menſem non ſoluerit centū, etenim in caſu pro futura culpa abſque monitione poſſit excōicari, ſiſcilicet quia tpe quo debitor conſentit, huic excōicationi, tempus illud venire mentis acceperit pro canonica monitione, & ſic fore culpa affectū, & digna excommunicatione fatetur, ſi intra diem prēfinitū non ſoluerit. deinde qr ſub excōicatio hæc conditionalis ferri nō debeat in quemquam abſque rōnabili cā, vt decidam eſt in d. §. caueant. ſatis rō rōnabilis cā cenſetur ipſe conſenſus excommunicandi, quo fit, vt in hoc poſteriori caſu vere recipienda ſit Io. And. & gl. aliaqui obſcura, & dubia ſententia, ſicuti elegantes annotarunt Inn. Hoſt. Imol. & Panor. in d. c. P. & G. Lapus a legat. 73. Francus in d. §. caueant. Capola in cautela 116. Mar. Azpilcueta in c. cū contingat. de reſcr. 5. nullitatis cauſa. & Colmas in practicat. tit. de pignoratitib. cultū diuinū verb. Abolentes, hic ſane apud Romanam curiam frequentiſſime qui penſionem conſtitut. oni, & reſeruationi contentiunt, a Romano Pontifice, vel ab eo, q̄ eius vicaria opera ad hoc vtitur, excommunicantur maiori excommunicatione, ea conditione ſi penſionem die cōſtituto nō ſoluerint. Hoc etenim ſit ex conſenſu ipſius excōicandi quemadmodum tradiderunt Guliel. Caſſad. deciſ. 2. de penſionib. ſuper regulas cancel. & deciſione 12. tit. de reſcrip. imo & rōne huius conſenſus non poterit, qui conſenſit appellare ab hac ſententia excommunicationis pendente conditione, nec ante diem ſecundum Innocent. Ioan. Andr. Bald. col. 3. Panor. & alios in d. ca. P. & G. eundem Bald. in c. quod tranſlationem. de offi. legat. Ial. in l. ſi conuenerit. col. a. in 3. limi. ff. de iuriſd. om. iud. Cattel. Cottam in memorabilibus. in verb. Appellari. ex quib. ſatis conſtat, quonam modo curię Romanæ praxis defendi valeat.

¶Poſtremo ab eadem deciſione, quæ in d. §. caueant expoſita eſt, infertur iuri Pontificio maxime ꝟrium eſſe vſum Forenſem apud eccleſiaſtica tribunalia receptiſſimum. Solent. n. iudices ꝓcepta iudicialia præſertim ea quæ in id deſtinantur, vt quis ad iudicium accedat, ab excōmunicatione conditionali conſtituere, ita qdem, vt cuilibet ꝓcipiant vel ad iudicium accedere, vel aliqđ aliud agere, intra quindecim dies, quos ꝓ canonica monitione tripartitos deſignant, ſub pœna excommunicationis maioris ipſo facto ſtatim ex die præcepti inflictæ, ſi illud agere omiſerint. Nam licet poſit vnica monitio trib. diſtincta dilationib. pro trina ſolenni monitiōe aſſignari, tū q̄ ab initio, & principio præcepti ſtatim ſub conditione futurę offenſæ, & contumaciæ excommunicatio feratur & pronuncietur, maxime refragatur rōnio practicati §. caueant. & tamen huius praxis tam diu recepte memnere Ant. Imol. & Panor. ac Fel. in c. 2. de teſtib. cog. Io Vanchel. in d. §. caueant. & Ana. in c. 1. colū. pe. de ſigit. Anch. vero conſi. 60. in ſpē licet huius praxis non meminerit, improbat excōicationis ſnīam ſecūdum eam a ꝓ iudice quodam latam, nec audet eam cenſere nullam, ſed inullam eſſe opinatur tametſi Ana. eam nullam eſſe cenſeat. & ſane quamuis præcitati authores aſſeuerent hunc Forenſem vſum eſſe ꝟrium in d. §. caueat reſpondendum erit cum Anch. excommunicationem ita ſub conditione latam potius iniuſtam eſſe, quam nullam, quod probari videtur in d. c. Romana & ſentiūt Panor. & Doct. in d. c. a nobis. in 1. extra eod. tit.

Cæterū praxis ita forenſis plane defendi poterit, quoties iuſta cauſa iudicem mouerit ad excōicationem, ita ferendam. Nam in d. §. caueant. ſtatim adjicitur, aut alia rationabilis cauſa ſubſit. iuſta autem cauſa poteſt aſſumi, vel ex eo, ꝙ ob ꝓcedentē, cauſæ cognitionem, vel alium de iudex futuram contumaciam coniectura vero ſimilium, vel vocatus ad iudicium, & is, qui mōnēdus eſt, ita procul domicilium habeat, aut cōmoret, & habitet, ꝙ maximis dilationib. & forſan periculis locus foret, ſeparatim præmitterentur monitiones, ac deinde ſententia excommunicationis pronunciaretur, quēadmodum Panor. ſcribit in d. c. 2. de teſtib. cogen. quin, & propter frequētiſſimam hiſce temporib. quo ad iudiciales citationes contumaciam mille, & tergiuerſationes, quibus hoium malitia quotidie crekens locū fecit, admittēda videtur, & probanda hęc forenſis conſuetudo, mō caute non temere, ea iudices, vtantur. Etenim poſſe conſuetudinem hoc inducere, ac derogare iuris reſponſo in d. §. caueant expoſito, admodum probabile cenſeri debet, ſi quidem & forma, aut ſolennitas ſtatuta in c. 1. ſup. eo. tē. tolli conſuetudine forenſi poteſt, ſicuti opinantur Aegidius a Bellamera in deciſio. 243. & 13. ac Guliel. Caſſad. in deciſ. 2. tit. de penſionibus ſuper regul. cancell. nu. 10.

¶His omnib. adjiciendum eſt in d. § caueant. regulam, & exceptiones conſtitutas in eū modum, quē paulo ante in huius ſ. initio retulimus. Et ſi hinc apparet, nō ſatis

ſatis conuenire exceptionem illā, niſi culpa, vel offenſi ꝑcellerit, illi regulæ, q̄ dictauit, ēt pro cōmiſſis culpis non eſſe quē excōicandū ea conditione, ſi intra certum diem non ſatisfecerit, cui ꝓdicta exceptio adhęret. Siquidem permitteret rex. in exceptione, quē excōicari ꝓ offenſa, vel culpa commiſſa ea conditione, ſi intra diē certū nō ſatisfecerit, quod in regula ipſa negauerat. idcirco ita eſt explicanda rōſio illius capitis, vt duas ex eo conſtituamus regulas, quarū cuilibet propriā, & deinde cō munes aptemus exceptiones. Prior regula ſtatuit, non eſſe ferendam excōicationem pro futuris culpis. Huic aūt exceptio ſcđa conuenit. i. niſi vel culpa, vel offenſa ꝑcellerit, tunc. n. non tm̄ pro ipſa ꝑterita culpa, aut offenſa excōicatio poterit pronunciari, ſed & pro futuris, vt inibi tradidit gl. ī verb. culpa. & verb. offenſa. Poſterior aūt regula id habet, q̄ excōicatio minime ferat ea ſub conditione, ſi intra decem dies non ſatisfecerit & huic regulæ cōuenit exceptio illa, niſi mora in ſatisfaciēdo ꝑcellerit. vtriq; vero regulę ea exceptio gñalis apta vī, aut alia rōnabilis cauſa ſubſit. In hunc ſane ſenſum, niſi fallor, acci pienda eſt prædicta deciſio tex. in d. §. caueant.

6 ¶In hac aūt ſnīa excōicationis conditionali eſt illud ꝑcipue obſeruādum, q̄ ſi aduenīente die vel conditione ipſa excōicatio effectum habet ab eius diei tpe, non aūt trahitur retro ad diem pronunciationis. Nā in his ſpūa lib. fictionib. locus non eſt, ſed veritas ſemper attendit, vt eleganter notat Archid. in c. vnico. de voto. iſto lib. quē refert, & ſequit Panor. in c. conſuluit. de iure patro. & idem in q. incipienti. Staate ſtatuto. col. 2. atq; in ſententia excōicationis eſt tex. celebris, in c. licet. iſt. tit. ſup cuius deciſione diſputauerūt gl. & Doc. in c. ſępe. de appel. idē omnino aſſeuerantes. idē gl. cōiter probata in c. vt ſuper. de appel. iſto li. Dom. conſ. 99. ex quibus appareret, excōicationem latā poſt appellationem, minime habere effectum, nec vires aſſumere, licet poſt appellatio fuerit deſerta, vel appellationi fuerit renunciatū. Quo fit, nequaquam admittendam fore in his cenſuris iuris ciuilis fictionem, vt retro trahantur. Et quamuis a Panor. & Dec. in d. c. ꝑterea. multa tradantur de extremis ideoneis ad fictionem conſtituendam, profecto in hac q. potiſſimum eſt conſiderandum, non eſſe fictionē admittendam, nec euentum conditionis trahi retro, quia æquitas omnino deficiat, quæ cauſam ꝑbet huic, & alijs fictionib. l. qui in viero. ff. de ſtatu hom. l. poſtliminij. ff. de capti. in prin. tradit Bar. in l. ſi is qui pro emptore. ff. de vſuca. nu. 67. Aequum aūt non eſt q̄ excōicatus ſub conditione vere cōtumaciæ, & ad iuſtitiam excōicationis requiſitæ, eo tempore iudicetur excōicatus, quo nondum eā contumaciā cōmiſit, q̄ iudex ad excommunicationem neceſſario exegerit. deinde qui eo tpe, quo conditio pendebat, adm illis erit ad Catholicam fidelū cōem, & eorum colloquia, ac familiaritatem, nō poteſt eueniente ꝟditione his habitis ſuffragijs, & cōione ꝑcēti priuari, qua ratione excommunicatio quo ad eius effectus, vel ſtatim ligat, & afficit quempiam, vel nullū eum infert damnum, atque pendere non poteſt, imo a die, quo infligitur, ligat, ſi valida eſt, vel nullum habet effectum, ſi nulla ſit.

Vñ excōicatio lata ſub conditione, vel die, nuſquam afficit eum, in quem fertur. donec dies, vel conditio eueniat, nec prius lata cenſetur, & ab eo die tm̄ vires habet, quippe quę antea lata, nō ſit, nec inflicta, idcirco ēt ſi interim appellatum non fuerit ab excōicando, nequaquam retrotrahitur, quemadmodum frequentiori doctorum iudicio adnotatū extat poſt gl. inibi ſebobſcure in d. c. prætera. tametſi Panorm. ibidem contrarium tenerit, ſed & communem ſententiam ſequitur Anchar. in conſ. 158. nu. 53.

¶Præterhac, q̄ de hac excommunicationis cenſura iuſte, ac canonice ferenda mō adnotauimus, ſupereſt, vt eundem intendentes ſcopum illud admoneamus, nēpe 7 texcōicationem vel hominis, vel iuris nuſquam, regulariter ſaltem, ignorantem afficere. Nam excommunicatio. vt diximus, ferenda eſt in contumacem. c. nemo. 11. q. 3. q̄ quidē contumacia prorſus abeſt ab ignorante. l. qui ignorās. ff. locati. cum alijs q̄ poſſent ad hoc induci, ꝓmaxime tex. in c. 2. de conſt. c. ſi vero. in 2. iſto tit. c. vl. qui matr. accuſ. poſſ. l. vlt. ff de decre. ab ord. faci. l. vlt. ff. de legat. 1. l. Methrodorum. ff. de pœnis. Ex qb. ſatis colligitur, conſtitutionem vel ſtatutum alicuius ꝓuinciæ minime ligare ignorantes, vbi ignorantia culpa caret, nec craſſa, aut ſupina dici pōt, quēadmodum explicant Panor. Fel. & Dec. in d. c. 2. gl. in l. 1. ff. de recepetat. Ro. conſi. 473. Hac tū in parte miſſam faciemus quæſtionā illam, quando iuris ignorantia excuſet quem a pœna, a damno, vel ab alijs, quæ iure ſunt a ſubditis agenda, tractaturi tantum de ignorantia quo ad excōmunicationis cenſuram, an ea ignorans ligari valeat. Etenim an vere excommunicatus, ſi huius excommunicationis in ſcius celebrauerit, ſit puniendus vel ſit irregularis, & an collatio beneficij ei facta valida ſit, ſcripſimus ſuperius in §. 7. nu. 7. de reg. iur. Igitur qōnis reſolutionem diſtinguere oportet excommunicationem hominis ab excōmunicatione iuris. Nam premiſſa canonica monitione iuxta conſtitutionem c. ſacro. eo. tit. poteſt quis ablens & ignorans excommunicari ab homine. text. in capit. cum ſit Romana. §. vlt de appel. gl. & inibi Panorm. & alij in c. Apoſtolicæ. de cleri. excomm. miniſt. not. Paul. Caſt. in l. abſenti. ff. de don. & in l. ſi abſenti. ff. de acqu. poſ. Quo ſquidem caſu excommunicatio quo ad vinculum etiam ignorantem, & inſcium proprium effectum operatur, ſicut cōmuni omnium ſnīa deciſum eſt poſt gl. in d. c. Apoſtolicæ. de communicatione lata iure cōmuni, ſiue tractemus de ipſius excōicationis effectibus quo ad vinculum, ſiue quo ad pœnas iure ſtatutas, tunc profecto ignorantia reddet quem immunem, & liberum, cum iuris communis ignorantia iuſta ſit, & iure quempiam excuſare valeat, nō alias. quod ab huiusmodi. his colligitur, quę ſolent tradi ignorantia iuris, atq; in ſpecie admonent Ludouic. Gomez. in reg. de ſubrog. collit. q. 7. Had. in 4. ſen. in trac. de clauib. q. 3. verſ. ex his aliter. & verſ. fortaſis. & ſtatim amplius probabit. Quibus quidem perpenſis apud Romanā curiā forenſis vſus obtinuit excommunicationem ab initio, & die conſtitutę penſionis indictam ea conditione, ſi penſio ſoluta non fuerit, ligare ipſum, qui ad penſionem ſoluendam tenetur, ſi per ſeipſum eidem penſioni conſenſit, etiā ſi literę, quib. penſio conſtituitur, nondum fuerint oſtenſæ, & per ſpecialem demonſtrationē cognitæ. Quod ſi quis per procuratorē penſioni conſenſerit, & intra diē prænitum eam non ſoluerit, minime afficitur excommunicationis ſententia, donec literæ, quib. penſio fuit conſtituta, ſibi fuerint cognitę, & ſolenniter ad ſolutionem penſionis oſtenſæ, quod expreſſim tenent Guliel. Caſſado. deciſ. 2. tit. de penſio ſuper. reg. cancel. & deciſ. 12. de reſcrip. & Hiero. Gigas de penſionib. q. 94.

In ſumma, ſnīa excommunicationis latę a canone, tunc demum ignorantem non ligabit, cum ea canonis, & iuris ignorantia ipſum legis tranſgreſſorem a morta li culpa excuſauerit. Quod Hadr. in d. q. 3. non ſemel admonet. tradit optime Alfonſ. a Caſt. de poteſt. leg. pen. li. 2. c. 14. verſ. prima propoſitio. Superius etenim oſtendimus, non aliter quam pro mortali culpa cenſurā iſtā eſſe infligendam, vel a iure inflictam cenſeri. Quod obſeruandum eſt ad huius queſtionis integram cognitionem ex dictis, & tradatis in d. reg. poſſeſſor. 2. part. §. 7. numero 7. paſſim iuris vtriuſque Doctores aliquot in ſpecie tradidere, quę neceſſario ſunt explicanda.

¶ primum etenim q̃ritur, quid de excommunicatione lata per statutũ alicuius prouinciæ speciale. & tex. in c. 2. de const. lib. decreuit, non ligari ea excõicatione ignorantes, statutũ. n. est quid facti cuius ignorantia p̃sumit, & ita, absq; culpa contingit, Sic etenim obtentũ est in d.c.2.& in l.vlt.ff.de decret.ab ord. faci.l. gñali. C. de tabel.libr.10. Qua de re optime in pulchro casu tractat Matth. Afflict. in cõst. Neap. rub. 10. nu. 8. li. 1. & Hẽ ric. Bottarus in tract. de Synodo, 3. par. ar. 2. nu. 35.

8 Scribit tũ Bernar. in d.c.a nobis excõicationem speciali statuto latã pro actu iã lege diuina dãnato statim afficere, & ligare eius actus authores, ẽt ignorantes. Cũ sit satis eos scire actũ illũ dãnatũ esse, vt excõicatione pro eius pœna statuta ligentur. liquidẽ minime necessariũ est, q̃ quis habeat scientiã pœnæ lege aliqua statutæ vt ipsam incurrat agens actum alioqui reprobũ, sed satis est, q̃ sciat vel scire teneatur actũ illũ illicitũ esse. & sane Ant. Abb. & Fel. in d.c.a nobis, hanc opinionẽ gl. verã esse censent in alijs pœnis p̃ter excõicationẽ, in qua p̃ riũ iure respondendum fore existimant, tenẽtes, excõicationẽ statuto speciali latã pro actu, etiam iure diuino, & humano damnato, minime afficere ignorantes, qui huius pœnæ ab eodem statuto latæ ignorantiam habẽt. Hanc opinionem gloss. in genere tenent Bartol. col. 7. vers. 2. quæro. & ibi Bald. in l. C. de sum. Trinita. colu. 15. verificata maleficium. & alij relati per Iaf. in ibi. col. 5. vers. secundo subtilius. & Henric. Bottẽum de Synodo 3. par. art. 2. nu. 17. quorũ opinioni suffragatur l. vulgaris. §. si quis. ff. de fur. & in l. icientiam. §. si quis. ff. ad l. Aquil. eidem sententiæ quo ad quam hbet pœnam ac cessere Alber. in 3. par. stat. q. 15. & 3. par. q. 2. & Anch. in rep. c. canonũ. 12. q. de cõst. & in d.c. vt alarũ. 5. oppositi.

Contrarium assertionem probare conantur in vniuersum quo ad pœnam quãcumq; Io. And. Dom. & alij in d.c. vt animarum periculis. de const. in 6. Anto. in c. 2. col. 3. de const. & ibi Felin. nu. 6. vers. Tertia cõclusio. Rota in nouis 454. Huic opinioni eius authores illud conantur aptare fundũ, quod ab eodẽ c. ut animarũ pericula. colligitur, nempe, statutum pœnale non afficere ignorantes, & agit ille text. de statuto prohibente furtum, i. rem iure diuino, & humano prohibitam. illa vero constitutio in prima eius parte, dum hanc decisionẽ exponit, generalis est, nec tñ de excõicationis sola tractat, imo generaliter constituit, statutum episcopi non ligare ignorantes. Idcirco inde cõstat, cp̃i statutũ nequaquam ignorantes quo ad pœnam quancunque afficere. His accidit, q̃ animus, & voluntas distinguunt delictum. cum voluntate. de sen. excom. l. qui iniur. ç. ff. de furt. l. verum in princ. ff. eo. tit. l. quod reipublicæ. ff. de iniur. ex quib. & alijs, quæ missa faciemus, huic sententiæ subscripsere Io. Crottus in d.c. vt alarũ periculis. in fi. prin. & Iaf. in d.l.1. nu. 31. in 1. lectione. & in 2. lect. nu. 70. asseuerans, hanc opinionem in iudicijs pronunciandis seruandam fore, quod & Cyn. ibidem priorem opinionẽ sequutus asseuerauit. & p̃ter hos Henr. Bottẽus in d. ar. 2. nu. 17. inde protulit in iudicis hanc sniam tenẽdã esse, q̃ & æquiorẽ existimat panor. in d.c.a nobis. Non me latet, hanc controuersiã satis esse difficilẽ, & tñ libere qd hac in re sentiã minime verebor exponere, cõstanti alio p̃ffus, errorẽ esse admodũ manifestũ, quo iuris vtriusque Doct. in hac disputatione versantur, censentes

9 non posse puniri pœna legis, vel statuti eum qui huius pœnæ insciꝰ, & ignarꝰ fit. etenim aut ipse fallor, aut hęc est maxima, ne dicã pudenda cõfutantia. Quærã equidẽ libẽter ab huius erroris authoribꝫ, an sit puniendus pœna legis cõis specialẽ pœnã adulterij constituentis, aut incestus aut furibꝫ qui adulterij incestũ, aut furtũ cõmittent scienꝫ licitũ fore agere, inscius tñ probabili ignorantia, pœnę statutæ, quia relictus, aut fœmina, qui non tenet legis huius pœnã lis scĩam habere, nec ad criminis huiꝰ commissionẽ peritiores consulere? & profecto negare nequeunt. nã & ipsi hoc passim fatentur, in hunc ĵta de linquentẽ infligendam esse iuris cõis pœnã. ergo satis est, ad pœnã legis q̃cunq; ea sit, q̃ actus alioqui iure diuino, vel humano, qđ quis scire tenetur, prohibitus sit, nec erit necessariũ, p̃ ipse delinquens, aut agens p̃ legẽ sciat hanc vel illã pœnã pro eo actu constitutam esse. Quod si dixeris, in hoc casu, de quo modo interrogauimus, teneri quẽpiã cõsulere peritiores, & scire leges pœnales q̃ a Republica iure cõi statutæ sint idẽ erit dicẽdũ & quo ad leges municipales, & statuta prouinciarũ. Nam licet facilius excuset, aut p̃sumatur ignorantia iuris municipalis, quã iuris cõis, & gñalis, tñ quoties quis consulere peritiores tenetur, ita parique ratione consulere debet eos, & ab eis facilime instrui potest super legibus municipalib. ac super iuris cõis constitutionib. rursus & ipse q̃rã, si quis crimen, aut actũ sola municipali lege p̃ hibitũ cõmiserit, sciens eũ actũ lege municipali vetitũ esse, & tñ inscius sit pœnę aduersus agentẽ statutã, an & hic sit puniẽdus pœna statuti? & deniq; opinor, neminẽ ita obtusæ mentis esse, qui negare sit ausus, hunc pœna legis municipalis puniendũ fore. Quod si necessariũ nõ est ut delinquẽs puniat, q̃ is scĩam habeat pœnæ p̃ ipso delicto statutę, sed erit satis, q̃ sciat, vt scire, debeat actũ quem agit malum esse, & illicitum, constat euidenter, quoties municipalis lex prohibet actum alioqui iure diuino, vel cõi dãnatũ, & pœnã addit, minimẽ excusari ab hac pœna eum, qui ignarus huius legis municipalis actũ prohibitũ egerit, cum is sciens, illum esse damnatum, & improbum, nihilominus fecerit eundem, siquidem tantum ei deficit scientia pœnæ statutæ, quę, vt dixi, modo necessaria non est.

Sed, quo apertius perstringam, & probẽ, nõ esse necessariam scĩam pœnæ legib. statutę pro crimine, vt eius author eadẽ pœna puniri possit, ita quidẽ argumẽtor.

Hæc scientia aut exigit, vt legis trãsgressor vere dicat criminis re, vel vt is pœnę legis visus sic cõsentire. quo rectius puniri ualeat, & iustius. Nã ad pœnã tenet delinquẽs nr̃ali quadã obligatione, q̃ ex cõsensu delinquẽtis p̃cedit. l. Imperatores. ff. de iure fisc. l. 1. §. bestias. ff. de postu. auth. de nõ alienan. §. qa vero Leonis. notat Bar. in l. ex hoc iure. ad fi. & ibi Iaf. ff. de iust. & iure tex. in l. vl. C. de coll. fund. patri. li. 11. Ang. Paul. & Iaf. in l. si tibi 10 §. q̃dã. ff. de pactis. Quorũ omniũ ĩnia eo tendit, vt obligatio nr̃alis in delictis a consensu precedat. Ad hæc diuus Augu. li. 1. retrac. c. 15. cuius Gratianus meminit in c. 1. 15. q. 1. cũ diceret, pctm̃, non posse esse nisi voluntariũ, sec' esse subdit de pœna peccati, quasi ea ab ignorante, & nolente ĩnferat. ita quidẽ induxit hunc locũ Fort. in l. ltima. ff. de pact. nu. 19. ad hanc opinionẽ, verba Aug. hæc sunt vt & obiter intelligamus verũ sensum tex. in d.c.1. itẽq; definitionẽ pctĩ, de qua dicimus, pctm̃ est voluntas reti nendi, vel consequendi qđ iustitia vetat, & vñ liberũ est abstinere. Præterea vera est, quia id definitũ est, qđ tantummodo pctm̃ est, non qđ est ẽt pœna pctĩ. Nã q̃ tale est, vt idem sit & pœna pctĩ, quantũ est quod valet volũtas sub dominante cupiditate, nisi forte si pia est, vt oret auxiliũ? Hæc Aug. qui parũ nostrę disputationi suffragatur, cũ pœnã pctĩ appellet, & intelligat vitium illud nostrę naturæ per pctm̃ primi parentis corruptę, & solutæ a iustitia illa originali, q̃ primus hõ in sua creatiõe fortitus fuerat. Hoc enim vitium, carnis est concupiscẽtia, quæ pœna dicitur, & est originalis peccati. soluta nã que originalis iustitiæ harmonia, concupiscẽtia, seu lex peccati in membris nostris dominãs, effrenes efficit vires sensitiuas, vt iam sensus, & cogitatio hominis prona sint ad malum ab adolescentia sua, caroque concupiscat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnẽ, inueniatque homo aliam legem in membris suis repugnãtem legi mẽtis suæ, teste Paulo, qui ad Rom. c. 7. inquit, video autem aliam legem in membris meis repugnãtẽ legi mentis meæ, & capiuantem me in lege peccati, q̃ est in membris meis. est igitur concupiscentia carnis, peccati originalis pœna, & ea dicitur per tropum & figuram peccatum. Siquidem in licet iuxta Catholicam definitionẽ per baptismũ omnino tollatur peccati culpa, nec vllus maneat culpę reatus. & sic tollitur peccatũ illud originale, quod voluntate primi parentis voluntatiꝰ est, & nobis omnibus hæreditariũ, manet tñ illius peccati pœna et post baptismum. & sic carnis concupiscentia, & fomes ille peti, q̃ quidẽ cõcupiscentia, carnis, peccatũ dr̃ modo quodam dicẽdi, & tropologice, quia vel factæ it peccato, cum carnis cõcupiscentia a peccato primi parentis in pœnam illius præcesserit, uel quia peccatũ ipla facit, si quis voluntate, & consensu ei succũbat. vere autem ipse fomes, ipsa carnis concupiscentia peccatum non est, vt proprie peccatum dicitur culpa, & Dei offensa, quam voluntas nostra Dei præceptum transgrediendo committit, quẽadmodũ elegãter diuus Augustinus explicat lib. 1. ad Bonifacium, contra duas epist. Pelagianorũ c. 13. sic enim ait, dicũt ẽt baptisma non dare oẽm indulgentiã peccatorũ, nec auferre crimina sed radere, vt omniũ peccatorũ radices in mala carne teneant, quasi ramorũ in capite capillorũ, vñ crescãt rescidapcã. Quis hoc cũ Pelagianis, nisi ĩfidelis affirmet? dicimus. n. baptisma dare omniũ indulgentiã peccatorũ, & auferre crimina, non radere. Nã & illã similitudinẽ cõperi fuæ illos adhibere calumniæ tanquã nos sentiamus atq; dicamus. sed de illa concupiscentia carnis fal li eos credo, vel fallere, cum qua necesse est, vt ẽt baptizatus, & hoc ĩ diligentissime prohibeat, & spiritu Dei agitur, pia mente cõligat. sed hæc ẽt si vocatur peccatum,

mus nihil magis alienum est ab ipsius delinquentis animo, quam in legis pœnam consentire, vel inde aliquam obligationem ĩhere, cum, nec de hoc cogitauerit, imo existimauerit, se a pœna vel fuga, vel aliter immunem, & liberũ fore. Nã & S. Th. in 4. sen. dist. 18. q. 2. ar. 5. ad 2. q. inquit, pœnę principium extra nos est, nec requiritur ad pœnam, q̃ sit voluntaria, imo magis de rõne pœnæ est ĩ voluntatẽ esse, sed & Bar. in d.l. si tibi. §. quædã. expressim asserit, nullũ adesse consensum huic obligationi, q̃ ex delicto nascitur. Soc. itẽ in l. certi cõdict. in prin. nu. 2. ff. si certũ petat scribit dubiũ esse, q̃ obligatio naturalis in delictis a consensu precedat. Ad hæc diuus Au 11 gu. li. 1. retrac. c. 15. cuius Gratianus meminit in c. 1. 15. q. 1. cũ diceret, pctm̃, non posse esse nisi voluntariũ, sec' esse subdit de pœna peccati, quasi ea ab ignorante, & nolente ĩhat. ita quidẽ induxit hunc locũ Fort. in l. ltima. ff. de pact. nu. 19. ad hanc opinionẽ, verba Aug. hæc sunt vt & obiter intelligamus verũ sensum tex. in d.c.1. itẽq; definitionẽ pctĩ, de qua dicimus, pctm̃ est voluntas retinendi, vel consequendi qđ iustitia vetat, & vñ liberũ est abstinere. Præterea vera est, quia id definitũ est, qđ tantummodo pctm̃ est, non qđ est ẽt pœna pctĩ. Nã q̃ tale est, vt idem sit & pœna pctĩ, quantũ est quod valet volũtas sub dominante cupiditate, nisi forte si pia est, vt oret auxiliũ? Hæc Aug. qui parũ nostrę disputationi suffragatur, cũ pœnã pctĩ appellet, & intelligat vitium illud nostrę naturæ per pctm̃ primi parentis corruptę, & solutæ a iustitia illa originali, q̃ primus hõ in sua creatiõe fortitus fuerat. Hoc enim vitium, carnis est concupiscẽtia, quæ pœna dicitur, & est originalis peccati. soluta nã que originalis iustitiæ harmonia, concupiscẽtia, seu lex peccati in membris nostris dominãs, effrenes efficit vires sensitiuas, vt iam sensus, & cogitatio hominis prona sint ad malum ab adolescentia sua, caroque concupiscat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnẽ, inueniatque homo aliam legem in membris suis repugnãtem legi mẽtis suæ, teste Paulo, qui ad Rom. c. 7. inquit, video autem aliam legem in membris meis repugnãtẽ legi mentis meæ, & capiuantem me in lege peccati, q̃ est in membris meis. est igitur concupiscentia carnis, peccati originalis pœna, & ea dicitur per tropum & figuram peccatum. Siquidem in licet iuxta Catholicam definitionẽ per baptismũ omnino tollatur peccati culpa, nec vllus maneat culpę reatus. & sic tollitur peccatũ illud originale, quod voluntate primi parentis voluntatiꝰ est, & nobis omnibus hæreditariũ, manet tñ illius peccati pœna et post baptismum. & sic carnis concupiscentia, & fomes ille peti, q̃ quidẽ cõcupiscentia, carnis, peccatũ dr̃ modo quodam dicẽdi, & tropologice, quia vel factæ it peccato, cum carnis cõcupiscentia a peccato primi parentis in pœnam illius præcesserit, uel quia peccatũ ipla facit, si quis voluntate, & consensu ei succũbat. vere autem ipse fomes, ipsa carnis concupiscentia peccatum non est, vt proprie peccatum dicitur culpa, & Dei offensa, quam voluntas nostra Dei præceptum transgrediendo committit, quẽadmodũ elegãter diuus Augustinus explicat lib. 1. ad Bonifacium, contra duas epist. Pelagianorũ c. 13. sic enim ait, dicũt ẽt baptisma non dare oẽm indulgentiã peccatorũ, nec auferre crimina sed radere, vt omniũ peccatorũ radices in mala carne teneant, quasi ramorũ in capite capillorũ, vñ crescãt rescidapcã. Quis hoc cũ Pelagianis, nisi ĩfidelis affirmet? dicimus. n. baptisma dare omniũ indulgentiã peccatorũ, & auferre crimina, non radere. Nã & illã similitudinẽ cõperi fuæ illos adhibere calumniæ tanquã nos sentiamus atq; dicamus. sed de illa concupiscentia carnis fal li eos credo, vel fallere, cum qua necesse est, vt ẽt baptizatus, & hoc ĩ diligentissime prohibeat, & spiritu Dei agitur, pia mente cõligat. sed hæc ẽt si vocatur peccatum, non vtiq; quia pctm̃ est, sed quia pctõ facta est, sic vocatur, sicut scriptura, manus eius q; dr̃, qđ manus eã fecerit. pctã aũt sunt, q̃ ĩm carnis concupiscentiam, vel ignorantiã illicite fiunt, dicuntur, cogitantur, quæ tranlacta ẽt reos tenent, si non remittantur, & ista ipsa carnis concupiscentia in baptismo sic dimittitur, vt quãquam tracta lit a nocentibus, nihil noceat renascenti bus. hactenus D. Aug. ita intelligens illud Pauli ad Ro. ca. 7. Si enim, quod nolo malum id ago, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me pctm̃. eiusdẽ Pauli capi. 6. non regnet pctm̃ in vestro mortali corpore, vt obedi tis concupiscentiæ eius. nec exhibeatis membra vestra arma iniquitatis pctõ. Ecce Paulum p̃cipere, q̃ non regnet cõcupiscentia, & sic pctm̃, & q̃ illi non obediam⁹. non tñ præcipit, vt non inhabitet pctm̃ in nobis. nã & ipse c. 7. statim subiunxit, Socio. n. q̃ non inhabitat in me .i. in carne mea, bonũ. idẽ Aug. in alijs multis locis eandẽ doctrinã, & distinctionẽ repetit, quẽadmodũ aduersus impiũ Luth. tradidere Io. Rossensis ar. 2. Ioann. Bunderius in compendio concretationum, tit. 1. ar. 6. & seq. Alfonsus a Castro de hæresib. in uerb. præceptum. Dominꝰ Soto de natura & gratia, lib. 1. ca. 11. & sequent. & super epistol. Pauli ad Romanos cap. 6. & septimo probantes multis authoritatibus contra Lutherum, post baptismum legitime susceptum, in totum tolli originale peccatum ita, vt in renato nullum remaneat contagij originalis malum, quod verã habeat rõnem culpę. ẽt si Lutherani contendant, concupiscentiam illam carnis, quæ & in sanctis viris, in quocunq; vitiorũ gñe conflictat cũ rõne esse verã culpã, morteq; æterna dignã. Quod equidem dogma impiũ est, & hæreticũ. etenim & Synodus Tridentina sessione 5. canone 5. hanc hæresim omnino damnauit. manet autem Baptizatus in Christo Iesu carnis concupiscentia ad agonem, & certamẽ, atq; vt eis in exercitium sit, vincentibusq; ad coronam. Nec p illud p̃ceptum, non concupisces, prohibita est carnis hæc cõcupiscentia, q̃ in omnib. hominib. etiam post baptismũ manet absque eo, q̃ culpa sit, & eis imputetur in peccatum, sed prohibetur interior voluntatis affectus, & consensus succumbens carnis concupiscentiæ, qui vere peccatum est, & proprie ad culpam pertinet. Hæc obiter ad notauimus ad verum sensum eorũ, q̃ Gratianus ex diuo Aug. scripsit in d.c. 1. 15. q. 1. nam cum Augustinus tractauerit de pœna peccati originalis quod voluntarium fuit ex primi parentis voluntate, & nobis omnib. hæreditarium, eamque distinguat a peccato, proprie quod volũtarium est, tametsi fateatur, pœnam illam quandoque dici peccatum, & id impropriꝫ, non potest commode induci ad propositæ conclusionis probationem, liquidẽ longe alia est ratio eorum, quę diuus Augustinus tractat, sicuti ex prænotatis constat.

Sed & hæc conclusio, quod nullus detur consensus ipsius delinquentis ad pœnam delicti probatur authoritate Ang. Pauli, & Iaf. in d. §. quædam dum asserunt consensum illũ, qué ipti dixere, in delictis contingere ad pœnã non esse verum consensum, sed fictum, q̃ si verus cõsensus hic non est, sed fictus quidem profecto constat de linquentem nusquam in delicti pœnã consensisse, id etenim hi Doctores fatentur, qui ad fictionem consensus confugiunt. fictus autem consensus ipti legi, quæ finxit, tribuendus est, non veritati. atq; ideo vere consensus nõ potest constitui præsertim quia nulla ratio est, q̃ legem compellat aut inducat ad fictionem illam constituẽdã cum tñ ad fictiones constituendas causa vel æquitatis vel alterius iuris necessaria est, ne quid temere lex. p̃fectionem fecisse videatur, vt traditũ est a iuris vtriusque Doctoribꝫ in tract. de fictionib. etenim absque fictione lex ipsa seclusa delinquentis consensu pòt eum ad pœnam delicto, & crimine cõdignam obligare. Rursus, &

idem Bar.in l.1.nu.10.ff.de cõdict.indeb.expressim esse rit,in delictis obligationem ad pœnã oriri & naturalẽ, nõ ex sensu delinquẽtis,sed ex legis nãlis authoritate

Ex quib.ipse opinor,cõi omnium sniã definitum esse,obligationẽ p̃dictã ex dilecto,naturalẽ esse,quẽadmodũ Bar.& Doct.notant in d.l.ex hoc iure.& in d.§. qdã Bar.in d.l.j.ff.de condict.indeb. & tñ hæc obligatio a consensu delinquentis minime procedit,qđ p̃ter Bar.in d.§.quadam.& in d.nu.10.& alios,quorũ mẽtionem fecimus,probat optime Fort.Garsias in Legitima ff.de pactis nu.19.nec inconuenit,obligationem naturalem oriri absque consensu,cum id multis probetur , & manifestum sit,quę Bar.in l.1.nu.10.adducit.& idem latius in l.Iulianus.ff.de condict.indeb.nu.26.cuius exẽpla sunt in specie considerandã.sed in delictis obligatio ideo naturalis dicitur,quia equitas,& reipub.vtilitas,q̃ ratione naturali considerãda sunt, dictant , puniẽda esse delicta per leges,quib.iure naturali tenemur obtẽperare.vbi uero adest æquitas,& naturalis ratio,inibi & naturalis obligatio iure constituitur.l.Stichum. §.naturalis.ff.de solutio.l.cum amplius.§.is natura debet.ff.de regul.iuris.atq; ita est intelligenda opinio illa, quæ dicitat,ex delictis naturalem obligationem oriri;quã communem esse fatetur Fort,in d.Legitima.ff.de pac.nu.14.

Non oberunt huic sniæ loci,quorum mõ meminim' & ad id citati,vt ex eis constaret,delinquẽtẽ in pœnã lege constitutã consentire,nã etli id ita expressim dictũ foret,esset is modus dicendi improprie,ac per quandã significationem latissimã intelligendus, sicuti dicimus aliquem seipsum occidisse,qa periculo,vñ mors sequuta fuit,seipsum obtulit,& tamen absq; vllo consensu se occidẽdi,imo nihil magis,quã morte exhorrescẽs.Maxime q̃ in p̃ritum adducta fuere,ita accipienda sunt,vt ipso facto,& denique ipsius criminis actu delinquens censeatur seipsum pœnæ subdidisse,non quidem consensu proprio ad pœnam,sed consensu ad delictũ,quod legũ seueritate,& ciuili disciplina ratione quidem naturali pœna sequitur atque ita in hunc sensum tendit quod libr.1.de finib.scribit Cicer.de his,qui debilitati obiecta specie voluptatis tradunt se libidinibus , sæpe ẽt, inquit legũ iudiciorumq; pœnis obligantur. Accedit ad hoc opt.tex.in La reo.§.quod vulgo.ff.de fideiussl.quo in loco huius sit mentio naturalis æquitatis,quę suadet delicta puniri.Siquidem & præter alia, æquum non est tñ delinquentem obligari ad pœnam legis,sed & ad satisfactionẽ dãni quod proprio crimine priuato vel reipublicæ intulit.l.non solũ.§.1.ff.de iniur l.bona fides.ff.depos sit.sic sane & rationem naturalis obligationis in delictis expendunt Paul.Cast.in d.l.ex hoc iure.nu.34.& 35. Socin.in rub.ff.de verb.oblig.2.col Fit igitur ex his,non esse necessariam sciam pœnæ legalis,vt delinquens ea puniri iuste possit,eiusque obligationẽ p̃hat.multa vero,q̃ de obligatione ad pœnam legalẽ tradi poterant,hic mitta facimus,poterit.n.qs ea legere ꝛ ad Alfonsum a Castro libro.2.de potesta.legis pœnalis qui potissimũ tractat obligationem naturalem in ipso delinquente constitui ad legis pœnam,subeundam.

Hinc deniq; gl.Bar.& huius opinionis authores sequutus verum esse censeo,posse puniri pœna statuti municipalis vel episcopalis constitutionis eum, qui incius, & huius pœnæ ignarus crimen lege diuina prohibitum vel humana vi commiserit,cum iuris diuini,vel humani generalis constitutio special pœnã addiderit,quam sententiam communem esse faetur eam probans Lugdunensis.in consuet.Parisiensib.§.30.q.41.col.1.& hęc gñaliter dicta sint.nam & gñalite. Scot.in 4 sen. dist. 6. q.8.hanc vltimam opinionem sequitur, scilꝫ vbi actus est iure diuino dãnatus.Cæterũ de excõicatione,ẽt indicta ob crimen alioqui iure diuino,vel humano vi dãnatum,per speciale alicuius diœcesis statutum , aut constitutionem,p̃ ea minime ligetur,qui hanc pœnalem constitutionẽ ignorauerit,eiusq; lis inficias,rñderunt Ant. Abb.& Fel.in d.c.a nobis.Sylu.in verb.excõicatio.2.notab.Io.Maior.in 4 sen.dist.18.q.4.col.pen.rursus & idẽ Sylu.in verb. gnorantia.§.8.Io. Driedo.de libert.Christ.li.2.c ex supradictis.pagina 246.in hoc ipsum declinat. Had.in 4.sen.tract.de clauib.q.3.veri.sed magis dubiũ, & est cõis opinio,vt eã sequutus asserit Io.Crott.in c.vt alarum periculis in princ.col.pe.de const. in 6.qui tex. pro huius sniæ decisione passim ab omnib.citatur . sed ipse non video,qua ratione possit excommunicationis pœna distingui ab alijs,nec.n.est necessarium ad excommunicationem,p̃ qui ea ligandus est,huius pœnæ scientiam habeat,siquidem absens,& ignorans excommunicari potest,quemadmodum iam hoc in §.admonuim', idcirco satis est,quod sciam actum iustum damnatũ esse,vt iuste liger pœnis iure statutis contra agentẽ illum, tametsi omnino sim incertus,quę pœna statuta iure in eo casu statuta atque ideo mihi non placet hæc opinio Anto. Abb.& aliorum.Denique sequor in hac spe gl. in d. c.a nobis.quæ etiã de excommunicatione tractat: & huius sniæ authores itidem erunt hi,qui gl.indistincte sequuti fuere,quos modo citauimus.Non oberit tex.in d.c.vt animarum periculis.quippe,qui omnino sit distinguendus in duas partes,quarum prior generalis est,& diffinit,statuum episcopi minime ligare ignorantes,qui p̃babiti,& iusta fuerint affecti ignorantia.in hac autẽ parte nequaquam ponit illa constitutio exemplum in statuto prohibente,& puniente actum iure diuino damnatum. quo fit vt congrue tex.ille admittat distinctionem gl.in d.c.a nobis quia vbi actus alioqui. illicitus statuto episcopi punitur,ligantur statuti pœna omnes,qui sciũt vel scire debent,actum illum illicitum esse,quãuis ignorent statuti pœnã.At posterior eius constitutionis pars, dum exemplum subijcit de statuto episcopi puniente furtum,& hic actum iure diuino , & naturali illicitum, non de ignorantib.sed de non subditis loquitur,qui puniendi non sunt,nec ligantur pœna statuti,etiam actum illicitum puientis.Sic sane illa constitutio intelligenda est,vt minime refragetur opinioni gl.in d.c.a nobis.

12 Præter hæc considerandum est,ignorantiam iustam inuincibilem,& probabilem non alia ratione excusare, quam q̃ efficiat actũ inuoluntarium quo ad eius malitiam.& vere non poterit aliunde assumi vis,& effectus ignorantiæ,siquidem agit nunc de peccato,& de pœna, q̃ ratione culpę, ac peccati iure infligit. qđ palam probat tex.in c.2.de constitutio.dum illam regulam,Rem quæ culpa caret,in damnum vocari non conuenit , ad ignorantes retulit . Nihil autem potest esse peccatum, nisi sit voluntarium,id vero,quod procedit ex ignorantia inuincibili,nõ est voluntarũ,ergo illud non est peccatũ,qđ ex Aug.superius ostendimus,& constat ex Aristotele,tertio Ethicorum,c. primo, diuo Thoma prima secundę.quæstione 76.omnibus eius quæstion. articulis,quibus consentiunt iura , quæ passim ad consensum scientiam exigunt,& ignorantiam,ac errorẽ cõsensui contrariũ esse censent. dicitur sane inuoluntarium, quod ab ignorantia procedit,nonquidem ex eo q̃ illud non processerit a voluntate,& fuerit volitum,nam vere actus is voluntati tribuendus,sed & dicitur actus inuoluntarius,quia est contra volitionem,aut nolitionẽ, q̃ haberet sine tali ignorantia.qđ explicat Thom. in d. q.76.articul.primo, & tertio. quod si verum est ignorantiam nõ alia ex cã a peccato, & deinde ab eius pœna excusare quàm quia ratione actus inuoluntarij nulla sit operationi malitia consequitur manifeste , tunc solum ignorantiã a pœna excusare,cũ fuerit inuincibiliter ignoratum id,a quo peccati,& actus malitia pendet.etenim hæc collectio manifesta est ex Arist.in d.c.1.& c.5.Tho. in d.ar.3.Nam cum ad ignotum non possit ferri voluntas.l.Labeo.ff.de supel.leg.& voluntas sit actio intellectus cognoscentis,nec quisquã dicat velle quod in mente non cogitauit.Bal.in l. de quib.col.4. ff.de leg. patet, ignorantiã excusare a culpa,& à pœna eius rõne indicta vbi illud,qđ ignotum est,ad malitiam actus ptinet, & rursus non excusare,si ignorantia non sit eius, quod ad malitiam actus attinet,quia in hac specie ignorãtia nõ constituit inuoluntarium, nec est causa illicitę operationis.hoc ipsum & diuus Tho.in d.ar.1. eleganter exponit,igit oportet expendere, an in eo qui furtum cõmittit sciens illud iure diuino,& humano vniuersali dãnatum esse,ignorans tñ,pro eo crimine synodica episcopi constitutione latam esse censuram excommunicationis, si ignorantia contingat circa id,quod peccati,& actus malitiam constituit,& à quo malitia tota peccati pendet, profecto non possum mihi aliud persuadere, quam quod modo significabo,exiltimo equidẽ,furtũ a constitutione Synodica episcopi puniri,deinde , in hoc exemplo furti malitiam minime propter illã ignorantiã cessare,nec totã,nec eius partem.vnde necesse erit asserere,ignorantiã pœnę , & excõmunicationis nequaquam tollere malitiam actus per statutum puniti,i.furti,atque ideo minime a pœna pro eo statuta excusare.

¶Secundo principaliter hoc in tractatu q̃ritur, quid de excommunicatione lata per canonẽ Romani Pontificis pro actu iure diuino damnato,& gl. in d.c. vt animarum periculis.in verbo , statuta. sentit ignorantiam non excusare ab excommunicationis pœna. eandẽ opinionem facillime admittent,qui sequuti sunt gl.in d.c. a nobis & expressim tenent Sylvest.in verbo,excõmunicatio.2.notab.3.Io.Maio.in 4.sent.d.18.q.4.col.pen. Io. Driedo de libert.Christia.pagina.246. Hadria.in d. q.3.de clauibus.vers.sed magis dubium.& vers.ex his.q & hoc ipsum verum esse existimant.etiam vbi ignorãtia iuris humani,& pontificij probabilis sit,vt hinc rãdẽ excludant Angeli distinctionem,qui in verb. excõmunicatio.7.casu.vlt.hanc opinionem tenet in quibuscũque canonib.& constitutionib.Romano.Pontificũ,vel episcoporum, q̃ communiter publicantur, & ita vulgo notæ sunt,vt sit crassa ignorantia.q̃ in hoc cõtingat, se eus vero esse dicendum opinaꝛ in constitutionib. etiã Romani pontificis,q̃ non ita sunt publicæ , nec vulgo notę,nec passim publicantur,quasi nullam faciat differentiam hic author inter constitutiones Romani Pontificis,& episcoporũ.Eandẽ distinctionẽ sequutus Angelũ,tandem probat Sylvester in verb.ignorantia.§.8. ipse vero quoties Romanorũ Pontificũ canones pœnã inferunt pro actu,alioqui iure diuino minime dãnato, sed tñ positiuo,arbitror ignorantiã iustã , & inuincibilẽ hui' probationis excusare a pcto,& pœna.nec in hoc est discrimen aliqđ inter iura Romanorũ pontificũ, & episcoporum,etenim nõ ita facile iusta , & inuincibilis ignorantia contingit,nec pręsumitur circa Romanorum Põtificũ canones,sicuti in episcoporũ statutis , & constitutionib.& tñ si deꝰ inuincibilis & iusta canonũ,& legũ iuris cõis ignorantia,dubio procul ea excusabit a culpa,pcto,& pœna.Qđ olim consensu receptũ est in c.2. de constit.tradit optime Alfonsus Castr.li.2.de potesta. l.pœn.c.14.vers.1.propositio.Quòd si lex Põtificia pœnã excommunicationis inferat pro actu iure diuino illicito,& damnato,tunc aut ignorantia cõtingit in hoc, an ille actus reprob.sit,& illicitus,quo quidẽ casu inuincibilis,& iusta ignorantia plane a culpa,& pœna excusabit,qđ negari recte non põt,supina vero,& crassa ignorantia minime ignorantẽ constituet immunẽ a culpa, nec a pena,ẽt in statutis episcoporũ,& prouinciarũ.Nã in hoc nulla põt iure conditori differentia,sed si cõtingebrit ignorantia non in eo,an actus prohibitus,& illicitus sit,sed in pœna lege statuta,siquidẽ criminis author scit actũ prohibitũ esse, & tñ ignorat,q̃ sit trãsgressori in dicta pœna,tunc siue ea ignorantia probabilis, iusta ue sit, siue supina,parũ ad rẽ conducit nec quo ad leges, & canones Roma. Pontificũ,nec quo ad episcoporũ statuta cum ista hæc ignorantia nec cõstituat authorẽ criminis inuoluntariũ,nec ad actus malitiã ptineat,q̃ satis alioqui cognita est ipsi deliquenti.Ex quib.vides lector optime,quã iniq; distinctio fiat inter excõicationẽ latã a Romano Pontifice,eius canonib. ex excõicationem illam, quæ cõstitutionibus episcoporum in dicta fuerit.

¶ Tertium,quod hac in parte cõmode põt examinari,vnica tñ conclusione constabit.†Inuincibilis ignorãtia,iustaue excusat ab illa peccati specie,& gravitate , q̃ rõne qualitatis ignoratę iure constituit. Ad huius assertionis cognitionẽ,quo facilius intelligat,exẽplũ exponimus in eo,qui patrẽ occidit,ignorãs illũ esse parentẽ eius,ita q̃ licet nulla contigerit ignorantia circa simplex homicidiũ,qđ quidẽ volũtarie cõmisit,tñ ex ignorantia in qualitate,an ille pater eius esset,patrẽ occidit inuoluntarius,quia si cognouisset illũ esse propriũ parẽtẽ,minime eum occidisset. huius etenim conclusionis ea est rõ,q̃ ignorantia iusta,& inuincibilis,iõ excusat a pcto,& illius pœna,quia constituit quẽ inuoluntariũ, & excludit ab actu malitiã operis,a qua culpa procedit sicuti ex Aristo.diuo Thomas,& alijs,satis superius p̃batũ est.igit qua ex parte malitia operis cã ignorantiæ cessauerit,& rõne inuoluntarij, ea quidẽ, & excusabit ignorãtia a culpa,& pœna,ob culpã indicta,nã quemadmodum ignorantia eius,a quo solo pendet tota malitia operationis,excusat a tota peccati malitia, sic ignorãtia illius circũstãtię,& qualitatis,a qua partim malitia operis pendet,excusabit nõ a toto pcto,nec a tota malitia, sed tñ ab ea malitia,& ab ea peccati spẽ,q̃ deducitur,ac constituit ab illa circũstãtia ignorata,ita a sane Patriarcha Iacob dormiens cũ Lya, putãs illã esse Rachelem, quæ sibi fuerat data in vxorẽ,excusatur omnino a pcto Genes.c.29.ignoranti etenim Lyam esse alienã ab eius coniugio,tota vero malitia peccati ab hoc pendebat,id circo a toto pcto immunis est.Sed si quis cũ aliqua moniali coierit,ignorãs illã esse monialẽ,sciens tñ non esse propriã vxorẽ,non coiturus cũ ea , si sciret eã esse monialẽ,quãuis hæc ignorantia inuincibilis sit,non excusabit a peccato fornicationis,sed bene a peccato sacrilegij, deniq; hãc conclusionẽ principalẽ probat elegãter S.Th.1.2.q.76.ar.1.& ar.3.& ibi Cate. idẽ Tho.in q.de malo.ar.6.Io. Dried.de li.Christ.li.2.c.ex supradictorũ consideratione,pag.249.Alfons.a Castr.de potes.l. pœn. li.2.c.14.vers.1.propositio Lugdunensis in consue. Paris.tit.1.§.30.q.41.& p̃ter hos ex iuris ciuilis,& pontificij professoribus,nec desunt authores,nec legũ aut canonum decisiones,q̃ ad hanc rẽ commode possint adduci,est sane tex.hac de re opt.in c.si quis cũ duab.& c. si quis.& c.qdã.34.q.2. cũ multis similib.Nã gl.p̃ text. inibi Bar. Albe.& Ang.in l.si quis ignorãs.ff.locat. scribunt pcutientẽ militẽ,vel magnatẽ,si ignorauerit eum esse talem, minime puniendum fore pœna statuta p̃ pcutientem militem,vel magnatẽ,sed tñ pœna pcutientis priuatum.quod satis probat iurisconsultus in eo rẽpõso,idem probatur in Litem apud Labeonem. §. si quis virginẽ.ff.de iniur.vbi Alberi,etenim si quis virginem, aut matronã ancillari vestitã veste interpellauerit,ignorans eam virginẽ,aut matronã.esse,non tenebitur ea in iuris tum actione,qua teneretur,matronã , aut virginẽ interpellans.huc pertinet quod adnotarunt gl. Bald.& alii in c.vnico.quib.mo.feud.amitt.tit.17 Feudorũ , & Doc.in c.1.q mo.feu.amit.tit.6.in prin.tenẽtes vasallũ nõ amittere feudũ, si dominũ offenderit ignorãs inuicibili

bili,& iusta ignorantia,eum esse dominum, vel si cum vxore domini adulterium commiserit, ignorans eã domini vxorẽ esse,sic donatarius offendẽs donatorẽ, ignorans eum donatorem esse,nõ amitteret rẽ donatã nec ea priuabitur pp ingratitudinẽ,ex l.vlti.C.de reuocan. donat.vbi Francis.a Ripa hoc ipsum probat expressim, q.21.quibus item accedit tex.elegans in c.si vero, in 2. de sent.excommu,quo probat,non incidere in canonẽ nec in eius excõicationẽ eũ,qui percusserit clericum iusta & probabili ignorantia,ignorans eum clericum esse cuius decisionis passim apud vtriusque iuris ꝓfessores mẽtio fit,ꝑsertim d.l.si quis ignorãs.& in l.si qua p calũniã.C.de epis.& cleric.& in c.1.de constitu.ex quib. apparet prædictam assertionem communem esse.

¶Hinc multa inferri poterunt,primum equidẽ constat,ignorantiã,etiã iustam qualitatis, & circunstantiæ aggrauantis delictum,nõ excusare ab ipso cõi delicto, nec ab eius pœna,nec a malitia,q̃ a volũtate illud cõmittendi deducitur.Hanc etenim minime excludit qualitatis ignorãtia,cũ in cõi actus vitio minime contingat hæc vero illatio satis probatur ex ꝓnotatis,& deinde in l.eum qui nocentem.§.si iniuria.ff.de iniur.quo in loco probat, Sẽproniũ agere posse iniuriarũ aduersus eum, qui existimans Titiũ esse,iniuriã ei irrogauerit, inquit n.Iurisconsultus,certus sum ego,licet ille putet me aliũ esse q̃ tim,& iõ iniuriarũ habeo actionẽ.idẽ ꝓbat text. in l.aut qui alter.§.si quis dum.ff.quod vi aut clam.l. fe lam.§.sed si defendẽdi.ff.ad l.Aquil. qua in parte tra ctat de eo,qui cã vlciscendi lapidẽ in Titiũ emiserit, & Petrũ ꝓtereuntem percusserit. tenebit̃ siquidẽ non tm ad dãnũ lege Aquilia.sed & alia pœna,tametsi ad damnũ tm lege Aquilia teneret,si defendendi causa lapidem proiecisset,de quo statim tractabitur in specie.

¶Secũdo patet ex his,nihil ad rem ꝓtinere,nec quid quam excusare in delictis ignorantiã eius qualitatis, & circunstantię,q̃ malitiã ipsãlem non addit delicto, nam cum delictũ absque ea qualitate,q̃ ignoratur,perfectam eius criminis malitiã habeat,& voluntariũ sit, nec de pctõ tractetur puniendo rõne qualitatis ignoratæ,constat plane ignorantiã istã nequaquam considerandã fore,probat hoc tex.in l.doli verbum.§.si quis dolo.ff.de re,probat hoc tex.in l.doli verbum.§.si quis dolo.ff.de seruo corrup.l.fallus.§.qui alienũ.& l.vulgaris. §. si qs est.ff.de furt.vbi Bar.scribit in eo,qui aurũ furripuit, ꝛs furripere putans,contingere errorem in qualitate,quę non facit cessare eundẽ animũ furandi,quali error contigerit in qualitate,quę spẽm distinctã criminis non cõstituit,aut tale non tollit eius defectus malitiam furti, de quo puniẽdo,agit̃,vt centies secus esset,si quis vas aureum furripuerit credens esse propriũ,non alienũ, etenim hic contingit ignorantia in eo,quod ad malitiã criminis attinet.§.si is q.& §.sed si qs sub ea.l.vulgaris.

¶Tertio infertur,ignorantiam,qualitatis,& circunstãtiæ,quæ delictũ numero auget, & numero distinctũ facit,quæ delictũ numero auget, & alio delicto.ex.optimus continuat,excusare a nouo,& alio delicto.ex.optimus in d.l.eũ qui.§.eũ aliquem.ff. de iniur.eũ aliquis, inquit Paulus,filiumfamilias,putat patrem familias, non põt videri iniuriam patri facere,non magis q̃ viro, si mulierẽ viduã esse credat.Hæc & similia tradit inibi Iurisconsultus,certus sum ego,licet ille putet me aliũ esse q̃ tim,& iõ iniuriarũ habeo actionẽ.idẽ ꝓbat text. in l.aut qui alter.§. si quis dum.ff.quod vi aut clam.l. fe lam.§.sed si defendẽdi.ff.ad l.Aquil. qua in parte tra ctat de eo,qui cã vlciscendi lapidẽ in Titiũ emiserit, & Petrũ ꝓtereuntem percusserit. tenebit̃ siquidẽ non tm ad dãnũ lege Aquilia.sed & alia pœna,tametsi ad damnũ tm lege Aquilia teneret,si defendendi causa lapidem proiecisset,de quo statim tractabitur in specie.

¶Quarto hinc cõijcitur,falsum esse quod Bar.scribit in d.l.diuus.nu.1.his equidem verbis, & iõ si, quis furacem vas consecratũ,cum putaret non consecratũ, tunc incipicitur quod est sequutum,non quod putabat. sentit tane Bar. hunc furẽ non tm furti crimen cõmisisse,sed & sacrilegium,atque huius pœna puniendũ, qd mihi nec placet,nec iure defendi poterit, si cõstituam vera esse,quæ paulo ante,vers.tertiũ, explicuimus.nec Barto.quidquam ad huius assertionis probationẽ allegat præter tex.in d.l.vulgaris.§.si quis ex. qui eius opinionẽ minime probat, sicuti apparet ex secunda huius cõnis illatione.etenim si agimus de puniẽdo furto simplici,manifestum fit,non esse hunc errorem, vel ignorantiam,et inuincibilem considerãdam, ac si de puniẽdo sacrilegio tractetur,negari non potest, ignorantiam contigisse in ea qualitate,de cuius punitione agitur, & ideo eam ignorantiam excusare probatissimi iuris est.

¶Quinto colligitur ex prænotatis, ignorantiam cõtinentẽ in eo, a quo tota malitia actus pendet, excusare quidem oĩno a peccato,& culpa,ac demum a pœna, quæ rõne culpæ pro eo crimine legib. statuta est. Huic illationi suffragatur tex.in l.si cum seruo meo.ff. de iniur.si cum seruo,inquit,meo pugnum ducere vellẽ, in iur.si cum seruo,inquit,meo pugnum ducere vellẽ, in proximo te stantem inultus percusserim, iniuriarũ nõ teneor.idem constat in d.l.scientiam. §. sed si defendẽ di.ff.ad leg.Aqui.vbi Iurisconsultus respondet,prosicie tẽ lapidẽ cã se defendendi in Titium,teneri tantum lege Aquilia ad damnum, non aũt de percussione ad pœnam.si Sempronium præ tereuntem percusserit, etenĩ actus defensionis a Titio aggressore licitus est, actus vero percussionis Semproni, ipsave percussio quo ad Sẽproniũ illicita,quia erat is innocens ab aggressione, tota igitur huius actus malitia potuit contingere quo ad Sẽproniũ,cuius rõne oĩno fuit actio inuolutaria pp iustũ errorẽ,& ignorãtiã,quo fit,ut a culpa, quã in hac disputatione ex malitia metimur, liber sit in præfata spẽ,qui lapidem cã defendendi emiserit, siquidẽ actus defensionis quo ad Titium licitus fuerit, percussionis aũt in Sẽproniũ illicitus,nisi ignorantia ꝓbabilis, & iusta quo ad hũc cõtigisset,culpãq; abeẽ fecerit, atq; iõ tota hæc actio a malitia,culpa,& pœna iustissime defendit.

¶Sexto infertur quid dicendum sit in ea qõne, quã Bar.in d.l.si cum seruo. exposuit, & idem distinuit in l.respiciendũ.§.delinquunt.ad fi.ff. de pœnis. scribens, quod si quis dolo volens occidere Titiũ, occiderit Sẽproniũ,quẽ putabat esse Titium,damnandus hic homicida erit le. Cornelia.de sicar. & sic pœna ordinaria homicidij.idem tenent And.Iser.in consti.Neap. lib.1.rubr.13.de homicid.puniend.nu.5.& ibi Matthæ.nu.13. quam iniam probat,& veram esse censet Lugdunensis. in consuet.Paris.tit.1.§.30.q.41.nu.153.tametsi Angel. d.§.delinquunt.Floria.in d.l.scientiam. §. sed si defendendi.Iafin l.1.nu.18.ff.de leg.Lud.Carrerius in prac. crim.tit.de homicidio §.2.nu.57.Barthol. Cœpolla cõsil.33.Ripa in d.l.vlt.q.21.C.de reuoc.don.tenent,hũc homicidam respũ occisi dolo caruisse,& ideo non fore puniendum corporaliter, sed extra ordinem arbitrio iudicis,quorum iniã non potest iure defendi,si mature iudicis,quorum iniã non potest iure defendi,si mature quę prænotata sunt pensitemus, quis enim non videt hunc homicidam animum habuisse occidendi hominem,& in id crimen consensisse,vt tandem plane compta sit homicidiũ istud voluntarium fuisse,atque tõ homicidij pœnã huic inligẽdã esse,nec verũ est, nec id recto iudicio congruit,quod hic homicida dolo caruerit,nã & si verũ sit, cum ignorasse quis fuerit occisus, & vere si scisset quis is erat, non occidisset, hoc parũ refert quo ad generalẽ pœnã homicidii,cum hic non tractetur de puniẽdo eo,qui occidit Sẽproniũ, aut Titiũ, sed qui hoiem occidit puniendus est. Alioqui sequeret esse necessariã scitã spẽm occisi,& eius cognitionẽ apud homicidã,vt is puniat pœna cõis homicidij qa si eo non esset occisũ,abstinuisset forsan ab homicidio, qd falsũ est oĩno,satis equidẽ est,qd voluerit hoiem occidere,& hoiẽ occiderit, quis in pona erraverit, ut puniri iuste valeat pœna homicidij cõis,qd uolũtate, & actu cõmisit,nec circa id aliquã habuit ignorantiã,q̃ actũ reddat inuo-

luntariũ, & præterea hic homicida in corpore nõ erravit,etiam si errorem habuerit in cognitione pſonę intelligo autem nõ contigisse in corpore erroré, quia nominẽ ipsum homicidia occidit, in quẽ telũ direxit, quasi fortasse admittenda sit Angeli opinio,vt locus detur pœnæ extra ordinariæ, si quis volens occidere Titiũ de cuius corpore,ac persona minim habuit erroré, percusserit Sempronium,qui se medium obtulit incautus etenim in hac specie potest dari aliqua discriminis rõ a præcedenti casu.Qua in re cogitãdũ esse censeo, & omnino perpendendam illationem primam, quã superius explicuimus ex l.eum qui.§.si iniuria.ff. de iniurijs.& in l.aut qui alter.§.si quis dum.ff.quod vi aut clam.

¶Septimo hinc erit exquirẽda, & examinanda vera rõ decidendi ad tex.in c.si vero.in 2.de sent.excom. nã
15 ex eo constat,si non incidere in excõicationẽ latam a canone ꝑcutientem clericum,eum,qui etiã malo animo Titiũ percusserit,probabili tamen ignorantia existimãs clericũ nõ esse.Etenim quidquid alij scripserint, ea est propria rõ,q̃ ignorantia contingens in eo, cuius cã excõicationis pœna iure indicta est,omnino ab ea pœna excuset,quippe q̃ actum effecerit quo ad illã qualitatẽ inuoluntariũ,tametsi nõ excuset ab ordinaria pœna percutientis quemlibet priuatum hominẽ, q̃ quidẽ rõ satis perspicua est ex his, quæ modo latẽ tradidimus.

¶Octauo constat ex his intellectus ad tex.in eodẽ̃c. si vero.nam si quis volens percutere Titiũ clericũ, cui soli inimicus erat,sciẽs ipsum esse clericũ, percusserit Petrũ clericũ existimãs Titiũ esse,erit hic percussor excõicatus canonis censura.Nulla siquidẽ in hac specie contingit ignorantia,q̃ constituat percussorem inuoluntariũ quo ad clerici percussionẽ,& iniuriã, qđ probat in d.l.eum qui nocentem.§.si iniuria.atque expressim ad monet Lugdunensis in d.§.30.q.41.nu.152.

¶Nono ad eiusdem capitis interpretationẽ deduci tur vera resolutio huius q̃stionis,qua tradit gl.in d.ca.si vero.in verb.ignorauit.de illo, qui percutere volens Martinũ laicum,errans in persona, Titium clericũ percusserit,existimans illum esse Martinum laicum, nã gl. Alanum sequuta censet.hunc percussorẽ in canonis excõicationem incidere.idem notant Hostien.ibi, & Syluest.in verb.excommunicatio.6. notab.4. & tamen ab eadem decisione patet,contrariã sniam veriorem esse, nec potest constitui congrua rõ differentiæ inter hãc quęstionem,& eam, quę in d.c.si vero.per Romanum Pontificem diffinita fuit,hic etenim percussor Titium clericum percusit ignorans illum esse clericum,& deinde credens ipsum esse Martinum laicum, imo idẽ esset si sciret Titium clericum esse,sed tempore percussionis existimauit,illum esse Martinum laicum, non equidem est excõmunicatus,sicut nec ille,qui percusserit Titium clericũ,cui inimicus erat,ignorans illũ esse clericum,vt in d.c.si vero.cõstat,atque ita ꝑ Alanũ tenuerunt ibi Tancretus,Innocen.Ioan. Andr. Ant. Anchar. Abb.& Henr.quorũ opinio communis est,& probatur ex his,quæ superius explicauimus in hoc §.vers.tertiũ.

¶Decimo,perpensis oĩbus his ego censeo. percutiẽtẽ clericum,etiã si probabili ignorantia crediderit esse laicũ,incidere in excõicationẽ canonis,quoties is eum animum habuit,vt nihilominus percuteret illũ, si sciret eum clericũ esse,nã ignorantia ista nõ est in hoc casu cã actus inuoluntarij,& iõ nequaquã excusat a pœna canonis,quod eleganter tenuit S. Tho. in d.q.76. art.1.

¶Vndecimo planè appareat,responsionem & decisionem tex.in d.c.si vero.minime esse specialẽ in excommunicationis censura,nam idem erit in quacunq; alia pœna q̃ legib.statuta sit ꝓp aliquam qualitatem a delinquente tanto errore ignorantiam, quemadmodum probatur ex his,quæ in dict.vers.3.latius adduximus, licet Bar.in d.l.diuus.ff.de sicar.cuius sniam censet singularem esse Fel.in d.c.si vero.ad finem.teneat in hoc spãle quid esse in excõicatione,& pœnis spiritualibus,quasi secus sit in pœnis temporalibus, quæ quidem differentia minime procedit,nec iure probatur, si consideremus aliquot iurisconsultorũ rõsa paulo ante a nobis citata.

¶Duodecimo libet hoc in loco ex aduerso quærere, de illo,qui Titiũ laicũ percussit,existimans eũ esse clericum.de quo gl.in d.c.si vero.opinatur,hunc percussorem esse excommunicatum propter animum,quem habuit, & voluntatẽ percutiendi clericum,addit eadem gl. hoc ita esse intelligendum, vt hæc excõicatio liget, donec sciam is habeat veritatis,quę q̃dem sibi non constat, nam semel ab ea constituitur excommunicatio,& hæc tollitur absque aliqua absolutione,quod est cõtra gl.cõmuniter receptam in cleme. 1.de decimis.in verbo.donec,ꝑsertim,quia nullibi in iure traditur hæc ad tẽpus excommunicatio.vndeꝑicet gl.sequuti fuerint Hostiẽs. Ant.&;Henric.in d.c.si vero attamen An.Abb.& Fel.ꝓbant,& Frederic.cons.13.gl.itidem cõiter recepta in c.in audientia.de sent.excommu.cuius meminit Fel.in trac. quando conatus.fallen. 6.ex ea notant, q̃ in censuris quo ad hoc, vt quis excommunicatione efficiatur, & ligetur animus, non conscientia lęsa, nec conatus sufficit.est sane maximum discrimen inter cõscientiam lęsam errantem,circa obligationem ad culpã,& conscientiã errantem,ac lęsam circa excõmunicationem,tiquidem ex errore conscientiæ de obligatione ad culpam,orit culpa,q̃ secluso errore nõ esset, is etenim qui errore deceptus agit aliquid,putans id esse cõtra præceptum,vel legem Dei,vt eo ipso præceptum, & præcipientem contemnere,saltem contemptu quodam interpretatiuo,qui sufficiens est ad obligationem culpę,vt scribit Th.1-2.q.19.ar.5.in rõsione ad 3.hic aũtẽ contemptus non est sufficiens,vt,quis eo ipso sit excõicatus,nisi a canone,vel a iudice excõicet, sicut sufficit,vt eo ipso sit culpę mortalis reus.qua ratione q actũ aliquem fecerit conscientia lesa existimans pro eo a iure fuisse snam excõicationis inflictã, non erit ex hoc excõicatus,tametsi teneat ꝑ pña conscientiam erroneã abstinere ab his,q̃ sunt interdicta excommunicatis, vt ex explicat Alfon.a Castr.li.1.de potest.leg.pœna.c.5.vers. lex humana iusta,nec tamen erit irregularis, licet cum hac conscientiæ lęsione,& errore celebrauerit.

¶Decimo ab his,q̃ iam late probauimus colligitur, ignorantiam inuincibilẽ,quæ iusta,& probabilis est, ẽt excusare a peccato & illius pœna eum, qui operam dat
16 rei illicitę.nam ignorantia inuincibilis,& iusta excusat omnino a peccato illo inuolũtario, quod oritur ex re ignorata,hic siquidem est proprius effectus ignorantiæ inuincibilis,vt ratione inuoluntarij excuset a peccato, hic vero effectus pari ratione det,& obtineat in eo, qui dat operã rei illicitæ,vt in eo,qui dat operã licitę actioni,quod satis eleganter S. Th.docet in 1.2.q.76.ar.3.vbi expressim hoc ipsum notat Caiet.scribens iudã illicitẽ cognoscentẽ Thamar nurũ suã non commisisse incestũ ẽt si operã dederit rei illicitæ,q̃ ignorantiã habuit inuincibilẽ.sic & Iacob ẽt si causa delectationis vacasset actui coniugali,atq; ita daret operã rei illicitæ cognoscens tã Lyã, credens eius vxorẽ esse,minime peccato fornicationis foret culpãdus. Nã cũ vtrobiq; sit eadem cã,puta ignorãtia inuincibilis,iusta,& inculpabilis,oportet vt in vtroq; calu sit inuolũtariũ, & inde omnino le quit̃,vt ẽt vtrobiq; sit excusatio peccati.totus, qđ proueniret ab illo ignorato, si cognosceret, sicuti probare conat subtili rõne Alfonsus à Cast.in d.li.2.de potest. leg. pœna.c.14.vers.3.propositio. & probatur his quidem conclusionib.& authoritatib.quarũ mentionem fecimus in hoc §.vers.3.præsertim hoc constat in dict ca. si

vero.

vero.vbi dans operam rei illicitæ,pp inuincibilē ignorantiam excusatur ab excōicatione iure indicta pp delictum,quod a re ignorata procederet, si cognoscere. Nec quidquam refert,q̄ danti operam rei illicitæ imputatur,quidquid inde sequitur,etiā p̄ter eius intentionem,etiam cēlu.c.continebatur,de homic.& ibi Doc. communiter,& Card.in d.c.si vero.de sent.excom. nā id est intelligendum vel quo ad pœnam irregularitatis, q̄ sæpe iure infligit absq; culpa,quatenus culpa dolum, & malitiam significat,qđ alibi tractabit. vel minime p̄cedit,vbi proprie contingit ex ignorātia iusta,& inuincibili defectus voluntatis,q̄ necessaria est ad culpā, & malitiā,eiusque pœnā constituendā.nec deniq; poterit cuiquā persuaderi distinctio illa operæ illicitæ,& licitæ vbi ignorantia inuincibilis detur,q̄ inuoluntarium efficiat,si quis exacte,ac diligenter obseruauerit radicem, & veram huius materiæ cognitionē ex Aristotele, Iurisconsultis,& ipsis adhuc canonicis decisionibus.

¶Decimo quarto ex his deducitur vera interpretatio ad tex.in d.c.si vero.in cuius casu, & specie percutiens clericum ex ignorantia,nō effugeret canonis excommunicationē,si ea ignorātia foret vincibilis,supina & crassa.qđ inibi nōdū gl.cōiter recepta in verbo, ignorauit. q̄ quidē conclusio & p̄cedentē illationē firmiorē reddit.cū vere sit potius cōstituēda differentia inter ignorantiā inuincibilē,& crassam,vel supinā,quā inter operā licitā,& illicitā.deinde satis apparet,nō ex eo,percutiētē clericū,quē probabili ignorantia esse clericum ignorauit,excōicationē effugere,q̄ canon ad hanc excōicationē exigat dolū,& malitiā,q̄ abest ab ignorante. nec sufficiat culpa lata,q̄ datur in eo,qui operā dabat rei illicitæ.Card.equidem & Felin.post alios in d.c. si vero. Panorm.in c.2.nu.6.de consti.& Sylvest.in verb.ignorantia.q.8.& quidam alij,qui in d.c.a.2.de const. Abb. opinionē sequuti fuere,opinantur,id in casu d.c. si vero.percussorem clerici immunē esse ab excōicatione canonis,quia canonis dolū requirit,vbi ad pœnā dolus est necessarius,nō sufficēt culpa lata,nā quidquid sit de hac opinione,an pœna legis dolū exigentis habeat locū,vbi tm̄ sit culpa lata.de qua Bar.in l.qđ Nerua.col.7 ff.depos.Dec.in d.c.2.de consti.Doc.in lin actionib. ff.de in lit.iur.maxime idē Dec.nu.19.& Fran. Duare. nu.33.Zasius li.1.sing. respons.c.2.nihil id pertinet ad casum,quo ignorantia sit iusta,aut inuincibis, siquidē ea excusat etiam dātem operā rei illicitæ,vt expressum in d.c.si vero probatur.nec item quicquā opinio Abb. facit ad illius c.decisionē, cuius cōis interpretatio dictat,percutientē clericum ex crassa ignorantia, incidere in excōicationē canonis, & tm̄ ipse Panor. & eius sequaces fatentur regulariter crassam ignorantiā procedere a lata culpa,non a vero dolo. Vnde manifestū sit, non rectē a nostratibus perpensam fuisse rōnē tex.in d. c.si vero de his aliqua dixisse in reg.possessor.de regu. iur.2.par §.7.nu.7.sub nde constat,q̄ vbi adest inuincibilis,& iusta ignorantia,ea excusat,etiam si det qs operam rei illicitæ,quidquid Doc.hac in re scripserint.

Illud sane p̄termittendū non est,tunc plurimum referre,q̄ ignorans dederit operam rei licitæ, an illicitæ, quoties ignorantiam habuit crassam,aut supinā,siquidem quoad maiorē,& minorē culpā,& pœnā eius,q̄ ex ignorātia vincibili,& supina fecerit actū, cōsiderandū est,an is dederit operā rei licitæ,vel illicitæ.nā malā,q̄ quis dās operā illicitæ actioni ex crassa,aut supina ignorantia facit,nullā excusationē habet,quia non est ab illo p accidens,sed per se voluit,quia is aperte voluit rē illā illicitā cui operā dabat,& volens illā, censet eo ipso velle id,quod per se,& necessario sequitur ex illa. Quo fit vt illius ignorantia crassa non adeo diminuat malitiam operis,vt valeat illud transferre ab vna spē peccati in aliā imo illud manet in ea spē peccati, in qua collocaretur, si esset ex industria factū,sic sane si quis dans operā rei illicitæ percusserit,Petrū quē ex ignorantia crassa ignorat esse sacerdotē, ipeccabit pctō sacrilegii,& erit excōicatus ēm cōem in d.c.si vero.cuius mō mentionē fecimus.eadē rōne,si quis accedat ad meretricē, quam ex ignorantia crassa ignorat esse suā cōsanguineam, aut ad finem,peccabit non tm̄ pctō fornicationis,sed & pctō incestus,sicut peccaret,si sciret,illam esse cōsanguineā, vel affinē,nec effugiet pœnas pro pctō incestus lege statutas.ex quib.poterit intellectus deduci ad text. in ca.si quis cum duabus.& in c.si quis cum matre.& c.vlt. 33. q.2.vbi quis non punitē pœna incestus,si operā fornicationi exhibens cognouerit consanguineā, aut affinē ex ignorantia,id.n.procedit,quia ea ignorantia probabilis & inuincibilis fuit,vnoqui si foret crassa,& supina,profecto puniendus esset,vt incestus reus ex his,q̄ mō dixi mus,quia operā dabat rei illicitæ,& ignorantiam supinam habuit,non equidē difficor, imo æquum esse censeo aliquid huic de ordinaria pœna remittendum esse, quippe,qui videam,hanc ignorantiam crassam,etsi nō valeat peccatum ab vna specie in aliam mutare, aliquātulum malitiam minuere peccati,ex illa quidem,quam haberet si ea actio ex industria facta fuisset,quod oēs tentur post Panorm.in d.c.2.constitu.nu.6.Sanc. Th.1. 2.q.76.ar.4.Sylue.in verb.ignorantia. §.5.& 8.Hadrian. quodlib.4.ar.1.Almain in moralib.cap.4.idcirco, & in actibus illicitis supina ignorantia,modo affectata non sit,minorem culpam,& pœnam efficit.

Quod si quis dederit operā rei illicitæ,& iustæ,atque ita ex ignorantia crassa,ac vincibili malum egerit, mūltū equidē excusandus est nam licet in totū a pctō non excuset,tanta cū in hac ipsē constituit excusatio,vt malū illud ex ignorātia crassa commissum non permittat manere in eadem spē peccati,in qua fuisset,si ex scientia haberet,quia malum hoc non est per se voluntarium, sed tm̄ per accidens,cum malum nusquā ex natura sua oriatur a bono,sed per accidens.Hic vero intelligo per accidens esse malum voluntarium,etiā quantū ad obiectum peccati,nā non fertur voluntas per se,nec directe sed interpretative in obiectū,vnde pctm̄ fumit,siquidē pctm̄ orit ex ignorātia,q̄ nō fuit directe volūtaria,imo indirecte,quia noluit adhibere diligentiā, quam tenebatur,at vbi qs dat operā rei illicitæ,licet habeat ignorantiā,quę tm̄ crassa sit,& vincibilis,voluntas eius directe fertur in obiectū peccati,seu in obiectū,vnde pctm̄ fumit speciem.& sic in actum.qui est contrarius virtuti per accidens autē ferē in actum contrarium virtuti, & sic in pctm̄,vt S.Thom.tenet in d.ar.4.vbi eius tentum explicat optime Caie.scribens, q̄ qui scienter peccat, voluntarie fertur in actum contrarium virtuti directe, & per se,quippe qui sciat,illum esse contrarium virtuti & nihilominus eum eligit,& agere vult, hic etenim directe,& per se fertur eius voluntas in peccatum.

Hinc infertur,q̄ Iacob quando dormiuit cum Lya, quæ non erat sua, si ignorasset crassa ignorantia illam non esse suam. admonuerat.n. illū aliqua soceri ancilla de illusione futura, & ex negligētia noluit explorare, tunc dormiens cum Lya non fuisset omnino excusatus a peccato,qa reuera peccauit,fuisset tū excusatus a pctō & illus,q̄ excerta scientia in eo casu contingeret. Non .n.diceret Iacob.commisisse fornicationē, qa non fuit ab eo per se volita,nec in animū eius indicta, & subinde a pœna huius criminis foret excusandus,quemadmodū tradit Alfonsus Calt.de potest.lega.pœna.lib.2. c.14. vers. Nec refert.tex.opt.in c.in lectū mar.11.14.q.2. vbi excusatur a pctō incestus maritus ipse,in cuius lectū soror fuit vxoris,quam quidē putans suā ēē vxorē cognouerit, & tū licet pp ignorantiam exculetur maritus, pœnitentia tamen illi iniūgitur.Ex quo deducitur ignorantiam illam culpam aliquam habuisse,denique fuisse crassam,aut culpabilem.

Eadem sane ratione poterit quis defendi a pœna incestus,& ab excōicatione indicta p clem.vnicā,de consang.si matrimonij contractui dederit operā,& ignorantia crassa vxorē duxerit cōsanguineā. De quo ipse scripsi in Epito.ad 4.Decre.2.par.c.6.§.octauo.num. 11.

¶ Decimoquinto constat ex his,quanam rōne sit accipiendum quod traditur a iurisconsulto in l.1.ff.de le-
17gib.dū inibi expressum est p leges puniri delicta,q̄ etiā per ignorantiā cōmittuntur idem Diuus Aug.docet de natura & gratia,scribens,q̄ quidā per ignorantiā peccant,notet hoc ipsum Gratianus in c.1.15.q.1. & Arist. li.3.Eth.c.1.dum ignorantem,prauum, & malū appellat,asseuerans eum non excusari.Quæ quidem subtilitate non possunt,si vera sunt,q̄ iam non semel admonuimus,nēpe,non posse absque voluntate pctm̄ contingere,& voluntatē ex ignoratione abesse.Nihilominus rēndendum erit,non semp ignorantiā constituere quem inuoluntariū,atque iō quoties ignorantia minime excludat voluntatē,nec constituat agentē inuoluntarium tunc malum factum ex ignorantia pctm̄ erit, & punitione dignū.id vero poterit accidere propter ignorantiā affectatā,q̄ cū directe volita sit,eandē habet scientiæ conditionē,& idē operā,qđ operaret scientia,si adesset Nā ex nimia voluntate peccandi orit hæc ignorantia, quam quis tollere non vult,vt liberius peccet. Idcirco hic voluntate peccatur,nec ista ignorantia minuit,imo auget pcti culpam, vt S.Th.explicat.1.2.q.76.ar.3. meminit huius ignorantiæ affectatæ gl.in c.eos.de tēpor. ord.6.verb.affectata,& ibidem Anch.Domini.& Doc. Quamobrē in huius ignorantiæ casu dubio procul obtinet d.l.1.& quę in similibus locis passim traduntur.

Potest item pctm̄ ex ignorantia commissum culpam voluntariam habere,& iō legibus puniri ea pœna, q̄ ad malitiam reprimendam constitui solet,cum ea ignorātia crassa ē,& supina,ignorātia etenim vincibilis pctm̄ est,si sit eorū,quę aliquis scire tenetur,& est voluntaria quia in nostra potestate est eā repellere. Nā ipsa negligētia sciēdi,& ité vel ipsa temeritas,aut incōsideratio eī, qui actionē aliquā aggredit ignorans ea,q̄ sunt ad eius rectam operationē necessaria,pctm̄ est,rōnem habens à voluntate,& iō punibile.l.culpa est.ff.de reg.iur.li.ste culpę.ff.de verb.signific.l.1.ff.si mensor fal.mod. dixer Illicitas.§.ficuti.de offi.præfect.c.apostolicę. de cler.ex com.c.2.de constitut.in 6.notant Abb.& Doc.in c.2.de cōstitu.cum his,quorū ipse mentionē feci in regu. possessor de reg.iur.2.par.§.7.nu.7.pulchre S.Th.1.2.q.76 ar.2.Quibus mire conueniunt Arist.verba.3.Eth.ca.1. vnusquisq;,inquit,igit prauus,quid agendū, a quibusq; abstinendū sit,ignorat,obque hmōdi errorem iniusti & oīno mali hoīes efficiunt, inuitus igit dici debet, nō si quis ignorat id,quod conducit,non.n.ignoratio,q̄ in electione consistit.inuiti,est cā,sed prauitatis,nec ea, q̄ est vniuersalis,quippe cum ob eā hoīes vituperentur. Hæc Philolophus,sentiens ignorantiā prouenientē ex prauitate electionis,non esse inuoluntarij causam, sed prauitatis.Cū.n.quis nesciat ea,quæ poterat, & tenebat dicere,sponte nescit,ipsique adscribenda est ignorātię eā,sicuti apud Arist.not.Eustratius,Rursus idē Aristo. eod.lib.c.5.eos quoque,inquit,puniunt,qui aliquid eo rū ignorāt,quæ ad leges pertinēt,quæ quidē,& sciri de beant,& difficulta nō sint.simil mō ēt in alijs,quæcūq; ignorare p negligentiā vident,eo q̄ in ipsis sit nō ignorare,quippe qui adhibendæ diligentiæ domini sint, ac potestatē habeant.Hactenus is author,in cuius cōmentarijs Eustratius explicat horum crassæ ignorantiæ iuris, & facti tradit,q̄ & a iuris vtriusq; professoribus, palam tradū-

tur.Sic denique est intelligendū rūsum Iurisconsulti in d.l.1.quo I loco gl.Bart.& alij idē expressim adnotarūt.

Lōgius profecto ab instituto digressi forsan fuimus, q̄ par erat huic tractatui,id tā fecimus, vt respondere mus quæstioni difficili de constitutione ob actum iure diuino illicitum excōicante. Nec quidquā obest rō illa qua traditū est,voluntate delicta distinguit,quia etiā si ea propositio longiorē examinationē exigat,hac in parte satis est,voluntatem per se,& directē ferri in eū actū, qui malitiā habet saltem eā,cuius rōne excommunicatio indicta est,idcirco voluntas non deficit ad operationē illā,quę excommunicatione punitur. Quod satis p̄batum extat ex his,quæ in hoc §.late tractauimus.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Quis possit excommunicare, & quod hæc potestas iurisdictionis est, non ordinis.*
2 *Femina an possit excommunicare?*
3 *Excommunicatus, an possit excommunicare?*
4 *Laicus non potest excommunicare.*
5 *Absolutio necessaria est ab excommunicatione, quæ lata fuit ad tempus tacitum, vel expressum.*
6 *Absolutio ab excommunicatione, an possit dari sub conditione, & ad reincidendum?*
7 *Absolutio præstita absque iuris canonici forma an teneat?*
8 *Excommunicatus in vita, post mortem etiam potest absolui, & quid de absolutione in mortis articulo?*
9 *Laicus in mortis articulo, an possit absoluere ab excommunicatione?*
10 *Absolutio ab excommunicatione, an possit dari ab eo qui presbyter non est?*
11 *Absolutio ab excommunicatione, qualiter sit danda, & quibus præmissis?*
12 *Clericus sacerdos ratione tabulæ, & bullarum Apostolicarum aliquem absoluens, an censeatur eum ab eo audisse a peccato obito, cuius causa erat excommunicatus?*
13 *Excommunicatus pluribus excommunicationibus, quomodo possit ab omnibus absolui?*
14 *Excommunicatio, & absolutio ex falsa causa obtenta, an vim habeant & effectum?*
15 *Sacerdos electus ad confessionem pœnitentialem virtute bullarum, & tabulæ, an possit absoluere ab excommunicatione causa hæresis inflictæ?*
16 *Absolutio ab excommunicatione obtenta in foro conscientiæ ex potestate tabulæ, aut bullarum, an habeat vim in foro exteriori?*

§. VNDECIMVS

ED etsi multa de hac excōicationis censura iā tradiderim, nihilominus pauca p̄dictis addā in ea q. quis possit excōmunicare. Cui p̄mittā, excōmunicandi potestatē ad clauem iurisdictionis, non ad clauem ordinis pertinere. Nam cum hæc potestas ad fori exterioris disciplinam spectet, vbi causa inter homines agitur, ideo illius propria erit, qui iurisdictionem in foro exteriori habet, etiam si ordinis potestatē is non habeat. hanc assertionem veram esse probant Sanct. Thom.& alij in 4.sentent.distinct.18.quæst.ar.2. ad primum.idem 19.dist.q.1.ad 3. q.& est communis opinio,quam tenent Panorm.in c.ab excommunicato. num.5.de rescript.& summarum authores in verb. excommunicatio.idē Panorm.in c.transmissam.de elect. 1.notab. Hostien.in summa de sponten.excom.§.quis possit.vers.nedum autem. Felin.in c.dilecta. de maior.& obedien.num.3. Ex quibus illud constat,quod non sit necessarius

cessarius facer ordo ad potestatem excõicandi, tametsi aliquis ordo præmittendus sit huic potestati, vt tãdem eam possit habere, qui clericus sit, & aptus, ac idoneus ad obtinendum beneficiũ ecclesiasticum, quod expressim Felinus adnotauit in d.c.dilecta. cuius ea poterit rõ constitui, q̃ licet excõicatio in exteriori iudicio seruatur & pronuncietur, tamen quia aliquo modo pertinet ad aditum regni celestis, cum ecclesia militans sit via ad triumphantẽ, clauis dr iurisdictionis, & ad claues pertinet, vt explicat S. Th. in d.q.21.d.18.& probatur in ca. vlt. de excess prælat. qua rõne patet, q̃ non possit excõmunicatio ferri, nisi ab eo, qui clericus sit, & idoneus ad consequendam ecclesiasticam dignitatem, cuius ratione excommunicandi potestas iure competit.

Primũ igitur ad quæstionem respondentes asseueramus, excommunicandi potestatem iure cõpetere his, qui iurisdictionem ordinariã ecclesiasticã in exteriori foro habẽt, etiã si sint inferiores episcopis, tex. optimus vbi hoc ipsum omnes adnotarunt, in c. cũ ab ecclesiarũ prælatis. de offic. ord. c. sicut tuis. de simo. c. eum in ecclesia. de maior. & obed. gl. in d.c. eum ab ecclesiarum. Henri. in c. sicerdos. col. 2. de offic. ord. qui tractat late, an sacerdos curam animarum habens possit excõmunicationem in parochianos sibi subditos ferre.

Secundo ex hoc apparet, iudicem etiam delegatum, posse vti excommunicationis censura, quod multis in locis probatur, & præsertim in c. præterea. de offic. deleg. notatur in c. 1. eod. tit. & est communis communis opinio, de qua minime oportet disputare.

2 Tertio hinc, & illud est colligendum, q̃ licet quandoque fœmina obtinere possit ratione dignitatis quandam ecclesiasticam iurisdictionẽ quo ad correctionem, & administrationem. c. dilecta. de maior. & obed. ca. cũ dilect. de confirm. vtil. vel inutil. non tamen potest aliquã iurisdictionem exercere, quæ ad claues spectet, nec in foro interiori, nec exteriori, est. n. fœmina incapax huius potest. de foro interiori tex. est satis celebris in c. noua. de pæ. & remiss. quo ꝑstat, nõ posse ꝙmmus cõpetere vsum clauiũ respectu ordinis, cuius sunt incapaces idem late aduersus Lutherum plurib. rõnib. & authoritatibus ostendunt Ioa. Rossensis ar. 13. ꝙ Luthe. & Alia Castr. aduersus hæreses. in verb. absolutio. Ioa. Bunde mus in compendio ꝙ Lutheranos, tit. 11. ar. 6. Imo fœmina etiã, si ordinet, non recipit characterẽ, quemadmodũ ex d.c. noua. oẽs deducunt, maxime Abb. gl. in c. dilecta consilia 27. q. 1. notant Florent. hæc, & alia in 3. par. tit. 16. c. 8. §. 2. Sylue. in verb. Abbatissa. q. 2. & 3. S. Th. & alij in 4. sent. d. 19. q. 1. ar. 1. ad 2. q. & mihi cæteri Theologi, optime Henr. in d.c. dilecta de maior. & obed.

3 Quarto inde infertur, q̃ laicũ non esse capacẽ huius iurisdictionis, ad quam excommunicatio pertinet, idque multis comprobari põt, sed ꝑmaxime ex eo, q̃ laici spiritualia tractare non possunt. c. 2. de iudi. ecclesię sanctę Mariæ. de constit. c. bene quidem. c. si imperator. c. 21. quæst. 3. c. duo. 96. distinct. potestas autẽ excõicandi potissimũ ad spirituale iurisdictionẽ attinet, cũ & ad claues ecclesiæ pertineat, vt superius admonuimus, ac notat Panor. in c. ab excõicato col. 2. de rescrip. in ꝑpẽ hanc illationẽ Cui, & illud accidit, q̃ laicus non põt cõstitui vicarius episcopi. c. in noua. 16. q. 7. ex quo hoc ipsum deduxere Panor. & Doc. præsertim Fel. nu. 6. Dec. nu. 115. Ripa nu. 116. in d. c. 2. de iudic. quo in loco bi Doc. idem procederc, ac verum esse censent, etiam in clerico, qui sit coniugatus. Qua in re idem notãt Abb. in c. sane in 2. de cle. coniug. Io. And. & Dominic. in c. vnico. vers. in cæteris. de cler. coniug. in 6. idem quo ad laicum simplicẽ tenẽt gl. in c. præter. §. verum in verb. ducibus. 32. d. & in d.c. bene quidem. in verb. laico. & ibi Doc. at eue Bertachinus in trac. de episcopo. in 3. part. 4. fo. 18. Tametsi pœnitatẽ velint, ex delegatione Papæ posse laicum excommunicare. c. Menam. 2. q. 4. quod Panor. sequitur & probat in d.c. ab excommunicato. 2. col. & in d.c. ecclesia sanctæ Mariæ. col. 3. & in c. canonica. isto tit.

4 ¶ Quinto patet ex his, ꝙ posse iudicem occulte excõmunicatum, qui ex rõne. l. Barbarius. ff. de offic. prætid. põt exercere publicã iurisdictionẽ excõicare, quia excõmunicatio ad iurisdictionẽ, & officium publicum spectat, sic etenim in hac specie tenuerunt Abb. in d.c. ab excõicatio. 2. col. idem Abb. & Fel. alios allegans in c. ad probandũ, per tex. ibi de reiud. col. 3. idem Fel. in c. si vero. de sent. excom. huius item sententiæ author esse vr S. Th. in 4. d. 18. q. 2. ar. 2. ad 3. dũ asserit, non posse excõicatum excõicare, quia priuatur iurisdictionis vsu. ergo cum habet eum vsum, poterit excommunicare, & opinio ista mihi verior est, licet contrariam probauerit gl. in summ. 24. q. 1. Anch. & Francus in c. pia. col. 3. de except. Ant. & Imol. in c. desiderius. de rescrip. Paul. Eleazar. in c. si celebrat. col. pen. de cler. excom. Franc. in c. ꝑsenti. & in c. decernimus, isto tit. Domi. in ca. si is cui. de offic. dele. li. 6. quorum sententia magis communis est, de qua quidem dubitat Probus in c. vlt. 3. q. de constit. in 6. licet idem in d.c. ꝑsenti. dixerit se ipsum in d.c. vltiorem opinionem sequutum fuisse.

¶ De absolutione ab excõmunicationis sententia obtinenda superest mõ aliquot in loco examinare, illud ꝑnotãtes, tadeo necessariam fore absolutionẽ ab excõicatione, q̃ semel quempiam ligauerit, vt etiã si excõicatio iniecta fuerit, nihilominus ad plures effectus absolutio petenda sit, quem admodũ probare conati sumus in hac relectione. §. 7. nu. 7. Etenim posteaquã semel excõicatio lata est, & ligat, indiget excõicatus absolutione, quæ ꝑtanda est iuxta formã iuris, traditã in ca. a nobis. in 2. de sent. excõ. igitur absq; ea solenni absolutione minime tollit excommunicatio. tex. optimus in ca. cum desideres. eo. tit. §. vl. Quamobrem Panor. in c. 1. de iudic. notab. 6. post gl. in clem. 1. in verb. donec. de decimis. existimat, excommunicationem ab homine latam sub ea conditione, donec satisfecerit, non tolli, nec dissolui absque absolutione, etiam sequuta satisfactione, idẽ Abb. & Anania in c. cũ tu. ne vsur. idẽ Abb. in d.cle. 1. Fel. in c. ad aures. de simon. Dom. in ca. 1. §. si vero. de clec. id Inn. Dec. in c. ex literis. 3. col. de constit. idem in c. quæstioni. de appella. Inno. & Ant. in c. cũ bonę. de æta. & qualit. quorum opinio communis est ꝑ Fel. Dec. & Rip. in d.c. 1. notab. 6. quo in loco And. Alciat. in not ab. 5. hanc opinionẽ communẽ improbat, argumentũ ad sumens a suspensione ecclesiastica, quæ nulla indiget absolutione, aut relaxatione, si lata fuerit ea conditione, donec satisfactũ fuerit, nã sequuta satisfactione, ipso iure remissa, & sublata censet, qđ omnino, quos modo citaui, cõi sensu decisum extat post. gl. in d. verb. donec. ubi Paul. Eleazar. & Imo. Alcia. ante eos opinionem tenuerũt, quam hic non uerebimur latius expendere ꝓp frequentem huius disputationis utilitatem, tametsi in Epitome ad 4. decret. 2. parte, c. 6. num. 16. communem sententiam obiter sequuti fuerimus.

Et sane præter Pano. rationẽ deductã ex d.c. a nobis ad communis sententię probationem accedit, quod notat Floren. in 3. par. tit. 24. c. 77. §. 1. scribens ab absolutionem ab excommunicatione non posse concedi sub ea conditione, si satisfecerit, debet. n. simpliciter, non sub aliqua conditione ministrari, iuxta reg. actus. de regu. iur. lib. 6. Hæc autem excommunicato, donec satisfecerit, hũc sensum vere habet, ut semel excõicatus ab eodẽ excommunicatore absoluat ea quidẽ conditione, si satisfecerit, ergo forma illa satisfaciens non est ad absolutionẽ ab excõicatione, ẽt si conditio euenerit. Huic equidem rationi satis respondisse erit, si constituerimus discrimen,

discrimen, & differentiam inter hæc duo. nempe quod quis excõicatus semel simpliciter, postmodũ absoluat sub conditione, velꝙ ab initio excommunicet quisquã sub conditione, donec satisfeceris. Nã priori casu semel habuit excõicatio vim absolute absque aliqua conditione, at in posteriori excõicatio semper habuit illã conditionem ab initio, donec satisfeceris, & tñ aliter respondẽdum erit, vt plane falsam fore opinemur Florentini snam asserentes, absolutionem ab excõicatione, posse ea ministrari, si satisfeceris, ex eo quidem, quod, & ipsa excõicatio ferri potest sub conditione. c. ꝑterea. de appella. vbi Dec. post alios, atque ita Flor. opin. falsam esse contendit Mar. Azpilcue. in c. 1. nu. 62. de pæn. dist. 6.

Secũdo eandem communem opinionẽ comprobat gl. not. in c. ꝑsenti. in verb. declaramus. ꝙ eo. tit. q̃ asserit, excommunicationẽ suspendi non posse, nec commode pati suspensionẽ. Quia, vel est oĩno per absolutionẽ in totũ tollẽda, vel manebit eius uis, & effectus integer, nõ obstante suspensione. Ergo non poterit excommunicatio tolli absq; absolutione, si semel simpl'r lata fuerit, nec item si semel ligauerit adhuc ad tẽpus lata, ea q̃ dem lege, donec satisfeceris. Parũ tamen oberit hæc cõsideratio, ẽt si ex ea velit quis probare, nõ posse ferri excommunicationẽ ad tẽpus, atq; ideo ita latã, donec satisfeceris, simpl'r, & absolute latã cẽseri. Nã licet excommunicatio uere suspendi non possit, nihil impedit, ꝙ ab ea def absolutio ad certũ actũ, vel tempus, quo finito iterũ, quis sit ipso iure excõicatus sub eisdẽ monitionibus, & solennitatibus, quib. prior excommunicatio inflicta fuit. Atque hæc ipsa ablolutio vulgo appellatur ad reincidendũ, eãque praxis ifã diu admisit. Elt etenim huius absolutione illud peculiare, ꝙ lapso termino in absolutione ꝑfinito, vel peracto actu, ad cuius effectũ, qs absoluit, statim absque noua snia excommunicatus, in priorẽ incidat excommunicationẽ. Hoc ipsum ꝓbat in c. veniens. in 2. de testib. & in c. Apostolicæ. de excẽ. idẽ Fel. col. 1. idẽ adnotauit post Holt. idẽ Fel. in c. ad reprimendã. de offi. ord. col. 2. Io. And. Holt. Ant. & Abb. col. vl. in d.c. veniens Fran. in c. ꝑterea. col. 2. de appe. Fe. in c. 2. col. 2. de test. cog. Dec. in c. 2. de iud. 2. lect. notab. 6. & ibi Fran. de Ripa, nu. 25. idem Dec. in cõl. 165. quorũ opinio cõis est, & plane ꝓcedit in casu, quo expressim absolutio data ad reincidendũ. vel vbi absolutio ab excommunicatione conceditur ad tempus explicatum, vel tacitum. aut ad certum actum, vt latentur præcitati Doc. tametsi Alex. in d.c. veniens. velit probare, necessariam fore nouam excommunicationem.

Quod si quis fuerit simpl'r absolutus ab excõicatione ꝑfitta cautione, de satisfaciendo, tunc ẽt si non satisfecerit, nequaquã incidit in priorẽ excõicationẽ, sed oportet, q̃ iterũ excoicet. tex. celebris in d.c. ad reprimendã. vbi Pan. & Fel. col. 2. ac plerique alij hoc adnotarunt, idem Rota in nouis. 490. Dec. in d.c. 1. de iudic. 2. lect. notab. 9. ad idẽ tex. in c. ad nostram. in 1. de iureiu. & in c. q̃ de appel. eãdẽ in hoc ꝑalis casum c. cum. 3. ito tit. vbi excõicatus ab hõie vel a iure, absolutus ꝓp aliquod impedimentum ab eo, qui iure ordinario absoluere nõ poterat, in eandem priorem excõicationem incidit ipso iure, si sublato, & cessante impedimento ablolutionem ab eo, cui vere cõpetebat, minime poltulauerit. Hoc si quide obtinet, quia ex cã periculi mortis, aut alterius iusti impedimenti excõicatus, absoluit ab eo, q̃ alioq nõ habeat absoluendi potẽ. Nec in hac ipẽ distinguẽda est excõicationis ab excõicatione nõsnis, etiam si Rotæ decisio paulo ante citata velit hac distinctione uti.

Sed & ro, qua Pan. & alij tenentes cõem snĩam vsi fuere, non omnino congruit. Nam etiam si forma illa sit necessaria ad absolucndum ab excommunicatione, tamen absolutio aliter ea forma, & absque alijs solennitatib. iure pontificio requisitis ꝑfitta valet, & tenet. gl. vlt. cõ ter recepta in c. cum desideres. de sen. excom. Francus in c. qua fronte. col. pen. de appel. Flo. 4. par. tit. 24. c. 77. Sylu. in verb. absolutio. 3. §. 3. quorum opinio cõis est, ꝙ Holt. cui equidẽ cõi opinioni suffragat tex. in c. venerabilib. §. sane. ult. tit. probans, absolutionẽ ab excõicatione obtentã. ab eo, qui prætem habet absoluendi, validã esse, etiam si iniusta sit, & inique ꝑfitta, cuius decisionis ad hoc ꝑter Doc. ibi memorc Abb col. vlt. & Card. col. 1. in c. ex par. de offi. ord. Fran. & Præpo. in c. q. de appe. Abb. in c. qua fronte. col. 1. eo. tit. vbi cæteri Doc. idẽ probant ipsimet tex. authoritate. Imo licet excõicatio lata post appellationẽ nulla sit, absolutio tñ data post appellationem ab aduersario ꝓpositã, ne absoluat excõicatus, valida est, & tenet, quem admodũ ex d.c. qua fronte. expressim adnotarunt Franc. nu. 16. & 38. ac Præpos. nu. 17. & ꝑmittant alij, quali hoc sit spile in animarũ fauorem. quamuis Dec. ꝑiũ mihi teneat, nec tex. ille admodũ urgeat, quia frivola fuit appellatio, de qua in eo rõso controuersũ. quib. adde Cal. in verb. Absolutio ab excõicatione. verb. de iudicialib. Qui tenet absolutionem ab excõicatione ꝑ formã iuris ꝑfitã non tenere. sed communẽ opinionem probat gl. in c. de manifesta. 2. q. 1. in verb. iudicauit, & ea ꝓcedit, ẽt si a cõstitutione dante formã in ipẽ dictio, nullatenus, aut similis adijciat, quali velit, & ꝓcipiat, quillatenus absolutionẽ dandã. Etenim nihilominus absolutio absque ea forma ꝑfitta ab excõicatione, valet, & tenet. gl. in vltima opinione, in cle. vnica, in verb. nullatenus. de sequestr. poss. & fru. quam in ea sola sequitur ibi Card. q. 6. Fel. in c. qđ super his deinde instru. col. pen. Ias. in l. feriniarios. C. de test. mult. licet in d. cle. vnica, de hoc dubitauerint Abb. Imo. & Barba. atque ꝑiũ tenuerit Bonita. secutus priorem opinionẽ gl. quã Ias. sequit in l. vlt. ff. de feriis. nu. 25. & plures alij eande adnotauerint ad hoc, q̃ dictio nullatenus, inducit decretũ irritãs, seu irritũ decernens ꝑiũ actũ, qđ minime oberit priori snĩæ, quidẽ id intelligẽdũ est, nisi materia subiecta dictet, actũ alio qui absque ea forma validũ fore. gl. in c. pueri. 1. q. 1. notat Are. in c. de caulis. de testib. col. 4. & tradit Ias. ibi.

Igitur non ita strictẽ a iure forma, & solennitas in absolutione ab excommunicatione ꝑfitanda requirit. q̃n, & sine ea, ꝑfitta ipsam excommunicatũ omnino ab excommunicatione liberet, ꝑsertim, quia forma iure ꝑscripta tunc seruanda est, tum seruari commode potest, & sic in absolutione, q̃ statim simpl'r absoluit ab excommunicatione simpliciter lata quali aliud dicendũ sit in absolutione, q̃ tacite deducitur ab excommunicatione ad tempus inflicta, vel in absolutione conditionali, cui ita his non possit ita ad tum mum, & strictæ forma canonis seruari, liquidẽ ea forma potius absolutionẽ absoluta, & simplici, quam huic tacitæ, & conditionali conuenit.

Imo, & aduersus cõem snĩam optime facit quod notant Rica. in 4. sen. d. 18. ar. 10. q. 5. Flor. 3. par. tit. 24. c. 77. §. 1. qui asserunt in absolutione ab excommunicatione quæ ad iurisdictionem præcipue, non ad ordinem pertinet, non esse verba quædam præcise necessaria, sed satis esse, ac sufficere illa, quę secundum intentionem absoluentis remotionem excommunicationis significent. Sed hęc verba iuxta excommunicantis, & pronunciantis, sensum, licuti excommunicationem præmittunt, & interunt, ita & ablolutionem post tempus præfitam ipso iure significant, verba autem hæc sunt, Excommunico te donec satisfeceris. Ex quib. præter Pan. Imo. & Alc. aduersus communem tenuerunt Card. in d.c. 1. q. 20. Dec. in d.c. 1. de iud. 2. lectio. notab. 6. nequaquam permittens hac in specie differentiam aliquam conditi tui inter suspentionem, & excommunicationem.

Hinc denique ipse infero, in interdicto ecclesiastico ex

preſſum cõſtituto, donec aliquis ſatisfacit, aut donec ab vrbe receſſerit, ſecuta ſatisfactione, vel receſſu ab vrbe, non eſſe neceſſariã relaxationẽ, cũ ipſo iure cẽſeat, & ſit interdictũ relaxatũ. Qđ tenet gl. in ca. non eſt vobis. in verb. donec. & ibi Doct. licet Franc. a Ripa in d. c. 1. de iud. notab. 6. Primum teneat authoritate tex. in c. quanquã. de cenſib. in 6. cuius opinio vera eſt in hũc ſenſum vt declaratio requiraf, nõ tñ abſolutio nec relaxatio, ſi cuti apparet ex Ab. Card. & alij in d. cle. 1. quorũ memi nit ſic eos intelligens Pau. Parisien. cõſ. 27. li. 4. col. pen. & ſi.

¶ Secundo principaliter eſt obſeruãdũ, eſſet neceſſa-
8 rio iã petrandã abſolutionem ab excõmunicatione ꝑ eo, qui mortem obierit excommunicatione ligatus, ad huc cum pœnitentiæ, & contritionis ſignis, non tñ abſo lutus ab excõicatione. Nã licet is apud Deũ abſolutus eſſe credaf, apud eccleſiã tñ adhuc ligatus cẽſebiẽ, atq; iõ ab eo debet impetrari abſolutio, qui cũ viuũ abſol uere iure potuiſſet. Qđ probat tex. celebris in c. a nobis in 2. de ſent. excom. cui rñſo potiſſimum obſtat, q̃ po teſtas iuriſdictionis, q̃ ad excoicandũ, & abſoluendũ Pa pę, & eccleſiæ ꝓlatis exceſſa eſt per redemptorẽ noſtrũ erga ſolos viuos, & ſuper terram exiſtentes competit. Matthæ. capitulo. 18. quodcunque ſolueris ſuper terrã, erit ligatum, & in cẽlo. ad idem ſunt authoritates plures, quarũ Gra tianus meminit in c. de communione c. ſane c. legatur 24. q. 2. ſolos ergo viuos eccleſia ligare, aut ſoluere põt, non tamen mortuos. Qđ eſt cõi theologorum, & cano niſtarum ſnĩs probatiſſimum, ſed nihilominus ꝓdicta deciſio tex. in d. c. a nobis, ita eſt intelligenda, vt vere cõ ſtet, eccleſiam militantem nec ligare, nec ſoluere mor tuos, ſed potius denunciare eos deceſſiſſe ligatos, vel ab ſolutos. Quæ quidem declaratio quo ad eccleſiã militã tẽ neceſſaria eſt, non quo ad triumphantẽ, ſicuti Rom. Pontifex fatef in d. c. a nobis, quamobrẽ Pan. intbi, & cę teri ſic illũ tex. interpretantur, poſſet tamen, & aper tius intelligi eccleſiam ſoluere mortuos, vel ligare, nõ quo ad ipſos, ſed quo ad actus, & effectus per viuos er ga mortuos agendos, quemadmodũ poſt alios explicat Alfon. a Caſt. li. 2. de iuſta heret. punit. c. 10. idcirco ca uendum eſt, gl. & Pan. in c. li quis. de hære. & gl. in c. Iu dæi. in 2. de Iudæ. Ro. in ſing. 834. qui exiſtimauerunt, hereticum poſſe poſt mortem excommunicari, ꝓ text. in d. c. ſi quis. atque iõ concedunt, poſſe mortuũ ab ec cleſia excõicari. Quorũ opinio falſa oĩno eſt, vt & ipſe Caſt. c. 19. latius oſtendit. Nam quod in d. c. h quis. legif, Anathema ei dicatur, eſt exponendum in hunc modũ poſt mortẽ ſolẽnis fiat maledictio, q̃ ꝓmittit, illũ dece ſſiſſe excõicatũ, hãc ſiquidẽ ſignificationẽ, & dictio, ana thema hẽt, ſicuti hac in relectione ſuperius ꝓbauimus.

Quod ſi mortuus in ipſo mortis articulo ꝓ ſacerdotẽ fuiſſet ab excõicatione, & a ſolo Papa alioqui tollenda abſolutus, nulla erit poſt mortẽ abſolutio neceſſaria gl. communiter recepta in d. c. a nobis. in verb. non potue rit. tex. in c. non dubium. c. quod de his. c. quamuis. c. ea noſcitur. vbi Doc. de ſent. excom. li. 25. tit. 9. par. 1. notat S. Tho. in 4 ſen. d. 20. q. 1. ar. 2. d 2. q. quã ĩ re diſtinguere oportet articulum mortis, quo ad illi ꝓteſtatem, q̃ ſa cerdoti cuicunque competit, abſoluendi, a peccatis, & cenſuris quemcunqe in articulo mortis conſtitutum etiam ſi alioqui abſolutio ſit ſummo pontifici, vel epi ſcopo reſeruata, eſt. n. periculũ mortis in his duntaxat, vnde mors frequenter ſolet accidere, vt in bello, in na uigatione maris vehementer turbati, in fœminis præ gnantibus, in morbo graui. Periculũ ſiquidẽ mortis in his prudentis viri arbitrio agnoſcendũ eſt. Mortis aũt articulus non dẽ vbicunq; periculum adeſſe mortis, ſed ĩſr cum certa mors eſt veroſimili cõiectura, aut a mor bo, aut a vulnere, aut exteriori, vt vt cum, quis ad mor tis pœnam fuerit dãnatus. Idcirco q̃ vel literis ſummi pontificis, vel canonibus permiſſum eſt, nẽpe ſimplicẽ ſacerdotem poſſe quẽpiam abſoluere ab oĩb. peccatis & cenſuris in articulo mortis, ẽt ſi aloqui ſoli Romano Pontifici ſit eorũ abſolutio reſeruata, nõ ita late intel ligi debet an in periculo mortis ea ablolutio fieri valeat ſed tunc ſolũ quando mortis articulus contingat. Sunt etenim hæc maxime diuerſa ex ipſa quidẽ propria no minũ ſignificatione. Sic ſane cenſet rẽ iſtã definiendam fore Melchior Cano, epũs Canarienſis in relectione de pnĩa. 5. par. fo. 144. cuius ſnĩæ, & illud accedit, q̃ iura põ tificia ptãtẽ iſtã cõcedẽtia cuilibet ſacerdoti, nõ de peri culo mortis, ſed de mortis articulo meminere, vt ꝓbat in d. c. nõ dubium. c. q̃ de his. c. quamuis. c. paſtoralis. §. ſ. de off. ord. c. eos. ſupra iſto tit. & li. Sed hunc opinioni vi dentur obſtare duo, vel tria. Primum, q̃ tex. in d. c. li qs ſuadentẽ. 17. q. 4. hanc concluſionẽ explicãs de mortis periculo expreſsim mentionẽ fecerit, permittens abſo lutionem ab illius canonis excõicatione epiſcopis in ar ticulo mortis. Nec erit congrua rñſio, q̃ ille cano pmit tat abſolutionẽ epĩs, cuilibet ſacerdoti, quaſi voluerit ampliorẽ epĩs, quam ſacerdotib. in hac ipẽ delegare po teſtatẽ. Nã, & in c. ea noſcif. & in c. de cętero. de ſent. ex com. expreſſum eſt, abſolutionẽ ab excõicatione illius canonis cõpetere epĩs, quoties vel pp mortis periculũ, vel ob aliud impedimentũ a Ro. Pon. nequit obtineri, & tñ in ꝑcitatis locis, nẽpe in c. nõ dubiũ. c. quãuis. c. q̃ de his. c. eos. mẽtio fit de articulo mortis. vñ ab epõ im petranda eſt, ẽt in articulo mortis abſolutio, ſi cõmode fieri poſſit, alioqui, & ſimplex ſacerdos abſoluere pote rit. quod ſatis probatur ex eo, q̃ iure diuino quilibet ſa cerdos deficiente proprio presbytero habet ptãtẽ ab ſoluendi a peccatis quibuſcunque ſacrali abſolutione, vt probauimus ſuperius. §. 6. nu. 4. q̃ tamen non põt mi niſtrari niſi, & a cenſuris fiat abſolutio, igitur quilibet ſacerdos habet in articulo mortis ptãtẽ abſoluendi ab excõicatione, ſaltẽ, vt ſcribit Paluda. in 4. ſent. d. 17. q. 3. col. 2. plumendum eſt, papã ea mente eſſe, vt velit quẽ libet in articulo mortis conſtitutũ a quolibet ſacerdo te abſolui poſſe. etiam a peccatis reſeruatis. Quod ipſe Paluda. iterum aſſerit d. 20. q. 1. concluſ. 2.

Secundo, eidẽ opinioni aduerſatur, q̃ in c. eos. ſupra, iſto tit. mortis articulus appellatur in 2. par. c. periculũ mortis. itẽ in d. c. ea noſcitur. Quod in articulo mortis plane pmiſſum eſt, inidẽ pmittit infirmitatis tẽpore ti more mortis. Ergo periculũ mortis, aut timor mortis veriſimilis, ſufficiẽs ẽ, cẽ, vt ſacerdoti cuilibet cõpetat abſoluendi poteſtas. vũ cõſtitutus in morbo, & infirmi tate nõ tm poterit abſolui ab excõicatione canonis pp impedimentum, quod ptãt morbus, ne poſſit accedere Romã, etiã ſi non ſit in mortis articulo qđ Pan. & alij p tex. inibi cõcedunt in d. c. qđ de his, ſed ẽt pp timorẽ mortis, ſicuti apparet in d. c. ea noſcif. quo fit, vt mortis timor, aut periculũ, articulo mortis hac ĩ q. ſit ſimillimũ.

Tertio, in hac controuerſia eſt oĩno aduertendũ, q̃ gl. in d. c. paſtoralis. §. 1. in verb. ꝓterquam. ibidem cõi ter recepta. Inn. Io. And. Hoſt. Abb. Henr. & alij in d. c. quod de his dum q̃runt, quis dicatur in articulo mor tis, cõſtitutus, in ipẽ aſſeuerañt, eũ dici cõſtitutũ in art. mortis qui ꝓpium cũ hoſte cõmiſſurus eſt, vel patiẽ nau fragium, periculoſum, vel ſit nauigaturus tẽpore, quo ſolet mare turbulentum eſſe, aut longa quidẽ nauiga tione, vel p loca inhdioſa, & periculoſa. tex. optimus in l. mortis. cum ſeq. ff. de donã. cã mort. idem de fœmina ꝓgante Doc. præcitati tradidere, potiſſime Io. Andr. in d. c. paſtoralis. §. 1. & Henr. in d. c. quod de his. Itẽ Pau. & alij in d. §. 1. ex quibus ſatis deducitur, communi Do ctо. ſnĩa decitum eſſe. periculum veroſimile mortis in hac quæſtione articulo mortis æquipollere, imo idẽ ei ſe articulum, & periculum mortis quo ad effectũ iſtũ. Fatentur equidem hi Doct. eandem poteſtatem abſol uendi, quæ data eſt cuilibet ſacerdoti in articulo mor tis, datã itẽ cenſeri, & in mortis probabili periculo, q̃d & Palu. not in 4. ſent. d. 20. q. 1. ver. 3. concluſio.

Ego vero iuxta propriam dictionum ſignificationẽ arbitror differre articulũ mortis a periculo mortis, ita quidem, vt qui exiſtat in mortis articulo, ẽt dicaẽ, & in periculo mortis cõſtitutus, nõ tñ q eſt in periculo mor tis, ſtatim cẽſendus erit in mortis articulo eẽ. Et nihilo minus cẽſeo cõem canoniſtarũ ſnĩam admittẽdã teme re non eſſe, ſed tunc ſolũ, cũ mortis periculũ prope, & maximo, cũ timore ipſius mortis cõtingerit, ac demũ mors immineat ſatis vero ſimili cõiectura, q̃d colligiẽ ex his, q̃ de ꝑgnantibus tradidere Abb. in c. quod in te. 2. col. de pœn. & remiſ. & Syl. ver. interdictum. 5. q. 7.

9 ¶ Sed & gl. in d. c. a nobis. in ver. nõ potuerit. ſcribit, ꝓpoſſe laicum non mortis articulo ab excõicatione ab ſoluere, quemadmodũ poſſet a peccatis. Nã, & in articu mortis poſſe laicum a peccatis abſoluere viſum eſt qui buſdã. Et tamen in ablolutione a peccatis hoc eſt mani feſte falſum, etenim licet honeſtũ ſit, & poſſit multis ex cauſis vtile eſſe, q̃ deficiente ſacerdote quis in articulo mortis laico propria confiteaf peccata. c. quẽ pœnit. de pœn. d. 1. c. 1. in prin. de pœ. d. 6. abſolutio nõ a laico mini ſtrari non põt, ẽt in mortis articulo. quod manifeſtiſsi ma ratione conſtat, ſiquidem ablolutio a peccatis ab ec cleſiæ clauib. pendet, ac deniq; ab ordine, & iuriſdictio ne. Extrauag. ſi. Quia quorundã. §. quod aũt. de ver. ſig. idẽ ipſe probauit li. 1. varia. reſo. c. 10. nu. 11. Nec poſſet Papa committere poteſtatẽ abſoluendi a peccatis laico aut illi, qui clauẽ ordinis non haberet, vt eſt cõis in hoc omnium cõſenſus, & tradit in ipẽ Palu. in 4. ſen. d. 17. q. 2. col. 2. verſ. 3. concluſio. idcirco nõ poſſe laicũ quem quam a peccatis abſoluere, etiã in articulo mortis, aſſe rit gl. in d. c. paſtoralis §. præterea. quem præter alios ſe quuntur Abb. ibi. idem Abb & Henr. in c. a nobis. d. de ſen. excõ. idẽ in c. 4. de cſa. col. vl. nec. in c. 2. iud. nu. 23. eſt ſimilis gl. in c. 2. de pœn. & remiſ. iſto li. Syl. in ver. Ab ſolutio. 1. §. 4. colu. 4. & eſt communis opinio theologo rũ in 4. ſen. d. 17. notat optime Marti. Azpilcueta in c. 1. in prin. nu. 74. de pœ. d. 6. At in excõicatione quidã cen ſent. poſſe laicũ ab ea abſoluere in articulo mortis exiſtẽ tẽ, qđ not. gl. in d. c. a nobis. quã ſi ſequuntur Abb. & Fel. idẽ Syl. in verb. Abſolutio. 1. §. 4. col. 2. Ang. in ver. abſolutio. 3. §. 17. Dec. in d. c. 2. de iud. nu. 33. quib. ſuffra gatur, q̃ Papa põt laico dare poteſtatẽ abſoluendi ab ex municatione. gl. in c. præter. 32. d. cuius in initio huius. §. meminimus. ſed in articulo neceſſitatis hęc poteſtas abſoluendi cenſetur delegata ex Ro. Pon. intentione, igitur poterit laicus abſoluere ab excommunicatione in articulo mortis conſtitutum. Nihilominus opinio contraria verior eſt authoritate gl. in c. vl. 14. q. 1 q̃ ſcri bit laicũ in ſpũ iib. ẽt in articulo mortis nihil agere poſ ſe, niſi quod expreſsim iure cautũ fuerit. cuius gl. me minit Dec. in d. c. 2. nu. 23 poſt Abb. ibi, Inn. & Ab. in d. c. 4. de coniug. Hanc itẽ opinionẽ tenet. Imo. in l. 1. col. 3. ff. de publ. iud. ad. hoc allegans gl. in d. c. paſtoralis. §. 1. eã inducens ad ablolutionẽ ab excõicatione. ſed & ip ſe Pan. in d. c. a nobis. nu. 10. palã aſſerit. gl. inibi cẽ intel ligẽdã iuxta gl. in d. cap. paſtoralis §. ꝓterea. vt fortaſſis Pan. non ita ſtricte velit ablolutionẽ ab excõicatione poſſe in mortis articulo miniſtrari, ſed vt excommuni catur p ꝓpriã confeſſionẽ, & contritionẽ dignus eſſi ciaf ablolutione, & remiſſione ex communicationis. Nã, vt rationẽ quãdã contrariæ opinionis tollamus, eſt oĩno adnotãdũ, qđ Pau. ſcribit in 4. ſen. d. 17. q. 3. col. 3. verſ. ꝓbabile. n. eſt aſſeuerãs ideo poſſe in articulo mor tis ſimplicẽ, & quẽcunq; ſacerdotẽ ablolucre ab excom-

municatione, quia eo tẽpore poteſt quilibet ſacerdos a peccatis abſoluere, & hæc abſolutio poteſt miniſtrari aliter, q̃ ꝓmiſſa ablolutione a cenſuris. idẽ ipſe repetit in 18. d. q. 1. verſ. ſecunda regula. idẽ d. 20. q. 1. ad ſi. ſecũ dę cõclutionis. Ergo, ſentit, & vere aſſerit Palu. eũ, q non poſſit in articulo mortis abſoluere a peccatis, minime poſſe ab excommunicatione, cuius ablolutio ideo per miſſa tunc vẽ, vt poſſit, quis a peccatis abſolut. Denique hanc ſnĩam aduerſus gl. in d. c. a nobis. probat Martin. Azpilcueta in d. c. 1. in prin. nu. 8 ;. de pœn. d. 6.

Hinc conſtat, non excuſari hęredes defuncti a petẽ da abſolutione ab excõicatione, ẽt ſi fuerit in mortis ar ticulo ꝓ laicũ mortuo data abſolutio. Qđ eſt veriſſimũ ꝑ Ab. & Fe. in d. c. a nobis. & Syl. in d. verb. Ablolu. 1. §. 4 col. 4. quorũ opinio iure nec probari nec defendi põt.

Poſt hæc merito dubitatur, an ab excommunicatio
10 ne abſoluere poſſit is, qui excõicauit, & iuriſdictionem hẽt, licet ſacerdos nõ ſit. Et Hoſt. in d. c. a nobis. in 2. & in c. ad aures de fimo. quem ſecuti ſunt veteres quidam ſummarũ authores. duplex vinculũ excõicationis con ſiderat, vnũ. n. qđ ad forũ iudiciale, aliud quo ad pãale. quo ad primũ, inquit poſſe abſolutionẽ ab excõicatio ne miniſtrari ab eo, qui iuriſdictionẽ habet, licet ſacer ter nõ ſit, cũ ea ptineat ad iuriſdictionẽ. c. tranſmiſſam. de elec. Sed quo ad poſterius vinculũ aſſerit, non poſſe abſolui excõicatũ ab excõicatione ab alio quã a ſacerdo te, tex. in c. canonica. & c. a nobis. de ſent. excom. cum hæc ablolutio ad ordinẽ ſpectet. qua rõne moribus ob tentũ eſt, vt plerunq; iudices eccleſiaſtici abſoluentes quãquã ab excõicatione, quia ſacerdotes non ſunt, cõ mittant ſolennẽ abſolutionẽ ſacerdoti alicui. q̃ nemad modũ, & ipſe Ho. ſenſit in ſumma hoc ti. de ſent. excõ. §. quis poſſit abſoluere. Syl. in verb. abſolutio. 1. not. 4. ver. 5. ac fatenẽ pleriq; alij, quorũ mẽtionẽ hic omitti, eo q̃ ab Henrico in ipẽ cluent, & a Bottigo in trac. de ſy nodo. 3 par. ar. 5 nu. 12. q admonet, hãc opinionẽ tutio rẽ eſſe, & idem fatetur Card. in d. c. a nobis. 2. oppoſi.

Hęc diſtinctio falſa eſt oĩno, qđ Io. And. & Henr. op time in d. c. a nobis, ia 3. col. oũtẽdere conant. & idẽ te nent Card. 2. oppoſi. & Collecta. ibi. idem Card. in c. vl. 3. nota. de ſepul. & Flo. 2. par. tit. 24. c. 77. in prin. ad finẽ Syl. in verb. Abſolu. 1. in prin. gl. in d. c. canonica. Ex qui bus ipſe colligo, ablolutionẽ ab excõicatione oĩno, & quo ad oẽ eius vinculũ cõcedi, & miniſtrari ab habẽte iuriſdictionẽ, & poteſtatẽ excoicandi, ẽt is nec ſbyter, nec diaconus. ſit nec ſubdiaconus. Qđ multis rõ nibus euidenter ꝓbari poterit, & præſertim, ex quo loco ſa cri euãgelij data fuit ptãs iuriſdictionis ad excõicãdum, & quib. codẽ pariter, & eiuldẽ data eſt ad ablolucndũ, ſicuti ſupra latius ꝓbatũ eſt ex authoritate Matt. c. 18. q̃cunq; alligaueritis ſup terrã, erũt ligata, & in cælo, & quęcunq; ſolueritis ſup terrã, erunt ſoluta, & in cælo. Et in ptãs excõicandi ſolius iuriſdictionis eſt, & conſen clericis, ẽt ſacris ordinib. nondũ inſignitos. c. trãſmiſſam de electio. igif, & eiſdem competit abſoluẽdi poteſtas.

Secundo eadẽ opinio probatur ex eo, q̃ ille, qui po teſtas ligare poterit, & abſoluere. c. inferior. 21. d. l. qui condemnare. ff. de re iudic. no cantur in l. nemo, qui cõ demnare. ff. de reg. iur. & inibi conſtat ex lectione Ha loandri. ſed clericus nondum presbyter iuriſdictionẽ habens poteſt excommunicare. igitur poterit & ablol uere. nuſquã. n. contrarium probatur, cum in d. c. cano nica. minime conſtet, requiri ordinem ſbyteri ad ab ſolutionem ab excommunicatione obtinendã. Agit ſi quidem ibi de militib. hoſpitalis ſ. Iacobi ſolymitani p eo rum priorem abſolucndis ab excoicatione, & inquit Sũmus Pontifex ſi permiſſum eſſe priori, qui ſbyter, vt audiuimus, eſſe dcb. Ne inter milites is Prior fortaſſis eſſet laicus, atque iõ abſoluere non poſſet. Non autem

exigit Papa illum Priorē esse presbyterū, quia is ordo necessarius sit ad absoluendum ab excommunicatione.

Tertio, his accedit, q̄ absolutio ab excommunicatione facta̅lis non est, sicuti omnium consensu receptissimum esse vī in 4.sent.d.18.dum materiam excommunicationis tractantes post S.Th.ibi, q.2. ar.2. tenent, hanc potestatē ad iurisdictionē non ad ordinem pertinere. Idem notat in d.c.transmissam.& sequitur Host.& alij priorem opinionē secuti, dum concedunt, quo ad iudiciale forum exterius clericum nondum sacris initiatū absoluere ab excōicatione posse. Nec vere dici poterit, absolutionem ab excommunicatione facta̅lē esse, saltē ab his, qui mediocri quadam diligentia expendere velint ex theologis, q̄ sit propriè facta̅lis absolutio. Est.n. pars sacri pœnitentiæ, quod, quidem pœnitentię sacrām ad culpam peccatorum, q̄ in iudicio aīæ secrete, & integre sacerdotibus deteguntur, remittendam omnino pertinet, & sic ad vinculum, quod pp peccati culpam pctō abiq; vlla excōicatione ob solā offensam contrahit. Iuxta illud, Quorū remiseritis peccata, remissa erunt, quorum retinueritis, retenta erunt. Non autem pertinet sacramentum pœnitentiæ ad remittendum vinculū ꝓ̄ctū ex iudicis exterioris facta. sunt & aliæ rationes quibus satis apparet, absolutionem ab excommunicatione non esse facta̅lem. Quod si hęc absolutio facta̅lis non est, minime requirit, q̄ eius minister sit sacerdos, siquidem sacerdotij ordo tm̄ exigitur quo ad absolutionem sacramētalem, quæ est pars sacramenti pœnitentiæ, cuius minister lege diuina sacerdos est. quemadmodum exlacra scriptura catholica docet, & tenet ecclesia.

Quarto aduersus Hostiensem a diuisione argumentor. Etenim aut agimus de absoluendo excōicatū a culpa, & peccato, ꝓ quod iure fuerit excōicatus, aut de absoluendo ab excommunicationis vinculo. Priori equidem casu, absolutio pertinebit ad iudicem fori interioris, ad quem aliquo spectat iure ordinario, vel relevationis, sacra̅lis pœnitentiæ absolutio, posteriori autem, absolutio vere iurisdictionis est fori exterioris, & ad eū pertinet, qui hanc iurisdictionem habet, & excommunicandi potestatē, nec spectat ad iudicem fori interioris animę, vbi de peccatorum culpis per absolutionem sacra̅lē tollendis, non de censuris agitur, nisi ex ea parte, qua censuræ impediunt sacrām conferri, & tunc ab exteriori iudice absolutio a censuris exigenda est. Idcirco arbitror, absolutionem ab excommunicatione præstari, & ministrari posse ab eo, qui sacerdos non sit mō iurisdictionē habeat ordinariā, vel delegatā, etiā si exhibenda sit cum solenni forma. vt ex in d.c.a nobis.in 2.

11 Verum ad absolutionem ab excōicatione canonice consequendam multa sunt necessaria, quæ secūdum iura pontificia præmittenda videntur priusq; absolutio ab excōicatione concedatur, quæ tradere Hostien. in summa, de sent.excommu§.& quilibet hęc absolutio. Host.in 2.par.tit.24.§.2.& Syl.in verb.absolutio.3.§.3. & alij statim in ipē a nobis citandi. primum enim præstare debet excommunicatus iuramentum de obediendo, ac parendo mandatis ecclesiæ.c.1.c.ex tenore.c. de cetero extra ibi tit. hęc vero iuratoria cautio ad cautelā futuræ, & præsumptæ contumaciæ exigitur, etiā ab eo, qui iuste excommunicatus absolutionis tempore satisfacit pro commissa culpa. quod constat ex præcitatis locis & c.cum dilectus.eodē tit.vbi gl.in verb.ad cautelam adem probat. Secundum quod excommunicatus priusquam absoluatur, si offensa fuerit manifesta, realem exhibeat satisfactionem, si vero dubia, sufficiēs ab eo præstetur cautio datis pignoribus, vel fidefloribus, tex.optimus in c.ex parte.1.de verb.sig.li.c. 2.c. venerabilib.§.1.supra ibi tit. notatur in d.c.cum dilectus,& in c.ad hæc.c.ea noscitur.eo.tit.& ea quæ fron te.de appel.vbi Præp.& Franc. quicquid dixerit gl.in d. ca.ad hęc.quòd si nec possit satisfacere pro manifesta offensū, nec pro dubia dare cautionem sufficientem, si tis erit quod iuratoriam p̄stet cautionem, quemadmodum communi omnium consensu difficultū extat. idē vero respondendum est in excommunicato pp contumaciam, nam si contumacia manifesta sit, nō aliter absoluitur, q̄ p̄missa realī satisfactione expensorū, & sufficienti cautione de stando iudicio præstita, sed si contumacia manifesta non sit, absolutio fiet. ac erit concedenda, tantum præstita sufficienti cautione, sicuti probat tex.elegās in d.c.venerabilib.§.1.ad idē tex. in d.c.qua fronte.& ibi gl.quā sequunt Pan.Fran. & Doct.cōiter. Rot.in nouis.72.Reg.l.28.tit.9.par.1.licet Dec. in d.c. qua frōte.teneat ī vlr.casu sufficere iuratoriā cautionē.

¶Est aūt manifesta contumacia, cum ipse citatus fatetur in iudicio se contumacē, vel cum constat, eū respondisse nolle ad iudicium, nec ad iudicem accedere. text.in d.c.venerabilib.§.1.verī.secus.notant Card.& Doct.in Clem.vnica de dolo,& cont.q.8.Abb.in c.cū parati. col. pen.de app. debet aūt hæc citati mīnio probari p testes ſm communem.nec sufficeret sola ipsius nuntij publici assertio, vt dicat cōtumacia manifesta.gl.in d.verī. secus.part.in iudicio.quā sequuntur ibi Domi.& Fran. Imo.in d.Clem.vnica.col.8.Bal.in d.c.cū parati.atq; ibidē Imo.Ias in l.properandū.§.1.col.3.C.de iudic.erit-que in dubia controuersia hæc opinio potius admittēda, tametsi contrarium responderim Card.in d. Clem. vnica,q.8.Præp Abb & Dec col.vlr. in d.c. cum parati. Fel.in c.ad petitionem.nu.10.de accusat. qui alios huius opinionis authores allegat, sicut & Ias.contrariæ.

Illud vero non est omittendum, excommunicatū ratione contumaciæ iudicialis, eadem censura ligari, & ligatum censeri donec absoluatur, etiam si constet in iudicio de impedimento, cuius causa nō potuit ad iudicē accedere, iuste; valeat excusari, cū tm̄ nullam contraxerit contumacię culpā. probat hoc tex.ing. in d.c. venerabilib.§.1.quem ad hoc adnotarūt ibi Dom. & Fel. ac Fel.in c.2.de testib.cog.col.pe.quorū opinio eam rōnem habet, quod iudex secundum processum iuste cōtumacia per eum præsumpta, excommunicauerit legitime citatū, ad iudicēū non accedentē, atque ita ligat excommunicatio. idē notant Inn.& Abb.in c.P.& G.de offic.delegat.col.4.Bal.in c.quod translationē, de officio leg.gl.in c.quisquis.4.q.5.in verbo, occurret. & esse cōmunem hanc opinionem fatetur Ant.in d.c.1. quid quid dixerint Holt.& Abb.ibid.nam,& si iudex errauerit in excommunicationis censura, eam iniuste pronūcians, adhuc excommunicatio ligat, & absolutione indiget, sicuti, & nos superius explicuimes.§.7.nu.5.

Sed, & si excommunicatus pro manifesta offensa nō sit ante realem satisfactionem absoluendus, id ꝓcedit, vbi satisfactio pōt ab excōicato exhiberi. idcirco quoties satisfactio spiritualis est, vel eius conditionis, vt ab excōicato p̄stari non possit, nempe collatio beneficij, receptio in canonicum, & his similis, tunc prius est excōicatus cum sufficienti cautione absoluendus, quā satisfactio præsteretur. quod notat glin verbo, emenda.in c. solet.supra ibi tit. cum Doct. inibi sequuntur, Felinus in cap. cum contingat col.1.de offic.delegati. gl. Innocent. Abb. cons. vlt.& Doctores in cap. pro illorum. de præbend. textus in cap. ex publico. de conuers. conjugat.& ibi Panormitanus 2.col. dicens, hanc opinionem communem esse, quæ est omnino memoriæ commendanda ad intellectum earum constitutionum, quas modo adduximus de manifesta offensa.

Tertium, quod in absolutione ab excōicatione seruandum est, palam exponitur in d.c.a nobis.in 2.nēpe solēnis forma cū psalmo & oratione, quēadmodū dicti authores

authores explicant. ex quibus, & alia petenda sunt, quæ ad hunc articulum attinent.

¶Prius vero, quam aggrediar, & exponam, quis possit iure ordinario ab excōicatione absoluere, aliquot hic adnotabo quo ad eos, qui ex Iubilæi, aut literarum apostolicarū priuilegio possunt ab excommunicatione, & alijs peccatis absolui a quocunque per eos eligendo sacerdote, etiam si hi casus sint huiusmodi, vt nullus præter Papam, vel episcopum absoluere ab eis possit.

Primum illud est obseruatione dignum, q̄ si quis
1 huic sacerdoti confessario, qui poterat ab oīb. peccatis reseruatis absoluere, & a censuris, ita peccata confiteat, vt omittat per obliuionē ei confiteri pctm̄ aliquod, cuius absolutio sit reseruata, vel cui accesserit excommunicatio, & absolutionem generalem a peccatis, & censuris obtinuerit, absolutus omnino censet ab excommunicatione, & a pctō illo, qđ obliuionem omiserat confiteri, & licet pctm̄ illud teneatur posti, cum in memoriā redierit confiteri, poterit absolui a quocunque sacerdote simplici, etiam si non habeat potestatem absoluendi a peccatis, & censuris reseruatis. hanc ſnīam asseuerāt Ang.in verb.confessio.1.q.12.Syl.in verb.cōfessio.1.q. 19.eā tribuētes Palu.in 4.sen. minime citātes Paludani locū. idē tenēt Gab.in 4.d.17.q.1.Had.de confessione.q.4. §.si petas, verī.ex hoc sequitur, Mar.ab Azpilc.in c.cōsideret.§.cautus.nu.30.de pœn.d.5.hoc ipsum deducens ex Palu.in 4.sent.d.8.q.5.col.pen. opinor ipse doctissimum virum voluisse citare Paludani locum in 4.sen.d. 18.q.5.ar.3.verb.4.cuius hæc sunt verba, si ille, qui absoluit, potuit ab omni ſnīa, & noluit, tunc sufficit, q̄ si noluit ab omni, sed a quibusdam absoluere, tunc nunquam valuit absolutio, quo ad ſnīam, de qua absoluens non cogitauit, nec absoluisset, si cogitasset. de sentent. excom.c.ex parte.& c.ofticij. Si aūt absolutus credat, q̄ si ille sciuisset, qđ nescivit, nihilominus absoluisset eū, debet se reputare absolutum ab omni. hęc Palu. qui de absolutione a censuris tm̄ loquit Sylue. aūt, Ang. & Hadria, atq; alij de absolutiōe a peccatis reseruatis tractāt. & in ſpē dū Sylues. Palud. refert tractantē de presbytero absoluente in articulo mortis a calib. reseruatis, plane insinuat locum Palud. in 4.sent.d.20.q.1.ar.2 quo in loco nihil addit de peccatis, aut censuris oblitis, & a quibus expresim absolutio data nō fuerit. Quamobrē ego constituendos esse censeo duos casus, Primus equidem erit de peccatis, atq; eorū absolutione in quo cēseo verā esse Sylu. Gabr. Angeli, Hadriani, & aliorū ſnīam nā si quis confiteatur peccata sua confessione sacra̅li ei q potuit ab oīb. & reseruatis absoluere, & p obliuionem omiserit confiteri pctm̄ vnū, vel duo ex reseruatis obtēta gnali absolutione, cēsetur, & ab oblitis reseruatis absolutus, vt satis sit ea posti modū memorię repetita cuicūque sacerdoti confiteri, licet is non habeat absoluendi ab illis potestatē. etenim absolutio sacra̅lis hāc vim habet, q̄ & peccata oblita tollit, hac tamen lege, vt sint demum confitenda, si memorię occurrerint, ſm cōem omniū Theologorū ſnīam. Huius aūt prioris casus decisionē ipse nondū legi, nec potui apud Palu. locū inuenire, & id diligenter inquirere curauerim. Secundus casus versatur circa absolutionē ab excommunicatione. nā in foro aīæ fit peccator pœnitētis oblitus fuerit confiteri aliquod pctm̄ cuius cā est excommunicatus, & absolutio reseruata, & nihil minus gnali absolutionē obtinuerit, ab eo, qui potuit ab excommunicatione absoluere, absolutus equidem est a pctō illo, & ab excōicatione, ea lege, vt id confiteatur, cum in memoriā inciderit sacerdoti ordinario, & is non potest ab excōicatione absoluere. Huius cōclusionis ratio ex eo deducitur, quod ab illo pctō per obliuionem omisso sacramentalis absolutio absolut. & denique sacerdos ab excommunicatione, sine cuius absolutione minime potuit habere locum absolutio sacramentalis a peccatis exhibita, atque ita hanc opinionē probare conatur egregius Doctor Azp lcueta in d.nu.30. hoc ipsum explicans ex Ang. Sylu. Hadriano, & Gabr. qui in hanc ſnīam inclinant. nā Palu. etsi ab eo citetur, non exponit hīc conclusionē, nec hunc casum explicat. quippe qui loquatur de absolutione tm̄ ab excōicatione, q̄ in iudicio exteriori solet concedi, de qua statim agendum erit, & sane vbi in hoc secundo casu quis absolvitur a peccatis, & censuris, non est cur controuertamus de vi absolutionis ab excōicatione, idem tamen respondendum est, quoties qui potuit absoluere a censuris recta intentione, qua proponit a necessarijs absoluere, dixerit super pœnitentē, absoluto te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, liqdem ex hoc a peccatis, & censuris absoluisse videtur. authore Gerson.2.par.fol.183.col.1.c.confessio. & fol. eo.col.3.c.excommunicationum. cuius decisionem ad hoc laudat, & exaltat Azpilcueta in di.num.30.

Quid autem de illo dicendum sit, qui plurib. ligatus
3 excōicationib. absoluit ab eo, q̄ pōt oēs tollere, nec eqdē expresim oīb. nominatis, sed vel indefinite, vel ab vna earū alijs p obliuionē petentis absolutionē omissa & q̄stionē illam secluse peccatorū absolutione tractat Palu. in d.q.5. post Th. & alios ibi. gl. & Doc. in c. cū pro cā. isto tit. & in c.ex parte. de offi. ord. cuius capitis titulus apud Palu. vitio librariorum mutatus est. Nos equidē, vt & obiter difficultatē istā expeditamus, distinctē ꝓponem" aliquot cōclusiones, q̄ dum veri' sit explicātes.

¶Prima conclusio. Excōicatus vnica tm̄ excōmunicatione, plurib. tm̄ ex causis, non censet ab excommunicatione absolutus, si in impetratione absolutionis causam aliquam tacuerit. tex. in d.cum pro causa. & c.offi. c.ex parte. vbi gl. & Doc. S. Th. in 4.sent.d.18.q.2.ar.5. & ibi Theologi. Regia.l.29.tit 9.par.1. Rom.cons.326. quorū opinio vera est, quoties cā tacita fuit eque principalis ad excommunicandum, aliquā valet absolutio, ſm Abb.& Henr. in d.c.cum pro cā. Doc. in clem.1. isto tit. Fel. in c. quod super. de fide instru. ad finē. ex quibus satis manifeste colligitur, etiam absolutionem validā esse in hoc casu, si causa, q̄ expressa non fuerit, minime auertisset prælatum ab absolutione, licet expresim ei foret significata, quod, & Palu. sentit in dict. quæst.5. vlr. tametsi ipse generaliter rem istam diffiniens.

¶Secunda conclusio. Plurib. ligatus excommunicationibus petens ab excōicatione absolui, vnius tm̄ mentionem agens, non censetur a reliquis non expressis liber, etiam si indefinite fuerit ab excommunicationib. absolutus. Refertur etenim hæc absolutio indefinita ad excommunicationē in petitione commemoratam. ex l.si de certa. C. de transac. gl. in d.c.ex parte. & in d.ca.cū pro causa. vbi Ant. Abb. Henr. & Fel. Ancha. in d.clem.2. S.Th. in d.ar.5. & probatur in eidem canonib. quorū in proxima conclusione mentionem fecimus. procedit autem hæc ipsa conclusio, etiam si absolutio ab excommunicatione generalis sit. nam ad expressum, & petitā tantum refertur, propter rationem d.l.si de certa.

¶Tertia conclusio. Excōicatus plurib. excōicationibus, vnica tantum absolutione ab oīb. absolvitur, si oēs fuerint absoluenti significatæ, & expressę, arg.l.plurib. ff. de acceptilat. Et hęc est olim concors ſnīa in præcitatis locis, de qua non est vlterius controuertendum.

¶Quarta conclusio. Qui pōt excōicatū ab oīb. absolvere excōicationibus, vnica tm̄ absolutione oēs tollit, non tm̄ sibi expressam, vbi sciam habeas omnium excommunicationum indefinite excommunicatam absoluerit, hoc fane ex ipsius absoluentis mente præsumpta, quemadmodū notat Henr. in d.ca.cum pro causa. Ioa. in summa confessorum titu.33.quæst.120.

¶Quinta conclusio. Pluribus excommunicationib. ligatus, ab omnibus, etiam vnica tm expressa in petitione, absolutus censetur, quoties qui absoluit ita generaliter absoluerit, vt dixerit, Absoluo te ab excõicatione, & ab omnibus alijs, quibus ligatus es, quarum nec memineris, nec memoriam habes. ea. n. est absoluẽtis mẽs, vt & ad oẽs alias excõicationes velit absolutionẽ extendi. ita in foẽ Henr. & Io. in sum. cõfesso. mõ citati adnotarũt.

¶Sexta conclusio. Absolutio indefinita ab excõicatione, exhibita ei, qui pluribus est excõicationib. ligat⁹, vnica tm in petione nominatim expressis, etã quo ad alias sufficit, quoties verisimili cõiectura ꝑsumi poterit, absoluentẽ, & a tactis excõicationib, nihilominus absolutũ, si earũ sibi iam habuisset ita visum est Salud. in 4. sent. d. 18. q. 5. col. pen. versi. 4. hæ vero cõclusiones omnino ꝑmittunt in absoluente potestatem absoluẽdi ab omnibus excommunicationibus, aliqui nulla posset contingere dubitatio, deinde constat, necessarium esse, q⁹ pluribus excommunicationib. ligatus, pluribus absolutionibus, vel vnica ab omnibus absoluat. glo. in d. cap. cum pro causa. per tex. ibi. & est communis opinio, quã tenent omnes in hac resolutione citati.

¶Septima conclusio. Absolutio ab excõicatione, ob
14 lata ex falsa causa, est nulla, nec prodest excommunicato. probatur in c. officij de sent. excom. & in d. c. cum pro causa. ꝓ communiter recepta in d. c. ex part. de. offi. ord. tex. in d. l. 19. tit. 9. par. 1. notant Th. & alij in 4. sen. d. 18. q. 2. ar. 1. nec est in hac conclusione aliqua dubitatio, q̃ positute eam improbare, aut dubiam reddere, præterquam quod gl. in d. c. ex parte. conatur constituere differentiam inter excõicationem, & absolutionem in specie huius q⁹, vt excommunicatio lata ex falsa cã valida sit. & liget, absolutio vero ex falsa causa prẽsita minime absoluat, imo nulla sit. prior huius distinctionis pars probatur in c. 1. 11. q. 3. & in his locis, quibus traditur, excommunicationem iniustam ligare, validã esse, & absolutione indigere, quod nos tradidimus hac in re lectione. §. 7. nu. 7. atque in specie de excommunicatione lata ex falsa cã, idẽ not. gl. in c. 1. supra isto tit. in verb. propter. quarum opinio communis est, ſm Cur. consi. 20. dubio. 2. colu. 3. notant. Doc. in d. c. ex par. posterior pars constat in d. c. officij. & similib. Sed Pano. in d. c. ex parte. hanc differentiã reprobat, existimãs absolutionẽ ex falsa cã ꝑsitã validam esse, si absoluens habeat animũ absoluendi, non obstante cã falsa. licet iniqua sit absolutio, licut constat ex c. vniuersalib. §. fane isto tit. cuius hoc in §. mentionẽ fecimus, rursus censet Pano. excommunicationẽ ex falsa, & iniusta cã latam minime ligare, si excõicator non habuerit ligandi intentionem quod præsumi debet, quia is putabat causam veram esse, alioqui non excommunicaturus, si sciret cã falsam fuisse. quod not. & Card. in d. c. ex par. 2. oppo. Curt. in d. cõsi. 20. Felin. in c. quod super. de fide instru. col. pen. qui nullã admittunt differentiã inter excõicationẽ, & absolutionẽ, idẽ Card. in cap. c. perpendimus. extra. eo. tit. nu. 22. quo in loco tenet, priorẽ partem huius distinctionis ab oib. receptã esse, tenet tm ꝺicã asseuerans excõicationẽ latã ex falsa cã non tenere, sed nullã esse, idẽ ipse Card. sensit in d. c. ex parte. quandẽ Panor. Card. & Felin ꝑdictis locis in hanc videntur cõuenire opinionẽ, vt distinguẽdo dicat excõicatio iniusta ab excõicatione lata ex falsa cã, nã excõmunicatio iniusta ligat, & tenet, donec absoluatur. ita excommunicatus ꝓp excommunicantis intentionem, non tic excõicatio ex falsa causa, siquidem hęc nulla est. nec quemquam ligat ob deficientem excommunicationis intentionẽ, & consentiam ad excommunicandum. qui quidem defectus constat ex l. 1. C. de falsa. cau. iure cõ. legat. l. demonilis. §. vii. ff. de cõdi. & de. n. confi. hoc ita tum cẽsere Host. & Abb. in c. 2. de testib. cog. quorum meminimus in hoc ipso. §. versi. illud vero omittendum non est. idem in absolutione respondẽdum erit secundum horum Doct. sententiam.

Ego sane veram esse censeo communem opinionẽ, q̃ asserit, excommunicationem ex falsa causa latam validam esse, & absolutione indigere eo quidẽ mõ, quo & excõicatio iniusta ligat, & absolutione indiget, quod superius explicuimus. §. 7. nu. 1. & sequentibus eandem opinionem communẽ tenet Rota in nouis 399. ad cuius probationem in primis illud aduerto, ex opinione ꝺ̃ria maxime improbari receptissimam illam sñiam qua traditum extat, excommunicationem iniustam ligare, & ab ea petendã fore absolutionem. nam excõicatio lata eo falsa causa, quæ tm errorem manifestum in ea sñia expressum non contineat, iniusta est, non autẽ nulla, quemadmodum notatur in c. per tuas. de sent. excõmu. vbi est. hac de re tex. opt. quem ita intellexit gl. ibidem communiter approbata. quod si excommunicatio ſm acta processus manifeste falsam causam haberet esset notorie iniusta, & tõ nulla. c. inter ceteras de re iu. vbi Abb. & Fel. nu. 5. idem Abb. in c. Odoardus. col. vlt. de solutio. idem Abb. in c. ab excommunicato col. 3. de relcrip. Sylue. in ver. excommunicatio. 1. col. 2 & Cai. 2. 2. q. 70. ar. 4. quãuis in hoc gl. in verb. errorẽ. & ibi Panor. in d. c. per tuas ꝺ̃rium teneant. igitur sit latis excõicationem ex falsa causa latam, quę nec euidenter falsa est, nec errorem expressum continet, iniusta esse, nõ nulla, & ea ratione ligare, donec detur ab ea absolutio.

Secundo est animaduertendũ, excõicationẽ latam ex causa, q̃ falsis testib. probata sit, aut fallis instrumentis non esse nullam, sed iniustam. hoc. n. regulare est, q⁹ sñia ita lata sit iniusta, licet non sit nulla. tex. in l. diuus. ff. de iudica. vbi gl. Bar. & Doct. gl. in Lqui agnitis. ff. de de excep. quam sequuntur ibi Doc. cõiter, vt fatetur Soci. eam approbans. Fel. item post Abb. & alios. in c. licet de probat. nu. 15. & ibi gl. in verb. opponi. Eandem opinionem fatetur communem esse Iat. in d. l. diuus. colupen. quam etiam tenent Abb & alij in c. cum venerabilis. de exceptio. & licet cõtrarium sñiam, quod hęc sententia sit nulla, tenuerint gl. in d. c. cum venerabilis in fine. & ibi Host. ac Dec. nu. 31. Cuma. in d. l. diuus. & ibi Zasius. idem Zasius lib. 1. singu. respon. c. 13. Alciatus in l. si ex fallis. C. de transact. disputat idem Dec. in d. c. licet. nu. 21. quibus ad huius quæstionis resolutionem addenda est regia l. 2. tit. 26. par. 3. datis est prædictam cõmunem sententiam admissam passim fuisse, præsertim quia potest contingere falsitas testium. aut scripturę absque dolo producentis eos in iudicium.

Tertio his accidit, q⁹ excõmunicatio pôt ferri ex falsa causa testibus minime fallis probata, qui quidem ex memoriæ lapsu, aliaue rõne decipi potuerunt, & falli, existimant tm se verum dixisse, & verũ esse eorũ testimoniũ, quo casu sententia dubio procul nulla nõ est, licet potuit dici iniusta ſm rei veritatẽ, nõ secundum acta causæ.

Quarto ad hęc facit. nã. & veteris testib. aut veris scripturis potest qs falsa ex cã excommunicari, si nondũ produxerit, nec probauerit id ex quo casu illa, q̃ alioq contigisse præsumitur, & digna excommunicatione censetur, vel cessauerit, vel iustissimam excusationẽ habeat hæc vero excommunicatio, q⁹ nemo in dubiũ reuocabit nulla non est, imo iusta ſm acta causę, licet iniusta ex rei veritate, & tm ex falsa cã lata fuit. est igit attẽta cõmuni resolutione distinguendũ an excõicatio sit nulla, & tũc non ligat an sit iniusta, & eo casu ligat, donec absolutio ab ea fuerit concessa, & si ex falsa cã lata fuerit.

Quinto, si ad vim excommunionis, vt ea ligare valeat, donec absolutio det, est inspectendus animus, quẽ ad excõmunicandum iudex habuerit, si certus fuerit de innocẽtia excommunicati, nusquam fere locus erit communi

muni opinioni, q̃ asserit excõicattionẽ iniustã, q̃ tm nulla non sit, ligare, & absolutione indigere. sæpissime. n. excõicatio iniusta est, quia iudex vel testib. vel scripturis aut falsa ꝑsumptione fallitur, & ad excõicandum inducitur, alioqui non excõicaturus, si certus esset de innocẽtia excommunicati. & profecto tunc tm excommunicatio iniusta ligaret, cũ iudex certus de innocentia rei ipsum excommunicaret animo excõmunicandi. & tm in hac specie Fel. post Abb. in c. 2. de testi. cog. nu. 6. censet, nullam esse sñiam excõicationis ꝓp manifestũ errorem iudicis. Quorũ opinio falsa est, si referatur ad iudicis voluntatẽ quo ad ipsum manifeste iniquũ, procedet tm vbi error hic esset ex actis causę admodũ manifest⁹, sicuti ex c. iter exteras. de re iud. paulo ante adnotatum⁹.

Postremo cõis opinio maximam rõnem habet ex eo q⁹ ei ꝺ̃ria plurimum detrahit ecclesiasticæ disciplinæ, & deinde authoritati ecclesię admodum esset pernicioſum, quod quiuis excommunicatus se liberum ab ea censura existimet ea occatione, q⁹ falsa causa deceptum iudicem in eũ excõicationem pronunciasse causetur. quod q̃ sit iurisdictioni ecclesiasticæ aduersum, nemo nõ viderit.

Quib, equidem ad amussim examinatis deducit, absolutionem ab excommunicatione obtentã ex falsa cã his modis, quib. diximus & excõicationẽ ex falsa cã quæque prouinciari, validam esse, ita quidẽ vt nulla sit in hoc dria inter excommunicationem & absolutionem. quod præter authores superius citatos tenent Rota in nouis 399. sentit Inn. in c. sacro. in verb. alioqui extra ist. tit. pariter. n. procedunt excõicatio, & absolutio. ca. verbũ. de pęn. dist. 1. not. gl. in c. inferior. 21. dist. imo absolutio ab excommunicatione etiam euidenter, & manifeste iniqua, atque iniusta, non erit nulla, sed tenebit, licet excommunicatio esset in hac specie nulla, quod fortasis poterit probari simili conclusione, quam de absolutione ꝑsita post appellationẽ hoc in. §. explicuimus.

Igitur septima conclusio tunc vera est, cum excommunicatus aliqua ex causa ea tacita, & alia expressa obtinet absolutionẽ, manet. n. ex priori cã excõicatus, qa ab excommunicatione lata ea ex causa, nec bene, nec male fuerit absolutus. idem erit quoties plurib. ex causis excommunicatus, vnica tm expressa impetrat absolutionem. manet. n. adhuc excommunicatus ex causa tacita. ita sane procedunt authoritates ad septimam conclusionem adductæ. quod colligo ex eisdem locis, item ex Imo. & Fel. in d. c. quod super his. de fide instr. nu. 13. qui late quæstionem illam examinare conantur.

14 ¶Secundo illud in cõtroversiã incidere solet. an cõfessarius electus ex Iubilæi, vel literarum Apostolicarũ, quas bullas decimas, priuilegio absoluere valeat pœnitentem ab excõicatione ꝺ̃ta ex crimine hæresis. & quibusdam fortasse videbit hunc sacerdoti hoc permissum esse. nam licet absolutio ab excõmunicatione iure canonico lata ꝺ̃ hæreticum sit Ro. Pontif. specialiter reseruata, tamen in his literis datur potestas absoluendi ab his casib. qui sunt Apost. sedi reseruati, exceptis quibusdam, quorum de nu. hæresis crimen non est. idcirco exceptio regulæ in ꝺ̃rium firmat l. quæsitũ. §. denique. ff. de tutoꝺ instruct. l. nam quod liquide. §. vlt. ff. de pecu. legat. Sed o ad hanc partẽ accedit, q⁹ licet in ca. quãuis extra. eod. tit. permissum sit inferiori absoluere percussorẽ clerici ab excommunicatione canonis in quibusdã imbi expressis casibus, in eisdem tm obtentum est ius absoluendi permitti inferiorib. ab excommunicatione iure pontificio inflicta aduersus hæreticos, & alios, quorũ absolutio sit summo pontifici excepta, & ꝑseruata. Sic notat Abb. in c. de cæte. isto tit. Fel. alios allegans in d. c. quamuis. ob eandem rationem, & propter authoritatem tex. in c. eos supra eo. tit. & est communis opinio, vt fatetur secutus Syl. in verb. absolute. 4. dubio. 4.

15 Ego sane ꝺ̃riã sñiam veriorem esse opinor, atque ad monendos esse censeo sacerdotes, ne hæreticos, etiam pœnitentes, & magno cum cordis dolore crimen detestantes ab excommunicatione absoluant. mihi etenim visum est, eos si quidẽ sacerdotes ex his Iubilæis, & bullis non habere potestatem ab hac excommunicatione absoluendi. quod sequentib. probabitur.

Primum ex eo, q⁹ cõmissio generalis absoluendi ab excõicatione, minime cõprehendit illam excommunicationem, cuius absolutionem verisimili coniectura ipse delegans nequaquã in specie commisisset. quod nota. Flor. 3. par. tit. 14. c. 77. §. 1. cui suffragat, regula iuris, quæ docet, in gẽali concessione non venire ea, quæ quis nõ esset in specie verisimiliter concessurus. c. in generali. de reg. iur. ff. lib. vbi gl. allegat tex. op. ad ꝓsentem quæstionem in c. frater noster. 16. q. 1. etenim ibi generalis commissio facta per Papam Legato non extenditur ad causas fidei. sic in hac specie, quã tractamus, non est ꝑsumẽdum, Rom. Pontificem his generalib. commissionibus absolutionem ab excõicatione pro hæresis crimine indicta his ꝺ̃legare, quib. in specie minime delegasset.

Sed o ad hoc ipsum conducit quod scribit Fel. in ca. Apostolicę. col. 1. de except. referens, absolutionem ab excommunicatione quacunque, per Romanũ Pontificem cõcessam ei, cui sit alicuius bñficij ecclesiastici collatio, non habere effectum quo ad excommulicationẽ ex causa hæresis iure canonico impositam, quia ea non cẽsetur sublata per ꝓdictam absolutionem, & testatur Fel. ita expressim decisum fuisse ab Innocentio octauo per regulam quandam cancellarię ab eo statutam.

Tertio etiam si in his Iubilæis, & literis quidã casus excepti sint. & regulam in ꝺ̃ium firmam efficiant, tamẽ casus illi excepti ad eis similes extenduntur. tex. celebris in c. cũ dilecta. vbi Abb. & Dec. de confir. vtil. vel inutil. & in c. ad audientiã de cleric. non resid. Bal. per tex. ibi ĩ c. post translationem. de renunc. Abb. in c. cũ oẽs. col. 6. de const. gl. in l. 1. C. de condict. indeb. & in l. vl. C. de reuoc. don. tradit Ale. in consi. 145. col. 2. li. 7. Fel. in c. qñ frequenter in princ. vt lite non cõtest. & in c. pastoralis. in prin. de refer. Dec. cons. 284. col. 2. Io. Lup. in rubr. de do. int. vir. & vx. §. 16. nu. 10. q⁹ si qs in hac cõtroversia expenderit casus, qui excipiunt in his bullis, & Iubilæis, plane cõpetit ratione maiori, & hunc casum hæresis ex mente Romani Pontificis exceptum censeri. quamobrẽ cessat prima rõ ꝓp contraria opinione superius adducta.

Non obest secunda rõ ex intellectu c. quamuis. nam etsi in articulo mortis non possit esse dubitatio, in alijs tamen casib. in eodem c. expressis Innocent. Anch. Car. Abb. & Racuenna ꝺ̃rium tenent asseuerantes illum text. non procedere in alijs excommunicationib. quarum absolutionem Papa sibi excepit, sed tm in excommunicatione lata in percutientes clericum sit tm vera communis opinio, profecto minime potest hanc quæstionem adduci. quia illa tractat de extensione facultatis iure cõmuni concessę, nos vero in præsenti casu agimus de extensione priuilegij extra ius commune dati, quod plurimũ refert, vt constat ex notatis per Form. in l. Gallus §. & quid si tantum. ff. de lib. & post. col. 70. Fel. in cap. postulasti. de refer. nu. 13. Oldr. consil. 9. Panormit. in capi. ex parte. de decim. & præterea manifestum est, in d. cap. quamuis tractari de absolutione ab excommunicatione concedenda per inferiorem a principe, quoties excõmunicatus aliqua ex causa iusta impeditur accedere ad Ro. Pont. pro absolutione obtinenda. vñ mirũ nõ esset si decisio illa extẽderetur ad oẽs casus, in quib. adest eadem rõ, & datur idem impedimentũ. at in præsenti q. non est excõicatus impeditus ad summum Pontificem accedere, atque ideo non æque procedit argumentatio ex illo c. adsumpta. Quis autẽ absoluere valeat ab excõ

municatione hæresis causa inflicta, nos explicuimus in reg. peccatum. 2. par. nu. 5. de reg. iur.

16 ¶ Tertio circa idem dubitatur, an absolutio ab excõicatione, etiam damno soluto, & ꝓmissa satisfactione obtenta ex vi Iubilæi, aut bullarũ Apostolicarum ab ipso confessario in foro conscientiæ, obtineat, an ꝓfit excõicato in iudicio ab & exteriori foro? & ni fallor ipse cẽseo, hanc absolutionem minime in foro exteriori iudiciali admittendam fore, nec eam excommunicato prodesse quo ad exterioris iudicij effectus, nisi in literis Apostolicis dictum sit ꝙ ea etiam in iudiciali exteriori foro vim obtineat, ac sit admittenda. plurimum etenim detrahitur authoritati iurisdictionis ecclesiasticæ fori exterioris, si publice excommunicatus, & denunciatus, secrete per sacerdotem ab eo ad confessionẽ electũ absolutur, & ea is absolutione obtenta ingerat se diuinis quasi in contemptũ iudicis, qui cũ excommunicauit. cui quidẽ iudici congrue satisfactum non est, etiam si excõmunicatus, qui iudici parere recusauit, damnum parti lasæ restituerit.

Hęc deinde opinio probatur, quia in his Apostolicis literis quibusdam casib. expressum est, absolutionem a confessario datam in foro ttẽ exteriori ꝓdesse, & reũmunẽ efficere. Igit in alijs casib. ab argumẽto ipsius concessionis absolutio tm in aĩæ iudicio ꝓderit, cũ manifestiẽ distinguere velit pontifex summus forum interius ab exteriori.

Ad hęc fecit, ꝙ forus conscĩæ, & aĩæ plurimũ differt à foro exteriori. liquidẽ plures tradant passim dĩæ, maximè in c. quia plerique. de immunit. eccl. c. Fili. de testam. c. quę in ecclesiarũ. de consti. Bar. in extra. ad reprimendam. ver. denunciationem. ergo absolutio in conscĩæ foro obtenta nõ prodest in exteriori iudiciali foro.

Quartò hoc ipsum constat vel ex eo, ꝙ absolutus in aĩæ iudicio, ẽt pnĩa peracta, põt in exteriori foro accusari, & puniri. gl. in c. de his. de accus. cuius opinionẽ ipse probabiliorem latius lib. 2. Varia Resolut. c. 10. nu. 3. cũ prior examinatio in conscientiæ iudicio præcipue fiat ad pœnitentiã, & satisfactionẽ diuinæ offensæ, posterior autẽ ad publicam vindictam, & Reipublicæ satisfactionem.

Quinto his accedit illius vetustissimus Romæ cursus, qui obtinet, ꝙ Ro. Pont. non consueuit per Iubilæum, aut bullas confessarijs sacerdotib. committere ea, quæ forũ contentiosum concernunt, sed tm ea, quæ ad pœnitentiæ forum, & conscientiæ purgationem spectant huius ritus meminit Paulus Pardus in consi. 67. nu. 22. lib. 2. & decidit de Ludo. Gomez. in reg. cancellar. de non iudicando iuxta formam Iuris ppl. cationis, q. 14. nu. 3. cõmemorãs vsum sacræ pœnitentiæ apud Ro. curiã. Nã quoties petit quis ad conscientiæ forum, & iudicium animæ interius pertinens, id negotiũ confessario committit, vt id expediat nullis testibus adhibitis, literis statim post eius perfectã actionem laniandis, & dilacerandis. Nec vlla fit tunc cõpetitio cum Romanæ curię Datario, pecuniaria quidem, q̃ heri solet, & hi quoties quo ad iudicium externus, & contentiosum aliqua dispensatio, simileve negotium in Romana curia expeditur. hęc plane Gomez. vt hinc lector percipiat quid referat, apostolicas literas dari quo ad forum animæ, vel quo ad iudicium externus, & forũ contentiosum. Huic opinioni plurimum suffragantur ea, quę in eadem fere controuersia tradit Anton. Corduben. in tract. de indulgentijs. q. 40.

His rationib. animum in dixi meum, vt hanc opinionem in hac quęstione probarem, facillime admisurus cuiuslibet famorem sententiam, & quæ his probationib. exclusis, fortiorib. & melioribus, conitet etenim in re dubia nequaquam decet temel conceptis opinionib. ita contumaci animo adhærere, vt doctissimorum, virorum iudicia reculare nitamur.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Absolutionem simplicem petens, an videatur fateri se excommunicatum esse?*
2 *Absolutio ab excommunicatione lapsus, a quo possit concedi?*
3 *Episcopus an possit absoluere excommunicatum a prælato superiori?*
4 *Absolutio ab excommunicatione iuris, & canonis, ab episcopo regulariter dari potest.*
5 *Sacerdos Parochialis, an possit absoluere ab excommunicatione maioris latæ a iure.*
6 *Absolutio ab excommunicatione minori pertinet etiam ad presbyterum par ochialem.*
7 *Absolutio ad cautelam, quando sit concedenda.*
8 *Absoluti o ad cautelam a quo iudice dari possit, & an a delegato Apostolico.*

§. DVODECIMVS.

IN HOC tandem tractatu de absolutione excõicationis bẽ agẽdum est q̃s, possit iure ordinario ab excõicatione absoluere. qua in re duo sunt examinanda. Primũ equidẽ de excõicatiõe maiori, ẽm de minori. & ad prioris partis intellectũ distinguere oportet absolutionẽ simplicẽ ab absolutione, quę ad cautelã fieri solet, & inde nomẽ habet sicuti iam in hac relectione distinximus obiter. §. 7. nu. 7. verti. quarta conclusio. est. n. absolutio simplex ea, q̃ petitur, & dat ab excõicatione, q̃ vel iuste, vel inique vim habuit, & excõicatum censuræ vinculo affecit, ac ligauit. idcirco necessaria est omnino, & præmittit, excõicationem præcessisse ac ligasse. quo ratione solet disputari, an petens absolutionẽ simplicẽ, videat fateri, si excõicatũ esse, & idem in eo dubium erit, qui absolutionem excõicationis postulauit cũ in dubio ea petitio de simplici absolutione sit intelligenda, vt in d. §. 7. diximus. & quibusdã visum est, petẽtẽ absolutionẽ ab excõicatione non fateri, se excõicatũ esse. qđ probatur authoritate gl. in c. exhibita. de hom. in verb. veniã, q̃ asserit, petentẽ veniã alicuius delicti, nõ fateri se deliquisse. quã sequunt Abb. Car. & Docto. ibi idẽ Car. & Abb. nu. 22. in c. venerabilẽ. de electio dicit idẽ Car. & Abb. nu. 22. in c. venerabilẽ. de electio dicit idẽ sing. Ale. in l. 1. in prin. col. 1. ff. de nou. operis nũciatio. qui & in hac spẽ absolutionis ab excõicatione idem sentire, & tenent ꝑterea Inn. in c. cũ dilectus col. 2. de offi. cognit. Car. in c. perpendimus col. vlt. iff. tit. Fel. in cap. literas. nu. 19. de ꝓsum. idẽ Fel. in c. Apostolicę. de excep. col. pe. Rota in antiquis 330. Ias. in d. l. decẽ, nu. 48. ff. de verb. oblig. quorũ opinio eã rõnẽ habet, ꝙ petens absolutionem ita ex humilitate corde ad cautelã videatur eã petisse ꝓp dubiũ alterũ, quo eius aĩus vexaĩ, an sit excõicationis censura ligatus, atq; ideo ex hoc non debet assumi eiusdem confessio ad probationẽ, quod vere sit excõmunicatus, quemadmodum ex proximè dictis apparet. quicquid autem sit de hac controuersia, minime ꝓbat hanc opinionẽ gl. in d. c. exhibita. cum ea tractet de venia, quæ petitur ad cautelam. quo quidem casu manifestum est petentẽ hãc veniã non fateri se deliquisse. imo contrariam sententiam, ꝙ petens absolutionem videatur fateri, se excommunicatum esse, tenent Bar. ind. l. decem. col. vl. gl. in verbo postulauit. & ibi Holt. per eum tex. in d. cap. venerabilem & post eum Imol. idem Imola, Præp. & Francus in ca. ad præsentiam. de appellat. Io. Faber in §. vlt. Institut. de ingenuis, quorum opinionem communem esse fatetur Præp. in d. c. ad præsentiã. & his primum suffragatur tex in d. c. venerabilem. qui tamen

tñ mihi non, ita fortis esse vĩ, vt quidam existimarunt. nã ꝑter alias rõnes, q̃ a Panor. traduntur, ipse video in illius c. rõnẽ non censeri probatã excommunicationem ex sola petitione absolutionis ipsa facti veritate, quam ipse Rom. pont. refert, & in admiculũ, & maiorẽ vim cõmemorat ipsum reũ cognouisse, latã a sede Apostolica excommunicationẽ dum absolutionem petijt per Nunciũ, quasi minime negare potuerit, imo cognouerit q̃ ipsum acta fuerant, & erant plane manifesta. ideo his accedit, ꝙ liberatio ꝓmittit obligationẽ d. l. decẽ cap. ad dissoluendum de depos. imp. ergo absolutio supponit excõicationẽ, & eã petens fatet, se excõicatum esse. sed hæc rõ non omnino probat. siquidẽ hæc argumentatio procedit a quadã ꝓsumptione, q̃ iure deducitur ad id, qđ ꝓrium ꝑcesserat ex eo, quia illud tollit, non ꝙ vere semper constat, nisi in naturalib. & certis naturaĩ. etenim si vere absciss est Petro manus, sequitur omnino, & vere, Petrũ habuisse manum. at in his, q̃ natura certa non constat argumentatio ex priuatione ad habitum nisi ꝓsumptione. liberatio siquidem instituta est ad tollendã obligationẽ, nec tñ naturali certitudine constat, eã semper fieri obligato, possibile sane est, ꝙ facta sit non obligato. verum quia ius præmittit eã quo ad tollendã obligationẽ ad hunc effectum eã inducens, oritur argumẽtatio ꝓsumptione quadã sufficiẽs, non aũt omnino certa, ꝙ liberatus prius obligatus fuerit. sic deniq; non est probata vere, & plane, sed ꝓsumptione quadã iuris excõmunicatio ex eo, ꝙ quis fuerit ab ea absolutus. ita ipse colligo ex his, q̃ late tradidere Bar. & Doc. in d. l. decem.

Tertio opinioni Bar. patrocinatur, ꝙ appellatione absolutionis in dubio de simplici est intelligendũ. gl. in c. capitulum. de refer. cuius nos mentionem fecimus in d. §. 7. igitur petens absolutionẽ ab excõicatione, simplicem petere vĩ, q̃ tñ non datur, nec dari solet, nisi his, qui sunt excõicatione ligati. sed & hæc rõ eandem rõnẽ habet, quã ꝑcedens. præsertim quia, etsi verum sit, semel excõicatum, necessario indigere absolutione (cũ aliter excõicatio tolli nequeat) non tñ ex ꝓdicto sequitur, absolutum ab excõicatione, fuisse excõicatũ, ẽt si absolutio fuerit simplex, cum plerunq; soleat peti ad tutiorẽ aĩæ salutem, & in dubio, an sit quispiam excõicatus. c. illud. de cler. exc. minist. Quamobrem ipse arbitror duo, vel tria esse omnino hic seperatim adnotanda.

Primũ illud mihi satis probabile est, ꝙ per absolutionẽ, ẽt simplicẽ, minime probata sit excõicatio. idq; verum esse censeo secutus Rotã in antiquis 330. nam etsi absolutio necessaria sit ad tollẽdã excõicationem, cum vere ea ꝑcesserit, non tñ hinc assumi debet efficax probatio quòd excommunicatio præcesserit, si de ea non aliter quam ex absolutionis præsumptione constet.

Secũ obseruandum est, minime fateri se excommunicatum fuisse, qui obijciens excõicationẽ rũderit, se absolutionem obtinuisse. hoc probatur ex reg. exceptionem de reg. iur. & c. cum venerabilis. de excep. non. n. fatef exceptio nẽ obijcens, maxime, quis hic non fatef a se petitã fuisse. hoc ipsũ in ipse notãt Bar. cõiter receptꝰ i d. l. decẽ. deinde idẽ cõstat ex eo, ꝙ per absolutionẽ excommunicatio probata non sit, vt modo asseueraui.

Tertio, si quis absolutionem simpliciter petat, aut absolutionem simplicem postuler, non vĩ vere fateri, se excommunicatum tamen ex hac petitione ꝓsumi posse quædam excommunicationis confessio, & quandoque vera ipsius excommunicationis, ac legitima ꝓbatio ex vi confessionis exped. e. etenim vbi quis asserat, se excõmunicatũ fuisse, dicat tñ inuitam esse excõicationem, plane fatetur petens ab ea absolutionem excommunicatum esse, cum, vt superius respondimus, excommunicatio nulla ipsum excommunicatũ ligauerit, & censuræ vinculo affecerit. at si simpliciter petierit quis absolutionem ab excõicatione, non poterit inde assumi certa cõfessio excommunicationis, sed tm præsumpta, q̃ in reb. maximi præiudicij probationem plenam absque alijs ad miniculis non constituet, atq; ita contrarias hac in q̃stione sententias conciliandas esse opinamur.

2 ¶ Quis aũt posit absoluere ab excommunicatione maiori per simplicem absolutionem duas continet partes, quarum prior de excommunicatione lata ab homine, posterior de lata a iure tractabit in priori specie regulæ est constituenda, vt is possit ab excõicatione absoluere qui eam tulit, vel eius superior, vbi superioris, ac iudicis partes põt exercere, non aliter sic etenim episcopus absoluet ab excõicatione per eũ lata, vel archiepiscopus in casib. quib. iurisdictionem propriam exercere valet inter subditos suffraganeorũ, aut denique ipse Papa tex. in c. per tuas. c. sacro. extra iff. tit. c. venerabilib. in prin. & in totius c. responsis. eo. tit. notant. ibi Doct. S. Tho. in 4. sent. dist. 18. q. 2. ar. 5. & ibi Palud. q. 5. ar. 2. late Sylue. in verb. absolutio. q. 1. notabili secundo Hostien. in summa huius titul. §. de excommunicationis absolutione.

3 ¶ Imo poterit episcopus absoluere ab excõmunicatione eum quem ꝓlatus inferior excõmunicauerit, & licet iniqua sit hæc absolutio data, non requisito ipso excõmunicatore, valet tamen, & tenet, quia iurisdictionẽ habet episcopus ad absoluendum. quod notat gl. vl. in c. eum ab ecclesiarũ prælatis. de offi. ord. quam sequuntur ibi Abb. Imol. & Doct. asseuerantes, hanc opinionẽ cõmunem esse. Eandem sequitur Bald. in l. si vt proponis. in 2. C. quomo. & quand. iud. col. vlt. iurisdictio etenim competens in aliqua diœcesi ꝓlato inferiori, ita est accipienda, vt minime priuet episcopum ordinaria iurisdictione, quam habet, sed ei accedit, vt aiunt, accumulatiuẽ, ad hunc effectum, ꝙ ꝓlatus inferior possit hac iurisdictione uti, sicut & episcopus, litq; inter eos ꝓuentionis locus. quam opinionem sentit, ac ꝓmittit gl. in d. c. eum ab ecclesiarum prælatis. notant Abb. in c. dilecti. in 3. de appellat. col. 3. & idem Abb. Imol. & Bal. paulo ante citati. quorum opinio communis est, vt constat ex adductis per Fel. in c. pastoralis. in prin. de offi. ord. & fatef Carol. Ruinus in consi. 7. nu. 6. lib. 4. cui suffragatur tex. in c. per hoc. de hæret. illo libr. & in l. vltim. C. de iurisdict. omn. iud. Bartolus per tex. in l. prima, C. de offi. prætor. verb. notat. Panor. in c. ceterum. de iudic. ad idem optimus tex. in authent. de defensori. ciuit. in prin. c. tametsi aduersus hanc opinionem cõmunem plures teneãt, quos refert, & sequitur Dec. in d. capitulo cæterum. numero 5. & Carol. Ruinus in dicto consilio 7. præcipue opinionem communi contrariam tenent glos. in dict. ca. pastoralis. in prin. Maxime in iurisdictione per ꝓscriptionem acquisita, quidam existimant ex ea glo. ꝙ ea competat inferiori prælato, qui præscripsit in priuationẽ, & exclusionem episcopi. Quod probari videtur in c. auditis de præscr. vbi Panor. hoc tenet 2. col. idem Panor. in c. irrefragabili. §. excessus. col. 1. eum tex. ad hoc inducens. de offi. ord. eandem sententiam sequuntur idẽ Abb. & Fel. col. 3. in d. capitulo pastoralis. Franc. Balb. in tract. præscrip. 5. parte princip. 1. parte. quæstione 11. Cald. consi. 2. de præscrip. & tamen etiam in iurisdictione per præscriptionem quæsita, quod ea priuatiue non competat, sed accumulatiue, probare conantur, & verũ esse censent Ioannes Andre. Hostien. Anton. & Imol. in dicto cap. pastoralis, quorum opinio propter authoritatem tantorum virorum seruabitur in praxi, vt testatur Panor. ibi, & profecto magis communis est si consideremus, quæ tradit Henr. in eo d. c. pastoralis, tametsi dubio procul ꝑcedens, ac prior in hoc sententia sit admittenda, vbi ꝓscriptio, ita fuerit inducta, ꝙ episcopus exercere volens propriam, & ordinariam iurisdictionẽ, ꝓhibitus sit a ꝓlato inferiori. Et hæc de inferiori iurisdictione

nem

nem habentē,qui tñ prælatus sit secularis. Nam de prælato regulari alia est obseruanda diffi.iuxta tex.gl.& Do. in c.quanto.de offi.ord. Abb.in c.si quis ꝫ cler.in repet. nu.42.& in c.cū contingat.nu.21.de foro compet. & in cum ab ecclesiarum platis.3.col.de offi.ord. Nihilominus ipse dubiā esse opinor opinionem gl.in d.c cū ab ecclesiarū platis.quo ad absolutionem excōicationis,tum propter ambiguā huius principalis q.definitionem, tū etiam ex eo, quod pręuentio cognitionis causam ipsam ita deferat ad inferiorem prælatū,vt eo cognoscente,nulla sit quo ad eam causam apud episcopum iurisdi. l.vbi cepium.ff.de iudic.sic in specie notat Palud. in 4. sen.dist.18.q.2.ar.2.vers.3.dicet opinionē gl.allegat cōmunem esse secutus eam Sylu.in verb. absolutio. 2. in principio.idem tenet Ioan.in summa confessorum.tit. iii.q.93.Regia l.4 tit.9.par.2.& 1.

4 ¶ Absolutio vero ab excōicatione lata iure ipso Pontificio,aut synodico petenda omnino est apud eū, cui constitutio ipsa eam reseruauerit. Quod si ius ipsū nulli absolutionem reseruet,tunc regulariter episcopus absoluere poterit.tex.celebris in c.nuper isto tit.quē ad hoc sūt alios mihi idem ex eo colligentes,dixere sing. esse Card.ibi Barb.in cap.2.de solutio.& in c.1.col.2.de offi.deleg.notat Abb.in c.graue.col.vlt. de prębend. late Fel.in d.c.pastoralis.§.præterea.de offi.ord.idem Fel.& Dec.post Abb.i.c.si clerici.§.vl.de iud.notāt & alij plures,quorū meminit Hen.Bottę de synodo,3.par.ar.5.

Et ꝓcedit hæc cōis opinio etiā in excōicatione lata per constitutionem inferioris confirmatam tñ per Roman.Pont.nam & ab hac potest episcopus absoluere, quod manifesta ratione deducitur,siquidem potest episcopus absolvere ab excōicatione lata per canonem Romani pontificis,vt in d.c.nuper.apparet.Igitur & ab ea q̄ lata sit per constitutionem inferioris alicuius,ét si ea constitutio fuerit confirmata per Romanum Pontificē & in specie hanc extensionem probarunt Bald. in pro amico rex pacificus fal.in l. more col.6.ff.de iurisdict.om. iud.Host.in c.ex frequentib.& ibi Car.4.oppos. Abb. ca Lvl.de inst.idem Car.in cle.1.§. si quis.q.5.de reb. eccles.Fel.in d.§. præterea.Quorum ratio communis est, & in hoc tendit,quod confirmatio Romani Pontificis non tollat ordinariam iurisdictionem.c.1.& 2.de cōstit. vtili vel inut.Nec obest gl.in d.c.ex frequentib. verb. confirmantes. vt latius apparebit.

Secundo illāc regula,quę in d.c.nuper.traditur, ét obtinet in excōicatione lata per hominis,& iudicis sententiam,quę generalis sit. Etenim absolutio pōt ab episcopo dari,si non fuerit alteri reseruata.Quod in specie adnotauit Imol.in d.c.graue,col.4.de præsumit sit sententia lata per Romanum Pontificem,quia cum generalis sit in plenb. requipollet canoni,& statuto,sicuti explicatur in c.a nobis in 1.extra isto tit.idem quod Imol. tenent Host.in d.c.ex frequentib.Idem Host.post Hostien.& Io.Andr.in c.excommunicatus.in 1.de hæret. Quib.suffragatur tex.in d.c.ex frequentibus,quo in loco gl.vlt.tenuit contrarium,quasi velit,non posse absolutionē in hoc casu dari ab episcopo, nisi specialiter ea sit episcopo permissa, quemadmodum in eo capite expressum permissa fuit.& præterea Abb.in d.c.graue.Card. in d.c.excommunicamus.& Fel.in d.§.præterea. hanc opinionem,quam Imol.tenuit,falsam esse censent tenē tes,episcopum non posse absolvere ab excommunicationē lata per generalem sententiam hominis.idem notat Cae.in verb.Absolutio ab excommunicatione. & Io.in summa confess.lib.3.tit.33.q.86.Mihi potius placet prior sententia ob generalem permissionem tex.in d.c. nuper. Et quia admodum facilis est generalis sententia statuto,aut episcopali constitutione.Nec vget authoritas gl.in d.c.ex frequentibus.ea etenim procederet, qū excōicatio sit lata ab hoste.& confirmata per Romanū Pontificē.quia ab ea episcopus absoluere nō poterit nec quisquā alius q̄ ipse excōicator, atq; ita intellexere illā gl.Panor.ibi.col.vl.Rom.in cons.187. & Fel. in d.§. præterea.a quib.libenter quæram,an loquantur in excommunicatione lata per hominis iniam ipsā,& horum absolutio siue sit per papā confirmata siue non,ad neminem pertinet præter excōicatorem. Aut loquuntur in excōicatione lata per gñalē iniam hominis.& tunc patrum oberit potestati episcopi ordinarię confirmatio Romani pontificis. Nā si uera est opinio Imolæ,licuit pōt episcopus absoluere ab excōicatione lata p statutū a Ro.Pontifice poterit ab excōicatione lata p gñalē sententiā hominis ab ipso papa confirmatā, cū nec similima sint.Idcirco parum confirmatio Romani pontificis hac in specie operabit,siue sequamur opinionem Imolæ,siue contrariā. Qua rōne superest,q; omissa opinione gl.in d.c.ex frequētib.ibidem cit.tex.latis vrgēs Imolæ opinione.Et fortassis confirmatio Papæ in sententia speciali hominis hunc habet effectum,q̄ tunc minime admitti debeat dubia sententia gl.in d.c.cū ab ecclesiarum prælatis cuius paulo ante meminimus.

Tertio hæc regula communis adeo vera est,vt episcopus tantum possit absoluere ab excōmunicationis iuris absolutionem minime reseruantis,q̄ sacerdos ꝓprius curam animarum habens nequaquam valeat hanc absolutionem a maiori excommunicatione concedere,sicuti notat gl.cōiter inibi recepta in c.2.de pœnitent.& remiss.isto lib.tex.optimus in clemen. 1.de priuileg. in princ.& in extrauag.1.§.obseruent eod.titu.de priuileg. inter communes.Panormitan.& Felin.in dict.cap. licet.do,& in cap.nuper extra.isto titu.Felin. in dicto cap.pastoralis.ff. præterea. columna tertia.Imola,in eo pitulo ab excommunicato.column.3.de rescript.Quorum opinio plures authores habet ex iuris pontificij professoribus,quos præter Fel.retert eos secutus Henr. Bottus in tractat.de synodo. 3 parte. articulo 5. idem ex Theologis tenet Bitterrensis in opere de excommunicatione, & interdict. Durandus in 4.sententiarum dist.18. quæst.4.art.2.& Paluda.ibi,quæst.5.articulo,Butterrensem secutus idem tenet in excommunicatione lata per canonem concilij generalis , aut Romani Pontificis. Hæc opinioni adstipulatur, quod absolutio excōicationis ad iurisdictionem fori exterioris pinet, vt constat, quam sacerdos curam animarum habens nequaquam exercere potest , cum ea careat omnino . Nam pari iure censeri debent excommunicatus , & absolutio.capitu.verbum.de pœnitent.distinct.1.igitur & absolutio non potest competere ab excōmunicatione ipse sacerdoti curam animarum habenti,vbi de maiori excommunicatione agendum est.

Contrariam sententiam in specie tenent Innocent. & Hostiens.in d.capitulo nuper.Sanct. Thom.in 4.sentent.distinct.18.quæst.2.art.3.Sylucit.in verbo.Absolutio.1.quæst.3.Angel.eodem verbo.§.1.Ioannes.in summa confessorum libro.3.tit.33.q.85. & est communis opinio,vt fatetur eam secutus Ioannes.Maior.in distinctio.13.dubio.3.quorum ea est resolutio,vt ab excommunicatione lata iure pontificio,vel episcopali, cum sit maior lit,possit sacerdos parochialis absoluere , nisi fuerit in specialteri reseruata.idem probat Palud.in excommunicatione lata per episcoporū , & aliorum quorumcunque inferiorum constitutiones.Huic opinioni plurimum accedit text.in d.c.nuper.nam cum a reponitio loquatur in absolutione ab excōicatione minori , attamen ratio generalis illius tex.probat , parem esse potestatem absoluendi ab excōmunicatione iuris, episcopi scilicet & presbyteri curam animarū habentis , vt si absolutio a iure non sit alicui expressim reseruata, compe

tat

tat episcopo,vel presbytero parochiali,vñ cum par sit ratio constat presbyterū parochialē posse, vt episcopus possit absoluere ab excommuniratione maiori lata p canonē,ét pontificū nulli reseruantē absolutionem ꝑsertim,q̄ ab illius c.responso deducitur,& non aliunde cōis Panor.& aliorū opinio.ideo in rigore disputationis satis defendi poterit hæc posterior theologorū sententia,tametsi cōis praxis priorē receperit,& posit cōtendi tex in d.c.nuper.intelligendum fore in absolutione ab excommunicatione minori quo ad sacerdotem parochialem,& quo ad episcopum in absolutione ab excommunicatione maiori propter distinctionem iurisdictionis.

¶Excōicatio minor nō tollitur absolutione sacerdotis curam animarum habentis,& qui proprius est ipsius excōicati presbyter.tex.in d.c.nuper.qui est intelligendus de excōicatione minori lata a iure ipso ét pontificio sedis apostolicæ.Quæ quidem opinio cōis est in d. c.nuper notat post alios summarū authores Syl. verb. Absolut. 1.2.notab. & alij,quorū meminit Hen.Bottæus in trac.de synodo.3.par.ar.5.idem respōderūt S.Th. in 4.sent.dist.18.q.2.ar.vlt.& ibi cæteri theologi.

Illud vero est obseruandum,an possit ab excommunicatione minori lata a iure absoluere sacerdos quilibet ét si nō sit ꝓprius ipsius excōicati parochus?Nā Cae. in opusculis,q.vnica,de ministro pœnitentiæ inclinant sententiā,vt existimet,alium , quam sacerdotē parochialem absoluere posse a minori excōicatione,ét ob pēnā veniale iure indicta.quia absolutio excommunicationis iurisdictionem exigit,quam in hunc excōicatū nō habet alienus sacerdos licet is possit alteri subditum a venialib. peccatis absoluere , vt cōis docet opinio.deinde,licet concedamus,quemlibet sacerdotem ipso quidē iure diuino,vel humano habere iurisdictionē ad pēnam dā absolutionem sacramentalē a venialib.peccatis,quod concedendum est,non inde sequitur necessario , cundē habere iurisdictionem ad tollendā excōicationem minorem pp venialia peccata inflictā. Differt,etenim multum absolutio sacramentalis peccatorum venialium ab absolutione excōicationis minoris, quæ sacramentalis non est,& vinculum tollit distinct um a peccatorum, ét venialium,culpa,& nexu,sicuti,& absolutio a peccatis mortalib.satis differt ab absolutiōe excōicationis maioris,cum absolutio ab excōicatione requirat iurisdictionem fori exterioris,absolutio autem a peccatis exigat tantum iurisdictionem fori interioris,& animę. Quibequidem rationib.communis sententia admittenda vē adhuc in absolutione ab excommunicatione minori,q̄ peccati venialis ratione ligauit excommunicatum,vt is non possit absolui ab alio sacerdote,quā ab eo,qui ꝓprius fit.quod etiam cōprobatur ex eo quod frequentissime minor excommunicatio iure indicta est ob venialē,culpam,vt notatur in c.sicris.de his quæ vi.& tñ hæc regula communi omnium consensu constituta est , quod ab excommunicatione minori lata a iure absoluere nō possit quilibet sacerdos,sed tm is,qui curam animarum habet,& parochus est ipsius excōmunicati. Nec me latet, Martinum Azpilcueta virum quahbet laude dignissimum Caietani opinionem improbasse in c.placuit . de pœnitent.distinct.6.num. 25. ratione profecto tubili, quam lector perpendat necesse est, vt in hac controuersia tutiorem,ac veriorem sententiam eligat.

¶De absolutione excommunicationis,quæ ad cautelam dari soler,illud est prænotandum, quod alleguas ,se iniuste fuisse excommunicatum,plane fatetur,excōicationem cum ligasse,& ideo non est audiendus,donec absoluatur,tum publiciterque absoluatur seruata iuris pontificij forma . At qui allegat, excommunicationem nullam fuisse, quia lata post appellationem, ꝛ aut errorem 7 manifestum habere,& petat absolutionem ad cautelam absoluendus equidē est non simpliciter , sed ad cautelā. hæc probantur in c.solet. supra isto tit. & notatur in c.pastuas extra.eo.& in c.cum contingat.de offi.delegat. concedituraūt hæc ad cautelam absolutio ex quadam iuris benignitate & gratia , cum excommunicatus absolutionem minime petat simplicem humiliter confessus , se excōicatum , imo potius negot excōicationem atq; iō rigore quodam non erat absoluendus,sed admittendus ad probationem eius quod allegauerat, sicuti probat in dicto capitulo,cum contingat. & in dicto. capitulo per eas.quo,in loco asserit summus pontifex, apostolicamsedem consueuisse,hunc ad cautelam absoluere.Sed iā hæc benignitas sedis apostolicæ ordinaria est,vt constat in dictis constitutionib.Et in c.venerabilib.§.sed si ex causa.isto titu.quamobrem breuiter hoc in loco ad hanc quæstionem aliquot adnotabimus.

Primum,non tñ esse absolutionem ad cautelam cōcedendam,cum excōicatio dē nulla ex cā erroris intolerabilis,vel ex eo,q̄ lata sit post appellationem legitimam,sed & quoties nulla dē ex defectu iurisdictionis, aut ex alijs similib.causis,quæ nullam efficiant excōicationis iniam,cū eadē sit rō ꝺm Ioannē Andreā, Dāic.2. col.& Frā.5.in d.c.solet.& est cōis opinio , vt fatē Abb. in c.Apostolicę.de excep.col.penu.vnde dicēs,excōicationis iniam nullā,& petēs absolutionē hanc ad cautelam,non tenetur in specie cām nullitatis exponere, quē admodum notant Dāi.& Fran.col.5.in d.c. solet. sentit Rota in antiquis 60.q̄ si excōicatus allegauerit iurisdictionis defectum in iudice ordinario rōne exēptionis, non est ita facile danda absolutio ad cautelam, nisi prius exēptio aliqua ex parte probet saltē semiplena probatione,quod ne iudici ordinario passim illusio fiat,tenēt Inn.Dāic.& Frā.col.5.in d.c.solet.Rota in nouis. 303. & in antiquis 116.attñ licet ipe, quo petitur absolutio ad cautelam non sit necessarium cām nullitatis exprimere.oportet tñ,eam in specie nominare , vt detur absolutio,quod Francus notat,& cōtat, quia nullitatis cā in vniuersum est aliquo modo probanda, vt detur absolutio hæc ad cautelam saltem quoties allegatur appellationem præcessisse,debet.n.summarié cognosci, an appellatio excōicationē præcesserit.licet non sit necessaria iustificatio appellationis,ꝺm Abb.in d.ca. per tuas. isto tit.Io.And.2.col.Francū, 5.post alios in d.c.solet.& Fel. in c.Apostolicæ.penu.col.de except.text.ad idem optimus in d.c.venerabilib.§.sed si ex cā.& §.vlt.vbi est tex. ad hoc elegans.nec.n.est absolutio ista ad cautelā temere concedenda,imō premitti debet cognitio illius causæ,quæ ab excōicato allegatur , vt nulla sit excōicatio, præsertim vbi dē,excōicationē latam fuisse post appellationem,nec sufficit ad effectum absolutionis ad cautelam,q̄ vnius testis testimonio probet , appellationem præcessisse ipsam excōicationem,vt notat Aegi. à Bellamera in decis.91. nec iuēm ipsius appellantis, nisi eo casu,quo iudex excōicator asseuerat,se non credere appellationem præcessisse excōicationē, & tñ parat̄ esse dare absolutionem,si ita sit,q̄ post appellationem excommunicauerit,sic notat Fel.in d.c. Apostolicæ. nu. 19. de except.post Aegid. à Bellamera decis.386.

Sanē quoties appellatio ab interlocutoria fuerit interpolita,& per appellationē petat̄ apud iudicē,ad quē absolutio ad cautelā,erit probandū plenē,q̄ appellatio excōicationē præcesserit,licet nōdū cōstet ipsius appellationis iustificatio.qđ apparet in d.c.venerabilib.§.vl.& est cōis opinio,q̄ si appellatū sit à iniа diffinitiua,tunc excōicatus allegās excōicationē nullā, quia præcesserit eam appellatio,non tenet̄ hoc plenē probare ad obtinēdam absolutionem ad cautelam,siquidem ad ipsam excommunicationis nullitatem sufficeret hæc plena proba

tio,

tio, sed erit satis quod summarie, & semiplene probet, appellationem præcessisse. & idem arbitror, vbi tractet de quacunq; alia causa nullitatis, ex cuius ratione petatur absolutio ad cautelã, atq; iõ non diximus de exemptione minime erit speciale, sed planè ordinarium.

¶ Secundo est inquirendum, quis possit ad cautelam absoluere? & Rom. Pontif. in d.c. solet. hanc absolutionẽ ĩdet dari posse a superiore ipius excommunicatoris, at quem delata est causæ controuersia per appellationẽ
8 potest? & ipemet excõicator absoluere ad cautelã ſm Holt. Io. And. & alios in d.c. per tuas. Dom. & Franc. in d.c. solet. col. 2. quod non licebit al cui iudici, ẽt iurisdictionẽ habenti ordinariam, nisi sit ipemet excõicator, cuius superior, cognituru de appellationis causa, vt ipse Dom. col. 5. & Fran. 2. in specie adnotarunt, qua ratione hoc erit omnino obseruandũ ad intellectum gl. in c. cum ab ecclesiarum plats. de offi. ordin. cuius in hoc ſ. paulo ante meminimus.

Iudex vero delegatus, etsi datus a principe ad appellationis cognitionẽ, & decisionem non poterit absoluere ad cautelã. hęc. n. absolutio extraordinaria est, & gratia quadam sedis Apostolicæ inducta, c. per tuas. iſt. tit. igit non est cuicunque iudici permittenda, nisi a iure sit in specie permissa, nam absolutio simplex ab excõicatione competit delegato, quia tunc excõicatio non dẽ nulla, vbi excõicatus allegat, excõicationem nullam esse iure ordinario absolutio danda non est, nisi prius ꝯstet, excõicationẽ nullã esse. idcirco cũ absolutio ad cautelã sit extraordinaria, & a iuris pontificij regulis aliena, permissa que ex gratia, non vẽ cuilibet iudici data ptãs eã concedendi, atq; ita hanc opinionẽ verã esse opinantur gl. in d.c. solet, verb. per superiorem. Io. Andr. Dom. Franc. & Doct. ibi Dec. in c. ꝓterea. nu. 6. de offi. deleg. & ibi Fel. col. pe idẽ Fel. in c. cãm. q̃ nu. 6. & in c. cum delicta. colu. 10. de rescrip. idem in c. 1. nu. 11. vt lit. non contesta. Iaſ. in l. 2. col. 2. & ibi Dec. ac Cur. Iun. col. 1. ff. de iurisd. omn. iud. quorum opinio cõis est, ꝓria tñ potius placet Arch. in d.c. solet. Abb. & Dec. in c. ad præsentiam. de appel. p tex. inibi. cui rõdetur iudicem delegatum, cuius in eo capite, mentio fit, habuisse speciale cõmissionẽ a Rom. Po. absoluẽdi ad cautelã. & tñ hęc posterior opinio vsu, & praxi recepta est, quo ad iudices delegatos extra Romanã curiã de causa cognoscentes, licet datus in Romana curia, vt intra eã cognoscat de causa, speciali indigeat cõmissione ad absolutionem ad cautelã adhuc ex communi vsu, quemadmodum Rota tradit in antiquis 810. & sequent. Fel. in c. veniens. de testib. col. pen. vñ secluso cõi stilo prior mihi verior est, & magis cõis, quã extẽdit Old. cons. 145. ac Fel. in d.c. veniens nu. 1. vl. colu. vt nec iudex delegatus posit absoluere ad cautelã excõicatũ ad effectũ dicendi testimonium ꝓbo in casu ipse potius contrarium tenerem, maxime vbi res non ita bene per alios testes probari posset, argum. tex. in c. præterea de offi. deleg. & d. l. 1. ff. de iurisd. omnium iud. hic etenim Io. Monachus in d.c. solet, tenet, iudicem delegatum posse absoluere ad cautelam testes sibi productos ad effectũ dicendi testimonium.

¶ Tertio considerandum est, non posse impediri hãc absolutionem ad cautelam ex ꝓdictione aduersarij, nisi is dixerit, excõicationem suam pp manifestam offensam, quod probare debet intra octo dies, & eo probato non est absoluendus excommunicatus, nisi prius realẽ satisfactionem præmiserit. tex. singular. in d.c. solet. satisfactionem tamen erit ad impediendam absolutionem ittã, ꝙ manifesta offensa proponatur, & objiciatur in ipsis interrogatorijs articulis, nec est necessarium, quod expressim libello speciali exceptionis hęc manifesta offensa in iudicium deducatur, quemadmodum docet Rota in nouis. 326. ita rem illam explicans. idem probat Fel. in d.c. Apostolicæ. de exceptio. nu. 17. Ipsi autẽ octo dies currunt, & labuntur continue a momento ad momentum ab ipso die, quo iudex recepit obiectionem manifestæ offensæ, absq; alia spãli huius dilationis adsignatiõe, ad notãt Dom. & Fran. in d.c. solet. & Rota in nouis 208.

Hęc tandem prenotare libuit de excommunicationis vinculo, & effectib. deque eius absolutione ad huius rubricæ, & capitis, quod statim iamus expositur, apertiorẽ cognitionem. multa tamen omisimus, quod vel ea cuiquam facile obuia sint, vel nos breuitatis operã dantes ipla ꝓterierint, quæ diligens lector pro sui ingenij captu poterit inquirere, ac mente reponere.

SECVNDA HVIVS RELECTIONIS PARS.

BONIFACIVS OCTAVVS.

Alma mater ecclesia plerunque nonnulla ratione habiliter ordinat, & consulte, quæ suadente subiectorum vtilitate, postmodum consultius ac rationabilius reuocat, in melius ve commutat.

EX HVIVS CAP. INITIO.

SVMMARIVM.

1 *Alma substantiue, & adiectiue, quid significet?*
2 *Mutatio & correctio veterum legum nullatenus est*
3 *Eadem lex humana non omnib. conuenit tpib. aut ciuitatib. conuenit.*

ALMAM hoc in loco summus pontifex appellat ecclesiã sanctã inquã. Alma etenim Hebręa dictio est, & itẽ Latina, authore diuo Hiero. in Esaiã. ca. 7. quo ĩ loco adnotauit, apud Hebręos Almã dici virginẽ, non quãcunq; sed abscõditã, ac secretã, q̃ nusquã virorũ patuerit aspectib. sed magna parentũ diligẽtia custodita sit, æta tisq; iunioris, & annis adolescentię ꝓfituta. q̃d plurib. sacrę scripturæ authoritatib. pbare idẽ autor conatus est ad illius c. intellectũ, & catholicũ. Prophetę sensum. idem Hieron. hanc interpretationẽ tradit in Hebraicis traditionib. in genesim (& Petrus Galatinus li. 7. c. 15.) Latine aũt ſm eundẽ Hieronymũ alma, sancta intelligitur adiectiue. si quidem alma, vt inqt Festus, sancta siue pulchra, vel alẽs ab alẽdo, scilicet. Seruius itẽ li. 10. Aeneid. sup illud alma parẽs Idea Deum inqt, alma ꝓprie est tellus ab eo ꝙ nos alat. Abstiue ẽt alijs no lib. hoc epitheton dat. idẽ Seruꝰ apud Virgilũ ecloga 8. dicẽ almus clarissimũ iterpt. af. nec tñ hęc dictio referẽda est ad lucis splẽdorẽ, sed & ad honoris, & nobilis, & famæ claritatẽ, & excellẽtiã, sic Iustinianus in l. 1. C. negotiatores ne miscentur. li. 12. Constantinopolim, vbẽ alma am appellat. Martialis de natali Domitiani li. 4.

Cæsaris alma dies, & luce sacratior illa,
Consecta Diuum, qua tulit Ida Iouem.

Vicunque sit, ecclesia catholica Alma dẽ aptissime, ꝙ mater sit pijssima, quippe quæ nos alat vberibus lactissimis, nobis exhibens sacramenta, quæ redẽptor noster Iesus in remissionẽ peccatorũ instituit, nosq; fide ipsius sanctissimi Saluatoris instruat, & muniat, ꝙ sanctissima sit, ac Christi sponsa virgo, & immaculata, abscõdita vsque ad sponsi incarnationẽ sub velaminẽ prophetarum,

tatum, ꝙ pulchra, ac decora tot sanctissimorũ hominũ martyrijs post spõsi passionẽ, tot bonis moribus institutis, ac pp pulchritudinẽ reformatis, q̃d clarissima sit lucis splẽdore, veteris testi, & Mosaicę legis reseratis mysterijs, q̃ obscura q̃dẽ ad aduentũ vsq; saluatoris fuere, q̃d in vniuersum orbẽ eius insti tutio, & excellentia prædicatione legis Euangelicæ iam propemodum exierit.

¶ Ex huius aũt capitis initio illud plane deducẽ q̃d apud omnes celebratissimũ extat, nempe, & in republica bene ac sancte instituta posse iustissime mutari veteres leges, q̃ & iustissime fuerunt conditæ. idẽ constat in c. non debet. de consti. & alli. c. diciendum. 29. d. ca. quia sancta. ſ. verum. 61. distin. & in alijs plerisq; locis. quib. duo præter alia potissimum obstare videntur.

Primũ, lex debet esse iusta. c. erit aũt lex. 4. dist. c. 8. prouerb. per me reges regnant, & conditores legũ iusta decernunt. Etenim lex esse non vẽ, q̃ iusta non fuerit, authore Augustino li. 1. de libero arb. c. 5. sed si lex vetus iusta fuit, & esse debuit, vt legis vim haberet, q̃d in ea cõstitutũ fuit, iustum indem erit, eius ꝓrium iniustum: igit noua lex veterem iustam corrigens, & ꝓno abrogans, iniustitutio iniqua erit, & iõ nulla. Siquidem iustũ, & iniustum contraria sunt, vt in de necesse sit, mutationẽ veteris legis iustę in contrariam iniquam esse.

Secundo itidẽ obijcitur, & sit argumentatio. Aut lex vetus iniqua fuit, aut iustasi iniqua, lex nõ fuit, nec est, nec legis nomen, ac vim habere debet, & idcirco absq; temporũ mutatione tollenda est, & statim fuit abrogãda. Si iusta, profectò mutari nequit in ꝓriũ, quę iniusta non sit. vnde hęc posterior erit omnino vt iniqua extirpanda ab ipsa republica, cum ei nequaquam possit vtilitatem afferre imo perniciosa sit.

Tertio ad idem tendit, ꝙ lex iusta fundamentum habet a naturali ratione, quę tñ immutabilis est. in princ. 5. dist. §. sed naturalia inst. de iure nat. ergo lex semel iuste natura mutari non potest.

¶ Nihilominus constituendum est in tractatu de legib. non tñ permissam esse in qualibet optima republica legum veterum mutationem, sed & eam admodum vtilẽ fore, & q̃q; necessariã, modo facilis nõ sit. Hoc ꝑter authoritatem canonũ, quorum mõ meminimus, probat Aristoteles li. 2. Polit. c. 6. ita equidem scribens, In ciuili rõne non posse oĩa accurate scribi, sicut, nec in alia qua libet disciplina. Cõstat etenim primos legũlatores q̃q; imprudentes fuisse, rusticos, ac vulgares. sic & in disciplinis creuit hominum vigor, atque docet experientia plurimas antiquas leges horrendas mutatas fuisse cũ maxima reipublicæ vtilitate, quemadmodum latius notat ipse Arist. in d.c. 6. His accedit secundo, quod humanæ rationi naturale est, vt gradatim ab imperfecto ad perfectum perueniat. vñ qui primo philosophati sunt, quædam imperfecta tradiderunt, quæ postea per posteriores perfectius fuere diffusa, examinata, & tradita, atque iõ legũ mutatio ex parte rationis ipsius humanæ iustissima est, non tantum ex parte hominũ. Tertio adest diui Augustini authoritas ib. 1. de liber. arb. c. 6. qui asserit legẽ et iustã posse per tempora iuste mutari, liquidẽ mutata republica, & eius statu, mutari debet & lex, cum mutata tempora varias exigant leges, vt iuste regatur populus. quod comprobatur euidenter, nam iustæ legis officium est reipublicę vtilitatem constituere, & stabilire. hęc vero non aliter põt practice considerari, nec percipi, q̃ prius inspectis, ac perpensis temporib. ipsis locis & gentium moribus. quæ quidẽ omnia vbiq; pari tramite contingere solent, igitur non eadem lex vbiq;, & semp iusta est, nec omnib. moribus, locis, & temporibus adaptari, aut conuenire potest, qua ratione legis mutatio necessaria omnino est. Quamobrem ad hanc rem pulchra Platonis verba, 6. dialogo de legibus. Q̃q quidem omnia, inquit, curent, ornẽtq; chori principes & cum legũ custodib. conditores, vt a nobis relicta suppleant, necesse nũ que, vt dixim⁹, in his ꝑsertim, q̃ multa, paruaq; sunt, nõ nulla in prima positione legũ ꝓtermitti, q̃ magistratus sequentes vsu rerũ cõmunium quotannis mouebũt, & corrigent, donec tẽpus illud aduenerint, quo instituta hæc discussa, & approbata sufficienter fuisse videantur. hæc Plato, qui elegãter lib. 16. ciuili, vel de regno, legislatorẽ similẽ facit quo ad rei publicæ regimen medico, & nauis gubernatori. nã vt hi non semper eadẽ præscribunt agẽda esse ad corpis salutẽ, & ad nauigationis tutelã, sed varia ꝓcepta excogitant iuxta morbi statũ, ventorũ, locorũ, & syderum pericula, ita legislator qui rempublicã administrat, non eisdem semper vti debet legib. imo varia necesse est ꝓscribat ꝓcepta, & instituta ſm tẽporũ rerũ, & locorũ vicissitudines, status, & qualitates, alioqui, non recte rẽ pro vtilitate publica gerere valebit. Hic ità legũ mutationem iustã esse probat tex. in c. vl. 14. dist. & in d.c. erit aũt lex. 4. dist. pulcher tex. inibi adnotãte Bal. in l. vnica. in prin. C. de caduc. tollen. docet eleganter S. Th. in 1. 2. q. 97. ar. 1. & q. 104. ar. 3. Syl. in verb. lex. §. 21. & Franci. Patritius de institutione reipub. lib. 1. tit. 5. ad rationes in contrarium adductas non est admodum difficilis responsio, quæ magis huius veræ opinionis vires explicabit.

Ad Primũ igit rũdentes fatemur legẽ iustã esse oportere, & itẽ legẽ veterẽ, q̃ mõ mutat, iustã fuisse, & subinde cõcedim⁹, nec iustũ mutari posse, nec iniustũ statui, tiquidẽ determinatio eius, quod iustũ sit, ac reipublicæ conueniens, ſm hoĩum statũ, & ꝓditionẽ mutari debet, & põt. Etenim, vt docet S. Thom. rectum semper manere debet rectum per se, nec id mutari põt, sed rectitudo, & iustitia legis dẽ, & considerat quo ad cõem vtilitatẽ. cui non sp vna eadẽq; res conuenit, idcirco talis rectitudo mutat, vt paulò antè dicebamus. & ꝓterea nõ ita cogit argumẽtatio in his, q̃ legislatoris iudicio, & prudẽtia iustati libere cõmillavidenẽ, qualia sunt multa, q̃ possiit libere iure humano statui ablq; diuini, & naturalis iuſtione, & ablq; reipublicæ, & cõtatis iniuria, eo quidẽ, ꝙ in his minime uerſetur ipsius reipublicę status potissima balis recte administrationis. Lex. n. Regia, q̃ permittit parentib. melioratiõnẽ erga liberos in tertia, & quarta bonorũ partib. iusta est, & fuit, qa nõ insurgit ex hoc grauis & maxima inter liberos inæqualitas, nec iuri diuino, aut nãli ꝓiudicũ sit, nec reipublica ledit. Et tñ ẽt si lex iusta reuocaret, & tolleret, nihil iniustum fieret, a legislatore, cum filijequi dẽ partem ex parẽtum bonis obtinerent, nec iuri naturali derogaret ex hac ueteris legis mutatiõe, nec Respublicã damnum aliq̃d inde pateret.

Ad secundã rationem satis manifesta est responsio, si concedamus priorem eius partem, & negemus posteriorem. Nam vetus lex potuit, tũc iusta fuit, modo aũt erit iniqua, quippe q̃ ꝓsenti reipublicę statui minime conueniat, imo perniciosa, & grauis sit. & deinde, vt modo probauimus, quædam sunt ita liberę legislatoris dispositioni obnoxia, vt vel hoc vel illi contrarium possit statuere absque aliqua reipublicę iniuria.

Ad tertium ita rãdemus, ꝙ quælibet iusta lex habet, & habuit originem a rõne vniuersali naturali, quæ dictat, ratione utendum tore, nihil iniquum agendũ, aut statuendum. Quod iuris naturalis principiũ vniuersale est, & immutabile, sicuti, & immutabilia sunt oĩa, quæ ex hoc principio necessario sequunt, atque ita nulla lex vnquam ferri potuit, nec põt, quæ iusta sit, & iõ ꝓria huic principio iuris naturalis. Sed quo ad particulares actus & leges speciales ꝑtat, aliquam legem olim reipublicæ congruã, & iustã, modo non conuenire communitati, & iniustã esse, ac reuocari posse. Humana siquidem lex qua ex parte ius habet naturale, scilicet, ratio-

ne videndũ fore, mutari negt. Sed quo casu rõne viuamus, offendet mutatio tẽporum, horum, & morũ cruditũ, vt elegãter S. Th. explicat in d.q.98.ar.1. Vñ, qa lex ẽ constans ac perpetua voluntas, oẽs equidẽ leges licet ꝓ tpe, locorũ, hominũq; rõne sint mutabiles, nisi ex rõne depẽdeãt, immutabilis legis, pro legib. non sunt hẽndæ. propterea aũ immutabilis est voluntas, qũ dependet ex rõne perfecta, qua nihil est, nec certius, nec antiquius.

Ex qb. apparet, non oĩb. cõtatib. rebuspublicis, aut ciuitatib. eãdẽ leges cõuenire, vel vrales esse, rameti oĩb. conuentat, & ꝓ oportũ sit, rõne, & iure ad iustitiæ normã & regulã institutas esse. qua de re sunt pulchra Arist. verba 1. Eth. c. 7. Simili, inquit mõ non ĩ alia, sed humana natura, non cadẽ vtq; iunt. Nã neque respublica apud oẽs est eadẽ, sed vna tm vbiq; ea est ſm nrã, q̃ optima est. Hæc Aristoteles, qui vnã esse censet vbique, rempublicã secundum naturam, quę optima sit, ad est, quę naturali ratione ad cõem vtilitatẽ regit. Qua tamen ratione perpensi, & obseruata, non eadem conueniunt omnib. rebuspublicis. ad hunc etenim sensum Michael Ephesius locũ Aristotelis ibidẽ eruditissime interpretat.

Qua rõne qui veteres historicos legerit, quippe varia rum prouinciarũ leges expenderit ab initio orbis conditi vbiq; constitutas, dubio procul deprehendet, quantũ hominib. licuerit varie in cõdẽdis legib. de ipsa cõi vtilitate decernere, ac plane suo iudicio censebit, leges aliquot risu dignas esse, quas si illius reipublicæ statũ noss set, omnino necessarius fuisse diu cõstati existimaret. Veteres tñ leges non temere mutandas esse, nec nouas passim, & absque delectu ferendas, ꝓter alios docuit olim Zaleucus Locrensis legislator, qui eã legẽ tulit, vt si quis nouam legẽ latures esset, eã ad populum circumposito cernit laqueo ferret, vt nisi ob eximiam eius vtilitatẽ probata foret, laqueo tractus suffocaretur, & morte periret. Quod constat ex Demosthene contra Timocratem, & Heraclem apud Stobæum ser. 37. idem fere tradit Polybius lib. 12. & de Charondæ Thurij l. Diodorus Siculus lib. 12. bibliothecę.

EX §. SEQVENTI, SVMMARIVM.

Interdicere, quid sit?

2 *Interdictum ecclesiasticum, qualiter diffiniri possit.*

3 *Interdictus ab ingressu ecclesiæ, quid possit agere, & quæ sint ei vetita.*

4 *Interdictum ecclesiasticum decerniture sæpissime in locum, vel plebem ob vnius culpam.*

5 *Interdictum ecclesiasticum, an possit ferri ob debitum pecuniarium.*

6 *Interdictum hoc quandoque in locum, quandoque in personas pronunciatur, & quid hi effectus?*

7 *Traduntur intellectus ad text. in c. si vero, hoc tit. & libro.*

8 *Interdicta ciuitate, an suburbia censeri debeant interdicta? & inibi late intellect. si omnes essent.*

9 *Interdictum quoddam est speciale, quoddam generale.*

10 *Excommunicatio, quomodo differat ab interdicto ecclesiastico?*

§. PRIMVS.

Anctis nostris dudum fuit prædecessoribus constitutũ, vt in terris, seu locis ecclesiastico suppositis interdicto nulla certis casib. & Sacramentis exceptis, diuina celebrent officia, vel ministrẽtur ecclesiastica sacramenta.

¶Hinc tandẽ oportet materiam interdicti ecclesiastici exordiamur, quid interdictũ sit ꝓponere. 1 si interdicere etiã, propria significatione sit, ꝓ habere, ac vetare, ne q̃d hat. vñ apud Iurisconsultos interdicta passim traduntur proprie quidẽ prohibitoria: ut quidã opinantur, sed obtentũ iam est omnia siue prohibitoria, siue restitutoria, siue exhibitoria interdicta appellari sicuti author est Iustinianus in prin. inst. de interd. Quod alibi tractabitur. Nunc. n. ad propositam cognitionẽ illud erit satis, quod interdicere sit prohibere, aut vetare: ne quidẽ vetita per ablationũ frequentius, raru per accusationũ, ipsa vero, cui sit prohibitio, per datiuũ casum expositis, & significatis. Paulus sane Iurisc. in l. vlt. ff. de pœnis. dixit interdicere alicui arte lua. Suetonius in Augusto, Alteri ob ingratum, & maleuolum animũ domo, & prouincijs interdixit. idem Suetonius in Nerone, & cõ interdixisset vsum Amechyitini, & Tyrij colaris, ꝑclusit cunctos nepotatores. quiq; tñ actiue, & passiue tubauduntur hi calus, quod latinæ liguę authores passim ostendunt. Cic. pro domo sua, vetus iubeatis, vt M. Tullio, aqua, & ignis interdicatur. Plinius in epistolis Carent. n. togæ iure, qb. aqua, & igni interdictum est. Nã, vt obiter hoc ipsum explicemus, Lactantius Firmianus li. 2. Instit. diuinarũ. c. 10. inq. t. Idq; ex veterib. institutũ est, vt sacro igne, & aquæ nuptiarũ fœdera iungerent, qd tętus aĩantis calore, & humore corporent, atque animent ad vitã. cõ. n. plet oẽ animal ex aĩa, & corpore. materia corporis in humore est, aĩa in calore. qd ex auiũ fętib. dat scire, quos crasli humoris plenos, nisi opifex calor foueret, nec humor põt corpari, nec corp aĩari. Ex lib. quoque igne, & aqua interdici solebat. adhuc. n. videbat nefas, quãis malos tñ hoĩes tupplicio capitis afficere. Interdicto igit vtu earũ rerũ, qb. vita ꝓhibet hoĩum, ꝓ inde habebat ac si esset, qui eã sniam excoperat ſmorte mulctatus. Adeo ista duo elemẽta prima sunt habita, vt nec ortũ hoĩnis, nec fine ius vitã crediderint posse contare. Hactenus Lactantius. cuius ẽt meminit ad interdictũ aq̃ & ignis Budæus in l. pe. ff. de donat. int. vi. & vx. quo ĩ loco Iurisconsultus mẽtionẽ fecit solẽnitatis nuptialis, quę aqua & igni fieri solebat. Hac igit in parte interdicti, ꝓhibitio q̃dã est diuinorũ officiorũ, cũ iudex ecclesiasticus alicui ciuitati interdicit diuinis officijs. Nã & apud põtificias cõstitutiones cõstat interdictũ prohibitionẽ esse, sub tit. de mrimonio ꝙ. ꝙ interdictũ ecclesiæ maxime c. 2. & 3. dic Cic. pro Cecinna dixit, atq; interdictũ ꝓtineret. i. prohibitio. dic regia l. 14. tit. 9. par. 1. interdictum hispane appellat vedamiento.

¶Potest aut interdictũ hoc ecclesiasticũ decerni quo ad plonã aliquã spẽ, aut singulare, tandẽ quo ad plures plonas, & quo ad locũ. idcirco in hunc modũ ꝓgrue definit, Interdictũ ecclesiasticũ est, suspensio a diuinoru officiorũ, sacrorũq; actiua, & passiua celebratione, respũ alicuius loci, vel personarũ fact a. ecclesiastica ẽt ꝓhibẽs sepultura, qd interdictũ hoc sit suspensio, non potest negari, id etenim passim probatur, maxime in c. non est vobis. de sponsa. c. quod in te. de pœn. & remiss. & in pñti constitutione, quib. in locis ẽt constat non esse simplicẽ suspensionem, sed q̃ suspendat ab officiorum diuinorũ, & sacramentorum celebratione, perceptione, & collatione, itẽ ab ecclesiastica sepultura. c. si ciuitas. 3 ifr. ti. qd persona afficiat hoc interdictum qãq;, & frequentissime ꝓbatur in d. c. si sententia, & cas. cur. ifr. ti. & de loco est latis aperta probatio in pœnitentiis authoritatib.

Sub hac vero diffinitione minime cõtinet is, cui est interdictus ecclesiæ ingressus. nã is optime potest extra ecclesiã celebrare diuina officia, sicuti notant gl. cõter recepta in c. si ciuitas supra. tit. ti. gl. in c. vlt. de off. ord. ifr. lib. Ioa. Henr. col. pen. nota. & Fel. nu. 8. in c. sacro. extra. ifr. tit. quorum opinio cõs est, & ꝓbatur in ca. pñti. 5. q. 2. potest item turificationem ecclesiasticã voicunq; exercere. ea. n. suspensus non est gl. in d. ca. sacro. ĩ verb. interdictum. quã si quoniam. Docti. ibi Abb. in c. ab excõmunicato. col. 3. de referip. Franc. post alios in c. 1. §. si quis

supra eo. Io. Mãis in verb. suspensus. etenim de hoc, cui interdictus est ecclesiæ ingressus vlterius hic minime disputabimus, quippe qui opinemur, hoc interdictum multũ differre ab eo, de quo in huius ca. examinatione acturi sumus. tamẽti & ad interdictũ ingressu eccl'e posse, vt ofa expendamus, & diffinitio ꝓdicta cõmode iudici, cũ in ea de interdictis personis mentio fiat, licet non ita vſe sit hoc interdictum ingressus ecclesiæ. verum si quidem est, cum, cui, est ecclesiæ ingressus interdictus, irregulariter esse, si intra ecclesiam diuina officia celebrauerit, nec posse in ecclesia sepeliri. d. c. is, cui.

Poterit tñ is, cui est ecclesiæ ingressus interdictus, ecclesiã ingredi, & in ea orare, ꝛpe, quo diuina officia nõ celebrant, ſm Io. Cal. in tract. de eccl. interdict. membro 2. vers. nunc q̃ritur. Anch. Dom. & Fran. in d. c. is, cui. sicut & de excõicato diximus prima huius operis parte. §. 3. nu. 7. vñ constat, ẽt hunc interdictum ingressu ecclesiæ non posse diuina officia intra ecclesiam audire: licet ex ea auditione irregularis non sit, c. is, cui. sup. eo. ti.

Hic aũt interdictus ingressu ecclesiæ, si pœnituerit potest sepeliri intra ecclesiã. tex. expressus ĩ d. c. is, cui. vbi Io. And. Fran. & Dectf. atentur, posse in ar. mortis huc interdictum remitti a quocũque sacerdote, vel sufficere ꝙ quis decesserit cũ signis contritionis, & pœnitentiæ, vt non obstante interdicto sepeliri possit in ecclesia, sibi que alia solenni interdicti reuocatione, aut remissione. Quod maximum exhibet argumentum, prædictam constitutionem loqui de interdicto ingressu ecclesiæ ꝓp cõtumaciã. quasi dici possit, hunc interdictũ ingressu ecclesiæ posse sepeliri intra ecclesiã, cũ id interdictũ in criminis pœnã fuerit pronunciatũ, ex eo, ꝙ morte finiatur pœna delicti, vt in hac spẽ notat Io. Ber. ꝑtul Callahor. ĩ practica criminali, c. 121. ego sane cõperũ habeo, ẽt in pœnã criminis posse quẽ priuari ecclesiastica sepultura, ita vt hæc pœna mortuo sit inferenda, ẽt si is pœnituerit, quemadmodum ex c. cũ ad monasterium. §. 1. de stat. reg. & c. quanquã. de vsuris iſt. lib. & alijs probare conati sumus lib. 2. Variar. relol. c. 1. nu. 11. idcirco nõ me cogit ꝓdicta rõ, vt hanc sniam probem præsertim qd ꝓp criminis grauitatẽ possit corpori mortui pœna imungi. c. mulier. 15. q. 1. l. vlt. ff. ad Lſul. maiest. c. accusatus. §. pe. de hæret. ifr. lib. atq; ideo non oĩno crimina morte extinguuntur quo ad pœnã corporis, fateor tñ, iudicem ecclesiasticũ & canonẽ alicui interdicentẽ ingressu ecclesiæ, eã mentẽ habere, vt si ob cõtumaciã hanc pœnã indixerit, velit ecclesiastica interdicere sepultura, vbi interdictus huius contumaciæ non pœnituerit, at si ob crimen ita commissum, ac remissum doluerit hunc interdictũ carere sepultura ecclesiastica, ne tanta ignominia & iactura forsan ob culpã non ita grauẽ afficiat. hũc etenim opinor esse sensum illius responsi in d. ca. 11, cui.

Hinc apparet, interdictum ecclesiasticum in plonã posse ferri quo ad certũ actum, aut quo ad certam, pecuniaremq; actionem ordinis, liquidẽ potest ferri ad hoc, vt quis interdicat celebrationi missarũ, ingressu ecclesiæ, aut collationi sacri ordis, quod notat per tex. ibi Angel. in c. significauit. de corpore vitiat. Cald. in tract. de eccles. interdict. fol. 5. col. 2. Dec. in cap. sane. numero. 4. de offi. dele. nec video in hac re posse quidquam cõtrouerti, etsi omnino sit hoc memoriæ comendãdum quo ad ꝓprius interdicti vim, & effectum, ne quis existimet sem per vniuersale constitui, & præterea, vt consideremus qua ratione sit distinguendus sacerdos vt suspensus simpliciter ab officio, a sacerdote, qui interdictus sit ingressu eccl'e, aut alia particulari ordinis sacerdotalis actione.

Prius tñ, quam distinctionem interdictorum ecclesiasticorũ, & præscriptam diffinitionem ex qua nos, animadvertendum est interdictum ecclesiasticum decerni posse 4 in locum innocentem, & in eorum commodum, ꝙ ꝓpter

cũ ob alterius culpam. nam licet hæc censura, pœna sit ecclesiastica, proprie ipiritualis non est, quippe q̃ animã nõ afficit, nec priuet cõmone suffragiorũ ecclesiæ, sed tm̃ suspendat diuinorũ officiorũ, & sacrorũ celebratione, q̃ quidẽ suspẽsio directe in eorũ nõ ligat, nec afficit, quã rẽ probauimus li. 2. Variar. resolut. c. 8. nu. 10. posse interdictũ ferri ꝑ innocentes ob alterius culpã, quia hæc pœna spũalis non est licet gl. in d. c. si sors, in verb. interdicti eã spũalẽ pœnã appellauerit. est tiq; dẽ receptũ posse aliquã ciuitatẽ interdici celebratione diuinorũ officiorũ, & sacrorũ collatione ob unius culpã, nempe illius, qui dñs loci sit, & in eo iurisdictionem habeat tẽporalẽ, aut sęcularẽ. tex. in c. non est vobis. ne sponsalib. c. si inita. ifr. tit. Regia l. 14. tit. 9. parti. 1. & idem erit ob culpã illius, q in eo loco iurisdictionem spũalẽ, & ecclesiasticã tñ habet, nẽpe episcopi, ſm Arch. in d. c. si inita. & Dom. ibi. Tancret. Fel. & Deci. in d. c. sane. in 2. de offi. deleg. vbi est ad tex. elegans, quamuis Card. Abb. & Barba. imitẽ scãt, illũ tex. procedere, quoties episcopus tẽporalis dominus est loci illius, eiusq; sęcularẽ iurisdictionẽ nẽns, & tñ opinio prior magis cõ sett, vt asserit Dec. 7. notab.

Sed ob vnius priuati culpã non posse totã ciuitatem interdici, nec totum populum, obtentum est, vt notat Io. Mona. in c. 1. de vsur. ifr. lib. Hen. in c. in quibusdã. de pœnis. Chosmas in prag. sanctione. tit. de interdict. indifferenter non ponendis. in verb. priuatæ. nisi id fiat ꝑ cõmissionẽ Romani Pontificis, quæ magna cum difficultate solet concedi, & in hunc modum, vt primo interdictum decernatur in ecclesiam parochialẽ aduersarij, & simul in alteram ecclesiã parochialem, vel collegiatã, de mũ crescente contumacia in duo monasteria, vel ecclesias collegiatas, deinde nõ relucescente contumacie, tota diœcesis supponi interdicto, & adhuc illius corde indurato cathedralis ecclesia interdici, sicuti testatur Io. Staphilæus de literis grat. & mil. Fo. 156. col. 2. scribens cathedralẽ ecclesiam nusquã conferi interdictam, ẽt si totã diœcesim, & omnes ciuitatis ecclesias sit interdictũ decretũ ex ratione tex. elegantis in c. quãuis. §. quãquã de præb. in 6 quali ille tex. probans, in iteris ad beneficia ecclesiastica non continent ecclesiã cathedralẽ appellatione ecclesiarũ ciuitatis, aut diœcesis, in qualibet odiosa dispositione itidẽ loco obtinere, qd ꝓter Doct. ibi admotarunt Cõpostellanus in c. capitulũ. vers. idem ĩ de refer. Old. cons. 181. Rota Antiqua 55. idem Io. Staphilæus de literis gię. fol. 6. col. 1. Fel. in ca. in nostra. coroll. 39. de referip. idem Fel. in c. postulasti. eo. tit. nu. 4. Ioan. de Selua de beneficio. 3. part. q. 11. quæstate. 11.

5 Illud vero est omnino inquirendũ, an ecclesiasticũ interdictum possit iure ordinario decerni in aliquã ciuitatẽ, aut populum ob debitum pecuniariũ, nempe ob cõtumaciã domini vel episcopi illius loci comissam in detinẽdo æs alienum, & sic in debito pecuniario nõ solutẽ dol. Nam tex. in c. de refer. de iureiur. vt ibi notant Abb. & alij. probat, posse ciuitatem, & prouinciam interdici diuinis officijs ob contumaciã ipius domini, vel rectoris commissam in nummis, alteri debitis non soluendis nihilominus a Bonifacio octauo statutum est in constitutione, prouide attendentes. inter extraua. cões. sub hac rubrica, quod interdictũ ecclesiasticũ nequaquã decernatur ob debitam pecuniam exigendam. cuius ꝓhibitionis meminere Abb. & Fel. in d. c. ex refeript. & plerique alij statim citandi, eamq; seruari iussit inuictissimus Hispaniarum rex Carolus Cæsar, Pintiæ anno 23. cap. 11. & rursus anno 25. Toler. capitul. 24. quam ipse intelligerem non solum interdicto generali decreto in aliquam ciuitatem, aut villam, sed & in speciali interdicto in aliquam ecclesiam e pluribus vnius opidi, aut ciuitatis. sunt etenim iudices sæculares, & Regij, quo ru ministerio facillime quæ cogi potest ex alieno fal

uere absq; innocentũ periculo,& damno,quod prouenit ex his interd ctis,licet Cald,in tract.de eccl.interd. col.8.Io.And.Dom.& Fran.in c.pñti.iſt.tit.Flor.3.par. tit.16.c.1.col.2.Fel.in c.tuæ in 2.de offi.delegat.col.2. intellexerint prædictam extrauagantem constitutionẽ interdicto generali,vt secus sit in particulari,quod poterit decerni ad exactionem pecuniæ iure debitæ,ne obſter tex.in c.3.de pœnis.Qua in re conuenit reipublicæ Christianę ita moderamẽ,& medelam adhiberi,q; non temere hac interdicta ecclesiastica nec passim decernã tur.c.q̃liuit.de his,q̃ fiunt a maio.par.c.extat memorabile Basiliẽſis concilij cõstitutio sessione 20.ann. 1435. cuius hinc meminisse libuit,quia illius concilij decreta de fide & censuris,ac beneficialib,caubs fuere post approbata per Nicolaum Quintum summum Romanæ ecclesiæ pontificẽ,quin & in pragmatica sanctione Gallicana expressim eadem decisio,vt admodum vtilis exponitur in hunc fane modum.

Statuit hęc sancta Synod",q; nulla ciuitas,oppidũ,castrum,villa,aut locus ecclesiastico suppoſni possit interdicto,nisi ex causa,seu culpa ipsorum locorũ,aut dñi, seu rectoris,vel officialiũ,pp culpã autem seu causam alterius cuiuscunq; priuatę personæ hmõi loca interdici nequaquam possint authoritate quacunq; ordinaria, vel delegata,nisi talis persona prius fuerit excõicata,aut denunciata,seu in ecclesia publicata,ac dñi, seu rectores,vel officiales ipsorum locorum authoritate iudicis requisiti hmõi personam excõicatã infra biduum inde cum effectu non ejecerint,aut ad satisfactionem compulerint,qua etiam post biduum ejecta recedente, vel satisfaciente,mox diuina restitui possint.hactenus Basiliensis synodus præ oculis semper habenda,vt ex eadi ces ecclesiastici percipiant quanta cum maturitate consilij sit ecclesiasticum ferendum interdictum.

¶ His denique elucidatis, oportet ex ipsa diffinitione colligere,q̃nã ex gñali interdicto personas,q̃nã locum ipsum diuinorum officiorum celebratione interdici.& hoc ipsum plurimũ refert,siquidẽ vbi locus tm est interdictus,illius loci habitatores,& incolæ,qui culpabiles non sunt,possunt extra locũ illum diuina officia audire,& sacramenta percipere.tex.qui hoc apertissime probat in d.c.si sententia.verſ.cęterum.& eadẽ rõne poterunt in ecclesia extra locum interdictũ sepeliri vt asserit Freder.cons.121.Forlan.& hæc Frederici sñia obtinebit,etiam in ipsomet interdicto,vt extra locum interdictum possit is sepeliri,cũ & si ob culpam foret ecclesiæ ingressu interdictus,posset in loco sacro sepeliri,si decesserit peccatorum pœnitens,iuxta tex.in c.in. q. eod.titulo,cuius paulò ante intellectum adduximus.

Quod si personæ fuerint interdictę,et vt ciues alicuius vrbis,non poterunt dũ illius habitationis domicilium habent,diuina officia audire,nec sacramenta percipere alicubi,licet locus interdictus nõ sit,nisi interdicti absq; eorũ culpa,trãsmiserint domicilium habitationis,in aliã, villã,aut ciuitatẽ.tex.hic intelligendus ſ in Anch.Fran.& Dec.in d.c.si sñia.verſ.dũ vero.supra iſt.tit. quẽ & nos in hunc sensum explicauimus li.2.Variar.resolut.c.8.col. vltim.quo in loco ad eius interpretationem per transennam aliquot tradidimus,q̃ lector poterit his adiũgere.

¶ Est aũt hęc aduertẽdũ,q; interdicto clero aliquibus vibi,nõ intelligit populus ipsius vrbis interdict" nec interdicto,populo censetur clerus interdictus,ſ vñ vno horũ interdicto,alter ad diuina officia, & sacra est admittẽdus.tex.i d.c.si sñia i prin.quãobrẽ erit cautissime obseruandũ ipsum interdictũ quo ad eius sensum & verba,quo vere pcipiam" sit ne interdictus loc", an loci hũius,& ploræ,atq; ió sunt in ipẽ aliquot adnotãda.

Primũ q; interdicto clero alicuius ecclesiæ non censet ipsa ecclesia,& ipsius locus interdictus,imo poterũt

constituit,interdicta ciuitate,locũ ipsum non ciues cẽseri interdictos,nisi eos,qui culpabiles sint.qua rõne est i hac controuersia notandum,ciuitatẽ,castrũ,villam,aut oppidũ proprie assumi ꝓ ipso loco ex ratione materiæ subiectæ,quia interdictũ ecclesiasticũ cadere, & decerni potest in locũ ipsum,prout materia quędã est continens ędificia,& alia,q̃ necessaria sunt ad hominũ habitationem.sic & in eadẽ q.populus proprie non pro ipso loco,nec pro ficta persona,sed pro ipsis singulis locis habitatorib,in hac eadẽ parte assumitur.nam licet alias singuli de vniuersitate non faciant,nec constituant vniuersitatẽ,nec qđ competit vniuersitati cõpetat oĩb.vt singulis.l.sed si hac.§.qui manumittitur.ff.de in ius vocando.c.qui manumittit.12.q.2.tñ ab hac propria vniuersitatis significatione receditur ratione propositæ,ac subiectæ materiæ,ne alioqui interdictum in vniuersitatẽ decretum inane sit,& absq; vllo effectu,quẽadmodum asserit tex.in d.c.si sententiã.§.cũ vero.ex quo colligitur ſm Fran.ibi,q; vbi pœnalis cõstitutio aut dispositio proprie intellecta inutilis foret,erũt verba illius improprie intelligẽda cuius textad hoc ipsum meminere Abb.in c.pastoralis.2.col.de appel.idẽ Abb.cons.32.li.2. & cons.62.col.3.cod.lib.idem Abb.in c.veniens de cognat.spũali.Corset in sing.dictione,in verbũ. nã interdictũ latũ in populũ,aut in aliquã jvniuersitatẽ, si esset ꝓprie intelligendũ,vt personam fictam,& repræsentatã afficeret,profecto nullius foret effectus,idcirco decisum est,censeri hoc interdictũ ipsos singulos de vniuersitate ligare.His accedit qđ notant Soc.& Lulita.in d.l. ciuib.tenẽtes legatum factum ciuib.non acquiri reipublicæ,quoties reipublicæ ligari non poterat,aut legatũ ei non conueniebat.ita fane illud iurisconsulti rñsum ibi interpretantur ipse Socin.Ludo.& Lusita.col.6.

§ Quarto hinc constat,interdictã ciuitate,villa,aut castro,ipsum locũ non eius ciues,aut habitatores interdictos censeri.quia ex ipsius actus conditione,q̃ dictat interdictũ plerunq; loco conuenire,& in eũ decerni, nõ in personas,deducitur hoc in casu ad locũ,non ad eius incolas,esse referendũ.notat Cald.in tract.de eccles. inter.fol.3.col.4.post gl.& Doct.per tex.ibi in d.c.si sñia. §.cæterũ.notant Card.Abb.& Doct.in c.vlt.§.gl.ibi.de excess.plat.idẽ docet Syluc.in verb.interdictũ.1.in prĩ. tradit Fel.in c.Rodulphus.de reser.col.1.& 12.verſ.cæterũ.& tñ interdicta ciuitate,interdicti censentur ciues in ipsius interdicti casu culpabiles,quod idem Cal. notat in d.4.col.cui cęteri hanc materiam tractantes accedere videntur,authoritate tex.in d.§.cęterum.

Quinto his addendum erit,interdicto clero censeri inter dictos non tm clericos sęculares,sed ẽt religiosos, religiosas,& vere cõuersos,ſm cõem in d.c.si sñia. Cal. in d.col.4.Flor.in 3.par.tit.26.c.3.& Syluest. in verb. interdictum.2.q.8.

Sexto hinc ipse infero,q; interdicta cathedrali ecclesia,canonici ipsius non censentur interdicti a deo vt extra ipsam ecclesiã possint ipsi canonici, non tantum vt singuli,sed & vt collegium celebrare alta voce,& cum solennitate,quemadmodum eleganter notat Card. in c.vlt.de excess.lib.plat.cuius opinionem late probat Paul. Parthius in cons.27.lib.4.

Septimo patet ex iuris pontificij rãsis,interdicta ciuitate,interdicta indẽ censeri eius suburbia.tex.in c.si ciuitas,iſt.tit.cuius decisionis dubitatio ex eo deducitur, q; appellatione ciuitatis alicuius minime aliquas suburbia contineantur.l.nam quod liquide.§.si ita ff.de penu leg.l.2.ff.de verb.sign.siqdẽ ciuitas,castrũ,villa, & oppidũ ꝓprie id significẽt,q; ambitu murorũ cõtineat.idẽ p mitur tex.in d.c.si ciuitas.vbi Doct.cõiter hoc adnotarunt,& pter eos Abb.& Fel.in d.c.Rodulphus.col.1. ex quib.hæc distinctio colligit,q; si mentio fiat alicuius ciuitatis nomine proprio,& substantiuo,veniant in eã appellatione suburbia & cõtinentia ædificia,vt Roma,Toletũ, Pinția,Hispalis,& his similia,si vero mentio fiat ciuitatis alicuius sub noĩe appellatiuo,& adiectiuo in hũc modũ,vrbs Toletana,tunc tũ veniat quod murorũ ambitu clauditur,q̃ dria deducit ex d.l.2.& l.vt Alphenus. ff.de verb.significat.d.l.nam qđ liquide.§.si ita. & hęc est cõis opinio,quam tenent Ioan. Andre. & Domi. in d.c.si ciuitas. Doct.post gl.Azonis in d.l.2.& Fel.in d.c. Rodulphus.colum.1.duob.tñ additis,q; hęc distinctio in vlt.parte minime procedat in vrbe Romana,quæ ẽt his verbis nuncupata continentia ædificia,& suburbia cõprehendit.gl.Accurs.Bar.& alij in d.l.2.maxime Bar. Cæpola nu.7.q.1.itẽ q; in alijs ciuitatib.procedat prędicta cõis distinctio,quoties nomen appellatiuũ præcedit si vero sequatur hoc fane modo,in Toletana vrbe,tunc ẽt continentia ædificia & suburbia contineantur.argumento sumpto ex l.si cõis seruus.ff.de stipulat.seruo,sic tenuerunt Azo.Raynerius,& Bar.in d.l.2.idẽ Bart.in l. vxorem.§.legauerat.ff.de legat.3.& in d.l.si seruus cõis & in l.more maiorum.in fi.ff.de iurisd.om.iudi.tametsi Oldr.Dinus & Alber.in d.l.2.ex Accursio ibidẽ, & Bal. in d.c.Rodulphus.col. pen. vtroque casu velint continentia ędificia,& suburbia comprehendi.atq; hæc solẽt latius tradi ad multa,quæ in specie contingere possunt in testamentis,& in contractib.alijsque iuris, & priuilegiorum, ac beneficiorum principis dispositionibus. Ego tandem,vt huius difficultatis,in genere,rationem exponam,& aperiã sensum d.c.si ciuitas.pauca hoc in loco lubiciam,quib.lector cognoscere valeat vnde hæc disputatio habuerit originem,quę ve sit tutior via ad eius resolutionem.

Primũ equidem,etiam si,authore Nonio Marcello, vrbs locũ,& ędificia significet,ciuitas autem ipsorum. ciuium collectionẽ.l.pupillus.§.vrbis.ff.de verb. sign.l. 2.eo.tit.Arch.in c.vrbes.80.dist.adiunctis his,q̃ de ciuitate paulò antè diximus,q̃nq; tñ ciuitas dẽ eo sensu,quo locus,& ędificia muris circundata significantur.tex.op in d.c. si ciuitas.l.singulorũ. C. de ędific. priuat.l.3.§. si quis.C.de natur.lib.Bart.& Cępola.in d.l.2.q.3. nu.11.

Secdo ad notare libet,vrbis,aut ciuitatis appellatione his tm appellatiuis nominib.expressis,id solum cõtineri,quod murorum ambitu cingitur,ita quidem,vt continentia ædificia minime comprehendantur.probatur hoc in d.l.2.& in d.c.si ciuitas.idq; cõi olim iudicio cõcessum est.& notat Petrus Crinitus libro,quarto de honesta disciplina c.9.vbi sequentẽ subiungit assertionem.

Tertiam his adijcitur,q; Romę appellatione,& sub hoc subſtantiuo,proprioq; nomine etiam suburbia,& continentia ędificia contineantur. ita fane iurisconsultus asseuerat in d.l.2.& in d.l.vt Alphenus.ff.de verb. significat.d.l.nam quod liquide.§.si ita.quo in loco idem probatur in eo casu,quo vrbis Romæ mentio fiat. qua si idem sit vrbs Romæ, quod Roma. & hoc itidem est apud omnes constitutissimum.

Quartum aduersus vulgo receptam sententiam pronunciamus,vrbis Romanæ appellatione,id tantum,qđ muris cingitur,contineri.qua de re authoritas est apertissima in d.l. vt Alphenus inquit enim Marcellus libr. Digestorum,vt Alphenus ait,vrbs est Romana quæ muro cingeretur,Roma est etiam,qua continentia essent. sic Andr.Alciat.in dicta.l.secunda,huic opinioni palam consentit communem improbans.

Quintum hinc & illud constituam,maximum.s. esse discrimẽ inter vrbẽ Romam,& alias vrbes. Roma etenim,& vrbs Roma continentib.ædificijs,ac suburbijs finitur,& circunscribitur,reliquæ vero vrbes muris tũ tũ horunt.huius assertionis manifestissimus author est Paul.Iurisconsultus in d.l.nam qđ liquide.§. si ita lege

tur.ff.de penu lega.his verbis,& quidē vrbes fere oēs muro finiri,Romam continentib.& vrbem Romā nō continentib.Hæc iurisconsultus,qui plane probat,Romæ appellatione ob vtam cōem,& excellentiā suburbia,& continentia ædificia contineri,qđ ſpāle esse in vrbis Romę appellatione,tenet Gulie.de Cuneo in l. 1.§. cū vrbē.ff.de offi.§.quē Bald.refert in d. c. Rodulphus.ſ.& nihilominus probabilis est cōis opinio,q̄ asserit idem esse in quacunq; alia vrbe,q̄ in cōtinentia ædificiis,& suburbia habeat,quali iurisconsultus in d.§. si ita velit,ac sentiat vrbes reliquas,non habere continentia ędificia,nec suburbia,nisi muris finiri,Romā aūt,& continentib.ac suburbijs limitari,quia illa habeat,hæc iuxta senatus ſtū ad facti,non ad iuris q.rōnē Paul.& deinde effecit,vt oēs vrbes continētia ędificia nō habere,qđ ei nō potuit ita certō,& cognitū fuisse,& illud i vniuersū asserere.tradē Abb.Alex.d.l.2.hoc i parte cōem secutus ide.probat ſcriptis vtibus,qđ de Roma a iurisconsultis traditū extat.quāobrē sequētē ſpponimus cōclusionē.

Sextum deducitur ex ſpxime adnotatis,quod appellatione cuiuslibet vrbis expresso nomine substātiuo,& proprio etiam suburbia,& continentia ędificia contineantur.vt quod de Roma diximus,& in alijs dictū esse intelligamus.hoc.n.communi sentētia receptum est.

Septimo infertur,denique appellatione cuiuque vrbis nomine adiectiuo expresso,non contineri suburbia, sed tantum id,quod muris cingitur.tex.in d.l.vt Alphenus.ff.de verb.sign.

Octauo,mihi latis constat,nec aliud pōt persuaderi nihil referre ad ſpplitā q.q nomē appellatiuū,vel prius adiectiuū ꝓcedat,an lcquaf.nec.n.alitū sentium habet,hæc oratio Toletana ciuitas,q̄ illa ciuitas Toletana. siquidem nō ita temere de humanis ingenijs,& iudicijs censendū est,vt opinemur,posse cuiquam rem ita serio,& mature contideranti persuaderi,iub priori concęptione verborū contineri suburbia,& continentia ædificia,nec non ita sub posteriori.Vana ſpfecto sunt,& nullius ponderis illas interpretamenta,cū adiectiuum illud Toletana,sive sequatur,sive procedat, substantiuo accesserit demonstrationis loco.hic & cōem opinionē in hoc Alciat.reprobat in d.l.2.non obstat tex. in l.cōis ferum.quia inib est admodum distincta rō ex eo,q̄ nomē secundo loco posita pertinere videant ad demonstrationem tm,priori vero parte expressa causæ finali, & principali tunc tribuenda. Quamobrem ibi multum refert,quod nomen præcesserit,proprium an appellatiuum,nec ne nomine adiectiuo in eo iureconsulti responso tractarut.quod satis manifestum est.

Nonō quidē,sed sit de hac disputatione,vere illud est tenēdū,potissimē cōsiderādo esse subiectā materiā,statū,& qualitatē,ac conditionē loquēs,vtrinde valeam' liquidō pēpere,quę fuerit eius mēs,an intellexerit sub ciuitate suburbia,& continentia ædificia,an nō,qđ muris finit,& cingit. hæc.n. resolutio colligit ex his,q̄ Panor.& Fel.tradidere in d.c.Rodulphus.cōsum.1.& 2. Doct.in d.l.2.vbi Bartol.Cępola.quæst.2.tex.ad hoc singula.in d.c.ſi ciuitas.

Decimō ex his apertē vera rō decisionum d.c.ſi ciuitas,nam: licet alioqui appellatione tm cōtineat vt,quod muris cingitur,nec veniant suburbia,& continēta ædificia,tñ interdicta ciuitate,censentur & suburbia interdicta,ne interdicto ecclesiastico facile inire illud,q̄ contingeret,ſi interdicta ciuitate,possent diuina officia in suburbijs celebrari,quā rōnē expressim explicat Romanus Pontifex in d.c.ſi ciuitas,cuius ad hoc memine re Abb.& Fel.1.col.in d.c.Rodulphus.Alex.in d.l.2.ff. de verb.signif.Ias.in l.1.col.vlt.C.de succeſſ.edict.Abb. in c.vlt.de præb.col.2.Socin.& Ludoui.Lutus.in d.l.ci cui.ff.de reb.dub.7.& 8.col.

Ex,qb.patet verus intellectus ad regā l.6.tit.33. par. 7.q̄ probat,appellatione ciuitatis suburbia cōtineri. nā licet lex illa velit,hoc esse regulare,nihilominus accipiēda est eius ratio in his casib.quib.iure cōi diximus,appellatione ciuitatis suburbia nō contineri,ne aliog existimemus per eā constitutionē tolli tot Iurisconsultorū rōnia.

Hinc ēt constat,qua rōne procedat quod Abb.& Fel. in d. c.Rodulphus.scripsere,tenentes,in materia odiosa & strictā,appellatione ciuitatis suburbia non contineri hoc,nempe a mente disponentis attenta subiecta materia deducitur,qua si aliud dicendum sit in fauorabili materia,vt tunc appellatione ciuitatis contineantur suburbia,imo & ipsius ciuitatis comitatus,& vici omnes eisdem ciuitati respondentes.Abb.Imo.& Fel.in d.ca. Rodulphus.Imol.& Ale.in l.ſi finita.§.ex hoc edicto.ff. de damn.infect.Imo.idē Ale.in rub.ff.solut. matr. Socin. conſi.86.lib.4.tex opt.in l.qui ex vico.ff. ad municipal. cui ad de Bald.in l.ſi in aliquam.ff.de offi. proconſ. & lega.Bar & ibi Cępolam,nu.20.in d.l.2.gl.in c.ego Ludo 63.distinctione.

¶Sit ñ itelligēda rñsio tex.in d.c.ſi ciuitas. vt interdicta ciuitate & suburbia interdicta cēseant.ēt ſi suburbia nō sint subdita illi dño,cuius cā ciuitas interdicitur, etenim & in hoc casu militat ratio eadē,q̄ in d.c. ſi ciuitas,expreda est.neq; ita licet ciuitas sit quo ad iurisdictionē,& temporale dominiū subiecta illi cuius culpa interdictum decernitur,suburbia aūt alteri ſpfecto & hæc suburbia interdicta erunt ſm Doc.in d.c.ſi ciuitas. Fel.ī d.c.Rodulphus.col.2.post Cald. de ecclesiast. interdict. 2.mēbr.vers.circa q̄ ſpro.qui subdit idem esse vbi in illa suburbia minime haberet iurisdictionē ecclesiasticā is, q̄ interdictū decreuit.Nā ex eadē rōne interdicta ciuitate suburbia erunt interdicta,qđ est omnino notandū.

Quæ vero dicanī continentia ædificia,& suburbia,vt locus sit huic decisioni,quam de interdicto ecclesiastico Rom.pont.constituit.in d.c.ſi ciuitas boni viri arbitrio discernendum erit,qui hoc ipsum ex situ loci,ex communi loquendi vsu,& ex alijs ęstimabit gl. communiter recepta in d.c.ſi ciuitas.

¶Interdictum ecclesiasticum,quod in locum fertur qñq; gñale est,qñq; ſpāle.gñale etenim dī, quoties regnū prouincia,ciuitas,villa,aut castrū interdicit.ſpāle aūt qñ in aliquā ecclesiā,aut parochiam nominatim decernitur.quēadmodū probat tex.vbi notat Abb.in c.cum in partib.de verb.sign.Cald.in tract.de eccles.interd.2.mēbro,colu.5.Syluest.in verb.interdictū.1.q.3.ad idē tex. in c.cū inter.de consu.tradidere ꝓter alios Nicola. Plutius in tract.de interd.1.col.2.lo.3.par. tit.26.c.2.Io. in summa confeſſ.lib.3.tit.33.q.221.ex quib.infertur,ſpecialē,aut particulare interdictum dici, cum omnes ecclesię alicuius ciuitatis interdicuntur,ita vt nihil interſit singulariter,an general ter oēs ecclesię fuerint interdictæ.satis.n.est, q̄ extra ecclesias in eodem loco possint diuina officia celebrari,vt interdictum nō dicat generale.sicut in ſpecie voluit Cald.in d.2.membro fol.3. col.1.Flor.in d.c.2 §. .& Syl.in d.q.3.quorum opinio communis est.imo dicetur optime interdictum generale,ſi iocent populus interdictus,villa,ciuitas,vel oppidum,tametſi in ea ciuitate,villa,vel oppido vnica tantum sit ecclesia,quod ipse,ex ꝑtatis authoritatib. præsertim Cald.adnotau.Hanc vero distinctio interdicti generalis a ſpeciali,admodum vtilis est ad plura,quæ infernus in huius capitis examinatione sunt singulatim explicanda pro eius protectori interpretatione.

His tandem,& alijs,q̄ hoc in c.adnotabuntur,manifeſte dedocetur,plurimum differre interdictum ab excō municatione maiori,quia excommunicatio priuat à cōmunione fideliū,tam interiori,q̄ exteriori.interdictū aūt solum priuat exteriori diuinorum officiorū audi

tione,

tione,& celebratione,perceptione Sacrm,& ecclesiastica sepultura,q̄ quidem priuatio multis est modis limitata.vt denique minime noceat directe animæ,quemadmodum nocet excōicatio, quippe quę damno spirituali eam afficiat.notat discrimen illud ꝓter alios Io.in summa confeſ.3.li.tit.33.q.210.fic, & excōicatio minor ab interdicto,differt,cum illa non priuet auditione diuinorum officiorum, nec omnino illorum celebratione,nec ſepultura ecclesiastica,iuxta tex.& ibi notata in c.ſi celebrat.de cler.excom.minīſt.decem aūt in quibus conueniant interdictum,& excōicatio,ac totidem in quib.differant,tradit Iac.a canonib.ſin trac.de iniurijs.in par.vlr.quorū aliquot,& Cald.tradiderat in trac. de eccl.interdi.Fel.2.col.1.& 2.itē gl.Pan. & Doc.in ca. ad hæc.in vl.de appe.& Doc.in c.is cui.§.vl.isto ti. Ania in rub.de cle.exc.minis.nō.11.Frā.in c.1.§.pe.3.eod.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Cessatio a diuinis quid sit,& an suspendatur per appellationem sequentem?*
2 *Irregularis una est qui tempore cessationis a diuinis celebat officia diuina,& nu 3.*
3 *Irregularis ex quibus actibus quos efficiatur tpe interdicti.*
4 *Interdictum ecclesiasticum an suspendi possit?*
5 *Interdictum ecclesiasticum,an possit ad cautelā remitti?*
6 *Quis possit interdictum,& cessationem a diuinis decernere?*
7 *Quę sacramenta poterant ante constitutionem istam ministrari tempore interdicti? & an ibi de infantibus decedentibus absque baptismo.*
8 *Obtati,& conuersi qualiter differant?*

§. SECVNDVS.

1 INTERDICTO ecclesiastico admodū similis est,& alia iuris pōtificij censura,q̄ cessatio a diuinis nuncupatur ita vero est suspensio organorū diuinæ laudis in aliquē locū decreta. quæ quidem diffinitio colligitur ex c.irrefragabili.§.cæterum.de offi.ordin.c.ſi canonici.c.quāuis.eo.tit.illo li.c.dilectis.de appel.Inno.in d.§.cæterum.& ibi Fel.Franc.in d.c.ſi canonici.Inno.& Præp.in c.non est vobis. de ſponsa.4. colu. Cal.de eccl.interd.fol.2.col.4.Abb.in d.c.dilectis.Sylu. in ver.interdictum.1.q.1.ex qui constat,cessationē a diuinis maxime differre ab interdicto.nam licet cessatio in aliquē locū decernatur,attamen est quid facti,& tm inducit suspensionē diuinorum officiorū, nec reddit, aut efficit ipsum locum interdictum, interdictū aūt ecclesiasticum est quid iuris,quod ꝑcitati Doc.fatentur,ꝓ sertim Panor.& alij in d.c.dilectis.gl.in pragm.sanctio tit.de pignorant.cultum diuinum.in verbo. cessetur.

Ex quo infert Pan.in c. dilectis. proxime citato.col. pen.cessationē a diuinis per appellationem sequentē nō suspendi,quia sit quid facti,interdictū aūt ecclesiasticū per appellationem subsequutam suspendi.Hanc distinctē tiam probare videntur Doc.in d.c.dilectis.& Gonsalus a Villadiego de irregula.c.de interdicto,ad fi. est tñ contrarum opinio in hunc sensum accipienda, vt cessatio a diuinis post appellationem decreta minime sit nulla ipso iure,cū ad factū ꝑtineat,& iō effectū habeat, inquidē nō obstante appellatione nihilominus a diuinis cessat.
2 interdictū aūt,cū ad iuris effectus ſpectet,nullum est ipso iure,ſi post appellationem decretū fuerit.nec.n. potuit Pan.adnotare,q̄ interdictum per appellationē sequentē ſuspendatur,est etenim in contrarium expressa decisio in c.ad hæc in vlt.de appel.& in capite cui.§.vl. supposito tit.& tñ ego non omnino probare hanc differē tiam inter cessationem a diuinis,& interdictū.nī, & ſi videā facta non posse infecta fieri quo ad factū ipsum, & iō cessationem a diuinis post appellationē exequutioni traditam tā indux isse ſuspensionē illā organorū diuinorum,tñ quo ad iuris effectus cessatio a diuinis per appellationē ꝓcedentē in anis est,ſi quos ipsa iuris effectus habet,quod statim tractabitur.hic,& in interdicto, imo & in excōicatione idē erit,quia in his,q̄ ad factū pertinent,ſi exequutio contingat,effectū habeat post appellationē hæ censuræ latæ,in his vero, q̄ ad iuris effectus referri possunt,inanes sunt, & nullæ. Igit hęc erit vera differentia,q̄ cessatio a diuinis,nullū, vel paucos inducit iuris effectus,interdictū aūt aliquot,excōicatio plures,atq; ita est intelligendū quod cōi omnium iudicio post Pan.& alios de cessatione a diuinis solet adnotari.

Secūdo expremissa differentia plerisq; visum est, nō
2 sita irregularē esse celebrantē tēpore cessationis a diuinis,sicuti tempore interdicti ecclesiastici. Ad cuius opinionis intellectū erit examinandū,qua pœnā iura pontificia statuerint ꝑ violantes ecclesiast cū interdictū:& profecto licet ante interdicti ecclesiastici violationē p ipsius interdicti vim,& effectū nemo sit priuatus,nec suspēsus a iurisdictione,etiā ecclesiastica,eo tñ ipso,q̄ interdictū infregerit,omnimoda iurisdictionis ecclesiasticæ potestate,probat,probat tex.ling.vt inibi not.Pan.Ancha.& alij in c.vlr.de excel.plat.est enim hic suspensus iure ab officio,c.1.de re iud.& c.1.hoc tit.supra.sito his. & idcirco ex consequenti,ac denique a iurisdictione nō ne beneficij,vel officij cōpetentis.gl.Ab.& cōiter omnes in d.c.vlt.gl.Pan.& Card.post alios in c.cū dilectus. de cōsuet.in verb.a suspensis.quod adeo verū est, vt ꝓcedat ēt in eo,qui per dictionē taxatiuā tm ab officio fuerit suspensus,cōperit.n.iurisdictio episcopo rōne ordinis post eius absolutionē,atque iō si is sit suspensus ab officio,erit hic ipso iuridicionis vsu privatus, idem not.Card.in d.c.vlr.col.2.Imo,in d.c.cum dilectus.col. pen.quorū opinio cōmunis est,vt latentur Abb.in c.ſi celebrat.col.vl.de cler.excō.minīſt.Ioā.gl.ibi, & Syl.in verb. suspenſio.q.5.tam ex regula l.17.tit.9 par.1.ꝑtet.suspensus ab officio non censetur suspensum a iurisdictione. Quę quidē ita voluit quorundā veterum ſnīa probare, qui tenuerunt episcopum suspensum ab officio,nō esse suspensum a iurisdictione,& tñ a cōi opinione dedocti, q̄ suspensus ab officio non pōt eligere,quia ius eligendi non tm competit rōne beneficij,sed & officij, a quo suspensus est,quod in ſpē tenent Abb.in d.c.cū dilectus. col.8.& alij,quorum opinionem assent cōem esse Fel. in c.Apostolicæ.de excep.nu.6.& gl.in c.presbyterū.28. dist.hoc vero in loco minime tractabimus,an suspensus ab officio sit ēt a beneficio itidem suspensus, obtenta quo ad pœnā illā iure statutā aduersus non seruantem interdictū ecclesiasticum hanc conclusionē assignimus.

Est item is,qui interdictū ecclesiasticū non seruat irregularis,sicuti constat ex d.c.1. de resid.c.1. supposito tit.& c.is qui.§.vlt.eo.tit.in quib.rō expressim ea traditur,qđ ꝓp interdictū decreta est ad tēpus,vel in locum suspensio.c.is cui.5.eo.suspensus aūt celebrās officia diuina irregularis est eo quidem mō,vt nisi per Romani dispensationē pontificis non possit diuina officia deinde celebrare.Sic denique iure,& cōi omnium fere recepta est.hāc esse ꝑcipuā pœnā aduersus illā statutā, qui ecclesiasticī interdicti censurā infringere non uerebitur.

¶Cæterū,ne quis existimet per quencunq; actū irregularitatē a suspense,vel interdicto ꝑ se,est obseruando, hoc vitiū irregularitatis non aliter suspensum afficere quam is ex eo genere actum competentē alicui ordini,quē is habet.& a cuius vsu exercitio suspensus est, & idem erit in q.quam tractamus,nempe quo ad interdicti violationem,quod not.Inno.& Doctor.in c.vlt.de excess.

præsu-

prelat.Cal.de eccle.interdictis.membro 6. idem Inno. in c.1.sup.de sent.exc.Io.in summa confess.3.lib.tit.23. q.25.Henr.in c.vlt.de cler.exc. minist. Nicola. Plouius in trac.de interd.reg.29.& in trac.de irregularita. reg. 45.& sequentib.Syl.in verb.interdictū 5.q.4.Flore.3. par.tito.26.c.4.gl.in verb.plumpserit.& ibi Ioa. Andr. Card.Anch.& Abb.in c.2.de cler.excō. minist. Abb.in c.illud vbi gl.in verb.officia.eo.tit.Gonfalus a Villadie go de irregula.c.2.quorū opinio cōis est, cui suffragat tex.in c.is cui. ibi,in suo officio.&in c.is qui.§.vlr. ibi. celebrat.sup.itt.tit.quia rōne,vt multa missa faciamus.q celebrat.sup.itt.tit.quia rōne,vt multa missa faciamus.q in specie ad exempla poterunt adduci,quoties tractabi tur,an quis sit irregularis propter diuini officij celebra tionem,semper est adeo ertendum.an actus,quem fecerit,conuenist,& proprius sit alicuius ordinis ecclesiastici,& an suspensio circa illius ordinis vsum contigerit alioqui nō poterit congrue censeri qs irregularis.quod maxime vnle videbit cuilibet materiā istam tractaturo.

Hęc aūt irregularitas tunc locū obtinet,cū quis non seruat interdictum gñale,quod in ecclesia matrice ser uatur.tex.in Cle.1.sito tit.is etenim,qui celebrauerit tē pore interdicti gñalis,quod in ipla matrice ecclesia mi nime seruatur,irregularis,non est,vt not.Frederi.'cons. 231.quod si ab ipla matrice ecclesia non possit adsumi interdicti cognitio,necessaria erit eius publica denun ciatio vt,irregularis sit, qui eo tēpore celebrauerit,licu ti deducitur ex constitutione , ad euitanda scandala, cuius in priori huius relectionis parte mentionem fe cimus. olim vero ante denunciationem publicā tene bat interdictū seruare spāle,qui eius scīam haberet, mō posset ablq; scādalo abstinere a celebratione.gl.in Cle. 2.in verb.publice.isto tit.notāt in spē Arch.Io.And Frā cus,& alij in c.is qui.§.vlr.sup.eo.tit.quo loco gl.cōiter recepta scribit,excusari ab irregularitate celebrantē of ficia diuina tēpore interdicti,si habuerit iustā eius igno rantiam.tex.opt.in c.Apostolicæ.de cler.excō.minittr.

Pōt ēterea violans interdictū ecclesiasticum puniri pœna perpetuæ depositionis ab officio.c.latores.c.cleri. de cler.exco. & benefici ecclesiastici priuatione.c.po de cler.exco. & benefici ecclesiastici priuatione.c.po ficia diuina tēpore interdicti,si habuerit iustā eius igno rantiam.tex.opt.in c.Apostolicæ.de cler.excō.minittr. Doctores hoc ipsum ex ea decisione colligunt.

¶Ad quæstionē igit ex opinione,q communiori au thorum iudicio recepta vī,respondemus, celebrantem diuina officia tempore cessationis , etiam gñalis , & ab eo decretæ,qui poterat interdicti īsam pronunciare, non esse irregularem,quod iure defendere, ac probare conantur Ant.Abb.Imol. præposit.& Francus.4. colu. in c.dilectis.de appell.Bonifa.in Cle.2.col.pen.de sent. excom.Syl.in verb.interdictum.1.§.5.& idem in ver bo,cessatio.§.vl.gl.in pragma.sanct.tit.de pignoran.cul tum diuinum in verbo,cessetur. Inn. in c.refragabili. col.vlt.de offic.ord.& in d.c.dilectis col.2.quib. suffra gatur tex.in c.is qui in princ.sup.eo.vbi expressim cau tum extat.non esse quenquam irregularē censendum, nisi in casib.iure ipso pontificio in specie statutis, qua lis hic de celebranie cessationis tempore non debet cen seri.sic sane gl.in c.si canonici.de offi.ord.isto li.q.3. est hæc cōiter probata,affirmans non esse irregularem ce lebrantem tēpore cessationis particularis.erit extenden da ad gñalem cessationem, vt tandē nec irregularis sit, qui eius tempore celebrauerit.quam opinionē in cessa tione gñali ab eo decreta,qui poterat interdicere, sequ tur Pal.in 4.sent.d.18.q.8.ar.3.versi.4.

Contrarium in hac principali quæstione verius esse contendunt,quo ad cessationem gñalem ab eo indictā, qui poterat interdicere Cal.de eccl.interdic. fol.2.col. 4.Anch.& franc.in d.c.si canonici.post Io.Andr.ubi,& Inn.in c.non est vobis.de sponsa.vbi idem tenet Præpos.4.col.Felin d.c.irrefragabili. §.cæterum Gonfalus a Villadiego in trac.de irreg.c.de interdicto.col.vl.Flo. 4.par.tit.26.c.3.col.2.quorū sīīa potissimā authoritatē habet a Cle.1.de sent.exco.vbi cessatio gñalis , interdi cto quo ad eius obseruationē,& violationem comparatur.Palu.in d.ar.3.existimat,hanc opinionē procedere in cessatione gñali decreta a capitulis cathedraliū eccle siarum,quali illa constitutio minime obtineat in cessa tionibus prælatorū,q interdicta non sint, quo ad pœnā excōicationis ibidem statutam.quod mihi non placet, arbitror.n.eam constitutionem etiam admittendā fo re ȝreligiosos non seruantes cessationē a diuinis gñali ter indictā a plātis,iudicibusue delegatis authoritatem ad id habentibus.Et tamen quo ad irregularitatē prior opinio magis cōis est, benignior quidem.& q disputa tione defendi optime possit,posterior aūt fortassis ve rior,si consideremus mentem Canonū prohibentium censuræ ecclesiasticæ violationē, maxime eo casu , quo celebrauerit,quis diuina officia publice,ianuis apertis, tpe cessationis gñalis,qđ magna quidem cura cauendū est,nec temere hac in controuersia iudicandū pp plu ra.q imminent ȝcta irregularitate pericula.Nā & in d. Cle.1.gñalis cessatio a diuinis nō in vniuersum,sed quo ad pœnā excom.generali æquipollet interdicto.

4 ¶Q uæritur tamen,an interdicti ecclesiastici censu ra suspendi possit,ne interim celebrans iudicandus sit ir regularis?& interdicto lato,& decreto in locū, receptū est suspendi ad tempus posse per eum,qui id decreuerit gl.Io.And.Ant.Card.Imo.Franc.& Dec in c.ad hæc in vlt.de appell.& est cōis opinio, authore Dec.ac mihi verior vī,licet Abb.ibi quoddā veteres sequutus ȝrium probauerit.Cōis equidem sīīa maximam rōnē habet ex eo q censuræ ecclesiasticę regulariter ligant ad nutū & voluntatem iudicis eas decernentis,ca.veniens in 2. de iudic.c.significasti.de eo,qui duxit in matr.nos item priori huius relectionis parte tractauimus,dum de ab solutione ab excōicatione tradidimus,constat etiā cōis opinio authoritate tex.in c.dilectis.de appel.§.quia ve ro.Nec video congruā rōnem,ex qua possit euerti cōis sīīa,quamuis Dec.maluerit opinionē Abb.defendere. Imo ipse censeo, posse ad tēpus suspēdi interdictū in p sona ob eius propriā culpā latū , tametsi Abb ind.c. ad hæc.& in c.vt priuile. de priuil.quadā leui rōne contra rium,saltem in hoc casu,censeat.Nā licet interdictus ad huc in crimine,& contumacia pleueret,vel de ea fatis fecerit,multa possunt accidere,q iustissime valeāt iudi cē inducere ad suspensionē iustā interdicti tēporariā con stituendā potius,q simplicem eius relaxationē, vel ob seruationē.Sic deniq; rōnem Abb.Dec. reprobat in d. c.ad hęc.q potāda sunt ad intellectū gl.in c.plenti.sup. itt.tit.q assueuerant,ecclesiasticū interdictum suspendi posse ad tempus certū.itē ad gl.in d.c.ad hæc. de appel. q voluit solū Ro.pontif.posse permittere,& priuilegiū concedere, vt in loco interdicto celebretur , ita quidē quod episcopus minime poterit in hoc dispensire , vt liceat tpe interdicti celebrare.hāc sane opi.sequit Philippus.Franc.in d.c.a hæc.vlt.q.& sensim idē tenuerūt Doc.ibi,querū opinio vera est in hoc sensu,q epūs nō possit pmittere alicui diuini officij celebrationē in lo co ab alio interdicto,poterit tñ hāc pmissionē concede re,vbi a seipso,aut eius authoritate fuerit interdictū de cretū.Etenim si epūs suspendere ad tēpus pōt interdi ctū a se latū,vt mō dicebā,eadem ratione etiā poterit p mittere,vt tempore interdicti possit diuinū officiū cele brari,modo hanc pmissionē ex causa episcopus conce dat,& ad tempus,ne videatur priuilegiū dare aduersus ius commune celebrandi tempore interdicti.

5 ¶Pęter hæc,licet interdictū ecclesiasticū non pos sit ad cautelā remitti,ac dissolui,c.plenti.isto.tit.quod de interdicto generali tractat. Nā speciale interdictū bene

bene pōt ad cautelā laxari,sm gl.& com. ibi.Fel. in ca. Apostolicæ.nu.3.de excep.Nec Milis in repetitorio in verb.interdictum.Cal.de ecclesia.interd.pagina.8. Rotā in nouis.426.qui oēs expressim tractauere de interdi cto particulari decreto in aliquā ecclesiam,vel locum. atque ita obtinuit vsus Romanę curiæ,vt Fel.testatur.p sertim,quia in spāli interdicto nequaquam obtinet hu ius capitis moderatio in diuinis celebrandis , vt statim explicabitur.attamē gñale interdictū pōt,ac debet sim pliciter remitti,& dissolui ad exemplū simplicis absolu tionis, q dat in excōicatione, pstita prius cautione iux ta formam tex.in ca.cū contingat.de offi. deleg. & c.2. supra isto tit.quod in spē notat Rota in antiquis. 77 & 435.facit ad idem tex.in c.qua fronte.de appel.idē pro bat Mar.Azpilcueta in c.cū contingat.de relcript.7. re medio.& licet Fel.in d.c.Apostolicæ.referat pdictas de cisiones ad interdictū spāle, iptę tñ de gñali loquūtur. 7

6 ¶Hanc vero interdicti ecclesiastici censurā decer nere poterit quilibet iudex ecclesiasticus, cui competit ius censurā ecclesiasticā decernendi,cū appellatione cē surę ecclesiasticæ,etiam interdictū contineat.c.q frenti. de verb.signif.sed in spē in iudice ordinario est tex.in c. cum ab ecclesiarū plātis,de offi.ord.cap.cum,& plantare.§.1.de priuil.c.episcoporum.eo.tit.isto li.c.cum inter.de consuetu.c.transmissam.de electio.c. auditis. de plerip.in delegato.tex.in c.lane in 2.deleg.in sub delega to.c.ex literis.eo.tit.notant vbique Doc. Host. & alij in c.quęsiuit.de his,q sunt a maiori parte.c.Cal.in trac. de eccle.interd.3.membro. Syl.in verb.interdictum.3. q.3.Flo.3.par.tit.26.c.2.§.vlr.Io.in summa confess.li.3. tit.33.q.228.de cessatione a diuinis.hi Doc.tradidere, posse eā decerni ab episcopo,& plātis habentib. ordi nariam ecclesiasticam iurisdictionem,& præterea canoni cis,ac capitulo cathedralis ecclesiæ,si hoc ius priuilegio aut consuetudine acquisierint,mō seruent in ea decer nendi forma traditata in c.si canonici.de offi.ord.isto lib.& in c.quāuis.eo.tit.c.irrefragabili.§. cæterū eiusdē tit.in Dec.notant Card.in cle.1.isto tit.§.vlt.qui in §. qđ ēt.p tex.ibi scribit,posse concilio ꝓuinciale , & epi scopale cessationē a diuinis indicere.idē in d.cle.1.nu. 4ō.notat Bonifacius.Sed & q ordinarius,ēpus inquam possit indicere cessationem a diuinis,probat gl.illic;rece pta in d.c.si canonici,in verb.cessare, q asserit , canonicos iure proprio posse cessationem indicere,sede vacā te,quia succedūt in iurisdictionē ēpi ordinariam. ergo & ipse episcopus poterit iure proprio iurisdictionis or dinariæ hac censura vti.idē manifestū sit ex eo , q epūs pōt concedere canonicis priuilegiū indicendi cessatio nē a diuinis sm Io.And.Guliel.Domin.Anch.& Frāc. & Vanchelū in d.c.si canonici.sit igit,posse epūm cessationē a diuinis vti,liquidē pōt dare potestatē cessandi,& fortassis cōis hęc opinio,quę & Syl placui,in ver. cessatio, est intelligēda in hunc sensum , vt epūs possit delegare,& committere canonicis,& capitulo,prātē cessandi a diuinis,qua ipse potuisset vti,non tñ q possit eis dare priuilegiū indicendi cessationē a diuinis proprio iure in perpetuum.Hoc.n.vī,non posse concedi ab alio quam a summo pontifice , quemadmodū Arch.sensit. Nis item,quod ipse Arch.& oēs præsertim Francus adno tarunt in c.quamuis.de offi.ord.in 6.super gl.vlt. respō dentes,non esse seruanda in formā illius cap. cessationi bus,quas canonici a superiore interdictas seruare tenen tur,sed in his,quas ipsa iure spāli indixerunt. Nā cū epi scopus superior sit,nec ab hac propositione excipiat rō dictat,posse ipsum iure proprio cessatione a diuinis,vti.

¶Ex quibus deducit,Episcopū posse iure ordinario cessationē a diuinis in aliquem locū decernere , pot ea ab interdicto ecclesiastico distinguit.Hoc etenim con stat ex cōi omniū resolutione,nec contraria volunt Pa lud.in 4.sen.d.18.q.8.ar.3.conclu.4.imo hoc ipsum sen tit,tametsi quidam aliud ex eo adnotauerint asserentes cessationes plātorū esse proprie,& vere interdictas,qđ ipse probare,vbi iumus in dubio,an,plātus voluerit in dicere cessationē a diuinis,vel interdictum,alioqui vbi esset manifesta episcopi mens, dubio procul cessatio a diuinis, seruanda foret in modū uere,ac ꝓprie cessatio nis a diuinis,de qua paulo post disputabitur.

¶Verū quo apertius intelligamus,quid hæc cōstitu tio nouo iure induxerit circa diuinorū officiorū cele brationē tempore interdicti ecclesiastici peragendam, oportet hic memoria repetere, quę fuerint olim hoc tpe pmissa,& gl.hic in verb.Sacris.aliquot veterū con stitutionū meminit,quæ sacra quædā tpe interdicti mi nistrari promittebant,in primis etenim baptisma paruulorū permissum erat.c.non est vobis.de sponsalibus. nā de adultis baptizandis poterat maxima rōne dubita ri.siquidē pueri nondū habentes rōnis vsum minime iustificantur a pctō originali per fidē parentū, aut vo tū iplorū quidē parētū,ēt si admodū cupientib.his, & exoptantibus,ac ꝓuocātib.filiorū baptisma, filij decef serint absque hoc sacro , quia non poterit eis mistrari.ab aliquā causam,nempe q aquę copia ad baptismū necessarię defuerit.Hęc sane conclusio palā probat ab Aug.li.de fide ad Petrū.c.firmissime.de consec. d.4. & a diuo Th.3.par.q.68.ar.2.& ar.11.quib.in locis mani feste asseuerat,votū baptismi ad salutē sufficere,mō ha beat iple baptizādus vsum rōnis, & infantes nequaquā posse in vtero matris baptizari,idē probat tex. elegans in c.nō vt apponeres.de baptis.no.tametsi Cal.aut acter ꝓfecto super Th.in d.ar.2.& 11.,probabile cēseat.sufficere ad salutē paruulorū,parētū fidē,& votum ꝓpinque cū aliquo exteriori signo.Sed & multo ante Vvicleff, teste Vvaldenti,& Gerson conati sunt eandē opinionē tene re,qua nota ætate iple Cal.sub correctione tñ asseuerat. Cuius sīīa post legis euangelicæ promulgationē peri culosa est,& oīno improbanda,cum q falsam esse oiten dit eruditissime Dom.a Soto li.2.de natura,& grā.c.10. And.itē a Vega in defensione cōcilij Tridentini li.5.c. 16.& idē li.15.c.3.veluti errorē manifestū inter eiusdē Cal.errores commemorat Ambr.Catharinus li.5.aduer sus Cajet.eandē sīīam improbare vī diuus Aug. in epist. 28.ad Hieron.idē Aug.de baptismo paruulorū.c.nul la ꝓter.de cōsec.d.4.& Io.Papa.30.q.1.c.ad limina. hoc ipsum & Florentina Synodus de sacris ad Armenios in sinuat.idem apertius docet in diffinitione de libris ca nonicis hoc ipsum defendit,q sancta synodus tradit,de fendit,& ꝓbat certū esse , & de fide tenēdum Thomas Vvaldensis lib.de sacrs.idcirco ne paruuli beatitudine illa supernaturali,& diuina vitione priuarentur,si absque baptismo decederent,iustissimū fuit , q tpe interdicti baptismū paruulis ministrari posset.At adultis non est ita par,cū ad salutem adultorū sufficiat baptismi votū, si non possit uere,& re eis ministrari , quemadmodum catholica docet ecclesia in concilio Tridentino,sessio ne.6.c.4.& c.6.notant Magister sent.d.3.in 4.li. Tho. & alij.ibidem.idem Thomas in d.q.68. art.2. idem plu ribus authoritatibus probat Dom.a Soto in dict.li.2.de natura,& gratia.cap.12.Nihilominus in præsenti quæ stione dicendum est,tempore interdicti generalis po tuisse olim,& posse nunc baptismi sacramentum mini strari paruulis,& adultis.Nec enim sancta mater eccle sia tantum respexit ad præsentem necessitatem : consequendę salutis ex hoc sacramento,nam ea ratione solū permisisset,illud dari paruulis existentibus in periculo mortis,sed & maximam vtilitatem,quæ Christi fidem,& religionem profitentis accedit ex hoc sacramento recip ꝓ sumpto,atq; ō tempore interdicti voluit etiā adul tis ministrari baptismi sacramentum. capit.quoniam. sup.isto

fop. isto tit. item tępore interdicti pũtię sacr̃m, & eucha ristiæ dari existentibus in mortis ar. c. quod in te, de pę nitent. & remiss. dict. cap. non est. c. permittimus. extra isto tit. idem de confirmationis sacro, probatur in c. cũsa. extra isto titu. & in d. c. q̃m. quo in loco decisum est, q̃ eadẽ rõne Chrisma confici poterit tpe interdicti in die Iouis sancti, hæc tñ confectio debet fieri, & celebra ri ianuis clausis, interdictis, & excõmunicatis exclusis, vt notant Arch. & Doc. cõiter in d. c. q̃m. Aug. in verb. interdictũ. 6. q. 28. tametsi eucharistiã, baptismum, & confirmatio ministrari possint publice cũ solennitatib. consuetis, sicuti explicant Cal. de eccles. interdict. folio 11. Syl. in verb. interdictum. 5. q. 7. Gonsalus a Villadiego de irregular. c. de interdicto. Extremæ vero vnctionis sacr̃m ministrari non poterat tpe interdicti, etiam existentibus in periculo mortis, aut fortm verisimili conjectura vitæ decessuris, etiã clericis fm Ioan. And. Card. Abb. & Doc. in d. c. q̃ in te. Cal. de eccle. interdic. fol. 12 col. 3. cauendum tñ est a Card. in d. c. quod in te. qui falso censet, extremã vnctionem esse iure positiuo humano institutã, q̃ quidem opinio falsissima est, & hæretica, cum iuxta catholicas assertiones iure diuino fuerit instituta Iacob. 5. Tradunt aduersus Lutherũ catholici Doc. ea rõne, q̃ Iacobus Apostolus hoc Sacr̃m ab ipso Christo institutũ, promulgauerit, hoc etenim ostendunt alijs rationib. & authoritatib. S. Magistrum inter̃ũ, in 4. d. 33. ubi Theologi fere oẽs. Io. Eckius in Enchiridio c. 12. Alfonsus a Castro aduersus hæreles, in verbo, vnctionis extremę Sacr̃m. & alii, qui nostræ ætate impia Lutheri dogmata euertere diligenter conati sunt. Est etenim extrema vnctio Sacr̃m nouæ legis. c. ad abolendam. de hæret. & in concilio Floren. sub Eugenio. 4. sed sacra mentum uæ legis non poterunt ab alio, q̃ a Christo Iesu institui. quod receptissimum est, consequitur igitur, & hoc sacramentum vnctionis extremæ non ab Apostolis, sed ab ipso Christo Iesu institutum fuisse. quod sacramentũ illud tempore interdicti non possit ministrari, etiam clericis, probat optime tex. in d. c. quod in te.

Præter hęc olim etiam tempore interdicti recipientibus signum crucis, & peregrinis poterant ministrari. Sacramenta pœnitentię, & eucharistiæ. d. ca. quod in te. in fine. quod obtinet in his personis, quamuis nec profi ciscantur, nec sint in mortis periculo constitutæ, secundum Abbatem, & alios ibi contra glossam.

Sed & olim tempore interdicti poterant clerici in conuentualibus ecclesijs bini, vel treꝰ excõicatis, & interdictis exclusis, ianuis clausis horas canonicas legere, non cantare, sicuti permissum est in d. c. quod in te. Nec hoc mirum est, siquidem adhuc extra ecclesiam clerici soli, aut bini horas canonicas dicere poterant, mõ nõ audirentur a prohibitis audire, sicuti not. Host. in d. ca. quod in te. Nico. Plouius in tract. de interdicto. reg. 31. & Syl. in verb. interdictũ. 5. q. 5. qui hoc deducit ex mẽte Cal. in tract. de eccle. interdic. fol. 10. col. 1. qui consulit, & admonet, quod hoc non fiat extra ecclesiam, ne audiantur horæ canonicæ a laicis.

Clericis etiam decedentibus, qui interdictũ seruauerunt concessum est, vt absque campanarum pulsatione cessantib. solennitatib. cũ silentio in cœmiterio ecclesię sepeliantur. tex. est ad hoc in d. c. quod in te. §. licet. id vero ita intelligendũ est, vt ꝓcedat in gñali interdicto, vel in spãli quo ad clericos vnius ecclesiæ, nã clerici alterius ecclesiæ, nõ possent hoc mõ tepelire in cœmiterio ecclesiæ, quæ spãliter fuerit interdicta, notat Pan. in d. c. quod in te. col. 2. idem Syl. in ver. bo, interdictum. 5. ad finem. quo in loco hanc opinionem Pan. veram esse cẽset, quoties reliquæ ecclesiæ liberæ forẽt ab interdicto. cum enim in illis possent clerici aliarum ecclesiarum tepeliri, non patitur ratio, quod hi tepeliantur in ecclesia speciali affecta interdicto, sed si reliquę ecclesiæ forent interdictæ, tunc non esset locus opinioni Panormo. possent interdictæ aliarum ecclesiarum sepeliri in ecclesia specialiter interdicta. Quod parum refert, quia etsi reliquæ ecclesiæ fuerint interdictæ, intra eãdẽ poterunt ipsarum clerici sepelri, atque ideo nusquam ferè poterit contingere. quod Syl. ad q. istam præmisit.

Matrimonij autẽ sacr̃m quo ad eius contractũ simplicem prohibitũ non est tempore, nec in loco interdicto, quamuis solennitas benedictionũ vetita sit, cũ ad diuina pertineat officia fm̃ communẽ, quã optime tractat, & explicat Cal. de eccles. interdict. folio. 12. col. 2. [Quod si nuptiarũ solẽnis benedictio celebretur ianuis clausis, interdictis, & excommunicatis exclusis, protecto absq; vlla irregularitate, & vitio id fieri poterit, imo cum sit diuinũ officium, id plane licebit celebrare, q̃d in spẽ notat Syl. verb. interdictũ. 5. q. 2. & probatur argumento sumpto ex ea opinione, quam cõem esse dicemus. §. vlt. huius c. illat. 11. quo vtit in genere Frider. cõsil. 111. Imo licet prohibitum foret matrimonium, nihilominus teneret, non obstante prohibitione ista contractum, quemadmodum constat ex his, quæ in epito me ad quartũ decretalium adnotauimus. 2. par. c. 6. num. 6. notat in spẽ, gl. in hoc c. in verbo, sacramentis. cuius sentẽtia falsissima est, nec potest defendi absque hæresis labe, dum asseuerat matrimonium, licet sacramentum sit, non conferre gratiam, sicut alia sacramenta, de quo etiã latius ego mus in d. 2. part. c. 1. §. vnico, nu. 2. & 3.

Hæc vero sacramenta, q̃ tempore interdicti, & in loco interdicto permissa olim fuere, poterunt ministrari, & possunt in ecclesia, ęt ipãliter interdicta, sicuti visum est Cal. de eccles. interdic. 2. mẽbro. fol. 3. col. 2. & Syl. in verbo, interdict. 5. q. 7. Flor. 3. parte, titu. 26. c. 5. & est cõis opinio, tametsi honestum sit alibi ea celebrari, si cõmode id fieri possit, quod præcitati authores fatent.

Poterant, & ante illam constitutionem monachi pẽitentes, & minores in loco interdicto missarum solennitas celebrare super altare viaticum ianuis clausis, excõicationis, & interdictis exclusis, voce submissa. ca. in his. de priuileg. idẽ, & epis permissum fuit. c. quod nonnullis. eodẽ titu. quib. ob dignitatis authoritatẽ concessum præterea est, q̃ possint alicui sacerdoti hanc committere celebrationẽ, vt ipli audiant missarum solenne sacrificium. c. vlt. de priuileg. hoc libro non tñ obtinet hoc episcoporũ, & monachorum priuilegium vim in ecclesia speciali suppolita interdicto, fm̃ communẽ intẽm aduersus Host. in c. quęsiuit. de his, quæ fiunt a maiore parte cap. & Syluestrum in verbo, interdictum. 5. quæstione. 5. quibus omnibus adde. l. 1 5. & 16. titu. 6. part. 1.

Est & templarijs priuilegio eo necessum, vt si ad ecclesiam accesserint interdictam, non nisi semel in anno ad ecclesiasticũ officiũ admittantur, nec tunc ibi tepeliant corpora defunctorũ. tex. in c. cum, & plantare. §. quod si. tẽ potarij. de priuileg. & in c. vt priuilegia. §. illud. eod. tit. vbi priuilegiũ istud explicatur, vt intelligatur de templarijs, & hospitalarijs, qui mittuntur per villas, & cuitates ad eleemosynam colligendam, aut accipiendas fraternitates. Nã, & his, quidem religiosis permissum est, q̃ in qualibet ciuitate, villa, aut castro vna tm̃ ecclesia constituatur, in qua diuina officia celebrentur excommunicatis, & ipecialiter interdictis exclusis semel in anno, ob eorum iudicandum aduentum, etiã publice apertis ianuis alta voce. & admisso populo gñaliter interdicto, vt fm̃ Innoc. & alios d. cap. vt priuilegia. & Palud. in quarto sententiarum distinctione decimaoctaua, quæstione octaua, articulo decimotertio. Sed denique, & eodem priuilegio hi templarij obtinuere, vt qui eorum fuerint fraternitati adscripti, possint tempore interdicto in ecclesia tepelire. quod in eodem capitulo, vt priuilegia. Doc. adnotarunt, vt inibi explicat eleganter Pan. sic intelligens illud Ro. Pontificis responsum, cui omnino adiunge tex. in d. c. cum & plantare. §. de confratribus.

Quod si quis exacte perpendat decision. tex. in d. ca. vt priuilegia. manifeste deprehendet ex eo, tempore interdicti non potuisse olim quemquam sepelri in loco interdicto apud aliquam ecclesiã, aut eius cœmiterium idem apparet in c. ii ciuitatis. §. vlt. supra isto titulo.

expressum est. ita tamen est accipiendũ, q̃ huic religioni obsti si decesserint, non electa sepultura, vel ea quidem electa eo in loco, qui iure ipso non electa sepultura est cuiusq; mortui sepulchro destinatus, sepeliant̃ tane in ecclesia, cui corpus illud ptinet, ac cõpetit, ęt si ea in derdicta sit. At si ab his oblatis electa fuerit ad sepulchrum ecclesia, cui secluſa electione iure pontificio minime corpus illud competebat, & ea sit interdicta, non sunt admittendi ad eccleſiasticã sepulturã p eos intellectã. quod ex vero sensu eiusdẽ capitis deducere videnẽ Host. Pan. & alij in d. c. vt priuileg. & Sylu. in verbo, in

8 **terdictũ. 5. q. 8. Sublati vero dicuntur ad huius priuilegij vsum, qui non tm̃ propria bona, sed seipsos dederint monasterio, quemadmodũ gl. explicat in verbo, tribus denariis. & ibi Abb. in d. c. vt priuilegia. quod facilius intelligi poterit, si p̃notamus, maximã differentiã esse inter conuersos, & oblatos. Nã conuersi sunt, qui mutato habitu religionẽ ipsam profitenẽ minime ordine ecclesiastico p̃diti, & hi cũ cæteris religiosis intra monasteriorũ claustra vitã agunt. oblati vero sunt, qui absq; religionis p̃fessione seipsos perpetuo monasterio obtulere, sicuti tradũt Card. in Cle. 1 de decimis. vlt. col. Abb. in c. non est. de regula. sensit Lapus allegatione. 129. est̃ etenim necessaria perpetua oblatio. c. per exemptionẽ de priuileg. isto li. c. cum & plantare. §. vlt. c. tuarum, & ibi Abb. de priuile. ex quib. constat, conuersum dici proprie religiosum, & personam ecclesiasticã. c. non dubiũ c. parochianos. extra isto tit. idem que colligitur ex notatis per Abb. in rub. de regu. Dec. in c. ecclesia S. Mariæ. de cõstitut. & ea rõne, q̃ religiosus proprie sit, qui tria vouerit, nempe paupertatem, obedientiam, & castitatẽ, authore diuo Tho. 2. 2. q. 186. ar. 7. quib. non obstat tex. in c. ex eo. de elect. isto li. quia inibi conuersi non habẽtes ecclesiasticum ordinem laici dicuntur quo ad electiones ad differentiam eorum, qui clerici sunt, i. ordinem ecclesiasticũ acceperunt, etenim hi tm̃ ad electionem admittuntur, imo per constitutionẽ cle. vt hi, qui diuinis. de æta. & qualit. hi tm̃ ad eã sunt admittendi, q̃ sacris fuerint ordinibus infigniti. Oblatus vero, qui mutato habitu non manet in seculo, est & proprie, persona ecclesiastica, qui autem in seculo manet, non p̃prie,** 1 **sed large persona ecclesiastica dicitur. gl. in verb. mutato habitu. Card. Abb. & Doc. in d. c. vt priuilegia. tex. optimus in c. pen. de priuileg. Capellam Tholosana. 8. vbi Auferi. & Pan. ac Soc. in c. 2. de foro compe. tractant, an oblatus sit exẽptus a iurisdictione iudicis secularis, sed q̃ oblatus, qui habitum non mutauerit, possit matrimonium contrahere, eadẽ Capella Tholosana asserit nu. 3 13. cui ipse libenter accesserim idẽ constanter opinatus in quocunque oblato, qui votũ castitatis nõ emiserit. Non. n. video quid in hac specie matrimonij vinculum impediat. Quę quidem oĩa p̃sentit Arch. in d. c. ex eo. & in c. vt lex continẽtiæ. vbi gl. optima. 17. q. 1. Bal. in l. gñali. & in Auth. ingressi. nu. 8. C. de sacrosan. eccle. Io. Staphilæus de lite. grati. & iust. fol. 77. in ibi explicis hac rõne, non amittere beneficium ecclesiasticum, qui monasterium fuerit ingressus, vt oblatus fiat, non monachus. His sine præmissis, ad intellectum tex. in d. c. vt** 2 **priuilegia. obseruandũ est, non esse satis, q̃ confratres, & oblati sua, etiam omnia monasterio dederint, etenim hæc donatio, q̃ per se, ac simpliciter non sufficit ad hęc priuilegia, imo est necessarium, q̃ cõfratres mutato habitu seipsos perpetuo dederint monasterio, vel alij; habitus mutatione, & sua monasterio reseruato vsufructu tradiderint, & obtulerint. Denique erit satis sufficiens oblatio personarum absque mutatione habitus cũ rerũ item donatione, aut ipsi mutato habitu cũ personarũ oblatione, atq; ita est accipiendũ quod in d. c. vt priuilegia. Doc. adnotarunt, vt inibi explicat eleganter Pan. sic**

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentiæ sacramentum non tantum ægrotis, sed, & sanis tempore interdicti potest ministrari.*
2 *Eucharistiæ sacramentum, an possit ministrari fœminis prægnantibus tempore interdicti?*
3 *Sacramentum eucharistiæ potest tempore interdicti dari damnatis ad mortem.*
4 *Ordinis sacramentum non potest celebrari tempore interdicti etiam ianuis clausis, etiam in specialibus festiuitatibus.*
5 *Irregulares an sint qui tempore interdicti ordines susceperint?*

§. TERTIVS.

VIa vero ex distinctione hmõdi statuorum excrescit indeuotio populi, pullulant hæreses, & infinita pericula animarũ insurgunt, ac ecclesiis sine culpa earũ debita obsequia subtrahunt, cum rarrib. nostris deliberatione habita statuimus, per his diligenti, concedimus, q̃ tpe interdicti ab homine, vel a iure prolati non tantum nodo morientes, sed ęt viuentes, tã sani etiam, quam infirmi ad pãiam, quæ propter pronitatem, & facilitatẽ hominum ad peccandum, summe necessaria est, licite admittanť, dum tñ excommunicati non fuerint, quos admitti, pter quã in mortis articulo, nolumus ad eandẽ.

Ex hoc resposo Romani Pontificis facillime lector deducere poterit, præter ea, q̃ olim permissa fuere tẽpore interdicti, & illud mõ a summo præsule indulgeri, fq̃ pœnitentiæ sacr̃m non tm̃ ægrotis in periculo mortis constitutis, sed & satis, atque in vniuersum oĩb. tempore interdicti ministrari valeat. quod secus esse de eucharistiæ sacramento tenet gl. hic communi omnium consensu recepta, in verb. admittanť asseuerans, eucharistiæ sacr̃m interdicti tẽpore non posse pœnitentibus ministrari, nisi & hi constituti sint in articulo, aut periculo mortis. idem notat Abb. in c. quod in te. de pœnit. & remiss. col. 1. idq; adeo verũ est, vt nec sacr̃m istud possit exhiberi ipsis clericis, & religiosis, quib. licitum est p hanc cõstitutionẽ ianuis clausis celebrare. non. n. potest minime celebrantib. missarum solennia eucharistia dari fm Cal. in trac. de eccles. interdi. 6. memb. uerũ. uiso. Florent. 3. par. tit. 26. c. 4 col. 3. Anch. & Franc. hic, habent tñ fere omnes religioli, & religiosæ priuilegiũ ad hoc sacramentum ab alijs ministrantib. recipiendum tempore interdicti, sicuti patet in cõpẽdio priuilegiorum ordinum mendicantiũ in uerb. cõmunicare. §. 8.

Et præterea plerique dubitarũt, an fœminis p̃gnãtib. possit tempore interdicti sacramentũ eucharistiæ ministrari. nam Anch. hic, Io. And. & Card. in d. c. quod in te. censent, non posse his sacr̃m istud dari, cum non sint prægnantes fœminæ in art. mortis constitutæ, quãuis periculum mortis propter partum sint subiturę. Panor. tamen in d. c. quod in te. & in cap. pastoralis. §. 1. de offi. ord. ac Syl. in verb. interdictu. 5. q. 7. contrarium verius esse opinant, quoties periculũ mortis, inspecta fœminę p̃gnantis qualitate, maxime timeri põt. quasi hac specie par ratio sit mulieris prægnãtis. & eius, qui graui

ægritud

ægritudine affectus proximus esse morti censetur, quã sententiam veriorem esse arbitror ex his, quæ in priori huius relectionis parte tradidimus, §. 11. nu. 3.

3 Sic & damnatis ad mortem, & etiam tempore interdicti dari poterit eucharistia, vt Cal. not. in trac. de eccle. interdic. fol. 11. col. 4. euem secuti sunt Syl. in verb. interdictum. 5. q. 7. Anch. & Franc. hic, 2. col. idemque, & nos probauimus l. b. 1. Vasar. Resolut. c. 1. nu. 11.

4 ¶ Secundo, ab huius. §. decisione argumentari libet, ordinis facrũ non posse celebrari tempore interdicti. Eo enim tpe speciali iure quædã sacra ministrari possunt, inter quæ ordinis sacrũ minime connumeratur, igitur, & hoc sacrũ tpe interdicti veritum est, nec poterit absque huius censuræ violatione celebrari. Quod in spẽ adnotarunt Inn. & Prepoſit. col. 3. in d. c. non est vobis. Flor. 3. part. tit. 26. c. 4. Pal. in 4. sent. d. 18. q. 8. ar. 2. principali conclusione 6. Anch. hic columna antepen. sensit Cal. de eccles. interdict. fol. 12. colum. 3. tenet idẽ Syl. in verb. interdictum. 5. q. 7. ad finem. quorum opinio communis est ac multa quidem præmittit ex ea expressim deducenda.

Primum, quod episcopus tpe interdicti ordines celebrãs saltẽ maiores, & sacerdos, omnino irregularis esset, quod apparet ex eo, quia celebrat missarum solemnia, & deinde actum exercet certo ordini ecclesiastico competentem, tempore ipso prohibitum, cum ad episcopalem ordinem pertineat ministerium sacrorum ordinum, saltem præter episcopalem potestatem esset necessarius in ipso episcopo ordo sacerdotij, quemadmodũ ipse tradidit lib. 1. Vasa. Resolutio. c. 10. nu. 15.

Secundum, idem esse censeo in episcopo tempore interdicti conferente minores ordines, aut primam tonsuram, nam & is erit irregularis. siquidem horum ordinum collatio ad episcopalem potestatem, & ordinẽ pertinet, vt plane compertum est. Imo etsi quandoque priuatim, & minores ordines possint ab Abbatib. ministrari, necessario præmittendus est in ipsis Abbatib. sacerdotij ordo. c. cum contingat. de ætate, & qualit. vnde apparet, episcopum in hoc casu irregularem esse.

Tertium, apparet hinc, tpe interdicti non posse ordinis sacramentum celebrari, ẽt his diebus, festiuis, qui hoc in cap. §. in festiuitatibus, excipiuntur. quod not. Palud. in d. art. 2. conclu. 6. & tenuẽt practicati Doct. qui principalem conclusionem probarunt.

Quartum ex eorundem authorum mente cõstat, nõ posse ordinis sacramentum ministrari tpe interdicti ad hæc ianuis clausis, interdictis, & excommunicatis exclusis. Nam permissio horum constitutionis pertinet ad officia diuina, non autem ad ordinum celebrationem.

Quinto infertur, nequaquam esse ordines celebrandos tpe interdicti, ẽt ibi immineat necessitas ordinandi presbyteros, diaconos, aut subdiaconos, absolue ministros, quemadmodum usum est Syluest. in verb. interdictum. 5. q. 7. contra Panorm. in c. non est vobis. quo in loco vi. col. cẽset, posse ordinis sacrũ tpe interdicti ministri, si imminet necessitas ordinandi ministros diuinorum officiorum, & sacrorum. Etenim nullibi in iure cautum est, q hæc firi ceta, ac propria necessitas cõpellens ad interdicti violationem. & ideo Panor. opin. non est admodum tuta, licet eam sequatur Gontalus a Villadiego in tract. de irregular. ca. de interdicto. ẽt si videã posse multis rõnib. & authoritatib. eandem cõprobari.

Sexto inde constat tpe interdicti ordinis sacrũ non posse celebrari ẽt ab epo, q ipsum interdictum decreuit Is etenim tenetur id seruare, vel illud tollere, aut suspendere, alioqui erit irregularis. c. vlt. de priuil. isto li. not. Cald. de eccl. interdic. membro 5.

5 Septimo, hinc oportet aduertere, an recipiens sacros ordines tpe interdicti, sit irregularis, & profecto apparet, eũ esse irregularem. si agat aliquem actũ ea solennitate, quæ certo conuenient ordini. Ideirco si in ipsamet ordinatione actũ egerit quis alicui ex minoribus ordinibus spãli quadã forma competentẽ, irregularis est, quẽ admodũ deducitur ex illa Innocentii sniã, quã in hac secunda huius operis parte probauimus §. 1. nu. 3. regulariter tamen qui minores ordines accipit, nullũ actũ agit eisdem ordinib. propriũ iuxta canonicã solẽnitatẽ.

Octauo eadẽ rõne infertur, irregularem esse eum, q tpe interdicti fuerit diaconatus, aut subdiaconatus ordine insignitus, etenim nõ põt quis hos ordines, aut eorũ alterũ adsumere, quin aliquem actum agat solennitatẽ; ideo inter his ordinib. aut eorum alteri conuenientẽ, atq; ideo irregularitas manifesto iure contrahitur. Nã epistoli, aut euãgeliũ legit ecclesiasticis vestibus indutus, cẽq; solẽni tate, qua solet in missarũ solẽniũ celebratiõe legi. quãobrẽ dubiũ nõ est, qn vitiũ hoc irregularitatis ꝓbatur.

Nono, idẽ respondendũ erit quoad recipientẽ ordinẽ sacerdotii tpe interdicti. nam is irregularis est, quippe qui simul cum epo concelebret, atque ideo actum exequatur certo conuenientem ordini, i. eucharistiæ consecratiõnẽ, sicuti not. Syluest. in verb. eucharist. 2. q. 3. S. Thom. in 4. sent. distinct. 13. q. 1. art. 2. q. 2. & in 3. par. q. 82. ar. 2. Palud. in d. 13. di. q. 4. ar. 2. quib. visum est, posse simul ordinatos cũ epo ordinante cõficere corpus Christi, atque ita usu apud quosdam ecclesias obtentum esse Nec id mirũ esse debet, cum & Inn. 3. de offi. missæ, par. 3. c. 9 asserat, contueuisse presbyteros cardinales Ro. Pontifi. circunstare, & cũ eo simul celebrare, & Corpus Christi conficere, ac demũ eucharistiã a summo pontifice accipere, significãtes Apostolos, qui cũ dño Iesu pariter discũbẽtes ab eo eucharistiã acceperũt. Qua rõne satis ꝓbat, ir regularitatẽ in hoc casu, quẽ tractamus, vere ꝓhi.

Decimo, hinc etiam aperitur, assistentes episcopo ordinandi irregulares esse, si vt diaconi, vestibus indutis fuerint huic ordinum celebrationi coadiutores exterint ea peragentes, quæ in pontificali libro continentur. Agunt sane actus tempore interdicti certo conuenientes ordini, nempe diaconatui, vel subdiaconatui, idcirco irregulares esse eos, manifestum est.

Cæterum, quæ in hac constitutione continentur in §. illis etiam vsque ad §. adijcimus. facilia sunt, & per gl. maxime in verb. relaxatio. explicantur.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Interdictum particulare non patitur, nec admittit huius capitulo formam in celebrandis officijs diuinis.*
2 *Hospitalia etiam habent huius capitulo priuilegium, sicut ecclesiæ & monasteria.*
3 *Interdicti tempore seruata forma huius constitutionis, quæ missarum solemnia sint permissa?*
4 *Laici non sunt admittendi ad missarum solennia, quæ sub hac forma celebrantur.*
5 *Familiares, & ministri clericorum an sint admittendi si laici sint, & quid de clericis exteris, quod de coniugatis, & infantibus?*
6 *Irregularitas, an contrahatur, si non seruentur omnia, quæ in forma huius capitis continentur.*
7 *Cessatio a diuinis, an admittat celebrationem diuinorum officiorum hac seruata forma?*

§. QVARTVS.

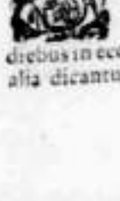

Ed quo facilius percipiamus verã interpretationẽ huius constitutionis, subijcere libuit literam §. adijcimus. qui præcipuam huius tractatus portem obtinet.

Adijcimus præterea, quod singulis diebus in ecclesijs, & monasterijs missæ celebrentur, & alia dicantur diuina officia, sicut prius, submissa tamen

tũ voce, & ianuis clausis, excõicatis, ac interdictis exclusis, & cãpanis etiam non pulsatis, & tam canonici quam clerici ecclesiarũ in quib. distributiones quotidianæ illis, qui horis intersunt canonicis tribuuntur, si ad officia non venerint supradicta, distributiones ealdẽ amittent, sicut interdicto perderent non extante, si diuinis officijs nõ adessent. Hactenus præsens constitutio permittit tpe interdicti diuina officia celebrari ianuis clausis, interdictis, & excõicatis exclusis absque campanarũ pulsatione. Cui sane rõsoni aliquot conabor aptare intellectus, qui constitutionem illam ad praxim, & communem vtilitatem apertiorem efficiant.

¶ Primum, hæc permissio non in vniuersum est accipienda, sed ita quidem, q in ecclesijs particulari affecta
1 interdicto minime locum habeat, quasi hæc constitutio in ecclesijs obtineat, q̃ sint intra locũ interdictũ, nõ in ecclesia specialr interdicta. qd̃ gl hic notat in verb. ecclesijs, quã sequuntur Anch. Dom. Fran. & alij cõi ofium sniã. Ang. in summa in verbo, interdictum. 6. q. 1. Sylu. verb. interdictum. 5. §. 1. Nicol. Milis uerb. interdictũ Rota in nouis 436. Fel. in c. Apostolicæ. nu. 3. de excep. Fred. conti. 70. Io. And. Ant. Car. Abb. & Imol. vlt. col. in c. quæsiuit. de his, quæ fiunt a maior. par. c. Flo. 3. par. tit. 26. c. 4. Cald. de eccl. interdictis, 2. mẽbro fol. 3. colum. 1. Gontalus a Villadiego in tract. de irregularit. c. de interdicto. col. 2. quorum opinio communis est, & rationem habet ex eo, quod hęc constitutio de interdicto genera li tractet, non de speciali.

¶ Secundo, tempore interdicti officia diuina, quæ per hanc constõnem permittuntur celebrari, in ipsis ecclesijs, & monasterijs celebranda sunt, nec poterunt extra ecclesias, & monasteria ẽt ianuis clausis, excommunicatis, & interdictis exclusis, absq; cymbalorum pulsatiõe celebrari. cum hæc pmissio ita concessa sit, vt intra ipsas ecclesias, aut monasteria, non alibi licitam faciat diuinorum officiorum celebrationem, secundum Cald. de eccles. interd. 6. membro. Anch. & Franc. hic.

¶ Tertio, dum Romanus Pontifex hic parem indulgẽtiã ecclesijs & monasterijs concedit, satis ostendit hac ĩ specie, & in plerisque alijs appellatione ecclesiarũ, ipsa etiam monasteria continet. quod verum est in his, quę fauorem continent, non odiũ, in his, inquã, q̃ fauorabilia sunt, non in odiosis, quemadmodum respondent Abb. in c. 1. col. 3. de iuram. calum. Dom. in c. 2. col. 3. de
2 integ. rest. isto lib.

¶ Quarto, erit & hic tex. intelligendus non tantum in ecclesijs, & monasterijs, sed & in hospitalib. vt tandem in his tpe interdicti possint diuina officia celebrari iuxta huius §. formam, modo hospitalia fuerint authoritate episcopi erecta. in his etenim, quæ ad fauorẽ ptinẽt, sub appellatione ecclesiarum hæc ipsa hospitalia intelligenda sunt, præsertim vbi mens ipsius constituentis hanc interpretationem ob eãdem rõnem admittit. qd̃ deducitur ex his, q̃ notanẽ in cle. per literas. de præben. & tradidere Fel. in c de quarta. de præscrip. Curt. Iuni. conf. 20. Rebuff. in tract. nominationum. q. 15. nu. 12.

¶ Quinto, idem erit dicendum in monasterijs monialium, ut etiam ipsis audientib. possint ianuis clausis, interdictis, & excõicatis exclusis officia diuina celebrari, sicut in ipsẽ asserit Sylu. in uerb. interdictum. 5. q. 1. co. 2
3 ¶ Sexto, per hanc constitutionẽ tpe interdicti permissa sunt missarum solennia, non solum quæ propria sunt illius diei, quo celebrantur iuxta ritum & institutionem ecclesiæ, & hic officia diuina ipsius sancti, cuius eo die festiuitatem ecclesia colit, sed & alia quæcunq; diuina officia, missarum item solẽnia diuæ virginis Mariæ, sancti Iacobi, aut alterius cuiusque diui, atq; ita vidum est Io. Andr. Dom. & alijs hic Cald. de ecclesia. interdict. mẽbro 6. col. 7. & Syl. in uerb. interdictum. 5. q. 1. col. 2. aduersus Io. Monach. qui opinatur, tm̃ permitti per hanc constitutionem missarum solennia, ꝓpria eius diei, non aũt alterius, quod falsum est, ut constat ex hac constitutione, quæ permittit diuina officia secundum hanc formã tempore interdicti celebrari sicut, prius celebrarẽ.

¶ Septimo, animaduertere oportet, hanc permissionẽ locum obtinere in interdicto in locum aliquẽ decreto, quasi secus sit quoties interdictũ pronunciatũ fuerit in personã. Is etenim, q interdictus est, nequaquã poterit iuxta formam huiꝰ tex. diuinis officijs operam dare nec itidẽ in his dieb. solennib. quorũ mentio fit in § sequenti, quemadmodũ communi omnium sniã obtentũ est.

¶ Octauo hæc ipsa constitutio ita est interpretãda, vt
4 ad officia diuina minime admittantur laici interdicti, nec itẽ illi, qui sunt incolę populi interdicti, licet ipsi interdicti non sint, & idẽ erit de quibuscunque laicis nõ interdictis, nam hi excludendi sunt ab auditione diuinorum officiorum in loco interdicto, sicuti not. gl. hic, uerb. interdictis, quam Anch. q. 2. & cæteri Doct. cõiter sequuntur, quorum opinioni admodum suffragatur tex. in c. licet. de priuileg. isto li. in principio. ex quo cessat argumentatio, quæ a sensu contrario poterat ex huius capituli litera deduci aduersus communem, quam probare videntur Cal. & quorquot de hac materia scripserunt. tametsi Freder. in consi. 70. minime concedat, in hac specie irregularem esse eum, qui laicis non interdictis, etiam incolis loci interdicti admissis, diuina officia celebrauerit.

¶ Nono, ad huius decisionis veram cognitionem inquirendum erit, an clerici omnes admittendi sint ad officia diuina, quę ẽx formam huius §. tempore interdicti celebrari possunt, & quidam opinantur, non esse admittendos clericos extraneos, sed tantum illos, qui sunt illius ecclesiæ, in qua officia diuina dicenda sunt, quod ex prælim notant Arch. hic ab hoc tex. adsumens probationem ex eo, q canonicos, & clericos earundem ecclesiarũ admittat. q̃ quidẽ ratio debilis est, cum hæc constitutio, dum mentionem facit canonicorum, & clericorum, de quotidianis distributionib. tractet, q̃ nõ debentur clericis exteris, atque ideo iure verius est, tempore interdicti ad officia diuina secundum huius constitutionis institutionem admittendos esse clericos quoscunq; etiam exteros ab eo loco, qui interdictus sit, sicuti censent Io. And. Anch. hic 3. q. Cald. de eccl. interdicto mẽbr. 6. col. 3. Flor. 3. par. tit. 26. c. 4. Ang. in uerb interdictũ 6. § 3. & Sylu. in uerbo. interdictum. 5. quæst. 1. quorum opinio communis est licet dubitauerint Dom. & Franhic, & Freder. consi. 92. quæ quidem dubitatio potuit tolli ea rõne, quod hic paragraphus permittat diuinorum officiorum celebrationem tempore interdicti ianuis clausis, excõmunicatus & interdictis exclusis, sub missa voce absque pulsatione campanarum, sicut prius eo tempore, quo locus nõ erat interdictus, celebrari poterant, & tunc dubio procul quilibet clericus, etiam ex terus admittendus erat.

¶ Decimo ex his, quæ in huius paragraphi interpretatione solent adnotari, opinor ipse clericum coniugatũ cum vnica & virgine non esse admittendum ad officia diuina, q̃ seruata forma hic statuta permittunt. Ad hãc vero sententiam inducor ea ratione, qua traditũ extat, clericos, & religiosos ad hæc officia diuina fore admittẽdos, non laicos. Clerici aũt coniugati, etiã si cũ vnica & virgine contraxerint matrimonium, priuilegium obtinent clericorũ in duob. tm̃, nempe quo ad canonem, & forũ. in cæteris vero laici censendi sunt, iuxta communem resolutionem Doct. in c. vinea. de cleric. coniug. isto li. gitur non habent hoc priuilegium, vt cum clericis tempore interdicti ad officia diuina admitti possint.

5 ¶ Vndecimo, erit nihilominus cõsiderandum, ꝑ oret

interdicti ad officia diuina admittendum esse laicum, quē ante interdicti decretum clericus ecclesiæ seruiens familiarem habebat, vt libri missarum solēnib. ministraret, mō hic familiaris non sit interdictus in tpē, ne generaliter, quod ita explicant Cald. de eccl. interd. mēbro 6 anc. q. 4. col. 3. & Fran. hic, quo fit, vt tex. in c. licet de priuileg. ifto lib. §. 1. intelligendus sit de familiaribus nō interdictis, cū interdicti temp sint a diuinis excludēdi.

¶ Duodecimo pōt & in controuersū incidere, an sint infantes excludendi ab his diuinis officijs, q̄ tpe interdicti fereata huius §. forma celebrāda sunt. & Syl. in ver interdictū. 2. q. 17. existimat pueros nōdū doli capaces qui proprie interdicti minime censent, & populo interdicto, non posse audire diuina officia i loco interdicto, cū eis hoc concessum non sit, atq; hoc ipsum verū esse ipse censet de pueris, qui post septenniū, etsi nō sint doli capaces, percipiunt tñ, & intelligunt aliqua ex parte, cognitionē habent diuinorum officiorū, cognoscentes equidem missarum solennia pertinere ad cultum diuinum, & ad Christianę religionis professionem. at in infantib nequaquam hoc religionis probarem. hi siquidē nihil sentiunt, nec percipiunt, q̄ officia diuina dicant, vel cessent, nec eos tangit diuinorum officiorum prohibitio. Sepelirī aut non possunt isti infantes in ecclesia tpe interdicti, quia sepulturæ prohibitio aliam rōnem habet, quæ non deducitur ab aliqua cognitione prohibitionis eius actus, sed tñ ex eo, quod ecclesia tempore interdicti nullum corpus admittat, quippe dicta lit. officia uero diuina prohibentur ne quis ea audiat, aut celebret, q̄ ratio aliquā eius actus cognitionē permittit. Non me latet, fernandā esse huius constōnis formā, ita ita tamen q̄ superstitiose non accipiantur eius verba.

¶ Decimoterti o, intelligēda est prohibitio cymbalorū & cāpanarū, q̄ hic fit, quo ad horas canonicas dicendas, quo ad missarū solennia celebranda, non tñ quo ad alia. Nā & tpe interdicti pulsari possunt cāpanæ in signū p-
dicationis dominici verbi, & vt Christiani cōcinib. tacris adsint, item & ad salutationem angelicā, cuius meminit gl. in verb. zabazalia. in clem. 1. de Iudæ. & inibi Abb. atque ita hunc decimumtertium intellectum in specie omnes Doct. probarunt, præsertim Io. And. Dom. & Franc. hic, Cald. de eccles. interdict. fol. 11. colum. 1. Gonsalus a Villadiego de irregular. c. de interdict. quib. etiam placuit, non posse tpe interdicti pulsari cymbalū in signum eleuationis Eucharistiæ.

6 ¶ Decimoquarto non inutiliter hoc in loco tractabit fitne irregularitas ḡsta ex eo, q̄ in celebrandis officijs diuinis non fuerint omnia seruata, quorū in hoc §. mentio fit. etenim Cald. optimis quibusdam rōnib. in tract. de eccles. interd. membr. 7. col. 7. opinatur, celebrantem missarum solennia tpe interdicti, non seruatis exactissime his, quæ in hac constitutione continentur, irregularem esse, in quo ipse nec dubito, nec video posse iustis ex causis dubitari. nam celebrās tpe interdicto ante ittā cōstōnē, esset dubio procul irregularis, saltem si celebraret, non seruatis iis, q̄ in hoc §. seruanda exponuntur. & tō per hanc constōnem hæc diuinorum officiorum celebratio permissa non est. Igitur euidenter constat, ita celebrantem irregularem esse. idem dicendum erit de eo, qui officia diuina certo ordini ecclesiastico conuenientia minime seruata forma ista peregerit.

De illo aūt qui alijs celebrantib. campanas pulsauerit vel ecclesiarū ianuas aperuerit, irregularem esse. quia in crimine cooperet, not. Cald. in d. mēbro 6. col. 7. Flor. 3. 3. par. tit. 16. c. 3. col. 1. Io. And. hic, Gonsa Villadiego de irregula. c. de interd. ex c. h cōcubinar. de sen. exc. qua rō ne & ipse Gonsal. col. pe. opinat. irregularē esse cū, qui cū excōicatus sit, alteri excōicatio, vel interdicto celebranti coadiutor extitit simplex in celebrationis missæ. sed & eadem rōne idē dicendū foret, si ipse coadiutor, ac simplex minister non esset excōicatus, cū rō assumatur ex eo q̄ in crimine alteri cooperetur. qd falsum est. nā qui ministrat simpliciter celebranti tpe interdicti non seruata forma huius §. irregularis non est ut idē Gonsal. in d. c. de interdict. col. pe. tenet post Domi. in c. is, cui. §. vl. sup. isto tit. qb. ea rō suffragat, q̄ tm is sit irregularis, qui tpe interdicti, suspensionis, aut excōicationis actū egerit certo quenientē ordini ecclesiastico, vt paulō antē temere adnotauimus, sed ministrare simplr sacerdoti celebranti nō tm conuenit clericis, sed & laicis, nec is actus peculiaris est alicuius certi ordinis, cū & à laicis hoc ministeriū exhiberi possit. vñ mihi aduersus Cald. Flor. & alios potius placet, non esse irregulare pulsante cāpanas tpe interdicti ad officia diuina, nec itē aperiētē ianuas, cum hi actus peculiares certi ordinis ecclesiastici non sint, imo possint p laicos agi, & quotidie agantur. Quāobrē mime ḡhitur ex his irregularitas, licuti in genere passim idē Cald. fatet, & nos probauimus hac in parte. §. 2. n. 3. q̄ si quis authoritate publica, vel priuata usus, vt pulsauerit cāpanas aut ecclesiarum ianuas aperuerit, vt authoritatem ipse præbeat tempore interdicti diuinorum officiorum celebrationi, profecto erit irregularis ſm Innoc. & Ab. in c tanta. de excess. prælat. quorum communis est, ut fatetur eam sequutus Gonsa Villadiego in d. c. de interdicto col. 6. tex. optimus in c. illud de cleric. excom. ministra. cuius & nos mentionem fecimus parte prima huius operis, §. 6. ad fi.

7 Decimoquinto, non est omittenda frequens illa controuersia, quia solet disputari, sitne locus huic paragrapho, & eius permissioni tpe cessationis a diuinis quā qōnem ifa plerisq; tractatā breuiter hic exponam, vt vulgari satisfaciā contentioni, & sane q̄ tpe cessationis a diuinis possit ianuis clausis interdictis, & excōicatis clausis interdictis, & excōicatis exclusis absq; cāpanarū pulsatiōe diuina officia celebrari iuxta formā huius constō nis, poterit multis rōnib. cōprobari præsertim sequētib.

Prima, quia interdictū gēnrale, cessatio a diuinis pari iure censentur quo ad diuinorum officiorū celebrationē. clem. 1. isto tit. sed in interdicto gēnrali obtinet huius §. permissio. igitur & ea seruari debet tpe cessationis a diuinis. arg. l. illud. ff. ad legē Aquil. l. vl. ad fi. ff. mādat. c. translato. de const. c. si postquam. de elect. in 6.

Secdo ad idē argumento ab eadē rōne, q̄ expressim hoc c. §. quia uero, continetur. Nam ille Romanū Pōtificem induxit, ut hac p̄missa forma tpe interdicti diuina celebrarentur officia, hancque celebrationem veteri iure utitā permitteret. Eadem vero rō omnino in cessatione a diuinis obtinet, qd satis manifestū est. Ergo & tpe cessationis a diuinis huius §. decisio seruari debet. tiquidem a rōne expressa in aliqua constitutione optime procedit argumentatio ad casum omissum. gl. in cl. 1. uerb. eligatur. de electio. notant Bar. & alij in l. Gallus. §. & quid si tm. 2. col. ff. de liberis & posth. etiam in materia correctoria, vt ipsimet adnotarunt, & Francus in c. 1. de temp. ordinat. isto hb. limita. 6. Fortu. in in d. §. & quid si tantum. super gl. emancipatus. tradunt Euerard. in loco a ratione cessante. Io. Crottus. 9. q. Bar. & Rip. n. 57. in l. si constante. ff. solut. matrimonio. Dec. in c. translatio de constit. 2. lect. & in l. si quis id quod. ff. de iurisd. omn. iudic. & in l. factum. §. in pœnalibus ff. de reg. iur. Andr. Alc. de verb. signif. hb. 2. col. 40.

Tertio, eandem sententiam mirum in modum confirmat ea ratio, q̄ dictat constōnē, vtcunque correctoriam extendenda fore, si sit ita, & spirituali saluti fauorabilis, quemadmodum visum est Host. Ioan. Andr. & Abb. & Præpos. in c. ex tenore. qui filij sint legit. gl. in c. iciant cuncti. de electione. isto libro, in verbo, alios, cuius & nos meminimus in Epitome ad 4. Decretalium,

lium. 2. par. c. 6. nu. 12. not. Dom. & Francus in c. 1. limit. quarta de tempore ordin. isto libro. Hęc autem constitutio fauorabilis est animæ, & spirituali saluti, ergo erit extendenda ab interdicto ad cessationem.

Quarto his accedit, q̄ maius vinculū habet interdictum, quam cessatio a diuinis, vt apparet ex illa quæstione, quam superius tractauimus de celebrante tpe cessationis a diuinis, an sit irregularis. sed tex. hic promittit sub certa forma celebrari diuina officia tpe interdicti, igitur fortiori ratione permittendum idem erit tempore cessationis a diuinis, cū ea minus vinculū induxerit.

Quinto ab authoritate doctissimorum virorū probari vī hęc opinio. Eā etenim verā esse censent Io. in summa confessor. li. 3. ti. 33. q. 221. Arch. in c. si canonici. de offi. ord. isto lib. cuius ista sensim, & tacite admittere videnē cæteri Doc. ibi, Gonsa Villadiego de irregular. c. de interdicto. col. 3. Palud. in 4. sent. dist. 18. q. 3. art. 3. principali. vers. sed uerius.

¶ Contraria ista plerisq; verior vī aliquot rōnib. quarum potissimas hic in parte subijciā, nec. n. cōuenit multa ad hanc disputationē adducere, q̄ solēt quacunq; in controuersa qōne vtrinque proponi, ad maioré potius verborum cumulū, quàm ipsius definitionis vtilitatē.

Primum. n. vrget pro hac opinione ipsa dictionis significatio, q̄ planē vī inducere penitus cessationē a diuinis officijs eā, inquā, q̄ distinguat a prohibitione illa, quæ per interdictum decernitur. quasi interdictum prohibeat officiorum diuinorum celebrationem pœnis quibusdam statutis aduersus ea celebrantes, cessatio vero inducat oīno suspensionem diuinorū officiorum ab interdicto distinctā, & q̄ præcipue ad factum, nō ad iuris effectus referenda sit. alioqui nulla iusta rōne inducta foret nominū diuersitas, si idem per interdictū, & cessationē significaret, & teneret diuersis noīnib. fuisset nūcupata. l. Papinian' exuli. ff. de min. l. si idē. C. de cod.

Secdo, ad hæc accedit, quod Io. And. scribit in c. dilectis. de appel. ubi col. 1. illū tex. intelligens in cessatione a diuinis adnotauit, non esse permissum eo tpe, q̄ episcopus celebret indistincte, sed certa forma, nempe ianuis clausis, interdictis, & excōicatis exclusis. c. vl. de priuileg. isto lib. c. quod nonnullis. eo. tit. & volu. Igitur si episcopis iure speciali secundum Ioan. And. tpe cessatiōis hoc pmissum extat, reliqs clericis id negat, atq; ita nō poterit tpe cessatiōis a diuinis tex. hic obtinere.

Tertio eandem opinionem probat tex. elegans in d. c. si canonici. §. si a ūt. supra de offi. ord. inibi etenim rūdef, eū, cuius culpa cessatio indicta fuerit, teneri canonicis & clericis ad qd eorum interīt ex eo, q̄ oīno cessantes a celebratione diuinorum officiorū quotidianas distributiones amiserint, aut tane nō acquisuerint, iuxta c. vnicū, de clericis non resīdēt. isto li. q̄ si canonici, & clerici tpe cessationis a diuinis posset diuina officia celebrare, seruata forma huius §. profecto nulli dubium poterit contingere, quin & distributiones quotidianas acquirant, sicuti & in hoc paragrapho resolutum extat.

Quarto constat, olim ante ittā constitutionē tpe cessationis a diuinis penitus interdictā esse, & fuisse diuinorū officiorū celebrationē. c. non est uobis. de sponsa. ſm cōem eius interpretationē. & tñ nulli hinc veteri iuri derogatum est, cū hęc constō de interdicto tractet, nō de cessatione a diuinis. Fit ergo manifestum, adhuc manere vetera iura illæsa, & idcirco non posse tpe cessationis a diuinis officia diuina celebrari, et ianuis clausis, interdictis & excōicatis exclusis ex quib. mihi satis euidenter apparet, hanc vltimam opinionem iure uerioré esse. Cui parum obesse q̄ priori loco in ḡrū adducta fuere, cū cessatio a diuinis rōnē distinctā habeat ab interdicto propter omnimodam, quam inducit suspēsionem organorum ecclesiasticorum, & q̄ ita iure ipso Pōtificio manifestum est in hac specie discrimen inter cessationem & interdictum, authoritate tex. in d. c. si canonici. §. si autem. de offic. ord. isto lib.

Vtcunque tamen sit tpe cessationis a diuinis poterūt ea sacramenta ministrari, quę tempore interdicti poterant Christi fidelib. ante constitutionē istam dari imo & sacramentum pœnitentiæ ministrari poterit tpe cessationis a diuinis, non tm existentib. in minoris periculo, sed & his, qui prospera vtuntur ualetudine, vt tandā admittenda sit responsio huius c. in §. qa vero. & tempore cessationis a diuinis. Etenim licet hęc constō de interdicto tractet, nihilominus partim eadem obtinebit in cessatione a diuinis, in his saltem promissionib, quæ non pertinent ad ordinariam diuinorum officiorū celebrationem. Nam præter rōnem considerandū est, hāc decisionem, dum permittit pœnitentiæ sacramentum ministrari non tantum infirmis, sed sanis, esse iuris extē sionem ueteris, quod adhuc cessationis tempore seruandum est, secundum vulgo receptam sententiam.

Hinc patet, tpe cessationis a diuinis, locum esse decisioni expressim statutæ in c. qd in te. de penit. & remissione. & tñ dubium erit, an & eodem mō sit admittendum, quod indultum episcopis est, & quibusdam religiosis, in c. quod nonnull s. & in c. 3. de priu. §. quod si tē plarij. & c. in his. & c. vt priuilegia. eodem tit. & c. vl. eiusdem rubricæ, isto lib. si quidem Io. And. in d. c. dilectis. de appel. inſirmat, has omnes permissiones locum habere, & tempore cessationis a diuinis cum & tempore interdicti fuerint iure veteri olim statutę, & indultę, quo tamen iure omnino diuina cessabant officia ob interdictum, nec vlla sub forma poterant celebrari. Posset sane qs ex hoc argumentari, tempore cessationis a diuinis recipiendam fore huius §. formam, & permissionem, q̄ iure communi statuta est, cum & eo tempore admittant ea priuilegia, quib. licitū est iure veteri tempore interdicti, diuina officia celebrare aliquot in casib. ianuis clausis, interdictis, & excōicatis exclusis. hęc etenim priuilegia sunt aduersus ius cōe tpe interdicti concessa, & eadem ad tempus cessationis a diuinis extendūtur, vt Io. And. sentit, igitur & huius constitutionis ordinarium indultum iuris communis vim habens, & li ad interdictum in specie referatur, extendendū foret ad cessationem a diuinis, atq; iō admittenda prior opinio. nisi quis ex aduerso rūderit, non posse rationem istam ex æquo probari, quia dicta priuilegia non extinguunt penitus uim & effectū cessationis a diuinis, quemadmodū extingueret huius constitutionis indulgentia, si ea foret admittenda, & maxime hæc extenso esset contraria iuri Pontificio propter tex. in d. cap. si canonici. §. si autem.

Nec tamen erit in præsentiarum omittendum, quod habens priuilegium speciale extra iuris constitutionē, audiendi diuina officia tempore interdicti, non poterit ea audire tempore cessationis a diuinis, etiam seruata huius capitis forma. Nam licet iure communi æquipolleat cessatio a diuinis interdicto, quo ad ea, quæ modo dicta fuere, non tamen idem erit de iure speciali, quemadmodum deduxere hanc rationem passim iuris vtriusque Docto. ex gloss. & in clem. vnica. de baptismo. Anch. præfertim in c. statutum in 2. de hæretic. isto libro. Alexand. in additionibus ad Bar. in l. in potestate. ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iuris. tradit late Fel. in cap. in præsentia. de probatio. nu. 21. & 22.

Denique etiam si iure verior esset opinio eorum, qui censent tpe cessationis a diuinis obseruandā fore huius paragraphi formā, nihilominus ḡsta sententia potior est. propterea, quod fuerit consuetudine recepta. Etenim iam diu obtentum est penitus cessandum esse ab omnibus diuinis tempore cessationis, nec ea posse celebrari iuxta formam huius §. quæ quidē consuetudo non animo

dum longi temporis vſum exigit, cum ob id diuerſas hac in controuerſia opiniones, tum ex eo, quod per eã ad ius commune vetus, & Pontificium redeamus argumento gl. celebris in c. ſtatutum. de prębend. illo lib. I uerb. numerandum cuius nos obiter meminimus in l. 3. Variarum reſol. c. 9. nu. 4. poſt alios, quorum meminit lat. And. Tira q. de primogenijs, q. 23. nu. 6. tex. op. in c. ab exordio. 35. diſt. tradunt Ias. in l. ſi vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pactis col. 3. Fel. in c. cum acceſſiſſent. de conſtit. vbi Dec. col. 3.

EX §. SEQVENTI SVMMARIVM.

1 *Euharistiæ feſtiuitas vſque in octauam diem interdicti eccleſiaſticum ſuſpendit.*
2 *Feſtũ conceptionis virginis Mariæ idẽ priuilegiũ habet.*
3 *Ceſſatio à diuinis an admittat huius §. ſuſpenſionem?*
4 *Aduentus regis habet & hoc priuilegium, quod interdictum ſuſpendatur.*
5 *Officia diuina quæ ſint permiſſa tempore interdicti in his feſtiuitatib.*
6 *Sepultura eccleſiaſtica, an poſſit in his feſtis dari, & quid de ſacramentis?*

§. QVINTVS.

VBSEQVITVR ſtatim inſignis huius conſtitutionis reſponſio ad interdicti eccleſiaſtici ceſſuram omnino neceſſaria, cuius examinatio exigit, q breuiter exponam' cõtextũ ipſius literæ ad faciliorem cognitionem.

In feſtiuitatib. vero natalis domini, palmæ ac pẽtecoſtes, & aſſumptionis virginis gloriosę campanę pulſatę, & ianuis apertis, alta voce diuina officia ſolenniter celebrentur, excõicatis prorſus exclusis, ſed interdictis admiſſis, quib. ob reuerentiã dictarũ ſolennitatũ, & ut ip ſi ad humilitatis gratiã, & recõciliationis affectu facilius inclinent pfatis dieb. participationem permittimus diuinorũ, ſic tñ quod illi, pp quorum exceſſum interdictum huiuſmodi eſt prolatum, alteri nullatenus appropinquent. Hactenus huius paragraphi litera, ſequẽtes intellectus ad eius elucidationem admittere videtur. 3

1 ¶Primũ equidem conſtituendum eſt, idem eſſe permiſſum in die, quo feſtiuitas eucharistiæ, & corpus Chriſti ſolet ſolenniter celebrari, qđ in honorem tanti ſacramẽti Martinus 5. conceſſit, & Eugenius 4. ad octauam vſq; diem extendit. licuit not. Ang. in verb. interdictum. 6. q. 16. & Sylu. in verb. interdictũ. 5. q. 2. poſt. 3. par. ti. 23. c. 4. cui priuilegio, & conceſſioni accedunt multa, quæ de hac ſolennitate ſtatuta, decreta fuere per Rho. pont. in cle. 1. de reliq. & veneran. ſanct. ubi gl. in verbo, reuelatum, prædixit hanc Martini, & Eugenij conceſſionem.

Secundò, hanc eandem conſtitutionem extendendã 2
fore ad feſtũ, & octauũ conceptionis immaculatæ virginis Marię ex priuilegio Leonis decimi alleuerat author compendij priuilegiorum ordinis mendacium in verb. conceptio. §. 12. & verb. interdictum. 2. §. 7. eaque conceſſio, vt ipſe refert tñ apud Hiſpanos obtinet. cui priuilegio accedunt multa, quæ de immaculata conceptione virginis Mariæ doctiſſimi, ac ſanctiſſimi viri ſemper defendentes, eã conceptam fuiſſe abſque labe originis peccati. quæ opinio probata fuit in conſi. Baſil. Ieſabone 36. & multis adductis authoritatib. defendit ab Ambro. elegãs carmẽ li. 1. parthenices Marianæ apud Bap. Mãtu. eandem opinionẽ tenent Scotus & cæteri Theologi ibidem in 2. ſent. diſt. 3. ab. col. 2 & Ant. in c. vlt. de ferijs. idem Amb. Cathar. lib. 4. aduerſus Calc. [lit. petr' Galatinus lib. 7. c. 3. & ſequentib ſ]licet gl. in c. in verbo natiuitas. de conſec. diſt. 3. & ibi Card. 3 Turre. Crema. Archid. in c. firmiſſime. de conſec. diſt. 4. Io. And. in ca. vlt. de ferijs. Specul. eo. tit. de ferijs. Caiet. in pecul. ar. de hac controuerſia libello, idem in 3. par. q. 37. ar. 2. cõtrariam ſententiam tenere, ac probare conantur. Qua in re illud conſtitutiſſimũ, maxima cũ veneratione ex eccleſiæ inſtituto feſtiuitatem illam quolibet anno celebrari & celebrandum eſſe. quod conſtat in conſtõne extrauaganti Sixti. 4. quæ incipit graue nimis de reliquijs, & veneratione ſanct. inter cões, quo in loco excõicatiõi & alijs pœnis ſubijciunt aſſerentes eos mortaliter peccare, aut hæreticos eſſe, qui conceptionem virginis immaculatæ vt feſtum diem celebrauerint, vel dixerint, virginẽ Mariã abſque labe originalis culpæ conceptã fuiſſe, rurſus & eadẽ conſtõne ſub eiſdẽ pœnis Rom. Pont. prohibet, dãnari per quenquam, vt hæreticam opinionem illorum, qui exiſtimant, virginem Mariam non fuiſſe in eius cõceptione præſeruatã ab originali culpa, aut huius ſnię authores mortaliter peccare, cum ab eccleſia catholica nondum ſit hæc controuerſia deciſa. Hoc ipsũ authoritate Synodi Tridẽtinæ ꝓbat his equidẽ verbis ſeſſione 5. declarat tñ hæc ipſa ſancta ſynodus, non eſſe ſuæ intẽtionis comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam virginem Mariam Dei genitricẽ, ſed obſeruandas eſſe conſtitutiones felicis recordationis Sixti Papæ 4. ſub pœnis in eiuſdem conſtitutionib. contentis, quas innouat. Hactenus Tridentina Synodus, quæ voluit, quæſtionem adhuc manere ſub controuerſia, abſque certa eccleſiæ definitione.

Ad hæc tñ ſcribit egregius Doctor. Martinus Azpilcueta in c. qñ. de conſec. diſt. 1. notab. 19. nu. 86. hoc priuilegium datum fuiſſe feſto conceptionis, quo ad illius capitis indulgentiã, non in vniuerſum, ſed tñ in his eccleſijs, in quib. ipſo die conceptionis horę canonicæ, & officia diuina dicuntur ſecundum ordinem, & ritum inſtitutum a protonotario de Nogarolis, teſtaturque vir doctiſſimus ſe priuilegium ipſum legiſſe.

Tertio, hæc conſtõ hac in parte intelligenda eſt in interdicto gñali. Nã in eccleſia ſpecialr interdicta minime eſt admittẽda, imõ in eccleſia non poterũt publice, nec ſecrete diuina officia celebrari etiam in his feſtiuitatibus. Quod probatur ex his, quæ diximus in §. adijcimus. ſupra proximo nu. 1.

¶Quartò ab his, quæ in ꝑcedentib. tractauimus, qui buſuã videbitur, tnon eſſe locũ huic conſtitutioni quo ad huius §. decitionẽ tpe ceſſationis a diuinis, quarũ ſententia profectò admodũ probabilis eſt, & poterit in diſputatione facillime defendi. ipſe tñ contrariam potius admitterẽ ex multis. ſed ꝑcipue, q ceſſatiõi a diuinis nõ oĩno derogetur, ẽt li in his feſtiuitatib diuina officia celebrent, ſiquidẽ hæc celebratio tẽporalia eſt ad hos dies feſtos reſtricta, quãobrẽ manet ipſius ceſſationis vis his dieb. tranſactis. deinde eadẽ rõ prorſus in ceſſatione a diuinis, ſicut in interdicto ꝓcedit. Atq; ꝑter illa, nulla eſt iuris Pontificij conſtõ, quæ hanc benignam huius c. interpretat, excludat, idcirco fortaſſis hæc ſnia potior eſt. 4

¶Quinto eſt obſeruandũ, q & in aduẽtu regis ĩ aliquã ciuitatẽ, q̃ interdicta ſit, eadẽ hæc cõſtõ admittẽda eſt, vt diuina officia celebrentẽ publice iuxta formã huius §. quẽad modũ tradit Io. Staph. de literis gratiæ, & iuſtitiæ. tol. 157. col. 1. qđ tñ ſe non alia rõne, probat, q̃ ꝑ deſerẽdũ ſit dignitati regiæ. c. ſolitæ. de maio. & obed. & forſitan hoc ipsũ obtinebit tñ quo ad diẽ aduẽtus, vl alterũ ſtatim ſequẽtẽ, nõ quo ad totũ ipsũ tẽpus, quo Rex in aliqua vrbe mãſerit. eſſet. n. id admodũ graue, & ĩ dispendium cenſurę eccleſiaſticæ.

¶Sexto ad itelligẽdũ ihuiꝰ §. inueſtigãdũ ẽ qnã horæ canonicæ poſſit ĩ his dieb. celebrari publicer & gl. ĩ verb. aſſũptio, ſcribit ſcripſẽdũ eſſ diuinũ officiũ à veſperis diei ꝑcedẽtis feſtiuitate, & finiẽdũ ipſo die feſtiuitatis veſpris ĩ pactis ita, vt cõpletoriũ ianuis clauſis, nõ publice dicat hãc gl. ſequunt Io. And. & anc. hic, Cal. ĩ tra. de eccl. interd. 5

interd. 6. mẽbro. §. viſo de effectu. col. 8. Flor. 3. par. tit. 26. c. 4. argu. tex. in c. 2. de feſtis. quo probatur in celebrãdis feſtiuitatib. ab eccleſia inſtitutis, diem eſſe computãdũ a veſperis in veſperas, quod Doct. ibi cõiter adnotarunt. idẽ deducitur ex tex. in cle. 1. ad fi. in verb. ĩ primis aut feſtis. de reliq. & vener. ſanct. Fel. in c. conſuluit. col. 3. verſic. in priuilegijs de off. deleg. Paulo, & Ias. in l. more. ff. de ferijs. Fel. in c. eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtit. col. 28. ue. 5 con. luſionis declaratio. vbi gl. de cõſe. diſt. 3. glo. Ant. & Abb. in c. 1. de ferijs. Leuitici c. 23. not. Ite nnd. Tira. Ittra. de utroq; retra. § 1. gl. 11. n. 13. 5 riũ tñ in hac q. q̃ tractamus, renẽt Archid. Dom. & Franc' hic Freder. conſ. 11. col. 3. Sylu. in verb. interdictũ. 5. q. 2. Gonſal. à Villadiego de irregularit. c. de interdicto. col. 5. Ang. in verb. interdictum. 6. q. 18. probantes ẽt cõpletoriũ harũ feſtiuitatũ poſt ſeſtas veſperas poſſe dici publice, quemadmodũ & alia diuina officia illius dici, cum adhæreat completoriũ iſtud feſtis veſperis, q̃ opinionẽ cõſuetudo ꝓbauit, & eſſe verioré nos opinamur.

¶Septimo hic tex. ita intelligendus eſt, vt his diebus non tñ miſſarũ ſolẽnia ipſius feſtiuitatis, ſed & miſſę peculiares, ac votiuæ dici, ac celebrari publice poſſint. qđ in precedenti §. adnotauimus. nu. 3. atq; in ſpẽ huius §. idem tenuerũt Cald. le ecc. interd. 6. mẽbro, fo. 12. col. 4. Sylueſt. in verb. interdictum 3. q. 2. Flor. 3. par. tit. 26. c. 4. colu. quorum opinio ſatis probari poteſt. nec reſtringenda iſta hæc eſt conſtitutio, cum fauorem inducat maximum ad diuini cultus religionem.

¶Oĉtauo q̃ritur fortaſſe tunc, an liceat in his feſtiuitatib. mortuos ſepelire intra eccleſiã? & gl. in Clẽ. 1. de ſepul. in prin. tenet q̃ hoc minime, liceat, cũ tñ omittanẽ officia diuina, & eorũ publica celebratio, ſepultura uero mortuorum non pertinet ad officia diuina, probat hoc ipsum tex. elegans in c. cũ & plantare. §. qđ ſi tẽplarij. de priuileg. vbi eo, tẽpore, quo in eccleſijs interdictis permiſſa eſt diuinorũ officiorum celebratio propter ali quod priuilegium, non ex hoc cenſetur permiſſa mortuorum eccleſiaſtica ſepultura. ſic denique præciatã gloſ. ſequuntur Card. Imol. Abb. Ioan. Vanchelius, & Bonif. col. ibidem. Io. And. Dom. & Franc. hic, Freder. in d. conſ. 111. col. 5. Gonſal. a Villadiego de irregularit. c. de interd. col. 5. ſcribens poſt Imol. in d. Cle. 1. idem eſſe quo ad officium defunctorum, vt hoc his dieb. dici nõ poſſit, ẽt ĩ corpus extra eccleſiã tpe ſtatur. in quo Fred. in d. conſ. 111. & Sylo. in verb. interdictum. 5. q. 2 ſcium tenent, licet prædicta opinio quo ad ſepulturam, q̃ eius eſt, probaretur, cum, & officium defunctorũ pertineat ad diuinorum officiorum celebrationem. Quam inſtam ipſe veriorem eſſe cenſeo. Imo & poſſe intra eccleſiam his diebus corpora defunctorum ſepelire, aduerſus magis recentã vulgo opinionem probant Cald. de eccleſ. interdict. 6. membr. verſi. item q̃ritur. Anch. hic Ang. in verb. interdictum. 6. q. 25. Flor. 3. par. t. 26. c. 4. earum, q̃ ſepultura ſere ad officium diuinum pertineat, quia funus ipſum ad eccleſiam defertur cum officio diuino. c. quia diuina. 23 q. 2. & hęc quidem opinio benignior eſt, iureque defendi, & æquitate poterit.

Illud tamen eſt apud omnes in confeſſo, in his feſtiuitatibus, omnia licere, quæ ad officium pertineant diuinum, & eius celebrationem, ea verò, quæ pertinent ad ſacramenta, minime permitti, niſi ea forma, qua permittuntur alioqui tempore interdicti, vnde plura poſſent deduci ad huius rñi interpretationẽ, quorum aliquot exponam.

¶Nono hinc conſtat, poſſe in his dieb. hic connumeratis benedici abbates, virgines, aquam, veſtes, & alia eccleſiaſtica ornamenta, quod cõi omnium ſententia probatum eſt, præſertim ab Anch. Freder. Cald. Sylueſt. & alijs, atque ab Ang. in verb. interdictum. 6. q. 16.

¶Decimo, ſin eoſdem non poterunt in his feſtiuitatib. lacta euchariſtiæ & extremę vnctiõis miniſtrari, prius quidem his, qui nullo mortis periculo afficiuntur poſterius nec his, qui mortis ar. & agone grauantur. qđ probatur ex his, quæ & nos adnotauimus in hac ſecunda parte §. 2. num. 7.

¶Vndecimo conſtat pre interdicti poſſe publice nuptias benedici ex cõceſſione huius cõſtõis in his diebus, qb. ſpeciali priuilegio licet diuina officia celebrare apertis ianuis, & ſolenniter. mõ alia ex eã non faciant ꝓhibitæ nuptiarũ benedictiones. Eſt etenim benedictio nuptiarum diuinum officiũ, ſicuti Cald. & alij cõiter tradidere, Sylu. poſt Hoſt. in verb. interdictũ. 5. q. 2. [Freder. conſ. 111. Anch. Francus, & alij huius conſtõi interpretes. ſic locũ obtinebit hæc opinio in die Aſsũptionis ſacratiſſimæ virginis Marię, & in euchariſtiæ feſto, nã in alijs dieb. hic expreſſis interdictæ ſunt pupiarũ bñdictiones iuxta notata ĩ c. capellan'. de ferijs. & in epitome ad 4. li. decretaliũ, ſecũ ſupra. c. octauo. §. 11.

¶Duodecimo inde apparet, in his ſolẽnib. feſtis, quorũ hic mẽtio fit, ẽt ipſis clericis non licere euchariſtiæ ſacrũ accipere, niſi ſimul miſſarũ celebratione ipſi euchariſtę ſacrificiũ cõſecrãtes obtulerint, q̃d notãt Io. And. Dom. Fran. & Doc. hic. Cald. de eccl. interd. 6. mẽbro. tñ. n. clericis licet, diuina officia celebrare, vt cõi omnium iudicio diffinitum eſt.

¶Decimoterciò ipſe infero, ẽt in his feſtiuitatib. nõ licere fontes baptiſmales bñdicere ꝓterquã in ipſo nocte feſto reſurrectionis. nec. n. tpe interdicti licet fontem bñdicere, cũ hęc bñdictio non ſit neceſſaria ad baptiſmi ſacrũ, qđ notat Palud. in 4 ſent. diſt. 7. q. 3. qua rõne reliquis dieb. quib. ſolennis eſt fontium bñdictio inſtituta, fontes ſacri baptiſmatis benedicentur eo modo, & forma tempore interdicti, quo cætera diuina officia celebrari poſſunt. Nec obeſt quod de chriſmate decimum eſt in ca. quoniam. vbi ti. ſupra, ſiquis illud eſt neceſſarium omnino ad confirmationis ſacramentum.

¶Poſtremò vltima huius capitis pars non erit prætermittenda, liquidem Areti. in c. i. col. 6. de reſcri. Felin. c. nonnulli. col. 7. eo. ti. verſi. 2. tailit. & Lud. Gozadi. in conſ. 14. nu. 12. ex ea adnotarunt, priorem legem, reſcriptum aut priuilegium habens ſimplicem futuræ conceſſionis, aut conſtitutionis derogationem, tolli ꝑ ſequens, in quo hæc fuerit concepta clauſula, Non obſtantibus quibuſcunque priuilegijs, & conſtitutionib. atque reſcriptis, quauis forma, & expreſsione verborũ conceptis. Quam opinionem ipſe latius examinauit in 2. part. rub. de teſtamen. num. 19.

Tandem his explicitis, finem huic relectionis conſtituimus, lectorẽ benevolũ admonentes, nos ſemper ſeduló in hiſce tractatibus operam dediſſe, vt breui quodam examine quæ præ cæteris ſelegimus, adnotarent.

IVRIS PRVDENTIAE STVDIOSO LECTORI.

Quæ fuerat quondam varijs abſcondita libris,
Et dubijs multis obruta materia:
Ordine quæ nullo rudis, & ſine lumine iacebat,
Atque nouis paſſim latibus implicita:
Hanc tibi dat Didacus dubijs & lite carentem,
Et claram arte: quis hoc ante peregit opus?

Iac. Boſſæus.

Relectionis finis.

AD MAGNIFICENTISSIMVM, AC IVRIS VTRIVSQVE CONSVLTISSIMVM

D. Martinum à Vesasco, Caroli Cæsaris Hispaniarum Regis, in eius summo Senatu Consiliarium, Didaci Couarruuias à Leyua Toletani, Archiepisc. Sancti Dominici designat. in Commentarios Regulæ, Possessor. Præfatio.

FATEOR sanè, vir multis nominibus ornatissime, nihil mihi fœlicius in has scribendi aleæ ctingere potuisse, q. te grauissimorum & denique eruditissimorũ authoriũ censorẽ acerrimũ, meorum tandem studiorum, quæ hactenùs publica fecerim, vindicẽ habuissem. Liceret. n. mihi hoc à te beneficium impetrare, pro tuo insigni candore, quo à primis adolescẽtiæ annis ita tibi omnes iuris vtriusque professores deuinxisti, vt nemo sibi ipsi placere valeat, qui nõ sit tuæ egregi expertus eruditionẽ. Ipse verò singulari quodã iure id obtinere vtique, q. domus illa toto percelebris orbe, illustre sanctissimi Salua toris collegiũ te alumnũ habuerit, & me indignũ quãuis, annis decẽ in idẽ sodalitiũ, ac literariũ sui sceperit contubernium. Quam equidem nactus occasionem, cùm Pinciæ iter Tridentum ipse para res, minimè erubui, tuum toto tunc orbe celebratissimum iudicium, etsi intempestiuè, fœliciter tamen interpellare, quo Epitomen, quam in quartum Decretalium edere constitueram, vel probares, vel refelleres, aut meipsum eorum admoneres, quæ forent eo in opusculo castiganda. Hanc verò summè à me optatam operam scio equidem haud recusares, nisi te, de summa rerum agere conatus Carolus Cesar, Hispaniarum Rex inuictissimus, ad Tridentinam Synodũ ire iussisset. Apud quam adeò prudentiæ solertiæq; animo, Cæsaris, imò totius Christianæ Reipublicæ negotia peragere aggressus es, vt planè testatissimum feceris, maximam de te, ac de tua indole omnes meritò expectationem semper habuisse. Ea verò Synodo, multis, proh dolor, de causis intermissa, Rex ipse, quo vndique Hispanorum regimini, & publicæ vtilitati te deditissimum haberet, Regio, supremoq; Prætorio conscriptum ex Italia in Hispanorum iure optimo tibi patriam dilectissimam redire iussit. Hunc autem fœlicissimum tuis omnibus reditum, ita ipse animo gratissimum habui, vt mihi amici omnes hac de causa gratulari minimè cessauerint: illud alacri iudicio cogitãtes, te meorum omnium perum patronum, censoremq;, à me quidem optatissimum, futurum. Id equidem vt statim agere constituas breues hosce Commentarios in regulam, Possessor. tuo nomini primùm à me dicatos suscipias obsecro. Hos etenim cum olim Salmanticæ titulum de Regulis iuris, interpretarer edere decreueram, quo in tractatu de Præscriptionibus quæstiones quasdam iuxta propriam sententiam definirem non sanè ab aliorum authorum iudicio distinctam, sed breuiori, minúsq; fallor compendio à iuris naturalis, diuini, & humani legibus deductam. Nec me fallit posse tot doctissimorum vtrorum hoc in tractatu diligentissimas lucubrationes fore quidem, Vt hæ, quæ modo à nobis eduntur, manes existimentur: quippe quæ rẽ àmultis tãdiu toties examinatã, repetant iterum. Ipse tamen eo animo Relectionem istam in ordinem redegi, vt quædam facilius possent intelligi, quæ totrationum, & authorum conflictu omnibus quidem obuia, ægerrimè tandem percipiebantur, aliquot autem, quæ meo iudicio non satis ad iuris formam ab alijs tradita fuere nocipiebantur, aliquot autem, quæ meo iudicio non satis ad iuris formam ab alijs tradita fuere nocerent, & secundum eam veram interpretationem assequerentur. Denique tuum nasum opinionem & secundum eam veram interpretationem assequerentur. Denique tuum nastram

DIDACI COVARRVVIAS
A LEYVA TOLETANI
RELECTIO REGVLAE
Possessor Malæ Fidei, De Regulis Iuris Libro Sexto.

PRIMA RELECTIONIS PARS.

SVMMARIVM.

1 *Præscribere non aliud est, quam excipere, atque ideo verbale nomen præscriptio, exceptionem significat.*
2 *Præscriptio non tantum de dilatoria, sed & de peremptoria exceptione dicitur.*
3 *Exceptio & præscriptio quatenus differant.*
4 *Exceptionis definitio late examinatur, & quo pacto differat à defensione.*
5 *An exceptio solutionis sit vera & propriè exceptio.*
6 *An hic loquendi vsus apud nos frequentissimus, præscribo domum, præscripsi fundum, Latinitati congruat?*

Primę partis relectionis initium.

PRAESCRIBERE idem plerumque significat quod excipere. l. q agniti. 6 ff. de excep. l. 3. ff. de quarica. Nã is reus, inquit Iurisconsultus, accusatori ideo præscribit, quod dicat se ab alio accusatum, & absolutum. Quintilia. lib. 7. c. 6. cum ex præscriptione lis pendeat de ipsa re queri non est necesse, ignominioso patri filius præscribit, de eo solo iudicatio est, an liceat. Vnde forsan hęc significatio ex eo, deducta est, quod sicut actionibus proponendis certa forma, ita etiam exceptionibus præscriberetur, id est, statueretur, vt docet Alciat. h. q. dispu. c. vlt. nam præscribere, idem est, quod legem ponere, ac constituere. Cicero li. 3. offic. atque si etiam hoc natura præscribit, vt homo homini, quicunque sit ob eam causam quod is homo sit, consultum velit, necesse est ꝑ in eãdem naturam omnium vtilitatem esse communem. [vel præscriptionis nomen à Græco fermone fuit adsumptum, quo παραγραφὴ exceptio dicitur, & παραγράφεσθαι excipere.] Hinc & verbale nomen præscriptio nihil aliud est, quam exceptio, qua quis aduersarij intẽtionem generaliter alioqui veram in eo casu de quo agitur, non procedere allegat, le eundem Alciat. in l. si quis. C. de pactis. & in repet. l. vlt. de quinque pedum præscriptione. C. li. reguedo, qui cẽ fert præscriptionem ab exceptione differre, quod exceptio generale nomen sit conuenies cuicunque defensioni, quæ aduersus actionem vel intentionem, objicitur, præscriptio vero sit exceptio, quæ etsi intentio vera fuerit, nihilominus agentem repellit, vt mora toria præscriptio. l. 2. C. de precibus Imperat. offer. quo in loco gl. exponit dilatoriam exceptionem. Sic & in l. ita demum. C. de procuratoribus. dicitur præscriptio militię, qua miles officio procuratoris fungi prohibetur optimus textus in l. secunda, & in l. si maritus. ff. penultimo ff. de adulter. vbi præterpriio appellatur exceptio, quæ ante litis contestationem obiicienda est ad repellendum accusantem. sicuti & in l. qui agnitis. dicitur præscriptio exceptio litis finitæ, quasi ea repellat agentem statim in initio litis contestationem cap. 1. de exceptio. li. 6. eodem sensu in l. præscriptione. C. si contra ius vel vtilit. pub. dicitur exceptio mendacij aduersus principis rescriptum præscriptio, tex. optimus in l. præscriptionem fori. C. de exceptio. [sic & Iustinianus in nouella 8. παραγραφὴν dixit fori exceptionem.] nec tantum intelligas præscriptionem dici exceptionem dilatoriam, nam & exceptio peremtoria, præscriptio rectè dicitur. d. l. 2. C. de precib. Imperat. offer. l. Titia cum testamento. §. Caius. & l. cum pater. §. pater qui filio. ff. de legat. 2. l. peremptorias. C. sentent. rescind. non posse. lege præscriptionem. C. de exceptio. Hinc & Fortunatianus Rethor inquit, præscriptionem a trãslatione differre, ex eo quod præscriptio actionem extinguat, translatio vero differat, eidem subscribit Alciat. in d. c. vlt. Sed & Quintilianus li. 3. c. 8. non dixit præscriptionem translationem esse, sed videri manifestam esse translationẽ in præscriptionibus, tametsi ex eo appareat translationem speciem forte præscriptionis. Neque ignoro, ingt, multa transferri, cum in omnibus fere cautis, in quibus cecidisse quis formula dicitur, hæ sunt quæstiones, an huic, an cum hoc, an hac lege, an apud hunc, an hoc tẽpore liceat agere, & si qua sunt talia. Hæc Quintilianus Qui planè intimat translationem esse, quam vulgo dilatoriam exceptionem dicimus, & hanc præscriptionem etiam appellari. quemadmodum & ex Iurisconsulorũ locis paulo ante præcitatis manifestissimum fit. Præscriptio tandem exceptio est, non tantum dilatoria, sed & peremptoria, quod modo adnotauimus, & probatur quia in hac specie, quam tractamus, præscriptio nihil aliud est, quam exceptio, quæ ex vlu temporis, & ex vlucaptione insurgit, & oritur. l. emptor. C. de præscriptionibus longi temporis. l. 3. ff. de diuersis & temporalibus ꝓscription. bus. dum dicitur longæ possessionis præscriptio. & in l. in vitium. ff. eod. tit. dicitur exceptio longæ possessionis. Quasi domino actione reiuendicationis, vel personali vtenti initio præscribatur à reo, qui si tempore legitimo se possedisse probat, mox absoluitur.

Etenim nemo negare poterit præscriptionem illã, q̃ exlongi temporis possessione deducitur, peremptoriã exceptionem esse. Quo fit vt præscriptio exceptionẽ dilatoriam, & peremptoriam significet. Atque ideo patres quosdam maximè controuersum est, an sit discrimen aliquod inter exceptionem, & præscriptionem. Nam nullam esse differentiam inter hæc duo tenuerũt Faber & Areti. in princ. Instit. de exceptionib. Iuniores maximè Decius in rub. de exceptionibus. colum. 1. Et probatur in rub. C. de exceptionib. seu ꝓscriptionib. Et in Pandectarum lib. tit. de exceptionibus, & ꝓscriptionibus. Nã sicut exceptio dilatoria, vel peremptoria est, ita & ꝓscriptio ad vtranque refertur, quemadmodũ ex his, quæ modo tradidimus, id potissimè

3

habebitur, si examinauerimus quid vere sit exceptio. Et Panor. in rub. de exceptionib. inquit, exceptio est actionis, vel intentionis exclusio. Siquidem exceptio aliquando actionem excludit, vt si quis contra me actionem habeat ex empto, ego vero non nego emptionis contractum, sed actioni ex empto actori cõpetenti objicio exceptionem doli, exceptionẽ metus, aliã ve similẽ ad actionis exclusionem. Intentionẽ vero exceptio excludit quoties actor agit sine actione petens a me, quã dicit me illi vendidisse, at ipse excipio, venditionẽ ipsam negãs, quippe qui vere nõ vendiderim. Vñ cum actor egerit sine actione, exceptio aduersus eũ ꝓpolita intentionẽ excludit. vtitur ad definitionis cõprobationẽ Panor. authoritate Iurisconsulti in l. 2. ff. de exceptionib. dum inquit, Exceptio actioni cuiusq; rei opponi solet ad excludendum id, qd̃ in intentionẽ deductũ est. Verũ ꝫ Panor. illud in primis adducit ꝙ actio, & exceptio correlatiua sint, vt pr̃ & filius, marit⁹, & vxor. l. siquidẽ. C. de exceptionib. notat expressim Bal. in l. in rebus. C. de iure dotium. ad fi. igit̃ etsi exceptio sit actionis exclusio, intẽtionis tñ esse recte nõ potest cũ actio deficit, cui opponatur, & quã exceptio præmittit. Dein de ad hęc & aduersus Panorm, est gl. insignis in ca. 1. de litis contesta. in 6. q̃ differentiã cõstituit inter exceptionem & defensionem scribens exceptionem propriè dici actionis exclusionem, defensionem aũt esse intentionis repulsam. quam opinionẽ sequuntur inibi Domin. & Franc. Felin. in rubrica de exceptionib. col. 1. Ang. in princ. Initi. de exceptionib. col. 3. Greg. Natã. in clemẽ. Iæpe. de verborum significat. col. 95. eamq; dicit cõem esse Soc. rub. de exceptionibus. Quæ quidẽ sententia in hunc sanè sensum est accipienda, vt q̃libet exceptio ꝓprie defensio dici valeat, non tñ q̃libet defensio dici exceptio possit, sed tñ ea, q̃ actioni opponit̃, sicuti Deci. adnotauit in d. rub. de exceptionib. col. 3. probatur q; in l. si quis. C. de exceptionib. l. 1. C. de iuris & facti ignorãt. c. significauerunt. de exceptionib. Sensit eadẽ gl. in d. c. ũdum subdit, Huiusmodi enim defensiones non proprie dicuntur exceptiones. Quasi velit exceptiones proprie dici posse defensiones, non autem econtrario quaslibet defensiones exceptiones dici.

Tandem ex antiquioribus. Azo in summa. C. de exceptionib. huius est sententiæ, vt existimet exceptionẽ ꝓprię actionis exclusionem esse non quidem intentionis idemque. Doc. frequẽtiori calculo probarunt, atque ita esse hanc cõem opinionem constat, & eam defendit cõmunem esse alleuerans Deci. in d. rub. de exceptio. col. 2. non oberit tex. in dict. l. 2. imo huic sententiæ patrocinabitur. Eius etenim sensus est, ꝙ exceptio opponitur actioni ad excludendum id, quod per eam actionẽ actor intendit, non tamen ex hoc probat tex. exceptionem dici cum quid opponitur ad exclusionem intentionis absque actione in iudicium deductæ. Hinc sanè plura poterunt inferri, quæ hic explicabimus.

PRIMUM apparet interpretatio statutorum, q̃ exceptiones excludunt. Nã ea tm exceptio excluta censetur, q̃ actioni alioqui competenti opponitur, non q̃ intẽtio tñ agentis sine actione objciatur, ea etenim admittẽda erit, nisi ex verbis legis, aut mente legislatoris aliud possit constare, & plumi, ſm Bal. in l. peremptorias. C. sentent. rescind. non poss. nu. 38. eundem in l. iancimus col. 3. C. de donationib. & Feli. in d. rub. de exceptionib. 4

Secundo, deducitur solutionis obiectionẽ, q̃ agenti ex mutuo, vel aliunde ad pecuniam opponitur, nõ esse vere exceptionem, sed defensionem quidem, q̃ intentionis agentis sine actione objciatur. gl. singularis in d. c. 1. de lus con. verba defensionis. q̃ probatur ex eo quod soluto actionẽ ipso iure omnino extinguat. Inst. quib. mod. tollit. oblig. in princ. tametsi Soc. in rub. ff. de exquo ad solutionis obiectionem, velit Panor. sententiã veram esse, vt tandem solutionis exceptio intentionẽ excludat. Cum ex prænotatis constet, eam non esse propriam exceptionem.

¶ Tertio, infertur exclusionem actionis simul & intentionis propriè exceptionem dici, exclusionem vero intentionis tantum, nõ esse veram exceptionem. quod Deci. in d. rub. de excep. expressim asserit.

Quarto, planè deducitur, negationem simplicẽ petitionis ab actore propositæ nõ esse, nec propriè posse dici exceptionẽ ſm Bal. in d. l. peremptorias. col. 5. Soc. in d. rub. de excep. Bal. Fel. & Dec. in rub. de excep. quo in loco Deci. testatur hanc opinionem communem esse.

Quinto, hinc apparet, declinationẽ iurisdictiõis nõ esse propriè exceptionem, quia aduersus actionem ea minimè proponatur. gl. in verb. exceptiones in ca. qñ ꝫ. de probationib. quã inibi sequitur Panor. scribens, ab statuto loquente de exceptionibus minimè comprehẽdi declinatoriam exceptionem. cum ea verè exceptio non sit. Sed huic corollario manifestissimè refragatur tex. in l. ꝓscriptionae. C. si ꝫ ius vel vtilita. public. & in l. vlt. C. de exceptionib. vnde verius est, ꝙ exceptio sit generale nomen, peremptoriam, & dilatoriam etiam ad iudicis iurisdictionem pertinentem coplectẽs, quod latè discutiunt Ang. Are. in princ. Inſti. de excep. Soc. in l. 2. col. 2. ff. eo. tit. Dec. in d. c. qñ ꝫ. nu. 16. & seq. ubi glos. opinionẽ verã esse censet, quoties ex mente legis aliud possit colligi. Cuius rei varia cõtingere poterũt exẽpla

Sexto colligit ex his exceptionẽ, & ꝓscriptionẽ minimũ differre. Nã quemadmodũ exceptio ad peremptoriã, & dilatoriã, ẽt fori referr, & ꝓscriptio has omnes cõtinet, & significat sicuti probatum hactenus extat.

Septimo, inde palam est, ꝓscriptionem nõ tñ dici exceptionem, q̃ ex longę possessionis cursu procedat, sed & omnem aliam, q̃ aliunde actionem possit excludere.

Octauo, ut qd̃ mõ adnotauimus de solutionis exceptione rectius forsan intelligatur, oĩbus exactè ꝓbatis, inferendũ esse opinor, ad verę exceptionis rõnem non esse ꝓcisè necessarium, actionem mõ actori cõpetere, ꝙ exceptionem tñ excludendã, sed satis esse ꝙ actio actori iure, & uere cõpeteret, nisi ex eo, ꝙ deductũ est in exceptionem sublata foret ita quidem ut non si tunc necessarium actionem ipso iure non esse sublatam, sed opę exceptionis eam posse submoueri. Nam etsi actio ipso iure sublata fuerit per id, quod excipiens allegat, modo ea prius competierit agenti, uereque in hac specie nomen exceptionis actum, & proprium esse apparet, distinctũ profecto ab exclusione solius intentionis.

Etenim quoties qs agit proponens ea, q̃ si uera sint, actionem habet, reus uero ꝓpolita negat, tunc excluditur intentio, nec propriè reo excipit, liquidem actor planè ꝓbãs obtinebit, nec ulla exceptione conuincit, solumque tractatur in iudicio an sit uerũ quod actor in propriam intentionem deduxit, nec de alicuius exceptionis ulla reo oppositę disputandũ erit, atque tunc actore non probante simpliciter reus omnino absolutur.

At hi quis agat actione, q̃ etsi vera fuerit, ab eoque ꝓbata, excluditur tñ exceptione procedendi ab eo, quod actionem ipsam iam olim uerum. & competentem extinxit de exceptionis iure agendũ est. ubi oq; actor obtinebit. & iõ uere in hoc casu exceptionis nomen cõuenit, & proprię esse censet. Quo fit ut exceptio solutiõis uere & ꝓprię sit exceptio qa etsi uera sit intentio actoris mutuũ probãtis solutione quidem excludit, reuq; absolut. Sic & in ꝓscriptione. cum etsi actor probauerit quod intendit nempe rẽ petitã eius fuisse. & ad eius dominiũ pertinuisse tm longi temporis possessione a reo probata, ipse possessor absoluitur. In summa de intentionis exclusione tract. af, quoties iud. calis disputatio nertitur

tur sup eo, an actor vera in eius petitione iudici enarraverit, de exceptione autem agitur, cũ & si vera sint q̃ ab actore proposita fuere, tamẽ de his, quæ ex aduerso per reum obiiciuntur disputatio est, & controuersia iudicialis, non de his, quæ ab actore fuere deducta. Sic fanè non refert an actio extincta fuerit ipso iure vel non, mõ discutienda sint ea, quę in exceptione per reum fuerint allegata. quod sentit Dec. in rub. de except. nu. 4.

Nec tñ difficile ea dictu receptum esse, vt ipsius tm intentionis exclusio exceptio dicatur, saltem ex lata dictionis significatione. Sic etiã obtinuit exceptiones a p̃scriptionib. distingui, q̃quidẽ p̃scriptiones solũ ad eas exceptiones referunt, q̃ ex possessione lõgi tẽporis oriũtur.

Vltimo, illud non est prætermittendum non satis placere Latinæ linguæ censoribus vsum loquendi apud Pontificias cõstitutiones, & iuris vtriusq; interpretes frequẽtissimum, tcum rem præscribi dicimus, dicendum q; esset rẽ vsucapi. Nã p̃scribere hoc in tractatu nihil aliud est, q̃ excipere, idq; verbũ datuo iũgit, quẽadmodũ & veteres Iurisc̃onsulti loquuti sunt adhuc ætate iustiniani.

6 Nusquam etenim dixere fundum, agrum, aliam ve rẽ p̃scribi, sed vsucapi, nec apud Latinæ linguę syncerosauthores vsquam verbum, præscribo, iuxta hunc loquẽdi modum reperitur f̃m Alcia. in d.l. quinque pedum. C. si. regundo. in princ. Oldendorpiũ lib. Variarum lectionum, tit. de p̃scrip. col. 3. Eguinari. in §. q̃ autem. Instit. de vsucap. Cora. in l. si tututes. 4. ff. de seruit. nu. 9. & Iacob. Spiegel. in Lexico Iuris ciuilis, dictione, vsucapio. Nã q̃ in l. si non conuitij. C. de iniurijs. dictum est, præscriptam esse actionem, exponendum erit, i. actionẽ tẽporis exceptione fultã fuisse. Sic & Iurisconsultus in Lei a quo. ff. de vsucapio. dũ dicit, ideoque longi temporis p̃scriptio nõ durabit, quia possessionem locator nõ retinuerit, non appellat ipsam vsucapionẽ p̃scriptionem, sed ipsam longi temporis exceptionem. Quasi exceptio, q̃ rõne lõgi tẽporis p ipsum vsum cõticit, interruptione quadã possessionis minimè duret, nec p̃sectionẽ accipiat. Eodem fere sensu intelligendus est tex. in l. b duo patroni. § Iulianus. ff. de iureiu. cuius intellectum trademus 3. huius Relectionis parte, in prin. Igit hoc p̃sudio significationẽ vocis, de qua hic in Relectione acturi sumus, breuiter p̃notauimus, vtcunq; eã iuxta receptũ a Iuris vtriusq; interpretib. vsum, ab exceptione distinguẽtes. Mõ in eo Paragrapho, q̃ statĩ sequt definitionẽ vsucapiõis tradem" deijcet" iustitia tractabim".

SVMMARIVM.

1 *Definitio Iurisc. nobilis, qua de vsucapione traditur, defenditur. Et vbi an res corpor. definatur per effectus.*
2 *Vsucapio an rebus etiam immobilibus conueniat iuxta ius Cæsarei responsi?*
3 *Præscriptionis & vsucapionis, discrimen consideratur.*
4 *Definitio præscriptionis expenditur, veraque traditur ad materiæ cognitionem.*
5 *Vsucapionis iustitia ex summa æquitate & vetustudine deducitur.*

§. VNICVS.

1 DEFINITIONEM p̃scriptionis tractãtes, varijs vtuntur eiusdẽ descriptionib. Sed & eorum quidã eã mutuantur a Iurisconsulto, in l. 2. ff. de vsucapio. dum is inquit. Vsucapio est acquisitio dominij p cõtinuationẽ temporis lege definiti. ¶ Aduersus, quã definitionem illud adducitur, q̃ in ea effectus vsucapionis describatur. at nihil definiri debet p effectũ, cũ causã a causa differat, f̃m Bar. in l. 2. ff. de appella. Qui definitionẽ appellationis a quibusdã traditã hac rõne improbat, q̃ appellationẽ p effectus definierint, dicentes, appellatio nẽ esse, prioris sententiæ rescissionẽ. Etenim ill hæc definitio falsa omnino ẽ, cũ ẽt si ex appellatione sequat̃ q̃sque prioris sententiæ, a qua prouocatũ est, reuocatio, nõ tñ ipsa appellatio est illa quidẽ reuocatio sententiæ. q̃d satis patet, & vt diximus, quia causatũ a cã differt. l. licet §. ea obligatio. ff. de procura. l. & an eadẽ. ff. de exceptio rei iudi. Igitur non recte Iurisconsultus definiuit vsucapionẽ, dũ eã per effectum cognoscendum esse tradidit. siquidem ab vsucapione procedat dominij acquisitio.

Cęterum ad huius definitionis defensionem adnotã dũ est ex Dec. in rub. de probat. 3. col. definitionem alicuius rei non recte per effectus concipi, q̃n hi effectus remoti sunt a re ipsa, nec inseparabiliter ei adhærent, nec necessario ex ea sequuntur, quem admodum in exemplo appellationis ex Bar. diximus. nã tunc incongrua omnino est definitio per effectus, qui rẽ ipsam minimè demonstrãt essentiali quadã demõstratione, quæ necessaria est ad congruã, & perfectã definitionẽ. Vñ definiri quid non debet per accidentales proprietates, sed p essentiales. At effectus, qui adhęrent rei inseparabiliter, semper & necessario, proprietates quædã essentiales cẽsentur eiusdem rei, non accidentales, & ió per hos effectus cõgrue res sæpissime definitur. tex. opti. in l. bona aũt. § bonorũ igitur. ff. de bonor. possess. quo in loco Iurisconsultus dixit bonorũ possessionẽ esse ius retinẽdi. Est quidẽ ius retinendi effectus procedens a bonorum possessione, sed ita ei adhærens semper ac necessario, vt vt proprietas essentialis potius ipsius, quam accidentalis esse videatur. Sic Bar. cui cæteri frequẽtiori suffragio accessere, in l. 1. ff. de acquirenda possess. scribit possessionẽ esse ius intistendi rei non prohibitæ possideri. Nec. n. Bart. definiuit ipsius possessionis acquisitionẽ, nec itẽ ipsius retẽtionẽ, aut cõtinuationẽ, sed ipsam quidẽ possessionẽ, quatenus ea ius est, & effectus habet deductos ab apprehensione, & retentione, qui denique effectus possessioni, prout ea ius est, adeo adhærent, quod proprietates eius sint essentiales.

Eadem rõne procedit quod de actione Iustinianus tradit scribẽs qd. Actio est iuris prosequẽdi in iudicio q̃ sibi debetur. nã etiã si actionis effectus in hac definitione contineatur, is tamen eam perfectam efficit, quippe qui adeo actioni cohæreat, vt eius proprietas substãtialis sit. Vnde deducẽ vsucapionis definitionẽ a Iurisc̃onsulto traditã, nõ ex hoc iure improbari, q̃ vsucapionis effectus, i. acquisitio dominij, eidem adscriptus fuerit.

Est etenim acquisitio dominij adeo p̃pria vsucapionis, q̃ eius substãtialis proprietas hæc sit, quoties dominium acquiritur per tempus a lege definitum, atq; ideo potius ad proprietatem, quam ad effectum pertinet.

Præterea iuxta quorundã interpretationẽ Iurisconsultus in d. l. 3. definiuit ipsum actũ vsucapionis potius quàm ius ex vsucapione procedẽs. ita quidem, authore Iurisconsulto vsucapionis actus est acquisitio dominij per continuationẽ tpis lege definiti. is ergo vsucapit, q̃ est in continua rei possessione. Hinc denique dr interrupta vsucapio, i. ipse actus vsucapionis interrumpitur, quod satis est ad effugiendã obiectionem, quã Iurisconsulti definitioni opposuimus. Præsertim q̃ sẽm Imolam ibi, & Alcia. in rubr. de præscript. nu. 17. inibi definitur a iurisconsulto dictio effectum significans, nẽpe vsucapio, quæ est acquisitio per vsum, i. possessionem, & sic quatenus vsucapio ius est, non qua ex parte factũ continet. Nã & Cicero in Topicis, vsucapionẽ ius esse quoddam incorporeum existimat. Vnde vltima hęc responsio eadem est cum prima. Hinc primũ patet, p̃scriptiones aduersus actiones personales non cõprehendi sub ea definitione, quam ex d. l. 3. explicuimus.

Secũdo infertur iuxta pmissam definitionẽ aliter distingui vsucapionẽ a p̃scriptione, quàm vulgus Doct. & interpretũ distinxerit. Est. n. vsucapio ipsa acquisitio dominij per vsum, & sic possessionẽ. Præscriptio autem vere est exceptio, quę oritur ab ipsa vsucapione, ab ipsa, in quam, dominij acquisitione, ac tandem a longa possessione, vel ab ea, quæ legibus definita sit.

Tertio patet Iurisc̃onsulti definitionem pertinere ad eam acquisitionẽ dominij, q̃ per vsum, & possessionem lege definitam fit, non ad actiones personales, quarum quidẽ p̃scriptiões, vel potius exceptiones, q̃ eis ex tẽpore opponunt̃, iure p̃dectarũ nõ dicunt̃ vsucapiões, nec de eis tractat titulus ille singularis. ff. de vsucapionibus.

Quartò hinc deducitur vsucapionẽ generaliter s̃m p̃priã dictionis significationem accipi, & iure accipiendam esse, vt & rerum immobilium acquisitionẽ comprehendat, nec id quidem ante Iustiniani tempora solũ quod omnes fatentur, sed & ipsius Iustiniani ætate vsu receptissimum fuit, q̃ probatur Inst. de vsucapionibus. in principio, quo in loco vsucapio non sẽmel ad res immobiles refertur. idem constat ex l. vnica. C. de vsucap. transformanda. vbi vsucapionem rerum quidẽ Italicarum immobilium trãsformandã esse cẽset Imperator in longi temporis, decem vel viginti annorũ itẽm vsucapionem. Nec inibi vsucapio immobilium transformat in vsucapionem mobilium, sed temporis angustiæ, quæ olim sufficiebant ex lege duodecim Tabularũ, excludũ tur, longioraque spatia requiruntur ad adquirendas res per temporis vsum, & possessionẽ. Eadem significatio constat & apud Ciceronem in Topicis. Tametsi q̃nque apud Iustinianũ vsucapio, & longi temporis p̃scriptio veluti diuersa, nominentur in §. itẽm nobis. & in §. ex his. instituper quas p̃sonas nobis acquirat. q̃ quidem loca ipse ita interpretanda fore censeo, vt longi temporis p̃scriptio ad exceptionem a longi temporis possessione ortã referatur, & ita distinguatur ab vsucapione, quæ in reb. mobilibus & immobilibus in vniuersum acquisitionẽ dominij significat. ex Pãdectis plures authoritates. vt p̃dixi, adduci possunt, quib. appareat vsucapionẽ ad immobilia referri, sed p̃sertim id constat in l. nõ solum. §. si dominus. & §. si mihi. l. furtũ. iuncta l. quare. & item. l. si solũ. ff. de vsuc. l. qui fundũ possidebat. §. seruus & §. qui bona fi. ff. p̃ emptore. & alibi sæpissimè.

Quinto patẽfit a iuris vtriusque Doctorib. propria quidem authoritate, contemptis Iurisc̃onsultorũ, & ad hunc ipsius Iustiniani resp̃sis, cõmentũ esse, q̃ vsucapio
3 a p̃scriptione in hoc differat, tvt vsucapio mobilibus, p̃scriptio rebus immobilibus conueniat. Hæc etenim est cõis ofium interpretum doctrina, aliena p̃fecto ab ipsis Iurisconsulto & denique a Iustiniano, qui minime voluit dictionis significationẽ p̃priã, & verã mutare, sed tm tẽporis angustias tollere, ne domini reb. p̃priis ita celeri cursu tẽporis, & possessione breui iniquè priuarent. sexto hinc procedit intellectus eius, quod Accursius scripsit in d. l. 3. ff. de vsuca. dicẽs vsucapionẽ q̃nq; large adsumi, nempe cũ ad res immobiles refert. Nã si verã significationem vsucapionis rectè expendamus, propriè vsucapio ad mobiles & immobiles res erit referenda.

Septimo ex his aperitur sensus ad ea, q̃ Panormit. & Felinus tradidere in rubrica de præscriptionibus, dum censet vsucapionem genericè sumptam, etiam ad immobilia referri. Etenim id verum est in hunc fanè modum, vt vsucapio nõ tantum de mobilibus, sed & de immobilibus prędicetur, tametsi postmodũ in vsucapionem immobiliũ, & vsucapionem mobilium distinguatur. differunt siquidem hæ vsucapiones tanquam species diuersæ sub eodem contentę genere.

Octauo libet ex his perpendere Bar. sententiam in l. seruitures. in 2. ff. de seruitu. & Imolę, in d. l. 3. quibus & alij accessere, existimantes vsucapionem commune verbum esse mobilibus, & immobilibus rebus, saltem iure Pandectarum. Nam non solum eo tẽpore, sed & ætate Iustiniani, ac modo quidem apud Latinæ linguę Cẽsores hæc dictio vsucapio, acquisitionẽ dominij per vsum & possessionẽ rerum mobilium, vel immobiliũ, significat. Postremo ex his, q̃ hic & proximo §. adnotauimus constat quid p̃scriptio, quid vsucapio sit apud Iurisconsultos, iurisque Cæsarei constitutiones. uerũ quia summi Pontifices, & Canonũ, ac Decretorũ iuris canonici cõditores, deinde iuris vtriusque interpretes p̃scriptionem f̃m aliã significationẽ accepere, non equidẽ vt tm exceptionem significet, uel usucapionem triennalẽ, aut longi temporis, sed eo plane sensu, vt & ad actiones reales, & personales, atque oĩa, q̃ tempore acquiruntur, referenda sit, oportet hac in specie de eius definitione tractare. Illud tñ p̃fari libet hac in parte nõ esse agendũ de definitione p̃scriptionis quatenus ea dictio exceptionẽ quãlibet significat, sed quatenus in specie illa iuri ex rõne tẽporis, aut lõge possessionis q̃sito accommodatur.

Et Panormitanus post alios in rub. de p̃scrip. inquit, ¶ Præscriptio est ius quoddã ex tempore congruens, legũ
4 authoritate vim capiens, negligentibus pœnã inferens, & finem litibus imponens, quã definitionem coẽm esse testatur Bal. de p̃scriptionib. in p̃cipio, 1. col. aliqua exponens ad eius p̃positionem. Hæc vero definitio mihi nõ placet, quippe q̃ nimis lõga sit, & deinde p̃mittat p̃scriptionem esse institutam in pœnã negligentiã, cũ plerunque etiam aduersus ignorantem, & inficium p̃cedat, ac vim propriam habeat licuti inferius disputabitur. Deinde definitio, vt ea congrua sit, breuiter & compẽdio quodam debet rei subiectæ ẽssentialia explicare, f̃m Arist. li. 6. Topicorũ. Bar. in l. 1. ff. de testam. Card. in c. perpendimus. de sent. excõmunicat. Ad illã hæc Panorm. definitio nec breuis est, nec explicat rei subiectam per essentialia, sed per effectus longe ab ipsamet re distantes. ac remotos, quemadmodũ ex ea constat. Quamobrem ex pluribus definitionibus, q̃ in hoc tractatu traduntur ad huius rei cognitionem, ipse potius probarem definitionem gl. in Summa 10. q. 3. Nec. n. hic vsucapionẽ definimus, cuius Iurisconsulti meminere, siue ea sit triennalis, siue longi temporis, sed tm p̃scriptionem. Est. n. inquit gl. Præscriptio, exceptio ex tẽpore legib. definitio subiectantiam capiens. Nam etsi glo. omiserit verbum illud legibus definito, & præterea addiderit, & actioni in rem, vel personali objicitur, ego hãc vltimam partem à definitione tollendam esse censui, quia ad definiti essentiam, & subiectantiam nõ pertineãt Addidi illa verba, legibus definito, ex eo, q̃ tempus sufficiens non sit, nisi & id habeat ea, q̃ iure sunt ei accessoria, & requisita, vt legitima sit p̃scriptio. Eandem p̃dictæ gl. definitionem tradidit Goffredus in Sũma, tit. de p̃scriptionib. eamque defendit Alcias. in rub. de p̃scriptionibus. nu. 4. & in l. vt sunt. ff. de verb. signifi.

Diximus fanè in hac definitione p̃scriptionem exceptionem esse, quia id satis probauimus in p̃cedenti. §. exceptio aũt non tm ad hanc, quam tractamus, pertinet, sed omnes alias, quarum in iure passim mentio fit, atque ideo exceptio vt genus ponitur in hac definitione. Item diximus, extempore legib. definito, vt ex his verbis manifesta sit tota p̃scriptionis vis, siquidem tempus necessarium est ad p̃scriptionem, & ideò, quod intrinsecus, & proxi est subiectantia ex propria eius natura omnino requiritur, cum absque tempore nulla detur vsucapio nec denique præscriptio in ea significatione, qua Decretorum & Iuris Pontificij authores vtuntur. Sed tamen. tempus quãdoque, & regulariter sufficiens non est ad vsucapionem & p̃scriptionem imo a iure canonico & ciuili statutum est fore necessarium quandoque titulum, & fere semper bonã fidem, sicuti statim in 2. huius Relectionis part. tractabimus, vnde tempus a legibus definitum, id est cui extrinsecus accesserint.

ea quæ iure requirũtur,præscriptionẽ perfectã efficit. Nam & iure pontificio,ac Cęlarco tempori hac in spe cie accedunt titulus,bona fides,ipsorum que mensium & annorum numerus,vt ex tẽpore ita quidẽ instructo, ipta vsucapio,præscriptio ve procedat.Nõ oberit huic definitioni,quod non tñ exceptio,sed & actio realis qui dem ad vẽdicationẽ rei vsucapię ex tempore legitimo frequenter oriatur,quia qui rem aliquã vsucepit, eam poterit demũ actione realivẽdicare,& agere veluti dominus,non quidem ex præscriptione,sed ex iure dominij qđ p vsucapionẽ & longi temporis possessionẽ acquisi uit,q̃ mihi probatissimum est ex ipsorum Iurisconsultorũ locis,& in vltima huius Relectio. parte longius p̃ bauit.Hactenus de definitione,vt salte hinc videas,Lẽctor candide,quantum referat dictionũ proprias,& genuinas significationes absq; latinitatis vitio obseruare.

Cęterum vsucapionis iustitia ex plurib.constat, præ rim authoritate legis iustę,q̃ sufficiens est. Quod autẽ
5 lex sit iusta patet, Quia per principem iustẽ statuit id,quod est necessarium,vel vtile ad pacificũ subditorũ conuictum,& Reipublicæ quietem.c.erit autẽ lex.4.d. Sed vsucapio est huiusmodi,quippe q̃ necessaria,vel vti lis Reipublicæ sit,igitur lex vsucapionẽ instituens maxime innitit iustitiæ.Consequens,& maior argumẽtationis pars manifesta sunt.Minor probatur authoritate Iurisconsulti in l.1.ff.de vsucapionib.Bono publico, in quit Caius,introducta est vsucapio, ne.l. quarundã rerum diu.& fere semp incerta dominia essent,cũ sufficeret dominis ad inquirendas res suas statuti tẽporis spatiũ.Ex quo illud certũ est,quod cessante huiusmodi acquisitione per vsucapionẽ,incertus semper esset possessor,an res,quam forte ab alio emit,sua sit necne . Inde & curã illius abiciet,eamq; perire sinet, veritus ne qñ verus dominus eã sibi auferat,q̃ maximum inferret dãnũ Reipublicę,sicuti & Theophilus explicat in pric. Instit.de vsucap.Quin & ipsa vsucapio summopere ad minuendas lites pertinet.l.vlt.ff.pro suo.vsucapio rerũ inquit Neratius,etiam ex aliis causis cõcessa,interim p̃pter ea,q̃ nostra esse existimantes possideremus, cõstituta est,vt aliquis litiũ finis esset.Sic & iustitiã iuris ciuilis hac in re defendit Contra. de contractib.q 15.cõclu. 4.Marcus Cicero in oratione pro Cecinna,vsucapionẽ scribit esse finẽ sollicitudinis,ac periculi litiũ.idẽ Cicero li.1.de Offic.summe laudat Aratũ Sicyonũ q̃ is inquit esse fuerit arbitratus,revolum alienas a possessoribus post quinquaginta possessiones annorum auferri, propterea quod tã lõgo spatio multa hæreditatib.mu, ta emptionib.multa dotib.tenebant. Sed Pausanias in Corinthiacis de hoc ipso Arato scribit hęc verba ,domus,& p̃dia,q̃ diuẽdita fuerã emptorib.præter dissoluto,exulib.cũ reddidisset,dissidiorũ, & controuersiarũ causas concordia cõstituta sustulit.q̃ & Cicero ipse longius tradiderat.Igit hãc summã æquitatẽ cõuenientẽ q dẽ cõi vitæ societati,cuius conseruatio legũ olum,principum,ac rerũ publicarũ est finis,& cui lege naturę oẽs submittimur,& ie iuretenemur,admittere nullisimẽ iubemur.Quo fit,vt summi Ciristiam orbe p̃sules & põtifices,qb.potissima cura est,ne qd fiat aliarũ spũl salutis aduersum vsucapionẽ legitimo tempore perfectã iustã esse dominij acquisitionem passim statuerint.[Nã& Plato li.12.de legib.licet in reb.immobilib. nõ satis p̃bauerit vsucapionẽ eã tñ in mobilib. iustissimam esse & reipublicę optime init iustæ necessariam existimat.]

SVMMARIVM.

1 *Acquisitio possessionis quid sit.*
2 *Retentio possessionis explicatur.*
3 *Possessio definitio traditur.et qualiter possessio sit iuris*
4 *Possessio an re ille distinguatur in naturalem & ciuilẽ*
5 *Vsufructuarius, an habeat naturalem & numerosq.*
6 *Quasi possessio quid sit.*
7 *Quæ possessio sit necessaria,& sufficiens ad præscriptionẽ.*
8 *In præscribendis iuribus incorporalibus an sit necessaria scientia & patientia.*

Secundę partis relectionis initium.

Gressvs in huius relectionis parte prima satis breuiter de præscriptionis,& usucaponis cognitione,ex qua potissimũ deduximus partem fere præcipuã præscriptionis tempus esse ,cum ex eo semp constituatur,atque iõ tractaturus hac in parte de tempore possessionis,deinde titulo , deque bona fide ad perfectam præscriptionis uim iure Pontificio,& Cæsareo requisitis,illud in primis admonendũ esse censeo,possessionem fore semper necessariã ad vsucapionem,nam sine possessione præscriptio nõ procedit,quemadmodum regula iuris dictat,cui p̃notandum est tria esse maxime differentia'. Acquisitionem possessionis,eius retentionem, & ipsam possessionem,ut est in esse producta,ita etenim hæc considerat post alios Franc.a Ripa in rub.de cauf.poss. & p̃ col.3. ex Bar.& do.in l.1.ff.de acqui.poss.q̃ quidem obiter explicabimus,& veluti per transennã,ne ieiuna nimis sit hac ĩ spẽ possessionis ad vsucapionẽ necessarię resolutio.

1 Acquisitio possessionis est apprehensio rei uera uel ficta,cũ adminiculo animi uerbi,uel ficti & iuris.Apprehensio ponitur loco generis.Rei dr̃,ut comprehendat corporales res & incorporales,nam sicuti in corporalibus acquiritur possessio,ita in incorporeis quasi possessio acquirit, qđ notat in l.3.in princ.ff.de acquir.Posse. l.ti seruus.§.ti incorporales.ff.de acquirẽ.rerum dominio gl.in c.cũ ecclesia Sutrina.de cauf.poss.& propriet. Igit cũ tã p̃cisse detur apprehensio quasi possessionis in rebus incorporalib.oportuit ita acquisitionem possessionis definire, vt ea cõprehenderet quasi possessionis apprehensionẽ. Vera quidem apprehensio dr̃, quæ frequentissime apprehensio possessionis fit p̃ actũ verũ corporis sine fictione.l.1.ff.de ăcquirenda possessio. Ficta,quia q̃que possessio acquirit sine vera apprehensione per actum a lege,canone, vel cõsuetudine illi adæquatum,vt per constitutum.leg.quod meo.ff.de acqui. poss.c.2.de consue.l.quisquis.C.de donat . Cum animi adminiculo dictũ est ex eo q̃ ,ablq; animo non potest acquiri possessio.l.quemadmodum.ff.de acqui.poss.Ficti,quia solet sufficere animus fictus ad acquirendam possessionẽ,quãuis animus verus deficiat,vt in ea possessione,quã ciuilissimam Doctores appellant, q̃ acquirit lege Regia,ex l.45. Tauri, de qua nos aliqua adnotauimus lib.3.Variarũ resolutionum.c.5.nu.6.Itẽ diximus in definitione,Et iuris,quasi adminiculũ iuris necessariũ sit ad acquisitionẽ possessionis ex eo,qa ius retinetur, q̃ri possessio nõ pot l.qui vniuersas.§.1.ff.de acquir.posse.

Primo hinc deducitur,q̃ possessio,dum capitur pro acquisitione,est factum,nõ ius.l.1.§.adipiscimur. & §. ti vir.ff.de acqui.poss.li.1.§.ti Scæuola.ff.li quis testam. lib.esse iust.fuer.l.3.in princ.ff.de bono possess.

Secundo patet,nõ esse plane necessariam pedũ, nec manuũ positionem ad acquirendam possessionem,sed satis esse eam oculis,& effectu caperc,non.n.requiritur corporeus tactus ipsius rei.l. 1.§.ti iusserim.l.qđ meo.§. per venditorem.ff.de acq.poss.l. claudi.ff. de cõtrahen. emp.& hęc quidẽ illatio ablq; vlla fictione procedit,q̃ ipse explicat li.3.Variar.resolut.c.16.nu.10.& sequen.

Tertio inde cõstat,q̃ que possessionem acquiri ablque aliquo actu corporeo,etiam acquirentis oculorum motu, ut seruum.de.1.C.de acquir.poss.l.2.ff.pro solu.& per pro

per procuratorem.l.j.§.Item acquirimus.Aliquãdo quidem absque actu corporeo nec acquirentis,nec alterius eius nomine,sicuti apparet in possessione ciuilissima.

2 Retentio possessionis est legitima detentatio corporea,& mentalis,vel mentalis tñ,vera vel ficta gratia rem possidẽdi.In hac verò definitione dr̃ legitima,quia si ius resistat tali detẽtationi, possessio non retinetur etiã à pupillo,vt in re sacra notat Alex in l.pupillum.ff.de acquir. poss. Item is qui peregrẽ, ac longe proficiscitur nemine domi relicto perdit naturalem,cũ illa mentalis detentio non sit sufficiens,nec legitima ad retinendã naturalẽ possessionem.l.clam possidere.§.qui ad nundinas.ff. de acq. poss.Eodem mõ habés tunc per ingressum naturalẽ, et
4 si habeat animum possidendi rõne veri dñij, non habet ciuilẽ,quia ea penes alium sit , nec eam interim põt hre: non etenim est legitima detentio ad hunc effectum: siqdem duo non possunt eandẽ rẽ insolidũ possidere.Dictũ est præterea,Metalis tñ:ex eo q̃ ciuilis possessio solo aio retineatur.d.§.qui nundinas.Veræquia rẽr proprius animus requiritur.l.j.C.de acq.poss. Ficta : quia q̃nq; possessio retinetur per seruum,filium aut procuratorem: item & ciuilissima possessio ipsius fictionis causa. Gratia rem possidendi,diximus,quia detinens rem sine animo possidendi,non possidet:quippe qui nec habeat animum possidendi ciuiliter,nec naturaliter.l.3.§.in amittenda. ff.de acq. poss.vnde hæc detentio dr̃ propriẽ animi:fm communem in l.j.in prin ff.de acq.poss.Scribit etenim Theophilus Instit.quib.mod.toll.obligat,q̃ tenere est naturaliter detinere,i.rei corporaliter tñ insistere:possidere aũt est animo dñij detinere:quod idem Theophil.adnotauerat Instit.per quas personas nobis acqui.eiusque hac in re adnotationem laudat Vigilius in præfatione Græcarum Institutionum: statim tñ Theophili snĩam interpretabimur.Sed & aliud est detẽtatio naturalis alicuius rei: aliud est ipsius rei custodiæ:ñ custodia aio conseruatur:liquis clausam domũ relinquat iuxta cõem snĩam authore:Aretino,in l.ti colonus.ff.de acqui.poss.quia etiam absens dr̃ custodire:sicuti Bart.explicat in d.l.j.in prin. q. vlt.

Hinc apertissimi iuris est,q̃ possessio quatenus accipitur pro retentione factum est l.denique.ff.ex quib.cautis maior.l.pupillem.ff.de acq.poss.quia aio retinetur,& animus est quid facti.l.bonæ fidei.ff.de acqu.rer.domin.

3 Possessio t autem est ius insistendi rei non prohibitæ possessideri.sic Bar.in d.l.j.visum est,cui cęteri magis:cõiter accesserunt,vt inibi testatur Ripa,nu.26.tradit idem Ripa in Rubrica de cauf.poss.col.j.& 2.ius autem dr̃ loco generis,non vt Bart.opinatur loco drię. Insistendi dictum est:quia possessio principaliter operatur facultatẽ, tenendi ipsam remvnde differt ab alijs iuribus,seruitutẽ, fac similibus:oportet tamen rem non esse prohibitam possideri.Etenim tunc minimè tractandum est de possessione,quæ in eadem re acquiri non potest.

Ab hac definitione planè deducitur possessionẽ,postquam iam est acquisita,& perfecta,ius est, quod Bart.& Doctores communiter in d.l.j.fatentur:& probat elegãs snĩa Inno.in c.episcopi.de rebus ecclesiast.dicẽtis ex hoc quod delegatus à Papa iurisdictionem ad cognoscendũ de iure alicuius rei,non tñ poterit sententiam dicere circa illius rei dominium,& proprietatem sed & circa possessionem.Eodẽ modo si dederit summus Pontifex mãdatum alicui vt quidam ecclesiæ faciat restitui bona,quę iniquè & male fuerint alienata,eaque curet vt ad ius, & proprietatem ecclesiæ reuertantur, poterit hic iudex tractare,& cognoscere de restitutione illarum rerum, quæ non tantùm à dominio ecclesiæ fuerint ablatæ, sed & earum quarum sola possessione fuerit ecclesia priuata, & spoliata.Hanc sententiam Inno.sequuntur Rom.in singulari 600. Alex.consi. 15.lib.2.Fel.in rub.de rescriptis.3. col.Abb.in c.1.2.col.de in integ.restit.idem Abb.in dict.

c.Episcopi. Decius in l.non alienat.ff.de reg.iur. Ludou. Gomez.in reg.de non tollen.iure quæsito.qu.5.quorum sententia communis est ĩ in Ital.in l.j.in princ.nu.31.ff.de acq.poss.Rip.in rub.de cauf.poss.col.1. & 2.qui eam itidem probant,& veram esse censent. Denique possessionem ius esse probat tex.in l.peregrẽ.ff.de acqu.poss.& in c.dilecto.de verb.significa.& alibi pluribus in locis quorum iuniores meminere in d.l. 1.præsertim inibi Herculanus,nu.38.dicens Bart.opinionem cõem esse. idem fatetur eam secutus Corasi.in præludijs ad §.nihil cõe co. 2.ff.de acqui.poss.qui & Inno. decisionem sequitur.

Præter hęc est adnotandum ad faciliorem huius tractatus intellectũ,possessionem duplicem esse, ț ciuilẽ,& naturalem:quemadmodum Io.relatus ab Accursio in d. l.j.distinxit,cuius distinctio probatur per Dinum in dic. reg.sine possessione.nu.16.& per alios magis cõiter in d. l.j.vt fatentur nouiores ibi.præsertim Ripa nu.28.Et idẽ in Rub.de cauf.poss.& propriet.nu.18.Est etenim ciuilis possessio,possessio apta producere ciuiles effectus respectu veri dñij.Ponitur in definitione possessio loco generis:item Apta dr̃,quia non ſp hos effectus producit:quippe quæ sit ciuilis possessio penes verum dñm . Sic eos nõ producit in malæ fidei possessore.l.clam.§.quamuis.ff.de acquirenda possessione. Veri dominij diximus , quia per eam ratione præscriptionis acquiritur verum dominiũ: quod statim examinatur . Naturalis autem est possessio apta producere ciuiles effectus respectu alicuius iuris à vero dominio separati.Qualis est emphyteuæ, & Vasallenam & per hanc vtile dominium præscribitur.l. competit.C.de præscript. 30.vel 40. anno Dr̃,aptaquia non est præcisè necessarium,q̃ actu producat hos effectus:siquidem naturalis obtenta à malæ fidei possessore non p̃ducit eos:nec naturalis vsufructuarij: & cùm ipse non p̃scribat per illam dominium verum , nec ius vsusfructus: sed per ciuilem quasi possessionem illius iuris.gl.in l.ait prætor.§.item ei.ff.ex quib.cauf.maior.Bart.in l.naturaliter.ff.de acq.poss.in princ.& ibi Doct.maximè Ial. idẽ tenent Corset.in sing.verb.vsusfructus. Alex.in l.j.nu.40.ff. de acq.poss.in princ.& ibidẽ Alij Doct.cõtra Bart.inibi, cuius opinio communiter reprobatur, vt fatetur ibi Ripa nu.54.& idem in d.rub.de cauf.poss.nu.21. vnde procedit naturalis possessio,& p̃ducit ciuiles effectus in emphyteuta respectu emphyteutis:quod tradit Alex.in l.3. §.ex contrario.ff.de acqui.poss.nu.6.& Feli.in c.cautam. de præscript.tradit Balb.de præscriptio.in vltima part.3. partis principalis.illud tamen est aduertendum quòd ciuilis,quæ in vsufructuario datur,nõ est principalis.respectu veri dominij,& ideo fm communem Doctorum distinctionem propriè ciuilis non est,quia cõsideratur minùs principaliter respectu iuris à vero dominio separati: quale est ius vsusfructus . Sic & Rogerius dixit feudatarium,& emphyteutam habere ciuilem possessionem ratione iuris,quod habent in re.licet licet frequentissimo interpretum consensu Rogerij opinio in d.§.ex contrario reprobata fuerit,profectò defendi poterit, si consideremus hanc ciuilem possessionem,cuius meminit Rogerius esse impropriam,ac minimè principalem:cùm iuxta cõmunem distinctionem vera & propria ciuilis possessio ea sit,quam modò definiuimus. Huc etiam pertinet qđ Theophilus scribit Instit.per quas personas nobis acquiritur.§.idem placet.de vsufructuario tractans: constituit, etenim rõnẽ cur vsufructuarius vsucapere non possit dicens:Primùm,quia non possidet.Est aũt possessio aio dominantis possideretenim verò tñ habet ius vtendi & fruẽdi.Hæc Theophilus,qui distinxit ciuilem possessionem à naturali eo modo, quo doctores paulò antè citati distinxere,vt quibusdã forsan ita Theophili snĩam intelligentibus videbitur.At ipse Theophilus inibi,& apertius in §.item per acceptilationem.Inibi.quibus modis tol-

litur obliga.sensit,si diligenter eius verba examinentur, possessionem in hoc à detentatione differre, ꝙ tenere sit naturaliter detinere, possidere verò sit animo dñi detinere vsuade cùm in d.§.idem placet:hoc ipsum quo ad vsum fructuarium adnotauerit, plane præmittit vsumfructuarium suo nolle rē ipsam detinere: ꝛ nō aūt possidere, nec ciuiliter, nec naturaliter:&ita Iacob. à Rauenna in l.1.ff. de acq.poss.Cui.de Cun.in l.licet.C.eo.titu.Cuman.Bald. Rom.& Aret.in l.naturaliter.in princ.ff.de acq.poss.non viso vt opinor Theophilo, planius asseuerent, vsumfructuarium rem ipsam naturaliter possidere nolle dñi, non aūt proprio.Quibus adstipulatur text.in l. certè.§. is qui rogauit.ff.de precar.quo in loco Iurisc̄sultus scribit,fructuarium, colonum,& inquilinum esse in prædio:non tamen id possidere.Par igitur ius est hac in re coloni, & inquilini cum vsufructuario:&ꝛ colonus,& inquilinus dubio procul rem ipsam detinent proprio nolle, possident, autem nolle dñi.Quo fit,non oīnò probare apud Theophilum distinctionē communem possessionis ciuilis, & naturalis.Nonne iniicior ereberrimo ferè oīum cōsensu in d.l.naturaliter.per tex.ibi probatum esse, ꝙ vsufructuarius naturaliter possideat.Sed illam naturalem possessionem Theophilus interpretatur vel nomine domini, vel esse detentationē quandam naturalem. Hæc diximus ad intellectum ciuilis,& naturalis possessionis,quemadmodū à nostris distinguuntur:quorum opinio facilioris doctrinæ causa potest admitti. Nam perpenso iuris rigore verior apparet sētia Azonis existimantis,vnicam tm̄ possessionem esse,quæ solū qualitate,non aūt spē differenti distinguatur:ita quidem vt possessio, quę verè naturalis est,si per ius ciuile absque corporis insistentia probetur, & admittatur ad ciuiles effectus,dicetur ciuilis qualitate quadam iuris ciuilis ei præbentis authoritatem, eamque approbantis. quam opinionē, Azonē secuti,veriorē esse censent Ripa in præcitatis locis:Socin. col.9. & Zasius in d.l.1.ff.de acqui.poss.Alcia.in l.q.elt.ff.de verb. significa. Io.Corasi.in l.naturaliter.§.nihil commune.in præludijs, num.6.& sequentib. Albericus in l.licet.C.de acquirenda possessione.& alij,qui ab his nominatim citantur.

Verùm quia plerisq; placet quasi possessionē a possessione distingui, peculiarijq;& propria definitione cognoscendam esse.Sic.n.placet Theophilo in princ. de interd. vbi censet, possessionē esse corporalis rei detentionem.

6 Quasi possessionem verò incorporalis rei vsum. Latius, & speciālius poterit quasi possessio definiri, vt sit ius exercendi,actum conueniētem iuri incorporali vero vel ꝓtenso,procedens ex sufficienti vsu illius. Hinòi censetur, quasi possessio iuris eligendi & similium.c.cum ecclesia. de causis poss.& propriè dictum est exercendi non detinendi:quia sola corporalia detinentur.l.3.§. ex cōtrario. ff.de acq.poss.Diximus in hac definitione, Vero,vel prætenso ex eo,ꝙ ad acquirendam quasi possessionem iuris incorporalis non est necessarium ipsum in prius constitutum fuisse ſm Innocētium. in c.1.de caus.poss.& proprie ta.Bart.in l.3.§.vnde vi.ff.de vi & vi armat.Dec.in cons. 136.Contra decisionem Rotæ 111.in antiquis. Dictū deinde est, Efficius procedens ex sufficienti vsu:ad differentiam iurium ipsorum ex quibus competit facultas exercendi suos proprios actus.Vnicus autem actus sufficiens est ad constituendam quasi possessionem iuris incorporalis ſm communem quam tradit Ripa.in capi. cùm ecclesia.de caus.poss.& proprie.nu.n.52.& sequentib.text. opti.in c.consultationibus.glo.Panorm.& alij in c. si verò.de iure patrona.Cal.l.consi.112.eod.tit. Abbas in cōsi. 54.part.1.idem Abb.in c.cùm olim. 3. notabili, de caus. poss.& propriet.Dec.consi.129.& consi.149. colum.2. Ioan. Milis,in verbo patronus ex vnica præsentatio.Soc. consi.258.col.1.libr.1.Alexan.consi.74.col.3.lib.4 & ibi Engolismensis.Abb.in c.1.de religio.domibus.ver. & hęc faciunt.quorum ea est resolutio,ꝙ ex vnica præsentatione acquirat quis quasi possessionem iuris patronatus ec clesiastici,quo ad præsentationem.Et est communis opinio,sicuti fatetur Lambertinus de iure patronat.2. lib.1. parte.3.q.princip.artic.11.modò ex ea præsentatione secuta fuerit episcopi institutio, & institutus beneficij possessionem habuerit:quod explicant Decius in dictis responsis:Rochus Curtius de iure patronat.in verò.competens.q.13.Iatè Ripa in d.c.cùm ecclesia.num.91.

His equidem prænotatis patet,possessionē à Barto.in d.l.1.dictam corporalem esse vere naturalē, atque ita sub definitione possessionis naturalis comprehendi: si vera sunt,quę ex communi omnium traditione exposuimus.

7 Est igitur necessaria possessio ad præscriptionem:ꝛ & denique omnium consensu sufficiet ciuilis,& naturalis si mulquod negari non potest.Ciuilis verò sola erit ità sufficiens ad præscriptionem veri dñij:& id ꝓbatur ex eius definitione.ad idem.l.1.§.per seruum qui in fuga.ff.de acqui.poss.l.serui.§.vlti.ff.de furtis.& in lin accessionib.ff. de diuer.præscrip.notat Dinus,nu.29. in d.rā,sine possessione.Bar.in l.1.nu.8.ff.de acq.poss.& post alios Balb. in vlt.partę 3.partis princ.quorū opinio communis est in l.clam possidere.§.qui ad nundinas.ff.de acquir.poss.

Naturalis autem possessio sola,iuxta definitionem cōmunem,non est sufficiens ad præscribendum verum ipsius rei dominium:cum naturalis possessio non obtineat animo veri dominij.Quòd si ea veri dñij animo habeat, contingere non potest vsucapio interim dum absens habet ciuilem.Etenim incipit præscriptio ab eo die,quo absens ciuilem amisit:sicuti adnotarunt gl.& oēs in d.§.qui ad nundinas.gl.fing.in l.1.versū.præscriptionem.C.de seruitis fugit.vbi Ias.& Doct.Panor.col.2.& Fel.nu.6.& 7. in c.vigilanti.de præscrip.idem Abb.consi.62.lib.2. col.8. Alex.in l.1.§.perseruum qui in fuga.ff.de acq.poss.col.2. Dinus optimè in dicta reg.sine possessione.col.vlt.Sufficiet tm̄ hæc sola naturalis possessio ad præscriptionē alicuius iuris à verò dominio separati,nēpe ad ius Emphyteusis,vel feudi:vt tradunt Alex.in l.3.§. ex contrario.ff. de acquirenda poss.num.6.Felinus in capit. cautam. de præscript.Et Franciscus Balb.in d.l.vltima.parte 3.partis princip.notatur in l.competit.C.de præscript.30.vel 40. anno.At in usufructuario dictum superius est ex frequētiori Docto.sententia,ipsum nō præscribere ius vsufructus per naturalem possessionem:sed per ciuilem quasi possessionem illius iuris vsufructus.Ego verò, si admittenda est illorum opinio, qui probare conantur,usufructuarium rem possidere naturaliter noīe domini habentis proprietatem,& nomine proprio tantùm habere rei detentationem,quantum attinet ad uerum & directum rei dominiū,profectò non uideo qua ratione possit vsufructuarius distingui in his possessionibus ab emphyteuta,Feudatario,& similibus, qui ius habent segregatum à uero dominio, præsertim ꝙ iuxta opinionem Rogerij, etiam emphyteuta & similes habent quandam possessionem ciuilē respectu illius iuris à dominio uero distincti: deinde quæritur quonam pacto emphyteuta habens naturalem nomine domini, possit præscribere nomine ꝓprio i illud emphyteusis à uero dominio satis distincti? Etenim licet Alex.in d.§.ex contrario,& alij,quoru modò meminimus,uelint emphyteutam præscribere ius illud emphyteusis ex naturali rei possessione: id uerū esse non potest,cùm illa possessio obtineatur nomine domini ueri,& respiciat uerum dominium,non ius emphyteusis,nec similia iura separata à dominio directo,ueroque.

Quamobrem in usufructuario, emphyteuta, & feudatario facilioris doctrinæ cā, forsan magis congruit constituere quandam quasi possessionem,naturalē quidem, & ciuilē respectu illius iuris omnino à uero dominio distincti», ꝙ quidem quasi possessio est sufficiens ad præscriptionem

præscriptionem necessaria possessio est,sufficitq; qūque ciuilis sola.Naturalis autem sola,ac per se subsistens,ciuili per alterum obtenta,non sufficit ad præscribēdū dñiū verum ipsius rei.l.adquiritur.ff.de acquir.rer.do.§.vlti.l. Celsus.§ Iulianus.ff.ad exhiben.l.j.§.penu.ff.de acq.poss. tenent Dinus in d.rā,fine possessione,nu.30.Doct.præsertim Alex.in d.§.ex contrario,nu Et probatur satis vrgēter ex eo,ꝙ ciuilis possessio sola, naturali per alterum obtenta,est sufficiens ad prescriptionem dñij veri, vt superius traditum est:ergo naturalis hunc effectum habere non poterit,nec sequatur absurdum, ꝙ duo in solidū possint eandem rem quo ad dñium idem vsucapere.l.si vt certo.§.duob.ff.commodati.l.quod cōtra.§. vni duo. ff.de reg.iur.l.hęreditate.§.pater.ff.de cast.pecul.Hæc quidem planè obtinent præmissa cōi distinctione possessionis ciuilis à naturali.Etenim si Azonis opinio probanda est,constabit euidenter,possessionē naturalem, quæ ait veri domini obtinebitur, ad præscriptionem omnino sufficere.Quasi possessio iuriū incorporaliū ēt sufficiens est ad præscriptionem ipsorum iurium.l.1.& 2.C.de seruit.& aq.l.vlt.C.de p præscrip.longi tpis.l.si quis diuturno. ff.si seruit vēd.l.1.§.deniq;& l.2.ff.de aqu.plu.arcend.in princ.à quib.iuribus hoc deduxere Dinus in di.regula sine possessione,in princip.quem ibi Doctores passim sequuntur:& vbicunque materiam istam tractauerunt.

8 Sed ꝛ præter hæc in præscribendis iuribus incorporalibus necessaria est scientia,& patientia eius contra quem præscribitur.aut illius,qui iura illa tradere pōt. Cū horū iurium incorporaliū quasi possessio non aliter acquiratur,nec retineatur,q̄ per patientiam eius contra quē acquiratur,vel retinetur.l.quoties.in j.§.vlt.& l.quoties.in 2.ff.de seruit.hoc ipsum expressim constat in l.2.C.de seruitu.& aqua.quæ apertissimè requirit sciam eius contra quem seruitus præscribitur.optimus tex.in l. si à te emero.ff.si seruit.vend.his accedit,ꝙ seruitutes non aliter cōstituuntur q̄ per traditionem,vel patientiam.l si ego.§. 1.ff.de publicitana.l.j.ff.de seruit rustic.pdio. vnde sequit sciam necessariam esse,cùm absque ea nec contingat traditio,nec patientia.l.qui patitur.ff.mandati.nec.n.pati,ꝙ prior dicatis,qui oīno ignorat.l.1.§.Iciam. ff. de tributoria: atque ita hanc opinionem,ꝙ sit necessaria scia & patientia illius aduersus quem præscribitur,vt præscriptio procedat in iuribus incorporalibus,tenuerunt Innoc.in c.2. de in int.resti.idem in c.b. nae.in 2.de post.prælat.Bart.in lege.1 §.denique.ff.de aqua pluuia arcen.& Bart. & Docto.in d.l.2.idem Bar.in l.j.§ j.ff.de itinere actuq; priuat. Abb.in c de 4.ad finem.& ibi Fel.nu.41.de præscrip.Alex. consi.16.lib.5.nu.13.Panor.& ibi late Ripa in d.c.cū ecclesia.de cauf.poss.nu.64.Ant.in c.peruenit.col.5.de cen sib.Io.Lupi.in c.p veltras.2.notab.§.sed est pulchra.nu. 33.de dona.int.vi.& vx.quorum sētia cōs est dubio procul. Nam & ipse Panor.in d.c.de quarta,eam fatetur cōmunem esse:& eandem sequuntur omnes hi, quos ad hu ius opinionis intellectus & limitationes ſtatim citabo.

Cæterum Longoualliis in repetitione Limperū.ff.de iur.omn.iud.4.part.art.2.licet fateatur,neminem hactenus hunc sētiæ contradixisse, eam sētiam fore censet pluribus rationibus:sed præsertim authoritate text.in l.vlti. C.de præscriptio.longi tpis,vbi Imperator primum statuens in Vsucapione rerum corporalium sciam non requiri,subijcit,idem iuris esse in vsufructu,& cæteris seruitutib.igitur in eo responso probatur, sciam eius cōtra quem præscribitur non esse necessariam in præscriptione iurium incorporalium. Sit eon illud negari non pōt, quasi possessionem iurium incorporalium acquiri per vsum absque scia eius, cui usus ille vel prodicat, vel copetit.Item est text.opinius in l.1.§.1.ff.de itinere actuque priuato.quo probatur,vsum seruitutis sufficere, vt quis experiri possit inter dicta illo de itinere, actuque priuato:& vt Bart.ibi censet,non est quo ad istum effectū necessaria scientia illius, cui usus ille præiudicat. Et tā.l.vlti. eodem tit.vult ita demum interdictum illud competere, si quis ius seruitutis possideat:consequitur ergo etiam iurium incorporalium quasi possessionem acquiri absque scientia illius,in cuius præiudicium quasi possidetur. Deinde ad improbationem communis sētiæ contendit Lon gouallius,quasi possessionem iurium incorporalium acquiri absque scientia illius qui tradere poterat:resp̄ndeq; ad omnia loca,quæ videntur patientiam exigere ad constituendam quasi possessionem iurium incorporalium, ꝙ is demum patiatur,qui non impedit quem admodum is consentit,qui non dissentit,etiam si ignorans sit.l. 2.§. voluntatem.ff.solut.matri. Quæ quidem solutio falsa est per ea,quæ inibi Iurisconsultus scribit dicens furiosum, & amentem eo consentire,ꝙ non dissentiat:& hic cōsensus est à lege præsumptus:at eum,qui sapiat nō aliter cōsentire,q̄ si vel expressim consentiat, vel tacitè:cū sciens non contradixerit.Sed & responsio Lōgouallij ad l.2. C. de seruitutib.& aqua.etsi fuerit Hugulini Doctoris antiqui,falsa tamen est,maximāq; infert violentiam Imperatoris responso,dum supplēdam esse dictionē,maximè, falsò tradit.itaque nouissimè Io.Corasi.in l.quoties. in 2. ff.de seruitut.num.1.sententiam communem à Longouallij impugnationib.defendere conatur, eam secutus.

Ego verò,etsi bē,eandem disputationem resoluere curabo,vt hæc q.ad Theoricam, & praxim expeditior sit. Primùm etenim communem opinionem veram esse opinor,& probari oīno in d.l.2.C.de seruit.& aqua. Deinde censeo in his iuribus incorporalibus patiētiam illius,qui tradere & constituere ea potest, pro traditione seruitutis tractatur,patientia illius qui tradere tenet, sufficit,cāque ipse præstare debet.l.quoties.in 1.§.vlt.l. quoties. in 2.ff.de serui.sic seruitutes constituuntur per traditionē vel patientiam.l.j.ff.de seruitu.rusti.prædio.ad finem.l.si ego.§.1.ff.de Publici.l.3.§. dare.ff.de vsufru.non ꝙ traditio differat in hac specie à patientia,nec patientia à traditione,quoties de constituenda seruitute agitur:sed ꝙ traditio exponatur per ipsam patientiam,ita quidem,vt dū Iurisconsultus dixit in d.l.1. per traditionem vel patientiam:ſm Accursium inibi exponamus.i.patientiam. Etenim hæc interpretatio frequētissima est, quoties dictio, vel,ponitur inter duo,quæ idem significant, iuxta l.primam,& ibi Accurs.ff.de pac.traditur in c.2.de rescriptis. & in l.vtrum.ff.de rebus dubiis l.2.ibi quadrupedem vel pecudem.& ibi Accurs.ff.ad le.Aquil.Bar.in l.vbi pactū. in princ.C.de transact.Aut patientia referēda erit ad dominum verum fundi seruientis: traditio autem ad eum, qui in alieno fundo,quem tā possidet, seruitutem alicui constituit.vt docet gl.in d.l.si ego.in princ.igitur si de cōstituenda seruitute, vel ea tradenda ex consensu constituentis agatur:tunc necessaria est scientia, & patientia illius ad hanc expressam constitutionem,vel traditionem. At si tractemus de acquirenda seruitute per vsucapionē, & præscriptionē:tunc quasi possessio illius necessaria est, & hæc acquirit,ac retinet per vsum seruitutis absq; scia illius,contra quem præscribatur: modo is nō impedierit eiusdem seruitutis esum.l.& si forte.§.j.ff. si serui. vend. l.quoties. in 2. siquidē, quasi possessio iuris incorporalis nihil aliud est,q̄ vsus seruitutis. Vnde mihi potius placet quasi possessionem iurium incorporalium acquiri per vsum sufficiētē absq; scia illius,cui præiudicium fiat. Nā huius sententiæ vel Bart.author est in dicta lege 1.§. 1.ff. de itinere,actuque priuat.dum asserit ad interdictum illud non esse necessarium vsum seruitutis sciēte domino prædij,& tamen necessaria est quasi possessio seruitutis. lege vsum 1,ff.eodem titu.vel ipse loquitur contra eum.

in d.l.viti.quod magis consonum est, quia Bart. exp resſim fatetur nu.10.quasi possessionem in his iurib.nõ acquiri per vlamenti sciente,& patiente illo,in cuius præiudicium vertitur,tametsi Ripa in d.c.cum ecclesia.nu.64.sequatur Bart.&iam,quæ dicta ad interdictũ de itinere,actuq; priuato sufficere solũ vsum,nec requiri possessionem.Sed & Paulus Castr.dum in d.l.2. asseuerat seruitutẽ posse acquiri prescriptione longi t̃pis decem vel viginti annorum cum titulo,etiã absque scia illius,cõtra quem præscribitur,adhuc fatetur,quasi possessionẽ seruitutis acquiri posse per vsum absq; scia illius, cui præiudicium fit,cum alioqui absque possessione præscriptio, non procedat.Ifine possessione.ff.de vsucap.Ergo quasi possessio seruitutis,acquirit& aliorum iurium incorporaliũ absq; scia,& patiẽtia illius,cuius præiudicũ ex vsu tractatur.Nec.n.alicubi probat,ad acquisitionẽ quasi possessionis iurium incorporaliũ requiri vel patiẽtiã,& sniam, vel habem titulum:cum & sæpissimè absq; titulo, & patiẽtia ꝓcedat horũ iurium ꝓscriptio, quæ absq; quasi possessione procedere nequit vllo casu.Ista iõ ex ꝓmissis apparet,quasi possessionem iurium incorporaliũ procedere ab vsu illorũ,& sufficienti exercitio,et absque scia, & patientia illius,in cuius præiudicium possidetur.

Verũm præter hæc opinor,ẽt nõ sufficere ad præscriptionem iuriumincorporalium eorum quasi possessionem,niti adsit scia & patientia illius contra quem ꝓscribitur.tex.in d.l.2.quæ peculiari quadam rõne hãc solam exigit, eo q̃ iura incorporalia proprie non possideant, & seruitutes plerunq; & frequentius absq; titulo ꝓscribentur aduersus eõm vsucapionis,& præscriptionis naturam.Quo fit,vt t̃p sine adsit præscriptioni seruitutis titulus,vel nonsine sit t̃ps ordinarium, sine immemoriale,necessaria sit quasi possessio,quæ separatim ab alijs, q̃ ad præscriptionem requirunt,constituenda est,& perfecta quidemalioqui nec vllo momento sufficiens est, & præscriptio cessat,aut interrumpitur, vel minimè initũ assumit:nec defectum possessionis vel quasi supplet ipse titulus,nec immemoriale t̃ps in his,quæ possunt possideri,aut quasi possideri absque titulo:veluti res t̃pales.Atque ita cõis opinio ad interpretationem d.l.2.C. de seruit.& aqua. in praxi recipienda est, & vbique seruanda, sequentibus tamen intellecta limitationibus.

Primo sñia communis non procedit vbi agitur de ꝓscribenda libertate aduersus olim constitutam seruitutem.etenim tunc sufficit quasi possessio,nec est necessaria scia,nec patientia illius contra quem præscribit,tex. elegans in l.si partem.§.si per iocum.ff.quemadmo.servit.amit.quem ita cõs iuris vtriusq; Doctores interpretantur in fauorem libertatis,quæ vbicunq; rei adest præsumptione quadam iuris: & præterea quia res ad priorẽ statum,& communem redit.Ex quo forsan erit intelligẽ dus.tex.in c.si de terra.de priuilegijs,quo ritum est, priuilegium validum quidem de non soluendis decimis tolli præscriptione triginta annorum.quib.habentes priuilegium decimas exoluerunt.procedit.n.ea rõne etiã si solutio facta ab ignorãtib.fe priuilegium habere: cum hic non sit necessaria scia illorum contra quos præscribitur ea quidem præscriptione, quæ rem constituit, & reducit in pristinum statum,quem habebat iure communi:atque ita etiam si gñalis quadam ratione vtantur Panor. & Anchia.inibi illum tex.intellexere,& Felin. in c.vigilanti. de præscriptio.contra Holt.& Cardin.in d.c.si de terra. existimantes ad decisionem illius capitis esse necessariũ, quòd solutio fiat ab his qui sciunt se priuilegium habere,eos eximens à solutione decimarum.

Secundò tex.in d.l.2.eiusq; cõis interpretatio non obtinet in præscriptione seruitutis cũ titulo, iuxta l.si ego. §.primo.Et ibi glo.ff. de publica. Nam in præscriptione seruitutis,quoties titulus non concurrit cum quasi possessione,est necessaria scia,& patientia illius contra quẽ præscribiturat si præscribens titulum habeat:nempe cõstitutionem seruitutis ab eo factam, qui rei dis no erat tunc non est necessaria scia nec patientia domini ad præscriptionem longi t̃pis decem,vel viginti annor.l.vltim. C.de præscrip.long.tẽp.quam ita intellexere Paul.Castr. & ibi Albericus in d.l.2.idem Paul.Castrẽ.in l.seruitutes.la magna.& ibi Io.Corasi.num.42.Anton.in c. peruenit.5. col.de censib.Felin.in d.c.de quarta.colum.penu.Capola in tract.de seruit.verb.prædio.cap.20.colum. 2. Ioan. Franc.à Ripa in d.c.cum ecclesia Sutrina.nu 63.de caus. poss.& prop.Iaso.in l.3.§.ex contrario,nu.31.ff.de acqu. poss.idem in l.j.numer.65.in princip.eod.titu.

Tertiò,suprascripta Doc.opinio minimè locum obtinet in præscriptione tanti t̃pis, cuius initium memoriã hominũ excedit.Nam vbi hæc præscriptio probata fuerit:non est necessaria scia illius,contra quem præscribit. gl.& ibi Ang.in l.hoc iure.§.ductus aquæ.ff. de aq.quot. & æsti.Bal.in c.1.col.2.quæ sint regalia.Imo.in l. si publicanus.§.in oĩb.ff.de public.& vectig.Salic.in l. 2.C.noua vectig.& idem Imo.& Rom.in l.1.§.denique.de aqua pluvia arcen.Ant.in c.peruenit.de censib.Deci.cons.85.Iason l.imperium.ff.de iurisdict.omn.iud.col.9. versi. circa primum dictum.Ale.cons.16.lib.5.nu. 15.& ibi Lugdunen sis.Iaco.de sancto Georgio in tract.de feudis. versi.cum mero,& misto imperio.col.vlt.Curtius Iunior cõsi.158. nu.12.Anto.Rub.cons.21.col.vlt.Franc.Balb.de præscriptionib.2.part.3.partis,q.6.nu.22.Felin cap. de quarta. col.penultimus in c.cum nobis.colu.1.de præscrip.t.Quorũ opinionem fatentur communem esse eam secuti Alexi. cons.6.lib.1.nu.4.& And.Tiraq.in tract.de nobilitate.c. 14.nu.4.idem asseuerant Deci.Balb.& plerique ex præcitatis authoribus,quorum sñia procedit ꝓp vim huius t̃pis immemorialis,quod priuilegij vim hẽt.d.§.ductus aquę. & c.super quibusdam.de verb.signifi. tacẽs contrarium adnotauerunt Bar.in d.§.in oĩb.vectigalibus.idem in l. 1.§. deinq;.ff.de aqua pluvia arce.Paul.Castr.in d.l. seruitutes. col.vlt.Rom.cons.218.Bal.cons.352.lib.1.& cons.340. li.5.Albe.Brunus cons.67.col.1.Ripa in d. c. cũ ecclesia. de caus.poss.num.67.idem li.2.respon.c.26.Et profectò si ad quasi possessionem iurium incorporaliũ est necessaria scia & patiẽtia, ego non video qua ratione ifthæc posterior sñia improbari possit:siquidem immemorialis præscriptio requirit continuum vel nunquam interruptam possessionem,aut quasi possessionem. hæc e tenim ante oĩa probanda est, & præterea immemoriale tẽpus quorum prius probari nequit, nisi scia & patientia probetur ẽm communem, quæ exigit pro ratione intrinsecæ qualitatis ad quasi possessionem sciam, & patientiã ideo vera est hęc vltima opinio, sicuti hac rõne veram esse censet Aymon Sauilli.in trac.de antiq.tem.4. part.c.absolutis.numer.15.vel concedendum erit, quod superius adnotauimus, quasi possessionẽ iurium incorporalium acquiri absque scia, & patientia illius contra quem quasi possessio acquirenda est. Qui verò tenẽt posteriorem sniam,respondent ad tex.& glo.in d.§.ductus aquæ. quod inibi agitur de consuetudine, quæ perfectè inducitur etiam absque scia Principis,vel superioris.tex. in dicto capitu.vlti.de consuet.Panorm.& Docto.communiter aduersus glo.ibi ita adnotarunt: & est communis opinio ẽm Rochum in d.c.vlt. Quarto requisito consuetudinis.tol.36.col.2.& Corn.cons.155.lib.4. col. penul.scientia etenim tacita Principis qui fuit,consuetudine, & moribus polle leges tolli, fatheiem est, vt leges hoc nõ tollantur. Sed tamen etiam si principis scia necessaria sit in præscriptione,vel foret in cõsuetudine, sat ficeret ifr scientia magistratuum, qui eo loci exercẽt nomine Principis iurisdictionem secundùm Bart. in dict. §.in omnibus.Abb.in d.cap.cum nobis. Aretin. in l.more.2.col.

re.2.col.ff.de acq.hęred.Iac.in tract.de feudis.in verb.cũmero & misto imperio.col.5.Balb.de ꝓscrip.5.part. pri. col.10.vers.Sed a quæstio est,an reẽ̃ra scia. & Tiraqu in d.c.14.nu.3.latè Aymon in tracta.de Antiqui.tẽp.4. parte.c.absolutis.nu.23.quo in loco meminit aliorũ,qui cõtrariam sententiam probare conantur:eum legito:Nam & Io.Lup.in c.per vestras.2.no.§.j.nu.39. Barto.opinionem improbat,post Sal.in l.vectigalia. C. noua vectigalia institui nõ posse:(Et Alex. cons.84.col.2. nu.5.lib.1.)

Denique mihi magis placet cõis opinio, quæ habet, sciam non requiri in præscribendis his iuribus incorporalibus,quoties præscriptionis t̃ps memoriam hoĩum excedit,siue præscriptionis iure,siue ad priuilegii probationẽ t̃ps hoc allegetur.nisi tractetur de acquirendis iurib. incorporalibus,quorum vsui,& exercitio ius resistit: tũc etenim exigerem ego sciam Principis,aut eius, qui eum vsum permittere põt:quod sensit Lugdunensis.in d.cõs. Alex.6.li.j.litera A.& deducitur ab his, quę tradiderẽ.gl. in c.penu.de filijs presbyte.Dominic.in Summa.2.11.dist. & Rochus Curtius in d.4.requisito.3.limitatione.quod in specie ipse adnotaui.§.2.huius partis.vers.3.ꝓpẽs. Nec video iustè posse negari,cp & rũsio iurisconsulti in di.§. ductus aquæ.habeat locum non tm in consuetudine, sed & in præscriptione,pp tanti temporis vsum,& vim, quã habet immemorialis præscriptio. Imò fortasis ẽt si scia necessaria sit,eadem præsumetur ex tanti temporis vsu, simul,& aliquot coniecturis,quæ huic præsumptioni sint fragentur:ẽm Sali.in Luthoritatem.C.vnde vi.vers. quęro de quæstione facti.Deci.cons.185.col.6. Aymonẽ,in tract.de Antiqui.temporis.4.part.c.absolutis.nu.15. Nã & hi qui cõem sniam veram esse censent,facillimè admittent hanc assertionem:dicet contrarię opinionis authores,præmittant,nõ tm fore necessariam sciæ allegationẽ sed etiam eius probationem.vnde vtilis semper erit sciæ allegatio etiam in his præscriptionibus,quarũ t̃ps memoriam hominum excedit:quod si ea probari poterit, cõtrouersia cessat:sin autem non probetur, obseruandum erit,quæ opinio ex his iustiorem habeat causam.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Olim possessor,hodie possessor præsumitur.*
2 *Confessio præterita possessionis,an inducat præsentis possessionis præsumptionem.*
3 *Olim possessor,an ꝓsumatur hodie post decẽniũ possidere.*
4 *Olim possessor,an præsumatur hodie possidere quo ad interdictum Vnde vi.*
5 *Possessio facta,an sufficiat ad præscriptionem.*
6 *Possessio, quandoque habet plurimum iuris, quandoque plurimum facti,& horum distinctionis examinatio.*

1 Actenus tractauimus de possessione quæ ad præscriptionem necessaria est:modò superest de probatione possessionis agere. Nã olim ꝓ possessor,hodie possessor præsumitur. gl.Bart.& Doct.in l.fine possidetis C.de probat. Notant Panor.in c.accedentibus.de priuileg. Ant.de Abb. & alij in c.cum ad sedem de restit.spoliat. Rota in nouis. 120.Alex.cons.133 col.2.lib.1.Bart.in l.Celsus.ff.de vsuca.Et inibi Balb.in 4.part.q.3.quorum opinio cõis est, vt constat ex Ripa in c.cùm ecclesia.de caus.poss.& propriet. nu.23.& Alciat.de præsump.reg.2.ꝓsumpti.21. Lꝛ ꝓbatur ex eo,q; amissio possessionis semel acquisitæ constitit in animo:animi verò mutatio nunq; præsumitur. c. maiores.§.vlt.de baptismo.Iancimus.C.de testa.quamuis Dinus in reg.semel malus.de regu.iur.in 6.ad finem.

multis;rationibus probare conetur olim possessorẽ non præsumi nunc possidere.Sed & cõis sñia probatur in c. olim.in 3.de restit.spoliat.quem ad hoc commendat Panor. ibi,& in c.olim.in 1.col.5.eod.titu.& in ca.cum ecclesia. de caus.poss.& propri.col.4.Est tamen ea opinio intelligenda,modò præsens etiam possessio a legata fuerit:alioqui præsumptioni locus non est ẽm Bart. & alios modò citatos,qui huic limitationi accessere,ea rõne, q; ꝓsumptio iuris;procedens à facto proprio allegari debet omnino.l. si adulterium cum incestu. §.idem Pollioni.ff. de adul.Bar.nu.14.in l.cum quid.& ibi Doct.ff.si cert.pet. Abb.& Fel.in c.afferte.de præsump.qua rõne, & alijs authoribus nuncupatim adductis hanc limitationem, quæ itidem frequentiori Doctorũ calculo recepta est,'eximinaui in c.Raynuntius.§.11.de testam. col. 3. quo in loco 51,qua potui diligentia expendi Regiam l.10.tit.14. par. 3.quæ in hac materia singularis est. tandem cõis opinio Doctorum in praxi admittenda erit:tametsi Alex.cons. 133.lib.3. & Burgensis in c.peruenit.col.2.de empt.& vẽdi.tenuerint,non esse necessariam allegationem præsentis possessionis.Præmissa tñ cõi sñia,si allegatio præsentis possessionis prætermissa fuerit:tũc probatur cõtinua possessio eo ipso q; præsentis t̃pis & antiqui probat possessio.Nam probata possessione temporum extremorũ, initij quidem & finis, præsumitur ipsa possessio medio t̃pe continua.gl.in c.volumus.16.q.3.& in ca.cum ecclesia.de caus.poss.& propri.Felin.in prœmio Gregoriano col.vlt.Abb.in d.c.cùm ad sedem.de restit.spolia. Balb.in d.l.Celsus.4.parte.q.1.Alci.in d.reg.2.præsump.22. post Bart.in eadem l.Celsus.col.pen.eundem in l. sicut.ff. qb. mod.dig.vel hypot.solua.idem adnotauit gl.in Clem. 1. de iureiu.in verb.immediatus.quorum sñia cõis est.siquidem probatis extremis,media præsumuntur.c.inter dilectos.& inibi Abb.& Fel.de fide instru.c.accedens.vbi gl. de conuers.coniugat.gl.penul.in verb.sine speciali.& ibi Imo.in c.ex parte.in 3.de rescrip.Ita dis scriptura.vbi Bal. ff.de legat.j.Cætera possessio ꝓsens, modò allegata sit, præsumitur,non tm qũ per veram probationem constat allegantem olim possedisse:sed vt vbi ex aduersarij confessione apparet hęc antiqua possessio.text.singularis in c.præterea.in 2.de transactio. vbi si monachi confitentẽ se olim fuisse subditos,condemnantur tanq; si de præsenti confessi essent.gl.ad idem in l.certum.§.j.ff.de confes. quę asseuerat,præsumi fundum hodie actoris esse,si reus confiteatur eum olim actoris fuisse:nisi reus probet eundem fundum modò actoris non esse:quam glosam ita intellexere Dinus,Alber.Cuma.ibi,Bal.in d.c.præterea. Alciatus in reg.2.de præsum.præs.12. Quamuis Anton. & Imo.in c.2.de lib.oblat.Fel.in c.scribam.de præsumpt. col.vlt.distinguere velint assertionẽ factam in libello ab ea,quę fit in confessione,vt tandem in assertione libelli obtineat prędicta præsumptionem in confessione, quæ strictè est accipienda:nec extensionem patitur in præiudicium,vel damnum ipsius confitentis:vti sensit decisio Rotæ in nouis 325. Etenim hęc restrictio falsa est.nam tex.in dicto.c.præterea.in confessione loquitur.Imò & si quis confiteatur actorem olim dominum fuisse:at negat hodie dominum esse:nunquàm videtur fateri actoris intentionem:nec damnabitur vt cõfessus:sed interim dum nõ probauerit actorem hodie dominum non esse, habet actor præsumptionem iuris ex veteri dominio per reum confessio:quod expressim Bal.elegãter adnotauit in l.veniã.C.de cõfes.nu.89.sensit idẽ in l.fin.dẽ.C.de transa. fere Dy.Albe.& Cuma.in d.l.certum.§. 1. facit intelligẽtes glosam ibi.idem obiter docuit Alciatus,in d.præsumpt. 12.nu.2.verficulo,possent concordari.glo.enim in dict. lege,certum,dum contrariam fatentium quę sibi probare videtur,tanùm asserit non posse reum confiteri dominium præteriti rẽporis condemnari vt confessum

non tamen negat ex ea confessione deduci præsumptionem iuris ad diuinum ptis tpis, nisi cõtrarium probetur.

3 Hæc verò, quæ diximus de probatione possessionis continuæ ad præscriptionem per præsumptionem præteritæ possessionis, procedunt quo ad decennij tps, eiusque præscriptionem: nam ad probandum præscriptionē viginti, vel triginta annorum, oportet probari ext remitatem, & initium cuiuslibet decennij, quem admodum visum est Matheſilano, not.ab.117. Cui accedere Fel.in ca. inter dilectos.de fide instrumen.3.col.Franci.Balb.in d.l. Celsus.4.part.q.1.Ripa in d.c.cum ecclesia.nu.23. Quib. ea suffragatur rō, q̃ alius, quo possessio retinetur, non p̃sumitur durare vltra decēnium. Iturtum.& Lunen. ff.de vsucap.l.peregrē.ff.de acq.possess. vnde vltra decennium progredi non debet præsumptio continuæ possessionis, quæ procedit à præsumptione animi adhuc durantis. sicuti dictum est in principio huius §. Ad idem facit, q̃ ciuilis possessio, à qua præscriptio præcedit, non præsumit vltra decem annos durare, & cõtinuari segregata quidē à naturali.d.l.peregrē, quod gl.in specie voluit in l.j.C.de seruit. fugitiquam dixit singul. Franan d. regula sine possessione notant Bar.in d.l.Celsus.col.3.& ibi Balbus. idem in tract.de præscriptio.in vlt.part.3.part.princ.Fel.in c.vigilanti.de præscrip.nu.6.& 7. Alciat.d.præsump.21.nu.12. Ias.in l.fancimus. Cale testa.idem in l. clam possidere. §. qui ad nundinas.nu.19.ff.de acq.possess.Bart.in l.ij.de eo. §.si forte.ff.de acq.possessio.idem Bar.Bal.& Salicet.in d. l.j.& Dinus in rub.sine possessione.col.vlt.de reg.iur.optimè Curti.Senior.cons.24.vnde apparet veram esse opinionem Matheſilani: vt quidam opinantur. Andreas tamen Alciat.in d.regula.2.præsump.22.aduertus Matheſilanum indistincte censet priorem sibi veram esse: p̃sumi olim possessorem, & hodie possidere, etiam post decem, aut viginti annos: & præterea probata possessione, extremorum per idem tps continuationem possessionis præsumi.ad cuius opinionis, & quæstionis resolutionem ego arbitror sibi am Matheſilani magis cõmendandæ censeo contrariā defendi posse, & forsan esse veriorē. Nā vbi possessio ciuilis sola per aliquem retinetur absq; naturali, eadem possessio non durat vltra decennium, quia ad id vsque tps, animus, quo solo hæc possessio ciuilis retinetur, durare præsumitur: atque ita hac in spē Dinus, Accursius Bart.& alij loquuntur: nempe vbi cõstat, quē olim ciuilem, & iam habuisse naturali amissa: etenim eo casu olim possessor, hodie possessor præsumitur, modò tps non transierit maius, longiusve decennio: tãctis per quod tempus præfiniatur obiicitur, iudicis arbitrio retinquendum sit, iuxta gl.in d.l.iurtum.ff. de vsucapi. Cuius opinio communis est & m Soci.cons.2 lib.3.colu.3. At si cõstet, olim quendam possedisse naturaliter, & ciuiliter, præsumendum erit, eandem possessionem ciuilem quidem & naturalem per eum continuo tempore obtentā fuisse, & ita mō possidere ciuiliter & naturaliter. Et ideo in hac specie cùm non tractemus de ea tantùm possessione, quæ solo animo retineturnihil refert transierint decem, an viginti anni: cùm præsumatur naturaliter & ciuiliter continuè possedisse eum, cui olim, vt constat naturalem & ciuilem possessionem habuit, nec apparet naturalem retēta ciuili amisisse: quod etsi breuiter satis fensit Alciat.in d.præsumptio.22.

Ex his demum infertur, quid dicendū sit hac in quæstione quo ad interdictum, vnde vi.

4 Etenim apertissimi iuris est, vt locum obtineat interdictū, vnde vi. & spoliatus sit ante oīa restituendus, necessarium, q̃ agens eo interdicto probet se possedisse, & spoliatum fuisse tunc cū possideret.tex.celebris in l.j.§. interdictum autem.ff. de vi & vi arm.& in c.suborta.de re iud.gl.est cõis.in ca. olim.in j.de restit.spol.in verb.restitutionem.gl.in c.cum se eandem.cod.tit.Dec.optime in consi.125.tex.in c.cõ fultationib.de offi.dele. Sufficit tñ allegare hanc possessionem illius, quidem temporis, quo spolium contigit, & probare spoliatum olim possedisse: tum ex eo præsumitur, & tpe spoliationis adhuc possessionem habuisse f̃m communem opinionem, quam in hoc §. adnotauimus: sed in spē ita rūderunt Abb.Imo.in d.c.cum ad sedē Rota in nouis 124. Abbas colim in 3.de restit. spoli. per tex.inibi, qui hoc expressim probat.idem Abbas in c. cum ecclesia.col.4.de caus.poss.idem in d.c.suborta. qui cēset in eodem capite hanc opinionē probabiorem esse communem fatetur eam secutus Alc.in d.reg.2 præsum.21. ad finem.idem asserunt Imo.in d.c.cum ad sedem. & Ripa in d.c.cum ecclesia.nu.23. quæ quidem sibi satis probari vē in d.c.olim.vbi est huius opinionis authoritas p̃ barissima, & in d.c.suborta. Etiam si tex.in d.l.j.§. interdictum autem.ibi tunc maximè refragetur ex quo Oldra. cons.j.col.j.gl.in d.c cum ad sedem. Cur. Senior cons.70. col.2.adnotarunt fore necessariā probationē possessionis illius tpis, quo spoliatio contigerit. Quib. rūderi potest, satis hanc possessionem probari p̃sumptione iuris, ex eo, q̃ probata fuerit præteriti tpis possessio, nec probatum fuerit contrarium: ficuti paulò antè explicuimus.

Sed expressim, q̃ ad interdictū, vnde vi. non sufficiat hæc iuris præsumptio, imo sit necessaria probatio possessionis eo tpe, quo spoliatio contigerit, tenēt Inno. in c.qualiter.in 2.de accusa. Lapus allegat.52. Aret.in quadrupli.de actionib.num.26. Ripa in d.c.cum ecclesia per tex.inibi, nu.32. Ant.Rub.cõs.vlti.colu.2. Mihi sanè cõtrà opinio potior vī ob eius authoritatem: & quia spolianti facill-mū erit hanc iuris p̃sumptionem eludere per contrariam probationē, si vere spoliatus antè interdicto vnde vi, non possidebat tpe spoliationis. Non obstat tex.in d.c.cum ecclesia.cū ibi nō probet esse necessarium, q̃ proximis, & vltimis electionib.quis interfuerit, vt sit in qua si possessione eligendi. Nam etsi gl. id asserere videatur, nec ad quasi possessionē acquirendā iuris eligendi requirāt tres electiones, q̃ precedenti §. adnotauimus, nec oportet probari q̃ quis vltimæ electioni affuerit: siquidem p̃sumit continua quasi possessio ex eo, q̃ prioribus præsens fuerit: modò non constet vltimæ electioni, cùm cõmodè posset, non interfuisse quod est maximè obseruādum. Quin & in interdicto vti possidetis, vera & cõis opinio, ita quidē, vt olim possessor p̃sumat hodie possessorquod notāt Bal.in l.j.nu.12.C.vti possidet. Paul. Cast. in l.non ignorabit.C.ad exhib. Alc.cons.88.nu.3.& num. 30.li.5.nec oberit tex.in §. quorum. Instit.de interdic. vbi probatur in interdicto retinendæ necessariam esse probationem possessionis tpe litis contestationis: quali necessaria sit eius tpis possessio. Nam is tex. vel eū intellectū habet, vt ex probatione præteritæ possessionis, & allegatione possessionis obtentæ litis contestationis tpe possessio p̃sumatur iuxta cõem sniam: vel est intelligendus Iustiniani locus in rebus corporalib.non in incorporalibus, in quib. satis erit probare possessionem certi tpis, & proximi, ante litem motam: vt explicat Io.Faber in §. retinendæ.nu.2. Instit.de interdict. Etenim si fuerit hæc probatio, vt actor obtineat in hoc interdicto vti possidetis: de qua forsan alibi oportunius tractabitur. Et sanè Matth. Affict.decisione 394.scribit, Regij ptorij iudicio cõem sibi in controuersia, vti possidetis, etiam in rebus corporalibus receptam fuisse, vbi aduersarius non probaret se medio tpe possedisse, vt tandem satis sit sufficiens probatio possessionis tēpore turbationis: præsumitur enim ex eo possessio tempore contestationis litis.

Verū, etsi ad præscriptionem possessio necessaria sit, nec sufficiat detentationi f̃m materiā subiectam restituēda interpretāda sunt. Nā si testis de cõductore agēs mederit, cum possedisse: hæc rūsio non ad verā possessionē, sed ad detentationē referēda est. At si extra iſtum casum testis

testis responderit Titium rē detinuisse: ea detentatio ad possessionem erit referēda: gl.opt.in c. Pontificis. 7.q.1. Abb.in c.cum ad sedē.dd restit.spoli.nu.21.Imo.in l. 3.§. ex contrario.ff.de aequi.poss. Alex. post alios in l. stipulatio ista.§. hęc quoque.de verb.oblig. vnde oportet aduertere omninò ad testium responsa, vt ea intelligantur inspecta testis persona, eiusque qualitate, & communi verborum significatione, quę in ea prouincia obtinuit.

5 De possessione ficta, & q̃ legis tñ humanæ vim & authoritatem hēt, dubiū est an sufficiat, & sit cõueniēs initiū p̃scriptionis. Ro. etenim in singu. 410. tenet eam non sufficere. idem probāt Fel.in c.illud.col.vlt.de præscript. Balb.in tract.de præscrip.3.part.princip.fi.sed gl.in c.cõtingit.de dolo & cõtu. q̃ ibi Doct. cõiter sequunt, tenet, possessionē, cuius tex. ille meminit, sufficere ad p̃scriptionēsi possessor bonā fidem habeat, nec desint ea, quæ ad præscriptionē alioqui necessaria sunt. Quod probat ex eo, quia possessio acquisita ministerio tñ legis ciuilis, vt Canonicæ, aut consuetudinis absq; actu corporeo, vera tñ possessio est, nec quo ad effectus differt à vera possessione naturali quidem, & ciuili: sicuti à nobis traditū est lib.3. Varia. Resolu.c.5.& probat.tex.elegās in d.c.cõtingit. Quo fit, vt nisi aliud humana lege statutū fuerit, planè cicēdū sit, fictā possessionem.i. actu ficto acquisitā ministerio legis tñ, ad vsucapionem vel præscriptionē sufficere, modò adsint alia adminicula, q̃ iure ad perfectā præscriptionē requiruntur. Atque ita apud me dubia est Romani sniæ: veriorq; cõtraria opinio apparet ex his q̃ mō diximus. Imò à iure ciuili multa statuta sunt circa possessionē, quæ ad p̃scriptionē requirit, ex quibus apparet nō sp propriā, & verā possessionē requiri. Cuius rei testimonium nobis exhibet l.j.§. Scæuol.ff.si quis testam.li. esse iuss. fuerit. quæ rūsum est hęreditatē iacentem non possidere. Et tñ hęreditas iacēs, quo ad effectum præscriptionis censetur possessionem à defuncto captā continuare, & obtinere. l. cœpta.& l.nunquā.§. vacuū & l.iusto.§. nō dum aditæ.ff.de vsucapion. nec ista possessio in heredem transit f̃m Bar.& alios in l.cū heredes.in prin.ff. de acqu. possessione. Hæc verò possessio, quæ à iure constituitur apud hęreditatem iacentem, hunc p̃ter alios effectū hēt: tãctis impropria sit satis nec ficta dici valeat: cùm sit impossibilis possessionis cõtinuatio p hęreditatē iacentē, q̃ afo, & corpore carent: quod explicat Zasius lib.2. singularium rūsio.c.27. vnde mirum non erit, q̃q; fictā, & impriam possessionē ad præscriptionē sufficere atq; ita hæres accipiēs hęreditatem, & possessionē rerum eius dē, p̃scriptionē continuatione, quadā possessionis perficit, & perficere pōt modò possessio illa per alium medio tempore capta non fuerit: sicut ab omnibus adnotatū extat.

Eadē ferè rōne licēt signum domui continctum verè nō possideat à dño domus. l.eum qui.ff. de vsuca. & l.qui vniuersis.in princ.ff.de vsucap. tñ signum illud vsucapitur, si tpe, quo domui, vel ędificio additum fuerit, pauci dies ad vsucapionē perficiendā defecerint. l.rerum missa.ff.de vsucap. cuius rūsi rōnem ea esse Dinus in d.regula, sine possessione, col.2. Bar.& Doct.in d.l.rerum missa cēsent, q̃ pauci dies vsucapioni deficiāt tpe, quo possessionis continuatio cessat. Fortasis verior est hīc ad rūsum Iurisconsulti in d.l.rerū missura. §. Labeo, q̃ licet p̃ prię, & verè non possideat signum illud separatim: tñ cū ipsa domo, vel ędificio, cui adiunctū est, simul vī possidere: vt explicant Cuma.in l.3.§. Labeo.ff.de acq.poss. idem in l.qui fundum.§.j.ff.pro emp. Imo. & Bertius in l. si is qui pro emptore.ff.de vsucap. Balb.in tract. de præscrip. 3.part.6 principal.q.1.limit. 3. cuius sn Iason in d.l. si is qui pro empeore.nume. 14. displiceat hęc interpretatio ad Iurisconsulti responsum in d.l.rerum missura.

6 Postremò illud obseruandum est, q̃ possessio eāque habet plurimum iuris, nempe, qui in ea acquirendę principaliter factum intercedit: quippe quæ corpore ipsius, possidentis acquiratur. Et hæc aliquid iuris habet: quia ius non resistit, nec eam reprobat, vnde tacitam habet iuris approbationē: & quia ministerio iuris per absentem retinetur. l.clam possidere. §. qui ad nundinas. l.3.§. Nertia filius.ff.de acq.poss. q̃q; possessio habet plurimum iuris, parum autem factiquia principaliter in ea operatur iuris dispositio, qualis est ea possessio, quæ acquiritur alteri per seruum, per filium ex cā peculiari absque actu, possidentis: hæc dī habere plurimum iuris: quia nobis & ignorantibus, acquiritur. l. Labeo.ff.de vsuca. Etenim dum Dinus in d.reg.sine possessione.scribit & ignorantē possidere per seruum, vel per filium, atq; item usucapere eum intelligendus in his, quæ acquirunt ex cā peculiari, nō ex aliana licet ex alia possessio acquirā ignoranti, nō ita est ea possessio sufficiēs ad vsucapionem. gl. cõiter recepta in l.j.§. item acquirimus.ff.de acq. poss. quo in loco Ias.nu. 39. fatetur hanc opinionem cõem esse: dē asseuerat eam secutus Io.Crott.in d.l.si is qui pro emptore.col.22.vers. ad id optimus in l.3. seruus.& in l.si me in vacuum.§. vlt. ff.de acq.poss. tametsi Ias.in d.§. item acquirimus, aduersus cõem negauerit, possessionem ignorantibus acquiri per seruum, vel filium in his, quæ ex re non peculiari habentur. Sed tamen communis sententia per Crottum defenditur per tex.in d.§. vlt.& in d.l. quod seruus. Habet verò hęc possessio aliquid facti, ex eo q̃ factum in ea acquirenda cõtigerit seruī quidem filij possessionē capiēs. Est & possessio, quæ plurimum iuris simul & facti habet, in qua iuris dispositio simul & factum operantur, & concurrunt. Qualis est, quę per procuratorem, vel per filiū, aut seruum ex cā non peculiari quæritur. Nam hęc quo ad vsucapionem ignoranti non quæritur, licet quo ad alios iuris effectus quæsita sit etiam ignorantibus: quod mō dò adnotauimus. Alia est possessio, quæ oīno, & in totū iuris authoritatem, & vim habet, nec quicquam à facto consequitur: nempè ea, quam Doctores ciuilissimā appellant: atque hęc distinctio oīum ferè consensu traditur, & constat ex gl. Card. & Abb in ca. cùm nostris. de concess. præb. & in d.regu. sine possessione. Bar. in l.si is qui p̃ emptore. ff. de vsucap. nu. 10. & Ias. col. 2. & Crot. col. 1.

Hinc planè deducitur, captum ab hostibus præscribere, & vsucapere quæ tempore captiuitatis possidebat per seruum, vel filium ex cā peculiari: quia illa possessio plus iuris, q̃ facti hēt: ea verò q̃ possidebat per se, vel procuratoré, filium, aut seruum, ex cā tamen non peculiari, minimè vsucapit dum est in captiuitate. l.si is qui pro emptore. ff. de vsucap. quia priori casu possessio habēs plurimū iuris, sufficiens est iure postliminij ad vsucapionem. Iustō. §. vl. ff. de vsuca. At in posteriori casu possessio habet plurimū facti, & in factis fictio postliminij parū aut nihil operat: qa solū ea re fingitur, quæ uris sunt. l. postliminij. ff. de capti. nō ea quę sunt facti. l. in bello § fictæ. ff. de capti. l. denique. ff. ex quib. causis maior. quē admodum adnotarūt gl. Bart. Ias. nu. 36. & 51. Io. Crottus. col. 5. & 8. in d.l.si is qui pro emptore. quo in loco hæc est cõis omnium consensu resolutio: vt fatentur Iaso. & Crott. idem tradidere glo. Dinus nu. 10. & alij in d. regul. sine possessione. Sic sanè sunt accipienda quæ tradi solent de captiuis, vt hi possint vsucapere ex ea possessione, quam ante captiuitatem per se vel per alios obtinebant.

Possessio autem, quam diximus ignoranti acquiri quo ad alios iuris effectus, nō quo ad vsucapionem, ét quo ad vsucapionē p̃dicti, & sufficiēs est post scitam illius, cui est per aliū q̃sita. l.j. & inibi eius interpretes, C. de acqu. poss.

EX §. SEQVENTI
SVMMARIA.

2 *Iure veteri ecclesia contra ecclesiam præscribebat triginta annorum spatio, ex his vtcunque dictis expende. 16. quæstione 3.*

2 *Interpretatio tex. in c. quicunque 16. q. 3.*
3 *Quid de trenaria præscripto aduersus ecclesiam est necessaria.*
4 *Priuilegio an possit quis uti aduersus habentem simile priuilegium.*
5 *Vsucapio triennalis, & similes præscriptiones aduersus ecclesiam admittuntur.*
6 *Centenaria præscriptio necessaria est contra Romanam ecclesiam.*
7 *Quo tempore præscribantur res ad fiscum secularem pertinentes.*
8 *Libertas, seu immunitas à soluendis, indictionibus, & collectis, quo tempore præscribatur.*
9 *Intellectus l. vltimæ. C. de sacrosanctis ecclesijs, an centenaria præscriptio sit necessaria contra principem secularem.*

§. SECVNDVS.

ALterum ad vſucapionẽ, vel præſcriptionem non tñ ſufficit poſſeſsio, ſed oportet eã poſſeſsionẽ certo tpe legi bus quidem, vel Canonibus definito, continuò habitã & retentã à præſcribẽte fuiſſe, quod probatur in l. 3. ff. de vſucapionib. Et rẽ inter priuatos, vel ad vſucapiẽdã rem priuatorũ ſufficiẽs eſt decẽ interſ præſentes, viginti annorum inter abſentes præſcriptio: ecclẽ autẽ que neceſſaria eſt triginta annorũ poſſeſsio iuxta diſtinctionem Imperatoris ſub tit. C. de præſcrip. lõgi tpis. decẽ vel viginti anno. maximè in l. vlti. & ſub Rub. C. de præſcrip. trigint. vel quadraginta ann. tex. ſingularis iure Regio in l. 19. & 20. ac 21. tit. 29. part. 3. In præſcribendis autem ſeruitutibus, quod tps à iure exigatur tradit gl. in l. ſeruitutes. in 4. ff. de ſeruit. Cæpola in tract. de ſerut. vrb. prædio. c. 19. & ſeq. Balb. de præſcrip. 2. par. 4. partis prin. Doct. in d. l. vlt. qua de re ipſe aliquot adnotaui præſertim de vſucapione ſeruitutis diſcõtinuæ, vſusfructus, iuris paſcendi & de admittenda ſeruitute, lib. 3. Varia. Reſolu. c. 17. nu. 10. quo in loco examinani, an laici præſcribere valeant exemptionem, & immunitatem à ſoluendis decimis, quas eccleſijs ſoluere tenent. (His adde cõſtitutionẽ Iuſtiniani, C. de vſuc. trãſfor. in derogationẽ legis duodecim tabularũ, quæ noua eſt apud Balduinũ in Iuſtinian.)

1 Olim ſanè Canonibus ſtatutum eſt, q̃ eccleſia præſcriberet triginta annorum poſſeſsione: cuius quidem aſſertionis author eſt Gratianus in c. placuit. verſ. in canonib. 16. q. 3. idem teſtatur Conſtantinus Harmenopulus in Epitome iuris ciuilis, libr. 1. titu. 3. etiam ſi Inſt. in authen. quas actiones. C. de ſacroſan. eccleſ. colum. 3. parum diligenter conſiderans vetera conciliorum, & Canonum Decreta, Gratiani authoritatem in hoc reſellat, atque de ſpiciat. pro ipſo Gratiano eſt tex. in ca. illud. de præſcrip. qui refert, Canones quoſdam triennalẽ p̃ſcriptionẽ aduerſus eccleſias, earumq; res admiſiſſe. idẽ apparet in c. 1. & 2. 16. q. 3. vbi Canonibus antiquis ſtatutum fuiſſe conſtat, poſſe eccleſiam contra eccleſiã vti p̃ſcriptione triginta annorum. Hoc ipſum conſtat & ex varijs Canonibus, quorum meminit Burchardus Vuormatienſis Epiſcopus, libr. 3. Decreto. c. 146. & ſequen. idem probat tex. in ca. fecit. cad. cau. 1. & q. cuius Canonis litera obiter eſt expendenda ex eo, q̃ difficilia cenſetur eius intellectus. Sicut, inquit, dioeceſim alienam tricennalis poſſeſsio tollitata territorij poſſeſsio conuentum non admit. Hactenus ille Cano. ex quo iuris Canonici interpretes frequentiſsimè adnotarunt, q̃ præſcribẽs ſi ꝑ ſcopus locum ad alterius dioeceſim pertinentẽ, illum confeatur præſcripſiſſe, quo ad proprietatem ſolumnon quo ad iura Epiſcopalia, nec quo ad iuriſdictionem. Fenſit Bar. loi xiſtilo hunc intellectum non communẽ germanum illius Canonis ſenſum ſignificare, dum doctiſsimus ille vir hac præmiſſa interpretatione de huius capitis ſenſu dubitat. Et profectò communis intellectus iuxta literam vulgatã defendi non poteſt. Nã ſi tricennalis poſſeſsio tollit dioeceſim alienam, cur territorij poſſeſsio iuriſdictionẽ non auferat, & præſcribenti acquirat itidem Epiſcopalia iura, nulla ratione congrua probari iure valetſiquidem territorij poſſeſsio iuriſdictionis poſſeſsionem ſaltem præmittit. l. pupillus. §. territorium. ff. de verb. ſignifi. (Excãe hac de re pulchra verba Hygini li. 2. de limit cõſtit. Hoc quoq;, inquit, aſpiciendum erit, quod cùm aliquibus locis inuenimus ex alieno territorio ſumptiſſe agros, quos aſsignaret, proprietatem, quidam dari. l. cui aſsignabat ſed territorij, intra quod aſsignabat, ius non auferri.

Quamobrem illius Canonis litera integra, & ſyncera petenda eſt ab ipſo concilio Toletano 4. capitu. 34. Sicut tricennalis, inquit, poſſeſsio dioeceſim alienam tollit, ita territorij conuentum non adimit. Hæc ſanè lectio excõcilio reſtituta probat, hanc tricennalem poſſeſsionẽ ſimplicem quidem eſſe ita quidem vt territorij conuentum non comprehendat. nam ſi præſcribens eum poſſediſſet, dubio procul acquireret territorij conuentum: & eum poſſeſsio tricennalis tolleret: ſicut dioeceſim. Etenim cũ in præſcriptionib. poſſeſsio, vel quaſi neceſſaria ſit ad acquiſitionem: ſi tricennalis poſſeſsio, non tantùm locum, alterius dioeceſis obtinuit, ſed & in eo iuriſdictionem, inde; epiſcopalia exercuit: tollitur per præſcriptionẽ poſſeſsio, & ius epiſcopale. Quòd ſi præſcribens iuriſdictionem, non exercuit, nec iura epiſcopalia ſed tantùm locũ ſimpliciter obtinuit: dubio procul communis Doctorũ ſenſus obtineret. cui tamen non conuenit Canonis litera quæ præmittit, poſſeſsionem tricennalem alienam dioeceſim tollere atque ita iuriſdictionem, & iura Epiſcopalia: cùm hęc propria ſint, & conueniant dioeceſi: iuxta ſanctorum Canonum Decreta. At ſi dixeris iuxta priorẽ literam, & eius communem interpretationem, eſſe maximum diſcrimen inter poſſeſsionem dioeceſis, & poſſeſsionem territorij: quaſi prior poſſeſsio exercitium habeat iurium Epiſcopalũ, & iuriſdictionis: poſterior verò non habeat, nec habuerit iuriſdictionis vſum. hoc planè refragatur propriæ dictionis ſignificationi, ſm quam poſſeſsio territorij præmittit in dubio iuriſdictionis vſum. l. pupillus. quia in dubio iuriſdictio territorio eam habenti adhæret: Bart. in l. inter eas. ff. de acquirend. rer. domin. Anchar. in reg. Acceſſorium. colum. 32. Alex. conſi. 35. col. 2. lib. 4. & in l. j. ff. de iuriſd. omn. iud. col. vlti. qua mẽs ſm Bart. ibi nu. 16. quandoque datur iuriſdictio ſine territorio, & territorium ſine iuriſdictione: quod explicãt Deci. cõſ. 483. col. 2. & conſ. 528. col. vlt. Bal. in l. data ope ra. col. 10. in pẽnamento ſitus. C. qui accuſ. non poſ. Lugdunenſis in conſuetud. Pariſienſibus. §. j. glo. 5. nume. 44.

1 Igitur ſenſus iuxta Conciliorum authẽticorum lectionem hic eſt: quod ſi Epiſcopus alienę dioeceſis partẽ per triginta annos poſſederit: eam præſcribit eo, quidem modo, quo poſſederit. Nã ſi poſſeſsio, vel quaſi, iuriſdictionis exercitium habuit, & iurium epiſcopalium adminiſtrationem: omnino acquirit præſcribens partem illam dioeceſis, quo ad iuriſdictionem, & Epiſcopalia iura exercenda in illis eccleſijs iam conſtructis, in quibus poſſeſſor præſcribens ea exercuit. Non tamen præſcribit etiam in ea parte, quam poſſedit, territorij conuentum, id eſt, iuriſdictionem in abſtracto, & in habitu, quam nũquam exercuit, quæ tamen competit ad eccleſias ędificandas, templaq; conſtruẽda. Hæc etenim adhuc poſt p̃ſcriptionem pertinebit ad Epiſcopum, cuius ante præſcriptionẽ ea pars dioeceſis erat: aliquidem ex Bar. in d. l. j. conſtat, iuriſdictionem poſſe dari in gñe, & in abſtracto. Hic verò intellectus apertiſsimè probatur in eodem Concilio Toletano capit. 34. quo in loco poſt verba, & decimationem ſicut

ſicut. apponitur velut exemplum alter Canon à Gratiano relatus. 16. q. 3. c. poſſeſsio territorij. non rectè, ni fallor, diſtinctus. quod Lector facilimè iudicabit, ſi animaduerterit, apud Concilium ipſum Toletanum c. 34. in hũc modum integrè abſque vlla diuiſione legi: Sicut tricẽnalis poſſeſsio dioeceſim alienam tollit ita territorij cõuentum non adimit. id eoq; nouæ baſilicæ, quæ conditæ fuerint ad eum proculdubio pertinebunt Epiſcopum, cuius conuentus eſſe conſtiterit. Hactenus integræ Toletanæ Synodi decretum: quod & in hunc modum retulit Burchardus Vuormatienſis Epiſ lib. 3. Decretorum, c. 147. cẽ tum fermè annis Gratiano antiquior. Hoc ipſum, quod de tricennali præſcriptione adnotauimus ex Gratiano, palam ſtatuitur apud idem Toletanum concilium c. 33. cuius mentio ſit 16. q. 3. c. quicunq;. Quod ita vulgò legi tur: Quicunq; eps alterius Epiſcopi dioeceſim per triginta annos ſine aliqua interpellatione poſſederit: quamuis ſm ius legis eius nõ videat eſſe dioeceſis, admittenda tñ non eſt contra eum actio repoſcendi. Ad cuius Canonis

2 interpretationem libenter, quæ lierim, cur dioeceſis nõ videat eſſe illius, qui per triginta annos eam poſſederit? cũ alijs Canonib. ciuiſlẽ Concilij definitum ſit tricennalem præſcriptionẽ tollere aliquã dioeceſim. deinde ſi illi', qui poſſedit per triginta annos, dioeceſis nõ eſt, cur p eũdẽ Canonẽ apud ipſum poſſidentem manet, nec ab eo repoſci põt per priorem dñm? Et præterea ſi verè tollitur per tricennalẽ poſſeſsionẽ dioeceſis aliena, quod ſatis expreſsim conſtat, cuius obſecro ſit? certè ipſius per triginta annos poſſeſſit, & præſcripſitnõ alterius. Qua ratione à prælicto Canone tollenda eſt dictio, non: & loco quãus, legendũ eſt, quia: & deinde expungi debet dictio, tñ ita quidem: Quia ſm ius legis eius vſ eſſe dioeceſis, admittẽda non eſt actio repoſcendi. Quæ quidem ſic reſtituenda eſt ex Codice conciliorum apud Germanos nuper typis excuſo, & ex vetuſtiſsimis cõciliorum Toletanorum libro manu ſcripto, quod ipſe teſtor, quippe qui eum librum legerim Toleti apud diui Francilci cœnobium, titulo ſancti Ioannis, à catholicis Hiſpaniarum regib. erectum. Quin & doctiſsimus vir Bart. à Miranda in ſpitome conciliorum eundem Canonem in hunc modum legit. Quicunque Eps alterius Epiſcopi dioeceſim per triginta annos ſine aliqua interpellatione poſſederit: admittenda non eſt contra eum actio repoſcendi. Burchardus verò lib. 1. Decretorum c. 67. ex Concilio Auernenſi cap. 33. hunc Canonem ita adducit, vt planè non differat ab eo, quem ex emendatis Toletanæ Synodi Canonib. nos retulimus: niſi quod loco dictionis, quia, vtitur dictione, quamuis. Quib. eandem ſit, vt ſatis compertum ſit Canonibus Antiqs tricẽnalẽ præſcriptionem ſufficientẽ fuiſſe prælatis, & eccleſijs ad acquirendas res alterius eccleſiæ, vel Epiſcopatus, eandem ſuam probat tex. in c. ſanctorũ de præſcri. qui ad Canonum antiquorum ſanctiones referendus olim eſt. Ium cenſet tricẽnalem præſcriptionẽ ſufficere, vt eccleſia rem alterius eccleſiæ præſcribat.

Verum hi canones antiquati ſunt per Romanos Pontifices, qui quadragenariam ſ præſcriptionem neceſſariã eſſe cenſent aduerſus eccleſias, earum iue res: ſiue p̃ſcriptio ꝓcedat à priuato, ſiue ab altera eccleſia. tex. inſignis in c. de 4. de præſcrip. gl. in d. c. ſanctorũ. Et vbique iuris. Canonici interpretes, tex. in c. illud. & c. ad aures. eo. titu. authent. quas actiones. C. de ſacroſanct. eccleſ. cui conuenit Regia lex 26. tit. 29. part. 3. latius cæteris tradit Fran. Balb. de præſcrip. 5. part. princ. in princ. Et idem erit, ſi eccleſia velit præſcribere rem alicuius monaſterij: etenim non põt minori ſpacio, quadraginta annorum eam vſucapere, ſicuti notat gl. communiter recepta in d. ca. de 4. tex. opti. in d. authẽ. quas actiones, vade q̃ Gratianus ſcribit in d. c. placuit. verſ. in canonib. 16. q. 3. ſentiens eccleſiam aduerſus monaſt. rium poſſe præſcribere ſpacio triginta annorum: monaſterium verò contra eccleſiam vti non poſſe minori tpe quadraginta annorum, procedit in ſpectis canonibus antiquis: nempe 16. q. 3. quo id ſtatutum fuiſſe apparet: hodie verò ea conſtitutio ſublata eſt ſecundùm communem omnium interpretationem.

Imò & hæc quadragenaria præſcriptio, neceſſariò exigitur ad præſcribendã legata pauperibus relicta & res ad eadem legata pertinentes. tex. in authẽ. de eccleſ. ti. §. pro ſpalib. Panor. & Doct. in d. c. de 4. Abb. & Fel. in c. ſanctorum. eo. tit. Bal. & Ias. col. 1. in authen. quas actiones. C. de ſacroſan. eccleſ. quib. ẽt ſuffragatur Balb. de præſcripc. 5. part. princ. in princ. Ex quibus falſa vſ Antonij & Imol. ſint in c. nihil. de præſcriptionib. exiſtimantium, nullam præſcriptionẽ procedere contra pauperes in rebus eis legatis. horum rõ ea eſt, q̃ pauperes, cũ ſint incerti, agere nõ poſſunt, agere aũt non vtenti minimè currit præſcripcio. l. j. C. de annali exceptio. hæc aũt rõ facilimè tollitur nam & ſi pauperes agere non poſſunt ad legata pẽtẽ ea petere Eps, qui curam hẽt pauperum, ſicuti manifeſtum eſt. Et præterea ſimillima ſunt, pariq; iure cenſentẽ legata relicta eccleſijs, & ea, quæ pauperib. relinquunt. l. vlti. C. de ſacroſan. eccleſ. ideoq; legata pauperib. relicta præſcribi poterũt eo modo, quo res legatæ eccleſijs vſucapiunt.

Quod verò diximus, eccleſiam res alterius eccleſię nõ poſſe præſcribere minori tpe, q̃ quadraginta annorum,

4 eã difficultatem habet, q̃ priuilegium habens nõ vtitur eo cõtra habentem idem priuilegium: quem admodum notatur in authen. de ſanctiſsimis epiſ. §. ſed hæc pãti. & in l. verum. §. vlt. cum l. ſequenti. ff. de minorib. igitur priuilegium, quod canones cõceſſerunt eccleſijs, vt poſſint excludere præſcriptionẽ minorem quadragenaria, obijci non debet aduerſus eccleſiam præſcribentem, quæ ſimile priuilegium habet. ſed & ita ſtatuo ceſſat prorſus, ſi diligenter, & verè rem ſuã præſcriptã examinemus. Etenim vbi duo idem habentes priuilegium contendunt de aliqua re: is quidem præferatur qui priuilegium actu habet & practicè in ea re, & ſpecie de qua agitur. tex. & ibi Bar. in l. vlt. ff. ex quib. cau. maio. quo in loco Bart. hoc adnotauit. Nam qui reipublicæ cauſa abfuerit ẽt aduerſus eũ, qui pariter reipublicæ cauſa abfuerit, reſtituendus eſt, ſi aliquid damni patiatur vterq; etenim priuilegiũ habet, ex quo reſtitutionẽ ſi læſus fuerit, petere põt: & tã qui modò indiget auxilio reſtitutionis ad reparationem damni, priuilegium habet in ſpẽ de qua agitur, & in exercitio, quia læditur alter verò cum læſus in eadem cã nõ fuerit, in præſentiarum id priuilegium minimè obtinet. ad idem l. verum. §. pen. idem notauit Bart. in d. authen. quas actiones. Abb. in c. ad aures. de præſcrip. idem Abb. in c. ſuper ſpoliatione. de ordi. cogni. & in c. in præſentia. Et ibi Felinu. 29. de probat. Bald. in d. l. ſi. ff. ex quib. cauſ. maio. Ia. in §. rurſus. Inſti. de actio. nu. 56. Panor. not. ab. pen. in c. audi tis. de in integ. reſti. Sic ſanè in ſpẽ p̃ſcriptionis eccleſia, q̃ rem alterius eccleſiæ p̃ſcribit, nõ hẽt in p̃ſcribẽda illa re, nec in p̃ſcribẽdis reb. alienis priuilegiũ aliqd eccleſia verò cõtra q̃ p̃ſcribit priuilegiũ hẽt, vt minori ſpacio quadraginta annor. eius bona, & res minimè vſucapiant: vnde hic nõ daſ priuilegiorũ cõcurſus quia tm varius eccleſiæ priuilegium huic negotio conuenit. Cæterũ Philipp. Deci. in d. c. in pãtia. nu. 5 1. aduerſus hanc cõem Doct. reſolutionem. expenait tex. in d. authen. de ſanctiſſ. Epiſ. §. ſed hęc pãti. quo probatur, habentẽ priuilegiũ in ſpecie & re, de qua agit, nõ poſſe vti eodẽ priuilegio cõtra eũ, qui ſimile in gñe priuilegium iure obtinet. Eccleſia etenim monaſterij excluſit ſubſtitutum ex priuilegio, qđ iure habet in ſpacio, quoties inſtitutus eiuſdẽ monaſterij habitũ, & religionẽ aſſumpſerit, & nihilominus ſe religioſo, qui fuit inſtitutus, ſubſtituit altera eccleſia, hæc à monaſterio non excludit: quia hẽc in gñe ſimile priuilegium tamen ſui ſpẽ, de qua controuertit, tm agitur de

prædi-

priuilegio monasterij, cuius religionem instituit, ꝓfessus est non de alterius ecclesiæ substituæ simili priuilegio. Quapropter ipse Decius ham adsumit in hac q. cõclusionem, existimans in vniuersum rem ita definiendã fore, vt habẽs priuilegium possit eo vti aduersus eum qui simile priuilegiũ obtinet, cui potẽtius est priuilegiũ eius, qui eo vti vult vel ex eo ꝙ is agat de damno cauendo, alter de lucro captando quod Bart. admonet in auth. quas actiones. Bal. in auth. perpetua. C. de sacrosan. eccl. Anch. consi. 36. Abb. in d. c. in pũtia. super gl. vlt. tex. opti. in d. l. verum. §. pen. vbi Bart. vel ex eo ꝙ cã concedendi priuilegium fauorabilior est, tex. in d. l. verum. §. vlt. & ibi Bald. cum l. sequenti. idem Bart. in d. auth. quas actiones. vnde Philip. Dec. ob interpretationem minimè conuenientẽ. §. sed hæc pũti. hanc posteriorem conclusionem sufficere censet ad huius quæstionis resolutionem. Ego quidem vtramq; conclusionem admitterem ad facilioré rei cognitionem: cum vtraque olim consensu probetur: tametsi sciam in d. §. sed hæc pũti. rẽsum esse ab Imperatore non satis iuxta hanc resolutionem: quia nec ex conclusione priori, nec posteriori congrua rõ eius rẽso constituit. Atq; ió dici forsan poterit, in ea specie monasterium, qđ habet priuilegium excludendi substitutum: non excludere ecclesiam, nec pia cãm: non quidem ex eo ꝙ par sit in eadẽ re vtriusque priuilegium: sed pp ꝓsumptã voluntatem testatoris quæ consideranda olim est ad decisionẽ tex. in d. c. in pũtia. & Iauth. nisi rogati. C. ad Treb. q. nos latius ꝙbauim' li. j. Variæ. Resol. c. 19. nu. 6. & sequentib.

Ex quibus apparet sit ne verum quod scribit Abbas. in d. c. in præsentia. de probat. nu. 32. quem ibi sequit Decius. nu. 52. asseuerans ecclesiã hæredẽ institutam posse Falcidiam detrahere ex legato alteri ecclesiæ relicto. idẽ tenent Ang. in d. §. sed hæc pũti. Sali. in auth. qui rem. C. de sacrosan. eccl. Cuma. & Imol. in l. j. §. ad municipum. ff. ad leg. Falcid. vbi Alex. asserit, non esse ab hac opinione recedendum in praxi: eandem fuisse tenet Abb. in c. cum causam. de præben. Quorum sibi eam rõnem habet, ꝙ priuilegium habens eo non potest vti aduersus idem priuilegium habentem. Latissime ad finem. C. qui pot. in pig. habẽ. atque ita hanc opinionem communem esse fatentur. Deci. in d. c. in presentia. nu. 52. & Vincen. Hercula. in d. §. fi ad municipum. col. 4. & 5. idq; sensit Sali. in d. auth. qui rẽ. contrarium opinionem tenuerunt Rom. in auth. similiter. C. ad l. Falc. 4c. speciali vltimorum voluntatum. idem Ro. & Alex. in l. Marcellus. 4. col. ff. ad Treb. Alex. & Vincent. in d. §. fi ad municipum. Quib. suffragatur, ꝙ in hac specie solum ecclesia legataria priuilegium habet: & de eo agendũ est, nec ecclesia hæres instituta aliquod in præsentiarum circa deductionem Falcidiæ priuilegium obtinet. vnde sim Bart. communiter receptum in d. authenti. quas actiones. ecclesia legataria priuilegio vti iure optimo poterit aduersus ecclesiam hæredem substitutam, ex quo cessat rõ prioris sententiæ quæ tñ cõis est, & licet eius rõ, qua ipsius authores vtuntur, tolli facillimè valeat, proinde potior & verior iure vi, ex voluntate testatoris, ac mẽte ipsius legis. Quid. n. obsecro magis conforme tum testatoris & legis intentioni esse põt, ꝙ quod ecclesia hæres substituta Falcidiam à legatis ob. etiam pijs deducat? denique non video præter hanc legis, & testatoris mentem, rõnẽ congruam, quæ cõsentiam sibi vindicet: qñ quidem ea, quæ de pari priuilegio adducuntur, non satis conueniũt huic dubitationi. Nã ecclesia legataria in specie proposita priuilegium habet non ecclesia hæres instituta: quemadmodum ex Bart. ostendimus. Nec vlla harum ecclesiarũ potentius priuilegium habet: nec agit de damno vitando: cũ vtraque de lucro captando tractet: atq; ideo posterior, resolutio, quam Deci. elegit minimè vigeret contra cõmunem si Bart. rõ tollere etiam quæ verè tollitur inspecta mẽte legis, & testatoris, qui sicut potest integrum legatum loco pio, & ecclesiæ relinquere, ita iubere poterit ꝙ ex legatis pijs Falcidia per hæredem deducatur casu, quo legata dodrãtem hæreditatis excesserint. Neque. n. inficiari possumus liberè potuisse testatorem permutare & legatum locis pijs relictum omnino reuocare.

Hinc etiam deducitur vera rõ eius quod Bald. tradidit in l. si quis. ff. de pact. quem sequuntur Fel. in c. dilect. col. 4. de excep. Hipp. in singu. 99. ad intellectum l. non tñ. ff. de re iud. & Lex diuersos. ff. sol. matri. Quibus respõsis apparet, maritum ab vxore dotis rõne non posse conueniri vltra quàm is facere possit, deductis inquam alimentis sibi necessarijs. Etenim hoc à Baldo intelligit eo casu, quo mulier inops, & pauper non sit, alioqui si mulier pauper sit, cum ipsa agat de damno vitãdo, dotem poterit à marito etiam egeno exigere, vt ex ea percipiat, sibi alimẽta.

Cæterũm, vt ad propositam præscriptionis quæstionem redeamus, ex his constitutis simum sit, aduersus ecclesiam necessariã esse 40. annor. præscriptionem, quod tñ non olim seruandum est. Nam procedit quoties agit, de præscribendis rebus immobilibus, siquidem res ecclesiæ mobiles, † vsucapiuntur triennio. tex. in d. authẽ. quas actiones, & ibi gl. cõiter recepta in verb. durantib. Speculator. in tit. de resti. in integ. §. 2. vers. vt aũt. Card. in clem. j. notab. 8. de sequest. poss. gl. in c. de rebus. 12. q. 2. Panor. in ca. cum causam. de emptio. & venditio. nu. 10. Innocent. Card. & communiter alij ꝛm Abb. col. 4. in c. 1. de integrum resti. idem notat Ange. Aret. in §. res Fisci. Institut. de vsucap. Fel. & Balb. latius citandi. Sic & in actionibus personalibus, aduersus ecclesiam sufficere iuris ciuilis præscriptionem, quæ aduersus priuatos sufficiens est: & hoc quidem in omnibus his actionib. quæ semestri, biennio, vel quadriennio tolluntur. probat tex. in d. authen. quas actiones. & ibi gl. in verbo, durantibus. gl. similis. in d. c. cum causam. Ex quibus deducitur, in actionibus, quę minori tempore decennij iure ciuili tolluntur, vel prescribũntur, pariter esse priuatis, & ecclesijs quia ficuti & per tempus iure ciuili statutum excluduntur priuati, ita ecclesiæ: cuius rei exempla obuia sunt in actionibus quanto minoris, redhibitoria, & his similibus. Notant Abb. in dicto c. cum causam num. 10. & ibi Burgensis. col. penu. Lat. in d. auth. quas actiones. num. 4. 5. & colum. penu. Felin. in d. ca. de quarta. colum. ultim. Fran. Balbus de prescript. 5. part. princ. Fallen. 3. quorum opinio communis est, & in dict. princ. Fallen. 3. quorum opinio communis est, & in dict. auth. quas actiones, expressim probatur. vnde fit vt actiones personales, quæ iure ciuili spacio triginta annorum præscribuntur, non minori tempore quàm annorũ quadraginta tollantur, cùm ecclesiæ, competunt, iurecq; dantur, quod video passim ab omnibus receptum esse.

Hostiensis tñ in d. c. 1. de in integ. resti. aduersus communem opinionem censet, non obstante iuris ciuilis constitutione, triennalem vsucapionem in rebus mobilibus ecclesiæ minimè procedere: cuius opinionem Panormit. in dict. cap. 1. num. 13. scribit æquiorem esse, tãetsi prior vt iam meminimus, magis recepta sit quàm & Dianus in reg. possessor. nume. 18. probat.

Et hęc de ecclesiis inferioribus: nam contra Romanã 6 ecclesiam necessaria est centum annorum præscriptio quod probatur in d. authe. quas actiones. & in capitulo. ad audientiam. cap. cum nobis. de præscripti. cap. Nemo. 16. qu. 3. modò in præscriptione principale damnum, & præiudicium fiat Romanæ ecclesiæ: alioqui si principale damnum inferiori fiat, licet quodãmodo ex hoc & Romanæ ecclesiæ præiudicetur, præscriptio ordinaria sufficiet: sicuti innuit ipse Romanus Pontifex in d. c. ad audiẽtiam. ibi, principaliter. quo in loco gl. sentit ꝙ possit ꝙs tpe ordinario prescribere ius vile rei aduersus obtinentem illud à Romana ecclesia, quæ directum habet, cuius in ipso directo non præiudicatur. Eandem opinionem sequuntur Cardina. Imol. & Abb. & Felin. colu. penu. in dicto cap.

cap. ad audiendiam. Rom. cõsi. 169. col. penul. Balbus de præscrip. 5. part. princ. col. 6. vers. 2. limitat. & esse cõmunem opinionem fatetur. Soci. consi. 266. lib. 2. col. 19. tãetsi Host. Io. And. & Anto. in d. ca. ad audientiam. existiment adhuc in hac specie requiri centum annorum præscriptionem ipso dño directo ignorante nam eo sciente, ipse Host. sentit sufficere triginta annorum præscriptionem. tex. in c. 1. §. si quis per 30. si de feudo fuer. controu. quod & Panor. atque Imo. concedunt, Hostiensis distinctionem sequutis in quo aduertendum est, quia si dãs directus receperit à Feudatario seruitia, aliaq; directi dñij iura per triginta annos, nullam poterit allegare ignorantiam, & ideo quo ad vtile dñium præscriptio 30. annorũ sufficiet iuxta gl. & communem: quam etiam sequuntur Ias. in l. vlt. penul. C. de seru. fugi. idem Ias. in l. vlt. C. de sacrosan. eccles. col. 6. Ang. & Imol. in l. vsucapionem. ff. de vsucap. Abb. consi. 18. & consi. 62. lib. 2. col. vlt. & Aymõ Sauilli. in tract. de Anti quit. temp. 4. part. §. absolutis nu. 27. & 28. Quòd si contigerit vera ignorantia dñi directi, non sufficiet hæc præscriptio: quia ipse, valeat contradicere, & hunc præscribentem vtili, dñio priuare: cùm nõ cogatur dãs directus nouum Feudatarium inuitus admittere: quemadmodum Hostiensis, Ioannes Andreæ, Antonius, Abb. & Imo. in d. c. ad audientiam. & Socin. in dicto consi. 266. significare, & asserere videntur.

Eadem ratione res ecclesiæ, quæ exempta est, & immediatè subiecta Romanæ ecclesiæ, possunt ꝓscribi tpe ordinario nec est necessaria centum annorum præscript. gl. singularis in c. volumus. 61. q. 4. Abb. num. 12. & Felic. col. penu. in d. c. ad audientiam. vbi Imo. scribit, hanc opinionem communem esse idem tenent Panorm. in c. cum dilecta. col. j. de confir. vtili vel inutili. Bart. in l. cum sponsus §. in vectigalibus. ff. de public. Franc. Balb. in d. 5. part. princ. col. 6. vers. 2. limitat. qui latius expendit, & examinat regulam illam, qua diffinitum est aduersus ecclesiã Romanam necessariam esse centum annorũ præscriptionem. Quod ius Imperator Iustinianus eidẽ tribuerat Nouella constitutione decima: sequi & idem concessum est aliis ecclesijs quibusdam. Eam verò legem idem Iustinianus simpliciter reuocauit constitutione centesima: vnde cimus, quæ inter eiusdem Iustiniani edicta quintum locũ obtinet: ita quidem, vt mihi minimè videatur ius, quod Romanæ ecclesiæ tribuerat abrogasse cùm eiusdem Romanæ ecclesiæ non meminerit. Quamobrem non temerè exceptionem illã centenariæ præscriptionis aduersus ecclesiam Romanam addiderit is, qui authẽticum, quas actiones. Codicis titulo adiecerit. Etiam si Balduinus in Prolegomenis, id vitio vertat, ac tribuat. (Cui adde Iaco. Cuiaci. & Græcũ authorem de ꝓscriptionib. post Suidã in dictione, Prisce cũ dẽ Cuiacium lib. 5. obseruat. ca. 5.)

Hæc verò in parte opportunè quæritur, quod tempus 7 sit necessarium ad præscribendas res principis sæcularis. Cuius quæstionis examini præmittendum est res principis posse multifariã cõsiderari. Aut. n. sunt res fisco † principis delatæ, vel acquisitæ: aut res ad principem in recognitionem suprem æ potestatis pertinentes: aut in signũ dignitatis principalis eidẽ principi præseruatæ: aut sunt eiusdem principis, vt principis propriæ sunt item aliæ, q̃ principis sunt, non tamen vt principis, sed ut priuati: nẽpe ipsius principis patrimonium: quod segregatũ est, & distinctum ab his reb. quæ sunt ꝓpriæ principatus, & regni, vel imperij. His denique quinq; modis distinctione pulsa adnotatis, erit facillima huius cõtrouersiæ resolutio.

Res quidem fisco principis delatæ, vel iam ex delatione acquisitæ, præscribuntur eo modo, quem ipse adnotauit in Epitome quarti Decretalium, 2. part. c. 6. §. 8. num. 16. quo in loco probauit, quo tempore præscribantur res delatæ fisco ex crimine hæresis, vel ex commissi causa ob non solutum vectigal. Item quo tempore res iam ex qua cũque causa fisco acquisitæ, bona vel mala fide vsucapiãtur. Etenim ubi probauimus, res delatas fisco sæculari ex causa hæresis, vel ex causa commissi ob non solutũ vectigal, vsucapi etiam mala fide per quinquennium: & idẽ in bonis fisco delatis ob crimen læsæ maiestatis humanæ. l. 2. C. de uectiga. & commil. Barto. in l. 2. C. de apostat. gl. in l. Manichæos. C. de hæreticis. tametsi in his Hispaniarum regnis adhuc in præscribẽdis rebus fisco sæculari delatis ob crimen hæresis, seruanda sit constitutio tex. in c. 2. de præscrip. in 6. quæ latius explicuimus in d. §. 8. num. 16. Quòd si res ex his causis fisco non fuerit delata, sed ex alijs, usucapitur nondum facta denunciatione per viginti annos, bona tamen fide. l. in omnibus. ff. de diuer. & tempor. præscri. sed si ad sit titulus aliquis, decem anni sufficient. l. quamuis. ff. de vsucapion. facta tamẽ denunciatione sufficit quadriennium l. 1. C. de quadrien. præscript. quemadmodum Bart. resoluit in d. l. in omnibus. Imol. in dict. l. quamuis. Ang. in §. res Fisci. Insti. de vsucapi. Abb. in ca. cum nobis. col. penul. de præscrip. & Boerius qu. 264. nu. 10. & sequentibus. explicat Dinus in reg. possessor. num. 16. de reg. iur. Balb. item de præscri. 2. part. 5. partis principalis: quorum distinctio magis communis est. Ea verò bona, quæ fisco ob quodcunque crimen fuere non tantũ delata, sed & per sententiam tradita: non minori quadraginta annorum spacio & bona fide præscribuntur. Iomnes. C. de præscrip. triginta vel quadraginta annor. Bart. Imo. & Ang. & Aret. in locis paulò antè citatis.

Secunda rerum species eam legem & cõditionem habet, vt in eis locus nõ sit vl li præscriptioni: siquidem ea, quæ principi debentur in signum, & recognitionem sit premæ potestatis, & subiectionis præscribi non possunt: vnde tributa, & census, qui principibus solui debent, nõ possunt præscribi: nec vlla præscriptione ab eorũ solutione quis excusari poterit. lege competit. iuxta Bald. adnotationem. C. de ꝓscrip. 30. vel 40. annorum. notant Abbas. in c. cũ nobis. & in c. ad audientiam, de præscript. Balb. in tracta. de præscrip. 2. part. q. 1. regia l. vlt. tit. 13. lib. 3. ordinat. Vnde potest illa quæstio examinari, an subditi tali 8 cui principi possint præscribere immunitatem à soluendis non quidem tributis, & censibus, sed indictionib. & superindictionibus quæ non soluuntur in recognitionẽ potestatis suprem æ, & subiectionis, sed pro expensis alicuius belli imminentis, aut pro alijs ipsius principis subleuãdis necessitatibus? Sunt tamẽ in hac re adnotãda duo: primum hic non esse tractandum de præscribenda nobilitate, ex qua iure regio competit immunitas ab his oneribus soluendis, sicut & competunt alia priuilegia: sed tñ agendum esse, an possit quis etiam in cæteris plebeius ꝓscribere libertatem à solutione harum indictionum, & onerũ. Secundò aduertendum est quæstionem illam examinatam fuisse per Aymon. Sauilli. consi. 111. qui censet, hanc libertatẽ prescribi posse aduersus ciuitates, & vniuersitates, q̃ habent ius hæc onera indicendi: cuius sententiæ authores sunt Panorm. consi. 94. libr. 2. & consi. 26. col. 2. lib. 2. Paulus de Cast. consi. 313. lib. 1. Corn. consi. 43. col. 1. lib. 2. & consi. 20. col. 5. lib. 3. & consil. 152. eodem libr. col. penul. quib. in locis Corne. existimat, sufficere tempus quadraginta annorum, quo quidem tempore à præscribente non fuerint soluta onera publica ipsius ciuitatis, quæ ab alijs soluta sint. idem tenuerunt Bal. cõsi. 112. col. vlt. lib. 2. idem consi. 257. eod. lib. Curtius Iunior cõsi. 42. col. penu. & consi. 177. colu. 4. ad finem: quos ipse Aymon sequitur in d. consi. 111. nu. 13. qui num. 21. & sequẽtibus contendit in præscriptione huius libertatis nõ esse necessarium probare quòd præscribens fuerit ſinterpellatus ad horum munerum præstationem, & eam negauerit, ac deinde tempus legitimum ab hac negatione transierit contra Alex. in consi. 136. nu. 19. li. 2. vbi expressim contendit, ad præscriptionem huius libertatis, & immuni-

nitatis,

nitatis esse necessariò præmittendam interpellationẽ, & eius contradictionẽ adduxit. Alex.l.cũ scimus.& ibi Bar. C.de agricol.& cẽsit.li.11.& Bar.in l.in filijs.C. de decurion.lib.10.eandẽ opinionẽ Alex. sequuti sunt Curt. Iunior consi.60.col.penu. Ant.Rub.consi.21.col.2. à quib. & ab Alex.rursus discedit idẽ Aymon Saullianus in tract.de antiquit.tpis.4.par.c.circa præmissa.nu.36.& 38. respondetq; in d.consi.111.nu.21.ad l.cum scimus,dicẽs inibi tm requiri ad præscribendam libertatem seruitutis ex non vsu, qp euenerit casus, quo potuit ea seruitus in vsum deduci,& non fuerit deducta.l.Attillicius.ff.de seruit.rusti.prædio.l.fi partem.§.fi per fundum.ff. quemad. seruit.amitt.Imo & Alex.Imo.in consi.30.libr.5. nu.12. scribit,satis esse ad præscribendam immunitatem illam à solutione onerũ & indictionum, qp 40.anni trãsierint, quibus onera ista non sunt à præscribente soluta: cùm tñ eodem tpe fuerint publicè ciuibus indicta;quod quidem Alex.rñsum Ias.sequitur in cõsi.210.lib.2.col.vlt.& cõsi. 25.lib.3.col.2.& consi.101.lib.4.vnde apparet aduersus ciuitates posse præscribi hanc immunitatẽ à solutione munerum,& indictionem per 40.annos. Quid igitur dicendũ de hac præscribenda immunitate aduersus Regem, & Principem,pro qu> adest iuxta huius regni pragmaticas sanctiones in hisce muneribus & indictionib. ab oĩb. in vniuersum soluendis ꝓsumptio, eaque retulit volenti se ab his onerib.eximere? Huius tamẽ quæstionis dissolutio constabit ex his,quæ statim dicentur. Nã regia lex 6. tit.29.part.3.in spẽ videt in his,& alijs,quæ iure redituũ Regi præstantur non esse admittẽdam præscriptionem.

Ex his verò,quæ in hac secũda specie diximus,cõstat, non posse per subditũ aduersus principem præscribi summam illam,& supremam iurisdictionem, quæ in eo versatur,qp ab omnibus inferioribus,iudicib. ad principem appelletur.Hæc.n.principi cõpetit in signum supremæ iurisdictionis,ptãtis,& subiectionis recognitionẽ,ẽm Bal. in auth.quas actiones.C.de sacrosanct.eccles.nu.14. Quæ de re extat apud nos pulchra Regia lex 6.tit.13.lib.3.Ordinã.quæ expressim vetat huius supremæ iurisdictionis, præscriptionẽ iri a quidẽ, vt nullus Dux, Comes, aut Marchio possit præscriptione acquirere, nec ab eo ad Regẽ appelletur. Non me latet frequẽtiori doctorum calculo probari posse subditum alicuius principis sæcularis excẽptionem ꝑscribere,eo quidẽ sensu, vt nulli subiectus sit, neminemq;,nec Imperatorẽ ipsum, eiusve prãtem recognoscatq; ipse tradidi in reg.pẽtin.de reg. iur. in 6. parte.2.§.nunc.9.Et tamen id obtinet,quia hic gerit libertatis,& exemptionis negotium, nec se ciuesquã subditum esse ꝓfitet. At si quis ꝓfessus sit,ac demũ non inficiet,se alteri principi subditũ esse, hic nullo mõ põt ꝓscriptione aliqua acquirere,qp ab eo ad supremũ principẽ nõ appellet:nec põt summã illã,quã verè agnoscit,iurisdictionẽ effugere:esset etenim hoc absurdum, quẽ sĩmodũ docet Old.cõsi.172.col.3.& idẽ 243.col.2.& cõsi.154. col.3.

Tertia species constituitur ex his,quæ nõ debent principi in signũ supremæ ptãtis & subiectionis recognitionem:sed tñ principi rõne dignitatis præseruantur & cõpetunt ita,vt nullus ea ꝑter principẽ expedire possit: vt rebellionũ institutio,vectigalium inductio,illegitimorũ legitimatio& his similia,quorum mentio fit in ca.super quibusdam.§.præterea.de verborum signi. & per doctores inibi& in c.1.quæ sint regalia.lib.Feudorum.Hæc quidem acquiruntur per interiorem à principe præscriptionẽ tanũ temporis, cuius initium memorium hominum excedat tex.in d.c.super quibusdam.§.præterea. ex quo id passim doctores adnotarunt, præcertim Panor.in c.cũ nobis.col.1.de præscriptionib.Bart. in l. fi publicanus.§. vlt.ff.de public.Abb.in c.cũ cõtingat.col.5.de foro compet.Alex.in l.more.ff.de acq.hęred.col.2.Arct.cons.50. dubio tertio.Deci.consi.341.col.penu.& consi.496.col. 2.latissimè Balb.in tract de præscrip.2.par.5. partis principalis,q.3.Ex quibus tandem constat hanc opinionem cõem effectaq; ita fatetur ꝑter alios Ias.in Imperium. nu.20.ff.de iurisdi.oĩum iud.vbi meri imperij, q& principi tm competit,mentionem agens scribit, posse id acquiri per præscriptionem eius tpis,cuius initij memoria humana non est. Nec minoris tpis præscriptio sufficit ad hęc acquirendum:cùm in his præsumptio sit pro ipso principe,& contra præscribentem vehemens quidem, & refragans horũ iurũ absque principis mãdato exercitationẽ: ideoq; vel est necessaria ꝓscriptio eius tpis quod memoriam hominum excedat:vel 40.annorum cum titu. iusta decessionem tex.in c.1.de præscrip.in 6.cuius ipse mẽtionem feci,& intellectum examinaui li.1.variar.resol.c.18. Sed dubitatur à plerisque, sine ad hanc præscriptionem immemorialem necessaria ipsius principis scĩa,& patientia:quæ de re oportet memoria repetere quę diximus in §.precedẽtis& præsertim in principio huius 2. partis. nu. 8.& sequentib. Nã iuxta opinionem eorum, qui præscriptionem immemorialem admittunt in iuribus incorporalibus absque scĩa,& patientia, itidem dicendum erit in hac q.quam modo tractamus, non esse necessariã scĩam principis,nec patientiã. At si è diuerso contrariam opinionem recipiamus,dubio procul erit necessaria principis scĩa,& patientia.Sic sanè,vt in d.nu.8. ad finem adnotauim",in his erit necessaria ꝑter tpis immemoriale scĩa, & patiẽtia principis:idq; prænittit.Abb.in c.cùm nobis. col.2.versi.circa hanc particulam.& col.penu.versic.quędam sunt iura.de præscrip.quem sequitur Aymon in tract.de Antiquit.tpis.4.part.c.absolutis.nu.18.Ex quo ĩfert esse videtur quod adnotauit Bal.consi.242.libr.2.& sensit Alex.consi.24.lib.5.col.5.versic. bene tacit.quibus in locis vterque tenet,in his,quę principis dignitati reseruata sunt,quęque alius ꝑter principem agere nequit, sufficere præscriptionem 40.annorum, modò accesserit huic præscriptioni scientia,& patiẽtia principis. Etenim hoc fallum est.Nam si scientia est necessaria ad acquirendam quasi possessionem,sine qua præscriptio non procedit,hęc oĩno exigitur siue sit tempus, cuius initium memoriam hominum excedat,siue minus.At si præscriptio contingat in his,in quib.contra præscribentem est vehemens,& constituta iuris præsumptio,nõ satisfit nec quasi possessio,nec minus tpis,q̃ sit illud,quod hominum excedit memoriamnisi titulus præscriptioni cãm dederit vt probatur in d.c.j.de præscrip.in 6.Multò magis hæc in re non est admittenda Iasonis sẽa in l.imperium.ff.de iurisd.omn.iud.num.22.qui censet sufficere 30.annorũ præscriptionem ad acquirendum merum imperium: vbi accesserit præscriptioni scĩa,patiẽtiaq; ipsius principis. Merum.n.imperium plura continet iuxta communem doctorum interpretationem,quę principis dignitati referuantur:adeoq; non erit sufficiens præscriptio 30. annorum ad eius acquisitionem.Præsertim tpis illud minimè sufficiens erit,si premittamus in his ferè rebus acquirẽdis dari quasi possessionẽ discõtinuã,q̃ requirit rẽr tpis, cuius memoria penes homines non sit.l.hoc iure.§.ductus aquæ.ff.de aqua quoti.& æstiua.tametsi hęc rõ posset tolli ex his,q ipse tradidi in l.1.Variar.resol.c.17.nu.10.& sequẽtib.cũ ex inibi adnotatis appareat,pleraq; ex his,q̃ dignitati principis cõpetũt,nõ hrc cãm discõtinuã,sed potius cõtinuã & ꝑterea nõ oĩno verum esse quod in ꝓscribẽdis seruitutibus habẽt ib.cãm,vel possessionem discontinuã tit ne cessariũ tpis illud,cuius initiũ memorium homo excedit.

Quarta species ea cõprehendit bona,quę principis,vt principis sunt:vtpote,q̃ regię coronę competunt,& eius propria sunt:& in possent esse iure communi alicuius priuatiqualia sunt prata pascuorũ,saltus ferarum, viuaria, prædia rustica,& vrbanaquę quidẽ non fuere principis ꝓpter aliquod crimẽ delata,nec tradita.horũ bonorum,

norũ,& eorũ,quæ sub quinta specie traduntur vĩ meminisse Regia lex.1.tit.17.par.2.In his,quidem reb.sub hac quarta spẽ contentis quidã censent,nõ esse admittendã præscriptionem centenaria,huius opinionis authores sunt gl.in Auth.de non alienandis,aut permutan. §.vt aũt lex.in verbo,Nec multum.Ang.& Bal.in l.2. C.cõmun.de vsucapio.Bal.in l.1.col.1.C.de annali excep.Bal,idem in l.licet.de præscrip. triginta anno. col. vlt.Alex.consi.24.li.5.nu.14.Fel.in c.ad audientiã. nu. 22.de præscriptio.Alex.consi.84.nu.2.lib.1.Math.Afflict.in constit.Neapol.li.3.Rub.31.cõstitutione, Quadragenalem,nu.4.& 5.Hernia in Rub.de prohib. feud. alena.per Freder.§.præterea.nu.17.

Verũ Nicol.Boerius q.264.nu.25. expressim asseuerat contrariam sententiam communem, & veriorem esse,adijciens,ꝓscriptionem illã,cuius meminit.l.vlt.C. de sacrosan.eccle.ad quadragenariã omnino iure nouo redactã fuisse,idque scribit cõi omnium consensu receptum esse,in hoc tñ vlti.improbat Boerij sniam Aymõ Saullianus in trac.de.Antiq.temp.4. part.c. 4 bsolutis. nu.37.Quamobrem in huius quæstionis examine aliquot discriminatim,& distinctè adnotanda sunt.

9 Primum,qp lex vlt.C.de sacrosan.eccles.statuẽs .nullam præscriptionẽ centenaria minorem admittendam esse aduersus ciuitates, ecclesias, hospitalia caulasque pias in his reb.quæ vel testamento relicta,vel venditæ, vel donatę fuerint,tñ sit correcta quo ad ecclesias,monasteria,hospitalia,similia,nõ tñ quo ad ciuitates, quæ quidem sola ꝓbatur in Authent.quas actiones.per quã correctio inducitur,& tñ ea constitutio solũ de ecclesijs,non de ciuitatib.tractat,atque ita isthæc interpretatio cõis est,sicuti testantur Iason in dicta Authentica quas actiones.num.21.Aymõ in d.nu.37.idem latius in principio quartæ partis, numer.99.& sequentibus Quo fit,vt manifestus fuerit lapsus Boerij hac in re dũ contrariam sententiam existimat communem esse.

Secundo illud,ni fallor,certissimi iuris est,in illis casibus spãlibus,quos Imperator in d.l.vlt.tradit, aduersus principem necessariam esse centenariã præscriptionẽ, nec minorem sufficere,quo in sensu accipienda est gl. in d.§.vt autem lex.cum his authorib.quorũ paulo ante posit eam meminit. Etenim si ciuitati in illis casibus ius hoc datũ est,maiori,aut saltẽ eadẽ rõne,idẽ principi datum esse censendum erit. Et præter Angel.& alios modo citatos,hanc sniam tenuerunt Bar.in l.in omnibus.ff.de diuers.& temp.præscrip. Alber. & Imola in l. quamuis.ff.de vsucapio. Abb.in c.cum nobis.col. penu. de præscrip. Ang.in §.res Fisc. Instit.de vsucapio.Socinus in consi.86.col.vlt.vers.Quinto,hęc conclusio.li. 1. Aymon in d.4.parte,c.absolutis.nu.40.

Tertio in his rebus,& bonis,q̃ Fisco principis,vel ratione criminis,aut ob vectigal non soluti, similiue cãdeferuntur,opinor non esse necessariam centenariã ꝓscriptionem,sed eam sufficere,q̃ in prima spẽ nobis superius tradita fuit.Quod ex Bar.in d.l.in omnib.& his, quorum mõ meminimus palam deducitur. Quidemque in hoc tractatu de præscriptionibus expressim distinguunt casus in d.l.vlt.nominatos,ab his rebus,quæ principis fisco ex lege deferuntur.

Quarto ex præmissis deducitur,extra casus in d.l.vl. ab imperatore nominatos,principẽ eiusque filcũ minime gaudere centenaria præscriptione,sed tpis quadraginta annorũ regulariter ad ꝓscribendũ aduersus principem sufficere.l.oĩs.C.de præscrip. triginta, vel quadraginta annorũ,aut aliud lege Regia,aliaue cõstitutione specialim cautum fuerit.Quod colligetur ab his,quę in hac vltima quatuor assertionib. distincta resolutione annotabimus,& probat optime Aymõ in d.c.absolutis nu.40.& sequentibus,quem legito ad interpretationẽ d. l.vltimæ.Sic extra casus in d.l. vlt. nominatos aduersus ciuitates quadragenaria ꝓscriptio sufficit.& necessaria est,ex d.l.oĩs,idque adnotarunt Alex.consi.16.nu.24.li. 5.Aret.consi.154.col.vlt.Balb.de præscrip.3.par.5. partis principa.2.q.1.Regia lex 7.tit.29.part.3 cui adde l.4. & 5.tit.28.eiusdem part.ubi omnino legito Roder.Xuares allegat.15.quamuis gl.Ang.Bald.& alij in vniuersum rẽ deriant,aduersus principem secularem non esse admittendã præscriptionem minorem centenaria,sicuti nec contra Rom.ecclesiam, quam opinionem reprobant Henr.in c.diligenti.de præscrip.& Guido Papæ,q.46 qui post Henr.col.vlt.extra casus d.l.vlt.q̃ quadragenariam præscriptionem aduersus principem rẽr exigit.

Vltima species de his rebus agit,quę principis propriæ sunt,nõ tñ ea princeps habet iure principatus,sed vt priuatus,quippe qui ea habuerit priusquã princeps esset,vel ea iure priuato acquisierit.Et certe in his reb. aduersus principem admittitur præscriptio ea , quæ aduersus priuatũ iure est admittenda ẽm Bald.in l.2.in princ.C.cõia de vsucapio.cuius opinionẽ plurib. comprobat Aymon in d.4.parte,de Antiq.tpis,c absolutis. nu.33.& 34.præsertim ex gl.in ca.possessionem.16.q.4. quæ voluit,res patrimoniales clericorum præscribi eo tempore,quo res laicorum præscribuntur,cum nõ gaudeant priuilegio rerum ecclesiarum,cuius gl. opinionẽ frequẽtissimo interpretum suffragio probatã sequitur Ro.ling.451.Sal.& Ias.in d.Auth.quas actiones ad finẽ eiusque,& nos meminimus lib.1.Variar. resol.c.1.nu. 3.tametsi Guido Papæ in d.q.416.in his reb.præscribẽdis,quæ princeps,vt priuatus obtinet,necessariam esse asseueret quadraginta annorum præscriptionem, post Henricum,in d.c.diligenti.col.vlt.ex d.l.omnes.Horũ vero sententia omnino referenda est ad ea bona,quæ ꝑ principem iure,& titulo principatus possidentur, licet ea nõ sint principibus propria iure superemæ dignitatis, cum possint & a quolibet priuato posse iuri,& acquiri, sicuti superius distinximus penultima specie.

SVMMARIVM.

1 *Iurisdictio,& mistũ imperium præscriptiõe possunt acquiri.*
2 *Consuetudo,& præscriptio differunt.*
3 *Iurisdictio,merum,& mistum imperium in præiudicium principis non acquiruntur minori tempore quam eo, cuius initium memoriam hominum excedit.*
4 *Regia constitutio vltima,tit.13.li.3.ord.de præscriptione iurisdictionis examinatur.*
5 *Iurisdictio in præiudicium inferioris a principe præscribitur tempore ordinario.*
6 *Late discutitur differentia inter præscriptionem immemorialem,& centenariam.*
7 *Quo pacto probatur immemorialis præscriptio. Et ibi intellectus Tauriue constitutionis.*
8 *Quomodo probetur centenaria præscriptio.*
9 *An sit satis ad probationem centenariæ,quod immemorialis legitime probetur.*

§. TERTIVS.

EIVRISDICTIONE aut, an ea possit acquiri ꝓscriptione frequẽtissime cõtrouertit,ac tãdẽ oĩum consensu receptũ est,merũ,mistũ imperium iurisdictioaẽ criminalẽ, & ciuilem præscriptione acquiri posse.Hic opinionem ꝓbauerunt Bart.in l.1.§.denique.ff.de aqua quotidiana,& æstiua.atque inibi Imo. & Ro.Bal.in l.1.C.de emancipatio.libero.Pano.col.4. & ibi oẽs in c.cum contingat.de foro compet.Bar. Albe. & alij in l.imperium.ff.de iurisdict.oĩum iud. vbi Ias. præ cæteris nu.20.fatetur hanc opinionẽ cõem esse, idẽ

alleuerat Balb.de præscrip.5.part.princ.2. part. quæst. 3.Nã in citandis huiusce partis author ib. minime immorabor, quippe qui videã ab alijs id negotiũ diligenter expeditum esse,& deinde quia dubito procul dubio certissimum esse opinor hanc opinionem communẽ esse, cuius item meminit Io.Lupi.in c.per vestras. 2. nota. §.1. nu.27.ex antiquioribus.Oldr.consi.254.Iacob.a Bello visu in Auth.de defensoribus ciuit.§.nullam.

Pro huius opinionis probatione adducitur tex. in c. irrefragabili.§.excessus de offi.ord.Et in c.cũ ꝓpingat de foro comp.& in l.viros.C.de diuers.offi.li.11.ibiq; de consue.mentio fit,nõ de præscriptione.Et enim cõsuetudo iurisdictionẽ dare potest.gl.in c.quanto. de offic. ord.l.vl.C.de emancip.li gl.in c.conquestus.9.q.3. glo. Bar.& Doc.maxime Iason,nu.43.in l.morẽ.ff.de iurisdict.omnium.idem Iason in leg.3.nu.34.ff.de acquire. possess.tex.& inibi late Fel.in c.audita.de præscrip.Balbus in trac.de præscrip.2.parte,col.7. Rochus Curtius in c.vlt.de consue.fol.paruo.17.col.4.non ex hoc necessario deducitur idem dicendũ esse de ꝓscriptione, cum multiplicẽ cõsuetudo & præscriptio differant,quemadmodum tradidere gl.Pan.& alij cõiter,præsertim Rochus fol.44.in d.c.vlt.de cõsti.Franc.Balb.de præscrip. 1.par.q.10.Abb.& Doc.in c.cũ ecclesia. de cauſ. possess. & proprietatis,latissime Aymon Sauill. de Antiquitatemporis,4.par.in princ. Potissimũ vero discrimen est,q; consuetudo ex communi,& promiscuo vsu ius constituit & acquirit oib.eius regionis, aut populi ciuib.nec alicui ſpãliter prodest,nec nocet.vñ nec certus est aliquis,qui præscribat,nec contra quem præscribat. At præscriptio certũ vsum habet illius,qui præscribit,eiq; vtilitatẽ,& ius priuatũ acquirit,& deinde cõtra quendam priuatum instituit,& dirigitur ad eius priuatũ incommodũ,sicuti eleganter explicant Abb.& Car. q.8.in d.c.vlt.Cor.consi.168.col.5.li.4.Aymon in d.4. part.de Antiq.1pis,7.differentia,nu.21.Dec.consi.134. col.fi.vnde si,quis priuatus aduersus aliquã vniuersitatẽ quicquã vsu tpis cõsecerit,hęc erit vera præscriptio.Sic vbi vniuersitas e contrario, quid per vsum induxerit contra priuatũ,eadem rõne præscriptio dicetur. Item si vniuersitas aduersus aliã vniuersitatẽ ius pascendi in tra illius limites acquirere tentat, erit præscriptio propria. Quod si vsu promiscuo duarũ vrbium vicinarũ inductũ fuerit, vt absque vlla distinctione vtriusque oppidi agri sint cõpascui,& cõmunia pascua,vicinis,& oppidanis,hæc vere consuetudo dicet.Hinc ipse infero,ꝓbari omnino iurisdictionem acquiri posse præscriptione in locis paulo ante citatis. Nã etsi inibi fiat mẽtio cõsuetudinis,ꝓtecto illa consuetudo ꝓpius, & aptius ꝓscriptio dicetur.Sed præter hæc cõis inia Doct. in d.l. Imperiũ plane deducitur ea resolutione, quam tradidi proximo §.vlt.eius parte.Etenim vtcunq; iurisdictio, merũ,& mixtũ imperiũ ad principem pertineant, ea præscriptione acquiri posse latis manifestum fecimus, omissa illa suprema recognitione,q̃ per subditũ præscribi non pot.Igit constitutissimũ sit, iurisdictionem ciuilem,& criminalem,merũ,ac mixtũ imperiũ, sicut & alia,q̃ principis propria sunt,& ad principem ptinẽt, præscriptione acquiri posse.An vero sit necessaria principis scia,id constabit ex his, q̃ adnotauimus in hac 2. par.in prin.nu.8.& sequentib.Et hæc vera sunt, tametsi l.6.tit.29.par.3.expressim voluerit,iurisdictionem præscriptione acqri nõ posse.Ea etenim cõstitutio erit interpretãda iuxta eã resolutionẽ,q̃ paulo post tradetur.

De tpe aũt ad iurisdictionis præscriptionem, vel ad 4
meri,& mixti imperij acquisitionem latis controuertitur inter vtriusq; iuris interpretes. Ego vero id conabor efficere,vt huius q̃tionis,& nodi expedita sit dissolutio.Et in primis illud erit obseruandũ, quod iã semel 3
in ꝓximo §.admonuimus,iurisdictionis,meri,& mixti imperij,similiumque iurium quasi possessionẽ potius habere causam continuam,quã discontinuã,iuxta Bar. iniam in l.iusto.§.non mutat.ff.de vsucap. quæ cõiter recepta est.Quia hæc iura personis ipsis cõpetentia retinentur continuo animo,ideoq; hac in parte tractandũ nõ est de tpe,cuius initium memoriã hoĩum excedat,ea rõne q̃ quasi possessio discontinua sit,& tunc tẽpus hoc requiratur.l.in gl.& cõem.in l.seruitutes in 4. ff.de seruitu.cũ hic detur quasi possessio continua,sicuti in spẽ adnotarũt Bal in l.1.C.de emãcip.liber.nu.20. & in d.l.imperium.in rep.nu.13.& in consi.439.libr.3. Ancha.consi.142.nu.21.Et alij plerique frequentissime His denique prænotatis sit prima conclusio.

Merum imperium,aut iurisdictio,cũ aduersus principem ꝓscribenda est,ineq; ꝓiudicium principis,cui iure cõpetit,nõ minori tpe acquiritur q̃ eo, cuius initiũ memoriã hoĩum excedat,vel quadragenario,titulo tãmisso.Hæc assertio duas habet partes, quarum prior ꝓbatur ex eo,q̃ merum imperium plura contineat, q̃ ad supremã principis dignitatẽ spãli quodã iure ptinẽt. Quorũ acquisitio necessario exigit tps illud, cuius initiũ memoriã hoĩum excedit.c.sup quibusdã. §. præterea.de verb.signifi.vel quadraginta annorũ, ꝑmisso tit. sicuti tradidimus.§. præcedenti,nu.8.verſi.3.spẽs reliqua vero q̃ ad iurisdictionẽ causarũ criminaliũ, & ciuiliũ attinent,ita ꝓpria principis sunt,vt nemini conueniant,nec cõpetere ꝑterquã ipli principi valeant,in q̃bus præsumptio principi suffragatur ac cęteris aduersaẽ oĩno. Nã iurisdictio tota ipsius principis est, nec sine ipsius mãdato per aliquẽ exerceri potest.l.1.ff.de constitu.princ.notant Doc.in l.1.ad fi.ff.de iurisdict.omn. iud.Andr.Hern.in proœmio constitutionũ Neapol.Et ibi Mat.Afflictus.q.3.Regia lex.1.& 2.tit.1.li.3.ord.vñ iure ordinario,& iuris maxima ꝓsumptione intra totius regni limites iurisdictio regis est,ita quidẽ vt ciuitatibus,ac populis,nobilibusq; quacunque dignitate ꝓditis,obstet hinc iuris præsumptio,q̃ regi patrocinat,atque ió in præscribenda iurisdictione, eaq; acquirenda obseruanda est constitutio tex.in c.1.de præscr.li.6.cuius li.1.Variar.resol.c.17.nu.7.mentionẽ fecimus.Ex q̃bus,& posteriori conclusionis parte satis est cõfirmata, ac deniq; inia eorũ ꝓbata,qui existimant,merũ imperiũ aduersus principe nõ posse præscribi aliter, quã per tempus,cuius initiũ memoriã hominũ excedat. Quod Paul.de Cast.adnotauit in d.l.imperium, col.vlt. & alij passim itẽ obseruarunt.Qui tñ hoc intelligunt circa ea, q̃ principi reseruata sunt in priuilegiũ dignitatis, quod nemini dubiũ esse põt per c.fu per quibusdã.de verb. signifi.cuius nos ſeptimẽ meminimus. Sed ipse latiorẽ constitui assertionem,ex qua opinor ad præscribendã quancunque iurisdictionem aduersus principem, eius quasi possessorẽ,necessaria fore tempora,q̃ cõtinent expressim in c.1.de præscr.in 6.ea,quidem rone ꝙ iure cõi, & regio præsumptio sit maxima,quę dictat,iurisdictionem principis esse,nec ad alium absque principis ꝓmissione posse pertinere.vnde præsumptio, quod iam satis admonui,principi suffragatur,cæteris vero contraria est.idẽque sensit Io.2.up.in c.per vestras.de donatio 2.notab.§.1.nu.43.est & pulchra.l.4.tit.1 li.2. Et l.8.ti. 14.li.3.ordina.quæ expressim asserit,quo ad iurisdictionem ciuilem,& criminalem iuris cõis, præsumptionẽ regi patrocinari,cæteris autem contrariam esse.

Hinc denique examinanda est regia cõstitutio ab
Alfonso rege Cõpluti condita,Aera Cæsaris millesima 4
trecentesima octuagesima 6.tit.27.l.2.quæ refert lib.3. ordinat.titul.13.l.vlt.cuius tres ipse constituam partes. Prima etenim satis euidenter probat, iurisdictionem ciuilem,& criminalem posse acquiri per nobiles,aliosque

que eam proprio nomine exercentes p tẽpus, cuius initium hominum memoriã excedat, etiã si titulus aliqs huius iurisdictionis,& vsus minime ꝓbatus fuerit,quia in parte regia lex dictat quod nos mõ alleuerauimus,iurisdictionem ciuilem,vel criminalem non posse acquiri minori tpe quàm sit illud,cuius initiũ memoriã hominum excedit.Igitur sit ex ea lege constat, id statutũ fuisse pp præsumptionem iuris cõis,quæ regi propitia est,alijs vero refragatur,ideoque tanti tpis vsus necessarius est cui quidẽ constitutioni adiũpulatur hęc prima conclusio,& ꝑterea Pauli Castrensis theorica in d.l. imperiũ.col.vlt.quæ habet,non posse minori tpe, quã eo,cuius initium memoriam hoĩum excedit, præscribi ea,q̃ ablque principis concessione exerceri non possunt. l.hoc iure.§.ductus aquæ.ff.de aqua quot.& æstiua. Sic & Bal.in d.l.imperiũ.in re petitione,nu.13.asserit, merũ,vel mixtum imperium non posse acquiri cõtra principem in eius ꝓiudicium,aliter quam per tempus,quod appellant immemoriale.Idẽ post Guilielmũ de Cuneo tenet ibi Alberic.nu.40.atque ita hanc opinionẽ, q̃ eadem est cum prima conclusione,asserit cõem esse Gaspar Lusitanus in d.l.imperium.col.38.Imo in spẽ Cur. Iunior consi.147.nu.26.ostendit cõem esse opinionem quod nec mixtum imperiũ,nec simplex iurisdictio ꝓscribatur minori tpe,quam eo,cuius initium memoriã hominum excedit.Eadem tamen rõne in specie constitutionis regię iusticeret loco immemorialis ꝓscriptionis quadraginta annorum vsus cum titulo eius, qui cõcedere eum vsum poterat.tex.in d.c.1.de præscript.in 6. Secunda pars regiæ legis probat, iurisdictionem criminalẽ posse præscribi etiam contra principem, & in eius ꝓiudicũ centenaria præscriptione,non minori.Hęc vero decisio deduci potuit a Nouella Iustiniani in authe. quas actiones.C.de sacrosan.eccl.qua sancitum est, nõ esse admittendã contra Romanam ecclesiã ꝓscriptionẽ minorẽ centenaria,quam,& ad ꝓscriptionẽ iurisdictionis Bal.inducit in l.1.C.de seru.& aqua.q.6.nu.25. idemq; priuile,ijs habere principẽ ſeculare adnotarũt quidã,quorũ opinio fuit examinata in § ꝓcedẽti, nu.9.

Tertia legis Rei pars statuit,ꝓscribi posse iurisdictio- 6
nẽ ciuilẽ aduersus regem quadraginta annorũ vsu, & hoc quidẽ forsan deductũ est a Loẽs.C.de præscrip. triginta vel quadrag.annorum.Superest tamen explicare, quænam sit differentia inter primã,& vltimas legis regię partes,siquidem prima ad præscriptionem iurisdictionis ciuilis,& criminalis simul exigit tps, cuius initiũ memoriã hominum excedat.Sed vere,mi ego fallor prima pars tractat de iurisdictione ante illius legis constitutionem per nobiles,aliosque priuatos obtẽta in aliquot ciuitatib.& vicis,atque oppidis,q̃ possederant. Vltima vero pars q̃ de centenaria,& quadragenaria præscriptionib.agit,tm loquitur de iurisdictione post eam legẽ acquirenda,statuens,quonã tpe in posterũ iurisdictio acquiratur.atque hic lentus coitare vi ex verbis d. l.vltimæ,& euidentius ex d.l.2.tit.27.apud veteres Alfonsi leges.Qđ si discrimen istud nõ placuerit lectori, oportebit profecto inquirere,an in ꝓscriptionib.istis cẽtenaria,& quadragenaria sit necessarius titulus,saltẽ,vt is alleget,sicuti Io.Ludi.sensit in d.§.1.nu.43.Quasi ea sit potissima differentia,q̃ in priori legis parte sufficiat immemorialis præscriptio,in posteriori vero loco huius immemorialis sit necessaria centum,vel quadraginta annorũ præscriptio titulo saltẽ allegato, qui alioqui probandus est in quadragenaria præscriptione,q̃ iure cõi immemorialis defectu ſupplet iuxta c.1.de præscr. in 6.sed hæc expedient inferius,cum materiã tituli,& differentias inter centenariã,atque immemorialẽ præscriptiones tractabimus.Quib. adde omnino l.2.tit.9. 5
lib.3.ordinar.Secunda conclusio.iurisdictio in præ- dicium alicuius priuati,ac contra,priuatum,non cõtra principem,tpe ordinario,quo alia iura præscribuntur, acquiritur.Hæc vero conclusio satis manifesta est, cum nulla detur rõ,q̃ maius tempus exigat in ꝓscribenda iurisdictione aduersus priuatũ,quam quod exigit in præscribendis cæteris iurib. incorporalib.sic sane video lege apud oẽs præsertim iuniores hanc assertionẽ certam esse in d.l.imperiũ. Eandemque sequuntur,& probant Bal.consi.439.li.3.idẽ in l.1.nu.18.C.de emancipa.li.Anch.consi.142.nu.12.Alex. consi.16.nu.27.li.5.qui hanc opinionem fatetur cõem esse.idem alleuerat eam secutus Balb.de præscri.5.par.princ.2.part.vers. circa primam.q.quibus item accedit Are in consi.154.col.vlt.

Ex his primũ infero,falsum esse qđ Ias. in d.l. imperiũ.scribit nu.22.existimans,merũ,mixtum imperium & iurisdictionẽ aduersus principẽ ꝓscribi tpe ordinario decẽ annorũ,data scientia ipsius principis,eo vero ignoráte esse necessariũ tempus id,cuius initiũ memoriã hoĩum excedit,additque Ias.hanc sniam magis cõmunẽ ẽe,&.Iasonẽ sequif Bal.in d.vers.circa primã.Etenim ẽt sciẽte principe ad ꝓscribendã iurisdictionẽ ei cõpetentẽ,necessariũ est tẽpus immemoriale, vel quadraginta annorũ cũ titulo.fecuti paulo ante ostẽdimus, vã Iasonem expressim carpit Cur.Iunior consi.174.nu.38.

Secundo hinc apparet Iasonem errasse,dũ opinatur quasi possessionem iurisdictionis esse discontinuã. Nã vere causam continuã habet,vt superius probatũ est.

Tertio dum Iason fatetur ex gl.in l. seruitutes. ff. de seruit.ad prescriptionẽ seruitutis discontinuæ sufficere triginta annorũ curſum,adhuc fallit, siquidem ex gl. supradicta cõi ofium suffragio receptã constet,regi tps cuius initiũ memoriã hominũ excedat. De quo alibi pse disputaui, & in specie Ias.soĩam in hoc improbarunt Lusita.ibicol.38.& Curtius Iunior in d.consi.147.nu.8.

Super est mõ expendere,quod discrimen sit inter ꝓscriptionem centũ annorum,& eam,q̃ vulgo immemorialis appellatur,ac constat ex eo tpe,cuius initium memoriam hominum excedit.Card.etenim in c.fi dilectẽ ti.ad finem,de præscrip.in ea est Inia,vt censeat,præscriptionẽ immemorialẽ maiorem esse centenaria. Huic subscribere Fel.ibi in fi.idẽ Fel.in c.ad audientiã. col. vl.& in c.cũ nobis.col.2.eo.tit.Et Gaspar Lusita. in d.l. imperiũ.col.39.Quorum rõ ea est q̃ ꝓscriptio immemorialis titulũ non requirat,centenaria vero ablq; titulo non ꝓcedat,tex.optime in d.c.Si diligenti,ad finẽ,quo in loco expressim hoc probat. Contrariã conclusionẽ tenet gl.in d.c.cum nobis.q̃ censet,non esse satis ad prohibitionẽ cẽtenariæ ꝓscriptionis,q̃ probet immemorialis præscriptio,cuius gl.authoritate,& alijs ꝓpositis rõnib.aduersus Car.oĩno tenet contrariã sũmus Aymõ in trac.de Antiq.temp.4.par.c.absolutis in prin. Ego vero aliter existimo rẽ hanc definiẽdã fore,inquidẽ illud certissimũ est,immemorialem prescriptionẽ a centenaria differre,& iõ q̃nque maior cẽlebit altera,vel ob maius priuilegiũ,vel ob aliã causam,q̃nque minor ob facilioré eius ꝓbationem.Vñ discrimina vtriusque ꝓponam non quidem olа,sed ea,quę huic negotio aptius seruire possint,vt huius quæstionis solutio facilius colligatur.

Prima quidẽ differentia ea est ẽ Card.& Felnac Lata.quod præscriptio centenaria contra Roma. ecclesiam titulum requirit præter tempus,& bonam fidem. idem Aymõ concedit in d.c.absolutis.nu.8.dicens idẽ esse in prescriptione quadraginta ann.ꝫ quamlibet ecclesiam,sicuti not.Bellamera,consi.1.col.3.ex.c.si diligenti.de præscrip.Idem Bellamera in c.1.cum nobis..de præscrip.nu.7.in quadragenaria cõtra ecclesias inferiores,& in centenaria cõtra ecclesiã Romanã esse necessarium,ꝓbare conatur.Sed ille hanc titulo rõ minime exigitur in ea præscriptione,quæ constat tpe,cuius initiũ

memoriam hominum excedit,quod receptissimũ est. Et sane mihi hæc differentia omnino non placet,nam nec iure canonico,nec ciuili titulus requiritur in ꝓscriptione quadraginta anno.ꝫ ecclesias inferiores,nec in ꝓscriptione centũ anno,aduersus ecclesiam Ro.nulla enim in materia tituli requisiti ad ꝓscribendũ est differentia inter ius canonicum,& ciuile, quemadmodũ diximus.l.1.var.resolu.c.17. num.7.& resoluit Balb. de præscrip.2.par.princi.q.6.& idem 2.par.4.var. princ. q.2.col.3.vnde vtroque iure in præscriptione decẽ, vel viginti ann.necessarium est,q titulus allegetur,& probetur,at in præscriptione triginta, vel quadraginta annorum,vel centenaria,etiam contra ecclesiam Ro.titulus necessarius non est, nisi ꝓsumptio iuris cõis sit ꝫ præscribentem.vt ex in c.1.de præscrip.in 6.Din.in reg. possessor,de regul.iur.in 6.nu.27.Doct.cõter ita intelligentes tex.ibi in d.c.Sed diligenti. præsertim Aegidius a Bellamera nu.28.& col.vlt.qui post alios,dum Rom. pontif.in eiusdem Decretalis ꝓœmio aduersus ecclesias inferiores,& Romanam ipsam requirit titulum ad ꝓscriptionẽ,eam decisionem interpretat vbi sit iuris cõis præsumptio contra præscribentem,quasi alioqui titulus necessarius non sit,nec in centenaria, nec quadragenaria præscriptione. Quam opinionem ipse arbitror frequentiori calculo receptã esse,ex his,quæ Balb.adducit.Quo fit,vt rõne huius primæ differentiæ immerito Card. Feb.& Lusitanus existimauerint,potiorẽ esse præscriptionẽ eius temporis,qđ memoriã hominũ excedit,ea q̃ centenaria est,cũ nec in hac titulus sit necessarius. Forsitan discrimen hoc inter has duas ꝓscriptiones optime procedit iuxta hunc sensum,vt plane constituat in eo casu,quo præsumptio iuris cõis est ꝫ præscribentem tum in quadragenaria,& centenaria titulus requiritur non tñ in immemoriali. Nam,& in hunc sensum decisionem Card.accipere Fel.in d.c.ad audientiã,& Matt. Afflict.in consil.Neapol.rubr.7.in c.notab.6. tametsi Bellamera,& alij subobscure loquantur.Secunda,& potissima differẽtia in probatione vertat,atque ita hic agẽdum erit de probatione præscriptionis immemorialis, sequa de re tractat gl.c.1.de præscrip.in 6. quam Doct. 7 inibi sequunt,& in c.quid per nouale. præsertim Ant. de verb.signifi.Speculat.in ti.de probat.vers.vlt. quarit Aret.in c.licet ex quadam.col.1.de testib.Old.cons.172 col.34.Alex.consi.16.col.5.lib.1.Cor.consi.268.col.8. lib.4.& est cõis opinio ꝫ in Balb.de præscrip.2.part.3.partis princ.q.6.col.7.Ex quib.apparet,immemorialẽ præscriptionẽ probari per testes asserentes,se vidisse tempora fieri,& nunquam vidisse contrarium actũ fuisse, & seniorib.ac maioribus audiuisse ita factũ fuisse, nec vnquã audiuisse contrarium actum esse,atque hutusce rei publicã esse famã,& opinionẽ apud eos, qui rei cognitionem habent.Hæc,n. est sufficiens testium ꝓbatio, vt tandem ipsi testes expressim testificentur de eorũ visu,& de auditu,ac item de publica voce,& fama apud eos,quibus res cognita est,vel esse potuit,ac deinde q̃ nusquam nec viderunt,nec audierunt contrarium.

Testes vero,q hac de re testificaturi sunt,eius ætatis esse debẽt,vt possint memores esse,& exponere, quid actũ fuerit quadraginta annis, sicuti elegãter scribit Lapus in c.1.de præscrip.in 6.Et ibi Dom.ac Francus. Paulus itẽ Parisius consi.27.nu.98.Aymõ Sauill.in trac.de Antiquit.tempo.4.c ablutin.nu.3.Chassanæ. in consuet.Burgũdiæ,rub.1 § 2.vers.aduertendum 8.idẽ ist rub. 13.§.2.ad fin.negia vero Taurina.l.41.eandem opinionẽ Lapi probat,ac legis authoritate cõfirmat,& præterea lex ipsa requirit,q̃ testes hi nõ tm testificentur de auditu,alleuerantes se ita factũ esse audisse a maioribus & seniorib.sed oportere q̃ asserãt,audisse ab illis maioribus eos ita eorũ ætate vidisse,& audisse factu fuisse,nec vnquã vidisse,nec audisse ꝙriũ.idẽ probat l.vlt.tit.13.li.1. ord.Hoc aut vltimum etiã gl.in d.c.1.expressim non fuerit requisitum,attñ ab eius mẽte,& sensu deducitur sicq; Doct.aliquot ex his,qui gl.sequuntur idẽ explicare videntur.facit ad hoc pulcher tex.in l.di arbiter.ff.de ꝓbatio. In praxi tñ nõ obstantib.regijs constitutionibus adhuc admittitur sępissime opinio gl.cõter receptę in d.c.1.cũ interpretatione Lapi,& sequacium.

Hinc falsum esse apparet qđ Guido Papæ scriplit, q̃ stione 573.quo in loco existimat ad probationẽ huius præscriptionis immemorialis esse necessariã probationẽ centũ annorũ,idẽ eo non citato tenuit Cur. Tunor consi.90.col.vlt. Nã hæc probatio necessaria nõ est ẽm opinionẽ frequentiori suffragio receptã, mõ testes de auditu,& cõi,ac publica fama testificentur. Forsan nec sufficeret ad probationẽ immemorialis probatio centũ annorũ vicunq; legitima,imo necesse est, q̃ probetur possessio,vel quasi possessio eius ipsis, cuius initium memoriã hominũ excedit,cuiusque initij certi, & constitui nulla detur hoium memoria,quemadmodũ Alex. in consi.16.nu.16.lib.5.opinatur.Quamuis ẽm Antan d.c.quid per nouale.nu.15.post Inn.ibi,qui aduersus immemorialẽ probare,velit,debet omnino,& euidenter ostendere saltem per famã,similemve probationis speciẽ,ꝫ ium actum fuisse citra centũ annos ante litis motæ contestationẽ.Etenim,vt Alex.opinatur,hoc pacto probatur memoriam hominũ exrare,non tñ per centũ annorum quasi possessionẽ probaretur ꝓscriptio ipsis, cuius initium memoriã hoium excedat. vũ, ni fallor, centenaria quasi possessio sufficiens non erit ad probationẽ huius præscriptionis,quã immemorialẽ appellamus.Alioqui necessario dicendum esset, parem fore centenariã ꝓscriptionẽ huic immemoriali, qđ falsum est, & constat ex his,q̃ prænotauimus,præsertim ex c. 1. de præscrip.in 6.a quo deducitur immemorialẽ præscriptionẽ procedere,& obtinere absque tit. imo eã titulum habere,ita quidẽ,vt nec allegatio tituli sit necessaria ẽm cõem in d.c.1.gl.& Doc.in verb.non extat. in c. super quibusdã.de verb.signifi.Frede.consi.257. Sal. in l.si certus annis.col.vlt.C.de pact.quorum opinio cõis est,& vera,quoties præscriptionis iure tempus hoc in iudicium deducitur,quemadmodũ explicat post alios Aimon in 4.par.de Antiq.temp.c. absolutissimum.49. idemque ipse adnotauit in 1.Variar. resol.c.17. nu.5. At præscriptio centenaria titulum requirit, vbi ꝓsumptio iuris cõis est ꝫ præscribentem,in qua quidẽ ipse immemorialis præscriptio sola absque titulj allegatione sufficiens est,sicuti in d.c.1.probatur.Quo fit,vt si aduersus probationẽ huius immemorialis ꝓscriptionis ꝓbet certũ quasi possessionis initiũ,idq; vitiosum,& vitra centũ annos a die motæ litis,exclusa sit ꝓscriptionis immemorialis vis,qđ sensit Io.And.in c.2.ad fi.de ꝓscrip.in 6.Et hæc quidẽ vera esse censeo,et si Cyn.in l.2.C.de seru.& aqua.q.10.& Bal.ibi,Capola de seruit.verb.pd.c. 19. Bal. de ꝓscrip.2.par.3.par.q.6.col.6.& Car.in cosue.Paris.§. 5.nu.63.teneãt tps immemoriale esse idẽ,qđ cẽtũ ann. quo in loco addit Car.hãc sniam eõem esse ꝫ Car.& Fe.

Præscriptio aũt centenaria probatur variis modis,et si difficillima sit eius probatio. Etenim ꝓbari potest per instrũ, vt Abb.in d.c. cum nobis.de præscrip.2. col. scribit.siquidem possessio per instrumentum quandoque probatur,nẽpe si de traditione rei sit confecta scriptura.l.2.& ibi gl.C.de acq.poss.notant Ale. & alij in l. prædia.ff.eod.tit.Sic & de constituto constat p scripturam,sicuti adnotatur ab omnibus in l.quod meo.ff.de acquirend.possess.ita quidẽ vt post probatio possessionis ad ꝓpetuam rei memoriam fieri,& in scripta redigi.c.quæ frequenter.vt lite non contestata.

Imo & testibus probari potest centũ annorũ quasi possessio

possessio,atque ita præscriptio,cũ testis testificari iure valeat de his, quæ ante pubertatem viderit. Etenim valeat eius testimoniũ,cũ eo tpe,quo testificat,iam pubes sit,licet actus,cuius testimonium perhibet,ante pubertatem eius cõtigerit.quod tenent gl.in c.relatũ.37. d.gl.in l.3.§.Iulio.ff.de test.& in l.ad testiũ.§.1.ff. de testa.alia in §.testes.Instit.de testa.Quæ in hunc sensum cõiolum Doct.sniæ, & iudicio accipiunt in d.§.1.vbi Are.Fel.in c.vlt.de sent.excom. Dec.in l.2.§.vlt.ff.de regul.iur.hanc opinionẽ sitentur communẽ esse. Quę licet a Decio improbetur,habet maximã authoritatẽ,& probationẽ a te.in l.notionẽ.§. instrumẽtorũ.ff.de verborũ significatione. vbi seruus factus liber testimoniũ perhibet de his,quæ cum esset seruus, vidit.lex itẽ Regia 9. titu.16.par.3.expressim hanc communẽ opinionem veram esse probat,cui accedit q̃ cum dicto,& testimonio solius Roma. pontifi.credendum sit,c.cum a nobis,de testib.id verum est etiam in his,quę Ro. Pon. vidit ante summum Pontificatum gl.in c.1. de renunciat.& in c.ad Apostolic.in ver.promisissent-de reiud. in 6.Rom.sing.126.Fel.in c.sicut.de sen.excom.Are.in d.c.cũ a nobis.2.col.& inibi Fel. Quib. suffragatur tex. in c.querelam.de elect.c.cum olim.in 1.de priuilg.& in Clc.1.de reliq.& vener.Sanct.Card.in clc.1.de probat.

Non obstat tex.in §.testes.Instit.de testam. quo probatur in testamentis non admitti testes impuberes tẽpore testamenti,tametsi testimoniũ perhibeant tempore,quo post testamentũ puberes facti sint. Etenim id procedit in casibus specialibus,in quibus ob specialẽ rõnem,& actus qualitatẽ iure requiritur, quod testes puberes sint tempore actus, de quo testificaturi sunt.

Quæritur tamen an centenaria ꝓscriptio ꝓbata sit ex eo,qđ quasi possessio eius tẽporis,cuius initiũ memoriã hominum excedit,probata in iudicio fuerit? Et sane gl.d.cum nobis.in spẽ censet,non sufficere ad centenariam præscriptionẽ, q̃ ꝓbet immemoralis præscriptio.Quasi a iure necessario exigatur centum annorum possessio,eiusque manifesta probatio, saltẽ eo mõ,quo melius iure probari potest. huic opinioni Bernardi ac cessere Host.Bellamera,nu.13.Abb.nu.5.Card. Imola, & Ant.in d.c.cum nobis. & Aymon Sauillianus in trac. de Antiq tẽp.4.part.c.absolutis.nu.2.& c. materia iltra. nu.42.quorum opinio cõis est,ab ea tamen ipse omnino dissentiendum esse opinor,sequentibus rationibus.

Primum,qdem secluso facilliori,vel difficiliori ꝓbatione vtriusq; ꝓscriptionis,illud apud me cõstat, maius priuilegium iure concedi ꝓscriptioni immemoriali, q̃ centenariæ ex eo,q̃ centenaria,vbi ꝓsumptio sit ꝫ præscribentem,titulũ requirat,non sic immemorialis,quę vim habet tituli,& eius defectum supplet, quod paulo ante probauimus. igitur quoties præscriptioni centenariæ cum titul.statur , fortiori ratione standum erit præscriptioni immemoriali.

Sedo satis est certũ ex Ant. in d.c. quid p nouale.nu. 15. Ale.consi.76.li.5.nu.16 immemorialẽ ꝓscriptionem saltem excludi,si ex aduerso probatum sit,contrarium actum esse citra centum annos ante litis contestationẽ vel litem motam,idque nemo doctus negabit.Ergo ꝓsumptione quadã apparet, præscriptionem istam immemorialẽ saltem præmittere,quasi possessionẽ continuam centum annis ante litem motam.Quæ quidẽ ꝓsumptio cum sufficiens sit ad obtinendũ iure ꝓscriptionis immemorialis,q̃ requirit,contrarium actum nõ fuisse citra centum annos,sufficiet profecto, ob difficillimam probationem in antiquis,ad obtinendũ iure cẽtenariæ præscriptionis,argumento tex.in l.si seruus seruũ §.ingt lex.ff.ad l.Aq.l.centies,& monumẽta.ff.de ꝓbat. cum olim.de centib.c.cum causam.de probationib.

Tertio, fortius vrget in huius partis fauorem cõis omnium Doctorum sẽtia in c.cũ apostolica.de his,quæ fiunt a prælat.cuius ipse mentionẽ feci in li.1. Variar.resolut.c.17.nu.5.quæ dicat,quasi possessionẽ immemorialẽ sufficientẽ esse probationẽ,q̃ is,qui decimas possidet,eas habuerit ante concilij Latera nense.Igit quasi possessio cõstat ex probatione immemorialis ꝓscriptionis multo maior,q̃ sit ea,q̃ p cẽtũ annos obtẽta fuerit.

Quarto,si tractatus iustę ꝓscriptionis immemorialis ad amussim examinẽt,illud certo certius ex eo apparebit,q̃ vbi ꝓscriptioni locus sit,reſque possit p præscriptionẽ acquiri.siue aduersus priuatos,siue ꝫ ecclesias inferiores,vel principẽ,aut denique ipsam ecclesiã Romanã,nec aliqua ordinaria præscriptio sufficiens censeat, nec ipsi quidem centenaria sine titulo pp iuris cõis ꝓsumptionẽ,q̃ ꝓscribenti refragat,tunc sane immemorialis præscriptio sufficiens iure cẽsetur,quod probatur in c.1.ita sępissime citato,de præscript.in 6.& in c.super quibusdam.de verb.signi. Etenim nemo inficiabitur,ea iura quorũ mentio sit inibi, minime posse præscribi et per centum annos absque titulo,& tamen præscribuntur per tempus,cuius initium memoriam hominum excedit,sicuti in §.præterea eiusdem c.decisum est.Fit igit,vt maiorem vim obtineat immemoralis præscriptio, quã cẽtenaria,tametsi qñque difficillime ꝓbari possit immemorialis,ex his,q̃ superius fuere ꝓnotata.

Hinc deducitur,præscriptionem immemorialem a centenaria potissimum distingui,cum in modo probationis,tum in eius effectibus,atque ideo Card.opinionem in d.c.si diligenti.veriorem esse.

Secundo,infertur ex præmissis interpretatio.l.vl.tit. 13.li.3.ord.cuius examen hoc in §.subiecimus. Nã secũda illius constitutionis pars a prima distinguitur in eo q̃ ꝓscriptio immemorialis sufficiens est ad iurisdictionis acquisitionẽ absque aliquo titulo,vt in prima parte statutũ est. At si hęc immemorialis ꝓscriptio dẽsit, necessaria erit centũ annorũ quasi possessio cũ tit. Et hoc secunda ipsius legis pars pulchre statuit quo ad iurisdictionem criminalem, quo ad ciuilem vero 40. annorum tantum vsum cum titulo requirit , quemadmodum paulo ante explicabam.

Tertio deducitur,Aymonẽ Sauillianum in d.c.absolutionis.nu.6.grauiter errasse,dum is argumentatione quadã ostendere conatur, admissa Card. opinione maius priuilegium ecclesijs inferioribus iure concedi, quam Romanę,atque ita ne hoc sequat, existimat opinionẽ Card.falsam esse.Etenim cernet,quoties ꝓsumptio iuris est ꝫ præscribentẽ necessariã esse immemorialẽ præscriptionẽ etiã aduersus inferiorẽ ecclesiã,et ꝫ priuatũ, hęc vero immemorialis ẽm Card.est maior centenaria quæ ꝫ Romanam ecclesiã sufficiens est,igit maior præscriptio requiritur contra ecclesiam inferiorẽ & denique ꝫ priuatum,vbi præsumptio iuris cõis est contra præscribentẽ,quã aduersus Romanam ecclesiam.Hęc sane est argumentatio, qua doctissimus ille vir vtitur ad improbandam Card.sententiam.Ego sane vel non percipio hanc argumentationem, vel ipsũ minus congrue colligitur.Fateor quidem etiam aduersus inferiorem ecclesiã necessariã esse immemorialẽ præscriptionẽ,vbi præsumptio iuris cõis sit ꝫ præscribentẽ, & eandem præscriptionẽ admitti in eadẽ specie aduersus Romanam ecclesiam.Ex hoc tñ tm potuisset colligi, parẽ esse cõditionẽ Romanæ ecclesię, & inferioris nõ autẽ esse maius priuilegium ecclesię inferioris,quam sit Romanæ ecclesiæ,aduersus quã itidem necessaria est ꝓscriptio immemorialis, quoties titulus præscribenti defecit,& iuris communis præsumptio et aduersatur. Oẽtẽdam adhuc maius esse priuilegium Romanæ ecclesię, quam inferioris. idque luce clarius apparet , si animaduertamus aduersus ecclesiam inferiorẽ sufficere qua

draginta annorum præscriptionem,etiã ubi iuris communis præsumptio contraria sit præscribenti,mõ is titulum habeat,c.ontra ecclesiam vero Romanã hoc tẽpus non sufficere,sed in hac spẽ necessariã fore centenarium plcriptionem cum titulo,quod latis probat in d.c.1.de præscriptionib.in 6.& in c.diligenti.eod.tit.vnde apertissimi iuris est, non tm ius ecclesiæ inferioris non esse maius,quã sit in hoc tractatu ius ecclesiæ Romanę,sed nec par,licet Card.opinionem admittamus.

Quarto ex his deducitur eiusdem Aymonis error,q̃ in d.c.absolutis,nu.8. censet in plcriptione immemorialis non exigi tempus centum annorum,quod ad plcriptionem cẽtenariã requirit,sed sufficere immemorialem probari eo mõ,qui cõ omnium iudicio,& sua tradit in c.1.de plcriptionib.in 6.Etenim fallit Aymon in huius communis iuris interpretatione,siquidẽ licet modus ille probandi sufficiens sit,nec expressim contineat centũ annorũ probationẽ,certe dubio procul præsumptione quadã fallẽ centum annorũ quali possessionem præmitti eiusque probationẽ includit iuxta omnũ intellectũ,& sensum,quẽ paulo ante explicuimus.

Hęc diximus de differentia præscriptionis immemorialis,& centenariæ,ad earum cognitionem, quæ præscriptioni iurisdictionis admodum seruit. De viribus autem immemorialis sequenti.§.aliqua trademus præter ea,quę in præcedentibus explicita fuere.

SVMMARIVM.

1 *Examinatur Regis constitutio de Vasallorum oneribus, quæ impositiones appellantur,& nu.5.*
2 *Annua præstatio,& vniformis,an longo tempore induat tituli,& causæ præsumptionem.*
3 *Annua præstatio vniformis,iure anni reditus triginta annis soluta inducit acquisitionem reditus perpetui.*
4 *Annua præstatio contingens tempore immemorali absque vllius causæ allegatione,inducit annui reditus acquisitionem.*
5 *Annua præstatio facta a Vasallis domini,non acquirit ipsi ius reditum illum exigendi.*
6 *Dominus qualiter possit acquirere ius cogendi subditos,vt ad eius molendina deferant triticum molendum?*
7 *An possit fieri statutum,quod subditi pro molendo tritico ad alia,quam ad ipsius Reipublicæ molendi accedere non valeant.*
8 *Statutum istud etsi validum sit,an molendinis ecclesiarum præiudicet?*

§. QVARTVS.

DE PRAESCRIPTIONE cuiuscũporis, cuius initium memoriã hominũ excedit, ¶ Fr tradidere iuris vtriusq; doctores passim,quorũ,& nos quando que meminimus lib.1. Varia.resp.c.10.& c.17.ac deniq;in hac ipsa relectione.§.& 3.Nunc tamẽ.obiter(nã, & tractatui de præscriptionibus conuenit) examinabimus,quam vim habeat hæc præscriptio circa ea onera, quę Duces,Marchiones,Comites,& nobiles quotidie a clientibus,quos Vasallos appellamus,exigunt,& percipiunt,eaque impositiones vulgari sermone dicunt.

1 Etenim Regia constitutio a Carolo.1. Hispanorũ Rege,quinto;Romanorũ Cęsare illustri in Madritio Conuentu Anno millesimoquingentesimo vigesimo octauo,c.20.distinguit ius possessionis a iure proprietatis. Nã quo ad possessionẽ ne ea priuent nobiles, vtq; in ea defendantur,sufficit,& necessaria est quasi possessio cõtinua quadraginta annorũ,at quo ad proprietatẽ, & verum titulum huius iuris sufficiẽs censet,& olim exigit immemorialis plcriptio.de possessione hoc in loco agẽdi nõ est,Sed quantũ ad proprietatẽ,satis cognita olim sit sna lo.And.Host.Henr.Pau.Doc.in reg.quod latenter.de regu.iur.qua definitũ est,sufficere ad hæc onera Vasallis impolita percipienda,atque acquirenda,& necessariã esse immemorialẽ plcriptionẽ, mõ probatum sit ab ipsis dominis,q̃ subditi sponte,& nõ per vim ea onera exhibuerint,& soluerint, cũ alioqui eis suffragęt plsumptio iuris dictantis, potius in his plstationib. vim, coactionem plsumi,quã subditorum liberalitatem, tributumve spõtaneum,ac iussum.l.1.C.ne liceat potent. l.1.& l.4.ff.de alien.iudic.l.principalibus.& l.leq.ff.ti cert. peta.not.Alex.consi.1.nu.12.li.4.ideoque licet probetur immemorialis plstatio Vasalli erga dominum pter iura,q̃ lege domino debentur a Vasallis,plsumitur coacta vasallorum voluntas,eorumque oppressio potius q̃ libera cum ipso domino pactio, q̃ iussũ titulum exhiberet,atque ita colligit ex cõi omnium resolutione in d.c.quod latenter.cui Regia constitutio refragat,dum in spẽ sanxit sufficere hanc immemorialẽ plcriptionẽ, eamque iussum esse titulum ad hæc iura acquirenda a Vasallos,& præmittit ex ea plcriptione iussum titulum potius,quam vim,& oppressionem plsumi. Quamobrẽ ad huius qõnis perfectã examinationem ego pnotandum esse censeo, posse a nobilib. aduersus Vasallos plura præscriptione acquiri. Etenim aut agitur de acquirendis his,quę iure cõi principis propria sunt,eique ipsãli quodam summi principatus priuilegio competũt, & in hac ipsẽ necessaria est immemorialis plcriptio,aut quadragenaria cum titulo,vel centenaria iuxta distinctionẽ a nobis traditã.§.2.huius secundæ partis, cũ ex hac plcriptione fiat prudicium Principi summo. Qua rõne quoties dominus erga Vasallos vsu ipsis vult acquirere ea,q̃ ad principẽ pertinent,tunc tanc plcriptio ita tenditur in damnum principis,& iõ in ea obseruãda sunt q̃ de præscriptione aduersus Principẽ in proximis.§.adnotauimus. Nec locus erit in hoc casu Regię constitutioni quo ad secundam eius partem, quod deducitur ex his,quę tradidi lib.1.Variar.resol.c.7.nu.6.

Aut dominus contendunt aduersus Vasallos de iure alicuius annuę plstationis,quãlemcunq; dicimus, aut de alio simili iure,quo Vasalli tenentur dãno quolibet anno soluere certã quantitatẽ rõne officij,vel artificij, varię etenim hę impositiones,hæc ve iura solent p dominos a Vasallis exigi.In his quidẽ plstationib.& similibus onerib.vere Regia cõstitutio versat, cuius interpretationi pmittenda est interpretatio cõis Iurisconsulti in l.cũ de in rẽ verso,ff.de vsuris.ab ea quidẽ colligit conclusio prima,Annua,† & vniformis plstatio cuiuslibet reditus facta ex causa expressa decem annis continuis inducit plsumptionẽ verę causę,& tituli.hic deniq; Iurisconsulti rõnem intellexere Bar. ad fi.Sal.col.3.& col.5. q.3.in d.l cũ de in rẽ verso.Bal.col.2.Sal. col.vlt. Alexa. col.3.in l.fi certis annis.C.de pac.Ant.in c.peruenit col. 9.de censib.Franc.Bal.de plscriptio.3.par.princ. part.1. q.10.Alexand.cons.113.col.2.& consi.108.lib.2.consil.75.lib.4.Lugdunensis optime in tract.de contractibus.q.20.tex.optimus in l.litibus.C. de agricol. & cens.lib.11.quorum opinio communis est.

Ex qua infertur,q̃ si appareat quolibet anno,ẽt per decemũ plstationẽ facta fuisse Sempronio, non tm consistet ex eiusdem præstationibus,qua rõne,& cã fuerint facta,non ex hoc præsumitur obligatio ad tmẽ agendi p tpe futuro,quãuis creditor certã causam,& titulũ allegauerit,quod deducit ex mente Bar.& aliorũ,quos mõ citaut. Præsertim id in specie tenent post Sal. Bald.in d.q.10.ver.Secũdo limita.& Lugdunensis in d.q.20.

Secundo,ab eadem conclusione deducitur, admittẽdam esse probationẽ in contrarium, nempe aduersus hanc plsumptionẽ iuris,vt tandẽ constet nullũ titulũ ab initio

ab initio his plstationib.accessisse,sm Cynũ in d.l.si certis annis.q.10.& ibi Ias.col.vl. Ale.cons.113.col.fi.lib.1. Franc.Balb.in d.q.10.col.9.vers. 3. limita. idem tenent Paul.Cast.in d.l.si certis annis.

Tertio probatur ex his eandẽ conclusionem verã esse in rusticis,nã plstatio annua vniformis a rustico facta excs,& tit.inducit plsumptionẽ,q̃ illa cã sit vera, cuius opinionis author est Bart.in d.l.litib.& idẽ in d.l.cũ de in rẽ verso.col.3.Bal.col.pe.& ibi Ias.nu.14.in d.l. si certis annis Paul.Castr.in consi.51.column.vlt.lib.2.Alex. consi.124.col.1.lib.4.Ias.in §.præiudicia les de actionib. nu.56.Lugdunẽsis in cõsu.Paris.§.7 nu.17.Balb.in d.q. 10.col.11.vers.Et an illa lex.cũ de in rẽ verso.quo in loco asseuerat hãc opinionẽ eõem esse contra Cynũ in d. l.si certis annis. q.5.& Ale.consi.50.lib.5.ad finem, qui aduersus rusticos triginta annorũ plestationes negrunt.

3 Secũda conclusio. Annua plstatio iure,& rõne reditus ppetui,continuis triginta annis facta,non tm inducit tituli plsumptionẽ,sed verã reditus perpetui acquisitionẽ per plscriptionẽ. Hæc probatur,quia hoc tpe absq; tituli probatione procedit plscriptio,ẽt in reb. maximi ptudicij.Bal.in l.male agitur.C.de plscr.triginta vel quadraginta annorũ. Bar.in l.soluit.§.1.ad fi.ff.de offic.proconsul. tradit Balb.de plscr.4.par.4.partis principal.q.9.notat in specie hanc conclusionẽ Carol.in d.q.20.col.2.idem in consi.parisien.tit.1.§.7.nu.21.tex.opr.in l.sicut. & in l. cũ notissimi.C.de plscr.triginta vel quadraginta annorũ §.potest.16.q.3.c.sancto.ea;rõne,qua constat ad prescriptionem triginta annorum non esse necessarium titulũ, nec eius probationi,qua de re statim acturi sumus: vnde mihi assertio secunda iure probatissima videtur:nec deficit præscribentis ius,licet ex aduerso probetur de defectu principij:sicuti Carol.docet d.q.20.

4 Tertia conclusio. Annua præstatio vniformis,& contingens per tempus,cuius initium memoriam hominũ excedit,titulum iustũ,& sufficientem inducit etiam si plstationes non fuerint factæ ex causa illa,quã plscribens allegat,imo nullius causæ specialis allegatio est necessaria. Hæc enim est vis immemorialis prescriptionis,vt in his,quæ absque titulo acquiri tempore non possunt, immemoriali præscriptione quærantur.c.1.de prescrip. in 6.l.hoc iure.§.ductus aquæ.ff.de aqua quoti. & astua.hanc,denique conclusionem ipse colligo a Cyno,q. pe.Ange.Paul.& Ias.col.vlt.in d.l.si certis annis Bart.in d.l.cum de in rem verso.col.2.Panor.consi.64.li.1.c.2.1. & in c.vlt.col.2.de accus.possess.& proprietate.Fel.in c.cum quæ col.3. de præscript.vers.sed aduerte. Balbo in d.q.10.col.9.limitatione.2.

His tandem præmissis,vt ad institutum redeamus,apparet quo ad annuas præstationes quas Vasalli,& subditi dominis consueuere annuatim exhibere, immemorialemprescriptionem solum necessarii in eo casu,quo titulus aliquis non allegatur,nec apparet qua rõne quo libet anno facta fuerit plstatio,id est,vbi præstationes factæ fuerint nulla causa expressa. Alio qui si tum maplstatio a Vasallis domino facta fuerit causa ipsius expressa,nempe iure constituti in re cognitionem subiectionis,aliave iusta ratione,etiam per decennium tm,poterunt cogi,& cogendi sunt Vasalli pro futuro tpe eadẽ dãno plstare,mõ is clm allegauerit annuæ præstationis, & ex ea potius,quã ex continuis præstationib. ius proprium in iudicium deduxerit:nec Vasalli aduersus titulum plsumptum defectum initij probauerint,qd̃ infertur ex præmissa resolutione:idq; expressim respondit Ale.consil.124.lib.4.Imo annua hęc plstatio inter perpetui reditus per triginta continuos annos absq; tituli probatione sufficeret ad veram annui reditus acquisitionẽ, cui non obstaret probatio deficientis ab initio tituli,sicuti paulo ante subnotabam.Quæ quidem resolutio quo

a dãos,q̃ Vasallos maximam dubitationẽ habet cũ ppter eõem omniũ adnotationem in d.reg.quod latenter. tũ ob legem Regiam ex quib. immemorialis præscriptio necessaria est. Ego iustissimẽ esse opinor legem Regiã, eamq; a receptissima doctorũ fama deduci. Nam quoties aduersus plscribentẽ adest iuris communis non quidem leuis,sed vehemens plsumptio,ei plurimũ resistens necessaria est prescriptio immemorialis,vel saltem quadragenaria iusta,probata,& allegata tit.c.1.de plsc.in 6. At in hoc casu,quo tractamus de plscribendis a dãno q̃ Vasallos annuis plstationibus.& aliisquidẽ iuribus.q̃ iure cõi a Vasallis dãno minime debent, non tantum est plsumptio aduersus dominum simplex pro subditorum libertate, sed vehemens valdẽ,q̃ eas plstationes per extortionem, violentiam, & tyrannidem a subditis dãs extorserit l. vlt.§.si iusto.ff.quod,met causa.idq; expressim adnotarunt Innocen.in c.bonæ.in secundo,de postula. prælat. idem,& ibi Doctor.in capi. si diligenti. de præscriptio. vbi Aegidius Bellamer.colu.vltima,Ioann.Faber in §. eque si agat.de actionibus.3.quæst.principio.ad finem. Bald.in c.1.§.pactiones.de pace Constantię. Aret.cons. 14.col.11.Guido Papæ consi.1.nu.7.& consi.65.nu.2.vnde palam deducitur,necessariam esse immemorialem prescriptionem quemadmodum lege Regia statutum est,& frequentissima omnium sententia probatum in d.regu.quod latenter.Quibus duo adijcere decreui,quę forsan vera sunt,& iure admitti possunt.Primum quidẽ Quadragenariam præscriptionem tit.probato, & allegato sufficere loco immemorialis prescriptionis in hac causa,quam examinamus,atque ita interpretandam sse regiam constitutionẽ,vt vel immemorialis sufficiat etiam quod ad proprietatem,vel quadragenaria cum titulo,eiusque probatione,& allegatione tex. singularis. in d.c.1.de prescrip.in 6.Secundo est considerandum, ꝓbata immemoriali prescriptione aduersus subditos, vasallos,non esse presumendam vim,nec extorsionem. Etenim tanti temporis vsus præscriptiove presumptionem violentiæ,& oppressionis excludit:sicuti probatur ex regia constitutione,& ex his authorib. quorum modo meminimus,presertim ex Guidone consil.65.in princ.& consi.1.nu.10.& 1.Regia 2.tit.11.lib.4.ordinar. Fit tandem ex his,vt si tractetur lis inter dominum, & vasallos super exactionibus,& iuribus,quę iure communi,domino a vasallis minime debentur, semper necessaria sit,& sufficiens præscriptio eius temporis,cuius initium memoriam hominum excedit. Vade hinc poterit responsio adfumi & exhiberi plurib.quæstionib.quę solent in iudicium deduci circa has exactiones, & iura, quæ domini a vasallis exigere conantur.Sed de operis a vasallis domino prestandis ad domus,& castri cuiuslibet tradit late Boerius.decisione 212.nu.9.& de excusatis prestandis Ias.in l.duortio.5.impedita.ff.solut. matr. Ang. in l.turres.C.de operib.public.Lucas de Penna in l.cum scimus,col.2.C.de agric.& censit.libro.11.Alberi.in l.ti vsufructuarius.verb.si ex prædictis.ff.quib. modis vsusfructuarius amittit.Iacobinus in tract.de rondis.1.col. Mussiurus in tit.de Tallis,& collectis,ac excubijs.

Præ cæteris frequentissime ad suprema huius regni tribunalia defertur quærela vasallorũ,qui coguntur ꝓ dãos ad eorũ propria molendina,& furnos triticũ molẽdũ,& panes coquẽdos ducere,soluta ordinaria mercede,& ꝓhibent alios furnos & molendina hẽre,ad aliave huius officij causa omino accedere. Etenim,nisi lẽmẽ ꝓbata fuerint hac in re plscriptio immemorialis,absolui 6 tur ab his onerib.subditi:damnanturq; dñi,vt subditis libere permittant priuata,& ꝓpria molẽdina, ac furnos habere,ad eave accedere huius muneris cã,prout ipsis subditis libitum fuerit,quod sæpissime fit.

Quibusdam forsan videbitur adhuc,nec immemoriali prescrip-

præscriptionẽ sufficere in hac ſpẽ ob eã regulã, q̃ dictat minime posse ꝓscribi eos qui acquirendi ea, q̃ a mera volũtate ꝑcedere solent, cũ ea ad usumere voluntarijs quasi possessio acquiri non possit. I. Proculus, ff. de damn. infect. l. 1. ſ. denique Marcellus. & l. si in meo fundo. ff. de aqua pluuiarum arcend. l. 2. ff. de via publi. etenim. his, qui amicũ longissimo ẽt tpe hospitio acceperit, non poterit inuitꝰ eo gratis hospitium amico exhibere, quod ſpeciatim tradunt Inn. in c. cum ecclesia de cauſ. poſſ. & proprietꝫ. Cynus in l. 1. & 2. C. de seruit. & aqua. Panor. in c. ſignifi. de appel. Dec. cõſ. 8. col. 3. & conſ. 175. col. 6. quorũ opinio cõis est. tex. optimꝰ in l. qui iure familiaritatis, vbi Bar. Paul. Imo. & Ale. ff. de acq. poſſ. l. & hẽc. ſ. hoſpitium. ff. de precar. Ji mulier. ff. qb. mod. vſuf. amittit. Panor. in d. ca. cũ ecclesia. idẽ in c. Abbate ſancti Syluan. de verb. ſig. Paul. Caſt. in conſ. 179. col. 2. lit. 2. quo in loco ex hac regula infert, q̃ ſtores publicos, qui vnius ecclesiæ, aut ſancti noſe in aliqua ciuitate, vel ꝓuincia eleemoſynas exegerũt, ẽt longissimo tpe, nõ posse prohibere alios q̃ſtores eleemoſynarum exactionib. Atq; ita ô vaſalli, qui longissimo tẽpore panẽ, & triticũ coquendũ, & molendum in furno & molendina dñi detulerunt, nõ poterũt cogi, & nunc ad eadem molendina, & furnos huius officij cauſa omnino ire, & itidem prohiberi, ne ad alia molendina, aut furnos accedãt. q̃d in hoc caſu rñdit Signor. inter conſi. 71. lib. 1. tex. inſignis in l. 18. tit. 12. part. 2. Quamobrem ambiguum est, an & tempore immemoriali hoc ius poſſit per dominum contra vaſallos acquiri.

Huic ſane obiectioni duplex responſio aptari poterit prior quidẽ, vt ius iſtud, de quo modo tractauimus, ꝑ q̃rã dño adueꝛſ vaſallos, quoties vaſalli volẽtes, ad alios furnos, vel alia molendina accedere prohibiti fuerint, & huic prohibitioni conſentientes ad dñi molendina acceſſerint. Sic ſane hæc præſcriptio non aliter procedit q̃d gl. aduertit in l. q luminib. ff. de ſeruit. & Aqua. Bart. Ang. & Floria. in d. l. qui hominib. Panor. per tex. ibi in ſignificante. de app. & in d. c. Abbate ſancti Syluan. Iaſ. in l. quo, min⁹. ff. de flum. nu. 27. & ibi Ripa nu. 132. Guido Papæ q. 298. idẽ Ripa in d. c. cũ ecclesia. nu. 50. Dec. in d. conſ. 8. & conſ. 97. col. 2. Cynus, & Bal. in l. 1. C. de ſeruit. & aqua. latiſsime Balb. de præſcr. in 4 par. 5. partis principalis, q. 5. & 6. Iaſ. in ſ. qq. fragat. de actio. nu. 4⁹. poſt Fabr. ibi, & Aymon conſ. 111. nu. 22. idem in tract. de Antiqu. tẽpor. 4. par. c. materia iſta. nu. 99. Lugdunensis in conſu. Pariſ. ſ. 1. gl. 4. nu. 11. Et Iacob. in trac. de Feudis. i verb. & cũ molendinis. nu. 4. Boerius q. 125. col. 2. quorũ opinio dubio ꝓcul cõis. Et probatur. in l. hæc ſuit. ff. de ſeruit. vrb. ꝓdio. vñ fit, vt ſi probatũ ſit a cẽo aduerſus vaſallos q̃ fuerint vaſalli volentes ad alia molendina deferre triticũ molendum, hoc facere prohibiti, & acceſſe rint huic prohibitioni conſentientes ad furnos & molẽdina domini, & ex hoc probata ſit quaſi poſſeſsio huius iuris, & ea ratione præſcriptio, quæ a die prohibitionis incipit, procedit.

Poſterior rñſio ab ea rõne deducit, qua quibuſdã placuit, probata ꝓſcriptione immemoriali, & ſic probato viu tanti tpis, cuius init ũ memoriã hoĩum excedit, nõ esse neceſſariũ ꝓbari. q̃ vaſalli ꝓhibiti ad alia molendina accedere, huicq; prohibitioni conſentientes ad domini furnos, & molendina triticũ molẽdũ, & panes coquẽdos detulerint, quod colligit ex Dec. cõſ. 271. nu. 14. & 15. Aymo. in d. conſi 3. col. pe. Hoc vero ita est accipiẽdũ, vt ex hoc tpe ꝑſumatur quaſi poſſeſsio acquiſita eo mõ, & forma, q̃ iure neceſſaria eſt iuxta opinionẽ, cuius mõ memimmus. Alioqui immemorialis vſus in vim ꝓſcriptionis parũ prodeſſet, quia niſi quaſi poſſeſsionẽ itã me obtentam ꝑſumamus, ꝓſcriptio ẽt huius tpis deficit reg. ſine poſſeſsione. de reg. iur. in 6. Sic denique q; illa ꝓſumptio adimenda ſit ex tanti temporis vſu, lenibit ea

7

lic. in l. authoritatẽ. C. vnde vi. cui & alijs ſuffragantur, ſi cuti in hac. 2. huius relectionis parte obiter tetigimus, in prin. nu. 8. ad 6. Hæc ipſa concluſio, quod immemorialis ꝓſcriptio, aut immemorialis vſus hic ſufficiens. Hic rialis ꝓſcriptio, aut immemorialis vſus hic ſufficiens. Hic negatiuo, tunc. n. niſi probeſ prohibitio, acquiri non põt ius negatiuũ, ẽt tpe immemoriali, cuius rei exẽplũ ſit in d. l. qui luminib. vbi Accurſ. Nã ſi meus vicinus domũ habens, aut areã propriã per centum annos, autdeniq; nolle, altius eã non ædificaueritminime ego poſſum alicere mihi acquiſitum esse ius ſeruitutis altius non tollẽdi d̃ vicinum, imo poterit libere altius tollere. Qua de re oportet exacte cogitare quoties q. in praxim incident, legendiq; ſunt diligenter præcitati authores maxime Capola, & Ripa, in d. l. quo minus. nu. 131. qui aliquot q. alijs nominatim authorib. adductis tract. (Et in ſpecie quando certus vſus implicet contrarium vſum, tradit diligenter Lugdunensis in d. ſ. 1. gl. 4. nu. 11.)

Illud omittendũ nõ eſt, dños habentes iuriſdictionẽ, principẽ tamen ſuperiorẽ recognoſcentes, nequaquã poſſe ſubditos cogere iure cõi, quod ad domini molendina triticum molendum deferant, & non ad alia, is. n. actus mere voluntatis eſt, vt patet, & ideo permittenda non eſt, nec iure permittitur domino hæc violẽtia: adeo q̃dẽ, vt nec per ſtatutum ipſius domini, aut populi id fieri poſsit, cum id tendat in graue ſubditorum ꝓiudiciũ, præſertim eorũ, q̃ alia in eadem vrbe, eiuſq; territorio molendina conſtruxerint, & ædificauerint, aut cõſtruere velint huius ſnĩæ authores ſunt Barth. Soc. conſi. 271. lib. 2. Io. Bapt. de S. Seuerino in rep. l. omnes populi. ff. de iu. & iur. colu. 36. Signor. ol. inter conſilia Baldi cõſ. 56. lib. 3. & inibi Bald. conſ. 57. Anch. in c. canonum ſtatuta de conſtit. q. 11. Ripa lib. 1. reſponſorum, c. 11. Nicolaus Boer. deciſ. 125. adq; maxime obtinet, q̃d ſtatutũ iſtud ſit ad priuatam ipſius domini vtilitatem, q̃d fatenẽ Bal. in conſi. 410. lib. 5. & Iacob. in tractatu, de feudis verb. & cum molendinis. quæſt. 1. Aymon in 4. parte de Antiquit.

tiqu. tẽpo. c. circa præmiſſa nu. 4. Quaſi tres hi poſteriores authores velint, & probare conentur hoc ſtatu tum fieri posse ad ipſius vniuerſitatis vtilitatẽ, quoties lucrũ inde acquirendũ in totius cõitatis vtilitatem expenditur. Ego vero priorẽ ſiſam, q̃ cõis eſt, ſequor abſque diſtinctione idque video ſentire Doct. quos ad eius cõprobationẽ citaui, nõ enim ſatis eſt, ꝙ lucrũ ex molendinis ipſius reipublicæ futurũ ſit, vt a populo ſuperiorẽ habente ſtatutũ iſtud fiat in ꝓiudiciũ ita graue ſubditorũ, & in damnũ libertatis illius, q̃ iure cõi cuiq; conceſſa eſt. Quamobrem veluti iniquũ eſt reſcindendũ, nã & ab eo appellari põt. l. 1. ſ. ſolet. ff. qñ appel. ſit l. qui ſe grauatos. C. de cenſib. Non inficior poſſe cõpingere aliã publicam vtilitatem, cui ſtatutũ iſtud innitatur, ex qua iuſtificari valeat. Quod ex tpe, loco, & alijs iudex dilectus arbitrabit, tm. n. illud hic admonemus aduerſus Bal. & Iacob. non eſſe rõnẽ iuſtã huius ſtatui, ꝙ lucrũ acquirendũ ipſius cõitatis neceſsitatib. diſtribuendum ſit in publicã vtilitatẽ, liquidem hæc non eſt ſufficiens cã vt iniqua lex fiat, cũ poſsit aliunde publicis onerib. & expenſis ſubueniri. Hinc plane deducit, hmõi ſtatutũ minime ratione fortiori admittendũ eſſe in ꝓiudiciũ furnorũ, & molendinorũ eccleſiarum. Nã etſi ꝓmittat hoc ſtatutũ validũ eſſe, quod mõ negauimus, id tñ aduerſus eccleſias quo ad eorũ furnos, & molendina nõ obtinebit, ſm Cald. inter Anch. cõſilia, conſi. 12. & Anch. cõſ. 13. quo in loco refertur hac de re collegij Bononiensis rñſio, idẽ Anch. conſ. 155. Boer. in d. q. 125. Ripa lib. 1. rõ. c. 11. Soc. in d. conſ. 172. lib. 2. col. 3. Iaſ. in l. ciuitas col. 3. ff. ſi cert. pet. Bap. in d. l. oẽs. col. 16. ff. de iuſt. & iur. Anch. in c. canonũ ſtatuta. q. 11. de conſt. Alex. conſ. 211. li. 2. nu. 10. Iaſ. optime in d. l. quo minus. ff. de flumi. q. 25. vbi nu. 156. ſcribit, hanc opinionẽ cõem eſſe, quã itẽ ſequuntur Panor. in repetitione, c. eccleſiæ ſanctæ Mariæ. de conſt. nu. 31. Quib. ſuffragat tex. in c. vlt. de immu. eccleſ. in 6. quo excõicantur laici ſtatuentes, & prohibentes ꝺctus emptionis, & venditionis inter ſubditos eorũ iuriſdictioni, & perſonas eccleſiaſticas. Ex qua conſtitutione probatur, ſtatutum illud dici ꝓriũ libertati eccleſiaſticæ, quo aufertur, & tollitur ab eccleſijs, vel cleris. id q̃d iure cõi oĩb. eſt libere conceſſum, quemadmodũ ad notarunt Anto. Imo. & alij, preſertim Fel. nu. 29. & Dec. col. 1. in c. eccleſia, de conſt. Rochus in c. vlt. de conſuet. fol. paruo. 47. col. 2. vñ conſtat Aym. Sauilli. in d. trac. de Antiq. tẽ. 4. par. c. circa ꝓmiſſa. nu. 17. non recte aduertiſſe, quid in hac ſpecie in d. c. vl. ſtatutũ fuerit. Nam probare conatus ſtatutũ iſtud de molendinis non eſſe ꝓ libertatẽ eccleſiaſticã, rñdit ĩõ verũ id eſſe, quia iure cõi non habet eccleſia priuilegium cogendi quẽquã ad eius molendina triticũ molendũ adducere, ſed liberũ eſſe cuiq; eũ acceſſum, laicis, qua eccleſiæ. Etenim quantũ valeat hæc rñſio palã oſtẽdit ipſa Romani Pontificis conſtitutio, q̃ cẽſet libertatẽ eccleſiaſticã tolli ac diminui, ſi laici prohibeant cum clericis ꝺhere, cõmercia, & permutationes inire, & tãi liberũ erat laicis hec cõmercia cũ clericis tractare, qua rõne nõ ſatis eſt rñſum decitioni ꝓdictæ cõſtitutionis vlt. de immun. eccleſ. in 6. His, ẽt accedit ꝓter alia q̃. in d. c. eccleſ. per Fel. & Dec. traduntur, elegãs Th. Grammatici teſtimoniũ in deciſ. 100. refert. n. 15. & iuſtiſsime id factũ eſſe contendit, apud regiũ Neapolitanũ ꝓriũ definitũ eſſe, mota controuerſia inter Salerni ciuitatẽ, & Abbatẽ ſancti Benedicti, ſtatutũ illius ciuis, quo prohibitum exat, in eã vrbem adduci vinũ extra ipſius fines & territoriũ collectũ minime comprehendere vina, q̃ ex eccleſiarũ vineis colliguntur, atq; addit ipſe non obſtante hoc ſtatuto clericos poſſe vinum aliunde, quam ex territorio collectum in ciuitatem adducere. Quo quidẽ in loco Th. hanc deciſionem cõem de molendinis eccleſiarũ ꝓbat, & ſequitur nu. 4. opor

tet tamen in hac & ſimilib. continentib. aduerter e ad immemorialẽ præſcriptionem, & conſuetudinem prominus ſcu am laicorum, & clericorum conſenſu probatam ſaltem tacito, item ad regias conſtitutiones, quæ generaliter in vtilitatẽ reipublicæ ſtatutæ, nihilque contrarium ſacris canonib. inſtituẽtes, iolent, & clericos & eccleſiarũ res complecti. de quo alibi oportunius diſputabitur.

Cæterum in hac ſpecie, quã tractamus, Cald. Anch. & aliorũ reſponſis, ex aduerſo retragatur idem Cald. tit. de conſt. conſi. 21. expreſsim contrarium reſpondens. Bal. itẽ conſ. 11. inter cõſilia Anch. & Aym. Sauilli in d. c. circa præmiſſa. nu. 8. qui aliquot rõnes, adducit parũ huic negotio conuenientes, idcirco ipſe opinor duo vel tria eẽ hac ĩ parte adnotãda ad hui⁹ difficultatis reſolutionẽ

Primũ non poſſe ſtatuto domini aut populi, ſubditos prohiberi, q̃d non deferant triticũ molendum ad alia, quam publica molendina, ſiue id fiat ad vtilitatem domini, ſiue vt lucrum inde communitati ex molendini reditu maius accedat, atq; hanc eſſe communem ſententiam ex prænotatis conſtat.

Secundo, hinc manifeſtum eſt, tale ſtatutum, & ſimilia maiori ratione nequaquam molendinis eccleſiarum obeſſe, neq; hanc ſtatuti prohibitionem ad ea extendi, ſi cuti frequentiſsimo omnium conſenſu diffinitũ extat.

Tertium eſt, q̃d maximã contentionẽ habet. Nam ſi iuxta tẽporis, & publici ſtatus conditionẽ regimini publico, & ipſi cõitati, cuius pars eſt ipſe clerus, maxime conueniat hoc ſtatutũ, ſi ſtiꝰ omnib. laicis quidem, & clericis vtile non propter reditus maiores ipſius cõmunitatis, ſed aliam ob cauſam, quæ vniuerſum hominũ illius ſocietatis conuictum ſpectat, fortaſsis hoc ſtatutũ admittendum erit, etiam in ꝓiudicium eccleſiarum habentiũ molendina. Cum conueniat ita fieri, ne illa ciuitas graue detrimentũ oĩb. in vniuerſum nocens, patiat. quod probari poterit ex deciſione Bart. in l. cunctos populos. 5. q. C. de ſumma trinita. quę licet cõiter im ꝓbata ſit, in hoc tamen caſu promiſcuam, & totius reipub. vtilitatem defendi commode poteſt. tradit late Fel. in d. c. eccleſia. nu. 31. Hoc ipſum fulcitur ex eo, ꝙ licet ſtatutum prohibens bona in eum, qui ſubditus nõ ſit alienari, minime cõprehendat eccleſiam ſecundum Bar. in l. filius familias. ſ. diui. ff. de legat. 1. cuius opinionem latẽ expendunt inibi Doc. præſertim Iaſ. qui nu. 72. in prima lectione fatetur eam communem eſſe, tamen ſi ob ſtatum reipublicæ, cõmunitati conueniat, maxime ad eius vel tutelam, vel regimen, quod res quędam in eccleſia, aut clericos minime transferatur: tunc ſtatutũ id validũ erit, & aduerſus eccleſias obtinebit, ſecundum Card. in conſi. 144. Ioan. Crot. in d. ſ. diui. col. 24. & ibi Ferdin. Loazes nu. 424. idemque ſenſit Fredor. conſi. 55. incipienti, ſtatuto ciuitatis.

Hinc denique infero, non omnino falſum eſſe, q̃d inter conſilia Anch. Bal. rñdit, & Cald. in d. conſi. 21. tit. l. de conſt. licet idem Calderin. cui cæteri doctores in ſpecie acceſſerunt, contrariũ ſcripſerit, in his etenim Cal. & Bal. reſponſis non agitur de ſtatuto directe ꝓhibẽte, ne quis triticũ deferat molendum ad alia, quam ipſius cõitatis, & reipublicæ molendina, nã hoc inualidũ eſſe maxime in ꝓiudicium eccleſiarũ, ipſe fateor. Sed actum eſt de municipali lege, qua tpe publicæ inopiæ, cum reſpublica grauatur annonę penuria, ne triticũ ipſius ciuitatis ad exteros deferatur, vetitũ fuerit ne quis triticũ molendũ extra vrbem deferat, niſi duodecima pars tritici, q̃ molẽdi rõne dari ſolet, in ipſius ciuitatis exitu portarũ cuſtodib. ſoluatur, nomine communitati recipientib. id pro molendinis, q̃ extra vrbem reipublica habet, ad quæ deferendum eſt triticum, vt inibi molatur. Nam etſi ex hoc ſtatuto ſequatur damnũ eccleſijs quo ad earum reditus, qui ex molendinis eccleſiarum extra vrbẽ

exiſte-

existentib.percipiebantur,tñ ne respublica tota grauissimum detrimentũ patiatur,cui quidem damno aliter obuiã iri non põt,admittendũ est statutũ,qđ nõ fit ob augẽdos reditus ipsius vniuersitatis.Hæc vero diximus obiter ad perfectiorẽ eius q.quam examinauimus, cognitionem.Quib.addere libet in ea dubitatione,an laici possint edicto,aut statuto,ad tempus,vel perpetuo prohibere clericos vti pascuis cõib.ipsi reipublicæ omnibusque ciuib.legendos esse Oldr.cons.32.Ant.in c.nouerint.de feot.exc.Abb.cons.6.lib.1.Felin ca.ecclesia. de const.nu.104 & Lucam de Penna in Laubemus.C.de nauicularijs non excusan.lib.11.

Hactenus de tempore ad præscribendum requisito tractauimus,deq; immemoriali præscriptione,de centenaria ac de earum differentijs,atque itidem de possessione,nunc breuiter de titulo agemus,cum & is sit necessarius ad vsucapionem.& præscriptionem.

SVMMARIVM.

1 *Titulus in hac materia præscriptionis quid sit.*
Titulus quando in præscriptione sit necessarius,quinque cõclusionib.expeditur.
3 *Filius suus hæres præscribere non potest titulo prohærede,etiam iure Nouellarum,& inibi traditur decisio l. nihil.C.de vsucapio.pro hærede.*
4 *Filius suus hæres veniens ex capite vnde agnati præscribere nõ potest pro hærede.*
5 *Filius suus hæres repudians hæreditatem simpliciter,an possit postea eam accipere ex capite, vnde agnati.*

§. QVINTVS.

ITVLVM ad præscriptionẽ iure requisitum probat tex.in c.li diligẽti.de præscr.in l. Celsus.ff.de vsuca.& alibi passim apud iurisconsultũ,& ciuiles,sicut in d.l.Celsus.Bar.Fran.Balb.& alij tradiderunt post Dinum in reg.possessor.de reg.iur. ex quorũ cõmẽtarijs nos hoc in loco aliquot assertiones exponemus,p̃ hui⁹ materiæ cõpẽdio. 3

1 Illud vero est p̃mittendũ,q̃ titulus seu causa ex se habilis ad translationẽ dominij,etenim in hunc sensum accipitur a iure,præsertim in hoc tract.de vsucapionib. & præsertim Cynũ in l.cogi.C.de petitio.hæred.Paul.Castr.in l.Celsus,proxime citatũ:Balb.in tract.de præscr.1.par.3.part.princip.2.tametsi frequentissime ex tit.ff.sufficienti ad translationẽ dominij nõ transferatur dominiũ ipsum.sed tñ vsucapiendi conditio,idq; variis ex causis contingit,maxime ex eo q̃ is,a quo titulus habet,dominiũ non habebat,nec poterat illud trãsferre in alterũ,cui titulũ p̃cessit.

2 Prima igit conclusio sit,In præscriptione decem,vel viginti annorũ,q̃ ordinaria est tituli allegatio,& probatio iure exigitur,& idẽ in vsucapione triennali.d.l.Celsus.l. nullo.C.de rei vend.vbi Bar.& Doct.hoc ipsum adnotarunt.Et procedit hæc conclusio iure canonico,& ciuili. nam in materia tituli nullũ est inter ius Cæsareũ, & Pontificium discrimen.opt.ex.in c.placuit. §. potest. 16. q. 3.sicut Balb.late 2.par.4.par.q.6.& 2.par.4.par.princ.q. 2. col. 1.ex alijs resoluit quo ad materiam tituli nullam esse differentiam inter ius canonicũ,& ciuile, qđ & nos obiter probauimus li.1 Varia.Resolutio.c.17.nume.7.

Hinc colligitur sim Gratianum in d. §. potest. Dinũ in d.reg.poss.nu.25.& seq.grauiter errasse, dũ existimat iure Pontificio in præscribendis his rebus q̃ possunt possideri,& præscriptione acquiri,& in quib. non est præsumptio p̃scribentẽ,non requiri titulũ,sed sufficere bonã fidem,ẽt in præscriptionib.decẽ, vel viginti annorum. Etenim hoc falsum est.Nam in longi temporis præscriptionibus adhuc iure Pontificio præter bonã fidẽ titulus necessarius.

Secunda conclusio,In præscriptione triginta vel quadraginta annorũ,nec iure põtificio,nec Cæsareo titulus requiritur,sed sufficit bona fides.l.oẽs.C.de p̃scr.30. annor.c. placuit.§.potest.16.q.3.& est cõs opinio in d.c.li diligenti.& in d.c.sanctorum.de p̃scr.vbi si priuatus p̃scribat p̃ ecclesiã aliquã rẽ, etiam si requiratur tempus quadraginta annorum,titulus tamen nõ est necessarius, nec fuit vnquã iure veteri:secũdum Panor.in c.de 4.nu. 14.& 26.& Balb.in d.q.6.& q.2.4.parte,col.3.

Tertia conclusio,Præscriptio immemorialis, ẽt vbi aduersus præscribentem adest iuris cõs præsumptio, titulum,nec eius allegationem, nec probationem exigit. Secus probatur in d.c.1.de p̃scriptio.in 6.& nos traditimus §.3.huius secundæ partis,nu.7.

Quarta conclusio,Centenaria p̃scriptio ,q̃ regulariter aduersus Romanã ecclesiã necessaria est, iure ordinario titulum non requirit,nec eius probationem, nec allegationem.Hanc conclusionem hic repetimus,cum etenim probauimus in d.§.3.nu.6.

Quinta conclusio,Quoties præsumptio iuris cõis est contra præscribentem, siue in præscriptione aduersus ecclesiam Romanã,quæ centenaria est,siue in quadragenaria contra inferiorem ecclesiam,semper tituli allegatio,& eius probatio necessaria est,vel oportet loco harũ p̃scriptionem immemorialis temporis quasi possessionẽ probare:ex insignis in d.c.1.de præscr.in 6. Din⁹ nu.27.in hac reg.gl.communiter recepta in d. c. si diligenti.Quam quidem conclusionem & nos examinauimus li.1.Variar.Resol.c.17.nu.7.quo in loco attigimus & explicuimus,quæ præsumptio iuris sit ista.

Verũ in hac materia tituli extat Cæsarum pulchra cõstitutio,C.de vsucapio.pro hærede,in hæc quidẽ verba, Nihil pro hærede posse vsucapi,suis hæredib.existẽtib. obtinuit.Ex qua Bal. Salic. q̃ alij communi omnium consensu adnotarũt,titulũ pro hærede aliquo in extraneis satis sufficientem ad præscribendum,minime sufficere ad hoc,vt sui hæredes,& necessarij,p̃scribant, text. opt.in l.2.§.vlt.§.vlt.ff.pro hærede.Huius decisionis ea est ratio,q̃ in suis nulla datur propria hæreditas,sed tm dominij continuatio,neque.n.videntur filij sui hæredes & necessarij post parentis mortem patris hereditatẽ pere nouo saltem tit.l.in suis.ff.de liberis & posthu.ubi Bar.Ale.& alij opinantur esse verã rationem dictę constitutionis Imperatoriæ in d.l.nihil. Quę procedit etiã iure nouo,quo in successionib.censetur sublata differentia emancipationis,& patrię potestatis quantum ad suitatẽ.l.memini mus.C.de suis & legi.hæredib.& in auth. de hæredit.quę ab intest.defer.§.nullã.Nã hęc differentia nõ est i vniuersum sublata,sed tantum quo ad succedendum,siquidẽ succedit emãcipatus pariter cum suo, & æqualiter vti successisset,si suus foret, nec tñ sublata est dicta emancipationis,& suitatis quantum ad modum succedendi.Etenim suus succedit vt suus , emancipatus vt e mancipatus,quemadmodum not.Aret.in l. cum q dam.§.suum.ff.de acqui.hæredit.idẽ Aretin.in l.ventre. num.9.ff.de acquir.hæred.qui ex hoc scribit,emancipatum etiam iure nouo ex potentia suitatis non trãsmittere hæreditatem non agnitã,& addit hanc esse cõmunẽ opinionem,idẽ alleuerat eam secutus Ale.in l.li fratris.C. de iure deliber.& in l.li emancipati.C. de collat. col.3.notat optime Fort.in l.Gallus.§.& quid si tãtum. col.107.ff.de liber.& posth.Sic & hodie adhuc extat,differentia emancipationis,& patriæ ptãtis,quoties agitur de infringendis parentum testamentis:nam suus habetur decidi nullam patris testamentum,in quo p̃teritus fuerit,emãcipatus vero habet tm bonorũ possessionẽ p̃ tabulas,præsertim cum præteritio contingeret cã incerta,& expressa in ipso testamento.gl.in auth. de hæred, & Falcid.§.exhæredatos.glo.in l.li emancipati.C.de collat.& in authen.ex causa.C.de liber. præterit. & exhæredat.

redat.quarũ resolutionẽ explicuimus in c. Raynuntius. de test.in prin.nu.3.& 4.Quib.addenda sunt ,q̃ de hac 3 tinuatione dominij parentis in filium tradit And. Tiraqu.in l.si vnquã.C.de reu.don.in pri.nu.19.vbi cõprobata est rãbo Cæsarũ in d.l.nihil.Cuius interpretationẽ ad uersus eõdem aliter explicat Stephanus in Necyomantia suis,dialogo 36.eũ legito, & Vigliũ in §.fui.inst. de hęredum qualit.& differ.qui Cæsareã constitutionẽ in hunc sensum accipiũt,vt extranei non possint vlucapere tit.pro hęrede,quandiu superstites sunt sui hęredes, qua ratione cõs sensus admodũ abhorret a sententia legis.Bald.nã in rub.de p̃scr.existimat hanc decisionẽ verã

4 esse,vbi filius allegat se vsucepisse aut p̃scripsisse tit.filij hæredis ex capite filiationis,& suitatis habentis hęreditatẽ,quasi ẽm aliud sit quoties filius allegauerit se posse disse,& habuisse hęreditatẽ tit.agnationis:ex capite in quam agnatorum,omisso c. suitatis,& filiationis: tunc etenim procedit p̃scrip.titulo hęredis ex hoc agnationis iure.eã conclusionem censet mirabilem esse Alex.in l.in suis.col.3.ff.de liber.& posth. quẽ sequitur Balb. in rep.l.Cellus.ff.de vsuca.p.in 1.parte,princ.col.penult.

Huius vero sũæ examinationi p̃mittendum est,an filius in pãte tpe,vel repudiatione priuatus,& exclusus a capite,vnde liberi admittatur ex capite.vnde agnati? Qua de re adest textus optimus in l.1.§.sed videndum

5 ff.de succes.ion.edict.quo respondetur,filium tũ in potestate tempore,aut repudiatione exclusum a capite vũ liberi,admitti ex c.vnde agnati,cui decisioni nõ obstat quod Accurs.ibi notauit scribens, simplicem repudiationem ab omni capite repudiantẽ excludere:quam quidem conclusionem dicit sing. Ale.in l.li creditore.ff.de legat.1.Paul.Cast.in l.vnica.C.qũ nõ perent.part.idem Paul.& Ias.in l.3.C.de iur.& fact.ignorant.id.n.intelligendum est,vbi plura capita,& iura simul eodem tpe competunt repudianti. Nam eo casu simpliciter repudiãs renũciare vt cuicunq; iuri,& capiti ex quo bona,& hereditas,qb simpliciter renunciat,eidẽ cõpetunt. At in hac spẽ,quã mõ examinamus,capite vnde agnati,nõ cõpetit priusquã caput vũ liberi exclusum fuerit. Ergo si filius,cui hęreditas primo loco defert ex capite tm vũ liberi hæreditatẽ repudiauerit solum censetur repudiasse eã ex capite vũ liberi,non ex capite vũ agnati,& ideo adhuc posset simplicẽ repudiationẽ habet caput vũ agnati,cui nõ renũciauit,cũ nondũ tpe renũciationis cõpeteret,nec esset ei delatũ.l.is põt.ff.de acquir. hæredit.l. quamdiu.ff.eod.tit.l.si ita scriptum.§.si sub conditione ff.de legat.2.atq; ita esse intelligendam opinionem gl. in d.§.id videdũ.no.Dec.in l.quoties duplici iure. ff.de reg.iur.quo in loco priorem conclusionem glo. in d.§. sed videndum,intelligit,vbi renunciatur simpliciter hęreditati,tunc.n.oĩb.iurib.ex quib.hęreditas delata fuerit,renunciatum esse censetur.Bart.in l.nec is.§.1. ff. de acqu.hæred.per l.si duo.§.idem Iulianus.& §.si quis iurauerit.ff.de iureiur.& est communis opinio secundum Ias.in d.l.nec is.§.1.col.3.tametsi inibi dũ putet aduersus Bar.& alios quibus hanc communem secuti sunt.

His denique prænotatis satis explicita est sũa Baldi in d.rubrica de præscr.quã & Ale.sequitur in l.qui sepatris.C.vũ liberi.4.colum.idem in l.filius qui patri. ff.de vulg.& pupillar.col.vl.vbi Soc.nu.16.& Curt.Iun.in l.si emancipati.C.de collat.nu.30.sentire,maximã esse Bal. authoritatẽ,& ex ea plurimũ trilati huic opinioni , eã tñ dubitã esse vtrq; existimat.Tandẽ Ias.in l. in suis.col. 2.ff.de liber.& posth.reprobat sũam Baldi, atq; allegat ipsum i.de bonis.ff.de Carbon.edict.quẽ text. inquit singulariter esse.Ex eo etiã probatur,idiũ emancipatũ qui omisso capite Vnde liberi,ex capite Vnde agnati patris hæreditatem accepit,adhuc suum dici.Huic autem edicto,inquit Paul.locum esse,ẽt si ab intestato ad bonorum possessionem veniant liberi,tametsi ex inferioribus partib.petant.qua ultimi vocantur,q̃ tñ sui sunt,vel ex illa,q̃ cognatis datur.Hactenus Iurisconsultus. Sed potest huic loco,responderi,filium in pãte venientem ex capite vnde agnati,suum quidem dici,non q̃ vere suus sit,sed quia loco sui hæredis a p̃tore vocatur: vt probat in principio.& in §.sunt autem.Instit.de bonorum possessione.Nã & suitas non capit,nisi primum gradũ.l. 1. §.sciendum.ff.de suis & legiti.hæredib.Igitur suus filius repudiando primum gradum desinit esse suus quo ad effectum saltem,licet nudum nomen retineat:argumẽto iumpto a.l.si tibi hõ.§.cũ seruus.ff. de legatis. 1. Nec vlla iusta rõne defendi põt quod filius omisso capite vn de liberi accipiens paternam hæreditatem ex capite vn de agnati,habeat iura suitatis,& omnino ea priuilegia, quæ iure filijs suis conceduntur,vnde Baldi interpretatio ad l.nihil.C.de vsucap.pro hæredes,admittenda vr.

SVMMARIVM.

1 *Bona fides figmentum quodlibet,& dolum excludit.*
2 *Bona fides plerunque significat quod æquum & bonum sit.*
3 *Æquitas,& rigor,qualiter distinguantur, & de summo, atque stricto iure.*
4 *Bona fides contractus, vnde hanc appellationem habuerint late traditur.*
5 *Bonæ fidei contractus,an iure canonico ab stricti iuris conuentionib.distinguantur?*
6 *Bona fides contractus,quamobrem ipso iure nulli dicantur dolo dante causam contractui,non sic stricti iuris.*

§. SEXTVS.

VPEREST nũc de bona fide,q̃ ad p̃scriptionẽ necessaria est,qđ examinare,nõ equidẽ a nostris intacta, sed q̃ non ita,vt par est,fuere per eos discussa.Illud enimuero sciendũ est,iuris vtriusq; ẽditores bonã fidẽ plerũque exigere:in eũ qđ sensum,vt actus fiat,& tractẽt citra vllũ figmentũ,& dolũ, simpliciter quidẽ.l.si seruus cõs.§.qđ si sciẽs.ff.de furt.l.ab emptione.ff.de pact.l.3.C.de peri.rei vend.explicat Budæus in Lemproẽ.ff.de act.empt.Sic apud Plautũ in Aulularia, Euclio senex Licondem adolescentẽ allocutus actu 4. scena 6.inquit, Dic bona fide,tu id aurũ non furripuisti? Apud Terent.in Heaut.actu 4. scena 5. Chremes Syrũ interrogans inquit,bona ne fide? In summa denique bona fidẽ ipse interpretor iudicium illud priuatum, quo quisq; de reb.proprijs dijudicat secũ particulariter quid de omnib. proprijs actib.moralib.Nam & fides iudicium quoddam est,quo credimus aliquid:item & illud, quo proprios nostros actus morales iudicamus, quam obrẽ in hac parte fides pro cõscientia adsumitur,& conscientia credulitas quædã est,& præterea iudicium eximiãs actiones nostras.ideoque a Paulo ad Roman. ca. 14.fides appellatur:dum inquit,Omne quod non est ex fide,pctim est,ex fide inquam,id est,ex conscientia , authore Ambrosio in cõmentarijs Epist.ad Roma. capit. vltim.de p̃scrip.capitul.quærat aliquis. de pœnitent. distinctione.3. qua ratione quoties quis actum cogit contra conscientiam,& aduersus id, quod priuatũ eius iudicium dictat,dolo quidem,non bona fide vtit. vnde ad discernendum alicuius bonã, vel malam fidẽ, respicienda est vnius cuiusq; propria,non alterius conscientia, vel opinio.l.1.§.Iulianus scribit.ff.de itin.actũq; priua. Quo fit,vt is dicat bona fide possidere,bona fide ẽre, qui credit se id iuste facere,&,vt dr,nullũ habẽs in corde figmentum,nec dolũ.l.qui a quolibet.ff. de ẽn. empt. l. bonæ fidei empt.ff.de verb.sig. Is vero, qui corde aliud credit,quã quod dicatur,is inquam male fide possidet,

& con-

& ℣hit.l.res bona.ff.de ℣.emp.l.bonã fidẽ.C.de Action. Etenim ℣m Cic.li.1.de Off.fides inde d. est,q̃ fiat id,qđ ℣teem

tatur in l.edita.C.de edendo.& explicat Alc.libr.4. dispunct.cap.vlt.

Quarto consequitur,ex præcedentib.falsam esse opinionẽ Bal.qui in c.1.de plus petit.in fine,scribit iure canonico contractus foẽs bonæ fidei censeri ẽt eos,qui iure ciuili stricti iuris nominãtur,atq; idcirco iure Pontificio sublatam esse,distinctionẽ contractuũ stricti iuris a ꝑtractib.bonæ fidei.huic infra Bald.sequutus subscripsit Ias.in §.actionũ.nu.4.& in §.quadruplo.ad fi.de actio.itẽ Lanc.Gallau.in l.4.§.Cato.col.18 ff.de verb.obl. etenim hęc ꝓclusio falsa est,nec iure pontificio alicubi hęc actionũ distinctio reprobata fuit.vñ cũ eã iure ciuili admissa sit existimandũ est in dubio tacite a iure ipso Pontificio admitti.c.1.de noui ope.nunciat.imo expresim ibidẽ iuris Cæsarei distinctio ꝓbata vꝛ in c.cũ venerabilis.de excep.quã rõne a Bal.dissentiunt Ias.in l.cũ posthea.nu.3.C.de pactis idẽ in l.quod te mihi.nu.34.ff.ti cer.pet. Ant.Burgens.in c.cũ dilecti.de emp.& vend.nu.54. & Lud.Gomez.in d.§.actionũ.nu.4.posset fortassis Baldi adnotatio procedere vbi versatur cã pia,vel quid simile ex mente ipsorum canonum.

Quinto,hinc explicari poterit discrimẽ illud,qđ cõi oĩum cõsensu constitutũ est inter cõtractus bonę fidei, & contractus stricti iuris. Nam licet dolus dans cãm cõ
6 tractui bonæ fidei efficiat cõtractũ illũ nullũ ipso iure l.& eleganter.vbi gl.& Bar.ff.de dolo.l.1.§.vl.ff.pro socio.l.in causæ.ff.de minor.gl.in l.1.C.de rescin.vend. l. 57.tit.5.par.1.tñ dolus ẽt dans cãm contractui stricti iuris non reddit contractũ nullũ ipso iure,sed rescindendus is contractus est l.dolo vel metu.C.de in tegrib.ff.ipt. d.l.& eleganter.§.non solum.Quæ quidẽ differentia traditur per gl.in c.cũ dilecti.de emp.& vend.Bar.in d.l.& eleganter.cõsq; Doctorũ suffragio recipitur ẽm Imola. col.3.& Ant.Burgen.nu.45.vbi gl. eandẽ distinctionẽ ꝓbat.Fatetur item eam esse communem Nicellus de Concordia glosſarum.c.13.aduersus eõem quam potest Petrum a Bellapertica,& Fabrũm in d.§.actionum dis putat latissime Io.Igne,in l.contractus.ff.de reg.iur.nu. 105.contendens contractus bonæ fidei etiam ipso iure nullos non esse,imo validos censeri, licet dolus eisdem causam dederit,sicuti ,& validi iure ipso sunt contractus stricti iuris,quib.dolus causam dederit.

Quid aũt referat,contractum esse nullum ipso iure, aut rescindẽdũ tradidere multi,sed præsertim And. Tiraq.in l.si vnquam.C.de revoc.don.in verb.reuertatur. nu.119.& sequentib.hoc tñ in loco non omittam referre,q̃ Franciscus Durarenus.in l.in actionib.ff. de in lit. iur.nu.15.scribit de his contractib.bonæ fidei,& stricti iuris,quib.dolus cãm dederit.Nam ꝓmittit apud veteres,prætorem,qui iuris ciuilis custos dicebatur, ius nõ habuisse tollendi,aut abrogandi ius ciuile,& populi Romani leges,sed ei tñ permissam fuisse emendationem, hac interpretationẽ iuris,q̃ ex bono,& æquo fit.l.1.ff.de feriis.l.ius aũt.ff.de iust.& iu.Quod igitur ꝓtor ad emẽdationem,& interpretationẽ iuris,ciuilis statuebat, licet ius diceretur,attamẽ,quia ius ciuile primariũ erat, & superius,non ita simpliciter nomẽ iuris obtinuit,iõque ius illud ciuile exprimere volẽtes Iurisconsulti per celerita,& quia ꝓtorũ ius ad illius interpretationẽ,& moderamẽ spectabat,ipsũ i' appellarũt.testis est Vlp. in l.1.§.vlt.ff.de superficie.Seruitutes,inquit,ꝓtorio quoq; iure constituuntur,& ipse ad exẽplũ earũ,q̃ ipso iure cõstitutæ sunt,vtilib.actionib.petuntur,sdẽ in l.1. ff. quod falso tutore,ait,si prætor decreuerit ratũ se habiturũ,id qđ his authorib.gellũ est,tunc valebit ꝓ ꝓtoris tuitionẽ, nõ ipso iure.Ad hæc est & singularis tex. in l. 1.ff. quib. mod.vsusfr.amit.parum inquit Iurisconsul.refert,vtrũ iure sit constitutus vsusfructus,an tuitione ꝓtoris.Hoc ipsum probatur in l.si vsusfructus.ff.de vsufructu.quẽdã. caue.Illud,ait,sciendũ sine ipso iure equis vsumfructũ habeat,siue ꝓ tuitionẽ ꝓtoris,nihilominus cogẽdũ esse fructuariũ cauere,aut actiones suscipere.Hinc sane pactũ re ciuili,per pactũ non tollit,sed per tuitionẽ ꝓtoris.l. ti vnus.§.pactus.ff.de pactis.Nam etsi legib.Romanis cautũ sit stipulationẽ,ꝓ stipulationẽ tolli,& elidi ,non sic eodẽ iure ciuili de pactis statutũ est ,& iõ qui iure ipso .i.iure ciuili,obligat,ꝓ ꝓtoris tuitionẽ defendit ab obligatione.Prætor.n.æquitate motus pacta q̃dã tuet tẽperans rigorẽ iuris ciuilis,ex quo vim nullã obtinuerant. his Cicero adstipulat li.2.de Inuent.10.& lib.2. ad Herennĩũ ita scribens,Sunt.n.pacta,q̃ legib.seruanda sunt: Sunt itẽ pacta,q̃ sine legib.obseruant ex conuentu,q̃ iuri ꝓsitare dicunt.Iuri vero dicunt,ꝓsitare,quia cũ ꝓtor exceptione data eũ,qui iure ciuili obligatus est,tuetur, constat actionẽ iure ciuili cõpetẽtẽ ieiunacẽ remanere.§.1. Inst.de excep.l.nihil interest.ff.de reg.iur.l.quod si maritus.ff.de const.pecu.Prætoris siquidem formula hæc erat:Si patet Titũ Sẽpronio stipulanti centũ promisisse Mæuius iudex esto extra,quã si dolo inductus,aut metu coactus promiserit.Vel ita concipiebat exceptio pacti de nõ petendo,Extra quã si pactũ cõuentũ,ne ea pecunia peteret factũ sit.arg.l.except.ff.de excep.Atq; hæc iõ prænotata fuere,ut hinc constet apud veteres Iurisconsultos uerba illthęc,ipso iure,idem significare quod illa iure,ciuili,ad differentiã iuris ꝓtorij,eiusq; æquitatis,ac moderationis.Qua ratione postea iure Pontificio,& constitutionib.nouellis hæc verba in eum sensũ accipiunt ut significent ab initio statim, vel actũ nullũ esse vel ualere iure Pontificio,Cæsareo,quocũq;ve alio de,quo tractet ad exemplũ quidem vetera significationis,iuxta quam omnino iure ciuili actus,vel erat nullus, vel validus,licet prætoria æquitate rescinderetur quandoque,& plerunque tuitione quadam defenderetur.

His deniq; ꝓcognitis illud est obseruandum,ꝙ olim apud Romanos ꝟctus dolo initus efficax erat,dolq; nulla rõ apud iudicẽ hẽbat,nisi in bonę fidei iudicijs,aut nisi minor dolo esset circũscriptus donec ꝓtores ius ciuile moderãtes vel doli actionẽ,vel exceptionẽ litigaturis ꝓcedebãt sequuti,& in iudicijs cõstituendis admittẽtes formulas quasdã quas Aq̃lius Iurisconsultus aduersus dolosos ediderat.cuius rei testimonia sunt apud ipsum Cicli.3.de officijs,is iquã ait, Atq; iste dolus malus ẽt legib.erat vindicatus,vt tutela duodecim tabulis,& circũscriptio adolescentiũ lege latoria,& sine lege iudicijs,i q b.Ex bona fide,addit.idem Cicero,li.Stomachari,inq;t, Cãtus.Sed quid faceret,nõdũ,n.Aquilius collega,& familiaris meus ꝓtulerat de dolo malo formulas.Item & ipse Tullius l.3.de Natura Deorũ.Inde tot iudicia de fide mala tutelæ,mandati,ꝙ socio,fiduciæ, reliqua q̃ ex empto aut vendito,aut conducto,aut locato cõtra fidẽ fiunt.Inde iudiciũ publicũ reipriuatæ lege latoria,inde exercitatũ militarũ omniũ,iudiciũ,de dolo malo,qđ Caius Aquilius familiaris noster protulit.Idem li.1.de officijs.Iã illis prohibitis,non standum esse,quis non videt,q̃ coactus metu,aut dolo deceptus quis promiserit? q̃ quidem pleraq; iure prætorio liberantur,nonnulla legib.hactenus Cic.Ex quib.apparet,dolum iure ipso,id est,ciuili in bonæ fidei iudicijs vindicari,in cæteris iure tñ prætorio per actionem,aut exceptionem doli,quo item fit,vt iudicijs bonæ fidei nusquam oporterit aꝑtore dante iudicem addi exceptionem doli, ea etenim ipsis iuditijs huiusmodi inest.l.huiusmodi.§.qui seruum ff.de leg.1.l.sed etsi.ff.tolue.matr.l.3.C.de rescind.vend.

Sexto ab huius qõnis definitione infert,plurima cessare,quę per Petrum,Cynum,& alios adducuntur aduersus communem sententiã,qua definitum est,cõtractus bonæ fidei,quib.dolus cãm dederit,nullos esse ipso iure,non sic ꝟctus stricti iuris. Nã ius ciuile irritũ esse cẽsetꝟctũ bonę fidei ab ipso qđ initio,& nullũ oĩno rõne doli,qui cãm ꝟctui dederat, atq; iõ ipsum ius ciuile actionẽ dat,& exceptionẽ ad illũ dolum vindicandum ex quib.ꝟctus rescissio ad expeditiorẽ effectũ petit vel obici poterit.eaq; actio de dolo ipsi ꝟctui videt inesse, sicut,& exceptio doli,quemadmodum superius est probatum quidquid aliter hac de re Doc.nostri scripserint.

Septimo hinc & illud constat,non satis Petrũ a Bellapertica rẽ istã intellexisse,dũ aduersus rõnẽ cõioris opi. argumentatur contractũ stricti iuris,cui dolus cãm dederit,nullũ esse,ipso iure,si & ꝟctus bonæ fidei ex hoc nullus sit.Nã ipse scribit ita in ꝟctib.stricti iuris,vt in bonæ fidei ex dolo dante cãm ꝟctui deficere ꝓsensum ,quẽ dolus oĩno impedit,& hic substantiã obligationis & ꝟctus,iõq; si ꝟctus bone fidei nullus censeantur ipso iure ex eo,ꝙ substãtia,q̃ a consensu pendet,deficiat ,eadẽ rõne & ꝟctus stricti iuris censeri debet ipso iure nullus rõne doli dantis cãm ꝟctui. Etenim vtcunq; sit,ẽt si cõsensus desit in ꝟctib.stricti iuris,quia dolus dat ꝟctui cãm.l. qui cũ tutorib. §.qui per fallaciam.ff.de transact. l.si perrorẽ.ff.de iurisd.om.iud.l.si quis cum aliter.ff.de verb. obl.tñ lex ciuilis Romanorum,quæ a prætorio iure distinguitur,noluit dari actionẽ ad vindicandũ istũ dolũ. nec eũ vindicare ꝟctib.stricti iuris,tametsi in ꝟctib' bonæ fidei dolũ istũ nõ tñ improbet,sed & legib. vindicã dũ esse cẽseat.Vñ Cõrad.in summario totius operis de ꝟctib.ad q.37 dist.3.post decimũquartũ dictũ,Petrũ in hac argumentatione reprehendit,ex eo ꝙ ius ciuile voluerit contractũ bonæ fidei,cui dolus cãm dederit,nullũ esse,nec tũ idẽ voluerit de ꝟctu stricti iuris,ẽt quo ad cõsensus defectũ oĩno pari,nempe qa dolus ꝟctui cãm derit.vñ ẽm eũ,ẽt si ex natura rei ob deficientẽ cõsensũ hi ꝟctus bonæ fidei,& stricti iuris pares sint, tñ quo ad iuris ciuilis remedia,& dispositionẽ liberã impares censentur,& censendi sunt.Cũ liberũ legi fuerit hoc vni cõcedere,& alteri negare variis ex causis. Non tñ omnino est admittenda ratio suprascripta,qua diximus dolũ dãtem causam ꝟctui consensum impedire,quatenus consensus substantia ꝟctus est,l.consensu.ff.de actio.& obl. nam si hęc fuisset principalis rõ,ex qua ius ciuile voluit, & statuit nullũ esse ꝟctum bonę fidei,profecto eadẽ rõne idẽ foret in ꝟctib.stricti iuris dicendum ,cũ & in eis substantia,id est,consensus deficeret.quod fatẽ Bar.ĩ d. l.& eleganter.col.3.Sed quamuis dolus det causam contractui bonæ fidei,vel stricti iuris,non ex hoc sequitur consensum substantialẽ contractus defecisse,etenim vere contrahens consentit.Quod si dixeris,hic non cõsensisset,nisi dolo inductus foret ad consentiendũ,fateor quidem,& tñ illud constat,ꝙ nihilominus vere consensit contractui,licet in causa inducente ad cõsensum errauerit,& deceptꝰ fuerit,sicuti Bar.in d.l.& eleganter. adnotauit,idemque probatur efficaci exemplo.Ad cõtractũ enim matrimonij consensus & is liber omnino pro eius substantia necessarius est,c.cum locũ.de ꝑsonal. & tñ si quis dolo inductus fuerit talis ꝑsuasionib. & cautis, vt Mariam vxorem accipiat,in eamque vxorẽ accipiendam consentiat(alioqui dubio procul non consensurus, si certus esset causas sibi expresim significatas fallas esse)profecto hic matrimonij consensus validus est, non alia ratione,quam quod substantialẽ cõsensum habeat, qui ad coniugium necessarius est , quemadmodum in hac specie ipse probaui in Epitome ad quartum librum Decretalium,2 part.c.3.§.7.nu.3.quo in loco,& de matrimonio per errorem contracto tractaui.

Octauo infertur,non esse propriã nec veram rõnẽ, quam tradit Cur.Iunior.in l.in actionib.ff.de in lit. iur. nu.4.huius quidem distinctionis contractuum bonę fidei a contractib.stricti iuris. Is inquã existimat, bonę fidei actiones iõ dictas esse,ꝙ licet dolus ab omni contractu abeile,ac bona fides vbiq; adesse debeat,tñ in his cõtractib.qui bonę fidei sunt,magis necessaria sit,& ad eorũ substantiã pertineat,eũ contractus bonę fidei nullus sit ipso iure,si dolus ei dederit cãm,qđ mõ explicuimus. Etenim iuxta præmissam a nobis traditionẽ,non iõ contractus bonæ fidei ex dolo dante cãm contractui nullus est ipso iure,ꝙ bona fides ad eius substantiã requiratur. Et ꝓterea libẽter q̃ram a Curtio cur magis in his cõtractib.bona fides ad eorum substantiam pertineat, quam in alijs,qui stricti iuris nominantur?vnde sufficiens nõ est ratio Curtij,ꝑsertim ꝙ priuilegia,& iura,quę his cõtractib.bonæ fidei lege dantur,ac cõpetunt,ẽt ad eos pertinent,in quid.contrahentium dolus minime contigerit.l.bona fides.ff.depositi.l.1.§.actionem.ff.eo.tit.& cõstat ex differentijs,quas inter contractus bonę fidei, & stricti iuris explicat gl.in d.c.cũ venerabilis. vbi Panor. de excep.Doct.in d.§.actionem vbi Lud.Gomez. tradit nu.24.lex differentias inter contractus bonæ fidei,& stricti iuris,aliã ponit gl.in c.cũ dilecti de emp. & vẽd. Deinde ratio Curtij ex eo deficit,quod bonæ fidei vocabulum in hoc tractatu non tñ pertinet ad id,quod a dolo,fraude,& calliditate alienum est,sed & ad id quod bonum,& æquum censetur,iuxta d.l.bona fides.& ea, q̃ ex Cicerone paulò ante commemorauimus.

Nono deducitur ab his in animæ iudicio minime cõsiderandam esse hanc differentiã contractus bonę fidei & stricti iuris, quoties dolus dederit causam contractui. Nam sine contractus, cui dolus causam dederit, sit bonæ fidei,siue stricti iuris,omnino nullus erit , nec dololus eo vti poterit,etiam nulla rescissione præmissa, nec dolum pallus ex eo tenetur ante rescissionem,siquidem in eo foro non tractatur de subtilitatib.his, distinctionib.iuris ciuilis à prętorio,sed tãtum agitur de natura rei,secundum,quam non differt contractus stricti iuris quantum ad hoc a cõtractu bonæ fidei,cum etsi lex ciuilis omiserit actionem dare aduersus dolosum , non ex hoc eum liberat ab eo iure naturali , quo tenetur is dolo abstinere,proximumque non decipere , atque ita visum est Conrado in tractatu de contractib. in Summario totius operis ad quæstionem 37.dist.3.post decimumquartum dictum, idemque potest colligi ex his,q̃ nos explicuimus in reg.Petrũ,de reg.iur.1.part.§.3. nu. 7.Hæc sane de bona fide quantum attinet ad cõtractus, qui a Iurisconsultis bonæ fidei dicuntur.

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Quis dicatur bonæ fidei possessor.*
2 *An possit dari medium inter bonam, & malam fidem, & mihi qualiter contrariorum eadem sit discrimina.*
3 *Dubitans an res sit sua vel alcena,an habeat bonam fidem, & an possit eam rem vsucapere?*
4 *Intellectus c.Si virgo.14.q.2.*
5 *Errans in iure,nec assistenti,nec resistenti,an habeat mala fidem: & ibi de iuris errore numeris sequen.*
6 *Examinatur sententia Bar.in l.sed si lege. §.scire.ff.de petit.hared.*
7 *Ignorantia iuris humani,an habeat culpam?*
8 *Error iuris an in animæ iudicio præscriptionem impediat?*
9 *Error iuris maxime dubij & perplexi, non impedit. præscriptionem.*
10 *Error iuris simul cum errore facti contingens,an impediat præscriptionem?*

§. SEPTIMVS.

VPEREST nunc examinare bonæ fidei significationē quo ad vſucapionis,& ſcriptionis tractatū,cū in eo ſcpiſtime reqrāt exacta huius dictionis elucidatio.maxime agendū erit qs dicat hērē bonā fidē,ītē qs dicat bonę fidei poſſei. Et ſane bonæ fidei poſſeſſor is eſt,qui iuſte credit rē quā poſſidet,ad ſe ptinere.l.bonę fidei, ff.de verbor.ſignificat.ubi bonæ fidei emptor dr qui credit venditorem tradentem eſſe dominum ac ſubinde credit rem venditā tim. emptionis in eius dominiū tranſiſſe.Sic & is qui fcit rē venditā nō eſſe venditoris pōt habere bonā fidē,ti eā emerit,exiſtimans venditorē habuiſſe a vero dño vendendi licentiā: quod probat Dinus in hac regula,in princ.ad hæc facit tex.op.i c.ſi virgo.34.q.2.Etenim ſi mala fides eſt credulitas rei alienę,a ꝑrio bona fides erit iuſta credulitas rei propriæ.tex.ad idē in l.ſi exiſtimans ff.pro ſolut.l.ſi fundū.ff.de acq.poſſ.l.vl.C.vñ vi.tradidere Bar.in l.furtū.§. fundi.ff.de vſucap.Balb.de ſcr.2.par.3.par.prin.in prin. Docto.in ca.vlt.de preſcript.& in hac reg.poſſeſſor.

Primo hinc deducitur q.non inelegans, qua controuertitur,poſſitne dari mediū inter bonam,& malam fidem,ita quidem vt quis in eo ſit ſtatu conſtitutus, ꝙ in re per eum poſſeſſa nec habeat bonā,nec malā fidē? Et Dinus in huius reg cōmentariis in prin.exiſtimat, bonā1 & malā fidem ꝑria eſſe,atq; iō ſi quis ſit malæ fidei poſſeſſor,ſi atim apparere,cū non eſſe bonæ fidei poſſeſſorē,& ꝑtereā inquir,q habita cognitione bonæ fidei, cognoſcitur,& mala fides,quia ſi ꝑrū eius,quod poſſumus ad bonā fidem,conſtituamus,id pertinebit ad malā fidē.Sic denq; ꝑriorū eadem eſt diſciplina,id eſt,eadē eſt rō cognoſcendi ꝑria,cū altero eorū cognito,vtriuſq; proprietas cognita ſit,ſed tū ꝑria via eſt ꝑriorū,non ꝑrium eius,quod in vno conſtituimus,in altero eſt ſtatuendū.qua de re latius Ale.Zaſ.& alij in rub.ff. de acqu.poſſeſſ.Euerard.in locis legalib.c.75. Titelman' in dialectica,c.22.lib.5.& alij plerique, quorū exempla mō miſſa facimus,hoc tm ad intellectū Dini, qui eadē vtitur argumētatione,adnotantes.Ex quib.& illa procedit argumētatio,ad remotionē vnius ꝑriorū ſequit poſitio alterius,& illa,ad poſitionē vnius ꝑriorū ſequit alteri' remotio,ſm Arit.lib.2.Top.l.hæc verba ille.ff.de verbo.ſign.l.ſed ſi pupillus.§.ſi inſtitoria.ff.de inſtitoria.l.i. C.de fortis.c.cū renunciatur.32.q.1.c.quicunq; ab origine.de pœnit.diſt.2.igitur qui bonā fidē non habet, is neceſſario in mala fide eſt,& qui malā fidem non habet eadem ratione bonā fidē habere dicitur,vnde conſequitur,non eſſe dare medium inter bonam,& malam fidē.

Verum argumentationē iſtam oportet planius intelligere.Nam vbi inter duo ꝑria nullum conſtitui poteſt medium,valet prædicta argumentatio affirmatiue,& negatiue in hunc modum:Iuſtus bonæ fidei ergo nō eſt contractus ſtricti iuris.in m,non eſt contractus bonæ fidei ergo eſt cōtractus ſtricti iuris.Quod ſi duo ſint ꝑria mediate,quia inter ea mediū conſtituitur, valida eſt argumentatio affirmatiue,non negatiue,eſt hæc res alba,ergo nō eſt nigra.non tñ recte ſequitur, hæc res non eſt alba,igitur eſt nigra.Sunt etenim,& alij colores medij inter albū & nigrum itaq; nō ad negationem vnius coloris non ſequitur poſitio alterius contrarij.tex.op. in l.ſi inter me,& ic.vbi Paul.de Caſt.ff.de excep.rei iudic.gl.in l.i.§.ſcientiam ff.de tribut.cui & alia eſt in hoc limita,in l.ſed ſi lege.9.ſcire.ff.de petit.hēd.& ibi Paul. de Caſtro.notant in ſpecie Euerard.in d.c.75.ad finem And.Gammarus lib.2.Topico.c.de loco a contrarietate.Claudius Cantiuncula in loco a contrarijs, & Hegendorphinus lib.4.vbi de loco a ꝑrijs agit Ad propoſitam ergo q.manifeſte deducitur,non poſſe argumentationē negatiue procedere,hic non eſt bonę fidei poſſeſſor,igitur mala fide poſſidet.Sic nec illud ſequitur,hic non eſt malæ fidei poſſeſſor, ergo bona fide poſſidet, tametſi optime ſequat,hic eſt bonę fidei poſſeſſor:ergo nō poſſidet mala fide.Itē hic poſſidet mala fide igitur non eſt bonæ fidei poſſeſſor.Eſt eqdē mediū inter bonā, & malā fidē l.1.§.ſciam.proxime allegata.Hoc aūt mediū cōſtituitur in eo,qui dubitū habet ꝺ dubitat,an res ꝑ eum poſſeſſa ſit ſua,vel aliena.hic ſane non habet bonā fidē, nec itē malā:non.n.habet bonā,qa non credit rē ab eo poſſeſſam eſſe ſuā,nō habet malā,quia non ſcit rē ipſam3 alienā eſſe,quāobrē,dubitātē nō hēre,nec bonā,nec malā:fidē adnotarunt gl.in l.1.C.de acq poſ.gl.in l.2.ff.pro ſolut.gl.itē in l.1.§.generaliter.ff.de acq.poſ.cōtēr ini bi recepta ſm Ale.& Laſ.& hinc diſtinctio ſingularis. exponitur quo ad præſcriptionē,vt dubitans non poſſit īcipere vſucapionē,nec ſcriptionē,& dubitatio ſpediat initiū præſcriptionis,nō tñ eius curſum,ſi ab initio prę ſcribens bonam fidem habuit,licet poſtea priuſquā præſcriptio fuerit perfecta ſuperueniat dubitatio,quemadmodū explicant Bar.in l.naturaliter.2.col.ff.de vſucap. Panor.in c.vlt.de præſcr.nu.39.Imol.in verb.bona fides Felibi nu.9.Sylueſt.in verb.præſcript.1.& §.3. Francif. Balb.de præſcript.2.part.3.part.princip.q. 2.& hæc eſt communis reſolutio, vt fatentur Panor.Fel. & Balb. in dictis locis.idem aſſeuerat Ioan. Hannibal in repetitione d.l.naturaliter.nu.117.quo īloco latiſſime de hac diſtinctione diſputat,pluraque adducit in comprobationem,& improbationem huius communis ſententiæ.

Cęterū Panor.in d.c.vlt.nu.39.in hac q.ratione quā dam commīniſcitur,quam & ipſe commendat ſcribēs, quod is dicitur habere bonam fidem , ꝺ qui ignorat rem,quam poſſidet eſſe alienam.vel qui non habet ſcię tiam rei alienę,c.ſi virgo 34.q.2.is autem qui dubitat nō habet ſcientiam rei alienę ,igitur ſecundem e um dubitans bonam fidem habet,quod etiam adnotauit gl.in d. c.vlt.& in c.ſi diligenti.de præſcrip.Hæc vero Panor.tō4 fatis falſa eſt,nec poteſt vlla ratione defendi. primū ete nim ſi ea vera eſſet, poſſet ſcriptio a dubitante incipere & deinde dubitans bonam fidem haberet, vtrumq; quidē communis omnium ſnīa,quam & ipſe Abb. ſequitur, omnino negat.nec obſtat tex.in c.ſi virgo dū dicitur eſſe bonæ fidei poſſeſſor,quandiu ſe poſſidere ignorat alienum. Nam verbum illud,ignorat,accipitur de illa ignorantia poſitiua,qua,quis errat credens rē , quā poſſidet ꝙ ſua eſſe , cum ſit aliena , nec intelligitur de ignorātia negatiua,qua quis dubitat,rem ꝙ poſſidet eſſe ſuā . hic .n.intellectus patet ex ſimilitudine,qua vtitur ille text' prioris caſus adſequentem,de illo,qui rē carnalē habuit cum ea,quā ignorat ante cum alio matrimonium contraxiſſe.Nā ſi poſterior hic caſus de dubitante eſſet intelligēdus,proculdubio mortale adulterij crimē eſſet hęc fornicatio:quod & ille tex.negat,vnde vterq; caſus non de dubitante accipiendus eſt,ſed de ignorante vera q de & poſitiua ignorantia,quamobrem parū tex. vrget pro Panor.ſicut aduertunt Hadr.quodlib.1.vers.ad ſecundam idem in 4.ſent.c.de præſcriptio.& Ioan.a Medina de reſt.q.10.& 17.locus autem alter a gloſ. ex Iuriſconſultis adducitur in l.qui ſcit. §. bonæ fidei. ff.de vſuris. Cuius authoritate gl.exiſtimat dubitantē habere bonā fidem.Enimuero Iuriſconſultus inibi loquitur de eo,q poſtquam ſemel rem habuit bona fide ante cōpletam vſucapionem habuit ſcientiam rei alienę,& hic nō agit ille tex.de dubitante,atq; ita ſi locus ille probaret, dubitantem

tantē bonā fidē habere,idē profecto expreſſim probaſſet,ſcientē rē alienā eſſe bonā fidē habere,qđ falſum eſt. potiſſimū locus ille Iuriſconſulti huic propoſito minime conuenit,quia tractat de fructib.perceptis,ab eo , q rē bona fide acquiſiuit.poſtea tñ ꝙ habuit ſcientiam rei alienæ,& bona fides ceſſauit,malaq; acceſſit,idq; peculiaribus quibuſdam rationibus obtinuit,de qu bus ipſe diſputaui lib.1.Varia.reſol.c.3.numer.7.vbi diligentius Iuriſconſulti locum examinaui.

Antoni' aūt a Butrio ītd.c.vl,aduerſ' opinionē cōem inſurgit,exiſtimās ſcriptionē inceptā a bonæ fidei poſſeſſore minime continuari,imo interrūpi ex eo ꝙ ſcribens dubitū habeat,ſitne res ,quā poſſidet ſua vel aliena huic ſnīe,& alij ex noſtris acceſſere , ſed ex Theologis Had.in 4.ſen.in tract.de reſtitutione.c.de ſcr.idē ꝓbat duabus ſſertim rōnib.quarū prior inde procedit,quod mortaliter peccet qui dubius an res,quā poſſidet,aliena ſit eam detineat,nec reſtituat. Nā is,qui dubius,an liceat ſibi abſq; mortali crimine quidquā agere,id nihilominus agit,exponit ſe periculo peccandi mortaliter,iōq; mortaliter peccat iuxta illud,qui amat periculū,peribit in illo.Eccle.c.3.c.Iteras.de reſt.ſpol.cui plentia.de ſponſ. igit qui dubius eſt,an porſit abſque mortali pctō rē,quā poſſidet,detinere,qa dubitat an aliena ſit,eāq; detineat, nec ſtatim eam reſtituat,mortaliter peccat,ob idq; malā fidem oīno habet,nec ſcribere poterit, etiā ſi iſti hæc dubitatio contigerit poſtea q iā bona fide fuerat olim īcepta ſcriptio,ſiquidē mala fides ex hac dubitatione deducta qnq; ſcriptionē interrumpit.poſteriorāūt rō, q aduerſus cōem proponitur,ꝑmittit ad ſcriptionem neceſſariam fore bonam fidem continuam toto ſcriptionis tpe.c.vlt.de ſcr.cū ſimilib.quæ quidē bona fides palā deficit eo ipſo ꝙ poſſeſſor dubitare incipit , & dubitat,rem quam poſſidet eſſe ſuā.ergo ſcriptio bona fide incepta,ꝑ dubitationem contingentē durante ſcriptione ceſſat,& interrumpitur. His vero rōnib. ꝓ cōi ſnīa rñdetur,& quidem priori ſatisfieri poterit, ſi ꝑ mittamus,dubiū eſſe duplex,ſpeculatiuum.ſ.& practicū.Speculatiuū contingit quoties quis mente,& aīo dubitat re aliqua re,quo ad eius qualitatē,& conditionem. item dubitat de facto , & eius veritate ſola quidem ſpeculatione . Dubium autem practicum eſt,& accidit vbi quis non tm dubitat in genere,& ſic de conditione rei, vel de facti veritate,ſed ēt dubitat,an ei modo licitum ſit agere eum actum,de quo ratione dubitationis circa eius qualitatem,& conditionem,ac facti veritatem contingentis,ſpeculatione quadam ēt dubitauit. Agere. n. 5 dubiū ſpeculatiuum tm,pctm non eſt,mō non agitur ꝺ dubium practicū,qđ ipſe probaui in Epitome de ipon ſalib.& matrimonijs.2.par.c.7.§ 2.nu.10. Sic qui poſſidet aliquā rem tit.dñi,licet dubitet , eā rem ſuam eſſe, & ad eū pertinere,tamen non eſt dubius practice ,quip pe qui exiſtimet in hoc dubio poſſe iuſtiſſime eam rem per eum poſſideri tit.dñi,nec interim donec apparcat quod aliena ſit teneri ad reſtitutionem,quāadmodū,& idem Hadr.in d.quodlibet.2.vers.ad primam confirmationē,ſcribit,poſſe quempiam abſque pctō mortali rē, quā dubitat eſſe ſuā,iuſtis ex cauſis detinere , nec teneri ad eius reſtitutionem.Vnde conſequitur, dubitantem rem eſſe ſuam nō ꝓnere malam fidem,nec eam habere, etiam ſi rem iure dominį retineat,quod & Io. a Medina probat in lib.de reſt q.17.ꝓ poteſt.n.contingere,meā ſum,dubitare,an res quam poſſideo,ſit mea dubio quidem ſpeculatiuo,& tñ practice nō dubitare,quin mihi ſtante hoc ſpeculatiuo dubio liceat rem ipſam habere iure dominį,imo certus vere ſum,me nō teneri ad eiuſdem rei reſtitutionem,ex quib.apparet eōem Doctorū diſtinctionem veram eſſe,nec poſſe improbari ex hac ratione,quam Hadrianus,& alij tradiderunt.

Altera rō tollitur ex eo,ꝙ iure canonico,& ciuili ad initium ſcriptionis bona fides neceſſaria eſt.l. 1. C. de vſucapio.transformand gl.in l.1.C.de acqui.poſſ.Et hęc ſm eōem diſtinctionē ab initio reqrē.Preſcriptio vero bona fide incepta non interrūpit,niſi ex mala fide.vt in hac regu.& d.c.vl.probat & c.vigilanti.eod.tit. idcirco falſum eſt quod quidā aduerſus cōem vt verū ꝓmittunt, exiſtimantes iure requiri,& exigi ad ſcript.onem continuationē bonæ fidei toto ſcriptionis tpe. Etenim ītriū verius eſt,ſatisq; probatur in d.c.vl,vbi Rom. Pont. poſtquam ſcripſerat ſcriptionē nullā abſq; bona fide procedere,intulit Corollarium quoddam in hęc verba: Vñ oportet,vt qui ſcribit in nulla t pis parte rei habeat conſcientiam alienæ.Ex quib.verbis deducitur primū, ſcriptionē cū mala fide non poſſe procedere,item conſtat,quod eſt neceſſaria bona fides ad initiū ſcriptionis deinde nihil aliud, quantum attinet bonæ fidei materiam,præſcriptionem ſe mel inceptam vitiare,quā ſciētia rei alienæ quæ peccatum mortale præ ſe ferat,igitur non idem erit in dubitatione rei alienæ.

Eſt & alter caſus,in quo poteſt conſtitui mediū inter bonā & malam fidē nempe cum, quis errat in iure, ꝙ nec aſſiſtit,nec reſiſtit.vt cenſet Bar.in l.ſed ſi lege.§.ſcire.ff.de petit.hæred.qui aſſeuerat,errantem huius iuris errore,nec habere malam,nec bonam fidem. Sed tamē ad huius ſententiæ verā cognitionem expedit altius expendere,an ex iuris errore quo ad vſucapionem,vel ſcriptionē procedere poſſit bona fides?Qua in ꝓuerſia ſit prima concluſio.Error iuris non producit bonā fidem ſufficientē ad ſcribendū,quoties titulus eſt huic ſcriptioni neceſſarius.l.nunquam.ff. de vſucap.l.ſi fur. §.1.ff.eod.tit.l.iuris ignorantia.ff.de iuris & facti. ignoran.optima gl.in c.Apoſtolicę.de donat.& in c.ludum de deci.tex.in c.2.§ Ītus.de reb.eccleſ.in 6. c. qui contra iura mercatur.de reg.iur.in 6.l.quemadmodū.C.de agricol.& cenſit.lib.11.Etenim cū titulus iuſtus ad præſcriptionem iure requiritur,non poteſt titulus iniuſtus iuris errore,qui minime ſuffragatur cuiquā in acquirendis,& ſimul cauſam dare vſucapioni,& bonam fidē producere,huius concluſionis author eſt Dinus in hac reg. nu.40.& omnes idem probant,quorum ſtatim ad ſecūdam cōcluſionem mētionem faciemus.Etenim ius nō cenſet titulum iſtum,iuris errore conſtitutum,ſufficientem fore ad præſcribendum,nec item bonam fidem ab hoc errore iuris deductam.

Secūda cōcluſio.Error iuris bonam fidem inducit ſufficientem ad eam ſcriptionem,quæ titulū minime requirit,ſed ſola bona fide proceditHęc concluſio probat ea ratione,quia ſi preſcriptio tantum bonā fidem exigit,& bona fides vere detur,etiam præmiſſo iuris errore,palam conſequitur,hanc bonā fidem ſufficere. dein de idem probatur in ca.peruenit.de empt.& vend. vbi Anton.& Imola.idem Imola in capitulo .Ade præſcr. & in capitulo vlti mo eodem.titulo columna 4. Paulus.de Caſtro.in conſilio.44.columna penulti. libro ſecundo idem Paul.in d.l.Celſus.col.2.vbi Bar.pe.col.hoc ipſum tenet Ale.cōſ.125.col.3.lib.4.Fel.in c. cū contingat. de reſcr.col.3.Ial.in l.ſi qs id quod notab.7.& ibi Dec. col. 5 ff.de iurisd.om.& Ant.Rub.cōſ.73.qui hanc opinionē tatē cōem eſſe.idemq; conſtat ex traditis per Fel. in d.c.de quarta.nu.34.& Balb.in repetitione l.Celſus.ff.de vſucap.4. notab.atq; in hunc ſae modū iuxta duas has concluſiones intelligendæ ſunt varię gloſſarum authoritates, quæ in hac controuerſia nunc vnum,nunc contrarium reſponderunt.

Præſertim ex his conſtat,non recte ad hanc ſecundā concluſionem adduci gl.in d.c.de quarta.vbi tenuit,iuris errorem producere bonam fidem ſufficientem ad ſcribendum,nam ſi ea gl.in hoc ſenſu accipiēda ſit, falſa

est eius opinio, quis ea ꝓscriptio, q̃ ibi tractatur, titulũ exigit, & requir. Quid ī. n. illius gl. in Iam intellexere, quo ad errorẽ iuris, cũ quis habuit episcopi concessionẽ abl. ẽ consensu capituli, & alia canonica solennitate, credẽs eũ titulũ iure sufficiẽtẽ esse. Alij vero rectius gl. opinionẽ interpretant, ita quidẽ, vt ꝓscribens in iure non erraverit, sed in facto, qui, pe qui cũ haberet solius Episcopi concessionẽ opinatus est, & capituli consensum, & alias iuris Pontificij solennitates concessioni accessisse, & in hoc sẽsu verũ ẽ, q̃ ꝓscriptio iuste ꝓcedat ſm Abb. col. 3. & Fel nu. 25 in d. c. de 4. Dom. ī d. c. 2. § ītus, & Balb. in d. l. Celsus. 4. notab. vers. 4. limitat, vnde subintertur intellect. ad tex. in d. § ītus, quo probatur, quod is, q̃ rem ecclesiæ emerit ab ipso plato tm̃, ablq; ꝓsensu capituli, nõ põt eã tẽ ꝓscribere, ét si credat iure canonico cõsensum, & authoritatẽ plati, quã ipse habuit sufficere ablq; alia iuris solennitate. Hic deniq; errat in iure, & iõ non poterit ꝓscribere, quoties ad præscriptionem bona fides, & tit. necessaria sint iuxta p̃missas conclusiones. sic & gl. in d. § ītus, non satis diligenter rẽ hãc examinauit dũ opinat esse casum specialẽ in eo capite. q̃ titulus inualidus non tribuat cãm ꝓscribendi. Nã vbi titulus inualidus ex iuris constitutionib. & titulus requiritur ad præ 7
scribendũ, tunc generale quidem est, quod titulus inualidus non det causam præscribendi.

Hoc aũt secunda conclusio tunc obtinet, cũ error cõtigerit in iure nec assistente, nec resistẽte, cuius rei exẽpla traduntur in l. non dubium, C. de legib. vbi Bal. col. pe. Bar. in l. cum lex. ff. de fideiusorib. col. pen. & in l. si quis pro eo. nu. 12. eo. tit. Nã si error sit iuris resistentis, profecto is non sufficit ad inducendam bonã fidẽ, etiã quo ad præscriptionem longissimi temporis, nue titulũ non requirit; ea enim admodum resoluit Franc. Balb. in d. l. Celsus. 4. notab. vers. 4. limitatur, q̃ ad hoc citat Panor. & Doct. in d. c. de. 4. col. 2. cui declarationi suffragat opinio Bar. in l. sed si lege. § . scire. ff. de petit. hared. vbi existimat bonam fidem inductam errore iuris resistentis non sufficere, etiam ad fructuũ acquisitionem, tametsi alioqui bona fides a iuris errore procedens, nec sufficiẽs ad præscriptionem, sufficiat ad fructuum acquisitionẽ tex. in d. § . scire. quam opinionem ipse latius examinauit, lib. 1. Variar. resol. c. 2. nu. 8. tandem hæc interpretatio huius secundę conclusionis probatur a Fel. in d. c. de 4. nu. 26. Paulo Castr. in d. l. Celsus. Carã. in cl. 1. § . si quis q. 11. de reb. eccles. sensit & hoc Bar. in l. quem admodũ C. de agric. & censit. lib. 11. atque ipse admitterem secũdam conclusionem hac limitatione temperatam, etsi non desint authores non contemnendæ authoritatis, qui expressim probare contendant, errorem iuris, & ab eo inductam bonam fidem non sufficere ad longissimi tẽporis præscriptionem, quæ titulum nõ requirat. horum enim opinio procedit iuxta ea, quæ adnotauimus in errore iuris resistentis. Quod ẽt animaduertendũ ad disputationẽ Fel. qui in d. c. de quarta. nu. 25. plures retulit tenentes aduersus secundam conclusionem, quibus, & ipse accedere videtur, tandem potest optime secundũ hanc declarationem procedere text. in d. § . contractus.

Adhuc tñ obijcitur secundæ conclusioni Bar. sententia. as etenim in d. § . scire, scribit, errantẽ in iure nec assistenti, nec resistenti, non habere bonam, nec malam fidem, sed esse in hoc medio cõstitutum, vt nec tit bonæ, nec malæ fidei possessor. Quod si hęc Bar. opinio vera ẽ, profecto stare nequit secunda conclusio, quæ dictat bonã fidem errore iuris inductam sufficere ad longissimi temporis præscriptionem. Nam cũ ad initiũ ꝓscriptionis sit necessaria bona fides, nec sit satis malam fidẽ abesse, & ex errore iuris constituatur medium inter bonam & malam fidem, manifestẽ consequitur errantem in iure etiam, nec assistenti, nec resistenti bonam fidem non habere, & iõ non posse incipere præscriptionem. Quam obrem ad huius difficultatis enucleationẽ ipse opinor aliquot esse consideranda.

Primũ etenim illud constitutissimum sit, malum, vel bonã fidem ad factum pertinere, ipsius aũt vsucapionis & ꝓscriptionis vim ad ius ipsum. l. bonę fidei. ff. de acq. rer. dominio, vnde licet ad ius pertineat, hanc vel illã ꝓscriptionem admittere, aut reijcere, q̃ tũ is, vel ille habeat bonã fidem, facti non iuris est. Nã si ego vere scio rẽ a me possessam alienã esse, ius nõ poterit me bonę fidei possessorẽ efficere, tametsi possit a me tollere iuris effectus, quos malæ fidei possessor pati debet. Rursus si ego vere opinor, tẽ a me possessam meã esse, vtcunq; sit, ẽt si ego iuris errore deceptus id existimẽ, non põt ius efficere q̃ ego scio, rem hanc a me possessam alienã esse, & ideo ex hac causa tim malæ fidei possessor, quam visus ipsum possit me ob hunc iuris errorem exclude re ab his, quæ bonę fidei possessores iure consequi soleant, & similiter afficere his, quæ aduersus malę fidei possessores statuta sunt.

Secundo adnotandum est, ignorantiã, & errorem iuris q̃nque contingere absque ignorantis culpa, q̃nq;, & frequenter culpã quidẽ p̃mittere ipsius ignorantis, quę sane culpa vel erit venialis, aut mortale crimen, & aliqn nullius peccati labẽ habebit. Nec. n. sequit, hic p̃p ignorantiã iuris punitur amissione propriæ rei, vel auersio ne lucri p̃p culpã, quã ex ignorantia ꝓxit, ergo peccat. Nã culpa apud iuris vtriusque professores, non accipit semper eo mõ, quo apud Theologos. Apud nos culpa dẽ q̃cunq; negligentia circa bonum particulare, q̃ in re b̃ privatis nullo pctõ habet, a Tgeologis aũt dẽ culpa, vbi peccatum interuenit, & cõmittitur. Quia rõne quamuis p̃p iuris ignorantiam ego vel priuer propria re, vel impediar alienam adsequi, aut luctum habere, non ex hoc sequitur, me peccatum mortale, aut venale cõmittere. Siquidem culpa leuissima, quæ a iure sæpissime punitur, negligentia quædam est satis a crimine libera, sicuti deducitur ex his q̃ tradũtur in l. ītus. ff. de regulis iuris. in l. magna negligentia. ff. de verb. signific. Quod Nerua. ff. deposit. Sic denique fit, vt ignorantia iuris, etiam ea, quę non tm̃ negationis, & nescientiæ sit, sed & erroré, ac deceptionẽ intellectus inducat, possit absque peccato mortali, & venali contingere, quod Hadr. explicat quodlibet. 4 ar. 1. præmittunt Abb. & Doctores in. ca. 2. de constit. per text. & in c. 2 eod. ut. in. 6 l. vl. ff. de decret. ab ord. fac. c. Apostolicæ. de cleric. excõ l. vlt. ff. de legatis primo tradit Romanus consilio. 473. & eruditissime eleganter Alfonsus a Cast. libro 2. de potestat. legis pœnal. capitul. 14. Quandoque ignorantia, & iuris error culpam habet, ac peccatum veniale vel mortale, iuxta materię qualitatem, nec tamen quæstionem istam modq ad amussim examinabimus, tãtum enim adnotabimus obiter quoad nostrum institutum, vt videamus, an possit mala fides ex errore iuris deprehendi. Et profecto ignorantia iuris tunc peccatum, & malitiam habet, cũ qui ignorat ea, quæ scire tenetur secundum statum particularem, & officium, quod exercet. tenetur enim quis scire omnino ea, quę pertinent ad officium, & statũ, quẽ habet, aut actũ quẽ gerere vult. argum. l. culpa est. ff. de regul. iuris. l. latę culpæ. ff. de verb. signific. notant. in hac specie Thom. 1. 2. quæst. 75. art. 2. Hadr. in dicto ar. 1. Almain in moralib. cap. 4. Sylvest. in verbo, ignorantia. § . 7. Alfonsus a Castro. in dict. capitu. 14. ex quorum rationibus, & illud constat, quod in dict. l. latæ culpæ. ex presum est latam scilicet culpam esse, & ex ea peccatum quidem argui, si quis ignoret ea, quæ homines eius conditionis, & status cõmuniter scire solẽt, & communi adhibita diligentia percipiuntur. His accedit, quo ad hunc doctrinæ principalis probationẽ, text. in l. 1. ff. si mentfall.

fall. mod. dixer. Illicit as. § . sicuti. ff. de off. præt. c. nõ punienda. § . vlt. 1. q. 1. l. 1. ff. quod quisque iur. c. non est line culpa. de reg. iur. lib. 6. quib. in locis late explicat quã grauiter is delinquat, q̃ ea ignorat, quæ rõne status, vel officij scire tenet, & qui eorum, quæ ad officiũ necessaria sunt, ignarus, & inscius immiscet se rei ad le nõ pertinẽti. De his ẽt Bar. in l. 1 ff. si quis testa. li. esse iuss. fuerit.

Tertium huic negotio potissime conuenit, & id ex ꝓnotatis decucitur, nempe q̃ agens aliquem actum, contractum, vel conuentionem aliquam pacisens, tenetur omnino priusquam id faciat, & peragat, scire, & inquire re leges eas, q̃ de re illa, aut pactione disponũt, quarum que obseruatio necessaria est ad iustitiã illius actus. Etenim uel tenetab eo actu abstinere, vel diligẽter seipsum, aliosue peritos cõsulere, quid leges ad iustitiã illius actus requirant, alioqui temere actum ageret, & exponeret se rõne ignorantiæ, & erroris periculo rem alienam obtinendi aduersus iustissimas republicæ sanctiones, vel actum illum iniuste agendi, quod peccatũ est, & quidẽ grauissimum. siquidem obligatur quis rõne naturali scire illam humanam legem, cuius obseruatio est necessaria ad iuste agendum id, quod facere aggredit. idcirco in hac spẽ iuris error, iurisue ignorantia pctm̃ est, & sępissime mortale, habetque culpam malitiæ, arg. text. in l. leges sacratissimæ. Codice de legib. Hoc vero pctm̃ non simpliciter pracedit ab errore iuris, eiusque ignorantia, sed a negligentia illi coniuncta, & sic a voluntate, q̃ non voluit adhibere diligentiã, vt sciret, quod scire tenebat, alioqui sola ignorantia cũ sit in intellectu. vt scĩa, cui illa opponitur, non põt esse pctm̃, quia pctm̃ no nest in intellectu, sed in voluntate, in qua etiam est meritum. Atque ita ignorantia, quatenus pctm̃ est, nõ solũ dictat scientię priuationẽ aut errorem intellectus, sed etiam negligentiam ad scĩam, quæ actui necessaria est, acquirendam. ille etenim solus ignorando peccat, qui obligatur scire, quod ignorat, quemadmodum hęc deducunt ex traditis a sancto Bonauentura in 2. sent. d. 20. ar. 2. q. 2. ad 4. docetque eleganter Alfo. a Cast. in d. 1. 2. de potest. legis pœn. c. 14. vers. ignorantia solũ facti.

Ex his patet, q̃n iuris ignorantia culpam præmittat quo ad mortali, aut venialis peccati labem. Itẽ constat potuisse iura humana quo ad lucrũ, & quo ad bonorũ acquisitionem, iuris ignorantiã, licet ea cõtingerit absq̃ pctõ, punire, minime p̃mittendo q̃ ignorans, eranſue in iure possit ea ex causa lucri quidquã conseq, tametsi lex ipsa noluerit damno afficere iltã iuris ignorantiã habẽtes, sicuti decisum extat in. Iuris ignorãtia. 1. & 2. l. error. l. reg. ff. de iuris & fact. ignor. qb. in locis explicatur, q̃n iuris ignorantia dãno, & pœna afficiatur. 8

Secũdo ad his deducitur, errorẽ iuris resistẽtis actui vel contractui, quo ad factum vere non inducere malã fidem, quatenus ea est scĩa rei alienæ. Attamen quo ad iuris effectus error hic iuris resistentis, ob grauissimã culpã, qua errans afficitur, minime bonam fidẽ producit, ac fortassis quandoque potius mala q̃ bona fides ex hoc errore præsumetur, & constituẽda erit ea ex parte, qua censetur mala fides pctm̃ illud, quod ab errante cõmittitur, dum non adhibet eam diligentiam, quam adhibere tenetur in inquirendis legibus, quæ ad illius actus, quem gerit, iustitiam pertinent.

Tertio hinc patet, errorem iuris resistentis non inducere bonam fidẽ sufficientẽ ad præscriptionẽ, etiam longissimi tpis, q̃ titulum requirit. Est enim semper necessaria bona fides ad initium saltem cuiuscunque præscriptionis. Hæc vero non adest, vbi est error iuris resistentis, quamuis possit dici, q̃ abest mala fides, quod non sufficit ad præscriptionem. Imo non tm̃ abest bona fides, sed ratione tuideri potest, hunc errorẽ iuris resistentis malam fidem aliqua ex parte habere ꝓp satis culpam negligentiã, vñ fit, satis verè esse interpretationẽ illi, quã secũdæ conclu. ex Bar. & aljs adscripsimus.

Quarto infertur, errorẽ iuris nec assistentis nec resistentis bonam fidẽ inducere. hoc probat non tm̃ ex ea parte, qua bona fides est credulitas, q̃ res est ꝓpria, hec etenim habet non obstante hoc iuris errore, Sed & ꝓbatur hoc corollariũ ex eo q̃ nullam culpam, nec mortalẽ, nec venialem, errans in hoc iure contraxerit, quippe, qui id non tenebatur scire, tanquã ius minime pertinens ad iustitiam actus, cũ actus nec reprobetur iure, nec fomentũ actionis a iure recipiat, sed maneat in ea iustitia, quam ex iure naturali, cuius ignorantia nõ dat nec iuste dari põt, actus ipse cõsequitur, ideoque agẽs actum iure humano minime reprobatum, nulli negligentiam cõmisit, quamuis non indagauerit, an is actus fomentum a iure positiuo recipiat, liquidem nemini ex hac ignorantia damnum intulerit ignorans præterquam sibipsi, qui nullo iuuabit auxilio legis humanæ ad illius actus exquisitionem, tãdem in summa latis est q̃ ius actui non resistit, vt is iustus censeri debeat, etiã iuris ignorantia gestus, latẽ ea iustitia, q̃ naturali iure actui conuenit, tametsi iuris humani approbationem, aut fomentum non habeat. Quamobrẽ Bar. opinio in d. l. sed si l. § . scire. dum is existimat, errantem in iure, nec assistente, nec resistente non habere bonã fidẽ, nec item malam, vel est falsa vel non ita simpl̃r intelligẽda, nã hic bonã fidẽ habet reipsa, & quantũ ad factũ, atque itẽ quo ad iuris effectũ, id est, ꝓscriptionem, q̃ tm̃ exigit bonã fidem. At vbi præscriptio non tm̃ requirit bonã fidẽ, sed & titulũ iustũ legeque humana probatũ, & cui lex ipsa adsistat, tũc sufficiẽs nõ est bona fides procedẽs a iuris nec adsistentis, nec resistentis errore, cũ lex humana ad vsucapionem requirens titulũ iustum de eo titulo sit intelligenda, qui per eandem legẽ humanã iustus censetur, & ex ea fomẽtum hac probationẽ habet. Ex quibus postremo manifestum est, etiã si p̃mittamus errantẽ in iure quantũ ad factũ bonã fidẽ habere, potuisse legem ciuilẽ hunc bonæ fidei effectũ vsucapionis & præscriptionis negare, sicuti & ipsa lex pollet vsucapionẽ, & præscriptionẽ iure humano inductas tollere.

Hinc expendendũ erit quod Io. a Medina vir doctissimus in tracta. de contract. q. 17. adnotauit scribens, eã conclusionẽ qua iuris vtriusque professores communiter allegarant, bonam fidem inductam iuris errore nõ sufficere ad præscriptionẽ q̃ titulũ requirit, procedere in foro iudiciali p̃p p̃sumptionem malę fidei, at in conscientiæ iudicio existimat errorem iuris bonã fidẽ vere producentẽ, si error ipse inuincibilis sit, sufficere ad ꝓscriptionẽ quamcunque, ẽt si ea titulum requirat, cũ in eo foro de veritate, nõ de p̃sumptione agendum sit. 9

Ego sane iuxta ea, q̃ mõ prænotauimus, illud certissimum esse opinor, legem humanam, quæ ꝓscriptionem induxit, posse bonæ fidei vecunque probatissime, etiã, quæ ab errore iuris inuincibili producitur, negare vsucapionis, & præscriptionis effectum, nec in hoc quidquam dubito. Deinde video q̃ error iuris nec adsistentis, nec resistentis, qui absque vlla culpa contigerit, non sufficit ad præscriptionem, quæ titulum requirit, sicuti mõ tradidimus, vnde fit, vt maxime dubia sit Io. Medinæ opinio. Etenim cum tractemus de re aliena acquirẽda per legis humanæ constitutiones, non aliter eius acquisitio datur, quam, seruatis his, quę per ipsam humanam legem requiruntur, & ꝓterea non arbitror ius ciuile iuris errorem ab vsucapione repellere ꝓp malæ fidei p̃sumptionẽ. Nã etsi de bona fide cõstet in foro exterori, vel interiori, si tñ possidẽs iure erraverit, adhuc ꝓscribere non poterit rẽ possessam secundũ cõclusiones suprascriptas, licet non negauerim iura humana q̃nque ex iuris errore p̃sumere bonam fidem, nempe quo

ad fru-

ad fructuum acquisitionem, aut saltem non ꝓsumere ad istum effectum malam fidem. vel iuris errori huic effectum acquirēdi fructus tribuisse eo ꝙ non sit oīno manifesta mala fides, q̄ iuris quadam ignorantia occulta videtur. Sed quantum ad præscriptionē, iuris error excludit, nec ex eo ꝓscriptio procedit, quia illa culpa, & negligentia in iuris errore, & in non inquirendo diligenter, quid leges humanæ de illo actu ad eius iustitiā statuerint, efficit, vt ad effectū ꝓscribendi iuris error, vel mala fides iudicetur, vel eius vicē habet, ex reg. qui ꝫ iura de reg. iur. quo fit, vt si contingat errorē iuris etiam resistentis inuincibilē esse, tunc ꝓscriptio in animæ iudicio obtinebit, atque ita defendi poterit Io. Medinæ opinio. Imo, & ea hic intellecta apud iudicē exteriorē admittenda est, sicuti apertissime probatur in tertia cōclusione, quā statim exponemus. Sed si error iuris vincibilis sit, culpamque ꝓ se ferat, etiam si quo ad factum in animæ iudicio possessor bonam fidē habuerit, quippe q̄ existimauerit rē a se possessam ꝓpriā esse, tunc humanę leges seruandæ sunt, nec locus erit ꝓscriptioni. Quid igitur dicemus ad obiectionē, q̄ fieri potest? Nā iuris nec adsistentis, nec resistentis error nullā culpam habet, & tñ non prodest ad ꝓscripaionē, quæ titulum requirit, ideoque videbitur, quibuslā non excludi iuris errorem quo ad præscriptionē, ea rōne, quod is culpam gravem præmittat, cum in hac specie exclusus sit error iuris absque vlia culpa contigens a cā illa præscribendi. Et quidem obtemperandū est, errorem iuris non resistentis, nec assistentis simpliciter inculpatū esse, quoties illius iuris scientia necessaria non est, & sic quoties agit de ꝓscriptione, q̄ solū bonā fidē requirit nec exigit, q̄ ꝓscribens isto titulo possideat, at, vbi ꝓscriptio titulum iustum acquirit, oportet ad hunc vsucapionis actū, q̄ possessor titulo iusto possideat, & decirco teneat ad hūc effectū scire, an leges humanæ titulū ꝓbauerint, & fomentū, ac vim illi cōtractui fūlinerint, hoc etenim necessariū est ad iustitiā illius actus, quo ad vsucaptionē, & præscriptionē, quę iure humano instituta nō aliter admittuntur, quam iusto ex titulo, qui quidem abest dū possessor iuris errore in hoc decipitur. Cū oporteat ꝓscriptionē talē in initio bonam fidē habere procedentē a iusto titulo, qua rōne ad præscriptionem requirētem titulū nō sufficit iuris error, nec assistentis, nec resistentis, quia præterhęc quo ad hunc effectum culpam ꝫ xit, non inquirendo, an ille titulus iustus esset, ideſt, a iure probatus, quod ratione actus scire tenebatur.

Verum quod dixi mosa iure distingui iuris errorem quo ad fructus acquirendos, & quo ad ꝓscribendum, ti opiniones cōi Doctorum consensu receptas admittamus, plane constabit diterimen illud non omnino ꝓcedere. Siquidem error iuris resistentis, quia ad ꝓscribendum longe, aut longissimo tempore non prodest, is nec ad fructus acquirendos sufficit, sicuti ex quadā cōi sententia retulimus li. 1. Variar. resolu. c. 3. nu. 8.

9 Tertia conclusio. Error iuris maxime dubij atque ratione probabilis iustā ꝑbet ꝓscriptioni causam, etiam, vbi titulus requirit. Huic conclusioni suffragat, q̄ hic error sit inuincibilis, quem hō faciendo quod pōt, vincere non valet, ob perplexas iuris decisiones, variasque interpretū sententias. Ideoq; de re ita dubia qui consulit viros iuris peritissimos, eorumque responsum habuit, fecit id quod agere tenebat ad expellendū errorē iuris, ciusque iniam acquirendā. Is igit rōsum Iurisperitorū errās inuincibilem habet ignorantiam, q̄ iusta est, atq; ideirco iustā ꝑbet ꝓscripti causam, cū ius ciuile ió repellat ab vsucapione iuris errorē, quia eō insultum effe centet ob negligentiam. & culpam ignorantis, seu errantis, qui non fecit q̄d agere tenebat ad eum errorē effugiendum, sicuti paulo ante dicebam. Eadē conclusio probatur authoritate textus. in capi. cum dilectus. de consuetu. quem ita interpretantur Abb. & Imo ibi, idem Abb. in c. de 4. de præscriptionib. col. 3. & Fel. ibi, idē Fel. in principio Dec. col. 2. Francus in ca. sępe, col. 3. de appellationib Balb in d. l Celsus. notab. 4. Cur. Iunior cons. 6. nu. 22. col. pen. ac finali. idē Cert. cons. 28. col. 3. post Ant. in d. c. cū dilectus, quib. adstipulaſ, q̄ Bar. & alij scripsere in l. in ambig. ff. de reb. dubijs.

10 Quarta conclusio. Error facti simul cōtingens cum errore iuris, bonam fidē inducit sufficiētē ad ꝓscriptionem etiam si ea titulū exigat, tex. apud Iurisconsultum in l. si vir. ff. de vsucap. pro dona. Si vir, inquit Pomponius, vxori, vel vxor viro donauerit, si aliena res donata fuerit, verum est q̄d Trebatius putabat, si pauperior is, qui donasset, non fieret, vsucapionē possidenti procedere. Ex quo responso hanc conclusionē adnotarunt glo. Bar. & Doct. in d. l. si vir. Dinus in hac regula, Possessor nu. 40. Bal. in l. 4 C. pro emptore. nu. 4. Fel. in d. ca. de 4. nu. 36. limitatione. 5. Balb. in d. 4. notab. versi. 6. limitatione. 5. Balb. in d. 4. notab. versi. 6. limitatur. Nā quidquid sit de iuris errore, facti error plane bonā fidem induxit contingentē absq; vlla culpa errantis iure, qui etsi ius omnino cognitum habuisset, nihilominus ob ignorantiā facti bonā fidē haberet, & hæc ad ꝓscriptionem sufficiens esse vſ. Huic tñ conclusioni obstat tex. in l. nunquam. in ptinc. ff. de vsucap. qui iuxta intellectū Pau. Castr. & aliorū probat, ementē rē alienam a pupillo nō adhibita ea solennitate, q̄ iure cecessaria est, minime ꝓscribere eam rē aduersus eius verū dominum ꝓp iuris errorem, tametsi habeat errorē facti, existimans, rē emptam a pupillo venditoris esse, igitur hic error facti, iuris erruri admistus nequaquā bonam fidem producit ad ꝓscriptionē sufficientē. Præterea quid obstero prodelt ob ignorantiam facti bonā fidē habere. i. existimare rē empram ipius venditoris fuisse, & esse tpe ꝫctus, si ꝫctus is fiat iure resistente? Nōne idem esset quo ad bonam fidem, ꝙ vere res empta ipius foret venditoris? profecto tutior esset emētis cōscientia, quippe rēm propriā venditoris, non alienam emeret, & tamen ob errorē iuris resistentis contractui non posset emptor hic vsucapere nec ꝓscribere ſm apertissimā, & planā omniū iuris vtriuq; traditionē, fortiori rōne igit non vsucapiet emptor rē, q̄ venditoris non est, si venditio iure resistente facta fuerit. Cū maiori iure ꝓscribat aduersus cū, a quo possessor titulū qualencunque habuit, quā ꝫ eū a quo nullū titulū habet. Hinc denique Pau. Castr. in d. Inunquā. & in d. l. si vir. reprobat opinionē gl. & Doct. in d. l. si vir vxori. respondens Iurisconsulto ibidem, ꝙ in ea spē contingit error iuris in causa, non tamen in valore contractus, quia donatarius credebat valere donationem generaliter, & tamen errabat in iure. ex quo donatio inter virum, & vxorē regulariter valida nō est, tametsi in casu d. l. si vir. donatio valida erat, ex eo ꝙ donator nō efficiebatur pauperior. & hic non aderat error iuris circa illum ꝫctū, qui vere in spē valebat. Quod si contractus in specie nullus esſ, aut invalidus iure resistēte, etiam si possessor existimet bona fide rem acquisitam ex eo contractu, tradentis fuisse, error tā iuris ꝓscriptionem impediet ſm Iuriscōsle

mendat in d.cap.si diligenti.col.3.& Dec.idem repetit
cons.558.col.vlt.tametsi possit aduersus hanc præsum
ptionem probari mala fides possidentis, quod visum
est Philippo Corneo consilio 207.libr.3.de quo in se-
quenti quæstione tractabitur.

Verum Imol.in d.l.Celsus.col.vlt.& in repet.c.vlt.de
præscrip.col.5.aduersus Bar.& communem,probare ni
titur,& censet præsumptionē male fidei,quæ procedit
ab occupatione rei propria authoritate apprehensę,mi
nime tolli spatio triginta annorum,quoties constat de
antiquiori alterius possessione.idem late asseverat Hie-
rony. Tortus inter cons. Alex.cons.192.li.secundo. sen
sit idem Cornęus in d.cons.207.Cui accedit Aymon in
cons.146.colu.vlt. His primum adstipulatur dict.l.vlt.
malam fidem præsumi, si quis propria probat, quæ
authoritate rem aliquam occupauerit. Nec obstat eius
dem constitutionis pars vltima,q̃ de triginta annis lo
quitur,quia ea cōstitutio procedit quo ad effectū illius
legis tolledū,nempe vt antiquior possessor elapsis tri-
ginta annis non possit agere remedio illius legis, que-
madmodum Imola,Cornęus,& alij opinantur. Secū-
do aduersus cōem facit,q̃ hæres non pōt p̃scribere rē
mala fide possessam a defuncto etiā triginta annis,licet
ipse velit incipere præscriptionē,sicuti cōt sententia de
finitum est,& quidem ea rōne,q̃ hæres sit in mala fide
præsumpta.Igitur mala fides p̃sumpta non tollitur spa
tio triginta annorum,q̃ua argumentatione vtitur Ay
mon in d.cons.146.col.vlt.eandem sniam ꝛ Bar. tenet
Rom.in d.l.Celsus.Sed pro Bar.opinione adest singula
ris decisio Inno.in c.1.de integ.restit.num.8.vers.Item
nota.cui Ioa.ab Imo.& alij inibi accesserunt. Asserit.n.
Inn.bonam fidem p̃sumi vel existio titulo,vel longi tē
poris possessione,& subdit hac in re lōgum tps definiē
dum esse arbitrio iudicis.Et quia Bar.opinio cōis est,
eaque in praxi tutior esse vī,oportet respondere his,q̃
in contrariū adducta sunt.Nam d.l.vlt C. vnde vi parū
refragatur,quia de præsumpta mala fide tractat ea con
stitutio,nec dicta hanc præsumptionem etiam posse lō
gum tps validā esse,imo potius eam debilē videri posse
triginta annos expressim insinuat.Ratio vero,quā Ay-
mon,ex aliorum mente deducit,mihi non placet,h̃q̃ui
dē hęres non impedit p̃scribere rem mala fide posses-
sam a defuncto ea tm rōne,q̃ ipse hæres sit constitutus
in p̃sumpta mala fide,sed qa ipius defuncti p̃sonā in ea
re omnino repræsentet,de quo paulo post tractabitur.

Quæritur præterea in hoc tractatu,quo examinatur
bona fides ad vsucapionē requisita,quid dicendū sit de
præscriptione immemorialis tpis,an ea possit procede
re cum mala fide. Et sane non deerant, qui existimet,
posse malæ fidei possessorē rē aliquā tpe immemorialī
præscribere mala fide,quali tanti tpis vis male fidei vi-
tiū remittat,quod ita iure verū esse censent Sal.in l.2.
nu.8.C.de seruit.& aqua.Dec.cons.496.nu.5.idē consi.
638.col.1.Nicol.Boer.dec.39.nu.7.Dec. in l.traditiones.
col.3.C.de pact.quib.tribuere vī insa Bar.in d.l.vlt.
C.vñ vi.cuius mō mentionē fecimus.Etenim si post tri
ginta annos vitiū malæ fidei excludit,omninoq; tollit,
fortiori iure post tempus immemoriale mala fides re-
missa censenda est.Sed opinio hæc Sal.prorsus est im-
banda,quippe q̃ falsa tm.Nā præscriptio mala fide nul
lo vnquam tpe procedit.ita ex.in c.vlt.de præscr.& in hac
reg.& in c.vigilanti.eo.tit.nec vlla rō,q̃ vere rōnis nō-
mine digna sit,adduci poterit vnquam,vt ex ea p̃mis-
sum cuiquam sit,rem alienā tibi tpe acquirere,tm mali
tiam, & culpam in eius possessione habuerit. Alioqui
humana lex tyrannidi, & crimini, fomentum daret
quod ab ea alienū ita oportet esse,vt potius malæ fidei
possessores puniat,q̃ defendat. Nec quicquam decisio
Bar.patrocinat,quia etsi vera sit,plane obstinet in præ-
sumpta mala fide,siquidem p̃sumptio malæ fidei tollit
possessione triginta anno.attamen si probatū sit,possi
sorem vere malā fidē habuisse,nusquā vitium illud re-
mittitur a possessione,nec locus erit in hoc casu Bar.
opinioni,q̃ vere de p̃sumpta mala fide agit,nō de vera,
quod not.Aret.cons.153.col.vl.Aymō cons.146. col.fi.
idē optime in trac.de antiq.tēp.4.par.vers.Materia.ita
nu.20.& fere oēs,qui Bar.sequuntur,potissimū Bar.ip-
se.Sit igitur certa,& cōstitutissima cōclusio,p̃scriptionē
ēt tpis immemorialis nullā hēre vim,nec iure ꝓcedere
si malā fidem possessor habuerit, cuius assertionis au-
thores sunt gl.in c.1.in verb.Nisi de præscr.in 6.& ini
bi Francus col.vlt. Ang.Are.in §.fruttuę.Instit. de vsuc.
in princ. Ant.Rubeus in cons.11.nu.14.Aymon cons.
146.& in d.c.materia ita,nu.19 Franc.Balb.de præscr.
2.par.3.par.princ.q.6.col.5.Mar.Afflict.dec.368.nu.10.
Capicius Neapol.decis.4 col.7.Quorū opinio cōis est
sm Ale.in l.cum aliquis.C.de iure delib.hoc ipsum te-
net Dinus in hac regula,dum nu.5.ita inquit, Primus
dicit,quod ille,qui habuit malā fidē tpe possessionis in
choatæ,& continuatę,nullo tpis tractu seu tpis conti-
nuatione præscribit,etiā si centū annis,vel vltra posses
sionem continuaret.Eandem sniam probarunt Pano.
in c.vlt.notab.1.de consti.Domi.in c.lacrosin.22.d.Fe.
in c. cum nobis.col.1.de præscr.qui bonā fidem exigūt
ad præscribendam exemptionē a suprema iurisdictio-
ne Imperatoris,vel principis superioris,cuius quo præ-
scribi ea possit,& in ea ipē immemoriale tempus ne
cessarū est,ipsiq; Doc.adstipulantur.Quibus bona fide nullius tpis quasi
possessionē admittendā esse censent. Nec obstat verba
Dini in huius regu.cōmētarijs,dū nu.15.de p̃scriptione
usufructus tractās scribit, Vsufructū præscribi poterit
etiā sine titulo,dum tm bona fides accedat,ut in præal
leg.c.1.de præscrip.in 6.vel transcursus tpis, a quo me-
moria non extet.Hactenus Dinus.Qui iuxta hāc literā
ut loco bonæ fidei exigere tempus immemoriale,quasi
id sit absque bona fide sufficiens.Etenim hæc Dini sniā
in codicib.diligentius excusis aliter legit,sic sane, Vsu-
fructus præscribi poterit,etiam sine titulo, dum tm bo-
na fides accedat,ut in præalleg.c.primo,de præscr.li. 6.
uel uerius,transcursus tpis,a quo memoria non extet.
Vult equidem Dinus non sufficere bonā fidem absque
titulo ad præscriptionē usufructus, sed requirit tēpus
immemoriale,quod & gl.asserit,sicuti Bar.ibi eā intel
lexit.in l.iusto.§.non mutat.ff.de usucap.q̃ denique opi
nio etsi falsa sit,quod ahbl explicuimus,a Dino tm pro-
bata insinuat,cum intellixisse p̃scriptionem immē
morialis tpis,etiam cum bona fide necessarium esse ad
usumfructum tpe acquirendum,nec sufficere minoris
tpis cursum absque titulo,quamuis,& ei bona fides ac
cesserit,unde nō poterit ex Dino colligi,q̃ præscriptio
immemorialis procedat, & obtineat etiam cum mala
fide.Ex quib.Aymon Sauī l.in d.trac.de antiq. temp.4.
par.c.absolutis.nu.59.ꝓbare ult,immemoriale tempus
non inducere iusti tituli probationē, si constet de titu
lo uitioso,& iniusto,citat ad hoc Pau.Cast. cons.424.li.
2.col.2.uer.in contrarium facit. Quia ēm eundem Ay
monem in c.materia ita.nu.3.ex hoc uitioso titulo, &
iniusto mala fides apparet.atque tō immemorialis præ
scriptio nim propriam amittit propter malæ fidei ui-
tium.Ego equidem,ubi de tpe immemoriali iure præ-
scriptionis agitur,si de mala fide p̃scribentis appareat,
existimo inutilem,& inuadidam esse p̃scriptionem,
sicuti superius ꝓbatū est.Item dicendū censeo,quoties
de initio,& primo titu.cōstat,eā eo casu nō de præscri
ptione immemorialis,sed de titulique uitio,quas ha-
buit,uel ex cursu tām tpis habere iure pōt,agēdum est.
Quod si tps immemoriale nō in usum p̃scriptionis, sed
in usum privilegij,& iusti tituli, ad eiusque probationem
allegetur,

allegatur,tunc si de titulo iniusto apparuerit, de eius ui
rib,tractādū est,& potissimū an ex tanti tpis usu,& qua
si possessione vitiū tituli probati remissum censeatur,&
an titulus ille p̃sumatur iustus,& sufficiens. Quod latius
erit pro causæ,& controuersiæ qualitatib.examinandū.

Alia deinde quæstio hac in parte oportune ad mate
riam bonæ fidei examinanda erit, qua solet controuer
ti,an mala fides respectu vnius impediat p̃scriptionē re
spectu alterius? Et Bar.in l.naturaliter.nu.11.ff.de vsuc.
sensim hoc tractare vī. Nā ab eius decisione quidā adno
tarunt, malā fidē vnius cā non impedire præscriptionē
quo ad alterū,in hunc quidem sensum,vt si possideam
fundum,quem opinor esse Titij, possim illū vsucapere
aduersus Sempronij,cuius vere fundus erat,cū rōne Sē
pronij,& quo ad ipsum ego bona fide possidē. hoc ip-
sum probatur secundum eos in l.si quis fundum. vbi gl.
ff.de acq.poss.gl.in l.ficut.C.de præsc.trig.vel quad.ann.
tex.in l.qui balneum.in fi.ff.qui potio.in pig.hab.Sic.n.
ex Bar.deduxerunt hanc sniam Aegidius a Bellamera
in c.vigilanti.nu.35.Imo.in c.vlt.nu.23.de præsci.Ant,
col.vlt Fel.col.1.in c.illud eo.tit.atque eandem opinio
nem fatentur esse cōem Bar.Soc.cons.47. col. vlt. lib.3.
Balb.de præscr.3.par.6.par.princ.q.3.& Ioa. Hannibal
in repet.d.l.naturaliter.nu.156.Ipse vero non inficior
Bar.conclusionem veram,& cōem esse in eo sensu, qui
vere Bar.tribuendus est,absque aliqua tanti viri omniū-
que præceptoris iniuria, & tamen omnino nego supra-
scriptam conclusionem ex Bar.deduci,item veram ,&
cōem esse.Nam etiam si pro opinione præmissa in eo
sensu,quem significauimus,citentur Imo.in d.l.si quis
fundum.Anc.in c.1.de præscr.in 6.Sal. in l.cum notissi
mi.§.imo,C.de præscr.trig.vel quad.anno.hi quidē sim
pliciter Bar.verba referunt,ea minime mutantes, nec
ex eis præfatam falsam conclusionem colligentes. Et
quamuis ipse Bar.in d.l.naturaliter.nu.14.videatur sen
tire conclusionem,quam modo improbamus,dum scri
bit,q̃ defectus bonæ fidei quo ad vnum non impediat
præscriptionem quo ad alium,sed defectus possessionis
impediat præscriptionē quo ad oēs,quia possessio una
est,& uniformiter oēs respicit,bona autem fides, vel ti
tulus possunt variari, respectu pluriū. in his tm̄ scitatis
verbis Bar.non probat,quod ei quidam adscribere co-
nantur.is.n.qui non possidet,nec præscribit ꝛ usumfru
ctuarium,nec p̃scribit contra proprietarium.is vero
qui possidet,habet,tm̄ bonam fidem respectu proprie-
tarij,malam tamen respectu usufructuarij p̃scribit pla-
ne aduersus proprietarium,non tm̄ ꝛ usufructuarū, sic
& qui habet malam fidem rōne hypothecæ,bonā vero
fidem quo ad rei proprietatem,præscribet omnino ꝓ
prietatem,non hypothecam.atque hic est verus,pro-
prius,& germanus sensus Bar.Ex quo,& locis ab eo ci-
tatis id tm deducitur,q̃ mala fides respectu unius iuris,
non impedit præscriptionē respectu alterius, vt pote
mala fides quo ad usumfructum rei non impedit p̃scri-
ptionem quo ad proprietatem,quem sensum e Bar.uer
bis deduxerunt Aret.in l.1.§.item acquirimus. nu.56.
& inibi Vincent.de Hercolanis nu.24. idem Are.in l.
3.§. Neratius.col.ult.idem in l.Pomponius.§.ex facto.
ff.de acquiren.poss.idem Are.in cons.17.col.9. quamo-
brem ipse Aret.vbique asserit malam fidem circa idem
ius,nempe circa dominum,etiam si ea contigerit respe
ctu unius.Ipedire p̃scriptionē respectu oīū qd,& Cuma.
tenere ut in d.l.naturaliter.probaturaut̃ hæc sniā rō-
ne profecto euidenti. Nam hic possessor habet sciam
rei alienæ,ut constat in l.aut qui aliter.§.si quis dum pu
tat.ff.quod ut aut clam.& iō malefidei possessor est, qui
nullo pacto præscribere rē possessam potest. tex.in c.ul.
de præscrip.& in hac reg.possessor.Quin & Pan. in d.c.
illud.nu.8.posteriorē hanc sniam probat,ab Ant. disce
dens.Idē sequuntur,& iure admittendum esse censent
in effectu Franc.Bal in d.q.1.Io.Hannibal.nu.160. Clau
di.in d.l.naturaliter.col.3.& Soc.in d.§. itē acquirimus.
imo & Agidi.a Bellamera in d.c.vigilāti.nu.35. licet ex
Bar.priorem opinionē deduxerit,hanc posteriorē posit
alios probat,horum sniam non tm̄ ueriorē, sed & ma-
gis cōem esse ipse opinor.cui adstipulatur tex. insignis
in l.prima.§.sed per eum .ff.de acquirend.possess.quo
in loco rndetur,hominis uere liberi possessorem nō ac
quirere per ministerium huius,quā existimabat bona fi
de teruū esse,sed tamen male fide credebat alterius eū
teruū esse.Hic.n.uides,possessorem hominis liberi bo-
nā fidem habere,quia existimat eum teruū esse,& rōne
seruitutis cōtingit bona fides,habet tm̄ hic possessor ma
lam fidem respectu alterius,quem censet dominum es
se huius hominis,atq; ita mala fides huius respectu pos
sessionem totam utrio afficit,ut tandem in totum dica
tur male fidei possessor.quem tex. ad hęc præter alios
Soc.per pendit in d.§.item acquirimus, in princ. Verū
quinque,aut sex in hac controuersia constituam casus,
qb.prior opinio satis uel defendi,vel explicari poterit.

Primus,quoties,mala fides contigerit rōne diuersō-
rum iurū eiusdem rei,& bona fides eidē admissa sit,ea
ex parte,qua bona fides obtinet,ꝓcedit præscriptio,alia
vero ex parte,qua mala fides uiget,minime locus erit p̃
scriptioni. Cuius rei exēplū sit in usufructu,& ꝓprieta-
te eiusdē rei.Nā pōt possessor hēre bonā fidē quo ad ꝓ
prietatē,malā aūt quo ad usumfructū, ideirco p̃scr.lo-
cus erit quātū ad ꝓprietatē,nō qdamtū ad usumfructū,
qd ex Bar.recte intellecto colligit,atque itē ex Aegidio
in d.nu.35.& ab his,qui recte uerba Bar. interpretātur.

Secundo,vbi mala fides adest possessori rōne vnius
iuris,qd pōt distinctū esse numerabiliter a cæteris,ad
mittenda erit ꝛ eum,cuius respectu bona fides possesso
ri adest etiam si eiusdem iuris causa possessor malā fidē
quo ad alium habuerit. Nempe si quis possideat rem
aliquā absque dubio bona fide quo ad ꝓprietatē,sed tā
mala fide quo ad vsumfructū respectu vnius quia exiti
mat illū ad Sēpronij pertinere,bona vero fide respectu
alterius, Titij videlicet,ad quem vere vsusfructus perti
nebat,etenim in hac spē præferbit possessor vsumfru-
ctū aduersus Titū ex bona fide,quā eius respectu hēt.
Hoc tm̄ exēplū pendet ab illa qōne, an possint plures
esse vsusfructus eiusdē rei,qui quidem vsusfructus nu-
mero distinguant,& quia quibusdam videbit,vnius,&
eiusdē rei vnicū tm̄ vsumfructū constitui posse, sit exē
plū aptius,& verius in plurib.hypothecis, q̃ dubio pro
cul possunt circa eandē rē constitui. Nā si possessor ha-
beat bonā fidē quo ad vnam hypothecā,iduerius eam
præscribit,si vero habeat mala fidē respectu alterius hy
pothecæ,minime aduersus illam procedet præscriptio
quod in spē adnotarūt Alaudius in d.l.naturaliter. col.
3.& Balb.2.par.3.partis princ.q.4 optimus textu.in l.ſ
balneum.ff.qui pot.in pigno.habeant.

Tertio verissime constat,malā fidem respectu vnius
partis fundi non impedire præscriptionem respectu al
terius partis,in qua possessor habet bonam fidem. Sicu
ti probatur in d.l.si quis fundum.ff.de acquiren. possess.
Et notat in specie post alios Balb.in d.q.4.

Quarto,si quis malam fidem habeat respectu eius,a
quo causam habuit,quia credit illum dominium non
habuisse,nec potuisse transferre dominium in possesso
rem,simul tamen opinatur, & existimat ex alia causa
rem ad se pertinere,profecto hic possessor præscribere
iuste poterit,quippe,qui vere bonam fidem habeat.

Quintus casus hac in qōne constitui potest in eo,qui
rem alienam possidens,in iudicio ab eo,qui nec domi-
nium,nec ius habet,adducitur.Is etenim cum alioqui
bona fide possideret ,si lite contestata per eū aduersus

iniquum

iniquum actorem contraxerit vitium malæ fidei, quia nõ obstante ea p̃testatione adhuc opinat rẽ ab eo possessã fam propriã esse, vsucapionẽ cõtinuabit nec ea censebitur interrupta per dictã litis contestationem, quem admodum Soc. respondet in d. cons. 47. lib. 3. ad hoc inducens Bar. opinionem in d. l. naturaliter. ff. de vsucap.

Sexto eiusdem Bar. ista vera est, & obtinet in alium sensum, huic videlicet, vt possessor malæ fidei respectu Sempronij, qui verus dominus nõ est, bonæ fidei tamẽ quo ad Titium, qui verum rei dominiũ habet si iustã habeat causam litigandi super eadem re cum Titio eius vero domino ipsam vendicante, nequaquã tenebit ad eiusdem rei interitum, qui pendente lite cõtigerit absque possessoris culpa, eo quidem modo, quo res ipsa apud verum dominum esset peritura quod Bar. visum est in l. item si verberatum. §. vlt. ff. de rei vendicat.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Successor vniuersalis non potest præscribere rem a defuncto mala fide possessam.*
2 *Intellect. l. nec vsufructuarium. C. de vsufruct.*
3 *Hæres eius, qui precario possidebat, an intelligatur dominus possideret?*
4 *Mala fides defuncti non obstat hæredi bona fide præscribenti annis triginta.*
5 *Quid de hærede conficiente inuentarium?*
6 *Mala fides præsumpta vel ficta ipsius defuncti, non nocet hæredi.*
7 *Successori singulari, an nocet mala fides auctoris?*
8 *Missus in possessionem ex causa noxali. Vel damni infecti aup. scribat mala fide? Et imbecillius. d. & generaliter ff. de noxalibus.*

§. NONVS.

Is denique quo ad ipsius possessoris, & præscribentis bonam fidem præ notatis, subinde quæritur, vtrũ mala fides auctoris noceat successori? Quam quæstionem breuiter absoluere conabor, siquidem ea palim ab aliis nõ indiligẽter tractat, idcirco duas tm̃ exponam pro eius resolutione conclusiones.

Prima conclusio Successor vniuersalis iure hereditario non potest rem a defuncto mala fide possessam etiam triginta anno tpe præscribere, quamuis is bonã fidem habeat, vtpote a ipso minime p̃scriptionis adiumento, nulla tps accessione vtus. Hæc constat, quia hæres personã defuncti repræsentat, & iõ mala fides defuncti in hæredem, & vniuersalem successorem tranſmittitur tex. opti. apud Iurisconsultũ in l. cum hæres. ff. de diuerſ. & tempor. præscr. l. vlt. C. commu. de vsucap. Quæ, quidem cõclusio etiam iure Pontificio procedit secundũ Abb. Ant. & Fe. col. 8 in c. fi. diligenti. de præscrip. eundem Abb. in c. 2. col. 2. eo. tit. & plures alios, quos iuniores citãt, hãc opinionẽ cõmem esse asseuerãtes, præsertim Balb. de præscr. 2. par. 3. par. prin. q. 12. in 2. membro. Ale. Vincent. Herculanũ. col. pen. Ias. nu. 21. & Io. Cror. tol. pen. in l. Põpon. §. cũ, quis. ff. de acq. poss. tametsi Dinus in hac reg. nu. 42 ad fi. & Bar. in d. l. cũ hæres. Aegidius a Bellamera in c. vigilanti. nu. 32. de præscr. & quidam alij opinentur, iure canonico posse hæredẽ præscribere rẽ mala fide a defuncto possessam, mõ ipse hæres malæ vti accessione possessionis ipsius defuncti. Q. norũ opinio in eo, q. constituere vult differentiã inter ius canonicũ, & ciuile, prorsus est falsa, nec vlla cõgrua rõne defenditur. Etenim sicut iure ciuili hæres repræsentat defuncti personam. l. cũ a matre. C. de rei vend. l. 2. §. ex his. ff. de verbo. obliga. & in auth. de hæredi. ab omnibus nu. & iure Põtificio, nec hoc q̃quã inficiabit, vñ si iure ciuili hæres p̃scribere non pot rẽ a defuncto mala fide possessam quia eius personam repræsentat. idẽ iure canonico dicẽdum est, eadẽ inspecta rõne. Illud profecto posset a Dino, Bar. & alijs iustius cõsiderari, q. fortasis hæc prima conclusio, nec iure ciuili obtineat. Nã esti verũ sit, q. hæres nõ possit p̃scribere rẽ a defuncto mala fide possessam, cũ velit vti accessione possessionis obtentæ ab ipso defuncto, d. l. Põponius. §. cum quis, tñ si hæres velit inchoare p̃scriptionem nulla vsus accessione tps, quo defunctus possessionem habuit p̃scribet habens bonã fidem, nã d. l. cũ hæres. nõ omnino hanc p̃scriptionẽ excludit, q. apertius apparebit, si Iurisconsultũ, cõtextũ referamus. Cum hæres, inquit Vlpianus, in ius omne defuncti succedit ignoratione sua defuncti vitia non excludit, veluti cũ sciens alienũ ille vel precario possedit. Quamuis. n. precarium hæredẽ ignorantẽ non tenet, nec interdicto recte conueniatur, tñ vsucapere non poterit, quod defunctus non potuit. Idẽ iuris est, cũ de longa possessione quæritur, nec. n. recte defendet, cũ ea. idem rei bonæ fidei rõ non tueat. Hæc Iurisconsultus, qui nõ tractat expressim de hærede a sciplo incipiente p̃scriptionem, imo in his vltimis verbis insinuat exordiũ p̃scriptionis, ad sumi a tpe defuncti, cũ hoc exordiũ ad malã fidẽ referat, q. tñ mala fides tunc, idest, a defuncto initiũ habuit non ab hærede, qui bona fide possidet. Rõ aũt, qua tenent ea cõẽm sniam vtuntur de repræsentatione p̃sonæ defuncti, fortiter vrget in fauorẽ cõis assertionis, nã & ea Iurisconsultus ipse in d. cum hæres. vtitur in eiusdem responsi principio, procedit tñ quo ad actiones, & obligationes personales, ex quibus hæres tenet ex persona defuncti, non tñ quo ad vitia personalia ipsius defuncti, q. in hærede non transeunt, nec ei nocẽt in his, q. hæres ipse agere velit ex sua p̃sona, etenim in his, q. hæres expedire, & peragere vult vsus defuncti possessione, vel actu, necesse est, vt particeps sit vitiorũ personaliũ ipsius defuncti, cuius p̃sonã repræsentat. Quamobrẽ & si hæres teneat q̃q̃ ex delicto vel mala fide, vitio, & crimine defuncti, non ex hoc sequit, q. ipsum vitiũ in hæredem transeat vt personã hæredis inficiat. Quod palã probabitur, si ostenderimus, malã fidẽ defuncti non transire in personã hæredis, in eũ sensum, vt eã vitio personali in personã hæredis, in eũ sensum, vt eã vitio personali afficiat. Hoc vero constat argumento sumpto ab abhorridis cuitandis. Nã si rõne repræsentationis mala fides defuncti transit & in hæredẽ, & eius personã afficit, alterum p̃ fictionẽ quo ad effectũ p̃scribendi, profecto sequeret nullo vnquã tpe, nullo vnquã casu posse hæredem p̃scribere rem mala fide possessam a defuncto, nec spatio longissimi tpis, etiam vbi titulus ad p̃scriptionẽ esset necessarius nõ sit, quod perquam durũ, & asperũ esse his quorũ opiniones statim explicabim⁹, cũ mala fides, etsi ficta sit apud hæredẽ, p̃scriptionẽ impediat ob repræsentationẽ, attenta quali cõis assertionis rõne, nec. n. fictio semel a iure inducta absq; contraria iuris decisione deberet pot, quippe, q. uelut certa res sit iure statuta. Deinde si uerum est, quod Doctores pro cõi adnotarunt, mala fidẽ defuncti in hæredẽ transire ob repræsentationẽ, sequitur plane, q. si defunctus debitor sit alicuius quantitatis, & rõne huius obligationis sit in mala fide constitutus, eius hæredes bonã fidẽ habẽs nõ poterit uel illa tuto, uel lege municipali, q. dictat actionẽ p̃sonalẽ decẽ annis p̃teriti, hanc actionẽ p̃scriptione tps excludere ob malã fidẽ tecti nec defunctus posset, q. ipse talium esse cẽseo. Demũ, ut hæc breuiter absoluã, ni fallor minime p̃cedit argumentatio illa, defunctus nõ poterat rẽ illa p̃scribere ob malã fidẽ, qua habebat, ergo nec potest illa p̃scribere ob malã fidẽ, qua habebat, ergo nec potest illa p̃scribere ob malã fidẽ, qua habebat. Hæres tenet eius hæres, qa personã defuncti repræsentat. Hæres equidẽ bonã fidẽ habẽs plerunq; p̃scribere valet res, q. a defuncto usucapi nõ poterãt, mala fide spectẽte, sicuti

Docto.

Doc. in aliquot casibus fatentur, cum tñ repræsentatio semper adsit, omnibusq; casibus conueniant. Igitur qui aduersus communem tenere velit, is necessario intelliget repræsentationem, cuius meminit d. l. cum hæres. in eo casu, quo hæres vti vult accessione, & sic iure hæredis.

Sed & communi opinioni adhuc additipulatur tex. in
2 l. nec vsumfructuariũ. C. de vsufru. cuius hic ẽ p̃textus. Nec vsumfructuariũ ad obtinendam proprietatẽ rerũ, quarum vsumfructum habet, neque successores eius vlla tpis ex ea cã tenentes præscriptio minuit. quo in loco Pau. de Cast. scribit, q. si is, qui possidebat precario nomine mortuus est, & hæredes eius per triginta annos & vltra etiam precarium ignorantes possederunt proprio nomine, non pp ea rem ipsam p̃scripserunt, ea rõne q. cum defunctus nomine precario tenuerit rẽ, eius hæredes censentur eodẽ mõ tenuisse, licet tenuerint vt domini, quia non superueniente noua cã non interuerterunt possessionẽ. sicuti nec defunctus potuisset mutare causam possessionis. l. nemo, C. de acquirend. poss. Hęc Pau. Castren. opinio ẽt probatur in d. l. cum hæres. & sequuntẽ Paulũ Balb. de præscr. 4. par. 4. par. prin. q. 11. col. 2. & And. Tiraq. in l. de cõt. 2. par. ampliat. 13. nu. 5. & sequẽtib. facit optimus te. in l. cũ in plures in fine p̃. ff. loca. vbi apparet, hæredẽ coloni, q̃uis colonus nõ sit,
4 nihilominus dñe possidere, vñ etsi hæres bonã fidem habeat, non põt p̃scribere, licet velit ipse p̃scriptionẽ incipere, qa non pot mutare causam possessionis, qua defunctus possidebat. Hic tñ adnotandũ est cõem sniam duabus rõnib. defendi ab his, qui eam sequuntur. Prima quidem rõ deducitur a mala fide defuncti, quasi hæres nõ possit mutare illã malã fidẽ defuncti, nec vitiũ illud refarcire, & hæc rõ constat in d. l. cum hæres. si diligenter eius verba pensitentur. Altera rõ in eo versatur, q. si defunctus ex aliqua cã possidebat, q. non poterat esse sufficiẽs ad p̃scriptionẽ, cũ nomine alterius possideret, eius hæres ex eadẽ cã intelligitur possidere, & iõ vsucapere non põt deficiente ea possessione, q. ad præscriptionem requiritur. Prior rõ tollitur ex his, q. mõ explicuimus in rõsione, & intellectu d. l. cum hæres, quali hæres ipse incipiens a se p̃scriptionem minime vtus accessione defuncti, ac bonam fidẽ habens nequaquã impediatur p̃scribere, quippe qui non vtatur in hac p̃scriptione iure hereditario. Posterior rõ tunc deficiet, cum probatum fuerit possessionem inuersam esse ab hærede, amissamque a vero rei domino, quod poterit iure resolui ex his, q. in hac Relectione par. 1. §. 1. tradita fuere. nu. 3. Et p̃terea si consideremus tex. in l. si de eod. §. si forte. vbi Bar. & Aret. ff. de acqui. poss. cuius authoritate dabitur fortasse insignis intellectus ad d. l. cum in plures. ff. loca. in fine princ. atq; in vniuersum, quoties, quis nomine alterius possideat ex eo ꝟ. tutus qui ad eius hæredẽ non trã
3 sit, eo quidem mortuo, possessionemq; apprehensa p̃ hæredem titulo domini, si verus dñs eã neglexerit repetere, ac habere, perdit sane possessionẽ, ab eoq; tps hæres proprio nomine possidere intelligitur. Hinc denique si post mortem cõstituentis se precario alterius nolle possidere, hæres rẽ occupauerit diuq; steterit prior possessor absq; eo q. apprehenderit possessionẽ, eamq; neglexerit recipere, profecto possessionem amittit, & hæres proprio nomine incipit possidere, sicuti in ipẽ voluerunt Anch. in c. cum venissent. de restit. spoliat. 5. notab. Corn. cons. 280. li. 3. col. vlt. Carol. Ruinus consil. 127. col. 5. li. 5. quib accedit Tiraq. in d. ampliat. 13. nu. 7. cum precarium in hæredem constituentis non transeat. l. cũ precario. ff. de præcar. c. vl. de precarij. Etenim is, cuius nomine res possidetur precario, si mortuo constituente sciat ab alio rem occupatam, eamque neglexerit repetere per modicum tempus, amittit possessionẽ, quam habebat. l. quamuis. l. quod nero. in hoc. ff. de acquic. poss. Si uero ignorat rem ab alio occupatam, vel scit uacantem esse, tunc non perdit possessionẽ ciuilem nisi ex tpe, quo obstructo inducitur. l. si id quod. in princ. ff. de acqui. poss. l. furtum. §. 1. ff. de vsuca. Qua distinctione utuntur Bar. in d. l. si de eo. §. si forte. Pan. in d. c. cum uenissent. col. pe. & ult. Pau. Cast. cons. 10. col. 2. li. 1. Matth. Afflic. decisio. 40. col. pen. uers. præterea ex negligentia. And. Tiraq. in 3. part. de constitu. 10. limitat. 21. nu. 8. Quo fit, ut minime impediatur p̃scr. ex rõne Pauli. Castren. in d. l. Nec usumfructuarium. saltẽ eo ex tpe, quo hæres proprio nomine inceperit possidere. id circo cõis sniã dubia uẽ adhuc. Nam & opinionẽ Dini in hac regul. p̃ter. 5. citatos sequuntur Alex. in cons. 110. nu. 7. & ibi Carol. lib. 1. idem Alex. in cons. 39. nu. 2. li. 2. & alij per Balbum relati. licet idem Alex. in alijs. rãsis cõem fuerit secutus. Imo nullã esse inter ius Canonicũ & Ciuile hac in re differentiã asserit Lugdunensis in d. cons. 4. col. 1. sentiens etiã iure ciuili admittendam fore opinionem Dini. Tandẽ ex hac disputatione sunt aliquot explicanda, q. ab omnibus ad examen huius quæstionis adducuntur.

Primum. an hæres incipiens ab eius possessione p̃scriptionẽ possit rem a defuncto mala fide possessam præscribere triginta annorũ p̃scriptionẽ? Siquidẽ hanc præscriptionẽ iure procedere, non obstante mala fide ipsius defuncti, asserit gl. in reg. cum quis. de regulis iuris in 6. quam sequuntur Bal. in l. nihil. C. de usuca. Aret. & Crot. in d. l. Pompo. §. cum quis. Pau. Castr. in l. 2. C. de frucți. & luti. expens. idem Pau. in cons. 86. nu. 12. & cõs. 258. li. 2. ea rõne, q. hæc p̃scriptio triginta annorũ titulũ non requirat, sed tm̃ bonã fidem, q. uero adest hæredi toto p̃scriptionis tpe, titulus aũt hæredis, qui ustium habet rõne malæ fidei defuncti, minime nocet, cum sine eo p̃scriptio procedat. Hæc tñ opinio falsa quibusdã uẽ, & præsertim Pan. in c. Si diligenti. col. 8. de præscript. Alex. Vincent. & Iasoni in d. §. cum quis, & Bilb. in d. q. 12. nam hi opinionẽ cõem sequũtur, omissa Baldi distinctione. Francus item in d. regu. cum quis. gl. ibi reprobat. Et profecto si uera est opinio cõis rõne repsentationis, qa hæres p̃sentat p̃sonã defuncti, & iõ ex repræsentatione fictã habet malã fidem, non uideo qua rõne hæc repræsenratio, & fictio a iure inducta cesset in usucapione, & p̃scriptione triginta annorum. Etenim, q. p̃sumpta mala fides cesset ex tpe triginta annorum mirum non est, tamen q. mala fides ficta ex repræsentatione hæredis, extincta sit ob annorum triginta possessionẽ, mirum uẽ cum etiã post quinquaginta annos repræsentatio, a qua fictio procedit, obtineat. at si dixeris Iurisconsultum in d. l. cum hæres, tm̃ agere de p̃scriptione decem, uel uiginti annorũ, siquidem triginta annorum p̃scriptio iure D. gestorũ nõdum erat cognita, gl. in l. Iulianus. ff. ex q. causis maior. & in l. q. occiderit. ff. ad leg. Aquiliam. Bar. in l. tutor. qui repertorium, in fi. ff. de administra. tutor. atque iõ cõem sniam, q. in d. l. cũ hæres, fundamentum habet, solum obtinere in præscriptione decem, uel uiginti annorum, non autem in præscriptione triginta annorum, respondebitur fortassis, rõnem d. l. cum hæres, ita procedere in præscriptione triginta annorum, sicuti in ordinaria p̃scriptione decẽ uel uiginti annorum, cum mala fides ista impediat unã sicuti alteram, p̃sertim iure canonico. Adhuc tñ illud non incongrue in defensionẽ gl. in d. reg. cum quis, & Bil. adduci pot, q. iure ciuili mala fides non impediat p̃scriptionem triginta annorum, quemadmodum iure satis cõpertum est, nec item iure Canonico in hac spẽ, in qua non de uera, sed de ficta mala fide tractatur. Ficta uero mala fides, quę in hærede ob ueram defuncti malã fidem constituitur, nullum peccatum hæredis p̃scribentis habet. idcirco iure Põtificio hæres ipse bonã

fidem habens vſucapere poterit,quod & alibi hac in Relectione diſputabitur. Igit̃ in ea prẽſcriptione,q̃ iure Ciuili bonam fidem non requirit,nec ob malã fidem impeditur,ea mala fides,quę iure pontificio minime improbatur,quippe,quæ ficta ſit,nihil oberit vſucapioni, nec obtinebit. Iur. ſconſulti reſponſum in d.l.hæres.

Secundo ex ſupraſcripta diſputatione apparet, an verũ ſit quod Alex.in d.§.cum quis,opinatur, ſcribens, hęredẽ defuncti poſſe præſcribere rem a defuncto mala fide poſſeſſam, ſi nolit vti acceſſione poſſeſſionis defuncti,& inuentariũ fecerit,ac prẽſcriptio xxx annalis q̃ titulũ nõ requirat. ita ſane Ale.in d.§.cum quis.nu.22 cui Ia.inibi,Fel.in d.c.ſi diligenti.nu.6.& Bald.in d.q.12.accedere videntur. Etenim ſimilia cũ ſuis,quam ipſe Ale.veram eſſe cenſet,ego non video quid referat hæredem inuentarium fecille, vt liber ex hoc ſit a vitio p ſonali ipſius defuncti,cũ hæres rem ipſam habuerit ab eo,qui malã fidẽ habuit,titulo hęredis eum repræſentãtis. Imo inuentariũ ad hoc hæredi nocet, ſi quidem hæres id conficiens,profitetur,rem illã titulo hæredis vel le obtinere. Et præterea cõſtat,rem illã hæreditariã fuiſſe. Quo fit,vt minime p̃bari poſſit hæc Ale.ſuã. Præſertim q̃ rethictio ad tricennalem præſcriptionem non oĩno cõgrua eſt. Nã titulus hæredis ſufficiens, & iuſtus eſt ad præſcribendũ.d.3:cũ ſimilib.ff.de pro hęrede .vñ reſponſio tex. in d.l.cum hæredes, non habet rõnem a defectu tituli,ſed a vitio p ſonali,& ſic a mala fide defuncti,quem hęres repræſentat. Quod probatur, nam titulus alioqui iuſtus ad prẽſcribendum non iõ repellitur, q̃ malã fidem habeat is,qui titulum eũ dedit , & a quo titulus proceſſit,ſicuti paſſim in hoc tractatu adnotatum a noſtris eſt. Et iõ nec in hac concluſione, nec in præcedenti agendum eſt de titulo,nec de eius effectu, ſed tm̃ de male fide defuncti,quem hæres repreſentat. Quamobrem ſi vitium illud malæ fidei p inuentariũ ſolenniter cõfectũ remiſſum foret,titulus hęredis iuſticiens eſſet p̃ſcribendũ etiã ſpatio longi tp̃is,decem vel viginti annor. Sic ſane deficiat prorſus iſt hęc. Alexan. adnotatio.

Tertium,hac in controuerſia illud conſtat, hęredẽ vniuerſalem,etiã ſi velit incipere a ſe ipſo p̃ſcriptionẽ, non poſſe p̃ſcribere rem a defuncto mala fide poſſeſſam etiam ſi defunctus titulũ habuerit,qui ſecluſa mala fide ſufficeret ad p̃ſcriptionẽ,hęres etenim nec ex eo titulo p̃ſcribere poterit, tametſi nolit ad hanc p̃ſcriptionem vti titulo pro hærede. Eadem.n.rõ,q̃ iuxta cõem ſnĩam excludit hæredem ob malam fidem defuncti a præſcriptione,tit. p̃ hęrede incepta,excludit itẽ,& ab ea p̃ſcriptione,quę procedit omiſſo titulo pro hęrede,a titulo defunctus habuit,ſicuti adnotauit Io.Crot.in d.l.põpo.§.cum quis,idem voluit Pau.Caſt. in conſ.81.nu.12.li.2.& conſ.28.eo.lib.licet idem Pau. ſ̃num rõderit in cõſil.158.eo.li. Cuius opinio ex eo falſa in hoc vltimo reſponſo videtur,quod hæres vſus eo titulo, quem defunctus habuit,debet eo vti ſimul cum vitijs,quæ titulus ille rõne malę fidei habebat.d.§.cũ quis , atque iõ verior eſt prior ſnĩa,quam idem Pau.& Crot.ueram cenſent.

Quantum ex his aperte deducitur,hæredẽ poſſe rem a defuncto mala fide poſſeſſam omnino prẽſcribere , ſi aliunde,quam a defuncto titulum iuſtum habuerit, ex quo prẽſcribere cœperit. tex. opt. in l.an vtinam.§.ult. ff.de diuerſi.& temp.prẽſcr.quem ad hoc cenſet ſing.eſſe Aret.in d.§.cum quis,quo in loco idem tenent, qui poſt Are.ibidem ſcripſere cõmentaria,ſcipue Ias.col.4 Alex.conſi.181.li.1.& Balb.in d.q.12.ad finem.

Quiatum,ab his deriuatur rõ eius quod Accurſius aſſeuerat in l.tutor rerũ,ff.de adminiſtrat.tutor. ſcribens
6 hæredem ſ̃ nõ poſſe p̃ſcribere rem a defuncto mala fide poſſeſſam , vbi mala defuncti fides fuerit vera, ſecus ſi fuerit p̃ſumpta,aut ficta mala fides, q̃ in eo caſu poterit eius hęres à ſeipſo incipiens præſcriptionem bona fide vſucapere. Hanc opinionem Accurtij ſequuntur Paul. Caſt.in l.nunquam.ff.de vſuca.in prin. Ale.in d.l. Põponius.§.cum quis.col.7.& ibi alij Doct. Etenim cũ ſola mala fides defuncti præſtet impedimentum præſcriptioni hęredis ob repræſentationem ,quę fictione quadam à l inducit,profecto æquum eſt,q̃ hæc fictio repſentationis locum habeat in vera mala fide defuncti,nõ in ficta,nec præſumpta,ne dem' in hærede quo ad vnã eandem rem,ex vno & eodem capite,nempe qa hæres, duas fictiones aduerſus oĩm æquitatẽ,quã lex ciuilis in his fictionib.præ oculis habuit.l.poſtliminium.in prin. ff.de captiuis.l.ſciendum.ff.ex qui.cauſ. maior. Bart. in l.ſi is qui pro emptore.ff.de viucap.col. 3. & ibi Ial. nu 72.atque ideo duæ fictiones in vno , & eodem negotio ex vna cauſa nequaquam conſtituuntur.l.j.C.de do.pro mi.tradit Bar.in d.l.ſi is qui pro emptore.q. vlt.

Sextõ ſubinfertur,hæredem hæredis prẽſcribere poſſe rem a defuncto mala fide poſſeſſam.licet hęresprim' eã præſcribere non poſſet p̃p malã fidẽ verã ipſius defuncti. Quia primus hæres , ſi quã malã fidẽ habuit,nõ equidem verã ſed fictã malã fidẽ habuiſſe vĩ , eaq. rõne eius hæres non obſtante hac ficta mala fide præſcribere poterit,quod ſatis dubius explicat Io.Crot.in d.§.cũ quis ad finẽ,dicẽs ſe nullibi legiſſe huius quæſtionis deciſionem. Nam quod Ale.notat in d.cũ.181.li.j.col.2,& Fel.in c.ſi diligenti.nu.6.de præſcr.non pertinet ad hæredẽ hæredis,ſed ſucceſſorẽ ſingularẽ ſucceſſoris ſingularis,de quib.in hac prima concluſione agẽdũ non eſt, ſed in ſequenti ad intellectã tex.in authẽ. malæ fidei.C. de præſcript.long. temp. decem vel viginti annorum .

Septimõ apparet,ſi prẽmiſſa diligenter obſeruentur, ſucceſſorem in dignitate,vel officio , qui p̃ſonã defuncti,aut anteceſſoris,minime repræſentat,poſſe iure optimo prẽſcribere rem a defuncto, vel anteceſſore mala fide poſſeſſam,modo non vtatur acceſſione poſſeſſionis ipſius,cui ſucceſſit,quod cõi oĩum ſnĩa receptũ eſt authoritate gl.in c.cura.de iure patr.& in c.de quarta præſcrip.& in c.in primis.2.q.2.in verb.quia leuioris . Quæ etſi præſcriptionẽ iſtam ſimpliciter permittant, in hũc tñ ſenſum accipiẽdæ ſunt ſm Abb.& Fel. in d.c.de quarta.nu.13.Ale.vincen.Ial.& Crott.in d.l.põponius. §.1. Franci.Bolo.in d.2.part.3.part.prin.q.12.nu.60.

Secunda hac in quæſtione principalis concluſio . Mala fides authoris,ſingulari ſucceſſori nocet.etiã ſi is aliqua acceſſione vti nolit,quo ad præſcriptionem decem vel viginti annorũ,vero rei dño ignoratẽ.tex. optimus in d.auth.Malæ fidei,C.de long.tẽp.præſcrip.Cuius intellectum hic minime expendam,cũ eũ latiſſime, & diligenter tradiderint gl.pan.& Fel.in c.ſi diligenti.de p̃ſcrip.Bar.Ale.col.4.& alij in d.l.Pomponius.§.ff. de acquir.poſſ.Old.conſ.19.Ial.in §.ſed iſtæ.nu 80.de actionib.Franc.Balb.in d.q.12.nu.6.Ang.Are.in §. Furtiuæ. Initi.de vſucapionib.optimus tex.in l.19.tit.27.part.3.

Verũ his,q̃ longe,lateque hactenus examinauimus, vt conſtitueremus, nullã p̃ſcriptionẽ poſſe mala fide procedere , obſtat rñſum Iuriſconſulti in l.& gñaliter. ff.de noxalib.quo in loco Africanus reſpondit, ſeruum datum ſ̃ pro noxa ex decreto Iudicis p̃ſcribi iuſte poſſe, 8
et ab eo,qui ſcit ſeruum illũ alienum eſſe,& non illius, qui eum pro noxa conuencus noxali actione dederat,a quo quidem tex.adnotarunt quidam,miſſum in poſſeſſionẽ decreto iudicis obrti cõuenti contumaciã alicuius rei,quã ipſe miſſus ſcit non eſſe illius cõtumacis,ſed alterius poſſe eam p̃ſcribere,non obſtãte hac mala fide, quã opinionẽ Pau.Caſtrenſis reprobat in l.prætoris. in princ.ff.de damno infect.Et ſane merituſſime , cũ mala fides huius p̃ſcribẽtis minime remittatur decreto Iudicis,qui rem contumacis tradere voluit, non autẽ alienam

nam.idem adnotarunt Rom.in l.ſi per errorẽ.ff.de vſu
c.Imo.in c.vlt.de præſcr.col.19.in repetitione e.idem in l.ſequitur.§.ſi viam.ff.de vſucap.nu.26.Ale.in l.ſi finita §.ſi de vectigalib.ff. de dam.infect.num.11. & ibi Pau. Caſt.tex.op.in l.qui fundum.§.qui bona.ff.pro tpe, ad finem.cuius meminere Paul.in l.iuſte poſſidet.& Bar. in l.Põponius.§.ſi iuſſu.ff.de acqui.poſ.Deniq; hi Doc. conueniunt in hoc q̃ miſſus in poſſeſſionẽ ex cã noxali,vel damni infecti,non poſſit rem præſcribere mala fide de iure Canonico.Nã in alijs,cauſis omniũ conſenſu abſque vlla controuerſia receptum eſt,Iudicis decretũ , & authoritatẽ minime defendere præſcribentẽ mala fide nec iure Canonico,nec ciuili,ex d.§.qui bona . vñ præſcriptioni locus nõ erit,ſi quis miſſus in poſſeſſionẽ , ẽt ex ſecũdo decreto malã fidẽ habeat , qppe q poſſideat rem,ſciens eã alienã eſſe. Sed miſſum in poſſeſſionẽ ex cã damni infecti,vel noxali poſſe rẽ mala fide præſcribere,ẽt ſi ſciat alienã eſſe,nõ illius,aduerſus quẽ miſſio facta fuerit,aſſerunt gl.in hac rña poſſeſſor gl. itẽ ind c. ſi diligẽti.& ibi Ant.nu.11.Pan.nu.28.Imo.nu.11.Bal.in d.l.& gñaliter.1.& 2.le.gl.& Bar.col.1.in d.§.ſi de vecti galib.Bal.in l.1.ff.ſi ex noxa caui.agn.nu.10.idẽ Bald.in auth.ei,qui iurat.col.pe.& ibi Sal.q.9.C.de bonis auth. iud.poſſi.Spec.tit.de 1.dec.§.iuxta,nu.8.quorũ opinio ẽt quo ad ius pontificium cõis eſt,vt teſtat Ale.in d.§.ſi de vectigalib.nu.11.Imo.in d.c.vlt.col.19. quaſi ſpãle, ſit in cã damni infecti,per ea , q̃ notanẽ in d.l.prætoris. & in noxalib cã,quia res ipſa cuiuſcunq; ſit ad illud onus dãni infecti, & noxæ renetur,qua rõne miſſus in poſſeſſionẽ vĩ cauſam habere a vero dõmino,quia ſi vellet p̃ priã rem petere,& conſequi , teneretur eſtimationem damni ſoluere,vel de damno infecto cauere Ad hucñ prior ſnĩa mihi verior apparet.Nam etſi verus dominus his actionib.oĩno teneatur,nõ ex hoc ſequitur,miſſum in poſſeſſionem,qui ſcit rem non eſſe poſſidentis, præſcribere,poſſe rem alienam mala fide,cum hic maximã culpam ſ̃erit, qui verum dñm in iudicium non uocauerit,vt rem defenderet,nec ab eo petierit noxæ eſtimationẽ,nec dãni infecti cautionẽ. Etenim res inter alios acta,alijs non nocet,ſm vtriuſq; iuris conſtitutiones. Fit igitur,& miſſus in poſſeſſionẽ ex cã noxali , vel dãni infecti,quoties ante perfectã vſucapionẽ ſciuerit rem,in cuius poſſeſſionem miſſus fuerit,alienã eſſe, nõ illius,quem in iudicio vocauerat,teneatur ipſum dñm interpellare,& abſtinatione noxæ,vel p̃ ipſa dãni infecti cã,dominuſq; tenebit ex his cauſis miſſo ſatisfacere.

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Intellectus c.cura de iure patronat.*
2 *Ius patronatus in eccleſia libera præſcriptione a laicis acquiri poteſt.*
3 *Parochiani poſſunt præſcribere ius præſentandi rectorem in eccleſia libera.*
4 *Patronus etiam præſcriptione poteſt acquirere ius præſentandi rectorem in eccleſia collegiali.*
5 *Catholici Hiſpaniarum Reges quo iure poſſint Epiſcopos nominare, & eligere.*
6 *Expenditur Canon in c.cum longe.63 diſt.*
7 *Præſcriptio iuris patronatus quantũ tẽporis requirat?*
8 *Ius patronatus præſcribi a laicis poteſt in eccleſia, quæ patronum habuit, & olim habuit. atque inibi tractatur de tempore huic præſcriptioni neceſſario.*
9 *Titulus bonæfidei canonicus, an poſſit præſcriptione acquiri, & an teneatur quis epiſcopo exigenti illum oſtẽdere.*
10 *Examinatur breuiter Regula Cancellariæ de triennali poſſeſſore.*

§. DECIMVS.

1 HVc præterea regulę iuris Pontificij qua definitũ extat, nullam præſcriptionem mala fide poſſe obtinere, obſtat rãſio Summi pontificis in c. cura.de iure patr.ſetenim cũ ex iuris errore mala fides præſumatur, ſecuti hac in Relectione tam ſatis p̃bauimus,nec poſſit ius patronatus eccleſiaſticũ a laicis in aliquam eccleſiã, vel in perſonã eccleſiaſticã, vel in laicos transferri,abſq; licentia & conſenſu Epiſcopi,rãſum eſt a Romano Pontifice,poſſe laicos,vel clericos ius patronatus eccleſiaſtici prẽſcriptione tẽporis obtinere titulo tranſlationis,licet conſenſu Epiſcopi minime acceſſerit ad eiuſdẽ trãſlationis authoritatẽ,igitur prẽſcriptio cũ mala fide adhuc iure Canonico admittit. Cui obiectioni gl.& Do.in d.c.cura.rõdere conanẽ varijs modis quib.cõſtat,ad illius capitis deciſionẽ oĩno aduertendũ eſſe,eã prẽſcriptionẽ admitti non alias,q̃ ſi eidẽ bona fides acceſſerit,vel quia quaſi poſſidentes ius patronatus exiſtimarũt cõſenſum epi tranſlationi authoritatẽ dediſſe,vel in ea ſpẽ,& caſu,de quo actũ fuit iure nõ fuiſſe neceſſariũ cõſensũ Epi,eaq;opinio iure ſatis,p̃bari poterat ob varias interpretũ ſnĩas,quib.dubiũ erat, & ambiguũ,an eſſet in eo caſu epi conſenſus neceſſarius, iuxta ea,q̃ de errore iuris ſuperius a nobis adnotata fuere, vn deconſtat bonã fidem in ſpecie d.c.cura.neceſſariã eſſe ad præſcriptionem,& iõ prẽmittendum eſt , eam in ea præſcriptione contigiſſe,vel ex errore facti,vel ex ignorantia iuris,quæ quandoque bonam fidem inducit.

Supereſt tñ ad illius reſponſi interpretationem explicare,an in acquirendis eccleſijs quo ed ius patronatus, vel quo ad beneficij,& ſacerdotij titulũ,p̃ſcriptioni locus ſit? Nã,& huic tractatui maxime hæc diſputatio cõuenit,qua de re aliquot conſtituã cõcluſiones,ex q̃b.huius qõnis reſolutio conſtabit compendio quodam, cũ apud alios longa,lataq; ſit ad vtramq; partẽ diſputatio.

Prima concluſio,In eccleſijs,q̃ olim libera ſunt,ius pa
2 tronatus eccleſiaſtici prẽſcriptione acquiri non põt a laicis.Huius concluſionis authores ſunt Arch.in c.hortamur.71.d.Car.in Cle.2.q.5.de iure patr.Pan. in c.ſpreſi.de ele.col.3.ſup gl.in verbis,conſuetudine.Car. item ibi huic opinioni ſubſcribit idem Ale.conſ.73.li.4.Pan. in ſtipulatione incipienti, Augerio.col.6 vers.& ex his ſequor Arch.Idẽ Abb.& Fel.in c.cauſam.3.col.de p̃ſcr. Io.And.in reg.qd alicui.de regulis iuris,in 6.iuxta intellectum,quem ex illo refert,& ſequitur Rochus Curt. de iure patr.in verb.ipſe vel is.q.36.atq; eũdem ſenſum applicuerũt Io.And.in' vltimis verbis huius diſputationis Abb.in d.c.qrelã nu.9.& fere omnes, qui poſt eum ſcripſere,quorũ ſtatim mentionem faciemus.vñ cum eiuſdem Io.And.opinio cõiſtit ſm Abb.in d.nu.9. & in alijs locis paulo ante citatis Rochũ in d.q.36. Dec. in c. cũ venerabilis,de exceptio.nu.36.Fel.in tract.qã litere apoſt.noceant patr.col.vlt.Franc.Balb.de p̃ſcr.1.par.5. par.princ.q.9.Dec.conſ.124.& conſi.117.& conſ.134. conſtat,& hanc primã concluſionem cõem eſſe,& abſque vlla controuerſia tenendam fore,ſicuti latiſſime p̃bat Lamberti de iure patro.1.li.1.par.q.10.ar. 5.

Ego ſane tametſi,videã frequentiori Doc. conſenſu receptũ eſſe,q̃ p̃ſcriptio iuris p̃ſentandi nõ admittat in eccl̃s libera,vt ius illud a laicis præſcriptione obtineri valeat,ſcio tñ Io.And.in d.reg.qd alicui ad finem,hanc opinionẽ cũ ita indiſtincte aſſeuerare, ſed eam intelligere quo ad eccleſiam,quæ vere apparet libera , & quã conſtat nec a laicis conſtructam,nec dotata a iuſſe, q̃ ſi res iſta in dubio ſit,inquit Ioan. Andre. eccleſiam præſumi a parochianis conſtructam,atque ideo poſſe præſcribi ius præſentandi per ipſos parochianos.

Ex cõtrario Arch. quique eum sequunt, distincte p bare nituntur, & asseuerant, in ecclesia libera ius pscriptã di non posse a laicis pscriptione acquiri. præsertim Car. in d. Clem. 2. q. 5. arbitratur, in eo dubio, an ecclesia sit libera, vel fuerit a parochianis cõstructa, vel dotata, idẽ esse, vt pscriptioni locus non sit, nisi ea fuerit immemorialis. Qua de re lautissime disputat Lambert. in d. art. 5. cuius quidẽ omissa disputatione, q̃ lectori facillime obuia erit, illud expeditum est apud me conclusionẽ hãc quam primo loco constituimus, magis cõem esse, siquidem, & qui cõtentionem istã Arch. & Io. And. post eos examinare, conati fuerunt, in hanc primam assertionẽ conuenisse videntur, idcirco in praxi non mediocrem authoritatem, sed sane maximam obtinebit non obstantibus his, quæ varie vtrinque adduci solent.

Posset tamen is, qui habet quasi possessionem pscriptã di ex tempore immemoriali titulum huius iuris, & ecclesiastici patronatus allegare, ad eiusq; probationẽ inducere tanti. tpis quasi possessionẽ, quemadmodũ Fel. tradit in d. c. causam. col. 3. de pscr. Sic. n. temporis immemorialis quasi possessio nõ hẽt authoritatẽ iure pscr. sed tituli ꝓbati, vel psumpti, ex c. super quibusdam. de ver. sig. l. hoc iure. §. ductus atq; ff. de aqua quot. & æstiua.

Cæterum authore Pan. in d. disputatione, Augerio. potissima rõ, cui Archidiacon. snia innitit ea est, q̃ ius patronatus est spiritualib. annexum, & quasi spũale atque iõ laici sint capaces eiusdem iuris, nec id possidere possint, nisi, ex priuilegio spali, vel iuris cõis, nempe cõstructionis, aut dotationis alicuius ecclesiæ rõne. c. quã to. de iud. c. 3. de iure patro. vñ præscribere laici nõ possunt ius istud, q̃ nec possidere valent, eiusdem possessionis incapaces iure communi, cum præscriptio absque possessione minime procedat. c. sine possessione. de reg. iur. in 6. Etenim ex multis, quæ pro Archid. traduntur, hoc est, ni fallor, præcipuum fundamentum.

Hac autem rõ profecto parum vrget. Nam vtcunq; sit, siue ex gra iuris cõis causa donationis, aut constructionis ecclesiarum, laici capaces sint huius quasi possessionis iuris patronatus ecclesiastici. c. consultationis. de iure patr. c. piæ mentis. 16. q. 7. quod satis est ad qua si possessionem illam obtinendam. Nec refert dicere, q̃ illi tñ laici sint capaces, qui construxerint, aut dotauerint ecclesias. c. 3. de iure patr. id etenim non negat, imo concedit absolute, laicos esse capaces huius iuris. nec in de recte deducit laicos, eo q̃ laici sint, huius quasi possessionis fore incapaces. Hoc ipsum constat ꝑpetua frequentissima Doc. ista dum ipsi opinantur, laicos posse acquirere pscriptione ius patronatus in ecclesia aliũ patronum, habente, ita vt præscriptio proceat aduersus aliũ patronu nõ. n. hæc pscriptio ꝓcederet, si laicus, qui ecclesiam nec construxit, nec dotauit, in capax foret huius iuris, eiusq; quasi possessionis. Quamobrẽ fortassis iure verius est, q̃ ius ꝓsentandi possit pscribi ꝓ laicos, ẽt in ecclesia libera. quod probat in c. Generali. de elec. in 6. & in c. querelã. eo. tit. vbi Io. And. & autho. indistincte id tenuerunt. Imo Doc. ipsi, qui Io. And. sequuntur simpliciter, & adhuc illi, qui eius sniam ita tẽperant, vt ad hanc primã conclusionem eã deduxerint, plane fatentur, & fateri coguntur, laicos capaces esse quasi possessionis huius iuris patro. de quo disputamus, ꝑsertim Fred. cons. 234. Dec. cons. 117. & 134. Nã & Pan. hoc in ficiari nõ poterit, dũ admittit iuris patronat⁹ pscriptionẽ in ecclesia nõ libera, & quæ olim patronos habuerit.

Vtcunq; sit, licet opinionẽ Arc. admittamus iuxta hãc primã conclusionẽ intellectã, qa cõis sit, tñ opinio contraria ẽt in praxi recipẽda est omnino in duob. casib⁹.

3 Primus, quidẽ in parochianis pscribentib⁹ ius ꝓsentandi in ecclesia parochiali, saltẽ vbi nõ appareat ecclesiam ab alijs quam parochianis constructam esse, sed timus in dubio, tunc sane pp obsequia, q̃ parochiani ecclesiæ impendunt, & alia onera, q̃ ad eius vtilitatẽ præstare quotidie solent, admittenda est pscriptio iuris ꝓsentandi. Hoc expressim constat authoritate Io. Andre. in d. reg. quod alicui. quem in hac specie sequuntur. Pa. in cons. 76. li. 1. Bald. in d. c. querelã. 4. col. Dec. in d. cõli. 117. & cons. 134. vbi respondens in hoc casu fatẽ opinionẽ Io. And. cõem esse, eandem opinionem sequitur Brunellus in trac. de legato. q. 23. versi. 2. est opinio. nec ipse dubito hanc sniam magis cõem esse. Alter casus, in quo admittenda est præscriptio iuris præsentandi a laicis obtenta quo ad ecclesiam liberam, cuius præsentationem nullus antea habuerat, præmittit, & requirit, illius qstionis decisionẽ, an laicus construens, vel dotans ecclesiã collegialẽ acquirat ius presentandi clericos ad eius ministerium, sicuti acquisisset, si ecclesia collegialis non foret? & iure Pontificio expeditum est, patronum ecclesiæ collegialis non hẽre ex constructione, vel dotatione ius præsentandi rectorem, vel prælatũ. tex. in c. nobis. de iure Patr. c. cũ terra. c. sacrosanctę. de electio. Etenim eo ipso, q̃ ecclesia collegialis constituit, daf, & cõpetit ipsi collegio ius eligendi sibi prælatum. ca. 1. de elect. Patronus igitur ecclesiam collegialẽ instituens - si bi imputet, nã legẽ illam recipere tenetur, q̃ ipsi actui iure inest. Et iõ licet in ecclesia collegiali locus sit iuri patronatus quo ad honores, & similia, non tñ quo ad presentationẽ Rectoris, sicuti explicant Abb. & alij in d. c. nobis. Card. in c. suggestũ. eo. tit. Alex. cons. 74. li. 4. Rochus Cur. in trac. de iure patr. in verb. in ecclesia. q. 22. Cæsar Lamber. de iure patr. 1. par. 2. li. 5. q. principali tex. sing. in l. 1. tit. 15. par. 1. ex quib. & illud constat, ad alia beneficia eiusdẽ ecclesiæ collegialis, patronum habere ius præsentationis, quod in spẽ notant Abb. in c. cum ecclesia Vulterana. 3. col. de elect. idem in ca. quod sicut. col. 3. & in c. sacrosan. eo. tit. & est cõis opinio ẽm Imol. in c. vlr. de consess. præb. vlt. notab. Rochum in d. q. 2. & Lambert. d. q. 5. ar. 3. Quæ quidẽ adeo vera sunt, vt nec consuetudine, aut præscriptione possit patronus laicus ius eligẽdi Rectorẽ ad collegialem ecclesiam acquirere. gl. in d. c. nobis & in d. c. q̃ sicut. quas Doct. cõi omnium consensu probarunt. quemadmodũ Lamber. & Rochus tradidere, ac latissime Io. Selua de beneficio 2. par. q. 13. Est etenim necessarium priuilegiũ Romani pontificis, vt hoc ius laicis possit competere, quod & Regia lex. 1. tit. 15. par. 1. innuat. Ius autẽ presentandi Prælatum ad ipsam ecclesiam collegiatã patronus laicus habere põt, si tpe constructionis ecclesiæ, aut dotationis id ius ex consensu Episcopi exceperit sibi, ẽm Card. in Cle. plures. §. vlr. ad finem. de iure patr. Rochũ Curt. in d. verb. in ecclesia, q. 2. Lamber. in d. q. 5. in pri. col. vlt. tex. opt. in d. c. nobis. ubi, ex sua iurisdictione.

4 Item, vt propositam controuersiam expediamus, poterit patronus laicus habere ius præsentandi prælatum in ecclesia collegiali ex pscriptione. Nam in hac spẽ admittendam esse opinor Ioan. And. opinionem, q̃ cõis est. Cum hæc ecclesia collegalis patronũ habeat laicum, qui eam erexit, dotauit & cõstruxit, in cuius obsequij & muneris remunerationẽ mirũ nõ est, q̃ ius præsentandi prælatũ legitimo tpe patronus laicus acquirere possit, sicuti in parochianis, quorũ ꝓpensis & opera ecclesia cõstructa fuerit. Io. And. censuit in d. reg. q̃ alicui & nos paulo ante adnotauim⁹. Eritq; ex hoc optim⁹ applicãd⁹ intellect⁹ ad tc. I d. c. nobis. ubi, nisi ex sua iurisdic.

5 Ex quo infer, catholicos Hispaniarũ reges, ꝛ etiam si nullum priuilegium a Romanis põtificib. habuerint ad præsentationem Episcoporũ, q̃ ecclesijs cathedralibus præsint posse iure optimo vt ecclesiarũ patronos ius istud ex præscriptione obtinere, licet eccl'æ, quarũ patroni sunt collegiales, vel cathedrales existant. Hoc. n.

corollarium

corollarium deducit ab his, q̃ proxime probata fuere, si quidẽ Hispaniarum reges patronatus ius obtinẽt in ecclesijs cathedralib. cũ eas erexerint, constituerint & amplis patrimonijs dotauerint. Quod satis cõstat ex veterum Historicorum monumentis, at q; ex l. 18. tit. 5. par. 1. l. 1. tit. 1. li. 1. ord. Imo & iure cõi reges sunt patroni maiora ecclesiarum sui principatus. quod notant Arch. in c. lectis. 63. d. Bal. in c. quanto. de iudic. colu. vlt. Et in proœmio, Rex pacificus. col. 2. Anto. Corsetus in tract. de excellen. Regis. q. 34.

Hoc idem ius possunt, & reges defendere, iureq; tutari, allegato priuilegio Romanorum Pontificum, qd probare poterunt immemorialis temporis quasi possessione, etiam si expeditum esset hac in re præscriptionis locum non esse, iuxta ea, quæ paulo ante rradidimus.

Tertio idẽ ius, etiã si Reges Hispaniarum patroni ecclesiarum episcopalium minime forent, ꝓbaret authoritate eius opinionis, quã ex Io. And. superius defendimus, asserẽtes ius patronatus adhuc in eccl'a libera posse a laicis præscriptione adqri, ex eo, q̃ laici sint huius iuris, eiusq; quasi possessionis capaces. Vñ Hispaniarum reges poterunt pscriptione hoc ius præsentandi acquirere, ẽm Io. Lupi. in trac. de benefic. vaca. in curia. §. 10.

Olim apud Hispanos consuetudo obtinuit, vt canonicorum collegium, cui munus eligendi Episcopum iure incumbit, statim mortuo pastore, regi eius obitum nunciaret, ab eoq; peteret licentiã, & facultatẽ eligendi Episcopum, qua per regẽ cõcessa, ipsi canonici eligebãt prælatum, quem ante missionẽ in possessionẽ regi exhibeant, vt ab ipso bonorum administrationẽ obtineret. Regia le. 18. tit. 5. par. 1. d. l. 3. tit. 1. li. 1. ord. cuius rei testimonium peti solet à c. cum longe. 63. d. Nã & iure æquum est, & honestati cõueniens, q̃ in Eccl'a cathedrali, vel collegiali ꝓlatus electus ante institutionẽ, patrono ipsi cuicunq; ẽt priuato exhibẽdus sit, vt ipse patronus videat sitne is conueniens, & idoneus ecclesiæ administrationi. c. nobis. & ibi Doc. de iure patr-tex. optimus in c. lec. 63. d. quo definitũ est Epõs electos nõ esse a Rom. Pontifice instituendos, nisi epistolã approbationis ab Imperatore obtinuerint. Etenim, & regis interest nolle, qui sint, qui ecclesias intra eius ꝓuinciã sunt administraturi, sicut colligit ex his, q̃ adnotarunt Inn. & Abb. in c. super his. de accusatio. Idem Abb. in ca. ex parte A. de testib. & in c. quod sicut. de electio. gl. in c. 1. 62. d. Corset. in trac. de excellen. regis. q. 11. tex. sing. in Pragm. sanct. tit. de electio. c. licet. §. verum tamen. & ibi Chosmas Guimer. Io. a Selua in trac. de benefic. 2. par. q. vlt. Gulie. Benedi. in c. Raynuntius. in verbo, Et vxorem nomine Adelaliam. nu. 367. de testa. Io. Ign. in repe. l. necessarios. §. non alias. nu. 331. & sequentib. ff. ad Syllania. Io. Ferrald. in trac. de infignib. peculiar. regu. Fran. 9. iure. Carolus Degrassa ius li. 2. Regalium Franc. iure. 3. Chassin. in catalogo gloriæ mundi, par. 5. considerat. 24. nu. 294. qui diligenter examinarunt ius hoc regib. ad præsentationem Eprum pertinens, ꝑsertim Gallici authores multis authoritatib. ꝓbarunt, regem Gallorum eam habere authoritatẽ, vt absq; eius nominatione, & cõsensu nullus Eccl'æ cathedrali ꝓficiẽdus sit idẽ pleriq; ex his fatentẽ de Hispaniarum rege, ac fere oẽs hi authores id adnotarunt ex c. cum longe. 63. dist.

Cæterum absque vlla controuersia Hispaniarũ reges ius, & quasi possessionem habent ab eo tpe cuius initius memoriam, nominum excedit, eligendi, & nominandi eos, qui a Romano Pontifice Episcopatib. sunt ꝓficiũ dicta quidem, vt nisi a rege nominatus, nemo possit his
6 dignitatib. infignari. Hoc vero ius recitata pscriptione le moto item Romanorum Pontificum priuilegio dedu cit concilio Toletano 12. ca. 6. Etenim lub Agathone, aut Leone 2. Romano Pontifice, anno 1. Herwigij Go thorum regis, qui Hispanias obtinebat, Natiuitatis d Iesu Christi anno 685. authore Roderico Archiepisco po Toletano li. 4. c. 12. qui ex Æra Cæsaris annũ computauit septingentesimum vigesimum tertium, Toleti celebratum est concilium Toletanum duodecimum, quo decretum est, q̃ Rex ad eps̃olem dignitatem ꝓmouendos eligeret, ipse vero Tholetanus Antistes præuia morum examinatione instituerer. Huius canonis Gratianus meminit in d. c. cum longe. 63. d. vnde cõstat ius istud vetustissimis canonum decretis, moribusq; Hispanorum obtinuisse, temporis item rõnem huius concilij Toletani obseruauit Alfo. a Carthagine epus Burgẽsis in Anacephaleoti regum Hispaniarum, ca. 40. quo in loco annũ primũ Herwigij Regis, salutis humanę cõmemorat sexcẽtesimũ octuagesimum quintum, in quo conuenit computationi Roderici, si obseruemus Æram Cæsaris, Chri. Natale triginta octo annis ꝓcessisse, quod alibi a nobis adnotatum est. Nec controuertum est hãc synodum celebratã fuisse anno primo Herwigij mẽse Ianuario, quia id ex ipsius concilij actis manifestũ extat. Quod vero quidam concilium hoc conditum, & celebratum fuisse sub Agathone, aut Leone 2. Romanis Pontificib. scripserunt, nõ admodum rõni temporum congruit, siquidẽ ipse Alfon. Burgensis Benedictũ ẽm Apostolicam sedem eo tpe tenuisse meminit, atq; idem mihi magis arridet, cũ ex Matthæo Palmerio in Eusebij Chronico Benedictus Secũdus annis 849. & 855. ducentesimum a natiuitate Christi, nondum duodecim mensibus summũ pontificatum obtinuerit. Igitur concilium Toletanum anno 855 institutum tẽpori, & regimini Benedicti Secundi conuenit, quod vero similius est, aut saltem Ioanni Quinto, qui eodem anno 855. electus est in summũ ecclesiæ prælatũ. Nisi quis existimet primum annum Herwigij fuisse sexcentesimum octuagesimum primum, & eodẽ celebratum Toletanũ hoc concilii, sicuti doctissimus ac diligentissimus Ioannes Vasæus priori parte chronicorum Hispaniæ deduxit. Id vero palam constat ex actis concilij Toletani decimitertij & decimiquarti. Etenim iuxta hanc rõnem Synodus ista Agathonis summi Põtificis tpi aptius conuenit. Nam. & Platina etsi diligẽter Romanorũ Pontificum vitas scripserit, nõ tatis exacte rõnem tẽporum habuit.

Nos vero non temere hęc expẽdimus, sed vt quibusdam obuiã iremus, æquo quidẽ animo ob eorũ insignẽ eruditionẽ, & in pscrutãdis vtriusq; iuris sanctionibus nõ inutilem diligentiã, quam tũ aliqñ parum propitio in Hispanos aũo iniuriosis ꝓiecto verbis, a quibus abstinere omno dẽnt viri doctrina ꝑtim insignes, & deinde cõmentis qbusdã non oĩno gratã lectoribus studiosis effecere. Io. etenim Igneus in dict. §. nõ alias. nu. 336. ita inquit, Non etiã gloriari dẽnt Hispani pp d. ca. cum longe ead. 63. dist. Qm Hispani Reges ex concessione Carolo facta obtinẽt, qui postq; Hadrianũ huius nominis primũ Pontificẽ a tyrannide Desiderij Lõgobardorũ regis liberauerat, Hispanias Mahumetica pravitate imbutas Cranas fecit, potitis eis Hispanię Rex insinuatus est, eo medio ius illud Regalię cõsequutus sũt. Hactenus Io. Igneus, cuius sniam an eũ ꝓbare conatus est Io. Ferrald. in tract. de insigni. reg. Fra. 9. iure. a quo Caro. Degrassalius, et ipse Gallici nois dilẽtit minime citato Igneo, lib. 2 Regalũ Franc. iure 3. verũ q̃ fœde lapsi fuerint Io. Ferrald. & Io. Igneus hac in re latis apparet ex ipso cõcilio Tolet. a quo ius istud reges Hispan. obtinuerut. Q. f deniq; cõcilio Caroli Magni natiuitatẽ fere 60. ann. e us aũt principatũ plusq̃ octuaginta ꝓcessit, quẽadmodum ex rõne tpum, quã Gaguinus tradidit, palã constat. Fit igitur, vt fallitissimus sit reges Hispaniarũ ius eligendi, & nominãdi Episcos habuisse rõne cõcelebrationis, q̃ Carolo magno facta fuerit, cũ ante ipsum, & ante

Arabum in Hispanis expeditionem Gothorum reges id ꝑ obtinuerint. Deinde vt par eſt, Carolũ Magnũ Regem & Cæſarem Chriſtianæ religionis fide, ac pietate, armis, & potentia militũ inſtructiſſimũ. in Saracenos, qui tunc Hiſpanis occubabant, Galliæ finitimos, incurſiones aliquot feciſſe, ita verosimile nõ eſt ipſum tot bellis in Italia, & Germania imminentib. deditũ, cũ exercitu in interiora Hiſpaniarũ penetraſſe, prouincias, & vrbes inſignes ab Arabũ tyrannide liberaſſe. Nam & Gratianus huius eſt ſententiæ, vt hæc minime vero ſimilia eẽ cẽſeat. Nec rem illam authores fidei ſynceræ tacuiſſent, potiſſimum hiſtorici Hiſpani, qui continua ſerie rerũ geſtarum, ſpeciatim meminere regũ Hiſpanorum, qui poſt cladem illam Hiſpaniæ paulatim ſingulas vrbes, & oppida Saracenis fugatis, & expulſis in priſtinũ Chriſtianorum dominium vindicauerint, tametſi nõ deſint authores, & hi nõ cõtẽnendæ inter hiſtoricos fidei, qui ſcripſerint, Carolũ Magnũ cũ exercitu. Nauarrã, Aragoniã, Cathaloniã, & adhuc, quod oĩno a vero abhorret, ad Gallecią vſq; p Mediterraneã Hiſpaniarũ penetraſſe eaſque prouincias, a Saracenis bello abſtuliſſe. Nam & a Gratian. 11. q. 1. in c. volumus. adducitur Caroli Magni decretũ, vbi ipſe Carolus aſſerit Hiſpanos ſibi ſubditos eſſe (id vero decretũ eſt oĩno intelligendũ de Hiſpanis Galliæ finitimis, Pyrenæum, & loca illis propinqua habitantib. atq; hoc verũ eſſe ex Hiſtoricis opinamur, cũ] nondũ Caroli Magni capitularia legerimus, ex quibus Gratianus decretum ꝓdictum adduxit, tametſi Lugdunenſis ad dictum Henrici Regis, Francię, eadẽ capitularia diligẽtiſſime plegiſſe videat, & eorundẽ meminerint Balduin⁹. in ꝓlegomenis. Rhenan⁹ ad Tertullianũ li. de corona militis. & Io. Trichemius de ſcriptorib. eccleſiaſticis in Angelilo. [Sed & Ivo Carnotenſis, 3. part. c. 174. eorundem capitularium meminit cõſtatq; ex eo illa authoritate Apoſtolica edita fuiſſe, timul, & Regia ipſius Caroli Magni, atq; iõ exiſtimamus apud Gallos ea olim recepta, plurimum ad diſciplinæ eccleſiaſticæ inſtitutionẽ contuliſſe. Id vero fere apud oẽs receptum eſt, & Hiſpani hiſtoriographi teſtanſ, eundẽ Cæſarem a Saracẽis in ipſius pyrenæis ſalub. magna cũ iactura, & clade fugatũ, ſuſumq; fuiſſe. id. n. & q ex Gallis, exterliq; eius unã monumẽtis tradidere plane latent, ac noſtri, cã victoriã militib. Alfonſi, Gallellæ regis, qui cum Saracenis Pacẽ inierat, tribuenda eſſe cenſent. Sed & Pa. Aemilius ſcribit, hunc ſilio interfuiſſe Ber. Carpienſem, qui Dux erat Bardulorum, hi ex Caſtellani ſunt. Etiã ii Gaguinus, aliique exteri Chronographi, Arabum tũ, & Saracenorum in eo cõflictu meminerint. Hæc alijs examinanda dimittimus, illud quidem hinc deducentes, Carolũ Magnũ Hiſpaniarũ ꝓuincias minime obtinuiſſe bello, nec eas catholicis Hiſpaniarum tradidiſſe regib. qui ab exilio diuini numinis poſt illã Roderici Gothorũ regis cladẽ maximis laborib. deuictis Saracenis ſtrenue Chriſtianæ religioni Hiſpanias reſtituerint. Quo fit Reges Hiſpaniarũ ius nominandi, & eligendi Epos nequaquã habuiſſe ex conceſſione, & priuilegio Caro. Magno conceſſo. id. n. & Lugdunenſis ad edictũ Henrici Regis par. vlt. nu. 21. & frequentib. plane fatẽ ſcribẽs, & ante Carũ Magnũ idẽ ius Gallorum Reges habuiſſe.

Hactenus de ꝓſcriptione iuris Patronatus, ꝓſentandi que rectorẽ in ecclẽa libera. Nã hæc ꝓſcriptio ꝓcedit quẽque ſicuti ſuperius adnotauimus. Eſt vero neceſſaria ꝓſcriptio quadraginta annorũ cũ titulo, vel immemorialis, Qđ probat ea rõne, quoniam in hac ſpẽ vehemens iuris cõis ꝓſumptio eſt aduerſus ꝓſcribentẽ, cum oẽs eccleſiæ ꝓſumant liberæ, & in oĩs eccleſijs iuris cõis ꝓſumptione collatio libera beneficiorũ, & miniſtrorũ inſtitutio ad Epm pertineat, exceptis baſilicæ. 16. q. 7. c. ex frequentib. de inſtit. c. cum venerabilis. de exceptio. Id 7 cir co inſpecta deciſione tex. in c. 1. de præſc. in 6. oĩno rndendũ erit, fore neceſſariam quaſi poſſeſſionẽ quad. anno, cum titu. vel ipſis immemorialis ad acquirendum ius patro. aduerſus ipſum eccleſiã, q̃ libera olim fuerit. miſſas. n. facio aliorũ hac in ꝓuerbia rõnes, huic, tm ego ſubſcripſerim, q̃ in hac ꝓſcriptione ꝓſumptio iuris, & quidem grauis, ac ſpecialis ſit ꝑ ꝓſcribentem. Sic ſane hanc opinionem tenuerunt Pano. in conſ. 116. 2. col. lib. 2. Alex. conſ. 75. col. 3. li. 4. Balb. de ꝓſcr. 1. part. 5. par. prin. q. 9. verſi. Tertia cõclutio. & Dom. conſ. 23. col. 1. quorum ſaltem ipſe verã eſſe cenſeo in hoc caſu, cum tractatur de ꝓſcribendo iure patronatus in eccleſia, q̃ olim fuerit libera. Nec quicquam refert q̃ Fred. conſil. 234. Corn. conſ. 47. li. 3. col. 2. & Dec. conſ. 133. col. 3. aſſeuerent in hac ꝓſcriptione titulũ minime fore neceſſariũ, quia ius cõe non reſiſtit quaſi poſſeſſione ꝓſcribentis, cũ ius patronatus obtineri a laicis poſſit. Iã. n. ſemel ad monui ad intellectũ conſtitutionis d. c. 1. de ꝓſcr. in 6. aliud eẽ ius cõe reſiſtere quaſi poſſeſſioni, aut poſſeſſioni alicuius rei, aliud iuris cõis ꝓſumptione ſpãẽ, & vehementiẽ eſſe aduerſam & ꝑiã ꝓſcribenti. In primo caſu nulla põt conſtitui ꝓſcriptio, quippe, q̃ abſq; poſſeſſione ꝓcedere nequit. vñ iure ꝓſcriptionis nullius tpis vſus, ẽt cũ titulo, ſufficit ad acquiſitionẽ illius rei, q̃ poſſideri non põt per eũ, qui ꝓſcriptionẽ allegat, tametſi poſſit is titulũ legitimũ allegare, & ad eius probationẽ inducere tps immemoriale. At ſecundo caſu liter ꝓſcriptioni locus ſit, & ꝓſcribens quaſi poſſeſſionis illius iuris capax cenſeatur, attamen ꝓp iuris ꝑiã ꝓſumptionẽ, q̃ grauis, & vrgens conſtituit, neceſſaria eſt quad. ann. poſſeſſio cũ titulo, aut eo deficiẽte immemorialis tpis vſus, iuxta elegãtẽ rãtionẽ Ro. Põti. in d. c. 1. cuius rõnẽ & interpretationẽ ipſe examinaui li. 1. Var. reſ. c. 17. quo ī loco tractaui, quonã iure decimæ a Chriſtianis debeãt.

8 Secunda concluſio. In eccleſia ī q̃ libera non eſt, nec olim fuerit, ſed patronus habuit ius patronatus ẽt a laicis põt ꝓſcriptione acquiri aduerſus priorẽ, & verũ patronũ. Hanc opinionẽ conſtat aſſeruiſſe, & ꝓbaſſe oẽs authores, vno dẽpto Archidiacono, quorũ mentionẽ feci ad cõprobationẽ, & authoritatẽ prĩmæ concluſionis. atque iõ eã eſſe cõem omniumq; conſenſu receptã opinor. & probatur in d. c. cura. de iure patro. aliuſque rõnib. quas commemorat Cæſar Lamber. de iure patr. 2. parte. 1. lib. 11. q. ar. 1. quamuis Arch. ſententiam velit. defendere Panor. in d. c. querelam. de elect. col. 3.

Verum in ſpẽ huius concluſionis quoties agit̃ de ꝓſcribendo iure patro. a laico aduerſus alium patronum non ꝑ ipſam eccleſiã liberã, adhuc requiri annos quad. & titulum, vel immemoriale ipſe reſpondet Dom. in d. conſ. 123. col. 2. cuius opi. proiecto dum titulũ requirit non omnino iure probatur, cum in hoc caſu nulla ſit ꝓſumptio iuris aduerſus ꝓſcribentem pro libertate eccleſiæ, liquidem eccleſia patronos habuit ab eius initio, & habere iure debet. Vñ Rochus Cur. in tractatu iuris patronatus, in verb. ipſe vel is. q. 36. nu. 86. ex aduerſo cẽſet, hoc ius patronatus aduerſus patronũ laicũ ꝓſcribi 10. ann. inter ꝓſentes, & 20. inter abſentes. Idẽ ſentiunt Floria in l. ſeruitutes ꝓdiorũ ruſticorũ. ff. de ſeru. Io. And. & Dom. in c. vnico, ad fi. de iure patr. in 6. Goffr. in q. 18. quorũ opi. minime placet, quia etſi aduerſus laicũ patronũ ꝓſcriptio procedat, intereſt tñ ipſius eccleſiæ non mutare patronos, quamobrẽ ob præiudicũ eccleſiæ verius eſt, ac tutius, qđ ad hanc ꝓſcriptionẽ exigat 40. ann. quaſi poſſeſſio abſq; titulo tñ, ẽm Fred. conſ. 234. Cor. in conſ. 47. li. 3. Dec. cõl. 134. Libe. de tur. pat. 1. li. 2. par. q. 11. ar. 5. Fan. a Citadinis in trac. iuris pat. in 6. par. 3. ar. q. 17. Ale. col. 75. li. 4. in vltimis enim dẽ reſpõſi verbis. Item ſenſit Bal. in l. 2. col. 1. C. de ſeru. & aqua.

Tertia cõcluſio. Quãm ad laicos dotia, ī eccleſiaſtica beneficia 9

bẽficia titulus ꝓſcriptione acquiri non poſſit, legitima tñ ꝓſcriptio ipſum poſidentẽ aduerſus eũ, qui ẽt limo tit. bẽficiũ petierit, iure defendit. Prior ꝓbationis pars probatur in d. c. ex frequentib. de inſt. & in reg. 1. de reg. iur. in 6. vbi gl. cõter recepta hoc ipſum aſſerit. Idẽ fatẽtur oẽs authores ſtatim citandi, ea rõne quod eccleſiaſtica bẽficia aliter, quã canonica inſtitutione obtineri nequeãt. Poſterior pars cõſtat authoritate gl. in c. cõtingit. de dolo & cont. in gl. magna, quã ſequũtur ibi Doct. ꝓſertim Panor. & idẽ in d. c. cura. de iur. patr. & in c. capitulo. col. vlt. de reſcr. colligens ex ea, q̃ poſſeſſor bẽficij eccleſiaſtici bonã fidẽ, & titulũ, vt aiunt, coloratum habens 10. ann. inter pãtes, & 20. inter abſentes poterit ſeipſum defendere aduerſus alium, qui ad idem ſacerdotiũ, & bẽficiũ in iudicio agere iure canonici tituli velit. Idẽ tradunt Fel. in c. ſicut. de re. iudic. nu. 30. & Fra. Balb. de ꝓſcr. 1. par. 5. par. prin. q. 10. Io. de Selua ī tr. de bẽ. 3. pa. q. 21. ad fi. Prætereà ꝓſcriptionẽ igitur hĩmã hic appello eã, q̃ ex tẽpore lege definito, bona fide, & titu. colorato ꝓcellerit.

Hinc & illa ſolennis q. definiri poterit, an quis teneat Epiſcopo exigenti titulũ bẽficij, quod poſſidet oſtendere, & exhibere? Nã etſi verũ ſit, in reb. tpalib. neminẽ cogi poſſe, vt oſtendat titulũ ſuæ poſſeſſionis, l. cogi. C. de per. hære. quã ꝑter Bar. Bal. & alios ibi examinat Matth. Aſſil. in rub. de cõtrouer. inueſt. nu. 79. tñ in eccleſiaſticis bẽficijs Epiſcopus, vel iudex ordinarius in quirere optime põt, quo iure, & titulo quiſq; ea poſſideat, atque iõ poterit exigere a poſſeſſorib. titulos, quos ad obtinenda beneficia habuerint. c. grauc. de prẽb. c. 1. vt ecc. bñ. c. ordinarij. de offi. ord. in 6. tex. ex cõcilio Baſilienſi in pract. ſinct. tit. de pacifis poſſeſſor. §. ordinarij. gl. & Doct. in reg. 1. de reg. iur. in 6. & in d. c. contingit. Igitur dubiũ eſt, an poſſeſſor bẽficij poſſit ab hac exhibitiõe tituli excuſari longi tpis poſſeſſione. Et in hac dubitatione vtar ea diſtinctione, q̃ receptior eſt. Nã ſi poſſeſſio eſt breuis tpis, tenetur poſſeſſor titulum Prælato inquirenti oſtendere, niſi ꝓlatus eius poſſeſſionẽ iã expreſſe, vel tacite approbauerit. Quippe qui titulũ examinauerit ad tradẽdã poſſeſſionem, aut poſſeſſorẽ ſacri ordinis munere ad eius bẽficij titulũ donauerit. arg. ſumpto ex c. dilecto. de ꝓb. & c. ex ore. de his q̃ fiunt a maio. par. canor. Inn. ī c. veniẽs. de filijs presby. Io. And. Anch. & Frã. in d. reg. 1. & alij ſtatim nominatim citandi. Quod ſi poſſeſſio continua fuerit longi tpis, ſatis proprio iuſo titulũ ꝓbare, nec opus erit illũ exhibere. ar. l. ſi arbiter. ff. de probat. hãc deniq; diſt. deduximus a gl. in Prag. ſanc. tit. de pacif. poſ. §. ordinarij. in verb. inquirãt. ad ti. Fel. poſt alios in c. illud. col. pe. de ꝓſum. & ī c. licet Heli. nu. 7. de ſimonia. Selua de bñ. 2. par. q. 25. Dom. ī d. c. ordinarij. de of. ord. in 6. verũ in 2. diſt. par. Doct. controuertunt quo ad definitionẽ lõgi tpis. Etenim Anan. in d. c. licet Heli. triennũ exigit ad hũc effectũ, Fel. vero ibidẽ decẽniũ requirit. idẽ in d. c. illud. nũc triẽniũ, nunc decẽniũ neceſſariũ eſſe cẽſet. Ego hãc q. opinor arbitrio iudicis deciniẽdã fore, nõ ignarus quid regula Cancell. 32. de triẽnali poſſeſſore ſtatuerit. Nã ex inſtitutũ eſt, q̃ qui p triẽniũ pacifice abſq; vlla ite qđcũq; bẽficiũ eccleſiaſticũ & ſine ſimoniaco ingreſſu poſſederit, nequeat ſup eodẽ bẽficio moleſtia vlla ſperi, mõ titulũ corolatũ habuerit, nẽpe a Rom. Põ. vel ab eo, ad quẽ hmõi bẽficij collatio ꝓtineat, nec tit idẽ bẽficium aduerſus reſeruationẽ aliquã iuris cũs intruſus. Eadẽ triennalis poſſeſſio eodem priuilegio munit in concilio Baſil. de quo in Prag. ſanc. tit. de pacifi poſ. ad cuius interpretationẽ, qi frequẽtiſſime in praxi ius illud triennalis poſſeſſionis adducitur, eandẽ materiã proſecutus aliquot adijciam concluſiones.

Quarta cõcluſio. Poſſeſſio triẽnalis iuxta regulã Cancellariæ lobtenta, tã quo ad ꝓprietatẽ, quã poſſeſſionẽ, defendit poſſeſſorẽ, eiq; tribuit aduerſus agẽtẽ exceptio 10 netiñ huius aſſertionis authores ſunt Fel. in d. ca. ſicut. de re iud. nu. 31. Caſſiad. in reg. de triennal. docti. 7. & 8. Lud. Gomez. in cadẽ. reg. q. 58. & 60. ac probatur hæc ſententia in d. Prag. ſanct. tit. de pacifi. poſſ. & hæc interpretatio ad regulã Cancellariæ omnium conſenſu recepta, vt teſtantur Caſſiad. & Gomez. Nec quo ad hanc defenſionem eſt neceſſaria bona fides poſſidentis, ſicuti ex Rotę decreto aſſerit Lud. Gomez. in q. 42. dictę regulę.

Quinta concluſio. Poſſeſſio triẽnalis nõ defendit poſſeſſorẽ, contra quẽ agitur de ſpolio, ſiue ſpoliũ per violẽtiam, ſiue abſq; ea contigerit. Probatur hęc cõcluſio in ſpoliatore violento, ī d. conc. Baſil. quo in loco ac de re eſt tex. ſatis apertus. in vtroq; vero hanc aſſertionem late defendit Lud. Gomez. in d. reg. q 11. eum legito.

Sexta concluſio. Poſſeſſio triennalis ẽt bona fide obtenta minime dat canonicã titulũ poſſidẽti. gl. inſignis in c. contingit. de dolo, & cõtu. in glo. mag. in ſpẽ Choſmas ī Prag. ſanc. tit. de pacif. poſ. in verb. molẽtari. & in verb. triennio. Fel. Caſſ. & Lud. Gomez. paulo ante citati ad quartã cõcluſionẽ. Idẽ not. Io. de Selua. 3. par. de bene. q. 21. ad fi. Atq; ita Conſ. a Villad. ex conſenſu Auditorium iudicauit, quẽadmodum refert gl. in d. reg can. 33. tametſi eadem gl. & Rebuf. in tract. de pacificis poſſ. nu. 7. & ſeq. contrarium defendere conentur.

Septima cõcluſio. Triẽnalis poſſeſſio ẽt bona fide obtenta, & titulo colorato nõ reddit poſſeſſorẽ tutũ ī alio iudicio, imo tenebitur is bẽficium dimittere, quoties ſcierit ſibi canonicum titulum ad id obtinendũ deficere.

Hãc cõcluſionẽ ex ꝓxima deducimus, nã & illius author hãc veram eſſe opinat, licet huic cõtrariã elegerit Rebuff. in d. trac. de pacifi. poſſeſſ. & prob. in ſcholijs ad gl. prag. ſanctionis in verb. coloratum. nu. 13.

Octaua concluſio. Triennalis poſſeſſio ẽt titulo colorato, & bona fide procedens, ac continuata, minime ipſe dit Epiſcopum, nec ordinarium, quin poſſint titulũ bẽficij exigere, & de eo inquirere. tex. opt. in d. prag. ſan. ti. de pacifi. poſſ. §. ordinarij. vbi gl. in verb. Triẽnio. ī prio ri illius tituli parte. & ibi Prob. nu. 4. Fel. in d. c. ſicut. Gomez. in d. q. 58. Caſſi. decif. 7. nu. 9. ſup regulas Canc. idẽq; ex ꝓnotatis aſſertionib. colligitur, quãuis Rebuffus in tract. de pacif. poſſ. nu. 20. contrarium adnotauerit. Hæc ſane de ꝓſcriptione iuris patronatus, & beneficiorum eccleſiaſticorum breuiter explicuimus, vt aliqua ex parte tractatui, ciuſq; materiæ ſubleuiremus, obiterq; reg. Cancellariæ de triennali poſſeſſore perpendimus, eius diligentiorem examinationem omittentes, quã lector poterit petere a Caſſ. Gomez. Rebuffo, Fel. & Choſma ī d. prag. ſanct. Paulo Pariſio con. 71. lib. 4. Boerio, deciſione 24. Qipa lib. 1. reſponſ. c. 17. rurſus Caſſiad. decil 2. 3. & 4. tit. de cauſ. poſſ. & proprietat. qui aliquot quæſtiones in praxi ſæpiſſime obuias tractauere, ꝑſertim maxima cura, & ſolicitudine negotium iſtud expediuit Ludouicus Gomez. in commentarijs ad eandem regulam.

Hitur præſcriptio potiſſimum iure Pontificio, nõ obſtante deciſione prędicti capituli cura. de iure patrõ. mala fide procedere non poteſt, imo ad eius uim neceſſario bonam fidem requirit. de legib. autem ſecularibus ſtatim tractabitur.

SVMMARIVM.

1 *Regia lex 3. & 4. tit. 13. 3. ordinat. explicatur.*

2 *Regia illa 63. Tauri examinatur.*

3 *Leges ciuiles præſcriptionem inducentes cum mala fide, an poſſint procedere iure Pontificio, & quid de actionibus perſonalibus.*

4 *Leges ciuiles præſcriptionem cum mala fide inducentes, ac permittentes, an & in foro Pontificio excluſa, ſaltem in foro ſeculari obtineant.*

5 *Allodes redhibitoria, & quanti minoris an tempore legi fat*

bus definito exeludantur, etiam in foro Pontificio.
6 *Publiciana etiam iure Pontificio admissa censetur.*
7 *Intellect. l. 1 tit. 1 2. lib. 3. ordinat.*
8 *Iust. Institut. ad text. huc. de præscrip. & hinc placuit quibusque Episcopi. 16. quæst. 3.*

§. VNDECIMVS.

REYER. alia q̃ huic regulæ bonæ fidei ad p̃scriptionẽ oĩno exigenti, obijciuntur, maxime adduci solet ex iure Cesareo constitutiones, q̃ statuerunt p̃scriptionẽ triginta, vel quadraginta annorũ, etiam cũ mala fide procedere, & vim p̃scriptionis obtinere. l. si quis emptionis. §. 1. & l. cũ notissimi. C. de p̃scr. trigin. vel quadragin. ann. l. 21. tit. 29. par. 3. q̃ in p̃sonalib. & realib. actiõib. loquuntur. Huc p̃tinere videntur Regiæ ẽdẽ constitutiones, q̃ de actionib. p̃sonalib. p̃scriptione tp̃is excludendis tractauerũt, p̃sertim l. 3. & 4. ti. 12. li. 3. or. Regal. Lit. ẽ 61. Tauri. tametsi hæ pelleriores constitutiones palã malę fidei p̃scriptionẽ, nec admittãt, nec refellãt. Sed tñ priusquã aggrediamur harũ legũ quo ad bonæ fidei cãm examinationẽ, oportet expẽdere sensum earũ, quas
1 ex iure Regio adduximꝰ. Nãq; d. l. 3. statutũ est, q̃ actio personalis p̃scriptione decẽ annorũ tollatur, cui statim adhęret l. 4. q̃ diffinit post illos decẽ anns non posse heri executionẽ actionis p̃sonalis, sed tñ posse iudicio ordinario debitã pecuniã peti actiõe q̃dẽ p̃sonali. Etenim si actio personalis primo decennio sublata fuit, nõ vꝫ, q̃ possit pecunia debita p̃sonali actione rursus in iudicio exigi. idcirco Regia l. 4. apparet, vel ꝑria, vel inutilis, aut sane ꝑplexa nimis. Roder. Xuarez in repe. l. post rẽ. ff. de re. iud. extra limitatione ad legẽ Regiã, ita conciliat has leges, vt existimet, legẽ quartã esse intelligendã eo casu, quo ob aliquod impedimentũ iuris, vel facti, actio personalis 10. ann. tolli, & extingui non potuit, eo. n. casu ius exequendi contractũ summario iudicio ipso decennio sublatũ est. Est igitur sensus l. 4. q̃ ius executionis paratæ tollatur primo decennio a p̃fectus, etiã si actio personalis eo decennio extincta ob aliquod impedimentum non sit. & addit, ac testatur ipse Rodericus, ita in praxi seruari, & intelligi prædictas leges Regias.
Ego vero non video, qua rõne hic sensus possit cõuenire dictis constitutionib. Nãm l. 4. inquit, saluũ esse ius actionis personalis quo ad iudicũ ordinarium post decennium p̃fecto iam iure agendi ex contractu iuxta formam l. proxima. & tñ in l. 3. quæ proxima est, expressim constat, decennio actionem quãcunq; personalẽ, & ius exequendi ita sublatũ esse, vt creditor ipse audiendus nullo pacto sit, nec iure executionis summariæ, nec iure actionis personalis, & iudicij ordinarij. Quam obrem conuenies non est hæc Roderici interpretatio.
Vñ ad planiorẽ intellectum harũ constitutionũ oportet præmittere, q̃dã ex aliqua obligatione oriri actionem p̃sonalẽ simplicẽ, q̃dã actionẽ p̃sonalẽ simul, & ius summariæ executionis, vel hypothecæ. Iteẽ & illud obseruandum est iure regio ius executionis tolli prius p̃scriptione tp̃is, manente adhuc obligatione, & actione p̃sonali, q̃d probat in l. 2. an. 11. in Ordinationib. in stylus a Rege Alfonso Coplut. anno ab Aera Cæsaris Millesimo trecentesimo octuagesimo sexto, qua decisũ extat ius exequẽdi ꝯra Christianos in fauorẽ Iudæi cõuentũ extingui, & tolli ex annorũ p̃scriptione. Quo quidẽ anno in eisdẽ Comitijs cõpium habitis, statuta fuit d. l. 1. & 3. ord. ex quibus vero simile est ius executionis summariæ ex aliquo ꝯtu cõperiẽs Christiano aduersus Iudæum, vel alterũ Christianũ decẽ annis tolli, sicuti q̃d Iudæo aduersus Christianũ cõpetebat ex annorum spatio tollebat. Demũ his p̃missis constitutionib. Hen-
ricus secundus Burgis Aræ Cæsaris Millesima quadringentesima vndecima. l. 9. mentionẽ faciens suprascriptæ l. 2. Alfonsi Regis, eiusdẽ Henrici patris, in ispẽ statuit p̃scriptio iure summariæ executionis adhuc manere salua actionẽ p̃sonalẽ quo ad iudicium ordinarium. Hinc sane fit, vt licet primo decẽnio sublatũ sit ius summariæ executionis, tñ iudicio ordinario actio p̃sonalis possit aduersus debitorem per creditorem in iudicium deduci, sic l. 3. intelligenda erit quo ad ius executionis summariæ lex, vero 4. quo ad actionẽ p̃sonalẽ, q̃ adhuc salua manet, ẽt si ius executionis tpe decẽ annorũ perierit. Sed & hæc interpretatio nõ oĩno dissoluit nodũ difficultatis, qa d. l. 3. satis in ispẽ diffinierit ẽt primo decennio actionẽ p̃sonalẽ sublatã fuisse. Nã tractat eadẽ cõstitutione de actione p̃sonali, q̃ absq; ꝯtu publici instr̃i cõpetit, & itẽ de ea, q̃ timul deducit & orit cum iure executionis ex vi instrumenti publici.
Erit deniq; alia q̃renda interpretatio, q̃ cõtrouersiã istã distinguat. Etenim põt rãderi actionẽ p̃sonalẽ simplicẽ absq; iure executionis summariæ cõpetentẽ, decẽnio extingui, & tolliat si ius executionis simul adiunctũ sit actioni p̃sonali, ipsum ius executionis primis decem annis tollãtur vero extincto, manet actio p̃sonalis salua in aliud decennium. Ergo l. 3. dum rãdet primo decennio actionem personalem, & ius executionis tolli, ita esse accipienda, vt actio p̃sonalis simplex absq; iure executionis cõpetens, decẽ primis annis tollat, non sic actio p̃sonalis simul cũ iure sũmariæ executionis cõtingẽs. Nam in hac vltima ispẽ primo decennio tollit ius executionis p̃ l. 3. decisionẽ, manet tñ adhuc salua in aliud decennium actio p̃sonalis, quemadmodum in l. 4. probatur. Alioq; si quis dixerit indistincte tolli actionem p̃sonalẽ primis decem annis, profecto eodem tpe tolleretur actio personalis cui adhęret ius summariæ executionis, quo ipsa actio personalis simplex. quod apparet cõtrarium menti legislatoris in d. l. 4. & in d. l. 2. tit. 9. ex legibus Alfonsi Regis. His accedit ex veterib. monumẽtis, quod author Dione Cassio, & interprete Georgio Merula Hadrianus Imperator decennium præscripserit, a quo tempore debere quis desineret, nec postea debiturus esset.
Super est mõ inquirere verum sensum cõstitutionis
2 Taurinæ 63. qua sancitum est, q̃ ius executionis summariæ ex actione p̃sonali procedens, p̃scriptione. 10. ann. tollatur. & in hac parte prima conuenit cum veteribus huius regni constitutionib. Deinde eadem l. est in secunda eius parte statutum, q̃ actio personalis, & executionis decretum super ea datum tollatur 20. ann. non quidem minori spatio tpis. Quod vt refragari aliquantulũ Regijs ordinationib. quarum mõ mentionem fecimus. Qua ratione quibusdam visum est, hac Taurina constitutione correctam, & antiquatã esse. d. l. 3. qua ex parte imbi cautum fuit, actionem p̃sonalem simplicem tolli & extingui 10. proximis annis. Existimãt enim quidã lege Taurina statutum esse, q̃ actio personalis etiam simplex non tollatur minori, quam 20. ann. tpe. Quibus & illud oĩno placebit, quo actio personalis tollatur 20. ann. quoties mota lite super ea, secutaq; condemnatione fit datum mandatum, & decretum executionis. Quod plane absurdum esse eo constat, q̃ æquali tpe tollatur actio simplex personalis, & ea item, quæ semel deducta in iudicio, decretũ executionis iudicialis habuerit cum tñ actio etiam simplex, & quæ alioqui decennio tolleret. semel deducta in iudicium, ꝑpetua efficiatur per litis ꝯtestationem, sicut in materia interruptionis examinabitur. & in specie adnotauit Ias. in §. pœnales de actio. nu. 11. ad finem ex hoc intellectu sequetur eodem tempore tolli actionem personalem habentem ius executionis, quo tollit actio personalis simplex cui actio p̃sonalis habens ius executionis maiorem vim habeat quo ad p̃scriptionem.

scriptionẽ. Fortasis eadem Taurina constitutio cõdita fuit ad interpretationẽ legũ antiquarũ in hunc sensum q̃ ius summariæ executionis cũ petens actioni personali tollãt 10. annis, manente adhuc salua personali actiõe in aliud decennium, idq; constitutũ est in d. l. 3. & 4. li. 3. ordin. & in d. l. Taurina in prin. At si actio p̃sonalis habeat ius summariæ executionis ex his, q̃ mõ diximus, vtrũq; tollitur viginti annorũ præscriptione. Subdit nunc secunda Taurinæ legis pars actionẽ p̃sonalẽ in iudiciũ deductã. & executionis iudiciales literas habentẽ, non tolli minori viginti annorũ ꝯpe, quo ad vtrunq;. i. quoad ius exequendi ex decreto iudiciali p̃sonalẽ actionẽ, & quo ad ipsammet actionẽ p̃sonalẽ, sicuti p̃fatur ex d. l. 63. Tauri in 2. par. Nisi dixeris per hanc legẽ minime tolli actionis p̃sonalis perpetuationẽ ad trigiata annos, atq; ideo scdam legis partẽ accipiendã esse, vt actio p̃sonalis simul habens ius executiõis summariæ, tollat viginti annis, de cẽ quidẽ primis quo ad ius executionis, & alijs decẽ vsque ad viginti quo ad actionẽ personalẽ, tandẽ, quo ad vtrunque tollendũ sufficiunt, & sunt necessarij 20. ann. Satis sit quo ad institutũ nostrũ his regijs cõstitutionib. probatã, & receptã esse præscriptionem actionum personalium, quæ raro absque mala fide potest contingere.
Ad idẽ spectat Caroli Quinti Cæsaris, primi Hispaniarũ Regis catholici & inuictissimi cõstitutio, q̃ Madritij anno Millesimo quingentesimo vicesimo octauo, cum publ. cũ huius regni conuentũ & comitijs Hispanorum haberet, c. 157. statuit. Etenim ea lege sancitũ extat, q̃ merces a famulis, & seruientib. exigi nõ valeat post triẽnũ ab eo die, quo a famulitio cessarunt, vel a dñis ipsi recesserint, nisi intra id triennũ a dñis stipendiũ petijsse probauerint. ecce legẽ, q̃ p̃mittit, & approbat p̃scriptionẽ illã, q̃ profecto absq; mala fide rarissime cõstitui põt Sic & apud Gallos Lud. duodecimus eorũ Rex ann. Millesimo quingentesimo duodecimo, lege lata definiuit, q̃ famuli tacere dẽ pactã, aut debitã dñis petant intra annum à die, quo seruire cessauerint, & tñ triginta annorum p̃cedentiũ. Post annum autem, secundum eam legem tamuli salariũ petere non possunt, nisi scripturã ꝓducant in iudiciũ, qua probẽ petitio. cuius legis meminere Curtius Symphori. in Arcẽto amorũ 44. & Rebuffus. 1. to mo in l. Regias tractãs. de famulorũ salarijs. Quo in loco col. 1. scribit Carolũ Cæsarẽ Catholicum Hispanarum regem idem statuisse apud Bruxellas Brabantię anno 1540. duorum annorum tẽpus, ad hoc diffiniẽdẽ.
Sunt & plerisq; in locis statuta, quæ permittunt p̃scriptionem actionũ p̃sonalium decem quidem annis, etiã si malã fidem debitor habuerit. Quamobrem cũ omnes istæ leges in læsionem animarũ tendant, saltẽ in effectu, quippe q̃ malam fidem foueant, & iure præscriptionis protequanter, opportune tractabitur hic articulus huius tractatus, an sint in repub. Christiana tolerandæ.
3 Primum etenim quibusdã placuit leges ciuiles, q̃b. ꝑscripto cũ mala fide pmissa est, non esse iure pontificio subiatas, nec correctas, sed vim legũ in foro ciuili, & laicorum oĩno habitoras, quoties in iudicium fuerint prolitigantium inre adductæ, ita tñ vt nihilominus in aĩæ iudicio, & in foro pontificio teneatur, qui mala fide pręscripsit ad restitutionem. Sic sane refertur opinio ista a gl. in c. vl. de p̃scr. Quæ tñ frequentissimo oĩum p̃sensu ī ꝓbat. Etenim si pctũ ob malã fidẽ in hac p̃scriptiõe cõmissã, proculdubio, nec in foro pontificio, nec in foro Cæsaris, & secularis admittenda est. tex. opt. in d. ca. vlt. de præscr. c. vigilanti. eod. tit. c. nouit. de iud.
Idcirco aliter tolli solet isthæc obiectio proposita. f. distinctione actionum realium a personalib. ita quidẽ, vt actiones reales nec iure pontificio, nec ciuili, nec in foro seculari usũ possint p̃ præscriptionẽ triginta, aut quadraginta annorum actiones vero p̃sonales oĩno tol-
lantur præscriptione inducta iure ciuili, nempe trigita annis, etiam mala fide. Huius opinionis, & distinctionis authores sunt Hostien. in summa de præscr. rerũ immobil. ff. q̃ res. col. 1. vers. actiones personales. Bar. in l. sequitur. §. si viã. ff. de vsucap. & ibi Roma. Aegidius Bellemera in d. c. vl. nu. 6. Bald. in consi. 437. li. 1. Bonif. in Clem. col. 3. de re iud. decisio Tolosana 73. Corne. consi. 206. libr. 2. & cons. 296. li. 3. idẽ Bar. in l. hæc autem iura. ff. de serui. vrba p̃dior. quorũ opinionem sequuntur Petrus Ferrariensis in practica, in forma rẽsionis rei conuenti, super verb. p̃scr. Lugdunensis. ad Ale. cons. 99. lib. 4. col. 2. asseuerantes eã uerioręm, & cõem esse, atque in praxi seruari. Huic. sniæ suffragatur rõ, q̃ dictat, debitorem non soluentẽ pecuniam, quã scit creditori debitã esse, nõ habere malã fidem interim dum, nec creditori eã negat, nec in solutione tergiuersatur: vnde cum mala fides deficiat, p̃scriptio non poterit ex eo refelli, nec improbari q̃ debitor sciat, se pecuniæ illius debitorem esse. Sic sane iuxta rationẽ hanc cum mala fide procedere. His accedit, q̃ Rom. Pont. in d. c. vlt. ad reprobandã p̃scriptionẽ ex mala fide inducti, considerat iniustã p̃scribentis possessionem, hæc autem iniusta possessio non contingit in debitore actionem personalem præscribente: liquidem iure realibus actionibus præscriptio procedit a possessione ipsius rei, quæ debet esse oĩno iusta falsem, opinione possidentis, in personalib. vero præscriptio deducit a negligentia non potentis, deniq; in p̃scribendis reb. factum iustum præscribentis est necessariũ, in p̃scribendis actionib. personalib. solum requirit negligentia creditoris non potentis, & iõ parum nocet præscriptioni, quod debitor sciat se verum debitorem esse, & actione personali teneri ad illius pecuniæ solutionẽ.
Verũ aduersus hanc opinionem adest rõ plurimum vrgẽs, q̃ deducit ex d. c. vl. de p̃scr. quo dãnant p̃scriptiones, q̃ cum pctõ, & mala fide ꝑ pctũ labem ꝓcedunt, & dicunt, ille vero q scit se alteri debere centum actione personali, ip habet conscientiã rei sm, q̃ ea qualitas pecuniæ alteri debita sit, & licet nõ teneat sub pctã crimine, & culpa, statim, & semp soluere, nec offerre pecuniã debitã creditori, semp tamen tenetur eam petenti dare qa scit alteri debitã. Quocunq; ergo tẽpore ab eo pecunia debita exigatur, tenetur eam dare creditori, alioq; a pctõ mortali liber non est, quippe qui sciat eam pecuniam alteri debitam esse. Deinde hic debitor quali possidet debitum interim dum ab eo non exigit. l. etiã. §. 1. ff. de petitio. hereditatis. Quib. tandem constat Bar. opinionem, eiusq; distinctionem falsam esse, atque ita etiã actiones personales præscribi non posse a debitore, qui scit se debitorem esse, nec eas præscriptiones admittendas esse cuiuscunque temporis sint, asserunt, aduersus Host. & Bar. Panor. Docto. in d. c. vlt. de præscrip. Anchara. & Francus in regula ista, Possessor. col. 2. post glo. hic Ale. in d. cons. 99. lib. 4. col. 2. & cons. 102 lib. 1. ad finem. Anch. consi. 5. Paul. Castrensi. consi. 98. lib. 2. quorum sententiam sequuntur, & fatentur cõem esse Ioan. Imol. nu. 19. & Fel. 2. col. 1a d. ca. vlt. Idem Imola in d. §. si viam. Balbus in 2. parte tertiæ part. prin. q. 13. fo Crottus in Lomnes populi. conclusione 11. ff. de iust. & iure. Idem Crott. in l. nemo potest. folio. antepe. col. 4. & inibi Ripa nu. 116. ff. de lega. 1. Lud. Gomez. in princip. de actionib. numero. 68. Hieron. Gratus cons. 11. colum. vlt. lib. 1. Hanc. item opinionem doctissime defendit Fortun. in tract. de vsurno fine. illat. 2. eandem tenent Mathesila. notabil. 23. probat & Bartolus sibi cõtrarius in dicta l. omnes populi. nume. 24. dum asseuerat, statuta Italiæ, leges item imperiales de præscribendis actionib. personalib. ab his, qui sciunt se veros debitores esse, minime valere, nec vim vllam obtinere ob peccatum, & malam fidem ipsius p̃scribentis, quod & Bala. iterũ

repetit

reperit in dicta secunda parte q.14.

Hinc sane deducetur alia quidē hac in controuersia opinio, quæ profertur, nec in actionib. realib. nec in personalib. nec in foro Pontificio, nec ciuili ꝓscriptionem cū mala fide admittendā esse. Etenim ipse debitor scit se debitorem esse, atque ideo læsam habet cōscientiam, eaque ratione minime præscribere poterit liberatem, aut immunitatem a solutione eius, quod ipse scit alteri deberi. Sic leges ciuiles, si quæ sunt, quæ præscriptionem cum mala fide approbent, iure pontificio sublatæ sunt ob pēnā euitandam. Nam vbi de peccato vitando agit lex secularis cedit, & subijcit pontificiæ quo ad vtrūque forum gl. ordinaria in hac regul. Possessor. quam hic sequuntur Franc. & Doct. Fel. in c. 1. col. 8. & in c. ecclesia col. 16. de cōst. Idem Fel. in c. in cautis col. 2. de testib. vū subducitur hanc opinionem magis communem esse.

Cæterum ne leges Cæsareæ, & Regiæ omnino antiquatæ, & sublatæ cēseant, aut iniquitatis vitio notentur, quibus dā placuit eas constitutiones defendere, aliquot exemplicitis interpretationib. quib. possint ab accusatorum calumnia vindicari. Quod pium est modo causæ iustitia id permittat. Hadr. igitur in 4. sent. tract. de rest. c. hoc suppositio scribit, has leges Cæsareas non esse iure pontificio in totum correctas, imo eas procedere opinat, cū possessor, aut is, qui ꝓscribere tendat, habet scīam rei alienæ immunis tū est a pēnā, & si rem illam non restituat. Quasi Summus Pontifex in d. c. vl. a ꝓscriptione malam fidem, idest, rei alienæ scīam tunc excludat, cū ea simul cum pēnā possidentis contigerit. At si possessor sciat alienam esse, & tū differt iustissime aliquot ex cautis rei restitutionem, eo calit præscribere poterit, qpe qui rem non detinet cum pēnā. Hunc Hadriani intellectum ipse etiam colligo ex Panor. in d. c. vlt. nu. 13. & 21. qui idem adnotauit in præscribentis actionib. personalib. imo in eis tantum loquitur scribens actionē personalē posse a debitore sciente ꝓscribi, quoties nulla ipse fuerit in mora, quia non tenebatur pecuniam debitā offere, & ea nusquam tpe ꝓscriptionis fuit petita. Etenim ex sola negligētia creditoris tunc ꝓscriptio vim assumit, quam rationem pro sua sententia Host. & Barto. supertus expressim adduximus. Et eandem tenent ipse Panor. in c. ecclesia sanctæ Mariæ, nu. 36. de consti. idem in c. quod clericis, de foro comp. nu. 44. Corn. cons. 176. col. 3. lib. 1. & cons. 277. lib. 3. Soc. cōs. 103. col. 2. lib. 2. And. Tiraq. in l. si vnquā. C. de reuo. donat. in gl. reuertatur. nu. 110.

Sed ipse hanc rationem indistincte intellectā fallam esse censeo, & subinde Had. & Panor. sūam opinor non esse admittendam. Nam apud me certissimū iuris est, nō posse constitui ꝓscriptionem, nec procedere cum scientia rei alienę, etiam si possessor nullum crimen, nec culpam mortalē ꝓxerit ex eo, q̄ non restituit rem, & differre possit eius restitutionem. Sic & debitor, sciens pecuniam debitam esse creditori, quamuis non teneatur ita tim restituere, nec eam offerre, præscribere non potest, cum scientia rei alienæ impediat ꝓscriptionem, item & scientia pecuniæ debitæ. tex. op. in d. c. vlt. de quo ipse aliqua adnotaui lib. 1. Varia. Resol. c. 9. nu. 3. Vnde rōnē Panor. qua & Hadr. vtitur, reprobant Imol. col. 2. & Felin. nu. 3. in d. c. vlt. de ꝓscr.

Rursus idem Hadr. quodlib. 6. art. 3. aliter Cæsareas, & seculares leges interlexit, scribens, eas constitutiones fin foro tantum seculari seruandas in hunc sensum, vt ille, contra quem ꝓscriptum fuerit, minime audiatur in iudicio a seculari iudice, imo ei denegetur actio, & i nequaquā reddat. Etenim ad reipub. vtilitatem possunt humanæ leges negare actionem, & ius ad petendum id, quod iuste & lege iustitiæ debetur, & id quidē ob vitandas lites, ob vitandam hominum vecordiā, ac negligentiam. Sic deceptus intra iusti pretij dimidiam, apud iudicē exteriorem nullā actionem habet ad petendū id, qd̄ rōne decepcionis illius re ipsa contingentis vere, & recto iustitiæ tramite tibi debetur. Siquidem eidem a legib. humanis actio negatur ob effugiendā litū multitudinē. quēadmodū ipse probauit lib. 2. Variar. Resol. ca. 4. nu. 11. Eadem ratione leges humanę pacto nudo actionem ad obtinendū, & exigendū in iudicio pecuniā promissam negarunt, & tamen promittens lege iustitiæ, & sub reatu mortalis criminis tenetur promissum seruare c. 1. de pact. quod & nos adnotauimus in c. cum in officijs. nu. 10. de test. sunt & plura ex legib. humanis his similia. Igitur præscribens mala. fide secundum Hadra. post ipsam præscriptionem non potest in iudicium ad duci, nec ab eo res præscripta peti, manet tamen adhuc in conscientiæ iudicio, atq; in foro Canonico vere debitor, & tenetur rem omnino restituere, quæ quidē sententia conuenit primæ opinioni, quā retulit gl. in d. ca. vlt. de ꝓscr. Hæc vero concordia latissime improbatur a Fortunio in d. tract. de vlt. fine. illat. 2. sunt. n. dissimilia, q̄ paulo ante de legib. humanis tradidimus. Aliud siquidem est, actionem negari a lege humana ob aliquā causam, q̄ absque vllo dolo contigerit, vel ob defectum solēnis stipulationis a legib. requisitæ ad promissionis cautionem, aliud fomentū a lege exhiberi ad occupandas res alienas cū mala fide, & maxima conscientiæ læsione: itē ad detinendū id, qd̄ quis scit vere alteri debere, & iuxta legū humanarum sanctiones reddere tenetur. Quorum prius etsi ad vtilitatem Reipublicę permitti possit, posterius tamen nulla ratio patitur, quod id in Christiana Republica tolleretur. Quamobrem illud opinor certissimū esse, & ita quidem in praxi seruandum fore in vtroq; foro, q̄ nulla præscriptio, nec in realib. nec in personalib. cum mala fide admittatur, ex quo plura deducuntur simul, & ex uera legum seculariū interpretatione.

Primum, leges ciuiles, & seculares permittentes præscriptionem cū mala fide, vel actionum realium, vel ꝓ sonalium iure pontificio antiquatas, & correctas esse, ita quidem, vt nec in foro seculari seruandæ sint.

Secundo, ex præmissis deducitur, per leges has seculares, etiam si forēt admittendæ, debitores, aut rerū alienarum possessores, minime titulum, aut ius aliquod consequi, quibus ex ratione rectæ iustitiæ liberentur a restitutione eius. quod vel alienū est, vel alteri debetur. Etenī quamuis lex humana hac in specie iudicialem exactionem prohibeat, & repellat, nequaquam tamen ius tribuit possessori, nec debitori ad rei alienæ acquisitionē.

Tertio infertur, harē legū secularū decisiones præscribentib. ac postidenib. prodesse, vt in dubio non probata ab actore eorum mala fide, præsumatur in iudicio. si foro bona fides, ea quidem præsumptione, quæ sit iuris, & de iure, nec vllam admittat contrariā probationē præter eam, q̄ ex confessione aduersarij deducat, iuxta cōmunes omnium traditiones in materia præsumptionū. Sic sane non probata mala fide ipsius rei ad iudiciū vocati per ipsum actorem, in dubio ꝓsumetur bona fides, probari aūt mala non poterit aliter, quam ex cōfessione præscribentis, sicuti sentire Rom. in cons. 102. col. 3. Fel. in d. c. vl. nu. 7. Hieron. Gratus in cons. 41. col. 3. Qui quidem effectus maximus erit, cum etiam si velit creditor aliter probare malam fidem, quam p confessionē debitoris, admittenda non sit probatio huiusmodi. Sat scio non ita expressim colligi hāc opinionē a Romano, & alijs, & præterea satis dubiā esse, licet ex corū mente deducatur. Quia licet præsumptio sit pro præscribente actionē personalē, q̄ bonam fidem habuerit, non tamen ita expeditum est, quod contrarium aliter quam per confessionem præscribentis probari non possit maxime in præscriptionib. breuioris tēporis, quam 30. annorum. Etenim Roma. Fel. & Grat. loquūtur de statuto ℔ in qd̄ non

non censetur ꝓscripta actio personalis omnino, sed tm̄ tancitū fuerit, q̄ elapso decennio, stetur super solutione debitæ pecuniæ, iuxta debitoris. nā in eo casu existimant Rom. & alij posse contrarium probari per confessionē debitoris, aliove lēgimo mō. Adhuc tū quantū ad hanc illationē attinet arbitror posse completā legalē ꝓscriptionem actionis ēt personalis ꝓsumi bonā fidem præscribentis, ex eaq; ꝓscripsisse. Deinde constat, posse probari malā fidē præscribentis cōfessione. Quod autem possit aliter probari, dubiū est, & fortasse ob authoritatē legū secularium, quibusdam pars negatiua verior videbitur, mihi tamen tutius apparet, posse malam fidem probari alijs lēgimis probationib. ꝑter ꝓscribentis confessionem.

Quarto, si post finitā ꝓscriptionē legalē ipse ꝓscribēs fateatur pecuniā solutam non fuisse, vel rem possessam alienā esse, semota ꝓscriptionis vi, licet non fateatur se tēpore ꝓscriptionis læsam habuisse conscientiā, nihilominus ꝓsumendum erit, ipsum malā fidē habuisse, nisi ab eo bona fides ꝓbata fuerit, vel saltē aliqua iusta, & vrgē tis ꝑsūptiōe bonę fidei, ꝑiā male fidei ꝓiectura euerterit.

Quinto illud est adnotādum, ēt in ꝓscribendis actionib. pe rsonalib. facilius bonam fidem ꝓsumi in hærede debitoris, cum is iustam habeat ignorantiæ cām, an debitum sit solutum, atque ideo hæres debitoris in dubio allegans præscriptionem actionis ꝓsonalis, absoluendus erit a petitione actoris iuxta leges seculares, ℔ Philip. Corneū in cons. 177. lib. 4. col. 2. Quo quidē casu bona fides præsumpta præscribentem defendit.

Sexto leges seculares procedere poterunt, etiam data mala fide præscribentis actionem personalē, non quidē quo ad ipsam actionem, sed quantum ad ius executiōis paratæ, & summariæ ipsi actioni adhærēs, hoc. n. ius tollitur tempore a legib. definito, manetq; actio personalis licet debitor malā fidem habuerit. Nam ex hoc creditor non amittit creditam, sed tantum ius illud summariæ executionis datum a legib. quib. & in tolli potest, sicuti adnotauit Franc. Balb. in 2. par. 3. par. prin. q. 14.

Septimo fere eadem rōne ꝓscriptio actionum personalium iure optimo ꝓcedit quo ad vtrunq; forum, Pōtificium scilicet, & seculare, etiam cum mala fide præscribentis, quoties agitur de actionib. a lege ciuili inductus, & ab initio per eandē legē certo tpe definitione quadā restrictis. Siquidem eadem lex ciuilis ad illud .tēpus eas actiones concessit, ac restrinxit, etiam si reus malā fidē habuerit. quod ita visum est Paulo Cast. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucap. Panor. col. 3. & Fel. col. 2. Francis. Balbo in 2-part. 3. part. princ. q. 13. Io. Crotto in l. conclu. 11. ff. de iudi. & iure. & in l. nemo potest. fol. antepe. ff. de legat. 1. Nec tamen ex hoc excluditur actio de dolo, si is, q̄ actionem temporariā præscripsit, eo vsus fuerit, sicuti sentire Panor. & alij. Et præterea extincta actione tēporaria, qualis est redhibitoria, quanto minoris, & similis, adhuc manet obligatio in alio iudicio damni cōpetentia nē, iuxta distinctionem S. Th. 2. 2. q. 77. ar. 3. sent. dist. 15. q. 40. ar. 5. Sylu. in verb. Emptio. q. 19. & 20. Conrad. de ꝓ. q. 54. Caiet. in d. ar. 3. Io. a Medina de rest. q. 34. quib. adde Cic. lib. 3. de Offi. & Valer. Max. lib. 8. ca. 2. in prin. Nam & hi tractauerunt, an teneatur venditor detegere vitia rei, quā vendit. Apud Iurisconsultos idē tradiderūt I. Iolianus in princ. ff. de actio. emp. l. qui scies. ff. commodat. Regia lex 64. tit. 5. par. 5. Abb. in c. inuisti. de rerū permut. l. 2. §. si intelligitur. ff. de ædil. edict. l. 2. tit. 5. par. 5. Cynus in l. 1. C. de ædil. actio. Abb. in c. cū contingat. nu. 28. de iureiu. Ang. & Rom. in l. si quis cum alter. nu. 28. ff. de verb. obl. opi. rex. in l. quæro. ff. de actio. empt. Specul. in tit. de empt. §. nunc videndū. versic. quid si venditor. Ex quibus hac in re deducitur congrua & iuridica resolutio, illud. n. satis sit modo adnotasse, actiones illas quanto minoris, & redhibitorias, competere eiā

5

6

ℨ eum, qui bona fide ℨ sum fecerit. l. tenetur. ff. de actionib. emp. atq; ita tollī, & extīgui tpe legib. definito etiā aduersus eum, q̄ malā fidem habuerit, ℑ communem.

Datur aūt actio redhibitoria, qū emptor. si sciuisset rei venditæ vitium, eam nullo pacto emisset, ideo agit is intra sex mēses ad redhibitionem, vt uenditio rescindat omnino. l. redhibere. ff. de Aed. edict. l 2. C. de ædil. actio. l. sciendum. §. tempus. ff. cod. tit. l. 65. titu. 5. par. 5. Quod si emptor emptus nihilominus foret, sed non tanti agit quanto minoris intra annū, qd̄ in pcitatis locis probatur. Quinimo si quis egerit redhibitoria, & succubuerit, aget deinde intra annū, quanto minoris. Bal. l. 1. pe. 1. col. C. de ædil. it. actioni Crepēlis sing. 164. & Catelli. Cotta. in memorialib. ī dictiōe, actio redhibitoria.

Octauo, si rationem æquitatis obseruemus, illud verū esse constabit, præscriptionem actionis realis, vel pionalis optime procedere, etiā cum mala fide præscribentis, quoties aduersus pœnalem legem præscriptio tendit. quam conclusionem ipse tradidi in Epitome ad quartū lib. Decret. 2. par. c. 6. §. 8. nu. 17.

Nono. legū ciuilium, & secularium decisio, q̄ approbat ꝓscriptionem cum mala fide procedentem ℑ quorundam opinionem, obtinet aduersus legatarium in fauorem hæredis. Nam si hæres scientiam habeat legati, poterit nihilominus aduersus legatariū nō petentē rem legatam præscribere tpe legib. definito, non obstāte mala fide, quemadmodum voluit Anch. in 1 reg fine possessione fol. 3. col. 2. versi. item intelligas. cuius sententiā & nos post alios examinauimus lib. 1. Variar. Resol. c. 9. nu. 5. Tandem iuxta resolutionem illam expendi poterunt leges seculares, qb. admissa fuit mala fides in præscribendis actionib. realib. & personalib.

Decimo, ex ꝓnotatis deduci poterit, falsam esse Bal. opinionem. Is. n. in d. c. vlt. de ꝓscrip. existimat posse ꝓscriptionem admitti, etiam si præscribens malam fidem habuerit, modo fiat lex, qua statuatur, leges omnes præscriptionem aliquam inducentes habere vicem, & uim consensus ipsorum priuatorum, qui legum latorib. subijciuntur, quia in hac specie non datur mala fides pp consensum illius, contra quem ꝓscribit. Hæc nāque opinio procedere iure non pōt, tū quidem lex non pōt consensū alicuius priuati inducere, vbi is abū t, ac deficiat, nec pōt humana cōstitutio ex hac fictiōe purgare conscientiā malæ fidei possessoris, cum fyncera fides, non simulata requiratur. Vnde hæc opinio Bal. merum cōmentū est, ac denique impostura quædam minime admittenda, contra ius naturale, & diuinum. Sic Io. Oldendor. in lib. 2. Variar. lect. tit. de præscr. ad fi. Bal. etiāque nouum inuentum iniquitatis imitat.

Vndecimo, quo ad leges seculares ꝑtermittendū nō est. an Publiciana actio iure Pontificio sit admittenda? Et quidem, vt Publiciana cōpetat, exigit etiā iure ciuili bona fides emptoris, & agentis eadem actione, tpe saltem traditionis, ita q̄ crediderit tradentem dūm esse, vel habuisse ius transferendi dominium, quamuis ipse vēditor, qui tradidit, malā fidem eo tempore habuerit. Leum qui. §. Prætor. ff. de Puplicia. gl. in c. Abbate sane in prin. de re iudica. in 6. alia in §. sed ifte. Instit. de actio. Sed si emptor tempore traditionis non haberet bonā fidem, nec malā, imo dubius esset, minime competit ei Publiciana secundum Bar. in d. §. prætor eundem in l. Pomponius. §. si tullu. ff. de acq. poll. Nam cum bona fides a lege exigatur, constat dubitationem non sufficere quod probauimus superius in hac 2. par. §. 7. nu. 3.

Hęc aūt Publiciana, quæ iure ciuili datur, non obstante mala fide tradentis, minime tollitur ex ꝓstitutione & Auth. malæ fidei. C. de præscri. long. tempo. 10. vel. 20. ann. qa illa decisio ex mala fide authoris nō tollit ꝓscriptionem, sed eā in longius tempus ꝓducit, ita q̄ dein, ve

maiori

maiori ſpatio temporis ſit peragenda. Igitur cum Publiciana tunc obtineat, & admittenda ſit, cũ ꝓſcriptio ꝛtinuo tramite procedit, conſtat nõ obeſſe Publicianæ, mala fides authoris traditis gl. in d. c. Abbate ſane. Cui' opinionẽ Doct. ibi ſequũtur, & fateor eã cõem eſſe, & verã, Ale. in d. §. ſi iuſſe. col. pe. Balb. de ꝓſcr. 2. par. 3. par. prĩci. q. 12. Ant. Burgent. in Rub. de emp. & vend. col. 3. Ial. in d. §. ſed iſtæ nu. 79. & ibi Gomez nu. 41. Quorũ item ea eſt reſolutio concors, atque vnanimis, q̃ Publiciana iure pontificio admiſſa, & recepta ſit. idq; probat inſd. c Abbate ſane. vbi gl. in verb. dominij vel quaſi. ea etenĩ rõne defendit, quia agens publiciana, nõ debet, nec tenet in libello aſſerere, q̃ credit ſe tunc non eſſe dñm illius rei ẽm Fabrum, & cõem. Imo id omittere oĩno debet, quidquid dixerit Ial. in d. §. ſed iſtæ. nu. 92. Quõd obrem ſicuti agenti Publiciana non obſtat dubitatio, an res tradentis fuerit, an aliena, ſiquidẽ ꝓſcriptio ſemel bona fide incepta non interrũpitur dubitatione, ſed adhuc procedit, & continuatur, qđ ad Publicianã ſatis eſt, ita ſcientia rei alienæ ipſam actionẽ Publicianã impedit iure Canonico, & ciuili, ex eo, quia tunc non datur quaſi dominiũ, cũ nec ꝓſcriptio procedat, habeatq; Publiciana fundamentum ab ipſo quaſi dominio, quẽadmodũ deducitur ex traditis per Gomez. in d. §. ſed iſtæ, ad fi. li cet Bal. in Lancillæ. C. de fur. 1. col. & Balb. de ꝓſcr. 2. par. 3. par. prin. n. 8. falſo exiſtimẽt, malã fidẽ ſuperueniẽtẽ etiam iure Pontificio non impedire Publicianam.

Cæterũ in hac materia eſt inter Regias conſtitutiões tit. 11. 1. tit. 1. ord. q̃ ſtatuit rẽ imobilẽ poſſeſſam ab aliquo titulo quidẽ, & bona fide, inter pãtes oĩno ꝓſcribi, nec poſſe in iudicio ad eiuſdẽ rei reſtitutionẽ poſſeſſorem conueniri. Vidi profecto ſæpe controuerti de illius legis virib. & q̃ri, cur ea in praxi recepta non ſit. Et ſanẽ ea lex deducta fuit a l. 1. titu. 9. ordinationũ, & legũ quas tulit Rex Alfonſus Area Milleſima trecenteſima octuageſima ſexta, ſicuti apparet ex l. 1 praſcriptione d. l. 1. ti. 13. Rex vero Alfonſus nõ tulit legẽ in eũ ſenſum. q̃ res poſſeſſa per annũ & diẽ, titulo & bona fide inter pãtes ꝓſcribatur, nec hanc deciſionem induxit, ſed pmiſit, aliquot in ciuitatib. morib. & forenſi vſu inductũ eſſe, vt poſſeſſor rei ẽt immobilis inter ꝓſentes per annum, & diem pacificus, non poſſet poſtea in iudicio conueniri. nec cõ uentus teneret rõndere, imo ſe defenderet ꝓſcriptiõe. Et tandẽ hac lege fori pmiſſa, q̃ quidẽ habetur l. 1. tit. 1. li. 2. fori. ad eius interpretationem, Rex Alfonſus ſtatuit, nõ aliter legẽ illã Forenſem procedere, q̃ ſi poſſeſſor titulũ, & bonã fidem habuerit. Ecce qualiter Rex Alfonſus noluit inducere legẽ nouã, nec eam ſtatuere, ſed fori leges interpretari. idẽ, ni fallor, fecerunt Catholici Reges, q ordinationum Regiarum libros cõpilari iuſſerunt, & eſt dẽ ordinationib. legũ authoritatẽ dedere, alioqui mirũ eſſ, q̃ vnica lege non quidem nouiter ſtatuta, ſed ab ordinationib. Alfonſi regis deducta, ꝓter mentẽ veteris legiſlatoris, q nihil tale cogitauit, voluerint tot leges Partitarũ, & aliarũ ordinationum de ꝓſcriptione tractãtes tollere, & antiquare. Lex ſũt ſtyli. 142. refert forẽſis praxis vſum circa d. l. interpretationem. ac primũ quidẽ exigit, q̃ ille, ẽ quẽ ꝓſcribitur in eodem oppido, vbi res eſt, habitat one habeat, vel aſſiduum commerciũ. Deinde hanc ꝓſcriptionem admittit, ẽt quo ad ꝓprietatẽ, ſi poſſeſſor titulũ habuerit. Quod ſi titulum non habuerit, refert, vſu obtentum eſſe, q̃ præſcriptio anni, & vnius diei profit quo ad poſſeſſionem, ſalua tñ maneat proprietas apud antiquum dominum, qui eã in iudicio petere poterit. Hæc ſane ad intellectum dictæ l. tradidimus. Etenim ſatis conſtat minime in iudicio admitti præſcriptionem anni, & diei, etiam cum bona fide, & titulo, nec in rebus mobilibus, nec immobilibus.

Poſtremo aduerſus hanc regulam iuris, quæ præſcriptio

7 nem cum mala fide reijciendã adducitur tex. in c. 1. de ꝓſcr. ex quo Epiſcopus partẽ alienæ diœceſis triennio ꝓſcribit, ſciens eam alienam eſſe. Nã ea ꝓſcriptio iniqua vẽ præſertim inter ꝓximos, quib. maior recti, & iuſti cura incũbit. Sed ad huius obiectionis ſolutionem erit oĩno ꝓnotandũ, olim in concilio Mileuitano c. 24. ſtatutum fuiſſe, q̃ ſi quis Epiſcopus loca ad eius diœceſim, & curã pertinentia, q̃ a Catholica fide defecerant, admonitus a vicinis Epiſcopis per ſex menſes ab admonitione, in catholicæ fidei vnitatem reducere neglexerit, vicinus Epiſcopus, qui potuerit ea ad catholicã fidem inducere, & induxerit, ſibi ea loca acquirat, nec poſſit ab Epiſcopo, cuius ea loca prius fuerant, impeti. Idem repetitum fuit in concilio Carthaginenſi ſeptimo, quod Gratianus appellat Aphricarum nonum. Cum tũ in eo concilio Carthaginenſi ſeptimo fuerint fere omnes recitati & renouati Canones diuerſorũ conciliorũ Prouinciæ Aphricę, vñ Anto. Demochares in diligentiſſima illa ad omnia Gratiani decreta inſcriptione, tribuit c. placuit, vt quẽque Epiſcopi. 16. q. 3. Mileuitano concilio. Et potuiſſet, quod Gratianus inſinuat, Aphricano tribuere c. 88. quo in loco eadem refertur conſtitutio, quæ in d. c. placuit. & c. 24. Mileuitani concilij continentur. Rurſus & illud conſtat in eodem concilio Aphricano c. 86. ſanctũ fuiſſe decretum aliud in hæc verba, Item placuit, vt ẽt ſi q̃ſquam poſt leges aliquem locum ad Catholicã vnitatem converterit, ſi eum per triennium, nemine repetente, retinuit, vlterius ab eo non repetatur. Quã quidẽ conſtitutionem Gregor. 9. ex Aphricano concilio retulit in d. c. 1. de præſcriptionib. ex quib. manifeſtum eſt, iuxta literalẽ ſenſum repugnantia in prædictis Canonib. ſtatuta fuiſſe. Nam in d. c. 1. triennium requiritur. Et tamen in d. c. placuit. 16. q. 3. ſex menſes ſufficere, decium extat. Ego etſi videam Hoſt. & Doct. in d. c. 1. non ſatis exacte rem iſtam perpendiſſe, opinor tamen hunc eſſe verum ꝓdictorum canonum ſenſum, vt epiſcopus, qui voluerit locũ ad alterius diœceſim ptinentẽ, & à fide catholica ſegregatum, ad eccleſiæ vnitatem recedere, prius admoneat verum illius loci Epiſcopũ, vt eũ locum religioni reſtituat, ſi vero is id facere, aut curare intra ſex menſes ab admonitione neglexerit, alter, qui eum monuit, potuerit operã dare, vt locus ille ad vnitatẽ eccleſiæ redigat, atq; ita reſtitutũ, ſi cũdẽ ꝓ triennio a die cõuerſionis pacifice nõ repetẽte ꝓprio Epo poſſederit, poſtea locus repetitiõ nõ daf, imo locꝰ hic catholicæ fidei reſtitutus manet penes reſtituẽtẽ. Sic ſane Canones hic ꝛcilianf, nã ſex mẽſes a cõcilio Mileuitano ſtatuti, a die admonitionis currere incipiunt, & dantur ad hoc, vt cõſtituat verꝰ & ꝓprius Epiſcopus in mora, ac negligentia, ex quib. alteri liberũ ſit, illius loci ad catholicã fidẽ reductionẽ ꝓcurare. Triennũ vero, cuius meminit tex. in d. c. 1. a die reductionis ſcipit, & daf Epiſcopo vero illius loci patrono ad ꝓpius repetitionẽ. Hũc ſenſum colligo ex gl. Hoſ. & alijs in d. c. 1. tameth q̃dã ipſi addiderĩt, q̃ mihi nõ probant. idẽ ĩtelleꝛ deducĩ ex eodẽ cõcilio Aphricano c. 86. dũ inibi dr, Placuit, vt qcunq; poſt leges, locũ ad catholicã fidẽ, &c. Hęc. n. verba, poſt leges, ẽt ſi omiſſa fuerint a Gregorio 9. ego ſic interpretor. 1. poſt leges admonitionis ſeruatas. vel poſt leges admonitiõn, & poſt cõuẽtionẽ & admonitionẽ factã Epiſcopo, ad quẽ locus ille ptinebat, quẽ admodũ legib. eiusdem concilij & Mileuitani decretũ fuerat. Fortaſſis tex. I d. c. 1. de ꝓſcr. & in c. 86. conc. Aphric. plane procedunt, vbi Epiſcopus vicinus locum alienæ diœceſis a fide Catholica alienatum, non requiſito ꝓprio Epiſcopo ad vnitatẽ eccleſiæ reducere curauerit, & reduxerit. hoc. n. caſu triennium fuſſicit ad præſcriptionẽ illius, At ſi monito ꝓceſſerit, tunc ſufficiunt ſex menſes ad conſtituendum in mora proprium Epiſcopum, ita quidem, vt ſi eum locũ alienꝰ paſtor

ſtor ad vnitatem eccleſiæ reduxerit, non teneat Epiſcopo, ad quẽ prius pertinebat, reſtituere. Hinc verum eſſe opinor, quod modo adnotabam, nempe ſex menſes incipere a die monitionis, triennium autem a die cõuerſionis, etiam ſi gl. in d. c. 1. hæc aliquantulum obſcure expliceuerit, ſentiens triennium incipere a die admonitionis.

Hanc vero præſcriptionem horũ canonũ interpretes cum ſcia rei alienæ, & tic cũ quadã mala fide ex eo ꝓcedere cenſent, q̃ de fauore fidei hic tractetur, vñ vt, qui ſe mel Catholicã fidẽ dimittere, eidem diligenter, & ſedulo reſtituantur, obtinuit ꝓdicta præſcriptio, quæ vere malam fidem non habet, quamuis adſit rei alienæ ſcientia, quia legib. canonicis ex cauſa iuſtiſſima permittitur loca ad alium pertinentia, occupare, & retinere.

Verũ horum Canonũ decilio iuſtificatue maxime ex eo, quòd Epiſcopus negligens reſtituere Chriſtianæ religioni loca ad eius diœceſim ptinentia, & q̃ a fide Catholica diceſſerunt, vt ea deſerere, aut habere, quaſi derelicta, atq; ió mirũ non eſt, ſi acquirant alteri Epiſcopo qui ſedulo querlióẽ operã dederit. iuxta not. in l. 1. & ſeq. ti. ꝓ derelict. His accedit tex. ſing. in Liocorũ. C. de oĩ agro deſert. li. 11. & in Lqui agros. eo. tit. Quib. rũlum eſt, q̃ ſi qs ꝓdiũ tributariũ Reipublicæ excolere neglexerit nouuſque cultor, & agricola id colere curauerit, poſt biennũ ſibi acquirt nouus hic cultor veteri excluſo, cui biennũ iſtud datur a lege ad repetendũ ꝓdiũ, qđ vẽ quaſi de reliquiſſe. Nec quidquã oberit ſcia noui cultoris, qui alienũ prædium occupauerit, quia cum id prædium ſit Reipublicæ tributariũ, deſertúq; fuerit a cultore veteri, ꝓmittẽ quaſi derelictũ, & in fauorẽ Reipublicæ permittit cuilibet idẽ ꝓdiũ colere, qua rõne bonam fidem habet nouus colonus authoritate dictæ l. qui agros, cuius vltra Bartol. ibi meminit Ial. in §. omnium. de actio. nu. 72. Eáq; Cæſaream rãtionẽ fere oẽs intelligunt in prædijs tributarijs principem ſupremo, vel Reipublicæ habenti ius ſupremi principatus, ſicuti not. Ang. & Aret. in l. ſi de eo. §. ſi forte. ad ſil. de acqu. poſſ. quidquid Bar. ibi dixerit. atq; hæc quidẽ ad notarunt ex d. l. quæ agros quã & Corſet. commendat in ſing. verb. occupatio. ex. l. aũ locorũ. deducit intellectus ad. l. qui agros. vt ea procedat nulla ꝓmiſſa admonitione, etenim tunc requiritur biennĩ. Quod ſi admonitio præm. dla fuerit, lex tm menſes habet vetus colonus ad colendum, & repetendum ꝓdium, qđ incultum dimiſerat. tex ſing. in d. l. locorũ. a cui' rñſo põt maximã rõnem habere interpretatio ſecunda, quã ſupertus expoſuimus ad tex. in d. c. 1. de præſcr. cum alijs canonib. limi lib. In ſumma illud eſt obſeruã dũ, q̃ mala fides minime datur, nec admittit in ꝓcitatis canonib. nec admitteretur ẽt fauore fidei, q̃ ita a iu. mmo pijſimoq; Ieſu inſtituta ẽ, vt nulla ex parte opus ſit pctm, & crime admittere, nec pmittendũ ſit ad eius defenſionem. Quæ. n. obſecro, vtilitas fidei, aut religionis Chriſtiani tractari põt, ſi Deo et' inſtitutori offenſa ſiat? profecto nulla. vnde dicendũ eſt, in dictis canonib. præſcriptio nem admitti cum mala fidefauore Catholicæ fidei, & religionis Chriſtianę. Nã et ſi præſcribens habeat ſcientiam rei alienæ, non oĩno ex hoc malam fidem habere videtur, modo rem alienam legis authoritate ruſtis exc aut is capiat, vtq; a dño deſertã, vel quam derelictam ſibi acquirat.

SVMMARIVM.

1 *Interruptio præſcriptionis, qualiter diſtinguantur ab aliis ferè ſimilib. terminis.*

2 *Mala fides, quocunq; tempore ante perfectam præſcriptionem contingens, interrumpit præſcriptionem.*

3 *Bona fides quo tempore ſit neceſſaria ad præſcribendum, & multiplex eius indagatur ratio, ſimulq; explicatur.*

4 *Ciuilis interruptio, quæ ſit. Et ibi cum viris expenditur.*

5 *Præſcriptio contra Romanam eccleſiam, non interrumpitur per excommunicationem a Rom. Pontifice latam die Iouis ſancti.*

6 *Actio temporalis, qualiter perpetua ſiat.*

7 *Præſcriptione ſemel interrupta, ceſſante interruptione. Ite rum nona poteſt inſtitui, & continuari.*

8 *Regia Taurina l. 65 examinatur.*

§. DVODECIMVS.

1 Minibus his q̃ ad ꝓſcriptionẽ iã pmiſſis nus fore neceſſaria, examinatis, illud expediẽdũ ſ qđ ad interruptionẽ ꝓſcriptionis ſpectat. Sunt etenim hac in re, q̃ diſtinctã habent cognitionẽ, & ea q̃ dẽ ita ꝓnotant a iuris vtriuſq; interpretib. vt ſciam", qãq; ꝓſcriptionẽ nõ curare, nec procedere, qãq; ẽ ceſſare, ic dormire, qãq; ſ errũpi. Nõ ꝓcedit, nec currit ꝓſcriptio, quoties ob malã fidẽ, ſimilẽve cãm non incipit, nec incipere poteſt. Dormit, & ceſſat, quoties ſemel incepta præſcriptio aliquo tpe intermittitur, vt in ea quæ contra eccl'n ante vacationem, & paſtoris obitum ꝓcedebat, ſiquidem vacante eccleſia & ea præſulo deſtituta, ceſſat qđẽ præſcriptio, a' demum electo prælato quę prius inceperat, continuatur, ſic ſane tempus vacationis eccleſię ſubdeducitur. Interrumpitur autẽ præſcriptio, cum omnino extinguitur aliqua ex cauſa. ſ cet iam cœpiſſet ꝓcedere. Hæc colliguntur ex gl. in l. cum notiſſimi. §. ſed & ſi quis in verb. inuocatur. C. de præſcr. 30. vel 40. ann. & in c. illud. & c. ex tranſmiſſa. de præſcr. De interruptione q̃dã hic breui cõpendio tractabimus, tantum ad quãdam noſtri inſtituti maiorem enucleationem.

Interruptio præſcriptionis quędam eſt naturalis, q̃dã ciuilis. Naturalis interruptio cõtingit, cum deficit aliquid ex his, quæ neceſſario ad præſcriptionem requirũtur. Nẽpe vel poſſeſſio, vel bona fides, vel titulus. Ciuilis vero interruptio ſit, qñ actus aliquis acciderit, q̃ ex lege ciuili interruptionẽ inducat patet iſthæc diſtinctio in d. c. illud vbi gl. & in d. §. ſed etſi quis. in verbo tenuatur.

Bona fides adeo ad præſcriptionem eſt, neceſſaria, q̃ minime ſufficiat præſcriptionem bona fide cœpta eſſe, ni ſi & ea toto ꝓſcriptionis tpe a præſcribente habeat. ſicuti ex ĩta iuris colligunt Dinus & Doct. Bart. in l. natura aliter 2. col. ff. de vſuc. Abb. & alij in c. vlr. de præſcr. Balb. de ꝓſcriptio. 2. par. 3. par. princ. q. 7. idcirco l. 1. C. de vſuc. trãſfor. q̃ ab initio tm ꝓſcriptionis bonam fidem exigit, nec eam accedente mala fide periclitari ſtatuit, iure poſtliminio antiquata cenſetur. idemq; dicẽdũ eſt de l. ſequitur. §. de illo. ff. de vſucap. l. bonę fidei. ff. de acq. rer. do. Regia. l. 12. tit. 29. par. 3. tameth iuris ciuilis in hoc nemine rit gl. in hac reg. Dubitari tũ ſoleꝛ, an ſemel cœpta ꝓſcriptione a bonę fidei poſſeſſore ſi mala fides poſtea contingens ita præſcriptionem interrumpat, vt etiam recedente hac mala fide poſit poſſeſſor bonam fidem iterum habens præſcriptionem cœpam continuare, vel omnino cœpta ꝓſcriptio interrupta ſit? Et quibuſdam vẽ malã fidem poſt cœptam præſcriptionem contingentẽ, nõ interrũpere præſcriptionẽ, ſed eã durante eo vitio ſalpẽ dere, vt tandẽ ſi vitium id ceſſauerit, ꝓſcriptio cœpta cõtinuetur, vtaturq; præſcribens acceſſione prioris tẽporis. huius opinionis authores ſunt gl. vlr. in 2. quæſt. Innocent. & late Fel. columna penult. in d. cap. vlt. de præſcr. vbi Imol. eandem probat ſententiam, quam ſequitur aſſeuerans eam communem eſſe Balb. 3. par. 6. part. princ. quæſt 4. idem admittere videtur Had. quolibet. 2. verſ. ad primam confirmationem. Quin & ipſe Dinus in hac regu. nu. 13. non dicit malã fidẽ interrũpere ꝓſcriptionẽ, ſed eam impedire. vnde illud fortaſſe tenſus, quamdiu in durãte mala fide ꝓſcriptio dormiat, & ceſſet, vt tãdẽ bona fide accedẽte cõtinuet. Ego ſane hanc opinionẽ ſil

sam esse censeo, atq; iure verius esse opinor, malam fidē interrumpere omnino ꝓscriptionem, eamq; extinguere adeo ut adsit mala fides, bonaq; accedente necessariū erit iterum ab initio ꝓscriptionē incipere, nec erit locus accessioni prioris temporis, cum id mala fides accedente oī no extinctum sit, huius rei veritas constat, quia mala fides vere & naturaliter interrumpit præscriptionē, interruptio aūt inducit necessitatem incipiendi nouam vsucapionem iuxta, cōem omnium traditionē in d.c.illud atque iō malā fidem posit incœptā ꝓscriptionem cōtingentem, non tm ꝓscriptionem impedire, sed & extinguere oīno, ita, vt & accedente bona fide non possit prior ꝓscriptio continuari, sed sit opus noua, & integra ꝓscriptione asserunt Host. Bald. Io. And. Car. Ant. & Abb. in d.c. vlt. Sylu. in verb. Præscriptio, 1. §. 3. ad fi. idem tenet Claud. in d.l. naturaliter, nu. 11. Et inibi Ioā. Hannibal nu. 148. Nam & hi Doct. expressim tenent Host. opinionem, vbi præscribens posit cœptam bona fide præscriptionē habet rei alienæ scientiam eo mō, quo in mala fide constituit. Quasi opinio prior procedere possit, quoties scientia rei alienæ ita leuis est, ꝙ malā fidem non inducat, qđ in controuersiam minime incipit siquidem tm hic tractamus de mala fide: idcirco si mala fides non accesserit nulla est hac de re disputatio. sit igitur posteriorē sn'am veriorē esse, nec ipse certum habeo ꝙ prior sit magis cōmunis.

3 Cæterum bona fides sm iur s ciuilis rūa tpe traditionis ff necessaria est. l. si aliena res. in princ. ff. de vsucap. l. si is pro emptore. §. vl. l. sequitur. §. de illo eo. tit. l. 2. ff. ꝙ empto. l. exiliamans. ff. pro suo. Quibus in locis cōi oīum consensu excipitur a regula ℞tus emptionis, in quo vt ab eo procedat præscriptio bona fides exigitur tpe ℞ctus & tpe traditionis eandem resolutionem tradidere gl. & Doct. in l. Celsus. ff. de vsucap. Bar. & Doct. in d.l. 2. ff. ꝙ empt. Regia l. 12. tit. 29. par. 3. Balb. de præscr. 2. par. 3. parte. princ. q. 7. Dinus in hac regula, nu. 26. cuius idē mētionē fecimus, ꝙ existimemus non satis explicasse, quid in hoc artic. iure Pontificio dicendum sit, ita enim scribit. Sed de iure canonico non requirit bona fides tpe ℞ctus in his, quæ de iure cōi possunt possideri cum sine titulo præscribantur, vt dictum est, sed tpe traditionis, & quę continuatæ possessionis vsque in finem complet præscriptionis, vt patet per verba regulæ. Hactenus Dinus, sentiens ꝓmissam iuris ciuilis distinctionē, quā & ipse probauit, minime ꝓcedere iure canonico in his, ꝙ iure cōi possideri possunt, quasi titulus necessarius non sit ad præscriptionem, & ꝓterea ius ciuile requirat bonam fidem tempore ℞ctus in his in casib. quib. titulus ad ꝓscriptionem exigitur. Hæc vero a Dino subinde tellecta ego non ita certa fore censeo, sicut Dinus sensit. Nam vt alibi ostendimus, inter ius canonicum, & ciuile quo ad præscriptionis titulum nulla potest vera rō differentiæ constitui, nec item vllum adest inter hæc iura discrimen. Quo fit ita iure Pontificio, vt ciuili titulū ad ꝓscriptionem requiri. Deinde ius ciuile non semper requirit bonā fidē tpe ℞ctus, ēt si titulū exigat. Et. n. in alijs titulis ꝓter emptionē ac venditionē satis esse statuit, ꝙ tēpore traditionis bona fides adsit, tametsi ius idē ciuile voluerit, in tit. empt. onis bonā fidē adesse tpe ℞ctus, tunc quidem, cū ad ꝓscriptionē titulus necessarius sit. Quāobrē quidquid scripserit Dinus, existimo distinctionē ꝓnotatā in hoc vers. ceterū adhuc iure Pontificio admittendā esse, & ea ex cā distinguendū esse titulū emptionis a reliquis titulis, ſin ea, ꝙ a Iurisconsultis rēta sunt. Subdit & ipse Dinus, In his vero, ꝙ non possunt de iure cōi possideri, in quib. ꝓscribēdis requirit titulus, dicē dū foret, ꝙ bona fides nō requiratur tpe ℞ctus, & tpe traditionis, & continuatæ possessionis in titulo emptionis, in cæteris vero requiritur tpe ℞ctus, & tpe traditionis, & continuatæ possessionis, nisi post ipse ℞ctus mala fide celebrati error facti probabilis interueniat, qui malæ fidei ꝓcedentis suspicionem remouerat. Hactenus Dinus. Cuius cōmentaria hac in parte maximo impressorū vitio læta fuisse censeo iure siquidem ciuili, & canonico quoties titulus ad præscribendum est necessarius emptionis titulo est itē necessaria bona fides tpe ℞ctus, & traditionis, quemadmodū iure Cæsareo, quod in hoc casu iure Pontificio admittendū esse expeditum extat, & a canonib. additur tps ꝓscriptionis totius, donec ea perfecta sit. Quo igitur pacto fieri pōt, ꝙ vbi titulus est ad ꝓscriptionem necessarius iure ciuili & canonico, non sit item necessaria bona fides tpe contractus venditionis? Et ꝓterea si iure ciuili in cæteris ℞ctibus non requiritur bona fides tempore contractus, sed sufficit quod ea detur tempore traditionis, ac iure canonico tm adijcitur tempus continuæ ꝓscriptionis curiosè ero Dinus in his titulis requirit bonam fidem tempore contractus, & traditionis, & continuæ præscriptionis?

Quib. ex cautis apud Dinū ita legendū esse opinor, In his, vero quæ iuris communi non possunt possideri, in quibus præscribendis requiritur titulus, dicendum foret, ꝙ bona fides requiratur tempore contractus, & tempore traditionis, & continuatæ possessionis in tit. emptionis, in cæteris vero requiritur tēpore traditionis, & cōtinuatæ possessionis, atq; ēt tēpore contractus, nisi post temp' contractus mala fide celebrati error facti probabilis interueniat, qui malę fidei ꝓcedentis suspicionē remouerat. Hęc Dinus. Et hoc vltimum iure etiam ciuili est necessarium, nēpe, quod mala fides cesset, nouaq; adsit tēpore traditionis, cum alioqui ꝓscriptioni locus non sit.

Atq; hęc dicta sint de mala fide, q̄ ꝓscriptionem interrumpit. Sic & possessio, quę oīno exigitur ad ꝓscriptionem, quemadmodum in hac Relectiōe tradidimus si ea deficiat quocunq; tempore ante completam & perfectam ꝓscriptionem, vsucapio interrumpitur, qua de re hic parum immorabimur, cum ea quęstionem fatisti me examinauerint Doct. in d.l. naturaliter. & Balb. in 3. par. 6. part. princ. in tract. de ꝓscr.

Fit nē ꝓscriptionis interruptio, si titulus deficiat, qđ satis manifestū est, & tradit a Bar. in d.l. naturaliter. col. 2. Pano. in d.c. illud Fran. Balb. in eod. tract. de ꝓscr. 3. par. 6. part. princ. verticul. 3. principaliter quæro.

Nunc de ciuili interruptione agendū est, atq; ad eius dem articuli resolutionem ꝓmittendum ꝓscriptionē quandam esse in odium tm negligentis inductam, vt est ea, quę mala fide iure Cęsarum admittitur, ex triginta annorum tempore quandā vero esse merē fauorabilem, nempe inductam a iure in fauorem tm possidentis, qualis est vsucapio triennalis, q̄ omnino fauorabilis est, alia aūt esse ꝓscriptionem mixtam, ideō iure instituta in odiū negligentis, simul & in fauorem possidentis. Et hęc est ꝓscriptio decem, uel viginti annorum, quę cum titulo, & bona fide procedit sicuti explicat textus in ca. placuit. §. potest. 16 quęst. 3. cuius meminit in hac specie Iason. in. §. pœnales. 1 nit. de actionib. nu. 126. post alios ꝓsertim Abb. & Doct. in d.c. illud. Est item mixta ꝓscriptio ea quę absque titulo, bona tamen fide procedit ex tēpore triginta annorum secundum Dinum, qui hęc optime tradit in hac regu. num. 8.

Prima tamen de interruptione ciuili sit cōclusio. Præscriptio triennalis, quæ a doctoribus vsucapio dicitur, nō interrumpitur, ēditis contestatione, imo procedit, & perficitur durante lite, in qua possessore condemnato, sit rei restitutio. l. 2. §. vl. ff. de vsucap. ꝙ emp. l. Iulianus. §. quātum. ff. ad exhibend. l. si post acceptum. ff. de rei vend. ex quib. vnanimi omnium suffragio hæc opinio constituta est in d.l. naturaliter. & in d.c. illud.

Secunda conclusio. Præscriptio decem, vel 20. annorum, quæ partim est fauorabilis, partim odiosa, interrūpitur lita contestatione. l. motæ lites. C. de rei vend. §. post in d.c.

in d.c. placuit. Bar. & alij cōiter in d.l. naturaliter. col. penu. Abb. & alij in d.c. illud. vbi Fel. & Balb. in 3. par. 6. par. princ. Ioan. Imol. in d.l. naturaliter. nu. 344. plura hac in re tradidere. Præsertim est adnotandū, hanc conclusionē tunc obtinere cum litis contestatio fiat apud iudicem cōpetentem, & habentē cautæ, & litis eiusdē cognitionē, secus vt visum est gl. in d.c. illud. & in d.c. placuit. §. potest. vers. interrupta. & in c. vt debitus. de appel. quib. est & similis in l. pe. C. ne de stat defunctor. quarum opinionem sequuntur Doct. præsertim Fel. in d.c. illud. & Balb. in d. 3. par. Ioā. Lupi. in c. Per vestras. 4. not. ab. nu. 28. per tex. in d.l. penu. Hanc itē ſdam cōclusionē quidā veram esse opinantur, mō ipse agens in causa non succubuerit. eo. n. succumbente, non interrumpitur præscriptio per litis cōtestationē, quali ea vim, quā semel habuit, amiserit actore victo, sic sane adnotarunt Fel. & Balb. post alios, probat tex. opt. in l. cuidenter. ff. de excep. rei iud. idem asserit Soc. cōsi. 47. lib. 3. ad fi. Tertio eandem conclusionem ita intelligendam esse opinantur. Abb. & quidam alij in d.c. illud vt ꝓcedat quoties litis contestatio facta fuerit aīo prosequendi litem: Nam litis contestatio alioqui hunc effectum interrumpendi non habet, si actor nullum habens impedimentum litem omiserit, & eam desertam dimittat. gl. in d. §. potest vers. interrupta. quam sequuntur Rom. in l. si vero. §. de viro. 34. Fallent. ff. solu. matr. Capitius decisione Neapol. 11. ex argumento sensus contrarij l. vlt. C. de ꝓscr. triginta vel quadraginta anno. quo in loco gloss. 1. tenet contrarium, quam sequuntur Doctores. communiter, sicuti eam approbans asseuerat Francis. Balb. in d.l. 3. parte. 6. parte princ. Quæ quidem sententia verior apparet, tametsi Fel. in d.c. illud. num. 10. mentionem fecerit gl. in d. §. potest, dicens, eam esse aueam. Qui tamē dubitat, an ea vera sit.

Tertia conclusio. Præscriptio triginta annorū, aut qua 7
draginta, bona tamen fide procedens, non aliter interrūpitur, quam litis contestatione. Hæc. n. ꝓscriptio ꝓpter bonam fidem similis censetur præscriptioni decem, vel viginti annorum, & mixta iudicatur, quemadmodū constat ex d. §. potest. cuius authoritate hanc conclusionem tenuerunt Abb. & Fel. col. 2. in d.c. illud Balb. in d. 3. par. 9. parte princip. q. 1. 2. ſpeciei, licet contrarium placuerit Ant. in d.c. illud.

Quarta conclusio. Præscriptio mere odiosa, quæ mala fide procedit ob segnitiem, ac negligentiam alterius, sola citatione interrumpitur. Hanc conclusionem late probāt Bar. & Doct. in d.l. naturaliter. & in d.c. illud. Balb. in d. quæst. 1. Ias. in l. vlt. ff. de eo per quem factum erit. tex. opt. in d. §. potest. & in l. cum nouissimi. §. imo. & in princ. C. de præscr. 30. annor. atque idem erit in quacunque alia ꝓscriptione, quæ mala fide possit procedere, cuiuscunque temporis sit.

His adijciendū est, qđ Fel. scribit in c. cum non liceat de præscrip. col. vlt. existimans, aduersus Romanam ec- 5
clesiam nullam procedere præscriptionem, quippe quæ quolibet anno interrumpatur per excommunicationē a Romano Pontifice die Iouis sanctę ex Bulla Cœnæ, ꝓnunciatam aduersus occupantes, & detinentes res ecclesiæ Romanæ. Quod satis est singulare, si iure defendi possit. Ego hanc sententiam falsam esse opinor. Nam etiam si illa excommunicatio interrumpere posset præscriptionem, id obtineret quo ad malæ fidei possessores, quos Romanus Pontifex sententia excommunicationis notat. si quidem bonæ fidei possessores, qui etsi rem ecclesię Romanæ possideant, iuste tamen opinantur, eam propriam esse, minime prædictis censuris afficiuntur. Quod si dixeris Fel. sequutus, admonitionem Romani Pontificis, etiā extraiudicialem ita interrumpere præscriptionem sicuti eam litis contestatio interrumpit, cum ipse Roman. Pōtifex iudex omnium maximus, nec habeat iudicem, curam quo agere, aut alterum conuenire debeat, quemadmodū in hac specie ex illo tex. deduxerunt Inn. 1o. Andr. Abb. col. 3. Fel. col. penu. in c. nihil cum scandalo de præscr. Aret. in l. si certum. §. sequitur. col. 2. ff. de verb. obl. Petr. Perus. in rep. c. si diligenti. de præsc. nu. 35. id procedit in speciali monitione ipsius Romani Pontificis, qui speciali quadam requisitione, ac nominatim possessores admonuerit, vt res occupatas ecclesiæ Romanæ restituant, cum ex hac admonitione censeantur possessores in mala fide cōstituti. nō sic erit dicendum in monitione illa generali, q̄ fit per excommunicationem Rom. Pontifi. Vnde opinio Fel. in d.c. cum non liceat dubia est, & mihi falsa videtur. Eamque reprobat Carol. Ruinus. in consi. 37. nu. 12. & 17. lib. 4.

Super est mō effectum interruptionis tradere, & quidem in factionib. tpalib. q̄ vel sex mentibus, vt redhibitoria, vel anno, vt quanto minoris, & alijs, de quib. in l. fciēdum. in fi. & l. cum sex. ff. de Aedil. edict. l. 65. in. 5. par. 5. & in l. in honorarijs. ff. de actionib. & obligat. atq; in oībus actionib. quæ tricennali præscriptione tolluntur, per litis contestationē fit earū perpetuatio ad 40. anno. tps. l. vlt. C. de præscript. triginta vel quadraginta annorum, vbi gloss. & Cynus. gloss. in lege. 1. C. de longi tempor. Abbas & Fel. in dicto capitulo. illud columna. 5. text. opt. in l. 1. §. 1. C. de annali exceptio. tradit Balb. in dicta 3. parte 6. patris principal. quæstione. 4. atque esse hanc opinionem communem fatentur Ioannes Hannibal. in d.l. naturaliter. ff. de vsucap. numero. 370. verum Salice. in d. lege vltima, & in l. cum notissimi. §. imo. columna vltima C. de præscr. triginta vel quadraginta annorum. aduersus communē sententiam existimat interrupta ciuiliter præscriptione in realib. actionib. tm, requiri ad nouam præscriptionē decem annos vltra eos, q̄ ab initio iure ordinario si nulla contigisset interruptio, forent necessari. cuius sententia admitti poterit. Imo forsasis illud iure probari poterit,

in actionib.realib.& reb.præscribendis semel interrupta præscriptione etiam ciuili interruptione, posse iterum ea interruptione cessante,nouam ꝓscriptionem instituí, & continuari bona fide,& possessione,alijsq; accedẽtib. circunstantijs,quæ iure ad legitimam præscriptionẽ requirentur ꝓ tẽ tempus,quod nulla data interruptione,sufficeret ad præscribendũ.Nã leges in contrarium ꝓ cõi allegatæ,intelligendæ sun',quoties mala fides manet apud possidentem,vel præscribentem,tunc. n. necessaria est noua quadraginta annorum præscriptio,ſm iura ciuilia,quæ iure pontificio in hoc sublata cẽsent, vñ fortasis in actionib.pſonalib. si vere præscribens hẽat bonam fidem,mala.n.præsumitur ex ciuili interruptione,idem erit.Super quo maturius cogitandũ esse cẽseo.

8 Est præterea in hoc tractatu Reg.l.65.Tauri,quæ palam statuit,interruptionem præscriptionis factã quo ad possessionem,censeri itidẽ hic effectum,ac factam fuisse quo ad proprietatem,& è contrario.Cum tamen interruptio præscriptionis rõne vnius actus non habeat effectum quo ad aliam,c.audita ad fi.& inibi Pan. & Doct. de præscr. Nihilominus Regia cõstitutio elegans est,nec loquitur de naturali interruptione,sed de ciuili,habetq; hunc sensum,quod mota lite quo ad iudicium possessorij,non tm fiat interruptio ꝓscriptionis quo ad possessionẽ super qua controuertitur, sed & quo ad proprietatẽ quæ in iudicium deducta non est.Sic tame ex hoc interrumpitur præscriptio,qua tolli poterat,& excludi remedium possessorium item & ea præscriptio, quę actionẽ & proprietatem tempore posset extinguere. Ex ꝓio si aduersus præscribentem actum fit ad proprietatem,non tm interrũpitur ꝓscriptio,q̃ tolleret actionem realẽ ad proprietatem actori competentem, sed & ea ꝓscriptio, qua interdicta possessoria,quib.actor agere posset,ex in querentur.Hoc etenim cõueniens est ex eo,ꝙ in hac potissimum materia de præscriptionib. maxime coniuncta sit possessionis causa proprietati,cum absq; possessione proprietas præscriptionis titulo acquiri non possit.

Illud vero non est prætermittendum,ꝙ si quis ꝓscribentem in iudicio traxerit agens possessorio,& ꝓscribẽs victus fuerit,certissimi iuris est,ẽt quo ad proprietatem præscriptionem interrumpi,cum possessio a ꝓscribente auferatur,atq; ió is continuare non possit prꝓscriptionẽ absq; possessione.reg.sine possessione.de reg.iur.i 6. nisi victus agens postea de proprietate rei allegauerit ꝓscriptionẽ,& velit ad eius perfectionem vti eo tempore quo pendente lite possedit tunc equidẽ Regia cõstitutio plane illi iustissime obijcit.Sed si agẽs possessorio aduersus ꝓscribentem in eo iudicio victus fuerit,ac succubuerit,& deinq; ꝓprietatẽ in iudicio deduxerit,quæritur an reus possit ꝓscriptionis iure sese defendere,ac eamq; ꝓscriptionem vti eo tpe,quo possedit post motam litem sup possessorio?Et vr non esse locũ in hac spẽ Regiæ constitutionis,liquidem ex his contestatione non fit interruptio ꝓscriptionis.cum actor succumbit,quẽadmodũ superius in hoc ꝑplo.ſ.probauimus.& tñ vidi frequenter,nisi immemorialis ꝓscriptio probetur,non admitti ad cõtinuationẽ ꝓscriptionis ipſs,quo re' possederit post motã litẽ sup possessorio iudicio, latãq; i eo solam,quasi id fit ꝓ nouã Regiæ,& Taurinæ ꝓuisioni.Quod apud me dubiũ est.Hæc quidem de ciuili interruptione,nã naturalẽ interruptionem diximus non cõo pertinere ad Tauri legem.Id vero probatur plane de interruptione, procedẽte a defectu possessionis,ea etenim dubio procul,& ad possessionẽ,& ꝓprietatẽ ꝑtinet,nec illa cõstitutio huic aptari potest.At interruptio procedens a defectu tituli vel bonę fidei etiã naturalis sit,fortasis conueniet ꝓdictę legi Interrumpitur.n.præscriptio proprietatis ob malã fidem,item ob deficientem titulũ,& tñ interdicta possessoria,q̃ lege,vel statuto tẽporalia sunt,ac tpe tolluntur, hac in ꝑticulari ꝓscriptione huius tpis absque titulo & bona fide,& denicq; malã,iure ciuili hac in parte minime antiquato,extinguuntur,sicuti diximus de iure summariæ executionis.Igitur iuxta legem Regiam interruptio prę scriptionis,quo ad proprietatẽ ex defectu tituli, aut ex mala fide,cum alioqui minime præscriptionem aduersꝰ interdicta possessoria interrumperet, ad hæc interdicta extenditur,atque ideo horum interdictorum ꝓscriptionem interrumpit.Qua de re adhuc oportet maturius ꝑpendere,ac diligentius cogitare.

TERTIAE PARTIS RELECTIONIS INITIVM.

SVMMARIVM.

1 *Vsucapio & præscriptio,an sint ratione iusta legib humanis introducta.*
2 *An ex præscriptione acquiratur dominium vtile, vel directum,latissime disputatur.*
3 *Vsucapionem triennalẽ a longi,tẽporis præscriptione peręrã distingui quo ad dũj directi,vel vtilis acquisitionem.*
4 *Intellect-ad tex.in l.si duo patroni §.Iulianus ff. de iuretur.*
5 *An per vsucapionem,vel præscriptionem, etiam si ex ea transferatur dominium directum,fiat iniuria, aut detrimentum naturale.*
6 *Dominiũ vtile acquisitũ præscriptione maximos effectus habet*

Vivs operis initio enũciata partitionis tã admonet, vt vsucapionis vim, & effectũ exponamus.Cuius rei controuersia necessario deducit ab ea q. qua disputari solet, sitne iusta lex,q̃ vsucapionẽ instituerit i republica? cũ ex ea dñium ab vno in aliũ absq; ꝓsensu prioris dñi,sola humanę legis authoritate trãsferãt. Hic tñ de ꝓscriptione,q̃ mala fide ꝓcedit,minime tractabit, saltem in spẽ,sed in gñre de vsucapione,eiusque iustitia agendum erit.Idcirco hanc proponimus cõclusionem.

Potuit lex humana iustissime dominium priuatũ ab vno in alterũ transferre vsucapionis ratione.Hæc ꝓbatur.Etenim humana lex potest ob vtilitatem publicam dominium priuatum ab vno tollere,& in aliũ trãsferre. Lex vero id agens ex causa vsucapionis maximã reipublicę vtilitatem affert,ac semper attulit,igitur ꝓbat, qđ in hac assertione constituimus.Atq; huius argumẽtationis vltima pars,quæ ex prioribus rem deducit, manifesta est.Maior vero propositionis pars ex eo apparet, ꝙ lex humana eo tpe,quo res omnes erant communes ante particularem rerum occupationem potuit eius sola authoritate priuatis dominia rerum concedere, & tradere,quod apertissime probatur a Conrado de contract.quæstione nona & 11.Ergo eadem lex potl illam diuisionem rerum priuatis factam itidem poterit ex iusta causa dominium vnius eique acquisitum ab eo tollere, & in alterum transferre,quia non minor est legis potestas ad tollendum dominia præmissa causa vtilitatis publicæ, nunc post rerum communium particularem dominij acquisitionem,quam fuerit,tunc cum ola erant communia & indiuisa,atque authoritate legis facta fuere priuata.Habuit.n.tunc lex authoritatem concedẽdi aliquot ex rebus communibus ob iustam causam aliquibus,reliquis ab earum vsu exclusis.Eadem ergo habet,& nunc potestatem eadem res ab his,qui earum dominium habent, rõne publicæ vtilitatis tollere, & alijs adijcere. Deinde lex humana,quæ iusta sit, inter subditos vim habet ex eo,quod subditi consenserint in imperium

rium & administrationem legislatoris eadẽq; rõne subditi consenserunt in legẽ iuste a principe latã,qđ satis manifestũ est,idcirco lex iusta,q̃ vsucapioni vim dederit, eãque induxerit consensum habet tacitum oĩum subditorũ,qui quidẽ consensus tacitus sufficiens est, vt virtute legis iustæ dñium ab vno in alterum absq; consensu expresso transferatur.Minor huius argumentationis pars tangit iustitiã legis inducentis ꝓscriptionẽ,nẽpe vtrũ iusta habuerit legislator cãm transferendi dominium ab vno in alterũ rõne tpis?Et quidẽ hæc iustitia constat ab vtilitate Reipublicæ,cui conuenit dñia rerũ nõ esse incerta,itẽ ꝙ lites,q̃ alioqui frequentissime contingerent aliqua ex parte a Republica exterminent.Item euidentius,ostenditur,si paulò latius rẽ illam repetamus. Nam vsucapio in primis vr,refragari naturali æquitati, cui cõuenit,ꝙ nemo cũ alterius iactura fiat locupletior. lege nã hoc natura. ff.de condictionib.indebiti.lege iure naturæ.ff.de reg.iur.Tũ ex aduerso obijcitur, eã æquitatẽ q̃q; incõmodã,& sane perniciosam esse cõi hoĩum societati,cui lege naturali oẽs seruire tenemur,cuiusq; rõne vt ea conseruetur,passim leges humanæ instituũtur, quarũ finis non alius est,quã humani conuictus.& humanæ,cõsq; societatis cõseruatio.In hoc deniq; vsucapio instituta legib. humanis est,vt Reipublicæ,cõiq; hoĩum societati,consultũ sit. Ea etenim cessante,incertus semp esset possessor,an res,quam ab alio emit,alióve titulo habuit,sua sit,nẽne.Quod minime Reipublicæ commodũ est,imo damnum infert.l. 1. ff. de vsucap. ꝙ si nullo tpe certa sint rerũ dominia,hoĩum cõmercia facile intermittẽtur,atq; inculti iacebũt agri,quorũ cultura Reipublicæ vtilissima censet, timens nãq; possessor ne qñ dñs verus fundi,eũ sibi auferat,illius curã abijcet,& inculta manere sinet,quemadmodũ scribit Theophilus in princ.Inst.de vsucap.Et ꝑterea vsucapionis lex alia rõne iustificatur a iurisconsulto in l.vlt. ff. pro suo . ergo, inquit Neratius,vsucapio rerum constituta est,vt aliquis litium finis esset.Sic & Cicero ꝓ Cecinna ,vsucapionem inquit esse finem solicitudinis,ac periculi litium.His tandem rõnib.introducta vsucapio minime infringit regulam illã iuris naturalis,q̃ cum alieno detrimento nos locupletari vetat,sed eam potius moderatrice ratione interpretatur,ne ab alia lege,q̃ conseruationem, & quietẽ cõmunis societatis iniunxit,discederetur. Sic legib. duodecim tabularũ,fundi,& agri biennio vsucapiebantur,cæteræ aũt res anno tm.cuius legis meminere Iustinianus in l.1.C.de vsucapionis transfor.Cicero.2.Topico. Idẽ iorõne pro Cecinna.Plato itẽ li.12.de legib.ad eius Reipublicæ,quã ipse instituebat,regimen tacuit, rem mobilẽ pali,& publice possessam,ann. vsucapi,si clam possidetur ea res,triennio quidẽ,& id in vrbe.At in agro palam, quinquennio,occulte vero,decennio vsucapi , Laudat Cicer.de Officijs lib.2.Aratum Sycyonium,ꝙ is cum patriam suam tyrannide multis annis oppressam liberaliet exulẽq; reduxisset,possessiones iustas triginta iã & quadraginta annis obtentas mouere,atque exulib.restituere ideo iniquum esse censuit, quod tam longo spacio multa hæreditatib.multa emptionib.multa dotib. tenebantẽ sine iniuria.Hinc sane fit,vt nulla Christiana Respublica sit,quæ propriis statutis legibus vsucapionem mobilũ, & immobilium rerum non probauerit,easq; leges iustas esse ostendit Scotus in 4.sen.dist.15.& pter eum Conrad. de contract.q.115.concl.2.& sequent. Tho.in quolibet. 12.q.24.quorum opinio cõis est apud theologos, sicuti eã secutus asserit Hadr.in 4.sen.tract.de rest.eodem capite,quo de ꝓscriptionib.agit.Ex hac vsucapionis iustitia plura possent deduci,quorum aliquot,quia maiorem haberent nouitatis habuerunt conuertiam ,breui qualam retractatione subijcam.

Primum hinc,facillime,ni fallor,expendi poterit ea quę

2 stio,qua dubitari solet an ex præscriptione acquiratur dominium directum,vel vtile?Nam frequentiori nostrati sententia illud obtentum est,ꝙ extraordinaria vsucapione transferatur dominium directum,at ex ꝓscriptione decem,viginti vel triginta annorũ,tm translatum sit in ꝓscribentem dominium vtile,directum vero maneat penes illum,aduersus quem præscriptum fuerit. Hanc opinionem veram esse censent gl.in auth.nisi triennalis. C. de bonis maternis.gl.in l.traditionib.C.de pact.& in princi.Inst.de vsucap.quas secuti sunt Bar.& Doct.in d.auth. nisi tricennalis.& in ꝓcatis locis.Panor.in rub.de præscr.Idem in cap.cæterum.de iudic.nu.20.& Decius nu. 17.Eandem sententiam fatentur communem esse patrũ vtriusque iuris interpretes præsertim Ias.in d.l.traditionib.Fel.& Alc.in d.rub.de præscr.Fran.Balb. in tract. de præscript.2.parte principal.2.quæstion. Aretinus in dicta principal.Institut.de vsucapio.Ioannes Hannibal. in rubr.ff.de vsucap.numero 113.& probatur in l.si duo patroni.§ Iulianus.ff.de iureio.vbi vtilis actio datur præscribenti.Idem in l.prima.ad finem.ff.de aqua pluuia arcend.deinde præscribenti competit exceptio,ergo prior dño competit act.l.super longi.C.de lõ. tẽp.præscr.l.si quis emptionis.C.de præscr.triginta vel quadraginta annorum.Quib.& alia ratio accedit,ꝙ dominium iure naturali quæsitum ,qđq; directũ est,non potest humana, & ciuili lege tolli.l.eas obligationes.ff.de c.diuisionẽ. ergo per præscriptionem lege humana inductã non põt dominium illud directum tolli his sane authoritatib.& rationib.potissimum hæc opinio comprobatur,& itẽ authoritate iurisconsulti in l.si qs diuturno.in prin.ff. quẽ admod.seruatur.vendica.vbi iurisconsultus acquisita seruitute inquit,vtilem actionem præscribentem habere ad ius seruitutis.

Cæterum contrariam sententiam,imo ꝙ vsucapione decem,vel viginti annorum dominium directũ transferatur authoritate legis humanæ ex vsu , probare conantẽ Martinus,Petrus a Bellapertica,& Iacob.Butricarius in dicta auth.nisi tricennalis.glo.in summa.16.q. 1. Faber. & potius in princ.Inst.de vsucap.Alc.in rub.de præscr. numer. 13.& in l.vt sunt.ff.de verb.sign.Dec.in l.vlt.C. de edict.diui Hadr. tollend.col.1.Io.Igneus in l.1.§. do mini el 1.ff.ad Syllani.Idem latius in l. contractus.ff. de reg.iur.nu. 130.cuius rationes aduersus Dec. defendit Roge.de Mota in l.traditionib.C.de pact.nu. 94. Eandẽ opinionẽ fatentur veriorẽ esse,& tenent Egumarius Baro Inst.de vsucap.col.2.Io.Corasi.in l.seruitutes in 2.nu. 13.ff.de seruit.idem Corasi.lib.6.Miscell.c.20. & Conr. de contract.q.15.conclusio. 1. Quæ quidem opinio ꝓbat ex eo quod plurium iurisconsultorum testimonio constet vsucapione,& præscriptione dominium acquiri præscribenti.l.3.ff.de vsucap.Lacquiritur.§. non solum.ff.de acq.rer.dom l.traditionib.C.de pactis Auth.nisi tricennale.C.de bonis mater.dominij aũt verbo directum est ĩ dubio intelligendũ.l.1.§.qui in perpetuum.ff.si ager. vectiga.cum potentior sit adsumẽda significatio in dubio l.quæritur.ff.de statu hom.l domum.ff.de contra.emp.c. vlt.de senten.excom mu.

Secundo loco huic sententiæ adstipulatur rõ satis cõgrua.Lex.etenim humana ex iusta causa habet ptẽm transferendi dominium ab vno in alterum , sicuti mõ probauimus non tm vtile,sed & directum,quod negari non potest.alioqui dominium ,quod in pœnã criminis transferatur ab vno in alterũ,directum non esset , sed tm vtile,quod omnino falsum est.Igitur certum sit , humanam legem posse causa vsucapionis transferre dominiũ directum in præscribentem . Huius autem dominij directi translationem fecisse legem inducentem vsucapionem,& præscriptionem,satis apparet ex loci gemina ratione citatis.& præterea, quia manifesti iuris est,authun

tate legis præscription's cã dominium in ꝑscribentem transferri, nec distinctio alicubi in ea specie fit dominij d rect ab vtili, quod lex minime indistinctum dimitteret, ꝛ voluisset tantum dominium vtile in præscribentem transferri.

Tertio cadẽ sñia habet authoritatem a lege duodecĩ tabularũ, itẽ a Iustiniano Cæsare ĩ prĩ. & §. 1. de vſucapio n. quib. in locis pariter statuẽ acquisitio dñij rõne ꝑscri ptionis rerũ mobiliũ, & immobiliũ, additq; Iustinianus ex ꝑscriptione rerũ dñium acquiri, cum mentionẽ fecerit, rerũ mobiliũ, & immobilium, ergo, vt par sit vtriusque ꝑscriptionis conditio, ob eandem legis parẽ, vnãq; vtriusq; determinationẽ. l. nã hoc iure. ff. de vulg. par est, q̃ dñium directũ rerũ ẽt immobiliũ in ꝑscribentẽ transferatur. Hæc cadẽ argumentatio fieri põt ex l. traditionibus. C. de pactis vbi pariã cẽsentur q̃ dominium transferatur traditione, & vſucapione, & tamen palam est traditionib, dominium directum, non tantũ vtile transferri.

Quarto aduersus cõem opinionẽ vrget tex. in c. inter memorates 16. q. 3. quo in loco dominũ acquisitum ꝑscriptione, appellat æternũ. Sic & in c. clerici eod. q. dñiũ hoc proprietas dr. vẽ coniectare licet, & deducere, directum dominium præscriptione acquiri.

Quinto, vt partem illam iustiorem esse ostendam, aut saltẽ minime conuinci authoritate tot doctissimorũ virorũ, qui contrariam magno conatu admittendam esse
3 opinantur, libenter quæram, quo iure hi doctores? vſucapionem triennalem distinxerint a longi temporis præscriptione, censentes ex triennali directum dominiũ acquiri, nõ ita ex ꝑscriptione longi tpis? Etenim si reſpõderint in vſucapione iuris consultum hanc conclusionem palam probare in lege. 3. ff. de vſucapio. vt Dinus in hac regula censet, nu. 10. profecto mirabor maxime, viros eruditione insignes hac authoritate sñiam illam probasse. Nam iurisconsultus in d. l. 3. non tm tractat de vſucapione rerũ mobiliũ, sed & de immobilium ꝑscriptione, nam & hæc vſucapio ff. l. 4. §. situ. vi. l. si per errorem. ff. eo. tit. Nec vllibi in trac. de vſucapionib. iurisconsulti, quorum responsa in Pandectis Iustinianus retulit, hanc distinctionẽ fecere. Imo ab eis rerũ immobiliũ, & mobiliũ ꝑscriptio dr. vſucapio, & a Cicerone, & alijs veterib. latinæ linguæ authorib. quorum dictiones in his, q̃ ad vſucapionẽ ptinent, non aliæ sunt, q̃ hæ, quib. & iurisconsulti vtunt, nusquã mentio fit rei immobilis ꝑscriptionis sub alio nõe, & tm. q̃ vſucapionis. Præterea licet non desint rõnes, qb. moti legumlatores potuissent inducere, q̃ directum dominium, ex vſucapione rerũ immobiliũ acquratur, vtile vero tm ex ꝑscriptione rerũ immobilĩ, nempe ob vtilẽ, & abiecta rerũ mobilium possessionem l. pegregre. in prin. & l. si rẽ mobilẽ. ff. de acqu. p. ff. & quæ facit ius, ac firmius res mobiles acquirãtur. l. 3. §. Neruæ filius ff. de acq. poss. tamen legislator ex his, & alijs rõnib. statuit, minus tempus sufficere vſucapiendũ res mobiles, quã immobiles, nec in qualitate dñij & distinctione directi, ab vtili quidquam definunt, imo pariter, cum vſucapio tam de mobilib. quã immobilib sit nec essario accipienda, ex ea generaliter acquiri dominiũ censuit in d. l. 3. tametsi ã lege duodecim tabularũ fanctũ esset minori tempore acquiri mob. ha quam immobilia. Nec difficultẽ illã ita vtilẽ, & maxime effect' racuissent Iurisconsulti, si ea lege ciuili Romanorum alicubi facta fuisset. Non obstant huic opinioni ea quæ contrariæ tententiæ
4 authores adducunt. Et primo l. ti duo patroni, §. Iulianus. ff. de iure u. Cuius hic est contextus literæ iulianus, ait, eũ q̃ iurauit fundũ fũi esse poti longi tpis ꝑscriptionem, ex vtilem actionẽ habere debere. Hæc iurisconsultus. Qui variè a doctoribus intelligitur. Nam quidam arbitrantur, longi tpis ꝑscriptionem in ea ipẽ allegari ab eo, contra quem iuratum est. Vñ qui semel iurauit ex ad uersarij delatione fundum suum esse, habet ex iuramento actionem vtilẽ non obstante q̃ aduersarius post hoc iusm longo tpe fundum possederit. Quasi tunc non sufficiat longi tpis ꝑscriptio, sed sit necessaria maior ꝑscriptio perpetua actione per delationem iuramenti atque non tantum habet qui iurauit actionem realem, quam prius quam iuraſſet habebat quæ perpetua fuerit per litis contestat onẽ, sed ẽt actionem vtilem ex iuſo, q̃ quidem actio perpetua est vſq; ad quadraginta ann. l. nã & postea §. si is qui temporali. ff. de iureiu. de quo tractat Reg. lex. 14. tit. 11. Partita 3. Hippol. in sing. 141. Roder Xuar. in repet. l. posti rem. ff. de re iud. vehc. considera. vlt. & sing. & fm gl. & Ale. in d. § Iulianus. ac Roder. in d. verti. considera. locus hic Iurisconsulti, tractat de ꝑscriptione iã cœpta tpe dilationis iuſi, vel de vſucapione posti tã delatum iusm incipienda, quẽ sensum Regia lex admittit, atque post alios Ias. in d. §. Iulianus. põt ẽt locus iurisconsulti adsumi in eũ sensum, vt interpretemur, posti ipsam vſucapionem finitam, pollessorem in iudicium voca tũ opposita exceptione ac præscriptione longi temporis, iuramentum actori detulisse, eumq; ex delatione iurasse. Habet. n. tantã vim iuramentum ex delatione ꝑstitum, q̃ & aduersus longi tpis ꝑscriptionem actionem vtilẽ iuranti acquirit, nec tm extinguitur ius ꝑscriptionis, quo extincto actor habet priſtinam actionem directam iure dominij, sed & vtilem ex iuſi vi acquirit ipſi iuranti. Hæc quidem interpretatio, licet Iasoni non admodũ placeat, cum his existimet non conuenire textui, deducitur a gl. ibi in prine & Bar. in § si quis iuraverit eiusdem l. si duo patroni. eandem iuxta has interpretationes minime obstat Iuliani sñium opinioni, quam vltimo loco, aduersus eũ probabimus, nec communi sententiæ suffragatur. Quod si dixerit quis Iuliani sententiam procedere in præscriptione eius, qui iurauit, vt sit sensus, quod is, q̃ iurauit ex delatione alterius fundum suum esse, si postea ꝑscripserit rem ipsam longo tempore, habere eum etiam vtilem actionem, quemadmodum eum textum intelligere Iacob Butr. Ricardus, Albericus, Bartol. & Iason, tunc ipse respondeo actionem illam vtilem dari ex iuſo non ex præscriptione. nam de virib. iuramenti agitur in eo titulo non de viribus præscriptionis, idcirco inibi responsum est post iuramentum habere iurantem, qui ẽt rationem tituli iuramenti præscripserit fundum bona fide, actionem vtilem iuramento sibi delato, non tantum actipnem directam ex præscriptione huiusq; responsi non est leuis effectus, sicuti Iason posit alios ibidem tradidit. Quamobrem potius probatur in d. ipso posterior opinio, q̃ prior. Mihi sane potiꝰ placet, q̃ in d. §. Iulianus. præscriptio allegetur ab eo, qui iurm defenderat id. n. magis Ideonũ est Iurisconsulti, mẽti quã quod ab eo, qui iurauit, eadem non ita vtiſr proponatur & iuxta hunc intellectum, si intellexerimus iuramentũ præstitum fuisse post præscriptionem perfectam, oportet comma, & duo puncta post dictionem, illam, Præscriptionem, apponere.

Item non obest textus in lege. 1. ad finem. ff. de aqua pluuia arcen. & in l. si quis diuturno. in princ. ff. quemadmodum seruitus amittat. nam in prædictis locis tantũ tractatur de vtili actione pro vtili seruitute, aut quasi seruitute non de vtili dominio, quæ quidem distinctam hẽnt rõnem ex eo, q̃ in seruitutib. agatur de re incorporali, quæ vere, & propriè non postidetur, sed quasi possidetur l. seruus. §. incorporales. ff. de acgrendo rerum dñio l. sequitur. §. si viam. ff. de vſucapionibus. Idcirco mirum nõ est, quod seruitus acquisita præscriptione. differat ab ea q̃ consensu dominij constituta conuentione int, & appellatur quasi seruitus, vtilẽque actionẽ habeat illa etenim, q̃ pacto, & conuentione sit constituta, propriæ seruitus dicitur, at ea, q̃ vſu temporis sit acquisita, quasi seruitus appellatur

appellatur, quippe, quæ non sit continuata propria, & vera possessione.

Deinde leges omnes, quæ ꝑscribenti exceptionẽ cõpetere asseuerant, non probant actionem eũ non habere directã, nec ex eis constat, illum ꝑ quem præscriptũ est, habere adhuc posti ꝑscriptionem, actionẽ directã, loquuntur. n. de exceptione intentionis & facti cuius meminit gl. in l. qui se debere. ff. de cond. ex. dat. de qua & nos disputauimus in principio huius relectionis.

Vltima vero rõ prorsus est fragilis, licet ea vtantur Abb. in ca. cæterum. de iud. nu. 20. & Dec. ibi nu. 17. ex l. eas obligationes. ff. de ca. diminutio. dicentes, legem humanam non posse per vſucapionem ſ dominium directum a priori domino tollere, & transfere in vſucapientem, quia dominiũ directũ competit iure naturali, cui
5 lex ciuilis humana derogare non põt. Profecto satius esset viris doctrina ꝑstantib. his rõnib. abstinere, q̃ ita leuiter argumentari. Quid obsecro refert quo ad iuris naturalis rationem, quod per vſucapionem dominium directum, vel vtile potius acquiratur? cum etiam vtile tamtm dominium sit sufficiens, vt iuste vſus ipsius rei, vtilitas & cõmodũ liberè in vſucapiẽtẽ sint translata. Deinde si lege humana non põt ab aliquo dominiũ directũ auferri, non poterit nec in pænã delicti rerũ dominium directũ à delinquente in principẽ lege humana transmitti, q̃ falsum est & manifeste erroneũ. Sic deniq; aduersus ipsum Panormitanum, & cõem, nec per triennalem vſucapionem dominium directũ lege humana posse acquiri, & tũ dubio procul id acquirit. Nec video rõnem congruã, qua probari possit, dominium vtile non ita eẽ penes alicuius rei verũ dominũ iure naturali, sicut directũ, quo fit, vt si directũ sit iuris naturalis, ita erit & vtile. Maxime q̃ & si fateamur dominũ verũ alicuꝰ rei habere ius in ea, ac dominium naturali rõne & iure, id planè procedit, mõ intelligamus dominiũ sicut & libertatẽ ipsius hominis, quæ iure naturali cõpetit cuiq; subditũ esse Reipub. & eius administrationib. qui ad vtile regimen subditorũ possint legib. statutis de dominio rerum, & de ipsorum subditorum personis disponere. In hoc. n. pali consensere hi, qui se reipublicę, & principibus subdidere. Hinc etenim deducit, ius illud naturale, quo dominiũ ꝓriæ rei qs hẽt, quodq; dictat, dominiũ hoc à nemine auferendũ fore, habere. & assumere interpretationẽ ab alia eiusdẽ iuris naturalis rõne, qua obtẽtum est, homines ipsos, eorumq; res subditos esse reipublicæ eiusq; principib. vt vtilitati cõitatis subueniant, atque ita in his, quæ ad eiusdẽ cõitatis vtilitatẽ necessaria sunt, parere debent subditi, nec recusare possunt legum vel principum imperia. Leges verò vſucapionem indu
6 centes iusta ex cã, in totius cõitatis vtilitatẽ statutæ sunt idcirco in controuersiã iniquitatis trahi non debent. & pterea posset dici dominia rerũ non omnino esse distincta iure naturali, sed humano ꝑ particulare earũdẽ rerũ cõmunũ applicationẽ, de quo in regu. pctm. tractantes de venatione, disputauimus, quãtus iuris naturalis principiũ sit, nemini faciendam esse iniuriã, nemini nocendũ esse. & ea rõne res propria alicuius non est ab eius dominio cum iniuria auferenda sic etenim dominiũ per vſucapionẽ in aliquem translatum, iure potius quã iniuria, aufertur à priori dño. Ex quib. potest rñsio ad argumentationẽ. Nã etsi dominia rerũ sint iuris naturalis, & ea quæ sunt iuris naturalis humana lege non possint auferri, non sequitur ex hoc, ꝑscriptione, aut vſucapione dominia, auferri contra ius naturale, nec ex hoc ius naturale violari, quia id potius interpretationẽ adsumit à rõne moderatrice, quæ & ipsius iuris naturalis pars est.

Igitur, quicquid Notrates velint, ego cõstitutissimũ esse propono ꝑscriptione quacunq; quæ iusta lege probata, & instituta sit, dominium directũ vſucapienti ac-

quiri, nec penes priorẽ dñm id manere, atq; iõ nõ solũ ꝑscribenti vtile dominium competere, sed & directum.

Verum prior sñia, quæ frequẽtiori suffragio recepta fuit, plures habet interpretationes, ac restrictiones, quibus eiusdẽ authores eã perstringunt, & limitant. eas tradidere Fel. in rub. de ꝑscriptio. Ias. & alij in d. l. traditionib. idẽ. §. omniũ. de action. nu. 71. Io. Hannib. in d. l. naturaliter. in repet. Rubr. de vſucapio. nu. 84. & sequentibus. Io. Igneus in d. §. domini. li. 1. ff. ad Syllania. Præter hæc illud est adnotandũ, q̃ dominiũ directũ non põt esse penes duos insolidũ, & iõ iuxta cõem sñiam dominiũ directũ manet adhuc posti ꝑscriptionem penes ipsum priorẽ dominũ, dominium autẽ vtile acquiritur ꝑscribenti. At fm opinionẽ communẽ ꝑ iã dominiũ directũ acquiritur ꝑscribenti, nullumq; manet apud priorẽ dominum ex rõne. l. si vt certo. §. si duob. ff. cõmodat. Vnde si alicubi scriptum sit eum, ꝑ quem ꝑscriptum fuerit, dominum effectũ esse, id intelligendum est, olim, ante perfectã ꝑscriptionẽ, vtcunq; in ẽt si obtineat ea sñia, quæ habet, dominium tm vtile acquiri ꝑscribenti, hoc tm dominium vſucapione acquisitũ verũ dñum est, ac directo ꝑfertur. gl. in l. ti ædes. in 1. ff. de seruitu. vrba. ꝓd. & in l. 3. §. ex plurib. ff. de acquirend. poss. Bar. in l. 1. & ibi Ias. nu. 57. ff. eod. tit. Sic & qui agit rei vẽdicatione, obtinere debet in ea actione, si probauerit se rẽ illã, quã petit, legitimè ꝑscripsisse 2. Spe. tit. de loc. §. nunc aliqua versi. Quinquagesimo sexto quæritur. Bar. in l. minor. §. 1. col. penul. ff. de euictio. Inno. in c. cæterum. de iudic. col. penul. Fel. in rubr. de præscript. col. 3. Abb. in c. cum contingat. notab. 1. de decimis. Alex. consi. 90. li 2. col. 3. Paulus Parisiensis. consi. 104. li. 3. 1. n. 93. Bald. & Paul. Castrens. in l. cum res. C. de proba. Pan in d. c. cæterum. col. pen. Balb. de ꝑscr. 2. par. prin. col. 3. Quorum opinio cõis est. Quamobrẽ illud sit ablq; cõtrouersia, hoc dominiũ vtile sufficiens esse ad agendũ, & obtinendũ rei vẽdicationẽ, itẽ & ad excludendũ veterẽ dñm agentẽ ex directo, licuti & Alex. explicat in d. §. ex pluribus. col. 3.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptio bonæ fidei, & tituli procedens tribuit præscribenti actionem ad vendicandam rem ab ipso vero domino, & an idem sit in præscriptione bonæ fidei absque titulo tamen præcedenti.*
2 *Præscriptio, an det ius proprietatis præscribenti, & an ipse habeat rei proprietatem?*
3 *Verus dominus rei præscriptæ rationẽ dominij directi potest agere contra tertium possessorem, qui non habet causam à præscribente.*
4 *Præscriptione per in integrum restitutionem extincta, an fiat natus, vel datus, actio, quæ veteri domino cõpetit.*
5 *Dominium acquisitum per præscriptionem, an possit tolli per principem?*
6 *Dominus directus, an possit impedire confiscationem rei præscriptæ ob delictum præscribentis? His etiam addentur alij effectus à domino directo procedentes.*

§. PRIMVS.

Atis in initio huius tertiæ partis exponimus contrarias Doctorum sententias in ea quæstione, qua solet discuti, an dominium directorum acquiratur præscribenti, actandem ostendimus frequentiori authorum consensu in eam itum esse opinionem, quod dominium directum maneat penes veterem possessorem, vtile tantum ꝑscribenti acquiratur.

Idcirco

Idcirco oportet expendere, quid operetur illud dominium directum manens apud veterē possessorē, & quid referat vſucapienti acquiri dominium tm vtile, nō directū, subijciā.n. aliquot huius disputationis vtilitates.

Primū quidē licet verū sit, & saltē crebriori Doctorum sōa receptū, eū qui rē aliquā bona fide, & titulo decē, aut viginti annis vſucepit, habere actionē realē ad vendicandā eandē rē a veteri domino, contra quem præscripsit, quoq; eam rē demum finita præscriptione possidet. l. si quis emptionis. in princ. C. de præscrip. trigin. vel quadrag. ann. lon. C. 7. gl. abt, quæ huius opinionis authores citauit Io. & Bulgarū, quorum sōam fatentur cōem esse Salic. ibi, & Balb. de præscrip. 2. par. 3. partis princ. q. 6. col. 1. Attamen, qui vſucepit rē alterius 30. ann. absq; titulo, bona quidē fide, habet actionem aduersus quemcunq; possessorē ad rei vendicationē, mō non sit prior rei dominus. Nā ab hoc nō poterit rē illā vēdicare, idq; 1 precedit pp dominiū directū, quod manet apud ipsum priorem dominū. Ō quem præscriptio processerat. text. optimus in d. l. si quis emptionis. §. 1. iuxta opinionem gl. quam sequuntur Iacobus Butr. Bald. Ang. & Salicetus. Quorum opinio cōis est, sicuti Salicetus, ibi. & Balbus in d. q. 6. expressim fatentur, eandemque sōam probat tex. in specie in l. 21. tit. 29. par. 3. Ego tame, nisi Regia lex hanc opinionē probaret, contrariam potius eligerem, veramque esse censerem, sequutus Placenti. Cynum, & Albaric. in d. §. 1. ea præscriptum rōne, q; præscriptio hæc tricennalis bona fide perfecta, eandē vim habet, quam præscriptio decem, vel viginti annorum, quę cum titulo, & bona fide processerit. text. sing. in ca. placuit. §. potest. 16. q. 3. Dinus in hac reg. nu. 9. Abb. in c. illud. de præscrip. col. 3. Balbus in 2. par. princ. q. 2. Idemque apparet in d. l. si quis emptionis. §. 1. vbi imperator ſ plidium inquit Imperator dari huic præscriptioni ei, quod dederat in initio d. l. si quis emptionis. præscriptioni decē vel viginti annorū cum titulo, & bona fide. Nec obstat tex. in d. §. 1. versi. ita tñ, quia ferendus est ad præscriptionē triginta annorum mala fide continuatam, q̄ tñ acquirit præscribenti exceptio ē iure ciuili. Hanc item opinionē Placentini sequuti sunt Petrus, & Rainerius in d. §. 1. quorū meminit Alex. in consi. 238. lib. 6 col. 1. vltimo loco referens hanc sententiam, dubius tñ sed & cā sequitur Corneus in consi. 14. columna 6. lib. 3. Ex quibus non ita est authoritate Doct. hæc posterior opinio destituta, quod omnino videatur improbata.

Secundo, etsi verum sit, quod habens dominū vtile, & agens rei vendicatione possit in libello dicere, se dominum esse rei petitæ, ac defendi possit ea libelli allegatio, intelligendo de vtili dominio ſ in Bart. & cōem in l. sed si possessori. §. item si mulier. ff. de iureiu. Abb. 2 in ca. cæterum. de iud. c. nu. 20. tamen si habens dominium vtile, dixerit in libello se habere proprietatem, talis libellus non procedit, nec admittēdus est, nec defendi pōt, quia verbum, proprietas, nusquā accipitur obliquē, vt de quasi proprietate intelligat, authore Baldo, in l. eom res ad finem. C. de probat. cuius opinio communiter recepta ſ ex traditis ab Alex. in l. si quis vi. §. ulterē ita. ff. de acquir. possess. col. pen. defenditurq; à Decio in d. c. cæterum. nu. 17. aduersus Ia. quem in d. §. item si iuratu ero. nu. 17. à Baldo dissentit. Ieu profecto ratione. Erat cuim Iason, dum probare vult, emphyteutæ libellum, quo ei aliena proprietarium esse, defendi posse, si intelligamus rōne vtilis dominij proprietarū esse. Qđ falsum est, habet siquidē emphyteuta vtile dominiū debilius profecto, quam acquisitum per præscriptionem, nā illud non vincit directum, illud vero directo pterf. nec emphyteuta dici potest quasi ꝓprietarius, cū quasi proprietas dicatur in rebus incorporalibus. c. vlt. de iudic. quamobrē falsam esse censeo Iasonis opinionem. & tamen falsa est Baldi, sequaciumq; decisio, dum ipsi existimant, non posse procedere libellum, quo is, qui præscripsit, agens rei vendicatione, asserit se proprietarium esse, siquidem iure optimo is libellus defenditur. Est etenim tex. in c. cler. 26, q. 3. vbi dominium acquisitū per præscriptionē, proprietas appellatur, vñ obiter si Baldi opinio admittenda sit, cum censet dictionem illā, Proprietas appellatur, vnde obiter si Baldi opinio admittenda sit, cum censet dictionem illam, Proprietas, non accipi oblique, nec posse intelligi de dominio vtili, sed omnino intelligendam esse de directo dominio, intero ex d. c. cler. manifeste reprobari comunem sententiam q̄ exiſtimatione authorū definiūt, præscriptione dominiū vtile tm acquiri. At nihilominus ipse opinor dictionē illā obliqē adiumi qñq; pro quasi proprietate, quemadmodū cōstat in rub. de cā possessōis, & ꝓprietatis sub qua in ipsius tituli tractatu de quasi ꝓprietate agit.

Tertio ab ipsa cōi sōa deducitur, q̄ vetus possessor dās direct' rei vſucapta, & præscriptæ, rōe dñi directi pe 3 nes ipsū remanētis agere ꝑ eū, q nō præscripsit, nec ius hēt à præscribēte. obtinet tñ, & possidet rē præscriptā, nec hic ea quētus actione poterit excipere de iure præscribentis, sicuti rōdent Dinus in hac regu. nu. 21. Petrus in d. Authen. nisi tricēnale. quem ibi sequuntur alij. & Balb. de præscr. 2 parte princ. 2. q. Quorum opinio cōis est ſm Alciatū parte princ. 2. q. Quorum opinio cōis est ſm Alciatū in rub. de præscrip. nu. 30. qui censet hanc sōam procedere, etiam si tenemus per præscriptionē acquiri dominiū directū præscribenti, quia nō conuenit, q̄ dominiū directū sit apud duos, apud vnū authoritate legis, apud alium naturalis cuiusdā traditionis iure. Idē repetit ipse Alciatus in l. traditionib. C. de pactis. quod apud me dubium est, licio etenim idē dominium non posse penes duos insolidū esse, d. l. si vt certo. §. si duob. ff. comodat. Nisi dixerit quispiā dominium directum acquiri præscribenti ad effectū, vt is possit rem ipsam defendere ēt à veteri domino, & possessore, & eam vendicare ab eodē, & abalio quocunque. Hoc autem ius dominij directi nō est penes alium, qui nullā habet causam a præscribente, idcirco conuentus is in iudicio actione realī ab eo, qui probat eiusdem rei dominium, non potest allegare dominium illud extinctum esse præscriptione, cum reus ille nec præscripserit, nec ius habuerit a præscribente. Non inficior adhuc difficillimē posse hanc opin. eam defendi, si vera est conclusio, quam aduersus communem probauimus, asseuerantes, dominium directum præscribenti acquiri, non. n. habet vllū ius agenti antiquus possessor, cui non suffragat. l. si quis emptionis. §. 1. de præscr. 30. vel. 40. ann. quia is te. procedit in præscriptione mala fi de continuata. Fortallis poterit obtinere hæc opin. petri. & aliorū, inspecta quadā æquitate, q̄ dictat, veterē dām, & possessorē agētē rei vendicatione, minimē posse excludi ab alio q̄ à præscribente, vel ab eo ius, & causā.

Quarto hinc colligitur interpretatio receptæ cuiusdam sententiæ, qua obtentum est, actionē datiuā minime tranire ad hæredes, quamuis natiua bene tranſeat. gl. celebris in l. eum precario. ff. de precario. quā dicit pegrinā esse fal. in l. iuris gentiū. col. 2. ff. de pact. tametsi eā esse falsam probare conatur For. in d. l. iuris gentiū. ex eo, q̄ cum à lege def actio, nulla rō dictat, quin & ea ad hæredes tranſeat. l. à Titio. ff. de verb. oblig. Et præterea actio, cuius meminit. l. quoties. C. de donat. quæ sub modo. ad hæredes tranſit, quod inibi apparet, & tñ data est, secundū Bar. in l. 1. ff. de actio. & oblig. probatur igitur 4 actionem datiuam ad hæredes tranire, contra prædictæ gl. conclusionem, qua vero præmissa infertur actionem competentem illi, aduersus quem fuerit vſucaptum & præscriptum, concessa contra vſucapionē restitutione in integrum, ad hæredes eius tranire quia natiua sit, propter dominium directum, quo nondum per præscrip.

præscriptionē fuerat priuatus antiquus possessor, qđ in ipē declarat Bar. in l. vl. C. ex quib. cau. maior. quē imbi Docto. sequuntur, & Ia. in §. rursus. de actionib. nu. 80.

Hinc subintertur, pp actionem illā natiuam, quæ p rescissionem cōperit, fructus etiam restituī ei, cui concedit in integrū institutio, quod minime obtineret, si actio foret datiua, tunc. n. fructus non restituerentē, cum actio noua mō detur, sicuti Sal. adnotauit in vltim. col. pen. C. ex quib. cauſ. maior. cuius opinio quo ad partem vltimā mihi dubia vē, ex ea. n. sequeretur, q̄ si actio omnino sublata per restitutionem in integrum restituatur, nequaquam fructus erunt restituendi, quod est ꝑ Iurisconsultum in l. quod si minor. §. restitutio. ff. de minori. à quo satis aperte colligitur, concessa in integrum restitutione, non tm remipſam, aut actionem restitui, sed & fructus. deducitur. n. qui restituitur ad illū statum, quē habuit ante iplonem perfectā. Hæc refert actionē omninoq; extinctā à lege dari beneficio restitutionis, vel natiuam restitui. hoc manifeste patet. Nā per contractū & spontaneam traditionē titulo venditionis transfert dominium directum, nec apud venditorē manet, & tamen si venditor aduersus contractum restituatur, is habebit actionem ad rē ipſam, & ad fructus, cum ante restitutionē nec directam, nec vtilem actionem haberet. Quin & contra Salic. vrget, q̄ si quis nactus sit restitutionis beneficium aduersus vſucapionem triennalem, quæ directum dominium transtulit in vſu capientem, nullo quidem iure actionis, nec dominij manente apud veterem dominum, & possessorem, restitutionis rōne res ipsa cum fructibus redditur, his ergo constat opinionem Salic. dubiam esse. Illud tū ex hac disputatione deducit, maximū esse discrimen, rescissoria actio per ꝓtoris restitutionē data, ac restituta, sublata præscriptione, def, & cōpetit domino directo, qui ante restitutionem directū habebat dominium, an nullum habenturei dominium, quia priori casu dat actio directa, posteriori, vtilis, nec par ius est vtriusq; imo dissimilium, vt constat ex notatis per Bar. in l. 1. ff. de actionib. & obligat. col. 3. Ialonē in l. cum fundus. §. feruum tuū. nu. 15. ff. si cert. peta. quo in loco tractat, vtilē actionē nō habere priuilegia directæ.

Quinto hinc etiam patet, illum, contra quē sit præscriptum absque restitutione in integrū habere actionē rescissoriam, si verum est, quod is habet directū dominiū nam si non retinet dominium illud directū, restitutio necessaria est, vt actio rescissoria competat. iuxta resolutionē Bar. in l. in honorarijs. ff. de actionib. & obligat. Sal. in l. vlt. C. qb. ex cauſ. mar. 2. col. Ang. in d. §. rursus. de actio. Sed hæc cillatio non procedit ex eo, quia communis opinio Bar. distinctionem reprobat, sicuti fatetur Iason cum sequutus in d. §. rursus. num. 82.

Sexto, ex his quibusdam placet, dominium acquisitū per præscriptionē tolli posse per principē sine cā. quia vti 5 le est, non directum sic Bald. censuit in l. vlt. col. 2. C. sententia. rescind. non possē. quem sequitur Dec. in ca. quæ in ecclesiarum. de constit. nu. 26. verum Fel. ibi, nu. 49. tenet contrariam sententiam. Etenim quamuis modus acquirendi dominium hoc sit de iure humano, & illū modum princeps possit tollere, dominium tamen ex hoc iure acquisitum, iustū censetur, nec illud poterit princeps sine causa tollere, nam maximam irrogaret iniuriā ei, qui rem acquisiuit lege humana, & ꝓ illa permittente, quod Fel. probat alios allegans. cui etiam patrocinatur, quæ eleganter tradit Fortun. in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de liber. & posthum. col. 132.

Septimo non inutiliter infertur, q̄ licet aliqui legatum rei propriæ ipsius legatarij non teneat tanquā inutile. l. 1. C. cō. de leg. & in §. si rem. Inst. de leg. tamen si legatarius rē præscripserat aduersus legantem, tenet legatū, ac valet, vtilq; censetur propter directum dominiū, quod mansit penes ipsum testatorem, & propter alia, quæ superius commemorauimus.

Octauo eadem fere ratione hinc datur, & constituē intellectus ad cōmunem iurisconsultorū conclusionē, qua traditum est, q̄ testator legido rem alienam, cuā si ea sit hæredis, non transfert in legatarium dominiū, ſm ea quæ adnotantur in l. 1. C. communia de lega. nos item explicuimus in c. Rainaldus. de testam. §. 1. in prin. Nam si rem legatā hæres aduersus testatorem præscriptione acquisierat, transfertur in legatarium dominiū illud directum. quod testator habebat, cui non præstet dominium vtile hæredis, quia ipse tenetur ad legatum.

Nono ab eadē radice constat, non esse inutile legatū etiam si extraneus ante aditam hæreditatem legatā rē vſucperit per præscriptionem, potest. n. esse vtile ratione directi dominij secundū Bal. in l. 1. C. cō. de leg. nu. 23.

Decimo eodem iure defenditur qđ adnotauit Kipa in l. nemo potest. nu. 103. ff. de legat. 1. qui expressim, & in specie scribit, veterem dominum, & antiquum possessorem contra quem est res iusta præscriptione acquisita vſucapienti, posse eandem rem absque peccato, & tu stissime retinere si post perfectam vſucapionem adeū deuenerit. Hanc tamen opinionem ipse dubiā esse opinor. Etenim videtur quod teneatur ille, qui modo rem possidet, eam restituere vſucapienti, si verum est ipsam ex humana, & iusta lege dominium eiusdem rei adhuc vtile tantum acquisiſſe. Nam si hoc dominium cum ꝓprium sit, etiam in animæ iudicio, sicuti §. seq. probatur, nulla ex cā iusta poterit id eo inuito aliter retinere.

Vndecimo ex supræscripta Doct. resolutione probari 6 potest, dominiū directū aduersus quem est vſucaptū ex longo tpe, posse impedire confiscationē rei præscriptæ ne ea fiat ob delictum præscribentis sicuti posset illā iam vſucaptam ratione directi dominij à tertio possessore vendicare. quod in specie ita vſum est Ioannes Platea in l. vl. 2. q. C. de bonis vacant. lib. 10. cuius opinio mihi dubia semper visa fuit. Nā licet dominus hic directus, cuius res præscriptione longi tpis acquisita fuit præscribenti, possit illā à tertio possessore, qui nec præscripsit nec ius habet à præscribente, vendicare. Fiscus tñ causam habet à præscribente, & succedit in ius præscribētis, idcirco non poterit impedire rōe directi dominij confiscatio. Deinde alia rōne iustissime refellitur Platea. Ius. n. qui præscripsit, poterat rem illam liberē alienare, iuxta iuris apertissimi confiscatio vero non impedit nisi eo casu, quo non poterat crimine reus alienare libere bona, quorū alienatio tractatur. Bart. cōiter receptus in l. si finita. §. si de vectigalib. ff. de dam. infect. nu. 12. qb. rōnib. existimo nō posse Platæ opinionem veram esse.

Duodecimo ex distinctione cōi omni consentaneæ deducitur, triennali vſucapione actionē tolli ipso iure, ita quidem, q̄ priori dño nulla competit actio ipso iure ſm Fel. in c. ad aures. de præscrip. nu. 4. tametsi lōgi tpis præscriptione actio ipso iure non tollatur, sed ope exceptionis. text. opt. in d. c. ad aures. Et est cōis opinio, ut tellatur Bal. de præscrip. par. 1. q. 8. qui, & Fel. in d. c. ad aures. in specie allerunt, posse nihilominus iudicem agentem ex officio repellere, argumento deducto ex gl. in l. ubi pactum. C. de transact.

Decimotertio hinc poterit perpendi pulchra decisio Baldi in c. 1. §. si quis per triginta. si de feudo fuerit controuer. colluit, qui authoritate Guilelmi de Cuneo in l. si quis emptionis. C. de præscrip. triginta uel quadrag. ann. q. 2. scribit, dominum directum, aduersus quē res est præscripta, posse rōne directi dominij eandem rem p̄ scribere titulo pro suo, absque alio speciali titulo, si possessionem rei bona fide obtinuerit, quam solam Balbus sequitur de præscriptio. 3. part. q. 12. atque hic dubio procul est huius controuersiæ litigium effectus.

Decimo

Decimoquarto ab hoc directo dominio, quod ẽm opinionem cõem manet apud veterem dominum, & possessorem, infertur, quod si quis rẽ ab alio primo præscripram demum tpe legibus definito pscripserit, & res illa ad tertium quendam possessorem non habentẽ causam ab vltimo prescribente puenerit, ac simul aduersus eũ actione ad iudiciũ deduxerit antiquus eiusdẽ rei dñs, & possessor, itẽ is, qui rem primo pscripserat, pterẽ dñs directus rõne dominij directi, qđ nondum amisit, quemadmodũ voluit Petrus à Bellapertica in d.l. si quis emptionis. 2. col. de pscrip. triginta vel quadrag. annor.

Hæc sanè tractauimus, vt plane ostenderemus pluri mũ referre, ꝙ pscribẽs, dominium directũ, an vtile vsu capione acquisierit, siquidem dominium directũ manens penes veterem possessorem, contra quẽ pscriptio processit, maximã habet, atq; affert vtilitatẽ, tametsi, ꝙ ingenuè fateor, veriorem esse censeã opinionem illã, q̃ dictat, etiam dominium directũ acquiri prælcribenti.

SVMMARIVM.

1 *Præscriptio iuxta legis humanas perfecta, etiam in animę iudicio præscribentem defendit, quamuis ipse possi cõpetam præscriptionem habeat scientiam rei alienæ.*
2 *Ratio legis inducentis præscriptionem, an in animę iudicio cesset?*
3 *Quid de præscriptione aduersus eum, qui nullam negligentiæ culpam habuit?*
4 *Præscriptionis exceptio etiã ab arbitratore admittẽda est.*

§. SECVNDVS.

1 Rater ea, quæ de viribus pscriptionis tractata fuere in prouimis paragraphis, illud non infrequenter q̃rit an in aĩæ iudicio qui rem præscripsit titulo, & bona fide, ac tempore legib. definito, teneatur eãdẽ rem restituere, si post perfectã pscriptionẽ habeat sciam, & sciuerit, rem illã alienã fuisse, vel an possit eã rẽ 2 tute quo ad Deũ possidere, & retinere? Etenim Ant. in c. vigilanti. de præscrip. Bar. in extrauag. ad reprimendũ in verbo, denunciationem. Io. And. in hac reg. possessor. Alc. in l. quinque pedum. in princ. C. finium regundo. Summa Rosella in verb. præscriptio. in ea sunt inia, vt existiment, non posse iuste in aĩæ iudicio retineri rẽ legitimo tpe, & bona fide præscriptam, si is, qui pscripsit, post perfectam iure præscriptionẽ, sciuerit rem illã alienã fuisse ante pscriptionem. Quasi in conscientiæ iudicio illud obtineat, ꝙ nemo cũ aliena iactura locuples efficiatur, reg. locupletari. de reg. iuris, in 6. Et præterea, quia humana lex vsucapionem, & præscriptionem inducens, eã tm induxerit quo ad hoc, vt præscribens in iudicio exteriori eo titulo pscriptionis sit munitus, nec tm per hoc quicquam iuris lex tribuit præscribenti.

Cæterum contrariam inſam possumus, non admodũ difficili probatione veram esse ostendere, quamobrem in hac quæstione vnicam constituimus conclusionem. Qui rem alienam iuxta legis humanę cõstitutiones vsucceperit, aut pscripserit, põt iustissime eã possidere in aĩę iudicio, nec tenetur eam veteri domino restituere, & si sciat rem alienam fuisse. Hæc assertio pmittit ad eius veritatem pscriptionem iure humano perfectam titulo, bona fide, & tpe legib. definito, & deinde q̃ scientia rei alienæ habita, sit post tam perfectam præscriptionem. Probatur conclusio ex eo, q̃ lex iusta in animæ iudicio vim obtinet, ac seruanda est gl. cõi omnium consensu recepta in c. quæ in ecclesiarum. de constitu. S. Tho. 1. 2. q. 96. ar. 4. lex vero inducens præscriptionem iusta est, si cuti tam probauimus, & ea tanuerit dominium in viu- capientem: igitur hæc dominij translatio & in animæ iudicio seruari, & rara haberi debet. Deinde si vera foret prior opinio, sequeretur, comperta veritate rei possessionem interiorem fori, & iudicem exteriorem ꝓnunciare, & vtrunque iuste, quod adeo absurdum est, vt quiuis mediocri præditus eruditione hoc minime posse contingere palam fateatur. Siquidem vterq; iudex teneretur ius suum vnicuique reddere, ac iustitiam in pronunciando amplecti, vt iudicium æquũ sit. Idcirco impossibile iure censetur, contrarias inter se ex iustitia ferri in eadẽ re, & iuxta eandem cognitionem, vti vel altera necesse sit, ꝙ sit iniqua. vel parẽ vtraq; habere debet definitionẽ. At si is qui præscripsit rẽ aliquã bona fide, & titulo, eã in iudicio petierit ab eo, qui olim fuerat illius rei dñs, iustissime ꝓ iudicẽ dãnatur possessor olim dñs ad restitutionẽ rei petitæ, eaq; res adiudicat pscribenti, qui iudicis, & legis authoritate põt eã obtinere. Mihi ꝓfecto, vt libere quid in hac q̃stione, & similib, sentiã, expressim, & ingenue fatear, satis certum est, eũ, qui habet authoritatẽ legis humanæ, & iustæ, minime procedẽtis ob pſumptionẽ, sed ad rõnẽ illius veritatis, q̃ & in aĩæ iudicio cognita est, tutũ esse quo ad Deum, nec teneri ad restitutionẽ, quod in c. cum esses. de testamentis. itidẽ in simili controuersia probare conatus tum. Deniq; hanc principalẽ conclusionẽ, quã in hoc artic. expoſui mus. ueram esse censent, gl. Pan. Collectari. Aegidius, & alij in d. c. vigilanti. Inn. in c. cura. de iure patro. Bald. in consi. 315. lib. 3. Tho. quodlib. 12. ar. 24. Conrad. de contract. q. 15. conclu. 3. & 4. Stotus, Paluda. & Maior in 4. sent. d. 15. q. 11. Hadr. in tract. de restitutione. c. de pscriptione. Io. Medina de restit. q. 18. Domin. Soto lib. 4. de iustit. & iur. q. 5. ar. 4. Decian. c. 2. de constit. nu. 18. Francis. Balbus de pscri. 2. par. 3. par. princ. q. 9. quam opinionẽ communem esse fatentur eam sequuti Flor. 2. par. tit. 1. c. 15. §. nlt. & Sylvest. in verbo pscrip. 1. §. 13. Non obstat huic opinioni, quod Alc. cõmunicatur scribens, in aĩæ iudicio cessare potissimã rõnẽ, ex qua pscriptio iure humano instituta est, scilicet ut lites exterminentur, q̃ alioqui forent in Republica frequentissimæ, nisi lex vsucapionis, & pscriptionis introducta foret. † Nam licet hæc rõ in aĩæ iudicio non obtineat, sed tm in foro exteriori quo ad Reipublicæ administrationem: id tm sufficit ad iustitiã legis humanæ, q̃ quidẽ iustitia effici, ut lex ęcunq; non solũ in foro iudicij exterioris, sed & in foro cõscientię, seruanda sit, cum vtrobiq; iustitia legis obtineat. Qđ secus esset, qñ in aĩæ iudicio cessaret iustitia legis humanæ, quæ apud exteriorem iudicem vigorem habet, sicuti constitutissimum est de lege humana procedente à præsumptione, ea. n. lex iusta est in foro exteriori, & interiori pp pſumptionem, & tamen si de veritate cõstet ubique deficit, sed frequentissime in foro aĩæ, ubi veritas semper est tractãda, nec locus est pſumptionib. Et adhuc in hac ipẽ non est lex iniusta, nec eo nomine censetur, sed ab ea receditur, quia deficit rõ, ex qua iustitia legis deducitur. Quamobrẽ satis est ad iustitiã humanæ legis aliquid ut certum statuentis, eius rõnẽ foro exteriori, & Reipublicæ conuenire, ut ipsa lex iusta utrobiq; & in foro aĩæ censenda sit, tametsi in aĩæ iudicio plerunq; seruari lex non debeat ob uarias cãs, præsertim ob materiã subiectã, ex qua legislatoris mens constat, q̃ eo dirigit, ut in interiori foro minime ad praxim eius lex admittatur. Sic sane lex humane agens de pſumptionibus, uel pœnã delinquentib. statuens, & his similes, iuste quidẽ leges sunt in utroq; foro, & apud Deũ, & apud homines, non tm sunt omnino seruandæ in iudicio interiori pp subiectam materiam, secundũ quam humani, & diuini legislatoris intentio in id tendit, ut in eo iudicio leges illæ minime seruent. Quo fit, ut lex humana & in foro aĩæ admittenda sit, quamuis rõ, ex qua originem habuit,

habuit, propria sit fori exterioris, nec foro interiori cõueniat. etenim tunc deficiente rõne legis, deficit, & ipsa lex, qñ deficiente rõne legis, deficit, & ipsius legis iustitia. Hoc vero longius repetã ad huiusce modi examẽ, ne quis statim in quancunque argumentationẽ impingat. lex equidem pscriptionem, & vsucpionẽ inducens, varias rõnes ad eius iustitiã habuit, q̃ in id tendunt, vt Reipublicę trãquillitas statuaf. Nã vsucapio introducta est, vt certa sint rerum dominia, vt lites, & contentiones in Republica effugiantur, vtq; negligentia dñrũ, qui res ꝓ prias tanto tpe repetere non curant, aliqua ex parte puniaf, quo diligẽtior quisque sit vt dens sibi nocere negligentiam. Hic est finis à lege humana ptensus in vniuersum. Nec tm statim cessabit lex, si aliquo tpe, aut aliquot casib. hæ rõnes deficiant, nisi tm vniuersum defecerint. Rõ siquidem legis, q̃ vniuersalis est, & in finẽ vniuersalẽ tendit, legem ipsam integram & omnino inuiolatam tutatur, nisi in vniuersum cessauerit, & si aliquot casib. aliqua ex parte defecerit, vnde leges humanæ vsucapione statuentes minime deficient, quãuis earũ rõne aliqñ defecerint, nisi in vniuersum deficiant, quia rõ vera huius legis, eiusq; finis vniuersalis est. Sic & si in aĩæ iudicio nõ sit locus litib. nec dominiorũ incertitudini, attamẽ adhuc manet lex vsucapionis inocũa, cũ eius rõ nõ cessauerit in vniuersum, qđ semp est hac in re cõsiderãdũ, maxime quia iustitia legis adhuc defendit, & ꝑpetua est quo ad forũ, exterius, idcirco & ꝑpetua eẽ debet quo ad aĩæ iudicium, quicquid Alc. excogitauerit.

Ex his primo constat, opinionem gl. Imo. & Pan. veram esse etiã in eo casu, † quo antiquus rei possessor, & dñs nullam negligentiæ culpã ꝓ̃erit. etenim & in hac spẽ pscriptio lege humana perfecta tutum reddit in aĩę iudicio eum, qui pscripsit. quã Inſam probant Inn. in c. quia plerique. de immunit. eccles. & Syl. in verb. præscriptio. 1. q. 14 dũ tenent, eum qui rem aliquã pscripserit, tutũ esse in aĩæ iudicio, & si possit dari aduersus pscriptionẽ restitutio in integrũ, interim donec præscriptio ꝓ restitutionẽ in integrũ rescindat, & tm aduersus præscriptionẽ tunc restitutioni locus est, cũ ipse dñs, aduersus quẽ præscriptio ꝓcedit, nullã culpã habuit, nec villã negligẽtiã ꝓ̃erit, quemadmodũ statim explicabimus pſertim si dñs maior sit viginti quinq; annis, nã minoribus propria negligentia non nocet, quia eis restitutio conceditur ad ipsius vitandã. Sed & hoc corollariũ probatur aduersus Maiorem, & Adria. alia rõne, qua constat, rõnẽ illã vsucapionis, vt negligentes puniantur, nõ esse principalẽ, nec vnicam introducendæ pscriptionis, vt constat. imo, etsi esset vnica, cum sit vniuersalis, vt cesset lex, deberet & ipsa ratio in vniuersum cessare. 3

Sententiam contra Hadrianum defendit, & probat Domin. Soto lib. 4. de iust. & iur. q. 5 ar. 4.

Secundo infertur, legẽ humanam, q̃ præscriptionem induxit, non esse pœnalẽ, nec conditionem legis pœnalis habere, quod patet, quia etsi inter alias huius legis rõnes ea vna sit, vt puniaf negligentia, quã habuit dñs in repetendo, & negligendo rem suamq; procurando, ad sunt tm huius legis potiores rõnes, nẽpe, vt dominia rerum certa sint, litesq; e Republica exterminentur: quamobrem non fuit principaliter statuta vsucapio in pœnam negligentiæ. Nam & vsucapio, præscriptioq; aduersus ignorantem, & eũ qui nullã commiserit negligentiã, imo fuerit diligentissimus in procurando propriam rem, procedit, & vires obtinet. tex. opt. in d. c. vigilanti L. vlt. C. de longi tẽp. præscrip. Regia l. 18. titu. 29. par. 3. siue hæc ignorantia sit circa ipsam præscriptionẽ, quia dñs ignorat possidentem præscribere, siue circa ius, & titulum ipsius rei, quia ignorat se ius in re per alium possessa habere, siue ignoret factum, ex quo competit ius in re illa, quã alius, qui pscribit, possidet, sicut ꝓ 4 batur in d. l. vlt. & gl. in d. c. vigilanti. in verb. litentibus vbi Fel. col. 4. Balb. de præscrip. 4. par. 4. partis princip. q. 28. Socinus in l. cum filius. §. in hac. col. 5. ff. de verbo. obligationib. qui expressim improbant, & falsum esse ostendunt, ꝙ in hac re tradit Petrus Perusinus tract. de quarta episcopali. c. 1. ad finem, scribens, præscriptionẽ procedere aduersus ignorantẽ, qñ is ignorat alterũ præscribere, scit tñ se ius in re habere, sed minime procedere ꝓ eũ, qui ignorat ius in re habere, uel edi sciat se ius habere, ignorat tñ factũ, & initium, ex quo ius illud sibi competat. Etenim hæc distinctio Petri falsa est, nec potest subsistere propter generalem decisionem tex. in d. l. vlt. C. de longi temp. præscript.

Tertio ab eadem radice colligẽ, nõ esse admittẽdam denunciationẽ euangelicã ꝓ illũ, qui rẽ alienã bona fide & iuxta legis humanę conditiones præscriptione acquisiuit, cũ is nequaquã pctin cõmittat rẽ illã detinendo, etiã si habuerit sciam rei alienę post pfectã præscriptionẽ, ꝙ late tradunt doctores in c. nouis. de iudi. ubi Dec. optime nu. 11. & Balb. de præsc. 2. par. 3. par. prin. q. 10.

Quarto hinc deducit, falsam esse opinionẽ Ioannis And. in hac reg. possessor. quem Collectarius sequitur in c. ult. de præscr. dum uterq; existimat, eũ qui præscripsit rẽ aliquã bona fide, & titulo, aliis legis humanæ seruatis conditionib. nõ posse absq; aĩæ lesione eã ꝓ priorẽ dominum defendere. Etenim si iuxta receptã sentẽtiã põt illã rẽ in aĩæ iudicio possidere, nec tenetur ad eius restitutionẽ, profecto dubio procul constat, eundẽ posse iustissime ab exactione prioris domini defendere.

Quinto subdeducitur ex his priorẽ dñm ꝓ̃ qđ res est iuste præscripta, minime posse absq; læsione conscientię & pctõ, rẽ hanc furto, aut alio mõ clam ab illo, qui præscripsit, rapere, nec uti aliqua cõfessione. Nã lex iusta dominium ab eo transtulit in præscribentẽ, & iõ rem alienã auferet à uero dño, quod in ipsa admonet Alfon. à Castro li. 2. de potest. legis pœnalis. c. 3. tametsi uerus dñs possit propriam rem ab alio inique detentã, quam alio mõ non põt consequi, furto, uel rapina, aut cõpensatione sibi habere, gl. in c. ius gentium, prima dist. inct. cuius nos mentionem fecimus in c. 2. lib. 1. uariar. resol.

Sexto hinc perpendi poterit decisio Ang. in l. 1. C. de præscriptio. trigin uel quadrag. annor. quo in loco existimat non esse admittendam exceptionẽ præscriptionis, & iustæ coram arbitratore, qui ꝓcedere tenetur de æquitate ut bonus uir idem tenet Bal. in d. l. 1. uerũ item si causa. Hæc equidem Inſa falsa est, cum arbitrium boni uiri deber instrui à iuris utriusque constitutionib. iuxta notata per Alex. in l. si sic legatum. in princ. ff. de legat. 1. Felin. c. 1. col. 2. de constitu. Et præterea iustissima est præscriptionis exceptio, & maxime utilis Reipublicæ, sicuti superius expleuimus, igitur ab arbitratore admittẽda omnino est, atque ita Bar. notat. in Extrau. ad reprimendum. in verbo. videbitur. in fine. Imo. & Doc. in dict. leg. si sic legatum. Matthes. notab. 14. Aretin. in c. dilecti filij. colum. 2. de iud. Io. Crõt. in l. nemo potest. fol. pen. col. 1. ff. de leg. 1. Catellin. Cotta in memorabilibus dictione, præscriptio. Ro. in Rub. de arbitris. col. 1. Fel. in d. c. dilecti. col. 2. & in d. c. 1. de constitu. col. penul. quorum opinio communis est. [Nec eidem refraganter omnino Bal. & Ang. in d. l. 1. quippe qui de præscriptione iniqua, quæ ex mala fide procedit, tractasse videantur, quod ab aliis diligẽter obseruatum fuisse video, tametsi Iudex quilibet, nedum arbiter & hanc reijcere teneatur, atque ideo, de qualibet præscriptione præcitatos authores loquutos fuisse, q̃buis & ante nos visum fuit.] Est ergo hoc in tractatu ponẽdum obseruandum, vsucapionem, & præscriptionem, iustitiæ, atque æquitatis rationem habere, ex qua præscribens etiam apud diuinum tribunal ius illgium habere ualeat.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Maioribus ætate aduersus præscriptionem datur in integrum restitutio ex causa iustæ & probabilis ignorantiæ.*
2 *Quid de præscriptione quadragenaria, centenaria, & tricennali?*
3 *Quadriennium ad petendam in integrum restitutionem non cœpit ignorantia.*
4 *Ecclesia & minores, restituuntur aduersus præscriptionem, etiam quadragenariam.*

§. TERTIVS.

Biter ad probationem eius conclusionis, quam in proximo §. phauimus, itidem explicemus, pscriptionē aduersus ignorantē optime procedere ẽm frequentissimā Doctorū sñiam, atq; ió agendū est de ea qstione, qua quæri solet, an def ꝫpscriptionē restitutio in integrū maioribus ætate ob clausulā gñalē, si qua iusta cā vī, ex capite iustę ignorātię? Qua de re cōclusionē vnicā exponā, aliquot declarationib. eidē adiunctis.

1 Maioribus ætate aduersus pscriptionē dat in integrū restitutio ex causa iustæ, & probabilis ignorantiæ. Hæc conclusio probatur in l.1.§.vlt.ff. ex quib. caus. maior. rex. itē in l. 3. §. si quis autem. ff. de itinere actuque priua. vbi Bar. hanc conclusionē tenet. idem gl. in l. si partē §. 1. in verb. non vtendo. ff. quemadmodū seruitu. amit. Abbas & Fel. in c. vigilanti. de præscriptionibus. Ias. in. §. rursus. instit. de actionib. nu. 59. quorum opinio cōis est secundum Ias. in l. 2. nu. 185. C. de iure Emphyteuti. Decius in cons. 29. Balb. de præscrip. 4. par. 4. part. prin. q. 29. & Soc. Iunior. in cons. 70. nu. 21. li. 1. Horum omnū ea est vnanimis sñia, vt cōclusio suprascripta obtineat quoad præscriptionem decem, vel 20. annor. At in in præscriptione quadraginta annorum plerique dubitarunt an restitutio sit concedenda contra istam pscriptionem ex capite probabilis ignorantiæ. Etenim qui, 2 busdam visum est etiam aduersus quadragenariam pscriptionem concedendam fore in integrum restitutionem, ob eadem causas, nempe ob ignorantiam iustam & probabilem. Sic fane censent iure respondendum esse, Imo. in c. vlt. fol. penul. de præscrip. Alex. cons. 71. nu. 3. & cons. 84. nu. 3. li. 1. Soc. in l. cum filiusfamilias. §. in hac. col. vlt. ff. de verb. oblig. quam opinionem fatentur eam secuti communem esse Fel. in d. c. vigilanti. 1. colu. Balb. in d. q. 19. Nico. Boeri. in q. 39. nu. 6. & Alex. in cō sil. 169. lib. 2. nu. 15. quibus obstat tex. in Lomnes. C. de præscrip. triginta, vel quadrag. ann. & in Lvlt. C. de fund. patrim. li. 11. vbi expressim probatur, præscriptionem quadragenariam plenissimam inducere securitatē, Et tñ quoties plenissima inducitur securitas, locus non est restitutioni in integrum. gl. in l. ait prætor. §. permittit, in verb. imputandū. ff. de minorib. Huic rationi accedit gl. in Clem. 1. in verbo, lapsum. de in integrum restitu. quæ alleuerat, non esse danda in integrum restitutionem aduersus tempora quadraginta annorū. vnde Bar. opinato in quadragenaria pscriptione minime erit admittenda, imo in integrum restitutio negāda est maioribus, qui iustam habuerunt ignorantiam, quemadmodum tenuerunt Alex. in cons. 151. li. 2. col. vlt. idē Alexand. in l. 5. §. Labeo. ff. de acquirend. possessio. in fine. & Aret. cons. 103. li. 2. col. idem in l. qui vniuersos. §. vlt. ff. de acquir. possessio. Dec. in d. cons. 29. dicunt cōtra. 154. & in l. 2. C. qui admit. Cursus Senior cons. 82. col. 3. Barba. cons. 41. nu. 18. in volum. de Lugduncnsis. in d. Alex cons. 151. col. vlt. eandem opinionem sequūtur, dicentes cōem esse Soc. cons. 2. col. pen. lib. 3. Antonius Rube. cons. 56. Soc. Iunior cons. 54. li. 1. & cons. 76. nu. 102. li. eod. & cons. 135. nu. 76. eiusdem vol. Vnde manifestē constat rem hanc dubiam esse admodum, tā quo ad conclusionis veritatem, quàm quo ad authorū Catalogum. ex quo possit deduci, quę sit in hac controuersia magis cōis opinio. Nihilominus ego censeo posteriorē sñā iure veriorē cē, in praxi potiorē, inspectis, his, q̄ de iustitia pscriptionū paulo ante tradita fuere.

Cæterum quo ad pscriptionem centenariā, & eam, q̄ immemorialis sit, quidquid de quadragenaria fuerit cō trouersum, expeditissimū est, non admitti in integrum restitutionem aduersus has pscriptiones, sicuti adnotarunt Barb. in d. cons. 41. lib. 1. nu. 18. Ias. cons. 209. lib. 2. Soc. Iunior in d. cons. 76. nu. 102. & sequētib. Paul. Parisius cons. 23. nu. 221. li. 1. penes quos res ista vī nullam habere dubitationē. Adhuc tñ non desunt, qui quantum ad centenariā pscriptionē, ꝫrium probauerint, alleuerātes, aduersus eam restitutionē in integrum concedendā esse. Etenim de immemoriali pscriptione non pōt iuste controuerti, ob difficillimā probabilis & iustæ ignorantiæ probationem. Sed indistinctē aduersus quamlibet pscriptionē, etiā centenariam restitutionem concedendam esse maioribus ex capite mstæ ignorantiæ, probare conatur Aymon Sauli. in tracta. de antiquit. tempo. 4. par. c. materia ista. nu. 44. quo in loco. num. 56. defendit opinionem illam, quam paulo ante retulimus, quaque assertum à quibusdā est, & aduersus quadragenariam pscriptionem dari restitutionē in integrum maioribus ætate ex causa iustæ ignorantiæ, atque vtitur ratione quadam, quam ipse censet fortissimam esse.

Scribit fane Bal. in l. fallam. C. si ex falsis instrumētis. tę quadriennium datum a lege ad petendam restitutionem in integrum, vtile est ab initio, nec currit ignorāti, licet perita non fuerit restitutio centū annis, Idē adnotarunt Alex. cons. 89. li. 2. nu. 10. & cons. 150. lib. 7. col. 2. Ialo. in auth. quas actiones. C. de sacrosanctis eccles. tis. col. Dec. in cons. 36. col. vtl. Car. in cle. 1. de in integrū restit. 25. q. Paul. de Cast. in Lvlt. C. de dolo. opti. tex. in l. vlt. C. de tempo. in integr. restitu. Pet. Boeri. in d. decis. 39. nu. 4. Ias. & alij, quorum meminit hāc opinionem secutus Aymon in d. c. materia ista. nu. 45. ex quib. & alijs quorum latissime mentionem fecit Tiraq. li. 1. de retra. §. 35. gl. 4. nu. 43. apparet Baldi istam communem esse, eamq; probauerunt Pan. in c. 1. de præscrip. colu. vlt. & inibi Fel. hac denique opinione præmissa vrget Aymō aduersus posteriorem sñiam dicens, non posse vllo pacto probari, q̄ pscriptio quadragenaria excludat restitutionis in integrum auxilium. Nam illud compertū est, aduersus triginta annorum præscriptionē hanc restitutionem concedi, vt fatentur hi qui de quadragenaria pscriptione hoc ipsum negarunt. Ergo & ea concedi debet ꝫpscriptionem quadraginta annorum, cum rōne quadriennij dati ad petendam restitutionē in integrū, ius petendi eam, ill̄ęsum, & saluum sit post triginta annos ad alios triginta, ac quadraginta, ex ignorantia lęsionis, iuxta Baldi sñam. Fit igitur, si verum est quod Bal. adnotauit, hanc argumentationē fortissimam esse, ad probandum priorem sñiam, q̄ alleuerāter probauit, aduersus præscriptionem quadraginta annorū, restitutionem in integrum concedendam esse. possetque Aymon amissa Baldi opinione non solū à pscriptione triginta annorum argumentari, sed ēt à præscriptione decē, vel viginti annorū, q̄ satis manifestū est. Ad hanc tamen quæstionis examen, quia ea difficillimā habet resolutionem, aliquot distincte, ac separatim exponam.

Primum illud est considerandū, restitutionē istam, q̄ maioribus ex capite ignorantiæ probabilis, & iustæ, secundum

secundùm Bartol. opinionem concedenda est, tunc locum habere, cùm ante perfectam præscriptionem dominus rei nullam habuit scientiam huius pręscriptionis, & læsionis quæ ex ea ei imminebat, ita quidem q̄ non potuit præscriptionem ipsam impedire. alioqui si habuit huius præscriptionis, & læsionis sibi imminentis scientiam eo tempore, quo iure ordinario agere potuit, & pscriptionem interrumpere, opinor non esse locum restitutioni in integrum, idque probatur, quia ea causa, cui hanc restitutionem maioribus ætate iura concesserunt, cessat quidem cùm isthęc restitutio petatur ex clausula generali si qua mihi iusta cā videtur: & tamen satis constat, deficere iustam causam ex eo, q̄ dominus rei per alium possessē sciētiam habuit pręscriptionis eo tempore, quo iure ordinario potuisset rem illam vendicare, aut præscriptionem interrumpere. tex. ad hoc insignis in Lab hostibus. §. sed quod simpliciter. & inl. seq. ff. ex quib. caus. maio. etenim quidqd gl. & Doct. inibi scripserint de contentione Martini & aliorum: atq; item Ias. in §. rursus. num. 57. de actionib. illud obtinebit quo ad absentes Reipublicæ causa, aliave simili. nam quo ad ignorantes, mihi non oīnò placet, non esse locum restitutioni, ex ea causa, si ignorantia cessauerit eo tempore, quo commodè dñs agere potuisset, ac præscriptionem interrumpere. atq; ita opinor sensisse oēs, qui aduersus præscriptionē ex capite iustæ ignorantię restitutionem admittant. vnde tempus quadriennij à tempore scientiæ computādū erit.

Secundò aduertendum erit, in ecclesia, & in minoribus aliud fore obseruandum. nam his conceditur restitutio ex cā minoris ætatis, & ordinaria, idcirco licet his scientibus præscriptio pfecta sit, & sciam habuerint præscriptionis, ante eius perfectionē, nihilominus restitutio eis iure eqssimo concedenda erit. etiam si potuissent agere, & præscriptionem interrumpere. quia hęc restitutio tñ lęsionē ob facilitatem ętatis, & non ita diligentem rerum administrationem respicit. nō aliā iustæ & probabilis ignorantiæ causam, quòd planè deducit ex his, quæ statim adducentur.

4 Tertiò est obseruandum ecclesiæ & minoribus ætate dari auxilium istud restitutionis in integrum aduersus pręscriptionem etiam quadragenariam. gl. Bar. & Doct. in authent. quas actiones. C. de sacrosan. eccl. in verbo, excludūtur. Card. Imo. & Abb. in clem. 1. de in integ. restit. contra gl. ibi. rursus idem Abb. in ca. 1. de præscrip. & est communis opinio ẽm Abb. in c. auditis. de præscrip. & Deci. cons. 29. col. 2. quę probant in penultimo. titu. vltim. par. 6. & l. 7. titu. 29. part. 3. tametsi contrarium respondeat gl. in dicto cap. auditis. Quadriennium autem ad petendum hanc restitutionem in integrum à tempore finitæ pręscriptionis, currit iuxta communem horum authorum sciatum.

Quartò adnotandum erit, omnes authores, quorū mentionem fecimus ad probandum, q̄ aduersus præscriptionem quadragenariam nulla concedi debeat in integrum, restitutio maioribus ætate ob ignorātiam probabilem, & iustam, eam item sequi opinionē, quæ dicit, aduersus triginta annorum præscriptionem restitutionem in integrū dari maioribus ætate ex causa iustæ, ac probabilis ignorātiæ sicuti constat ex Bart. in d. l. 1. §. si quis autem. ff. de itinere actuq; priuato. Deci. in dict. cons. 29. Andre. Tiraqu. in d. §. 35. gl. 4. num. 37. licet non desint, qui idem probare, conati fuerint de præscriptione triginta annorum ob eandem rationem, quæ ex longissimo tempore deducitur, & quia officium iudicis triginta annorum tempore tollitur. gl. singu. in l. sicut. in verb. persecutione. C. de præscript. triginta. vel quadrag. anno. quam Doctor ibi probat, & sequūtur Barto. in l. prætor ait. §. vlt. vbi Imol. Roma. & Ias. ff. de noui oper. nuncia. Oldra. cons. 156. Afflict. in decisio. Neapol. 245. ad finem. Deci. cons. 267. colum. 3. Huic verò rationi obuiatur, si consideremus, hanc temporis exceptionem, quæ officio iudicis opponenda est, tunc demum procedere, cùm officium iudicis iam orium fuerit, & sic à tempore finitę præscriptionis, sicuti ratione manifestæ apparet, liquidem pręscriptio aduersus officium iudicis, quod datur ad petendam in integrum restitutionem, non potest prius incipere, quàm ipsum officium iudicis potuerit in iudicium deduci, & sic à tempore lęsionis, & perfectæ finitæq; principalis pręscriptionis, cuius causa restitutio in integrum petenda est. Quamobrem etiam si verum sit, officium iudicis competens ad petendam in integrum restitutionem excludi triginta annorum tempore: tamen hi triginta anni computandi forent ab ipso die, quo lęsio contigerit, & sic à die perfectæ & finitæ præscriptionis: igitur non omninò conuincit hęc ratio pro ea opinione, quæ dicat aduersus pręscriptionem triginta annorum non esse, admittendam in integrum restitutionem. Etiam si Socin. in dict. l. cum filius. §. in hac. columna vltima, scripserit ali quibus eam placuisse.

Quintò, quicquid sit de sententia Bal. in d. l. fallam. quę communi omnium consensu probatur, id verum est, q̄ ea est intelligenda intra annos triginta. Nam annis triginta tollitur officium hoc, quod competit ad petendam in integrum restitutionem, licet is, quid id habet, fuerit ignoràs. Etenim scienti quadriennio excluditur: atq; ita est intelligēda Baldi opinio, alioqui in praxi profectò nusquam ei locus erit. Sic fanè Andreas Tiraquellus in d. §. 35. gl. 4. num. 43. postquam Bald & sequaces retulit, scribit, vix eam decisionem recipi in praxine tandiu maneat rerum incerti tudo nullaque sit securitas bonæ fidei possessoribus.

Sextò constat, si vera sunt, quę præmisimus, satis vrgere argumentationem Aymonis pro ea sententia, quę habet, aduersus quadragenariam præscriptionem etiam maioribus ętate dari restitutionē in integrū ex causa iustę ignorantię. Nam si aduersus tricēnalem pręscriptionem locus est restitutioni, & Bald. opinio in dict. l. fallam. admittenda est, dubio procul manifestè deducitur, etiam aduersus quadragenariam pręscriptionem dandam esse restitutionem ex capite iustę ignorantię: cum nondum post tricennalem pręscriptionem verè lapsum sit quadriennium propter babilem, & iustam ignorantiam.

Septimò mihi potius placet ea sententia, qua obtēnum est, aduersus quadragenariam præscriptionem non dari in integrum restitutionem maioribus ętate causa iustę ignorantię, atque in hoc sequor Alexand. & alios, quos paulò ante nuncupatim authores huius opinionis citaui. Nec obest ratio Aymonis, si consideremus ea quę statim exponam. Etenim & Tiraquel. in d. glo. 4. numer. 37. pluribus rę latis hanc sententiam probare videtur, licet Regia lex penult. titu. vlt. part. 6. contrarium probet: sed tamen ea constitutio de minoribus tractat.

Octauò idem respondendum esse arbitror de pręscriptione triginta annorum. Nam aduersus eam non erit in integrum restitutio cōcedenda maioribus ętate etiam ex causa iustę ignorantię: non. n. video congruam rationem discriminis inter hanc & quadragenariam pręscriptionē, quidquid alij dixerint, probaturq; optimè hęc opinio. l. vltim. C. de long. temp. præscript. decem vel viginti. annor. quamuis & illa constitutio non solùm de tricēnali pręscriptione tractet, sed & de ordinaria, decē vel viginti annor. Adhuc tamen ob Doctorum authoritatem inconcussam dimittamus eorum opinionem quo ad pręscriptionem decem, vel viginti annorum: & quo ad tricennalem adducat tex. in l. sicut. C. de pręscrip. triginti. vel quadragint. annor. qui satis vrget pro hac opinione, ex qua alleuerāter defendimus negādam esse maioribus ętate restitutionem ex cā iustę ignorantię aduersus tricennalem pręscriptionem.

Nonò fortiori rōne restitutio ista negāda erit aduersus centenariam pręscriptionem, quę nullo pacto etiam ex cā iustę ignorantię rescinderetur beneficio restitutionis in integrum, maioribus ętate ex clausula generali competenti.

Decimò, & vltimò potissimum est animaduertendum,

quòd etiam si aduersus præscriptionem maioribus sit concedenda restitutio ex causa iustæ ignorantiæ, tamen quadriennium in hac specie à die finitæ præscriptionis computandum est. hoc ex eo verum esse constat, q̃ maxima sit quæstio thoritas præscriptionis, quæ & aduersus ignorantes procedit, vt superius adnotatum est, ideoq; satis erit, quadriennium hoc à die finitæ præscriptionis computari, vt tandē post finitam præscriptionem iustæ ignorātiæ causa detur intra quatuor annos restitutio, alioqui profectò plurimū detrahitur authoritati præscriptionis. nec in hoc casu admittenda erit sententia Bal. in d. l. fal fam. imò à die finitæ præscriptionis etiam ignoranti quadriēnij currit, ex quo tollitur Aymonis argumentatio. Ignorantia verò in hoc tractatu plenissimè erit probanda, nec sufficiet iuramentum ignorantis, cùm sit aduersus eum maxima iuris q̃stum ptio ex longi temporis præscriptione, quemadmodū ipse Aymon adducit in d. tract. de antiq. temp. 4. part. c. materia ista. nu. 62. ex his, quæ notantur in c. præpositi. de p̃batio. & per Bart. in Linter omnes. §. rectè. ff. de furt.

[Cæterum hoc in tractatu solet quæstio quædam examinari, quæ dubio p̃cul difficilis est, tametsi apud Regia tribunalia frequentissima, p. p. frequentē primogeniorum institutionē. in ea etenim controuertit, an sit admittenda præscriptio tēporis, aut vsucapio in reb. à testatore expressē vel tacitè alienari prohibitis agnationis, familiæ vel auo re, institutoq; ex eisdem reb. solenni primogenio, aut maioratu. Et ne videar quæstionē adeò vtilem silentio p̃termisisse, paucis eam assertionib. absoluam, receptā ab alijs, vbiq; sinam secutus, vbi video eam iure defendi posse.

Prima conclusio. Res subiecta restitutioni iure fideicō missi, aut primogenij, atq; ideo alienari prohibita, etiam si hæc prohibitio à testatore, vel maioratus institutore expressim scripta non fuerit, ordinaria longi t pis, decē aut vigintі annorum præscriptione adquiri non pōt. Quod apertissimè probatur in l. vlt. §. finautem auaritiæ. C. cōmunia de lega. cuius authoritate hanc opinionem omnes fere iuris vtriusq; interpretes quæstionem istam tractantes verā esse opinantur, præsertim Paulus col. 1. & 3. Ias. in d. l. vlt. §. sed quia. Ang. Imo. Ias. prima lect. num. 114. Crotus num. 140. Ripa num. 113 & Loazes num. 506. in l. filiusfamilias. §. Diui. ff. de lega. 1 Socin. consi. 47. nu. 16. libr. 3. Corneus consi. 38. num. 10. lib. 1. & consi. 117. eod. lib. & consi. 294. libr. 3. colum. penul. & alibi sæpe ac Rodericus Xuares allegat. 3. & Gregorius Lopez in l. 10. titulo 26. part. 4. quorū opinio communis est.

Huic opinioni primùm suffragatur, q̃ præscriptio ordinaria præter bonam fidem, etiam titulum exigat, & tamē in re prohibita iure fideicommissi alienari titulus dari nō pōt, quia licet facta fuerit alienatio, ille titulus nullus est, & à lege irritus confetur, vt nec tituli conditionem habeat. d. §. Diui. & in d. l. vlt. §. sed quia nostra. Deinde qui alienat rem alienari prohibitam, malam fidem habet, scit etenim, rē illā alienari non posse. Mala verò fides venditoris impedit emptorem præscriptione vti lōgi t pis, & ordinaria. authen. malæ fidei. C. de præscript. long temp. igitur constat præscriptionem ordinariā nō esse hāc in parte admittēdā.

Ex quo illud obseruandum est, hanc primam conclusionem in eo procedere, qui titulum, & causam habet à prohibito alienari, nam & is habeit malam fidem, non tamen in eo, qui aliūde rem confecutus est, & eam propriam esse existimat. Is etenim poterit rem illam præscriptione ordinaria decem, vel viginti annorum adquirere. quod expressim voluere Bald. in l. 2. in princ. C. de vsucap. pro emptore Paul. in dict. §. sed quia nostra. column. 3. & Ias. ibi. Balb. de præscript. 5. part. princ. quæstī. 5. Crottus in d. §. Diui nu. 143. atque ibi Ripa num. 115. Paulus Parisius consi. 31. num. 44. libr. 4. quam opinionem communem esse eam secutus fatetur Loazes in dict. §. Diui. optimus rex. in l. 3. C. quod metus cau. 2. & in l. planè. ff. de minoribus. his itidem obseruatis quæ ipse scripsi lib. 1. resolu. cap. 6. nu. 7. in hoc etenim casu cessant rationes, quibus hæc prima conclusio innititur. præsertim ratio quæ ex authent. malæ fidei. colligitur, vt illic notat Paulus Cattrensis, & alij cōmuniter ob seruant circa illius constitutionis interpretationem. Nam & antè Iustinianum fortasis non sic facilè hæc conclusio prima iure defendi posset, cùm eidem plurimum refragetur Iurisconsultus in l. Sticho. ff. de vsufru. lega. qua de re diligenter tractat Arius Pinellus Lusitanus in auth. nisi tricē nales. C. de bonis mater. num. 26. Etenim res tacitè prohibita iure fideicommissi alienari decem vel viginti annorū spacio vsucapitur titulo legati relicti ab eo, qui eadem in re vsumfructum tantùm habuit ex eodem testamēto, quo post vsufructuarij vitam res illa iure fideicommissi alteri relinquitur, vt præsumendum non sit, vsufructuarium legantem ignorasse testatoris tantùm prohibitionē, nec de inde legis. quæ vsufructuarium prohibet alienare dominiū rei, cuius vsumfructum habuit. qua rōne verē dici non potest in d. l. Sticho. legantem bonam fidem habuisse, vel nō fuisse prohibitum alienare. quo fit vt & iure negari posset prior ratio communis opinionis, saltem iure veteri antè Iustinianum, siquidem ex eo tantùm, q̃ prohibeatur à testatore alienatio, titulus non est adeò irritus, vt pro titulo non habeatur quo ad effectum vsucapiēdi. quod & alij ante nos obseruarunt defendentes Barto. opinionem in di. §. Diui. colum. vlt. Quamuis Iustinianus quoad alienare prohibitum irritum efficiat titulum etiam ad effectum vsucapiendi. Illud tamen erit adnotandum in di. l. Sticho. nēpe, præscriptionem incepisse, ac procedere à die eueniētis cōditionis. vel ab eo tpe, quo illi aduersus quos vsucapit, agere poterant. Deinde illic de præscriptione longi temporis tractari, cùm sit illa veterum Iurisc̄onsultorum responsio, apud quos nulla fit mētio præscriptionis triginta annorū.

Secunda conclusio. Res alienari prohibita iure fideicōmissi aut primogenij, etiam si expressim p̃hibitio alienationis fuerit scripta, poterit triginta annorum vsucapione legitimè adquiri. Hæc probatur his authoritatibus, quę p̃scriptionem triginta annorum frequentissimè admittunt, & ex eo, q̃ rationes primæ assertionis planè in hac specie, & casu deficiant. Siquidem ad præscriptionem triginta annorum titulus necessarius non est, sicuti constat, & hoc in opere ipse adnotaui, nec impeditur hæc eadē præscriptio quoad eius effectum ex mala fide venditoris aut eius qui rem alienari prohibitam alienat, quod probatur in dic. authen. malæ fidei. Fit igitur, hanc opinionem veram esse cessantibus his rationibus, quibus proximè p̃bare conati fuimus, hac in re præscriptionem non fore admittēdam. Sed & quia id apud nos plurimum valet, hanc sententiam probant & sequuntur Paul. Castrens. col. 1. & 3. in d. l. vlt. §. sed quia. & illic Ias. Quia Iustinianus ibi, non oēm præscriptionem hoc in casu excludit, sed tm illam quæ ex longo tpe procedit. idem Ias. consi. 57. col. penu. lib. 1. Bald. de præscriptionib. 5. part. 5. partis princi. q. 4. nu. 4. Ioannes Crottus, Ripa & Loazes in d. §. Diui. Corneus consi. 38. li. 1. nu. 10. idem consi. 117. lib. 1. & consi. 294. lib 3. Xuares alleg. 4. & Gregorius Lopez in d. l. 10. & hæc est communis opinio, vt fatentur Corne. in d. consi. 117. & Gregorius in d. l. 10. eandem opinionem & alij sequuntur, præsertim Alexan. consi. 59. lib. 3. num. 2. Anto. Rubeus consi. 98.

Tertia conclusio. Præscriptio contra possessorem maioratus, seu primogenij perfecta ex triginta annorum tempore, licet illi præiudicet, non erit admittenda contra eius successorē, qui post eius obitū ex institutione vocatus est. & idem erit in re iure fideicommissi restitutioni subiecta, non enim nocet præscriptio illi cui restituēda res erat post illius obitum, aduersus quem legitimo tempore præscriptum fuerit. Hanc opinionem asseuerant iure veriorem esse in feudis Ilernia & Aiflict. & in cap. 1. §. quid ergo. nu. 20. de inuest. de re aliena fact. Balb. de præscripti. 4 part. 4 part.

part. princip. q. 12. in fine. in fideicommissis, ac rebus restitutioni subiectis. Ioan. Crottus nu. 146. Ripa num. 116. & Loazes nume. 512. and. §. Diui. Xuares allegat. 3. Greg. Lopez in d. l. 10. & præter hos Curtius Iunior consi. 181. nu. 5. Decius consi. 445. num. 47. Anto. Rube. consi. 84. nu. 6. Aluarotus in c. 1. §. hoc quoque. num. 6. de succes. feudi. & ibi Præpos. Paulus Parisius consi. 23. lib. 1. nu. 199. qui & alios allegat. atq; ideo n. & Rubeum semper legito, idem tenuerunt Iac. in l. vlt. ad ūnem. C. qui admitti. & Sigismundus Lofredus consil. 10. numer. 22. ex quibus opinor posse verè dici hanc opinionem communem esse cui, vt paulò diligentiùs, quæritionem istam absoluam, suffragantur, ea quę ipse hoc loco potui ab alijs adnotare.

Primùm, quòd prohibita alienatione censeatur itidem & vsucapio prohibita, & eadem ratione præscriptio. quod satis controuertitur in d. §. Diui. & in l. vbi lex. ff. de vsucapio. & in l. 2. C. de vsucapio. pro empto. Quæ tñ controuersia parum potuit hanc opinionem iuuare cùm sit ab oīb. receptum, vsucapionem triginta annorum, in his rebus admitti, & procedere, licet longi temporis præscriptio minimè sit admittenda. & ideo cùm recepta sit triginta annorum præscriptio, non est cur tractemus, res istas restitutioni subiectas non posse præscriptione acquiri. De hoc etenim minimè dubitatur. Siquidem triginta annorum vsucapione bona istā acquiri possunt, ex his quæ proxima conclusione p̃bauimus, qua rōne nec decisio legis vlt. §. finautem auaritiæ. C. communia de leg. ad probationem huius assertionis pertinebit, quippe quæ de longi temporis p̃scriptione, non de triginta annorum vsucapione tractauerit.

Secunda huius opinionis ratio inde sumitur, quòd successores futuri dubio procul ignorauerint alienationem factam, & præscriptionem ex ea, vel alioqui procedentem, & tamen absque eorum consensu expresso, vel tacito præscriptio nequit procedere. ergo eis minimè præiudicabit. Est n. necessarius consensus illorum omnium ad alienationem rei subiectæ restitutioni, qui ad illam vocati fuerunt. Anihil §. oīb. ff. de leg. 1. Sic igitur & ad præscriptionē erit tacitus talem consensus necessarius, qui ex scientia & patientia constet, ex iurisconsulti responso in l. alienationis verbo. ff. de verbo. significa. qua rōne vti vī Curt. Iunior in authen. res quæ. C. commu. de leg. col. 2. qui tamen hac eadem rōne obseruata fatetur planè non esse admittendam sententiam Bald. in d. l. 2. C. de vsucap. pro empt. quam superiùs in prima conclusione p̃bauimus frequentissimè receptam esse. Rursus idem Curtius Iunior eadem ratione improbat secundam conclusionem, quoad eum, qui ignarus fuerit præscriptionis aduersus eū procedentis ex possessione rei alienari prohibitæ. Quod satis alienū est à cōi omnium doctorum sensu. Sed hæc rō admodum est infirma, quod vel ex eo constat, q̃ ad præscriptionem nō est vllo vnquam pacto necessaria scientia illius aduersus quem præscribitur. imò ea procedit iuris authoritate contra illū qui vere, & iuste ignarus est vsucapionis, & possessionis illius, ex qua vsucapio ipsa procedit. quę adeò modum nos p̃bauimus in hac relectione 3. par. §. 2. vnde licet alioqui res de quibus agimus possent alienari consensu illorū, qui ad eas vocati fuere, & hic consensus fortè sufficiens. tamen in alienatione quæ iuris authoritate per vsucapionem fit, nō est necessarius consensus nec tacitus nec expressus. Nā etsi verum foret, illum videri rem alienare, qui patitur illā vsucapi. quod iurisconsultus vix cōcedit. & quodammodo vt verè non dicatur consentire alienationi. gl. in l. 2. C. quę sit longa consuetudo. Alberic. in l. si pupillus. ff. de administratione tutorum. Aret. in Lelodius. col. 2. ff. de adquir. hæred. qui hanc consensum fictum appellant, & non temerè ex eodem iurisconsulto, qui in d. l. alienationis inquit, vix est. n. vt non videatur alienare, qui patitur vsucapi, imo hunc vllo modo consentire negant. gl. vlt. in l. 1. §. vlt. ff. de dolo. Bald. in l. cum quis. num. 10. C. de iuris & facti ignorantia. Tiraquel. de retract. part. 1. §. 1. gl. 9. nu. 250. nihilominus hæc alienatio, cùm non fiat proprie ex illius consensu, sed ex legis authoritate, non pertinet ad verum consensum illius, contra quem vsucapitur, sed potius ad impropriū, & fictum, quem lex obseruat ad notandam illius negligentiā in inuestigandis rebus & iuribus ad eum pertinentib. Præter hæc Crottus & Loazes in d. §. Diui. num. 511. planè fatentur præscriptionem currere, ac procedere in his rebus aduersus ignorātem, licet possit peti restitutio in integrū ex clausula generali, si qua mihi iusta causa videbitur, q̃d nos explicuimus generaliter, etiā quoad alias præscriptiones in hoc §. vlti. huius relectionis. Fit igitur, hanc secundā rationem minimè probare conclusionem istam.

Tertiuṁ, quod fm omnes eidem opinioni plurimum adstipulatur, ex eo fumitur, q̃ impedito agere non currat præscriptio. l. 1. C. de annali except. authen. nisi tricēnalis. C. de bon. mater. sed successores, & qui tempore vsucapionis nondum erant nati, agere non poterant, igitur eis minimè illius temporis præscriptio nocet. Verūm huic rationi mihi vī eleganter satisfecisse. Corne. consi. 304. lib. 3. colu. antepenu. præscriptio etenim prædicta non currit aduersus non valentem agere, sed aduersus illum qui agere poterat. eo siquidem tempore cœpit, procedit & finitur, quo illi agere poterant aduersus, quos præscribitur. Nēpe possessores primogenij, vel maioratus, aut vocati ad rem quæ vsucapitur. Atq; ideo planè cessat impedimentum hoc, q̃ ex d. l. 1. adducitur. nam præscriptionis ius continua possessione producitur contra illam, vel illos, qui agere poterāt vel saltem vsucapionem interrumpere cōmodè poterint. Quod si dixeris hanc responsionem procedere contra illū aduersus quem eo tempore præscribitur, non contra successores, illud planè erit omnino aduertēdum. f. quoad successores superesse quæstionem. An eis noceat perfecta præscriptio aduersus antecessores, præcessoresve, non tamen, an præscriptio fuerit inualida ex eo, q̃ non procedat contra non valentem agere. Esset n. tunc quæstio inutilis & q̃ commodè non posset in controuersiam incidere, cùm nā scitur, non possent agere tempore præscriptionis ex eo, quia nati nondum erant, non autem ex eo, q̃ aliquo impedimento essent agere impediti, agere inquam ad eam rem quæ illis quoad ius aliquod cōpetebat, quod de nascituris dici verè nō pōt. Est q̃ hæc rō ab authoribus huius opinionis adducta non sit sufficiens, ex eisdem profectò constat. Nam Aluarotus in c. 1. §. hoc quoq; nu. 6. de succes. feudo. & Balb. in tract. de præscrip. 4. part. 4. part. prin. q. 12. existimant præscriptionem illam decem vel viginti annorum, quam ex Balbo in prima conclusione probauimus, etiam futuris successoribus, & iam nondum natis nocere, & hāc esse veram Bal. interpretationem planè fatentur Roderic. Xuares allegat. 3. Grego. Lopez in d. l. 10. titu. 26. part. 4. & Curt. Iunior in d. authen. res quæ. licet hi tres authores de Baldi opinione dubitauerint, ex eo quòd ipsis visum fuerit à iure alienum, illam præscriptionem successoribus præiudicare. Nihilominus Bald. opinio communis est, & probatur. Quia licet actio hypothecaria à debitore, aut eius hærede aduersus creditorem nō nisi triginta, aut quadraginta annorum præscriptione tollatur, & elidatur, & sit in rē. Leum nouissimi. C. de præscript. trig. vel quadragin. annorum. tamen ab extraneo, emptore vel donatario possidente, & qui titulum habuit à debitore, tollitur decem vel viginti annorum præscriptione. l. 1. & 2. C. si aduers. credi. & ibi gl. Specu. de præscriptio. §. 1. verti. fol. de hypothecaria tradit And. Tiraq. de retract. part. 1. §. 1. gl. 10. nu. 2. ergo licet prohibitio alienationis facta tacitè vel expressè à testatore rem alligat, quia res ipsa prohibetur alienari prohibitione in ipsam rem directa, ex Cyn. in l. vlti. 6. oppositio. C. in quib. caus. an integ. restit. non est necessa. post Petrum Ias, sicut & hypotheca rē ipsam itidē afficit, & cū eo oere transit res ad quēcūq;. l. si cōmuni. vt nomē. §. si fun. Ias.

de pignoratitia actio.l.si debitor.C.de distract.pigno.non tamen transit cum ea causa vt præscriptio ordinaria nõ admittatur,admittitur etenim quemadmodum modò probauimus.Qua ratione Baldi opinio etiam erit admittenda in eo,qui titulum habuit ab eo,qui rem à prohibito cõsequutus fuerat:modò secunda alienatio facta non fuerit nomine prohibiti,nec ab eius vniuersali hæreditario iure successore.quod Bald.sentire mihi visus est,& eodem modo qui eum sequuntur:quamuis Cyn.in d.l.6.oppositi.senserit, rẽ alienari prohibitam verbis prohibitionis in rem ipsam directis non posse vsucapi præscriptione ordinaria,etsi possessor cã habuerit titulo ab eo obtẽto,qui non fuerat alienare prohibitus:quod iure dubium est, & profectò falsũ. cũ vsucapio non censeat omninò prohibita, etsi alienatio fuerit interdicta,quemadmodũ paulò ante admonuimus.

Quartò ferè omnes huius opinionis authores ea ratione vtuntur,qua constat,in fideicommissis,& maioratibus successorem minimè habere ius ab eo,cui succedit modò, à primo primogenij institutore.à quo omnes successores, ita vocati censentur,vt quilibet dominium rerum habeat, in eius vita ad mortem vsque:atque eo mortuo alius succedat ex prima institutione:nõ in ius vltimi possessoris,aut in eius dominium,quod illius obitu extinctum fuit: sed in dominium proprium, & ius peculiare, quod successor ex voluntate primi institutoris habet.l.peto.§.fratre.l.cũ pater.§.libertis.l.cum ita.§.in fideicommisso.l.vnum ex familia.§.1.ff.de legat.2.l.pronunciatio.§.familiæ.ff.de verbo. signific.tex.opti.in c vnic.vbi Bald.& Ilernia de feud.Marchiæ.c.vnic.de grad.success.c.vnic.de natura succes. feudi. qđ & nos adnotauimus in rub.de testã.3.part.nu.26.ergo præscriptio procedens contra Titiũ,qui nunc obtinet ius primogenituræ,non nocebit eius successori,qui ab eo nullam causam habet.Sed & hæc ipsa ratio rursus comprobatur ex eo, q̃ instituto maioratu ac primogenio, cuilibet successori datum vt rerum dñium ad tempus vitæ illius:ac tot censentur donationes,aut fideicõmissa & legata,quot sunt ex illo iure successiones.quod apparet ex inductione l.vlt.C.de legat.l.donationis.§.species.ff.de donat.adnotarunt Paul.Cast.in l.si pecuniam.col.3.ff.de condit.ob causam.Rodericus Xuares in l.quoniam in prioribus. super legem Regiam,quæst.8.C.de inoffic.testam. fit igitur vt licet præscriptum sit ius & dominium Titij, non censeatur ex hac præscriptione sublatum ius successoris.

Cæterùm hac in re illud erit summè obseruandum, q̃ possessor rerum maioratus,qui & illum iure optimo vocationis obtinet,licet res illas alienare non possit,dominus tamen illarum rerum verè dicitur,non enim est de substantia dominij,quòd res à domino alienari possit.l.2.C.de bonis mater.l.vlt.§.filijs.C.de bonis quæ lib.l.non ideo min°. ff.de rei vendicat.l.vlt.C.commu.de leg.l.species.ff. de auro & argento leg.l.vlt.ff.de vsucap.earum rerum.

Deinde illud est memoria repetendum,per præscriptionem dñium adquiri illius rei,quæ legitimo tempore,& bona fide possidetur.imo & dominium hoc esse verum,& directum hac in relectione ,phauimus,vt opinamur,latis validis rõnib.& authoritatib.Quibus constat,possessorẽ rei, quæ vinculo primogenij connectur,per legitimam p̃scriptionem dominium illius,etiam directum adquirere:nec potest hoc dominium aliud esse quàm illud, quod erat penes primogenij possessorem,aut illum,qui ad id fideicommissum vocatus fuit, & ius habet rem illam reuendicãdi. Dices forsan,hoc dominium apud præscribentẽ, & ab eo, adquisitum esse temporale:cùm & apud illum contra quẽ præscribitur temporale fuerit. Verùm hac in ratione illud respõdebo:nempe possessorem maioratus, & primogenij dominium rerum ad maioratum pertinentium ad vitam tantùm obtinere.& sic temporale:quia eo modo vocatus est ad illud dominium à primo institutore: at ille qui præscripsit rem legitimè,à lege vocatur ad illius rei dominiũ, simpliciter,ac perpetuò,sic quidem vt absque eius consensu vel legis authoritate dominium illud ab eo auferri nequeat:quẽadmodum præscriptionis natura dictat: nec video quo pacto posit hoc negari. Qđ si vrgeas dominium hoc in casu adquisitum præscriptione,fuisse illud,quod obtinebat eo tempore vocatus ad primogenium:ergo erit tẽporale sicut illud:concedam primum:& negabo vltimum propter rationem differentiæ, qua modò visus sum ex authoritate legis,& vocatione testatoris.idem.n.dominium est vtriusque quoad substantiam:qualitate tamẽ distinguitur,quæ mutatur ex modo adquirendi. Poterit.n.quis dominium eiusdem rei dare Titio ad eius vitam,& post eam Sempronio in perpetuum.idem siquidem est dominium, & tamen qualitate distinguitur ex modo adquirendi. Vnde cessant quæ in hac quarta ratione adducebamus: nã vocatus ad rem post alium licet non succedat iure vltimi possessoris,nec ex eius voluntate aut institutione,succedit tamen in dominium illud,quod ille habebat, licet temporale.Et ideo si illud fuerit legis authoritate extinctum, non est ius aliquod ad quod admittatur, aut in quod succedat. Et rursus licet succedat ex noua donatione exlegato,aut fideicommisso,succedere poterit in his rebus,quæ non fuerint iuris authoritate ab illo vinculo fideicommissi,vel maioratus euictæ. At in illis quæ euictæ sunt, & ideo alienæ censentur,non est cur succedere possit vtcunq; vocatus fuerit,etenim legis authoritate,& verè iustissimè dãno rerum præscriptarum priuatur successor in primogeniũ, non ex consensu,nec ex alienatione vltimi possessoris,q̃ ꝑ culdubio nec alienare poterat,nec successori prẽiudicare.

His accedit quòd præscribens alicuius rei dominium p possessionem,illud præscribit,& adquirit aduersus quemcunque eius rei dominum: non in specie aduersus Titiũ, aut Sempronium.Quod satis constat ex his, quæ de præscriptione superiùs diximus.Nam etti ego possideam rem aliquam bona fide,& tempore legitimo, aduersus quemcunque eius dominum in genere præscribo:ergo & illius dominium simpliciter acquiro penes quemcunque fuerit:atque ideo à me rursus auocari non poterit.

Sed & præter ista illud verum est,præscriptionem ex legis authoritate vires adsumere à possessione legitimi tpis, titulo,& bona fide possidentis:nec ignorantiam,aut negligentiam,aliudve lex considerat, nec requirit, apud illum apud quem præscribitur.ergo licet ille dominiũ habuerit ad vitam tantùm,nihilominùs præscribens dominiũ perpetuum adquirit.nihil etenim requiritur ex parte illius, q̃ dominium habet,vt illud verè amittat per præscriptionẽ: omnia etenim,quæ ad præscriptionẽ requisita sunt, ea obseruari debent in præscribente:præterquam q̃ longiùs tẽpus exigitur ad perfectã præscriptionem propter dñi,contra quem præscribitur priuilegiũ:vel quia ecclesia, vel minor sit.& in hisce casibus perfectio præscriptionis impeditur etiam penes possessorem. At nos argumentamur ex p̃scriptione perfecta per possessorem,& cõtendimus exqualitate domini aduersus quem perfecta fuit,minimè ius legis ordinarium mutare. Alioqui si quis donaret Titio domum ad decẽ annos,& illis decursis eandẽ Sempronio ad alios decẽ,ac sìn iure in alios eam transferret: & ego legitimo tempore,ac iuxta iuris legitimas conditiones vsucaperem illius domus dñium:sequeretur,me nihil adquisiliese:ẽ statim ab eo successore , cuius tpe præscriptio non est ab initio ad finẽ vsq; deducta,possit à me res vendicari, licet 50.annis possederim.Quod satis absurdum esse vî. Et tamen verè sequitur ex communi doctorum sententia,quia nusquam præscriptio nocuit præsenti successori.

Præterea aduersus communem illud admonẽdum esse censeo,quòd præscriptio in rebus ad episcopum pertinentibus successoribus præiudicat,etiam si successor,vt verè, non habet ius ab vltimo possessore, modò ea legitima sit, & perfecta.quod iuris est apertissimi. Quòd si dixeris in hoc

hoc casu adhuc sat ecclesiã semper obtinuari præscriptionem,dicam & ipse in q. quam tractamus, etiam procedere præscriptionem aduersus primogenium, aut maioratum. Sed ꝓpterea hanc rei positionem illud negari non potest,præscriptionem istam procedere in hoc exemplo, quòd de episcopo scripsimus, etiam aduersus successores & eis præiudicare, quamuis successor nullum ius habeat ab vltimo possessore. Imo in hac præscriptione iura potiùs confidérant ipsum episcopum possessorem, quàm dignitatem ipsam: siquidem ex iuris regula vacante ecclesia præscriptio interim cessat.c.1.de præscript.

Non me latet à quibusdam pro opinione communi rationem quandam adduci ex Taurina constitutione 45. quæ tamen mihi non videtur adeo fortis,atque vrgens,vt refelli nequeat:siquidem enim refelli posse si propriam naturã & legis illius possessionis,de qua illic agitur quispiam diligenter ac subtiliter obseruauerit, quas hoc in loco longius explicare multis impeditus ãthimè possum.Cùm & quæ aduersus communem tradidi non eo animo scripserim,vt temerè velim à passim receptæ sententiæ omninò discedere:sed vt lectori,& mihi disputationis rationes penitus, ac maturiùs considerantibus facilius examen pateat,quo vires communis opinionis expendi possit, cuius authoritatem in consilijs, ac iudicijs, multi faciendam esse censeo,nisi euidentibus rationibus aliter posit.]

Hæc de vsucapionibus & præscriptionibus ad intellectum huius regulæ attigimus,non ignari, quã late pateat vsucapionum campus:sed quo satisfaceremus his, q̃ nobis enixè postularunt, vt q̃ Salmãticæ hac de re olim publicè magistra voce tradidimus, in publicum emittere mus. Lector candidus eo animo accipiat ista, quo à nobis fuere elaborata,ita quidem,vt censuram æquam, ac benevolam in his euoluendis exhibeat.

Trium relectionis de præscriptionibus partium D.Couarruuias,Finis.

AD ILLVSTREM ADMODVM AC REVERENDISS. D. DOMINVM IOANNEM FERNANDVM TEMINIVM,

Legionensis Ecclesiæ antistitem dignissimum, Didaci Couarruuias à Leyua Toletani, in Granatensi Prætorio Regij consiliarij, Archiepiscopi Sancti Dominici designati, in regulæ peccatum. Commentarios. Præfatio.

PTAVERAM maximè,admodũ illustris ac reuerendissime Præsul,inter tot iuris vtriusque professionis labores,eosq; indefessos,te iam diu moribus,prudẽtia,& Reipub.singulari regimine toto in Hispaniarum Principatu insignem, vel exiguo munere:nec enim magnum,nisi minimum spectes, à me prodire posse,incunctanter aliquẽ. Vrgebat sanè hoc ipsum cognatem domus illa Salmanticensis,cui & similium virorũ causa toto penè orbe celeberrimæ,quæ me sub maximi Salustiani tutela ita fouerit, vt planè ipse absque graui proditionis nota differi non valeam,qualescunq; meos in hac iuris disciplina conatus ei tribuendos fore.His accedebat, quòd multis argumẽtis compertum satis haberem,quanta in me tibi è cospectu ignotum hominem, nec vllis quidem obsequijs demerentem,semper vsus fueris benevolentia. Sed & cunctantem impediebat,quòd nequaquã ipsum interpellare his leuibus negotiis auderẽ, te, inquã, magnæ diœcesis Curiæ incumbentem,& Tridẽtinæ Synodi deinde actionibus satis æquè ac piè,grauioribus nempe Reipublicæ deliberationibus occupatissimum.Is etenim palàm Christianæ religioni innideret, qui in tanto rerum conatu , aliquo fatalibus bellorum diris,magna cum iactura,intercepto,Præsulem infracto animo œcumenicis Christiani orbis causis studium,vel corporis, atq; animi vires exhibentẽ, vel breuis libelli,eiusq; facili lectione auerteret.Verùm postquam in Hispaniam,vt tibi cõmissum gregem salubri disciplina institueres tot undiq; iactatus procellis,non absque graui vitæ periculo rediisti,mihi plane videor debiti muneris officium cum egregia honoris ac nominis iactura,paulò negligentius exequi, nisi tot omnifariam tutelis antistitem ornatissimum alicuius.Operis nuncupatione,saltuario.Nam & præter dedecoris labem,etiam scio,tua tanta comitate,atq; animi candore denique remissam,quis'nõ vel caligantibus oculis intelliget,mihi meisq; laboribus,tui nominis protectione decus maximum immanere? Olim quidem dum Salmantica honesto desiderio,& ingenuo animo cupidus studiosæ iuuentuti prodesse,& placere,Iuris Pontificij Regulam è diuo Aug. Bonifacio 8.in ordinem tituli de Regulis iuris deduxi,quatuor ferè mensibus ordinaria lectione interpretari sitebamur:hanc auditoribus polliciti sumus operam, ut paulò accuratius,quæ tunc noce dictabamus, in breues relectionis,Commentarios digesta publico prælo committeretur,ne nie diutiance in codicillos, aut pugillaria minus distincte,& ,ut solet, nõnumquã cerus,nec veris allegationibus conclusiones quæstionesue referre cogerentur. Nec tamen potuimus publico huius Regij Prætorii munere.& quarundam aliarum nostrarum Cõmentationum editione impediti,tiatim promissum exoluere,quin & ad diem hanc procrastinantes nondum eam operam priùs statuimus, quam te, ornatissime Præsul,& ferò,confidenter tamen præstamus.Nam etsi nequaquam ipse tantã fauoris,& gratiæ promereri possim, vt hæc nostra scripta fouenda suscipias,pro tuo tamen liberali candore,quo cunq; studiosi optimos conatus amplecteris,illud ultrò mihi tribui postulabo,vt nec ipsum,quã hæc elaborauerim,in tuam, mihi diuprotectissimã,clientelam humanissime suscipias.Multis enim cõiecturis non suspicor,sed constanti fide compertum habeo, hoc beneficium, ingens profectò,à te mihi impetrandum fore.Quòd reliquum est,Optimo Maximo,ac rerum omnium conditori Deo vota supplex ex animo facio,vt te moribus egregijs,eruditione insigni,& in Reipub.Christianam ferentissimo zelo institutum,ad multam ætatem incolumem conseruet.Vale,Ex inclyta Granata Calendis Nouembribus,Anno Domini. 1553.

DIVVS Augustinus celebratissimus ecclesiæ doctor, quo inter tot præclarissima sanctimonia, & eruditionis testimonia, Christianam plebem erudiret ne proximus iniuria aut damno affectus, læsionem aduersus institutã à Christo Iesu, & natura ipsa charitatem, patiatur, in Epistola ad Macedonium 54. maximo conatu admonet, ea quæ fraude, dolo, vi, vel scelere quæsita sint, omninò fore restituenda, comminatus alioqui peccatum non dimitti. Nam cùm & iustitia ipsa, quæ potissima moralium virtutum est, manifestè violetur, cùm quis proximo damnum intulerit, palam consequitur, peccatum illud minimè dimitti nisi damni illati compensatio fiat: aliter etenim non seruatur ipsius iustitiæ lex. Siquidem res aliena, inquit Augustinus, propter quam peccatum est, cùm reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittetur peccatum, nisi restituatur ablatũ Hactenus Augustinus, cuius verba à Gratiano referuntur in c. 1. 14. q. 6. à summis Pontificibus in d. reg. peccatum. de reg. iur. in 6. & in c. cum tu. de vsuris. Huius sanè regulæ interpretationem aggressurus, eam distribuendam esse in tres partes operæpretium duxi. Primùm equidem de restitutione quædam generaliter adnotabimus: deinde secunda parte regulam quandam cõstituemus, ex eaque plurima ad hunc tractatum pertinentia statim exponentur. Tertio deniq; loco alteram regulã, quo restitutionis uis apertius tradatur, itidem cũ aliquot illationibus subijciemus. Quia in re etsi à Theologis, qui tractatum istum radicitus conatisunt explicare, multa sint à nobis mutuãda: iuris tamen vtriusq; decisiones passim in medium adducemus: quippe qui opinemur ex eis potissimum restitutionis obligationem vel probari, vel induci, præterquam quòd ea iuris naturalis rationem habet ab æqualitate, quæ iustitiæ virtuti proprie conuenit. Censet itaq; Augustinus, non esse veram nec perfectam peccati pœnitèntiam absque illati damni restitutione. Cui accedit pulchra Iurisconsulti sententia in l. nam in hoc natura. ff. de condict. indeb. Nam hoc, inquit natura, æquum est, neminem cum alterius detrimento locupletiorẽ fieri. Sic & Cicero lib. 3. de officijs, inquit. Nam vt sibi quisque malit quod ad Vsum vitæ pertineat, quàm alteri acquirere, concessum est, non repugnãte natura. Illud natura non patitur, vt aliorum spolijs nostras facultates, copias, opes, augeamus. Nec verò hoc solùm natura, id est, iure gentium, sed etiã legibus populorum, quibus in singulis ciuitatibus respublicæ continentur, eodem modo constitutum est, vt non liceat sui commodi causa nocere alteri. Hoc enim spectant leges, hoc volunt, incolumem esse ciuium coniunctionem: quam qui dirimunt, eos morte, exilio, vinculis damno coercent. Atque hoc multò magis efficit ipsa naturæ ratio, quæ est lex diuina, & humana, cui parere qui uelit, oẽs aũt parebunt qui secũdum naturã vivere volunt, nunq; committet vt alienũ appetat, & id q alteri detraxerit, sibi assumat. Hactenus. Cic.

Huius relectionis summa.

Prima pars tractat aliquot causas, quibus quis à restitutione statim facienda excusatur.

Secunda pars radices restitutionis expendit: de q; vsurio restituendo agit.

§. Primus de restitutione, qua à furti crimine procedit, latè disserit.

§. Secundus, quærit de obligatione restituendi ea qua data sint mercenarij, vel alterius turpitudinis ratione.

§. Tertius, In hoc examinatur obligatio restituendi ea, qua alicui dantur, vt iustam sententiam ferat rem inuentã domino restituat, vel ob agendum id, quod gratis tenebatur facere, aliaq; quæ traduntur de contractibus, qui vel rescindi possunt ex beneficio etatis, vel ratione metus, vel ex defectu solennitatis legalis.

§. Quartus, De acquisitis per ludum illicitum.

§. Quintus, De gabellis & vectigalibus, an in foro animæ soluendæ sint.

§. Sextus, An ratione acceptionis iniqua teneatur quis ad restitutionem rei ipsa extincta?

§. Septimus, An ratione iustitiæ distributiuæ teneatur quis ad restitutionem?

§. Octauus, De his quæ per venationem adquisita sunt.

§. Nonus tractat de iniustitia, & iniustitia belli.

§. Decimus, De bello aduersus infidèles, an id iustum sit?

§. Vndecimus, De rebus in bello captis, & de seruitute per eorum iure belli inducta.

§. Duodecimus, De consilio, auxilio, vel fauore, quando ex his oriatur obligatio ad restitutionem?

Tertia relectionis pars: de restitutione, quæ ratione rei inducitur, & de empture furtiuæ rei.

§. Primus, De rebus inuentis, cui fiet restituenda?

§. Secundus, De thesauro quatenus sint in animæ iudicio diuidendi.

REGVLAE PECCATVM
DE REGVLIS IVRIS,
LIBRO SEXTO, RELECTIO.

Authore Didaco Couarruuias, Toletano.

Ex Prima relectionis parte.

SVMMARIVM.

1 Restitutio statim fieri debet, congruo tamen loco & tempore.
2 Pro parte inopia excusatur quis à restitutione. & ibi intell. glo. in c. cum tu. de vsuris.
3 Traditur latè intellectus ad textum, in cap. officii. de pœnitent. & remission. de muliere adultera, an teneatur crimen detegere, ne filius spu. ina alienam habeat hæreditatem.
4 Scandali materia longe discutitur ad intellectum regul. qui scandalizauerit. de regu. iuris.
5 Superioribus obediendum nõ est, quoties sequeretur alioqui scandalum.
7 Prælatus an possit differre bonorum ecclesiæ repetitionem ob vitandum scandalum.
7 Cuius expensis sit facienda restitutio?
8 An debitor possit differre solutionem, eo quod creditor sit excommunicatus.

Prima relectionis pars.

QVM illud certissimum sit, lege naturali, diuina, & humana restitutionem ablati necessariã esse ad peccati dimissionem, primum oportet inquire, sit ne statim restitutio facienda? Et videtur quod hæc restitutio statim necessaria sit nec differri possit absque peccati labe. Etenim nunquam liceat nec momento temporis rem alienam. Domino inuito detinere, isquidem ea possessio, seu retẽtio peccatum est, nec vnquam peccare licuit. Igitur tenetur alienæ rei possessor, statim rem eandem domino restituere. huic rationi accedit tex. leuitici. cap. 19. non morabitur opus mercenarij apud te vsque mane. ex quibus ita visum est Diuo Thomæ quæstio. 62. articul vltimo. Horentino secunda parte, titu. 2. capit. 8. in princip. Sylvest. in verb. restitutio. 5. §. primo. verum quo res ista commodius elucidetur ad notandum erit, non idem esse, cẽtum aureos statim Titio deberi, & eos statim ei omnino restituendos esse. Siquidẽ in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponit, præsenti die debetur, & statim obligatur debitor creditori l. in omnibus. ff. de regulis iuris. leg. eum qui calendis. §. quoties. ff. de verbor. obligatio. §. omnis. Institu. de verbor. obligation. non tamen tenetur debitor statim præsenti die pecuniam debitam reddere, imò huic necessariæ restitutioni à iure inest tempus quoddam boni viri arbitrio diffiniendum, quo præcisè debeat fieri eius pecuniæ restitutio, positq; à creditore exigi: sicuti sensit Iurisconsultus in leg. si quis filium. §. stipulatio. ff. de collat. bono. notant. gl. in dicto. §. omnis. & in dicto leg. in omnibus. glo. in §. si impossibilis. Institut. de inut. stipula. tradunt vbique Doctores & Alexan. in leg. prima. §. Item si ita. ff. ad leg. Falci. col. 2. Regia l. 13. tit. 11. part. 5. Sic & per sententiam iudicis condemnatus in actionib. personalibus, non statim cogitur soluere: sed habet ad solutionem quatuor menses. l. 2. leg. debitorib. ff. de re iudicat. le. 2. & 3. C. de vsur. rei iudicat. notatur in c. quærenti. de offic. deleg. in cap. quo ad consultationẽ. de re iudicat. iure autem Regio decẽ dies. leg. 5. tit. 27. part. 3. quemadmodum qui in iure debitum fatetur intra decem dies cogitur soluere. gl. in l. si debitori. ff. de iudi. quam tantum vi consuetudinis obtinere ferì bunt Bart. & Doct. vbi gl. in c. dilectus de procurator. Panorm. in d. c. consultationem. col. 5. Bald. & idem Abb. in d. c. quærenti. citat eandem. gl. Abb. in d. c. dudum. colum. 9. de election. in primo. Et probatur eadem opinio. in leg. 7. tit. 3. part. 5. quòd si ex causa iudicio illum fuerit æquum esse. confestim compellet condemnatum ad solutionem: idq; moribus, ac forensi praxi receptum est, secũdum Roman. in singu. 459. fit tandem ex his, non rectè consequi, debitorem teneri statim restituere ea omnia, q præsenti die res debita alteri sit. quamuis etiam viri doctissimi hac argumentatione vtantur quandoq;. Tenet denique qui alienum detinet deliberato animo secum constituere, q restitutio fiat. hoc etenim necessariũ est, vt abstineat à praua animo rem alienam detinendi, confestimque debet ab eo animo cessare, deliberando constanti voluntate restitutionem ipsam. Præter hæc statim tenetur vere restituere eã rõne, quod licet alioqui in actibus virtutum regulariter circunstantia temporis determinata omninò non sit, sed committatur rationi, & prudentiæ tamen in actu restitutionis rei alienæ, circunstãtia temporis definita est vt statim fiat, cum eius omissio, quocunque tempore procedat, aduersa sit ipsi iustitiæ, quia res aliena eo momento inuito domino detinetur, non sic in alijs virtutum actib. Nam etsi committantur aliquo tempore, non ex hoc ipsi virtuti lædituꝛ. Etenim non agit contra iustitiam, qui aliquo tpe differt publicam accusationem, seu publicum priuatumve iudicium, cius sanè iudicio iuxta prudentiæ rõnem cõmittitur tempus, quo actum virtutis exercere debeat. nihilominus adhuc non semper statim est necessaria præcisè restitutio alieni ad remissionem peccatiscum posint species, & casus aliquot constitui, quibus boni viri arbitrio differenda sit restitutio secundum Tho. & Caiet. 2. 2. quæstio. 62. art. vltim. quorum opinio consensu eorum Theologorum recepta est, & sequentibus.

Primum constat propter inopiam, & paupertatem excusari quem à restitutione, cum alias nõ teneatur quis restituere eo casu, quo non potest restitutionem animo deliberatam, exequutioni mandare, auctore Diuo Augustino in dict. Epistola. 54. probatur idem in capitulo. quamquam. de vsur. in sexto. vbi gl. in ca. cum tu eodem titu. gl. in hac regula. Peccatum. & ibi Dinus Atque Anchara. colum. 9. optimus text. in capitu breui. & in capi. querelam.

iureiuran.

de iureiuran. Diuus Thom. in dict. quæstio. 62. articu. vltim. nempe enim ad moralitatem impossibile obligatum nec tenetur ad id, quod proprias vires excedit: cum sit satis quod ad diuinam maiestatem, quod quis facit in emendationem criminis, & iniuriæ illatæ, quod iuxta proprias vires effi cere valet. atque hoc ipsum receptissimum est, tametsi frequens hac in specie controuersia contingat, an teneatur, quis alienum restituere, cum rebus ipse non indigeat ad propria ipsius alimenta. Nam quibusdam placet, non teneri quenquam ad restitutionem quorumcunque realium & mobilium reddendam propriam necessitatem: liquidem ex ea ratione posset rem alienam inuito domino capere. cap. si quis propter necessitatem. de furtis. de quo statim agemus. Et profectò hæc sententia vera est, cum ipsius debitoris extrema necessitatem denique putat locum sociat. cap. si quis propter necessitatem. idem erit vbi necessitas extrema non est: sed tamen debitor habita ratione status, & dignitatis grauissimam pateretur existimationis iacturam. Potest enim differre alienæ rei restitutionem: modo hoc detrimentum ex ea dilatione imminet creditori: sic sanè iustè differtur restitutio. ea fieri nequit tunc absque maximo debitoris damno, vel proprietatis rei propriæ ad restitutionem vsibus pretio venderentur ex hac dilatione creditori læsio fiendi non patitur ex hoc detrimentum aliquod graue tamen, sicuti docent Scotus & alij in 4. sent. dist. 15. Host. in. 2. parte tit. 3. c. 8. Sylvest. in verb. restitutio. 5. q. 3. Cáieta. in dict. quæst. 62. artic. vltim. Anchar. in 5. c. regu. peccatum. colum. 3. Ioan. Lupian rubr. de donationibus. §. 15. num. 5. tametsi Hadrian. in quarto sentent. tract. 7. bello. c. incipienti, Aggredior. q. 6. Ioan à Medina de restitutione. q. 5. tantum videantur excipere ab obligatione statim restituendi ratione necessitatis, ipsam extremam inopiam, quæ cogeret ad eleemosynam creditorem secundum ea, quæ & nos scripsimus lib. 3. Variar. resolut. cap. 14. num. 5. non equidem diffiteor opus esse sincero, acerrimoque iudicio ad discernendum hoc grauissimum debitoris nocumentum à leui creditoris iactura, vt hinc licita iudicetur, debitæ restitutionis dilatio nonne dinatáque censeatur creditoris petitio. legito tamen Dominicum Soto lib. 4. de iust. & iure. q. 7. artic. 4. qui hoc ipsum distinctius explicat.

Hinc etiam & illud intelligendum est quod scribit glo. in dict. cap. cum tu. existimans, vsurarium, qui semel immunis fuit à præsenti restitutione propter inopiam, si demum pinguiorem fortunam fecerit, cogendum forè ad vltimum vsque quadrantem restituere, quamuis ex hac restitutione maneat in grauissima egestate, addit gl. licet secùm leges, qui bonis cesserit, si peruenerit ad pinguiorem fortunam possit sibi necessaria alimenta retinere. ab ea glo. Panorm. Cardin. & Rauena collegerunt, vsurariũ, etiam qui bonis cesserit, si ad pinguiorem fortunam deuenerit, cogendum esse restituere integras vsuras, absque deductione alimentorum. Secundò adnotarunt, in foro conscientiæ, non esse animaduertendum priuilegium id quod leges cõcedere his, qui bonis cesserint, imò eos fore compellendos integrè omne restituere, minimè deductis alimentis. Tertiò Ioan. Anani. ibidem opinatur sensum glossæ non alium fuisse, quàm quòd vsurarius, qui ob paupertatẽ, non potuit summam vsuras soluere, nec reddere, si tamen fortunam mutauerit, reuocatur eas integrè soluere, etiam absq; deductione alimentorum. Et ideo secundùm Anani. glossæ non tractat de eo, qui bonis cesserat. mihi verò haud dubiè constat, glo. non magis loquutam esse in foro pœnitentiali, quàm in exteriori Pontificio. Et præterea sensim vobiscum opinionem, quam tenuit, & in eo, qui bonis cesserat, adnotare. Quod autem Panor. Rauc. & Card. censent, priuilegium datum à lege omnibus his, qui præ inopia bonis cesserint, circa deductionem alimentorum, cùm deuenerint ad pinguiorem fortunam, in conscientiæ iudicio non obtinere à nobis improbatum fuit libr. 2. Variar. resolu. c. 1. num. 6. sed & id quod ex glossa primo loco post Abb. & alios obseruauimus, nempe deducto in maximo debiti valore, nihil præmittamus, debitori ex causa vsurariã competere cessionis bonorum iuxta quæ in dicto cap. 1. dilputauimus. quin. 8. loquerer. Semel præterea de cessione bonorum quæstioni respondere. eadem esse censemus vsurario, qd in aliis quibus ius competit cessionem bonorum. ea etenim, si vsurario petenti denegetur, eandem vim habebit quantum attinet ad deductionem alimentorum. Quod si vsurarius non cesserit bonis, tunc authore Anan. glossi. sententia vera est. idem ipse concedo & in vsurario admittamus quæ proximè in vniuersum tradita fuere præcedenti versiculo de his, qui ob inopiam à restitutione excusant. Nec enim ad hanc excusationem arcendus est, quo minus teneatur restituere ratione delicti. sed quod egestate grauetur: quæ apud Deum sufficiens est excusatio. dum ipse debitor ab animo aliena detinendi vere abhorruerit, secundùm Augustini sententiã in dicta Epitola quinquagesima quarta.

Secundò fere ab eadem ratione, creberrimo omnium consensu responsum est, mulierem adulteram, quæ ex adulterio filium peperit, non teneri id reddere marito: vt hoc modo filium excludat à mariti hæreditate, & ex veris hæredibus restituatur. Nam ipsa mulier adulterium cõmittens, & ex eo concipiens filium, grauedamnum intulit marito, & eius veris ac legitimis hæredibus: ac quoniam damnum illud refarcire, & compensare, atque restituere ad peccati remissionem, quæ nequit contingere aliter quam illud, ni reparatione. Ab hac tamen obligatione eximendi, mulier ipsa liberatur ex eo, quòd ea restitutio fieri nõ potest, absque manifesta iactura famæ, & mortis periculo: insuper quæ damnum sequeretur restituenti quàm commodum ipsi, cui restitutio facienda est. qua ratione creditor, cui hæreditas debetur, secùndum ordinatam charitatem obligatur magis velle, se ipsum hæreditate carere, quàm quòd tanto cùm damno famæ, & periculo vitæ ea sibi restituatur. ergo debitor iustè poterit ob id restitutionem omittere. Dein de huic opinioni suffragatur ratio admodum fortis: quidem constitutus in extrema vitæ necessitate ad conseruationẽ vitæ potest aliena retinere, capitulo si quis propter. de furtis. ergo mulier adultera cõstituta in periculo famę, & mortis poterit tacere proprium crimen, & permittere, quòd mariti hæreditas legitimis hæredibus in extraneos deferatur aduersus legum sanctiones, & mariti voluntatẽ. Consequens optimè probatur: quia sicut pauper indiget, rei alienæ retentione ad conseruationem vitæ: ita mulier adultera pro sua vita, & fama seruandis, indiget omissione reuelationis adulterij, & hc omissione restitutionis, & compensationis damni illati. Præterea ex duobus malis, quorum alterum necessariò imminet, minus omnino eligendum est. cap. duo mala. decimatertia distinct. cuius rationem nos expẽdimus in Epitome de sponsalibus, prima parte, ca. quarto, numero nono. mulier autem adultera inter hæc duo mala constituitur: vt vel alienã retineat, vel ipsum infamet. igitur potius debet eligere alienarum rerũ occupationem, & retentionem, quàm famę propriæ dispẽdium. cùm maior sit læsio famæ, quàm diuitiarum: sicuti maius malum est, famam proximi quàm illius diuitias rapere. Et quemadmodum quis magis tenetur se quàm proximum diligere: ita magis debet famam propriam, quàm famam proximi illæsam seruare. Vnde necessariò deducitur, mulierem hanc adulteram potiùs debere in hoc discrimine constitutam, famam propriam seruare integram, q̃ aliena restituere. Huius opinionis est Romani Pontificis manifesta definitio in capitulo officij. de pœnitẽ. & remissio. vbi Papa scribit, non esse negandam pœnitentiam mulieri adulteræ, aut quæ falsum supposuit partum: sed illi fore tanti criminis satisfactionem congruam iniungendam: etiam si non proponat, nec velit crimen proprium reuelare. Quæ quidẽ responsio variàs habet apud Theologos, nedum

nedum, apud Canonistas interpretationes, quarum examen breuiter attingam quibusdam aduersus eam decisionem præmissis obiectionibus.

Illud sanè primo loco eidem respondeo, satis validè opponitur: Quòd restitutio rei alienæ sit ad salutem necessaria: quemadmodum hæc regula manifestum est; atq; ita ad vitæ veritatem pertinet. sed veritas vitæ omittenda nõ est propter scandalum quodcunq; id sit. vtiliùs etenim scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur, authore Beda, cuius dictum relatum est in regu. qui scãdalizauerit. de reg. iuris. igitur ob scandalum imminens ex infamia & morte adulteræ, veritas vitæ. i. damni dati compẽsatio, & satisfactio prætermittenda non est. Aliter item argumẽtatio constat. liquidem scandalum fratris postponendum est veritati vitæ, q̃ ineat satisfactioni læsionis, ergo fortiori rõne famæ, & mors pro eadem vitæ veritate posthabenda sunt, cùm ea pro vitando scandalo sint offerenda, & nihil facienda. est equidem scandalum, quod fratri præbet occasionem ruinæ, mortale crimẽ, si ex propria vi ad mortale crimen proximum allicit. Qui scandalizauerit, inquit Christus, vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergat in profundum maris. ac rursus, væ homini illi per quẽ scãdalum venit. Docet Thom. 2. 2. q. 43. artic. 4. vnde scandalum quod mortale crimen est, vt & alia peccata mortalia, effugiendum & vitandum ita est, q̃ potiùs oĩa mala patiatur quis, q̃ peccato huic consentiat. cùm nullum sit maius malum, quàm peccatum, & authore Arist. 3. Ethico. ca. 1. propter quæcunque durissima non est turpiter agendum. text. opti. in c. sacris. de his quæ vi. quo in loco idẽ & de veniali culpa adnotatum est per Panor. cui alios item authores addidimus, & nos in Epitome de sponsalibus 2. parte. c. 3. §. q. nume. 3. fit igitur, vt mulier adultera iustè excusari non valeat, si ob vitandam mortem, ob effugiendam infamiam, missam faciat damni per eam illati satisfactionem, quæ absque mortalis culpæ labe omitti non potest.

Verùm ad intellectum huius obiectionis, quæ poterat longiùs comprobari ex his, quæ passim traduntur in hoc tractatu, dum plura congeruntur, quæ fieri itidem cũ scãdalo minimè prohibentur, imò fieri debent, nec omittenda sunt, † oportet scandali vitandi rõnẽ altiùs repetere. est verò scandalum dictio Græca, & ea est iuxta Latinam traductionem, offendiculum, & significat mali quandam occasionem, quæ ruinæ causam det, quasi cadendi occasio, si quid obstet eunti, & impactio pedis. cap. diffiniuimus. 18. q. 2. explicat Diuus Hieronymus Matthæi capitu. decimo quinto. Hoc autem bifariam distinguitur. quia aut est datum, aut acceptum. Scandalum datum, est authore Hieronymo, dictum, vel factum minùs rectum, quod ex se alteri occasionem præbet ruinæ, hoc dicitur scandalum actiuũ ab scholasticis, & semper est peccatum in eo, qui scandalizat. Cùm ipsum opus sit peccatum, vel habens speciẽ peccati, qua ratione propter proximi charitatem, & hoc ipsum opus habens mali speciem, agendum non est, ne proximus pedem ad id impingat & labatur. Nam in hac via spirituali nihil ex se potest disponere, aut occasionem præbere spiritualis ruinæ, nisi habeat aliquem defectum rectitudinis. id etenim quod est perfectè, rectum potiùs instruit, & minuit proximum ad tutum viæ progressum, quàm ei præbeat ruinæ occasionem. Sic & Tertullianus lib. de virginib. velandis, scandalum, inquit, non bonæ rei, sed malæ exemplum est, ædificandi ad delictum. bonæ res neminem scandalizant nisi malam mentem. Hæc ille. de hoc scandalo accipiendum est quod Christus Iesus in Euangelio præ dixit Matthæi ca. 18. væ homini illi, per quem scandalum venit. est aliud scãdalum, quod dr acceptum, seu passiuũ, & hoc est peccatum proueniens ex bono alterius opere, aut saltem ex facto, quod mali speciem non habent, cõtingitque proprie scandalum hoc in eo, qui scandalizatur. qd constat ex his quæ latè traduntur per Felinum in capit. nihil. de præscriptionibus. post Archidiac. in ca. prima actione. de consecrat. distinctione secunda. Dominic. in capi. licet. 45. distinct. Cardin. in clement. 1. de ofic. ordin. Host. in Summa de renunciatione. §. penultimo. versi. est autem scandalum. Diuum Thomam. 2. q. 43. articulo primo & secundo. de hoc duplici scandalo acturus illud in primis adnotabo, scandalum actiuum semper vitãdum esse ea ratione, & cura, quibus tenemur cætera peccata effugere. Est etenim peccatum ex eo, quòd in via spirituali opponit ob ex alteri. id verò contingit dupliciter, vno modo si præbẽs scandalum directè, & ex intentione, seductione, inductione, vel exemplo contendit proximum in ruinam conijcere, atque illum ad peccatum allicere. Quod sane peculiare peccatum est in propria per se specie scandali constitutũ, idque virtuti correctionis fraternæ suapte natura contrarium, quæ virtus in hoc expolita est, vt bonum spirituale fratris promoueamus. Vnde scandalum istud ex intentione speciali sortitur rationem specialis peccati. Altero modo contingit scandalum per accidens, hoc est præter intentionem agentis, cùm quis peccatum, vel opus, quod illius figuram habere potest, alia intentione faciat quàm vt fratrem præcipitet, tametsi is ob eius imbecillitatem inde in præcipitium ruat, & scandalizetur. Tunc. n. hic non constituitur speciale scandali peccatum, cùm minimè constituat peccati speciem quod est per accidens, habet tamen negligentia incautè agentis generaleam ex accidenti scandali rationem iuxta eã, quæ docet pulchrè Thom. d. q. 43. arti. 3. Peccatum verò scandali potest esse veniale, cùm vel inductio non fit nisi ad veniale peccatum, vel quis ex veniali negligentia, vel leui inconsideratione quid facit, vnde alter scandalizetur mortale tamẽ potest esse, si quis vel ad mortale peccatum alterum inducit, aut per grauem negligentiam talem præbet occasionem, ita quidem vt scandalum ex intentione agentis procedens, mortale sit vbi intentio ad mortale tendit, venuale tandem cùm agens intendit proximum in venialem culpam dare præcipitem. At scandalũ per accidens contingens peccatum est mortale, si actus à quo procedit mortalem culpam habeat, vel si quis per grauem negligentiam salutem proximi contemnat, non præmittens ea quæ proximo nocere possint. Sic & veniale peccatum erit scandalum per accidens, cùm actus habeat venialem culpam, vel speciem mali, modò veniali negligẽtia hic posterior actus, & in consideratione quadam fiat, quæ quidem resolutio traditur Diuo Tho. in d. q. 43. art. 4. Ex quib. aliquot ad euidentiorẽ rei cognitionẽ colligunt.

Primùm q̃ is proprie peccat speciali peccato scandali, qui fratrem inducit ad cõsensum fornicationis, furti, aduleterij, & similium criminum, vt consentiens incurrat malũ culpæ. Hoc etenim opus directè tendit aduersus correctionẽ fraternam, cùm ex eo læsio aĩæ contingat, idcircò hoc est speciale pctm scandali. Nã is, qui alterum prouocat ad peccatum, non p̃ hunc finem, vt is malum culpæ contrahat, sed vt ipsius inductoris libidini, & voluntati satisfiat, nempe qui mulierem verbis, & blanditijs inducit in adulterium, vt secum fornicetur, non peccat peccato scandali, sed hæc inductio ad id pertinet crimen, quod per eam persuadetur, sicuti Caietan. Explicat super Tho. e. q. 43. art. 1.

Secundò constat ex his scandalum vtrunque per accidens scilicet, & ex propria, & formali intentione contingens, alteri præstare & præbere occasionem peccandi nõ per accidens sed per se, quia etiam si deficiat operantis intentio ad occasionem ruinæ alterius, ipsum opus sui ratione, & natura propria inducit proximum ad peccandum, & peccato occasionem dat, authoribus Thom. & Caiet. d. artic. 1. in responsione ad quartum.

Tertiò subdeducitur, quod licet in vtroque scandalo actiuo ex propria natura, & per se, contingat, & detur occasio ruinæ, ipsum tamen scãdalum potest recte distingui in scan-

in scandalum per se & in scandalum per accidens sicuti superiùs admonitum est.

Quartò infertur, occasionem ruinæ, & peccati posse cõtingere, & præberi, dupliciter. Per se quidem & per accidens. per se inquam, contingit, cùm quis malum, vel quod speciem habeat mali operatur: intendens ipse alium inducere in ruinam: aut hac intentione deficiẽte, ad peccatum ipsum opus tendat alium allicere propria natura: quia speciem habet mali. per accidens datur occasio peccãdi: cùm opus aliquod nec prauum est, nec mali speciem hẽt; & tñ frater ex eo assumit occasionem peccandi. Hæc etenim occasio per accidens non propria vi, & natura operis contingit. Quod explicat Tho. in dict. respõsione ad quartum.

Quintò apparet, scandalum tunc esse speciale peccatũ, vel ad id reducitur actus sit directè & ex intẽtione operantis dirigitur ad labefactãdum proximum: quo quidem casu scandalum per speciale peccatum est. reducitur item scandalum ad speciale peccatum quãdo absq; intentione alliciendi opus fit, quod tm habet speciem mali: malum tamẽ non est. Quòd si scandalum contingat per accidẽs ex opere malo alia intentione perpetrato, quàm vt quis fratrem præcipitem det, tunc non constituitur speciale scandali peccatum. Sed inest circunstantia grauitatis huic operi: ex eo quod ita incautè quis peccauerit, vt occasionem ruinæ proximo dederit: quẽadmodum subtiliter explicat Caiet. dict. quæst. 43. arti. 1. & in summa, in verb. scandalum.

Hoc vero scandalum actiuum semper omninò vitandum est, & summo pere vti peccatum effugiendum: nec vlla ratione permissum extat. adeò Bedæ sententia in eo accipienda non est, dum edidit: vtilius scandalum nasci permittitur, q̃ veritas relinquatur. Etenim si permittam' hoc scandalum nasci, veritas manifestè relinquitur: & si id cui temus, veritatem ipsam, rectam rationem ac diuina præcepta sequimur: cùm peccatũ satis perniciosum effugiam'.

Postremò ex supradictis colligitur, veram rationẽ scandali actiui non in hoc consistere, quòd alij actu accipiant scandalum, & delinquendo in præcipitium labantur: sed in hoc, quòd offeratur causa vel occasio peccandi. vnde potest esse scandalum actiuum, & sic offendiculum in habitu absque scandalo passiuo, id est absque ruina, & offensione. Quod radicitùs deducitur ab his, quæ Thom. dict. qu. 43. scribit & docet eleganter Dominicus à Soto in eruditissimis super Epistolam Pauli ad Romanos commentarijs, c. 14. idem ostendit Alfonsus à Castr. & probat subtiliter in lib. 1. de iust. hæret. punit. c. 20.

Est & aliud scandalum, quod dicitur propriè acceptum & non datum, & id passiuum appellatur speciali quadam ratione. Est etenim peccatum proueniens ex bono opere, vel dicto alterius, aut saltem ex eo dicto vel facto, quod ne malum est, nec mali imaginem habet. Dicitur acceptum, & non datum quia ex ea re, quæ apta non est ad dandam occasionẽ mali, aliquis peccandi occasionem accipit. Hoc autem scandalum passiuum non potest esse nisi peccatum: etenim nihil aliud est scãdalizari, quàm peccare exemplo, vel causa alterius, qua ratione passiuum scandalum semper est peccatum in eo, qui scandalizatur, secundum Tho. dict. quæst. 43. art. 2. speciale verò peccatum nõ est, nec esse potest, quia ex dicto, vel facto alterius contingit aliquẽ incidere in quodcunque genus peccati. sumere autem peccandi occasionem ex opere alterius, non constituit speciem rationem peccati cum non inducat vitium speciali virtuti oppositum, vt idem Thom. explicat art. 3.

In hoc tandem scandalo passiuo intelligẽdum est quod Beda docuit, scribens, vtilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur quæ regula omnino accipienda in cũ sensum est, vt de triplici veritate eam intelligamus, vi delicet, vitæ, iustitiæ, & doctrinæ. Nec enim veritas vitæ, nec doctrinæ, nec iustitiæ, omittenda est propter vitandũ scandalum proximi. lex namque charitatis, quæ dictat, vt plus te quàm proximum ames, eadem præcipit vt plus in te quàm in proximo peccatum vites. Peccaret autem quis omittens veritatem vel vitæ, vel iustitiæ, vel doctrinæ: qui veritas omittenda non est vt scandalum, & sic peccatũ proximi euitemus, ita quidem interpretantur eam regulã gl. & Canonistę. in d. c. qui scandalizauerit. Thom. diligenter in d. q. 43. art. 7. & 8. Alex. Halensis 2. part. q. 189. membro 6. Hadrianus quodlib. 1. art. 2. & 5. Alfonsus à Castro lib. 1. de iust. hæret. punit. c. 20. Quamobrem oportet prænotare, quod veritas dictat, & intendit ad æquationem rei ad intellectũ. omne quidem illud, quod intellectui recto seu rationi conforme est, & adæquatum dr verum, adæquatũ item dr intellectui, omne id quod est tale, quale debere est ratio ipsa dictat. sic sanè rectitudo operis procedentis, ab anima, veritas vitæ appellatur, & ideo veritas vitæ id est quicquid in propria specie est cõforme rationi, & adequatum intellectui recto, propter scandalum omittendũ est. Quia vtilius scandalum nasci permittitur, quàm quod veritas relinquatur: vnde plura deduci poterunt, quæ huius quæstionis faciliorem reddant examinationem.

Primùm inde apparet, nunquam omittendam fore veritatem disciplinæ ob euitandum scandalum, intelligendo veritatem doctrinæ quo ad id, quod docetur. non.n. licet, nec licuit unquam falsum docere, nec id cõuenit rõni, nec intellectui recto, vt cunq; scandalum etiam maximum immineat, nec potuit aliter vitari quàm si falsum prædicetur, & doceatur. hoc corollarium probat Thom. in d. q. 43. ar. 7. ad 2. idem sentire Alex. Halensis, Hadrianus & alij, cum ad salutem necessarium præcise sit, non docere falsum doctrinam, ea verò quæ sunt necessaria ad salutẽ nullo pacto debent omitti ob scandalum proximi vitandum. esset profectò tunc inordinata charitas, si quidem peccaret quis ob euitandum in proximo peccatum, quod non licet.

Secundò subinfertur, veritatem doctrinæ quantum ad actum docendi posse ad tempus omitti propter scandalũ, quod oriretur ex ignorantia pusillorum. actus namq; docendi inter misericordiæ opera computatur, & est eleemosyna spiritualis, quæ quidem opera differri possunt ob euitandum pusillorum scandalum ad tempus, donec aptiori loco, & congruo magis tempore fieri cum maiori vtilitate possint, cum rõni cõueniat hæc opera congruo loco, & tempore fieri: ne quis teneatur ex necessitate salutis ad actum docendi nisi oportuno tempore, quo magis docere, q̃ irritare pusillos valeat. Iuxta ea, quæ de correctione fraterna tradit Thom. in 4. dist. 19. q. 2. ar. 3. Quod si iam ita processum fuerit, vt scandalum hoc ex actu docendi malitiosum sit, & oriatur ex malitia potiùs, quàm ex ignorantia, non est doctrina ob scandalum omittenda, præsertim vbi docẽdi actus necessariò incumbit alicui, vel ratione officij, vel propter necessitatem ignorãtis. Sic elee mosyna propter vitandum scandalum omittenda non est, quoties proximus habet extremam necessitatem, secundum Thom. dict. articul. 7. sicut nec vllo pacto licet innocentem occidere ob scandalum vitandum: quod fatetur Bartolus in l. penultim. ff. de sicar. non enim ipsa prouidentia diuina ita constituit genus humanum, vt possit contingere necessarium fore ad Reipublicæ salutem innocẽtem occidi, nec potest rationi, aut recto iudicio congruere, q̃ innocens occidatur ob scandalum effugiendum.

Tertiò hinc apparet posse quẽpiã & debere omittere diuinarum missarũ solẽnia, & abstinere ab auditione missæ, etiam dieb. festis, ob euitandum scandalum eorũ, qui censent, & existimãt eum esse excõicatum, tametsi vere excõicatus non sit, quod probatur argumento tex. in c. illud. de cleric. exc. ministr. & præterea rõni consentaneum est, minimè expedire, imò potiùs nocere, q̃ quis audiat missam cum scandalo eorum, qui absq; malitia vltis quibusdã causis existimant eum esse excõicatum, & ideo abstinere dẽt à diuinis, donec palàm fiat eum excõmunicatum non esse.

Quarto

Quartò ex his deducit falsum esse quod ad d. regu. Qui scandalizauerit. scribit Panormi. asseuerans Bedæ dictum, & eam regulam procedere in iudice, & teste: non in alijs: cùm extra iudicium, & testimonium veritas omitti possit ob scandalum vitandum. ita ipse Panor. post Inno. in d. ca. officij. de pœnit. & Fel. in c. nihil cum scandalo. de præscriptio. 3. col. Nam ex præmissis apparet tam in iudicio quã extra, & vbique in actibus mortal. locum esse regulæ: vt vltius scandalum nasci permittatur, quã q̃ veritas relinquaẽ quandoquidem nullum possit discrimen constitui inter actus iudiciales, & extraiudiciales: cùm plerũq; iudex ob vitandum scandalum aliquid differre, & decernere possit aut omittere, quæ alioqui cessante scandalo iniustè herẽt, vel omitterentur, sicuti statim manifestum fiet, qua ratione interpretatio Panor. omninò aliena est à sensu eius authoris, quem interpretatur. Beda etenim Marc. c. 9. ita scripsit. Nota q̃ in bono opere nostro aliquando cauendum est scandalum proximi, aliquando pro nihilo habendum, in quantum sine peccato possumus vitare proximorũ scãdalum, debemus. Si autem pro vitare scandalum sumitur, vtilius nasci permittitur, quàm veritas relinquatur. Hactenus Beda. à quo nihil magis alienum est, quàm q̃ eius verba tantum in iudice, & teste accipiãtur, quæ à Theologis, & viris doctissimis passim omnium cõsensu in vniuersum accepta fuere. atque ita Pan. & aliorum sniam falsam esse censent. Had. in 4. sen. tract. de rest. fol. 7. Io. à Medina de cõtractib. q. 3. 4. cau. & Cast. de potest. legis pœnalis. li 2. c. 11.

Quintò manifestè colligitur, non esse congruam, nec de sendi posse eam distinctionem, qua hac in re quidã vti fuere, existimantes, præcepta iuris naturalis, vel diuini præter mittenda non esse, ob scandalum vitandum: præcepta aũt iuris positiui ea ratione omitti posse ita sanè post Inno. vi sum est Antonio in c. nisi cùm pridem. §. pro graui. de renunciat. Card. & Imo. in clem. 1. de immunit. eccle. Dec. in c. cum teneamur. de præbend. Fel. in d. c. nihil. col. 3. nam si veram regulæ rationem pensitemus, & præcepta iuris diuini ac naturalis ob scandalum euitandum præmitti poterunt, quoties ratio dictat id ita conuenire, & salubre esse. & item præcepta iuris positiui plerunque non erunt omittenda ob scandalum vitandum, si rationi, & recto intellectui minimè congruit eorum omissio. quia secundùm scãdali circunstantiam, & præcepti vtilitatem vtilius sit scandalum nasci, quàm quod præceptum omittatur.

Sextò hinc aperitur sensus glo. in d. reg. qui scandalizauerit. quæ ad interpretationem illius regulæ confert, ea præcepta, quæ sunt adeò firma, vt nullam admittant dispensationem, non esse propter scandalum euitandum omittenda. c. sicut illa. 1. q. vlti. ma. et ea, quæ dispensationem admittunt, ob scandalum prætermittenda fore. Est etenim glos. sensus, q̃ ob euitandum scandalum nemini est faciendã in iuria, nec omittendum id quod rectum est, ac rationi, & recto intellectui conuenit. Nam præcepta quatenus continent inter homines communem vtilitatem, & iustitiæ ordinem, vt nulli fiat iniuria, cuilibet reddatur debitum: itẽ vt rectum, & reipublicæ vtile fiat: immutabilia sunt, nec dispensationem admittunt, etiam ab ipso Deo, qui secundũ Apostolum fidelis permanet, & negare seipsum non potest, secundum Paulum secundã ad Timoth. c. 2. Negaret verò seipsum, si ordinem iustitiæ auferret, & ideò nec Deus ipse dispensare potest, vt homini liceat ab ordine iustitiæ declinare, vel inordinatè se habere ad Deum, sicuti docet D. Thomas. 1. 2. q. 100 arti. 8. Sic secundùm eundem præcepta decalogi quo ad rationem iustitiæ, quam continet, immutabilia sunt, nec dispensationem admittũt etiam ipsius Dei, tametsi quo ad applicationem præceptorum actibus particularibus, eadem ꝑcepta admittant diuinam & humanam interpretationem. diuinam inquam in his, quæ secretam habent diuinę prouidentię dispositionem, vt mandatum occidendi innocentem Isaac. Deus etenim, qui dominus est vitæ, & mortis, quique iustos & iniustos ob primi parentis peccatum mortis supplicio punire potest, is peculiari quadam ratione nobis occulta potest permittere, & præcipere innocentis occisionem. Nec per hoc violatur præceptum illud, non occides, quia non est hęc iniusta occisio. Sic & Osee accedens ad mulierem fornicariam iussu Dei mœchatus non est, quippe qui accesserit ad eam, quę propria erat vxor, secundùm mandatum Dei, qui fuit matrimonij institutor, & author. Explicat optimè distinctionem hanc Dominic. Soto lib. 2. de iust. & iure, q. 3. art. 8. & vers. & per hęc. Humana autem interpretatio præceptorum decalogi tunc contingit: cùm in actibus particularibus detentio rei alienę iudicatur licita & debita, cùm hominis occisio censetur iusta, & minimè iniuriosa. in quib. sanè casibus ipsius iustitię ordo, qui per præcepta decalogi significatur, & proponitur obseruandus, nequaquam violatur. vnde quæ pertinẽt in specie, & in actu particulari ad debitam iustitię rationem, cùm immutabilia sint, nec dispensationem admittant, ob scandalum vitandum omitti non possunt. Quo fit, vt actus mali, qui nulla circunstantia licere possunt, qualia sunt adulterium, fornicatio, falsum testimonium, innocentis occisio, & his similia, ob vitandum scandalũ minimè permittant, idẽ ipse in tractatu iusti metus probaui in epitome de sponsalib. 2. part. c. 5. §. 3. nu. 5.

Septimò ab eadem radice constat ratio tex. in c. 2. de noui ope. nunci. cuius hæc sunt pulcherrima, & insignia verba, cum sacræ scripturæ testimonio debueras didicisse, q̃d licet opera illa, quæ sine mortali pcto omitti nõ possunt non sint pro vitando scandalo dimittenda, nec ea debeant pro vitando scandalo committi, quæ sine mortali peccato committi non possunt, ab his tamen quę sine mortali peccato committi possunt pariter, & dimitti, fit pro scandalo tollendo cessandum, & eis etiam pro vitando scandalo resistendum. Hactenus doctissimus ille vir, & Theologę eruditione, & summi pontificatus vere pastorali cura insignis Innocentius Tertius. à quo planè constat vera interpretatio tex. in d. reg. qui scandalizauerit. vt tãdem quod in ita peccatum est, vt nullo pacto absq; mortali culpa, vel omittatur, vel committatur, minimè sit nec committendũ, nec omittendum ob vitandum scandalum, ne quod rectũ est, & rationi consonum, turpiter prætermittatur.

Octauo, quamuis iure naturali, & diuino prælatis, & superioribus obediendum sit sub peccati pœna, Proterbiorum ca. 8. capto iure. 8. distinctio. cap. quod præcipitur. decimaquarta quæstione 1. cap. 2. de maiorit. & obedi. ca. omnis anima. de consib. cap. 13. ad Roman. tamen propter scandalum vitandum omitti iuste potest obedientia hæc. quod probat tex. optimus in ca. si quando. de rescript. lit in li. vindicari. C. de pœnis. quę quidem cõstitutio habuit originem ab eo, quod de Cęsare Theodosio scriptum est libr. 11. Ecclesia. Historię. c. 18. & c. cum apud Thessalonicam. 11. q. 3. à Diuo item Augustino lib. 5. de ciuit. Dei. ca. 26. cuius & nos meminimus lib. 2. Variar. resol. ca. 8. num. 1. Cùm enim apud Thessalonicam seditio esset exorta, & quidam ex militaribus impetu populi fuisset extinctus, Theodosius ex improuiso plebem ad ludos congregatam à militibus obtruncari iussit: atque cùm à sacerdotibus redargueretur, agnouit culpam, legemque sanxit, vt sententię Principum super animaduersione prolatæ, in diem tri gesimum ab executoribus differrentur, quo locus misericordiæ, vel pœnitentię non periret. fuit namque Theodosius clementi, ac misericordi animo præditus, seueritatisq; pręcepta dilatione modica interdum mollichat, authore Paulo Diacono libro 13. Nec tantùm est supersedendum obedientię superioris ob vitandum scandalum: cùm ipse superior quid iniquum præcipiat, sed & cùm aliquid iustum præceperit, ratio siquidem vitandi scandali operatur, vt tunc cesset lex illa, quę dictat superioribus obtemperandum fore. hoc probatur in c. cum teneamur. de præbend.

iuxta

iuxta expositionem Card.ibi dum solam rationem scandali sufficere censet Romanus Pontifex in specie illa, vt eius literis minimè obtemperetur.facit optima gl.in c.2.3.dist. quæ probat,electionem alioqui iustè factam,irritam fieri & reuocari ob vitandum scandalum,no.Abb.in c.1.col.2. de elect.Fel.in d.c.nihil.2.col Decius in d.c. cũ teneamur, quibus adstipulatur text.sing in c.nisi cum pridem.§.progressu quoque scandalo.de renũc.& in c.quæsitum. vbi Panor.de rerum permutatione. Vnde sanè fit,vt ratione vitãdi scandali possit Romanus Pontifex aliquem priuare beneficio ecclesiastico,cuius titulum canonicum habebat, si commodè fieri potest dato alio itidem beneficio,vel damni læsione compensata,tradunt Romanus in singula.794. Hippo.in singulari 683.& 634.Inno.in d.c.nisi cum prudẽ gl.in c.episcopus.de locis.7.q.1.& ibi Archidia.Fred.de permutatio.benefic.q.25 & Card.clem.1.q.4.de rerum permutatio.potius quidem expedit reipublicæ, vt quis re propria priuetur: quàm vt scandalum oriatur: cùm id aliter vitari nequeat:nec ex malitia procedat.Scandalum namque malitiosum nequaquam est considerandum, quoties tendit in læsionem eorum,qui malitiam, & iniquum animum hñt. Hic sanè fit vt cum scandalo minimè sit obediẽdum superiori,etiam Papæ,quoties rectitudo rationis dictat potius expedire vt non obtemperetur,quàm vt scandalum oriatur,etiam si superior præceperit obedientiam,non obstãte scandalo.nec.n.potest id superior præcipere,cùm sit cõtra charitatem,quæ finis debitus est præcepti.prima ad Timoth.c.1.& præcipuè cauere debeant prelati subditorum scandalum,c.cauendum.decima,quæstione tertia.vnde superior potestatem non habet aliquid præcipiendi etiã dato scandalo,sicuti censent Bal.in leg.rescripta.C.de precib.imp.offer.col.2.& Dec.in c.si quando.de rescript. colu.2. quidquid ipse,& Abb.senserit in d.c.cum teneamur. His omnibus accedit vt licet alioqui præceptum superioris in dubio præsumatur iustum,c.si quid culpam.23.qu.1.gl.in c.ad aures.de tempo.ordin.c. in præsentia. de renunc.cita ne.32.q.5.gl.in c.ex tenore.& ibi Doct.de sentẽ. excom. gl.in c.2.de maior.& obed.notat Palud.in 4.dist.19.q.4.colum.3.attamen poterit differri eius executio, quoties magnus damnum timeretur ex ea, quàm ex dilatione, quæ fit donec appareat de vera præcepti iustitia, secundum Hadria.quodlib.2.versi.pro solutione.Domin.à Soto in relectio.de secreto.3.membro.quæst.2.conclusi 1 & 2.& Martin.Azpilcueta in c.anter verba.11.q.2.corol.53.

Nonò à supradictis deducitur vera interpretatio tex.in ca.nihil cum scandalo.de præscript.quo responsum est, prælatos posse iustè omittere rerum ecclesiæ repetitionem ob
6 scandalum vitandum. Nam prælati tenentur bona & patrimoniũ ecclesiæ repetere ab iniquis possessoribus, & ea illæsa seruare,alioqui mortaliter peccant.tex.in c. in canonibus.in verb.iniquum.16.q.1.gl.in c.ea. de offic. Archid. notat Diuus Thomas dict.q.43.ar.vlt.est etenim prælatis necessaria necessitate salutis,rerũ ecclesiæ repetitio & defensio,& sic Thom.Cantuariensis Archiepiscopus laudat, qui cum scandalo regis,& totius regni bona ecclesiæ repetere conatus est.tex.in c.sicut dignum.de homi. vnde non est omninò expedita responsio tex.in d.c.nihil. quamobrem est adnotandum,quod si scandalum hoc procedat ex ignorantia,vel infirmitate,tunc scandalum illud tollendũ est per congruas admonitiones,& interim,differri poterit repetitio rerum ecclesiæ ad tempus.sed si scãdalum ex malitia procedat,repetenda sunt ecclesiarũ bona non obstante scandalo,sicut Thom.explicat dict.q.43. arti.vlt.& adnotarunt Doct.in d.c.nihil.ac colligitur ex his quæ modò expositа fuere in hoc scandali tractatu.quibus duo addenda sunt.primum,quod licet rerum ecclesiæ repetitio minimè sit differenda ob eu tandum malitiosum scandalum in illis qui ex malitia scandalizantur:differenda tamen est propter temporale,vel spirituale damnum, quod aliis immineret si repetitio fiat.etenim si prælato repetente res ecclesiæ à principe,qui ex malitia scandalizatur,sequeretur,aut timeretur auersio populi à fide ex persuasione principis imperantis,aut grauis diuidium in ipsa plebe: tunc consultius est,repetitionem rerum ecclesiæ in tempus commodius differri,quàm tanta cum iactura modò repetis:secundùm Caiet.in d.art.vlt. Alterum quod dixi Thomæ resolutioni additur,rectam quandam rationem præ se ferre videtur.Quia si prælatus speret,& suspicetur minori cũ scandalo res ecclesiæ posse alio tempore repeti: differenda est repetitio in illud vsque tempus,etiam si scandalum sit malitiosum:quod sentiunt Abb.& Doct.in d.c.nihil. arg.tex. in c.quando.11.q.3.Sic denique Thomas Cantuariẽsis Archipræsul laudatur,vel quia scandalum à malitia procedebat,nec sperabat posse res ecclesiæ alio tempore commodiùs repetiri:mò suspicabatur ex repetitione etiam maximo cum scandalo,occupatores, & violentos rerum ecclesiæ detentores labente tẽpore ad frugem melioris vitæ reditoros:sicuti & Hadr.explicat in d.quodlib.1.artic.3.

Decimò, vt ad propositam à nobis quæstionem à qua longitis digressi fuimus,tandem redeamus,hinc aperitur, intellectus ad tex.in d.c.officij.de pœniten.& remissio.tol liturque fortis,quàm illi opponimus,obiectio.recta siquidem ratio dictat,quòd res aliena domino reddatur, damnumque alicui illatum resarciatur:modò id fiat absque proximi maiori læsione corporis,vel famæ.nam alicui restitio tunc illicita est,& iure naturali,diuino,& humano reprobatur:cùm inuito domino contingat.at si voluntas adsit, domini expressa,præsumpta,debita vel licita,retineri alienum absque salutis spiritualis periculo potest,in hac verò specie dominus iuxta rectæ rationis iudicium debet velle, quòd cum tam grauis damno,quale est mortis periculum, aut famæ dispendium,res propria sibi non restituatur, ex quibus consequitur, non esse in hoc casu necessariam rei alienę restitutionem precise ad salutem animæ: cùm mulier adultera nõ teneatur de necessitate salutis reuelare proprium crimen,& ideò cùm reg.qui scandalizauerit.intelligenda sit de veritate vitæ,iustitiæ,& doctrinæ,quoties veritas est ad salutem necessaria,non est inconueniens, veritatem hanc ab adultera ob effugiendam necem propriã, & vitandam infamiam, ac mariti scandalum, relinqui & omitti. Tandem ad formalem responsionem obiectionis, negandum est,non esse necessarium ad salutem nec pertinere ad veritatem vitæ,aut iustitiæ,aut doctrinæ,de quibus iuris regula tractat,quòd adultera proprium crimen reuelet cum periculo mortis vel infamiæ,etiam si reuelatio vtilis, futura sit ad illati damni reparationem.ad hæc facit tex.in c.ne quis arbitretur.versi.illud.22.q.2. vbi propter vitandum scandalum non est alicui propria res restituenda, nẽpe gladius, si illum habens suspiceretur dominum cum eo peccaturum,aut malum commissurum.tex.ad idẽ in Leona fides.ff.depos.nec ex hoc iuris naturalis præcepto iniuria fit:cùm id ad specialem istum actum minimè possit applicari,vt constat rectè rõnis examinatione .quod & nos probauimus.2.part.Epitomes,de sponsalib.c.6.§.9.nu.2.

Sed & secundo loco aduersus decisionem tex.in d.c.officij.opponitur.Fama etenim,etsi sit res quædam admodũ, pretiosa,]maximumque omnium bonorum exteriorum. c.deteriores.6.q.1.Arist.lib.4.Ethic.c.3. verè tamen inter res exteriores connumeratur, & temporalis quædam res censetur:& ideò licet maximę æstimationis sit,pecunia tamen potest compensari,& æstimari,sicuti ipse adnotaui libro.1.Variar.resolu.c.2.nume.8.ergo potest contingere maius damnum dari marito heredibus ex occulto adulterio,quàm ipsi adulteræ ex eiusdem criminis reuelatione.

Consequens hoc probaturquia si constituamus adulteram extra periculum mortis cum solius famę iactura, quę non ita grauis sit inspecta fœminę qualitate, ac demum fit ex aduerso patrimonium mariti ampliss imum,satis apparet maiorem esse hæredum mariti iacturam,q̃ ipsius fœminæ,quæ adulterium commisit,quo ad famæ læsionem. Nam licet aurum sit pretiosius argento:potest fane argentum esse tantæ quantitatis, aurumque minoris multo,vt maioris valoris sit argentum quam aurum.

Tertio,Adultera, eam enim iterum constituamus a periculo mortis liberam,& immunem,pp crimen adulteri,culpa eius non esi digna fama illa quã habet dũ occultum est adulterium.digna siquidem est pœna saltẽ infamię ob adulteriũ iuxta notata in l.1.ff.de his qui notãtur infamia.igitur tenebitur adulterium prodere, præsertim ad vitandũ proximi læsionem in patrimonio,etiam si eidem detrimentum famæ immineat ex reuelatione, cum iuste mereatur famam amittere,quæ tũ crimen cõmiserit,sicuti qui proximum infamia affecit,tenetur in fontẽ ab hac ignominia,retractatiõe liberare ẽt cum periculo propriæ infamiæ,sicut & tenetur quis innocentẽ eius culpa in vitæ discrimen adductum a periculo vitæ eximere,ẽt cum propriæ vitæ dispendio.Huic tñ obiectioni satis rñdetur,si illud adnotemus,neminem teneri seipsum prodere,& infamare,ẽt si crimen commiserit, tex.in c.si quis aliquã.§.non tibi dico.de pœn.dist.1. Th. 2.2.q.69.ar.2.Quod si sit aliquis debitor alterius,quẽ in fontẽ & innocentẽ falsò testimonio infamauit,tenebitur ẽt cũ periculo similis infamiæ,idem damnum illatum restituere,non tũ cum maiori damno,& periculo.oportet igitur examinare,an debitoris,& creditoris æqualis sit fama iactura,& tunc tenebitur debitor ad famæ restitutionem.sed si maior sit debitoris detrimentum,tunc omittenda est famæ restitutio,ne fiat cum maiori damno debitoris,qui in maiori,& extrema honoris & famæ necessitate est constitutus.Nam licet teneatur quis famam restituere alteri æque indigenti,ẽt cum æqualis boni iactura,non tenebitur famam alteri restituere cũ maiori restituentis læsione,q̃ sit commodũ eius,cui est facienda restitutio,aut saltem cum is non patiẽ ex dilata vel omissa restitutione dãnum ita graue sicuti alter pateretur:vel ratione necessitatis extremæ,vel ex eo q̃ alter passurus sit ex restitutione damnum famæ,& honoris,dãs vero, cui est facienda restitutio,ex eius omissione tñ patiatur læsionẽ in diuitijs,esset etenim inordinata dñi voluntas, & iõ minime obseruanda,si restitui sibi velit pecuniam, aut patrimonium cum graui debitoris iactura in reb.q̃ maximæ æstimationis censent,qualis est fama.quamobrẽ non omnino vrget Romani Pontificis rñtum, quod vltimo loco adducebam.plura tamen,quæ hactin q. poterant examinari omittens,aliquot adnotabo ad suprascriptæ decisionis faciliorem interpretationem.

Primum quidẽ Theologi & Canonistæ in hoc conuenire mihi videntur,q̃ adultera habens patrimoniũ, ex quo valeat commode ltimis mariti hæredib.illatũ damnum resarcire,tenetur,id omo facere,cum ea restitutio fatis fieri possit absq; iactura famæ,vel honoris ipsius adulteræ.qua rõne ad eius salutẽ spiritualem debet mulier adultera curam huius satisfactionis habere, ẽm Abb. & alios in d.c.officij.& Syl.in verb.adulterium.q.1.

Sed̃o illud est obseruandũ,q̃ si adultera non possit probare proprium adulterium, & sciat nihil profuturã, & inutilem fore eius reuelationem,nec possit damnum patrimonio,& reb.propriis resarcire,minime tenebit̃ crimen detegere.Nam præterquam q̃ esset hæc temeraria reuelatio & famæ prodiga dissipatio, nequaquam obligatur adultera facere id,quod nihil ad damni illati reparationẽ conducit.atq; ita in hac inita persistunt omnes, q̃ quæstionem hanc tractauere. Sed quæritur oportune an teneatur adultera filio spurio secrete adulterũ detegere?fane quibusdam visum est,eam ad hoc non teneri, quia nec filius matri hoc allegare,aut credere tenetur iuxta gl.in d.c.officij.& in l.si pollicitus.vlt.ff.de lib.& posth.

ẽt si sciat matrẽ adulterium commisisse,quod omnes fatentur in c.per tuas.de proba.& in l.filium. ff. de his qui sunt sui.cum non sequatur necessario filium esse conceptũ ex adulterio,eo q̃ mater fuerit adultera.tex.elegans in l.miles.§.defuncto.ff.de adul.quo fit,vt mater adultera minime teneatur nec filio reuelare secreto adulteriũ: nisi uiderit eã reuelationem vtilem certò futuram ad ẽmi satisfactionẽ,nec inde timeat famæ dispẽdiũ,Etenim quod probare conantur Palud.in 4.sent.dist.27.q.2.ar. 1.& Hadr.in materia de restitutione.fol.7.existimantes matrem adulterã teneri occulte filio spurio crimẽ adulterij detegere,ẽt si certo sciat,filium minime illi creditur̃.fallum est,& à rectitudine iustitiæ alienũ, & iõ im probatum a viro doctissimo Alfonso de Cas.lib.2.de potest.legis pœna.c.11.Fortasse tamen Paludani sic ita posset admitti in hunc sanè sensum,quod mater adultera in mortis discrimine constituta,dum ipsa instat mors,præsto iuro,& adductis rationib.quæ possint filium persuadere,eidem filio secrete denunciet, ipsum ex adulterio conceptum fuisse. poterit enim contingere,vt filius matri rem ita asseueranti,credat abstineatque mariti hæreditate.Fateor equidem adhuc & in hoc casu dubium esse Palud.opinionem.cum etsi possit ita accidere,vt filius matri credat,tñ credere non tenebitur , idcirco mater cogenda non est, crimen proprium in hoc accepti remedio cuiquam prodere,præsertim quod Palud.& Hadrianus eorum sententiam veram esse censent, etiam si mater certo sciat,filium eidem non crediturum , quod non video posse iusta ratione defendi.

Tertium constat omnium sententia,mulierem adulterã,q̃ adulteriũ detegere põt absq; mortis & infamiæ periculo,teneri id reuelare,modo vel ꝓbare possit filiũ spurium,esse vel sciat eius reuelationem futurã vtilẽ ad illati dãni restitutionem. qd minime cõtrouersum est.

Quartum in hac disceptatione negotii faciebat, cum adultera non põt crimen prodere absq; periculo mortis, infamiæ,& certo scit criminis reuelationem futurã uti ẽ:vel probare põt filium spurium esse,an teneatur hoc ipsum detegere?& sane Hadria.d.tract.de restitutione, in hanc iuit sententiam,vt cẽseat adulterã teneri ad huius criminis reuelationem.idem Hadr.quodlibet.1.articul.2. ad 2. respondit posse adulteram differre ad aliquod tps huius criminis proditionem,non tamen ꝑpetuo eã omittere.cui obstat profecto tex.in d.c.officij.qui difficilem habet alioqui interpretationem.Et iõ verius est, & his q̃ mò dicta fuere magis consonum,in hac propositа spẽ,adulterã non teneri,nec cum periculo mortis, nec cũ discrimine famæ fcipiam ꝑdere,ẽt si certo sciat, futurã vtilẽ eius criminis proditionẽ ad reparationẽ dãni illati,ne filius spurius iniq; patrimoniũ mariti hẽat. quã cõclusionẽ verã esse censent Inn.Panor.& Doct. in d.c.officij per eum tex.Scot.in 4.sen.d.15.q.2.Caiet.2.2. q.62.ar.6.ad per rñsione ad 2.idẽ in opere.16.q.q.14. Io. a Medina de rest.q.3.in 4.cauti.& Alfonsus a Cast.lib.2. de potest.legis pœn.c.11.Syl.in verb.adulteriũ.q.1.quorum opinio per authoritatem Ro.Pont.in d.c.officij,ꝓbatur rõnib.quas paulo ante explicuimus.Ex quib. dubia sunt,& falsa videnẽ ea,q̃ hac in re Had.& Maior.sentiere.primum etenim censet Had.in quodlib.1.ar.3. ad fm.adulterã teneri ad huiꝰ criminis reuelationẽ aliquo tpe,licet eã possit qñq; nõ ꝑpetuo differre.Nã si adultera ꝑp periculũ mortis,& infamiæ immunis est ab hac criminis proditione,nulli dubiũ esse põt,quin ipsa tuta sit a ꝑcto,& libera,dũ hæc ipta pericula imminent,instẽt, & appareant.Sec quod idẽ Hadr.adnotauit asseuerãs,nõ excusari adulterã a reuelatione si periculum mortis infiet ex malitia cognatorũ ipsius mariti,q̃ eũ forte mini me tacũdũ ad vxoris occisionẽ cõmouebũt.eadẽ rõne corruit,qa parũ refert, periculũ adulterę imminеat vel

ex ira mariti,vel ex eius consanguineorum malitia,& p fuasionib.cum semp adsit periculum mortis,& sic ipla causa,quæ adulteram a revelatione excusit.deinde nec Io.Maior.in 4.dist.15.q.17.& in 3.dist.37.q.34.q. huius veritatem attigit,dum existimauit, adulteram viduam iam uel liberam a periculo mortis, teneri adulterium detegere,& cum famæ gravissima iactura: siquidem licet maius sit vitæ,quam famæ dispendium,attamen frequentissimo omnium consensu receptum est,satis sufficiens esse periculū,aut discrimen famæ ad hoc, q̄ adultera interim excusetur a proprij delicti revelatione.

Sed si ad amussim examinetur secta obiectio, quam ad tex.in d.c.officij.excogitamus,poterit,ni fallor,remoto vitæ periculo constitui species quædā,in qua adultera teneatur crimen detegere,& cū famæ iactura, si sciat vtilem futurā hanc revelationem,& ei creditum iri, nē pe cum tm,ac tāingens esset patrimonium mariti,qđ a legitimo successore intrō; auferrur adulterio vxoris, & spurio filio tradif,vt rectitudine pensata arbitrio discretissimi viri,maius sit eius q̄ famæ ipsius adulteræ dispendiū, qđ mature,& de⁹ esset cogitandum.idem scribit Dom.Soto,lib.4.de iust.& iur.q.7.ar.2.ipse tamen etiam in mortis periculo hoc arbitrium admittendū censet.eū legito.

Nec mihi placet cautela,qua vsam fuisse viduā quandam refert And.Alc.lib.3.de præsum.37.præsum.& idē lib.9.parerg.c 12.Ea quidem vidua cum plures liberos haberet,quorū vnus esset adulterio conceptus,eis accersitis ad mortē veniens dixit. Filij mei vnus veltrū est natus ex adulterio,& iō bona mei mariti detinet indebite, ego vero priusquā ex hac vita migrem ne moriar in hoc peccato,cum vobis nuncupare intendo, nisi vos inuicē remiseritis omne ius,quod habet alter aduersus alterū, tunc sibi,cum quilibet de seipso dubitaret,mutuo seipsos ab eo onere absoluerunt,& liberarunt, inq; inuicē sibi remiserunt. Nam licet eiusdem cautelæ obiter meminerit.Io.Maior.d.q.17.tñ per eam minime tollit dānum illatum ex adulterio,nec fit liberatio sufficiens,siquidem mutua hæc absolutio spontanea non est,sed coactus etenim filius,qui legitimus est, nullū ex ea cōmodū habet,sed adhuc damnū patitur,nec id remisisset si certo sciret,alterū fratrem adulterio p̄ceptū fuisse.imo coactus metu,& forsan ne ipse a matre spurius manifestaretur eidē liberationi p̄senit, q̄ plenis sufficiens nō est.

7 Quæritur p̄terea,cuius expensis fieri debeat restitutio,quoties creditor,cui est facienda,longe abest a loco vbi debitor habitat,& domicilium habet,Et gl. in c.cū tu.de vsur.expressim tenet restitutionem faciendam et se expensis creditoris absentis,quo in loco Panor. Anan. Ravenna,& Doct.cōiter hoc verum esse opinantur qñ creditor abest a loco,vbi damnum illatum fuit, vel quo debitor iniq; rem ab eo extorsit,cum ipse debitor non mutauerit domicilium tunc etenim expensis creditoris est restitutio faciēda.Quod si debitor ipse a loco vbi rem extorsit,vel damnum dedit ibidem manente cōditore discesserit,tenebitur is proprijs expensis restitutio nē ipsam ad executionem deducere,argumento l.cū res ff.de leg.v.quæ in solutiōe legati hoc fine mō distinguit. Et tñ quoties restitutio expensis creditoris absentis herī debet,omitti profectō poterit,aut suspendi,ac differri si plus,vel tantundem expendendum est in restitutione ipsa faciēda,quantū res ipsa principalis iuste valet,& etiā mari pot.gl.in d.c.cum tu,quam Doct.imbi cōiter probant,& Syl.in verb.rest.4.§.vlt.cæterum,hæc distinctio locū obtinet in eo,qui iuste,& voluntate domini debitor est,& iō qui inq; habet rem alienā,& rōne acceptionis iniustæ ad restitutionem tenet,subiturus est expensa rū onus,& omne damnum,quod ex ea restitutione processerit,cum absq; vlla distinctione obligetur dām patisflorem facere rei propriæ,idcirco parum refert,quod creditor post furtū,vsurā,alia ve iniquam acceptionē a loco,vbi damnum illatum est,discesserit,fm Caiet.in 2.2.q.62.ar.5.sed prætermittendū non est ad huius opinionis examen.quod perfecta restitutionis executio in hoc tendit, vt creditori nullum damnum sequatur ex iniqua occupatiōe alterius,hoc etenim vere est restituere.Nec tamen eidem debetur lucrum aliquod,sicuti manifestissimi iuris est.qua rōne,si creditor nullas iacturus esset expensas in exportandis reb.quib.expoliatus fuerit,vel quia absque vllis expensis eas secum tulisset, vel te discessum,nili damnum ei illatum perfuturiam foret eas venditurus esset tunc quidem debitor tenebitur ad expensas quæcunq; illæ necessariæ sint ad restitutionem at vbi creditor ipse in exportandis reb.ēt si eis priuatus non fuisset expensas facturus nihilominus esset, ad has certe tenebitur ipse creditor,non ad maiores.quod Io. á Medina explicat in tract.de restitut.fol.7.& sequentib. Hinc fit, q̄ ipse debitor tenebitur certiorem facere creditorem huius sibi debitæ restitutionis,vt ipse creditori certus de ea respondeat,quid velit agendum esse de reb. quæ sunt restituendæ.atque ita sunt intelligenda quæ dicuus Thomas scriplit in d.art.5.

Illud vero adnotandum est,quod quidam opinantur, 8 debitorem posse omittere,ac differre æris alieni solutionem,si creditor sit excommunicatus.idq; probare cōtentur ex c.intelleximus.de iud.vbi constat,excōicatū non esse admittendum ad agendum in iudicio.item ex.capnos sanctorum.& c.iuratos.16.q.5.& c.vlt.de hæret.quibus authoritatib.hanc sententiam veram esse opinantē Abb.& Fel.in c.inter alia.de sent.excom.Abb.in c.veritatis.de dolo & contu.col.12.Dec.in d.c.intelleximus ad finem.Prob.in c.cum quis.1.col.de sent. excom.in 6. Hadr.in 4.sent.q.3.de clauib.Nos tñ contrariam opinionem absque vllo dubio tenendam esse censemus, existimantes minime excusari debitorem a restitutione ex eo,quod creditor sit excommunicatus.ea etenim cōsa, quæ leuis est,& contingere potest in solutione æris alieni,nequaquam est prohibita, quemadmodum deducit ex d.c.inter alia.c.quoniā multos.11.q.3.atque ita huius opinionis authores habeo gl.Arch.& Doct.in c. penul. 15.q.6.Innoc.in d.cap.veritatis.Ioan.Maior. in 4. sent. dist.18.q.4.Syl.in verbo,excommunicatio.§.q.12.Fran. in c.1.de excep.in 6.& Io.a Medina in tract. de restitutione.q.3.causa 9.quib.nō oberit tex.in d.c.intelleximus. quis loquitur in iudiciali exactione.tex.autem in dicto c.auratos.& in d.c.vlt.de hæreticis,tractauere tātum de iuramento fidelitatis,a quo ecclesia absoluit subditos,propterea,quod eorum princeps sit excommunicatus,vnde non erit idē dicendum in debito æris alieni,cuius solutio facillime creditori fieri potest absque vlla censuræ ecclesiasticæ lætione. idque maxime admittendum est, quandoquidem vsu forensi apud læculares iudices minime receptum sit,quod in d.c.intellexerimus. fuit statutum.vt nos obiter attigimus libr. 1.variarum resolutionum capite 18.numero.5.

SECVNDA RELECTIONIS PARS.

SVMMARIVM.

1 *Quid sit restitutio,atque vnde procedat, quæsque radices habeat?*
2 *Tenetur quis ablatum restituere rōne acceptionis iniustæ*
3 *Vsurarius tenetur restituere ratione acceptionis iniquæ, id est proximo iniuriosæ.*
4 *Vsurarius mentalis,an teneatur restituere quod ei datum fuerit á debitore?*
5 *Remissio libera vsurarum liberat omnino creditorem á restitutione,etiam si is non habeat animum restituendi.*

6 Quo

6 *Quo iure,humano ne, an diuino sit facienda pauperibus restitutio?*
7 *Humana constitutio non punit,nec punire potest actus interiores mentis.*
8 *Mentalis vsurarius quis sit,& quo pacto possit in foro exteriori cogi ad restitutionem?*

Secundæ Partis Relectionis Initium.

1 RESTITVTIO lesioni opponitur, nam ea illud reddit,quod lætio abstulerat.l. qđ si minor.§. rest.ff. de minorib.l. 1. C.si aduers.transl.sed si per ꝓtoré.§.si feriæ.ff.ex quib.caus.maior. Bar. in l. q proprio.ff.de procura.iō in hac materia,quā tractamus,restitutio est, illi⁹ rei redditio,quæ ablata est, fm Tho. 2. 2.q.62.ar.1.qui probat eam ad iustitiam commutatiuam pertinere.Etenim sicut acceptio rei alienæ actus est iniustitiæ circa cō mutationem,ita & restitutio,q̄ ei opponitur, erit actus iustitiæ commutatiuæ,cum per intelligentiam vnius cōtrariorū cognoscatur alterius intellectus, & percipiatur eius vis,authore Arist.1.Top.& 4.Eth.c.1.sic idem Arist. lib.2.retho.ad Thodecten scribit,q̄ ꝓriorū eadē est disciplina,sed ꝓria vis.i.eadem est rō cognoscendi ꝓria,qđ & Dinus adnotauit in regul.possessor.de reg.iur. in 6.in commutatiua aūt iustitia potissime attenditur damni p acceptionem illati cōpensatio per redditionē,& æqualitatē,quēadmodū ex eodem Arist.constat lib.5.Eth. dānum vero infertur alicui varijs modis, per occupationē inquā propriæ rei,per eiusdem rei detentionem atq; itē per impedimentum ne quis assequatur,quod ei debitū est,in summa reducitur læsio his modis contingens alicuius boni priuationem,cum is,qui detinet alienam rē, aut alteri debitam,eam videatur ab altero abstulisse, & eadem ratione,qui impedit,ne quis adsequatur bonum aliquod,plane dicitur bonum hoc ab altero auferre.

Restitutio aūt duas radices habet,a quib.omnino deducitur.ab acceptione.(aut a re accepta. ab acceptione tunc procedit,qñ quis ratione solius acceptionis tenetur alteri reddere quod suum est,aut ei debitum,vt in casibus mutui depositi,furti,rapinæ,& similibus,in quib. adhuc obligatio restituendi ꝑr datur, etiam si nec res mutuata, depositata,furto ablata penes accipiētem sit.a recepta tūc deducitur restitutio,quoties,quis,rem alienam,aut alteri debitam habet,& ea quidē amissa cessat restituēdi obligatio.sicuti diligenter tradidere Tho.& Caiet.2.2.q.62. ar.6.& Dom.a Soto lib.4.de iustitia & iure q.7.art.2. de acceptione licita hic minime agemus,ea etenim expedita est,præsertim quod data mora restituendi id,quod debetur alteri ratione acceptionis licitæ,iam ea acceptio il licita sit ob contrariam alterius voluntatem.de illicita vero acceptione regulam quandam constituere libet ad huius tractatus apertiorem cognitionem.

REGVLA DE ILLICITA ACCEPTIONE

2 ENETVR quis ablatū restituere ratione acceptionis iniustę, siue ea sit iniusta in iniuriam proximi,siue quia lege prohibita.prior pars ꝑtim constat ex traditis per diuum Th.& Caie.2.2.q. 62. ar.1.2.& 6.& probat,quia iniusta acceptio, q̄ proximum lædit virtuti iustitiæ opponitur,ac pctīm est,sicuti ratione manifesta constat.lætio autem aliter quam per ablati redditionem tolli nequit,igitur necessaria est ipsa restitutio,cum quis p acceptionem iniquam proximum læserit.posterior regulæ pars probatur in l.non dubium.C.de leg.in Lqui-

admodum,C.de agricol.& censit.lib. 11.& in c.qui ꝑ iura mercat.de reg.iur.in 6.in hac aūt regula nomen acceptionis continet non tm ablatum illud,cum quid a proximo ex ꝓprijs eius rebus,aufertur,sed & dāni illationē in eo,quod ꝓximus habet,vel habere sperat,aut tibi dētur,lege iustitiæ,tametsi damnum inferens,nihil ex hoc vtilitatis,ac commodi accipiat.Nam qui alteri damnum in hac spē dat,proculdubio auferre censetur ab altero id in quo eum lædit,authore Thoma,d.q.62.ar.4.& Caiet. art.6.opt.tex.in l.damnum ff.de dam.infect.

3 Primū ab hac regula procedit ratio, quare vsurarius ad restitutionem eius,quod per vsuras extorsit, oīno teneatur.fuit etenim ea acceptio iniuriosa proximo,& iniqua,atque,iō iure naturali,diuino,& humano,ꝓhibita, sicuti & nos adnotauimus lib.3.var.resol.c.1. qua ratione immunis non erit a restitutione,etiam si quod extorserit perierit prorsus,nihilq; vtilitatis ex eo habuerit.secundum Thomam d.art.6.

Ex hoc item deducitur examinatio text.singula.in c. consuluit.de vsur.quo decisum est,vsurarium,quem vulgus mentalem appellat,teneri ad restitutionem eius,qđ a debitore vltra sortem absq; vlla pactione tacita,vel expressa habuit.Ex ea nanque decisione pleriq; adnotarūt, q̄ libera donatio debitoris occasione mutui facta Creditori,nihil prosit ei habenti prauum,animumne pe recipiendi aliquid vltra sortē ab ipso debitore absque pactione vlla dante,cum alioqui si hanc spem non haberet minime foret mutuaturus sortē. hāc cōclusionē tenēt Inn. Abb.Ana.& Doct.in d.c.consuluit.Had.in 4.sen.in tra. de vsu.Iaco.Almain.in 4.d.15.q.2.Io.And.in hac regul. pctīm.asseuerantes hoc,quod ita a creditore,hac sub spe receptum sit,omnino esse restituendū.Quib.ꝓter authoritatem tex.in c.consuluit suffragatur id,quod Bar.adnotauit in l.i.ff.de donationib.scribens,non esse donationē verā,nec perfectā,ēt si donans sciat,& existimet,nullam subesse dandi cām,mō recipiens opinetur id,quod datur sibi debitum esse.idē notat Paul.Cast.ibi & in l. absenti ff.eo.tit.sit igitur,vt in hac specie,4.cū mentalis usurarius recipiat quid vltra sortem mutui rōne,alioqui non mutuaturus,nō fit libera donatio ipsius debitoris,ēt si is absque vllo pacto,sciens nullam subesse dandi causam,id deferat.verum huic rōni rnderi pōt,dissimillimū esse Bar. calum ab eo,quē mō tractamus,siquidem mentalis vsurarius,cum recipit aliquid vltra sortē absque pacto certo,scit,sibi illud non deberi,& gratuito dari,licet ea spe mutuum debitori dederit,& ꝑterea quamuis in spē per Bart.de finita nō fit donatio, est tñ irrevocabilis datio, vnde is,qui dedit,donatum repetens etiam re extante, submouebit exceptione doli.Paul.de Cast.in l.si tibi dederim.per tex.ibi,ff.de donatio.glos.Bar.Ang.Alc.& Dec.in l.si ego.ff.si cer.per.ēt si ꝓtium in hoc respondetur Bal.Odofred.Oldra.Fulgo.& Ial.in d.l.si ego.asserentes posse rem donatam adhuc extantem repeti. Nam opinio gl.magis cōis est. Deinde maxime differūt hęc duo: nam vsurarius cum repetit datum sibi vltra sortem, hēt animum id acquirendi,& voluntatem recipiendi,vt gratuito datum.at donatarius hanc voluntatem,nec animum non habet,quippe qui recipiat id,quod sibi dat, vt vere debitum.sed & in vsurario mentali quē tractamus, q̄ is ad restitutionem teneatur,etiam tenuerunt Henr. in ca. in ciuitate.col.vlt.de vsur.gl.in c.vlt.de simonia.& inibi Car.Anch.in reg.pctī venia.q.1.col.6.de reg.iur. Laur. a Rodulphis in tract.de vsur.q.3.Cardi. in Clem.vn.q.24. de vsur.Alexand.cons.193.lib.6.cui vero sit hæc restitutio facienda non admodum inter huius opinionis assertores conuenit.ex eis etenim quidam censent,restitutionē pauperib.faciendam esse,non ei,qui dederit,ita quidem visum est Rainerio in summa,tit.de vsur.verū sed nequid voluntas.Iacob.Almain in d.q.1.Caieta. 2.2.q.78.

ar.1.& Guidoni Papæ in tract.de contra illicitis.nu.15. Contrariam sniam,imo q hic mentalis vsurarius non teneatur ad restitutionem eius,quod libere datum fuerit absque vllo pacto a debitore,licet ob prauam intentionem debeat erga Deum agere pniam,probat tex.in simili q.in c.vlt.de decimonia.cuius argumento ita tenẽt Paul. Eleazar in Cle.1.de vsuris.Syl.in verb.vsuras.§.3.Caie.in quodl.de vsura,c.3.Rich.in 4.sen.dist.15.q.5.ar.5.& ibi Scot.& Gabriel q.11.dubio pen.Bal.in l.pen. ff. de cond. ob turpem caus.Ale.in l.si non sortem.§.1.ff.de cond.in deb.Lugdunensis de tract.nu.6.quo in loco refert hanc opinionem magis cõem esse apud Theologos,vt tandẽ nulla hic constituatur obligatio restituendi,nec ipsi debitori,nec pauperib.Cui sniæ vere accedit Car.in d.q.24. dum censet,hunc vsurarium mentalẽ inducendum esse ad restitutionem in foro interiori non tã compellendũ. Nec præcisè Innocent.priorem opinionem probat,sed eam esse tutiorem asseuerat. Non obstat decisio text.in d.c.consuluit.quia ea intelligẽda est, vbi fumus in dubio an debitor vltra sortem dederit aliquid creditori libere, an coactus quadã occasione mutui accepti.est etenim tũc ptinendum,eam dationem omnino liberã non esse,sed procedere a causa,& radice mutui,secundum Syl.in d. q.3.licet in hac spẽ Caie.in d.c.3.contrarium teneat.ipse tñ asserit,vsurarium mentalem recipientem aliquid a debitore vltra sortem si credat id sibi,nec gratis,nec libero alio dari teneri ad restitutionem pp conscix lxionem, & si vere animo libero datum sit,& hæc obligatio manet donec lxio conscix per sciam,aut alias cessuerit.in quo idem tenet Cathar.lib.6.aduersus Caie.cũ nihil hominus erroris arguens eo,q eius sniam non satis recte intellexerit. Alioqui si constet de libera datione debitoris,locus non est obligationi restituendi & pauperibus.

5 Hoc item comprobatur ex eo,q remissio libera vsurarum iam quidem inique extortarum facta per debitorẽ creditori habenti alium non restituendi eas,sed retinẽdi,absoluit eum ab obligatione restituendi,glos.& inibi Anch.& Franc.in hac reg.pctim,in verb.restituatur.Laurent.a Rodulphis in d.c.consuluit q.7.Ale.cons.91.libr.2. col.1.Hor.2.par.tit.2.c.6.col.3.Fred.cons.122.ppt.tex.in l.si rem.8.omnis.ff.de pig.act.Leerte.§.Iulianus.ff.de precar.item liberatur in princ.ff.quib.mod.pig. vel hypo. solua.licet ꝛrium & in hoc teneant Dinus.& Io.And.in d.reg.pctim.Abb.& Anan.in dicto capit.consuluit. & in capitu. cum tu eo.tit.nam & priorem sniam iure veriorem esse censent idẽ Fred.cons.118.Cal.cons.10.de vsu. And.Tiraq.lib.2.de retract.in fi.q.28.nu.51. Lugdunensis de contra.nu.8.& Ioan.a Medina de rest.q.3.caus.2. quorum opinio profecto verior est,& fere cõ omnium consensu recepta.Illud vero qđ de restitutione facienda pauperib.ob hoc mentali vsurario adnotarunt Rainerius

6 Guido,& quidam alij,iure probari non potest. Nã uel hæc restitutio fieri debet de iure diuino,vel humano.Diuino quidem iure restitutio ei,qui dedit facienda est,nõ pauperib.vel nulli.Siquidem acquisitum ex vsura ideo restituendum est,quia acceptio fuerit iniusta,id est iniusta proximo,a quo vsura extorquentur,quique minime peccauerit soluendo vsuras,cum ea datio non fuerit illicita,idcirco restitutio,quæ iure diuino heri debet corũ quæ per vsuram acquisita sunt,omnino si fieri põt,facienda est ei,qui dedit,aut in eius vtilitatẽ,non aũt alteri. Et præterea iure diuino nusquam est necessario restitutio facienda pauperib.nec item naturali,his etenim iurib. solum tenemur pauperib.ob extremam necessitatẽ subuenire,& dare eleemosynam,non sane res,quas illicite acquisiuimus,nam has tenemur reddere his, a quibus eas habuimus,q in hac relectione inferius probabitur. Sit igitur,vt iure diuino,vel naturali minime sit præcepta restitutio pauperib.facienda earum rerum,quæ illicite acquiruntur,licuti docet post alios Ioan.a Medina de restitutio.q.3.caus.11.q si pauperib. restitutio facienda est,

7 ea tñ iure inducitur humano qđ non ligat actus interiores mentis,qui ex propria natura minime possint, apud iudicem exteriorem probari,sm Caie.2.2.q.11.ar.3.Archiepis.Flor.3.par.tit.2.c.4.Syl.in verb.excomm.7.§. 2.notab.1.Maiorem in 3.sen.dist.25.q.3.Almain in tractatu de potestate ecclesiæ.c.3.Martinus ab Azpilcueta in princip.de pœnitent.dist.5.numero 19. Driedonium in tract.de libert.Christ.lib.3.pagina.60.Alfonsus a Cast. libro secundo de iust. hæret. punit.capitulo.18.& libro. 5.de potestate legis pœnal.c.vi.conclusione 1.Quorum ea est concors sententia,quod humani legislatoris authoritas,& potestas ad ea sola se extendit,quæ licet sint occulta,& incognita. tamen ex natura sua possunt ab eo cognosci,non autem ad ea,quæ ex se,& propria natura occulta sunt,nec possunt aliter,quam per cogitantis reuelationem cognosci,vt sunt illa,quæ sola mente perpetrantur.Quę quidem nec puniuntur,nec puniri possunt lege humana,cum humanæ non subsint iurisdictioni, nec potestati,quod alibi longius tractabitur lege,igitur humana,qua quis obligatur restituere pauperib,non cõprehẽditur,nec potest comprehendi mẽtalis vsurarius, & ideo manifeste constat,mentalem vsurarium non teneri ad restitutionem ipsis pauperib.faciendam,nec ipsi qui dedit eo casu,quo apparet libero a ꝛo aliquid, vltra sortem datum esse. Tametsi gl.in Cle.1.§.uerum de hæret.alleret,per constitutionem humanã posse puniri crimen oĩno occultum ex natura sua & intra mentem ipsam latens,quam sequuntur Pano.in c.2.de offi.ord.col. 3.& in c.extirpandæ.§.quia vero col.7.de præbendis.Felin in c.porro.colum.1.de sent.excom nu.Arelat.in tractatu de hæreti.q.9.Hadrian.quodlibeto 8.art. 1.quo in loco inquit,hanc esse communem sententiam.eandem veriorem esse censet Albert.Pighius libro sexto de eccle. hierar.capitulo 16.Ioannes a Medina in tractatu de oratione.capit.de potestate eccles.& Ambros.Cathar.contra Cãer.super summul.verb.& notat de excommunicatione.& in verbo hæreticus.Sed prior opinio ꝓbatur in cap.cogitationis pœnam.de pœnitent.dist.1.& profecto potior est,quia minime vrgẽt,quæ in ꝛrium adducũtur,cum vel procedant in crimine occulto per accidens nempe quod ex propria natura probari potest,licet nullis testib.ꝓbis commissum sit,vel in actib.exterioribus Siquidem in d.§.verum non imponitur pœna propter odium,vel,spem intra cordis secreta latentia,sed ꝓpter persecutionem,afflictionem,& torturam innocentis ex odio,aut spe lucri procedentem,& sic pp actus exteriores,qui iniqui,& aduersus iustitiæ legem perpetrantur. ita quidem cum quis punitur ex eo,quod fatetur,se credere,& animo tenere,Deum non esse trinum & vnum, non punitur is propter hæresim mentalem,sed qui a hæresi quã animo,& mente concepit errore intellectus, q interior est,satis significauit exterius per confessionẽ. Necsita hæresis exterius significata mentalis est.significatur.n.hic interior error intellectus per confessionem exteriorem eo modo,quo constat iam,confitentem hæreticum exteriorem esse.cum & si is non asseuerat,Deũ non esse trinum,& vnum expressim id tamen satis quo ad sensum tacitum profitetur,cum asseuerat,se ita credere.deinde in c.dolentes.de celebratione miss. non punitur iure humano indeuotio latens intra cordis secreta, sed ea,quæ per confabulationes, & alia exteriora signa manifesta est,& cultum diuinum,atque horarias preces interturbat.vñ fit vt opinio prima facilius defendi possit,quã probare vł Thom.1.2.quæstione 100.articulo.9. & Paluda.in 4.dist.17.quæstione 2.columna 3.vbi Almain in q.1.allerit,hanc esse communem opinionem omnium tamen consensu receptũ est,hæreticũ occultũ per

per accidens,ex natura rei,nẽpe qui hæresim mente conceptã verbo,vel facto externo ẽt sine vllis testib. enũciauerit excõicatum oĩno esse,ea excõicatione,q in hæreticos a canonib.lata est.quod præter alios tenuerunt Caie. Syl.Castro in præcitatis locis,Panor.in c.absolutos. de hæreticis qcqd ibi dixerit Io. And.Hic.vero hæticus si secreto confiteat inquisitori crimen illud,& pœniteat eiusdem,erit ab eodem inquisitore absoluendus,(secreto tũ in tribunali)sicuti censet Io.Lup. Segouiensis Decanus in tract.de hæresi.q.11.quem tractatum suis in Partitarum legis commentarijs interseruit Montal.in titul.26. part.7.quod etiam ita agendum esse admonet prima instructio Hispalensis,c.5.debet aũt secreto quis abiurare hanc hæresim,vt idem Io.Lup.explicat.Habent.n.inquisitores a summo Pontifice ptãtem absoluendi ab hac canonis excõicatione,vt testantur Arch.Io.Andr.Dom. & Francis.per textu.inibi in c.vt officium.de hæret. in 6.& Gonz.a Villa.in tract.de hæresib.q.20.de illo aũt,qui vere mentalis hæreticus fuerit,& tamen relipiscens & aberrore discedens vel in foro pœnitentiali,vel alioqui fano quidem consilio confitetur,se mente hæresim concepisse,q ex hoc non afficiatur excommunicatione,adnotauit ex Franc.Victoria Salmanticensis academiæ Theologo magni quidem nominis Iacob. Septimancensis in Catholicis simul & eruditissimis institutionib.c.42.

8 Ex præmissis,vt ad vsuram mentalem redeamus infertur,vsurarium mentalẽ non esse aliter cogendum in foro exteriori,quam in interiori animæ restituere ea, quæ a debitore habuit.Nam si constat debitorem animo omnino libero aliquid vltra fortẽ dedisse creditori,nõ erit cogendus creditor id restituere debitori,nec pauperibus Alioqui cum appareat,vel præsumatur datio coacta,vel minime voluntaria,iudex poterit creditorẽ compellere ad restitutionem etiam,si non constet ei creditorem mẽtalem vsuram animo concepisse,ex eo quod in hac specie non possit donatio præsumi,sed potius præsumatur datio causa mutui,& ideo quasi indebite solutum repetit, quod datum est.At si in iudicio constet animus prauus ipsius creditoris & mentalis vsura opinor adhuc non esse a iudice seruandas leges contra vsurarios latas,quantũ ad pœnas p ealdẽ statutas,licet restitutio sit per eũ peripiẽda,quicquid dicat Cle.Car.post alios in d.1.q.14.de vsu.

Vltimo illud obseruandum,non esse mortalem vsuram creditorem,qui mutat debitori pecunias ea spe,vt aliquid ab eo animo omnino,libero dante percipiat,alioqui non mutaturus,licuti Caie.opinatur in quodlib. de vsura.c.3.quod ipse verum esse arbitror vbi hæc spes nõ fuerit causa principalis ad mutandum,sed impulsiua.nã si ea spes fuit causa principalis,& vltima,ac finalis mutui non video qua ratione creditor a mentali vsura possit excusari,iuxta ea,quæ ipse adnotauit lib.1.Var.Resolutionum,capitulo vltimo,numero.4.

SVMMARIVM.

1 *Quid sit furtum,& imbi iurisconsultorum definitio examinatur.*
2 *Quid sit rapina,& an sit distincta species à furto, intellectusque ad glosam c.pœna.libr.14.q.5.*
3 *Necessitas extrema quando licitam faciat rei alienæ acceptionem.*
4 *Acceptum ratione necessitatis extremæ restituendum erit, si accipiens postea quam id fecerat factus fuerit fortunatus.*
5 *Necessitas extrema non excusat a peccato fornicationis, & quæ sit ratio,late examinatur.*
6 *Partus ancillarum non sunt in fructu.*
7 *Iure diuino,& naturali prohibita & illicita,an aliqua ex causa unquam fiant licita.*

SECVNDAE PARTIS RELECTIONIS §. PRIMVS.

SECVNDO,ex hac prima regula consequitur acquisita furto vel rapina restituẽda fore,atq; ita furẽ,& raptorem tenẽri ad restitutionẽ rõne acceptionis illiquæ,& iniustæ,nẽpe in iniuria proximi.qđ euidentius apparebit,si furti,& rapinę definitiones examinauerimus.

1 paul. enim iurisconsultus in l.prim.ff.de furt.inquit,furtũ est contrectatio fraudulosa faciendi gratia,vel ipsius rei,vel ẽt vsus eius,Possessionis ve,huic accedit Iustinianus in prin.Inst.de obl.q ex delict.nascunt,quib.in locis & etymologia dictionis adducitur a Græco & Latino sermone,sicuti restituerũt eã Budæus in d.l.1. Ant.Aug. li.4.emendatio.c.4.& And.Alciat.1.disputt.c.10.potuit que integra lectio restitui ex Gellio lib.c.18. contrectatio rei dñi non amotio,nec acceptio,qa etiam res aliena nõ tollatur,nec surripiatur,furtum fiat,si depositarius aut commodatarius vtãr re deposita, aut cõmodata inuito dño.§.furtum aũt.inst.de oblig.q ex delict.nascun.dicit fraudulosi,q ad rationem furti necessarium sit,contrectationem rei dolo,fraude,& hic expressim vel tacite dño inuito qui.n.rem alienam fraude,vel dolo contrectat intelligere debet se id inuito dño facere.vñ minime oportet iurisconsulti definitioni addere illa verba,inuito dño,cum autem delicta ex alio delinquentis accipienda sint & pensanda,non ex alterius volũtate,rex.in l.diuus. ff.ad legẽ Corn.de sicarijs.c.cogitatio.de pœn.dist.1.l.aut facta.§.delinquunt.ff.de pœnis.constat profecto satis esse vt furtum vere dici possit,q ipse alienam rem arrectans existimet dño inuito fieri eam contrectationẽ, tametsi dominus inuitus non sit.l.inter oẽs.§.vlt.ff.de furtis. furtiquidem est,qui dominum inuitum esse credit,cum sit permissurus.præsertim q fieri non potest,quin in quotis furto,inuitus sit dominus,non.n.putandum est,quem quam ita liberalem esse,quod si sciat,alterum furandi,& contrectandi rem eo inuito animum habere,sit hoc permissurus.Hinc fit satis commode iurisconsulti definitionem intelligi posse,si interpretemur verbum illud.Fraudulosi,id est inuito domino,liquidem vt vere furtũ sit, necessario exigitur quo ad animum furantis cõtrectatio nem fieri domino inuito,alioqui si rem alienam contrectãs iuste posset existimare,& absq; fraude existimet, dominum consentire,nec inuitum esse,furtum ab eo minime committitur,quod probatur in d.l.inter oẽs.§. vl. id vero qđ addit iurisconsultus,lucri faciendi gratia,non omnino pertinet ad propriam huius criminis definitionem nã furtũ nihilominus fit,etiam si fiat non animo lucri faciendi,sed rem ipsam proijciendi in flumen.quamuis iurisconsultus defendi possit ex eo q̃ considerauit animũ præsumptum ipsius furis.Præsumitur eum furem non animo,nec gratia rem ipsam comburendi,sed potius eã sibi habendi furtum fecisse.Et denique in his iurisperitorum definitionib.frequenter non attenditur substantia tantum definiti,sed id,quod ad faciliorem legum interpretationem conducit.

Cæterum diuus Thomas secunda,secundæ,q.66. art. 3.diligentius furtum definiuit dicens,furtum est occulta rei alienæ acceptio.quo in loco acceptio generis vim habet,cũ & rapina acceptio sit rei alienæ,& itẽ vsura.dicto aũt,occulta spẽm definiti attingit. Est etenim primum furti quod sit occulta rei alienæ acceptio probat hoc authoritate iurisconsulti in l.1.ff.de fur.& in princ. Inst.de obl.quæ ex delict.nascun.dum inquit, furtum a furo dictum esse,idest nigro,vt Labeo ait, quod clãm, & obscure fiat,& plerunque nocte.vel a fraude,vt Sabinus ait.idem asserit Isidorus libro.5.etymolog. capitul. 26 scribens,furtum est clandestina alienæ rei contrectatio

tio. Nam ex hac occulta rei alienæ contrectatione, siue acceptione constat, dño inuito id fieri, quia ignorantia efficit inuoluntarium secundum Aristo. 3. Eth. vnde sub dictione iurisconsulti, fraudulosa, & diui Thomæ occulta, cõtinet, q̃ rei alienæ iſthæc occupatio fiat dño inuito. Imo apud iurisconsultũ, vt propriã speciem furti ab eo definitã esse constet, dictio fraudulosa, occultam acceptionem significat, sicuti in eadem l. probatur in prin. ad rationem vero furti, & eius speciem proprie pertinet occulta rei alienæ acceptio, vt ab alijs peccatis, quib. proximo in reb. iniuria fit, distinguatur. Cum & rapinæ vsuræ, & similib. conueniat, quod dño inuito rei alienæ occupatio fiat ex quib. ego censeo diffinitionem diui Th. magis aptã fore ad furti spãlem cognitionem, nec alienam esse a mente iurisconsulti, nisi quod iurisconsultus longiùs latiusq; furtum descripsit subseruiens iuris ciuilis peculiari disciplinæ.

2 Hinc deducitur definitio rapinæ. est etenim rapina, manifesta ac violenta rei alienæ acceptio. vt ipse Thom. explicat d. quæst. 66. articulo quarto. quod sit alienæ rei acceptio commune est illi, & furto, atque vsuræ. quod vero sit violenta, & ideo manifesta, proprium id est rapinæ. Idcirco ex mente diui Thomæ sat erit apponere in definitione dictionem violenta. ex qua significatur, acceptionem fieri domino sciente, & inuito, aut, quod ꝑprius idem Thomas sensit, manifesta acceptio est scribẽda cum ex ea satis appareat, fieri acceptionem domino sciente, & contradicente.

Item colligitur ex his furtum, & rapinam differre vt distinctas species, ita quidem vt, nec furtum rapina sit, nec rapina furtum. Idq; omnino constat ex eo, q̃ furtum a rapina differat, tanquam species ab ea distincta, siquidẽ rapina manifestam acceptionem, furtum occultam exigit, auctore Arist. lib. 5. Eth. c. 2. ad fi. qua ratione Tho. ab omnib. Theologis receptus in d. q. 66. ar. 4. expressius probat furtum, & rapinam specie differre.

Ex hac etiam diui Thomæ definitione infertur intellect. ad tex. in l. si vendidero. § cum raptor. ff. de fur. & in prin. Inst. vi bonorũ raptor. quib. probatur, rapinam esse speciem furti, & raptorem furem esse, ac furti actione teneri. Id etenim verum secundum impropriam furti definitionem ea ex parte, qua raptor etiam inuito domino rem alienam contrectat. Cum frequentissima iurisconsultorum definitio furtum esse constituat, contrectationem rei alienæ inuito domino. at iuxta propriam specierum, & ipsarum rerum distinctionẽ, nec rapina species est furti, nec furtum rapinæ. erat egregius hac de re locus apud diuũ Aug. l. 2. q. sup Exod. q. 71. a Gratiano relatus in c. pœn. 14. q. 5. furti nomine, inquit Aug. intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienæ. Non enim rapinã ꝑmisit qui furtum prohibuit. sed, vtique a parte totũ intelligi voluit quidquid illicite rerũ proximi aufertur. Hactenus Aug. absquo additis, & mutatis per Gratianũ citatus, qui eum sensum habuit, q̃ cum furtum, & rapina ad eundem tendant finem nempe ad occupationem, & acceptionem rerum alienarum, ita quadam interpretatione ꝓp eundem, quem habent, finem. idem esse videãtur, & in quia is finis remotus est nõ propinquus, minime efficit eandem in vtroque speciem peccatum: nec item genus, & speciem constituit, ipse vero finis propinquus speciem diuersificat. atque ideo quia ex propinquo fine raptor vult per potentiam propriam, & vim aliena obtinere, fur vero per astutiam, constituitur diuersa criminis species, prout eleganter explicat diuus Thomas non citato Augustino d. q. 66. ar. 4. ad 2.

His accedit quod Augustinus furtum appellat partem totius, ideſt illicitæ acceptionis, & occupationis rei alienæ, quasi secundum eum genus sit illicita rei alienæ acceptio huic aũt generi subsint variæ species. furtum, rapina, vsura, & similes, q̃ ad eundem finem etsi remotũ tendũt, videlicet ad rerum alienarũ illicitam occupationẽ. Et subdit idem author in præcepto decalogi prohibita vna spẽ acceptionis iniquæ rei alienæ, omnem rerũ alienarum occupationem prohibitã esse ex eo, q̃ oẽs spẽs tendant in eundem finem, ad quem tendit ipsa prohibita species, atq; omnium specierum sit vna, & eadem rõ prohibitionis, & ideo sub ipso furto significatur rapina & eadem prohibetur non q̃ sit species furti, nec idem cũ furto, sed propter eandem prohibitionis causam.

Ab eadem interpretatione colligitur non rectè uerba Augustini intellecta fuisse a gloss. in d. c. pœnali. dum gl. inquit furtum esse partem rapinæ, & rapinam esse speciẽ furti. Cuius quidem glossæ is est sensus, vt furtum sit pars rapinę integralis compositione prædicamentali specierum, quę integre constat ex genere, & differentijs, rapina aũt sit furti pars subiectiua, quia est species furti. Vnde furtũ est pars rapinę secundum glossam, vt genus est pars speciei, rapina vero est species, quod ita intelligendum est ex adnotatis per Bar. in l. qui vsum fructum. ff. de verborum obligationib. etenim licet, hic sit sensus glo. non tũ is ab Augustino adnotari potuit. siquidem diuus Augustinus furtum partem esse dicit non rapinę, sed generis, nempe acceptionis iniquę rei alienę, nec vnquam insinuat, rapinam furti speciem esse.

Postremo illud est considerandum, plerunq; furtũ, & rapinam nõ ita proprie accipi, quin aliquoties eorum significatio mutet, atque ob id impropria fiat interpretatio, sicuti palam probatur in c. si quid inuenisti. 14. quæst. quinta vbi Gratianus ex Augustino sermone. 19. de verbis domini, inquit, Siquid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti. Nam in ea specie rapina non committitur proprie, sed ea dictio est exponenda, ideſt illicite accepisti, secundum Archidiaco. ibi, quem Cardinal. Sancti Sixti sequitur, idemque Paulus Castren. obseruauit in l. sed exmendi. ff. ne quis eum qui in ius vocat. est. Igitur ex his satis constat, qd furtum sit, quid item rapina, & an furtũ & rapina differant tanquam genus, & species, vel tanquã species distinctę, & separatę.

3 Ex furti definitione poterit examinari rõ, cur ob finẽ necessitatẽ extremam liceat ab ſq; furti, vel rapinę vitio res alienas accipere ad subleuandam eam necessitatẽ? Nam ratio ab eo deducitur, q̃ ꝓp necessitatem, & ad eam subleuandam omnia sunt cõia. Siquidem natura ipsa insti tutum est, vt res inferiores sint ordinatę, & destinatę ad hominum necessitatem. quamobrem diuisio rerum, q̃ post institutionem iuris naturalis facta est, non derogat rationi naturali, quę dictat ex reb. temporalib. subueniẽdum esse hominũ necessitati extremę. Esurientiũ panis est, inquit Ambros. serm. 81. quem tu detines, nudorum indumentum est, quod tu recludis, & miserorum redemptio, & absolutio est pecunia, quam tu in terra defodis. c. sicut hi. 47. dist. gl. in c. si quis. de fur. & ibi Doct. Th. in 2. 2. q. 66. ar. 7. quibus suffragantur ea, quę de eleemosyna diximus in libro 3. Variarum resolutionum, cap. 14. nu. 5. & in huius relectionis parte. 1. numer. 2. quibus rectè perpensis apparet in hac specie furtum non committi, etiam si domino inuito res auferantur, quia cum vrget extrema necessitas, rei illę, quę proprium dñm habere videntur, communes, sunt, non alienę. Nec quidquam impedit contraria possessoris voluntas quippe quæ inordinata sit, & iniqua, & ideo, qui patitur extremam necessitatem, si rem alienam accipiat, propriam, aut saltẽ communem accipere videtur, & ex consensu saltẽ debito possessoris, iuxta communi omnium sola traditum extat. Et notatur in c. discipulos. de consecratione, distinctione. 5. Discipulos, inquit Apollonius, cum per segetes trãseundo euellerent spicas, & ederẽt, ꝓtius Christi voce innocentes vocat, quia coacti fame hoc fecerunt. Id probatur

batur Matthæi c. 12. Vnde apparet, extra casum necessitatis non licere ex vinea alterius, etiam viatoribus vuas ad vescẽdum colligere, quod Ripa in l. damnum col. 2. ff. de damn. infect. verum esse cẽset, vbi viator vuas colligit, vt secum ferat. Secus tũ vt statim eas in vinea, vel in ipsa via comedat, nam hoc licite fit, etiã secluſa necessitate famis. & probatur Deuteronomij ca. 23. cuius meminit hac in specie Guandimus in tracta. maleficiorum, Rubrica de pœnis. col. antepenultima.

Necessitas autem extrema tunc dr̃, quando imminet vitæ periculum, cui aliter quam per hanc acceptionem subueniri non põt. vt explicat Thomas. d. ar. 7. & quodlibet. 5. articu. 16. quod cuiusq; rectum & sincerum arbitrium definire oportune, & piè poterit.

Hinc vera interpretatio deducitur ad tex. in d. c. si qs ꝓp necessitatẽ. cuius hæc sunt verba, si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, pæniteat hebdomadas tres, & si reddiderit, non cogatur ieiunare. Hactenus ille rex. Ex quo patet, occupantem rem alienam, vel eam accipientem ꝓp necessitatẽ, peccare quidem, & debere peccãti pœniteam agere, quod contrarium est his, quæ modo tradidimus. Et ob id ea decisio tunc obtinet, cum necessitas extrema non est, sed aliquando remissior, nã eo casu pctm rem alienã accipiens committit, & pœnitere debet, quẽ admodum asserunt gl. & Doct. in dicto c. si quis. Pan. in c. qm̃. de Simonia diuus Thomas in d. art. 7. ad 1. & Syl. in verbo, furtum. q. 3. Sed tunc quæritur, qua rõne in eodem capite responsum est, q̃ si reddiderit non cogatur ieiunare. aut etenim is peccauit, accipiendo rẽ alienã, & tunc ẽt si restituat, pœnitere debet, ob crimẽ cõmissum, aut non peccauit, & tunc pœnitentia necessaria non est. Huic vero obiectioni rñdendum erit, hanc pœnitentiã agendam esse nõ ꝓp peccatum commissum in accipiẽdo rem alienam, nam ea maior esse debet, sed ꝓp morã commissam in restitutione, atque iõ erit capitis sensus q̃ accipiens rẽ alienam causę necessitatis q̃ extrema nõ sit, debeat pœnitere ob moram commissam in restitutione, & ideo si statim restituerit, liber erit ab hac pœnitentia, non tamen ab ea quæ iniungi potuit propter ipsius acceptionis pctm. Item & aliter eadem decisio intelligenda erit in hunc fane modum, vt cum necessitas extrema sit, accipiens alienã rẽ teneatur ex quadam supererogatione tribus hebdomadis pœnitere, eo quod illa acceptio imaginem furti habeat, & tũ ab ea pœnitentia sit liber per accepti restitutionem. Vel tandem cõstituamus eum textum loqui cum ob necessitatem grauẽ, non tũ extremam, res aliena accipitur, etenim eo casu minor est culpa, & iõ leuis iniungitur pœnitentia, quæ ꝑ termitti põt, si fiat accepti restitutio. itaque intellectus admodum conuenit his, q̃ gl. Thomas & Pan. tradiderẽ, & quæ ipse notaui in d. c. 14. nu. 5.

Quid tũ erit agendum cum is, qui ob extremam ne-
4 cessitatem rem alienam accepit, ꝑ pinguiorẽ nactus fuerit fortunam, an ad restitutionem teneatur? & gl. cõiter, imbi recepta in hac regu. pctm. argumen. tex. & eorum quæ adnotantur imbi in c. Odoardus. de solut. probare vł, hunc teneri ad restitutionem rei alienæ, quam acceperit ad subleuandã extremam necessitatem. quin & in hac specie hanc opinionem tenuerunt Doc. in d. si quis propter. Ioan. Lupi. in rubr. de donatione. §. 65. nu. 47. Hadr. in. 4. in tracta. de restitu. c. quia dictum est de aliquo. Almain in 4. sent. d. 15. q. 2. Io. Med. de restitu. q. 3. in princ. quibus adstipulatur ꝺ. in aliam interpretationẽ tex. in d. c. si quis propter. vt ex eo cogatur quis ieiunare, & pœnitentiam agere, q̃ rem alienam acceptam ob extremam necessitatem, accipiens feliciorem nactus fortunam, non restituerit. hoc idem ratione probatur. is etenim qui aurem alterius laborat necessitate non habet ma-
5 ius ad rem alienam ius, quam quod dñs in eum transferre tenetur, dominus autem non tenetur inopiam propriam donare ad subleuandum inopiam, sed satis erit, q̃ inopi eam det, & tradat titulo, & causa mutui, ea protestatione, vt inops bona & patrimoniũ postea nactus, teneatur mutuatam pecuniam soluere, secundum Had. quodlib. 1. ar. 2. col. 3. tametsi contrarium probare conetur Ioannes à Medina in tracta. de eleemosyna. c. an extreme indigenti sit necessario facienda eleęmosyna donando. Igitur & in hoc casu rem acceptam ob extremã necessitatẽ tenebitur quis feliciorem adsequutus fortunam restituere. quod vero diximus, quenquam non teneri ad donandum libere aliquid existenti in extrema necessitate. patet. Quia non tenetur ad aliud quam ad subueniendum pauperi, & subleuandam eius necessitatem, quæ quidem tollitur per dationem mutui, mõ ea datio verisimili coniectura nequaquam tendat in pauperis oppressionem. Sic edicto regis Francitum est, pauperis litigantes nihil teneantur soluere, nec vllũ stipendium tabellionib. alijsque tribunalium ministris, modo iuſo præstito promittant ea stipendia se soluturos, cum ad pinguiorem deuenerint fortunã. atque ita opinionẽ illam veram esse cẽſco, mõ ab sit fraus, & oppressio pauperum. Tametsi Scotus, Ricardus, & alij in 4. inſrã, dist. 15. contrarium teneant, & eos sequutus posit Ang. Sylu. in summa, in verb. furtum. q. 5. asseuerans eorum sniam communem esse, & probari ex eo, q̃ rpe necessitatis extremæ res omnes communes sint, & vt propriæ ab inope patienti extremam necessitatem possint accipi, & accipientis efficiantur, quæ quidem rõ infirma est, & minus conueniens quam par erat huius opinionis necessariæ probationi. siquidẽ rpe extremę necessitatis omnia sunt cõia iuxta recti moderaminis rõnem, sed subleuandam necessitatem, quæ tollitur & subleuatur, etiã si bona aliena accipiantur eo titulo, & cã, vt posit modũ prospera fauente fortuna dño restituantur, ita etenim satis fit ꝓcepto dandi eleemosynam, & eius fini, nec necessaria est ad huius ꝓcepti obseruationẽ, datio omnino liberalis, mõ ita fiat, vt vere pauperi nullum afferat dispendium. Nõ me latet Scoti, & aliorum opinionẽ satis piam esse, & à plerisq; viris doctissimis probatã fuisse, sed & prior snia rõnib. atq; authoritatib. etiã probari poterit.

Quæritur hoc in loco non immerito, cum præceptũ furtũ prohibens, interpretationẽ hanc accipiat, vt minime violetur si res aliena capiatur ad subleuãdã extremam vitæ necessitatem, ſcur præceptum fornicationẽ
5 prohibens, itidẽ non habeat eundem sensum, vt licita sit fornicatio ad euitandũ mortis periculũ? Etenim adulterium, nec fornicatio minime licẽt, nec licere possunt ob famis, nec ob vitæ periculum effugiendũ, sicuti certissimum est, & probatur in l. palam. versi. non est. ff. de ritu nup. & gl. in d. c. si quis. inquit, eam esse rationem, q̃ propter necessitatem extremam res aliena communis efficitur, nõ sic in fornicatione, quia debet quis potius omnia mala pati, quã peccato consentire. Quæ sane rõ satis incongrua est, quippe quæ nequaquã explicet cur non liceat ob effugiendum mortis periculum & ꝓp vitæ necessitatem extremam fornicari, & denique nõ aperit, cur malum hoc fornicationis nõ fiat licitũ, & amittat propriam malitiam ex circunstantia necessitatis extremæ ad vitæ periculũ effugiendum. Quamobrẽ Pan. in d. c. si quis propter necessitatem aliam rationem cõminiscitur, dicens ideo tempore extremę necessitatis minime licitam esse fornicationem, ſq̃ humana creatura non veniat fructuum appellatione, nec fructus censeatur, sicuti censet, iurisconsultus in l. in pecudum. ff. de vsur. §. in pecudum. inſtitu. de rer. diuisio. [& l. vetus. ff. de vſufruct.] eandem rationem, tradit Ioannes Andreas in dicto cap. si quis propter. vnde licet permittendum

sit nat-

sit naturali iure rē alienā accipi ad extremæ inopiæ necessitatem subleuandam,id obtinet in reb.quę fructuū appellatione veniunt,& fructus reddere solent, non in his,quæ fructuum nomen non habent. Verū tñ hæc rō inutilis est,nec dubitationi aliqua ex parte satisfacit. Et enim ipse non diffitetur ancillarum partus,& fœtus, fructus nō esse nec eorū appellatione cōprehendi, & iō ad proprietatem non ad vsufructuarium pertinere.idque obtinuit apud iurisconsultos quadam reuerētia diuinæ pulchritudinis,ad cuius imaginē hō creatus est,& vt ei mundus,omniaq; animalia subseruirent,& famularentur atq; ita ob hanc hois excellentiā,ne partus humani bruta animalib.pares,& æquales crederent,ea lex recepta fuit qua definitū est,partus, ancillarū fructus non esse, nec eorum appellatione venire,qua de re non satis apud veteres iurisconsultos conueniebat,authore Cicerone li.1. de finibus bonor.& malorū ffatimur initio,dum inquit An partus ancillæ sit ne in fructus habendus differet in ter principes ciuitatis,P.Scęuolam,Marcumq; Manilium ab hinc M.Brutus differuiet,quod & acutum genus est & ad vius ciuilē non inutile,nolīq; ea scripta reliquaque eiusdem generis & legimus libenter,& legemus,hæc,q̄ vitam cōmentem oēm negligenter ffHæc Cicero.ff Qua de re diligenter tractat Franc.Balduinus in Scæuola.]& tñ non ex hoc congrua ratio datur in qstione proposita, cū ab eiusdē iurisconsultis receptū sit, vsum,& vsumfructū in ancillis constitui posse.Et pterea ob necessitatē extremā famis licet patri filios vendere.l.2.C.de patr.qui filios distr. itē sicut pōt existens in extrema necessitate ad eā subleuandam accipere nūmos alterius,ita & fœtū alienum,vt eū vendat,quæraq; ex pretio victū. Fit igit non esse Io.Andr.& Pan.rōne sufficientē. Imo , nisallor, ea est satis tuta opinio & multis. Philippus Dec.in l.ę pp. ff.de regn.iur.eam esse rōne huic qōni aptā censet, q̄ p coitum minime periculo mortis,quod ex fame imminet,obuiam catur,& ita fornicatio etiam ob extremam necessitatē,& inopiam licita non sit,nec vllo iure permittit.Sed & hic author alioqui subtili pditus ingenio, acrique iudicio,dubio procul hac in re fallitur.Nam etsi per coitū formcarū immediate minime subueniat necessitati famis,& periculo vitæ, mediate tñ subuenitur ex pretio ipsius fornicationis,quod sufficit,vt necessitas excusetur,sicuti excusat,qui patiēs extremā necessitatem nō accepit alienum partum, sed argenteū vas,& id vendit ad emendum ex pretio cibos sibi necessarios , licet argentū directe non tollat,nec immediate famē.Præterea deficit rō Decij,cū hic non tñ agat de accipiendis rebus alienis ad vitandā famē,nec im tract.ff de vitādo periculo mortis imminentis ex fame,sed & de effugiendo periculo mortis aliunde vtcunq; imminentis,& 7
de constituto in extrema necessitate vitæ vel rōne tamen,vel homicidij,iuxta ea,quæ tā adnotauimus in huius relectionis par.1.ad interpretationē tex.in c.officij. de pēn.& remiſſione aūt rōni,quā Decius tradit,suffragant verba sancti Tho.2.2.q.64.art.7.ad.4. ita scribens, actus fornicationis,vel adulterij non ordinat ad conservationem propriæ vitæ ex necessitate,quarta igitur rō huic controuersię offerri solet,quæ dicta , hic tum esse ob effugiendū mortis periculū ei,qui patitur extremā necessitatē,rem alienā capere,non tñ fornicari, quia dispensatione diuina opus est ad hoc vt pcepta,& leges diuinæ ptermittantur,in lege vero diuina , quæ futurum prohibet,dispensatio diuina omnino apparet ex eā necessitate,colligitpulos.de coniectur.dr.5 at ex ea pręceptū illud,non mœchaberis,minime reperit diuina dispēsatio,nec rōne extremæ necessitatis,nec ex alia eā.Et iō non est licita fornicatio ad vitandū mortis periculum alioq; diuina reuelatione.Hæc rō deducit à gl.qua inibi notat Card.Alex.in c.qm.48.dist.& sentire idem Sylu. in verb.metus.q.7.Almain in moralib,q.de metu.propolit.3.imo coitus cū fœmina,quæ vxor non est , si ex diuina reuelatione pmittatur,coniugalis est vere , quia Deus matrimonij instituitor, & author eam fœminā in coniugū & matrimoniū tradit coeunti cum ea,secūdū Thomā.12.q.100.ar.8. Hæc vero rō adhuc non placet, quippe quæ non definiat,qua excā in hoc pcepto , non mœchaberis,non sit cāque ex necessitate talē extrema dispensatiō, sicut in illo,non furtū facies. ideirco quinta rō reddi potest,si animaduertamus,acceptionē rei alienæ iō reprobatam,& illicitā esse,quia est proximo iniquā,& iniuriosa,hæc vero iniuria cessat plane ex consensu domini expresso,vel tacito,dato quidem, vel debito, qualis contingit tpe extremæ necessitatis , quo tenētur rerū dñi consentire,pp pauperes eorum res accipiant ad subueniendum inopiæ & necessitati,quib.ipsi oppriuntur,& iō pceptum illud,quo prohibetur acceptio rei alienæ,nequaquam hanc continet acceptionē , quæ fit absque iniuria proximi cum ipsius dñi consensu talē debito.At pceptum,quod fornicationem prohibet , iō eam prohibet,quia malū est adulterium ipsum, rtē mala est ipsa fornicatio,quorū malitia voluntate & cōsensu humano tolli non potest,ideoq; nec maritī cōsensus, nec ipsius fœminæ voluntas sufficit ad tollendā adulterij,nec fornicationis simplicis malitiā,qua rōne extrema necessitas vitæ minime efficit,nec efficere pōt fornicationē licitam.sicut efficit acceptionē rei alienę , tiqui dem circūstantia extremę necessitatis in acceptione illa tollit ab ea malitiā , quā alioqui actus ipse habere solet. atque ita rē hanc distinxit Io.à Medi.de restitu.q.19.vltim.col.Sexta nihilominus huic disputationi addit rō in hunc fine modū.Pręcepta.n.& legis naturales habēt velut moderatricē,& interpretem rectā rōnem secundum quam pronunciandum est,actus humanos sub lege dum quam pronunciandum est,actus humanos sub legibus,& pceptis contineri,vel non , recta vero ratio pceptis contineri,vel non , recta vero ratio pceptum hoc,non furtum facies,interpretatur , ita plane,vt acceptio rei alienę tempore necessitatis extremę nequaquam sub prohibitione legis comprehendatur.

Nam recta ratio pręceptū diuinum interpretatione quadam ita moderatur,quasi necessitas oīa faciat oīb. cōia,furtique rōnē excludat,cum melius sit diuitē rei cuius priuationem pati,quam ut pauper fame pereat, vnius priuationem pati,quam ut pauper fame pereat, hoc etenim iudicat,& interpretat recta rō. Non sic ea dē rectitudo rōnis interpretatur pceptū prohibēs fornicationē,cū Reipublicæ,& rōni naturali magis cōueniat,& consonum sit quenquam mori quam q̄ cū ea fœmina commercium carnale habeat, quę propria vxor non sit,quemadmodum & in epitome in quartū adnotaui,2.parte,c.1.§.4.nu.5.

Septima forsitan rō non omnino uidebitur inconcina,nec abiurda,si diligenter,ac mature pensitemus,ea q̄ legibus naturalibus,ac diuinis prohibita sunt,malitiam quandam habere ob fragilem humanæ creaturæ sensualitatem,quæ rōne,qua nos Deus ipse munuit,destituta, quotidie nos ipsos vrget,& discruciat.Quod si hęc malitia attenta circunstantia contingenti cessauerit, haud dubiē pceptum ipsum hoc in actu cessat , ipsaq; prohibitio diuinę legis minime casum illum cōplectitur.Et iō e contrario si malitia actus lege diuina prohibiti,rō ne contingentis circunstantię non cessauerit, nec ipsi pcepti prohibitio cessat,nec diuina lex in eo actu minore obligationem,& uim habet,quā si circunstantia illa non contigisset.Sic acceptio rei alienę prohibita est iure naturali,& diuino pp malitiam,quam actus hic habet ex eo,q̄ fit iniuria proximo,eique damnum infert, at malitia ista omnino cessat aliquot casibus , in quibus pręceptum nec violatur,nec legi diuinæ, aut naturali contradicitur,nempe cum quis rē à domino aufert , eadem scilicet inquam,ne uel seipsum,uel alterum occidat . idem fit res

si res à dño auferatur ad subueniendū extremæ inopiæ, quam accipiens patitur.Malitia etenim , quæ acceptioni rei alienæ solet adhærere, tunc procul abest , qa nec iniuria dño fit,nec damnū ei infertur , imo ea acceptio fit eius consensu saltem debito,& quem dñs teneretur adhibere eadem rōne oportet expendas pceptū illud, non occides, siquidem homicidium priuata ppetratū authoritate,quod inibi prohibetur,malitiā habet ex eo q̄ proximus innocens occidit,eique fit ex ea occisione iniuria,siue occidatur à priuato,siue à iudice, qui non publica,sed priuata vtitur authoritate,cū innocentem, & innoxium occidit.At tunc occisio hois erit ob vitandam mortem,& periculū vitæ licita,quoties hęc extrema necessitas auferat malitiam actus, & iō aggressorē occidens aliter morte affligere non valens minime peccat q̄ pceptum legis naturalis,nec diuinæ,cum ob extremam hanc defensionis propriæ necessitatē cesset malitia actus homicidij,ex quo nulla fit iniuria proximo,q̄ nocentissimus pp aggressionis causam occiditur ab eo, qui iure defensionis potuit eum occidere, aliter ꝓpriā mortē,& iniuriā non euasurus.Non erit idem si quis innocentem occiderit. cum non posset alioqui mortem effugere,l.ad vescendum corpus innocentis.ne fame periret occisor.Nam hæc extrema necessitas nō tollit malitiam actus homicidij,cum adhuc vtcunque vrgeat fames,innocens alter est,qui occiditur.Sic deniq; fornicatio lege naturali,& diuina prohibita eam malitiā habet q̄ ex appetitu,ac sensualitate aduersus rationē quis carnale commercium habeat cum ea fœmina , q̄ vxor non est.Siquidem lege naturali coitus tñ coniugalis licet hoīnib⁹ & sic animalibus rōne pditis,iuxta l.1.ff. ius naturale.ff.de iustitia & iure.c.ius naturale. 1.d. quorū interpretationē explicuimus in Epitome ad 4.decretal. part.2.princ.num.6.Expendamus igif,an fornicationis malitia tollat ex circunstantia necessitatis extremę imminenti fame,vel mortis periculo,à quo nisi quis fornicetur euadere nequit . & profectō patet non tolli tunc malitiam huius actus,quia propter hanc circunstantiā non efficitur vxor ea,q̄ non est,nec coitus efficitur coniugalis.& iō minime licet ob extremā necessitatē fornicari,cū & si deus possit peculiari rōne fœminā aliquā viro in coniugium tradere,& ea rōne pmittere coitum cū fœmina,quæ ex contractu humano vxor non erat, attamen Deus ipse nunquam dispensat, nec dispensare pōt,q̄ fecluſa rōne coniugij,& absque vxoria lege quis fornicetur.diquidem manente malitia actus nō potest Deus eundem actum permittere,quemadmodum manifeste deducitur à diuo Th.12.q.100.ar.8.Ex quo palā deducit,nec Deū ipsum posse sup diuinas pceptis decalogi dispensare,si propere & vere quid sit dispensatio intelligamus.tradit hoc ipsum latī Dñi.Sot.li.2.de iust. & iur.q.3.ar.2.Hanc ipse arbitror esse veram rōnē conciliandi differentiā inter hæc duo pcepta , non furtum facies,& nō mœchaberis.Ex quib.etiam colligit an actus lege diuina,& naturali prohibiti,& fm propriam eorū malitiam illicitu,possint aliqua ex causa,ob aliquam circunstantię rationem esse liciti, & absque peccati culpa fieri.& licere,quod potissimum ad mores pertinet.

SVMMARIVM.

1 *Meretrix petere potest apud iudicem exteriorem, mercedem sibi promissam ob fornicationem. Et ibi intellectus L.4.sed quod meretrici.ff de cond.ob turpem.*
2 *Donatio fieri potest concubinæ præterquam à meretrice , & clerico.*
3 *Nihil refert quantum ad donationem, nec quo ad pretium fornicationis, sit ne publica meretrix , an occulta fornicatrix*
4 *Datum meretricium ab ea retineri possit f.c.in,a can.a eo*
nationis.
5 *Promissum parasitis ob verbera, vel alapas,an peti possit.*
6 *Expenditur tex.in l.4 in princ.ff de condi.ob turpē caus.*
7 *Datum causa maleficij , & turpitudinis,an sit necessario restituendum danti, qui in eadem turpitudine versatur: an pauperibus,vel an possit retineri ab accipiente?*
8 *Intellectus ad textum in c.venerē.de simonia.*

§. SECVNDVS.

PRoximē actū est de fornicatione,an ea licita sit ob extremam famis necessitatem,ideirco tertio loco à prima,quam constituimus,regula, colligitur,sit ne restitutēdum quod ex fornicatione,ac meretricio acquisitum fuerit,& an ea acceptio sit iniusta,siue in iniuriā proximi,siue quia lege ꝓhibita? Cui qōni ꝓmittendū est an meretrix apud iudicē exteriorē petere possit,sequuta copula , mercedē ob eā sibi ꝓmissam?

Et q̄ agere non possit fœmina ad pecuniā ob fornicationē promissam,probatur.1.ex l.3.& 4.in pcn.ff.de cond.ob turp.caus.l.quib.decisum est,in pari cā turpitudinis potiorē esse possidentē,sed in hac ꝑē par est causa turpitudinis igitur qui noadū consequtā pecuniam soluit,& eā retinet,potiora habet iura.Secundo, conditio turpis vitiat contractū.& vitiatur.promissamque ob agendum maleficiū peti non pōt.l.mercalem.C.de cond.ob turp.caus.l.turisgentium,§.si ob maleficiū.ff de pact.l.si plagij.l.gēaliter.ff.de verb.oblig.ergo cum promissum meretrici dē ꝓp maleficiū.nec ꝓmissio tenet nec ex ea agere meretrix poterit. Tertio nemo est dñs membrorū suorum,ꝓtertimad vsum illicitū.l.liber hō. ff.ad leg. Aquil.e.contingit.de sent.excō.meretrix igit, q̄ sui corporis domina non est nulla rōne mercedē pacisci valet ob vsum venereum,vsum,inquā,proprij corporis illicitum. Quibus tandem pars ista probari poterit,quam veram esse censent,gl.in d.l.4.§.sed quod meretrici. & in l.2.C.de cond.ob turp.caulam.& in l.affectionis.ff.de donat.Imo.ibi,Ang.Bald.& Pau.& Inf.in d. §.sed qđ meretrici.Zalius in l.gaaliter. iuperius citata Fortuni.in d.§.si ob maleficiū.verū ꝓia ista rōnibus & authoritatib.probat . Nam & iurisconsultus in d.§.sed quod meretrici.expressim scribit, meretricem turpiter agere,non tñ turpiter data,& promissa accipere.Vñ licet actus venereus,ob quē dat pecunia , illicitus sit , & turpis,ipsa tñ acceptio pecunię turpis nō est,nec iure improbata.qua rōne licuit data turpitudine vtriusq; dantis,& accipiētis,non est locus repetitioni, ita cū ex parte accipiētis turpitudo in ipsa acceptione minime daf, non tñ locus nō est repetitioni sed & locus daf,ex actione,vt diuersi iurisconsulti rēsum in d.§.sed qđ meretrici. à rōlo.l.3.& 4.in princ.deinde quāuis fornicatio prava sit,& iure diuino vetita,ipsa tñ meretrix dña est sui corporis,& materia vendibilis est, nec ipsa venditio actus venerei illicita censetur,& licet actus venereus ex seipso malus sit,eius tñ venditio non est prohibita . nec illicita rōne materiæ.etenim dare mulieri aliquā pecuniā pro vsu venereo antequā is sequat,malū est , quia datio ista imperat à luxuria , & à prava sensualitate procedit, at datio pecuniæ meretricij ꝓmissæ,cū ea fit post actū venereū,mala nō est,sed actus solutię à nullo vitio imperatus,quia materia uēdibilis in hac datione adducit, sicuti explicat eleganter Caie.22.q.3.ar.7. Rursus ex hoc,vt magis urgeat argumentatio,adsumo ꝓpositionē hanc,videlicet in hac pactione,q̄ cum meretrice fit, materiam adducam in conuentionem,& pretij commutationem,vendibilem esse.quod probatur præter authoritatem Caietani,ex ipsius iurisconsulti loco, ubi

fatetur

fatetur in hac specie meretricem licite mercedem accipere,& acquisitionem ipsam licitam esse, immunè quidem à turpitudine.idem fatetur Th.in d.q.12.ar.7.ded si materia vendibilis non foret, profectò dubio procul meretrix ipsa turpiter acciperet,cum ipse actus venditionis ex propria natura esset illicitus, ac necessario sequeret,dationē & receptionē procedētes ab ipsa venditione ſm propriam naturam illicita,itidem illicitas esse,& turpes, vt in Simonia,& in conuentione, q̄ cū alio quo fit,vt inique ſ̄ inſtam ferat.quod satis constat ex diuo Th.in d.ar.7.& iurisconsulto in d.l.3.latiusq; a nobis in sequentib.explicabitur.At ſi materia vendibilis est, nō video qua rōne conuentio illa quantū ad commutationē pertinet ex seipsa turpis sit,nec ex parte dantis, nec ex parte recipientis,siquidē qui dat, vel promittit pretium ob eam rem quæ vendi potest,legem sequitur cōmutatiuæ iustitiæ,recipiens eodē pacto eandem legem seruat,ac iuste recipit mercedē,& pretium rei, quā vendere potuit.igit̄ pactio hæc seruanda est, & promittens cogendus erit promissam mercedem soluere. Non obstat iurisconsulti rñsio,qua asseuerat dantē turpiter agere.Nā actus ipse venereus vtriusq; maris, & fœminæ, turpitudinem habet,atq; ita pactio ipsa contingens inter virū & meretricē rōne huius actus, & quatenus ex appetitu,& libidine fit,etiā turpis est, non tm̄ ex parte viri,sed &̄ ex parte meretricis,sed quatenus̄ datio,& receptio mercedis eiusq; promissio & stipulatio seorsum possunt̄ censeri,turpitudinē non habēt.datio inquā vel promissio,quia fit in compensationē,& mercedē,ac pretiū corporis ipsius meretricis quo ad vsum venereū,qui vendibilis est,& iō ad iustitiā cōmutatiuā̄ prinet, acceptio uero quia meretrix mercedē.& pretiū recipit eius laboris,& vsus,qui vendibilis est,& tm̄ nihilominus dantis,vel promittentis turpitudo versat,quia datio meretricē prouocat ad fornicationē,& procedit, ab appetitu & libidine coitus,nō sic receptio meretricis,vel mercedis pactio,quippe q̄ non procedat ab appetitu actus veneri,sed vt habeat ipsa mercedem,& pretiū vsus corpore,ad actū fornicationis quo fit,vt nec ipsa datio turpis sit,quatenus ea tendit ad finēdū,& mercedē actus venerei.& vsus corporis,quē ipsa p̄stat meretrix, & ob quē pretiū habere pōt igit̄ qui meretrici mercedē promisit,iā post ipsum actū venereū cogendus erit eā soluere,ēt ſi ante coitū pactū fecerit,quū in hac ſpē nō sit tractandū de promissione,aut datione quatenus turpitudinē habet, sed de ea qua ex parte iustitiam respicit commutatiuā, hic etenim est verus sensus iurisconsulti in d.§.sed & quod meretrici.

Secūdo eadem sōla,qua asseritur, promissionē facta meretrici seruādā esse ēt apud iudicē exteriorē,& promittentē cogendum fore ad promiſſi solutionē, probat Geneſeos c.38.quo in loco Iudas mercedem p̄missam Thamar,q̄ habitū meretricium assumpserat ob fornicationem,eidem soluit,& misit post ipsum actum venereum,profectò non alia ratione quàm quod teneretur mercedem promissam meretrici soluere.

Tertio,eadem opinio satis apud iurisconsultum probatur.in l.affectionis.ff.de don.qui censet, donationē posse fieri meretrici,& ei factam validā esse non tantū
2 quo ad exceptionem,sed & quo ad actionē, ſm magis cōem Doct.interpretationē,ꝫ glos.ff.vbi ad idē optimus tex.in l.donationes in concubinā.in princ.ff.eod. tit.& id constat argumento ab speciali,nam ſi minor, & miles non pōt donare meretrici ſm notata in d.l.affectionis.ob specialē quandā rōnē,qui minor non sit, nec miles donare meretrici poterit.l.miles ita.§.1.ff.de milit.testam.vbi itidē probat eū qui miles non sit, nō tm̄ donare posse meretrici, & eōcubine,sed ēt legare in ultimā to,& eā hæredē instituere,q̄d Ant.Butri. cons.14.& eleganter Ias.cons.37.lib.3.adnotarunt. tradunt hac de re plura Bar.& Doc.in d.l.affectionis.Rom.cons.43.Anch.cons.147.Capitius in decisio.Neapoli.102.qui & de concubina clerici loquuntur examinantes,qñ et donari à clerico possit.quib. adde.l.22.cum sequentib. tit.5.li.1.ordi.& Io.Lupi.in rub.de donat.inter vir. & vxor.§ 39.Nā & Raphael Cū in d.l.miles ita.§.1.Bal.cons.437. lib.5.& Ias.in d.cons.37.col.2.lib.1.existimant, ēt pagano mimme licere donationem facere mulieri, cum qua habet adulteriū,incestūue commerciū.sit tandē ex his,vt constitutissimum sit mercedē meretrici ob fornicationē promissam,mō absit dolus,& fraus,eidē soluendā esse,promittentemq; à iudice compellendū fore ad eius solutionē quā opinionē tenent Cynus,& Sal.in l.2.C.de cond.ob tur.caus.Bar.& Ale.in d.§.sed & quod meretrici.idē Bar.in d.l.affectionis.Alex.in d.l.gñaliter Abb.in c.quia plerisq;.nu.14.de immunit.eccle. Ripa in l.si plagij.ff.de verb.oblig.col.pen.Io.Lupi.in d. rub.§. 40.Salic.in l.ea quæ.C.de don.ant.nup.Bar.& Arct.in d. l.gñaliter.quo in loco Ias.& Zasius nu.19.testantur hāc opinionē cōem esse. Nec oberunt ea q̄ ad probationem prioris ſnīæ adducta fuere,siquidem.l.3.& 4.tunc obtinet,qñ datio,& receptio vtringq; est illicita,& reprobata: at in hac ſpē acceptio licita est,imo & ipsa datio quatenus procedit à lege iustitiæ.& à p̄missione dati in mercedē eius operis,q̄d pretiū habere pōt iuxta ea,q̄ modo adnotauimus.Itē Iurisconsulti rñsum in d.§.si ob male ficiū.ita intelligendū est,vt procedat in maleficio,quod lege exteriori punitur, quantū ad ipsum recipientem actionem,siquidem rōne eius actus, qui iure humano punitur,nemo pōt iure quidquā pacisci,nec stipulari.l. mercalē.C.de condict.ob turpē.caus. qua rōne, ēt ſi ex propria natura materia vendibilis sit,quia lex ipsa humana actū ipsum punit, p̄p quē pactio fit,vere dici nō poterit,eadem lege humana pactionem illā nullam esse, qua quidquam. promissum fuerit ob maleficium cōmittēdū.Sic tamen̄ū lege humana actus punit̄ nullo pacto pōt valida cēleri pactio,q̄ tendit ut pretium constituatur ob actionem illius actus,qui lege ipsa punitur atque iō tunc uerſabitur uitium,& turpitudo non tm̄ in ipso dante aliquid ob maleficium,sed & iniſpo accipiē te,qui pacisc̄itur mercedē pro eo, quod apud iudicem puniri debet,uel pro ea re,quæ uendibilis non est, optr mus tex.in d.l.4.Vltima rō ex l.liber.hō.ff.ad legē Aqui. non nocet huic conclusioni.Nā licet nemo dñs sit membrorū suorū,est tm̄ dñs usus proprij corporis,siquidem usum corporis locare pōt p̄p mercedis pretium, sicuti manifeste probatur apud iurisconsultos,qui locationē operarum passim permittunt,& probant.Quod ſi dixeris hoc tunc obtinere cum locat o fit ad usum licitum, non ad illicitum,id facillime tollitur, quia usus illicitus operatur,q̄ ipsa locatio illicita sit,item q̄ non sit cogendus locator conuentioni ſtare,nec tm̄ ex hoc sequit, non esse locatori soluendā mercedē,quoties iple qd̄ in locationē duxit,p̄stiterit oīno absq; iure reuocationis.

Assertio autem ultima, quam frequentiori calculo probatam esse diximus,uera est, mō merces huius usus uenerei sit moderata,sicut & hoc necessariū est ad omnium commutationū iustitiā,& p̄terea oportet q̄ ipse promittens habeat ius dandi & promittendi,ita quidē, ut proprio consensu possit obligari,quemadmodū tradidere Hen.nec.puenit.de adul.Io.Lupi.in d.rub.§.40.

¶ Ex his plane deducitur,non recte hac in quæstione constitui differētiam̄ inter meretricē publicā & fœminam,quæ occulte fornicatur,cum rōne ſupraſcripta diligēter examinata,ſatis appareat ita esse q̄um corporis ad uenerem̄ actum, uendibilē in fœmina occulte fornicatrice,sicut in ea,quę publicē meretriciū exercet: tametſi Cynus in l.2.& ibi Ang.C.de condict. ob turpem

pem caus.Abb.in d.c.quia plerique.nu.14.& seq.Io. Lupi.in d.rub.§.41.teneant in fœmina occulte fornicaria quæ publica meretrix non est, q̄ nec ipsa petere possit mercedem p̄missam,& pretium fornicationis,nec ſi data fuerit,illud possit retinere,imo potius restituere teneatur,etiam in aīæ iudicio:hanc ſnīam Cyni & aliorū scribit communē esse Hadria.in 4.sente.in tracta. de restitut.oritur alia q.eam hi Doct.probant authoritate tex.ip l.Lucius.ff.de iure fisc.quo probari vī res datas hic occultis fornicarijs ad fiscum pertinere, & eas fisco adiudicandas fore.Ego equidem,vt mō adnotabā,opinor hanc opinionē nec cōem esse,nec veram, quamobrem eam in duas partes distinguam,quo facilius intel 4
ligatur.Prima etenim pars tractat,an promittens aliq̄d pretium fœminæ p̄p occultam fornicationem,& eam,q̄ meretricia non est,sit cogendus id etiam in foro exteriori soluere.Secunda pars agit de ea quæstione, an acceptum à fœmina,quæ meretrix publica non est ob fornicationem,possit ab ea in iudicio aīę retineri,ita vt ad eius restitutionē minime teneat. Quo ad primū fateor Cyni ſnīam in foro exteriore ob eius,& aliorum doctiſſimorum virorum authoritatē,frequentissime admitti, &à plerisque iudicib.eam admittendam fore.At non video qua ratione opinio ista vera sit cū nihil referat, fœminam̄ esse publice,vel occulte fornicarī ad iustam ipsius venerei vſus mercedē.Nā iurisconsulti rñsum in d. l.Lucius.in his,q̄ scelere q̄sita sunt,& à fisco repeti possunt ob crimen à recipiente commissum, pœna t̄palis iudicialiq; dignum,non in acquisitis ex fornicatione locum obtinet,atque ita in his casib.quib. receptio est illicita,& in ſpē iurisconsultus ibi tractat de receptione illicita,ex eo q̄ bona sunt auferenda ab hærede ea rōne quia propter scelus commissum in morte testatoris, efficitur ipse hæres indignus,uel incapax hæreditatis iuxta distinctionem Doct.in d.l.Lucius.idcirco latis est distincta iurisconsulti ſpēs,& eius rñsio ab his, quæ in p̄sentiarum de meretricio lucro tractātur.vnde mirū est, cur Cynus & alij d.l.Lucius.ad hanc q̄nē induxerint, cum his de mercede promissa ob coitū fornicariū tractemus,qui quidē coitus minime punibilis est lege exteriori,& humana.Quod ſi coitus fornicarius punibilis foret apud iudicem exteriorē, tunc plane probatissimi iuris est non posse mercedē promissam nondum solutā peti.sicuti probat in l.mercalē.C.de cond.ob turp.caus. & id verū est,quoties actus,cuius pretiū petitur, punibilis est quo ad ipsum petitorem,ne lucrū, & præmium ita consequatur ex eo,vnde pœnam iure habere deber.

Secunda q̄stionis pars edisserit,q̄ receptum à fœmina,quæ publica meretrix nō est minime potest interiori aīæ iudicio retineri,sed ab ea restituendū est,quia sit ob turpē causam illicite receptum, quemadmodū Cynus,& quīdam sequuntur,asseuerant.Quorum ſnīa falſa est omnino,& contraria ex p̄dictis manifeste deduci 5
tur. Nam ſi materia hac in ſpē vendibilis est,parum refert vendatur publice,vel secrete,nec tē differt venditio fiat ab ea,quæ vendendi officium publice habet, vel ab alia.cū ex propria natura rei materia sit vēdibilis,nec eius vēditio rōne publici officij p̄mittat,sed rōne materiæ.Imo ſm Cyni & sequacium opinionē,sequeret,ipsam meretricē turpiter accipere pretiū pro primo actu q̄ pro sequentib.quod nemo doctus fatebitur. Sic ſanē aduersus priorem Cynī ſnīam hanc vltimā probant,& sequuntur Monaldus in summa, tit.de restitutione male acquisitorū.Henr.in c.peruenit,de adult.Flo.2. part. tit.2.c.5.col.2.Syl.in verb.restitutio.2.col.2.Han.in d. ſ.oritur alia.q.idem post primā huius operis editionē videtur tenere ac pro ea Dom.Sot.lib.4.de iust.& iur. q.7.ar.1.& probat idē ex eo q̄ hæc acceptio mercedis coitus veneri,nō sit re alicuius occupatio,cū data sit pe
cunia ex cōsensu dñi abſq; vlla fraude.Nec ipsa receptio sit illicita,nēpe lege p̄hibita,ſitquidē licet pctm̄ ipsum manifestā culpā habeat quo ad vsum venereū,non tm̄ quo ad receptionē mercedis, sicuti paulo ante traditū est.Hinc fit,vt nec monacha recipiens ob mercedē coitus absq; vllo dolo pecuniā aliquā,teneatur eam in foro aīæ interiori restituere.q̄d expressim Henr.adnotauit. idē & in fœmina,quæ maritū hēt,etenim ſi q̄d ab adultero adcipiat ob fornicationē,restituere id non tenetur tametſi iniuriā faciat monacha religiōi,& adultera viro

Item ex ſupraſcriptis apparet,quid dicēdū sit de opinione,quā hac in q̄one probare conatur Io.à Medina in tract.de restit.q.20.is enim scribit,datū meretrici, nec licite recipi,nec posse retineri alia ex cā quā donationis liberæ,& iō putat,datū meretricis,nō posse retineri,nec recipi titulo mercedis, & pretij actus venerei.

Primum quidem opinor hoc esse contrariū eleganti iurisconsulti rñsio in d.§.sed quod meretrici.vbi probatur,meretricē licite recipere quod datū ei fuerit ob fornicationē,non alia profectò rōne q̄ q̄ detur in pretiū. & mercedem coitus venerei. Alioqui ſi iurisconsultus donationis causam in hac datione consideraſſet,nequaquam distinxisset datū meretrici ab his,quæ alijs ob turpē causam dari solent,cū in his donationis liberæ titulus receptionē faceret licitā ex propria natura,tametſi cā quæ ad donandū induxerit,fuit turpis.Nō.n.ex hoc ipsa donatio libera in vniuersum à lege reprobata censetur,sicuti & ipse Ioan.à Medina fatetur, posse datū p̄p homicidium,lenocinium,uel aliud turpe crimen, aut propter iniquam iudicis sententiam retineri licite ob donationis causam.Et p̄terea cum hęditationes ob causam fiant,non potest dici eas donationes esse. quod probatur in l.1.ff.de donatio.& in l.vlt.ff.de condi.caus.dat.

Secundo probatissimi iuris esse censeo,datū meretrici ob ipsam fornicationē uel rationē conuentionis expresſe,uel tacitē,in pretium usus uenerei,iuste posse ab ipsa recipi,& retineri,ēt ſi constet,dantē non oīno liberaliter,sed coactū uel a iudice,uel lege pactōrs dedisse. hoc .n.satis deducitur ab his,quæ paulo ante tradita fuere, mō absit fraus in ipsa acceptione nec sit excessus aliqs in ipsa receptione,nam in arbitrio boni uiri donationis titulum exigit,vt datum recipi, & retineri iure ualeat. Quamobrē existimo eū,qui cū meretrice publica, vel ea fœmina, quæ sui corporis quæstum facit,coierit absque expressa cōuentione,cogendum fore à iudice legataciti pacti eidem fœminæ cōluetam uenerei usus mercedem soluere.Quib.latis probatum est non esse necessariā donationis causam,nec uerā,nec p̄tumpsā ad hoc, ut meretrix tute retineat,aut licite recipiat q̄d ei ob meretriciū datū fuerit. atque ita hīc q̄nem deuiendam esse arbitror.Nam & in ſpecie opinionem Io.à Medina improbat Dom.Sot.lib.4.de iust.& iur.q.7.ar.1.

Hinc etiā infertur,ſan promissum alicui parasito, vel ioculatori,ut is inter ludicra & iocos patiat aliquot alapas,& uerbera,sit ei necessario soluendū, & promittēs soluere cogatur per iudicē,& quamuis Zasius in d.l.gñaliter. nu.31.uerit,nullā hic posse ei coactionem iudicis, ego tm̄ ꝫrium censeo ad moderatā actus mercedē.Non inficior paraſitū ita conuenientē,& pacisc̄entē male facere,& peccare q̄doque mortaliter.Nam hæc ludicra & parasitorū arsicita quidem est ad hominum delectationem, mō ea exerceatur absq; proximi p̄iudicio,& ſine honestatis,ut explicant Diuus Tho.& Caie.2.2. q.168.ar.3.& post.Syl.in verb.ars.q.7.tradunt Doct. in c.1.de uit.& honest.cler.li.6.tm̄ & is male faciat parasitus locādo usum ſui corporis ad hæc uerbera, nihilominus ex hoc nulla lege exteriori punit̄,nec turpiter recipit tanus laboris mercedē.Quamvis oporteat uiros nobiles admonere,hæc cū parasitis pactiones esse oīno ꝫ

nas veræ nobilitatis legib, idcirco ab eis abstinendũ fore, cum sint alię iudicræ artis, & paralitici muneris partes, q̃ absq; vllo vitio possint magis ad risum, & iocos prouocare, & ad honestã delectationẽ pertinere, ẽt si apud Romanos eo tpe, quo pp Asiaticã luxuriã in perditissimos itũ est mores, id in vsu erat. Ita etenim in hũc sensũ quidã accipiunt illud Martialis libr. 2 ad Posthumum.

Os tibi præcisum, quanto non ipse Latinus.
Villa patriculi perentis ora fame.

Cæterum primus quam quæstionem istam egrediamur, ob seruandum est ad intellectum l. 3. & 4. ff. de cõdict. ob turp. caus. distinctionem quandam prænotari posse, aliquot ex positis conclusionibus.

Prima quidem. Apud iudicem exteriorẽ nemini licet agere ad mercedem, vel pretium eius operis, quod habet crimen ab eodem iudice pœna exteriori puniendũ. tex. optimus in l. mercalem. C. de condict. ob turp. caus.

Secunda, in pari turpitudinis cã lex humana denegat actionem & repetitionem eius, quod propter aliquod scelus committendum datum fuerit. d. l. 4. in princ. l. 54 titu. 14. partic. 5.

Tertia, vtcunq; humana lege denegata sit repetitio eius, quod ob crimen, & maleficiũ datũ fuerit, non tñ ex hoc accipiens tutus erit in aĩæ iudicio, si alioqui vel rõne materiæ, quę vendibilis non erat, vel ex eo q̃ conuentio fuerit iniqua, teneretur ad restitutionẽ, lex. n. q̃ negat danti repetitionem in hac ipẽ, nullũ ius tribuit recipienti, nec plus iuris in eum transfert, quam is ex receptione acquisierit, sicuti in simili argumẽto docet Th. 2. 2. q. 77. ar. 1. ad 1. igitur quoties tractabitur de obligatione ipsius recipientis ad restituendum ea, q̃ ob maleficiũ accepit, apud iudicem interioris iudicij res erit ita examinanda, ac si humana lex, quæ repetitionẽ dantiob parem turpitudinẽ negauit, quidquã hac in re nõ statuisset. Nisi aliqua ex lege probatum sit, aut probari iusta rõne queat, per denegationẽ actionis in pœnã turpitudinis, dãtẽ priuatum esse lege humana, eo q̃ dedit. Nam & tunc erit diligenter examinandũ, cui lex ipsa tribuẽdum esse censeat id, qd datum est, ipsi ne recipienti an fisco, an pauperib. vel ecclesiæ, quod latius probabit inferius, & in materia de Simonia, & in tractatu eorum quæ ob maleficium lege exteriori punibile data sint.

Quarta conclusio. Etiam si propter parẽ turpitudinis cãm quoties datio, & receptio est illicita, minime cõpetat danti repetitio, tñ vbi ipsa receptio est licita, non tãtum repetitio negatur, sed & retẽtio ipsi iustissima est, quod constat ex ratione tex. in d. §. sed quod meretrici.

Ex tertia conclusione deducitur resolutio illius qõnis. qua solet controuerti, an sit necessario facienda restitutio eorũ, quæ turpiter data, & accepta fuerint, & cui, an ei, qui dedit, vel pauperib. Qua in re quibuslibet vitium est restitutionem faciendã esse necessario non tũ danti sed vel fisco, vel pauperib. quod ea rõne probatur, quia receptio iniqua est, & à lege repcobata, idcirco non potuit datum ipsi recipienti acquiri iuxta regulam primã quam in hac relectionis. 2. par. constituimus. Idẽ adnota quam in hac relectionis. 2. par. constituimus. Idẽ adnota zi pòt ex c. de hoc. de Simonia, vbi satis manifeste scriptum, & resipontium est, acceptam ratione Simoniacæ conuentionis absque periculo animę, retineri non posse. Et ita Doct. imbi adnotarunt, atque in vniuersum p̃ positæ quæstioni respondent Paluda. in 4. sententia. distinct. 15. q. 3 ar. 3. vers. 3. conclusio. gl. penu. in regu. illa. quam inter pretamur quæ quidem sententia frequentiori Docto. consensu recepta est, quem ad modum fatetur Ioa. à Medina de restitu. q. 2. c. 2. incipienti, de eo quod. Nã & nostrates idẽ præmittunt, dum gl. eandem. sequuntur, quibus acstipulatur tex. in iurisgentium. §. si ob maleficium. ff. de pacti. in l. generaliter, & ibi gl. ff. de verbo. obligationib. & in §. præterea. ac §. gllaiter. d. l. iurisgentium. vbi pacta turpia, contra bonos mores, aut contra leges, irrita sunt, & nulla, Consequitur igitur harum conuentionum rõne nullum ius recipienti acquiri siquidem titulus acquisitionis nullus est. l. nõ dubium C. de legibus. Hadrianus tũ. in 4. sent. tractat. de restitutione. c. restat inquirere. ad finem, fatetur plane, accipiẽtẽ omnino teneri ad restitutionẽ, sed contendit posse arbitrio eius eam fieri danti, vel pauperib. Io. à Medina de restit. d. c. 2. aliter q̃stionẽ istam definire tendat, exi 6 stimans, acceptũ ob maleficiũ, & turpẽ cãm non esse necessario restituendum danti, sed pauperib. cã ipsa secuta. & sic maleficio commisso, quia qui iam dedit ob eã cãm quæ secuta est rẽ donauit, eamque à se abdicauit, & iõ ei non est restituenda. cã vero non secuta censet restitutionem faciendam esse ei, qui dederit. cum voluntas donationis cesset causa non secuta. addit præter hæc in Simoniæ cã datis & acceptis non esse restitutionem faciẽdam danti, præterquã in casu tex. in c. veniens. de Simo. At Cai. in summa, in verbo Simonia exterior. opinatur, temporale datum pp simoniam, non secuta ipsius traditione, in aĩæ iudicio ante iudicis sniam, restituendum esse danti, ea ratione q̃ in pœnã criminis, & iniquæ pactionis lex canonica priuat dantem ea re, quam dedit: pœna vero ante condemnationem iudicis non debetur nec omnino restituenda est, iuxta resolutionem gl. in c. tua fraternitas. 12. q. 2. quam rõnẽ & Ioan. à Medina in vniuersum pro eius rõnione validam esse censuit. Idem Sylu. posi Io. in summa confessorum, fatetur, in uerbo, restitut. 4. §. 1. hoc tamen dimittens arbitrio accipientis: sicut & Hadrianus paulo ante citatus existimat. ipse quidem quantum attinet ad recipientem, etsi cõs sniã definierit, eum teneri ad restitutionẽ eorũ, quæ ex iniquis vtrinq; cõuentionib. acquisierit, vel acceperit. Vi deo tamen posse in hunc sane modũ distingui, Aut etenim pactio fuit iniqua ex eo q̃ materia vendibilis non fit, nempe in crimine Simonię, cum res ipsãlis, cuius vẽ ditio Simoniã inducit, æstimari, aut vendi non possit, & in pactione, qua aliquid prommittatur, vt iniqua sniã fatetur, vel iustitia ministret, in his casib. recipiens tenebitur oĩno restituere. quippe qui nihil dederit, aut fecerit, quod ex propria natura sit pretio æstimabile. Qd si materia vendibilis sit, puta vsus corporis, & labor humanus conducitur ad delictũ, & ob id cõuentio iure irrita est, & illicita rõne turpitudinis vtrinq; cõmisse, fortassis accipiens poterit datũ retinere in aĩæ iudicio in cõpensationẽ arbitrio boni viri, ac iustã mercedẽ laboris impensi, & industriæ p̃stitæ ad maleficiũ, inducor etenim in hãc sniam primũ q̃ licet à lege iustæ conuentiones reprobæ sint, & censeantur, id procedit ad hunc effectũ, vt ex eis agi non possit, ne teneat quis promissa seruare, nõ aũt ad hoc datũ rõne laboris impẽsi, restituendum sit ante condemnationẽ, si qui dedit, potuit propriæ rei transferre dãium. Deinde quamuis cõuentiones istę indistinctæ reprobent quo ad oẽs iuris effectus, hoc in pœnã criminis cõmissi pacisc̃do fit, sed pœna nõ est necessario ante condẽnationẽ restituenda. Itẽ si verũ esset qd Doct. cõiter adnotarunt, sequeret in de, artificẽ aut fabrũ conductũ ãd fabricandũ id, qd iure vetitum extat, & in maleficiũ pnicio sum fornicat, teneri ad restitutionẽ eius, qd ob fabricã in mercedem laboris acceperit, sic & miles conductus ad bellũ iniustũ, qd̃ ipse iniquissimũ esse certo scit, teneretur restituere mercedẽ iure cõductionis sibi ob militiã p̃stitam, & tñ nec artificẽ, nec militẽ ad restitutionẽ in propositis specieb. ipse nõ dãnarẽ, nec cõpellerem in aĩæ iudicio, nec opinor cogi posse. mille profecto pollent ad hæc exẽpla apponi. vñ mihi nõ admodũ placet cõis Doctorũ opinio, quæ dubio procul obtinet, cũ accipiẽs nihil laboris vel industriæ impẽdit. Scio tñ frequẽtissimã oĩum sententiam

tentiam in contrariam probatur iri ex eo, q̃ conuẽtiones istæ iure sint reprobatæ, & nullæ censeantur, & iõ acceptio sit illicita, eaq; rõne inducat obligationem restituendi, tametsi huic rationi possit rñderi, veram esse, quoties contractus ita lege reprobatur, q̃ nec actionem nec retẽtionem pariat. tunc. l. qñ reprobus est, vel ex defectu solennitatis iure requisitæ, vel ob deficientem legitimum consensum pacisc̃entis ad perfectã rei promissę translationem, quod in præsentiarum minime contingit. Ex iõ in hoc casu restitutio necessaria nõ est. Qd vero pertinet ad dantẽ, an ei sit facienda restitutio quoties recipiens restituere tenetur, est obseruandũ, sit ne ea lex, quæ repetitionẽ negat ob parem turpitudinem, pœnalis, ita quidem vt in pœnam iniquę conuentionis expressim, vel tacitæ efficiat inhabilem eũ qui dedit, ad repetendum. Nam si inhabilis efficitur in pœnã, hæc pœna nullam requirit iudicis executionem, atq; ipso iure absq; vlla iudicis sniã infligitur, idcirco in aĩæ iudicio obtinebit plane, ſm ea, q̃ nos tractauimus in Epitome ad quartum librum decretal. 2. par. c. 6. §. 8. & iõ restitutio non erit necessario danti facienda, ẽt si cã, ob quam datio facta fuerit, secuta non sit. Etenim vbi cã secuta fuerit, non diffiteor cõi omnium sniã absque dubio, licet materia vendibilis non sit, nec prætio æstimabilis, danti restituendum non esse sed & si dixeris in priori specie, vbi causa dationis secuta non fuerit, legẽ denegãtem repetitionẽ non procedere, aut saltẽ obtinere quoad simplicem denegationẽ actionis, non tñ ex hoc priuare in pœnam ipsum dantem iure, quod habet ad repetendum causa non secuta, vtrunq; opinor falsum esse.

Nam lex ciuilis negans repetitionẽ eius, q̃ quod datũ
7 †turpiter fuerit ob turpẽ causam, locum habet, etiã ante causam ipsam secutã & cadẽ in pœnam tanti criminis dantem priuat iure exigendi, quod dederat. Non obstat huic resolutioni tex. in d. c. veniens. de simonia. qui rñdit datum causã simoniæ restituendum esse danti. Id etenim procedit, vel qa ipse dedit bona fide monachis ex gentibus id prætextu consuetudinis, ad prandiũ monachorum, c. cum Apostolicam. eo. tit. vnde non omnino manifesta est, nec aperta dantis turpitudo, vel pecunia inibi restituitur danti, vt is translatus ad aliud monasteriũ, cã lecũ in id monasterium deferat, ad alimenta sibi necessaria. Quo fit in eo textu minime posse ꝓbari, q̃ datũ cã simoniæ sit restituendum ei, qui dederit, ac tandẽ ex his, q̃ mõ adnotauimus, palã constat, qualiter sit intelligenda iurisconsulti responsio in d. §. sed q̃ meretrici. & in eisdem l. 4. par. 1. Et nihilominus proximo paragrapho adhuc ipsam q̃stionem tractantes, explicabimus veram cognitionẽ, & interpretationẽ textus in lege secunda. ff. de condict. ob turpem causam.

S V M M A R I V M.

1 *Datum iudici, vt iustam sententiam pronunciet, an possit repeti, & an is, qui dedit perdat litem?*
2 *Testis an possit pro ferendo testimonio aliquid accipere?*
3 *Rei alienę inuentor, an iustẽ possit aliquid capere ob eiusdem rei restitutionem?*
4 *Intellectus l. solent. ff. de præscript. verb. & l. 4. §. si tibi. ff. de condict. ob turpem caus.*
5 *An teneatur ad restitutionem, qui potuit proximum à damno illato defendere?*
6 *Examinatur argumentatio glo. in l. 4. §. si tibi ff. de condic. ob turpem caus.*
7 *Acquisitum per metum etiam leuem, an sit necessario restituendum metum pati?*
8 *An sit restituendum quod obtinetur ex contractu beneficio restitutionis in integrum impetrando?*
9 *Acquisita ex contractu nullo ob defectum solennitatis legę humanæ, restituenda sunt in conscientia iudicio.*
10 *Intellectus Regiarum constitutionum, quæ prohibent vxorem absque licentia viri contrahere.*

§. TERTIVS.

1 QVARTO ab eadem regula dissoluitur ea dubitatio, q̃ passim discuti solet sit ne restituẽdũ id, qd iudex accepe rit, vt iusta sniam ferat, in prætiũ quidẽ iustissimi iudicij? & iuris cõsultus in l. 2. ff. de condict. ob turpẽ causam. ita obscure hanc q̃stionẽ definiit, vt ob eius incertã sniam, itidem & interpretes varie rõderint. Sed si dedi, inquit Vlpianus, vt ẽn me in bona cã iudex pronunciaret, est quidem relatũ condictioni locũ esse, sed hic quoq; crimen ẽxhibit. iudicẽ. n. corrũpere vẽ & non ita pridẽ Imperator noster constituit litẽ eũ pedere. Hæc iurisconsultus, qui expressim asserit dantem iudici pecuniã, vt iuste in eius cã sniam dicat, turpiter agere, & crimen contrahere, p̃p quod causam ipsam, vt cunque iustissimã, perdit. Idcirco vẽ non esse huic dãdã repetitionẽ, si quidẽ constat eum, qui ob hanc cãm dederit, puniendũ fore, & litẽ perdere. gl. cõiter recepta in d. l. 2. text. in l. 1. C. de pœna iud. qui male iud. & in authent. vt litigantes iurent in exor. lit. Regia. l. 5 1. titu. 14 part. 5. qua rõne quidã existimarunt, non esse dandam in hac ipẽ repetitionem, quod verũ est. Actionẽ danti hic denegari ad dati repetitionẽ, manifesti iuris erit, secundum ea q̃ paulo ante dicta sunt proximo §. non esse necessario eidem restituẽdũ quod dederit, sed vel fisco vel pauperib. Sed & hæc non omnino conuincunt, quin contrariam sententiam probare possimus. Etenim licet qui dat iudici pecuniã vt pro eo in bona cã sniam pronunciet, ob hoc crimẽ, quod præsumptã corruptionem iudicis præ se fert, puniatur perditione causę, non tñ ex hoc sequitur ei negari repetitionẽ eius, qd̃ dedit, cum sit ex eius parte crimen hoc leue, & procedens à zelo iustitiæ. Præterim q̃ pœna legis ciuilis statuentis hanc causæ perditionẽ, tunc locũ obtinet, cum habens bona causam iudicem pecunia inducit, vt pro eo sniam dicat. Corrumpit etenim fortasse iudicẽ, qui ſm conscientiã & proprij iudicij dictamen contrarium alioqui foret pronunciaturus. Secus denique dici posset, vbi quis iudici pecuniã daret, vt iustitiã ministraret, litẽq; iuxta iustitiæ tramites definiret, eo sane casu non tenet pecuniæ datio in iudicis corruptionem & iõ frequentiori iudicio, & interpretũ suffragio receptum est, comperere dãti repetitionem, ſm Alexandrũ in d. l. 2. quoties datum quid fuerit iudici vt iustitiam celeriter ministret. Idem tenent in d. l. 2. Fulgosius, & Ias. Bald. in ca. vl. col. vlt. appellatio. gl. in c. qui rectè. 11. q. 3. Pano. in c. cum ab omni. de vita & honest. cler. nu. 8. gl. singularis, & imbi Archidiaco. in c. non sane. 14. q. 5. quo in loco Gratianus Diuum Augustinum refert hanc opinionẽ satis aperte asseuerantẽ in Epistola. 54. ad Macedonũ. Et quãuis Alexander, Ias. & alij in d. l. 2. existiment, in hoc posteriori casu cum pecunia datur, vti iudex iuitam sniamce leriter ferat, causamque iure expediat causam ipsam dãtẽ in pœnã p̃dere, atq; habere dati repetitionẽ, in priori autẽ casu, cum suspicio corruptionis maior est, quia pecunia datur iudici, vt pro dante, qui priora tura habet, sniam dicat nec cõpetere dãti repetitionẽ, & in pœnam cãm p̃di, ego tñ opinor, tũc nec danti cõpetere dati repetitionẽ, cum ob dationem cãm amittit, ſm leges hic in re pœnam statuentes, si quidem p̃ditio causæ nulla alia ratione instituta est, quam q̃ is, qui dedit iudici pecuniã, grauiter deliquerit, delictũ autem propter parẽ

turpitudinẽ induxit denegationẽ repetitionis, sicuti ex pressius ffm est in l.4.in princ.& in l.1.ff.de cond. ob turpẽ cãm. vnde deducitur, minime habere dati repetitionem eum, qui dederit, vt iudex pro eo sniam pronũciet, quamuis is bonam causam habeat, quia dantis animus tẽdat falsẽ ex psumptione ad corruptionẽ iudicis, hoc profecto iurisconsultus rãdet in d.l.2. At si pecunia iudici detur vt iustitiam absq; mora litiganti exhibeat, tunc, ni fallor, cã nec amittitur, nec repetitio danti negatur. Tandem illud ex his certissimum esse censeo, q datum iudici absque crimine corruptionis, vt iustitiã ministret, erit danti restituendum. Idque confirmat authoritas Augustini in d.c.non sane. tenent in spẽ Sylvest. in verbo, restitutio.2.§.1.& restitutio.4.§.1. qui cõstituit regulã hac in controversia certissimam, qua definitur, datum obcausam necessariam ad quam tenẽt recipiens necessitate pcepti, quod ad iustitiam pertinet, est oĩno restituendum, & quidem danti nisi & is pp aliquam admissam dationi turpitudinem lege humana iure repetendi priuet. eandem regulam adnotarunt alij, præsertim Hadrianus in 4.sent. tractatu de restitu. c. restat inquirere Ioan. à Medina de restit. q.25. col. 10. & probat, qa opera iustitiæ venalia non sunt, nec iustitia est materia vendibilis, idcirco datio, & acceptio sunt contraria rõni veræ vẽditionis, q fieri non põt de rebus ista, quib. nulla convenit æstimatio, quod & Caie. asseuerat in 2.2.q. 22.ar.7.tex. in c.cum ab omni. de vita & honesta. clericor. iniquissimũ. n. est hoc cõicationis genus. Nam & Cicero li.1.de legib. inquit, iustissimũ est iustitiæ mercedẽ qrere. Qui mercede bonus vir est, mercede erit malus, cum iustitia debeat esse gratuita. Qui. n. recte iudicat author Gregorio, & pmiũ remunerationis expectat, fraudem in Deum perpetrat, quia iustitiã, quam gratis impartiri debuit, acceptione pecuniæ vendidit. c. qui rectè 11.q.3. siquidẽ iustus non est qui iuste agit nõ ob ipsam virtutẽ, sed ob aliã causam, vt tradit Aristotel. lib.6. Ethich. c.11. pulcher tex. in c.1. de re iudi. in 6. quem poteris ornare multis, q hac in re tradunt à Valerio Maximo, li.6.c.5 & c.3. quo in loco meminit Cambysis Persarum regis, q atroci ac noua pena iudicis, ne quis postea corrumpi posset, prouidit, dum iudicis cuiusdam iniq ex corpore pellem detractam, sellæ intendit, in eaque filium eius iudicaturum considere iussit, is autem iudex dictus est Sisamnes prioti Asiæ præfectus. eius autem filius fuit Otanes [ex Herodoto in Terpsichore, sed & similem iniquorum iudicum apud Persas punitionem tradit Diodorus Siculus li.13. Itex item duodecim Tabularum iustissime decreuit, iudicem, qui ob rem dicẽdam pecuniam accepisset, capite puniendum fore, cuius meminit Gellius lib.20.ca.1. idem fere probatur in speciali casu in l. lex Iulia. §.vl.ff.ad legem Iuliam repe. multa Ludouicus Cænus de iustitia tradit li.12. lect. antiq. ca.46. & sequentib. in hac spẽ Hadrian. quodlib.10. Primus autem Athenis pecuniã iudicib. contulisse dicitur Anytus Anchenionis filius, cum circa Peloponnesiaci belli terme exitũ proditionis Pylã causam diceret, author Plutarcho in Martio Coriolano. hãc præterea regulam probat eleganter iurisconsultus in l.vlt.ff.de condict. ob turpem causam. qui pluribus propositis speciebus cõstitutissime esse censet repetitionem dandam fore in id quod turpiter acceptum fuerit ob ministeriũ eius operis, qd accipiẽs lege iustitiæ, ministrare tenetur.

Primo, hinc deducitur, an possit testis pro testimonio ferendo pretiũ aliquod recipere, & sane id recipere
2 non põt, tenebitur q restituere quod huius rõne ei datum fuerit ipsi quidam, qui dedit. Nã ad iustitiã pertinet q quis verum testimonium dicat, quotus à iudice vocatus in testem fuerit. Idque tenetur dicere omnino etiam non requisitus, ex lege tñ charitatis ad liberandum proximũ ab iniquo damno, & libere. tex. singu. in c. nolite timere. 11.q.3. & in c. intimauit. de testib. vbi Abb. & Fel. Inno. & in c. qualiter, in 1. de accusat, Tho. & Caiet. 2.2.q.70.ar.1. Domin. à Soto in relect. de secreto membro. 2.q.7. idẽ li.5. de iustitia & iure. q.7. artic.1. Martinus Azpilcueta in cãter verba. 2.11.q.3. corol. 63. à quib. apertissime probatur, quempiam rõne iustitiæ vel charitatis teneri ad ferẽdum testimonium, quoties id necessarium sit ad vitandũ damnum iniquum alterius. Quamobrem gratis id præstari, & exhiberi debet, quia venale testimonium veritatis non est, ſm August. in d.c.non sane. pro labore tñ, & expensis factis in ferendo testimonio iustã mercedẽ põt testis exigere, & recipere. c. statutum. §. pro ferendo testimonio. de rescript. lib.6. l. qñ liberi. C. de testib. §. venturis. 4.q.3. sub. c. vlt. tradũt Albe. in trac. de testib. fo.14. & Io. Cro. de testib. q.15. sicut & iudex, qui non põt iustam snĩam ferat, pecuniã accippere, poterit iustissime laboris mercedẽ, cũ salariũ publicum non habet, iuste recipere. l.4. §. in iudicio. ff. fini. regundo. l. ex. par. in princ. ff. fmil. hercisc. notatur in d.c. statutum. §. assessorem & in c. cum ab omni specie. de vita & honesta. clerico. sic in hac spẽ quo ad aliæ iudiciũ hanc qõnẽ definiendã censet Had. quodlib. 10. ar.1. Io. à Med. de restitu. q.25. col. 10. & sequentibus post alios qui regulam ꝓmissam, à qua hanc decisionem deduximus, constituerunt. idem erit & in tabellionibus, aliisq; munera, & officia publica habentibus. nam & hi licet ex officio teneantur litigantib. & alijs ministerium iustitiæ exhibere, pro labore tñ possunt petere mercedem aliquam vel consuetudine. vel lege definitam. quicquid tñ vltra quantitatem legib. prætaxatã acceperint, restituere danti tenent ſm Anto. & Abb. nu. 13. in c. quia plerique de immunit. eccl. Hab. in d.c. restat inquirere. Io. à Medina in d.q.25. contra Inn. in d.cap. quia plerique qui falso intellectu tex. d.c. non sane. contrarium probare, authoritate Augustini, tentauit.

Secundo hinc deducitur, an ob restitutionẽ rei alie
3 næ inuentę possit eius inuentor mercedẽ, aut præmiũ ex pacto vel alias accipere. Hostiens. quidem in c. dudũ el.2. de elect. existimat, posse aliquid iuste recipi, & retineri ab eo qui rem alienam inuenit ob eius restitutionẽ. Sed ab Hostiensi discedit ibi Pan. nu.18. nõ immerito, etiam tenẽt quis rem alienã inuentam dño reddere ex iustitia. cap. si qd inuenisti. 14.q.5. igit gratis id facere debet, ſm regulã paulo ante a me propositam idẽ probatur in l. falsus. §. qui alienum. ff. de furt. vbi iurisconsultus scribit, cũ qui rẽ alienã inuenerit, nõ pbe petere inuentionis præmia. Quid ergo, inquit, si q Græci dicunt ἔφορα, peratne c hic videtur furtum facere, etsi non probe petat aliquid. ita sane legit dictionẽ Græcã Haloander. at Budæus ibidẽ, & in tit. de offi. præf. prætorio. μισθὸν, legendum esse censet. quæ vox idem significat, nempe inuentionis ꝓmia. Hispani dicimus Hallazgos. vũ Bart. in d. §. qui alienũ, scribit, pp restitutionem rei alienæ, q inuenta fuerit, nihil iuste peti posse, nec accipi, pro labore tñ impenso in ea requirenda, & inuenienda iuste mercedẽ aliquã recipi, & retineri. idẽ adnotarunt Alber. & Ias. in l. §. si tibi iudiciũ dedero. ff. de cond. ob turp. caus. col.2. Fel. in c. dilecti. nu.7. de accusatio. & Chassanæ. in consuetud. Burgundiæ, rub.1. §.3. nu.1. tametsi apud me certissimũ sit, posse recipi iuste, & retineri, quod fuerit datum ob rei inuentę restitutionem modo tamen consecutus quibusdam appareat dominum id libere dedisse & sponte.

Verum aduersus supradictã regulã sunt duo iurisconsultorum responsa in d.l.4. si tibi iudicium dedero. & in l.solent. ff. de præscrip. verb. quib. cõstat, nec repti posse quod datum est ob indicandum furũ fugitiuũ aut furem, imo ex pactione, & conuentione posse peti, actionemq; in id exigendũ dari, & tamen lege iustitiæ ſm tamen charitatis ꝓcepto tenetur qs furem indicare, & itidem seruum fugitiuum, quemadmodum adnotatũ est cõi omnium snĩa in ca. qui cũ fure. de fur. & in c. dilectus. de elect. prælat. gl. & Bart. in l. ciuile. C. de furt. & adnotatur in c. nerui. 13. distinctione. igitur non tenẽ quis gratis facere id qđ rõne præcepti ad iustitiam pertinentis agere tenebatur. præterea tenetur quilibet, si pos sit absque proprio periculo, & commode id valeat etsi cere, alterum ab iniuria defendere, non tñ iure pontificio, tex. in c. quantæ. & ibi gl. & Doct. de sent. excomm. & in c. dilecto. eo. tit. in 6. cuius & Ias. meminit in consi. 86 li.3. sed & iure ciuili, quod probatur à contrario sensu tex. in l. culpa caret. ff. de reg. iur. sicuti adnotarunt Albericus in l. metum. §. sed licet. ff. quod met cau. Dec. in c.1. col.3. de offi. de le. Fortu. in l. vt vim. ff. de iust. & iu. ad finem. Io. Igneus in l.1. §. ferui appellatione. nu.125. ff. ad Sylla. Gratus in consi.1. nu.47. li.1. Hadrianus qdlibet. 1.ar.2. col.4. etiam si communiter quo ad ius ciuile ꝓtũ receptũ sit ex l.1. §. sed in eo. ff. ad Syllani. gl. in d. l. culpa caret. sicuti cõstat ex doc. ibi, & in d.c.1. & in d. §. sed licet. & Lud. Carr. in practi. crim. de homi. §.4. nu. 19. & §.4. nu.19. & §.6. nume.63. sed prior snĩa verior est, quamuis iure ciuili non sit puniendus qui alterum ab iniuria non defenderit, cum posset commode id facere, saltem pœna ordinaria criminis regulariter. Et nihilominus licet teneatur quis alterũ ob offensã, & iniuria defendere, lege quidem iustitiæ, vel charitatis ꝓcepto, nõ tamen tenetur id gratis agere, optimus tex. in l. si patet. §.1. ff. de dona. vbi iurisconsultus scribit, iustã esse in hac spẽ laboris mercedem. idem notat Hadr. d. quodlib. 1. ar.2. col.3. Cui accedit Ioan. à Medina in d.q.25. col.12. huic posteriori rõni rãdẽdum esse censeo id procedere in laboris stipendium, & mercedẽ, ita tamen, vt ex mora non dati stipendij opus hoc pium, & iustum minimè impediatur, cum & post præstitum auxilium iudex cogere debeat alterum ad iustæ mercedis solutionem.

Illud vero prætermittendum non est, eum qui à dã
5 non commode potuerat illæsum alterum seruare, & de fendere, minime ex hoc teneri ad illati dãni restitutionem, & si grauiter peccauerit, maximamque damni dati culpam contraxerit, nisi quis ex officio publico teneatur criminib. & iniurijs obuiare, aut testimonium dicere, quia in testẽ ad iudicium iussu iudicis vocatus fuerit prior etenim casu ꝫ legẽ tñ charitatis fit, posteriori vero ꝫ legẽ iustitiæ cõmutatiuæ, quarum prior obligatio non inducit restitutionis necessitatẽ, sed posterior, licuti in spẽ, quã tractamus, tradidere eleganter Tho. & Caiet. 2.2.q.62.ar.7. Alex. de Hales, 1.par.q.87. Hadr. quod lib.11.q.1. idem quar. sent. tract. de restitutio. q.1. ad fin. Sylu. in verbo, restit. 3.q.5. Io. à Medina de restitutione q.9. ubi testat, hãc esse cõem Theologorũ resolutionẽ, [Quam sequitur Dom. Sotus li.4. de iust. & iur. q.7. ar. 3. Unde ẽt si in d.c. qui cum fure furti conscius, id nõ reuelans possessori, & dño, fur appelletur, id uerũ est quo ad furti culpam, non tñ quo ad obligationẽ restituendi nisi iuxta distinctionem hanc, quam modo ex Theologis exposuimus. idcirco hac in re, caute circa restitutionẽ rõndum erit. Cæterum prior obiectio ex l. solent. & §. si tibi iudicium dedero. Bart. in eodẽ §. si tibi. non fuit incognita, stq; ideo existimat, non teneri quẽ ad furẽ indicandũ, licet teneatur furtum detegere, & ostẽdere, unde secundũ eum furem non tenetur quis privatæ personæ manifestare, & ob id poterit aliquid capere ob hanc manifestationem idẽ fere tenent ipse Bart. in d.l. ciuile. C. de furt. & Panor. in d.c. qui cum fure. scribentes teneri quempiam indicare furtum, non furem privato ullo rei furtiuæ. Hæc tñ ratio palam imperfecta est, siq dẽ quoties agit de indicãdo furẽ ad colligendã rem furtiuam (quæ aliter dño reddi non põt, quã si fur indicetur) profecto etiam priuato ipse fur indicãdus est, & eum tenetur in hoc casu sciens indicare. Præsertim q cum tractetur in dictis iurisconsultorum rãtis de indicando seruo fugitiuo, certissimũ est, inibi tunc tractari de indicando ipso furto. ergo Bartoli solutio nõ est sufficiens. Sic & Hadr. in 4 sent. tract. de restitut. c. restat inquirere, in spẽ harum legum probat, q tenetur quis furem indicare priuato, quando res aliter eidem restitui non potest. Quamobrem forta ſsis aptior est solutio difficultatis, si interpretemur apud iurisconsultos, licet receptum fuisset præmium indicij ob laborem & industriam inquirendi furem, non ob ipsius furis manifestationẽ quod probatur in d.l. solent. dum ibi iurisconsultus appellat mercedem id quod datum est cã indicandi furem, merces aũt respectu laboris proprie dẽ. sicuti notissimũ est. Atque ita opinor Bar. intellexisse iurisconsultorum responsa in d. §. qui alienum. Idẽ & alij respondent ꝓtim e notiorib. Io. Ferrarien. in §. vlt. Initia. de rerũ diuisio. vnde si quis ferat, quonã in loco sit res furtiua, vel ipse fur, aut rẽ ipsam inuenerit abiq; labore, & expensis, non poterit quicquã recipere ob restitutionẽ rei furtiuæ, nec ob indicandũ furẽ vel ex eo pacto, vel alias, nisi id datum fuerit libere, & gratuito ab ipso domino rei inuentę.

Hinc profecto expendenda erit argumentatio qđã, qua vti Doct. frequenter solent. valida etenim est hæc collectio, tenetur quis gratis quid facere legis ꝓcepti, ergo si quicquã eo iure receperit, turpiter recipit, & restituere tenẽt. ita quidẽ argumentat gl. in l.4. §. si tibi in dicti. ff. de cond. ob turp. caus. & singularis est ſm Ias. ibi & Bald. in c. sup eo. de translatio. idẽ sensit. gl. in d.c. qui cum fure. & in d.c. dilectus. de excess. plã. & gl. in d.l. ciuile. qua rõne & hæc argumentatio valet, põt quis ob aliquid agendũ pecuniã accipere seclusa libera dantis donatione, ergo non tenẽt id gratis facere. Rursus non rectè sequit, tenetur quis aliquid facere ex ꝓcepto, ergo non põt ob id agendũ pecuniã accipere, nec itẽ sequit, ergo tenẽt id gratis facere. Nã plerunq; ꝓp laborẽ, & industriã, iustã mercedẽ recipit, licuti paulo ante adnotatũ est. Sic nec valida est collectio ista, põt quis ob aliq; agendũ pecuniã licite recipere, ergo non tenẽt id facere ex ꝓcepto. constat siquidẽ ex suprascriptis. talem esse hãc collectionem, cũ possit quis pecuniã recipere licite ob agẽdũ id quod ex ꝓcepto facere tenetur. ideirco hãc argumentationem destruit gl. in c. quantæ. de sent. exc. diligenter. Hadrianus quodlibet. 1.ar.2. col.3. tametsi gl. & Doctores in d.c. qui cum fure. & in d.l.4. §. si tibi. eas argumentationes peruertant, & simul confundant, eas minime intelligentes.

Deducitur etiã ex his non posse aliquid iuste recipi ob eã causam, ne maleficiũ fiat, imo si quid receptũ fuerit, restituendũ est. l.4. in princ. & in §. vlt. ff. de cond. ob turpẽ caus. l. iurisgentiũ. §. si ob maleficiũ. ff. de pactis. quo in loco Fortun. probat nec naturalẽ obligationem nasci ex ꝓmissione alicuius pecuniæ, ne maleficiũ fiat. idẽ notat Soc. in rub. ff. de verb. obli. nu.12. ꝫ gl. in d. §. si ob maleficiũ. tametsi Domin. Sot. li.4. de iust. & iur. q.7. ar.1. teneat, in hac specie non esse aliquam restitutionis obligationẽ in aliæ iudicio, etiam si deſ repetitio detur.

Quinto ex prima huius relectionis regula poterit rẽderi ad dũbitationẽ, qua ꝙrit solet, an acquisita per meum non cadentem in constantem virum, sint in aliæ iudicio restituenda? Et profecto pp minus liberam voluntatẽ dantis, & quia receptio processerit ab iniuria proximi, atque ideo turpis est, dicendum erit, recipientem tenerj ad restitutionẽ quod expressim adnotarunt Sylvest. in verbo, metus. in fin. & Hadrianus in 4 sentent. in tract. de restitutione cap. aggredior. verũ. ex quibus omnibus

bus.idem probatur authoritate Host.& Io. Andr.in ca. verum.de iurciur.qui asseuerant, esse dãdam absolutionem à iuramento præstito per metum,etiam leuẽ, quia recipiens hoc iurm turpiter,& cum iniuria iurantis id receperat,c.debitores.de iureiu.sic & Pan.in c.ad nostrã in 3.colum.v.de iureiuran.existimat, dandam esse absolutionem à iuramento per metum præstito, etiam si quis coactus fuerit, iurare, & iuramento promittere id ad quod tenebatur. Nam hoc iurum ab eo turpiter per metum, & iniuriam extorquetur,cum is iurare nõ teneretur. Non oberuit huic sententiæ leges cuiles negantes rescissionem contractus metus cã,quoties metus leuis est,nec cadit in constantem virum, quia licet leges ciuiles non dẽt in hoc casu ob metum leuẽ repetitionẽ, nec rescisionẽ ℈ctus nõ tñ approbant eam receptionẽ, nec eam iustam esse censent,præsumit etenim lex ℈ctũ metu leui gestũ,consentum habuisse liberum & sufficiẽtẽ ad hoc vt validus is iudicetur', atque hæc præsumptio iuris est,& de iure, nam & si constet de metu, qui tñ leuis sit,non permittit lex huius ℈ctus rescissionẽ ex ea quidem cã,ne passim commercia humana impediantur,& ne tot lites ad ℈ctuum rescissiones in republica constituãtur,cum facillimum sit cuicunque petenti ℈ctus rescissionem metum leuem probare,vnde lex non censet esse sufficientẽ probationẽ deficientis cõtentus p probationẽ metus leuis,nisi appareat metus cadẽs in virũ constantẽ,qđ deducit ex titulo.ff.quod met.causa.

Sexto hinc aperitur intellectus ad textum in ca.1.& 2.de adul.quib.traditum est,quonam pacto satisfacien dum sit fœminæ,quæ ab aliquo vitiata fuerit,& corrupta,(quidem corrumpens virginem,in aĩæ iudicio tenetur dãnũ illatũ refarcire,atq; ideo restituere dẽt corruptæ id tantum quod ad illati damni æstimationem ptinet,non aũt id quod in pœnam stupri per leges exteriores reddere cogeret iuxta ea,q̃ à me tradita fuere in Epitome ad.4.librum decret.2.par.c.6.& § 8.nu.11.

Septimo ex eadẽ radice constat,ẽt in aĩæ iudicio co
2 gendũ fore eũ, qui alterũ percusserit,aut occiderit,restituere æstimationẽ dãni,qđ per eã percussionẽ,aut homicidiũ dederit ex.in ca.1. de iniur. cuius intellectum in hac ſpẽ ipse adnotauit hb.2.variarum resolu.c.10.nu.7.

Octauo ab eadem regula,quæ rõne iniustæ acceptionis obligationẽ restituendi inducit,oritur rũtio ad eam quæstionem,qua dubitatur,ſ an acquisitum ex contractu ualido quidem ipso iure,qui tñ beneficio restitutionis in integrum rescindi poterit lęsionis cã,sit necessario in aĩæ iudicio restituendum? Et sane quoties quis ad uerterit ẽt absque dolo se lesionẽ intulisse alteri, tenetẽ quidem ad eius lęsionis reparationem, sub hac distinctione,vt rõne doli teneatur,etiam si ipse nullum commodum ex lesione alterius habuerit,(seclusio vero dolo, tñ teneatur ad restitutionem eius, quod ipse acquisiuit,& obtinet,vel propriam utilitatem expendit, propter lesionem a terius.quod obtinet respectu lesionis, & damni dati,at respectu ipsius rei acquisitæ per contractum suprascriptum,non tenetur acquirens eam restituere donec petatur,& concedatur in integrum restitutio,quemadmodum ipse probaut,& explicui li.1.variarum resolu.c.3.nu.5.ex Inno.in c.quia plerique.de immunit. eccl.vnde apparet, possidentem aliquam rem titulo alicuius contractus,qui potest rescindi beneficio restitutionis in integrum,bonæ fidei possessorem esse, etiam intra quadriennium, modo abiit fraus in ipsa conuentione,quod in d.c.3.nu.5.adnotandum est.

9 Nono hinc deducit, ſ an res acquisita ex ℈ctu nullo ob deficientem eius solennitatem, non deficiente consensu contrahentium sit in foro animæ restituenda? Et idem proponitur in beneficio ecclesiastico acquisito ex consensu corũ,qui ius habent eligendi, non tñ seruata forma iuris pontificij in electione.Cui qstioni respõdet Inn.in c.quod sicut.de elect.in aĩæ iudicio interiori, ℈ctum,& electionem tenere omnino,nec vllã esse in hac specie restituendi obligationem,idem tenent Pan.in d.c.quis plerique.nu.18.& in c.1.de in integr.rest. ad finẽ Ias.in l.2.col.2.C.de fideicom.col.2.& in l. si post diuitionẽ,C.de iur.& fact.ignor.2.col.Ancha.in reg.1.de regu.iur.q.7.in princ.col.14.Fel.in cap.1.nu.39.& Decius 2.lect.nu.19.de constit. Tiraq.post leges connubiales,gl. 2.nu.20.Boerius dec.1.nu. 13.deniq; oẽs alij à me citati in c.cum esses.de testa.nu.5.§.ad eam fatam,qua decisum extat,testamentum minus solenne in conscientiæ foro validum esse verum,quia hęc acquisitio illicita est & iniusta ex eo,q̃ lege prohibita sit,& iure prohibente cõtingat,nõ video qua rõne hæc opinio defendi queat, sicuti & in testamento minus solenni diximus in d.ca. cum esses.idcirco secus eos authores, qui censent testamentũ minus solẽne in foro conscientiæ, vt in iudiciali nullum esse,opinor,rem acquisitam ex ℈ctu, vel ex titulo ob defectũ solennitatis iuris humani,restituendã fore,& dimittenda m in conscientiæ iudicio. Nam & in ℈ctu testamento,& electione par rõ extat, & iõ Doctores, qui hanc opinionem in testamento minus solenni probant,quorum mentionem fecit in d.c.cũ esses.nu.8. eandem & in contractibus,& electionib.minus solenni bus probare videnſ plane,si eorum rationes obseruent.

10 Ex quo constat, ſ contractum factũ ab vxore sine,li cẽtia mariti quæsta leges regias iure ipso nullus est in foro exteriori,ſm Rodericum Xuares in repetitione l.13. tit.de las dendas.lib.tori.q.1.& Andr. Tiraq. in d.glo.2. nu.21.& in principio,qui alios ad hoc in ſpẽ alleg.in iudicio aĩæ nullum esse,nec ex eo rem acquisitã iuste obtineri potuisse,nec retineri posse.Iex etenim iusta , nec à ſsumptione fa udis præcipuã & vltimam ac finalẽ rõnẽ in vniuersum habens , quemadmodum in exteriori iudicio, etiam si constet nullã fubesse in actu ℈ctus , vel testamenti fraudem,seruãda est,ita & ſ interiori aĩæ iudicio,quod satis probauimus in d.c.cum esses. quamobrem miror Andr. Tiraq.iudicium,qui in d.nu.21.dum contrariam ſtam in hoc tenet, concedit hæc duo iure vera esse.Primum quod vxor in hac ſpẽ, non teneatur in foro conscientiæ contractui stare , etiam si certa sit nullam ei fraudem factam fuisse.Secundum posse eum qui cum vxore absque viri licentia contraxerit , rem acquisitã ex ℈ctu iuste in foro interiori habere & retinere. eadem concedit doctissimus Doct. Sot.lib.4. de iust. & iur.q.8.ar.3.in verisimili,& generali controuersia.Hęc ni fallor,℈cta sunt cum lex eadem , quæ iustissima rõne vxori ꝑmittit à ℈ctu dissentire,& eã ab eius obligatione liberam reddit,ipsum cum vxore contrahentẽ obligat ad rei acquisitæ ex eo ℈ctu restitutionẽ, quia nullũ iustum titulum habet is,qui cum vxore absq; viri licentia contraxit,saltem ex ea conuentione,nisi vel ex vtilitate conuentionis,vel aliunde possit præsumi legitima ratihabitio viri,vel eo mortuo vxoris, aut hæredum , ipsius quidem contractus ab initio inualidi, quod caute considerandum,& obseruandum erit.

SVMMARIVM.

1 *Acquisita in ludo,etiam illicito, non sunt in animæ iudicio restituenda.*
2 *Conuentio conditionalis relata in futurum fortunæ euentum valet.*
3 *Restitutio acquisitorum in ludo,quæ humana lege statuta est,potest consuetudine tolli.*
4 *Fraus in ludo commissa,quando inducat obligationem restituendi? & nihil de ludente qui non habet ius alienandi id,quod ludo apponit.*
5 *An is,qui certo scit se pejores ludi, & chartarum partes habere*

habere.& augeat sponsionẽ,teneatur lucrum restituere?
6 *Bart.in l.quæro ff.de act.empt.decisio examinatur.*
7 *Tenetur ad restitutionem qui alterum inuoluntarium attraxerit ad ludum.*
8 *Ludens pecunia credita an teneatur promissam pecuniam lucranti soluere animæ in iudicio.*

§. QVARTVS.

DEcimo huic loco cõuenit ad eiusdẽ regulę ſtam expendere,quanã rõne teneatur quis ad restitutionem eorũ, quæ ludo acquisierit?quæ quidem q̃stio varijs in locis à plerisq; disputata cõpendio quodã à me examinabit, vnica tm conclusione proposita , & constituta,ex qua fere oẽs casus,qui hac in re contingere solent,definiri valeant,sit igitur in ludi tractatu, constitutissima conclusio. Etiam si ludus illicitus sit,ſ lege-
1 que humana pœna exteriori,& lucri restitutione plerũque puniatur,ex eo tamen acquisita in aĩæ, & conscientię iudicio nõ sunt necessario restituẽda,mõ ablit fraus legeq; ludi seruẽtur,habeantq; ludentes administrationem liberam rerum,quas in ludi conuentionem deduxere. Huius conclusionis plures sunt partes, quarum aliquot obiter attingam & expediam ea ex parte, qua earum intellectus ad huius tractatus ſcopũ ptinet. Etenim qui ludi liceant plane legib.secularib.facile constabit,& itidem quib.pœnis ludentes afficiantur , ꝑsertim in l.1.ff.de aleæ iutu & aleat.& in Authentica alearum vſus.C.de relig.& sump.funer.c.inter dilectos. de excess. prælatorũ.vbi gl.& Pan.nu.6.gl.& idem Abb.in c.cleri. 2.de vita & honestate clerico.gl.Pagmatica sanctione, tit.de spectaculis.ver.ludibria.l.2.tit.10.l.1.tit.5. l.1.tit. 9.in lib.8.ordin.passim; in huius regni pragmaticis,& alijs legib.iudices admonentur,vt diligenter iuliores ſp sos punire curent,cũ in Republica Christiana hæc sit ꝑfecto maxima pernicies.Præcipua,& vltima conclusionis pars probatur,quia ludus alearum,quidam est inter ludentes ℈ctus conditionalis , quo inter eos conuenit, vt cui alea hoc vel illo mõ contigerit,& euenerit,teneatur alter appositã pecuniam reddere, igitur quod ex libera conuentione quis acquisierit,nõ tenebit restituere ẽt si conuentio ludi cã fiat,cũ acquisitum ex pacto , vel ℈ctu,non sit necessario restituendum.l.1.§.si conuenerit.ff.deposit.c.1.de pact.qua rõne Theologi oẽs vtunẽ qui q̃stionem hanc tractauere. Et ne fortalis obijcias, conuẽtionẽ hanc referri ad conditionem pendentem à futuro fortunæ euentu,atque ió illicitam esse, nec vim aliquã obligationis habere,tex.singularis in l.solent.cũ sequenti.ff.de aleæ lusu.vbi conflat , licitam esse ſponsionẽ conditionalem siquis certet hasta,vel pilo iaciendo,currendo,luctando,vel pugnãdo.illicitam vero vbi fiat ea ſponsio ex alijs caulis q̃ virtutis certamen corpo-
2 rale non habent.ipsam probationẽ fortiorẽ reddã, ſ tiqdem conuentio licita fieri potest sub conditione omnino petendi à fortuna,& futuro euẽtu,vt ſi nauis ex Asia venerit,ſi Titius factus fuerit consul hoc anno, ſi Sempronius intra mensem non moriatur.l.ſi quis ita ſtipulatus fuerit.ff.de verb.obliga.l.ſi pater.C.de inofficioso testamento.Nam dubius euentus à fortuna non facit cõtractum illicitũ,tex.& ibi Paulus Castrensis in l.in naue Saupheli.ff.locat.ea.naufragant. de vſur.à Tino.ff.de verborũ obliga.quo in loco ex eo responso adnotarunt Paulus & Alex.esse licitas conuentiones istas , omnino pendentes à futuro euentu fortunę,quas Hispani Apuestas appellant.idem,eleganter tradit Decius,dicens hãc opinionem cõem esse in consil.115. Non obstat text.in d.l.solent.cum sequenti.Etenim fortis contentio inter-

probat ſponsiones,quæ fiunt circa corporis certamina, nisi illę fiant causa exercendarum virium , aut virtutis corporalis instruendæ,liquidem corporum certamina, quæ causa libidinis,odio, æmulatione,aut contentione fiant,iure,& ratione reprobantur. Et iõ iurisconsultus non improbat ceteras ſponsiones,quæ seclusio corporali certamine fiunt ſub futuro euentu fortunæ . Quibus tandem sit,ſponsiones istas,quæ inter ludentes conmungunt,iure validas esse,& obligationem inducere, atque iõ ex eis acquisita non fore necessario expropria natura restituẽda.Iex etenim humana,quæ de acquisitis ex ludo restituendis tractat,non efficit, nec definiuit hanc conuentionem nullam esse,nec prohibet dominium à ludente acquiri,sed in pœnam actus illiciti inducit acqsitorum restitutionem.denique ℈ctus hac inter ludẽtes contingens ex propria vi,& natura,non est iure naturali diuino,vel humano illicitus,nec item acceptio ex ludo iure prohibetur rõne iniquæ receptionis,se ſ quia solent plura vitia in ludi exercitio contingere ob eius varias circunstantias,iustissime p humanas constitutiones prohibetur,& pœnis quibusdã adhuc non satis coercet. & nihilominus lex ipla nõ vetat acquisitionẽ dominij rõne ludi,solũ quidem pœnã statuit aduersus ludentes, vt ex ludo quæsita restituere coganẽ ſtia iudicis,quæ sine pœna in interiori aĩæ iudicio,non producit restituẽdi obligationẽ.Extat ergo conclusio,q̃ asseuerat regulariter,q̃sita ex ludo in conscientiæ foro non esse necessario restituenda,quã assertionem tenent duus Tho.2.2. q.32.ar.7.ad 2.& ibi Caietanus.Io. Maior.in 4.ſtia.dist. 15.q.13.& Paludanus ibi q.3.ar.5.Hadrianus.in 4.sent. tractatu,& de restitu.c.quia in superioribus. Io.à Medina de restitutionibus q.22.glosſa in pragmatica sanctione tit.de spectaculis,in verbo, ludibria. Alfonsus à Castro lib.2.de potestate legis pœna.c.1.corollario. 3. Doctores communiter in ca.penul.de vita & honestate cler. penes quos & illud expeditum est,acquirentem aliquid ex ludo,non teneri ante iudicis condemnationem, id ex lege humana perdeati dante repetitionem restituere,quamuis Syluestrum contrarium teneat in verbo,ludis.q.13.

Imo licet consuetudine nõ possit alearũ ludus fieri licitus,propterea q̃ tot mala ex eo sequantur, ſ potest tamen consuetudine tolli pœna restituendi ludo quæsiti, 3
quæ lege humana statuta est,ſm Th.d.ar.7.ad secundũ. Card.& Imo.& in d.c.cleric.de vita & honest.cler.Par. de Puteo tract.de ludo.fol.4.& Ioa.Baptistam de ludo. q.17.quorum opinio communis est,vt testatur Hadr. in d.c.quia in superioribus.2.col.& Rochus Curtius in c.vit.de consuetu.fol.15.colu.2 etiam quo ad clericos, quicquid contrarium sentiant Card.Imola , & Rochus per tex.in c.inter dilectos.de excess.prælat. q̃ tantum probat,non posse ludi exercitium consuetudine reddi licitum,præsertim inter clericos, non tamen ex hoc sequitur non posse,consuetudine tolli obligationem restituendi ludo quæsita, quæ quidem obligatio inducta est lege humana,nempe Authent.alearum vſus.C.de relig.& sumpt.funer.quam constitutionem etiam seruandam fore inter clericos magis communiter receptum est à glosſ.& Doctor.in d.c.clerici.ſecuti fatentur in tract. de ludo,Stephanus Costa folio.7.& Paris de Putteo fo.2. Atque hæc vera sunt, licet Panorm.in d.c.clerici.nu. 4. existimat,non posse consuetudinem derogare obligationi restituendi ludo quæsita.

Oportet tamen ſ vt ludo quæsita in aĩæ iudicio non sint restituenda,nullam in eo ludo fraudẽ fieri,cũ alioqui,si quid fraudis fiat,& inde lucrũ euenerit, id omnino restituendum sit,absque iudicis condemnatione, in conscientiæ foro,quod fatetur Thomas & oes qui p incipalem hac de re conclusionem admiserunt. Iouius.& fraus nemini patrocinari debeat, sed & alias adnotare-

dum est, fraudem non fieri in ludo, cum quis cautelis, q̃ iuxta ludi leges licitę sint, vtatur, vt id faciat, qđ natura ludi permittit. qua rõne quoties fuerit controuersum an fraus in ludo cõtigerit, obseruandæ sunt res ludi, vt si quid aduersus eas arbitrio, & iudicio peritorũ actum fuerit, id fraude actũ fuisse iudicetur, & ió tunc restitutio acquisitorũ erit necessaria. Quod si leges ludi nõ violentur, q̃ tacito consensu ludentiũ receptæ sunt, vtcunque eorum alter dolo, & cautelis vtat, nihil id pertinet ad obligationẽ restituendi pecuniã lucro acquisitã, cũ is dolus bonus sit. l. 1. ff. de dolo. Nã licitũ est legib. ludi vti gl. in l. in executione. §. vlt. ibi Doct. ff. de verb. oblig. gl. in l. si re. §. vlt. ff. de præscrip. verb. alia in l. si ex plagis. §. 6. ff. ad l. Aquil. gl. & ibi Decius in l. iure ciuili. ff. de reg. iur. tradit Ias. in d. l. in executione. §. vlt. Sic deniq; sunt interpretanda cõclusionis verba, q̃ fraudẽ, & dolũ excludunt potestis; quibus ex his plura dubia definire, & q̃stiones dissoluere hoc in tractatu frequẽtissime cõtingẽtes.

Deinde illud exigitur, q̃ ludentes habeant rerũ administrationẽ liberã, ita quidem, vt possint res proprias saltem eas, quæ aleæ periculo, & ludo apponuntur alienare, alioquin adquisitio nulla est ipso iure, & inde obligatio restituendi orit, quemadmodum frequentissimo omnium consensu expeditum est. Quib. addit eleganter Alfonsus à Castro in d. c. 2. corollar. 2. q̃ si aliquis corũ, qui ludere ex præmissa cã non possunt, lucratus fuerit aliquid ab eo, qui ludere põt, nec id impedimẽtum hẽt eum esse obligatũ ad restitutionem lucri, perinde vt alter illa restituere teneret, si quid ab eo ludo acquisisset, cum natura huius conuentionis æqualis sit, & hanc legẽ habeat, vt vel neuter, vel vterque cõuentionis iure ligetur. Idem probabilius esse censet Domin. Sotus lib. 4. de iust. iu. & q. 5. ar. 2. Nã & in hoc p̃actus pacto, consensus vtriusq; considerandus est, qui denique is est, vt non aliter in condicionalem pactionẽ conueniant, quã si vtrinque fuerit conditio æqualis, & esse possit. Idcirco qui cũ minore filiofamilias ludit, ita conuenisse cum eo vt, super appositis reb. amittendis, si & minor habeat parem cum maiore in hoc conditionẽ. ergo deficiente cõsensu maioris conuenientis cũ minore, minor ipse iniuste recipit, & acquirit, ludi lucra, & aduersus conuentionis leges ea retinet, vñ tenebit oĩno ad restitutionẽ. Q̃ si q̃ si timũ est, tamet si digni forent qui cum minoribus, timi libusq; personis ludere conueniunt, hac, & maiori pœna.

Hinc pulcha definitur dubitatio. Contingit fane q̃ alter ex ludentibus, † qui primas, & potiores partes ludi 5 habet, quique necessario victor euadurus est, obuenit. n. illi ludi sors, quæ certo certius oĩo. quæ alteri obuenire possunt, potior est ad victoriã, sponsionem auget, appositãque pecuniã certus de illius lucro duplã efficit, altero ob ignorãtiã minime recusante sponsionẽ illã et usque additionem, an in hac spẽ acquisitũ sit necessario in alã iudicio restituendũ, opportune quæritur, † & videbitur, ita receptũ, & acquisitum restituendum esse, 6 lex eleganti Bartoli sententia in l. quæro. ff. de actione empt. qui scribit, vendente alteri frumentum certo pretio, & eo tpe isto, scientem tñ occulte, & secrete a lenatu decretum esse, vt minori pretio vendatur, si emptor inscius sit huius decreti, teneri emptori ad id quod eius interfuit, frumentum isto pretio emisse. idẽ sensit gl. in l. 2 legem. ff. de legib. Romanus in singul. 282. ea rõne, q̃ emptor si sciret, q̃ venditor sciebat, non tanti frumentum emisset. idem & in alio iudicio quo ad restitutionẽ tenent Conrad. de contractib. q. 61. & Ioannes à Medina de restitutione q. 35. Nam & vẽditor certus de diminutione valoris rei, quam vendit, tenetur emptori ignoranti damnum illatum restituere pp malã fidẽ. à quib. & illa spẽs expenditur, cum quis frumentũ habens, inopia Reipublicæ opprimere, & fiat, naues paulo post frumentũ aduecturas, quo vilitas annonæ consecutura sit, vilioriq; pretio frumentũ sit vendendũ, an teneat is, ciuibus ignorantib. hoc ipsum pnunciare, ne tanti emant frumentũ, quod ab eo vendit cuius q̃stionis disputatio nẽ Cicero tradit eleganter li. 3. de officijs, fraudẽ existimans subesse huic venditioni, nisi venditor qđ ipse scit emptorib. manifestũ fecerit, & ió non esse honesti ciuis officiũ ita dolose conuentionẽ iltã tractare. Igit & in p̃posita ludi q̃stione, eadẽ rõne dicendũ erit, teneri ad restitutionem, qui lucrum ex ea causa habuerit.

Sed contrariam sñam ipse veriorem esse censeo, potissimum ob naturalem ludi legẽ, q̃ consensu vtriusque hanc conditionẽ habet vt qui meliorẽ ac potiorem ludi partem habuerit, is possit, ẽt certus de lucro alterum ad augendam sponsionem inuitare, appositamq; pecuniã augere, modo alia trans minime lateat, atque ita in spẽ adnotauit Ioannes à Medina de restitu. q̃e. 22. pulchre Decius in consi. 115 respondens idem in his pactionib. quas Hispani Apuestas vocamus. Nam & is scribit, conuentionẽ validã esse, licitęq; ex ea acquiri. etiam si alter sciat certo iã euenisse illud de cuius euentu pactio sit.

Non obstat Bart. opinio. nã in quæstione per eũ tradita scientia alterius ad decipiendũ ignorantem, nõ est de natura contractus, imo ei refragatur pp fraudem saltem re ipsa contingentem, quę ab eo contractu abesse debet. At in hoc ludi tractatu natura conuentionis est, lexque ludi hoc habet, vt sciens se certum habere lucrũ, & potiores ludi partes possit alterum ignarum ad appositæ pecuniæ augmentum prouocare. Sicuti, & ẽm ludi leges, qui iã scit appositam certo perdidisse, quia habet peiorem euentum, poterit caute & simulate sponsionẽ augere, vt cogat alterũ initium, & ignarũ cedere, & eã 7ª reculare, & tandem ex hoc consequitur pecuniã appositam, quam si non auxisset, alter habiturus tuto esset. quãuis & in hac spẽ augens sponsionẽ periculũ habit amittẽdę pecuniæ, quam mõ addit, si alter minime cedat imo prouocationi consenserit. Sed in q. Bart. quo ad conscientiæ iudicium scribit Tho. 2. 2. q. 77. ar. 2. non teneri venditorem ad restitutionẽ, quamuis male fecerit, & ob id possit aliqua pœna puniri. Quia venditor merces vendit eo pretio, quo iust-tissime æstimari poterant cõi hominum iudicio. vnde nulla fit iniuria, quantum ad cõmutationem emptori, & ió venditor liber est ab obligatione restituendi, quippe qui iuxta pretium p̃sens rem vendiderit, nec vllam culpam habeat si non enunciet, quæ aliunde futura sunt. licet hæc denunciatio p̃fectioris hominis esset, atq; virũ bonũ, vbiq; sanctũ, honesti cultorẽ, non tñ ciuilem pertineat, cuiusq; muneris sit, vt docuere Thomas in d. ar. 3. & Alc. ab Alex. dierũ Geniali. lib. 6. ca. 1. [Sic & Franc. Balduinus Stoicã Ciceronis sententiam ex iure ciuili falsam esse in c. primum de ædilit. edicto. constanter asseuerat.]

Datur præterea obligatio restituendi in animæ iudicio ludo quæsita, † quoties quis alterum ad ludũ cupiditate lucri inuoluntarium attraxerit, ẽm Tho. 2. 2. q. 32. ar. 8. quem cæteri communiter sequuntur, modo hæc attractio leuis non sit, sed tanta q̃ inuoluntarium alterũ efficiat, nempe conuicia, opprobria, preces adeo vehementes, quod his ausus non fuisset contradicere, quemadmodum à mente Thomæ deducit, & fatentur Caieta. in d. ar. 7. Canonistę in c. clerici. de vita & honesta. clerico. Alfon. à Cast. & alij, qui hanc materiã tractauere, ac pter hos Alc. hunc sentum habuit lib. 8. paralip. ca. 16. quamuis Hadr. non satis iuste interpretatus diui Thomę sententiam, contrarium ab eo adnotauerit, atque ideo indefinite eius opinionem falsam esse dixerit.

Superest tñ & illud hac in re discutere: an iure diuino, vel humano teneatur perdens in ludo aliquam pecuniã eã restituere alteri, cui p̃mitit eã soluere tacita, vel 8 expressa

expressa lege ludi, cum promissa pecunia tñ non ea apposita ludereturr? Et Had. in 4. sen. in d. c. quia in superioribus probare conatur, non teneri hunc ad restitutionẽ, ex ea rõne, q̃ leges pecuniã in ludo perditã, & ludenti q̃ sitam iure p̃ctus in pœnã auferant ab eo, qui acquisiuit, iuiq; eã repetendi concedant perdenti, vti manifestũ est. Igitur qui põt solutã iã pecuniã repetere legis decreto poterit eã nondum solutã iuste retinere. Fruſtra. n. quis petit, qđ statim restituturus est l. dolo. ff. de doli. except. Deinde si dixeris has leges pœnales esse, nec in alæ iudicio obtinere ante iudicis cõdemnationẽ, id uerũ est, quoties ad legis pœnã est necessaria iudicis executio, nã vbi pœna eius est naturæ, vt nulla indigeat iudicis executione, tunc & in foro conscientiæ pœnalis lex oĩno seruãda est. vimq; & obligationem habet. Fit igitur, vt in hac spẽ nulla detur restituendi obligatio. Ruius contrariã sententiã veriorẽ esse censent. Ioa. Medina d. q. 22. & Alfonsus a Castro in d. corol. 1. fatetur. Nam hac ipsa lege promissio facta inter ludentes nulla efficitur, & inutilis, & ideo etiam in iudicio animæ nullã habet vim, nec obligationem inducit, sicuti nec in foro iudiciali, idq; apud me certissimi iuris est.

Sed & semota regia constitutione mihi magis applaudet Hadr. sña. Nam licet sciam, nec negare possim, acquirentem aliquid ex ludo tutum esse in animæ iudicio ad eius retentionem, quia ratione conuentionis, & mutui consensu iure naturali uere, id acquisierit, nec lex ciuilis q̃ inducit restitutionem in pœnã ludi prohibiti, ante iudicis condemnationẽ obtiner, video tñ iustissimã humanã legem non tantum lucranti negare actionem ad petendam pecuniam: causa ludi promissam, sed & concedere perdẽti pecuniã lucrãti traditæ, & acquisitæ repetitionem, vñ tigũ est profecto maximum, lege humana non solum non habere lucrantem ius ad petendũ, sed & cõpetere perdenti ius ad pecuniam perditã repetendam & inde fit, vt in pœnã ipso iure absque vlla sententia iudicis is, qui lucratus est promissum pecuniam constituat incapax. & inhabilis iuris petendi eam, & id ius transferatur in perdentem. Quamobrem cum illiæc pœna ipso iure nullam requirat iudicis sñam, nec condemnationẽ, statim eã in iudicio animæ iuste põt ille, quem lex ciuilis liberũ reddit a solutione pecuniæ promiss q̃, & præterea dat ei si soluerit repetitionẽ retinere pecuniã promissam, cũ p̃missio nulla sit, nec eã teneat promittens seruare. Eandẽ opinionẽ probat regula iuris, quæ dictat exceptionẽ & retentionẽ ei cõpetere, cui actio datur. l. inuitus. §. cui damus. ff. de reg. iur. l. creditor. C. de pact. l. 1. §. his aũt. ff. de superficieb. c. quid ad agendum. de reg. iur. in 6. Sed promittens ludi causa habet actionẽ ad repetẽdũ quod dederit. vt plane fatentẽ qui Hadr. sñam improbarunt, ergo si nondum soluerit, habebit exceptionẽ, & ius retinendi rẽ promissam, idẽ probatur, quia si perdens in ludo potest iuste lege humana repetere rẽ ludo amissam, profecto poterit iustius eam nondum solutam retinere. Nã vt cuneq; sit ac dubitari possit, an ex eo q̃ lege negatur actio ad aliquid petendum, eius rei possessor iuste eã valeat retinere, quod ex variis causis desinere poterit, tñ quoties lex humana eadẽ & iusta negat actionem ad aliquam rem petendã, & simul concedit eiusdẽ rei repetitionem ipsi possessori, si eam petenti dederit, tunc p̃cul dubio existimandũ est iustissime eã rẽa possessore detineri. quia lex ipsa ei ad hãc possessionẽ, authoritatẽ approbationẽ quadã p̃stat. Nec mihi persuadere possum, quod Titius iuste valeat centũ Sẽpronio soluta petere ab eo, & idẽ Titius eadẽ centũ teneat fatẽ in cõscientiæ iudicio Sempronio nondũ soluta oĩno soluere. etenim hic circuitus vitandus est, quippe q̃ nulla in republica vtilitatẽ afferat, exceptis quibusdam cãis, qualis est, qui in contrarũ adduci ex. c. debitores. cũ illud in speciale rõne iuris, quẽadmodũ alibi docuimus. Nam ex vi simplicis promissionis ablq; iuramenti religione nemo doctus negabit in eo casu dari repetitionẽ posse solutam pecuniam promissam, & fortiori ratione eius eam retinendi promittenti competere. vnde argumentatio ab eo capite deducta facillime tollitur. Sic & spoliatus ante omnia restituẽd° ẽ, licet sit pdo & licet posit restitũẽ def ipo lãti ius repetendi res illas quib. alterũ spoliauerat. idque fit in odium spoliantis. Et tñ in conscientiæ iudicio ego non cõpellerem spoliantem ad restitutionem rerũ, quæ vere ipsius sunt, & quib. alterum p̃pria authoritate spoliauerit, tametsi cum dignum esse pœnitentia, & pœna censeam ob id quod illicite iuris decisionib. & constitutionib. refragantib. iudicis partes assumpserit, de quo aliquid tradidimus lib. 1 var. resol. c. 2. nu. 15.

Hinc tollunt plura, quę aduersus Hadr. opinionem adduci solent. Potissime illud qđ de iure & dominio lucrãtis in re ludo acquisita traditum est, scĩlicet qui rem aliquam ludo acquisiuit, dominium, & ius in ea habet posit eius traditionem ratione tacitæ, vel expressæ consensionis contensu perdentis factã, donec p̃fatam iudicis cura priuetur. at ante traditionem p̃fecto nullum ius habet ad illã rẽ, quia iure illã exigendi per legẽ priuat ipso facto absque vlla iudicis declaratione in pœnam delicti, qđ ludẽdo cõmisit. imo ius ciuile, & humanæ leges hãc priuationẽ inducentes expressim approbant pœnitis retentionẽ, cũ tandẽ, & si ius tradiderit rẽ ludo amissam & p ditã, eo cedant ei ius eã repetendi. Q̃ locus est in ipe, quã tradit Thom. 2. 2. q. 77. ar. 1. in tractatu lationis intra dimidiam cõingentis. quia etsi humana lex decepto actionem negauerit, non tamen ex hoc approbat decipientis retentionem, nec tutum reddit, quemadmodũ alibi latius explicamus. Sed & posit primam huius operis editionem legi Dom. Sot. qui lib. 4. de iust. & iur. q. 5. ar. 2. idem quod Hadrianus respondit.

Cęterum

Cæterum ex hac disputatione illud erit adnotandū, eū, qui promissam in hido pecuniam lucranti soluerit, & tradiderit rōne promissionis emisse abēq; apposita pecunia, posse post hāc solutionē iuxte leges humanas eandē pecuniā repetere, quā soluit ex vi promissionis, & conuētionis cum altero contractæ, & fortasis existimans se tenerī ad eam solutionem ēt in animæ iudicio, cum habuerit ad hanc opinionem doctissimorum virorū authoritatē.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM

1 *Quid sit vectigal, & tributum Regale quod Hispani dicimus Alcauala?*

2 *Lex humana aliquid prohibens, vel præcipiens cum pœna ad culpam, an obliget transgressorem ad culpam mortalē, vel venialem?*

3 *Lex humana obligat transgressorem ad culpam quandoque mortalem, quandoque venialem.*

4 *Lex pure penalis an ex se ipsa inducat obligationem ad culpam mortalem, vel venialem?*

5 *Non potest quis licite fraudare vectigal principis debitū, imo tenetur in iudicio animæ ad restitutionem.*

§. QVINTVS.

NDICIMO ad huius tractat' lucidationē oportet inquirere, an teneat ad restitutionē, is, qui regē, aut eos, qui eius nōie vectigalia tuitiq; regia ex mercib. recepit, iurib. his traudauerit, omittēs per traudē, aut simulationē hæc iura regi reddere? Quibusdā visum est, non teneri hunc ad restitutionem, cuius quidē opinionis disputationi præmitto, inter alios reditus, q̄ princeps a sub ditis hoīnib. debent, duo iura p̄cipua esse. Primū, vectigal, qd pro reb. ciuitati aut prouinciæ inuectis, vel euectis solui, olim octaua pars debita erat. l. ex p̄fatione. C. de vectigalib. reg. l. 5. tit. 7. par. 5. hoc aūt decima est oīum rerū pars dr̄ et vectigal tributum, qd̄ reipublicæ ex fundis, & p̄dijs a conductoribus p̄fatur. l. 1. ff. li ager vectig. Leū qui vectigal. & ibi Alc. ff. de verb. sign. & idem Alc. li. 3. disponct. c. 10. arq; hinc fundi vectigales dicunt hi, q̄ reipublicæ tributū pendere tenentur. Alterum ius, quod modo principib. apud Hispanos coperit, & redditur, ad decimam pretij partem attinet omnium, quidem rerū, quæ vēduntur publice, vel priuatim, siue res sint mobiles siue immobiles, hoc tributū vulgo appellamus alcauala, quidam apud exteros gabellam dicunt. Quanquam & ea dictio magis in vniuersum accipiatur, sicuti tradit post alios Bertachinus in tractatu de gabellis in principio.

His denique constitutis Angelus Summa, in verb. pedagium, q. 6. opinatur in conscientiæ iudicio non esse condemnandum ad restitutionem eum, qui hæc iura, & tributa principi, aut publicanis no reddiderit, quoties lex, q̄ ea imp̄osuit, etsi tuita sit, pœnā tm̄ p̄alē non reddenti ob hanc cām imponit. Huius sniæ ea est rō, q̄ vel hic agimus de pœna legis, & hæc non debetur in conscientiæ iudicio, gl. in extra fraternitas. 12. q. 2. vel de ipsa principali, & præcipua legis vi, & obligatione ad soluendū hoc tributum, & hæc non obligat quēquā ad mortalē culpā, quoties lex ipsa humana pœna addit p̄cepto legis tm̄ humanæ, quali satis censeat legislator transgressorem humanę legis pœna tm̄ puniri, nec eū velit ad mortalē culpā obligare. Hanc etenim sniam, q̄ humana lex aliquid 2 perpiens, & pœnā addens temporalem, non obliget transgressorem ad mortalem culpam, cu tutior transgressorē ipsum se obtulisse periculo pœnæ, tenent & verā esse exiſtimant Math. Mathes notat. 78. Capola consi. ciuili. 13. col. 2. Dec. parum hīi conſitans in capitul. nam concupiscentiam. 2. lectione. de constitut. & Lucou. Gomez. in cap. 2. nu. 60. de constit. li. 6. Quorū opinio a plerisq; probatur authoritate Host. & Io. And. in c. relatum. de cler. non resid. qui idem tenent, & eos sequuntur Ia. in l. 2. nume. 143. C. de iure emphyte. idem in § item si quis postulante numero 78. Instit. de actionib.

Hæc vero conclusio iure defendi non pōt, p̄terquam q̄ si vera esset, fere tota humanarū legum vis periret, pariterq; vtilis esset legislatorū, cura, & diligentia, si pœna quam ipsi legū cōditores legib. ad maiorem earum vim addidere eas imbecilliores redderet, obiter tm̄ contrariā sniam vti ueriſimam constituemus, & probabimus. id quę breuiter agemus, quandoquidem omnium eruditissime disputationem hanc peregerit Alfonsus a Castr. li. 1. de pote. legis pœnalis. c. 8. & sequentib. Sit igitur conclusio dubio procul certissima. Humana lex, q̄ iusta sit vi, humani p̄cepti ad culpā eius trāgressores obligat, q̄nque mortalē, q̄nq; venialē, et si pœnā humano p̄cepto, legis cōditor addiderit. Prima huius assertionis pars cōstat ex eo q̄ humana p̄tās a diuina derivet. Prouerb. c. 8. scriptū, est Per me reges regnāt, & conditores legū iusta decernūt. Hoc ipsum & Paulus docet ad Romanos. c. decimotertio. Omnis, inquit alia p̄tās sublimioribus subdita sit. Nō est enim potestas nisi a Deo. quæ autem sunt, a Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Qui quidē locus manifestā reddit huius partis probationē. Sed & hoc apparet. Deuter. c. 17. qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tpe ministrat dño Deo tuo, ex Decreto iudicis morietur hō ille. pœna vero mortis lege Mosaica nunquā inflicta est, nisi pro mortali culpa, sicuti Theologi frequentissime fatentur & probant. Ergo apparet, transgressorem humanæ legis ad mortalē culpam quandoque obligari. idem deducitur ex eo q̄ filius non obediens patri, mortalē cōtrahit culpā quemadmodum eadem, qua proxime vtebamur, argumentatione colligitur ex. c. 21. Deut. dum in hi sanctum est, filium non obedientem patri, lapidib. occidendum fore. At non minor est potestas principis in republica, quam patrisfamilias in priuata domo, imo tanto maior quanto maius est bonum totius communitatis bono particulari, & domestico, quod ordinatur ad bonū totius ciuitatis, & respublicæ, authore Arist. li. 1. polit. c. 1. igitur legi humanæ obediendum est sub mortali quādoque culpa est etenim iure naturali in omni humana societate ius ordo necessarius, in omni ordine suum caput, cui reliqui subesse obedireq; tenentur. tandem ne in re adeo probata diutius immoremur, ita tenēdū est, humanā legem siue ecclesiasticā siue secularē q̄nque ad mortalem, quandoque ad venialē culpam obligare. quod satis ostendunt Diuus Tho. 12. quæst. 96. ar. quarto & ibi Caietanus. Gabriel in quarto sentent. distinct. 16. quæstione. tertia, notab. 6. Floren. 1. parte. titulo. 18. capitulo primo. §. secundo. Hadrianquodlib. 6. articulo primo. Ioan. Maior. in 4. sentent. distinctione. 15. quæst. quarta. & in 3. sentent. distinctione 37. quæst. 16. Driedon. de libertate Christi. libro primo Alfonsus a Castro libro primo de potestat. legis pœnalis. capitulo quarto, & quinto tradunt Abb. & inibi Fel. & Decan capitulo. 1. glos. 8. & Doctores. in ca. quæsin ecclesiarum. de constitut. idem Panormitan. in c. ea plerique de immunit. eccl. & in proœmio Rex pacificus. col. 4. Ital. in l. nemo potest. ff. de legat. 1. num. 106. Abb. in ca. secundo de maiori. & obed. Secunda conclusionis pars dicitur, non semper legem humanā obligare eius trāgressorem ad mortalem culpam, sed quandoque tantum ad venialem. hoc enim habet quæcunque lex. siquidem nec lex naturalis, nec diuina semper obligat trangressorem ad mortalē culpā, docent, posit alios docent Caiet. 2. 2. quæst. 186. ar. 9. ad 2. idem latius libr. 17. quæstionum. quæst.

q. 21. Hadr. d. quodlib. 6. articul. 2. Alber. Pighius li. 4. de eccles. Hierar. c. 2. & Alfonsus a Castro d. li. 1. c. 2. 5. documento 4. lex siquidem naturalis mēdaciū prohibet, non tm̄ mendacium est semper mortale crimen, sed pastim veniale, vt docet Th. 2. 2. q. 2 10. ar. 3. & p̄batur in c. 1. 22 q. 2. Sic & lex naturalis p̄scribit nobis in cibo, & potu ob seruare medium, ac regulam tēperātiæ, quæ in eo consistit, vt tm̄, & non ultra sumatur, quantum exigit necessitas, aut vtilitas corporis, cuius transgressio gula dr̄. & inter septē capitalia crimina cōnumeratur. Attamen non semper gula pctm̄ est mortale, imo veniale crimē est, nisi excessus sit plane immodicus, vel excedentē obijciat periculo pctī mortalis, qd̄ oēs fatentur. Q̄n aūt humana lex obliget illius transgressorē ad mortalē culpā, colligitur ex ipsius legislatoris intentione, & voluntate, quæ ex verbis legis deduci poterit, & p̄terea inde p̄sumit̄, q̄ finis a lege p̄tēta, & īquē lex dirigit maxime est Reipublicæ vtilis. Nā hīc p̄stat ei' trāgressionē esse Reipublicæ perniciosam, & propterea satis consonum est, quōd tunc interpretemur legislatorē voluisse transgressores mortalē p̄here culpā, sicuti adnotauerunt fere oēs q̄ paulo ante nominatim fuere citati, & p̄sertim Had. quodli. 6. ar. 2. Dec. in c. nam cōcupiscentiam. col. vlt. de cōst. Io. Dried. de libe. Christ. pag. 166. quod ex varijs causis cautissime est diffiniendū. Nec ſierim omittendum est trāsgressorē legis humanæ cuiuscunque, siue inducentis culpam venialē, siue mortalem, semp mortalē p̄here culpā, si ex cōtemptu eā transgrediatur, tiquidem cōtemptus ipse mortalem culpam semper habet secundum omnium Theologorū, & Canonistarum Resolutionem, quæ colligitur ex Tho. 2. 2. q. 186. ar. 9. Hadr. d. ar. 2. Altisiodoren. lib. 2. tract. 19. & 20. & lib. 3. tract. 9. Gerso. lect. 5. de vita animę spirituali. Ioan. And. & Docto. in ca. sacris. de his, quæ vi metusve caus. fiunt.

4 Vltima cōclusionis pars dicter humanā legē aliquid sub pœna tm̄ prohibentē, quod diuina, nec naturali p̄hibitum erat, ad culpam qnq; mortalē obligare. nec. n. eo ex obligatio ad mortale crimen cessat, nec tollitur, quod a legislatore pœna fuerit transgressori impōsita. cui sniæ aduersus prioris opiniōis assertores subscripsere Dom. a S. Geminiano, & Franc. in c. perpetuæ. notab. 6. & in c. cō missa. 2. notab. de elect. in 6. gl. & idē Dom. in c. 2. de cōst. lib. 6. in verb. snijs. Fel. & Dec. in 1. lect. c. nam cōcupisc. ē tiam de constit. Syl. in verb. inobed. Io. Dried. lib. 1. de lib. Christ. ar. 3. Io. a Medina de restitutione. q. 12. & q. 37. ad sextum. omnium dubio procul diligentissime Alfonsus a Cast. li. 1. de potest. leg. pœnalis, c. 8. & sequen. Eandem opinionem probat Dom. Sot. lib. 1. de iust. & iur. q. 6. art. 5. probatur hæc pars. Nam humana lex potest obligare etiam si laica sit, eius transgressorem ad culpam, mortalem, & simul pœnam aduersus eum statuere, ita quidem vt trangressor huius legis teneatur ad culpam simul & pœnam, cū pœna non sit culpæ contraria, vt non possit simul cum ea stare, ergo lex humana præcipiens aliquid pœna statuta, obligat transgressorem ad culpam. Quod si dixeris verum hoc esse, sed ex intentione legislatoris p̄ bari priorem snīam, cum is statuens pœna aduersus transgressores, nolit ad culpam eos obligare, quasi non desit hac in parte p̄tās, sed voluntas, cetere minor, nec possum ita rem hanc perpendere, vt exiſtimem legis, conditorē, qui pœnam addit legi ad eius maiorem vim, & executionem, velle imbecilliorem legem ab eo conditam ex hoc reddere, & efficere tollendo ab ea culpa obligationem. Præsertim quod plerunque ex pœna legi, & præcepto addita colligitur legislatorem habuisse voluntatem obligādi ad mortalem culpam. etenim ex pœna excommunicationis a lege indicta, cōstat eam legem ad mortalem culpam obligare, cum alioqui non debeat excommunicari, quis, nisi ob mortalem culpam. capitemno. & capitul. certum. 11. q. 3. sic & Scotus notauit in 4. sen. dist. 1. q. 6. 1 leg. Mosaica nusquā statutam fuisse, pœnam mortis, nisi vbi ex transgressione legis culpa mortalis constitueretur. Et profecto iniquam ipse conferem humanam legē, q̄ pœnam mortis, aut mutilationis membrorum imponeret pro transgressione alicuius legis, q̄ ob publicum, leue tm̄ incommodum, non esset digna mortali culpa. tametsi fatear posse legislatorem humanum aliqd prohibere gravi apposita pœna, & tamen expressim insinuare se nolle obligare transgressorem ad mortalem culpam.

Ex his patet nihil refere, an ipsa lex pœnalis fuerit simul statuta cū ipsa lege mortali, quę prohibet id, cuius transgressio pœnā legis hēt, an separatim, ab eodē an ab alio legislatore. eadē. n. rō, quæ posteriorem opinionem probat, cum lex simul prohibet, & pœnā statuit probat itidē verā esse, cū ex interuallo ab eodem, vel ab alio pœnalis lex statuitur ꝛ legis iam̄ latę transgressores, & econuerso. licet Ia. in d. l. 2. C. de iure emphy. nu. 143. exiſtimauerit, priorem sententiam veram esse vbi constitutio vel lex facta simul prohibens, & pœnam addens transgressioni, vel ab eo, qui præcipit, aut prohibuit, ex interuallo condita fuerit pœnalis pura lex pœnā adijciens priori, constitutioni, quod cogitandum dimisit Ludou. Gomez. in d. c. 2. nu. 60. de constit. in sexto.

Hinc conitat an verum sit quod pleriq; adnotarunt priorem sententiam admittentes, tvbi lex pœnalis esset pure pœnalis, quæ nihil p̄ciperet, aut prohiberet, sed tm̄ pœnam statuerit hoc vel illud facienti. Nam in hac spē legem illam non obligare ad mortalem, nec venialē culpam rōderunt Henr. a Gandauo quodlib. 5. q. 22. & Io. Dried. in d. lib. de libert. Christ. qui legem pure pœnalem distinguunt a lege mixta, quæ simul certum statuit percipiendo, vel prohibendo, & transgressorem pœnā punien 4 dum esse censet. Sed quia Henr. hanc rātionē non ita simpl'r proponit, sed in hunc sensum, vt lex pure, pœnalis ex se ipsa & ex verborum forma non obliget ad culpam, sed vel ex eo quod præmittat id, propter quod pœnam imponit esse vel prohibitum iam, vel præceptum lege diuina, vel humana, & deinde concedit, legem pure pœnalem ex intentione legislatoris pœnam statuentis ad culpam obligare, non ex se ipsa, huius ꝛclusionis author est Alfonsus a Castro lib. 1. de pote. legis pœna. c. 9. posit Caie. quem ipse citat 2. 2. q. 187. ar. 5. eo etenim capite doctissimus ille vir, maximis rationib. probare nititur, legē pure pœnalem ex se ipsa, nisi alia præcesserit naturalis, diuina, vel humana lex, minime obligare ex forma verborum & quatenus pœnalis est ad culpam, mortalem nec venialem, addit præterea non recte colligi a legislatore intentionem obligandi transgressorē ad culpam ex eo solum, q̄ pœnam simpliciter, & pure statuerit, qua in re discedit ab Hen. Gandauensi, cum quo secundum eum cōuenit Syl. in verb. inobed. licet Syl. ipse non satis percipiens quid Henr. scripserit, eum reprehendent.

Ego tam̄ fateor, legem pure pœnalem ex ipsa verborū forma non obligare ad culpam, quamuis culpam ipsam p̄mittat frequentissime lex ista, ex alia lege diuina vel humana, quēadmodum sentire Driedo. & Caie. idq; eruditissime ostendit, ac neruose Alfonsus a Castro in d. ca. 9. concedo item non semper recte, nec necessario colligi legislatoris intentionem obligandi trasgressorem ad culpam, ex eo q̄ legem pure pœnalem statuerit. Scio etē im non esse hanc collectionem necessariam. Attamen opinor plerunq; ex lege pure pœnali, q̄ pœnam infert pro eo, qd̄ alia lege, nec prohibitum est, nec præceptū, quod raro contingit, deduci posse conditoris intentionem ad obligandum eum, qui vel fecerit, vel agere omiserit, id pro quo pœnam statuit ad mortalem, aut venialem culpam. Nam ex subiecta materia pœnalis legi quandoque conitabit legislatorem talem legem statuentem intenda re

dere, vt fiat, vel omittatur id pp quod pœnam imponit. quid enim si quod id fiat vel omittatur expedit reipublicæ, & hæc ró manifesta sit apud ipsum legislatorem? profecto conferem ipse tunc intentionem legislatoris legem pure pœnalē statuentis, eam esse, vt id fiat, vel omittatur. Sic denq; id fieri, vel omitti non tñ est simpliciter vt ille cōtēdit, cum legis conditor curam gerit, sed & maxime interest eius ad bonum cōe id fieri, vel omitti, qđ præsumitur ob grauem pœnam lege pure pœnali statutam, nē admodū alienum à ratione videbitur, in hac specie cōiecturæ, intendisse legislatorem ad mortalem culpam obligare transgressorem eius quod in hanc legē mere pœnalem pro eius materia deduxit. Quamobrem iuxta hunc sensum admitti fortasse poterit quod Henr. Gandauensis & Sylu. adnotarunt. Sic sane post huius operis primam editionem prodijt in publicum opus elegās de iust. & iur. authore Dom. Sot qui dib. 1. q. 6. ar. 5. hāc posteriorem opinionem sequitur scribens legem pure pœnalem obligare ad culpam.

Posito ex hac disputatione apparet, non esse, iustā nec congruā rōnem opinionis eius, qua quibusdam placuit, vectigal, tributum, aut decimam rei venditæ æstimationis & pretij partem non esse necessario in aīæ iudicio regi soluendā, nec teneri hæc iura fraudantem ad restitutionem, q̄ leges regiæ non solum tributa, hæc regalia iura, pœnas a iudicib exigendas imponant, constat etenim tragicum omnino esse hanc rationem minimeq; veram circa re hanc tam audacem, & proteruam conclusionem.

Idcirco qōni propositæ ridentes, hanc omnino verā conclusionem edimus, tenetur in animæ iudicio præter mortalem, quam contrahit, culpam ad restitutionem is
5 qui tributū, vectigal, aliudq; regalia iura principi reddere per fraudem aut simulationem omittit, mo hæc ipsa tributa iusta sint, nec legem iustæ exactionis egrediatur. Huius assertionis ratio ea est, q̄ princeps iuste tributa, ac vectigal exigat, modo hæc tributa tyrannidem ob excessum grauem non sapiant. Probatur hæc ipsa totius veritatis basis & fundamentū pars potissima authoritate ac testimonio Saluatoris qui interrogatus an liceret censum dare Cæsari, respondit Matth. ca. 22. Reddite ergo q̄ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. quo in loco secūdū Hieron. & Theophylactum præcipit deus dari, ac reddi tributa Cæsari, & principib. idem facit dum Matthæ. c. 17. iubet Petrū, vt daret eis pro se, & ipso Petro soluere. item Paul. ad Rom. ca. 13. inquit, ideo enim & tributa præstatis, ministri enim dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Nam nobis sunt labores, quos princ. pes pro populo tolerant, cū eius curā gerunt, rebusq; publicis prospicūt ac laborāt in executione iustitiæ ut suum cuique ius reddatur, vt nemo alterum lædat pronunciamus; bello, & armis tutantur, ne a finitimis gentib. opprimatur, qua rōne iuste principes tributa, & vectigalia exigunt a populo. siquidem dignus est mercenarius qui operat, merces de sancta fane diuinum eloquium dictat, Luc. ca. 10. dignus est operarius mercede sua. igitur sicut principes cauere debent ab iniustis exactionib. quæ potius ad luxum & delicias, quam ad expensas necessarias defentionis, & administrationis reipublicæ, iustāq; laboris mercedem pertineant, ita & subditi abstinere debent a fraude, & simulatione, quibus principem ipsum debitis iuribus defraudent, cum potius teneantur ea reddere principi, eiusque publicanis. redite, inquit Paulus omnib. debita cui tributū, tributū, cui vectigal, vectigal, timorē cui honorē honorē. Hanc igitur intentionē qd teneatur, quis in animæ iudicio principi reddere tributum vectigal, & alia iura regalia, quæ iusta sint, asserunt Pano. & ibi Doct. in cap. nouimus, de cens. & plerique alij, quos referunt, & sequuntur, dicentes hanc opinionem eorum esse, Bertachinus in trac. de Gabellis, quæst. 9. in prin. & Syluest. in verb. Gabella. 3. q. 8. eandem sententiam defendunt Io. a Medina in lib. de contract. q. 13. & Alfonsus a Castro lib. 1. de potestat. legis pœnalis. c. 11. Domin. Soto lib. 3. de Iust. & iure. q. 6. ar. 7.

Hinc infertur, eos qui simulatione & fraude occulte detrahunt, mercesq; inuehunt in ciuitatem, vel prouinciā, aut euehunt, quo publicanos effugiant, ipsosq; debitis iuribus. & vectigalib. defraudent peccare quidem mortaliter, & teneri ad integrā vectigalium restitutionem, etiam si vectigalia non petantur. Nam hi, qui merces inuehunt, aut euehunt tenentes eas per viam publicam consuetam, & regiam transmittere, easque non occultare. l. 5. tit. 7. par. 5. l. 96. 97. & 107. inter leges de las alcaualas.

Secūdo ex his deducitur intellect. ad tex. in l. fi. §. diui in l. ult. ff. de publicanis. quo iuxta quorundā interpretationem probatur transiuehentem merces per locum publicum, & consuetum absque vlla fraude errore potius, mercium professionem omittentem, teneri ad dupli pœnam. Nam id obtinet in iudicio exteriori, at in animæ iudicio solum tenetur ad vectigalis simplicis solutionem.

Sic regia l. 9. & 10. lib. 6. ordina. statuit, transmittentē merces per loca publica, & consueta, si ibi nullus sit portitor, nec custos, qui vectigal exigat nulla pœna puniēdū fore, & si absq; vectigalis solutione transierit cum mercib. teneri tamē ad solutionem & redditionē vectigalis.

Tertio hic infertur interpretatio vera ad tex. in l. Regia. t. 10. de las alcaualas. qua constitutū est vēditorē cuiusq; rei, ex qua regia pars decima debita sit, teneri sub pœna alterius decimæ notā facere publicano illam venditionē. Etenim licet dupli pœna in iudicio interiori nequaquā debita sit, tñ quo ad idē iudicii vēditor pfecto peccat, & tenet ad restitutionē decimæ ipsis publicanis.

Hoc probatur ex eō q̄ venditor tenetur decimam p̄ tij partē regi vel ei⁹ pubblicanis reddere tāquā eis debitā. ergo tenetur publicanis notam facere venditionem. Cōsequens hoc manifeste patet, & colligitur. Quia vel tenetur soluere debitam pecuniam, vel falsē creditori ignoranti debitum, notum id facere vt vel creditor remittat debitum, vel ad diem soluēdi dilationem concedat. cum interim creditore ignorante, pecunia eo inuito retineat siquidē ignorans, inuoluntarius sit. deinde venditor, qui nō denūciat publicanis venditionē, dānum is dat circa rem sibi debitam, quam publicani ob ignorantiam petere omittunt, & p̄terea tenetur decimam pretij partem iure obligationis legalis regi soluere, vel eius nomine publicanis etiam, qui notam habuere venditionem. Igitur tenetur venditor etiam in iudicio interiori animæ soluere pecuniam lege iustissima debitam, etiam publicano iciēti, & ignoranti denūciare venditionē factam fuisse, cū lege ad hanc denūciationē teneat, alioq; eam omittentes ex capite damni dati tenebitur ad restitutionē, p̄ terquam quod, & ipse ratione decimæ debitæ ex prætio rei, venditę itidem tenebit ad restōnē. Sic etenim sunt intelligendæ leges Regiæ, q̄ de hac materia tractauerunt.

Cæterū, ubi consuetudine obtentū fuerit, quod dicta venditionis denunciatio non sit necessario faciendā publicanis, & q̄ hæc decima pretij, vel vectigalia eis nō soluantur, donec fuerint petita, tunc fortasis in aīæ iudicio non tenebitur quis ad vectigalium, nec ad decimæ solutionē ante publicanorū petitionem, mō nulla facta fuerit fraus ad hoc vt occulta sit vēditio, vel vt publicanos lateat mercū transmissio. qđ probat ex his, q̄ de decimis ecclesiasticis tradidimus li. 1. var. Rel. c. 17. nu. 8.

Quod si vectigalia iniusta sint, nempe ab eo indicta, q̄ ius ea indicendi non habeat, vel absque vlla causa p̄ter iustam laboris, & regiminis mercedem à principe instituta, non tenebitur quis in conscientiæ foro ea soluere, ac poterit absque vllo crimine, eiusq; labe eorum solutionem cautis, aliisve modis omittere. secundum Bar. in l. vectigalia. ff. de publica. & vect. quem alij Doct. frequentissimo omnium consensu sequuntur.

In his vero reb. quæ a prouincia in prouinciam transmittuntur, illud obseruandum erit, q̄ si nullum vectigal sit, pearū trāsmissiōe institutū, nec debitū, sed tm̄ pœna sit statuta aduersus trāsmittētes res veritas hæc ipsa pœna in iudicio fōriæ. & interiori exigēda nō est nec necessario soluēda, qđ tēuit Io. a Medina de rest. quæ. 15. ad finem.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM

Fur, seu violentus rei alienæ occupator, tenetur in animæ iudicio restituere rem etiam si ea perierit absque eius culpa, modo non foret eodem passu apud dominum peritura.

2 *Fur an teneatur rem extinctam iam restituere eius æstimationis cuius maximæ fuerit a die commissi criminis.*

3 *Fur, & iniquus rei alienæ inuasor an posthac in animæ iudicio retinere expensas vtiles, & meliorationes deducere.*

4 *Fur, & iniustus possessor quatenus in iudicio conscientiæ tenetur ad restitutionem fructuum perceptorum, & eorum qui potuere percipi?*

§. SEXTVS.

DVBITABIS primo libet ab eadē rōne adnotare iure naturali & diuino neminē tenere ex acceptiōe rei alienæ iniuriosa, vt rōne illati dāni ad aliud, q̄ illati dāni reparationē, & eius, qđ alterius vere interlit, restitutionē. Hoc etenim dictat rō, q̄ inducit obligationē restituendi, sicuti in principio huius relectionis ostendimus. vade plura in huius regulæ tractatu dubia definiri poterunt.

Primo hinc constabit vera resolutio ad eā dubitationē, qua cōtrouertit, an fur, raptor, & violentus rei alienæ possessor teneatur ad restitutionē postquā res ablata, absque eius culpa perierit? Nā gl. hic, D. Th. 2. 2. q. 62. art. 6. Sylu. in verb. furtum. §. 16. & cæteri huius iūris interpretationem examinantes passim asseuerant iniquum, rei alienæ occupatores teneri oīno ad restitutionem rei per iniuriam ablatæ, quo ad æstimationē ēt post eius interitū absque culpa occupantis contingentem. idem ipse censeo verum esse. Etenim & ad forum conscientiæ præter sanctiones pōenales potuerunt induci, ea q̄ apud iudicem exteriorem sufficiunt ad huius æstimationis condemnationem, siquidem, cum hic occupator alienæ rei ob crimen, & malā fidem, quā ab initio habuit, semper est in mora. l. in re furtiua. ff. de condict. furt. l. vlt. C. eo. titu. & alibi passim. morosō aūt, semper imputat rei interitus ēt absque eius culpa contingens. l. nemo. §. vlt. & l. hi terminum, ff. de verb. obl. l. 1. §. rectissime. & l. merito. ff. de vi & vi armat. & in l. vlt. ff. de cond. fur. cuius meminit Bal. in rub. de re iud. in prin. idem probatur in l. 1. C. qđ met. 1
cauſ. & in l. cū res. §. vlt. ff. de legatis 1. Atq; ita in hac ispē mihi placet iuris ciuilis rātio, vt & ea in aīæ iudicio seruāda sit ea rōne, q̄ fur per iniquam acceptionem alterum in illius rei peremptæ æstimatione læserit, q̄ quidem res etsi perierit penes furem absq; eius culpa, forsitis nō ita penes dominum periisset, cum eam ante interitum aliena re potuisset, vel alijs remedijs ab interitu liberare. Sed huius quæstionis controuersia maior tendit in eum casum quo certum est, dominium rei furto ablatæ, eam ante interitū non fuisse alienaturum, & eodem mō apud ipsum rem illam perituram, sicut & apud furem perijt, an in iudicio animæ teneatur fur ad æstimationem? Anchar. hoc quint. oppositione rādet, furem in hac ipsē teneri ad æstimationem in conscientiæ iudicio, tandem Anch. eandē distinctionem admittendam esse censet in iudicio aīæ quæ & apud iudicem exteriorem seruanda foret. Nā in foro exteriori receptum est frequentium omnium consensu occupantem rem alienam mala fide per crimen & dictum, teneri omnino ad eius restitutionem, & æstimationem re perempta apud ipsum eodem penitus mō, quo & apud dñm foret peritura. glo. in d. §. rectissime. Bar. cōiter receptus post gl. ibi in l. quod te mihi. nu. 10. ff. si certum pet. gl. in l. item si verberatum. §. vlt. ff. de rei vend. glossa cōiter approbata in d. l. nemo. §. 1. in verb. homo. quam opinionem fatentur cōem esse Alexan. in d. l. cum res. § vlt. ff. de leg. 1. & Iuniores in d. l. quod te mihi. atque Ale. in d. l. nemo. §. 1. eandem sententiam & in foro animæ dicit esse iustam Io. a Medina de restitu. quæstione sexta. Ego tamen contrariam veriorem esse opinor in animæ iudicio, quippe qui videam ratione naturali furem raptorem, & denique rei alienæ occupatores teneri tantū domino iniuriam passo restituere damnum, quod per acceptionem iniquam eis illatum fuerit. Hæc etenim est vera æqualitatis, & iustitiæ rō, ne quis ex alterius iniuria damnum in propijs reb. patiatur, quod D. Th. docet secunda secundę, quæstione sexagesimasecūda, & alij Theologi restitutionis obligationem a iure naturali deducentes, idem præmittunt. quo fit, vt raptor, fur, vel violentus rei alienæ occupator, ad rei æstimationem minime teneatur post eius interitum, si eadem res eadem mō foret apud dominum peritura, nec eam ante interitum dissecisset venditurus. Nam & iure ciuili apud iudicem exteriorē nonnēst omnino certa communis opinio, quemadmodum constat ex disputatione huius quæstionis tradita per Franciscum è Ripa in d. l. quod te. num. 18. imo re perempta penes iniustum eius occupatorem, quique eā iniuria, & scelere a domino habuit, eodem modo, quo penes dominum fuerit peritura, restitutionis obligationem, extingui etiam quo ad æstimationem, probat text. elegans in l. item si cum exceptione. §. sed & si quis. vers. sed & si non culpa. ff. quod met. cauſa. cui non satis apte hactenus respondent communis sententiæ authores, idē probat tex. in l. si plures. §. vlt. ff. deposit. quibus authoritatibus aduersus cōem sententiam tenuerunt Mart. ex antiquorib. & quidam alij, quos sequuntur Fulgos. Iaſ. num. 28. Decius nu. 16. & Curtius Iunior num. 33 in d. l. quod te mihi. Et profecto ex plurib. iuris locis, quæ pro communi sententia citantur, adducuntur etenim plures, nullum ego legi, a quo cōis opinio vel aperte, vel per cogruam argumentationem deduci valeat, idcirco licet obiter etiam in foro exteriori Martini sententiam admittēs opinor saltem in animæ iudicio eam esse veriorem, siquidem etsi per humanas leges in hoc casu adhuc debitor teneretur ad restitutionem, id potius ad pœnam criminis, quam ad damni illati compensationem pertineret. Pœna vero in conscientiæ iudicio minime debetur, sed tantum damni dati compensatio. fit igitur hanc partem non tantum equiorem esse, quod Io. a Medina fatetur, 2
sed & iustiorem.

Secundo eadem ratione constat vera interpretatio texus in lege in re furtiua. ff. de condictio. furt. si ex causa, inquit Vlpianus, furtiua res condicatur, cuius temporis æstimatio fiat, quæritur? Placet tamen id tempus spectādum, quo res vlquam plurimi fuit, maxime cū deteriorē rem factam fur dando non liberatur temper. nō moram fur facere videtur. Ex quib. verb. adnotauit Bart. quod re perempta succedit obligatio contra furem ad æstimationem, quanti res plurimi fuerit eo tempore, quo dās ea caruit. Enimuero iuxta leges iustitiæ commutatiuæ satis est, q̄ res furto ablata domino restituatur, vel ea perēpta iusta eius æstimatio, quæ iustissimam efficit damni dati cōpensationē. Nec ad hanc pertinet æstimatio quanti ea res plurimi fuerit a die furti cōmissi, vel dominus eo tēpore, quo pluris valuerit, non foret eā venditurus, nec fortis culpa valor ipsius rei fuerit diminutus, quod Sylues. sentit in verbo, furtum. quæstione decima sexta, & esse hanc humaniorem sententiam asserit Iohannes a Medina dicta.

d.q.6.licet opinet ꝑriam iustam esse.q̃ res a fure ablata esset apud dñum uēdibilis,ita quidem,vt eo die quo plurimi valuit ab eo venderetur ea,temporis huius æstimatio ad verum damnum pertinet,& ad eius satisfactionē.

Tertio infertur,qua ratione seruandæ sint in aīæ iudicio leges humanæ,q̃ de iure ptib.ac melioratiōnib.a fure in re furto ablata factis tractauere,an & iurisconsultorū rñsa sint & in foro aīæ admittēda.Ego quidē leges dātes furi,& cuicūq; malæ fidei possessori expensarū,& melioratiōū retētionē,aut repetitionē,nō ambigo esse in aīg iudicio exacte custodiēdas,& ꝺm eas a sacerdote restitutionis materiā examinandā,atq; ió mente ab eo tenēdā esse distinctionē Bart.in l.in fundo.ff.de rei.vend.vbi p textum ibi & in l.domum C.de rei vend.ubi. Salicetus opi.textu.in l.plānē.ff.de petit. hæred.& in.§ ex diverso inst.de rerum diuisione.Regia l.43.tit.28.par.3.Sed quæ possunt in conscientiæ iudicio dubitationem,& scrupulū mouere,circa eas contingunt leges,aut interpretū rñsiones,q̃ furi,& maletidæi possessori expensarum,& meliorationū repetitionē,& retentionē negāt.In quib. cū bonæ fidei possessorib.hoc non negef,vel est adsumenda ratio a præsumpta malæfidei possessoris donatione,vel a legali pœna ob malam fidem,& iniuriolam rei alienæ occupationē,statuta,vtroq; vero casu in cōscīæ iudicio acceptum est accipienda res illa,cū in eo,nec locus sit ꝓsumptionibus,nec legali pœnæ saltem ante iudicis condemnationem,sed tm in materia restitutionis agatur,de damni illati reparatione,& de re aliena,vel iure non quæsita restituenda,quemadmodum superius adnotatum est.vñ erit quo ad aīæ iudicium examinandus tex.in l.ex argento.ff. de cond.furt.Ex argento,inquit Paul.furrepto pocula facta condici posse Fulcinius ait.Ergo in ꝓfectione poculorū et ca latiuæ æstimatio fit,q̃ impēsa furis facta est,quē admodū si infans furreptus adoleuerit,æstimatio fit ad olescentis,quāuis cura,& sumptib.eius furis creuerit.Hactenus iurisconsultus,ex quo apparet et expensas nec ellas non deducere furem,ab æstimatione rei,quam furto habuit.Sed hoc quoad expensas necessarias, tm obtinet in aliments,q̃ seruo furrepto ꝓstita fuerint.l.1.C. de infant.expos.notat Sal in d.l.domum.pen.col. probat itē furē,& malæfidei possessorem,nec per actionem,nec per retentionem posse consequi expensas vtiles,in re aliena factas,ex quib.res ipsa meliorata fuerit,& maioris sit æstimationis,tametsi malæfidei possessor posiit has expensas deducere per deductionē ædificij,& materiæ,seruato illæso pristino rei statu.l.domū.C.de rei vend.vbi Salicet. & cōter Doct.notatur in l.si area.ff.de cond.indeb.d.§. ex diverso & in d.l.in fundo.Regia l.43.paulò ante citata.Imo in fure illud constat,q̃ re perempta tenetur is in foro iudiciali reddere æstimationem eius,& iustum valorē,quo æstimari possit,ita vt erat meliorata expensis furis,tex.in d.l.ex argento.Sic & ob malam fidem possessor expensas voluptatis,& ornatus causa factas,non quidem vtiles,nec poterit petere,nec retinere per deductionem materiæ,seruato ēt illæso pristino rei statu.glo.frequentissimo omnium consensu probata in d.l.in fundo. tex.& inibi Salicet.in d.l.domum.d.regia l.43. Hæc sane omnia in iudicio aīæ non ita vt in exteriori obtinere debent,quippe quæ minime sint necessaria ad illati damni compensationem.

Quamobrem in iudicio interiori qui alienū seruū furripuerit,in eiusq; alimentis aliquid impenderit, poterit eas impensas retinere cum de seruo restituendo tractaverit,has etenim dēs facturus esset olim,& ió æquissimē a malefidei possessore retinent,qui tū,& fructus serui restituere debet si quos ab eo percepit, aut percipere potuisset,quod ītatim examinabimus.Sed tamen ēt si nullos fructus perceperit a seruo, poterit nihilominus retinere alimenta, quæ seruo præstitit. Eadem ratione malæ fidei possessor in animæ iudicio poterit retinere impensas vtiles,quas in re aliena fecerit, & ex quibus res ipsa melior is,maiorisq; fit effecta æstimationis, ipseque dominus ex hoc sit locupletior.

3 Nam in pœnā criminis,& malæfidei lex humana statuit,non posse has impensas repeti,nec retineri,pœna vero hæc licet in foro iudiciali obtineat,non ita in animæ iudicio procedit,qđ in hac spē notat Io.a Medina in d.q.60.2.par.dum contendit,tm esse in restitutione, dam nullatenus cōpensationem obtenuandum.ergo poterit fur vtiles expensas in conscīę iudicio retinere cum ex eis res sit mō maioris æstimationis.Præsertim q̃ & has posse in foro iudiciali repeti,& retineri a malæ fidei possessore censuit Marinus,cuius opinionem defendit Lugdunensis in consue.Paris.tit.1.§.1 gl.5.nu.87.Hinc apparet respondum iurisconsulti in d.l.ex argento. in priori eius parte,non esse recipiendum in foro interiori,cum id nō pertineat ad veram iustitiam commutatiuam, & ideir co re perēpta fur tenebitur ad eius æstimationē simplicem,non ad eā qui poterat æstimari in eo statu prout res erat expensis,& cura furis meliorata.niti eo casu,quo verisimili coniectura eam meliorationem fecisset dominus,ni res foret ab eo ablata:enim tunc tenebitur fur ad æstimationem meliorationū deductis expēsis, quas dominus in hoc fecisset, quia & in hac melioratione,vt per furtum dominus ipse lasus.Postremo & illud ꝓbat, furem vel malæfidei possessorem posse in iudicio animę deducere q̃ subtractionem materiæ abædificio ablq; læsione ipsius rei,& huius pristini status expensas, quas in re ornatus,& voluptatis causa fecerit,cum in hoc dominum rei minime lædat,nec ei damnum inferat.

Quarto ex suprascriptis constat,quæ ratio sit habenda in restituendis fructib.rei furto ablatæ,loquidem de fructib.a bonæ fidei possessore pceptis hic agēdū nō est. igit quo ad fructus,quos malæ fidei possessor reddere tenet,observādū est in iudicio conscię,q̃ dāni dati pinius iotam acceptionem rei alienæ reparatio fiat, quemadmodum iam adnotatū est.Et profecto fructus percepti a malæ fidei possessore, restituendi sunt omnino, licet eos perceperit propter eius industriam,& solicitudinē, deducta huius solicitudinis iusta mercede etiam si dominus fructus istos non percepisset.quod notat in foro exteriori Bar.in l.ratio.§.1.ff.de actio.emp, distinguens, an fructus veniant in restitutionem vt fructus, an vt interesse,prioti casu scribit hos fructus venire nō sic in posteriori secundum notata in l.videamus.§.si actionem. ff.de vsuris.vnde ipse in animæ iudicio ab hac sententia Bart.infero,fructus istos,si ex eis malæ fidei possessor effectus sit locuptior,vel eos habeat modo extantes. debere restitui dño rei non rōne illati damni, vel acceptionis iniquæ,sed quia dño debent eo,q̃ fuerint e re propria illius percepti,atq; ita,vt fructus exātes sunt domino rei restituendi ex decisione iurisconsulti in l.si me & Titiū.ff. si cert. petat.Quod si fructus isti singulari industria possessoris percepti, iam fuerint consumpti,nec ex eis fuerit possessor malæfidei factus locupletior, tunc cum ratione damni illati peti non possint,nec vt interesse lucri cessantis,siquidem eos dominus non percepisset,opinor non teneri ad eorum restitutionem ipsum possessorem,etiam malæfidei.

Sic & eadē rōne in animæ iudicio tenebitur fur,vel iniustus alienę rei possessor ad fructus ēt percipiendos, quos tamen vel attenta singulari eius industria, vel cōi hominum cura,& diligentia dominus percepisset, nam & ita in foro exteriori ad hos fructus tenetur possessor malęfidei l.si nanis. ff. de rei vend. secundum Abba. in capitul.grauis .de restitutio.ipolit. & ibi Doct. Alex. & Iason.in lege apud Iulianum.§.1. ff.de legat.1.quam opinionem fatetur esse communem Dec.in l.generaliter.ff.

de

de reg.iuris.atque ita tenendum est,quidquid ipse Dec. inibi ab hac opinione cōmuniter recepta dissenserit,existimans,non esse attendendam singularem dñi industriā: sed eam quæ ob.conueniat.Sed cōis opinio ex Bart.colligitur in l.domum.C.de rei vend.qua rōne in conscīæ foro idem seruandum erit:cum hæc restitutio pertineat ad damni dati satisfactionē ex eo,q̃ si res non fuisset iniuria, & furto occupata,eius verus dās commodum hoc ab ea percepisset:quo quidem commodo fraudatur ob iniustā rei propriæ occupationem,nec in fructibus percipiendis etiam apud iudicem exteriorem attenditur singularis ipsius possessoris industria,quod notat Bart.in d.l.domum. & est communis opinio tenle Dec.in d.reg.gñaliter.qdquid contrarium poss.alios adnotauerit Mathesi. notab. 160.maximē Cynus in l.certum.1.q.C.de rei vendic.

EX §. SEQVENTI.

SVMMARIVM.

1 *Iustitia distributiua à commutatiua differt.*

2 *Beneficia ecclesiastica, munera; pub lica indignis conferentes teneatur ad restitutionem illati damni, ac mortaliter peccant.*

3 *An dignior sit eligendus quo ad beneficia, & munera publica? & an iure humano electio digni omisso digniori valida sit?*

4 *Intellectus ad tex.in c.3 de iure patronat.*

5 *Patronus tenetur digniorem præsentare episcopo ad beneficij institutionem.*

6 *Eligens dignum omisso digniori an teneatur ad restitutionem?*

7 *Pater ex lege Regia melioratus filium dignum, vel indignum prætermisso digniori, an peccatum ex hoc committat?*

8 *Impediens quòd beneficium, aut officium publicum alteri detur an teneatur ad restitutionem? Et quid de impedīte legatum,donationem, vel hæredis institutionem?*

§. SEPTIMVS.

DEcimo tertio quæritur satis congruē ad huius materiæ tractatum:an teneatur in animæ iudicio ad restitutionē is, qui alterum læserit vel ex eo, q̃ ei digniori iuxta distributiuam iustitiā non contulerit officiū, aut beneficiū ex quibus ipse munere publico seruire valeat reipublicę simul & reditū percipere ad eius alimenta sum ptuq; necessarios:vel ex eo q̃ impedierit, aut curauerit,ne ei bñficium vel officium publicum à principe deturr?Huic controuersiæ ꝓnotandum est,maximū discrimen constitui inter iustitiam distributiuā, & iustitiam comutatiuam. ¹Etenim iustitia distributiua tractat 1 de distribuendis bonis cōibus,alicuius nempe cōitatis,inter eos,qui eiusdem sunt cōitatis:commutatiua aūt,agit de bonis priuatis vnicuiq;,cuius ea propria sunt, dandis. atque in hoc tendit vt vnusquisque habeat à priuatis, & particularib.quod suum est.vnde prior iustitia constituitur respectu communitatis ad priuatos: posterior verò respectu priuati ad priuatum.licenti Aristo.docet libr.5. Ethic.ca.secundo,& post eum eleganter Tho.2.2.q.61. artic.1.Florentinus 4.part.tit.5.c.2.& 3.

2 Est aliud obseruandum,¹q̃ qui munera publica,& rei 2
publicæ magistratus,vel officia indigno ex culpa ignorantia,vel scienter contulerit,præter peccatum graue,quod acceptionem personarum aduersus iustitiam distributiuam committit in eos,qui digni sunt: maximum damnū reipublicæ,& his,qui ex iniqua electa administratione lędūntur,palam infert:& ea ex causa tenebitur ad restitutionem illati damni:quod probatur,quia qui causam dāni dat,damnum dedisse vr.c. vlt.de iniur.idem constat ex rub.C.& ff.de magistra.conuenien.l.1.§. nunc tractem⁹. ff.de tutel.& rō.distra.gl.in c.1.de sup.neglig.præiat. adnotarunt in specie Anch.in clemen.1.de ætate & qualit.in fi.Fel.in c.si qn.de rescriptis.nu.7.Io.Lupi.in c. p vestras. notab.3.§.26.nu.11.& Hadr.in 4.suārum,tract.de restitutione.c.quia iam determinatum est. vers.2.conclusio. Idem notat Dominic.Sot.li.4.de iust.& iu.q.6.art.3.ad 6. probans,hoc in casu quo ad iniuriam reipubl. pōtat committi aduersus commutatiuā iustitiam, quod latius ipse probauerat,li.4 q.6.art.2.& 4.Quod si dixeris,fortasse dānum imminere ecclesiæ,aut reipublicæ ex indigni administratione:quia indignus nullum damnum infert, quippe qui varijs ex causis commodē, & prouide officiū gesserit:adhuc opinor mortale crimē cōtraxisse eum,qui in dignum præposuit.c.hi quoscunq;.1.q.1.quia præsciens indignum,ecclesiam,rempublicā,pupillorū bona,& patrimoniū maximo exponit periculo.quo fit vt ex sola indigni prælatione grauiter peccet qui eum scienter eligit: cùm iniustissimè hoc eligēti munus,quod iuxta rectam rationem expedire tenetur,aduersus diuinam, naturalem,& humanam legem exerceat.

3 His demum optimè accedit ea disputatio:¹an teneat⁹ qs 3
digniorem eligere,& præficere vel ecclesiæ vel publicis, muneribus?Et quibusdam visum est,satis esse,q̃ dignus eligatur,aut præficiatur:etenim hoc ita verum esse dicitat tex.in c.monasterium.16.q.7.& in c.cū nobis.de electi. quibus authoritatibus hoc adseuerant gl.in c.constitutis. de appell.in verb.magis,& in c.libet ergo.8.q.1.& alia in c.3.de iure patro.& in c.2.de offi.custod.quas Doct. vbique veras esse censent.Sed hoc in hunc sensum accipiendum est,vt collatio beneficii,electio,& muneris prælatio valida sit,nec in foro iudiciali,nec in interiori animæ iudicio possit iure rescindi.non tamen ex hoc sequitur pōtificem digniorem omisso digniori tutum esse,& immunē à peccato.Nec.n.dubitandum est,electionem istam iure validam esse, adeo,vt retractari nequeat: siquidem pter alios ita profitentur D.Thom.2.2.q.63.arti.2.ad tertiū. idem quodlib.8.art.6.& quodlib.6.art.9.)Card. à Turre Crem.ita in d.c.licet ergo.& ibi Præpos.Alex.Sylvest.in verb.electi.in 1.q.16.Hadri.in d.c. quia iam determinatum est.conclu.1.Domini.Sot.lib.3.de iust.& iu.q.9.arti. 1.conclu.8.omnium latissimè Lamberti. de iure patron. 2.lib.part.1.q.10.art.3 (eandem opinionem sequitur asseuerans communem esse Dūcus in d.c.licet ergo.)probat tex.in d.c.constitutis.vbi post Abb.& alios Phil.frā. hanc opinionem tenet.ad idem tex.opt.in c.quia ꝓpter. iuncto c.cum id cunctis.de elect.c.nisi cum pridem.§.ne pro defectu.de renunc.(& omnium apertissime Tridentina Synodus sess.24.c.1.& c.18.digniorem esse eligēdū asseuerat,vt à peccato sit immunis electorum:tamē ita statuit electionem digni omisso digniori fore rescindēdā.) atque hæc est communis opinio,quæ tamen fallit,vbi ante electionem,quæ de certis facienda est,denunciatur electoribus,vt digniorem eligant:& à contraria electione,si facta fuerit,ab initio appellatio proposita fuerit.Nam in hoc casu electionem tacitam contra appellationem nullā esse,& reuocandam probare conantur Panorm.& Dec. in d.c.constitutis.gl.in pragm.sanct.inde electionib.§. ego N.in verbo,veliorem,& Lambert.in d.art.3.contra Imol.& Franc.in d.c.constitutis.qui & in hoc casu existimant electionem validam esse, nec reuocari posse,etiam si facta fuerit omisso digniori, digno quidem electo. eorum sitam in praxi admittendā fore censeo aduersus Panorm.alioqui omnes electiones maximam differunt, & periculum patiuntur:in locis mille litibus, si pernicio-

sum fuerit electiones revocari ea ex causa q̃ dignior electus non fit. Hoc verò permittẽdum non est, nec permitti Christianæ reipublicæ convenit, modò dignus eligat.
4 Hinc constat intellectus ad tex.in c.3.de iur. patron.vbi Bernar.quem Doct.sequuntur, censet, præsentatũ à maiori patronorũ parte, si idoneus, & dignus sit, ab epo instituendum esse omninò. etiam si præsentatus à minori patronorum parte dignior sit. idẽ adnotarunt Imol.& Cardi.in clem.plures.4.col.& §.fi.q.1.de iure patron. Pano. in c.cùm autem.d eiure patron. Nec in hoc casu põt eps dignioreminstituere cum is verè presentatus nõ sit: sed potius alter qui maiorem patronorum partẽ, eiusq; suffragia habuerit, quod & iuniores fatent statim à me nuncupatim citãdi. At si plures fuerint epo põtati ab vno eodemq; patrono, vel equali patronorum suffragio, tenetur eps, etiam in foro iudiciali, dignioreminstituere, alioqui ab eo poterit dignior appellare, & eo appellante institutio revocabit, ſm Abb.in d.c.cùm autem. Rochum Cur. in tract.iuris patro.in verb.honorificũ.q.13. Imol.& Cardi.in d.clem.plures.4.col.in princ.quib.suffragat tex.in c. si forte.62.dist. qui th in eo cõsensu accipiẽdus est, vt eps teneatur ſm rectitudinis tramitem, dignioremecclesiæ præficere alioqui malè vtatur epi officio. Sed si idoneum contẽpto digniori elegerit ad sacerdotium, non sequitur inde eam electionem, aut institutionem revocandã fore: qua rõne contraria sũa placuit Host.Card.Io.And.Ant.& Card.in d.c.ũ aũt Philip.Frãc.in d.c.cõstitutis post gl. 3.Dec.in cõs.129.col.1.Cæsari Lãbe.de re patr.2.h.part. 2.q.7.art.26.& 3.part.q.5.art.2.quorũ sũa mihi, ni fallor, magis communis est, atque ita Deci. in dict. consilio 129.column.1.expressim profitetur.

Igitur iura humana maiorem ad tranquillitatem reipublicæ, ne tot lites super his prælationibus tractarentur, statuerunt electionẽ, collationẽ & institutionem sacerdotiorum validas esse, nec debere discrimẽ revocationis adduci ob eam causam q̃ dignior fuerit prætermissus electo digno. Etenim si locus esset contrari opinioni, & electiones ifte hac rõne possent revocari, nulla in ecclesiastica republica electio fiet, quæ litib.& controversijs maximè perniciosis nõ vexetur. is verò qui dignum elegerit, sive sacerdotium, aut munus publicũ contulerit prætermisso digniori, planè pctũ committit, & perpensa qualitate mortale quidem: quippe qui teneatur dignioremq; præficere secũdi cõsilium consensu exhibat adnotatum in d.ca. constitutis.vbi Panorm.& Rochus de iure patron.in verbo.honorificum.q.15. Lud.Gomez.in c.2.de const.an 6. nu.22.probat tex.in d.c.licet ergo.& tradidere eleganter Thom.2.2.q.63.art.1.& q.185.art.3.& quodlib.supra citatis. Caiet.in commentarijs ad Thom.Flo.2.part.tit.1.c. 20.§.1. Io.Maior.in 4.sent.di.24.q.8.& 9. Hadr.in d.c. qa iam determinatum est. conclu.1. Sylue.in d q.16. Io. Lupi.in d.§.26.nu.12. Caiet.in sum.verb.acceptio.& in tentaculo 12.q.4. Dõi.Sot.in d.q.6.art.1.concl.9. Cæsar Libert.de iure pat.d.q.10.art.2. rursus Caiet.in 2.2.q.62. art. 2. Hæc opinio instruitur fortius. Nã vel hæc publica munera conferunt, vt onera reipublicæ, q̃ priuati ad eius ministerium subire tenentur, vel, vt bona, & honores ipsius cõmunitatis, quæ inter priuatos eadem sub ditos cõtati distribuenda sunt. priori quidem casu peccat rector cõitatis, quia non seruat in ipsius regimine illam iustitiæ, & rectitudinis rõnẽ, qua vti debet erga ipsam rempublicã. tenet.n. dignioremmunerib. publicis præficere. text.in d.c. licet ergo.c.vnico.vt eccles.benefi.c.vii.simus. 1.q.1.D. Aug. super illud Iacob. 2. fratres mei nolite habere in acceptionẽ personarum fidem Iesu Christi, inquit: Quis ferat eligi diuitem ad sedem honoris ecclesiasticæ gloriæ contempto paupere instructiore & sanctiore? posteriori aũt casu peccat princeps cõitatis aduersus iustitiam distributiuam iuxta quam tenetur reipublicæ honores, bona subditis distribuere, & impertiri ſm cuiuscunque dignitatem, vt dignior digno, melior bono in his adlegendis præferat, inquit sanè Arist.lib.5.Ethic.c.3.in.n.quod est in distributionib. pro dignitate quadã esse oportere, oẽs fatenturdignitatem autem non esse eandem omnes asserunt. Hactenus Arist. quibus tandem hæc sententia satis firmis rationibus,& authoritatibus probata manet.

Dignior verò in hac quidem disputatione non simpliciter dr ille, qui doctior sit, vel qui sanctior. sed is, qui iuxta munus, & rem cui præficiendus est, aptior eius ministerio apparet: siquidem quandoq; qui sanctus vir, virtuosus & bonus est, ac ꝓterea diligentior ad curam, præferendus est viro sanctiori, qui non ita diligens est: eaque rõne non ita aptus sicuti prior administrationi eius muneris cui est præficiendus. quod Diuus Thom.ac ceteri passim adnotarunt. idemque obseruandũ erit circa doctrinã, & eruditionem enam frequentissimè qui doctior est, non ita conuenit muneri publico, sicuti alter qui doctus est & doctrinam hẽt satis sufficiẽtem ad munus quod ei confertur. quæ verò exigantur, vt quis sufficiẽs sit administrationi dignitatum ecclesiasticarum, & sacerdotum, tractat text.& ibi Doct.in cap. cum in cunctis. de elect. gl. in c. penult. de præben. omnium latissimè Cæsar Lamber. de iure patro. 2. lib. 1. part. 10. q.

Ex his autem, quæ modo explicuimus, satis euidenter constat: dignũ & idoneum, cui munus publicum collatum fuerit prætermisso digniori, non tantum in foro iudiciali, sed & conscientiæ iudicio tutum esse, ac posse iustissimè & sine peccato munus id possidere: tametsi qui eum præfecerit sacerdotio, peccauerit ẽt mortaliterquè admodum censent Scotus & Richard. in 4. dist. 15. & Io. Maior. ibi, q.8.& 9. Caiet. in 2.2.q.185.artic.3.

5 Secũdò probat ex ſmissis electionẽ factam ꝓtermisso digniori, si dign⁹ electus fuerit, validã esse, nec revocari posse. etiã si electores iurẽ de digniori eligẽdo præstiterint. hoc etenim iuramentum pertinet ad periurij crimen, si electores existimantes quẽdam ex cãditatis dignitatem postulantib. aut qui ad eã eligi poterant, dignioré esse, eo prętermisso, alterũ ẽt dignũ elegerint: non tñ ob id electio nulla est, nec debet revocari quẽ expressim voluit Chosmas in pragm. sanct. tit. de electionib. §. ego N. in verb. vtiliorẽ, & inibi Philippus in additionibus, num. 6. Ioann. de Selua 3. part. de beneficio. q. 27.

Tertiò planè ex prædictis deducit, epm qui iure pontificio tenet clericũ præsentatũ à patrono ad beneficium ecclesiasticũ instituere, mò is dignus, & idoneus sit: ficuti satis expressum est sub rubrica de iu. patro. minimè peccare, nec crimẽ aliquẽ ẽt quo ad tẽ iudiciũ cõtrahere, si dignũ à patrono ꝓsentatũ instituere, ꝓtermisso digniori, quẽ patronus nõ ꝓsentauerit, potuisset tñ ad institutionẽ epo exhibere, & instituendũ offerre: cùm eps idoneũ, & dignũ à patrono nolatum ſm canonicas sanctiones non potuerit non instituere ideoq; nulli cõtrahit culpã ita sanè in specie adnotarunt Caiet. in summa, in verb. bñficiũ ecclesiasticum. & Io. Maior. in 4. sent. dist. q. 8. & 9.

Quartò eadem ratione, quàm paulò antè prænotauimus, examinandum est quod Cæsar Lambert. in tractat. de iure patron. libr. 2. 1. par. quæstio. 10. articu. 3. numer. 17. scribit existimans patronum non obligari, nec teneri ad ꝓsentandũ dignorem: sed satis esse si dignum sentet vt liber sit ab oĩ culpa. tex. opt. in c. monasterii. 18. q. 7. qui ꝓbat, patronũ posse nolare quẽ voluerit, mò is malus nõ sit, & nolato deberi ab epo institutionẽ. Etenim hæc opinio apud me falsa est. Nã licet ꝓsentatio patroni, quoties dignus ab eo nolatur, valeat, sitq; ab epo admittenda: nõ ex hoc sequit, patronũ nõ ꝓsentantem dignioré, immunẽ esse à culpa pctĩ in tẽ iudicio contrahendo. siquidem tenet patronus, cui pontificæ constitutiones ius hoc dedere, ingrere diligẽter, qui sint ad sacerdotia digniores

& eos episcopis exhibere, vt ipsis beneficia iuris patronatus conferantur. ſm Fred. conf. 95. non obstat tex. in d.ca monasterium. Nã is eum sensum hẽt vt sufficiat à patrono præsentari, & nominari dignum prætermisso digniori, ad effectũ validæ nolationis: non tñ ad excudendum à pctõ ipsum patronum qui dignioremposuit nolare, vel sit erit dignum ab eo nolatum digniorem non reperiatur præmissa mediocri, ac diligenti nominãdi inquisitione.

Quintò hinc aperitur, quonam modo sit intelligendum quod Io. Maior. in d.q.9. versi. 5. asseuerat scribens, ecclesia ab aliquo constructa, dotatq; congrua eius ministris constituta cum ea lege, & conditione, vt ad ecclesiæ ministeriũ electio, nominatio, & præsentatio fiat ex certo gñe personarum, vel ex instituentis familia ꝓ digniorem à patrono nominandum fore, vt eum eps instituat & clausulam à primo institutore additam tunc obseruandã esse, cùm plures sint dignitate æquales: quo quidem casu locus erit gratiæ, & liberæ nominationi. Nam si Io. Maio. sensit digniorem eligendum esse ex genere personarum à primo institutore ecclesiæ speciatim nominatoexeius sententia vera quidẽ est, atque ita patronus sub mortalis culpæ reatu inspecta materia subiecta tenebitur digniorem ex illis epo exhibere hoc.n. & Frede. in d. conf. 95. probat quod si Io. Maior. voluit, dignioré esse à patrono epo nominandum & exhibẽdum, etiam si is non sit ex illis, quos primus ecclesiæ cõditor nominari, & ecclesiæ præfici mãdauerit, eius opinio admittenda non est: quod in specie adnotauit Domini. Sot. lib. 3. de iust. & iur. q. 6. art. 1. concl. vlt. potuit sanè qui ecclesiam instituit, iustè legẽ hãc institutioni addere: idcirco ea seruanda erit: modò satis dignus possit ex eo personarum genere ecclesiæ præfici.

6 Sexto illud non est in hac disputatione prætermittendum, cùm eius causa hæc tradiderimus, t an eligẽs dignũ prætermisso digniori, teneatur ad restitutionem, & damni satisfactionem ipsi quidem digniori faciendam? & quibusdam visum est in hac specie præferentem dignum digniori teneri ad restitutionem eidem prætermisso faciendam. Huius sententiæ authores sunt Palud. in 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 2. & Caiet. 2.2.q.62.art.2.ver.ad confirmationem. Probatur aliquot rationibus horum authorum opinio. Primò, tenetur episcopus hoc sacerdotium dare Titio digniori: ergo non satisfacit huic obligationi, nisi id, vel æquualens dederit. consequens patet. antecedens verò satis constat ex his, quæ iam prænotauimus. Secundò hoc ipsum ostenditur, episcopus tenetur ex iustitia distributiua facere q̃ commune bonum. i. ecclesiastica dignitas, aut beneficium sit proprium Titij digniori: quod notissimum est. ergo tenetur ad hoc vel æquale. & sic ad restitutionem. Etenim si ego teneor facere, q̃ equus detur Titio: nec id faciã nulla causa iusta impeditus: teneor ꝓfectò id in quod Titium interfit equum illum habuisse. Præterà qui obligatur ex bonis cõitatis mihi dare centũ, nec det cùm ea dare possit, planè infert mihi damnum in centum. & per hoc iustitia commutatiua violatur, siquidem suppolita distributionis lege, ex qua cẽtum mihi debẽtur, qui hæc mihi cùm possit, & teneatur, non dederit, iustitiæ commutatiuæ refragat: authore Tho. 2.2.q.62. 1. ad 3. igitur ad restitutionem tenetur rõne violatæ iustitiæ commutatiuæ. sicuti oẽs fatẽtur, deinde paria sunt ab aliquo auferre quod suum est, & eidem non dare quod ei debetur, sed qui digniori non dederit munus, & res communitatis, quæ ei debentur, negat rem debitam ei soluere: ergo tenetur ad restitutionem ac si ab eo abstulisset quod eius proprium erat. eandem denique opinionem tenet idem Caiet. in summa, in verb. acceptio. cui accedit quod scribunt Thom. 2.2.q.62.art.2.ad quartum, & Sylvest. in verb. restitut. 3.q.vii. qui censent, q̃ impedimẽto sublato debitũ bñficiũ digniori, teneat ille ad restitutionẽ ꝓportionis, vt & ad eandem teneat qui potuit, & tr adhibere diligẽ, & non dedit. Atq; ita D. Tho. hanc Caietani sententiam ꝓbare vẽ, præsertim in d.art. 1. ad 3. cuius hæc sunt verba: Ad tertium dicendum, quòd recompensatio, quam facit distribuens ei, cui dedit minus quàm debuit, fit per comparationem rei ad rem: vt si quanto minus habuit, quàm debuit, tanto plus ei detur. Sit ideò iam pertinet ad iustitiam commutatiuam. hactenus Thomas.

Verùm Hadr. in 4. senten. tract. de restitutione, in cap. quia iam determinatum est. contrariam sanam proponit constanter asseuerans in hac specie prælatum non teneri ad restitutionẽ cuius opinio dubio procul benignior est, & fortasis veriora. cuius probationem vt ex duabus rationib. quib. fere adductis in contrarium rõdetur. Etenimuerò si in hoc casu restitutionis obligo constituẽ, non aliã cõtingit rõne q̃ q̃ digniori damnum illatum fuerit in re sibi debita, sed id obtinet qã dãnũ alicui fit in re ꝓpria, vel ei debita vt propria, non autem in ei debita vt cõi. Nã res debita vt cõis, non est proprię nec verè debita, præsertim cùm debetur ad vtilitatem communitatis, quemadmodum contingit in sacerdotijs, & publicis muneribus. Alio.n. modo, inquit Tho. 2.2.q.16.art.1.ad quintum, debetur alicui id, quod est cõe; alio modo id, quod est proprium. deinde princeps, aut prælatus conferens digno, ꝓtermisso digniori, publicum munus, quod ei debitũ erat, solum peccat respecta dignioris aduersus iustitiã distributiuam, quippe qui acceptor sit personarum non cõcedens digniori ex bonis communitatis id quod iuxta eius dignitatem & potius q̃ digno debitum erat. At obligatio restituendi non procedit à iustitia distributiua: sed à commutatiua, quod D. Tho. asserit. in 2.2.q.62.art.1.in corpore quæ bonis. igitur non tenetur reipublicæ administrator qui dignum prętulit digniori ad restitutionẽ non inficior D. Thom. in d.art. 1. ad quintum, alium sensum habere, qui Caietani opinionem minimè improbet: vt sanè constituat Thom. discrimen inter debitum vt cõmune: & debitum vt proprium: debitum priori modo nõ debetur iuxta quantitatem rei acceptæ, & occupatæ, sed iuxta eam partem quam quis perpensa eius dignitate habere debet ex cõmunibus bonis. debitum posteriori modo, solùm debetur inspecta re, quæ ablata fuerit ab altero, vel in qua damnum ei datum fuerit. Pro Hadr. sũa respondetur ad illud quod de impediente tradidimus, ſm ea, quæ statim explicabuntur. Ad verba D. Tho. in responsione ad 3. difficilis est responsio: & tñ quoties præcipuè agitur de bonis cõib. distribuẽdis in eos qui cõitati sunt, & eius partes sunt iuxta cuiusq; dignitatem, & proportionem: nunc fortasse iam ad iustitiam commutatiuã si detur alicui minus q̃ ei debitũ sit. idcirco locus erit obligationi restituendi: ac poterit admitti Caietani opinio. Quod & ipse explicat. 2.2.d.q.62.ar.1. At in præsentiarũ non agitur de bonis cõitatis distribuendis saltem principaliter sed de magistratibus, & muneribus reipublicę ad eius regimen, & vtilitatem cõferendis: ubi ex prava munerum collatione præcipuè respublica lædit⁹: eiq; damnum infertur. quod nequaquam contingit vbi digno magistratus cõferuntur atque ideo obligatio restitutionis nulla in hac specie dari potest, vnde Thomæ sanam in priori casu intelligendam fore opinor. maximè quia constat inter hæc duo maximum discrimen. priori.n. casu, si apud principẽ superiorem querela foret proposita inferioris distribuentis profectò distributio revocaret lege iustitiæ nõ sic in posteriori casu ficuti à nobis paulò ante traditum est. sit tandem vt in re adeò controversa, & dubia, potior appareat Hadri. opinio, q̃ praxi conueniẽtior est. quã Dñic. Sot. probauit li. 4. de iust. & iur. q. 6. art. 3. ad 6.

Septimò hac in parte scie offert excutiendã quæstio. Io. Lupi Falgis inquam in repet. ca. per vestras. 3. nor. §. 26. in prin. eleganter scribit patrem lege regia habentem facultatem meliorandi vnum ex filijs in 5. & 5. bonorum

partium, debere digniorem ex filijs, & meliorē ad hanc
7 meliorationem eligere: alioqui eum peccare: † quia licet regia lex patri permittat hāc meliorationem inter filios, est tñ hæc permissio intelligenda ruxta rectitudinem rationis, ſm quam qui ex filijs meltor ſest cæteris debet in hoc præferri: idem probat ex his, quæ modo scripsimus, existimantes & definientes, electores qui digniorem præ term scrint digno etiam electo, peccare: & profectō graviter attenta rei, & negotij qualitate: ad idem ipse Io. Lupi. citat tex. in l. fœminæ. Cade secund. nup. quæ statuit fœminam secundo nuptam debere quę lucro à priori coniugio habuit filijs eiusdē matrimonij relinquere mortis tpe ita tñ vt possit eadem lucra conferre cuilibet ex filijs, in quem contemplatione meritorum liberalitatis fuæ iudicium mater crediderit dirigendum. Cuius equidē legis authoritate propriam instruit opinionem ipse Ioā. Lupi. quo non citato ex d. l. fœminæ. idē conat persuadere Ludo. Gomez. in c. 2. de constit. in 6. nu. 23. cā verō non posse iure probari crediderim: quod palam erit, si rem istā vrgenti argumētatione perstringamus. primum etenim illud constitutissimū sit meliorationē factam à patre filio malis morib. prædito, atq; odium filiorum indignissimo, iure regio valida esse, nec irrita censeri, nec revocari posse, hoc sane, ni fallor, adeō certū est, vt opinor à nemine negari possit: modò is filius talis sit, qui per leges capere possit: cui habeat patris volunt ate eum meliorantis lege pmittēte. Sed ō adnotandum est in hac quæstione tractari de iniuria, & iniustitia particulari patris erga filium 8
cæteris digniorem sui p ipso patrimonio, & reb. patris di stribuētisq; satis manifestū est. Nunc aūt aduersus Ioā. Lupi ita argumentor. pater meliorans filium siue dignū siue indignū, qui tñ capere pōt, digniori prætermisso, vel iniustus est, aut peccat cōtra iustitiā commutatiuam, aut contra distributiuam: etenim de alia hic non tractamus. nulla verō harum per patrem violatur: ergo is nullam ex hac melioratione culpam contrahit. consequens istud patet. antecedēs probatur. iustitia etenim cōmutatiua tūc infringitur, cum ab aliquo aufertur, aut ei non redditur qđ suum est, vel ei necessario debetur vt proprium & priuatum, ac particulare bonū: ex his quæ docet Thom. q. 61. art. 1. post Arist. lib. 5. Ethico. c. 2. in præsentiarum autem hæc bona, quæ per meliorationem patet re in filiū trāsfert, nec sunt propria dignioris, nec ei vt propria debentur necessario. Nam si ei forent necessariō debita, non permitteret lex alterum ea possidentē ex melioratione, iuste ipsa obtinere, quin melioratione revocata eadē ab ipso tolleret, & digniori concederet. quod quidem regia lex permittit, dum hanc meliorationē nec revocat, nec cēset melioratum filium iniquè possidere: imō statuit, cum iustū esse, vt verē est, bonorū possessorē: quem admodum omnes fatentur. Nec in aliē iudicio posset cogi filius meliora tus hæc bona digniori fratri restituere qui cogēdus esset dubio procul, si melioratio facta foret aduersus iustitiam commutatiuā. dices tandem hoc verū esse sed tamen hāc meliorationem contrariā esse iustitiæ distributiuæ, ſm q bona vnius familiæ cōia distribuenda sunt inter eos, qui sunt eiusdē familiæ authoritate alicuius priuati, iuxta cuiusque dignitatem & merita, auctore D. Tho. 2. 2. q. 61. art. 1. ad 3. At hęc ratio parum vrget, quidem D. Tho. de bonis alicui familiæ cōib. loquitur: non de bonis quæ propria sunt alicui: dicit is habeat certos, & legitimos successores. Pater sane dūs est verus, & solus earum rerum, quæ ad eius patrimoniū pertinent: & de his liberē disponere valet, modo legibus humanis vtatur, nihilque eis contrarium statuerit de rebus proprijs agēdum: idcirco aduersus iustitiam distributiuam non peccat, si legem permittēte bona propria alicui ex filijs dimiserit, aut testamento reliquerit, digniori prætermisso. Nec dici potest acceptor personarum, cum de rebus patrimonialibus disponat, quæ quidem res patrimoniales nō debentur quo ad meliorationē filio digniori: ideoq; vbi nulla ro debiti subest, iustitiæ distributiuę locus non est: nā & iustitiæ rō debita rōnem prætermittit. Præter hęc & contra Io. Lup. satium est optimus tex. in l. 18. Tauri, quæ permittit parentib. hūiusmodi beneficium meliorationis in quemlibet ex filijs, aut nepotib. Quo fit, vt liberū cuilibet parētib. sit indignum digno præferre: quod adnotauit gl. elegans in Lex facto. §. si qs rogatus. in 2. ff. ad Treb. Nā & D. Th. 2. 2. q. 63. art. 1. ad 1. itidem addit in datione pertinēti ad liberalitatem, nulli contingere personarum acceptionē nec iustitiam aliquā infringi. Hoc verō maximè huic rei conuenit: cum in hac melioratione tertiæ, & quintæ partium bonorum, pater inter eius liberos oīno liberalis sit. Non difficor ad honestatē quādam, & moralem obligationē pertinere, q̄ pater digniorē filiū cæteris præferat in remunerationē, & præmium virtutis: atq; vt cęteri filij similibus hoc exēplo ad bene recteq; viuendum inuitentur, & alliciantur: huc; pertinet quod Imperator scripsit in d. l. fœminæ. cuius rō nō est iure authenticorū abrogata. Hæc tñ moralis obligo nō imponit transgressori culpam: si quidē culpæ reatus ad regalē obligonē attinet, ſm Tho. 1. 2. q. 71. art. vlt. quāobrem & in foro iudiciali, quamuis hodie seruanda foret. l. fœminæ. cōstitutio, nihilominus ppter re pollet mater filiū dignū digniori in distribuendis lucris prioris matrimonij, quod censeo iure verisimū esse.

Octauō ex ,pximè adnotatis illius q. disputatio aliqua ex parte deducit: tan impediēs ne detur beneficium eccle fiasticum, aliudve publicum munus, digniori, vel digno, teneatur ad restitutionē? & idem erit de impediente legatum, hæreditve institutionem. Hadr. equidem in 4. sentē. tractatu de resti. c. consequenter quæro vtrū impediens. asserit impediētem ne alteri digniori sacerdotiū, aut munus publicū def, non teneri ad restitutionē. idq; probat ēt si dolo, & fraude impedierit, ex rōnib. quib. p̄cedentis q̄stionis rōnem probauit de ipso præferente dignum digniori in collatione sacerdotiorum. addit tñ contrariam sniam esse tutiorem iuxta D. Thom. distinctionem. ego sane propter variam authorum concertationem quæstionem istam aliquot propositis conclusionibus absoluam.

Prima conclusio, impediens vtcunque & quomodocū que ne beneficium detur alicui, ēt digno, vt id def digno ri, non tenetur ad restitutionē. hanc deducimus ex Diuo Thom. 2. 2. q. 62. art. 2. ad 4. & Paluda. in 4. sent. dist. 15. q. 2. ar. 2. Sylue. in verb. restitutio. 3. q. vlt. & probatur: quia impediens in hoc casu minimè violat iustitiam distributiuam. imō curat, vt ea custodiatur atque ideo nulla est ratio, quæ inducat restituendi obligationem.

Secunda conclusio, Impediēs beneficij, aut publici muneris collationē, ne ea fiat digno, vt detur & fiat ęquè digno, non tenet ad restitutionē. Hæc probat ex eo q̄ nec hic iustitiæ distributiuæ ius stringit. vnde sniam istam tenuerunt Caiet. d. art. 2. vers. ad primum. Palud. in 4. sen. di. 15. q. 2. art. 2. & Sylues. in verb. restitut. 3. §. vlt. Huic opinioni & ea rō accedit, q̄ licitè quis possit procurare, vt sibi vel amico beneficium detur, aut aliud munus publicū. l. 1. §. deniq;. ff. de aq. plu. arcen. eandem sniam absq; vlla distinctione Caiet. asseuerat, veram esse dum D. Thomæ distinctionem intelligit in impediente digniorem minō de eo, qui æquè digno impedimentum præstat, quasi Caiet. velit secundam hanc conclusionem procedere, etiāsi ex odio, vel vindicta, & malitia impedimentum præstitum fuerit: idemq; præmittunt Paludā. & Sylues. liquidem ad obligationem restituendi parum momenti affert odium: cum animus odio affectus non sit causa restitutionis, vt explicat eleganter Hadrian. in d. ca. consequenter quæro vtrum impediens. Fortasis tamen in specie huius secundæ conclusionis locus erit obligationi restituēdi, si impedimentum contigerit per vim, fraudem, aut dolum: hæc etenim

etenim reddunt conferentem publica munera inuolunta rium vnde mutatio voluntatis ipsius conferentis in hunc sanē modū dolo, fraude, vel vi coacta, nisi fallor, obligat mutantem ad restitutionē faciēdā, ēt si is mutationē istā fieri curauerit in fauorem æquè digni: propterea q̄ iniuriosa sit, ac per iniuriam alteri damnum intulerit.

Tertia conclusio à præcedenti colligitur, impediēs dolo, fraude, vel vi q̄ beneficiū detur digniori, vt id digno conferatur, tenetur ad restitutionem eo modo, quo D. Thomas distinguit: & sequenti assertione probabit. Imo si quis absque vi, dolo, & fraude impedierit beneficij collationem digniori fieri, nempe precibus, & solicitudine, aduertens tamen, & sciens ex his digniorem impediri, tenebitur ad restitutionem, quia legem infringit iustitię distributiuę, & prętereà damnum alteri aduersus commutatiuam iustitiā infert in re propē iam ei quęsita, qđ probatur ex ratione, qua in hac q. vtuntur Thom. & alij.

Quarta conclusio, impediens ne detur beneficium digno, vel digniori, etiam sine dolo, vi, & fraude, precibus tñ, aduertens tamen id impedimentum ab eo præstari, vt digno, & immerito detur, tenetur ad restitutionem ip si digno, vel digniori faciendam. in quo omnes cōueniūt. Hęc verō restitutionis obligatio non semp est ad æquale præcisē sed arbitrio boni viri, qui damnum æstimabit ex varijs circunstantijs distinguens negotium istud: cū non ita æquale damnum hic fuerit illatum ab eo, qui impedit sacerdotij collationē digniori, dignove fieri eo tpe, quo eadem nondum erat facta: ac si impedierit collationē iā factam, eius reuocationem precib. & solicitudine procurans, ſm Tho. & Caiet. d. q. 62. art. 2. ad 4. Sylues. Hadria. & Palud. modò citatos, ac Floren. 2. part. tit. 2. ca. 1. §. 26. 1

Quinta conclusio. Impediens alterum à cōsequutione legati, hæreditatis, vel gratuitæ donationis: dolo, vi, vel fraude: tenetur ad restitutionem arbitrio boni viri, à qua quidē obligatione immunis est, si absque vi, dolo, & fraude, etiam odio, vel vt sibi consulat, ac prospiciat alterū ad mutationem voluntatis induxerit. Prior cōclusionis pars probat: quia impediens eo casu dānū per iniuriam infert alteri in re ferē ei quæsita: idcirco ex rōne iustitiæ cōmutatiuæ tenebit ad restitutionē. posterior pars probat ex eo q̄ liberē, & licitè pōt quis in his gratuitis propriam voluntatem mutare ante eius perfectionē: ergo poterit qs secluſa fraude id eidem persuadere quāuis peccet si odio hoc fecerit, aut vindictæ. & licet Palud. in d. art. 2. Caiet. d. q. 62. art. 2. ac Sylues. q. vlt. tenuerint, q̄ impediens quē à consequendis his gratuitis bonis, quæ sola & libera dantis voluntate acquiruntur, non teneatur ad restitutionē. eorum tamen sniam ipse admitterē nisi dolo, vi, aut fraude, donationē quis ad mutationē voluntatis induxerit, tametsi Sylues. nimis gñaliter hanc cōclusionem accipiat, sentiens in his gratuitis ēt suggestionem non esse cām restitutionis. Nam si suggestio fiat absque dolo, id verum erit: q̄ si dolo facta fuerit, eius opinio apud me dubia est satis. Nec his de legib. ciuilib. in tractat. prohibentium liberam testandi voluntatem ff. iuris, quidquam agitur: cum illæ præter illati damni restitutionem pœnales sint.

SVMMARIVM.

1 *Venatio impedit per prioripeta, aut iudicem inferiorem in locis publicis, prohiberi.*
2 *Venatores acquirunt animalia, quæ nullius propria sunt, etiam si venatio forte inde ex causa prohibita.*
3 *Clericus venator contra Canonum prohibitionem, acquirit animalia, quæ venatus fuerit.*
4 *Capta per venationem à iudice prohibitam non sunt in animo iudicis restituenda.*
5 *Venator in agrorum fructuum damni obligatur, in capi*
rat sibi ferat quæ acceperit. & nume. 9.
6 *Intellectus Regiæ legis 16. tit. 2. 8. part. 3.*
7 *Siquis a qualitercunque impedrat acquisitionem beneficij ecclesiastici, quod simoniacè collatum sit.*
8 *Collatio beneficij facta simoniacè ignoranti, an teneat ipso iure.*
9 *Quid de eo, qui à Romano Pontifice habuit beneficiū per simoniam cum ipsomet Papa conuentam.*
10 *Intellect. l. si quisquam. ff. de diuers. & temp. præscrip.*
11 *Prohibentes venationem, & venatores, tenentur restituere damnum illatum alicuis agris.*
12 *Piscaturæ, & venationis interesse etiam dari potest.*
13 *Fera ab vno percussa, & ab alio capta, cuius efficiatur?*
14 *Venator tenetur restituere in animo iudicis animalia per venationem capta, quæ propria erant alterius.*
15 *Interpretatio l. 3. §. item ferae. ff. de acqu. possess.*

§. OCTAVVS.

DEcimo quarto ab eadem radice procedit restitutionis obligatio, quæ inquiri solet in his, quæ per venationē, aut piscationem à priuatis acquiruntur: præsertim in locis vbi venatio, aut piscatio vetita est. Cuius quæstionis examen & illam exigit, an iuste possit venatio per principes prohiberi? Et quibusdam visum est, non posse à principe venationē iuste prohiberi. Qui vero huic opinioni subscripsere, ea rōne mouent, q̄ princeps † nō possit ea, q̄ sunt iuris gētiū, & naturalis tollere. §. sed naturalia quidē. Iusti. de iure natu. gēt. & ciuili. tex. in prin. 5. dist. & c. vlt. dist. 6. Huius verō iuris naturalis & gētium ppria est venādi libertas: sigit ea per principē tolli nequit. Consequēs manifestè patet: minor aūt argumētationis pars ,pbat in l. 1. & 3. & in l. q̄d in littore. ff. de acq. rer. domi. §. feræ. Iusti. de rer. diuisi. l. 1. in princ. ff. de acq. possess. quib. etiā constat, in his, quæ nullius sunt, natura ipsa dominium acquiri per priorē occupationē. cuiusmodi sunt ferę, volucres, pisces, & similia his ālia. Idem ,pbat in l. 16. tit. 28. Partita 3. Etenim summus Deus oīa ālia creauit in hoīum vsum, & cibum. Gen. c. 1. Quod & ex Chrysippo Cicero docuit li. 3. de finib. cumq; hęc ālia cōa ipsa natura fecerit, planè licet per eandē naturæ legem cuilibet primò capienti, ea sibi acquirere, sicuti Iurisconsulti adnotarunt: & pter hos li. 1. de Officijs, inquit Cicero: si miliq; est priuatorū possessionū descriptio. Ex quo quia fiū cuiusq; sit eorū quę naturę fuerant cōia, q̄ cuiq; obuigit, id quisq; teneat. Hæc Cicero. Sic & Arist. lib. 1. Politi. c. 5. venationē inter antiquissimas vitæ gña retulit. Atque ita venationē per principes prohiberi non posse voluerunt Host. Io. And. Card. & Ant. in c. non est. de decimis. Dec. cōl. 197. & cōl. 271. Matth. Afflict. in cōsti. Neapoli. li. 3. rub. 1. nu. 9. tex. opt. in c. 1. §. nemo retia. de pace tenen. & eius violā. idē tenēt Gul. Benedi. in c. Raynut. de testis. in verbo, & uxorē nolle Adelasiā. nu. 868. cū sequētib. And. Tiraq. de nobilitate. c. 36. nu. 140. Tho. Grām. in decisione 67. nu. 9. Rebuffus in Lunica. C. de uenat. fera. li. 11. Stepha. Bertran. consi. 255. li. 1. nu. 8. Iacob. S. Georg. in tract. de feudis. §. & cū uenationib. Chassan. in cōsuetu. Burgū. rub. 13. §. 7. & Isf. consi. 119. lib. 4. quo in loco scribit hanc sniam communem esse. & licet in contrariū possit induci tex. in d. §. nemo retia. tamen iuxta quorūdam interpretationem hāc partem probat, dum in eo ne pax violetur prohibita est uenatio, quæ non fiat ad ursos, & apros capiendos. Nihilominus utcunque illa constitutio accipiatur, palam significat, posse ex cauſis uariis à principe uenationem prohiberi. Ita etenim mihi adnotare uidentur Mart. Laudē. & Cardi. Alex. cæteriq; Doctor.

idemq; tenuerũt Rebuff.Steph.Bertrand.Chassa.Thom. Gramm.Gul.Benedict.nu.869. And. Tira qu, ac ferè oẽs Paul.castr.et ali,& Boeri. in consuetud. Bituricen.tit.de confect.prædiorum.§.5.qui sarentur,ex causa iusta venationem prohiberi possecoibus adstipulat gl.in c.qui venatorib.86.dist.& ibi Card.à Turre Crem.Cajet.in tract. 1ª.q.c.12.Io.à Medina de restitutione,q.12.& Dominic. Sot.li.4.de iustitia & iure.q.6.art.4. vnde plures regiæ cõstitutiones ex variis causis prohibẽtes in locis publicis venationem iure,& rectitudine iustitiæ defenduntur. Nam & Io.Faber in §.Itemina.Instit.de rerum diuis. licet conẽ 2 dat principibus inferioribus non competere ius prohibẽdi venationem,id tñ proprium esse principis supremi manifestè fatetur.Nec dubito hanc posteriorem sniam itidẽ frequentiori Doctorum calculo receptam esseatque indecolligitur, non admodum inter se Doctores hac in re dissidere.Illud verò prætermittendum non est,eam rõnẽ qua contra prohibitionem venationis nostrates vtuntur, incongruam,ac fragilem esse, minimeq; aptã huic disputationi. Nam licet iure naturæ oĩa sint re ipsa cõmunia, possunt tñ à Republica,& principib.qui eorũ, quæ in nullius bonis sunt,dispensationem habent, quædam priuatis ita concedi,vt in posterum ea priuata,non cõmunia sint. §.singulorum.Instit.de rerum diuis.l.3.ff.de acquir.rer.dominio.iam absque corporali occupatione.quod Cajet.concedit in d.c.12.ad hæc facit,quod sicut occupatio rerum, quæ nullius sunt priuatim,iure naturali efficit illud, qđ prius cõe erat propriũ ipsius occupantis.l.3.ff.de acquirẽ. poss.cuius modò mentionem fecimus ita ipsa respublica, eiusve rector poterit,quæ cõia prius erant, nulliusque in bonis habebantur, in priuatum iure dominij transferre. 3 Iure siquidem naturali oĩa fuere ab initio cõia, & tamen humana lege facta est rerũ distinctio inter priuatos:post quam distinctionem non licet cuiquam occupare dictã rem, & alicui priuata lege humana addictam: sicuti eleganter tradit Conrad.in lib.de contractib.q.10.& seq.

His accedit qp humana lex, vel princeps facere potest, vt dominium rei priuatæ,quæ dñium habet, absq; traditione transferatur in alterum ipsius dñi consensu, qui exigitur ad tollendam iniuriam.l.vlti.Cde sacrosan. eccles.l. raptores.C.de episc.& clericis.notatur in l.traditionibus. C.de pactis.ergo earum rerum,quæ nullius sunt,& principis dispensationi subiacent,poterit princeps dominiũ, absque apprehensione corporali in priuatum transferre. Hinc etiam constat principem posse harum rerum, quæ communes sunt,ex causa occupationem priuatis interdicere,& sic venationem ipsam prohibere.Ad rõnem autẽ respondetur,feras volucres,& cætera animalia iure naturæ non esse communia positiuè,& affirmatiuè, quia omnium propria sint communis domini causa: Sed negatiuè, quia nullius sint& iure naturæ nulli sint applicata,ſm Thom.1.2.q.94.art.5.& Caiet.d.c.12.idcirco lex humana põt ea vni potius q alteri ex causa concedere.ex quib. infertur,venationem iure naturali omnib.permissam, ex variis causis posse per principes prohiberi:quemadmodũ authores proxime citati fatentur, & præter eos Sylvest. in verbo,venatio.Hæc denique collectio, seu argumentatio parum valida est.Hoc est iure naturali permissum:ergo per legem humanam prohiberi nõ põt. cũ multa sint iure naturæ licita,quæ inspecta republicæ vtilitate, & iuxta æquissimum cõitus regimen per legem humanam prohiberi possunt.Quod si ita argumentemur:Hoc est iure naturæ prohibitum:ergo lege humana permitti non potest,valida omnino est,& firmissima probatio.

Igitur princeps habens partem legis condendæ,venationem prohibere ex variis causis potest ſm omnes. Inferior autem à principe iurisdictionem habens,idem agere poterit ad tempus aliquod & ex causa iustissima: non quidem per legem,quam statuere non valet, sed per edictum.Perpetuò verò non potest princeps qui superiorẽ habet,prohibere venationem nisi ius id per immemorialem præscriptionem legitimè acquisierit. quod sentiunt Io.And.Ant.& alij,quorum meminimus superius: atque ex Theologis Cajet.in summa in verbo,venatio.quæ quidem præscriptio cauta est recipienda,& seruanda in iudicio exteriori,item & in conscientiæ foro: præsertim si ea initiũ à tyrannide habuerit.His equidẽ prænotatis ad qstionis propositæ definitionẽ,duas cõstituo cõclusiones, ex quibus potest facillimè hæc controuersia dissolui.

¶ Prima cõclusio,prohibita venatione ob venatoris, vel temporis rõnem, aut propter aliam causam publicã, vel priuatam non tñ ex eo quod animalia propria sint alicuius:acquisitum ex ea non est in conscientiæ iudicio restituendum.Hæc assertio constat:quia leges prohibentes venationem in his casibus,non prohibent,nec vetant acquisitionem ipsam ferarũ:sed vsum venationis causa honestatis,vel similis:circo nulla oritur à venatione prohibita,obligatio restituendi.Sicuti & acquisitum ex meretricio non est necessariò in animæ iudicio restituendum: licet iure diuino, & naturali vsus meretricius damnatus sit,& prohibitus.deinde manifesta est conclusionis ratio. Nam si qua obligatio restituendum per venationem prohibitã contingere in hac ipẽ põt,ea deducẽda est à cõmutatiua iustitia,q̃ p venationẽ infringatur hęc minimè infringit,cũ nullum dãnũ det alteri:liquidẽ captæ ferę nullius sint,nec ex venatione auferat alicui qđ eius sit ,ppriũ vel ei debitum:igitur nulla est obligatio ad restitutionẽ.

Primum ex hac cõclusione deducitur interpretatio earum constitutionum,quæ clericis venationẽ interdicũt. Nam quamuis suapte natura venatio honesta sit, & vtilisñ clericis ea est interdicta.c.quorundam.14.dist.c. qui venatorib.86.dist.clemen.1.§.porro.de stat.monach.l.4ª. tit.6.part.1.ca.1.& per totum titulum de cleric.ven. vbi Doct.Innoc.& Abb.in c.dudum.in 2.de elect.Fel.in ca. auditis.col.penul.de præscri.Quidquid verò captum fuerit à clericis,etiam illicitè venantib. proprium capienti ũ fit,nec in iudicio animæ restituendum erit.Idem adnotãdum erit quo ad laicos,quib.etiam est interdicta venatio t pe festo,nec impediantur,& retrahantur studio venandi ab officijs diuinis.gl.& Doct.in c.Essau.& in d.c. qui venatoribus.86. dist. etenim si eo tempore quis venationẽ exerceat, malè quidem agit:sed non tenetur ad restitutionem eorum,quæ per venationem habuerit.

Secundò hinc apparet variarum Regiarum constitutionum intellectus.Sunt enim plures leges huius regni, q̃ venationem certis ex causis prohibent adhuc in locis publicis,& communibus:lege nanque Regia 40.ti.vlt.lib.8. ordin.prohibetur venatio eporum tempore nitiũ: tunc etiam non licet perdices aucupari.l. 165. apud Madritiũ condita anno M.quingẽtesimo vigesimo octauo.vtrunque veteri lege interdictum erat Tauri ab Henrico tertio anno M.quadringẽtesimo secũdo, à qua deducta fuit d.l.40.sic & Regia constitutione inter pragmaticas sanctiones vetitum est,ne quis feras venetur cum retib.aliisve instrumentis aptis ad ferarum depopulationẽ,vel hominum periculum.quod potuit adnotari ex d.§.nemo retia.& l.qui foueas.ff.ad l.Aquiliam.Platea in l.vuica.C.de venat.ferar.vbi Rebuffus,quem sequũtur alij, præsertim Stephanus Bertrandus in d.consi.255.libr.1.& Chassa.in consuetudine Burgund.rubr.12.§.7.num.3.scribit posse per principes interdici venationem, quæ fit cum instrumento Tonæ quia eo plures extinguuntur & capiuntur ferę:atque inde sequitur animalium Sylvestrium & ferarum innumera extinctio,quæ Reipublicæ incõmoda est. Lex item vigesima octaua Pinæ statuta,anno Millesimo quingentesimo trigesimoseptimo prohibet ne quis cum scopo veneficium propter tonitrua arcabusiorũ tigendi, & terreantur aues, & ferę. omnibus etenim his casibus

si quis

si quis aduersus legis prohibitionem venetur, licet puniri,per iudicem valeat,non tamen tenebitur ad restitutionem auium,& ferarum, quas aucupio, vel venatione acquisierit,aut coperit:quod & in specie adnotauit Ioann. à Medina,d.quæstio.12.

Tertiò ex hoc falsum esse opinor quod Ioan. Faber,& Claudi.Cantiun.in d.§.ferę.Chassa.in d.§.7. & Iacobi. in tract.de feudis.§.& cũ venationib.scripsere asseuerantes, 4 capta per venationem à iudice prohibitam non effici ipsorum capientium.Etenim in hunc sensum,vt per iudicem possint ea tolli à capientib.in pœnã criminis,planè procedit:at ex hoc non sequitur venatores ipsos eas feras,& alia per venationem,propria nó fecisse:atq; ideo in animæ iudicio non tenentur hi ad restitutionem,tametsi grauiter peccauerint contemnendo iudicis præceptum.

Quartò ab eadem conclusione fit,vt licet grauis iniuria fiat dño fundi priuati, si venator quis eum ingrediat ipso dño prohibente.Liniuriarum.§.vlt.ff.de iniu.l. Diu. ff.de serui.rust.præd.§.ferę.vers.planè.Instit. de rerum diuisio.non tñ ex hoc tenebitur ad restitutionem auiũ, aut ferarum venator ipse,qui dño venante fundum alienum ingressus fuerit:ſm gl.Ang.& Pau.Cast.in d.l. diuus.gl.in l.3.ff.de acquir.rerum dño.Bart.in l.1.§.ofa.ff.eo. ti. Dinum in d.l.3.Plateam in d.l.vnica.Fel.in c. oẽs leges.1.di. col.vlt.quorum opinio cõis est,vt fatentur Ang. & Cantiuncula in d.§.ferę.ac Iacobinus in d.§.& cum venationib.horum est potissima rõsa etsi lege humana ob iniuriam Domini vetitum sit,ne quis eius agrum eo inuito in 5 grediatur:non tamen ex hoc acquisitio ferarum, quæ intra eum agrum in nullius bonis sunt, est impedita: nec p hanc prohibitionem ferę ipsius agri dño applicãtur, nec eius propriæ efficiuntur: imo adhuc liberæ manent iure naturali,vt primo occupantis fiant.Probatur hoc euidentius,nam si in hac specie ferę ipsius agri priuati,essent p priæ dñi fundi,vel id contingeret per applicationem legis,vel per occupationem: nullum horum hic datur:igit adhuc ea animalia cõia manent, nec in vllius bonis sunt, iuxta propriam iuris naturalis dispositionem: Lex equidem humana prohibens ne quis inuito dño agrum alienum ingrediatur ad venationem exercendam,non impedit animalium,quæ nullius sunt,primò occupantis acquisitionem:nec ea animalia applicat dño fundi, donec & ipse dñs ea occupauerit iure naturali.idcirco venator ad restitutionem non teneatur eorum quidem animalium, q̃ à domino fundi non fuere præoccupata,huic sniæ in foro conscientiæ subscribit Io.à Medina d.q.12.& ita iure respondendum erit,tametsi glo.in d.§.ferę. & Alber.in d.l. diuus,teneat quo ad iudiciale forum in hoc casu feras captas non effici capientis:sed ipsius dñi priuati fundi: quæ 6 opinionem probat text.singularis in l.16.tit. 28. part.3. cui tamen respondet Ioã.à Medina,eam constitutionem pœnalem esse: atque ideo in animæ iudicio minimè seruandam fore,nec obligare, donec per iudicem exteriorẽ quis cogatur ad restitutionẽ lata sniã.idem affuerat dubitans tamen Dominic.Sot.in d.q.6.art.4.Ego sanè non puto hanc responsionem congruam, aut sufficientem fore, si admittamus per legem Regiam impeditam esse in hoc casu ferarum acquisitionem:siquidem manifesti iuris est. posse legem humanam ex causa impedire rerum, quæ in nullius bonis sunt,acquisitionem,easque res alteri applicare,vel cõia ipsi communitati dimittere:ac tũc res ita is contra legem occupans, nequaquam sibi acquirit.vnde necessario ad restitutionem obligatur. Alioqui sequeret, qp possit quis iuste retinere ea quæ scit ad ipsum non pertinere:qđ humana lex ex iusta causa non possit prohibere quarundam rerum acquisitionem:vtrum, sine falsum est,& ipsi naturali rõni contrarium.Quod de lege penali est,eam quidem in animæ foro minime non effecta, ni fallor,accipiendum est,vt pœnalis.ex,quæ in pœnam cri-

minis sanxit priuationem dñij quarundam rerum, postquam illæ res iam acquisitæ priuatis fuerint, & in eorũ dominium transierint:minimè in animæ iudicio recipiẽda sit in hunc sensum,vt delinquens teneatur bona illa dimittere,& fisco reddere, pp rõnes, quas alibi huic sniæ aptauimus,donec per iudicem eadem bona, vt per legis executorem auferantur.ea verò lex, quæ vel in pœnam. vel ob aliam causam,impedit alicuius rei primam acquisitionem,eiusq; dñij trãslationem in eum, qui antea nullum ius priuatim ad ea habuit,profectò in conscię iudicio seruanda est:nec hac lege constituta poterit priuatus eandem rem retinere,quippe qui nullum dñium, nec ius in ea habeat lege impediente eius acquisitionemquę quidem lex etsi pœnalis sit,nullam requirit hoĩs executionem quo ad pœnam illamcitim lege ipsa fiat plena & integra executio,huc pertinet quod Cajet.scribit 2.2.q.62. art.2.existimans,pœnas censuræ,& irregularitatis, hisq; similes,quib.negatiuè in pœnam quis efficitur indignus ipso iure,aut incapax alicuius rei,in foro aĩæ vim, & effectum habere:quia nullam requirunt positiuam actionẽ iudicis,ad earum executionem. huius ego sniæ mentionem feci in Epitome ad 4.librum Decret.part.2.ca.6.§. 8.nu.16.& c.8.§.5.nu.8.Quo in loco respondi,filium spurium,qui à lege humana eademq; iustissima incapax ipso iure constituitur paternæ hereditatis,non posse paternis bona etiam ex eius confessu post ipsius obitum obtinere in animę iudicio.Non alia profectò rõne quàm qđ lex humana constituẽs, & efficiens aliquem ipso iure incapacem alicuius rei, eiusque acquisitionem impediens, siue id statuerit in pœnam,siue ob aliam causam, in foro conscientiæ vim,& obligationem habeat.

Ad idem tẽdit quod si beneficij collatio fiat ei, qui ob pœnam, vel ob aliam causam irregularis sit, ac sacerdotiorum incapax ipso iure, nempe quia illegitimus, nulla est ab initio nec vllum ius tribuit in beneficio: imò tenetur quis beneficium dimittere,& fructus ab eo perceptos in aĩæ iudicio restituere:quippe qui nullo titulo nec iure beneficium acquisierit,ſm Dinum in reg.iur. in 6.Imo.in c.cum nostris.de cõcess.præb.Fel.in c.2.col.3. de rescrip. Lamber.de iure patron.li.2.part.1.q.9.arti.4.Milis in reper.in verb.irregularis homicid.Pau.Paris.consi.136.nu. 40.lib 4.& Rebuffus in tract.de pacificis poss.nu. 226. text.opti.in cap.dudum.in 1.de election. quidquid contrarium voluerit Francus in dict.regul.1.

Sic qui beneficium habuit per simoniam ab eo, vel ab altero eo sciẽte commissam,nullum ius ab initio in sacerdotio acquisiuit,ac titulus nullus est ipso iure, & ea rõne tenet & in aĩę iudicio beneficium dimittere, fructusque omnes restituere,etiam iam consumptos: quod tenet D. Tho.2.2.q.100.art.6.ad 3.& sequuntur eũ cõiter Theologi.probatur in c.de simoniaco.& c.de regularib. de simonia.c.ordinationes.1.q.1.ca. si quis episcopus. eadem causa,& q.hac de re est apertior Romani Pontificis constitutio extrauag.2.tit.de simonia.inter communes. quę verè tunc obtinet quo ad pœnam priuationis ipso iure, & excõicationis,cum datio spũalis, & tpalis iam præceserit:quasi non sufficiat quo ad illius constitutionis pœnas,simoniam commissam esse per traditionem rei spiritualis,& temporalis promissionẽ,sicuti adnotarunt Cassador.decis.5.Ludou.Gomez.in reg.de triennali.q.12.& Mart.Azpilcueta in c.si quando.de rescrip.col.11.Videm latius in repe.c.vlt.de simonia.nu.28.Quid si quis beneficium habuerit per simoniam ab alio eo ignorante commissam,tenet? postmodũ, cùm hoc sciuerit, illud bñficiũ dimittere,fructusq; nõ cõsumptos bona fide reddere ad huc in conscię foro?anthore D. Tho.d.art.6.ad 4. & probatur hæc sniã quo ad iudiciale forũ in c.pen. de elect.c. nobis.& c.ex insinuatione.nu.vbiq; Panorm.sed præsertim in c.de simoniaco.de simon. hoc quo ad hunc ignorantem

rantem admittenda est Pauli Veneti constitutio in d. ex transg. valet etenim collatio ipso iure, licet sit rescindenda ratione iniquæ, & illicitæ acquisitionis: quemadmodum in dictis canonibus expressum est. quod potest quo ad forensem praxim non paruam quandoque vtilitatem adducere: quod tradit Ludo. Gomezi. in d. q. 12.

Cæterum prædictæ constitutionis Pau. Veneti in d. ex transg. 2. vt hoc obiter adnotemus, meminere pter Cassad. Gomez. & Mart. in præcitatis locis, Felin. in c. de cætero, col. vlt. de re iudi. idem in c. in nra coral. 2. de rescript. Rochus Curt. de iure patron. verbo, & vtile. q. 3. Io. Bern. in practica crimin. li. c. 85. Horen. 2. part. tit. 24. c. 65. Sylvest. in verbo, excõicatio. 7. casu. 42. & in verbo, simonia. q. 9. ex quib. Sylvest. & Horen. existimant totam eam cõstitutionem, etiam quo ad excõicationem latam in non reuelantes crimen simoniæ, ante Paulum Venetum tribunendum Martino quinto in concilio Constantiẽsi, & in extrauaganti eiusdem constitutione. de hac verò sñia dicere non possum, qui eam non legerim at in Cõcilio Cõstantiensi sessione 42. prior pars extrauagantis secundæ statuta est. nempe inibi sancitum fuit, simoniacum etiam occultum ipso iure beneficio priuatum esse, ita quidẽ vt nullum in eo ius ab initio acquisierit: atque ideo nec fructus facere suos, & præterea excõmunicatum esse ea excommunicatione, quæ à solo Romano Pontifice tolli valeat. Posterior autem pars constitutionis Pauli Veneti in ibi non continetur: quæ quidem tractat de excõicatiõe lata contra non reuelantes crimen simoniæ ab eo; excõmunicatione non posse quemquam absolui ab alio q̃ Romano Pontifice, statuit. atque hæc posterior pars ſm Sylvest. obtinet contra existentes in Romana curia, qui summo Pontifici, aut illi, cui vices suas cõmiserit ipse, crimen simoniæ non reuelauerint. Quin & hanc excommunicationis pœnam iam per desuetudinem quandam abolitã esse, adfeuerant idem Sylvester & Horen. in d. tit. vigesimoquarto, capitulo sexagesimosexto.

Apud veteres ante eam constitutionem satis controuersum erat, an collatio beneficij per simoniam contingens ipso iure nulla esset. ita quidem vt ex hoc impediret sacerdotij acquisitio, quippe quæ simoniaco ob crimen incapaci minimè conueniret. Nam Doct. in c. per tuas. in 2. de simonia. Abb. in c. cum dericis de pactis. Anch. cons. 293. senserunt collationem beneficij simoniacè factã ipso iure nullam esse. Idq; alij admiserunt quo ad simoniam publicam non tamen quo ad occultam de quib. Gomez. tractat in d. q. 12. Sed sine constitutio concilij Constantiensis, & Pauli Veneti expressim hanc soluit ambiguitatem, cùm ea statutum sit, simoniacum etiam occultum nullũ ius ab initio acquirere in beneficio quod per simoniam habuit. Idq; merito: siquidẽ quis in pœnam criminis lege humana sit simoniacus ciuilẽ beneficij incapax ipso iure. Vnde non tantùm in foro exteriori, sed in iudicio aĩæ huius beneficii, & fructuum ex eo perceptorũ restitutio necessaria est ea ratione, quam aduersus Io. à Medina pro intellectu Regiæ legis annotauimus. Non inficior me in hac obiectione dilluenda longius fortasis, q̃ venationis tractatus par erat, progressum fuisse: id tamen mihi condonandum est, cùm propter expeditioré, & interiorem huius disputationis cognitionem: tum ex eo, q̃ & nostra digressio satis conueniens sit huius regulæ peccatum, interpretationi. Imo & eadem causa nihilo minus adhuc libenter quæram, quamobrem collatio
8 simoniacè facta ignoranti valeat ipso iure, donec in pœnã criminis à iudice rescindatur: & ni D. Thomas in animæ iudicio censeat, hunc, qui beneficium habuit ex simonia ab alio eo inficio commissa, teneri etiam ante sñiam ad restitutionẽ: cum pœnali legi locus non sit in foro conscientiæ ante iudicis exteriorem executionem. Huic dubitationi facillimè respondebamus, si diui Thomæ sñiam hac de re sequamur: is, inquam, in d. ar. 6. ad tertium, hæc scribit, Ad tertium dicendum, q̃ hoc q̃ aliquis priuet eo, quod accepit, non solùm est pœna pcti, sed etiam q̃dq; est effectus acquisitionis iniustæ: puta cùm aliquis emit rem aliquam ab eo, qui vendere non pót. rursus idem Tho. scripserat in rõne ad quæstionem in hunc fanè modũ. Rñ deo dicendum, q̃ nullus pót licitè retinere id, quod contra voluntatem dñi acquisiuit. puta si aliquis dispensator de reb. dñi sui daret alicui contra voluntatem, & ordinationem dñi suille qui acciperet, licitè retinere non posset. Dñs autem, cuius eccl. fiarum prælati sunt dispensatores, & ministri, ordinauit, vt spiritualia gratis darent, ſm illud Matth. 10. gratis accepistis, gratis date: & ideo qui muneris interuentu spiritualia quæcũque adsequitur, ex licitè retinere non pót. Hactenus Thomas, cuius verba in specie retuli, vt ex eis valeat lector satis percipere, simoniacam sacerdotiorum collationẽ, & itidem aliarum dignitatum & beneficiorum cõcessionem nullam esse, nec ius aliquod inquisitionis tribuere ei, cui facta fuerit, non quidem in pœnam criminis, sed quia ex natura rei iure ipso naturali hæc acquisitio impediatur diuina volũtate: ne qua spũalia vendi non possunt. Idcirco qui ea ex vendi tione habuerit, iure iustitiæ cõmutatiuæ dimittere tenetur, & restituere ipsis ecclesijs particularibus, vel ecclesiæ vſa: materia etenim vendibilis nõ est: atq; ex eo, titulo emptionis acquiri nequit: vnde restitutionis obligatio merito deducit. Inde palam consequit bñficium acquisitum per simoniam inscio eo, cui collatũ est, cõmissam, & in foro aĩæ dimittẽdũ fore, cũ illud habẽs p̃ceperit, & cognouerit vitiũ simoniæ: qa ipsa acquisitio peccat propria natura rei, quæ in venditionẽ deduci nequit absq; consensu diuino quo rõe beneficiũ hoc acquiri nõ potuit, nec fuit acquisitũ ei, cui collatum est. Sicuti nec res vẽdita alicui ignoranti venditorẽ eã nõ potuisse vendere, ei nõ acquirit ab initio. Et idẽ probat, quia si materia vẽdibilis nõ est vt constat, parum refert q̃ emptor bona fide emerit, aut q̃ quis bona fide eã habuerit, si tñ emptionis contractio præcesserit, vt ea daretur, quod maximè est notandum.

Sed iuxta hunc sensum diui Thomæ, dubium est, quãobrem iura Pontificia in hoc casu statuerint. collationem beneficij non ipso iure irritã, sed rescindendam esse: cùm ex D. Tho. opinione ab initio ex propria natura fuerit ipse actus nullus, nec potuerit vim aliquam habere lege humana, quæ diuinũ consensum supplere nequit? Nã & bona fides ementis ré alienã absq; dñi consensu, vel possidẽtis rem aliquam ex titulo nullo, tñ cum defendit dum ipsa bona fides manet: at accedẽte mala fide statim restituere ipsum possessor tenet: nec est expectanda iudicis sñia: quæ vſ in hac nostra specie requiri ad rescissionem collationis. Ego, si vera est Sancti Thomæ rõ arbitror, & iure humano hanc simoniacam collationem factam alicui simoniæ vitiũ ignorani ab initio, nullam fuisse, & ideo per iudicem exteriorem cogendũ cũ tore bñficiũ dimittere cum fructibus à die scientiæ & malæ fidei perceptis, & p̃ piendis, & qui eo tempore nondum fuerant cõsumpti: atque item ab eo die statim teneri ad dimittendum beneficium sibi collatum secundùm omnes. Quod minimè p̃cederet, saltem quo ad fructus perceptos, si titulus ab initio iure humano foret validus: cùm fructus nequaquam debeantur apud iudicem exteriorem ante sententiam, vel saltem ante malam fidem, vbi quis per sententiam persuadus est non priuatus ipso iure secundum varias opiniones, quas hac de re tradidimus in Epitome in 4. decretal. secunda parte, cap. fexto. §. 8. numero 7. vnde fructus percepti ante scientiam criminis, licet nondum consumpti, profectò si titulus ab initio validus foret, minimè essent restituendi: cum fuerint percepti eo tempore, quo quis titulum ipso iure validum, & bonam fidem habuit. Igitur Pontificiæ decisiones quæ hanc simoniacam collationẽ rescin-

rescindendam per sententiam fore statuerunt, referendæ sunt ad reuocationem facti, quæ potius declaratio quædam est, q̃ reuocatio iuris, vt tandem iudex pronunciet, eam collationem, quatenus ita facta est reuocandã esse, & reuocatiõe declaret ab initio nullam fuisse. Sæpissimè etenim hæ declarationes apud iura Pontificia nouæ, quædam reuocationes appellantur. Hinc sanè deducitur titulum hũc simoniacum nullum ipso iure fuisse, & ea ex causa per iudicem reuocari, non in pœnam criminis.

Quòd si contendat quis, titulum hunc ab initio ipso iure validum fuisse: sed tñ in pœnam delicti reuocari debere per iudicis sñiam: tunc sanè ipse possessor beneficij nullum crimen commisit, nec culpam aliquam contraxit, do nec sciam habuit simoniæ: etenim tenebatur statim id dimittere: ideoq; non dimittens beneficium ita acquisitũ, ratum habere vt simoniæ crimen: eaq; rõne ad fructus tenebitur, ab eo die perceptos: iuxta eã opinionem, quæ p̃bat, delinquentem priuandum per sñiam aliqua re, teneri ad fructus perceptos à die commissi criminis: atque ad eorum restitutionem posse per iudicem condemnari. Et 9
tamen Diuus Thomas pronũciauit, etiam in iudicio animæ hunc teneri ad fructus perceptos ante sciam criminis, modò hi consumpti non sint bona fide: vnde vel hæc sñia D. Tho. falsa est, vel certè minimè conuenit opinioni quàm modò tractamus, & quæ dictat, in pœnam criminis hunc possessorem beneficij eo priuandum per sñiam iudicis fore. Mihi profectò verior vt Tho. opinio p̃ ipsius rei naturam, & rõnes ab eo adductas. Fit fortasis iura humana hunc habere potuerint sensum, vt collatio beneficij facta per simoniam ignoranti, sit ex propria vi, & natura nulla, quis statim huic ignoranti p̃ iura humana nouæ fiat, & à labe simoniæ immunis collatio, ad tps vsq; sciæ, & malæfidei, atq; ad effectũ vt percipere valeat eiusdem beneficij fructus, eosque fraude consumere.

Ex eadem diui Thomæ ratione probatur habentẽ beneficium per simoniam cum ipso Romano Pontifice cõuentam, vel commissam ipso sciente nullum ius in eo habere, nec acquirere eum ex natura rei, lege naturali & diuina, quibus Papa derogare nõ pót, ipsa acquisitio impedita sit absque diuino consensu: nec Romanus Pontifex, simoniæ labem permittere valet, nec vitium, & culpam simoniæ remittere eius: & ipse simoniacus est, si simoniã cõmiserit, nempe si spũalia, q̃ iure naturali, & diuino vendi non possunt, vendiderit. quod notant. Doct. in c. 1. de simon. Tho. in 4. dist. 25. q. 3. art. 3. Sylvest. in verb. simoni. §. 4. Cardã Turre Crem. in c. latoré. 1. q. 1. ad 3. & est omnium communis sñia. Etenim Papa non potest id permittere, quod iure diuino, & naturali illicitum & prohibitũ extat: quemadmodum satis manifestum est: & vbique à Theologis & Canonistis frequentissimè receptum.

Et licet q̃ubusdam viſum fuerit, Romanum Pontificem simoniam non committere per pactiones illas super beneficijs factas, nam ita hoc indistincte probant glo. & Doct. in c. ex parte, in primo, de offi. deleg. Ant. Cardi. & Doct. in c. 1. de simo. Dec. in consi. 141. & latissimè Iacobatius in tract. de Concilio lib. 4. artic. 5. quorum opinionẽ veram esse in beneficijs simplicibus non in curatis, cum in his simonia vetita sit iure diuino, existimant Panor. in c. exurgendæ. §. quia verò. col. penul. de præben. & in d. c. ex parte & in d. c. 1. Io. Maior. in 4. sentẽ. di. 25. q. 3. colu. penul. Sylvest. in verbo, simonia. q. 2. Lugdunensis. in Alexan. consi. 93. lib. 6. tamen verior est ea sententia, qua definitum est, simoniam non tñ in ordinibus, sed & in beneficijs etiam simplicibus iure diuino, & naturali vetitã esse: liquidem simonia iure diuino prohibita est non tantùm in spiritualibus: sed & in his, quæ spiritualibus annexa sunt. Thom. 2. 2. q. 100. artic. 4. aperte in specie hoc probat. Caiet. in opusculo de simonia. q. 1. curatis fere omnibus. in c. ex multis. 1. quæstio. 3. vbi legis diuinæ positiuæ tis simoniam authoritas ad omnia ecclesiastica traditur. ad idem tex. in c. ex diligenti. de simonia. sic summus Pontifex etiam in simplicibus beneficijs simoniam punit in dicta extrauagant. 2. de simonia. præmittens eam iure diuino damnatam esse. (eandem opinionem probat Dominicus Soto lib. 9. de iustitia & iure. quæstio. 7. artic. 1.)

Non me latet frequentiori Doctorum sñia receptum esse, q̃ collatio beneficij simoniacè facta, non ex natura ipsius conuentionis, sed in pœnam criminis nulla sit. quasi voluntas accesserit conferentis, qui beneficiũ ecclesiasticũ dare potuit: tacti hæc datio admittam habeat iniquitatẽ ob pœnam æstimationẽ spũalis ad tpale. vnde ſm Doct. iure diuino pœna æternæ damnationis infligitur simoniacis, licet valeat eo iure collatio beneficij facta rõne simoniæ. Quod maximè refragatur verbis S. Thom. quæ & à Cardin. sancti Sixti referuntur in capi. 1. ff. ituimus. 1. quæstio. 1. columna prima, & tertia, in secundo.

Hinc etiam expendi poterit quod à plerisq; in cõtrouersiam adducitur an Papa scienter conferens alicui beneficium tob aliquod temporale, videatur cum eo dispẽsare circa pœnas iuris humani, & Pontificij & nisi expressim dispensauerit Romanus Pontifex, non conferi tacitè ex hoc eisdem pœnas remittere, tenent Panorm. in ca. 1. de simonia. Hadrian. quodlibet. nono, arti. vltim. vers. ad 4. Io. Maior. in dist. 25. q. 3. col. penul. quam in partem, dubius tamen, inclinat Caieta. 2. 2. q. 100. arti. vlt. idem colligitur ex Io. And. in reg. cui licet. de reg. iuris in 6. ex contrario remissas esse à summo Pontifice pœnas iuris Canonici, si ex certa scientia beneficium alicui simoniacè conferat, tenent Sylvest. in verbo, simonia. §. 1. & 19. Palud. in 4. distinctio. 25. q. 4. Felin. in dicto c. primo, de simonia. & in cap. de cætero. colum. vltim. de re iudica. & Cardin. à Turre Cremata in cap. 1. nouem. 1. quæstio. primi, num. 4. Dominic. Soto. de iust. & iure. lib. 9. q. 5. art. 2. ad finẽ. & q. 8. art. 2. quorum opinio probatur ex eo quod princeps sciens aliquem iure humano impedimum dignitatem habere, eam illi nihilominus conferens, videatur tacitè, & implicitè eum capacem efficere, & cum eo dispensare: cui notant Bart. in l. Barbarius. num 12. ff. de offic. præt. Alexan. in l. quidam confitebant. per tex. ibi. ff. de re iudi. rex. & ibi glin l. 2. C. de crimi. sacrilegij. Romanus consil. 327. Panorm. in c. cum in cunctis. §. inferior. 1. 3. col. & in c. innotuit. col. 4. de electio. & idem in cap. 2. colum. 2. de schis. mat. Felin. in c. præterea. 1. num. 9. de rest. bus s. cogend. Iosan. Staphil. de literis gratiæ & iust. fol. 83. cui sententiæ & ipse potius accedam sequutus euidentem coniecturã voluntatis ipsius principis, quo sit, vt si teneamus, collationem simoniacam beneficiorũ in pœnam criminis nullam esse ipso iure, dicendum sit in hac specie pœnam istam simul, & alias iuris positiui remissas esse à Romano Pontifice. At si sequamur opinionem diui Thomæ, oportet præsumere, tacita principis voluntate, denuo iterum collationem factam esse huius sacerdotij, & eam quidem immunem, ac liberam à simoniæ vitio.

Hæc tandem eo tendunt, vt certissimum sit, legem humanam siue in pœnam, siue ob aliam causam impedientem primum alicuius rei acquisitionẽ, in animæ iudicio locum habere, ac ferendum forense posse eandem rem absque obligatione restitutionis iure obtineri: quod satis hactenus ostensum est: poteratq; latius idem probari. Igitur Parrutarum lex, quæ de venatione tractat, aliam interpretationem patitur. Nam etsi ex constitutio statuerit, feras captas in fundo alieno à venatore, qui per dominum ingredi prohibitus fuerit, ad fundi dominum pertinere, non ex hoc impedit primum illarum ferarum acquisitionem, sed tantum sinet eas feras domino fundi restituendas in pœnam rediti in gressus. unde donec in lex secundum eandem legem per sententiam condemnauerit venatorem ad restitutionem, legem ius ipsum excipitur,

tur, minimè in conscientiæ foro venator tenebitur ad ferarum restitutionem.

Quinto, ab eadem conclusione, quam de venatione cõstituimus, infertur venatores, & capientes feras, aliaq; alia intra fundum alterum, non teneri in alæ iudicio ad restitutionẽ, sibiq; acquirere capta animalia, etiam si agri dominus ius venandi intra eum alicui locauerit, aut in vniuersum venationem in eo fundo prohibuerit ea rõne, q̃ ipse capere velit easdem feras intra proprium agrũ enutritas, & pecuniã vẽdere. hanc opinionem idem Io. à Medina probat in dicta quæstione duodecima, cuius ea est potissima rõ, q̃ sicut ante prohibitionem domini, ita & post eam dominus ipse nullum ius habet ad feras intra q̃ prium agrum enutritas. Etenim vt ante prohibitionẽ illæ feræ nullius erant ita & post nullius funtideireò capiẽtis efficiuntur: nec prohibitio d. mini eum effectum operatur, q̃ ea animalia vel ipsius efficiantur priusquam capiantur, vel postquam eo prohibente fuerint per alũ capta, in ipsius domini non capientis dominium transeant. atque ita hanc sñiam censeo veram esse, licet Horia, in d. l. D. Iacobi, de feud. in c. & cùm venationib. Chassan. in d. §. 7. rubrica 13. Felin. in comnes leges. vlt. colum. diſtinct. 1. & Claud. Cantiuncula in d. §. feræ. exiſtiment, feras à venatoribus captas in eo agro, cuius fructus consistunt, & percipiuntur ex venatione, minimè capiẽtium ẽsse ſici, nec ad eos pertinere: sed esse domino fundi restituendas. per tex. in Litem si fundi. §. aucupiorum. ff. de vſufru. quo q̃batur reditus venationis ad vſufructuariũ fundi pertinere. Nã & iure Cæsareo dubia est & in exteriori iudicio ea opinio ex gl. in d. l. D. cuius superius mentionem fecimus.

Sed etsi certa esset apud iudicem exteriorẽ, in foro tñ conscientiæ non ita obtineret: sicuti apparet ex his, quæ in præcedẽti illatione adnotauimus. Etenim q̃ fundi fructus in venationem ferarum referatur, parum refert: aut profectò non plus, q̃ ipsius domini q̃hibitio, ne quis eius agrum, vel fundum ingrediatur. Non obstat tex. in dicto. §. aucupiorum. dum iurisconsultus inquit, Aucupiorum quoque, & venationũ reditum Cæsius ait lib. 8. iure ciuili ad fructuarium pertinere. ergo & piscationum. Hactenus Iurisconsultus. Etenim ex eo loco deducuntur plura.

Primùm, vſufructuarium posse venari in eo fundo, in in quo vſumfructum habet: nec posse à proprietario prohiberi, ne venetur ipse vſufructuarius. Quod item probatur in l. vſufructuarium. ff. de vſufructuar. deinde colligitur ab authoritate Iurisconsulti, ad ipsum vſufructuariũ pertinere, quod is percipiat, vel locandam exhibeat venandi in fundo, cuius vſumfructum habet: eademque ratione vſufructuarius poterit prohibere, ne quis fundum ad venandum ingrediatur.

Tertio, inde apparet, pecuniam pacto promissam pro licentia venandi alicui concessa, ad vſufructuarium pertinere: quia cùm ipse possit, & ius habeat prohibendi, ne fundum quis ingrediatur: potest iuste vendere facultatem & licentiam ingrediendi ad venandum, vel ad alium licitum vſum. Hinc tamen non sequitur, feras intra fundum enutritas, esse fundi proprium fructum: vel eas pertinere ad vſumfructuarium iure dominij: cum ipse ut ijs quæ nullius sunt, & iure naturali communia censentur, non plus iuris habeat, quàm quivis alius.

Sexto deducitur vera interpretatio textus in l. si quis quam. ff. de diuerſ. & temp. præscript. quo responsum est, posse alicui competere ex vſucapione ius piscandi, aut venandi in aliquo fluminis publici diuerticulo, vel in aliqua publici agri parte, ita quidem, vt possit prohibere alijs piscationem, & venationem. Idem probat textus in l. sanè si marita. ff. de iniur. quod obstare, vel præscriptionem tanti temporis, cuius initium memoriam hominum excedat, vel consuetudine legitimo consensu populi statutum quemadmodum lucè trabderunt Bal. in l. ita reſcr. ff. de rerum diuisione. col. 1. Ang. Aret. in §. flumina. Insti. de rerum diuisione. Franc. Balb. in tract. de præscrip. 5. part. princi. 4. parte, q. 1. optimè Aymon Sualin tract. de antiqui. tempo. 4. part. c. materia ista. nu. 80. Sic & princeps potest privilegium priuato concedere, vt ipse solus in aliqua parte maris publici, vel agri piscari, & venari possit, aliosq; ne id faciant prohibere. gl. in d. l. si quisquam. & in d. l. sanè si maris. & in l. venditorum princ. per tex. ibi. ff. commu. prædi. vbi Iurisconsultus de Thynnarijs tractat, quas Hispani dicimus Almadrauas: & hic de piscatione Thynnorum. & Thynnariam piscationẽ dixit Vlpianus. Vnde nos Thynnaria dicere possumus loca in ipso maris litore, in quibus capiuntur thynni. Sed & hęc loca ita quidem parata & instructa, vt thynni, & alij iunòi pisces capiantur, Cetaria, aut cetariæ dicuntur Latinè apud Plinium lib. 9. c. 30. & c. 15. q. bin locis meminit Plinius cetariarũ apud Hispanos. Sic & Horatius lib. 2. Sermon. Satyra 5. inquit,

Plures aunabunt Thyni, & cetaria crescent.

(Verùm quo ad principis priuilegium) idem adnotauit post alios Accurs. sequutus Carol. Ruin. cõsi. 28. & 29. nu. 11. Etenim licet in his speciebus quis contra prohibitionem, venetur, aut piscetur, in iudicio animæ, nequaq; tenebitur ad restitutionem piscium, aut ferarum, quas habuerit: quod probatur ex rationibus, & conclusione prænotatis: in foro autem iudiciali cogetur restituere in hac specie propter decisionem legis Partitarum, & propter opinionem glos. in d. §. feræ, quibus fere decisum est, venatorem cogendum esse restituere ea quæ venatus fuerit prohibente illo qui prohibere poterat.

Septimò, hinc probatur, venatione prohibita in locis adhuc publicis per inferiorem à principe ablq; iusta ei, qui tamen præscriptione immemorali, aut priuilegio, aut consensu communitatis, ius prohibendi acquisiuit, q̃ iura maximè sunt in iudicio animæ, & quo ad Deum examinanda, ne Tyrannidem sapiant: q̃ si quis aduersus hãc prohibitionem venetur, sibi acquirit feras, quas venatio ne habuit, nec tenetur in conscientiæ foro eas restituere. quod probatur si rationes, & conclusionem, quas modo præmisimus, diligenter obseruemus. Et fortasse in foro iudiciali, etsi vera foret sententia gl. in d. §. feræ. quæ lege regia partita, comprobata est, ipse illam conclusionẽ forsitan esse conferem, cùm quis habet ius prohibendi venationem ea rõne, q̃ fundus priuatus sit, non cõpetere vel qa ipsi soli ius venationis competit, & non alteri eo inuito. Alioquin vbi venatio prohibet in vniuersum quo ad loca publica alijs ex causis, tunc satis erit q̃ iudex condemnet ad pœnam legis vel statuti, aut edicti prohibẽtis: nec dẽt necessariò ad restitutionem animalium condemnare.

Illud profectò prætermittendum non est, q̃ prohibentes venationem vel in locis publicis, vel priuatis, etiã q̃prijs, tenentur ad restitutionem dãn vicinis illati ex multitudine alienum, quæ in loco prohibito ob interdictã venationem emittit exterius erumpant, & messibus, ac segetibus exitium, ac deuastationem inferant: sicuti elegan ter respondit Cuiac. in tract. 17. q. c. 12. Nec iusta est executio prohibentium venationem intra proprios agros, si permiserint eorundem alienum occisionem quoties proprium fundum egressa in vicinorum agros diuerterint. Etenim tenentur hi qui prohibita venatione cãm dederint alienum multitudini, & deinde ex hoc vicinorũ præsentium damno, vel illas feras includere, aut earum innumeram multitudinem extinguere, saltem diminuere, vel permittere liberam venationem, aut illatum damnũ soluere. argu. tex. in l. 2. §. ult. ff. si quadru. paup. fecisse dicat. l. item mela. §. itẽ cũ eo, ff. ad le. Aquiliam. l. hi. n. d. & generaliter. & Lqua vulgo. ff. de ẽ fili. edicto. & eorum quę tangit Romanus singul. septingentesimoquarto. Innocen. Abb. & Doctor. in c. ad audientiam. de homicid.

Præterea

Præterea licet sit quorundam opinionem, quam modò probauimus, qui venatur in alieno fundo dño prohibente, non teneatur in alæ iudicio ad restitutionem eorum alienum quæ per venationem habuerit, nec ad eorũ æstimationẽ tenet tñ ad æstimationem damni, quod per eam venationem dño prohibẽti dederit. In hac verò æstimatione habenda est rõ animalium, quæ nisi extraneus, venatus fuisset, dñs fundi, cuiusve conductor habuisset, sua que fecisset, per apprehensionẽ. Item habenda rõ est venationis, quæ in eo fundo per dñm solũ exerceri solebat. Tandem hic venator, qui domino prohibente agrũ alienum ingreditur, non tenet ad restitutionẽ rõne captorũ animalium, sed ratione damni illati per venationem ipsi domino, qui venari iure, & iustitia solitus intra proprium agrũ fuerat. quod in specie visum est Io. à Med. in d. q. 12. Imò & venatores oĩno tenent ad dãnũ, qđ agri dño intulere in fructib. & segetibus, etiã si expressa prohibitio nõ fuerit præmissa: cũ sufficiat tacita quo ad istud damnum.

Sed proximè dictis obstat fortissimè iurisconsulti rñsum in l. quemadmodum. §. planè. ff. ad legem Aquiliam. planè, inquit Vlpianus, si culpa naturarum id factum sit, lege Aquilia agendum. Sed 32 vbi damni iniuria agitur ob retia, non piscium, qui adeò capti non sunt, fieri æstimationem: cùm incertum fuerit an caperentur. Idemq; & in venatoribus, & aucupibus probandum. Hactenus ipse Iurisconsultus, à quo non posse incertum piscium, aut ferarum in venationib. & piscationibus æstimari, quia plura contingere possent ob quæ nec feræ, nec pisces caperentur, adnotarunt Paulus de Cast. in l. non vtiq;. §. vlt. ff. de eo quod cert. loco. Romanus in sing. 681. Præpolit. in ca. iuuenis. de sponsalib. 3. col. Bocrius in additionib. ad Dinum, in rubr. de regu. iur. 2. col. & Scholiastes quidem Panorm. in c. commissum. de deci. litera E. asseuerantes minimè deberi æstimationem, nec interesse piscationis, aut venationis ab eo, qui alterum iniuria, & iniquè piscari, aut venari impedierit, cuiusve retia ruperit. idem & in eo, qui piscatorem, aut venatorem, qui victum inde quærebat, pcusserit, vel occiderit: nã licet alioqui operæ percusi, aut occisi præsentes, & futuræ soleant æstimari. l. ex hac. ff. si quadrup. paup. fecisse. dicat. piscatoris tamen, aut venatoris percussi operæ minimè æstimabũtur, vt omnino incertæ. facit ad hoc tex. in §. illud quæritur. insti. de rerum diuisio. Sed Iurisconsulti locus in d. §. planè. ita accipiendus est vt obtineat in litoribus, & fluminib. vbi piscatio certa non est, sed admodum rara, & incerta. quod plerumq; contingere solet: quidẽ piscatores hac rõne sæpius eludantur, q̃ capiant. At vbi piscatio, aut venatio vberrima, & optima est, ac certissima, quæ fallere non solet, profectò tunc amissio captus piscium, propinquum est interesse, & probabile: vnde æstimari debet. l. ait lex. in fin. ff. ad legem Aquiliam. cum l. eq. dicut eleganter explicat Lugdunensis in l. unica. C. de sñia quæ ꝓ eo quod interest. nu. 84. quo fit, vt impeditus piscari, aut venari ab eo, qui iure impedire non potuit, agere valeat non tantum ad retia rupta, eorũq; æstimationem: sed & ad æstimationem piscatur, quæ iuxta tempus, & locum certa imminebat.

Quin & præter hanc æstimationem potest & altera in his piscationibus, & venationibus constitui æstimatio, si piscator, aut venator certum quotidie lucrum habeat ex pacto, quod cum altero pepigerit, vt ei det centum ꝓ cuiuslibet diei piscatura. Etenim ex hac pactione piscator habere debet pro cuiuslibet diei piscatura centum, & ea certissima, siue piscatio vberrima fit, siue sterilis. text. singul. in l. si factum retis. ff. de actio. empt. quo in loco Iurisconsultus illũ approbat contractum, quo iactus retis emitur, quicunque is futurus sit. Hcirco inibi est etiã responsum, q̃ si piscator præmissa cõuentione iacta nihil remittere, emptor poterit aduersus eum agere ad æstimationẽ atque æstimatur incertum illius lucrus, id est, ea illa, quæ in venditionem deducta fuit: quod Bar. tradit in Locum. §. qui maximos. 2. col. ff. de public. facit text. in l. nec empt. ff. de contrah. emptione. Nec ex Iurisconsulto intelligas, incertam esse huius rei æstimationem: sed esse æstimandam aleam illam, & iactum retis, qui ob varium successum & dubium, incertum quid dẽ Iurisconsulto. Hinc & illud constat in prædictæ l. exemplo, emptorem posse agere contra venditorem ad iactum retis, vel ad eius æstimationem, vt modò diximus etiam si maior sit æstimatio, quàm pretium conuentum: nam id plerumque euenire poterit: atque eadem rõne deducitur, posse venditorẽ impeditum iactũ retis mittere, agere aduersus impedientem, non tñ ad pretium conuentum, sed etiam ad illã æstimationem iactus retis, quam emptori soluere coactus vẽditor fuerit. (Commemorat ad hęc Plutarchus in Solonis vita, Milesios hospites iactũ retis à Cois piscatorib. emisse, eoq; tractum fuisse aureum illum, ac celebratissimum Tripodem: de quo maxima fuit inter piscatores, & hospites controuersia. Cui similis inter adolescentes vrbanos, & Hostientes piscatores traditur à Suetonio Trãquillo in li. de claris rhetorib. qui iactum retis bolum appellat. qua in significatione dictio eadẽ extat latinè apud Plautũ in rudente, & Græcè apud Plutarchum, & Aristotelem, atque Herodotum lib. 1. vbi meminit oraculi cuiusdã Amphilyti Acarnanis: quo in loco fœdè labitur interpres Valla.) Ex quibus tandem apparet defendi posse opinionem Io. à Medina, cuius paulo antè mentionem fecimus. Inde etiã ꝓbaĩ, piscatoris, & venatoris percussi, aut occisi operas æstimãdas fore, & posse iustissimè æstimari: quidquid præcisati Doctores voluerint. Sicèt patet error illius, qui Panormit. scholia adiecit in d. c. commissum. dum scripsit impedientem aliquem piscari, vel retia piscatoris rumpẽtem, non teneri ecclesiæ ad æstimationem eius, quod ex piscatura decimæ rationc poterat cõpetere. Etenim falsa est hæc opinio: quia & ipsi piscatori, aut venatori restituẽda est æstimatio piscaturæ arbitrio boni viri, & huius æstimationis pars decima ecclesiæ debetur: vbi ex piscationibus, & venationibus decima soluitur.

Postremò est hac in re, aliã duertendum ad text. in d. §. illud quæritum. Insti. de rerum diui. quo responsum est, feram tab aliquo vulneratam, & lethali ꝼm Theophilum, vulnere, non aliter effici vulnerantis, q̃ si ab eo capta fuerit: & ideò si ea vulnerata fugiens per alũ capta fit, ipsius capientis fieri. probatur hoc & in l. naturalem. §. illud. ff. de acq. rer. dom. notat Bar. in l. quo minus q. 5. ff. de fluminib. & idem erit in fera per retia, & insidias venatoris illaqueata: nam si per alium, q̃ apponentem retia, fuerit capta ex ipsis laqueis, eius efficit, non illius qui rete posuit. Regia l. 20. tit. 28. part. 3. quæ quidem cõstitutio addit in aliquot huius regni locis contrarium seruari, vt sit ipsius feram percutientis, aut illaqueantis venationis institio. qđ fori lex expressum aperit & refert lib. 3. tit. 4. l. 17. hanc itẽ opinionẽ vt fera sit percutientis seruari consuetudine testatur gl. in d. l. naturalem. §. illud. (Qua in re oportet expendere Proculi iurisconsulti rñsum in l. in laqueum. ff. ad qui. rer. domi.) Nam cùm in hac specie minimè tractetur de pœna constituenda, etiam in foro conscię & ãe iudicio erit seruandum id, quod per leges humanas, vel consuetudines legitimè præscriptas fuerit statutum.

Secunda proponitur in hoc venationis tractatu cõclu 33 sio. Venatio & piscatio ferarum & piscium, qui priuatim alicuius proprij sunt, adeò natura rei prohibentur, vt non secus ad restitutionem venatores piscatoresq; teneantur, quàm si domesticum, & mite alicuius animal capiãt. Probatur hæc conclusio rõne iustitiæ commutatiuæ, à qua deducitur obligatio restituendi ex causa acceptionis iniquæquæque processit in damnum, & iniuriam proximi: cuius proprialres capitur & auferẽ. Vnde & in hoc casu pòt dominus aduersus venatorem agere actione furti. §. gallinarum.

narum. Insti. de rerum diuisi. l. Pomponius scribit. §. idem Pomponius ff. fin. hereditam. l. vsufructuarium. ff. de vsufruct. quidem iurisconsultorum responsa hanc conclusionem & illationem præmittunt. sed & ipse aliquot ex hac assertione deduci, quo facilius percipiat eius intellectus.

Primùm hinc infertur, venatorem teneri ad restitutionem animalium, quæ quis priuatim inclusa viuarijs, leporarijs, piscinis, aut stagnis habebat, etiã si ab his locis animalia multa hæc exire soleant, modò habeant consuetudinem eundi, & redeundi: cum illhæc alia non habeant libertatem omnino exeundi loca septa, saltẽ possit diu exirã impedire facillimè occlusis viuarijs. Idẽ erit in apib. priuato alueo inclusis, & de certis priuatæ sylue muro circũdatę. Constat; hoc corollariũ in l. 3. §. itẽ feras. ff. de acquiren. poss. & in d. §. ferę. cum sequentib. & in l. 21. tit. §. 28. parti. 3. Procedit tñ qñ hęc viuaria, leporaria, piscinæ, & stagna facta fuerint priuata hoĩum operarq; si ab ipsis animalibus naturaliter facta fuerunt absque industria priuatorum, secus erit. ex §. apium. Instit. de rerum diuisio.

Secundò hinc colligitur, horum aĩalium restitutionẽ faciẽdam esse eorum priuato dño, etiam si capta fuerint extra locum illum, quo includũtur, modò non amiserint eundi, & redeundi consuetudinem. Adhuc. n. propria sunt illius, qui ea incluserit, quod expressim in confectione iu dicio admonuit Ioã Medina d. q. 12. & probatur in locis modo citatis, quamuis venator nulla arte, nec industria vsus fuerit ad deducenda illa aĩa extra septa, & loca quibus includuntur, in locum sanè publicum. At in casu primæ conclusionis, venator etiam arte, & industria educès feras, & animalia extra locum prohibitum, nõ tenetur ad restitutionem animalium: licet possit quandoque dici, cum obligari ad damni ex hac venatione illati compensationem, iuxta ea, quæ tradidimus septimo prioris conclusionis corollario, ad nihilum aũt teneretur venator, q feras & aĩalia extra locũ vetitum absq; vlla eius fraude digressa caperet, & occideret, quę superius satis ꝓbata est.

Tertiò, ex hoc manifesti iuris est, ꝙ si quis arte, & fraude columbas deducat ab alterius columbario, adeq; propium attrahat, tenebitur is ad columbarum restitutionem, etiam in animæ iudicio. Extrà in foro iudiciali puniendus ẽt ea, quæ hac de re notauit Cepola de seruitu. rustic. prædio. c. de columbario. & c. de venatione.

Quartò, planè constat ex secunda conclusione ratio, quare probibeantur venatores, & alij quicunque balistis, similibusve instrumentis vti ad occidendas columbas, q̃ in priuatis columbarijs nutriuntur. quod Cepol. tradit in d. c. de columbarijs. Guid Papæ, q. 218. Regia lex 22. facit ad idem tit. 28. parte 3. permissum tamen est quibuscunque, vt certo quodam ꝓpacio loci à columbarijs remoti columbas occidere possint: ita cum iuxta decretum supremi Senatus vnius leucæ limitibus definitum est.

His verò, quæ diximus, partim repugnare tex. singularis in l. 3. §. item feras. ff. de acquir. poss. quo in loco Iurisconsultus respondit, animalia inclusa in viuarijs, & columbarijs priuatis, pisces in piscinam congregatos à dño fundi possideri: nõ sic pisces inclusos in stagnis, nec feras in talibus circumseptis degentes & euagantes: nam hæc à dño fundi minimè possidentur. Ecce igit qualiter oĩno pariter sit in talibus circũseptis, & stagnis, quod in viuarijs, piscinis, & columbarijs erat; ideo cum inter hæc nõ diuersa à Iurisconsulto constituatur, patet in his non esse hanc secundam conclusionem omnino constituendam. Huic autem obiectioni primum respondetur, quo ad dominum non esse discrimen vllum inter stagna, & saltus, piscinas, & viuaria, modo saltus & stagna, vtcunque legitimè ipsa cij sint, manu hominum, & priuata industria fuerint circumsepta, & fabricata. hanc q; fuisse olim Salmaticæ publice veram esse probare conatus sum. tametsi quo ad possessionem piscium, & ferarum in particulari, distinctio iurisconsulti mihi maximè placeat: hanc q; arbitror esse illius responsi veram interpretationem, quam deduxi ab Accursio ibi, quem sequuntur Ang. Imol. Alex. & Doct. cõiter & præceteris Vincen. Hered. in §. Nerua filius. num. 2. eiusdẽ l. 3. sed licet quo ad possessionem manifesta sit, ac certissima Iurisconsulti, & interpretum dñi at eaq; ex litera illius responsi expressim constet: tamẽ adhuc, & quo ad dominium eandem esse differentiam admittendam à priori discedens tuta nunc opinor: propter rationẽ, qua Iurisconsultus, eiusque interpretes utuntur. ea. n. ꝙ pisces stagnorum & ferę in saltib. circumseptis enutritæ, libertati naturali relictæ sint. quæ quidem rõ probat hos pisces, hasq; feras nondum in vllius dñium transisse, donec per occupationem capiantur. oportet tamen cùm discrimen constitutum sit à Iurisconsulto inter viuaria, & saltus, etiam circumseptos, piscinam & stagna, diligenter pendere harum dictionum proprietatem ẽm quam Iurisconsulti responsum accipiendum est. Viuaria quidem dicuntur loci, quibus vel aues, vel pisces, vel ferę continẽtur ad victum hominum, hominũ quidem industria aĩalibus in ea loca immissis, vt nutriant, aliaq; progenerent ad mensarum delicias, ex l. vsufructuarius veneri. §. viuarijs. ff. de vsufru. Plin. li. 9. c. 54. & lib. 8. c. 52. dicuntur etiã viuaria apud Columellam li. 8. c. 1. loci, vbi nemorib. cluisis pecudes syluestres custodiuntur. Stagna dicuntur ꝙ temporalem continent aquam inibi stagnantem, quæ plerunque hyeme cogitur, nec fluit, nec refluit. l. 1. ff. vt in flumi. public. manig. lic. Piscina verò est ea, in quam pisces humana industria mittuntur, vt ibidem nutriantur. Igit quo ad dominium, & possessionem pisces piscinarum, & ferę viuariorum pertinẽt ad dominum fundi, cui piscina, & viuaria accedunt. at pisces stagnorum, & ferę in nemoribus circumseptis euagantes nõ sunt ipsius dñi, nec quo ad possessionem, nec quo ad dominium, quoties saltus, vel stagna natura loci, arborum densitate, aut rupib. circumsepta sunt. Quòd si fuerint circumsepta nemora ipsa, & stagna, opera, & industria hominum, tunc idem erit ac si pisces & ferę nihilominus relictæ sint in naturali libertate. Sed hoĩum opera ita sint aĩalia circũsepta, vt naturalis libertas earum ex hoc impedita sit, profectò non video qua rõne hæc ad agri dñm non pertineant. Nisi velis ad literam obseruare Iurisconsulti responsum in d. §. item feras, cuius hęc sunt pulchra verba: tẽ feras bestias, quas viuarijs includerimus & pisces, quos in piscinã cõiecerimus, à nobis possideri. Sed eos pisces, qui in stagno sunt, aut feras, q̃ in syluis circũseptis euagent, à nobis nõ possideri; neq; relictæ sint in libertate naturali: alioqui ẽt si quis sylua emerit, videri eum oẽs feras possidere: quod falsum est. Hęc Iurisconsultus. Qui connectione piscium in piscinam, & conclusionem ferarũ in viuaria hominum industria, & opera facta, ne ferę vagari possint, exigit, vt earum possessio fundi domino competat, & acquisita sit.

SVMMARIVM.

1 *Princeps superiorem minimè recognoscens ius habet indicendi bellum.*
2 *Iustum bellum non tantùm dicitur ex authoritate indicentis: & causa.*
3 *Iustum bellum est, quod fit ad defensionem, vel vindictam, vel punitionem.*
4 *Rebellio est iusta causa gerendi belli, & inibi traduntur aliæ iustæ belli causæ.*
5 *Imperator, an sit totius mundi dominus, etiam quo ad protectionem? quo in loco quæstio latissimè disputatur.*
6 *Potestas spiritualis, in quo à temporali differat.*
7 *Summus pontifex an habeat temporalem iurisdictionem, in actu, vel in habitu.*

8 *Intellectus Bar. in l. 1. §. per hanc. ff. de rei vend. & ibi doctorum distinctio.*
9 *Reges Hispaniarum immunes sunt, & liberi a Cæsarum Imperio.*

§. NONVS.

DECIMOQVINTO potissimũ a principali ꝓcedit disputatio de restitutione rerum, q̃ a militib. bello capiuntur; q̃ necessario illã præmittit, ꝙ sit bellum iustũ, & q̃ ad belli iustitiam requirantur. Nec tñ hic de bello ita longe tractabimus, vt videamur ex ꝓfesso rem istam tractandam, & examinandam assumpsisse: sed obiter quæ iustitiam belli attinent compendio quodam expediemus. Igitur ꝓcipue ad belli iustitiam primo necessaria est authoritas principis, qui bellum indicere possit. Priuatus etenim, qui superiorẽ habet, apud quem possit iniuriarũ agere, reiq; proprias ab alio captas exigere, bellum gerere nequit, præsertim ꝙ principi, cuius Imperio subditus est iniuriam faciat, si eo inuito vel absque eius authoritate bellum alteri indixerit. Habet aũt 1 ius indicendi bellum princeps, i qui superiorem neminẽ habet in eius principatu, ẽm Aug. lib. 22. contra Faustum, c. 74. c. quid culpatur. 23. q. 1. Isidorus lib. 18. Etymologiarum, & c. 1. vigesima tertia q. 2. l. hostes. ff. de capti. & postlim. reuers. l. hostes. ff. de verb. sign. idem adnotarunt D. Th. & Caiet. 2. 2. q. 40. ar. 1. Ioan. in c. olim. in 1. de rest. spol. idem & post alios panor. in c. sicut, de iureiurando. 7. gl. & ibi Doct. in summa. 23. q. 2. Bar. in d. l. hostes. nu. 14. ff. de capt. & est cõis opinio apud eos, qui hanc materiam tractauere. ac deducitur ex traditis per Had. in 4. sent. tract. de rest. c. aggredior casus speciales. & Fio. 3. part. tit. 4. c. 1. §. 9. Sylu. in verb. bellum. 1. q. 1. Caiet. in 2. Tomo opusc. q. vlt. Maior. in 4. sent. dist. 15. q. 20. Alfonsus Castro, lib. 2. de iusta hæret. punit. c. 14. Card. a Turre crem. in d. c. quid culpatur Ioan. And. & Doct. in c. 1. de homic. lib. 6. Ioan. Lign. in tract. de bello. c. 13. gl. Barto. 2. col. post Iuniores in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure. Oldrad. consil. 70. Ioan. Eckius Homil. vlt. Dominicæ tertię post Epiphaniam. ex quib. frequentiori eorum sniã ad iustitiam belli ꝓbandam est necessaria authoritas eius, qui potest bellum indicere, sed & iusta indicendi 2 belli causa, & præterea recta bellantium, & indicentium bellum intentio, vt tale fiat, & bellum geratur animo propulsandi iniuriam a Republica, eidemq; irrogatam vindicandi. Sed quia hæc vltima causa non pertinet ad restitutionem captorum in bello, cum, & si desit recta bellantium intentio, nihilominus capta in bello: alioqui iusto, & indicto ab eo, qui indicere potuit, non ex hoc sunt restituenda. quod in specie notant Host. in d. c. aggredior. Caiet. d. q. 40. ar. 1. ad ii. Maior. in d. q. 20. versic. illis notatis. Sylu. in verb. bellum. q. 1. & Ioan. Eckius in dict. homilia vlt. col. 4. liquidem restitutionis obligatio nunquam oritur a praua capientis intentione, authore Thom. 2. 2. q. 66. arg. 8. vers. ad primum, alias iustæ belli causas perseqeremur, præter eam quæ semper ad iustitiã belli publici necessaria authoritas, scilicet principis.

Inter alias belli causas quæ iustissimæ conferi solent illa est omnium probatissima, & ad quam fere oẽs, q̃ tradi consueuere referri possunt, ꝙ bellum fiat ad defensionem Reipublicæ, ne ea a Tyranno per vim opprimatur: item ad defensionem propę imperij, & prouinciarum 3 ad id pertinentium, quali fiat ad defensionem personarum, & rerũ. d. c. olim. in fine de rest. spoliat. d. vt vim. ff. de iust. & iure. c. vlt. de homic. Iurem ff. ad leg. Cornel. de sicarijs. l. itaque. ff. ad leg. eam Aquil. l. 3. §. 2. part. 7. atque hanc esse iustam belli causam intentat Host. & præcetera Doct. qui & idem esse censent, quoties bellum geritur ad vindicandam iniuriam iniquissimè illatam. quorum sententia probatur authoritate Augustini. lib. 5. q. 10. super Iosue. iusta inquit, bella solent definiri, q̃ vlciscuntur iniurias, ad idem facit, quod scribit post Azonem glo. in l. nullus. C. de iudæ. illeuerans, etiam priuatum posse iniuriam sibi factam vlcisci propria authoritate, quoties ei permissum non est, nec suppetit facultas vocandi offensorem ad iudicium, vt per iudicem is cogatur iniuriã compensare, & satisfacere iniuriam passo. cuius gl. memine. re Fel. in d. c. 2. de homici. Pano. in c. 1. de iud. nu. 33. Alexan. & Ias. in l. miles. §. qui iudicat. ff. de re iudic. tametsi in priuato Azo in summa eam opinionem intelligat veram esse, modo vindicta fiat absq; occisione, & percussione offensoris: quod quidem moderamen in principe, qui superiorem non habet minime procedit. His accedit gl. in c. fulgentium. 1. dist. cuius ipse mentionem feci in lib. 1. Variar. reso. c. 1. ad 6. ex quib. colligit dux causæ iustæ ad bellum indicendum. Etenim bellum iustũ uel est defensiuum, vel vindicatiuum. Defensiuum vero, & priuatis licet absq; authoritate superioris, vel principis, cum ad defensionẽ ipsa iuris naturalis lex authoritatẽ ꝓfer. d. l. vt vim. qua rõne hæc defensiõis cẽ maxime iusti ficat bellũ publicũ, qdq; publica authoritate sustentati itidem & absq; ea ex legis naturalis authoritate pollet bellũ publicũ ad defensionẽ geri. qd satis manifestũ est.

Tertia proponitur belli causa, contumacia seu rebellio iniquè recusantis Imperiũ, cũ subditi aduersus principẽ insurgunt, nec volunt ei obedire, etsi fuerint ab illo sæpe admoniti. hæc probatur, quia grauis iniuria Deo, & principi fit, si eius Imperio subditi rebellant. ad Rom. c. 13. itaque inquit Paulus, qui restitit potẽti, Dei ordinationi restitit. Sic Dauid. rex bellum mouit aduersus Sebam filiũ Bochri, ppea ꝙ populum solicitauit, vt a Dauide Rege ac ipsum deficeret, secũdo Regũ c. 20. vñ. & Aug. d. lib. 22. contra Faustũ, c. 74. ait, aduersus violentã rebellantium, siue Deo, siue aliquo hĩmo Imperio iubente, gerenda ipsa bella suspiciunt a bonis cum in eo rerũ humanarum ordine inueniamur, vbi eos vel ubere aliqd tale, in talib. obedire iusse ipse ordo continuit, c. quid culpat. 23. q. 1. idem Aug. q. 10. super Iosue lib. 6. q. in qt, Iusta bella solẽt definiri, q̃ vlciscuntur iniuriam: hic gens, vel ciuitas plectenda est, quæ vel vindicare neglexerat quod a suis improbe factũ est, vel reddere, qđ per iniuriã ablatum est. c. dũs. 13. q. 2. Hoc ipsum constat ex Arist. lib. 7. Polit. c. 14. ad fin. vbi bellum iustum esse censet vt in seruitutem redigantur, quos seruire oportet, & vt his, qui seruitute digni sunt, legitimè dominetur. Idem Aristot. dixerat 1. polit. c. 5. ex nostris Innocent. communiter receptus in d. c. olim. in 1. de restitut. spoliato. hanc esse iustam belli causam topinatur, tametsi exitimet potius esse executionem iurisdictionis, & punitionem rebellium in hoc casu, quam bellum, & ideo captos in eo non effici seruos capientium. quod maximè est obseruandũ. Nam & idem optimè adnotauit Ioan. a Terra Rubea in tract. contra rebelles. 3. part. artic. 10. conclusio. 13. qui hanc tertiam iustam belli causam etiam tradit ex l. amissione. §. qui deficiunt. ff. de capitul. diminut. l. si quis in genuam. §. in ciuilibus. ff. de captiuis.

Quarta causa huc referri poterit: cum bellum iustissimè indicit ad repetendas res, quæ per violentiã ab hoste deperiere. & hæc constat ex Augustino in præcitatis locis, & 2. Reg. c. 2. vbi Dauid, mortuo Saule bellum gessit contra Isboleth filium Saulis, qui occupare nitebatur regnum Israel, quo ad dominus per Samuelem Prophetam tradiderat Dauid. Sũt; pastum hac de re innumera exẽpla, cum apud Fideles, tum apud Ethnicos, q̃ bella acriter gessere ad repetendas propè asres, quas alioq; repetere a quouis belli minime potuissent. Arma, inquit apud Lucanum Cæsar, tenenti omnia dat, qui iusta negat. Vi-

de & hæc cā ad ſ̄cedentes ptinet,cū ſit vindicatio iniu-
riæ ex eo illatæ,q̄ res propriæ inuito dño detineantur.

Quinta ēt ex rōne iniuriæ illatæ traditur iuſta belli cā
cum quis aliū impedit,ne per aliquā prouinciā tranſeat
ēt propriam impedientis:mō tranſitus ille innoxius fu
turus ſit. Etenim licitum eſt tunc bellū impedienti mo-
uere. Nī cū tranſitus innoxius,cui iure humanæ ſocie-
tatis debetur negatus fuerit,iuſte neganti bellū inferſ.

Quam quidē cā ꝓbat Hiſtoria ſacra numerorum
c.21.quo in loco ſcriptum eſt,filios Iſrael pugnaſſe cōtra
Seon & Og.Reges Amhorreorum,propterea q̄ illis per
mittere noluerunt tranſitum innoxium in tertam ſibi a
Deo promiſſam.quæ de rediuus Aug.li.1.Quæſtionum
c.44.ſuper Numeros inquit,Notandum eſt ſine quem-
admodum iuſta bella gerebantur.innoxius.n. tranſitus
negabatur,cui iure humanæ ſocietatis æquiſſimo patere
debebat,referrur a Gratiano in c.vi.23.q.2.tradit Io.Lu
pi.5.par.de regno Nauarræ.§.1.Bar.in l.1.C.de Paganis.
Iaſ.in l.ex hoc iure.1.col.ff.de iuſt & iur.Alber.in rubr.
de hæret.in 6.q.8.nu.12.ad has fere cauſas plures aliæ re
ducuntur quas præcitati Doct. & præſertim Doctiſſi-
mus Alfons. a Caſt.in d.li.2.c.14.diligenter congeſſere.

Hinc deniq; obſeruandum eſt,quid de repreſaliis,vt
vulgari dictione vtar,iure rūdendum ſit.Nam ſummus
Pontifex in c.1.de iniur.lib.6.eas non omnino licitas eſ
ſe inſinuat,dum aſſeuerat a iure naturali,& diuino ali-
quātulum diſſidere, priusq̄ illud præfati oportet,apud
veteres morem ac legem fuiſſe veruſtiſſimam quidem,
qua ſancitum erat in hunc fane modum,ſi quis violenta
morte obierit,ꝓ hoc gētilib.& cognatis Androlepſiæ
ſunto,quo ad iudicium ſceleris,pœnāſq; ſubierint,vel ne
cis authores dediderint. Androlepſia vero ad tres vſq;
nec eo amplius eſto.huius legis meminit Demoſthenes in
oratione aduerſus Ariſtocratem,qui ſentit, Androlepſiā
iſtā lege permiſſam eſſe ꝓ eos apud quos cædes facta fue
rat. Iulius vero Pollux eam permiſſam fuiſſe ſcribit ꝓ eos
qui homicidam protegum ſuſceperint,nec eum peten-
tib.dederint,nec ad criminis pœnam,nec ad vindictam
nec ipſi iuſte puſuerint.vū moris antiquiſſimi fuit, vt q
homicidium perpetraſſent,ſi cum in externam vrbem
profugiſſent,ad pœnam expoſtulati non dederent his,
ad quos facinus adm illum,eiuſq; vitio pertinebat,vt per
ſolueretur iniuriam paſſis pignorandi poteſtas, quam
Androlepſiam Græci vocant.meminit huiuſce rei Bo-
dæus in annotationib ad l.aut facta.§.euentus,ff. de pæ
nis,quo in loco ſcribit,quas vulgo habere dicimus repræ
ſalias,Latine dici poſſe pignorationes,quemadmodum
& eas appellat ſummus Pontifex in d.c.1. de iniurjs. in
6.vel Clarigationes,vt viſum eſt Hermolao. Ad hūc ete
nim modē repreſaliæ quotidie permittuntur,vt ſi qua
ex gente latrones,aut piratæ,vel quicunque alij homici
dia,rapinas,alia ve ſcelera per petrauerint,iniuriam dā-
nūve intulerint,nec iniuriā dānūve paſſi potuerint eius
obtenere vindictā, aut iuſtitiā ꝓcq apud eā Rēpublicā,
cui ſceleriū authores ſubijciuntur, & quæ eos ſuſceperit
tūc liceat iniuriā paſſis pignorationib. vti aduerſus illius
reipublicæ holes, cui⁹ moris iuſtitia cōi omnium ſenſu de
ducitur ab authoritate Augu.q.10.ſuper Ioſue,quē Gra
tianus retulit d.c.dens.13.q.2.eiuſdem & nos paulo ante
meminimus.ſ.n.inquit hic,gens, vel ciuitas plectenda
eſt,quæ vindicare neglexerit,quod a ſuis improbe factū
eſt.eam Regis l.4.ni.7.par.5.vnde pignorationes iſtæ
licitę cenſentur iuxta quorundam opinionem,quam la
te examinarunt Anch. Dom.Franc.& Iacob. de Canib.
in relectione c.1.de iniur.in 6.Bartol.in tractat. de re-
preſaliis.Bul.& Sal.in authen.omnino.C.de act.& obli
gat.Innoc.in c.olim.de reſtitut.ſpol.Iacob.de bello viſu
in auth.vt non ſint pignorationes Sylu.verb.repreſa-
liæ.quorum rationib.hæc perpenſis,præterea his,quæ
latius ceteris Iacob.de Canib.tradit.ego cenſeo,non ali
ter repreſaliis licitas fore,quam eo mō,quo bellum iu
ſtum iure naturali,& diuino arq; humano cenſetur. Nā
a iniuſtitia belli ad repreſaliarum iuſ argumentantur fere
oēs,& maxime authoritate Diui Aug.veniunt,vnde om
nino requiritur authoritas eius principis,qui bellum in
dicere poteſt,& præterea cauſa illa,q̄ ſm Aug.iuſtū bel
lum efficere ſolet,nempe,quod illa reſpublica,aduerſus
quam inducuntur pignorationes iſtæ neglexerit vindi-
care quod a ſuis improbe factum fuerit.

Hinc ni fallor,manifeſtum eſt,quod plerisq; hanc quæ
ſtionem diſputantes probare conantur nempe repſalias
iſtas,ſeu clarigationes non eſſe licitas,quo ad offenſionē
perſonarū innocentium,& qui nullam culpam admiſit il
lati contraxerunt,quaſi permiſſum ſit, aliam pro culpa
alterius puniri in reb.non tā in perſonis,quod abſit a no
bis d̄putatum eſt.etenim,cum iſtæ pignorationes ad ſi
militudinem iuſti belli ex Auguſtino permittantur,ſicu
ti in bello iuſto non licet principali intentione,& obere
innocētes occidere.fœminas inquam,nec infantes,licet
tamen per accidens, ſcilicet cum aliquod oppidum ma
chinis,ignibus & tormentis concutitur,id ſiquidem na
tura belli dictat, cum aliter geri non poſſit, ſic in his
clarigationib.publica & iuſta indictis authoritate non
licet principali intentione perſonas innocentes offen-
dere eos occidendo aut percutiendo,quamuis liceat bo
na eorum capere:permittit tamen conditio rei quod ex
accidenti occidantur & percutiantur innocentes,liqui-
dem aliter pignorationes legitime indictæ non poſſint
per milites exerceri,nec per eos qui ius publicū pignorā
di habent,quia innocentes ſe & ſua defendunt,vel ciui-
tas quę cauſa pignorationis imponitur,aliter capi nō pōt
hanc fane opinor eſſe huius controuerſiæ breuē reſolu-
tionem,cætera poſſunt a ſcitatis authorib.longius peti.

Cęterum non eſt hoc prætermittendum,an Imperā-
tor Chriſtianorum,iure valeat bellum indicere Infide-
libus,ex eo quod eidem totius orbis domino, & om-
nium in profanis,& temporalibus principi parere recu
ſant,obedientiam,quam ei præſtare,& exhibere tenen-
tur,perfide negantes,vel ex eo ꝓ infideles idola colant,
aut contra legem naturæ multa ſcelera committant
vel religioni Chriſtianæ aduerſentur ? cuius quæſtio-
nis examini prænotanda eſt vera,ni fallor,etiam ſi ma-
xime ſit controuerſa concluſio.

Imperator vtcunq; ſit ſolēne electus,& per ſummum
Pontificem confirmationis coronationisq; nitus,nec quo
ad dominum,nec quo ad iuriſdictionem, aut ꝓtectio-
nem,totius orbis dominus eſt,ſed eius tantum partis,q̄
Romano ſubdita fuit Imperio.probatur hæc concluſio
ipſius iuris humani,ac Cæſarei rāſis.primo in l. mercа-
tores.C.de commer.& mercator.dum inquit Cæſar,tā
Imperio noſtro quā Perſarum Regi ſubiectos: quo in lo
co ſaretur Imperator,Regem perſarum non eſſe ſubdi
tū Romano Imperatori,& habere cū ſibi ſubiectos ho
mines,qui Imperio Romano minime ſubiecti fore.t.ad
idem l.2.C.de vet.iure enucleam.l.1.C.de off.præf.prat.
Afr.& l.poſtlim.prin.ff.de capt.ibi,inter nos,& oēs libe
ros populos regeſq; morib.& legib. conſtitutū, vbi mē
tio ſit populorum,qui liberi eſſent ab Imperio Roma-
no.Liberi autem hi dicuntur, qui nullos alterius ptāti
ſubiecti ſunt,atq; ita in ea ſpecie populus liber is dicitur
qui ſubditus non eſt Romanæ ditioni.l. non dubito. ff.
de capt.& poſtlim.reuerſ.vt hinc manifeſte pateat er-
ror eorū,q̄ dicta Iuriſconſultorum rāta ad factū,nō ad
ius retolere,quaſi voluerint Iuriſconſulti libertatē illam
perſtrū a Romano Imperio inuiſibilimā fuiſſe,& de fa
cto potius q̄ de iure obtinuiſſe. Nā legiſlatores nūcuā
de facto,ſed de iure reſpondere conſueuerūt.l.mora. in
prin.de viur.glo.in c.conſultationi.de temp.ord.nec licet
profecto

profecto ita temerarie legum verba interpretari,vt ea ad
vim,& iniuriam potius quam ad ius referantur, vnde
reſponſionem iſtam Doctor.interpretationem, opinor
ſatis utilem, & leuem eſſe.

Secundo probatur eadē concluſio in l.1.C.de ſumma
Trin.l.oīb.ff.ad Treb.l.vl.C.de ædif.priua.quib.in locis
quotiēs mentio fit Imperatoriæ & Romanæ iuriſdictio
nis,relatio dirigitur & tēdit in eos,qui ſub Romano Im
perio ſunt.Quali expreſſim inibi conceſſum ſit, eſſe in
orbe in numeras nationes,quę libera ſint a Romanorum
& Cæſarum Imperio,& iuriſdictione, protectioneve.

Tertio,vt alia omittam,paucis.n. huius concluſionis
veritas conſtat,licet longe,lateq; fuerit a quibuſdā diſpu
tata ,multis ad hanc controuerſiā adductis,quæ vel parū
vrgeant,vel falſa ſint,perſtringā fortius huius aſſertiōis
probationē.Etenim ſi Imperator quo ad iuriſdictionē
dīs eſt totius vniuerſi orbis,tā nō alia rōne contingit,q̄
ꝓ hæc ptās a natura ipſa,vt lege diuina,aut humana,vel
a Chriſti vicario,maximoq; Pontifice tradita fuerit.nullū
aūt ius ex his,Cæſari,aut Imperatori vniuerſi orbis iu-
riſdictionem tribuit, igit Imperator nō eſt totius orbis
dīs.Conſequens ſatis euidenter conſtat. Maior vero pa
tet,quia principib.non pōt alio iure cōpetere in inferio
ris Imperium,quām aliquo ex ſuperiūs nominatis. Nec
.n.hic de populorū cōſenſu tractamus,cū de eo minimē
appareat,nec natura ipſa poſſit ab vniuerſi orbis populis
præſtari,& præterea quia res eſt ſatis nota abſq; vlla pro
batione q̄ populus liber poſſit principem ſibi eligere, &
cōſtituere, cui ſe ipſum ſubmittat.minor vero probatio
nis & collectionis pars ſequentib.inſtruitur.Natura ſiq
dem ipſa inſtitutum non eſt quod vniuerſus orbis vni
principi ſubiatus ſit.q̄ à rei difficultate deducit. author
enim eſt Ariſtoteles lib.7.Polit.c.4.difficile eſſe, & fieri
non poſſe,vt ꝑclaris legib.regatur nimium celebris ciui-
tas . numerus inquit immenſus, nec deſcriptione vlla,
nec ordine contineri poteſt. Quod ſi ciuitatem ciuium
multitudine frequentē exiſtimat Ariſto.difficillimē ad-
miniſtrari poſſe naturali rōne,multo ꝓfecto difficilius
vniuerſus orbis ab uno rectore, principe regi poterit.

Præterea ſi a natura inſtitutū foret,vniuerſi orbis vnū
eſſe principem,aliqñ ab initio mundi ab vno principe
fuiſſet vniuerſus orbis rectus,& adminiſtratus,quod nū
quā contigit.id etenim quod a natura inſtitutū eſt in iu-
re præſertim adeo frequenti,etiam ſi quandoque ex ho
minum malitia,& hominum vitio infringatur, & viole
tur, alicubi tamen & quandoque ſicut lumine naturali
cognitum eſt , ita & eadem lege ſeruatum extat.

Ad idē facit inſignis Diui Hieron.locus, qui ſolet ad
probationem ſuæ opinionis induci,ex Epiſtola ad Ru-
ſticum monachum de viuendi forma.cuius apib.7.q.1. &
eſt locus is primo Epiſtolarum Tomo in hæc verba: In
apib.princeps vnus eſt,& Greges vnā ſequunt ordine ſa-
tus,Imperator vnus,iudex vnus ꝓuinciæ.Sic etenim legit
apud Gratianū. At apud ipſum Hieron.ita ſcriptum eſt,
in apib.principes ſunt,greges vnā ſequunt ordine literato
&c.Nī eſſi naturæ ſ̄bonū ſit,q̄ cuiuſlibet familię, & cu-
iuſlibet reipublicæ vnū caput ſ̄ituat, ſiq; vnus rector,
nō tā ita ſuenit rōni naturali,q̄ oīum familiarū, omniū
ciuitatū,& rerūpublicarū vnus ſit princeps. Nec.n. om-
nium apū vnus,& idem eſt rex,nec omnes mundi greges
vnā ſequuntur. Vū palā eſt Diui Hieronymi locum hunc
opinioni,quam probamus,omnino ſuffragari & temere
pro contraria parte adduci. His accedit q̄ ſi naturali iu-
re totius vniuerſi orbis vnus eſſet princeps,huic teneren
tur oēs lege naturæ ſubeſſe,& obedire,nec poſſet q̄quā
ab eⁱ⁹ Imperio liber eſſe vlla ꝓrſus rōnabilis ꝓcipiēbe,
nec vlla ex alia cā,q̄ ab ipſo iure naturali nō ꝓcederet,
& q̄ ipſi non naturali deregaret,cū tota naturalis iuris-
dictio tunc in orbe principes, qui Imperatori,
& Cæſari vtcunq; maximo non ſubmittant,imo iuſtiſſi-
mē ab eo immunes,& liberi ſunt,qđ ſtatim probabit:er
go iure naturali,& ab ipſa natura nō eſt Imperatori ꝓcſ
ſa tot⁹ orbis iuriſdictio,nec ꝓcuniēs foret,vt eā vn⁹ prin
ceps hēret ob difficilem rēipublicę adminiſtrationem.

Ex diuino iure plura teſtimonia ab his, q̄ tenuerūt ꝓ-
riā ſiſam,citant,quib.minime probat ea opinio. & pri-
mo dū Lucæ 22.ſcriptū eſt:Ecce duo gladij. hic etenim
non ſignificat, q̄ unus princeps, & ſic Imperator ſit a
Deo vniuerſo orbi in tpalib.conſtitutus,ſed q̄ ſint duæ
ptātes in orbe:vna ſpūalis,altera tpalis,ſicuti & Geneſ.1.
fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius,& lu
minare minus. Quem locū Romanus Pontif.in c.ſolitę.
de maior.& obed.re illam pertractans ita interpretaſ,vt
eā Dei inſtitutionem referat,ad duas dignitates Pontifi
calē quidē,& Regalē.i.ſpūalē ptātē,& tpalē.quod ſatis
ibidem exponitur. Nec tpalem ptātē expreſſit Pontifex
ſub noīe Imperatoris,ſed Regis,non q̄ ſit æqualis ptās
regia ptāti Imperatoriæ,nam Imperator dignitate regē
ꝓcellit,ſed quia & Rex pōt habere eandem temporalem
poteſtatem,ſicut Imperator. Idem ꝓbat Romanus Pō
tifex eleganter dum in eodem capite ſcribit,Imperatorē
poteſtatem temporalem,& præcellentem habere, ac in
ea præcellere illos duntaxat,qui ab eo ſuſpiciunt tempo
ralia igitur eſt Pontificis ſummi authoritas,q̄ ꝓbat Im
peratorem non eſſe totius,& vniuerſi orbis monarchā.

Sēdo adducē ex lege diuina locus c.2.Lucæ,Exijt in
quit,edictū a Cæſare Auguſto, vt deſcriberet vniuerſus
orbis,a quo conant colligere partis ſ̄riæ defenſores,Cæſa
rem Auguſtū lege diuina habuiſſe principatum in vni-
uerſum orbem,ſed quantum valeat iſthæc collectio ipſi
viderint.Ego vero nō arbitror inibi ꝓbari eorū ſiſam,
quia Euangeliſta hiſtoriam refert verſimā quidem,&
q̄ eo anno contigit, enarrationem tū refert dūm Re-
demptorem humani generis Ieſum Chriſtum edictū il-
lud authoritate diuina ſtabiliſſe.Præſertim quod etſi edi
ctū illud diuina authoritate ꝓbaret,nō exijt in vniuer-
ſum orbem quemadmodum falſo argumentantur q.II,
ſed in vniuerſum orbem Romanum,&ita eam orbis par
tem ,q̄ Romano Imperio ſuberat. ſiquidem certiſſimū
eſt edictum illud in Perſas,Parthos, & Indos minime
exiſſe,cum hi tunc ditionis Romanæ non forent. Eidē
rōne interpretatio conſtat ad legem,deprecatio. ff.ad l.
Rhodi.de iact.l.bene à Zenone. C. de quadri. præſcr. &
ad alias mi le Iuriſconſultorum,& legumlatorū authori
tates,ſi quæ ſunt,quib.palam ſcriptum ſit,Imperatorem
dīm mundi eſſe.Nam id intelligendū eſt,quo ad eā mū
di partem,quæ Romano Imperio ſuberat. Neq;.n.diuus
Ant.cuius epiſtola a Iuriſconſulto refertur in d.l.depre-
catio,cum aſſerit & profeſſus eſt ſe eſſe mundi dīm, de
vniuerſo orbe intellexit,quatenus,is Indos Parthos ,&
Perſas,Tartaros,aliāq; tunc incognitas ad occidentem,
& meridiem gentes & prouincias cōtinebat. mera qdē
inſania eſt hunc ſenſum Imperatoris rāſo aptare,qui ab
eo omnino alienus eſt,ſed de ea parte mūdi intellexit,q̄
eius Imperio ſubdita erat.hæc & orbis Roma. apud Mar-
cellinū lib.16.& Spartianū,ac Lampridium de ea mūdi
pars,q̄ ad Romanam ditionem pertinet, atque ita pro-
bari,& legendum fore apud Iuriſconſultum in l.in orbe
Romano.ff.de ſtat.homi.contendit And.Alc.libro,2.diſ
puctio.c.vigeſimo primo. Nam & Aegeſippus libro ſe
cundo de excidio Hieroſolimitano.c.12.de Chriſtiana
lege inquit.Nec ulla natio Romani orbis remanſerit, q̄
cultus eius expers relinqueretur. dem c.9.dixerat,cum
orbem iam Romanum Ieſu diſcipuli repleuerint, q̄ ibi
dem ſcribit orbem terrarum,orbem Romanum appella
ri,quia fere omnes gentes Romanis ſuberant. His acce
dit quod Diuus Auguſtinus ſcribat lib.ſecund.de conſen
ſu Euangeliſt.cap.25.aſſeuerans ciuitatem Romanam

di vniuersum regnum in tot ciuitatib.constitutũ. tradit alia Brissonius lib.de verb.sign.dictione Rom.) Sic & illud Danielis c.2.ad Nabuchodonosor,tu Rex regum es, & Deus cœli regnum,& fortitudinem, & imperium,& gloriam dedit tibi,& omnia in quib.habitant filij hominũ, & bestiæ agri,volucres quoq; cœli dedit in manu tua, & sub ditione tua vniuersa constituit, non sunt referenda ad vniuersi orbis principatum,nec imperium,sed ad reges,principes,& prouincias,q̃ Caldæorum imperio parebant.Nam reliquæ mundi gentes,& prouinciæ minime suberant Imperio Nabuchodonosor ẽm Nicolai Lyrani & doctissimorum,ac catholicorum virorum interpretationem.Quo.mire suffragatur Hieronym.in Esaiam. c.13. Medorum,inquit,atq; Persarum describit impetus. qd multis secum auxilijs congregatis,dño earum exercitũ præcedente ad vastitatem venit Babylonis ,& Caldæorum,vt disperdant oẽm terrã,non q̃ totum orbem vastaturint,sed oẽm terram Babylonis,& Chaldæorum. idioma est.n.Scripturæ,vt omnem terram illius significet prouinciæ,de qua sermo est,quod quidam non intelligentes ad omnium terrarum subuertionem trahunt. hæc Hieronymus.

Tertio a iure diuino proferuntur ad constituendã vniuersi orbis iurisdictionẽ in ipso Imperatore testimonia plura,quib.vt, Iesum Christum Romanorum,& Cæsarũ imperium velut iustissimum probasse,qualia sunt, quæ sunt Cæsaris,reddite Cæsari,Lucæ 20.Matthæi 22.Marci duodecimo illud, Non haberes potestatẽ aduersum me vllam,nisi tibi datum esset desuper,Io. c.19. verum hæc duo loca præterquam quod penitiorem sensum habent, ad q.istam vniuersi orbis ciuitatum Cæsari cõuenientis parum vrgent. Nã dũ Iesus humani generis Redemptor censum iussit reddi Cæsari sub persona,& nomine Cæsaris quẽlibet iustum principem , & Reipublicæ rectorem intellexit,cui tributum,& census dari censuit,ac præcepit,vt rẽ principi debitã in mercedẽ, & stipendium laboris per principẽ impensã circa cõitatus,& Reipublicæ administrationem , quẽadmodum explicat D. Paulus ad Rom.c.13.non tñ ex hoc Christus approbauit iustumve esse definiuit Imperium Cæsaris,qui forsan tyrannide potius quam iure rempublicam occupauerat. sed tandem vtcunq; sit,ex hi constituamus Romanorum Imperium iustissimum fuisse,ac Deum ob eorum egregias virtutes p̃misisse in mercedem temporalem Imperatorem illud augeri,quod probare nituntur D. Aug. de ciui.lib.5.c.12.& 15.D.Th.lib.3.de regim.princ. latissime Ant.de Rosellis in tract.de cœcilij fo.96. non inde apparet iusta fuisse Cæsarum Imperia, quorũ plures ita per iniuriam,& tyrãnidem Rempublicã sunt adepti,vt nihil vnquã iniurius,& iniquius excogitari potuit. Qđ si & illud fateri quispiam velit,non tñ Romanæ Reipublicæ imperium iustissimum fuisse,sed & Cæsarum principatũ non tyrannide,sed iure obtinuisse,profecto apparet nec populum Romanum nec Cæsarem,vniuersi orbis Imperiũ,& iurisdictionẽ habuisse,nec.n.Populus Romanus habuit Imperiũ in Indos,nec in eas nationes,quę nunc ad occidentem & meridiẽ a nostris sunt maximis laboribus,Deo duce,in Christianæ religionis cognitionem deductæ.quo fit,vt ẽt fr concedamus Iesum Chr̃m, Romanorũ,& Cæsaris imperia p̃basse,ac iustissimũ esse definire,ea q̃dẽ p̃batio ad ea probet,q̃ tũs Romanorũ principes obtinebãt,nõ q̃dẽ alia,q̃ nec iustis titulis,nec vlla occupatiõe acquirãt,alienaq; a Ro.principe olim erãt.

Alter aũt locus Io.19.quãuis in hunc sensum accipiẽdus sit,illud quidem dicitur,principũ p̃tem a Deo derivari,& ab ipsa diuina maiestate principib.concedi,Per me reges regnant.& ad Roma.c.13. non est potestas nisi a Deo. non tamen inde constat, a Deo vnius principis Imperio totum orbem subditum fuisse.Ecce igitur quã parum conducant diuinarum scripturarũ testimonia ad cõprobationẽ eius opinionis,q̃ asseverat.imperatorẽ totius,& vniuersi orbis dñm esse,inque vniuersum orbem Imperium & iurisdictionẽ hẽre.

Quarto ratione quadam a iure diuino in fauorem ꝓdictæ conclusionis ita quidam argumentantur. in hunc sane modũ,Iure diuino vtraq; potestas spiritualis, & tẽporalis,instituta est,potestas vero spiritualis quo ad totum & vniuersum orbẽ lege diuina ab ipso Saluatore vni tñ commissa est ergo & tpalis eodẽ iure vni principi est delegata.Hæc vero argumentatio maxime peccat, cũ dispar sit vtriusq; ptãtis ius,quantum ad hoc,siquidẽ tota, & suprema ptãs ecclesiastica atq; spũalis non est immediate in tota republica Christiana,sed data est a Deo immediate cuidam certæ personę,nempe Petro,& eius successoribus,qui primatum obtinent in ecclesiastica Republica,& quib.immediate a Christo ptãs iurisdictionis data est supra totam ipsam Rempublicã christianã: qđ latissime probarunt Card.a Turre crem.lib.2.de ecclesia, c.38.39.40.& 54.cum sequentib.Caie.in opusculo de Primat.Romanæ eccl.aliiq; viri catholici,& doctissimi qui hac ætate de primatu Petri scripserunt,præsertim Ioan. Eckius lib.de Primat.Petri.& Albert.Pighius lib.3.& 4. de eccles.Hierar.patet hoc ipsum Io.vl.Pasce oues meas. Nã qđ refertur a Gratiano in c.in nouo.21.dist.ex Anac. Epist.2.ad Episcopos Italiæ,Apostolos s.parem cum Petro a christo honorem & potestatem in vniuersum orbem accepisse,colig. Petrũ sibi principem eligisse,minime his refragaturetenim iuxta catholicorum virorum authoritates,& cõem omnium traditionem , Apostoli parem ab ipso dño Iesu cum Petro ptãte ordinis,& iurisdictionis acceperunt ita quidem,vt quilibet Apostolorũ æqualem cum Petro habuerit ptatẽ ab ipso Deo in totũ orbem,& ad oẽs actus quos Petrus agere poterat.Io. vigesimo.accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata,remittentur eis,quorũ retinueritis, retẽta erũt. & c.18.apud Matthæum quęcunq. ligaueris super terram,ligata erunt & in cœlis . Vũ Apostoli a Christo Iesu ptãtem dimittendi peccata & iurisdictionem ad discernendas iudiciarias causas acceperunt.Sed tũ eam potestatem habuerũt a Petro,vt eorum capiti subordinatam,& subiectam.Petrus autem ab ipso Deo habuit supremam illam potestatem,& præcellentem supra oẽs alios Apostolos,tanquam eorum princeps ab eis institutione, & (Iesu christi electionem secutus immediatam deniq; & Petri primatum ex diuina institutione ꝓfitentib.ad eius vsum sedulo admissus.Quæ quidem præcellens ptãs super omnes alios Apostolos nulli alteri Apostolorũ data fuit,& ideo eorum potestas in hunc sensum a Petro derivat,licet a christo fuerit eis data.Sic denig; est intelligenda Anacleti responsio quemadmodum præcitati Doct. frequentiori suffragio adnotarunt,& Io.Maior.in 2.sent. dist.24.q.3.Ioann.Lup.de regul.Naua.2. parte §.5. Sclua de benef.1.part.quæstio.4.ex quibus apparet potestatem a christo Iesu quo ad spiritualia datam fuisse Petro,vt principi,& cæteris Apostolis immediate quidem, sed tamen subordinatam dispositioni Petri Apostolorũ principis,atq; ita aliorum Apostolorum potestatem hac ex parte dici derivatam fuisse a Petro,eoque mediatore datam a christo Iesu.sic inquit Anacletus.c.sacrosanct. 22.dist.inter beatos Apostolos quædam fuit discretio potestatis, & licet omnes essent Apostoli, Petro tamen a Domino cõcessum est,& ipsi inter se voluerũt id ipsum vt reliquis omnib.præesset Apostolis . (Sacrosancta.n. Roma.& Apostolica ecclesia nõ ab Apostolis,sed ab ipso Domino & saluatore nostro primatũ obtinuit, sicut beato Petro dictum est: Tu es Petrus & super hãc petrã ædificabo ecclam meam.Hæc ex Anacleto & Nicola. Papa in epistola ad Michaelem Imperatorẽ,asseverat ca.

1.22.dist.(ad idem tex.in c.loquitur.24.q.1.& ca.ita dñs
6 19.dist.Nec vere dici potest hanc ptãtem t spũalẽ penes totã Christianam rempublicã esse immediate.Quod manifestum est ea rõne, quia cum hæc ptãs supernaturalis sit,tendatq; in finem supernaturalem,non potest ab humana Republica,nec ab humanis viribus deriuari , sed oportet fateri,eam a Deo datam l. diuina Petro & Apostolis,sicuti ex Euangelistarum testimonijs constat.

(Qua in re,vt quod obiter attigimus summatim explicemus,est,omnino ac diligenter obseruandum sic datã fuisse immediate a Christo Iesu summam potestatẽ Petro,vt & ab ipso redẽptore nostro Petri successorib. immediate eadem ptãs,& idem primatus datus esse ex catholica doctrina constet. Ipsis vero Apostolis sic data fuit a Christo Iesu ptãs ordinis ac iurisdictionis ipsi Petro principi summo subdita,vt in episcopos Apostolorũ successores iurisdictionis ptãs minime trãsmissa ex immediata Christi concessione censeatur,sed ea a summo Pontifice Christi vicario deriuata ex eius concessione ipsis episcopis competat,ac tandem eidẽ Romano põtifici subdita sit.Quod ex diuo Leone in epist.87.ad Viennenses,& c.ita dñs 19.dist.probatur.Et idem asseverant S.Tho.2.2.q.39.ar.3.& in 4.dist.17.q.3.ad 3.col.vlt.vers. ad 3.in 5.quæstiuncula.& dist.10.q.4.arti.3.ad 3.& dist. 19.q.1.ar.1.& ar.3.& in 2.sent.dist.vlt.q.vl.& lib.4.contragentes.c.76.Caie.de potest.papæ c.19.Dom.Soto in 4.dist.20.q.1.ar.2.diligenter Franc.Vargas in tracta.de iurisd.propos.4.& eius confirmationib.a quo S.Bonau. Albert.Magnus,Ricard.& Card.a Turre crem.eiusdem opinionis citantur authores,a quib.illa iurisdictionis potestas,q̃ a Christo Iesu Apostolis immediate data fuit, personalis esse censeatur.Quod ita erit admittendũ, vt plane fateamur Apostolos ipsos a Christo Iesu creatos fuisse episcopos immediate cum iurisdictionis & ordinis ptãte.Quãuis Card.a Turre cre.lib.2.de eccles. c.32. falso ꝓtẽ allegarit,& probare fuerit conatus,& idẽ repetat c.54.falsam secutus interpretationem gl.in d.c.in nouo.Cui sane interpretationi refragat diuus Cyprian. de vnitate eccl.in d.c.ita loquit diuus Aug.in q. veter. & noui Test.q.97.idẽ in epist.4.His vero, & hoc adijciẽdũ erit summũ equidẽ eccle pontificem,eccl̃am vtem regere per episcopos ex ipsius Christi institutione,ẽ quo ad iurisdictionem.Tenet.n.Christi vicarius,idemq; Petri successor,vt iurisdictionis dispensator,instar tñ agentis liberi,episcopis iurisdictionis ptãtẽ cõmittere,ab ipso sane iustis ex causis moderãdã,& oĩno ei subordinatã. Quod Anacl.Pont.probat in epist.vi.§.episcoporum.idẽ diuus Cyprianus plane profitetur.lib.5.epist.6.ad Ipios. Quo fit vt multo maior ac latior ptãs in iurisdictionis ac ptãtis debeat episcopis ad ecclesiarũ regimẽ q̃ sacerdotib.aliisve ministris inferiorib.& id ex Christi institutione.Alioqui ordo ecclesiasticus confunderet,qđ nequaquã licet,c.peruenit.11.q.1.Quo in sensu accipienda sunt verba Pauli Actor.20.Attendite vobis & vniuerso gregi,in quo spũs sanctus posuit vos episcopos regere eccl̃am Dei,vt ex Chri institutiõe ab ipsius vicario summo pont.episcopi immediate instituant cũ ptãte iurisdictionis,q̃ ab ipso pontifice, vt fonte, in ipsos deriuat & emanat.Eade sane rõne erit explicandũ qđ receptũ est, & admitti debet nẽpe in ecclastica Hierar. q̃ ad ordinẽ & iurisdictionẽ dubio p̃cul pinet, episcopos superiores esse presbyteris diuina institutione.Id.n.simpliciter docuere S.Dionys.de eccl.Hierar.c.5.& 7 hæreticos Arrianos Epiphanius hæresi 79.ex codice Iustiano.S.Th.2.2. q.184.ar.6.idẽ Th.in opusculo 19.c.4 Alber.Pighius de eccl.Hierar.lib.2.c.10.Alfons.Cast.de infid.verbo Epis. Dom.Soto in 4.sen.dist.24.q.1.ar.4.vers.ratio autem. & dutin.24.q.1.ar.2.& hinc.tenuit.& inc.q.1.art.4. docte & diligenter Michael Medina vir, & religione &

eruditione insignis in eo libr. quem post tertiam huius operis editionẽ de sacrorũ hominũ continentia scripsit, part.prio.in c.3.& sequentib.Sensit Caie.ad Th.in d.ar. 6.etenim cũ ex Christi institutione sint Episcopi ab eius vicario instituendi ad regendam ecclesiã Dei maiori cũ ptãte iurisdictionis ab ipso summo Pontifice deriuandæ q̃ cæteri ministri,vere dr,episcopos diuina institutione, ac diuino iure in ecclesiastica Hierarchia presbyteris esse superiores,non tñ,quo ad ordinem,sed & quo ad iurisdictionem.Atque hæc de potestate ecclesiastica)

At temporalis potestas tota , & suprema penes ipsam rempublicam est,idcirco is erit summus princeps tpalis,omnibusq; superior toto in orbe,quem ipsa Respublica totius orbis elegerit,& constituerit.Quod discrimẽ inter Christianam spũalẽ ptãtẽ,& tpalem exponit optime Caie.c.1.trac.2.de potest.papæ & concilij.& 2.2.q.1.ar. 10.rursus idem Caie.2.par.Apologiæ.c.2.9.& 10.vers.ad fedam confirmationem.Hucautem ptãti tpali,q̃ circa totum ipsum orbem apud totius orbis Rempublicã extat a natura ipsa,dñs Iesus nullum principem diuina lege pfecit,sed tñ significauit esse in orbe tpalem potestatem distinctam ab spirituali.Hac igitur rõne probatur, iure diuino non esse Cæsarem,nec Imperatorem vniuerso orbi prefectum ab ipso Deo. Alioqui si quis contendat ab ipso Deo lege diuina commissam esse totius orbis tpalem iurisdictionem Imperatori, eo mõ, quo est spũalis commissa papæ,is plane necessario fatebitur,nec vllo tpis spacio,nec consensu &pacto cũ ipso Cæsare,immo ,nec ullo priuilegio aliaue causa quenquam posse eximi a iurisdictione Imperatoris,sicut nec põt eximi a iurisdictione summi pontificis,qđ falsum esse,manifestũ iuris est,& paulo post tradetur.Ergo satis ex prænotatis deducit,summã vniuersi orbis iurisdictionẽ, & ptãtẽ nec iure naturali,nec diuino Imperatori datã esse. Iure aut humano palã est non posse quãtã definiri:quidem iure humano nõ ate põt dari totius orbis iurisdictio,aut ptãs vni principi & hc Imperatori,q̃ si totius orbis Respublica in eũ,vt principẽ,& rectorẽ consenserit.Nã q̃ leges humanę definierint,Imperatorem vniuersi orbis principẽ esse,etsi in hunc sensum accipiantur,vel sunt declarationes iuris naturalis,& diuini,de quib.nam satis disputũ est,nullam huic controuersiæ definitionem dedisse , cũ ex eis non appareat Imperatorem totius orbis Imperii & iurisdictionem habere.Idcirco leges humanæ secula res possent in hoc errare,missam.n.facio ecclesiæ authoritatem,nam eius nulla extat hac de re declaratio nec si vnquã ecclesia definiuit,vel sunt,inquam,Cesareæ leges non quidem declarationem tractantes, sed statuentes totius & vniuersi orbis principatum iurisdictionem , & protectionem ad Cæsarem pertinere, & tunc profecto parum hæ leges authoritatis haberent penes eos,qui existimant se liberos esse a Cæsarum imperio:qua obtecto rõne potuit Hispaniarũ lex statuere,quis futurus sit Gallorũ Rex:lex.n.nullam vim habet in eos,qui legislatoris Imperio subditi non sunt.l.de quib.ff.de legib.c.2.de cõsti.in 6.l.vlt.ff.de iurisd.om.iud.sic deniq; Romanorum lex nõ põt æquo iure sancire,totius & vniuersi orbis Imperium ad Cæsarem pertinere,cũ ipsa Romanorũ respublica non habeat iurisdictionẽ in totũ orbẽ,& iõ nec habet authoritatem ferendi leges in eas gentes,q̃ Imperio Romano adhuc subditæ nõ sunt.Quãobrẽ necessariũ est alunde quam ex lege humana probare Imperatorẽ totius mundi dominũ esse,& in eum iurisdictionẽ habere.

Vltimo,qui probare conantur Imperatorem in totũ orbem iurisdictionem,& Imperiũ habere,id ab authoritate Romani pontificis deducere tentant asseuerantes, Romanum pontificem habentem spirituale,& tpale iurisdictionem in vniuersum orbem tẽporalem in Imperatorem transtulisse.Et ideo ex translatione Romani

Pōtifici's Cęsar hēt in vniuersum orbē iurisdictionē tpalem. Quantum hæc ratio valeat hi viderint, qui ei plurimum innituntur. ego sane etsi videam maxime controuersum esse, an Romanus Pontifex habeat temporalem iurisdictionem, opinor tñ, vtcunq; sit, Romanum Pontificem habere iurisdictionem in eos, qui Christianam religionem fuerint professi, & ex eo sub ecclesia catholica continentur, cui quidem ecclesiæ ab ipso Deo pfectus constituitur Romanus Pontifex, quippe qui eius vicarius sit. in eos vero, qui nondum catholicam fidem per baptismū susceperē, ius habet summus Pontifex prædicandi legem Euangelicam, non tñ iurisdictionem, nec spiritualem, nec temporalem, nisi ea ex parte, qua earū vsus necessarius sit, ne Christianæ religioni iniuria ab infidelib. fiat. de his etenim, qui foris sunt, nil ad nos, pri. ad Corinth. c. 5. c. omnis Christianus 2. q. 3. c. multi. 2. q. 1. c. gaudemus. de diuortio. c. 1. de hom. in 6. traditur in c. 1. de cōst. ergo summus Pontifex non potest in Imperatorem transferre aliam in vniuersum orbem temporalem iurisdictionem, q̄ ipse habeat. præsertim q̄ omnino certum non est, summum pontificem temporalem iurisdictionem habere in habitu, nec actu eo modo, quo tpalis
7 potestas a spirituali distincta est, & regib. ac principib. & iure diuino competit. Qua de re tractat eleganter Io. a Turre Cremata, lib. 2. de ecclesia. c. 113. cum quatuor sequentib. ex quibus disputatione vera constat huiusce q. resolutio, vt salua semper Ecclesiæ catholicæ definitione, constituamus, Romanū Pontificem nec actu nec habitu vniuersi orbis, nec ipsos quidem Christianos temporalem iurisdictionem habere, nisi quatenus ea necessaria sit ad spiritualis iurisdictionis, & potestatis, vtiliorem, & faciliorem vsum. In hanc vero resolutionem tendunt q̄ diligentissime tradit præceptor meus ornatissimus Martinus Azpilcueta in c. nouit. de iud. notab. 3. à frequentiori Doctorum opinione discedens. Hæc quidem conclusio probatur ex authoritatib. & rationib. quæ ad hāc disputationem vtrinq; adduci solent, vñ aliquot inserunt.

Primum, an verum sit qđ frequentiori nostrātū calculo probatum est, nempe summum Pontificem ēt tpalē in toto Christiano orbe iurisdictionem, & potestatem immediate a Deo sibi commissam habere, habitu qdē, cum eius vsum, & exercitium in Imperatorem transtulerit. quam sententiam tenuerunt gl. in c. nouit. de iudic. & in c. causam q. in 2. qui filij sint legit. quas vbiq; Doc. sequuntur & præsertim Ale. in c. cūm. 10. dist. & in c. cum ad verum. 95. dist. Oldrad. consil. 81. Floren. 3. parte titu. 26. c. 4. §. 17. Anch. in c. 1. de const. 3. col. in rep. Io. Lupi in tract. de reg. Naua. 2. part. §. 6. Bart. in l. 1. §. 1. ff. de requir. reis, dicens contrarium opinionem esse hæreticam. omnium latissimē Aluarus Pelagius lib. 1. de planctu eccles. ar. 37. Albert. Pighius in lib. 5. de eccles. Hierarch. Iacobatius in lib. 1. de conti. ar. 8. Aegidius a Bellamera in c. solitæ. nu. 10. de maio. & obed. & in d. c. nouit. nu. 9. & sequentib. Augustt. de Anchona de potest. eccl. q. 36. ar. 1. & sequentib. ac rursus q. 39. ar. 1. quam itidem opinionem probabilem esse apparet ex his, quæ tradit Iacobus Almain in tract. de potest. eccles. & secul. part. 1. vbi c. 9. plura pro hac parte adducit, & esse opinionem istam cōem canonistarum fatetur Dec. in d. c. nouit. de iud. Abb. in ca. ti duob. de appellat. §. denique. & Gaffaldus in tracta. de imperat. q. 50. hæc etenim sententia vera est in hunc sensum vt Papa vere habeat potestatem temporalem, etiam supra ipsum Imperatorē, quatenus ea vtilis & necessaria sit ad ecclesiæ catholicę regimen, & spiritualis pātis vsum, non quidem aliter. Quamobrē hæc potestas potius erit spiritualis, quam temporalis. sic sane sunt intelligendi tex. in c. 1 de hom. in 6. & in c. p venerabilē. qui filij sint legitimi. & alij plures, quib. probatur, summum Pontificem posse quandoque exercere temporalem iurisdictionem id etenim procedit quoties eius vsus vtilis, & necessarius est ad quietem ecclesiæ, & spiritualem iurisdictionem hanc tunc adhuc papa spirituali potestate vtitur. Non me latet, hunc sensum alienum esse a plerisque, qui in fauorem Romani Pontificis præcitatam opinionem probare conati sunt, sed tñ eum referendum esse censui ad hunc finem, vt eorum sntia defendi aliquo pacto valeat.

Secundo ex his constat quale sit accipiendum, quod post alios maximo conatu defendere conatur Anton. de Rosellis in tract. de potest. Pap. & Imperat. in prin. scribēs Papam nullam habere ex summi Pontificatus officio iurisdictionem temporalem, nec actu, nec habitu, nec eam in Imperatorem transtulisse, sed eam penes ipsum Cęsarem esse, vt distinctam a potestate spirituali. nam & idē late tradit Almain in d. tract. de potest. eccles. & laica. est etenim id intelligendum ita quidem, vt potestas temporalis sit distincta ab spirituali penes ipsum Imperatorem & principes seculares, habita denique ab ipso Deo, reipubl. cæ electione, & consensu populorum intercedentibus & mediatorib. quæ tamen quo ad spiritualis potestatis vsum, & regimen, atq; administrationem, subdita est Romano Pontifici, qui & ea quandoque vti potest: tunc scilicet cum Christianę reipublicæ id fuerit conueniens quemadmodum probatur in d. c. nouit. & in d. c. causam quæ. & alijs plerisq; iuris Canonici locis, quib. expresslim cautum est has iurisdictiones distinctas esse regulariter.

Tertio hinc colligitur verus sensus constitutionis vnā sanctā. inter extrauag. cōes. tit. de maio. & obed. qua Roman. Pontifex profitetur, vtrunq; gladiū, vt tranq; ptātem spūalem. s. & temporalem esse penes Romanum pontificem, ac Petro a Christo datam fuisse. id profecto ea interpretationem habet, vt vtraq; ptās sit in ecclesia, vterque gladius sit datus Petro & Romanis Pontificibus in hunc finem, q̄ tpalis existens penes tæculares principes spirituali ministret, subseruiat, subordinetur, & subditus fiat. vñ inibi inquit Papa, tpalem gladium per principes, & reges exercendum esse pro ecclesia. Nec tñ ex hoc necessario infertur, Romanum pontificem a Deo habuisse potestatem temporalem eo mō, quo a sæculari principe exercetur, sed vere eam habuit papa a Christo Iesu vt subditā, & subordinatā ptāti spūali. vtq; ea posit vti quoties necessaria sit, aut vtilis spūalis iurisdictiōis exercitio.

Quarto plane inde colligitur, nimis audacter Bart. in d. l. 1. §. 1. ff. de requir. reis dixisse contrariam opinionem cōi sntiæ hæreticam esse. hoc etenim falsum est. nec enim Bar. vē recte intellexisse quid sit hæresis, dum ita propere viros doctissimos hac nota dignos esse censuit. hic & Anton. a Rosellis in d. tract. de potest. pap. & Imperator. fol. 8. §. ne prolixius. itidem erravit scribens hæreticum esse asserere Romanum pontificem temporalem ptātem a Deo habuisse, & habere, eamq; Imperatori tradere. Modestius. n. fecissent hi doctores, si hæresis nomen & notā ecclesię definitioni relinquerent. siquidem etsi opinio communis falsa censeri possit, hæretica tñ dici donec ab ecclesia contrarium fuerit definitum absq. temeritatis nota minime valet. sic & Io. Lignianus, quem Bellamera refert in d. c. nouit. numero 18. existimans ab ecclesia cōmunem sententiam probatam & definitione explicitā fuisse, censet, contrariam opinionem hæreticam esse. idem imbi probat ipse Aegidius à Bellamera. vterque tñ fallitur cum Bartolus hactenus etenim nihil certum in hac controuersia ecclesia catholica definiuit, propterea q̄ disputationi locus est, absque vlla hæreseos suspicione. quod & in hac specie tradit Martinus Azpilcueta in dicto capitulo nouit. 3. notab. parte. 86. sed & aduersus communem tenuerunt inditīnctę glossa in capitulo quoniam. 10. distinct. Antonius a Rosellis in dicto tractatu. Cardinalis in d. cap. nouit. Bald. in rubrica. ff. secūda columna. Alberic. in l. cunctos populos. numero. 19. C. de

C. de summ. trini. & in lege bene á Zenone. nu. 16. C. de quadr. prescrip. Almain in tract. de potest. eccles. Io. Maior. in quart. sent. d. 24. q. 3.

His tandem, ni fallor, probatur cōclusio, qua constāter asserimus, Imperatorem non esse totius mundi dominū etiam quo ad iurisdictionē, & protectionē cuius sntiæ authores fuere Card. à Turre crema. in d. c. in apib. col. 1. & 2. Petrus & Io. Faber. in l. 1. C. de summa trinit. & in d. l. bene à Zennone. Alberi. nu. 15. & Fulgosi. in d. l. 1. Oldrad. consi. 69. Io. Igneus in qōne, an Rex Francię recognoscat Imperatorē. late Cassanæ. in catalog. Glor. mundt. 5. part. considerat. 28. Alc. in d. l. 1. quorū opinio verior est eamq; post huius operis primā editionē multis rōnib. probatam legi apud Dominic. Sot. lib. 4. de iustit. & iur. q. 4. ar. 2. tametsi contrariā tenuerunt gl. in d. l. bene à Zenone. & in c. per venerabilem. qui filij sint legiti. & in c. venerabilem. de elect. & vbique Doct. communiter eandem opinionē sequūtur, quorum Io. Igne. & Chassanæ. meminere. est etenim apud Canonistas. & iuris ciuilis professores hæc receptissima sntia, quā etiā Bart. tenet in l. 1. §. per hanc. ff. de rei vendic. in l. hostes. col. 2. ff. de capti. in proœmio. ff. in extraua. ganti ad reprimendā. verbo, totius orbis. & alibi sæpissime, maxime idem Bart. Paul. Bald. & Salic. in d. l. 1. & ibi Iaf. C. de summa trinit. Et Castaldus in tractat. de imperat. quæstione quinquagesima secunda, vbi ex plurib. hanc esse communem opinionem fatetur.

Hinc infertur grauiter errare Bar. in d. l. hostes. nu. 7. dū is censet hæreticū fortassis esse, asseuerare Imperatorē non esse totius mundi dominū. etenim vt paulo ante dicebam, parum aduertit Bart. quid sit hæresis, q̄ ve sit hæretica assertio, cum etsi falsa sit conclusio, q̄dictat Imperatorē ēt quo ad protectionē non esse totius mundi dominū, quod negamus, hæretica certe non est. siquidē nec est cōtraria manifeste catholicę fidei, nec definitioni Sanctæ matris Ecclesiæ, quod idem fere significat.

Item & ex his deducit intellectus, eorū q̄ Bart. scribit
8 in d. §. per hāc. & in d. verbo. totus orbis. † quib. in locis Bar. censet, Imperatorē vere totius mundi dominum, & proprie quo ad verum dominium, non tñ quo ad protectionē, & iurisdictionē. sunt quidem distinguēda tria dominia, quorum quodlibet ab altero differt. dominiū iurisdictionis, dominium locorum pertinentiū ad vniuersitatē iure vniuersitatis, dominium particulare, qđ ptinet priuatis pſonis. dūium iurisdictionis & ptectionis, personæ cā iurisdictionē habenti cohæret. sicq; habens iurisdictionē in prouinciam, dūs illius prouinciæ est. dūium locorū ptinentium ad vniuersitatē, eiꝰ dominium ipsius vniuersitatis, quod pōt contingere absque iurisdictione, circa alicuius Castri, ciuitatis, & ꝓuinciæ territoriū. & eius terminos. hoc vero penes ipsam vniuersitatē est, eiusq; rectorē, nec repugnat dominio particulari priuatorū, qui possunt habere intra hoc dominium vniuersale, dominiū particulare agrorum quorūdam, & ꝓdiorum, quod dominium, & a dūio iurisdictionis, & a dominio vniuersali distinguitur. tñ cōprehendit dūium, quod vniuersitas ad similitudinem priuatorum habere pōt in aliquot locis, & rebus. pōt. n. domus, aut vinea ad ciuitatem pertinere iure eodem, quo ad priuati dominium spectat, quod eleganter explicat Soc. in l. 1. nu. 27. ff. de acquir. poss. idem consi. 15. expressius consil. 95. col. 4. lib. 3. deducit idem a Regijs constitutionib. l. 10. tit. 29. par. 2. l. 4. 5. & 9. tit. 28. part. 3. ¶ His suffragat Seneca li. 7. de būficijs, ita scribēs, oīa Regem imperio possidere. singulos dūio. sic denique & Bar. intellexit, Imperatorem esse totius mundi dominū primo dūio, præmissa cōi doctorum opinione, palam est, verum dixisse. item si de dominio secundo sensit, adhuc eius assertio vera est, quatenus Imperator rector est cōstatis, seu vniuersitatis. nam & hac ratione vī q̄ is habeat dominium rerum pertinentium ad vniuersitatem, vt cōstatē saltem rōne administrationis. q̄ si Bart. de tertio dūio intellexit, plane eius opinio adeo falsa ē, vt a nemine iure defendi valeat, atque ita ego existimo Bartolum de hoc tertio dominio minime sensisse, dum scripsit Imperatorem vere esse totius mundi dominum. [Eādem fere dominij distinct. tradit Paul. Castr. consi. 56. nu. 2. vol. 2. quib. & illa sunt adijcienda, quæ nos ex Hygino adnotauimus in reg. possessor. 2. par. §. 2. nu. 1.]

Postremo ex prænotatis apparet iustissime posse aliquot Christiani orbis principes immunes esse a supremā imperatoris iurisdictione. Nā vt regem Gallorū prætermittamus de quo ab aliis satis tractatum est, constat
9 Hispaniarum reges tab imperatoris iurisdictione liberos, & exemptos esse, vel ex ea rōne, q̄ Hispanias maxima reipublicę infœlicitate ab Arabibus occupatas, ipsi Hispaniarum reges absque vllo Cæsarum auxilio, immensis laborib. periculis, & impēsis. effuso p septingentos annos proprio, & subditorū sanguine, a Christianæ religionis hostibus liberauerint, & exemerint. vñ merito à Cæsarum imperio, quo in hisce laboribus destituti fuere, censent exempti. gl. in c. Hadrianus. 63. distin. Oldrad. in consi 69. probat tex. vbi gl. in c. & si necesse. de donationib. inter virum & vxorem. tenent Ioa. Lupi. in introductione ad repetitio. de donationib. nu. 8. Gaspar Lusita in l. imperium. ff. de iurisdictione oīum iudicum, fol. 7. plura ex hoc inferentes. sensit p dictā rōnem Regia lex decimaoctaua, tit. 5. par. 1. cui & alia rō addi solet, q̄ ab Honorio Imperatore fuerit Hispania libera & immunis a Cæsarum imperio donata Gotthis, quemadmodum in hac specie tradit Io. Lupi. de regno Nauar. par. 6. §. 4 & de būficijs vacantib. in curia, §. 8. q̄ scribit Honorium Alarico Gotthorum regi, Gallias, & Hispanias, quas iā pene pdiderat, pro pace optima oranti concessisse. sed & Procopius libr. 3. de bello Vandilico, cōmemorat, conuenisse cum Vandilorum rege Gogidisco, vt sedes in Hispania haberet, mō cæteris habitatoribus Vandili non nocerent, nec pscriptionis iure vti vllo vnquā tpe possent, idq; contigit, ut rō tpis habeat, anno Domini fere. 412. Imo & pscriptiōe tpis, cuius initium memoriā hōum excedit, Hispaniarū Reges hāc immunitatem acquisisse, scribit Fel. in c. cum non liceat. de pscriptionib. & est cōis opinio, sm Ant. Corset. in tract. de excellent. regis, q. 104. Balb. de pscrip. 1. par. princ. 2. par. q. 2. & Aymonem in tract. de Antiq. tempor. 4. par. cap. materia ista. nu. 73. quæ deducitur ex Bart. in d. l. hostes. ff. de c. huic etiam Hispaniarum iuri, & priuilegio suffragantur plura, quæ pro rege Gallorum congessere Ioannes Igneus in dicta disput. Chassan. in considerat. 28. Carol. libr. 1. regalium Franciæ, iure. 6 pro vtroque Hispaniarum inquam, & Galliarum rege præter alios Castaldus in tract. de Imperatore, q. 53.

Quod si imperator totius mundi dūs nō est, nec quo ad protectionem manifeste sit, ab eo iuste bellum non posse indici gentilibus, & infidelibus ea ex cā, q̄ infideles parere & obedire recusent Cæsaris imperio, cuius ꝓuincias minime occupauerint. sunt igitur aliæ cīæ examinandæ, quæ bellum aduersus infideles iustificent.

SVMMARIVM.

1 *Infideles an possint à Christianis bello impeti, ex eo quòd infideles sint.*
2 *Infidelitas non priuat quem iure naturali, nec diuino, dominio rerum, nec prouinciarum.*
3 *Infideles quatuor casibus possunt à Christianis bello impeti.*

4 *Bellum*

nullum iure moueri non poteſt aduerſus eos qui crimina contra naturam committunt.

5 An idolatria ſit iuſta cauſa indicendi bellum idolatris?

6 Bellum an poſſit eſſe vtrinque iuſtum.

§. DECIMVS.

SOLET à pleriſq; iuſta belli cā cenſeri aduerſus infideles ipſa infidelitas, qua ſi ex eo ſolū q; infideles ſint, nec Chriſtianam religionem velint profiteri, poſſint à Chriſtianis bello impeti, tuto ſine vitio eſt Hoſtienſi, & Pan. in ca. quod ſuper his. de voto. Aluaro Pelagio de planctu eccleſiæ, lib. 1. ar. 37. litera I. Oldrad. conſ. 72. Albertino in rubri. de hæret. in 6. q. 8. concluſ. 1 & concluſione vlt. His plura ſe fl agantur. primum q; ob crimen infidelitatis ab eis aufertur à Deo regnum, qđ obtinent, & in Chriſtianos transferſ. iuxta illud Matth. 21. Auferet à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti iuſtitiā. & Eccleſiaſt. 10. regnū à gente in gentē tranſ ferē pp iniuſtitias. quod ad oēs iniquos, & impios, ſm Auguſtinum li. 2. ꝺ literas Petiliani, c. 43. & c. li de rebus 21. q. 7. Secū do diuus Tho. 2. 2. q. 96. ar. 8. ad 2. dū ſcribit Infideles res ſuas iniuſte poſſidere in quantum eas ſm leges terrenorū principum amittere iuſti ſunt, & iō ab eis bona poſſunt per violentiā auferri publica authoritate, non priuata. hactenus Thomas. Ergo bellum licite eis infertur. Tertio, licet infideles cogendi non ſint armis, & vi Chriſti fidem ſuſcipere, c. de Iudęis. c. qui ſincera. 45. diſt. c. ſicut, de Iudæ. notat ꝓ cęteris diuus Tho. 2. 2. q. 10. ar. 8. quo in loco illud Lucæ 14 cōpelle intrare, non de his, qui nullquā Chriſti fidē ſuſceperūt, intellexit, ſed h ꝭ qui ſemel Chriſtianam fidē profeſſi ab ea diuerſunt. Poteſt & ille locus intelligi de coactione, quæ perſuationib. fit, qua de re tractat ꝑter alios Io. Arboreus lib. 1. Theoſophię. c. 36. tñ tenentur Infideles ſub mortalis culpæ reatu fidē Chriſti ſibi ꝓdicatā, magnifq; rōnib. & argumentis propoſitam, & probatā ſuſcipere, & profiteri ſicuti docet Thomas. 2. 2. q. 10. ar. 1. ergo irreuerentiæ, & iniurię pētī, fidem ſibi ꝓdicatā detrectātes, in Deū Ieſum Chriſtum cōmittunt, ſed rōne auertendæ iniuriæ a proximis poſſumus bellum iure gerere ne ipſi opprimantur a tyranno, iuxta nota in c. quanto. de ſent. excom. & in c. dilecto. eo. tit. in 6. l. culpa caret. ff. de regu. iur. l. 1. §. ſed in cod. ff. ad Sy. lani. pulchre Ambroſius lib. 1. de Offic. c. 27. & 36. c. lorti tude, & cap. non inferenda. 23, q. 3. notat in hac ſpecie Caiet. in 2. 2. q. 40. ar. 1. verſ. in eodem ar. ad idem illud, eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. ratione igitur fortioris belli erit licitum ad propulſandas iniurias, & offenſas, qua diuinæ maieſtati per infideles non accipientes eius fidem & religionem irrogantur.

Quarto huc accedit quod Diuus Gregorius lib. 1. epiſtolarum, 71. epiſtola ad Gennadium ſcripſit. & c. li nō ex fide. 23. q. 4. mire laudans bella, q; Gennadius geſſerat aduerſus infideles dilatādæ cauſa Reipublicæ, quatenus Chriſti nomen per ſubditas gentes fidei prædicatione circumquaque diſcurreret, quibus ſane verbis probatur, licite geri bellum a Chriſtianis aduerſus Infideles, eo ipſo quod infideles ſint, vt tandem domiti, & iugo Chriſtianorum ſubditi ꝓdicationem legis Euangelicæ accipiant, & patiantur liberè exerceri.

Sed nihilominus ut hæc in re concluſio, quā verioré eſſe cenſemus. bellum aduerſus infideles ex eo ſolū q; infideles ſint, etiam authoritate Imperatoris, vel papæ iuſte inferri non poteſt. Hęc probantur in leg. Chriſtianis. C. de paga. & ſacrif. paga. & in cap. diſpar. 23. quæſt. 8. vbi ſtatutum eſt, bellum aduerſus Sarracenos iuſte geri a Chriſtianis, quoties Sarraceni Chriſtianos pſequuntur, & eos ex vrbibus pellunt. ergo ex eo ſolū q; Sarraceni ſint, & infideles, non geret iuſte aduerſus eos bellum. itē hoc probatur, nā infidelitas nō priuat infideles dñio, qđ habent iure humano, vel habuerunt ante legē Euāgelicā in prouincijs, & regnis, q; obtinēt. Nā & Danielis c. 1. extat hac de re ꝑclarū teſtimonium: erat etenim Nabuchodonoſor infidelis, & nihilominus erat Danielē dñs. Tu rex regum es, & Deus cęli regnū, & fortitudinē, & imperiū, & gloriā dedit tibi. hoc ipſum Thom. adnotauit. 1. 2. q. 10. ar. 10. & poſt eum Conrad. in tract. de contract. q. 7. par. 1. Imo in Concilio Cōſtantienſi dānatus fuit error Ioannis Hus, & Vvicleſ, aſſerentium, dominium rerū ipſo iure amitti pp pctm. idem error eſt Armachani in li. cui titulum fecit, Defenſorium pacis. quem errorem ēt improbarunt Ioa. Maior. in 2. ſent. d. 42. & Iaco. Almain in 4 diſt. 15. q. 2. col. 1 o. ergo infideles ex eo q; infideles ſunt, nec volunt Chriſti fidē ſuſcipere, minime amittunt dñium rerū, nec prouinciarum quas obtinēt, iureque humano habuerunt, quo ht vi ex hac cā bellum aduerſus eos a Chriſtianis ēt authoritate publica indici iuſte non valeat: quam concluſionē in ſpē veram eſſe cenſent Inno. & Card. in d. c. quod ſuper his. Domin. conſi. 96. Syl. in verb. infidelitas. q. 7. Caiet. 1. 2. q. 66. ar. 8. Flor. 3. par. tit. 22. c. 5. §. 8. Diuus Thomas. 2. 2. q. 12. ar. 1. & Card. a Turre Cremat. in d. c. diſpar. 23. q. 8 & idem in c. quis nos. vigeſima quarta q. 4. [& Dominic. Sotus in 4. ſent. q. 5. vnica ar. 10.]

Non obſtat primum, quia illud pertinet ad punitionem Diuinæ Maieſtatis, quę nobis occulta eſt, atque iō licet Deus poſſit ob ſcelera & crimina gentiū ab eis tollere regna & principatus, nos tamen interim dum hæc Dei voluntas nobis occulta eſt, non poſſumus infideles, & ſceleratos hoīes, qui noſtro Imperio ſubditi non ſunt dominio rerum priuare, cum id adhuc poſt infidelitatem obtineant, ſicuti ſuperius adnotauimus.

Item nec oberit diui Thomę rōlio in d. ar. 8. quia, vt mihi eleganter explicat Caie. ea eſt intelligenda vel de infidelib. qui de iure tenentur Imperiū Chriſtianorum principum agnoſcere, & admittere, cū eorū prouincias occupauerint, vel in Infidelib. qui iure & facto ſubſunt Chriſtianorū iuriſdictioni, & in prouincijs, quas Chriſtiani principes obtinent, inter fideles habitant. hi etenim Infideles, dū infideles ſunt, arbitrio principū Chriſtianorū res poſſident, & iō poſſunt eis priuari. præſertim poterunt Reges Chriſtiani edicto cauere, ꝙ vel infideles Chriſtianorum prouincias dimittant, & ab eis diſcedāt vel Chriſtianam fidem ſuſcipiant.

Tertium itidē non obſtat. Nam etſi poſſimus & quā doque teneamur iniuriā a proximo propulſare, & repellere, atque cū lege charitatis ab iniuria defendere, quia ipſe proximus alioqui nō poterit ſe defendere & iō ab inimicis & Tyrannis opprimet, non idem eſt in iniurijs & offenſis diuinæ maieſtati illatis: cum ipſe Deus omnipotens facillime valeat eas iniurias auertere, ꝓpulſare, & ſceleratos homines ex ea cā punire, iuxta illud, mihi vindictā, & ego retribuam: vñ Thomas in d. q. 12. art. 2. inquit, ad eccleſiā nō pertinere punitionē infidelitatis in his, qui nunq; fidē Chriſti ſuſceperūt ſm illud ad Corinth. Quid. n. mihi de his, qui foris ſunt iudicare? tamet ſi eccleſia valeat punire, & bello perſequi eos qui ſemel Chriſtianam religionē profeſſi, ab ea diſceſſerint: quod ibi Sanctus Tho. probat. & de iuſtitia belli aduerſus hæreticos eleganter Alfon. à Caſt. li. 2. de iuſt. hæret. punit. c. 14. & alij catholici, qui aduerſus Luther ū ſcripſere.

Quartum, quod ex Diuo Gregorio adducit, de bello aduerſus hæreticos, & Apoſtatas intelligendū eſt, quem admodum conſtat ex eiuſdē Gregorij Epiſtola ſeptuageſimaſecunda, ad eundem Gennadium. & in ca. licet. 23. quæſt.

9. 4. nam illud bellum laudatum eſt multis de cauſis, & ꝑmaxime, ꝙ hæretici legis Euangelicæ verā & catholicam doctrinā ꝑdicari impediebāt ꝓ ſubditas Romano Imperio nationes. Quod apparet ex ipſis diui Gregorij epiſtolis, ſi quis velit & hanc Gregorij Epiſtolā intellegere de bello geſto ꝺ Infideles, qui nunquam nec fidem Catholicā profeſſi ſunt, nec ſubditi erant Imperio Romano, poterit eam intelligere in caſib. quos ſtatim trademus, in quib. licet bellum iuſte infidelibus indicere.

3 Primus caſus eſt cum infideles occupant, t & detinēt prouincias, q̄ olim ad Chriſtianorum principum iuriſdictionem pertinebant, & ipſorum Chriſtianorū dñio tuberant. etenim ad auferendas prouincias ſtas ab infidelibus iuſtiſſime Chriſtiani eos bello, & armis impetūt. quod probatur in d. c. diſpar. vbi Card. a Turre Crema. & idem tenet Tho. & Caie. in d. q. 66. ar. 8. Inno. Car. & Doct. in d. c. q; ſuper his. de voto. Oldra. in d. conſil. 72. Flor. in d. §. 8. Albertin. in d. rub. de hæret. in 6. q. 8.

Secundus caſus, qui bellum hoc ꝺ infideles, licitū facit, eſt qñ Infideles Chriſtianos offendunt, & eos perſequuntur: licet etenim tunc eos impetere bello defenſiuo, & ꝑterea bello vindicatiuo ad ſatisfactionem, & vindictā iniuriarū, & offenſarum, quas Infideles Chriſtianis intulere. c. diſpar. 23. q. 8. Thomas 2. 2. q. 10. art. 8. & tenent omnes paulo ante citati.

Tertius item caſus ex eo conſtituitur q; infidelis ſubditus alicui principi, eius imperium, & leges recuſet, nā in eo caſu poterit Chriſtianus princeps eum bello perſequi Thomas in d. q. 46. ar. 8.

Quarto licitū eſt bellū aduerſus Infideles, quoties hi fidem blaſphemijs, prauiſq; perſuaſionib. impediunt, atque item legis Euangelicæ liberā ꝑdicationem, etiam in eorum prouincijs: quod ipſe colligo ex Tho. 2. 2. q. 10. ar. 8. & ibi Caiet. Notāt Alberti in d. rub. de hæret. in 6. q. 8. & Albert. Pius Carpenſis ꝺ Eraſmū ca. 21. de bello: idem ſenſit Tho. 2. 2. q. 10. ar. 11. & probat, quia iniuria fit Chriſtianis, qui habent ius prædicandi legem Euangelicam per totum orbem, ſi prædicare Chriſtianam fidem impediantur. quod quidem bellum ratione propulſandæ huius iniuriæ iuſtiſſimum erit.

Ceterum, vt rōnem iuſti belli in ſumma habeamus, obſeruandum eſt, bellum vel eſſe defenſiuum, vel vindicatiuum, vel punitiuum. Defenſiuum aūt etiam priuatis licet. l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. Vindicatiuū nō licet alias quam publica authoritate. Punitiuū vero proprie bellum non eſt cū id ad executionē Iuriſdictionis, & Imperij pertineat ꝺ ſubditos. ſic & defenſiuum bellū proprie dici non poterit, ſaltē publicum, niſi fiat authoritate publica. & tandem ad belli punitiui rōnē oportet p̄mitti iuriſdictionē indicentis bellū in eū, cui indicitur: ſiquidem nemo poſſit punire eum, qui ei ſubditus non ſit. l. vlt. ff. de iuriſdi. omn. iudi. c. vlt. de conſtit. in 6. l. 1. & totus ille titu. C. vbi de crimi. agi opor. tradit S. Th. 2. 2. q. 67. ar. 1. qua rōne bellum aduerſus infideles defenſiuum, aut vindictatiuū licite gerit ura principibus Chriſtianis: punitiuum vero in eos infideles, qui Chriſtiano Principi ſubditi non ſint, geri iuſte nō pōt, ēt ſi ipſi infideles peccauerint; punitio etenim horū pctōrū non ptinet ad eos, q ſup infideles imperiū nō habent. Atq; ita q. illa ē definiēda ex diuini & humani iuris principijs.

Verum ſi iuſta belli cā aduerſus Infideles nō eſt ipſa infidelitas, q̄ritur an poſſit bellū hoc iuſtificari ex eo q; 4 Infideles plura perpetrant crimina ꝺ legem naturæ, & ꝺ ipſius naturalis appetitus inclinationem? Et hanc eſſe iuſtā belli cauſam authoritate Imperatoris, vel Romani Pontificis expreſſim aſſerunt Inno. in d. c. q; ſup his. Florent. in 3. par. titul. 22. cap. 5. §. 8. Vvioleſt. in verb. Papa. q. 7. Albericus in d. rub. de hæret. q. 8. Aluarus Pelag. de planctu eccleſ. lib. 1. ar. 37. col. 5. quorum ſnīs ex poteſtis expendenda eſt. Hoc etenim bellum defenſiuū dici non poteſt. vindicatiuum aūt dicet rōne offenſæ, quę fit Diuinæ Maieſtati per illa ſceleratiſſima crimina: hęc vero non eſt ſufficiens cā belli: quemadmodū diximus de offenſa, quæ Deo fit per infidelitatē, nā cū ea maxima ſit, profecto bellum eius vindictæ rōne indici non pōt infidelibus ſm Thomam & ſequaces. Et tamē Infideles tenentur lege naturę vnum Deum colere: nam quemadmodum & lumine naturali eius cognitionē habent, ita naturalē cultū tenentur ei exhibere, cū in hac vnius Dei veneratione lege naturæ teneatur quis ad agendū id quod naturaliter cognitū erat. & iō grauiſſime peccāt Infideles aduerſus legē naturæ non colētes vnū Deū quē lumine naturali cognoſcunt. Sic & de lege Euangelica, q; ſupernaturalis eſt, nec lumine tā naturali cognoſcitur ſine ꝑdicante, aut ſpeciali Dei auxilio mouentis intellectū ſuſcipere viri catholici & doctiſſimi tradidere ex illo ad Romanos c. 10. aut quō credent ei, quē non audierunt? quō autem audient ſine ꝑdicante? cū Infideles eā legē tibi ꝑdicatā accipere recuſant, graue ſcelus & pctm in humani generis redēptorē cōmittunt, quod paulo ante explicui: muſſed hac rōne bellū aduerſus ipſos infideles iuſtū nō ē. At ſi dixeris hoc bellū eſſe punitiuū, profecto id geri a Cæſare non pōt in Infideles, qui Cæſaris imperio ſubditi non ſunt quo ad tpalē iuriſdictionē, cū ſit iuriſdictio neceſſaria ad punitionē ſm ea, q̄ mō tradita ſunt. Nec itē authoritate Romani pontificis, qui in infideles iuriſdictionē non habet tpalem, nec ſpūalem, niſi quatenus ea neceſſaria eſt ad Chriſtianæ reipublicæ quietem, & vtilitatem. Scribit etenim Paulus. 1. ad Corinthios c. 5. ſi is, qui frater nominatur inter vos eſt fornicator, aut maledicus, aut ebriolus, aut rapax: cū huiuſmodi nec cibū ſumere, quaſi dicat. Apoſtolus, ſecus aūt ſi non ſit frater, illū. n. non debetis punire: & ſubdit rōnem, Quid. n. mihi de his, qui foris ſunt iudicare? nonne de his, qui intus ſunt vos iudicatis? Hæc Paulus. ad cuius interpretationē ſcribit Hieronymus, Nam eos qui foris ſunt, Deus iudicabet. & Thomas inquit, ꝙ prælati acceperunt poteſtatē ſuper eos tantum, qui ſe fidei Chriſtianæ ſubdiderunt. [Sic ſane poſt huius operis ſecundā editionem legi Domiaic. Sotum in 4. ſente. diſt. 5. quæ. vnica. ar. 10. hanc vltimam opinionem probantem.]

Quid aūt de idolatria, ſan ea ſola ſit cā iuſta indicēdi 5 bellū infidelib. & probatur eā eſſe iuſtam belli cauſam authoritate diuina, c. 12. Deuteronomij. vbi cōſtat, ob hanc cauſam Deū ꝑcepiſſe filijs Iſrael, vt gētes plurimas ſubuerterēt, & diliparent. quod ita ꝑceptū eſt ſm Nico laū à Lyra, ne ex tēplis idolorū remanentib. & illis ritibus occaſio idolatriæ Iudeis daret, tantaq; Dei iniuria in populo ſuo vitaret. atq; ita hanc eſſe iuſtā belli cauſam doctiſſimus vir Alfo. à Caſtro cenſet in li. 2. de iuſt. hæret. punit. c. 24. idem adnotari & colligi pōt ex Aluaro Pelagio de planctu eccleſi. lib. 1. ar. trigeſimoſeptimo, columna quinta. quib. ſuffragatur Thomas. 2. 2. q. decima. ar. vndecimo, dicens ritus Infidelitū eſſe tollendos, & inibi dum hoc ſcribit, non de ritib. Iudæorum, ſed de ritib. aliorū Infideliū intelligit. Hæc vero ſi quis penſitet diligenter, reperiet locum illum Deuteronomij eſſe intelligendum propter ſpecialem, & expreſſam Dei iuſſionem. potuit omnipotens Deus gentes illas punire, & ab eis prouincias, & bona propter eorum peccata auferre: quam diuinam punitionem imitari non debent principes humani, qui ius puniendi non habent in alios, quā ſibi ſubditos. Præſertim quod Deus illam prouinciam filijs Iſrael promiſerat, & ne idolorum tempa eis nocerent, iuſſit ea deſtrui, & radicitus diſſipari. demū ex idolatria, qua gētes illæ vtebantur, non erat ſimplex, ſed multa cum occiſione innocentum: nam & filios ſuos ſacrificabant: vnde ad ſubueniendum illis innocentibus, qui

iniquiſſime

iniquissime occidebantur,quorumq; sanguis clamabat a proximis auxilium petens,iuste potuit illis gentibus bellum indici: & potuisset quidã etiam authoritate humana & publica;Quod aũt Diuus Thomas scribit in d. ar.11.intelligendũ est de ritib.Infidelium habitantium inter Christianos in prouinciis ipsorum Christianorũ. vel cum Infidelium ritus,& idolorũ tẽpla,ac sacrificia p̃stant impedimentum religioni Christianę.& eius p̃dicationi.fateor plane aduersus gentes idolatras iuste quidẽ bellũ geri,si monitæ nolint abstinere ab idolorũ cultu, quotiẽs is impedimentum affert religioni Christianæ & legis Euangelicæ p̃dicationi.At quod ob ipsum peccatum idolatriæ vel ad tollenda idola,q̃ non sunt impedimento legis Euangelicæ p̃dicationi;quia fidei catholicæ p̃dicatione,ciusq; diligenti à viris catholicis sanctitate,& moribus ac doctrina p̃ditis,institutione præmissa, idolorum cultus tolli poterunt:bellum licite p̃ idolorũ cultores,gentesq; idolatras geratur dubium certe videri p̃t. Nam iustitia huius belli vel est propterea q̃ ipsum crimen idolatriæ priuet gẽtes ipsas dñio rerũ & p̃uinciarũ,& hæc rõ falsa est:vel iõ quia liceat offensam, & iniuriã Diuinæ Maiestati illatã hoc idolorũ cultu bello vindicare:& id nõ sufficit aduersus eos,qui foris sunt hoc etenim Deus puniet ſm Hieronymũ d.c.5.ad Corinth.Ad defensionẽ aũt hoc bellũ non ptinet:cũ tantũ tractemus an ob ipsum idolorum cultũ liceat indicere bellum his qui fidelibus nullam iniuriam fecerint: & iõ non agitur in hoc bello de defensione.Quod si dixeris ei se bellum punitiuũ:profecto id non pertinet ad eos,qui nullam in has gentes punitionis rõne iurisdictionem habent:quæ quidem punitio iurisdictionẽ exigit,etiam in idolatras,quia hoc crimen minime Christianis subiacet ei,qui foris sit,q̃d constat ex ipso diui Pauli testimonio manifeste probante.non esse à nobis iudicandũ eũ, qui foris sit,tametsi is idolis seruiat.Hæc deniq; adduximus aduersus priorem sententiã,q̃ fortasse,ab his obiectionibus doctissimorum virorum ingenio,& iudicio facillime defensa potiores partes obtinebit.[Posteriorẽ tamen opinionẽ,quam nos defendimus,sequitur,& p̃bat Domin.Sotus in 4.dist.5.q.unica.ar.10.]

Solet hoc in tractatu examinari,an bellũ esse possit ex vtraque parte hostium iustum.Nec tñ iustũ hic accipio in ea significatione,ſm quã iurisperitissime a Tito Liuio & alijs authoribus dr iustũ p̃ĩũ,iusta acies,iustus miles,iustũ exilium,id quod omni ex parte plenũ est, omnibusq; numeris perfectũ.Sic Iurisconsultus appellat iustã hæreditatẽ l.iust.pro herede,& q̃ leg timo,ac plenissimo iure obuenit:quod eleganter Budæus ibi explicat. Sic & Hispani iustam vestẽ dicimus,q̃ ita corpori aptatur, vt nihil ei desit ad ipsius corporis mensurã.Sed hic dictionẽ illã adsumimus pro eo q̃d rõni,iuri,& æquitati,ac institutæ conuenit.& Alc.lib.2.Parad.c.vlt.post Fulgo.in l. ex hoc iure.ff.de iust.& iure.& consec. bella vtrinque posse licita esse;q; multis probat p̃ Do.frequẽtissimã in iam. Ego sine quanto ad rei veritatẽ, & certitudinẽ ipsius talium,esse censeo quod Alc.adnotauit, communemq; sniam probo Nã cũ hostes p̃ri tibi sint,p̃ ita iura necesse est habeant:quorum vnum iustum sit,alterũ vero iniustum.Nec.n.ex duob. principib. bello pugnantib.ob aliquã prouinciã,quã quilibet eorum sibi propriã esse confecto in veritate pôt vterq; iustitiã habere tibi fautricẽsiquidẽ is iustã habet cãm,cuius ea prouincia p̃pria sit.ex quo necesse est q̃ alter iniustã cãm foueat:cũ p̃ria hæc duo sint iustũ,& iniustũ.vt plane illud mihi cõstat non posse quo ad veritatẽ iustum bellum vtrinq; esse, opinione vero pôt bellum ex vtraq; hostium parte iustum esse.Nam etiam si apud alterum tãtũ vere existat iustitia belli,bona tamen fide alter bellũ id gerere pôt, existimans iustissima ignorãtia se iustã fouere causam.

Atque in hunc sensum probari pôt quod Fulgosi. & Alcia.voluerunt.vñ Abulensis Ioluc.c.11.adnotauit bellũ illud quod Iudæi gerebant aduersus Ammorrhæos, & cæteras gentes ex parte Iudæorum iustum esse pp Dei volũtatem,quæ eis erat manifesta:& itidẽ ex parte Ammorrhæorũ,qui iusta ignorantia ignorãtes hãc diuinã iustionem se defendebant ab aggressione Iudæorũ:eaq; rõne existimabant se bellũ iusto gerere.Hæc de iustitia belli cõpendio quodã p̃notauimus,quo facilius intelligi valeat qua rõne capta in bello,vel efficiãt capientiũ, vel sint oĩno in aĩæ iudicio restituenda: q̃d sequenti §. nõ admodũ prolixe tractabit:solũ etenim cõstituemus aliquot principia, ex quib. hæc res longius tradi possit.

EX §. SEQVENTI SVMMARIVM.

1 *Capta in bello iuste efficiuntur capientis,& per totum paragraphum,maxime num.6.*
2 *Seruitus an sit inducta iure gentium contra ipsam naturam,late numeris sequentibus.*
3 *Ius naturale an possit tolli in parte,vel ex causa.*
4 *Ius gentium qua ratione à naturali iure distinguatur.*
5 *Seruitus aliqua an fuerit ab ipsa natura instituta?*
6 *Capti in bello apud Christianos non efficiuntur serui, & quid de Christianis captis à Saracenis,vel Turcis.*
7 *Res ab hostibus captæ,quæ prius per hostes fuerant bello quæsitæ,an sint priori domino restituendæ*
8 *Regula l.penul.tit.nono.parti quinta.examinatur.*

§. VNDECIMVS.

AD id vero quod attinet ad restitutionis obligationẽ eorũ, quæ in bello capta fuerint,sit cõstitutissima conclus. capta in bello iusto efficiũtur capiẽtis.c.iuſgentium.1.distinct.l.hostes. & l.si quid in bello.ff.de ca.l.naturalẽ §.vlt.ff.de adquirend.rerũ dom.gl'o. in c.sicut.de iureiurand.notatur in l.1.in princ.ff. de acquiren.possessione.vbi Ias.nu.8.late hãc materiã tractat. eandem conclusionem probat Arist.li.1.polit.c.4. Th. lib.3.de regimine princ.p.c.11.Theologi passim,præsertim Hadr.in 4.Sotarũ,tract.de restitu.§.aggredior celus ipãles.Flor.3.par.tit.4.c.1.Ioan.Maior.in 4.dist.15.qu. 20.Alfon.à Castro lib.2.de iust.hæret.pun.c.24.Sylue. in verb.bellum,q.1.Bar.in d.l.si quid in bello. & in Lhostes.Marti.Laudensis in tracta.de bello,2.col.And.Tiraquel.de legibus connubialibus,l.1.nu.46.

Hinc & illud obtinuit q̃ capti in bello serui efficiuntur capientium,si bellũ iustũ sit.d.l.naturalẽ.in fine,d.l. hostes.§.item ea.instit.de rerũ diuisio.pulchre Arillo. in d.c.4.omninoq; inquit, nonnulli iure quodam, vt putant,freti,& adductidex.n.quoddam ius est,seruitutem eam quæ iure belli introducta est, & iustam esse aiunt, & negant,quoniam fieri potest vt initium bellorum sit iniustum,& eum,qui sit indignus seruitute, nusquam quisquam seruum esse fateatur.Hactenus Arillo. atque de his plura Claudius Coterẽsis libr.2.de iure milit.ca. 24.quo fit,vt seruitus ista inducta sit iure gentium,cũ natura omnes sint liberi.l.manumissiones.ff.de iust. & iur.§.seruitus.instit.de iure perso.quo probatur seruitutem inductam fuisse contra naturam, secundum quam omnes liberi nascuntur.idem probat tex.in l.4.ff.de stat. hom.Stophilus seruus apud Plautum in aululatia, inquit,omnes natura pares liberos,& omnes libertati natura studere.[qua de re & Macrobius scribit,lib.1.Saturnaliorum c.11.& Diuus Basilius de Spiritu sancto c.20 asseuerat,apud homines nullam esse naturã seruum.]

Quod

Quod si contra naturam iure gentium est seruitus p̃sonarum inducta,profecto id iure obtinere nequit:cũ iura naturalia immutabilia sint,nec iure gẽtiũ tolli possint.§.sed naturalia quidẽ.instit.de iure natu.gent. & ciuili.tex.in princip.5.dist.cui obiectioni Accursius rñdet in d.l.manumissiones,dicens, ius naturale nõ posse in totum tolli iure gentium,& humano:sed quoad aliquam eius partem tolli posse.ego libenter quæro ab Accursio,an hæc pars,quæ tollitur,sit naturale ius:& si dixerit,non esse ius naturale,dubio procul q̃stio 1 non est an tolli possit:siquidem quod non est tolli non pôt. Si vero hæc pars q̃ tollit iuris est naturalis,sicut est libertas p̃sonarũ, q̃ mõ iure gentium tolli:nondũ rñsum est obiectioni,ex qua probatur,& ita verissimũ est ius naturale tolli iure humano non posse. Præsertim q̃ si semel in spẽ fatearis aliquid esse a natura institutũ,id nullo mõ negare poteris,humano iure tolli nequaquã posse.cũ superior sit ipsa lex naturalis hoĩnũ institutis, nec eis tolli possit.Quamobrẽ mihi sem p̃ displicuere duo q̃ passim circa ius naturale,& diuinũ à nostratib. traduntur. Primũ, dũ sæpissime rñdent, ius naturale posse partim tolli licet non totũ.Nam vere si in ea parte ius naturale viget: nullo mõ defendi pôt, q̃ eis iuris naturalis pars tolli humano iure valeat. Etenim dictat naturale ius, non esse innocentẽ occidendũ,poterit ne aliqua ex parte iure humano innocens occidi,vel in aliquo casu spãliter certe qui hoc assereret,demens,prorsus esset,& rõnis naturalis satis inscius.Alterũ est,quo frequenter Doct. vtuntur dicentes,ex cã posse iure humano limitari,& tolli ius naturale,vel diuinũ:hoc denique absurdũ est.si quidem vel ea causa sufficiens est,vt opinemur,& cõsti tuamus ius diuinũ,vel naturale tunc minime obtinere nec eum casu cõprehendisse.& tunc ius naturale,vel diuinũ non tollitur ex ea cã:quia nõ p̃mittitur, nec datur lex naturalis,nec diuina,vt ea tolli possit:sed tñ interpretatio fit legis diuinę,vel naturalis,at ii ea cã nihilominus admissa,adhuc viget lex naturalis,vel diuina:& plane nisi quis toto,q̃d aiunt,cœlo aberret,nõ poterit inficiari,cã cãm minime sufficere,vt humana authoritate naturalis lex tollatur:& iõ Accursij rñsio congrua nõ est. Bart.aliter rñdere conat in d.l.manumissiones.ac potius in Lex hoc iure.ff.eodẽ titu.scribens duplex esse ius naturale:primæuũ & secundæuũ,& addit primũ tolli per ſm,quod ius gentiũ appellatur;ita ius gentiũ q̃q; est p̃ rõnẽ,& ius naturale.vñ licet libertas iuris sit naturalis: potuit tñ ius gentiũ eã tollere.eandẽ Bart.rõnẽ tenuerunt idẽ Bar.Ang.Paul.& Doct.in l.ii si q̃d.ff.de cõdiindeb.Verũ hæc rõ defendi non pôt,nec iure valida est id etenim q̃d rõnẽ naturalẽ statutũ est,non pôt firmũ esse,nec valdurẽ si à principe supremo statuat. deinde hæc distinctio iuris naturalis primæui,& secundæui falsa oĩno est:nus liquidẽ naturale vnũ est,& id temporis successu nec distinguitur,nec variat,d. §.sed naturalia quidẽ iura.Nã quod semel Deus oĩa animalia docuit,quod quæ iõ naturali lumine cognitũ est,nec vllo tpe tollitur nec distinguit,nec variat:eius etenim varietio refragaret naturæ ipsiusque ideo hanc Bart.rationẽ vere & eleganter Fortunius improbat in d.l.manumissiones.

Qua rõne duplicem sensum afferã ad id,q̃ primo cõstituimus,scilicẽt oẽs hoĩes esse natura liberos,& seruitutẽ esse p̃ naturam,ex quib.manifeste cõstabit hmõi dissolutio.Primũ equidẽ libertas in hũc sensum est iuris naturalis,& natura hoĩes liberi nascebant,vt eo primo statu quo sola lege naturæ humanũ genus vtebat, nondũ humana crescente malitia,decuerit oĩno hoĩnes oẽs liberos nasci,idq; ea ætate expediens fuerit. Non tñ ex hoc negatur,posse iure humano,& gentium,hoĩnũ creatorem malitia ita ut seruitutẽ,vt capti in bello serui efficiantur.Imo id conducat reipublicæ ad punitionẽ eorũ qui finitimas gẽtes bellis iniustis persequuntur:vñ quo iure ex consensu humani generis bella introducta fuere eodẽ & captiuitates, ac seruitutes cõstitutę sunt:quod Diuus Aug.explicat lib.19.de Ciuit.Dei.c.15.conditio inquit,seruitutis iure intelligit̃ imposita peccatori.nomẽ itaq; istud culpa meruit,nõ natura.& deinde subdit nullus aũt natura,in qua prius Deus hominẽ condidit, seruus est hominis. aut peccati,verũ pœnalis seruitus ea lege ordinatur,qua naturalẽ ordinẽ conseruari iubet,p turbari vetat:quia si ſ eã legẽ non esset factũ nihil esset pœnali seruituti coercẽdũ: ideoque Apostolus seruos monet subditos esse dñis suis,& ex aĩo eis cũ bona voluntate seruire. Hæc Aug citatus Apostolum ad Ephesios ca.6.vñ p̃ pœtñ Chanaam seruus pronunciatur à Noe patre,vt seruiat fratrib.suis,Gene.c.9.sic & natura li iure non erant dominia distincta in ipso quidẽ statu naturæ,& legis naturalis,ſm quam oĩa erant cõia: sed postea conueniens fuit fieri dominiorũ distinctionẽ lege humana:idque rõne naturali factũ fuisse ex eo apparet quod vtile valde Reipublicæ fit:quod Conradus doctissime tradit de ſctib.q.10.& sequẽtib.Igit̃ iuxta hũc sensum obiectio tollitur:sicuti probant Fortuni. in d.l. manumissiões.& Io.Driedo.de libe.Christiana pag.9

Secundo loco alter sensus aptari pôt his authoritatibus,quib.constat hominũ libertatẽ esse lege naturali inductã,vt tandẽ distinguendũ sit inter ius naturale positiuum, quod aliquid positiue præcipiat vel prohibeat, & ius naturale negatiuum, quod nihil aliqua de re statuerit,nec præcipienda,nec prohibenda:sed id potius cõmiserit legis humanæ dispositioni.Nã libertas nõ est iuris nãlis iuxta primũ modũ: cũ eã nec p̃ceperit,nec seruitutẽ induci prohibuerit.Est vero planarũ libertas iuris naturalis secundo mõ acceptinquia ius naturale seruitutem non induxit:nec etiã libertatem prohibuit: imo liberos oẽs hoĩnes creauit, quod aũt obiectimus ius naturale esse immutabile,est intelligendum de iure naturali positiuo,non de iure naturali negatiuo,secundum Thomam,qui ita rem istã explicat in hac specie, 1.2.q.94.ar.5.& præpoſi.in c.ius gentium.1.dist. nu.9. Marti.Azpilcueta,quã post huius operis primã editionẽ legi,in c.ita quorundam,de iud.gl.penul.ex his duabus solutionibus quarum posterior à priori fere deducitur,plura colliguntur.

Primũ vera interpretatio Iurisconsulti,Iustiniani,& aliorum,qui vere dixerunt, oẽs hoĩnes natura liberos nasci.ita etenim intelligendi sunt oẽs hoĩes eo tpe,quo sola lege naturæ viuebatur, mundoq; regebat, liberos nasci,ac natos fuisse.At hinc nõ sequitur, hodie oẽs liberos natura nasci:cũ aliis legib.p̃ter naturales vtamur: idque maxime sit vtile Reipublicæ,ad reprimendã hominũ malitiã.Nã vt author est Aug. in d.c.25. seruitus lege humana iustissime est statuta in pœnã peccati, q̃d bello committitur iniusto.

Secundo hinc deducitur alter eiusdem authoritatis intellectus,vt oẽs hoĩes natura liberos esse intelligamus ex prima naturæ intẽtione,quæ voluit homines liberos creare. At per accidens non prohibuit eos seruos fieri ex aliqua ratione conuenienti Reipublicæ.Sicuti ex prima intentione naturæ est,quod hominum vita conseruetur:& tamen legibus humanis naturali rõne statuitur ex accidenti,quod nocentes, & criminosi occidantur.

Tertio inde apparet,verum esse q̃d scripsere Diuus Tho.in 4.sent.dist.36.ar.1.& Card.a Turre Cre.in d.c.ius gentiũ.4.ar.qui existimant seruitutẽ institutã esse p̃ primã naturæ intentionẽ:quia natura prima intẽtione tẽnit ad perfectiorem statum seruitutẽ esse ſm naturã iuxta eius secundã intentionẽ.natura etenim prima intentione intẽdit,vt qs sit bonus:tunc vero secunda intentio est, q̃ si quis non fuerit bonus, sed malus, ipsius;q; legis rõnem

primam

prauis moribꝫ, contẽpserit, puniatur quidẽ, Sic seruitus ℔m naturã inflicta est ad puniendum peccantem, & licet iure naturæ non sit in specie hæc pœna definita, sed in genere: eius genus, & homini potuit ex secũda naturæ intentione deinire pœnã illã seruitutis in hac spẽ.

Quarto à pnotatis patet verus sensus §. seruitus. instit. de iure pſonar. quo probat, seruitutẽ esse ℑ naturam. id etenim ita accipiendũ est, vt sit seruitus ℑ naturam, i. ℑ naturalem libertatẽ, q̃ vna fuit ab initio omniũ ante corruptionẽ generis humani, & nũc quoq; esset, nisi malitia hominũ aliã conditionẽ exigeret omniũ populorũ consensu, qui seruitutẽ ex cã induxit ad puniendos hostes iniquos, quem admodũ & pter Diuũ Augustinũ tradit Aristo. 1. Politicorũ c. 3. & 4. & probatur in l. naturaleo. cum l. sequenti. ff. de acquirendo rerum domi.

Quinto infertur seruitutẽ esse ℑ ius naturale, non ex eo quod tollat ius naturale affirmatiuũ & positiuũ, aliquid ꝑcipiens, aut prohibens; sed ex eo q̃ additur iuri naturali id, quod ipsum ius non concesserat: atque ita p additionem inducitur seruitus contra ius naturale.

Sexto hinc apparet, hanc pſonarũ seruitutẽ iure gẽtium inductã, non esse ℑ naturalẽ rõnissimo ex ea procedentem ꝓbatur in d. l. manumissiones: & apertius in §. item quæ ab hostib. iuncto §. singulorum instit. de rer. diui. idque adnotauit Porc. in d. l. manumissiones: col. 3. & constat ex plurib. locis Sacræ scripturæ, quibus ostẽditur, dominium seruorum fuisse: præsertim c. 6. ad Ephesios inquit Paulus, serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri sicut Christo. Et ad Timoth. 1. c. 6. Quicunq; sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrẽtur. Item prima Petri c. 2. Serui subditi estote in omni timore dominis non tm̃ bonis & modestis sed etiam dyscolis. vñ dominus in seruos naturaliter dominiũ habet, sicut & in agros, & fundos, qui ad eũ ptinẽt. vti tamen debent domini hoc iure, quod in seruos habent benigne, non seuere, & crudeliter. qđ admonet Diuus Augustinus. l. 19. de ciui. Dei. c. 16. & iure ciuili ita cauetur in l. vnica. C. de emen. seruo. & instit. de iure po. fo. & de his qui sunt sui vel alieni iur. §. in potestate. & §. sed & de his qui sunt sui vel alieni iur. l. 6. ff. 21. par. 4. & Caius Iurisconsultus l. 1. b. 1. Institutionum tit. 3.

Septimo colligitur ex his, seruum à domino fugientẽ mortaliter peccare, & teneri ad eũ reddendũ ℔m gl. in d. c. ius gentium, ad quam Doct. ibi approbant communiter, maxime Card. a Turre Crem. ar. 4. Porc. in d. l. manumissiones. col. 4. optimus textus in c. ii quis seruum. 17. q. 4. Cæterũ hoc in loco admonendus lector est, me quidem in hac de seruitute controuersia, an gentiũ intellexerit, vtrum ea iure naturali distinguit, & humanũ ac politicum sit, nã & Thom. 1. 2. q. 95. ar. 4. ad primũ, instgẽ 4 tium de quo Iurisconsulti dixerũt tradidere, inter iura humana, & politica colligẽdũ apertissime cõstat. Nã si qs ꝑpendat exẽpla & casus, qui p Iurisconsultos sub tit. ff. de iust. & iur. aut gentium traduntur, plane liquebit, eam esse iuris naturalis, sed humani, nec ꝓcedere necessario a primis iuris naturalis principijs to vniuersum, nec frequẽter mutatis hijs rõne pp Reipub. vtilitatẽ vario temporum successu deducant & instituantur, vel instituta fiant fere oĩum bonum continentia. bella etenim non sunt iuris naturalis nec manumissiones, nec seruitutes, nec dominiorum distinctio, nec venditiones, aut locationes, quæ oĩa Iurisconsulti iuri gentium tribuenda esse palã rõdent. Et in tit. 1. §. ius naturale. ff. de iust. & iur. ius gentiũ naturale quoq; facit: dũ ad nos alia rõne naturali distinguitur cuã q̃ illud oĩb. animãtib. & bruta conueniat, hoc solis hominib. cõmune, vnde deducitur hoc ius gentium hominibus, & nõ animantibus rõne prædictus naturale esse. Idẽ apparet eodem tus authoritate Caij Iurisconsulti in l. oẽs populi. ff. de iust. & iure. Quod vero, inquit naturalis rõ inter oẽs hoĩes cõstituit, id apud oẽs homines peræq; custoditur. vocaturq; ius gentium: quasi quo iure oẽs gentes vtũtur. eadẽ verba repetit Iustinianus in §. ius autẽ ciuile. instit. de iure nat. gent. & ciuil. vñ D. Tho. 2. 2. q. 57. ar. 3 ad 3. inquit. Ea q̃. sunt iuris gentium naturalis rõ dictat, puta ex propinquo habentia æquitatẽ inde est q̃ nõ indigent aliqua ſpãli institutione, sed ipsa naturalis rõ eã instituit. Quasi velit Thomas hoc quod Iurisconsulti ius gentium appellarunt, ius esse naturale. cui certe non conueniunt exempla iuris gentium tradita ab Isidoro lib. Ety. 5. c. 5. & 6. præfertim prohibitio nuptiarum inter alienigenas.

Quibus prænotatis ego censeo ius naturale vere esse illud, quod Deus ola animalia docuit tã bruta, q̃ ea, q̃ rõne donauit. Hoc etenim ius lumine naturali hoĩnib. ita connitum est, vt & brutis instinctu quidẽ ipsius naturæ, qua rõne qđ lumine naturali aĩalib. rõne ꝑditis notum est, id vere ius naturale dr, sicuti & illud qđ brutis Deus p instinctum, & inclinationẽ ꝓpriã cõstituit, hoc probat in l. 1. §. ius naturale. ff. de iustit. & iure. c. ius naturale. 1. dist. quo fit, vt principia lumine naturali ab hominib. cognita, & cõclusiones, q̃ ab eisdẽ principijs necessario deducunt, & q̃ aĩantib. rõne ꝑditis conueniunt tm̃, ius quidẽ gentium dici quodã mõ valeat: sed differẽtiã iuris naturalis, q̃ simul & brutis & hominib. datũ, insitumq; est ab ipsa natura. Vtrumq; tñ vere est ius naturale, sicq; intelligendum est rãtum Iurisconsulti in d. l. 1. §. ius naturale, ad finẽ. vbi ius gentium a naturali distinguitur ex eo solũ, q̃ illud hominibus tm̃, hoc vero & brutis conueniat. Huc ptinet quod Tho. in d. ar. 3. q. 57. distinguit ius gentiũ, qđ quidẽ rõne naturali hominibus tm̃ cõpetit, & id quidem naturale esse affuerat, nõ ℔m absolutã sui considerationẽ, sed ℔m quid, i. vt est conueniens & vtile humano cõuictui, à iure naturali, quod omnibus animantibus cõmune est, & naturale dicitur absolute iuxta sui ipsius considerationem: vt maris, & fœminæ cõiunctio: filiorum educatio, & his similia. Quo in loco diuus Thomas de iure naturali, & gentiũ hanc doctrinam optime tradidit. Quamuis & hæc Thomæ ſãti, cuiusq; distinctio alium sensum habere possit, vt ipse quidem distinguat ius naturale, quatenus oĩb. animãtib. etiam brutis commune est, & complectitur etiam prima iuris naturalis principia, continentia iustum naturale ex sui natura ad æquatum, & commensuratũ alteri a iure gentium, qđ continet iustum naturale, non iuxta absolutã sui rõnẽ, sed ℔m vtilitatẽ, quæ ex eo deducitur, vt alteri conueniens. Sentiũt Thomas ad hoc ius gẽtium pertinere, seruitutes, bella, domin orũ distinctionem. hanc eandem differentiã constituit Card. à Turre Cremata in d. c. ius gentium. 1. dist. ar. 1. Sed huic sensui retragatur, q̃ prima principia iuris naturalis procedit à rõne, quæ incognita est brutis. Nihilominus idẽ Card. in c. humanum genus. prima distinctione. art. 5. post Albertum Magnum, quinto Ethic. respondet, ius naturale quo ad rationem iuris, brutis minime conuenire, sed procedere à natura speciali q̃ est ipsa rõne. sed ius naturale quantum ad actus etiam brutis competere: & sic vt ipsius verbis vtar, ius naturale formaliter sumptum, id est quo ad rõnem hoĩnibus tantum conuenit, materialiter vero, i. est, quo ad actus etiam brutis commune est: scilicet quo ad maris & fœminę coniunctionẽ, filiorum educationẽ, & similia. atque ita interpretat d. l. 1. §. ius naturale. vt tandem Deus ius naturale materialiter oĩa alia & bruta docuerit: formaliter tñ ipsos homines tã tum: quibus rõnis cognitio tradita est. Hic vero sensus cum eo conuenit, quem paulo ante ad Iurisconsultos rẽ tulimus. Sed solum discrimen apud nos est qua nam ratione sit intelligenda Thomæ responsio in dicto

artic.

art. 3. & profectò aptior est vltimus hic sensus: si considere remus, ipsum ius naturale quatenus absolutè adsumitur, posse quidem adsumi formaliter sicut & materialiter, ita quidem vt formale ius naturale quo ad rõnem, & vt continet prima principia, absolutè iustum contineat ℔m sui considerationẽ, rõnemq;, non iuxta alterius vtilitatẽ, nec vt alteri conueniens sit. sic deniq; procedere illud, rõne viuendum est, nemini est malum faciendũ, & similia, quidem iuris naturalis sunt ℔m propriã sui rõnẽ: quia continent iustum, & alteri commensuratũ ℔m absolutam sui rõnem: non iuxta vtilitatem, quæ ex his continget. Vnde ius naturale authore Thoma, à iure gentium distinguit, q̃ procedit à naturali rõne non absoluta, sed quæ alterius vtilitatem, vel quod conueniens sit respiciat. ex quibus manifestum fit quamobrem ius gentium à Iurisconsultis ius naturale q̃nque dicatur: & quandoque à iure ipso naturali distinguatur. Deinde patet ex his, prima principia, & quæ ex eis necessariò deducuntur non esse propriè iuris gentium, sed naturalis: prout à Diuo Thoma hæc iura di. art. 3. distinguuntur, inde consequitur, religionem erga Deum, & parentum honorem esse iuris naturalis: non iuris gentium: ℔m Thomæ distinctionem: quamuis à Iureconsultis hęc exempla tradantur, & aptentur iuri gentiũ in d. l. 1. ad finem, & in l. sequenti. quæ quidem Iurisconsulti responsio poterit defendi, si ius gẽtium interpretemur naturale ipsis tantùm hominibus conueniens, de quo superius actum est. Verè tñ negare non possumus vtcunq; fit, exempla Iurisconsultorum, & Isidori, non omnia conuenire iuri gentium. quod maximè obseruandum est.

Quamuis equidem iuxta præmissam adnotationẽ ius gentium ad humana iura pertineat, non propriè ad naturalia: attamen ob id quod ex D. Thoma explicuimus, & quia ius gentium deriuatur à iure naturali, cõiq; omniũ gentium consensu constitutum est, conclusionibus quibusdam non multũ remotis à primis iuris naturalis principijs, naturale dici quodammodo homini potest: etiam si à naturali iure, præsertim ab ea lege, quæ cõis est oĩbus animantibus, differat & distinguatur ℔m Tho. 1. 2. q. 95. art. 4. ad primum. His libenter addiderim quod post primam huius operis editionẽ legi apud Dñic. Sot. li. 3. de iust. & iur. q. 1. art. 3. nẽpe hoc discrimẽ esse inter ius naturale & ius gentium, q̃ ea q̃ inferunt ex absoluta rerum natura & consequẽtia necessaria, ptinẽt ad ius naturale: illa verò, quæ non ex absoluta consideratione, sed mõ exposito in ordine ad certũ finẽ & sub certis circũstãtijs, sint de iure gentiũ: quam suam & nos paulò antè probauimus.

Octauò principaliter ex præmissis infertur, an sit aliqua seruitus, quæ verè iuris naturalis, & à natura ipsa instituta? Et sanè constat esse natura ipsa quosdam seruos. 5 Nam ℔m Aristo. 1. Polit. c. 3. & 4. minus sapientes, minus profecti, natura ipsa serui sunt & sapientioribus subditi, vt ab eis regantur. Etenim hominum genus Deus sic cõdidit, vt essent alij in scientijs, & virtutib. superiores alijs. Plato item in dialog. 3. de legib. cuius & Io. Stobæus sermone 42. mentionem fecit, scribit, primam dignitatis rẽ ctam rõnem esse, vt genitores vbiq; natis imperent: Secũdam, vt ignobilibus generosi: Tertium, vt iunioribus seniores: Quartam, vt dñi seruis: Quintam, vt potentiorib. imbecilliores seruiant: Sextam quidem & oĩum maximã esse, qua ℔m naturam ignorantes sequi iubentur: prudentes autem ducere, ac dominari. Hæc Plato, cui & Arist. accedit li. 7. Polit. c. 14. affeuerans, esse natura ipsa seruitutem iuuenis ad senem. D. Augu. super Genesim, est etiam inquit ordo naturalis in hominibus, vt seruiant fœminæ viris, & filij parentib. quia & illic hæc iustitia est, vt infirmior rõ seruiat fortiori. Hæc igitur in dominationibus, & seruitutibus clara iustitia est, vt qui excellunt rõne, excellant dominatione. Cicc. 5. Paradoxo proponit, prudentes esse liberos, stultos autem & insipientes seruos esse. q̃ 6 †Christiani capti in bello, etiã iustissimo, à Christianis,

non efficiuntur serui capientium. Et ideo nec corpus est hoc in casu. l. Corn. nec postliminij fictione pp charitatem, quæ in Christo oib. eius religionem profes. is cõis est: ficuti expressim adnotarunt Bart. in l. hostes. ff. de capti. Abb. in c. sicut. in 3. de iureiu. col. 4. & inibi Aegidius à Bellamo. nu. 20. Salic. in l. ab hostib. col. 2. C. de captiuis. Io. de terra Cubea contra rebelles, tract. 3. art. 10. regia l. 3. tit. 21. part. 4. sed apud nos capti bello seruant, præsitta quæ pecunia in redemptionis præmium, quã Græci Λύτρα appellant, vehi recedendi impetrãt facillimè: sentiere tñ Alc. in l. hostes. ff. de verb. signifi. & Claudius Cantiuncu. in §. item ea quæ hostib. instit. de rer. diui. prædictã cõem sniam inter Christianos obtinere, sicuti Bart. & qui eum frequentur probarunt. at secus esse in Christianis captis in bello à Sarracenis, vel Turcis, qui verè hostes sunt. Nam hi quidem Christiani dum ab hostib. capiui detinentur, eius conditionis sunt, cuius erant ius ciuile capti ab hostibus Romanæ Reipublicæ sunt, & iõ opus esse fictionibus legis Corneliæ & postliminij: quod est maximè notãdũ. Nam & Ioannes de terra Rubea idem voluit, dum scribit Sarracenos veros hostes esse: & cũ his bellũ geri verè, vt olim Romani aduersus hostes gerebant. Ego sanè video maximã esse discriminis cãm inter bella Romanorũ, & ea, quæ Christiani aduersus infideles, qui nos undiq; impetunt, gerimus. Quorũ quidẽ infidelium aggressiones, non possunt aliquo ex parte esse licitæ: nec itidem defensiones cum pronuncies Christiani nominis tyrannicè, & perfidè, ac crudeliter occupauerint. Quamobrẽ nisi aliud lege humana statutum in specie sit, opinor erga Christianos captos à Turcis, vel Sarracenis non esse seruantas leges Romanorum, quæ de captiuis apud hostes loquunt, 8
nec esse necessarias fictiões legis Corneliæ & postliminij: quamuis in his, quæ possint in fauorem cedere captiuorum æquissimum sit, imo oĩ ex parte iustum, easdẽ leges seruari. Nec. n. reipub. Christianæ cõuenit, præter ipsam captiuitatis afflictionem, damnum aliud, aut detrimentum Christianis apud Sarracenos, aut Turcas, captiuis irrogari. Ex his ẽt apud me dubia est, & falsa quidem opinio Anch. in hac reg. col. 13. versi. 3. quæro. Alcet. in Loui à latronib. 3. colu. ff. de testam. dum asseuerant, Christiano apud Sarracenos captiuo non licere ab eis fugere, nisi cogaf ad infidelitatem. etenim ego censeo iuste posse captiuum Christianum indistincte fugere, licet non cogatur ad infidelitatẽ. cũ tyrannicè, & iniustissimo bello captus fuerit. Imo & si captus esset apud hostes iustissimo bello, liceret ei ad suos redire, ac fugere hostiũ limites trãsgre diẽdo. vt ipse notauit lib. 1. Variar. resol. c. 2. nu. 10. & hæc quidẽ de seruis iure belli dicta sint, deq; his qui ab hostib. capti seruitutẽ seruũt in gẽtib., pendẽte à rõne ipsa nãli.

Res autem captæ in bello iusto, si immobiles sint, principi, & regi bellum indicenti acquirunt: nec efficiuntur militis, aut ducis capientis. l. si captiuus. §. ff. de capti. gl. in l. diuus. ff. de iure fisci. Bart. in l. si quid in bello. ff. de capti. Alex. & Ias. post alios in d. l. ff. de acqu. poss. in princ. nu. vo. Mart. Laudensis in tract. de bello. §. 4. quorum opinio cõis est. Et probat in l. 19. tit. 26. part. 2. res verò mobiles capientium efficiuntur: sicuti iam non semel adnotatum extat. debent tamẽ tradi duci exercitus, vt is ea diuidat inter milites iuxta cuiusliber dignitatem, & merita. c. cius militare. 3. di. Idem si quis pro redemptione. C. de donat. gl. in c. dicat aliquis. 23. q. 5. Barto. & Doct. modo hac in re cita i. regia l. 1. 17. 19. tit. 26. par. 2. quo quidem iure regio 5. pars eorũ, quæ bello capta fuerint, regi debetur. l. 4. tit. 26. part. 2. l. vlt. tit. 3. li. 6. ord. quæ dimissa, l. 19. qũque 3. part. l. 20. d. tit. 26. part. 2. denique in hoc erunt semper diligenter obseruandæ leges, & cõsuetudines legitimè inductæ, & in quas vel principum decreta, firmaque & iusta Doctorum edicta res bello captæ sunt diuisendæ.

7 Quid verò dicendum sit? de rebus captis ab hostibus, quæ tamen habuerũt dũm verum priusquam hostes eũ spoliauerint intra fines restituendæ priori domino, vel efficiãtur eorum qui modò eas res abstulere à manu hostiũ? Et profectò quoties nõ virtute bellica, sed cõmercio, dato redemptionis pretio res aliena fuerit ab hostib. redẽpta, dominus prior eam petere poterit, soluto pretio redemptionis, & ei necessariò restituẽda est. l. ab hostib. in 2. C. de capti. l. in bello. §. si quis seruum. ff. eod. tit. & si res virtute bellica ab hostib. sit capta, & immobilis sit, priori dño est restituẽda, tex. insignis in l. si captiuus. §. expulsis hostib. ff. de capt. l. Pomponius. ff. de acqui. rer. domin. notat optimè Franc. à Ripa in d. l. 1. ff. de acquir. poss. nu. 5. sed si res sit mobilis, quibus sibi visum est, eam nõ adquiri capientiesed restituendam esse priori dño. tex. satis elegans in d. l. ab hostib. C. de capti. §. serui autem. cuius authoritate ita responderunt Io. And. in speculo, rub. de reprotibus. Alex. in d. l. 1. idem Alex. in l. id quod apud hostes. ff. de lega. 1. Pirrhus post consuetudines Aurelianenses, capitu. incipienti, in l. apud hostes.

Contrarium alijs videtur veriusnempe rem mobilem captam ab hostib. non esse restituendam priori dño, authoritate Iurisconsulti in l. si quid bello. ff. de capt. si quid, in quit Labeo, bello captum, in præda est, nec postliminio redijt. Paulus, imo si in bello captus pace facta domũ fugit, eaque renouato bello capit postliminio redit ad eũ, à quo prior bello captus erat: nisi modò non cõuenerit in pace, vt captiui redderentur: hæc Iurisconsultus, vbi Bar. hanc opinionem ex eo loco deducit, iuxta distinctionem ipsius legis. Quidã tñ distinguendum esse censent: ita sane prior snia obtineat, vbi res ab hostibus captę recuperantur statim † priusquam hostes eas deferant tute intra præsidia: quasi in ea specie nondum fuerint factæ res istæ hostium eas capientiũ: & ideo cùm ab hostib. auferunt, sub dãno prioris sunt eaq; rõne debent ei restitui, argumento tex. in l. 3. §. cum igitur. ff. de vi & vi armat. & vlti. C. unde vi. Quod si ex interuallo res captæ ab hostib. fuerint ab eisdẽ denuo ablatæ, tũc sit vera posterior snia: sm Ang. & Sali. col. 3. in d. l. ab hostibus. Ias. in dicta l. 1. nume. 11. & sequenti. eundem Ang. in disputatione incipiẽti, renodata guerra. 3. dubio. & Martin. Laudẽsem de bello. §. 7. cui distinctioni suffragatur insignis regia constitutio penul. tit. 9. part. 5. Hanc tamen distinctionem Ias. in dicta l. id quod apud hostes, improbare conatus & Fran. à Ripa in dicta l. 1. numero. 5. veram esse censet in militibus non habentibus à Republica stipẽdium: quasi in militibus habentibus publica stipendia seruanda sit prima Io. And. opinio. per l. ab hostibus. parte vltima. C. de capt. & hæc quidem procedunt, nisi in rebus quæ postliminij obtinent, de quibus agit l. 2. ff. de capti. nam hæc res etiam ex interuallo ab hostibus receptæ priori domino restituuntur. ex his patet huius quæstionis difficultas, quę nõ dum certam definitionem habet.

Ipse denique video iure ciuili Romanorum statutum esse, vt capta à latronibus, & piratis, quos non esse iustos hostes veteres cẽsebant, minimè efficerent capientiũ. l. hostes. & latrones. & postliminium. §. à piratis. ff. de capti. l. qui à latronib. ff. de testam. quo fit vt si res, quæ per latrones captæ fuerunt, à nostris militib. recipiant, latronibus fugatis, vel deuictis, priori dño iure Romanorũ restituẽdæ sint: cum nusquã eas prior dns amiserit. di. l. latrones. & est euidens huius rei argumentum: quia nusquam hæ res hostium capientium propriæ effectæ fuerint.

Hinc mirũ est, cur regia Partitarũ cõtrõ distinctionẽ pmissam, pbauerit in his reb. q nõ ab hostib. sed à piratis auferũtur. ita in ea spẽ iure Romano ea dist. fieri nõ possent. Deinde illud cõtra iure Romanorũ ex iure fere omnũ gẽtiũ, vt hi cũ hostib. æquo marte certarẽt, ex alijsq; rõnib. ac fortasse q viri prudẽti simi, ẽt si existimauerint ab eis semper iusta moueri bella, & cum hostibus geri

geri, censebant ex varijs causis opinione saltem, & bona fide ab alijs, quos verè hostes iudicabant, sibi bella indici, & ab eis indicta geri, statutum esse, vt hostes & res à Romanis per hostes bello captæ hostium efficerentur: verè & statim earum rerum dnium à prioribus dñis ad hostes transiret: quemadmodũ & idem erat in rebus, & psonis per eosdem Romanos captis ab hostib. Quod satis manifestum erit, si diligenter nsra Iurisconsultorum de captiuis examinemus. Imo & Romani hoc ipsum ius captiuitatis postliminij obseruare constituerunt cum his, q nec latrones, nec piratæ, nec hostes publici essent, modò cũ eis nullam amicitiam, nullũ hospitij ius cõtraxissent: equa de re est tex. elegãs in l. 5. §. in pace. ff. de captiuis. in pace, inquit Pomponius, quoque postliminium datum est. Nã si cum gente aliqua nec amicitiam, nec fœdus amicitiæ cũ factum habemus, hi hostes quidem non sunt, quod autẽ ex nostro ad eos peruenit, illorum fit: & liber homo noster ab eis captus, fit seruus eorum. Idemque est si ab illis ad nos aliquid peruenerit. Hoc quoque igitur casu postliminium datum est. hæc Iurisconsultus.

At hę leges apud Christiani, orbis principes, pbatę qui dẽ sunt, & stabilitæ quo ad res bello iusto captas nec postumus, qui Christianam religionem profitemur inhicias ire quin res bello captæ per hostem iniquè, & tyrannicè bellum indicentem, minimè à veris dñis, qui eas iure possidebant ad hostes iure transferantur nec lege diuina nec humana in hostium verum dnium transierunt. Omnium etenim consensu receptum est, capta in bello effici capiẽtium, modò id bellũ iustum sit. vnde licet in bello p Christianos principes secum inuito ob præsumptam bonam hostium fidem, leges Romanorum sint seruandæ, quoad opinionem, tamen ex hoc non arbitror in animæ iudicio res captas in bello, quod hostes sciũt iniustè indictũ esse, & mala fide geri, ad eorum dominium pertinere. 1

Nihilominus tñ mihi iure Romanorũ magis pbatur Ange. dict. in hunc sanè sensum, vt res à Romanis virtute bellica quæsitæ, etsi ab hostib. iterum captæ fuerint, rursus; à Romanis militib. ẽ ptãte hostiũ ẽt ex interuallo ablatæ sint, priori dño sint oĩno restituendæ. iuxta l. si quid bello. ff. de captiu. atq; ea rõne non temerè prædicta. l. ab hostib. in seruis, qui virtute bellica quæsiti sunt, loquitur eleganter adijciẽs horum, q̃ bellico labore q̃sita sunt, militem Romanum defensorem esse non dominum.

Nec ad has Romanorum leges quidquam refert Fr̃acisci Ripensis distinctio. cùm hæ decisiones de militibus tractẽt stipẽdio publico militantib. In his etenim militib. qui non habent publica stipendia, vel non tenẽtur ex publico stipẽdio eos defendere, à quib. hostes res acceperũt. opinor adhuc locũ esse Angeli distinctioni, & Iurisc̃ôsulti rñso in d. l. si quid bello. quod si nó hostes, sed latrones aut piratæ in hac spẽ res habuerint, & ab his fuerint virtute bellica per milites non habentes stipẽdia publica ablatæ, tunc fortasis cùm res hostium, aut capientiũ factæ non sint. priori domino erunt restituendæ, modò his militibus iustã soluerit laboris, & expensarum mercedem.

Postremò, vt legem Partitarũ examinemus, quæ non tñ de hostib. sed & de piratis, & latronib. publicis, quib. non est, nec esse pôt bellum illud, quod veteres Romani iustum, & publicũ esse censebant, admotãdũ erit potuisse constitutionem illam statuere, nõ q̃ res illæ factæ fuerint piratarum, postquam hi in tuto eas habuerint: sed q̃ demum captæ virtute bellica ẽ ptãte piratarum, fiant capiẽtium ob exercendos militũ animos ad piratarum seu hostiũ publicorum punitionem, & persecutionẽ. Et licet regia Partitarum lex admittere debeat iuris Cæsarei interpretationẽ de reb. quæ ius habent postliminij iuxta l. si quid bello. & l. 2. ff. de capt. & fortasis non procedat in militibus habentib. publica stipẽdia ad defensionẽ pronunciæ, & prouincialium tñ lege belli, quæ probanda quidẽ erit, si qua est, poterit ea constitutio indistinctè seruari absq; vlla iuris Romani & ciuilis interpretatione. Quãobrẽ in his cõtrouersijs definiẽdis oportet viros rei militaris peritos, quinq; satis leges, & iura belli cognouerint, q̃p cõsuleresatq; ita erit hic tractatus de reb. bello acquisitis in foro exteriori, & interiori expẽdẽdus. qua de re aliqua tractat p̃ter alios Tho. Grãmat. in decisionib. Neapol. q. 71. Hæc quidem longius, fateor, possent, ac diligẽtius, maturiusq; tractari: nos tñ vt tractatui de restitutione eorũ, q̃ iniquè q̃sita fuere, seruiremus, hęc lectori bñ expositum.

SVMMARIVM.

1 *Consilium, vel auxilium quando ad restitutionem obligat in conscientiæ iudicio.*
2 *Causa sine qua non, qualiter intelligenda sit, quo ad restitutionis tractatum.*
3 *Pluribus simul committentibus furtum, vel rapinam: an quilibet teneatur in solidum ad restitutionem.*
4 *Pluribus committentibus furtum, si vnus eorum restituat vt solidum an cæteri teneantur huic pro æquis portionibus satisfacere.*

§. DVODECIMVS.

Actenus visum est quarõne teneatur, quis ad restitutionem iure acceptionis iniquæ. cuius tñ acceptionis iniq cã solet non tñ tribui ipsi accipienti, sed & alijs, qui ei consilũ, auxilũ, vel fauorẽ dedere, vt iniquè acciperet rẽ alienã, dãnũve alteri intulerit. de his oportunè q̃rit an teneant ad restitutionẽ stit igit conclusio hac in re satis iurib. & rõnib. pbata. Tenet ad restitutionẽ nõ tñ is, qui iniquè accepit, dãnumve alteri intulerit, sed & is qui consilio, ope, auxilio, vel receptatione dedit acceptioni cãm efficientẽ, quæ ipsam iniustã acceptionẽ efficiat. Hanc snĩam elegãter tradit D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 7. quem Theologi passim sequunt, præsertim Caiet. inibi, Flor. 2. part. tit. 2. c. 2. §. 4. Hadr. in 4. sentẽ. tractatu de pnis, & restitutione. c. 2. dubitatur. Io. Maior. in 4. distin. 15. q. 26. Syluest. in verb. restitutio. 3. §. 6. Io. à Medina de restitutione. q. 7. & 8. probat ea rõne q̃ qui cãm damni dat, damnum dedisse vr, c. vlti. de iniur. c. suscepimus. & c. de cætero. de homicid. l. nihil interest. ff. de sicariis. vbi Bart. & Doct. quod & alibi fœpissimè pro iuris regula traditur. Sed & in specie huic cõclusioni accedit cõmunis iuris vtriusq; doctrina, qua obseruatũ passim est, consulentem ex consilio teneri ad eandẽ pœnam, quam delinquens pati debet, si alioqui non facturo consilũ dederit, cap. nuper. de sentent. excommunicatio. vbi gl. tex. in lege prima. §. perfuadere. ff. de seruo corrupt. ca. sicut dignum. §. qui verò. de homicidi. & glo. inibi. cui similis. in §. ope. Instit. de oblig. quæ ex delict. nas. quam dixit solennẽ esse Ias. in §. actiones. nu. 3. de actio. tradunt Bart. in l. sæpe. ff. de verbor. signific. Panorm. & ibi latè Deci. in c. 1. de offic. deleg. idem Deci. in Consilij. ff. de regulis iuris. Francus in reg. nullus. de regulis iur. in 6. Fel. in d. §. qui verò. pulcher tex. in l. non solum. §. si mandato. verb. Attilicinus. ff. de iniurijs. igitur si quis aliquo non facturo consulat, vel iniquam rei alienæ acceptionem, vel dationem damni, ad restitutionem tenebitur. Qua in re quo ad restitutionem potissimùm est obseruandum, an consilio mouerit, vel induxerit alterum ad delictum.

Hoc item probatur ex alia iuris Pontificij & Cæsarei interpretum traditione quæ dicit, dãtẽ auxilũ vel opẽ delicto & delinquenti, puniendũ fore eadẽ pœna qua ipse delinquens, qui ope, vel auxilio causam dedit homicidio propinquã & cooperatus est in delicto. quod colligitur ex l. vnica. C. de raptu virg. & in cap. delicias. vbi glossa in verbo, simplici fauore. de pœnis. in 6. text. in Litem Melo.

§.si alius.ff.ad legem Aquil.10.tit.8.part.7.gl.in l.nihil in tereſt.ff.de ficar.tex.in d.c.ſicut dignum.§.qui verò.& §. illi etiam.vbi Fel.& Soci.cõſi.188.vol.3.col.4. Abb. & Decian.dec.1.de offi.deleg.Filippin.l.ſi in rixa.ff. de ficarijs. nu.34.Salic.in d.l.unica.fol.vlt.tradit Paritius conſi.152. & 114.nu.20.lib.4. Nec teneré in hac concluſione cãm efficientem requiro ad reſtitutionem conſilium.ſ. quod mouerat, vel auxilium quod cooperetur iniquæ acceptioni, ſed vt effugerem Paludani ſniam qui in 4.ſent.diſt.15. q.1.col.4.exiſtimat, ſore neceſſariũ ad reſtitutionis obli-
2 gationem, tãm ſine qua non contingeret acceptio iniquæ quã ſi velit non eſſe reſtitutioni obnoxium, qui dederit cãm acceptioni iniuſtæ, quæ nihilominus eo non dante cauſam contingeret omnino. cui & quidam alij acceſſere, quos tamen huius opinionis authores minime nominauerim, quippe qui videã eos dixiſſe Thomæ reſolutionẽ probare, quæ recta, & ſinceré intellecta neq; quã iuuat Paludani ſniam ſecuti eruditiſſimé offendit Caieta. in d.art.7. & conſtat apertiſſimé: nam ſi quis dãnum alteri dederit, tenetur dubio procul ad reſtitutionem & reparationem damni dati etiam ſi eo non dante damnũ illud nihilominus alij dediſſent, quod Caiet. expreſsim probat, & ſic ſentire Thomas & alij paulò antè nominatum etiã. Quid.n. refert q̃ me non occidẽte Titium, alter foret eum occiſurus ſi ipſe eum non occiderim? profectò parum, ſiquidem alter, qui Titium foret occiſurus, ſi illã occidiſſet, puniendus eſſet: atque ita ego eodem mõ puniendus ero, atque ita video hanc noſtram ſententiam probari à Domi.Soto dib.4.de iuſt.& iure.q.7.art.3.

Hinc patet quo in ſenſu ſit accipienda in hac quæſtione cauſa ſine qua nõ contingeret acceptio iniquæ: ea etenim eſt intelligenda quã cũ mouet ad agendum actum, & in eo quidem agit ita vt ipſa ſola ſit cã actus nullo alio accedente. vnde conſulens rapinam, aliàs non rapturo tenetur quidem inſolidum, etiam ſi eo non conſulente, nõ ete eſſent, qui idem ei conſuluiſſent, ac tandem rapina cõtingeret cum ſatis ſit, eam rapinam contigiſſe cauſa cõſilij datique cauſa monit ad rapinam, & ſic egit in eo rapinę actu, vt ſufficiens cauſa rapinæ per cooperationem.

Secundo ex his erit adnotandum q̃ plures dantes cauſam damno, aut acceptioni iniquæ quia ſimul concerrũt in ea cauſa, tenentur inſolidum etiam ſi vno eorum deficiente, nihilominus damnum datum fuiſſet. Nec.n. magis poteſt dici vnus eorum cauſa damni, quàm alter: critque huius illationis exemplum in pluribus ſimul conſulentibus rapinam, alioqui non rapturo, quorum quilibet conſilio mouiſſet raptorem ad delictum rapinæ, quod quotidie poterit euenire in plerũque etiam ciuilibus negotijs.

Tertio conſtat, pluribus concurrentib. ſimul in actione damni vno eorum cõſilio, teneri quemlibet inſolidũ, licet vno eorum non tenente, nihilominus damnũ datũ fuiſſet. Quod in pluribus militibus contingit quorũ quilibet tenetur inſolidum ad reſtitutionem eorum, quę in bello iniuſto capta fuerint, etiam ſi vno eorum non eunte in prælio, foret per alios dãnũ illatũ, ita hanc Caiet. explicat, idemq; Hadr. & Medina verum eſſe cenſent, quib. ſuffragatur gl.in Lli in rixa.ff.de ficarijs, ad finem.

Illud ni prætermittendum non eſt, q̃ ſi res ipſa furto,
5 rapinave ablata, tã eius reſtitutionẽ ex pluribus, tenet quilibet inſolidum ſi penes vnum, ille tenebitur inſolidũ in foro conſcientiæ, & iudiciali non tñ rõne iniquæ acceptionis ſed & rõne rei alienæ per eum poſſeſſæ. Lli plures. ff.de vi & vi arma.l.3.§.hęres.ff.commod. notat Bart. cõmuniter receptus in l.4.§.Cato.2.col.ff.de verbor.oblig. Et tñ in hac ſpecie in vtroque foro quilibet ſociorum in ſolidum tenebitur rem furto, aut rapina occupatam reſtituere. d.vulgaris §.duo.ff.de iurtis. & expreſsim quo ad forum, & alię iudicium, hoc ipſum tradidere Hadr. in d.c.2. idẽ dubitat. Horẽ. d.§.4. & 2.part.tit.1.c.12.§.12. Mabus poſt Panormit. in cap. grauis. de reſtitu. ſpoliat.

Secundò quærit de eo, qui rem furto ablatã à fure, vel ab alio habuit, an teneat eam in iudicio aĩæ dño reddere, etiam non petenti, nec ſoluenti pretium, quod pro ea fuiſſet, vel alteri datum fuerit? quæ dicere ſit primi conclu-
2 ſio. Qui certò ſciés rem furtiuam eſſe, eam emerit, aliove titulo habuerit, tenetur ad eius reſtitutionem, ea quidẽ ex tantesea verò perempta ad eius iuſtam æſtimationem hoc probatur in l.eos.C.de furtis. in l.ſeruus.ff. de condi. in d.ca. qui cum fure. de furtis. vbi doct. optimus tex. in l. 6.tit.13.libr.4.Fori. late Io.Lup. in rub.de donatio. §.65. nu.53. ratione autem conſtat hæc concluſio, quia is malam fidem habet, ac particeps eſt furti, & ſic acceptionis iniquæ ſcius in præcitatis locis expreſsim conſtanter tenetur que diuus Thomas 2.2.q.62.art.7.

Cæterum Io.à Medina de reſtitu.q.10. ferè ad finem, hanc opinionem veram eſſe cenſet in his rebus, quæ vſu non conſumuntur, nec recipũt functionẽ cum ſuo fructu. Nã in his, quæ vſu conſumuntur, ac functionẽ recipiunt, recipiens à fure ſcienter rem furto ablatam non tenet ad eius reſtitutionem in iudicio aĩæ, niſi fur ex hac receptione efficiat impotens, & minus idoneus ad reſtitutionem, quàm recipiens ſcienter à fure rem furto ablatam quocũque titulo, ſi ea res ſit de his, quæ vſu conſumuntur, & recipiunt functionẽ cum ſuo fructu, nec per hoc fur maneat impotens ad ſolutionem, nõ teneat ad reſtitutionẽ: quia non recipit à fure rem alienam cum in ipſum accipientẽ fiat eius rei translatio dominij. quo fit vt hic nec teneat rõne rei, q̃ aliena ſit, nec rõne acceptionis iniquæ: quia hæc acceptio iniuſta non eſt, niſi quatenus dãnum inferat priori dño quo ad reſtitutionem, & ſatisfactionẽ. ego tñ nẽ ſcio à iuriſconſulto in l.2.§.ff.di certum petatur. vbi mutui dationem expendit, ſcriptum eſſe, res quaſdam eã conditionem & legem habere, q̃ functionem recipiant. Quæ quidem ſnia varie ab interpretibus intelligitur: ſed tamen res dicuntur recipere functionem, in genere ſuo p ſolutionem magis q̃ in ſpecie, quæ p p naturæ, vel artis ſimilitudinem recipiunt promiſcuũ vſum ita, vt vna poſſit vice alterius fungi ſicuti frumentum cum frumento, vinum cum vino, oleum cum oleo, & his ſimilia, vel plane res dicentur functionem recipere ſuo genere, quæ ſortem & ſubſtantialem habent æquipollentiam, ita quidem vt vna res fungatur vice alterius vniformiter, & ſubſtantialiter: ſic q̃ non eadem res certa in individua ſpecie reddenda neceſſariò ſit, ſed eadem res, & certa ſm verã, & realem ſubſtantiam genere, & qualitate ſolui poſſit, quemadmodum poſt alios explicat Lugdunenſis de contractib. nu.17. Hinc verò non ſequitur verum eſſe quod Iod. à Medina ſcripſit: imò ea opinio falſa oĩno eſt. Quia hic recipiens pecuniã (ſit etenim de ea exemplum) furto ablatam, tenet rõne rei, quæ aliena eſt, quocunque tẽpore ſciat eã furto ablatã eſſe, ad eius reſtitutionem. Nam etſi fur pecuniam accipienti tradiderit ea quidem traditione, & conſumptione furis, non trãsfertur pecuniæ dominium in accipientẽnec à priori dño diſcedit. text. inſignis, quem ita oĩum conſenſus interpretatur in l.rogaſti. §.vlt.ff.ſi cert.pet. quo in loco aperriſsimi iuris eſt, in his reb. q̃ functionem recipiunt, conſumptionem transferre dñium earũ, cũ facta fuerit bona fide, alioqui ſi mala fide facta ſit, poſſe rem apud quemcunque extantem à domino vendicari: item, & contra dolo conſumentem dominus agit actione ad exhibendum, quæ dñium agentis, præmittit, & realis eſt. Sic denique Bart. & Doctor. Iuriſconſulti reſponſum interpretantur. idem probatur in l. nam & ſi fur. ff. eod. vbi conſtat, tunc demum pecuniam furto ablatam effici recipientis à fure, cùm eam is bona fide conſumpſerit. At ſi recipiens à fure pecuniam furto ablatam, adhuc, & ſi bona fide recipiat pecuniam alienam recipit, profectò nullo iure probari poteſt, quod ſit ratione

tum cõſulat quis, vt ducenta rapiat, adhuc ad centum ſolum, non ad ducenta tenebitur. quem admodum Ioann. à Medina contra Hadrianum adnotauit.

Quintò deducitur ex his, falſam eſſe diſtinctionem Panormitani, qui poſt Innocentium in ca. ſicut dignum. de homicidijs. nu.15. ſcribit, conſulentem teneri ad reſtitutionem totius damni: at præſtantem auxilium, teneri tñ ad damni partem, quæ eius auxilio ꝓceſſerit. Eſt etenim hæc dña oĩno falſa: ſiquidem vel conſulens, vel auxilium præſtans abſque vllo diſcrimine tenetur ad damnum, cui conſilio vel auxilio, cauſam dederit. Vnde ſi conſilij fuerit cauſa totius damni, conſulens tenebitur ad totum dãnum: ſi partis, ad partem. ſic & auxilium præſtans tenebitur ad totius dãni ſatisfactionem, ſi cãm auxilio dederit toti damno: ſi verò parti, tãtùm tenebitur ad damni partem. quod perpendit Ioannes à Medina dict. q.7. tametſi Sylueſter in verbo, reſtitutio 3.§.6. parum diligẽter hãc differentiam examinauerit.

Hactenus de ſecunda relectionis parte: à qua tertiã hẽ attingemus, quo perfectior ſit reſtitutionis tractatus.

TERTIA RELECTIONIS PARS.

SVMMARIVM.

2 *Tenetur quis ad reſtitutionem ratione rei per eum poſſeſſæ quia aliena eſt, licet iniqua non bceeperit. Et quid de fructibus bona fide poſſeſſoris perceptis?*

Furtiuæ rei emptor mala fide, tenetur ad reſtitutionem eius, ſi extet: & ea perempta ad æſtimationem: etiam ſires ſit de his, quæ functionem cũ ſuo genere recipiãt.

3 *Furtiuæ rei emptor bona fide, tenetur ad eius extantis reſtitutionem: ea verò alienata, ad id in quo factus ſit locupletior.*

4 *Dubitans rem furtiuam eſſe, an poſſit licitè eam emere.*

9 *Furtiuæ rei emptor eo tamen animo, vt eam domino reſtituat, an poſſit pretium à domino repetere.*

IN hac denique vltima huius relectiõis parte, ſecunda regula eſt exponenda, quæ licet à prima plerunq; in eius exẽplis deducatur tñ quia rõnem diſtinctam habet, ſpecialem locum exigere vſ. ſit ergo regula ſatis iure probata, tenetur q̃s ad reſtitutionem ratione
1 rei, quæ aliena eſt. Nã ſi quis rem alienam poſſideat, tenetur eam domino reſtituere ex eo ſolùm, q̃ aliena ſit, quamuis nulla præceſſerit iniqua acceptatio. & tandem ſi rei alienæ poſſeſſor ſciuerit, eam alienã eſſe ex eo quidẽ iam efficitur malæ fidei poſſeſſor. l.qui bona fide. & in l. bonæ fidei. ff. de acq. rer. do. & ideo eam tenetur hic poſſeſſor reſtituere rõne acceptionis iniquæ quæ ab eo deducit, qđ cũ rõne rei teneret rem alienam reſtituere, & non reſtituit, iniquè detinet, & illicitè rem accepiſſe vſ.

Sed tamen ex regula quæritur, an is, qui rõne rei tenetur reſtituere, idem teneatur ad fructuum reſtitutionẽ? cui quæſtioni ita reſpondendum eſſe cenſeo, vt poſſeſſor bonæ fidei non aliter teneatur in animæ iudicio ad fructuum reſtitutionem, quã in foro exteriori per humanas leges tenetur. Hæ ſiquidem leges, quæ de fructibus reſtituendis tractauere, quo ad bonæ fidei poſſeſſorem, iuſtiſſimæ ſunt: earũ rõne & in animæ foro erunt omnino ſeruandæ: quod ſentiunt Caietan. 2.2. quæſt. 62. art. 6. Sylue. in verbo, reſtitutio. quæſtione 7. Ioann. Maior. in 4. ſent. diſtinctione 15. q. 26. ad finem.

Qui autem fructus à bonæ fidei poſſeſſore ſint reſtituendi, paſſim plerique in locis traditum eſt: & nos ſcripſimus lib. 3. Variar. Reſolut. cap. 3. num. 6. cum ſequenti
8

rei quæ aliena est, non tenetur ad restitutionẽ: imò tenebitur plane pecuniam illam exantem dño restituere, & ea consumpta mala fide, ad eius restitutionẽ, quanto fortius tenebitur is, qui ãno initio sciens pecuniã furto ablatã fuisse, eã receperit? Sed & rõne iniquæ acceptionis, & hic tenebitur, quippe qui nummos alienos, atq; ita rem alienam, inuito dño contrectauerit, ideoq; furtum commiserit. Lqui vas. §. si ego tibi. ff. de furtis. quæ probat, cõtrectantem mala fide rem alienam furtũ committere, & si eam furto nõ habuerit, cui decisioni maxime locus est ubi qui contrectat, scit rem illam furto, aut rapina habitã fuisse. quo fit vt non admodum vera sit Io. à Med. hac 6 in re sibi obsit, cui satis singularis in d. l. Rogasti. §. vl. Atq; inde sequit similis cõclusionis extẽsio, q; cã recipiẽdam esse dicitat, nõ tm reb. q; vsu non consumunt, nec cũ gsie functis. nem recipiunt, sed & in his quæ ad mutui rõnem pertinent, & functionem cum suo genere recipiũt.

Hinc etiam patet, comedentem simul cũ fure res furto ablatas, scienter quidem & mala fide, teneri in æstimatione iudicio ad æstimationẽ illius partis, quã comederãnõ infoliduũ quia criminis particeps nõ fuit. tãctsi in foro iudiciali is condẽnabitur in solidũ in pœnam illius criminis, qd commisit ex illa furis in re furtiua societate. Leon. C. de furtis.

3 Secũda conclusio. Qui rẽ furto ablatã, tbona fide quocũque titulo habuerit, tenetur quidem ratione rei, eam extantem domino restituere: ea verò bona fide consumpta, in id tantũm, in quo factus fuerit locupletior. Hæc patim deducitur ab hac secunda regula, quam modò constituimus & rationibus satis frequentissimo Theologorum, & Canonistarum consensu probata extat.

Ab ea primum deducit, ea re bona fide consumpta in cibum, alimq; vsum necessarium consumente teneri eundem ad restitutionem eius pecuniæ, quam ex ꝓprio patrimonio in eum vsum consumpsisset verosimiliter: nam in ea quantitate factus locupletior; quod Caiet. expressim respondet in 2.2.q.62. artic.6.

Secundo ab eadem conclusione probatur emptorem rei furtiuæ, etiam si bona fide emerit, in foro iudiciali cõdemnandum esse ad rei extantis restitutionem, nec à domino fore pretium ei reddendum. l. in ciuilem. C. de furt. l. si mancipium. C. de rei vend. l. si debitor. ff. quæ in fraudem cred. adem & in conscientiæ foro seruandum erit eadem ratione, sicut in spẽ adnotarunt Caiet. ex Tho. in d. art. 6. Io. Maior. in 4 sent. di. 15 q. 26. ad finem. Syluest. in verb. restitutio. 3. q. 7. Io. à Medina de contract. q. 10.

Tertiò patet emptorem rei furtiuæ, etiam si bona fide emerit cũ scierit rẽ alienã esse, nõ posse furi venditori eã restituere, vt ab eo ꝑtiũ cõsequat, si ꝓbabilis sit cõiectura, q; fur candẽ rẽ dño minime restituet. qd Io. à Medina ꝓbat d. q. 10 dicit Alexde Hales cui subscripsere Angel. in verb. restitutio. 3. nu. 3 & Syluest. in verb. restitutio. 3. q. 6. contrariũ rhderit. cuius quidem opinio admitti poterit, cũ verisimilis sit cõiectura, q; fur rem dño restituet vel emptor eum ad id agendum induxerit, aut tandẽ modum adhibeat, quo tuto res vero domino reddatur.

Quartò hinc procedit, q; emptor rei furtiuæ, re quidẽ per eum, alienata eo tempore, quo bonam fidem habuit, non tenebitur ad rei æstimationem, sed tantùm ad id, qd è re ipsa ad eum peruenerit, ita, vt factus sit locupletior. l. nam & hoc natura. ff. de condẽdendi. & me & Tinum. ff. si cert. peta. vnde si rem ipsam alienauerit pro eodem pretio quod ipse furi dederat, in nihilum tenebitur. pretium etenim illud furtiuũ non est. l. qui vas in fide. ff. de furt. q; si eam rem plurisq; emerit vendiderit, tenebitur ad restitutionem pretij eius quæ excedit pretiũ ab eo furi datum. Sic si non empticius titulo, sed donationis rem furtiuam quis à fure habuerit, eamq; vendiderit: pretium acceptum tenebitur dño reddere. l. si rem. ff. de pet. hæredi. quam distinctionem & in cõscientiæ foro recipiendam esse censent Caie. Syl. Maior. & Medina in ꝑcitatis locis.

4 Quid autẽ de eo, qui dubitat rem sibi donationis, vel venationis titulo oblatam, ꝛ furtiuam esse, an poterit is iure eã accipere? & quidẽ non sꝑ qui dubitat rem ab eo possessam alienã esse, tenetꝛ statim restituere, quia & si dubius sit rem illã propriã esse, vel alienam. certus tũ est, nec dubitat se non esse obligatum ad restitutionẽ eiusdẽ rei: atq; iõ non hẽt dubium practicum, licet habeat dubium speculatiuum: quod sibi tractabitur. poterit deniq; qui dubitat rẽ furtiuã esse, eã accipere titulo emptionis, aut donationis: modò habeat aliũ restituendi eã vero dño, quoties eã esse alienam cõpertũ fuerit. itaque rem hanc rõne huius dubij bona fide quæsitam, & præmissa diligẽti inquisitione, an furtiua sit: poterit is alteri vendere, aut donare, modò emptorẽ, & donatorẽ admoneat huius dubij, quod ipse habeat: alioqui si non admonuerit, tenebitur ad damnũ, quod ex hac emptione, aut donatione emptori vel donatori venerit: cum fraude videat vitium rei tacuisse. Hæc Io. à Medina dicta q. 10. ad exemplum eorum, quæ in materia de eiectionibus passim traduntur à iuris vtriusq; professoribus. Illud verò adnotandum erit, q; qui dubitat rem esse furtiuã, poterit eam emere vt dixi: modò non sit dubius an licite possit eam emere, absque peccati culpa. Nam si de hoc dubitaret, ageret profectò contra dubium practicum, & sic contra conscientiam: at que ideo peccati culpam dubio procul cõtraheret.

5 Cæterum si quis certò sciens rem furtiuam esse, eam emerit dato modico pretio, eo quidẽ animo, vt rem ita acquisitam verò dño restituat: qui alioqui eã habere nõ polletuant saltem probabili coniectura minimè eam esse cutus fore tquasi re dñi vtiliter gesta, pretium petere poterit à dño, cui res ipsa restituenda est: non tm in foro interiori, sed & exteriori, ꝛ. Host. tit. de pœnit. versi. quid de prædam ementibus s. Ang. in verb. restitutio. 3. nu. 5. Io. Maior. in 4. dist. 15. q. 26. ad si. Syluest. in verb. restitutio. 3. quæstione 7. Anchar. in huius regulæ commentariis, col. 13. Cꝛpola cautela 10. & Ioannes Lupi in rubr. de donatio. §. 65. num. 57. optimus text. quem Gratianus diuo Ambrosio tribuit, in ca. rapinam, 13. q. 5. Rapinam, inquit, emere non licet, nisi ea intentione, vt cui est ablata, restituatur ex quo patet licere, aut laudandum esse, q; qs rem furtiuam à fure emat, vt ea dño restituatur. cũ alioqui fortasis fur cum re longe fugeret, nec dñs eam habere posset. re igitur vtiliter gesta, miquum erit q; emptor pretium amittat, dño rem ipsam euincente. Bald. verò, & Paul. Cast. in l. j. ff. de negotijs gestis. in ea sunt sua vt opinentur, ementem rem furtiuam vt eam dño restituat, nõ peccare: sed tũ non habere eum actionem negotiorum gestorum ad pretium contra dominum, nisi dominus ratam habuerit emptionem. quia negotium illud pertinet ad dñm non re ipsa, nec ipso gesto, sed tantum ratihabitione. Mihi profectò non displicet hæc sua, præsertim, q; in foro iudiciali difficillimè probabitur hic ãns emptoris: & tamen admitterem in vtroque foro priorem Host. opinionem, si de hoc aliò constaret, & emptio cederet in domini vtilitatem, ex eo q; pretium eatũ fuisset modicum, esset; que probabilis coniectura q; dñs rem illam nequam habuisset, nisi emptor eam à fure emisset. His etenim cõsideratis etiam iudex in foro exteriori dominum ad pretium condemnabit: siquidem negari non posit, emptionem illam factam fuisse in eius vtilitatem, & ideo negotium reipsa ad illud pertinet: ac tenetur negotiorum gestorum actione pretium emptori reddere, iuxta Host. opinionem, quæ magis communis est.

S V M M A R I V M.

1 *Restitutio rei inuentæ fieri debet: alioqui vel rapina, vel furtum committitur.*

2 *Restitutio*

2 *Restitutio rei inuentæ domino fieri debet, vel pauperibus si dominus facta diligenti inquisitione adhuc incertus sit.*

3 *Res incerta an sint pauperibus restituenda: & an possit per principem summum debitor ab earum restitutione liberari?*

4 *Intellectus Authen. omnes peregrini. C. communia de succ. & nume. præcedenti.*

5 *Examinatur iustitia regiarum constitutionum, quæ de rebus inuentis tractauerunt.*

§. PRIMVS.

HIC secundæ regulæ opportunè cõgruit quæstio de rebus inuentis: qua quidem rõne debeãt restitui. Fit etenim celebratissimus D. Aug. Doc. sermõe 10. d verbiq; Apostoli: apud Gratianum item 14. q. 5. c. si quid inuenisti. quo manifestè asserum est, cũ qui aliquid inuenerit, ꝛnec tñ restituerit, rapinam committit 1 se. ea namque, authoritate probat, rem inuentam esse sub pœna mortalis culpæ restituendã. & quod grauius est, rapinæ crimen contrahere, qui rem inuentam non restituerit. inquit. n. Aug. si quid inueniti, & nõ reddidisti, rapuisti. sed tñ hac in spẽ non est propria, & uera rapina: sicuti ostendimus secunda huius relectionis part. §. 1. nu. 2. vbi rapuisti, exposuimus. i. illicitè accepisti. ea verò illicita acceptio rapina non est, licet sit rapinæ similis. quod ꝓbat tex. in c. multi. 14. q. 5. quem Gratianus tribuere vt diuo Hieronymo super Leuiticũ: cũ sit potius Origenis Homelia 4. ad caput 6. Leuitic. Nam & qui rem inuentam detinet, nec dño reddit, furtũ committit, l. falsus. §. qui alienum. ff. de furtis. quod verum est, vbi inuentor rem illam acceperit alio lucrandi sibi, vel qũ sciens alienam esse, eã retinet, vel negat, aut ea vtitur. l. inficiè. Io. ff. d e furtis. tradit Ias. in l. rem quæ nobis. col. 3. ff. de acq. poss. & Chassanæ. in consuetudines Burgund. rub. 1. §. 3. col. 2. sed & pter hæc potissimum obseruandum est, tunc rem inuentam restituendam fore, cùm ea res eius conditionis sit, q; verisimiliter antea fuerit alicuius: q; si res inuẽta sit talis, quæ ex probabili coniectura antea nullius fuerit, adquiritur inuenienti, nec est alteri restituenda. §. item lapilli. in sti. de rerum diuisi. Thomas docet, & inibi Caietanus dicto art. 5. Florentinus 2. parte, tit. 1. ca. 15. §. 2. igitur ex his apparet, rem inuentam restituendam omnino esse, nec posse ab eo, qui eam inuenit, iuste retineri.

Verùm si cõtingat, præmissa diligenti inquisitione minimè compertum esse, quis sit rei inuentæ dñs, tunc ꝛ restituendi erit res pauperib. c. non sanè. 14. q. 5. & in hac spe 2 cie adnotarunt Thom. 2.2. q. 62. ar. 5. ad tertium. ac post eum Canonistæ, quorum opinio est communis. secũdũ Syluestrum in verbo, inuentum. cui suffragatur text. singularis in Authentica omnes peregrini. C. communia de succeſſ. & ei consimilis regia constitutio penu. tit. 1. parte. 6. quibus statutum est, q; bona peregrini morientis absque testõ per Episcopũ in pias addistribuantur causas, si hæres legitimus non appareat, vade consequitur, rem inuentam quæ verisimili coniectura fuerit alicuius, nec tamen is certus sit, vt ei restituno fiat. pauperibus, vel in pias causas distribuendam esse. non me latet viros alioqui diuini, & humani iuris peritissimos aduersus hanc vulgò receptam opinionem, quandoque disputasse. & denique existimasse, iuri cõ fectis prouinciarum & regnorum legibus, & consuetudinibus, posse rem inuentam iuste retineri ab inuentore, qui præuia diligenti inquisitione, nõ potuit scire, quis sit rei inuentæ dominus. horum opinioni patrocinatur, q; si quando pauperibus restitutio facienda est, id non iure naturali, nec diuino, sed humano tantùm extat statutum: quem admodum ratione satis sufficienti probauimus, in secunda huius relectionis parte, numero 6. ius verò humanum, quod induxit, restitutionem faciendam esse pauperibus, locum obtinet in his, quæ illicitè adquisita sunt: sicuti cõstat ex c. cum tu. de vsuris. & locis similib. igitur in hoc casu, quem tractamus, iure humano hactenus nõ est præcepta restitutio: siquidem rei alienæ inuentor diligenter inquirens, quis sit ciusdẽ rei dominus, non agit quid illicitum si eam interim sibi reteneat, animo quidem inquirendi dominum, & restituendi ei propriam rem: quod modò diximus: sic deniq;, nisi ius humanum aliud statuerit, visum est, non esse necessariam restitutionem rei inuentæ pauperib. faciẽdam, sed posse eam detineri ab inuentore animo sincero, vt eam dño restituat, vtque diligentissimè cum inquirat. nõ obstat text. in d. Authen. oẽs peregrini. Nam in eo casu tractatur de bonis à certo eorum dño relictis intestato decedẽtis, cuius nullus hæres apparet. ideo nimirum, q; restitutio fiat pauperibus, vel in pias causas bona distribuanꝛ ad vtilitatẽ ipsius defuncti. at pũi casu agimus de bonis alicuius, quẽ nescimus vel viuum, vel mortuum esse, vel an habeat certos hæredes. Mihi finè cõis sua placet, quã gl. in hac regula, & in c. cum tu. de vsur. & vbiq; Doctores sequuntur. Nec ad eius defensionem confidero ipsorum pauperum fauorem nam hic minimè sufficeret, sed animaduertendum esse censeo, q; vbi compertum sit, alium rem non esse possidentis, quia eã illicitè acquisiuit vel quia eam inuenit: & præterea eam rem dñm, licet incertum habere, faciẽda est diligẽs inquisitio ad inquirendum, & sciendum quis sit eius dñs, cui sit facienda restitutio. q; si ea præmissa is non apparet, tunc iuris naturalis rõ dictat, rẽ illã non acquiri possidenti: animo potius expẽdendam esse in vtilitatẽ dñi, cuius ea præsumit mens, vt si ei non posset propria res restitui, expendatur quidẽ in eius vtilitatem. Itrgo in hac specie, quam tractamus. etenim si iura humana nihil de pauperibus statuissent, nec decus sæ piæ fauore, naturali quadam ratione idem dicendum et etiq; quod ipse deduco à verbis D. Tho. in d. art. 5. ad tertium. & hanc esse veram rõnem ecclsimo Authentic. oẽs peregrini. siquidẽ inibi agitur de rebus quæ certũ dñm habuerunt, & quidem nunc habeant, nempe hæredes ipsius defuncti: tametsi ignotum sit, qui sint hi hæredes, ad quos res ab ipso defuncto relictæ, pertineant. vnde nulla mihi vr congrua discriminis rõ inter hunc casum, & eũ quem modo de rebus inuentis tractamus: sic tandem opinor veram esse cõem sententiam. Nec difficor hãc rationem minimè conuenire illis constitutionibus, quibus statutũ est, illicitè acquisita simul, & illicitè data, quæ & à dante, & ab adquirente ob crimina detestationem auferentur. at ecclsimo per eas constitutiones in pauperum, & pietatis fauorem statutum esse, q; ea bona pauperibus distribuantur vel in similem piam cãm. potuerem. humanæ leges punire dantẽ, & accipientẽ pœnã ipsam pauperib. vel pijs causis erogandã, ac distribuendã fore, simul statuere.

3 Quamobrem obiter hic quæritur de potestate legis humanæ circa hæc incerta. & profectò in his incertis ꝛ q; iure humano pauperibus, aut operibus pijs distribui inbenturex ea causa, q; nec danti sint restituenda, nec accipiens ea possit retinere, ob virtusque turpitudinem, mihi apertissimi iuris esse vr, principem summum cuius legis authoritate hæc pauperibus distribuenda sunt: quæ penes, seclusa humana lege, pauperib. non erant debita, posse res illas in alium pium, vel publicũ vsum expendere: bene ex causa iusta vel lege generaliter, vel speciali dispẽsatione. Nam princeps is, qui veluti Reipublicæ rector, & administrator, hæc pauperibus dari lege iussit, potuerit & ab eisdem auferre, in alium pũ publicam, aut vtilem Reipublicæ cãm expẽdere. Et hæc sit sufficiens huius cõclusionis

declaratio

clusionis rō. Hinc planè deducitur in his quidem rebus incertis, quæ hanc legē, & conditionem habent, posse eū dem principem ex causa, per compositionem factā cum debitoribus, eos eximere ab obligatione restituendi pauperibus res incertas: cùm hic nihil fiat contra legem diuinam, nec naturalem: sed tm contra legem humanam, cui princeps derogare pōt in alijs verò rebus incertis, q̄ dñm iustissimum hāt, nec ab eo derelictæ sunt, nec lege humana ex eius dño ablatæ: sed tm quia is dñs ignotus est, nec ei restitutio fieri pōt, rō naturalis dictat, eas res expēdendas fore in ipsius dñi vtilitatem: nempe vel pauperib. vel pijs locis erogandas fore, ob ipsius ignoti dñi salutem ℔m Thom. d. art. 5. ad tertium. tūc sanè opinor à summo principe posse liberè cōmutari cām, in quam res istę sint expendendæ: modo ea cōmutatio adhuc fiat in dñi ignoti vtilitatem, aut iuxta ipsius voluntatem, rōne quidem æqua præsumptam: non alias. Quid. n. obsecro differt, si dominus alicuius rei sit ignotus, an absens, ita vt ad eum propria res deferri non valeat commodè: nihil profectò: cùm etsi dominus ignotus sit, tamen manifestum est, rē ipsam dominum habere, cui ob incertitudinē restitui nō pōt. at res domini absentis eo casu, quo ei restitui nō pōt nec verisimiliter sperarē huius, restitutionis tps opportunum, non pōt, ēt authoritate principis, in aliam cām expendi, q̄ quæ vel sit vtilis absenti, vel conformis eius præsumptæ voluntati: sic igitur idem erit in re, quæ dominū habet, quamuis ignotum, & incertum, quod vi conuenientis menti Thomæ, & Caietani in d. responsion. ad tertium. ad hunc, ni fallor, modum est intelligenda sñia eorum, qui censent Romanum Pontificem liberam habere potestatem per compositiones, quas vocant, liberandi debitores ab obligatione restituēdi res incertas: id est, quarum domini sunt incerti: quam opinionem defendit Ioannes à Medina de restitut. quæstione 3. causa 11.

Non tamen inficior aliam esse rationem habendā circa intellectum Authen. omnes peregrini. Nam mortuo
4 rerum domino ab intestato, cùm is non expoluerit propriam voluntatē ad hoc, vt res post eius mortē distribuerent, manet penes leges humanas libera disponendi facultas: & sicut humana lex potuit cognatos proximiores ad hæreditatem intestati vocare: ita potest vxorem eiusdē, aut principem, aut pauperes, aliamve pietatis cām: quod nemo doctus negabit. Siquidem hæc successio intestatorū, iuris ciuilis libero arbitrio relicta est. & iō poterit princeps ad bona intestati peregrini post eius mortē, vocare fiscū ipsum, vel principē. Imò ex cā poterit in his successionibus princeps statuere, q̄ peregrini testari nō valeāt, in fauorē itē peregrinorū, aut alienigenarū, quos lex ciuilis pōt effecere incapaces successionis, quo ad bona, q̄ defunctus in ea ꝓuincia adquisierit, & ea regi deferre: qđ apud Gallos ita statutum est: sicuti testant Gul. Benedict. in c. Raimun. in verbo, & vxorē nōie Adelasiam. nu. 1042. de testis. Boerius in cōsuet. Bituricen. lib. rub. de testis. §. vlt. & Rebuffus in proœmio ad leges regias, gl. 5. nu. 82.

Ex prænotatis examinandæ sunt ad aliæ iudicium re-
5 giæ constitutiones, i quæ de reb. inuentis tractauerunt. Hæ bona vulgo appellantur mostrenca Hispano sermone, Græco verò dicunt, ἀδέσποτα, authore Strabone libr. 17. vbi de Aegypto agens scribit, hæc bona ad fiscum publicum, & Cæsaris deferri. cuius meminit & Budæus li. 3. de Asse. Est etenim apud regia l. 1. tit. 12. li. 6. ordina. quæ cautum est, q̄ inueniens rē aliquā, quæ prius alicuius fuerit, eā tradat iudici, vel illi, cui consuetudine, aut principis priuilegio, ius competit recipiendi, & seruandi hæc bona, quæ incertū dominum habent: qui tandem rem illam recipiens, quolibet mēse, ipse die nundinarum, in loco vbi fuit inuenta, publicè dominum requirat per præconē, vsq; ad annū & duos menses: vt si hoc tpe dominus rei certus sit, remq; ipsam petierit, eidem restituat, alioqui eam vt proprium obtineat, qui eam recepit, dñiumque eius acquirat is, vel princeps, vel Dux, Marchio, aut comes, cui ius sit hanc rem acquirendi, ꝓ dñi ignorantia dimen. idem senserat l. 2. ti. 13. lib. 4. for. etsi similis terē consuetudo apud Burgundos, vti refert, & explicat Chassan. rubr. 1. §. 1. & sequenti. ité & apud Aurelianenses tit. de fugitiuis, & errantib, vt statuit, aut potius consuetudi nē inductum extat, q̄ dñs rei inuentæ, possit eam ꝓpriā petere ēt post dicta præconia, & mēses ꝓ dictos, modò nondum sit sñia iudicis lata, quæ rōne legis, vel consuetudinis rem inuentam principis, ducis, comitis, aut alterius dño addixerit. Harū fermē consuetudinū meminit Io. Faber in §. examen. Insti. de rerum diuisione. Sic licet iure Cæsareo statutum sit res & bona eorū, qui naufragium patiuntur, à nemine occupari posse, nisi eo alio, vt dñis restituant, non obstante quacunq; consuetudine quæ contrarium fieri ꝑmittat, Auth. nauigia. C. de furtis. tñ apud Gallos dñs Prouinciæ, & territorij, ea bona vi oberrātia, & dñm incertum habentia, occupat, & sibi ac quirit, ℔m Guliel. Benedict. in d. c. Raymundus. in verbo. & vxorem nomine Adelasiam. nu. 935. de testam. verum quod ad hanc cōsuetudinem attinet, ego ingenuè fateor me prorsus iuxta æquitatis & iustitiæ rectitudinem, non percipere qua rōne possit ea consuetudo defendi. Nam iniquā esse nō dubito, nec video qua ex cā dubitari possit. Quid. n. obsecro naufragus miser fecit, vt dign' sit amissione rerum, quæ ad ipsum lege naturæ pertinent? q̄d item principem Christianissimum mouere pōt, vt tā impiam, & crudelem consuetudinem probauerit, aut eam a iudicijs seruari ꝑmiserit? vnde Petrus Rebuffus in ꝓœmio ad leges regias, gl. 5. nu. 74. scribit, non esse in conscientiæ foro tutos dños hęc bona occupantes, pluscq̄ timendum esse Deum, vt verē à Catholicis plus timēdus est ad præceptorum diuinorum obseruationem, quàm humani legislatoris rigorem, & quidem iniquum.

De legibus verò huius regni solet ēt dubitari, an & hę tutum reddant in conscię iudicio eum, cui hę bona fuerint addicta, ita quidem, vt verē dñs effectus sit rei inuentæ, nec teneatur prior dño eam reddere, si is postmodū eam petierit? Et quidem lex humana pōt à priuatis rerū dominia tollere varijs ex causis, vel in pœnas criminis cōmissi, vel ad ipsius reipublicæ vtilitatē, vel rōne legitimæ vsucapionis, aut quia res à dñis habentur pro derelictis, & ea ex cā pōt lex earum dñium liberē alteri dare. Sed in hisce rebus inuentis nulla harum rōnum cōstituti pōt ad priuationem dñij agit non satis æquè legibus definitum, est, q̄ hæc bona alicui adiudicentur dño inuito, nec expēdantur in eius vtilitatem, aut in eam cām, quæ eis ꝑsumpto cōsensui conueniat. sicuti modo ex diuo Thoma extitit adnotatū. consequens patet: antecedens verò probatur: quia crimen huc nullum contingit, nec à dño rerum commissum est: reipublicæ item vtilitas non pertinet magis ad has res inuentas, q̄ ad eas, quæ certum dñm habēt. Nec sufficit vtilitas reipublicæ ad priuationem priuati domini, nisi & eius æstimatio priuata reddatur. l. venditor. §. si constat. ff. com. prædior. de quo & nos egimus libro tertio Variarum resolutionum, capitu. 14. vsucapionis autem ius dubio procul æquissimum est, ne dominia rerum incerta sint. l. j. ff. de vsucapion. tamen exigit ex rectitudine iustitiæ, quòd vsucapies bonam fidem habeat & existimet rem ad eum pertinere: hęc autem existimatio in hac specie omnino deficit: vnde sufficiens non est vsucapionis cā. postremò autem quod de derelictis diximus, facillimè refellit, cum nihil hic minus congruat. etenim dñs rei inuētæ si posset eam repetere, & habere, maximo cum gaudio eam sibi potius vendicaret, quàm pro derelicta relinqueret. atque ita præsumēdum est, nisi res sit adeo modici valoris, vt derelictæ rei præsumptio vsucapi possit. Sic denique video iustius esse, quòd hæ res inuentæ,

inuentæ, & quæ certum dñm prius habuerunt, modò vero incertum habent, in vtilitatem dñi, aut in eam cām, q̄ eius sit verisimilis consensui, expendantur, q̄ ꝓ alicuius dño adiudicentur, dño priori invito: sicuti d. Tho. sensit in d. art. 5. ad tertium. Quod si velimus adhuc ex rectitudine iustitiæ, leges regias defendere: quæ fortasis defendi in animæ iudicio possunt, modò priori dño rem inuentā repetenti ius reddat, fiatq; ēt post ꝓconia, & sñiam iudicis rei restitutioest illud potissimū obseruandum, ne vlla fraus fiat per iudicē, aut per eum, cui lege vel cōsuetudine, vel principis priuilegio sharū rerum custodia tradita, aut delegata est. Nam & de iustitia harum legū dubitauit Chassanæus in consuet. Burgundiæ, d. §. j. sub rub. j.

SVMMARIVM.

1 *Thesaurus quis propriè, aut verè dicatur?*
2 *Thesaurus ad quem pertineat, breui quadam distinctione traditur.*
3 *Thesaurus in loco religioso vel sacro inuentus, cuius sit: & ibi conciliantur duo iuris ciuilis cōtraria responsa.*
4 *Regia constitutio de thesauris defenditur, etiam quo ad animæ iudicium.*

§. SECVNDVS.

1 SVperest nunc de thesauris agere, an & pecunia ex thesauro habita sit necessariò restituenda, & cui, & an efficiat inueniētis: est etenim Thesaurus pecunia ab ignotis dominis supra hominum memoriā repositā. l. nunquā nuda. §. thesaurus. ff. de acqu. rer. do. thesaurus, inquit Paulus, est quædam vetus depositio pecuniæ, cuius non extat memoria: vt iā dñm non habeat. sic. n. fit eius, qui inuenit, quod non alterius sit. Alioqui si qs aliquid, vel hæreditatē, vel metus, vel custodiæ cōsiderit sub terra non est thesaurus, cuius ēt furtū fit. hæc Iurisconsu. ideoq; hęc pecunia dē thesaur', quasi repositā sit ἀειφυγα id est, in futurum: sicuti deducit Alcia. lib. 4. de verb. significa. & lib. 7. Parer. c. 1. atque authore Iurisconsulto hæc pecunia quocunque in loco sit, in nullius bonis est, & iō capientis, & inuenientis efficitur, naturali quadam ratione, qua ea, quæ in nullius bonis sunt, vt aues, & ferę, capientis fiunt. §. ferę. instit. de rer. diuis.

His verò de dictionis cognitione præmissis, circa thesauri acquisitionem, sit hæc receptissima, simul & probatissima distinctio, vt thesaurus magica inuentus arte, in proprio etiam fundo, fit Cæsaris, & fisci. l. vnic. C. de thesauris. lib. 10. l. nemo. C. de malef. & Math. absq; arte verò magica inuentus, in proprio agro totus sit inuentoris;
2 in alieno verò, data tñ opera, totus dño fundi competat: fortuito autem inuentus pro parte dimidia dño agri, ꝓ alia dimidia inuentori cedat. tex. ita cōiter intellectus in §. thesauros. Inst. de rer. diui. idq; Hadrian' imperator naturalē rōnem sequutus statuit, authore Spartiano in Hadriano Cæsare. quod & Iustinia. refert in d. §. thesauros. eandem distinctionem sequuntur gl. Faber, Ang. & Doc. in d. §. thesauros. & inibi ē iuniorib. Claudius Cantiuncula, Ferrarius, & Eguinarius Baro. optimus tex. & ibi Doctor. in l. 3. §. ii in locis. ff. de iure fisci. l. si is qui. §. vlt. ff. de acq. rer. do. regia l. 44. tit. 28. part. 3. traduntur idem d. Tho. 2. 2. q. 96. art. 5. Floren. 2. part. tit. j. c. 15. §. 2. Sylu. in verb. inuentum. gl. & Card. à Turre Cremata in c. si quid inuenerit. 14. q. 5. & Chass. in consuet. Burgundię, rub. j. §. j. nu. 7. & sequentib. à quibus variæ hac de re quæstiones traduntur. Postremum tñ hoc in tractatu dubium est, quanā mō conciliari valeant duo iuris ciuilis responsa de thesauro inuēto in loco religioso, contraria planè rñderint, siquidem in l. 3. §. si in locis. ff. de iure fisci. Callistrat' scribit thesaurum inuētum in loco religioso, pro parte dimidia fisco cedere: at Iustinianus in d. §. thesauros. rñdit, the
3 saurum inuentum tñ in loco religioso, fortuito tñ, totū inuentoris esse: ideq; tribuit Hadriano Cæsari: cùm Spartianus hoc subticuerit. Idem quod respōdet Callistratus ꝓbatur in lib. Feudorum, in c. 1. quæ sint regalia, cæterum Accurs. in d. §. si in locis. & in d. §. thesauros, hanc antinomiā dissoluere conatus, intelligit Iustiniani decisionem ℔m naturalem æquitatem, ex qua ea quę in nullius bonis sunt, capientis efficiuntur: Callistrati verò sñiam ℔m rigorem iuris procedere censet, qui hoc in casu prævalere debeat æquitati. Ego hanc conciliationem minimè probo, quippe qui non esse verisimile censeā Iustinianū in suis illis Institutionib. quas' edidit, vt iuuenes iuris principia acciperent, falsam vel iure ciuili iam derogatam sñiam tradidisse: quamobrem idem Accursi. in d. §. si in locis. intellexit: tex. ubi, q̄ thesaurus fuit inuentus data opera. §. verò, thesauros, vbi inuentio thesauri fortuitò contigerit. Et profectò ita verum est quod Iustiniani loc' de thesauro fortuito inuento tractat: sed quod Callistrati rñsio sit intelligenda de thesauro data opera inuēto, falsum est præterquam ꝓ hæc interpretatio maximam diuinationem habeat: Etenim in d. §. si in locis æqualis decisio ponitur in thesauro inuento in loco sacro, religioso, in prædio publico, in prædio Cæsaris patrimoniali, vel fisci: & ideo in omnibus his eadem esse debet determinatio. Et tñ constat thesaurum inuētū in prędio Cęsaris patrimoniali, vel fisci, data operā nō pro parte dimidia tñ, sed in totum Cæsaris, vel fisci esse. quod & ex ipso Iustiniano ap paret, qui ꝓ de thesauro tractat diuidendo, cùm is inuētus sit fortuitò: quasi vbi sit inuentus data opera, is o īno, & in totum ꝓtineat ad fundi dñm. vnde certissimū hinc esse censeo, non posse Iurisconsulti rñsum in d. §. si in locis. intelligi de thesauro inuento data opera: sed necessariò procedere in thesauro fortuitò inuēto. quod palā est.

Tertia igit rō ad dissoluti onem huius antinomiæ, ita constituitur, vt Iustiniani sñia obtineat in thesauro inuēto in loco sacro, aut religioso, proprio tamen ipsius inuētoris licet etenim cuique locum religiosum propria authoritate facere inferendo mortui corpus. §. religiosum. Instit. de rer. diuis. l. cùm in diuersis. ff. de relig. & sumpt. funer. sacrum autem priuata authoritate fieri non pōt: sed necessaria est authoritas publica. §. sacræ. Instit. de rer. diuis. eademq; authoritate publica licebit priuato illum locum obtinere. Sic denique ob id q̄ locus ille sacer vel religiosus paulò antè priuatus fuerat ipsius inuentoris, ab ipsoq; possidetur, thesaurus inibi inuentus in totum ei cedit. tex. tñ in d. §. si in locis, procedit in loco sacro, aut religioso, qui inuentoris non est, nec antea fuerat, nec ab eo detinetur. atque ita Claudius Cantiuncula in d. §. thesaurus. hanc difficultatem explicat. cui quidem accedendū non est, quia eius interpretatio diuinationem ité habet. Et præterea, quia loca sacra in nullius bonis sunt, §. nulli'. Instit. de rer. diuis. religiosa autem ℔m veterem iuris ciuilis significationem, quo ad ius sepulchri non quo ad alia, in priuatorum dominio esse videntur. sicuti in d. §. nullius, probatur. vade parum sufficiens hęc rō est, vt thesaurus in loco sacro, vel religioso inuentus ab eo qui locum religiosum fecit, vel sacrum fieri consensit, in totum adquiratur. deinde apparet, non aliter Iustinianum locum sacrum, vel religiosum accepisse, q̄ Callistratus acceperit. quo fit, vt satis nodosa sit hęc iuris ciuilis antinomia. Fortasis illud potius, ac congruentius est, quod Iustinianus Cęsar à nōsō Callistrati Iurisconsulti discesserit authoritate legis ab Hadriano latæ: atque ideo sñiam Iurisconsulti d. §. si in locis. sublatam esse, & correctam à Iustiniano in d. §. thesauros. ℔m quem thesaurus inuentus in loco sa

cro,

cro, vel religioso ipsi inuentori quæritur: nec eius aliqua pars fisco, aut reipublicæ debetur quasi hæc loca in nullius bonis sint, & iure publico censeantur: quam interpretationē sensit verā esse Ang. Aret. in d.§. thesauros. & probat inibi Eguinarius Baro. His accedit opinio Cy. & Bal. in Litem Ispilli. ff. de rer. diuisio. & Chasl. in d.§. 3. qui scribunt, Thesaurum inuentum in loco publico, qui in nullius bonis sit, totum fieri inuenientis, nec eius partem aliquam fisco cedere. ergo eadem rōne thesaurus inuentus in loco sacro, vel religioso, quæ quidē loca publica sunt, nullius q; in bonis esse cēsentur, totus fiet inuenientis. Nō obstat quod de prædio fiscali, publico, vel Cæsaris scriptū est in d.§. Thesauros. & in d.§. si in locis, quia id intelligēdum est non de locis publicis, quæ in nullius bonis sunt, vt platea, via publica; sed de locis quæ ipsius reipublicæ, Cæsaris, fisci, aut ciuitatis ita ꝓpria sunt, vt est fundus Titij, nec sunt omnib. cōmunia: in his etenim dimidia pars Thesauri aut fisco, aut Cæsari, aut ciuitati iure dñij debe. turquem sensum probat regia Partitarū l. 44. tit. 24. par 3. non tamen inficior Doct. sentire contra Baldi opinionem, Thesaurum inuentum in loco publico qui nullius, sit, ꝓ dimidia parte fisco cedere & id deducere vñr à d. §. si in locis, quo decisum extat thesaurum inuentum in loco religioso, aut sacro pro parte dimidia pertinere ad fiscum & deinde ab eo quod de thesauro inuēto in loco publico, idem ibi & in d.§. thesauros. statutū est. sed nos de loco religioso Iustiniani sententiam eleginus: de locis autem publicis respondimus, id intelligendum esse in locis publicis, quæ Reipublicæ sunt iure dominij specialis, non de locis quæ publica, & communia sunt nullius dominio speciali subdita.

Sed apud nos, qui loca religiosa, & sacra alia significatione accipimus, & interpretamur, opinor thesaurum in loco religioso, aut sacro inuentum pro ea parte ad ecclesiam eiusq; prælatum pertinere, pro qua ad priuatū, qui dominus illius loci fuisset, omnino ex legibus deferendus esset, si locus ille non religiosus, sed priuati domini foret: sicuti adnotarunt Ang. in d.§. Thesauros. Ang. & Syluest. in verb. inuētum. §. 4. contra gl. in c. si quid inuenisti. 14. quæstio. 5. quæ etiam hodie in locis religiosis seruandam esse censet Iustiniani decisionem.

Postremò illud est obseruandum lege regia 7. titu. 12. lib. 6. ordin. statutum esse ꝙ thesauri quocunque in loco inuenti fuerint, regi acquirantur, data quinta eorum parte ipsi inuētori. Et licet, in vulgatis codicibus quartę partis fiat mentio, in antiquis tamē exemplaribus manu scriptis, quinta tantùm pars inuenienti defertur. Sed etsi ea constitutio, vt quidam opinantur, possit iuxta veterem Partitarum legem intelligi, sicq; ita intelligenda, vt non de omnibus thesauris quocunque locorum inuentis sed de quibusdam, quæritur alioqui ad regem pertinent, accipienda sit tamen fere totius orbis consuetudine inductū est, q; thesaurus ad reges, & ad fiscum pertineat: quod ꝑter alios testatur Paludan. in 3. sent. dist. 15. q. 3. artic. 5. & Floren. 2. part. tit. 1. capi. 15. §. 2. Hanc tamen consuetudinem damnat Syluest. in verb. inuentum. §. 6. dicens eam esse contra naturalem æquitatem, quæ dicat, ea quæ in nullius bonis sunt, primo occupantis fieri. vnde asseuerat, hanc consuetudinem, legesq; humanas illi similes in animæ iudicio non obligare. Sed eius sententia falsa est: nam præter alia, profectò si hæc consuetudo in conscientiæ iudicio non ligat, nec in exteriori ligabit: siquidem eadem ratio, quæ eam iniquā esse probat in foro animæ, dictat itidem iniustam esse in foro exteriori. Sed consuetudinē istam probandam esse, iusteque induci posse censet Caie. in d. q. 66. art. 5. Palud. item & Floren. eiusdem opinionis esse videntur, dum eam referunt, minimè improbantes. Ratio autem, qua eam iniquam esse opinatur Syluest. fut ficiens non est: etenim ratione naturali ea, quæ in nullius bonis sunt, primò occupantis efficiuntur, vt satis cōstat, non tamen ex hoc tollitur potestas principibus, quibus administratio reipub. commissa est, quin possint ea, quæ in nullius bonis sunt, alicuius priuato dominio applicare postquam applicationē, qui ea occupauerit, non occupat quæ nullius sunt, sed quæ iure humano dominum habēt: quod Conrad. tradit in tract. de contract. part. 1. q. 8. & 9. ac potissimè 10. qua ratione thesaurus priusquam inueniatur, poterit per leges humanas alicui applicari, vel infodiū, vel quo ad partem fieri applicatus dari debet his, quibus lex humana iussit, & statuit dandum esse. Præterea contra Syluest. vrget ratio satis firma. Nam si ratione naturali thesaurus fit primò occupantis, quia in nullius bonis est, & pro derelicto habetur: eademque ratione censuit Syluest. iniquam esse legem, quæ thesaurum ad fiscū pertinere statuerit in totum. eodem profectò iure dedu citur, iniquam esse legem, quæ thesaurum inuentum in fundo alieno, pro parte dimidia statuit ad agri dominum pertinere non ad inuentorem: cū dominus fundi non habeat ius aliquod ad ipsum thesaurum, nec ad eius partem quidem is in nullius bonis sit, & ideo primo occupantis fiat, & tamen nemo vnquam damnauit leges, quæ iuxere: dimidiam thesauri partem dandam esse domino agri: imò eas probauerunt, & vti iustas admiserūt diuus Tho. d. q. 66. artic. 5. cæteriq; Theologi, qui hac de re hactenus tractauere. lege verò naturali nulla thesauri pars domino fundi debetur: nō magis quàm si quis rem propriā in agro alieno derelictam dimittat: illa etenim res non pertinebit ad agri dominum, sed ad eum, qui primo illā occupauerit. Quo fit, vt quemadmodum lex potuit dimidiam thesauri partem domino fundi addicere, ita etiam possit eandem partem vel totum thesaurum fisco, vel regi ad onera Reipublicæ sustinenda, soluendum, ac reddendum esse statuere.

Hactenus de vltima reiectionis parte cætera, quę possent huic tractatui conuenire, diximus 3. Variar. resolutio. libro, dum de contractibus vsurarijs tractauimus: & de rebus acquisitis per vsucapionem traditimus, in regula pollicitor. mulæ fides, &c.

FINIS.

AD

AD MAGNIFICENTISSIMVM,

AC IVRIS VTRIVSQVE CONSVLTISSIMVM,

DOMINVM GOMETIVM TELLIVM GIRONIVM,

Caroli Cæsaris, Hispaniarum Regis, in Granatensi Prætorio Consiliarium: Didaci Couarruuias à Leyua Toletani, in eadem Curia itidem Regij Consiliarij, in Clementinæ, Si furiosus. Commentarios, Præfatio.

MVLTA sunt in iure pontificio, admodum magnifice ac oratissime vir, quæ à veterum prudentissimorum Iurisconsultorum responsis deducta, propter eorum argutam breuitatem, quæ mirè, ac perspicuè vsi facere, atque ob iuris ciuilis obtensam quandoque, multis que recoditam subtilitatem, difficillimam habere videntur interpretationem, laugeque diligentissimum examen exigunt, & requirunt. Huiusmodi sunt quæ Gregorius Nonus de Iurisdictionibus, de caus. poss. & propriet. de iuribus incorporalibus, de vsucapionibus, ac de testamentis in suam illam Decretalium congeriem, maximo reipublicæ Ecclesiasticæ commodo visus est transtulisse. In his sanè interpretandis Innocentius, Ioānes, Andreas, Aucharanus, & Panormitanus ipse egregiam operam hactenus præstitere, ab ipsis iuris ciuilis constitutionibus. Senatusconsulta, Decretis, eorumque veteribus, ac nouis Accursii, Bartoli, & aliorū glossematis multa mutuati, quibus præclarā lucem nostris attulere sanctionibus. Hos deinde & alios, veluti lampade à prioribus in decursu tradita sequuti, non minimam, nec temerè, in hoc negotio laudem acquisierunt. Quandoq; & nos in eadem palæstra lusuri certandi occasionē nacti, quædam non tanti æstimanda, sed ob animi synceram votum non omninò contemnenda, ad eiusdem Pōtificij iuris examen publicè adnotauimus. Sunt alia fateor, in eiusdē in vis constitutionibus, quæ à sanctissimis Pontificibus, veteribusq; Ecclesiæ catholicæ Synodis ea pietate, & zelo fuere instituta, vt potius quid cultui diuino, sacerdotibus tanti sacrificij ministris, ac denique animarum spiritali saluti conduxerit, quā secularis philosophiæ plerunque vana mysteria, mente ipsa, & animo verè christiano conceperint: in his explicandis non adeò sunt obuia ex ipso Dædali labyrintho quæstiones, vt commentariorum cumulos, nouasq; absque vllo scribendi fine lucubrationes sine fastidio admittant. Eiusmodi videbitur fortasse quibusdam tractatus hic, quem olim dum Salmanticæ titulum de homicidio, ac deinde clementinam istam constitutionē palām interpretarer, examinare conatus sum, multa de sacerdotum irregularitate tradere pollicitus, quæ ipse apud plerosque aduersis quibusdam rationibus compertissem. Non enim diffiteor, rem illam nec difficilem, nec subtilem, nec admodum ambiguam habere cognitionem, si aliquot ex nostris interpretes neglecta superficie, & omissa cute, carnem & succum ipse interius spectassent. Quia enim ferat veteribus quibusdam addictus, & his, qui summaria iuris ratione quadam alphabeti non inutili edidere, tot præter Canonum, & Ecclesiasticarum traditionum edicta, ab eisdem expositas irregularitates? cuius erroris ea est profectò causa, quòd dum nouos tendere cupiunt, in ipso actu deficientes multa commiscentur, quæ nulla vnquā Pōtificum authoritate fuere statuta. Ipse siquidē Nauarrus Socinus, vir alioqui vsq; nis, nec vulgaris eruditionis, etiam si diligenter, et cautè hac in re veterum sententias expenderit, alicubi quæ tamen admisit, quæ forent omninò improbanda. Qua ratione quandoque opinatus sum, non inutilem futuram breuem, quandam huiusce materiæ resolutionē, quæ præcipuas vitias tractatus exponeret decisiones ab ipsis canonibus verè ac propriè ita deductas, vt quę fuerit ipsa decidendi ratio, lectoribus manifestum fiat, eo quidem compendio, quo possint hac de re varijs, in quæstionibus, & controuersijs iure respondere sibique ipsis consulere, si quando aduersus sanctionem in aliquam huiusce modi labem ruiderint, quæ ipsos tanti sacerdotij dignitate indigna efficiat. Hos igitur Commentarios præludi tradere cupiens, te primum, omnium officiorum obseruantissime Gomeci, mente obuersatum habui, cui labores hosce dicarem, & cui vel aptè, vel confidenter literarij otij nostri possent reddere rationem. Scis etenim in tam frequenti forensium causarum examine quantum temporis nobis ad hæc superesse possit, præsertim te huius magistratus & muneris collega, qui pulcherrimā vitæ tuæ partem esse duxeris negotia passim agere publica, cognoscere, iudicare, promere, & exercere iustitiam, vt tandem qui te præeuntem sequi velimus: cogit equidem & nos respublica sustinutum, minimè in his, quæ litium definitionem non attinēt, feriari possimus. Habes profectò quem imiteris, integerrimum sanè Fernandum Gironum patrem tuum de Hispaniarum Rege, & republica ita bene meritum, vt quinquaginta annis Regij Consiliarij officio functus apud Reges inclytos & Catholicos Fernandum & Elizabeth, eorumq; nepotem inuictissimum Carolum Quintum, maximum fuerit vei bene gesta nomen adeptus: cuius causa non possumus tibi & illi non vehementer gratulari. Hoc ergo munusculum qua vti fronte ex tenuitate tua suscipias obsecro: quandoquidem tua humanitas vis huc me non inuitum animo adegerit, vt nihil non audendum putarem, quo tuo profectò in me animo aliqua ex parte respondere nunc enim mihi alia ratione id testari licet, quod apud te impensissime cupiam testatissimum facere. Quod si tu vobis facultatē dederis ex certo scio volumus, in ipsa pro tua erga nos animi candore probabis. Vale. Ex hac inclyta Granata, Kalendis Februarij. Anno Dominicæ. M. D. LIIII.

PRO-

PROOEMIVM.

VANTA fuerit apud veteres, qui miserè sunt falsò deorũ cultu obcæcati, religionis curam longa oratione expauere necesse non est. Cùm id tàm sanctissimum faciant tot ad sacrificia instituti publici magistratus, tot munera eisdẽ indicta, tot ad ea obeunda maximo cum examine selecti viri, quibus & sacerdotij sacrosancti titulus, ac pontificia venerãda dignitas non secus adscripta fuere, quàm si de vero Deo colendo ageretur: vt vel hinc facillimum sit, apud quoscunque tãti fuisse religionem, & sacerdotium expendere, quòd præcipui publici muneris fuerit, sacrarũ rerum curam gerere. Nam & religionis summum imperium cessisse, author est Valerius Maximus, qui libro primo commemorat, Postumium Consulem, eúdemq; Flaminem Martialem à Metello Pontifice Maximo prohibitum, ne cæremonijs Martijs desertis in Africam ad bellum gerendum proficisceretur. Quin & Reges ipsi sacris initiati, diuinam simul & humanam curam gerebant: quasi principibus prima debeat esse religionis cura. Sic & lege lata Romulus sanxit, ex ipsa patritiorum nobilitate creandos fore, qui Romæ sacris operarentur, authore Dionysio libro secundo magnã equidem sacrorum curam gessisse Romulus videtur, quippe qui existimauerit præcipuè suam ciuitatem his contineri. Etenim Cicero libro tertio de natura Deorum scribit, Romulum auspicijs, Numam sacris constitutis fundamenta iecisse Romanæ ciuitatis. Plato libro de Regno: apud Aegyptios, inquit, non licet Regem absque sacerdotio imperare. Quinimò si ex alio genere quispiam vi regnum vsurpet, cogitur post regni adsumptionem sacris initiari, vt Rex denique sit, & sacerdos. Hoc in loco apud Platonem lector comperiet, maximam apud Ethnicos sacerdotum fuisse dignitatem, quæ magnanimitate, intelligentia, & claritate abundat propter eorum quæ tractat, magnificentiã. Sacerdotum item meminit Aristoteles in sexto Politicorum libro, capite vltimo, & itidem libro septimo, capite nono, hos esse in qualibet Republica constituendos, ex veteri probato instituto; nec tamen quoslibet homines, sed eos, qui ad honestè dijs exhibendum idonei esse censeantur. Apud Athenienses prima erat authoritate sacrorum nomine Basileus, id est, Rex qui cum Iudorum curatoribus Cereri, & Baccho sacra fieri pro moris vsu curaret: cuius simul munus hoc demandatum erat, vt præesset sacris Eleusinijs, Lenæis, & his, quæ ad lampada fiebant. Romani Athenienses imitati post constitutum à Numa maximum Pontificem, exactis regibus & Regem sacrificulum instituerunt Pontifici maximo subditum, vt is publica obiret sacra, quæ per ipsos reges moris fuerat facilitari: authore Liuio libro secundo primę Decadis. Gentibus igitur sic sunum sacerdotium venerati sunt, vt Reges, & Imperatores sceptra desererent, & sacerdotio fungerentur. In lege veteri sacerdotium solis Aaron filijs concessum esse manifestum est. Et hi quidem sacerdotes oleo sicuti Reges vngebantur: capitulo vnico, in pri. & §. 1. de sacra vnctione. Cyprianus in libro de vnctione chrismatis, Hæc oleo, inquit, antiquitus sacrabantur sacerdotes, & reges, & ipsi altarium lapides delibuti spiritualem intelligi volebant mysterijs inesse pinguedinem. Hæc Cyprianus. nec tamen hoc in loco multa de veteris legis sacerdotio tractabimus: cùm id ad iam translatum in aliud multò excellentius sit, quo in lege Euangelica vtimur. Quòd si apud Gentiles idolorũ cultores, & in illa vmbratica figura veteri, maxima in veneratione fuere sacrorum ministri & sacerdotes; cùgé maior ratio est, apud Christianæ legis professores eam dignitatem multis nominibus piuris quàm vsquam fuerit, æstimandam fore. Siquidem ea non ad taurorum hostias, hircorum, & vitulorum sacrificia sed ad pretiosissimum corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi hostiam, & sacrificium pertineat, & instituta sit. Quam excellentiam sancti & catholici viri respicientes, nostri sacerdotij dignitatem multis præillo veteri efferunt encomijs. Nam & diuus Chrysostomus sex hac de re scriptis dialogis tam diserè, tantaque orationis vbertate dignitatem istam euellit, vt vel hac in parte aureo facundus ore videri possit. His præclara Gregorij Nazanzeni carmina sunt omnino adijcienda, dum is inquit.

O sacrificia mittentes incruenta sacerdotes, O animarum custodes glorioſi,
O magni figmentum Dei veltris in manibus ferentes.

Merito quidem sacri canones non omnes passim ad dignitatem hanc, nec ad eius ministerium, nec ad alios ei subseruientes ordines absque defectu admoueremur ab eisdem institutum est non solùm ab hoc ordine repellendos esse, qui moribus inquinatum aliquam fecerint, sed & eos, qui eorum culpæ, etiam per pœnitentiam remissæ, vel sine culpa labem aliquam corporis, aut animi contraxerint, notatiue aliquo defectu possint; qua ratione ab initio catholica ecclesia ad exemplum veteris legis actum est in ipsis Apostolicis sanctionibus de tuae irregularitatis initio, quod est ad amussim obseruandum, quoties tractabitur de ordinibus ecclesiasticis conferendis, aut semel iam collatis exequendis. Quam equidem materiam seorsum plerosque ex veteribus, & recentioribus diligenter tractauisse nos tamẽ, vt operam nostram hac in parte publicæ vtilitati præstaremus, eandem repetere decreuimus, sicuti & olim Salmanticæ fecimus ordinaria lectione constitutionem. Si furiosus, de homicid. eiusque intellectum examinantes. In tres verò partes tractatum illum diuidere libuit, quò distinctior sit cuiusque quæstionis locus. Prima enim parte de irregularitate generaliter agemus, aliquot eius species explicantes. Secunda, irregularitatem ex homicidio voluntario, vel casuali inductam ita exponemus, vt deinde Tertia huius operis parte idem prosequuti multa de homicidio necessario tradentes, constitutionem hanc Clementis Quinti sub hoc titulo de homicidio interpretemur. Illud profectò studio præstabimus, quòd (posit tot veterum, & iuniorum commentarios quacunque in quæstione minimè sit hic noster labor ea ex causa reijciendus, quia sæpissimè argumentationum cumulis, varijsque ac sæpissimè inutilibus rationibus decisionem ipsam prosequatur.

DIDACI

DIDACI COVARRVVIAS ALEYVA TOLETANI,

REGII CONSILIARII

IN CLEMENTIS QVINTI

CONSTITVTIONEM SI FVRIOSVS.

RVBRICA DE HOMICIDIO, RELECTIO.

EX PRIMAE PARTIS.

INITIO.

SVMMARIVM

1 Irregularitatis definitio: & vnde sic dicta fuerit.
2 Irregularitas iure tantum humano Pontificio statuta est.
3 Intellectus cap. is qui de sentent. excomu. in 6. & cap. ad audientiam de homicid.
4 Irregularitas mentalis, an possit contingere.
5 Corpore vitiatus, quando sit irregularis.
6 Eunuchi, an sint irregulares: & quis de his, qui sibi virilia abscinderunt.
7 Quis possit dispensare cum corpore vitiatis.
8 Rebaptizatus irregularis est, & quid de confirmatione sacramento
9 Expositus, an sit promouendus ad sacros ordines.
10 Pœnitentia solennis efficit quem irregularem.

PRIMA PARS.

1 IRREGVLARITAS (hac n. dictione sæpissime vsuri sumus) varie a nostris definitur: frequentior tñ eius definitio hunc in modũ exponitur: Irregularitas est canonicũ impedimentum, ex facto seu defectu prouenies, quo quis prohibetur ad ecclesiasticos ordines promoueri, & in eisdẽ ministrare. Hanc definitionẽ ex multis adnotauimus: p cæteris ex Spec. tit. de legato. §. iuxta. Arch. Io. And. & Doct. in c. 1. de re iud. in 6. Host. in c. 1. de cler. exc. Gonzalo a Villadiego de irregu. in prin. Sylu. in verb. irregularitas. Nicolao Plouio in tract. de irregu. in prin. Alber. Trotio de vero & perfecto clerico. 2. c. 20. Multa quidẽ sunt iure canonico inducta impedimenta, quæ ad irregularitatem non pertinent: quia minime impediunt ordinis ecclesiastici susceptionẽ, nec eius iã suscepti executionẽ. atq; ideo loco generis in hac definitione, canonicũ impedimentum traditur. cætera vero ad differentiã spectãtq; apertissime constabit ex his, q̃ lõgius sunt omnino p tractãda. Est tñ text. opt. in c. significasti. in 1. de homic. irregularitas siquidem impedit quẽ a susceptione ordinis ecclesiastici: & cũque a iam suscepti vsu ficuti euidẽtius deinde apparebit. Quamobrẽ posset ita definiri: Irregularitas vitium est, cuius cã iure humano Pontificio prohibet quis ordinem ecclesiasticũ suscipere, & in susceptio ministrare. Nec tñ hinc sequitur, irregularitatẽ semper pœnã esse propriam: tenim cũ propria pœna culpã præsupponat, §. in Aug. lib. 1. retract. c. 9. Gordianum lectio

2 ¶ Ex hac ipsa definitione colligitur irregularitatẽ iure tñ humano Pontificio statutam esse. Quod expressum adnotarunt Inn. col. 3. Ant. nu. 19. & ibi Doct. in c. nisi cum pridem. de renun. idem Inn. in c. ad audientiam. de homicid. vbi Docto. quorum opinionem communem

esse fatentur et sequuti Sylvest. in verb. irregularitas. in fine: Gonsal. a Villad. de irregul. in prin. eandē sequunt Imol. & Doct. in hac cle. si furiosus. Flor. 3. par. tit. 18. c. 2. §. 6. Palu. in 4. sent. d. 25. q. 3. ad fi. cui opinioni nō obstant plura, q̄ in ꝓrium ex veteri testō, & canonib. Apostolorū, atq; ex eorū epistolis adduci poterant: siquidē apostolorū canones, & decreta, iuris humani sunt. Vetus vero lex per Christianā, & euangelicā legē fuit abrogata, qua rōne hoc fit cōstitutissimū, irregularitatē nō esse iure diuino, sed humano institutā, idem probare in in spē cuiuslibet irregularitatis diligenter conabimur: & probat Spec. tit. de l. §. iuxta. quidquid ex aduerso disputet Maria. Soci. in d.c. ad audientiam. q. 3. principali.

Hinc & illud apertissimi iuris est, irregularitatē nullo in casu esse constituendā, nisi in iure Pontificio id fuerit expressum. tex. celebris in ca. is qui. de sent. exc. in 6. quem Doct. ibi maxime cōmendarunt, ꝑsertim Franchus, dicens eum singularem: esse idē Francus in c. dilecti. col. 4. de appella. Bertach. in tract. de episc. c. vi. nu. 8. Nam cum hoc vitium sit iure tantum humano Pontificio inductum: consequitur manifestum, nusquam id contingere nisi expressim sit eodem iure definitum. 5

Nihilominus aduersus illationē istā solet obijci rīsio tex. in d.c. ad audientiā. de homici. vbi constat, in dubio an quis sit irregularis, iudicandum, esse, ac censendum, q̄ is irregularis sit: quia hoc sit iudicū tutius. tex. ad idē optim. in c. significasti. in 1. & apertior in c. significasti. in 2. vers. q̄d si discerni. eo. tit. igit̄ non ita certum est, nō esse quē cēsendū irregularē nisi casus is satis fuerit iure Pontificio decisus. Sed huic obiectioni Ioa. And. Card. Abb. Ananiā, & Soc. nu. 46. in d.c. ad audientiam. rīndere conantur distinguentes inter forum interius cōsciētiæ, & exterius iudiciale, vt in priori casu hoc in dubio teneatur quis a diuinis abstinere, & seipsum censere irregularē. c. illud de cler. exc. ministrant. in posteriori: vt iudex non possit ipsum irregularē per sīnam pronūciare, nec definire. Sic et. n. te. ī d.c. ad audiētiā & similes procedunt in conscientiæ iudicio: non in foro iudiciali. Hæc vero differentia nequaquā est admittēda: cū & de citio tex. in d.c. is qui in aīæ, & conscientię foro itidem obtineat. Et ꝓterea quod rīsum est in d.c. ad audientiā. & similib. ad forū exterius, & iudiciale ptinet: sicuti deducitur ex his constitutionib. Sed & Inn. in d.c. ad audientiā. indistincte alleuerat, in dubio non esse quē censendū irregularē, quia iure humano est irregularitas inducta. q̄ quidē rō ita militat in foro conscientiæ, vt in iudicialissimo fortius obtinet apud interiorē aīæ iudicem. quamobrē cōem differentiā eleganter improbat Mart. Azpilc. in c. si quis aūt de pen. di. 7. n. 53. adeirco ipse aliter opinor posse intelligi tex. in d.c. is q. & in d.c. ad audientiā. Nā vbi sit dubiū, an in aliqua spē sit inducta irregularitas iure Pontificio, tunc rīndendū erit, non esse irregularitatē cōstituendā in eo casu, nisi expressum id fuerit iure canonico. At vbi simus certi, iure irregularitatē induci certo in casu: & tīn ambiguū sit, an Sēpronius irregularis sit ex illius causæ rōne, & an id vitiū pp eam cām ꝓtexerit, vt plane non de iure, sed de facto dubitemus tutior erit in vtroq; foro eligenda via, eritq; Sēpronius irregularis cēsendus & iudicādus ad hunc effectū, q̄ absque dispēsatiōe minime diuinū officiū exequat. hāc aūt interpretationē deduci posse censeo a pētatis rīsis: nēpe ex d.c. ad audientiā, c. significasti. in 1. & c. significasti. in 2. de homic. imo quoties ea cōtigerint, q̄ in dictis decretalib. traduntur, erunt oīno seruandę earū decisiones adhuc in iudiciali, & exteriori foreiue forū sit exterius simplex iudicio cæpto p accusationē, aut denuntiationē, qd est vere contentiosum: siue mixtū exterior. absq; accusatore, & denunciatore: licet. Fel. in d.c. ad audiētiā, velit eā cōstitutionē, & similes in hoc vltimo tīn seruandas fore. Idcirco ꝑfata **Romanorū Pontificū** responsa erunt ad vagueni memoriæ commendanda: ne quis falsa eorū interpretatione deceptus, ab optimis institutis temere discedat.

¶ Rursus ab eadē definitione constat, qualiter accipiendū sit qđ plerunq; in apostolicis indulgentiarum literis continet, l. t posse priuilegiorū rōne sacerdotem ad sacrale electū confessionē absoluere pœnitentē ab irregularitate mentali, & super ea dispensare. Ego plane fateor, me nō satis pcipere, q̄ sit hęc mētis irregularitas, aut deniq; mētalis. Scio equidē nō posse irregularitatē mente tīn ꝓhi absq; actu exteriori, qđ non semel in hac relectione probauimus: ꝑsertim ea rōne q̄ lex humana adhuc pōtificia, qualis est q̄ irregularitatē iduxit, minime afficiat actū pure interiorē mentis: quemadmodū ostendimus in reg. pōtīn de reg. iur. in 6. 2. Relectionis par. nu. 7. Igitur qui mēte homicida sit, quiq; aīo deliberato alicuius occisionē conceperit, non erit irregularis censendus: cum lex Pōtificia irregularitatē ex homicidio statuens nō cōprehendat actum homicidij, mentis equidē, interiorē, sed exteriorē. Fit ergo nō posse cōmode aut proprie dari mētis, aut mētalē irregularitatē. Et inde consequitur, verba priuilegiorum, quæ de mentis irregularitate tractauere, accipienda esse de illa irregularitate, quæ licet ab actu exteriori procedat, occulta tamen est. De hac etenim inferius agemus, an exigat necessario dispensationem.

¶ Prima tandē irregularitas a corporis vitio & labe deducēda est: siqdē corpore vitiatus, iure Pōtificio censetur irregularis, ita vt possit ad sacros ꝓmoueri ordines, nec promotus in eisdē ministrare. Nā & Leui. c. 21. dixit Dūs ad Moysen: Oīs qui habuerit maculā de semine Aarō Sacerdotis, nō accedet offerre hostias Dño nec panes Deo suo. Et paulo ante dixerat: Loquere ad Aaron, Hō de semine tuo ꝑ familias suas qui habuerit maculā, nō offeret Deo suo, nec accedet ad ministerū eius si cęcus fuerit, si claudus, si vel paruo, vel grādi, vel toto naso, si fracto pede, si manu frigidb. si lippus, si albugine habens in oculo, si iugē scab. ē, si impetiginē in corpore vel herniosus. Hactenus apud Leuit. Apud ethnichos idē obseruabatur: siquidē authore Pli. li. 7. natu. histo. c. 28: Sergius in ꝑtura a sacris arcebat, eo q̄ debilis essēt. Sene. li. 4. Declamationū: tecla. 2. itidē ꝑmittit apud Gentiles cā legē obtinuisse. Sacerdos integer sit, quasi decens vbiq; gentū cē visum fuerit, & sacerdotes, sacro rūq; ministri corpore sint integri, nullā maculā habentes, quiq; nulla possint corporis fœditate notari. idq; obtinuit olim apud Romanos ab ætate Romuli, qui sacerdotes elegit genere excellentes, simul & virtute ꝑstantes nec tū inopes, aut corpore vlla ex parte truncum: vt testatur Diony. li. 2. Roma. antiquit. idē & apud Persas vsu receptum fuisse tradit Alex. ab Alex. li. 6. dier. genia. ca. 14. hac vero in re duas regulas cōstituendas esse cēseo.

Prior regula. Corporis vitiū impedit quē sacris ordinib. donari, cum id vel impedimentū ꝑstat ordinis executioni, vel insignē inducat deformitatē. tex. in d.c. 21. Leuitici. Cuius seriē egregie morali quadā interpretatione prosequit D. Greg. c. 11. 1. par. Pastora. c. hinc etenim. 49. d. probat & isthæc regu. in c. 2. &. toto ti. de corpore vitia. c. 2. & ibi Pan. de cle. ægrot. not. ꝑter alios Alber. Trotius de vero, & ꝑfecto clerico. li. 2. c. 16. Host. in sum. ti. de corpore vitia. Rich. in 4. sen. d. 25. q. 3. art. 5. & Palu. ibi q. 3. ad fi. Gonsā Villad. in trac. de irregu. ca. de corpore vitia. idē ꝑstat ex Inn. Car. & Doct. in c. 1. & 2. de corpore vitia. Henr. in c. Tho. eo. tit. Regin. l. 25. ti. 6. par. 1. quę vero sit deformitas insignis, arbitrio Epi relinquitur: c. 2. & ibi Ant. Car. & alij de corpo. vitia. quod receptissimum est apud omnes, qui quæstionē istam tractauere. Est ad hanc regulam optī. text. in ca. si euangelica.

lica. 55. di. aliquot tīn ad eius apertiorē intellectū exponam. Primum etenim hæc regula vera est quo ad ordines susp̄iciendos: quia quo ad suscep̄tos tīn inducitur irregularitas in illo actu ordinis qui vel ob insignē deformitatem, vel defectū impedit vitio corporis. quod colligitur ex tex. & ibi Abb. in d.c. 2. de cler. ægrot. notant Marian. Soc. in d.c. ad audientiā. nu. 21. Gōsalus a Villadiego in d. tract. de irregular. c. de corpore vitia. qua rōne q̄ patiē vitium corporis celebrationē impediens, nēpe in his digitis, qui ad consecrationē, & eleuationē Hostiæ sunt maxime necessarij, solum abstinebit a celebratione Missarum, non aūt à diaconatus, aut subdiaconatus ministerio. itē & is, qui ob deformitatē insignē ab altaris arcendus est, non impedit absolutionis sacrm̄ ministrare. qua in re video fere oēs conuenire in ꝑcitatis locis.

Secundo illud est notādum, q̄ si contingat aliquem inutilē esse mēbro, qđ non constituat eū irregularē eius defectu, minime tenē illud mēbrū abscissum, nec eius partē secū deferre: id. n. necessariū non est, nec quidquā prodesset, si ex illius membri abscissione contigisset irregularitas. glo. in c. eunuchus. 55. dist. Pan. in ca. 2. Henr. in c. vlt. de corpore vitiat. Gonsal. à Villadiego in d.c. de corpore vitiat. Albert. Trotius in d.c. 16. nu. 8.

Posterior erit regula. Si quis membrum sibi culpa propria abscīderit, irregularis est, t ēt si ea abscissio nec impediat ministerij ordinis, nec insignē deformitatē inducat. hęc cōclusio ad eos ꝑcipue pūnet qui propria voluntate pudēda vltro sibi execuerunt. ca. pœnitentes. 55. d. c. si quis abscīderit. & c. qui partē. ea. d. ex canonib. Apost. c. 22. c. maritū. 33 d. c. vlt. 87. dist. Est aūt deductū qđ in d.c. maritū. Grat. refert, ex Augu. in li. de Dogmatib. eccleti. c. 72. ca. ex par. & significaui. de corpore vitiatis. Regia l. 25. tit. 6. par. 1. itē & hi sub hac regula continent, qui ab alijs passi sunt abscissionē istā, culpa tīn sua ex eo nēpe, q̄ ob adulteriū, adulteræ maritus vicissens grauē iniuriā virilia eis amputauerit: sīm Io. An. & Host. in d.c. ex parte. Gonsa. a Villad. in d.c. de corpore vitia. col. 2. Anno etenim. 1537. prope Pinciā filius viduæ cuiusdā & duo mariti in tres sacerdotes fruerunt de inimicis mēbris se vindicātes: qđ & nos audiuimus, & acta sup̄ his confecta vidisse testis est integerrimus Io. Bertrāndus Calagurritanus in pract. criminali. c. 79. sed & regulā istā oēs hi Doct. probāt, & verā esse censent, qui ad priorē fuere citati: nec dubiū est, eā cōi omnium consensu receptā esse. Antō Host. Car. & Ant. in d.c. vi. quos sequit Gonsa. in d.c. de corpore vitia. censent eā esse intelligendā quoties culpa ipsius sacris ordinib. donandi notoria est: quasi aliud dicendū sit vbi culpa eius in abscissione alicuius mēbri non sit notoria: vt tūc possit ad ordines ꝓmoueri, & in susceptis ministrare: quā latam & opinionē cōem esse fatetur Gonsa. in d.c. de corpore vitiat. de ea sane dubitas: nec ipse eā admittere, nisi latē ēpi diligentiato accesserit, vbi cōtigerit totius mēbri abscissionē: si partē mēbri quis sibi amputauerit, tunc locus erit opinioni Host. qui plane hac in spē loquitur. Iacuti cōstat ex eodē, & Ant. Card. & Aegidius Bellamera in d.c. vlt. eodē Aegidio in c. ex par. in Leo. tit. col. vi. Q. Ī si quis non sua sponte, sed vel a medicis, casu, aut ꝓ vim & insidias hostiū. vel puer in cunabulis fectus fuerit, & virilia, aliudve mēbrum amiserit, ꝓmoueri poterit, & ꝓmotus, tā, cū in casus acciderit, in ordinib. susceptis ministrare. c. ex par. 1. c. ingressus aut. c. ex par. 2. de corpore vitia. c. eunuchus. 55. d. c. 21. ex canonib. Apostolorū. c. si quis pro ægritudine. c. si quis in infirmitate. ca. latores. 55. d. & licet Gratia. Martino Papæ tribuat tex. in d.c. si quis pro ægritudine. tā nos nō leuiter ad manum habemus eam inscriptionē, & similes latas esse, cum referendę sint ad Martinum Bracharensem episcopum ex Synodis orientalibus. est ad hoc ipsum tex. ex concilio Nicæno. c. 1. & c. si quis a medicis. 55. distinct.

Quod aūt aduersus posteriorē istam regulam obiecit gl. in d.c. si quis abscīderit. de Origene, qui authore Eusebio li. 5. eccleti. historię. c. 6. cū docendi officio apud Alexandrā pesset, sibi virilia execuerit: exiit mansē in historiā & literam esse intelligendū dictum veroū Matthæi. c. 19. quia sunt eunuchi, qui seipsos castrauerūt pp regnū Deiparū oberit huic opinioni, quā mō probauimus multis equidē rōnib. Potissimū, q̄ nulla ex causa, ēt castitatis, licuit viquam, nec licet, ēt religionis ergo sibiipsi quemquam manus inicere violentas ad occisionē, aut mēbri mutilationē, quem admodū nos probauimus lib. 1, Variar. resolu. c. 2. nu. 8. & lib. 2. c. 1. nu. 11. c. si non licet. 23. q. 5. omniū latissime And. Tiraq. in tract. de Nobilitate. c. 31. nu. 477. & nu. 510. est ad hanc rem pulchra Aristot. in ꝓa li. 3. Ethi. c. 7. Mortē, inquit, sibi cōscīscere ob fugiendam paupertatē, vel morē aliudve huius generis, non fortis est hominis, sed potius timidi. hoc ipsum & Iurisconsulti reprehendūt in l. qui res §. hę aūt distinguendū. ff. de bonis eorum, qui sibi mort. cōscīuerūt. d. in quo filio. §. eius q. ff. de inof. te. quibus tam cōpertū est, illicitum esse sibi quemquam manū inijcere violentas: nec id fieri posse absq; culpa, & plerumque mortali, licet sit ꝓtexta religionis: cu sit grauis, & supina ignorantia, q̄ quis existimet se p eos actus obsequiū ꝓstare Deo, cuius leges, & ꝓcepta manifeste transgredię. Secūdo in spē probatur, hanc abscissionem grauis nū esse crimen, ex eo q̄ & leges ciuiles homicidij pœna cēseant puniendū esse eū, qui alteri virilia amputauerit. l. 3. §. qui hoīnē. & l. 4. §. idē diuus. ff. de iscar. d. 1. & 2. C. de eunuchis. l. 1. 4. tit. 5. part. 7. eadēq; pœna afficitur qui se castrandū ꝓbuerit, aut consensum huic abscissioni ꝓstiterit. d. l. 4. ad fi. Igit̄ non potuit, nec pōt actus is adeo reprobus licere, ēt castitatis, aut religionis cā. Tertio vlterius idē euidentius fit ex canonib. Apostolorū, c. 22. c. si quis abscīderit. 55. di. Quo in loco qui sibi virilia abscīderit appellatur sui ipsius homicida: licet vel ea rōne, q̄ maximū mortis periculū immineat. q̄d & Iustin. adfirmat cōstitut. Nouę. la 142. ti. de his, qui eunuchos facīū c qua ratione sit, vt non potuit actus iste religionis causa licitus esse. Quarto, hoc ipsum appareat, quia minime pertinet ad veram, & propriā castitatem q̄ quis sibi abscīderit virilia: mo. etsi ea cā fiat, improbandū authoritate cōcilij Arelatensis secūdi. c. 7. & c. hi qui se carnali. 55. d. quo in loco vt ignaui, & nescientes carnis tentationi rebitere, reprendunt hi, qui seipsos abscīderint. Quinto veritas Euāgelica eū sensum hēt, vt plane potī hæc abscissio vitio q̄ virtuti tribuatur. Licit etenim locus illigēdus in hūc sensum, q̄ hi dicant seipsos castrare pp regnū cęlorū, qui pro ꝓposito ab vxore ducenda se cōtinuerint. qđ eunuchi, quos Euāgelū laudat, nō sunt hi, qui natura ꝑadones sunt, nec ab hoīb. execti, nec illi qui amputato corporis mēbro seipsos execuerint. Nā hi plerūq; eo ꝓposito sunt, vt cōiuges, si pollent, haberē. sed vere illi cēlēt, qui seipsos castrarunt pp regnū cęlorū deuicto affectu rei vxoriæ, quasi illi, qui a cōiugio abstinuerint vt deuitent plenē necessitatē molestiarū cōiugalū, in regno cęlorū non sint amplius quidquā cæteris habituri, sicuti eleganter Euāgelij locū explicātur D. Aug. li. vnico, de sancta virgi. c. 23. & 24. & Bal. Magist. in li. vnico. de virginita. qui cæteris longius huius Euangelici verbi interpretationē exponit. etius alioquot hic fusiū cīa verba: Sunt. n. eunuchi, inqt, qui ex vtero matris sic nati sunt, qui nāræ progatiua, eo q̄ ad coitū irritat, execti nuptias cōtemnūt. Et sunt eunuchi qui eunuchi facti sunt ab hoīb. per doctrinā & obseruationē virginitatē exercere perfectius quem admodū sine & virginū a patre Ieroboāde quo dictum est: Qui vero decreuit in corde suo, vt seruet virginem suā, bene faciet. Et sunt enim

chi qui ſeipſos caſtrauerunt pp regnum cælorũ: qui ẽt ꝓſtantiores alijs exiſtũt, proprerea q̃ nec ex natura vitium, & occaſionẽ ad temperantiam habentes, nec ab hominib. ſeruati, ac detẽti, ipſi ſeipſos pp regnum cælorum ad virginitatem exercent, nuptias quidẽ, & vitã pp has contemnentes: in totum vero de regno cũ gladiatorio ſudore pendentes. nã qui ex vtero matris eunuchus eſt, natura caſtus exiſtẽs, nullũ propriũ opus in virginitatis pulchritudine oſtẽdere põt, naturæ, veluꝛi dixi progratiũ, & nõ affectu erga virginitatẽ nuptias auerſatus: quẽadmodũ ſane, & qui ab hoĩnib. eunuchus factus eſt, obſeruatione virginitatẽ exercere coactus, nõ propriũ recte factũ ipſam virginitatis integritatẽ oſtẽdit, ſed eorũ, qui ipſum cuſtodiunt, ac ſeruãt: qui vero ſeipſum caſtrauit, ſcipſũ opus p continentiã, & ad oĩa exercitationẽ, virginitatis pulchritudinẽ, faciens, proprijs, & nõ alienis virtutib. ob regnũ ſe iactat. Hæc Baſilius, qui paulo inferius Euangelicã caſtrationẽ myſticã eẽ aſſeuerãs ſcribit. Qui vero inſolexerunt hoc, vt ſunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt pp regnũ cælorũ, abſurde ſeipſos mutilarunt ipſo facto petulantiã ſuam eminus accuſantes. qui.n. carnalis amoris inſtrumentũ, ne dũ ꝓſens eſt operꝛ, abiecerũt, manifeſtos ſeipſos faciunt, q̃ gliſcunt quidẽ ad coitũ: verũ cũ ſeipſos exarmarunt, nõ q̃ non velint, ſed q̃ nõ poſſint, virginitatẽ agunt. At diuina lex non actionẽ, ſed cognitionẽ iudicat. Hæc diuꝰ Baſilij verba manifeſte oſtẽdunt, nec lege naturali, nec diuina vnquã licuiſſe quẽquã ſeipſum mutilare, ẽt caſtitatis cã. Idcirco vlterius deducit, iuſtiſſime ſacris canonib. inſtitutũ eẽ, vt is a ſacris repellat ordinibus. Hęc ipſa viriliũ abſciſtio a ſeipſo illata turpis apud Gentiles cẽſebat: iquidẽ author eſt Valer. Max. li. 7 c. 7 Mamercũ Aemiliũ conſulẽ, Genutiũ quẽdã hæreditatis poſſeſſionẽ ex teſtõ petẽtẽ a tribunali abieciſſe, eiꝰ bonorũ poſſeſſionẽ ſm tabulas petitã negaſſe, q̃ ipſe Genutius, vt eẽt Gallus Matris magnæ amputatis ſuiipſius ſpõte genitalib. corporis partib. neq; virorũ, nec mulierũ num, haberi deberet. olim tñ aliquot eunuchi itre nue pro republica operã impẽdentes, magnis & inſigni bus dignitatib. ornati fuere. Narſes.n. Iuſtiniani dux ſpado fuit, & is Gorthos Italia expulit. Eutheris item, teſte Ammiano Marcellino li. 16 cubiculo Cõſtantij Cęſaris ꝓpoſitus inter alios ſpadones, vt rola inter vepres, maximi exẽpli fuit: eſt & aliorũ mentio apud And. Alciat. l. ſpadonũ. ff. de verb. ſignif. cui addel. qui cũ vno. in prin. ff. de re milit. l. Põpo, & l. ſeq. ff. de reſtitu. edi. l. 2. ff. de adoptionib. Conſtãtinũ. Harmęnop. li. 1. epitomes, tit. 8. eũdẽ Alc. li. 7. Pareg. c. 32. Ludo. Cęliũ. li. 2. lect. antiq. c. 37. Ant. Aug. li. 3. emẽdatio. c. 5. penes quos multa de eunuchis lector cõperiet. ex qb. illud erit ſatis, q̃ iuxta canonicas ſanctiões q ſeipſũ caſtrauerit, irregularis ẽ nec poterit, ꝓmoueri, nec, ꝓmot' ad ſacros ordines miniſtrare.

Sed & olim Moyſes Deuter. c. 23. iuſſit, vt eunuchus & cui ſunt execta virilia, non ingrederet eccleſiã, quaſi hic, vt interpretat Clemens Alexã. in adhortatorio ad gentes, morib. impius cenſeret, diuina virtute, & genita li priuatus. His adde & quæ Philon Hebreus hac de re in li. de migratione abraham ſcribit. tradit vero Socrates eccleſ hiſt. author li. 4 c. 23. Ammoniũ monachũ in epiſcopũ electũ, vt id minus recuſaret, corporis deformitate, dexterã ſibi auriculam abſcidiſſe: cui q; Euagrius vir ſanctitate, & doctrina inſignis a Theophilo Alexandriæ epo electus in epiſcopũ nulli tui corpꝭ partẽ abcindens itidẽ epiſcopatũ effugiſſet, ac ioco Ammonio exprobaret et voluntariã auricułæ abſciſſionẽ: quaſi crimini apud Deũ foret obnoxius: Ammonium ei rñdiſſe cõmemorat, tu vero Euagri ignoras, te pœnã apud Deũ datu rũ, q̃ linguã tibi abſcidens pp tui amorẽ, gꝛa tibi data minime viuus. Hæc Socrates, & ex eo Callidor. lib. 8. tripartitæ. c. 1.

Super hac vero irregularitate impetranda eſt regu- 7
liter diſpenſatio ab ipſo Ro. Pan. non ab alio: ſm Inn. in ſignifi. de cord. vitiat. Cuius opinio cõis eſt, vt inibi affe rit Car. & Gonſ. a Villa. de irreg. c. vlt. licet ãrũ ſentiat gl. in d. c. ſignif. eiuſdẽ capitis authoritate: q̃ minime obſtat. eſt etenim intelligẽda ea deciſio de diſpenſatione epi authoritate Apoſtolica ꝓſtita, ac ſibi. deleg. 1. vt Pan. & alij cõiter inibi tradidere. quo fit vt ea fit iuris regula inferiorem prælatum non poſſe diſpenſare ſup hoc corporis vitio, nec ſup irregularitate cõtracta à corpore vitiaris. Imõ ſcribit Io. Staphil. de lit. grat. & iuſti. 2. part. fol. 193. nõ conſueuiſſe Ro. Pontif. diſpẽſare circa vitiũ corporis, & eius irregularitatẽ, quoties deformitas tãta eſt q̃ ſcãdalum maximum generet apud Chriſtianã plebẽ: quod eſt ſp conſiderandum in hmõi diſpenſationib.

Scda conſtituit irregularitas ex eo, tq̃ quis bis, vel ter 8
ſacrum baptiſma ſuſceperit. Catholica ſiquidem eccleſia non ſemel definiuit ſacrũ baptiſmi non eſſe repetẽdũ, nec iterandũ: quemadmodũ D. Aug. docet in li. de vnico baptiſ. & aduerſus Donatiſt. Conciliũ item Carthag. 1. c. 1. vbi Gratus Epꝰ Carthag. aſſerit rebaptizationes illicitas eſſe: oẽsq; epi in eo, concil. iridem decreuerunt ſatis eſſe alienũ ãſyncera fide, & catholica diſciplina rebaptizari tradit & Alfonſ. a Caſt. li. 2. de hæreſib. c. de baptiſm. 5. hęreti. S. Tho. elegãter in 3. par. q. 66. arti. 9. idẽ & alij Doct. Theologi in 4. ſen. di. 6. Io. Faber & Catholici vir, q nſra ætate aduerſus Anabaptiſtas Germanos ſcripſere, hæreſim eorũ magnis authoritatib. improbantes Pan. ſane ad Epheſ. c. 4. inqt, vna fides, vnũ baptiſma. Rurſus ad Heb. c. 6. ꝓqueſtã rebaptizari volentes air, rurſus crucifigentes ſibimetipſis filiũ Dei. Sic maximis pœnis iure Põtificio, & Cæſareo puniunt q̃ rebaptizãr, & rebaptizant. c. 2. de apoſta. c. oſtendit: de conſec. dif. 4. c. miramur. §. his authoritatib. 24. q. 1. l. 1. 2. & 3. C. ne ſanctũ baptiſma reite. in ſpẽ añt conſtitutũ eſt, q̃ rebaptizati nunimẽ admittant ad ſacros ordines. c. qui bis, & c ſeq. de conſec. di. 4. c. confirmandum eſt. 50. diſt. ex concil. Carthag. 5. c. 11. qb. authoritatib. hoc ſatis receptũ eſt, ſaltẽ in eo, q̃ ſcienter fuerit rebaptizatus: quaſi ob ſciam iſtã puniri iuſte debeat hac irregularitatis pœna, & alius: & idem ſeirt ineo, qui miniſtrauerit hoc baptiſmi ſacrum, ſciens iterũ illud repetens. d. c. 2. de apoſta. d. l. 1. & 2. C. ne ſan. baptiſ. reite. His accedit canõ 47. ex conci. Lug. apud Burchar. li. 4. decret. c. 56. epiſc. inquit. aut presbyter ſi eũ, qui ſm veritatẽ habuerit baptiſma, denuo baptizauerit, aut ſi pollutũ ab impijs, & nõ recte baptizatũ nõ baptizauerit, deponat tanquã deridẽs crucem & mortẽ Dñi, nec ſacerdotes veros a fidelis ſacerdotib. iure diſcernẽs. At dubiũ eſt de eo q̃ ignorãs fuerit rebaptizatus, ãn is ſit regularis? Et ꝓfecto ẽſtat euidẽter in d. c. q bis. eũ irregularẽ ẽe q̃ ẽt inſcius & ignorãs fuerit rebaptizatus. Sic ſane ex pœnitẽtiali Theodori Iuo Carnotenſ. li. 1. dec. retu. & ab eo Gra. deduxit. text. in d. c. q bis. quo in loco Car. a Turre Cre. nu. 7. ꝓbat, rebaptizatẽ, aut rebaptizatũ ex ignorãtia iuſta, q̃ inuincibilis ſit, nõ ẽe irregularẽ. idẽ tenet Sco. in 4. ſen. d. 6. ne pœnã iſtã cõſtituamus abſq; aliqua ipſ' rebaptizãtis, aut rebaptizati culpa. Et vere hæc opinio ꝓbabilior eſt, authoritate. in d. c. 2. de ap. q̃ is irregularitas ſæpiſſime ẽ haſ ablq; culpa: ſtatui iure manifeſtũ eſt. Conueniãt o's in hoc, q̃ baptizãs iã baptizatũ ex ignorãtia iuſta, non ſit irregularis. de eo vero, qui rebaptizaſ ẽt iuſta ignorãtia, eũ eſſe irregularem tenent Pal. in 4. ſen. d. 9. q. 4. cõc. 2. & Flo. 3. par. ti. 14 c. 13. §. 12. qui fatentur poſſe epiſcopum magna ex cã in hac ſpẽ diſpenſare pp iuſtam ignorantiã. Nihilominus probare mple Scoti ſententiam, cui non, obſtet tex in d. c. qui bis. Ea enim reſpõſio nec eſt Roma. pont. nec concilij generalis, nec adhuc prouincialis,

uincialis, nec alicuius, qui habuerit authoritatẽ legis cõdẽdẽ. Nã etſi Theodor. referat, veterib. canonib. ita ſtatutum fuiſſe, erit eius teſtimoniũ referẽdũ ad canones, qui prohibẽt rebaptizatum ad ſacros ordines promoueri: qui tñ intelligendi ſunt de rebaptizatis ſcienterinõ de his, qui iuſta ignorantia rebaptizant. aut ita acciepiẽdũ eſt Theodori reſponſum, vt procedat in eo, qui ex ignorãtia culpabili, ſupina & craſſa fuerit rebaptizatus. Is.n. non eſt admittẽdus ad ordines ſacros. tamẽti nõ puniꝛ tur ea pœna, nec ſit afficiendus ea pœnitentia qua afficꝛ retur qui ex certa ſcia rebaptizare: poterit quidẽ & illud rãſum intelligi, vbi rebaptizatus ignoranter, poſt ſciam ratã hẽ, huius facti repetitionẽ: q̃ ſenſit Flor. 3. par. tit. 18. c. 6. §. 3. Tandem Albe. Trotius de vero. & pfect. cler. lib. 2. c. 9. poſt Arch. in d. c. qui bis. exiſtimat tutius eſſe, q̃ rebaptizatus iuſta ignorãtia obtineat, & impetret ab epiſcopo diſpẽſationẽ. Henr. vero in d. c. 2. de apoſta. magis probat priorẽ opinionẽ. qua ex Scoto retulimus. Facit ad hæc opti. tex. in c. eos. de conſec. d. 4. ex Felice Papa 3. iuncta gl. vbi probat, eos irregulares eſſe: qui ſua ſponte, aut metu conditionali, non præciſo fuerint rebaptizati. Ergo qui ignorãtia probabili, & iuſta fuerit rebaptizatus, irregularis non erit: quod ſentit Hugutio in c. dictum. de conſec. diſt. 5.

Sed & illud quæritur quid dicendũ ſit de confirmationis ſacro: & Alber. Trotius pariter de hoc, vt de baptiſmo, rñdit in hac ſpẽ irregularitatis. idẽ tenent Arc. in c. 1. 68. d. & Richard. in 4. ſent. d. 7. q. pe. Scotus tñ ibi q. 5. tenet ãriã ſnĩam defendens non eſſe irregularẽ eũ, qui bis confirmationis ſacramentũ ẽt ſcienter ſuſcepꝛit, aut contulerit. quia expreſſum iure Pontificio id nõ eſt. & irregularitas non datur, niſi in caſib. iure Pontificio expreſſis. c. is qui. de ſent. exc. in 6. eandẽ Scoti opinionẽ ſequuntur Palud. ibi. q. 2. col. 1. Flor. 3. par. tit. 14. c. 12. §. 2. Car. a Turre Cre. in c. dictũ. de conſe. d. 5. ad fi. Alfon. a Caſt. li. 1. de poteſt. legis pœna. c. 7. documento 3. verbo. ex ratione. Nam cum nuſquam inueniatur in iure canonico pœna irregularitatis expreſſim ſtatuta pro iteratione confirmationis, ſicut pro iteratione baptiſmi, inde euidenter colligit, nullã talẽ pœnam incurri per confirmationis iterationẽ. Sed & priorẽ ſnĩam ſequuntur gl. in d. c. dictum. & Ioan. Maior. in d. 7. diſt. ad fi. qui cenſet, eam omnino probari in d. c. dict. cuius ex concilio Tarraconẽſi c. 6. manifeſta eſt deciſio ꝓhibens confirmationis ſacramentum iterari, vt et baptiſmi pœnã iterantibus adijciens. vnde cum ibidẽ pariter baptiſma, & cõfirmatio prohibeantur iterari, deducꝛitur iuxta quorundam ſententiam, irregularem eſſe bis confirmatum quem admodum & irregularis eſt bis rebaptizatus. Huic inductioni rñdetur, non eſſe ſatis ſufficientẽ argumentationẽ iſtã ad conſtituendã irregularitatis pœnã cum ea neceſſario requirat expreſſam iuris Pontificij conſtitutionẽ. Nec mirum eſt, q̃ confirmatio, ſicut baptiſmus, prohibeat iterari & tñ nõ eadẽ pœna inflicta ſit iteranti confirmationẽ, q̃ iteranti baptiſmatis ſacrum: certũ equidem eſt, iuſſiſ olim, vt paulo ante commemoraumus. quorũdã hominũ hæreſes, q̃ docebant. baptiſmũ ob diuerſas cauſas iterandũ eſſe: & itẽ eſſe hoc noſtro tpe Anabaptiſtarũ dogma, quo tradidere, paruulos ſemel baptizatos, iterũ fore rebaptizãdos, cum ad vſum rationis accedent. Quę quidẽ notanda ſunt licet Flor. 3. par. tit. 28. c. 6. §. 3. non tantum in baptiſmo & confirmatione, ſed & in ſacramento ordinis priorem ſententiam probauerit.

9 Tertio a quibuſdã dubitatur, poſſitne ad ordines ſacros, aut ad minores promoueri is expoſitus, cuius parẽtes adeo latent, vt plane omnino ſit incertũ, an fuerit ex legitimis conceptus nuptijs, de quo dubius eſt Ancha. in c. 1. de infantib. expoſit. Rõ vero huius dubitatio nis eſt: quia in dubio non ꝓſumitur quis legitimus, nec natus ex legitimo matrimonio. tex. & ibi Ang. in l. liberorum. ff. de his qui no. infamia. Iaſon in l. nec profeſſio. C. de teſt. Alc. in reg. 3. de ꝓſumpt. 1. ꝓſump. nu. 12. nos itidẽ notauimus in Epitome ad 4. li. decre. 2. par. c. 8. §. 3. illegitimus aũt nõ põt ſacris ordinib. inſigniri, qđ ſatis manifeſtũ eſt: ateq; iõ cõſtat, expoſitũ, qui non ꝓſumitur legitimus, non poſſe ad ordines promoueri. hoc ipſum cõprobat ex his, q̃ in eadẽ Epitome tradita ſunt. 2. part. c. 1. nu. 5. ãrium tñ, imo q̃ expoſitus poſſit donari ordinib. eccleſiaſticis ablq; vlla diſpenſatione, tenent Anania in d. c. 1. de infantib. expoſit. nu. 11. Fel. in c. cũ deputati. de iudicijs in 6. & Bermondus Chioueronius in cõmenta. ad tit. de cõcubi. in verb. ẽt filios. nu. 90 col. 363 & Gabr el Palcottus in tract. de filijs nothis. c. 63. num. 3. qui ſcribit hanc opinionẽ cõiter receptã eſſe, qui ad huius cõclusionis probationẽ aliquot adducunt authoritates, q̃ minime comuincunt eam veꝛã eſſe. Præſertim opinio prior magis adſtruitur, cũ hic cõiecturis ſit agẽdũ, q̃ non ſolent filij legitimi, & nati ex legitimo matrimonio expon. ded potius hi, qui naſcuntur ex furtiuis, & fornicarijs congreſſib. Quamobrẽ ipſe conſulꝛ remexpoſitos minime pronouẽdos eſſe ad eccleſiaſticos ordines abſque diſpenſatione ſaltem epiſcopi. Q̃ ſi promoti fuerint, non eos prohiberem ordinum vſu, propter authoritatem Ananiæ, & Felini.

Quarto eſt conſiderandum, a canonib. inſtitutã fuiſ- 10
ſe irregularitatem quandam ex pœnitentia ſolenni, cuius equidem ritũ & diſtinctionẽ a publica explicauimus lib. 2. Varia. relolu. c. 10. nu. 3. ita.n. qui ſolennem egerit pœnitentiã irregularis eſt, & tõ minime ordinib. eccleſiaſticis donari põt, nec ordinatus miniſtrare. c. 68. cõcilij. 4. Carthaginenſis. c. ex penitentibus. c. in ea. c. ſi quis poſt. c. Canones. c pœnitentes. 50. d. notant S. Tho. in 4. ſen. d. 14. q. 4. ar. 5. & ibi Pal. q. 6. a. 1. 3. par. ar. 14. c. 17 §. vl. Io. in Sum. confeſſi. li. 3. tit. 15. a quib plures huius irregularitatis rõnes radunt: quarũ ẽt poſt alias os meminit Alber. Trotius de vero, & pfe. cler. li. 2. ca. 14. Harũ ea eſt potiſſima, quã Hormiſda papa in epiſtola ad epiſcopos Hiſpaniæ exponit. & Grat. retulit in c. non negamus. 61 diſt. inquit. n. ſed nec de pœnitentib. quidẽ quiſquã ad huiuſmodi gradũ profanus temerator aſpiret: ſatis illi ſit poſtulanti veniã concedi. qua conſcientia abſoluat reũ, qui ſe pcã ſua ſcit populo teſte confeſſum? quis.n. quẽ paulo ante iacentẽ viderat venerẽ Antiſtitem plerens memorandi criminis labẽ non hẽt lucidã ſacerdotij dignitatẽ. Hactenus Hormiſda ſummus eccleſiæ Catholicę Pręſul. Nec poterat ſolennis pœnitentia iniungi niſi cã grauiſſimi, & admodum publici crimĩs. Nec clericis olim cũ ea in vſu erat, iure potuit ẽt ab epiſcopo iniungi: cuius ratio cãqoemad modũ in pœnitentia canonibus conſtat, maxime in dict. c. in capite. & ca. confirmandum. c. illud. ca. alienum. 50. diſt. ſub qua ad hanc rem oportet expendere tex. in c. placuit.

SVMMARIVM.

1 *Suſpenſus ab officio per quem actum irregularis efficiatur, ſi in eo miniſtrauerit.*
2 *Suſpenſio facit miniſtrantem irregularem, quando a iure vel ab homine fit propter delictum quo ad ſe, & quo ad alios in foro exteriori.*
3 *Suſpenſus ob corporis vitiũ, ẽt ſi celebret, nõ eſt irregularis.*
4 *Suſpenſus ex eo, quod ante legitimam ætatem promotus fuerit, non eſt irregularis, etſi inofficium miniſtret.*
5 *Publicus peccator, an ſit irregularis, ſi celebret. & quid de notorio communario.*
6 *Sodomita an ſit irregularis ſi ante diſpẽſationẽ celebrauerit.*
7 *Simoniæ crimen, an efficiat quem ipſo iure ſuſpenſum, ita vt celebrans ſit irregularis.*

§. PRIMVS.

VINCTO loco ea est tractanda irregularitas, quæ à suspensione deducit Iuris sane Pontificij regula illud palam probat, q̃ suspẽsus ab officio, si eius ministeriũ exequat, aut in eo ministret, ẽ irregularis. c. 1. de re iud. c. 1. de sen. exc. in 6. quib. in locis adeo manifeste probatur hæc cõclusio, vt nulla indigeat vlterius probatio nec imo potius oporteat ipsam explicare aliquot propositis quæ necessaria sunt ad eius intellectũ multa. n. requiruntur, vt suspensus ab officio, in eodẽ ministrans irregularis efficiatur. Primum equidẽ exigitur, q̃ sit suspensus ab aliquo actu ordinis ecclesiastici, quẽ hẽt, sicuti constat in c. is qui. de sent. excom. in 6. ibi, celebrat. & in c. is cui. eo. ti. ibi, in suo officio. atq; ita in spẽ notant Inn. in d. c. 1. de sen. exc. li. 6. & alij plures, quorũ nos mẽtionẽ fecimus in c. alma mater. de sen. exc. 2. par. §. 2. nu. 3. is igit qui aliquẽ actũ ordinis ecclesiastici, à quo fuerit suspensus, egerit, irregularis est, nec ab alio quam Romano Pont. poterit dispensationem obtinere. vnde multa in specie possunt adnotari.

Primum hinc constat, nec laicũ, nec fœminã esse irregularẽ ex alicuius ecclesiastici officij actione, tametsi suspensio ab officio prẽmittatur. Femina. n. capax non est ordinis ecclesiastici: laicus vero eodẽ omnino caret: & ideo vere non, potest in hoc casu constitui irregulari tãquemadmodũ ex prænotata conclusione deducitur.

Secundum colligitur ab eadem regula, quod episcopus à pontificalib. suspensus, licet cum eis celebret, non erit irregularis. Quia pontificalia non pertinẽt ad substantiam alicuius ordinis ecclesiastici: sic sane fere omnes tarentur, qui præmissam regulam admiserunt.

Tertio inde apparet, suspensum a collatione sacrorũ, non esse irregularẽ, si ea contulerit ea forma, & solennitate, quib. laicus potuisset cõferre mẽpe si baptizaret aliquẽ fm ritũ, quo laici q̃q; solent, & possunt baptizare: fm Inn. in d. c. 1. de sent. exc. in 6. quasi secus sit eo casu, quo clericus suspẽsus à collatione sacrorũ soleniter eo mõ quo presbyteri solent baptizare, sacrũ baptismi cõtulerit: quod Henr. in c. vlt. de cler. exc. ministr. ad finem, Nicolaus Plouius de irregularit. reg. 48. adnotarunt.

Quarto ex pscripta regula infert, suspensum à perceptione sacrorũ, non esse irregularem, etiã si sacramenta percipiat. Perceptio. n. sacrorũ non pertinet spãli iure ad aliquem actum ordinis ecclesiastici: siquidem & laicis cõpetit: idcirco irregularitas minime cõtrahitur. Quod communi omnium sententia definitum extat.

Quinto, deducitur vera rõ decisionis expressæ in c. si celebra. de cle. exc. mi. cuius par. 1. responsum est, excõicatũ minori excõicatione, irregularem non esse, quamuis celebret missarum solennia, & sit suspensus à perceptione sacrorũ. Ná hæc passiua pceptio sacrorũ non pertinet ad aliquem ordinem ecclesiasticũ: fm Abb. col. 1. & Henr. 5. in d. c. si celebrat. Non. n. diffiteor presbyterum minori excõicatione affectũ dum is suspensus est a perceptione sacrorum, suspensum itidẽ esse a celebratione missarũ: cũ is actus non possit fieri absque perceptione sacrorum: atq; iõ graviter peccat excõicatus minori excõicatione, si celebret: irregularis tñ non est: quia ista hæc suspensio gñalis est a perceptione sacrorũ, quatenus ea cõis est clericis, & laicis. Non erit idem in eo, cui est interdictus ecclesiæ ingressus: siquidẽ huic est interdictus actus primens ad ordinẽ ecclesiasticũ, intra ecclesiã tñ exercendus: qua rõne irregularis hic cẽsẽtur si intra ecclesiã celebrauerit, aliaue officia diuina peregerit. c. is cui. de sen. exc. in 6. tametsi Inn. in d. c. 1. eo. ti. affeuerauerit. in hoc casu nulla alia irregularitatẽ q̃ talium est.

¶ Secundo, & illud est obseruandũ, Quod vt is suspensus efficiatur irregularis per actionẽ, à qua suspenditur, non est satis sufficiens suspensio, quæ a solo Deo sit propter pctũ mortale. c. vlt. de vita & honest. cler. quia hæc suspensio fit quo ad ipsum suspensum: nec itẽ sufficit suspensio, quæ fit à sacerdote confessario in aĩæ iud. cio: sqd Inn. tenet in d. c. si celebra. & Gonsalus a Villadiego de irregular. col. 8. sed est necessarium, q̃ suspensio fuerit a iure, vel ab homine iudice in exteriori foro pp delictũ quo ad se, & quo ad alios inflicti: sicuti idẽ Inn. Io. And. & cẽs expressim tenent in d. c. si celebrat. vbi pan. præ cæteris, & Dec. cons. 141. ad fi. hæc aũt, conclusio apparebit euidentius ex his q̃ statim ab ea deducemus.

Primũ probatur ex hoc suspensum ab officio. & actu ordinis Ecclesiastici, tetiã a iure pp corporis vitiũ non ob crimen, minime effici irregularem, si celebret, missarum solennia, nec ẽhere nouã irregularitatẽ ob actionẽ istã, & sed tñ eã, qua ob vitiũ corporis fuerat affectus quod plurimum refert. notant in specie Pan. in d. ca. si celebrat. & Gonsalus a Villadiego de irregularit. ca. de suspensione. col. 2. quo in loco idẽ scribit de eo. qui suspensus est ex eo, q̃ cum esset illegitime natus, ordines susceperit. Et hoc ipsum ipse deducit ab ea opinione, quam cõiter post Inno. probant Doctores in d. c. si celebra. Igitur licet corpore vitiati nec illegitimi nequaquam possint sacris ordinib. insigniri: tñ si nihilominus ad eos promoti ministrauerint in eisdem, nouam non contrahunt irregularitatẽ. Idem notat Dominic. in c. Apostolica. 56. dist. & est communis opinio secundum Rauennam in Alphabeto Aureo, fol. 186. col. 2.

Secundo hinc definiri poterit q. illa, qua solet disputari an sacris ordinib. ante legitimam ætatẽ insignitus irregularis efficiatur in eisdem ordinib. ministrans, eorumq; vsum exercens? Cui quidem quæstioni pmitten dum est, q̃ nemo potest sacros suscipere ordines ante legitimã ætatem iure Pontificio definitam, pterim in clem. generalem. de ẽta. & qualit. vbi gl. in verb. obseruantiã. asserit, tpromotum ad sacros ordines ante legitimã ætatẽ, non posse ordines eosdẽ exercere donec ætas legitima accesserit: qua quidem accedente, cessat impedimentum: & iõ poterit hic in ordinib. susceptis ministrare. Quod probatur in c. vel non est cõpos. de tẽpori. ordin. notat Io. de Imola in d. clem. generalem. nu. 8. Henr. in c. consultationi. col. 4. de tempor. ordin. Arch. & Præpos. in c. placuit. 77. d. & est cõis opinio in d. c. vel non est compos. Nec tñ ordinatus ante legitimam ætatem est ipso iure suspensus, sed suspendendus tex. optimus in d. c. vel non est compos. quem ita intellexerunt Arch. Card. a Turre Crema & Præpos. in d. cap. placuit Henr. in d. c. consultationi. col. 4. Albe. Trotius de vero, & perfect. cler. lib. 2. c. 17. Flor. 3. par. tit. 14. cap. 16. §. 15 quorum opinio communis est, vt asserunt Card. in d. c. vel non est compos ad finem. Præpos. in d. ca. placuit. & Gonsalus a Villadiego de irregular. ca. de suspensione, col. 2. tametsi non desint, qui expresslim tenuerint, hũc ita ad ordines promotum ipso iure suspensum esse ante legitimam ætatem. vtcunque tamen sit, si communẽ sequamur in hoc intellectum, constabit apertius, celebrantem ante legitimam ætatem, aut in ordinibus sacris ministrantem, non esse irregularem, cum hoc in casu minime contingat suspensio iuris, nec hominis. Quod si quis defendere maluerit, ante legitimã ætatẽ suspensum esse quem ipso iure: nunc adhuc iure probabilius est, celebrantem non esse irregularem. Quia hæc suspensio non ob crimen, sed ob defectum statuta est a iure. Sic sane tenuerunt Paulus & Card. q. 5. & 6. in d. clem. generalem. Albertus Trotius in d. c. 17. Card. in d. ca. si celebrat. Dom. in c. eos. de tempo. ordinat. in 6. Gonsalus à Villadiego in d. tract. de irregularit. c. de suspentione. colum. 2. & est communis opinio vt asserit Florent. 3. par. tit. 28. c. 1. §. 1. col. 2. quam & ipse sequit eadẽ 3. par. tit. 14. c. 16. §. 15. Hodie tñ extat cõstitutio ex trauagans pij Secundi nondũ typis excusa, qua cautum est, promotũ ad sacros ordines ante ltĩmam ætatẽ aut ab alienis episcopis absq; literis dimissorijs, vel extra tẽpora ipso iure suspensum esse: etsi in eisdem ordinib. ministrauerit, irregularem: cum quo solus papa dispensare valeat. Huius constitutionis meminere Gonsal. in d. c. de suspensione. col. 3. Syl. in verb. irreg. §. 10. reg. cancellariæ Clem. septimi 22. Io. Bernard. in pract. crimin. c. 22. & eam transcribit Petrus Rebuffus in tract. de bñficijs. 2. par. tit. de clericis ad sacros ordines male pro motis. gl. 4. quamobrem cauere debent qui ante ltĩmam ætatẽ, aut extra tempora iure statuta fuerint sacris ordinib. donati, ne in eisdem absque dispẽlatione ministrent. is vero qui bonafide celebraret, putans id sibi licere, fortasis non foret censendus irregularis, sicuti optime tradit egregius vir Martinus Azpilcueta in repet. c. accepta. de rest. spol. oppo. 8. nu. 34. hoc ipsum intelliges quo ad torũ interius & exterius mõ id factũ fuerit probabili ignorantia: atq; ita ipse præcitatam extrauagantem constitutionem interpretatur ex his, quæ in simili voluerunt gl. in c. solet. de sent. excommu. in sexto, in gloss. penult. & Card. in cle. 1. de priuileg. q. 38.

5 Tertio ab eadem ratione deducitur, non esse irregularem, publicũ, aut manifestũ peccatorem, tẽt si ante pnĩam publice in sacris ordinib. ministrauerit. is. n. est suspensus quo ad se, non quo ad alios: quod notant pter alios Henr. col. 6. & Card. col. 2. in d. c. si celebrat. de cle. exco. minist. Socinus in c. ad audiẽtiam. de hom. nu. 23. qui & ibi probat primam huius q. illationem, sic etenim est intelligendus tex. in c. vlt. de temporib. ord. sunt tñ qui ab hac tertia illatione excipiant notorium concubinarium, ita eo vitio oppressum, vt nulla valeat excusatione ipsum crimen celare: quasi hic sit, ipso iure ante pœnitentiam suspensus quo ad se, & quo ad alios. tex. in c. si qui sunt. 85. dist. & c. pter. 32. dist. Eaq; rõne si ante pœnitentiam hic celebrauerit missarum solennia, nouã ẽhit irregularitatem a solo Papa delebilem. Huius sniæ authores sunt Panor. in c. vestra. col. 4. de cohabitatione clericorum & mulierum: Chosmas in Pragmatica sanctione, titul. de concubinarijs. in verb. inhabiles. Aluarus pelagius de planctu ecclesiæ, fol. 27. col. 4. Et Syl. in Sũma, in verbo, Concubinarius §. 4. Gonz. a Villa. de irre. c. de suspentione, col. 3. Abulensis episcopus in tract. de concubinarijs clericis conclusione 7. & Petrus Rebuffus in concordãtijs, tit. de publicis concubinarijs. in princi. Guido papæ q. 558. Flor. in 3. par. tit. 27. c. 3. Ioann. Bernar. Diaz de Luco episcopus Calagurri, in Pract. crim. canonica, c. 73. Palud. in 4. sen. dist. 27. q. 4. col. 2. Host. in c. si celebrat. Et Bermondus in tract. de concubinarijs, pag. 270. qui asseuerat, hanc opinionem communẽ esse. Quib. suffragatur tex. in c. vlt. de cohabitatione clerico. & mulierum, quo manifeste constat, hunc notoriũ fornicatorẽ suspẽsũ esse ipso iure quo ad se, & quo ad alios. Fit igitur eum irregularem esse, si ea suspentione extante diuinis officijs operam dederit. His accedit Gratiani sniã in d. c. pter. §. prohibentur. qua probatur clericum notorie concubinarium suspensum esse. & censeri ipso iure quo ad se, & quo ad alios. Vnde & irregularis erit. Nam & Host. in c. tanta. de simonia. scribit, clericum pp aliquod crimen suspensum quo ad se, & quo ad alios ire irregularem esse, si nondum ea suspentione sublata pprio fuerit vsus officio. Idem tenet Archidiac. in c. 1. de re iudic. lib. 6. Idem not. Henr. in d. c. si celebrat. col. pen. Io. in Summa confess. lib. 3. ti. 29. q. 5. contrariam equidem opinionem iure veriorem esse censent Inno. & Ioann. Andr. in d. c. si celebrat. Card. in c. vestra. & c. quæritur de cohabit. cler. & mulier. Specul. tit. de dispensatione. §. iuxta propositionis. nu. 20. Ioan. de Imola in cap. 1. col. 4. de iudic. Nicola. Plouius de irregularit. reg. 41. Arch. in c. præter. §. ad hæc vero. 32. distinct. Martinus Azpilcueta in c. si quando. de rescrip. colum. 53. Qui tamen fatetur præcedentem, ac priorem sententiam communẽ esse. Sed & opinio Innocentij ex eo quibusdam placet, quod irregularitas minime contrahatur nisi in casio. iure expressis, quod nõ semel pbauimus, nullibi aũt in iure decisum est, publicum fornicatorem irregularem esse, si diuina officia celebrauerit. Dices statim, rationem istam tolli, quia fornicator notorius suspensus est ipso iure quo ad se, & quo ad alios: suspensum aute irregularem esse, si suspensionis tempore celebrauerit. c. 1. de re iud. in 6. & c. 1. de sent. excomm. eod. libro. tunc sane respondetur, hoc verum esse de suspensione, quæ directe a iure indicta est propter delictum in eius pœnam, non de ea, quæ ratione cuiusdam honestatis ab ipso canone fit potius ob decorem, quam in pœnam directam crimi nis, & ipsius delinquentis sicuti paulo ante diximus de corpore vitiatis, & de illegitimis. Ego quidẽ etsi videã priorem opinionem plurib. placuisse: nam & eã tenent Anan. col. 1. & Fel. 2. in c. cum dilectus. de accusat. & Anto. nu. 32. in ca. 1. de iudic. atq; eam fore intelligendam vbi publicus concubinarius diuinis se immiscuerit eo tẽpore, quo publice in eodem versatur vitio, non alias: quemadmodum intellexere. Card. in d. ca. si celebrat. & Præpo. in d. c. præter. §. ad hoc. nu. 15. 32. dist. idemq; a pleriq; eiusdem assertionis authorib. deducitur, quidquid alij senserint, adhuc censeo durarum esse nimis hãc communem conclusionem, nec auderem secundum eã iudicare quemquam irregularem esse: tametsi cõsulerẽ vt absolutio, aut dispensatio impetraretur a Romano Pontifice. Illud tamen fateor suspensum ab homine, vel a iure in pœnam directam, & propriam: etiam ad tempus certum, vel donec pœniteat, irregularem, esse si tempore suspẽsionis diuinis reb. operam dederit, quod visum est Innocentio, Io. And. Host. Hen. col. 4. & alijs in d. c. si celebrat. Speculatori in d. §. iuxta propositionis. nu. 21. verſ. cralia autẽ, ac Soci. in d. c. ad audientiam. de hom. nu. 24. quorum opinio, ni fallor, magis cõmunis est, licet quidã ẽriam probare conentur. Sunt vero & alij quot crimina quorum authores iure Pontificio etiam peracta pœnitentia, etiam occulti, suspensi sunt ab executione officij & ordinis ecclesiastici, in quib. plane seruanda est regula tex. in c. de re iud. & c. 1. de sentent. excõ. in 6. de his etenim traditur in cap. vlt. de temporibus ordinat. & in cap. nisi cum pridem de renunciation.

6 Solet denique controuerti de sodomita nefandi criminis reo, an is sit ipso iure suspẽsus ab ordinis ecclesiastici executione, adeo vt interim in eodem ordine ministrans sit irregularis? Nox a c. 1. de re iud. in 6. & profecto receptum est, sodomitam adhuc occultũ, & peracta pœnitẽtia suspensum esse ab executione ordinis, & ideo interim celebrantẽ irregularem esse ea quidẽ irregularitate, quæ a solo papa delebilis sit: quemadmodum Anto. & alij notarunt ex c. nisi cum pridem. §. 1. de renunc. & in ea. vlt. de temporib. ordinat. in specie Bellenzinus in apostolis ad Pan. in cap. clerici. de excessib. præiat. Specul. in d. §. iuxta propositionis. nu. 17. Host. & Ioa. And. in d. c. nisi cum pridem. § 1. Arch. Dom. & Præp. in c. de his. in 2. 50. dist. Mari. Socin. in d. c. ad audientiã. nu. 27. q̃ opinionẽ asserans cõem esse defendit Cæsar Lamberti. in tract. de iure patron. 1. par. 2. lib. q. 9. art. 18. nu. 4. & licet Are. in c. cum non ab homine. de iudic. nu. 90. ẽrium probare conetur, nec possit omnino ex iuris rigore defendi cõis sententia, cum nullus sit iuris Pontificij locus, qui hanc irregularitatem induxerit, attamen ppter tanti criminis grauitatem tuenda est ea opinio, q̃ tot doctissimorum virorum authoritatem habet. Nã & eã sequitur

quitur Bertachinus in tract.de episcop.1.par.2.lib.30.9. idcirco Rebuffus in tract.de pacif.poss.nu.208.cēlet, fo domitam non posse eligi ad ecclesiasticum bñficū, nec validam esse collationem bñtij eidem factæ.& Lambertus,in d.ar.3.dat.nus probare conatus est, quib.multa patrocinantur quæ de huius nefandi criminis gravitate traduntur,præsertim a S.Th.2.2.q.154.ar.1 2.c.ubi.ca. adulterij.32.q.7.l.cum vir nubet in fœminam,viros pu nitura,quod capitaliC.de adul.c.infames.3.q.7.l.1.§.removet.ff.de postul.auth.vt non luxurentur ꝙ naturam. collat.6.§.1.ff.de pub.iud.in Archiepiscopatu.de rapt.lib.c.vt clericorū.de vita & honest.cle.l.2.tit.21.par te.7.l.2.tit.9.lib.4.Fori.pragmatica Regum Catholicorū Fernandi,& Elysabeth.li.8 5.Lambertinus multa tradit in d.ar.18.& Matth.Affl.in const.Neap.lib.1.tit.42. nu.10.nos item aliquot adduximus in Epitome ad 4.de cre.2.par.c.7.§.5.nu.6.Paul.Parisius cons.163.lib.4.Lucas de Penna li.3.col.1.C.de exact.& exceptori.lib.12. tex.opt.in d.c.clerici.de excess.plr.ad hæc & Valerius Maximus lib.6.c.1.de pudicitiaqđā veterū exēpla commemorat de cuius sceleris punitione. Maxime laudat C.Marij Imperatoris disciplinā,huius & Quintil. meminit in declamatione,cui titulū fecit,Miles Martianus,& Plutarchus in Mario, alia itidem refert Aymarus Rivallius lib.3.historiæ iuris ciuilis.c.de lege Scatinia.ꝙ la ta fuit in huius sceleris reos:cuius meminit & Tertullianus in lib.de monogamia.Huius criminis authorē non posse facere testm,ex ante accusationem,& cōdemnationem,probare conantur Anastasius Platus inter contra Barb.cons.vl.lib.1.Guliel.Bend.in c.Raynut.de testa. in verbo mortuo itaq; testatore.in 1.nu.134.Dec.in l.1. C.de 2.nup.nu.8.At Specul.tit.de instru.editione. §. cōpendiose.vers.1 talliquerat sodomitam huius criminis damnatum testari non posse,quasi velit,hūc ante dānationem testari iure non potuisse,sed prior opinio ex eo ꝓbatur,ꝙ sodomita fit ipso iure infamis.d.l.cum vir.vbi gl.l.1.§.removet.& ibi gl.ff.de postul.c.infames.3.q.7. infamis aūt ipso iure testari prohibet.l.is cui.§.vlt.ff. de test.& præterea,huius criminis author ipso iure duo bonorum priuatur,quod gl.notat in c.cum sim leges.de hæret.in 6.in verb.naturæ contrarius,q confirmat authoritate regiæ pragmaticæ sanctionis in c.l.85.q vero omnium bonorum præsentium & futurorum eius ipso iure privatus est,testari minime potuit ex,plicat Bal.in Auth.incestas.C.de incest.nup.quib.tandem rationib.plures deripotuit ea sola,q dicta sit,dotem nam,ꝑt ante eo dem nationem,testari non posse.Sed & de pœna ipsa extat ante Iustinian.elegans ꝓtitutionis lib.9.codicis Theodos.tit.7.in hunc modum.Imppp.Valentin. Theodos. & Arcad.AAA Oronto Vicario urb.Rom.omnes,quib. flagitij vius est virile corpus muliebriter constuprare, alieni sexus damnare patient amissi,n.dilectū vt habere cum fœmina huiusmodi flagitiosa,& populo flammæ vindicē expiabunt.PP.in loco Traiani octavo idus Aug.Valentiniano A.I. B.& Neotherio Coss.

7 ¶ De illo aut qui turpitudinē cum eo commiserit inde dubitatur,an sit ipso iure ab officio suspensus ea suspensione,quæ ipsum efficiat irregularem,& animis se immiscuerit & vbi simonia fuerit in ordine cōmissa quo ad ipsum,& quoad alios ipse simoniacus est suspensus ab ordine per simoniam suscepto,& ab aliis ordinib.rex.in c. pueri.§.verum.32.dist.c.reperimus.ibi.q.1.ca.con.81.dist. Innoc.& Doct.in c.tanta.Abb.in c.per tuam.1.nu. 5. & in c.de simoniacis.rex.in c.1.quis & ibi Pan. de simo. Sylu.verb.stipendio.q.7.Host. in Summa.tit.de simo. §. quæ pœna,quorum opinio cēsēmec potest iure negari quia in practicatis locis probatur atque ideo irregularis erit simoniacus,qui in eo tempore nondum subiacta suspensione,in ordinib.ministrauerit, etiam post pœnitentiam.Quod si commissa fuerit simonia in beneficio ecclesiastico adquirendo,idq; crimen fuerit notorium, & publicū,est simoniacꝰ quo ad seipsum,& quoad alios ipso iure suspensus.sin Inn.in d.c.tanta.& potest in eac cusatum,de simonia.idcirco irregularitas ab eo ꝓhibet per solum Romanorum Pontificem delenda,si celebraue rit ante huius criminis penitā pnām:quod ita vsum est Gonzalo a Villadiego de irregular.ca.de simoniaco. & pleriſq; alijs:quorū opinio licet dubia olim potuerit esse,hodie tñ constat per extravag. constitutionē Paul. Vene.de simonia,qua illicita est ipso iure excōicatio aduersus simoniacum in beneficio acquirendo.cuius constitutionis tpe meminit in reg.pctm.2.par.§.3.nu.7.de reg.iur.in 6.hi igitur,vt simoniacus in acquirendo bñficio,cū excōicatus sit ipso iure irregularis ōino sit, si in ordinib.ante ablolutionem ministrauerit,eaq; irregularitas a solo papa delebilis est.c.1.de sent.excom.in 6.hic etenim sunt intelligenda quæ hoc in dubio solent per Doct.adduci ad huius quæstionis decisionem.Nec mirū hoc cuiquam videri debet, cum illud crimen grauissimum sit,& in Christiana Republica perniciosum valde.

SVMMARIVM

1 *Bigamus quid sit,& vnde originem hæc irregularitas deduxerit*
2 *Bigamus quis dicatur,& quot modis vitium hoc ꝓtatur.*
3 *Bigamus non est qui a seipso virtutem vxorem duxerit.*
4 *Romanus Pontifex potest cum bigamo dispensare,non episcopus.*
5 *Baptismus auferat irregularitatem ex bigamia vel homicidio ante contractam.*
6 *Religionis professio bigamiam non tollit.*
7 *Neophyti,an sint ad ordinis sacramentum admittendi. & ad beneficia ecclesiastica eligendi.*
8 *Neophytus,an sit recipiendus ad officia secularia,& quid de his,qui genus ac nomen à Iudæorum gente deducunt.*

§. SECVNDVS.

1 EST & inter alias irregularitates nō postremus bigamię locus,cum & ea veterrimis decretis & institutis iure Pontificio fuerit statuta.Ea vero sic definit.Bigamia est irregularitas ex defectu sacri procedēs, quēadmodū Host. in Summa, definiuit quē alij sequuti sunt,plenius Io.Montaigna in tract.de irreg. Bigamiæ. in princ.& probatur multis,q̄ statim tradens. Sacri aūt canonis hic effectus contideratur notissima est significatio:quidnam id matrimonium est,de quo nos olim,Salmanticæ epitomen in quartum Decretalium concinnauimus,eiusque secunda par.c.1.ad fi.explicuimus,quid matrimonij tacrm significet perfecta eius significatione.Hæc tanc irregularitas originem ducit a veteris testi legib.Leuitici.n.c.21.scriptum est de sacerdote, scortū & vile prostibulū nō ducet vxorē,nec eā,q̄ repudiata est a marito.apud Ethnicos,authore Aulo Gellio,li.Noctiū Atticarū,c.15.flamē si vxorē amisit,flaminio decedebat eo ꝙ non poterat sedam vxorē accipere. Septimus ita Tertullianus in lib.de exhortatione ad castitatē inquit, monogamia apud Ethnicos in sūmo honore est, ut virginibus hīmē nubentib vniutra pronubas adhibeat, etsi auspicij imitium est item in quibusdam solennib. & auspicijs,vt prior sit vniuirq; locus. certe flaminia non nisi vniuira est,q̄ flaminia lex est.Nā duo ipsi pontifici maximo iterare matrimonia non licet, qđ monogamiæ gloria est.hæc Tertullianus,qui idem repetit in lib.1.ad vxorem.& in lib.de monogamia,ad fi.& in lib. de præscriptionibus

ptionib.aduersus hæreticos.idem & D.Hyeron.in epistola ad Gerontiā de monogamia ita scribit:flamē vnius vxoris ad sacerdotiū admittitur flaminia quoq; vnius mariti eligitur vxor ad tauri Aegyptij sacra.semel maritus adsumitur.hæc Hierony.cuius ex nouissimis meminit Lud.Cælius lib.lectio.antiq.15.c.22.primus aūt bigamus Lamech vī fuisse:Gen.c.4.quo in loco id adnotauit Nicol.a Lyra.hoc ipsum testat Tertull. in lib. de exhortatione ad castitatē. Paulanias itidem cōmemorat, Gorgophonē Perseri filiā omniū primā mortuo priore coniuge Oebalo nupsisse.atq; initiū dedisse sedis nuptijs sed & post legem Euangelicā statim bigamis ab apostolis institutā fuit,ꝙ sacris ordinib.& officijs esset impedimento.Nā ad Timotheum Paul.c.3. inquit:oportet.n. episcopum irreprehēsibilē esse, vnius vxoris virū:idē & in canonia Apostolorū probat,c.18. multis autem modis bigamia contrahitur,quorum mentionem hic subijciemus exponentes quid in eorū quolibet considerandum sit,de quib.& regia lex tractat l.13. tit.8. parte 7. 2

Primo is est vere bigamus,ꝙui secūdas ꝓxit nuptias cæteri aūt improprie,& ad similitudinem quandā bigami censentur.gl.cōiter recepta in c.2.de bigamis probatur ic.1.& in c.debitū de big.c.vnius.c.acutius.c.deinde. dist.atque idem erit siue quis duas vxores ītimas diuersis temporib.habuerit,siue illegitimam earū alterā eodē tpe.c.nuper.de bigam,quo in loco cōis ōium sniā hoc ipsum asseritest tñ necessarium ad contrahendū hoc bigamiæ,vitium in vniuersum,ꝙ carnalis commistio intercedat tex.op.in d.c.nuper.gl.cōis in c.vnico, de clericoniug.in 6.& Doctor.in 4.sent.dist.27.

Secūdo bigamus itē censet qui viduam in vxorē adhuc primā,acceperit,& cognouerit carnali cōmistione.tex. in c.si quis viduam.50.dist. ex synodis orientalib. quas Martinus Bracharensis episcopus compilauit tpe Honorij Papæ primi, easq; Lucensi episcopo nuncupauit: earum.n.c.26.continetur quod a Gratiano in d.c. si qs viduam.exponitur.Idem tradit,& rñdet Inno.papa primus in epistola 2.ad Victritiū Rothomagēsem episcopum c.5.c.si quis viduā.in 1.34.dist.cuius pars prior deducitur ex d.c.5.posterior autē ex c.6.eiusdem epistolæ est & est canon decimusoctauus Apostolorū a quo Gratianus adsumpsit c.si quis viduam in 2.34.dist.vbi idem traditur de eo qui fœminam ab alio repudiatam vxorem duxerit.quod & Hiero.probat ad Fabiolā de veste facer dotali c.vidua.34.dist. Nec refert quo ad irregularitatē ex bigamia ꝓtrahendā,ꝙ matrimonium sit iure validū, vel nullitatis equidem est ipse cōtagalis affectus: quēadmodū probatur in c.vi.& in c.nuper de bigami.ex quibus Doct.ibi,& in dist.27.quarti,Inniarum ita plane frequentissimo omnium consensu adnotarunt.(idem probatur ex can.19.Apost.si eius rō consideretur.) illud tñ exigit,ꝙ hæc vidua,aut repudiata cognita fuerit a priori viro,sm cōem sniam eorum,quos mō citaui, & statim in hoc tractatu quo ad bigamiæ vitium citabo. vñ infertur verus intellectus ad tex.in c.quotquot.27.q.1. ex synodo Anchyritana.c.18.ex quo notauit Specul.tit. de dispensatione.§.iuxta.vers.contrahitur. bigamiam esse clericum,vel monachum, qui cum virgine matrimonium impediente sacro ordine,aut professione, nullum contraxerit.etenim licet hic ut bigamus puniat,minime tñ bigamus est nec verus,nec fictus,aut interpretatiuus.tex.op.in c.sane.in 2.de cleric.coniug.qua ratione quamuis solus papa dispenset circa bigamiæ irregularitatem,tñ in hac specie episcopus dispensabit etiam quo ad maiores ordines suscipiendos.notat Sylu.in verb.bigamus.§.7.& senūt Montaigna in tract.de bigamis,q.4. idem docet Pan.in c.1.& 2.ne cler. vel vouent. & tñ cu dispensatio necessaria sit vt probatur.in d.c.1.vlum fuit quibusdam,hunc bigamum esse saltē quadā tīmi itudinem q̄ explicat Palud.in 4.sen.dist.27.q.3.co lu.4.

Tertio his bigamus est,qui etiam vnicā vxorē habuerit corruptam tñ non virginem.c.debitum vbi Car. & Doct.de big.c.1.de clericis coniug.in 6.c. curandū. c.si quis de laicis.34.dist.qđ adeo verum est, vt idem vitium locū habeat si quis inscius, & ignorans corruptā vxorem duxerit:sicuti probatur in d.c.curandū.& est cō munis opinio,quam sequuntur Card.in cle.cum ex eo. col.1.de sen.excom.& Henr.in c.1.col.3.de bigam. tex. in c.qui in aliquo.51.dist.idem erit si quis matrimoniū quod nullum est,cū fœmina corrupta contraxerit:adhuc n.bigamus censetur.tex.in d.c.vl.de bigamis. vbi cōis omnium sententia hoc ipsum probat.Quod aūt de eo q fœminam ꝓ corruptam ab eodem tamen stupro vitiatā vxorem duxerit,sunt.n.qui censent, & hunc bigamum esse.huius sniæ authores sunt Host. Io. And. Anch, Ant. & Imol.in c.sane de cler.cōiug.quorū opinio profecto falsa est.Nec.n.hæc fœmina diuisit carnem suā in plures, cum ab vno tñ fuerit cognita.c.debitum.idcirco virginem dicitur accepisse in vxorem,qui a seipso corruptā, & stupro vitiatam vxorem duxit,siquidem per matrimonium subsequens præcedens vitium omnino purgatur.c.tanta qui filij sint legit.atq; ita in hac q.opinionē istam tenent gl.in c.quales.10.q.5.& in c.sane in 1.de cleric.cōiug.& c.vnico,de cler.cōiug.in 6.gl.& cōis in d.c. tanta.Io.And.Dom.& Franc.d.c.vnico.S. Th.in 4.sent. dist.26.q.3.par.ti.28.c.3.Sylu.in verb.bigamus.in prin. Ang.q.5.Capella Tholos.219.& 254.& vtrobiq; Aufrerius. Arch.in c.nemo.32.dist.vbi Dom.fatetur, hāc opinionem esse communem, idem asseuerant Card.in d. c.sane.Hen.in c.1.de biga.col.4.Imol.in d.c.sane Gonsā Villadieg.in tract.de irregula.q.de bigam. Io. Montagna in tract.de bigam.q.6.& Alber. Trot.lib.2.de vero & perf.cler.c.21.nu.3.Io.in summa confes.lib.3.tit.3. q.5.probatur q; veritas huius sniæ ex his,quæ statim explicabimus ad rationem huius irregularitatis.

Quarto ,bigamiæ vitium contrahitur ab eo qui etsi vnicam,& virginem vxorē habuerit,eā tñ post adulterium ab ea commissum carnali coniunctione cognouerit,& adulterij ignorās.c.si cuius vxorem. 34.dist. & c. seq.notant Abb.Ana.& Doct.in c.3. de adult. quorum opinio communis est,& obtinet,et si ex præcepto ecclesiæ adulteram vxorem inuitus cognouerit.Host.in summa de bigamis.q.9.S.Th. Palu.& alij in 4. sen. dist. 27.q.4.Florent.in d.c.si cuius vxorem & ibi Doct. Capella Tholos.255.Aufre.in cle. 1.de offi.ord.reg.1.fallē. 8.horum opinio tutior est sm Henr.in c.1.de biga. col. 4.& magis cōis,vt asserunt Alber.Trotius in d.c.11.nu. 2.& Sylue.ff.in verb.bigamia. q. 1. licet contrariam tenuerit Inn.in c.inquisitioni.de sent. excom. & quidam alij,quorum sententia in vltimo loco retulit Io. in Summa confes.lib.3.tit.3.c.9.imo & irregularis est qui adulteram post pœnitentiam sibi recōciliatam cognouerit. Anan.in c.3.de adult.Fel.in c.ius generale.col.6. dist. 1. idem sensit Anch.cons.124.& sentiunt omnes,qui proximam opinionem probarunt.

Huius uero irregularitatis plures tradunē rationes, ꝑ tertum a gl.in summa 26.dist.etenim licet matrimoniū contractum cum corrupta verum sit sacramentum, repsentans per mutuum consensum coniunctionem Christi,& animæ iustæ,non est tamen quo ad significationē omnino perfectum sacramētum:siquidē minime significat coniunctionē Christi cum vnica, & immaculata sponsa ecclesia.c.acutius.26.dist.debitum de bigamis.vn de bigamus cum patiatur defectū quo ad significationē in sacramento matrimonij,prohibetur ité a sacramēto ordinis deinde pati non debet defectū in sacro qui sacramenta ministraturus est.quib & aliis rationib. iure pontificio hæc fuit irregularitas instituta:quas equidē

RATIONES

rationes tradidere Tho. & reliqui Theologi in 4.sent. distin. 27. Io. in Summ. confes. d. titul. 3. q. 2. Host. & alij Canonistæ paulo ante nominat im citati.

Hinc deducitur & illud dubium, quo quæri solet, q̃ sit rō cur vxor corrupta efficiat maritum bigamū: non sic debetur bigamia ex ipsius mariti corruptione, ita q dē, vt licet ipse vir non sit virginitatis laurea tpe matrimonij p̃ditus, non ex hoc efficiat irregularis si virginem vxorē acceperit. & gl. in d. c. debitū. de bigamis tres vel quatuor rationes exponit, quas improbat eleganter. S. Tho. in 4. sen. dist. 27. q. 3. scribens eā esse veram rationē quia actus p̃hendi, & contrahentis matrimonium non cadit super ipsum, sed super alterum coniugem, atq; iō vitium corruptionis nullum efficit defectum quo ad corruptū, sed quo ad alterum. eandem rationem sequūtur Ant. in d. c. debitū. nu. 9. Henr. in c. 1. de bigamis. col. 4. & Syluc. in verb. bigam. q. 5. quæ quidem ratio communi omnium consensu probata videtur.

PAtet deinde ex p̃notatis, manifestam esse quorundā hæreticorū calumniam, q̃ Pauli Apostoli verba ita acceperunt, vt dicerent ex Pauli testimonio eum esse bigamū, & repelli qui eodem tpe duas vxores haberet: non autē eum, qui successiuo tpe secundam vxorem legitime accepit quasi non sit irregularis ex bigamiæ cā. horum impudens error iuris Pontificij manifesta interpretatione, & ipsius Pauli vero sensu refellitur: qd & p̃ter canones a me superius citatos ostendit Alber. Pighius in controuersia 15. vers. Impudens vero calumnia.

4 Ex his etiam consequitur, Romanorum Pont. posse dispensare, vt bigamus susceptis ministret, & ad superiores ordines accedat, cum hoc vitium, aut impedimētum a iure humano Pontificio inductum fuerit: tametsi originem habeat hæc institutio a lege Diuina veteri, & a gentilium ritu, quam sententiam plane omniū consensus admittit: p̃sertim S. Tho. in 4. sen. dist. 27. q. 3. & inibi alij Doct. Flo. 3. par. tit. 18. c. 4. gl. & canonistæ in c. in per eo. de bigamis. imo esse hanc opinionem cōem fatetur Io. Montaigna in tract. de bigam. q. 7. quæ itidē obtinet adhuc de p̃late ordinaria: quia p legem ipsam naturalem, diuinam, humanam, principi legislatori summo licet per dispensationem humanis constitutionib. derogare. circo; hæc potestas ordinaria est: cum lege sit data, & constituta, non autem absoluta: siquidem in humano principe potestas absoluta tyrannidi potius, q̃ legitimæ potestati tribuenda est. quod nos alioqui adnotauimus lib. 3. Var. relo. c. 6. nu. 8. Qua ratione mihi non placet hac in controuersia quod quidam adnotarunt maxime Henr. in c. 1. de bigam. col. 5. & Io. Staph. de lit. grat. & Iust. col. vlt. asserentes posse summum Pōtificem cum bigamo dispensare ex potestate absoluta: non aūt ex potestate ordinaria. Nā vt mō explicuimus potest p̃pa hac vti dispensatione potestate ordinaria. Nō. n. est de necessitate p̃cepta iuris diuini, qua ad sacrum ordinis, vt sacramentum sit, characterēmq; imprimat, q̃ ordines suscepturus bigamus non sit: is etenim bigamus etsi non sit ad ordines promouendus, si promotus fuerit, characterem recipit, & ordinis sacramentum. cæquicunque in 2. 50. dist. & c. penitentiā not. ant omnes p̃ter Host. in sum. tit. de bigamis. §. vlt. ant. in d. c. debitum. de big. Alber. Trotus in d. c. 11. nu. 6. quorū opinio cōsentit theologorū, & canonistarum quam & ipse Arboreus probat lib. 1. Theosophiæ. c. 16. solus aūt Romanus Pont. dispensat super hac irregularitate ex m Inn. & cōem in d. c. super eo. quib. ea rō fundi negatur, q̃ bigamię irregularitas ab apostolis, & a venerab. vris ecclesiæ cæ ipsis inducta fuit, & in his non est dispensatio expressim p̃missa, atq; ideo Episcopus minime potuerit dispensare iuxta cōem resolutionem traditā in c. at si clerici. §. vl. de iudic. & maximis rationib. comprobatam ab eruditissimo prudētia & morib. admodū illustri D. Didaco ab Alaua, Episcopo Abulensi, curiæ Granatēsis p̃side integerrimo in lit. de conclijs. c. 2. num. 1. Sic sane non posse Episcopū dispensare in hac ipse & irregularitate asserunt oēs paulo ante citati, quorum opinionē cōem esse fatetur P̃æp. in d. c. lector. 50. dist. eandē tenent Ang. in ver. bigamus. Gonsa. Villad. de irreg. q. vl. Io. Mōtaigna in d. tract. de biga. q. 7. qui & hanc esse cōem asseverat. sed Card. a Turre Crem. in d. c. lector. post. Th. in d. q. 3. & Syluest. in ver. bigamus. q. 7. probare conantur, posse episcopum dispensare cum bigamo in minorib. ordinibus. Quæ quidem opinio potest admitti quoties maxima subsit dispēsandi causa: quemadmodū L. ud. Gomez. opinatur in tract. breuiū nu. 20. aut sine vbi q bigamiā contraxit, eo tpe merus erat laicus: hæc etenim irregularitas quo ad minores ordines tolli potest episcopi dispensatione, ſm Henr. in c. 1. de biga. in fi. Quasi eo autore sit locus dicendum in eo, qui post clericatum bigamię vitiū p̃cerit, vt cū hoc nec in minorib. possit episcopus dispensare: hic. n. ex hoc amisit omnino clerici & ecclesiastici ordinis priuilegiū ipso iure. c. vnico, de biga. in 6. & iō non potest idē ex episcopi dispensatione recipere. Non inficior hāc opinionem Henrici probabilē efficere tā dubiā nimis esse censeo: illud certo sciens, etiā summum Pontificem maxima cum difficultate in hoc bigamiæ vitio dispensare. Quod & post alios Io. Staph. fatetur in d. tract. de lit. gra. & iuit. ad fi.

5 ¶ Verū i hoc de bigamia tractatu est p̃sidēdū, tho micidium commissum ante baptismū minime efficere quem irregularē, c. si quis viduā. 50. dist. idque oēs fatentur. At bigamia contracta ante baptismum, dubiam efficit disputationem, an ex ea detur irregularitas, aut semel data per baptismum tollatur. Nam D. Hiero. in epistola ad Oceanum in ea est sntia, vt existimet bigamiam ante baptismum contractā minime irregularem quē constituere. Huius opinionem Gratianus retulit in c. 1. 26. dist. eandem tuetur rursus idem Hieron. super epistolā ad Tit. ū. c. 1. Gl. ord. & Nicol. Lyran. 1. ad Timoth. c. 3. hoc ipsum p̃bat tex. in c. 1. 33. dist. ex canonib. Apostolorū 17. & defendūt fo. Maior. in 4. sen. dist. 27. q. 6. vers. li dubitat. & Iac. Almain in dist. 25. q. 1. & Hen. i Gādauo ab eodē, & alijs citatus. Huius opinionis ea est rō, q̃ bigamiæ irregularitas iure humano Pontifico statuta sit: & hoc nō ligauerit infidelesigit irregularis nō est, q̃ ante baptismū bigamiā contraxerit. deinde Paulus Apostolus cum scripsit, episcopū debere esse vnius vxoris virum, dubio procul de fidelib. iā baptizatis intellexit: idcirco de irregularitate a baptizato contracta Apostolus tractat, non de ea q̃ infideli ante baptismum aptari nequit: & præterea constat, per baptismum omnia p̃cā, ēt mortalia, & actualia tolli, ac dimitti. c. gaudemus. de divort. c. deinde. 26. dist. notat. S. Th. 3. par. q. 68. art. 3. & 4. ar. 6. ergo & irregularitas, etsi contracta fuerit, cū tē p̃sitime absque labe & crimine contingat, per baptismū tollitur. in contrariam sententiam itum est a diuo Augustino, qui in lib. de bono coniugali c. 18. opinatur, irregularem esse eum, qui ante baptismum vnam vxorē habuerit, & ea mortua, aliam post baptismū acceperit. Idem Gratianus refert in c. acutius. 26. dist. quo in loco ad eandem opinionem citat Innocentium primum in epistola 22. ad Rufum & Eusebium Macedoniæ episcopos. c. deinde. & in c. penult. D. Ambrosium. qui lib. 1. de Officijs. cap. vlt. eandem sententiam probat, quam Sanctus Thomas & alij sequuntur in 4. sent. distinct. 28. q. 3. Canonistæ in d. c. gaudemus. Ioannes Arbore. lib. 10. 2. Theosophiæ c. 16. Iacob. Almain in 4. sent. distinct. 33. q. 2. rursus est & ad hoc tex. in c. acutius. 29. q. 3. (multa tradit Claudius Spencerus in. 2. de cōtinentia c. 3. & seq.) ex Diuo Augustino. in d. c. 18. lib. de bono coniugali: cuius sententia

sententia recepta est olim fere p̃ sensu aduersus Hieronimum, cuius rōnib. sic rādendū est. duab. equidem prioribus. in hunc modū, q̃ licet lex Pontificia non afficiat eius vinculo infideles, dum infideles sunt, tñ si ipsi ad Catholicā fidē trāsierint, & velint sacris ordinib. insigniri, nō sunt ad eos admittendi, si habuerint ea vitia & defectus, qui iure canonico impedimentū p̃stant. Cuius rei exēplum sit in corpore vitiatis, maxime quia in specie, q̃ Hieron. tractat, bigamia contracta fuit post baptismum, cū iam baptizatus sedas p̃xerit nuptias. sic sane D. Paul. de baptizatis agit: hi. n. qui nondū Christi fidem susceperunt, nō promouentur ad ordines sacros, & tñ baptizatus pōt bigamus esse ob matrimonia contracta ante baptismū. postremæ autem rōni ex eo satisfaciendum est, q̃ per baptismū tolluntur p̃cā omnia vi sacramenti, & interiori confessione, saltem Deo facta cum peccatorū pnīa. quo 7 ad culpā, & satisfactionem offensæ diuinæ: ſm Tho. in d. q. 68. ar. 3. & 4. non tñ quo ad forum exterius, nec quo ad iudicialē punitionē: quēadmodū ipse tradidi in lib. 2. Variar. resol. c. 10. nu. 4. nec itē tollunt per baptismū defectus sacramenti, quos ipse infidelis patiebat, nēpe in contractu coniugali, cuius causa carnē suam in plures diuiserit. Nam & apud infideles matrimonium est ītimū consensu quidē: imo & id dici poterit sacrm habitu licet nō actu: cum absque fide sacrm ratū contingere nō possit. c. quanto. & d. c. gaudemus. de diuort. quorū intellectū & nos explicuimus in Epitome ad 4. decre. 2. par. c. 1. §. vnico. nu. 4. Nec opinioni August. obstat tex. in d. c. si qs viduam. & c. 1. 33. dist. siquidem inibi probat, bigamiam post baptismum contingentē efficere quem irregularē. non tñ negatur, q̃ idē non sit, si ante baptismum ea cōtigerit. [quamuis huic solutioni satis refragatur Zonaras in scholijs canonis 17] Quib. tandem sit, opinionē Aug. magis receptā esse, & Inn. p̃pe authoritate p̃batā fuisse.

¶ Superest tñ adhuc scrupulus quidā, qui male iuris utriusq; Doct. torquet. Horū etenim quidam censet, irregularitatē ex homicidio ante baptismum p̃cedentē tunc p baptismū tolli, cū homicidiū acciderit, cū pcto; quasi in hac spē irregularitas tollat vt cōsequens pctō quod tollitur per baptismū: locus aūt dicendū, sit homicidium contigerit absq; pctō, vt in iudice: eo siquidem casu irregularitas non tollitur per baptismum, quemadmodum probant gl. in d. c. si qs viduā. 50. dist. vbi Arch. Dom. & Præp. gl. Arch. & Præp. post alios in d. c. deinde 26. dist. Host. Io. And. Ant. & Anch. in d. c. gaudem'. Gōsa. Villad. de irreg. c. vlt. regia l. 17. tit. 6. par. 1. contrariā sn̄am defendere conantur Cald. Abb. Card. & Præp. in d. c. gaudemus. Inn. in c. presbyterum. de hom. Henr. in c. gaudemus. Paul. in 4. sen. dist. 4. q. 1. Io. Minor dist. 27. q. 6. & Iac. Almain dist. 25. q. 1. & dist. 33. q. 2. Host. in sūtit. de hom. §. qua pæna. vers. & hoc. Sylu. in verb. irreg. q. 18. quorum opinio verior est, & eam rōnē habet, q̃ irregularitas procedens ab homicidio tolū orit ex horrore illo, quo afficit is qui iussit, aut iniq; alium occiderit, hic vero horror per baptismū abolet: & iō irregularitas rōne homicidij cōtingens siue homicidiū sit pctm, siue non, per baptismum abolet. Nō sic in bigamia rādēdū erit, nam is defectus minime per baptismū sacrm supplet. Quamobrem posterior sententia magis applaudet quam fatetur communem esse Sylu. in d. q. 28.

6 Ingressus aūt religionis sed irregularitatē tollit q̃ non procedit a culpa, vel actu ipsius, monachi: nēpe natalium defectū, non tñ ea, q̃ ab actu proprio deducitur: ſm gl. in c. 2. de Apostat. q̃ probari vī authoritate tex. in auth. de sanctiss. epiſc. §. nullā. & c. vlt. 19. q. 3. qb. constat ingratitudinis causam quo ad exhæredationē aliorū tolli p ingressum religionis. Qua de re nos aliquot nouiter adnotauimus in c. Raynuntius. de test. in prin. nu. 10. Quid quid tñ sit de ignoratorum filiorum iure, & cautis quo ad pātē q. illud potius obtinet, quod quæcunque irregularitas minime tollatur per religionis professionem, ni si in casib. iure expressim statutis, tametsi religionis fauore facilior sit dispensatio. quod notant Abb. in d. c. 2. Gōsa. in d. q. vlt. Sylu. in. d. q. 28. tradit Soc. in c. ad audientiā column. vltim. de homicid.

¶ De Neophytis potissime cōtrouertit, an hi sint adhibendi ad sacros ordines, & altaris ministerium admittēdi. De clinicis etenim Euseb. scribit lib. 6. Hist. eccles. c. 23. olim non potuisse clericū fieri eū qui in necessitate p̃stitutus morboq; grauatus in lecto baptizatus fuisset, qui vulgo Clinicus dicebatur: id uero ea ex cā prohibitū fuit, vt idē Eusebius sensit, q̃ nondū reliqua, q̃ baptismum subsequi solēt, essent in hoc solenniter adimpleta, nec clinicus hic foret chrismatis signaculo consummatus. extat uero de his clinicis elegās D. Cypriani epistola, q̃ septima & li. 4. Neophytū faūt appello nouiter in Christiana religione plātatū, qui equidē multis authoritatib. excluditur ab huius sacri ordinis susceptione. Nam & Paul. Apost. 1. ad Timoth. c. 3. ingt, nō Neophytū, ne forte elatus in superbiā in iudicium incidat, & in laqueum diaboli, hoc est in arrogantiam, q̃ est diaboli ruina: ſm Gratianū in sum. 48. dist. Huc pertinet quod scripsit Inno. Papa primus epistola. 12. ad Aurelium, Miserum est, inquit, eū fieri magistrū, qui necdum didicit esse discipulus. Nicæna itē synodus canone 2. in spē vetuit, Neophytū ad episcopatū vel presbyteriū admitti. c. qm. 48. dist. idē D. Greg. li. 7. epist. 111. ad Siagrium episcopū. c. vl. ead. dist. inquit, Sicut Neophytus dicebat, qui in initio sanctæ fidei eratditione plantatus sic mō Neophytus habendus est, qui repente in religionis habitu plantatus ad ambiendos sacros ordines irrepserit. idē Greg. lib. 8. epist. 25. ad Fortun. Neapolytanū Episcopū scribit, neminem ad religionē conuersū ante biennii debere tonsurari. c. monasterijs. 19. q. 3. sed & de Neophytis concilium Arelatense ſm sub Sylu. Papa primo celebratū statuit eos non esse ad diaconatus, vel sacerdotij officiū ordinādos, qd in eius dē synodi canone 1. continet. Idē prohibuit concilium Laodicēse, celebratū sub Liberio Papa. c. 3. apud Laodicēā Phrygiæ vrbē prouinciale quidē, sed cōprobatū in sexta synodo gēerali: Siritius Papa hui' noīnis primus hoc ipsum p̃hibet Tepist. 3. ad vniuersos orthodoxos, docēs, vt Neophyti sacerdotes non fiant. sic & in Neocæsariēli cōcilio, c. 12. statutū est q̃ in ægritudine baptizatus ad sacerdotium non admittatur: nulla quidem alia ex cā, q̃ q̃ nōdū sit tatis in fide cōfirmatus. c. 1. 57. dist. cuius inter eius singularia meminit Lud. Ro. sing. 416. & & op. tex. in c. si officia. 59. dist. ex Vrbano Papa, q̃ rndit, officia ecclastica gradatim dāda esse instructis iā admodū in christianæ religionis documētis: nequēadmodū & fæcularis. Officia vero ac munera publica reipublicæ sæcularis. Nō esse dāda Neophytis p̃bat tex. iuxta intellectum gl. inibi i c. p̃stituit. 17. q. 4. ex ☞cil. Tole. 4. c. 63. de Iudæis etenim id scripsit Greg. nonus. in c. pe. de Iudæ. idē statutū fuerat in c. cū sit eo. tit. c. nulla. 54. dist. ex cōc. Tol. 3. c. 14. qd & in d. c. ☞stituit. expressim tradit: quo in loco idē adijcit de his q̃ ex Iudæis sunt, vt hi apud Christianos officia publica minime obtineant. Hos glo. intellexit esse Neophytos, quē sensū tequuti sunt Ro. i sing. 672. Ias. i rub. ff. de iust. & iur. col. 1. qua de re late disputat Mōtaluus in l. 2. tit. 3. li. 4. Fori, cōtēdēs nō esse Toletanum cōcilium intelligendum de his, qui ex gente Iudæorum Christi fidem susceperint, quos admitti ad officia sæcularia non est ventumsed de ipsimet Iudæis, & his, qui sunt sub eorū familia. hi etenim nō sunt apud Christianos ad munera publica eligēdi, ne Christianis p̃sint regia l. 3. tit. 24. par. 7. l. 4. tit. 3. libr. 8. ordinat. text. elegans in l. vlt. C. de Iudæ. quæ procedit nō tñ iure ordinario, sed & delegationis rōne, vt nec ex cōmissione tāquā delegatus

t'alteri' posſit Iudæus apud Chriſtianos officia publica exercere? ſicuti docet Iac.de Nigris in rub. de offi. eius cui eſt mand.iurisd.col.6.ℨ Mart.Laudenſem ibi. Priuatam vero,dignitatẽ poterit Iudæus obtinere, nẽpe primogenium familiæ vt probat And.Tiraq.de primoge. q.66.nu.40 & ſeq. Nec oberit tex.in l.3.ff.vl. ff. de decurionib.ex quo cõſtat,Iudæos poſſe eſſe decuriones. Nã vel lex illa eſt correcta,vel tractat de Chriſtianis :quod paulo poſt examinabit,aut tãdẽ obtinuit in municipio qđ Iudæos incolas:vel gentiles habentẽ de eo,qđ Chriſtianorũ legẽ obſeruat,& eorũ iuriſdictioni,ac regimini ſubditur,& Chriſtidem ſuſcepit. Sed q̃rit an Iudæus poſſit eſſe Chriſtiani tutor? & Fulgoſ.ac Mart.Laudenſ. in rub.ff.de iuſt.& iure.tenent id fieri poſſe.tex.op. in l. ſpadonem.§.iam aũt.ff.de excuſat.tuto.iam aũt Iudæi quoq; non Iudæorum tutores erunt,quẽadmodũ cætera munera ſubeunt. Namq; eos conſtitutiones ſolutos eſſe volunt ſolis illis reb.per quas ſuperſtitio eorum poſſit videatur.hactenus ℨ Hoſtiẽſis ex Latina Ant.Aug. traductione. Et tũ verius eſt,q̃ Iudæus tutor Chriſtiani eſſe non poſſit, ne prauis moribus pupillum ,& Iudaicis ſuperſtitionib.erudiat.atq; ita,licet variis rationib. tenet Bar.& Ias.in rub.ff.de iuſt.& iure.Rom.in l. pactũ C.de collat.nu.11.Anan.in rub.de Iudæ.nu.7.Ang.Are. in §.præterea.col.25.de exceptioni.Fel.in c.cũ ſit col.1. de Iudæ.Soc.conſ.70.lib.1.col.vlt.& Bertach. de gabellis.3.par.q.8.q & Ias.in d.rub.ff.de iuſt.& iure.intellexere d.l.3.§.vlt.ſm primum & vltimum intellectũ, quos paulo ante ipſe tradidi.Non me latet hac in controuerſia plura poſſe tradi, quæ de Neophytis diſcernendis a veteribus. ſeu veteranis Chriſti militibus . paſſim obuia ſunt: nos tamen aliquot proponemus concluſiones ad quorundam canonum intellectum.

Prima cõcluſio.Neophytus is proprie dr̃ qui ex Iudaica lege,aut Mahumetica,vel ethnica nuper legẽ Chriſti ,profeſſus fuerit:non is,qui ex ipſa natiuitate iã Chriſti nomẽ acceperit,genus tñ a Iudæorum gente deducens.hoc ,patet ab ipſius dictionis propria ſignificatione:& eſt eos omniũ,quos in hoc tractatu ipſe legerim obſeruatio:ita etenim oẽs iuris vtriuſq; Doct.dictionẽ iſtã acceperunt vel ipſius Pauli teſtimonio,qui non appellat Neophytũ eum,q̃ è gente Iudæorũ,iã olim,iã diu legẽ Chriſti fuerit profeſſus.alioquin & ipſe paſſus Neophytus dicereſ coẽq; nolle reliqui apoſtoli cenſeri recte poſſent. Secũda cõcluſio.Neophytus nõ eſt ad ordines ſacros , nec adhuc ad minores promouendus.Probatur hæc concluſio in ſpecialitatis authoritatib.D.Pauli,Concilionum , & ſanctorũ Doct.quib.ſatis conſtat hanc concluſionẽ verã eſſe: nã ſpecialios eam tradidit Io.in ſum ſpecul.l.3.tit. 14. & Canoniſtæ in dictis locis paulo ante per me nominatim adductis.Fuit vero olim,& nunc eſt maxime vtilis hæc prohibitio multis ſane de cauſis,q̃ eam ſuſtinere effectum.

Tertia cõcluſio.Neophytus quacunq; ex lege Chriſtianam legem profeſſus,tunc demum poterit ad ſacros ordines,& eccleſiaſtica bẽficia promoueri cum Epiſcopo viſum fuerit,eum tam moribꝰ & Chriſtiana diſciplina ſatis inſtructum efficta quidem,vt tam veteranus Chriſti miles cenſeri poſſe poſſit.tex.op.in ca. 1.57.diſt. ex quo Rom.id notauit in ſing.416.Fel.in ca.cum ſit de Iudæ. Deci.col.3.in c.eam te.de reſcrip.vbi eſt tex.ſm hanc cõcluſionem intelligendus.Nam ibidem Fel. & Ripa nu. 31.fatentur poſſe ad ordines & eccleſiaſtica bẽficia admitti eum,qui nõ nuper,ſed iã diu relicta gẽtilium , aut Iudæorũ lege,Chriſtianã,& euãgelicã fuerit profeſſus. Sic deniq; multi fuere olim ad ordines ſacros,& eccleſiaſticas dignitates admiſſi,qui è Iudaica,vel gentilium lege fidẽ Chriſti ſuſceperint,& tñ ob vitæ,& morum ,probitatẽ, atq; iõ,quia iã diu Catholicæ religionis inſtitutis fuerãt edocti,nomen Neophytorum amiſerãt.Is ſiquidẽ Neophytus nõ eſt,qui iã diu Chriſtianam religionẽ ,profeſſus nõ eſt,nihi fallor,hæc irrefragabilis quæ ad Neophytos pertinet,aliis oĩno ſimilis,cum non ſit expectanda Romani pont.diſpenſatio:ſed tñ ſit arbitrio epiſcopi conſiderãdũ,an ſit nouiter ſuſceptꝰ ad fidẽ iã dicẽdꝰ veteranꝰ miles Chriſtianæ religionis,vt ex morũ ,probitate , & integra legis euangelicæ inſtructione,antiqua , & veteri Chriſtianæ legis ,profeſſione , quod caute diſcernendum erit. 8

Quarta concluſio.Neophytus ſi paulo ante Chriſtianã religionem ſacro baptiſmate profeſſus non eſt , nec ad ſæcularia officia eligendus:hanc aſſertionem probat cõcilium Toletin.d.c.conſtituit.17.q.4. & ibi gl. & Arch. poſt eos Ana.& Fel.in c.cum ſit.col.1.de Iudæ.Inn.in ru. ff.de iuſt.& iure.col.1.Roma.in ſing.672.quib.& ea rõ admodũ accedit,q̃ indecorum ſit veteranis Chriſti militib.munere publico ,ficiri eum qui paulo ante Chriſtianã religionẽ vel idolorũ cultu,aut Iudaicis cæremonijs, & ſuperſtitionib.infectebatur. potiſſime hæc ipſa cõcluſio eſt admittenda:ne in ſuperbiã Neophytus elatus in præcipitium ruat,& diabolica ſuggeſtione peior fiat, atq; a noua,& vera religione,q̃ humilitatem docet ,profus abſtineat.quinimo & ipſe Fel.in d.c.cum ſit.& in c. Iudæ.de Iudæ.aſſeuerat,hunc Neophytum nõ eſſe teſtẽ idoneum,nec ad teſtimonium admittẽdum ℨ Chriſtianum.citat ad hoc tex.in c.nõ poſt.2.q.7.ex concil.Tol.4. c.62.vbi id minime probat.Cõcilium etenim de eo tractat,qui cum Iudæus eſſet,Chriſtianus effectus fuit,& tã dem poſt in legẽ Chriſti eſt prœuaricatus, non autẽ de eo Neophyto , q̃ nouam religionem Catholice obſeruat: vñ mihi non oĩno placet hæc Fel. ſnĩa,licet eam ſequatur Franciſ.a Ripa in d.c.eam te.nu.30.libenterq; admonitos eſſe velim iudices,vt in hac opinione ad praxi recipiẽdã cautiſsime ,pprio ad diſcreti viri arbitrio vtant.

Quinta concluſio.Qui iã diu catholicã fidẽ relicta friuola religiõe ſuſcepit,& miles eſt veteranus militiæ Chriſtianæ,nulla lege prohibetur ad ſæcularia officia eligi & admitti,imo Regia conſtitutio expreſſim admittit.tex. celebris in l.6.tit.24.par.7.cuius meminit late hanc cõcluſionem probans Montalbus in d.l.2.tit.3.lib. 4.Fori. hoc idẽ notant Fel & Rip.in d.c.eã te.nu.31.Fel.in d.c. cum ſit de Iudæ.& licet Reg.lex indiſtincte admittẽdos eſſe cenſeat ad publica munera eos qui relicta Iudæorũ aut Maurorum lege Chriſto nomen dederunt, ipſe tamẽ cenſeo eã legem eſſe intelligendã ſm hanc quintam cõcluſionem,in hoc quidem diu legem Chriſti veteranus ,profitetur,alioqui indecorum eſt, quod apud Chriſtianos præficiatur is in muneribus publicis, qui nuper falſam religionem mordicus, & aio contumaci obſeruauerat.

Sexta concluſio.Satis iure cõcluditur, nec a bẽficijs eccleſiaſticis,nec à dignitatib.nec a ſacris ordinibꝰ,nec ab officijs publicis,& ſæcularib.prohiberi eũ q̃ a tpre natiuitatis,ab ipſa quidẽ infantiæ ætate Chriſtianus eſt,tametſi patrẽ,auũ,aut proauũ Iudæũ,vel Sarracenum habuerit. Hic etenim dubio procul Neophytꝰ nõ eſt dicẽdus ſm propriã huius dictionis ſignificationẽ , licet vulgo apud Hiſpanos appelleſ Cõuerſus,aut Marranꝰ.Hinc ſane apparet qualiter ſit intelligendum quod ſcripſit Io.Staph. de literis gratiæ,& iuſt.col.vlt.ita.n.angt, cum Neophytis,qui vulgo dicuntur Marrani,diſpẽſatur ad omnes,& beneficia dummodo ipſi ſemper vixerint vt Catholici. Nam diſpenſatio iſta neceſſaria non eſt in his de quib. tractat hæc ſexta concluſio,vt ipſe opinor.Ipſi vero Iudæi,quod paulo ante notauimus,apud Chriſtianos magiſtratus,& publica munera nequeunt obtinere,ſpecialiter ea,q̃ infamib.cõmuni non poſſunt.Nam Bart. per text. in l.vlt.C.de poſtul.Ana.in rub.de Iudæ.col.2.Ias.in ru. ff.de iuſt.& iur.col.1.& And. Tiraq.in tract.de nobil.c. 29.nu.12.exiſtimant,Iudæum non poſſe aduocatũ eſſe, cũ infames hoc officiũ minime valeãt exercere.l.1.§. ait prætor.

prætor.in 2.ff.de poſtu.c.infames.3.q.7.ſic & D. Augu. lib.vno adnotationũ in Iob.c.30.appellat Iudæorũ gẽtẽ ignobilẽ pp Chriſti occiſionẽ. Quintilianus itẽ,hoc ipſum teſtatur li.3.c.9.Eſt,inquit,& conditorib. vrbiũ infame,contrax ſſe aliquã pernicioſam ceteris gentem: qualis eſt primus Iudaicæ ſuperſtitionis author.His eqdem verbis Quintilianus, etſi impie inculauerit Moſen & eius leges,q̃ ad Chriſti vſq; paſſionẽ ſanctiſſimæ fuerunt,gentẽ tñ Iudæorum infamẽ apud Romanos fuiſſe inſinuat.Obiter etenim illud eſt animaduertendũ , Iudaicã ſuperſtitutionẽ apud Quintilianum intelligendã eſſe Iudæorum legem,quæ ſuperſtitio Iudaica appellat in Lqm multi.C.de hæreti.c.Iudæi.28.q.1. ca.augurijs. 26.q.5.l.3.§.vlt.ff.de decurionib.& licet Alc.li.3.diſputatio,c.8.& lib.10.C.locum Quintilliani ita intellexerit, vt Chriſtianam religionem à Quintiliano appellari Iudaicam ſuperſtitionem contendat:minime congruit ea interpretatio ipſi Quintiliano,qui de Chriſto Ieſu nequaquam egerit:cum is nullã terrenã vibẽ condiderit. Quod aduerſus Alciatum adnotarunt. Ant.Aug. de exciſt.tutor.pag.167. & Aemilius Ferretus in ,ptatione ad Cornelium Tacitũ.Nec inficior quandoq; ab ethnicis Chriſtianam religionem dictam fuiſſe ſuperſtitionẽ Iudaicam.Quod ſatis cõſtat ex Arriano de dictis Epicteti c.9.Non tamen ita dicta eſt a Quintiliano,nec ab Vlpiano in d.l.3.§.vlt.vt conſtat ex l.ſpadonum.§.iam autem & Iudæi.ff.de excuſatio.tutor. quo in loco relato fit ad Vlpiani reſponſum in d.§.vlti.licet Accurſius id non ſatis perceperit.vnde cõis eſt Bart.& omnium conſenſus,d.l.3.§.vlt.abrogatam eſſe per l.vlt.C. de Iudæ.

Hæc vero ſint ſatis pro prima huius operis par. q̃ hactenus de irregularitate in genere, & de q̃buſdam eius ſpẽb.tractauerit:atque ideo ſecunda ſubſequitur pars.

SECVNDA RELECTIONIS PARS.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium quid ſit,& de homicidio voluntario.*
2 *Voluntate diſtinguũ delicta,qualiter ſit aliter intelligẽdũ.*
3 *Maleficia,quo in ſenſu,ſine, & propoſito diſtinguantur.*
4 *Delictum , ex quo fuerit ſecuta publica vtilitas , an ſit puniendum*
5 *Irregularitas ex voluntate occidendi , etiam perfectiſſima,non contrahitur . Ibique de interioribus actibus quo ad humanam legem agitur*
6 *Conatus qualiter ſit in atrocioribus puniendus.*
7 *Intellectus ad legem , quiſquis , C . ad legem Iuliam maieſtatis.*
8 *Intellectus ad l. vnicam.C. de rap. virgin.& inibi de raptu monacharum.*
9 *Intellectus ad c.primum,de homicid.in ,6. vbi de Aſſaſſinis tractatur.*
10 *Interpretatio tex in l. is qui cum telo. C. de ſicar.*
11 *Veneni præparatio , aut ipſius propinatio animo occidendi contingens,an ſit puniendus,morte non ſecuta.*
12 *Parricidij crimen expenditur,& lex Pompeia de Parricidis explicatur.*

SECVNDAE HVIVS OPERIS PARTIS INITIVM.

ANDEM hic locus exigit,vt latius eã explicemus irregularitatem,quæ ab homicidio procedit:ſiquidem hac in praxi ſæpiſſime contingat.Duas vero partes habet:prior de homicidio voluntario,poſterior de caſuali tractabit.Nam de neceſſario agimus in ſpecie ſtatim in tertia huius tractatus parte: vtriuſq; tamen examen requiret,quod generice aliqua de homicidio ,mittamus.Eſt igitur homicidium, ,corporis perẽptio,authore Aug.li.19.ℨ Fauſtum c.23.c.homicidium. de pæn.di.1.Corpus aũt hic humanũ intelligo, & animatum,cum alioqui peremptio non conueniat corpori inanimato,& de hominis occiſione tractet Iſtẽ Aug. lib.1.de Libero arbi.c.ti homicidiũ.23.q.5.deſcribit, homicidium eſſe hominis occiſionẽ.Hõ autem cõſtat ex aſa rõnali,& carne,aut corporeti:deinde percutiens hominẽ mortuum,aut corpori inanimato caput abſcindens,nõ põt accuſari homicidij.notat Bal.per tex.ibi in l.1.nu.19.C.qui accuſ.non poſſ.idem in l.furorem.C.de his quib.vt indign.& in l.ex hoc iure.nu.10.ff.de teſtã.& iure.atq; eadẽ rõne conſtat,non eſſe irregulariẽ qui corpori mortui,& vita functi membrum abſciderit, animo illũ hominem occidendi ſi eũ viuum comperiſſet: quod notat Arch.in c.periculoſe.de pæn. d.1.vbi in cat vlr.15.q.1.Doct.in c.ſi aliquis de homi.& Fel.in c. ſicut dignum.eo.tit.col.4.Anania in c.ſicut ex literarũ de homici.col.vlt.Hippol.in l.vlt.nu.37.ff.de q. Albert. Trotius de vero & perfecto clerico.li.2.c.10.nu.7.Ludo. Carrer.in pract.crim.tit.de homic.§.1.nu.21.& 22. qui tradit hunc puniendũ eſſe de iniuria mortuo illata, iuxta illius iuſtã æſtimationẽ,& æquiſſimã pœnã, argumento deducto ex l.qui ſepulchra.C.de ſepu.vio.l.12.§.aduerſus.ff.eo.ti.notat Matthæ.de Affli.in cõſt.Neapoli.1.nu. 56.ꝑter ea q̃ de ſepulchro violato tradunt iure regio:in l.12.tit.9.par.7.l.3.tit.13.par.1.l.1.& l.3.tit.18.li.4.Fori.

¶ Voluntarũ homicidiũ eſt,quod dolo malo aĩo occidendi committitur,l.1.in princ.& l.10.ff.de ſicarijs.l. in l.Cornelia.ff.eo.tit.c.1.§.ſi quis hominẽ de pace tenend.c.ſicut dignum.de homic.docet Ang.in tract.de maleſi.§.ſcienter,& doloſe.ex hoc aũt voluntario homicidio dubio procul ,hitur irregularitas:nõ animum ipſum occidendi ſequatur actus occiſionis. Nã & irregularitas actum exteriorẽ requirit:ex elegantia in c. vlt. 15.q.& probatur ea rõne,quã ſuperius expoſuimus, in huius operis par.1.nu.4.Hoc vero in loco voluntarium homicidium intelligo non ſolum cum occidens explicite tendit ad occaſionẽ,& occidere vult:ſed & quoties eius voluntas tendit in eum actum ex quo de per ſe, ac immediate mors ſequit,non p accidens:liquidẽ voluntas pecãtis , & agentis malum ſerſ in id qđ fit, & in oẽ illud,quod p ſe,nõ p accidens ſequit ex illo. Cuius aſſertionis ſit exemplum in eo,qui Sempronium percuſſerit prauo aĩo,volens ei iniuriã irrogare,etiaſ;facie cicatrice ſignare,non occidere:nec tñ potuit manum ita tẽperare,quin grauiter percuſſerit, ex eaq; percuſſione mors fuit ſecuta.profecto hic erit homicida voluntarius:nolluntas.n.percutientis fertur in percuſſionem,& in omne id,quod immediate,& per ſe, non p accidens ex eo fuerit ſequutum , ſic & in homicidium ex percuſſione p ſe, & immediate ſequutum. Id manifeſte ſenſit S. Th.1.2.q.20.ar.5.qui docet,peccata aggrauari ex euẽtib.qui poſtea ſuccedunt,non ſolum qñ illi ſunt ꝑcogitatiſed etiam qñ ꝑter intentionem ſucceſſerunt, ſi illi euentus per ſe,& neceſſario ſequuntur ex priori opere, aut ſaltem ut in pluribus ita illa euenirent.probat hoc ipſum tex.in c.ult.de homic.in 6.& l.quoniam multa.C. ad l.Iul.de ui.l.1.§.ex incẽdio.ff.de incen.ruina,& naufrag.notat Cate.in 2.2.q.64.ar.8.ſed quia multa lector paſſim comperiet,quæ huic noſtræ propoſitioni videãtur aduerſari:præfert;m quod voluntate, & propoſito delicta diſtinguuntur c.cum voluntate.de ſent.excom. oportet rem iſtam longius repetere aliquot prænotando,quæ dubitationem iſtam radicitus explicent.

¶ Primum,.illud cõſtitutiſſimum ſit, delictũ , aut peccatum committi non poſſe abſque voluntate , multis

enim cuiusque actus praui à voluntate procedit, quæ p̃cipua est in omni peccato: cum prima cã peccati sit in voluntate, quæ imperat oẽs actus humanos: peccatum aũt nihil aliud est, quam actus humanus malus quemadmodum probatur in c.1.15.q.1.ex August. lib.1. retract.c.15. qui asseuerat, pctm non posse esse nisi voluntarium. idẽ docet Arist.3.Eth.c.1.S. Tho.in 1.2.q.71.omnib.eius qõnis articulis. quo fit, vt quæ ex parte in actu humano contigerit inuoluntarium, ex ea quidẽ malitia ablit, & omnino peccatũ quod & nos de ignorantia dispurantes explicuimus in c.alma mater.2.par.§.10,nu.7

2 ¶ Secũdo ex proximè dictis cõstat, maleficia, crimina, & delicta volũtate distingui in hũc equidẽ sensum, vt voluntarium constituat delictũ: inuoluntariũ aũt ab eo excusat, & liberet, cum pp inuoluntarium malitia cesseret. vera vero ex voluntate procedat. igitur voluntas distinguit delictũ a non delicto, & pctm a non pctõ discernit. c. cum voluntate. de sent. ex com. l. qui iniuriæ. ff. de furtis. l. verũ in princ. ff. co. titu. l. quod reipublicæ. ff. de iniur. sunt & ad hæc plures authoritates, quibus passim hoc ipsum cõfirmatur. delictũ liquidẽ, aut pctm nequaquam põt accidere, nec constitui abs q; malitia illud cõmittẽtis, q̃ quidem malitia minime daf ex inuolũtario.

Tertio considerandũ est, voluntatẽ ferri quandoque in actum homicidij directe, & per se quandoque indirecte, & per accidens. Directe quidẽ fert voluntas in homicidiũ, qũ quis animũ habet occidendi: & hæc est perfecta, propriaq; homicidij malitia. l. 1. C. de sica. l. 1. §. D. ff. eo. tit. Indirecte aũt, & p accidens fertur voluntas in homicidiũ, quoties fert in id, ex quo immediate, & per se, non per accidens homicidiũ sequitur. Nã in id, quod per accidens sequitur, nullo mõ fert voluntas, nec directe, nec indirecte: erit sane huius assertionis exemplum quod S. Th. exponit in 1.2.q.76.ar.4 dicens, q̃ cã peccati non est directe voluntaria, sed indirecte, & p accidẽs, quando quis vult bibere vinũ immoderate, fertur quidẽ tunc voluntas directe in potũ immoderatum: indirecte aũt, & per accidens in ebrietatẽ, q̃ fuit secuta directe, & immediate ex potione immoderata. Hæc denique Tho. Cui adijcã libenter Palud. in 4. sent. di. 32. q. 1. ar. 3. col. 5. & Pan. in c. quia diuersitatẽ. de concess. pb. nu. 3. ũcta gl. ibi in verb. suspensus. & nu. 11. ex quib. ipse colligo, voluntatẽ huius bibentis vinũ immoderate minime ferri nec directe, nec p accidens in id, q̃ ex ebrietate fuerit per accidens secutum p̃ter spem. Dicitur aũt magis, vel minus indirecta voluntas in homicidiũ: quoties actus per se volitus, aut voluntate cõprehensus, magis vel minus tendit ad ipsius homicidij periculum: sicut deducitur ex D. Tho. 2.2.q.64.ar.8. ad 3. & ibi Caiet. præsertim in responsione ad 3. & in verific. & confirmatur authoritate Aug. idem apparet ex eodem Th. 1.2.q.20 ar.3. cuius paulo ante mentionem fecimus. Hunc vero propositioni & alia conueniunt, quæ tradentur in 3. huius operis parte, quæstione de Ebriol. & in illationibus statim examinandis.

Interim tamen hac in controuersia expendere conabor duo Iurisconsultorum responsa, quæ mihi videtur pari fere ratione proposita, dissimilima censeri. Extat enim apud Viptanum in l. 3. ff. ad l. Cor. de sicar. hoc cuiusdam Senatusconsulti testimonium: sed ex Senatusconsulto relegari iussa est ea, q̃ non quidẽ malo ãio, sed malo exemplo medicamentũ ad conceptionem dedit, ex quo ea, quæ acceperat, deceßit. Paulus vero in l. si quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de pœnis, ita ingt. Qui abortionis, aut amatorium poculum dant, etsi dolo non faciant, tñ quia mali exẽpli res est, humiliores in metallũ dãnantur, honestiores in insulam amissa parte bonorũ relegantur: q̃ si eo mulier, aut hõ perierit, summo supplicio afficiuntur. Hæc Iurisconsultus. Vñ cũ in vtroque

3 responso probetur dolũ abesse, & excludi: proponatur tamen res mali exemplum: mirũ fortasse videbit, cur mors secuta in vno casu delinquentis relegatione, in altero vltimo supplicio puniatur. His accedit quod Aristoteles in libris de Morib. quæ magna Moralia vocantur, narrat, cum fœmina poculũ amatorij dedisset amatori, & eũ interemisset illa potione, in iudiciũ q̃ Areopagi vocata esset, elapsam illã fuisse seueritatẽ iudicũ nulla alia de cã, nisi q̃ planũ factũ esset, ipsam eo maleficio ex cõsulto, & dolo nõ vsam. Dederat. n. philtrũ amoris cã, quam uis fine suo excidisset. Vũ intelligi poterat, non esse id sponte factũ nec. n. obesse voluit, sed prodesse. Hyllus ẽt fremẽti Herculi patri apud Sophoclẽ i Trachinis aperte rẽ exponit, dicens Dianiram. cũ putasset corpori ipsius iniecturã quod conciliandi amorẽ, vim haberet, reuocandiq; abalienatũ ipsius animũ, peccasse errore quodã non voluntate. Cicero item in 3. lib. De natura deor. Nec. n. inquit, Herculi nocere Dianira voluit, cũ ei tunicã sanguine Centauri tinctã dedit. Sed ad Iurisconsultorum responsa regressus, illud asseuerare cõstãter non verebor, iõ apud Paulum vltimo supplicio delictũ puniri, q̃ ille actus ex propria vi, ac natura maxime tẽdat in periculum mortis, aut grauissimæ læsionis: siquidem abortio ipsi ob corporis dissolutionẽ valde periculosa est: poculaq; amatoria in hoc propinant, vt iudicium amatoris perturbẽt, mutent, & euertant. quo fit, vt licet dolus absit, nec is actus fuerit factus ãio occidendi, & iõ p se, & directe nõ possit dici hõicidiũ volũtariũ indirecte tñ, per accidẽs dicaf ea occisio voluntaria magis. quia actus p se volitus, aut volũtate cõprehẽsus magis tẽdat ad ipsius homicidij periculum. Vlpianus vero eum casum expolut, in quo poculum datur ad conceptionem quod non est ita periculosum, quippe quod conficere soleat ex his, quæ vires corporis augent, hominesq; & fœminas natura debiles, medicamine ipso fortiores generationem reddit. qua rõne non ita tendit actus hic voluntate cõprehensus in periculum mortis, vt tendit ille quo abortionis, vel amoris causa pocula ministrantur.

¶ Quarto proxime notandum erit, tunc vere dolum homicidio volũtario perfectũ adesse, quoties voluntas occidẽtis directe, & p se in actum homicidij fert: & sic habet homicida occidendi animum. d.l. 1. §. D. l. in lege Cornelu. ff. de sicariis.

¶ Quinto illud est oĩno animaduertendũ, q̃ ad punitionẽ ordinariã homicidij p̃cipue attendit verus ãus occidendi, perfectus inquã dolus, & tandẽ voluntas directa in ipsum homicidij actũ in ipsumq; hoĩnis occisionẽ, ita quidẽ, vt quoties homicidiũ voluntariũ fit, volũtate in directa, & p accidens attingenti, tunc pœna ordinaria remittatur, in aliãq; cõmutetur: quali minuatur pctm pro rõne indirectæ voluntatis, & ob imperfectionẽ voluntarij. Nã authore sanct. Tho. 1.2.q.76.ar.4. voluntas per accidens tendens in peccatum minuit culpã pcti. idẽ probat tex. celebris in d.l. in lc. Cornelia. cuius mentionẽ agemus inferius ad apertiorẽ huius qõnis resolutionẽ, & deinde ad intellectũ. c. vl. de homic. in 6.

¶ Sextũ hoc in loco nõ incõgrue p̃ponit, pctũ & malitia quo ad exteriorẽ actũ, saltẽ materialiter, vt statim quar, minime distingui ex p̃posito fine quẽadmodũ docet S. Th. 1.2, q. 18. ar. 6. cuius hęc sunt verba: Aliq actus dicuntur humani inquantũ sunt voluntarij, sicut. 7. dictũ est. in actu aũt voluntario inuenitur duplex actus. l. actus interior voluntatis, & actus exterior: & vterq; horũ actuũ hẽt suũ obiectũ, finis aũt p̃prie ẽ obiectũ interioris actꝰ voluntarij. id aũt, circa qđ est actio exterior, est obiectum eius. ficut igit actus exterior accipit spẽ ab obiecto, circa quod est, ita actus interior voluntatis accipit ipsẽm à fine sicuta proprio obiecto: id autẽ, qđ est ex parte voluntatis se hẽt ut formale ad id, qđ ẽ ex parte

te exterioris actus. quia voluntas vti membris ad agendũ sicut instrumentis. Neque actus exteriores habent rõnẽ moralitatis, nisi inquantum sunt voluntarij, & iõ actus humani spectes formaliter considerantur ſm finem, materialiter autem ſm obiectum exterioris actus. vnde philosophus dicit in quinto Ethicorum: q̃ ille, qui furatur vt committat adulterium, est per se loquẽdo magis adulter, quam fur. Hactenus D. Tho. qui & in eadẽ. 1.2. q. 70. 2. ar. 1. ascribit, peccata distingui, & differre ſm obiectum & idem esse distingui ſm obiecta, & ſm finem. quia omnis actus quatenus à volũtate procedit, formalẽ habet spẽm a fine, & sic ab eius obiecto. hic aũt finis semper est ad rõnẽ boni existentis, vel apparentis: itaquidem malum est p̃ter voluntatẽ, & voluntas quo ad finẽ semper habet rõnẽ boni. quemadmodum idem Thomas explicat 1.2.q.8. artic. 1. ex Dionysio, c. 4. de diuinis nominibus & Aristotele, 2. Physicorum. actus autem voluntarius semper consideratur ad distinctionẽ pctõrum: & sic hæc distinctio proprie per se ſm eũdẽ Tho. 1.2.q.72.ar.1. interior vero actus semper distinguitur secundum finem: exterior autem materialiter ſm obiectum, in quo exercetur, idcirco malefícia ex proposito fine non sunt distinguenda, nec commode distinguunt. idem vlterius cõstat, si actuum humanorum distinctionem expoluerimus, & ex Aristo. 2. Ethicorum. ca. 6. D. Augustin. lib. § mendacium. c. 7. S. Tho. 1.2.q.18. maxime art. 8. cap. venerabilibus. §. penul. de sent. excomm. in 6. sunt. n. actus quidam ex p̃pria natura adeo mali, q̃ nõ possunt aliqua ex causa licere, nec ex aliqua circumstantia esse bonus: vt adulterium, incestus, stuprum. & in his actibus plane constat, verum esse, q̃ ex fine non possint licite censeri, nec iustificari, sicuti obiter ipse notaui in Epitome ad 4. decre. 2. par. c. 3. §. 4. nu. 5. & in reg. pctm 2. par. §. 1. nu. 5. sunt & quidam actus suapte natura mali, qui tamen aliqua ex causa licere possunt, & permittũtur. vt homicidiũ, quod licet ex se malum sit permittitur tamen ad defensionem. in hac actuum specie dictat iuris diuini & humani ratio, quod in dubio delictũ & prauum agentis animum præsumamus, donec veritas cõstet. c. 1. de p̃sumptioni. Alij actus sunt ex propria eorum natura boni, qui etsi possint contingere mali ob aliquem malum finem, ob prauam circumstantiam: attamen in dubio præsumendus est bonus agentis animus. Sunt denique & alij actus indifferentes, qui possunt esse mali, vel boni ex fine, & p̃p circumstantiam aliquam: vt risus, deambulatio, & his similes. in his equidem obseruandum est, quod erit in dubio adsumenda in meliorẽ partem, & sic in bonum interpretatio. l. merito. ff. pro socio. capit. eltote misericordes. de regul. iur. l. vlt. tit. 10. part. 5. de quo late tractauerunt e iuniorib. Hippoly. in rub. ff. de fideiuss. nu. 46. Franciscus Niconitius in repet. rub. ff. de noui oper. nunciat. Andreas Alc. in tractatu de p̃sumptioni. reg. 3. præs. 1. Abbas Ananiæ, & Fel. in ca. cum dilecti. de accusat. per text. ibi qua rõne Bart. eleganter scribit in l. quoties. §. 2. ff. de hæred. instit. quod si probetur, aliter dictum a quibusdam vel testib. quam scriptũ fuerit a tabellione, p̃sumendum erit, id errore potius quam dolo scriptum fuisse. Quam sẽtẽtiam probauerunt Andr. Alc. de præsump. reg. 3. præsumpt. 13. nu. 10. & Hippo. in d. rub. de fideiuss. nu. 66. Ego vero perpensa hominum malitia, & p̃sertim his consideratis, quæ frequenter solent a tabellionib. dolo, & fraude committi, non facile admitterẽ hanc opinionẽ, nisi apud me probatissima foret ipsius tabellionis rectitudo. Igitur actus exteriores boni per se, aut indifferentes omnes sunt p̃sumendi boni, nisi ex inordinata volũtate, aut malo fine malitiose dicentium simpliciter in actus boni dominium mortali autem boni, vel mali ex recta, vel inordinata voluntate ex bono vel malo fine prauo, aut bono vel malo fine boni actꝰ

vero ex sua natura mali, & sic peccata, non possunt esse boni, nec distingui ex fine, aut bona intentione: ſm magistrum sent. in 2. dist. 40. Augustinum super Psalmum 31. & in homilia. 7. lib. quinquaginta homiliarũ. c. forte 14. q. 5. quo fit, vt delicta voluntate distinguantur, id est ex rõe volũtarij & inuolũtarij vt paulo ante oltẽdimus: p̃posito aũt, & fine minime: distinguntur, nisi q̃ ex parte finis refertur per rationem propriam ad actum volũtatis: & hõ quia finis refertur ad actum volũtatis interiorem, cuius obiectum est actus autem exterior hẽt pro obiecto id: in quo ipse omnino exercetur, & voluntas fertur in obiectum peccati secundum quod ipsum peccatum distinguitur: ideo idem est id q̃ peccata distinguantur secundum obiecta. & secundum fines, author Thomas d. q. 72. art. 1. ad 1. Ergo proposito maleficia distinguuntur quatenus propositum ad voluntatis actum spectant: & sic idem est voluntate, & proposito distingui delicta, dic. c. cum voluntate. l. qui iniuriæ. ff. de furtis. cũ similibus paulo ante citati. de quo late Hippol. in l. 1. §. D. ad fi. ff. de sicariis. & in singuluri. 176. polt alios quos ipse refert.

Hinc sane poterit expendi quæstio elegans qua solet controuerti, an delinquens puniẽdus sit, si sequatur ex 4 delicto publica vtilitas. etenim ex crimine per se nihil bonum sequi potest, per accidens autem poterit bonum aliquod ex malo procedere & deduci. sic sane furtum furtipiẽs alteri proprias res, & eas sibi rapiens inter alienas supellectilia literas proditionis reipublicæ inuenit, quo factum est, vt de tecta proditione salua fuerit respublica: vtrũ hic sit furti puniendus, in declamationib. Seneca disputauit. lib 10. declam. q. vlr. nec Anch autus est definire in c. canonũ statuta. de constit. fol. 19. col. 3. est tñ hęc dubitatio ita definienda, vt si quis alienas res furripuerit ãio furandi, & voluntate in furtũ directa, & sic in rẽ illicitã, peccet pctõ furti, in cuius obiectũ volũtas huius furantis ferẽ, & oĩno puniendus sit. licet ex accidẽti proditionis literas inter furtiuas res inueniens, maximum reipublicæ periculum detecta proditione impedierit, & uitauerit. probat tex. in c. relegantes. 23. q. 5. cuius meminit ad hanc fere qõnẽ Pan. in c. nouit. de iudic. nu. 29. quod si quis res alienas furripuerit non ut eas furto sibi habeat, & adquirat, sed ut proditionis literas intercipiat in maximũ reipublicæ obsequiũ suspicione ductus, q̃ p̃ditio a domino rerũ tractabat, uel q̃ apud eũ erant proditionis lites, hic maxime laudandus est, nõ puniendus, nec furti pctũ habenquippe qui non ãio furandi, nec contrectandi res alienas domino inuito hoc admiserit facinus, sed ut interciperet proditionis literas, quod licitum eidem erat. Deducitur hoc ex c. dixit. Sara. ad finem. 32. q. 3. ex l. 2. §. postea cũ Appius. ff. de origine iuris, quem tex. mirabilẽ esse asserit Barbat. in c. intelleximus. de iud. col. 3. cõmendat Rom. cons. 310. notant in ipẽ hanc distinctionẽ Fel. in c. 1. col. ult. de p̃sump. & Hieron. Cagnolus in d. l. 2. §. his legib. latis. col. 3. ff. de orig. iur. Nec tñ est simile qđ Iurisconsultus scribit in l. 3. §. in bello. ff. de re milit. tex. in c. vlt. ad finem. 22. q. 2. ex c. 24. primi Regum. quibus probatur, puniendũ fore eũ, qui aduersus p̃ceptum ducis belli quidquam egerit ẽt hoc in victoriã felicẽ cesserit reipublicæ: commẽdat Cræmẽlis in sing. 150. hoc ipsum intelligẽs, nisi aliquid noui posit ducis p̃ceptũ secuerit, qđ suadeat ille ris, nec possit cõmode ipse belli dux consulẽdi Rochus Curtius in c. ult. de consuetu. fol. pariso 27. col. 2. est etenim hęc militaris disciplinæ lex iustissima, uel ea rõe, q̃ in bello obedientia sit admodũ utilis reipublicæ, & transgressio imperij valde pernicio: quippe q̃ cũ maximo reipubicæ periculo plerunq; exercentur. secuti tradit Fel. in cap. causam. col. penul. de iudic. idem Fel. in ca. illud. de maiorit. & obedi. Accedunt iuri memorabilia ma-

iorum exépla. Posthumius Tiburtius filium fortissimũ adolescentẽ Aulum Posthumium, q̃ sua sponte iniussu patris egressus hostes fudisset, capite plecti, & secuti peuti iussit auctore Valerio Maximo lib. 2. ca. 2. de disciplina militari. qđ facinus graui vsus argumẽto Titus Liuius lib. 4 primæ Decadis, nõ Posthumio, sed L. Manlio Torquato tribuendum esse censet. is n. L. Manlius, aut. T. Manlius Torquatus filium T. Manlium securi coràm omni exercitu peuti fecit, q̃ inscio, & ignorãte patre cum hoste Gemino Metio duce Tusculanorum ꝑ uocatus pugnauerat, & prouocatorẽ hasta confodisset qđ & Valerius Maximus refert lib. 9. ca. de ira. ex iuniorib. hæc & alia tradidere in prouerbio, Manliana imperia. & Claudius Cottarius de iure militari, lib. 3. c. 7. Plutarchus ex ueteribus in Parallelis cap. 25. qui idem de Epaminonda, & eius filio Stesibroto, scribit.

His profecto utcunque melius potuimus ꝓnotatis circa uoluntarium homicidium quo ad irregularitatẽ, & quo ad huius criminis punitionẽ multa in ipẽ deducemus, ex quibus possit commode percipi quid in hoc tractatu respondendum sit, præsertim ad intellectũ, veramque iuris Pontificij, & Cæsarei decisionum interpretationem, quę hac in re passim commemorantur.

Primo constat ex his, neminem irregularem constitui, nec decerni ex deliberata valde occidendi hoĩnem uoluntate, etiam si ea ex causa cũ telo armatus insidias alteri intenderit. nõ ipsum nec occiderit, nec ei membrum amputauerit. quod probatur in c. uls, 11. q. 1. ca. sicut. 32. q. 1. tex. optimus in c. cogitationis. de pæn. d. 1. l. cogitationis. ff. de pœnis. tenet in ipẽ gl. in c. si aliquis. de homi. vbi eã sequuntur Doct. cõiter, sicuti asserit Alber. Trotius de vero, & perfect. cler. li. 2. c. 20. nu. 5. idem tenent Fel. in ca. sicut dignũ. col. 4. versi. 3. fallit de homic. Hipp. in l. is cum telo. col. vlt. C. de sicarijs. idẽ Feli. in tract. qñ conatus. versi. 6. fallit. est ad hoc. gl. singu. in c. periculose. de pœn. d. 1. etenim licet Anani. in dicta. li aliquis. Trotius, Fel. & Hippol. ex d. gl. ꝓrium adnotauerint, uere iuxta eius ꝑ integram literã, quæ in aliquot codicibus desideratur, cõem opinionem probat. ita equidem legit. Sed nũquid dices irregularem clericum, qui homicidium voluit facere, nec fecit, quia non potuit non credo, quod sit irregularis tanquam de homicidio, licet sit voluntarius homicida. quia lex promotionis potius opus considerat, quam voluntatem. 15. q. 1. capit. si quis non iratus. 32. q. 2. c. sicut homicida quo ad Deum infra eod. c. si cui. vbi tamen factum sequitur, grauius est peccatum, hactenus gl. quæ manifestam facit pro communi opinione authoritatem.

Obijcitur tamen huic opinioni, tex. in c. si cui. de pœniten. dist. 1. c. si propterea. ea. dist. & deinde præceptum illud: Non concupisces. quo inordinatus mentis, etiã solius appetitus, eque ꝑnitus consensus palã prohibetur. tex. ad idem celebr. in l. si quis cum telo. C. de sica. vbi punitur solus occidendi animus cum exterioris actus conatu, probatur idem in l. si quis non dicam rapere. C. de epis. & cler. & alijs plerisque authoritatibus, quib. constat, conatum puniri utroq; iure. His accedit q̃ ẽm Sanctum Th. in 1. 2. q. 20. ar. 4 & Car. Caie. ibi: Card. item à Turre Cre. in c. si quis non dicã rapere de pœnit. dist. 1. actus exterior non addit in bonitate, & malitia ex fine actui interiori. tamen si finis consecutus addit in bonitate, & malitia voluntati bonæ, vel malæ ex fine. non. n. actus exterior addit aliã malitiã, aut bonitatẽ actui interiori ex parte finis de per se tendendum tñ malitiã, vel bonitatem intendit. varijs quandoque modosimo ẽm materiam, & circunstantias actus exterior, vt terminus actus interioris, addit aliquid bonitati, vel malitiæ ipsius actus interioris. tex. ad idem in ca. dicendum. dist. 6. glo. ꝓpria in c. 1. de eo, qui mittitur in poss. cauf. rei seruand. Ergo actus interior mentis præsertim cum exteriori conatu puniendus est, & puniri poterit.

Sed & his rõnibus respondẽdum erit, lege diuina interiorem actum, vtpote eius legislatoris cognitũ puniri. vel ꝑmio afficinon ita lege humana, quæ in actum interiorem potestatem non hẽt. quod alibi latius adnotauimus. Quod si actus interior in exteriorẽ conatũ erũpat, is optime legi humanæ subijcitur. Deinde illud est adnotandum, voluntatem nõ esse vel in malis vel in bonis perfectam nisi sit talis, quæ oportunitate data operetur. Etenim si desit facultas voluntate existente perfecta, vt operaretur quis, si posset: defectus perfectionis quæ est ex actu exteriori. est simpliciter involuntarium. Involuntarium autem licut non meretur pœnam, vel ꝑmium in operando bonum aut malum ita non tollit aũ quid de ꝑmio, vel de pœna, si homo involuntarie simpliciter deficiat ad faciendum bonum, vel malũ: authore Thoma in d. art. 4. quod Caietanus ibi intellexit accipiendo bonum, vel malum moraliter. non tamen secundum hanc vel illam humanam legem, quæ actus interioris executionem exigit per exteriorem operationẽ.

Hinc deducit, quo ad pœnã irregularitatis nõ esse animum, voluntatem, nec actum interiorẽ considerandũ: imo nec conatum ipsum. Quod mõ explicuimus. Cum ipsa lex pontificia quantum ad hoc verum actum homicidij, aut mutilationis exigatq̃ & Henr. post alios docet in c. 1. de eo, qui mittitur in possel. & ibi Card. Secundo inde apparet, idem esse quo ad excommunicationis, & censuræ ecclesiasticæ pœnas. Quibus minime afficietur qui deliberatissimũ animum habuit, omninoq; conatu curauerit agere id cuius eã excõicatio est in d. gl. elegans. in cã audiẽtia de ſnis excõicatio. cõiter ibi recepta. Card. in clem. 1. q. 3. de vſuris. Fel. in d. tract. qñ conatus. versi. 6. fallit. de quo & ipse aliqua scripsi in repet. c. Alma mater. de sent. exc. in 6. 1. par. §. 10. nu. 15.

Tertio infertur, in d. l. si quis non dicam rapere. ꝙ nõ puniri lege humana interiorem tñ actũ mentis, sed exteriorem. nempe ipsum conatũ, qui per exteriorẽ operationem procedit. Nam in atrociorib. criminib. conatus ipse puniendus est: secundum Bald. per textum ibi in dict. lege si quis non dicam. glo. in verb. putamus ibi communiter probata in l. 1. §. hęc autem verba. ff. quod quisque iuris. vbi Romanus, regia. l. 2. tit. 31. par. 7. & est omnium communis sententia post Cynum in d. l. si qs, probat idem tex. elegans in c. 1. de homic. in 6. lex, quisquis. C. ad leg. Iul. maie. gl. in l. præsenti. C. de his, qui ad ecclesiam confugiunt. quam dixit esse peregrinã Fel. in tractatu qñ conatus. versi. fallit quinto. Nam si hõ magnum aliquod scelus, aut eiusmodi tentat patrare crimina, in quib. magna calamitas, aut graue admodum exitium futurum est, proculdubio leges humanæ incœptum facinus, ac si consummatum esset, puniri voluerunt. Non. n. secus censuere eum, qui tã atrox dirumve facinus moliri ausus fuit, quique ad tam exitiale scelus animum induxit, pœnis athici oportere, acsi illud opere cõsummasset. quod in leuioris noxæ criminibus, & vbi non est tanta sceleris magnitudo locum non obtinet. Huc pertinet qđ Cicero in eleganti pro Milone oratione ad exaggerãdã inuidiã, ad improbandum grauissimũ scelus tentatũ equidẽ cã occidendi Pompeium illũ Magnũ, in quo totius Reipublicæ salus, & maiestas periclitabatur, inculans Clodij seruum in æde Castoris cũ fica vt Põpeiũ trucidaret, deprehensum fuisse, in hunc modum loquitur. Nisi quia res ꝑfecta non est, iõ puniẽda non fuit, quasi exitus rerũ, non hoĩnum consilia legibus vindicentur. Minus dolendũ fuit re non perfecta. sed tñ puniẽdũ certe nihilominus. Hęc Cicero, cuius ad hãc distinctionẽ meminit Alex. ab Alex. dierum genialiũ lib. 2. c. 16. ad idem facit quod notant Bar. in l. 1. C. ad legẽ Pompei.

pompei. de parricidijs. & Sal. in l. 1. C. de maleficijs. qđ si & in his atrociorib. affectus fuerit intra animũ retentus, nec ad opus aliqđ exterius eruperit, nulla pœna humanæ legis huic affectui nocet, nec pro eo constituẽda est: quemadmodum regia lex ꝑcitata, & alię, quas ex iuris ciuilis rescriptis adduximus, probant: liquidẽ, vt inqt Cato, voluntates, nec legib, nec pœnis sunt obnoxiæ.

Verũ circa illationẽ istã non leuis est controuersia, an conatus in atrociorib. criminib. sit ordinaria pœna delicti ꝑfecti & cõsummati puniẽdus. Sunt etenim qui censent, conatum in his criminib. etiã deductũ ad proximũ ipsius consummati sceleris actũ, & si non stet ꝑ conatẽ, quin illud peregerit, sed aliquo exteriori impedimento fuerit impeditus, eadem lege, non tamen eadem pœna puniendũ. Hanc opinionẽ probant ex tex. in c. sicut dignũ. §. illi aũt. de homic. cui rõdere possumus, in eo casu conatũ non fuisse deductũ ad proximũ ipsius ꝑfecti criminis actũ: nec conantẽ fecisse quidquid agere ad actus ꝑfectionẽ potuisset. Et nihil ominus eãdẽ ſnam tenent Cynus in d. l. si quis nõ dicã rapere. col. 2. & ibi Sal. Ang. de Maleficijs in gl. Sempronij mandatorẽ. col. 2. Tho. Grammatic. voto. 20. & decisio. 74. num. 12. Cæpola in consi. vltim. col. pen. Andr. Isernia in c. 1. §. si vero de capita. qui curiã vendic. Fel. in tracta. qñ conatus. colu. vlt. quamuis ipse non ita in ipẽ hoc asseueranter ausit. & Cynj opinionẽ probant Tho. Grãmati. decis. 2. nu. 22. Io. Bernard. in pract. c. 91. & est cõis opinio ſm Hippoly. in consi. 105. col. 1. tradit in d. l. is qui cum telo. C. de sic. eandẽ opinionẽ fatẽ cõem Thomas Gramm. in voto. 8. col. vlt. & Lud. Carreri. in pract. crim. rubr. de homici. §. 2. nu. 19. qui, & Hippo. plures authores ad id citarũt.

Contrariã tñ ſnam, q̃ in atrociorib. criminib. punitur pœna ordinaria conatus ipse ad aliquẽ proximum actum deductus: ita vt per ipsum conantem non steterit, quin fuerit scelus omnino consummatum: probat tex. elegans in c. 1. de homic. in 6. cui accedit tex. in d. l. si quis nõ dicã rapere. & in d. l. si is qui cũ telo. Nec tñ hic agẽdũ erit de eo puniẽdo, qui ſpõte pœnituerit, & à criminis cõmittendi conatu cessaverit: cui parcendũ est. l. qui falsam. ff. de falsis. sed tñ tractabimus de puniendo eo, qui mentis interiorẽ cogitationẽ ad exteriorẽ actũ deduxerit. ita, vt per eum non steterit, quin crimen ipsum ꝑageret. qua in re video multa à iuris vtriusq; doctoribus frequẽter tradi adeo perplexe, vt maximo labore opus sit ad discernendũ ea, q̃ sint ad praxim cõgrua, & recipienda, quamobrem ipse conabor iudices admonere, quid mihi visum fuerit tam sepissime hac in controuersia dubitanti.

Primum admonendum est, quoties de puniendo conatu in atrociorib. criminib. actũ fuerit, non oĩa crimina, quæ grauissima existimãtur, pari iudicio cẽsenda fore. ex his etenim vnum erit grauius, & atrocius alterone. considerer. de pœnit. d. 5. l. aut facta. ff. de pœn. l. qđ ergo. 6. pœna grauior. ff. de his, qui notant. infamia. c. aut facta de pœn. d. 1. Nã licet Cicero in Parad. c. 3. & Ioannianus hæreticus probare conati fuerint, oĩa ꝑcta esse æqualia: id tñ falsum est, erroneũ, & hæreticũ: quemadmodũ docent S. Th. 1. 2. q. 73. Castro de hęreſib. in verb. ꝑctũ. Io. Arbore. li. 14. Theologiæ. c. 9. igit quo ad punitionem conatus in criminib. atrocib. quo ad pœnã ordinariã, vel extraordinariã, iudex ꝑpendere debet ipsius criminis qualitatẽ, ne vna, & eadẽ mentura oĩa metiri conetur.

Secundo, ꝓter ipsius criminis grauitatẽ considerãdi sunt actus ipsi, ad quos fuerit conatus ipse deductus, vt ex his, & simul delicti qualitate iudex ꝑpendat, qua pœna conatus puniendus sit. Sunt etenim actus quidã qui proximi censentur ipsius criminis executioni: nõ tamẽ sufficiunt his, vt ex parte conantis debitũ perfectum sit: cũ & aliud ad perfectionẽ eius supersit ab ipso criminis 7 authore agendum. Cuius rei sit exemplum in eo, qui cogitauit ac decreuit patrem occidere, & hoc animo patrẽ aggressus est. pater aũt seipsum defendit: ut aliunde impedita fuit parentis occisio. Sunt alij actus ita proprie ad criminis perfectionẽ ꝓtinentes, vt nihil his peractis supersit agendum ex parte delinquentis ad criminis ꝑfectionẽ: licet mors secuta nõ fuerit ex eo, q̃ adhibitũ sit aliquod medicamẽtũ, quo fuerit impedita. Erit sine exẽplũ in propinante alteri venenũ cã homicidij: qđ quidem venenum minime nocuerit ad mortẽ, quia medicamẽtis sit eius vis extincta. Horũ equidẽ actuum distinctionẽ ꝓ oculis habere debent iudices, vt in atrociorib. criminib. pœnã ordinariã, vel extraordinariam conãtib. inferant. Nã in aliqđ crimine adeo erit cõsideranda eorũ grauitas, vt sufficiat conatũ deductũ fuisse ad priores actus: in alijs vero hoc nõ erit satis, sed erunt necessarij posteriores: quandoque nec hi sufficient ad ordinariam pœnam.

Tertio, est omnino cõsiderandũ in delictis, q̃ atrociora non sunt, conatum puniendũ fore pœna extraordinaria iuxta ipsius conatus qualitatẽ: nõ tñ ordinaria: & hoc quidẽ eo casu, quo conatus est ad exteriorẽ actũ deductus, nec stetit per conantẽ, quin delictũ consummaretur. Etenim arbitror, nõ debere hũc conatũ manere, nec dimitti impunitum, imo puniendũ fore iudicis arbitrio non pœna ordinaria. Hanc conclusionem ipse deduxi ex mente omnium, qui de conatu hactenus scripsere ꝑsertim Sal. in d. l. is qui cũ telo. col. 1. sentit eãdẽ opinionẽ regia. l. 2. statim citanda, & l. fœcularis. ff. de variis crimin. cuius meminit Bal. in d. l. si quis non dicã rapere. col. 2. & Chassan. in consue. Burgun. rub. 1. §. 5. vers. Archidiac. nu. 123. eadẽque rõne ipse probauerim. Nã hic conatus ad exteriorẽ operationẽ deductus, licet criminis ſpem, in qua voluntas ferebat non perfecerit dubio procul delictum est, & ad sceleris audaciã pertinet, q̃ reipub. est perniciosa: & iõ expedit actum istum nõ dimitti impunitum. quod Plato li. 9. de legib. eleganti sime docet. eadẽ ſnia probat authoritate, ꝑsertim ex l. Imperator Seuerus. ff. de iure fisci. & gl. ibi alter. vbi gl. & Bar. ff. de calumniat. l. 1. in princ. & ad si. ff. de extraor. crim. vñ fit, vt consuetudo totius Christiani orbis, qua obtentum est leges punientes conatum abrogatas esse, sit plane intelligenda quo ad pœnã ordinariã: etenim extra ordinẽ arbitrio iudicãtis puniendus est conatus ipse ad exteriorẽ actum deductus. ametli huius consuetudinis plures meminerint: maxime Spec. tit. de accusat. §. 1. Iaſ. post Ang. in l. 1. §. vlt. ff. quod quisq; iuris. Bal. in l. 3 C. de seruis fugiti. Hippoly. in l. eiusdem. ff. de ticar. & in d. l. is q cũ telo. nu. 12. C. eo. tit. Ale. & ibi Car. in cõs. 15 li. 1. & plerq; alij, quorũ iuniores meminere, & Hipp. in d. cõs. 105. nulla aũt pœna conat' puniẽdus erit in his cõib. criminib. quoties ista ſpõte q̃ conaſ pœnituerit, & ab opere cessarit. l. qui ea mẽte. & ibi gl. ff. de fur. l. q falsã. ff. de falsis. regia. l. 2. tit. 31. par. 7. fatent oẽs, & docet Fel. in tract. qñ conatus. col. 1. qui eiusdẽ operis col. vlt. scribit, posse iudicẽ, licet non teneat, mitigare pœnã à lege statutã, quoties lex conatũ punierit. text. optimus in l. aut facta. §. euentus. ff. de pœnis. notat. Sal. Bal. refe. ens in d. l. is qui cũ telo. nu. 6. qđ est intelligendum ita, vt discretus iudex pœnã moderetur ſm actuum, & criminum distinctionẽ, quã paulo ante tradidimus, & q̃ põt colligi ex Sal. in d. l. is qui cum telo, col. 2. quæ oĩa ad varias ſpẽs deduci possunt: quarum aliquot ſpeciatim subijciam, vt inde possit aliquid certum hac in quæstione proponi.

¶ Primo interest intellectus ad tex. in l. qui quis. C. ad legẽ Iul. maiestatis. vbi probatur, in eo crimine, quod atrocissimũ est, conatũ puniri pœna quæ dẽ ordinaria. oportet. n. hic perpendere criminis grauitatẽ, eiusque conditionem, cuius proprium est, vt conatus ad actũ exterio-

rem deductus, nēpe ad tractatum, & consiliū initū cū alijs circa proditionē, vel his equidem simillimū, ad speciem criminis læsæ maiestatis perfecti pertineatcū is ꝓditor sit, & huius criminis author, qui aduersus rempublicam, aut principem fuerit aliquid machinatus per actus exteriores, quorū mentio fit in l.1.2.ff.ad legē Iuli. Maiestat. l.1.tit.2.par.1.eſt in spē regia. l.2.tit.31.particu.7. vt plane in hac spē conatus, efficiat eius authorē criminis huius reum. Quod communi omniū sententia receptum videtur: vt tradidit Ludouic. Carreri. in practi. rubr. de homic. §. homicidij nu.15. Ang. in l.1.§. hæc verba. ff. qđ quisque iur. Hyppoly. in l.1. ff. de sicarijs. col.4. imo magistratus oēs animaduertere debent in hoc crimine puniendo, quantū periculū toti Reipublicæ ex eo immineat. Multa. nduntur huic atroci delicto spēs, q̄ cōmemorat Io. Igneus in qōne, An Rex Fracię recognoscat superiorē, nu.108. Nā & vbi conatus ipse ad exteriorem actū deductus, etiā absq; criminis cōsummatione delicti spēs nomen habeat tunc illius criminis pœna ordinaria puniendus est quod probatur in l.1.ff. de effracto. l. vulgaris. §. qui furti. ff. de furtis. notant in spē Salic. in d.l. is qui cum telo. col.2. & Henr. in c.1. de eo, qui mittit. in posse. col.5. exemplū est satis obuiū in eo, q̄ alterius portas fregerit cā furti, q̄ minime potuit peragere: profecto hic punietur pœna ordinaria, non furti, sed effractoris. de quo crimine legito Chasſinæū in consuetud. Burgundię, rubr.1.§. videndum. nu.31. & l. hi. ff. ad legē Iul. de vi publ. num.51. & hi qui. ff. ad legem. Iul. de vi publica. & l.18. tit.14. par.7. l.6. tit.5. lib.4. fori. & l.74. styli.

8 ¶ Secundo, infertur interpretatio ad l. vnicam. C. de raptu virgin. & ei similem Regiā. l.3. tit.20. par.7. eſt. n. illud crimen grauissimum: ideirco oportet explicare, Sit ne illius constitutionis pœna admittenda ē eo, qui raptum minime consummauerit, tametsi conatus fuerit id agere per actus exteriores, & perfectioni huius criminis proximus. Et Ang. ibi censet, rapientem virginem, si cā stupro non afficerit, nec cognouerit, nō cē puniēdū illius cōstitutionis pœna, sed alia mitiori: quasi illa cōstitutio exigat raptū cū stupro. Idē tenent Anania in c. penul. de raptori. col. penu. Dec. in consi. 234. col. vlt. Hippolyt. in consi. 105. col. 1. Cępola consi. 58. Ludo. Carreri. in practi. criminali. titu. de homic. §. circa. nu. 285. idē habet cōis opinio ſm Boerium decisio. 316. col. 2. quibus adstipulat. l.1. tit.10. lib.4. fori. ārium tn deducit ex l. si quis non dicā rapere. C. de ep. & cle. & clericis. & idem tenent And. Isernia, & Matthæus de Afflictis in constitutionib. Neapolitanis li.1. rubr.19. q.2. lex n. quę punit raptum virginum libidinis cā factum, considerat ꝓ huius punitionis rōne stuprū, & virginitatis vitium, quod frequentissime ex raptu sequi solet. Hæc vero lex rōnē habet continuam, finem communem, & vniuersale, nō particularem: & ió licet eius rō cesset in aliquo casu nō non deficiat in cōi, lex non cessat, nec cessare debet: licuti adnotauimus & nos in 4. Dec. 2. par. c.6. §.9. nu.8. quamobrem dubia est hæc Angeli & Ananiæ opinio: ipse vero in raptu cuiusque virginis simpliciter admittere ſnam Angeli & Ananiæ: vbi rapiens, qui poterat a nemine impedius virginē raptā stuprare, ipsorte sua noluit id gerere, imo eā libertā, & integrā ad honestū locū duxit. Etenim per eū iterit, quin crimen omnino cōsummaret. Quo casu video Ananum & alios loquutos fuisse saltē in exemplis: cenſeo tn esse adiuc raptorē iniustū grauissimæ pœnæ puniendū. Secundem quo ad speciem raptus crimen illud perfectum mihi videtur, etiā absq; copula, si iura mentem considerem⁹, cu ꝓp iniuriam parentib. illatā, tum ob ipsius virginis infamiam. Nec. n. potest eadem virginis opinio vnquam integre restitui tametsi mille testibus probatum fuerit, eam nondum corruptam fuisse à raptore. Quis. n. credet hoc iuxta illud Iuuenis ad paridem apud Ouidium de rapta Helena a Theseo.

A iuuene, & cupido credatur reddita virgo?

Quod si raptor minime raptā vitiauerit, non ꝓpria pœna ductus, sed quia id agere non potuit, nec per eū stetit, quin eam stupraueritne sane pœna ordinaria eū puniēdū esse opinor iuxta d.l. vnicā. vbi Hip. nu.154. & Lu. Carreri. in d. nu.285. ita expressim tenuerūt. Quib. adstipulat Regia. l.2. tit.31. par.7. & authoritas Iserniæ, ac Matthæ. de Afflict. & denique ipsius Ananiæ mens, & exemplum.

Sed in raptu alicuius monialis arbitror nō esse admittendam distinctionem: ità si mo raptor pœna mortis puniend⁹ est, & deniq; ordinaria, si vere rapuerit libidinis cā, & ex monasterio abduxerit: tametsi eā nō stupraueri t, cū id potuisset agere. Hoc. n. crimen grauissimū est, & maius q̄ simplicis virginis rapruscū: in eo non tm ip se raptus monial ū, sed & conatus sit oīno puniendus. d. l. si quis non dicā rapere. vbi Bal. Paul. & alij hoc tenent, & Andr. Iser. ac Matth. de Afflict. in d. cōsti. Neap. opti. tex. in l.4. tit.10. li.4. fori. licet existimē, conatū ad rapiē dā monalē, si rapta non fuerit, nec abducta e monasterio, grauissime puniendum: foremon tn pœna ordinaria. Ad hæc optime cōducit, q̄ coitus cū moniali sapit incestū, & eius q̄dā spēs esse quibusdā, tametsi impropria vē gl. in c. virginib. 27. q.1. l.5. tit.15. lib.8. ordi. l.2. tit. 17. par.4. l.1. tit.2. ead. par. mortifiq; pœna punit. Auth. de sanct. epis. §. pe. c. si quis rapuerit. 27. q.1. notat. Pan. in c. monasteria. de vita & honest. cleric. Paul. Grillandus in tract. de pœnis omnifar. coitus. li.3. q.1. num.18. clericus vero, nā de laicis hæc sunt intelligenda, cū moniali carnale commercium habens, officio, & beneficio priuatus in arctum monasterū ad perpetuam pœnitentiam detruditur. c. si quis episcopus & c. si qua. 27. q.1. etiā si hęc fornicatio non fuerit publica, nec scandalū dederit, qđ not. Anania. consi.1. & Io. Bernard. in practi. crim. c.75. Hinc poterit lector perpendere. l.2. tit.19. par.7. q̄ simplicem coitum cum moniali, non pœna mortis, sed pœna simplicis stupri puniendum esse respondit.

¶ Tertio, deducitur ex his sit intellectus ad text. in d. c. 9 1. de homic. in 6. ex quo probauimus ſ. conatū pœna ordinaria delicti puniendu fore, etiam si non sequatur effectus, mō ꝓ conantem non iteterit, quin delictū consummaretur, mō crimē sit grauissimū, vtpote Assassinū de quo ea constitutio tractat. Et etiam hanc opinionem probant in Assassinio communi. vbi quis pactione cū altero fecerit pecunia ꝓmissa, vel data, vt occideret Titiū. Ang. consi. 14. & Chasſ. in consuet. Burgund. rub. 1. §. videdū. nu.7. asseuerās, se ita vidisse. Mediolani factū. Et tn ārium quo ad pœnā ordinariā, licet punitionē extra ordinariā admittant, conant tenere Hipp. in d. consi. 105. & in d. l. is qui cum telo. C. de hear. ad finē. & alij paulo ante citati in hoc. verī, verū circa illationē istam. quasi punitio constituta in d.c.1. extraordinaria sit, nō ordinaria: quod mihi non satis applaudit, Nā pœnę in d. c.1. statutæ, graues profecto iuris, & iure punificio ordinariæ: nec ad negari vere pōt. qua rōne in hac difficili q. constituerē ipse aliquot casus iuxtā ea, quæ ꝓmisimus ad propriam huius materię de conatu cognitionem.

Primus casus exponit in ꝓprio crimine Assassinij: licet, cū tractat pecunia data, aut ꝓmissa de occidendo hoīe Christiano p ministerū alicuius infidelis ex gēte Assassinorū, quēadmodū ipse adnotaui in 2. Var. resol. c.10 nu.10 Nā in hac ipē ob tanti criminis imminentē opinor oīo ieruādā ꝓdictā constitutionē. vt idius pœnis, & alijs ordinarijs puniat ipsum mādatū, ēt non secuto homicidio, si per ipsum mādantē non iteterit, quin homicidium fuerit secutū. qđ mihi manifestū fit ex d.c.1. vbi Philippus

Philippus Franc. post Io. And. in reg. in pœnis. de reg. iur. in 6. scribit, in ea constitutione mandatum tm puniri, vt delictum quidem speciale, atque ideo ad pœnas inibi statutas, mandatum ipsum sufficere, nec tunc probatur, conatum in hoc casu pœna ordinaria puniri: liquidem ſnō conatus, sed crimen consummatum puniatur.

Secūdus subijcit casus ſm cōem assassinij significationem in eo, qui cum quolibet Christiano, aut infideli pecunia data, vel promissa pactionem inierit de homine Christiano occidendo: & sine in ipso mandatario, si ad actū proximū processerit, & conatum ipsum deduxerit vt per eū minime steterit quin scelus peregerit, notāt puniendum fore pœna ordinaria, Ang. in d. consilio. 14. & Chasſa. in d. nu.7. Matth. de Afflict. in const. Neap. lib.1. ru. 22. nu.16. Io. Andr. in reg. in pœn. de reg. iur. in 6. Tho. Grammat. in voto 3. asseuerans, ita pronunciatum fuisse in senatu. Neap. eandem opinionem sequitur Ludou. Carrer. in practi. criminali, rub. de hom. §. 2. nu. 12. & in §.5. nu.8. & nu.100. Bald. & Ang. in l.1. §. hæc verba. ff. quod quisque iuris. & licet Ang. in d. consit. 14. & in l. ité apud Labeonem. §. si curauerit. ff. de iniu. existimet, piū esse, q̄ iudex pœnam mortis in hoc casu ordinariam in mitiorem, & extraordinariam commutet: ego arbitror locum fore ordinariæ pœnæ, nec eam minuendam esse, si conatus fuerit deductus ad actum admodum proximū ipsius criminis consumationi, ſm ea, q̄ ad hanc controuerſiam præmisimus. facit ad hæc, q̄ constitutio in d.c.1. a summo pontifice statuta, non tm in mandante locum habet, sed & ipso mandatario, sicuti nos explicuimus in d. lib.2. Variar. resol. c.20. nu.10. verſicul. quarto.

Tertio proponit, quid dicendum sit de ipso mādatore in hac spē. Nam iuri conueniens satis est, q̄ hic punitur eadē pœna, qua & mandatarius. Quo fit, vt si mandatarius ad actum processerit ita proximū profectioni criminis, q̄ pœna mortis sit dignus, eadem erit ipse mādator plectendus. Quam opinionem ipse coactus ex tex. in d.c.1. ſm eius cōem intellectum. Etenim illa cōstitutio in ipso mandante loquitur vere: & mandatarū per doctores extendit. Huius sn̄æ authores sunt omnes hi, qui in crimen Assassini censent, conatum deductum ad actū proximum ipsi sceleri esse ordinaria pœna puniendū. licet sane Lud. Carrer. in d. §.5. nu.8. hunc casum ex alijs per eum citatis definiuit. Nec pōt congrue iure probari differentia, quam inter hunc casum, & præcedentem constituit Th. Gram. voto 8. & 9. ad fi. liquidem actus proximus ipsius sceleris consummationi erit sufficiens ad puniendum ordinaria pœna mandatorem, cum & sit satis ad puniendū ipsum mandatarium, qui crimen iussu, ac mandato alterius, commisit. Maxime huic opinioni locus erit ex eo, q̄ frequentissimo omnium consensu receptum est, in c. c. conatum puniri, etiam si non sequatur effectus, & tn ea constitutio mandatorem potius quā mandatarium pœnis mihi expressis persequitur, quæ quidem prosequutio ad hunc casum potissime pertinet, cū de mandatario puniendo tractauerit, quemadmodum Francus & Doct. ibi adnotarunt.

Quarto, si quis pecunia data, vel promissa mandauerit alterum occidi, & mandatarius ad exteriorem conatus actum non processerit, ipse mandans non est ordinaria sed extraordinaria tm pœna puniendus, cum alioqui in alijs crimin⁹, nō ita atrocib. nulla foret pœna in hoc casu mandanti intligenda. quod not. Bart. in l. non solum. §. si mandato. ff. de iniur. nu.3. Ang. de Malchicijs in glo. Sempronium mandatorem. col.2. atq; in hac specie loquunt. Hipp. in d. consi. 105. & in d. l. is qui cū telo. Tho. Gram. in d. voto. 8. & in decis. 2. nu. 25. & rursus voto. 20. Lud. Carre. in d. §. 5. nu. 8. Dinus, & Ang. in d. l. item apud Labeonem. §. in curauerit. cui opinioni facillime subscribent omnes, qui probare conantur, adhuc in atrocib. criminib. conatum non esse puniendum pœna ordinaria. quorū opinio tunc obtinebit, cum ipse conatus non processerit ad actū exteriorem, saltē eum qui sit ad modum proximus.

Quinto, ex his facilior erit decisio eius q. quam tradit gl. in d.c.1. de hom. in 6. in verbo, mādauerit. vbi asserit in hoc crimine Assassinij non esse satis ad effugiendā pœnam illius constitutionis, quod mandator reuocauerit mandatū ante eius executionem, quam gl. sequutā ibi Dom. Franc. & profecto vera est, quoties reuocatio mandati minime nota sit mandatario, atque ió ipse vel minimum exequitur, vel ad actum proximum ipsi crimini processerit. Etenim in hoc casu nō excusat mādatorē reuocatio mandati, q̄, vt eum excuſet, debet notificari ipsi mandatario re integra. gl. in c. cum quis. vbi Doct. de sen. exc. in 6. quæ est ordinaria ſm Fel. in c. ex parte decani, nu.6. de reicr. & notab. ſm Ale. in l. si pecuniam. ſ. 1. ff. de cond. caus. dat. vbi Bar. idem ꝓbat, & Fel. in c. licet dignum. de hom. nu.14. optima gl. & ibi Doct. in c. mulieres. §. vl. de sen. exc. quam sequitur, & explicat Syl. in verb. exc. 6. notab. 3. & Auſreri. in Cle. 1. de offi. ord. reg. 3. nu.6. q̄ si mandatum fuerit reuocatum, nec aliquis effectus sit sequutus, quia mandatarius fuit certus de reuocatione, tunc nō erit locus, ēt in atrocioribus pœnæ ordinariæ, licet extra ordinem vterque sit arbitrio iudicis puniendus, quod notat Hipp. in d. consit. 105. & in d. l. is qui cum telo. col. pen. Lud. Carre. in d. §. circa. nu. 78. & idem ipse dixerat nu.8. constatq; ex proxime adnotatis. sed si mandatarius non obstante reuocatione ad mandati executionem processerit, videtur sane, non esse mandatorem pœna ordinaria puniendum adhuc in his atrocioribus. criminib. sicuti apparet ex gl. in d.c. cū quis. & his, q̄ eam sequuti sunt. Ipse tamen in hac specie grauiori pœna quam in præcedenti, puniremus ipsum mandatorem.

Sexto, hinc perpendi poterunt Bald. verba in l. nō ió minus. C. de accusat. nu 16. ita enim scribit, Et si dicas, q̄ in illis atrocissimis punitur consilium solum, ergo puniatur tractatus, & ordinatio: & nō est aliqđ mandato, qn sit tractatus, & ordinatio l. & si amicus. ff. de adu. Rū. qđ solus tractat⁹, & sola ordinatio nō punit de iure, nisi sit ꝓcessum ad aliū actū ordinatū de p se ad ipsum factū. l. si qs nō dicā rapere. c. de epis. & cle. & ff. de pœnis l. cogitationis. Hactenus Ba. sentiens, adhuc in grauissimis criminib. mandatum non puniri, nisi processum sit ad actū ordinatū in ipsam mandati executionē. Hæc. n. Bald. sn̄a est intelligenda quoad pœnam ordinariā, vt mandatū ea puniēdū non sit. ēt in his grauissimis delictis, nec tn hanc sequitur, non esse extra ordinē mandatū puniendū. ꝑtim in Assassinio, cuius criminis pars est ꝓcipua ipsum mādatū, & ipsa conuentio in id facta, vt pecunia cōductus hō aliū incautū occidat. quod senſere Doct. in d.c.1. de hom. in 6. maxime Francus ibi. post Io. And. in reg. in pœnis. de reg. iur. in 6. idem erit in his criminib. in quib. tractatus ipse maxime ad speciem criminis accedit, nēpe in crimine læsæ maiestatis, in quo pœna forsan ordinaria erit mandati iniungenda. Potuit sane Bald. eum sensum habuisse, vt adhuc in grauissimis scelerib. mandatum solum nec pœna extraordinaria puniendum sit, vt in casu l. si quis non dicam rapere. Præterquā vbi mandatū ipsū potissime sceleris speciem cōstituerer, sicuti de Assassinorū crimine probauimus. sed Bar. in d. §. si mandato. & Ang. in d. gl. Sepronii mandatorē. col.2. & plerique alij eū sequuti existimarunt, in delictis atrocioribus. solū mādatū puniendū fore pœna extraordinaria. Quorū opinio mihi magis applaudit, quamuis Fel. in tract. quando conatus. col.2. sequatur Baldi sententiam: imo in quocunq; delicto æquum est, q̄ mandatum ipsum saltem nondum re integra reuocatu ꝓmō & qualitate criminis, qđ mā tū est, quid arbitrio discreti iudicis, q̄ dđ Bar. de eum.

Quarto

Quarto inferē ex præmissis vera interpretatio tex. in
d.l.is qui cum telo.C.de ficariis:qua quidem constitu-
10 tione cautum est,pœnā homicidij ordinaria puniendū
esse eum,qui cū telo hominis occidendi cā incesserit, ta-
metsi non occidat.Etenim receptum est,pluetudine eā
pœnam sublatam esseq; paulo ante adnotauimus. Ni-
hilominus vbi conatus quis fuerit proditorie hominē oc
cidere,& ad actum exteriorem processerit illato vulne
re,forsan erit locus pœnę ordinariæ, quemadmodū ex
l.reg.deducitur,l.1.tit.13.lib.7.ord.Ea nempe rōne, q̄
homicidiū proditoriū grauissimū crimē sit.c.1.de ho-
mi.cuius intellectum nos tradidimus lib.2.Var.rel.c.vl.
nu.7.Quamobrem in hoc grauissimo crimine satis erit
iuxta quorundā opinionē,q̄ ipse conatus ad actum om
nino proximum consummationi delicti processerit, &
quidem ad vltimū actum,qui a delinquente agēdus est
ad criminis perfectionem,licet nō fuerit mors sequuta.
Sunt etenim hi actus fere vltimi maxime considerandi,
vt iudex perpendere hinc valeat,an pœna sceleris con-
summati sit delinquens omnino puniendus,vel minori.

¶ Quinto,non incongrue deducam ipse quæ mō di
11 ximus ad definitionem illius q.passim controuersæ:
tan is,qui tentat aliū occidere veneno,sit puniēdus pœ
na mortis,quamuis mors,sequuta non fuerit?Nam iu-
risconsultus in l.3.in prin.ff. de ficar. expresim asserit,
hunc puniendū mortis pœna,nēpe ipsius legis Corne-
liæ supplicio.reg.l.8.tit.8.par.7.Sed quia cōi totius orbis
cōsuetudine derogatū est legib.conatū abiq; vero effe-
ctu puniendis.contrarium sū amissimo quod pœna extra
ordinaria puniendus sit qui venenum causa mortis alte
ri propinauerit,si vel medicamentis, vel alia via mors
sequuta non fuerit,tenent Bal.cons.443.l.2. Cæpola cō
filio vlt.Ang.in l.1.§.fit iniuria.ff.de extraord.crim.Flo.
in l.item si obstetrix.ff.ad legem Aquil Hippo.in d.l.3.
Ale.ad Bart.in l.1.ff.ad legem Pompeiam ,de parricid.
Paulus in cons.167.nu.13.lib.4.Matth.de Afflit.in con
stitutio.Neap.lib.3.rubr.41.Aug.Arimmensis in additio
nib.ad Ang.de maleficijs.in verb. ex interuallo. ad fin.
Cremens.in sing.49.Tho.Gramm.eleganter in decisio.
2.Neap.qui testatur,ita non semel in supremo Neapo.
prætorio decisum fuisse,& esse hanc opinionem com-
munem asserit eam sequutus Ludo.Carre.in pract.titu.
de homicid.§.homicidij.nu.19.sensit Fel. in tract. quan
do.conatus.col.4.notat.iterum idem Thomas. Gram.
decisione.74.nu.16.& 17.

Verum hac in q.obseruandum est, illud crimen esse
grauissimum,quippe quod ad proditoriam occisionem
pertineat.secundum Bal.in Inemo.col.3. C. de summa
Trin.Anan & Fel.in c.1. de hom.textus opt.in l.1.C.de
malef.& mathe.Bal.& Sal.in l.cum fratrem.C.de his qb.
vt indig. Alex.in cons.145.nu.6.lib.7.Lud.Carre.in pla
ct.criminali.§.homicidij.num.98.item illud est oīo res-
piciendum in præmissa specie,vbi quis venenum causa
mortis & animo occidendi alteri dederit, & propina-
uit,actum illum esse adeo proximum consummationi
criminis,vt denique is sit vltimus ab occidente agēdus,
nec.n.ad mortem quicquam aliud supereſt ab eo agen-
dum,vt plane constat.idcirco centeo veriorem esse con
trariam opinionem, & arbitror, hunc pœna ordinaria
puniendum,cui sententiæ suffragātur omnes,qui volue
runt,in his atrocioribus,conatum ad proximum actū de
ductum ordinaria pœna dignum fore. His accedit reg.
lex in proxima illatione citata,deinde & l.50.tit.vl.libr.
8.ord.qua constitutum est, mittentem sagittam in mor
tem alterius,morte plectendum,etiam si non percutiat.
Maxime tādem si percussisset cum ea.l.5.tit.13. libr.8.q̄
quidem leges rationem habere poterunt a glos.in c.1.in
verb.ad mortem.& ibi Bal de præsumptionib. hanc ti
dem sententiam tenent Bar.per tex.inibi in l.1.ff. ad le-
ge.Pompe.de parricid.Ioan.Faber in §.alia. Institut. de
pub.iud.Salic.in d.l.1.C.de maleſi.& mathe.Ang.de ma
leſi.in verb.& ex interuallo.col.vlt.Ioan.Igneus elegan
ter in crimine falsæ monetæ,in l.1.§.cum dis.nu.23 ff.
ad Syllania.nempe in eo,qui falsam monetam in pecu-
niæ formam ita excuderet, vt statim expendi posset.di-
cet ea vsus non fuerit.l.fi falsos.C. ad l. Cornel. de falsis.
Postremo facit opinionem istam insistioré,quod author
re Thoma Grammat.in d.2.decisione,per magnæ Cu-
riæ iudices apud Neapolim fuerit non semel per senten
tiā ad probata,licet in magno consi.cuius iudices beni-
gniores solent esse, aliud in contrarium sit definitum.
Nec tū probauerim,pœna mortis puniendū fore eum,
qui aīo alterū occidēdi venenum emerit,& parauerit,nō
tū propinauerit,nec dederit. Nam in hac specie totius
orbis consuetudo est intelligenda,q̄ leges hunc conatū
punientes abrogauit. Etenim Bal.Flor.& Cremē sis pau
lo ante citati contendunt,non posse hunc conatum iu-
ste puniri pœna ordinaria, sed extra ordinem puniendū
fore,quidquid Bar.Io.Faber.& Ang.de maleficijs, in cō
trarium responderint.nos equidem aduersus Cæpol.An
ge.& alios asseuerauimus, tunc locū esse pœnę ordinarię
cū is venenū aīo occidēdi parauerit, & propinauerit al
teri.& profecto idem in hoc casu voluerunt Bald. in d.§
fil.243.& Floria.in d.l.item si obstetrix.tametsi Thom.
Gramma.pro eius sententia hos authores adduxerit.sen
sit & hanc distinctionem Salic.in d.l.1.sic sane si qs fal-
sam monetā cudere cœperit,nondum in forma ad eius
vsum necessaria signauerit,puniendus nō est pœna or-
dinaria,sed extraordinaria,sm Ioan.Igneum in d.num.
23.ex alijs,quæ ipse adducit, atque ideo iure optimo in
hoc casu idem probat Th.Gramma.in d.decisio.74. ci
cens a summo Regio prætorio reuocatum mortis iudi
cium pronunciatum a iudicib.magnæ vicariæ.

Potissimum est admittenda,ac probanda mortis con
demnatio in eum qui venenum parauerit alio occideo-
di patrem,vel matrem,& propinauerit eidē. Nā etsi in
d.l.1.ff.ad legem pompeiam.de parricid. & in l.12. titu.
8.part.7.cautum sit sufficere ad pœnam ordinariam, pa
ratum fuisse venenum ad patris occisionem , & id
forsan æquissimum,licet consuetudine sublatum,in vbi
venenum propinatum sit,dubio procul conatus hicierit
puniendus ordinaria pœna ob tanti criminis atrocitatē.
De hoc etenim crimine legem non tulit Solon, qa nō
12 sperauit futurum parricidam: teste Cicerone in ōrā
ne pro Roscio Amerino. idem de Romulo in eius vita
Plutarch.retulitscribent,Romulum homicidium om-
ne vocasse parricidiū:nec de eo, qui patrem occidisset,
alia tulisse legem,q̄ illud impium,& nefarium,hoc im-
possibile iudicauerit. Sic sane apud Romanos veteres
omnes homicidiū parricidium vocatum est.liquidē au
thore Festo libr.14.Numa Pompilius hanc legē tulit:si
quis hominem liberū sciens morti dederit, parricida esto.
Dī aūt Parricidiū,idest patris nēpe hominis occisio. aut
denig;quasi patricidium per syncopem. Nam & Quin
tilianus lib.8.c.sexto,existimat, per abusionem parrici-
dam dici matris, aut fratris interfectorem. vnde olim
fuere in Romana republica Quæstores parricidij, id est
iudices,qui de homicidiorum quorumcunque cautis co
gnoscebant:quorum meminit l.2.§.deinde.ff. de orgine
iur.sed tandem anno sexcentesimo ab vrbe condita
L.Ottius primus omnium patre occiso parricidiū cō-
misit authore Plutarcho in eiusdē Romuli,vitis& de-
inde eo tpe, quo Marius Cymbros vicit, P. Malleolus
matre interempta infutus culeo in mare ēcipitatus est.
In huius vero criminis authores statuta est olim pœna
quæ nondum satis sufficiens est ad tanti facinoris vltio
nem,cuius Marcus Cicc.meminit in eadem oratione
pro Roscio Amerino :qui cum Solonis meminisset
inquit,

inquit,quanto maiores nostri sapientius?qui cum intel
ligerent, nihil esse,tam sanctum, qđ non aliqñ violaret
audacia,suppliciū in parricidas singulare excogitauerīt:
vt quos natura ipsō in officio retinere non potuisset,ma
gnitudine pœnæ maleficio submouerentur,in sui volue
runt in culeū viuos,atq; in flumen deijci . O singularē
sapientiā iudices. Nonne videntur ex rerū natura hunc
hominē sustulisse,& eripuisse, cui repente cælū solem,
aquā,terramq; ademerunt:vt qui eum necasset, vī ipse
natus esset,careret his reb. omnib. ex quib. omnia nata
esse dicuntur. Noluerunt ferā corpus obijcere, ne be-
stijs quoq; , q̄ tantum scelus attigissent, immanioribus
vteremur. Non sic mudos in flumen deijcere,ne cum de
lati essent in mare,ipsum polluerent,quo cætera,q̄ vio-
lata sunt,expiari putant. Deniq; nihil tam vile,neq; tam
vulgare est,cuius partē vllā reliquerint. Etenim quid est
eā cōe,quā ipsis vinis:terra mortuis:mare fluctuantibus?
littus eiectis?ita viuunt dū possunt, vt ducere animam
de cœlo non q̄antis moriunt,vt eorū ossa terra nō tan
gat.ita iactant fluctib.vt nunquā abluātur:ita postremo
eijciunt,vt nead saxa quidē mortui conquiescant. Hæc
Cicero. Valerius item Maximus lib.1. c.j. Tarquinius
inqt,rex Marcū Tullū duumuirū,q̄ librū secreta ciui-
liū sacrorū tenētē custodię suę cōmissum corruptis pe
tronio Sabino describendū dedisset,culeo ipsutū in ma
re abijci iussitidq; supplicij genꝰ nō multo post parrici
dis lege irrogatū est,iustissime quidē,quia pari vindicta
parētū ac deorū violatio expiāda est. Sed & Dio. Halicar
na.lib.4. idē cōmemorans, Marcū Attilū custodē li-
brorū Sybillinorum hunc Duumuirū appellat. Qui aūt
olim parentes occiderint,cōmemorat Lud. Cælius lib.
6 lectio.antiqua.c.39.& c. 43.refert Diodorus Siculus
lib.2.c.3.in Aegypto parricidas olim eo supplicio affe-
ctos,vt articulatim pacutis calamis cædi iuberenē, dein
de vivos supra spinarū acerui cōburi. Extat de parrici-
dij pœna pulchra Modestini lex in l.pœna.ff.ad legē Pō-
pe,de parric.l.vnica.C.de his , qui parent.occid.§.alia
deinde lex.Inst.de publ.iud.reg.l.12.tit.8.par.7.quālibet
mō tantū per explicare,qñ in tanti criminis memoriam
incidimus.fgiē parricida primū virgis sanguineis verbe
rāt,vt Modestinus in d.l.pœna.tradit.quo in loco Accur
sius in priori glossemate inquit, has virgas sanguineas
dictas proprio fruticis,aut arboris noīe.Cuius quidē fru
ticis meminit Plin.lib.16.c.18.& idem lib.24.c.10. scri
bit:nec virga sanguinea fœlicior habetur. cortex eius in
terior cicatrices,q̄ pfanauere,aperit. Deinde huius cri-
minis reus infuitur culeo,quēadmodū Cic. Valer. Max.
Modestin.& oēs hac de re constitutiones explicāt. Erat
aūt culeus saccus ex vtre bubalorum interpretatur Theo
phylus in d.§.alia.meminit & Iuuenalis Satyra octaua,

Liber a si dentur populo suffragia,quis tam
Perditus vt dubitet Senecam præferre Neroni.
Cuius supplicia non debuit vna parari
Simia nec serpens vnus,nec culeus vnus.

Rursus idem Satyra 13.

Et deducendum corvo bouī in mare,cum quo
Claudatur adversis innocua simia fatis

Culeo aūt insuitur cum gallo gallinaceo,cane, vipe-
ra,& simia:qm̄ authore Theophilo , hæ bestiæ humiles
mores Parricidæ habere videnē. Nā aliæ ex his parentes
occidunt,aliæ non se ꝑtinent,quin cū illis pugnent. Ho
rū aūt animaliū nec Cice.nec Valer. memīnere,sed Mo
destinus id moribus maiorū tribuēs,& post eū oēs leges,
quarū mentionē mō fecimus. Viperā Iuuenalis serpētē
dixit,regia lex colubrū. Spectalis aūt rō a qua huiusmō
di solet horū animaliū in huius criminis punitione. Gal
lus vero gallinaceus dictus est ex eo,q̄ latinæ linguæ au
thores pp homonymiam huius dictionis gallus, & ga
plurib.rebus eadem est appellatio sm Quintil.lib.7.galla
gallinaceū appellant huius nominis auē,& plerīq; dice
re solent gallinaceū absq; adiectione galli,qđ Budæus in
d.l.pena,ex Plinio.& Columella notauit.galli vero galli
nacei pugnaces admodū secū sunt,qđ ꝑter alios Plinius
tradit lib. 10.c.20.adijcens, Pergami oīb. annis spectacu
lū gallorū publice edi ceu gladiatorū.idē & Athenis fie
ri solitū author est Aelianus li.2.de varia Histo.cui me
minit Lud.Cælius lect.antiq.li.9.c.13.idē scribit Philō in
eo li.cui titulū fecit,qđ oīs ꝓb.libe. & Lucianus in Ana
charsi. Galli vero Tanagræi a Tanagra Bœotię vrbe,q̄ oī
um cēserent pugnacissimi locū fecere ,puerbio,authore
Suida.Rhodios et Gallos laudē hac re ꝓcipuos olim
fuisse Plinius scribit in d.c.2.c.21. idem de Tanagræis,
Rhodijs,& Chalcidicis,& Medicis,tradit Columella li
br.8.c.2.ꝑcipue galli apud serpentes,& viperā pugnant,
hoc etenim,& ad huius pœnæ rōnē adducit Stephanus
Forcatulus in Necyomantia,c.33.Canis sane huic pœnæ
adhibetur,vt sceleratum ostendat hominem , & immō
dum,qui parentē occiderit. Nam Vergilius primo Ge-
orgicorū canes immundos appellat,quā rōnem Forca
tulus excogitat. Nos & eā aptari posse opinamur, q̄ te-
ste Plinio lib.8.c.40.canis sit fidelissimum homini ani-
mal.idcirco ad arguendam infidelitatem parricidæ ita
tutum est,vt canis cum eo in culeū mitteretē. Simia equi
dem ea forsan ratione parricidij pœnæ conuenit, vt nul
la sit tanti facinoris imitatio apud homines, quos nullū
animal perfectius imitatur,quā simia , aut quia simiarū
generi ꝑcipua sit erga fœtum affectio,adeo, vt plerunq;
magna ex parte complectendo catulos ipsos occidāt,
vt testatur Plinius lib.8.c.54.Ex quib.poteris huiusmo
di rationes aliquot concipere.Aut ea erit optima, q̄ limiæ
similes sint hoīnib.interim deformes, sicuti Parricidæ,
qui sub figura hominum immanitatem belluarum ge-
runt,atq; ista rō Forcatulo placuit. Vipera quidē cu
leo cum parricida infuitur,quippe q̄ simili sit obnoxia
delicto,cū & ipsa exeso parentis vtero prorumpat in lu-
cem,parentemq; ipsum occiderit,iusto profecto irroga
to supplicio:quidem,vt enarrat Plinius lib.10.c.63. Fe-
minam coeuntis maris ꝑ dulcedine caput prærodere tra
ditū extat.Hinc & Orus Apollo scribit,apud Aegyptios
viperā fuisse notā Hieroglyphicam,q̄ filiū matri infidia
tem rēpsentaret,cum vipera non nisi per parricidiū in
lucem veniat,vtero matris prupto. Huius rōnis memi-
nere Forcatulus in d.c.33.& Ludou.Cælius lib. antiqua
lectio.3.capite 27.quo in loco disputat, sit ne certum
quod Plinius de conceptu,& partu viperæ scripsit. His
denique sociatus animalib. parricida infutus culeo, ea
ratione,quam Cicer.refert,in mare proximum mittit.
Nam de mari hac in re meminere Modestinus in d.l.pœ
na.& Valer.Maximus:non fluminis.Cicero vero de flu-
mine ita loquitur,vt & ad mare eandem iactationē re-
ferat,quamobrem in d.§.alia.& in d.l.vnica,promiscue
maris,& fluminis mentio fit.Nec ratio abhorret , cum
& eadē vbiq; sit:præsertim,quia mare significat quācun
q; aquarum congregationem.gl.in d.l.pœna.Bar.in tra
ctatu de insula.in princ.& Ioan.ca. 6.lacus Tyberiadis
mare appellatur, quasi peculiare sit Hebræis quacun-
que aquarum congregationem mare appellare,qđ con
stat ex Plinio libr.5.cap.15.Iosepho.libr.18.antiq.c.4.
Hegesippo de excidio Hierosol.lib.4.c.16.a quib. mare
Tyberiadis appellitur lacus Genesaræ,quem ipse Iorda
nis facit,ad cuius occidentem in gratiam Tyberij Hero
des Tetrarcha condidit vrbem,quam Tyberiadem di-
xit.idem ex Paulinia Heliacorum primo adnotauit Lu
douic.Caelius lib.14.lect.antiq.c.14 neque solis Hebræ
is licuit lacus,& flumina maris nobilitare:nam & Ser-
uius in 1.Aeneid.super illis versis.

Postquam prima quies epulis mensaq; remotæ
Ir mare prospectum,& ventos ventosus Aeneas

Mart.

Mare, inquit, ideſt flumen, quod, vt Varro teſtatur, ac eolę mare vocant. Loquitur etenim Virgilius de Timauo quod eſt nomen fontis, & fluuij, ſm Melą lib. 2. c 4. Philon itē Iudæus de Eſſæis refert, in Aegypto ſtagnū eſſe qđ vocante Maria, ſicut ex eo adnotauit Forcatulus tametſi verius illud ſit, Philonē non de mari, aut cōgregatione aquarum, quæ ab ipſo mari dicant Maria, ſed de lacu Mariæ intellexiſſe. quod conſtat ex eodem Philone in lib. de vita contemplat. Euſebio lib. 1. Hiſtor. eccl. c. 17 Arriano de geſtis Ale. lib. 3. (& Appiano Ale. in pro œmio Roma. Hiſto.) qui quidem lacus, & Mareotis dictus eſt ex Q. Curtio lib. 4. Hieronym. in Eſaiam ca. 19. Theodorito lib. 1. eccl. Hiſtor. c. 10. meminit & Athenæus li. 1. fōtis, q̄ in Aegypto apud Alexādriā dicta fuit Maria, a qua vinum inſigne nomen accepiſſe tradit, vt dictum fuit Mareoticum. obtinuit tñ apud Hebræos p̄ notata locutio. Sicį & mare mortuum & alter Iordanis lacus. Hæc ſane de lege Pompeia de parricidijs, ad cuius interpretationem addit Modeſtinus eos eſſe beſtijs obijciendos, ſi non ſit prope fluuius, nec mare, in quod iactentur. d. l. pęna. Paulus in receptis ſnīs lib. 5. ad l. Pompeiam, refert, pro regionis qualitate parricidas, vel beſtijs obijci ſolitos, vel viuos exuri. Lege aūt Pompeia occiſores parentum, liberorum, & aliorum quorundā a latere cognatorum, affiniumq; eadem pęna plectebatur: nempe, ea q̄ legis Corneliæ de ſicarijs ordinaria quidem, cuius mētio fit in l. 3 ad fi. ff. ad l. Corn. de ſica. & hoc ſatis explicite traditur in d. l. pęna. poſtea equidē in l. vni. C. de his, qui parent. occid. & in d. l. regia, latior eſt culei pęna, cū ea pluribus alijs cognatis a latere, & affinib. indicitur, eaq; punitio per Iuſtinianum in d. §. alia. deinde lex legi Pōpeiæ tribuit: quaſi ad eius extenſionē pertineat, qđ & ipſe obiter adnotaui Epitome ad 4. decr. 2. parte. c. 7. §. 7. nu. 16. Sed & Cyrenēſes olim, nēpe Mithridatis tpe. Lecādrū quendā fratricidā, ſimul & tyrannicidā culeo in futū in mare proiecerunt, teſte Plutarcho lib. de claris mulierib. In hos vero parricidas, aut ſine in eos, qui nouercam occiderant, extat lib. 1. Graecum & elegans Epigramma in hunc ſenſum: Ne ſepelias hoc cadauer, ſit enim cibus, & rapina canib. Nam omnium mater terra, non recipit, matricidam. Ex quo facilime intelliges, qua ratione parricidæ non ſepeliant, lege quidē hoc ꝓhibente.

Scribit ſane Suetonius in Auguſto, c. 33. pęnam iſtam culei non ſolere inferri parricidis, niſi confeſſi fuiſſent hoc ipſum crimen. Multa p̄ter hæc de parricidio tradit Lud. Carre. in pract. §. hom. nu. 128. Platonis aūt ſciam circa huius criminis punitionē ſi quis noſſe cupit, legat ipſius dialogum Nonum de legibus.

Hæc quidem obiter de lege Pōpeia tradidimus ad conatus puniēdi tractatū, cui finē ponimus, lectorē admonentes, vt Nicol. Boer. legat deciſ. 316. diſputantem, an conatus ſit puniēdus in crimine grauiſſimo, quod luxuriæ cā cum beſtijs aliquis perpetratur, iuxta capitulū, mulier. 15. q. 1. & Matth. de Afflī in conſtitutionib. Neapolit. lib. 3. rub. 42. nu. 12. idē ſcire tractantē de conatu Sodomiæ, cuius diſtinctio conducit maxime ad intellectū regiæ pragmaticæ de puniendis Sodomitis. itē Io. Ignecum in l. 1. §. cum dominus. ff. ad Syllani. nu. 21 & præcedentib. late examinātē, an ſint aliquot delicta, quę ex animi tantum cogitatione quo ad forum exterius confidererentur, ſaltem aliquot exterioribus ſignis contingentib. & præmiſſis, nempe in vitio fugitiui. l. quis ſit fugitiuus. §. item apud Iulianum. ff. de ædil. edi. l. li quis ſeruo. C. de furtis. cum plurib. quæ ad id citari, & adduci poſſunt, q̄ tamen caute ſunt intelligenda, iuxta notata per Baldum conſil. 250. num. 8. libr. 1. & conſi. 382. libr. 5. numero 8.

SVMMARIVM

1 *Homicidium non punitur pęna ordinaria, ſi defecerit animus ad occiſionem. & ubi traditur, ex quibus hoc animus colligatur.*
2 *Intellectus ad text. in c. vlt. de homicid. in 6.*
3 *Mandatum tacitum homicidij facit quem irregularem.*
4 *Ratihabitio homicidij an efficiat quem irregularem?*
5 *Ratihabitio in delictis quid operetur, & qua pęna puniēda ſit?*
6 *Ratihabitio criminis non commiſſi nomine ratum habentis an ſit peccatum mortale, an veniale?*

§. PRIMVS.

SECVNDO principaliter hoc in tractatu inſert, homicidiū voluntariū eſſe & irregulare eius authorē ꝛ̄ſtituere, ctiā ſi in id voluntas non ſerat directe: ſed indirecte, tametſi nō debeat pœna ordinaria puniri. Prior pars huius dilationis ꝓbat ex his, q̄ diximus in ꝓceden. c. verſ. 3. ꝛ̄ſideradū. ſub nu. 2. & nu. 1. verſ. volūtarium. Poſterior autem pars conſtat, 1quia homicidium commiſſum abſq; animo vero occidendi, & directa voluntate in ipſum homicidij actū, non punitur pœna ordinaria huius crimin. quod obiter attigimus in d. nu. 1. ad fi. tex. elegans in l. Corn. l. 1. C. diuus. ff. de ſica. l. 1. & 1. c. ibi g. C. de ſicar. l. cum autem verſic. capitalem. ff. de æquitio edict. quem tex. dixit eſſe meliorem iuris ſal. in l. nō dubium. C. de legib. 7. col. ad idem plurimum conducit l. actionib. §. ſed in his. & ibi ſal. ff. de in litem iu. tex. opinl. 5. tit. 8. par. 7. & in l. 15. tit. 13. lib. 8. ordinat. eandē concluſionem tenuerunt Bal. in l. 1. col. 5. C. de ſeruis fugit. & in l. data opera. col. 4. C. qui accuſat. non poſſ. Bald. in c. 1. §. li quis hominem. de pace tenenda. Abb. in ſimili q. an c. olim in t. de reſtit. ſpol. & plures, quorum ſtatum mentionem agemus. Eſt etenim huius affectionis quo ad iſtam vltimam partem ad ea propria ratio, quod defectus voluntatis directe & deliberate in homicidium culpam minuat, & ideo pœnam: quem admodum ex Thoma in d. nu. 2. explicauimus. Hæc vero imperfectio voluntatis ex multis poterit præſumi: ſed præcipue de ducitur ex ipſo inſtrumento, quo fuerit vulnus illatum ſicuti probatur in c. ſignifica. in 2. de hom. cuius præter Doct. ibi meminere Bal. in l. ſi iam. C. de teſt. column. 3. & alij ibidem citandi. tex. ſimilis in l. 1. C. de emend. ſeruo. l. equos. & ibi Bar. C. de curſu publico. lib. 12. tradit multa Fel. nu. 11. & Anan. vlt. notab. in d. ca. ſignificaiti. Aret. conſi. 80. & conſi. 147. Alciat. lib. 1. diſpunct. ca. 17. Lugdunenſis in Ale. conſi. 15. lib. 1. Dec. conſi. 9. & conſ. 134. Capola conſi. 33. cum tribus ſequent. Ang. de maleficijs gl. ſcienter, & doloſe. Hipp. in d. l. 1. de ſicar. nu. 2. & 32. & nu 9. idem in l. nihil intereſt. ff. de ſicar. nu. 15. Lud. Carre. in pract. crim. §. homicidij. nu. 22. eſt & ad hæc optima glo. in authen. de armis. quæ penul. eſt. tradit Cattelia. Cotta in memorab. dictione, armorū. igitur iudex quo ad remittendam pœnam ordinariam exacte perpendet actus ipſius qualitatem, vt hinc coniecturam habeat, quantum defuerit animo ad directam occidendi voluntatem: quo denique iuxta eam imperfectionem, & iuxta voluntarij defectum pœnam ipſam moderetur. volūtas enim directa, ac perfecta fuit ad percutiendum, non tñ ad occidendum, tametſi ex percuſſione præter animum percutientis ſequuta fuerit immediate occiſio. qua ratione conſiderandum eſt ex ipſo percutiendi modo, ex inſtrumento, quo illatum eſt vulnus, quam culpam percutiens in homicidio habuerit, nempe quantum fuerit indirecta, aut minus directa voluntas ad occiſionem, ex eo, quod vel inſtrumentum aptius erat, vel qualitas

qualitas vulneris promptior ad homicidiū, quod ex ipſo vulnere immediate fuit ſequutū. Etenim ex hoc aſſumit ſumptio voluntatis, vel magis vel minus indirecta in ipſam occiſionem. Nā cū delicta non poſſunt abſque voluntate perfici, nec committi, operępretium eſt ob. recte penſitatis voluntatem iſtam coniectare, vt cuipam delicti deprehēdamus. Qđ apparet in d. l. §. D. ver fi. q̄ ſi claua. ff. de ſicar. quo in loco Budæus, Clauj, non Claua, legendum cenſet. a quo diſcedit Stephanus Forcatulus dialogo vigeſimo ſeptimo, nu. 4. in Necyoman. iuriſ. vbi & de Cucuma tradit ſenſumque communem iuriſconſulti probat, & ſequitur.

2 Tertio deducitur vera rō ad textum t̄c. vlt. de homic. in 6. cuius hæc ſunt verba: qui mandat aliquem verberari, licet expreſſe inhibeat, ne occidatur vllatenus, vel membro aliquo mutiletur, irregularis efficitur, ſi mandatarius fines mandati excedens mutilet, vel occidat, cū mandando in culpa fuerit, & hoc euenire poſſe debuerit cogitare. Hactenus p̄dicta conſtitutio, q̄ vī irregularē conſtituere quem ob homicidiū, in qđ eius voluntas minime fuit directa: imo ab eo abhorrens, & nihilominus mādator in hac ſpecie irregularis eſt ratione homicidij voluntarij, ac ſi ipſemet occiſum percuſſiſſet fuiſſe, nihil minus q̄ occiſionem cogitans, & percuſſus fuerit ex eo vulnere mortuus. Ferē liquidē voluntas in id exeo quo īmediate mors fuit ſequuta: itq; iō eſt indirecta voluntas ad homicidiū pp illā culpā, quā habuit mādator, non ꝓcauendo q̄ ex his percuſſionib. & actib. ſoleat immediate mors contingere. idcirco non oīno eius incauta incuria excuſare debet ex pertextu, q̄ nō habuerit aſſumendi. Nec. n. excuſandus foret qui malo aīo enſe alterū peuteret in capite nolēs eū occidere, ſi ex vulnere foret ſequuta mors. Hāc rōnē decidendi ipſe verā, ac, p̄ priā eſſe cenſeo, ac demū colligo ex ipſamet deciſione ī d. c. vlt. & ex his, q̄ adnotaui in princ. huius ſcđæ partis, nu. 1. & 2. illud maxime contendens hoc, homicidium non caſuale, ſed voluntarium eſſe non directa, ſed indirecta, occidendi voluntate commiſſum.

Quib. ita ꝓnotatis, lectorē admonēdū cenſeo, aliquot eſſe mēti tenēda in p̄dicti Pontificij rēſi adnotatione, & verū intellectū, ꝓſertim cautēdū eſt, ne quis exiſtimet, irregularitatē in ea ſpē conſtitui ex homicidio caſuali. vere quidē, ſi quis ptāē hēret diſpenſandi circa irregularitatē ex caſuali homicidio ꝛ̄ctā, non poſſet, vt arbitror, eā tollere irregularitatem, q̄ in caſu p̄ſcripto ꝛ̄ita fuiſſet, eſt etenim homicidium voluntarium, tametſi non fuerit perpetratū directa voluntate ad occiſionem, nec animo occidendi: imo foerit voluntas ad homicidiū indirecta, ꝙ Bart. optime ſenſit in l. diuus. ad fin. ff. de ſicarijs.

Deinde ob eandem rōnem quidā vere cenſeot in eo caſu mandatorem non eſſe puniendū mortis pœna, nec homicidij voluntarij ordinaria, ſed extraordinaria tñ. huius opinionis authores ſunt Anto. de Roſellis, Fraciſ. de Capitib. Liſtæ, & Ang. a Caſt. Pauli Caſtr. filius apud Capolā conſi. 35. 36. & 37. ſingulis ad hanc rē additis rēſis. arg. l. in l. Corn. & in l. 1. §. diuus. ff. de ſicar. ex qb. omniū conſenſu ſolet colligi, & nos paulo ante deduximus pœnā ordinariā homicidij non eſſe admittendā, vbi homicidiū cōmiſſum fuerit abſq; vere aīo, & directa occidendi voluntate. Deniq; eandē opinionem quo ad mādatorē ſequuti ſunt Dec. conſi. 234. & conſi. 482. Hippo. conſi. 7. nu. 34. & conſi. 67. & in ſing. 176. Thom. Grani conſi. 20. Paul. Pariſi. conſi. 61. lib. 4. quorū opinio humanior, & tutior eſt ſm. Lud. Carre. in pract. tit. de homic. §. circa. nu. 73. quamuis Bar. Capola in conſi. 34. probare multis rationibus nitatur, i hunc mandatorem puniendum fore pœna ordinaria homicidij. Ego potius probarem priorem ſnīam: nili percuſſio mandata maxime offenderet eius qualitate inſpecta voluntatem 3

mandantis in homicidium directe ferri, aut ſaltem ita proximam fuiſſe homicidio, vt vel nulla, vel modica ordinariæ pœnæ remiſſio ſit indulgenda, ex his q̄ Bal. elegante notauit in l. cum mandati. C. mandati. & in l. nō iō minus. vlt. col. C. de accuſ. Ang. de Maleficijs in glo. Sempronium mandatorem. q. 10. Iaſ. poſt Paul. Are. Roman. & Ale. in l. ſi quis mihi bona. §. ſed quid ſi mandauit. col. vl. ff. de acquir. hæreditat. etenim ſi mandatur, p cuſſionem eo inſtrumento fieri, vt difficillimum ſit modum adhibere, aut manum temperare, quin homicidiū ſequatur, conſtabit plane mandatorem maxime voluntatem in homicidium direxiſſe. Ex quib. illud, lector optime, tibi ſit conſtantiſſimum, in caſu d. ca. vlt. homicidium eſſe voluntarium, non caſuale.

Solet tñ ad illius c. deciſionem adnotari mandatorem non teneri de actu per mandatarium perpetrato contra mandati formam aut præter illam, vbi facillimum illi fuit mādati limites, & fines obſeruare. Nēpe ſi mādator iuſſerit mandatario, q̄ Sēproniū extra p̄toriū, & publicā domū percuteretis vero illū intra p̄toriū peuſſerit, tenebitur quidē mandator de percuſſione illata extra p̄torium, nō autem de ea, q̄ intra p̄toriū ꝛ̄tigerit, ſi diuerſa foret pœna conſtituta, quod notant Bal. in d. l. non ideo minus. col. vlt. Fel. in c. licut dignum col 2. de homicid. poſt Ananiam ibi Hypp. in d. conſ. 67.

Sic ſane vbi delictum alteri demandatū non rendit ad homicidiū, nec poteſt tendere in id per ſe, aut immediate, non tenebitur mandator de homicidio ſequuto. Huius concluſionis erit exemplum in eo, qui iuſſerit aliquā fęminā rapi cauſa lib dinis: attamen mandatarius in raptu ipſam fęminā occidit. non tenebitur de hoc homicidio mandator, licet teneat de raptu. ſiquidem raptus cā libidinis ſit, nec dirigit ad ipſius mulieris occiſionē immediate, nec per ſe, licet per accidens fuerit ipſa fęmina occiſa. ita equidem rādit eleganter Dec. in col. 234. col. vlt. Tho. Gram. conſi. 20. idē colligit ex Bar. in d. l. diuus. ff. ad l. Corn. de ſicar. ad fi. Nec refert q̄ hoc in caſu dātu operā rei il licitæ imputari debeat q̄quid fuerit ex eo actu, ēt p̄ter eī intēſionē ſequutū, pp eius culpā, quā habuit, minime ꝓcauens, q̄ poterāt inde accidere. c. tua nos ī prin. c. ſicut ex lr̄ū. c. tuſ. cepimus. de hom. illud. n. ꝓcedit quātū ad ſubiectū, circa qđ verſatur ipſa malitia illicite operantis, & quantum ad ea, quæ illi obiecto p ſe, & immediate iungunt, aut neceſſario ſequunt, non aūt quo ad illa, q̄ per accidens oriunt a re illa mala, cui opera datur. quia illa, q̄ per accidens euenant ex opere aliquo & tanquā effectus remoti ꝓueniūt ab illo, nō imputant agenti, nec ad maliciam nec ad bonitatem, quēadmodū inferius tractabitur, vbi de homicidio caſuali agemus, & ſuperius tantiſper attigimus. Atq; hæc quo ad pœnam ordinariā, & ciuilem, aut criminalē ꝓcedūt, qa quo ad irregularem fortaſſis nō erit ita plane hęc interpretatio admittenda. Cum eius ratione debeat attendi non tñ opus illicitum, cui datur opera, ſed ipſius operis periculum ad homicidij euentum, quem mandator ex qualitate perſonarum, loci, & actus cogitare debuiſſet. Huius enim culpæ cauſa profectō irregularis erit cenſendus, & quo ad iſtam irregularitatis pœnam eidem imputatur, licet caſu contigiſſet. quod alibi hac in relectione examinabimus.

Cæterum ad latiorem intellectum tex. in d. ca. vlt. eſt aduertendum, non tantum procedere in mandato expreſſo, ſed & in mandato tacito, vt mandatori homicidiū imputetur quo ad irregularitatē, ēt ſi præmiſſa fuerit proteſtatio de non occidendo quenquam, ſm Matheſil. notab. 188. & ſenſit Corſetan ſing. in verb. præceptum. erit exemplum huius cōclusionis, quod ſ. det. ad. ductę ex Bar. in l. ſi quis mihi bona. §. ſed quid ſi mandauit alias. §. pater Scio. ff. de acquir. hereditat. de illo, qui

paſſus

passus iniurã dixit filio vel famulo, non regrediaris in domum meã, donec ipse aliquid nouum audiã de te. Nã Bar. & plerisq; alij censent, subesse hic mandatum tacitũ de offendendo illũ a quo dñs accepit iniuriã. rex. opt. in c. ex liter. de excess. prælat. vbi Anch. & Abb. Rom. in singu. 711. Maria. Soc. in c. ad audientiam. de homi. nu. 74. quorũ opinio cõis est, vt refert Ludo. Carr. in pra. crim. tit. de hom. §. circa. nu. 37. quo in loco latissime hanc opinionẽ explicat post Iul. Clar. in l. 1. C. de seruis fugit. num. 28. vbi Bald. Decius consil. 14. ad fi. Hyppol. consil. centesimo trigesimo secundo, col. 3. Anan. cons. 59. Idem Iul. post alios in d. §. fed quid si mandauit, quos legito sed p̃cipue Ludou. Carre. Etenim & in hoc mandato p̃sumpto locum obtinet responsio tex. in ca. vlt. de hom. in 6.

Postremo illud obseruãdum est, an Bar. in consil. 188. §grue latis induxerit tex. in d. ca. vl. ad probationẽ eius assertionis, qua ipse asseuerat, posse impune occidi eũ, q̃ poterat impune offendi quablibet præmissa, vel mandata offensione, & homicidiũ mãdatũ censeatur. Ego equidẽ existimo, nõ esse certã hanc inductionẽ: siquidẽ in d. c. vlt. nõ est mandator irregularis ex eo, q̃ mandatum censeatur dedisse ad occisionem, sed quia homicidium sequutum fuit immediate, & per se ab illo actu, qui mandato continetur, aut saltem p̃ culpã quam mandator habuit directã vel indirectã ad ipsum homicidiũ, qd̃ sequutum est. Qua rõne non probat in d. c. vlt. opinio Bar. quam, & ipse tenet in l. 3. §. vlt. ff. de adimendis leg. Imol. & ibi tus Ale. in l. in huis. col. 1. & 2. ff. de liberis & postu. poteritq; eadem opinio probari ex his, quæ notantur in c. 1. de hom. in 6. & in cap. iudicis, de pœnis, eodem lib. ca. 1. de schismat. Authentic. nauigia. C. de furtis. Authent. item quicunque. C. de episcopis & clericis. regia. Item tertia titulo 17. partit. septima. l. 3. §. vlt. ff. de lucanis. notant Cynus in l. reos. C. de accusatio. n. 6. Angelus consil. 14. & plerique alij tractantes de bannitis.

¶ Quarto ex præmissis ipse infero quid dicendum sit in hoc tractatu irregularitatis de eo, qui homicidiũ, cui
4 mandatum non crederat, nec consilium, nec auxilium, nec fauorem, fratrem habuitum hac fit contendus irregularis? & plane, hunc non esse irregularem tenent gl. in c. si quis viduam. in verb. consilio. l. 50. diti. Speculator titu. de dispensatio. §. iuxta. vers. quid si agens. nu. 51. Hyppo. in sing. 184. qui quidem multũcte, & generaliter hãc opinionem exponunt. Nihilominus Fel. in ca. licet dignũ, col. 4. hanc sententiam probat, vbi homicidium commissum non est nomine ratum habentis: etenim vbi homicidium esset perpetratum nomine ipsius, qui ratum habet, tunc is foret irregularis secundum eũdem, & idẽ sequuntur Alber. Tronus de vero, & perfecto clerico. libr. 2. c. 22. Ludo. Carrer. in pract. crimin. tit. de homicidio. §. circa. nu. 196. sentit Nicolaus Plouius de irreg. 26. regula. quib. suffragatur tex. in c. cum quis. de sen. excom. in 6. cui odiosum est, excõicationem canonis cõprehendere eo, qui iniuriã illatã eius nõe clerico ratã habuerit. Ego potius probarem glossã, & Speculat. sniam inditia te asseueramus, non contrahi irregularitatem ex sola ratihabitione eius homicidij, quod tam commissum ab alio fuerit, tũe nomine ratum habentis, tũe alterius cuiuscq; ad cuius opinionis probationem vtar aliquot rationibus, quæ rem illam faciliorem efficiant. Et primũ constat, irregularitatem non contrahi, nisi in casib. expressis in iure. Eis qui de sent. excomm. in 6. in iure vero Pontificio nullibi expressum est, ex ratihabitione homicidium commissi, & ita commissum irregularitatẽ inducere, igitur non contrahitur in hoc casu irregularitas. Quod si dixeris, ratihabitionem mandato comparari, & eidem æquipollere: egilla ratihabitionem. de regul. iuris in 6. li. vigesima, tit. quinto parte tertia. est enim ratihabitio facti nostro nomine gesti comprobatio. regula, ratum. de regulis iuris. l. quo enim. versic. 1. ff. rẽ rã habe. rũderi satis poterit, eam regulam procedere in vniuersum, quoties specifica decisio minime regratur: tunc etenim non est satis argumẽtatio ex ratihabitione q̃ mandato per æquipollens, non in specie comparatur, nec idem est cum mandato. l. Meuius. l. fi hæc. §. vl. ff. de cond. & demonst. vnde licet ex mandato irregularitas contrahatur, non idem erit in ratihabitione, cum ad irregularitatem iure requiratur speculis ea de re constitutio. Quod semel admonuimus, & iterum modo admonemus. Deinde, quo manifestior sit hæc opin. illud constituisse non esse censemus, ad irregularitatem esse necessariam homicidij culpam. c. si aliquis. de homicidio is vero, qui ratum habet homicidium tam commissum vere nullã habuit culpã homicidij, quo ad ipsum actũ. Nã licet peccauerit p̃ ratihabitionẽ pctõ homicidij, alio tñ, & voluntate pctm commisit, cum actus tam p̃esse rit, nec potuerit habere causam ab animo, aut voluntate postea sequutam animus autem solus sufficiẽs non est ad irregularitatem constituendam eo casu, quo in exterio rem operationem non fuerit deductus: nec item eo, quo actus exterior ab eo alio non potuit procedere, nec cãm ducere: qualis casus hic nostre est, de quo agimus. Non tñ diffitemur cñq; ius pontificium, hunc animum ad punitionem confuderasse pp fictionem, ex qua ratihabitio mandato æquipollet, & trahitur retro. vt in d. c. cum quis. de sententia excommunicat. in 6. verum, quia idem nondum est quo ad irregularitatem constitutum, opinamur, non esse, quẽquã ob ratihabitionẽ irrfarem.

Cæterum ad huius argumenti apertiorem vim oportet expẽdere cuius effectus sit ratihabitio in delictis: nã Dinus in regula, ratihabitionem. de reg. iur. in 6. distinguendum esse censet inter delicta, quæ ex mandato possunt mandantis nomine per aliũ fieri, & q̃ per alium mãdatoris nomine fieri non possunt: in primis etenim fieri iur, ratihabitionẽ mandato æquipoliere, & similem esse atque omnino maximum effectum operari, nõ sic in vltimis, in qb. ratihabitio nullum effectum operatur. Qua de re est optima gl. in l. hoc iure. §. deiecit. ff. de reg. iur. glo. in l. 1. §. deiecisse. alias. §. sed & si cum quis. in verb. Mandato. ff. de vi. & vi armat. & in c. sciant cuncti. de electione. in verbo alios. libro sexto, quas sequuntur Abbas in c. mulierem. nu. 8. de sen. ex. Io. And. & Fran. in d. regula, ratihabitionẽ. idẽ fere Bar. sentit in l. sed si vnus. §. si seruus 2. col. ff. de iniurijs. & alij plerique, quorũ ipsẽ hoc in loco mentionem omittimus, quia Bart. idem in d. §. sed etti cum quis. hanc differentiam improbat ex eo q̃ homicidium semel commissum ab occidente, non potest a tuum habente committi: & ideo idẽ in eo erit, quod in adulterio præsertim quia in adulterio, & hoicidio potest fieri iniuria, & quo ad istam ratihabitio satis in vtroq; operatur, cũ iniuria hæc nõe alterius fieri possit quippe q̃ & eius causa ob iniuriam. Interendam posset mandari, ab eo, qui adulterium ratum habuit. Sed quid Dinus post glossam senserit, ita accipiendũ est, vt iciamus esse ẽdã delicta, quæ procedunt a libidine, & appetitu ipsiusmet delinquentis, & iõ cõmittuntur ad explendam ipsius authoris libidinem, nec hac ratione possunt nõe alterius fieri, vt adulterium stuprum, fornicatio. sunt & alia crimina, quæ perpetrant q̃q;, & perpetrari possunt non solum ad explendum ipsius delinquẽtis appetitum, deinderiũ, & libidinẽ, sed & ad satisfaciendum alterius voluntati, vt homicidium, furtum, & his similia. priora equidem crimina ẽm gl. Dinum, & alios, non pertinent ad ratihabitionẽ, posteriora vero pertinere possunt, si alterius nomine fiant. Hic plane est sensus gl. Din, & eorum, qui eos sequuntur vt explicat Salic. in l. non ideo minus. nu. 3. C. de acculatic nibus.

Nos aut in hac cõtrouersia illud iure prob. tissimum esse

esse censemus, in quocunque crimine nõ esse ratihabitionem puniendam pœna ordinaria, & criminali, ipsius delicti. quod Salicet. sensit in d. l. non ideo minus. & probatur ea rõne, qua constat, ratihabitionem mandato æquipollere per fictionem: vt omnes Doct. fatẽtur, præsertim Bar. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap. nu. 4. fictio autem ab æquitate procedit. l. postliminium. ff. de capti. igitur cessante æquitate fictio cessabit: & ita ratihabitionis retro traductio: sicuti in specie ista notant Alexander cõsi. 78. lib. 5. num. 21. & Decius in l. semper qui nõ prohibet. in fine, ff. de regulis iuris. quamobrem adhuc in atrociori
1 bus criminibus censeo, non esse locum pœnæ ordinariæ p̃ ratihabitionem: siquidem omnes authoritates, quib. probatur, ratihabitionem in delictis puniendam esse, nõ in ordinaria pœna, sed in extraordinaria loquuntur. quod quid aliquot Doct. scripserint in c. 1. de homicidio, in 6. & tradiderit perplexè Lud. Carrer. in pract. crimina. titu. de homicidio. §. circa. num. 195. etenim æquitas, quæ dictat, ratihabitionem in delictis retrotrahi, eadem persuadebit, non debere ordinaria pœna ipsius delicti puniri eundem ratum habentem ex hac legis fictione.

Secundò existimo ex mente Bar. & aliorum deduci, q̃ ratihabitio idem operetur in crimine adulterij, & similibus, quod in alijs: si ad iniuriam inferendam potiùs q̃ ad satisfaciendum libidini committant. sic ipse ratũ habens non punitur pro adulterio, vt adulter, seu pro iniuria ex adulterio illata. idem explicant Salice. & Bald. in d. l. non iõ minus. 12. q. Lud. Carrer. in d. §. circa. nu. 190. notat Felin. in d. c. mulieres. col. 2. vbi asserit, punitionem istam ad extraordinariam pœnam arbitrio iudicis pertinere.

Quibus illud libenter adiiciam, maximam esse discriminis rõnem inter cẽsuram excommunicationis, & irregularitatem. Nam excõicatio fertur in percutientes clericum ob iniuriam ipsi percusso, & ordini ecclesiastico illatam. hæc verò iniuria etiam infertur per ratihabitionem eius percussionis, quæ nõe ratum habentis fuerit illata: atque ideo in d. c. cùm quis. iustè excõicato statuitur aduersus ratum habentem percussionem clerico illatam. Secùs aũt quo ad irregularitatem, quæ in hac materia homicidij requirit actum occisionis, vel mutilationis membri culpa præuia contingentem: sicut passim in rubr. de homicid. probatur. Qui quidem actus non contingit per ratihabitionem veré, nec vera culpa eum præcedit. His accedit, q̃ ratihabitio nusquam in criminibus operat affectum principalem, aut culpa dignum notabili, quoties ad ipsum crimen requiritur præuia machinatio, tractatus, aut dolus. Etenim in hoc casu non est ad pœnã sufficiens ratihabitio. cuius assertionis probatio constat in c. 1. vbi gl. & Pan. de cõuer. infidel. nõ. n. ratihabitio hẽt effectũ machinationis in mortẽ cõiugis ad impediendum matrimonium: requia ea machinatio p̃cedere dẽt, atq; actum præuiũ requirit. atq; iõ ratihabitio nõ põt eã dẽ punitionẽ inducere. quod notat Dom. in c. cùm quis. de sent. excommunicationis. in 6. & est communis opinio in d. c. 1.

6 ¶ Illud prætermittendum non est, q̃ si quis ratũ habeat crimen eius nõe non commissum, minime incurrit excõicationem, nec irregularitatẽ licet peccet. Nec. n. est dubium, hanc ratihabitionẽ pctm esse: quod probat tex. in d. c. cum quis. secunda eius parte. vbi Io. And. Domi. & Francus existimant, hoc pctm esse venale, non mortale. quæ quidem interpretatio falsissima est: quia delectatio actus mortalis mortale peccatũ est: sicut & venale erit, si sit ipsã delectatio de actu venali. tex. opt. in c. sed pensandum. 6. dist. c. sicut. de pœnit. dist. 1. ca. presbyteri. 34. dist. c. non oportet. in 2. de consecrat. dist. 5. no. S. Tho. & Caiet. 1. 2. q. 74. art. 8. & 2. 2. q. 154. artic. 4. demum in hac specie, quam tractamus, hoc ipsum tenet Caiet. in summa, in verbo, spectacula. & aduersus Io. And. & alios expressim Martinus Azpilcueta in caiet. vers. 2. 2. q. 3. co
lumn. 4 6. quod notandum est, ne quis decipiatur frequẽtissima Canon istarum opinione.

Hæc igit explicare libuit ĩ tractatu ratihabitionis quo ad pœnã irregularitatis. scio etenim plerũq; in ea errari ex eo, q̃ pœna ista cæteris similis existimẽt: cũ tñ parum cõpertũ sit, eã nõ esse oĩno ad aliarũ pœnarũ rõnem cẽsendam: siquidem proprias, ac peculiares habet conditiones, ex quibus est quælibet hac in re controuersia definiẽda.

SVMMARIVM

1 *Consilium, quando irregularitatem inducat: & quid quo ad alias pœnas commissi criminis?*
2 *Auxilium, vel opem præstans homicidio, quandoque irregularis censetur.*
3 *Pluribus eundem hominem vulnerantibus, an omnes sint irregulares, vel homicidæ?*
4 *Vulnus ab vno illatum, quando ei imputetur ad homicidium, si vulneratus ab alio exanimatus fuerit.*
5 *Vulnus mortiferum ab vno tantùm illatum: an omnes præsentes conflictui efficiat irregulares?*
6 *Animus occidendi an cõsideretur, vbi vulnus mortiferum non est: & tamen vulneratus ab alijs occiditur?*
7 *Qui non obuiat homicidio ab alijs committendo, an sit irregularis?*
8 *Homicidium comm ssum à famulis, vel consanguineis, an imputetur ei, cuius gratia perpetratum fuerit.*
9 *Mors secuta ex imperitia medici vel culpa vulnerati, an efficiat vulneratum irregularem?*

§. SECVNDVS.

QVinto colligitur irregularẽ esse eum, qui consilium homicidio, aut mutilationi dederit. tex. in c. si quis viduam. 50. dist. c. 2. de cler. pugnant. in duello. c. sicut dignũ. §. clericos. de homi. qd̃ probat, quia rñ ex cõsilio in delictis quis tenet. c. nuper. de sen. excõ. l. 1. §. persuadere. ff. de seruo corrupto. l. sæpe. ff. de verbo. signi. vbi hoc tradi solet. quib. in locis oẽs iuris veritatẽ interpretes in hoc cõuenũt, t̃p ex consilio quis teneat ad pœnam criminis, & irregularis sit, si consiliũ datũ fuerit ei, qui alioqui nõ erat illud crimẽ cõmissurus. etenim in eo tota versat cõtrouersia, qui cõsiliũ dedit ei, qui nihilominus erat facturus. Nam tex. elegans in l. nõ solũ. §. si mandato. ver. Attilicinus. ff. de iniur. p̃bat, eo cõsilio quẽ non teneri, vbi is, cui p̃stitũ est, erat delictũ illud alioqui facturus. ad idem opt. tex. in l. sæpe. ff. de verb. signifi. gl. in c. sicut dignũ. §. qui vero. & ibi tex. de homici. gl. in c. nuper. de sent. excõ. gl. in §. ope. Inst. de obli. q̃ ex delict. nascun. Bart. in d. l. sæpe. & ita in reg. nullus. de reg. iur. in 6. Decius in Cõsilij. ff. de re. iu. Fel. in d. §. qui vero. Abb. Fel. & Dec. in c. 1. de offi. dele. quorũ opinio cõis est, eã, q̃ Iul. sequitur in §. actiones. num. 3. de actionib. Attñ in d. §. qui vero. in princ. cõstat, ẽt hoc cõsiliũ puniẽdũ: foresiquidẽ & inibi puniunt qui regi alioquin facturo consiliũ dederũt. Dinus ẽ in d. reg. nullus ex consilio. Bart. in d. §. si mandato. col. pe. Imo. i Cle. 1. de pœnis. col. 5. Ang. de Maleficijs, in verbo, Sempronij mãdatorẽ. q. 22. i pẽ tenẽt, ex cõsilio quẽ puniẽdũ esse, siue ille, cui p̃stitũ fuit, erat alioqui facturus, vel nõ. Hoc ipsũ Bal. in crimin. ab atrocioribus. Idẽ admittit in l. 3. col. 2. C. de seruis fug. p̃ tex. i c. fideles. de pœnis. an 6. cui opinioni refragat Fel. in d. c. 1. de offi. dele. cõtrariũ p̃bãs ex d. c. sicut dignũ. vbi cũ ageret de nomic. Archiepiscopi, fit distinctio quo ad punitionẽ, an ille, cui cõsiliũ datũ est, esset alioqui factur', vel nõ. Et p̃fecto prior Bal. ista minime probat in d. c. fœlicis. quidquid dicat Decius d. c. 1. nu. 9. secutus Bal. quẽ etiã sequunt Hippo. in sing. 665. Lud. Carre. in prac. crimin. de homic. §. circa. nu. 154.

Verùm distinctio præmissa communi olim ferè consensu recepta est: nam & eam esse cõem opinionem fatetur Albe. in Lob. hæc verba. ff. de his, qui notan. in fam. nu. 3. Dec. in d. c. 1. nu. 9. & in d. l. cõsilij ff. de reg. iur. nu. 4. Fe. in d. c. sicut dignum. nu. 7. Lud. Carrer. in d. §. circa. num. 163. & verè hęc sn̄a iure magis probari poterit in hunc equidem sensum, q̄ dans consilium alioqui non facturo eadem pœna puniatur ꝟm oẽs: is verò, qui consilium dederit alioqui facturo, puniatur sanè, sed mitiori pœna, iudicis arbitrio: quemadmodũ Dec. in d. l. consilii. & in d. c. 1. expressim tenet post Ang. in l. is qui opem. ff. de furtis. & in l. in furti. §. ope. ff. co. Cæpolam consi. 17. col. penul. idem notat Lud. Carrer. in d. §. circa. nume. 163.

Quamobrem etiam in atrocioribus eadem distinctio admittenda cstita tñ, vt in his criminibus consulens alio qui facturo, non ordinaria pœna delicti, sed extraordinaria, maiori tamen quàm in alijs communibus delictis puniendus sit. Atque hoc ipsum ex mente Bal. & aliorum ipse deduco: tametsi quidam expresè contrariam notauerint. Sic sanè text. in d. §. ope. dum dixit, ex consilio non teneri quem furtum est intelligendus, quòd pœna ordinaria non teneatur, sed mitiori, qui furti committendi consilium dederit ei, alioqui furtum commissurus erat.

Sed si quis consilium dederit alioqui facturo, & is non commiserit crimen in eam personam, cui cõsilium datũ est, sed in aliam: non est consulens aliqua pœna puniendus, ꝟm Bal. in c. 1. col. 4. quib. mod. feu. amitt. cui' opinio est de pœna ordinaria intelligenda: quasi velit Bald. post Iser. niam ibi, aliud dicendum fore, vbi quis consilium dederit ad crimen committendum in ipsamet persona, cui consilium datur: vt eo casu consulens teneatur pœna ordinaria, etiam si esset alioqui facturus qui consilium accepit. Nempe si quis consilium dederit seruo vt fugiat à domino: vel alicui fœminæ coniugatæ, vt adulterium committat. l. 1. §. persuadere. ff. de seruo corrup. quia in re ipse censeo inuestigandum esse, an pœna sit certa per legem statuta contra consulentem, vt tunc ea sit consulens puniendus: alioqui arbitrio iudicis, eucmadmodum paulò antè explicuimus. sit igitur, non esse Baldi sn̄am omnino certam. In eo verò dubio, an alioqui facturus esset delictum is, cui consilium præstitum est, præsumitur eã absque consilio non esse facturum, quod notant Ang. in l. 1. ff. de eo, per quem factum erit. in prin. Bal. in l. 1. C. de seruis fug. Iac. & Dec. nu. 10. in d. c. 1. idem Dec. in d. 1. cõsil. nu. 9. Fe. in d. c. sicut dignum. nu. 12. Bal. in l. data opera. nu. 79. C. qui accus. non possunt. & in c. 1. §. iniuria. de pace iur. firm. Hipp. in sing. 218. idem in l. 1. §. Diuus. ff. de sicar. & probat ex eo, q̄ in dubio nemo præsumatur delictum cõmissurus. l. meritò. ff. pro socio. gloss. in l. qui iurasse. §. si pater. ff. de iureiu. Hæc verò distinctio, an esset quis alioqui facturus, vel nõ, minimè hęt vim, nec est admittenda in mãdante. is etenim tenetur, ẽtsi mandatarius alioqui sine mandato esset delictum illud commissurus, quia fit hoc in casu crimẽ ipsius mãdãtis cã, & respectu; quem admodũ in specie notat Bart. in d. l. non solum. §. fi mandato. col. vlt. ff. de iniur. cuius opinionem asserit eam secutus communem esse Ias. in l. 1. C. de seruis fugit. num. 22. idem in l. si quis mihi bona. §. sed quid si mãdauit. nu. 16. ff. de acq. hæred. Lud. Carrer. in d. §. circa. num. 75.

Est igitur in hoc tractatu obseruandum, irregularitatem contrahi ex consilio, qui non esset alioqui facturus nec homicidium commissurus is, cui consilium præstitũ fuerit: quod no. Host. & Abb. in c. ex literis. de excess. præla. col. vlt. Fel. in d. c. sicut dignum. de homi. nu. 12. & in d. c. 1. de offi. deleg. nu. 13. tex. opt. in d. c. ex literis. & est cõmunis opinio. Doct. in c. ad audientiam. de homici. no. Albertus Trotius de vero & perfecto cleri. li. 2. c. 21. nu. 7. late tractat de consi. Maria. Soci. in d. c. ad audiẽtiã. nu. 70. vbi quo ad irregularitatem plures quæstiones examinat, quas & Albertus Trot. atque alij tradidere. Quòd si quis consilium dederit alioqui facturo, ita tamẽ, vt ex iniquo is fit deterior factus, vt fortasse, hũc irregularem esse pp homicidium inde secutum. Nam Inno. & Doct. cõiter in c. nuper. de sent. excom. probare conantur, hoc consiliũ sufficere ad iuris canonici excõicationem. idem Sylvest. in verb. Excommunicatio. 8. q. vl. & in verb. excommunicatio. vltim. q. 4. quibus suffragatur text. optimus in dict. cap. sicut dignum. §. qui verò. in eius priori parte

Quod si ex prauo ad homicidium consilio non fuerit occisus is, aduersus quẽ tractatus p̃cesserit, sed ipsemet, cui consiliũ datũ est, nihilominus erit cõsulẽs irregularis, ꝟm Card. in d. c. ad audientiã. nu. 3. de homic. Io. And. Ancha. Dom. & Francum in c. vlt. de homicidio. in 6. Fel. ind. c. 1. & in d. c. sicut dignum. Albertum Trotium in d. c. 21. nu. 9. quam opinionem censet veriorem esse Maria. Soci. in d. c. ad audientiam. nu. 80. tametsi Spec. in tit. de dispensatione. §. iuxta. nu. 43. contrariũ notauerit. multa equidem de consilio lector percipiet ab his, q̄ à præcitatis authoribus traduntur: & à Ludo. Carr. in d. §. circa. num. 140.

2 Sextò subsequitur ex his, tan præstans opem, vel auxilium homicidio sit irregularis? Et quo ad aliam punitionem generaliter obseruandum est, auxilium, & opẽ tunc pœna ordinaria criminis puniri, cũ ipse auxiliator cooperatur simul in ipso delicto: quod apertissimi iuris est: hęc dein in hoc casu potiùs est quis dicẽdus criminis author, q̄ auxiliator. idem erit vbi præstat quis auxiliũ, vel opem per eum actum qui proximã dedit crimini cãm, & immediatam: ita quidem, q̄ absq; eo auxilio delictum nõ fuisset effectum. l. 1. C. de rapt. virg. l. nihil interest. ff. de sicar. c. felicis. de pœnis. in 6. l. si quenquam. C. de epis. & cler. c. 1. de offi. deleg. c. sicut dignum §. illi aũt. de homicid. l. 10. tit. 8. part. 7. opti. text. in l. item Mela. §. si alius. ff. ad l. Aquil. q̄ si quis ita opem, vel auxiliũ p̃stiterit delicto, vt non dederit proximã facinori cãm, puniendus erit pœna extraordinaria. probat tex. in l. vnica. C. de raptu virgin. ibi: eos comitati. & in d. c. felicis. ibi: simplici fauore. & in d. c. sicut dignum. §. illi etiam. Iis qui opem. ff. de furt. l. 1. & 2. C. de his, qui latro. occult. quam distinctionem tenẽt Salice. in d. l. vnica. C. de raptu virg. Iol. ult. Fel. in d. c. sicut dignum. Gandinus in rub. de homici. col. 2. Abb. Felin. & Dec. in c. 1. de offi. deleg. Hippo. in l. si in rixa. ff. de sicar. nu. 34. post alios veteres, quorum hi Doct. meminerẽt: quę ita esse hanc opinionem cõem fatetur Socin. consil. 188. li. 1. col. 4. eandem sequitur Ludo. Carrer. in practi. criminali. §. homicidiũ. nu. 69. Hippo. in singula. 15. apud hos authores. & gl. in d. l. nihil interest. comperiet quis uaria, & plura huius distinctio. exempla de quo & Paulus Parisius tractat in consi. 152. & consi. 154. nu. 20. lib. 4.

Quatenus verò ad irregularitatẽ pertinet, ip se opinor, fauorẽ p̃stitũ, seu auxiliũ datũ post cõmissum delictũ minimè cõsiderãdũ forenisi fuerit cã proxima, vel inducẽs ad cõmittẽdũ delictũ. Alioqui etenim illud fit constitutissimũ, auxiliũ tũc irregularitatẽ inducere, qñ id fuit cã proxima delicti cõmittendi. sic sanè, q̄ delictum eo auxilio, vel ope cessante, nec p̃stita nequaquã foret perpetratũ: aut qñ quis verè cooperatur delinquenti: quemadmodum apud oẽs est in concesso. idem ergo censerem, quoties auxiliũ, faciliorẽ aut tandẽ audaciorẽ efficeret ipsum delinquentẽ ad criminis executionem. quod probatur in d. c. sicut dignum. §. qui uero. & §. clericos. de homicidio.

¶ Septimò hac eadem ratione agendum erit de uero, & proprio intellectu tex. in cap. significasti. in 2. de homicid. quo in loco tractatur de pluribus eundem hominem vulnerantibus, qui mortem tandem obierit, an omnes percussores sint censendi irregulares?

3 Primus casus hac in quæstione proponit: quoties plures consulto eundem hominem fuerint aggressi: & is ex unico tantũ uulnere mortuus sit: tenentur omnes, etiam qui non percusserint, de homicidio, & eius pœna erũt puniẽdi. notat elegãter Bar. in l. si in rixa. col. 1. ff. de sicar. & ibi Ang. Cynus & Salic. in l. q̃m. C. de vi pub. vl. q. Grandinus tit. de hom. & Lugdu. Ale. in cons. 15. li. 1. Th. Grãma. cons. 4. & decr. 15. Lud. Carr. in pract. cri. ti. de hom. §. 2. nu. 68. ac nu. 75. & §. circa nu. 445. & est §. 6. quibus adde Matth. de Afflit. in const. Neap. lib. 1. rub. 11. nu. 28. & Alb. in d. l. si in rixa. atq; ibidem Hipp. a Marsilijs: qui tenet hanc opinionem Bar. idẽ probant Inn. & Doct. in d. c. sign. ex quib. ipse opinor, esse hanc sn̄am cõem. idẽ erit, vbi vnus percusserit, & occiderit, cæteri aũt auxiliũ & opẽ homicidio proximam dederint: licuti paulo ante explicuimus. & sane hic primus casus manifeste ostẽdit oẽs istos irregulares esse: quod probat ex ipsa Bar. & aliorum sn̄a, q̄ magis cõis apparet: & hos omnes censet homicidas esse, pœnaque homicidij puniendos fore.

Secundus casus exponitur, cũ vnus fuerit a plurib. in rixa subito contingenti, non præmisso consilio vulneratus: & cõstet, q̄ ex tot vulneribus sit lethale, & quis id intulerit: in hac equidem spẽ tenebit̃ qui vulnus lethale intulit de homicidio, cæteri de percussione. tex. celebris ī l. itẽ Mela. §. sed si seruum. ff. ad l. Aquiliam. & in d. l. si ī rixa. vbi oẽs hoc ipsum adnotarunt. & idem tenent Canonistæ in d. c. sign. Styl. 57. & itẽ hi Doct. quorũ in p̃ximo casu mentionem egimus. Zas. lib. 2. sing. intellect. c. 6. Pyrrhus Anglebermæus post consuetudines Aurelianenses. c. 1. col. 3. & tandem est omnium fere cõis opinio: ex qua deducitur, quid dicendum sit quo ad pœnam irregularitatis. etenim qui tenetur de homicidio erit irregularis: cæteri vero abea erunt immunes, qũ pòt coilligi ex d. c. sign. & ex his quæ in ibi traduntur.

4 Tertia subijcitur species, quando quis ab vno fuit lethali vulnere affectus, & demum ab alio exanimatus & occisus. Nam priorem percussorem de vulnere posteriorem de homicidio teneri, probat textus in dict. l. item Mela. §. Celsus scribit. ff. ad l. Aquiliam. d. l. Styl. 57. tex. ad idem op. in l. huic scripturæ. §. si seruus. ff. ad leg. Aqu. quib. opponitur ex aduerso tex. in l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aqu. & in d. c. sign. quib. in locis constat percutientẽ lethaliter, & irregularem esse, & de homicidio teneri, licet ab alio fuerit percussus exanimatus priusquã euẽtus prioris vulneris appareret. qua ratione gl. in d. l. ita vulneratus. in verb. teneri. Florent. post alios ibi: idẽ Floria. & Alber. in d. §. Celsus. Matth. de Afflit. in const. Neap. lib. 1. rub. 13. nu. 26. distinguere conantur ita, vt si constiterit, ac certum sit primum vulnus esse lethale: & ex eo percussum moriturum: tunc teneat̃ vulnerans de occisione, ẽt si postea vulneratus ab alio fuerit exanimatus. ita etenim p̃cesserit tex. in d. l. ita vulneratus. qđ si dubium sit, primum vulnus esse lethale: si ita q̃ non sit certũ ex eo mortẽ sequnturã, licet appareat mortiferũ: & percussus fuerit alijs illatis vulneribus exanimatus: hoc casu, non tenebitur primus percussor de occiso, sed de vulneratorato; ita intelligendus est tex. in d. §. Celsus. cum similib. candẽ distinctionem sequitur Ias. in l. si ab hostibus. ff. fol. mat. nu. 9. Cæpola caute. 5. Lud. Carr. in pract. cri. tit. de hom. §. 2. nu. 68. & seq. gl. an d. l. huic scripturæ in verbo, mortifere. Io. Igneus in l. 1. §. si qs in villa. nu. 66. ff. ad Syllan. quorum distinctio vt frequentiori Doct. calculo recepta. idcirco & ꝟm hanc distinctionẽ erit iudicandum de irregularitate: vt quoties vulnerans teneatur de occiso, ẽt irregularis sit nõ tũ in alio casu. qđ not. in specie Card. & Ana. nu. 31. in d. c. sign. Contrariũ tñ in pœna irregularitatis tenuerint gl. Io. And. & Abb. ibiq; os sequitur Gonsa. Villa. in tract. de irregularitate. c. de percussore. col. 3. qui iure pontificio quo ad irregularitatẽ per tex. in d. c. sign. certum sit, q̄ percutiẽs mortifere sit irregularis, etiã si vulneratus ab alio fuerit exanimatus: quamuis certum non sit, imo dub ũ, ipsum vulneratum ex priori vulnere moriturum, si ab alijs nõ foret iterum percussus, & exanimatus: quam opinionẽ, dicens eã esse cõem, sequitur Io. Igneus in d. §. si quis in villa. & profecto hęc sn̄a tutior est: tametsi vere decisio tex. in d. c. sign. sit intelligenda ꝟm iuris Cæsarei distinctionem: ex qua poterit perpendi, q̄ in d. c. sign. quo ad istum tertium casum clericus minimè censetur irregularis, quoties apparet, vulnus ab eo illatum non fuisse lethale. irregularis verò censetur, vbi constat vulnus ab eo illatũ fuisse lethale, vel de hoc extat dubium. attamen neutro casu discerni pòt, quo ex vulnere percussus perierit, ex primòne, an ex secondo, vel tertio: tunc.n. iuristissimè cõstituitur irregularitas: quemadmodum statim dicemus. At si primum vulnus fuerit lethale, & constiterit, ipsum percussum, extinctum fuisse, & exanimatum ex facto vulnere: hæc quæstio minimè desiderat̃ in d. c. significasti. secundum Anas. ibi. & ideo est omittenda ex prima distinctione, quã adduximus ad iuris ciuilis intellectũ.

Est tñ adnotandum, q̄ Zasius lib. 2. sing. intellect. c. 6. aduersus cõem distinctionem existimat, minus congruã esse illam differentiam, quæ in vulnere ipso lethali sit: nempe, vt sit aliud vulnus lethale simplex. aliud vulnus lethale, ex quo mors certa sit. Scribit etenim, paria in re cẽseri, q̄ vuln' sit lethale, & q̄ certũ sit aliquẽ ex vulnere mori. tex. sing. in d. l. ita vulnerat'. in versi. sed & hi, & versi. igitur. Nec requiritur ꝟm eũ in iure quo ad naturalia ea certitudo, quæ non fallat, sed ea sufficiat, q̄ cõter contingere soleat. l. iura. ff. de leg. gl. in l. iurisgentium §. pactorum. ff. de pactis. verticulo, vt personale. Potest igitur in iure certum esse, q̄ vulnus sit mortale certitudine politiua, & cui: pòt tũ vulneratus ex vi naturæ superuiuere. l. 1. ad finem. ff. ad Syllan. non igitur conde ramus certitudinem, q̄ per occulta naturæ fundat, sed q̄ ex cõiter accidentib. venit & ex verisimilib. p̃cedat. Ideirco ipse Zas. aliter hanc controuersiam dirimere conatur, existimans, vulnerantem mortifere nõ teneri de occiso, sed tñ de vulnere, quoties vulneratus demũ fuerit ab alio percussus, ex eaq; percussione statim exanimatus. d. §. Celsus. teneri aut vtrunque de homicidio, si ex percussione posteriori non fuerit statim mors secuta & percussus exanimatus. d. l. ita vulneratus. ita quo hoc procedit, vbi non potest apparere nec apparet an ex posteriori, vel ex priori vulnere sit vulneratus extinctus. si cert constet, q̄ posterior ictus mortem a primo vulnere illatam accelerauerit: sicut in eadem l. ita vulneratus, probatur, & hæc quidem de posteriori vulnere manu hominis illato. Nam si mors sit secuta post priorem percussionem non manu hominis, sed alio euentu: primus percussor tenebit̃ de vulnere tm. l. huic scripturæ. §. si seruus. ff. ad legem Aquiliã, quia casus fortuitus postea contingens non patitur apparere, an hic vulneratus ex priori vulnere occiderit. Hęc Zasius: cuius sn̄a nõ omnino mihi certa est. Nam & in hoc vltimo casu, sicut fortuitus casus non patiebatur apparere, an hic vulneratus obierit ex priori vulnere: ita & posterior percussio manu hominis illata minime permittit scire, an primũ vulnus percussum exanimauerit, & occiderit. igitur par ratio parem constituit vtrunque casum: deinde iuris certitudo sufficiens non est ad punitionem ordinariam homicidij, nisi sequatur vere mors. Etenim etiam si vuln' lethale sit, non licet pœna homicidij punire vulneratẽ priusquam mors fuerit secuta: potest enim contingere q̄ vulneratus lethaliter non moriatur, vt modo dicebamus: & probat hoc ipsum tex. in d. l. huic scripturæ. §. si seruus. Nec erit in hoc casu percussor irregularis, si mors non fuerit secuta, licet vulnus apparuerit mortiferum. ex quibus mallem ipse communem opinionem sequutus esse, eam iuris dubiam esse.

Quarta continuatur species, quãdo vnus est a plurib.

percussus,& eadem ex vulneribus illis mortē obierit nec constet,eum potius ex vno ꝗ ex alio vulnere mortuū esse:nunc equidem oēs percussores de homine occiso tenebūtur.id.l.item Mela.§.sed si seruum.verſi plures.& in d.l.ita vulneratus.in prin.gl.in l.si in rixa.ff.de fica.& ibi Bar.col.pe.ver.si vero non pōt.And.de Isern.& inibi disputat Matth.de Affl.in cōst.Neap.in li.1.rub.13.nu. 29.Lud.Carre.in d.§.1.nu.59.Io.Igne.in d.l.1. §. si quis in villa.nu.59.Card.Ana.& Fel.in d.c.sign.nu.10.l.styli. 57.& idē quoad irregularitatē probat tex.in d.c.significasti. verſ.qđ si dicerni.tex.op.in c.vlt.23.q.5.notat Soc.in c. audientiam de hom.nu.46.sed q oēs percussores in hoc casu puniantur pœna extraordinaria,non ordinaria ob incertitudinem ,notant Ale.cons.15.lib.1.& Hipp.consi. 110.qui tñ rem istam confuse nimis tractarūt. Nec pōt vere probari ea opinio:cum illud certum sit,oēs hos percussisse,& percussum ex his vulneribus mortē obijsse. quarōne certū est,oēs percussores eum occidisse. Non me latet, quibusdā videri hanc opinionem quā ipse ꝓbaui, a multis damnatam esse,sed contendam libenter , eos nō huius quarti casus cōnem,sed sequentis definire: licet Matth.de Affl.ad si.quæst.videatur probare opinionem Alex.& itidem Anch.cons.216.cuius verba Anan. in d.c.significasti.refert.num.24.

5 Quintus casus proponitur:quoties quis vno tantum vulnere lethali fuerit percussus,nec appareat a quo:cum tñ plures in conflictu rixæ cum eodem contenderint:vel sint a pluribus multis vulneribus,quorum vnum tñ est mortiferum,vulneratum:nec constat,quis id vulnus intulerit. & sane in hoc casu,oēs puniendos fore pœna extraordinem arbitraria:& neminem ex eis ordinaria:probat regia l.styl.55.optime tenent Anch.in d.consil.216.Anan.d.nu.24.& ibi Fel.nu.9.gl.in d.§.sed si seruū. in verb. plures.Ale.in d.cons.14.lib.3.Hipp.in sing.227.idem in rub.C.de prob.nu.418.& in cons.110.Io.Igne.in d.§.si quis in villa.nu.50.Paul. Parisi.in cons.148.lib.4.nu.3.di 7 cens , hanc opinionem communem esse.idem fatetur eam secutus Ludou. Carrer.in d. §. 2. numero 75.hoc ipsum tenent Gandinus.titul.de homic.4.columna Alberic.in d.l.vltim.ff.de iucarr. & ibi Hippel.nume.4.Speculat.titul.de homic.§.1.verticul. pone.Bonifat.titu.de hom.rub.de insect.& percuss.col.6.& titu.de pœnis.col. vl.Io.de Imol.in hac cōstitutiōe,si furiosus.col.vl. Dec. in l.si fauorabiliores.nu.6 ff.de reg.iur.& licet gl.in d. §. si seruum,velit simpliciter neminem puniēdum in hoc casu,est intelligenda quo ad punitionem ordinariam secundum omnes.Sic glo.in c.cupientes.in verb.qui culpabiles.de elect.in 6.& in c.quiescamus.22.dist.quæ sentiunt,omnes hoc in casu puniendos:& Bar.in d.l.vlt. obtinebunt quo ad pœnam extraordinariam.

Quo ad irregularitatē vero,etsi gl.in d.c.quiescamus. sentiat hanc cōnem expresim decisam esse in d.c.sign. tñ Io.And.ibi & plerique alij dubitarūt.Nam & Specul. in tit.de dispensatione.§.iuxta nu.52.hanc cōnem inde citam reliquit.Sicut & Host.in tit.de hom. §. qua pœna tenentes quemlibet relinquendum,& obligandum iuxta conscientiæ,vt ipse qui fecit,se vulnus lethale dedisse,irregularem se ipsum confeat & iudicet.Idem tenent Host. & Car.in d. c.sig. vbi Io.And.atq; Ana.nu.22.& fere oēs hoc ipsum probant,& sequuntur . idem Nicol. Plouius de irreg.reg.28.Maria.Soc.in d.c.ad audientiam.nu.46. qui tñ post alios admonet,in dubio quo ad forum conscientiæ conulendum esse,ꝙ quilibet ex his abstineat a diuinis,& se existimet irregularem esse:quod vī admodum rationi consentaneum,ex d.c.ad audientiam.cuius intellectum nos attigimus in prima huius operis parte nu.3.& profecto si mihi tradita ipse in hac controuersia potius accederem,etiam in foro exteriori , opinioni eorum,qui probant hos oēs irregulares fore censendos sic etenim placuit gl.in d.c.quiescamus.& hanc opinionem tutiorem appellat Bar.Brixiens.in q. dominicali, alias veneriali,15.præsertim hanc iniam ipse admitterem eo casu,quo cōstat.oēs istos percussisse occisum.c.vl.23. q.5.& in hoc casu expresim ita tenent Io. And. Gofre. Ana.nu.22.Car.col.pe.Ant. Abb.& Henr.in d.c.significasti. quorum opinionem sequitur asserens eā magis cōem esse Alber.Trotius de vero,& perfect.cle.lib.2.c.26.nu. 6.licet ꝑcitati Doct.quorum ad prioris opinionis authoritatem nemini,in specie ista contrarium præter Io. ab Anan.Card.& Io. And. voluerint.& gl.in c. nolite in 1. 11.q.3.sitq; ab eis citata extrauagans quædam constitutio Gregorij Noni pro huius quæstionis decisione:quā Henr.censet reuocatam fuisse.

¶Octauo infertur ad eiusdem c.signi.veram interptationem quid dicendum sit in eo, ꝙ qui aīo occidendi 6
aliquē percusserit,& is ita vulneratus,fuerit ab alijs occisus statim.Nam Rom.Pont.in d.c.sign.inter multa q cōsiderat ad hoc vt percussor sit liber ab irregularitate pp homicidium statim ab alijs commissum,perpendit,q is non habuerit voluntatē occidendi:quasi is sit censendus irregularis,si ab eo vulneratus aīo occidēdi nō tñ mortifere statim fuerit ab alijs examinatus:qđ notat Inn.in d. c.sig.vbi gl.in verb.habuerit .adnotauit ex eo capite,q voluntas imputat in homicidio quo ad irregularitatē, cuius ꝑriū nō semel in hac relectione adnotauimus. Igitur non est ita indistincte probandum qđ Inno.& gl.in d.c.sign.ex eo textu deduxerunt a ꝑrio sensu:cū id sit rectissimæ iniæ maxime contrarium.quāobrem Pano.& Ana.ibi,& Soc.in d.c.ad audientiā.nu.45.centent textū in d.c.sign.intelligendum fore,quoties habens voluntatem occidendi,opem,vel auxilium,aut fauorem ocilo rib.dederit,iuxta text.in c.licut dignū.§.vl.de hom.hic idem intellectus colligitur ex Io.and.eodem Inn. Host. & Henr.in c.sign.col.3.aut sane procedit opinio Innoc. vbi quis potuit occisum a morte liberare,& noluit,nec liberauit:quasi reus sit homicidij qui potuit hominem liberare a morte,& non liberauerit:c.licut dignum. §. illi ēt.de hom.quod in specie notat Host.in d.c.sign.cuius opinioni su ꝑragatur tex.in c.quantæ.de sen.excom. vbi probatur non tm esse excōicatum eum, qui clericū percusserit:sed & eum.qui,cum posset , noluit manifesto facinori obuiare.Qua in re illud est obseruādum ,iure ꝓntificio teneri quem ab altero,si commode possit iniuriam propulsare,& eum ab ea defendere,ac liberare c.non inferenda.& c.vlt.23.q.3.c.dilecto de sent. excō. in 6.verſi.& quidem.alioqui reus erit ipsius commissi criminis.quod non ita iure ciuili obtinet,secundum qđ non erit reus iniuriæ illatæ,nec tenebitur qui proximū commode potuit defendere ab iniuria , & homicidio: nec tamen defendit.l.1.§. sed in eod. ff. ad Syllan.vbi gloss.& Barth.in l.culpa caret.ff.de regul.iur.Abbas , & Doct.cōmuniter in cap.1. de offi. deleg. ego vero in regu.iur.peccatum.de reg.iur.in 6.2.par.§.3.nu.2. ꝓbare conatus sum nullam in hoc constitui posse differentiā inter ius canonum,& ciuile.Imo vtroque iure verū est, quod quis teneatur proximum ab iniuria defendere,si cōmode id fieri possit:licet pœna statuta non sit aduersꝰ eū,qui id agere omiserit saltem ordinaria ꝑficuti tradidere Dec.in d.c.1.de offi.deleg.Alber.in l.metum. §. sed licet.ff.quod metus caus.Fortu.in l.vt vim.ff.de iust. & iur.ad fi.Ioan.Igneus in l.1.§.seruū appellatione.ff. ad Syllan.nu.125.Gratu. consilio.1.numero 47.lib.1.Had. quodlibet 1.art.2.columna 4.eademque opinio probatur a sensu argumenti ex contrario,in d.l.culpa caret:potest autem quis commode iniuriā a proximo repellere, & propulsare,qñ secundum bonos mores, sine dedecore,ac sine rubore hoc agere posset , vt not.Fel.in d.cap. quātæ.& sine scandalo,ex his,quæ idem Fel.tradit in c. 2.de

2.de hęr.ret.qđ est arbitrio boni viri maturius iudicādū. Sic denique ipse puniri salte pœna arbitraria extra ordinē istā delictā,aut negligentiā,ēt in foro sęculari Nihilominus dubiū erit nō ita facilis solutiōis,an ex hac cōmissione oriat obligatio ad restitutionē:id vero in d.reg.pētimus explicuimus.Superest igit exponere,sine quis pp. culpā istā censendus irregularis.Nā canonis excōicitiōe afficit is,qui clericū potuit a pcussione,& iniuria defendere:nec tñ defendit:vt probat in d.c.quātæ:vbi gl. Abb. & Hen.post alios,id rīsum intellexere,quoties quis hēt ptātem publicam,aut priuatam iure familiæ in ipsum percussorem.Etenim cōi olim ista decisum extat in his casib.locū fore excōicationi:atq; eis olim conuenire rationem tex.in d.c.quantæ.idēt erit in eo,qui dolose desinit obuiare percutienti clericū:Nā ex eo dolo,cū posset cōmode a clerico iniuriā auertere,excōicatus erit pp manifestam percussionis culpam.licus Inn.Pan.& Hen.voluerunt post alios in d.c.quantæ.Aufrer.in Cle.1.de off. ord.reg.3.declarat.septima,tradit late Lud.Carre.in pract.tit.de hom.§.4.nu. 19.& §.6.nu.63. ex quib. poterit defendi Host.& aliorum opinio:vt deniq; in his casib. quib.constat,excōicationem canonis locum habere, in eisdem etiam pœnam ,& vitium irregularitatis constituamus propter eandem rationem,& authoritatē. tex. in d.c.sicut dignum.§.illi etiam.

¶Nono subsequit hic oportune verus intellectus ad 8
text. in c.Petr.de hom.vbi proponit q.elegās,tan homicidium ab aliquib.perpetratū imputet eorū consanguineo,cuius cā homicidæ ipsam occisionē aggressi sunt: nempe in vindictam iniuriæ illatæ qua in controuersia aliquot distinguam ad faciliorem eius intellectum.

Primum etenim pōt ꝓcingere,ꝙ quis dederit cām rixæ,& eius amici,famuli,vel consanguinei alterū cū eo ꝓtendentem , & pugnantem occiderint,ꝓter eius voluntatē,imo ꝓ eius prohibitionem,& tunc esse istum irregularem not.cōiter Doct.in c.Petrus.Gonsa Villa.de irre. c.de percussore.col.8.Maria.Soc.in d.c.ad audientiā. de 9
hom.nu.50.pro hoc citantes tex.in d.c.Petrus.vbi ab ie regularitate excusatur qui ignorauit,vel prohibuit:quia non dedit causam contentioni,nec rixæ.imo ipse occisus fuit in culpa illius inimicitiæ,& pugnæ. Hęc tñ cōis opinio ꝓriam habet gl.in c.vlt.quā sequunt Bal.in l. data opera.C.qui accus.non poss.col.pe.& in l.1.col.4.C. de seruis fug.Hipp.in l.vn.C.de raptu virg.nu.81. nisi dixeris secutus Fel.in d.c.Petrus.hanc gl. procedere quo ad pœnam exteriorem ordinariā,non quo ad irregularitatem.Aut forsan gl.illa procedit vbi quis nō dedit cām,rixę nec fuit in culpa:quia alter fuit pugnę,aut cōtentiōis aggressor.& licet cōis opinio dubia sit ,tutior tamen apparet ex eo , quod is, quem communis sententia iudicat irregularem , dederit rixę causam , eiusque culpam habuerit.

Secūs casus posse constitui,qñ potuit prohibere,& ꝓhibuit,& profecto cum ipsius causa,& ob iniuriam ei illatam homicidium fuit:posseq; id cōmode prohibere, visus est maxime consentire,si non prohibuit, & culpā inde homicidij ad irregularitatē ꝓtit:quod mihi ꝓbat tex.in d.c.Petrus.ad fin.qđquid gl.ibidem senserit. hoc ipsum probat ex his,quæ in proxima illatione diximus.

Tertius proponitur casus,quum quis dedit cām rixę eoque pugnante inimici alterius accesserunt,& eum occiderūt rēne ꝓriæ inimiciciæ nō,vt negotiū istius agerent.& Gonsa.à Villa.in d.c.de percussore.col. 8. tener. hunc esse irregularem.Cuius opinio admodum dubia est,tum pp tex.in c.sig.in 2.de hom. qui tamē tractat de causa rixæ ultissimæ:tum etiam quia hac in specie Panor.contrarium probat in d.c.Petrus & Soc.in d.c. ad audientiam.nu.50.

Quarto illud constituitur,quoties quis præsens fuit tractatui habito super occidēdo eius inimico ab eius fer uis,aut consanguineis:& tñ tacuit.Nam ipse ceteo , hūc esse irregularem:non enim est hæc simplex taciturnitas sed ita contingens,vt ad cōsensum accedat , ꝓpterea q tractatus fiat eius cā.arg.c.constitutis.de testim.in 1.l.q patitur.ff.mandati.Cle.1.de procur.filiusfamilias. ff. ad macedonia.atq; ita in hoc casu definire videnē gl in verſ. contra prohibitionē.Abb.Fel.& alij in d.c.1.Petrus. quibus accedit qđ Ias.notat in l.de pupillo.§.si quis ipse ꝓtori.nu.14.ff.de noui oper.nunc scribens,ꝙ si dūs,vel consanguineus,sit quid facturi sint famuli , vel consanguinei in vindictam iniuriæ sibi illatæ,aut eius causa.& non prohibuerit,consentire delicto videtur.

Quinto in eadem specie mihi probatissimi iuris est, teneri illum,cuius gratia homicidiū fieri parat, eo meliori mō,& forma quib.potuerit crimen hoc impedire ēt si nec fuerit pūs tractatui:sed tñ scientiam eius habuerit:& fuerit ad vitandum crimen necessaria eius tractatus reuelatio:aliqui erit irregularis,præsertim si malo zelo hanc reuelationē omiserit. quod caute est considerandū ex Hen.in d.c.Petrus.tametsi varie Inn.& alij ibidem hac in q. responderirit . etenim semper est culpa istius inspiciendo,vt eum iudicemus irregularem.

Imo & in oīb. his casib.non tm erit locus irregularitati,sed & alijs crimin.scommissi pœnis:qđ deducit ex d. c.cōstitutis.& in c.licut tuis.de simonia.Fel.in d. c. Petr. Bald. in ca.veritatis.de dol.& cont.licet non olim sit pœna ordinaria infligēda.saltē corporalis , aut criminalis.

¶ Decimo ex his poterit examinari qđ notat Gulie. Landunensis in hac Cle.1.in gl.vl.scribens,irregularem esse eum,qui alterū percusserit,licet nō mortifere,si ꝓpter eā percussionē ex imperitia medici,aut ex malo corpis regimine obierit.hoc ipsum tenet Lud.Carr.in pra.crit.tit.de hom.§.6.nu.322.verſ.vbi lim.idem notat Hen.in d.c.sign.in 1.de hom.colum.2.quibus aduersus Caiet. in 2.2.q.64.art.8.ex hoc inquit , si excusatur non intendens occidere percussor ab homicidio,quando mors ex mala cura,vel regimine sequitur.sed quia quo ad irregularitatē superius diximus esse voluntariū homicidiū qđ sequit ex vulnere illato,licet ꝓuīēs nō habuerit aīum occidendi cum habuerit aīum vulnerandi: saltem hæc voluntas feretur in homicidiū magis,vel minus indirecte iuxta percussionis,& instrī qualitatem:ipse ueriorem esse opinor opinionem Gul.& Henr.nec.n.negari pōt, hunc vulneratū mortem obijsse ex vulnere,vt fere cauta propinqua.Nam ex eo secuta fuit mors:liquidem nō illato illo vulnere percussus minime ea ex cā mortē obijsset.Quod ꝓmissa percussoris culpa satis est ad irregularitatem ex homicidio ꝓstituendā.c.de eo,ex de hom. tex.ad hāc decisionem in specie singularis in c. tua nos. in prin.de hom.etenim ꝙ non fuerit adhibita diligentia in medicamine vulneris,per accidens ad mortem pertinet:ipsum aūt vulnus directe , & per se mortem intulit. At in c.exhibita.de hom.nullā habuit culpam is , q ab irregularitate excusatur. qa si culpā aliquā habuisset in ipso vulnere inferendo profecto irregularis foret iudicandus,si ex vulnere,etiā culpa medici,vel in curia infirmi, mors foret secuta:sicuti sentiunt Inn.Abb.Anan. & Fel. post Host.quorum opinio communis est , in hunc sensum quod illa Decretalis contineat ius cōe, non dispensationem,& idem tenet glo.ibi vlt.& in verb. corruens. ex multis quidem qa culpa defuit,& propter imperitiā medici,& negligentiam ipsius parentis in hij vulnere medendo,& curando.attamen Host. Henr. & Fel. sentient plurimū excusare medici imperitiā,& incuriā parentum etiam si aliquā culpam habuisset in.de cūius irregularitate inibi agitur.& ꝓterea ætatem eius puerilem fuisse considerationem existimant,& deinde causam vulneris remotā esse.Ioan.Pan.& Ana.opinantur,nō satis esse

sufficientem excusationẽ ipsius medici imperitiã, si cul
pa p̃cessisset propinqua ipsius vulneris, quidquid sit, oẽs
mihi in hoc cõuenire videnᵗ vbi ꝛtigerit culpa ꝓpinqua
vulneris ex quo fuerit secuta mors, non excusari quen-
quam ex imperitia medici, nec ex inordinato regimine
ipsius vulnerati. Quod si vulnus illatum esset adeo leue,
q̃ nullo vel modico medicamine percussus posset liber,
& sanus euadere, & tñ vulneri appositũ est venenũ tunc
percussor, ni fallor, nõ esset iudicandus irregularis: quia
ex veneno potius, quam ex vulnere percussus moritur.

His tñ addendũ est, non imputari quo ad l. Aqu. nec
quo ad pœnã ordinariã homicidiũ vulneranti nõ morti
fere, si id fuerit secutũ culpa medici, vel vulnerati. l. qui
occidit. §. vl. ff. ad l. Aqu. notat in l. qđ si nolit. §. si mãci-
piũ. ff. de ædil. edict. gl. quã ibi notãt Bal. & Doct. in l. si
ab hostib. §. 1. ff. fol. mat. ej dixit esse aureã Fel. in c. pres
byterum. de hom. est & ad hoc gl. in d. §. si mãcipiũ. quã
commendat Are. in §. vlt. Inst. de empt. & vend. tradunt
Bologn. cons. 5. col. 3. & Hipp. in pract. §. & quia. nu. 18.

Cæterum Ang. in d. §. si mancipium scribit, q̃ vbi vul
nus est in dubio an sit mortiferum, vel ne, & ipse vulne-
ratus vocauerit ad medelã medicum imperitũ, p̃sumen
dum erit mortẽ ꝛtigisse culpa medici potius, q̃ ex ipso
vulnere, idẽ sentiunt gl. Bar. & Doct. in d. l. si ab hostib.
§ 1. Flo. in l. ait lex. §. 1. ff. ad l. Aqu. tex. opt. in l. si ex pla-
gis, in prin. ff. eo. tit. vbi probatur, percussorem non tene
ri de morte, sed de vulnere, si percussus adhibuit ad me
delam incantatorem: quod Soc. notat in consil. 178. col.
4. lib. 2. Vnde illud est constituendum, vulnerantem in
his cahb. semper teneri de vulnere. sed quo ad hanc de-
cisionem Ang. oportet aliquot casus distinguere.

Primus equidem casus constat, q̃n est dubium, an vul
nus sit mortale, aut appareat illud non esse mortale: tũc
etenim obtinent ea, quæ modo adnotauimus in verb.
his tamen. & in verb. cæterum.

Secundus casus proponitur quoties constat iudicio
medicorũ, vulnus fuisse, & esse mortiferũ, & in hac ſpẽ
siue percussus medicum non adhibuerit, aut tandẽ impe
ritum, & moriatur, homicidium percussori imputatur,
non tantum vulnus sicuti sensit Alex. in d. l. si ab hostib.
§. 1. col. 2. eleganter Soc. in d. consi. 178. col. 2. gl. & Alb. 1
in l. huic scripturæ. ff. ad leg. Aquil.

Tertius casus ꝓsitat ex primo. Nã vbi apparet vulnus
non esse mortiferũ, & tandẽ mors fuerit secuta p̃sumẽ,
cã ex culpa medici, vel infirmi processisse. qđ notat Pla
tea in l. nec semel. C. de re milit. lib. 10. Fel. in d. c. pres
byterũ. col. 2. Soc. in d. consi. 178. col. 2. sentit Bald. in d.
l. si ab hostibus. §. 1. & in d. l. qui occidit. §. vltimo.

Quartus casus contingit, quoties quis moritur ex febri,
& morbo accedenti ratione vulneris, tenebit etenim p
cussor de hom. non tñ de vulnere. tex. in d. c. p̃sbyterũ.
vbi Fel. posti gl. & alios, & licet mihi tractet de irregulari
tate idem erit ꝓpter eandẽ rõnem quo ad alias pœnas: quẽ-
admodũ docet Alber. 2. par. statu. q. 37. Lud. Carre. alios
allegans in pract. tit. de hom. ꝓ 2. nu. 74. idem latius in
§. 6. nu. 32 2. tamen hi existimer, ei in hoc casu nõ esse per
cussorem puniendũ pœna ordinaria: quod eleganter tra
dit Cæpol. cons. 62. Qua in re iudicio medicorum maxi-
me standum erit sm eosdem, & Ripam in tract. de pe
ste. in vlt. par. §. Medicorum auxilio. nu. 138. Alex. in l. si
ita stipulatus ellem abs te. vl. col. ff. de verb. obl. Bologn.
cons. 5. col. 3. tex. ad hæc, & similia in l. mortuis. & ibi
Bar. ff. loco. Abbas & Anania in d. c. presbyterum.

Quoties vero diximus præsumi vulneratũ obijsse ex
culpa medici, aut ipsius infirmi, atq; ideo non teneri p-
cussorem de homicidio, sed de vulnere, ideit intelligen
dum quo ad mortis pœnam, non quo ad alia, vt expl cit
Hipp. in cons. 7. Lud. Gom. in reg. cancellariæ de infirmis
q. 11. vbi tractat de iudicio med. eorum posi Bar. in l. vl.
ff. de sicariis. nume. 12.

Quod si cõstet, vulneratũ ex percussione mortẽ obiis
se tunc nihil refert ad punitionem, q̃ ex interuallo, vel
intra breue tps decesserit Bar. in d. l. vl. ad fi. & ibi Hipp.
nu. 63. & in d. consi. 7. Anc. Card. Abb. & Fel. in d. c. pres
byterũ. Ana in c. 2. de cler. percuss. tex. in Lait ler. & in l.
si plagis in prin. ff. ad l. Aquil. notat Pan. in d. c. 2. de cler.
percuss. tametsi præsumptio non leuis sit, mortẽ ex vul
nere non esse secutam, q̃n percussus ex interuallo mor-
tem obierit: præsertim postquam semel cõualuerit. tex.
op. in d. c. presbyterum. & in c. sequenti. & in d. c. si qua
fœmina. 30. dist. gl. sing. in l. 1. C. de emendat. seruo. sed
hoc est semper iuxta medicorum iudicium censendum
vt Bar. & alij notant. in d. l. vlt. Anch. in con. sil. 283. Bo-
logn. in d. consi. 5. col. 2. & denicq; ita visum est omnibus
his iuris vtriusque doctoribus, quorum ad hanc decimam
illationem mentionem fecimus. Nec n. ab̃ poterit cõ-
mode q. sita definiri, quæ omnino notanda est quo ad ir
regularitatis pœnam, & quo ad homicidij, vel vulneris il
lati ordinariam aut extraordinariam punitionem.

SVMMARIVM.

1 *Irregularis est, q̃ abortionis causam dederit, & ibi de huius criminis pœna.*
2 *Bellum iustum, vel iniustum, an efficiat quem irregularem, & an clericus possit pugnare propria manu?*
3 *Dispensare quis possit super irregularitate contracta ex homicidio voluntario.*
4 *Episcopus potest dispensare cum homicida voluntario, occulto tamen.*
5 *Quis possit dispensare cũ homicida casuali quo ad irregularitatem?*
6 *Episcopus potest dispensare cum homicida voluntario quo ad retentionem beneficij.*
7 *Homicida beneficio ecclesiastico priuandus per sententiã an possit interim ante privationem eidem beneficio renunciare.*

§. TERTIVS.

NDECIMO, ad hunc irregularitatis tractatũ admodũ ꝓtinet inquirere de eo, q̃ ab ortioni cãm dederit: an ſ & homicida sit q̃ abortiõis crimẽ cõmiserit, eidẽ cãm exhibẽs: sicut qõ ni p̃notãda sunt pulchra Cice. verba in orõne ꝓ Aulo Cluẽtio: cuius pars refert a iurisconsulto in l. Cic. ff. de pœnis. Etenim cũ actũ esset de punitione fœminæ cuiusdã, q̃ ob pecuniam fœtum nondum alãtũ potiõib. sumptis abegit, subdit Cice. Nec iniuria, q̃ ipse parentis, memoriã nõnus subtiliũ gñis, hæredẽ familiæ defigna tũ respub. ciuẽ sustuliſſet. Hæc Cice. cui, & Tert. cõcinit in Apologetico. c. 9. Nobis vero, inqt, homicidio ſp in terdicto, et ſceptũ vtero dũ adhuc languis in hoiem de libatur dissoluere nõ licet. Homicidij festinatio est ꝓhi bere nasci. Nec refert, natã qs eripiat alãm, an nascentẽ disturbet. Hõ est, & q est futurus. et fructus oĩs iã in se. mine est. Hæc inibi. Nihilominus quo ad irregularitatẽ necessariũ est q̃ fœtus ipse abortionis sit iã in vtero alat' alioq nõ esset ꝓprie homicidiũ, qđ irregularẽ efficiat dã tẽ abortioni cãm. tex. in c. sicut. vbi gl. & Doct. de hom. gl. in c. si aliquis. eo. tit. quã ibi sequunt Doct. & esse hãc opinionẽ cõem fatet Alb. Trotius de vero & pieto cle. li. 2. c. 14. num. 6. idẽ colligit ex multis, quos ad hoc citat Lud. Carre. in pract. crim. tit. de hom. §. 1. nu. 24. & ꝓbatur in c. Moyses. & seq. 32. q. 2. Homicidium etenim a cæde hominis dr. cap. homicidium. de pœnitent. distinct. 1. cap. homicidium. 23. quæst. 5. Homo aũt non dici tur sine anima. cap. in quadam. de celeb. miss. c. cũ Chri stus. de hæret. l. in lege Falcid. in fin. ff. ad l. Falc. fœtus autem

aũt dicitur animatus, si masculinus sit die quadragesimo a concepiione, si fœmineus, die octuagesimo ab ipso cõcepiu. gl. in summa. 5. d. quam sequuntur cõiter Doct. ibi & in d. c. sicut. & in d. c. si aliquis. Alberic. in 3. par. sta tutor. q. 59. & gl. in clem. 1. de summa Trini. in verb. si mul. Plinius vero lib. 7. c. 6. in fœmineo scribit partum esse animatum nonagesimo die in masculo quadragesi mo. & hæc quidem de anima rõnali. Aĩa etenim nutriti ua seu vegetatiua, qualis est in plantis, adest fœtui, etiam ante diẽ quadragesimũ quia crescit, vt explicat sanctus Thom. in 1. part. q. 76. ar. 3. scribens, q̃ fœtus prius hẽt, vt est animal, animam, quæ est sensitiua tñ, qua ablata aduenit perfectior aĩa, quę est simul sensitiua, & intelle ctiua: antea vero, quam sit animal habet animam nutri tiuam, seu vegetatiuã: & prius est animal quam homo, sm Aristotelem de generatione animali. lib. 2. c. vndecimo, idest prius habet animam, quæ est sensitiua tan tum, quam adueniat perfectior, quæ sit intellectiua.

Non oberit cõi opinioni tex. in d. c. si aliquis. vbi rñsum est, teneri vt homicidã eum, qui abortioni fœtus nõ dũ animati causam dederit. Nam verè homicida non est, nec proprie homicidium ex hoc ꝓhitur: licet puni tio locum habeat extra ordinariam, nempe exilij. l. li mu lierẽ. ff. de ilicar. vbi Hipp. Fel. post alios in d. c. si aliquis. l. diuus. ff. de extraord. crimi. nos itẽ hac de re tractauimus. li. 2. var. resol. c. vlt. nu. 10. quo in loco diximus, pœna ordinaria, & sic morte puniendũ fore eũ, qui abortioni fœtus alati cãm dederit. l. pen. C. de ilicar. d. l. diuus sm alium intellectũ. Igit qui abortioni fœtus nondum alati cãm dederit, homicida verus nõ est, et tñ admodũ similis, & iõ punit vt homicida, pœna quidẽ extraordi naria: & mortale crimen, sc pctũ cõmittit sm Abb. & cões in d. ca. sicut. de homicid eaq; ex culpa homicida quodammodo dicitur a Tertulliano: & in d. c. si aliquis.

Quod vero adnotauimus, morte esse puniendũ, qui abortui fœtus animati cãm dederit: tunc obtinet, q̃n id dolo fecerit: alioqui si non eo aĩo quis fœminã ꝓgnantẽ percusserit, vt abortus sequatur: qui tã ꝓter intentionẽ percutientis contigerit: non erit locus pœnæ ordinariæ sed extra ordinem is puniendus erit pro mõ culpę. arg. l. in lege Cornelia. ff. de sicar. quod not. Fel. in d. c. sicut & Alberic. in 3. part. statut. q. 59. vbi expressim explicat, aĩum, & dolũ ad abortionẽ colligi ex ipsamet percussio ne, & eius qualitate. idẽ in spẽ ista euidentius Caiet. de ducit in 2. 2. q. 64. ar. 8. in responsione ad 3.

Hinc est q̃o pensitandum quod scribit Io. a Neapo li. quodlibet. 10. etenim respondet, non esse homicidã, imo a culpa excusari qui vel potionib. vel alio remedio abortioni fœtus nondum animati causam dederit, ad ipsius ꝓgnantis salutẽ: cũ certũ sit, cã ex puerperio mo riturã, quali liceat impedire fœtus nõdũ alati lucẽ ad ef fugiendã mortẽ matris iam equidẽ alãtæ. Qđ non ita li cet, si constet fœtum iã animatum esse, vel de hoc du bium sit: quemadmodum ipse Neapo. not. & Flor. 3. par te. tit. 7. c. 2. §. 1. ex quib. erit intelligendum quod Mart. Soc. & Fel. probare tentarunt in d. c. si aliquis. assuecran tes, licitum esse abortioni causam dare ad effugiendam mortem prægnantis ex puerperio moriturę.

¶ Duodecimo ex p̃cedentib. colligitur, quid tenẽdũ 2
sit in ea q̃stione, qua quæritur, an sit irregularis qui ne minem occiderit, sed tñ p̃iens in p̃lio, in cuius conflic tu aliquis occisus est. cui q̃stioni & illa proxima est, an clericus possit in bello pugnare? & profecto ex sancto Tho. & ibi Cate. 2. 2. q. 40. ar. 2. Abb. Card. Henr. Ana nia, Fel. & ex alijs in c. penul. de homic. Flo. 3. par. tit. 28 c. 2. §. 6. pòt hoc in quæstione primum responderi, cleri cum posse præsentem esse bello iusto, & hortari milites ad pugnam: ex a. d. c. petitio. de homic. vbi glo. in ea. quod in dubijs. de pœn. non tamen pugnare primo pec-

caret grauiter, si pugnaret propria manu, cũ hoc nõ sit ei licitum c. clerici. & c. seq. 21. q. 3. ex multa. de voto. q̃ si esset clericus in minoribus constitutus, posset absq; pec cato in bello iusto propria pugnare manu, sicut & lai cus. nec esset irregularis, ẽt si propria pugnaret manu, mõ aliquẽ nec occiderit, nec mẽbro mutilaret: siquidẽ clericus adhuc in sacris constitutus, & cui non licet pro pria pugnare manu, irregularis non est si pugnauerit in bello iusto, nec tñ quẽquã occiderit, aut mutilauerit, ẽt si in eo conflictu fuerint plures occisi, aut membris mu tilati. te. opt. in d. c. petitio. quo in loco apparet esse quẽ irregularẽ. si adhuc in bello iusto propria pugnauerit manu, & aliquẽ occiderit, aut mẽbro mutilauerit. idem ꝓbat gl. in c. licitatis. 7. q. 1. & est cõis omniũ opinio. Quod si Rom. Pont. alicui clerico p̃mitteret, vt propria in bello pugnaret manu, & is in cõflictu belli aliquẽ oc cideret, non erit irregularis censendus secundum oẽs, quia is id permisit, qui pòt super irregularitate contra cta ex homicidio dispẽtare, quẽ admodũ ſtatim dicem'

Sed & id, quod mõ probauimus: nẽpe, posse clericum absq; irregularitatis pœna in bello iusto hortari milites quidã verũ esse cẽsent, vbi hæc exhortatio fiat ante bel li conflictum: quasi minime liceat absq; irregularitatis periculo in ipso belli iusti conflictu milites exhortari ad pugnã ex qua homicidia & mutilationes mẽbrorũ sequantur: hic sane visum est. Inn. & Host. in d. c. qđ in du bijs. Henr. in d. c. petitio. & Syl. in verb. bellũ. 3. §. 1. 4 q- 3 bus ipse dissentio aliorũ mentẽ sequutus: quippe q vi dẽã, hanc differentiã verbalẽ esse, non realẽ. Nã & ꝓter alia tex. in d. c. petitio. ad irregularitatẽ constituẽdi ex pressim definiuit, non esse satis, q̃ quis fuerit p̃iens bel lo iusto simul cũ ipsis militib. & pugnauerit sed requi rit, q̃ aliquẽ ex hostib. manu propria interfecerit, mem brove mutilauerit, & tñ non pòt quis in p̃lio, & pugnæ conflictũ exire, quin & in ipsa pugna alios eius socios ad strenue pugnãdũ hortet. Igit ẽt si clericus in bello iu sto hortet ad p̃liãdũ in ipso cõflictu pugnę, nõ erit irre gularissimo & si hostẽ peuteret, immunis adhuc esset in hac spẽ ab irregularitate: sicuti in d. c. petitio. paũ ꝛ tat.

Sed si quis in bello iusto propria pugnaret, manu, eo casu, quo sibi liceret, nẽpe, vbi si non pugnaret, patria euerteret ab hostib. vel exercitus deleret: sicuti q̃ ea pu gna in bello iusto meritoria: & aliquẽ occideret, aut mẽ bro mutilaret, irregularis erit censendus si clericus sit, sm Cat. in 2. 2. q. 40. ar. 2. Attamẽ. Pan. Anania, & Do. in d. c. petitio. dũ ad illius. c. respõsum rõnẽ decidẽdi red didere, contrarium præmittunt: & deniq; huius q̃stio nis vera decisio pẽdet ab his, quæ statim in 3. huius Re lectionis parte dicentur super gl. in verbo, fuit.

Quod si bellũ iniustũ sit qui in eo pugnauerit, auxiliũ aut opẽ dederit, irregularis erit, si inde secuta fit mors hostis, aut mẽbri mutilatio. c. sicut dignum. §. vlt. de ho mic. vbi hoc notant omnes, idem Abb. & Doct. in d. c. petitio. Maria. Soc. in d. c. ad audientiam. nu. 60. Gont. a Villad. de irregularit. ca. de homicida. col. 4.

¶ Postremo de homicidio quo ad irregularitatẽ illud 3
superest examinare, quis possit p d. spẽlationẽ hoc vi num tollere? & sane de homicidio voluntario, vel casu li acturus, qđ gñaliter de oĩ irregularitate iã p̃mittimus, & de hac nidẽ in spẽ adnotabimus. Irregularitatẽ homici dij, ẽt voluntarij cã ꝛtã, iuris esse tm humani & po sitiui. c. non inferenda. 23. q. 1. vbi Amb. refert Moyen Aegyptiũ quendã interfecisse dẽ constat Exod. c. 2. & tñ habuisse Deo erexit & collocauit, Exo. c. 31. & c. 1. de consecrat. d. 1. vñ gl. in summa. 21 d. scribit, lege diuina veteris testi homicidã nõ prohiberi sacerdotio. idẽ gl. in d. c. de consec. d. 1. Nec quicquã refert, q̃ Dauid rex 2 Regũ. c. 7. a Deo audierit: Non ædificabis mihi tẽpli, quia vir sanguinis es. Nã cũ Moyses sanguinẽ p homi

cidium

cidiũ effuderat non tñ ĩs sanguinolẽtus, vt Dauid dicit potuit, ppm multũ sanguinẽ effusum à Dauid regẽ, qđ apparet ex.c.22. Paralipomenon. Et præterea Dauid ꝓparabat ædificare illud templum Tẽplũ apud Iudæũ populum, quod figurabat ecclesiã Christiani, q̃ in pacis vnione, & concordia, a christo fundata est. c.4. ad Ephesios. Solicite, inquit Paulus, seruate vnitatẽ spũs in vinculo pacis. vñ constat irregularitatẽ ex homicidio non esse, nec fuisse inductã lege veteri diuina. q. ti veteris testamẽti lege diuina fuisset instituta hodie posti legis Euãgelicæ institutionẽ minime vim legis ea institutio habere retinere ex ea dici posset hanc irregularitatẽ iure diuino inductã esse, Ius diuinũ legis Euangelicæ nihil hac de re statuit. vnde ico sequitur, hanc irregularitatẽ iure pontificio humano fuisse statũ; quemadmodũ voluerunt Inn. & Doct. in cap. nisi cum pridem. de renunciat. Idẽ Inn. & alij in c. ad audientiã. de homicid. Palu. in 4. sent. d. 25. q. 1. col. vlt. Flor. 3. par. tit. 8. c. 2. §. 6. & esse hanc opinionẽ cõem fatẽtur Syl. in verb. irregularitas, in fine. tamẽtsi Pan. in d. c. ad audiẽtiã. & ibi Maria. Soc. 3. q. prin. cipali. teneãt irregularitatẽ ꝓp homicidiũ iure diuino fuisse inductã, q̃ quidẽ opinio minime põt iure ꝓbari.

Hic plene constat, Romanũ pontificẽ posse dispensare super hoc vitio irregularitatis ex homicidio q̃cũnque sit dispensare põt aduersus alias humanas leges. & pontificias, quod probant Inno. Host. Abb. Anania, & communiter Doct. in c. sicut dignũ. §. vlt. de homic. & in d. c. ad audientiã. vbi Soc. nu. 95. Flor. in d. §. 6. Gonsa Villadie. de irregu. c. vlt. dicens, hanc opinionem communem esse, quam etiam sequuntur Sylue. in d. verb. irregularitas. ad fin. Alber. Trotius in tract. de vero, & perfecto clero. 2. li. c. 26. Thomas Ferratius cautela. 44. Ludouic. Gomecius in tract. expectatiuarum. nu. 88.

In hoc tñ conueniunt cẽs, difficillime obtineri hanc dispensationẽ a Summo Põtifice, nisi ꝓ eo qui religiosus sit, vel esse velit in aliquo mẽdicatiũ religiosorũ monasterio. qđ ita fieri asseuerant Lud. Gomecius in d. nu. 88. & Io. Staphilæus de literis gr̃æ & iustitiæ. folio. 193. col. 2.

Idem in praxi receptum est, quoties homicidiũ voluntarium sit occultũ omnino. Nã Roma. pont. consueuit cum hoc homicida dispensare. Iubẽt vt in susceptis ordinibus ministret, quemadmodũ facit Ludo. Gomec. in d. nu. 88. ad vero mirũ nõ est. Siquidẽ episcopus dispensat põt cum homicida voluntario, si sit omnino occultus, quo ad ministerium altaris in susceptis ordinib. author Arch. in c. de his. 50. dist. & Ivrder. consi. 168. ancha. in reg. peccati venia. de reg. iur. in 6 col. 3. tex. optimi. in c. nisi cũ pridẽ. de renuncia. vers. si tñ culpa latet. [Simul & ex reg. q̃ adnotari solet ex c. nuper. de test. exq̃ & in dist. ẽstationib. probant Io. de Lignano, Cal. & Pan. in c. ad hæc clerici. §. 1. nu. 5. de iud. posit Inn. in c. dilectus. de tempor. ordi. vbi Bedamera eandem opinionẽ sequitur tur. & Archid. opinionẽ quo ad susceptos, & suscipiendos ordines sequitur Ang. in verb. homicidiũ. 5. q. 1. ex Pan. eã deducens in c. ex tenore. col. 3. de tempor. ordinat. eandem Abb. de Esio veriorem esse censet Alion. a Cal. li. 2. de potesta. leg. pœna. c. vlt. vers. 3. principal. concludẽs, quidam. egregie q̃stionem istã explicat, tãdem probare conatur, nullam in hac spẽ contrahi irregularitatem, quasi iura pontificia statuerint a irregularitatis pœnã homicidas, minime eos homicidas coplectãtur, qui omnino sunt occulti, & quorum homicidium probari nõ potest aliter quam per corũ confessionem: quo fit vt iuxta eius rõnes nec ciarra non sit in hoc casu dispensatio episcopi. addunt ad hoc ex mente ex tenore. de temp. ordina. cui censet non obesse tex. in c. vlt. eod. tit. & in cinquisitionis. in princ. de accusa. quippe qui loquantur in eo casu, quo crimina omnino occulta non sunt: sed possunt in iudicio tribꝰ paucis testibus ꝓbari.

Nos vero arbitramur, posse humanã põtificiã cõstitutione induci irregularitatẽ in pœnã criminis exterioris, ẽt occultissimi, qđ nullis probari testib. valeat. Nec video in hoc quicquam vrgere grauiter, vt ꝓ tñ defendi possit. hanc opinionẽ multis probarẽ, nisi & eã alioquin iam non semel in his, quę hactenus scripsimus, doctiss. virorum authoritate cõtam tradidissem.

Deinde illud mihi constitutissimũ est, ius pontificiũ irregulare cõstituere, & efficere homicidã exterioré, ẽt si is occultissimus sit, adeo quidẽ, vt nullius ẽstib. homicidiũ exterius probari queat. Hoc ipse deduco ex omnib. iuris canonici locis, quib. hæc fuit statuta irregularitas. enim propter homicidij actum inducta fuit absque distinctione, an is occultus, vel publicus sit.

Hoc ipsum euidentius fit, si consideremus, esse q̃dã crimina grauia quidẽ, & rõ digna depositione ab ordinis ministerioq̃; perpetua, q̃ tñ siue occulta siue publica sint, non efficiunt eorũ authorẽ irregularẽ: nempe adulteriũ, falli crimen, simonia in beneficio acquirẽdo cõmissa, piuriũ: vt not. in c. tuæ. de pœnis. c. at si clerici. §. vlt. de iud. in his equidẽ criminib. est intelligendus tex. elegãs in d. c. ex tenore. quo decisum est, non cẽ quequã prohibendũ a ministerio suscepti sacri ordinis, nec ad altos promotionẽ si crimẽ occultũ sit, si nondũ in iudicio deductũ per probationẽ, nec notorii, aut publicũ alioqui. quasi Ro. Põ. rãderit nõ cẽ puniẽdũ quẽob delictũ occultũ in his, q̃ pertinent ad sacros ordines, ea pœna, qua puniret, si id crimẽ notorii aut ꝓbatũ in iudicio foret. idẽ constat in c. de his in 1. 50. dist. &. probat in regula expressim tradita in c. vl. de tẽpo. ord. quas rõliões & iuris Pontificij decisiones ipse procedere censeo, ẽt si hæc crimina nõ essent omnino occulta, sed possent duobus testib. aut trib. probarinõ notoria nõ sint, nec in iudicio probatalicuti satis in spẽ probat tex. in d. c. vlt. Alia vero crimina sunt, q̃ ipso iure impediunt ordinis suscepti executionẽ, & ad maiores promotionẽ: vt homicidiũ, simonia in ordine cõmissa & his similia. in his ꝓfecto criminib. etsi ea oĩno sint occulta, nec possint testib. probari irregularitas adhuc iure pontificio ꝓtitur. Hoc constat ex his, q̃ prima huius operis parte de Sodomiæ crimine diximus & deinde in. d. c. vl. de tẽp. ordin. apparet homicidiũ posit peractã pœnitẽtiã adhuc impedire suscepti ordinis ministeriũ, & ad maiores promotionẽ, etiã si nec notorium sit, nec in iudicio probatum sub hoc aũt homicidio & illud cõtinet, q̃ est oĩno occultũ, mõ exterius simulat & hoc impedit sacri ordinis ministeriũ, & promotionẽ ad eundẽ. eadẽ opinio constat in c. nisi cũ pridẽ. §. plonę. de renuncia. quo in loco gl. in verb. latet. & Ant. a Butrio hoc ipsum plane adnotarunt, & post alios Goan. a Villad. de irregula. c. dixit ẽt. & c. ad vltimus. Henr. in c. vl. de tẽp. ordina. sentũt ões in cinquisitionis. de accusa. Nec refert posse delictũ ꝓbari, vel non, mõ ad actũ exteriorẽ suapte natura probabilem processum fuisse lege humana, & pontificia is actus, coprehendat tamẽti referat q̃ quis sit occultus, vel notorius quo ad plures iuris effectus. Præterea hęc mihi fit erit, q̃ ex homicidio exteriori ꝓhibet iure canonico irregularitas. qui aũt dixerit hæc iura humana non esse intelligenda de homicidio oĩno occulto p accidens, id necesse quidẽ erit, vt probet. Ex quib. ipse colligo ex authoritate adhuc Pan. Ang. & sequacium, ex homicidio vt cunq; occulto ꝓhiberi irregularitatẽ, ab Epo tñ delebilem. Etenim ipse Pan. in hac spẽ ꝛctã esse irregularitatẽ fatetur, licet ea sit ab Epo delebilis per eius occultã dispensationẽ. q̃d Ang. & alij ita intellexerunt. tamẽtsi Syl. in verb. homicidium. 5. q. 8. opinat, hanc irregularitatẽ & in hoc casu non posse tolli p Epi dispensationẽ. Sed & Synod. Tridentina sess. 4. sub tuba 3. can. 7. statuit homicidiũ voluntariũ, nõ cẽ promouẽdũ ad sacros ordines, nec ad

beneficia

beneficia, etiam si homicidium non fuerit in iudicio probatũ, nec alia rõne publicũ, sed occultum. Vr enim tollere sacrosanctã Synodus dispensationẽ Epis. quãus & ille canon, [si epis voluit interdicere dispensationẽ quo ad ordines suscipiendos. Iortassis intelligendus sit in homicidijs, q̃ licet sunt occulta, possunt tñ probari, nec sunt omnino occulta. Ipse etenim omnino occulta hac in rõne appello facilioris intellectus gr̃a, quæ nullis testib. probari possunt, nec aliter, q̃ per confessionẽ ipsorum delinquentium, tametsi exteriori opere contigerint. [Quibusdam tñ potius placebit, generaliter à Synodo Tridentina hoc in Canone prohiberi Eporũ dispensationẽ quo ad ordines suscipiendos: vt tandem non sit admittendum quod Ang. ex Panor. adnotauit. Nam & eadem Tridentina Synodus sess. 24. c. 6. expressim epis interdicit dispensationem circa irregularitates ex homicidio voluntario, etiam occulto prouenientes.]

7 Hinc illud mihi dubiũ est, quod itẽ vir doctissimus Alfons. a Castro in d. c. vlt. 3. conclusi. versi. ex hoc opinatur, asseuerans, filiũ presbyteri ex coniugata ita occulte genitũ, vt non possit aliũde probari, q̃ p parentũ assertionẽ, posse sine dispensatione promoueri, & bñficium curã animarum habens recipere. Contrariũ siquidẽ tenent Ant. in c. 1. de filijs presbyter & Gonsa Villadiego in tract. de irreg. c. dixi vlterius q̃ illegitimi. Atq; ideo sup hac decisione cõgitandũ amplius esse censeo.

Solet tñ Romanus Pontifex quandoq; dispensare cũ voluntario homicida, ẽt publico, quo ad altaris ministeriũ: hoc demũ addito, q̃ intra triennium minime altari ministret: & deinde extra locum, in quo homicidiũ ꝓpetrauit. Sic sane referunt, & testantur Ludo. Gomec. in d. tra. expectatiuarum. nu. 88. & Io. Staphilæ. in d. fol. 193. qui etiã scripsere, consueuisse Summum Pontificẽ absoluere clericũ a reatu homicidij, ac omnis labis, & infamiæ macula eius occasione ꝛcta, vt in priscinos honores restituat. poteritq; hic homicida obtinere ex vi huius absolutionis bñficiũ simplex, si id sibi conferatur c. 2. de cler. pugnant. in duello. non tñ huic licebit, nisi aliud in absolutione fuerit expressum ẽt in obtẽtis ordinib. altari ministrare: q̃d ipse Io. Staphilæ adnotauit.

Dispensat vero solus Papa cum homicida casuali, vt in sacris ministret, vel ad sacros ordines promoueatur. Pan. in c continebatur. de homic. idẽ & Doct. maxime Maria. Soc. nu. 95. in c. ad audientiam. eo. tit. regia l. 51. tit. 6. par. 1. licet tñ Epo dispensare cum quocunque homicida, vt in minoribus ordinib. iã susceptis possit ministrare, quemadmodum ex c. ad audientiã. & c. continebatur. de homic. & ca. 2. de cleric. pugnant. in duello. notant in d. c. 2. Host. Io. And. Inn. Card. & Anania, quorum opinio magis cõis est: tametsi quo ad homicidiũ voluntariũ nullibi probetur: & ita eã in homicidio casuali tñ admittunt Abb. in d. c. 2. Soc. nu. 95. & Fel. col. vlt. & ibi quoque Anania in d. ca. ad audientiam.

Cæterum hæc intelligenda sunt quo ad ministerium 6 ordinis. [Nã quo ad beneficiũ simplex obtinendũ, põt cum homicida, etiã voluntario, Eps dispẽsare. text. in d. c. 2. de cler. pugnant. in duello. vbi frequentissime eius interpretes hoc adnotarunt. Soc. item & Fel. in d. c. ad audientiã. Io. Staphilæ. de literis grat. & iust. fol. 78. qui ieius esse censent quo ad bñficiũ curã animarũ habẽs, argu. tex. in c. 1. de filijs presbyte. in 6. tametsi Anania in d. c. 2. etiã quo ad hoc teneat posse Episcopũ dispẽsare.

Quod si quis beneficium simplex habẽs, homicidiũ commiserit, possitq̃ue ex dispensatione Epi illud retinere tametsi, etiã nondum mota lite, nec accusatione instituta, alter hoc beneficium impetraret in euentum priuationis, non posset Eps dispensare, vt homicida illud bñficiũ retineret quia ex ꝓmissa impetratione ius quoddã alteri iam sit quæsitum nec ipse Papa absq; iusd erogatione visus foret alteri ꝓiudiciũ facere. quod Dom. voluit in consi. 105. col. vl. vbi hoc aliquot rationibus probat: & sequitur Io. Staphile. de literis gratiæ, & iusti. folio. 78. col. 2.

Verum ad huius conclusionis intellectũ ꝓmittendũ est, homicidã, ẽt voluntariũ, non esse ipso iure priuatũ beneficio ecclesiastico, sed priuandũ per sniam. te. in c. clericis. ne cleric. vel monac. notat Inn. cõiter receptus in c. cũ nostris. de concess. præb. nam & eius opinionem cõem esse asserunt Anania & Fel. in c. inquisitionis. col. 1. de accusat. Anto. Corse. in sing. verb. Inis. notant Capella Tholosana. 207. Fel. in c. 2. col. 3. de rescrip. & in c. iniscitatus. col. 1. eod. titul. præpo. in c. studeat. 50. di. Io. Bernardus in pract. c. 98.

Itẽ est ad hoc ipsum adnotandũ t eundem voluntarium homicidam, qui q; per sniam priuandus est bñficio, posse interim adhuc pendente accusatione eidem bñficio renunciare priusquã condẽnet. gl. elegans in c. 2. vt lite pendent. in verb. finita. lib. 6. quã Do. inibi tenẽs im probant. & Ferrari. cautela. 43. gl. in reg. Cancel. 27. Rebuff. in tract. de pacificis possess. nu. 261. Fel. in d. c. in quisitionis, col. 3. Rota in antiquiorib. 5. de re iud. Lud. Gomec. in reg. de Annali possessore. q. 42. nu. 3. Callanæ. in consi. 44. nu. 21. Philippus Probus. in additionib. ad Monachũ, in c. Alma mater. de sent. excom. nu. 6.

Quidã tamen existimant, hanc renunciatione impediri, si quis prius impetrauerit a summo pontifice bñficiũ homicidæ in euentũ priuationis. qđ Dom. in d. cõsi. 105. tenet in hac spẽ, opinatus, renunciationẽ istã nullã esse in hunc sensum, vt possit postea lis tractari. & lata priuationis sniã renunciatio fiat inutilis. Contrariũ tñ in hoc ex d. gl. probare conati sunt gl. in d. reg. Cãcella. 27. Callanæ. in d. consi. 44. nu. 21. Ioan. Staphil. de literis gr̃æ, & iust. fol. 64. Prob. in d. nu. 6. Rota pcrata. 5. in antiquiorib. tit. de re iud. Ant. Butrius in consi. 43. Auferi. in additionibus ad Cappellã Tholosã. decis. 437. Ludo. Gomec. in reg. de Annali. q. 42. nu. 4. quib. multũ accedit decisio Aegidij a Bellamera, decisio. 789. Horũ opinio magis recepta est, sicuti ex ꝓdictis authorib. apparet. Nec iure admittendũ est qđ ipse Dominic. probare vult. nempe, post hanc renunciationẽ, aut aliã vacationẽ beneficij aliter, quam per priuationem contingentem posse iudicem Procedere ad priuationem. Etenim hic processus iam inutilis erit: cum ipse, aduersum quẽ privationis sententia ferenda est, nõ obtineat. nec potiatur beneficio: itaq; ita visum est Rotæ in nouis 491. & Lud. Gomec. in reg. de Annali. q. 42. nu. 5. sic ipsius Domini ci altera rõ vergit, si q. non possit fieri renunciatio. nec dispensatio in ꝓiudicium eius cui ius ꝙsitum est. Nã illud est verum vbi agitur de ꝓiudicio iuris pure ꝙsitum nõ autem vbi ius quæsitũ est conditionale, & incertũ: vt in Roma. consi. 256. Ludou. Gomec. in d. q. 42. & in regul. de regul. de non tollendo iure quæsito. q. 3. quo in loco multa ad hoc allegat.

Cæterum q̃ Ant. a Butrio in d. consi. 43. addit hãc renunciationem esse nullam quoties ea facta fuerit post sciam prioris impetrationis: quali ea in fraudẽ fiat. c. 1. de renunciatione. in 6. mihi dubium est, imo falsum vr. licet Auferius in d. decis. 436. & Fel. in c. in nostra. nu. 38. de rescrip. adẽ scripserint Antoniũ sequutus. Nam qui renunciat, iure suo vtitur. & iõ nullã fraudem committit: quippe qui sibi ipsi cõsulturus, vel amico, vel cõsanguineo, eidem beneficio renuncier, nõ vt noceat impetranti. Etenim in d. c. 1. manifeste colligit fraus renũciãtis, qui nõ, vt sibi cõsuleret, sed vt impetrãti noceret maximis coniecturis ad id existentibus, renunciat beneficio. atq; iõ in ea spẽ fraus excludenda est. habetq; rationem aliquã illa decisio a. tibiæ meæ: vbi Bal. ff. de solut. mat. not. Boerius in tract. de legato. dol. parag. 26. quib. addẽ dus

est

est Barb.in consl.60.li.4.col.1.& 2.Potissime hęc Butrij opinio non sibi satis constat:liquidē ipsemet opinat, renunciationē istā factā ab ignorante validā esse, etiam si prior impetratio haberet decretū irritās, & tū hoc decretū adhuc ignorātes afficit.c.dudū.de ꝓben. in c.1.§. adijciebat.de concess.ꝓb.eo.li.vbi hoc cōi omniū consensu receptū est&tradit.in c.sicorpe. de alio.in 6.in gl.ignorater.& in c.si postquā.de ꝓb.eo.lib.per Card. in Clem.1.q.18.de electio.& alios,plerisque locis.

Igitur Dominici sūsum nō est ita simpliciter admittendum:sed tunc demum, qñ in prioris impetrationis literis expressum sit appositū,ꝙ renunciatio lite pēdente facta ab ipso priuando cedat in vtilitatē impetrātis:cuius clausulę meminere Io.Staphilæ.in d.fol.64.& prob.in d.c.alma mater.Soletq; cōcedi,ac literis clausula ista adscribi post primam priuationis sūam, non ante:vt ipse Staphilæus testatur,& nisi fallor,ex hoc minimē tollitur episcopo dispensandi ptās:iplaq; dispensatio impedit priuationis sūam:quidquid cōtrarū senserint Do.& Io.Staphilæ.in d.fol.78. Nuper tū Lugdunensi.in reg.cancell.18.nu.55. cōem opinionē improbat,vbi ea renunciatio sit in fauorē certæ ꝑsonæ: cuius sūa fortasis iure,& æquitate ꝑualet ob fraudē,q̄ in hac specie manifesta vī.idcirco lector optime, cogitabis.

His verō,q̄ de dispēsatione sup hac irregularitate diximus,illud libēter adiecerim,quod in proximā cōfert vtilitatē:nēpe posse dispensare in hac irregularitate ꝑcta ex homicidio,qd per iudicē, aut iustitiæ ministros fuerit commissum,eum qui ptātem habuerit dispēsandi super irregularitate contracta ex homicidio casuali. Nam quo ad hoc,homicidiū illud casuale cēsēt,quippe nullā culpā,imo meritū hēat, quod Caiet. adnotauit in summa,in verb.irregularitas.in fi.tractū hoc homicidiū voluntarium verē fm,licitum tū, vt satis cōstat. Atque hac dicta sint de homicidio voluntario:de irregularitate ex eo ꝓcta:& de dispēsatione sup hoc impedimēto impetrāda, à quo.s.petēda sit. Reliquū erit de homicidio casuali tām ꝓ agere,ad plenierē huius tractatus examinati.

SVMMARIVM

1 *Homicidium casuale,quid sit?*
2 *Irregularitas oritur ex homicidio casuali cum distinctione operis illiciti,& licitiquæ in hoc §. latius explicatur,quàm fuerit à doctoribus tradita.*
3 *Chirurgus,an irregularis sit? & de medicis,chirurgisque clericis:& an medicus imperitus puniatur de morte ægroti?*
4 *Intellectus cap.sicut.de homicid.& nu.10.*
5 *Intellectus cap.dilectus de homicid.& nu.10.*
6 *Intellectus cap exhibita.de homicid.& ibi de iactu disci, perpensus Homeri locus.*
7 *Sphæræludus apud Homerum exponitur ad Iulij Pollucis interpretationem,aduersus Erasmum.*
8 *Intellectus cap.continebatur de homicid.*
9 *Latissima culpa,an efficiat quem irregularem?*
10 *Vnita aduersus communem Canonistarum distinctionē de opera licita, & illicita ad casuale homicidium tradunturq; & tenēda vera resolutio.*
11 *Habens in domo leonem,aliumve ferum, an sit irregularis,si ea hominem occiderit.*

§. QVARTVS.

1 HOMICIDIVM ſ aūt casuale illud dī,quod casu ꝓter intentionem committentis, velcām dantis contigerit. Nam fm Arist. 2.Phy.casus est cā agens ꝓter intētionē, cuius rei grata subijcā hoc in loco S.Tho dict.1.2.q.64.art.8.ea,inquit,quæ casualia sunt,simpliciter loquendo non sunt intenta,nec voluntaria.Et ea cē pētūr est volūtariū fm Aug.consequens est,q̄ casualia in quantū hmōi non sunt pētā:contingit tñ id quod nō est actū,& per se voluntarium,vel intentum, fm quod cā per accidens dī remouens prohibens Vnde ille,qui non remouet ea,ex quibus sequit homicidiū si debeat remouere,erit quodāmodo homicida volūtarius.Hæc Tho,qui statim sequitur,& probat cōem Canonistarū distinctionē,quę solet in homicidio casuali adhiberi in hunc sanē modū,vt qui dederit operā rei illicitæ:si casuale homicidium sequat,irregularis sit:siue adhibuerit diligentiam,quam potuit, ne sequeretur:siue negligens fuerit.Is vero qui dederit operā rei licitę,tunc demum fit irregularis,cū non adhibuit eā diligētiā,quā potuit, & debuit adhibere,ne homicidiū casuale sequeret.Hāc opinionē ex pluribus iuris pontificij decisionibus exponit gl.in c.sicut dignū.§.vlt.in verb.consi.& in c.continebat.de homic.& vbiq; Doct.cōiter:Caiet.post S.Th. in d.art.8.vbi elegāter scribit,hanc distinctionē quo ad irregularitatem esse admittendā:nō tñ quo ad pētā:quidem ille,qui dat operam rei illicitæ, si adhibuit diligentiā,quam debuit,& potuit,ne homicidiū casuale sequeretur:& nihilominus casu id contigerit, erit reus illius actus illiciti,cui dabat operā:nō tñ homicidij,sicut nec quo ad pētā erit homicidij reus,qui dedit operā rei licitæ,& aliquā ablq; dolo culpam habuit: tenet tñ pœnitentia.gl.Abb.Ana.& Fel.in c.presbyterum.de homicid.tex. optimus in c.vlt.15.q.3.Alfonſ.à Cast.li.2. de ptāt. legis pœnalis,c.14.versi.2.propositio.Et Domi.Soto li.5.de iustit.& iure.q.1.art.9.Eandē Canonistarum distinctionem sequuntur Alber. Trotius de vero & perfect. clerici.lib.2.c.27.Gonsal.à Villadiego de irregular.c.de percussore.col.6.Socin.in cap.ad audientiam.de homicid.nu. 48.& post alios Sylvest.in verb.homicidium.2.colu.1. cui equidem distinctioni ad eius probationem aptandi sunt aliquot iuris humani responsa.

Primùm ad prioris partis exemplū adduci solet tex. in c.tua nos.in princ.de homicid.etenim monachus,ſ qui rumorem,pietatis causa,ferro aperuit,qua vulneratus mortem obiit,irregularis censetur:& tñ omnem diligentiam adhibuit,quam chirurgus peritissimus adhibere tenebat.Etenim, vt medicus non teneat de morte infirmi,aliquot sunt necessaria.Primùm q̄ sit peritus in ea professione,& arte.l.illicitas.§.ſicut.ff.de offi.prę.li.

Secundùm q̄ admoneat infirmum, vt præcaueat ab his,quæ sibi sunt nocumento futura.tex.in d.c.tua nos. Nec tamen teneſ ip,& continuo adesse ægroto fm Host.Anch.& Doct.in d.c.tua nos.nisi ægrotus ꝓp maximū ægritudinis periculū custodia indigeret:tunc equidem teneſ medicus vel præsens esse,vel admonere,vt diligenter custodiatur.Sic Host.cēſet in summa de ætat.& qualit.§.ordo.versi.ex post facto.quem refert, & sequit Rip.in tract.de peste,part.vlt.§.Medicorū.nu.48.quo in loco multa adducit de medicis imperitis an & ne teneantur,si infirmos ob eorū culpā moriatur.Est.n.tex. in d.c.tua nos.q̄ ꝓbat,his mortē ægroti imputari.idem constat in d.§.sicut.vbi Albe.existimat, medicū imperitū,cuius cā ægrotus mortē obierit,pœna extraordinaria,nō ordinaria puniendū fore.l.3.§.j.ff.de ſicar.notat Rip.in d.§.medicorū.Regia l.6.tit.8.part.7. vt hinc merito Ioannus Pōtanus dixerit in Charonte,Liberū medici viuunt,vt quibus permissum sit hoīem impunē occidere.Medicos.n.nō mō lex absoluit ab homicidio,verū mercedē quoq;eis statuit.Hæc Pontanus. Igitur cū in ſpē d.c.tua nos.ſ Monachus ſęmiaū illā admonuerit, vt à vento caueret,& ipsa vēto exponēs leiplam,mortē obierit,apparet,non alia rōne monachum illum censeri irregulārē,quàm quod operata dederit rei illicitæ,nō simplici-

simplic iter,sed sibiquia chirurgus esse non poterat. tex. est in c.sniam sanguinis.ne cleri.vel monach. Nullus, inquit,clericus ruptarijs,vel ballistarijs, aut hmōi viris sanguinum præponatur:nec vllam Chirurgiæ artem subdiaconus,diaconus,vel sacerdos exerceat,quæ adustionē vel incisionem inducit.Qua rōne Panor.ibi col. penul. & finaliac Paulus Parisius consi.96.colum.vltim.lib.4.tenēt, clericum in minoribus constitutum beneficium ecclesiasticum habentem irregularē esse,si ex chirurgiæ officio, cui operam dat,aliquis mortem obierit absque eius culpa.quippe qui artem sibi interdictam exerceat.Hic est ergo verꝰ intellectꝰ ad tex.in d.c.tua nos.licuti gl.subobscurē,& Doct.manifestē inibi tradiderunt.Quorum opinionem ipse censeo veram esse, quotics ægrotus moriat ex causa alicuius adustionis,vel incisionis à chirurgo illatæ. Nam si chirurgus nullam adustionem, nec incisionem secerit,& tamē ab alio vulneratus,aut alioqui ægrotus moriatur absq; culpa chirurgi,vel si à chirurgo adustus, aut incisus,non ex occasione incisionis,vel adustionis,sed ex ipsa graui,ac lethali ægritudine mortē obierit,nulla contrahitur irregularitas:quod satis constat ex constitutionibus ad hanc rem paulò antè citatis. His omnibus illud libenter addiderim,q̄ clericus in minorib.constitutus ordinibus conueniri pro negligentijs,& culpis commissis in eius artis vsu.notat optime Ioan.Gallus in quæstio. 150. Hinc infertur,q̄ si laicus,aut clericus in minorib. chirurgus esset,& iuxta artis peritiā chirurgiæ operā daret,atq; ex aliqua incisione absque eius culpa ægrotus periretnō esset irregularis censendus:notant Card.in d.c.tua nos.& Mari.Socin.in c.ad audientiam.de homicid. num. 31.

Sic & idem Card.in d.c.tua nos. 1.col.scribit,q̄ si monachus,aut clericus exercet medici artē, & peritus esset, attū absque eius culpa,casu infirmi & ægroti moriantur, non esset is irregularis:quippe operam daret licitæ rei:& quæ non est ei interdictæ ad aures.de ætat.& qualit.Nā ibi consulit Romanus Pontifex,q̄ hic ad ordines nō ꝓmoueatur,si is conscientiam habet læsam alicuius culpæ: quasi libere permissum iure sit ad ordines sacros promoueri,vbi medicam artē absq; culpæ suspicione exerceat.

Ex his etiam apparet,cum irregularem esse, qui infirmi,& ægroti curam habens, dederit ei aliquā potionem absque medicorū mandato, aut cōtra eorū prohibitionē,si ægrotus ex hoc mortuus fuerit:notant Inn. & Doc. in d.c.tua nos.& Mari.Soci.in d.c.ad audientiam. nu. 32. Pari sanē ratione qui ægrotum in mortis agone nimis anxium in aliud reuoluat latus,vt citius moriatur, & ne magis crucietur mortis tormentis, irregularis erit. quod Socin.in d.num.32.scribit.ac Panorm.in ca.sententiam sanguinis.ne cleric.vel monach.Gonsal.à Villadiego de irregu.cap.de percussore.col.5.post Specul.titu. de dispensatione.§.iuxta.versic.quid si alius infirmum.

Hi vero authores,etiam irregularem esse opinantur eū, qui à vulnerato sagittam extraxerit,si ex hoc ipse vulneratus moriatur. Quorum sententiam ego admitterem, vbi in extrahendo sagittam, aliquam culpam habuerit, quia non seruauit modum ab huius rei viris peritissimis præscriptum,vel operam dederit rei sibi illicitæ, & interdictæ:alioqui non est omnino vera prædicta opinio.

Secundò,in eiusdem prioris partis probationem expēditur tex.in c.licut.de homicid.vbi illicitè ludens cum fęmina prægnante,censetur irregularis, si ex hoc lusu casu contigerit fœtus animati abortio: tametsi nullam culpā in eo ludo homicidio præstiterit:sic etenim communis eōrum Doct.sensus illud responsum interpretatur, ex eo, q̄ ludens cum muliere prægnante commercium carnale cum ea haberet,aut habere consueuisset. quasi hæc irregularitas minimè contraheretur à fratre, vel consanguineo,qui cum fęmina prægnante licitè eodem lusisset modo.Sed & hanc posteriorem sententiam horū authorū, non aliter veram esse opinor,q̄ si quis cum muliere, etiā cōsanguinea,prægnante tū,cautè luserit:alioqui irregularis erit propter culpam in ipso ludendi modo cōmissam:qd boni viri arbitrio necessariò est committendū.

5 Tertiò ad idem conducit tex.in c.dilectus.de homic. quo decisum est,non esse clericum irregularē,qui cū equitaret,absq; eius culpa puerū equi impulsu occiderit: q̄ operā dabat rei licitæ.igit si operam illicitæ rei dedisset, & is casus contigisset,foret irregularis.eadē ferē rātio tradit.Ian.in c.significasti.in 1.co.tit.vnde si quis contra prohibitionem equitaret.ac deniq; daret operā rei illicitę,& accideret,quod in præcitatis responsis continet,foret plānè irregularis.quod Caiet.scribit in d.q.64.art.8.vers. vnde si religioso.de quo paulò post disputabit. Obiter tū est adnotandum,hanc opi.Caiet. deduci ex mente aliam Canonistarum.in d.c.dilectus.& in dict.c. significasti.

¶ Posterior autem distinctionis pars constat ex eodē c.dilectus.& c.significasti.quib.apparet,dātem operā rei licitæ non esse irregularem,si absque eius culpa hominis mors casu sequat.Hinc sanē fit,vt casus cōtingēs ex ferita te equi nō imputetur fossori,qui nullam culpam habuit. idem probat ex l.1.in prin.ff.si quadrup.paup.fecit.dicatur.notat Bal.tex.in d.c.dilectus.ad hoc in consi.443.li.4. Li.idem iuris.§.1.ff.ad l.Aquil.§.impetu quoq;.Instit.de l. Aquil.regia l.4.& 5.tit.8.part.7.l.7.titul.17.lib.4. Fori.l. 15.tit.13.lib.8.ordina.& l.6.titu.15.part.7.

Ad eandē partem pertinet tex.in c.presbyterū.de homic.vbi magister operā rei licitæ pōtans,& exhibēs,si discipulū percusserit culpā habens in excessu correctionis, est irregularis morte inde sequuta: p̄p culpam.n.tenet, quia excessit in correctione.l.ꝑceptoris.ff.ad l.Aquil.Sed & si.§.vlt.ff.eo.tit.Litē q̄rit.§.idē Iulianus.ff.locati.l. 9.ti. 8.part.8.tenebit.n.iuxta modū culpæ, vt in dictis legib. probat.at si nulli habuerit in excessu culpā, nequaquā tenebit de homicidio casuali inde sequuto:quod Doct.oēs vīr in d.c.presbyterum.adnotare,ēt quo ad irregularitatem,quicquid Fel.ibi contrarium probare conetur,nu. 3.

Tertiò eadem posterior pars probatur in c.ex literis. in 2.& cap.Ioannes.de homicidio.quibus in locis non est irregularis qui dum pulsaret campanas, aut eas tolleret, casu quodam absque eius culpa homicidio cām dederit. etenim non est irregularis,quippe qui operam daret rei licitæ.q̄ si pulsatio campanarum esset aliqua ex causis illicita,profectò fatentur oēs vtrobique irregularitatē cōtrahi,si absq; culpa pulsantis vel campana,vel tintinnabulum ceciderit,& aliquem ad mortem læserit. Id verò mihi satis dubium est,sicuti statim tractetur, constat tamē. irregularem esse, qui ad seditionem & armā pulsauerit campanā,& inde fuerit ex prælio inito aut pugna sequuta mors,cùm maximam huic morti causam dederit.

Nec tamen admiserim,cum irregularem esse qui campanam pulsauerit in signum q̄ aliquis est furca suspendendus,aut à ministris iustitiæ iugulandus, tametsi contrarium notauerint Doct.in d.c.Io.& Soci.in ea.ad audientiam.de homic.nu.58.falsum.n. id est, cùm hic nec cautam propinquam,nec remotam dederit morti,aut homicidio,sic nec ille erit irregularis,qui ligna, aut stramenta dederit ad comburendum hæreticum iam mortuum,q̄ si viuus foret comburendus hæreticus, esset irregularis, qui ligna ad combustionem ministraret. Car.in hac cle. ad fidē & Fel.in c.licut dignum.de homic.§.hi quoque. Soc.in d.c.ad audientiam.de homi.nu.62.Palu.in 4. sent. dist.25.quæstio.4.Specu.tit.de dispen.§.iuxta. num.44.

6 Quarto hinc deducitur ſintellectus ad tex.in cap. exhibita.de homic.vbi nō censet irregularis ille, qui mittit ludendo lapidem in alium, & is à lapide fugiens, ac demum procidens in alterum lapidē caput offendens,culpa medici mortem obierit. Nam qui mittit lapidem,operam dabat

dabat rei licitæ,nec aliquam culpã habuit,quam ipse prę uidere potuisset:adeo circo homicidium casu contingens et minimè imputat.q; si culpã habuisset:quia lapidẽ ita grauem misit,vt non fugienti vulnus posset inferri periculosum,tunc irregularis esset qui lapidẽ misit: sicuti notant Inno.Abb.& Anan.& Doct. ibi, quib.suffragat in simili decis.Bar.in l.si gemina.ff.arbor.furtim cæsar.de quo tã iuspe egimus in hac parte.§.2.nu.9.quidã tñ, præsertim Abb.& Anan.in d.c.exhibita.censent,ludum illum proijciendi lapides esse licitum inter pueros,licet inter maiores esset reprobus,quia noxius.l.nam ludus.ff.ad l. Aquil. ego verò quoties agit de ludo proijciendi lapides ad ostentionẽ,opinor nec inter pueros,nec inter maiores licitum esse,quia noxius est, tametsi qui eo in ludo alterũ occiderit,aut percusserit,non sit puniendus pœna ordinaria,si cõsuetudine is ludẽdi modus, cæue pugna fuerit inductaq; notãt Anch.in c.cũ venerabilis.& in c.deniq;.4. dist.vbi Prep. gl.in c.fine.de ipr.ordi.& quæ latè Rochus Curtius in c. vlt.de consuet.fol.paruo 14.Hipp.in l.1 limit.19.ff. de sacrijs.Ias & Purpu.nu.113.post Bart. in l. singularia ff. cert.petat.ex quib.ipse colligo consuetudinem prauam non excusare,etiam in foro iudiciali à tota pœna:sed bene ab aliqua parte pœnæ:nẽpe à pœna ordinaria:notat & Mart.Azpilcueta in c.consideret.§.tanto.de pœnit.dist. 5.licet prædictæ glosłę voluerint simpliciter consuetudinem inequam excusare à pœna,non à peccato.

Potuit sane ludus proijciendi lapides licere,si is contigerit ad vires corporis, & industriam experiundas: non quidem ad nocendum,sicuti de tactu disci,solet admonere:cuius Homerus meminit Odyssea:& sic libr. 8.

Τὸν μὲν ἔπειτ' ἐβάλοντο νέοι ἐριθηλέες ἄλλοι
Βάλλοντες δ' ἔπεμπε κατὰ μόθον ἄλλοτε ἄλλον
φαίνων δεξιότητα καὶ ἀγλαΐην μελέων τε
Καὶ ῥώμην. τὸν δ' αὖτε μετ' ἰφθίμοισιν ἔειπε.

Hæc Latinè ad verbum.

Hi igitur postquam pila pulchrã in manibus acceperunt
Purpuream,quam ipsis Polybus fecerat prudens,
Hanc alter iaciebat ad nebulas vmbrosas
Flexus retrò.alter autem è terra in altum elevatur,
Facile accipiebat, antea q̃ pedes ad pauimẽtũ venirẽt.

Vtebantur aũt & veteres disco ad hoc exercitium ferreo,isque appellabatur, authore Eustathio, Solos. idem commemorat Lud.Cælius li.lec.antiq.13.cap.12.Hispani dicimus Herron.Tametsi innominatus Homeri interpres Iliad.li.23.has duas dictiones ita distinxerit, vt Discus planus sit ac latus:Solos verò rotũdus, & orbiculatꝰ.

Quintò ex eadem conclusione deducitur vera interpretatio tad tex.in c.continebatur.& in c.lator.de homicid,etenim in priori casu homicidium casu contingens, irregularitatem induxit:in posteriori verò minimè:& tñ vtrobique dabat quis operam rei licitæ.est igitur discriminis rõ ex culpa constituenda,siquidem eo casu,quo irregularitas inducta est,qui dabat operã rei licitæ culpã habuit:quia non adhibuit diligentiam, quam debuit in præcauendo homicidij casum:at in altera specie enim diligentiã adhibuit:atq; ió nõ efficit irregularis, ſcõm eorum ſniam,post gl.ibidẽ.quo fit,vt ex d.c.lator.satis ꝓbet,palestræ ludũ licitũ esse,ét clericis. Constat sane hũc ludũ,& ei similes exercendæ virtutis cã licitos esse.l.solẽt ff.de aleæ lusu,& aleat.imò si quis hoc in ludo vsus defensione,& natura ludi,ne victus cuadat,alterũ occiderit,nõ tenebit de homicidio.l.qua actione. §. si quis.l. si ex plagis.§.cũ pila.ff.ad l.Aquil.gl.Alb.& Ias.in l.in executiõe. §.vlt.ff.de verbo,oblig.Dec.cons.9.Soc.cons.16.libr.1. Hipp.in prę.§.vlteri.n.9.qui ad hãc rẽ multa tradidere.

8

Ipse quidem opinor,ludos cã exercendarũ virium tũc clericis talẽ constitutis in sacris licere,quoties hi ludi nõ sunt cõi bonum iudicio periculosi ad vulnera,vel mortẽ, quod ex multis probat,q̃ notari solent in c.1.& c. ſnam sanguinis.ne cler.vel mona.& in c.1.de torneamen. Atq; hæc dicta sint de his,qui operã dederũt rei licitæ: & tñ cẽ sent irregulares propter culpam commissam in non præcauendo ea quæ poterant homicidio causam dare. Nec tamen culpa leuissima in hoc casu est sufficiens ad irregularitatem:dicuti probat tex.in c.quæsitum.de pœni.& remiss.vbi Panor.hoc notat,& Gonsalus à Villadiego de irregula.c.de percussore.colum.7.Rauenna in d.c. quæsitum.Ang.in verbi.irregularitas.§.3.Sylue. in verb. homicidium.2.col.2.& in §.23.& licet gl.in ea.significasti. in primo,de homici.teneat,culpam leuissimam eos,qui rei licitæ operam dabat,imputari ad irregularitatem: exemplã tñ,quæ illi opinioni aptauerunt Hosti.& Ioan.Andr. potiùs pertinent ad culpam leuem,quàm ad leuissimam. atque ita ipse opinor veriorem esse opinionem Abb. qui eam intelligit,vbi culpa leuissima contigerit in omittendo tamen si in committendo contigisset,sufficeret ad irregularitatem.tex.optimus ad hoc in ea.consuluisti.2.q.5. & ibi glo.quibus accedit, quòd leuissima culpa contingens in committendo,ad leuem culpam pertinet.gl. in l. lege Cornelia.ff.ad Syllani.cuius nos meminimus in epitome ad quartum Decret.2.part.6.§.8.nu.13.posset etiã leuissima culpa sufficere ad irregularitatem, licet ad omissionem pertineret,vbi quis mercede conductus teneretur ad diligentiam exhibendam,quod probatur ex ratione tex.in l.qui mercedem.& ibi Bart.ff. locat. Bart.& Pau.in l.domus ff.eo.nt.ex quibus constat,teneri eum de leuissima culpa,qui mercede conductus tenebatur ad diligentiam adhibendam.sic & in hac specie irregularitatis visum est Syluest.in d.verb.homicidium. 2.§. 15. Sin quæ sunt intelligenda quæ tradita fuere ab Anania, in c. dilectus.de homic id.col.vlt.& verbi.considera.

9

Ex

Τὸν δ' ἄρα τοῖς ἄλλοισι μετὰ χερσὶν ἔβαλε δῖος
Ῥιπτάζων ὑψοῦ μέλανα πρὸς ἠερόεντα:
Τὸν ἔτερος ὑπεδέξατο πρὶν ἐπὶ ζείδωρον ἐκεῖνα

Ex his ipse infero homicidium a persona priuata cõmissum, nusquã imputari ad irregularitatẽ nisi habeat aliquam peccati malitiam,& culpam. Nam qui omnino excusatur a peccato homicidij priuati,etiã excusabitur a pœna irregularitatis prouenientis ex homicidio priuato.c.ad audiẽtiam.de homic.cui accedunt,& oĩa, q̃ paulo ante explicuimus,notant in ſpẽ illationẽ istã Paluda.in 4.sent.dist.25.q.1.ar.4.& Alfonsus a Castr.li.2. de potest.l.pe.c.14.vers.1.principalis conclus.& in vers. 2.propositio.& rursus col.vlt.quia irregularitas homicidij,licet in persona publica constituatur sine peccato cum nihilominus sit voluntarium, in persona tamen priuata semper peccatum aut culpam aliquam exigit, siquidem alioqui esset omnino involuntarium homicidium,saltem casuale sine culpa,quod non inducit irregularitatem,ut constat ex toto titu.de homicidio.

Hinc etiam cõstat,q̃ licet alioqui causa propinqua, non remota,sit consideranda.gl.cõiter recepta in c.de cætero.de homic.gl.in l.si mulier.ff.de rer.amota. & cã propinqua sit illa,q̃ dãnum dat,non accedente alia extrinseca cã.l.qui domum.ff.locati.notat Abb. in ca.discretionem.de eo,qui cognouit.consang. vxo. fuæ. q̃ quidẽ cã dẽ aliter immediata,explicat Dec.in authen. ꝓterea.C. Vnde vir & vxor.col.8.Bar.in l.1.ff.de actioni. & & obligationibus.Cagnolus in rub.ff.siue in ꝓœmio Pandectarum,col.1.oĩum latissime Andr. Tiraq.in libello,de cã cessante.limitatione 20.Elegãter Cicero ex Medeæ fabula li.2. ad Herẽniũ,nu.68.& Ili.de Fato.ex eadẽ fabula,[& ex his,q̃ in eius ꝓlogo Euripides scibit] lõgius idẽ explicat Clemẽs Alex.li.8.Stromatũ, attamẽ ad culpã aliquã,saltẽ eã,q̃ sufficiat ad irregularitatem cõstituendam,non est semper necessaria causa immediata, aut ꝓpinqua,imo sufficiet alia cã,modo sit non ad modum,vel omnino remota.quod bonus vir arbitrabitur.

Cæterum de homicidio casuali contigenti ex eo,ꝙ quis dabat operam rei illicitæ,illud est omnino cõi omnium sententia definitum, vt irregularitatem inducat, etiam si id casu,& ꝓter voluntatem, ac intentionẽ accideret,& adhibita fuerit diligentia ,q̃ ad id præcauendũ adhiberi potuit,ac debuit.Cuius conclusionis veritatẽ libenter quadã argumentatione expendã. Etenim aut hæc irregularitas orit ex illa culpa q̃ qs hẽt in eo,ꝙ operã dat rei illicitæ,aut ex illa,q̃ cõtingit in negligẽtia nõ ꝓcauendi,quę homicidio casuali poterant causam dare non orit ex posteriori,vt oẽs fatentur,quia itidẽ constituit irregularitas etiã si quis dabat operã rei illicitæ,adhibuerit diligentiã,quã debuit,ꝓcauendo , quæ nocere potuissent,& quę præcauere potuit,ac tenebat.Igit irregularitas orit ex priori culpa.Qd si ex priori culpa orit id,mirum est,cum ea culpa nullo pacto ad homicidiũ ptineat,sicuti diximus in principio huius paragraphi. etenim qui illicitè,& ꝑ iuris prohibitionẽ equitaret, ac oĩno adhibuerit diligẽtiam,quã debuit,ne equus alicui noceret in ipso incessu, & cursu , atq; nihilominus casu minime ꝓcogitato aliquẽ occiderit equus,erit hic reus illius contumaciæ,quã cõmisit, nõ tñ homicidij quo ad culpã.vnde fit, vt debeat hic liber cẽseri ab irregularitate ,pueniẽti ex homicidio a ꝑsona priuata commisso. Quod paulo ante probauimus. Rursus si ex priori culpa hæc irregularitas datur,patet multis in casibus eam esse constituendam.de quibus viri vtriusque iuris peritissimi merito dubitabunt,& plerique plane censebunt non posse iure irregularitatem dari.

Primus in eo proponitur, qui aduersus ꝓhibitionem illicitè chartas ad ludendũ cõticeret,ac demũ qui etiãdẽ ludebat,alterũ orta cõtentione occideret.Etenim qui chartas fecit lusorias,operã dedit rei illicitæ, ex qua ꝓter eius cognitionem mors contigerit,quã ipse nõ potuit ꝓcauere, maiori adhibita diligentia,& tamen in illa cõstituit priori culpa,sed hunc nõ esse irregularẽ probat optimè Soc.in d.c.ad audientiam.de homic.nu.49.ig.ſ prior illa culpa simplr nõ est sufficiẽs ad irregularitatẽ.

Sed o idẽ accidere põt in eo, q̃ cũ artifex esset ex ferro furto sublato ensem fecerit,& qui ab eo illum emerit, hominem occiderit, hic liquidẽ artifex non erit irregularis, vt notauit Alfon.a Cast.in d.li.1.de potest. le.pæ.c.14.ver.ſ.hic tñ admoneo.Quòd si prior illa culpa sufficiens foret ad irregularitatem, profectò hic esset censendus omnino irregularis,ꝙ est oĩa o falsum.

Tertio ad idem traditur exemplum de eo, qui uxorẽ alicuius per adulteriũ polluerit,& ea ex cã maritus eã occiderit,nõ.n.erit irregularis adulter.& sane non esse hũc irregularẽ idẽ uir doctissimus à Castr. censet in di. uers.hic tñ admoneo.quia homicidiũ hoc nõ sequit ꝑ se,nec necessario ex adulterio sed solũ ꝓter intentionẽ adulteri occasionaliter. Attã si illa prior culpa ad irregularitatẽ sufficeret,dubio,pcul eẽt hic adulter irregularis.

Quarto ipse considero in ſpẽ c.dilectus.de homic.& c.significasti.eo.ti.ꝙ si quis esset a iudice,uel superiore domũ exire prohibitus,& is,contẽpto hoc ꝓcepto, extra domũ equitaret, atq; absq; eius alia culpa equus calce aliquẽ occiderit, ꝓfecto hic nõ erit irregularis.ꝙ si illa prior culpa.ſopera illicita esset sufficiens ad irregularitatem,dicendum foret hunc irregularem esse, idque Caiet.notauit, & alleuerat in d.ar.3.cuius nos paulo an tememinimus, nec tamen eius opinionem probamus.

Quinto eadẽ est consideratio facienda ad tex.in c.ex literis.in 2.& cap.Ioa.de homic. siquidem qui tempore interdicti ecclesiastici cãpanas pulsaret ad officij diuini signum,daret operã rei licitæ,& tamen licet cõtingeret casu tintinnabuli aliquem occidi absq; culpa aliqua ipsius pulsantis campanas,ita quidem , ut nulla posset alia notari culpa,quã ꝙ illicite ꝑ prohibitionem cãpanas pulsauerit ad rẽ diuinã,nõ esset meo iudicio censendus irregularis,tametsi ꝑ iã relpondendũ foret, si dicemus,priorem illã culpã sufficere ad irregularitatem. multa his similia possent exponi,q̃ cõem istã distinctionem quo ad eius posteriorẽ partem dubiã reddũt.idcir co nos conabimur in mediũ nostrã hac de re ſniam ad ducere,& eam lectoris iudicio libenter committere.

¶Illud sane constitutissimũ sit,euentus ex aliquo secutos opere minime quidẽ ab operãte ꝓcogitatos, sed ꝓter eius intentionẽ cõtingentes, imputari operanti, ii illi euẽtus ꝑ se,& necessario sequunt ex priori opere, ut saltem vt plurimus. ex illo eueniunt & euenire solent.hoc deducitur ex Sanct. Thom.1.2.q.20.arti.5.cuius nos mentionẽ fecimus in princ.huius.2. par.nu.1.

10 Deinde illud est ꝓnotandũ,ſ calus euenientes ex aliquo opere ꝓter operantis intentionem, & ab eo non ꝓcogitatos,esse per accidens, & indirecte uolũtarios, aut ab ipso operante uolitos,non per se,& directe,secundũ Tho.in 2.2.q.64.ar.8.cui cæteri consentiunt.

Itẽ erit hinc obseruandũ, hoc uoluntariũ esse magis, uel minus indirectũ,ac plus,uel minus habere uolũtatis aut uolitionis,ut interim sic loquamur,directe, ſin qd ipsum opus p se uolitũ magis,uel minus ẽ aptũ, aut ordinatum,seu periculosum,ut illi euentus sequantur, in xta hoc etenim plus , uel minus erunt censendi euentus contingentes ex eo uoluntario,quod constat ex his, quæ in di.num.1.adnotauimus, & item num.2. Hoc ipsũ & ipse Tho.tensit in q.de ignorantia.1.2.q.76.ar.4 Ex qb.deducit euẽtus ex hoc opere,nõ ꝑse, nec necessario,nec vt pluries ꝓtigere solitos,sed ꝑaccidẽs succedẽtes,minime imputari,nec directe, nec indirecte comprehendi sub uolitione operantis,atque ideo minime fore considerandos,quemadmodum ex Sanc.Thom.& Palu.nos tradidimus in d.nu.2.in princ.huius.2.part 2.

Igit his ad amussim inſpectis, & diligẽter obseruatis,

conlequitur, Homicidium casuale tunc demũ ad irregularitatem imputandum fore danti operã rei illicitę, qñ actus ille illicitus est ordinatus sua ꝓpria natura ad mortis laesionem, vel ad homic. vt explicat Soc. in d.c. ad audentiam. de homic. nu. 49. seruiunt Anch. & Francus in c. vlt. de homic. in 6. Gonsal. a Villadiego in tract. de irregularitate. c. de peculsore. col. 3. aut quoties homicidiũ illud procedit ab illo actu licito, per se quidem, & necessario, non p accidens. sicuti Alfonsi. à Castro ꝓbat in d.c. 14. aut saltẽ vbi illicitũ illud opus per se vulnus est periculosum ex natura sua, aut saltẽ ſępe inde mors sequatur, aut frequenter. q uod posſ huius operis primam editionẽ legi apud Dominicũ Soto li. 5. de iust. & iure. q. 1. ar. 9. Hæc etenim tendunt oẽs iuris Pontificij decisiones q̃ statuerunt irregularitatẽ pp homicidium casuale sequutã ex opere illicito, etiam præter intentionem operantis, etiam adhibita per eum diligentia, quę adhiberi potuit. idem plurimum confirmatur ex rõne tex. in c. vlt. de homic. in 6. dum inqt, illud homicidiũ sequutum præter intentionem imputari danti operam rei illicitę, i. mandato inferendæ iniuriæ, quia mandãdo in culpa fuerit, & hoc euenire posse debuerit cogitare.

Qua rõne infert inter dantẽ operã rei licitę, & licitę operantem, hoc esse discrimen quo ad homicidium casuale, q̃ posteriori homicidium imputatur ex eo, quia culpam maximam habet, & contrahit dando operam rei illicitę, simul & ad homicidium, vel membri mutilationẽ periculosę, saltem frequenter, aut ex propria natura ad id ordinatę per se quidem, & necessario, priori vero non aliter imputatur quam ex culpa commissa in hoc, quod nõ adhibuit diligentiam, quã adhibere tenebat, & poterat ad ꝓcauendum, ne homicidium sequeretur. Hæc differentia constat ex his decisionib. & constitutionibus, quę iure Pontificio hac de re sunt statutæ.

Secundo deducitur, in hac controuersia, cum actum dici illicitũ, qui prohibitus fuerit rõne huius periculi ad homicidiũ, vel mortẽ, aut mẽbri abscisionẽ. ita. n. ipse colligo ex c. tua nos in princ. de homicid. iuncto c. sententiã sanguinis. ne clerici. vel mona. & c. sicut. eod. tit. de homic. alioqui si actus non prohiberet rõne huius periculi, sed ex alia cã, ꝓfecto huius ꝓhibitionis trãsgressio nullã nec minimã haberet homicidij culpã, q̃ tñ vel aliqua necessaria est, vt homicidiũ priuato imputetur ad irregularitatem, quemadmodũ supernus attigimus.

Tertio subsequitur ex his, q̃ si iste chirurgus peritissimus, aliqua ex cã, q̃ nõ respiceret imperitiã artis, sed pœnã aliunde inflictã, prohibitus foret à iudice ad tẽpus vti chirurgi officio, & his nõ obstante hac ꝓhibitione secreto eadẽ vteret arte, atque ob aliquam incisionẽ peritissime factã culpa ægroti mors secuta sit, nõ erit hic irregularis, etenim hæc transgressio illicita præcepti iudicis non pertinet ad culpã homicidij casualis, quia ꝓhibitio nõ fit pp periculũ homicidij, vt sit in d.c. sanam sanguinis. quo clerici in sacris cõstituti vti prohibent exercere chirurgicã artẽ, quia ex incisionib. & adustionib. solẽt homicidia euenire. Huius aũt dubij decisio rectoris correctioni, & multa alia in hac materia p me definita, doctoribus plerumque refragantibus committẽda est. Quarto infert quid dicendũ de clerico, qui venationi illicitę operã dedit, & absq; eius culpa, oĩ diligẽtia ꝓmissa iaculo hoĩem confixerit & occiderit, existimans esse ferã. Quemadmodũ & Procrin vxorẽ Cephalus olim telo velatili confixit, authore Ouidio lib. 7. Metamorph. & li. 3. de arte amãdi, an hic sit censendus irregularis? Nã si hic casus contigisset ei, qui venari poterat, nec dabat operam venationi illicitæ, profectum rídendũ foret, nullã ꝑhi irregularitatẽ, q̃ in ſpẽ colligit ex eleganti cõsil. 58. Soc. Iunioris, li. 1. & tradit Alfonsus a Cast. in d. li. 2. de pœn. c. 14. vers. nec refert. qui, & Soc. iensere, in hac ſpẽ ꝑhi irregularitatẽ si daret opera venationi ꝓhibitæ, & illicitæ, et si oẽm venator adhibuerit diligentiã ad ꝓcauendũ homicidiũ. Quã sniam ipse admitterem dubio procul, vbi venatio esset prohibita ob pericula homicidij, mortis, aut vulnerum, q̃ solent contingere ex simili venãdi mõ. At vbi venatio esset interdicta pp honestatẽ, vt clericis interdictur, aut pp custodiã animaliũ, tunc non probarẽ, nec admitterẽ hanc opinionẽ si nulla alia culpa in ipso actu contigerit, quã q̃ operã venator dabat interdictę venationi. q̃ rõnẽ habet ab his, q̃ mõ notauimus in verbo. 2. deducit. Nõ. n. illa culpa illicitę venatiõis ad homicidiũ ptinet, sed tm ad trãsgressionẽ ꝓcepti de non venando constituti, q̃ non tollit ad irregularitatẽ ex homicidio priuato constituendã, vt paulo ante dicebamus, & id patet, quia si nõ esset interdicta venatio, vt oẽs fatẽtur, nulla ꝑheretur ex hac specie irregularitas, igit irregularitas non est deducenda ex illa culpa, q̃ nulla ex parte ad homicidium fertur, sed transgressionem præcepti, cuius violatio iuxta canonicas sanctiones non producit irregularitatem.

Quinto libenter hinc deducã intellectũ ad tex. in c. sicut. de homici. inquirens, an irregularitas in ea ſpẽ deducatur ab ea culpa, quam iuuenis habuit, qui cum fœmina ludebat inhoneste, & libidinis cã, an ab ea, q̃ commissa fuit ludendo cum fœmina ꝓgnante, ita quidem, vt periculum abortionis posſit inde timeri, & vere irregularitas nõ oritur a priori culpa, sed a posteriori. Nõ a priori, quia illa minime propria natura ordinat ad homicidij, aut abortus periculũ, nec ea quicquã pertinet ad homicidij, vel abortionis euentũ, & ad irregularitatẽ priuati homicidij aliqua est culpa necessaria, vt paulo ante probauimus. aut plane hęc culpa remota est admodum ab homicidio, seu abortione, q̃ posſ modũ euenit. Deinde si prior hæc culpa foret sufficiens ad irregularitatẽ, sequeretur, cũ irregularẽ esse, qui libidinis cã, aut lasciuiæ luderet cũ fœmina, quã ignorãtia inuincibili ignorabat ꝓgnante esse, si abortus ex eo lusu foret secutus. quod mihi admodũ est dubiũ, nec iuri consonũ uí. Scio etenim hunc ꝓpositam & inuincibilẽ ignorantiam oĩno immunẽ esse, & liberũ a culpa abortionis, siquidem eam qualitatẽ ignorauit, q̃ ad delicti culpam est necessaria, vt sciater, ne actus sit oĩno inuoluntarius. Igitur irregularitas nõ deducit a priori culpa, procedit aũt à posteriori, quia lusus ille cũ fœmina ꝓgnante periculosus est saltẽ frequentissime occasionẽ ꝑbet abortioni. Et iudicie co illicitus, & incautus, ac proinde reprobus. Quiobrẽ irregularitas ex homicidio casuali hac in ſpẽ orit ex eo, quod quis dat operam actui ad mortem & occisionem periculoso, atque ideo prohibito.

Sexto, si illa prior culpa non est in hoc tractatu irregularitatis imputãda, dubia ꝓfecto vt cõis oĩum interpretatio ad tex. in d.c. sicut. q̃ nos retulimus hoc in §. vers. 2. in eiusdẽ prioris. Etenim ẽt si frater, aut consanguineus cũ fœmina ꝓgnãte incaute luisset, vt lusit ꝓsbyter ille, cuius Rom. Pontifex meminit d.ca. sicut foret hic irregularis cẽsendus, qa operã dabat rei illicitę, & prohibitę ex eo, quod sit actus ad abortionem periculosus nec potest absque aliqua culpa contingere, propter periculum inde verisimile.

Hæc sine fine in medium ꝓpositа, nõ equidẽ cõtumacia asseuerationi, sed vt lector ex his valeat, sublatis difficultatib. frequẽtiorẽ Do. sanam ꝓbare, ac defendere.

¶ De eo aũt, q̃ habet virum, leonẽ, vel canẽ, tam irregularis sit, si aliqd ex his aliis hoĩem occiderit, rídendum erit, nõ ꝑhi irregularitatẽ, si hęc alia cauta, & bene ligata custodiat. l. 2. §. vl. ff. si quadru. pau. fecisse dicatur. l. itẽ Mela. §. itẽ cũ eo. ff. ad l. Aquil. notãt Inn. abb. & Do. in c. ad audiẽtiã. de homic. Attñ ipse opinor, hũc eẽ irregularẽ, si hæc alia habeat ẽt ligata in via, vel in itinere, aut in alio loco publico. l. hi. n. l. generaliter. l. qua vulgo. ff. de ędilit. edict. quarũ meminit Ludo. Roma. in singu. 704. adhoc, quod hic vltimus casus puniendus, & legibus illis punitur pœna pecuniaria decentorum solidorum.

¶ Postremo in hac re obseruandum est, quod voluit gl. in c. dilectus de homi. in verb. nec actu, dicens, homicidiũ actu. cõmissum, & tamen absque voluntate & culpa, imputari cõmittenti quo ad ordines suscipiendos, non tñ quo ad susceptos. Cuius assertionis exemplũ in iudice proponitur. idem sensit Feli. in c. presbyterum. nu. 3. de homic. sed tenenda est ꝑia opinio, imo iure verius est, nullam in hoc esse differentiã inter promotum, & promouendum. Nã ex homicidio contingenti absq; volũtate & culpa, nulla orit irregularitas, c. si duo. & c. hi q̃ arborẽ. 50. d. c. significasti in i. & c. dilect'. de homic. Illud vero homicidiũ, qđ a iudice cõmittit, volũtarium est, tametsi culpa careat. atq; iõ ꝓdicta gl. reprobat Abb. & Anania in d. c. dilectus. idem Abb. & Anania in d. c. significasti. illiũ tex. ad hoc adnotantes. Quorũ opinio mihi uſ frequentiori Doctorũ consensu recepta. Quamobrẽ quoties irregularitas ex homicidio oritur, eã impediet promotum in susceptis ministrare, & ad maiores ordines ascendere. At in eo casu, quo nulla deducit nec ꝑhit irregularitas, nõ impeditur qs ad maiores ordines ascendere, sicut nec impeditur in susceptis ministrare.

Hæc uero dicta sint de homicidio voluntario, & de casuali, a priuata persona commisſis. Etenim ut ſpius admonui, necessaria est ad irregularitatẽ ex eo ꝑhendã aliqua culpa. De homicidio a iudice cõmisso statim dicemus, prius ꝑmittendo, quid dicẽdũ sit de homicidio, cui accusator uel testis, aut a duocatus causam dederit.

SVMMARIVM.

1 *Laicus vel clericus absque protestatione, criminali iudicio aliquem accusans, irregularis est, si accusatus a iudice occidatur.*
2 *Protestatio accusatoris, etiam animum habentis, quod occidatur reus, eum liberat ab irregularitate.*
3 *Protestatio ista excusat, etiam si iudex iniuste reum mortι tradiderit.*
4 *Protestatio ista an excuset accusantẽ pro aliena iniuria?*
5 *Aduocatus in causa sanguinis, an præmissa protestatione, efficiatur irregularis? & quid de teste.*
6 *Inquisitores hæreticæ prauitatis quatenus excusentur ab irregularitate, tradentes reos iudici sæculari.*
7 *Iudex, an ex duro carcere morte sequuta, sit irregularis?*
8 *Episcopus, vel sacerdos, an possit esse delegatus principis sæcularis in causa criminali?*

§. QVINTVS.

VLTIMO quidem loco huius secundę partis oportet expendere irregularitatẽ illa, q̃ solet procedere ab accusatione criminali, ex qua mortis cõdẽnatio, & eius executio sequitur. Elit etenim celebris cõstitutio, ti. de homicidio. li. 6. secunda, q̃ statuit ex hac accusatione, ẽt si mors sequat, nõ oriri. nec induci irregularitatẽ si accusator protestet, q̃ ad vindictã sanguinis ad mortẽ quidẽ, vel membri mutilationẽ non procedat, ea uero protestatione omissa, inibi probat accusatorẽ effici irregularẽ, ad huius uero q̃stionis examinationẽ, & plectio rẽ intellectũ libet hac in parte aliquot proponere, q̃ mihi utilia uila fuere ꝓ totius huius tractatus resolutione.

1 *Primo illud proponitur, q̃ licet laicis licitum sit, ꝓ delicto publico, uel priuato ad mortis pœnã aliquẽ accusare, sicut ex S. Th. & aliis probauimus li. 2. Vari. resolu. ca. 10. nu. 7. tñ ubi ex ea accusatione mors sequuta fuerit publica authoritate, erit hic accusator cẽsendus*

2 *irregularis. Etenim si iudex irregularis est, qui cogit iustitiã unicuique ministrare & punire nocentem, fortiori rõne accusator ipse, qui poterat eam accusationẽ quã doque pie omittere, irregularis erit. nec deniq; refert, q̃ accusare teneatur qñque, quemadmodũ, & iudex punire, siqui idem homicidium authoritate publica contingens, ad irregularitatem iudici, & accusatori imputatur absque ulla peccati culpa, imo plerunque eo casu, quo meritoria sit ea accusatio, & publica punitio. Alioqui nec clericus ad mortẽ accusans, irregularis censendus foret, si publica punitio mortis nõ imputaret laico ad irregularitatẽ, cũ hoc homicidiũ uolũtariũ sit, licet ad uindictã publica authoritate cõlequẽdã ptineat. Nec alia rõne clerici ꝓhibent accusare simplr absq; prestatione, q̃ qđ eorũ uoluntas per eã accusationẽ manifeste feratur ad homicidium, uel membri mutilationem, hãc uindictã per accusationem petentiũ. Qđ probatur in c. tua nos. §. ult. de homici, ubi scholaris ille nõ iudicatur irregularis, etiã si signa dederat, ut cognosceret sur, qui posſ modum mortem obierit expunitione iudicis, quia alia signa nullũ genus probationis induxerunt, sed tñ aliquod leue indicium, q̃ quidem cã remota fuit ad homicidiũ, quasi ꝑfectũ foret rídendum, si scholaris ille ipsum furem indicaret, sciens qđ ꝓbatur ad mortem. tunc. n. ꝑfecta fuisset irregularitas ẽx Card. & Anani. in d. c. tua nos. §. ult. Soc. in c. ad audiẽtiã. de homic. nu. 52.*

Secundo adnotandũ est hanc accusationem criminalem clericis prohibitam esse, ubi in ea tractanda est cã sanguinis. c. posſ tulasti. de homici. & ꝓbat in d. c. 2. eod. tit. in 6. qđ obtinet in causa publica, uel priuata. Idem ẽm quorundam intellectũ probat tex. in c. accusasti. de accusat. vbi ꝓter alia clericus accusator pœnitentiã agere tenetur, nõ tñ ita grauem, si pro bono pacis accusauerit. Hæc autem prohibito iuris humani Põtificij est, nõ diuini, nec naturalis, quemadmodum deducitur ex his q̃ docet San. Tho. 2. 2. q. 64. ar. 3. notant in hac ſpẽ Domini. a Soto in relect. de secreto membro. 2. q. 5. cõcl. 3. & Martinus Azpilcueta in relectio. cap. inter uerba. 11. q. 3. Corollario. 60.

Tertio, eodem iure humano Pontificio statuta est irregularitas ꝓpter hanc accusationem criminalem simpliciter propositam a clericis. quod constat in d. ca. 2. & in d. c. posſ tulasti. ubi est omnium hac de re communis sententia. poterit tamen summus Pontifex per dispensationem hanc irregularitatem tollere, imo licitam facere clerico huius causæ sanguinis actionẽ, & tractatũ.

Quarto, iure ipso Pontificio statutũ est, clericum causę criminalis accusatorem, etiã si iudex ad mortem processerit, liberum esse ab irregularitate, si in ipsamet accusatione protestet, in ipsoue iudicio, non petere ipsum ciuisce criminis uindictã, q̃ mortem aut membri mutilationem inferat. tex. ling. in d. c. 2. de homici. in 6. q̃ procedit, etiã si nihilominus certũ sit, iudicem mortem illaturũ accusato, quemadmodũ notant Io. And. Abb. & Feli. in d. ca. posſ tulasti. Soc. in d. c. ad audientiam. nu. 54.

Quinto, hæc protestatio tũc necessaria est, cũ clericus alicuius criminis, aut sceleris accusat quempiã apud iudicem sæcularem, nec tñ est omnino ꝓmittenda, ubi cã ciuilis per clericũ apud iudicẽ sęcularem tractaretur, licet ex accidenti contigerit. quod iudex sæcularis, eiusue ministri pro iustitię executione aduersarium contumacem, & reſistentem occiderint. tex. celebris secundũ intellectum Ananiæ & Doct. ibi, in d. c. posſ tulasti. quo in loco Anch. Abb. & omnes hoc ipsum fatentur.

Sexto, hæc ipsa protestatio ab irregularitate reddit accusatorem immunẽ, etiã si accusator animũ habeat ꝓtestationi ꝓrium, etenim irregularitas iure humano positiuo inducta est, nec ab interiori tantum animo ꝓcedit, quod iam ſpe admonuimus. actus vero in hac

ſpecie exterior eius eſt conditionis. vt iuxta pōtificias ſanctiones, nullam inducat irregularitatem, ſicuti probatur in d.c.2. atque ita Felin. tenet in d.c. poſtulaſti. ex Io. Andr. in c.2. licet Anania in eo.c. poſtulaſti. ꝫriū notauerit, pro ſe citant Io. Andr. in d.c.2. qui tñ potius ꝫrium ꝓbat, cū ſenſerit ad cōſiliū proprius, quā ad neceſſitatē ptinere, ꝙ accuſator animū habeat liberū ab hac mortis ſerēde volūtate, quo ad forū iudiciale exteri⁹.

Septimo, eadē rōne accuſator irregularis erit, ſi non ꝓmiſerit pdictā proteſtationem, etiam ſi in animo gerat & voluntatem habeat, ꝙ ille accuſatus non occidatur, nec membro mutiletur. Nam ſicut animus prauus non inducit irregularitatē, ita nec ab ea quemquam liberat, cum actus exterior ad homicidiū tendens irregularem ꝛgentem conſtituat. qđ in hac ſpē viſum eſt gl. communiter recepta in d.ca.2. & proceſſit in conſcientiæ foro adhuc, ſicut & in iudiciali, ſm Calderi. & Franc. in d.c. ſecundo, licet ꝫrium notauerit Andr. Tiraq. de legib. cōnubialib. poſt ipſas leges, in gl.5. vbi contendit, & conatē excuſare hunc clericum accuſatorem quoad Deum. id vero refragatur veritati, iuxta quam qui eſt irregularis in exteriori iudicio, & itidē irregularis erit ī interiori.

3 Octauo, ſi ab accuſatore† proteſtatio ꝓmiſſa ſit iuxta tex. in d.c.2. non imputatur ei quoad irregularitatem homicidium, nec mors accuſato illata per iudicē iuſtitiæ limites, & eius ipſum excedentem. gl. communiter probata in d.c.2 in verb. iuſtitia. cui opinioni obijcitur, quod notant Doc. in c. ſignificaſti. in 2. de homici. tenē tes, quē eſſe irregularem, ſi ipſe vidēs furem fugientem cum reb. ſibi furto ablatis clamauerit, & vicini acceſſerint, ac furem occiderint, etiam ꝫ clamātis proteſtationem. Hęc. n. opinio cōis vē ex his, quę notat Anania in d.c. ſignificaſti. nu. 36. igitur eadē rōne & irregularis iudex cenſendus, qui apud iudicem ſecularem aliquem ob crimen detulit, etiam ꝓmiſſa proteſtatione, ſi iudex inique ipſum accuſatum morti tradiderit. Sed Anania col. 3. & Felin. in d.c. ſignificaſti. non omnino conſentiūt cōi opinioni, ſiquidem de ea maxime dubitant, vt & Soci. dubitauit in d.c. ad audiēdā. nu. 51. Ego vero, licet vera ſit opinio cōis, ꝙ mihi ſatis eſt incerta, opinor maximū eſſe inter hæc duo diſcrimen. Etenim cui clamauit aduerſus furem, & priuatos homines interpellauit, vt ſibi ſubueniret, maiorē ſequuti homicidij culpā habet, quāquā apud iudicem de homine ſcelerato conquerit. Nā multo minor ſlumptio conſtat, ꝙ iudex leges, & iura minime tranſgrediatur, quā ꝙ priuati homines ꝫ furem interpellatiā ab homicidio temperabunt. qua ratione mirum non erit, ſi priori caſu nulla contrahatur irregularitas, poſteriori vero ea ſit, re pontificio contracta ſit.

Nono, ad eaſdem capitis interpretationem illud magis erit obſeruandum, quod Anania in d.c. poſtulaſti. notat exiſtimans, non imputari acculatori, etiam non proteſtanti, mortem a iudice accuſato reo contra ius, & iuſtitiam illatam. Satis enim iuſtē, & ſyncere ꝓteſtatio nē omittit accuſator, qui ſecūdū leges, & iura optimē cenſet, mortem acuſato nequaquam fore inferendam.

Decimo, adeo proteſtatio excuſat irregularitatē, vt nec irregularis ſit accuſator, nec clericus ex morte per iudicem reo illata, etiam ſi ipſemet clericus reū capiat, detineat, & iudici tradiderit ad punitionem, ſecundum Francum, & Io. Vanchelium poſt alios in c.2. Soc. in d.c. ad audientiam. nu. 52. & 53.

4 Vndecimo ꝓmiſſa proteſtatio nō prodeſt accuſatori, nec cum liberat ab irregularitate, vbi ipſe reum accuſauit pro furto, vel iniuria non ſibi, ſed alteri illata. quali conſtitutio pdicti ſecundo, tunc locum habeat, cū accuſatio proponitur pro iniuria ipſi accuſanti illata, aut ſalteꝝ huic, & propinquis ſecundum communem in d.c.2. vt ſenſit Felin. d.c. poſtea. licet ꝙ quidem opinio ita poſſet intelligi, ꝙ nihilominus clericus proteſtatione facta poſſit abſque metu irregularitatis delictū aliquod ꝓcogitatum, & denique tractatum, in graue reipublicæ diſpendium, aut proximi damnum, caute deferre, ac denunciare in medelam potius, quam ad punitionē. Etenim etiā ſi ex huius criminis inquiſitione mors ſequat, iure & iuſtitia illata, nō erit delator irregularis, mō aliter, quam per denunciationē huic malo obuiam iri nō valeat. Quod in ſpē adnotarunt Caieta. 2.2 q.33. arti.7. Marti. Azpilcueta in c. inter. verba. 11.q.3. Corolla. 58.q bus aliqua ex parte adſtipulatur tex. in c. accuſaſti. de accuſat ibi, niſi pro pace. Quo in loco ſignificatur ab eius capitis authore, nō eſſe illicitū nec dignū canonicis pęnis, ꝙ quis etiā clericus, deferat reū ſanguinis, & mortis ꝓpete, aut pace reipublicæ, huius vero īductionis argumētatiōe mō vtimur ad apertiorē ꝫcluſionis ꝓbationē tametſi aliter ītellexerim⁹ paulo ante re. ī d.c. accuſaſti.

5 Duodecimo, eſt adnotandū† non ſufficere pdictam proteſtationem ad liberandum ab irregularitate aduocatum, qui aduerſus reum in cauſa ſanguinis patrocinatur, eandem ꝓteſtationem ꝓmittentes, ſicuti omniū conſenſu receptum eſt, & notat poſt alios Ioa. de Imol. in c.1. de poſtuland. ſecus tñ erit in aduocato ipſius rei accuſati. Nā etiam ſi accuſator talionis pœna damnatus fuerit, non erit irregularis, niſi eſſet clericus, qui ex hoc operam daret rei illicite, vt viſum eſt Abb. in c. ſententiam ſanguinis ne cleri. vel monachi. idem in d.ca.1. de poſtul. in. Gonſalo a Villadiego de irregula. c. de percuſſore. Et ſane, ſi recte perpendatur quod Io. Andr. Ant. & alij tradidere in d.c.1. de poſtulando. eſt huius ꝙſtionis non facilis reſolutio, idcirco ipſe opinor hoc in caſu conſiderandum eſſe, ꝙ licite quis acculat, & tā ſiue clericus ſit, ſiue laicus, non ꝓmiſſa proteſtatione irregularis eſt, ea vero ꝓmiſſa, liber eſt ab irregularitate. Sed eſt quis acculatus non tm ſe defenderet, imo petierit itidē acculatorē calumniantē puniri abſq; ſæpe dicta proteſtatione, & accuſator ex talionis ꝑna per iudicem occideretur, mihi placet eadem rōne hunc acculatum irregularem eſſe. Sic denique ſicut aduocatus accuſatoris, etiam proteſtatione facta, eſſet irregularis, eandem pœnam contraluit aduocatus rei acculati, ſi petierit accuſatoris calumniam puniri talione, & accuſator fuerit per iudicē occiſſus. Qđ ſi accuſatus tm ſe defendat, nec petat accuſatorem talione puniri, nec eius calumniam pēna legis coerceri, non erit hic irregularis, quamuis nulla ſit vſus proteſtatione. Etenim non video aliquam iuris pontificij deciſionem, ꝙ ꝫriū efficaciter probet. igit tota huius ꝙſtionis controuerſia in hoc eſt expēdenda, an aduocatus ipſius accuſati petierit accuſatorē talione puniri. Nam ſi hoc ab eo petitū ſit, & iure talionis accuſator ſit ꝑ iudicē damnatus ad mortē, & occiſus erit aduocatus irregularis, ſiue ſit clericus, ſiue laicus, ēt ſi proteſtationē ꝓmiſerit. Nec refert defenſionē accuſati licitā eſſe, qa & accuſatio licita eſt, & nihilominus aduocatus accuſatoris adhuc ꝓteſtatione vſus cēſeē irregularis. Ité nihil conducit, ꝙ clericus aduocatus defendēs reū accuſatū, dederit operam rei illicitę, cū irregularitas in hac ſpē nō ꝓcedat ex eo ꝙ dat opera rei illicitæ, uel ex culpa acculatoris, ſed ex eo ꝙ ad eius petitionē iudex proceſſerit in cā criminali, & mortem publica authoritate inflixerit, vel intulerit. Idcirco illud eſt obſeruādū an accuſatus, eiuſue aduocatus petierit calumniam accuſatoris puniri, ut accuſatus ꝓmittens ꝓteſtationē irregularis nō ſit, aduocatus uero, ēt ea ꝓmiſſa irregularitatē ꝫxerit. Qđ ſi nō fuerit hæc punitio petita, ſed tm defopera defenſioni iuſtæ ipſius accuſati, non erit mors per iudicem ex talione accuſatori illata ad irregularitatem imputanda, licet clericus ſit aduocatus rei, nec ullam proteſtationem præmiſerit. Siquidem defenſio

acculati

accuſati per ſe non tendit ad mortem accuſatoris, nec ad eam ordinatur, ſed ad tutelam innocentiæ ipſius accuſati. Damnatur autem ipſe accuſator ex eo ꝙ quod per calumniam alterum in iudicium ſanguinis detulerit.

Decimotertio his omnibus eſt adiiciendū, irregulari tatem ꝫhi ab eo qui teſtimoniū in cauſa criminali dixerit, ſi ex eo mors fuerit, illata etiam ꝓmiſſa proteſtatione, qđ Feli. poſt alios notat in d.c. poſtulaſti. glo. ad hoc optima, ꝙ in laico loquīt. in c.1. d. di. & in clerico. gl. in c. teſtimoniū. 11.q.1. notāt Abb. in c. de cætero. col.1. de teſtib. & ibi Feli. vbi hęc eſt cōis omnium Doct. opinio. idem not. Io. Crottus in tract. de teſtibus. num. 69.

Decimoquarto ex his† deducitur praxis illa, qua hæ-
6 reticæ prauitatis inquiſitores vtuntur, cum poſt cōdēnationē hæreticorū eos tradunt iudici ſęculari, eū rogātes, ne morte, aut membri mutilatione eos afficiat. qđ tex. probat in c. nouimus. de verb. ſignifi. Regia l. 60. tit. 6. part. 1. cuius praxis meminit Directoriū Inquiſitorū dum refert ſententiarum formulas, idq; ſatis tutum eſt, tametſi tutius foret, ꝙ inquiſitores nō traderent ſic dānatos iudici ſæculari, ſed eos condēnarent coram iudice laico, arq; ita dānatos a propria iuriſdictione dimitterēt, vt denique ſtatim iudex ſæcularis eos morti, & igni traderet, ſicuti Henric. notat in c. ad abolendam. de hæret. quē ſequīt Io. Igneus in l.1. §. cum domus. ff. ad Syllanianū. nu. 37. Etenim licet iudex iuſtiſſime aliquem morti tradens proprio iudicio, & ſententia, dubio procul irregularis ſit c. ſententiā ſanguinis. ne cleri. vel monachi. tñ iudex, qui delinquentē iuxta iuris pōtificij conſtitutiones tradit iudici ſeculari, proteſtās ne eū morti tradat, aut mutilatione membrorū puniat, irregularis nō eſt. Cuius rei exēplū conſtat in his oīb. caſib. quib. eccleſiaſtici iudices poſt actualē degradationē clericos ſæculari iudici tradunt, & dimittunt, ut apparet in d.c. nouimus & idem erit in hac hæreſis cā. Nec quidquā ad hanc rē pertinet quod Specula. voluit in tit. de diſpenſatione. §. iuxta. nu. 44. qui inquiſitores ex eo ab irregularitate excuſat, ꝙ licitū ſit abſque metu irregularitatis excuſat, ꝙ licitū ſit abſque metu irregularitatis mortē alteri cōſulere martyrio pro fide ſuſcipiendam, quā ſententiam probant Innocent. Ant. Card. nu. 5. Soc. nu. 79. Fel. in d. c. ad audientiam idem Fel. in c. ſicut dignū. de homici. §. clericos. Nā etſi hęc opinio vera ſit, vt profecto vera eſt, diſtinctā rōnem habet ab ea quęſtione, quam tractamus, cum in eo caſu de martyrib. conſulat quis, & hortetur Chriſtianum, & fidelem, vt pro defenſione, ac cōfeſſione fidei morti ſeſe offerat. Nec conſulit, quod ſeipſum occidat, nec quod aliter eum occidat, eſſet. n. tunc irregularis, ſed ꝙ oīa tormenta, & cruciatus patiatur potius, quam fidē Chriſti abneget, aut deſerat, ac tandem vt pro eius teſtimonio & defenſione iuxta temporis, & rei neceſſitatem cuicunque periculo mortis, & tormentorum ſeipſum offerat. Hoc ſiquidem conſilium Catholicum & pium eſt, nec ex natura ſua, nec per ſe ad mortem tendit, imo nec periculoſum eſt, niſi per accidens propter infidelium ac tyrannorum malitiam, præſertim, quia poteſt quis abſque irregularitate in bello iuſto hortari ad pugnam etiam periculoſam ipſos milites, quemadmodum hac in ſecunda parte diximus. At inquiſitores, qui hæreticum iudici ſæculari tradunt, tm tractant de puniendo illo homine qui perfide Chriſti fidem, quam ſemel eſt profeſſus, hæreſi contracta reliquerit. quæ quidem punitio licet pertineat ad defenſionem fidei Catholicæ, non tamen eſt ſimilis illi defenſioni, & teſtimonio, cui martyres ſeipſos exponunt, mortem propter hoc etiam ſubituri. & ſane ſi argumētatio Speculatoris foret valida, ſequeretur ex ea, poſſe abſq; metu irregularitatis inquiſitores iudici ſeculari conſulere, vt hæreticos ei traditos, morte afficeret. Quod verū non eſt, nec iure Pontificio probari poteſt

7 Decimoquinto, iudex ipſe† eccleſiaſticus maximo irregularitatis periculo ſe exponit, cum aliquē criminis reum in eum detruſerit carcerem, qui mortem ſit breui tempore illaturus, vel ob eius humiditatem, fętorem & ſqualorem, vel ob alimentorum ſubſtractionē. Quē admodum notant Guilelm. a Monte Lauduno in clementina prima, de pœn. & remiſſio. Abb. in c. ad audiē tiam. de crimine falſi. Anania in c. de cętero. de homici. dio. col-vltima, Soc. in c. ad audientiam. eod. titu. nu. 57. Florent. 3. part. titul. 28. capitu. 2. §. ſexto. Ioan. Bernar. in pract. crimin. cap. 129.

8 ¶Præter hoc omnino eſt obſeruandum† poſſe prælatum abſque vllo irregularitatis metu, ſi iuriſdictionem habeat temporalem, cōmittere cauſarum, vel alicuius cauſę criminalis cognitionem alteri, vt is iuſtitiam faciat. Etenim etſi hic iudex delegatus, aut ordinarius accuſatum, vel reum morti tradiderit, non erit epiſcopus nec ꝓlatus, qui hanc legationem fecerit, irregularis. tex. celebris in c. vlt. ne clerici, vel monachi. li. 6. ex ꝫrio tñ q ritur an poſſit ꝓlatus, vel clericus cognoſcere de cauſis criminalib. ad puniendos laicos ex commiſſione principis ſęcularis, & profecto tex. in c. in archiepiſcopatu. de rapto. probat, hanc commiſſionem validam eſſe, cū eius ratione poſſit delegatus de his cauſis cognoſcere, ac ſententiam ferre, mō a pœna ſanguinis abſtineat. quē textum ꝑter ordinarios eius interpretes cenſet ſingularem eſſe Aret. conſi. 58. col. 3. qui rurſus col. 5. ex eo adnotauit, cenſeri huic delegato commiſſam cauſam quo ad pœnam, etiam ordinarium criminis iuxta eius qualitatem, licet ea ſanguinis ſit, quia tunc punitionem dimittet committenti, & deleganti, ſi ipſe non valeat de hac pœna iudicium dicere. non. n. ipſe princeps vilus eſt pœnam ſanguinis remittere ex eo, quod cauſę cognitionem delegauerit, qui eandem pœnam per ſententiam intligere non poteſt. & tamen reſponſio textus in d.ca. in archiepiſcopatu, procedit, quia ea commiſſio facta fuit in vtilitatem, & commodum religionis Chriſtianę ad tollendum opprobrium illud, quod a Sarracenis Chriſti fidelib. fieri ſolebat, ut Panor. & Anania ibi ex plicant. aut quia ex ea commiſſione imminebat vtilitas eccleſijs. ſicuti Panor. notat in c. decernimus. de iudic. col. 3. tandem poteſt & tertio dici, hanc delegationem validam eſſe, quando eſt vnius tantum cauſæ ſm eundem Abb. in c. clericis. ne cleric. uel monachi. 2. col. ſenſit Innocent. in c. unico, de obligat. ad ratioci. & eſt communis opinio, ut Ripa teſtatur in d.ca.2. de iudic. nu. 106. Quarto utcūque ſiat hæc delegatio, ualida erit in hunc ſenſum, ut iudicium teneat, licet delegatus cō miſſione uſus pecet grauiſſimē quemadmodum latē notant Abb. & Deci. nu. 7. in d.c. de iudic.

Tertia huius relectionis pars.

SVMMARIVM.

1 *Expenditur huius conſtitutionis ratio.*
2 *Furioſus committens crimen ante furorem, an poſſit in furore puniri?*
3 *Ebrius hominem occidens, an ſit puniendus, & an ſit irregularis?*
4 *Ebrius, an ſit irregularis, vbi culpa ſua inciderit in ebrietatem?*
5 *Infans, an ſit irregularis ſi hominem occiderit, & an ſit puniendus pro delicto, & quid de minori xx anis?*
6 *Dormiens, an ſit irregularis, ſi hominem occiderit?*
7 *Pollutio noctturna quando inducat abſtinentiam a celebratione, & communione Euchariſtię?*
8 *Mutilatio membri æquipollet homicidio quo ad irregularitatem, & quod dicatur membrum?*

9 *Percussor alterius, membrum efficiens debile an sit irregularis*

Tertiæ partis relectionis initium.

SI FVRIOSVS, aut infans, seu dormiens hominē mutilet, vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit, & idem de illo censemus, qui mortem aliter vitare nō valēs, suum occidit, vel mutilat inuasorem. Hactenus cōstitutio Clementis quinti in concilio Viennensi, cuius interpretationē eo ordine explicabimus, vt quodlibet eius verbum ad sensum verum pro viribus deducamus.

1 Prænotandum tñ est, ignorantiam, quę priuat vsu rōnis, excusare omnino ab irregularitate pīsertim ea, q̄ ab homicidio procedit. Nam licet nullum pctm̄ exigeret ad incurrendam irregularitatē, requiretur tñ vt operationes illæ, a quib. oritur irregularitas, sint humanæ, ex iudicio rōnis, & non ex sola sensualitate procedentes. Hō etenim quatenus rationalis est, non quatenus sensualis, irregularitatē incurrit, idcirco necessarium est ad eā, q̄ operationes illę, pp quas insti gitur, sint rōnales, hoc est ab homine habente vsum rōnis factæ. Maximē ista consideratio obtinet in homicidio cōmisso, a quo priuata authoritate nō aliter irregularitas p̄cedit, quā aliqua culpa p̄uia ipsius cōmittētis illud, si vero homicidiū sit publica authoritate cōmissum, cū id voluntariū sit, ea voluntas satis est sufficiens ad irregularitatē, quo fit, vt semper ad irregularitatē contrahendā ex homicidio sit necessariū, q̄ id contigerit ex vsu rōnis, quemadmodū ex hac cōstitutione deducit. vbi cius interpretes hoc ipsum sentire, ac notat optime Alto. a Cast. li. 2. de potestate legis pen. c. 14. verſ. prima principalis cōclusi.

Igit furiosus hoīem occidens irregularis nō est, quippe qui nullum habeat vsum rōnis, & iō omnino est involuntaria ea actio, deniq; absq; vllo consensu procedēs, ab omnique culpa immunis. Cū voluntas minimè possit dari, nec cōstitui absq; intellectu, & cognitione. deinde culpa, q̄ malitiā mixtā habet, nō cōtingit absque voluntate. quib. constat, satis iustā esse cōstitutionē illā, q̄ furiosum censet liberū esse ab irregularitate, etiā si hominē occiderit, aut membro mutilauerit. Idē p̄bat multis authoritatib. quib. palā est furiosum nequaquā puniri ob delictū, & crimē ab eo cōmissum tēporis tēpore. tex. in l. illud. ff. de iniur. c. illud 15. q. 1. l. sed etsi quæcunque. §. 2. ff. ad leg. Aquil. l. penul. §. vltim. ff. de parricidijs, de quo nulla est controuersia.

2 In hoc vero solet versari q̄stio, an qui ante furorem crimen commisit, possit iuste furore affectus pœna corporali puniri? & Bal. in l. furiosum. C. qui testa. face. pos. & in l. humanitatis. C. de impub. & alijs asseuerat hūc nō esse puniendū, nā rō potissima pœnę in hoc extat, q̄ afficiat afflictione ipsum puniendo, q̄ quidē rō in furioso deficit manifeste, atque iō eandē opinionē, plures sequuti sunt, eamq; cōem esse fatent. Ias. in l. ex tacto. nu. 30. & seq. ff. de vulg. idē Ias. in d. l. furiosum. col. pe. & fi. Ludo. Carreri in pract. crimin. tit. de homic. §. 6. nu. 14. qua rōne idē erit dicendū, & si p̄cessus legitime tactus sit cū delinquēte tanæ mentis tēpore, si ante iudicij executionē furor aduenerit. Nō. n. conuenit potissima ratio pœnæ huic punitioni, q̄ in furiosum furoris tēpore fit. sic deniq; & in hac spē Bal. & alij p̄dīr, & cēt cōis opinio adhuc in hoc casu fm Ias. in pcitatis locis, qui aduersus hanc sententiā opponit tex. in l. diuus. ff. de offi. p̄fi. quo in loco Marc. & Comodus Cæsares respondērunt, furoris morbo nō esse dandā veniā in criminibus puniēdis, ea vero ratio tunc obtinet, q̄ furor simulat, & fingitur ad euadēdā punitionē, vel vbi obdilucida interualla maxima est p̄sumptio, crimen cōmissum esse tēpore ipso quo aderat illi sana mens. vt cōstat ex eiusdē relatu si serie, de p̄sumptione tamen furoris, vel sanę mentis, & eius probatione obiter nos tradidimus in Epitome in 4. Decr. par. 2. c. 2. nu. 5. & seq.

3 Huic aūt cōni proxime accedit q̄d de ebrio solet disputari, an is sit censendus irregularis, si hominē tēpore ebrietatis occiderit? Nā & Zēzelinus, Car. nu. 9. Imo. in hac clemēt. existimant, cū irregularē esse quos sequūtur Gonsalus a Villadiego de irregularit. c. de percussore. col. 11. Sylu. in ver. homicidiū. 3. q. 4. quib. suffragatur tex. in c. inebriauerunt. & c. sane. 15. q. 1. vbi p̄bat ebriū delinquentē in ipsa ebrietate, nō esse omnino a culpa liberū nec a pœna, quia sūtē ex ebrietate vitiū cōtraxit, culpāq; cōmisit. irregularis aūt satis p̄cedit a culpa homicidij, licet ea non sit omnino plecta, vt casuali homicidio sæpissime diximus. Hoc ipsum cōprobatur ex authoritate Iurisc̄onsulti in l. respiciendū. §. delinquunt. ff. de pœnis quo in loco Bar. & Do. ex eo adnotarūt, ebriū delinquētē nō esse oīno a pœna liberū, imo puniēdū ali qua punitione p̄ culpā, quā habuit in ebrietatis causa, eritq; locus pœnę extraordinarię, gl. in d. c. sane. Ro. in l. 1. in prin. ff. de verbo. oblig. opti. tex. in d. c. sane, & c. inebriauerunt. regia l. 5. tit. 8. par. 7. ex quib. authoritatibus hoc vnū satis cōstat, ebriū nō puniri p̄ culpā criminis ab eo cōmissi, sed p̄ ipsius ebrietatis cām, in qua culpā habuit. Q̄d in spē post Ro. asseuerant Car. Ale. in c. denique. 4. di. Abb. in c. vlti. de maledi. tex. opti. in l. omne. §. p vinū. ff. de re mili. Abb. in c. sicut nobis. de testib. & ibi Doc. Ripa in l. ult. q. 12. C. de reuoc. dona. qui Bart. & alios subobscure loquētes ita intellexit, quo pacto & intelligendi sunt plures, quos ad hanc rē citat Lud. Carre. in prac. tit. de homic. §. 6. nu. 22. sed quo ad irregularitatē illud sit cōstitutissimū, eā ab ebrio occidēte nō p̄ri, cū absq; eius culpa, dolo quidē alterius inebriatus est, q̄ varijs ex causis accidere pōt, & in spē fatet Maria. Soa. in c. ad audientiā. de homic. nu. 15. Rursus & hoc sit expeditū, eū esse irregularē, vbi ea intētione se inebriauerit, vt ebrius occideret. Hoc etenim homicidiū voluntariū est, & iō irregularitas ex eo p̄hitur, q̄ Car. asserit in hac clem. q. 8. & idem verum esse censet Alfonsus a Cast. de potest. leg. pænal. lib. 2. c. 14. verſ prima principalis conclusio. Ludo. Carrer. in d. §. 6. num. 23. idem constat ex his, quę de dormiente statim dicentur.

4 Supereſt igit difficultas in eo, qui culpā habuit ebrietatis, an is ex hac simplici culpa sit irregularis si aliquē occiderit, & ipse censeo, hūc nō esse irregularē, q̄ multis p̄bat, primū qa ebrius furioso similis est. c. venter. 35. dist. sed furiosus nō est irregularis p hāc cōstitutionē, ergo nec ipse ebrius. Nec refert, q̄ p nimiā potationem acciderit ebrietas, & sic ex culpa ipsius ebrij, posset. n. & furor cōtingere ex culpa furiosi. q̄d p̄mittūt Doc. q̄d, quorū Car. hic. q. 6. meminit. licet ab eis differā. & p̄bat in c. si qs infantem. 15. q. 1. & nihilominus haberet locū hęc cōstitutio. secūdo eandē senten. cōprobamus euidenter ex eo, q̄ homicidiū ab ebrio cōmissū p̄cesserit ab eo, q̄ usu rōnis caret, & idcirco irregularitatē non inducit, quemadmodū manifeste constat in hac cōstitutione, q̄ nō alia decidēdi rōnē habet, q̄ q̄ furiosus, infans, & dormiens nullū habeant prorsus rōnis usum, & sint a mente alienati. deinde, ut cōtrarię opinionis potissimā rōnē effugiamus, ē cōsiderādū, puniri ebriū nō pp delictū commissum in ebrietate, nec de ipso delicto, sed de illa ebrietate, q̄ maiori est digna, ex eo q̄ criminis causa fuerit, licet remota, ut statim dictā. Hoc patet in c. inebriauerūt. 15. q. 1. eū Aug. li. 22. 5 Faustū Manichæū, c. 44. inebriauerunt, inquit, Loth filię eius, & seneſcienti miscuerunt. quapropter culpandus est quidē, non

non tñ quantū ille incestus, sed quantū illa ebrietas meref. Hæc Aug. idē testatur Ambr. li. de Abrahā patriarcha. c. 9. ita scribēs. Ideoq; si qui per vinū deliquerunt, apud sapientes iudices uenia quidē facta donantur, sed leuitatis dānātur authores. Hactenus Amb. quē Gratianus refert in c. sane. 15. q. 1. idē ex Hieron. ad Eustochiū de custodia virginitatis, & Origene Homil. 5. in Genesim probat Io. Arbo. li. 10. Theosophię. c. 3. quod si qs dixerit, ebrietatē per se non puniri, sed crimē ab ebrio cōmissum, rametsi leuiori pœna, quia si illud crimen nō contigisset, foret ebrietas impunita. huic rōni rndemus delicta cōmissa in ebrietate puniri non ex rōne p̄pria nec fm se, quia tunc oīno inuoluntaria, sed rōne causæ, quę uoluntaria fuit, & ab illa denominationē accipere. Non. n. culpæ coetus Loth rōne, & noīe incestus, sed nomine ebrietatis, velut circunstantia q̄dā ebrietati comitāta, q̄d diuus Aug. manifeste fatetur, ac explicat Beatus Bonauentura in 2. sen. d. dist. 22. ar. 1. q. 3. vbi ait, nec furiosum, nec ebriū, quāuis vterque illorū sit sua culpa vsu rōnis priuatus, posse cōmittere nouā culpā, sed oē malū, q̄d durante furore, vel ebrietate factū fuerit, scribit esse circūstantiā, q̄ aggrauat ebrietatis, aut furoris pctm̄, quē locū, tenens hanc opinionē in spē irregularitatis, citat optime Alfonsus a Castr. li. 2. de pōt. leg. pœna. c. 14. ver si. prima principalis conclusio. Tandē quarto ad huius opinionis probationem oportet expendere, q̄ in hoīci dio ab ebrio cōmisso sunt tres euentus, aut tres actus oīno inspiciendi. Primus, ipsa potatio, secundus, ipsa ebrietas. tertius, ipsa hominis occisio. in primū aūt actū ferē voluntas directe, nempe quia ebrius voluit bibere vinū immoderatē. in fm ferē voluntas indirecte & per accidens, non equidē directe, & per se, quemadmodū docet S. Tho. 1. 2. q. 76. ar. 4. in tertiū aūt, hoc est in ipsam hoīnis occisionē, nec per se nec per accidens voluntas ferē alioqui si adhuc indirecte fuisset uoluntarius actus contingens in ipsa ebrietate, profecto imputaret ebrio, cuius p̄riū probatur in d. c. inebriauerunt. & c. sane. 15. q. 1. Hoc ipsum nos adnotauimus in 2. huius operis parte, in prin. nu. 2. his oīb. accedit, q̄ ebrius, ēt si culpa sua inebrietur, illa culpa, quę fuit in ea voluntate, volendo inebriari, aut non adhibendo diligentiā debitā ad vitandā ebrietatem, non est cā proxima nec immediata illius occisionis, sed cā mediata, & remota. Nā illa culpa fuit cā ebrietatis, ebrietas vero cā occisionis, igit culpa illa prima fuit causa mediata occisionis, & inde fit, vt cōstet homicidiū nōo riri proxime, nec immediate ab illa culpa, sed ab ebrietate. Ex quib. aduersus Cardinalē, & alios p̄batur, non esse irregularē ebriū, qui durante ebrietate hominem occiderit, etiam si culpa eiusdem fuerit inebriatus, quia immoderatæ potioni vitii operā dederit.

Ad hæc p̄terea facit tex. in c. quia diuersitatē. de concess. præb. vbi excōicato sua culpa, non imputatur, & nō possit contere būficiū, ne interim ei currat tempus datū a iure ad būficij collationē. quē tex. p̄ter Doc. ibi cōmendant, & notant Fel. in c. 1. de præscrip. Ias. in §. rursus nu. 26. de actionib. & ibi Lud. Gomez. nu. nc. 25. Balbus de præscr. 1. par. 6. partis principalis, casu. 22. Rochus Curt. de iure patronat. in verb. cōpetens. nu. 23. Dec. in c. 1. de iudic. col. 4. in lectione 2. licet p̄dicta decisio procedat in impedimento iuris, in quo toletō nulla sit culpa, nec negligentia, vt Fel. & Gomez. tradidere, atq; Balb. post gl. in d. c. quia diuersitatem. Attamen illud ut huic cōni maxime cōmodū, q̄ cū pa in eo casu minime imputatur ad euentum postea sequutū, quia ea fuit admodū remota, & mediata, licuti Abb. explicat, tametsi non examinet in specie cōnē illā de ebrio occidente, an sit irregularis, quoties ipse culpā in ebrietate contraxerit.

Postremo est illud ad hanc rem obseruandū, q̄ culpa præcedens ipsam ebrietatē non solū est remota, & mediata, atq; iō, nec per se, nec per accidens inducens voluntariū homicidium, aut volitionem ad illud, sed & præterea non est ad homicidij euentū periculosa, fm ea q̄ diximus huius operis parte. 2. §. 4. nu. 10. ex q̄b. cōsequit hac in q. rndendū fore, non p̄hi ab ebrio irregularitatē eb homicidium commissum durante ebrietate, cui ipse causam ex propria culpa dederit.

Posset quidē uera censeri prior opinio Car. & aliorū, vbi ebrius consueuisset in ebrietate arma sumere, & homines percutere, atq; offendere, etenim tunc ipse ebrius p ipsā potionē īmoderatā operā dat rei illicitæ, & ad occasionē ex his, q̄ solēt accidere, periculosę, idcirco irregularis erit, fm ea. q̄ in d. §. 4. latius scripsimus, & in spē ista notat Socin. in d. c. ad audientiam. nu. 15.

Hinc deducitur quale sit accipiendū q̄d scribit Arist. li. 3. Ethic. c. 5. vñ, inquit, ebrijs duplices pœnæ institutę sunt. Nā vt inibi Eustatius tradit, Pittacus vnus e septē Græciæ sapientib. ebrio delinquenti duplicē pœnā instituēdā esse cōstituit. Alterā pp ebrietatē, alterā pp crimē in ebrietate cōmissū. Vtraq; vero pœna p̄prie rōne ebrietatis infligit, siquidē sed a pœna adijcit ob circūstātiā ex delicto in ebrietate cōmisso p̄uenientē, quæ circunstantia ipsā ebrietatē aggrauat, ut ex diuo Bonauētura adnotauimus. [Ex his intelligenda sunt q̄ scribit Io. Damascenus li. 2. de fide orthodoxa. c. 24. asseuerans, ebriū minime excusari ex ignorātia, nec ex rōne inuolūtarij, si eius culpa ebrietas p̄cesserit. Elt. n. inquit, crimen ab ebrio ex ignorantia cōmissum, non tamen inuoluntarie.]

5 De infante itidem hæc cōstō apertissime statuit, cū non esse irregulārā si hominē occiderit. Cuius decisionis rō est manifesta, quia hic non habet rōnis vsum, & ideo non imputatur ei homicidium adhuc ad irregularitatē. vñ constat homicidium priuatum nusquam imputari ad irregularitatē, nisi aliqua culpa homicidij p̄cesserit, quemadmodum nos semel in hac Relectione admonuimus. At in homicidio publica authoritate cōmisso satis est sufficiens ipsa occidendi volūtas, animusque in ipsa occisionem. licet, iltam destinatus, quod sen sit Panor. in c. 1. de delict. puc. quo in loco Holti. existimauit, infantem irregularem esse, si etiam nondū doli capax aliquem occiderit cuius opinio reprobatur per hāc cōstitōnē, & merito, cū infans nullum habeat intellectū, nec ulum rōnis ad discernendū id, quod agit. l. in fauo. ff. de hear. l. 1. C. de fall. moner. l. 1. C. ti aduers. deli. notat gl. hic, in verb. infans. Card. posit alios. 1. appolit. qua rōne infans, nec pœna criminali, nec alia p̄ delicto punitur, licuti explicant oēs in d. l. infans. Ang. de Male. in verb. sciēter, & dolose. Bonit. in rub. de homicidio. i trac. de maleficijs. etenim cū in hoc homicidio nou adsit voluntas occidendi, nec detur culpa aliqua, homicidij causam inducens, sequitur nō posse iure irregularitatē constitui. est tñ hæc constitutio intelligenda, nisi infans esset doli capax. tunc enim propter culpam vtcunque homicidio præuiā esset irregularis, & deinde quia rōne doli uoluntarius fuit homicidia. sic sane hanc cōstitutionē intellexere Io. And. & Abb. in d. c. 1. de deli. puer. Hippo. in l. si quis te. C. de sicar. Gonsal. a Villadiego de irregularit. c. de percussore. col. 12. Lud. Carreri, in pract. tit. de homicidio. §. 6. nu. 3. Hipp. n d. l. infans. & in singul. 628. & Soc. in d. c. ad audientiam nu. 11. opti. tex. ad hoc in l. impuberem. ff. de furt. tradit Cec. in l. pupillum. & in l. fere. ff. de regitur. hinc sequitur maiorē infante non esse irregularem si contigerit ei hominē occidere, mō non sit eo tempore doli capax, etsi puer sit, secundū gl. in hac clem. in uero. infans. quam sequuntur Doc. hic cōmuniter præsertim Anch. Bonif. & Imol. quorum opinionem defendit, asseuerans cōem esse Gonsal. noster in d. c. de percussore. col. 12. & Ioan. Ign. in l. 1. §. impubes nu. 18. ff. ad Syll. eandem opinionem tenet Soc. in

d. c.

ē.c.ad audientiam.nu.12.de homicidio.

Quisaũt dicatur doli capax,iudex ꝑuidus,& discretus ex signis,ac varijs circunstantijs arbitrabitur, quod & nos ostendimus in epitome ad 4.li.decre.2.par.c.5.illud vero non est pretermittendũ. q puer dolꝰ capax delinquens in ætate minori non est puniendus pœna ordinaria criminis,sed extra ordinẽ arbitrio iudicis.tex.in l.auxiliũ.§.in delictis.ff.de minori.l.diuꝰ.ff.de term.in.amo.gl.in l.3.C.de infamib.& in l.quid ergo.§.pœna grauior ff.de his,qui not.infamia.tex.opti.vbi gl.& Doc.in c.11. de delict.puero.notant Dec.in l.fere.ff.de reg.iur.Bald. in l.& si seruior.C.de infam.gl.in c.1.de sent.excõ.& ibi Doc.Card.in c.2.de delict.pueror.Lud.Carre.in d.§.6. nu.4.Th.Gramma.decis.23.Dec.cons.535.est ad hanc rẽ pulchra regia lex.8.ti.31.par.7.q cõstituit,minoribꝰ.tra 17.annũ delinquẽtib.minuẽdã fore pœnã ordinariã. Hoc ipsum obtinet adhuc post maiorem,& perfectam ætatem,si crimen fuerit intra minorem ætatem commissum.nõ.n.est inspiciendum tempus punitionis.sed commissi criminis.gl.not.in l.sciãt.C.de leg.hẽd. q̃ ini bi Doct.probant.& Hipp.in d.l.infans.& idẽ in l.de minore.in prin.nu.62.ff.de qõnib.& in l.si quis te.C.de fideic.Lud.Carrer.in d.§.6.nu.3.qb.suffragat tex.in c.vlt. de sen.exc.vbi Panor.idem insinuat Iuriconsultus in l. 1.ff.de pœnit.& ibi Bar.idẽ Bar.in l.oẽs populꝰ.ff.de iust. & iure.nu.48.Lud.Ro.in fin.474.Abb.in cõl.56.li.2.satis tñ est ad irregularitatẽ ꝫhendã,q maior infante homicidium occident,modo sit doli capax, quemadmodũ omnes fatentur in huius constitutionis commentarijs.

6 ¶Subsequitur statim in hac constitutione, Idormiẽtis ipius homicidij ꝓpe,nempe quia dormiens aliquem occiderit,minime fore irregularem, quia is intellectu, & ratione caret,ac furioso similis est.c.merito.ca.sanẽ. 15.q.1.c.maioris.§.item quæritur.de baptismo.li seruus seruum.§.si fornicarius.vbi Floria.ff.ad l.Aquil.qua rõne dormientis delictum minime punitur,nisi eo casu quo ipse vigilans satis cognitum habebat,q dormiens arma capiebat,& homines persequebatur.tunc.n.si nõ adhibuit diligentiã quã debuit,in præcauendo,ne dormiens alicui noceret,profecto puniendus erit,licet non pœna ordinaria,ut notant Anch.& Card.hic,Ale.col.2. & Ias.post.Ro.& alios,in l.1.§.adipiscimur.ff.de acqui. post.Bar.in l.pen.ff.de parricidijs.Hipp.in l.2.10.limit.ff. de iudic.Bonif.in tract.de malefic.rub.de insultis & percuss.Doc.in l.vt vim.ff.de iust.& iure.Ludou.Carrer.in pract.criminali,rub.de homic.§.6.nu.25.querũ opinio cõis est,& inducit optimũ intellectum huius constitutionis,siquidem & in hoc casu erit irregularitas plane ꝫcita,vt notat optime Maria.Soc.in d.c.ad audientiã.nu. 14.& idẽ sentire Car.Anch.& Doc.hic.pòt aũt contingere,vt quis vigilans adeo iracatur vehementer ꝫ aliũ, ut illũ occidere conatus fuerit,aut optauerit,licet effectu nõ potuerit,& hac occasionis cupiditate affectus dormiat,& postea plene soporatus somniet ea,q in vigilia acciderunt,& ab hac phantasia motus furgat adhuc dormiens,& capiat ensem, atq; accedat ad lectum, in quo alius dormit,& illum occidat,quidã etenim cẽsent,hũc irregularẽ esse,qd visum est Palud.in 4.sen.dist.32.q. 1. ar.3.quia ex illa vehementi occidendi cupiditate aucta est imaginatio sensus,& creuit appetitus sensualitatis, q ola cũ maneant in dormiente,possunt tunc mẽbra ad opera illa exteriora exercenda mouere,huic vero euentui cõstat,cãm dedisse ipsum homicidã in vigilia, igit ipse irregularis est.sed Doc.cõiter in hac constitutione ꝫriũ verius esse opinantur, vt fatetur eos sequutus Gonsal.a Villad.de irregular.c.de percussore.col.13.eandem sniam sequuntur Marian.Soc.in d.c.ad audientiam. de homi.nu.14.& Alfonsus a Cast.li.1.de potest.legis pœnal.c.14.veri.prima principalis conclusio qb.accedit,q homicidiũ cõmissum ab ebrio,qui cãm dedit ebrietati, non efficiat eũ irregularẽ ẽm ea,q paulò antè diximus. ꝓter q facit ad hoc q ira ꝓcedens in vigilia cã nõ oĩno certa,nec semp efficiẽs imaginatiõis postmodũ sequutæ,ab ea vero imaginatione processit actus ille occisiõnis exterior e ideirco ira cõtingẽs in vigilia est admodũ remota cã,& iõ non est sufficiens ad irregularitatẽ. sic & pollutio nocturna dormiẽtis,& somniãtis,p se pctm̃ non est,nec mortale,nec veniale.omne etenim pctm̃ de per.det ex iudicio rõnis:quia ẽt primus motus sensualitatis non est pctm̃ nisi inquantum iudicio rõnis reprimi potest,igitur sublato iudicio rõnis,tollit ratio pcti, in dormientes aũt cõ nõ habet liberũ arbitriũ,nec iudicium,idcirco qd agit hõ dormiens,qui non habet liberũ iudiciũ rõnis,nõ imputat ei ad culpã, sicut nec illud, qd agit furiosus,aut amens.Hęc S.Th.in 2.2.q.154.ar.5. qui de pollutione nocturna tractans scribit,cã non esse pctm̃ p se,nec mortale,nec veniale,quãuis ꝓcedat ab ingluuie,aut a praua vigilantis cogitatione,quia dormientis actus est. Erit tñ ac poterit esse nocturna pollutio pctm̃ vel mortale,vel veniale per rationem ad suam causam,a qua processit,quia rationem habet culpæ ex parte causę.quod S.Th.explicat in d.ar.5.& in 3.par. q 80. ar.7.Io.Maior.in 4.sent.dist.9.q.2.post Tho.ibi,q.4. & Palud.q.3.Horent.3.par.tit.15.c.6.§.10.& Theologi cõmuniter.quibus suffragatur text.& ibi gl.elegans in uerbo.rea.atque ibi Doct.in c.testamentum.6.dist.ex duo Grego.ca 11.interrogationum Augustini.atque ideo ꝓpter hanc rationem culpę,quam habet dormientis pollutio,quo ad eius causam, debet abstinere lacerdos eo die a celebratione Missarum,quoties culpa est mortalis idque necessario.ex consilio autem vbi causa fuit culpæ venialis ẽm Tho.in d.ar.7.Florent.in d.§.10. Palud. in 4.sent.dist.9.q.3.& ibi Thom.q.4.Sylues.in verb.cuchariliia.3.q.10.text.celebris in d.c.testamentum. vbi glo. in verb.humiliter.indistincte non est intelligenda, sed relata ad ipsum tex.sentit,ratione pollutionis nocturnę a venali culpa procedentis abstinendum esse a communione consilio quidem,non præcepto.addit tamen Palud.in d.q.3.quem Sylvest.sequitur,& probare conatur Ioan.Maior.in d.q.2.non esse mortale crimen,celebrare ac communicare post pollutionem nocturnam contingentem ratione causæ,q mortalem culpam habet,ẽt intra decem horas,modo præmittatur communioni contritio,& confessio illius mortalis culpæ, & pollutionis ex ea sequutæ.quasi nullibi sit hoc præceptum, siquidã Gregorij rãtio pertineat ad consilium reuerentiæ, non ad ꝓceptũ necessitatis,horum autem opinio mihi non placet,nec est probanda cum ex ea sequeretur posse sacerdotẽ, qui nocte ꝓterita dormierit cũ fœmina, statim celebrare ꝓmissa confessione,& contritione,qd impiũ cẽteri solent,& iure censet.& fortassis cum ante pollutionem pœniteret quis eius culpæ,a qua procedit, posset admitti opinio Palud.& aliorum,imo adhuc in hac ipse ipse admonerem,vt quis,si cõmode heri posset,abstineret eo die a communione ꝓ honorem q maxime debitus est sacrosanctæ eucharistię sacramẽto.Nã & Theodorus archiepis.Cantuariẽsis,qui tesiib.Beda.li.5. Hist. Angli.& Rhenano in arg.in li.Tertull.de pœnit. constitutiones edidit ad modos obseruandos,quib. expurgarentur peccata,idq; opus pœnitentiale Theodora Gratiano,& alijs nuncupat,pœnitentiã indixit ei,q in somnis pollutus abstq; vlla eius culpa fuisset,sicuti Burchardus tradit lib.17.c.40.& 41.Eundẽq;,a quum esse,vt eo die a cõione abstineat,admoneat Iustinus Martyr, si ei* est id opusculum, de quæstionibꝰ Gentib. Christianis positis,q.21.[Et Iosephus lib.17. de antiqui.capitulo 8. scribit Matthiam sacerdotem Hierosolymitanum die quodã solenni a sacrificio abstinuisse,q nocte ꝓxima in somnijs

somnijs cũ vxore cõmercĩũ carnale habere visus fuerit [Igit sicut nocturna pollutio per se pctm̃ non est,nisi p rõnem ad suã cãm,ç frequentissime solet pollutiõis euẽtũ efficere,atq; iõ imputat, ita homicidiũ dormientis qui in vigilia ãjum habuit occidẽdi,per se pctm̃ nõ est, nec imputat,rõne aũt causæ itidẽ imputari non debet, quia ea est admodũ remota,& q non solet hos effectus ꝓducere.quamobrẽ opinio cõis,quo ad intellectũ huius constitutionis,verior est. [Lectorẽ vero admoneo me incitando Iustino sequutũ fuisse Latinam Io.Perionij interpretationem.Nam Græcè Iustinus sic scribit, ἐνύπνιόν τι ἐμφανὲς δι.fortassis Latinus interpres hæc uerba in hunc sensum accepit, vt æquum sit a mysterijs abstinere,tametsi ex rigore iustitiæ non teneat.]

Hac uero in parte adnotare libet actũ dormientis nõ esse pctm̃ per se,nisi ad rõnẽ causæ,a qua processit,quoties quis somno vtitur,vt vinculo naturali liberi iudicij & arbitrij). At si quis somno vtatur,vt instrumento libere malitię ad executionẽ malt ab ipso vigilante deliberati,ita vt per somnũ ut instrumentũ exequat scelus ꝓcogitatũ,tunc actus contingens in somno pctm̃ est eo mõ,quo actus exterior in executione est pctm̃.Pctm̃.n. incipit in vigilia,& cõsummat,per instrm̃ somni executiue.Hoc aũt pctm̃ per accidens est rõne executionis in vigilia imperatæ, quẽadmodũ eleganter docet Caiet.2. 2.q.154.ar.5.ex hoc deducens,nocturnã dormiẽtis pollutionẽ esse pctm̃,vbi quis data opera iõ sic dormit, vt polluatur.Eodem mõ qui ita iracẽsceret in vigilia,& demũ somno dat operã,vt aliquẽ occidat,vel offendat dormiens,profecto erit homicidij,& offensionis reus atq; iõ puniẽdus vt homicida dolosus, sicuti vult in hac ipse Bonif.in trac.de malefic.rub. de insulta.& percus.ad finẽ sequi Lud.Carreri in d.§.9.nu.25.quæ quidẽ inia maxime probatur ex ratione Card.Caie.vnde in eo casu non obtinet huius constitutionis decisio,quia irregularis esset qui sic dormiens hominem occideret.qd superius de ebrio etiam probauimus.Sed & dormientes moueri,& ea quandoq; facere,quæ fieri solent a vigilantibus,tellis est Aristoteles in lib.de somno,& vigilia.

8 Deinde cõstat ex priori huius cõstõnis parte,quo ad irregularitatẽ mutilationẽ mẽbri alicuius homicidio cõparari,& æquipollere,vt quẽadmodũ hoĩem occidẽs dubio procul irregularis est,ita & irregularis erit, q hominem mẽbro mutilauerit,idẽ probat in c.1. de cleri. pugnãti.in duello.c.in archiepiscopatu.de raptori.c.clericus.ne cleri.vel monac.alijs in locis, quorũ meminit gl.hic,q singularis est in hoc ẽm Ang.in ver. homicidiũ 5.q.3.& Syl.in uer.homicidiũ.5.q.3.ad cuius rei cognitionẽ oportet examinare qd dicat mẽbrũ Bar. etenim in l.publicorũ.nu.13.ff.de pub.iudic.vbi Imol. & Doc. proprie dici mẽbra censent,quib.diuerso,& ꝓprio officio corpus mouet,aut iuuat vt oculo,vdu pedib.ad ꝓgressũ,auribꝰ.ad auditũ,manibꝰ.ad palpatũ,naribꝰ.ad odoratũ,lingua,ad sermonẽ.idẽ Bal.asserit in c. 1. de noua forma fidelit.nu.5.qd satis constat authoritate Aristot. li.1.de partib.animalũ.c.5.& li.4.Meteororũ c.ul.optimus tex.apud iurisconsultos in Lidẽ Ofilius.ff.de ædilit.edi. & in l.non sunt liberi.ff.de statu homi.Mẽbrũ.n.corporis particula est,q nec oĩno circunscriptionẽ habet ꝓpriã,nec oĩno alijs cõiũcta est,ẽm Galenũ,quẽ citat Ludo.Calius li.lect.antiq.2.c.21. Diuus Pau.1.ad Corinth. c.12.idem insinuat dicens mẽbra in corpore distinctã operationẽ habere,idẽ Apo.ad Rom.c.12.Ola aũt mẽbra,inquit,nõ eundẽ actũ habẽt,hoc ipsum oẽs plane sentiẽt,quorũ statũ mentionẽ in hac q. facimus. Igit abscisso mẽbri tunc fieri dr,cũ corpus mutilat,& mẽbri proprii officiũ impedit,ut not.Bal.in l.ferus fugitiui.ad fi. C.de seruis fugit.hc ex codẽ Bar.in d.l.publicorũ. apparet,in humano corpore quasdã partes esse,q ꝓprie mẽbra non sunt,membris tñ opẽ ferunt,ut digitus manus, dens linguę,& gutturi.Aliæ uero partes sunt, q decoręt tñ corpori humano inducunt,vt barba,uiri mento,coma capiti,auricula,auri.Alię itẽ mẽbrorũ officia, & ornatus sunt non mẽbra,ẽm Bar.& cõem. qdã tñ has partes indistincte mẽbra appellant.Nã Cic.libr.3. de finib. bonor.& malor.partẽ quamlibet corporis ẽt q corpori peculiare & distinctũ non præstat obsequiũ, membrũ esse dicit.mẽbrorũ,inquit,deest partiũ corporis,alia videntur ꝓp eorũ usum a natura esse donata, vt manus crura,pedes,vt ea,q sunt intus in corpore,quorũ vtilitas quanta sit,a medicis ẽt disputatur.alia aũt nullã ob vtilitatẽ,quasi ad quendã ornatũ,ut cauda pauoni, plumæ versicolores colũbis,viris mãmæ,atq; barba. Hæc Cicero.Ex uera tamen,ac propria membri cognitione, aliquot hoc in loco speciatim inferam.

Primũ,non esse,membri abscissionem,cum auricula scindit,& amputat,liquidẽ auris mẽbrũ est proprie,illa aũt cartilago,q circa aurẽ est,& auricula dr potius ad ornatũ auris mẽbri tutelã,quã ad peculiare corporis obsequiũ pertinet,& iõ membrũ nõ est,nec eius abscisio efficeret quẽ irregularẽ,qd Bal.sensit,dũ in d.l.ferui fugitiui.ad fi.scribit,tunc tm dici mẽbri abscissionem,cũ corpus mutilat,& mẽbri ꝓpriũ officiũ impedit in totũ abscisio aũt auriculæ,& cartilaginis parũ impedit auris officiũ,nec,n.fit auris vis quo ad auditum debilior, idcirco membri abscisio nõ est.cui sententiæ suffragat ratio tex.in d.l.idem Ofilius.ff.de ædilit.edict.

Secõ dubium ex his vr quod scribit Bal.in l.data opera.nu.75.C.qui accus.non possunt.dicens,mamillã in fœminis mẽbrum esse.Etenim ea opinio vera est quo ad significationem latã,non quo ad strictã,& propriã. Nec esset irregularis qui mamillã fœminæ abscinderet,ut ipse opinor,tametsi scirã,hoc dubium quibusdã visum iri.

Tertio ab eadẽ radice ꝓcedit,nõ oĩno certũ esse qd Caie.docet 2.2.q.65.ar.1.existimãs,abscisionẽ digiti efficere irregularẽ ipsũ abscindẽtẽ,qa digitus sit mẽbrũ, cuius ꝫrium cõstat ex Bar.in d.l.publicorũ.Imol.& alijs ibidẽ asserentib.digitũ nõ esse mẽbrũ.idẽ tenuerũt Bal. in d.c.1.de noua forma fidelit.nu.5. Fel.in c. ego N. de iurei.col.2.& idem in c.cũ illorũ.de sen.exc.Ant.Rube. cons.83.Chass.in cõsu.Burg.rub.1.§.5.uer.ꝓ hoc.idem not.Car.& oẽs in hac cle.Gonl.a Villad.de irregu.ca.de percussore col.1.& Doc.in c.1.qui cleri. uel uouentes. quorum opinio aduersus Caie.cõmunis est,cui patrocinatur tex.in d.l.non sunt liberi.& in d.l.idem Ofilii*.

Quarto,ꝓxime deducẽ,nõ esse eũ irregularem,q alteri eos abscinderit digitos,sine qb.ipse mutilus sacerdos esse non pòt,uempe tres digitos ad cõsecrationem necessarios ꝓ honestatem.Nam qui hos digitos non habet irregularis est ob defectũ maximũ eius partis,q necessaria est ad honestẽ,& decore celebrandũ. q uero eã partẽ abscinderit,nõ habet eã deformitatẽ, nec defectũ, nec membrũ abscidit,& iõ irregularis non est.Hãc cõclusionẽ proponimus aduersus Bonif.hic col.6. Anani. in c.cũ ex inuncto.de hæret.col.4.& Sylvest. in verbo. homicidium. 3.q.3.part.3.q conat ꝓbare,percussorẽ irregularẽ,esse quoties ex percussione.percussus manet irregularis,aut nõ pòt esse sacerdos.Imo Caie.in d.q.65. ar.1.facilius existimat, ꝫhi irregularitatem a mutilante, quam a mutilato.Sequidem ẽm eum qui mutilat digitũ alteri,est irregularis,nõ tñ semper est irregularis qui ipsius digiti mutilationẽ passus est.Qd constat ex his,quę diximus de corpore vitiatis in prima huius opus parte. Et tñ hanc opi.Caie.quo ad eius argumentationem minime probamus.Nã qui alteri digitũ abscinderit, irregularis non est,quia membrũ nõ abscidit.Is uero q pollicẽ abscissum habet,impedit ministrare ĩ altari,& ideo ordinib.insignitis,ob deformitatem,& defectũ digitorũ.

Quinto,

9 Quinto hinc poterit expendi, tan is irregularis sit, q licet membrum alteri non abscinderit, tñ id membrum debile ex vulnere, ac percussione reddiderit? Et Panor. in c. cũ illorũ. de sen. exc. scribit, hunc irregularem esse, & id deducit ex hac constitutione, quasi Ro. Pont. hic vt diuersa subijceret mutationẽ, & detruncationẽ, vt mutilatio pertineat ad vulnus, qđ efficit mẽbrũ debile, detruncatio vero ad percussionẽ, q̃ omnino mẽbrũ abscinderit. idẽ not. Sylu. in verb. homicidiũ. 1. q. 5. ego uero satis manifestũ esse opinor, in hac constitutione nõ ꝓbari hanc inductionẽ Panor. cũ in ea tñ mẽtio fiat mutilationis, non aũt detruncationis. & ꝓterea Fel. in d. c. cum illorũ asserit, nu. 12. idem esse detrũcationẽ, & mutilationẽ. hoc ipsum probat gl. vbi Panor. in c. accusasti. de accusa. in verb. debilitatur. q̃ sensit. mutilũ dici, cui mẽbrum aliquod fuerit omnino abscissum. Sic apud Latinæ linguę authores manchus dr, qui mẽbrum habet debile, & aridũ. Mutilus aũt, cui membrum est abscissum. Atq; ideo frequentiori doctorũ sniã obtentũ est, non esse irregularẽ cũ, qui alteri manchã percussione effecerit, sicuti not. Cald. Ab. Car. & ꝓæp. in c. 1. qui cler. vel volent Car. hic q. 31. Gonz. a Villad. de irregul. c. de percuss. fore. col. 1. & Steph. Aufreri. in capel. Tolos. 207. quorũ sniam opinor eẽm esse, & procedere, & si membrũ cor pori adhęrẽs oĩno inutile sit. Et enim adhuc hoc in casu nulla afficit percussor irregularitate. Quidquid Sylu. ꝓ rius tenere conet in d. §. 3. ver. tertiũ. Hæc aũt diximus ad uerã huius constitutionis interpretationẽ, quo facilius percipiamus, quid uelit hæc constitutio dũ mutilationẽ similẽ esse uult occitione quo ad irregularitatẽ. Nã poti gl. hic Doc. varias hac in re qõnes tradidere, ex qb. has, quas mõ expoluimus, elegimus, reliquas lector facillime ebuias habebit, casq; contingentib. eatib. iuxta prænotatam resolutionem aptare cõmode poterit.

SVMMARIVM

1 *Defensio iure naturali diuino, & humano licita est, nec imputatur homicidium ex ea.*
2 *Irregularis non est, qui aggressorem occiderit ad defensionem, ne membro aliquo mutiletur.*
3 *Excessus defensionis non pœnam ordinariam licet irregularem efficiat ipsum homicidam.*
4 *Irregularis est, qui periculum mortis fuga vitare, & occidit aggressorem.*
5 *Irregularis an sit, qui ad alterius defensionẽ bonã occiderit.*
6 *Homicidium committitur ad rectã defensionem, an efficiat quem irregularem? quod late disputatur, simul & an liceat occidere forem aut raptorem ad defensionem rerũ.*

§. VNICVS.

IVris constitutionis pars secunda, & quæ vltima est, diffinuit nullam ꝓhi irregularitatem ab eo, qui ad eius necessariam defensionẽ toũ occidit inuasorẽ. qua quidẽ decisione sopita est veterũ hac de re cõtrouersia siquidem ante hanc constitutionẽ quidã ꝓrium tenuere, censentes hunc homicidiũ irregularem esse, quorum memini gl. in c. sicut dignũ. in verb. consilium. ito tit. & in c. de his. 50. dilit. hę & S. Th. 2. 2. q. 64. ar. 7. hanc constitutionem asserit, irregularem esse cũ, qui ad eius propriã, ac necessariam defensionem, inuasorem, aut aggressorem occiderit.

Horum aũt opinio est hodie antiquata, oĩ oq; per hanc constitutionem sublata, cum occidens inuasorem aliter mortẽ vitare nõ valens irregularis nõ sit, nec quo ad suscipiendos, nec quo ad susceptos ordines. Cuius canonis ea est rõ, q ad irregularitatẽ ꝓhendũ propter homicidium priuatũ necessaria ut culpa homicidij saltem aliqua sicuti superius non semel a nobis tactum est. Is ve ro qui ad necessariã vitæ defensionẽ aliquã occiderit, nullã culpã homicidij habit, ergo nec irregularis erit, qꝑ pe q priuatũ homicidiũ abiq; aliqua culpa cõmiserit.

1 Naturaliter enim rõne vtuntur; permissum est ipsum ab aggressore defendere. l. vt vim. ff. de iust. & iur. vbi Accurs. non cor fuerant, hanc defensionẽ iure naturali ꝓmissam esse, addit, iuris contulit' intelligendũ fore iure tori, non cæli, qua in re refellit per Paul. Castr. Fortu. & alios. Non. n. patit humana cognitio iuris naturalis nõ ignara, quidquã naturali rõne ꝓmitti, qđ apud Deũ, q ipsamet natura est, nõ sit idẽ ꝓmissum. Atq; ita S. Th. in d. ar. 7. inquit, Nec. n. est necessariũ ad salutẽ, vt qs actũ moderatæ tutelæ ꝓmittat ad euitãdã occisionẽ alteri', quia plus tenetur hõ vitæ suæ prouidere, q̃ vitæ alterius. idcirco apud Theologos hęc est receptissima sniã, q̃ tradit, & explicat Dom. Soto, li. 5. de iust. & iure. q. 1. art. 8. Cui suffragat qđ Cicero pro Milone scribit. Est. n. hæc iudices nõ scripta, sed nata lex, q̃ nõ didicim', accepim' legimus, verũ, ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad q̃ non docti, sed facti, nõ instituti, sed ibuti sumus, vt si vita nostra in aliquas insidias, si vim, si tela aut latronũ, aut inimicorũ incidisset, eis honesta rõ esset expediendę salutis; silent. n. leges inter arma, nec se spectari iubent, cũ ei, qui spectare velit, ante iniusta, pęna iuẽda sit quã iusta repetẽda. Hæc Cicero. idẽ probat l. c. signi. 2. de hoĩ. de. dict. de sen. exc. l. 1. §. vim. 6. & l. 3. §. cũ igit. ff. de vi, & vi armat. l. 1. §. cũ arietes. ff. si quadrup. paup. fecit, dicat, tradidere multa Bar. & Doc. in d. l. vt vim. Licentiã. §. qui cũ aliter. ff. ad l. Aquil. l. is qui aggressorẽ & l. si quis percussorẽ. C. de sicar. not. Ang. de Malef. in gl. & dictus Titius se defendendo. Hipp. l. 1. 9. lim. ff. de hom. Lud. Carre. in pract. crim. tit. de homic. §. 6. nu. 26. ex quib. aliquot hic in parte repetã ad huius constitutionis interpretationẽ. Illud sane ꝓmittẽs, posse inualum, etsi diligenter animi scientiã examinauerit, eaq; fecerit q̃ ad salutẽ ipsãmet sunt a fidelib. agenda, occidere inuasorẽ, quę scit esse in pctõ mortali ob illã invasionẽ, qđ verũ esse manifeste constat ex ꝓnotatis, & tradit Do. Soto in d. ar. 8. licet ꝓrio falsò rũderint Gerson in tra. de Eucharistia. Abulen. Matthæi c. 5. q. 109. & Gõs. a Villad. irregu. c. de percussore. Horũ etenim opinio falsa est, q̃ & Io. Maior. reprobat in 4. sent. dis. 15. q. 20.

2 Primo ex his infert, nõ esse irregularẽ eũ, qui aliũ occiderit, nõ tñ ad defensionẽ necessariã ꝓpriæ vitæ. sed etsi se defendat ab alicuius membri mutilatione, qđ in ipẽ not. Car. hic, & Syl. in verb. homic. 3. q. 4. cũ mors, & mutilatio membri æquipollentia sint hoc in tra. & q̃ uis Gonz. a Villad. de irregu. c. de percussore. col. 14. discedat ab hoc intellectu Car. profecto uerior est hæc interpretatio, quippe quæ discedat ab ea naturali defensione, q̃ iure diuino, ac ipsius naturæ instituto licita fuit, & est. Potest. n. contingere, q ex abscisione mẽbri mors sequatur, & ideo qui defendens seipsum ab abscisione membri aggressorem occiderit, puniendus non est, nec irregularis censet, cũ ei licitũ sit propriã propulsare iniuriã, nõ non excedatur moderamen culpatę tutelæ. Nã hic excessus defensionẽ ipsam culpabilem, ac punibilem reddit, quemadmodũ cõstat in l. 1. C. vñ 6. & in c. vt famæ. §. vl. de sen. exc. c. significasti. in 2. vbi gl. & Doc. ilt. tit. q tex. probat irregularẽ esse, q modũ excesserit in defensione. Idemq; in hac cõstitutione apparet, dum dr, mortem aliter vitare non volens, tamen quo ad alias pœnas semper sit remittenda pœnæ ordinariæ pars ꝓp defensionem ab aggressione, etiã si modus defensionis excedat tex. op. in l. si adulteriũ, cum incestu. 6. Imperatores, ff. de adul. quem dixit sin. Ias. in d. l. vt vim. col. 3. Io. Bap. de S. Severino in tra. de debit. fulpe & fugi. col. 2. Aret. cont. 43. col. 3. commendarunt eandem conclusionem Anton. & Abb. in c. olim. 2. de restit. spoliat. columna. 8. Dec. in d. l. vt vim. Ab. & Ital. in c. 1. de iniur. Fel. in d. c. significasti.

d. l. vt vim. ad fi. & Lud. Carre. in d. §. 6. nu. 131. & probat significasti. col. vl. Hipp. in l. 2. nu. 15. Cad l. Corn. de sicar. in fine. 100. hoc ipsum probat tex. elegans in c. signi. h. caus. de pœn. & remiss. cuius ad idẽ meminere Fel. in c. dilecti. de excep. col. pe. & Bolognin. us consi. 37. col. 2. est & ad hoc gl. in Summa 22. q. 1. & est cõis opinio, vt fatet Lud. Carre. in pract. crim. ti. de hoĩc. §. 6. nu. 153. quibus oĩb. libentissime adijcia l. 58. & 59 tyli. & Ale. idem tractantẽ consi. 119. nu. 12. li. 7. Th. Gramm. decis. 5. & decis. 23. & 98. ex quibus aliquot in hoc loco libet in fere, quo aliquantulũ pateat, quanã rõne sit cõsiderãda hæc propriæ vitæ defensio, ne tutelę moderatæ modũ excedamus, saltẽ quo ad pœnã irregularitatis, aliãve, q̃ nõ sit criminis ordin, idcirco primę illatiõi & scđam subijcio.

Scđo hinc deducit, quid dicendum sit de illo, qui sibi insidiãtem interfecerit? Nã gl. in c. 3. de homic. in verb. ꝑcularib. rñdit, homicidiũ non esse imputandũ occidẽti, quã opinionẽ probare videntur Doct. ibi, Bald. in l. multis. C. de liber. caus. idẽ in l. lege. ff. locat. gl. in l. 1. C. vñ. 6. qđ lat ẽ examinant, quo ad pœnas tẽporales Ias. in d. l. vt vim. nu. 9 Ang. in d. gl. & dictus Titius. Hippo. in sing. 640. Lud. Carre. in d. §. 6. nu. 92. ex quorũ dictis resolutionẽ ipse colligo, esse hac in q. considerandũ mortis periculum ex alterius insidijs imminens ipsi occidenti, vt tandem ex hoc deprehendamus, quota pœnæ pars sit ei remittenda, uel an omnino sit ab ipsa pœna liber, deniq; a culpa, quo possimus ẽt iudicare, an sit hic censendus, irregularis. Atq; ita intelligenda sunt q̃ Bar. not. in d. l. i. vñ. 6. & Carre. in d. §. 6. nu. 91. Bar. in l. ti ex plagis. §. tabernari'. ff. ad le. Aq. illud itẽ Cic. ꝓ Milone obiuisci nõ potelis iudices, insidiatorẽ iure interfici posse.

Tertio apparet eũ esse irregularem, qui percussorem ab eo fugientem occiderit. Etenim licet hic non sit pœna ordinaria criminis puniendus, quod oẽs fere fatenẽ, attamẽ excessus hic necessariæ defensioni minime tribuendus irregularitatẽ inducit. Qđ ipse colligo ex gl. in d. c. 3. ilt. ti. & Doc. hic & inibi siquidẽ satis est ad irregularitatem non esse homicidium committum ad necessariã occidentis defensionẽ, sicuti omnes fatentur præsertim Car. hic q. 26. licet quo ad pœnas sanguinis, & alias temporales possit affeuerari, hoc homicidium non esse omnino puniendum pœna legis ordinaria.

4 Quarto deducitur ex his, an ille sit irregularis, q poterat mortem vitare fugiẽdo si omissa fuga inuasorẽ occiderit? & gl. in hac Cle. Car. q. 26. post alios tenere, ac ꝓbare conantur, hunc esse irregularem. idem gl. & ibi Doct. in c. suscepimus. de homi. Panor. in c. ligna. in 2. eo. ti. idem in c. 2. de vita & honest. cler. Sylu. in verb. excõ. 6. q. 9. quasi clericis non sit ignominiosum fugere ab aggressore, sicut constat in d. c. suscepimus, & hæc est cõis opinio maximam accipiens authoritatem ab huius cõstitutionis 2. part q̃ tñ ita accipienda, est, si fuga nõ sit periculosa. Nã si fuga periculum induceret mortis, ꝓpriæ vel ex eo, q̃ inimici instarẽt a tergo, vel quia ipse aggressor facilius fugientẽ sequutus, & ex fuga maiorem capiens audaciã, & animum ipsum occideret. Hoc etenim in casu nõ teneret clericus fugere, nec foret irregularis, si omissa fugæ tutela occideret aggressorẽ, ita quidẽ visum est Fel. in d. c. suscepimus. Sylu. in verb. homic. 1. q. 9. & in verb. homic. 3. q. 4. Hippo. cons. 15. nu. 44. Car. in d. q. 26. idẽ tenere Ab. & Anan. in d. c. suscepimus, quos sequitur Lud. Carre. in d. §. 6. nu. 131. Hanc distinctionẽ verã esse centeo adhuc in ipsis clericis. Sed in eo, qui cũ esset laicus tpe aggressionis, poterat q̃ fuga mortem effugere, & nihilominus aggressorem occiderit, maius dubium vr. Laicus siquidem non tenetur fugere, quia fuga esset ei ignominiosa, sm ea, q̃ not. Bar. Salic. Bal. & alij in d. l. 1. C. vñ vi. Imol. & Car. hic, quorũ opinionem asserunt cõem esse Ale. in cons. 109. nu. 4. li. 1. Ias. & Dec. in ex eo, q̃ põt quis aggressorẽ occidere ad vitandã iniuriã, q̃ vel alapa, vel fustib. tibi inferendã aliter vitare nõ poterat, vt notat post alios Ale. in cons. 119. li. 7. Hipp. in l. 19. lim. ff. de sicar. & Lud. Carre. in d. §. 6. nu. 94. Igitur poterit quis fugam omittere, quæ sibi turpiosa est, & aggressorem occidere. Hoc autem obtinet quo ad pœnã temporalem. & quo ad eius diminutionem, ac moderamen. Nã quo ad irregularitatem mihi verius vr, q̃ laicus, cui ignominiosum esset fugere, homicidij culpã aliquã habeat, q̃ etsi grauis non sit rõne honoris, nihilominus culpa est, q̃ quo ad irregularitatem sufficit ꝑ timi, q̃ hæc constitutio tunc tñ liberat ab irregularitate cũ aliter mors vitari non põt. Quãobrem etiã in laico opinamur eõdem sniam gl. & Doc. hic verã esse, quemad modũ & ipsimet Doc. explicant. Huic opinioni accedit qđ in ꝑcie tradita per Ale. in d. cons. 119. Lugdunẽsis. ibi exilimat, esse illam defensionem immoderatã, & in humanam, barbaris potius, quã viris rõne ꝑditis, & religione Christiana institutis conuenientem, & sane præter ipsum ego considero, iniquã esse hanc cõmutationem, laicum non oĩno æquã, q̃ ob tutelam honoris proprij uitam quis adimat alteri, ꝑtim ob honorem ad mores ꝓbos minime pertinentem, nec Reipu. vtilem, aut religioni Catholicæ commodum. qđ poterit ex S. Th. probari. 1. 2. q. 131. ar. 1. Adhuc tamen dubius ipse sum hac in controuersia ex his, q̃ inferius a me tractabuntur, in quæstione de rebus defendendis.

5 Quinto hinc perpendi poterit huius constitutionis intellectus, quem gl. hic in verb. suũ tradit scribens non esse locũ huic cõstitutioni, si q̃s occiderit aggressorem patris, fratris alterius ve cognati, ne mortem illius vitare nõ valens. Nã, vt inquit gl. hęc cõstitutio tñ excipit ab irregularitate occidentem aggressorem suũ, ne mortẽ propriã effugere nõ ualentem. idcirco non obtinebit in eo, q̃ alterius mortem ꝑpetens inuasorem occiderit. Hur' gl. opinionem sequunt Doc. hic maxime Card. q. 28. dicens eã esse singularem. eãdem sequunt Ab. & alij in c. si vero in 1. de sen. exc. col. vl. idem Abb. in c. cler. in 1. de vita & honest. cler. Aufreri. in cle. 1. de of. ord. reg. 3. Fallent. 5. Ab. in c. olim. in 1. de rest. spoliat. nu. 18 Paul. de Cas. in l. 1. §. ius aũt gentium. ff. de iust. & iur. Ias. in l. vt vim. nu. 30. ff. e. tit. Soc. I c. ad audientiã. de homi. nu. 39. Gonz. a Villa. in tra. de irreg. c. de percuss. col. 15. gl. in Summa 23. q. 8. quorum sniã cõis est, & tñ ex plurib. difficultatem habet. Nã excõicatus nõ est q̃ defendens cõsanguineum, clericum percusserit, sicut notant Inn. Ab. Henr. col. 2. Anch. Fel. & alij in d. c. si uero. de sent. excõ. imo idem erit in defendente extraneum, c. non inferenda. & c. fortitudo. 23. q. 3. c. dilectã. de sententia excommunicationis. in 6. gl. optima in d. Summa, 23. q. 8. qb. in locis probatur, licitum esse cuique proximum, & vicinum, ac denique eadem ratione extraneum ab iniuria inferenda defendere. text. opt. in l. deuotum. C. de metallis. li. 12. c. olim. in 1. de rest. spoli. vbi Abb. idem Abb. Henr. & Doc. cõiter in d. c. si vero. hoc ex eo capite deduxerunt, eusdem sniæ authores sunt Bar. col. pe. & alij cõmuniter, vt ibidem tenẽtur Ias. & Dec. in d. l. vt vim tradit latissime Lud. Carre. in pract. crim. d. §. 6. nu. 41. & sequentib. q̃ si licet cuiquam amicum, agnatum, & patrem defendere ab iniuria inferenda, vt impune possit aggressorem occidere, mirum ꝓfecto uidetur, quod irregularis sit, q absq; vlla culpa priuatum homicidium cõmiserit, quemadmodum hac in re superius admonuimus. Ad hæc accedit tex. in l. 1. §. item diuus. ff. de sicar. vbi Iurisconsultus refert, homicidiũ illud esse ꝑpunitũ, qđ quis commiserit, ne perpetrauerit ad defensionem propriam, vel suorum, aut ad propulsandã iniuriã à se, vel a suis, deinde in d. c. dilectã. de excom. in 6. Roma. Post. tractans, & ꝓmittens licitum esse defendere ꝓximum

ab iniuria,& morte inferenda,etiam occidendo aggressorem,vtitur ratione illa.s. Vim vi repellere licet,q̃ qdē rō vt constat,cōis est defensionem propriā, proximi & extranei,qđ ibidem summus Pōtifex insinuat. ex quib. aduersus cōem sn̄iam probabilius est, q̃ non sit irregularis,qui ad defensionē necessariam alterius,amici qdē, consanguinei,vel extranei hominē occiderit, q̃ opinio nē defendit,& probat Fortu.in d.l.vt vim. ff. de iust. & iure.col.9.versi.sed aduerte.vñ apparet admodū dubiā esse Caietani sn̄iam,quā ipse retuli in 2.huius Relectionis part.§.3.nu.2.versi.sed si quis in bello iusto.

Sexto,ex his oportet expēdere,an ille sit irregularis, qui hominem occiderit,non ad p̃priæ vitæ necessariā defensionē,sed ad patrimonij,& rerū tutelam,& sanē p̃
6 batur,hunc non esse irregularem,quia licitum est cuique defendere proprias res,& ad earum necessariā defensionem hominem inuasorem occidere,nēpe eo casu, quo res aliter defendi non potest ab inuasione,& rapina gl.Bartol. & Doct. in l.furem. ff.de ficar. tex.optim. ad hoc in l.1.C.vñ vi.vbi Bar.idē Bar.& Doc.in d.l.vt vim. gl.in c.1.§.si quis hominē.de pace tenēda. & eius violat. Ang.in l.q̃n multa.C.ad legem Iul.de vi.Hipp.in d.l.furem.nu.5.Regu.l.4.ti.de los homezillos.li.8.ord.l.itaq; §.lex duodecim tabularū.ff.ad legem Aquil.& in ca.3. ad fi.de hom.vbi p̃bat,licitū esse occidere furem diurnū,si se telo defenderit,igitur pro defendendis reb. pro capiēdo fure,ne cum eis aufugiat,licitū erit eundē occidere. Pertinēt & ad hoc alię authoritates quarū meminit Chassanæ.in consu.Burg.rub.1.5.ver.q̃ro q̃o.nu.11. quā opinionem esse cōem ex iure ciuili asserunt Ias.& Dec.in d.l.vt vim.Lud.Carre.in p̃act.rub.de hom.§.6. nu.29.tradit Ias.in prin.de actionib.n.1.69.imo idē erit iure canonico,cum absq; expressa authoritate non sit constituenda dria inter ius canonicum & ciuile,& præterea sicut iure ciuili licet cuique res proprias defendere,ita & canonico,vt probat tex.in d.c.olim in 1. de restit.spol.licet quidam,p̃sertim Doc.in c.2.de homic.p tex.inibi velit constituere discrimen maximum in hac re inter ius canonicum,& ciuile,quos sequitur Lud.Carre.post alios in d.§.6.nu.30.Rursus nec iure defendi potest,qđ alij p̃bare conant,asseuerātes,hanc defensionē ad occisionem vsq; licitam esse in foro exteriori,nō autem in conscientia iudicio,quemadmodū sit gl.in prin. 23.q.3.not.Abb.Anani.& Fel.in d.c.2.idem Abb.in ca. olim.col.7.paulo ante citato.Nā si non licet pro defensione rerum aliquem occidere in diuino iudicio, eadē rōne nō licebit in exteriori humano.Nec.n.occisio inuasta ex Dei,& naturæ instituto,potest licere,aut licita esse in iudicio exteriori,vel lege humana.Aliq; ita nō placet hęc dria,licet Ias.& Dec.in d.l.vt vim.ei sequi,& admittere videantur.Sed & Caie.in 2.2.q.64.ar.7. multis rōnib.contendit offendere adhuc in animæ iudicio, & ex diuino instituto licitū esse hominē priuato occidere pro reb.defendendis.adeirco qui ꝛriū ex nostris tenuerunt,habent non admodum sibi proprium Theologum magni profecto nominis.

Contrarium sane plurib.rōnib.& authoritatib. magis probabile quibusdam visum est.pōt.n.illud primo constitui,q̃ etsi sit hęc defensio rerū ad mortem vsq; iure naturali minime licita,fieri tñ potuit vt lege humana non puniatur in exteriori iudicio,saltē ordinaria pena.atq; in hunc sensum defendi posset,quod est a plerisque proxime nominatis adnotatum.Sed hanc defensionē iuri naturali ꝛriath esse,itidem iuri diuino,& humano,probatur in d.c.2.de hom.quo in loco licita censet occisio aggressoris ab eo commissa,qui se & sua simul defendebat.Igitur foret illicita,si tantum sua,& sic res proprias defendens hominem occidisset.

Huic opinioni adstipulatur ratio tex.in c.3.de hom. cuius hæc sunt verba ad interpretationē legum ciuilū, quib.permissum est,furem nocturnum occidi, non sic diurnum.Hoc est.n.inquit,quod ait,si orietur super eū sol,quia poterat discernere,q̃ ad furandum, non occidendum venisset.& ideo nō debet occidi.Hactenus diuus Aug.super Exod.c.84.qōnū in vetus Testamētum lib.2.ex quo deducitur,furem diurnum occidi non posse,nisi se telo defendat,quia manifestum esse potest,q̃ non accesserit ad occidendum,sed ad furandum. Ergo pro reb.defendendis non potest quis licite occidi.

Tertio hanc eandem sn̄iam probat ratio quædam, qua S.Th.vtif.2.2.q.64.ar.7.ex diuo Aug.in li.1.de libero arbitrio.qūo,inquit,apud diuinā prouidentiam liberi sunt a peccato pro his rebus,quas contemnere oportet,humana cede polluti sunt? Igitur non licet pro reb. defendendis aliquem occidere.ipse verō Sanct.Th.huic rōni satisfacit,aliam quæstionem tractans in responsione ad primum,dum inquit,authoritatem Augustini accipiendam esse in eo casu,quo quis intendit hominem occidere pro his rebus temporalibus,non autem cum quis hoc ipsum agit,vt se vel sua defendat.Actus autem occisionis ad conseruationem rerum temporalium procedens,non videtur illicitus. Quia unicuique licet res proprias defendere.

Quartō,idem vlterius coadiuuatur ex eo,q̃ vita hominis sit pręciosior reb.c.suscepimus.de hom. l. sanctimus.C.de sacrosanct.eccles.dict.cap.2.sed sicut tenetur quis seipsum plus diligere,quam alterum,ita par est, q̃ teneatur plus diligere proximum,quam proprij patrimonij defensionem,& tutelam,ac tandē maiorem debeat habere rationem vitæ alterius,quam proprij patrimonij.Fit igitur,non esse licitum pro reb. defendendis aliquem occidere hic.Hæc vero argumentatio fit a Fortu.in dict.l.vt vim.eademque poterit sequenti ratione confirmari.

Quinto tenetur quis proprias res dare ad subuenien dū periculo vitæ alterius c.pasce.85.dist.cum his,quę in simili argumento adduci solent,quasi teneantur præter rem vitam proximi proprijs rebus.ergo tenebitur quis proprias res dimittere potius,quam pro eis defendēdis alteri vitam adimere.His vero rationib.Caiet.in d. art.7. respondet concedens,teneri quē potius diligere,& rationem habere vitæ alterius, quam proprij patrimonij in cōi,non autē in particulari casu,quo cuiquam incumbit cura proprij patrimonij,non autem vitę alterius.Et ideo non tenetur quis omittere defensionem rerum,q̃ sibi proprię sunt,& quarum particularis cura sibi immanet propter vitam alterius conseruandam, nisi itidem esset specialis casus,quo propter extremam alterius necessitatem incumberet eidem vitę alterius tutela, vt in d.c.pasce fame morientem.

Sed & ad tex.in d.c.2.de homic.respondetur eam decisionem ita intelligendam fore, non excludatur defensio rerum absque periculo personæ,si quidē in priori illius capitis parte responsum est,non licere cuiquā furē occidere,cum absq; occisione capi cum rebus posset, posteriori autem parte decisum extat,licitā esse occisionem,vbi fur aliter capi nō poterat,quam per occisionē, & ideo dū ibi dr,te,& tua,est tex.ille intelligendus alteratiue,te,vel tua,si aliter capi non poterat.Hunc enim sensum ratio illius decisionis insinuat,sensiq; inibi Fel.

Præterea non oberit rō deducta ex d.c.pasce.quippe quæ obtineat cum alter est in extrema necessitate, quā ipse vitare non valet,quam ex reb.meis,qui teneor tūc largiri eleemosynam.At in p̃senti quæstione qui meas res inuadit,nullam necessitatem vitæ patitur,ut ipse teneat dimittere proprias res potius,quam eas defendens possim occidere inuasorem.Sic tane Sylue.in verbo,ex communicatio.6.q.9.huic obiectioni respōdet seuut" commu

communem,& idem sensit Caiet.in d.ar.7.

Verum quo facilius hæc q.expediatur,oportet memoria repetere,quæ de furibus occidendis leges humanæ priuatis pmiserint.Extat enim lex duodecim tabular.in hæc verba.Fur manifesto furto deprehensus,si aut cū faceret furtū nox esset,aut interdiu se telo, cū deprehenderet,defenderet,impune occiditor.Hæc sunt legis verba,cuius quidē legis Cicero pro Milone meminit,sic locutus,q̃ si duodecim tabulæ nocturnū furem quo qūo,diurnū aūt,si se telo defenderit, interfici impune voluerunt.Eiusdē meminit Quintil.li.5.Oratori. institutionū,c.10.Hanc legē & Iurisconsultus cōmemorat in l.4.ff.ad legē Aquil.quo in loco Caius Iurisconsultus addit,p̃missum esse cuiquā furē nocturnū occidere mō id cū clamore testificet.Sic & Vlpianus in l.furē.ff. ad legē Cornel.de sicariis.eandē legē ita interpretat, vt hæc occisio licita sit ita demū,si parcere,furi sine periculo vitæ quis nō potuit.Ex quib.apparet,furē nocturnū occidi posse,cū sine periculo ei parcere nō possumus,de niq; vbi dubiū est,an accesserit ad furandū,an ad occidendū,sicuti Augu.interpretat in d.c.3.de homic.Idē notat Fortunius in d.l.vt vim.col.8.ad hoc allegans gl.in d.l. furē.Et in d.l.4.ex hoc aduersus cōem opinatus non licere cuiquam alterū occidere pro rerū defensione, & si is laicus sit.Nā licet pleriſq; placuerit,nō licere clericis aliquē occidere pro reb.defendēdis,laicis aūt hoc licitū ex c.suscepimus.de homic.vbi Abb.hoc voluit.Idē Abb.in c.olim in 1.de restit.spolia.col.7.Ludo.Gomezi. in princ.de actionib.nu.54.tñ hæc differentia non satis constat,quia nullā veræ mititiæ rōnē habet, p̃sertim qa in d.c.olim.p̃bat, licitū esse clericis proprias res defendere,& in earū defensione aliquē occidere. Quod si constiterit,nocturnū furē accessisse ad furandū,non ad occidendū,tunc non aliter poterit is occidi,q̃ posset diurnus fur impune occidi, quemadmodū constat ex p̃citatis authorib.Fur.aūt diurnus occidi pōt, si se telo defendat,non alias, idq; constat in d.3.cap.& in d.l.4.ideirco hoc in loco est obseruādum,quanam ratione sit ad vnguem intelligendum quod leges passim constituerunt, posse scilicet furem diurnum occidi,si se telo defendat.

Nos vero huius qōnis resolutionē breuiter expediemus,plane veriti, ne qd ex varia Docto.sn̄ia supersit,q̃ rē iſtā difficiliorē efficiat.Quamobrē ꝛlitua aliquot casus pietate quadā i hoc iudiciū Iurisconsultorū interp̃tat".

Primus sit huius cōcertationis casus, cū qs occiderit furē nocturnū,dubitans an ad occidendū, vel furandū accesserit,& non potuerit ei parcere absq; propriæ vitæ periculo,hæc etenim occisio licita est apud Deū & in iudicio exteriori,quemadmodū ex lege duodecim tabularū apparet,simul & ex diuo Aug.interpretatione,idq; fatentur oēs,qui qōnē iſtā disputarunt. Plato ité dialogo 9.de legib.inquit,qui noctu furē domum suam ingressum interemit,inuadus sit.Hoc & Solonis lege licebat, authore Demosthene in oratione cōtra Timocratem.

Secundo proponitur ea ip̄s,in qua cōtingit homicidiū ad necessariā defensionē rerū,nec ab aggressore capiantur,& profecto licitum esse hoc homicidiū deducitur ex multis,q̃ superius adducta fuere, p̃sertim vbi raptor bonorū defendentē res proprias à rapina vult ostendere quo ad p̃ōnā,quemadmodū frequentissime accidere potest.Nā cum quis à raptore defendit res proprias,aut raptor abstinet à rapina,& tunc iā nullius occisionis adest casus,aut ipse contendit adhuc multo defensore res rapere,non pōt ea contentio expediri absq; iniuria,& dāno personali defensoris,ideirco homicidiū inde secutum p̃tinet ad defensionē p̃ōnæ, simul & rerum. Quæ quidē defensio ipso Fortunio teste in ita est idemq; notant Fel.in d.c.1.Dec.in l.vt vim.nu.3. & p̃batur ex ciuilē dni Augustini in d.c.3.& Iurisconsultis asserentib.post ipsum legē duodecim tabu. diurnū furē occidi posse,si se telo defendat.Hoc ipsum cōis opinio p̃bat,ac deniq; Caie.in d.ar.7.tex.optimus in d.c. olim.

Tertio hinc deducit licitā esse occisionē raptoris quoties ea sit ad defensionē rerum,& p̃sonæ eaſdē res defendētis,quā ipse raptor offendere conat, ne rerum occupationē impediat.Nec satis pcipere valeo,quo pacto mihi licitum sit res meas defendere,ne à raptore capiāt & sit illicitum p̃ rerum defensiōe raptorē occidere. Nā si ipse defendam res meas,& raptor hāc defensionē impediat p vī,nō pōt id aliter ꝛtingere, q̃ meipsū offendendo, quo casu iā defensio rerū ad defensionē p̃sonæ p̃tinet.

Quarto ex his & illud manifestū sit,licere cuiquā furē diurnū res auferentē capere,& cū se defendentē à captione itidē occidere.hoc probat tex.in d.c.4.ex Augu. tex.ité in d.l.4.ff.ad l.Aquil.& fatent Fort.& alij. Si qdē iuste qs capit furē.& is iniq; se defendi,qua mobrē occidi poterit,si se defendat, ne in ea defensione occidatur ab eo is,qui eum iuste capere conatur.qua argumentatione & ipse Fortu.vtitur.

Quōto inde cōstat sensus eius,q̃ Plato scribit dialogo 9.de legib.dicēs,licitū,cē cuiquā spoliatorē in defensionē suā occidere. Hæc etenim sn̄ia est intelligēda ꝛm ea q̃ ad legē duodecim tabularū hoc in loco tradita fuere.

Sexto ipse vere,ni fallor,opinor, furē nocturnū, uel diurnum,de quib.manifestum sit ad furādum, non ad occidendum accedere,tunc occidi posse, cum seipsum defendit telo ne capiatur.Occiditur enim tunc ea ratione,ne volentem eum apprehendere ipse fur occidat. Quæ omnia constat ex his,quæ paulo ante tradidimus.

Septimo,vt discrimen furis nocturni à diurno cōstituat,infero,nocturnum furē posse occidi nōdum expectato,an se velit defendere,ne capiat.forsi.n.q̃ noctis tenebras nō possit hic conatus cedere i cōmodū, & vtilitatē,nec in tutelā ipsius,cuius domū fur nocturnus aggressus fuerit.& deinde pp audaciā eius, qui forsan ad occidendum,domū alterius aggredit,de quo plumēdū nō é,q̃ sit p̃miturus,se tutē capiēd circo eius occisio licita cēset,nisi posset ipse fur absq; periculo capi,vel posset qs ei parcere,nullū ex hoc salutis dispēdiū subiturus.

Octauo apparet,diurnū furē,qui capi posset tute, quę non se defendit telo,occidi non posse licite. constat .n.hunc ad furandum,non ad occidendum accessisse:& iō,nisi se telo defendat, timendus non est. tute.n.pōt eius captio tentari.facillime.n.fures capi solēt: cum deprehenduntur,quippe qui ꝛo sint timidi admodum.

Nono,si recte,& penitissime tractentur q̃ mō ex Iurisconsultis adduximus,dubium erit qđ Sylueſter notat in verbo excōicatio.6.q.9.cuius verba subjcia. Si tū non me inuadit,& tū rē meā tenere nequeo,nisi occidā: puta quia fugit in equo meo,quē aliter habere nequeo, nisi illū fugitta occidā,forte nō licet mihi in cōscientia occidere,nisi vt dicā limitādo d.Pan.quāuis ēt dici possit,hoc casu nō esse ꝛ legē Dei, aut nāx occidere,q̃a quotidie de licēcia principis moueōr arma p̃ tpalib.Hactenus Syl.cuius posteriorē opinionē ipse opinor falsā esse. si quidē hic fur telo nō se defendit,nec nocturnus ē,nec alium aggredit.imo fugit:igitur occidi licite non pōt.

Imo ipse Sylu.in verb.bellū.2.§.7.hoc in casu cēset ꝛ hi irregularitatē à clerico,q̃ homicidiū hoc cōmiserit.

Decimo non est p̃termittendum ēt p̃missa cōi sn̄ia non licere,nec licitū esse quenquā occidi pro defensione rei,q̃ modici valoris sit,quemadmodū notāt Mathe silanus notab.135.Abb.& Fel.in d.c.2. Ias.& Gome. Inſti. de actio.in prin.nu.55.Hipp.in d.l.furem.nu.8. ff.de furt.argumento tex.in l.1.ff.ex plagis.§.tabernarius.ff.ad legem Aquiliam,quæ sn̄ia maxima æquitatem habet.

Vndecimo ad propositā huius constitutionis interpretationem adnotādum est, ille nihilominus irregula-

rem clericũ,qui p̃ necessaria rerũ defensione hoĩnẽ occiderit.quod,vt quibusdã placet,probat in d.c.2.de homicid.& in c.fuscepimus.eod.tit.atq; ita tenent Pan.& Doc.c.2.Nicolaus Plouius de irregularitate.reg.37.syl. in verb.bellũ.2.§.7.Maria.Soc.in d.ca.ad audientiã.de homic.nu.40.Gonsalus à Villadiego de irregularitat.c. de pcussore .col.14.quorũ opinio vt maiori ac frequentiori Doc.calculo recepta.Hæc vero sñia non probatur in d.c.2.qd.S.tñ dimus in vers.sed & ad tex. multo minus in d.c.fuscepimus.quo in casu maximus cõtingit defensionis rerum excessus:cuius equidem ratione non potuit illud homicidium nec ob defensionem pſonæ, aut rerum necessariam,& moderatam à culpa excusari: saltem ea quæ sit sufficiens ad irregularitatem.vt gl. Abb. & Doct.ibidem tradide re,quamobrem hæc opinio cõmunis non potest habere certam authoritatem ex prædictis iuris Pontificij decisionibus.

Postremo igitur mihi magis placet non esse cesendũ irregullarem eum,q ad necessariã defensionem rerum furem,aut raptorẽ occiderit his in casib,quibus ea occisio iure licita sit,iuxta ea,q̃ mõ distinximus,q sñiam existimo probari ex eo,q̃ hoc homicidium priuatum sit, & nullam culpam habeat:ex quo nulla oritur irregularitas:ſm ea,q̃ nõ semel hac in Relectione probauimus. & p̃terea quia occidens aggressorem ad defensionem mistam pſonæ & rerum,irregularis nõ est.c.2.nec occidens furem nocturnum,cui sine periculo parcere non poterat.c.3.nec itidem occidens furẽ diurnum, quise tuo defendit,vt in eo.c.consitat.His etenim casib.non ꝓhibet irregularitas ex priuato homicidio, sicut nec in multis alijs, maxime in his,qui hac cõstitutione cõtinẽtur,non alia rõne quam q̃ ipse occidens nullam habeat nec contraxerit culpã in hac priuata occisione. quamobrem vbi defensio rerum iustã,ac licitã faciat occisionem priuatã:cõsequens erit minime ꝓhibere irregularitatẽ.

Hæc de irregularitate ad huius constitutionis intellectum olim Salmanticæ publice dictauimus: quæ & nunc prælo committimus,benigne, ac facile nostram sententiam mutaturi si quid à iure deuium viris doctrina & eruditione præstantibus visum fuerit.

RELECTIONIS FINIS

DIDAI COVARRVVIAS

ALYVA EPISCOPVS S. DOMINICI DESIGNAT.

Licentiato Antonio Couarruuias fratri amantissimo, & Salmaticæ in Collegio sanctissimi Saluatoris Collegę ornatissimo,atque vtriusque iuris egregio professori, S.

POST editum à me Variarum Resolutionum opus, Frater amantissime, cũ aliquot eius capita relegissem statim percepi,breuius quã fortassis par erat,quorundã vetterum,& huius regni numismatum valorẽ, nondũ ab initio petita æstimationis ratione adnotasse.Id vero tunc feci,vt operi instituto partim subseruirẽ,ac deinde,qd mihi satis fecisse videbar, si re ista obiter incidenti,testimonia doctissimorũ virorum,& ex vtroque iure Regio,ac Cæsareo loca quædam se legissem,ex quibus iudicarem,posse facilime deprehendi,quibusdam rationibus,quæ illic scripserami in publicum edere constituerim. Verum dum ipse diligentius rem istam perpendissem,necessarium duxi veterum numismatũ valorem, eorundemq; rationem:quam cum his, quibus modo vtimur,vel omnino parem,vel fere similem habere possint,iuxta proprias vires explicare. Sic sane veteres æreos numos cum his æreis,qui modo expenduntur,argenteos cum argenteis aureos cum aureis conferre curaui,ac simul exquisiui,quamnam æstimationẽ ex huiusce ætatis nummis Vetera huius regni numismata habere possint:his & de numorũ publica mutatione,ac de crimine falsæ monetæ quædam adijciens, quæ ab operis instituto nec aliena sunt,nec lectori ob exactã breuitatem fastidio esse poterunt.Scio equidem tractatum istum maiorem diligentiam exigere,quàm à me,homine tot negotijs impedito,adhiberi potuit,præterquàm quòd multorum authorum,& veterum Chronicorum lectione ob publicum munus,& huius Regij tribunalis magistratũ priuatus,ea forsan prætermiserim,q̃ hisce difficultatibus expediendis viam omnino aperire potuissent.Feci tamen quod potui, libentissime cuiusque diligentioris censuram subiturus,quã in his,quæ hactenus edidimus nusquàm detrectauimus, nec in posterum detrectare censemus.Interim,egregie vir,exoratum volumus,vt si ex lectione huius opusculi præceperis,id alicuius futurum esse vtilitatis,Andreæ à Portonarijs nobili Salmanticensi Typographo,meo nomine statim tradas,quo & tuo limatissimo iudicio, eius q; diligẽti opera prælo traditũ in publicũ prodire possit.Vale.E Granata Idibus Aprilis.Anno. MDLVI.

VE-

VETERVM COLLATIO NVMISMATVM, CVM HIS QVAE MODO EXPENDVNTVR, PVBLICA, ET REGIA AVTORITATE PERCVSA:

AVTORE DIDACO COVARRVVIAS à Leyua Episcopo Ciuitatensi.

Operis huius summaria cognitio.

¶ *Caput primum, De æreo Numismate Romanorũ tractat:ac deinde in ubi numi ærei, quibus modo vtimur, expenduntur.*

¶ *Caput secundum, In quo de argenteis Græcorum, Romanorum, & Hebræorum agitur: & de his, qui modo apud nos regia sunt authoritate percusi.*

¶ *Caput tertium: vbi aurea numismata latè ac longe examinantur: Aurei & Solidi discrimen perpenditur, multaque de auri & argenti bonitate traduntur.*

¶ *Caput Quartum, in quo traditur ratio, ex qua libra in iure examinanda sit, item de Sestertio neutrius generis, ac de Talento.*

¶ *Capitulo Quinto: En el qual se declaran algunas monedas, deque hazen mencion las leyes reales, y Cortes de estos Reynos, en especial los marauedis, y sueldos.*

¶ *Capitulo Sexto: en el qual se considera el peso, y valor de algunas monedas de oro: y plata antiguas de estos Reynos, para entendimiento de muchas leyes Reales.*

¶ *Caput Septimum, de mutatione monetæ quo ad pondus, & quo ad valorem eius: vbi 8 primo examinantur omnia quæ à Bartol. traduntur in l. Paulus ff de solution.*

¶ *Caput Octauum, tractat de crimine falsæ monetæ, ac de pœnis ad eius punitionem statutis.*

SVMARIVM

1 *De nummis æreis, qui percussi fuerunt iussu Regum Catholicorum Fernandi Quinti, & Elysabeth.*
2 *Moneta de vellon, quæ dicatur.*
3 *Asses quod pondus habuerint apud Romanos, & quòd no stris Marauedinis conueniant.*
4 *De dupondio, semisse, quadrante, triente, semuncia, & sextula.*

De AEreo numismate.

CAPVT I.

LIVIVS Author est libro Naturalis Historię 33.ca.3.Roma nos primum ærea pecunia, deinde multo post argentea, ac denum aliquod lapsis annis aurea vsos fuisse. Non.n.rude illud ſculum,quo Roma morũ integritate maximi principatus mitia stabilire conabat,aureã pecuniã adiunxerat. Sic sane Seruius Tullus Romanorũ rex æreos nummos primus Romę pcusit,quẽ admodũ idẽ Plinius affirmat.Sed & ante Romanorũ originẽ multis qdẽ annis penes alias gẽtes fuit numismatũ vsus,qd̃.apparet ex Aristo. Politicis,Platõe, & alijs,plerũ Strabone li.8.Plutarcho in Lysandro, Pausania in Laconicis,Vergilio Polydoro de Inuẽtor. rerũ li.2.c.20.Georgio Agricola li.1.de pretio metallorũ,& monetis, Stephano Forcatulo in Necyomantia turis, Dialogo.68 Lugdunensis de ẽt.q.100.nu.795.Ludouico Cęlio li.1.e.antiquarũ.6.c.2.q passim testimonia multa ex Hebręis,& Gręcis ad huius rei ꝓbationẽ adducũr.

Nos igit̃ primũ æreos veterum numos ad rõnem eorum,qui nostra ætate,vel iussu Regum Catholicorum Fernãdi Quinti,& Elysabeth,& Caroli primi Romanorum uero Imperatoris quinti,pcusi fuerunt, ꝓ nostro conatu cõferemus,quo possit qlibet facilius ueterũ Historicorũ numismatũ ualorẽ ad numos,qui hodie expẽdunẽ deducere,utriusque æreę pecunię rationẽ adiequatus.

¶ Anno denig; M.CCCCXCVII.Reges Catholici Ferdinandus.& Elysabeth cudi iusserunt ęream monetã, quam de Vellon dicimus,ad hanc rationem, ut ex quolibet Marcho,nẽpe ex octo uncijs, fignarentur 195.nummi ęrei,quos blancas appellamus,quarum duę constituunt ęreum Marauedinũ,quo modo utimur, atquita secundũ hanc computationẽ ex libra Romana 1.nummorum cudũtur.288.nummi ęrei blancæ dicti, quibus addunt centũ quadraginta quatuor Marauedinos.Hoc ꝑ

Cofarru. Tom. I. [illegible]

tur eſt eſtimatio præſens vnius æreæ romane libræ, q̃ ad numos redacta, publicæ monetæ nomen ac vices ſit fortita, ſicuti apparet ex Pragmatica conſtitutione regum Catholicorum, l. 118. quæ de monetis, ac re numaria fuit ſtatuta.

Poſtmodum percuſi ſunt ærei numi, quorũ quilibet duorum Marauedinorum valorẽ habet, & ſic quatuor blancas valet. Item percuſus eſt numus æreus ad rationem quatuor Marauedinorũ, qui Quartus dicitur vulgo, & valet octo Blancas.

Cæterum hac in parte Marauedinus, non tam eſt numus, quam numorũ numerus, qui conſtat ex duab. blancis, aut Coronatis ſex, vel Denariolis decẽ, quemadmodũ in c. 5. huius operis tractauimus, quo i loco varia huius regni numiſmata expendentes, conabimur veterum Hiſtoricorũ dictiones in hac re numaria ad amuſſim explicare.

2 Moneta1 vero de vellon dicitur non tñ ea', q̃ ex ære percuditur admiſta parte aliqua argenti, ſed & illa, q̃ cuditur ex argento, cui miſta ſit tertia, vel quarta aut ſanẽ quinta pars ęris, vt aſſeuerat Lugdunenſis in tracta. de ꝫ ctibus, qũne 100. no. 783. Ex hac materia nuper expendamus in hoc regno numos, quos Tarias dicebamus, quorũ quilibet nouẽ ęreis Marauedinis eſtimabatur.

Vtar in hoc tandẽ libello ſæpiſſime hoc dicendi modo, vt quadrantes paſſim appellem eos numos, quos vulgus Marauedis propria huius regni dictione nominat.

Apud Romanos authore Plinio li. 33. c. 3. libralis, & dupondius appendebatur aſſis. libræ aũt pondus ęris diminutum bello Punico primo cũ impenſis Reſpublica non ſufficeret, conſtitutumque, vt aſſes ſextantario pũdere ferirent. ita quinq; partes factę lucri, diſſolutumq; eſt æs alienum. Poſtea Hannibale vrgente. Q. Fabio Maximo Dictatore aſſes vnciales facti, placuitq; denariũ ſe decim aſſibus mutari, quinariũ octonis, ſeſtertiũ quaternis, ita Reſpublica dimidiũ lucrata eſt, in militari tamen ſtipendio denarius pro decem aſſibus datus. Mox lege Papyria ſemiunciales aſſes facti. Hęc fere Plinius, à quo deducuntur plura.

Primum, dupondium numum ęreum fuiſſe duarum equidem librarũ, idque M. Varro declarat, Dupondius inquit, à duobus ponderibus, quod vnum pondus aſſi pondium dicceretur. id ideo, quod As erat libræ pondus.

Secundo apparet, hos numos ęreos adeo graues fuiſſe, vt inde dicta ſit ęris grauis pœna, ſm Plinii in d. c 3. Si quidẽ populus Romanus pro numo, ęre graui vtebat.

Tertio inde manifeſtũ ſit, ante primũ bellũ Punicũ numum aſſem libralem fuiſſe, & dupondium bilibrem.

Quartum deducitur, in ipſo primo bello Punico aſſem pondere, non valore diminutum, duarum vnciarũ pondere percuſum fuiſſe, & ſic ſextantarium.

Quintum colligitur ex his, Hannibale vrgente Italiã aſſem vncialẽ factũ, eiuſdẽ q̃dẽ valoris quo ad ſtipẽdiũ militare, cũ denarius, p̃ decẽ aſſib. daref, tametſi quo ad alia valor ſit aliquãtulũ diminut', pluris ſane 3. pa. ſigdẽ denari' decẽ, & ſex aſſib. p̃mutebat', ac ſeſterti' quatuor.

Sextũ ex hoc conſtat, frequentiori veterũ eſtimatione decẽ aſſes denario argẽteo ęquales fuiſſe, & quinque quinario, duos aũt, & dimidiũ ſeſtertio. Q̃d manifeſtius probabitur, cum denarij æſtimationem expendemus.

Septimo hinc idem probatur, poſt varias aſſiũ mutationes eos fuiſſe ſemiunciales lege Papyriana, eodẽ quidem valore manente.

3 Octauo ex hac ratione cenſeo, veterẽ aſſem quo ad valorẽ conferendum eſſe noſtris quatuor quadrãtibus, quos modo Marauedinos dicimus. Id etenim probatur quia ſi denarius argenteus decẽ aſſes valebat, quod ſatis receptum eſt, & nos inferius examinabimus ſaltẽ iuxta quenionem æſtimationem, & idem argenteus denarius æſtimatur huius p̃ſentis monetę quadraginta ęreis Marauedinis, plane deducitur, veterẽ Romanũ aſſem merito conferri noſtris quatuor Marauedinis. Hac etenim ꝓpenſa rõne viri docti, & qui diligentiſſime hanc rẽ expendere ſolent, ſinIam iſtã apud Hiſpanos probarunt, quamobrem & ad eandem rõnẽ veteres alios numos ęreos æſtimabimus, cũ idẽ iuris ſit de illis, quippe ad aſſem ſint omnino referendi. Quod ſi veterum ex ęre numiſmatũ pondus conſideremus, conſtabit etiam aſſes ſemiunciales uigintiquatuor ex libra Romana cudi ſolitos fuiſſe. Quorũ valor noſtris conferẽ nonaginta ſex Marauedinis, cũ hodie ex libra Romana. 12. unciarum cudi ſoleãt centũ quadraginta quatuor ęrei Marauedini, quod mirum non eſt, ſiquidẽ noſtra ęrea moneta partẽ quandã argenti admiſtã habet. Etenim argenteus num' regalis & dimidi' marcho cuilibet ęrimiſcetur, ateq; iõ hęc p̃ſens ærea moneta de Vellon nuncupat.

Dupondius olim æreus fuit numus, ſicuti ſane ꝓbauimus, qui duos aſſes cõtinebat, idcirco vetus ille dupõdius erit hodię eſtimationis octo quadrantũ, ſeu Marauedinorũ. Græci aũt vt ex Cleopatra refert Georgius Agricola li. 2. de externis ponderibus, t aſſem ſemiuncialem appellare dupondium, quia is duo aſſaria pẽderet. Aſſariũ aũt, ſeu Aſſarius numus erat ęreus, quorum duo aſſem efficiebant ſemiuncialẽ, ut tandem hic dupõdius eſſet p̃ſentis monetę quatuor Marauedinorũ. Aſſarius vero duorũ. Sic M. Varro li. 1. Analogię, inquit, & non equum publicũ mille aſſariorũ. eſſe. Sed & Suida teſte, aſſarium obolus eſt, mihi vero, ſi coniectura nõ fallit aſſem ſignificat, ex authoritate Dionyſij Halicarnaſſei li. 9. & T. Liuij li. 2. dũ hi authores meminere mulctæ, q̃ Menenio Agrippæ fuit à Populo Ro. indicta. ex Plutarcho itẽ in Camillo, & Matthæi interprete c. 10. Polybi' vero lib. 1, aſſeuerat, aſſarium dimidio obolo æſtimari. Et id iuxta Græcum codicem.

4 ¶ Semis numus erat ęreus, qui iuxta hanc rõnẽ duos quadrantes ualebat, quiã dimidium eſt aſſis. Qua dictione utitur P. Vatinius cum Ciceroni ſcribit, Sinius non ſemiſſis homo contra me arma tulit, & eum bello cepi.

Quadrãs quarta erat aſſis pars, & eiuſdẽ rõnis numus ęreus, qui præſenti Marauedino æqualis eſt. quod apud nos paſſim admittunt uiri maxima eruditione p̃diti ex denarij argentei æſtimatione. Itẽ ex Italorũ cõi uſu loquendi ipſi etenim quadrantem quatrinũ nominant, quatrinus uero Italicus noſtro æreo Marauedino fere ſimilis eſt. Sed & ex noſtris nõ recuſabo teſtẽ citare Florianũ Occampũ li. 5. Hiſtorię. c. 25. ubi hanc horũ Numiſmatũ collationẽ probat, cuius uiri diligentiã in hac re, & alijs rebus perſcrutandis merito multi faciũt oẽs. Quadrans uero uocatus eſt triuncis, à trib. uncijs, teſte Plinio in d. c. 3. Et inde Teruncius, qua dictione utit M. Varro. Teruncius, inquit, à trib. uncijs dictus. eiuſdẽ nui meminit Cicero li. 3. de Finibus, & li. 5. ad Atticum.

Sic & triens numus erat ęreus tertiã habens aſſis partem, nempe quatuor uncias, qua rõne maior eſt quadrãte, & ualet apud nos octo Coronatos, quos uulgus Cornardos appellat. Hæc enim eſt tertia pars quatuor noſtrorum Marauedinorum. Huius nutni meminit Plinius in d. lib. 31. c. 3. Iuuenalis Satyra. 3.

Infelix, nec habet, quem ſarrigat ære trientem.

Vbi hoc in ſcholijs adnotauit Cęlius Secundus Curio, uir mehercle doctus ac diligens in hiſce adnotationib.

Sextula itẽ erat numus ęreus, cuius multi meminere, nõ equidẽ ſexta aſſis pars, ſed authore Varrone minimus erat numus ex ęre habẽs ſextã uncię partẽ. Ex p̃ſentib. numis, aut denariolis nõ uideo, cui ſextula cõuenire poſſit, ualeret tñ tres Meaias, ac paulo plus. Nã duo coronãti efficiunt unciam totius aſſis, & hi ualẽt uigiti Meaias. Igitur ſexta pars harum erit ſextulę valor.

Erat

Erat. & Semuncia numus ęreus, 24. pars aſſis, cuius numi mẽtio ſit ab Aſconio Pædiano, Gubelmo Budæo li. 3. de aſſe. Eſt aũt hic numus ſimilis noſtro Coronato.

Hinc ipſe libenter adnotauerim, falſo Cælium Secundum ad Iuuenalẽ in ſcholijs ſenſiſſe, trientẽ minimam omnium monetam fuiſſe, cũ multo minor ex æræ fuerit quadrans, ſemuncia, & ſextula. Nam ꝓ Donatus censei obulum fuiſſe minimam, & vltimã monetã, ad argẽteos numos referendũ eſt, de quo alibi tractabitur, etiã ſi ipſe Cælius Donatum hac in parte lapſum fuiſſe aſſeueret. Et id iure quidẽ, cum ex numis argenteis ſint aliquot minores obolo. Etiã ſi Rhemnius Planius de põderibus ſcripſerit idem quod Donatus hoc ſane verſu,

Nam mihi bis obole ve minus, maiuſve talente.

Agit tamen de Athenienſium Repub.

SVMMARIVM.

1 *Argentei, numi quo tempore primum Romæ ſignati*
2 *Argentei numi apud Hiſpanos ſignati, quibus modo vtimur.*
3 *Libera vetus diuiditur, & expẽditur, & imibi de granis.*
4 *Marcha pondus, quid ſit.*
5 *Vncia, quot drachmas appendat*
6 *Denarius olim cudebatur ex argento puro, quandoque ex miſto.*
7 *Denarij, & Quinarij pondus examinatur.*
8 *De ſeſtertio, libella, & obolo numis argenteis.*
9 *Siclus argenteus apud Hebræos, cuius ponderis fuerit, & item aureus.*
10 *Examinatur glo. in c. ſi quis aliquando. §. in Leuitico. de pœnitent. diſtin. 2.*
11 *Denarij, & Seſtertij valor traditur, & intellectus. l. vlt. C. de donationibus.*
12 *Sterlingum, quis numus fuerit.*

De veteribus argenteis numis.

CAPVT II.

ARGENTEA pecunia Romæ primũ ſignata eſt, quinq; annis ante primum bellũ Punicum, anno ab vrbe condita DLXXXV. Q. Fabio Conſule, vt ſcribit Plinius lib. 33. c. 3. quo in loco annorum numerus manifeſtũ errorẽ habet, qui leuis non eſt, quippe q centũ annos addiderit, atq; iõ legendũ eſt apud Plinũ. † Anno ab vrbe condita CCCCLXXXIIII. Is etenim annus Q. Fabij conſulatui conuenit iuxta Chronoloniã Henrici Glareani, & Haloandri. cõſtat ſane ex Polybio li. 1. Solino li. 1. c. 2. Aullo Gellio li. 17. ca. 21. primum bellũ Punicum initiũ habuiſſe anno ab vrbe condita CCCCLXXXIX. Nec quicquam vrget in contrariũ quod Paulus Oroſius ac Dionyſius alio ſub anno rũ num. initium primi belli Punici conſtituerunt, ſiquidẽ diuerſa tpis rõ in paucorũ annorum ou. penes authores ſit, concordi ſnia huius belli initium ſtatuentes intra quingenteſimum ab vrbe cõdita annum, quẽadmodum diligenter probat Io. Vaſſæus in priori Chronicorum Hiſpaniæ parte. Sed & Plinij locum mendoſum eſſe admonuerũt Ludo. Viues ad Auguſtinum de ciuita. Dei, li. 2. c. 18. Et Henrichus Glareanus in d. Chronologia ad Titum Liuium. Igitur primus apud Romanos numi argentei vſus contigit anno ante Chriſti natale Ducenteſimo ſeptuageſimoquarto, aut Ducenteſimo ſeptuageſimoſexto iuxta varias hac de re opiniones.

Argenteum aũt numiſma non tantum apud Romanos, ſed & apud Græcos, cæteraq; orbis gentes olim in
2 vſu cæpit eſſe. † Apud Hiſpanos vero moneta argentea varie in vſum venit, qd alibi explicauimus: mõ etenim tñ expendemus præſentem argenteã pecuniã, qua vtimur, vt ad eius rõnẽ veteres Romanorum argenteos numos excutiamus eorũ valorẽ tradentes. Et ſane anno Domini, M.CCCCXCVII. pragmatica Sanctione Regum Catholicorum, l. 118. ſtatutum eſt, vt ex quolibet matcho argenti percutiant ſexaginta ſeptem numi argẽtei, quos Reales, ſeu Regales vulgus appellat. horũ autẽ quilibet valorem habeat. 30. quatuor quadrantũ, quos Marauedis dicimus. Atque ad eandẽ rõnem iuſſum eſt vt cuderentur argentei minores numi, nẽpe dimidias argenteus valoris. 12. quadrantum, quẽ medio Real dicimus. † tẽ quartus, quẽ quartillo appellamus. & eſt valoris octo quadrãtum, & dimidij, hic & octauus, i. octauo de Real Valoris quatuor quadrantũ, & dimidię blancæ Sed non oẽs hi numi argentei mõ in vſu ſunt. Paucos. n. expendimus quartos, & fere nullos octauos. Frequentiſſimi ſunt ipſi argentei regales integri, item dimidij, tandem in Hiſpania, & Mellici apud Indos cuduntur Regis Hiſpaniarum iuſſu maiores argentei numi quorũ quidã pondus habent duorũ argenteorũ Regaliũ, quidã quatuor, alij trium, alij octo, & hi vnciales fere ſunt Qui in Hiſpania peruiunt, habẽt altera ex parte inſignia Regũ Catholicorũ, ex altera Hiſpaniarũ, & horũ Regnorũ ſigna. Q̃ui vero Meſſici cudunt, altera facie ſcutũ habent Caſtellæ, & Legionis, altera quidẽ Caroli Regis inſignia, duas, inquã, colũnas cũ titulo, Plus vltra.

Cæterũ quo rectius veteres numi argẽtei noſtris conferanſ, oportet prius examinare põdera, quib. apud nos fabri argentarij vtuntur, & aurifices in appendẽdo argẽto, & auro, atque itidem an ea ſint ſimilia his quib' Romani vtebantur.

3 Romanorũ † libra diſtribuit' in vncias duodecim, vncia q̃libet habet octo drachmas, drachma tria hẽt ſcrupula, q̃ gr̃amata dicunt à Græcis, ſcriptula rectius alij appellant, vt Agricola, & Ant. Aug. adnotarũt, diligẽterque admonet Petrus Victorius li. 5. Var. lect. c. 13. Scriptulũ, ſeu ſcrupulũ in binos obolos diuidit. Itẽ taliquæ, hoc eſt Ceratia ſex, ſcrupulum faciunt, grana vero quatuor ſiliquã. Eſt igit ſcrupulũ 24. vnciæ pars, ꝙ & notat in l. 1. C. de metallarijs li. 10. vũ ꝙtat vnciã habere 24. ſcrupula, ſicuti tradidere An. Aug. li. 2. Emẽdationũ ca. 10. & Nebriſſenſis in Lexico iuris ciuilis, in dictione, ſcrupulũ, idq; conſtat ex Columella lib. 1, de re ruſt. c. 1. Hoc vero in opere nõ ſemel, imo paſſim ipſos fabros argentarios, ſimpliciter argentarios appellabo ad facilhorem propoſitæ materiæ intellectũ, non ignarus apud veteres aliam fuiſſe potiorem huius dictionis ſignificationem, cuius inferius meationem faciemus.

Duella conſtat ex duabus ſex ulis, ſextula vero ſexta pars eſt vnciæ, & ideo duella erit tertia pars.

Scilicus cõſtat ex duab. drachmis, atq; iõ aſſumitur pro. 4. vnciæ par. l. liberto. 8. tiũ. ff. de annuis legat. q̃d notant Iſidorus li. 16. Etymologiæ. c. 24. & Anto. Augu. Emendat. 18. ex Columella in d. c. 1. hæc ſane eſt veteris Romanæ libræ rõ, & diuiſio p̃ſenti tractatui neceſſaria, quẽ deduximus ex Budæo libr. 1. de aſſe, Leonardo Portio in tracta. de monetis, Voluſio Metiano de aſſe, Alciato ti. de metallarijs lib. 11. Georgio Agricola li. quarto de ponderibus Romanis, à quibus & alij huius rei authores citantur.

Hinc denique illud obiter deduxerim, frumenti grana olim in vſu fuiſſe ad ponderis iuſti rationem. vide grana quatuor conſtituunt ſiliquam, grana vigintiquatuor ſcrupuli, grana vero ſeptuagintaduo drachmã, q̃d Alciatus fatetur. adnotauit Agricola lib. 3. de Pretio veterũ mõnetarũ. Idẽ ipſe rurſus probat in libro de reſtituendis põderibus, atque menſuris ex Græco Nicandri interprete, & Serapione Mauro. Hæc grana Bu-

dans appellat momenta lib.3.de asse,& tñ constat, grana frumenti eo ip robusta differre ab inanibus,recentia à vetustis, non esse certa,nec tuta ad iusti ponderis rationẽ,sicuti nocte elegãter ipse Georgius Agricola li. de restituẽdis põderibus.Qua ratione Catholici Reges Hispaniarum Fernandus & Elysabeth annorum .M. CCCCLXXXVIII.pragmatica sanct.cxxij. statuerũt, frumẽti grana prorsus ab vsu ponderũ esse abijcẽda,atque grani põdus æquale iuxta rationẽ vnciæ ex orichalco faciendũ, ut legitima, certaq; & iusti ponderis rõ.

Nostri vero fabri argentarij,& aurifices iã diu ex vetustissimo vsu aliã quã Romanæ libræ ponderis rõnẽ habent,siquidẽ vtuntur bessẽ Romanę librępro iusto
4 & summo fere ponderis,quẽ bessem Regiæ leges Marchũ appellant,idque in vsu est apud cæteras Christiani orbis gentes à quibus marcha Germanico nomine appellatur,quod Budæus lib.1.de asse,Georgius Agricola lib.de restituendis ponderibus,& Lugdunensis de contractibus q.100.nũ.730.non semel fatenr. habet hæc Marcha octo vncias Romanæ libræ, quamobrẽ Romana libra proportionem sortitur ad marcham sesqui alteram .Erit vero marcha ista selibra nostræ vulgaris librędecem & sex vnciarum,quæ quidem libra, habet ad Romanam libram proportionem, *ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ* id est superterriam.Ea tamen,quæ de Marcho dixmus, probãtur in lege prima,titulo vigesimoquarto,in ordinationibus Regis Alfonsi vndecimi Compluti statutis Anno M.CCCLXXXVI.

Illud plane receptissimum est apud veteres,ac iuniores,qui de libra Romana scripsere, Romanam libram duodecim vncias habuisse, vt hinc mirũ sit Gulielmũ Budæũ,virũ hac in re,vt & in plerisq; alijs diligentissimũ,lib.2.& 3.de asse ubique vllo certo authore scripsisse, Romanã libram habere vltra duodecim vncias dimidiam,& sic duodecim vncias,& quatuor drachmas,cuius opinionẽ multis ꝓbatissimis testimonijs, & authoritatib.refellit Georgius Agricola li.4.& 5.de mensuris & ponderib.exacta rõne deducens, libram Romanam à Græca mina, atq; ita ab Attica libra in hoc differre, ꝙ Græca centũ drachmarũ sit,Romana verò nonaginta sex tñ drachmas habeat.eũ legito,ꝙ de his multa tradit

5 Sed & de vncia nostra plerisq; dubitarunt,sitne æqua his vnciæ Romanæ Nã Leonardus Portius, Alciatus, & Budæus scribunt,vnciam qua mõ vtimur & vtuntur argentarij,& aurifices,eandem esse cum illa veteri Romanorum vncia.Ab his dissentit Georgius Agricola in lib. de restituen.ponde.ea rõne,quod non vna eademque sit vncia apud Christianiorbis gentes. Nos vero quãdoque conati fumos rem istã ad iustã ponderis rõnem experimentis quibusdã examinare,ex quib.plane deprehendimus multis coniecturis vncã,qua mõ Hispaniargentarij,& aurifices vtuntur,eiusdẽ esse ponderis,cuius erat vetus illa Romanorũ uncia.Habet.n. nostra uncia octo partes,nempe diuiditur in octo argenteos regales iustissimi ponderis,quib.argentarij,& aurifices ad pondus utuntur .Quilibet autẽ argenteus habet duas drachmas minores,quarum quilibet triginta sex grana continet.Sic sane uncia diuiditur in decẽ & sex nostras drachmas,quæ veteres octo drachmas efficiunt, cum uetus drachma habuerit septuaginta duo grana , quæ habent nostrę duę drachmæ , atque ideo eiusdem ponderis est uncia uetus Romanorum octo drachmarum,cuius & nostra uncia decem,& sex drachmas continens.

His accedit,ꝙ octaua nostræ unciæ pars,quæ ad iustum pondus exacta,regalem numũ efficit, quo aurifices utuntur,ita cum denario ueteri conuenit , ut plane maioris ponderis denarius sit iuxta eam proportionem quę ex denarijs sepiẽ nõ attritis,nec corrosis cõstituat nostrã unciã,sicut & veterẽ Romanã constituebat,quã nostri octo regales numi iusti põderis itidem efficiunt. Vnde par est , nostram unciam ueteri Romanæ conuenire.

6 Est tamen illud hac in parte admonẽdũ,ueteres Romanorum denarios scudi solitos ex puro argẽto, quod uulgo acendrado dicimus,absque uilla æris mistura, cuius argenti ualor,& æstimatio maior est,ꝙ argenti mixti qd nostri argentarij, & aurifices expendunt , siquidem hoc habet æris , aut stanni misturam ꝓportionem,quam ipsi aurifices facillime diudicare solent.

Sed & ueteres Romani poſtea in cudenda moneta æris octauam partẽ argento miscuerunt,primusq; id fecit Liuius Drusus in tribunatu plebis teste Plinio libro trigesimotertio.c.3.Idem Plinius eodem libro c.nono, conqueritur,Antonium triumuirum denario miscuisse ferrum.Sic & auro misceri solet argentum,aut æs, nõ tñ ad cudendam monetam,sed etiam,ut ex eo solidiores,ac fortiores fiant imagines,anuli,& alia , quæ essent admodum mollia . si ex auro puro fierent . Hac tamen in re uarios hac ratione tradit numos Georgius Agricola lib.1.de pretio metallorum,& monetis,quorum & nos inferius mentionem iterum faciemus.

Argenteus autem regalis,quo utuntur ad iusti põderis rõnem argentarij,& aurifices,quippe octaua est unciæ pars differt ab argenteo numo itidẽ regali.Nam numus minoris ponderis est,ad expensas quidem, q̃ fiunt in cudenda moneta,siquidem ex Marcha percutiuntur sexaginta septem numi , & tamen eadem marcha pendet sexaginta quatuor Regales argenteos iusti , & legitimi ponderis quo ad aurifices,& argentarios. Sic denique numus argenteus minor est tricesima secunda parte , q̃ ipse iusti ponderis argenteus regalis,quo aurifices vtuntur , & profecto aliquanto pluris,ac fere tribus granis.

Primum omnium ad uetera numismata intelligẽda, quæ ex argento cudebantur,est de denario tractandũ.
7 Denarius uero est octaua unciæ pars , siquidẽ olim ex uncia octo denarij cudebantur , unde fit , ut drachma Attica,& denarius Romanus eiusdem põderis fuerint. Hoc probatur authoritate Plinij,qui libr.xxxiij.capitulo ultimo inquit , drachma Attica (fere etenim Attica obseruatione medici utuntur) denarij argentei habet põdus.Idẽ ex Liuio lib.xxxiij.dũ scribit , redemptos fuisse ,mille & ducentos captiuos constituto , in capita quingentorum denariorum pretio , eamque centum talentis fuisse.Constat uero ex Polluce,& alijs,sex drachmarum milia in talento Attico esse,atque ideo manifestum sit Liuium drachmam,& denarium eodem põdere,eidẽque æstimatione accepisse.Hoc ipsum & Plutarchus fecit in Sylla , quippe qui drachmam quatuor numis tessertijs,et & denarium æstimauerit.Idem multis alijs testimonijs cõprobat, quibus Latini drachmas Græcas,denarios interpretantur,& eodem iure Græci denarios Latinos in drachmas Græcas transferunt. Sic sententiam istam conantur probare,& ostendere uerã esse Leonardus Portius,Budęus lib.1.& 2.de Asse. Andre.Alciat.lib.9.parerg.c.2.Qua ratione,si uelimus denarios conferre nunmis argenteis Castellanis, quoad põdus, respondendum erit denarium Romanum simile fuisse quantum ad pondus argenteo regali Castellano iustissimi ponderis,quo aurifices vtuntur . Et eadem lege denarius hic erit fere similis numo argenteo regali Castellano,ac denique tanto maior pondere , quanto maior est argenteus regalis,quo aurifices utuntur , numo argenteo regali,quem passim expendimus . Vnde ualor denarij erit itidem constituendus ad rationem numi argentei regalis,& paulo pluris , cum propter iusti ponderis rationem(quia octaua est unciæ pars)tum propter argentei qualitatem,tameti & olim apud Romanos non omnes denarij argenti puri materiam habuerint,

habuerint,nec item eiusdem fuerint,ac legitimi ponderis,quem admodum statim trademus.Erit igitur iuxta Budæi fabam denarius Romanus octaua unciæ pars , & numo argenteo Castellano,qui regalis dr̃,fere similis põdere,ac ualore.Vñ licet denarius apud Romanos ualuerit quadraginta quadrantes, non ualebit apud nos 40. æreos marauedinos,atq; inde consequẽs,pluris æstimari apud nos æreum marauedinum,q̃ olim fuerit apud Romanos quadrans æstimatus,cum argenteus numus eiusdẽ ponderis ualuerit apud Romanos 40. quadrantes .i. decẽ asses:& idẽ apud nos mõ æstimet 34.marauedinis, & paulo pluris ob iustissimũ argentei denarij pondus , imo ẽt si denarius constituatur ex argento puro absq; ulla mistura,& ualorem pãtem contideremus argenti puri ad rõnem duorum mille,& quadringentorum marauedinorum pro quolibet marcho,adhuc denarius ille Romanos ex purissimo argento signatus,erit apud nos æstimandus fere 38.marauedinos.Hæc tandem obseruatio & illud efficit,vt sexaginta quatuor denarij constituant Marchum,nonaginta sex libram duodecim unciarũ, & idem erit dicendum de argenteis regalib.quib.ad pondus legitimum utuntur aurifices,quorum quilibet octauam habet unciæ partem,aut drachmam veterẽ unam.

Ad rationem itaq; expendi poterit æstimatio numi argentei veteris,qui dictus est quinarius,idem & victoriatus.Hic,n.numus pars est dimidia denarij. Item sestertius argenteus numus,erat pars quarta denarij.libella itidẽ argenteum numisma partẽ decimã denarij habuit. Vicesima denarij pars erat sembella ,40.teruncius, qui quidem oẽs numi sunt omnino æstimandi ad rõnẽ denarij,atq; iõ constituta ꝓnotata æstimatione & collatione facta cum numis argenteis Castellanis,facilis erit ad rationem ipsius denarij & reliquos numos æstimare.

Verum aduersus Budæi opinionem quibusdã placuit, denariũ Romanum a drachma differre,ita quidem,vt licet drachma sit octaua unciæ pars,denarius tñ sit septima,qua rõne denarij septem unciam efficiũt integram. Huius rei testimonium primũ adhibetur ex Plinio , qui lib.33.c.9.inquit,miscuit denario Anto.triumuir ferrũ, miscuit æri,alij è pondere subtrahunt , cum sit iustum octuaginta quatuor è libris signari.Hæc Plinius .Quod si libra Romana octuaginta quatuor denarios habuit, palam est,quamlibet unciam & septem denarijs conflare.Idẽ ꝓtat testimonio Corn.Celsi lib.5. ca. 17.qui hoc ipsum expressim asseuerat.hic & Scribonius Largus in ꝓfatione probat,libram octuaginta quatuor denariorum esse.Sed & authoritate Appiani Alex.lib.2. bellorum ciuilium,& Suetonio simul in Iulio Cæsare.Hanc sententiam defendit Georgius Agricola libro 4.& 5. de Ponderib.& mensuris.idem repetit in eo libello,quem scripsit aduersus Alciatum de Ponderibus:ad ea uero , quæ Budæus,Portius,& Alciatus tradidere,respondet , drachmam Atticam Græcũ numum fuisse minoris ponderis,ꝙ denarius Latinus,sed quia drachmæ pondere , & æstimatione admodum similis est Latinus denarius,cõsueuisse veteres authores Latinos, dum Græcorum libros traducebant,drachmam in denarium vertere , ac rursus Græcos,qui Latinum in Græcam linguam vertebant,denarium drachmam interpretari.

Sed & illud certissimum est,vel Plinio authore libro 33.c.9.denarios non semper eiusdem ponderis fuisse, atque ex Tito Liuio libro quadragesimo quarto,& Nicãdri interprete ostendit Georgius Agricola in libro ad ea quæ Alciatus,denarium pondere drachmam Atticã cum dimidia,& denique denarium legitimo pondere diminutum fuisse , vt tandem hic denarius fuerit drachmæ æqualis.Idcirco de eo forsan accipienda est Budæi,Alciati,& aliorum sententia,non denario graui,nec ilio,qui frequentissimo pondere legumo tractabat.Etenim post Claudium Cæsarem Imperatores è libra signarunt nonaginta sex denarios , quorum quilibet drachmę erat æqualis,teste eodem Agricola in libr. 2.de ponderę monetarum,& in libro,ad ea quæ Alciat.

Denarium igit iuxta ponderis rationem, quã habuit Plinius in d.c.9.extimo fuisse illum, qui apud veteres Romanos iusti ponderis fuerit septimam habens unciæ partẽ,qui quidem erit 7.ex parte maior drachma Atticæ,& argenteo regali Castellano,quo aurifices vtunt ad pondus ltimũ.Idcirco huius denarij æstimatio,proportione nostri numi habita,erit fere quadraginta quadrantum,aut pãtium Marauedinorũ,si argenti mixti ualorẽ ꝓsideremus.Nã hoc argẽtũ & nũc & olim in vsu est ac fuit ad nomos cudẽdos,qũadmodũ ex Plinio ꝓbauimus.

Sic Denarij Romani quinquaginta sex efficiũt Marchum,qui est octo vnciarũ,cũ ẽm Budæi fabam drachmæ,& denarij sex iginta quatuor efficerent Marchum, qua ratione poterit quis facillime expendere qua ex parte maior sit denarius hic nostro argenteo Regali numo: siquidem tanti ponderis sunt quinquaginta sex denarij quanti sexaginta septẽ nostri numi argentei regales, ex quibus constat Marcha iuxta Regiam constitutionẽ.Sic ẽt deducitur,quota ex parte sit maioris æstimationis denarius Latinus.quã sit noster numus argenteus. Noster .n.numus valet triginta quatuor Marauedinos , ille quinquaginta.Imo si ad æstimationem argenti puri denarij constituantur , valebit quilibet quadraginta tres quadrantes Marauedinos,quod & Florianus Occampo obiter adnotauit lib.5.Historiæ c.25.Et hæc quidem dicta sint quo ad denarij numi,& drachmæ legitimum pondus,& æstimationem.

Latinus ergo denarius decem asslib.olim fuit æstimatus:quemadmodum Plinius,& alij passim testantur.

Quinarius,qui & victoriatus dictus est ab eiusdẽ authorib.quinq; asslib.æstimabatur , eritq; nostræ pecuniæ estimationis 20.quadrantũ,& sic 20. Marauedinorum.

Sestertius numus itidẽ argenteus erat quartam habens denarij partem,vt eandẽ sit nostræ monetæ æstimationis decẽ Marauedinorum.Habuit aũt duos asses , & dimidium quoad ualorem,& ita decem quadrantes.

Erat & apud veteres libella nomus argenteus,ꝙ unius assis æstimationem habuit,cũ esset decima denarij pars vt Budæus libro 2.de Asse probat,& testis est M. Varro libro quarto,de Lingua Latina,idem tradit Georgius Agricola libro secundo , de Pondere , & temperatura monet.Ex Plinio hoc ipsum deducitur libro. 33. capit. 3.qua ratione libella numus argenteus quatuor efficit nos æreos quadrãtes.Est & apud Volutũ Martianũ alia libella decima inquam pars sestertij,quę iuxta sestertij superius traditam æstimationem,erit modo unius quadrantis ualore censenda,aut unius Marauedini . Huius item libellæ meminit Georgius Agricola libr. 5.de ponderibus Græcis.

Obolus apud Græcos numus fuit argenteus,qui erat sexta Pars Atticę drachmę.Scribit etenim Plutarchus ĩ Lysandro,apud prius seculum sic omnino habuisse , vt numorũ loco ferreis uterentur uirgulis.i.obeliscis,pluribusque & greis,a quib.hoc etiam tempore numorum acervum Obolos uocari certum est,& obolos fex uñ conficere drachmam,quia tot manus ipsa cõplecteret . Ergo ex Plutarcho.apparet,obolũ sextam fuisse drachmę partem,qd & ex Plinio lib.21.c.vlt.adnotarunt Budęus libro 5.de Asse,& Georgius Agricola lib.2.de pondere & temperat.monet.idem libr.5.de ponderib.Græcis.hoc ipsum docet ex Polluce,Suida,& Xenophõte ,quibus obolus valet sex fere nostros marauedinos.Obolum autem olim dictũ fuisse phollen,testis est Suidas in dictione,obolus,& dictione,ϕόλλις,& in dictione,τετράολον vbique ea dictione(hi lebus libro decimo Historię

eccl.c.6.ex Latinis.)D.Aug.lib.vlt.de ciuitate Dei. ca.8. vbi Ludo. Viues,& Alc.ad 12.lib.C.hoc adnotarũt.Obolus ergo sex nostros valet Maruedinos,Semiobolus tres, Triobolus decem,& octo.Nostri vero aurifices appellãt Tomin quem nos obolũ diximus,idque obtinet quoad ponderis rationem,nam Tomin non est numus.

9 Apud Hæbreos erat oĩm,in vsu numus argenteus di ctus a Iosepho siclus,ab ipsis Hæbreis sicel,|quæ dictio & pondus significat auri,vel argenti, quod ipse numus appendit,nempe quatuor Atticas drachmas,authore Iosepho.li.3.Antiqu.c.10.& li.7.de bello Iudaico cap.26.& Hiero.li.1.c.4.Commentariorum in Ezechielem.idem esse Hieron.probat in traditionib.Hæbraicis super Genesim,c.24.atque ideo hoc pondus aut numus continet 24. Græcos obolos. Hæbreos aũt obolos habet viginti siculi constat Leuitici c.27.Exodi c.30.Et Numerorum c.3.Hebræus vero obulus maior erat obolo Attico. 5. parte.Nam 24.oboli Attici efficiebant Siclum Sanctuarij,quem efficiunt 20.Hebræi oboli. Cautum etenim erat lege veteri,cuius mentio fit d.c. 30. Numerorũ Sicli partem dimidiam domino offerẽdam esse. qua ratione a Cæsare Augus.,ꝓcurãte Iudæã Cyrino Præside ĩ tributũ Iudæis indictũ est,vt singulis annis q̃libet binas drachmas solueret, atq; iõ Mat. 17.didrachmus censet nummus ille,q̃ ꝓ tributo a Iudæis Cæsari reddebat. Q̃s & Budæus explicat li. 5 de Asse.Sed & Iosephꝰ scribit ĩ li.7.de bello Iudaico, cap.26.a Vespasiano Cæsare stipendium Iudæis indictum,vt vbicunque degerent, binas drachmas inferret quisq; in capitolio. ita vt ante Hierosolymorum templo penbebant quo in loco palam Iosephus probat dimidium siclum,quem Iudæi templo pendebant olim ex lege cuius mentio fit in d.c.30.Numero didrachmum fuisse,& iõ siclus integer erit quatuor drachmarum.idem siclus ab eodem Iosepho simplr dictus est argẽteus lib. 9.antiq.c.2.alibi idem Iosephus siclum interpretatur plane,ac vertit li.7.c.9.(Sic & Xiphilinus in Vespasiano scribit,ab eiusdem Vespasiani victoria indictũ fuisse Iudeis,qui Iudaicos mores,& instituta retinerent, vt Ioui capitolino didrachmum quolibet anno penderent.) Et hæc de siclo Sanctuarij,cum de eo expresslm agatur in locis ex veteri testõ paulo ante adductis:siquidem siclus sanctuarij a vulgari siclo,quo in commutationib.Hebræi vtebantur,in hoc distinguitur, ꝙ siclus sanctuarij 4.sicl' vero vulgaris duas drachmas pẽdebat, quẽadmodũ ex magistro Salamone adnotauit Georgius Agricola li.2.de Pondere monetarum.Et probat Lugdunensis in tract.de contractib. q.100.nu. 795.Ex quibus sit satis siclum Sanctuarij quatuor appensi sic drachmas Atticas & viginti obolos Hebræos,qd & ide Agricola tradiderat lib.1.de externis ponderibus, qui scribit, obolum istum Hebræum dictum fuisse Gera.quamobrẽ multa poterant deduci nõ omnino vulgaria in huius rei & numi examine,quæ subseruient,& plurimum conducent ad multarum authoritatum interpretationem.

Primum constat,stater ẽ numum,cuius meminit Matthæus c.17.censendum esse ponderis,& valoris quatuor Atticarum drachmarum,& denique sicli sanctuarij,cum is soluendus esset pro Christo,& Petro,& quilibet Cæsari soluturus esset didrachmum,id est numum duarũ drachmarum,dimidium nempe siclum Sanctuarij,& integrum siclum vulgarem Hebraorũ,q quidem numus cum duas habeat ponderis drachmas,conuenit quo ad pondus,& ẽstimationem fere duob.nummis regalibus argenteis,quibus modo vtimur ex constitutione Regum Catholicorum.denique simile omnino est duobus argenteis regalib.legitimi ponderis quorum rationem aurifices,& valeulani obseruant,sic didrachmus erat quarta vnicæ pars,& huius ponderis numus argenteus.

Secundo hinc deducitur,siclicum quẽ diximus apud Latinos quartam fuisse vnciæ partem,re, & nomine similem conferi Hebræorum siclo vulgari.

Tertio ex hoc pondere,& æstimatione poterit perpendi,cur septuaginta interpretes Numero.c.3.& Exodi c.38.Siclum interpretentur Didrachmum,cum locus ille palã tractet de siclo Sanctuarij,| quem ex authoritate Iosephi,Hieronymi,& aliorum constat 4.drachmas appendisse.Existimarunt.n.70.interpretes, siclũ Sanctuarij,& vulgarem paresse pondere,& vtrunq; duarum drachmarum pondus tm habuisse,vt tandẽ siclus ẽt Sanctuarij fuerit ponderis duarum drachmarum. Eãdem sniam sequitur & probat Epiphanius Salaminis vrbis, Cypri Episcopus cognomento Magnus alioqui Consltiæ præsul,(nã & Salamin ita dicta est,)qui omnium tã ponderũ grauitatẽ,q̃ capacitatẽ mensurarũ,q̃ sunt apud 70.interpretes,& Euangelistas explicat,cuius tñ opinionẽ tradito vero sicli Sanctuarij pondere improbat Georgius Agricola li.2.de externis ponderib. Habet etenim siclus Sanctuarij pondus drachmarũ quatuor Atticarũ.

Quarto eadẽ rõne facillimũ erit examinare pondus armillarũ aurearũ,q̃b.seruus Isaac.donauit Rebeccã.Pẽdebant.n.duæ illæ armillæ siclos 10.Genes.c.24. Nã si locus hic de siclo Sanctuarij,sit accipiẽdus,pondus duarũ armillarum erit censendus iuxta 40. Attichas drachmas, vel quinq; vnciarũ,aut deniq; 40.numorum aureorum, quos ex constitutione Regũ Catholicorũ signatos simplices ducatos appellamus.Quod si de siclis vulgaris.intellexerimus locũ p̃citatũ,pondus armillarum erit 20.drachmarum Atticarũ,atq; iõ 20.numorum aureorũ,quos dicimus ducatos simplices.Hieronymus tandem in traditionib.Hebraicis super d.c.24.locum illũ de siclo Sanctuarij palam intellexit. Nam & hic frequentissimus est in sacra veteris testamenti Historia.

Quinto ad eiusdẽ loci congruã interpretationẽ est idẽ obseruandũ pondus inauriũ, quas idẽ seruus Isaac Rebeccæ donauit,inquit.n tex.facer,Protulit vir inaures aureas appendentes siclos duos.Vñ apparet, vtranq; inaurem siclos duos appendisse, i.octo drachmales aureos,quib.vtimur,& quos simplices ducatos appellamus denique vnciam auri. Et hæc iuxta vulgarẽ editionẽ & valorẽ sicli Sanctuarij, cum pondus inauriũ sm vulgariũ siclorũ rõnẽ esset quatuor drachmarum,atq; ita quatuor aureorũ drachmaliũ,q̃b.Castellani vtimur. Quod si editio illa sit obseruanda,q̃ ex Hæbreo ferratione tradit in hunc modũ,protulit inaureã aurẽ dimidiũ sicli pondus ciusquemadmodum D.Hiero.traduxisse vĩ & probant Eugubinus,ac Georgius Agricola lib. 3. de Pretio veterum monetarũ,admodũ differt inauriũ pondus, si quidem est censendum,ac reducendum ad duas drachmas Atticas habita ratione sicli Sanctuarij. Quo fit, vt Aloysius Lippomanus in Catena super Genesim, c.24. existimet,75.interpretes non differre in eius loci trãslatione ab Hebræis dicentib.inaurẽ aureã fuisse ponderis semissis, vel dimidij sicli, etiam Sanctuarij, si apud interpretes 60. exponat, & adsumatur ἀπὸ ἕξεως differtur tue,vt sit sensus,quod qualibet inauris erat ponderis vnius drachmæ.Sic etenim vtraq; inauris erat ponderis dimidij sicli Sanctuarij,nẽpe duarũ drachmarũ.Cui rõni accedit,ꝙ septuaginta interpretes Sanctuarij siclũ semper,& vbiq; didrachmum interpretantur,quẽadmodũ superius probauimus, & manifestũ fit Numeror.ca. 3.& Exodi c.38.idcirco existimantes cum Hebræis virã que inaurem appendisse siclum sanctuarij, & earum quamlibet dimidium sicli, interpretati fuerunt distribuisse cuilibet inauris pondus esse censendum ad rationem vnius drachmæ, & ita dimidij sicli Sanctuarij. Sic tane fallitur doctissimus Eugubinus dum in dicto capitulo 24.maratur,quod septuaginta interpretes siclum verterint drachmã liquidẽ ipsi septuaginta interpretes

non

non interpretantur,siclum drachmam esse,cũ vbiq; eũ didrachmũ esse censuerit,sed existimarunt,Hebræos cuiuslibet inauris põdus tradidisse ad rõnem dimidij sicli, quem interpretes constituerunt integrum ex duab.drachmis,& dimidiũ ex vna tm drachma.Sed adhuc discrimen constat,si Hebræi de siclo Sanctuarij, & ponderis quatuor drachmarum intellexerunt locum illum, ẽt si vtriusq; inauris pondus fuerit ab eis significatũ ex dimidio siclo,quia septuaginta interpretes siclum integrum solẽt constituere sex drachmis,Hebræi vero ex quatuor Sic multo maior est differentia,si dixerimus ab Hebræis pondus cuiuslibet inauris ad dimidium siclum constitutum nam vtraq; inauris erit quatuor drachmarũ ex põdere integri sicli Sanctuarij qua ratione vt Aloisij Lippomani sniam probemus,oportet dimidium siclũ apud Hebræos accipere pro pondere cuiuslibet inauris, & de siclo duarum drachmarum intelligere.Etenim tunc iuxta interpretes septuaginta quælibet inauris appendebat drachmã vnã,& sm Hebræos dimidiũ siclũ. Quod si dixeris,Hebręorum C.intelligendum fore de siclo Sãctuarij quatuor drachmarum, & vtriusq; inauris põdus ab eis significatum ex dimidio siclo tunc interpretes septuaginta notari possent ex hoc,ꝙ dimidiũ siclum duabus appenderint drachmis,quo pondere ipsi censere toleant integrum siclũ.Editio vero vulgaris,& q̃ ab Ecclesia Catholica constitutissimã habet authoritatem,vt cõueniat editioni Hebraicæ,q̃ pondus significauit sicli dimidij,erit intelligenda de siclo vulgari,vt tandem q̃libet inauris ex.C.Hebreorũ appẽderit dimidiũ sicli Sanctuarij|quatuor drachmarũ,& vtraq; integrũ siclũ,sicq; quatuor drachmas,vel duos siclos vulgares,quorum quilibet didrachmus erat.

Sexto hinc plane deducitur,sibi non constare doctissimum Eugubinũ,qui Leuit.c.27.scribit,siclũ apud Hebræos esse quasi sestertium masculini generis apud Latinos.Est.n.hic manifestus error.Nã siclus, etiã si is esset vnĩ drachmæ,hẽret fere quatuor sestertios Latinos,& multo plures,si is duas drachmas,aut quatuor pẽdebat.

Septimo apparet inde,an certũ sit qd diuus Hiero.in d.c.24.Geneseos tradit,scribẽs,siclũ Hebręũ esse vnciã, & vnciã vnam pendere.idẽ asserit Isidorus lib.16.etymol.c.24.Nã hoc incertũ sit vel ex eo,qd idẽ Hieron. fatetur,siclum pendere quatuor drachmas,& tñ vncia cõstat ex octo drachmis.Vñ verius dixissent hi authores, siclum esse semunciã. Qd ex authoritate Isidori tradit Anto.Aug.lib.2.Emendationum.c.8.cum ipse Isidorus asserat,siclum vnciam esse.Igitur vtcunq; sit, siclus sanctuarij quatuor Atticas drachmas appendit,& iõ semuncia est.Rursus Iosephus lib.7.antiq.c.8.scribit,minã pendere 40 siclos.Quod siue intelligas de mina Hebræa, siue de Attica satis,differt ab his q̃ superius adnotauimus.

Octauo expendi poterit ex his numus ille cuius mẽtio fit apud Xenophontem lib.1.de Cyri ascensu ad Babylonem.Is.n.dictus est siglus,& vt ex eodẽ Xenophõte deducitur,pendet septem obulos Atticos,& dimidiũ. Sed & Hesychius tradit,siglum numum esse Persicum, aut Sardianicum,& valere octo obolos Atticos. pendet egro hic numus drachmam vnam, & tertiam alterius partẽ.idẽ probat Agricola lib.2.de Pondere monetarũ.

Nono hinc erit examinanda gl. in c. ti quis aliquando,ff. in Leuitico.de pœniten.dist.1.vbi mentio fit si-
10 cli Hebraici.Ioannes etenim Theutonicus hæc continxit carmina:

Tres siclos obolus obolos tres drachmas,sed octo
Vncia fert drachmas,duodena dat vnica libram.
Siclus habet drachmas septem obolos numus vnus.

Hæc tane carmina parum tibi constant. Nã si obolus habet tres siclos,fieri non potest, ꝙ siclus habeat septẽ drachmas obolo minus vno.Idcirco Anto.Aug. in d. li. 2.Emendation.c.8.docte,& diligenter probat,primum carmen aliter legendum esse,ita equidem.

Tres siliquas obolus,obolos sex drachma.

Item admonet,siclũ viginti pendere obolos Hebræos,quod nos paulo ante probauimus.Superest tñ adhuc error:etenim si ex Anto.Augustino legẽdũ est in primo carmine,obolos sex drachma,qua ratione fieri põt, vt siclus habeat septem drachmas vno dempto ex his drachmis obolo?haberet siquidem siclus 40. & vnum obolos, quod satis refragatur eidem Anto.August. atque iõ nec ipse sibi constat,nos vero arbitramur authorem horum carminum non satis percepisse rationem, & vim huius numismatis.nec item intellexisse drachmæ pondus,tametsi primũ carmẽ,vt & alia cõueniant sit ita legendũ:

Tres siliquas obolus obolos tres drachma.

Ita.n.fit,vt siclus habeat septem drachmas obolo minus vno.i.viginti obolos,quos licet Hebræos vere siclus habet.Hic dubio procul est huius authoris sensus,etiam si plurimum ab scopo errauerit,dum drachmã effecerit trium obolorũ,& ipsa vere sex obolos appendat.Sic etiã decipit dum viginti obolos Græcos ex his, quos drachma Græca pendet tribuit siclo,qui viginti quatuor Græcos obolos pendet,deinde siclum existimat habere septẽ drachmas,cum omnium sententia maior siclus,qui dicitur Sanctuarii ponderis, sit quatuor drachmarum.

11 Cæterum,licet ea quæ de pondere denarii, hac sestertii scripsimus,ita recepta fuerint,vt inde posimus horũ numismatũ valorem ad nostrã argenteã monetam conferre ablq; insigni æstimationis,& pretii errore, de valore tñ,quẽ hi numi apud veteres habuerint,maxima est cõtrouersia.Nã etsi ab initio denarius decẽ valuerit asses,& quinarius quinque,sestertius duos, & dimidium, sunt plane qui existiment,paulo post valoré istum mutatum fuisse,& denarium existimatum esse decem, & sex asslb.quinarium octo,sestertium quatuor,Hoc. n. appareret ex Plinio lib.33.c.3.qui id contigisse scribit Hannibale vrgente Rempublicam,Q.Fabio Maximo dictatore. Eiusdem sentẽtiæ authores sunt Volusius Mætianus in lib.de Asse.& Vitruuius libro .3 de Architectura .quorum authoritatem sequutus Anton.Augustinus libr. 2. Emendationum,c.7.a Budæi, & aliorum sententia discedit.Huius opinioni accedit locus insignis apud Cornelium Tacitum libro primo,quo in loco,vbi agitur de seditione Pannonica,conqueritur Pannonicus miles,ꝙ decem asses, non denarium acciperet:constat igitur apud Tacitum denarium pluris, quam decem assium, æstimari.Nam & ex Plinio in d.capitulo tertio,apparet in stipendio militari semper denarium decem assib. æstimatum fuisse,& idcirco decem asses militi dari solitos pro denario,qui erat diurnum stipendium:sed & Plinius ipse palam affeuerat,eius ætate denarium æstimari decem & sex assibus,& sestertium quatuor.Volusius itẽ Mętianus in d.lib.de Asse,qui iurisconsultus fuit,& floruit sub Anto.Pio,Hadriano,& Anto.Philosopho,manifeste,& eo tempore hanc fuisse horum numismatũ æstimationem scribit,vt hinc satis probatum esse videat adversus Budæum,& alios,quæ fuerit vera sestertii,ac denarii æstimatio.Sic sane intelligenda est Iustiniani Cęsaris constitutio in l.vlt.C.de dona.Verba(inquit)superflua,q̃ in donationib.poni solebant,id est, sestertii numi vnius,assium quatuor,pęnitus esse reiicienda censemus. Etenim ad interpretationem sestertii,ne quis ea verba intelligeret de sestertio neutrius generis,adiectum est assium quatuor,cuius valoris erat sestertius,sm Mętianũ. Quę quidem interpretatio placet Antonio Augustino. Cui libenter addiderim, illa verba (sestertii vnius) in donationibus ideo esse superflua,quod cum vere donatio fierer,simulatè vnius numi pretium apponebatur,vt videretur venditio,quæ vnius numi pretio appobito fi-

di

asia medicalium d. Regis ante conduxerit. ff. de acq. pos. & ex Suetonio in Cæsare, & Valerio Maximo li. 5. adnota tit Budæus lib. 1. de Asse & in rub. ff. de in dic adiectiõe.

Vtcunq; ita sit, etsi a Budæo Mætianum sequuti discedamus, iterum admoneo, non esse admodum incertam denarij, & sestertij æstimationem ad nostræ pecuniæ rationem, & pondus, ex quo certa potest constitui, & definiri æstimatio, sed & illud plane constabit, ad Hannibalis tẽpus, & Q. Fabij Maximi Dictaturã, denariũ decẽ assibus æstimatum fuisse, sestertiumq; deob. & dimidia, tametsi postea contigerit maior horũ numismatum æstimatio. Quod si quis adhuc sequi Budæi telam velit, ac existimet frequentiorẽ fuisse in Republica Romana denarij æstimationem ad rõnem decem assium, & sestertij ad rationem duorum, & dimidij, deniq; Matiani æstimationem opinetur tpariam fuisse, habet profecto graues authores Varronẽ lib. 4. de verbo. origine. Priscianũ li. 6. & Sextũ Pompeiũ, qui censent, Denarium decem asses valuisse quinariũ quinq; Sestertiũ duos, & dimidiũ, tametsi admodũ vrgẽt authores in ꝺ̃rũ citati, ex quib. apparet, hãc ẽstimationem fuisse receptam ad Q. Fabij dictaturã, & post eã denariũ plurib. asib. æstimatũ esse.

Fortassis, vt & hoc obiter admotemus, argentei, quib. Chrysus diuenditus est, non erant denarij, sed numi didrachmi, vt censet Budæus lib. 5. de Asse. ex numo quodam illorum, qui apud Gallos in sacrario ecclesiæ cuiusdam maxima cum veneratione seruatur. Sic fane erant illi numi sich vulgares Hebræorum.

Fit deinde mentio aliquot in locis Sterlinguorũ quorundam. erat vero Sterlinguus numus argẽteus Anglicus ex vicesima sexta parte vnciæ, nam 17. numi argentei Sterlingui vnciam pendebant authore Virgilio Polydoro in historia Anglica lib. 16. Dictus autem est hic numus, vt idem author tradit, Sterlinguus, q̃ Sturnus auis, Anglice Sterling, vulgo Storno, in altera parte numi esset impressa. Erit igitur quilibet Sterlinguus paulo maior sestertio Romanorũ, siquidẽ 28. sestertij vncia apud Romanos efficiebant, quã apud Anglos itidẽ ꝑstituunt 26. Sterlingui, atq; ita erit Sterlinguus tertia numi regalis argentei pars, aut numus paulo minor tertia Castellã argentei parte. Horum Sterlinguorum mentio fit in c. constitutis. de procurat. & in c. fide arbitris.

SVMMARIVM.

1 *Aureus numus apud Romanos, quo tẽpore fuerit percussus.*
Die antea nomen quos signari iusserunt Reges Catholici Fernandus & Elysabeth, eorumque nepos Carolus imperator.
2 *Solidus aureꝰ, cuꝰ mẽtio fit à Iustiniano, q̃ põdus habuerit.*
3 *Solidus, qua ratione ſ. dictus fuerit. Et in hoc de tremisib. & semisibus*

De veterum aureis numis.

CAP. III.

2 AVREVS numus apud Romanos cœpit post annum 672. quam argenteus, teste Plinio li. 33. c. 3. nẽpe anno ab vrbe ꝺ̃ita quingẽtesimo quadragesimo sexto, ante Christi natalem annum ducentesimo duodecimo. Graci itidẽ numis aureis vti fuere, quem ad modũ passim cõstat ex Historicis, Græcisque authoribus. tametsi Lycurgus numos aureos, & argenteos expunxerit, ferreo forum vtendũ ꝓponẽrit, sicuti Plutarchus scribit in eiusdem Lycurgi vita.

Regis autem Catholici Ferdinãdi, & Elysabeth anno 2 M. CCCCXCVII. cudi iussere monetam auream in his Regnis ad hanc rationem, vt ex quolibet Marcho procuderentur 75. numi aurei, & tertia alterius numi pars. Sic etenim ex libra auri duodecim vnciarum percussi fuere numi aurei nonaginta octo. Hi vero numi ex ipsa Regia constitutione appellant excellentes, eiusq; ponderis dupli fuere, item tignati alij numi aurei, quos Doblones vulgus appellat, & demum alij, qui quinque, decem, 20. aut quinquaginta numos excellentes penderent, quos sæpissime, & nos vidimus, atque ita cautum extat pragmatica constitutione 118. Hac denique deprehensa horum numismatum ponderis ratione apparet, quemlibet horum numorum, quos Ducatos dicimus, & qui excellentes Regia. l. nuncupantur, drachmalem esse, & fere habere Atticæ drachmæ pondus. Nam drachmæ Atticæ 64. Marchum efficiunt. 96. Romanam libram duodecim vnciarum. Quamobrem ex aureis his drachmalib. integri ponderis 64. tot detrahuntur grana, q̃ efficiunt numum alium, & alterius tertiam partem, sic ex 96. tot grana subtrahuntur, quæ duos numos aureos excellẽtes constituunt. Drachmam autem hac in parte intelligo Atticam quæ appendit septuaginta duo grana, q̃ quidẽ Attica drachma duas continet drachmas vulgares, q̃b. aurifices vtuntur. Valet autem quilibet numus aureus ex his vndecim Regales argenteos huius regni numos quorum præcedenti capite meminimus, & ultra vnum Marauedinum æreũ, atq; iõ valet CCCLXXV. æreos Marauedinos.

Expendebatur in his Hispaniarũ regnis ab hinc decẽ 20. & triginta annis aureus dictus Castellanus, cuius põdere, & nunc aurifices, fabriq; argentarii vtuntur. Erat vero is numus probi quidem auri, & pendebat octo tomines, quorum quilibet pendit duodecim grana, duoq; efficiunt scriptulum, sic fane numus aureus Castellanus appendit Atticam drachmam. & scriptulum vnum, habetq; sextam vnciæ partem, qua ratione 48. Castellani efficiunt Marchum vnum, pondere quidem iusto, & sex vnciamquemadmodũ ex ipsius numismatis vero pondere satis apparet. (Atq. hæc constant, si vncia, qua modo vtimur, eiusdem ponderis est, cuius Romana. sed qa maior quibusdam vr̃, ad exactam huius numi rationẽ alia est eligenda via iuxta quam ex Marcho quinquaginta Castellani cuduntur, aut cudi solent.) Huius numi aurei Castellani valor est plane quadringentorũ octuaginta quinq; Marauedinorum, quorum in 1. c. meminimus.

Demum Carolus Cæsar, Hispanorum Rex percussi iussit aureos numos, qui coronati, aut Coronæ dicunt. Hi mõ frequentiores sunt, quorum sexagintaocto faciunt Marchum octo, & dimidius vncia, triginta quatuor pendunt vncias quatuor: centum, & duo efficiunt libra Romanam duodecim vnciarum. Valor cuiuslibet numi ex his censet ad tercentũ quinquaginta Marauedinos. Denique numus hic aureus decem regales argenteos numos & decem æreos Marauedinos in æstimatione reddit sicuti statutum est ab ipso Carolo in Pintiano totius regni cõuentu anno M. D. XXXVII. l. 104. Habetaũt aureus hic numus pondus sexaginta octo granorum, cõficiturque, & signatur ex auro non ita puro, & pretioso vt est illud ex quo excellentes aurei numi signabantur.

Olim a Romanis numus percussus fuit, qui ex auro signatus simpliciter aureus dicebatur, cuius numi passim mentio fit a Iurisconsultis, & veterib. Historicis, sed quia ab eisdem traditur plerunq; numus aureus, qui dicitur est solidus, nondum satis constitutũ est, imo adhuc controuertitur, an aureus, & solidus eiusdẽ ponderis, & valoris fuerint. Ipse vero posit tot egregios authores rẽ istam breuiter examinabo, rõnes vtri usque opinionis, & authoritates adducens, ne videar temere alteram ex his sententiam elegisse, & vt palam sit posse vtranque habita ratione temporum vere, & constanter asseueran.

Primum

Primum. n. illud si absque controuersia solidũ aureum, cuius mentio fit a Iustiniano, & alijs paulo ante Cæsarib. sextam fuisse vnciæ partem, atq; drachmã Atticã, & scrupulum vnum, quo fit vt sex solidi efficiant vnciam, & septuaginta duo libram. Quod constat ex Isidoro libr. 16. Etymologiarum, c. 14. Constantino Harmenopulo libr. 3. Epitomes tit. 7. textus ad hoc insignis in l. quoties. C. de susceptoribus. & arcarijs. libro. 10. cuius literam, & cõtextum subijciam ex ipso Codice Theodosiano, vt lector percipere possit facillime quantum differat a vulgata lectione, & aliqua Accursium adnotasse, quæ plane subticuisset si integram constitutionem legisset. Extat igitur constitutio hæc libro. 12. Codicis Theodosiani l. 1 3. titulo. de susceptoribus, præpositis, & Arcarijs.

Idem A. A. ad Germinianum Com. S. L.

QVOTIESCVNQVE *solidi ad largitionum subsidia perferendi sunt, non solidi, pro quib. adulterini saepe subduntur, sed aut idem in massam redacti si alunde qui solui potest habere materiam auri obrizae dirigatur pro ea scilicet parte quam vnusquisque defendit, ne diutius vel allecti, vel prosecutores, vel largitionales adulterinos solidos subrogando in compendium suum fiscalia emolumẽta conuertant. Illud etiam cautionis adiicimus, vt quotiescunque certa summa solidorum pro tituli qualitate debetur, & auri massa transmittitur, in 72 solidos, libra ferat accepto. & catera. Dat. 6. Idus Ianuarias Romæ Lupicino & Iouino Consulib.*

HAEC in Codice Theodosiano nuper typis tradito Ioan. Tilij Angolismensis diligentia, & opera, tametsi in Iustiniani. C. tantum appolita sit vltima huius cõstitutionis pars, his equidem verbis:

Quotiescunque certa summa Solidorũ pro tituli qualitate debetur, aut auri masla transmittitur, in septuaginta duos solidos libra feratur accepto.

Huius constitutionis authores fuere Valens, & Valẽtinianus Imperatores, ac Cæsares. Vã manifestũ fit, solidũ aureũ, sextã fuisse vnciæ partẽ, & iõ sex solidos vnciam, 72. aut libra duodecim vnciarũ efficere. Hanc sniam ẽt probant, & admittunt præter Isidorum, & Constantinum, Gulielmus Budæus lib. 5. de Asse, Georgius Agricola lib. 2. de Pondere, & temperatura monetarum. & Alciat. libr. 3. Dispunctio nu. c. 9.

Solidus aũt iõ dictus est, q̃ nihil illi deesse videat. Solidũ. n. antiqui integrum dicebant, ſm Isidorum, & ꝓbatur in l. ergo. §. creditorib. ff. de fideicom. liber. testis itẽ est & Horatius scribens aut partẽ solido demere de die. Idẽq; Nebrissensis adnotauit in Iuris ciuilis lexico. Ea vero dictio, de qua mõ agimus ẽt aureis ꝓuenit, & in vsum accessit ad discrimen constituendum inter aureos integros, & semisles, cum semisses ex dimidia aurei parte, tremisses ex tertia constarent, sicuti apparet ex Aelio Lãpridio in Ale. Seueri vita. & in l. iubemus. C. de erogatione militar. annonæ. lib. 12. & tit. de veste militari. l. 3. eo. lib. quo in loco inquirunt Archadius, & Honorius, Fortissimis militibus nostris per Illyricũ non binos tremisses pro singulis chlamydib. sed singulos solidos dari ꝓcipimus. Sic Volusius Mætianus de asse, libram integrã solidum appellat, Prima inquit diuisio solidi. i. libræ. ex quib. deducitur, non ex eo dictum fuisse solidum, quia de solido, & puro auro factus fuerit, a soliditate, vt falso existimat gl. in l. vnica. C. de veteris numismat. potest. lib. 11. Nam & ex his, quæ hoc in capite nos adnotauimus, constabit, aureos veteres, & solidos frequentissime pensos fuisse ex auro mixto, nõ ex puro, & obrizo. Tametsi Ouidius aurum hoc solidum dixerit lib. 3. Amorum, elegia. 7. Eruimus terra solidum pro frugib. aurum. Solidus tñ hic numus aureus 24. siliquas appendit, & iõ octaua eius pars tres habet siliquas, vt probat Anto. Aug. ex Nouel la Græca constitutione 130. de vsuris nauticis, nondum typis tradita, etiam si falso alij ꝺ̃rium scripserunt, quorũ error manifeste deprehenditur ex eo, q̃ sexta vnciæ pars quam appendit solidus, constat ex drachma Attica, & scriptulo, drachma vero ex obolis sex, & sic decem, & octo siliquis, scriptulum ex duob. obolis, atq; ita ex siliquis sex, quemadmodum in c. præcedenti probauimus, vnde solidus viginti quatuor habet siliquas.

Hinc tandem fit, vt solidus hic numus aureus, qui sextam habet vnciæ partem omnino similis sit numo aureo Castellano. Et hoc quidẽ obtinet quo ad põdus, nã de valore, & ꝓtio ipsius solidi paulo post in hoc ipso capite dicemus, tametsi hæc fere iam olim tradiderimus li. 1. Var. rei. c. 11. Hęc igif sunt plane accipienda, & absq; vlla cõtrouersia de solido aureo, cuius mentio fit in ipsius Iustiniani Codice, & in eiusdem Cæsaris constitutionib.

SVMMARIVM

1 *Aureus quod sexta fueris vnciæ pars multis probãt rationib.*
2 *Rursus traditur, aureum a solido differre, & quartam efficere vnciæ partem.*
3 *Quæ fuerit hactenus auri ad argentum, agentive ad aurum proportio.*
4 *Auri bonitas traditur & qua ratione cognosci ex posit.*
5 *Aurum obrizum quid.*
6 *Argenti bonitas itidem distinguitur.*
7 *Argentum postulatum quid.*

§. PRIMVS.

1 DAVREOS sane quidam opinantur, eũ numũ pondere simile fuisse solido, atque iõ sextam fuisse vnciæ partẽ. Hæc sña placuit aduersus Budæum Aemilio Ferreto Inst. de pena temere litig. Ant. Aug. lib. 2. Emendat. c. 9. Eandẽ probat veriorem, ac certiorem esse cẽset Io. Arce ab Otalora olim in hoc Granatensi Prætorio Regius consiliarius, qui nunc Pintiæ eodem munere fungitur, vir equidem ob singularẽ eius eruditionẽ ab omnib. sed a me præ cæteris suspiciendus. Is inquam in elegãti opere, quod de nobilitate Hispana publicũ fecit, part. 2. c. 4. scribit solidum, & aureum idem esse, nec pondere, nec valore differre. Horum authorum rationes exponam, vt facilius deprehendi possit, quo tendat huius controuersiæ status.

Prima eorum ratio adsumitur ex d. l. quoties. qua cõstat, numum aureum, qui solidus dictus est sextam fuisse vnciæ partem. Idem probatur authoritate Isidori, & Cõstantini Harmenopuli, quorum modo meminimus. Igitur satis apparet aureum numum apud veteres, & Iurisconsultos sextam fuisse vnciæ partem, & sic omnino similem extitisse solido pondere quidem, & item numo aureo Castellano.

Secunda ratio adducitur ex l. vnica. C. de collat. æris. libr. 10. Ea etenim constitutione quilibet aureus solidus æstimatur viccnis libris æris. i. interprete Anton. Augustinum viginti sestertijs. Sed si solidus minoris ponderis esset, quam aureus, verisimile non sit, eum pluris ẽstimari, cum aureus centum tantum sestertijs fuerit æstimatus. Consequitur ergo, cum constet de solidi certo pondere, idem pondus & aureum habuisse.

Tertio idem probatur in l. si vero. §. Prætor ait. ff. de his, qui deiece. vel effud. pena etenim ibi statuta est iure Pandectarum decem solidorum, quæ per Iustinianum expressim traditur nomine decem aureorum. in §. item his. versi. cui similis est. Inst. de obligationib. quæ ex qua si maleſi. nascuntur. Ex quib. duo libet adnotare. Primum apud Iurisconsultos in Pandectarum libris mentionem fieri solidorũ, quæ itidem fit in l. quia vulgo. ff. de ædil. edict. Secundum, promiscue a Iurisconsultis. & Iustiniano accipi solidos, & aureos, vt idẽ omnino sint.

Quarto

Quarto hoc ipsum stabilitur ex l.1.in prin. ff. de his, qui deiecer. vel effud. quo in loco pœna cõstituit quinquaginta aureorum, quam sub eadẽ quantitate, & eodẽ aureorũ nomine repetit Iustinianus in d.§. itẽ is. verſ. ob hominẽ. vt hinc plane constet, Iustinianum veterem aureorũ monetam minime mutasse, sed manifesto argumẽto comprobasse eam solido parem esse, cum in eadem materia, quæ per veteres leges tradita fuerit sub promiscuo aureorum & solidorum vsu, ipse met quandoq; solidorum, quandoque aureorum mentionem fecerit.

Quinto idem probare conantẽ ex eo qđ Iustinianus §. vlt. Inſt. de pœna temere litigant. pœnam a Iurisconsultis quinquaginta aureorũ nu. staturam in l. si libertus ff. de in ius vocand. l. 2. Lin cum. & lege vlt. ff. in ius vocati vt eant. quinquaginta solidorum nomine expressit.

Sexto conflat, a solido aureum non differre, nec põdere, nec valore, ex Reg. l. 7. tit. 18. par. 1. vbi aduersus occidentẽ Episcopum, presbyterum, aut Diaconum pœna solidorum statuta est sub certo numero, cum idem numorum numerus videatur sub aureorum nomine iure communi definiri pro eisdem criminis pœna. c. q; subdiaconum 17. q. 4.

Septimo hoc ipsum probari potest, quia in quibusdã Regijs constitutionib. mentio solidorum fit in his casibus in quibus apud ipsos Iurisconsultos aureorum nomen exponitur. Nam & auri, quorum meminere Iurisconsulti, l. 3. §. 1. & §. 2. ff. de sepulchro violat. solidi nomine nantur in l. 1. & 2. lib. 4. fori.

Octauo eadem opinio comprobatur authoritate Accursij, Bar. & Doct. in d. quoties & in l. quicunque. C. de seruis fugit. Abb. & Fel. in c. conquerente. de offi. ord. quorum, & aliorum communi consensu decium exstat autem iurisconsultorum, & solidum Iustiniani eiusdẽ valoris, & ponderis fuisse.

Nono & his rationibus ipse aliam adijcio, certo sciens quantum ea sit roboris habitura. Etenim cũ Regiæ Paritatum leges plerunq; ac frequentissime aureos, & solidos veterum Iurisconsultorum, & Iustiniani in eandem monetam Hispaniarum transtulerint, fatis est probabile doctissimos illos viros, qui Paritatum operi fidem non dedere operam plane existimasse, eiusdem ponderis, & valoris aureum & solidum fuisse.

2 Verum ex contrario alijs visum est, aureum veterem a solido. C. Iustiniani differre proportione sescupla, ita quidem, vt aureus sit sescuplo maior pondere ipso qđẽ solido. Atq; ideo quatuor aurei vncia est ciunt, 48. auri libra duodecim vnciarum. 32. Marchum octo vnciarũ. Sic etenim censent & opinantur Guil. Budæus lib. 3. & 5 rursus. lib. 5. de Asse. Leonard. portius lib. 1. de monetis, & ponderib. Alc. lib. 3. disp. cap. 9. Georgius Agricola lib. 2. de pondere & temperat. monet. quorum sententia multis probari potest.

Primo ex ipsis met numis aureis veterib. quorum 24. tellatur Budæus in d. libr. 3. expendisse, atq; ex iusti ponderis examine deprehendisse ipsos, appendere sex auri vncias. Scribit tamen aureis 24. addisse duas drachmas, & grana quædam, ex quib. persecisse rem ad æquilibriũ. Sic factum est, vt 24. aurei duæ ad iustũ, & exactũ pondus deficerent drachmæ. Idq; mirum non est ob eorum vetustatem, ex qua contingit, & corroti aliqua ex parte fuere. Igit huius doctissimi viri diligentia probabilius est aureũ quartam fuisse vnciæ partẽ, cum 24. ex vncias appenderint, duab. propter vetustatem eorum deficientibus drachmis.

Secundo ad hoc ipsum & locus Plinij conducit lib. trigesimo tertio, c. 3. Etenim ex emẽdatione Leonard. Portij, Agricolæ, & aliorũ, ita is scripsit, Aureus nummus post annum 62. percussus est quam argenteus, ita vt scrupulu valeret sestertijs vicenis, quod efficit in libras rationem sestertiorum, qui tũc erant, V. D. CCLX. sestertio. Post hæc placuit, quadraginta duo signari ex auri libris, pau latimq; principes imminuere põdus, minutissime vero ad quadraginta octo. Hæc Plinius ex quo apparet aureos quatuor vnciam fecisse, & ætate ipsius Plinij ex auri lib. Romana percussos fuisse aureos quadraginta octo

Tertio his accedit Iulij Pollucis authoritatis etenim lib. 4. de Vocabulis ad Cõmodum Cæsarem inquit, Aureus numus duas drachmas Atticas habebat. Vnde patet, vt quẽadmodũ denarius Romanus fere drachmalis pondere fuerit, ita & aureus Romanus duas drachmas habuerit vũ manifestũ sit, aureum quartam fuisse vnciæ partẽ, cũ vncia ex octo drachmis constet. Erit igitur hic aureus Romanus iuxta pondus illud simile fere habita ratione ponderis aureo numo duplo, quem vulgus Dobion appellat. Est n. duplus hic numus aureus ponderis fere duarum drachmarum, siquidem dupli aurei Castellani, quos cudi iusserunt Reges Catholici Ferdinandus, & Elysabeth, triginta duo efficiunt Marchum addito alterius dupli aurei besse, aut duob. adiectis tremissib. atq; ideo quatuor ex his vnciam fere constituunt.

Quarto ad hanc rem diligentius expendendam oportet prænotare, aureum illum veterem, qui ubique vsitatus inuenitur 25. denarios argenteos valuit, si is foret solido similis ita, vt drachmam, & scrupulum appenderet, maxime dissimilem constituere proportionem, & analogiam auri ad argentum, multumq; diuersam ab ea, quæ Cæsarum temporib. & multo ante Romæ habita fuerit. Qua de re illud est æstimandũ, qđ olim cũ Romæ foret auri penuria, authore Plinio ea fuit proportio auri ad argentum quæ est quindecim ad vnum; drachma etenim auri quindecim argenti drachmis æstimabat. Erat ergo quindecuplex auri ad argentum analogia, seu æstimationis proportio. Qđ palã deducitur ex Plinio, qui lib. 33. c. 3 scribit, scrupulum auri vicenos sestertios valuisse, sed 20. sestertij quindecim argenti scrupulos continebant, nempe appendebant quinque drachmas, aut denarios, quorum quilibet, si denarius omnino drachmæ similis est, tria scrupula pendit. igitur ex Plinio deducitur, tunc auri ad argentum esse proportionem quindecuplam, atq; ita Budæus Plinij locũ lib. 3. de Asse inducit, & interptat.

Deinde apparet, Romæ vnam auri partem decem argenti partib. aliquando æstimatã fuisse. Cui rei testis est Liuius lib. 38. agens de conditionib. pacis, ad quas Aetoli conuenerant cum Romanis, inquit. n. De pecunia summa, quam penderunt, pentionibusq; eius nihil ex eo, qđ cum Consule conuenerat mutuatum, pro argento in aurum dare mallent, dare conuenit, dum pro argenteis decem, aureus vnus ualeret. Idem & Iulius Pollux lib. 9. de vocabulis ad Commodum, affirmat ex Menãdri comœdia, q depositum apud argentarium dr. Huius loci Budæus, & Georgius Agricola meminere. Et licet Lugdunensis de contractib. q. centesima, nu. 779. existimet, parum caute Liuij locum ad rem istam adduci, opinor ipse optime hoc ex eo probari, cum sit uerolimile, de aureo & argenteo eiusdem ponderis actum fuisse.

Herodotus tamen in Thalia vnum auri talẽtum taxauit tredecim argenti talentis, (& fere quindecim Diodorus Siculus li. 16.) Romę vero Sergii Galbæ temporibus vna auri portio æstimata fuit argenti portionib. duodecim, & dimidio, qđ ex Tranquillo, & Cornelio Tacito in hunc modũ deduxit Georgius Agricola. Scribit enim Suetonius Tranquillus in Othone Syluio. Nullo igit officio, aut ambitionis in quemquam genere omisso, quoties cœna principẽ acciperet, aureos excubãti cohorti viritim dimidebat. De eadẽ quoq; largitione ita loquitur Tacitus, Eo paulatim progressu, vt per speciem conuiuij quoties Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti viritim centenos diuideret. Nam cũ centũ numi

numi sestertij efficiant quinq; & viginti denarios, & aureus duorum denariorum pondus habeat, vna quidem auri pars, argenti partib. duodecim & dimidia æstimata fuisse vr. (Sed & Dion lib. 55. asseuerat, aureum apud Romanos fuisse valoris, quinque & viginti drachmarũ Atticarum.)

Hipparchus Apud Platonem aperte asseuerat, vnam auri portionem esse pretium duodecim argenti portionum. Sic etenim constat ex Platonis dialogo cui titulus Hipparchus, vel de lucri cupiditate.

Deinde Vespasiani temporib. vnam auri portionem, argenti portionib. duodecim æstimatam a Roma. fuisse deducit ex Plinio, qui lib. 19. c. 1. Proximus, inquit, Bissino, mulierum maxime delicijs circa Elim in Achaia genito quaternis denarijs scripula eius permutata quondã vt auri. Habent. n. quatuor denarij pondus duodecim scrupulorũ, seu scriptulorũ. Eritq; paulo maior auri ad argentũ proportio, si denarium maiorem drachma cõstituamus, nempe si septẽ denarij efficiant vnciã, q conflat ex viginti quatuor scrupulis, tunc sane quatuor denarij pondus habebunt fere quatuordecim scrupulorũ, atq; iõ auri ad argentũ proportio hæc erit constituenda vt vna pars auri fere quatuordecim argenti partibus sit æstimanda. Sic deniq; tpe illo, quo Romæ solidus sextularis erat auri portio vna quatuordecim argenti portionib. æstimabat, quemadmodũ ex l. 1. C. de argenti pretio. lib. 10. deducitur, & adnotarunt Lugdunensis de cõtib. q. 100. nu. 779. Ant. Aug. lib. 2. Emendatio. c. 8. Hoc ipsum & multo ante obtinuerat, vt ex Plinio mõstrauimus, & ex Suetonio, ac Tacito paulo ante citatis, idem obseruandum erit, si ex septem denarijs vnciã, & ex duabus drachmis aureum veterem constituamus: siquidem viginti octo drachmæ, & aliquid plus constent ex viginti quinq; denarijs. Fit satis manifestũ, olim Romæ tpe, quo solidꝰ erat in vsu ex sexta vnciæ parte, & itẽ eo, quo aureus publica percudebat authoritate, auri ad argentũ eam fuisse ꝓportionẽ, quæ est vnius ad quatuordecim.

Qđ si hæc vera sunt, nec vnquã pluris fuerit aurũ Romæ æstimatum, quam ad rõnem vnius pro quindecim argenti partib. fieri non potest, nec est verolimile aureũ pendentẽ drachmã, & scrupulũ, & sic similem pondere Iustiniani solido valuisse viginti quinque denarios argẽteos, cum esset tunc ea proportio auri ad argẽtũ, quæ est vnius pro vndeviginti, quod nullibi legi, etsi dilr inquisierim. Et hæc quidem si denarius, pondere drachmæ similis constituatur. Quod si denarius Plinio authore septima est vnciæ pars, multo maior erit auri ad argentũ æstimationis analogia, & proportio, quia vna pars auri æstimanda est vna & viginti argenti partib. Hanc tamen rõnem ipse qđq; probaui pro Budæi, Leonardi Portij & aliorũ ini4, quam vlterius exponã illud primum præfatus, minime cõtrouersum esse, apud veteres aurum viginti quinq; denarios valuisse, qđ minime negant Anto. Aug. & Ferretus. idemq; nos inferius euidenter ostendemus. Nostra vero ætate vna quidem auri pars vndecim argenti partib. aliquando duodecim æstimatur, & pluris ob auri inopiam, vel eius æstimationem ex eo contingẽtem, quod aurum sit purum absque vlla argenti, vel ęris mistura.

4 Hæc aũt tam varia æstimatio auri, præter rationem illã quæ ab eius inopia sumitur, potest contingere ex ipsius auri vel argenti qualitate. Hæc tandem qualitas in de constat, q quanto purius est ipsum aurum, vel argentum, tanto est maioris æstimationis, sic & minoris æstimandum erit, si mistum sit alterius metalli maiori portioni. Auri etenim bonitas in viginti quatuor caractis indicaturæ pro ratione Marchi cognoscitur. Nostri siquidẽ aurifices, & argentarij fabri ad ignem, & bonitatẽ auri indicãdã, & deprehẽdẽdã vtuntur caractis: quã dictionem a Ceratio verbo Græco deflexere. Est enim Ceratium minuti ponderis vocabulum a grano siliquæ ductum, qui fructus est arboris prædulcis digitorũ hominis longitudine, & pollicis latitudine. Hispani Garrouas dicimus, intus sunt grana, quæ ceratia dicunt nomine cum fructib. cõcato. Sic Columella lib. 3. siliquã, inquit, Græcam quidam ceratium appellant. Hæc ita in parte ceratium nõ ad pondus veteris ceratij, aut siliquæ referendum est, sed ad auri indicaturã, quod & Budæus admonet lib. 3. de Asse. Nam aurifices Marchũ diuidunt in viginti quatuor caracta, q̃ vulgo quilates vocamus, cuilibet aũt vnciæ conueniunt tria caracta, aut tres quilates, qua ratione cum dicimus, Oro de viginti quatuor quilates, intelligimus aurũ purũ, & obryzũ, quod nullã habet mixturam alterius metalli, nec argenti, nec æris. Hinc sane fit, q̃ aurum illud est omnino purum, quod totum legitimum vnciæ, vel Marchę pondus, i. in Marcho 24. caracta habet ex vero auro, nullo admixto metallo, nec argẽto, nec ære. Qđ si Marchæ auri sit admixta vigesimaquarta æris, vel argenti pars, dicet aurũ illud viginti triũ caractorum, nos dicemus vulgari sermone Oro de 22. quilates. sic si in auri Marcha sit duodecima portio argenti, vel æris, dicet aurũ hoc viginti duorũ caractorũ, idest, Oro de 22. quilates. Hanc vero auri bonitatem facillime deprehendunt aurifices, Lidio lapide aurũ probantes. Nam & Plinius lib. 33. c. 8. de eodem lapide Lydio tractans in quit, His coticulis peruti cũ a vena, vt lima rapiunt experimentũ, protinus, dicunt, quantũ auri sit in eo, quantum argenti, vel æris, scrupulari differentia mirabili ratione nõ falleate. Hæc Plinius, q scrupulũ dixit, qđ nos quilate diximus. Hæc tamen Castellana dictio quo ad pondus quatuor habet grana vulgaria.

Hinc ergo plane in telligit constitutio Regũ Catholicorum, cuius in hoc capite meminimus, dum iubet aureos numos, quos excellentes appellat, ex auro percuti quod aurum sit de ley de 23. quilates, y tres quartos. Est enim hoc aurũ non omnino purum, sed quod habet argenti, vel æris admixtam nonagesimam sextam partem: sic habet aurum illud æris vel argenti quartam vnius caracti partem in auri Marcho, vel in octo vnciis.

Eidem rõne constat intellectus ad l. 114. Caroli Cæsaris Hispaniarũ Regis anno trigesimo septimo, Pinturiæ latam, qua constitutum est, vt numi aurei percutiant, & hi Coronæ dicant, ex auro quidem viginti duo caractorũ, idest, de 22. quilates. Habet. n. hoc aurum in quolibet Marcho duodecimam argenti vel æris admistam portionem, & sic vnius vnciæ duas partes é trib. Dicitur aurũ illud apud Latinos duo & vicenarium, quia duodecima parte ab auro purissimo deficiat, & habeat viginti duo caracta. Eodem ferme modo aurũ dicit vicenariũ qđ est viginti caractorum. Et item aureũ duodevicenariũ quod habet octodecim caracta, & id differt a purisimo quarta parte, quemadmodum Budæus diligentissime explicat libro tertio de Asse, scribens, vasa raro ex auro purissimo fieri, ideo quod illam aurum vsuram non fert, nec attrectationem sine magno in tertimento, id circo consulto temperatur. Et idem fit in anulis, cateris ſpuriq; & mundo muliebri, ne facile frangatur, aut tor queatur. ætatur & ipse Budæus apud Gallos numos aureos percuti ex auro quod vno tantum ceratio deficiat in ipsa indicatura, cum constet ex viginti trib. caractis.

Sed & hinc aperitur sensus Suetonij Tranquilli, q in Cæsare scribit, capit. quinquagesimo quarto, in Gallia fana, templaq; Deum donis referta expilauit, vrbes direpturus ob prædam, quam ob delictum, vnde factum, vt auro abũdaret, ternisq; milibus nummum pro mercede in Italia, prouinciisq; diuideret. Etenim in hoc Suetonij loco manifestũ fit, auri libram æst. matam fuisse ad rationẽ fere vnius auri partis pro argenti octo par

tib.cum de sestertijs numis sit Suetonius intelligendus vnde coniectare possumus,aurum illud,nempe vascularium,fuisse duodeuicenarij,& a purissimo auro quarta parte deficere,vt tandem fuerit aurum de 18. quilates, quod & ipse Budæus admonet.

Hæc quidē de auro puro adnotauimus, & de mixto: aurum vero purissimum passim obryzum vocatur,atq; inde obrizum dicuntur in l.vniuersos.C.de veter. numismatis potest .in lege 1.C. de oblatione votorum. lib.12.qui ex purissimo auro fuerint signati, Plinius ad hæc lib.33.c.3. Auri inquit experimento ignis est, vt simili colore rubeat,quo ignis,atq; ipsum obryzū vocāt. sic & ad bonitatē auri,& ad eius pondus examinādū iubet lex constitui publicū iudicem, quem Zygostatem appellat,nos contraste dicimus.l.2.C.de ponderatori.& 6
auri illatione.lib.10.Olim Romę lata a Mario Gratidiano statutus est ludus.i.schola probandi numismatis, vt ægre fallere possent numi adulteratores,teste Plinio lib. 33.c.9.Commemorat ad hæc Georgius Agricola libro 1.de pretio metallorum,(ex Herodoto libro 4.)Darium Regem Persarum, cum cuperet tale monimentum sui relinquere,quale nullus Rex reliquisset, ex auro, quod quam fieri potuit purissimum excoxit numos percussisse,qui Darici vocati sunt.Daricus autem hic numus pē debat duas drachmas,vnde similis erat duplo aureo numo,quem percuti iusserunt Reges Catholici Fernand. & Elyzabeth,quemadmodum ex dicto pondere cōstat quod proprium huius Darici numismatis fuisse ex Xenophonte & Aristophanis interprete docet idem Agricola lib.2.de pondere,& tempera.monet.aduersus Budęum qui existimat,Daricum octo drachmarum pondus habuisse.Erat ergo Daricus pondere similis aureo Romano iuxta posteriorem sui formam habebatq; ex altera parte imaginem Darii, ex altera Sagittarium incisum, authore Plutarcho in vita Artaxerxis.Tyberius itē Imperator,qui Iustino successit,Chilpericum Regem Frā corum aliquot puris aureis ad eum missis donauit, quorum quilibet libram pendebat,& altera cuiusq; pars exprimebat imaginem Imperatoris cū hac inscriptione Tyberij Constantini perpetui Augusti:altera currū quadrigarum cui insidebat auriga cum hac præclara inscriptione,Gloria Romano.cuius rei meminit Geor.Agricola lib.1.de pretio metallorum.atque item Sabellicus Aeneade octaua,libr.5.Sed & Paulus Aemylius de reb. Francorum lib.1.idem scribit adijciens,hos numos fuisse quinquaginta,tametsi non scripserit,eos fuisse ex auro purissimo signatos.Aurum † vero hoc purissimum
5 obryzum vocatur quasi Ophirizum,aut Ophiritiū authore Hieronymo ab Ophir insula Aethiopiæ, vnde purissimum aduehebatur. Latini autem,& pro obryzo obrussā dixere,vt Seneca epistola decimatertia: hæc inquit ex eius obrussa,idest summa bonitas,vt interpretatur And.Alc.lib.5.parergon,c.9. Qui ēt censet, hinc deduci prouerbium,ad obrussam,idest,ad summum perfectionem,quo Cicero in Bruto vtitur.Expurgandus est, inquit,fermo,& adhibenda ad obrussam ratio,quæ mutari non potest, Auri item numi obryzati meminit Agathias historicus.Locus sane Diui Hieronymi, cuius simpliciter Alciatus meminit,est,ni fallor,in Commentarijs in Hieremiam lib.1.c.10.super illa verba: Argentū inoolutum,siue productum de Tharsis affertur aurum de Ophaz,opus artificis,& manus ærarij.Hieronym.ita inquit,septem nominib.apud Hebræos appellatur aurū, quorum vnum Ophaz dicitur,quod nos dicere possumus obrizum.Idem adnotauit doctissimus Beroaldus apud Suetoniū in Nerone,c.44.ex Fortunato interprete ecclesiasticarum dictionum.Quæ tandem verba minime probant,Hieronymum voluisse obryzum aurum inde deducere,quasi Ophiritium ab Ophir.Nam etsi dixerit,aurum & Ophir propter eius summam bonitatē posse dici a Latinis obrizum,non tamen significat obryzum dictum ab Ophir,quasi ophiritium . Potuit sane obrizum dici quasi ὀβρυζον, idest syncerum delicatumq;.Dictio autem,obrussa,agnoscitur ab Erasmo in adnotationib.ad Senecam ex ratione auri obrizi . Apud Ciceronem in Bruto vulgata lectio hæc est: Expurgandus est fermo , & adhibenda quam obtrusa ratio,quæ mutari non potest.Sed & Petrus Victorius in adnotationib.obrussam ex veteri Codice agnoscit, existimans in vtraq; lectione subesse mendum.Fit & auri obryzi mentio Danielis c.10.vbi Hierony.ex Aquila, aurū Ophaz interpretatur Suetonius item in Nerone c. 44.eiusdem auri obrizi mentionem fecit.

Argenti lex,& bonitas non ex caractis,sed ex denarijs,& granis a fabris argentarijs distinguitur.Accipitur .n.hic denarius non ad pondus, sed potius ad bonitatē. Idcirco est duodecima pars integræ,seu totius puritatis materiæ cuiuslibet massę,vt explicat eleganter Lugdunensis de ȝ.tib.q.centesima,nu. centesimo octuagesimo secundo,& centesimo octagesimo nono . Nos tū ad Marchum in praxi denarios hos deducemus , siquidē Marcha habet duodecim denarios,quorum quilibet diuidit in grana 24.Summa igitur bonitas in argento ea est,vt Marchus quilibet habeat duodecim denarios argēti, atq; Marchus totus erit argenti puri,qd nullam habet æris,aut stanni mixturam.Quod si Marcha habuerit duodecimam partem æris mixtam argento,tunc argentum hoc erit vndecim denariorum , quia duodecimus denarius non argenti,sed æris est alteriusve metalli.Sic sane constitutio Regia in pragmaticis dum statuit numos argenteos esse cudendos ex argento,quæ sea de ley de onze dineros ,y quatro granos,est ita intelligēda, vt numi argentei percutiantur ex argento , cui tantum mixta sit æris,aut alterius metalli pars duodecima, minus sexta parte,atq; ita vnius denarij quinque partes ex ipsius denarij sex,denique habet argentum hoc mistum alterius metalli ad rationem decimæ quartæ partis,& paulo pluris.Quilibet igitur Marchus huius legis & bonitatis habet alterius metalli quatuor Atticas drachmas,& fere dimidiam,vel semunciam,& plus, nempe dimidiam ferme Atticam drachmam.Hanc vero rōnem bonitatis auri,& argenti præter Budæum,& Lugdunens. tradit optime Albert.Brunus in tract.de augmento & diminutione,conclusione vltima.

Ex argēto purissimo numos percussit Ariandes,quē Cambyses Aegypto præfecerat.quare Herodoti ēt temporib.argentum Ariandicum fuit purissimū. meminit huius numismatis Georgius Agricola libro primo de pōtio metallorum ex Herodoto lib.4.Romani vero denarij,ēt qui tpe Consulum percussi fuere non sunt ex puro argento confecti.Siquidem æris habent partem octauam,quam Liuius Drusus Tribunus plebis miscuit argento,qui ab Imperatorib.signati sunt maiorem habēt æris portionē,qd eleganter ac diligētissime tradit Geor. Agric.li.2.de ponderib.& tempe.mone.qui & in d. li. de pōtio metallorū& monetis, vtrinque rōnes adducit, an expediat reipublicæ,numos ex auro , vel argento purissimos pcuti,an potius vtile sit,auro & argento miscere æris partem aliquam ad numismata cudēda. Ipse vidi multos Cæsarum denarios argenteos, quorū aliquot signati videbantur ex argento,cui mixta erat decima, vel duodecima eris pars , aliquot autē ex minoris bonitatis materia,nēpe ex argento,cui fuerit mixta sexta,vel quinta æris pars.Nec dissiteor apud Romanos,& Græcos, vt & apud Hispanos varias ob causas sæpissime ex Reipublicæ instituto rem illam numariam mutationē in argēti & auri materia accepisse, Denique in auro, & argento ratio indicaturæ communis est, vtqd cæcoctilissimū fic,

sit,vel aurū,vel argentū,id sit a mixtura alterius metalli purgatissimū.Argentum purissimū qd Hispani Acen
7 drado dicimus,a Latinis postulatū nuncupatur ex authoritate Suetonij in Nerone,c.44.& Iurisconsulti in,l. naue Saupheli,ff.locat.quo in loco Budæus hoc adnotauit,& Philippus Beroaldus ad Suetonium in d.c.44.Cælianus Coita in dictione,Argentū. Hoc ipsum Aulus Gellius appellat lib.6.c.5.argentum purum putum.Quæ de re multa tradidere Alc.lib.6.Parergon,c.4. Lugdunēsis in tract.de ȝct.q.100.nu.785. & Stephanus Forcatulus in Necyomantia iuris Dialogo sexto. Quibus non omnino placet dictio postulatū apud Suetonium,nec apud Iurisconsultum,apud quem in pandectis Florentinis legitur,Pusulatum(fortassis a Pusula,quæ tumor est ab igne factus apud Plinium,& Columellam,ēāq; lectionem defendit Turneb.lib.24.aduersar.c.2.verum apud Columellam libr.7.c.quinto pulla dicitur facer ignis, eo quod tumores efficiat:apud Plinium libro 26.c.8.& lib. 27.cap.9.vulgo legitur,pustula.)Sed a multis proditum est aurum,& argentum non posse ita excoqui,quin aliquam habeat,etiam summa diligentia excoctum , alterius metalli portionem.Secundum hos in auro est summa bonitas ad quartum & vicesimum ceratium,ad quadrantem absolutum,idest,vt quadrans tantum ceratij in tota massa aut Marcho æreus sit aut argenteus.Sic equidem aurum illud,cuius meminit præcitata Regia constitutio,erit iuxta hanc rationem purissimum,& obryzum.Argentum autem ex hoc illud erit purgatissimū cui tantum mistus est alterius metalli denarij quadrans, nempe quadragesima octaua totius massæ pars.Verum Gulielmus Budæus lib.3.de Asse consentiens huic opinioni veterum,& asseuerans,aurum,& argentum ad præscriptam bonitatem summum censeri nihilominus ex iudicio,& testimonio peritorum huius sæculi probat, argentum ita decoqui posse,ut nihil huius sæculi probat, argentum supersit,aurum vero adeo posse igni purgari, vt ad bonitatem absolutam , & summam non sit in eo æris,aut argenti quicquam præter decimam sextā vnius caractij portionem. Et sane huic auro, vt vere sit viginti quatuor caractorum,de 24.quilates,solum deficit vnius caractij decima sexta pars , nempe totius massæ portio tricentesima octuagesima quarta.

Quæ omnia ideo hoc in loco adduximus,quod existimemus fore necessaria,aut saltem vtilia esse ad cognitionem eius rei,quam hoc in opusculo tractandam suscepimus.Scribit & præter hæc Plinius lib.33.c.4. Omni auro inest argentum vario pondere,alibi dena, alibi nona alibi octaua parte.In vno tantum Galliæ metallo, quod vocant Albicratense,trigesima sexta portio invenitur,ideo cæteris præstat.Hactenus Plinius.

His ergo rationibus probari potest Budæi, & aliorū sententia,quæ asserit,& definuit,aureum veterum Romanorum quartam fuisse vnciæ partem,& a solido , ac numo aureo Iustiniani,& aliorum Cæsarum desciuisse portione distingui.

EX §. SEQVENTI,

SVMMARIVM.

1 *Aureus apud Romanos non fuit semper eiusdem ponderis, nec eiusdem bonitatis , quamuis multo tempore fuerit quarta vnciæ pars.*

2 *Aureus quo tempore fuerit diminutus ad sextam vnciæ partem.*

3 *Aureus dictus est solidus,etiam eo tempore, quo erat quarta vnciæ pars.*

4 *Intellectus l.vnica,C. de collat.auri lib.10.*

5 *Solidi æstimatio & valor.*

6 *Intellectus l.vnica.C.de argenti pretio.libr.10.*

7 *Intellectus cap.qui subdiaconum.de cimaseptima q. 4.*

8 *Argentei Turonenses,qui fuerunt & intellectus. eiem. 2. De magistris.*

9 *Intellectus c.conquerente.de officio ordinarij.*

10 *Siquam Accursius falso solidum interpretatur, & qui nos solidos decem.*

11 *Solidi aurei in sacris Bibliis,& inibi de siclis aureis.*

12 *Stater aureus varius vbique.*

§. SECVNDVS.

NOn me latet,rem hanc difficilem esse cū & in ea viri diligentissimi in varias ierint sniias,quarū mō mētionem fecimus:conabor tamen quibusdam ex positis assertionib. huius quæstionis nodum pro viribus explicare,vt hinc constitutissimum sit habita ratione
1 temporum vtranque sententiam defendi posse.

Prima conclusio.Aureus apud Romanos non semp eiusdem ponderis fuit,nec eiusdem bonitatis. Prior assertionis pars constat ex authoritate Plinij libro 33.c.3. cuius verba proximo §.retulimus.Nec hoc poterit negari,nisi ab eo,qui Plinium nusquam legerit.idem tradere Leonardus Portius lib.1.de sestertio,Budæus libr. 3.de Asse,& Georgius Agricola lib.1.de monetis,& pretio metallorum.Posterior vero pars itidem ab eisdem probatur,cum ex eis appareat a Principib. Romanis auro numismatico duodecimam partem argenti,vel æris quandoque maiorem,quandoque minorem mistā fuisse,quemadmodum & hodie fit.His accedit Pomponius Iurisconsultus in l.numismatum.ff.de vsufr.ita enim inquit,Numismatum aureorū,reliqrgenteorum veterum quib.pro gemmis vti solent,vsusfructus legari poterit.

Secunda conclusio.Aureus Romanorum multo qdē tpe fuit quarta vnciæ pars.Hæc deducitur ex Plinio in d.c.3.eius etenim tempore,& sic sub Cæsarib. Vespasiano,& Tito aureus hoc ponderis habuit vt quarta fuerit vnciæ pars. Idem constat ex numismatis a Budæo appē sis ad vsque tēpora Marci Antonini. philosophi. Aurelij & Seueri.Iulius item Pollux, qui ad Commodum Cæsarem de rerum vocabulis scripsit,testis est , & aureum quartam fuisse vncię partem.Sunt & Aureliani Imperatoris aurei quidā,qui duos denarios appēdunt,quorum aliquod hodie extant,vt commemorat Georgius Agricola lib.2.de pondere,& temperat.monet.

Tertia conclusio.Aureus † Romanus sub Cōstantino Imperatore,aut sub Iuliano ita pōdere diminutus est,vt sextam effecerit vncię partem:hanc propositionem multis sane coiecturis,& fortassis certis testimonijs probare quis poterit,si consideret,proxime constitutas cōclusiones veras esse.Etenim sub Cæsarib.qui hos præcesserūt, aureus quarta fuit vnciæ pars:ab his vero Imperatorib. vt sexta vnciæ pars iudicatur,& expenditur.igitur constat horum Cæsarum Imperio aureorum pondus diminutum fuisse.Quod & Georgius Agricola itidem asseuerat in d.lib.2.idem deducitur ex aureorum pretio habita analogia,& proportione aurei ad argenteos numos, sicuti proximo paragrapho , quarta ratione colligebamus.quamobrem satis certum fit olim sub Consulibus & denique sub Cæsaribus ante Constantinum ,aureum fuisse quartam vnciæ partem.
3
Quarta conclusio.Aureus ēt eo tempore, quo quartam appendit vncię partem,dictus est solidus tunc primum cum Alc.Seuerus Imperator ex auro tremisses,& semisses percussisset . Ad huius assertionis probā

tionem Aelij Lampridij verbis vtar, qui in Alex. Seuero ita scribit, vectigalia publica in id ꝓtraxit, vt qui decẽ aureos sub Heliogabalo ꝓfiteretur, tertiã partem aurei ꝓstaret, hoc est tregesimam partem. Tunc ꝙ primum semisses aureorum formati sunt, tunc ẽt cum ad tertiam partem aure. vectigal decidisset, tremisses dicente Ale. etiam quartarios fururos, ꝙ minus non posset, quos qui dem iam formatos in moneta detinuit expectatos, vt si vectigal ꝺnere potuisset, & eosdem ederet. Sed cum non potuisset per publicas necessitates, conflari eos iussit, & tremisses tũ, solidosq; formari, formas binarias, ternarias, & quaternarias, & denarias ẽt, atq; ampliꝰ vsq; ad bilibres quoq;, & centenas, quas Heliogabalus inuenerat refolui præcepit, nec in vlu cuiusquã verfari, atq; ex eo his materiæ nomen inditũ eſt, cum diceret plus largiendi hanc esse Imperatori causam, si cum multos soli dos minores dare posset, dans decem, vel amplius vna forma 20. & 50. & centum dare cogeretur. Hæc Lãpridius. A quo libet deducere aureos, quorum quilibet appendebat quartam vnciæ partem, solidos ex eo dictos fuisse, ꝙ integri aurei eſſent, non semisses, nec tremisses, qui tunc primum percussi fuere, Semisses quidem ex dimidia aurei parte, tremisses ex tertia. Sed & sub Alexan. Seuero, aureum ẽt habuisse quartam vnciæ partem, con stat ex proxima conclusione, & ex his, quæ ad eius intel lectum adduximus. Item deducitur ex eodẽ Lampridio aureos veteres tunc ex ea rõne solidos dici cæptos. Nam & in hac dictione iuxta significationẽ illam ante id tpis apud Latinę linguæ authores rarus fuerat vſus. Aureos vero duarum drachmarum iõ minores solidos appellat Lampridius, ꝙ distinguerentur ab his, quos binarios .i. quatuor drachmarum, ternarios sex drachmarum, quaternarios octo, denarios viginti, bilibres centum nonaginta duarum, centenarios ducentarum drachmarum Heliogabalus cudi fecerat. Sic Vlpianus, qui sub hoc Cæsare Alex. floruit, in l. quod vulgo. ff. de ædil. edict. & in l. si vero. §. Prætor ait. ff. de his, qui deiecer. vel effud. Prætorum, & Aedilium vetera edicta referens pro aureis solidos appoſuit, ex eo forsan, ꝙ & si eius dictionis nõ fuerit apud veteres frequens vſus, vſi tñ ea qõq; fuerint veteres Prætores, & Aediles, vel ex ea rõne, ꝙ Iurisconsultus ipse dictionem tunc in vſum deductam veteri sobiti fuerit, cum frequentior sit mentio aureorum in ipsis veterum Prætorum, & Aedilium edictis.

Eadem ratione, & ipso quidem tpe, quo aureus, siue solidus sextam appendebat vnciæ partem, percussi fuere aurei numi semisses, & tremisses. Tremissis aũt numus aureus tertiam pendebat solidi partem, ita, vt solidus ex tribus tremissib. constaret, tremissis vero ex octo siliquis. Fit mentio de tremissib. in l. 3. C. de militari veste. & Iubemus. C. de erogat. milit. anno. lib. 12. & in Nouella 18. & 29. Sed & de solidis aureis Iustiniani, & de tremissib. expressim meminere Gothorũ inclyti Reges, qui apud Hispanos leges olim tulere ante Roderici Regis calamitatem, vt patet ex Foro Iuzgo maxime lib. 7. Lvl. & lib. 8. tit. 4. contextus etenim Latinus illarum legum solidi aurei, passim meminit item, & tremissis numi eum expendens ad tertiam solidi aurei partem. Exeant sane leges illæ & nunc eo quidem sermone, atque idiomate, quo fuere olim scriptæ nempe Latino, & rursus è regione Hispano, quo tunc Gothi vtebantur, quo & nunc paulum antiquatis, non attique dictionibus, vtimur.

Quinta conclusio ex præmissis hunc in modũ deduci tur. Quamuis aureus a solido, nec re, nec nõie in effectu differat, nec vlquam ei dissimilis fuerit, numos tñ hic sub consulib. & Cæsarib. fere ad Constantinum vsq; maior pondere fuit quam qui sub Constantino, & successoribus fuerit postea signatus. Hæc ideo probatur, ꝙ iam dixerim us, aureum, etiam ponderis duarum drachmarum, & qui quartam habet vnciæ partem, dictum esse solidum. Deinde quia numus hic, qui olim appẽdit quartam vncię partem postea sub Constãtino, & Iustiniano sexta fuit vnciæ pars. Qua rõne nos li. 1. Variar. Rel. c. 11. asserimus, & nunc constanter asserimus, aureum veterum Iurisconsultorum ab aureo codicis Theodosiani & Iustiniani ex eo differre, ꝙ aureus ille vetus quarta fuerit vnciæ pars: aureus autem, vel solidus Iustiniani, & aliorum Cæsarum, qui a Constantino imperium obtinuere, sextam tantum appenderit unciæ partem. Atque ideo rem istam obiter tetigisse videntur, qui discrimen hoc hac in controuersia nondum constituere.

Superest nunc his satisfacere rationib. quæ pro ẽria inita fuere adductæ. Non enim obstat tex. in d. l. quoties. C. de susceptor. præp. & arcar. ea siquidem constitutio edita fuit a Valentiniano, & Valente Cæsarib. vt constat ex lib. 12. codicis Theodosiani, tit. sexto, quo tempore aureus, vel solidus iam erat põdere diminutus, maxime que a veteri dissimilis, quippe qui sexta esset vncię pars. Errant ergo, qui eam constitutionem Alex. Seuero, vel Iustiniano tribuendam esse censent. Non igitur qdquã nostram opinionem diuellit, quod ibidem solidus sexta vncię pars censeatur, sicut Isidorus, & alij scripsere.

4 Secunda rõ ab Anto. Augusti. collecta ex l. vnica, † C. de collat. æris. lib. 10. non admodum vrget, quod ostendere conabimur, prius statuentes rationẽ ipsius inductionis, qua vir ille doctissimus vtitur. Is etenim existimat, ab eadem constitutione libras æris viginti solido vno æstimari, atque ideo solidum valere cẽtum viginti sestertios, cum quælibet æris libra efficiat 24. asses semũciales, ex quib. constituitur valor sex sestertiorum ad rationem quatuor assium pro quolibet sestertio. vnde deducitur, solidum ea lege valuisse centum viginti sestertios, & sic triginta denarios. Hinc sane Anto. Augu. existimat, solidum eius fuisse ponderis, cuius fuerit aureus, cum tanti sit valoris, imo pluris æstimetur. Posset equidem pluris hæc inductio fieri, si vtamur lectione secundum quam dicta. l. vnica legitur in Cod. Theodosiano lib. 11. tit. vigesimosecundo, l. 2. his equidem verbis:

Arcadius & Honorius A. A. Hilario.

AERIS pretia, ꝙ a prouincialib. postulantur, ita exigi volumus, vt pro viginti quinq; libris æris solidus a possessore reddatur. Dat. V. Calend. Ianuar. Mediolani, Arcad. I I I I. & Honorio I I I I. A. A. & coss.

Hinc vides, Lector candide iuxta Antonij Augusti. rationem, vnum solidum aureum æstimari centum quinquaginta sestertijs, denęq; 37. denarijs, quam æstimationem maxime iniquam esse satis constat, si legitima proportio auri ad argentum obtineret, idcirco nõ possum ipse mihi persuadere, solidum aureum tanti vnquam æstimatum fuisse, vt triginta septem argenti denarios valuerit id etenim nec memini me alicubi legisse, nec Budæus Alcia. Leonard. Portius, Agricola, ipseve Anto. Aug. tantę æstimationis mentionem fecere. Nam etsi solidus, vel aureus quarta fuerit vnciæ, pars atque duas appenderet drachmas, si tanti æstimaret, esset ꝓportio auri ad argentũ ad rõnẽ vnius pro decem, & octo partib. Quod si solidus constituat ex sexta vnciæ parte, vt ad l. vnicam constituendus est, profecto esset hæc ꝓportio ad rõnem vnius portionis auri pro viginti & octo argẽti portionib. Quod a deo absurdum est vt facillime refelli quest. Sed & si lectionem communẽ admittamus, quæ vulgo recepta est, & authoritatẽ publicã habet, minime permittam, nec concedam ex d. l. vnica, adnotari solidum vetũ valuisse tpe illo centum, & viginti sestertios, ideſt, triginta denarios. non enim est credẽdum, aurum eo tpe, quo maiorem habuit æris, aut argenti portionem, quam olim habuerit, plurisque tunc ꝙ olim æstimari, si eius esset in Italia penuria. ꝑtim hæc æstimatio

admittenda

admittenda non est vel ex eo, ꝙ multũ dissimilis, sit & iniqua proportio auri ad argentum, tic sane non verebor asserere solidũ aureũ sub Archadio, & Honorio Cæsarib. nequaquam tanti fuisse valoris, quanti ipse Anton. Augustinus inductione diligenti opinatur.

Ipse vero cõcecturis quibusdã, & his a iustitiæ rectitudine deriuatis contendã solidũ aureũ, ltertia parte veteris aurei diminutũ, itidẽ & tertia æstimationis, ac pretij parte a veteri deficere, qua rõne cum vetus ille aureus valuerit 25. denarios argenteos, solidos Iustiniani, & aliorum Cæsarum a Constantino, erit æstimandus denarijs argenteis fere decẽ & septẽ. hæc. n. æstimatio congruit proportioni auri ad argentũ, ꝙ eo tpe iusta cẽsebat, sicuti nos superius tradidimus. Et probatur in l. 1. C. de argẽti ꝓtio libro. 10. vbi libra argenti, q̃ constat ex 84. denarijs, quinq; aureis solidis æstimatur. Eandem opinionẽ probauimus lib. 1. Var. ref. c. 11. quo in loco deduximus Iustiniani solidum ad hunc, quem modo exponimus valorẽ.

Cęterũ ꝙ aureus olim habuerit hanc æstimationem centũ sestertiorum, aut 25. denariorum tradidere Gul. Budæus, Alc. Georg. Agricola, & alij hãc rẽ tractantes, nec negat ipse Ant. Aug. Sed & hoc manifestũ sit ex Trãquillo, in Othone, & Cornelio Tacito, quorũ superius meminimus ad probandum eius ætatis proportionem auri ad argentum. (Dion itẽ lib. 55. scribit, aureũ, quo olim vtebant Romani, valuisse quinq; & 20. drachmas argenteas idẽ & Xiphilinus in Augusto, vterq; plane id ex Græcorũ cõsensu asseuerans: Latini vero authores eã æstimationẽ ad denarios retulerũt.) Itidẽ & Leonard. Portius palã, & aperte asseuerat. Nã & tot doctissimorum virorum ista, qua valor aurei constitutus est ad centũ sestertios, ẽt cum erat quarta vnciæ pars, olim euerteretur ex d. l. vnica, si Antonij Augu. interpretatio foret admittenda, cum ex ea aureus æstimandus sit centum viginti sestertijs numis, & tũ erat tunc aureus ponderis eius, qd constat ex sexta vnciæ parte, idcirco ipse, ni fallor, existimarem certus esse, Cæsares ipsos Arcadium & Honorium in tributis exigendis a prouincialib. quilibet æris libra minoris æstimasse, ꝙ ea radacta ad numos æreos publica authoritate percussos Romæ æstimaretur. Idq; factum est, ac fieri potuit, vt prouinciales minus grauarentur in exactione tributorum, & mutarentur ad soluendum aurum pro ære, si de æris exacta æstimatione aliqd ea rõne remitteret, itẽ quia ultior erat æstimatio æris in prouincijs, ꝙ Romæ, & in Italia. Ex quib. statutum est, vt in tributorũ exactiõe, vrisq; collatione satis esset pro 20. æris libris aureũ solidũ ferri. Qua qdẽ solidus æstimationis erat decẽ ac septẽ denariorũ, qa sextã vncię partẽ pẽdebat, atq; ita ꝓ qualibet æris libra soluebant sestertij tres, & fere dimidi. Sin ea, ꝙ paulo ante adnotauimus,

6 Hanc interpretationi, quã ad d. l. vnicã adduximus, accedat, & altera constitutio in l. vnica. C. de argenti pretio lib. 10. qua statutum est, in publicis penitationib. posse pro qualibet argenti libra quinq; solidos aureos solui. Est est hæc constitutio Imperatorũ Archadij & Honorij ad Euthychianũ pfectũ prorio, extatij; in. C. Theodosiano li. 13. tit. 2. Nã si solidos qu libet æstimaret sestertijs centũ, aut centum 20. & hic 25. denarijs aut 20. vt censet Anton. Aug. esset profecto iniqua commutatio, & iniuriosa his, qui tributa soluere tenentur, cum pro 84. denarijs, ex quib. argenti constat libra soluerent ipsi centum 25. denarios, quos efficiunt quinque aureos solidi, aut sane centum 50. denarios iuxta ipsius Antonij Augustin. æstimationem. Quod si solidus qualibet constans ex sexta vnciæ parte æstimetur, vt æstimari debet, decem, & septem denarijs fere, tunc plane constat, quinque solidos efficere 84. denarios, ex quib. libra argenti conflatur. Hec ergo Cæsarum constitutio ita intellecta pene nihil tollat eam ꝓportionem quam nos constituimus ad soli-

dum aureum, cuius mentio fit in Codicib. Theodoliano, & Iustinianæo, ex quo ni fallor, secũda ratio tollitur.

Tertia ratio non obstat nostræ opinioni, si exacte cõsiderent conclusiones, quas hoc in §. constituimus. Nõ n. negamus, solidum aureum, cuius a Iustiniano mẽtio fit, sextam esse vnciæ partem, aureũ vero veterẽ quartã fuisse vnciæ partem constanter asseuerauimus. Iustinianus aũt, vt moris est apud legislatores, cũ vellet veterum Senatusconsultorum, ꝓtorum, & Iurisconsultorũ rũla lege noua confirmare, aũt interpretari mutatam, & numos priorum legum aureos quidem, aut solidos, sui tẽporis numis aureis exposuit, & significauit l cet põdere fuerint diminuti. Liberum enim est hoc legislatori. voluit sane Iustinianus deinceps pœnas legum antiquarum ex pẽdendas esse ad rõnem numorum, quib. eius principatu Romani vtebantur. Probatur hoc apud eundem Iustinianũ in §. sed nostra. Inst. de succes. liber. vbi agens ipse Imperator de libertis Centenarijs Papiam legem referens, quæ de centũ mille sestertijs loquebatur, eius quãtitatem ad centum aureos deducens ita scribit, vt pro mille sestertijs vnus aureus computetur. Non. n. voluit Iustinianus, mille sestertios vnius aurei tñ æstimationẽ efficere, id quidem falsum esset, siue accipiamus aureum veteris ponderis, siue solidum Iustiniani, qui est sexta vncię pars, sed veterem summam ad minorem deduxit, vt tandem centenarius libertus olim ex lege Papia cẽtũ sestertia in bonis habens hodie, dicatur is, qui centũ solidos habuerit aureos ex Iustiniani constitutione. Atq; ita locum illum Iustiniani explicarunt Eguinarius Baro ibi, Budæus lib. 2. de Asse. Alciat. lib. 3. disputat. c. 9. Anton. Aug. lib. 2. emendatio. c. 7. sic regia partitarum lex 10. tit. vigesimo secundo, parte quarta, cum esse censet libertum centenarium, qui habeat in bonis centum aureos nostra fere ætate dictos Castellanos, & similes aureo solido Iustiniani, qui sextam appendit vnciæ partẽ.

Quarta rõ eodem iure tollitur, liquidẽ leges veteres, quo ad pœnã aureorum veterũ reducuntur ad nostros aureos seu solidos, qui sub Iustiniano Cæsare exsoluebant.

Quinta contrariæ opinionis probatio eadẽ adæquatur solutionem. Nam Iurisconsultorum responsa intelligenda sunt de veteribus aureis quorum quilibet quartã habuit vnciæ partẽ. Decisio vero Iustiniani est accipienda de solidis, & aureis eius temporis, quorum quilibet sextam appendebat vnciæ partem. Hic tñ ex hoc sequitur, aureum veterem, & eum qui sub Iustiniano percudebatur, eiusdem ponderis fuisse, liquidem pœnam veterem aureorum, cum hi nõ essent tunc in vſu, nec eius ponderis peterentur trãstulit Iustinianus in aureos, & solidos minoris ponderis, qui tunc percudebantur, & publice signati expendebantur. Sic sane nos fatemur tex. in d. §. vltim. In it. de pœn. temere litigant. esse intelligendum de solids, quorum quilibet sexta vnciæ pars. Nec in lib. 1. Variar. Resolut. ca. 11. contrarium scripsimus. Imo nec vlquam mente cogitauimus, quippe qui palam, & apertissime aureum veterem distinximus a solido Iustiniani, cuius est præcisa decisio, & Iustiniani solidum non semel sextam vnciæ partem fecerimus.

Sexta rõ poterat profecto vrgere aliquantulum, si in d. c. q subdiaconum, mẽtio facta fuisset de aureis, cum in l. Regia partitarũ eadẽ decisio sermone Hispano sub mẽtione & nõie solidorũ expressa fuerit. Etenim tũc ꝓbaretur, aureũ, & solidum idẽ esse, & hos numos euidẽ põderis fuisse. At cum in d. c. qui subdiaconũ. de solidis mẽtio fiat, sicuti & in d. l. Regia, nullo quidẽ mõ probatur illic, aureum, & solidum eiusdẽ ponderis fuisse. Præsertim quia fortasis hæc inductio ad aureos nõ pertinet nec ad solidos Iustiniani. Nã solidi quorum in hac ipẽ

7 mentio fit in d. c. qui subdiaconũ, aurei non erãt, sed argẽti, nec erant tanti valoris, & pretij, quãti ceteri so-

lidi aurei Iustiniani,& aliorum Cæsarũ,quorũ constitutiones referuntur in codicib. Theodosiano, & Iustiniano. Ad hoc vero probandum summe adnotandum est, Gratianum in d.c.qui subdiaconum.17.q.4. decretũ illud adsumpsisse ex Ivonis Carnotensis decreto. lib. qui & ad deduxerat ex lib 5 Capitularium. Sicuti constat ex li. 8 Ivonis ti.de eo,qui clericum interficit. Liber aũt Capitulariũ,vt & hoc obiter explicemus,cũ a Gratiano sepe fiat eius mentio,continebat leges quasdã a Carolo Magno latas de reb.ecclesiasticis,vt inquit Franc. Balduin. in prolegomenis. pag. 120. Horus libri seriem & rõnem diligentissime expendit Lugdunensis,(cuius alioqui legẽdus,quippe qui multa scripserit, q̃a viro Catholico tacere de bullensis inquam(in Commentarijs ad edictũ Regis Galloi Henrici Scdi,pag.5.vbi inquit, seipsum librum hunc legisse,& Angelium Abbatẽ quatuor libellos quodam certo ordine distinxisse ex capitularib. Caro.Magni,Ludou.Fij,& Lotharij,quorũ duob. primis leges de reb.ecclesiasticis refert.Idẽ scribit Rhenanus in adnot.ad Tertullianũ lib.de Corona militis,hoc ipsũ palã asseverat Trithemius de scriptoribus.eccl.qui tellat hos Angelii libros seipsum legisse et vidisse,Sed & 1 hac spẽ,quã tractamus,Burchardus Vuormatiensis episcopus lib.6.Decr.c.5.refert ex concilio apud Theodonis villam habito c.3.Decr.quoddã,quo misecors admodũ & benigna censet pena p̃dicta p Caro.Magnum in capitularib.statuta,& iõ ea ibidẽ auget,vt pro homicidio sub ducem Episcopo soluant pro cõpositione 400.solidi.p homicidio Episcopi bis mille,& 700.Rursus idẽ Burcardus.c.6.adducit decretum Concilij Prouincialis Triburien.quo eadem augetur pena,aut pecunia pro compositiõe soluẽda Episcopo.Saltẽ quo ad homicidiũ presbyteri,& Episcopi,Nam pro homicidio presbyteri episcopo soluendi sunt mille,& ducenti solidi:pro homicidio aũt episcopi triplex redditur hæc cõpositio,nẽpe septuaginta mille,& sex centi solidi.Hinc ipse cõiecio siquot rationib.hos solidos non esse aureos nec similes his,quorum meminerit Iustinianus.Primũ,q̃ annis fere tercentum post Iustinianum tã varia Imperij Romani mutatione non est admodum veritati cõsonũ,cõstãt aureos solidos peculi publice & expẽdi. Deinde qa in concilio pcitato apud villã Theodonis misericors admodũ existimatur,punitio capitulariũ Caroli magni,q̃ certe nõ cẽt quo ad pecuniariã cõpositionẽ,si solidi illi aurei,& veteres conferentur, maxime quia praeter aliam iudicij secularis pœnitonem pecunia in dictis canonib. de nita pro cõpositione soluit Episcopo, vt homicida ad penitentiã & absolutionẽ admittatur q̃ ex cã satis grauis est pecuniæ detrimẽ solutio,ẽt si de solidis argenteis intelligatur. Et pterea cum capitularia Caroli Magni, de numis Gallicis,& Germanicis sint intelligenda, non conuenit rõ aureorũ solidorum Iustiniani apud eas gentes, quæ tunc maxima ex parte ab imperio Cæsarum, qui Cõstãtinopoli sedem habuerant,ad Francorũ reges, & alios desciuerãt.Sed & in legibus Salicis,quæ apud Francos veteres admodũ,& antiquẽ cẽsent,mẽtio fit solidorũ,quorũ valor,& pretiũ ex denarijs æstimabat author Rhenanus lib. 1.rerũ Germanicarũ.quo in loco distinguit Solidus duodecim denariorũ a solido quadraginta denariorũ.

Ex Gallicis aũt numis solidos ipse Turonicos,aut Turonenses meminisse expendisse apud Budæũ lib. 5. de Asse,hac habita rõne,vt quilibet solidus Turonensis,q̃ ex argento,& ære mistus,vt ẽ dicto,pensilis est,valeat duodecim denarios Turonenses.Sepiẽ aũt solidi Turonenses a Budæo æstimant didrachmo veteri,& sic duob. argenteis denarijs Romanorũ,quia Budæ.denariũ,& drachmã idẽ esse semper censuit.Hic igit solidus Turonensis æstimari potest apud nos tertia vnius argentei numi Regalis parte denique; paulo minus,nempe ex eo,q̃ iuxta Budæi sniam septẽ hi solidi efficiãt apud Gallos æstimationẽ duarũ drachmarũ q̃ apud nos sũt ex duob.iustissimi ponderis argenteis,quib.aurifices,& fabri argentarij vtuntur ad pondus,quorũ quilibet aliqua parte maior est numo argẽteo,quem in cõmutationib. expẽdimus, vnde perpendere licebit quembibet ex ijs solidis Turonẽsib.valere nostros æreos vulgares marauedinos decẽ. Denarius vero Turonen. minoris valoris est, q̃ noster hic numus æreus,marauedinus vulgo dictus. Quãobrẽ puerit non temere ad hos solidos Turonenses deduci decisio a Gratiano ex capitularib.tra.lata in d. c. qui sub diaconũ. Forsan & ad eosdem referenda est cõpositio, q̃ solutis certis solidis iniungitur in c.cum deuotissimam. 12.q.2.Ex epist.Greg. ? apæ 33.lib.4. ad Constantiã Reginam Galliæ.Cuius item meminit Burchardus.11.c.2.

Percussi ẽt olim fuere Turonis numi argentei, dicti Turonen.argentei,quorum mentio fit in cle.2.de mag. ad cõstituendum modum expensarũ,& sumptuũ,qui fieri solebant in dignitate doctorali suscipienda. Hi numi varie quidẽ ab interpretib. æstimanf,sed in extraus.prima,de centib.inter cões.§.porro,ita examinant, vt duo decim argentei Turonẽs.efficiant Florenum Florenti. aureum.Hic tamen Florenus Florentinus aureus maior vẽ octava ex parte Floreno Aragonio ex l. 62. Henrici regis Scdi Tauri statuta Aera M.407.At Florenus Aragonius octo fere valet argenteos numos regales Castellanos,ex quo,& ex his,q̃ mihi tradidere Bur.in l.Pan.ff. de fol.col.1.& Alc.li.3.diipunct.c.9.poterit Florenus pdictus Florentinus nomen argẽteis numis Regalib. Castellanis æstimari. Sic sane argenteus Turonensis, cuius mẽtio fit in d.cle.2.erit minor fere quarta ex parte numo argenteo regali Castellano,qui drachmã argenti appendit,qua ratione vndecim ferme argentei Turonenses efficiunt vnam argenti integram vnciam,& ideo quilibet Turonensis argenteus æstimabit viginti quinq; nostris æreis marauedinis,idcirco pan.in d.cle.2.tra.millia Turonensiũ argenteorũ ,de quib.illic traditur,ad ducentos, & 50.Florenos de camera deducit,ex æstimans hanc esse verã illorũ æstimationẽ.Quãobrẽ iuxta illã cõstitutionẽ nemo poterit in doctorali gradu,& honore adipiscẽdo expendere vltra ducẽtos simplices aureos,& ducatos Castellæ quorũ qlibet vndecim numis argenteis regalib. æstimat.

Quod si quis solidos capitulariũ Caroli magni,de q̃bus in d.c.qui subdiaconum . interpretari velit argenteos Turonenses,non admodum refragabor. Nam & tunc satis sufficiens erit compositio.

Solidi aũt quorũ mentio fit in c.vlt. de rerum permut. non sunt ad solidos Iustiniani,nec ad aureos veterũ Romanorum referẽdi,sed ad solidos Vngaricos argenteos vt opinor,qui percussi fuere regis Vngariæ authoritate, & iõ,I d.c.vl.Sed di regales dicunt,vt inde nõ temere opinemur,eos numos non esse veteres Romanorum, nec Imperatorum authoritate,imo Regia fuisse percussos.

De his solidis qui referuntur in c.cõquerente. de ord.maior.est dubitatio.Siquidem gl.in c.placuit.10.q. 3.scribit solidos illos pares esse,& similes aureis, & solidis Iustiniani.Quod mihi multis ex causis placet. Primo quia Bracharense concilium fm in quo statuitur, Episcopos nomine cathedratici non posse exigere vltra duos solidos a qualibet ecclesia,c.placuit.mõ citatum,celebratum fuit sub rege Sueuorum Theodemiro, & rege Gothorum Athanagildo,anno Dñi DLX/III.vt cõstat ex diuo Isidoro in Historia Sueuorũ, & Gothorũ, vt interim & obiter admoneam lectorẽ in lib.Conciliorũ,qui vulgo circunfertur,ipsis celebrati huius concilij Bracharensis vitio erratũ esse.lib.n. imbi ita scriptum, Anno Sclo Regis Artamiri Aera DC. X. sub Honorio Papa primo.Est equidẽ ita legendũ,Anno Sclo Regis Theodomiri Aera DC.II.sub Ioanne Papa Tertio. Cuius rei testis est diuus Isidorus, isque maximæ authoritatis author illis temporibus proximus, qui in historia Sueuorum scribit,Theodomirum cœpisse rehnare anno Dñi 563.Et cũ eius Regis secũdo anno congregatum fuerit hoc Bracharense Concil. secundum, apparet, eius certum,tẽpus tribuẽdum esse ãno Dñi 564. Aeræ 602. quo tẽpore summũ pontificatum obtinebat Ioan. Tertius. Nam Honorius electus est multo post anno quidã Domini DC XXII. Hoc autem Bracharense concilũ iuxta hanc rõnem plane cõtigit Iustiniani Cæsaris ætatẽ& iõ mirum non est q̃ ad eius numos, i.ad solidos aureos referatur. Secundo,quia hæc eadẽ decisio de duob. solidis ab Episcopo exigendis pro iure cathedratici tradit à Gratiano in ca.inter cætera.10.q.3. Ex concilio Toletano,4.seu potius ex concilio Toletano. 7.c.4.vt admonuit Ant. Demochares, quod concilium celebratũ est anno Dñi DCXLVI.quo tpe,ac postea Reges Gothorũ vtebantur proprijs in legib.& constitutionib.solido aureo Romanorum :quemadmodum iã semel admonuimus,& mõ iterũ admonemus ex Foro iuzgo li.7. c. vl.& li.8.ti.4. Tertio ex eo in hanc accessimus sniam,q̃ sub Iustian. Pelagius Papa primus paulo ante hoc Bracharense cõcilium statuerat,deos trẽ solidos exigẽdos esse ab Episcopo iure cathedraticinvt apparet ex c.illud. & c.vlt.10.q.2,de quo est sane constituendum eũ intelexisse de solidis aureis,qb.eo tpe Romani, apud quos summum agebat Pontificem,vtebantur,& de quib.leges tunc latæ ab imperatorib.erant intelligendæ.Quod non latuit virum illum doctissimum Martinum Bracharensem Episcopum,qui huic præfuit secundo Bracharenti concilio,quisque a Pelagij papæ decreto canonem Concilij deduxit:

Septima ratio ad leges Fori Castellani pertinet, quarum authoritas pendet ab vsu,& praxi, iuxta quã varia semp fuit in hoc regno solidorũ æstimatio.Sed & apud leges istas hac in specie nihil aliud legimus,quã q̃ pœna legib.Romanorum statuta sub aureorum mẽtione sit item repetita sub eadem solidorũ quantitate, qđ & Iustinianus fecit,& fecere viri illi doctissimi, qui Partitarum leges Alphonsũ decimi russu & authoritate concinnarunt.Nec tn id opinioni Budæi refragatur,quemadmodũ superius adnotauimus,& statim repetemus. Præsertim,quia Regia lex partitarũ. 12.tit.9.par.7.dum leges illas de sepulchro violato refert,non appellauit aureos Iuris cõsultorũ solidos,sed marauedinos aureos.lex aũt 14.tit.13.par.1.statuit non minoris æstimandã iniuriã sepulchri violati,quam centũ Marchas, cum de centũ aureis hoc ipsum dixerit lex.3.ff.de sepulchro violato.& d.l.12.tit.9.par.7.q̃ discutere conabimur inferius.

Octauæ rõnis respondebit illud profecto pbabor, me multum in qualibet dubia concertatione Accurt.Bart. Bal.& huius classis authorib.tribuere, quoties de percutiendo vero Iurisconsultorum sensu,aut de cognitione earum dictionum, quæ huius nostræ professionis propriæ,& peculiares censentur,agendum sit. At vbi de veterum Latinarum dictionũ interpretatione tractatur, exiitimo non ita certã esse eorũ authoritatẽ. Temperis siquidem vitium fuit,non ita proprie ab his authorib. aliquot Latine linguę dictiones acceptas fuisse.idcirco cum hac in parte tractemus de veterum numismatum pondere,& æstimatione,potius credendum erit græcę, & Latinæ linguæ eius tpis vetustissimis scriptoribus,& nostræ ætatis hominibus qui magno cum labore collatis veterib.numis rem istam diligentissime explicarunt. Quod si quis de verborum significatione credendũ omnino Accursio,Bartolo,& alijs censuerit,plane percipiet ex Budæo,Alciato,Nebrissen. Ant. Aug. & his similib. quot passim errores ille necesse sit probet,& admittat. Quis n.vt interim alia omittamus,credet Accursio? qui

10 in l.vnica.C.de argenti pretio lib.10. qei nost solidos aureos in collatione pro singulis argenti libris soluendos decẽ interpretatur,maximo,& fere puerili errore ad intellectũ ipsius constitutionis plurimũ conducente, cũ illic quinque potius solidi fuerint intelligendi:in eundẽ erroré labuntur ipse Acca.in l.nã & si fur.§. vlt.ff. si certũ petatur.in.l.sita stipulatus fuero,si Titius. in prin. ff.de verb.oblig.in l.vt agẽdi,C.de cursu publico.in l.qui rextrini.C.de murilegulis.lib.14.in l.fciendum.ff. de le.idẽ Accur.in Procœmio Digestorum,in verb.denarũ. & in l.stipulatio ista.§.eum.qui ita.ff.de ver.oblig. Albert. & Ias.in l.vlt.ff.de in ius vocan. Bar. in d.§ eũ qui ita.quo in loco scribit,et in legib.pœnalib.dena viginti significare,quod adeo manifestũ esse censet,vt nulla indigeat benigniori interpretatione.Sic sane Bart. lege lato, vt bini digiti amputentur falsi crimen committenti, facilime iudicaret, quatuor digitos illi fore amputandos. Qua ratione ob errorem grauissimum in re tam clemẽtaria quis contra legem duos admitteret digitos.

Quis item obsecro ferat hac in re iudiciũ facere opinioni Accurtij in l.vnica.C.de imponẽd. lucrat. descri. quem illic perperam Pyrrhus legit,dũ siliquã solidũ interpretatur,cum siliqua sit solidi 24.pars,sicuti ex adnotatis superius deducitur,atq; in spẽ probant Budæus lib.5.de Asse,idẽ in l.qua vulgo.ff.de ædili.edi. Alc.in l. frumenta.ff.de verborũ signifi. Ant. Augu.li.2.Emendat.8.& c.9.Georgius Agric.lib.5.de ponderib. Etenim cum solidus habeat drachmã,vnam & scrupulum,plane constat siliquam,q̃ est 6.scrupuli,pars, esse vicesimã quartam solidi partem. Nã & drachma decẽ,& octo siliquas appendit,& sic tria scrupula.idem explicat elegãter Lugdunensis.de ?ctibus.q.1. numer.64.& 68. hoc ipsum.& Isidorus scripsit,cuius mentionẽ fecit idẽ Accursius in auth.nullum credito.agrico.collat.5.in verbo solidũ.vt hinc magis miremur vilo eo authore Accursium toties hallucinatum fuisse.Ex quib.itidẽ intelliges,quãta sit ętimãda siliqua aurea in auth.sed hodie. C.de episcopo.& cleri.& in authen.de sanctissimis episcopis.§.sportularum.erit equidẽ 24.pars auri numi Castellãi,cuius spẽ hoc nomine supra meminimus,atq; iõ siliqua numus aureus æstimabit nostris viginti æreis marauedinis.Hæc longius adduximus, quam ab initio constitueramus,vt admoneremus,numismatum & veterũ Latinarũ dictionum interpretationem non ab Accursio, & eius adsectis,sed ab alijs probatissimis authoribus petendam esse. Cui rei,& negocio egregiam dedere operam quo ad juris ciuilis libros Gulielmus Budæus,Alciatus,Zasi.& noster Nebrissensis, & Anto. Augu.atque alij plerique.

Nona rõ facillime tollitur:quidẽ viri doctissimi, qui Partitarum leges ędidere,sequum Iustianũ, eiusque constitutiones,quib.solidus lexta vnciæ pars censetur, oẽs veteres aureos ablq; vllo discrimine pares fuisse solidis Iustiniani existimarunt.Atq;ẽ veteres leges,& Iuriscõsultorũ rãs,quib.mentio aureorũ facta est,& ad monetã deduxere eandem, nempe ad aureos marauedinos. vnde non magis obstant Partitarum leges,quã Iustinianea.Nam etiam si cõditores legũ Regiarũ notã habuissent distinctionem veterum aureorũ ab his,quorũ memminit Iustinianus, attamẽ videnf veteres aureos, in hujus Regni numos indẽ aureos,tunc vsui publico pecuniosos commutasse,quemadmodũ fecit ipse Iustinianus. Qđ si viri illi eruditissimi opinati sunt, eiusdẽ põderis fuisse veteres aureos & Iustinianũ solidos, seruabimus, in hoc regno eorum Iniam regia authoritate definitam in iudicijs,& alijs actionib.non tn inde certũ erit, aureũ veterẽ,lexam,vt Iustiniani solidũ, fuisse vnciæ partẽ. Cũ harũ legũ authoritas extra Castellæ Regnũ minime sit admittenda,nec ex ea iure possimus Budæũ, portiũ,

Alciatum,

Alciatum,& Agricolã conuincere. Non tamẽ ptermittam in hoc ipso libello aliam regiarũ legũ interpretationem quantum ad numismatum æstimationẽ distinctius tradere, quippe qui videam operæ pretiũ me facturũ, si huic negocio operã qualẽcũq; pfuerim, vel in hoc, vt doctiores ansam hinc capiant rem ista in publicam vtilitatem diligentius tradendi, & examinandi.

Igitur oportet iurisconsultorum veterũ rñsa, & Iustiniani constitutiones, aliorumque Cæsarum constituta rõne temporum, omino distinguere ad propriã, ac veram aurorũ, & istorum æstimationem, Sic Budæus lib. 5. de Asse, hanc aureorum, & istorum differẽtiam tradit, se deprehendisse ex ipsis aureis numismatis Cæsarum ab Augusto. Octauiano ad Commodũ, & Mammam Alexandri Seueri matrem, q̃ quartã appendebant vnciæ partẽ, rursus aureis numis Constantini Magni, Iuliani Magnentij, & Iustiniani, quorũ pondus sex tam efficiebat vnciæ partem. Sic sanè aureus qui fuit tẽporibus Iustiniani, fuisse ferè plus fuit ad antiquũ aureũ. Et 3. part. minor, qui in Codice Iustiniani solidus vocatur, teste Francisco Connano lib. 2. Comment. c. 9.

De aureis item solidis mentio fit in sacra scriptura.
11 Primo Paralipomenon capit. 29. Polliciti sunt itaque principes familiarum, & proceres tribuum Israel, Tribuni quoq;, & Centuriones, dederuntque in opera domus Dñi auri talenta quinque milia, & solidos decem milia de eadem re tractans Iosephus lib. 7. antiquit. ca. 15. inquit, oblata sunt auri quidem talenta quinque milia, & stateres decem milia. Etenim qui solidi in sacris Bibliis dicuntur, à Iosepho stateres appellantur, vt plane intelligamus, solidos istos aureos fuisse quatuor drachmarum, nempe siclos Hebræos Sanctuarii, quib. superius in c. 2. laiorem mentionẽ fecimus. Nam licet Atticus stater didrachmus fuerit, frequẽtius tñ stater non tam numus esset, quam põdus quatuor drachmarum, quod ex Cleopatra, Epiphanio, Hieronimo, & Hesychio adnotauit Georgius Agricola libr. 2. de externis ponderib. Idem probat Budæus lib. 4. & 5. de Asse. Solidus igitur hic Iosephorum erit quatuor drachmarum. & idẽ qui ab Hebræis siclus dicitur, atque iõ stater hic, seu solidus aureus appendit nostros quatuor aureos drachmales fere, quos Ducados senzillos dicimus. Stater vero & argenteus, & aureus fuit, cum certũ pondus, & lege cuius ponderis numum figuraret.

12 Erat & olim aureus numus stater Crœsi dictus, cuius pondus par erat nostro aureo, & stateri Darico quem duas drachmas habuisse, superius ostendimus. Crœsi igitur aureus duarum drachmarũ Atticarum pondus habuit, fuit ex Aristophanis interprete probat Georgius Agricola lib. 2. de pondere monet. Quare ne Crœsus hic par erit aureo veteri Romanorum, & aureo nostro duplo, quem vulgus dobon appellat.

Stater item Cyzicenus aureus numus erat, qui valebat viginti octo drachmas Atticas argenteas, vt apparet ex Demosthenis oratione ad Phormionẽ: idcirco habita proportione aurei ad argentum probari videtur, aureum illum appendisse duas drachmas, & dimidiã, ac fortasse plus ad rationem vnius drachmæ auri pro decem argenti, quod iure Budæus, & Agricola fatentur.

Erit idẽ iure ponderis serãi aurei, seu stateres Macedonici, & Regum, qui Alexandro Magno successerunt, vt idem Agricola cenſet lib. 2. de põdere monetar. Budæus tñ lib. 5. de Asse, testatur, se eiusmodi numum aureum Lysimachi Regis, quem non potuit appendere, & tamẽ inspicatur, cum quatuor drachmarum pondus habuisse.

Illud tamẽ prætermittendum non est, quandoq; aureũ stateremq; ad pondus quatuor drachmarũ, dictũ esse eiusdem ponderis nuncupatum. Quin & minus, hoc est libræ pondus, dictũ fuisse stateré, scribit Iulius Pollux de rerũ vocabulis, vt quidã interpretant. Ipse vero censeo, minam, & libram, & numi nomen fuisse atq; iõ apud Pollucem mina, vt numus, stater dicitur, quod Ludo. Cælius adnotauit lib. 6. lectio. antiquit. c. secundo, qua rõne stater aureus minam æquabat, & vterque numus erat. Sic & Iosephus lib. 2. antiquit. ca. 3. argenteos numos, quorum mentio fit Genesis. c. 37. minas appellat. intelligens, vt opinor, stateres argenteos quatuor drachmarum: & sic Sanctuarij siclos Hebræos.

SVMMARIVM.

1 *Argenti libra, qualiter intelligatur.*
2 *Auri libra, quonam modo æstimetur in iure.*
3 *Libra quandoque non pondus, sed numus est.*
4 *Sestertium generis neutrius expenditur aliquot quæ loquendi modi traduntur.*
5 *Talenta varia examinantur ad rationem valoris, & ponderis.*

Quanam ratione sit examinanda libra in iure.

CAP. IIII.

QVANDOQVE legib. auri vel argenti libra iure mulctę indicit, aut rõne pœnæ ob crimen aliquod exponitur, q̃ passim constat, & iõ oportet inquirere, qualiter sit in hisce legib. libra æstimanda, & expendenda. Etenim si vbi libra, vt pondus auri, vel argenti, indicitur, erit referenda in tot argenteos denarios, vel aureos numos, quot Romana lege, Regia, vel prouinciali ex duodecim vncijs auri, vel argenti pendiunt. Quæ qui dẽ rõ facillime haberi poterit ex his, q̃ hoc in tractatu tradidimus. sic sane est interpretanda decisio. l. 2. C. de episc. audi. l. ab executione. C. quorum appellat. nõ recip. quib. equidem legib. temere appellanti pœna imponit quinquaginta librarum argenti, & quandoque centum indicta est. l. ciuitas. C. de officio rectoris Prouinciæ. Argenti etenim libra q̃libet duodecim vnciarũ æstimatur nonaginta sex numis argenteis Regalib. iustissimi ponderis, nẽpe drachmalib. aut centũ ex his, qui publica, & Regia percussi authoritate in commutationib. expenduntur, quemadmodũ ex c. 2. deduci facillime poterit.

Eodẽ pacto est accipienda pœna. 30. librarum argenti, q̃ sacrilego inferetur in c. quisquis. 17. q. 4. Ex Ioanne Papa. 8. & Iuone Carnotenti lib. 2. tit. de sacrilegio. Quãuis in hac spẽ. quia hæc pœna indicit ex argento purissimo, qũ vulgo Plata acẽdrada dicimus, maior erit æstimatio faciendæ cuiuslibet argentei numi, cum hi numi quibus vtimur in commutationibus, etiam si argentei sint, habent tamen aliquam æris partem admistam.

Ex his etiam constat interpretatio. l. properãdũ. §. finaũt vtraq;. C. de iud. & l. vnicæ. C. de rõ. oper. publico. quibus constitutionib. pœna infligitur librarũ auri certo quodam dist. nu. Est. n. qualibet libra ex his referenda in septuaginta duos solidos, seu aureos numos Iustiniani, vel quadraginta octo aureos veteres Romanorũ aut duplos aureos in his regnis signatos authoritate Regum Catholicorum Fernãdi, & Elysabeth. Hoc ipsum notãdũ est ad l. si quis sepulchrũ. C. de sepulchro violat.

Quandoq; libra nõ pondus, sed numus est, qui hoc nomine censet, aut saltem hoc libræ nomine paucorũ numismatũ numerus significat. Quod Budæus explicat lib. 4. de Asse. Ex quo refert Lugdunensis. de contractib. qũ. 100, nu. 781. Circa tẽpora Iustiniani libram stateré fuisse aureum non magni ponderis, atq; inde deduci, etiã olim libra fuisse numeralẽ longe minorẽ iusta & ponderali duodecim vnciarũ. Qđ inde forsan procedit, quia Iulio Pollucæ authore, cuius in c. pcedẽti meminimus,

stater

stater aureus mina dictus sit, minam autem Græcam dictionem pleriq; libra Latine interpretãtur, tametsi ad exactam libræ, & minæ rõnem discrimen sit inter hæc duo pondera constituẽdũ, sicut probat Georgius Agricola libro de ponderibus, & mensuris. Quamobrẽ stater põdus quatuor drachmarũ libra dici potuit, & ea rõne numerus quatuor drachmarũ auri, & numus itẽ aureus quatuor drachmarum dici potuit tunc libra numeralis. Quod mihi admodum arridet ad pleraq; Iustiniani Codicis leges, intelligẽdas, pſertim vbi pœnagrauissima videri potest, si auri libra ad rationẽ duodecim vnciarũ iudicetur. Hinc denique existimat Carolus legẽ vltimã C. de cupressis. lib. 11. non de libra auri ponderali, & sic duodecim. vnciarũ, sed de libra auri numerali, aut numaria fore intelligendam. Statutum. n. est in d. l. vlt. Qđ plantanti singulas nouellas cupressi iuxta Daphnensi, vel littori Antiocheno dentur singulæ auri libræ: qui vero vel vnã cupressum e Sylua tulerit, in pœnã quinquaginta libras auri soluat. Nam si auri libra illa põderalis intelligatur, quæ septuaginta duos solidos aureos appendit, nulla esset nec pretij, nec pœnæ proportio, qua rõne vẽ, non esse hanc constitutionẽ intelligendã de libra ponderali, sed de numerali, vel numaria, quamuis incertum nobis sit, quanti hæc fuerit pretij, vel æstimationis: si quidem quod de libra auri quatuor drachmarum diximus non est ita certum, nisi eam sententiam ad libram quis retulerit, quam explicuimus in vltimis pcedentis captis verbis. Id equidẽ admonemus obseruandũ esse ad plures leges iuris ciuilis, quarũ aliquot in initio huj' capitis tradidimus, itẽ & ad laddictos. C. de episc. audient. Sũt tñ qui in d. vlt. C. de cupressis. non quinquaginta libras, sed quinq; libras auri legant, idq; magis conuenit, l. 1. C. eo. tit. atq; ita in Codice Gregorij Haloandri legitur.

Apud Gallos in vsu est, & à quingentis annis in vsu fuisse legit, libra numaria, q̃ valet viginti solidos Turonenses, quorũ quilibet valet duodecim denarios Turonenses, vt scribit Lugdunensis in d. q. centesima, nu. 781. Septem autem solidi Turonenses didrachmum efficiũt vt ex Budæo explicuimus in ca. præcedenti. §. vlt. nu. 7. atque ideo hęc libra numaria, quæ valet viginti solidos Turonenses, valebit sex Regales numos argẽteos. quos drachmales esse apud nos probauimus in c. 2. aut paulo plus propter ponderis diminutionem.

4 Andreas itẽ Alciat. lib. 3. disputatio. ca. 9. alterius Italicæ libræ numeralis meminit, q̃ nostris conuenit centũ æreis Marauedinis: scribit etenim, sestertium stneutrius generis valere centum libras monetę Bononiensis, aut Italicæ. Hoc autem sestertium va et, & iuxta propriam eius æstimationẽ cõtinet mille numos sestertios, vel ducentos, ac quinquaginta denarios. Vñ pdicta libra valet duos dẽarios & dimidiũ, sic sane decẽ numos sestertios.

Habent & Valentini in Hispania Tarraconenti suam numarii, & numeralẽ libram, qua passim vtunt. Quæ quidem libra valet viginti solidos itidẽ Valentinos: quorũ quilibet valet decẽ & octo æreos nostros Marauedinos. Idcirco valet hæc libra decẽ regales numos argenteos, qb. mõ vtimur, & viginti æreos Marauedinos. Poteritque lib. ista æstimari decẽ argẽteis drachmis, & dimidia.

Cæterum quod mõ diximus, sestertium neutro genere valere mille sestertios numos, probatur a Gulielmo Budæo aliquot authoritatib. lib. 1. de asse: iisdem tenentiæ sunt Leonardus Portius lib. 1. de sestertio, & Alciat. lib. 3. disputãt. c. 9. lib. 5. pareg. c. 17. Quamobrem sestertium neutrius generis valet. ac appendit ducentos quinquaginta denarios argenteos Romanos: atque iõ apud nos æstimabitur decem millibus æreorum Marauedinorũ, seu quadrantũ quib. vtimur: Erit autẽ ponderis Marcharũ quatuor, & dimidiæ, atq; insuper vnciæ dimidiæ. Sed Georgius Agricola lib. 1. de pondere & temperat. moneta. existimat, sestertium neutrius generis non differre a sestertio masculini generis: atque iõ sestertia eiusdẽ valoris esse cẽsetcuius sunt & sestertij. vt plane ẽm hac opinionem sestertium fuerit quarta vnius denarij pars. Et profecto is author iure videtur dissentire a Budæo, dum is censet, sestertium ita dictum esse genere neutro q̃ duas efficiat argenti libras, & dimidiã. nempe ducentos, ac quinquaginta argenteos denarios. Nam libra nõ constat ex centum denarijs, nec adhuc ex centum drachmis quemadmodũ ipse Agricola diligentissime omniũ ostendit lib. 4. de Ponderib. Romanis, nisi quis uelit deductionem Budæi probare ab ea opinione, q̃ denarium fere drachmæ æqualẽ facit, ac deinde libram centũ drachmis constare: quæ quidem sua defendi nequit, si rem exacte ad propriam rõnẽ, & uerũ pondus deducamus. Quod si res illa sit ad pondera nõ ita exacte æqualia referenda, poterit ipsa Budæi deductio admitti, aut tandem alleuerabimus sestertium ita dictum fuisse, q̃ constet ex ducentis denarijs, & dimidia alterius centenarij parte. quasi habeat, duos centenarios numeros, & dimidium. Sed & his omissis nos potius admittimus discrimen a Budæo traditum inter sestertia, & sestertios, vt tãdẽ sestertiũ generis neutri' mille sestertios, aut mille numos cõplectat argenteos quorum quemlibet ad valorem decem Marauedinorũ superius constituimus. Hæc vero æstimatio constat ex multis veterum authorum locis quorum aliquot hoc in loco subijciam. Nam præter Plutarchum in Fabio Maximo, & Martialẽ lib. 1. in Epigrãmate de Gauro in Prętorẽ, apud Ciceronẽ actione tertia in Verrem, ducenta quinquaginta sestertia dicũtur semel, q̃ paulo ante significata fuerant ducẽtis quinquaginta millibus sestertiorũ. Repente, inquit recitatur uno nomine sestertium ducenta quinquaginta millia iussu prętoris data. de eadem pecunia reddita a Verre paulo post loquutus inquit, Numerantur illa ducenta quinquaginta sestertia Syracusanis. Ad hoc ipsum & Tranquillus in Othone inquit, ante paucos dies pro impetrata dispensatione seruo Cæsaris decies sestertiũ excusserat. Hoc subsidium tanti ęstimatum fuit, ac primo quinque speculatoribus, commissa res est, deinde decem alijs, quos singuli binos produxerant: ib. dena sestertia repræsentata, & quinquaginta promissa per hos solicitati reliqui. Hęc Tranquillus. Idẽ manifestũ fit ex Plinio & Macrobio. Nam Asinium celerem Mullum piscem sestertijs octo emisse, scribunt quidam, cum Plinius lib. 9. c. 28. memorię tradiderit, Asinũ Mullũ emisse septẽ millibus numum, & de eodem Macrobius libr. 3. Saturnalium, c. 16. testat, Mullum emisse septẽ millib. numũ. audi tandẽ de Crispino Iuuenalem Satyra quarta:

Mullum se e millibus emit.
Æquauerit sane paribus sestertia libris.

Etenim Mullus sex millib. emptus numis, & sic sestertijs masculini generis pendebat libras sex pro numero sestertiorum generis neutrius, quib. emptus fuerat. Et apud eundem Iuuenalem Satyra prima satis apparet, sestertium generis neutrius multo pluris esse æstimandũ quam sestertius numus æstimetur. Alioqui ridiculus esset tantus Poetę constus, qui aleam maximopere vituperat, ac reprehendit ex eo, quod pecunię maxima quantitas in ea perdatur. ita enim inquit:

Et quando uberior uitiorum copia? Quando
Maior auaritiæ patuit sinus? Alea quando
Hos animos? Neque enim loculis comitantibus itur.
Ad casum tabulæ, posita sedet Isidtus arca.
Prætia quanta uolet dispensatore uidebis
Ambigere, spectesne furor sestertia centum
Perdere, an horrenti tunicam non reddere ferno?

Quod

Quod si,vt opinatur Agricola,sestertiũ,generis neutrius quarta esset, vt sestertius,denarij pars, furor hic ludentis posita arca,nec tunicam ferme reddẽtis ad vigintaquinque referendus est denarios argenteos, quos vel quilibet loculus caperet,quorumq; summa est adeo modica,vt solus hic Iuuenalis locus cõuincat Agricolæ sententiam. Præsertim quia ipse multa authorũ loca mendum habere coniecit,si nostram hanc rõnẽ potissimum admittant cum & totam sestertij cum nomine numerabili distributiuo aliter interpretetur,quam sit consonum congruę interpretationi. Sic n. HS. decẽ,ab eo decem sestertij intelligũtur,at sestertiũ decẽ milia ex hisce notis, sestert. decẽ, intellexit, multaq; adducit testimonia ex Cicerone,Plinio,& Suetonio, apud quos nos sestertia interpretamur,nõ sestertiũ in genitiuo casu pluralis numi. Sic Tranquillus in Caligula: Cõpererat Protinciarem locupletẽ ducenta sestert. numerasse vocatorib. Ducenta. n. sestertia interpretamur. Idẽ apud Plinium lib. 29. ca. 1. idem is scribit, Multos præterea medicos, celeberrimosq; ex his Cassios, Carpitanos, Aruntios, Albutios, Rubellios 50. sestert. annua mercede his fuere apud principes, intelligimus ducenta quinquaginta sestertia. Sic denique apud Tacitum Annalium lib. 2. qui ita scribit, datum liberis eius decẽa sestert. singulis, q sexus virilis esset. Dicentia sestertia, non decena sestertiũ accipiemus, etiã refragante Agricola, qui in æstimatione constituendi ei,his summis non dissentit a nobis, cum & si intellexerit, decena sestertiũ, nihilominus interpretatur bis centũ mille sestertios, qui efficiunt decẽta generis neutrius sestertia, quã summã & nos admittimus. Fit igitur, vt sestertium generis neutrius valeat mille sestertios generis masculini, qđ & Antonius Sabellicus in Suetonium adnotauit. Quin & Andreas Alciatus in adnotationib, ad Cornelium Tacitum libro vndecimo legit, iussit dena sestertia, & asserit ea æstimari decem millib. sestertiorum generis masculini.

Illud vero non prætermittã, quod Budæus, & Agricola scripsere, nẽpe maximũ esse discrimẽ inter hęc duo, decem milia sestertium, vel numũ sestertiorũ inquam, vel numerũ. & decies sestertiũ, vel sestertiorũ. Nã decẽ milia sestertiũ, significant decẽ neutrius generis sestertia: at decies sestertiũ, idẽ est, qđ decies centena milia sestertiorum, i. mille sestertia. Hoc ipsum tot probaturus authoritatib. vt puto me eatẽ hic omittere. Nã quemadmodum cũ a numis sestertijs ad sestertia genere neutro fit transitus, numerus millies multiplicatur, ita cũ ad eã locutionem ventũ est, quæ per aduerbia numeralia enunciatur, sestertia singula conduplicata crescunt, sit genitiuo in casu sestertiorum mẽtio fiat. Etenim si centũ sestertia dicã, centũ milia sestertiorum intelligere debeo quod si centies sestertium dicam, non iam centum sestertia, sed centies centena sestertia subintelligẽda sunt. Est apud Martialem locus satis hac de re insignis lib. 1.

Si dederint fures decies tibi mille centum,
Dicebas nomen Scæuola fallax opes.
Qualiter o tenuare, quam large, quamque beate,
Reserunt facies, & trecentesimus es.
Insanis, o fallax, atque inficiator eadem,
Aut tunc, aut dices Scæuola reddit opes.

Plutarchus hoc idem testatur in Antonio ita scribẽs Romanis quinque & viginti myriades drachmarũ, decies nominant. Conflant etenim sestertiorũ decies, centena milia efficere denariorũ, Drachmarũ vero decẽta quinquaginta milia, aut viginti quinque denariorũ myriadas. Nã Græci myriada dicunt decẽ milia. Idẽ & hãc locutionẽ pier Budęũ, & Agricolã ita explicarunt. And. Alciatus in adnotationib. ad Cornelii Taciti lib. 15. & Baptista Egnatius ad Tranquillũ in Augusto, & in Caio Cæsare. Eandem dignationẽ ipse Budęus lib. 1. de asse. per casum ablatiuum singularis numeri pronunciat & insinuat in hunc modũ, decies sestertio, a quo dissentit Agricola vbique legens, Decies sestertium, non decies sestertio. Decies igitur sestertiũ significat decies cẽtũ mille sestertios aut mille sestertia, quæ summa efficit apud nos decẽ cõputos, vulgo dicemus. diez cuentos.

Extat & de sestertio neutrius generis pulcher locus apud Aelũ Lampridiũ in Heliogabalo. ita. n. inquit, Fertur & meretricẽ notissimam, & pulcherrimã redemisse C. sestert. eãq; intactã vsque virginẽ coluisse. Huic etiã priuato cũ quidã diceret, non times pauper heri dixisse dẽ, qđ melius, quã vt ipse hæres mihi fias, & vxori meæ. Hæc Lampridius ea cõmemorans inter immodicas Heliogabali largitiones, & sõ centũ sestertia apud eũ intelligo in genere neutro, vt hæc summa sit apud nos vnius cõputi, vt vulgari dictione vtar, quod si apud Lampridiũ de sestertijs masculini generis intelligeremus nõ esset profecto vel pili faciendi in homine dissimo ea liberalitas, nec vero simile censeri põt tã vile pretiũ meretricis pulcherrimæ, & notissimæ. Cõputũ aũt Hispani dicimus, quẽ vulgo Itali, & Galli Milionẽ appellant, qua dictiõe & nos vtimur quo ad summã aureorũ, & milionẽ aureorũ dicimus milion, i. decies centũ millia ducatorum, seu aureorũ vulgariũ, cõputi vero vocabulo vtimur quo ad quadrantes, & Marauedinos. sic Budæus li. 2. de asse, scribit. Lingua nostra milionẽ vocat decies cẽtena millia. Latine dicere possumus mille millenarios, vel, millies mille. Hæc ille, ex quo & idẽ significabimus Chiliadam Chiliadum, aut centum myriadas.

Extat & apud eundẽ Lãpridiũ in eiusdẽ Heliogabali vita locus satis euidens pro Budæo aduersus Agricolam sic. Sanctiãdẽ nunquã minus centũ sestert. cænauit hoc est argẽti libris triginta. Hæc Lãpridius. Qui fundat. Alias quando aũt trib. milib. sester. cænauit, oĩo. duppletatis, q impendit. Etenim si locus hic de sestertijs masculini generis foret intelligendus, minime cõueniret tã vilis impensa immodicis Heliogabali sumptib. quos Historici passim improbant, & execrant. Hæc nẽ sestertiorũ summa par esset triginta libris argenti, quarũ meminit Lãpridius, si consideremus, quot sestertij argenti libra efficiãt. Sed & si de sestertijs neutrius generis locus hic intelligat, vt est vere intelligẽdus, adhuc apparet, certũ sestertia non tã cõstituere triginta libras argenti, sed & multo plures, atq; iõ Baptista Egnatius censet, idẽ legẽdũ, Hoc est auri libras. 10. vt minor in lapsis, ipse vero legerẽ, hoc est auri libris. 20. Nã ex certũ sestertijs neutrius generis cõflãt. 20 auri libræ, & paulo plus. Si exacte obseruauerimus, quot auri libræ efficiãt, & deinde, quot argenteos denarios cõtineat aureus, & quot sestertium neutrius generis. Quæ quidẽ oĩa superius examinauimus. Hac etenim in re vetera illa æra, & eorũ æstimatio auri ad argentũ sunt examinanda, vt constet certũ sestertia nondũ efficere vnã & viginti libras auri, habita illorũ tporũ auri ad argentũ rõne. Mille siquidẽ constabãt numi aurei ex centũ neutrius generis sestertijs. & sic viginti quinque mille argẽtei denarij. Ex his vero aureis numis veteribus quadraginta octo efficiebãt auri libræ. Idcirco ex centũ sestertijs cõflant viginti auri libræ, fallẽ non constant vna & viginti, deſunt enim octo aurei.

Sæpe veteres scriptores in loco aduerbio numerali vsi sunt, vt significarent totidẽ centena milia sestertiorum masculini generis, quemadmodũ ex eisdem authoribus constat. Sed vbi nomine numerali vtuntur in neutro genere adiectiue, tot sestertia significarunt, aut tot millia minorum sestertiorum. Sic Iuuenalis Satyra prima:

Sed quinque tabernæ
Quadringenta parent.

Id est quadraginta sestertia, aut quadringenta milia sestertiorũ numorũ, & illic adnotauit Cælius Curio in scholijs. Est aũt hæc summa ex nostris quadrantib. aut Marauedinis quatuor computorum.

His subscribit oĩb. vnico fere verbo Anton. Augustinus lib. 2. emendat. c. 6. ea deducens ad aliquod Iurisconsultorum responsa Latine, & vere interpretanda.

Primũ inquã hunc constat intellectus ad l. propemodum. ff. de verb. signi. & in l. Offidius. in fi. ff. de le. 3. qb. in locis, centies aureorum scriptum extat in hac significatione, vt centies centena milia aureorum intelligamus. Hanc itidem interpretationem in spẽ probat Haloander in Epistola nuncupatoria Codicis Iustiniani: ex his, quæ proxime adnotauimus ex Budæo, cui cõsentit And. Al. li. 3. dispunctio. c. 1. & 2. idẽ & Portius li. 1, et si concedere nimis scripserit. Vulgo tamen non centies aureorum in dictis responsis, sed centum aureos legitur in Pandectis Florentinis, centies aureorum.

Deinde in l. tum de in rem verso. ff. de vsuris. scribit, Imperator quoque noster Seuerus filię Flauij Athenagorę, cuius bona fuerant publicata, de fisco iõ numeri decies centena dotis nomine iussit, q ex patrem pũpilli esse dotis vsuras allegasset. Decies centena milia sestertiorum numorum, hic interpretamur, aut mille sestertia, quæ nostrę monetæ efficiunt decem computos.

Ad hoc itẽ conducit l. Lucia. §. pater. ff. de conditionib. & demonstrationib. Cum vxori, inquit Iurisconsultus, mandatum esset, vt moriens filię cõi decies restitueret. Ita. n. legit in Pandectis: & significat his verbis numerũ, qui cõputus, aut millio quadrantũ, aut Marauedinorum dicitur, vulgo aliter legitur apud Iurisconsultum.

Hinc deducit vera interpretatio ad textum in l. cum hęres. §. 1. ff. de statu liber. nõ est, inquit Paulus, statu liber, cum libertas in tã longũ tps collata est, vt eo tpe is, qui manumissus est, viuere nõ possit, aut si tã difficilem imo impossibilẽ conditionẽ adiecerit, vt aliunde ea libertas obtingere non possit, veluti, si hęredi millies dedisset. ita sane legit Ant. Augu. affeuerans hanc quantitatẽ esse ditissimi liberi hominis patrimoniũ: nempe millies centũ millia sestertiorũ numorũ. Quæ quidem quantitas efficiat mille cõputos, aut mille milliones nostrorũ Marauedinorum numorum, ac ferme duos milliones, & dimidium aureorũ numorũ quib. mõ Hispani vtimur. Igit conditio dandi hanc summã impossibilis censetur à Iurisconsulto, tametsi frequens lectio, ac vulgo recepta non millies, sed mille habeat, q facilẽ inducit conditionẽ ẽm Antonii Augustinũ. Mihi tã non ita facilis vẽ. Nã mille significãtur sestertia neutrius generis, q efficiunt nostræ monetæ decẽ cõputos: ac fere 27. milia ducatorũ aureorũ. Et quãuis nomen hoc mille, possit referri ad sestertios, & ad sestertiũ tã subiectę materiæ, & loci ab scriptore tractati nos docebit, vtrã significationẽ admittat, quia rõne vtitur Georgius Agricola lib. 2. de pondere moneta. Facilis profecto esset conditio, ac vanus esset Iurisconsulti sensus, si hoc in loco sestertios mille intelligerem: vtã cũ mille sestertia Itelligi possint 3 gruo sẽsu, lect. vulgaris defendi posset.

Eadẽ ferme rõne cõstat interpretatio l. lecta. ff. si certum peta. vbi Lutius Titius accepit a P. Meuio quindecim mutua numerata quorũ vsuræ inibi a Iurisconsulto examinantur. Est etenim intelligẽda hæc summa de quindecim sestertijs neutrius generisq; nostræ monetę efficiũt centũ quinquaginta mille quadrãtes, aut æreos Marauedinos. ex Romanis aũt argenteis denarijs cõnet ter mille, septingentos, quinquaginta denarios. itaq; ita dictã summã constituit And. Alc. lib. 3. dispunctio. c. 2. & in d. lecta, qui aduersus Paulũ Castrẽsem, & alios rõnẽ vsurarũ tradit am expendit. Hoc ipsum fecere Guielmus Zugarus Sclandus in relectione dictę. lecta, diligentius Ant. Aug. lib. 2. emendat. c. 10. eos legitor. nec enim omnino inter eos cõuenit quæ sit genuina lectio apud Iurisconsultum in alio eiusdem responsi loco.

Ex his etiam patet propria interpretatio Iurisconsulti in l. si quis stipulatus. ff. de solutio. si quis, inquit, stipulatus fuerit decẽ in melle. Decẽ. n. sestertia intelligimus tametsi hoc in loco, vt & in plerisque alijs summæ istæ, & numeralia nomina, itidẽ & aduerbia exempli causa potius, quam ex rei gestę veritate exponantur a Iurisconsultis. & legum latoribus.

Quam vero quantitatem, & numorum numerũ dixi mus hoc aduerbio simplici decies significari, eandẽ inducit & significat hic locutionis modus, decies centena id est decies centum milia sestertiorum masculi generis, ateq; ita decẽ Hispanos computos, seu Marauedinorum milliões, quod Budęus docte tradit li. 2. de Asse, vt hinc plane cõstet, Horatianos interpretes, ẽt vitio Budęi opere hallucinatos fuisse li. 1. sermonũ Saty. 3. ita p̃ aliud:

Decies centena dedisses.
Hinc parco paucis contento, quinque diebus.
Nil erat in loculis.

Nec tantum Acron, & Badius in hoc fuere decepti, sed & ipsi lyncei adnotatores.

Verum post hæc quæ de sestertio diximus oportet, & de talento agere. Græci. n. vsi fuere hoc vocabulo ad põdus, & ad numismatum numerum significandũ. variaq; fuere et talẽta, sed omnia propemodum ad vnam formulam, siquidem talentum sexaginta minas appendit cuiusq; gentis, atque ideo sicuti minæ pondus alibi maius est, ita & talẽtum ipsum quod ex Iulio Polluce lib. 9. de rerum vocabulis explicãt Budæus lib. 4. de Asse, & Georgius Agricola li. 5. de ponderib. Græci. Quorum sententias summatim hic referam ad æstimationẽ talentis constituendi ex numis, aut põderib. Castellani principatus.

Talentum igitur Atticũ minus sexaginta minas Atticas appendebat, quarum quælibet cẽtum Atticas drachmas continebat, & iõ Talentum Atticum minus valet sex milia drachmarũ Atticarum ex argento. Hoc cõstat ex Polluce, Festo, Fabiano, & alijs quos hac in re diligentissime adducit Agricola, nec dissentit Budæus. Est & locus elegãs ex oratione Lysię ꝑ Diogitonẽ apud Dionysium Halicarnass. in eiusdẽ Lysię concione. Appendit ergo hoc talentũ lex mille numos Regales argẽteos iustissimi ponderis, quib. aurifices, & fabri argentarij vtuntur. & quorum octo iustam efficiũt vnciã apud nostros. & hac ratione idem Talentum appendit nonaginta tres nostros Marchos, & lex vncias.

Est & Talentum Atticum maius, quod est octogenariũ, & habet proportionẽ ad Talentum minus tertiariã. Sic etenim appendit, & valet octoginta libras centum drachmarum, aut octo drachmarum milia, ẽm Budęũ, & Agricolam, qui in hoc conueniunt, qua ratione Talentum Atticum maius appẽdit idem, qđ minus, & tertiam alterius minoris partem. in se, inq; continet octo milia Regalium argenteorum iustissimi ponderis, quibus passim hac in Republica vtuntur argenti põderatores.

Talentũ Euboicũ Festus scribit appendere quatuor millia denariorũ Latinorum. Cuius loci meminere Budæus li. 2. de Asse, & Agricola lib. 2. de põdere monet. iõ æstimabitur hoc Talentũ æreis nostris Marauedinis centum sexaginta milib. Q. si Budęi opinio de similitudine drachmarũ, & denariorũ admittenda sit, hoc talẽtũ appendet quatuor mille argenteos Regales numos iustissimi ponderis ex numis Castellanis. tamẽ si denarius. 7. ex parte. maior est ipsa drachma, tunc erit 7. pars quatuor mille argenteorũ adijcienda. Quia in re sunt dilã repetenda, q de denario, & drachma superius scripsimus. Sed idem Agricola, & Budęus lib. 4. de Asse, ex Herodoto censent, Talentum Euboicum esse minus Attico talẽto minori trib. minis, & quadrãte, minus sũt hic intelligo libras cẽtenarias. Sic fane Talentũ istud Euboicum

cum

cum appendit quinquaginta sex libras centenarias, & septuaginta quinque Atticas drachmas: qua rõne iuxta computationem illam continet talentum illud quinque mille, trecentas & septuaginta quinque drachmas Atticas, & sic nostros totidẽ argenteos numos regales iustissimi põderis, quorum octo efficiũt vnciã integrã vã proxime accedit hoc Talentum Euboicũ ad Talentum Atticum minus, atq; iõ maxima subest suspicio, non satis certũ esse Festi hac de re sententiã, aut eius Codices vulgo in denariorum numero viciatos circumferi.

Talentum Aeginetum decẽ milia drachmarum appẽdebat, authore Pollvce in d.li.19. quẽ Budæus, & Agricola ad huius rei cognitionẽ tẽre adducunt, & iõ appẽdit hoc Talẽtũ cẽũ libras cẽtenarias ex nostris numis, & põderib. hẽc decẽ milia Regalium argenteorũ iustissimi põderis, quorum octo integrã vnciã appendunt.

Babylonium Talentum oẽdẽ authorib. valuit septẽ milia drachmarum totidẽq; apud nos valebit Regales argenteos numos iustissimi põderis. Quamobrem poterit lector hic repetere quæ de his Regalibus argenteis numis superius ca. 2. tractauimus, vt facillime talenta omnia possit nostris numis çstimare.

Syrium talentũ appendit, & valet mille quingentas drachmas Atticas, atq; iõ totidẽ numos argenteos regales iustissimi ponderis, quib. in Hispania vtuntur auribices, & fabri argentarii, quorumque nos sæpissime mentionem fecimus.

Aegyptium autem Talentũ appendit octuaginta libras Romanas, teste Plinio lib. 33. ca. 3. Drachmas vero Atticas ad rationem nonaginta sex drachmarum pro qualibet libra, habet hoc Talentum drachmas septem mille sexcentas octuaginta, totidemq; numos argẽteos iustissimi ponderis, quib. in his regnis vtimur, quorum octo vncias in integram efficiunt. Denique appendit hoc Talentum centum & viginti Marchos argenti.

Rhodium Talentum, authore Festo li. 5. valuit quatuor mille & quingentos denarios, iuxta quã rõnẽ potest a nobis æstimari centũ octuaginta milib. quadrantũ seu Maravedinorum, quib. ex ære vtimur, & de quibus in huius operis c. 1. tractauimus. Ego vero qd & Agricola sentit, hos Festi denarios drachmas cẽ interpretor Atticas, & iõ hoc Talẽtũ æstimabit apud nos quatuor mille, & quingẽtis argẽteis numis Regalib. iustissimi põderis, eorũq; rõne cõstabit facillime huiꝰ Talẽti æstima.

Siculũ Talentũ vetus quatuor & viginti minas, i. libras centenarias valuit. Nouũ vero duodecim, authore Suida, cuius & Agricola meminit li. 2. de pondere monet. vetus ergo appendit bis mille, & quadringentas Atticas drachmas, totidẽq; nostros argenteos numos Regales iustissimi põderis, libras Romanas viginti quinq; Marches vero, quib. vtimur, 30. septẽ, & dimidium. Idcirco poterit facillime constitui pondus, & valor talenti Siculi nouiculi cũ id dimidia ex parte sit min' talẽto Siculo veteri. Hæc sane ita constituenda sunt, si apud Suidã legamus minas, aut mnas. Budæus etenim li. 4. de Asse, non minas, sed numos legendũ esse apud Suidã cẽset ex Iulio Pollice lib. 9. de rerũ vocabulis, cuius authoritate opinat. Talentũ Siculũ matus, & vetus fenas drachmas valuisse, nouũ ternas: & quia Budæus in ea est sententia vt denariũ parẽ faciat drachmæ Atticæ, & Pollucẽ de numis scribentibus intelligit, plane significat, illud talẽtũ veteris æstimari sex denarijs Latinis, nouũ vero trib. atq; ideo erit satis facilis, & diuersa huius Talenti æstimatio.

Talentum Byzantiũ apud Vitruuiũ li. 10. c. 21. cẽtũ viginti Romanas libras hẽt. Huius meminere Budæus li. 2. de Asse, & Agricola li. 2. de externis põderib. qua rõne huius Talenti pondus cõstat ex vndecim mille, quingentis, ac 20. drachmis, aut sane ex centum octuaginta Marchis, quorum quilibet appendit octo vncias, vt nõ semel admonuimus.

Apud Hebræos Talenti pondus duplex fuit. Talentum equidẽ sanctuarij, qd pendebat centum minas Hebreas, & Talentum congregationis, qd quinquaginta vtrunq; autẽ dictum est eorum lingua Cicar. de Talẽto sanctuarii est ad hoc examen testimoniũ Iosephi lib. 3. antiquit. c. 7. qui hoc ipsum expressim explicat. idẽ probat Georgius Agricola li. 2. de externis põderib. quo in loco, qd diximus de Talento Hebræo minori, deducit ex c. 38. Exo. & ex Magistro Salamone, qlibet aũt mina Hebrea pẽdebat sexaginta Siclos, quorum quilibet quatuor efficit & habet Atticas drachmas, atq; iõ qlibet libra Hebræa siue mina ẽppendit duas libras Romanas ac dimidiã, quod Iosephus asserit libr. 14. antiquit. cap. 12. qua quidem perpensa rõne, Talentum Hebræũ manus complectitur viginti quatuor millia drachmarum Atticarum, totidẽq; nostros ex argento Regales iusti ponderis numos. Minus autem Talentũ Hebræum appendit duodecim milia drachmarũ, totidẽq; numos argenteos. Atq; hæc de Talento Hebræo ex Agricola diximus, tametsi Budæus lib. 4. de Asse diuersam rõnem hac in re sequatur. Sed & hæc obtinent quo ad Hebreũ Talentum pondus significans. Erat etenim & Talentũ non pondus, sed numus aureus apud Hebræos, qui Siclum appẽdebat, ita quidẽ Talentum vbi non pro põdere, sed pro numo aureo apponit, Siclum significat, i. ita terem aureum quatuor drachmarum, qẽ Budæus lib. 6. de Asse probet authoritate Eupolemi, cuius mentio fit ab Eusebio lib. 9. de præpar. Euangelij. c. 4. Deinde adducit Pollucẽ, qui lib. 9. scribit, valebat aũt Talentum auri tres aureos Atticos, argenti vero sexaginta minas Atticas. Aureus autẽ Atticus valuit duas drachmas auri, quas appendebat, quod idẽ Pollux scripsit. Sed & Homerus lib. 23. Iliados, Talentum auri pro summa non magna posuit, qd illic & Iliad. li. 9. adnotauit interpres. Hic accedit, qd de Siculo talẽto paulo ante dicebamus, vt hinc constet, Talentũ nõ tm̃ pondus significasse, sed & numũ nõ multi valoris, nec summæ. Hoc & pter Pollucẽ Festus adnotauit scribens, Alexandrinum talentũ valuisse. 12. denarios seu drachmas, Neapolitanũ sex, Syracusanum tres, Rheginum victoriatũ, & sic quinariũ vnũ. Idẽ Agricola obseruat li. 2. de pondere & tẽperat. monet. Atq; hæc de Talentorum rõne, ex qua expẽdi põt Plutarchi locus in vita Pauli Aemilij, dum inquit Tuberoni genero argenteam phialam quinq; talẽtorũ põdo largitus est: & hęc ex Latino interprete. Græcus etenim codex quinq; librarum põdo nõ quinq; Talẽtorum meminit, idẽ Plutarchus in Apophthegmatis

SVMMARIO DEL CAPITVLO SIGVIENTE

1 *Maravedi Castellano nueuo, y viejo como se han de estimar y apreciar segun vna opinion.*
2 *Reduzense à concordia algunas leyes Reales cerca de esta materia.*
3 *Notanse en particular algunas cosas conforme à esta opinion.*
4 *Maravedi bueno y Maravedi de oro, como se han de estimar.*
5 *Peçones, que moneda ayan sido.*
6 *Tomase otra manera de apreciar el Maravedi bueno y el de oro y el Comun.*
7 *Sueldos que moneda ayan sido, y como corresponden a las moneda, que agora vsamos.*
8 *Resolucion de lo dicho y examinado conforme a las dos opiniones.*

Capitulo

Capitulo Quinto, en el qual se declaran algunas monedas antiguas, y modernas de estos Reynos.

EN los quatro capitulos passados he trabajado reduzir las monedas antiguas de los Romanos, Griegos, y otras gentes, a las q̃ al presente en estos Reynos se vsan y corren y han corrido cincuenta años, atras, no haziendo menc. ô de muchas monedas que en estos Reynos de España se labraron y corrieron en tiẽpo de los Godos y despues a ca, de las quales se haze memoria en las leyes Coronicas antiguas de estos Reynos cõ harta obscuridad por no declararse, todas vezes el peso, ni valor de ellas. Por tãto vsando del vulgar Castellano qse cõ breuedad examinar el peso y valor de las dichas monedas, reduziẽdolas a las q̃ al pũte tratamos, y vsamos. Bien veo qes mãa difficultosa, porque lo q̃ alcãçare, y si en esto no correspondiere la obra al desseo, que es de acertar, por vẽtura refultara de aqui vn prouecho publico, y sera dar occasion a q̃ otros mas curiosos y diligentes acierten a emendar loque yo vuiere errado, y se lepa la verdad.

Esta palabra maravedi es muy antigua en España y muy comũ assi en las leyes, cõo en las Coronicas a ratiguas, pues de ella se haze mẽciõ en el foro Iuzgo, dõde estã recopiladas muchas leyes, q̃ ordenarõ los Reyes Godos antes del Rey dõ Rodrigo. significa y ha significado muchas vezes vna cierta moneda, y otras cierto nũmero de mõedas ô dineros assi mesmo se ha aplicado a dineros, y mõedas de oro, otras vezes y las mas a mone. de cobre, y de vellõ, cõo parescera por lo q̃ se dira adelãte.

Primeramente es necessario entender la moneda q̃ al pũte corre cõforme a su valor muy por menudo, y auq; esto se ha apuntado en los capitulos passados, sera cõueniẽte boluerlo a repetir en suma. Quanto ala moneda cobreña, o de vellõ pusimos en el ca. 1. el maravedi prẽsente diuidido en dos biãcas y en seys cornados, y en diez dineros, y en setenta meajas, lo qual paresce ser assi: y q̃ el maravedi de q̃ agora vsamos, valga diez dineros, prueuase por las ordenãç is, q̃ se hizierõ para esta real audiencia de Granada el año de M.D.XXIII. dõde vemos quatro dineros se reduen a cinco biãcas. Este mesmo valor de diez dineros, y seys cornados ha tenido, y valido muchos años ha en estos reynos el maravedi, como se prueua claramẽte en las ordenãç is, q̃ hizo el Rey dõ Henriq; segũdo en Toro era de M.411. y el Rey don Iuã el primero en Viruiesca año de M.388. esto paresce ser assi por otras ordenaç is, q̃ hizo el mesmo Rey don Henriq; segundo en Alcala era de M.448. por la prefaciõ de ellas esta bien claro, y aueriguado, q̃ dos cornados valeron tres dineros, y dos meajas. de donde assi mesmo se saca, que seys cornados valeron y valen diez dineros, pues valeon nueue dineros y seys meajas. por manera qur se prueua de las dichas leyes, el maravedi en nuestros tiempos y mucho antes auer valido diez dineros seys cornados o setenta meajas y que cada dinero valia seys meajas, y cada cornado diez.

En el ordenamiẽto real, q̃ mãdarõ recopilar los Reyes Catholicos dõ Fernando y doña Isabel de gloriosa memoria, se haze mẽciõ algunas vezes de moneda vieja, y de maravedi viejo. Este maravedi viejo en las varias resolutiones en el li. 1. c. 11. declare q̃ venia a valer y auia valido tãto cõo al pũte valẽ tres blancas algomas, porq; seys maravedis de los viejos se reduzẽ a diez de los q̃ agora tratamos y vsamos. esta opiniõ seguimos entõces por las razones siguiẽtes, de las quales resultara quã iustãtes authoridades tuue para seguir la dicha cuẽta, porq̃ la q̃ de las mesmas ordenaç is reales como al pres por authoridad publica, y realmẽte impressas, para q̃ por el

las justiçias y determinadores los pleytos en estos reynos

Lo primero q̃ a mi parescer se deue cõsiderar es, que do dizen las ordenãç is reales moneda vieja, tiene respecto ala q̃ corria en tiẽpo del Rey dõ Alonso el onzeno, o antes del, o poco despues. esto se puede collegir de algunos lugares, q̃ en las leyes reales yo he notado. mayormente en la l. 3. y 4. tit. 12. li. 8. ordinado de poniendo se pena de seys cientos marauedis en vn caso, y de dos mil en otro, y de seys mil marauedis en otro, se añade q̃ sean estos marauedis de moneda vieja. y tiẽdo estas leyes del Rey dõ Alonso onzeno fechas en Alcala de Henares era de M.386. tit. 20. l. 12. y 13. poniẽdo se la mesma pena no dize de moneda viejo, sino pecho cada vno seys ciẽtos marauedis de esta nuestra moneda. luego bien se prueua, q̃ en las ordenãç is reales se llamã moneda vieja y marauedis viejos, los marauedis q̃ corrian al tiẽpo del dicho Rey dõ Alõso onzeno, q̃ fue el q̃ hizo las dichas leyes, y por cuyas se ponẽ en las ordenãç is reales nueuas. lo qual paresce por el libro de las leyes y cortes, q̃ el dicho Rey hizo, el qual yo tẽgo de mano, y otros muchos en el Reyno. este mesmo maravedi se llamaua viejo en tiẽpo del Rey dõ Iuã el primero, como cõsta por la l. 5. del segundo ordenamiẽto, q̃ hizo el dicho Rey en Guadalajara año del señor de M.409. dõde castigãdo alos q̃ pleuera excõuniõ diz es el q̃ estuuiere por espacio de treynta dias descomulgado, pague ciẽt marauedis de los buenos, que son de moneda vieja seys ciẽtos marauedis. esta mesma ley esta referida en favor denãç is reales. l. 1. tit. 5. li. 8. aunq; algo differẽte de la q̃ esta de mano en las ordenãç is antiguas porq; en las ordenãç is nueuas cõforme a la letra comũ de todas las impressiones la pena se põa en esta manera, q̃ el descomulgado q̃ estuuiere en su rebeldia yexcõmuniõ por treynta dias pague ciẽt marauedis el q̃ por espacio de seys meses mil marauedis, y passados los dichos seys meses cada dia setenta marauedis, pero en la dicha l. 5. del Rey dõ Iuã el primero, y en la peticiõ 61. de las cortes q̃ tuuo en Madrid el Rey dõ Alõso onzeno era de M.307. se pone esta pena en esta manera: q̃ el descomulgado por 30. dias pague ciẽt marauedis, y si pleuerare por vn año mas passado el año cada dia setenta marauedis en esta mesma forma se refumẽ estas lexes en el repertorio, q̃ hizo en latin a las ordenãç is reales el mesmo Do. Mõaldo, q̃ fue el recopilador. auisamos de esto, porq; en la l. 9. tit. vlt. li. 8. ord. se pone otra ley tãbiẽ muy semejãte, y cõforme a la dicha l. 1. l. 5. y es del Rey dõ Hẽrique tercero fecha en Madrid año de M.40. y esta en las ordenãç is viejas de mão algo differẽte de las impressas.

Boluiendo al maravedi viejo de q̃ se haze mençiõ en la dicha l. 1. tit. 5. y en las ordenãç is del Rey dõ Iuã el primiero digo q̃ en estas ordenãç is se confirma la ley del Rey dõ Alõso onzeno q̃ sobre esto se hyzo, en la qual haze mẽciõ de seys ciẽtos marauedis por pena al q̃ estuuiere 30. dias descõulgado, sin desir, q̃ sea viejos. Estos mesmos llama el Rey dõ Iuã el primero marauedis viejos, y reduzelos a ciẽt marauedis de los buenos, cõo tãbiẽ los reduxo el mesmo Rey dõ Alõso porq; quãto a esto no reuoco su ley q̃ tenia hecha antes cõ la pena de los seys ciẽtos marauedis, pues solamẽte reuoco la primera ley a este effecto, q̃ no llenassen al descomulgado passados los 30. dias setenta marauedis por cada dia.

Que el maravedi viejo corresponda y se estime en maravedi y medio de los q̃ al pũte corrẽ, prueuase por authoridad de los q̃ recopilaron por mandado de los señores Reyes Catholicos las ordenãç is reales en esta manera. El maravedi bueno valia diez marauedis de los de agora, cõo esta expressado en el l. 1. tit. 9. lib. 8. ordin. y ciẽt marauedis de los buenos valen seys cientos de los viejos, segun la declara el l. 1. titul. 5. libro 8. ordinar y las

leyes del Rey don Iuã el primero poco antes alegadas. Luego figuese,q̃ el marauedi viejo vale tãto como marauedis y medio de los q̃ agora corren, pues seys marauedis viejos se estiman por vno de los buenos, y el marauedi bueno esta en las dichas ordenãças estimado en diez delos presentes: y assi esta muy prouado, que seys marauedis viejos valen diez marauedis de estos que al p̃
2 sente gastamos.

Allẽde de esto el marauedi llamado viejo en las ordenãças reales, y en las leyes del Rey nõ Iuã el primero en muchas partes, valido quinze dineros y algo mas: el que al p̃te corre y ha dias que se vsa, vale diez dineros y no mas: luego muy bien se collige, que el marauedi viejo valio quinze dineros, á esta opinió pudo dar grãde occasió la l.22.tit.31. de las ordenãzas, que hizo el Rey dõ Alõfo onzeno en Alcala era de M.386. dodize: por cada vez que vno tomare algũa cosa de mãtenimiẽtos por fuerça trezientos y quarẽta marauedis, si fuere lo que tomare de labradores y si fuere de hyjo dalgo, quinientos sueldos, que mõtã de esta moneda quatrocientos marauedis. Esta misma ley se puso en las ordenãzas que oy dia tenemos li. tit.21. lib.4. ordinat. de lo qual paresce, que estos marauedis viejos, porq̃ tales se hã de entẽder por correr en tiẽpo del Rey dõ Alõfo onzeno, son la quinta parte mayores, que los sueldos. el sueldo buẽo vale doze dineros como lo p̃baremos adelãte, luego el marauedi viejo valia quinze dineros, y assi tãto valiã dos marauedis viejos como tres de los que agora vsamos. pues estos valẽ á diez dineros, y los otros a quinze. otra ley esta en las mesmas cortes del Rey dõ Alõfo onzeno en el mesmo tit. y es la l. 30. la qual tenemos en las ordenãzas reales, aunq̃ no tan cũplida como esta en las cortes de dicho Rey que andá de mano. esta ley dize, que el hidalgo, que tomare en la behetria mas ẽ ducho del que se le debe, pague por cada cosa cinco sueldos de los buenos al Rey, que son quatro marauedis de esta moneda. dize mas: en cãpos que son los carneros mayores, el carnero cinco sueldos, que son quatro marauedis de esta moneda. en Castilla quatro sueldos q̃ son tres marauedis, y dos dineros de esta moneda. En la mõtaña y en las Asturias y en Galizia el carnero a dos sueldos y medio, que son dos marauedis. En Cãpos de la gallina seys dineros de esta moneda: por el anlar siete dineros: por el capõ ocho dineros. en Castilla por la gallina cinco dineros, por el anlar seys dineros, por el capõ siete dineros, e en las Asturias, en la mõtaña, en Galizia por la gallina quatro dineros, por el anlar cinco dineros, de estas leyes, por las quales se siguieron los que entẽdieró en ordenar las ordenãças reales en tiẽpo de los Reyes Catholicos dõ Fernãdo y doña Isabel, para que se publicassen y imprimissen como al presente andã impressas, yo saco algunas illaciones en esta materia.

Lo primero y principal, que estas leyes hablã del marauedi viejo, pues tratan del marauedi cobreño, que corria communmente en tiempo del Rei don Alonso onzeno, el qual marauedi auerle llamado viejo, esta prouado al principio de esse capitulo.

Lo segundo, que esse marauedi viejo es maior que el sueldo bueno la quinta parte, lo qual paresce assi por el tenor de las dichas leyes.

Lo tercero, que el marauedi viejo valio mas q̃ el q̃ agora corre la tercia parte. Esto claramẽte esta prouado por las mesmas leyes de las ordenãças reales: y assi mesmo se colige, si el marauedi viejo valio quize dineros y mas que el sueldo, y el de agora vale solamẽte diez dineros.

Lo quarto es, que el marauedi viejo valia algo mas que quinze dineros. esto paresce, porque dize la ley quatro sueldos que son tres marauedis y dos dineros, y si quatro sueldos son a doze dineros cada vno quarenta y ocho quedan tres marauedis en quarẽta y seys dineros.

Lo quinto, q̃ teniẽdo esta cuẽta cõ razũ se reduzẽ seys marauedis viejos a diez de los p̃tes, aunq̃ aya alguna differẽcia, porq̃ seys marauedis viejos hazẽ nouẽta y dos dineros, y diez marauedis de los que agora vsamos, hazẽ ciẽt dineros. Pero es costũbre antigua en reduction de monedas viejas alas nueuas no mirar en alguna pequeña differẽtia. Assi Plutarcho Tito Liuio, Plinio, y otros llamaron denario a la drachma Attica, siendo el denario mayor vna setena parte, que la dicha drachma Attica.

Lo sexto, que de lo suso dicho se puede sacar es aduertirque no ay cõtrariedad alguna en la declaració de los marauedis viejo y nueuo, que puse en el li. 1. de las varias relationes c. 11. porq̃ el marauedi viejo valia quinze dineros, y el nueuo diez, y assi el sueldo doze dineros es maior que el marauedi nueuo, y menor que el marauedi viejo.

Lo vltimo es que segun esta opinió sacada de las mesmas ordenãças reales no se puede dezir que el marauedi viejo aya sido de maior valor q̃ marauedi y medio de los p̃tes, ni se puede prouar, que aya sido de oro, antes esta claro que fue cobreño, o de vellon. pues por las ordenanças reales se differencia el marauedi bueno del viejo, y de los que agora gastamos estimando se el bueno en seys de los viejos, y en diez marauedis de los presentes.

Esta estimació y cõparació de marauedi viejo con el que agora corre, como tengo dicho, tuuierõ por muy aueriguade y cierta el Do. Mõtaluo y los de mas, que entẽdierõ en recoger las ordenãças reales en tiẽpo de los Reyes Catholicos dõ Fernãdo y doña Isabel, por cuya authoridad, examinãdo se primero en su muy alto cõsejo se publicaron las dichas ordenanças reales, y teniẽdo esta opinion por muy acertada la siguen las varias relaciones. Aunq̃ adelante porne otra manera de estimar el marauedi viejo sin prezuzio de la authoridad de los que ordenaron el dicho libro de leyes y ordenanças.

Assi mesmo se haze menció en las leyes de ellos reynos del marauedi bueno como de moneda differẽte del marauedi viejo, y assi es, que no puede dudarse, que el marauedi bueno, y el viejo ayan sido muy differentes. porque el Rey don Iuan el primero en Guadalajara los pone por tales en la ley, que hizo de los descommulgados como paresce de las cortes, que el dicho Rey hizo, y de la l. 1. tit. 5. lib. 8. ordinatio.

El valor de esse marauedi bueno viene a ser diez marauedis de los que ad p̃te corrẽ, y se vsan. lo qual prueua la l. 1. tit. 9. li. 8. ordinat. do dize el hijo, o hija que demostrare a su padre, o madre en publico, o en escõdido, esse en la parcel publica por veynte dias, o pague al padre, o ala madre seys ciẽtos marauedis de los buenos, q̃ son seys mil marauedis de esta moneda. Esta ley hyzo el Rey dõ Iuã primero de esse nõbre en Burbiesca, ano M.387. y en los libros de mano, q̃ yo ne visto, no estã muy cũplidas las leyes y cortes del dicho Rey, no estã aquellas palabras q̃ son seyes mil marauedis de esta moneda. De mas de esto el Doct. Mõtaluo en el repertorio las ordenãças, verbo filius. estiẽdo esta ley del Rey dõ Iuã, solamẽte haze menció de los seys ciẽtos marauedis. De manera que la dicha clausula fue declaració hecha por los que entendieron en ordenar las dichas ordenãças, y assi su authoridad sera de mucho credito e importancia para prouar, quel el marauedi bueno viene a ser de estimació de diez marauedis de los que agora gastamos.

Este mesmo valor y precio correspõde al valor que pusieron los Doctores Vicente Arias, Montaluo in l. 1. tit. 5. li. 2. Fori. al marauedi del Rey don Alonso decimo, q̃ hizo recopilar el fuero. porque cierto es, que aquel marauedi valia ocho sueldos y tres dineros, cada sueldo de estos doze dineros coẽs que hazen diez vn marauedi de los que agora. Estas son las palabras, que estan en la dicha

dicha gl. Segun esto ocho sueldos hazẽ 96. dineros mas tres, son 99. dineros, q̃ vienẽ a ser diez marauedis de los que agora vsamos: pues vale cada marauedi diez dineros. Por esta cã en el dicho c. 11. de las varias resoluciones tuue, que este marauedi bueno vale diez de los de agora, y que era el que se viaua en tiẽpo del Rey don Alonso decimo, que llamo ali el legislador: y entiendo, que se viaua entonces por marauedi bueno y mayor, de oro.

E porq̃ los dichos Doct. q̃ tenia mas noticia moned. antiguas, q̃ no tenemos al p̃te dizẽ, q̃ este marauedi en tiẽpo del Rey dõ Alõfo decimo era de oro, tãbiẽ el creen en el dicho c. 11. quel marauedi de oro en tiẽpo del Rey don Alonso decimo, valia diez marauedis de los de agora, y este se dezia marauedi bueno. bien sospecho, q̃ en aquel mismo tiẽpo se dezia marauedi, cierta sũma de dineros menudos, q̃ venia a aiguala con diez marauedis de los que agora corren. lo qual paresce, porque en la historia del mesmo Rey don Alonso decimo c. 1. escriue el author de las monedas, que entonces corrã y dize, q̃ vn marauedi tenia tantos dineros, q̃ alcançaua al marauedi de oro este c. de essa historia porne adelante, porque me paresce es conueniente a la materia q̃ tratamos.

Este marauedi de oro es el menor de los marauedis d oro, que yo he hallado en las leyes, y coronicas de estos reynos, y assi considerando la ley del cisti. 14. trabaje de la explicar y entender en el dicho ca. 11. Las palabras de la ley son estas.

Es a saber q̃ en las leyes do dize pena de marauedi de oro, q̃ le juzgo assi por el Rey don Alonso, q̃ fallaua el q̃ al tiẽpo, q̃ acaescia fue assi establecido, q̃ la moneda, q̃ acorria entõces, q̃ era de oro. E hizo antes traer los marauedis de oro q̃ andauã al tiẽpo antiguo, e hizo los pesar con su moneda se por pelo fallaró, q̃ los seys marauedis de la su moneda del Rey, q̃ pesauan vn marauedi de oro, y assi el marauedi de oro haze de juzgar por seys marauedis de esta moneda. De estas palabras se saca, q̃ el marauedi del Rey don Alonso decimo era de oro. porq̃ de otra manera no podria pesarle? el antiguo q̃ tãbien era de oro. pues hẽdo diffe. etes metales en ninguna manera quadrauã, ni puede quadrar, q̃ por el peso de ambos en vnas mesmas balanças se sacasse el valor q̃ tenia vno mas, que otro. mayormẽte q̃ esta ley dize, auerle pesado seys marauedis de los del Rey don Alonso fue auer pesado tanto ellos seys como vn marauedi de oro de los antiguos.

E si el marauedi bueno, q̃ corria en tiempo del Rey don Alonso decimo, era differẽte del marauedi, q̃ llamã las leyes de estos reynos viejo, y valia tanto vno como seys de los viejos, segun paresce por las leyes del Rey dõ Iuã primero, y por otras q̃ hemos arriba allegado: y el marauedi bueno monta diez de los p̃tes, el marauedi de oro mas antiguo q̃ pesa seys de los buenos, viene a valer sesenta marauedis de los que al presente vsamos.

El Rey don Alonso onzeno en las cortes que tuuo en Leon era de M.387. en la peticion segũ se tãbiẽ estima el marauedi bueno en seys de moneda vieja dizien dos peche cient marauedis de la buena moneda, q̃ son seys cientos de esta moneda. De manera q̃ esta ley pudo assi mesmo dar causa a la estimacion q̃ hizieron los q̃ ordenaron las ordenanças reales poniendo el marauedi bueno en diez de los p̃tes, y el viejo en vno y mediola qual estimacion se ha seguido siẽpre por los juezes en la execution de las dichas leyes. Para todo lo suso dicho se ha de aduertir, q̃ las leyes del estilo se hizieron en tiempo del Rey don Alonso decimo, padre del Rey don Sancho el quarto, segun consta del principio de ellas, donde se da a entender, q̃ aquella recopilacion por la mayor parte contiene leyes del tiempo del Rey don Alonso decimo.

En la coronica del Rey don Alonso decimo c. 1. tratãdo el author del Rey don Hernando el tercero, y del dicho Rey don Alonso su hijo pone las palabras siguientes:

Ca en aquel tiẽpo del Rey don Fernãdo daua el Rey de Granada la mitad de todas las rentas, q̃ eran apreciadas en setecientas vezes mil marauedis de la moneda de Castilla, e esta moneda era tan gruesa, y de tantos dineros el marauedi, q̃ alcançaua a valer el marauedi tãto como vn marauedi de oro y porq̃ en aquel tiẽpo del Rey don Fernando corria en Castilla la moneda de los pepiones, y en el Reyno de Leon la moneda de los leones, y de aquellos pepiones valia ciẽto y ochenta el marauedi e las cõpras pequeñas haziã las metales, q̃ fazian diezeocho pepiones el metal, diez metales el marauedi, y Girida en setecientas vezes mil marauedis. y dauan al Rey dõ Fernando la mitad de aquellas. y el Rey don Alonso su hijo en el comiẽço de su Reynado mãdo deshazer la moneda de los pepiones y fizo labrar moneda de los burgaleses q̃ valia 90. dineros el marauedi: y las cõpras pequeñas se haziã a sueldos, y seys dineros de aquellos valiã vn sueldo: y quinze sueldos & marauedi esto se escriue en el c. 1. y en c. 7. dize el coronista como el mesmo Rey don Alonso año de M.358. mãdo deshazer la moneda de los Burgaleses: se hizo labrar la moneda de los dineros prietos, y de estos dineros hazian quinze el marauedi, de manera q̃ quinze dineros haziã el dicho marauedi.

Da esta coronica se podria muy biẽ facar el valor del marauedi de oro, q̃ corria en tiẽpo del Rey don Alõfo decimo si pudiessemos bien aueriguar como correspõda el pepion ala moneda, que corre al p̃te. Y ha se de notar, que la moneda de los metales que tengo referida aunque esta escriptura por este nombre en la dicha Historia, en algunos libros, q̃ ya he visto, y en otras escripturas se llama Mercal, o Mercales, o Mencales.

En vno libro de mano antiguo halle vna breue relaciõ de monedas viejas, y alli leer, q̃ el pepiõ valia dos meajas, y el burgales dos pepiões, o quatro meajas. Segũ esto el marauedi del tiẽpo del Rey dõ Alõfo decimo viene a valer 60. dineros, q̃ hazen cada vno a seys meajas: seys marauedis de los q̃ agora corremos. Si esto es assi, no se puede dudar tomãdo las palabras de la dicha coronica y haziẽdo por ellas la cuẽta, sino q̃ este marauedi del Rey dõ Alonso decimo es el q̃ se llama bueno, e igual al marauedi de oro, q̃ en aquel tiẽpo q̃ corria: del qual hazen mencion las leyes del fuero y otras. Tampoco ay duda sino que el marauedi cobreño, o de vellõ andãdo el tiẽpo vino a baxar mucho y no valio tantos dineros, como lo hemos prouado al principio de este capitulo.

De aqui se sigue la duda q̃ tiene la estimació de los marauedis bueno y viejo, puesta en las ordenãças reales de los Reyes Catholicos, y en las demas, q̃ hemos arriba estimado el marauedi bueno en diez marauedis de los q̃ agora corrẽ: porq̃ reduzidos diez marauedis de los p̃tes a dineros, hazem cient dineros: y assi tiene mas dineros q̃ el marauedi bueno, o de oro, q̃ corria al tiẽpo del Rey dõ Alõfo decimo: pues si quel attesta esta vltima cuẽta valia 60. dineros. pero esta tã determinada la primera estimació del marauedi bueno, y del viejo en las dichas ordenãças reales como al p̃te andã impressas, y examinadas y reuisadas? publica authoridad de leyes, q̃ paresce temeridad apũtar lo ẽ rio, aũq̃ si pjuyzio de la authoridad q̃ tuuierõ los q̃ las recopilarõ pues no toca la estimació de las monedas tãto en la substãcia de la ley, q̃ se mãda guardar? forme a su decisió antigua y se haze mi dentes, no dexare de tratar otra manera de estimar el marauedi bueno, y el viejo, poniẽdo adelante muy en particular la differencia, que puede auer entre las dos opiniones, o maneras y modos de apreciar esta moneda.

Paresce de las leyes antiguas de estos Reynos q̃ esta

diſtinctiõ de moneda vieja y nueua ꝓcedio por razõ y cã,q̃ las monedas para remediar las neceſsidades publicas ſe alçuã y ſubiã del valor ordinario, y a las vezes ſe labrauan de mas baxa ley quedãdo el valor antiguo en ſu fuerça: todo eſto ſe prueua por el prꝰipio de las ordenaçis que hizo el Rey dõ Hẽriq; ſegũdo en Toro era de M.411.y el meſmo en Alcala era de M.408. y por la ley del Rey don Iuã primero en burgos año de M. 388. dõde dize el marauedi viejo,nueuo ſeã de vn valor,e yguales,aũq; los dineros nueuos ſeã de mas baxa ley. Por manera q̃ el marauedi viejo y de moneda vieja valio tiẽ pre diez dineros,y ſeys cornados,entendiẽdo,como entendio del marauedi comun,q̃ corria en tiẽpo del Rey dõ Alõſo onzeno,porque eſte tal llamã las leyes viejo y de moneda vieja,pues entonces no auia auido mudãça, ni novedad en baxar de ley la moneda,ni ſubir la de valor,lo qual acaeſcio en tiempo del Rey dõ Hẽriq; ſegũ do hijo del dicho Rey don Alõſo onzeno,anſi meſmo ſe ẽfirma lo ſuſo dicho por las leyes q̃ tẽgo alegadas en el principio de eſte c.por las quales yo entiẽdo ſe prueua,q̃ el marauedi comũ q̃ corria en tiẽpo del Rey don Alõſo onzeno,el qual llamã las leyes marauedi viejo,valia diez dineros no mas,o ſeys cornados:y q̃ ſe llama viejo teniẽdo reſpecto a la novedad,que deſpues vuo en las monedas por remediar las neceſsidades publicas,como ſe da biẽ a entẽder en las dichas leyes y ordenãças.a eſta cuẽta podria quadrar mucho la eſtimaciõ de los ſueldos teniẽdo por la Hiſtoria del Rey dõ Alõſo decimo,q̃ el ſueldo comũ valia ſeys Burgaleſes de a quatro meajas cada vno,y poniẽdo el ſueldo bueõ en doze Burgaleſes deſtos,de manera q̃ hiziẽſſen doze Burgaleſes ocho dineros,como adelãte diremos,y anſi q̃ daria el ſueldo bueno,de quiẽ hazẽ mẽciõ las leyes del Rey dõ Alõſo onzeno en ocho dineros,de lo qual reſulta, q̃ cinco ſueldos buenos hazẽ quatro marauedis comunes en tiempo del dicho Rey dõ Alõſo onzeno ſegũ eſta por las leyes, q̃ del meſmo Rey tẽgo alegadas:por las quales el marauedi es la quiſta parte mayor,q̃ el ſueldo bueno,por manera,q̃ ſydara el marauedi del tiẽpo del Rey dõ Alõſo onzeno en diez dineros como el de agora,puesto q̃ aya llamado en muchas leyes marauedis viejo eſta diſtinctiõ de ſueldo bueno y de otro menor cõ eſta meſma eſtimaciõ del marauedi comũ en tiẽpo del Rey don Alõſo onzeno vi notada en la memoria q̃ tẽgo alegada de monedas antiguas,q̃ vi de letra muy antigua. De lo qual parece me quedar aſſentado,q̃ el marauedi viejo,y comũ diferẽciado del q̃ las leyes,y coronicas llamarõ bueno, valio diez dineros,o ſeys cornados, como vale el q̃ al pñte vlamos. Aunq; el marauedi del tiẽpo del Rey dõ Alõſo, 10.que ſe llama bueno no era de oro o de tãtos dineros, q̃ yguallaſſe al marauedi de oro,como lo teſtifica ſu hiſtoria,valia mucho mas:pues viene a valer ſeys marauedis de los q̃ agora corrẽ. En la meſma hiſtoria del Rey don Alonſo decimo,y en otras ſe haze mẽciõ de cierta moneda llamada Torneſa qual dize la coronica q̃ era de plata,y eſta creo yo era moneda Frãceſa,q̃ corria en Caſtilla por auer la traydo los Frãceſes,q̃ vinierõ entõces a eſtos reynos,y mirado los tiẽpos parece ſer eſta moneda el argenteo Turonẽſe,de quiẽ trata la cle.2.de magiſtris.y tratamos en el.c.3.ẽ.1.nu.8.en eſta pñte obra. dõde le eſtimamos en veynta y cinco marauedis ꝓforme a la eſtimaciõ q̃ agora tiene el real de plata caſtellano. por que el Tornes peſaua tres partes de quatro de vn real, o tres quartillos,y en aquel tiẽpo valeria tãto como dos marauedis comunes podria dezir alguno q̃ eſte Tornes fueſſe el ſueldo Turonẽſe,de quien tractamos en el meſmo §.2.nu.7.y le puſimos el peſo de la tercera parte de ſta real,q̃ al pñte tale en onze marauedis.y entõces valdria vn marauedis comũ por lo q̃ adelante diremos cerca de las monedas de plata,q̃ ſolia correr en eſtos Reynos. Aunq; yo ſoſpecho que el ſueldo Tornes tenia mucha mezcla de cobre,y no tanta plata.

Anſi meſmo en las leyes reales muchas vezes ſe haze mẽciõ de ſueldos:los quales hã ſido differẽtes,como de las meſmas leyes,y de la coronicas pareſce.no tratare aq del ſueldo cõtenido en el foro juzgo, y leyes Gothicas, porque adelãte ſe offreſcera mejor coyuntura y lugar.

Otros ſueldos ay,de los quales hazen mẽciõ las leyes Del Rey dõ Alõſo onzeno,y por ellas pareſce,que cada ſueldo de eſtos era menor la quinta parte q̃ el marauedi comun,q̃ entõces corria,anſi lo prueua la l.1.tit.y la l.19. ti.11.li.4.ord.l.22.y l.30.ti.32,de las ordenanças,q̃ hizo el dicho Rey dõ Alõſo onzeno en Alcala,era de M.326. eſto meſmo prouamos poco antes:pues por aquellas leyes valẽ 4. o quatro maraued.como cinco ſueldos,y conforme a vna opinió pudimos eſte tal marauedi en valor de quinze dineros diziẽdo ſer el q̃ llamã las leyes de moneda vieja:por tãto eſte ſueldo valia doze dineros,y era mayor la ſexta parte,q̃ el marauedi, que agora vſamos, pues eſte vale ſolamẽte diez dineros,por lo qual pareſce q̃ cinco ſueldos de eſtos vienẽ a valer ſeys marauedis de los de agora,en eſta meſma eſtimaciõ en las varias reſoluciones li.11.c.11.declaramos los ſueldos cõtenidos en las leyes Rey dõ Alonſo onzeno,antes mucho tuuiron eſta opinion el doctor Vicẽte Arias y el doctor Mõtaluo in l.1.tit.3.& l.1.ti.5.lib.1.Fori.el meſmo Montaluo en el repertorio q̃ hizo a las ordenãças reales verbo, ſo lidus.dõde añade vna coſa,y es.q̃ el ſueldo bueno valio ocho marauedis de moneda vieja, q̃ ſegun ſu cuẽta vernia a ſer de valor de doze marauedis de los pñtes,q̃ agora gaſtamos:alega para eſto vna ordenãça del Rey don Alõſo onzeno en Alcala,q̃ comiẽça,ſi el hijo dalgo tomo mas,&c.l.2.ti.11.li.4.ord.n.eſta ley en las ordenãças reales nueuas dize anſi,y es la l.19.el q̃.tomare mas, pague por cada coſa cinco ſueldos de ſus bienes al Rey,q̃ ſo de eſta monuea quatro marauedis.ſiẽdo eſta ley la meſma q̃ alega Mõcaluo,claro eſta,q̃ no prueua lo q̃ el quere Anſi meſmo en las ordenãças antiguas del Rey dõ Alõſo onzeno dize pague por cada coſa cinco ſueldos de los buenos al Rey,q̃ ſon quatro marauedis de eſta moneda.de lo qual reſulta auer tenido el doctor Mõtaluo el libro errado.y eſta es coſa muy clara.pues la meſma ley y las otras del meſmo tit.por vnos meſmos ſueldos, marauedis,y dineros vã tallando las viãdas, y en todos los demas paſſos haze ſueldo tal que cinco ualgã quatro marauedis.de manera,q̃ no prueua auer valido el ſueldo,en aquel tiẽpo ocho marauedis de los viejos.llama y pudo llamar el Rey dõ Alõſo eſtos ſueldos de a doze dineros ſueldos buenos,a differencia de otros,que a mi pareſcerã menores,de los quales haze mẽciõ el Rey dõ Hẽriq que ſegũdo hijo del meſmo Rey dõ Alõſo,en las ordenãças,q̃ hizo en Toro era de M.411.dõde en el ꝓmio dize,q̃ valgã tres ſueldos quatro dineros,como ſolia valer,de lo qual ſe ſigue,eſte ſueldo tal valia poco mas que vn dinero:in fin vn dinero y la tercera parte de otro de manera q̃ eſte ſueldo meno llega a valor ocho meajas.o tros ſueldos corrierõ en tiẽdo del Rey dõ Alonſo deci mo:como pareſce de ſu hiſtoria cap.1. cada valia vno de eſtos,ſeys dineros burgaleſes,q̃ a mi pareſcer tenia cada vno y valia quatro meajas,ſegũ q̃ del dicho c. 1. ſe puede en alguna manera collegir, porq̃ cada vno valia por dos peptones,ſegun eſta cuenta eſte vltimo ſueldo valia.24.meajas,que ſon quatro dineros de los que corrierõ deſpues en el Reyno, de los quales el marauedi valio ,y vale diez como tengo ya tratado.

En la ley.2.tit.9.lib.8.ordina.eſta diſpueſto, que el q̃ dixere a otro por iniuria alguna,de las palabras en la dicha ley contenidas,peche trecientos ſueldos. eſtos ſueldos

dos,come note en las varias reſolutiões,algunos juezes mayormẽte los inferiores eſtimã cada vno en dos marauedis,otros como sõ los alcaldes de corte a quatro marauedis de los q̃ al pñte corrẽ. eſta ley ſe ſaco del fuero li.4.tit.5.l.2.y en aquel tit.en la ley primera ſe pone tãbiẽ eſta pena de los treciẽtos ſueldos en otro caſo. anſi meſmo en la ley 3.ti.5.li.4 Fori haze mẽciõ de ſueldos, y alli el doctor Mõtaluo entiẽde ſueldos Burgaleſes cõforme alã ley primera.tit. 8.li.1.Fori.y declara en la ley 1.titu.3.li.2.q̃ eſte ſueldo Burgales valia doze dineros:de manera,q̃ excede dos dineros el marauedi pñte que agora gaſtamos.Por lo qual eſtos ſueldos tiẽe tanto valor, q̃ cinco de ellos hazẽ ſeys marauedis de los pñtes por tãto ſegun eſta cuenta los trezientos ſueldos auian de eſtimarſe en trezientos,y ſeſenta marauedis de eſta moneda que al preſente gaſtamos.

E ſi eſtos doze dineros no sõ de a ſeys meajas,ſino Burgaleſes de a quatro meajas,como tẽgo apũtado ſeria cada ſuelda,de a 48.meajas:y menor la quita parte,q̃ el marauedi comũ,de manera q̃ al pñte gaſtamos, y anſi los treziẽtos ſueldos ſeriã 240.marauedis de eſta moneda. Puesto q̃ en eſta cuenta ſiempre tenemos por ſerio al doctor Montaluo,y a los que figuieron ſu opinion.

En eſta materia de ſueldos,y de injurias,es razõ notar dos leyes del eſtilo bien antiguas pues aquella obra ſe hizo del tiẽpo del Rey dõ Alõſo decimo y de las leyes q̃ entonces ſe vſauan por la mayor parte,la vna es ley 85. la otra es l.131.por las quales pareſce q̃ el q̃ iniuriare de palabra al home hijo dalgo ha de pagar quinientos ſueldos,aunque las injurias dichas a otros hõbres,q̃ no ſon hijos dalgo no tiene tanta pena. De eſtas leyes noto el el muy magnifico,y en letras,y rectitud de juſticia ſeñalado varõ el licẽciado Arce de Otalora del conſejo de ſu mageſtad en ſu real audiẽcia de Valladolid enel li.de las hidalguias.2.par.c.4.nu.11.la cẽ y razon porque dizẽ en la Caſtilla hidalgo de vengar quinientos ſueldos ſegun fuero de Eſpaña,y q̃ ſea eſta porque a los hidalgos por ſu nobleza les cõpete eſte derecho eſpecial de eſtimar y pedir ſus injurias por quinientos ſueldos:haze anſi meſmo para lo ſuſo dicho vna ley q̃ eſta entre los fueros de Eſpaña libr.3.titu.de las prendas.y dize anſi.

Si el cauallero deue algo al trãco,o a otro home de rua por aquella deuda,ni por otra coſa del mundo no traue a la beſtia,q̃ cauallgare,ni de las riendas:y ſi lo fiziere peche D.ſueldos de calumnia.250.ſueldos ſeã por el Rey: e los otros 250.ſean para el cauallero,por la honrra que auia recebido.Eſto meſmo q̃ eſta ley dize ſe prueua por otros fueros antiguos de eſtos reynos. E aunque ſe ſuelen dar muchas y diuerſas razones para entender el prꝰipio,y origen q̃ tuuo la dicha manera de hablar, en cõprobaciõ de la razõ ſuſo dicha yo cõſidero la ley. 11.ti.11.li.3.de las ordenanças reales,dõde ſe refiere vna ley del Rey don Alonſo onzeno fecha en Alcala era de M.386.diziẽdo,por cada ſolar en q̃ vno tomare alguna coſa de mantenimientos por fuerça pague treziẽtos ſueldos,ſi fuere lo q̃ tomare de labradores,e ſi fuere de fijos dalgo quinientos ſueldos. Anſi meſmo ſe puede aplicar otra ley del fuero juzgo lib 8.tit.4.comiença la ley: Si algun home ha buey brauo.dõde eſtimãdole los daños hechos por aſalto y las muertes de hõbres en ciertas quãtidades,ẽ la del home de hõrra dize q̃ pecce el ſeñor del animal quinientos ſueldos,por el omezillo. Tãbiẽ ſe puede el alguna manera aplicar lo que eſcriue Rhenano en el lib.2.de las coſas de Alemania,diziendo,q̃ entre otras leyes Salicas,q̃ tenian los Francos,auia vna donde ſe eſtimauan las injurias para la pena de ellas.en eſta manera, q̃ el Salico Frances injuriaſſe a otro pagaſſe el ſueldo eſtimado en doze dineros:pero ſi el Frigio,o Saxon injuriaſſe al Salico Frances auia de pagar el ſueldo por quarẽta dineros eſtimado,de arte que el ſueldo para ſatisfazer la injuria hecha al Salico ſe auia de contar,y tomar de mayor valor,y auia de ſer de quarenta dineros.los de doze, lo qual ſe hazia por ſer los Salicos Franceſes gente nobiliſima,y de tanta fuerte y qualidad,que de ella eran elegidos los Reyes Frãcos,ſus conſejeros,legiſladores,y los de mas,por cuya prudencia y voto ſe gouernaua la republica.de lo qual,y de las leyes Salicas trato en el c. primero,nu.8.de las quæſtiones practicas.

Cõforme a lo ſuſo dicho es neceſſario diſtinguir las dos opiniones,y ſegũ cada qual dellas reſoluer la eſtimaciõ de las monedas,en q̃ eſta o puede eſtar la differẽcia. es anſi q̃ atẽta la opinio del doctor Mõtaluo,y la declaracion de las ordenanças reales de los Reyes Catholicos don Fernando y doña Iſabel,ha ſe tener lo ſiguiente.

El marauedi bueno,que yguaſaua al de oro del tiẽpo del Rey don Alonſo decimo viene a valer diez marauedis de los de agora.

El marauedi viejo,que era comun, en tiempo del Rey don Alonſo onzeno correſponde a tres blancas poco mas,de manera,que ſeys viejos hazen de los q̃ agora corren diez marauedis.

El ſueldo Burgales valio doze dineros:y porque el marauedi prẽſente vale diez dineros, valio eſte ſueldos la ſexta parte mas que el marauedi,q̃ agora corre:y la quita parte menos,que el marauedi viejo,eſte ſueldo ſe llamo ſueldo bueno.

Pero teniẽdo,e ſeguiendo otra cuẽta,ſe deue notar otra manera de eſtimacion en la forma ſiguiente.

El ſueldo menor valio vn dinero y dos meajas: por manera que vale ocho meajas,y anſi ſe llamo ochoſeno: como lo hemos prouado.

El ſueldo bueno valio doze Burgaleſes: llamoſe eſte ſueldo ſueldo Burgales,lo qual ſe prueua por la ley 1.titul.de los eſcriuanos,li.1.Fori.do pareſce,y quiere la ley ſentir,que eſte ſueldo Burgales ſe duuda y eſtime por dineros Burgaleſes,y quaſi da a entẽder,que ſeys dineros Burgaleſes hazen medio ſueldo.

El dinero Burgales valia quatro meajas: como eſta notado en aquella memoria antigua, que tẽgo alegada.

De lo qual ſe collige,q̃ el ſueldo Burgales no vale doze dineros de los nueſtros,que tienen a ſeys meajas:de los quales hazen diez el marauedi de agora:como quiſo Mõtaluo.Sino doze Burgaleſes de a quatro meajas,que ſon ocho dineros de los nueuos y de a ſeys meajas.

Anſi meſmo ſe ſaca de lo ſuſo dicho,q̃ eſte ſueldo bueno llamado Burgales,es del que tratan y hazen mẽciõ las leyes del Rey don Alonſo onzeno,q̃ tenemos arriba allegadas: y dizen que eſte ſueldos es menor la quinta parte,que el marauedi pequeño,y comun.pues el marauedi valia y vale diez dineros de a ſeys meajas:y anſi cinco ſueldos de eſtos,que ſon quarenta dineros,hazẽ quatro marauedis,que anſi meſmo valen, y valeron quarenta dineros. Eſta meſma eſtimacion quadra alla l. 30. del Rey don Alonſo onzeno en Alcala:ſin auer que quitar,ni que añadir:do dize quatro ſueldos,q̃ ſon tres marauedis y dos dineros:ſiendo eſte ſueldo de a ocho dineros hazen quatro de ellos trienta y dos dineros:y ſiendo il marauedi de a diez dineros hazen tres marauedis treynta dineros:anſi que quatro ſueldos hazen tres marauedis,y dos dineros.ſegun la otra cuẽta auiamos puſto el ſuelido en doze dineros,y el marauedi no le podiamos poner en quinze dineros,porque no quadraua, y por tanto le pontamos en mas que en quinze dineros lo qual no es verſimil,pues ſiempre el marauedi tuuo dineros ciertos y enteros.

El otro ſueldo,de quien ſe haze mẽciõ en la coronica del Rey don Alõſo decimo,valia ſeys Burgaleſes, y era la mytad que el ſueldo bueno Burgales, de manera

que eſte ſueldo valia veynte y quẽtro meajas, o quatro dineros de los de leyes meajas. Eſte ſueldo ſe puede llamar mediano. Lo qual ſe colige de la dicha coronica y de lo q̃ por ella ſe da a entẽder y de lo q̃ luego diremos.

El marauedi bueno, que ygualaua al de oro en ſu valor, ſegun en la meſma coronica ſe eſcriue valio ciẽto y ochẽta pepiones, cada pepion era dos meajas: anſi meſmo valia eſte marauedi diez metales, cada metal diez y ocho pepiones, ſorme a eſto eſte tal marauedi tenia y valia ſeſenta dineros de a leys meajas que correſpondẽ a leys marauedis de los que agora corren.

Dize la meſma hiſtoria del Rey don Alõſo el decimo q̃ el marauedi de aquel tiẽpo, que alcãçaua al de oro, valia nouẽta Burgaleſes, cada Burgales tenia dos pepiones los quales ſe deshizierõ y fueron reduzidos los ciento y ochenta a nouenta, valia anſi meſmo eſte marauedi bueno quinze ſueldos, cada ſueldo de eſtos tenia, y valia ſeys Burgaleſes: por manera que eſte marauedi correſponde a ſeys de los que al preſente vſamos.

Anſi meſmo los quize prictos, que la meſma hiſtoria del Rey dõ Alõſo decimo eſcriue hazian el marauedi, vienen a ſer de tãtos dineros que ygualan cõforme a la dicha cuẽta a ſeys marauedis de los pſentes: por manera, q̃ eſſo dinero prieto valia quatro dineros comunes.

A eſta cuẽta correſpõdẽ las leyes del Rey don Iuan el primero, dõde taſſan el marauedi bueno por ſeyes de los viejos, los quales hemos pueſto en el meſmo valor que los pſentes: aunque en diuerſas partes los marauedis viejos han ſido, y ſõ interpretados, y eſtimados: por particulares fueros algunas vezes a dos: otras a tres, otras a quatro marauedis de los que agora corren.

De aq̃ ſe ſiga, q̃ el marauedi de oro antiguo, que por la ley del eſtilo valia y peſaua tãto como ſeys marauedis de oro del Rey dõ Alõſo decimo, ſe eſtimaua y eſpeciana en treynta y ſeys marauedis de los q̃ al pñte gaſtamos.

La ley 2. ti. 33. pa. 7. pone marauedis prictos, y marauedis blãcos: dãdo a entẽder claramẽte, que el marauedi prieto valia mas, que el marauedi blãco. por vẽtura llamo marauedi prieto el marauedi bueno q̃ mõtaua quinze prictos, y blãco al marauedi mas baxo y comũ, q̃ mõtaua diez dineros como mõta el q̃ agora vſamos: lo puede anſi meſmo guarſe por lo que diremos luego del blãco. Verdad es que algunos pñctos otorgados al cabildo de la ygleſia de Cordoua, he viſto hecha differẽcia de marauedis de moneda vieja, y de los marauedis de moneda blãca, eſtimãdo el de moned. vieja en dos de el de moneda blãca, y entendiendo moneda blãca, por la que al pñte corre, y a corrido de ſeſenta años a eſta parte y mas.

Eſtas monedas antiguas aunque eran de velló, creo y ſoſpecho tenia mas mezcla de plata que no tienẽ las blãcas, quartos, y ochauillos que agora corrẽ. Eſſo ſe puede facar en alguna manera de la coronica del Rey don Alõſo onzeno, c. 98. en cuyo tiẽpo y antes en tiẽpo del Rey don Fernando quarto ſu padre, y de otros Reyes el marauedi comũ vino e eſtimarſe por nouenes, y cornados: como pareſce de la meſma hiſtoria, y valio lo que al preſente vale lo qual ſe puede creer por lo ſiguiente.

Lo primero, porque de las leyes del Rey don Alonſo onzeno, que cerca de los ſueldos hemos alegado y examinado, pareſce, que aquel marauedi valia diez dineros como al preſente vale, y no mas.

Lo otro: por q̃ valia diez nouenes el marauedi, y cada nouen de eſtos valia y era tãto como vno dinero de a ſeys meajas: lo qual eſta claro por el ordenamiento, que hizo el Rey don Henrique ſegundo en Toro era de M. 411. donde dize, que el marauedi no valga diez dineros. o diez nouenes, o ſeys cornados: y que doze cinquenes valgan vn marauedi dos cinquenes vn cornado: de lo qual pareſce, que aquel marauedi valia ſeys cornados, y diez dineros, como vale elque al preſente vſamos: y que doze cinquenes agian tanto, y montauan como diez nouenes: por manera, quel nouen valio ſeys meajas, pues el cinquen era de cinco, todo lo qual quadra con el marauedi, que agora gaſtamos.

De aqui anſi meſmo ſe prueua, que el dinero nouen no valio entonces mas que ſeys meajas: y no nueue. aũq̃ es poſſible que en algun tiempo las ayа valido.

El cruzado moneda menuda en Caſtilla ſolia valer ordinariamẽte dos cornados no le ſubiẽdo por alguna neceſſidad como lo prueua el ordenamiento, que hizo el Rey don Henrique ſegũdo en Alcala era de 1408.

Blãco fue tãbien moneda y aunque pudo ſer hauerſe labrado dãtes, como lo da a entẽder la ley de la partida 2. tit. 33. part. 7. tambien la mãdo labrar el Rey dõ Iuan el primero, y le puſo en valor de vn marauedi de a diez dineros: deſpues abaxo cada blãco 2.6. dineros, que viene quaſi alo que es oy vna blãca y vn dinero mas. lo qual pareſce por el ordinamiẽto que hizo el meſmo Rey dõ Iuan en Birbieſca anno de. 1387. y en Burgos anno de. 1388. eſte blanco baxo a valor de vn cornado el Rey don Henrique tercero. en Madrid año de. 1391.

En tiempo de eſſo meſmo Rey don Henrique el tercero correa en eſtos reynos la mone. de los agnus dei, y valio primero vn marauedi: deſpues vino a labrarſe de tã baxa ley que valio vn cornado. anſi lo cuẽta y trata la coronica del dicho Rey don Henrique tercero

Anſi meſmo ſe vſaron y laboraron antes de agora y antiguamẽte en eſtos reynos medias blancas: como cõſta por las leyes, que hizo el Rey don Iuan el primero en Segouia año de M. 190.

Hãſe de aduertir, que las monedas antiguas de oro, y plata aunque vayan en eſta obra eſtimadas algunas vezes al pretio antiguo, pero ſabido el peſo que, tenian ſe han de reduzir a las qualidad preſente corren por la temejanç̃a en quantidad del peſo: y eſtimarſe el tal peſo como agora ſe eſtima: pues ſe an de conſiderar por el dicho peſo, y quantidad de oro o plata.

SVMMARIO DEL CAP. SIGVIENTE.

1 *Cõſideraſi el precio, y valor de las coſas en tiẽpos antiguos quanto a eſtos reynos: en eſpecial del marco de plata.*
2 *Trataſe del peſo y valor del real Caſtellano en tiempo del Rey don Enrique ſegundo, y deſpues y antes.*
3 *Dobla Caſtellana de que peſa y valor aya ſido.*
4 *El marauedi de oro que peſo, y valor aya tenido en los tiempos paſſados.*
5 *Examinaſe muchas leyes de las partidas, y del fuero que hablan de marauedis. y otras monedas.*
6 *Francos que moneda aya ſido y de que peſo y valor.*

Capitulo ſexto. en el qual ſe trata y conſidera el peſo delas monedas de oro y plata antiguas de eſtos reynos para mejor intendimiento de las leyes,

QVANTO al entẽdimiẽto de muchas leyes de las partidas y fuero real q̃ viene examinare el valor, y peſo mas de particular de las monedas de oro y plata que en eſtos reynos ſoliã correr, pues aunq̃ ayamos dicho y declarado el pcio del marauedi de oro, viejo y nueuo por eſtimaciõ de marauedis comunes y dineros menudos ſera biẽ por lo q̃ adelãte tocaremos, aueriguar el peſo y quãtidad, q̃ eſtas monedas teniã, ſi quera para entẽder la gra uedad de las penas cõforme alo que oy en dia ſe vſan: y porq̃ veamos, ſi vn marauedi de oro era liuiana pena: y anſi meſmo la pena de otros marauedis comunes para lo qual ſe han de conſiderar algunas antiguedades.

Quien

Quiẽ vuiere leydo las coronicas de Caſtilla, y las leyes antiguas del reyno hallara, que las viãdas, mantenimiẽtos, y las de mas coſas neceſſarias para la vida humana, valiã tã barato y en tã baxos pcios, que con vn real del peſo meſmo, que los de agora tienẽ cõpraua y podia cõprar lo que en eſto tiẽpo no ſe podra cõprar con diez, ni cõ quinze reales, ni por vẽtura cõ veyẽte. lo meſmo ſe puede dezir del marauedi comun, pues entõces era de mas vtilidad para cõprar vn marauedi, que agora quinze ni veyẽte. eſſo pareſce ſer anſi no tratãdo de tiẽpos mas antiguos, por las ordenãças que hizo el Rey dõ Alõſo onzeno en Alcala era de M. 386. y largamẽte por las leyes, que hizo el Rey don Henrique ſegundo en Toro era de M. 407. deſde la l. 29. haſta la l. 63.

Itẽ ſe deue notar, que en tiẽpo del Rey dõ Alonſo onzeno, y de dõ Henrique ſegundo y haſta oy el marauedi por dõde ſe apreciaron y apreciã en las dichas leyes todas las coſas, era y ha ſido de ſeys cornados: o diez dineros: como por las meſmas leyes pareſce, y por lo que tenemos allegado en el capitulo antes de eſte: pues eſte marauedi non era el bueno, ni el de oro ſino el comun.

Pareſce anſi meſmo, que en tiẽpo del Rey dõ Alõſo onzeno valia el marco de la plata ciẽto y veyẽte y cico marauedis, como ſe prueua por ſu hiſtoria, c. 98. y deſpues en tiẽdo del Rey dõ Iuã el primero valia docientos y ciẽta marauedis. lo qual ſiẽta, y eſta cierto pos las cortes, que el meſmo Rey dõ Iuã hizo en Burgos año de M. 388. y anſi en eſto como en las de mas coſas neceſſarias en la republica ſe hallara por las coronicas del reyno q̃ quãto mas nos acercaremos a eſte tiẽpo tãto mas hã ſubido y encareſcidoſe en los pcios todas las coſas que comunmẽte gaſtamos en comer en veſtir y en otros tratos, y actos neceſſarios. lo qual ſin coronicas por expiẽcia hemos viſto de 30. o 40. años a eſta parte: por tãto no nos marauillaremos de lo q̃ leyeremos cerca de los pcios que tuuieron los manteniimientos y otras coſas docientos años atras.

Segũ eſto no va deſcaminado el pcio de los reales caſtellanos en aquel tiẽpo. eſtos reales eraã de tãto peſo, que ochos dellos haziã vna onça, como la hazẽ agora. anſi lo prueua la ley, que hizo el meſmo Rey don Iuã en Biruieſca año de M. 387. do dize que por ocho reales deuidos ſe pague vna onça de plata, y q̃ eſte es ſu iuſto pcio.

Por el valor del marco de plata podemos ſicar la diuerſidad del valor del real del plata del dicho peſo, el qual valio en tiẽpo del Rey dõ Hẽrique ſegundo tres marauedis: y porque eſta moneda ſe labro de baxa ley a cã de las neceſſidades publicas, el meſmo Rey baxo eſte real a marauedi: como pareſce por ſu coronica en c. 8. del año. 6. y por las ordenanças, q̃ hizo en Alcala era de M. 408. deſpues eſta moneda ſe boluio a labrar de buena ley como la vieja. q̃ro dezir como la que corria antes que ſe labraſe de baxa ley, y anſi el real viejo, como el nueuo valieraõ en tiẽpo del Rey dõ Hẽriq̃ ſegũdo tres marauedis cada vno. Eſſo prueua por las leyes del meſmo Rey en Toro era de M. 411. de las quales pareſce que poco antes cõ las muchas neceſſidades ſi auia alçado el real de plata de buena ley a doze marauedis: y luego ſe boluio a baxar a tres andando el tiẽpo reynido el Rey don Iuan el primero valio el real del dicho peſo quatro marauedis. y entendido el peſo del real de eſta manera, que ocho reales haziã y peſauã vna onça algomenos.

Por razon que en las monedas ſiẽpre falta el peſo juſto para la coſta de labrarlas. y que en tiẽpo del Rey don Iuã el primero aya valido el real quatro marauedis, prueualo la ley que el meſmo Rey hizo en Burgos año de M. 388. deſpues cõ ſubirſe la plata e venido a valer el real vnas vezes doze marauedis, y entonces ſe llamaron quartos las monedas que valieraõ tres marauedis, porque eraã quartos de real. el qual valio anſi meſmo diez y ſeyes marauedis: y de aqui ſe llamaron quartos las monedas de a quatro marauedis. en ſin como al pñte, anſi en los tiempos paſſados la moneda de plata ſe reſpecto al valor de la meſma plata poco mas: como es notorio.

Itẽ ſe haze mẽtiõ en las coron. y leyes del Reyno de monedas de oro, en eſpecial ſe vſaron en Caſtilla las doblas, y por las leyes del Rey dõ Hẽriq̃ ſcdo en Toro era de M. 407. en la ley 95. pareſce que en aquel tiẽpo la doblа Caſtellana valia treynta y ſeys marauedis de los comunes que cada vno valia diez dineros, como el de agora. deſpues alç̃o la moned. el meſmo Rey dõ Hẽrique, y valia la dobla Caſtellana ciẽto y veynte marauedis y luego uoluio eſta moneda a reduzirſe a ſu iuſto valor, y valio 35. marauedi. anſi lo prueuã las leyes del meſmo Rey dõ Hẽriq̃ ſechas en Toro era de M. 411. en tiẽpo del Rey dõ Iuã el primero valia la dobla Caſtellana 50. marauedis: lo qual pareſce por las leyes del meſmo Rey dõ Iuã en Biruieſca año de M. 387. y en Burgos año de M. 388. eſtas doblas en tiẽpo del Rey dõ Iuã el ſegũdo corriã de muy baxa ley algunas de ellas: y las buenas y las malas auiã ſubido en ſu valor: como ha ſubido los pcios del oro, y plata: y de lodas las otras coſas, ſegũ pareſce por las peticiões que ſe dieron en Madrid en las cortes del año de M. 435 en vn pcto de vẽta que ſe celebro en tiempo del Rey dõ Iuã el ſegũdo en el año de M. 435. de cierto heredamiẽto en tierra de Seuilla vi hecha meciõ de las doblas moriſcas que crã, ygualadas por las leyes reales alas Caſtellanas, en ſeiẽta Marauedis cada vna, lo qual ſe ſutre por razõ q̃ las moriſcas corriã abaxadas de ſu ley como las Caſtellanas en aquel tiẽpo. hizoſe el dicho pcto en v. de Deziẽbre. por le qual doña Leonor Gutierrez Tello Abadeſſa y las monjas de la ordẽ de Sanct. Clara vẽdierõ el heredamiẽto de Villa nueuade Balbuena a Frãciſco de Villa Frãca por pcio de dos mil y dozientos y cincuẽta doblas moriſcas ytada cada vna doblа a ſeiẽta y vn marauedis. Eſta doblа Caſtellana en nueſtros tiẽpos a corrido o ſolia correr, pero no de tã buena ley, ni de tãto peſo como las que tẽgo dicho corriã en tiẽpo del Rey dõ Hẽrique ſegundo, y del Rey dõ Iuã el primero: y valiã las vltimas de agora treynta años, y quarẽta cada vna trezientos y ſeſenta y cinco marauedis.

Las doblas antiguas en tiempo del Rey don Iuan el primero valian doze reales en plata amoneda: y en plata quebrada onça y media y vna ochava de plata: ſegun pareſce por las dichas leyes.

De mas de lo ſuſo dicho conuiene para lo adelãte diremos examinar eſta doblа Caſtellana de que peſo era, para uer el oro que tenia, y creo a todo lo que puedo alcançar, que eſta doblа tenia peſo de vn Caſtellano, lo qual haſta agora entiendo anſi por lo ſiguiente.

Lo primero, porque el Rey dõ Iuã el primero an Segouia año de M. 390. hizo la ley de ſeda ſuplicatiõ cõ la pena de las mil y quinẽtas doblas, no ſeñalãdo mas que doblas ſin dezir el pcio dellas por tãto ſe han de entẽder eſtas doblas caſtellanas, y de aquellas, que ſe contienen en las otras leyes del meſmo Rey lo qual ami pareſcer eſta claro. en nueſtros tiẽpos, y antes de agora deſpues que la dicha ley ſe hizo, eſtas doblas ſeã juzgado por peſo, y pcio de caſtellanos: luego bien ſe prueua, que la doblа caſtellana en aquel tiẽpo era de peſo de vn Caſtellano. Anſi meſmo creo, q̃ eſtas doblas ſõ las q̃ dizẽ de cabeça: por lo q̃ dize la l. 1. del Rey dõ Iuã el primero fecha en Biruieſca dõde haze meciõ de cierto ſeruicio de doblas, que el Reyno le ꝓmetio por cabeças mayor y menor en cierta forma. llamaſe eſtas doblas de cabeça en las guiſões dadas por ſu Mageſtad año de M. D. 59. lo breuias ſuplicationes con las mil y quinientas doblas.

Lo otro porque en las cõſtiões de la vniuerſidad de Salamanca

lamanca,q̃ se hizieron año de M.412.poco antes se mãdó dar dos doblas a cada doctor en los licẽciamiẽtos, y doctoramiẽtos las quales no ay duda sino q̃ se hã de entẽder de las castellanas,q̃ corrĩa la fazõ en ellos reynos y ellos siẽpre ti hã estimado a peso y valor de castellanos, como es notorio:y no se puede negar ni dessir otra cosa.

A todo lo sobredicho corrõde el peso y estimació de las doblas por reales de plata del peso de los de agora: pues cosa cierta,q̃ al põte vale vna parte de oro onze partes de plata,y por la estimació de oro y plata la qual haydo siẽpre crecciendo alomenos nunca en Castilla valio tanto como al põte valesse puede colegir, que la dobla estimada en doze reales,q̃ hazian onças y media de plata tenia mas oro,q̃ no el ducado de nuestro tiẽpo:assi que verna a ser el peso de las dichas doblas a vn castellano. mayormente se prueua esto,porque en las dichas leyes van ygualadas las doblas castellanas con las doblas moriscas q̃ parescé ser las doblas Zahenes o Azenes, las quales pesan a Castellano:y antes mas,que menos.

Cõsiderãdo el tiẽpo del Rey don Henrique el segundo q̃ ña la dobla Castellana valia 36.marauedis comunes: y q̃ entonces no valia menos el oro y plata,q̃ in tiẽpo del Rey don Alonso decimo, podemos dezir,q̃ el marauedi de oro del tiẽpo del Rey don Alonso decimo, el qual valia seys marauedis de los communes segun vna cuenta,era de peso por lo menos de la sexta parte de vn Castellano, y segun esto esta moneda de oro si se labrasse oy valdria conforme al pcio presente quasi dos reales y medio poco menos:y por menudo ochenta marauedis. De este marauedi de oro se han de entender las leyes del Rey don Alonso decimo,q̃ el hizo. Aunque segun la cuẽta del doctor Montaluo passada por las ordinãças Reales,q̃ agora tenemos,este marauedi valia diez dessos comunes,que eran de diez dineros como los de agora.

El otro marauedi de oro mas antiguo,al qual se han de referir las leyes antiguas de ellos Reynos fechas antes del Rey don Alonso decimo,y las q̃ de ellas se fazaron, pesaua segun la ley del estilo q̃ ys de los passados, por lo qual viene a ser de peso de vn Castellano:aunque entonces valia treynta y seys marauedis comunes: los quales vienen a ser el dia de oy mas de quatrocientos y ochenta marauedis:y por reales quatorze.

De todo lo sobredicho se saca en lipio,que el marauedi de oro ptenido en las leyes de las partidas,se ha de entẽder y juzgar de peso de vn Castellano:pues los q̃ hizieron aquellas leyes tuuieró relpecto a la monstantigua de oro trasladádo como trasladarõ leyes tã antiguas y haziendo recopilació de ellas. Para esto ay vna razon a mi muy zierto de mucha fuerça los q̃ hizieron las dichas leyes de las partidas y las recopilaró entendieró muy bie el peso del sueldo aureo de Iustiniano, y como pesaua los q̃ pesa vn Castellano. Touieron assi mesmo entendido, q̃ el sueldo,y el aureo erã de vn mesmo peso:y con esto ssa Dano q̃ los dichos authores quisiero alterar cosa alguna en las leyes q̃ trasladaua,y si alguna vez alteraró algo,fue pẽsando,q̃ no hazia mudança alguna,y no entẽdiendo las leyes como se han entendido por otros:y assi en todos los lugares do el derecho comun haze mencion de sueldo,o aureo,trasladaron marauedi de oro, o marauedi simplemente entẽdiendo de oro, de lo qual parsce q̃ los dichos authores dieron a entender,que el marauedi de oro ptenido en las leyes antiguas de ellos Reynos fechas antes del Rey don Alonso decimo,y del Rey don Hernando tercero su padre,y otros Reyes pximos a ellos,era del peso que es agora vn Castellano, quiero dezir la sexta parte de vna onça de oro:y tal que setenta y dos hazian vna libra Romana de 12 onças.

A esta declaració y parescer se allegã las leyes de los Reyes Godos,q̃ en España reynaron antes del Rey don Rodrigo,de las quales el dia de oy tiene noticia por el libro q̃ dizen y intitulã Foro juzgo fecho en latin,y assi mesmo en aquel Romance antiguo,q̃ entonce se viaua por differẽte del q̃ al pnte vsamos.en estas leyes Goticas se haze muy a menudo mẽcion de sueldos de oro,en el texto Latino:y estos mesmos en el texto Espaol se llaman marauedis,o morus de oro, y otras vezes simplemẽte marauedis,o morus.estos sueldos de oro,entiẽdo yo auer sido del peso de vn Castellano como el sueldo Romano,de quien haze mẽcion Iustiniano en su Codigo:para lo qual se puede psumir,q̃ en tiẽpo de los Reyes Godos corrian en España en la pdicion y cõmercio los sueldos de los Romanos y de Iustinianopues en tiempo,q̃ los Godos reynaró en España los Romanos no del todo estauan excluſos de ella,antes gouernaron parte de España hasta q̃ el Rei don Suintila 27.Rey de los Godos,q̃ comẽçó a reynar año de Dc. 21.acabo de echar a los Romanos de toda España y de la Francia Gothica q̃dando se con la monarchia de estas prouincias, como lo escriuen sant Isidro,el Arçobispo don Rodrigo, y el Obispo de Burgos don Alonso de Cartagena, aunque Paulo Emilio en la coronica Francesa atribuye esta monarchia al Rey Sisebutho,que fue el 24.Rey de los Godos,y començó a reynar año de 621.Como qui era que sea pues Iustiniano auia tenido el Imperio Romano y muerto 60.años antes poco mas o menos:verisimil es q̃ quedarian sus monedas y sueldos de oro:y otras semiantes mandadas labrar por los Emperadores que le sucedieron quanto a la pstratation y commercio en España por causa de la parte que los Emperadores en ella tenia, y despues de ellos echados de ella por lo que suelẽ durar y tractarse semjantes monedas de tan excellente mete y tan estimado.

Lo mismo se puede sacar de las mesmas leyes Gothicas,en las quales estos sueldos de oro se diuiden por tremisses como parsce de la ley vi.tr.vi.li.7.& li.8.en la ley: Si algun home talla coma a cauallo,y en la ley que comiençe,si algũ home encerra ganado.dõde en el tex.Latino se haze mẽcion de los tremisses de oro, como parte de los sueldos,y segũ pusimos arriba en el c.2.num.42.el sueldo de Iustiniano tãbiẽ se diuidio en tremisses de oro.por manera q̃ assi por el nõbre,como por la mesma diuisiõ,y por la pstatiõ cõ los Romanos podemos entender cõ mucha razõ q̃ los sueldos de oro cõtenidos en las leyes Gothicas erã del mesmo peso,o los mesmos q̃ los de Iustiniano,y por tanto vienen a ser de peso de vn Castellano: y desta manera se puedẽ entẽder muchas leyes del foro juzgo mayormẽte en el li.7.y.3. y en otros muchos lugares dõde el tex.Latino vsa de sueldos,y el Espaol de marauedis de oro:o de marauedis simplemente.

Si quisieremos dezir,q̃ los Reyes Godos no ayan tenido cuẽta cõ la moneda Romana,diremos q̃ ellos mesmos mãdaron labrar sueldos de oro a imitacion de los sueldos de los Emperadores y del mesmo peso,y cõ esto cõcuerre q̃ Pedro de Alcocer en la Historia q̃ con mucha diligencia,y curiosidad hizo hi recopilo de la insigne y Imperial ciudad de Toledo li.1.c.32.affirma y testifica auer visto medio marauedi de oro del tamaño de medio Castellano labrado en Toledo en tiempo de los Reyes Godos:de la vna parte tenia la figura de vn Rey cõ esta letra,Vuittigis Rex:y de la otra tenia por letras, Toleto pr̃. Verdad es q̃ Alcocer llama a esta moneda Meaja de oro: y las leyes del foro juzgo llaman el tremisse meaja de oro:como parsce de la l.vi.tit.vi.li.7. dõde el texto Latino pone tremisses, y el valgar traslado meaja de oro,y tiẽdo esto an6,q̃ meaja de oro no podia ser la mitad del marauedi de oro:sino la tertia parte,como lo prueua la ley q̃ comiençe:si algũ home talla coma a cauallo.tit.4.libr.8.y es cosa cierta pues el tremisse de oro

era

era la tercera parte del sueldo en tiẽpo de Iustiniano segũ lo tenemos prouado en el c.3.y esta es su ꝓpria significaciõ:la qual no obsta la ley q̃ comiẽça,Si algũ home encierra ganado en el mesmo tit.4.dõde el texto latino puso tremisse vnũ ꝓ duob.capitib.y el texto vulgar trasladado las dos partes de vn marauedi,porq̃ esta claro el error:pues tremisis no quiero significar, ni significa las dos partes de vn marauedi,sino la tercia parte del marauedi,o sueldo.pero pẽsando q̃ la ley latina ponia por cada cabeça de las dos vn tremisse en el texto vulgar pusierõ por dos cabeças dos partes de vn marauedi entẽdiendo dos tremisses. (E assi en vn foro juzgo de letra antigua he yo leido en la dicha ley peche vna tertia de vn Morbi,por manera q̃ la moneda de q̃ haze mẽciõ Alcocer era medio marauedi,o medio sueldo de oro,el qual se llama en las leyes de Iustiniano semisis,y no tremisis,por tãto no era meaja de oro,q̃ es el verdadero tremisis segũ parsce de las mesma leyes Gothicas. [lo qual se ha de entender en caso que la dicha moneda de q̃ el dicho autor haze mẽciõ,pesaua medio Castellano:por que despues de la primera impression de este libro vue yo dos monedas de oro,q̃ me dio el maestro Aluar Gomez persona por sus grãdes partes assi en letras,como en virtudes muy conoscida en ellos Reynos: en la vna de ellas,en la parte,q̃ tenia la cabeça de vn Rey decia assi la letra, Vuittric' Rex:de la otra parte, Toleto pius. en la otra decia la letra, Vuittricus Rex:y de la otra parte, Elbora pi'.pesaua cada vna de ellas cico realesmõ de baxo oro podria segun esto ser tremisse o meaja:y notese que este Rey reino en Spaña anno de 603.El Vitigis nũca reino en Spanna, sino se entendiesse aquella letra y nombre del Rey Vitiza.]

De todo lo sobredicho parsce q̃ los marauedis de oro q̃ viarõ los Godos partidos por semisses y tremisses, erã del peso q̃ el sueldo aureo de los Emperadores,y q̃ el castellano de oro q̃ en Castilla solia en nuestros dias correr de este sueldo hazẽ mẽciõ las leyes del dicho foro juzgo q̃ tẽgo alegadas,y otras muchas:mayormente la ley 17. & 18.li.2.ti.1.Aunq̃ el doctor Mõtaluo en la gl.del foro in l.1.ti.5.li.2.Fori.dize q̃ este sueldo aureo del foro juzgo valia ciẽto y tres aureos.Hasta el pãte no he visto authoridad por dõde le puede ꝓbar esta opinion:antes por la ley q̃ comiença,Porq̃ vemos ya muchos juezes y muchos merinos.en el dicho ti.1.li.2.del foro juzgo esta claro a mi parescer, que este sueldo era menor que vna onça de oro,y por esto no puede ser que aya valido tantas monedas de oro como el doctor Montaluo dicesse.

Antes del Rey dõ Alõso decimo corria en estos Reynos vna moneda de oro llamada morues Alfõses,q̃ erã marauedis de oro Alfontinos,de estos se haze mẽciõ en vna carta,o initro q̃ tiene la ciudad de Toledo,dõde se ꝑtiene la vẽta q̃ el Rey dõ Hernãdo tercero haze alla dicha ciudad de Alcocer, Herrera, y otros lugares por 45.mil morues Alfonsies:de lo qual haze mẽciõ el doctissimo licẽciado Arce de Otalora en el insigne tractado de las hidalguias 2.parte,c.4.Pedro de Alcocer en el lib.q̃ tengo alegado poco antes libr.1.c.84.y estimã cada Morui Alfonsi quasi en vn Castellano,q̃ es la sexta parte de vna onça de oro.Esta escriptura esta ꝑsentada en el pleyto,q̃ trata en esta corte y chãcilleria de Granada la ciudad de Toledo cõ el Marques de Gibraleõ y Cõde de Bela Daçar,en el qual pleyto ay testigos q̃ deponẽ auer sido el dicho Morui Alfonsi del peso y valor de vn castellano. Aunq̃ cerca desde valor no he visto testimonio ni authoridad alguna de Historias o leyes antiguas:y la parte del Marques ptẽde auer sido el Morui Alfonsi de menos valor y peso:verdad es q̃ la dicha Morui es el marauedi de oro antiguo,que pesaua leys de los buenos cõforme ala ley del estilo clara y manifiesta es su estimació y peso por lo q̃ si este Morui Alfõsi era de los marauedis de oro q̃ corriã qñ começo a reinar dõ Alfonso decimo,y antes algũ tiẽpo leys de ellos pesan vn castellano. No digo mi parescer,por ser articulo, q̃ toca a pleyto pẽdiẽte:despues de auer tractado la estimació y peso de algunas monedas antiguas de ellos reynos ꝓpue nesacar dello dicho algunas declaraciones,y entẽdimiẽtos a muchas leyes de las partidas, porq̃ de esto podria resultar claridad alguna para entẽder otras leyes reales.

La primera illació sera cerca del entẽdimiẽto de la l.7.ti.13.par.9.donde trasladádo el auth.ꝑterea.C. vñ vir. & vx.dize pero esta parte no deue montar mas de cient libras de oro.esta mesma suma de libras de oro puso la nouella de Iustiniano en este caso in auth.vt liceat matri & auiar.§.qa vero.el 2.y si hemos de seguir la estimació de la libra de oro q̃ haze Iustiniano in l.quoties.c. de sacrosanctis.& arcar.q̃ es cada libra en 72.sueldos de oro,o castellanos,mõtã estas cient libras de oro siete mil y dozientos castellanos de oro,porq̃ la ley de las partidas se ha de entẽder cõforme a la ley q̃ trasladado,la qual se entiẽde de las libras Romanas de a doze onças y 72.castellanos cada vna,de manera q̃ la dicha ley esta cõforme a esta cuenta clara quanto ala quantidad que quiso limitar.

La segũda illació toca ala l.14.ti.13.par.1.dõde tractãdo de la iniuria hecha a los sepulchros,y enterramiẽtos como se ha de estimar,dize q̃ el juez no la estime menos de cient marcos:esta ley esta tacada de lad. 3. §. si nemo erit.& §.q de sepulch.if.de sepulchro violo.y allí se pone esta pena en ciẽt aureos,y no en cient Marcos, en la qual va mucho:pues esta claro,q̃ ciẽt marcos ora sean de oro,o de plata ton mucho mas q̃ ciẽt aureos. por tanto se ha de aduertir a esta verdad de la ley de la partida, y aquella l.12.ti.9.par.7.pone dõal mesmo delicto pena y tralladádo la mesma ley de los Romanos en los mesmos terminos pone ciẽt marauedis de oro, y no cient marcos:assi mesmo la l.2.3.ti.18.li.1.Fori. tratãdo de las mesmas penas sus pone en ciẽt sueldos de oro, teniẽdo entẽdido los q̃ hizieró aquellas leyes,q̃ el aureo y lo lido Iustiniano erã vna mesma cosa y vna moneda de vn mesmo valor,y peso de lo qual trate largo atras en el ca. 3.En esta mesma materia de las injurias hechas en las sepultura de los muertos dize la mesma ley 12.tit.9.par. 7.el q̃ qtare piedras,o ladrillos de las sepulturas,o las abriere para despojar los muertos de los pannos peche al rey dos libras de oro.la qual ley esta errada y ha de dezir,diez libras de oro por la l.q̃ sepulch.C.de sep. violat. en lo qual se ha de notar,q̃ esta pena se puso primero de veynte libras de oro,por la l.2.ti.17.li.9.C.Theo.la qual hizo el Emperador,Cõstantino poniẽdo la mesma pena al juez,q̃ no castigasse el dicho delicto de dõde tilo l.1. li.qs sepulch.C.de sepulc.viola despues el mesmo emperador en el mesmo caso puso la pena de diez libras de oro en la l.4.co.ti.17.li.9.del codigo Theod.y de allí se saco la dicha l.qui sepulchra.Hanse de entẽder estas libras de oro cada vna de setẽta y dos caſtellanos,y assi se ha de interpretar la ley de las partidas,de manera q̃ dos libras de oro serã 144.castellanos,y si ton diez libras de oro seran 720.castellanos,si por costũbre o fuero no estuuiere otra cosa dispuesta,y recebida.Lo que tago dicho cerca de las dichas leyes reales ta ha de entender conforme a la intenciõ que tuuieron los que recopilarõ las dichas leyes en el peso y valor del sueldo porque conforme al valor de los aureos antiguos,de quien tratan los jurisconsultos como tenemos tratado en el c.3.cada aureo pesaua tanto como pesa oy dia vn doblon,y valia por moneda de plata veynte y cinco denarios, que son quasi treynta Reales de los presentes que gastamos.

La tercera illació se ofrece quãdo a la l.9.tit.18.par.1.

que

que pone nouecientos sueldos de pena al sacrilego, esta ley se saco del c. si quis contumax. 17. q. 4. y del concilio Triuriense celebrado el año de 895. estos sueldos no se han de entender de oro, ni de los sueldos de Iustiniano, si no otros sueldos de menos estimacion de los quales tratamos en el c. 5. §. 1. exponiendo el entendimiento del c. qui subdiacon. 17. q. 4.

La quarta illacion se ha de examinar quanto a la l. 7. ti. 18. part. 1. donde trasladado los sueldos del dicho c. qui subdiacon. 17. q. 4. dize la ley, q estos sueldos se hã de interder marauedis, y en la verdad si le entendé marauedis de oro del peso de los sueldos de Iustiniano, como lo tiene por cosa libre las leyes de las partidas, la estimació es bien crecida, y la pena en grã quantidad, por lo qual y por otras consideraciones en el dicho §. 1. tuuimos, que estos sueldos no erã de oro, sino sueldos frãceses de plata y aun mezclada. Esto se ha de entéder quãto ala estimació de los sueldos ꝓforme al c. qui subdiac. y a su tiẽpo y entẽdiẽdo q las leyes de las partidas no quierõ alterar la estimació ni peso de las monedas antiguas cõtenidas en las leyes, o Canones q̃ trãslada uã, lo qual para mi trae muy grã señal de verdad, pues vsarõ de esta palabra marauedi la qual era entonces muy comũ a diuersas monedas de oro y de cobre. Pero si esta opinio pareciere, rezia, y se dixere que la dicha ley trasladado el dicho c. del decreto q̃to alterar aquella moneda y reduzir la a los marauedis Castellanos, q̃ entonces corriã, es necessario cõsiderar q̃ no entẽdio de los marauedis de oro antiguos q̃ corriã antes del Rey don Alõso, en cuyo tiẽpo se hizierõ las dichas leyes, porq esta pena seria muy mayor en grã quãtidad q̃ la del c. q̃ trasladada la ley, fino de los marauedis cobreños q̃ entonces corrian aunq̃ bien altos en precio conforme alo que se apuntara en la illació septima, pues en las leyes de las partidas anti mesmo se hasa mencio de marauedis cobreños, por lo q̃ se dira en la illació trezena, y esta estimació es mas cõueniente al dicho cap. qui subdiacon. y con menos derogacion, o alteracion del derecho antiguo.

La quinta illacõ es cerca de la l. 10. ti. 18. par. 1. q̃ pone 30. libras de plata por pena al sacrilego, q̃ hiziere violẽcia a las iglesias. Estas libras por todo lo suso dicho han de ser de doze la libra, de manera que sera esta pena quãta y cinco marcos de plata: cõforme a lo q̃ notamos en el c. 4. sobre el entendimiento del c. quisquis. 17. q. 4.

La sexta illació toca a la pract. de la l. 18. ti. 3. par. 4. dõde tratãdo de la jurisdicion mediana, o mixto imperio dize, q̃ a la tal jurisdicio ꝓtenece conoscer, o determinar pleyto de trezientos marauedis arriuay a la jurisdiction menor ꝓtenece tenẽdar de trezientos marauedis de oro en ayuso estos marauedis por lo q̃ tengo dicho an de estimarse cada vno por vn castellano, por q̃ antiguamente el estilo de las leyes de las partidas. E la dicha ley se saco de la nouella de Iustiniano, titul. de defensoribus ciuitat. §. & iudicare. Donde estos trezientos marauedis de oro los llama vna vez solidos, y otra luego aureos.

E para mejor, y mas facil entẽdimiẽto de lo dicho se ha de aduertir, q̃ la estimació suso dicha esta clara, porq̃ntẽdo q̃ las leyes de las partidas no quierõ alterar la moned. ni la pena en su quãtidad, de las leyes antiguas q̃ trasladarõ, como tengo apuntado. Pero en caso q̃ se trate de esto, y parezca mas ꝓueniente entẽdido dezir q̃ las leyes de partidas pusierõ el nume. de las penas ꝓtendas en las leyes antiguas q̃ trasladauã respectãdo a la moneda q̃ entõces se vsaua en tiẽpo del Rey dõ Alõso decimo, o nuno padre del Rey don Sancho, ha se de tener otra ordẽ en la estimació de los marauedis ꝓtendos en la dicha ley ti. y las semjantes, y es cada marauedi de oro de peso de la sexta parte de vn castellano, por manera q̃ seys marauedis hagan vn castellano en el peso de oro, y assi los trezientos marauedis vernan quãto al peso de oro a ser el dia de oy cincuenta castellanos, aunque entonces en el valor y estimació cada marauedi destos valia diez de los que al pñte corré, o por otra cuenta seys de lo q̃ resulta el peso de oro de los dichos trezientos marauedis regulados por el peso, el qual oy terna la estimació q̃ tiene 50 castellanos q̃ es 24. mil y dozientos y cincuẽta marauedis, y esto auida ꝓsideracio al peso de oro, aunq̃ tomada la estimació a marauedis ꝑ menudo de aquel tiẽpo, serã los trezientos marauedis a respecto de diez cada vno tres mil marauedis, y a respecto de seys mil ocho ciẽtos marauedis. Y si dezimos como algunas pſonas de grãde erudició y curiosidad an apũtado, q̃ la dicha ley de la partida y semejãte se hã de entẽder de los marauedis de oro antiguos q̃ se vsauã y expẽdiã antigamẽte cõtendos en las leyes antiguas, de los quales cada vno pesaua seys de los de oro, q̃ corriã en tiẽpo q̃ se hizierõ las leyes del estilo, cõo sea cierto q̃ las tales leyes del estilo mayormẽte la l. 14. hable del Rey dõ Alõso decimo padre del Rey dõ Sancho, segũ lo ꝑuamos en el c. 5. nu. 4. parece cierto cõforme alo suso dicho q̃ las leyes de las partidas no se entẽderian de la moned. q̃ en aquel tiẽpo corria, pues las hizo el Rey don Alonso decimo, padre del Rey dõ Sancho, la qual no se puede negar: antes se auria de interder de la moned. de oro mas antigua, a la qual se refiere la dicha ley del estilo, y el mesmo Rey dõ Alõso en ella nõbrado: y los tales maraued. vienẽ a ser de peso de vn castellano de oro, cõformes al peso del sol do de Iustiniano, como esta ꝑuado en el dicho c. 5. aũque vno valia cada vno estimado por monedas menudas entonces sesenta marauedis de los de agora segun vna cuenta, y segun otra 36. marauedis. de aqui parece cosa manifesta q̃ quien cõfesare q̃ la dicha ley de las partidas se ha de entẽder del marauedi antiguo, que la ley del estilo dize e poner seys de los q̃ entõces corriã y erã de oro, ha de cõceder q̃ los marauedis ꝓtenidos en la dicha l. 18. hã de ser del peso de vn castellano de oro cada vno, y cõformes en el peso al solido de Iustiniano, aunq̃ el valor por marauedis menudos aya crecido alteradose cõ el tiẽpo y leyes nueuas, e assi mesmo ha de conceder, que estan bien reduzidos los marauedis de la dicha ley de las partidas a los castellanos de oro, y alos sueldos del justiniano por lo qual aura poca differecia entre el parescer que yotuue en la primera impressiõ de esta obra quãto a esta illació, y el q̃ despues aca se ha con grãde miramiẽto apũtado en ꝓrios antes tale todo a vna cuenta. Si como tengo dicho la ley de la partida se ha de entender de de aquellos marauedis de oro que tuuo por antiguos la ley del estilo.

La septima illació se ha de notar quãto ala l. 8. titu. 7. partita donde se pone a los litigãtes rebeldes pena por las rebeldias por ciertos marauedis. Los quales a mi parescer no hã de ser castellanos de oro como son otros muchos de los cõtenidos en las leyes de las partidas, por q̃ en los otros casos van las dichas leyes de las partidas cõ intẽto de trasladar derecho comun en esto caso yo entẽderia estos marauedis conforme a la estimació, q̃ tenia el marauedi de oro, o el bueno en tiẽpo del Rey dõ Alõso decimo, q̃ es seys de los de agora y diez segũ otra cuẽta. a lo qual fauorece la l. 1. tit. 4. libr. 1 Fori. que pone los mesmos ciẽt marauedis de pena al Rebelde citado y emplazado para antes el Rey, como la dicha ley de la partida, y los marauedis de las leyes del fuero entendemos siẽpre de los buenos, quiero dezir de oro, que corriã en tiẽpo del Rey don Alonso decimo, o sus yguales por sũma de monedas cobreñas, o de vellon. de esta manera se hã de entẽder los marauedis puestos por pena a los Rebeldes in l. 1. 2. 3. 4 ti. 1. l. 2. Fori, y los sueldos de q̃ alli se haze mẽcio ꝓforme a lo q̃ hemos notado del valor y estimacion de los sueldos. esta mesma Interpetacion de los dichos

chos marauedis, que sea de los buenos, se colige de las leyes 24. 25. y. 26. del estilo. las quales tienen respecto al marauedi bueno del Rey dõ Alõso decimo. La mesma opinion tuuo el Doct. Hugo Celso en el repertorio verbo emplazamiento, aunq̃ estas rebeldias se lleuan cõforme a la costumbre otra manera en algunas partes.

La octaua illacion ꝓtenece a la l. 3. tit. 8. part. 3. dõde pone pena de cient marauedis en vn caso, y de diez en otro, q̃n el polledor retiene, y impide q̃ no se haga, ni execute el assenta miẽto. Estos marauedis se han de entender de los buenos, quiero dezir de los que principalmẽte se vsauan en tiẽpo del Rey dõ Alonso decimo, y erã de oro, o yguales al de oro, conforme ala cuenta, que hemos seguido y examinado, esto se prueua, porque la dicha ley no es sacada de derecho comũ, ni de otras, que yo aya visto, por tãto la tẽgo de entender conforme a la moneda del Rey, que la hyzo, q̃ fue dõ Alõso decimo.

La nouena illacion toca ala l. 20. tit. 2. part. 3. donde para el caso de corte tiene y juzga por pobre al q̃ no ha valia de veynte marauedis si se ha de entẽder cõforme ala moneda del Rey, q̃ hizo la leyspues quãto a esta sũma alo q̃ al pñte me acuerdo, no la pudemos referir a otras leyes antiguas, cada marauedi vale diez de los pñtes, o seys por otra cuẽta y es de los buenos, mõtã los dichos veynte marauedis alomenos q̃ es à seys ciẽtos y veynte marauedis de los pñtes de a diez dineros, los quales en aquel tiẽpo valiã en reales de plata y del peso de los de agora mas de quarẽta Reales, y erã mas q̃ no son oy dia tres mil marauedis ꝓsiderando el ꝓcio de todos los mãtenimiẽtos, cõo lo hemos ꝑuado por las leyes antiguas del reyno, y al pñte damos por pobre para el caso de corte al q̃ no tiene tres mil marauedis de hazienda.

Quãto a q̃ vno sea obligado a arraygarse por pobre, la l. 3. tit. 5. li. 2. Fori. dize, q̃ el q̃ tuuiere cient marauedis de hazienda nõ sea obligado a arraygarse, estos marauedis entẽdio Mõtaluo cada vno por diez de los de agora. yo por otra cuenta estimo cada vno en seys de los pretentes, y eran en aquel tiempo estos cient marauedis mucho mas, que agora son cincuenta ducados segunt las cosas corrian en bazos precios.

Assi mismo quãto a q̃ por pobre no pueda vno ser accusador la l. 2. tit. 1. par. 7. dize q̃ aquel es pobre, q̃ no tiene cincuẽta marauedis de hazienda. esta ley fue sacada de la l. nõnulli. ff. de accusat. la qual pone cincuẽta aureos para este effecto. los quales ꝓforme a la opinion comũ en derecho, q̃ las monedas ꝓtenidas en las leyes antiguas se han de estimar conforme al tiẽpo, q̃ las leyes se hizierõ y tenẽdo lo q̃ yo ꝑue en el c. 3. se hã de apreciar por peso de oro cada aureo en vn doblõ: o en la. 6 para de vna onça de oro en plata por veynte y ocho reales y mas pues valia cada aureo tiẽpo ꝺdicho alguna veynte y vinco de nuestros los quales hazia tres onças y media de plata y algo mas. en moneda cobreña, o de vellõ cada aureo valia mil quadrãtes o quatrines, q̃ vienẽ quasi a ser otros tãtos marauedis de los q̃ agora corrẽ en Castilla. Esta mesma declaracio q̃ es la ꝓpria, si verdadera de la l. nõnulli se aplica ala ley de las ꝑtidas, si entẽdemos, q̃ los authores de ellas no quierõ hazer nouedad: pero porq̃ su intẽcio fue declarar el aureo antiguo por el mesmo ꝓcio, y valor, q̃el sueldo de Iustiniano, hemos de estimar y reduzir la dicha suma a ciẽtos castellanos de oro y a su valor ꝓforme a lo q̃ arriba dexõs notado.

La illació decima es cerca de la l. 41. ti. 2. par. 3. dõde interpretãdo al auth. nisi breuiores. c. de sñjs ex breuiculo recitãdis. dize q̃ las cãs de diez marauedis abaxo son y hã de ser tenidas por breues de arte, q̃ no sea necessario poner la demãda por escrito. Esta quãtidad no esta taxada por derecho comũ como parece por lo q̃ se nota en el dicho Authẽtico. Por tanto hemos de tener en tẽdido, q̃ la taxa es conforme ala moneda de marauedis principales, q̃ corriã al tiẽpo q̃ la ley se hizo. o q̃ son de los buenos segũ vna cuẽta a diez de los pñtes cada vno: o se gũ otra a seys. de manera, q̃ erã ciẽt marauedis, o sesenta los quales en aquel tiempo por los baxos precios de las cosas montauan tanto como agora dos ducados y mas.

La onzena illació esta biẽ manifesta quãto a la l. 9. tit. 4. par. 5. de la donació q̃ se puede hazer sin ꝓtinuarse ha sta en quinientos marauedis de oro. esta ley esta sacada de la l. fancimus, y la l. penul. C. de donat. dõde se haze mẽcio de qnientos sueldos, los ꝙles erã cada vno en aq̃l tiẽpo de peso de vno Castellano, o la 6. par. de vna onça de oro. y anti la ley de la partida se ha de entẽder en esta mesma estimaciõ q̃ cada marauedi de oro sea vn statel Iocosõ lo tratãos en el li. de las varias resolutiões. c. ti.

Dozena illació se deduze para entẽdimiẽto de la l. 2. tit. 11. par. 3. dõde en las cosas de diez marauedis abaxo se ha de dezir el juẽs, q̃n ay ꝓuãça de solo vn testigo. esta quãtidad dexo el derecho comũ en aluedrio de los juezes: por tãto no sera incõueniẽte entẽder algunas vezes estos marauedis por los sueldos de Iustiniano, q̃ son Castellanos de oro, aũque el proprio entẽdimẽto viene a ser por los marauedis del tiẽpo en q̃ reynaua el Rey dõ Alõso 10. q̃ erã seys de peso de vn Castellano, como tenemos tratado en lo que hasta aqui esta declarado.

Trezena illacion se deduze y saca para entẽdimiento de las l. 5. 7. 8. y otras 4. siguientes, tit. 20. y de las l. 1. 2. 5. tit. 19. par. 3. dõde se haze mẽcio de marauedis tasando los derechos, q̃ se han de pagar por priuilegios y otras cartas en corte, y por los sellos, estos marauedis entiendo de los q̃ se vsauan en tiẽpo del Rey don Alonso decimo, y algunos años antes en tiẽpo del Rey don Hernã do su padre: y no han de intẽderse por monedas de oro ni de plata, como lo dize la mesma ley 15. ti. 9. part. 3. y assi se han de estimar como hemos estimado los marauedis de las leyes de las partidas, que no trasladan moneda certa de derecho comun, y de las leyes de los Romanos, ni tratan de marauedis de oro.

La quatorzena illasio ꝓtenece a la l. 14. tit. 6. part. 3. liqual tasando el salario de los Abogados dize q̃ el mayor salario no exceda de cient marauedis, estos marauedis se han de estimar a respecto q̃ sean de oro y de peso cada vno de los aureos antiguos. cõuiene a saber vn doblõ, o dos ducados senzillos como esta ya dicho, porq̃ esta ley se saco de la l. 1. §. ti cui. ff. de variis & extraordi. cognit o por lo menos se ha de estimar cada vno en vn Castellano, segun esta tratado sobre la l. 42. tit. 1. part. 7.

6 Hazese mẽcio en algunas historias de Castilla de vna moneda illamada Frãcos. Este franco era de oro, y valia diez reales de plata del mesmo peso, q̃ tienen los q̃ agora corren y hazen ocho vna onça. Era el franco menor q̃ la dobla Castellana de aquel tiẽpo q̃ examinamos en este capitulo, la sexta parte como se deduze y puede bien sacar de vna ordenança, q̃ hizo el Rey don Iuan primero en Viruiesca año de M. 387. De manera que el franco pesaua algo mas que vn ducado de los que al presente correm. Assi mesmo en priuilegios y leys destos Rynos se haze mencion de pedidos e monedas en materia de pecherias y ha se de entender q̃ cada vna de estas monedas montan cincuenta cornados, q̃ son ocho marauedis de los que aora corren y dos cornados. la qual se prueua por escrituras de algunas hidalguias y repartimientos, de las quales resulta la dicha estimacion.

SVMMARIVM.

1 *Numismata an possint pluris aestimari, quàm materia, ex qua fuerint fabricata.*

2 *Aristocelis locus expenditur ad mentem Iurisconsulti in l. 1. ff. de contrab. empt.*

3 *Pecunia an possit pluris æstimari in priuatis commerciis, quam publicè sit æstimata.*
4 *De cambio ad pecuniæ permutationem, & de campsoribus.*
5 *Numismata, an sint cudenda publicis expensis.*
6 *Princeps an possit mutare pecuniæ valorem.*

De mutatione monetæ quo ad pondus, & valorem eius.

CAPVT VII.

BITER superius nō semel diximus, in his Hispaniarum regnis numisma tū pōdus & valorē mutatū fuisse regia quidē authoritate. Idcirco q̄ritur an ea mutatio licita sit & iure fieri possit? Et sane quoties mutatio monetę fit quoad pōdus & eius valorē, plane omnino licita est, nec in hoc aliquid pōt controuerti. Etenim si numismatū aureorū pondus augeā vel minuā, cquū erit, q & valoris, ac æstimationis fiat diminutio, vel augmentū. erit igit huius q̄stionis controuersia in hoc, an numismata pondere eodē possit q̄nq; pluris æstimari, & valere authoritate principis? Cui q̄stio in & illa accedit, an moneta cudenda, fit expensis reipublicæ vel principis.

1 Et quibusdam visum est, numismata non pluris esse æstimāda regia authoritate, q̄ æstimeē, & valeat ipsa massa auri, vel argenti, aut pondus, ex quo ꝛstant. notat in l.1. ex Accursio ibi. ff. de ꝓh. empt. vbi de pecunia iurisconsultus inquit, electa materia est, cuius publica ac ꝓpetua ęstimatio difficultatib. ꝓmutationū æqualitate quātitatis lubueniret, eaq; materia forma publica pcusa, vsum dominūq; non tā ex substantia ꝓbet, q̄ ex quātitate, nec vltra merx vtrūq; est, sed alterius ꝓtiū vocat. Hactenus iurisconsultus, de cui⁹ intellectu paulo post tractabit, vt videamus, an illic probet opinio Accursii.

Secundo ad hāc rē adducit tex. in l.1. C. de veteris numism. potest. quo in loco apparet numismata esse vbiq; cudēda & expēdēda debitū pondus habētia. Sed ea constitutio nihil aliud ꝓbat, q̄ q numismata publica pcusa authoritate, debeant esse iusti pōderis, & debiti: nēpe eius ponderis quod lege publica fuerit definitum: non tamen sequitur ex eo quod numi sint habituri eundem valorem quem valet ipsa materia, ex qua fuere signati.

Tertio in idē tendit tex. in l.1. C. eod. titul. de vete. numisma. potest, iuxta Accursij interpretationē q̄ vī probare, q diminutis numismatis quo ad pondus quidem etiā corū ꝛstimatio diminuēda sit. sed nec hic tex. quid quā vrget: est etenim eius sensus fm Bar. q minuta ꝛstimatione solidi, minuit ꝛstimatio rerū q̄ venduntē ad solidum. sicut itidē contingit, vbi ꝛstimatio monetæ augetur & crescit, nā eadē ratione crescunt pretia rerum omnium, q̄ eadē moneta emi solēt: quemadmodū notant Ange. in l. Paulus. ff. de solutio. Purpurat. in l. cum quid. ff. si certū petatur. nu. 171. quod verum est, & procedit, vbi oēs monetæ minores pari proportione augentur, vel minuuntur, tunc. n. pretiū auget vel minuit omnium rerum vniformiter diminuta, vel aucta ꝛstimatione omnium monetarū, atque ideo pretium rerum cum sit vniformiter variatū, æquipollet veteri pretio. Quod si vna tm̄ species auri, vel numismatis minuat, reliquis monetis manentibus in statu suo, tunc pretia rerū manent in priori statu respectu aliarū monetarū ſtātiū: respectu aūt auri minuti non minuunt. imo augent rerū pretia. Sic ē contario in augmento vnius numismatis respectu aliorū, qui non fuere aucti, pretia rerū manent in eodē statu respectu vero illius aucti numismatis pretia rerū minuunt, quemadmodū eleganter considerat Lugdunensis. de contractibus. q.94. num.716.

Quarto huc pertinet l.3. eod. tit. C. de veteris numismat. potest. qua decisum extat, numismatū pretia vbique debere eādē ꝛstimationē habere, deniq; & vniformē. Sed & hæc constitutio eo tēdit, vt vbiq; eadē sit ꝛstimatio, idē sit valor eiusdē numismatis: non tm̄ sequit ex hoc, q tanti sit numus ꝛstimandus publica authoritate quanti ꝛstimatur ipsa materia, ex qua conficitur.

Quinto hæc ipsa opinio deducit ex c. quinto de iureiu. quo in loco apparet principē tenerī omnino monetā cudere, & publicā facere ea lege, vt valor iuxta pondus ei constitutum: alioquin si princeps posset pro sua libidine pretiū cōstituere numis quodcunq; pondus auri, vel argenti habentib, iusm illud, quod tanto conatu Romanus Pontifex illicitū esse censet, minime foret vlla ex parte reprobatum: atque ideo fateor, hanc Decretalem decisionē admodū vrgere aduersus principes, qui hanc legem nequaquam obseruant in numismatis cudendis.

Caterum contrariā sniam plurimum comprobat ratio Aristotelis deducta lib. 5. Ethic. c. 5. & lib. 1. Politi. c. 6. inquit numū lege consistere ac suā vim retinere, nō natura. Siquidē ipse princeps, ipsa respublica, deniq; ipsa lex numū constituit, ateq; ideo numisma dicit, quasi numisma à νόμος, i. lege, à qua pretium, & valorē certū accipit, cuiusq; libera potestas est numos semel pcusos inutiles efficere, ac reddere. Hęc Aristoteles, à quo libet non temere argumentari. Nā si non natura ipsa, sed à principe numismata vim, & pātē accipiunt, ab ipsoq; lege reuocante inutilia effici possunt, profecto non tanti ꝛstimat materia ipsa auri, vel argenti, quāti numus ipse cū si tāti ꝛstimarē natura ipsa non lege pretiū, & vim numus haberet. Huic rationi Plut. suffragat in Phocionis vita scribēs numos eos esse pōtātiores, quo in minori materia plus valoris, ac pretij complectant. Simili fere ratione iuste agat tex. in l. Titia. ff. de aur. & argē. leg. vbi iurisconsultus ridet, legatis alicui decē pondo auri, satis iuste legat solui, si vel aurū vel pretiū auri pōtet. idē ꝓbat in l.1. §. vlt. ff. eod. tit. Etenim si pecunia quæ aurū ipsum ꝛstimat, aurea quidē tāti pōderis esset, quāti ipsum aurū, nulla subesset ratio, cui hæc vt diuersa ab ipso iurisconsulto nominētur, siquidē nullo discrimine constāt. Sed nec istæ rationes aduersus principum censores omnino vrgēt. Locus equidē iurisconsulti diuersa cēset aurū, & pecuniā, vel numos aureos, & meriores: q̄ numi ꝓp formā & characterem publicum à massa & materia tuti distinguūtur quemadmodum statim probabitur.

2 Sic locus Aristotelis recte intellectus cū sensum habet vt plurimū interest sit ne massa metalli informis, & rudis, an in numos redacta. Hoc. n. & ipse Aristote. explicat eleganter in d.c.6. Nam cū, inquit, q̄q; necessaria nō facilime possent vltro, & citro cōportari, publico gētiū consensu constitutū est ad pmutationes faciendas vt tale quiddam inter se darēt, & acciperēt, qđ cū esset ipsum ex genere rerū accommodatarū ad vsum vitæ facile tractari posset, cuiusmodi est ferrū, & argentū, & si quid eius gēris habet, qđ initio magnitudine, ac pondere simplēr erat definitū, postremo ēt charactere fuit pcusum, vt hoīes liberi essent à solicitudine examinandi, nam m̄ charactere quantitas numi significat. Hęc Aristote. Ex quo primū adnotandū est, authoritate publica effectū fuisse vt numi certā habeant & ponderis, & ꝛstimationis rationē q̄ & ipso charactere, & forma constet absq; alio examine, q̄d quidē necessariū foret, si massa auri, vel argenti daret absq; publica forma ꝓp aliqua alia re ad humanū vsum necessaria. Quo fit, vt licet numus eiusdē ponderis sit, cuius & ipsa materia, ex qua ꝛstat, attamen admodū vtilis fuerit numismatis vsus, vt absq; alia hominū solicitudine constet ex publico charactere, quanta sit eius materiæ ꝛstimatio, qđ manifestissime Aristoteles explicat. Deinde cōstat ex eodē, numum

mum ipsum authoritate publica constare non tā ex substantia, quàm ex quantitate ita. n. ipse legendum esse censeo in l.1. ff. de contrahend. empt. Etiamsi Budæus ibi, ex qualitate legerit. Est. n. sensus q̄ in numis iam ipsa substantia materialis non consideratur, sed quātitas, i. valor imposititius publicē, & perpetuō constitutus, quam eadem quantitatem, publicam, & perpetuam ꝛstimationē vocauit paulò antè idem Iurisconsultus. Quātitas igitur ab eodē appellat publica illa numismatū ꝛstimatio qua ītelligit, & significat quāti numisma qđlibet locabile sit.

Hinc sanē deducitur illius quæstionis definitio, an aliquod aureum† numisma possit permutari, aut vendi pro numis argenteis, pluribus tm̄ eiē lege, aut publica ꝛstimatione fuerint definiti? Et quia istiusmodi ꝛstimatio numismatum publica est, & pretia cuiusque rei publica lege constituta non liceat peruertere, quibusdam visum est non posse vendi pecuniam cariùs, quàm lege valeat, nisi excessus ille recipiatur ratione officii, vel consuetudinis, vel eius, quod verē interfit ipsius recipientis illum excessum ratione damni emergētis, vel probatissimi lucri cessantis. Sic etenim censet doctissimus Ioannes à Medina de restitutione, vbi de cambijs agit, folio. 157. sed vt hæc quæstio faciliùs intelligat, aliquot subijciā conclusiones.

Prima conclusio. Pecunia duplici ratione in pretio habetur. f. tanquam res & tanquam signatū numisma. Probatur hæc assertio, quia valor metalli, nec perit, nec mutatur propterea, q̄ sigillum publicum impressum habeat: si quidem ꝛstimatio publica in id tendit, vt ea obseruanda sit quoties illud aurum, vel auri massa vt numisma expenditur. Hanc denique conclusionem elegāter exponit Dominicus Soto lib. 7. de Iustitia & Iure. q. 2. cui suffragatur locus insignis apud Iurisconsultum in l. numismatum. ff. de vsufruct. quo in loco veteres numi ex auro forsan purissimo percussi, vt gemmæ & pretiosæ res ita seruātur, & custodiuntur, ac æstimātur, q̄ vsusfructus potest in eis constitui, sicuti & in rebus vsu non consumptibilibus. [De peregrinis verò numis vendi solitis, ut aliæ merces, multa tradit Brissonius li. 1. selectarum. c. 8. ex Volusio Metiano lib. de asse. Plinio. lib. 33. c. 2. 3. sic intelligens iurisconsultum in l. 9. §. 1. ff. ad l. Corn. de falsis. tāetsi parū rectè, ni fallor, adduxerit cōstōnē. l. 1. C. de vete. num. pōt. li. 11.]

Secunda conclusio. Secundùm metalli naturam potest iuste numisma aureum, ut aurum permutari, aut vendi maiori pretio, quàm sit illi à Republica prætaxatum: modò augmentum illud sit exiguum. Hanc opinionem tenuerunt Sylvester in verbo, vsura. 4. q. 3. Domin. Soto in d. q. 2. Caietan. licet dubius in tractatu de Cambijs, ca. 6. Huius casus erit exemplum quoties numismata aurea dantur, & venduntur ad deaurandum, ad ornamentum, ad anulos, inaures, torques, & his similia conficienda. in hac etenim specie locus non est publico pretio, quod tantùm obtinet, ubi numismata ut numismata permutantur, & in commercijs expenduntur. Qua ratione tollit Ioan. Medinæ opinio, quæ contrariā huic sniam potius⁹ admittit. Quod est maximè notandum. His adde Aymonē Cravetti cōs. 6. nu. 15. & sequenti, qui hac de re nōnihil agit.

Tertia cōclusio. Licitum nihilominus est, numismata ꝛt numismata sunt, & ea rōne, permutare, aut cambiare nonnullo ab alterutra parte concesso alteri pretio. Hæc probat. Nam licet primus, & proprius vsus pecuniæ sit ad emendum, & vendendum, vt sit alterius rei pretium iuxta l. 1. ff. de contrahen. empt. & Aristotelem lib. 1. Politic. c. 6. & quo ad hanc partem nulli liceat transgredi ei⁹ ꝛstimationem à lege tractamen est tamen & alter pecuniæ vs⁹ improprius, nempe vt permutetur pecunia cum pecunia & ad hoc non habet à lege taxatum certam quantitatē, nec valorem, vt docent S. Thom. lib. 2. de regimine prin. c. 14. Sylvest. in verb. vsura. 4. q. 2. & 3. sic tamē licet proprius vsus cuicei sit ad tegendum podem, alter tamē eius vsus improprius est, vt cum alia re permutetur, sicuti ex eodem Aristotele deducitur in d. c. 6. & ca. 7. Hoc ipsum hac in re & Caietan. adnotauit in tracta. de cambijs. c. 5. deinde commutatio ista pecuniæ admodū vtilis est Reipublicæ, dum numularius auream pecuniam dat pro minuto argento, aut vice versā minutum argentum pro aurea pecunia. Contingit. n. sæpissimè, vtiliores esse alicui minores numos argenteos ad faciliorem vsum, & expensas, q̄ aureum numisma, atque itidem alteri erit vtilius numisma aureum ad translationem, quàm argentei minuti numi. Qua ratione ob faciliorem, ac commodiorē vsum est vtilis valde ista hæc in Republica permutatio ideò mirum non est, si permittatur, mercedem aliquam dari his, qui labore proprio, & industria paratos habent numos aureos & minutos argenteos ad huiusmodi Cambia, modò pretium hoc tenue sit, ne fraudibus locus aperiatur.

Præsertim constat, hoc licere publicis campsoribus, ministris Reipublicæ, ab eaq; constitutis. His etenim hoc licere, asseuerant nostri doctores passim, quorum meminit eos secutus Laurentius Rodulphus in c. consuluit. de vsuris. in repe. q. 24. Io. Lupi. in c. per vestras. notabi. 6. in §. 9. nu. 13. de donatio. inter vir. & vxor. Florentinus 2. parte, tit. 1. c. 7. §. 47. Conradus de contractibus q. 99. quorū opinio communis est, fm Sylvestrum in verb. usura. 4. q. 7. Qui tamen & si præmittant, se tractare rem istam quo ad publicos campsores, non tamen negant expressim idē licere priuatis personis. Sed Caie. in tract. de cambijs. c. 5. in specie asserit non esse hoc cambium licitum priuatis, sed tantùm his, qui ab ab ipsa Republica sunt ad id mun⁹ electi, cuius contrarium Sylvester in d. verb. usura. 4. q. 7. probare mihi visus est, & idem tenet maxima ratione Dominicus Soto in d. q. 2. Etenim si hęc permutatio in genere suo pecuniæ ꝛstimabilis est, ut constat, nihil urget, cur non sit licita cuicunque, etiam priuato, quod equidem uerum est ex ipsa natura rei, nisi lex huius cambii usum priuatis interdixerit, tūc etenim nemo poterit officium hoc exercere, nisi is, qui à Republica fuerit electus, alioq mortale crimen is committeret, & teneretur ad restitutionem lucri ex ea re percepti, sicuti ipse Dominic. Soto probat in d. q. 2. sic lege regia prima, tit. 8. lib. 5. ord. inter dictum est officium illud priuatis, & omnibus, nisi in curia Principis habētib. ab eo specialem commissionē, & licentiā, in alijs verò ciuitatibus, & locis permittitur his, qui à collegio decurionum fuerint nominati, & electi. Hac tamē ratione dicti sunt ab initio campsores hi, qui paratas habebant pecunias ad permutandū minores ꝓ maioribus, & uice uersa maiores pro minoribus seruata compensationis æqualitate. Habuit verò hęc dictio originem à uerbo, cambio, id est, permuto, & inde ueteres illa, campsi, campsum, & campso, campsas, eadem significatione authore Priciano lib. 10. c. 2. qui ex Ennio citat, Leucatem campsant, i. permutant. tradit And. Tiraquellus lib. 1. de retractu. §. 30. in principio. inde cāpsores. Cāmbium autem dict io non est à Latinis recepta, tametsi utatur eadem libri feudorum author in ca. 1. §. si quis dominus quo tempo. miles. & in c. 1. §. cum autem. de contro. inuest. ubi Bald. notat, Cambium esse permutationē non tm̄ speciei ad speciem, quæ propriè est permutatio, sed & speciei ad genus, ut domus cum frumento, & etiā generis ad genus, notat Ias. in l. 1. col. ult. ff. de rer. permut. sic & Regia Partitarum lex. 1. tit. 6. part. 5. permutationem cambium appellat. Illa verò merces, quæ campsori datur pro permutatione pecuniarum dicta est à Græcis collybus, & inde campsores collybistæ, quod Budæus adnotauit in l. ult. ff. de pign. actione. dicti etiā fuere numularij. Sed & argentarij, qui trapezitæ, & mensularij appellant, non tm̄ pecuniarū permutationi dedere operam, maiorem liquidē timul negotiationē exercebant. Nam pecunias custodiendas accipiebant, proprijsque, & alienas

fœnori dabant. Vnde apud Plautum argentarius pro fœneratore accipitur. His solebant in publico ad longũ tps tabernæ locari, l. qui tbbernas argentarias. ff. de contra. empt. quo in loco labitur Accursius, dum interpretatur argentarias tabernas in quib. argentum venditur. Idẽ argentarij mensas publicas, & officinas Romę in foro habebant prope Castoris ædem, ex Pluto in Gurgulione, in Persa, & in Asinaria, Terentio item in Phormione. Quã rõne argentarij foro cedere dicebant, cũ tabernis, i. mensis suis cedentes, alio fugientes habitatum migrabant, fallebantq; creditores, quod longiùs explicat Guil. Budæus in l. si hominem. ff. depositi. §. quoties. vbi Iurisconsultus huius locutionis meminit. dicti ẽt fuere argentarij collectarij à colligendis numis in Louisquis. C. si cert. peta. vti explicat Alci. in lib. 4. disputatio. c. 22. ex Suida. Horum autem argentariorum officium, & ministerium cãm publicam habebat. Largentarius. in princ. ff. de edendo. Nã & alij rationes conficiebant, ad quarum fidem recorrebatur. l. prætor ait. cum l. sequenti. ff. de edendo. notat & de his aliqua Lugdunensis. de contractibus num. 59.

Ad propositam ab initio quæstionem rursus accedẽs illud ex multis adnotabo, p̃ maxima authoritate text.
5 in c. quanto. de iureiu. numismata expensis publicis esse cudenda, nec pluris fore æstimanda, q̃ materia ipsa absq; publico charactere æstimaretur. Hanc sententiam probat gl. in d. l. 1. ff. de contrahen. empt. Bart. in l. Paulus. ff. de solu. 2. col. item Bart. in l. qui falsam. ff. de fal. & in l. 1. §. vl. ff. de aur. & argen. leg. cuius opinionem cõem esse asseuerãt Curt. Iunior in l. 2. §. mutui. nu. 12. ff. si cert. pet. vbi Bart. eandem opi. probat, & tenet, quam etiam sequunt Mat. de Afflict. decisio. 90. & Petrus Vellug. in speculo principum. tit. de mutatione monetæ, numer. 7. Nihilominus contrariam exponimus conclusionem, quã constãter asserimus, posse principem, in cudendis numis eam obseruare legem vt aliquid lucri percipiat pro rõne expensarum, quæ fiunt in ipsa moneta signanda. Non. n. tenetur princeps proprijs expensis numos percutere. Idcirco poterit à principe numismatum pretium taxari vltra ipsius materiæ æstimationem, quod consuetudo iam diu toto in orbe Christiano recepit, ſm Inno. Abb. num. 11. Imo. col. 4. & ibi doctor. in d. c. quanto. de iureiur. Imol. in d. l. Paul. ff. de solu. imò & de hac consuetudine Bart. ipse testatur in d. l. 2. §. mutui. ac Martinus Laudensis in tract. de monetis. col. 1. Petrus Vellu. in d. nume. 7. Boerius decis. 327. nu. 3. & Albertus Brunus in tract. de augmẽ. & dimi. conclusione vlt. col. 1. qui eandem approbat, vbi lucrum id sit exiguum. Ego verò hac in re non video admodum vrgere contra principes tex. in d. c. quanto. potuit. n. in ea spẽ detrimentum in numismate contigisse eo pacto, vt p̃ter valorem materiæ, & modum legitimum expensarum pretium foret constitutum quod ibi actum est. Deinde cõsultius est, numismata expensis publicis percuti, & eundem habere valorem quem ipsa habet materia, & tamẽ consuetudinem, cuius paulò antè meminimus, non ita cõtrariam iuris opinamur vt admittenda nõ sit. Ea etenim principes ipsos excusabit omnino. Sic in his regnis apparet ex pragmaticis constitutionibus, quarũ in primis huius operis capitibus mentionem fecimus, cõsuetudinem istam planè seruari in numis argenteis & aureis, tametsi modõ ob auri penuriam pluris æstimemus & taxemus aurei numismatis materiam, quã numus ipse lege regia fit æstimatus, atque ita hanc istam quam recepit consuetudo, crebriorem esse asserit Lugdunensis. de contractibus, q. 100. nu. 798. quam probare vr Gabriel in 4. senten. di. 15. q. 9. colum. 2. quin & idem Innoc. Abb. & alij in d. c. quanto. hoc principi licere arbitrantur vltra expensas ne cessarias, quæ fiunt in cudendis numis, si ipse princeps sit in aliqua inopia constitutus. Nam ad subueniendum publicæ necessitati, publicisque impensis poterit pluris monetam æstimare, quàm numismatum materia æstimetur. Imò & hoc ipsum quandoque vtile Reipublicæ est, ne pecunia aurea, vel argentea extra regnum aut extra prouinciam exportetur, quem admodum admonent ipse Innoc. & Guido Papa in d. c. quanto. colum. 3. constat sanè ex constitutionibus Henrici Regis secundi, & Ioannis primi, ob publicas necessitates ab ipsis Regibus numismatũ pretia augmentum accepisse. Sed & consensu populi, aut ciuitatum regni etiam absque publica inopia poterit idẽ princeps efficere, secundùm Innocentium, Panormit. & alios in dicto capitul. quanto. Romæ itidem hoc factum olim fuisse ob publicam inopiam ab ipso Senatu, testatur Plinius libro 33. capitulo 3.

Hinc denique poterit & alteri quæstioni respõderi, an
6 princeps possit mutare pecuniæ valorẽ, & æstimationẽ, qua in re Aristoteles inquit lib. 1. Polit. c. 5. & 6. Ethic. c. 5. esse in potestate Reipublicæ, & principis numismata tam vel signata mutare, & reddere ac efficere inutilia. Mutata siquidem voluntate vtentium numis, vt numum valere nolint, ipse numus, vt numus est, inutilis efficitur. Hic n. est sensus Arist. tametsi Michael Ephesi. in d. c. 5. aliter interpretur locum illum. s. ex vsu permutationis. Ita equidem inquit, Nam si voluerimus ea, quæ habemus dare, & quæ non habemus accipere, inutilis prorsus vsus numi euadet. ipse tamen opinor, non esse hunc sensum proprium Aristotelis, sed eumquem modò tradidimus.

Mutatio verò pecuniæ, si fiat ex consensu populi, erit planè licita vtcunque fiat, cum accedat consensus eorũ, quibus præiudicium ex ea mutatione fit: quod fatentur Host. in tit. de censib. §. ex quibus. Innocent. & doctor. in d. ca. quanto. Albert. Brunus in tract. de augmento. conclu. vltim. colum. 2. qui expressim admittunt mutationẽ monetæ vt licitam, quoties ea fit ex iusta causa, nempe quia materia numismatum facta est vilior, vel pretiosior communi hominum æstimatione, vel quia non habet in istam æstimationẽ seruata proportione materiæ, ex qua ipsa constat, quod & And. Isern. scribit in c. 1. quæ sint regalia. num. 18. & sequentibus, qui nu. 24. etiam probat, licere principibus pretium monetæ augere tempore publicæ necessitatis, modò ea cessante fiat subditis restitutio damni illati ab ipso principe, qui posset id restituere. Quod si mutatio monetæ fiat absque iusta causa, p̃ principum libidine, i. omnino illicitum secundũ omnes, quos modò citauimus, quamobrem dum Ioan. Fab. in princip. Institut. quibus mod. tolli. oblig. & Boerius decisio. 327. nu. 6. scribunt posse principem absque consensu populi mutare monetam, est id intelligendum, modò fiat ex iusta causa, vel absque populi præiudicio. Qua rõne S. Tho. in tract. de regim. princip. lib. 2. c. 13. admonet principes, ne numismata pro libidine propria mutent. de eadem re multa tradit Lugdunensis. de contra. q. 92. & 93. qui nu. 696. conatur improbare communem modum loquendi, dum pecuniæ bonitas distinguitur in extrinsecam, & intrinsecã: bonitas. n. intrinseca dicitur substantia ipsa metallorum tam in bonitate, quàm in quantitate, seu pondere, bonitas verò extrinseca appellatur valor imposititicius, vt scribunt omnes in d. l. Paulus. ff. de solu. & in l. cũ quid. ff. si cert. petat. & in d. cap. quanto. Etenim existimat Carolus, bonitatem intrinsecam pecuniæ esse publicã illam æstimationem, & valorem imposititicium: quia est eius p̃pria, specifica, substantialis, & formalis bonitas, & essentia, quæ dat ei esse, quo sublata, publica videlicet approbatione remota, desinit esse pecunia. l. eleganter. §. qui rebus. ff. de pignor. actio. l. Iuli. §. si quis. ff. ad exhib. bonitas aũt extrinseca ſm cũ dr ipsa numorũ materia, scribitq; is author, ita locutos fuisse olim Azonem, Iaco. de Bellovi. Odofred. ac Cyn. in l. in minorũ. col. 4. C. in quib. caus. in integ. resti. nõ est necessaria. Et tã ad intellectum eorum, q̃ in hac materia tractant, obseruandus est cõis dicendi modus,

modus, quem etiam sequitur Albertus Brunus in d. cõclus. vlt. column. 5.

SVMMARIVM.

1 *Obligatus soluere in certa numorum specie, an possit in alia soluere.*
2 *Pecuniæ bonitas intrinseca. an sit consideranda iuxta tempus contractus solutionis?*
3 *Numismatum bonitas extrinseca, quomodo sit obseruanda quo ad solutionem debiti.*
4 *Mutatio pecuniæ post morã, an noceat, vel possit creditori.*
6 *Promissio solutionis in certa pecunia sub certa æstimatione, quo pacto sit obseruanda?*

§. VNICVS.

1 SVPEREST mõ ex Bar. in d. l. Paul. aliquot ꝯclusiões deducere, vt breui quo dã examine q̃ ipse adnotaui explicentur, saltẽ iuxta cõem aliorũ tradõnẽ.

Prima cõclusio. Quories obligatio concepta fuit sub certa specie monetæ non tenet creditor recipere quãlibet aliam monetam, ẽt probam, ad monetæ promissæ æstimationem, si sit alterius materiæ. Hanc conclusionẽ quidam probant ex eo, q̃ aliud pro alio inuito creditore non soluitur. l. 2. §. 1. ff. si cert. petat. & l. cum a quo. ff. eod. tit. denique in specie assertionẽ istam tenent Bart. in d. l. Paul. nu. 3. idẽ Bar. Ale. Are. & alij in d. l. 2. §. 1. ff. si cer. peta. Imol. & doct. in d. l. Paul. Ant. & Abb. col. vl. in d. c. quanto. Bal. l. in l. si quis argẽtum. in princ. C. de don. & in l. libera. C. de lent. & interlo. om. iud. Boerius decisione 327. col. 3. qui tamen vnanimi consensu fatentur, consuetudine contrarium receptum esse. Quod ẽt asserit gl. in d. l. si quis argentum. Cur. Senior in tract. monetarum, super l. cum quid. q. 9. ff. si cer. peta. Affl. decisiõe 90. de qua consuetudine scribit Lugdu. de cõtract. q. 92. nu. 709. non omnino obligare eam: cum ex ciuilitate, & benignitudine creditorũ p̃cesserit, nõ ex necessitate nisi in his casib. in qb. nihil interest creditoris, quod est notãdũ ex multis, quæ tradit Alber. Brunus in d. conclusione vlt. col. 7. Hanc tñ consuetudinem iure procedere conatur probare Cur. Iunior. in d. l. cum quid. nu. 25.

Secunda conclusio, ẽt vbi obligatio cõcepta fuit sub certa spẽ monetæ, cogitur creditor monetã diuersæ formæ, & characteris recipere, mõ eiusdẽ materiæ sit, & ad eandem æstimationẽ, q̃ debetur solutio fiat. Hoc expressim Bar. & omnes paulo ante citati probant ex d. l. Paul. quæ est secundum hanc conclusionem intelligenda.

2 Tertia conclusio. Pecuniæ mutata in bonitate intrinsecam pe in materia, vel pondere soluenda est ſm eã bonitatem quam habuerat tpe contractus, non aũt ſm illam, quam habet tempore solutionis. Probatur ex ratione l. cum quid. ff. si cer. petat. vbi eam tenent Docto. & in c. olim. de censib. notant Bar. & alij in d. l. Paul. col. 3. tex. ad idem in c. cum canonicis. de censib. quã opinionem fatentur cõem esse Panor. in c. quanto. de iureiur. col. pen. Ias. in l. 1. q. 36. C. de iure empyt. Soc. Iun. cons. 145. li. 9. 4. idem fatentur omnes, qui hanc materiam tractauerunt, præsertim Curt. Iun. in l. cum quid. ff. si cert. pet. nu. 23. Grat. consi. 12. num. 30. & cons. 13. & 14. 1. vol. Alb. Brun. in tract. de augm. & dim. conclu. vl. ver. his sic præmissis. qui late hanc materiã examinat & Boer. decis. 327. eandem sententiam constat communem esse ex his qui latissime tradit And. Tiraq. lib. 10. de vtroque retract. p̃. 1. glo. 18. nu. 26.

Contrariam in hoc opinionem tenet Io. Faber in auth. hoc nisi. C. de sol. Idem in princ. quib. modis toll. oblig. ad h. eulque sententiam pluribus rationibus conatur defendere Lugdunensis in tra. de contractib. quæstion. 100. quem legito. Nam pulchre expendit intellectum tex. in d. c. olim. & c. cum canonicis. de censib. & eleganter atq; erudite probat solutionem debitæ pecuniæ recte fieri, si fiat ex pecunia probata tam in materia, q̃ in forma, q̃ ex publico decreto valet summam, & quantitatem debitam ẽt si certa spẽs pecuniæ, aut monetæ debeatur. Etenim si centum Castellani deberentur ex contractu vel alias: & si forent publica authoritate diminuti in materia, vel pondere, nouiq; percusi eiusdem valoris, & pretij publica authoritate constitutis: satis esset centum numos aureos ex nouis soluere, nec teneretur debitor cẽtum Castellanos veteris ponderis creditori dare. Sed & hanc sententiam aduersus communem latissime amplat, & limitat ipse Carol. sicuti & communem diffuse explicat Alber. Brun. in d. conclusi. vlt.

Quod si veteres numi essent non tñ in pondere, & materia mutari, sed simul & in valore, ac p̃tio publico, tunc conueniunt omnes, esse oĩno distinctos numos nouos a veteribus, & ideo soluendos esse veteres numos, aut eorum propriam, ac veterem æstimationem. Quod est rationi adeo congruum, vt temere contrarium admittatur. Etenim hæc est propria species, & casus c. cũ canonicis. de censib. vt ipse Carolus probat eleganter, cum ibidem definitum sit, non teneri debitorem soluere creditori iuxta nouorum numismatum æstimationem, sed iuxta veterum qualitatem, & valorem, quoties veteres extrinsecus, & intrinsecus fuere mutati. Quod Io. Faber notat in prin. Instit. quib. modis tollit. obl. ad finem.

Quarta concl. ex Bar. hũc in modum colligitur. Quo
3 ties pecunia eodem pondere, & materia manentibus, vel augetur vel minuitur extrinsecus quo ad eius p̃tiũ & æstimationem, ea mutatio ante moram & nocet, & prodest creditori. Hæc conclusio communis est, & probatur ab his, qui proximam probauere paucis exceptis, quorum statim mentionem agemus Bart. etenim & omnes alij expressim eam veram esse censent in locis paulo ante citatis. Nam simul has duas conclusiones iuris vtriusque interpretes exponunt, & explicant. Igitur in hac specie satis erit creditori quod debitor ei soluat centum Castellanos quos in contentionẽ deduxit, ẽt si hi numi mõ publice minoris æstimentur, quã tempore contractus. Eademq; ratione debitor tenebitur cẽt ũ Castellanos reddere creditori, etiãsi hi mõ pluris publico decreto æstimentur, quam tempore obligationis fierint æstimatiq; ita omnium consensu receptum est, p̃ sertim eorum, qui citantur ab And. Tiraq. in d. gl. viii nu. 27. & Alber. Bruno de augmento, & dimeut. conclusione vltima, limitatione 1. & alijs.

Cæterum Lugdunẽ sis de contract. q. 92. doctissime profecto hanc quæstionem examinat multis ad huius conclusionis probationem, ad eiusque impugnationem adductis, quæ subtilia sunt, tantique viri iudicio, & ingenio digna. tandem propositis pluribus quæstionibus in specie nempe in mutuo, in dote, testamento, & contractu emptionis, ac venditionis, existimat, vbi nullã aderat tpe contractæ obligationis periculum crebræ mutationis monetæ, variationisq; fordidæ, minime admittẽdam esse communem sententiam, imo mutationẽ pecuniæ quo ad bonitatem extrinsecã nocere, & prodesse, ẽt ante moram ipli creditori. Sic sane iuxta opinionẽ illã qui tenerentur soluere creditori centum aureos Castellanos, & hi essent post contractam obligationem extrinsecus diminuti, tenetur omnino soluere creditori æstimationem illam, quam tempore contractus habebãt cẽtum castellani, & hic numerum augere. Quod si castellanorũ valor esset auctus, satis esset, & satisfit creditori, si debitor soluat pauciores castellanos, qui iuxta nouã augmentũ æquipollent centũ illis in obligationẽ deductis.

Quam ſolam verã eſſe opinantur, ꝓter Carolum latiſſime eam probantem Ant. & Abb. in d. c. quanto. col. pe. Cur. Senior col. 3. & Iunior no. 23. in l. cum quid. ff. ſi certũ pet. in eamq; inclinant Ant. Burg. in c. cum dilecti. de emp. nu. 49. quos omnino legito: ſiquidem hi latiſſime rõnes vtriuſq; partis expendunt longiori profecto examine, quam locus hic noſtri tractatus expoſtulet. In pecunia tñ tradita ex mutuo, vel dote ſimilive cauſa ſp aduerte ad id, quod notat Carol. in d. q. 91. nu. 701. & q. 97. nu. 737. Hæc vero in reolim in his Caſtellæ regnis latæ fuere leges quædam ab Henr. 2. Tauri Aera M. 411. & a Rege Ioanne Primo Biruieſcæ anno domini M. 387. q bus vt opinor legib. plurimum comprobatur opinio illa poſteriorum aduerſus Bartolum, & communem.

4 Quinta concluſio. Mutatio pecuniæ promiſſæ, & in obligationem deductæ contingens poſt morã, ipſi oĩno nocet, qui in morã inciderit probatur in l. 3. in fin. ff. de actio. empt. quam concluſionem in hac ſpecie Barto. & alij probant in d. l. Paul. col. 3. & in d. l. cũ quid. Doctor. item in d. c. quanto. imo licet Bar. ipſe & pleriq; alij hãc concluſionẽ veram eſſe cenſeant, vbi mutatur moneta maior, q̃ per minorem æſtimatur, ꝫrium probantes vbi mutata fuerit moneta ita minuta, q̃ per aliã minutiorẽ æſtimari non poſſit. Etenim tunc minime nocet variatio ei, qui eſt in mora. Nam cum moneta hæc minuta p alium æſtimari non poſſit, licet mutetẽ eius valor, non dicitur mutata reſpũ æſtimationis ſuæ, quia non hẽt aliquid, quo æſtimetur. Idcirco creditor lucrum amitteret non aũt pateret damnũ: qua rõne debitori morioſo non imputat amiſſio lucri creditoris. l. ſi ſterilis. §. cum pvẽ ditorẽ. ff. de act. emp. nec obeſt l. nummis dari. Ineſſe extrinſecũ. Quia id obtinet in damno non in lucro. vũ qui eſſet debitor certæ quantitatis ſolvendæ in pecunia minuta, & poſt moram contigerit mutatio huius monetæ minutæ, nihil obeſſet debitori: quia pecunia nõ cẽſetur eſſecta deterior. Hæc ſane ſunt Bar. verba in d. l. Pau. nu. 8. quem inibi, & in d. l. cum quid ſequuntur Doct. magis communiter, vt conſtat ex Alber. Bruno in d. tract. de augmento. conclu. vlt. lim. 1. Qui tamen ꝫriam opinionem exiſtimat verioré eſſe, ſequutus Ant. Abb. & Imol. in d. c. quanto. Curt. Senior. in d. l. cum quid. 2. q. & Mar. Laudenſem in tract. monetarum. q. 14 & profecto nulla congrua ratio conſtituit vere poteſt quæ Bartoli opinionem probet: ſiquidem pecunia minuta poteſt, vt plurimum conflari per monetã maiorem æſtimari: cum etſi vn' numus minor nõ poſſit æſtimari p plures numos maiores, nec per vnũ maiorẽ æſtimari. Quod ſatis eſt, vt conſtituamus intereſſe damni. Quin & vnus numus minor reſpectu maioris quo ad eommutationem põt pluris, vt minoris æſtimari. Et iõ damnum proculdubio ꝫngit in mutatione pecuniæ minutæ. Quod palã Bar. rõnem euertit. Vnde non eſt p̃dicta quinta concluſio Bar. reſtringenda, præſertim quia rõ lucri quo ad intereſſe obſeruanda eſt quoties id lucrum eſt certum: vt in hac ſpecie vel ſimili, ſm ea, quæ traduntur in l. 1. C. de ſen. q̃ pro eo, quod intereſt. per gl. Bar. & Doct. in l. 3. §. vlt. ff. de eo quod certo loco. Sed quod attinet ad intellectum l. nummis. ff. de in litem iurand. non vacat mõ examinare, licet illic Iuriſconſultus cenſeat in numis nõ eſſe locum iureiurando in litẽ, ea quidẽ rõne, q̃ dũ in numis ex Arithmetice, & eodem Iuriſconſulto in l. 1. ff. de cõtrah. emp. vniformis, & perpetua durat æſtimatio, non põt affectio contingere, nec aliud intrinſecũs ꝓ ſi numi mutentur, nõ põt controuerti, nec ambigi, ꝫ ingere poſſe in numis intereſſe iuxta ipſius mutationis qualitatẽ, non ſi affectionis rõnem habendam ex d. l. numis.

Sexta concluſio. Mutatio numiſmatum quæ modico & breui tempore durauit, nullo pacto conſideranda eſt, nec eius erit habenda ratio. Hanc tenet Bar. in d. l. Paul. col. pe. quem communiter alij ſequuntur, vt Pan. fatetur in d. c. quanto. col. pe. tex. opt. in l. pretia rerum. ff. ad leg. Falcid.

5 Septima concluſio, ſ Quoties ab initio in contractu, vel in aliqua quacunq; diſpoſitione ob metũ mutatio nis monetarũ, ſit cautũ de pecunia ſub certa æſtimatione ſoluenda: ea pactio plane ſeruanda erit, nec mutatio numiſmatum contrahentibus nocebit, nec proderit textus optimus in lege penultima §. ſi mancipia. ff. ſolut. matr. notant Bartol. in dicta lege Paulus. in fine. ff. de ſolut. Imo l. & Alexan. in d. §. ſi mancipia. & plures alij, quos refert Alb. Brunus in tract. de augm. & dim. vl. cõcluſ. verſ. 8. fallit. Eandem opinionem ſcribit cõem eſſe Lugdun. de ꝫct. q. 97. nu. 735. quidquid ipſe Bar. ſcripſerit in d. §. ſi mancipia. Erit ſane huius concluſionis duplex exemplum conſtituendum. Primum quidem quoties ita concepta ſunt verba, Promitto ſoluere centũ numos aureos Caſtellanos ad æſtimationẽ quadringentorũ octuaginta quinque Marauedinorũ pro quolibet Caſtellano. Etenim etſi creuerit, vel diminutus fuerit valor Caſtellani publica authoritate, nihilominus ſolutio fieri dẽt ſm æſtimationẽ taxatã ab initio ꝫctus, atq; ita exemplum hoc aptat Lugdun. in d. nu. 735. Eſt & alterũ exẽplũ, qd Bar. adfert. I. depono apud te cẽtũ libras in Florenis hoc pacto, q̃ reddas in Florenis ſub eadẽ æſtimatione. tũc. n. ſoluẽdæ ſunt cẽtũ libræ in Florenis iuxta veterẽ æſtimationẽ, q̃ tpe depoſiti vigebat. Et ne quis in exponendo hoc Bar. exẽplo q̃q; hæſitet, illud rurſus aperiã ex ipſius authoris mẽte in hunc modũ, vt tot Florenι ſint ſoluendi oĩno, quot iuxta veterẽ æſtimationẽ efficiũt cẽtũ libras, licet mõ tpe ſolutiõis pauciores Florenι efficerent centũ libras, vel, qui olim tpe ꝫctus efficiebant centũ libras tpe ſolutionis nõ efficiunt octuaginta. Hic ſane ſenſus ex Bar. deprehẽdit perpenſis his, q̃ in q. præcedenti ſcripſerat, quę ſtatim examinabimus. quo fit, vt in ſpecie, huius concluſionis augmẽtum, & diminutio numiſmatum cedat damno, vel lucro ipſius creditoris, qua ratione hic idem ſenſus non obtinet in primo exemplo, vt patet ex traditis per ipſum Lugdun. qa in illo augmentum, & diminutio Caſtellanorum cedit lucro, & damno debitoris. Senſus autem exempli traditi a Bartol. plane ita explicatur per Albertum Brunum in d. concluſione vlt. limitat. 8. columna 3.

Octaua concl. Obligatio ſoluendi certam quantitatẽ in certa numorum ſpecie nulla conſtituta illorum æſtimatione ita intelligẽda eſt, vt illa quantitas ſoluat in numis nominatim deſignatis ſub incerto numero, iuxta eã æſtimationẽ, q̃ viget tempore ſolutionis. ita ſane ſi viſum eſt Bar. in d. l. Paul. ad fin. Cuius opinio communi omnium ſententia probata videtur, notat Albe. Brunus in d. octaua limitatione, ſecunda columna. Et in eadem concluſione vltima, quinta ampliatione.

Nona concluſ. In contractib. & alijs ſimilib. actionib. hæc verba: Centum libræ traduntur in Florenis. vel iſta Centum milia marauedinorum in Caſtellanis: eam ſignificationem habent, q̃ illi numi aurei Caſtellani, aut illi Florenι traditi, aut depoſiti, nec pluris, nec minoris æſtimanſ, nec vnquã eſtimandi ſunt, quã centum libris centum millib. marauedinorum. Hæc eſt opinio Bar. in d. l. Paulus. penult. quæ ſ. cuius ſententiam magis communem eſſe fatetur Albert. Brunus in d. limitatione octaua. & probatur ex his, quæ notanſ in l. ſi ſtipulatus ſim decem in mille. ff. de ſolutio. Et ideo his ꝫceptis verbis tot illi Florenι, vel caſtelliani, quot traditi fuere tempore ꝫtractus, & obligationis, pro illis centum libris, vel cẽtũ millib. marauedinorũ, venditi videntur ad æſtimationẽ tot librarum, vel marauedinorum. Et ea rõne ſatis erit quocunque tempore reddi centũ libras, vel centũ mille marauedinos, ẽt ti Florenι, vel Caſtellani tempore ſolutionis

lutionis pluris æſtimentur, quam eo tempore, quo traditi ſunt, fuerint æſtimati contrahentium conuentione. Atq; ita eſt percipienda hæc communis concluſio.

Decima concluſio. Quoties certæ ſpeciei numiſmata nõ ſunt i obligatione, ſed in facultate ſoluẽdi, & hc in ſolutione, debitor liberatur illa numiſmata reddens, ẽt in pretio, & æſtimata diminuta. Hæc concluſio traditur p Curt. Iun. conſ. 24. nu. 6. & Soc. conſi. 6. lib. 1. Ang. in l. ſi ſtipulatus ſim decem in melle. ff. de ſol. Alber. Brunũ in d. lim. 8. vbi ipſe & Curtius Iunior hoc conatur deducere ex Bar. in d. l. Paul. q. penul. quaſi velint hi Doct. q̃ in caſu proximæ concluſionis ſit in facultate debitoris ſolvere Florenos, vel Caſtellanos ſibi traditos ſm eã æſtimationem, q̃ ſolutionis tpe vigebat, & viget, additq́ue Brunus hanc eſſe communem opinionem, quæ etiam obtineret, vt numi certæ ſpeciei eſſent in obligatione iuxta concluſionem octauam paulo ante expoſitam, q̃ tamen obtinet, vbi numiſmatum incertus numerus eſt promiſſus: quaſi ſecus ſit, quoties certus numorum numerus, & certæ ſpeciei eſt in obligatione.

Sed & his omnib. addere lector poterit Arentinum in conſil. 11. & conſi. 11. Antonium Rubrum in conſil. 75. gloſſ. in regul. Cancel. 13.

SVMMARIVM.

1 *Quæ dicatur falſa moneta?*
2 *Numi falſi Latine, & Græce quibus diſtinguib. ſignificẽtur?*
3 *Quæ ſit huius criminis pœna?*
4 *Pœna expendentis falſam monetam.*
5 *Fundens monetam, radens, aut tingens qualiter puniatur.*

De falſa moneta, & eius authoribus puniendis.

CAP. VIII.

1 OSTREMO de crimine falſæ monetæ paucis agã, veluti coronidẽ huic operi adijciens, vt & prauam, infamemq; numiſmatum mutationẽ itidẽ ꝓſtringã. Eſt. n. falſa moneta † illa, q̃ cudit ab eo qui non habet publicã cudendi authoritatẽ: quod Bart. notat in l. qui falſam. ff. de falſis. Nam authoritas Reipublicæ, vel principis vires tribuit numis ſecundum Iuriſconſultum in l. 1. ff. de contrahen. emp. in prin. Ariſtotelem lib. 5. Eth. c. 5. & li. 1. Polit. c. 6. qua ratione obtentum eſt, ad principem, & Rempublicam pertinere hoc ius cudendi monetam. ca. 1. & ibi Doct. quæ ſint regalia. l. 1. par. 2. l. 1. tit. 5. lib. 4. ordinat. Quod adeo iure receptum eſt, vt minime ſit vltrius neceſſario probandum. Igitur nemo præter principem, monetam cudere põt: circo falſi cẽſendi ſunt numi, qui non fuerint Regia authoritate percuſſi. tex. op. in l. pe. tit. 7. par. 7. dicuntur item numi falſi qui ex adulterina materia fiunt ẽt ſi facti ſint, & ſignati ab his, qui huic fabricæ, & muneri ſunt a Rege præpoſiti, & inſtituti. Sicuti & hi, qui non habent formam a lege, vel principe ſtatutam: & hi qui pondus legitimum non appẽdũt ex Baldo in Margarita Innocen. in verb. moneta. Ang. in l. 1. C. de falſa moneta. Platea in l. 1. C. de veteris numiſ. poſt Matthæum de Affl. in conſtitutionibus Neapol. libro. 3. titul. 40. column. 2.

2 Numiſmata vero falſa, † Latine dicuntur adulterina: ita etenim ea appellat Cõſtantinus Imperator in l. 1. C. de falſa moneta. l. . codicis Theodoſiani 11. 11 & in l. 2. eo. tit. q̃ eſt prima tit. de falſa moneta. in . C. Iuſtin. hic & huius criminis author dr adulter ſolidorũ, & numorũ in l. 1. C. de falſa moneta, q̃ deducitur a l. quinta, eodẽ titulo, ſub codice Theodoſ. Cicero lib. 3. de officijs: Sapiens, inquit adulterinos numos acceperit imprudens probonis. Eſt etenim adulterare, arte aliqua quidpiam pro vero aſſimilare, & rem ſynceram corrũpere. Græce aũt falſi numi, aut falſa numiſmata dicuntur paratypa, & paracharagmata: & ipſi qui cudunt falſos numos Paracharactæ vocantur. dicuntur ẽt hi numi parafemi: qd Lud. Cælius adnotauit lib. 6. antiq. lect. c. 2 ſed & in codice Theodoſ. extat tit. de falſa moneta, & Valentinia. lex octaua in hũc equidẽ modũ: Falſæ monetæ rei quos vulgo paracharactas vocant maieſtatis crimine tenentẽ obnoxij. Sed & Gulielm. Budæus in cõmentarijs ad linguam Græcam, q̃ Cælius elegãter explicat paginas 550.

3 Pœna aũt huius criminis varie iure veteri eſt ſtatuta. etenim domus in qua falſa moneta cuditur fiſco addicitur, niſi dominus longe abſens & ignorans, excuſetur ab huiuſmodi damno. l. 1. C. de falſa moneta. quæ dominũ etiam ignorantem hac pœna afficit, ſi in proximo is cõſtitutus ſit, ob grauem eius negligentiam. quod multo diſtinctius explicat in l. 2. & l. 4. tit. de falſa moneta, libr. 9. codicis Theodoſ idem probat Reg. l. vlt. tit. 6. part. 7. qua de re diuus Hieron. in vita Antonij Heremitæ ſcribit, huius criminis authores, ne ipſo ſtrepitu deprehenderentur, ad eum vſum in heremi antra ſibi paraſſe, vt furtiuæ, & falſæ monetæ eſſent officinæ.

Qui vero falſam monetam effecerit, aut hoc crimen commiſerit ſub imagine imperatoris ipſiuſve imperatoris noĩe falſam monetã percuſſerit, igni combarendus eſt. l. 2. C. de falſa moneta. ſm communem eius interpretationem, quam ibi tradidere gl. Cynus, & alij. omniãque eius bona publicantur: vt eadem lege conſtitutum eſt. Idem erit in committente crimen illud circa Regiã monetam. textus elegans in l. 9. tit. 7. par. 7. Imo & proditionis crimen committitur ac humana maieſtas lædi tur hoc perpetrato ſcelere: & ideo huius criminis reus itidem eſt læſe maieſtatis ſceleri obnoxius: quod probatur in d. l. 2. & in d. lege Valentiniani, atq; in l. . tit. 2. parte. 7. dicit enim vulgo alieuoſus, ac dimidiam ex ea cauſa bonorum partem amittit. l. 4. tit. 6. lib. 8. ordina. quib. l. 8. tit. 12. libr. 4. fori.

Qũ ſi quis hoc crimen commiſerit circa numiſmata principis inferioris, qui nõ ſit imperator, puniẽdus erit pœna capitali. tex. in d. l. 1. C. de falſa moneta. notãt oẽs in d. l. 2. gloſſ. & Doctores in d. cap. quanto. de iureiur. Nec in huius criminis punitione quo ad prædicta quid quam refert, ſit moneta aurea, ærea, vel argentea, ſicuti viſum eſt Salicето in d. l. 2. & Matthæ. de Affl. in d. ti. 40. col. 2. probat regia lex. 9. tit. 7. part. 7. Hæc autem pœna capitalis, de qua in d. l. 1. deportationis eſt. gloſſ. in l. vlt. C. de veter. numiſmat. poteſt. libr. 11. notat Salicet. in d. l. 2 late Alexand. in conſil. 104. libro 1. col. 1. poſt Bald. in eadem l. 2 atque hæc dicta ſint iuxta frequentiſſimam iuris vtriuſque interpretationem.

Ego vero ex ipſis Cæſarum conſtitutionib. aliter rem iſtam opinor eſſe intelligendã. Nam pœna ignis in ea tãtum ſpecie cõſtituta eſt, vbi quis ſolidos, numos inquã aureos, & Cæſareos adulterauerit. tex. inſignis in l. 5. tit. de falſa moneta. lib. 9. codicis Theodoſ. quæ quidem cõſtitutio data eſt à Conſtantino Auguſto Antiochiæ: qua rõne admodũ abſona, nec abſurda, imo propria eſt interpretatio gl. in d. l. 2. C. de falſa moneta. dum illius legis pœnam adulteranti aurea imperatorum numiſmata infligendam eſſe opinatur, tametſi cõmunis interpretatio hoc ipſum admiſerit: nedũ ſi quis alia, etiam Cæſarum & imperatorum numiſmata fecerit adulterina, pœna capitali puniendus erit l. 1. C. de falſa moneta. q̃ deducta eſt a l. 2. eiuſdem tit. lib. 9. Codicis Theodoſiani. Nec vnquã mihi placuit, nec iure probari poteſt, eam conſtitutionẽ tractaſſe de his puniendis, qui crimen hoc in numiſmatis inferiorũ perpetrauerint, cũ ius iſtud cudẽdi monetã ſolis comperat ſummis principib. quemadmodũ paulo

antè probatum eſt, de quibus Cęſares ipſos intellexiſſe adeò eſt verisimile consonum, vt planè censeam, nec vlquam aliud cogitasse.

Hæc sanè capitalis pœna, vt cesset omnium Doctorum in hoc controuersia, explicatur apertissimè in l. 1. C. de falsa monet. lib. 9. C. Theodosiani, qua quidem cõstitutione Imperator Constantinus ad Verum Constantinopoli delinquit, decurionis filium à patrio solo exilij perpetui conditione ad ciuitatem in longinquo positam mittendum: ac Cæsarem ipsum consulem suppliciis afficiendum esse. Hæc est sanè dicta lex, ex qua maximè probatur Saliceti interpretatio in dict. l. 1. C. de falsa moneta.

Hinc etiam apparet l. 2. C. de falsa moneta. in principio. vsque ad versiculum, cuius obnoxij, deductam fuisse à l. 3. quæ est Constantini ad Tertullium Præfectum Africæ. versiculo, autem cũius obnoxij. ex leg. 8. quæ est Valentiniani, Theodosij, & Arcadij Imperatorum. Et versiculũ, præmio accusatoribus proposito deduci ex l. 5. quæ est Imperatoris Constantii ad Leontium. titulo de falsa moneta. lib. 9. Codicis Theodosiani. tametsi in Codice Iustiniani tota ea constitutio tribuatur, & adscribatur Constantino ad Tertullum prefectũ prtorio. Is vero, qui monetam propria authoritate, iuſſu tamen ponderis, & materiæ, ac formæ legitimæ percuſſerit, eadem pœna puniendus est, qua punitur adulterinam monetam fabricans. gl. in l. 2. C. de falsa moneta. notat Ale. in l. singularia. du. 16. ff. si cert. pet. sentit Bart. in l. qui falsam. ff. de falsis. vbi Hipp. nu. 66 scribit, hac in specie pœnam extraordinariam fore infligendã. Quod mihi non placet, præsertim, quia Regia lex 9. tit. 7. partita. 7. ét hanc criminis speciem ignis pœna puniendam esse statuit.

¶ Excusatur autem qui adulterina numismata fecerit ex eo, quod scelus id commiserit in moneta, quæ in ea prouincia nec expenditur, nec in vsum commerciorum admittitur. notat Alexander in consi. 104 libro. 1. Matthæus de Afflictis in dictis Constitutionibus Neapolitanis li. 3. rubrica quadragesima tradit Hippolytus in l. qui falsam. nu. 72. paulo ante citata. Saltem excusabitur hic hac ex causa ab huius criminis pœna ordinaria, & extra ordinem punietur.

¶ Sed & an in hoc crimine conatus ipse, nondum perfecto, nec consummato delicto, sit puniendus, traditur à Iureconsulto, & eius interpretibus ib. in dicta l. qui falsam, & à Thom. Grammatico decisione 74. nos itidem aliquot de conatu adnotauimus in Clementina, si furiosus. de homicid. 2. parte, in princ. nu. 6.

4 ¶ Sed si quis falsam monetam sciens expenderit, si numi plumbei, vel stannei sint, punitur pœna ordinaria falsi, quæ traditur in l. 1. §. vlt. ff. de falsis. Si numi alterius materiæ sint, pœna erit extraordinaria. Sic sanè tradidere Bart. per tex. ibi in l. lege Corneli. ff. de falsis. Et Abb. in c. quanto. 2. col. de iureiur. Sed Salicet. in l. 2. C. de falsa moneta. existimat, indistinctè ordinariam pœnã falsi esse hoc in casu infligendam: quem alijs ad id citatis sequitur Hippo. in dicta lege qui falsam. num. 71. decẽs hanc opinionem seruari in praxi: idem eam sequi videtur in consilio 47. nume. 11. Pragmatica tamen Regia, q̃ de monetis est à Catholicis Regibus Fernando, & Elysabeth statuta. §. 62. hic punitur pœna exilii quatuor annorum, & publicatione dimidiæ partis bonorum: quã constitutionem ipse intelligerem, vbi qui expendit indicat illum, à quo falsos numos habuerit: alioqui puniendus erit pœna ordinaria falsi. text. optim. in l. 78. stili, quæ vel ex eo procedit, quod is præsumatur falsæ monetæ reus, si non indicauerit illum, à quo ea numismata adulterina habuerit, sicuti voluerunt Petrus, & Cynus in l. maiorem. C. de falsis. notat Arctinus in l. elegãter. §. qui reprobos. ff. de pignorat. actio. vnde constat, etiam ignorantiam falsi præsumi eius, qui expenderit adulterinos numos, si eum indicauerit, à quo eos habuerit.

5 ¶ Tondens autem monetam, teamque radens vel tingens, si liber est, bestijs subijcitur, si seruus, vltimo afficitur supplicio. l. quicunque. ff. de falsis. vbi est communis omnium adnotatio. Et item in l. 2. C. de falsa moneta. & in cap. quanto. de iureiur. quod procedit in tondente radentéve monetam auream, aut auro tingente numos alterius metalli, non in alio, secundum Hippo. in cons. 71. Regia tamen l. 9. tit. 7. part. 7. probat huius criminis reum arbitrio Regis puniendum fore. Sic & Constantinus Imperator ad Leontium Præfectum Prætorio scribit eum, qui circuli mẽsuram exterioris in solido aureo adroserit, puniendum esse capite, vel flãmis, vel alia pœna mortifera. vt expressim cautum est in l. 1. tit. 22. lib. 9. codicis Theodosiani. pragmatica vero Regum Catholicorum, quæ de monetis constituta est, §. 67. in hac ipsa specie sanxit, tondentem monetam, aut numismata puniendum esse indistinctè pœna mortis, & amissionis omnium bonorum. Quod quantum attinet de mortis pœna deducitur à præcitata lege Constantini, & ex leg. vlt. C. de veteris numismat. potestate. lib. 11.

FINIS.